37
31 F
6

MAG 1235

Digitized by Google

Digitized by Google

R. P. M. F. BASILII

PONTII

TRACTATUS

DE

SACRAMENTO MATRIMONII.

Google

R. P. M. F. BASILII

PONTII

LEGIONENSIS,

Auguſtiniani, apud Salmanticenſes, Primariæ Cathedræ Moderatoris Primarii,

DE

SACRAMENTO MATRIMONII TRACTATUS,

Cum Appendice de Matrimonio Catholici cum Heretico,

OPUS ÆQUE CANONICI ET CIVILIS JURIS, ac Sacræ Theologiæ Profeſſoribus utile ac neceſſarium.

SUMMARIIS, ET DUPLICI INDICE, uno Librorum & Capitum, altero Rerum & Verborum illuſtratum.

IN HAC NOVA EDITIONE

ACCEDIT EJUSDEM TRACTATUS

SUPER CONFIRMATIONE STATUTI, AC JURAMENTI ab Academia Salmanticenſi, & ſacris Familiis BB. Dominici & Auguſtini præſtiti de tenenda ac docenda Sancti Auguſtini & Thomæ Doctrina: item SS D. N. Benedicti XIV. Declaratio ſuper dubiis reſpicientibus matrimonia hæreticorum, necnon Synopſis Vitæ Auctoris.

VENETIIS, MDCCLVI.

Apud Laurentium Basilium.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIIS.

REVERENDISSIMO PATRI MAGISTRO

FRANCISCO XAVERIO VASQUEZ

Totius Ordinis Eremitarum S. P. Auguſtini
Priori Generali.

FR. JOANNES THOMAS DE BONIS
ejuſdem Ordinis Sacerdos Profeſſus
Felicitatem.

BAſilii Pontii clariſſimi viri longe præſtantiſſimum de Matrimonii Sacramento Tractatum Venetis typis mea cura excuſum cui potiſſimum nuncuparem, diu mihi ſane cogitandum non fuit. Ita eum tuo tibi jure vindicas, Reverendiſſime Pater, at haud ſatis ſciam, tibi ne editus offeratur, an offerendus edatur. Hiſpani enim, & Auguſtiniani Scriptoris Opus quo demum auſpice, niſi te & ex eadem inclyta prognatum gente, & ejuſdem Ordinis ſupremo Moderatore in lucem prodeat? Præſertim cum illud eorum omnium judicio, qui Theologiæ, qui Canonico Juri, qui Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ operam navant, cæteris omnibus præſtet, quæ Pontius numero plurima, & utilitate maxima concinnavit. Quamobrem mirari non ſubit ejus editiones plures hacte-

Digitized by Google

nus extitiſſe; quarum tamen omnium, ut dicam quod res eſt, Bruxellenſis accuratiſſima, quam miſſis cæteris, in quas menda paſſim irrepſerant, & miſſa nominatim Veneta, in qua integræ non ſemel periodi deſiderantur, mihi unam propoſui; ut cum ea digna fuerit, quæ Philippi IV. Hiſpaniarum Regis patrocinio gauderet, noſtra hæc poſtrema Veneta cum Bruxellenſi collata, eique omnino reſpondens auſpiciis tuis non immerito niteretur. Eam ergo, quam optimam, omnibuſque numeris abſolutam audeo dicere, tibi alacriter, & fidenter exhibeo, in qua nihil vulgare, nihil in medio poſitum, ſed omnia eximia, & ſumma ſunt. Iis nimirum virtutibus exornatus Ordinis noſtri ſupremum regimen ſuſcepiſti, ut potius quam tibi dignitas, tu dignitati ſplendorem afferres. Dicam enim, quin ullam aſſentationis notam ſubeam, tuo te exemplo ſatis oſtendere, quam tibi Regularis diſciplina, & morum integritas cordi ſit. Nec te minus ſollicitum præſtas, ut quam late patet tibi concreditus Ordo, ſcientiarum decus ſerves, propages, augeas, ad Religioſam juventutem inſtituendam idoneis Magiſtris ſtudioſiſſime conquiſitis. Ut autem quæcumque ad publicum bonum ſpectant, facile certoque aſſequaris, tua præſertim ſingularis humanitas & comitas facit; ſed in primis ea liberalitas, qua ita fulges, ut non modo ab omni humanarum rerum cupiditate prorſus alienus ſis, nihilque vel minimum a quopiam accipias, verum etiam tuos omnes redditus in univerſorum, ac ſingulorum utilitatem conferas. Eximiam hanc tuam ſollicitudinem, probitatem, prudentiam, ut verbo dicam, omnes in te conſociatas virtutes Venetiæ potiſſimum, Pedemontium, & Genua teſtantur, quo haud ita pridem amantiſſimus pater dulciſſimos filios inviſurus te conſuliſti, ubi qui rerum potiebantur, omnia a te facta, ac juſſa probarunt; peculiari vero titulo teſtatur Roma, qua in urbe poſitum Ordinis Monaſterium longe maxima munificentia foves, ornas, amplificas, omnium propterea votis dignus habitus, qui non ſolum, dum mortalem hanc vitam vixeris, præſis, ſed immortalitate fruaris. Quod ſi diu, quod vehementiſſime cupio, te nobis Superi ſoſpitem, incolumemque ſervaverint, tum denum mihi videbor, hoc tibi ſingularis meæ erga parentem optimum obſervantiæ ſpecimine exhibito, opere pretium feciſſe. Vale.

SYNO-

SYNOPSIS VITÆ AUCTORIS.

BAſilius Pontius Legionenſis (vulgo *Ponce de Leon*) Granatæ, quam ipſe urbem catæ ſibi pattiæ compellat nomine, natus eſt anno Chriſti 1570. Matrem habuit Menciam Varelam , Aloyſii Legionenſis ordinis Etemitarum S. Auguſtini, viri celebertimi, conſanguineam pattem Rodericum Pontium Legionenſem Baileni Comitem. DIvi Auguſtini habitum inter Eremitas Salmanticæ induit, ſolemnemque ibidem profeſſionem emiſit. Compluti deinde Theologiam plures annos Sodales ſuos docuit; ſactos quoque Canones ſumma cùm laude explanavit. Anno demum 1605. Salmantinum gymnaſium adiit, ubi & Theologiæ Magiſter, & Canonum Doctor eſt renunciatus; docendique munus adeptus, plures conſequenter Theologiæ cathedras moderatus eſt. Tum Auguſtini Antolinez ptimarii Lectoris emeriti anno 1624. vices ſubiit, quo biennio poſt e vivis erepto, ejuſdem locum obtinuit. Integram etiam Academiam rexit Cancellarii munere; vir, ſi eruditionem ſpectes, ſactæque totius doctrinæ peritiam, nemini ſecundus; ſi ingenii acumen, & amœnitates, ſi judicii nervos, ſi tandem eloquentiæ vires, cum paucis comparandus. Nec ſchola ipſa tot illum annos adeo diſtinuit, ut non ſactas ſæpius ad populum conciones haberet; neque Theologica pariter ſcientia, cujus ille partes omnes accutatiſſime pertractavit, a Canonum ſtudio prohibuit, quin illorum originem, vim, uſumque optime calleret; non minus propterea in concionando diſertus & efficax, quam in diſputando doctus & acutus. Hæc omnia apprime ejuſdem ſcripta teſtantur, quorum heic ſeriem adnectam. Obiit vir egregius, Auguſtiniani Ordinis, & Salmanticenſis Academiæ nobile decus, novem & quinquaginta annos natus, anno 1629. ipſa D. Auguſtino Patriarchæ ſacra die, IV. videlicet Kal. Septembr. quod haud inconcinne D. Antonius Calderon hiſce verſibus explicuit:

Cur quæ Auguſtinum meruit ſibi tollere lux, hac
Permiſſa eſt etiam tollere Baſilium?
Certe vivebat rurſum Auguſtinus in illo:
Ergo ſuum quod erat, vendicat illa ſibi.

Ejuſdem elogia verſu ac proſa exarata collegit, ediditque Salmanticæ anno 1630. in 4. Franciſcus de Monteſdoca ſub hoc titulo: *Fama poſthuma*. Eumdem valde commendant viri doctiſſimi, qui & eminentiſſimum Theologum, & Canonum ſcientiſſimum appellant. Meminerunt cum laude *Aubertus Miræus* in Catalogo Scriptorum Eccleſiaſticorum, *Nicolaus Antonius* in Bibliotheca Hiſpana, & *Ludovicus Moreri* in Dictionario Hiſtorico, aliique, ex quibus hæc pauca deprompſimus.

Baſilii Pontii, quæ extant, Opera.

Variæ Diſputationes ex utraque Theologia ſcholaſtica & expoſitiva ad D. Franciſcum Gomez de Sandoval Lermæ Ducem, ſive Quodlibeticæ Quæſtiones, fol. Salmanticæ 1600. & 1611: Has Diſputationes utiliſſimas, & bonæ frugis plenas dicit Nicolaus Antonius.

De Agni typici immolationis legitimo tempore, Mattiti 1604. item inter varias Diſputationes.

Diſcurſos para todos los Evangelios de la Quareſma, fol. 2. vol. Salmanticæ 1608. & Barcinone 4. 2. vol. 1610. item italice 4. Venetiis 1614.

De Impedimentis Matrimonii ad Alexium Meneſium Bracharenſem Antiſtitem, Salmanticæ 1613. & in Tractatu de Matrimonio.

De Aquæ & Vini Converſione in Sactamento Euchatiſtiæ, Salmanticæ [illegible]

De Sacramento Matrimonii libri XII. ad Ferdinandum Hiſpaniæ [illegible]

R. E. Cardinalem, fol. Salmanticæ 1624. & cum Appendice de Matrimonio Catholici cum hæretico, fol. Bruxellis 1627. & Lugduni 1640. item Venetiis 1645. 1655. & nuperrime 1576.

De Sacramento Confirmationis, fol. Salmanticæ 1630. & cum annotationibus Patri Damaſi de Coninck 4. Lovanii 1642.

Academiæ Salmantinæ de tenenda & docenda Doctrina SS. Auguſtini & Thomæ Aquinatis Judicium ſtatuto juramentoque firmatum, & contra impugnantes propugnatum, 8. Bracciani 1630. Duaci 1634. Pariſiis 1657. & noviſſime Venetiis 1755. Prodierat prius hiſpanice Salmanticæ.

Opera inedita, quæ Auctor typis jam paraverat.

In Apocalypſim Commentarii; quorum meminit Auctor in quæſt. 4. expoſit.

De Inſidiis licitis: hujuſce tractatus idem meminit lib. 9. de matrim. cap. 15.

Explicatio Locorum difficilium in Cantica Canticorum: hujuſce Operis meminit Martinus Lipenius in Bibliotheca Theologica.

LE-

LECTORI
BENEVOLO
AUCTOR.

EXiſtimabit fortaſſe aliquis fruſtra a nobis laborem ſuſceptum in tractatione de ſancto Matrimonii Sacramento, cum in ea fœliciter laboravit Pater Thomas Sanchez. Tanti Patris diligentiam agnoſcimus, laborem admiramur, veneramurque; ſed validus iſte meſſor reliquit nobis aliquas, quas colligeremus, ſpicas, ſicut & nos reliquiſse aliis certo ſcimus. Neque enim omnia iſto volumine potuimus comprehendere, quæ ad tractatum iſtum facere judicamus. Multa quæ ingenii noſtri tenues vires effugiunt. In multis etiam fortaſſe veritatem non attingimus, quamvis ejus tantum aſſequendæ ſtudio nullius gloriæ invidi tenemur, & ob eam tantum comparandam laboramus. Mihi enim excellens ſtudiorum meorum præmium viſum ſemper fuit ſola veritatis cognitio. Ea, in quibus cum iſto Doctore convenimus, breviter indicamus, eo citato, aliiſque qui ſcripſere poſtea. Illa vero, quæ vel ipſe aut nullo modo, aut leviter attigit, aut in quibus ab illo diſſentimus, latius examinamus. Nonnulla alicui extra rem fortaſſe diſputata videbuntur; ſed quia vel principia ſunt, ex quibus in hac materia non pauca colliguntur, vel ex principiis traditis ſequuntur, omittere non potuimus. Video enim hanc Moralia tractandi rationem placere multis: & quamvis mihi non nimis placeat, dicam tamen, ſi inſipiens factus ſum, vos me coegiſtis. Magna rerum & doctrinarum varietate plena tractatio eſt, quæque Theologum, & in utroque jure non parum verſatum expoſcit. An omnibus iſtis titulis ſatisfecerim, Lectoris eſto judicium, benevoli, inquam, nam malevolo quis placere audeat? Hæc accipe Lector, dum alia, quæ præ manibus habemus, non minori varietate referta, in lucem damus.

IN-

INDEX
LIBRORUM, CAPITUM, ET PARAGRAPHORUM,

LIBER PRIMUS.

De matrimonii inſtitutione, & eſſentia.

Cap. 1. DE matrimonii varia appellatione. pag. 1
2. Explicatur definitio matrimonii. 2
3. A quo ſumpſerit originem inſtitutio contractus matrimonii. 3
5. De inſtitutione matrimonii, ut ſacramentum eſt. 6
6. Explicatur quando matrimonium ſit inſtitutum ſacramentum, & colliguntur nonnulla de infidelium matrimonio. 8
7. De forma, & materia matrimonii, ut contractus, & ut ſacramentum. 9
8. Eumdem eſſe miniſtrum matrimonii, ut contractus & ut ſacramentum eſt, & nonnulla de miniſtro colliguntur. 12
9. Rationem contractus in matrimonio inter fideles ſeparari poſſe a ratione ſacramenti, nec poſſe denuo effici ſacramentum. 14
10. Matrimonium inter abſentes, & per procuratorem valere in ratione contractus, & in ratione ſacramenti. 16
11. Quæ ſignificationes conveniant matrimonio, & quo tempore. 17
12. De indiſſolubilitate matrimonii variæ ſententiæ. 19
13. Matrimonium eſſe indiſſolubile jure tantum naturali oſtenditur. 20
14. Quo ſenſu matrimonium dicatur indiſſolubile ratione ſacramenti. 23
15. Explicatur, quid ſit matrimonium ratum. 24
16. De bono prolis. ibid.
17. Matrimonium ex ſua ratione includere ordinem ad copulam. 26
18. Non eſſe neceſſarium conſenſum in copulam explicitum, neque implicitum ex parte contrahentis. 27
19. De matrimonio beatæ Virginis cum Joſeph. 30
20. Ea quæ ſpectant ad fines matrimonii, ut valide ineatur explicantur. 33
21. Qui fines reddant tantum illicitum contractum matrimonium. 39

LIBER SECUNDUS.

De cauſa efficienti matrimonii, id eſt, de conſenſu abſoluto ſecundum ſe.

Cap. 1. AD matrimonium non requiri parentum conſenſum, ſed ſolum contrahentium. 37
§. 1. Quid dicendum jure veteri Eccleſiaſtico. 38
§. 2. Quid dicendum jure civili. 39
§. 3. Juſtas leges civiles contra filios nubentes contra juſtam parentum voluntatem. 41
2. Ad matrimonium verum conſenſum neceſſarium eſſe, non fictum ſufficere. 42
3. Vinculum, quod ex matrimonio reſultat, fieri non poſſe ſine conſenſu contrahentium. ibid.
4. In aliis contractibus humanis non requiri conſenſum verum. 44
5. Quid facere debeat ille, qui finxit conſenſum in contractu matrimonii. 46
6. An tam in contractu matrimonii, quam in quovis alio, ſufficiat internus conſenſus. 48
7. Matrimonii conſenſum non ſolum verbis, ſed & aliis ſignis exprimi poſſe. 50
8. Proponuntur formulæ verborum certæ ad contrahendum, & nonnulla quæ obſervanda ſunt in dubiis. 52
9. Nonnullæ dubiæ formulæ in ſpecie examinantur an efficiant conjugium. 55
10. De formula contrahendi, in qua ponitur dictio excluſiva. 56
11. Tria ſigna proponuntur præter verba de quibus examinatur, an fiat matrimonium. 58
12. An copula, vel nixus ad copulam ſit ſignum matrimonii. 59
13. De ſignis ſufficientibus in contractibus impuberum. 62
14. Quomodo per patrem, & extraneos ſignificetur conſenſus contrahentis filio præſente. 63
15. Quomodo in abſentia contrahentis per procuratorem conſenſus exprimatur. 65
§. 1. Quid dicendum de revocatione mandati in aliis actibus. 67
§. 2. Quæruntur nonnulla, & explicantur. 68
16. Quæ mora intercedere debeat inter conſenſum unius conjugis, & alterius. 69

LIBER TERTIUS.

De conſenſu conditionato.

Cap. 1. DE vi conditionis de præſenti, præterito, aut neceſſariæ. 71
2. De conditionibus, quæ intrinſece inſunt contractibus, aut diſpoſitioni. 73
3. De conditionibus impoſſibilibus. 75
4. Quo pacto intelligenda ſit prædicta diſpoſitio. 77
5. Quæ ſit juris diſpoſitio de conditione turpi, & quomodo intelligenda. 79
6. De conditione *ſi non nupſerit*, an turpis ſit, & quatenus locum habere poſſit. 81
7. De conditione, *ſi nupſerit*, an turpis ſit, & quomodo locum habeat. 83
8. Examinantur aliæ conditiones, quæ turpibus annumerari ſolent. 86
9. De conditione contraria ſubſtantiæ matrimonii. 88
10. Proponuntur quædam argumenta contra deciſionem Pontificis. 90
11. Examinatur prima conditio contra ſubſtantiam, *ſi generationem prolis evites*. 92
12. Explicantur duæ aliæ conditiones quæ afferuntur a Pontifice contra ſubſtantiam matrimonii. 94
13. An matrimonio apponi poſſit aliqua conditio, & quem habeat effectum. 96
14. An matrimonium, & alii contractus ſub conditione celebrati indigeant novo conſenſu poſt eventum conditionis. 99
15. An conditio, *ſi Papa, vel Princeps diſpenſaverit*,
16. Quomodo & quando impleri debeat conditio, aut cenſeatur impleta. 102
17. Quando non impleta, habeatur pro impleta. 104

LIBER QUARTUS.

De conſenſu ex coactione, vel errore.

Cap. 1. AD matrimonium, & ſponſalia requiri deliberationem, quæ ad peccatum mortale ſatis eſt. 107
2. Quis cenſeri debeat, gravis, & levis metus. 109

3. An

3. An grave malum ſemper debeat eſſe majus eo, quod eligitur, & in qua perſona timeri debeat. 112
4. Quænam ſint hæc gravia mala, quæ incutiunt juſtum metum. 112
5. An metus reverentialis, & etiam importunæ preces cenſeantur cadere in virum conſtantem. 114
6. An contractus lucrativi, & promiſſorii ſpectato tantum jure naturali ſint validi? 116
7. An contractus onéroſi ex metu gravi celebrati jure tantum naturali conſiderato valeant, vel non. 118
8. An ex juris poſitivi diſpoſitione contractus lucrativi, & promiſſorii ſint irriti ipſo jure, vel reſcindendi. 120
9. An contractus, in quibus datur res pro re, ſint jure poſitivo irriti, vel reſcindendi. 122
10. Quem effectum habeat levis metus in contractibus, tam jure naturali, quam poſitivo. 123
11. Quid dicendum de his, quæ ex metu reverentiali fiunt, jure naturali, & poſitivo. 125
12. Quid dicendum de his, quæ fiunt ex precibus importunis, jure naturali, & poſitivo. 127
13. Quem effectum habeat metus juſte incuſſus, excepto matrimonio, & ſponſalibus. 129
14. Matrimonium contractum ex metu injuſte illato eſſe nullum jure naturali, & poſitivo. 131
15. An in matrimonio ex metu gravi poſſit reſilire, qui liber a metu eſt, nec particeps illius fuit. 133
16. Qua ratione excuſetur a peccato, qui ex metu contrahit matrimonium. 134
17. An ſi contracto matrimonio ex metu, ſequantur ſufficientia ſigna conſenſus, ratificetur matrimonium? Ibid.
18. An matrimonium ex levi metu contractum valeat jure naturali, & poſitivo. 136
19. An metus juſte illatus reddat nullum matrimonium. 137
20. Errore circa ſubſtantiam dirimi matrimonium, & alios contractus, ſive actus. 139
21. Quid dicendum de errore circa qualitatem accidentalem in matrimonio, & in aliis contractibus. 141
§. Unic. Colligitur, quando dolus det cauſam, vel incidat jure naturali & poſitivo: & explicatur quid juris habeat utroque jure, qui deceptus fuit. 144
22. Explicatur quando qualitates referuntur in errorem perſonæ, & alia colliguntur. 147
23. An cum errore facti, & ſcientia juris poſſit eſſe conſenſus ad matrimonium. 148
24. Quando matrimonium fuit nullum a principio ex defectu aliquo, quomodo debeat renovari conſenſus. ibid.
25. An requiratur ad legitimam renovationem conſenſus, ut conjux ignarus fiat conſcius nullitatis. 150

LIBER QUINTUS.

De iis, quæ pugnant cum matrimonio ex parte formæ, hoc eſt, de conſenſu clandeſtino.

Cap. 1. PRohibitum matrimonium clandeſtinum ante Tridentinum. 152
2. Proponitur Tridentini decretum, & ejus ſumma. 153
3. Matrimonia clandeſtina non valuiſſe aliquando ante Tridentinum. 154
4. Eccleſiam potuiſſe irritare matrimonia clandeſtina explicatur. 156
5. An matrimonium clandeſtinum, & univerſim contractus jure nulli vim habeant in foro conſcientiæ. 157
6. In nullo caſu poſt Tridentinum eſſe locum matrimonio clandeſtino, neque renovari prius initum poſſe ſine ea forma. 159
7. Qui teneantur decreto Concilii Tridentini. 161
§. 1. An peregrini teneantur legibus populi, qua tranſeunt. ibid.
§. 2. Colliguntur nonnulla. 165
§. 3. Objectiones ſolvuntur. 165
8. Peregrinos non teneri legibus ſuæ patriæ. 166
9. Accommodatur doctrina præcedentium capitum, ut explicetur, qui teneantur decreto Tridentini. 167
10. Quis intelligatur nomine ordinarii in decreto Tridentini. 168
11. An vicarius Generalis Epiſcopi intelligatur nomine ordinarii. 169
12. Quid dicendum ſit de Archipresbytero, & Scholaſtico Salmantino, an ſint ordinarii. 171
§. Unic. De juriſdictione Scholaſtici Salmantini brevis, & opportuna digreſſio. 172
13. Quis dici debeat proprius parochus. 175
§. 1. De proprio parocho in ordine ad matrimonium. ibid.
§. 2. Quiſnam ſit proprius parochus in ordine ad funeralia. 176
§. 3. Quis ſit proprius parochus in ordine ad decimas, & primitias. 177
14. De proprio vagorum parocho ad matrimonium. 178
15. Quinam alii parochorum nomine cenſeantur. 179
16. Quis contrahentium parochus adeſſe debeat, & in qua parochia. ibid.
17. Quæ qualitates requirantur in parocho qui aſſiſtere matrimonio debet. 181
§. Unic. An poſſit aſſiſtere excommunicatus vel irregularis. 182
18. An peccent contrahentes, dum ab excommunicato parocho petunt, ut aſſiſtat, vel licentiam præbeat. 183
§. 1. Obſervantur nonnulla, & proponitur prima regula. 184
§. 2. Secunda regula proponitur, & explicatur. ibid.
§. 3. Tertia, & quarta regula proponuntur, & explicantur. 186
§. 4. Quinta regula proponitur, & explicatur. 187
§. 5. Colligitur quando liceat conſulere minus malum. ibid.
§. 6. Colligitur quid dicendum in redemptione injuſtæ vexationis. 188
§. 7. Colligitur, quando liceat petere mutuum ab uſurario ſine ſcandalo. 190
§. 8. Colligitur an liceat inducere ad jurandum, quem ſcio falſo juraturum, vel juraturum vere per falſos Deos. 192
§. 9. Colligitur qua ratione liceat ſacramentorum adminiſtrationem petere ab excommunicato. 193
19. An ſufficiat ad matrimonii valorem parochus, qui a legitimo ſuperiore titulum habet, invalidum tamen. ibid.
20. An parochus putativus, ſine titulo collato a legitimo ſuperiore, valide aſſiſtat matrimonio. 196
21. Explicantur nonnulla alia circa parochi præſentiam. 197
22. Cui actui intereſſe debeant parochus, & teſtes. 199
23. Juriſdictionem delegatam ceſſare morte concedentis. 200
24. Quid dicendum ſi delegatus ignoret obiiſſe delegantem re integra. 202
25. Juriſdictio delegata quando exſpirat elapſo termino. 204
26. Exponuntur nonnulla de poteſtate ſubdelegandi. ib.
27. An ad ſubdelegandum cauſa requiratur in delegante. 206
28. De aſſiſtentia alterius loco parochi. 207
29. Quomodo ſit ea licentia concedenda. 208
30. De denunciationibus præmittendis. 210
31. Quando omitti denunciationes poſſint, & cujus auctoritate. 211
33. Ex qua cauſa omitti denunciationes poſſint, & debeant. 212
33. Quæ ſit obligatio contrahentium, quibus notum eſt impedimentum. 214

34. Ad

34. Ad quid teneatur ex vi denunciationum qui aliquod impedimentum novit, occultum tamen. 215
35. Quid agendum parocho, vel ordinario qui in confeſſione novit, impedimentum contrahentium. 217
36. Quomodo ſe gerere debeant parochus, & ordinarius cum jam opponitur impedimentum. 218
37. De pœnis matrimonii clandeſtini. 219

LIBER SEXTUS.

De impedimentis tantum impedientibus.

Cap. 1. De poteſtate conſtituendi impedimenta. 221
2. Quare Principes ſæculares fideles non poſſint leges circa matrimonium conſtituere. 222
3. Inquiruntur alia circa eamdem poteſtatem. 223
4. Conſuetudine induci poſſe impedimenta, & auferri. 224
5. Duæ primæ conditiones ad conſuetudinis robur explicantur. ibid.
6. Duæ aliæ conditiones conſuetudinis explicantur. 226
7. De impedimento interdicti. 227
8. De impedimento ratione temporis ferialis. 229
9. De tempore interdicti, vel ceſſationis a divinis. 231
10. Impediat ne excommunicatio, qua ligantur contrahentes. 233
11. De impedimento ex catechiſmo. ibid.
12. De impedimento voti ſimplicis caſtitatis, aut religionis. 234
13. De impedimento, quod oritur ex inceſtu. 236
14. De aliis impedimentis ortis ex crimine. 238

LIBER SEPTIMUS.

De impedimentis dirimentibus.

De impedimento voti.

Cap. 1. Antiquitas ſtatus religioſi convincitur ex eo, quod Apoſtolorum diſcipuli, & ſequentibus ſæculis alii vere religioſi fuerint. 239
§. Unic. Aliquos ex Apoſtolorum diſcipulis vere religioſos fuiſſe. 241
2. Idem oſtenditur ex eo, quod Apoſtoli fuerint veri religioſi. 242
3. Religioſum ſtatum inſtitutum a Chriſto, & erectum, ac proinde eſſe ex divino jure. 244
4. Religionem eſſe ſtatum immobilem. 245
5. In religionis ſtatu una cum votis intervenire donationis contractum. 246
6. Immobilitatem ſtatus religioſi non provenire ex voto, ſed ex donatione. 250
7. Diſtinguitur votorum ſolemnitas, & oſtenditur quo jure inducta ſit. 251
8. Referuntur variæ ſententiæ de votorum ſolemnitate legitima. 254
9. In quo voti ſolemnitas legitima conſiſtat. 256
10. Quid poſſit Pontifex circa relaxationem, vel diſpenſationem horum votorum. 259
11. De approbatione ad religioſum ſtatum olim neceſſaria. 260
12. Religioſos prioris ſæculi liberos dimitti ſolitos a prælatis, & vota relaxata. 262
13. Religioſos voventes paupertatem primis ſæculis retinuiſſe ſuorum bonorum dominium. 263
14. Conjugia religioſorum primis ſæculis fuiſſe valida, probatur argumento negativo. 265
15. Idem oſtenditur teſtimoniis Cypriani, & Innocentii I. 268
16. Idem oſtenditur teſtimoniis Auguſtini. 269
17. Idem oſtenditur teſtimoniis Hieronymi, Epiphanii, Gregorii, Bernardi, & etiam ratione. 271
18. Objiciuntur nonnulla ex Patribus, & Conciliis, in quibus Monachi nubentes ſeparari jubentur. 272
19. Aſſignantur duæ ſolutiones ad prædicta teſtimonia. 273
20. Eadem ſolutio comprobatur ex matrimoniis earum fœminarum, quæ ſua ſponte ſibi velum imponebant. 274
21. Eadem ſolutio probatur ex matrimoniis earum, quæ initiatorum uxores fuerant. 276
22. Colligitur religiones olim tantum conſtitiſſe votis ſimplicibus, & quo pacto votum dirimat matrimonium. 277
23. Adlectos conjugatos ad ſacros Ordines, & quid obſervatum in Eccleſia Græca. 278
24. Profeſſionem continentiæ ab initio apud Latinos extitiſſe, in ſubdiaconatu tamen non ſemper, nec univerſe. 282
25. De uxoribus relictis ab iis, qui initiabantur. 284
26. Explicatur Canon quintus Apoſtolorum, & quæ ſint ſubintroductæ mulieres. 285
27. Ordinem ſacrum eſſe impedimentum dirimens, & unde id proveniat ordini, & a quo tempore. 286
28. De pœnis ſtatutis in jure adverſus religioſos, aut clericos ſcienter contrahentes. 288
29. Ordo per vim & metum ſuſceptus an impediat matrimonium, & dirimat examinatur. 289
30. Quid jure antiquo ſtatutum fuerit circa matrimonium conſanguineorum. 291
31. An in aliquo gradu conſanguinitatis rectæ lineæ ſit matrimonium nullum jure naturali. 292
32. Sitne jure naturali matrimonium prohibitum, & irritum in aliquo gradu lineæ tranſverſalis. 293
33. Prohibitum connubium cum affini, & de affinitate orta ex illicita copula, nonnulla explicantur. 295
34. De affinitate orta ex copula conjugali. 296
35. Ex matrimonio nondum conſummato oriri publicam honeſtatem. 297
36. De publica honeſtate, ex ſponſalibus de futuro. 298
37. Suſceptores adhibitos in Baptiſmo, & confirmatione, & ex his ſacramentis oriri cognationem ſpiritualem. 300
38. In ſacramento Baptiſmi, & Confirmationis tantum cognationem ſpiritualem eſſe. 301
39. Quid antiqua jura, atque nova diſponant de hoc impedimento. 302
40. Explicantur tria dubia circa hoc impedimentum. 304
41. De impedimento cognationis legalis. 305
42. Servorum conjugia etiam invitis dominis fuiſſe valida. 306
43. Servitutem ignoratam dirimere matrimonium, non vero cognitam. 307
44. In quibus caſibus ſervus ex matrimonio adquirat ingenuitatem, & quo jure. ibid.
45. De impedimento criminis. 308
46. Matrimonium fidelis cum quovis infideli, ſive pagano, Judæo, aut Hæretico illicitum eſſe jure naturæ, divino, & Eccleſiaſtico. 309
47. Conjugium cum infidelibus eſſe irritum, & quo jure, cum hæreticis vero non eſſe irritum. 311
48. Quid jura diſponant de infidelium, & hæreticorum conjugiis, & cum alter eorum ad fidem convertitur. 313
49. Pluralitatem uxorum ſimul illicitam, niſi ex Dei revelatione. 317
50. Libellum repudii diſſoluto vinculo non tantum permiſſum in lege veteri, ſed licitum, per Chriſtum tamen abolitum. 318

51. Se-

51. Secundum connubium conſtante primo nullum eſſe. 319
52. Objiciuntur nonnulla, & diluuntur. ibid.
53. Quæ ſama requiratur de prioris conjugis obitu, ut ad ſecundum matrimonium tranſeat alter. 322
54. Poſt Chriſtum etiam legitimam aliquando cum concubina conjunctionem fuiſſe. 323
55. Validum eſſe conjugium impotentium etiam ad caſte vivendum, negarunt nonnulli. 328
56. Vera ſententia, quæ aſſerit validum eſſe hujuſmodi matrimonium, ſtatuitur, & probatur ſcholaſticorum auctoritate. ibid.
57. Affertur ratio pro eadem ſententia. 329
58. Matrimonium eorum impotentium, de quo eſt ſermo, validum eſſe jure quoque Eccleſiaſtico. 330
59. Solvuntur argumenta pro prima opinione adducta. 332
60. Quo caſu impotentia dirimat, & obſervantur pro explicatione nonnulla. ibid.
61. Impotentiam reſpectivam poſſe eſſe perpetuam, atque adeo ea dirimi matrimonium. 333
62. Quando fœmina cognoſci a viro non poteſt, niſi incidatur, impedimentum judicandum eſſe perpetuum. 335
63. Remedium inſpectionis ad experimentum virginitatis minus decens oſtenditur. 336
64. Nonnulla corollaria præcedentis doctrinæ. 338
65. De impotentia de defectu ætatis, maleficii, morbi, aut mixti ſexus. 339
66. De triennii experimento, & nonnullis aliis, quæ ad judicia pertinent. 340
67. Quid ſentiendum de eunuchorum conjugio jure naturali. 342
68. Quid diſponant jura de eunuchorum conjugiis. 343
69. De impedimento raptus. 344

LIBER OCTAVUS.

De diſpenſationibus.

Cap. 1. EXplicatur definitio diſpenſationis. 346
2. Quomodo poſſit cadere diſpenſatio in his, quæ juris naturalis ſunt. 347
3. De poteſtate ad diſpenſandum in jure divino poſitivo. 350
4. Explicantur communia quædam de poteſtate diſpenſandi. ibid.
5. Explicantur communia quædam de ſubjectio poteſtatis diſpenſandi. 352
6. Inferiorem non poſſe diſpenſare in legibus ſuperiorum explicatur, & limitatur. 354
7. De poteſtate ad diſpenſandum in pœnis. 356
8. De poteſtate diſpenſandi in votis. 358
§. 1. Prima regula ſtatuitur circa vota non reſervata. 359
§. 2. Secunda regula circa vota reſervata. 360
9. Nonnulli caſus in quibus poteſt Epiſcopus diſpenſare, in votis reſervatis. 361
10. De poteſtate delegata ad diſpenſandum in votis. 363
12 De poteſtate diſpenſandi in juramentis. 365
12. De poteſtate diſpenſandi in matrimonio ſpirituali, & reſidentia. 366
13. De poteſtate diſpenſandi in impedimentis matrimonii, tam dirimentibus, quam aliis. 367
14. De cauſa diſpenſationis in genere, & in ſpecie. 369
15. De forma concedendi diſpenſationem. 371
16. De cauſis ex quibus redditur nulla diſpenſatio, & de vitio falſitatis in genere. 373
17. Explicatur in ſpeciali quando obſtet vitium ſubreptionis. 375
§. 1. Quando redditur nullum reſcriptum ex ſilentio prioris. ibid.
§. 2. De impetratione ſecundi reſcripti ad lites ſine mentione primi. 376
§. 3. De impetratione ſecundi beneficii ſine mentione primi. 377
§. 4. Quomodo reddatur nulla diſpenſatio, quando plura concurrunt impedimenta. 378
§. 5. Quid dicendum de impedimentis matrimonii explicandis. 379
§. 6. Quid dicendum de explicatione copulæ. 380
§. Ult. Quando ſit vitium per expreſſionem falſi. 381
18. De modis quibus diſpenſatio expirat ex parte illius, cui conceditur. 382
§. 1. Quomodo expiret diſpenſatio deficiente eo cui conceditur. ibid.
§. 2. Quando conceſſio expiret ob renunciationem expreſſam ejus cui conceditur. 384
§. 3. Quando expiret ob renunciationem tacitam. ibid.
19. De modis quibus diſpenſatio expirat ex parte concedentis. 386
§. 1. Quando expiret diſpenſatio morte concedentis. ibid.
§. 2. Quomodo finiatur diſpenſatio per revocationem concedentis. 388
20. An expiret diſpenſatio ex ceſſatione cauſæ, vel ejus uſus. 390.
§. Unic. Quando ceſſet diſpenſatio per hujus uſum. 391
21. De interpretatione diſpenſationum. 392
§. 1. Explicantur clauſulæ communes in diſpenſatione pro foro conſcientiæ. 393
§. 2. Explicantur clauſulæ diſpenſationum pro foro externo. 394

LIBER NONUS.

De diſſolutione matrimonii quoad vinculum, aut torum.

Cap. 1. DE diſſolutione matrimonii inſpecto jure naturali. 395
2. An matrimonium infidelium conſummatum diſſolvi poſſit auctoritate Pontificis. 397
3. An matrimonium fidelium ratum poſſit diſſolvi auctoritate Pontificis. 399
4. Quid jura diſponant de infidelium, & Hæreticorum conjugiis, & cum alter eorum ad fidem convertitur. 402
5. An per profeſſionem ſolemnem diſſolvatur ratum conjugium, & quo jure? ibid.
6. Tribus votis ſimplicibus Societatis dirimi matrimonium ratum. 403
7. Quid dicendum de votis Militarium ordinum. 404
8. Quid dicendum de votis Mantellatarum, hoc eſt, Beatas, & converſorum ac donatorum. 406
9. Quid ſervandum ſit, cum ante conſummationem tranſit alter conjux ad religionem. 407
10. Quando dicatur matrimonium conſummatum, ita ut jam non ſit locus tranſeundi ad religionem. 409
11. Sine licentia conjugiis conſummato matrimonio nec licere, nec valere tranſitum ad religionem. 410
12. Quæ requirantur de jure, ut alter conjux licite tranſeat ad religionem conſummato matrimonio. 412
13. Quæ requirantur, ut vir contracto matrimonio tranſire poſſit ad ſacros Ordines. 413
14. De criminis adulterii gravitate, & pœna. 415
15. De uxoricidio ante ſententiam latam. 416
16. Adulterium cauſam eſſe divortii perpetui. 419

17. Quan-

17. Quando teneatur divertere, & quando non liceat alteri conjugi. 420
18. Quid ſervandum, ſi innocens velit divertere. 422
19. Quid juris ſit innocenti poſt divortii ſententiam. 423
20. Quando teneatur conjux adulterum abjectum recipere. 424
21. Ex aliis cauſis licere divortium. 425
22. Hæreſim eſſe cauſam divortii. 426
23. De aliis cauſis, ex quibus licet divortium. 427

LIBER DECIMUS.

De primo effectu conjugii, hoc eſt, de poteſtate dominativa conjugum in corpus, & voluntatem.

Cap. 1. Actum conjugalem eſſe licitum. 429
2. De obligatione, quæ naſcitur ex conjugio in ordine ad actum conjugalem. 430
3. Statuitur generalis doctrina ad cognoſcendum in genere, quando ſit licita redditio debiti. 431
4. Quando ratione temporis ſit illicita conſummatio matrimonii. 432
5. De impedimento conſummandi, vel petendi, aut exigendi ex emiſſo voto. 434
6. De impedimento conſummandi, petendi, reddendi ex cognatione provenienti. 436
7. De impedimento conſummandi, vel petendi debitum ex affinitate ſuperveniente. 439
8. Quando ſit illicitus actus conjugii ratione finis. ibid.
9. Quando ſit illicitus actus conjugalis ratione temporis. 441
10. Quomodo ſit illicitus actus conjugalis ratione loci. 442
11. Quando ſit illicitus actus conjugalis ex parte modi. 445
12. Unde ſumenda ſit ratio turpitudinis in ſimplici fornicatione, & pollutione. 446
13. De obligatione uxoris in retinendo ſemine, & proſpiciendo fœtui. 448
14. Quando ſit illicitus actus conjugalis ratione damni. 450
15. Quo pacto reddendum ſit debitum cum dubio juris, aut facti? 451
16. De delectationibus moroſis, inter conjuges. 453
§. 1. Quando delectatio de opere materialiter malo ſit mortalis. 454
§. 2. Prima regula de delectatione in materia venerea. ibid.
§. 3. Proponuntur aliæ regulæ ad alias delectationum materias. 455
17. De poteſtate mariti ad irritanda vota uxoris. 456
§. 1. De votis emiſſis ab uxore de conſenſu mariti. 458
§. 2. De poteſtate uxoris ad irritanda vota viri. ibid.
18. An poſſit votum emittere ſine conſenſu mariti. 460

LIBER UNDECIMUS.

De originis confirmatione.

Cap. 1. De originis confirmatione per juſtas nuptias. 461
§. 1. Matrimonio inito in articulo mortis confirmari originem. 462
§. 2. Etiam matrimonio præſumpto, mediato, rato, & etiam exiſtentibus aliis filiis legitimis originem confirmari. 463
§. 3. Matrimonio ſine dotalibus inſtrumentis, & ſine parentum, aut filiorum conſenſu legitimari, & etiam nepotes. 464
2. De qualitate in filiis requiſita, ut legitimi reddantur ſequentibus nuptiis. 466
§. Unic. Filios putative naturales etiam fieri legitimos ſequenti matrimonio. 467
3. Quo tempore requiratur, aut ſufficiat in parentibus habitus ad contrahendum. 468
4. De confirmatione originis per reſcriptum principis. 469
5. Qui poſſint legitimare. 470
§. 1. De poteſtate Romani Pontificis ad legitimandum. ibid.
§. 2. De aliis qui legitimare poſſunt. 477
6. Qui poſſint legitimari. 478
7. De forma petendi reſcriptum, & conditionibus ſervandis. 480
8. De legitimatione ex bona fide matrimonii. 481
9. De legitimatione ob bonam fidem de filiorum nativitate. 482
10. De aliis modis, quibus origo confirmatur. 483
11. De effectu legitimationis. 484

LIBER DUODECIMUS.

De ſponſalibus.

Cap. 1. Quid ſint ſponſalia. 486
2. In ſponſalibus ſufficere conſenſum fictum. ibid.
§. Unic. Colliguntur ex dictis nonnulla. 488
3. Sponſalium promiſſionem mutuam eſſe debere. 490
4. An poſſit eſſe promiſſio matrimonii alteri facta non mutua. ibid.
5. De aliis, quæ requiruntur ex parte contrahentium, ut ſponſalia ſint valida. 492
6. Quem effectum habeant ſponſalia valida. 493
7. De ſponſalibus conditionatis. 495
8. De ſponſalibus quibus advenit juramentum. ibid.
§. 1. Quæ obligatio naſcatur ex juramento. 496
§. 2. Quæ debeat eſſe materia juramenti, ut obligationem inducat. ibid.
§. 3. Explicatur ſecunda pars enunciationis, & nonnulla colliguntur. 498
§. 4. Quomodo ea doctrina accommodanda ſit actibus contra leges civiles. 500
§. 5. Quæ obligatio juramenti, quando lex illi reſiſtit. 501
§. 6. Quam vim habeat jure civili juramentum ſupra actus invalidos. 502
§. 7. Quid dicendum jure Pontificio. 503
§. 8. Ex doctrina tradita colliguntur nonnulla. 504
§. Ult. Quid dicendum de juramento per vim, & metum extorto. 505
9. Sponſalia diſſolvi mutuo diſſenſu. 507
10. De ingreſſu in religionem. 508
11. De ordinis ſacri ſuſceptione. 510
12. De voto ſimplici. 511
13. De matrimonio. 512
14. De ſecundis ſponſalibus. 513
15. De abſentia ſponſi. 514
16. De elapſu termini præfixi. ibid.
17. De ſuperveniente mutatione, aut impedimento. 515
18. Quid dicendum ſi iſtæ cauſæ præcedant, ignorentur tamen. 516
19. De arrha & pœna in ſponſalibus appoſitis. 517
20. De pacto permanendi in aliquo loco. 519

A P P E N D I X.

De matrimonio Catholici cum Hæretico.

Cap. 1. Matrimonium Catholici cum Hæretico eſſe validum. 521
2. Matrimonium Catholici cum Hæretico eſſe illicitum jure Eccleſiaſtico, & naturali. 523
3. An matrimonium Catholici cum Hæretico adeo illicitum, ut numquam liceat. 525
4. Satisfit argumentis contra veram ſententiam. 528
§. 1. Satisfit quatuor objectionibus ſequentibus. 529
§. 2. Satisfit quintæ & ſextæ objectioni. 531
5. Quæ ſint cauſæ, ex quibus licet matrimonium Catholici cum hæretico. 532
6. An cum periculo perverſionis poſſit ex aliqua magna cauſa contrahi matrimonium cum hæretico. 534
7. Quæ cura prolis ſufficiat, ut Catholicus contrahat licite matrimonium cum hæretico. 537
8. An Pontifex diſpenſare poſſit, ut Catholicus copuletur hæretico, & quis ſit ejus diſpenſationis ſenſus. 538
9. Quomodo ſit celebrandum matrimonium Catholici cum hæretico. 539
§. 1. Forma in celebrando matrimonio ſine peccato contrahentis, & Parochi, diſcutitur. ibid.
§. 2. Qualis intentio Catholici, & quæ in hæretico ſit ſufficiens ad valorem matrimonii. 540
Declaratio Benedicti XIV. ſuper dubiis reſpicientibus matrimonia hæreticorum. 542
M. Baſilii Pontii Tractatus ſuper Confirmatione Statuti, ac Juramenti Academiæ Salmanticenſis. 543

NOI RIFORMATORI

Dello Studio di Padova.

AVendo veduto per la Fede di Reviſione, ed Approbazione del *P. F. Paolo Tommaſo Manuelli* Inquiſitor General del Santo Officio di *Venezia* nel Libro intitolato *R. P. M. Baſilii Pontii Legionenſis Auguſtiniani, de Sacramento Matrimonii Tractatus cum appendice de Matrimonio Catholici cum Hæretico, ac Tractatus ſuper Confirmatione Statuti editi de tenenda, ac docenda ſanctorum Auguſtini, & Thomæ Doctrina*, non v'eſſer cos'alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per Atteſtato del Segretario noſtro, niente contro Prencipi, e buoni coſtumi concedemo Licenza a *Lorenzo Baſeggio* Stampator *di Venezia* che poſſi eſſer ſtampato, oſſervando gl'ordini in materia di Stampe, e preſentando le ſolite Copie alle Pubbliche Librarie di Venezia, e di Padoa.

Dat. li 13. Novembre 1754.

(Alviſe Mocenigo 4°. Kav. Proc. Riform.
(Daniel Bragadin Kav. Proc. Riform.
(Marco Foſcarini Kav. Proc. Riform.

Regiſtrato in Libro a Carte 61. al Num. 461.

Giacomo Zuccato Segr.

Adi 18. Novembre 1754.

Regiſtrato dal Magiſtrato Eccell. contro la Beſtemmia.

PROOE-

PROŒMIUM.

HOC opus de Sacramento, & contractu Matrimonii, neque ſatis magno volumine explicaturi, apte dividimus in quatuor præcipuas partes.

Prima explicat rationem, & eſſentiam matrimonii.

Secunda ea, quæ cum matrimonio pugnant.

Tertia effectus.

Quarta affinia, ſive adjuncta. Ideo totam hanc materiam, quæ magna rerum varietate conſtat, duodecim libris comprehendimus.

Primus agit de eſſentia ac inſtitutione Matrimonii.

Secundus de cauſa efficienti matrimonii, hoc eſt, de conſenſu abſoluto.

Tertius de conſenſu, cui adeſt conditio.

Quartus de his, quæ pugnant cum matrimonio ex parte conſenſus, ut cum adeſt coactio & error.

Quintus de his, quæ pugnant cum matrimonio ex parte formæ, hoc eſt, de matrimonio clandeſtino.

Sextus de his, quæ repugnant ex parte perſonæ contrahentis, impediuntque tantum, hoc eſt, de impedimentis non dirimentibus.

Septimus de impedimentis dirimentibus.

Octavus ob rerum cohærentiam, & connexionem, de diſpenſationibus agit.

Nonus de his, quæ repugnant vinculo & cohabitationi, hoc eſt, de diſſolutione vinculi conjugalis, aut authoritate Pontificis, aut converſione ad fidem, vel ad religionis ſtatum, & de diſſolutione conjugii quoad habitationem, & torum per divortium.

Decimus explicat inter effectus matrimonii poteſtatem mutuam in uſum corporum, quoad debitum conjugale, & in actus animæ, quoad vota impedienda vel irritanda.

Undecimus agit de alio conjugii effectu, ſcilicet de originis confirmatione, quam vulgo legitimationem vocant, ac de communione bonorum utriuſque conjugis aliqua.

Duodecimus inter affinia matrimonii explicat, quæ ad ſponſalia ſpectant. Ea autem, quæ ad ſponſalitiam largitatem pertinent, in alium locum reſervamus. Atque his univerſam hanc diſputationem, quæ & immenſa & varia eſt, comprehendiſſe videmur. Faxit Deus, ut veritatem attingamus, vel ad eam quam proxime accedamus.

Digitized by Google

REV. P. MAGISTRI

FR. BASILII PONTII

LEGIONENSIS AUGUSTINIANI

LIBER PRIMUS.

DE MATRIMONII INSTITUTIONE, ET ESSENTIA.

DOCTRINÆ ratio poſtulare videtur, ut explicemus primo loco, quæ pertinent ad eas quæſtiones, quas Philoſophi vocant: An ſit, & quid ſit matrimonium. Cumque in matrimonio ſit ratio contractus, & ratio SACRAMENTI, ejus ſecundum utramque rationem quidditatem hoc primo libro explicabimus, ut poſtea ad alia tranſeamus.

CAPUT PRIMUM.

De matrimonii varia appellatione.

SUMMARIUM.

1 *Commendatio matrimonii ex Juſtiniano, Juſtino, Leone Imperatoribus, & Ambroſio.*
2 *Varia vocis matrimonii ſignificatio.*
3 *Matrimonium & conjugium, & ſponſalia, & nuptias vocari: redditur uniuſcujuſque vocis ratio. illuſtratur locus ex Geneſi. Nuptiarum nomen ſæpe a matrimonio ſignificatione diſtingui.*

1 DE matrimonio diſputaturi, non mirum ſi, ut J. C. ſolemne eſt, unumquemque juris locum fere ordiri ab ejus commendatione, quam ut plurimum ex utilitate ducunt, ut paſſim videre licet apud Ulpianum: verbi gratia, *in l. 1. D. de minorib. & l. 1. D. ſi certum petatur*, etiam nos librum hunc, in quo de nuptiis & matrimoniis dicturi ſumus, ab encomio, & laudibus argumenti tractandi exordiamur. Quamquam & id argumentum ejuſmodi eſt, ut ſe ipſum cuilibet tacito naturæ ſenſu, atque inſtinctu ſatis commendet. Juſtinianus quidem *Novella 22. in principio*, hæc habet: *Si matrimonium ſic eſt honeſtum, ut humano generi videatur immortalitatem artificioſe introducere, & ex filiorum procreatione renovata genera maneant jugiter Dei clementia, quantum eſt poſſibile, noſtræ immortalitatem donando naturæ, recte nobis ſtudium eſt de nuptiis.* Similiter idem Imperator *Novella 39. in fine proœmii*: *Nuptiis* (inquit) *nihil eſt hominibus utilius, tamquam ſolis facere homines valentibus*. Conſerantur cum his aliorum quoque Imperatorum elogia, quibus nuptias exornarunt. Imperator Juſtinus minor *Novella 2. in principio*. *Nihil* (inquit) *in rebus mortalium perinde venerandum eſt, atque matrimonium, quippe ex quo liberi, omniſque deinceps ſobolis ſeries exiſtat, quod regiones atque civitates frequentes reddat, inde denique optimæ reipublicæ coagmentatio fiat*. Eſt hæc inter Juſtiniani *Novellas* 140. Sed recte Cujacius eam adſcribit Juſtino ſecundo. Leo Imperator, *Novella* 111, hæc de matrimonii laudibus ſcribit: *Nihil ideo ad conſervandum genus humanum eſſe neceſſarium, atque quod e coſta viro attributum eſt ſubſidium, cum artifex ille, qui iſtud condidit, docet, tum ipſa natura divino documento atteſtatur.* *Nuptiæ* (inquit Ambroſius, & habetur *in cap. nuptiæ 32. quæſt. 1.*) *terram replent, virginitas Paradiſum.* Ut enim idem Ambroſius *l. 1. ſup. Lucam*, *Divinum munus eſt fœcunditas parentis. Agant itaque parentes gratias, quia generaverunt; filii quia generati ſunt, matres quia conjugii præmiis honorantur. Vernet in Dei laudem terra, quia colitur, mundus quia cognoſcitur, Eccleſia, quia devotæ numero plebis augetur.* Sed hæc ad commendationem matrimonii protuliſſe ſufficiat, quibus etiam non pauca aliunde ab unoquoque poterunt aggregari.

Matrimonium autem, de quo ſermo inſtituendus eſt, 2
quandoque ſignificat bona materna, ut ex Valerio Maximo *lib. 7. cap. 8.* Seneca *lib. 1. de benefic. cap. 3.* Suet. *in Auguſt.* probat Borcholten *Inſtitut. de nuptiis, in principio, num. 1.* Interdum etiam maris, ac fœminæ conjunctionem, de qua in præſenti agendum eſt, initio ſumpto ab ejus varia appellatione.

Matrimonium ergo non uno appellatur modo. *Con-* 3
jugium dicitur, *l. a caligato milite, C. de nuptiis*, quia duos ſub eodem jugo perpetuo conjungat: a copulando ſcilicet, quod conjungere Auctore Marcello eſt copulare ſub eodem jugo, unde *conjuges*, quod ſint pares ejuſdem jugi. Feſtus *l. 9. Matrimonium* a matre,

Google

quia ideo potiſſimum mulier nubat, ut mater fiat, vel quod matris nomen ſperet, Auguſtinus *lib. 19. contra Manich. cap. 40.* Quod autem Agellius *lib 18. cap. 6.* ubi ſcribit matrimonium dici a matris nomine, non adepto jam, ſed cum ſpe, & omine mox adipiſcendo, & ſecutus eſt Iſidorus *lib. 9. Etymol.* Vel quia ex certa parens prolis, non ita certus pater eſt, ut teſtimonio Homeri probat Covarruv. 2. *part. de matrim. cap. 1. in princip.* Mater enim ſemper certa eſt, etſi vulgo conceperit. *l. 5. D. de in jus vocando*, cum pater incertus ſit, *l. filium, D. de his qui sui, vel alieni juris*, & juris præſumptione, non vera & certa probatione oſtendatur, imo impoſſibilis ejus oſtenſio reputetur in jure, ut multi vulgo probant ex *l. Lucius Titius, D. de condit. & demonſtrat.* de quo tamen alias *Sponſalia*, etiam non ſemel in jure vocari matrimonium docet Covarruv. 1. *part. de matrim. cap. 1.* Unde *ſponſam* pro marito accipi commune eſt, & Hiſpani *deſpoſado el caſado*, ut probavit etiam deciſio Rotæ apud Seraphinum 140. illique locutioni apud Hiſpanos ſtandum eſſe decrevit. Dicitur etiam *Connubium*, ſive *nuptiæ*, quaſi a nubendo, eo quod velamine tegantur conjuges, cum benedictionem accipiunt. Id quod ad antiquiſſimam conſuetudinem referendum oſtendit illud *Geneſ.* 20. de quo etiam eſt mentio *in cap. nec illud* 10. *quæſt.* 5. Cum enim Abimelech Saram ſororem Abrahæ eſſe exiſtimans ſibi accepiſſet uxorem, & poſtea a Domino correptus uxorem eſſe agnoviſſet, illamque marito reddeset, dixit: *Ecce mille argenteos dedi fratri tuo, hoc erit in velamen oculorum ad omnes, qui tecum ſunt, & quocumque perrexeris memento te deprehenſam.* Incedebat quippe ſolutis crinibus more virginum. Quare ut non virgo, ſed uxor eſſe cognoſceretur, dedit ad emendum ſibi velamen, quo operiretur conjugatarum more, mille argenteos, ne alius ſororem eſſe putans deciperetur. Sic plerique, quos ſequitur Martinus Delrio in eum locum, licet hanc ſententiam non ſine ſale mordicante Saram prolatam exiſtimet. De eodem etiam velamine *Geneſ. 24. verſic. 65. & cap. 38. verſic.* 14. De eo etiam Briſonius *de ritu nupt. fol.* 29. Nam certe apud Romanos olim mulier nupta & obvoluta tectaque velamine lutei coloris ut eſt apud Plinium, in domum mariti deducebatur. Ex quo *nuptias* nomen civile eſſe, & potius ſolemnitatem, celebritatemque contractus conjugalis, quam ipſum conjugium denotare advertit Weſembec. *in Paraт. de ritu nupt. num.* 1. Unde non raro *Nuptiæ. & Matrimonium*, ut diverſa ponuntur *l. ſi adverſus* 10. in verbis, *neque nuptiæ, neque matrimonium.* Videndus idem Weſembecius, & Cujacius *lib. 6. obſerv. cap.* 32. Sed de matrimonii nominibus late Paludan. *in 4. diſt. 26. quæſt. 1. art.* 1. ex Hoſtienſi *in ſumma, tit. de ſponſalibus & matrimoniis*, Borcholten. *Inſt. de nupt. a num.* 3. Hugo Donellus *lib. 13. cap. 18. §. Rempub. ſecutæ appellationes*, & erudite Petrus Greg. *lib. 9. ſyntagm. juris, cap.* 1.

CAPUT II.

Explicatur definitio matrimonii.

S U M M A R I U M.

1 *In matrimonio plura conſiderari, & ideo plures etiam ejus definitiones eſſe.*
2 *Definitur matrimonium, ut dicit vinculum, ex contractu reſultans.*
3 *Huic accedit communis definitio.*
4 *Definitio IC. & Imperatoris.*
5 Divini & humani juris communicatio, *a quibuſdam explicatur, non recte.*
6 *Legitima ejus explicatio. Publica, & privata ſacra.*
7 *Nonnulla ex jure & auctoribus illuſtrata.*
8 *Quid ſit illud* humani juris.
9 *Reprobatio Zabarellæ rejicitur. Quodlibet matrimonium ea definitione comprehendi.*
10 *Matrimonii, ut ſacramentum eſt, variæ definitiones ex Majore, Rubione, Valentia & Tolet.*

1 Cum in matrimonio multa ſint, & contractus ipſe, ſive actio contrahendi, & mutua utriuſque conjugis obligatio, quæ ex contractu ſequitur, aut vinculum animorum utriuſque conjugis indiſſolubile, & poteſtas, ſive facultas ad utendum corpore conjugis, & denique uſus ejus poteſtatis: ideo variæ de matrimonio definitiones aſſignantur a Doctoribus, dum unumquodque horum appellant matrimonium. Hugo Victor *in lib. 1. de Sacram. par. 11. c. 4.* inquit eſſe *duarum perſonarum legitimum conſenſum*, qua definitione proculdubio explicat actionem ipſam contrahendi.

2 Alii potiſſimum ſua definitione reſpiciunt vinculum, & obligationem mutuam matrimonii. Unde Auguſtinus non in uno loco definit *eſſe legitimam ſocietatem inter virum & fœminam, in qua de pari conſenſu ſemetipſam debet alteri.* Alii ſic. *Eſt dominium mutuum corporum viri, & mulieris irrevocabile, collatum ex mutua translatione corporum in ſe invicem facta, ad prolem in caſtitate, & debite procreandam.* Sic Guillermus Rubion *in 4. diſt. 26. quæſt. 1. art.* 1. Alias etiam matrimonii definitiones affert Paludanus *in 4. diſt. 26. quæſt. 1. art.* 2. Ad eandem etiam obligationem, & vinculum reſpexit Magiſter *in 4. diſt.* 27. cum ſic definit: *Matrimonium eſt viri fœminæque conjunctio maritalis, inter legitimas perſonas, vitam indiſſolubilem retinens.*

3 Parum ab iſta differt communis, & recepta definitio, quæ aſſignatur in utroque jure. *Matrimonium eſt conjunctio maris, & fœminæ inter perſonas legitimas, individuam vitæ conſuetudinem retinens.* Sic Alexander III. *in c. illud quoque, de præſumptionibus circa fin. & cap. 2. diſt. 27. quæſt. 2. & §. nuptiæ, Inſt. de patria poteſtate, & l. 1. D. de ritu nuptiarum.*

4 Sed quod *in d. §. 1. Inſtit. de nuptiis*, dicitur *individua vitæ conſuetudo*, dicitur *l. 1. D. de ritu nuptiarum*, *conſortium omnis vitæ*, quibus verbis nonnulli ſignificaſſe volunt IC. & Imperatorem; quod conjuges perpetuo ſimul cohabitare debeant. Quod ſubſiſtere non poteſt. Olim enim jure Civili conjugibus licebat divertere, quotieſcumque vellent, ut dicam infra *lib.* 9. & oſtendit Conanus *lib. 8. comment.* Quare illis quidem verbis ſignificatur conjuges, quamdiu cohabitant, eiſdem fortunæ flatibus proſperis, & adverſis expoſitos eſſe. Vita namque, non tantum ea, quam vivimus, ſed etiam facultates, alimenta, fortunam, quæ viventibus accidit, ſignificat, ut late probat Tiraquell. *de nobilitate, cap. 31. n.* 367. Ad animum itaque conjunctionis nomen aperte referri debet, non ad carnalem corporum, quam non eſſe eſſentialem, neque ad integritatem matrimonii pertinere, oſtendam infra *hoc lib. c.* 18. Tum quia affectu nuptiæ introducuntur, *l. ſi quis 26. C. de nuptiis*; tum etiam, quia animus, & votum contrahentium eſſe debet, ut matrimonium ſit conſortium omnis vitæ, & individua vitæ conſuetudo; hoc eſt, ut numquam dirimatur, *l. 1. de jure dotium*, ut Jacobus Cujac. *in princ. Inſtit. de nuptiis*, videndus etiam Duarenus *ad tit. ſoluto matrimonio de nuptiis, cap.* 1.

5 Sed in eadem *l. 1. D. de ritu nuptiarum*, additur, *Divini & humani juris communicatio.* Quod addi nonnulli volunt, non quia neceſſarium eſſet, ſed majoris explicationis gratia: his enim ſignificari cenſent effectum quemdam conſequentem matrimonium, ſcilicet, obligationem ſervandi ſibi mutuo fidem, ad quam obligantur divino, & humano jure. Sic explicat Gabriel Vaſquez *tom. 4 in 3. part. diſp. 1. de matrimonio, cap.* 1. & idem etiam olim dixerat D. Thom. *in Addit. quæſt. 44. art.* 3. At vero Paludanus *in 4. diſt. 26. quæſt. 1. art.* 2. ſic interpretatur, quia conjuges debent eſſe ejuſdem ſectæ, alias nullum matrimonium erit.

6 Verum ego longe alium eſſe ſenſum J. C. Modeſtini exiſtimaverim. Cujus rei gratia obſervandum eſt tantam veterum Ethnicorum ſuperſtitionem fuiſſe, ut plateæ, balnea, & ipſæ domus, & omnes partes ſine Idolis omnino non eſſent, ut loquit Tertullianus *lib. de ſpectaculis, c.* 8. Hinc orta privata ſive gentilitia ſacra, quæ vel in privato ſacello, vel in focis, vel in penu, vel in larario aſſervatis diis cunctis ejus familiæ convenientibus agebantur, de quibus apud Authores multa. Ejus, inquam, familiæ; nam ab aliis in honore habita non ſunt hæc privata ſacra. Hinc legitimus ſenſus, & explicatio ad *l. ſacrilegi, D. ad l. Juliam pecul. Sacrilegi capite puniuntur, ſunt autem ſacrilegi, qui publica ſacra compilaverunt, at qui privata ſacra vel ædiculas incuſtoditas tentaverint amplius quam fures, minus quam ſacrilegi mereantur.* Non inquam ab omnibus privata ſacra pari veneratione ac publica colebantur, ideo qui iſta violabant, ſacrilegi, qui illa, minus quam ſacrilegi. De publicis ſacris Feſtus *lib.* 14. de privatis idem, & Cicero *l. 3. de leg.* Plautus *in Captivis*, Plinius *in Panegirico ad Trajan.* Valerius Maximus *lib. 2. c.* 1. Hinc etiam illa emanuerunt in jure, *in ſacris paternis eſſe, vel conſiſtat, pro manere in patria poteſtate.* Quamdiu enim ſub illa erant, eadem ſacra filii veneratione proſequebantur. Unde & ſoluti patria poteſtate ab eorum ſacrorum cultu liberi erant, quaſi in aliam jam familiam tranſeuntes, & ſacra.

7 Hinc ergo Modeſtin. *in d. l. 1. de ritu nupt.* matrimonium dicit eſſe *Divini, & humani juris communicationem*, &

Gor-

Digitized by Google

Gordianus Imperator, *l. 4. C. de crimine expil. hæred.* ait mulierem nuptam eſſe divinæ, & humanæ domus ſociam. Tranſibat quippe uxor nubendo in mariti privata ſacra, ut ex Plutarchi præceptis connubialibus, & Macrobio *lib. 1. Satur. c. 15.* Halicarnaſſæo *lib. 2. antiquit. Rom.* facile colligitur. Vide etiam Petrum Greg. *lib. 9. c. 4. num. fin.* Sociam autem vocat Imperator, ut indiſſolubilem nexum oſtendat: unde a ſocietate ad matrimonium argumentatur Pontifex in *c. 1. de ſponſalib.* Sociam vocavit conjugem Horatius ex lectione Lambini, *lib. 1. od. 1.* ſociæ conjugis immemor.

8 Illud denique *humani juris, ſive humanæ domus*, ut loquitur Imperator Gordianus, ideo dicitur, quia matrimonium eſt communicatio humani juris; ſive humanæ domus, hoc eſt, uxor ſequitur domicilium, & forum ſui mariti, *l. cum quadam 5. de juriſdictione, l. ea quæ D. ad municipalem, & l. fin. C. de incolis, lib. 10. & l. mulieres, C. de dignitatibus, lib. 12.* & omnem dignitatem a marito accipit, *d. l. mulieres, & in l. fæmina, D. de ſenatoribus*, eamque vidua retinet donec tranſeat ad ſecundas nuptias, *in d. l. fæmina, de ſenatoribus, & l. 1, §. filii, C. ad municipalem*, de quibus fortaſſe infra, *lib. 11.* & attingit Petr. Greg. *loc. cit. c. 4. n. 6.*

9 Hanc autem definitionem communi ſenſu receptam immerito reprobat Cardinalis Zabarella *rub. de ſponſal. num. 1.* eo quod videatur eſſe communis etiam brutis; cum tamen neque bruta conſuetudinem habeant, neque indiviſam ſocietatem, neque etiam ſit inter ea conjunctio, id eſt, conjunctionis obligatio, quæ inter bruta eſſe non poteſt. Quare hanc definitionem cum Magiſtro *in 4. diſt. 27. cap. 1.* amplexi ſunt fere omnes. Comprehenditur autem hac definitione, quodvis conjugium, fidelium, & infidelium, & antiquæ legis, in quo non recte Magiſter *loco citato*, & Major *diſt. 26. q. 1. in principio*, qui hac definitione comprehendi nolunt Judæorum, & infidelium conjugia. Fallitur etiam Thomas de Argentina *in 4. diſt. 27. quæſt. 1. art. 1.* poſt ſolutionem ad quintum, ubi dicit hanc definitionem non convenire matrimonio infidelium, neque etiam matrimonio rato, non conſummato, quia in aliquo caſu utrumque diſſolvitur, ex ſe enim perpetuum eſt, ut dicam infra *hoc lib. cap. 12.*

10 Sed cum matrimonium non ſolum contractus quidam, ſed etiam ſacramentum ſit, hac definitione ſecundum utramque rationem videtur commode poſſe deſcribi. *Eſt ſignum efficax divinæ gratiæ ad Chriſtianam procreationem in maritali, & indiſſolubili contractu viri & fœminæ naturali divinitus inſtitutum.* Quam deſcriptionem affert Gregorius de Valentia *4. tomo. diſp. 10. generali, quæſt. 1. puncto 1.* Brevius definit Joannes Major *in quarto diſt. 26. quæſt. 1. Eſt ſenſibile ſignum gratiæ, quo inter ſe vir, & mulier perpetuo conjunguntur.* Quam definitionem Ferdinandus Rebellus *tomo primo de obligationibus juſtitiæ, lib. 3. quæſt. 1. num. 5.* Aliter, ſed longius deſcribit Guillermus Rubion *in 4. diſt. 26. quæſt. 2. art. 1. Eſt expreſſio quorumcumque ſignorum ſenſibilium maris, & fœminæ ſibi invicem ſignificantium traditionem mutuæ poteſtatis corporum perpetuam ad prolem debite procreandum, ex inſtitutione Divina ſignificans gratiam efficaciter conferendam ipſis contrahentibus, ad gratioſam conjunctionem mutuam animorum.* Sed præ cæteris placet brevitate definitio, quam affert Cardinalis Toletus *in ſum. lib. 7. c. 5.* quia comprehendit matrimonium, & quatenus contractus, & quatenus ſacramentum eſt. *Eſt contractus viri, & fœminæ legitimus, quo mutua corporum poteſtas traditur gratiæ ſpiritualis collativus.* Cujus ſingulas partes ibidem explicat. Nonnihil tamen in hac definitione deſidero, cum non explicet poteſtatem mutuam ad irritanda vota, ſed tantum explicet poteſtatem mutuam ad uſum conjugalem.

CAPUT III.

A quo ſumpſerit originem inſtitutio contractus matrimonii.

SUMMARIUM.

1 *Variæ ſententiæ de inſtitutione matrimonii.*
2 *Alii inſtitutum a Deo, non tamen immediate, Adamum protuliſſe illa verba,* Hoc nunc os, *&c. non Deum, ex Patribus, & Trident. oſtenditur.*
3 *Alii jure divino poſitivo, & naturali, inſtitutum dicunt.*
4 *Eſſe juris naturalis inſtitutionem matrimonii.*
5 *Dividitur jus naturale in juſtitiæ, & utilitatis.*
6 *Inſtitutionem ſumptam pro celebratione fuiſſe in Paradiſo.*
7 *In hoc ſenſu explicantur Doctores, & Pontifices, Leo, Honorius, & Concilia Colonienſe, & Moguntinum, & Auguſtinus, & Bonifacius VIII.*
8 *Neque illis verbis,* Non eſt bonum hominem eſſe ſolum: *neque illis,* Hoc nunc os: *neque illis,* Creſcite, & multiplicamini: *neque in Evæ formatione, inſtitutum matrimonium.*
9 *Unicam tantum, non duas fuiſſe inſtitutiones matrimonii, contra nonnullos.*
10 *Matrimonium licitum eſſe, contra hæreticos, breviter oſtenditur, & remittitur ad alios, qui late.*

SED quando, & a quo contractus iſte matrimonii, qui cum ipſius generis humani principio ſumpſit exordium, fuerit inſtitutus, non omnes conveniunt. 1
Primum a Deo in Paradiſo inſtitutum volunt fere omnes: favere putant Auguſtin. *lib. 14. de Civitate Dei, cap. 12.* cum inquit Deum nuptias ante peccatum hominis ab initio conſtituiſſe; & etiam Bonifacium VIII. *in cap. unica, de voto in 6.* cum inquit, matrimonii vinculum ab ipſo Eccleſiæ capite rerum omnium conditore inſtitutum in Paradiſo. Volunt autem inſtitutum a Deo hujuſmodi contractum, vel immediate, & per ſe ipſum, illis verbis, *Geneſ. 1. Creſcite, & multiplicamini.* Sic Sylveſt. *matr. 1. quæſt. 2.* Almainus *in 4. diſt. 26. qu. 1. §. conſequenter dico.* Soto *in 4. diſt. 26. qu. 1. art. 2. verſ. nihilominus*, Thomas Sanchez *lib. 2. de matrim. diſp. 4. n. 3.* citatis aliis, inter quos citat Divum Thomam *in 4. diſt. 26. qu. 2. artic. 2. ad quartum.* Sed non recte, ſolum enim dicit D. Thom. eo loco matrimonium fuiſſe a Deo ante peccatum inſtitutum, in eo quod creavit mulierem in adjutorium viri, & dixit illis, *Creſcite, & multiplicamini.* Quibus verbis non ad illa verba Geneſ. ſed potius ad creationem Evæ videtur revocaſſe inſtitutionem matrimonii cum aliis Scholaſticis. Noviſſime Ægidius Koninck *diſp. 15. dub. 10. concl. 2.* quamvis addat, ut eſt unius cum una, quod tantum eſſe dicit ex jure Divino poſitivo, de quo poſtea, cum de impedimento ligaminis ſermo fuerit. Vel volunt alii inſtitutum a Deo in ipſa Evæ creatione, illis autem verbis, *non eſt bonum hominem eſſe ſolum*, prædictam quidem fuiſſe a Deo futuram matrimonii inſtitutionem. Sic Hugo de ſancto Victore *lib. 2. de Sacram. pag. 11. c. 2.* Cajetan. *Matth. 19.* Veracruz *1. part. Speculi conjugiorum, art. 1. in principio. & 2. part. art. 2. §. contractus matrimonii*, quem falſo Thom. Sanch. citat pro prima ſententia, ſicut Viguerium, & alios Recentiores, ſic etiam ſenſit Rebellus *tom. 1. de oblig. juſt. lib. 2. quæſt. 1. num. 10.*

Rurſus alii a Deo quidem inſtitutum volunt non immediate, ſed mediante Adamo, cum ex divina inſpiratione pronunciavit illa verba *Geneſ. 2. Hoc nunc os ex oſſibus meis, &c.* Sic Magiſter *in 4. diſt. 26. cap. 1.* Baſſolis *in. 4. diſt. 26. quæſt. 1. art. 3.* Paludanus *ibid. quæſt. 1. art. 3.* Franciſcus Mayronius *in 4. diſt. 26. quæſt. unica*, inclinat Petr. Gregor. *lib. 9. Syntagm. c. 6. in princ.* & etiam ad priorem ſententiam Innocentius *in cap. juvenis, de ſponſal. n. 2.* citat. text. *in cap. gaudemus de divortiis.* Sed nihil ad rem. Cardinal. *in rub. de ſponſal. n. 4.* & Viguerius *Inſtit. c. 16. §. 7. verſ. 1.* & alii complures Scholaſtici, quos refert Gabriel Vaſquez *diſp. 1. de matrim. cap. 2. n. 6.* ubi etiam oſtendit quam immerito Thom. Sanchez pro hac ſententia numeret Waldenſem, Adrianum, & Alexandrum Alenſem. Idem etiam ſenſit Covarruv. *2. part. de matrim. cap. 1. §. unico, n. 6.* Eſt etiam optimum teſtimonium Auguſtini pro hac parte *tom. 7. lib. 1.* contra duas epiſt. Pelag. *cap. 5.* Adamum autem inſpiratione Dei illa verba protuliſſe, licet Hieronymus, & Theodoretus, *Malachiæ 2.* negent, aſſeruit tamen Auguſtinus *lib. 9. de gen. ad litteram, cap. 19.* & Theophylactus, & Euthimius *Matth. 19.* Auguſtinum ſecuti ſunt Scholaſtici, Baſſolis *in 4. diſt. 26. qu. un. art. 3.* Richardus *eadem diſt. art. 1. qu. 3.* Thom. de Argentina *ibid. qu. 1. art. 2.* in ſolutione ad ſecundum contra concluſionem, Scotus *ibid. quæſt. unica, in probatione tertiæ concluſionis principalis*, Adrianus *in 4. qu. 1. de matrim. §. Quoad primum*, Paludanus *ibidem qu. 1. art. 3.* Supplem. Gabriel. *ibidem, quæſt. unica, art. 2. §. notandum*, Petrus Soto *lect. 1. de matrim.* Dominicus Soto *in 4. diſt. 26. qu. 1. art. 1. in probatione 3. concluſione 2.* Quorum ſententiam approbavit Innocentius III. *in cap. debitum, de bigamis* ibi, exponens illud quod dixerat Protoplaſtus, *hoc nunc os ex oſſibus meis, &c.* Conc. Trident. *ſeſſ. 24. c. unico de matrim. in principio*, cum inquit: *Matrimonii perpetuum indiſſolubilemque nexum primus humani generis parens divini Spiritus inſtinctu pronunciavit, cum dixit. Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea, quamobrem relinquet homo patrem, & matrem & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una.* Quare lapſus eſt memoriæ 2

Martinus Delrio. dum *Geneſ.* 2. dixit cum Hieronymo illa verba non ab Adamo, ſed a Deo prolata fuiſſe, nec magis placet Pereira qui dixit, ea verba poſſe accipi, & ut dicta ab Adamo, & ut a Moyſe inſerta ſuæ narrationi, obſtant enim quæ ſuperius adducebamus.

3 Alii denique jure divino poſitivo, & etiam naturali contractum matrimonii inſtitutum affirmant. Sic Scotus *in 4. diſt. 26. quæſt. unica*, *§. per hoc patet*. Supplem. Gabriel. *eadem diſt. quæſt. 1. art. 3. dub. 1.* & etiam Richardus, nam *in 4. diſt. 26. artic. 1. quæſt. 1.* inſtitutum dicit jure naturali, ſed præterea *quæſtione 3.* inſtitutum a Deo in creatione Evæ, & ab Adamo promulgatum, cum dixit, *hoc nunc os ex oſſibus meis*. Sic etiam Medina *lib. 4. de continentia, contr. 2. c. 5.* idem ſenſit etiam Cardinalis *in rubrica de ſponſ. n. 5.*

4 Cæterum, ſi rem ipſam attentius inſpiciamus, planum erit matrimonium, ut contractus quidam naturalis eſt, ſolo naturæ jure, non humana, neque Divina voluntate inſtitutum eſſe. Hanc ſententiam docuit Adrianus in *4. quæſt. 1. de matrimonio*, *§. quand primum*, quem Auctorem Thomas Sanchez falſo refert pro tertia ſententia, affirmat enim aperte matrimonium quoad rationem contractus non indiguiſſe Dei inſtitutione, eo quod ſit juris naturæ, indicat Aureolus *in 4. diſt. 26. quæſt. unica propoſit. 1.* docet Petrus Ledeſma *de matrimonio, quæſt. 41. art. 1. dub. 1. & 2.* idem docuit Gabriel Vaſquez *diſput. 2. de matrimonio, cap. 3.* & indicare videtur Gregorius de Valentia *tomo 4. diſp. 10. qu. 1. puncto 2. §. quinto probatur*. Quam ſententiam facile intelliges, ſi attendas matrimonii inſtitutionem non eſſe celebrationem ipſam contractus, neque ejus uſum, ſicut neque inſtitutio emptionis eſt ejus celebratio; ſed eſſe ipſam rationem, & ſubſtantiam matrimonii ſecundum ſe, ad quod ineundum, & opere exequendum unicuique convenit jus, & facultas ab ipſa naturæ conſtitutione. Naturalis enim juris eſt, & ab ipſo naturæ dictamine ortum habet, etiam ſecluſa quacumque diſpoſitione poſitiva extrinſeca, ſive humana, ſive divina poſſe conjungi conſenſu mutuo marem, & fœminam ad perpetuam vitæ ſocietatem, ad eamque conjunctionem ineundam facultatem habere. Atque id etiam colligitur ex *cap. jus naturale, diſt. 1.* deſumpto ex Iſidoro, in quo poſt juris naturalis definitionem in exemplum adducitur, *viri, fœminæque conjunctio*, in matrimonio ſcilicet. Quomodo autem intelligendum ſit, quod ibi dicitur, eam conjunctionem etiam animantibus eſſe communem, docet Covarruvias *2. part. de matrimonio, cap. 1. n. 6.*

5 Sed ut intelligatur apertius, quid ſentiamus, cum dicimus matrimonii inſtitutionem juris naturalis eſſe, & non alicujus voluntatis divinæ, vel humanæ, obſervandum eſt, jus naturale dici, quod convenit homini ſpectatis naturæ principiis ſecundum ſe, & ex principiis naturæ rationalis optima ratione deducitur, ſive ſpectetur homo ſecundum ſe, ſive vitam ſocialem agens. Hoc autem jus naturale, ut advertunt plerique juris interpretes atque Theologi, duplex eſt: alterum eſt juſtitiæ, ſive neceſſitatis, alterum eſt utilitatis. Juſtitiæ quidem vocant, quod non tantum fieri permittit, ſed ita jubet, ut oppoſitum non liceat; velut non furari, non mœchari, reddere depoſitum. Jus autem utilitatis vocant, quod non quidem jubet, ita ut oppoſitum peccatum ſit, ſed liberam facultatem concedit utendi re aliqua tamquam utili, vel honeſta. Hujuſmodi eſſe jus ducendi uxorem putant nonnulli: non enim eſt jus ita præcipiens matrimonium, ut oppoſitum ſemper ſit peccatum, ſed facultatem unicuique concedens juxta naturæ rationalis dictamina: ſed de hoc *cap. ſequenti*.

6 Fatemur quidem quamvis hæc de inſtitutione vera ſint, de matrimonii tamen celebratione, quam nomine inſtitutionis forſan intellexere Scholaſtici, & alii Doctores frequenter, verum eſſe id quod Doctores tertiæ ſententiæ dicebant, ſcilicet contractum matrimonii celebratum in Paradiſo illis verbis, *Geneſ. 2. hoc nunc os ex oſſibus meis*; Illis enim verbis Adami conſenſus exprimitur, ſine quo matrimonium conſtare non poteſt; cui veroſimile eſt aliis ſimilibus verbis Evam reſpondiſſe, quibus ſuum etiam conſenſum indicaret.

7 Atque in hoc ſenſu accepto verbo inſtituendi, dicunt frequenter Doctores matrimonium in Paradiſo exordium ſumpſiſſe, inſtituente Deo, hoc eſt contrahente, & celebrante. Dicitur autem Deus inſtituiſſe matrimonium, vel quia primi parentes ex ejus inſpiratione contraxerunt; vel quia, ut videtur indicare Scotus *in 4. diſt. 26. q. 1.* Bonav. *art. . . . q. 2.* & alii; Deus ipſe eſt Auctor naturæ & contractum ipſum, qui jure naturæ conſtat; facere dicitur, tam in his qui bene, quam in his qui male contrahunt, legitime tamen. Sicut quia naturam hujus contractus ſequitur indiſſolubilitas, ut dicam poſtea *cap. 12.* eadem ratione dicitur Deus conjunxiſſe primos parentes indiſſolubili vinculo, & eſſe auctor indiſſolubilitatis matrimonii. Hoc ergo ſenſu accipiendum, quod apud Matth. *cap. 19.* illa verba, *Propter hanc dimittet homo patrem, & matrem*, Chriſtus tribuit Deo, quæ tamen protulit Adamus ex Auguſtini ſententia ab Scholaſticis approbata, & confirmata per Concilium Tridentinum, ut vidimus ſupra iſto cap. *num. 2.* Hoc etiam ſenſu Deum ipſum authorem matrimonii contracti inter primos parentes fuiſſe dixit, cum ſubdidit; *Quod ergo Deus conjunxit, homo non ſeparet*. Eodem etiam ſenſu Leo Primus *epiſt. 90.* ſive 92. *cap. 4.* dixit matrimonium ſic ab initio e Deo conſtitutum, ut haberet in ſe Chriſti, & Eccleſiæ ſacramentum. Eodem etiam ſenſu Honorius III. *cap. fin. de frigidis, & maleſ.* Deum matrimonii auctorem, & inſtitutorem vocat. Eodem etiam ſenſu Concilium Colonienſe *part. 7. cap. 41.* inquit matrimonium ante lapſum Adæ propter procreandos liberos inſtitutum, & benedictione Dei confirmatum. Hoc etiam ſenſu Concilium Moguntinum *cap. 36.* docet matrimonium ab initio ad officium inſtitutum; tandem ex benignitate Dei infirmis hominibus ad remedium ceſſiſſe. Et denique eodem etiam modo intelligendi Auguſtinus, & Bonifacius Octavus *ſupra* citati, *num. 1.* & alii omnes, qui dicunt matrimonium inſtitutum a Deo in Paradiſo ante peccatum. Nam vel inſtitutionem uſurparunt pro celebratione, & non ſtricte, & proprie, ut nos hactenus loquuti ſumus, vel impreſſionem legis naturalis atque dictaminis, cui conforme eſt matrimonium, appellarunt inſtitutionem.

Ex his ſit primo cum dixit Deus *Gen. 2. Non eſt bonum hominem eſſe ſolum*, non inſtituiſſe matrimonium. 8
Neque enim jus, & facultatem conceſſit illud contrahendi, ſed prædixit exequendum, & ad hoc creavit, ut contraherent pro ut ipſo jure naturæ poterant. Sit etiam illis verbis Adami, *Hoc nunc os ex oſſibus meis*, nequaquam inſtitutum, cum jure naturali liceret contrahere. Sed ſi ea verba aliquid effecerunt, oſtenderunt tantum celebrationem conjugii. Sit ulterius, neque ipſa creatione Evæ inſtitutum eſſe matrimonium, nec celebratum; matrimonium enim ſine mutuo conſenſu conſtare non poteſt, ut dicam *lib. 2. cap. 2.* non conſenſit autem Adamus in creationem Evæ, quæ eo dormiente formata eſt. Dictum vero eſt in hominum tantum formatione, *Maſculum, & fœminam fecit eos*, quod inter duos conſtare deberet matrimonium. Sit etiam illis verbis, *Creſcite, & multiplicamini*, nequaquam inſtitutum matrimonium, neque celebratum; primum enim juris naturalis fuerat, ſecundum vero jam factum, cum Adamus dixit, *Hoc nunc os ex oſſibus meis*. Idque videtur colligi ex Auguſt. *lib. 14. de civ. Dei, cap. 22.* ubi ait: *Nos autem nullo modo dubitamus, ſecundum benedictionem Dei creſcere, & multiplicari, donum eſſe nuptiarum*. Et paucis interjectis, *Huic quippe operi Dei etiam benedictio ſubjuncta eſt*. Ergo ex Auguſtini ſententia nuptias jam celebratas ſequitur benedictio. Præterea idem oſtenditur, quia *Gen. 2.* dicitur ædificaſſe Deum coſtam, quam tulerat de Adam in mulierem, & eam adduxiſſe ad Adamum, eumque dixiſſe ſtatim, *Hoc nunc os ex oſſibus meis*. Ea autem verba videntur plane ab Adamo dicta ſtatim atque Evam vidit. Illis vero verbis matrimonii firmitatem Adamum ſignificaſſe docet Trident. *ſeſſ. 24. c. unic. in principio*. Quare matrimonio jam contracto ſubjuncta eſt benedictio illa, *Creſcite, & multiplicamini*, licet per anticipationem dicta ſit a Moyſe, *Geneſ. cap. 1.* Ulterius idem confirmari poteſt, quia iterum Deus dixiſſe fertur illa verba: *Creſcite, & multiplicamini*, *Geneſ.* 8. Noe & filiis ejus. At illa ſupponunt ibi jam matrimonium, ut conſtat ex *Geneſ. 7.* uxorati enim Noe & filii ejus in arcam ingreſſi ſunt, & cum uxoribus egreſſi. Illis ergo verbis non præceptum continetur, ſed vel benedictio conceditur proli generandæ, vel matrimonium approbatur, ut dicebat Concilium Colonienſe loco citato, vel declaratio naturalis præcepti, de quo capite ſequenti.

Præterea colligitur non recte nonnullos Scholaſticos 9
aſſeruiſſe duas fuiſſe matrimonii inſtitutiones, unam in officium naturæ, alteram in remedium concupiſcentiæ poſt peccatum: ſic docuere Joannes Baſſolis *in 4. diſt. 26. quæſt. unica art. 3.* Richard. *eadem diſt. art. 1. quæſt. 3.* Palud. *ibid. quæſt. 1. art. 3.* Supplement. Gabrielis *ibid. qu. unic. §. ſecundo notandum, & concluſ. 4.* Almainus *in 4. diſt. 26. q. 1. §. conſequenter dico*, affirmant poſt diluvium fuiſſe iterum eam inſtitutionem replicatam, cum dixit: *Creſcite, & multiplicamini*, Gratianus 32. *q. 2. §. his ita reſpondetur*. Covarruv. citatis aliis *2. p. de matr. c. 1. §. ax. n. 6.* Una ergo tantum fuit inſtitutio matrimonii.

Id

Id quod verum eſt, ſive loquamur de inſtitutione, proprie accepta voce inſtitutionis, eadem enim eſt in quovis ſtatu eſſentia matrimonii, & jus ſive facultas contrahendi, ſive loquamur etiam de ipſa celebratione. Primi namque parentes non bis, ſed ſemel contraxere matrimonium, & poſt peccatum in matrimonio jam contracto permanere voluerunt, ſed illud idem quod antea, quando nullus erat motus inordinatus deſerviebat in officium naturæ, poſtea deſervit in remedium concupiſcentiæ, *Matrimonium enim*, inquit Concilium Colonienſe, *p. 7. c. 41. Ante lapſum Adæ propter procreandos liberos inſtitutum ac benedictione Dei firmatum, quia dixit illis: Creſcite & multiplicate, replete terram: peculiariter autem homini, erunt duo in carne una, propter hanc relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori ſuæ. Nec ratio conjunctionis, ſeu benedictio poſt lapſum defecit, ſed tamen quod ſanis potuit eſſe officium, id ægrotis etiam ſanctum ſit remedium.* Quæ eadem fere referuntur in Concilio Moguntino ſub Paulo III. *c. 36.*

10 Denique fit contra hæreticos non paucos licitum eſſe matrimonium, & oſtendunt Patres *Gen. 1. & 2. Matt. 19. 1. Corint. 7. & ad Hebræos 13.* & ſacræ litteræ commendant plures conjugatos, qui Deo ſumme placuerunt. Oſtendunt etiam Doctores Scholaſtici *in 4. diſt. 26.* ex eo quod matrimonium eſt ſecundum inclinationem naturæ, ad conſervandum genus humanum, & ex inſtitutione naturali, extat etiam de eo præceptum, ut dicam *cap. ſequenti* quod de peccato eſſe non poteſt. Damnatur etiam idem error in Concilio Gangrenſi *can. 1.* & Bracarenſi I. *c. 11.* & alibi ſæpe, ubi ſacramentum eſſe matrimonium definitur. Sed de hoc latiſſime Soto *in 4. diſt. 26. q. 1. art. 3.* Gregorius de Valentia *4. tom. diſp. 10. generali, quæſt. 1. punct. 2.* Gabriel Vaſquez *4. tom. in 3. par. diſp. 1. de matrim. cap. 1.* & alii qui contra hæreticos ſcripſere.

CAPUT IV.

Extitiſſe præceptum de matrimonio contrahendo, nec revocatum.

S U M M A R I U M.

1 *Præceptum extitiſſe: eſſe tamen divinum poſitivum nonnulli ſentiunt.*
2 *Verius eſt eſſe naturale deductum ex principiis naturalibus.*
3 *Explicatur Chryſoſtomus.*
4 *Illa verba,* Creſcite, & multiplicamini, *eſſe declarationem præcepti.*
5 *Objectiones Benedicti Pereira proponuntur, & diluuntur.*
6 *Nunc extare præceptum, & ſingulos obligare, hæretici docent, & refellantur.*
7 *Catholici jam revocatum, vel tantum communitatem obligare, non ſingulos docent.*
8 *Verius, non revocatum, ejus tamen obligationem ceſſaſſe ceſſante cauſa, conſiderantur duplicis generis præcepta naturalia.*
9 *Conſilium de virginitate, non pugnare modo cum præcepto matrimonii.*
10 *Explicantur nonnulla ex D. Thoma, & eligens Auguſtini votum.*
11 *Deficientibus ſæcularibus, non fore neceſſarium ut religioſi nuberent, contra nonnullos recentiores.*
12 *Non pugnant cum dictis, quod quis in aliquo peculiari caſu teneatur contrahere matrimonium.*

1 SEd ſupereſt explicandum hoc loco, an extiterit præceptum de contrahendo matrimonio, & nunc etiam extet. Præceptum de contrahendo matrimonio extitiſſe indubitatum eſt apud Doctores, licet ſine fundamento diſſentiat Medina *lib. 4. de ſacrorum hominum cont. 2. contr. 2.* Idque nonnulli illis verbis contineri putant, *Creſcite, & multiplicamini*, quibus præceptum eſſe conjugium exiſtimant, nec ſine probabilitate. Sic Richardus *in 4. diſt. 26. art. 3. q. 1. difficult.* Durandus *qu. 2. n. 5.* Thomas de Argentin. *quæſt. 1. art. 3. concl. 1.* Scot. *quæſt. 1. concluſ. 1.* Supplement. Gabriel *quæſt. 1. concluſ. 3.* Gregorius de Valentia *diſp. 10. cit. quæſt. 1. punct. 4.* Ægidius *diſp. 15. dub. 1. concl. 5.* Nec vero in hoc Doctores iſti favent noſtri temporis hæreticis qui ex eo Geneſ. loco volunt omnes ad matrimonia contrahenda obligari, ut conſtabit ex his, quæ ſtatim dicam. Alii volunt divino, & naturali jure præceptum eſſe, ſic Ferdinandus Rebellus *tom. 1. de obligat. juſtit. lib. 2. q. 2. n. 3.* & docuerat Soto *in 4. diſt. 26. quæſt. 1. art. 2. § in ſecundo vero membro.*

Baſilii Pontii de Matrim.

2 Mihi videtur verius præceptum iſtud ortum habuiſſe ex jure naturali; ſic videtur indicare idem Scotus *q. unic. citata*, ante probationem ſecundæ concluſionis, & *§. per hoc patet.* Paludanus *in 4. diſt. 26. q. 3. art. 1.* Viguerius *in inſtitutionibus Theologicis, c. 16. §. 7. verſ. 1.* & Gabriel Vaſquez *diſp. 1. de matrimonio, cap. 3.* Petrus Ledeſma *q. 41. art. 2. dub. circa 6. principale, concl. 1. & 2.* Quod præceptum, licet non ita clare, & perſpicue deducatur, ſicut alia, deducitur tamen evidenter. Cum enim natura conſtituerit diverſum ſexum, ad hoc ut propagaretur genus humanum, & propagari non poſſit vago concubitu, ex ipſa natura videtur oriri obligatio ad hac propagationem, ne fruſtra ejuſmodi inſtitutio eſſe videatur. Corruptibilitas etiam ipſa naturæ humanæ ſuadere videtur propagatione opus eſſe, ne in duobus hominibus creatum *a* Deo genus humanum extingueretur: ideo illis conceſſa propagandi potentia, quæ Angelis incorruptibilis naturæ negata eſt.

3 Neque his obſtat, quod Chryſoſtomus libro de Virginitate late demonſtrare conetur, carnis connubium non aliunde, quam a peccato derivatum. Agit enim Chryſoſtomus de connubio ad vacandum maritali actui, quem actum exiſtimavit non fore in ſtatu innocentiæ, ſed ſine illo multiplicandum genus humanum. Id, quod etiam alii Patres docuerunt, quos referam infra, refellit autem ſatis Auguſtinus, ut optime oſtendit Medina *contr. citat. c. 2.*

4 Neque obſtant etiam illa Geneſ. verba: *Creſcite & multiplicamini*, illis enim præceptum non contineri, ſed benedictionem prolis, aut etiam approbationem jam diximus, *cap. præced. n. 8.* vide Medinam *contr. citat. cap. 6.* vide Becanum *in Annal. V. & N. T. cap. 20. q. 1.* ubi recte probat his non contineri præceptum. Vel tantum fuit quædam explicatio naturalis præcepti, non impoſitio, ut optime docet Petrus Ledeſma *quæſt. 41. de matrimonio, art. 2. dub. unic.* in ſolutione ad tertium principale. Atque hanc exiſtimo eſſe Scholaſticorum mentem, qui appellabant, ut ſupra viſum eſt, præceptum iſtud naturale, ſicque poteſt explicari Cyprianus *lib. de habitu virginum*. Et quidem ſine fundamento diceretur ibi contineri præceptum poſitivum, cum neque Patres, neque Doctores Scholaſtici ſic interpretati fuerint; contineri vero declarationem naturalis præcepti conſtat non levi conjectura ex occaſione, qua dicta ſunt illa verba *Geneſis 1.* iterum poſt diluvium, *c. 8. & 9.* quando re vera vigebat naturale præceptum. Addiderim tamen declarationem hanc ad modum benedictionis prolatam a Deo ex amore erga genus humanum, cujus propagationem volebat, & ad eam vim, & fœcunditatem indidit utrique ſexui, quem crearat; & formulam eſſe benedictionis Auguſtinus citatus *cap. præced. n. 8.* aperte docuit, & contextus ipſe probat, dicitur enim *Gen. 1. benedixitque Deus illis & ait; Creſcite & multiplicamini.*

5 Verum Pereira *lib. 4. in Geneſ.* circa ea verba exiſtimans eſſe benedictionem ſubjunctam nuptiis, objicit primo, quia ſicut Deus dixit hominibus: *Creſcite, & multiplicamini*, dixit etiam aliis animalibus, quibus id præceptum impoſitum non eſt. Reſpondet Divus Thomas, licet etiam aliis animalibus dicta fuerint; attamen diverſimode intelligenda, juxta diverſitatem eorum, quibus dicuntur. Secundo objicit, quia hominibus non ſolum dixit, *creſcite*, ſed etiam *dominamini piſcibus maris*, quibus non ſubeſt præceptum, ſed jus capiendi animalia. Dico verba illa eſſe diverſa, unde non mirum, ſi diverſo modo intelligantur juxta diverſitatem materiæ, maxime accedente Scholaſticorum conſenſu. Tertio objicit, ſi illis verbis impoſitum eſt præceptum, non ſatis conſtat de ejus abrogatione. Sed hoc nullius momenti eſt, quia, ut dicam ſtatim, præceptum naturale non abrogatur, non revocatur, licet ejus obligatio non pro ſemper obliget.

6 An autem nunc extet hujuſmodi præceptum, diſſentiunt Catholici ab Hæreticis, & Catholici inter ſe. Nam hæretici volunt adhuc extare, & eo præcepto ſingulos obligari, adeo averſantur vitam cœlibem. Verum hi damnati jam olim ſunt *a* Siricio Papa in Epiſtola ad Epiſcopos Africæ, & a Concilio Florentino in litteris unionis, & a Tridentino *ſeſſ. 24. can. 9. & 10.* Refelluntur que plane illis Matth. 19. *Non omnes capiunt verbum iſtud, ſed quibus datum eſt, & 1. Corinth. 7. Bonum eſt ſi ſic permanſerit ſicut & ego, &c.* Et contra eos late Bellarminus *lib. 2. de Monachis, cap. 30. & 32.* ubi erudite oſtendit contra Hæreticos nunc non eſſe præceptum, quod ſingulos obliget ad conjugium. Idem late Pereira *lib. 4. Geneſ. in diſp. de hoc argumento*, in illa verba. *Creſcite, & multiplicamini.*

7 Ex Catholicis autem nonnulli revocatum putant ante diluvium, ſic Bonav. *in 4. diſt. 26. art. 1. q. 3.* Alii in

lege Evangelica revocatum, Sic Richardus *eadem diſt. art. 3. quæſt. 2.* quem ſequitur Caſtro *contra Hæreſes verb. virginitas*, Alii dicunt extare præceptum, ſed non obligare ſingulos, ſed communitatem tantum. Quæ communis ſententia eſt, quam docet Baſſolis *in 4. diſt. 20. q. unic. art. 2.* Durandus *quæſt. 1. num. 7.* Argentina *quæſt. 1. art. 2. concluſ. 2.* Scotus *quæſt. unic. §. ex hoc patet*, Paludanus *quæſt. 3. art. 1.* Supplem. Gabr. *quæſt. 1. conc. 5.* Viguerius *d. c. 16. §. 7. verſ. 3.* Soto *in 4. diſt. 26. q. 1. art. 2. §. ad hujus autem.* Gregor. de Valentia *diſp. 10. cit. qu. 1. punct. 4.* Rebellus *loc. cit. quæſt. 2. n. 4.* Sed refellit eam ſententiam Medina, & efficaciter *controv. cit. c. 3.* & rejicietur facile ex his, quæ ſtatim dicam,

8 Verius ergo videtur extare etiam præceptum nec revocatum,, ceſſaſſe tamen omnino ejus obligationem. Almainus *diſp. 26. qu. 1. folio mihi 100. pag. 1.* obligari docet ſingulos pro neceſſitatis tempore, & docet etiam optime Petrus Ledeſma *in dubio proximo citato, in ſolutione ad 3.* & in dubio circa octavum principale optime probat ex hoc præcepto ſingulos obligari, & non tantum communitatem. Extare ergo hujoſmodi præceptum probatur. Præcepta enim naturalia non revocantur, licet ceſſare ſoleant ceſſante cauſa, ut dictum eſt. Ut enim alibi diximus, quædam præcepta naturalia ſunt, quæ non obligant abſolute, ſed ſub aliqua circumſtantia, quæ ſi deſit, ceſſat etiam eorum obligatio. Hujuſmodi eſt præceptum naturale ſervandi honorem, reddendi depoſitum: atque ejuſdem rationis eſt præceptum de contrahendo matrimonio, obligat enim ſub ea circumſtantia, ſi adſit neceſſitas propagandi genus humanum, qualis initio fuit, quæ cum ceſſaverit, ceſſavit etiam obligatio præcepti, Multiplicato enim humano genere non eſt cur dicamus ſingulos obligari, nec communitatem, nec Principes, ut contrahere compellant,

9 Ex quibus ſatis intelligitur non pugnare conſilium de virginitate cum hujuſmodi præcepto, ceſſavit enim hoc tempore ejus obligatio; ex quo contra noſtram ſententiam arguebat idem Medina *loc. cit. cap. 4.* Unde quando ceſſavit hujuſmodi præcepti obligatio, virginitas eſt in conſilio. Quando autem urgebat, non fuit in conſilio, Tenebantur ergo præcepto in ſtatu innocentiæ. Ex quo etiam colliges non recte loqui Quintilianum Manvoſium *in c. 1. de conſ. nu. 35.* dum conceſſo matrimonii conjunctionem eſſe de jure naturali primævo, dixit ea, quæ de jure naturali primævo ſunt, in particularibus caſibus impediri, & ita matrimonii præceptum impediri per votum religionis, & continentiæ. Non enim impeditur præceptum matrimonii, ſed quia ceſſavit ejus obligatio, habet locum conſilium, & votum continentiæ juxta dicta.

10 Nec vero D. Thom, *in addit. qu 41. artic. 2.* cenſuit communitatem obligari, ſed actus illius multitudinis fini deſervire. Quo ſenſu alius locus explicandus eſt, in quo dixit debitum hujus præcepti ſufficienter impleri a multitudine, Vult ergo S. Thomas actum hujus præcepti pertinere ad multitudinem, ita ut neque quilibet in particulari teneatur, & tamen a multitudine ita adimpleatur, ut per aliquos libere ſatisfiat præcepto. Addendum ad S. Thomam *lect. 1. in c. 7. 1. Corinth.* affirmare non poſſe totam multitudinem hominum caſtitatem ſervare, ne impediatur numerus electorum, eſſet enim contra divinam diſpoſitionem. Auguſtinus tamen cap. 10. de bono conjugali vehementer deſiderat, ut omnes vellent continentiam ſervare, multo enim citius Dei civitas adimpleretur. D. Thom. quidem de facto conſideravit rerum ordinem. Unde Hieron. Joviniano reſpondens ait: *Dices, ſi omnes virgines fuerint, quomodo ſubſiſtet mundus? noli metuere, ne omnes virgines fiant, difficilis res eſt virginitas, & ideo rara.* Auguſtinus vero ex hypotheſi acute ratiocinatus eſt in eo caſu, efficaci conjectura aſſequens eo modo adimplendum eſſe numerum beatorum,

11 An autem deficientibus hominibus ſæcularibus, & tantum remanentibus religioſis, iſti tenerentur contrahere matrimonium, diſputant curioſe magis quam utiliter recentiores, & affirmant in eo caſu teneri, ſic Thom. Sanchez *lib. 2. de matrim. diſ. 3. n. 5.* Ego potius crediderim mundi jam finem inſtare in eo caſu, & ideo neceſſarium non eſſe matrimonium contrahi a religioſis, ut per illos genus humanum reſtauraretur. Sic etiam ſenſit Richardus *in 4. diſt. 26. art. 3. qu. 3.* citatque Auguſtinum *in lib. de bono conjugali, circa medium.* Durand. *ibid. q. 2. n. 7.* Gabr. Vaſq. *diſp. 1. de matr. c. 3.* Petrus Ledeſma *q. 41. art. 2. circa finem*,

12 His autem, quæ diximus de hujus præcepti ceſſatione, non obſtat, quod aliqui teneantur in aliquo ſpeciali caſu contrahere: verbi gratia, hæres alicujus Regni. Id enim non oritur ex præcepto naturali contrahendi matrimonium, ſed ex vi alterius præcepti, quo quis tenetur ſubvenire ſuæ Reipubl. incommodis. Sic Martinus Ledeſma *2. p. qu. 43. art. 2.* Thomas Sanchez *lib. 2. de matrim. c. 3.* Rebellus *lib. citata, qu. 8. n. 7.*

CAPUT V.

De inſtitutione Matrimonii, ut ſacramentum eſt.

S U M M A R I U M.

1 *In ſtatu innocentiæ, naturalis, & veteris legis matrimonium non eſſe ſacramentum contra quaſdam.*
2 *Matrimonium elevatum a Chriſto ad rationem ſacramenti.*
3 *Siricii Papæ teſtimonium explicatur.*
4 *Quædam hæreticorum argumenta diluuntur,*
5 *Quædam Catholicorum ſententia aſſerens non eſſe proprie ſacramentum rejicitur, & oſtenditur damnatam fuiſſe, etiam ante Tridentinum,*
6 *Examinatur an ex Paulo ad Epheſios 5. recte probetur matrim. eſſe ſacramentum, & n. 7.*
8 *Contra id teſtimonium hæreticorum; & Eraſmi argumenta diluuntur, & n. 9.*
10 *Non colligi ex eo loco, matrimonium eſſe ſacramentum,*
11 *Neque ex Paulo primæ ad Timotheum ſecunda.*
12 *Neque ex Auguſtini teſtimoniis.*
13 *Neque ex eo quod poſt Chriſtum matrimonium ſit magis indiſſolubile, quam antea.*
14 *Solum haberi ex traditione. Idque confirmatur teſtimonio Trident. quæ traditio ex variis ſignis colligitur,*

IN primis obſervandum eſt in ſtatu innocentiæ, & naturalis, & veteris legis tempore matrimonium contractum quidem fuiſſe, ut hactenus oſtendimus, non vero ſacramenti rationem habuiſſe, Sacramenti, inquam, in eo ſenſu, quo in nova lege dicimus ſeptem eſſe Eccleſiæ ſacramenta. In quo corrigendi ſunt Henricus Angliæ Rex *in aſſertione ſeptem Sacramentorum*, Albertus Pighius *contr. 10.* Caſtro *contra hæreſes, verba Nuptiæ; hæreſ 3.* Petrus Soto *de inſtit. Sacerdotum, lect. 2. de matr.* Catharinus *opuſculo de matr. q. 3. 4. & 5.* & his antiquior Alexander Alenſis *4. part. qu. 1. membr. 2. art. 1.* Horum enim Doctorum ſententiam qui ſacramentum matrimonii, fuiſſe dicunt ante Chriſti inſtitutionem, parum tutam exiſtimamus. Primum, quia Florentinum in Decreto fidei definit eſſe ſeptem novæ legis ſacramenta, & inter ea matrimonium enumerat. Cum ait *novæ legis*, plane denotat, poſt adventum Chriſti fuiſſe inſtitutum. Addit præterea, hæc ſacramenta novæ legis differre multum a ſacramentis veteris legis quia illa non cauſabant gratiam, ſed ſignificabant: hæc vero efficiunt. Quod ſi etiam in antiqua lege matrimonium vere ſacramentum fuiſſet, & gratiam contuliſſet, non recte id proprium diceretur ſacramentorum novæ legis. Eadem veritas conſtat ex Concil. Tridentino *ſeſſ. 24. cap. unica*, ubi inquit Matrimonium in lege Evangelica veteribus connubiis præſtare gratia, & ideo inter ſacramenta novæ legis computandum. Quod ſi jam olim ſacramentum fuiſſet, non præſtitiſſet gratia veteribus connubiis. Et *Can. 1.* expreſſe damnantur, qui dixerint non eſſe ſacramentum a Chriſto inſtitutum, aut non eſſe novæ legis ſacramentum. Ergo non erat ante ſacramentum & *ſeſſ. 7. can. 1.* damnantur qui dixerint ſacramenta novæ legis non fuiſſe omnia a Chriſto inſtituta, ideſt, primo, & noviter inſtituta, 1

Deinde certum eſt matrimonium a Chriſto Domino inſtitutum eſſe ſacramentum; ita ut ex ejus inſtitutione gratiam conferat. Id quod definitum eſt in illis Conciliis, in quibus adſtruitur ſeptem eſſe Eccleſiæ ſacramenta a Chriſto inſtituta. Sic Concilium Conſtantienſe *ſeſſ. 15.* in qua damnatur articulus octavus Joannis Hus, qui rejiciebat doctrinam hanc de ſeptem Eccleſiæ ſacramentis, Eugenius Quartus *in decreto poſt Concilium Florentinum*, Senonenſe *in decretis fidei, cap. 10.* Colonienſe *part. 7. cap. 1.* Auguſtenſe *cap. 15.* Moguntinum *cap. 11.* & noviſſime Tridentinum *ſeſſ. 7. can. 1.* Sed ſpecialiter de matrimonio idem docuit Lucius Tertius, *in cap. ad abolendam, de hæreticis.* Eugenius Quartus in prædicto decreto, *§. ſeptimum Sacramentum*, & Tridentinum *ſeſſ. 24. cap. unic. can. 1.* oſtenduntque hujuſmodi veritatem latiſſime Roffenſis *art. 12. contra Lutherum*, Stanislaus *in confeſſione fidei, c. 55.* & uno verbo 2

com-

complectat, omnes quotquot contra hæreticos ſcripſerunt.

3 Impugnant veritatem hanc hæretici noſtri temporis, qui matrimonium de ſacramentorum numero rejicione commoti nonnullis argumentis, quorum plæraque ex his, quæ dicenda ſunt in ſequentibus, facile diluentur. Sed præter illa pugnant auctoritate Siricii Papæ *epiſt. 1. Decretali*, n. 5. ubi matrimonium *pollutionem* vocat, eum inquit; *Quam formam, & circa mulieres, quæ ſe poſt pænitentiam, talibus pollutionibus devinxerunt, ſervandum eſſe cenſemus*. Sed more ſuo impudenter, & calumnioſe id impingunt Siricio. Non enim conjugium verum, & legitimum pollutionem appellat, ſed illicitam conjunctionem eorum, qui poſt peractam publicam pœnitentiam, ad eandem illicitam conjunctionem iterum revertuntur, propter quam pœnitentiam egerant. Nemo autem propter legitime contractum matrimonium pœnitentiam egit. Videndus Bellarminus *lib. 4. de Romano Pontifice, cap.* 10. de quo teſtimonio dicam rurſus infra *lib.* 10. *cap.* 1.

4 Nec majorem vim habet, quod etiam objiciunt in iſto matrimonio dotem conſtitui, & pecuniam dari, & ex conſequenti non eſſe ſacramentum. Pecunia etenim non datur pro gratia ſacramenti, ſed ad ſuſtentanda onera, quæ remanent in matrimonio tranſacto ſacramento; ſicut in Baptiſmi, & aliorum ſacramentorum collatione conferri ſolet pecunia ad miniſtrorum alimenta. Sic reſpondet D. Thomas 2. 2. *q.* 100. *art.* 2. *& in* 4. *diſt.* 26. *qu.* 3. *art.* 2. *quæſtiuncula* 6. Quod idem videmus in religionis ingreſſu pro alimentis fieri. Neque obſtat denique quod virginitas, quæ excellentior matrimonio eſt, non conferat gratiam ex opere operato, ea enim non eſt inſtituta in ſacramentum, ſicut matrimonium. Unde qui ſacramentum matrimonii in gratia recipit, accipit augmentum gratiæ, & ex opere operantis, quia actus eſt bonus, & meritorius, ut dictum eſt, & ex opere operato, quia ſacramentum eſt, licet ſit ſtatus minus perfectus. Oppugnat eandem veritatem Eraſmus, cujus argumenta refert, & diluit Albertus Pius *lib.* 18. in principio, quem omnino vide.

5 Contra eandem etiam catholicam veritatem ex parte ſenſere nonnulli Doctores catholici, tam juris interpretes, Gloſſa, Gaufredus, Hoſtienſis, & alii, quos refert Joannes Major *in* 4. *diſt.* 26. *quæſt.* 1. quam etiam Theologi, inter quos Durandus *eadem diſt. quæſt.* 3. *a num.* 6. qui matrimonium non eſſe vere, & proprie ſacramentum docuerunt. Quorum ſententiam Aureolus *in* 4. *diſt.* 26. *quæſt. unica*, dicit derogare ſacramentis novæ legis, & Eccleſiæ determinationi. Et licet prioribus ſæculis res iſta non eſſet ita perſpicua, tamen his temporibus damnatam exiſtimo, & alienam e fide, non ſolum poſt decreta Concilii Tridentini, ſed etiam tempore Concilii Conſtantienſis, & Florentini. In quo valde errat Soto *in* 4. *diſt.* 26. *q.* 2. *art.* 3. Petrus Soto *lectione* 2. *de matrimonio*, & illos ſecutus Thomas Sanchez *lib.* 2. *diſp.* 10. a. 2. dum dicunt Soto, & Sanchez, non fuiſſe rem de fide poſt Concilium Florentinum: & Petrus Soto ſuo tempore eſſe probabile ſacramento Matrimonii non conferri gratiam gratum facientem. Sed errant iſti in hoc, ut optime docent Gregorius de Valentia *tom.* 4. *diſp.* 10. *generali q.* 1. *punct.* 5. *in ſolut.* 6. *objectionis*, Gabriel Vaſquez *diſp.* 2 *de matrim. cap.* 3. *n.* 120. Nam vere ea doctrina de ſacramentis definita ab Eugenio IV. & recepta ab omnibus Latinis, & etiam quoad ſacramentorum numerum recepta a Græcis, ut teſtatur Jeremias Patriarcha Conſtantinopolitanus in cenſura orientalis Eccleſiæ contra confeſſionem Auguſtanam *c.* 7. & Petrus Maronitarum Patriarcha ex Monaſterio Cambio in monte Libani in Concilio Lateranenſi ſub Julio II. & Leone X. ubi ejus profeſſio lecta eſt *ſeſſ.* 11. in qua confitetur ſeptenarium ſacramentorum numerum, & Leo X. *in Bulla condemnationis Lutheri*, damnat quod negaret eam vim dandi gratiam ſacramentis novæ legis. Non ergo ſolum poſt Tridentini decreta, quorum non meminere uterque Sotus, ſed etiam e tempore Conſtantienſis, & Florentini res eſt ſecundum fidem certa. A tempore autem Tridentini dubitari non poteſt, ſententiam illam defendi non poſſe ſine periculo fidei, cum Concilium expreſſe definiat matrimonium conferre gratiam, ſicut reliqua ſacramenta, & in eo differre a ſacramentis antiquis, & matrimonium in nova lege veteribus matrimoniis præſtare gratia, & eſſe vere & proprie ſacramentum cum aliis, ut conſtat ex *locis citatis* Concil. Trid.

6 Quod ſi quæras, unde probari poſſit matrimonium eſſe novæ legis ſacramentum? Scholaſtici fere omnes, & etiam multi ex his, qui contra hæreticos ſcripſerunt noſtro ſæculo, quos referre non opus eſt, utuntur ad hujus probationem illo teſtimonio Pauli *ad Ephеſ.* 5. qui

eum de matrimonio ageret, inquit: *Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto, & in Eccleſia.*

Circa quem locum obſerva primo non recte ab hæreticis Vulgatum reprehendi, nam quod Græce myſterium dicitur, Latine vertitur ſacramentum, aut ſacrum, ut notum eſt. Deinde falſo Eraſmus, Lutherus, Calvinus, & Beza dixerunt nomine ſacramenti non ſignificari matrimonium, ſed conjunctionem Chriſti cum Eccleſia. Patres enim communi ſenſu de matrimonii contractu intellexerunt. Sic Ambroſius in eum locum, Hieronymus in longiori expoſitione illius loci, qui refert eundem fuiſſe Nazianzeni ſenſum. Chryſoſt. *hom.* 2. *in epiſt. ad Ephеſ.* Theophylactus, Œcumenius *ibidem*, Auguſtinus *lib. de nuptiis, cap.* 1. *& lib. de bono conjugali, cap.* 8. ſequuntur juniores Interpretes & Doctores Scholaſtici, nullo, quem viderim, excepto. Favet contextus, quia particula, *hoc*, ad id quod præceſſerat, referenda videtur: conjunctionis vero Chriſti, & Eccleſiæ Paulus non fecerat mentionem, ſed conjunctionis viri, & fœminæ. Favent denique Græca exemplaria, quæ habent; *Ego autem in Chriſtum & in Eccleſiam*; quaſi habitudo contractus ſacramenti matrimonii in Chriſtum, & Eccleſiam terminetur. 7

Sed objicit in primis Kemnitius ex Auguſtino *tract.* 9. *in Joan.* explicans enim Auguſtinus locum Pauli *ad Ephеſ.* 5. ait: *Nequis iſtam magnitudinem ſacramenti in ſingulis quibuſque hominibus uxores habentibus intelligeret: Ego autem dico in Chriſto, & in Eccleſia.* Et *lib.* 2. *de nuptiis, cap.* 21. explicans eundem locum, ait: *Quod eſt in Chriſto & in Eccleſia magnum, hoc in ſingulis quibuſque viris, & uxoribus minimum eſt.* Sed in primis dicendum quod attinet ad Paulum: *Ego autem dico in Chriſto, & in Eccleſia*, ſic intelligendum, ego interpretor hoc ſacramentum ſignum eſſe conjunctionis Chriſti, & Eccleſiæ, ut Hieron. & alios expoſuiſſe diximus. Ad argumentum autem nonnulli recentiores reſpondent, Auguſtinum *locis citatis* nomine ſacramenti intelligere non ſignum, ſed rem ſignificatam. Sed certe alius videtur eſſe ſenſus Auguſtini. Vult enim id quod in Chriſto, & Eccleſia magnum eſt, in aliis minimum eſſe, ſcilicet ipſam conjunctionem viri, & fœminæ præ illa conjunctione Chriſti, & Eccleſiæ. Nihilominus non negat conjunctionem viri, & fœminæ eſſe magnum ſacramentum. Unde illo *cap.* 21. poſtquam dixit Auguſt. *Quod ergo eſt in Chriſto & in Eccleſia magnum, in ſingulis viris, & uxoribus eſt minimum*, addidit, *ſed tamen conjunctionis inſeparabilis ſacramentum.* 8

9 Deinde objicit Eraſmus non eſſe magnum, quia conjugium viri, & fœminæ nihil magnum eſt. Non ergo de illo dicitur, *Sacramentum hoc magnum eſt*. Varie huic objectioni ſolet ſatisfieri? breviter dico legitimam viri, & fœminæ conjunctionem magnum dici ſacramentum habitudine ad rem, quam ſignificat, & ideo dicitur magnum ſacramentum, hoc eſt, ſignum mirabilis conjunctionis Chriſti, & Eccleſiæ.

Optime Gabriel Vaſquez *diſp.* 2. *de matrimonio, c.* 6. oſtendit ex eo loco Pauli non ſatis convinci matrimonium appellatum eſſe ſacramentum proprie & ſtricte in ea ſignificatione, qua dicimus, ſeptem eſſe novæ legis ſacramenta: ſed ſacramenti nomen improprie ſumpſiſſe, ut ſignificat aliquid abditum, & arcanum. Latet enim in ea legitima conjunctione repræſentatio conjunctionis Chriſti cum Eccleſia. Idem etiam tradidere Juſtinianus, & Cornelius in eundem locum Pauli. Nec vero oppoſitum nobis perſuadent Patrum in eum locum expoſitiones, de quo iterum nonnulla dicam *c. ſequenti*, Id quod verum eſt, etiamſi Paulus tantum agat de matrimonio fidelium, & de eo tantum dicat eſſe conjunctionis Chriſti cum Eccleſia ſacramentum, de quo infra *c.* 11. Unde conſiderate in Catechiſmo Pii V. dicitur *in tr. de matr.* n. 15. Eccleſiam authoritate Pauli certum, & exploratum habuiſſe matrimonium eſſe Sacramentum, hoc ſenſu, ut ſit ſignum conjunctionis Chriſti cum Eccleſia, & ita concludit eſſe ſacramentum, id eſt, ſacrum ſignum, & hanc eſſe veram & propriam ejus loci interpretationem juxta Patres, & Trid. Quod vero ſit ſacramentum conferens gratiam, probat infra ex Trid. 10

Probant etiam alii ex 1. *Tim.* 3. *Salvabitur autem per filiorum ſanctificationem, ſi permanſerit in fide, & cum ſanctificatione*. Quem locum aliter legunt Chryſoſtom. & nonnulli Græci & Hieronym. contra Jovinian. Legunt enim in numero multitudinis *permanſerint*, & referunt ad filios, ut ſenſus ſit, *ſalvabitur mulier per filiorum generationem, ſi ipſi filii permanſerint in fide*. Salvabitur, ſcilicet non tantum proprio merito, ſed filiorum etiam. Aliter vero Aug. *in Pſ.* 83. Beda, & alii, in ſingulari, ſcilicet, *ſi permanſerit*. Et quamvis in plurali legatur, rectius refertur verbum illud *permanſerint*, ad virum & uxorem, ut interpretatur Cajetanus: 11

vel ad uxorem. Licet mutatus ſit numerus juxta Scripturæ conſuetudinem, ut Sedulius & Primaſius docent. Mihi magis placet Auguſtini lectio, & ad uxorem referenda verba. Ex hoc ergo loco contendunt probare matrimonium conferre gratiam ex opere operato. Quia, inquit Paulus: *Mulier ſalvabitur ſi permanſerit in ſanctificatione*, quam ſcilicet in ipſa contractus celebratione recepit. Verum ex hoc loco non poteſt ſumi efficax argumentum, cum aliter explicetur a Patribus, & ut inquit Adamus, ſanctificatio eo loco tantum videtur ſignificare legis obſervantiam, & perſeverantiam in illa: vel ut Divus Thomas & alii, ſanctificationis nomine caſtitatem intelligunt juxta phraſim Pauli.

12 Deinde probant nonnullis Auguſtini teſtimoniis, in quibus matrimonium ſacramentum appellat, cum ad rationem ſacramenti indiſſolubilitatem matrimonii revocat. Sed jam nos in lib. de impedimentis, *cap.* 29. *§.* 1. diximus Auguſtinum nomen ſacramenti non uſurpaſſe proprie, & ſtricte, ſed late: & conſtabit magis ex his, quæ dicam infra *cap.* 13. Colligi poſſet matrimonium eſſe ſacramentum ex Clemente Alexandrino *lib.* 4. *Strom. cap.* 7. ibi, *Sanctificatur itaque etiam quod per verbum perficitur matrimonium, ſi conjugium ſe Deo ſubmittat, & cum vero corde adminiſtretur in fidei certitudine: ſanctificatorum corda a mala conſcientia & ablutorum corpus aqua munda, & habentium fidei confeſſionem*. Ex quo loco idem colligit Gentianus Hervetus. Nec enim matrimonium eſſet res ſancta, ſi tantum eſſet conjunctio corporum ad explendam libidinem. Sed non eſt ſatis apertum teſtimonium; poteſt enim dici matrimonium res ſancta, quia eſt ſignum rei ſanctæ, ſcilicet conjunctionis Chriſti cum Eccleſia. Denique nonnullas rationes adducunt, quæ magis ſunt congruentiæ quædam, quibus indicatur, congeniens fuiſſe, ut matrimonium in ſacramentum inſtitueretur, ut eleganter oſtendit Gabriel Vaſquez *diſp. cit. cap.* 7.

13 Sed utuntur aliqui hac ratione, ut probent matrimonium eſſe ſacramentum, quia matrimonium legis Evangelicæ conſummatum eſt omnino indiſſolubile, attamen infidelium in aliquo caſu poteſt diſſolvi, ut dicam infra ſuo loco. Hæc autem differentia non poteſt oriri ex ſola ratione civilis contractus, hanc enim æqualiter ſortitur utrumque matrimonium. Referenda ergo eſt in rationem ſacramenti. Si enim matrimonium præciſe conſideretur, ut eſt civilis contractus, ſicut contrahitur conſenſu conjugum, ita eodem videtur poſſe diſſolvi, ſi tamen conſideretur, quatenus ordinatur ad generationem prolis, videtur poſſe diſſolvi quando uxor eſſet ſterilis, etſi aliud non obſtaret. Et ita Auguſtinus *de fide, & opere cap.* 7. *& de bono conjugali, cap.* 8. Hieron. *contra Jovinianum*, Gellius *l.* 4. *noctium Atticarum* referunt quoſdam ſterilitatis cauſa ſuas uxores repudiaſſe. Denique ſi conſideretur matrimonium, ut eſt in remedium concupiſcentiæ, videtur poſſe diſſolvi in caſu, quo mulier ratione alicujus morbi non poſſit debitum ſolvere. Hæc tamen ratiocinatio evertit naturam contractus matrimonii. Supponit enim matrimonii contractum non habere ex natura ſua, & ratione talis contractus inſolubilitatem. Quod tamen valde falſum eſt, ut oſtendam infra *cap.* 13. *&* 14. Quare ea ratio mihi ſummopere diſplicet.

14 Dicamus ergo cum Concil. Trid. *ſeſſ.* 24. *cap. unic. in fine*, matrimonium inter ſacramenta novæ legis enumerandum, univerſalem Eccleſiæ traditionem ſemper docuiſſe, & eam fuiſſe hujus veritatis definiendæ fundamentum. Ea autem traditio ſatis videtur colligi in primis, quod cauſæ matrimoniales ſemper ad Eccleſiæ tribunal delatæ ſunt; quod non fieret, niſi ſacræ eſſent, & niſi in contractu matrimonii præter rationem naturalis contractus, eſſet etiam aliqua ratio ſacra. Deinde, quia matrimonium conſtanter in Eccleſia tanquam res ſacra ſacris ritibus celebrari conſuevit, ut conſtat ex Evariſto *cap. aliter* 30. *quæſt.* 5. qui & affirmat hoc haberi ex traditione ab Apoſtolis derivata. Et Concilium Carthaginenſe quartum, cui interfuit Auguſt. *cap.* 13. meminit benedictionis Eccleſiaſticæ, & Miſſæ celebratæ, dum matrimonium benedicitur: meminit idem Evariſtus *in loco citat.* Siricius *epiſt.* 1. *cap.* 4. Ambroſius *epiſt.* 70. Atque ex his merito traditionem Eccleſiæ colligunt Petrus Soto *lect.* 1. *de matrimonio*, Rebel. *lib.* 2. *citato quæſt.* 3. *num.* 5. Gabr. Vaſquez *diſp.* 2. *citata*, *cap.* 4. *num.* 18. Quibus addit Gabriel Vaſquez ibidem eandem traditionem colligi ex eo, quod Eccleſia matrimonium inter fidelem, & infidelem nullum eſſe cenſuerit ſemper, non ob aliam certe cauſam, niſi quia non baptizatus non eſt capax ſacramenti, cum baptiſmus ſit ſacramentorum janua, alias nulla eſſet ratio nullitatis. Verum hic Auctor ſupponit matrimonium fidelis cum infideli nullum eſſe divino jure, de quo alio loco infra agendum eſt. Et quamvis id concederemus, non omnino ex eo Eccleſiaſtica traditio convinceretur. Nam etiam ſecluſa ratione ſacramenti a matrimonio, potuit divino jure nullum reddi matrimonium fidelis cum infideli, quia Eccleſia poteſtatem non habet in infidelem, ut poſſet eum ad cohabitationem compellere, ſi poſt contractum cum fideli matrimonium cohabitare nollet. Quæ ratio eandem vim haberet, etiamſi matrimonium non eſſet Sacramentum.

CAPUT VI.

Explicatur quando Matrimonium ſit inſtitutum ſacramentum, & colliguntur nonnulla de Infidelium matrimonio.

S U M M A R I U M.

1 *Variæ occaſiones, in quibus nonnulli dicunt inſtitutum a Chriſto ſacramentum matrimonii.*
2 *Incerta omnia, certum tantum inſtitutum: Tridentini teſtimonium expenditur, & n.* 3.
4 *Matrimonium infidelium non eſſe ſacramentum.*
5 *Explicatur Innoc. in c., veniens de ſponſalib.*
6 *Explicatur idem Innoc. in cap. gaudemus, de divortiis.*
7 *Matrimonium fidelis cum infideli, ex nulla parte eſſe ſacramentum.*
8 *Explicatur locus Pauli* 1. *Cor.* 7.
9 *An conferatur tanta gratia in hoc ſacramento, quanta in aliis.*
10 *Non conferre hoc ſacramentum primam gratiam ex accidenti, contra nonnullos.*

QUando autem elevatum ſit matrimonium ad rationem ſacramenti, non conveniunt Doctores. Quidam quando Deus homo factus eſt, elevatum dicunt. Sic Guido *in Enchirid. tract.* 1. *cap.* 1. Alii in nuptiis Galilææ, quibus Chriſtus interfuit. Indicat Cyrillus Alexandrinus *lib.* 2. *in Joan. cap.* 22. Plerique *Matth.* 19. cum Chriſtus ad primam inſtitutionem matrimonium revocavit. Sic Scotus *in* 4. *diſt.* 26. *quæſt. unica*, ubi expendit illa verba Chriſti, *Quod Deus conjunxit, homo non ſeparet*, intelligi de conjunctione contractus cum ratione ſacramenti, Supplement. Gabrielis *eadem diſt. quæſt.* 1. *concluſ.* 7. Guilliermus Rubion *quæſt.* 2. *art.* 2. *in fine*, Soto *quæſt.* 2. *art.* 2. poſt Victoriam *in ſum.* Rebellus *lib.* 2. *citato quæſt.* 3. *nu.* 9. in utroque. Aureolus *in* 4. *diſt.* 26. *quæſt. unica*, *ante propoſ.* 3. 1

Sed res iſta incerta eſt, illud tantum certum ſacramentum a Chriſto Domino inſtitutum eſſe, ſicque definire Concilium. In quo valde notandum quod Concilium Tridentinum, cum ea teſtimonia protuliſſet, ex quibus conſtat inſtitutio aliorum ſacramentorum, ex nullo Scripturæ loco hujus ſacramenti inſtitutionem colligit, quaſi ex tantum ex Eccleſiæ perpetua ac conſtanti traditione derivata fuerit. Ex eo autem loco Pauli ad Epheſios 5. *Ego autem dico in Chriſto, & in Eccleſia*, colligitur certe ſignificationem conjunctionis Chriſti cum Eccleſia ineſſe ſacramento matrimonii, ut ex eo teſtimonio probant Innocentius III. *in cap. debitum, de bigamis*, & Eugenius IV. *in decreto citato*. At vero, vel eam ſignificationem inditam ex inſtitutione Chriſti, vel matrimonium eſſe ſacramentum, non colligitur efficaciter, ſi attendas diverſas in eum locum Patrum expoſitiones, ut jam dixi *cap. præcedenti*. Et quo ea, quæ dixi, confirmentur apertius, adſcribo verba Concil. Trident. *ſeſſ.* 24. *in principio*. De prima ejus inſtitutione hæc inquit: *Matrimonii perpetuum, indiſſolubilemque nexum primus humani generis parens, divini Spiritus inſtinctu pronunciavit, cum dixit: Hoc nunc os ex oſſibus meis & caro de carne mea, quamob rem relinquet homo patrem ſuum & matrem, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una*. De reformatione autem matrimonii per Chriſtum facta hæc habet: *Hoc autem vinculo duos tantummodo copulari, & conjungi Chriſtus Dominus apertius docuit, cum poſtrema illa verba tamquam a Deo prolata referens dixit: Itaque jam non ſunt duo, ſed una caro. Statimque ejuſdem nexus firmitatem ab Adamo tanta ante pronunciatam his verbis confirmavit: quod ergo Deus conjunxit, homo non ſeparet*. In quibus etiam vides naturalem firmitatem ineſſe matrimonio quæ Deo tribuitur, ut ejus Auctori, ut explicabo infra *cap.* 13. 2

Sed de inſtitutione ſacramenti matrimonii iſta ſubjungit: 3

jungit: *Gratiam verò, quæ naturalem illam amorem perficeret, & indiſſolubilem unitatem confirmaret, conjugeſque ſanctificaret, ipſe* CHRISTUS *venerabilium ſacramentorum inſtitutor, atque perfector ſua nobis paſſione promeruit. Quod Paulus Apoſtolus innuit, dicens: Viri diligite uxores veſtras, ſicut Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſe ipſum tradidit pro ea, mox ſubjungens, Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia*. Ecce tantum ex eo loco colligit, ut inſinuatum, tantum promeruiſſe Chriſtum gratiam, quæ in hoc ſacramento nobis confertur, quæque firmum redderet nexum matrimonii. Unde ſtatim addit: *Cum igitur matrimonium in lege Evangelica veteribus connubiis per Chriſtum gratia præſtet, merito inter novæ legis Sacramenta annumerandum, Sancti Patres noſtri, Concilia, & univerſalis Eccleſiæ traditio ſemper docuerant*. Hæc Concilium.

4 Ex dictis colligitur primo. Matrimonium infidelium non eſſe ſacramentum in eo ſenſu in quo nunc loquimur. Quod quidem verum eſt, non ſolum de matrimonio eorum infidelium, qui Chriſtum præceſſerant, ſed etiam eorum qui ſequuti ſunt. Cujus oppoſitum docuit Adrianus *in 4. quæſt. 1. de matrimonio, §. ad rationes*, & alii quos optime refellit Gabriel Vaſquez *diſp. 2. de matrimonio, cap. 10. num. 111*. Nullus enim, niſi ſuſcepto Baptiſmo, capax eſt alicujus ſacramenti. Nam Innocentius III. *in cap. veniens, de cleric. non bapt.* rogatus an qui dubitans ſe baptizatum eſſe, ordinatus eſt, ſit iterum ordinandus: reſpondit, & baptizandum, & ordinandum, ut definitum fuerat in Concilio apud Compendium, Eſtque hæc communis omnium fere Doctorum ſententia.

5 Neque obſtat primo, quod idem Innocent. *in d. cap. veniens*, dixerit matrimonium, & Euchariſtiam poſſe accipi a non baptizatis. In quo non placet ſolutio Zabarellæ *in d. cap.* qui dicit baptizatorum nomine intelligi baptizatos Baptiſmo flaminis, non vero fluminis, quaſi ſenſus ſit, matrimonium & Euchariſtiam recipi quidem a non baptizatis Baptiſmo fluminis, baptizatis tamen Baptiſmo flaminis. Hæc tamen ſolutio, quam etiam adhibuit Joannes Major in *4. diſt. 26. quæſt. 3. in ſolut. 3.* nullo modo probatur. Cum enim communis Theologorum ſententia docet, Baptiſmum eſſe ſacramentorum januam, non intelligit de Baptiſmo flaminis, ſed de Baptiſmo re ipſa ſuſcepto. Dico igitur illa non dici ab Innocentio definitive: ſed tantum adducta eſſe pro parte dubitabili quæſtionis propoſitæ, quam facile colligimus non probatam fuiſſe ab Innocentio, eo quod definivit iterum baptizandum, & ordinandum. Sic Rebell. *lib. 2. citato, quæſt. 3. num. 15.*

6 Neque obſtat ſecundo, quod idem Innocent. *in cap. gaudemus, de divortiis*, matrimonium infidelium appellet ſacramentum. Ibi enim ſacramentum ponitur oppoſitive, quaſi diceret matrimonium, quod inter fideles ſacramentum eſt. Alii reſpondent Innocentium matrimonium infidelium ſacramentum appellaſſe, late, & improprie, quatenus eſt ſignum conjunctionis Chriſti cum Eccleſia. Sic Rebell. *loco citato*, ſed non recte, cum tantum matrimonio fidelium ejuſmodi ſignificatio conveniat, ut oſtendam infra *cap. 11.*

7 Secundo colligitur, matrimonium fidelis cum infideli, ſi ex Pontificia diſpenſatione fiat, ex nulla parte eſſe ſacramentum; quamvis olim oppoſitum placuerit, cum Soto *in 4. diſt. 26. quæſt. 2. art. 3. in fine*, & Ecchio *hom. 73. de ſacramentis*. Id quod verum eſt, etiamſi infidelis intentionem habeter faciendi, quod facit Eccleſia. Sic docuit Thomas Sanchez *lib. 2. diſp. 8. n. 2.* citatis aliis, & Gabriel Vaſquez *diſp. 2. de matrimonio, cap. 4. num. 20. & cap. 10. n. 113.* Cujus rationem breviter attigit idem Gabriel Vaſquez, quia alia ſacramenta præter Baptiſmum, niſi a baptizatis recipi non poſſunt. Ut autem matrimonium ſit ſacramentum, oportet, ut uterque conjux baptizatus ſit, nam non unius tantum corpus, conſenſus, & verba ſunt materia & forma, ſed utriuſque. Quare cum ſit unum numero ſacramentum, & utriuſque conſenſus, corpora, & verba componant unicam indiviſibilem formam, atque materiam, & ea non ſit ex omni parte capax ſacramenti, fit ut nullatenus ſacramentum conſtare poſſit, id enim totum, quod adhibetur a contrahentibus, non eſt ex omni parte materia legitima ſacramenti. Quare ea ſtante diſpenſatione, tantum maneret in ratione contractus. Nec tamen argumentum ſimile ſumi poteſt ex eo quod inter fideles, quando celebratur matrimonium, alter eorum poteſt eſſe in peccato mortali. Ex eo enim tantum efficitur eum, qui in peccato mortali eſt, carere effectu ſacramenti, non vero non eſſe ſacramentum ex parte utriuſque, cum illi, ſicut & hæretici, ſacramenti capaces ſint ſuſcepto jam Baptiſmo. Quam autem certum ſit infideles non eſſe capaces ſacramenti matrimonii, conſtabit ex his, quæ dico *in tract. de Ordine, & annex. lib. 2.*

Neque obſtat id in quo nonnulli nituntur, ſcilicet illud Pauli *1. Corinth. 7. ſanctificatus eſt vir infidelis propter uxorem fidelem*. Nomine enim ſanctificationis non intelligitur ſanctitas ſacramenti, quaſi dicat Paulus fidelem contrahentem matrimonium cum infideli percipere ſacramentum, ſed cum ageret Paulus de his, qui in infidelitate matrimonium contraxerunt, & poſtea eorum alter ad fidem convertebatur, dicit, ſæpe eum, qui in infidelitate remanet, ad fidem adduci converſatione fidelis conjugis. 8

Verum hic duo addenda ſunt. Primum eſt nonnullos Doctores affirmare in ſacramento matrimonii non conferri tantam gratiam ſanctificantem, ſicut in aliis ſacramentis. Sic docuit Paludan. *in 4. diſt. 26. quæſt. 4. art. 2. concluſ. 1.* Supplement. Gabr. *eodem diſtinct. quæſt. 1. concluſ. 9.* Joannes Major *eadem diſt. quæſt. 1.* Petrus Soto *lect. 1. de matrimonio*. Viguer. *cap. 16. citato verſ.* Hæc tamen res incerta eſt: non enim certo conſtat eſſe inæqualem gratiam quæ ex opere operato confertur in ſacramentis. 9

Alterum eſt non recte Petrum Soto *lect. 2. de matrimonio*, aſſeruiſſe ſacramentum hoc ex accidenti conferre primam gratiam, & remittere mortale peccatum cum bona fide, & exiſtimantes ſe eſſe contritos miniſtri contrahunt. Cum enim ſacramenta pendeant ex inſtitutione Chriſti, non poteſt cum fundamento de illis aliquid affirmari, niſi quod ex inſtitutione conſtiterit. Quare nullum prorſus fundamentum eſt, ut aſſeramus matrimonium ex accidenti poſſe conferre primam gratiam, ut de Euchariſtia latius oſtendimus, diſputatione de illo ſacramento. 10

CAPUT VII.

De forma & materia matrimonii, ut contractus, & ut ſacramentum eſt.

SUMMARIUM.

1 *Explicatur quod quæritur.*
2 *Rejicitur opinio Catherini. Referuntur aliæ, & rejiciuntur uſque ad num.* 11.
12 *Vera ſententia de materia & forma matrimonii.*
13 *In matrimonio non diſtingui materiam circa quam a materia ex qua.*
14 *Explicatur magis materia, & forma matrimonii.*
15 *Eadem eſt materia matrimonii etiam ut ſacramentum eſt.*
16 *Eadem eſt in fieri contra nonnullos, & non tantum in facto eſſe.*
17 *Licet matrimonium ſit ſacramentum, non eſſe ſacrilegium violare thorum.*
18 *Explicatur in matrimonio res tantum, ſacramentum tantum, res & ſacramentum ſimul.*
19 *Quomodo Eccleſia aliquid immutaverit circa materiam formam, & miniſtrum hujus ſacramenti.*
20 *Matrimonii contractum ob elevationem ad ſacramentum reſervatum judicio Eccleſiæ.*

1 HAeretici contra Catholicos gloriantur nullam materiam & formam in matrimonio aſſignari poſſe. Quare hoc diligenter examinandum eſt. Sic autem agemus de materia, & forma matrimonii, ut univerſe explicemus materiam & formam in quovis contractu, de quo non diſputant Doctores in communi, ſed ex his quæ dicunt in ſpecialibus contractibus, colligenda eſt eorum ſententia. Et quamvis multi conveniant in quolibet contractu eſſe duplicem materiam, alteram circa quam: & hæc ſunt ipſæ res, circa quas verſantur contractus, ut in contractu matrimonii corpora, in venditione id quod venditur, in accommodato, quod commodatur: altera vero, ex qua fit contractus, & in hac aſſignanda valde diviſi ſunt.

In primis autem rejicienda eſt opinio Catherini *in opuſc. de matrimonio, quæſt. 1. §. Nos ergo in Dei gratia*, ubi aſſerit verba, & actus contrahentium eſſe materiam: at vero formam eſſe verbum Dei ſanctificans matrimonium, cum dixit *Geneſ. 2. Matth. 19. Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem*, &c. Ex quo etiam infert miniſtrum hujus ſacramenti eſſe ipſum Deum, qui verbo ſuo ſemel ſanctificavit matrimonium, & quotidie illud ſanctificat. Hæc enim opinio communi ſenſu rejicitur, utpote quæ nullo nititur fundamento: tum quia nullus dixit inſtitutionem pertinere ad formam, 2

quia

quia inſtitutio ſacramenti eſt inſtitutio eſſentiæ ſacramenti, ac proinde ejus, quod conſtat materia & forma: verbum autem Dei ad inſtitutionem pertinet. Tum denique, quia id quod aſſerit, Deum eſſe miniſtrum, inane eſt, & quod ſtare non poteſt cum eo, quod aſſerit Eugenius Quartus, *in citato decreto*, ſacramenta omnia tribus perfici, materia, ſcilicet, & forma, & intentione miniſtri. Quibus adde miniſtrum dici, qui nomine alterius aliquid exercet, quod Deo cauſæ principali convenire non poteſt. Pluribus impugnat eam ſententiam Gabriel Vaſquez *diſp. 3. de matrim. capit.* 1.

3 Secunda ergo ſententia affirmat conſenſum contrahentium eſſe materiam contractus; at vero verba, ſive ſigna exteriora eſſe formam. Ita ſentit Navarrus expreſsè agens de ſtipulatione *in ſumma, cap.* 22. *numer.* 20. & idem ſentit de contractu matrimonii. Idem ex Theologis olim docuerunt Capreolus *eadem diſtinct. quæſt. unica, art. 3. ad ſeptimam*, Deza *ibidem, quæſt. 1. artic. 3. notab.* 2. Gregor. de Valent. 4. *tom. diſp.* 10. *generali, qu. 1. punct.* 6. Rebell. *l.* 2. *cit. quæſt.* 4. *ſect.* 3. cenſeturque eſſe communis Interpretum juris Canonici *in cap. tua nos, de ſponſalibus*, cum de matrimonio agunt. Probat Navarr. ex *leg.* 1. §. 1. *D. de verborum obligation.* ſtipulatio non poteſt concipi, niſi utroque loquente. Signum ergo eſt verba ad formam contractus pertinere.

4 Sed hæc ſententia non placet. Quia vel ſermo eſt de conſenſu, prout eſt quidam actus interior, quo certè modo videtur locutus Navarrus. Et ſic non poteſt eſſe materia alicujus contractus. Probo, quia materia contractus debet eſſe aliquid ſenſibile & externum, cum enim contractus iſti ſint Reipublicæ Politicæ, eorum, qui non per conceptus, ſed per ſigna externa intelligunt, externa etiam debent eſſe, quæ in eorum contractibus reperiuntur. Si vero conſenſus ſumatur non pro ut actus interior eſt, ſed ut indicatur per ſigna, ſic non diſtinguitur a forma, quæ ſunt verba explicantia conſenſum. Debere autem diſtingui materiam a forma ſtatim probabo. Atque ea ratione intellexit conſenſum Gregorius de Valentia *loco citato*. Nec quidquam refert, quod idem adducit, in ſacramento Pœnitentiæ contritionem eſſe materiam, quamvis non ſit per ſe ſenſibilis. Quia contritio, ut eſt actus interior, non eſt totalis materia ſacramenti pœnitentiæ, eſtque etiam ſenſibilis per verba, quæ etiam ſunt materia. Quamvis autem non ſit inconveniens, ſi partialis materia non ſit per ſe ſenſibilis, eſt tamen maximum, ſi materia totalis aut ſacramenti, aut contractus, cum ad hominum Rempublicam pertineant, non ſit ſenſibilis. Conſenſus autem juxta eorum ſententiam eſt totalis materia.

5 Deinde alia conſideratione rejicitur. Quia materia, & forma in matrimonio, & in quovis alio contractu aſſignari debent per analogiam, & ſimilitudinem ad materiam & formam rerum naturalium. Materiæ autem eſt proprium eſſe indifferentem & communem: formæ vero eſt determinare materiam, ut conſtat exemplo rerum naturalium, & inductione in aliis ſacramentis, in quibus materia, quæ indifferens eſt ad diverſos effectus, accedente forma determinatur ad effectum proprium, & ſpecialem cujuſque ſacramenti. At conſenſus non eſt determinabilis per verba, nec verba determinant conſenſum; non enim determinatur niſi magis commune a minus communi, verba autem & conſenſus ex æquo ſibi reſpondent, neque amplius verba ſignificant, quam in conſenſu eſt, neque aliquid amplius conſenſus habet, quam quod verba ſignificant. Non ergo in verbis, & conſenſu aſſignari poteſt materia, & forma matrimonii, aut alterius cujuſque contractus. Lex autem illa, quæ adducitur a Navarro, nullius eſt momenti. In ea enim tantum dicitur de ratione ſtipulationis eſſe interrogationem, & reſponſionem ſub certa verborum forma, quæ eſt ſolemnitas requiſita in jure ad ſtipulationem. De materia vero ſtipulationis ibi ſermo non eſt, ut ex verbis ſupra a nobis adductis conſtare poteſt.

6 Tertia ſententia aſſerit e converſo conſenſum eſſe formam, verba autem exprimentia, materiam: quia conſenſus determinat, & perficit verba, quæ eo ſecluſo nihil efficerent. Sic cenſet de matrimonio Joannes Major *in 4. diſtinct. 26. quæſt.* 2. Cæterum hæc ſententia iiſdem rationibus rejicitur, quibus ſuperior. Et præterea impugnatur utraque ſententia ratione alia, quia poteſt reperiri contractus celebratus & validus in utroque foro ſine vero conſenſu, ut dicam infra *lib.* 2. *capit.* 4.

7 Quarta ſententia docet formam eſſe conſenſum exterius expreſſum, materiam vero actus legitimarum perſonarum præcedentes conſenſum: Sic docet Viguer. *in inſtit. Theolog. cap.* 16. *ſ.* 7. *verſ.* 4. agens ſpecialiter de conſenſu matrimonii. Sed hæc ſententia in nullo contractu vera eſſe poteſt. Neque enim facile eſt aſſignare, qui ſint iſti actus præcedentes conſenſum, & in matrimonio non alii ſunt, quam ſponſalia, quæ tamen dici non poſſunt materia contractus matrimonii, cum ſine illis recte poſſit celebrari contractus.

Quinta ſententia in ipſis verbis contrahentium aſſignat materiam & formam, dicit enim priora verba alterius contrahentis eſſe materiam: poſteriora vero formam. Sic Ricard. *in 4. diſt. 26. artic 4. quæſt. 1. ad primum*, Aſtens. *in ſumm. lib.* 8. *tit.* 7 *art.* 1. *quæſt.* 3. Angelus *matrimonium* 1. *num.* 2. Victoria *in ſumm. de matrim. num.* 245. & probabilem putat Henriquez *de matrim. lib.* 11. *cap.* 2. cum non ſimul, ſed ſucceſſive proferantur ea verba. Sed hic modus explicandi materiam, & formam matrimonii, & aliorum contractuum mihi non probatur. Quia ſi uterque contrahens dicat ſimul verba, inquiro tunc, quæ verba habebunt rationem materiæ, & quæ formæ? Et tamen eſſentia contractus ſalva manere poteſt, etiamſi proferantur ſimul. Adde in contractu debere eſſe determinatam materiam, & determinatam formam; hoc autem pacto nulla eſt determinata materia, nec forma, ut conſtat: ſiquidem penderet ex ordine temporis & numeri, quod in contractu reali vere affirmari non poteſt. 8

Sexta ſententia aliter in verbis ipſis contrahentium conſtituit materiam & formam, dicit enim ipſa verba contrahentium mutuo ſibi eſſe materiam & formam. Nam in ipſis conſiderari poteſt ratio expreſſionis tradentis conſenſum, & ratio expreſſionis conſenſum acceptantis, & quatenus ſibi invicem ſunt, traditio & acceptatio, ſibi invicem ſunt materia & forma. Habet autem rationem materiæ traditio, quia prior eſt ſecundum rationem; acceptatio vero, formæ. Ita docet Soto *in 4. diſt. 26. quæſt. 2. art.* 1. Franciſc. Suarez *tom. 3. de Sacrament. diſp. 2. ſect.* 1. Bellarm. *lib. 1. de matrim. c.* 6. Thom. Sanchez *lib. 2. de matrim. diſp.* 5. Alexander Peſantius *in additionibus ad tertiam partem, quæſt.* 42. *art. 1. diſp.* 2. & Recentiores frequenter, cum de matrimonio diſputant, tribuiturque D. Thomæ *in 4. diſt.* 26. *q. 2. art. 1. in ſolutione ad* 1. & 2. Probant unica ratione, quia traditio illa eſt imperfecta, & inefficax, donec acceptetur, & accedente acceptatione perficitur & determinatur. Ergo utraque verba ſunt materia & forma, quatenus per ſequentia determinantur, ſunt materia, & ſunt forma, quatenus includunt acceptationem, & determinant. 9

Sed neque hic modus explicandi placet. Quidam impugnant, quia non diſtinguit niſi tantum ratione materiam & formam, quod in contractu matrimonii verum eſſe non poteſt, cum adverſetur Eugenio IV. *in prædicto decreto*, qui definit ſacramenta conſtare rebus ut materia, verbis ut forma. Sed inefficax eſt iſta ratio: non enim ſolum ratione, ſed etiam re diſtinguit illa ſententia materiam, & formam. Nam quamvis ratio traditionis, & acceptationis in verbis & conſenſu alterius contrahentis tantum diſtinguantur ratione: attamen ut ſic non eſt materia & forma contractus, ſed conſenſus unius, ut traditio, eſt materia, comparatione conſenſus alterius contrahentis, qui habet rationem formæ, quos manifeſtum eſt re ipſa diſtingui. 10

Impugnatur ergo, quia licet poſſimus diſtinguere rationem illam traditionis, & acceptationis, tamen meo ſito utraque pertinet ad formam, cum utraque verbis exprimatur, & alias in contractu matrimonii non poſſet eſſe verum, quod univerſe dixit, ſacramenta perfici rebus ut materia, verbis ut forma, cum juxta hunc dicendi modum, tam materia, quam forma conſtituatur in verbis. Præterea, quia falſo dicitur traditionem determinari ad acceptatione, nam mutuo ſe determinant traditio, & acceptatio. Sicut enim cum aliquis affert alteri aliquid gratis, aut titulo commutationis, oblatio illa non complet contractum, donec accedat acceptatio: ita etiam, ſi acceptatio præcedat, ſicut præcedere poteſt, non habet effectum, neque complet contractum, donec accedat traditionis oblatio ex parte alterius. Id quod plane contingit in poſtulatione, quæ vim habet acceptationis ſine alio novo conſenſu, & præcedere debet oblationem traditionis, non ſubſequi. Unde *l. 1. ſ. ſi quis ita D. de verborum obligationibus*, dicitur: *Si quis ita interroget, dabis, & reſpondeat, quidni? obligationem oriri*; & tamen acceptatio illa poſtulationis non habet effectum, donec alius tradere velit, & eam tradendi voluntatem ſignificet. Non ergo traditio ſuapte natura materia eſt; cum in prædicto caſu determinet acceptationem, compleatque contractum. Denique ut ſupra diximus, id quod habet rationem materiæ aliquid indifferens & commune debet eſſe, ut ab 11

alio

alio determinari poſſit. Hæc autem duo in verbis contrahentium mutuo conſiderari non poſſunt, cum utraque verba ſignificent traditionem.

12 Verior igitur mihi videtur ſeptima ſententia quæ docet univerſe in omni contractu materiam eſſe res ipſas legitimas, id eſt, nulla lege impeditas de quibus eſt contractus; formam vero eſſe verba aut ſigna externa legitima exprimentia conſenſum ut in contractu emptionis rem, quæ venditur, in matrimonio corpora conjugum, in donatione rem quæ donatur. Sic ſenſit noſter Beatus Henricus de Urimaria in annotation. ad Magiſtrum Sententiarum *diſt.* 26. *cap.* 4. Paludanus *eadem diſtinctione, quæſt.* 4. *art.* 3. *ad ſecundum*, Baſſolis *diſt.* 27. *quæſt.* 1. *art.* 1. verba eſſe formam, contrahentes materiam, Jacobus Almainus *in* 4. *diſt.* 26. *quæſt.* 1, §. *ad ultimum argumentum*, contrahentes eſſe materiam, & §. *Reſtat alia difficultas de forma*, dicit, formam eſſe verba prolata ab utroque ſimul ſumpta, Joannes Gerſon *in compendio Theologiæ tractata* 3. *in fine*, cum agit de matrimonio, Adrianus *in* 4. *quæſt.* 1. *de matrimonio*, §. *ad rationes*, *verſ. ad ſecundam principale*, Antoninus 3. *part. tit.* 1. *cap.* 2. *ante* §. *primam*, Bonaventura *in* 4. *diſt.* 28. *quæſt.* 5. Palatios *in* 4. *diſt.* 26, *part.* 2. Petrus Soto *lect.* 3. *de matrimonio*, *verſ. requiritur*, & *lectio* 4. *verſ. ſit igitur*. Gabriel Vaſquez *tom.* 2, *in* 3. *p. diſp.* 129. *cap.* 3. & *diſp.* 148. *cap.* 7. *in fine*, & *to.* 4. *diſp.* 3. *de matrim. cap.* 5. Paulus Comitolus *part.* 1. *de contractibus*, *cap.* 4. *nu.* 9. licet in eo non recte, quod contendit materiam proximam, & remotam aſſignare in contractibus de quo ſtatim. His adde Covarr. 2. *par. de matr. cap.* 1. §. *unico*, n. 8. & in contractu matrimonii videtur eſſe mens D. Thomæ 3. *part. in Additionibus q.* 45. *art.* 5. & *in* 4. *diſt.* 28. *art.* 3. *ratione* 2. *in oppoſitum*, quæ eſt propriæ ſententiæ confirmativa, & in deciſione quæſtionis, & in reſponſione *ad* 4. *diſt.* 42. *quæſt.* 3. *art.* 2. *in corpore*. Quæ ſententia, vel ideo mihi maxime probatur, quia plana eſt, & univerſalis doctrinæ omni contractui, & apprime quadrat verbis Eugenii IV. de matrimonio, quæ ſtatim explicabo. Et præterea ex aliarum impugnatione conſtat nihil probabilius dici poſſe, hancque ſecutos eſſe plures D. Thomæ diſcipulos, affirmat Petrus Ledeſma *quæſt.* 42. *artic.* 1. *difficult.* 4.

13 Ex his colligitur primo in contractu non eſſe neceſſarium conſtituere materiam circa quam, diverſam a materia ex qua, ut nonnulli volunt, ſed ſicut totum compoſitum ex accidente, & ſubjecto dicitur conſtare ſubjecto, ut materia ex qua, comparatione totius, & ipſum eſt materia circa quam, comparatione accidentis, ita res ipſæ in contractu dicuntur eſſe materia ex qua, comparatione hujus totius artificialis, & materia circa quam, comparatione verborum. Idem exemplum eſt in quolibet artefacto. Similiter non oportet aſſignare in contractu materiam remotam diſtinctam a proxima quamvis in nonnullis ſacramentis ita ſit. Eſt enim diverſa ratio hujus ſacramenti, & aliorum. Nam in nonnullis ſacramentis, ut in Baptiſmo, materia remota eſt aqua, proxima vero eſt illa ut applicata per actionem ſenſibilem, id eſt, ablutionem, quæ actio diverſa eſt a verbis, & forma: at vero in quovis contractu materia, ut ſenſibiliter applicata non diſtinguitur a forma, verbis enim fit hujuſmodi applicatio: non enim aliqua actio intelligi poteſt, qua applicetur præter verba ſequentia donationis vel traditionis, aut tantum erit aliquid apprehenſum per rationem ad modum actionis, quod de contractu reali affirmari non poteſt.

14 Secundo colligitur in contractu matrimonii materiam eſſe corpora contrahentium legitima, formam vero verba legitima exprimentia conſenſum vel loco verborum nutus, ſive, ut aliis verbis dicam, formam eſſe modum ſub quo fit traditio corporum. Id quod ex analogia, & ſimilitudine aliorum contractuum comode explicari poteſt. Sicut enim in contractu permutationis, aut venditionis res ipſæ, quæ venduntur, aut permutantur, ſunt materia contractus, ſic in contractu matrimonii, cujus eſſentia conſiſtit in mutua corporum traditione, corpora quæ traduntur, erunt materia. Et ſicut in aliis contractibus materia eorum debet eſſe legitima, id eſt, non impedita lege aliqua, ſic etiam in matrimonii contractu corpora debent eſſe legitima, hoc eſt, non impedita vel naturali, vel humana lege; de quibus impedimentis ex parte materiæ dicam infra *lib.* 7. Præterea ſicut de aliis contractibus forma eſt conſenſus ipſe, ut ſignificatus per verba vel ſigna; ille enim determinat materiam, circa quam verſatur contractus: ſic etiam in contractu matrimonii forma eſt conſenſus expreſſus per verba, vel ſigna, quibus determinantur corpora, ut circa illa talis contractus fiat. Et ſicut in aliis contractibus forma, ſive verba, ut perficiant contractum, debent eſſe legitima, hoc eſt, nulla lege impedita: ſic etiam in contractu Matrimonii. Et ſicut in aliis contractibus ſe tenent ex parte formæ ea quæ pro ſolemnitate lex præſcribit, hujuſmodi ſunt numerus teſtium, eorum qualitas, tractatus, qui alienationes Eccleſiaſticas præcedere ſolent; ſic etiam dicendum eſt in contractu matrimonii, in quo ea quæ præſcripſit Concilium Tridentinum *ſeſſ.* 24. *cap.* 1. de præſentia duorum, vel trium teſtium, & parochi vel alterius Sacerdotis de licentia parochi, addita ſunt pro forma hujus contractus. Unde ſi Concilium denunciationes juberet præmitti ante matrimonium, ita ut aliter contractum eſſet nullum, revera illæ tenerent ſe ex parte formæ hujus contractus, & idem dicendum de verbis Sacerdotis, ſi eodem modo præciperentur; quod qua ratione facere poſſit Eccleſia, ſtatim explicabitur, & late *infra lib.* 5.

Tertio colligitur hanc eandem eſſe materiam, & formam matrimonii quatenus ſacramentum eſt: Nam Chriſtus in nullo penitus immutavit naturam hujus contractus, ſed illam ſub Principum diſpoſitione relinquens, id, quod fuerit legitimus contractus matrimonii elevavit, ut eſſet ſacramentum, & conferret gratiam. Atque id quod diximus optime congruit cum Decreto Eugenii IV, miſſo ad Græcos poſt ultimam Seſſionem Concilii Florentini §. *quinta Eccleſiaſticarum*, ubi dicit omnia ſacramenta tribus perfici, rebus, tamquam materia, verbis, tamquam forma, & intentione Miniſtri, Ecce in ſacramento Matrimonii res, ſcilicet, corpora contrahentium, & verba exprimentia conſenſum. At poſtea *in* §. *Septimum Sacramentum*, ait; *cauſa efficiens matrimonii regulariter eſt mutuus conſenſus per verba de præſenti expreſſus*. In quo decreto cum in aliis ſacramentis deſignaſſet materiam, & formam, abſtinuit ab aſſignanda materia, & forma in ſacramento Matrimonii, propter varias Theologorum opiniones; quia cum hoc ſacramentum ſupponat rationem contractus, illam ſupponit Eugenius eſſe materiam, & formam matrimonii, ut ſacramentum eſt, quæ fuerit illius ut contractus eſt, tantumque aſſignavit cauſam efficientem Matrimonii in facto eſſe, ut vocant, ſive vinculi remanentis poſt contractum conjugalem, non vero ſacramenti Matrimonii, quod in actione, ſive fieri conſiſtit, ſunt enim tunc verba pars illius, atque adeo non ſunt efficiens. Quamvis non eſt improbabile hoc ſacramentum non habere materiam ex qua, ſed ſolum circa quam, ſicut de aliis contractibus docent nonnulli. Et quamvis Concilium Florentinum requirat materiam ſacramenti, tamen non diſtinguit inter materiam ex qua, & circa quam, ut late oſtendit in ſacramento Euchariſtiæ. Cum autem dicit *regulariter*, indicat hoc ſacramentum nutibus etiam perfici, vel epiſtola, atque ita non eſſe verba de ratione, aut conſtitutione hujus ſacramenti, ut dicam infra *lib.* 2. *cap.* 7. Unde quod dixerat ſupra omnia ſacramenta conſtare verbis ut forma, rebus ut materia, limitandum eſt juxta id, quod poſtea de matrimonio dicit, non quia alia ſacramenta regulariter perficiantur, aut conſtent verbis, cum in eorum explicatione nunquam Eugenius IV. illud verbum *regulariter* addiderit, nunquam enim ſine verbis pro forma eſſe poſſunt, ſed quia id in hoc tantum ſacramento verum habet. 15

Quarto colligitur valde falli quoſdam recentiores, qui nobiſcum conveniant in forma, & materia hujus ſacramenti, dum dicunt contrahentes eſſe materiam hujus ſacramenti, quando conſiderant, ut vocant, in facto eſſe, hoc eſt, vinculi remanentis poſt contractum: at vero ſi conſideretur prout in actione & fieri, materiam aſſignandam eſſe juxta ſententiam Soti ſupra relatam, & impugnatam: cenſent autem iſti Doctores ſacramentum hoc etiam permanere, ſicut Euchariſtiam. Sed revera falluntur, ſi enim ſacramentum hoc eſſet permanens, profecto uſus illius gratiam conferret, non ſecus atque uſus Euchariſtiæ, quod abſurdum eſt. Sacramentum igitur hoc tantum conſiſtit in actione, ſicut reliqua omnia ſacramenta, excepta Euchariſtia, & id quod remanet tranſacta actione contrahendi, ſolum eſt vinculum, & obligatio, quæ remanet inter conjuges, & non eſt ſacramentum, prout de eo loquimur, quatenus eſt ſignum gratiæ ſanctificantis animam. Adde etiam ſi corpora contrahentium eſſent materia hujus ſacramenti in facto eſſe, aliquid etiam deberet aſſignari pro forma, de quo tamen non conſtat. 16

Quinto colligitur, cum Matrimonii ſacramentum tantum in actione contrahendi conſiſtat, licet ſacrilegium cenſeatur vivente priore uxore aliam ducere, ut indicavit Siricius *ep.* 1. *decret. c.* 4. tamen violare thorum alienum non eſſe ſacrilegium. Cujus diſcriminis ratio eſt, quia qui viven- 17

vivente priore conjuge aliam ducit; volens cum ea contrahere, & revera conſenſum exprimens, facit irritum ſacramentum, ſicut qui ficta peccata Sacerdoti in confeſſione proponeret, & quantum eſt ex ſe, diſſolvit prioris conjugii vinculum, quæ quidem ſunt contra religionem debitam ſacramento. At uſus matrimonii non eſt ſacer, neque ſacramento matrimonii conſecratus, cum ſacramenti ratio tantum in actione contrahendi conſiſtat, & ideo qui peccat in uſu conjugii, vel adulter eſt, non eſt ſacrilegus, neque enim violat religionem debitam alicui ſacramento, alias etiam proteſtatio fidei exiſtentis in peccato eſſet peccatum, datur enim gratia ad illam in ſacramento Confirmationis. Sic notavit Gabr. Vaſq. *diſp. 3. de matr. cap. 7. n. 78.* vide etiam Petrum Ledeſma *q. 42. art. 1. diff. 1. in ſolutione ad tertium*.

18 Sexto colligitur hinc facile intelligi, quomodo in ſacramento Matrimonii diſtinguantur illa tria, quæ juxta receptam Scholaſticorum ſententiam diſtinguuntur in quolibet ſacramento, ſacramentum tantum, res & ſacramentum ſimul, & res tantum. In hoc enim ſacramento actus exteriores, quibus conſenſus exprimitur, ſunt ſacramentum tantum, quia ſignificant, & non ſignificantur. Res & ſacramentum ſimul, eſt vinculum, ſive obligatio, quæ remanet ex actione contrahendi, & ſignificatur per exteriora ſigna, & ſignificat conjunctionem Chriſti cum Eccleſia, quam explicabimus infra *c. 11.* Res tantum eſt gratia, quæ virtute ſacramenti confertur: ſic D. Thomas *in 4. diſt. 26. q. 1. art. 1. ad 4. & 5.* quem ſequuntur alii Scholaſtici, inter quos vide Petrum Ledeſma *q. 42. art. 1. difficult. 3.*

19 Septimo colligitur facile, quæ ſit ratio, propter quam cum Eccleſia nihil variare poſſit circa materiam, & formam aliorum ſacramentorum; nihilominus perſonæ alias habiles ad matrimonii ſacramentum, fiunt inhabiles ſtatuto Eccleſiæ, ita ut nec contrahere valeant, & ſi contraxerint, nullum ſit matrimonium. Pro forma etiam videtur nonnihil immutatum ab Eccleſia, cum pro forma, & ſolemnitate aliqua nunc poſtulet, ſine quibus non ſubſiſtat matrimonium, quod tamen ſine illis firmum eſſet, de quibus ſuo loco dicemus. Nonnihil etiam circa miniſtros immutavit. Cum enim in hoc ſacramento miniſtri ſint ipſi contrahentes, & illos ad contrahendum inhabiles effecerit, aliquid etiam circa miniſtros immutavit. Dicimus namque nihil ab Eccleſia immutari, circa ea quæ Chriſtus ſtatuit pro materia, & forma hujus ſacramenti, ut ſacramentum eſt, id eſt, quatenus eſt ſignum gratiæ ſanctificantis animam ſenſibile, & ex Chriſti inſtitutione. Chriſtus enim (ut dicebam ſupra) non aliam definivit eſſe materiam, & formam pro hoc ſacramento, niſi illam, quam habet, ut contractus eſt, ita ut matrimonium ſemel conſtitutum in ratione contractus habet ex divina inſtitutione, quod ſit ſacramentum, retineatque pro materia & forma eandem omnino materiam & formam, quam habebat ut contractus, neque Eccleſia ſtatuit, aut ſtatuere poteſt, ut id quod pro contractu matrimonii eſt materia, & forma, & miniſter, non ſit etiam pro eo, ut ſacramentum eſt. Cum enim is contractus ſubjaceat poteſtati Principum, ſicut alii contractus, ideo hac ratione aliquid ex parte materiæ, & formæ addi poteſt, & etiam aliquid irritari. Unde recte Jacobus Almainus *in 4. diſt. 26. §. ad ultimum argumentum*, dixit. *Dico quod ſunt aliqua ſacramenta, quorum nec materia, nec forma eſt ſubjecta judicio Eccleſiæ: aliqua vero ſic ſe habent, quod materia & forma eſt ſubjecta judicio Eccleſiæ. Exemplum primi, ut Baptiſmus, Confirmatio, ſacer Ordo, materia & forma illorum non ſubjiciuntur judicio humano. Ideo dico, quod in talibus nunquam ſtatutum Eccleſiæ eſt de neceſſitate ſacramenti, ſed de præcepto tantum, quia illa quæ ſunt ſacramenta in ſe non ſubjiciuntur judicio Eccleſiæ, ſic quod Eccleſia nihil poteſt variare quantum ad eſſentiam Sacramenti. Aliud eſt ſacramentum, cujus materia ſubjicitur judicio humano Eccleſiæ, ut in matrimonio, materia ſunt contrahentes adinvicem. De pœnitentia eſt difficultas, an peccator, qui confitetur, ſit materia. In iſtis qui ſubjiciuntur judicio Eccleſiæ, ordinatio Eccleſiæ variat etiam Sacramentum. Hinc dicunt Doctores, quod poſtquam aliquis prohibetur alicui confiteri, non eſt Sacramentum, ſi alteri confiteatur, quia natura illius ſacramenti ſubjicitur judicio humano Eccleſiæ. Eodem modo dico de matrimonio, ordinatio Eccleſiæ impedit, quod non ſit Sacramentum.* Quæ eadem confirmat Adrianus *in 4. de matrimonio, quæſt. 1. §. ad rationes, in ſolutione 1. argumenti.* Merito autem, ut notat Ruardus Tapper *art. 20.* parum a principio, non diſpoſuit Chriſtus, quando matrimonium eſſet legitimus contractus: quia ejus ordinationes, & præcepta immutabilia, & indiſpenſabilia ſunt per ejus miniſtros, at de his quæ ad contractum Matrimonii ſpectant, non poterant conſtitui regulæ immutabiles, propter mutabilem conditionem, & qualitatem temporum, juxta quam varietatem expediebat etiam ejuſmodi leges ſæpe variari.

Ultimo colligitur, quia contractus matrimonii, 20 alias & ex ſua natura civilis, fuit a Chriſto Domino elevatus ad rationem ſacramenti, licet ex ratione ſua ſæcularium Principum poteſtati ſubjectus eſſet, ut circa inhabilitates contrahentium eodem modo poſſent diſponere, ac in aliis contractibus: ideo merito jam ſolius Eccleſiæ poteſtati credimus reſervatum fuiſſe, ut dicemus infra *lib. 6.* cum de impedimentis Matrimonii ſermo fuerit.

CAPUT VIII.

Eundem eſſe Miniſtrum Matrimonii, ut contractus, & ut ſacramentum eſt, & nonnulla de miniſtro colliguntur.

SUMMARIUM.

1 *Refertur ſententia Cani cum ſuis fundamentis, & etiam Toleti.*
2 *Quid ſentiat Ledeſma de ea ſententia,*
3 *Eſſe nota dignam poſt Tridentinum.*
4 *Rejicitur probatio quorundam.*
5 *Etiam poſt Florentinum eſſe nota dignam.*
6 *Ratio qua id a nonnullis probatur rejicitur.*
7 *Etiam ante Florentinum eſſe improbabilem.*
8 *Impugnatur Toleti ſententia.*
9 *Diluuntur argumenta Cani.*
10 *Contrahentes matrimonium eſſe cauſas inſtrumentales gratiæ duplici ratione.*
11 *Eum, qui contrahit in peccato mortali, duo peccata committere.*
12 *Duos eſſe miniſtros hujus ſacramenti ex ſua inſtitutione, & partiales cauſas, non tamen partialia ſacramenta.*

Quamvis matrimonii (ut contractus eſt) miniſtros eſſe ipſos contrahentes negari non poſſit, 1 ut ex dictis etiam infertur: attamen ejus, ut ſacramentum eſt, miniſtrum eſſe Sacerdotem ipſum proferentem verba, & conjungentem illos, docuit Melchior Canus *lib. 8. de locis. cap. 5.* Adducit pro ſua ſententia complures Auctores, ne contra communem hominum opinionem ſentire videatur. Cæterum Gabriel Vaſquez *diſp. 3. de matrimonio, cap. 3.* optime oſtendit nullum ejus favere ſententiæ, præter Guillermum Pariſienſem, & Theologos Concilii Provincialis Colonienſis, ſi conferantur quæ habent *cap. 12. 18. & 22.* Probat autem Canus primo, eo quod Eugenius Quartus, in prædicto decreto dixerit ſacramenta perfici rebus, & verbis & miniſtro. Verba autem in matrimonii contractu, quæ ſunt contrahentium, ſuppleri per ſigna poſſunt; cum tamen verba in aliis ſacramentis neceſſaria minime ſuppleantur. Igitur neceſſe eſt conſtituere verba Sacerdotis ad matrimonium conficiendum, ut ſacramentum eſt. Secundo probat, quia matrimonia clandeſtina ante Concilium Tridentinum erant legitima & firma, non tamen ſacramentum. Id quod probare contendit multis productis teſtimoniis, in quibus matrimonia clandeſtina reprehenduntur. Non autem ex alio capite potuit provenire, quod ſacramenta non eſſent, niſi ex defectu Sacerdotis, & miniſtri. Idem etiam probat, quia quando clandeſtine contrahebant, non habebant intentionem faciendi, quod facit Eccleſia, quæ intentio ad ſacramenti valorem neceſſaria eſt. Tertio probat, quia actio ſacramentalis eſt ſacra, atque adeo ſacrum miniſtrum requirit, ſicut videmus in aliis ſacramentis, non vero hominem laicum, & fœminam. Quarto denique, quia contrahentes, etiamſi in peccato mortali contrahant, non ſe exiſtimant eſſe ſacrilegos, neque duo peccata committere. Sentiunt igitur ſe non conficere ſacramentum, atque adeo non eſſe ſacrilegos, nec duorum peccatorum reos. At noviſſime Toletus *lib. 7. c. 6. n. 4.* plane docet miniſtrum ante Concilium Tridentinum fuiſſe neceſſarium, at poſtea eſſe neceſſarium, & pertinere ad eſſentiam matrimonii miniſtrum, & teſtes. Quibus indicare videtur miniſtrum ejus ſacramenti eſſe Sacerdotem poſt Concilium.

Hanc ſententiam Magiſtri Cano, Petrus Ledeſma *de* 2 *matrimonio, quæſt. 42. art. 1. difficultate 4.* exiſtimat ante

Conci-

Concilium Tridentin. etiam poſt Florentinum fuiſſe probabilem & probabiliter defendi potuiſſe; videntur enim hujus Auctoris fundamenta probabilia. At vero Soto *in 4. diſtinctione 26. quæſt. 2. art. 2.* negat ullo tempore fuiſſe probabilem, atque adeo affirmat eſſe temerariam.

3 Mihi videtur in primis, certum eſſe ſententiam Magiſtri Cano poſt Tridentinum non eſſe probabilem, ſed nota dignam. Sic Petrus Ledeſma *loco citato, concluſione ultima*, & Gabriel Vaſquez *infra citandus*. Et quidem id manifeſte oſtenditur, tum quia jam hoc tempore contra Canum conſpirat univerſa Theologorum ſchola: tum etiam quia Tridentinum *ſeſſ. 14. de reformat. matrimonii cap. 1.* cum præcepiſſet, ut præmitterentur denunciationes, & adeſſet Parochus una cum duobus, vel tribus teſtibus, ut oſtenderet quid ad valide celebrandum matrimonium neceſſarium erat, ſubdit: *Qui aliter quam præſente parocho, & duobus vel tribus teſtibus matrimonia contrahere, attentaverint, ſancta Synodus ad ſic contrahendum inhabiles reddit, & eos contractus irritos, & nullos eſſe decernit:* Concilium autem loqui de matrimonio etiam qua ſacramentum eſt, conſtat, quia alias diminuta eſſet Concilii doctrina, ubi omnium ſacramentorum naturam exponit, niſi explicaret, quæ requirantur ad celebrandum matrimonium, quatenus ſacramentum eſt, ne fideles fruſtrentur gratia in ſacramento toties repetito. Atque hunc etiam eſſe Concilii ſenſum declaravit congregatio Cardinalium, cujus declarationem refert Petrus Ledeſma *loco citato*, quæ ſic habet: *Non pertinere ad ſubſtantiam matrimonii ſacramenti, ut parochus aliqua verba proferat.* Non ergo dici poteſt Sacerdotem eſſe miniſtrum matrimonii, ut ſacramentum eſt.

4 Probant alii, quia ſequeretur contra Canum matrimonium contractum inter abſentes & per procuratorem nunquam poſſe effici ſacramentum. Quia etiam ſi poſtea præſentes contrahant; nihil jam firmitatis adderetur contractui. Sed concederet Canus ſequelam, neque in eo majus eſſet inconveniens, quam in aſſerendo matrimonium ſemel contractum ſine intentione faciendi quod facit Eccleſia, nunquam effici ſacramentum, valere tamen in ratione contractus, quod multi docent, ut dicam *cap. ſequenti*. Quare prior illa a nobis adducta ratio potiſſima eſt.

5 Deinde videtur, ſententiam Magiſtri Cano etiam poſt Concilium Florentinum, & ante Tridentinum non fuiſſe probabilem, & ſine nota defendi minime potuiſſe, ut dicebat Soto, & Gabriel Vaſquez *diſp. 3. de matrimonio, cap. 4. num. 46.* Id quod hac ratione mihi perſuadeo, qua prædicti Doctores utuntur. Quia Eugenius Quartus *in citato decreto*, §. *Septimum Sacramentum*, cum aſſignat cauſam efficientem matrimonii, hæc tantum habet: *Cauſa efficiens matrimonii regulariter eſt mutuus conſenſus per verba de præſenti expreſſus*. Sentit ergo Eugenius nullam eſſe cauſam aliam efficientem vinculi matrimonii, præter mutuum contrahentis conſenſum, atque ideo Sacerdotem non eſſe hujus ſacramenti miniſtrum, illud autem verbum *regulariter*, referri non poteſt ad conſenſum, ſed ad verba; eo quod ſuppleri ſoleant nutibus, aut aliis ſignis, ut dicam poſtea *lib. 2. cap. 7.* Nec vero dici poteſt Eugenium hæc affirmare de matrimonio, ut contractus, & non ut ſacramentum eſt. Tradebat enim eo loco Græcis, & Armenis doctrinam Catholicam, quam tenet Eccleſia Romana, cumque propoſuiſſet doctrinam de Trinitate, & Incarnatione, proſequitur ſtatim eam quæ ad ſacramenta pertinet. Agit ergo de matrimonio etiam, ut ſacramentum eſt. Cumque tam exacte in quolibet ſacramento materiam, formam, verba, miniſtrum ordinarium, & non ordinarium tradiderit, diminute ſatis in explicanda doctrina de Matrimonii ſacramento proceſſiſſet, ſi id quod maxime neceſſarium erat, ut matrimonium eſſet ſacramentum, omiſiſſet, cum nullam aliam aſſignet efficientem cauſam. Etenim ne fideles fruſtrarentur effectu hujus ſacramenti, non tantum docere deberet, quod requiritur ad valorem illius, ut contractus eſt, ſed potius id quod requiritur ad valorem ſacramenti. Ex quo convincetur etiam ſi quis pro Cani ſententia dixerit illud, *regulariter*, ideo poſitum, ut oſtenderet mutuum conſenſum contrahentium ſolum cauſam eſſe, quando matrimonium valet in ratione contractus; quaſi quando valeat in ratione ſacramenti, alia efficiens ſit cauſa præter conſenſum contrahentium, Non addidiſſe etiam maxime oportuit, quæ eſſent neceſſaria, ut valeret quatenus ſacramentum eſt.

6 Solet etiam hæc pars ab aliis probari, ex eo quod Trident. *ſeſſ. 24. c. 1. citata*, definit matrimonia clandeſtina firma fuiſſe, quando Eccleſia non improbavit. Sed efficax probatio non eſt, neque enim negat Cano firma fuiſſe clandeſtina matrimonia, ſed non fuiſſe ſacramenta ex defectu miniſtri Sacerdotis.

Denique mihi videtur quo magis prædicta confirmentur, non ſolum poſt Concilium Florentinum, ſed etiam antea, ſententiam Melchioris Cani omni probabilitate deſtitutam. Primo, quia erat communis Doctorum ſenſus in contrarium, uno excepto Guilliermo Pariſienſi *tract. de Sacramentis, cap. 9. de ſacramento matrim quæſt. 1.* & Theologis illius Concilii Provincialis Colonienſis. Deinde quia Pontifices quando de matrimonio agunt, tantum dicunt requiri conſenſum contrahentium, quorum teſtimonia referam infra *lib. 2. cap. 1. &* 2. Agere autem Pontifices de matrimonio etiam ut ſacramentum eſt, planum videtur ex communi ſenſu Eccleſiæ. Neque enim unquam in doctrina de matrimonio tradenda diſtinxere, ut aliqua vera eſſent de matrimonio, quatenus tantum contractus eſt, alia vero de matrimonio, quatenus eſt contractus, & ſacramentum ſimul. Perſuaſum enim ſemper in Eccleſia fuit contractum hunc elevatum ad rationem ſacramenti, & ita quidquid diſponit de valore matrimonii, ut contractus eſt, tradit etiam de eo ut ſacramentum eſt, Præterea ſi verba Sacerdotis vere eſſent forma ſacramenti matrimonii ex inſtitutione Chriſti, eam inſtitutionem nobis aliquando explicuiſſet Eccleſia, ſicut explicuit aliorum ſacramentorum inſtitutionem; quod tamen nunquam factum eſt, aut certe valde diminutam nobis tradidiſſet doctrinam de ſacramento matrimonii ſi non explicuiſſet, quando matrimonium eſſet ſacramentum, ne fideles populi ejus ignoratione fruſtrarentur frequenter hujus ſacramenti gratia, quæ tamen ad hujus onera ſubeunda maxime conveniens erat, ut concederetur. Præterea, quia matrimonium ſine Sacerdote contractum ſemper Eccleſiæ praxis judicavit eſſe cauſam Eccleſiaſticam; quod non alia ratione judicaſſet, niſi quia ſacramentum erat: alias enim nulla poſſet reddi ratio, propter quam ad Eccleſiaſticum forum pertineret, Nam matrimonium ut contractus eſt, non repugnat ad ſæcularem Principem pertinere, maxime ſi notum Eccleſiæ erat ejuſmodi matrimonium ſic conſentiente Eccleſia contractum non eſſe ſacramentum, Denique quia licet Eccleſia, ut dicebam *cap. præced. n. 19.* potuerit aliqua ſtatuere circa materiam & formam & miniſtros, addendo inhabilitates, & exigendo ſolemnitatem aliquam ex parte formæ, tamen Eccleſia nunquam potuit efficere, ut alii, quam contrahentes ſint miniſtri hujus ſacramenti; eos enim tantum miniſtros exigit contractus iſte in ratione contractus, qui tamen elevatus, ut conferret gratiam, nullo addito, nec noviter inſtituto per Chriſtum. 7

Ex quibus manifeſte colligitur valde etiam a veritate diſceſſiſſe Toletum *loco citat.* cum dixit ante Trident. non eſſe neceſſarium miniſtrum in matrimonio, cum jam pridem definierit Eugenius IV. ſacramenta tribus perfici, & intentione miniſtri, & materia, & forma. Tum etiam non potuit Eccleſia alium miniſtrum conſtituere, quam antea erat. Cum ergo antea matrimonium eſſet ſacramentum, & ex conſequenti haberet miniſtrum, non potuit alius conſtitui miniſter. Nec dici poſſet Toletum loqui de matrimonio, ut contractus eſt. Nam ut contractus eſt, miniſtrum habet ipſos contrahentes. Adde eam ſolemnitatem præſcriptam a Concilio etiam deſignari pro matrimonio, ut contractus eſt. Quod ſi loquatur de eo, ut ſacramentum eſt, antea etiam erat ſacramentum, & non habebat miniſtrum Sacerdotem, & alias habebat miniſtrum. Quare ea Toleti opinio fere eadem cenſura digna videtur, atque opinio Cani. 8

Nec vero argumenta Cani aliquid habent roboris. 9 Ad primum enim conſtat, quis ſit ſenſus Eugenii IV. cum dixit cauſam efficientem regulariter eſſe conſenſum expreſſum per verba de præſenti ex dictis ſupra *cap. præced. n. 15.* & dicam etiam infra *lib. 2. cap. 7.* Neque ſecundum majorem habet vim, omnes enim Patres, quos citat Cano, in nullo favent ejus ſententiæ. Reprehendunt enim matrimonia clandeſtina, quia contra Eccleſiæ conſtitutionem contrahebantur; & quia forſan nonnulli ea de cauſa irrita eſſe cenſebant, ut dicam infra ſuo loco *lib. 5. cap. 3.* non vero reprehendunt, quia nulla eſſent in ratione ſacramenti ob defectum Sacerdotis & miniſtri, licet valida eſſent in ratione contractus, neque id vel leviter inſinuarunt. Nec vero in his, qui clandeſtine contrahebant, pugnabat ex eo capere intentio faciendi quod facit Eccleſia, ſicut neque pugnaret in eo, qui contraheret domi coram parocho & teſtibus contra præceptum Eccleſiæ. Ad tertium dicimus actionem ſacramentalem ſacram dici, quia elevatur a Deo ad efficiendam gratiam, non vero quia fiat a ſacro miniſtro, ut conſtat etiam in Baptiſmo, quando con-

ao confertur ſit caſu neceſſitatis a laico. Eſt enim in hoc ſacramento id ſpeciale, quod alia non poſſunt effectum habere, niſi ab extrinſeco miniſtro conferantur, hoc autem ſacramentum etiam ſine extrinſeco miniſtro ſuum effectum habere poteſt, ſcilicet conjunctionis gratiam, quæ mutua animorum conjunctione ſignificatur; eam autem conjunctionem nullus præter ipſos contrahentes valet efficera, ut docet D. Thom. *in addit. quæſt,* 45. Ad quartum dico ſi forte exiſtimant aliqui non peccare, ſi contrahunt in peccato mortali, id provenire ex ignorantia, cum duo peccata committant, ut dicam ſtatim. Maneat ergo cum communi Doctorum ſententia eundem prorſus eſſe miniſtrum matrimonii ut contractus, & ut ſacramentum eſt.

10 Ex his colligitur primo ipſos contrahentes eſſe cauſas inſtrumentalas gratiæ, ſive phyſicas, ſive morales juxta varias opiniones Theologorum: imo ſunt duplici ratione cauſæ gratiæ. Primo miniſtralis, ſunt enim miniſtri ſicut abluens in Baptiſmo, & abſolvens in confeſſione. Deinde ut cauſa materialis, concurrunt enim cum forma ad ejus productionem; quæ gratia tunc tantum producitur, cum uterque cum debita intentione concurrunt. Poteſt autem contingere ut in uno producatur gratia, & non in altero, ſi alter eorum exiſtat in peccato, & non præmittat confeſſionem, vel ſaltem contritionem.

11 Secundo colligitur contrahentes in peccato mortali matrimonium peccare duplici de cauſa, & duo peccata committere. Tum quia recipiunt ſacramentum in mortali peccato, quod indubiratum eſt: tum etiam quia illud in mortali miniſtrant. Quare non recte Soto *in* 5. *diſt.* 1. *q.* 5. *art.* 6. & eum ſequutus Thomas Sanchez *lib.* 2. *diſp.* 6. *n.* 4. quos etiam ſequutus eſt Ægidius *diſp.* 24. *dub.* 3. *n.* 34. qui peccatum veniale tantum dicit eſſe miniſtrara in peccato; ſed fallitur Ægidius: ſi enim conſecratio requiritur, nullum potius erit; falluntur etiam Soto & Sanchez, qui docent contrahentes non peccare, quatenus miniſtri ſunt, quia licet ſint miniſtri per ſe hujus ſacramenti, non tamen ſunt miniſtri conſecrati, atque ideo non abutuntur conſecrationa, ſicut aliorum ſacramentorum miniſtri. Id certe nullius momenti eſt, miniſtrans enim in peccato mortali ſacramentum, non peccat, ea ratione, quia conſecratione abutatur: alias peccaret Epiſcopus in conſecratione Chriſmatis, in benedictione Altaris, & Diaconus, cum miniſtrat altari, vel canit Evangelium, aut concionatur in peccato mortali, vel cum Subdiaconus canit Epiſtolam, nam ad hæc omnia ſunt conſecrati miniſtri, & abutuntur conſecratione, quæ tamen Soto non admittit. Peccat ergo miniſtrans in peccato mortali, quia neque Deo auctori ſanctitatis, neque ſacramento, quod eſt cauſa gratiæ, conformis eſt; cum tamen ſit in eo Dei inſtrumentum, & inter inſtrumentum, & cauſam principalem debeat eſſe conformitas. Quam rationem aſſignat D. Thomas *3. part. quæſt.* 64. *art.* 6. *in corpore*, & optime explicat Gabriel Vaſquez *ibidem diſp.* 136. *cap.* 3.

12 Denique colligitur ex propria inſtitutione hujus ſacramenti non eſſe tantum unum ejus miniſtrum, qui ſit cauſa gratiæ, quæ in eo confertur, ſed a duobus partialibus miniſtrari, eo quod natura contractus matrimonii nullo modo mutata eſt, ex eo quod in ſacramentum fuerit inſtitutus a Chriſto, ſed manens in ſua natura conſecratus eſt. Quare cum hic contractus poſtulet, ut minimum duos, & ex altera parte, nempe mulieris, plures etiam uxores eſſe poſſint, ſi permiſſum ſit cum pluribus contrahere; & hujus ſacramenti miniſter non ſit, niſi ipſe qui recipit, ut jam diximus, ſequitur ex ſui inſtitutione a pluribus miniſtris partialibus miniſtrari poſſe. Unde & plures mulieres dicere poſſunt, *nos te accipimus in conjugem*. In aliis autem ſacramentis unus tantum inſtitutus eſt miniſter totalis, & integer, qui habet totam poteſtatem adminiſtrandi. Quare ſi dicatur pluribus abluentibus, *nos te baptizamus*, nullum eſt ſacramentum, quia hæc forma non exprimit miniſtrum tanquam totalem cauſam, ſed ut partialem cum aliis. Ob id tamen non eſt dicendum in matrimonio eſſe partialia ſacramenta, ſed unum tantum indiviſibile, & in ratione ſigni & cauſæ gratiæ, ut docet Petrus de Ledeſma *de matrim. qu.* 42. *art.* 1. *difficultate* 3. *ad tertium*.

CAPUT IX.

Rationem contractus in matrimonio inter fideles ſeparari poſſe a ratione ſacramenti, nec poſſe denuo effici ſacramentum.

S U M M A R I U M.

1 *Requiri in miniſtres intentionem faciendi, quod facit Eccleſia, ut matrimonium ſit ſacramentum.*
2 *Sentiunt aliqui inter fideles non poſſe ſeparari rationem contractus & ſacramenti.*
3 *Oppoſita ſententia verior. Ejus fundamenta, num. 4. & 5.*
6 *Fundamenta contraria diluuntur.*
7 *Sententia aſſerens matrimonium prius validum in ratione contractus poſſe poſtea effici ſacramentum, & duo modi illam explicandi.*
8 *Verior oppoſita ſententia, & prior modus refellitur.*
9 *Secundus modus rejicitur.*
10 *Proponitur objectio, & diluitur.*
11 *Excluditur alius modus, qui excogitari poſſet, ſeparandi contractum a ſacramento.*

EX doctrina etiam capitis præcedentis, cum conſtet contrahentes eſſe miniſtros hujus ſacramenti, & ſacramenta omnia, ut definivit Eugenius IV. *in prædicto decreto* perficiantur intentione miniſtri, facile colligitur in ipſis contrahentibus debere eſſe intentionem faciendi quod facit Eccleſia. Ad eam autem habendam ſatis erit, ſi contrahere velint juxta communem morem, ſecundum quem vident fideles alios in Eccleſia contrahere. Quare ſi neque confuſe haberent eam intentionem, nec celebrandi matrimonium, tamquam rem ſacram, ſed tantum ut contractum, revera non eſſet ſacramentum, ex defectu intentionis neceſſariæ in miniſtro. 1

Sed hinc exoritur prima dubitatio, an ſcilicet matrimonium ea intentione contractum, eſto non eſſet ſacramentum, valeat tamen in ratione contractus. Nonnulli negant, inter quos eſt Petrus de Ledeſma *de matrim. qu.* 42. *art.* 1. *dub.* 7. *in ſolut. ad primam & ſecundam*, quem ſequitur Thom. Sanchez *lib.* 2. *diſp.* 10. *n.* 6. idem olim ſenſit Supplem. Gabriel. *in* 4. *diſtinct.* 27. *quæſt.* 1. *art.* 3. *dub.* 2. noviſſime Ægidius Koninck *diſp.* 24. *dub.* 1. *concluſ.* 4. Quorum fundamentum eſt, quia ex Chriſti inſtitutione inſeparabilis eſt ratio ſacramenti a contractu matrimonii: unde intentio non conficiendi ſacramentum repugnat intentioni legitime conficiendi matrimonium, quatenus eſt contractus; ſicut e contra, qui intenderet facere ſacramentum, & nôn contractum, nihil efficeret: quia ex Chriſti inſtitutione hæc duo ſunt inſeparabiliter conjuncta, & ſe mutuo ponunt & deſtruunt. 2

Verum probabilius exiſtimo in eo caſu valere matrimonium in ratione contractus, & ſeparari a ratione ſacramenti. Sic docuit Scotus *in* 4. *diſt.* 26. *qu. unic.* §. *Sed qualiter*. Baſſolis *in* 4. *diſt.* 27. *q.* 1. *art.* 1. *dum dicit*, verba eſſe neceſſaria ad rationem ſacramenti, non ad rationem contractus & ita in multis eſſe contractum, non ſacramentum: & Jacobus Almainus *diſt.* 26. §. *Reſtat alia difficultas de forma*, ubi negat omnibus ſignis conficientibus matrimonium eſſe cauſam gratiæ, & ita ſeparari unum ab alio. Ferdinandus Rebellus *tom.* 1. *de obligat. juſtit. p.* 2. *lib.* 2. *qu.* 5. *concl.* 1. ubi dicit eſſe hanc ſententiam Doctorum omnium. Idem docet Gabr. Vaſq. 2. *tom. in* 3. *p. diſp.* 138. *c.* 5. *in princ.* Primum mihi hujus ſententiæ fundamentum eſt, quia non invenio fundamentum aliquod, neque in Patribus, neque in Conciliis, neque etiam in unanimi Doctorum fidelium opinione, unde deducamus ita elevatum eſſe a Chriſto contractum matrimonii ad rationem ſacramenti, ut ſi ſacramentum non ſit, contractus non ſit. Quamvis enim non poſſit eſſe ſacramentum matrimonii ſine ratione contractus, cum legitimus matrimonii contractus ſit materia, & forma ejus ſacramenti, at nullum fore contractum concurrentibus omnibus, quæ neceſſaria ſunt ad valorem contractus, ex eo quod non ſit ſacramentum, non recte colligitur. Exigo enim ab his Doctoribus, unde colligant eo modo factam a Chriſto inſtitutionem, cum eorum aſſertio ex inſtitutione dependeat. Eam enim non exprimunt Concilia, neque inſinuant ut notum eſt, & præterea non pauci Doctores antiqui tenuerunt matrimonia clandeſtina inter fideles contracta eſſe quidem firma in ratione contractus, carere tamen ratione ſacramenti. Et multo plures docuerunt matrimonium inter abſentes, & per procuratorem eſſe firmum, atque legitimum, non tamen ſacramentum, quos referam *cap.* 3

ſeq.

Digitized by Google

ſeq. & non pauci Recentiores judicant eam opinionem adhuc poſt Concilium Tridentinum eſſe valde probabilem. Non eſt ergo aliqua communis ſenſus Doctorum, unde colligatur rationem contractus inſeparabilem eſſe a ratione ſacramenti inter fideles.

4 Alterum fundamentum eſt, quia ubi jus non exprimit contractum matrimonii eſſe invalidum, cenſendum eſt validum in utroque foro, ex Joanne XXII. *in Extrav. antiqua*, cum communi Doctorum ſententia. Nullum autem jus exprimit contractum matrimonii celebratum, etiam cum intentione non conficiendi ſacramentum, eſſe invalidum. Ponamus enim aliquem ſub ea conditione velle contrahere, illamque exprimat, ſi turpis, aut impoſſibilis eſt, habetur pro non adjecta, *cap. fin. de condit. appoſ.* in quo capite decernitur ſolam conditionem appoſitam matrimonio contra ejus ſubſtantiam, illud reddere invalidum, cujuſmodi non eſt iſta conditio, ut conſtat. Si ergo exterius expreſſa ea conditio non reddit nullum matrimonium, multo minus irritum efficiet, ſi mente retineatur: quæ enim mente retinentur, ſi non ſint contra ſubſtantiam contractus, nunquam illi nocent, ut dicam poſtea ſuo loco.

5 Denique habemus pro noſtra ſententia tacitum conſenſum Eccleſiaſticorum judicium. Nam illi, qui apud nos poſt Baptiſmum ad Judaiſmum deficiunt, matrimonium contrahunt ſine intentione faciendi, quod facit Eccleſia. Ut enim Inquiſitorum teſtimonio conſtat, prius illi privatim in ſuis domibus ſolent matrimonia contrahere, & poſtea fingunt ſe in facie Eccleſiæ contrahere: & tamen ſine ulla intentione contrahendi more Chriſtiano, quem potius irrident. Cumque hæc certiſſime in judicio conſtent, nunquam Inquiſitores neque in Hiſpania, neque extra Hiſpaniam Epiſcopi Inquiſitorum ordinario munere fungentes, indicarunt illos ſeparandos, aut iterum debere conjugium contrahere. Cum tamen, ſi ex defectu ejus intentionis, deficeret ratio contractus, deberent iterum contrahere, vel poſſent valide alteri nubere. Quare miniſtri, qui cum ea intentione ſuſceperunt matrimonii ſacramentum, hoc eſt, celebrarunt contractum matrimonii, perpetuo carent effecto ſacramenti gratiæ, quæ in illo confertur ex opere operato. Neque hoc mirum: nam etiam qui recipit ſacramentum aliquod ex his quæ iterari non poſſunt, verbi gratia, Confirmationem, aut Ordinem, cum obice tamen perpetuo carebit ea gratia, quam illud ſacramentum conferebat ex opere operato, cum nullum ſacramentum, quod non contulit gratiam propter obicem, excepto baptiſmo, remoto obice gratiam conferat. Non enim conſtat nobis ea ratione inſtituta eſſe a Chriſto Domino ſacramenta.

6 Atque ex his facile diluitur contrariæ ſententiæ fundamentum. Conſtat enim ex dictis rationem contractus valide ſeparari poſſe a ratione ſacramenti. Nec vero inde ſequitur rationem ſacramenti a contractus ratione ſeparari poſſe; cum ratio ſacramenti matrimonii, ita ſupponat rationem contractus, ut non alia ſit materia & forma matrimonii quatenus ſacramentum, niſi quæ fuerit materia & forma contractus, ut jam ſuperius dictum eſt. Quare qui vellet efficere matrimonium, ut ſacramentum eſt, & nollet efficere contractum, nihil efficeret; haberet enim animum omnino repugnantem ſubſtantiæ matrimonii; ſed tunc judicandum de illo eſſet, atque de eo, qui habet animum contrahendi, & non animum ſe obligandi, ut dicam *lib. 2. c. 4.*

7 Sed hinc oritur ſecunda, eaque major dubitatio an ejuſmodi matrimonium quod in ratione contractus validum eſſe diximus, poſſit aliquando effici ſacramentum. In quo nonnulli, ut colligere licet ex his, quæ dicunt de matrimonio in infidelitate contracto, cenſent matrimonium antea celebratum poſſe fieri ſacramentum: ſed licet in hoc conveniant, diverſimode tamen explicant. Quidam dicunt ſtatim atque baptizantur ſine alio novo conſenſu effici ſacramentum. Sic citatis aliis Thomas Sanchez *lib. 2. diſp. 9. n. 5.* Petrus Bollo *in œconom. claſſ. 2. c. 4. §. 7.* parum a princip. videtur indicare Deca Hiſpal. *in 4. diſt. 26. q. 2. art. 3.* affert inter alios pro ſua ſententia D. Thom. *in 4. diſt. 39. q. unic. art. 2. ad primum*, eo quod dicit matrimonium infidelium eſſe ſacramentum non actu, ſed habitu. At D. Thom. ſacramenti nomine non intelligit ſacramentum ſtricte ſumptum pro ſigno ſenſibili conferente gratiam, in quo ſenſu nunc diſputamus, ſed ſacramentum late ſumptum, quia eſt myſterium quoddam conjunctionis Chriſti cum Eccleſia. Quam ſignificationem actu ſenſit D. Thom. non convenire matrimonio niſi ſuſcepto baptiſmo. Ex eo autem quod ea ſignificatio conveniat matrimonio ratione baptiſmi, non recte infert Thom. Sanch. matrimonium effici ſacramentum, & conferre gratiam ſuſceptione baptiſmi, ut ſtatim dicam. Alii vero aliter explicant, cenſent enim ſacramentum effici non ſtatim, atque baptizantur, ſed cum habet novum conſenſum, aut antiquum, verbis vel nutibus, vel copula maritali approbant. Videtur indicare Capreol. *in 4. diſt. 26. q. 1. in ſolut. ad argumenta Durandi*, Rebellus 2. *part. lib. 2. q. 6. concl. 1.* Sic Sentit Petrus Ledeſm. *de matrim. qu. 59. art. 2. dub. 3.* Bellarm. *lib. 1. de matr. c. 5. in fine, & c. 15.* & alii, quos refert idem Thom. Sanch. *ibid. n. 4.* fundamenta iſtorum adducam poſtea.

Mihi tamen ſemper verius viſum eſt, tam matrim. fidelium contractum ſine intentione faciendi, quod facit Eccleſia, quam matrimonium infidelium nunquam denuo poſſe fieri ſacramentum. Sic Durand. *in 4. diſt. 26. q. 3. n. 14* Gabriel Vaſq. 2. *tom. in 3. part. diſp. 138. c. 5. & 4. tom. diſp. 2. de matrim. c. 10.* ſenſerat idem Thom. de Argentina *eadem diſt. 26. q. 1. art. 1. ad primum*, & idem docuiſſe complures diſcipulos Divi Thomæ, fatetur Petrus Ledeſma *loco citato*, noviſſime Ægidius *diſp. 24. cit. concl. 7.* Et probatur in primis non poſſe effici ſacramentum cum baptiſmus ſuſcipitur, ut exiſtimavit Thom. Sanch. idque efficaciter convincitur. Tum quia alias poſſent ſimul tempore cum baptiſmo plura ſacramenta miniſtrari. Tum etiam, quia cum baptiſmus habilem reddat, prius tempore ſuſcipi debet, ut habilis ſit ad alia ſuſcipienda. Tum præterea, quia ut intelligeremus matrimonium ſuſceptione baptiſmi reddi ſacramentum, quod antea non erat, neceſſarium videtur, ut nova apponatur forma, novaque materia, noviſque conſenſus, quæ tamen non ponuntur, cum ſæpe qui baptizantur nihil minus cogitent, quam de renovando conſenſu. Tum denique non eſt idem matrimonium effici ratum, & effici ſacramentum proprie ſumptum. Ratum enim efficitur baptiſmo, ita ut jam cauſa baptiſmi non ſit diſſolubile, ſicut diſſolvi poterat ante baptiſmum, ut dicam infra *c. 12.* Sacramentum autem fit, non ſignificatione conjunctionis Chriſti cum Eccleſia, quam non habere poteſt ſine nova materia & forma. Contractus enim matrimonii elevatus eſt, ut gratiam conferat; unde ratum fit ſine novo conſenſu, ſola ſuſceptione baptiſmi, ſacramentum autem fieri non poteſt ſine novo conſenſu. 8

Deinde probatur neque effici ſacramentum, quamvis 9
poſtea renovetur conſenſus, ut exiſtimarunt Bellarminus & alii majori cum probabilitatis ſpecie. Id quod probatur efficaciter, nam ratio ſacramenti matrimonii annexa eſt fieri contractus, non vinculo remanenti poſt contractum; conſiſtit enim hoc ſacramentum in actione, ſicut & omnia alia, excepta Euchariſtia, & in eo fieri ipſius contractus datur gratia, non poſtea, ut certa ſententia Doctorum eſt. Poſt ſemel autem contractum valide matrimonium non poteſt denuo eſſe aliud fieri ejus contractus; vinculum enim matrimonii relictum in nullo penitus jam dependet a conſenſu eorum, qui contraxerunt. Quare cum etiamſi renovetur conſenſus, nihil efficiatur circa contractum antea validum, nec adhibeatur materia & forma, cum ſolum verbo tenus renovetur conſenſus; & ſacramentum matrimonii tantum conſiſtat in fieri, nec poſſit eſſe niſi re ipſa fiat contractus, non poteſt jam amplius fieri ſacramentum.

Sed objiciunt. Quia ſi facta venditio non eſt ita ra- 10
ta, cum in poteſtate cujuslibet ex contrahentibus ſit, eam irritare, proprie dicitur denuo facta, cum ita firma redditur, ut annullari nequeat, ſed matrimonium infidelium poterat ab alterutro diſſolvi eo ſolo admittente fidem, & dum baptizantur ita ratificant, ut amplius dirimi nequeat. Ergo tunc dicitur contrahi, atque adeo erit ſacramentum tanquam matrimonium poſt Baptiſmum contractum. Sed exemplum quod adducitur, nullius momenti eſt. Venditio enim, quamdiu non eſt firma, ſed conſenſu partium diſſolvi poteſt, non cenſetur facta, ſed præceſſiſſe tantum tractatum quendam antecedentem venditionem, tunc autem fieri dicitur, cum firmitatem accepit. Matrimonium vero, eo ipſo quod fit, firmum eſt ex natura ſua, ut dicam poſtea cap. 17. licet beneficio fidei diſſolvi poſſit, alias dicendum eſſet matrimonium ante Baptiſmum nondum eſſe celebratum, ſed conſenſu partium diſſolvi poſſe.

Sed forſan excogitabit aliquis alio etiam modo ſepara- 11
ri rationem ſacramenti a matrimonio inter fideles, videlicet cum ob impedimentum peccati non confertur gratia, tunc enim contractus remanet, & non ſacramentum. Id ſi quis dixerit, non ſolum falſum, ſed & cenſura gravi dignum erit. Quia quod ex impedimento matrimonium, aut quodvis aliud ſacramentum non producat gratiam, non obſtat quominus perficiatur ſacramentum. Quia ut ſacramentum quodvis conficiatur, tantum exigit Eugenius Quartus, materiam, formam, & miniſtrum. At gratia neque eſt forma, neque materia, neque miniſter. Ergo etiamſi ratione obicis non ſequatur, erit perfectum ſacramentum. Adde ſequi quod

ægro

ægro in eodem articulo morbi, & periculi exiſtenti poſſet repeti ſacramentum unctionis, ſi primo ſuſcepiſſet cum obice, quod contra praxim Eccleſiæ eſt: ſequela conſtat, quia ratione obicis nullum fuiſſet ſacramentum collatum.

CAPUT X.

Matrimonium inter abſentes, & per procuratorem valere in ratione contractus, & in ratione ſacramenti.

SUMMARIUM.

1 *Valere matrimonium inter abſentes, per procuratorem, vel epiſtolas, etiam poſt Tridentinum in ratione contractus.*
2 *Non valere in ratione ſacramenti, quorundam opinio eſt.*
3 *Oppoſitam ſententia verior probatur.*
4 *Optima ratione refelluntur Cani, & Cajetani fundamenta.*
5 *Sentiunt nonnulli procuratorem eſſe materiam matrimonii inter abſentes.*
6 *Explicatur vera ſententia.*

1 Valide celebrari matrimonium inter abſentes, & per epiſtolam, vel nuncium, vel procuratorem in ratione contractus, ſatis conſtat ex *c. honorantur 32. q. 2. & c. fin. de procurat. in 6.* eamque diſpoſitionem locum habere poſt Tridentinum adeo notum eſt, ut probatione non egeat, cum nihil circa hoc innovarit, ſed tantum aliquid addiderit ex parte formæ, licet nonnulli diſſentiant, quos refert Petr. Ledeſma *de matrim. q. 42. art. 1. difficult. 7.*

2 Sed an etiam valeat in ratione ſacramenti, non levis Doctorum diſſenſio eſt. Nonnulli negant, hi ſunt Cano *lib. 8. de locis, cap. 5. & in relectione de pœnitentia, p. 5.* Baſſolis *in 4. diſt. 27. qu. 1. art. 1.* Cajetan. *in opuſculo de matrimonio, q. 1.* Victoria *in ſum. n. 244.* Viguer. *in inſtitutionib. Theologicis, c. 16. §. 7. verſ. 4.* Martin. Ledeſma *2. p. 4. q. 44. art. 4.* probabilem judicant Petrus Ledeſma *q. 42. art. 1. diffic. 7. concl. 1.* Ferdinandus Rebellus *de oblig. juſtitiæ p. 2. lib. 2. quæſt. 5. concluſ. 2.* Quamvis autem Cajetan. & Catherinus conveniant in hac ſententia, procedunt tamen ex diverſo fundamento. Cajetanus quidem cum Baſſolis, & aliis, quia in univerſum exiſtimat nullum ſacramentum inter abſentes conferri poſſe, eo quod verba requirantur pro forma: Catherinus autem, quia exiſtimat verba Sacerdotis tanquam miniſtri eſſe neceſſaria ad eſſentiam matrimonii, ut ſacramentum eſt, cum ſacramenta verbis, & rebus, & intentione miniſtri perfici Eugenius Quartus definierit.

3 Verius tamen mihi videtur valere matrimonium contractum inter abſentes & in ratione contractus, & in ratione ſacramenti. Sic Innocent. in *cap. caveat, de ſponſalibus, n. 5.* Hoſtienſis *in ſumma de ſponſalibus, §. Qualiter contrahatur.* Paludanus *in 4. diſt. 27. q. 2. art. 3. concluſ. 1.* affirmat omnia alia ſacramenta hoc excepto requirere verba, Covarr. *ſecunda parte de matrimonio, c. 1. §. unico, n. 5.* Navarrus *in cap. fratres, de pœnitentia, diſt. 5. n. 45.* Catherinus *lib. 5. contra Cajetanum, c. 3. de matrimonio,* Dominicus Soto *in 4. diſt. 27. q. 1. art. 3. §. Ex hujuſmodi.* Petrus Soto *de inſtitutione Sacerdotum, lectione 3. de matrimonio, §. Requiritur.* Gregorius de Valentia *4. tom. diſp. 10. q. 1. punct. 6.* in ſolutione ad quartum argumentum Cani, & recentiores frequenter. Et in primis facile oſtenditur ex dictis. Quia Chriſtus Dominus in nullo penitus immutavit naturam contractus matrimonii, ſed illam evexit ad rationem ſacramenti. Cum ergo per procuratorem contractum valeat in ratione contractus, valebit etiam, ut ſacramentum. Deinde, quia Eccleſia abſolute definit matrimonium eſſe ſacramentum abſque ulla reſtrictione; non eſt autem veroſimile in re tanti momenti non expreſſiſſe Eccleſiam, ſi matrimonium inter abſentes non erat ſacramentum, ne fideles fruſtrarentur fructu ſacramenti. Præterea, quia in contractu matrimonii per procuratorem inito eſt vera materia, & vera forma, ut explicabo ſtatim. Eſt ergo verum ſacramentum. Rurſus, ut dicebam ſupra, nulla eſſet ratio propter quam ejuſmodi matrimonium ſubjectum eſſet tribunali Eccleſiaſtico: nam hic contractus ſolum extrahitur a judicio Principis ſæcularis, quia elevatur ad rationem ſacramenti: cum ergo in his caſibus non elevetur ejuſmodi cauſa non pertinebit ad Eccleſiam. At eas cauſas ſemper ad ſe vocat Eccleſia. Planum ergo eſt matrimonium inter abſentes ſacramentum eſſe.

Denique ſi aliquid obſtaret, maxime quod Canus vellit verba Sacerdotis eſſe neceſſaria: Cajetanus vero, quod non poſſit ſacramentum conferri ſine verbis. Sed hæc nullius ſunt momenti. Nam contra Cajetanum eſt, quod licet in aliis ſacramentis verum proculdubio exiſtimem non poſſe conferri abſenti, quia verba requiruntur pro forma: attamen non idem cenſeo de matrimonio. Expreſſe enim Eugenius Quartus, ut jam dictum eſt ſupra *cap. 8.* definit cauſam efficientem matrimonii eſſe regulariter, conſenſum mutuum per verba de præſenti expreſſum, quæ dictio *regulariter*, non poteſt referri ad conſenſum vel cauſam. Quia conſenſus ita eſt cauſa matrimonii, ut ſemper ſit, neque alia pro eo eſſe poſſit, Quare reſtat, ut tantum referatur ad verba. Unde his verbis plane indicat, quamvis regulariter matrimonium per verba celebretur, poſſe tamen per literas, aut nutus celebrari juxta deciſionem Innocentii III. *in cap. cum apud, & cap. tuæ, de ſponſalibus*, atque ideo inter abſentes eſſe ſacramentum matrimonii poſſe; agebat enim Eugenius de matrimonio, ut ſacramentum eſt. Quo eodem argumento refellitur etiam Canus, contra quem late ſupra capite octavo. Sed ſpeciatim etiam contra Cajetanum eſt, quia ex ejus ſententia dicendum eſſet, non eſſe inſtitutum a Chriſto matrimonii ſacramentum pro mutis, cum tamen omnes egeant Dei gratia ad onera matrimonii ſubeunda: ex eo enim ſumunt Doctores omnes rationem congruentem, propter quam fuerit conveniens inſtitui matrimonium in ſacramentum. Addunt alii contra Cajetanum, quia ſequeretur matrimonium inter abſentes nunquam poſſe effici ſacramentum. Sed huic argumento concederet ſequelam Cajetan. ut dixi *ſup. cap. 7.* Contra Canum etiam extenditur prædicta ratio, quia licet verba Sacerdotis eſſent forma, & ille eſſet miniſter; attamen materia deberet eſſe conſenſus contrahentium expreſſus eorum verbis qui ſi ſimul cum forma concurreret, & non poſſet eſſe vinculum jam ipſum in facto eſſe. Sed celebrato jam contractu, quando adeſſet Sacerdotis benedictio, non eſt materia in fieri, ut ita loquar. Ergo non erit ſacramentum, ſola enim forma ſine materia nequit ſacramentum perfici: cum ſacramentum hoc, ut jam ſæpe dictum eſt, non in facto eſſe, ut dicunt, ſed in actione conſiſtat. Poſſet tamen Canus ſequelam concedere. Ea ergo, quæ ſuperius, & in *cap. 8.* addidimus, mihi videntur efficaciora. 5

Sed quæret aliquis, in ejuſmodi matrimonio inter abſentes, quæ ſit materia, & forma, & miniſter. Joannes Baſſolis *in 4. diſt. 26. qu. unica. art. 2.* cenſet, quando unus pro alio contrahit, miniſtrum eſſe eum, qui gerit vices alterius, licet cum dubitatione loquatur. Idem ſenſit Scotus *eadem diſtinct. qu. unica, §. De miniſtro eſt aliud dubium.* Supplem. Gabrielis *eadem diſtinct. q. unica, art. 1. in 2. notabili.* Præterea Thomas Sanchez *lib. 2. de matrimonio, diſp. 11. quæſt. 4. n. 28.* docet quidem procuratorem non eſſe miniſtrum, neque ejus verba aut ſigna eſſe materiam aut formam, ſed verba mandantis, quatenus per procuratorem innoteſcunt; idquod etiam docuerat Petrus Ledeſma *qu. 42. art. 1. difficult. 7. in fine.*

Sed iſti non recte philoſophantur, nequit enim intelligi verba ipſorum contrahentium; quatenus innoteſcunt per procuratorem, eſſe materiam & formam, quin ipſa procuratoris verba includantur etiam in materia, & forma, ſicut conſenſus expreſſus per verba ita eſt materia aut forma, ut etiam ipſa verba includantur. Quare potius dicendum verba procuratoris, vel ſigna poſſe accipi, & ut relata ad ipſum procuratorem, quia is exprimere velit ſuum conſenſum, & hac ratione nihil ſunt materiæ vel formæ: vel accipiuntur relata ad mandantem, & ita pertinent juxta noſtram ſententiam ad formam. Nam verba mandantis non poſſunt eſſe completa forma, quatenus ſuo procuratori exprimunt conſenſum. Unde verba procuratoris, quæ nomine mandantis exprimit, non ſecus ſe habent, quam ſi ab ipſo mandante proferrentur: ob id tamen non dicitur miniſter, ſed quaſi inſtrumentum miniſtri, per quem ulius contrahit. Hinc fit etiamſi procurator eſſet in amentia, valiturum matrimonium, ſi alias eſſet ſufficiens, ad hoc ut mandantis exprimeret conſenſum, ſicut poteſt epiſtula declarari. Fit etiam procuratorem non neceſſario debere eſſe in gratia, cum contrahit, ſiquidem neque ipſe recipit ſacramentum, neque eſt miniſter illius. Neque enim habet locum illa ratio, propter quam ſupra *c. 9. n. 10.* diximus peccare contrahentem, quia in peccato miniſtrat, cum hic non ſit miniſter. Is tantum qui mandatum dedit, debet eſſe in gratia tempore, quo credit matrimonium celebrandum a procuratore. Fit denique diverſitatem ſexus nullius eſſe momenti in procuratore, cum ſit tantum inſtrumentum miniſtrans verba, quibus contrahitur matrimonium. Quæ autem requirantur, ut ſufficienter per procuratorem exprimatur conſenſus,

dicam

dicam *lib. 2. c. 15.* Atque idem dictum volo de matrimonio per epiſtolam, aut nuntium, nullus enim dubitat eandem de his omnibus eſſe rationem,

CAPUT XI.

Quæ ſignificationes conveniant matrimonio, & a quo tempore.

SUMMARIUM.

1 *Proponuntur bona matrimonii,*
2 *Quo ſenſu dicatur illis excuſari matrim. quorundam explicatio.*
3 *Quo ſenſu vere dicatur.*
4 *Tres ſignificationes convenire matrimonio.*
5 *Sacramentum matrimonii, dum fit, ſignificare conjunctionem Dei cum anima per gratiam.*
6 *Vinculum remanens ſignificare conjunctionem Christi cum tota Eccleſia per ſacramentum fidei.*
7 *Matrimonium conſummatum habere ſignificationem unionis hypoſtaticæ.*
8 *Quo ordine ſignificetur unionae in matrimonio.*
9 *Iſtas ſignificationes non convenire matrimonio a ſui initio: & probatur de ſignificatione conjunctione cum anima fideli per gratiam.*
10 *Significationem unionis Chriſti cum Eccleſia convenire matrimonio a ſui initio, quorundam opinio eſt.*
11 *Convenire tantum ex inſtitutione Chriſti, communis, & vera ſententia.*
12 *Quo ſenſu intelligendus ſit Leo, & alii.*
13 *Explicatur etiam Innocentius in cap. Gaudemus.*
14 *Magis explicatur quomodo iſtæ ſignificationes conveniant matrimonio,*
15 *Has ſignificationes convenire matrimonio ſine dependentia inter ſe, ſed ſeparabiliter.*

1 COmmuni ſenſu Doctores quem probat Eugenius IV. in prædicto decreto, conſtituunt cum Auguſt. *lib. 1. de nupt. concup. c. 11. & 12.* tria bona matrimonii, quæ ipſum matrimonium excuſant, ſcilicet proles, fides, ſacramentum.

2 Quod ſi a Doctoribus quæras, qua ratione dicantur hæc tria bona excuſare matrimonium, non eodem modo reſpondent. Quidam, quia cenſent actum contrahendi matrimonium ex ſe, nec eſſe bonum, nec malum, ſed indifferentem. Sic Durandus *in 4. diſt. 31. q. 1. n. 5.* Baſſolis *diſt. 26. q. 1. art. 1.* Almainus *in 4. diſtinct. 26. concluſ. 1.* Sed hi Doctores non recte. Si enim nomine actus indifferentis intelligant actum contrahendi matrimonium eſſe indifferentem, plane falluntur. Nam actus contrahendi matrimonium inſtitutionis, & præcepti naturalis objectum eſt. Eo autem ipſo quod aliquid præcipitur, lege naturali, vel divina vel humana, in aliqua ſpecie virtutis conſtituitur. Cum ergo actus contrahendi matrimonii ſit licitus, honeſtus, meritorius ſi debite fiat, ſicut & actus aliarum virtutum, non poteſt dici actionem illam eſſe indifferentem. Nunc enim non agimus de excuſatione actus conjugalis, de quo poſtea ſuo loco, poteſt enim licere matrimonium ſine ordine ad copulam, ut dicam poſtea *c. 18.* Eodem modo refellendi ſunt Paludanus, Suppl. Gabrielis, Viguerius, & alii, quos referam ſuo loco, qui dicunt excuſari, quia habet ſpeciem mali; videntur enim agere de excuſatione actus copulæ, non de excuſatione actus contrahendi, quod nunc agimus.

3 Quare dicimus ideo dici excuſari actum contrahendi matrimonium, quia matrimonium eſt minus bonum, quam cœlibatus, non quia aliquid mali habeat, ſed quia eſt minus perfectum bonum comparatione alterius, ſicut vita activa comparata ad contemplativam. Matrimonium enim, ſi contrahatur ob finem liberorum, & cum conſenſu in copulam, impedimentum habet ratione voluntatis actus conjugalis, quæ rationem turbat. Si vero contrahatur ſine ordine ad uſum conjugalem, ad minus in eo eſt perpetua ſervitus; vir enim alligatus eſt uxori juxta Pauli *1. Corinth. 7.* eſt etiam nimia ſollicitudo placendi uxori, & diviſus eſt, ut inquit Paulus. Adde etiam alia multa nuptiarum incommoda, quæ eleganter Baſilius, & Gregorius Nyſſenus, & Chryſoſtomus proſecuti ſunt in libris de virginitate. Cum ergo ſtatus hic imperfectus ſit comparative ad alium, & dejiciat hominem non a gratia, ſed a perfectiori ſtatu; & ab eo abſtinendum, moneat Paulus non tanquam a malo, ſed ut a bono minus perfecto, & alias prudentis hominis ſit eligere quod melius, & habet excuſationem prudentia hominis eligentis matrimonium. Nam in hoc licet minus perfecto bono eſt proles, eſt fides, id eſt, vitatur fornicatio ſolutione debiti conjugalis, eſt etiam ſacramentum, id eſt, ſignum conjunctionis Chriſti cum Eccleſia indiſſolubilis. Hæc autem tria bona ad ſubſtantiam matrimonii pertinere colligi videntur ex Greg. IX. *cap. fin. de cond. appoſ.* Quia ſcilicet hæc tria, proles, fides, ſacramentum ſigna quædam ſunt ejus, in quo eſſentia matrimonii conſiſtit, & licet hæc tria ſigna ſint effectus matrimonii, ſunt etiam fines, diverſa tamen ratione. Quomodo autem unumquodque pertineat ad matrimonii rationem, deinceps explicandum eſt, ſumpto initio a bono ſacramenti, & ſignificatione, quæ ineſt matrimonio, ut ſignum eſt indiſſolubilitatis, ut ſic matrimonii ratio, atque ſubſtantia integre explicata maneat.

Igitur matrimonio non una, ſed multiplex & diverſa ſignificatio convenit. Significat enim conjunctionem Dei 4
cum anima fideli per gratiam. Significat etiam conjunctionem Chriſti cum tota Eccleſia, quam ſibi deſponſavit per ſacramentum fidei, *in fide enim*, inquit Aug. ſer. 29. de verbis Domini c. 4. *deſponſata eſt illa, cui dicitur in Canticis: Veni de Libano ſponſa mea veniens, & pertranſiens ab initio fidei, ideo & deſponſata, quia deſponſationis initium fides eſt, promittitur enim ab ipſo aliquid, & promiſſa fide detinetur. cap. quanto, de divortiis.* Unde non abſque myſterio contigiſſe cenſemus id, quod canit Eccleſia eundem diem tribus miraculis decoratum, Magorum adoratione, qua ſibi Chriſtus Gentilium Eccleſiam elegit, & Chriſti baptiſmo, in quo deſponſavit, & denique nuptiarum conſecratione, quibus Chriſtus intereſſe voluit aquam in vinum convertens, quæ ſigna ſunt hujus deſponſationis. Adſtringitur enim fides in matrimonio, quæ etiam in baptiſmo datur Deo, a qua jam ſemel in baptiſmo data ſolvi non poteſt, ut inquit Innocentius *cap. quanto, de divortiis.* Significat denique conjunctionem hypoſtaticam Dei cum humana natura per incarnationem, quæ ſupponitur ad conjunctionem Chriſti cum Eccleſia per naturæ conformitatem; nam ex ea oritur, ut fratres nos vocet, ſicut enim communicamus carni, & ſanguini, ipſe ſimiliter participatur iiſdem. Probatur autem has diſtinguendas ſignificationes eſſe, quicquid nonnulli confundant, quia prima eſt unionis per modum connubii, quæ eſt gratia ſignificata per matrimonium in fieri, & ut ſacramentum eſt, & ſicut ſacramentum tranſit, ſic etiam ea unio diſſolubilis eſt. Aliæ duæ, quæ omnino indiſſolubiles, cum jam ſemel fidelis non poſſit extra Eccleſiam eſſe, neque unio diſſolvi, vinculo in facto eſſe apte conveniunt, prima rato, ſecunda conſummato matrimonio.

Conjunctionem illam Dei cum anima per gratiam ſigni- 5
ficat quatenus ſacramentum eſt, & dum fit matrimonium, cum ſit ſignum gratiæ ſanctificantis non ex ſuppoſita analogia, quæ eſt in eo quod contrahentes conjunguntur amore mutuo; cum effectum verbis exprimentes; Ad eam conjunctionem pertinet illud: *Qui adhæret Deo, unus ſpiritus fit cum eo*, ut inquit Innoc. Tertius *c. Debitum, de bigamis.*

Præterea vinculum matrimonii, quod in facto eſſe re- 6
manet, ſive quod eſt effectus conjugalis contractus, ſacramentum etiam appellari conſuevit, ut conſtat ex dict. *c. debitum*, id eſt, myſterium rei abditæ, & occultæ. Significat enim vinculum illud relictum ex Chriſti etiam inſtitutione conjunctionem indiſſolubilem Chriſti cum tota Eccleſia per ſacramentum fidei. Atque de hac ſignificatione, quæ convenit vinculo matrimonii in facto eſſe, Auguſtinum accipio multis in locis *lib. de bono conjugali, c. 7. c. 15. c. 18. c. 24. & lib. de fide & operibus, c. 7. & lib. 1. de nuptiis, & concupiſcentia, c. 10.* & aliis ubi conjunctionem Chriſti cum Eccleſia matrimonio ſignificari dicit, hoc eſt, vinculo relicto ex contractu conjugali, cujus verba referam poſtea, atque ideo dixi ſupra *c. 5.* his Auguſtini teſtimoniis nequaquam probari matrimonium eſſe ſacramentum, ſtricte ſumpto nomine ſacramenti. Sic etiam accipio de eodem vinculo Eugenium IV. cum dixit *in citato decreto*, ſignificari matrimonio conjunctionem Chriſti cum Eccleſia. Atque eam ſignificationem conjunctionis Chriſti cum Eccleſia inditam vinculo remanenti poſt contractum, urget Paulus *ad Epheſ. 4.* & ex ea ſumit argumenta, ut perſuadeat viris diligant uxores, ſicut Chriſtus dilexit Eccleſiam. Conjunctio ergo illa quæ remanet poſt conjugalem contractum, ſignum eſt conjunctionis Chriſti cum univerſali Eccleſia: loquitur itaque Paulus de ſignificatione, quæ ineſt vinculo matrimonii, non quorumcumque, ſed fidelium.

Denique cum matrimonium conſummatum eſt, ſigni- 7
ficat proxime conjunctionem Dei cum natura humana per incarnationis myſterium, ex quo factum eſt, ut ſibi deſponſaret Eccleſiam. Sic docet Innocentius III. *in dict. capit. debitum, de bigamis*, cujus verba

placet adſcribere. *Cum duo ſint in conjugio, videlicet conſenſus animorum, & commixtio corporum, quorum alterum ſignificat charitatem, quæ conſiſtit in ſpiritu inter Deum, & juſtum animum, ad quod pertinet illud quod dicit Apoſtolus, Qui adhæret Deo, unus ſpiritus eſt cum eo: reliquum vero deſignat conformitatem, quæ conſiſtit in carne inter Chriſtum & Eccleſiam, ad quod pertinet illud, quod Evangeliſta teſtatur, Verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis; profecto conjugium illud, quod non eſt commixtione corporum conſummatum, non pertinet ad illud conjugium deſignandum, quod inter Chriſtum, & Eccleſiam per Incarnationis myſterium eſt contractum. Juxta quod Paulus exponens illud, quod dixerat Protoplaſtus, hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea, & propter hoc relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una, ſtatim ſubjungit, hoc autem dico magnum ſacramentum in Chriſto, & in Eccleſia.* Hæc Innocentius. Unde Paulus addit rationem aliam, propter quam viri debeant ſuas uxores diligere, eo quod ſint ſua caro. Quorum verborum occaſione myſterium ibi reconditum aperiens Paulus, inquit; *Sacramentum hoc magnum eſt: ego autem dico in Chriſto, & in Eccleſia*, quaſi diceret, hoc vero vinculum & unio mariti, & uxoris, quantæ ſit dilectionis, & amoris cauſa, indicavit Adam, cum dixit; *Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea, propter hoc relinquet homo patrem & matrem*, quos ſummopere diligebat, *& adhærebit uxori ſuæ*, ipſamque ita diliget, ut propter animorum concordiam, & corporum commixtionem, duo ſub uno & eodem corpore, & ſub eadem carne eſſe videantur. Sed hiſtoria hæc a me recitata, præter ſenſum literæ quem reddit, maritum ſcilicet relictarum patrem, & matrem ut uxori ſuæ adhæreat, ſenſum quoque myſticum habet, quem ſacramentum dixerim. Conjunctionem enim Chriſti cum Eccleſia per incarnationem indicat. Conjunctionem certe maris, & fœminæ ſacramentum vocat Paulus, non vero ipſam unionem Chriſti, & Eccleſiæ, ut contra hæreticos eleganter probat Gabriel Vaſquez *diſp. 2. de matrimonio, c. 6. a n. 44.*

8 Ex quibus plane conſtat non eodem ordine has uniones in matrimonio ſignificari, quem ſervant ipſæ conjunctiones ſignificatæ inter ſe. Nam prima eſt hypoſtatica, ſecunda in baptiſmo, tertia per gratiam, prima enim radix eſt omnium aliorum. At in matrimonio inverſo ordine ſignificantur. Nam primo dum fit, ſignificatur unio per gratiam: deinde per vinculum ex contractu remanens ſignificatur unio per ſacramentum fidei, & denique cum conſummatum eſt, ſignificatur unio hypoſtatica. Et quamvis Innocentius duarum tantum conjunctionum meminerit, in unione per gratiam comprehendit ſecundam, quæ eſt per ſacramentum fidei, quia gratia etiam datur in Baptiſmo.

9 At quamvis in matrimonio aptitudo fuerit, ut ad ea, quæ diximus, ſignificanda aſſumeretur, ſicut & de omnibus aliis ſacramentis ex Auguſtini doctrina docent Scholaſtici, dum agunt de Sacramentis in genere, non tamen iſtæ ſignificationes illi convenerunt ab inſtitutionis, vel celebrationis initio. Et quidem ſignificationem conjunctionis Chriſti cum anima fideli per gratiam quæ illi convenit, quatenus ſacramentum eſt, plane conſtat illi convenire tantum ab eo tempore, quo matrimonium elevatum eſt a Chriſto ad rationem Sacramenti. Nam eſt ſignum gratiæ ſanctificantis animam quatenus ſacramentum eſt.

10 At vero de ſignificatione conjunctionis Chriſti cum Eccleſia per ſacramentum fidei, & incarnationis myſterium non idem omnes ſentiunt. Nam Gabriel Vaſquez *diſp. 2. de matrimonio, c. 5. n. 31. & c. 6. n. 58.* cenſet matrimonium a ſui initio ſignificaſſe utramque conjunctionem Chriſti cum eccleſia per charitatem, & unionem hypoſtaticam: adeoque certam exiſtimat, ut oppoſitam judicet ſine nota aliqua affirmari non poſſe, ſic docet *n. 47. in fine*. Idem cenſit Aureolus *in 4. diſt. 26. qu. unica, poſt ſecundam propoſitionem*, & hanc ſignificationem habuiſſe ex inſtitutione Dei in paradiſo, cum dixit Adam, *Hoc nunc os ex oſſibus meis & caro de carne mea*. Adrianus *in 4. de matrimonio q. 1. §. Quoad primum*, Soto *in 4. diſt. 26. q. 2. art. 3.* in ſolutione quarti argumenti. Fernandus Rebellus *diſt. lib. 2. q. 3. n. 13.* Cornelius de Cornelüs *ad Epheſ. 5.* in illud *Sacramentum hoc magnum eſt*, & idem olim docuerat Richardus *in 4. diſt. 26. art. 1. q. 2. in corpore*, & noviſſime Ægidius Kon. *diſt. 24. dub. 3. num. 1.*

11 Immerito tamen Gabriel Vaſquez notâ dignum cenſuit, quod non pauci viri docti Antiqui, & Recentiores plane & aperte docuerunt, cum quibus ego ſentio, & ſenſeram etiam *lib. de impedimentis, c. 29. 5.* Sic ſentiunt D. Thomas *in 4. diſtinct. 26. q. art. 2. & 1. 2. q. 102. art. 5. ad tertium*. Thom. de Argentina *diſt. 39. q. unica, art. 1. ad primum*. Durand. *diſt. 29. q. 3. n. 5. & 10.* Palud. *eadem diſt. q. 4. art. 1.* Deca Hiſpal. *in 4. diſt. 26. q. 1. art. 3. notabili 3.* Imo fere omnium veterum Scholaſticorum ſententia eſt, qui ex hac ſignificatione probant eſſe ſacramentum novæ legis. Idem etiam docet Viguerius *in inſtit. Theolog. c. 16. §. 7. in fine, ante verſiculum primum, & pag. mihi 464. ante primam concluſionem*. Petrus Soto *lectione 1. de matrimonio*. Ruardus Tapper. *art. 1. contra Lutherum §. Sed ad verſatur*, Petrus Aragon. *2. 2. q. 89. art. 7. in dub. circa ſolutionem ad tertium, §. Sed ultra hæc ſunt duo argumenta*, Greg. de Valentia *4. tom. diſp. 10. generali q. 1. puncto 5. in 2. objectione*. Petrus Ledeſma *de matrimonio, q. 42. art. 1. difficult. 6.* & denique idem doceant neceſſe eſt, quicunque eo loco Pauli *ad Epheſ. 5. Sacramentum hoc magnum eſt*, probare volunt matrimonium eſſe ſacramentum novæ legis. Sic Hoſius Cardinalis *in confeſſione fidei, c. 55.* & ut uno ore complectar fere omnes, qui contra hæreticos ſcripſerunt. Unde merito Cornelius de Cornelüs *loco citato* hanc ſententiam paſſim teneri ſcribit. Et quidem ipſe Paulus eam indicare videtur, dum loquens de matrimonio primi parentis & fidelium, imo & omnium aliorum (nam de omni matrimonio vera ſunt illa, *Hoc nunc os ex oſſibus meis, &c.*) non dixit Paulus, *Sacramentum hoc magnum fuit*, ut expendit Ruardus; ſed magnum eſt, ſcilicet Chriſto jam exhibito, & inſtituente. Quare licet ab initio fuerit in matrimonio aptitudo, ut eam Chriſti conjunctionem ſignificaret, attamen eam actu non ſignificaſſe, niſi ex inſtitutione Chriſti, ut doctiſſimi viri, quibus notam inurere non debuerat modeſtiſſimus homo, maxime debilibus nixus fundamentis. Illud mihi hujus ſententiæ fundamentum eſt, quia cum ejuſmodi inſtitutio non ſit ex natura ipſa conjugii, ſed ſuperaddita, & ſit res facti, oſtendi debet unde talis inſtitutio divina conſtet. Nihil autem eſt, unde probetur inſtitutum fuiſſe matrimonium ad eam ſignificationem, cum ex loco Pauli non colligatur, ut dicam: alias de omni matrimonio intelligeretur tam fidelium, quam infidelium, quod negant aliqui ex his, qui nobiſcum non ſentiunt, de omni enim matrimonio Paulus loquitur.

Atque in hoc ſenſu, id eſt, de hac aptitudine accipio verba Leonis Primi *epiſt. 90.* alias *92. c. 4.* cum inquit: 12
Unde ſocietas nuptiarum conſtituta ſit, ut præter ſexuum conjunctionem haberet in ſe Chriſti, & Eccleſiæ ſacramentum, &c. Nam ex ea radicali aptitudine voluit indiſſolubilitatem matrimonii colligere. Ob eandem etiam rationem merito dixit Innocentius primus *epiſtola 22. c. 2.* & refertur *in c. Deinde, diſtinct. 27.* non tantum bigamum eſſe, qui poſt baptiſmum, duas duxit uxores, ſed etiam, qui unam ante baptiſmum, & aliam ſuſcepto baptiſmo, quod etiam Auguſtinus docuit contra Hieronymum relatus *in c. Acutius, diſtinct. 26. & 28. q. 3.* Id enim merito ſtatuitur, nam duobus illis contractis matrimoniis tollitur fundamentum omne ad ſignificandam conjunctionem unius ſponſi Chriſti, cum una ſponſa ſua Eccleſia. Itaque bigamia, quæ in homine fideli conſideratur, quia remittitur aliquid de ſignificatione, quam habet matrimonium inter Chriſtianos ex inſtitutione Chriſti, eadem conſideratur in infidelibus, ſi convertantur ad fidem. Quia eorum repetito matrimonio, neque habitu, aut aptitudine fuit ea ſignificatio. Quo etiam ſenſu accipio Auguſtinum locis ſupra citatis, cum docet inter matrimonia Patriarcharum, & Chriſtianorum hoc eſſe diſcrimen, quod illa, quia non fuerunt unius cum una, aliquid de ſignificatione Chriſti conjunctionis cum Eccleſia remiſerunt, quoad fundamentum ſcilicet, & aptitudinem quam habebant ad ſignificandum; actu enim ſignificare ſolis Chriſtianorum matrimoniis competit.

Neque his obſtat, quod Innocentius Tertius *in cap. gaudemus, de divortiis*, infidelium matrimonium ſacramentum vocet; neque enim ideo ſic nominat, quia matrimonium infidelium eam conjunctionem repræſentat; ſed vel ob aptitudinem, quam ad eam ſignificationem habebat, vel dictum eſt appoſitive, ut dixi ſupra *cap. 6. n. 6.* Nec vero ex hac, quam hactenus ſtatuimus ſententia, nos colligimus matrimonium conſummatum infidelium poſſe diſſolvi authoritate Pontificis, neque indiſſolubilitatem matrimonii peti ex ea ſignificatione, quæ omnia ſuis locis explicabimus. 13

His addiderim majoris explicationis gratia, eam ſignificationem, quæ convenit matrimonio, ut ſacramentum eſt, & ut conſtituitur in ratione ſacramenti, hoc eſt, ſignificationem gratiæ ſanctificantis animam, ſolam convenire dum fit contractus, & tranſacto fieri perire, nec poſſe convenire ſine conſenſu contrahentium, cum abſque illorum conſenſu non fiat contractus, neque ſacramentum. At vero ſignificatio conjunctionis Chriſti cum Eccleſia per ſacramentum fidei, convenit vinculo perſeverantis matrimonii ſtatim atque baptiſmum ſuſcepit, ſi infide- 14

infidelis erat; vel eo ipſo quod baptizati vinculum eſt, idque ſine conſenſu conjugium ut diſerte docet Thomas de Argentina. Itaque ſtatim atque baptizantur infideles illorum conjugium antea contractum, eſt ſignum conjunctionis Chriſti cum Eccleſia per ſacramentum fidei, & etiam unionis hypoſtaticæ, ſi conſummatum jam erat: Quod ſi matrimonium poſt baptiſmum contrahunt, eo ipſo, etiamſi in ipſo, non ſit ratio ſacramenti, quod poſſe contingere dixi ſupra *c. 9.* independenter a conſenſu contrahentium, eſt ſignum conjunctionis Chriſti cum Eccleſia per ſacramentum fidei, & poſtea, cum conſummatur, eſt proxime ſignum unionis hypoſtaticæ.

15 Ex his fit, eas ſignificationes, quas matrimonio convenire diximus, non dependere inter ſe mutuo. Nam ſignificatio conjunctionis Chriſti cum Eccleſia per ſacramentum fidei, vel Incarnationis myſterium non pendet a ſignificatione, quæ illi convenit ut ſacramento, hoc eſt, a ſignificatione gratiæ ſanctificantis non per modum connubii. Nam hæc convenit matrimonio in fieri ipſius contractus, tunc enim eſt ſacramentum. At vero poſteriores ſignificationes conveniunt matrimonio in facto eſſe, hoc eſt, vinculo matrimonij Matrimonio etiam fidelium contractu ſine intentione ſaltem confuſe faciendi, quod facit Eccleſia, vel matrimonio infidelium, qui poſt conjugium convertuntur ad fidem conveniunt poſteriores ſignificationes, non tamen ſignificatio ſacramenti, cum non ſit ſacramentum, juxta dicta ſupra *c. 9.* In eo etiam qui contrahit cum infideli ſecundum intentionem Eccleſiæ, *juxta* eorum ſententiam, qui id fieri poſſe dicunt, eſt ſignificatio ſacramenti, & tamen non eſt ſignificatio unionis hypoſtaticæ, neque conjunctionis Chriſti cum Eccleſia per ſacramentum fidei, cum illud matrimonium non ſit *ratum*. Matrimonio etiam bigami conſummato convenit ſignificatio conjunctionis Chriſti cum Eccleſia per ſacramentum regenerationis; & tamen non convenit perfecte ſignificatio conjunctionis per incarnationem. Nam, ut loquitur Auguſt. *lib. de bono conjugali, c. 18.* normam quandam amittit ſacramenti, & Innocentius Tertius *cap. debitum*, & fere toto in titulo *de bigamis*, vocat defectum ſacramenti, id eſt, defectum hujus ſignificationis, quia carnem ſuam diviſit in plures, Denique matrimonio ante conſummationem non competit proxime ſignificatio unionis hypoſtaticæ, ut inquit Innocentius Tertius *in d. c. debitum*: at matrimonio ante conſummationem competit ſignificatio conjunctionis Chriſti cum Eccleſia per ſacramentum ſcilicet fidei, ut affirmat Eugenius Quartus in citato decreto. Cum enim abſolute dicat matrimonium ſignificare conjunctionem Chriſti cum Eccleſia, juxta illud Apoſtoli *ad Epheſ. 5. Sacramentum hoc magnum eſt: ego autem dico in Chriſto, & in Eccleſia*, non eſt, cur tantum ad matrimonium conſummatum reſtringatur: & cum ea conjunctio non poſſit eſſe ea, quæ per myſterium Incarnationis eſt: quia tantum ſignificatur matrimonio conſummato; nec ſit conjunctio per gratiam ſanctificantem animam, quia hujus ſignificatio tantum convenit matrimonio in fieri, quando videlicet eſt proprie ſacramentum: reſtat ut ea conjunctio, quæ ſignificatur vinculo matrimonii ante conſummationem ſit diverſa alia a reliquis duabus, illa videlicet, quæ eſt cum Eccleſia per ſacramentum fidei. Neque obſtat, quod Innocentius Tertius *in d. c. debitum*, ſignificationem unionis, quæ eſt per incarnationem, colligat ex eodem loco Pauli, quia conjunctio, quæ eſt Chriſti cum Eccleſia per ſacramentum fidei ſupponit conjunctionem cum natura humana per incarnationem, ut dicebamus ſupra iſto cap. Unde utraque includitur in teſtimonio Pauli. Innocentius vero ad id de quo agebat, expendit conjunctionem, per incarnationem, quæ proxime convenit matrimonio conſummato. At Eugenius, qui de matrimonio univerſe loquebatur, utramque comprehendit. Nam matrimonio fidelium utraque convenit, ante conſummationem quidem ſignificatio conjunctionis Chriſti cum Eccleſia per ſacramentum fidei, & regenerationis; & in radice etiam, quia jam translatum eſt jus utendi corporis conjugis convenit ſignificatio conjunctionis, quæ eſt per incarnationis myſterium.

CAPUT XII.

De indiſſolubilitate matrimonii variæ ſententiæ.

S U M M A R I U M.

1 *Matrimonium indiſſolubile conſtat ex Conciliis.*
2 *Idem ex ſacra Scriptura probatur.*
3 *Inſolubilitatem matrimonii provenire ex inſtitutione Eccleſiæ prima ſententia docet.*
4 *Ex divina inſtitutione oriri ſecunda docet.*
5 *Tertia ſententia ſub diſtinctione philoſophatur.*
6 *Quarta ſententia ex jure naturali, divino, & poſitivo promanare dicit.*
7 *Ultima in jus tantum naturale revocat.*

CUM bonum ſacramenti ſit ſignificatio conjunctionis Chriſti cum Eccleſia, quæ ſignum eſt indiſſolubilitatis matrimonii, ut hoc bonum integre explicetur, examinandum ſupereſt, unde matrimonii indiſſolubilitas oriatur, an ex ſignificatione unionis Chriſti cum Eccleſia, vel unionis hypoſtaticæ, an vero illam habeat ex ſua natura, quandoquidem in definitione dicitur individuam vitæ conſuetudinem ea conjunctione retineri. Matrimonium enim eſſe indiſſolubile vinculum certa fide tenendum eſt, quidquid olim inſanierint Montaniſtæ, ut refert Caſtro de hæreſibus, *verb. Nuptiæ*, & ex gentibus plures, quos refert Petr. Greg. *lib. 9. ſyntagm. c. 4. ex n. 3.* & noſtri temporis hæretici, qui juxta arbitrium diſſolvi matrimonia cenſere: quam veritatem perpetuo docuit Eccleſia Dei. Sic Canon Apoſtolorum 48. Ignatius Martyr in ſuis epiſtolis, præcipue in ea, quæ eſt ad Tarſenſes, & Philadelphienſes, & Philippenſes, Tertullianus *lib. 4. contra Marcionem poſt medium*, Clemens Alexandrinus *lib. 2. Stromatum, ad finem*, Concilium Illiberitanum *can. 8. & can. 9. & can. 10.* Gangrenſe *can. 14.* apud Gratianum *c. ſi qua diſt. 30* Innocentius Primus *epiſt. 9.* & habetur apud Gratianum *c. cum enim 34. q. 1.* Milevitanum ſub eodem Innoc. *can. 17.* apud Gratianum *c. placuit 32. q. 7.* Africanum *c. 79.* Agathenſe ſub Cœleſtino Primo, *can. 25.* apud Gratianum, *c. ſæculares 33. q. 2.* Leo Primus *epiſt. 77.* apud Gratianum *c. cum per bellicam 32. q. 1.* Conc. Metenſe *can. 7.* Sexta Synodus *can. 93.* & ut omittam alia plura, noviſſime Trid. *ſeſſ. 24. c. unic. in princ.* Unde facultas Lovanienſis *art. 18. Matrimonium*, inquit, *contractum inter Chriſtianos omnino eſt indiſſolubile, licet alter conjugum aut adulter ſit, aut ſterilis, aut hæreticus, nam & aliter ſentientes anathemate percutiendi ſunt.* 1

Conſtat eadem veritas *Geneſ. 2. Relinquet homo, &c.* ex quibus verbis indiſſolubile vinculum colligit Tridentinum *ſeſſione 24. c. 1. in principio*, Marci 10. *Quicumque dimiſerit uxorem ſuam, & aliam duxerit mœchatur.* 1. Corinth. 7. *His qui matrimonio juncti ſunt, præcipio non ego, ſed Dominus, uxorem a viro non diſcedere, quod ſi diſceſſerit, aut manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari.* Roman. 7. *Quæ ſub viro eſt mulier, vivente viro vocabitur adultera, ſi fuerit cum alio viro.* Ea autem quæ contra inſolubilitatem matrimonii objiciunt hæretici paſſim deſumuntur ex eo, quod in lege veteri licebat repudium, quaſi in nova lege ſublatum nolunt. Sed de hoc agemus infra, cum de impedimento ligaminis ſermo erit. Adducunt etiam alia argumenta, quibus probant vivente viro licere ſecundum matrimonium quæ etiam ibidem diluemus. Adducunt denique quæ probant fornicationis cauſa licere dimittere quoad habitationem & vinculum. Sed de his agemus infra *libr. 9.* cum de divortio ſermo fuerit. 2

Sed quamvis in hac veritate, conveniant Catholici omnes contra hæreticos, unde tamen inſolubilitas in matrimonium derivetur, longe diſſidant. Nam quidam contendunt matrimonium poſt Chriſtum ante conſummationem ſolo Eccleſiaſtico jure eſſe inſolubile, quamvis a tempore ſuæ inſtitutionis divina lege poſitiva fuerit inſolubile, tam conſummatum, quam non conſummatum, licet ex diſpenſatione in repudio diſſolveretur. Sic Michael Medina *lib. 4. de cælibatu, c. 72. in fine, & c. 88. & c. 89.* & ex Juriſperitis Decius *conſ. 112. n. 5.* ubi citat Petrum de Ancharanno *conſ. 240.* Addunt autem prædicti Doctores, quamvis matrimonium nondum conſummatum, ſtatum accipiat ex Eccleſiaſtica conſtitutione, attamen conſummatum eſſe divino jure inſolubile. Quid autem intelligant nomine divini juris explicabo ſtatim. Atque de hoc intelligendum dicunt, quod Chriſtus dixit, *Matth. 19. Quod Deus conjunxit, homo non ſeparet.* In hanc opinionem potiſſimum videntur inducti, ut defendant matrimonium ratum non- 3

dum conſummatum auctoritate Pontificia diſſolvi poſſe. Objiciunt etiam nonnulla contra firmitatem matrimonii ex jure naturali provenientem, quæ ſtatim proponam.

4 Secundo non pauci ſcholaſtici inſolubilitatem matrimonio fidelium, & infidelium convenire dicunt a principio ex divina inſtitutione. Sic Guillelmus Rubion *in 4. diſt. 26. qu. 1. art. 1. & diſt. 24. q. 1. art. 3.* & apertius *q. 2. art. 1.* Richardus *diſt. 37. art. 2. q. 1.* refert in divinam inſtitutionem, cui omnes ſubjecti ſunt, & in ſolutione ad ultim. dicit, ſi per impoſſibile ponatur conjuges non eſſe ſub divina inſtitutione, per mutuum diſſenſum poſſe vinculum diſſolvi. Jacobus Almainus *in 4. diſt. 26. qu. 1. §. Dicitur quarto quod indiſſolubilitas*, inſtitutum indiſſolubile *Geneſ.* 2. cum dictum eſt: *Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem & adhærebit uxori ſuæ.* Deca Hiſpalenſis *in 4. diſtinct. 26. q. 1. art. 2. notabili 1.* ſed *notabili 3.* dicit eam inſtitutionem eſſe a Chriſto, Jacobus Latomus *in diſp. de ſubſtantia matrimonii, concluſ. 3.* idem ſentit Zabarella *in cap. inter corporalia, de translatione Epiſcopi.* Baſſolis *diſtinct. 26. q. unica, art. 2. in fine, & diſt. 31. q. unica. art. 2.* non ex vi contractus, nec ſacramenti, ſed ex Deo ita diſponente, poſſet enim aliter, Joannes Major *diſtinct. 26. q. unica*, ex diſpoſitione Dei, valde tamen conformi naturæ matrimonii. Dominicus Soto *diſt. 27. q. 1. art. 1.* ex lege divina inſtituente matrimonium. Petrus Soto *lectione 1. de matrimonio*, Nec vero hos Doctores explicare poſſumus; ut nomine divinæ inſtitutionis intellexerint ipſam matrimonii naturam, cujus Deus auctor eſt, ut conſtat ex eorum verbis.

5 Tertio alii, quamvis non multum a prædictis diſſentiant, affirmant primo aliquam inſolubilitatem naturæ jure competere matrimonio præ cæteris contractibus, eo quod diſſolvi non poſſit mutuo conſenſu ſicut alii nulla ex cauſa. Deinde affirmant matrimonium conſummatum ex ſua natura habere etiam majorem aliquam inſolubilitatem, quam non conſummatum, licet non omnimodam. Affirmant præterea hanc inſolubilitatem non convenire matrimonio nude ſumpto, ſed juncto divinæ inſtitutioni. Nam attenta hujus contractus natura ante conſummationem, dicunt, nullam apparere rationem, ob quam non poſſint contrahentes mutuo conſenſu ſeparari, cum nulli injuriam faciant. Addunt denique omnimodam indiſſolubilitatem tantum competere matrimonio conſummato fidelium, eamque derivari ex ſignificatione conjunctionis Chriſti per unionem hypoſtaticam, quæ ſignificatio tantum reperitur in matrimonio conſummato, atque hanc inſtitutionem Chriſti evehentis matrimonium ad eam ſignificationem jus divinum appellant. Sic docet Thom. Sanch. *lib. 2. de matrim. diſp. 13. n. 10.* citatque pro ſua ſententia complures, quorum multi eam minime docent, ſed quam ſecundo loco retulimus. Fundamenta, quibus utitur, adducam poſtea.

6 Quarto alii jure naturali, & etiam divino poſitivo matrimonium eſſe indiſſolubile affirmant. Sic videtur ſentire D. Thomas *3. contra gentes, c. 122.* Scotus *in 4. diſt. 26. q. unica, 3. concluſione principali, & §. Per hoc patet.* Supplementum Gabrielis *diſtinct. 26. q. 1. concluſ. 2. art. 3. dub. 1.* Ruardus Tapper *art. 18. contra Lutherum, pag. mihi 277.* Joannes Maldonado *Matth. 19. n. 6.* Ferdinandus Rebellus *tom. 1. de obligat. juſtitiæ, p. 2. lib. 2. q. 15. concluſ. 1. & 2.* qui etiam addit ratione ſacramenti firmiorem indiſſolubilitatem habere.

7 Denique alii affirmant matrimonium ex jure tantum naturali eſſe indiſſolubile, & nuda ſpectata ipſa natura matrimonii eſſe perpetuum. Videtur indicare Aureolus *diſt. 27. q. unica.* Covarr. *2. p. de matrimonio, c. 7. §. 3. n. 5.* Corduba *lib. 1. Quæſtionarii, q. 25. Secunda opinio.* Viguerius in inſtitutionib. Theologicis *c. 16. §. 7. verſu 9. pag. mihi 464.* Petrus Ledeſma *de matrimonio, qu. 67. artic. 1. dub. 1.* Petrus Aragon. *loco citato, c. præcedenti*, Joannes de Salas *de legibus, diſp. 5. ſect. 8. in fine*, Joannes Azor *tom. 1. inſtitutionum moralium, lib. 6. q. 4. in fine*, Gabriel Vaſquez *diſp. 1. de matrimonio, c. 2. n. 17. & diſp. 2. c. 7.* & Recentiores alii, quos conſulto prætermitto. Uno igitur verbo diſcrimen Doctorum accipe. Quidam matrimonia ante Chriſtum tam conſummata quam non conſummata firma eſſe volunt lege naturali, & divina poſitiva. Alii lege tantum divina poſitiva, alii lege tantum naturali. At matrimonia poſt Chriſtum quidam volunt rata, & firma eſſe lege tantum Eccleſiaſtica; alii lege divina, & naturali, alii lege tantum naturali, alii præter legem divinam, & naturalem dicunt eſſe etiam firma ex ſignificatione unionis hypoſtaticæ, quæ tantum matrimonio conſummato convenit, atque ita illud tantum eſſe jure divino omnino indiſſolubile.

CAPUT XIII.

Matrimonium eſſe indiſſolubile jure tantum naturali oſtenditur.

SUMMARIUM.

1 *Matrimonium eſſe natura ſua inſolubile, & nullum ab extrinſeco inſolubilitatem habere.*
2 *Obligationi de ſe perpetuæ non obſtare, neque minui, ex eo quod ſit ab extrinſeco ſolubilis.*
3 *Primo probatur ea inſolubilitas matrimonii ex natura ipſius contractus.*
4 *Secunda probatio ex Matth. 16.*
5 *Quid reſpondeat Thomas Sanchez.*
7 *Oſtenditur non eſſe communem Matthæi expoſitionem, quam dicit Thomas Sanchez.*
7 *Adhuc magis urgetur idem locus Matth.*
8 *Teſtimonium Matthæi non eſſe reſtringendum ad matrimonium conſummatum.*
9 *Verba Chriſti de omni matrimonio tam fidelium, quam infidelium intelligi.*
10 *Magis confirmatur propoſita ſententia de inſolubilitate matrimonii.*
11 *Quo ſenſu poſſit dici eſſe inſolubile matrimonium ex Dei inſtitutione.*
12 *Explicatur textus* in cap. matrimonium 27. q. 2. *quo ſenſu dicatur ſola voluntate fieri, & diſſolvi conjugium.*
13 *Non obſtare quod jus naturale ſit immutabile.*
14 *Diſſolvuntur alia argumenta adverſariorum, & n. 15.*

UT malius quid in hac re tenendum ſit percipi queat, & loquamur convenienter dignitati matrimonii, de quo ſatis abjecte plerique Doctores ſupra citati loquuti ſunt, per partes procedendum. Aſſero ergo primum matrimonium per ſe, & ex natura ſua, ſecluſa quacunque lege poſitiva, eſſe inſolubile, & quantum ex ſe, omnimodam firmitatem, & indiſſolubilitatem habere, ita ut nulla ei ab extrinſeco aliqua firmitas accedat. Quo autem ſenſu, qui nobiſcum conveniunt, dicunt matrimonium habere indiſſolubilitatem aliquam ex ratione ſacramenti, explicabo poſtea. Sic ſentiunt Doctores ultimo loco relati *cap. præcedenti.* 1

Hujus ſententiæ explicandæ, & confirmandæ gratia ſupponendum eſt, obligationem quæ ex natura ſua perpetua eſt, non minui intrinſece, neque illi obſtare, quod a ſupremo domino diſſolvi poſſit, neque ex eo quod decreverit ſupremus dominus in aliquo caſu diſſolvere, nativam firmitatem minui, vel reddi minus firma natura ſua; ſicut neque ex eo quod diſpoſuerit non diſſolvere, augeri firmitatem. Nonnulla hujus rei exempla ſunt in omnium doctrina certiſſima. Status enim ex natura ſua perpetuam firmitatem exigit, adeo ut ſi firmitas deſit, ſtatus ratio corruat neceſſe eſt, ut Theologi docent cum Divo Thoma *2. 2. q. 68. art. 4.* Adde ſtatum religioſum ex ſe, ex ſuaque natura eſſe omnino perpetuum, & tamen Pontifex auctoritate a Deo accepta poteſt diſſolvere. Votum etiam abſolutum ex ſe perpetuum eſt, quamvis a Pontifice eadem auctoritate diſpenſetur. Hoc autem non eſt ſtatum religionis, aut votum non eſſe omnino perpetuum ex ſe, ſed de ſe eſſe perpetuum, per accidens autem temporale. Quod ergo matrimonium vel favore baptiſmi, vel favore religionis diſſolvatur auctoritate divina, non obſtat, quo minus ipſum matrimonii vinculum, quantum ex ejus natura eſt, ſit omnino indiſſolubile. Neque ob id dicendum eſt matrimonium non conſummatum minus indiſſolubile, cum etiam conſummatum auctoritate Dei poſſe diſſolvi indubitatum ſit, & oſtendent ea, quæ de lege repudii in lege veteri dicemus infra ſuo loco. Quis enim dubitet potuiſſe Deum relinquere etiam in nova lege repudii formam, eamque licitam, ſtante etiam ratione ſacramenti, ſicut olim in populo Judaico, atque Gentili fieri licebat. Cum ergo quævis diſſolubilitas ſit tantum ab extrinſeca poteſtate Dei, & conveniat matrimonio ab extrinſeco, non poteſt ob id dici matrimonium aliquo modo ſolubile quantum eſt ex ſe, neque ejus firmitatem eſſe ob id diminutam, neque matrimonium conſummatum ex ſe magis inſolubile, quam non conſummatum, cum integra, & eſſentialis matrimonii ratio ita conſtet conſenſu ſine concubitu, ut concubitus nullo modo pertineat neque ad eſſentiam, neque ad integritatem, aut complementum matrimonii, ut dicam infra *c. 18.* Igitur ex ſe, & ex ſua natura conjugium omnino inſolubile eſt, ſolubile autem ab extrinſeco, ut de voti obligatione, & ſtatus religioſi vinculo dicebamos. 2

Hac ergo obſervatione præmiſſa videamus, an iſte contractus 3

tractus ex natura ſua neceſſario exigat firmitatem perpetuam. Si enim poſtulat, erit per ſe inſolubile omnimodo, licet ab extrinſeco, & Dei ſupremi Domini auctoritate diſſolvi queat. Contractum itaque hunc ex natura ſua ita poſtulare perpetuitatem, ut ſine ea matrimonii natura conſiſtere nequeat, adeo planum eſt, ut a nullo Catholico negari poſſe videatur, niſi abjecte nimis de matrimonio ſentiat. Agnoſcit veritatem hanc lumine naturali Princeps Poetarum 1. *Æneid.* dum inducit Junonem Eolo dicentem: *Omnes ut tecum meritis pro talibus annos Exigat, & pulchra faciat te prole parentem.* Contractus enim hic ex natura ſua eſt mutui, & reciproci amoris, ex jure naturali ortum habens ad propagationem generis humani. Unde perpetuitatem exigit, tum ut ardentior ſit amor inter conjunctos conjuges: tum ut fidelior ſit bonorum adminiſtratio: tum ut reſecta ſit occaſio diſſenſionum, ardentiorque dilectio inter affines conjugis; tum denique ut adulteriis magis præcideretur cauſa, quæ frequentius evenirent, ſi liceret dimittere; tum quia ſic non certus agnoſceretur pater, quo tolleretur religioſa filii educatio, everteretur debita parentibus reverentia, turbaretur bonum, paxque publica. Quis enim filium jam natum educaret, ſi verus ignoraretur parens? Quo modo cogaretur alere, quos non genuit? In omnibus autem neceſſariis ad finem conditio debet accipi ſecundum exigentiam finis, ut inquit Ariſtoteles 2. *Phyſicorum, textu* 78. Præclara in hanc rem ſunt Ambroſii verba, quæ tranſcribo ex *lib. 8. in Lucam, in principio. Noli ergo uxorem dimittere, ne Deum tuæ copulæ diffitearis Auctorem. Etenim ſi alienos, multo magis uxoris debes tolerare, & emendare mores.* Et poſt pauca. *Quo tum parvulis fœta dimittitur? quo titubante veſtigio? Durum ſi excludas parentem, pignora teneas, ut ad contumeliam charitatis addas etiam pietatis injuriam. Durius ſi propter matrem etiam filios ſimul pellas, cum magis redimere a patre liberi debeant culpam parentis. Quam periculoſum, ſi fragilem adoleſcentulæ ætatem errori offeras? Quam impium ſi ejus deſtituas ſenectutem, cujus defloraveris juventutem? Ergo exhonoratum ſtipendiis, & veteranum Imperator dimittat inglorium, atque imperii ſui poſſeſſione detrudat, & ruſticum laboris effœtum agro ſuo propulſet agricola? An quod in ſubditas nefas eſt, in comparem fas eſt?* Et iterum. *Audi legem Domini, cui obſequuntur etiam qui leges ferunt, quæ Deus conjunxit, homo non ſeparet. Sed non ſolum hic cæleſte præceptum, ſed quoddam etiam opus Dei ſolvitur. Pateris ne oro liberos tuos vivente te eſſe ſub vitrico, aut incolumi matre degere ſub noverca? Puta ſi repudiata non nubat, & hæc viro tibi poterit diſplicere, cui adultero fidem ſervat? Puta ſi nubat, neceſſitas illius tuum crimen eſt, & conjugium quod putas, adulterium eſt.* Hactenus Ambroſius.

4 Deinde id ipſum probatur ex verbis Chriſti *Matth.* 19. Cum enim reſponderet Judæis quærentibus, an liceret uxorem dimittere quacumque ex cauſa, & ea occaſione vellet doctrinam veram de matrimonio tradere, illudque in priſtinam inſtitutionem reducere, inquit: *Non legiſtis, quia qui fecit hominem ab initio, maſculum, & fœminam fecit eos,* quaſi ex numero unius viri, & fœminæ deſumens argumentum ad tollendum pluralitatem uxorum. Sed ſubdit, *Et dixit,* ſcilicet Deus, *propter hoc dimittet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una.* Quæ verba dixiſſe Deum, quia Adamus illa protulit, oſtendi ſupra *c.* 3. Itaque ex illis verbis, *Dimittet, adhærebit uxori ſuæ, erunt duo in carne una,* dicta ab Adamo in prima celebratione matrimonii colligit Chriſtus ejus firmitatem, ita concludens, *Quod ergo Deus conjunxit, homo non ſeparet.* Igitur ex firmitate, quæ in matrimonio primitus celebrato ab Adamo ſignificata fuerat ex Dei inſpiratione colligit Chriſtus matrimonii firmitatem indiſſolubilem. Ergo non ex ratione ſacramenti, aut ſignificationis conjunctionis per incarnationem docet eſſe inſolubile. Quare ex naturali, & divina lege matrimonii vinculum probaſſe Chriſtum docet Chryſoſtomus *eo loco.* Et Concilium Tridentinum *ſeſſ.* 24. *in principio,* inquit: *Matrimonii perpetuum indiſſolubilemque nexum primum humani generis parentem divini ſpiritus inſtinctu pronuntiaſſe, cum dixit, Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea, propter hoc relinquet homo, &c.* Cum ergo Concilium illius verbis ab Adamo pronunciatis inſolubile vinculum matrimonii adſtrui dixerit, & Adamus, ut planum eſt, & fatetur Thomas Sanchez, non reſpexerit ſignificationem conjunctionis Chriſti cum Eccleſia per unionem hypoſtaticam, quæ tantum convenit matrimonio ex inſtitutione Chriſti: & Chriſtus ex illis Adami verbis plane doceat firmitatem vinculo matrimonii, planum eſt non aliunde, quam ex natura matrimonii illam inſolubilitatem probari.

Verum Thomas Sanchez *diſp. illa* 13. *n.* 7. exiſtimat hæc Chriſti verba de matrimonio tantum conſummato intelligenda, inquit enim Chriſtus; *Erunt duo in carne una,* quæ de conſummato tantum vera ſunt; & ſic ex conſummatione petendam indiſſolubilitatem. Ea autem verba de matrimonio conſummato intelligi docuit Auguſtinus 14. *de Civitate Dei, c.* 22. & Innocentius Tertius *in c. Ad Apoſtolicam, de converſione conjugatorum,* eainde probat non poſſe unum conjugem converti altero in ſæculo remanente poſt conſummationem. Eiſdem verbis ad idem utitur Gregorius Primus *in c. Agathoſa, & in c. ſunt qui dicant* 27. *q.* 2. & Alexander Tertius *in c. Verum, de converſione conjugatorum,* ſolvi dicit matrimonium per ingreſſum religionis, quia non ſunt effecti una caro. Et eodem modo intelligit illa verba Innocentius Tertius *in c. debitum, de bigamis,* & videtur indicari a Paulo non *ad Epheſ.* 5. ut exiſtimavit Thomas Sanchez, ſed 1. *Corinth.* 6. *Neſcitis, quoniam corpora veſtra membra ſunt Chriſti? Tollens ergo membra Chriſti faciam membra meretricis? Abſit. An neſcitis quoniam qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur? Erunt enim duo in carne una.* Hæc Paulus. 5

Sed in primis dico non eſſe eam conſtantem Patrum expoſitionem, ut non niſi de matrimonio conſummato ea verba intelligantur. Nam Chryſoſtomus de effectu, & amore interpretantur. Hieronymus, & alii de unitate in prole. Alii, quia Eva formata eſt ex viro. Abulenſis dicit eſſe unam carnem fictione juris, ſicut teſtator & hæres, dominus & procurator. Cajetanus unam carnem dici vult unitate communitatis. Lipomanus *in Geneſ.* quia uterque habet poteſtatem in corpus alterius per radicale dominium. Maldonatus, quia vir & uxor dicuntur una perſona, & unus homo: quoniam vir ſimilis animæ, uxor ſimilis corpori, & quemadmodum anima non ſeparatur a corpore, quamdiu vivit, ita neque uxor a viro. 6

Deinde dico id, quod fortaſſe non attendit Thomas Sanchez, Chriſtum illo teſtimonio Geneſis duo egiſſe, & removiſſe a Judæorum conſuetudine, & repudium ſcilicet, & Polygamiam. Quam Innocentius III. *in c. gaudemus, de divortiis,* & Nicolaus I. *ad conſ. Bulgarorum, c.* 51. *rejiciunt,* dum expendunt non dixiſſe *uxoribus,* ſed *uxori,* & non tres, vel plures, ſed *duo.* Illa ergo, *erunt duo in carne una,* quando de matrimonio conſummato tantum intelligerentur, ad excludendam polygamiam adducuntur a Chriſto, ſuperiora autem ad removendum repudium & oſtendendam conjugalis vinculi firmitatem. Ut enim obſervat D. Thomas *ad Epheſ.* 5. triplicem conjunctionem inter virum, & fœminam ſignificavit illis verbis Adamus, per dilectionem, converſationem, & copulam: duas priores illis verbis, *Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori ſuæ.* Quia enim per amorem, & vinculum animorum fœminæ junctus eſt vir, ideo relinquet parentes, ut habitet cum ea, juxta illud 3. *Eſdræ c.* 3. *Homo patrem ſuum relinquet, qui enutrit eum, & ad mulierem ſe conjungit, & neque patrem meminit, neque matrem, neque regionem.* Tertiam vero conjunctionem indicavit illis verbis: *& erunt duo in carne una.* Non ergo ex illis ultimis verbis colligit Chriſtus firmitatem matrimonii, ut iſte Auctor contendit, & non probat. Juxta quam interpretandi rationem non mirum, ſi Pontifices illis verbis, *erunt duo in carne una,* utantur, cum agunt de matrimonio conſummato. Ex eo tamen non efficitur inde probaſſe Chriſtum matrimonii vinculum, aut tantum in matrimonio conſummato conſtituendam eſſe omnimodam indiſſolubilitatem. Quamvis & aliter Pontifices explicari poſſunt, ut ſtatim dicam. 7

Denique dico, id quod mihi longe verius videtur, teſtimonium illud nequaquam ad matrimonium conſummatum tantum debere reſtringi, ſed univerſe, de matrimonio intelligendum, ſive ſit conſummatum, ſive non, ut dixi *c.* 11. & docuit Soto *loco citato.* Tum quia Adamus ea verba protulit de omni matrimonio, etiam ante conſummationem, de quovis enim illa verba proferri poſſunt. Tum etiam quia Eugenius Quartus in decreto illo agens de matrimonio, quod ſacramentum eſt, dixit eo ſignificari conjunctionem Chriſti cum Eccleſia juxta Paulum *ad Epheſ.* 5. & tamen non agit Eugenius Quartus de matrimonio tantum conſummato, ſed de omni, cum ejus cauſam efficientem dicit eſſe conſenſum. Non ergo ad conſummatum tantum ea verba reſtringenda ſunt. Tum præterea, quia ſi de conſummato tantum ſermo eſſet, non inde probaſſet recte Chriſtus in univerſum matrimonium debere eſſe unius viri cum una uxore tantum, ſed ſolum id quod conſummatum eſt: atque ideo matrimonium, quando contrahitur ſine conſenſu ad copulam, imo cum oppoſito, quod fieri recte poſſe oſtendam infra *c.* 18. poſſet eſſe cum duabus uxoribus, quia non ſunt futuri una caro. 8

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

At Chriſtus univerſe probavit matrimonium juxta primam ſui inſtitutionem tantum eſſe unius cum una. Ergo illa verba non ſunt reſtringenda tantum ad matrimonium conſummatum. Quare cum illis verbis, *erunt duo in carne una*, omnes illæ conjunctiones inter virum, & uxorem ſignificentur, & nulla earum determinare, ut comprehendatur omne conjugium, nunc Pontifices, & Patres ad hanc, aut illam conjunctionem reſpiciunt, & diverſimode accipiunt, quibus non negant illa etiam matrimonio non conſummato convenire, ut & indicaſſe videntur Pater Triburienſis Concilii *cap.* 39.

9 Nec vero dici poteſt ea verba Chriſti, quibus probamus firmitatem conjugii de matrimonio tantum fidelium intelligenda, ut nonnulli volunt, contendentes ex ſignificatione unionis hypoſtaticæ indiſſolubilitatem peti. Quia Adamus non de ſuo tantum, ſed de omni matrimonio in univerſum protulit abſque limitatione ulla. Quivis enim conjugatus ſive fidelis, ſive infidelis vere dicere poteſt ea verba Adami, *Hoc nunc os ex oſſibus meis*, &c. & Chriſtus de illis etiam comparatione cujuſque uxoris vere dicere poſſet, & reipſa dixit, *Quod ergo Deus conjunxit, homo non ſeparet*. Adde Innocentium I. *in cap. nunquid* 28. *q.* 1. ut probaret filios ante baptiſmum ſuſceptos admittendos etiam ad hæreditatem eſſe cum aliis, qui poſt baptiſmum ſuſcepti ſunt, inquit: *Ipſe Dominus, cum interrogaretur a Judæis, ſi liceret dimittere uxorem, atque exponeret fieri non debere, addidit: Quod Deus conjunxit, homo non ſeparet. Ac ne de his putetur eſſe locutus, qui poſt baptiſmum uxores ſortiuntur, meminerint hoc, & a Judæis interrogatum, & Judæis eſſe reſponſum*. Et Innocentius III. *in cap. de infidelibus, de conſang. & affin.* eodem utitur argumento, & eadem adducit verba, ut probet matrimonia ab infidelibus contracta in gradibus ab Eccleſia prohibitis non ſeparanda, quia illis Chriſti verbis conſtat etiam inter eos matrimonium eſſe. Idem etiam oſtendit, ſcilicet, de omni matrimonio intelligenda Nicolaus Primus ad conſulta Bulg. *cap.* 51. Illa ergo Chriſti verba univerſe de omni matrimonio intelliguntur, & ſic intellexere Pontifices Innocentius Primus, Nicolaus Primus, & Innocentius Tertius. Cum ergo Thomas Sanchez *dict. n.* 7 probet ex eo loco indiſſolubilitatem matrimonii ſolum competere conſummato, quamvis daremus eo loco tantum de conſummato agi, adhuc non probaret, in illam ſignificationem referendam eſſe matrimonii firmitatem. Si enim, ut ipſe docet *n.* 8. ea ſignificatio non convenit matrimonio, ex inſtitutione Chriſti, qui elevavit contractum iſtum ad eſſe ſacramenti, efficitur non convenire matrimonio infidelium eam ſignificationem. At Chriſti verba, ut decernunt Pontifices, de quovis matrimonio intelliguntur, etiam infidelium. Non ergo ex ea ſignificatione unionis hypoſtaticæ peti poteſt matrimonii inſolubilitas.

10 Denique ut amplius oſtendamus inſolubilitatem matrimonii non aliunde oriri, quam ex naturali jure, concidamus iſta minutius. In ſacramenti rationem ea inſolubilitas revocari non poteſt, ſi ſacramentum ſumatur prout ſacræ rei ſignum. Quia matrimonium infidelium, cum convertuntur ad fidem, non eſt ſacramentum; & ſimiliter matrimonium eorum qui contrahunt, ſine intentione faciendi, quod facit Eccleſia: & tamen tam horum, quam illorum matrimonium omnino inſolubile eſt. Non ergo in rationem ſacramenti ſtricte ſumptam ea inſolubilitas reducitur. Neque in rationem ſacramenti, ut ſignificat conjunctionem per unionem hypoſtaticam, ut vult Thomas Sanchez: tam quia, cum ea ſignificatio tantum conveniat matrimonio conſummato, ſequeretur ſine conſummatione matrimonii non eſſe perfectam, & integram ex omni parte matrimonii rationem, cum non ſit perfecte inſolubile, & inſolubilitas ſit eſſentialis matrimonio. Quod tamen falſum eſſe oſtendam infra *c.* 17. ubi probabo copulam non eſſe partem eſſentialem, neque integralem matrimonii, imo neque ordinem implicitum ad illam ex parte contrahentis pertinere ad rationem matrimonii. Tum etiam, quia ſi penes eam ſignificationem conjunctionis Chriſti per unionem hypoſtaticam attenditur perfecta inſolubilitas matrimonii, ergo matrimonium ſecundum bigami jam conſummatum non erit ita perfecte inſolubile ac primum. Idque conſtat, quia matrimonio bigami non convenit perfecte ea ſignificatio conjunctionis Chriſti cum Eccleſia per unionem hypoſtaticam, cum potius ſit defectus hujus ſacramenti, id eſt, ſignificationis deſponſationis Chriſti unius ſponſi cum una ſponſa, eo quod carnem ſuam diviſit in plures. Ob quam rationem, ut vidimus ſupra *c.* 11. Auguſtinus dixit, in hujuſmodi matrimoniis remiſſam eſſe eam rationem ſacramenti. Tum denique, quia neque ea ſignificatione redditur magis inſolubile matrimonium, ſi res inſpiciatur attente, ſed tantum illis ſignificationibus efficitur ut ſint quædam ſigna, quibus a poſteriori cognoſcimus, quando jam conveniunt matrimonio, ceſſaſſe caſus aliquos, in quibus Deus ſupremus Dominus voluit matrimonium diſſolvi, quod eſt eſſe diſſolubile ab extrinſeco, ut explicabo magis capite ſequenti. Qua etiam ratione matrimonium etiam conſummatum diſſolubile eſt, cum a Deo diſſolvi poſſe indubitatum ſit, ut ſuperius diximus.

Manet ergo inſolubile eſſe matrimonium ex naturali jure, cum eſſentia hujus contractus ex naturali inſtitutione, & non ex aliqua poſitiva conſtitutione ortum habuerit, ut ſupra *cap.* 3. dictum eſt. Atque eo ſenſu dici poteſt, ex inſtitutione Dei matrimonium firmitatem accipere, quatenus Deus eſt auctor naturæ, cui conformis eſt contractus iſte, ſicut ſupra *c.* 2. de inſtitutione philoſophati ſumus: & forſan in eo ſenſu plures Scholaſtici locuti ſunt, quia ad Deum ejus indiſſolubilitatem retulerunt. Atque in hoc ſenſu accipio illud Chriſti Matth. 19. *Quod ergo Deus conjunxit, homo non ſeparet*, non enim præceptum novum ſtatuit, ſed abſtulit repudii licentiam, & matrimonium ad priſtinum ſtatum revocavit. Similiter accipio illud Pauli 1. Corinth. 7. *His qui matrimonio juncti ſunt, præcipit, non ego, ſed Dominus*. Eodem ſenſu etiam Summi Pontifices perpetuitatem conjugii ad divinam inſtitutionem non ſemel retulerunt. Leo primus *epiſtol.* 77. *cap.* 1. & habetur *cap. cum per bellicam* 34. *quæſt.* 2. ibi. *Sed quia novimus ſcriptum, quod a Deo jungitur mulier viro, & iterum præceptum agnovimus, ut quos Deus junxit, homo non ſeparet*. Gregorius Primus *cap. ſunt qui dicant*, 7. *qu.* 2. Inde etiam Bonifacius VIII. *can. unico, de voto, in ſexto*, ſcribit matrimonii vinculum ab ipſo Eccleſiæ capite, rerum omnium conditore, ipſum in paradiſo inſtituente in ſtatu innocentiæ, unionem, & indiſſolubilitatem accepiſſe. Ex quibus omnibus conſtat matrimonii, & aliorum contractuum diverſam eſſe rationem: & ita non mirum, ſi alii ſola contrahentium voluntate ſolvantur, matrimonium vero minime. Colligitur etiam non recte Joannem Majorem *in* 4. *diſtinct.* 26. *q.* 1. *in princ.* dixiſſe per vocem *perpetua* excludi a ratione matrimonii Judæorum, & infidelium: illa enim etiam ex ſe perpetua erant, extrinſece tamen ſolubilia. 11

Neque obſtat, quod *in cap. matrimonium, & in cap. omnes*, 27. *q.* 2. dicatur ſola voluntate conjungi matrimonia, atque diſſolvi. Nam præterquam quod non pauci ſentiunt homilias illas operis imperfecti in Matthæum, quæ Chryſoſtomi nomine circumferuntur, erroribus ſparſis ab hæreticis vitiatas, dici quidem vere poteſt illa intelligenda juxta eorum ſtatum, de quibus agebat, Judæorum ſcilicet, quibus licita repudia apud illos, itaque ſola voluntate & induci, & ſeparari conjugia. Sed addo etiam Nicolaum Primum *ad Conſulta Bulgarorum*, *c.* 3. hoc idem teſtimonium adducere ad probandum neceſſarium eſſe conſenſum ad matrimonium, illumque ſolum ſufficere, non vero copulam, inquit itaque: *Qui conſenſus, ſi ſolus in nuptiis forte defuerit, cætera omnia etiam cum ipſo coitu celebrata fruſtrantur Joanne Chryſoſtomo magno Doctore atteſtante, qui ait, matrimonium non facit coitus, ſed voluntas*. Quare id quod dicit voluntate diſſolvi, & ſeparari idem eſt, ac ſi diceret, non fieri ſine voluntate, matrimonium, & illa ſola fieri. Non ergo eſt univerſalis illa juris regula *de reg. juris in ſexto, nihil tam naturale, & D. de regul. juris, per eaſdem cauſas*, gloſſa etiam *in cap.* 1. *de regulis juris*, multas ejus exceptiones adducit. 12

Neque obſtant ea quæ adducebat Thomas Sanchez, ut indiſſolubilitatem ex jure naturali provenientem infringeret. Non enim obſtat primo, quod jus naturæ ſit immutabile, & tamen ante legem Chriſti licitum fuerit repudium. Nam quod Deus qui rerum omnium Dominus eſt, jure agens ſupremi Dominii, hujus uxoris mihi uſum ad tempus conferat, vel auferat, non tollit quominus ex ſe matrimonium inſolubile ſit, quandoquidem nulla vis eſt in rerum natura, quæ poſſit diſſolvere. Sicut Theologi docent communi ſenſu Angelum, & animam rationalem ab intrinſeco incorruptibilem eſſe, quia nulla facultate naturæ interire poteſt, licet deſtrui a Deo omnium Auctore poſſit: & ſtatus religionis inſolubilis, & votum ex ſe perpetuum eſt, licet diſpenſare Pontifex poſſit, id enim eſt eſſe extrinſece temporale. 13

Neque obſtat etiam id quod ſecundo loco pro ſe adducit Thomas Sanchez, ſcilicet ægre poſſe reddi rationem, ſi matrimonium ſpectetur, ut eſt ad ſobolem procreandam, cur non poſſit diſſolvi ſterilium conjugium, aut ſi eſt in remedium fragilitatis, cur non poſſit dirimi ob ægritudinem. Sed reſpondemus, per ea quæ accidentarie eveniunt, 14

Digitized by Google

miunt, non diſſolvi matrimonium. Si enim adhuc in humanis legibus ſpectatur, quod plerumque eſt, a fortiori in naturali lege. Adde quando in aliquo matrimonio aliqua ratio non militat, militare tamen alias, ex quibus etiam indiſſolubilitas naſcitur. Unde in ſterilium matrimonio, in quo non eſt officium naturæ, eſt remedium infirmitatis. Et quando utrumque deſit, ut cum intervenit ægritudo perpetua, vel impotentia perpetua, remanet individua vitæ ſocietas, quæ eſt matrimonii præcipuus finis ut oſtendam infra *cap.* 18. qui in nullo caſu deeſſe poteſt. Adde ex mutuo amore transferri dominium corporis, quod ex ſe principium eſt, & radix etiam copulæ carnalis, licet per accidens aliquo impediatur caſu: ratio autem indiſſolubilitatis annexa eſt illi translationi dominii ex amore mutuo, quæ perpetuitatem exigit ex genere ſuo.

15 Neque obſtat tertio, quod ſapientiſſimi Ethnici rerum naturalium inveſtigatores exiſtimaverint eſſe diſſolubile. Nam facile illi ignorantia juris naturalis labi potuerunt, cum non ſit hæc res ex his, quæ immediate deducuntur ex naturæ principiis, ut jam diximus. Nec mirum, ſi Judæi, cum audierunt Chriſtum ad primam inſtitutionem matrimonium revocantem, dixerint; *Expedit non nubere*. Cum enim illis ex diſpenſatione Dei repudia licerent, aſperum viſum eſt ab inveterata conſuetudine recedere, & illam abrogari. Poterant hic adduci argumenta Guiller. Rubio *in 4 diſt. 27. q. 2. artic. 1.* ſed infra commodiori loco diluemus *lib. 2. c. 9.*

CAPUT XIV.

Quo ſenſu matrimonium dicatur inſolubile ratione ſacramenti.

SUMMARIUM.

1 Matrimonium ex ſacramenti ratione habere extrinſecam inſolubilitatem in hoc ſenſu, quia eſt ſignum ceſſaſſe caſum, in quo diſſolvi poſſet, & n. 2.
3 Explicatur mens Auguſtini multis in locis, cum refert inſolubilitatem matrimonii in ſacramentum.
4 Explicatur in eundem ſenſum Ambroſius, & alii, & n. 5.
6 Conſummatum matrimonium quo ſenſu dicatur inſolubile ex ſignificatione unionis Chriſti cum Eccleſia.

1 Altera pars noſtræ ſententiæ eſt, vinculum matrimonii ſuſcepto baptiſmo habere quandam indiſſolubilitatem ſpecialem ex ſignificatione conjunctionis Chriſti cum Eccleſia per ſacramentum fidei. Ea autem inſolubilitas non eſt intrinſeca naturæ matrimonii, neque illi addit aliquam firmitatem intrinſecam, ſed extrinſecam ſolubilitatem tollit in hoc ſenſu, quia ex caſibus, in quibus ſupremus omnium Dominus diſpoſuit matrimonium diſſolvi, ceſſat jam in baptizatis caſus ille, in quo diſſolvitur matrimonium in favorem baptizati. Unde ea ſignificatio conjunctionis Chriſti cum Eccleſia non eſt ejus inſolubilitatis cauſa, ſed ſignum a poſteriori, quo intelligimus ſuſcepto baptiſmo jam ceſſaſſe illam divinam diſpoſitionem, qua diſpoſuit, ut matrimonium infidelium, altero converſo ad fidem, ultero vero nolente cohabitare diſſolveretur. Nam matrimonium eo ipſo, quod eſt baptizati vinculum, eſt ſignum conjunctionis Chriſti cum Eccleſia per baptiſmum regenerationis, ut dixi ſupra *cap.* 11. Quare autem ſic diſpoſuerit Deus, ut matrimonium infidelium altero converſo ad fidem in illis caſibus diſſolveretur, non vero quando alter fidelis deficit a fide, cum major tunc videatur eſſe creatoris injuria, quam in eo, quod non baptizatus nolit cohabitare cum fideli conjuge, explicabo infra cum de impedimento diſparis cultus ſermo fuerit *lib.* 7.

2 Atque in hoc ſenſu, & non in alio dici poteſt ſignificationem illam, quæ convenit proxime vinculo matrimonii conjunctionis Chriſti cum Eccleſia per ſacramentum regenerationis, efficere matrimonium fidelium ſtrictius inſolubile, quam ſit ex natura ſua. Cumque ea ſignificatio indita ſit matrimonio fidelis & baptizati, eo ipſo, quod eſt baptizati vinculum, inde fit, ut matrimonium infidelium cum convertuntur ad fidem, eo ipſo, habeat eam indiſſolubilitatem. Quadrat enim illi ſtatim ſine novo conſenſu ea ſignificatio. Similiter etiam matrimonium fidelium contractum ſine intentione faciendi, quod facit Eccleſia, licet ſacramentum non fuerit, fit tamen iſto modo indiſſolubile: eo enim ipſo quod eſt vinculum matrimonii ſuſcepto baptiſmo, ſignificat etiam ante conſummationem proxime eam conjunctionem Chriſti cum Eccleſia per ſacramentum regenerationis.

Hoc etiam ſenſu accipio, quod Auguſtinus multis in locis matrimonium inſolubile dicit ratione hujus ſignificationis. 3 Sic *lib. 1. de nuptiis, & concup.* 10. *Quoniam non tantum fœcunditas, nec tantum pudicitia, cujus vinculum eſt fides, verum etiam quoddam ſacramentum nuptiarum commendatur fidelibus conjugatis*, unde dicit Apoſtolus; *Viri diligite uxores veſtras, ſicut Chriſtus dilexit Eccleſiam*. Ecce nuptiis contractis fidelium commendari hoc ſacramentum conjunctionis Chriſti cum Eccleſia, docet Auguſtinus. Sed pergit: *Hujus proculdubio ſacramenti res eſt, hoc eſt effectus, ut mas, & fœmina connubio copulati, quamdiu vivunt, inſeparabiliter perſeverent, nec liceat excepta cauſa fornicationis a conjuge conjugem dirimi. Hoc enim cuſtoditur in Chriſto & Eccleſia, ut vivens a vivente in æternum nullo divortio ſeparetur. Cujus ſacramenti tanta obſervatio eſt in civitate Dei noſtri, in monte ſancto ejus, hoc eſt in Eccleſia Chriſti quibuſque fidelibus conjugatis, qui ſine dubio membra ſunt Chriſti, ut cum filiorum procreandorum cauſa vel nubant feminæ, vel ducantur uxores, neque ſterilem conjugem facile relinquere, liceat ut alia fœcunda ducatur. Quod ſi quiſquam fecerit, non lege hujus ſæculi, ubi interveniente repudio ſine crimine conceditur cum aliis alia copulare connubia, quod etiam ſanctum Moyſem Dominus propter duritiem cordis illorum Iſraelitis permiſiſſe teſtatur: ſed lege Evangelii reus eſt adulterii, ſicut etiam illa ſi alteri nupſerit*. Vide Auguſtinum inde petere inſolubilitatem ſemper reperiri in matrimonio fidelium, etiam in facto eſſe, quia membra ſunt Chriſti, hoc eſt in Eccleſiam adſciti. Et poſt pauca ſubjungit, *Ita inter viventes manet quoddam vinculum conjugale, quod nec ſeparatio, nec cum altero copulatio poſſit auferre: manet autem ad noxam criminis, non ad vinculum fœderis: ſicut Apoſtatæ anima velut de conjugio Chriſti recedens etiam fide perdita ſacramentum fidei non amittit, quod lavacro regenerationis accepit. Redderetur enim proculdubio redeunti, ſi amiſiſſet abſcedens*. Hæc Auguſtinus. His autem poſtremis verbis indicat Auguſtinus matrimonio fidelium eam indiſſolubilem conjunctionem Chriſti cum Eccleſia, per ſacramentum fidei, & regenerationis ſignificari, quæ conjunctio etiamſi regeneratus abſcedat, amittat fidem, ab Eccleſia abſcindatur, non deperditur; & ob eam dici matrimonium fidelium inſolubile & ratum, quaſi a ſigno, quia ſignatum eſt ſacramento fidei, & habens ſignaculum ejus ſacramenti, ſcilicet indiſſolubilis conjunctionis Chriſti per lavacrum regenerationis. ſignum enim eſt ceſſaſſe jam caſum illum, in quo favore baptiſmi diſſolvi poterat.

Hoc etiam ſenſu intelligendum, quod ait Ambroſius 4 1. *Corinth.* 7. *Si autem ambo crediderint per cognitionem Dei, firmat conjugium*. Hoc etiam ſenſu intelligendum, quod habet Eugenius Quartus in citato decreto, indiviſibilitatem eſſe bonum matrimonii, propter hoc quod ſignificat indiviſibilem conjunctionem Chriſti cum Eccleſia: tantum enim vult hoc bonum, quod reperitur in matrimonio baptizati eſſe indiſſolubilitatem, non quamcumque, nam enim ex ſua natura habet, ſed extrinſecam tantum, quia ſcilicet ceſſat jam caſus ille diſſolutionis matrimonii in favorem baptizati, cujus ſignum eſt ea conjunctionis Chriſti, & Eccleſiæ ſignificatio, quæ convenit matrimonio eo ipſo, quod eſt vinculum hominis baptizati. Nuſquam autem neque Concilia, neque Auguſtinus in eam ſignificationem tantum retulere indiviſibilitatem matrimonii, ſed illam quam non habet matrimonium infidelium conſummatum, quod in favorem baptizati diſſolvi poteſt divino jure, quæ indiſſolubilitas extrinſeca tantum eſt, & neque auget, neque minuit nativam inſolubilitatem matrimonii, ut probatum, & explicatum eſt *cap. præced.*

Atque in hoc ſenſu, cum iſta ſignificatio ſoleat appelari ſacramentum, late ſumpta voce ſacramenti, accipio eos, qui dicunt abſolute matrimonium indiſſolubile ratione ſacramenti: Nam inſolubilitatis nomine intelligunt hanc inſolubilitatem extrinſecam, & nomine ſacramenti intelligunt non ſacramentum ſtricte ſumptum, ſed quatenus arcanam hanc ſignificationem habet; in quo ſenſu ut viſum eſt ſæpe Auguſtinus appellat ſacramentum. 5 Sic accipio Concilium Colonienſe ſub Paulo III. *part. 7. cap.* 42. cum inquit: *In ſacramento autem ne conjugium ſeparetur*. Sic accipio Catechiſmum Pii V. *tit. de matrimonio*, *§. jam vero*, ibi *Quamvis matrimonio quatenus naturæ eſt officium conveniat, ut diſſolvi non poſſit, tamen id maxime fit, quatenus eſt ſacramentum*.

Denique aſſero cum matrimonium conſummatum eſt, 6

convenira illi ſignificationem conjunctionis per unionem hypoſtaticam proxime & directe, & tunc matrimonium dici inſolubile inſolubilitate quadam extrinſeca in hoc ſenſu, quod ſemel conſummato matrimonio ceſſat etiam alter caſus ex his, in quibus diſpoſuit Christus ut diſſolveretur matrimonium, ſcilicet favore ſtatus religioſi, quæ inſolubilitas extrinſeca eſt, nihil addans, neque diminuens intrinſecam firmitatem, ut jam explicui in matrimonio fidelium; cum tamen potuiſſet Deus inſtituere, ut etiam matrimonium conſummatum diſſolveretur favore religionis ſi vellet, non obſtante ratione ſacramenti, & ſignificatione ejus unius; ſicut illis non obſtantibus matrimonium fidelis non conſummatum diſſolvitur favore ſtatus religioſi. Et juxta eorum ſententiam, qui dicunt ejuſmodi ſignificationem convaniſſe omni matrimonio etiam ante Chriſtum, & in veteri lege; non obſtante ea ſignificatione unionis hypoſtaticæ diſſolvebatur libello repudii interveniente. Ea igitur ſignificatio non efficit, ſed ſignum a poſteriori eſt, quo colligimus eam extrinſecam ſolubilitatem ceſſaſſe. Atque hujus ſignificationis maxime habetur ratio in bigamia. Nam ea inducitur defectus hujus ſacramenti, id eſt, conjunctionis per unionem hypoſtaticam unius ſponſi cum una ſponſa; appellaturque ab Innocentio III. *in cap. debitam, de bigamis*, defectus ſacramenti. Et ideo etiam dixit Auguſtinus bigami matrimonia deficere a menſura ſacramenti. Maneat ergo matrimonium natura ſua eſſe vinculum perpetuum indiſſolubile, ſolumque a Deo diſſolvi poſſe, a quo quodcunque tam conſummatum, quam non conſummatum diſſolvi poteſt, ut conſtat ex lege repudii, de qua ſuo loco, *lib.* 7.

CAPUT XV.

Explicatur quid ſit matrimonium ratum.

SUMMARIUM.

1 *Quid ſit matrimonium legitimum.*
2 *Quare dicatur ratum.*
3 *Explicatur Innocentius cap. quanto, de divortiis.*
4 *Quo ſenſu dicant Scholaſtici eſſe ratum matrimonium ob ſacramentum fidei.*
5 *Explicatur mens aliorum Scholaſticorum in bonum ſenſum.*

1 EX his, quæ hactenus dicta ſunt, non obſcure colligitur, quis ſit ſenſus ejus diſtinctionis, qua communiter a Doctoribus dividitur matrimonium in legitimum, ratum & conſummatum. Conſummatum enim eſt, quod jam carnalis copula conſummavit. Quæ autem requirantur, ut dicatur conſummatum, explicabo infra ſuo loco. Legitimum autem dicitur, quod juxta leges eſt. Unde matrimonium infidelium quod ipſo jure naturali ſpectato contrahitur, legitimum appellatur. Ratum autem dicitur, quod eſt ſignatum ſacramento fidei, ſive quod eſt in baptizato, & habet eam ſignificationem conjunctionis Chriſti cum Eccleſia, ut hactenus explicuimus.

2 Dicitur autem ratum, non ratione fidei, alias matrimonium catechumeni eſſet ratum, & ante baptiſmum, ſi reſiliret a fide, altero conjuge converſo & baptizato, nolletque cohabitare ſine contumelia creatoris, non poſſet baptiſatus ducere aliam, quod abſurdum eſt. Non ergo dicitur ratum ex fide ſuſcepta, & alias etiam amiſſa fide deſineret eſſe ratum in hæreticis, cujus oppoſitum definitur ab Innoc. III. *in cap. quanto, de divortiis*, & Tridentino *ſeſſ. 24. can. 5.* cum tamen major appareat creatoris contumelia. Dicitur ergo ratum reali ſuſceptione baptiſmi, tanquam cauſa, & ex ſignificatione conjunctionis Chriſti cum Eccleſia tanquam ſigno, vel effectu; quia ſcilicet, ſemel ſuſcepto ſacramento baptiſmi, & ea ſignificatione ceſſat jam ille caſus, in quo diſſolvi poterat in favorem baptizati. Quare autem id conceſſum fuerit infidelis matrimonio, & non hæretici, dicam infra ſuo loco.

3 Hinc Innoc. III. *in cap. quanto, de divortiis*, inquit: *Nam & ſi matrimonium verum inter infideles exiſtat, non tamen eſt ratum; inter fideles autem verum & ratum exiſtit matrimonium, quia ſacramentum fidei, quod ſemel eſt admiſſum, nunquam amittitur, ſed ratum efficit conjugii ſacramentum, ut jam in conjugibus illo durante perduret.* Ecce ad ſacramentum Baptiſmi, quod appellat ſacramentum fidei, revocat quod matrimonium ſit ratum, a quo etiam ſacramento, ut ſæpe dictum eſt, habet quod repræſentet conjunctionem Chriſti cum Eccleſia per lavacrum regenerationis. Nec revocat Innocentius, quod matrimonium ſit ratum, ad ſacramentum fidei quomodocunque, aut in voto, ſed ad realem ſuſceptionem Baptiſmi, quo publice fidem proteſtamur. Nam ſolus Baptiſmus reipſa ſuſceptus eſt qui perdurat, ratione characteris; cum tamen fides non permaneat ſemper, & ſuſcepta non tantum ſemel, ſed ſæpe etiam amitti poſſit. Tribuitur ergo baptiſmo re ipſa ſuſcepto, quod efficiat ratum matrimonium, non fidei. Sic intelligendus Ambroſius 1. *Corinth.* 7. cum dicit; *Si autem ambo crediderint, per cognitionem Dei confirmat conjugium.* Et ibidem. *Non enim eſt ratum matrimonium, quod ſine Dei devotione eſt.* Nomine enim *devotionis, & credendi* verbo, non fidem utcunque, ſed eorum; qui publica profeſſione in baptiſmo proteſtati ſunt fidem, ut dictum eſt ex Innocentio.

Atque hæc eſt etiam communis Scholaſticorum ſententia, matrimonium fidelium eſſe ratum, eo quod fidelium eſt, ob ſuſceptum ſacramentum fidei. Hi autem ſunt Magiſter *in 4. diſt. 39. cap. extremo.* in ultimis fere verbis, *Ideo non eſſe ratum quia ſine fide.* Paludanus *eadem diſtinctione quæſt. 1. concluſione 3.* Ricardus *art. 1, quæſt. 2.* Guillermus Rubion. *q. 1. art. 1.* Joannes Major *ibidem quæſt. unica. Quia præſupponit Sacramentum fidei.* Thomas Argentina *q. 1. art. 1. Infidelium matrimonium effici ratum tranſeundo ad fidem, ſine novo conſenſu, aut contracta.* Deca Hiſpalen. *diſt. 26. quæſt. 1. art 4. in ſolutione ad quintam*, Durandi contra primam concluſionem: *Baptiſmum eſſe quoddam opus operatum faciens matrimonium ratum, & ſacramentum.* Durandus *diſt. 26. quæſt. 3. num. 14. fieri ratum fide ſuſcepta.* Antoninus *3. part. tit. 1. cap. 6. Ratificari per converſionem ad fidem*, & olim Alexander Alenſis *4. part. quæſt. 3. membr. 5. art. 2. §. 1. quæſtiuncula 2.* ad argumenta docuit *effici ratum per ſacramentum fidei*, citato decreto Innocentii III. *in dicto cap. quanto, de divortiis.* Eadem autem eſt mens horum Doctorum, ſive dicant ratum eſſe ob ſacramentum fidei, ſive eſſe ratum, quia inſolubile eſt, cum ex ſacramento fidei habeat matrimonium in homine baptizato, ſignificare conjunctionem prædictam Chriſti cum Eccleſia, qua colligimus ceſſaſſe jam unam diſſolvendi matrimonii cauſam jure divino præſcriptam. Verum eſt nonnullos Scholaſticos appellaſſe ratum etiam conjugium infidelium, eo quod viderunt eſſe inſolubile ex ipſa matrimonii inſtitutione. Sic Guillermus Rub. *in 4. diſt. 27. q. 1. art. 2.* qui ait ratum, id eſt, perfectum eſſe omnium matrimonium; ratum, id eſt inſolubile non eſſe etiam fidelium, quia diſſolvitur per profeſſionem. Sed non recte, cum oppoſitum nobis tradiderit Innocentius *in dict. cap. quanto.* 4

Quare, quod nonnulli Doctores aſſerunt, matrimonium effici ratum, quia ſacramentum eſt; ſi velint idem matrimonium eſſe ratum, & eſſe ſacramentum, ſumpta proprie voce ſacramenti, valde falſum eſt. Nam matrimonium infidelium, cum ad fidem tranſeunt fit ratum, ut docent Ambroſius, & Innocentius, & tamen non eſt, nec poteſt eſſe ſacramentum. At ſi nomine ſacramenti intelligant vinculum matrimonii, quod ratione hujus arcanæ ſignificationis dici ſolet ſacramentum, ut dictum eſt, recte interpretari poſſunt, ut idem ſit ac ſi dicerent, fieri ratum ſuſceptione baptiſmi, cum in ea ſuſceptione conveniat matrimonii vinculo ea ratio ſacramenti, ſcilicet ſignificatio conjunctionis Chriſti cum Eccleſia, ut dictum eſt. Cum autem dicunt eſſe inſolubile, quia ratum, & ratum quia inſolubile, recte dicunt: loquuntur autem de inſolubilitate extrinſeca, ut dictum eſt, quæ illi accedit ex ſuſceptione baptiſmi, quatenus ceſſat jam caſus ille, in quo poterat diſſolvi in baptizati favorem. Rem hanc de inſolubilitate matrimonii examinavi longius, quam par erat; ſed rei difficultas non ſatis explicata hactenus compulit, ut diutius in ejus immorarer explicatione. Quando autem, & in quibus caſibus diſſolvatur, & qua auctoritate, dicam infra *lib.* 9. 5

CAPUT XVI.

De bono prolis.

SUMMARIUM.

1 *Explicatur ſenſus capitis, & quæſtionis diſputandæ.*
2 *Hæretici matrimonium ſine concubitu eſſe non poſſe affirmantes refellantur.*
3 *Vitiatus error Gratiani exploditur.*
4 *Michael Medina non longe ab his diſtans rejicitur.*
5 *Matrimonium concubitu contrahi error eſt, & probatur primo, & ſecundo, & num. 6.*

7 *Expli-*

7 *Explicatur locus Auguſtini.*
8 *Proponitur ſententia Bellarmini.*
9 *Refellitur Bellarminus, & num. 10.*
11 *Copulam non pertinere ad matrimonium.*
12 *Proponitur objectio ex nonnullis canonibus, & ſolvitur, & num. 13.*
14 *Explicatur aliter Leo in cap.* cum ſocietas.
15 *Explicatur Ambroſius* in cap. ſi quis deſponſatam,

1 EXplicato bono ſacramenti, hoc eſt indiſſolubili vinculo matrimonii, explicandum eſt bonum prolis, quæ ſine copula non ſuſcipitur. Unde examinandum eſt, an matrimonium in ſua ratione includat copalam, vel ſaltem ordinem ad copulam & liberos. Sed cum iſte ordo poſſit intelligi convenire matrimonio ex natura ſua, & etiam ex intentione contrahentis, explicabo primum in hoc capite, copulam non pertinere ad rationem matrimonii; & deinde, quid dicendum ſit de matrimonio ſpectata ejus natura, an ſcilicet includat ordinem ad copulam, & poſtea vero, quid de matrimonio ex adjuncta intentione contrahentis, quod fiet his tribus capitulis.

2 In primis igitur cavendus hæreticorum error. Nam Julianus Pelagianus, ut refert Auguſt. *lib. 5. contra Julianum, cap. 9.* aſſerebat conjugium ſine concubitu eſſe non poſſe: unde & contra ipſum inferebat Auguſtinus ceſſare inter aliquos matrimonium ſtatim, atque copulari non poſſunt, ut in ſenibus accidit. Id ipſum ſenſit wicleph. ut refert Thomas waldenſis *tom. 2. de ſacramentis, cap. 130.* definiebat enim matrimonium eſſe legitimam copulationem, qua ſecundum Dei legem licebat eis ſine crimine filios procreare.

3 Parum aut ſere nihil ab iſtorum placitis diſſentit Gratianus, *cap. quod autem, & cap. inſtitutum 27. qu. 2.* Qui etiam plane docuit non eſſe verum matrimonium ante conſummationem, ſed tunc vere matrimonium inter virum & fœminam celebrari, & contrahi, cum invicem ex affectu commiſcentur, ut conſtat ex *prædicto cap. quod autem*. Nec vero Gratianum ſequitur aliquis Catholicus, quare imprudenter Calvinus pro hac ſententia citat Magiſtrum Sententiarum, cum Magiſter Gratiani reſpondeat argumentis, ut poſtea videbimus.

4 Nonnihil ab his diſceſſit ex Recentioribus Michael de Medina *lib. 5. de continentia ſacrorum hom. cap. 61.* ubi non eſſe perfectum ac verum matrimonium ſine copula docet, atque ideo inter Joſephum & Virginem non fuiſſe verum matrimonium. In eo tamen differre ſe dicit a Gratiano, quod Gratianus aſſerat matrimonium non contrahi, niſi cum conſummatur, at Medina etiam ante conſummationem contrahi dicit, non tamen eſſe verum neque perfectam, ſine conſenſu in copulam.

5 Cæteram quod Julianus, wicleph. & Gratianus docuerunt, matrimonium in ipſo coitu contrahi, & non antea, erroris nota dignum eſt. Primo, quia certum eſt matrimonium in Paradiſo, & in ſtatu innocentiæ inſtitutum, ut docuit Bonifacius VIII. *cap. unico, de voto, in ſexto*, & Concilium Colonienſe ſub Paulo III. *part. 7. cap. 40.* & Moguntinum *ſub eodem cap. 36.* colligiturque ex illis verbis Chriſti apud *Matth. cap. 19. Nonne legiſtis, quia qui fecit eos ab initio, maſculum & fœminam fecit eos*, &c. Sed in ſtatu innocentiæ nulla fuit copula, ut ex Geneſi certum eſt. Ergo verum & legitimum matrimonium non contrahitur in ipſa copulatione, ut Gratianus affirmat.

6 Deinde quia plane adverſatur doctrinæ Eugenii IV. *in citato decreto*, ubi definit cauſam efficientem matrimonii, hoc eſt, vinculi conjugalis eſſe mutuum conſenſum expreſſum. Ergo ante conſummationem ſolo conſenſu legitime conſtat matrimonium. Nec quidquam obſtat, quod Eugenius addat verbum, *regulariter*, id enim refertur ad verba, quaſi regulariter verba requirantur ad exprimendum conſenſum aliquando, ut jam ſæpe ſupradictum eſt. Eadem veritas habetur *in cap. cum initiatur, cap. conjuges, cap. conjux, 27. q. 2.*

7 Neque obſtat, quod Auguſtinus loco illo citato liberum relinquat Juliano, ut in ea ſententia quidquid velit, exiſtimet; tum quia nondum eo tempore adeo examinata ea controverſia erat, ac poſtea: tum etiam, quia ut conſtat ex eodem libro cap. octavo, eo tendebat Auguſtinus, ut oſtenderet primos parentes ideo operam dare conjugio, ut generent filios, qui regenerentur poſtea; ad id autem de quo agebat, parum referebat Juliani ſententiam condemnare, aut reprobare.

8 At Bellarminus *lib. 1. de matrimonio, cap. 5. in ſolut. 6. argumenti*, exiſtimavit copulam, non quidem eſſe partem eſſentialem ſacramenti matrimonii ſine qua ejus eſſentia conſtare non poſſit, eſſe tamen partem integralem, qualis in ſacramento Pœnitentiæ eſt ſatisfactio; additque in hoc plures Doctores Catholicos convenire, & eſſe veterum Patrum ſententiam, cum docent inter Beatam Virginem, & Joſephum fuiſſe verum matrimonium ſine copula. Inquit itaque matrimonium ante conſummationem eſſe quidem verum ſacramentum & matrimonium, imperfectum tamen, donec conſummetur.

Sed in primis diſplicet in hoc ſententia Bellarmini, 9
quod dicat plures Doctores id aſſerere, cum tamen ſolus Gratianus dixerit copulam ad eſſentiam ſacramenti pertinere. Medina etiam dixit ſine copula non eſſe perfectum matrimonium, neque verum; attamen copulam eſſe partem integrantem ſacramenti nullus docuit, neque ullum pro ea ſententia allegare poterit Bellarminus. Licet enim Richardus *in 4. diſt. 26. art. 2. quæſt. 3.* & alii dicant integritatem matrimonii perfectam eſſe, cum conſummatur, non tamen dicunt pertinere ad integritatem ſacramenti.

Deinde non placet, quod inquit eſſe partem inte- 10
gralem ſacramenti matrimonii, idque impugno iſta conſideratione. Nam vel nomine ſacramenti intelligit proprie ſacramentum, & ejus eſſe partem integralem dicit. Hoc autem verum eſſe non poteſt, nam pars integralis ſacramenti effectum aliquem habet ex opere operato, ut ſatisfactio in ſacramento Pœnitentiæ efficit remiſſionem pœnæ temporalis; at copulæ nullum effectum aſſignare poſſumus ex opere operato; ſine temeritate enim dici nequit copulam efficere augmentum gratiæ ex opere operato. Vel nomine ſacramenti intelligit Bellarminus ſacramentum improprie pro ſigno conjunctionis hypoſtaticæ; in hoc autem ſenſu copula non tantum eſt pars integralis, ſed eſſentialis. Matrimonium enim quia ſignificat unionem hypoſtaticam eſt matrimonium conſummatum, quod in ſua ratione copulam includit. Solum autem matrimonium conſummatum habere eam ſignificationem docuit Innocentius III. *in cap. debitum, de bigamis*. unde infert, eum qui duxit uxorem, quam non cognovit, & ea mortua aliam ducit, non eſſe bigamum, quia non diviſit carnem in plures, & ex conſequenti in illo non eſt defectus ſignificationis unionis Chriſti cum una Eccleſia. Id quod etiam habetur *cap. Valentino, diſt. 34.* Ergo ſenſit ad eam repræſentationem copulam requiri, atque adeo ſacramenti matrimonii improprie dicti non eſt pars integralis, ſed eſſentialis. Id quod docuit etiam Aureolus *in 4. diſt. 27. quæſt. unic. propoſit. 1. in fine*. Adde etiam non recte Bellarminum veram rationem ſacramenti matrimonii conſtituere in ſignificatione ejus unionis, ut jam ſupra dictum eſt *cap. 10.* conſiſtit enim in ſignificatione gratiæ ſanctificantis animam.

Maneat igitur copulam neque ad eſſentiam, neque 11
ad veritatem, neque ad perfectionem integralem matrimonii pertinere, ſive matrimonium conſideretur, ut contractus, ſive ut ſacramentum eſt: uſus enim rei traditæ in nullo contractu pertinet ad eſſentiam, vel integritatem contractus. Sic ſentiunt Doctores omnes, quos referre ſupervacaneum eſt.

Sed objici poteſt argumentum ex *cap. non eſt dubium* 12
27. qu. 2. ubi dicitur illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua commixtio ſexus non docetur fuiſſe; eademque ſententia habetur, *cap. cum ſocietas, cap. in omni, cap. quapropter, cap. ſi quis, eadem quæſt.* quibus canonibus indicatur vel matrimonium ſine concubitu non eſſe, vel ſaltem ante copulam eſſe imperfectum, & ea conjunctione, & corporum commixtione perfici.

Reſpondetur tamen ex his canonibus nihil probari 13
contra veram communemque ſententiam. Et quidem text. *in cap. non dubium*, apud Auguſtinum non extat, ut monet Soto *in 4. diſt. 26. quæſt. 2. art. 4. in fine*, & adverrunt decreti Gregoriani cenſores, extat tamen apud Leonem *cap. cum ſocietas*. Eum autem textum Thomas de Argentina *loco infra citando*, cenſet intelligendum de impotentibus ad commixtionem ſexuum, exponitque verbum illud, *edoceratur*, quia per probationem convincitur non fuiſſe legitimas perſonas, cum fuerint impotentes; atque adeo non pertinere ad contractum matrimonium. D. Thom. interpretatur non eſſe perfectum matrimonium perfectione accidentali, quæ attenditur ſecundum operationem. Soto *loco ſupra citato*, nomine commixtionis ſexus non intelligit copulam, ſed ipſum matrimonii vinculum. Verior tamen interpretatio eſt illo textu ſolum indicari unitatem Chriſti cum Eccleſia perfecte repræſentari in conjugio conſummato, non vero ante conſummationem, ſic expoſuit Hugo *in ſumma tract. 7. cap. 6.* Thomas de Argentina *in 4. diſt. 26. quæſt. 1. art. 1.* Supplem. Gabrielis *quæſt. 1. art. 3. dub. 4.* Unde bigamus, qui propter defectum ſacra-

cramenti rejicitur ab Ordinibus ſuſcipiendis, ille dicitur, qui duo matrimonia conſummavit, ut paulo ſuperius dicebamus. Atque eo modo interpretandum cum Magiſtro *in 4. diſt. 26. cap. ult.* quod *cap. cum initiatur, cap. in omni, cap. quapropter cap. ſi quis*, dicitur matrimonium conſummatione perfici, in ordine, ſcilicet ad myſterium, ut dicit Innocentius *in d. cap. Debitum*.

14 Sed quamvis hæc interpretatio veritatem contineat, & legitime aliis canonibus adhiberi poſſit, attamen verborum Leonis alius eſt ſenſus; continetur enim in eo decreto, quod explicabimus infra, cum de impedimento ligaminis ſermo fuerit latiſſime. Cum ergo ibi agat de conjunctione cum concubina, & ancilla, cum qua permanente in ſtatu ſervitutis verum conjugium eſſe non poterat, ut eo loco oſtendemus, inquit etiam inter patronum, & concubinam ex eo non poſſe eſſe repræſentationem conjunctionis Chriſti cum Eccleſia, quia non eſt inter illos matrimonium: non intercedit autem matrimonium, quia non præceſſit nuptiale myſterium, id eſt, nuptiæ celebratæ non ſunt: nuptiæ enim, ut inquit ibi ſanctus Leo, ſunt inter ingenuos & æquales.

15 Canonis autem *ſi quis deſponſata*, qui ex Ambroſio deſumptus eſt, ex epiſtola *ad Paternum 66.* quæ eſt tertia libri ſexti Epiſtolarum in hac nova editione, alium longe ſenſum eſſe ab eo, quem vult Gratianus, advertunt Decreti Gregoriani cenſores, & plane conſtabit intuenti. Nam in ea epiſtola Paternum conſulit, ut filio ſuo filiam ex filia, hoc eſt, neptem avunculo nullatenus conjugio copulare velit. Unde cum ejus conſultationem reprehendiſſet, inquit: *Itaque quod conſuleris conſidera, omne enim quod agere volumus, prius nomen facti ejus interrogemus, & tunc utrum laude, an vituperatione dignum ſit, exiſtimabimus, verbi gratia, miſceri mulieri quibus voluptas eſt, Medicorum etiam pueri corporibus utile ferunt. Sed conſiderandum utrum conjugi an extraneæ, deinde nuptæ, an innuptæ. Si quis deſponſata ſibi, & tradita utatur, conjugio vacat, qui alienæ expugnat pudorem, adulterium facit, cujus vel ſolo nomine reprimitur pleramque tentandi audacia.* Hactenus Ambroſius.

CAPUT XVII.

Matrimonium ex ſua ratione includere ordinem ad copulam.

SUMMARIUM.

1 *Explicatur ſenſus quæſtionis.*
2 *Refertur Hugonis Victorini ſententia ex recentiorum mente.*
3 *Verus ſenſus ſententiæ Hugonis.*
4 *Rejicitur a recentioribus Hugo.*
5 *Sententia Almaini proponitur, & rejicitur, n. 6.*
7 *Matrimonium ex ſua ratione habere ordinem ad copulam vera ſententia eſt.*
8 *Dominium in corpus transferri poſſe, impeditum tamen ad uſum.*
9 *Explicatur, quomodo id contingat ſine læſione juſtitiæ.*
10 *Difficultas ex duabus legibus inſinuatur, & remittitur.*

1 SEd cum jam conſtet matrimonium in ſua ratione non includere copulam tamquam partem eſſentialem, neque integralem, ſupereſt explicemus, an ſaltem includat ordinem ad copulam ſpectata natura matrimonii, etiam ſine ordinatione, & conſenſu contrahentis, de hoc enim dicam *cap. ſequenti*.

2 Nonnulli Recentiores hoc loco referunt Hugonem de ſancto Victore peculiarem in re ſententiam ſequutum eſſe *3. tom. lib. de Maria Virginitate perpetua, cap. 1.* ubi novum quoddam genus contractus matrimonii excogitaſſe videtur. Inquit enim, præcipuam cauſam ſeu finem matrimonii, & conjugii fuiſſe, ut vir relicto patre & matre adhæreret uxori ſuæ, non commixtione carnis, ſed affectu charitatis, dilectionis, & habitationis. Poſtea vero adjunctum ei fuiſſe officium generandi filios in conſervationem generis humani.

3 Hanc ſententiam iidem Recentiores impugnant. In primis, quia ſi eſſentia matrimonii in ſola illa conjunctione animorum per dilectionem, & habitationem conſiſteret, poſſet quidem inter fratrem, & ſororem, quinimo inter duos fratres jure ipſo naturali eſſe matrimonium; ſiquidem inter eos poteſt eſſe animorum ſocietas in charitate ad perpetuam habitationem; quod videtur abſurdum. Inter eos autem matrimonium non alia ratione eſſe nequit, niſi quia hæc matrimonii conjunctio ſuapte natura ad hoc eſt, ut filii generentur. Deinde quia ſi ſola animorum conjunctione per charitatem, & habitationem matrimonium conſiſteret, verum non eſſet: *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ. Geneſ. 1. & Matth. 19.* nam propter hujuſmodi vinculum tantum natura, & charitas ipſa non prohiberent cum alio conjungi, quin potius ad manendum cum patre, & matre, & eos diligendos inclinare, niſi talis eſſet conjunctio, propter quam jure optimo relinquitur pater & mater. Denique ſi vera eſſet opinio Hugonis, inter omnes religioſas mulieres inter ſe, & viros religioſos inter ſe ipſos verum matrimonium, & conjugium eſſet, quod eſt abſurdum.

Cæterum ego exiſtimo longe aliam fuiſſe Hugonis ſententiam: ille enim non loquitur de radicali jure, nec negat ex prima ſua inſtitutione id habere, ſed tantum loquitur de conſenſu explicito ex parte contrahentis; negat enim neceſſarium eſſe ejuſmodi conſenſum ad veram rationem matrimonii, ut oſtendam *cap. ſequenti*, prolatis ex ipſo teſtimoniis. Quare argumenta illa Hugonis ſententiam non impugnant. 4

At Jacobus Almainus *in 4. diſt. 26. quæſt. 1. §. In quinta vero quæris*, affirmat, matrimonii rationem conſiſtere in obligatione ad non utendum corpore alterius conjugis, vel ad non ſumendam alteram partem in conjugem, vivente priori parte. Movetur hoc argumento. Quia vel matrimonium importat obligationem in quamlibet partem ad reddendum debitum alteri parti ſi petat: ſi ſic, ego tunc infero, quod de facto ille, cujus uxor eſt adultera, non eſt amplius vir ejus, quia non habet amplius neceſſitatem tradendi corpus ſuum mulieri, imo poteſt renuere, ſi petat. Vel importat ſolum poteſtatem propinquam utendi mutuo, & licite corpore alterius ad uſum carnalem. Tunc ſic ego infero, quod ſi vir & uxor poſt matrimonium conſummatum ex communi conſenſu ingrediantur religionem, & voveant, quod alter non eſt amplius conjux alterius. Patet, quia neuter illorum habet amplius facultatem talem, puta, quod poſſit licite uti corpore alterius quantum ad iſtum actum carnalem, imo ſi utantur, peccant: & tamen utrumque iſtorum illatorum eſt falſum: ergo oportet dicere, quod aliud importat iſtud vinculum, ſcilicet obligationem ad non utendum corpore cujuſcumque alterius, vel ad non ſumendam alteram quamcumque partem in conjugem vivente priori parte. Hactenus Almainus. 5

Sed hæc Almaini ſententia valde aliena eſt a veritate, pugnat enim cum communi Scholaſticorum omnium ſententia, de qua dicemus ſtatim. Deinde illa obligatio negativa non ſumendi aliam in conjugem vivente prima parte non poteſt eſſe eſſentialis, & prima in matrimonio, ſed aliam neceſſario ſupponit priorem obligationem. Idque manifeſte conſtat, quia in lege veteri polygamia non tantum fuit permiſſa, ſed licita: ergo erat matrimonium ſine obligatione ulla non ducendi alteram partem, conjugem vivente prima parte. Et alias ſi ea eſſet prima, & eſſentialis obligatio, ſequerentur ea abſurda, quæ contra Hugonis ſententiam ſuperius inferebantur, neque enim poſſet reddi ratio, quare inter duos homines conjugium eſſe non poſſet. 6

Igitur Scholaſtici omnes in eo conveniunt, matrimonium quavis contrahentium intentione ſecluſa, ordinem habere ad conſuetudinem & copulam ſecundum carnem, idque probant argumenta contra Hugonis ſententiam facta, neque in hoc ulla poteſt eſſe diſſenſio, ſi recte intelligatur. Sic igitur explicandum eſt. In matrimonio, ſicut in quovis alio contractu, in quo res datur, & accipitur, duo ſunt. Alterum eſt tranſlatio dominii, quæ eſt poteſtas, atque facultas utendi re illa: alterum eſt uſus ipſius rei. Prius eſt radix poſterioris, & ita ad illud ſuapte natura refertur. Sic igitur in matrimonio cum ſit contractus quidam, in quo datur, & accipitur corpus pro corpore, duo illa inveniuntur, nempe & tranſlatio dominii corporum unius in alterum, quæ ſuapte natura refertur ad uſum, & conſuetudinem conjugalem ſecundum carnem tamquam facultas ſeu jus utendi corpore conjugis ſecundum carnem, & uſus ipſe conjugalis, ſive copula. Atque hæc tranſlatio dominii, ſive radicalis facultas ad utendum matrimonio, ita ut ſi utatur, non accedat ad alienum corpus, nec fornicatio, nec injuſtitia ſit, eſt in quo conſiſtit eſſentia matrimonii. 7

Cæterum interdum, ut transferatur dominium corporis non liberum, & expeditum ad uſum, ſed perpe- 8

tuo

tuo impeditum contingere poteſt, ut ſenſit Joannes Major *in 4. diſt. 30. quæſt. 4. §. 1.* in ſeptima ratione ſuæ concluſionis; fatetur enim poſſe aliquem tradere alteri dominium ſui corporis perpetuo impeditum. Idem quoque indicat Palud. *in 4. diſt. 30. quæſt. 2. art. 1. concl. 2. num. 6.* cum aſſerit ſalva, & integra ſubſtantia, & eſſentia matrimonii poſſe tolli jus petendi debitum, hoc eſt, perpetuo, impediri; idem etiam indicat Supplementum Gabrielis *in 4. diſt. 28. quæſt. 1. art. 3. dub. 1.* Nec vero huic obſtat id, quo Almainus *in 4. diſt. 30. quæſt. 2. §. Dicunt alii*, eam ſententiam refellit, quia ipſi videtur impoſſibile, ut quis habeat dominium alicujus rei, qua nullo modo aut numquam uti poſſit, cum dominium ſit jus, atque facultas utendi, & fruſtra daretur ea facultas, quæ numquam in actum prodira poſſet: poſſumus enim Almainum facile in hac eadem materia de matrimonio convincere. Nam poſt matrimonium legitimum contractum, & conſummatum poſſunt conjuges ſe privare jure petendi vel ex mutuo pacto, vel ex voto caſtitatis, vel ex profeſſione religionis, & tamen in eis manet dominium in corpora, & radicalis facultas ad copulam perpetuo impedita. Idem ergo a principio fieri poteſt ſalva ſubſtantia matrimonii.

9 Verum ut intelligatur qua ratione dominium transferri poteſt, ſi impeditum perpetuo eſt, notat optime Gabriel Vaſquez *2. tom. in 3. part. diſp. 125. cap. 7. num. 83.* duobus modis poſſe impediri uſum alicujus rei vel ex juſtitia, ita ut ſi quis ea utatur faciat contra juſtitiam. Et hujuſmodi impedimentum ſtare non poteſt cum translatione dominii. Neque enim poſſet in eo uſu eſſe peccatum, contra juſtitiam, niſi eſſet uſus rei alienæ; implicat autem dominium eſſe translatum, & rem eſſe alienam: atque ideo, ut ſuo loco dicemus, matrimonium nequaquam iniri poteſt ſub ea conditione, ut debitum non exigatur, ſi ita intelligetur, ut uſus ille ſit peccatum fornicationis, aut adulterii. Alio modo poteſt impediri dominium, vel ex virtute religionis, vel fide promiſſionis, vel ex devotione, aut accidenti aliquo, cum hoc autem impedimento etiam perpetuo ſtare optime poteſt translatio dominii. Hujus duo ſigna manifeſtiſſima ſunt, primum, id eſt, cujus modo mentionem fecimus, ſcilicet, ſi aliqui conjugati jam conſummato matrimonio, vel non conſummato ad religionem tranſirent, & profeſſionem facerent, perpetuo impediuntur ab uſu matrimonii: adeo ut ſi poſtea alter eorum velit repetere alterum conjugem, nequaquam concedatur. Alterum eſt id quod in religioſis prioribus ſæculis contingebat, & probavi late *1. part. variarum diſputationum. quæſt. 3. ſcholaſt. cap. 9.* qui retento dominio rerum carebant uſu per votum paupertatis, eodemque privantur etiam religioſi Societatis JESU vota ſimplicia emittentes poſt biennium; cum tamen veri domini ſint, ita ut contractus ſine ſuperioris facultate celebrati de ſuis rebus validi cenſeantur. Atque hæc de matrimonii ordine ad copulam ſecluſa quavis intentione contrahentis.

10 Sed exiſtit hoc loco difficultas, eaque non levis, quam efficiunt duo jura ſibi, ut videtur, pugnantia, nam *leg. 135. D. de verborum obligat.* §. 2. aſſeri videtur dominium impeditum, & ſub conditione ne alienari queat aliquando transferri, ſic enim habet: *Ea lege donatum ſibi eſſe a Seia ſervum, & traditum*, &c. Sed de hoc late in commentario noſtro *de redditibus Eccleſiaſticis*.

CAPUT XVIII.

Non eſſe neceſſarium conſenſum in copulam explicitum, neque implicitum ex parte contrahentis.

S U M M A R I U M.

1 *Rejicitur VVicleph, qui aſſerit non poſſe conſtare matrimonium ſine conſenſu expreſſo in copulam, & ſpe filiorum.*
2 *Explicatur teſtimonium Auguſtini.*
3 *Non eſſe neceſſarium conſenſum explicitum contrahentis eſt communis ſenſus.*
4 *Quomodo requiritur implicitus, varie Doctores explicant, & num. 5. & rejiciuntur, num. 6.*
7 *Neque requiri implicitum ex parte contrahentium vera ſententia eſt.*
8 *Probatur teſtimoniis Auguſtini, & 9. & 10.*
11 *Idem probatur ex Hugone Victorino.*
12 *Et ex matrimonio Joſephi cum Beata Virgine.*
13 *Et potentis cum impotenti cognita impotentia.*
14 *Et ex matrimonio contracto ſub conditione caſtitatis.*
15 *Idem probatur optima ratione deſumpta ex diſtinctione dominii, & uſus.*
16 *Quas rationes eſſe in hoc contractu ſeparabiles probatur amplius, & 17. 18.*
19 *Et a poſteriori idem oſtenditur.*
20 *Inducitur pro hac ſententia D. Thom.*
21 *Solutio argumentorum Adverſariorum remiſſive.*

Reſtat explicare quid dicendum de eo ſit, an neceſſario in matrimonii contractu requiratur ex parte intentionis contrahentium adjunctus conſenſus in copulam. Cavendus autem eſt in hoc error etiam Wiclephi, qui quoniam dixit, ut vidimus *cap. 16.* concubitum eſſe partem eſſentialem matrimonii, aſſeruit etiam matrimonium non confici ſine conſenſu contrahentium in copulam expreſſe, & ſpe filiorum. Hic enim error enumeratur inter alios ejuſdem VViclephi in Concilio Conſtantienſi *ſeſſ.* 8. vel quia ille putavit, tunc perfici matrimonium cum copulantur conjuges, ut deducit VValdenſis *loco cit. c. 17.* vel quia exiſtimavit falſam ex parte contrahentium neceſſarium eſſe conſenſum in copulam, & ſpem generandi filios: damnatur certe eo loco error iſte de ſpe filiorum. Quamvis autem inter quadraginta articulos ibi recitatos error iſte non contineatur; non tamen ideo exiſtimandum eſt non damnatum eſſe, ut falſum judicavit Michael de Medina Gratianum excuſans, quia poſt eorum quadraginta articulorum damnationem hæc verba ſubjunguntur: *Compertum eſt autem libros ejus plures alios articulos continere ejuſdem damnationis.* Et paulo poſt. *Propterea in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti hæc Sancta Synodus ſententiam prædictorum Archiepiſcoporum, & Concilii Romani ratificans, & approbans, prædictos articulos, & eorum quemlibet, libros ejuſdem dialogum, & trialogum, hoc perpetuo decreto reprobat, & condemnat.* Ea autem propoſitio de matrimonio in trialogo continetur *cap. 2.* quem librum VValdenſis *loco citato*, & alibi ter damnatum appellat, ſcilicet a duobus Archiepiſcopis, & in Concilio Romano. Quod ſi VValdenſis non meminit damnationis Concilii Conſtantienſis, non mirum, cum ille librum ſuum ſcripſerit ante Concilium Conſtantienſe, licet poſt illud in lucem editus fuerit. 1

2 Neque obſtat teſtimonium Auguſtini ex *lib. 19. contra Fauſtum, c. 26.* non multum ante finem, ubi ita loquitur: *Matrimonium quippe ex hoc appellatum eſt, quod non ad aliud debeat fœmina nubere, quam ut mater fiat, quod nobis odioſum eſt.* Quibus verbis indicare videtur Auguſtinus matrimonium, niſi cum ſpe filiorum eſſe non poſſe. Dicimus tamen nihil favere Auguſtinum illi ſententiæ. Ibi enim ſolum contendit contra Fauſtum eam mulierem, quæ non ad matrimonii fidem, ſed ad concupiſcentiam habetur, dimittendam eſſe: reddit autem rationem verbis citatis, non quod velit docere omne matrimonium fieri, ſub expreſſa intentione liberorum, cum ſatis ſit ad hoc celebrari ut tradatur dominium corporis, quod ex ſe ad procreationem liberorum refertur, licet ſine animo utendi conjugio; ſed ut oſtendat ad fornicationem non poſſe fieri, & uxorem ad hunc finem aſſumptam dimittendam eſſe.

3 Conveniunt ergo Doctores omnes catholici non eſſe nec neceſſarium ad matrimonium conſenſum expreſſum in copulam ex parte contrahentis, ſed ſufficere implicitum. Et quidem etiam qui dicunt copulam eſſe partem eſſentialem matrimonii, adhuc non tenentur dicere eſſe neceſſarium expreſſum conſenſum in copulam, ut male exiſtimavit Soto *4. diſt. 27. qu. 2. art. 2. concl. 4.* ſicut licet mutua corporum traditio ſit de eſſentia matrimonii non ſequitur neceſſarium eſſe explicitum conſenſum in illam, ut oſtendemus ſtatim: in explicando autem quomodo debeat eſſe conſenſus implicitus in copulam ex parte contrahentis, non conveniunt.

4 Quidam volunt neceſſario requiri conſenſum implicitum. & virtualem in copulam ex parte contrahentis. Hanc ſententiam fateri tenentur, quicumque docent matrimonium non contrahi valide ſub conditione caſtitatis: hi ſunt Capreolus *in 4. diſt. 28. q. unic. art. 3. ad quintum contra 3. concluſionem.* Adrianus *in 4. q. 2. de matrimonio. dub. 9.* Soto *diſt. 29. quæſt. 2. art. 3. & in prima concluſione.* Covarruvias *3. part. de matrimonio, cap. 3. §. 1. num. 3.* & alii Summiſtæ, quos referam infra, cum de conſenſu conditionato ſermo fuerit *lib. 3.*

Alii

5 Alii vero ſic explicant. dicunt requiri conſenſum implicitum ſub conditione ſi alter conjux petierit, & Deus debitum non relaxaverit. Sentiunt enim iſti valere matrimonium ſub conditione caſtitatis. Ita philoſophantur Richardus *in 4. diſt. 30. art. 5. quæſt. 2. ad 3.* Scotus *eadem diſt. quæſt. 1. §. de ſecundo*. Durandus *quæſt. 2. num. 8.* Supplement. Gabrielis *quæſt. 2. art. 2. poſt 7. concluſionem*, Almainus *quæſt. 2. §. Dicunt alii*. Henricus *quodlibet. 9. quæſt. 11.* Sanctus Thomas *in 4. eadem diſt. qu. 2. art. 2. ad primum, & diſt. 27. quæſt. 1. art. 2. concl. 4. & in ſolut. 3. ad finem*.

6 Sed utraque iſtarum ſententiarum difficile admodum explicat conjugium Beatæ Virginis poſt emiſſum caſtitatis votum: nam contraxiſſe emiſſo voto, & verum fuiſſe matrimonium oſtendam *cap. ſequenti*, Deinde cum votum eſſet de re Deo abſolute grata, non potuit ſub conditione, niſi Deus relaxaverit, conſentire; alias concedi poſſet firmiter apud ſe ſtatuiſſe reddere debitum Joſepho petenti, niſi Deus relaxaret quod indigne aſſeritur de Beata Virgine.

7 Verior ergo ſententia eſt, ut valide contrahatur matrimonium non requiri ex parte contrahentium etiam implicitum conſenſum in copulam, id quod in primis fateri tenentur quicumque docent Beatam Virginem, & Joſephum ante matrimonium emiſiſſe votum caſtitatis abſolutum, quos referam cap. ſequenti. Item illi qui aſſerunt ſub conditione expreſſa caſtitatis ſervandæ conjugale fœdus iniri poſſe, eamque conditionem non repugnare ſubſtantiæ matrimonii, quos referam ſuo loco. Denique quotquot concedunt inter impotentes cognita impotentia, & etiam inter Eunuchos jure naturali valere matrimonium poſſe. Idem docet etiam Thom. Sanchez *lib. 2. de matrimonio diſp. 28. n. 4.* ubi diſtinguit finem implicitum ex parte contrahentis, & docet non requiri etiam implicitum in copulam ex parte contrahentis.

8 Hanc ſententiam mihi videtur docuiſſe Auguſtinus: quid enim inſolutum vel intactum reliquit divinum illud ingenium? nihil certe, aut ſi quid in eo non invenitur, contempſit potius, quam non vidit. Is ergo in lib. de bono conjugali cap. 1. hæc habet: *Conſequens ergo eſt connexio ſocietatis in filiis, qui unus honeſtus fructus eſt, non conjunctionis maris & fœminæ, ſed concubitus: poterat enim eſſe in utroque ſexu etiam ſine tali commixtione, alterius obſequentis amicabilis quædam, & germana conjunctio.* Ecce matrimonium ad caſte vivendum cum vera, & legitima ratione matrimonii. Expendo in hoc teſtimonio duo: primum, quod filios dicit honeſtum fructum, non conjunctionis, ſed concubitus. In quibus nomine concubitus non eſt intelligendus actus ipſe concumbendi, ſed contractus celebratus in ordine ad concubitum: quaſi dicat filios eſſe finem, quem intendit matrimonium contractum cum ordine ad copulam. In quibus vides manifeſte diſtinguere Auguſtinum conſenſum in ordine ad conjugalem animorum conjunctionem, & conſenſum in ordine ad concubitum, ſicut 3. *part. quæſt. 29. in addit. art. 2.* diſtinguebat Divus Thom. Expendo deinde dicere Auguſtinum ſolam hanc animorum conjunctionem amicabilem & germanam ſine commixtione carnali, ſatis eſſe ad verum matrimonium, hoc eſt, poſſe conſiſtere veram rationem conjugii ſine ordine ad commixtionem carnalem: eumque eſſe ejus ſenſum ſatis conſtat ex illo verbo, *poterat*, quaſi dicat, etiamſi nunquam ad commiſcendum ſe carnaliter contraxiſſent, vere reperiri ratio matrimonii poſſet in conjunctione animorum alterius regentis, & alterius obſequentis ex contractu cum ſexus diverſitate, in quo & noſtra continetur ſententia, & optima ejus inſinuatur ratio, quam adducam poſtea. Addi etiam poteſt in confirmationem hujus, quod *cap. 2.* quamvis decidere nolit quæſtionem eam, unde primorum parentum proles poſſet exiſtere, cum ſtatuiſſet fuiſſe inter eos verum matrimonium, inter alias opiniones refert neque improbat, eam quæ diceret, ſine coeundi complexu aliquo modo alio habituros filios; munere omnipotentiſſimi Creatoris, qui potuit ipſos ſine parentibus concedere, qui potuit carnem Chriſti in utero Virginali formare, qui potuit apibus prolem ſine concubitu dare. Et quamvis id incertum videatur Auguſtino, tamen hoc apud illum certum eſt, etiamſi hoc ita eventurum eſſet inter primos parentes, verum conſtitiſſe matrimonium. Sentit ergo veram rationem conjugii ſine ullo ordine ad copulam reperiri non repugnare.

9 Sed adduco ſecundo loco aliud teſtimonium Auguſtini ex eodem *lib. 3.* ubi cum examinaret, cur conjugium eſſet bonum, ita ſubjungit: *Quod mihi non videtur propter ſolam filiorum procreationem, ſed propter ipſam etiam naturalem in diverſo ſexu ſocietatem: alioquin non jam diceretur conjugium in ſenibus, præſertim ſi vel amiſiſſent filios, vel minime genuiſſent. Nunc vero in bono licet annoſo conjugio, & ſi emarcuit ardor ætatis inter maſculum & fœminam, viget tamen ordo charitatis inter maritum & uxorem; quia quanto meliores ſunt, tanto maturius a commixtione carnis ſue pari conſenſu ſe continere cœperunt, non ut neceſſitatis eſſet, poſtea non poſſe quod vellent, ſed ut laudis eſſet, primum noluiſſe, quod poſſent. Si ergo obſervatur fides honoris, & obſequiorum invicem debitorum ab alterutro ſexu, etiamſi langueſcentibus, & prope cadaverinis utriuſque membris, animarum tamen rite conjugatarum tanto ſincerior, quanto probatior, & tanto ſecurior quanto placidior caſtitas perſeverat.* Hactenus Auguſtinus. In quo teſtimonio in primis expendendum eſt duos aſſignaſſe Auguſtinum fines contrahendi matrimonii, & liberorum procreationem & ipſam etiam naturalem in diverſo ſexu ſocietatem, Deinde hos duos fines ita diſtinguit, ut non ſolum conſideratione ſed & re ipſa ſeparari & poſſint & contingat: tum in his qui ſua ſponte vel voto, vel propoſito abſtinere volunt a carnali complexu; tum in his, qui non ſponte, ſed natura cogente, utpote quorum ſunt languida, & cadaverina corpora, nec dare operam volunt rei uxoriæ, nec poſſunt. Poſſent ergo languida, & prope emortua corpora inter ſe convenire ob ſolam naturalem in ſexu diverſo conjunctionem. Præterea conſiderandum eſt quamvis iſtos duos fines in matrimonio diſtinguat Auguſtinus, ex ejus tamen verbis in hoc teſtimonio ſatis aperte colligi liberorum procreationem non eſſe præcipuum finem, & talem, quo ſublato periret hujus ratio contractus; ſed ſolam naturalem animorum in diverſo ſexu conjunctionem, in qua ſervetur obſequiorum invicem debitorum ab altero ſexu, & honoris fides, eſſe præcipuum matrimonii finem, quique ad eſſentiam firmitatemque matrimonii requiritur: finem autem procreationis aliquando juſte conjungi cum priori fine, aliquando vero deficere.

10 Tertio induco pro hac ſententia nonnulla verba Auguſtini, quæ ſæpe repetit agens de conjugio inter Virginem Deiparam & Joſephum *lib. 23. contra Fauſtum, cap. 8. Neque enim quia concubitu non permixtus, ideo non maritus.* Et poſtea. *Ut & Joſeph Mariæ maritus diceretur habens eam conjugem non concubitu, ſed affectu, non commixtione corporum, ſed copulatione, quod eſt charius, animorum.* Et paulo poſt. *Mariam Joſeph conjugem non fruſtra appellatam propter ordinem ſexus, & animorum confœderationem, quamvis ei non fuerit carnis commixtus.* Et in fine capitis. *Et ne homines fideles Chriſti id quod ſibi conjuges carne miſceantur, tam magnum in conjugio deputarent, ut ſine hoc conjuges eſſe non poſſe non crederent, ſed potius dicerent fideles conjugia magis familiariter ſe adhærere membris Chriſti, quanto potuiſſent imitari parentes Chriſti.* Et *lib. 1. de nupt. & concup. cap. 11. Abſit ut inter illos vinculum conjugale rumpatur, imo firmius erit, quo magis ea pacta ſecum inierint, quæ charius concordiuſque ſervanda ſunt non voluptariis corporum nexibus, ſed voluntariis animorum affectibus.* Et ſtatim. *Conjux vocatur, ſcilicet Virgo Maria, ex prima fide deſponſationis, quam concubitu, nec cognoverat, nec fuerat cognituras, nec perierat, nec mendax manſerat conjugis appellatio, ubi nec fuerat, nec futura fuerat ulla carnis commixtio.* Et *lib. 2. de conſenſu Evangel. c. 2. Hoc exemplo magnifice inſinuatur fidelibus conjugatis etiam ſervata pari conſenſu poſſe permanere, vocarique conjugium, non permixto corporis ſexu, ſed cuſtodito mentis affectu.* Ecce in omnibus his teſtimoniis aſſerit Auguſtinus veram rationem conjugii, non ſolum ſine uſu concubitus, ſed etiam ſine ullo ordine ad concubitum. Et ut ex multis eorum clare patet, non ſolum contendit poſſe poſt contractum matrimonium abſtineri ab uſu, manente conjugio, ſed etiam ante contractum poſſe amoveri omnem ordinem ad concubitum, & ita celebrari matrimonium in naturalem tantum vitæ conjunctionem, ut clare patet ex hoc poſtremo loco. Atque ut magis conſtet quæ vis ſit iſtorum locorum, ſupponamus duo apud Auguſtinum certa. Primum eſt inter Mariam, & Joſeph, fuiſſe verum cum omni proprietate matrimonium. Præferendus in hoc Auguſt. aliis Patribus, qui aliter loquuntur, niſi eorum verba commode explicari poſſint, quos tamen in concordiam redigere conatur Caniſius *lib. 2. de B. Virgine, c. 15.* parum *a* principio, Alterum eſt Beatam Virginem integritatem voviſſe, non ſolum corde, ſed ore, antequam deſponſaretur Joſepho. Ita docet *lib. de ſancta Virginitate, cap. 4.* Ex quo videtur conſequens Virginis votum non conditionatum, ſed abſolutum fuiſſe, ut poſtea multi cum Soto recte exiſtimarunt. Quod ſi hæc duo vera ſunt apud Auguſtinum, ut certe videntur eſſe, planum ſequitur B. Virginem matrimonium celebraſſe

abſque

abſque ullo prorſus ordine ad copulam, & ſine ullo conſenſu in illam. Qui enim poſſet ſuppoſito abſoluto voto ſine peccato? Impoſſibilis itaque erat ex Auguſtino conſenſus in copulam. Et nihilominus hoc non obſtante inquit, validum celebrari matrimonium. Senſit ergo cum ſolo conſenſu ad caſte vivendum, etiamſi nullus poſſit eſſe conſenſus in copulam, validum poſſe eſſe matrimonium. Adde etiam in omnibus his locis conſtanter Auguſtinum agnoſcere tamquam ſufficientem finem contrahendi matrimonii ſolam animorum conjunctionem in eadem vitæ ſocietate.

11 Quarto loco adduco Hugonem Victorinum, qui ſuo ſæculo alter Auguſtinus dici meruit, cujus adeo ſunt expreſſa verba pro noſtra ſententia, ut ſatis ſit illa proferre, quamvis non expendantur. Is ergo agens de incorrupta Deiparæ Virginitate inter alia, quæ omitto, hæc habet. *Diſcutiamus, ut poſtulas, quid ſit conjugium, & ex ejus definitione propoſita conſideremus, ſi ſimul eſſe potuerunt in Virgine Matre & conſenſus conjugalis, & propoſitum Virginitatis. Quid enim eſt conjugium niſi legitima ſocietas inter virum & fœminam: in qua videlicet ſocietate ex pari conſenſu uterque ſemetipſum debet alteri. Spontaneus ergo conſenſus inter virum, & fœminam legitime conjunctos facit, quo uterque alteri debitorem ſui ſe ſpondet, iſte eſt, qui conjugium facit: & conjugium eſt ipſa ſocietas tali conſenſu confœderata, quæ altero vivente alterum ab altero non diſſolvit. Eſt adhuc alius conſenſus, ſed carnalis commercii ad invicem exigendi, atque reddendi ſimilem inter virum, & mulierem pactionem conſtituens, comes, non effector conjugii, officium & non vinculum, qui & ipſe tamen cum pari ab utroque voto ſuſcipitur, pari etiam neceſſe eſt debito teneatur.* Sed valde notanda ſunt quæ ſequuntur. *Hujus debiti* (loquitur de carnali commercio) *neceſſitas illos conjugatos ſibi ad invicem non ſubjicit, in quibus dum conjugium contraheretur, vel ſanciretur hujus operis conſenſus non præceſſit. Nec tamen hoc officio ceſſante veritatem ſeu virtutem conjugii ceſſare credendum eſt, imo potius tanto verius ac ſanctius conjugium eſſe, quod in ſolo charitatis vinculo, & non in concupiſcentia carnis libidine fundatum eſt.* Hactenus Hugo. Ubi notanda ſunt duo. Primum eſt aperte dicere, ut conſurgat obligatio aut vinculum reddendi debitum, neceſſarium eſſe conſenſum vel tacitum, vel expreſſum in copulam carnalem ex parte contrahentis, etiamſi ſit radicale jus. Si ergo non fuerit, ceſſabit profecto aliquis ordo ad copulam in ejuſmodi conjugio ex parte contrahentium. Quid enim refert corpus contrahentis eſſe potens, ſi ad copulam nequaquam ordinatur, ſed ita voluntarie impeditur, ac poſſet impediri natura ipſa. Itaque potentia corporis, quod traditur, ſi deſit conſenſus aliquis vel explicitus, vel implicitus in copulam, comitatur tantum matrimonii contractum, minime tamen requiritur. Secundo expende illa verba, *ſolo charitatis vinculo conjugium verum eſſe.* Quod ſi ſolo vinculo charitatis; ergo hoc & omni alio ſecluſo conſtare poteſt, atque adeo ſecluſo etiam quovis ordine ad copulam. Si enim hic eſſet in matrimonio, non conſtaret ſolo charitatis vinculo, & ſine concupiſcentia carnis, quam excludit Victorinus, quæ nihil aliud eſt Hugoni, quam iſte ordo ad copulam. Sed auctoritate hactenus pugnatum eſt ſatis.

12 Sed ſumo ſecundam probationem ab exemplo, & ſpecialibus caſibus. Exemplum eſt, quia inter B. Virginem & Joſephum fuiſſe verum matrimonium adeo certum eſt, ut ſine temeritate ſaltem negari non poſſit, de quo poſtea *c. ſequenti*: illudque matrimonium celebratum eſt poſt emiſſum votum caſtitatis. Ergo non potuit eſſe cum conſenſu in copulam etiam implicito ex parte contrahentis, propter rationem, quam ſtatim adducam.

13 Deinde id ipſum oſtendit, quod in matrimonio impotentis cum impotenti cognita impotentia decernit Eccleſia. Jamdiu enim ſtatuit verum eſſe poſſe matrimonium ad caſte vivendum *c. conſultationi, & c. requiſiſti, de frigidis, & c. multorum 27. q. 2.* ibi: *Præſertim, ſi non talis menti Subdiacono juncta eſt, ut a carnis voluptatibus abſtineret, & c. requiſiſti 33. q. 1. & c. ſuper eo* 24. In appendice Concilii Lateranenſis ſub Alexandro III. *part.* 6. Quæ latius proſequemus infra, cum de impedimento impotentiæ ſermo fuerit. Sed qui contrahit cum impotenti cognita impotentia, nullatenus poteſt in copulam conſentire, cum impoſſibilis ſit intra vas, & naturali modo, quare debet eſſe ſub conditione caſte vivendi.

14 Præterea quia matrimonium contractum ſub conditione expreſſa caſte vivendi validum eſt, atque legitimum & licitum. Ergo verum eſſe matrimonium poteſt abſque conſenſu in copulam. Antecedens oſtendam *infra*, cum de conſenſu conditionato ſermo erit. Conſequentiam probo. Quia alias tale matrimonium eſſet peccatum contra caſtitatis votum. Idque conſtat, quia Auguſtinus *in lib. de bono viduitatis, c. 8.* & habetur *in c. nuptiarum bonum 27. quæſt.* 1. non longe a principio inquit: *Qua expetita & electa, & voti debito oblata, jam non ſolum capeſſere nuptias, ſed etiam ſi non nubant, velle nubere damnabile eſt.* Igitur poſt caſtitatis votum velle nubere, aut nubere damnabile eſt, non certe alia ratione, niſi ſi celebretur in ordine ad copulam ex parte contrahentis, quam poſt votum non poteſt habere ſine peccato, aut quia ſe exponat periculo illam habendi. Id autem vetitum eſt ex ſolo naturali jure, & contra illud ſolum in contrahendo matrimonio peccaretur. Et quamvis Soto *in 4. diſt. 38. qu. 2. art.* 1. *concl.* 2. exiſtimet poſt votum nubere eſſe peccatum, quovis modo id fiat, non tantum ratione copulæ futuræ, aut periculi, ſed ſecundum ſe, eo quod abſolute, & ſecundum ſe jure humano vetitum ſit, & aſſerat hanc eſſe doctrinam D. Thomæ, & Theologorum omnium, quem ſequitur Corduba *in ſum. Hiſpan. q.* 136. verum nullo jure, ex his, quæ Soto adducit, convincitur, neque S. Thomas aut alius ex Antiquis id docuit. Et quamvis idem S. Thomas, Paludanus, & alii abſolute doceant eſſe peccatum contrahere matrimonium poſt votum, id tamen intelligunt ratione periculi habendi copulam. Quod ipſum clare exprimunt nonnulli ex antiquis Doctoribus, ut recte animadvertit Gabriel Vaſq. 2. *tom. in 3. part. diſp.* 125. *cap. 6. num.* 52. & 53. Solo ergo jure naturali vetitum eſt contrahere matrimonium poſt votum. Quod ſi ſolo jure naturali prohibitum eſt, ea prohibitio ſolum oritur ex eo, quod poſt votum contraheretur in ordine ad copulam, vel cum periculo illius, alias non eſt unde prohibitum, & damnabile ſit. Atque hanc vim juris naturalis, & præcepti explicuit Auguſtinus *in dicto c.* Cum ergo poſt votum licite, & valide contrahatur hujuſmodi matrimonium, manifeſtum eſt poſſe contrahi ſine ullo ordine ad copulam etiam implicito ex parte contrahentis, alias ſi ex parte illius eſſet aliquis ordo etiam implicitus, damnabile eſſet illud contrahere. Atque hanc doctrinam inſinuavimus olim *q. 3. ſchol. c. 8. & c. 9. prope finem.*

Nec vero deeſt optima ratio pro iſta ſententia, quæ 15
unica tantum eſt, & aliquanto latius proponenda, ut ejus vis magis innoteſcat in hunc modum. Id quod ad eſſentiam contractus matrimonii requiritur tantum eſt, quod ſit mutua animorum conjunctio in individuam vitæ ſocietatem cum diverſitate ſexus. Sed totum hoc reperiri poteſt in matrimonio contracto ſine ullo ordine ad copulam ex parte contrahentis. Igitur illud eſt verum, validumque matrimonium, ac ſine eo ordine conſtare poteſt. Tota difficultas eſt in majori propoſitione probanda, quam tamen & explicare, & probare conabor diverſimode. In primis ex generali ratione contractus, in quo eſt traditio dominii, non repugnat matrimonium eſſe ſine ullo prorſus ordine ad copulam, ex illo generali principio paſſimque recepto, ubi dominium diſtinguitur ab uſu: poteſt enim eſſe contractus circa materiam dominii, ſine ullo ordine ad uſum, & etiam ſi alias deficiat uſus; tam enim uſus, quam dominium poteſt eſſe unumquodque ſeparatim integra materia contractus. Unde duplex dominium in fundo, v. g. diſtingui ſolet, unum directum ac proprietatis: alterum utile quod pertinet ad uſumfructum. Ex hoc ergo univerſali dogmate nihil repugnaret eſſe matrimonium, in quo ſit mutua conjugum traditio, & dominium directum ac proprium, ſine ullo tamen ordine ad uſum, & copulam ex parte contrahentium, imo impeditis illis omnino. Quid enim repugnat, quo minus in corpore utriuſque conjugis diſtingui poſſit dominium directum a dominio utili, quoad uſum copulæ, quorum unum ab alio ſeparari ſimiliter poſſit ex mutuo pacto inter conjuges, concedendo dominium ſuorum corporum directum, per quod unus reddatur proprius conjux alterius, denegato tamen utili dominio, quoad uſum copulæ etiam in perpetuum. Neque enim his obſtat ſpecialis ratio matrimonii, ut obſtare nonnulli volunt, qui cenſeat non eſſe poteſtatem in conjugibus transferendi dominium corporum, ſine dominio utili, & conſenſu in copulam. Hujus oppoſitum oſtendimus, & ex Auguſtino, & ex Hugone, & ex eo, quod etiam in humano corpore diſtinguitur uſus a dominio.

Præterea ſeparabilem eſſe hanc obligationem ad co- 16
pulam a vera ratione matrimonii, & dominium utile a directo in corpus conjugis, oſtendit etiam ex definitio matrimonii. Nam ſecundum Auguſtinum, dum agit de virginitate Beatæ Mariæ, eſt legitima ſocietas inter virum & fœminam, in qua pari conſenſu ſemet-

ipſum

Digitized by Google

ipſum alteri debet. Nomine autem debiti non corporum in ordine ad copulam vinculum intelligit Auguſtin. ſed & obſequiorum ut alter regat, alter obſequatur: & in omnibus his locis, quos adduximus, in quibus matrimonii rationem varie explicat, eam ſine ullo ordine ad copulam etiam implicito nobis tradidit. Idem judicium eſt de ea matrimonii definitione, quam propoſuit Hugo Victorinus. Juxta Magiſtrum vero *in 4. diſt. 27. Matrimonium eſt viri mulieriſque conjunctio maritalis inter legitimas perſonas, vitam inſolubilem retinens*. Parumque ab iſta differunt definitiones aliæ, quæ traduntur in utroque jure. *Conjunctio maris, & fœminæ inter perſonas legitimas individuam vitæ conſuetudinem retinens, c. 22. qu. 2. Viri & mulieris conjunctio individuam conſuetudinem vitæ retinens. Inſt. de patria poteſtate, §. nuptiæ*, Harum omnium definitionum verba atque ſenſus cum omni proprietate, retinentur, ſine ullo etiam implicito conſenſu in copulam, & ſeparato omnino dominio utili a directo, & abſque ullo contractu in uſum.

17 Præterea quid nos cogit, ut aſſeramus non poſſe eſſe in conjugio translationem dominii corporum ad mutua obſequia utriuſque ſexus ſine ullo conſenſu in copulam ex parte ipſorum contrahentium? Nihil certe, Si quid enim eſt, quod id ut affirmaremus cogeret, maxime finis ille, qui eſt liberorum procreatio, ad quem hac via eundum, & perveniendum eſt. Iſte vero finis nequaquam cogit. Ut enim ex Auguſtino vidimus, non illud eſt præcipue quæſitum in matrimonio, imo neque eſt ita requiſitum, ut ſine eo ratio conjugii permanere non poſſet, ſed ob ſolam naturalem in diverſo ſexu ſocietatem, & cum ſolo charitatis vinculo ſtare poteſt valide matrimonium, excluſo etiam fine & ſcopo liberorum procreationis. *Matrimonia*, inquit Quintilianus *declamat. 368. ſunt ab ipſa rerum natura inventa, ſic mares fœminis junguntur, ut imbecillior ſexus præſidium mutua ſocietate ſortiatur*. Et apud Tacitum *lib. 4.* Agrippina ſibi maritum a Tiberio expoſcit, ſubveniret ſolitudini, inquiebat, daret maritum, habilem adhuc inventam ſibi, neque aliud probis quam ex matrimonio ſolatium. Præcipuus itaque finis matrimonii eſt, ut adverſus pericula, & infortunia ſocietatis vitæ utriuſque ſexus, obſequiis, præſidio, atque ſolatiis juvetur. Ut enim vere & eleganter Imperator Ælius Verus referente in ejus vita Spartiano, *Uxor dignitatis nomen eſt, non voluptatis*. Cum ergo finis alius matrimonii ſit magiſque præcipuus, eo ſolo poterit conſtare matrimonium.

18 Sed rem iſtam adhuc concidamus minutius; & explicemus magis. Cum conjux matrimonium contrahit conſentiens in copulam implicite, quia communi modo contrahit, licet conſenſus videatur ſimplus, eſt tamen virtute duplus, intercedunt enim ibi duo conſenſus, quos aperte diſtinxere Auguſtinus, & D. Thomas loco ſupra citato, & Hugo Victorinus *ſupr.* Alter eſt in conjugalem conjunctionem, ut D. Thomas loquitur, vel, ut Auguſtinus ait, in naturalem in diverſo ſexu ſocietatem. Alter vero eſt in liberorum procreationem ex Auguſtini mente, vel in carnalem copulam. Ideo enim eſt implicite in carnalem copulam, quia tamquam finem reſpicit prolem, ita ut carnalem copulam reſpiciat tamquam medium. Iſti autem conſenſus ita ſe habent, ut ſecundus, qui eſt in procreationem liberorum, ſupponat primum, & illum conſequatur; unde comitem non effectorem conjugii appellavit Hugo. Vinculum enim mutuæ ſocietatis fundamentum eſt, ut poſſit eſſe vinculum vel obligatio ad carnalem copulam, per conſenſum ſcilicet contrahentium explicitum, vel implicitum. Hæc enim cauſalis vera eſt, quia in poteſtate ſua conjugem habet, propriaque facta eſt priori vinculo, ideo uti poteſt ejus corpore ad liberorum procreationem. Tota ergo matrimonii contractus ratio in illa priori obligatione reperitur, eum in ex & quolibet alio contractu diſtinguatur, & poſſit illa ſeparari a ſecunda ex natura objectorum, neque ſint neceſſario connexæ. Sed ex illa duæ obligationes reſultant & naſcuntur, quaſi proprietates ad fidem conjugalem pertinentes; una impedibiliter fluit, & eſt obligatio negativa de non cognoſcenda aliena, in qua ſola poteſt ſalvari bonum fidei in ſacramento matrimonii, ut fuit in B. Virgine, per hoc quod nullo modo committatur adulterium; altera eſt obligatio poſitiva reddendi debitum, ſi ab altero conjuge exigatur, quæ tamen fluit impedibiliter, eum mutua conventione ſeparari poſſit hujuſmodi obligatio.

19 Denique hoc dominium utile, ſive obligationem ad uſum ſeparari re ipſa poſſe a dominio proprietatis in matrimonio oſtendunt a poſteriori multa. Primum. Quia qui poſt matrimonium conſummatum profeſſionem emittunt, neuter habet jus petendi, & aufertur obligatio reddendi debitum propter votum ſolemne, *c. cum ſit, c. uxoratus, cap. veniens, de converſ. conjugatorum*; cum tamen permaneat inſolubile vinculum matrimonii, & dominium directum, *c. ſi quis conjugatus 27. q. 2.* & dicam infra ſuo loco ex Trid. *ſeſſ. 24. can. 6.* tum etiam altero conjugum lapſo in adulterium, alter deobligatur ab obligatione reddendi debitum, *c. ſignificaſti, & c. gaudemus, de divortiis*, nam in contractu ea ſemper ineſt conditio, ſi alter fidem & pacta ſervet: ex quo perſpicitur eſſe has duas in matrimonio ac diverſas obligationes. Nam quæ eſt circa dominium directum abſoluta eſt, & ſine conditione ulla: at quæ eſt circa uſum & dominium utile, eſt conditionalis reddendi ſcilicet, ſi alter fidem ſervet. Tum etiam quia hodie contrahentes ſecundum conſuetudinem, & leges Eccleſiæ non habent obligationem reddendi debitum intra duos menſes, in quibus poteſt ad religionem tranſire, *cap. ex publico, de converſione conjugatorum*, & docet communis Doctorum ſententia, ubi etiam videtur huic obligationi, quæ circa dominium utile corporis verſatur, apponi limitatio, non vero primæ obligationi, quod ipſum indicat duas eſſe diſtinctas, & ſeparabiles. Tum etiam quia conſenſus in priorem obligationem explicitus, ſive implicitus, non pugnet cum voto caſtitatis: unde non peccaret ex eo capite, qui duceret poſt votum: at vero repugnat cum voto ſive explicite ſive implicite quis in illam conſentiat, ut dixi ſupra *num. 4.* Tum præterea, quia prima illa obligatio, in qua matrimonium conſiſtit, eſt vera conjunctio, & unitas, ut eam appellat Concilium Tridentinum *ſeſſ. 24. cap. 1.* conjunctio autem eſt relatio æquiparantiæ, id eſt, æqualis comparationis, conjunctum enim dicitur conjuncto conjunctum. At ſecunda obligatio eſt inæqualis comparationis, per eam enim perſona obligata manet inferior, & reſpicit aliam perſonam, tamquam quæ habet poteſtatem in illam, & quæ manere poteſt, ſive eo quod illa obligata habeat obligationem ejuſdem in aliam, ut conſtat in conjuge frangente fidem, quæ non habet jus petendi ab innocente, & habet reddendi obligationem ſi innocens velit, ſaltem quantum ad primam conjunctionem poſt violatam fidem: nam poſtea jam cenſetur remiſſa injuria, & conſurgit obligatio prius extincta.

Quare hanc noſtram ſententiam ſequantur neceſſe 20 eſt, quicumque docent, has duas obligationes eſſe inter ſe ſeparabiles, & primam ſine ſecunda manere poſſe. Quam doctrinam docet aperte Divus Thomas *loco citato, quæſt. 51. art. 1. ad quartum*, idque probat ex eo, quia eſt in manu contrahentis remittere, quod ſibi debitum eſt, poſſetque alios fines matrimonii intendere veluti habitationem inſeparabilem, &c. Caniſius citato Hugone Victorino *lib. 2. de B. Virgine, cap. 11. §. cæterum*, & alii plures, quos refert, & ſequitur Ferdinandus Rebellus *part. 2.* de obligationibus juſtitiæ, *lib. 2. qu. 13. ſect. 4. num. 30. in fine*, & noviſſime Ægidius *diſp. 14. dub. 4. a num. 43.*

Argumenta, quæ contra noſtram ſententiam adduci 21 poſſent, commodius proponemus, & diluemus infra *lib. 7.* cum de impedimento impotentiæ ſermo fuerit. Hæc autem, quæ nunc dicta ſunt, ad ea, quæ ibi dicemus, valde obſervari debent.

CAPUT XIX.

De matrimonio Beatæ Virginis cum Joſeph.

SUMMARIUM.

1 *Sedes hujus quæſtionis apud Gratianum. Conſictum eſſe locum, quem poſuit ex Auguſtino.*
2 *Virginitatem apud Judæos non fuiſſe in ignominia, nec illicitam, neque inferiorem nuptiis.*
3 *Beatam Mariam ſemper virginitatem coluiſſe, & eſſe primam, quæ ſervavit ex voto.*
4 *Votum virginitatis emiſſum a Beata Maria ante Annunciationem;*
5 *Imo, & antequam deſponſaretur Joſepho, probatio ex Patribus, & ex ratione, num. 6.*
7 *Quo tempore voverit.*
8 *Votum hoc non fuiſſe conditionatum; ſed abſolutum.*
9 *Negant nonnulli fuiſſe matrimonium inter B. Virginem, & Joſeph.*
10 *Rejiciuntur ex Patribus; & ex ratione, numero 11.*

12 *Pro-*

12 *Proponuntur, & explicantur teſtimonia Patrum quæ obſtare videtur, & num. 13.*

1 HUjus quæſtionis ſedes eſt apud Gratianum *in c. Beatæ Mariæ 27. quæſt. 2.* quem allegat ex Auguſtino. Sed revera confictus ab illo eſt, & in Auguſtini operibus minime reperitur. Quid autem ſenſerit Auguſtinus de Beatæ Virginis matrimonio, vel voto dicam ſtatim. Placuit autem hanc quæſtionem conjungere cum ſuperiori, quia ejus deciſio pendet ex his quæ dicta ſunt, & communiter Doctores, dum de matrimonio diſputant, hanc etiam ſolent diſputationem inſerere, & nos etiam jam olim inſeruimus in prima editione libri *de impedimentis matrimonii, cap. 16.*

2 Pro hujus ergo explicatione obſervandum in primis olim in lege veteri apud Judæos virginitatem non fuiſſe in opprobrio, vel ignorantia, neque illicitam, aut inferiorem nuptiis. Cujus oppoſitum recte ſcio ſenſiſſe D. Thomam, qui exiſtimavit pro tempore legis Moſaicæ potiores eſſe nuptias cœlibatu *3. part. quæſt. 28. art. 3. ad primum*, & aperte *in 4. diſt. 30. quæſt. 2. art. 1. quæſtiunc. 1.* quem ſequitur Cajetanus *3. part. quæſt.* citata *in comment. art.* ... & Soto *in 4. diſt. 30. quæſt. 2. art. 1. §. Igitur quod*. Senſit etiam quoad hanc partem cum Div. Thom. ex Antiquis Henricus Gandavenſis *quodlib. 9. quæſt. 11.* & Albertus Magnus *in 4. diſt. 30. art. 8. in ſolutione 2.* quæ incipit, *ad aliud dicendum*. Sed nobiſcum ex Scholaſticis antiquis ſenſit Supplementum Gabrielis *in 4. diſt. 30. quæſt. 2. art. 2.* & Recentiores fere omnes cum Abulenſi *in cap. 30. num.* ... *quæſt. 12. & 22.* & cum Clichtoveo in Damaſcenum *lib. 4. de fide, cap. 25.* Id quod conſtare poteſt tum teſtimoniis Patrum, & Auctorum aſſerentium multos in lege veteri virginitatem coluiſſe. Nam Hieronym. *lib. 1. contra Jovinianum*, probat in lege Eliam, & Eliſæum, & Joannem Baptiſtam, & Evangeliſtam virgines fuiſſe. Addit præterea Danielem, & tres pueros Babylonis, quos inquit apud Hebræos certum eſſe in caſtitate viviſſe, quinimo Apoſtolos, qui uxores habebant, eas propter Chriſtum reliquiſſe, idque ſignificaſſe, cum Chriſto dixerunt Matth. 19. *Ecce nos reliquimus omnia*. Nam Dominus reſpondit: *Omnis qui reliquerit, &c. uxorem, aut filios*, &c. Idem Hieronymus *lib. 2.* contra Jovinianum ſcribit Joſue virginem fuiſſe, & ideo in ejus morte non fuiſſe planctum, quia virginitas a morte incipit coronari. Ignatius quoque in epiſt. ad Philadelphos ante med. in hoc numero præter Eliam, & Eliſæum, Joannem Baptiſtam numerat Melchiſedech, Jeſum Nave, & Jeremiam. De Elia idem ſcribit Ambroſius *lib. 1. de Virginibus, col. 3.* Damaſcenus *lib. 4. de fide, cap. 24.* cui etiam alios addit Damaſcenus. Epiphanius *contra hæreſes hæreſ. 30.* addit virginitatem apud Hebræos magnificatam fuiſſe propter Jacobum fratrem Domini, ſupponens illum virginem permanſiſſe. Ex ipſis etiam Judæis, & gentibus habemus hujus rei præclarum teſtimonium. Nam Joſephus *lib. 2. de bello Judaico, cap. 7. & lib. 17. Antiquitat. c. 2.* Plinius *lib. 5. naturalis hiſtoriæ, cap. 17.* & Solinus *cap. 36.* Eſſenos abſque fœminis omni abdicato uſu Veneris, in communi ſocietate ſumma cum laude vixiſſe referunt. Unde Baronius in Apparatu Annalium teſtimonio Joſephi docet, & Eſſenos ante Chriſtum vixiſſe, & apud Judæos virginitatem non prohibitam, ſed in pretio habitam. His adde Judith, quam ex ejus libri capite ultimo diſco, totum vitæ ſuæ tempus abſque liberis in caſtitate ſumma cum laude, & gloria tranſegiſſe. Damaſcenus *lib. 4. c. 25.* caſtitatem in lege veteri appellatam eſſe ingens votum. Ac denique non pauci Patres illa Iſaiæ 56. *Quia hæc dicit Dominus Eunuchis*, de his qui ſervabant virginitatem, interpretantur, Hieronym. ibi, Auguſtin. *lib. 1. de virginitat. cap. 24. & lib. 14. contra Fauſtum cap. 13.* Ambroſius *in exhortatione ad Virgines.* Baſilius *de vera virginitate ſatis, poſt medium.* Gregorius *3. part. Paſtoralis, cap. 29.* Rupertus *in eum locum Iſaiæ* quamvis illa verba aliter, nec omnino male, interpretetur Lyranus & alii. Neque vero his obſtant nonnulla ſacrorum librorum teſtimonia, quibus utuntur, ac potius abutuntur, qui contra ſentiunt, quæ optime diluit noſter Alphonſus Mendoza *q. 4. expoſitiva*, & Gabriel Vaſquez *2. tom. 3. part. diſp. 124. cap. 2.*

3 Secundo obſervandum eſt, id quod ex dictis conſequenti ratiocinatione colligitur, Beatam Virginem nunquam procreandi liberos animum habuiſſe, quoties de eo incidit cogitatio ante nuptias, ſed potius firmo propoſito virginitatem ſervare inſtituiſſe. Si enim eo tempore virginitas prohibita non erat, ſed licita, & in honore, & in laude, nec præceptum ullum obſtabat dedanda opera liberorum procreationi, nullus jure negare poterit, etiam quod eo tempore melius atque perfectius erat, Virginem ſtatuiſſe: & quod conſequenter deducitur, deſideraſſe ac propoſuiſſe non ſub conditione, ſi Deus voluerit, ſed abſolute. Quando enim aliquod opus licitum eſt, & non ſolum licitum, ſed etiam alias perfectius, abſolute, & non ſub conditione deſiderari intelligitur. Nec vero optavit, aut deſideravit ſolum virginitatem illæſam cuſtodire, ſed etiam ad eam ſervandam voto ſe adſtrinxit. Prima quidem inter omnes, quæ virginitatem ſervarunt ea voto. Utrumque docent Patres, & voviſſe, & primam eſſe, quæ virginitatem voverit. Origenes *in cap. 13. Matth.* in illo, *Et factum eſt, cum conſummaſſet Jeſus*, ita ſcribit: *Arbitrans rationi conſentaneum eſſe virilis quidem puritatis in caſtitate primitias fuiſſe Jeſum, muliebris vero Mariam.* Ambroſius lib. de inſtitutione Virginum cap. 5. *Egregia Maria, quæ ſignum ſacræ virginitatis extulit, & intemeratæ virginitatis poſt Chriſtum levavit.* Auguſtinus *tractatu 10. in Joannem*, de Maria inquit, *tunc cœpit dignitas Virginum*. Huic ſimile eſt, quod ait Hieronymus *epiſt. 2. ad Euſtochium*, quæ eſt 22. *inibi, Virginitas in Maria dedicatur a Chriſto*. Multo expreſſius id aſſerit Abdias Babylonius in vita Beati Bartholomæi. Bernardus *homil. 3. ſuper Miſſus eſt, column. 4.* non obſcure dicit Mariam primam fuiſſe, quæ votum virginitatis emiſit. Rupertus *lib. 3. in Cantica*, non multum ante finem: *Quia votum egregium Deo prima voviſti votum virginitatis*. Beda *Lucæ 1.* in illud, *Dixit autem Maria ad Angelum*. Eandem ſequitur ſententiam Lodulphus Carthuſianus in vita Chriſti *2. part. cap. 2. col. 6.* & recentiores frequenter. Quamvis itaque aliæ in lege veteri virginitatem ſervaverint, nullam tamen ex his votum emiſiſſe probari poteſt. Nam quod nonnulli id affirmant de Maria ſorore Moyſi falſum eſt, habuit enim virum, ut affirmat Joſephus *lib. 3. Antiquitatum, cap. 2.* Et quamvis virginem illam fuiſſe demus, ut incertum authorem ſecutus affirmat Nyſſenus *lib. de virginitate, cap. 19.* & probat Ambroſius *in exhort. ad Virgines*, & Apponius *lib. 6. comm. in Cant.* & ſequitur Caniſius *lib. 1. de B. Virgine cap. 1.* & Magallanus *lib. 2. in Cant. Moyſi, ſect. 11. num. 15. & 16.* tamen non ſequitur inde ex voto virginitatem ſervaſſe. Quod etiam de Jephthe adduci ſolet, ejus filiam non ſacrificatam cruento, ſed interveniente virginitatis ſacrificio, a multiſque probatum, de quo late Azor. *tom. 1. inſtitutionum moralium*, nunquam mihi probari potuit: & quamvis daremus virginitatem ſervaſſe, attamen non fuiſſe ex voto colligitur ex Judicum 11. *Dimitte me, ut plangam virginitatem meam.*

Tertio obſervandum eſt Beatam Virginem ante Annunciationem emiſiſſe votum de ſervanda virginitate certiſſimum eſſe contra hæreticos hujus temporis, quibus cum exoſa ſint vota omnia, non placet virginem voviſſe virginitatem. Idque indicat illud Virginis Lucæ 1. *Quoniam virum non cognoſco*, neque enim actum denotat, ea enim ridicula, & inanis ratio eſſet, ſed propoſitum ac votum non cognoſcendi. Ita colligit ex eo loco Nyſſenus oratione in ſanctam Chriſti Nativitatem. *Quoniam me virum cognoſcere nefas eſt.* Atque eodem modo intelligunt Auguſtinus *lib. de ſancta Virginitate, cap. 4.* Beda *Lucæ 1.* Bernardus *homil. 4. ſuper Miſſus eſt, & ſermon. 2. de Beata Virgine.* Hugo *tom. 3. lib. de Mariæ virginitate perpetua, cap. 1. poſt medium*, & Theologi communi ſenſu idem ex eiſdem verbis colligunt. Itaque illud, *non cognoſco*, idem eſt ac non poſſum, ob votum ſcilicet, ut multis ex ſacra Scriptura teſtimoniis docet, & probat doctiſſimus Pater Chriſtophorus a Caſtro *in lib. de Beata Virgine, cap. 9.* 4

Nec verum ſolum ante Annuntiationem emiſit Beata Virgo votum virginitatis, ſed etiam eandem Domino conſecravit, antequam deſponſaretur Joſepho. Scio refragari nonnullos, nullo tamen firmo fundamento, ſed id quod dixi viſum mihi verius, & auctoritate, & ratione. Stant enim pro nobis nonnulli ex Antiquis Patribus. Abdias Babylonius in vita ſancti Bartholomæi, ante matrimonium cum Joſepho virginitatem expreſſo voto dedicaſſe Deiparam affirmat. Auguſtinus *lib. de ſancta Virginitate cap. 4.* poſtquam Beatam Mariam virginitatem Deo voviſſe dicit, ſubjungit: *Sed quia hoc adhuc Iſraelitarum mores recuſabant, deſponſata eſt viro juſto, non violenter ablaturo, ſed potius contra violantes cuſtodituro, quod illa jam voverat.* Nyſſenus *oratione citata*, ex illo: *Quoniam virum non cognoſco*, infert Beatam Virginem non filiorum cauſa cum Joſepho nupſiſſe, imo neque eo fine nubere licuiſſe; & paulo antea dicit Joſepho traditam, & Sacerdotibus tamquam virginitatis cuſtodibus. Rupertus *lib. 3.* in Cantica circa finem: *Quia votum*, inquit, *egregium Deo prima voviſti votum virginitatis, attamen ſponſi nomen admiſiſti, deſponſari viro non renuiſti.* Idem expreſſe docuit 5

cuit

cuit Hugo Victorinus *lib. de virginitate Beatæ Mariæ, cap.* 1. eoque ſuppoſito diſputat, quo pacto potuerit poſtea inire conjugium cum Joſepho.

6 Et quidem ea mihi videtur eſſe efficaciſſima ratio, Quia niſi demus Virginem voviſſe caſtitatem ante matrimonium, ſique virginitas eo tempore illicita erat, ut oppoſitæ ſententiæ Doctores fatentur, neceſſario dicere debemus Beatam Virginem quando matrimonium contraxit, animo procreandi filios contraxiſſe, eo ſcilicet modo, quo tunc ſecundum legem debebat contrahere, imo nec aliter contrahere licuiſſe, quod horret animus de virgine vel leviter cogitare. Id autem ita eſſe dicendum manifeſte deducitur, quia ſi eo tempore virginitas prohibita, & præceptum extabat de danda opera liberis ſuſcipiendis, & eo tempore antequam nuberet, nondum revelatione cognoverat ſibi permiſſum ſervare virginitatem, quamvis deſiderio conditionato ferretur ejus animus in virginitatem, ſi tandem id Deus permiſerit; is tamen abſoluto conſenſo, quo matrimonium peractum eſt, in eum finem ferri debuit, qui tunc erat in præcepto. Certe, ſi qui contra nos ſentiunt, ſibi perſuaſiſſent, virginitatem eſſe eo tempore licitam, & non extitiſſe præceptum de procreatione liberorum, plane etiam nobiſcum concederent Beatam Virginem, antequam deſponſaretur voto ſacraſſe Deo virginitatem.

7 Quo autem tempore virginitatem voverit Beata Maria incertum eſt. Illud mihi veroſimilius, voviſſe ſcilicet, quando matura de eo præceſſit cogitatio, dumque adhuc in templo degeret Deo inſpirante, ut eum ſtatum eligeret ſuumque votum poſtea pateſeciſſe Sacerdotibus, de quo videndus Cardinalis Baronius *in Apparatu Annalium*.

8 Ex his, quæ hactenus dicta ſunt facile colligitur votum virginitatis Deiparæ fuiſſe abſolutum, & nequaquam conditionatum. Id quod hac conſideratione explicatur, & confirmatur ſimul. Illud dicitur eſſe votum abſolutum, cujus obligatio ſtatim locum habet, nullo pacto ſuſpenditur, ſed executioni ſtatim mandandum eſt: votum vero conditionatum illud eſt, cujus executio differtur, & quaſi ſuſpenſa relinquitur pro aliquo tempore. In eo autem differunt votum emiſſum de re, & ſecundum ſe, & eo tempore licita a voto de re eo tempore, & loco prohibita, quod illud prius ſtatim obligare incipit, poſterius vero minime, ſed ab eo tempore, quo deſinit præceptum prohibere. Verbi gratia. Si quis vovit rem ſibi non licitam, ut conjugatus aliquis conſummato matrimonio cuſtodiam caſtitatis inconſulta uxore, ejus obligatio ſuſpenditur, donec impedimentum ceſſet, neque aliter vovere poteſt, niſi pro eo tempore, optans ſcilicet, ut impedimentum auferatur, quo id quod vovit, licite fieri poſſit. Hujuſmodi ſunt vota religioſorum, quæ ſunt contra regulam verbi gratia, peregrinationes ac ſimilia. At ſi quis voveat rem ſibi licitam, ut ingredi religionem nullis exiſtentibus impedimentis, ſtatim obligatur voto. Accommodemus doctrinam iſtam inſtituto noſtro. Si virginitas tempore legis Moſaicæ prohibita erat, & præceptum extabat de generatione liberorum, ut nonnullos ſenſiſſe diximus, plane votum de ſervanda virginitate debuit eſſe conditionale, ſi Deus ſcilicet, facultatem concederet, ſuſpenſaque maneret ejus executio, donec Deus ſuam prohibitionem auferret, ſicut de votis religioſorum contra regulam dicebamus. At ſi virginitas eo tempore licita erat, & in honore & gloria, votum de ſervanda virginitate fuit abſolutum, & ejus obligatio ſtatim cœpit. Neque enim exiſtimandum eſt, ideo conditionale eſſe, quia ibi intelligitur conditio, ſi Deus aliud non decreverit: hæc enim conditio, quæ in omni voto, etiamſi non exprimatur, intelligitur, cum res aliqua abſolute bona eſt, & alterius comparatione perfectior, non ſuſpendit affectum, neque reddit conditionale votum. Neque enim eandem vim habet iſta conditio in voto de re ſecundum ſe, & eo tempore licita, & in voto de re tunc voventi prohibita, nam in priori voto non ſuſpendit obligationem ejus, quia res eſt licita. & melior, ergo ſtatim obligatur: at in poſteriori ſuſpenditur executio, uſque ad illud tempus, quo Deus prohibitionem auferat, ut exemplo deſiderii explicari facile poteſt. Ergo cum virginitas fuerit eo tempore licita & in honore, ac laude: & Deipara antequam deſponſaretur, virginitatem voverit, planum eſt votum abſolutum fuiſſe, non conditionale. Ea enim conditio, *niſi Deus aliud juſſerit*, etiamſi expreſſe apponeretur voto (cum tamen nihil magis efficiat, quam tacite ſubintellecta) non redderet illud votum conditionale. Doctrinam hanc eleganter tradit Gabriel Vaſquez *in 3. part. diſp. 124. cap. 1. n. 5. & cap.* 4. n. 69. ex quo nos nonnulla ad hujus rei elucidationem, & examinationem mutuati ſumus.

Verum ſi hæc quæ hactenus dicta a nobis ſunt, conſtituta ſunt vere, dubitatio exoritur, quo pacto inter B. Virginem atque Joſephum matrimonium celebrari potuerit. Nonnulli, & ex Catholicis, quos retuli ſupra *cap. præcedenti*, facile ſe ab ea difficultate expediunt, negantes inter Virginem, & Joſephum verum interveniſſe matrimonium, eo quod defuerit vel conſummatio, vel ſaltem conſenſus in copulam, & ſpes prolis. 9

Sed hæc ſententia ut minimum temeraria eſt, & ſi illis fundamentis nitatur, erronea, ut conſtat ex dictis *cap. præcedente*. Aſſerendum itaque verum ac perfectum fuiſſe matrimonium Joſephi cum Virgine. Stant pro hac ſententia Patres, Auguſtin. *lib. 23. contra Fauſtum, cap. 8. & lib. 1. de nupt. & concup. c.* 11. id quod etiam iterum contra Julianum confirmavit Auguſtinus *lib. 5. contra ipſum, c.* 9. aliquantulum a principio, & Hugo de Sancto Victore *lib. de Mariæ Virginitate perpetua, cap.* 4. 5. *videantur*, favent etiam Patres illi, qui ideo de deſponſata voluiſſe Chriſtum naſci dicunt, ne adulterii aut fornicationis irrogaretur infamia. Lapidabatur enim etiam filia, quæ in domo patris fornicabatur, ſi eam vir ejus Virginem non reperiſſet, Deut. 22. *quia in domo*, inquit, *patris ſui fornicata eſt*, quæ ratio ad omnes filias in domo patris fornicantes extenditur. Hæc autem ratio manifeſte ſupponit verum interveniſſe matrimonium, alias cum id populo notum eſſet, maxime ſacerdotibus, etiam Joſepho tradentibus, non ea evitaretur infamia. Hi autem ſunt Origenes *homil. 1. de diverſis*, in illud, *Joſeph autem vir ejus*. Baſilius *homilia de humana Chriſti generatione*, Hieronymus in illud Matth. *Cum eſſet deſponſata*. Ambroſius *lib. de inſtitutione Virginis, cap. 6. lib. 2. in Lucam, in principio*. Bernardus *ſermone 2. de laudibus Beatæ Mariæ, ſuper Miſſus eſt*. Rupertus *lib. 11. de victoria Verbi Dei, cap.* 9. Favent præterea illi patres, qui ideo dicunt de deſponſata naſci voluiſſe Chriſtum, ut partus ejus celaretur diabolo, quam rationem refert ex Ignatio, Hieronymus in illud Matthæi 1. *Cum eſſet deſponſata*, Baſilius *loco citato*, Origenes *homilia 6. in Lucam*. Ambroſius *lib. 2. in Lucam, cap.* 1. Chryſoſtomus *hom. 4. in Matthæum*. Damaſcenus *lib. 4. de fide, cap.* 15. Bernardus *homilia* 2. ſuper *Miſſus eſt*. Quæ ratio, licet difficilis ſit, tamen ſenſiſſe patres verum interveniſſe matrimonium plane convincit. Ea autem in eum ſenſum explicari commode poteſt, ſi dicamus in primis non ſemper ejus partum celatum diabolo, ſed per aliquod tempus, & forſan prægnationis tempore. Id quod nonnulli patres expreſſe docent. Deinde Deum non excitaſſe illos, ut attenderent ad præteritum illud, an conceptionis tempore a viro cognita fuerit. Diximus enim alibi a Deo excitari Angelos ad hujus potius, quam illius objecti cognitionem. Cumque ex alia parte viderent præſens, & conſtans matrimonium, facile deludi potuerunt, Deo non excitante eorum intellectum ad cognitionem præteriti, ſcilicet quid tempore conceptionis geſtum eſſet, an præceſſiſſet congreſſus cum viro, vel ſecus. Adde etiam Angelum, cum ſpeciebus naturalibus, quas habebat inditas, etiamſi vellet attendere, congreſſum cum viro præceſſiſſe, non cognoſceret: & alias videret præſens conjugium, judicium certe ferre non potuit, ſed dubitavit, quid in eo caſu factum eſſet; & in id ſe inclinavit mens, ut perſuaderet ſibi Deum aliqua ratione occultare: ſicut philoſophantur Theologi, cum ab Angelo negant cognoſci naturali virtute, quo pacto exiſtant accidentia in Euchariſtiæ ſacramento, etiamſi ibi ſubſtantiam panis adeſſe non cognoſcit: & cum etiam non agnoſcebat in Chriſto naturalem ſubſiſtentiam, & tamen per divinam ſubſiſtere naturam humanam non aſſequebatur. Dubitabat itaque, & credebat ſibi a Deo ob aliquem finem occultari, propendens tamen ex congreſſu cum viro ſuſceptum ſemen, in id inductus præſente, & conſtante matrimonio. Quare merito ſancti Patres docuerunt connubium, & celatum partum ſcilicet eſſe ex Dei opere, & deluſum dæmonem. Maneat ergo certum ex doctrina Patrum inter Joſephum, & Virginem non tantum ſponſalia, ſed verum, & legitimum interveniſſe connubium. Id quod uno ore pronuntiant ſcholaſtici omnes cum Magiſtro Sententiarum *in 4. diſt.* 30. 10

Illa autem optima videtur eſſe ratio, quia inter Virginem & Joſephum ſaltem ſponſalia fuiſſe inita dubitari non poteſt. Nam *Lucæ*, & *Matth.* 1. appellatur virgo Maria deſponſata, & Joſeph vir ejus. Ergo vel dicendum eſt, etiam matrimonium ſubſequutum, quod intendimus, cum ſponſalia ſint futurarum nuptiarum promiſſio: vel aſſerendum aut ipſos ſibi invicem non ſervaſſe fidem, quam ſibi ſponſalitio contractu obſtrinxerant, aut ſibi mutuo relaxaſſe, quorum quodvis abſurdiſſimum eſt. Optime autem cum præcedenti abſo- 11

luto

ſoto voto conſtitiſſe Virginis matrimonium, liquet ex dictis capite præcedenti, ubi probavimus ſub ea conditione expreſſa caſte viveodi, & ſine ullo ordine & conſenſu in copulam, valide celebrari poſſe matrimonium.

12 Sed his, quæ de ſanctiſſimæ Virginia eum Joſepho matrimooio diximus, obſtara videntur nonnulli Patres, qui indicant non fuiſſe matrimonium. Quidam enim ex illis non audent concedere B. Mariam fuiſſe Joſephi conjugem vere & proprie. Hi ſunt Hilarius *Matth.* 1. Cyrillus Hieroſolymitanus *cath.* 12. *§. Videmus porro*, Chryſoſtomus *hom.* 4. *in Matth.* explicans illud, *Joſeph fili David*, Hieronymus *in c.* 1. *Matth.* in illud, *virum Mariæ*, Deinde quia Gregorius Nyſſenus non audet dicere matrimonium illud ſponſalium rationem egreſſum, oratione in diem natalis Chriſti *colum.* 6. qui etiam cum Bernardo *homil.* 2. *de laudibus Mariæ*, ſuper *Miſſus eſt*, negant Joſephum virum proprie dici. Ad hæc alii negant Beatam Mariam eſſe vere uxorem, ſed tantum ſponſam, hi ſunt Tertullianus *lib. de velandis virginibus, cap.* 6. Epiphanius *hæreſi* 78. Gregorius *homil.* 16. *in Evangelia*. & habetur *c. ſic quippe*, 27. *quæſt.* 2. Item quia Auctor apud Cyprianum in ſermone de Paſſione, Joſephum, inqoit, ſola opinione, non reipſa maritum fuiſſe, & Petrus Chryſologus *ſermone* 175. ſolo nomine eſſe maritum dixit, non conſcientia. Denique quia virgo Maria noo præſens, ſed futura uxor appellatur ab Origene *hom.* 1. *de diverſis*, in illud, *Inventa eſt*, & ab Hieronymo *loco citato*.

13 Sed hæc omnia teſtimonia Patrum facili negotio explicantur, ſi attendamus nomen conjugia, vel uxoris, vel etiam viri apud illos non tantum ſignificare eos, qui legitimo matrimonio juncti ſunt, ſed etiam corruptos, & qoi conſummarunt matrimonium, & in eo ſenſu negaſſe Virgini, & incorruptæ nomen conjugis, vel uxoris, & ſponſam appellaſſe: non quod verum matrimonium non fuerit, ac ratum, ſed quia conſummatum non fuerit. Sic Tertullianus, Hilarius, Auctor ille apud Cyprianum, Cyrillus Hieroſolymitaous, Gregorius Nyſſenus, Chryſoſtomus, Epiphanius, Gregorius Magnus, Chryſologus, & Bernardus. Non ſecus ac Eccleſia aliquando *in Antiphona*, ad *Magnificat* in officio B. Virginis illam vocavit, *innuptam*. Deſpondendi autem verbum pro nubere, & ſponſam pro nupta intelligunt Græci, inter quos Origenes, & etiam Hieronymus: unde inquit Anounciationis tempore futuram putari uxorem, ſcilicet quia vulgus exiſtimabat congreſſurum cum illa Joſephum.

CAPUT XX.

Ea quæ ſpectant ad fines matrimonii, ut valida ineatur, explicantur.

SUMMARIUM.

1 *Tres fines matrimonii ſoboles, communio, remedium concupiſcentiæ.*
2 *In executione nullus neceſſarius, in radice omnes.*
3 *Nullum expreſſe requiri in animo operantis.*
4 *Qui conſenſus in finem requiratur in operante ad eſſentiam matrimonii, & n.* 5.
6 *Nihil contrarium fini matrimonii poſſe intendi. Id explicatur, & n.* 7.
8 *Intentio contraria ſubſtantiæ matrimonii illi obſtat, etiamſi mente retenta.*
9 *Rejicitur diſtinctio Thomæ Sanchez, & n.* 10.
11 *Secus eſt, quando concomitatur tantum intentionem contrahendi.*
12 *Limitatur etiam ad forum interius, & explicatur Pontifex in cap. fin. de condit. appoſ. cum loquitur de conditionibus contra ſubſtantiam,*

1 EX his quæ ſoperius dicta ſunt, non erit difficile ea, quæ de matrimonii fine a Doctoribus dici ſolent, intelligere, & etiam nonnulla corrigere. Conveniunt ergo Doctores omnes duos eſſe matrimonii fines indubitatos, quos licite ſpectare poteſt, qui matrimonium contrahit. Primus eſt ſobolis procreatio, quod bonum prolis appellant. Alter vero mutuum obſequium, & communicatio operum, de quo Ariſtot. 5. *phyſicorum*, *c.* 3. & *lib.* 3. *c.* 3. & alibi. Docet enim hominem magis eſſe animal conjugale, quam politicom, & 1. *politicorum*, *cap.* 1. & *lib.* 1. *œconom. c.* 3. dixit, combinationem maris, & fœminæ eſſe primam ſocietatem, hæc enim eſt aliarum radix, & fundamentum. Addunt etiam tertium finem, ſcilicet remedium coocupiſcentiæ, ſaltem in altero conjuge, hoc eſt, redditionem debiti: an vero etiam in ſe, dicam ſtatim. Quod enim prius in officium naturæ inſtitutum erat, poſtmodum ſublata gratia, & paſſione inſurgente ſactum eſt etiam remedium concupiſcentiæ.

2 Verum iſti fines diverſimode comparari poſſunt cum matrimonio, ut recte notavit Durandus in 4. *diſt.* 31. *q.* 2. *n.* 5. comparari enim poſſunt, aut ſecundum executionem, aut ſecundum obligationem. Secondum executionem quidem nullus eorum eſt finis neceſſarius matrimonii, neque ad ejus rationem pertinet, ut patet diſcurrenti per ſingulos. At vero in radice omnes neceſſarii ſunt. Neque enim aliud eſt matrimonii vinculum, quam jus quoddam radicale, ratione cujus habet dominium in corpus conjugis, ita ut ſi eo utatur, non peccet contra juſtitiam, neque ad alienam accedat contra temperantiam; ſed ſi impeditur voto, erit contra religionem, ſi impotentia, contra aliam virtutem, ut dixi ſupra *cap.* 18. Itaque reddere debitum, vacare generationi, ſeparari a matrimonio poſſunt, & ſimiliter cohabitatio, & obſequia: at vero juris ſive dominii tranſlatio, ratione cujus, ſi accederent, quamvis alio capite impediri, non peccarent contra caſtitatem, neque eſſent injuſti, inſeparabilis eſt a matrimonio, eſt enim ejus eſſentia. Unde qui id in fine propoſito vellet, nollet contrahere, cum nollet id, in quo eſſentia matrimonii conſiſtit, quæ ex *cap.* 18. ſatis intelliguntur, & obſervanda ſunt ad ea quæ dicemus *lib.* 3. *in cap. fin. de condit. appoſ.*

3 Sed cum ſit finis operis, & finis operantis, finis operis, ad quem ipſum opus per ſe ordinatur, vel ejus principiom eſt: operantis vero, qui intenditur ab operante, qui ſæpe eſt idem cum fine operis, quandoque diverſus: certum eſt in primis nullum finem iſtorum requiri expreſſe in animo operantis, cum matrimonium contrahit, ut liquido conſtat, neque enim neceſſe eſt expreſſe intendere prolem, aut remedium concupiſcentiæ, cum valeat matrimonium ſine conſenſu in copulam, ut dixi *cap.* 18. imo & cum oppoſito intento, atque propoſito. Neque etiam neceſſe eſt expreſſe intendere communia obſequia aut ſignificationem illam unionis Chriſti cum Eccleſia, quis enim valide contraheret, ſi hoc neceſſarium eſſet, cum fere nulli occurrat in mentem ea ſignificatio?

4 Dico ergo primo ad eſſentiam matrimonii, ſi illam ſpectemus, ſolum ex parte contrahentis requiri ſive virtualem, ſive actualem intentionem in tranſlationem dominii, ſeu facultatis illius radicalis ad utendum matrimonio, qoi conſenſus tacite dicitur eſſe in copulam, non tacite ex parte operantis, ſed operis, quia jus illud eſt radix utendi mutuo corporibus, ſi alias non impedirentur. Nam qui impeditus voto contrahit, cum hoc jus transferat impeditum voto, & non liberum, ita conſentit in tranſlationem dominii, ut licet in jus illud expreſſe conſentiat, tamen in uſum & copulam non ſolum expreſſe non conſentiat, ſed expreſſe diſſentiat, & ſtatuat, numquam ſe paſſurum a ſuo conjuge cognoſci. Sic optime Gabriel Vaſquez *tom.* 2. *in* 3. *part. diſp.* 125. *cap.* 7. *num.* 78.

5 Secundo dico, ſi qois communi modo contrahat, & ut communiter ſolet matrimonium expeti, ſatis eſt ſi implicite tantum, & in confuſo habeat intentionem celebrandi contractum juxta morem Eccleſiæ conſuetum, & ut modo Chriſtiano celebrari conſuevit, hac enim ſola intentione, & contractus in ratione contractus valet, & etiam in ratione ſacramenti. Ex eo tamen fit, ut qui voto vel impotentia, vel fide prius data impeditus fuerit, cum dominium, & ea tranſlatio corporum maneat impedita, non poſſit ſic contrahere, quia matrimonium communi more contractum, non tantum ex fine operis, quod eſt jus in corpora ad copulam, ſed ex intentione virtuali etiam operantis, eſt in ordine ad copulam: ſed debet contrahere cum intentione oppoſita abſtinendi ab actibus conjugalibus; & alias peccaret in contrahendo, cum neque implicite poſſit ferri in copulam, ut *cap.* 18. explicatum eſt.

6 Tertio dicendum eſt, nihil matrimonii fini contrarium, vel quod in contrarium finem ordinet matrimonium, poteſt intendi a contrahente, alias ſive conjungatur verbis, ſive in mente retineatur contrahentia, irritum redditur matrimonium. Sic docet Henricus de Urimaria *in annotationibus ad Magiſtrum Sententiarum in* 4. *diſt.* 31. *in princ. c.* 2. Richardus *in* 4. *diſt.* 31. *art.* 2. *quæſt.* 1. Waldenſis *de ſacramentis*, *c.* 131. Petrus Soto *lect.* 26. *de matrimonio*, *in principio*. Henriquez *lib.* 11. *de matrimonio*, *c.* 12. *num.* 7. Angelus *de matrim.* 2. *n.* 13. & alii. Nam eo ipſo, non vult matri-

monii naturam, ſi vult illud ordinare in contrarium finem, cum non poſſit ab eo ſeparari finis ipſius contractus.

7 Verum cum matrimonium duobus modis poſſit contrahi, uno modo ſine conſenſu neque actuali, neque implicito in copulam ex parte operantis, ſed potius cum diſſenſu expreſſo; alio modo communiter cum intentione confuſa, vel actuali operantis in copulam, fit ut aliquid poſſit eſſe contra ſubſtantiam contractus matrimonii celebrati uno modo, quod non ſit contra ſubſtantiam matrimonii, alio modo celebrati. Verbi gr. intendere concubitum, & prolem, non eſt contra ſubſtantiam matrimonii, ut communiter celebratur inter potentes: at eſt contra matrimonii ſubſtantiam, quod valide poſſunt etiam impotentes celebrare, ſcilicet ad caſte vivendum, idque præ oculis habendum eſt, ad nonnulla quæ dicemus *lib. 3. de conſenſu conditionato.*

8 Ex his colligitur in primis falli non paucos Doctores, qui aſſerunt univerſe intentionem contrariam ſubſtantiæ matrimonii non irritare, ſi mente retineatur, ſecus ſi verbis exprimatur, cum matrimonium non perficiatur, niſi per exteriora ſigna. Non enim advertunt in hoc contractu non ſatis eſſe conſenſum fictum, ſed eſſe debere conſenſum verum. At ſi objectum vel finis ejus conſenſus eſt ratio contraria naturæ contractus matrimonii, revera non habet ſenſum neceſſarium, quia non habent animum celebrandi eum contractum, cujus naturam ſuo conſenſu deſtruit. Cum ergo conſenſus vere deficiat, quando eſt finis contrarius matrimonii ſubſtantiæ, parum refert an verbis exprimatur, an mente ſolum retineatur. Id quod magis in ſpeciali ſic explicari poteſt. Non vult contrahere matrimonium, qui non vult illud eſſe indiſſolubile, ſed ad tempus, donec aliam meliorem invenerit. Qui ergo eum animum haberet, ſive verbis exprimeret, ſive mente retineret, nihil ageret ex defectu conſenſus: is enim quem habet, repugnat omnino conſenſui neceſſario ad matrimonii valorem. Similiter ſi eo animo contraheret, ut revera non eſſet obligatio ſervandi fidem, ne transferretur jus ad utendum corpore, vel ad vacandum actibus conjugalibus, ſive verbis exprimeret, ſive mente retineret, nihil efficeret. Quia cum matrimonium conſiſtat in translatione ejus facultatis, cui neceſſario conjuncta eſt ea obligatio ſervandi fidem, qui eo modo conſentiret, vel eum finem ſpectaret, proculdubio deſtrueret naturam conſenſus neceſſarii ad matrimonium, ut recte notat Thomas Sanchez *lib. 2. de matrimonio, diſp. 19. qu. 2. n. 12.* & conſtat ex dictis ſupra *cap. 18.*

9 Secundo colligitur nullius momenti eſſe diſtinctionem, qua utitur in præſenti Thomas Sanchez *q. citat. n. 11.* inquit enim: Si finis matrimonii veſtiatur conditione contraria bono ſacramenti: verbi gratia, donec alteram inveniam, invalidum eſſe, ſive retineatur mente, ſive verbis exprimatur, nam eo ipſo non vult celebrare matrimonium indiſſolubile. At vero ſi habeat intentionem matrimonium valere, ſi non exprimat verbis, & in pactum deducat, ſed mente retineat. Hæc quidem diſtinctio mihi non probatur. Nam ſi ſemel demus conditionem eam eſſe contra ſubſtantiam matrimonii, parum refert, an mente retineatur, an exprimatur verbis: nam quovis modo deeſt conſenſus neceſſarius, & adeo conſenſus omnino contrarius illi, qui requiritur ad matrimonium, cum ſit conſenſus iſte celebrandi contractum diverſæ rationis, atque contrariæ omnino ſubſtantiæ. Si ejuſmodi conditiones ſolum jure poſitivo excluderentur a contractu matrimonii, verum eſſet eas tantum verbis expreſſas vitiare. Sic enim ſubjacent foro Eccleſiæ, cum non judicet Eccleſia de occultis, neque habeat poteſtatem in actus internos: at cum ſint contra ſubſtantiam contractus, eo ipſo jure repelluntur, quo conſtat eſſentia, & ſubſtantia contractus, & ea ſit ex jure naturali, ut dixi ſupra capite ſecundo, jure quoque naturali repelluntur hujuſmodi conditiones a contractu. Unde ſive mente retineantur, ſive exprimantur verbis, pariunt eundem effectum. Quis hoc neget?

10 Sed explicemus iſta minutius diſcurrendo per eas conditiones, quas contra ſubſtantiam matrimonii dixit eſſe Thomas Sanchez. Et quidem de ea, quæ eſt contra bonum ſacramenti, facile admittit, videt enim aperte ita cum natura matrimonii pugnare, ut ſi quis ſub ea conditione conſentiret, revera non haberet conſenſum ad matrimonium neceſſarium. Idem dicendum de iſta conditione, *ſi generationem prolis evites*, ſi recte intelligatur. Nam tribus modis poteſt ea conditio intelligi, vel enim poteſt evitari proles negative, id eſt, abſtinendo ab uſu conjugii; & hoc ſenſu neque mente retenta, neque expreſſa nocet, ut dictum eſt *c. 18.* imo poteſt de ea eſſe pactum, & conſtat etiam in his qui poſt votum contrahunt, cum animo utrique non ſe copulandi. Poteſt etiam vitari contrarie inducendo ſterilitatis venena, vel foras emittendo ſemen, & hujuſmodi conditio refert matrimonium ad finem contrarium, cum finis operis, id eſt, contractus matrimonii etiam ſine intentione operantis, ſit proles, & via ad generationem. Quare qui eo modo, & non alio conſentire vult, non ſolum habet alium finem in matrimonio, ſed contrarium fini illi, ſi quidem cum eo fine, eo ipſo, quod ille conſentit in eum contractum ſub eo fine evitandi generationem per actum contrarium, non habet conſenſum ad contractum matrimonii neceſſarium; & ex conſequenti, ſive retineatur in mente, ſive exprimatur verbis vitiat matrimonium. Idem manifeſte patet intentione contraria bono fidei, ſcilicet, *ſi ex quæſtu te adulterandam tradideris*, ſi ea juxta mentem Pontificia explicetur. Poteſt enim duobus modis intelligi. Primo, ſi ſine injuſtitia mea te adulterandam tradideris. Hic ſenſus plane evertit naturam matrimonii, vult enim contractum, ex quo non oriatur obligatio fidelitatis. Unde & in hoc ſenſu etiam ipſe Thomas Sanchez admittit etiam mente retentam vitiare. Secundo modo poteſt intelligi, ut ſenſus ſit, dummodo quamvis cum injuſtitia mea tuum corpus tradas cui voluero, & commiſcearis illis. Et in hoc caſu vel hæc tantum eſt turpis conditio, quæ non eſt contra ſubſtantiam & fidem, hoc eſt, obligationem fidelitatis, & ſic non vitiat etiam expreſſa, habetur enim pro non adjecta: aut ſi revera eſt contra ſubſtantiam, quia refert matrimonium ad finem contrarium, in quo uxor unius tantum debet eſſe, & non uſus corporis communis, quamvis mente retineatur nocet. Non enim deſtruit contractum ex diſpoſitione juris poſitivi Eccleſiaſtici, ſed naturali, atque adeo eodem jure repellitur. Unde & in foro interno validum non erit matrimonium ex defectu conſenſus neceſſarii habentis eum finem, & non aliter contrahentis.

Notanter hactenus diximus vitiare eas conditiones 11 mente retentas contractum matrimonii, quando habentur pro fine conſenſus, eo enim ipſo diximus deficere conſenſum neceſſarium. At ſi ea quæ his conditionibus continentur contrariis bono prolis, & fidei, & ſacramenti, proponat quis facienda, actu concomitante conſenſum; ita ut conſenſus matrimonii non nitatur illis, valet etiam in foro interno. Quia aliud eſt non conſentire niſi ſub ea conditione intenta, & illi expreſſe niti; aliud vero conſentire, cum propoſito tamen non implendi id quod debetur proli, & fidei, vel ſacramento, neque enim ad obligationem contractus neceſſarius eſt animus adimplendi.

Dixi etiam in foro interno vitiare matrimonium, 12 quamvis mente retineantur, quia in foro exteriori, ubi non conſtat de intentione & aſſenſu, validum judicabitur, niſi exprimantur illæ conditiones, & deducantur in pactum, ſive ſint contrariæ bono ſacramenti, ſive fidei & prolis. Ratio autem quæ movet Pontificem in dicto *cap. fin. de condit.* ut dicat illas conditiones eſſe contra ſubſtantiam, & omnino vitiare matrimonium, ea eſt. Quia revera ex adhibitione earum conditionum indicat defuiſſe conſenſum in contractu matrimonii, qualem exigit natura contractus, qui quidem non datur in conditione turpi vel impoſſibili. Id autem ex eo colligit, quia per illud pactum expreſſa conditione vult naſci obligationem, qua uterque tenetur ad illam adimplendam. Et quamvis ex pacto turpi alias nulla naſcatur obligatio, attamen eo ipſo quo illi voluerunt obligari ad non ſervandam fidem, ad impediendam generationem, voluerunt non obligari matrimonio, quia matrimonium eſt radix obligationis omnino contrariæ, ſcilicet & ſervandi fidem, & non impediendi generationem. Impoſſibile autem eſt eundem animum operantis ſimul ferri in contrarias omnino obligationes. Quare eo ipſo, quo iſti expreſſis illis conditionibus, voluerunt naſci, & ſequi ex ſuo pacto obligationem illam ſervandi, noluerunt ex matrimonio naſci obligationem faciendi contrarium, cum illæ obligationes ſint impoſſibiles: & ex conſequenti fuit animus omnino contrarius ſubſtantiæ matrimonii, atque adeo invalide contractum eſſe indicat merito Pontifex. Conſonat Auguſtini ſententia *in c. ſolet 32. quæſt. 2. & lib. 2. de moribus Man. cap. 18.* ubi eorum matrimonium ex conſenſu excludente procreationem liberorum dicit non eſſe matrimonium. Inquit itaque: *Nuptiæ autem ut ipſæ nuptiales tabulæ clamant, liberorum procreandorum cauſam ea marem fœminamque conjungunt. Quiſquis ergo procreare liberos, gravius quam concumbere dicit eſſe peccatum, prohibet atque nuptias; & non jam uxorem, ſed meretricem fœminam facit, quæ donatis ſibi certis rebus viro ad explendam*

ejus

ejus libidinem jungitur. Si enim uxor eſt, matrimonium eſt. Non autem matrimonium eſt; ubi datur opera, ne ſit mater, non igitur uxor. Hæc Auguſt. Merito quidem ſenſit Auguſtinus a Manichæis non celebrari matrimonium, quia non aderat conſenſus in eum contractum, qui ordinaretur in ſuſceptionem liberorum. Quod ex natura rei non reperitur in adhibitione aliarum conditionum turpium, ut *ſi furtis meis conſenſeris*. Quia ex matrimonio non naſcitur obligatio evitandi furtum aut homicidium. Conditio autem impoſſibilis ſive retenta, ſive expreſſa ideo vitiaret jure naturali; non quia eſſet animus contrarius ſubſtantiæ matrimonii, ſed quia nullus eſſet conſenſus. Sed hæc latius proſequemur infra *lib.* 3. His ergo caſibus exceptis quicumque alius finis addatur, non redditur invalidum matrimonium.

CAPUT XXI.

Qui fines reddant tantum illicitum contractum matrimonii.

SUMMARIUM.

1 *Ex fine vitandi fornicationem non eſſe licitum contrahere matrimonium quorundam opinio eſt.*
2 *Alii ſub diſtinctione explicant.*
3 *Rejiciuntur tam iſti, quam illi.*
4 *Nullum eſſe peccatum contrahere ex eo fine.*
5 *Licere ex eo fine, & contrahere, & accedere ad uxorem contra diſtinctionem Simonis de Caſſia.*
6 *Explicatur prædicta ſententia, & frequenter interveniens peccatum ob delectationem quomodo intelligendam, & num.* 7.
8 *Explicantur teſtimonia Auguſtini, Fulgentii, Baſilii, Chryſoſtomi, Clementis Alexandrini, c.* 9. & 10.
11 *An ſit peccatum contrahere voluptatis gratia, exponitur non eſſe peccatum ex genere ſuo.*
12 *Explicatur Chryſoſtomus.*
13 *Non eſſe veniale peccatum contrahere ob pulchritudinem, & divitias.*
14 *Egregium teſtimonium Chryſoſtomi de fine ſpectando in matrimonio.*

1 DE nonnullis finibus diſputari ſolet, an licite & ſine peccato adhibeantur matrimonio contrahendo. Et quidem ſi ex fine prolis, aut ſignificationis, aut humanæ communicationis contrahatur matrimonium, licitum eſſe dubitari non poteſt, de quibus etiam nonnulla dicam infra *lib.* 10. At an ex fine vitandi fornicationem, aut ob remedium concupiſcentiæ licite contrahatur, & ſine ulla culpa, non conveniunt Doctores. Nonnulli enim exiſtimant contrahere ſolum ob fornicationem vitandam eſſe ſaltem veniale peccatum. Sic videtur docere Magiſter *in* 4. *diſt.* 31. *c.* 4. D. Thom. *in Additionib. q.* 49. *art.* 5. Petrus Soto *lect.* 16. *de matrimonio.* Scotus *in* 4. *diſt.* 26. *q. unica, in fine partis principalis*, dicit eſſe permiſſum, ut minus malum. Mai. ronius *d. q.* 1. ſentit etiam eſſe culpam. Fundamenta eorum adducam ſtatim.

2 Alii ſub diſtinctione reſpondent. Thomas de Argentina dicit hanc Divi Thomæ ſententiam ſic eſſe intelligendam, ut quando eſt conjux in periculo pollutionis, ſive fornicationis, & ita petit ab uxore ne cogatur ab alio petere, non eſſe peccatum, ut docet Div. Thom. Unde contrahere ob vitandam fornicationem in ſimili periculo licitum erit, & abſque peccato fiet. Alii aliter diſtinguunt, dicunt enim quando poſſibilis eſt finis prolis, peccatum eſſe veniale, ſi contrahunt ob vitandam fornicationem, quia poſſibili fine primario, pervertit ordinem rationis, ſi intendat ſecundarium, & minus principalem. At cum non eſt poſſibilis, ut in ſenibus, & ſterilibus non eſt peccatum veniale, quia tunc non eſt poſſibilis finis prolis in operante. Sub hac diſtinctione reſpondet Thomas Sanchez *lib.* 2. *diſp.* 29. *n.* 26. Paludanus *in* 4. *diſt.* 30. *qu.* 2. *art.* 3. Antoninus 3. *part. tit.* 1. *c.* 19. §. 8. & alii.

3 Sed mihi diſtinctiones iſtæ inutiliter videntur adhiberi. Nam in primo caſu ſi nullum fornicationis eſt periculum, numquam accedit animo vitandi fornicationem, cujus neque minimus rumor eſt, ſed accedit ſine dubio gratia voluptatis, vel ut expleat potius libidinem cum illa, quam ut fornicationem cum aliena vitet. Is enim qui ſe fragilem ſentit, ſi ſæpius conveniat, eſt quia ſemper ſibi putat periculum imminere etiam in levi occaſione præſenti. An vero ex fine delectationis peccet, dicam ſtatim. Neque ſecunda diſtinctio ſolidum mihi videtur habere fundamentum, ut ſtatim videbimus.

Quare mihi perſuadeo nullum eſſe neque mortale, 4 neque veniale peccatum in ea voluntate contrahendi, ſic docet Baſſolis *in diſt.* 26. *quæſt.* 1. *art.* 1. Gabriel. *qu.* 1. *art.* 3. *dub.* 2. Jacobus Almainus *qu.* 1. Henricus de Urimaria *in Annotation. ad Magiſtrum Sententiarum, diſt.* 32. *cap.* 1. inclinat Viguerius *c.* 16. *de inſtitut. Theolog. verſ.* 2. Durandus *diſt.* 30. *quæſt.* 3. Covar. 2. *part. de matrimonio, cap.* 1. §. *unico, n.* 7. Ægidius *diſp.* 15. *dub.* 2. *concluſ.* 3. & alii teſte Petro Soto *loco citat.* Petrus Greg. *dict. lib.* 9. *cap.* 6. *a num.* 2. Et in primis probari videtur teſtimonio Apoſtoli 1. *Cor.* 7. ibi, *Propter fornicationem unuſquiſque uxorem ſuam habeat, & unaquæque ſuum virum.* Ecce ſine appoſitione alterius finis conſuluit Apoſtolus propter fornicationem vitandam habere uxorem. Neque his obſtat quod addit: *Hoc ſecundum indulgentiam dico, non ſecundum imperium.* Indulgere enim ibi non eſt veniam dare pro culpa, ſed concedi aliquid debere, vide Juſtin. Cornelium, Eſtium, & Salmeronem. Secundo probatur ratione, quam inſinuavit Scotus, & Supplem. Gabrielis *loco citat.* Quia Deus dereliquit hominem, & ſua ſibi, in quibus non obligavit ipſum ſibi. Poteſt ergo homo corpus ſuum transferre in aliam, ut ſic eo bene uti poſſit cum ſua, cum is peccare prohibitus ſit a Deo cum non ſua. Ergo facta translatione poteſt uti ex eo fine, ſicut qui emit rem aliquam, ut recte ea utatur aliquo uſu ex multis, ad quos ordinari poterat: ſolumque fiet, ut ſit uſus minus bonus ex eo fine, non vero malus. Deinde probo ſimul, & explico prædictam ſententiam. Quia ſi velle contrahere matrimonium ob fornicationem vitandam eſſet malum, ideo eſſet, vel quia objectum illius ſcilicet vitatio fornicationis eſt malum, hoc autem dici non poteſt, ut planum eſt. Vel quia vitatur medio illicito, ut cum quis dat eleemoſynam ex furto. Et neque hoc dici poteſt, ut conſtat, quia matrimonium licet, & actus meritorius eſſe poteſt, ut dixi ſupra *c.* 2. Quare ea vitatio fornicationis non intenditur malo medio, licet intendatur minus bono. Melius enim eſſet continere, & jejuniis, pœnitentiis, afflictione corporis ac orationibus vitare. Vel denique malum eſt; ex eo quod præponitur fini principaliori, ſcilicet contrahere propter prolem. Sed neque hoc dici poteſt. Nam vel contrahens ita ſe habet in contrahendo, ut excludat primum finem actu vel habitu, & alias contrahit in ordine ad copulam, & ſic non dubium eſt committi peccatum non tantum veniale, ſed etiam mortale, ut docet idem Thom. citatis aliis *ib. d. n. fin. concl. alt.* neque de hoc dubitat aliquis: vel implicite tendit in prolem, quæ eſt finis, ut iſti dicunt, primarius operis, & contractus, explicite tamen in finem ſecundarium. In hoc autem ego non video, quæ inordinatio ſit, aut qua lege teneatur, quod ſi expreſſe vult unum, expreſſe etiam velit alium, cum re vera non præponat, ſed tendat implicite in prolem, quia ad eam primo ordinatur ea traditio, expreſſe vero in vitandam fornicationem, quia ad eam ordinatur matrimonium in remedium. Favet his Auguſt. *in c. ſolet* 32. *qu.* 2. ubi connubium contractum propter vitandam incontinentiam, & validum cenſet, & non reprehendit, dummodo non excludat prolis generationem. Præterea, ut ex Viguerio conſtat, oppoſitæ ſententiæ Doctores fatentur, ad vitandam fornicationem in altero conjuge licite poſſe contrahi, cur ergo non licebit ad vitandam fornicationem in ſe cum multo magis teneatur ſuæ ſaluti conſulere? Præceptum enim de ſalute ſpirituali proximi non eſt primariæ, ſed ſecundariæ obligationis, de propria enim eſt primaria obligatio. Idque magis adhuc oſtendo, ex eo quod concedunt, ſi enim ita contrahit, ob vitandam fornicationem alterius, ut expreſſe aut virtualiter excludat finem alterum ſcilicet prolem, etiam is peccabit mortaliter; ſi autem implicite in ipſa traditione communi modo facta feratur in prolem, explicite in redditionem debiti non peccat, neque ob id dicitur præponere finem ſecundarium primario; ergo idem in præſenti: prior enim & potior eſt obligatio vitandi peccatum in ſe quam in alio. Adde non alium eſſe animum contrahendi in ſenibus, & ſterilibus, quos tamen ipſi a peccato excuſant: ſenes enim & ſteriles non excludunt finem primarium: & quamvis expreſſe ferantur in remedium concupiſcentiæ, & vitationem fornicationis, attamen implicite per ſe feruntur in finem contractus, & traditionis illius, licet per accidens impeditum, quandoquidem non repellunt actu ſuo conſenſu finem illum. Recte Ægid. *diſp.* 15. *dub.* 2. *c.* 13. docet ex nullo cap. colligi obligationem eſſe utendi re ex fine magis præcipuo, quando alii etiam honeſti fines ſunt.

5 Ex his colligo non recte noſtrum Simonem de Coſſia *lib. 15. de juſtit. Chriſtiana*, docuiſſe licitum quidem eſſe uxorem agnoſcere propter vitandam fornicationem, non vero licitum eſſe ducere ex eo fine, & ideo expendit Apoſtolum dixiſſe, *unuſquiſque uxorem ſuam habeat*, non *ducat*, quia ducere ob eum finem non poſſet, ductam vero ex fine cognoſcere liceat. Si enim hic eſt finis honeſtus actus, erit etiam & finis honeſtus contractus, qui ad eum actum ordinatur.

6 Ex hac conſideratione, ac ratione colliget aliquis longe diverſam eſſe rationem de fine voluptatis, & delectationis. Si enim quis contraheret ex fine, ut delectationem ſequeretur, quæ eſt in actu conjugali, expreſſe nihil cogitans de alio fine, neque expreſſe excludens, peccaret quidem peccato veniali, eo quod delectatione abuteretur, quatenus eam intenderet ut finem, in quo ſiſteret. Delectatio enim non eſt finis, ſed medium, quo Deus voluit ad actum conjugalem invitare, ut & vitaretur concupiſcentia, & proles ſequeretur. Quia ergo pervertit ordinem medii & finis, eſt peccatum; veniale autem eſſe videtur, quia non apparet tanta deformitas, quæ peccati mortalis rationem attingat, niſi eo modo, quem ſtatim explicabo appetatur voluptas. Sic ſentit Durandus *in 4. diſt. 31. q. 3. n. 5.* Viguarius *loco citato, verſ. 2. in fine*, & Henricus de Urimaria *loco cit.*

7 Verum ego hanc ſententiam, quæ eſt communis, ita explicandam exiſtimo, ut in fine ejus voluptatis peccatum reperiatur moraliter loquendo, & ut in plurimum, ſive per accidens. Quia raro accidat, ſine peccato exerceri actum illum propter vehementiam voluptatis; at ex genere ſuo non videtur eſſe aliquod peccatum in eo quod quis velit expreſſe, non cogitando expreſſe, percipere delectationem, & voluptatem licitam. Id quod docuit Jacobus Almainus *in 4. diſt. 26. q. 1. in fine*, ubi hæc habet: *Nam temperantia eſt virtus circa delectationes guſtus, & tactus, & caſtitas habet moderari illas paſſiones, ſive delectationes tactus moderari, id eſt, ad quoddam temperamentum, & medium reducere. Et virtus quæ eſt circa paſſiones, inclinat ad fugiendum paſſiones exceſſivas, & ad capiendum paſſiones mediocres. Nam qui nullo modo vellet paſſiones habere, eſſet inſenſibilis. Ergo cum caſtitas incliuet ad mediocriter percipiendum paſſiones mediocres, tunc actus capiendi cum qua capiendæ ſunt, eſt actus virtutis conjugalis. Ergo velle mediocres capere, cum quo oportet, & ubi oportet, talis actus non eſt malus, ſed potius bonus. Item delectari cum uxore non eſt malum, alias quilibet cognoſcens uxorem peccaret: etſi non ſit malum, non eſt prohibitum, quod habeatur illa volitio, cum non feratur circa aliquod prohibitum. Ergo non eſt mala ex objecto, & non habet circumſtantiam malam finis, quia ſuppono, quod non referatur in malum finem alium. Ideo non eſt actus malus. Nam quod eſt per ſe malum, non poteſt bonum fieri etiam propter bonum finem, & velle delectari cum uxore non eſt malum ex objecto tunc, ad minus eſt indifferens ex objecto: ergo ſi tale velle non ſit aliqua mala circumſtantia circumſtantionatum, talis actus non erit malus, & per conſequens non oportet neceſſario, quod omnis actus, quo vult actum exercere cum uxore gratia delectationis percipiendæ, dummodo non conſtituat delectionem tamquam ſupremum finem, ſit malus.*

8 Addi tamen debet, quod prudenter ſubjicit Almainus, eſſe exceſſum in tali actu propter vehementiam delectationis: atque ob hanc cauſam ſæpe Auguſtinus affirmat in uſu conjugii eſſe venialem culpam in Enchirid. c. 78. *Putari poſſet non eſſe peccatum miſcere conjugi non filiorum procreandorum cauſa, quod eſt bonum nuptiale, ſed carnalis tantum voluptatis, ut fornicationis, ſive adulterii, ſive cujuſquam ulterius immunditiæ mortiferum malum, quod turpe eſt etiam dicere, quo poteſt tentante Sathana libido pertrahere, ſed continentiam devitet infirmitas. Poſſet ergo, ut dixi, putari hoc non eſſe peccatum, niſi addidiſſet Apoſtolus, hoc autem dico ſecundum veniam, non ſecundum imperium. Quis autem jam eſſe peccatum neget, cum dari veniam facientibus Apoſtolica auctoritas fateatur.* Et l. de bono conjugali, c. 6. *Conjugalis*, ait, *concubitus generandi gratia non habet culpam, concupiſcentiæ vero ſatiandæ, ſed tamen cum conjuge propter fidem tori venialem habet culpam.* Alia etiam ex Auguſtino, & Hieronymo habet Magiſter Sententiarum *in 4. diſt. 31. cap. 4.*

9 Ob eandem rationem dicta accipi debent, quæ habet Fulgentius epiſt. 1. cap. 3. *Conjugalis poteſtatis inculpabilis eſt uſus officio gignendi divinitus attributus, ſi juſtitiæ terminum tranſgrediens libidinoſus non permittatur exceſſus. Juſtitia vero utendi conjugio hæc eſt, ut non explendæ libidinis, ſed ſubſtituendæ prolis obtentu ſibi conjuges congruo tempore miſceantur. Hic ergo quæri debet ex nuptiis fructus, ut cohibendus ſit lubricæ voluptatis exceſſus:* Chryſoſtomus *hom. 11. in Epheſ. & hom. 5. in 1. ad Theſſal. Propter vitæ communionem, puerorum procreationem puella adjuncta eſt viro, non turpitudinis, riſuſque gratia*, Baſilius *lib. de Virginitate*: *Quid eſt in Domino Auctore 1. Cor. 7. non ut vile mancipium voluptatibus carnis ad coitum pertrahi, ſed judicio, & commodioris vitæ ratione nuptias eligere.* Clemens Alexandrinus *Stromatum 2. Matrimonium propter liberos, non propter voluptatem eſſe debet, ideoque Menander, ad ſeminandos ajebat liberos tibi meam trado filiam.* Et omnino ſapienter Plato *lib. 9. de legibus*, matrimonia ineunda dicit, ut relinquat quis liberos, qui diis ſerviant pro ſe. Ruſumque paulo poſt: *Oportet*, inquit, *parentes gignere, & educare liberos, qui vitam tanquam lampadem poſteris tradant, ut ſint ſemper aliqui Deum colentes juxta ipſius legem.*

Hæc quidem & ejuſmodi multa alia ob eam rationem dicta ſint, quia ut plurimum ex vehementi voluptate peccatum aliquod veniale cum uſu conjugii copulatur, quod accidentale eſt, alias ſi per ſe eam deformitatem, licet venialem haberet, non potuiſſet eſſe licitus contractus matrimonii, cum nulla poſſit eſſe obligatio ad culpam venialem. Unde viros ſanctiſſimos conjugatos legimus etiam in illo lubrico puriſſimos extitiſſe. De B. Virginis parentibus Joachim, & Anna apud ſanctam Brig. *lib. 1. revel.* c. 9. hæc leguntur; *Et cum ſibi nuntiatum eſſet ab Angelo, quod Virginem parerent, unde ſalus mundi procederet, magis voluiſſent mori, quam carnali amore commiſceri, & voluptas in eis mortua erat. Pro certo dico tibi, quod ex charitate divina, & verbo Angeli annuntiantis convenerunt carne, non ex concupiſcentia aliqua voluptatis, ſed contra voluntatem ſuam ex divina dilectione.* Hæc *ibi*. Ea puritas decebat formationem ſanctiſſimæ Dei Genitricis corporis. 10

Verum Franciſcus Maironius *in 4. diſt. 26.* exiſtimat eſſe peccatum mortale accedere ad uxorem ſolius voluptatis gratia, & ex eodem fine velle contrahere. In hanc ſententiam inducitur illo *Tobiæ 6.* ubi Angelus Tobiæ juveni reluctanti nuptias cum Sara, eo quod qui illam duxerant in ipſa prima nocte mortui aſſent, hæc dicit: *Hi namque qui conjugium ita ſuſcipiunt, ut Deum a ſe, & ſua mente excludant, & ſuæ libidini ita vacent, ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus, habet poteſtatem dæmonium ſuper eos.* Quibus indicatur peccatum mortale eſſe accedere ad uxorem, vel contrahere matrimonium voluptatis gratia. Sed reſpondeo illis verbis eos notari, qui voluptatem pro ſupremo fine habent. Quia, ut inquit Jacobus Almainus *loco citat.* tanto impetu fertur in delectationem, ut ex affectu ſuo eodem modo delectaretur cum quavis, in hoc enim peccatum mortale eſſe nemo dubitat. Et ſimiliter de illis dictum, qui finem etiam generationis, & prolis excludant, abhorrent, potiorem ducentes voluptatem. Sicut & ex eadem ratione Manichæorum matrimonia reprehendit Auguſt. *lib. 2. de Moribus Manich.* c. 18. quia liberorum procreationem excludebant ſolam voluptatem ſectantes: *Nonne vos eſtis, qui nos ſolebatis monere, ut quantum fieri poſſet, obſervaremus tempus, quo ad conceptum mulier poſt genitalium viſcerum purgationem apta eſſet, eoque tempore a concubitu temperaremus, ne caro anima implicaretur. Ex quo illud ſequitur, ut non liberorum procreandorum cauſa, ſed ſatiandæ libidinis habere conjugium cenſeant.* Hæc Auguſt. Idque etiam indicat comparatio illa, qua equis & mulis ſimiles eſſe perhibentur. Equus enim, ut ait Ariſtot. *lib. 6. de hiſtoria Animalium*, c. 22. ſalaciſſimum animal tam marium, quam fœminarum, & ut habet Græcorum interpretatio, illæ fœminæ filiæ Diomedis impudiciſſimæ equi dictæ ſunt, unde locus fuit fabulæ de Diomedis equis. Eadem comparatio apud Jeremiam *cap. 5. verſ. 7. & 8.* Mulus etiam intemperans animal cum ſit, ſterile tamen eſt, adeo ut prodigii loco habitus ſit mulæ partus, ut habet Plinius *lib. 8.* c. 44. Quare ex eo loco nihil contra noſtram communemque ſententiam efficitur. 11

Atque hoc ſenſu intelligendus Chryſoſtomus hom. 22. in Geneſim: *Non enim ob deſiderium procreandorum filiorum conveniebant, ſed ob voluptatem, & intemperantiam, concupiſcentia illos in hanc immerſit perniciem, pulchritudo aſpectus, & ſcortationis, & intemperantiæ eis occaſio fuit, & neque hoc contentus addit: ſumpſerunt ſibi ipſis uxores de omnibus, quas elegerunt, quod etiam magnam illorum intemperantiam inſinuat, quod a pulchritudine victi ſunt, & frænum imponere inordinatæ concupiſcentiæ ſuæ non valuerunt, ſed ſpectando capti, ſubmerſique ſunt, & ob id ipſum hoc opus indignos ſe facere, quorum Deus ſuperne curam ageret.* Hæc Chryſoſtomus. 12

Ex his etiam, quæ dicta ſunt, colligi poteſt, quid ſentiendum ſit, cum quis contrahit ob pulchritudinem 13

vel

vel divitias. Et quidem non eſſe peccatum mortale fateantur omnes, niſi eſſet ita effrænatus appetitus pulchritudinis, ut etiamſi non eſſet nant, ex affectu quem habet, ea potiri vellet. De hoc enim non eſt dubium. Verum meo judicio, neque eſt veniale peccatum. Sic docet Soto *in 4. diſt. 20. quæſt. 1. art. 2. concl. 3.* & olim Major *in 4. diſt. 26. quæſt. 3. concl. 1. & 2.* quos immerito Thomas Sanch. *lib. 2. diſp. 29. quæſt. 3. n. 21*, Inclinat etiam in hanc ſententiam Innocentius *in c. juvenis, de ſponſalibus, num. 3.* Ratio, quæ me movet eſt eadem. Quia intendere pulchritudinem illam, vel divitias, vel generis nobilitatem ex ſe non eſt malum, ut conſtat, neque ex medio per quod intenditur, ſcilicet per contractum matrimonii, dum neque actu, neque habitu ex animi diſpoſitione excludit alios fines matrimonii. Quare in eo qui ſic contrahit, numquam hæc habent rationem totalis finis; finem enim totalem habere non poſſet, niſi actu vel habitu excluderet fines matrimonii, ſed tantum habent rationem cauſæ impulſivæ, in quam expreſſe fertur; implicite autem in ipſos fines operis, & contractus; quandoquidem vult traditionem illam, & communicationem obſequiorum & prolem: implicite autem tendere in eos fines, explicite in alios, qui ex ſe mali non ſunt, nulla inordinatio eſt.

14 Sed concludamus hæc omnia eleganti teſtimonio Chryſoſtomi *tomo 6. homil. Quales ducendæ ſint uxores*, ex quo conſtabit, & non eſſe peccatum contrahere ob vitandam fornicationem, & quomodo & quando vitium ſit contrahere ob divitias, & pulchritudinem, tunc ſcilicet cum nihil aliud in uxore ſpectatur, ſed aliæ uxoris potiora bona poſtponuntur, Sic igitur habet columna mihi 19. *Ante omnia diſce, quænam fuerit cauſa conjugii, & quamobrem in communem vitam introductum ſit, nec quidquam requiras amplius. Quæ igitur fuit cauſa conjugii, & cur illud datum eſt divinitus? Audi Paulum dicentem. Ad vitandas autem ſcortationes quiſque ſuam uxorem habeat. Non dixit ut evitetur paupertas, & parentur divitiæ, ſed quid? Ut ſcortationem evitemus, ut moderemur concupiſcentiam, ut vivamus ſobrie, ut Deo placeamus contenti uxore propria, hoc nobis affert conjugium, hic ejus fructus, hoc inde lucrum eſt. Cave igitur omiſſis pauciorìbus ſceleris, quæ minoris ſunt pretii. Mens enim ſobria longe præſtat divitiis. Hoc enim in conjugio ſpectandum eſt, maxime ut peccatum effugiamus, ut immunes ſimus a ſcortationibus: in hoc quærendæ ſunt nuptiæ, ut ad vitam pudice degendam nos adjuvent. Quod ita demum futurum eſt, ſi talis ſponſa contigerit, cujus reverentia nos ad temperantiam, & probitatem redigat. Corporis enim pulchritudo niſi conjunctam habeat virtutem animi, poterit quidem maritum uſque ad decem aut viginti trigintave dies capere, ſed eandem vim non obtinebit ulterius, quod incentivum illud amoris vaneſcat detecta malitia. Atque animi pollens pulchritudine, quo magis temporis proceſſu generoſitatem ſuam approbant, acriori flamma urunt maritorum pectora. Hoc pacto ubi fervida & germana innaſcitur benevolentia, omne ſtupri genus exulat, & ſic amanti uxorem ne in mentem quidem venit voluptas, niſi legitima, immanenti amoribus propriis, & per pudicitiam captanti favorem cæleſtis numinis, cujus auſpiciis, & benevolentia inter conjuges ſit perpetua, & facilius adminiſtretur res domeſtica.* Et hæc de hoc libro.

LIBER SECUNDUS.

DE MATRIMONII

Cauſa efficienti, *id eſt*, DE CONSENSU ABSOLUTO ſecundum ſe.

Explicata jam eſſentia matrimonii, & quatenus contractus, & quatenus ſacramentum eſt, explicemus oportet ejus, ut contractus eſt, cauſam efficientem, hoc eſt, conſenſum. In quo argumento multa ſunt difficilia, & explicatu digna. Cumque conſenſus iſte debeat exprimi exterius, explicabimus etiam quibus ſignis manifeſtandus ſit, tam ab ipſo contrahente, quam ab aliis, qui ejus vice contrahunt.

CAPUT PRIMUM.

Ad matrimonium non requiri parentum conſenſum, ſed ſolum contrahentium.

SUMMARIUM.

1 *Proponitur quod explicandum eſt.*
2 *Poſt Tridentinum valere matrimonia filiorum ſine conſenſu parentum, certum eſſe.*
3 *Ante Tridentinum multo tempore valuiſſe, etiam certum.*
4 *Probatur ex Nicolao I. Innocentio III. Lucio III. & Concilio Colonienſi.*
5 *Antiquiori jure Eccleſiaſtico valuiſſe quorundam ſententia eſt, ſed oppoſita verior. Probatur primo ex Evariſto.*
6 *Ex Concilio Colonienſi.*
7 *Rejicitur interpretatio Bellarmini.*
8 *Eandem uſu receptam conſuetudinem fuiſſe apud Africanos ex Tertulliano,*
9 *Apud Græcos ex Baſilio.*
10 *Et Theodoro Balſamone.*
11 *Idem tempore Baſilii in Italia receptum varie probatur.*
12 *Veroſimile fit tunc uſu receptum ex duobus.*
13 *Qua ratione tale matrimonium diceretur voluntarium.*
14 *Valde hanc ſententiam diſtare ab hæreticorum noſtri temporis errore.*
Baſilii Ponti de Matrim.
15 *Jure civili filiis emancipatis licuiſſe nuptias ſine parentum conſenſu.*
16 *Jure civili prohibitas nuptias filiis familias ſine conſenſu patris, aut ejus, in cujus poteſtate eſt.*
17 *Et ſine conſenſu ejus, in cujus poteſtatem erat recaſurus.*
18 *Explicatur textus in l. ſi nepotem ex alio 3. D. de ritu nupt.*
19 *Diſcrimen jure civili inter nepotis, & neptis nuptias.*
30 *Specialis diſpoſitio juris civilis in nuptiis filiarum.*
21 *Jure civili matrimonia filii familias, ſine parentum conſenſu nulla fuiſſe verior opinio.*
22 *Ea opinio vera ante copulam: at poſt, non potuiſſe diſſolvi a parentibus, ſed valuiſſe.*
23 *Vindicatur ea civilis diſpoſitio a reprehenſione Cujacii, & Gothofredi.*
24 *In nonnullis caſibus licuiſſe eodem jure civili filiis non emancipatis nubere ſine conſenſu parentum.*
25 *A conſenſu parentis vel ejus morte jam nuptias cenſeri juſtas, & filios ex eo tempore conceptos legitimos.*
26 *Sublata hæc omnia legibus Eccleſiaſticis, quibus ſtandum in hac re.*
27 *Peccare lethaliter filios contrahentes matrimonium ſine parentum conſenſu, niſi juſta cauſa excuſentur.*
28 *Peccare prælatos faventes matrimonio filiorum contrahendo ſine parentum conſenſu, cum filii peccant.*
29 *Juſtas eſſe leges imponentes pœnam filiis nubentibus*

Digitized by Google

contra rationabilem parentum voluntatem verior opinio eſt.

30 Probatur.

1 EUgenius IV. in ſæpe citato decreto de ſacramentis poſt Concilium Florentinum, cum ageret de conſenſu matrimonii, dixit cauſam efficientem matrimonii eſſe conſenſum mutuum, per verba regulariter expreſſum, in quorum expoſitione verborum iſte ſecundus liber verſabitur. Videndum autem in primis, cujus debeat eſſe conſenſus, an contrahentis matrimonium, an etiam parentum, vel aliorum, qui contrahendo matrimonio deſervire debeant.

2 In qua difficultate illud in primis certum: valere poſt Tridentinum, matrimonium a filiis contractum non expectato parentum conſenſu; idque conſtat ex *ſeſſion.* 24. *cap. primo, de reformat. matrimonii*, ubi hæc habet: *Tametſi dubitandum non eſt clandeſtina matrimonia libero contrahentium conſenſu facta rata & vera eſſe matrimonia, quamdiu Eccleſia ea irrita non fecit, & proinde jure damnandi ſint illi, prout eos ſancta Synodus anathemate damnat, qui ea vera, & rata eſſe negant, quique falſo affirmant matrimonia a filiis familias ſine parentum conſenſu contracta irrita eſſe, & parentes rata vel irrita facere poſſe.* Hæc ibi.

3 Deinde certum, multo etiam tempore ante Tridentinum valuiſſe matrimonium filii familias etiam inſcio vel invito patre. Probant primo decretum Nicolai *I. ad conſ. Bulg. cap.* 3. & eſt textus *in c. ſufficiat*, 27. *quæſt.* 2. *Sufficit ſecundum leges ſolus eorum conſenſus, de quorum conjunctionibus agitur, qui conſenſus, ſi in nuptiis ſolus forte defuerit, cætera omnia etiam ipſo coitu celebrata fruſtrantur.* Sed hoc Nicolai teſtimonium non videtur undequaque firmum Duareno, qui exiſtimat ea voce, *ſolus conſenſus*, excludi concubitum, quaſi dicat, non eſſe neceſſarium concubitum, ſed conſenſum. At quicumque attente legerit, videbit excludi totam ſolemnitatem nuptialem, aliorumque conſenſum, cum tamen eum non excluſiſſet, cum de ſponſalibus agebat, & quamvis poſtea meminerit concubitus, at ideo eſt, quia dixit, deficiente conſenſu contrahentium fruſtrari omnia, etiamſi coitus intervenerit, idque probat ex Chryſoſtomi teſtimonio.

4 Probat ſecundo Innocentius III. *in cap. Tuæ fraternitatis, de ſponſalibus*. Etiam teſtimonium Innocentii enervare conatur Duarenus, expendit enim dictum fuiſſe ab Innocentio, matrimonium contrahi per legitimum viri, & mulieris conſenſum, legitimum, inquam, id eſt, talem qui legibus, quæ de parentum conſenſu, aliiſque latæ ſunt, non repugnet. Sed fruſtra laborat: legitimum Innocentius vocat, qui legibus Eccleſiaſticis quæ has aut illas perſonas inhabiles ad conjugia reddunt, non repugnat, quaſi nullus ſit conſenſus, ſi perſonæ ſint inhabiles. Probat tertio Lucius III. *in epiſtola ad Burgenſem Epiſcopum, in cap. cum cauſa, de raptoribus*. Jam hic non habet, quid diceret Duarenus, niſi non ſatis ſibi æquam videri deciſionem Pontificis, quaſi mitior, & juſtior ſit Genevenſium, aut Witembergenſium hæretica deciſio. Denique probat Concilium Colonienſe ſub Paulo III. *part.* 7. *cap.* 47. Moguntinum *ſub eodem in decretis fidei*, *cap.* 36. & 37. Tota ergo difficultas eſt, an aliquo tempore fuerint irrita. Dicendum prius, quid habeat jus Eccleſiaſticum, deinde quid habuerit jus civile.

§. I.

Quid dicendum jure veteri Eccleſiaſtico.

5 Et quidem jure Canonico, & Eccleſiaſtico ſemper valuiſſe ea matrimonia docet Covarruvias *p.* 2. *de matrimonio*, *cap.* 3. *§.* 8. *num.* 1. & alii frequenter; & jure etiam civili valuiſſe docet *ibidem*, & Jacobus Cujacius *lib.* 3. *obſerv. cap.* 5. Connanus *lib.* 8. *comment. cap.* 4. *num.* 41. Pichardus *Inſtitut. de inofficioſo teſtamento*, *§. in Provinciali*, *num.* 31. At quod attinet ad jus Eccleſiaſticum ſemper mihi perſuaſi matrimonia filii familias ſine parentum conſenſu fuiſſe irrita primis Eccleſiæ temporibus. Idque conſtat in primis ex Evariſti decreto *in c. aliter*, 30. *quæſt.* 5. cujus hæc ſunt verba: *Aliter legitimum ſicut a patribus accepimus, & ſanctis Apoſtolis, eorumque ſucceſſoribus traditum invenimus, non fit conjugium niſi ab his, qui ſuper ipſam fœminam dominationem habere videntur, & a quibus cuſtoditur, uxor petatur, &c. Aliter præſumpta non conjugia, ſed adulteria, vel contubernia, aut ſtupra, aut fornicationes potius, quam legitima conjugia eſſe non dubitatur, etiamſi voluntas propria ſuffragaverit.* Quid iſto teſtimonio clarius? Aperte dicit conjugium non legitime contractum, & ſine parentum conſenſu eſſe ſtuprum, contubernium, fornicationemve; additque id ita eſſe, etiamſi voluntas contrahentis adfuerit. Quamvis enim Gratianus in ſua Decretorum collectione *in dict. c. aliter*, & in Decretalibus Pontificiis nunc exscriptis habeatur, *niſi voluntas propria ſuffragata fuerit*; attamen ideo ab illis, *etiamſi*, mutatum eſt in *etſi*, quia abſurdam ſententiam illo decreto contineri exiſtimabant, eam eadem ſententia plurimis aliis teſtimoniis roboretur, quæ ſtatim adducam. Quare merito ex vetuſto codice Antonius Contius legit, *etiamſi voluntas propria ſuffragaverit*, eaque lectio probanda, & retinenda. Nam ſi ita ſcripſit Evariſtus, ut in vulgaris codicibus nunc legitur, quid opus tot verbis exaggeraſſe voluntatem parentum, eamque ſolemnitatem in nuptiis filiorum deſiderari, ſi eorum ſola tandem voluntas ſufficeret, ut a Gratiano refertur?

Præterea oſtendo ſenſiſſe Evariſtum ea matrimonia ſine illa ſolemnitate, & parentum conſenſu fuiſſe irrita, ex verbis Concilii Colonienſis ſub Paulo III. *part.* 7. *cap.* 43. *Optandum ut canon Evariſti Pontificis a generali Concilio renovetur, tollanturque illa clandeſtina matrimonia, quæ invitis parentibus, & propinquis, timoris potius, quam Dei cauſa contrahuntur. Interea vero, dum Eccleſia de hoc proſpicit, ſi non irrita, prohibita ſaltem ſint.* Hæc ibi. Inquiro ergo, quid ſtatuit Canon Evariſti; ſi enim prohibuit ſolum clandeſtina conjugia, & ſine parentum celebrata conſenſu, cur optat Concilium, ut renovetur ille Canon, cum ab Evariſto ad noſtra uſque tempora innumeræ extiterint leges, quibus prohibita matrimonia clandeſtina, ut referam *l.* 5. *cap.* 1. Et ab Eccleſia univerſali ſtatutum id fuerit non ſemel ab Hormiſda, Alexand. III. & Concilio Lateranenſi ſub Innocentio III. Igitur Canon ille Evariſti, quem renovare cupit Concilium Colonienſe, irritabat ſine dubio ejuſmodi conjugia. Idemque ex ſenſu Colonienſis Concilii apertiſſime convincunt illa ultima verba; *Interim, dum Eccleſia de hoc proſpicit, ſi non irrita, prohibita ſaltem ſint*. Ergo irrita eſſe volebat, ſicut fuerant Evariſti tempore, cujus decretum renovari cupit a Concilio Generali. 6

Non ergo Bellarminus lib. 1. de matrimonio, cap. 20. & communiter Scholaſtici Evariſtum recte interpretantur, dum dicunt ideo legitimum matrimonium appellaſſe, in quo illa omnia reperiuntur, non quia, ſi alias deſint, nullum & invalidum ſit, quia in foro externo, in quo de occultis non judicatur, non habeatur pro legitimo, cum plane conſtet Evariſtum loqui etiam in foro animæ, cum dicat non eſſe conjugia, ſed adulteria, vel fornicationes, ſtupra, & contubernia, etiamſi voluntas propria contrahentium acceſſerit. Adde quia vel Eccleſia ita judicabat illegitimum, ut ſepararet, & contrahendi aliis licentiam concederet. At ſic, aut irritum prorſus illud matrimonium erat, & judicabat Eccleſia, aut multis adulteriis occaſionem præberet Eccleſiæ judicium. Quod ſi non ſeparabat ſic contrahentes: in quo ergo illegitimum judicabatur? His addendum, quod Evariſtus docet; hanc non eſſe novam conſtitutionem, ſed antiquam a Sanctis Patribus, & Apoſtolis derivatam. 7

Eandem conſtitutionem uſu receptam per multa ſæcula in Eccleſia apud nonnullas Provincias dubitare non poteſt, qui aliquam juris Eccleſiaſtici cognitionem habuerit. Tertullianus, Africanus, & ipſe *lib.* 2. *ad uxorem*, *cap.* 9. *Unde ſufficiam ad enarrandam felicitatem ejus matrimonii, quod Eccleſia conciliat, confirmat oblatio, & obſignatum Angeli renuntiant, pater ratum habet. Nam neque in terris ſine conſenſu parentum filii recte, & jure nubent.* 8

Sed & apud Græcos Baſilii tempore eam legem obtinuiſſe dignoſci poteſt ex ejus Epiſtola ad Amphilochium *cap.* 38. *Puellis, quæ præter Patris ſententiam fornicatores ſecutæ ſunt, reconciliatis parentibus, videtur res remedium accipere, ſed non protinus ad communionem reſtituantur, ſed triennio puniantur.* Quæ autem Baſilius habet *cap.* 41. *ejuſdem epiſtolæ*, ejus nobis ſententiam explicabunt: *Quæ ſine his, qui habent poteſtatem, fiunt matrimonia, ſunt fornicationes. Neque ergo vivente patre, nec Domino, ii qui conveniunt, ſunt ab accuſatione liberi, donec conjugio Domini annuerint, tunc enim accipit firmitatem conjugium.* Hæc Baſilius. 9

Sed audiamus Theodorum Balſamonem in commentario ejus epiſtolæ ad Canonem 38. oſtendunt enim quæ ille ſcribit Evariſti decretum uſu etiam, & moribus Græcorum receptum. *Puellas inquit hic Sanctus* 10

Pater,

Pater, vel quæ ſunt in poteſtate parentum appellat. Dicit ergo quod ſi alicujus puellæ tradant ſe ipſas ſuis amatoribus præter ſuorum parentum ſententiam, & ab illis vitium illis allatum ſit; etiam ſi matrimonio ſibi conjunctæ videantur, matrimonium ejus, quæ eſt in parentis poteſtate, non poſſe conſiſtere ſine paterna voluntate. Sin autem parentes ipſarum eis reconciliati fuerint, & eas cum amatoribus cohabitare voluerint, ei rei illa ratione videtur remedium afferri. Quod enim ab initio male factum eſt, parentum poſtea conſenſus reparare videtur, ut fornicatio in matrimonium deducatur, ſed ea non ſit ſtatim ad communionem accipienda, ſed poſt triennium. Ne facti autem ſpeciem hoc in loco poſueris raptam eſſe puellam. In 30. enim cap. & in aliis didiſti, quod ſi raptus factus fuerit, ſive cum puellæ voluntate, ſive ea nolente, non conſiſtit matrimonium, etiamſi qui habent in poteſtate, conſentiant: ſed ponit eam quæ eſt in poteſtate, non raptam, eum qui illi ſtuprum intulit, ſequi. Propterea enim ſequens conſenſus facit, ut a culpa remotum ſit conjugium: hæc autem ut mihi videtur, locum habent, quando ſolo conſenſu conſiſtebat matrimonium, hodie autem, quoniam fit cum ſacra benedictione, quamvis parentes conſentiant, non fiet matrimonium cum ſacra benedictione, at ſi tres pœnitentiæ anni expleti fuerint, vel ab Epiſcopo pro ſuo arbitratu ad brevius tempus redacti ſunt. E quibus conſtat in primis illis ſæculis apud Græcos parentum conſenſum requiſitum ad matrimonium filii, nec valuiſſe ſine illo. Deinde etiam ſine benedictione Eccleſiaſtica, & legitimo Eccleſiæ ritu nulla extitiſſe Balſamonis temporibus apud Græcos, ut conſtituerat Evariſtus. Utrumque magis intelligitur ex his quæ ſubjungit. *Cum etiam benedictio, quæ conſiſtere non poterat in impubere puella, facta eſſet, & ii matrimonialiter benedicti, matrimonio juncti eſſent, quæſitum eſt, an qui ex eis naſcuntur ſint germani, aut legitimi. Dicebant enim nonnulli, quod quoniam matrimonium ab initio non conſiſtit propter puellæ impubertatem, quæ autem ab initio non conſiſtunt, ex iis quæ poſtea eveniunt, non convaleſcunt, quemadmodum tu dicis, neceſſario, niſi fiat ſecunda benedictio, eos ne legitime conjunctos dixerit quiſpiam, hoc ipſum autem etiam debere fieri dicebant in filia familias, quæ præter Patris ſententiam benedicta eſt, inſiſtentes, quod etiamſi poſtea conſenſerit, qui illam habet in poteſtate, non conſiſtit matrimonium, niſi etiam fiat benedictio. Macarius autem Domini Conſtantini Nicenus dicebat quidem in filia familias, non requiri ſecundam benedictionem, propterea quod ſolius perſonæ, ſcilicet patris contemptus intervenerit, & is per conſenſum amputatus ſit. In impubere autem voluit ſecundam fieri benedictionem, quod jus commune contemptum, & nihil habitum ſit, & non aliter ei remedium afferri, niſi poſt correctionem, quod mihi non videtur propter benedictionis reverentiam.* Hactenus Balſamon. Et *lib. 2. juris orientalis circa finem*, exſtat una conſtitutio Patriarchalis Conſtantinopolitani Patriarchæ, de hypotheſi propoſita nuptiarum initarum cum Mitza filio Bombylæ conquerentis ab Anthimio filio cujuſdam Leonis, nullo præcedente vel ſecuto conſenſu Bombylæ patris: ſtatuiturque eas nuptias nullas eſſe, utpote factas ſine conſenſu paterno cum filio minore 25. an. ſeparandaſque veluti non differente a ſcortatione.

Prope tempora Baſilii idem in Italia receptum conſtat
11 ex Ambroſio *in can. Honorantur, 32. quæſt. 2.* ibi *non eſt enim virginalis pudoris eligere maritum.* Et etiam ibi, *electionem mariti parentibus deferat.* Poſt Ambr. Leo I. *epiſt.* 92. habetur *c. Non omnis 32. q. 2.* ibi, *paterno arbitrio viris junctæ carent culpa.* Adhuc multo poſt Leonem I. idem in uſu fuiſſe probat teſtimonium Hormiſdæ Papæ, *c. tua Sanctitas 31. quæſtione 2.* inquit enim. *Tua ſanctitas requiſivit a nobis frater venerande, ſi filio adulto, quem pater matrimonium contrahere vult, ſi ſine voluntate filii adulti facere poteſt. Ad quod dicimus ſi aliquo modo non conſenſit filius, fieri non poſſe. Poteſt autem de filio nondum adulto, cujus voluntas nondum diſcerni poteſt, pater eum, cui vult, in matrimonium tradere, & poſtquam filius pervenerit ad perfectam ætatem omnino obſervare, & adimplere debet. Hæc omnibus orthodoxæ fidei ſancimus, & omnibus tenenda mandamus.* Hæc habet Hormiſdas in epiſt. ad Euſebium, & habetur etiam *cap. 1. de deſponſat. impub.* ſed gloſſa non diſtinguens ea, quæ recentiori jure, & quæ antiquo conſtituta ſunt, illud *obſervare, & adimplere debet*, de debito honeſtatis interpretatur, non neceſſitatis. Sed non admittunt hanc interpretationem illa textus verba, *omnino debet adimplere*, quæ non conſilium, ſed præceptum denotant. Item illa poſtrema, *hæc omnibus orthodoxæ fidei ſancimus, & tenenda mandamus.* Quibus etiam refellitur id, quod dixit Covarruvias 2. *par. de matrimonio, cap. 3. §. 8. num. 2. in fine*, quia honeſtum eſt filio expectare voluntatem parentis: textus enim verba non tantum indicant honeſtatem, ſed etiam neceſſitatem. Idem etiam indicare videtur poſt Hormiſdam Pelagius, & habetur *c. unico 32. quæſt. 3. Patrem puellæ Eccleſiæ noſtræ famulum. Avum vero ejus, liberis conſtat eſſe natalibus, & ideo avi magis electione conjunctionem nepotis, quam patris ejus, cujus nullo modo liberum poteſt eſſe arbitrium, decernimus attendi.* Vult attendi avi liberi voluntatem quia pater in ſervitute erat. Fuit etiam adhuc poſt Pelagium Tolet. III. *cap. 10.* & habetur *c. fin. 32. quæſt. 2.* ibi, *Nec contra voluntatem parentum, vel ſuam, cogantur maritos accipere.* Atque juxta hunc ſenſum potius, quam alium acceperim ego canonem 24. Concilii Aurelianenſis IV. qui in hæc verba conceptus eſt. *Quæcunque mancipia ſub ſpecie conjugii ad Eccleſiæ confugerint ſepta, ut per hoc credant poſſe fieri conjugium, minime eis licentia tribuatur, atque talis conjunctio a clericis defenſetur, quia probatum eſt, ut ſine legitima traditione conjuncti pro religionis ordine ſtatuto tempore ab Eccleſiæ communione ſuſpendantur, ne in ſacris locis turpi concubitu miſceantur. De qua re decernimus, ut parentibus aut propriis dominis, prout ratio poſcit perſonarum, accepta fide excuſati ſub ſeparationis promiſſione tradantur, poſtmodum tamen a parentibus, atque dominis libertate conceſſa ſi voluerint, ex propria voluntate conjungantur.* Hæc ibi.

Ob parentum igitur poteſtatem, & religionem, ob filiorum pudorem, & obſervantiam, ob matrimonii fidem, & honeſtatem, ob communem bonamque inſtitutæ Reipublicæ rationem, talem conſenſum non ſolum deſiderarunt, ſed exegerunt Eccleſiæ Patres. Neque id mirum alicui videri debet, ſi advertat duo. Primum eſt, olim etiam parentes filios tradere ſolitos religioni, & paterna devotione religioſos effici, quod late oſtendam libro ſeptimo cap. 5. Deinde Epiſcopos olim in ſuis Eccleſiis impedimenta conſtituiſſe, prout expedire judicabant, cum poſſe unumquemque eorum in ſua Eccleſia, quod Pontifex in tota, quod ad multa quidem verum ſit, & receptum apud Doctores, de quo infra *lib. 7. c. 1.* Itaque legem illam Evariſti, ſi non recepit univerſalis Eccleſia, (quod tamen ſecus ſe habet, aliquo enim tempore etiam in univerſali Eccleſia obſervatum fuiſſe ſupra oſtendimus;) receperunt tamen in ſuis Eccleſiis nonnulli Epiſcopi, & approbarunt, ut ex dictis non obſcure conſtat. 12

Sed quomodo voluntarium matrimonium ſit, cum 13
habeat regula: *Velle eum non videri, qui obſequitur imperio, vel domino, l. 4. D. de reg. juris.* At Celſus filium familias à patre coactum uxorem ducere, quam non duxiſſet, ſi ſui arbitrii fuiſſet, ſcribit voluiſſe videri matrimonium conſiſtere, *l. ſi patre, D. de ritu nupt.* Et ſane reverentia patris facit, ut voluiſſe videatur. Sed de hoc ego late *lib. 4.* vide interim Cujacium *lib. 16. obſervat. cap. ultimo.*

Id autem quod hactenus aſſeruimus valde diſtat 14
ab hæreticorum noſtri temporis ſententia. Illi enim obſtinate defendunt nunc non valere, & patribus eam eſſe poteſtatem, ut irritare poſſint quod falſiſſimum eſt. Solius enim Eccleſiæ id eſſet; tantumque contendimus Eccleſiam id aliquo tempore conſtituiſſe, quamvis multis poſtea legibus Eccleſiaſticis abrogatum fuerit. Atque hæc de jure canonico.

§. II.

Quid dicendum jure Civili.

Quid autem jure civili conſtitutum fuerit, involu- 15
tum, & perplexum eſt nimis: quare per partes iſta explicanda res eſt. In primis igitur dico jure civili filiis emancipatis licuiſſe ſine conſenſu patris nuptias contrahere, *l. filius emancipatus 25. D. de ritu nuptiarum, l. 3. §. ſi emancipatus, D. bonorum poſſeſſ. contra tabulas*, de quo vide Alciatum *lib. 4. Parergon. cap. 22.* Cujac. *lib. 3. obſervat. cap. 5.* Matienzo *lib. 1. gloſ. 14. n. 71. tit. 4. lib. 5. novæ compilationis.*

Deinde jure civili ſtatutum eſt, ne filius familias 16
contraheret ſine patris conſenſu, aut ejus in cujus poteſtate erat. Eſt hæc communis & vera ſententia, neque qui contra ſentiunt illam inficiari poſſunt. Probat 1. textus in *lib. 7. de ſponſal.* ibi, *in ſponſalibus etiam eorum conſenſus exigendus eſt qui deſideratur in nuptiis.* In eiſdem autem deſiderari parentum conſenſum docet idem Paulus *lib. 2. de ritu nuptiarum. Nuptiæ conſiſtere non poſſunt, niſi conſentiant omnes, qui coeunt, quorumque ſint in poteſtate. & §. 1. Inſt. de nuptiis, & lib. 2. C. de nuptiis, & l. ſi ut proponas 5. & l. ſi ut proponis 7. eodem.* Satis autem erat tacitus patris conſenſus, id eſt, quod cum ſciret, non contradiceret, ut definit Alexander Imperator *in d. l. ſi*

in propoſit 5. ibi, *cognitis nuptiis veſtris non contradixit*.

17 Tertio dico jure civili non tantum deſiderari in nuptiis filii familias voluntatem eorum, in quorum poteſtate erat, ſed etiam ejus, in cujus poteſtatem eſſet recaſurus, *in l. Paulus* 11. *D. de ſtatu hom.* de qua infra. Unde nepos, qui in poteſtate avi erat, ex conſenſu etiam patris, in cujus poteſtate non erat, nubere debebat; ſatis enim eſt, quod ſpes ſit fore illum aliquando cum omnibus ſuis liberis in patris poteſtate. Idque ſatis probat textus *in l. oratione* 16. *D. de ritu nuptiarum. Nepoti uxorem ducenti, & filius conſentire debet, niſi ſi pater fureret*, tunc enim avi voluntas ſatis erat, *l. ſi nepos* 9. *de ritu nupt.* Idque jure optimo conſtitutum eſt, maxime enim noſtra intereſt, quo ex uxore nobis filii generentur, qui nominis noſtri, ſanguinis, & familiæ hæredes futuri ſint, & ſucceſſores.

18 Quare huic diſpoſitioni non obſtat textus *in l. ſi nepotem ex filio* 3. *D. eodem*. Nam ibi ſermo eſt de nuptiis inter duos conſobrinos, in quibus tantum avi conſenſus requiritur. Jam enim ibi manifeſtum eſt, quis eligatur ſucceſſor & hæres; diſpoſitio autem *dict. l. in oratione*, intelligenda eſt, quando nuptiæ cum extranea celebrantur, quam probari etiam a patre, in cujus nomen & familiam tranſit, æquum eſt. Atque hanc interpretandi rationem, quam probo, tradit gloſſa *in d. l. ſi nepotem* 3. & Julius Pacius *cent.* 5. *qu.* 48. Non ergo mihi probatur alia interpretatio gloſſæ *ibidem*, quæ dicit, ideo *in dict. l.* non requiri conſenſum patris, ſed avi, quia jam defunctus, ſtulta certe ea diſpoſitio eſſet. Quid mirum, ſi patris jam defuncti non requiratur voluntas, neque etiam patris, ſi furioſus ſit? Neque etiam mihi placet, quod habet Antonius Faber *Inſtit. de nupt. principio* 4. *illatione* 4. ſcilicet jam non requiri conſenſum patris, quia jam erat emancipatus, & extra patriam poteſtatem. Quid enim refert filium emancipatum eſſe, ut ejus voluntas requiratur? Quod enim requiratur non oritur ex eo, quod ſit in poteſtate vel non ſit, ſed quia noſtra intereſt, qui noſtri fiant hæredes, ſucceſſoreſque ſanguinis, & familiæ, & bonorum. Quare id quod dixi, longe verius eſt.

19 Addo deinde jure civili diſcrimen eſſe inter nepotem & neptem, nam ad nepotis nuptias avi, & patris conſenſus requirebatur, ut dictum eſt. At vero in neptis nuptiis tantum avi conſenſus ſufficere videtur, ut probat textus *in d. l. in oratione*, ibi, *Neptis vero ſi nubat, voluntas & auctoritas avi ſufficit*. Cujus diverſæ diſpoſitionis rationem eam eſſe exiſtimavit Accurſius, quia mulieris oportet accelerare nuptias, ne quid turpe committat. Frigida ratio, & quæ refutatione non indiget. Petenda ergo ratio hujus diſcriminis eſt ex vetuſtis Romanorum moribus, quam tradit Anton. Faber *Inſtit. de nuptiis, principio* 4. *illatione* 2. & ante tradiderat Ferdinandus de Mendoza *lib.* 3. *de conf. Concilii Illiberitani, cap.* 32. *ad canon.* 54. Liberi enim, qui ex nepote deſcendunt, & avi & patris nomen, agnationem, familiam ſequi, & conſervare debebant. Merito ergo avi, & parentis conſenſus deſideratur, cum ad utrumque maxime attineret, qui in familiam infererentur. At deſcendentes ex nepte non in patris, avique familiam ac nomen tranſibant, ut dixi ſupra *l.* 1 *cap.* 2. Prænomen enim antequam nuberet, virgini non imponebatur, ſed nubens mariti, quod erat accipiebat, ſic hodie obſervatur in Italia, maxime Romæ. Quare patris neptis nihil intereſat, in qua familia liberos ſuſceptura erat: ut autem patria poteſtas conſervaretur, ſatis ſuperque judicatum, ſi avi requireretur, & expectaretur voluntas. Atque hanc juris civilis diſpoſitionem forte reſpexit Pelagius Pontifex *in dict. cap. unica*, 32. *q.* 2. ubi ad nuptias ancillæ requiritur avi voluntas, licet alia etiam ratio ex textu colligatur.

20 Sed addendum in filiabus id ſpeciale fuiſſe, quod etiamſi nupſiſſent, & patria exceſſiſſent poteſtate, attamen ſi iterum viduæ infra 25. annum, etiam mortuo patre, matris, & conſanguineorum voluntas deſiderata eſt, *l.* 1. *de nuptiis*, de puellis, *l. in conjunctione* 20. de virginibus puberibus, *§. ſed ſi ſui juris*, *C. eodem*. Unde Auguſtinus *epiſt.* 233. *Rogatus ſum* inquit, *ut confirmarem nuptias puellæ. Facerem, ſed mater puellæ non adeſt, & tuſcit ad nuptias contrahendas voluntatem ejus neceſſariam*. Videndus Cujac. *lib.* 3. *obſervat. dict. cap.* 5. Petrus Gregor. *lib.* 9. *c.* 3. *n.* 11.

21 Rurſus dico jure civili matrimonia filii familias ſine parentum conſenſu celebrata nulla fuiſſe. Communis hæc Doctorum ſententia eſt, quam docet inter alios Petrus Gregor. *in lib.* 9. *ſynt. cap.* 3. *num.* 10. & probat textus *in l.* 2. *de ritu nuptiarum. Nuptiæ conſiſtere non poſſunt, niſi conſentiant omnes, qui coeunt, quorumque ſint in poteſtate*. Sed nonnulli, qui contendant adhuc jure civili valuiſſe matrimonium ſine parentum conſenſu; reſpondent textum *in dict. l.* 2. non agere de nuptiis, hoc eſt, de matrimoniali contractu, ſed de ritu, atque ſolemnitate nuptiarum, quaſi invitis parentibus celebrari ea ſolemnitas non poſſit. Sed refellit eam interpretationem in primis, vox illa *conſiſtere non poſſunt*. Deinde ridicula ea diſpoſitio eſſet, ſcilicet diem nuptiarum ſolemnitati deſtinari non poſſe ſine eorum voluntate, in quorum ſunt poteſtate. Præterea validum contra iſtos ſumitur argumentum *ex l.* 7. *D. de ſponſal.* quæ eſt ejuſdem Pauli, ubi dicit eorum conſenſum deſiderari in nuptiis. Ergo *in dict. l.* 2. conſenſus explicatur, non ad diem ſolemnitati nuptiali deſtinandum, ſed ad nuptias ipſas, & matrimonia contrahenda. Denique jura civilia eodem modo loquuntur in ſponſalibus, & nuptiis, *l. is tutor factam D. de ſponſal.* Vel ergo cum requirunt ut ſine eo celebrata eſſent invalida. Igitur & ad valorem nuptiarum requirebatur etiam. Vel tantum requiruntur, ut impune & licite fiant, valide tamen. At hoc dici non poteſt, quia pater poterat filii ſponſalia diſſolvere, textus *in l. in poteſtate* 10. *de ſponſalibus*. Quod quidem jure veteri Latinorum ſine cauſa fieri non poterat, quod ſi fieret, ex ſponſa dabatur actio, licet ſublatum poſtea ad majorem matrimonii libertatem doceat Gellius *lib.* 4. *noctium Atticarum, cap.* 4. non autem poſſet diſſolvere, ſi ſponſalium valor ab ejus voluntate minime penderet.

Denique dico id quo meo judicio, & diverſa jura 22
componuntur, & Doctores etiam conciliari non difficile poſſent. Quamvis matrimonia ſine Avi, & Patris, voluntate contracta nulla eſſent jure civili, & pater, & avus eas nuptias contractas poſſet diſſolvere, id quidem ante copulam verum erat; attamen poſt copulam nequaquam diſſolvere poterat, ſed valebant nuptiæ: attamen, neque juſta uxor, neque juſti filii quoad ſucceſſionem, & hæreditatem dicebantur. Sic docet Weſembecius *in Paratitlis de ritu nupt. n.* 3. *in fine*. Schneidewinus *Inſtit. de nupt.* 2. *part. num.* 35. & 36. licet ibi, ſicut in aliis caute legendus ſcriptor hæreticus. Duarenus in hanc etiam ſententiam inclinare videtur ad titulum *ſoluta matrimonio, de nuptiis, cap.* 2. *§. ſequens quæſtio eſt*, caute quoque legendus, cum agit de his, quæ jure Pontificio noviori ſtatuta ſunt, id inſinuat Petrus Gregor. *lib.* 9. *de ſynt. cap.* 3. *num.* 8. Non valuiſſe ante conſummationem, probant quæ dixi *num. præcedenti*. In hoc enim ſenſu illa accipio: at poſt copulam non poſſe diſſolvi, probat mihi Paulus *lib.* 2. *ſentent. cap.* 17. & eſt textus *in l.* 1. *§ fin. D. de liberis exhibendis*, ibi: *Si quis filiam ſuam, quæ mihi nupta eſt, velit abducere, vel exhiberi ſibi deſideret, an adverſus interdictum exceptio danda ſit, ſi forte non concordans matrimonium, forte & liberis ſubnixum velit diſſolvere. Et certe jure utimur, ne haud concordantia matrimonia jure patriæ poteſtatis turbentur, quod tamen ſic erit adhibendum ut patri perſuadeatur, ne acerbe patriam poteſtatem exerceat*. Quod autem ſine parentum conſenſu non dicantur nuptiæ legitimæ, nec juſti filii, probat textus *in l. Paulus* 4. *de ſtatu hominum. Tum, qui vivente patre & ignorante de filii conjunctione conceptus eſt, licet poſt mortem avi natus ſit, juſtum filium ejus, ex quo conceptus eſt, non videri, illis enim nuptiis non conſenſit pater*. Apuleius *lib.* 6. *Florid. Impares*, inquit, *nuptiæ & præterea in villa, & parte non conſentiente factæ, legitimæ non poſſunt videri, ac per hoc ſpurius illis naſcetur*. Itaque impune non contrahent, ſi pater improbandarum nuptiarum juſtam rationem habuit; injuſta enim uxor, injuſti liberi, injuſtæ nuptiæ, ut ex Apuleii teſtimonio conſtat. Et *§. penult. Inſtit. de nuptiis*, nulla uxor ibidem. Unde & Auguſtinus 28. *quæſt.* 1. *cap. ultimo*, ait tale conjugium ratum eſſe, licet non legitimum, quia non ſecundum leges.

Neque vero eſt cur hanc legem, & civilem diſpoſi- 23
tionem Cujacius *dicto lib.* 3. *obſervat.* & Gothofredus ad *l. filii* 25. *D. de ritu nuptiarum, littera A.* imperfectam judicent, utpote quæ nuptias ſine conſenſu parentum fieri prohibeat, factas non diſſolvat; ſicuti, & lex Cincia imperfecta dicitur quæ ſupra certum modum donare vetet, donatum tamen non reſcindat. Nam imperfecta non eſt, quæ ut pater ante copulam poſſet diſſolvere conceſſit, poſt copulam autem habita ratione publicæ utilitatis non diſſolvit, ne jam ſemel violata fœmina, & relicta meretriciam vitam ageret, & ob alia plura incommoda, quæ ſequerentur. At conſuluit etiam indemnitati parentum, honori generis, & familiæ, filios ex illis nuptiis procreatos excludendo ab hæreditate paterna; nullamque dotem exigendo. Atque hinc inferenda lux ad textum *in l. ſi uxor, §. plane, D. ad l. Juliam de adulteriis*, ubi injuſtam uxorem accuſare jure mariti conceditur, ſi adul-

tera

tera ſit, injuſta enim uxor eſt, vocat autem uxorem injuſtam, id eſt, contra leges, de quo vide Cuiac. *lib. 3. obſervat. cap. 6. & lib. 6. cap. 16.*

24 In nonnullis autem caſibus etiam jure civili impune filii non emancipati nubunt invitis parentibus, niſi parem eis conditionem non quærant, aut injurioſe prohibeant eos nubere *lib. 19. D. de ritu nuptiar.* vel niſi furor parentes occupet. *Inſtit. de nuptiis, in principio*, aut captivitas, *l. 5. D. de jure dotium*, his enim caſibus Prætoris decreto nuptias impune contrahent, *dict. lib. 19. & lib. 5.* ita ut exhæredari non poſſint, niſi forte propudioſas, aut cum infamia nuptias contraxerint, *Novel. 115. c. 3. & lib. 3. §. 5. D. de poſſ. contra tab.*

25 Denique addendum ab eo tempore, quo patris vel avi conſenſus accedebat, aut moriebatur, nuptiæ cenſebantur juſtæ, & filii ex eo tempore concepti legitimi; priores vero ſemper injuſti, & illegitimi, ut conſtat ex textu in *dict. l. Paulus 4. de ſtatu hominum.* Quia matrimonii confirmatio id tempus reſpicit, quo & defunctus avus, & filius ante conceptus. Filium autem conceptum pro juſto haberi æquum Romanis viſum non eſt. Sed hic obſervandum diſcrimen civilis diſpoſitionis, in filiis concubinarum, in quibus aliter ſtatutum eſt. Si enim concubina in uxorem duceretur, matrimonio ſequenti filii in concubinatu ſuſcepti legitimi videbantur, quod non alia ratione ab ipſis ſtatutum, niſi quia ſi filii nati, quando matrimonium ex defectu conſenſus avi atque parentis erat nullum, poſtea confirmato matrimonio legitimi haberentur, ſperneret facile quiſquis patris auctoritatem, & conſenſum, & pro ſuo abitratu iniret nuptias, filioſque procrearet, quod ſpem haberet certam defuncto patre, & avo matrimonium illud juſtum futurum, ac filios legitimos habendos, quod & patriæ poteſtati, & pudicitiæ legibus adverſum judicavit Romanorum prudentia, at in filiis concubinæ contrariam habent æquitatis rationem, quo illo favore legis illecti illas ſibi in uxores ſociarent.

Sed jam hæc omnia legibus Eccleſiaſticis ſublata, ut dixi ſupra *numero primo, & ſecundo.* Illud tamen ex his civilibus legibus plane colligitur naturali jure ad matrimonii valorem non requiri parentum conſenſum, cum emancipatus ſine illius conſenſu nubit: matris quoque non requiritur conſenſus, ut quæ filium in poteſtate non habeat *lib. 20. C. de nupt.* ſufficit avi conſenſus ſine patris conſenſu, *lib. 16. §. 1. D. de ritu nupt.* Naturæ enim ea vis eſt, ut omnibus æque parentibus honor debeatur, *lib. 4. D. de curat. furioſi.* Eſau legitimos liberos habuit, quamvis ſine patris conſenſu contractis nuptiis, Geneſis 36. Tobias felicem ſuis nuptiis eventum ſortitus, quamvis ejus nuptiis conſenſus patris defuit, Tobiæ 7. Quare ſolo jure humano inducta ea neceſſitas legibus humanis auferri potuit: potuiſſe autem induci eam neceſſitatem ſatis conſtat, cum videamus jam inductam neceſſitatem præſentiæ parochi, & teſtium, ut dicam, & explicabo *lib. 5.*

26 Admonendi tamen filii ſunt, ne contra voluntatem parentum matrimonia ineant, ut illis conveniat illud Chriſti apud *Matth. cap. 19. Quod Deus conjunxit;* alter enim Deus conjunxiſſe non dicitur, quos non obſequium parentum, ſed libido conjunxit. Hac etiam de cauſa Ignatius *in quæſt. ad Polycarpum: Decet*, inquit, *ut ducatur uxores, & nubentes cum Epiſcopi arbitrio conjungantur, ut nuptiæ juxta præceptum Domini, non autem ob concupiſcentiam contraxiſſe videantur.* Sic Deus patris loco ſanctus Evam Adam copulavit, conſenſu Abrahami Iſaac, *Geneſ.* 24. Iſaaci Jacob, *Geneſ.* 28. Sanſon conſenſu patris nuptias contraxerunt: lege divina mandatur parentibus, ne Chananæis filias ſuas locent *Deuteronom.* 7. hanc etiam auctoritatem parentibus in filiorum nuptias concedi conſtat *Exodi* 22. *Numeror.* 30. 1. *Reg.* 2. 1. *Corinth.* 9. Peccant ergo filii, & lethaliter, ſi ſine parentum conſenſu nubant, eſt enim contra illis debitum honorem in re gravi, quando non eſt probabilis ſuſpicio, quod malitioſe aut per vim impeditur matrimonium: graviuſque peccabit pater, ſi contra libertatem matrimonii ſine juſta cauſa filii conjugium impedire conetur. Si enim impediendi juſta ſubſit cauſa non ſolum non peccat pater, ſed recte facit, & tenetur efficere, & filius obedire, aut mortaliter, aut venialiter juxta eam rationem, propter quam pater impedit. Alias nunquam judex juſte poſſet impedire conjugium, aut ad illud adigere, de quo infra *lib.* 4. Sic Divus Thomas *in addit. qu. 47. art. 6.* quem citatis aliis ſequitur Rebellus 2. *part. de obligat. juſtitiæ, q. 14. numer. 6. &* 8. vide Thomam Sanchez *lib. 4. de matrimonio, diſp. 12. & 13.*

27 Ex quibus infertur Eccleſiæ Prælatos non ſine peccato favere ante contractum matrimonium filiis volentibus contrahere ſine parentum conſenſu, quando parentes juſte, & ex rationabili cauſa contradicunt: alias, ſi juſte id prælati facerent, daretur bellum juſtum ex utraque parte, ſcilicet inter parentes impedientes, & prælatos defendentes, quod multis confirmant Menoch. *lib. 1. conſil. 96. à n. 52.* Cooperantur ergo iniquitati filiorum, quod ſine peccato non licet. Unde & cante Tridentinum *ſeſſ. 24. c. 1. de reformatione matrimonii*, tunc tantum vult denunciationes licite omitti a Prælatis poſſe, quando probabilis ſuſpicio ſubeſt matrimonium malitioſe impediendum; ubi ſatis aperte inſinuat, ſi juſte, & non malitioſe a parentibus, aut ab aliis matrimonium impediatur, non eſſe favorem præſtandum ab Eccleſia. Sed de his late Rebellus *q. cit. ſect. 1. a n. 9.* qui omnino videndus eſt.

§. III.

Juſtas leges civiles contra filios nubentes contra juſtam parentum voluntatem.

At quæret aliquis, num leges latæ ſive jure communi, ſive Caſtellæ, ſive Luſitaniæ, ſive Galliæ, quæ filios nubentes contra juſtam, & rationabilem voluntatem parentum (ſic enim intelligendæ ſunt) exhæredari poſſe a parentibus volunt, juſtæ ſint, atque ſervandæ. Verum hæc ad materiam de teſtamentis pertinent, breviter tamen dicam, quod ſentio. Multi negant licitas eſſe & juſtas. Sic Panormitanus, & alii, quos refert Covarruvias 2. *part. de matrimonio, cap. 3. §. 8. n. 5.* Cujacius *3. obſerv. c. 6.* Sanchez *lib. 4. diſp. 25. n. 2.* qui correctas dicit per jus Canonicum, Gabriel Vaſquez *diſp. 4. de matrim. c. 2. n. 24.* citatque Montalvum *in lib. 10. tit. 1. p. 4.* At complures alii juſtas eſſe cenſent, atque ſervari debere. Sic non pauci, quos refert, & ſequitur Molina Theologus *tom. 1. de juſt. tract. 2. diſp. 176. ex n. 14.* Ferdinandus Rebellus *dict. q. 14. ſect. 3.* Petrus Gregorius *lib. 9. ſynt. c. 3. a n. 21.* probare videtur Guthofredus *in d. l. filii 25. de ritu nupt.* Duarenus *de nuptiis c. 2. cit. prope finem.* Multis probat Molina, cujus omnes rationes eo tendunt, quod illis legibus non fit injuria ſacramento; cum etiamſi nubant filii invitis parentibus matrimonium valeat. Alia vero ex parte cedit in magnam Reipublicæ utilitatem, ne ſublato fræno ac metu exhæredationis filii familias deturpent, ignobiles ducentes uxores. Nec vero deeſt in Principe ſæculari poteſtas, quia quando lege vel ſtatuto nullum damnum ſacramento matrimonii, neque bono ſpirituali contrahentium ſequitur, & ex alia parte abuſus Rempublicam fœdantes pacemque publicam, & commune bonum perturbantes impediunt, *non video*, inquit Molina, *cur aſſerendum ſit, vel Eccleſiam unquam intendiſſe id prohibere principibus ſæcularibus, quo minus eas leges ferrent, vel eſſe poteſtatem in Eccleſia ad id prohibendum.*

Nec vero prætextus eas leges damnandi eſſe poteſt, 30
quod opponantur libertati matrimonii. Advertere tamen oportet, quomodo impediatur libertas juſte ne, an injuſte. Libertas enim requiſita in matrimonio rationabilis, & juſta eſſe debet. Unde illa non tollit, quod aliquando Principes poſſint aliquos deterrere a conjugio, ut dicam infra lib. 4. neque quod judex juſte poſſit adigere aliquem ad matrimonium: neque quod Eccleſia potuerit juſte eam libertatem reſtringere, ut clandeſtina non valeant. Unde non obſtat textus *in c. gemma, de ſponſalibus*, ea enim pœna conventionalis eſt debita ex partium conſenſu; ex eo autem non ſequitur Eccleſiam irritas reddidiſſe leges ſæculares pœnas ſtatuentes ad impediendos abuſus, & peccata noxia ipſiſmet contrahentibus, & Reipublicæ bono, & ſacramento. Quod ſi negari non poteſt juſtas eſſe eas conditiones, quæ in majoratibus apponi ſolent, ut ad alios tranſeant, ſi qui vocatur ad ſucceſſionem nupſerit impari, aut infecto Judæorum vel Sarracenorum ſanguine, quæ privata lex quædam eſt, cur etiam non licebit Principibus poteſtatem facere parentibus, ut hæreditatis, aut legitimæ beneficio privent filios contra eorum rationabilem voluntatem nubentes. Adde. Quamvis filiis alimenta debeantur a parentibus jure naturæ, dum ipſis non ſuppetit, unde vivant, aut comparare ipſi ſuo honeſto, aut non indecenti labore poſſint: attamen ad hæreditatem paternam non vocat jus naturale, nec enim ſunt hæredes neceſſario ex juris naturalis præſcripto; ſed vocavit jus humanum juris naturalis æquitati valde conforme. Jure ergo humano etiam tolli poteſt ea ſucceſſio, & quando lata eſſet lex ſine cauſa, quamvis in ferendo peccaret Princeps, lata tamen valeret, & obſervanda eſſet; quanto magis cum juſta ſubſit cauſa, ut in ſpecie de qua loquimur, ſubeſt. Ego quidem ita ſentio.

CAPUT

Digitized by Google

CAPUT II.

Ad matrimonium verum conſenſum neceſſarium eſſe, non fictum ſufficere.

S U M M A R I U M.

1 *Conſenſum mutuum, & verum in matrimonio requiri, & non ſufficere fictum.*
2 *Conſenſus hic honor, reverentia, affectio, & affectus maritalis jure vocatur.*
3 *Variæ rationes, quibus neceſſitas veri conſenſus probatur, rejiciuntur, & n. 4.*
5 *Vera ratio deſumpta ex ſpeciali natura hujus contractus.*
6 *Quo ſenſu dicatur conſenſus eſſe cauſa matrimonii.*

1 NEceſſarium eſſe conſenſum in contractu quovis dubitari non poteſt, ſufficit tamen in multis fictus, ut dicam infra *cap.* 4. In contractu autem matrimonii, & mutuus & verus contrahentium conſenſus requiritur. Mutuum requiri conſtat ex definitione Eugenii IV. *in citato decreto de ſacramentis*, ibi, *conſenſum mutuum*: demonſtratque ratio ipſa permutationis corporis pro corpore, quæ niſi mutuo permutantium conſenſu fieri non poteſt. Verum autem exigi conſenſum adeo certum, ut non longa indigeat probatione. Probat Alexander III. *in appendice Lateranenſis Concilii, p. 6. cap.* 26. Innocentius *in cap. tuæ, de ſponſal.* dum docet pueros ante annos pubertatis per ſola verba non contrahere, quia intelliguntur minime conſentire, & *in cap. Tua nos, de ſponſal. in fine*, ibi, *Defuit omnino conſenſus, ſine quo cætera nequeunt fœdus perficere conjugale*, & *in cap. Tuas, de ſponſa duorum*, ibi: *Solus conſenſus ſufficit, ſecundum Canonicas ſanctiones, & ſi ſolus defuerit, cætera omnia irrita ſunt*. Idque manifeſte tractus *in c. unico, de procuratoribus in ſexto*, definit Eugenius IV. *in citato decreto*, eſt etiam locutus *Geneſ* 23. ubi Rebeccæ exquiritur conſenſus. Probat etiam teſtimoniis Iſidori, Nicolai, Chryſoſtomi, Ambroſii, Magiſter ſententiarum *in* 4. *diſt.* 37. *cap.* 2. & *ſeq.*

2 Hic autem conſenſus nuptias faciens alibi maritalis honor vocatur, & affectio, alibi reverentia maritalis, alibi affectus maritalis, item plenus honor, *ut videre* eſt in his locis, *l.* 31. *donationes, in princ. D. de donat. l.* 1. § 7. *cum autem, C. de rei uxoriæ actione*, & *l.* 14. *alia cauſa*. §. *fin. D ſoluto matrimonio, l.* 22. *jubemus in fine, C. de repud. l. cum tabulis* 16. §. 1. *D. de his, quæ ut indignis*, & vide Juſtin. *Novellam* 22. & 74.

3 Sed ut Doctores probent ſententiam hanc certiſſimam, non una utuntur ratione. Richardus *in* 4. *diſt.* 27. *art.* 1. *qu.* 2. dicit ſpeciale eſſe in matrimonio, ut requiratur verus conſenſus ex inſtitutione Dei, quaſi ſine ea inſtitutione valeret fictus. At non placet. Contractus enim ejus eſſentia eſt de jure naturæ, quare ſi conſenſus ad ejus eſſentiam pertinet, ex jure naturali requiritur, & non ex divina inſtitutione; requirit autem ex ipſa natura hujus contractus verum conſenſum oſtendam ſtatim. Thomas Sanchez *loco infra citando*, hac utitur ratione. Quia alii contractus non fiunt niſi mutuo conſenſu, eoque vero, ergo neque matrimonium. Sed diſplicet iſta ratio, oſtendam enim *infra cap* 4. ad alios contractus ſufficere tantum fictum conſenſum cum verbis exterius expreſſum. Tho. de Argentina *in* 4. *diſt.* 27. *quæſt.* 1. *art.* 2. poſt primam concluſionem probat ex intentione neceſſaria ad ſacramentum, ad quod vera intentio, & conſenſus eſſe debet. Sed neque hæc ratio placet, quia jam *lib.* 1. *cap.* 9 docuimus etiam in homine fideli ſeparabilem eſſe rationem contractus a ratione ſacramenti. Quare licet ea vera intentio requiratur ad rationem ſacramenti matrimonii, non inde efficitur neceſſariam eſſe ad rationem contractus, cum poſſit valere matrimonium, ut contractus ſine eo quod ſit ſacramentum.

4 Ea igitur communiter aſſignatur ratio, quam etiam tradidit nobis Magiſter in quarto *diſt.* 27. & Divus Thomas *eo loco*, & ex illis Thomas Sanchez *lib.* 2. *de matrimonio, diſp.* 26. *n.* 1. Quia nihil tam naturale, quam ut ea, quæ noſtra ſunt, non ſine noſtra voluntate transferantur in alium. Cum ergo in matrimonio tradant ſibi mutuo corporum poteſtatem, planum eſt, eam traditionem ſine conſenſu non fieri. Sed neceſſarium eſt aliquid addere huic communi rationi, ut convincat, nam eo præciſe, quod noſtrum corpus, ſit & tradamur alteri jus ſive dominium in illud, non efficit neceſſarium eſſe verum conſenſum, poteſt enim ficto etiam conſenſu transferri dominium, ut dicam *cap.* 4. in aliis contractibus jure ſupplente verum conſenſum in translationem dominii. Quod ſi ita eſſet in matrimonio non repugnaret, vel a Deo, vel etiam Republica ſine conſenſu contrahentium fieri, quod falſum eſſe oſtendam *cap. ſequenti*.

Quare dico rationem optimam colligendam ex ſpeciali hujus contractus natura, quod eſt vinculum quoddam mutui atque perpetui amoris, animorum corporumque conjunctio. Id quod explicant illa verba *Geneſ.* 2. prolata ab Adamo inſpirante Deo: *Propter hoc relinquet homo*, Nicolaus I. *cap. præſent* 20. *qu.* 3. *Quod quis non eligit, neque optat, profecto non diligit, quod autem non diligit, facile contemnit*. Repugnat autem mutuum amorem eſſe ſine vero affectu, atque conſenſu, ſolum conſenſu ficto, aut præſumpto, ut planum eſt, & recte Nicolaus I. *ſupra*. 5

Verum cum dicimus matrimonii cauſam efficientem eſſe conſenſum, loquimur reſpectu vinculi remanentis poſt contractum. Nam ſi ſermo ſit de ipſo contractu, ut vocant, in fieri, tunc conſenſus per verba de præſenti expreſſus eſt cauſa formalis extrinſeca, & dixi ſupra *lib.* 1. *c.* 7. 6

CAPUT III.

Vinculum, quod ex matrimonio reſultat, fieri non poſſe ſine conſenſu contrahentium.

S U M M A R I U M.

1 *Proponitur quæſtio.*
2 *Poſſe Deum transferre dominium, & uſum alicujus corporis in aliquem abſque illorum conſenſu, quorundam opinio eſt.*
3 *Poſſe Deum id efficere non tantum ſine matrimonio, ſed etiam in matrimonio, aliorum opinio eſt.*
4 *Utraque ſententia rejicitur, & prima pars veræ ſententiæ probatur.*
5 *Utraque probatur.*
6 *Aliqua probatio.*
7 *Diſcrimen inter traditionem corporis ad uſum copulæ, & traditionem aliarum rerum.*
8 *Nulla humana poteſtate fieri poſſe matrimonium ſine conſenſu partium.*
9 *Eadem opinio vera in matrimonio ſpirituali.*
10 *Objectiones proponuntur, & diluuntur, & n.* 11. 12. 13. 14.

SED quo magis conſtet, quam neceſſario requiratur conſenſus contrahentium ad matrimonium, explicemus oportet, an Dei potentia fieri poſſit conjunctio maris & fœminæ ſine conſenſu utriuſque, Deo tamen ſupplente conſenſum. 1

In hoc video diverſas eſſe Doctorum ſententias. Quidam dicunt Deum poſſe uſum corporis alicujus fœminæ viro concedere ad tempus aliquod, vel perpetuo, abſque eorum conſenſu, ſicut vaſa auri abſtulit ab Ægyptiis, & dedit Hebræis, ſine eorum, a quibus abſtulit, conſenſu. Hanc ſententiam videtur tenere Divus Thomas *prima ſecundæ, q.* 100. *art.* 5. *ad ſecundum*, & *art.* 8. *in ſolutione ad tertium*, & *ſecunda ſecundæ, qu.* 154. *art.* 2. *ad ſecundum*. Gabriel Vaſquez 2. *tom. in* 1. 2. *diſp.* 184. *cap.* 3. *num.* 21. Salas *de legibus diſp.* 5. *ſect.* 8. *num.* 42. Thomas Sanchez *lib.* 2. *de matrim. diſp.* 26. *n.* 2. noviſſime Ægidius *diſp.* 14 *dub.* 5. *concl.* 2. & ego olim ex aliorum ſententia retuli 1. *part. variar. diſp. ſelect.* 2. *in princ.* Fundamenta horum Doctorum adducam poſtea. 2

Alii vero exiſtimant, non tantum ſine matrimonio poſſe Deum tribuere alicui uſum corporis fœminæ; ſed etiam in matrimonio, ſine conſenſu tamen, ſed Deo ſupplente conſenſum. Sic Soto *in* 4. *diſt.* 27. *quæſt.* 1. *artic.* 2. *concl.* 1. & alii, quos refert Thomas Sanchez *diſp. cit. num.* 3. Argumenta pro hac ſententia proponam poſtea. 3

Cæterum ego quidem de utraque communi ſententia cogor dubitare. Et in primis Thomas Sanchez non ſatis percepiſſe videtur quæſtionis ſenſum. Duplex hic quæſtio vertitur, una, an contractus ipſe fieri poſſit ſine conſenſu contrahentium, & recte dicit non poſſe fieri: alia vero eſt de jure remanente poſt conſenſum, ex quo uniuſquiſque conjugium habet poteſtatem in corpus alterius, & cum *num.* 2. dicat id eſſe ſine controverſia, 4

poſtea

poſtea *n.* 5. dicit non poſſe vinculum eſſe ſine matrimonio, cum tamen id ſit vinculum in facto eſſe, & jus mutuum ad utendum corpore ulterius, quod haberent hi, quibus Deus mutuam in alterutrum poteſtatem concederet. Itaque mihi perſuadeo, neque matrimonium fieri poſſe ſine conſenſu contrahentia, neque poſſe Deum tradere corpus fœminæ viro extra matrimonii vinculum. Primum quidem docet etiam Thom. Sanchez *diſp. citata*, n. 4. & alii quos *ibi* refert. & Petrus Ledeſma de matrimonio, *q.* 45. *art*... *dub*... Et ea prima pars probatur iſta conſideratione. Quia matrimonium ex eſſentia ſua eſt vinculum mutui amoris, definitur enim *animorum corporumque conjunctio*: at vinculum mutui amoris ſine conſenſu eſſe non poteſt. Ergo neque matrimonium. Quare qui tollit mutuam animorum conjunctionem, tollit matrimonii rationem, neque magis matrimonium ſine mutuo conſenſu eſſe poteſt, quam matrimonium ſine matrimonio. Quod ſi quis reſpondeat Deum, qui conjungeret, allicere eos, quos conjungit, per internam inſpirationem, ſicut reſpondet Soto *loco citato in ſolut.* 1. *argumenti poſt* 2. *concluſionem*, eſt incidere in noſtram ſententiam, & a priori diſcedere. Si enim ea mutua & interna inſpirationu allicerentur ad conſenſum, nihil deeſt ad veram rationem matrimonii, cum eſſet mutua traditio corporum utriuſque conſenſu.

5 Utraque autem pars probatur ſimul hac ratione. Quia ut non eſſet peccatum fornicationis acceſſus illorum, neceſſarium eſſet, ut & vir non accederet ad alienam, ſed ſuam, & mulier ſimiliter. Ergo debebat tradi a Deo corpus viri fœminæ, & e contra corpus fœminæ viro, ſcientibus etiam illiſ unum transferri in poteſtatem alterius; alias nunquam licite copulari poſſent, cum præcepta naturalia indiſpenſabilia ſint, ut late dicam infra *lib.* 8. Ergo acceptabit uterque traditionem: traditio enim ſine acceptatione intelligi nullo modo neque ratione poteſt, ſine meo namque conſenſu nihil poteſt incipere eſſe meum. Ergo interveniat ibi neceſſe eſt mutua traditio & acceptatio. Nam eo ipſo quod eſt acceptatio neceſſaria etiam per rationem intelligitur traditio; acceptat enim ad uſum non alieni corporis, atque ideo vult etiam corpus non eſſe alienum. Ergo nihil deeſt ad veram matrimonii rationem. Quare circumſtantia corporis alieni, aliter quam per matrimonium mutuo conſenſu celebratum tolli non poteſt.

6 Sed quo magis conſtet verum eſſe quod diximus, concidamus iſta minutius, & diſtinguamus. Vel quando Deus tradit viro corpus fœminæ, & fœminam viro, uterque conſentit in eam traditionem, & cum eo conſenſu præmiſſo copulantur. Si hoc dicatur, planum eſt ibi intervenire matrimonium. Quid enim amplius ad matrimonium requiratur, non video. Quod enim Deus fuerit, qui prius tradiderit, parum refert, quandoquidem conſenſerunt invicem illi traditioni, & cum eo conſenſu, quo voluerunt unum transferri in poteſtatem mutuam alterius, copulati ſunt. Vel traditio fuit a Deo facta illis reluctantibus, nolentibuſque acceptare traditionem a Deo factam unicuique de corpore alterius, & noluerunt copulari. Et in hoc caſu, ſi poteſt aliquid acquiri alicui illo invito, dicamus non eſſe re vera in illis voluntatem oppoſitam traditioni, qua transferuntur mutuo, ſed oppoſitam uſui, quod non tollit rationem matrimonii. Idque ex eo indicio colligi poteſt, quia ſi jam illi voluntarie copularentur, non accederent ad alienam, & ex conſequenti erat ſignum animi, & conſenſus illorum, quo conſenſerunt in dictam traditionem. Sed addo nihil poſſe alicui quæri illo invito, licet auferri poſſit invito, traditionibus enim, & uſucapionibus dominia transferuntur.

7 Ex hac conſideratione facile colligitur diverſam eſſe rationem traditionis corporum a Deo factæ, & traditionis aliarum rerum. Non enim repugnat vas auri mihi a Deo tradi, nam in hac re non eſt mutua traditio, ſed tantum acceptatio ex parte mea; ex parte autem vaſis nihil requiritur. Idem eſſet in traditione alicujus in ſervum. At cum in traditione corporum ad uſum generationis, non tantum corpus fœminæ non debeat eſſe alienum viro, ſed neque corpus viri alienum fœminæ, neceſſaria eſt acceptatio, & conſenſus ex parte utriuſque, quo velint mutuo unum transferri in poteſtatem alterius, quod ſolum ad matrimonium ſufficit, & requiritur. Quod autem Deus illis inſinuaret eam traditionem non eſſe niſi ad certum tempus, non everteret rationem matrimonii, cum Deus illud poſſit diſſolvere, quandocunque voluerit, neque ex eo efficeretur contractum illum aut vinculum non eſſe natura ſua perpetuum, ut jam dixi ſupra *lib.* 1. *cap.* 3. Quod enim actus ille non ordinetur ex natura ſua ad prolem, tolli a Deo non poteſt, atque adeo neque quod ea traditio ad cum actum eum conſenſu ea ſe non exigat firmitatem. Neque vero eſt eadem ratio de inchoatione, & diſſolutione matrimonii: inchoari enim ſine meo conſenſu non poteſt, ut dictum eſt, ab eo autem non pendet, neque in conſervatione, neque in deſitione, ut conſtat.

Ex his ſecundo colligitur a fortiori nulla humana poteſtate fieri poſſe matrimonium ſine conſenſu partium. Eſt enim mutui amoris vinculum, & alias poſſet Reſpublica diſſolvere ſtando in mero jure naturali. Verum quidem eſt in aliquibus caſibus Eccleſiam judicare valida matrimonia, quia in illis præſumit conſenſum eſſe, *cap. is qui fidem*, *cap. veniens* 2. *de ſponſal.* & *cap. fin. de condit. appoſ.* Attamen ſi re vera deficeret conſenſus, matrimonium eſt nullum, neque Eccleſia valere vult ſine conſenſu; ſed quia præſumebat conſenſum, valere volebat, ſicut *in cap. fin. de procurator. in* 6. ſtatutum, atque mandatum revocatur procuratori ante contractum matrimonium, etiamſi non perveniat ad notitiam procuratoris, cenſet Eccleſia nullo modo valere matrimonium, quia conſenſus deficit, a quo firmitatem accipit, ut eo loco Doctores Anchatanus, Geminianus, Franchus, & Zabarella *clem. unica de renunt. qu.* 5. Felinus *in cap. ex parte Decani*, *de reſcriptis*, & alii docent: ideo hanc diſpoſitionem habere locum, quia in eis Reſpublica ſupplere conſenſum non poteſt, quando ſubſtantialiter conſenſus requiritur. Solum poteſt Reſpublica juſta de cauſa compellere aliquem, ut nubat, ut ſuo loco dicemus *lib.* 4. 8

Denique colligitur id quod dixi de conſenſu ſubſtantialiter requiſito ad matrimonium corporale intelligendum etiam de matrimonio ſpirituali Epiſcopi cum Eccleſia; quod quidem ſine vero conſenſu Epiſcopi cum Eccleſia nequaquam contrahetur, ſed etiam de hoc dicam aliquid infra iſto libro *cap.* 15. 9

Sed adverſus noſtram ſententiam objicitur primo. Quia conſenſus eſt cauſa efficiens matrimonii, ſed Deus cujuſque cauſæ efficientis locum ſupplere poteſt, ſicut abſque ſole illuminare. Ergo & matrimonium inter duos abſque eorum conſenſu perficere. Sed facilis ſolutio eſt, Deum quamcunque cauſam efficientem ſupplere poſſe niſi in eo involvatur ſpecialis ratio repugnantiæ, ut videmus in actione vitali, aut libera, quæ actio eſt a voluntate, attamen non poteſt ſecundum modum libertatis a Deo fieri. Cum ergo hæc matrimonialis conjunctio non tantum ſit corporum, ſed etiam animorum, per dominium mutuum ad utendum invicem; & hujuſmodi dominium ſine conſenſu eſſe repugnet, repugnat etiam, quod ea conjunctio, quæ neceſſario debet eſſe voluntaria, ſit ab alio, quam a contrahentibus. 10

Secundo objicit Soto. Quia Deus eſt abſolutus dominus non ſolum noſtrorum bonorum, ſed etiam corporum. Ergo ſicut poteſt bona alia ipſo domino invito alteri tradere, imo & Principes divina auctoritate ſibi tradita id facere poſſunt; ita poteſt mulieris corporis facultatem viro facere, & viri poteſtatem mulieri non ſolum in effectum generandi, ſed etiam ad perpetuam vitæ conſuetudinem, quod ad matrimonium eſt ſatis. Reſpondetur tamen eo argumento optime probari poſſe Deum matrimonium diſſolvere, etiam contra ipſorum conjugum libertatem, & voluntatem: attamen dare corpus unius alteri in ordine ad uſum generationis ſine eorum voluntate non poteſt, propter rationem dictam. Quia repugnat omnino traditionem ſine acceptatione eſſe, cumque mutua traditio ſit, erit etiam mutua acceptatio, atque ideo jam adeſt conſenſus utrinſque. Neque vero exemplum, quod adducitur de aliis bonis, quidquam convincit, ut jam ſupra oſtenſum eſt propter diverſam rationem. 11

Tertio objicitur, quia non eſt dubium, quin Deus majorem poteſtatem habeat in hominem, quam homo in ſeipſum. Sed poteſt homo ſe alteri tradere perpetuo. Ergo Deus qui dominus eſt naturæ, & omnium noſtrum, poteſt ſine noſtra voluntate id facere. Reſpondetur tamen ex dictis poſſe quidem tradere in ſervum me invitum, & ſupplere meam traditionem; ſicut jure civili multis de cauſis etiam inviti homines rediguntur in ſervitutem; at in uſum corporis non poteſt. Ratio diſparitatis jam ſupra a nobis aſſignata eſt. Quia in ordine ad uſum corporis auferri debet circumſtantia alieni ex parte utriuſque, atque adeo tradi mutuo, & ex conſequenti acceptari, cum eo corpore utatur ad generationis actum tanquam ſuo, quod ſine conſenſu eorum, qui copulantur, eſſe non poteſt. Quod ſi is conſenſus adeſt, jam adeſt quidquid neceſſarium eſt ad veram rationem matrimonii. Et quamvis diverſitas cauſarum nihil referre ſoleat ad diverſitatem effectus; attamen vinculum hoc, de quo loquimur, involuit neceſſario, quod ſit voluntarium, eſt enim mutui amoris 12

conjun-

Digitized by Google

conjunctio, ut dicebamus, atque adeo voluntarium eſſe debet.

13 Quarto objicit Guillermus Rubion *in 4. diſt. 27. q. 2. art. 1.* Quia inter quoſcunque poteſt eſſe mutuum dominium corporum ad actum copulæ conjugalis exercendum, poteſt eſſe verum matrimonium. Sed poteſt eſſe ejuſmodi dominium revocabile, & ſolubile ex conſenſu partium; neque propter hoc unus minus eſſet dominus corporis alterius, quam modo eſt, ut conſtat. Ergo cum contracto ad tempus revocabili poſſet ſtare matrimonium. Confirmat ex libello repudii, ubi diſſolvebatur contractus initus. Sed reſpondetur facile, in primis Deum illud dominium in caſu, de quo loquimur, non poſſe tradere ſine partium conſenſu. Deinde illud fore matrimonium, etiam ſi relinqueret in conjugum conſenſu diſſolutionem. Quia illud vinculum ex ſe perpetuum eſt, & ea ſua ratione, unde eſſet ſolum extrinſece ſolubile, ſicut in eorum ſententia, quæ docet poteſtatem diſſolvendi conjugii rati eſſe nunc in Romano Pontifice, non efficitur ex ea matrimonium non eſſe perpetuum.

14 Ultimo objicitur. Quia ſaltem ſequitur poſſe ſola Dei voluntate effici vinculum illud ſolum in ordine ad caſte vivendum, cum quod efficiatur unus dominus corporis alterius, non requirat niſi acceptationem traditionis a Deo factæ, non vero traditionem ab alio factæ. Reſpondetur tamen, neque hoc modo poſſe a Deo effici vinculum illud ſine conſenſu eorum, qui vinciebantur, ſi vinculum illud futurum erat ejuſdem vis, & efficacitatis, atque id quod nunc fit per contractum matrimonii. Quia cum deberet eſſe radix utendi corpore alterius in ordine ad generationem licite, & is uſus eſſe non poſſit, niſi iſti conſentiant accedere ad id quod ſuum eſt, ſine eorum conſenſu eſſe non poſſet, ut jam explicatum eſt.

CAPUT IV.

In aliis contractibus humanis non requiri conſenſum verum.

SUMMARIUM.

1 *Explicatur ſenſus quæſtionis.*
2 *Nullum contractum valere ſine vero interno conſenſu, quorundam opinio eſt.*
3 *Omnem contractum excepto matrimonio valere, ſi adſint ſigna ſufficienter ſignificantia conſenſum, quamvis conſenſus ſit fictus, vera ſententia.*
4 *Ea ſigna ſufficienter inducere obligationem, probatur primo.*
5 *Aliter probatur.*
6 *Quorundam ſolutio refellitur.*
7 *Objiciuntur nonnulla ex jure civili, & explicantur.*
8 *Voluntatem proferendi ea ſigna in eo, qui novit naturam contractus, & eſſe voluntatem ſe obligandi.*
9 *Idem magis explicatur.*
10 *Quid dicendum in eo, qui non novit naturam contractus, & habet animum proferendi ſigna illius, non tamen ſe obligandi.*
11 *Illum in foro externo obligari.*
Quid in foro conſcientiæ, quidam negant, verius teneri, ibid.
12 *Satisfit rationibus primæ ſententiæ, & n. 13. 13.*
15 *An contractus ex metu ficte celebratus valeat. Quidam non valere, alii valere dicunt: hoc verius, ibid.*

1 DIſputari hæc quæſtio poteſt, & de promiſſionibus, & de aliis contractibus. Quoad promiſſiones attinet, diſſeram late infra *lib. 12. de ſponſalibus*; nunc vero quoad alios attinet contractus, quamvis eadem utriuſque fundamenta ſint. Proponimus ergo examinandum an in contractibus reſpectivis: verbi gratia, emptione, permutatione, & aliis ejuſmodi, requiratur ad eorum valorem, verus conſenſus, an ſufficiat fictus, hoc eſt; ſignificatus tantum per externa ſigna. Nam requiri verba in contractibus, aut ſigna æquipollentia dicam *cap. ſeq.*

2 Nonnulli ſentiunt ſine interno conſenſu nullam vim habere, & de promiſſione id expreſſe docuerunt non pauci, quos referam *lib. 12.* de omni autem contractu obiter docuit Molina *to. 2. de juſtitia, diſp. 352. §. Ego probabilius, circa fin.* ubi docet ſecluſo damno ſecuto, aut injuria, aut ſcandalo non eſſe obligationem adimplendi, quod ſine vero conſenſu contractum eſt. Suaderi poteſt hæc ſententia primo a ſimili de voto. Quia alias ſequeretur ex ficto voto oriri obligationem ſervandi illud, quia ſicut obligatio contractus pendet ex voluntate contrahentis, etiam obligatio voti ex voluntate voventis. Si ergo ſola ſigna contractus poſſunt obligare contrahentem, prædicta quoque ſigna vovendi voventem obligabunt. Secundo poteſt a ſimili probari in contractu matrimonii, qui contractus, ut omnes fatentur, non perficitur ſine conſenſu interno. Ergo neque alii. Tertio quia non poteſt eſſe obligatio ſine intentione ſe obligandi. Ergo ſi deſit, non celebratur contractus. Antecedens probo ex communi deſcriptione contractus, qui eſt, *ultro utroque obligatio, ex partium voluntate conſurgens.*

Hæc tamen ſententia mihi non probatur, ſed longe 3 probabilior videtur oppoſita, quæ docet, ſi adſint ſigna externa ſignificantia conſenſum ſerio, ſine aliis quæ indicent jocoſe dici, aut fictam eſſe voluntatem contrahendi, omnem contractum, matrimonio excepto, ſive ſit promiſſionis, ſive reſpectivus, validum eſſe. Ita ſentiebat olim Gabriel Vaſquez, & noviſſime docuit *4. tom. in 3. part. diſp. 6. de matrim. c. 3.* & curſim indicavit Soto *in 4. diſt. 27. q. 1. art. 3. prope finem*, & indicat Petrus Gregor. *lib. 9. ſyntag. c. 5. a. 6.* idemque ſentiunt multi viri docti hujus ætatis, & hanc ſententiam docere tenentur alii non pauci. Explicare tamen illam oportet, & probare per partes, ſupponendo primo hanc quæſtionem ſimilem eſſe illi, quæ in materia de voto diſputari ſolet. An voluntas ſe obligandi requiratur ad rationem promiſſionis voti? Quare, ſicut in illa quæſtione, etiam in hac, diſtinguendum eſt. Nam vel ſermo eſt de voluntate non implendi contractum: & hanc certum eſt non eſſe neceſſariam ad contractus valorem. Et ſimiliter diſtinguenda voluntas proferendi ſigna contractus, & voluntas ſe obligandi illo contractu. Poſſumus etiam loqui in eo qui novit naturam contractus, & in eo qui non novit, ſed ignorantia ductus exiſtimat ſeparari poſſe voluntatem celebrandi contractum, & voluntatem ſe obligandi.

His ſuppoſitis dico primo. Signa externa contractus 4 voluntarie, & ſerio facta ſunt ſigna inducentia obligationem ex inſtitutione contractus. Probatur primo ab inconveniente. Quia alias rueret omnis civilis contractus, nec ſine detrimento. Nam ſi venditio, verbi gratia, ficta non induceret obligationem juſtitiæ, neque transferret dominium rei venditæ in emptorem etiam ſubſecuta traditione: ergo ficte vendens poſſet occulte rem ſuam accipere, & reſtituere acceptum pretium ſine peccato contra juſtitiam ipſi emptori. Conſequens videtur abſurdum, & contra commune bonum, multis enim fraudibus aperiret viam, multaque turbaret. Sequela ex hypotheſi manifeſta eſt. Nam ſi qui vendidit, non tranſtulit aliquod dominium in emptorem, non peccabit contra juſtitiam, quod ſuum eſt repetendo, reſtituto pretio, quod accepit ab emptore. Adde hac via multis ſcrupulis aditum patefieri circa ſecuritatem contractus.

Secundo probo ex communi hominum judicio. Facta 5 enim venditione verbis externis, & re tradita libere, nullus dicet emptorem non habere plenum dominium rei emptæ, quia etiamſi vendens dicat ſe ficte vendidiſſe, emens ex hoc tantum non obligabitur in foro conſcientiæ ad reſtitutionem. Neque enim ille fidem habere debet dicenti, ſe ficte vendidiſſe, quando nullum ſignum præceſſit, ex quo prudenter judicari poſſit illum ficte vendidiſſe; & quamvis fidem adhibeat, non teneri ad reſtitutionem aliquam. Denique id convincit communis contrahendi modus. Neque enim nobis, qui corpore conſtamus, aliter poſſit innoteſcere internus conſenſus, quam per externa ſigna. Ergo, quando hæc ita adſunt, ut prudentes judicent contrahentes velle celebrare, contractus cenſendus eſt perfectus ratione debiti conſenſus; qui debitus eſt non ſolum ratione veritatis, ſed etiam juſtitiæ, quæ poſtulat ad æquitatem contractus, ut in contrahentibus ſit animus vere contrahendi & ſe obligandi. Neque vero ſimile eſt, aut naturale jus, aut jus gentium vel civile, a quibus varii contractus inducti ſunt in hominum ſocietatem, conſenſum internum verum voluiſſe ad valorem eorum. Et de jure gentium, & civili, res eſt nota, cum non poſſint actus præcipere internos, & de omni jure ea oſtendit ratio: quia cum iſti contractus ad politicum Reipublicæ regimen & bonam adminiſtrationem ordinentur, illa ſatis erunt ad eorum valorem, quæ hominum inter homines animos manifeſtant. Vide etiam quæ dico infra *cap. 6.*

Cæterum dicere poſſet aliquis philoſophandum eſſe 6 in hoc caſu, ſicut & de contractu matrimonii, quando quis ficte contraxit: in quo caſu obligatur quidem ad

vere

vere contrahendum ea fide contractus, non tamen perficitur contractus, quando celebratur ficte, ſed quando verus conſenſus adhibetur: atque ita dici debet in aliis contractibus. Id tamen non placet, ſed dicendum eſt revera tunc perfici contractum, etiamſi deſit animus internus, idque probant rationes hactenus allatæ. Et præterea ſpecialiter refellitur hæc opinandi ratio. Quia ſi quis admittat in his contractibus propter humanum modum contrahendi oriri obligationem juſtitiæ comparatione alterius contrahentis, ut is, qui ficte contraxit, obligetur ad verum faciendum, id quod verba ſignificant: ergo, ſi verba ſint promiſſionis, erit obligatio adimplendi promiſſum, & ſi verba ſint contractus de præſenti, oritur jus quod efficere ſolent illa verba, quia non poteſt eſſe alius modus celebrandi contractus inter homines. Nam celebrata venditione, verbi gratia, per verba de præſenti, & facta traditione, non videtur aliud requiri ad juſtam dominii acquiſitionem; nihil enim aliud poteſt eſſe hominibus notum, ut tuta conſcientia poſſint uti re empta. Quod ſi ex externo iſto modo contrahendi in venditione, verbi gratia, cum traditione rei acquiritur dominium, ſignum eſt ipſam eſſentiam contractus conſenſu debito fuiſſe celebratam. Dominium enim in hoc caſu ſupponit eſſentiam contractus; & ita an veritate aut fictione conſenſus, quæ non poteſt eſſe hominibus prudenter nota aliter, quam per externa ſigna, non variatur effectus contractus, ſi in utroque caſu externa omnia paria ſunt. Rurſus vel ex contractu ficto dicitur eſſe obligatio repetendi externum contractum: & hoc in civilibus contractibus facile refutatur. Quia omnino eſt inutilis repetitio comparatione alterius contrahentis, quando non poteſt prudenter credere fictum animum præcedentis contractus. In hoc enim caſu, ſicut ex hoc quod alius affirmet ſe ficte contraxiſſe, non poteſt alius obligari ad reſciſſionem contractus: ita affirmationem alterius, qua affirmet ſe velle contractum vero animo repetere, vel ratum habere, is qui poſſidet, vere judicat inutilem, neque credere tenetur. Qui enim in contractu ſe mentitum dicit, & in eo etiam caſu mentiri poteſt. Vel denique dicitur eſſe obligatio habendi verum conſenſum internum, quo præcedens ficta venditio ratihabeatur, & perficiatur contractus. Et contra hoc faciunt omnia, quæ hactenus dixi. Quia humanus modus contrahendi non poteſt alio modo hominibus eſſe notus, quam per externa ſigna quæ prudenter judicantur vera exprimentia conſenſum internum, & libere omnino exhibita. Et denique id mihi videtur valde efficax, non eſſe credibile translationem dominii harum rerum voluiſſe homines eſſe dependentem, niſi ab externis ſignis, quæ omnino libere exhibentur, & non ab illo, quod nullo alio modo, quam per externa ſigna illis poteſt eſſe notum. Nam jure naturali id conſtitutum eſſe, ut adſit verus animus, niſi in matrimonio, ſine ullo prorſus fundamento aſſeritur. Atque ex his poſtea multa colligemus in ſequentibus.

7 Sed poſſunt objici nonnulla ex jure civili, quæ videntur indicare eſſe etiam neceſſarium animum ad obligationem & contractum, textus *in l. obligationum 7. D. de oblig.* & in jure etiam ſæpe ad actum poſſeſſionis requiritur animus, quando quidem non ſolo corpore, ſed & animo acquiri dicitur. Verum intelligenda jura de animo ſignis obligationis demonſtrato, qualis eſt, quem explicabimus modo.

8 Dico ſecundo. In eo qui novit naturam contractus, & ſigna illa exterius libere prolata inducere obligationem, voluntas proferendi ea ſigna eſt voluntas ſe obligandi, neque ſeparari poſſunt. Sic docuit agens de voto Sot. *7. de juſt. q.* 1. *art.* 2. & communiter Interpretes D. Thom. 2. 2. *q.* 88. *art.* 1. Aragon teſtatus eſſe communem Theologorum hujus ætatis, ſequitur citatis aliis Suar. *lib.* 1. *de voto*, *c.* 3. *tom.* 2. *de religione*. Probatur iſta conſideratione. Quia, qui novit naturam contractus, & ex illis ſignis naſci obligationem inter homines, eo ipſo quod voluit proferre illa ſigna, voluit virtualiter ſe obligare, & manſit obligatus. Et explico ſic. Vel iſte qui voluit habere ſigna contractus, habuit voluntatem non ſe obligandi, priuſquam proferret, vel poſtea, vel ſimul cum habuit voluntatem proferendi. Si priorem, adhuc rata eſt obligatio contractus: quia etiam ſi talis habuerit voluntatem priorem, agnoſcit tamen naturam voti, & ſcit priorem voluntatem poſſe retractari: retractat ergo illam per ſubſequentem voluntatem, quia vere vult, & ex animo proferre verba, quæ ſunt ſigna obligationis. Vere ergo manet obligatus per ſigna.

9 Si habes ſimul utranque voluntatem, hoc eſt impoſſibile eſſe utranque efficacem, ſed erit efficax voluntas contrahendi, inefficax autem voluntas non ſe obligandi: objecta enim harum voluntatum involvunt repugnantiam, ut optime demonſtrat Suar. *dict. lib.* 1. *de votis*, *c.* 3. n. 10. & ſequentibus. Si poſteriorem: jam parum refert, quia contractus ex vi prioris voluntatis celebratus eſt per ſigna exteriora & jam amplius ejus retractatio non eſt in ejus poteſtate, cum fuerit ultro citroque obligatio. Quare non eſt eadem ratio ac de lege, quam ponit Princeps, quamque poteſt, quando voluerit revocare. Nam lex datur per modum imperii, quod revocabile eſt: at contractu ſemel celebrato, jam non eſt in unius tantum poteſtate diſſolvere, ſed ab utriuſque pendet voluntate. Atque hoc animo intellexerim jura ſive civilia, ſive Caſtellæ, quæ requirunt ad inducendam obligationem animum ſe obligandi. Jus enim civile ſatis exiſtimavit voluntatem contrahendi, & hanc vere judicavit eſſe voluntatem ſeſe obligandi. Atque ex his colligemus in materia de baptiſmo ad recipiendum baptiſmum, & characterem ſufficere voluntatem ſuſcipiendi baptiſmum, & accedendi ad eam ablutionem ſuſcipiendam; quamvis tunc adeſſet voluntas non ſuſcipiendi aliquem effectum Baptiſmi. Quia ſtanta illa priori voluntate, hæc ſecunda non obeſt valori, & efficacitati baptiſmi, ſed de his ſuo loco.

Sed quæres, an illius, qui pro ruditate ſua non novit naturam contractus, neque illis ſignis obligationem gigni, & ita voluit proferre ſerio ea ſigna, ac ſine animo ſe obligandi, vere valeat contractus? Et quidem in primis, ut in ſimili de voto dixit Suarez *d. c.* 3. *n.* 9. ſi is non habuit poſitivam intentionem non ſe obligandi, ſed ſimpliciter contrahit, neſciens diſcernere quam vim habeant illa ſigna contractus, dicendum eſt illum obligari etiam in foro conſcientiæ, & exteriori. Quia licet ille ignoret naturam contractus, vult illam ut ipſa eſt, quia, ut Philoſophi dicunt, voluntas fertur in rem prout eſt in ſe, & hoc ſatis eſt, ut quis velit, quod ignorat, & hoc ſenſu dicitur a Theologis: Quod voluntas intrat, ubi intellectus foris ſtat. Sufficiunt autem ad rerum valorem generales intentiones faciendi, quod alii ſolent, ut contingit in matrimonio & aliis. 7

Quod ſi re vera habeat poſitivam voluntatem non ſe obligandi ex eo errore, in foro exteriori certum eſt judicandum contractum validum: neque enim judicat de occultis, nec credet illi dicenti, ſe non habuiſſe voluntatem, ut optime docet Suarez *n.* 14. in ſimili *de voto*, quia ut habetur *in cap. per tuas, de probationibus, indignum eſt, juxta legitimas ſanctiones, ut quod quiſque ſua voce dilucide proteſtatus eſt, valeat proprio teſtimonio infirmari*. Sed nunquid idem dicendum erit in foro conſcientiæ? Suar. *n.* 13. *in fine*, videtur ſentire nullam obligationem eſſe. At mihi vero ſimilis videtur etiam eſſe obligationem ex eo, quod cum hi contractus jure civili inſtituti ſint, non habemus argumentum aliquod, unde colligamus jure civili requiri alium animum quam exterius celebrandi contractum, ut conſtat ex toto titulo *de juris & facti ignorantia*, ubi univerſaliter ſtatuitur juris ignorantiam non prodeſſe, & nocere *l. Regula* 9. id eſt, ut interpretatur Cujac. *in l.* 7. *de juris & facti ignorantia*, *& lib.* 5. *obſervat. cap.* 39. neque lucro afficit, neque eximit damno, quod ibi multis oſtendit. Solum militibus aliquando prodeſt, & fœminis etiam, & ruſticis in certis caſibus non nocet, id eſt, eximit damno. Aſſignantur enim in jure caſus in quibus fœminis & ruſticis non noceat ignorantia juris, id eſt, eximat a pœna in illis quidem, ubi jus requirit dolum, at ignorantia obligationis contractus eſt ignorantia juris, non facti. Nocet ergo, id eſt, non liberat damno venditionis, verbi gratia, contrahentem, & vendentem. Cumque leges civiles in hac materia juſtæ ſint, licet fundentur in præſumptione, & alias lex fundata in præſumptione, ut plurimum non ceſſet ex eo, quod in aliquo caſu ceſſet præſumptio, plane dicendum eſt etiam in conſcientia ſervari deberi, & ex conſequenti etiam valere cum ea ignorantia celebratum contractum, ut nullatenus poſſit in foro interno compenſationem facere, reſtituendo pretium ementi. Hæc mihi veroſimiliter dicta videntur. 8

Hinc non erit difficile ad rationes primæ ſententiæ reſpondere. Ad primam dico diſſimilem eſſe rationem de voto, atque contractu. Votum enim, cum Deo fit, cui nota ſunt omnia, non indiget externis ſignis, ſed vero conſenſu. Quare, ſi ficte fiat, id eſt ſine ſignis internis ſignificantibus promiſſionem, cum Deus decipi non poſſit, nullam vim habet. Id quod tam in voto ſolemni, quam ſimplici verum eſt, licet in ſolemni, quod ad Eccleſiam attinet, etiamſi vovens coram Deo liber ſit obligabitur adimplere: ut recte docet Suarez *lib.* 1. *citat. cap.* 3. *prope fin. n. penult.* Intervenit enim ibi, ſicut & in votis ſimplicibus religioſi ſtatus, alius contractus traditionis, ratione cujus obligabitur ad impletio- 9

pletionem votorum, & ille tenebatur vere vovere, ut dicam infra *lib. 7.*

13 Ad ſecundam reſpondetur non eſſe ſimilem rationem in matrimonio, & aliis contractibus propter excellentiam ejus. Et quidem in contractu matrimonii multa eſſe diverſa a conſenſu ad alios contractus neceſſario, conſtat ex his, quæ dixi *cap. 2.* & conſtabit magis ex his quæ dicam infra lib. 3. Cum ergo ſit mutui amoris vinculum, verius requiritur conſenſus. Adde matrimonium contractum eſſe juris naturalis, & reliquos civilis. Unde non mirum, ſi in illo natura ipſa induxerit obligationem, ut adſit internus conſenſus: civilis autem, cum ſit ex hominum inſtitutione, qui nihil poſſunt circa interiores actus, non requirat internum conſenſum.

14 Ad tertiam rationem dico contractum illum perfici conſenſu debito, ex eo quod quis vult contractum illum libere celebrare, & proferre ſigna externa conſenſus: & ita ſemper vera eſt definitio contractus, *ultro citroque obligatio ex partium voluntate conſurgens.*

15 Sed quæret aliquis, an contractus ficte celebratus ex metu injuſte illato ſit validus. Ratio dubii ex una parte eſt, quia in ea prolatione verborum eſt ſimpliciter voluntarium, & alias ſunt verba contractus. Ergo comparatione ad alterum eſt debitus conſenſus. Probabilius tamen multis videtur non eſſe validum, quia cum injuſte extorqueantur verba, non videtur ex juſtitia debitus conſenſus comparatione extorquentis. Unde qui vim infert, non poteſt eſſe rationabiliter invitus, ſi ab eo, cui vim infert, decipiatur. Quare ſic celebrata venditione, non tenetur is, qui coactus vendidit, rem tradere, poteſtque ſecluſo ſcandalo compenſationem ſibi facere, & rem auferre ab emente reſtituto pretio. Neque enim per eam traditionem coactam, & ſine conſenſu debito poteſt transferri dominium aliquod. Sed primum eſſe probabilius conſtabit ex his, quæ dicam infra *lib. 4.* ubi oſtendam contractus iſtos, in quibus datur res pro re, ex quocumque injuſto metu celebratos eſſe validos naturali jure, & transferri in illis dominium propter rationem quam ibi aſſignabo.

CAPUT V.

Quid facere debeat ille, qui finxit conſenſum in contractu matrimonii.

S U M M A R I U M.

1 *Qui fingit conſenſum in matrimonio graviter peccare contra veritatem, & contra juſtitiam.*
2 *Non valere matrimonium cum eo ficto conſenſu.*
3 *Non teneri ficte contrahentem denuo contrahere quorundam ſententia eſt.*
4 *Non multum ab his diſcedit Thomas Sanchez.*
5 *Ficte contrahentem teneri vere contrahere matrimonium cum eadem verior ſententia.*
6 *Probatur teneri etiam ex juſtitia, & n. 7.*
8 *Infertur teneri ratione damni, etiamſi illam non cognovit.*
9 *Idem dicendum etiamſi ſint diſparis conditionis.*
10 *Non poſſe abſolvi donec vere contrahat.*
11 *Rejiciuntur fundamenta aliorum.*

1 Diximus ſupra *c. 2.* ad matrimonium verum conſenſum requiri, & nullo modo fictum ſufficere, ſed cum ſint eventus, caſuſque varii ex hominum malitia, ſi quis ficte contraxerit, explicandum eſt, quæ ſit hujus obligatio. Et primo ſupponendum eſt illum graviter peccare, eſt enim mendacium cum injuſtitia conjunctum. Sicut enim qui promittit rem in futurum, tenetur verba facere vera, ita etiam, qui de præſenti aliquid affirmat, naturali jure tenetur veritatem in dictis ſervare. Cum ergo ille in ea aſſertione non ſervet verum, & alias ſit materia juſtitiæ, non eſt cur dicamus, illum vel nullam culpam committere, vel levem. Quæ doctrina abſolute intelligenda eſt, & ſine ulla reſtrictione ad peculiares aliquos caſus, & circumſtantias, ratione quarum poterit eſſe culpa venialis, de quibus infra ſuo loco.

2 Supponamus deinde ſecundo matrimonium in eo caſu contractum non valere quoad forum animæ, neque de hoc poteſt ulla eſſe diſſenſio cum fundamento aliquo. Et licet aliquos ex juris Interpretibus dubios eſſe coegerit deciſio Innocentii III. *in cap. is, qui fidem, de ſponſalibus*, ubi conſtituit, ſi poſt ſponſalia ſequatur copula, valere matrimonium; neque diſſolvendum per aliud ſubſequens. Hoc tamen, ut Abbas *ibidem n. 4.* intelligitur, quoad forum exterius. Cum enim Eccleſia conſtituerit ſponſalia ſecuta copula in matrimonium tranſire, eo quod præſumat acceſſiſſe vero conſenſu, & animo maritali (neque enim præſumit peccaſſe) & ea præſumptio ſit juris & de jure, contra quam non admittitur directa probatio, ut ibi tradit Innocentius, & Doctores frequenter docent, judicat Eccleſia primum matrimonium interceſſiſſe, & ideo ſecundum non ſubſiſtere. Quare, ut bene advertit Panormitanus ibidem, Pontifex non annullat ſecundum matrimonium diſpoſitive, ſed loquitur illative, ſcilicet ſi primum eſt præſumptum de jure, ſequitur ſecundum eſſe nullum, ita quod illatio nullitatis fundata eſt ſupra præſumptionem, ſed ſi præſumptio eſt falſa, quidquid ſequitur corruit, & ſecundum matrimonium erit legitimum. Quare, qui ſic contraheret, tenetur prius excommunicationem pati, quam ad primum redire; cum re vera ille quoad Deum non ſit excommunicatus, ut ſuo loco dicam, nulla enim ſubſiſtit cauſa. Aliud his ſimile habetur in deciſione *cap. fin. de condit. appoſ.* ut explicabo infra *lib. 3.*

Sed quamvis hæc quæ diximus certa ſint, dubium 3 tamen eſt inter Doctores, cum tamen omni debet dubio vacare, an ſcilicet, qui ficte contraxit, ſecluſis aliis peculiaribus caſibus, ſcilicet metus, doli, vel quando fœmina deceptionem intellexit, aut fuerunt ſigna deceptionis, quando ſecundum jam conjugium contractum eſt (nam de ea circumſtantia, quando qui ficte contraxit, eſt nobilior, dicam infra) an inquam is, qui ficte contraxit, teneatur contrahere cum vero conſenſu. Neque inquiro modo, qua forma præberi debeat ille conſenſus, an ſervata Tridentini forma, an vero in occulto, de quo dicam *lib. 5. c. 6.* Quidam dicunt non teneri repetere conſenſum, & de novo contrahere. Pro hac ſententia refert Thomas Sanchez *lib. 1. diſput. 21. n. 3.* Doctores, qui dicunt teneri, ſi virginitatem ejus violaverit, vel damnum intulerit. At iſti Doctores non negant ex alio capite teneri. Expreſſe tamen eam ſententiam tenuit Martinus Ledeſma *24. quæſt. 47. artic. 4.* & probabilem fatetur Victoria *in ſumm. de matrim. num. 252.* & alii recentiores quorum meminit Petrus Ledeſma *qu. 45. art. 4. dub. 1. §. In hac difficultate in fine.*

Non multum ab his differt Thomas Sanchez *lib. 1.* 4 *diſp. 12. citat. n. 5.* docuit enim, ſi nullum damnum ſequitur fœminæ, cum qua quis ficte contraxit matrimonium, non teneri iterum contrahere. Secus tamen ſi damnum ſequitur, vel infamia, vel quia aliud inire non poteſt. Idque verum eſſe putat, etiamſi non intervenerit copula, niſi forte, inquit, ſint diſparis conditionis, exiſtimat enim in univerſum ex nullo contractu cum fictione celebrato obligationem oriri, niſi ratione alicujus damni illati, non vero ex vi contractus.

Cæterum mihi videtur ficte contrahentem contrahe- 5 re iterum teneri vere & ex animo. Quod quidem ita certum exiſtimo, ut judicem oppoſitum omni probabilitate carere, neque ullum alium, quam Martinum de Ledeſma pro ſe citare poteſt Thomas Sanchez, unde merito improbabilem cenſet Petrus Ledeſma *loco citato*, indubitatam Petrus Soto *lect. 3. de matrim. §. Primum igitur*, tenet eam Soto *in 3. diſtinct. 27. quæſt. 1. art. 3. §. Alia præcipua ambiguitas*, qui omnium eſſe fatetur, olim tenuit Joannes Major *in 4. diſt. 27. q. 1.* Petrus Gregorius *lib. 9. ſyntag. cap. 5. n. 6.* Et in primis vel ex ratione mihi perſuadeo, quæ apud me in rebus moralibus magnam vim habet. Si oppoſita opinio ſemel admittatur, latiſſimam aperit viam hominibus ſceleratis ad decipiendas ſæpe fœminas, ſi ſemel ſibi perſuaſerint non teneri ad contrahendum, ut bene conſideravit Petrus Ledeſma *loc. cit.* Deinde ea ſententia manifeſte convincitur ex his quæ diximus *cap. præced.* de nativa obligatione contractus, etiam cum ficto conſenſu celebrati. Nam ſicut in promiſſione de futuro ex naturali jure oritur obligatio vera efficiendi verba, ſtando promiſſis, ita etiam in aſſertione de præſenti eſt naturalis obligatio efficiendi vera verba præſentia, & non poteſt quis pro ſua voluntate ſe ab ea obligatione liberare; quia non poteſt effici, ut non ſit indecens, & turpe coram Deo aliquid de præſenti verbis affirmare, & aliud corde tenere. Cum ergo aſſerat de præſenti fictus contrahens: *Ego te accipio in meam*, naturali jure tenetur ad ea verba vera efficienda, nec niſi vera efficiat, ea turpitudine liberatur. Et quidem verba non ad ſimulandam, ſed ad exprimendam mentem dicta cenſentur. Et nemo exiſtimandus eſt aliquid dixiſſe, quod non prius mente agitaverit; ut ait

Celſus

Celſus ex Tuberonis ſententia, *l. Celſus, l. Labeo 7. de ſupl. leg.*

6 Sed quo magis conſtet illam teneri non ſolum ſub culpa veniali, ſed etiam ſub mortali, oſtendamus non ſolum teneri ex voluntate, quod hactenus demonſtratum eſt, ſed etiam ex juſtitia. Primo, quia ſi ex promiſſione acceptata in materia utili oritur jus juſtitiæ in promittentem, multo magis ex traditione de præſenti, quam etiam alter contrahens acceptat, & pro ea traditione vere etiam tradit ſe ipſum. Ergo habet alter conjux adverſus ficte contrahentem jus juſtitiæ ex vi ipſius contractus, ſcilicet, ut corpus ficte contrahentis ſibi reddatur. Idque planum eſſe videtur. Quia fœmina, quæ peteret in eo caſu vere contrahi, juſte petit, & ex conſequenti alter injuſte agit non contrahendo, neque enim bellum juſtum eſſe poteſt ex utraque parte. Aut explicent nobis adverſarii, quodnam aliud jus habere poſſit fœmina adverſus ficte contrahentem, quæſitum ex traditione ſerio acceptata.

7 Denique, quia ſi res iſta conſideretur attentius, eſt inſeparabile ex natura rei damnum ab ejuſmodi matrimonio ficto, quod non advertit prædictus Doctor, idque planum eſt. Nam defectus ille eſt occultus omnino, ita ut nulla legitima ratione conſtare poſſit, aut quæ fidem faciat. Neque enim in eo caſu teſtimonium ficte contrahentis quidquam efficeret, neque aliis antea potuit eſſe notum, quod ficte contracturus erat. Nam ſi vis & dolus abeſt ex parte ejus cum quo contrahit, aut alicujus tertii, quamvis ille prius aliis dixiſſet ſe ficte contrahere, quis crederet cum videret poſtea nulla vi, nulloque dolo adhibito ſerio contrahere. Judicaſſent certe omnes priorem voluntatem revocaſſe, & recte judicarent. Quo ergo pacto illa fœmina liberari a damno poteſt, ſi quidem nunquam poterit aliud matrimonium inire, neque patietur Eccleſia, etiamſi ficte contrahens abſcedat, aut etiamſi de facto contrahat vere cum alia: ſemper enim judicio Eccleſiæ, cui nullo modo legitimo poteſt conſtare nullitas primi matrimonii, judicavit primum valere, ſecundum non ſubſiſtere. Quare niſi fœmina lubens remittat obligationem ortam ex eo ficto contractu, nunquam poteſt damnum illatum ceſſare, etiamſi ficte contrahens pecuniis damnum reſarcire velit. Imo neque ego video, quid ipſa fœmina decepta facere poſſit, ut damnum excuſet, niſi vel religionem profiteatur, ut diſſolvi ratum non conſummatum judicet Eccleſia, vel copiam illi faciat abſcedendi in regionem aliquam longinquam, ubi ille ignotus poſſit omnino matrimonium contrahere, & ipſa eligat innupta manere. Et adhuc dubito hoc poſſe fieri a fœmina ipſa ſine peccato, cum nunquam moraliter certa eſſe poſſit ficte contrahentem vera dicere, cum ille ſe ficte contraxiſſe manifeſtat. Quare ipſa eniti debet ne tale matrimonium diſſolvatur, niſi ſi illa libere & ſpontanee velit religionem ingredi, & ibi profiteri.

8 Ex hic colligitur primo, ficte contrahentem teneri etiam ratione damni illati in ſenſu a nobis explicato, non vero ratione damni, quo intulit illam cognoſcendo: illam enim conſentientem agnovit, & id damnum poſſet eſſe reparabile illam dotando, ut alii nuberet, niſi obſtaret majus aliud damnum, ex ſe irreparabile, quod explicui *numero praeced.* Vide etiam quæ dicemus infra *lib. 6. cap. 6.*

9 Sequitur ſecundo idem dicendum eſſe, etiamſi ſint longe diſparis conditionis, in quo valde fallitur idem Thomas Sanchez: tenetur enim contractum verum efficere, etiamſi ſint diſparis conditionis in nobilitate aut divitiis, quando re vera nullum ſignum fuit, quo judicare poſſet non ſerio promitti præter diſparitatem. Diſparitas enim illa conditionis non eſt argumentum hujuſmodi doli, atque fictionis, ut ſtatim dicam. Teneri autem fictum contrahentem etiam diſparem, convincunt rationes factæ numeris præcedentibus. Et præterea demonſtratur iſta conſideratione. Vel iſte nobilis ficte contrahens excuſatur a celebrando vere contractu propter conditionem diſparem nobilitatis, quæ eſt inter corpus nobile & ignobile. At hoc affirmari non poteſt, ut conſtat, nam inæqualitas nobilitatis non eſt aliqua conditio enervans contractum matrimonii, cum ſæpe vel ex paſſione, vel ex aliqua juſta cauſa fieri poſſit, ut quis non contrahat cum pari. Vel excuſatur, quia diſparitas illa ſignum ſufficiens eſt, ut mulier intelligat dolum ſubeſſe, atque adeo, ſi ejus diſparitatis conſcia ſe tradidit, ipſa ſe decepit, & ſibi imputet. Sed & hoc omni veritate deſtituitur. Tum quia jam ſequitur, ſi nobilis contrahat cum fœmina ignara diſparis conditionis valere, tunc enim ceſſat præſumptio doli, aut voluntariæ deceptionis ex parte fœminæ: cujus tamen oppoſitum ſentit Thomas Sanchez, ut colligitur ex his quæ docet *lib. 3. diſp.* 10. *num.* 21. Tum etiam, quia ad ſubſtantiam contractus matrimonii pertinent tantum corpora: alia enim pulchritudo, divitiæ, nobilitas ſunt accidentia materiæ matrimonii. Ergo quantumcunque cognoſcantur nobilitatis, & divitiarum exceſſus, cognoſcitur etiam intra limites matrimonii nihil deeſſe ad æqualitatem in contractu ſervandam, vel nihil eſſe, quod impediat eam æqualitatem contractus. Et alias non poſſet eſſe contractus iſte ex natura rei inter homines diſparis conditionis, etiam ex animo. Si enim ſemper ea diſparitas eſt ſufficiens ſignum ficti conſenſus, & ita fœmina debet judicare, ne ſe ipſam decipiat, conſenſus fœminæ ſub ea perſuaſione non eſt ſufficiens, cum non videatur acceptaſſe conſenſum ad matrimonium. Ergo ſi etiam poſita ea diſparitate in illis bonis, adhuc in his quæ ad matrimonii contractum requiruntur, eſt æqualitas, non poteſt ea inæqualitas eſſe ſufficiens fundamentum doli, vel fictionis, atque adeo non eſt imprudens fœmina, quæ in eo caſu ſui corporis copiam faceret, neque ſeipſam decipere diceretur. Cum enim ſæpe multi viri nobiles matrimonium contraxerint cum ſordidis & ignobilibus fœminis, cæco aliquo affectu ducti, cur non ſecum id fieri crederet, quod cum aliis factum, cum alias concurrant etiam verba viri, quibus ex animo & ſerio ſe loqui oſtendit, & quibus etiam ſagaciſſima fœmina fidem adhiberet. Quare ſive prudenter credat, quia videat magnam eſſe in verbis aſſeverantiam, ſive quamvis ſi prudenter ſe gereret, ſuſpicari deberet illam ficto animo contrahere, illa tamen nihil ſuſpicata eſt, ſed ſimplici animo conſenſit, naturali jure tenetur nobilis verum contractum efficere, neque ab hac obligatione eximunt, quæ eximerent ab obligatione implendi ſponſalia, ut dicam *lib.* 12. In eo ergo tantum caſu non tenetur nobilis ficte contrahens, quando ſigna dedit, quibus fœmina ſufficienter intelligere potuit dolum illis verbis ſubeſſe, vel quando fœmina agnoſcens inæqualitatem, revera intellexit matrimonium doloſe contrahi. Tunc enim ſi illa re vera dolum ſuſpicata eſt, ſive hanc ſuam ſuſpicionem non indicaverit, ſi ſui copiam fecit, non id fecit ſpe contractus, quem fictum eſſe vere ſuſpicata eſt, ſed ex ſuo conſenſu & voluntate. Quæ notanda ſunt ad ea, quæ dicemus poſtea in ſimili de ſponſalibus.

10 Sequitur tertio ficte contrahentem non poſſe abſolvi, donec vere contrahat. An autem ſatis ſit habere propoſitum efficax, & verum contrahendi, ut abſolvatur, antequam re ipſa contrahat, dicimus in materia de ſacramento Pœnitentiæ, neque enim in hoc eſt ſpecialis aliqua difficultas ac in aliis.

11 Sequitur denique nullam eſſe fundamentum, quo nititur Thomas Sanchez, ſcilicet ſecluſo damno non teneri ex vi contractus, cum re vera ſit obligatus, ſequitur enim ſemper ex natura ſua damnum irreparabile, ut oſtendi: & præterea ex vi ipſius contractus, jure juſtitiæ, qui ficte contraxit, manet obligatus ad efficiendam veram traditionem corporis. Neque obſtat, quod objicit Thomas Sanchez, quod ſi ficte profitetur, non tenetur ſecluſo ſcandalo vere profiteri, ſed poteſt ad eum locum ſe recipere, ubi ceſſet ſcandalum. Ergo ſimiliter ficte ducens uxorem, utrobique enim eſt ficta traditio, illic monaſterio, hic viro vel uxori. Quamvis enim nonnulli Doctores concedant illud antecedens, attamen mihi omnino falſum videtur, ut docet Suarez *tom. 2. de Religione, lib. 1. de voto, capit. 3. num.* 15. Nam in profeſſione, & emiſſione votorum ut dixi 1. *part. variarum, diſput. diſp.* 3. & dico late *infra lib.* 7. *cap.* 5. intervenit etiam contractus quidam mutuus inter religioſum, & religionem, quem verum tenetur efficere naturali jure, & obligatione fidelitatis, & obligatione juſtitiæ, ſicut & qui ordinatur ſacris ſine animo vovendi, tenetur ſub mortali votum emittere caſtitatis, ut docet idem Suarez *ibid.* & dicam *infra eod. lib.* 7.

CAPUT

Digitized by Google

utrique debet eſſe notus, id quod obiter docuit Molina *tomo* 2. *diſput.* 266. Almainus *in* 4. *diſt.* 45. *quæſt.* 2. §. *circa iſtam modum*, & alii. Idem etiam oſtenditur, quia in his contractibus reſpectivis neceſſarium eſt, ut uterque alterius acceptationem percipiat: quod ſi conſenſus eſſet mere internus, non contingeret. Præterea etiam certum eſt jure civili nullam ex conſenſu mere interno obligationem oriri in contractibus non reſpectivis, ut in promiſſione & aliis. Quia jus civile petit acceptationem, ut obliget, ſaltem in promiſſionibus, quæ non ſunt ad pias cauſas, ut ſuo loco dicam. Quæſtio ergo eſt, an ſecluſa juris poſitivi diſpoſitione; & ſtando intra limites juris naturalis, & ejus æquitatem, contractus aliqui celebrari poſſint conſenſu mere interno, ut obligationem pariant in foro ſaltem conſcientiæ.

7 Prima ſententia in hac re eſſe poteſt eorum qui exiſtimant de contractibus reſpectivis (id quod de aliis etiam dicerent) ſi miraculoſe innoteſcerent, ſolo conſenſu interno poſſe celebrari, & obligationem induci. Hanc ſententiam videtur tenere Joannes Major *in* 4. *diſt.* 28. *quæſt.* 1. *ad* 3. & Veracruz 1. *part. ſpecali art.* 3. quatenus id aſſerunt de matrimonio: id enim de reliquis contractibus affirmabunt, cum eadem videatur eſſe ratio. Eorum fundamentum unicum eſſe poteſt. Quia expreſſio conceptuum per ſigna externa non videtur per ſe eſſe neceſſario requiſita, ut cauſa ad naturam contractus, ſed tantum ut conditio, ſine qua non, qua ſcilicet innoteſcat voluntas abſentium, ſicut cum aliquid per procuratorem, aut tertium innoteſcit, tantum ille eſt conditio ſine qua non, ac proinde ſine eo ſtare poſſet contractus.

8 Secunda ſententia eſt aliorum, qui cenſent etiam in contractibus non reſpectivis, qualis eſt promiſſio, jure ipſo naturali obligationem oriri ex actu mere interno. Ita ſentit Ledeſma 2. *part. quæſt.* 18. *artic.* 1. *dub.* 13. Palacios *lib.* 5. *de pactis*, *cap.* 4. *num.* 8. Ubi ait, eum cui facta eſt promiſſio mentalis, ſi confeſſione promittentis ſibi conſtaret, & rem promiſſam recipere non poſſet, occulta compenſatione poſſe ſibi ſatisfacere, & in hac ſententiam magis inclinat Molina 2. *tom. de juſt. diſputat.* 266. ante argumentorum ſolutionem, & probabilem judicant multi Recentiores. In hujus ſententiæ confirmationem nonnulli multa congerunt argumenta, quæ tamen in idem fere recidunt, quod propono iſto pacto. Integra radix obligationis in contractu eſt tantum conſenſus internus. Ergo ille ſatis eſt jure naturæ ad inducendam obligationem. Antecedens probo. Quia ſola voluntas mea in his rebus mihi legem ponit, non vero voluntas accipientis. Ergo illa ſola me obligat, atque adeo ex promiſſione mere interna obligatus maneo. Quod autem acceptantis voluntas nihil efficiat, ex eo conſtare poteſt. Quia jure naturæ neceſſaria non eſt acceptatio, ut quis teneatur ſtare promiſſis. Explicatur magis internum conſenſum eſſe radicem obligationis, tum quia quamvis ſit externa manifeſtatio, ſi conſenſus deeſt, nulla naſcitur obligatio, tum etiam quia ſi illi interno conſenſui accederet juramentum, vere eſſet obligatio: poteſt ergo actu mere interno quis obligari. Tum denique, quia poſſeſſio ſola voluntate non poſſidendi amittitur, *l.* 1. §. *ſi vir*, *l.* 3. §. *in amittenda*, & *l. ſi quis* 2. §. *ultimo*, *D. de acquirenda poſſeſſione*. Signum ergo eſt ſolum conſenſum internum ſufficere ad contractum celebrandum.

9 Verior tamen mihi videtur ſententia, quæ dicit conſenſum mere internum ſatis non eſſe ad contractus, ſed requiri ut verbis exprimatur. Hanc ſententiam docet Divus Thomas 2. 2. *quæſt.* 88. *art.* 1. *in corpore*, & *in* 4. *diſt.* 13. *quæſt.* 1. *artic.* 1. *quæſtiunc.* 1. Abulenſ. *in cap.* 3. *Num. quæſt.* 44. Corduba *in ſumm. quæſt.* 233. Mercado *lib.* 6. *de contractibus*, *cap.* 16. §. *En todos uſos*. Aragon. 2. 2. *quæſt.* 88. *artic.* 4. §. *dico ſecundo*, Henriquez *de excommunicat. cap.* 17. *numer.* 5. *in comment. litt. I.* probabilem indicat Molina *diſp. citat.* ſequitur Thom. Sanchez agens de ſponſalibus *lib.* 1. *diſp.* 3. & alii Recentiores. Hujus ſententiæ non aliud firmius, neque certius mihi videtur eſſe fundamentum, quam quod iſti contractus ſunt hominis regentis, & conſtituentis Rempublicam hanc politicam, & externam, quæ ex natura ſua ſine externis ſignis eſſe non poteſt. Quare dum contrahere vult, aut ſe alteri obligare, plane ſubintelligit id ſe velle ſecundum modum ſibi connaturalem & humanum, qui eſt per verba, vel externa ſigna, quæ ſi deficiant, nequaquam ex interno conſenſu tantum alteri obligatio conſurgit. Cujus optimum ſignum eſt, quod, ut dixi *cap.* 4. ſolis externis ſe obligandi, aut ſine ullo conſenſu, in omnibus contractibus, excepto matrimonio, naſcitur obligatio. Ex quo fundamento conſtat, etiamſi alteri per miraculum innoteſceret conſenſus alicujus, nequaquam adquiri actionem in conſentientem, nec poſſe aliquid acquirere ex his, quæ interius tantum aliter promiſerat. Id enim poſtulat hujus Reipublicæ politicæ conſtitutio, ut externo ſermone aut ſignis res quælibet agatur. Ut enim præclare Baſilius *homil.* 3. in illud, *Attende tibi ipſi*, in principio: *Qui nos condidit Deus, in hoc expetivit ſermonis uſum, ut alii ſui cordis arcana revelet, communiſque naturæ intuitu ſuo quiſque proximo ex abſtruſiſſimo receſſu pectoris, quaſi ex intimo quopiam conclavi ſua conſilia, cogitationeſque depromat. Si enim ipſi viveremus, anima omnium oculis conſpicua atque nuda, inter nos mox conveniret per mutuam cogitationum intelligentiam. Nunc, quando anima caruis adoperta velamine, multivarias commiſcitur ſecum, ac verſat cogitationes, & verbis opus habet, & nominibus, ut quæ in reconditiore mentis receſſu deliteſcunt, in apertum evulget.* Hæc Baſilius.

Ad fundamentum primæ ſententiæ dicendum eſt, 10
externa ſigna non eſſe conditionem, ſine qua non perficeretur contractus, ſed veram formam contractus, & ideo eſſentialem partem, atque ex conſequenti ſine illis nulla ratione perfici, cujus ſignum eſt ſolis verbis contractum perfici, & obligationem naſci.

Neque obſtat etiam ſecundæ ſententiæ fundamentum, 11
dico enim verum eſſe radicem obligationis aliquando eſſe conſenſum, aliquando vero non, ut conſtat ex dictis, nunquam tamen conſenſus mere internus parit obligationem, ſed una cum externis ſignis, cum quibus conſtituit unam integram formam contractus, ut dixi *lib.* 1. *cap.* 7. An autem acceptatio ſit jure naturæ neceſſaria, alibi dicendum, ad inſtitutum tamen parum refert, nam ſive ſit neceſſaria, ſive non, ſemper verum eſt neceſſariam formam humani contractus eſſe ſigna externa ſignificantia conſenſum. Id vero quo probatur ſolum conſenſum eſſe radicem obligationis dilutum eſt *cap.* 4.

Neque obſtat etiam, quod ſi conſenſui interno ad- 12
veniat juramentum, conſurgat obligatio. Dico enim tunc obligationem conſurgere non ex ratione conſenſus, ſed ratione juramenti Deo facti, quod habet rationem voti, Deo enim, qui inſpector eſt cordis, poteſt obligari quis actu mere interno, ut fatentur Doctores omnes.

Neque obſtat etiam quod poſſeſſio ſolo animo amit- 13
ti dicatur. Quamvis enim nonnulli ex juris peritis dixerint ſolo animo poſſeſſionem amitti, attamen id omnino falſam eſt, mirorque illis in mentem veniſſe poſſeſſionem, quæ actus civilis eſt, & hujus Reipublicæ politicæ potuiſſe amitti ſolo animo. Nam jure civili ea per actus civiles amittitur, aut manifeſtatione animi nolentis poſſidere. Et quidem ſi ſolo animo poſſeſſio amitteretur, nulla ratio eſſet, cur pupillus ſine conſenſu tutoris, ſolo animo amittere poſſeſſionem non poſſet: cujus oppoſitum habetur ex *leg. poſſeſſionem. D. de acquirenda poſſeſſione*. Lex enim humana nihil juriſdictionis habet in actus mere internos. Neceſſarium ergo eſt, ut animus iſte manifeſtetur negatione actus exerciti, quo poſſeſſio continuari ſolet, ut abjectione, derelictione, aut verbis id ſignificantibus. Nec vero ſatis intellexerunt illi, quid eſſet ſolo animo amitti poſſeſſionem, ea enim phraſi non ſignificarunt jura ſolum internum conſenſum nullo manifeſtum ſigno, ſed excludere tantum voluerunt actus ſimiles iis, quibus poſſeſſio, atque dominium acquiritur. Nec enim ad amittendam poſſeſſionem neceſſaria ſemper eſt judicis ſententia, aut contractus, vel traditio aliqua, ſed ſola derelictio cum animo, imo etiam ſine interno conſenſu amitti poſſeſſio poteſt, ſi adſint ſigna externa ſignificantia animum. Ideo ergo Ulpianus *l. ſi quis* 2. diſcrimen conſtituit inter dominium, & poſſeſſionem. Quod autem ex phraſi non excludatur ſignum externum, quo manifeſtetur animus, colliges ex ultimis verbis legis *ſi quis* 2. ibi, *Si ea mente poſſeſſionem tradidit, ut ei reſtitueretur*. Ecce mentem traditione manifeſtatam. Conſtat etiam ex reſponſo Javoleni *in l. quarundam, eodem titulo*, ubi inquit: *Quarundam rerum poſſeſſionem animo adipiſci*, cum tamen ipſi Juriſperiti negent adquiri ſolo animo. Sed vide quid animum vocet, conjunctum ſcilicet cum adhibitione cuſtodis, itaque tantum excluſit traditionem, quaſi dicat, etiam ſine traditione & amitti, & acquiri poſſeſſionem. Unde idem Paulus *in l. quemadmodum*, inquit poſſeſſionem, neque acquiri, neque amitti ſine animo & corpore. Noſtri Theologi ſentiunt, & noviſſime Joannes Azor. *tomo* 3. *inſtit. moralium*, *lib.* 1. *c.* 34. *quæſt.* 6. Verum quidquid de eo ſit, & quamvis demus ſolo animo poſſeſſionem amitti, non

Idem in noſtro caſu dicendum eſt, quia actus internus non ſufficit ad dominium transferendum ab uno in alterum, cum contractus humani forma ſint verba, quibus res traditur.

14 Illud autem addendum eſt in fine hujus capitis nos locutos eſſe tam de matrimonio, quam de aliis contractibus ex natura rei, & ſpectata ipſa inſtitutione contractuum. Si enim Deus miraculo ſe efficeret, ut homines ſibi per conceptus loquerentur, ſicut & Angeli loquuntur, non dubito conſenſum internum per ſigna intellectus tunc manifeſtatum, ſufficientem eſſe ad contrahendam obligationem, & hoc fortaſſe ſenſu nonnulli Recentiores docent non repugnare naturæ dominii, quod transferatur per conſenſum internum, directum jam ſcilicet, & manifeſtatum per conceptum alteri, cui innoteſceret ex conceptu ſeclusis ſignis corporalis. Hoc tamen non tollit, quo minus ex ipſa naturali inſtitutione ſint neceſſaria ſigna externa ſenſibilia; quandoquidem natura nos animo, & ſenſu conſtare voluit, neque in hoc Reipublicæ ſtatu intelligere, niſi per ſenſus. Quare nunquam probandum, quod nonnullos ex juris canonici interpretibus dixiſſe retulimus, verba tantum requiri ex inſtitutione Eccleſiæ, vel ſigna ſenſibilia.

CAPUT VII.

Matrimonii conſenſum non ſolum verbis, ſed & alia ſigna exprimi poſſe.

S U M M A R I U M.

1 *Quid quæratur.*
2 *Prima ſententia in matrimonio ut ſacramentum eſt, requiri verba, non vero in illo ut contractus eſt.*
3 *Secunda requiri verba dicit in his qui loqui valent.*
4 *Tertia, requiri, niſi in caſibus jure expreſſis.*
5 *Vera ſententia poſſe celebrari ſine verbis per alia ſigna loco verborum.*
6 *Potuiſſe Eccleſiam aſſignare pro forma matrimonii verba tantum.*
7 *At non ſic diſpoſuiſſe colligitur ex natura contractus.*
8 *Idem conſtat ex eo quod nulla ſit de eo lex Eccleſiaſtica, & exponuntur varii textus, & cap. tuæ fraternitati, de ſponſal. & n. 9. 10. & 11.*
12 *Explicantur alia in jure.*
13 *Diluitur argumentum deſumptum a matrimonio ſpirituali ad carnale.*
14 *Neque eſſe neceſſarium adhibere verba ex Eccleſiæ precepto.*
15 *Diluuntur quædam fundamenta tertiæ ſententiæ.*

1 NON ſufficere conſenſum internum, ſed neceſſarium eſſe, ut manifeſtetur exterius, conſtat ex dictis *cap. præced.* ſed an ea externa ſigna neceſſario debeant eſſe verba, dubitationem habere videtur, de qua variæ extiterunt inter Antiquos Doctores ſententiæ.

2 Prima ſententia docet matrimonium conſiderari poſſe, & ut contractus, & ut ſacramentum eſt. Ut ſit ſacramentum, neceſſario requirunt verba, quia non niſi inter præſentes celebratum matrimonium ſacramentum eſſe poteſt, unde concedunt inter abſentes eſſe quidem contractum, non vero ſacramentum: at vero ut ſit contractus, dicunt non requiri verba determinata, ſed ſufficere etiam alia ſigna. Dubitando potius, quam aliquid definiendo hæc olim aſſerit Baſſolis *in 4. diſtinc.* 27. *q.* 1. *art.* 1. ſequitur Almainus, ſi jungantur ea, quæ docet *diſt.* 27. *qu.* 1. cum his quæ dixerat *diſt.* 26. *qu.* 1. non longe a fine, docet Cajetanus *tom.* 1. *opuſc. tract.* 12. *q.* 1. Victoria *in ſum. n.* 244. Viguerius *in ſuis inſtitutionibus, c.* 16. §. 7. *verſ.* 4. idemque alii Recentiores, qui ſibi perſuadent matrimonium inter abſentes non eſſe ſacramentum, fateri tenentur.

3 Secunda ſententia in his, qui loqui valent, requirit eſſentialiter verba, quaſi ab Eccleſia aſſignata pro forma contractus ſint in ejuſmodi hominibus. Sic ex Theologis docuit Richardus *in 4. diſt.* 27. *art.* 1. *q.* 7. ex juris interpretibus multi, quos refert Thomas Sanchez *lib.* 2. *diſp.* 31. n. 2. & ex illis Præpoſitus *in c. tuæ fraternitati, de ſponſal.* latiſſime diſputat de hac quæſt. *a n.* 3. *uſque ad* 9. & probabilem relinquit, concludens ex jure nihil certi haberi poſſe. Adducam fundamenta poſtea. Hi autem Doctores non ſatis explicant, an verba requirat Eccleſia in loqui valentibus, ut formam neceſſariam ad eſſentiam matrimonii, an vero ut neceſſariam tantum ex præcepto Eccleſiæ.

Tertia ſententia, quæ eſt veluti præcedentis limitatio, docet eſſe neceſſaria verba, niſi in caſibus a jure 4
expreſſis. Sic Innocentius *in dict. cap. tuæ, & cap. at teſtationes, de deſponſat. impub.* quem ſequitur Joannes Andreas *in dict. cap. tuæ*, n. 6. cujus etiam opinionis meminit Præpoſitus *loco cit.* n. 4. Hi ergo neque univerſe docent in potentibus loqui eſſe neceſſaria verba, neque univerſaliter negant, ſed ita temperant, ut fateantur abſentes per literas, nuntium, procuratorem celebrare poſſe; item puellam tacentem præſente patre, item præcedente tractatu de matrimonio, vel ſponſalibus ſecuta copula, aut facto ſufficienti: at quando iſta deſunt, neceſſaria eſſe verba. Itaque paucis verbis hanc ſententiam explicare poſſemus, ut in loqui valentibus, niſi in caſibus a jure expreſſis, verba neceſſaria ſint pro forma. Quæ ſententia magnam habet probabilitatis ſpeciem & facile omnes textuum difficultates evitat. Poſſunt autem hujus eſſe duo potiſſima fundamenta. Primum id, in quo Innocentius, & Joannes Andreas innituntur, ſcilicet, diſpoſitio Pontificis *in dict. cap. tuæ*, ubi Pontifex, licet aſſerat poſſe eſſe matrimonium ſine verbis, ut in mutis: attamen de loquentibus inquit, verba eſſe neceſſaria quoad Eccleſiam. Quibus id tantum velle videtur ex Eccleſiæ inſtitutione eſſe neceſſaria verba in illis. Nomine autem verborum eo loco non poſſunt intelligi ſigna æquipollentia; agit enim de verbis, ut diſtinguuntur a ſignis: inquit enim, nec verba ſine conſenſu ſufficere ut in pueris, neque conſenſum ſine verbis inutilem, quia muti ſine verbis contrahunt: in aliis autem ex Eccleſiæ conſtitutione eſſe neceſſaria, cum id optime ſtatuere potuerit Eccleſia, ut ſtatim dicam. Alias autem interpretationes, quæ huic textui afferri ſolent, refellam poſtea. Secundum fundamentum eſt, quo magis urgentur verba Innocentii. Id enim quod dixit Innoc. *in d. cap. tuæ*, videtur declaratum decreto Eugen. IV. cum dixit ſæpe cit. decreto *de ſacram.* cauſam efficientem matrimonii eſſe conſenſum expreſſum regulariter per verba. Ergo aliquando neceſſaria ſunt verba: alias hoc ſacramentum neque regulariter conſtaret verbis, ſed ſine illis ſemper poſſet perfici. Cum ergo Eugen. IV. non ſemper, ſed regulariter verba poſtulaverit, & ſic limitaverit eam univerſaliter propoſitionem, quam initio dixit, ſacramenta perfici verbis ut forma, neceſſe eſt dicere regulariter loquando, id eſt, in caſibus a jure expreſſis verba neceſſario requiri pro forma matrimonii. Explico, & urgeo magis: ſi Eugen. non diceret abſolute in ſacramento Pœnitentiæ, formam eſſe verba, ſed regulariter nullus aſſereret in nullo caſu eſſe neceſſaria verba, ſcilicet, quando præſenti miniſtratur. Item, ſi in ſacramento matrimonii non adhibuiſſet illam particulam *regulariter*, nullus diceret non eſſe neceſſaria verba. Ergo cum ſolum indicaverit aliquos caſus excipi, planum relinquit, in aliis neceſſaria eſſe: ita ut ſententia Eugenii huic æquivaleat: *Verba neceſſaria ſunt in matrimonio, ſicut in aliis ſacramentis, nonnullis caſibus exceptis, qui a jure exprimuntur, ut diximus.*

Quarta ſententia, eaque communis & verior, docet 5
neque in loqui valentibus, in nullo caſu eſſe verba neceſſariam formam, ſed ſufficere etiam, ſi loco verborum adhibeantur alia ſigna. Sic Theologi *in 4. diſt.* 27. Gabriel. *q.* 1. *art.* 1. *notabili* 1. *& concluſ.* 4. Argentina *locis ſupra citat.* Paludan. *q.* 2. *art.* 3. *concl.* 2. Durand. *q.* 1. *n.* 5. Guillet. Rubion *q.* 1. *art.* 1. Scotus *diſt.* 26. *q.* 1. *poſt quartam concluſionem*, Major. *diſt.* 27. *q.* 1. Soto *q.* 1. *art.* 3. §. *Ex hujuſmodi autem concluſionibus*, Thomas Sanch. multis citat. *diſp.* 31. n. 5. Gabriel Vaſquez 4. *tomo in* 3. *p. diſp.* 3. *de matrimonio*, *c.* 7. *in principio ad primum argumentum Caat*, Ægidius Koninck *diſput.* 24. *dub.* 8. *concluſ.* 2. juris interpretes refert Thomas Sanchez, & Covar. 2. *part. de matrimonio*, *cap.* 4. *num.* 1. qui & illis ſubſcribit, & Petrus Gregorius *dict. lib.* 19. *cap.* 5. *in principio.*

Verum pro explicatione veræ ſententiæ præmitto 6
primo Eccleſiam potuiſſe quidem in nonnullis caſibus aſſignare pro forma neceſſaria matrimonii verba, neque de hoc poteſt eſſe dubium, & ſupponunt Doctores 2. & 3. *ſententiæ*. Quia cum matrimonium ſit contractus quidam naturalis, ſicut poteſt contrahentes inhabiles reddere, & præſcribere formam contrahendi, ſolemnitatemque, poterit etiam formam verborum præſcribere, ſicut aliis contractibus præſcripſit olim jus civile, ſtipulationi videlicet; & ea poſita forma, & non aliter eſſet ſacramentum; Chriſtus enim nihil immutavit circa naturam hujus contractus. Quod ſi ſtatuiſſet verba eſſe formam in aliquo caſu, non poſſet ſuppleri per æquipollens, *l.* 1. *in principio juncto*,

Juncto §. ſi quis ita D. de verbor. obligat. ubi, ſi quis ſtipulanti reſpondeat per nutus, nequa civiliter, neque naturalitar obligatur, & quamvis nutu poſſit quis alias obligari oaturaliter, *l. 65. §. 3. D. ad Trebel.* & nutu pleraque conſiſtant, *l. 52. §. fin. de obligationibus, & actionibus*, attamen in ſtipulationa nutu non conſiſtit, nequa naturalis, neque civilis obligatio. Quia qui annuit, non alium conſenſum habet niſi ſtipulationis, is uutam nullus eſt, quia ſtipulatio pro forma exigit verba, ſicut neque nutu hæres inſtitui poteſt, *l. 29. C. de teſtament.* Eaemplum etism in ſcripture, quæ cum verbis ſuppleri poſſit, *l. 4. de fide inſtrument.* attamen aliquando pro forma ira neceſſaria eſt, ut ſuppleri nnu poſſit, *l. 1. C. de jure emphyt. & lib. 17. C. de fide inſtrument.* Quare tnta difficultas hujus rei eſt in oſtendendo nnn aſſignaſſe Eccleſiam pro forma tantum varba in aliquo caſu, ut docet communis ſententia.

7 Id ergo iſta conſiduratione demonſtro. Verba determinate in matrimnnio non raquiruntur, quia contractus eſt ex natura ipſa conrractus. Naturæ namque contractus non repugnat fieri per nutus, & ſigna aut epiſtolam, & de ſponſalibus in ſpecie habetur, *l. fin. D. de ſponſalibus*. Nequa requiruntur etism, quia ſacramentum eſt, & ſacramenta perficiuntur verbis, ut forma, rebus ut materia, & intentione miniſtri, dixit Eugenius IV. ia *citato decreto*. Nam idem Eugenius, cum ageret in ſpecie de ſacramento matrimonii, dixit ejus cauſam efficientem eſſe conſenſum regulariter per verba de præſenti expreſſum, quibus indicavit poſſe etism ſine verbis contrahi: agebat antem de matrimonio, quu ſacramentum aſt, ut conſtat, & probavi ſupra *lib. 1. c. 9.* Veroſimile sutem non eſt, ſi verba eſſent neceſſaria in loquentibus, ſaltem in aliquo caſu, ut matrimonium eſſet lacrumentum, id tacuiſſe Eugenium, qui exacte in unoquoque ſacramento formum, & materiam explicavit: neque eſt credibile matrimonium aliter evectum eſſe ad rationem ſacramenti, niſi ſpectutum ſecundum id, quod in ratione contractus habet inter homines, ne multi in multis caſibus fruſtrarentur effectu ſacrumenti. Adde etiam ea, quæ ſtatim adducum ex legibus Eccleſiaſticis, convincunt neque requiri verba ad matrimonium in ratione ſacramenti. Eccleſia enim, quæ non permittit matrimonium contrahi in ratione ſacrementi, multa conſtituit, e quibus valere etiam in loquentibus matrimonium facile colligi poteſt, atque adeo verba non eſſe neceſſaria ad rationem ſacramenti.

8 Denique, neque requiruntor ex lege aliqua Eccleſiaſtica, quin potius plura ſunt, quæ indicent non eſſe neceſſaria verba, etiam in loquentibus, ſed per ſigna alia externa celebrari poſſe. Nam *c. veniens 2. & cap. is qui fidem, de ſponſalib. & cap. fin.* & alibi ſæpe, decernitur ſponſalia de futuro ſubſequuta copula tranſire in matrimonium, ubi id ſignum exterius copulæ præcedentibus ſponſalibus ſufficiens judicatur ad matrimonium: univerſalis antem ea Pontificis diſpoſitio eſt, neque reſtringenda ad eos, qui loqui non poſſunt. Patum autem refert, quod præceſſerint ſponſalium verba, ut ea ratione dicantur jam fuiſſe verba in matrimonio, ut reſpondet Præpoſitus *loc. cit.* Agitur enim de verbis explicantibus contractum matrimonii; verba autem ſponſalium non ſunt verba contractus matrimonii. Præterea, quia *cap. unico, de deſponſat. impub. in ſexto*, decernit Pontifeu matrimonium de præſenti contractum ante pubertatem (quæ ſponſalia tantum cenſentur) tranſire in matrimonium, vel per copulam, vel per alium modum, quo ſignificetur illum in priori voluntate perſeverare. Rurſus in eodem *cap. unico, §. fin.* decernitur patre exprimenta conſenſum puellæ, illaque præſente, & taceote, ſponſalia fieri. Igitur ſine verbis contrahentis valere poteſt. Itam *cap. veniens, de eo qui duxit*, præcedenre tractatu de matrimonio, & ſecuta copula decernitur valere. Item *cap. fin. de conjugio ſervorum*, expendit Pontifex illum neque varbo, neque facto conſenſiſſe, quibus indicat conſenſum oſtendi, & manifeſtari poſſe ſine verbis. Item *cap. ex parte, de reſtitutione ſpoliat.* cum Pontifex titulum matrimonii probandum eſſe decerneret, inquit per ſolam traductionem quam non præceſſere ſponſalis, nullum obligatorium vinculum eſſe contractum, quod probaretur ſatisfacto ipſo traductionis. Nec vero dici poteſt hæc argumentum parum roboris habere contra opinionem Innocentii, & Joannis Andreæ tertio loco relatum, dici enim poſſet facile varba requiri, niſi in caſibus a jure expreſſis, & hæc omnia, quæ addncta ſunt, eſſe caſus, in quibus jus ſtatuit matrimonium valere ſine verbis: & eodem pacto verificari verba Eugenii dicentis regulariter exprimi per verba cum exprimi debeant, quoties præſentes ſunt, & non occurrit aliquis ex illis caſibus. Licet enim negare non poſſum opinionem Innocentii probabilem eſſe, nec poſſe efficaciter ex jure refelli, adhuc tamen urgentur prædicta jura contra Innocentium. Quia in multis eorum non diſtinguitur an præſentes contraxerint, an abſentes, an cum dicunt matrimonium probari facto, vel verbis, an cum dicunt exprimi facto aut verbis conſenſum, agant tantum de matrimonio in illis caſibus, an in omnibus; & cum univerſe loquantur, & abſque turpitudine ulla de quovis indiſtincte poſſint intelligi, non eſt cur admittamus diſtinctionem Innocentii. Cui etiam addi poteſt ea congruent ratio, quam adducit Thomas Sanchez *diſp. cit. n. 5.* non eſſe credibile Eccleſiam in re tanti momenti, ſi ſentiret eſſe neceſſaria verba in aliquo caſu; id non explicaturam, maxime cum celebratio matrimonii ſit ex rebus, quæ frequentiſſime occurrunt, ne fruſtrarentur fideles fructu ſacramenti, & ne adultatia, & ſtupra vel contubernia pro conjugiis haberentur. Si enim vel in aliquo caſu verba ſunt de ſubſtantia neceſſaria formæ matrimonii, non poteſt ignorantia eorum defectum ſupplere. Quare, qui eam conſtitutionem ignorans, contraheret, neque ſacramentum, neque contractum celebraret, quod non eſt veroſimile paſſuram Eccleſiam.

Sed neque Eccleſia hujus contrarium unquam aliqua lege conſtituit. Quia id, quo potiſſimum videntur Doctores oppoſitæ ſententiæ niti, ut verba eſſe neceſſaria affirmarent, eſt deciſio Pontificis *in dict. cap. tuæ fraternitatis, de ſponſal.* ex eo autem capite potius habetur poſſe matrimonium per ſigna celebrari. Cum enim rogatum eſſet a Pontifice, an verba neceſſaria eſſent, reſpondit Pontifex non eſſe neceſſaria, ſed conſenſum tantum neceſſarium, hoc eſt, ex his quæ in matrimonio interveniunt ex parte contrahentium, conſenſu ſcilicet & ſignis, conſenſum eſſe determinate neceſſarium, & qui nullo modo ſuppleri poteſt: at verba non eſſe determinate neceſſaria. Quia muti ſine verbis contrahunt; qui fari non poteſt, jungi matrimonio poteſt, qui conſentire non poteſt, nequaquam matrimonium inibit. Quam eſſe legitimam hujus decreti interpretationem dicit Cujac. ad illum text. 9

Sed ne ſibi ipſi repugnet Pontifex, & ne inutiliter mutos adduxerit in exemplum illud quod dicit, *ſed verba eſſe neceſſaria quoad Eccleſiam*, quæ hujus quæſtionis cauſa ſunt, diverſimode Doctores interpretantur. Nonnulli, ut idem ſit, quod utilia. His tamen obſtat vocis proprietas, licet non negem ſæpe dici neceſſarium, quod utile tantum eſt: proprie autem accipienda ſunt verba, niſi neceſſitas urgeat, *cap. præter, de verb. ſign. & l. non aliter, D. de leg. 3.* Alii dicunt verborum nomine intelligi æquipollentia, ſcilicet etiam ſigna, ita ut dicat Pontifeu hoc modo. Ad matrimonium requiri conſenſum legitimum de præſenti, verba autem, vel æquipollentia eſſe neceſſaria, ut conſtet Eccleſiæ de matrimonio, atque ad probandum adjicit: *Nam & muti ſine verbis poſſunt contrahere*. Utramque interpretationem proponit Covarr. *2. part. cap. 4. n. 2.* Hanc vero ſecundam probat Gabriel *in 4. diſt. 27. q. 1. art. 1. notabili 3.* inclinat Canifius *de ſponſalibus, & matrim.* ad iſtum textum, & probat etiam, vel non improbat Thomas Sanchez *diſp. cit.* n. 6. Sed valde dura interpretatio videtur, neque ſatis cohærens textui, ut oſtendi ſupra *iſto c. n. 4.* cum potius Pontifeu agat de verbis, ut ab aliis ſignis diſtinguuntur. Alii iſta decretali non conſtitui jus aliquod novum reſpondent, ſed tantum accipiendam eſſe declarationem antiqui, & quæ relinquat jus antiquum in ſua vi. Sed hanc interpretationem refellit late Præpoſitus *loco citato, n. 4.* quem vide. 10

Dicamus ergo cum Cardinale *in dict. cap.* verba dici neceſſaria quoad Eccleſiam, ad faciliorem probationem matrimonii, non aliter: idque probat non ex alia ratione eſſe neceſſaria, aut ex contractus natura, cum videamus mutorum conjugia ſine verbis valere. Ut autem optime notat Cardinalis ibi, id quod requiritur non ad actus ſubſtantiam, ſed ad ejus probationem, etiamſi dicatur ipſum eſſe neceſſarium, poteſt expediri per æquipollens. Cum autem matrimonium perficiatur conſenſu exterius expreſſo, eſſet inquit Cardinalis, ana ſimplicitas dicere, quod Eccleſia anguſtaſſet probationem ſolum in verbis, cum facultas probandi ſit laxanda. Unde etiam ſine verbis valebit matrimonium, ſi probationem habeat, *l. 4. de fide inſtrum.* ibi, *Et ideo ſine ſcriptura, ſi convenit, ut hypothecæ ſit, & probari poterit, res obligata erit, de qua conveniunt, fiunt enim de his ſcripturæ, ut quod actum eſt per eas facilius probari poſſit, & ſine his autem valet, quod actum eſt, ſi habeat probationem, ſicut & nuptiæ ſunt, licet teſtatio ſine ſcriptis habita eſt.* Hæc ibi. Adde etiam textum in *leg. 4. de pignoribus*. Verum, ut magis retineamur proprietatem vocis *neceſſariam*, addamus duplex eſſe matrimonium, aliud præſum- 11

ptum, quod ex facto ipſo præſumitur & probatur, ſcilicet ex ſecuta copula, vel cohabitatione, aut traductione, *c. ad id*, *c. is qui fidem*, *c. per ſuas*, *& c. illud*, *de ſponſalibus*, & in hoc non eſt, quod labores judex, ut aliam probationem requirat, cum ſufficiat eam prædictis caſibus ab ipſo jure induci. At in matrimonio vero conſenſum legitimum verbis probandum eſſe, quæ prolata ſint, & teſtes audierint. Itaque verba dixit neceſſaria eſſe ad probationem veri matrimonii, non præſumpti. Ex eo autem quod ad probationem neceſſaria ſint, colligitur ſuppleri poſſe, ut in mutis, & abſentibus, per æquipollentia, ut dictum eſt.

12 Atque juxta hæc accipienda ſunt nonnulla in jure, quæ indicare videntur verba requiri, *cap. licet*, *de ſponſa duorum*, ibi, *Si inter virum*, *& uxorem legitimus conſenſus interfuerit*, *ita quod unus alterum verbis conſuetis recipiat*, *& c. tua nos*, *de ſponſalibus*, ibi, *Et verba ſonant matrimonium*, *quoad Eccleſiam eſt matrimonium*, *& in c. conſolationi*, *eodem*, ibi, *Et verba protuliſſent*, & in *cap. ſi inter virum*, *eodem*, ibi, *Ita quod unus alterum mutuo conſenſu*, *verbis conſuetis expreſſe recipiat*, *& c. 1. de ſponſa duorum*, ibi, *Manu ſtringit*, *corde & ore conſentit*. Nam in aliquibus iſtorum verbi nomine intelliguntur etiam æquipollentia, in aliis autem narratur, quod factum ſit, non vero jus conſtituitur.

13 Neque obſtat, quod nonnulli objiciunt a matrimonio ſpirituali ad carnale argumentum ſumi: ut in ſpirituali requiruntur verba *cap. cum inter*, *cap. quapropter*, *de electione*, *& in Clement. de electione*, *& cap. ſicut cum*, *eodem lib. 6.* Ergo idem dicendum de carnali. Sed ut jam antea cœpi dicere, non ſemper valet argumentum ab uno ad aliud; quin potius ſunt multa diſcrimina, quæ proſequitur Præpoſitus *loco citato*, & late Antonius de Butrio *in d. cap. tuæ fraternitati*, *de ſponſalibus*, *in fine*.

14 Quod ſi quis quærat, an ſaltem ſit neceſſarium ex præcepto, ut qui loqui valent, adhibeant verba in celebratione matrimonii. Thomas Sanchez dicit eſſe peccatum veniale omittere verba, ſic *diſput. cit. n. 10.* ſic etiam Ledeſma *q. 45. art. 2. dub. 2.* per ſe inquam loquendo, nam per accidens, & ratione ſcandali, ut ſi ex eo, quod non adhiberet verba, redderetur dubius contractus matrimonii, eſſet peccatum mortale. Ego quidem non video præceptum aliquod Eccleſiaſticum de verbis adhibendis, & Pontifex *in dict. c. tuæ fraternitati*, aut *in c. licet de ſponſa duorum*, non intendit excludere alia ſigna ſenſibilia expreſſiva conſenſus: & ipſe Thomas Sanchez admittit nullum in dictis capitibus contineri præceptum, & ideo Alphonſum Regem *l. 5. t. 2. p. 4.* dixiſſe tantum, *Conuiene ſe haga por palabras*, *para que ſe pueda probar*, quibus explicaſſe videtur mentem Innocentii *in dict. c. tuæ*, quod ſi nullum agnoſcit præceptum *in dict. c.* quomodo poterit conſequenter affirmare eſſe peccatum veniale in omiſſione verborum, cum peccatum tam mortale, quam veniale non poſſit eſſe, niſi ubi lex & præceptum eſt, ut enim inquit Apoſtolus, *Ubi non eſt lex*, *non eſt prævaricatio*, & dixi late in materia de peccatis. Nec vero ex Trident. *ſeſſ. 24. c. 1. de reformatione matrimonii*, colligi poteſt neceſſitas verborum, ut nonnulli exiſtimarunt, cum dicitur, *Ubi parochus viro*, *& muliere interrogatis*, *& eorum conſenſu intellecto*, *&c.* Neque enim neceſſarium dicit Concilium, ut interrogatio fiat per verba, cum ſurdi, & muti parochi verba percipere non poſſint, & quando parochus interroget eos, qui loqui poſſunt, & audire, non definit Concilium, neque præcepit, ut reſponſio etiam verbis fiat, ſed ſolum ut parochus intelligat contrahentium conſenſum: poteſt autem ex ſignis æquivalentibus intelligere.

15 Ad duo fundamenta, quæ pro Innocentii ſententia propoſuimus, non eſt difficilis ſolutio ex dictis. Nam ad primum jam conſtat, quo ſenſu intelligendus ſit textus *in dict. c. tuæ fraternitati*. Ad ſecundum etiam jam explicatum eſt, quo ſenſu dixerit Eugenius IV. regulariter exprimi per verba conſenſum matrimonii: ex eo autem nequaquam licet colligere in aliquo ſaltem caſu eſſe neceſſaria verba, ſed ſolum colligitur unum vel aliud eſſe neceſſarium. Et idem dicendum eſſet, ſi in forma ſacramenti Pœnitentiæ dixiſſet regulariter per verba fieri debere. Diceremus enim non ſemper verba, neque ſemper nutus aut literas, ſed unum vel aliud eſſe neceſſarium. At quia in eo ſacramento abſolute, & ſine limitatione, docet verba eſſe formam, nulla ratione ſine periculo fidei affirmari poteſt, abſolutionem poſſe dari in ſcriptis, etiamſi abſens abſolvi poſſet, quod tamen etiam eſt falſum, ut dixi in materia *de Pœnitentia*.

CAPUT VIII.

Proponuntur formulæ verborum certæ ad contrahendum, & nonnulla, quæ obſervanda ſunt in dubiis.

SUMMARIUM.

1 *Ea verba requiri ad matrimonium, quæ ſufficienter exprimant conſenſum de præſenti.*
2 *Quando verba ſunt dubia, attendendam mentem loquentis.*
Et ſi ea conſtet certo, pro illa judicandum in utroque foro, ibidem.
3 *Opponitur ex l. 4. de legatis, & explicatur.*
4 *Exponitur diſſenſio Tuberonis, & Servii circa verborum intelligentiam, quando in illis erratur.*
5 *Et oſtenditur probabilitas ſententiæ Tuberonis, & n. 6. & 7.*
8 *Sed præfertur Servii ſententia, & explicatur.*
9 *Et nonnulla deducuntur, & n. 10.*
11 *Quid dicendum quando verborum ſenſus ambiguus eſt & n. 12.*
13 *Attendenda communis ſignificatio inter eos, cum quibus vivitur.*
14 *Quid ſi plures ſint etiam communes ſignificationes.*
15 *Quid ſi adhuc obſcura res fuerit? Favendum matrimonio, ſi jam contractum eſt.*
16 *Quæ dicta ſunt, vera eſſe in utroque foro.*
17 *Quæ in aliis materiis colliguntur ex hac doctrina.*

Nonnulla in hoc cap. ſupponenda ſunt, quæ & dubitatione carent, & ſunt communia quædam principia, ut poſtea nonnullas verborum formas examinemus, de quibus Doctores dubitant. In primis autem certum eſt illa verba requiri, quæ ſufficienter exprimunt conſenſum de præſenti, ut, *te accipio in meam*, *c. penultimo*, *de ſponſalib. Habeo te in uxorem*, *teneo te*, *ex nunc providebo tibi*, *ut uxori*: *ab hoc tempore ſervabo tibi fidem ut uxori*, *c. ex parte 9. de ſponſalibus*, *& c. ſi quis 30. q. 5.* Significant enim conſenſum de præſenti. Idem eſt, ſi viro dicenti, *accipio te in meam*, reſpondeat, *placet*, *aut conſentio*. Item illis, *volo te in uxorem*, licet de illis ſit dubium, *volo te habere in uxorem*, ut dicemus c. ſequenti. Atque hæc recepta ſunt apud DD. Itaque, ſi ea verba ſunt de præſenti in ſono & ſignificatione, non addita particula, quæ ſuſpendat executionem in futurum, ut ſi dicat, *accipio te in craſtinum*: ſive verbis de futuro, quæ habeant ſignificationem de præſenti, ratione adjuncti, ut *habeo te ex nunc poſthac omnibus diebus vitæ meæ*: *vir meus eſto ab hoc tempore* matrimonium perficitur, & in ratione contractus, & in ratione Sacramenti, exprimunt enim conſenſum de præſenti; de quibus late Ledeſma *q. 45. art. 3. dub. 2.* Thomas Sanchez *lib. 1. de matrimonio*, *diſp. 18. a n. 9.* neque in his, quæ certa ſunt, eſt amplius immorandum. 1

Sed ut ſciamus quid agendum ſit, aut quomodo judicandum ſit; quando verba ſunt dubia, ſupponendum eſt in primis attendi debere intentionem contrahentium, quidnam illis verbis ſignificari voluerint. Sic docet Cardinalis *in c. ex literis 1. de ſponſal. num. 1.* & probat textus *in l. 69. non aliter*, *de leg. 3.* Quod tamen ita intelligendum dicit Thomas Sanchez *lib. 2. diſp. 18. n. 2.* ut non liceat illis pro libito verbis ſponſalium uti in matrimonio, aut e contra. Iſti enim contractus, cum humani ſint, debent verbis conſtare, quæ ſufficiant juxta naturam contractus ad illum explicandum: intentio enim mente retenta nihil operatur in humanis contractibus, *l. cum plures 62. §. locato horreo*, *D. locati*, pro qua ſententia citat nonnullos alios. At Paludanus *in 4. diſt. 27. quæſt. 1. art. 4. concluſ. 5.* exiſtimat in foro externo contra contrahentes judicari, at in foro interno valere conſenſum illum, ſi inter illos de ſenſu eorum verborum, quem ſibi mutuo explicare volebant, convenerit. Sed hanc Thomæ Sanchez & Paludani ſententiam ſic intelligo, etiam in foro externo judicandum eſſe pro contrahentibus, ſi de eorum intentione & pacto conſtaret. Neque enim in re certa interpretatione opus eſt, *l. continuus 137. §. cum ita ſtipulatus*, *in fine D. de verborum oblig.* Quare hanc noſtram opinionem tenuit Hoſtienſis, Angelus, Sylveſter, Navarrus, & Sa *verb. matrimonium*, *num. 11.* relati a Thoma Sanchez. Favet noſtræ ſententiæ, quod ex determinatione juris verba de præſenti inter impuberes non efficiunt, niſi ſenſum de futuro, ex prævia diſpoſitione legis. Ergo pariter ex prævia voluntate contrahentium, ex natura rei poſſunt verba de præſenti efficere ſponſalia, 2

& e

& e contra: Adde, quod ad matrimonii valorem ſolum requiritur conſenſus ſigno manifeſtatus, at ex præcedente pacto, & conventione, jam ſignificatur inter illos ſufficienter. Item ſicut ſignum ſufficit in factis pro libito ſumptum, etiam in verbis. Quod ſi quis dicat jam eſſe neceſſaria verba ſecundum communem modum, quia Eccleſiæ debet innoteſcere matrimonium, nullius momenti eſt. Quia ex natura matrimonii non requiritur, quod conſenſus aliis innoteſcat, ſed ſolum contrahentibus, alias clandeſtina nunquam fuiſſent valida, quæ nullis aliis innoteſcunt. Favent etiam textus *in d. l. non aliter*, & quæ ſtatim adducam ex jure civili. Unde vere dixit Rota *dec. 689. apud Seraphinum, n. 2. Cum habemus claram verborum diſpoſitionem, non eſt aliter ab ea recedendum, niſi certiſſimis argumentis conſtet de contraria mente contrahentium.* Accedit etiam ea doctrina, quam nonnulli Doctores docent, licet refragantibus Panormitano & Innocentio *in dict. cap. ex literis*. Si mulier aut vir tanta ruſticitate, aut ſimplicitate ſit, ut non intelligat vim & naturam matrimonii, ſed putat ſe ad tempus invitari ad concubitum, aut ſe poſſe libere reſilire quandocumque a matrimonio; licet verba fuerint de præſenti, hoc non eſſe legitimum, neque ratum matrimonium. Neque enim recurrendum eſt ad communem juris intellectum niſi in obſcuro, id eſt, quando de intentione contrahentium non conſtaret, ut docet Caniſius ad textum *in dict. c. ex literis*. In quo etiam ſenſu crediderim locutum eſſe Thomam Sanchez, neque amplius probant ea, quæ adducit, ut conſtat ex his quæ dicit eadem diſput. *num. 3.* Et ratio ipſa ſe prodit. Quia ſi utrique conſtat, quid illis verbis ſibi mutuo ſignificari velint, planum eſt verbis notis de præſenti explicaſſe ſibi, quid illa ſignificent, & ex conſequenti verba fuiſſe ſufficientia ad conſenſum, at, ſi ea verborum explicatio mutua non præceſſerit, procedit opinio Thomas Sanchez, nec quidquam proderit intentio; nam tunc ea intentio verbis omnino deſtituta eſt, quæ illam explicent.

3 Sed his obſtare videtur textus *in l. 4. ſi quis infandi, de legat. & fideicom.* ubi dicitur: *ſi quis, cum vellet veſtem legare, ſupellectilem ſcripſit, dum putat ſupellectilis appellatione veſtem contineri, ex ſententia Pomponii veſtem tantum deberi, quemadmodum ſiquis putet auri appellatione electrum, vel auricalchum contineri, vel quod eſt ſtultius, veſtis appellatione etiam argentum contineri: rerum enim, inquit, vocabula immutabilia ſunt, hominum mutabilia.* Quibus ultimis verbis redditur ratio non contemnenda. Non enim ſenſus eſt, ut interpretatur Accurſius, hominum vocabula ea eſſe, quæ ab hominibus impoſita ſunt, nulla enim ſunt, quæ non ſint ex hominum placito: ſed propria hominum verba vocat Cornelii, Sempronii, & quæ ab his derivantur, Sempronianum, Cornelianum. Rerum vero ut auri, vel argenti, veſtis, ſupellectilis, fundi. Hominum autem nomina facile mutantur; contingit enim ut fundus, qui hodie Sempronii eſt, & dicitur Sempronianus, cras ſit Cornelii, & dicatur Cornelianus: at rerum nomina non mutantur; aurum enim heri & hodie appellatur aurum. Cum ergo verba, quibus in contractu utuntur, ſint non hominum, ſed rerum, immutabilia ſunt; atque adeo, qui per verba de præſenti contrahit de futuro nihil aget, ſunt enim ea vocabula immutabilia. Sed reſpondetur hujus legis 4. deciſionem non pugnare cum ea generali regula, quam ſtatuimus ex *dict. l. non aliter*. Aliud enim eſt manifeſtum eſſe, quid ſenſerit contrahens, quia ipſe ſuorum verborum ſenſum explicuit, ut dicebamus; aliud erraſſe in verbis, & ex falſo errore unum pro alio poſuiſſe. Non patrocinatur jus erranti in nomine appellativo, ſed erranti in nomine proprio; cum hoc frequenter mutari contingat, & facilis admittatur error, illud autem ſit immutabile, & præſumatur etiam eum qui pro ſuppellectili veſtem poſuit, ludere potius voluiſſe, quam aliquid legare. At patrocinatur, quando ſuam mentem ſatis explicuit; etiamſi verba, quæ ipſe aliis explicuit eſſe ſui ſigna conſenſus, eam ex uſu hominum ſignificationem non habeant.

4 Sed ut ea quæ hactenus diximus, circa iſtam l. 4. exactius intelligantur, ſciamus oportet, diſceptatum fuiſſe inter veteres Juriſprudentes Tuberonem & Servium Sulpicium ſocerum ſuum. Tubero enim non improbabiliter dicebat, ſi de voluntate teſtantis conſtaret legatum competere, etiamſi erratum eſſet in nomine; Servius autem affirmabat ejus, qui legavit, ſententiam inſpiciendam, & in quam rem ſolitus eſſet referre ea, quæ legavit; quod intelligendum, quando ambigebatur, utrum id quod legare voluit teſtator, ſub eo vocabulo contineretur, quo illud appellavit. Cæterum, ſi legaſſet id de quo non dubitabatur, quin in alio genere eſſet, ſcilicet ſupellectilem pro veſte, legatum non valere, cum nomina non ex opinione ſingulorum, ſed ex communi uſu explicari debeant. Et in hac 2. propoſitione diſſenſit Servius a genero ſuo, & ſubſcripſit ex Pomponio Ulpianus *in d. l. 4. de leg. 1.* & Celſus *in l. Labeo 7. §. Servus 2. D. de ſupellectili legata*, quamvis non diffiteatur ſe magnopere & ratione & auctoritate Tuberonis moveri. Adducit ibi rationes utriuſque Juris Conſulti, quas expendunt, & exornant Vaconius a Vacuna *lib. 4. declarat. juris, cap. 5. & 6.* Cujac. *d. l. 4.* ubi ſcripſit reliquos omnes Juris Conſultos a Tuberone optima ratione diſceſſiſſe.

5 Ex quibus apparet non poſſe nos a Servio diſcedere, cum ejus opinioni legis auctoritatem tribuat Juſtinianus. Cæterum ſi meris tantum rationibus conſlictandum eſſet, libenter ego irem in Tuberonis ſententiam, ut veritati conformiorem. Cum enim nomina ad noſcendas res, & ut demonſtrent loquentis voluntatem fuerint inventa, nihil intereſſe fatendum eſt, an ipſæ res, aut nominum expreſſione, aut alia quacunque demonſtratione cognoſcantur. Cognitis ergo ex voluntate teſtantis, iniquum videtur ex ſolo errore nominis vitiari legatum innumerabilibus fere juris locis reclamantibus voluntatem defuncti, ut ſupremum locum in teſtamentis obtinentem ſervandam; alias mens voci ſubſerviret, non menti vox, quæ miniſterium & ſequela eſt mentis, quæ potentior eſt voce.

6 Nec me, ut Servio aſſentirem, ratio Ulpiani, poſſet movere *in d. l. 4.* ibi, *rerum enim vocabula immutabilia ſunt, hominum mutabilia*, quin & abſurdam dicerem. Quis namque non videt, quenquam, quod libuerit, nomen rei propriæ imponere poſſe, ut eo cognoſcatur, & appellatur domi ſuæ filiis, ſervis, & familiaribus? Quod enim Pomponius Marcellus Tyberio dixit, *Civitatem Barbaris hominibus dare potes, verbis non potes* longe alienum eſt. Non enim poteſt quis nomina mutare, ut uſui communi loquendi deroget, at ſibi, & familiæ ſuæ poteſt.

7 Nec deeſſet legis auctoritas, qua Tuberonis opinionem amplecti poſſem. Expendo enim ego textum *in l. cum quidam 8. ff. de ſupellectili legata*, & ſuppono ad inductionem textus argentum eſcarium, vel potorium in ſupellectile non contineri, *d. l. Labeo, §. Servius*, nec dubitari quin in alio genere ſit. Quo ſuppoſito, inquit Modeſtinus. *Quod ſi quis uxori ſuæ domum cum jure ſuo omni & inſtrumento, & ſupellectile legaverit, argentum eſcale, vel potorium non continetur, niſi hoc ſenſiſſe teſtatorem legatarius docuerit.* Ecce textum in quo error nominis appellativi non vitiat legatum, ſed valet, & admittitur probatio voluntatis conjecturatæ defuncti, ac proinde Tuberonis opinionem probaſſe videtur. Nec ſe liberabit, qui dixerit cum Bart. *d. l. 8.* de argento eſcali, vel potorio dubitatum fuiſſe *in d. l. Labeo*, an in ſupellectile contineretur: id quippe repugnat expreſſe literæ textus ibi, *de quibus non ambigeretur, quin alio genere eſſent, ut puta eſcarium argentum, &c.* Nec melius, qui dixerit cum Alberico ibi argentum eſcarium nomine inſtrumenti contineri, ac proinde inſtrumento & ſupellectile legata videri legatum eſcarium argentum. Nam 1. is intellectus adverſatur literæ, ut cuilibet intuenti conſtabit. Deinde, ſi ſub inſtrumenti appellatione continetur argentum illud, non eſſet neceſſe Legatario probare de eo ſenſiſſe teſtatorem.

8 In longum hæc diſputatio perduci poſſet, & non difficile Tuberonis ſententia defendi, ſed accedamus tamen ad explicationem Servianæ ſententiæ. Si teſtator erraverit nomine appellativo, legatum vitiatur, quamvis probet legatarius, de qua re ſenſerit teſtator. Rationes tradunt Jaſon *in d. l. 4.* & communiter interpretes. Non me latet nonnullos exiſtimaſſe adhuc probationes conjecturatæ voluntatis teſtantis admitti, ſed fortiores, quam in errore nominis proprii; & hanc differentiam colligi ex *d. l. 4. de leg. 1.* Hæc tamen opinio non placuit Duarano *in d. l. 4.* Superiora autem intelligenda ſunt, quando conſtat de tacita voluntate teſtantis; aliter dicendum quando conſtat de expreſſa; tunc enim error nominis appellativi non vitiat.

9 Ex quo principio oritur 1. quod ſi quis bovem legando dixerit, lego equum hunc, bos legatus intelligitur. Quia licet conſtet de errore circa demonſtrationem, non eſt erratum circa corpus; & certum eſt per demonſtrationem, de qua re ſenſerit teſtator. Ita gloſſa *in l. quæ extrinſecus*, Bartolus *in d. l.* Paulus Caſtrenſis, & alii.

10 Secundo ex eodem principio colligitur, quod ſi teſtator dixerit legatario, cum legavero bovem, de mulo ſentiam, ſi poſtea legaverit bovem, mulus legatus videtur. Ita Accurſius *in d. l. 4. de leg. 1.* Bartolus &

lus & Paulus de Caſtro *ibi*, & omnes fere communiter interpretes, & Vaconius *lib. 6.* Nec diſputo modo, an verum ſit, quod ait hoc fieri ex ea, quod nomen appellativum transfrat in nomen proprium. Addo tamen ego hunc errorem proprie dici non poſſe cum ſciat teſtator mulum appellari mulum, & conſulto bovem appellet. Nec deſunt, qui putent in hoc ſecundo caſu legatum non valere, inter quos Alexander *d. l. 4. n. 8.* & adducit pro ſua opinione Bartolum. Verum Alexandrum reprehendant Socinus *ibi n. 4.* & Jaſon *ibidem*, qui ſatisfacit argumentis Alexandri, & Bartoli doctrinam explicat. Sunt aliqua jura, quæ adverſari videntur *dict. l. 4. de leg. 1.* & his quæ diximus errore nominis appellativi vitiari legatum, *l. librorum 30. §. Quod tamen, de leg. 3. l. 3. §. ultimo, de ſupellectili legata, d. l. 7. eodem*, His tamen ſatisfaciunt Duarenus & Cujacius in *d. l. 4.* & apud illos videri poſſunt. Atque hæc dicta ſint, quando de expreſſa intentione contrahentium, expreſſe etiam conſtat.

11 Accedamus ad explicandum, quando dubium eſt de ſenſu verborum; in præcedenti enim hypotheſi nulla de ſenſu verborum, ut ſubſunt intentioni contrahentis, dubitatio eſt. Arguit de hoc Pechius *de reg. juris 35. in reg. in obſcuris*, Dynus in prædictis regulis, Cujacius *ad l. 96. in ambiguis, de reg. juris*, Donellus optime omnium *lib. 1. comment. juris civilis, c. 15. per totum*, Nonnulla Duarenus *in tit. de legatis, & fideicommiſſis*, & Gothofredus ad *d. l. non aliter, litera C.* brevitate qua ſolet. Ex quibus nos breviter colligemus, quæ magis ad rem noſtram facere videntur, exemplisque nonnullis illuſtrabimus.

12 In primis ergo verba ambigua eſſe poſſunt, aut quia plura proprie ſignificant, aut quia unum improprie & abuſive, alterum vero proprie. Quovis modo verba ambigua ſint, ſi de mente legiſlatoris aut proferentis conſtat, juxta illam explicanda ſunt verba, *l. non aliter*, ut in ſuperioribus dictum eſt. Quando enim de ejus voluntate conſtat, licet a verborum proprietate recedere, & ea abuſive interpretari, *l. in ambiguis 96. D. de regulis juris, l. cum de lanionis 18. §. optimum ergo D. de inſtructu & inſtrum. leg. l. Quoniam indignum, C. de teſtam.* Et ratio id expoſcit. Sicut enim in homine, qui anima conſtat & corpore, animæ præcipua habetur ratio, animus orationis ſenſus eſt, verba corpus; corpus igitur ſenſui loquentis ſerviat neceſſe eſt, juxta Gregorium *in cap. humanæ aures 22. quæſt. 5. & c. intelligentia 6. de verb. ſignific.* At ſi dubia mens contrahentis ſit, neque quid ſenſerit, ſatis perſpicitur, ſic indagandum. Spectanda in primis veriſimilitudo, *d. cap. inſpicimus*, veroſimile autem quid ſit eruitur ex comparatione rerum ad invicem, vel rei ad pretium; exemplum ponit Dynus *loco citato*: vel ex antecedentibus & ſequentibus; exemplis illuſtrat Donellus, etiam ex qualitate perſonarum, & ex eo de quo agebatur, ſi enim prius agebatur de matrimonio, ſequentia etiam ad eum finem dicta ea contrahente intelligi debent; ſi de ſponſalibus, ad ſponſalia pertinebunt; & juxta ea, quæ prius clara dixit, ea quæ poſtea obſcure dixit, accipienda erunt. Eruetur etiam id, quod veroſimile eſt, ſpectata conſuetudine & qualitate loquentis, *l. ſi ſervus plurium, §. fin. D. de leg. 1.* Poſtea ſpectanda conſuetudo regionis, *d. l. ſi ſervus*; quid etiam habeat loci jus municipale, prius quam quid habeat jus commune; ut enim Pechius; *ubi ſtatuta corrigunt jus commune, magis præſumitur ſuam mentem accommodare ſecundam ſtatuta, quam cum jure communi l. ſi quis argentum, verſ. ſimilique modo, C. de donat.*

13 At ſi veriſimilitudo non conſtat, inſpicienda eſt propria & communis verborum ſignificatio, apud eas tamen gentes recepta, inter quas matrimonium celebratur. Poteſt enim contingere, ut ſigna recepta ad explicandum conſenſum de præſenti ſint aliqua verba, quæ nobis videntur futuri, ut de Indis refert Veracruz *1. p. Speculi art. 19. in fine*. Qua re multum ad judicia in his, quæ ex verborum ſignif. pendent, attendendus eſt vulgaris, atque uſu receptus loquendi modus inter eos homines, etiamſi contra formam juris ſit. Exemplum eſto. Vidi ego Illuſtriſſimum D. D. Gaſparem a Quiroga ſumma virum prudentia, cum in quodam oppido prope Complutum orta eſſet quæſtio ex eo quod quidam ruſticus decedens Capellaniam inſtituerat proximiori conferendam, niſi remotior eſſet Clericus, *Clerico* Hiſpane; duoque reperirentur poſtea lapſu temporis in diverſis gradibus conſtituti, quorum is, qui remotior erat, contenderet ſibi conferendam, quia Clericus erat, prout clerici nomen in jure uſurpatur; alter vero contenderet ſe præferendum, quia remotior ille non erat clericus in eo ſenſu, quem teſtator intellexit, ſcilicet Sacerdos: ipſe Illuſtriſſimus Cardinalis per ſeipſum, partibuſque litigantibus inſciis, ex oppidis vicinis nonnullos ad ſe vocavit agricolas, ab iiſque quæſivit, quid apud eos nomine *Clerigo* intelligeretur. Illi incunctanter reſponderunt; *Quem alium Domine, niſi qui Miſſam celebrat.* Cumque rurſus quæreret, an eos qui tonſuram, & gradus haberent, clericos exiſtimarent; addiderunt illi. *Quomodo illuſtriſſime Domine iſti clerici ſunt, cum qui illis initiati ſunt, conjugati ſint, & cum uxore ſua habitent, & dormiant.* Unde contra communem vocis clerici in jure ſignificationem. quia juxta communem loquendi modum inter illos uſu receptum, cui veroſimile erat conformem intentionem teſtatoris, clerici nomine Sacerdos tantum ſignificabatur, adjudicata eſt Capellania propinquiori nullis ordinibus initiato, etiamſi remotior minores ordines haberet. Ex communi enim uſu loquendi apud illos recepto judicatum eſt, non habere eum, qui remotior erat, conditionem, qua propinquior excluderetur juxta teſtatoris mentem conformem uſui communi inter illos recepto. Et verba Mercatorum eſſe intelligenda prout ea mercatores intelligunt cum Puteo *lib. 1. decif. 19.* tenet Rota apud Farinacium *p. 2. dec. 83. n. 2.* Attendenda igitur eſt in verbis communis & recepta loquentium ſignificatio, *cap. ex literis 1. de ſponſal. l. Labeo 7. D. de ſupellectili legata, & in l. avunculus amittitur, 132. D. de verb. ſign.* Atque hanc in judicando rationem tenuit Rota apud Seraphinum *decif. 140.* cujus ſupra memini *lib. 1. cap. 1. num. 3.*

Quod ſi verba plures ſignificationes habeant etiam in communi uſu, propria ſignificatio retinenda eſt, non impropria, juxta textum *in d. l. non aliter 69. de leg. 3.* aut quando, ſi unum eorum ſequamur, vitioſa & inutilis diſpoſitio ſit; quod maxime in legibus, & teſtamentis locum habet, exemplisque illuſtrat Donellus. Neque enim præſumendum legiſlatorem, aut teſtatorem, qui prudens eſſe debet, aliquid vitioſe & inutiliter dicere voluiſſe. Similiter, ſi plures propriæ ſignificationes ſint, ſequitur quod minimum, *cap. in obſcuris, de regulis juris, in 6. & l ſi ita ſcriptum, D. de leg. 1. l. apud Julianum §. ſciu, D. de leg. 3.* in quam regulam videndi Dynus & Pechius. 14

Ex his ergo jam conſtat, quomodo judicandum ſit quando ambigua ſunt verba, & ad ſenſum ſponſaliorum, vel matrimonii ancipitia, ut obſervavit Rota *in una decif. 519. apud Seraphinum*, quod ſi adhuc obſcura res fuerit in dubiis, juxta communem Doctorum ſententiam, favendum eſt potius matrimonio, ſi contractum jam ſit, & in illius favorem judicandum; nam in dubiis favorabilior eſt cauſa matrimonii. Sic Joannes Andreas *in c. ex parte*, Præpoſitus *ibid. num. 7.* Anto. de Butrio *ibid. num. 10.* Facit textus *in cap. ex literis, de ſponſalibus, c. videtur, qui matrimonium accuſare poſſ. c. licet, de teſtibus, & cap. fin. de ſententia & re jud.* Vide etiam Decium *conſ. 162. n. 13.* Favendum etiam magis fœminis, quæ ſimplicius loqui ſolent. Et denique, quando nihil omnino conſtat, contra eum, qui obſcure loquitur, ſententia fertur, *cap. contra eum, de reg. juris, in 6.* Sic Paludanus *diſt. 27. q. 2. art. 4. concluſ. 5.* Gabr. *q. 1. art. 3. prope fin.* Id quod etiam obſervatur in aliis contractibus, ut contra emptorem & locatorem judicetur, ut Cujacius monet *loco citato*. Eſt autem hæc ultima regula, ad quam devenitur, quando aliis locus non eſt. 15

Illud tamen addendum eſt, ea quæ hactenus diximus, vera eſſe in utroque foro. Nam in cauſa matrimonii id, quod non eſt matrimonium in foro conſcientiæ, non poteſt eſſe matrimonium in foro Eccleſiæ; cum Eccleſia nequeat efficere matrimonium, quod revera non eſt. Solum in cognoſcendi modo eſt differentia. Nam in foro interno ſtandum propriæ confeſſioni; in externo vero allegatis & probatis, ut optime Covarruvias *2. p. c. 2. n. 2.* Quare verba dubia accipienda ſunt, juxta communem ſignificationem, vel qualitatem loquentium, vel veriſimilia, in cauſa matrimonii, tam in foro conſcientiæ, quam in externo, de quo late Thomas Sanchez *diſput. 18. cit. num. 1. uſque ad 7.* Imo & idem dicendum in aliis contractibus, cum leges juſtæ ſint & fundatæ in præſumptione ut plurimum, quæ non ceſſat, ex eo quod deficiat in uno peculiari caſu. 16

Ex hac generali doctrina, qua uſi ſumus, in hac materia de matrimonii formulis dubiis, multa colligi poſſunt in ſpecialibus materiis, quæ ſatis erit attigiſſe & indicaſſe locos. Hinc quomodo ſit facienda interpretatio legis, ubi ambigua verba ſunt, de quo late Donellus *dict. lib. 1. cap. 15.* & Suarez *lib. 6. de legibus, c. 1. 2. 3. 4.* Hinc etiam quomodo interpretanda verba in teſtamentis & ultimis voluntatibus, quorum nonnulla exempla habet Donellus *loco citato, & lib. 3. cap. 4. verſ.* 17

Digitized by Google

verſ. hæc de poteſtate, ubi quod nomine *filii*, aut *poſthumi* intelligatur, ex his regulis colligit. Hine etiam quid in contractibus quorum exempla nonnulla & ſpeciales caſus habet Pechius *in d. reg.* 45. Mihi enim non eſt locus omnia iſta perſequendi, quæ longum volumen deſiderarent.

CAPUT IX.

Nonnullæ dubiæ formulæ in ſpecie examinantur an efficiant conjugium?

S U M M A R I U M.

1 *Explicatur ſenſus capitis.*
2 *Illis verbis*, habeo te in uxorem, *& ſimilibus non confici matrimonium prima ſententia eſt.*
3 *Oppoſitum verius.*
4 *Explicatur punctus controverſiæ & probatur, & numer. 5.*
6 *Optima ratio Abbatis, & exemplo certo in jure.*
7 *Quid de verbis illis*, volo te ducere uxorem, *& ſimilibus. Thom. Sanch. opinio, & Covarruviæ diſtinctio.*
8 *Illis perfici matrimonium vera ſententia.*
9 *Idem judicium de illis*, volo te eſſe uxorem meam.

1 PRopoſuimus in genere, quæ ſufficere judicavimus ad eruendum verum ſenſum, quando formulæ contrahendi eſt dubia. Nunc in ſpecie agemus de illis formulis, quæ licet conſtent verbis futuri temporis; tamen executionem ſignificant, & nulla additur particula quæ faciat ſignificare de præſenti, qualia ſunt, *habebo te in uxorem*, *providebo tibi ut uxori*. Nec vero de his eſt dubium, quando præcedunt verba, quæ trahant futurum ad præſens, ut *tenebo*, *te & habebo in uxorem*, ut docent Innocentius *in cap. ex parte*, *de ſponſal.* & Cardinalis *ibid. n.* 1.

2 Prima ergo ſententia docet illis non confici matrimonium, ſed ſponſalia. Quorum fundamentum hoc eſt. Quia illa verba non exprimunt conſenſum de præſenti; eodem enim modo vera eſſent, ſi de futuro intelligerentur, *habeo te in uxorem*, vera enim erunt, quamvis modo ſe non habeam. Et ita hanc ſententiam tenet Covarru. 2. *p. c.* 4. §. 1. *n.* 3. & citatis aliis Thomas Sanchez *lib.* 1. *diſp.* 18. *n.* 18. olim ex Theologis idem tenuerat Paludanus *in* 3. *diſt.* 27. *q.* 2. *art.* 4. *concl.* 4. eandem enim rationem putat eſſe hujus formæ, *habebo te in uxorem*, & *accipiam in uxorem*, idem ſenſit Gabr. *ead. diſt. q.* 1. *art.* 5. *dub.* 4.

3 Mihi tamen ſemper verius viſum eſt eam formulam, *habeo te in uxorem*, vel *providebo tibi ut uxori*, licet non addatur particula, *ex nunc*, aut alia ſimilis, verum efficere matrimonium. Sic Innocentius *in d. cap. ex parte*, *de ſponſal.* Hoſtienſis *in ſum. de ſponſalibus*, §. *Qualiter contrahatur*, *n.* 13. Cardinalis *in d. c. ex parte*, Abbas *ibidem*, *n.* 3. 6. & 7. Turrecremata 30. *q.* 5. Antonius de Butrio *in d. c. ex par. n.* 10. Petrus Gregorius *lib.* 9. *Synt. c.* 5. *in principio*, & Covarruvias *loc. cit.* fatetur eſſe communem. Probari ſolet ex *d. cap. ex parte*. Sed non recte, nam revera ibi juravit ſe de cætero habiturum in uxorem, quibus non dubitamus verum effici matrimonium.

4 Ego quidem totam hanc litem ad iſtud punctum exiſtimo reductam, & in eo tantum cardine verſari, an illa verborum formula, etiam ſi non exprimatur particula *ex nunc*, ſignificet tamen executionem ex tunc, ac ſi exprimeretur. Nam Doctores primæ ſententiæ negant, ſecundæ affirmant. Verba autem illa, *habeo te in uxorem*, eam vim habere mihi perſuadeo his argumentis. Primo quia *in cap. ſi quis divinis* 30. *q.* 5. valere dicitur matrimonium ejus, qui juravit ſe habiturum in uxorem. Quem textum deſcripſit Gratianus ex *novellis conſt.* 74. *c.* 5. Nec vero ejus vim excludit Thomas Sanchez ſecutus Gutierrez, & alios, cum inquit non eſſe decretum Pontificis, neque Sancti Eccleſiæ Doctoris, ſed deſumptum ex *Auth. Quibus modis naturales efficiantur legitimi*, §. *Quoniam autem*, *collat.* 6. neque eſſe ab aliquo Pontifice confirmatum. Tunc enim leges in decretis relatæ cenſentur vim Canonis obtinere, quando a Pontifice confirmatæ ſunt, non aliter, idque docet communis ſententia. Sed neque Joannes Gutierrez, neque Thomas Sanchez ſatis hujus argumenti robur percepiſſe videntur, quod bona eorum venia dixerim, non eo enim utimur, quaſi lege confirmata a Pontifice, aut robur legis obtinente; ſed tanquam explicante vim naturalem conſenſus his verbis explicati. Cum enim Eccleſia non

Baſilii Pontii de Matrim.

determinaverit externa ſigna in hoc contractu, ad explicandum conſenſum, planum eſt relinqui in diſpoſitione contractus naturalis, juxta communem modum loquendi, & ſignificandi; & illa ſigna, quæ ſatis ſint explicando conſenſui, ſatis erunt ad perficiendum. Imperator autem, non aliquid diſponens, ſed explicans horum verborum ſignificationem & vim, decernit illa habere ſignificationem & executionem de præſenti. Adde etiam diſpoſitionem civilem, ubi non obviat Eccleſiaſticæ conſtitutioni, pondus habere tanquam quæ optime explicet naturam contractus, circa quem nihil Eccleſia decrevit. Quod non tam cito oblivisci debebat Thomas Sanchez, cum hanc eandem doctrinam docuiſſet *eodem lib.* 1. *diſp.* 6. *n.* 24. juxta textum *in cap.* 1. *de non operis nuntiatione*. Quamvis ego leges civiles in his rebus matrimonialibus non habere vim legis exiſtimem, ut dicam infra *ſuo loco lib.* 6. *cap.* 1. §. *unico*.

Deinde probo, quantum ego judico, manifeſta ratione, qua uſi ſint Panormitanus & alii. Planum eſt in jure in materia obligationum, ſi non deſtinetur dies in contractu, in incontinenti obligationem contrahi. Sufficiat vulgaris textus *l. in omnibus D. de reg. juris*. Ergo iſtis verbis, *habebo te in uxorem*, ſtatim contrahitur obligatio. Id quod etiam concedit idem Thomas Sanchez *diſput.* 18. *citat. n.* 18. & 20. Sed inquit eſſe obligationem poſtea celebrandi matrimonium: ego tamen ſtatim exequendi matrimonium; quod ſic oſtendo, expenſa & conſiderata ſignificatione verbi *habendi*, ut optime *ibi* Abbas *n.* 7. Nam habere pro legitima uxore, non denotat initium contractus, ſive, non idem eſt atque contrahere, aliud enim eſt habere, aliud contrahere; ſed denotat executionem matrimonii; haberi enim & tractari pro legitima uxore, non poteſt, niſi quæ jam uxor eſt. Unde voluntas habendi non omnino eadem eſt cum voluntate contrahendi, ſed addit & ſupponit voluntatem contrahendi, ut ſi quis dicat, Scholaſticos tractari debere tanquam cives, ſupponit fieri cives, ut docet idem Abbas *n.* 2. Atque hanc eſſe ſignificationem verbi *habendi*, indicatur ex illo Simonis de Caſſia *lib.* 11. *de juſt. Chriſt. cap.* 3. cum explicat illud Pauli, *unuſquiſque uxorem ſuam habeat*, ibi, *habere*, eſſe jam ducta uti, non ducere. Cum ergo ab eo tempore oriatur obligatio tractandi tanquam uxorem, quod ſupponit neceſſario contractum, viſus eſt in eo inſtanti voluiſſe contrahere, & contraxiſſe de præſenti, ut inquit Abbas. Qui enim vult conſequens, vult etiam illud antecedens, ſine quo non poteſt perveniri ad illud conſequens. 5

Exemplum habemus certiſſimum in jure ad id explicandum valde accommodatum. Si teſtator filiis ſervum ſuum pure tutorem dederit, eo ipſo directam libertatem conceſſiſſe videtur; qui tutor eſſe non poteſt, quia ſervus eſt; quare eo ipſo, quod tutorem eum eſſe vult, ſtatim liber eſt, §. 1. *Inſtit. qui teſtam. tut. dari poſ.* & dicit Paulus *in l. quæro* 32. *D. de teſtam. tut. Placet*, inquit, *eum qui a domino tutor nulla nominatim adſcripta libertate datus eſt*, *libertatem quoque meruiſſe videri*. Quiſquis enim quid vult aut fieri jubet de re aliqua ſimul omnia velle intelligitur, quæ præcedere oportet, & ſine quibus ad prius illud perveniri non poteſt, *l.* 2. *D. de juriſdictione*, & *l. illud*, *de acquirenda hæreditate*, & *leg.* 1. §. 1. *D. ſi uſusfructus petatur*. Atque ex hoc intelligendus Imperator cum inquit in *l.* & *ſi*, *C. de fideicom. lib.* eum libertatem hanc ſervo datam hac ratione, cum tutor nominatur, fideicommiſſariam vocat, ſicut & alienus ſervus tutor nominatur; additur niſi aliud evidenter defunctum ſenſiſſe appareat. Evidenter autem apparet teſtatorem ſervo ſuo directam, & non fideicommiſſariam libertatem dediſſe, cum ſervum proprium pure tutorem dedit. Sic enim verbis pure & ſtatim eum tutorem eſſe voluit. Quod ſi ſtatim tutor eſſe non poteſt, niſi prius ſit liber, plane id ſenſit teſtator, ut ſervus quoque ſtatim, ac proinde directo ſit liber. Hæc mihi obtulit Donellus *comment. de jure civili*, *lib.* 3. *c.* 3. *prope finem*. Sic ergo in propoſito, cum ab eo inſtanti, in quo dicit contrahens, *tractabo te in uxorem*, *habebo te in uxorem*, obligatio conſurgat ſe gerendi cum illa tanquam cum uxore, in eodem igitur inſtanti contraxit de præſenti: neque enim ab eo inſtanti potuit erga illam ut uxorem ſe gerere, niſi conjugio inito atque perfecto. 6

Sed quid dicendum de his verbis, *Volo te ducere uxorem*, *vel accipere*, *vel contrahere*, *volo te habere*, & *tenere te*, *tractare te in uxorem?* Thomas Sanchez *diſput.* 18. *cit. num.* 15. exiſtimat hæc omnia tantum eſſe ſponſalia, quia ea verba verificantur, quamvis proferens modo nolit eſſe ſuam uxorem, ſed tempore futuro. At vero alii ſub diſtinctione reſpondent, dicuntque ea verba, *volo te habere*, *tractare*, & ſimilia, efficere matrimonium: at illa verba, *volo te accipere*, *ducere*, *tecum con-* 7

trahere, non efficere matrimonium, ſed ſponſalia. Sic Covarr. 2. *p. cap.* 4. §. 1. *n.* 4. citatis aliis. Ratio eſt. Quia velle contrahere, velle ducere non eſt contractum eſſe matrimonium, ſiquidem velle contrahere non eſt contrahere, cum iſta verba *ducere*, *contrahere*, ſignificent inchoationem contractus, ut ex Panormitano dicebamus *num. præcedenti*; atque ideo oſtendunt nondum eſſe matrimonium inchoatum. Verbum autem *habendi*, *tractandi*, & *gerendi ſe pro viro*, non ſignificat inchoationem, ſed executionem & perfectionem contractus, cum non poſſit ut uxor haberi, niſi quæ jam eſt, atque etiam illa, *volo te habere ut uxorem*, verba ſunt, quæ matrimonium efficiunt. Cum enim verba illa vera eſſe debeant de præſenti, non poteſt de præſenti eſſe animus habendi & tractandi pro uxore, niſi ſit conſenſus contrahendi, ut dictum eſt. Sic docet Panormitanus *in cap. ex literis* 1. *de ſponſal. n.* 5. Joannes Andreas *ibidem*, *prope fin. loco cit.* & probabile putat Thomas Sanchez *diſputat. cit. n.* 24. Paludanus *in* 4. *diſt.* 27. *quæſt.* 2. *art.* 2. *concl.* 5.

8 At ergo cum hac 2. ſententia convenio in eo, quod dicunt his verbis, *Volo te tractare pro uxore*, verum effici matrimonium, juxta dicta *num.* 4. & *ſequentibus*. Addo tamen etiam illis verbis, *volo ducere*, *contrahere*, *accipere*, etiam matrimonium celebrari, non ſponſalia; diverſaque eſſe ab illis, *contraham tecum*. Prima pars noſtræ ſententiæ jam conſtat ex dictis. Secunda vero probatur ex doctrina gloſ. *in l. vendentis*, *C. de contrahenda emptione*, quæ docet his verbis, *volo vendere*, *volo emere*, perfectam venditionem eſſe. Quid ſi dicas, non ſequitur, volo, ergo facio: reſpondet Cardinalis *in cap. ex literis*, *de ſponſalibus*, optime in his, quæ præter voluntatem exigunt aliquid extrinſecum, verum eſſe, non eſſe idem, volo & facio, ut volo deſcendere, & deſcendo. At vero in his, quæ non exigunt niſi conſenſum præſentem, contractus valet, quia detegitur ex voluntate; itaque paria ſunt in matrimonio, volo contrahere, & contraho. Secundum inquit Cardinalis communi intelligentiæ; putat autem ille communem intelligentiam eſſe, ut ſint idem. Hæc autem vera eſſe judicamus abſolute, & ex vi verborum: tales enim circumſtantiæ comitari poſſunt verba iſta, ſive ex conſuetudine loci deſumptæ, ſive ex his, quæ præceſſerunt, ut tantum habeant rationem ſponſaliorum, ut jam dictum eſt.

9 Idem meo judicio dicendum de illis, *Volo te eſſe uxorem meam*. Verba enim illa matrimonium conficiunt; habent enim conſenſum de præſenti, ut ſit uxor. Neque illis verbis ſignificari poteſt conſenſus inefficax, ut vult Thomas Sanchez *n.* 29. Is enim ſignificatur *verbo vellem*. Igitur ſignificatur efficax conſenſus ex vi verbi, niſi ex aliis circumſtantiis velleitas quædam ſignificari intelligatur.

CAPUT X.

De formula contrahendi, in qua ponitur dictio excluſiva.

SUMMARIUM.

1 *Quid dicendum de illa formula*, Non ducam aliam niſi te.
2 *Variis diſtinctionibus DD. explicant*, & *numer.* 3. 4. 5.
6 *Explicatur duplex ſenſus particulæ*, niſi.
7 *Vera ſententia tribus propoſitionibus continetur.*
8 *Prima pars probatur.*
9 *Verificatur etiam in contractibus de præſenti cum particula exceptiva.*
10 *Secunda pars probatur.*
11 *Quare aliter judicatur de exceptiva in propoſitionibus de futuro, & præſenti, aut præterito.*
12 *Explicatur quædam limitatio ſecundæ partis.*
13 *Colligitur quid dicendum in ſponſalibus.*
14 *Tertia pars probatur.*

1 SEd ſupereſt explicandum, quid dicendum quando uſus eſt particulæ excluſivæ, ut, *non ducam aliam niſi te*; vel, *nolo aliam in uxorem niſi te*. Idem eſt ſi dicas, *præter te*, vel *a te*, vel *quam te*. Hæc enim omnia excluſivum ſenſum habent, ut recte contra nonnullos docet Thomas Sanchez *diſput.* 19. *num.* 2. & 10. horum enim omnium eadem ratio eſt.

2 Ad hanc ergo quæſtionem nonnulli ſub diſtinctione reſpondent. Dicunt enim, ſi ſenſus fuerit exceptivus eſſe matrimonium, quia exceptiva particula affert affirmationem; ſi ſenſus fuerit conditionalis non eſſe matrimonium. Sic Soto *in* 4. *diſt.* 27. *qu.* 2. *art.* 3. Petrus Ledeſma *qu.* 43. *art.* 1. *dub.* 1. Sed iſti ſua diſtinctione rem indiſtinctam & obſcuram reddidere. Id enim ab ipſis inquiritur, quid judicandum ſit in foro externo quando contractus initus eſt nullis aliis præcedentibus ſignis, quæ animum indicent præter hæc verba, ex vi ſignificationis verborum, vel ex communi uſu, juxta quem interpretamur verba.

Secundo alii dicunt illam particulam exceptivam efficere in his contractibus ſenſum conditionalem tantum, & non affirmativum; itaque ſenſum eſſe, ſi duxero aliquam, te ducam. Sic Covarr. 2. *part. cap.* 4. §. 1. *a n.* 6. Thomas Sanchez citatis aliis *lib.* 1. *diſp.* 19. *n.* 5. ex parte Ferdinandus Rebellus *part.* 2. *lib.* 4. *qu.*... & quamvis idem Thomas Sanchez *in d. n.* 5. agat de contractibus de futuro, attamen *n.* 6. dicit idem dicendum eſſe in contractibus de præſenti, *nolo aliam*, *niſi te*. Fundamenta hujus auctoris hæc ſunt. Primum ex *l. ſi ſterilis*, §. *penultim. D. de actionibus empti*, ex qua Doctores colligunt, promittenti ſe non venditurum niſi huic, non competere actionem, niſi in caſu, quo aliis vendiderit. Secundum eſt ex textu *l. Titia*, §. *fin. de manumiſſ. teſtam.* ibi: *Oneſiphore*, *niſi diligenter rationes reddideris*, *ne liber eſto*. Quibus verbis magis videtur gravata libertas, quam conceſſa. Efficit ergo illa particula, *niſi*, ſenſum conditionalem. Denique quia is eſt communis modus loquendi & intelligendi. Si enim quis voveat, *non ingrediar religionem niſi Carthuſianam*, nullus dicet eo voto teneri ad ingrediendum, ſed tantum in eo caſu, quo in religionem ingredi decernat. Signum ergo eſt communi modo loquendi conditionalem tantum ſenſum illa particula exprimi. 3

Tertio alii abſolute docent eam particulam exceptivam & affirmativum & negativum ſenſum efficere. Sic Gabriel *in* 4. *diſt.* 27. *qu.* 1. *art.* 3. *dub.* 4. Itaque ſi ſequitur poſt negationem affirmat, *nullus niſi Petrus currit*, ſenſus eſt, *Petrus currit*, & *nullus alius*. Si poſt affirmationem ſequitur, negat, *omnis niſi Petrus currit*, *Petrus non currit aliis currentibus*: atque ita hæc eſſe ſponſalia, non ducam aliam quam te, vel niſi te, id eſt, ducam te, & nullam aliam; & ſimiliter hæc eſſe matrimonii verba, nolo aliam niſi te. Sic docet Abbas *in cap. ex parte*, *de ſponſalib. n.* 8. Cardinalis *ibidem n.* 4. Rebellus *loco cit.* dicit hunc eſſe communem modum intelligendi, licet non ſit ex vi verborum, & ſervari in praxi, idem docent Silveſter, & multi alii relati per Thomam Sanchez *diſp. cit. n.* 3. 4

Denique alii ſub diſtinctione reſpondent, particulam *niſi* in ultimis voluntatibus æquiparari conditionali, id eſt, *ſi non*; at vero in contractibus facere ſenſum excluſivum, & non conditionalem. Sic Additionator Cardinalis *ad cap. ex parte*, *de ſponſalib. litera C.* citatque Antonium de Butrio *in cap. præterea requiſiſti*, *de appellationibus in* 4. *notabili*. 5

Cæterum mihi media quædam ſententia videtur eligenda, in quam, ſi attentius rem illam Doctores conſideraſſent, facile devenire potuiſſent, exiſtimoque ab omnibus probandam. Sed priuſquam illam ſtatuam, adnotare placet in primis particulam *niſi* non tantum habere vim exceptivæ, ſed etiam conditionalis, in quo differt ab aliis particulis exceptivis. Itaque & ſignificat, idem quod *tantum*, *ſolum*, *præter*, & ſignificat idem, quod *ſi non*. Inde eſt, ut ſæpe non efficiat, niſi conditionalem ſenſum; & cum ponitur ut conditionalis pro *ſi non*, nihil affirmat, niſi ex adjuncta materia, vel aliunde colligatur. Eſſe autem conditionalem maxime conſtat, cum adjungitur alicui actioni vel verbo, ut in illo; *Non dimittitur peccatum*, *niſi reſtituatur ablatum*, & in illo; *Niſi manducaveritis carnem filii hominis*, *non habebitis vitam in vobis*, *Joannis* 6. & in illo: *Non dimittam te niſi benedixeris mihi*, *Geneſ.* 32. id eſt, *ſi non benedixeris*, *ſi non manducaveris*, *ſi non reſtitueris*. In his & in ſimilibus ſemper, diſpoſitio conditionalis eſt, veluti *in dict. l. Titia*, §. *fin. D. de manumiſſ. teſtam.* Unde non recte Thomas Sanchez probat ex lege particulam exceptivam ſenſum conditionalem efficere. Nam *ibi* non ponitur tamquam exceptio, ſed tamquam conditio: *Oneſiphore niſi diligenter rationes reddideris*, *ne liber eſto*, ponitur conditio, ſine qua non aſſequeretur libertatem. Et idem dixerim *de l. ſi ſterilis*, §. *penult. D. de actionibus empti*, & *venditi*. Nam ex ipſa ſpecie facti colligitur illum contractum conditionalem fuiſſe, non ex vi particulæ *niſi*, ut vult Thomas Sanchez; ſed quia expreſſum fuerat in contractu, vendo tibi rem hanc ex lege, ut ſi vendideris, non alteri, quam mihi vendas. Quare ex eo textu ad caſum, in quo nulla expreſſa conditione ponitur illa particula, argumentum deſumi non poteſt. Hinc etiam illud: 6

Digitized by Google

illud: Ne des Titio centum, niſi moriatur mater mea; fuit enim conditionale legatum. Hæc autem vis, quæ latet in particula *niſi*, non latet in aliis exceptivis, *præter*, *tantum*, *quam*, niſi addatur conditionalis particula *ſi*, ut *præterquam ſi*. Quando autem ea particula *niſi* non adjungitur verbo, ſive actioni alicujus, ſed tantum nomini, vel perſonæ, revera habet ſenſum exceptivum tantum.

7 Duæ ergo ſunt partes noſtræ ſententiæ. Prima eſt, In propoſitionibus de præſenti, aut præterito ſemper particula exceptiva includit affirmationem, ut ea parte dicebant Doctores tertiæ ſententiæ contra Covarruvias, Thomam Sanchez, & alios. Secunda pars eſt, In propoſitionibus de futuro, vel quæ reſpiciunt tempus futurum, particula exceptiva non includit poſt negationem affirmationem. In quo placet Covarruvias, & Thomas Sanchez, & diſplicent Doctores tertiæ ſententiæ. Tertia pars eſt. Particula exceptiva quando ponitur in propoſitionibus affirmativis, plane affirmat de caſu excepto actionem verbi, & removet ab aliis, ſive reſpiciant tempus præſens, præteritum aut futurum. Demonſtremus omnia.

8 Prima pars ſic oſtenditur & explicatur. Et quidem in propoſitionibus ſimplicibus de præſenti negari non poteſt. Cum enim dico, *Non video niſi te*, ſenſus eſt, te video, & nullum alium. Is enim, qui cæcus eſſet, aut oculos clauſos haberet, non diceret vicino, *non video niſi te*, neque enim illum videt. Idem eſt in enunciationibus de præterito, ut in illo Matth. *Neminem viderunt, niſi ſolum* Jeſum, id eſt, Jeſum *viderunt tacomitatum*: ſi enim neque Jeſum vidiſſent, inepta ſatis locutio eſſet; nullus niſi Petrus currit, Petro non currente inepte diceretur. Cujus manifeſtam rationem aſſignabo infra *in 2. part.* noſtræ ſententiæ, cum diſcrimine propoſitionis de futuro, de præſenti, aut de præterito. Similiter illa propoſitio, omnes niſi Petrus currunt, inepta eſſet, niſi Petrus quieſceret, & alius revera ſenſus eſſet falſus.

9 Ex his jam colligi poteſt idem dicendum in contractibus de præſenti, quando ponitur particula exceptiva. Itaque ſi quis dicat, non vendo niſi tibi, particula illa affirmat venditionem tibi factam, & excludit alios: non volo niſi te, volo te & nullam aliam. Idque neceſſario convincitur. Nam ille tenetur de præſenti vera verba proferre. At non poſſunt verba eſſe vera, niſi in hoc ſenſu. Idque plane demonſtro. Nam aut tunc volo te, vel non volo te. Si primum, dico quod volo: ſi ſecundum, ergo falſo dico, non volo niſi te, quandoquidem nec te volo, & ideo nullam volo. Non vendo niſi tibi, vel vendo tibi, vel non: ſi non, locutio eſt inepta, & falſa propoſitio; ſi tibi, ergo affirmat ea particula exceptiva, & poſt negationem dicit affirmationem. Illis ergo verbis perficitur matrimonium, nolo aliam niſi te uxorem, non habeo aliam niſi te vel præter te, non duco aliam niſi te, non contraho niſi tecum. Neque id videtur ulla ratione negari poſſe in his contractibus, qui de præſenti celebrantur. Unde particula exceptiva ſequens negationem in illis verbis, cum quibus antea diximus perfici matrimonium, valet ſine dubio, ut docuit etiam Joannes Crotus in repetit. *in cap. licet. de conſtit. in 6. num.* 22. quæ eſt *in* 5. *volum Repet. Canon.* Recte ergo Andreas Siculus *lib.* 1. *conſ.* 2. inquit: *Quid ſi puella juveni ſe ad concubitum appellanti reſpondeat, Non conſentio niſi in actu honeſto, ſi ille factum recepit, & vitium attulit, matrimonium contractum videri.* Habuit enim de præſenti conſenſum matrimonii, citra quod honeſte actus illa fieri non poſſet. Quem immerito reprehendit Alciatus *l. 33. D. de tranſactionibus.* Alia etiam via poſſet dici, ea verba efficere matrimonium, quæ dubia ſunt propter varias Doctorum ſententias. At in dubio favendum matrimonio eſt, juxta dicta ſupra *cap.* 8.

10 Secunda pars noſtræ ſententiæ eſt. In enuntiationibus, quæ reſpiciunt tempus futurum, particulam exceptivam non includere affirmationem, niſi aliquid extrinſecum apponatur, quo affirmatio incluſa ſignificetur, vel id poſtulet ſubjecta materia, & id de quo agebatur, oſtendat. Id in primis declaratur exemplis, illis videlicet, quæ adducunt Covarr. & Thomas Sanchez. Non ingrediar niſi religionem Carthuſianorum. Durum videtur his verbis obligatum aliquem ad ingrediendum eam religionem dicere. Cæſar promiſit ſe hoc anno non geſturum bellum, niſi contra Turcas; ergo contra Turcam geret, non valet. Idemque convinci videtur ex illa lege, *ſi ſterilis, de actionib. empt.* ibi: *ſed ſi fundum ita vendidero, at nulli alii quam mihi eum venderes, actio eo nomine ex vendito eſt, ſi alii vendideris*, & in illo, bona non alienentur niſi cauſa dotis, non excipit alias, ſed in caſu quo alienentur. Ergo antequam alteri vendatur equus, non eſt actio adverſus eum, qui ſub ea conditione emit. Non ergo qui dicit non vendam, niſi tibi, obligatur ad vendendum illi, niſi in caſu quo vendere decreverit.

Quæ autem ſit ratio, ob quam aliter judicandum ſit 11
in enuntiationibus, quæ reſpiciunt tempus futurum, aliter in his quæ reſpiciunt tempus præſens, aut præteritum ex eo deſumenda eſt, quia proprium eſt particulæ exceptivæ tollere negationem actionis in caſu excepto. Verbi gratia in hoc, nullus niſi Petrus pugnat, negationem actionis pugnæ tollit a Petro, quem excipit, & quia id in præſenti aut præterito non poteſt eſſe indifferens, ut ſit vel non ſit, ut conveniat vel non conveniat actio, quando autem reſpicit tempus futurum, eſt indifferentia, ut ſit aut non ſit; inde eſt in propoſitionibus de præſenti aut præterito includi affirmationem, non vero in propoſitionibus de futuro. Explicemus magis. Nullus eſt albus niſi Petrus, negatur ab omnibus præſens exiſtentia cum albedine, & hæc negatio albedinis removetur a Petro, Et quia de præſenti non poteſt non eſſe unum ex his duobus, vel Petrum de præſenti eſſe album, vel non eſſe, inde eſt, ut ad hoc quod vera ſit propoſitio, Petrus de præſenti debeat eſſe albus, alias erit falſa. Si enim de præſenti Petrus non ſit albus, cum non poſſit eſſe indifferens ad album, & non album, non diceretur vere, nullus niſi Petrus eſt albus. Idem eſt in illa, nullus niſi Petrus cucurrit, aut pugnavit, neque enim Petrus, qui jam præteriit, poteſt eſſe indifferens, ut illi curſus aut pugna convenirent, aut non convenirent. At vero cum dico, non vendam niſi tibi, nego actionem vendendi in futurum omnibus determinate, & determinate tibi non nego actionem vendendi. At vero, qua indifferens eſt pro tempore futuro, ut tibi vendam, vel non poſſum enim vendere aut non vendere, & de te non affirmo, vera propoſitio eſt. An autem id oriatur ea ipſa ſignificatione particulæ exceptivæ, vel ex communi modo ſignificandi, & intelligendi definire certe non audeo. Mihi potius videtur ex communi hominum intelligendi modo ortum habuiſſe, & non ea vi particulæ exceptivæ. Habuit tamen communis iſte modus intelligendi ſufficiens fundamentum ut antea explicatum eſt. Atque id eſt, quod juris interpretes ſolent dicere, hac particula non affirmari actum, ſed potentiam, ſic Covarruvias *loco citato*, & Pechius *in reg. non dimittitur, verb. niſi, de regul. juris in ſexto*, quod verum eſſe non poteſt, ſi oratio reſpiciat tempus præſens, aut præteritum; in his enim non eſt potentia ſed actus: ſed ſolum, quando reſpicit futurum, ad quem eſt potentia, & non actus. Sic etiam loquitur Antonius de Butrio *in cap. ex parte, de ſponſal.* & alii frequenter.

Dixi autem in hac ſecunda parte niſi aliquid extrin- 12
ſecum apponatur, quo intelligatur affirmatio incluſa, vel poſtulet ſubjecta materia; quia ratione ejus, de quo agebatur, intelligi affirmationem incluſam multa exempla oſtendunt 3. *Reg.* 22. *Non pugnabitis contra majorem quemquam, vel minorem, niſi ſolum contra Regem Iſrael*, id eſt, contra illum, & contra nullum alium, 2. *Paralip.* 18. *Ne mihi loquaris, niſi quod verum eſt*, id eſt, loqueris verum, & nihil aliud niſi verum. Idem in illa, *Nullus niſi Petrus curret*, ſi Petrus non eſſet curſurus, falſa eſſet propoſitio. Id quod a contrario explicari poteſt. Nam particulæ exceptivæ omnes æquivalent inter ſe; itaque idem eſt *tantum*, *niſi*, *præter*, *ſolum*, & aliæ. At cum ponitur particula tantum affirmative, includit negationem. Ergo quando ponitur negative, includit affirmationem. Tantum Petrus erit albus, id eſt, Petrus erit albus, & nihil aliud. Si enim aliquid futurum eſſet album, falſa eſſet propoſitio. Similiter quando præceſſit affirmatio, homicidium committendum eſt hodie, & nullus niſi Petrus occidet, promitto vendere hanc domum, & nulli vendam niſi tibi. Atque hæc ratio illius, quod in *l. quibus rebus, §. quidem Titio, D. de condit. & demonſtrat. Hæres meus ne des Titio centum, niſi mater mea moriatur*, debetur legatum mortua matre; non ex alia ratione, niſi quia præceſſerat aſſertiva oratio, quæ centum dederat Titio ex legato. Sic enim dixerat teſtator: *Centum lego Titio*, & ſubdit, *hæres meus, &c.* ut monuit Covarruvias *d. cap.* 4. *§. unico, num. final.*

Ex his fit, ſi ea verba quæ ſponſalia inducunt, ef- 13
ferantur cum negatione, & particula exceptiva, ut non ducam, niſi te, non contraham, niſi tecum, neque ſponſalia, neque matrimonium videri. Non enim ponit ea particula actum contrahendi, ut futurum cum alio, ſed remoto actu & potentia contrahendi cum aliis, ſi verum dicit promittens, relinquit potentiam tantum ad contrahendum cum hoc. Potentia autem con-

contrahendi nou efficit ſpooſalia, ſed actio futura contrahendi promiſſa.

14 Tertia pars noſtræ ſententiæ eſt manifeſta ſcilicet; particulam euceptivam in affirmativa oratione poſitam, vere ponere actum io caſu eucepto, & removere ab omnibus aliis. In quo conveniunt omnes, ut ducam tantum te. Quod enim ponat actum in caſu eucepto, planum eſt ex vi affirmationis, alias noo eſſet affirmans, aut eſſet falſa. Quod autem alia ab actu eacludantur, habet quatenus eaceptio eſt, alias oon eſſet vera propoſitio. Quare illis, tantum te volo uuorem, volo te, & nullam aliam, tantum te habebo uuorem, contractum videtur matrimonium juuta dicta. Tantum te ducam, tantum tecum contraham, ſponſalia efficiunt. Atque eu his ſoluta manent, quæ pro ſua ſententia adducit Thomas Sanchez, & Covarruvias. Et hactenus de iſta difficultate, quam ſatis perpleuam dixit Covarruvias *loca ſupra citato*, *nu.* 6. & de ea vide etiam Crotum Reper. cirat. *a uum.* 23. qui tameo rem adhuc obſcuram & perpleaam relinquit.

CAPUT XI.

Tria ſigna proponuntur præter verba, de quibus examioatur, an fiat matrimonium.

SUMMARIUM.

1 *Explicatur quid diſputetur.*
2 *Regula generalis de quibus ſignis euplicetur conſenſus matrimonii.*
3 *Quid de annuli donatione, & ſubarrhatione, & n. 4. & 5.*
6 *Quid quando ſubarrhatio eſt ſignum matrimonii, præceſſerat tamen tantum ſermo de ſponſalibus.*
7 *Quid ſi annulus mittatur ab aliis, quam a contrahente.*
8 *Quid de porrectione manuum.*
9 *Quid dicendum de ſigno traductionis.*
10 *Non ſufficere etiam ſolemnem.*
11 *Quid ſentiendum de traductione inſpecto jure Civili.*

1 EXplicuimus hactenus quibus verbis contrahatur matrimonium, & etiam ſponſalia: at quia pro verbis ſubſtituunt homines alia ſigna, quæ vel in facto conſiſtunt, vel in aliorum verbis, quibus contrahentis conſenſus explicatur: ideo agamus oportet, de his ſignis, quibus matrimonium contrahi cenſetur; & poſtea de ſignis, quæ ex aliorum facto pendent. Sed cum ea ſigna ſoleant & ab impuberibus, & puberibus adhiberi, primo in hoc capite & ſequenti agam de ſignis puberum, in alio de ſignis impuberum.

2 Et quidem in euplicandis ſignis, quæ in facto conſiſtunt, non magna difficultas eſt. Sit ergo regula generalis, Quotieſcumque ſignum aliquod juuta conſuetudinem loci, vel communem intelligendi modum, eſt ſignum manifeſtativum conſenſus, & amoris, efficit matrimonium, ſi adhibeatur, vel ſponſalia, juuta id quod ex parte alterius præceſſit de præſenti, aut de futuro. Quæ regula traditur a Bonifacio Octavo *in cap. unico, de deſponſat. impub. lib.* 6. ibi, *vel per alium modum*, quo ſignificetur illum in priori voluntate perſeverare. Sed eſt in ſpecialibus caſibus declaranda regula doctrinæ cauſa.

3 Primo ſolet adduci ſignum annuli donationis, quæ ſubarrhatio dicitur, de quo aliqua Cojacius *cap. fin. de deſponſat. impuber.* Et juuta hanc regulam nonnulli dicunt interpretandum juxta id, quod præceſſerit ex parte unius, ut ſi præceſſerit conſenſus ſponſaliorum, donationem annuli efficere ſponſalia; ſi vero præceſſerit ex parte unius conſenſus de præſenti, ſubarrhatione fieri matrimonium; quia ſubarrhatio ſignum æquivocum eſt, & juuta ea quæ præceſſerunt interpretandum. Sic Thomas Sanchez *lib.* 1. *diſput.* 22. *n.* 1. & 3. cit. aliis. Quod quidem verum eſt, quando juuta loci conſuetudinem eſt anceps ſignum, & æquivocum; tunc enim, ſi præcedunt ſponſalia, erit ſignum ſponſaliorum; ſi matrimonium, matrimonii.

4 At ſi juxta loci conſuetudinem eſt tantum ſignum ſponſaliorum, etiamſi ex parte unius præcedat conſenſus matrimonii, tantum efficient ſponſalia annulus & ſubarrhatio. Ratio eſt, quia cum ſigna ſubſtituantur pro rebus idem eſt, ac ſi fœminæ dicenti de præſenti, conſentio, *alius* reſponderet, ſe conſenſurum eſſe; non enim fieret matrimonium, cum in utroque debeat eſſe mutuus conſenſus, nec enim claudicare poteſt vinculum matrimonii.

Quod ſi juuta loci conſuetudinem eſt ſignum matrimonii, ut de conſuetudine Italiæ teſtatur deciſio Rotæ apud Farinacium *lib.* 2. 324. *num.* 2. cui conſuetudini ſtandum cum gloſſa *in cap. fin. de deſponſatione impuber.* Igitur ſi ea vigente conſuetudine vir fœminæ conſenſum conjugalem euprimenti annulum tradiderit, vel ſubarrhaverit illam, matrimonium eſt; euprimitur enim ea ſubarrhatione conſenſus conjugalis ex parte viri. Sic gloſſa ſingularis *in cap. penult. de ſponſal.* quam citatis aliis ſequitur Covarr. 2. *part. c.* 4. *num.* 4. *cum ſequentibus*, & Theologi frequenter; idem habet deciſio Rotæ apud Farinacium *lib.* 1. 273. *n.* 5. 5

Sed quid, ſi juxta loci conſuetudinem ſubarrhatio ſit ſignum matrimonii, & præcedentibus ſponſalibus fiat ſubarrhatio? Tunc veram euiſtimo opinionem, quam ſequuntur Præpoſitus *in cap. fin. de deſponſat. impub. in principio*, & Antonius de Butrio *ibidem*, & deciſio Rotæ 324. *cit. num. fin.* & *eodem lib. deciſio* 266. *num.* 5. *deciſio* 62. *num.* 1. qui docent ſponſalia tranſire in matrimonium per ſubarrhationem. Probant ea *cap. fin. de deſponſ. impub.* Sed non recte ea eo colligunt quin potius ex eo colligi mihi videtur ſponſalia ſubarrhatione non fieri matrimonium eu ultimis verbis, ibi, *quamvis ab ipſo viro eadem fuerit ſubarrhata*. Nam ante pubertatis annos tantum conſtant ſponſalia, *cap. unico, de deſponſat. impub.* §. 2. *in* 6. neque amplius judicanda ſunt, etiamſi ſubarrhata fuerint. Adde etiam cum Covarr. *in* 2. *part. cap.* 4. §. 2. *n.* 2. in eo cap. agi de deſponſatione de præſenti cum communi ſententia, & ideo non mirum, ſi eaiſtimaretur ſubarrhatione fieri matrimonium; maxime ſi juuta conſuetudinem loci eſſet ſignum matrimonii quod tamen regulare non eſt. Melius probari poſſet eu *cap.* 1. *de matrimonio contracto contra interdictum Eccleſiæ*, ubi poſt promiſſionem factam nomine puellæ miſſio donorum cenſetur efficere matrimonium, & ideo gignere impedimentum, ne cum fratre poſtea contraheret. Ego enim euiſtimo id eo textu colligi, quia perſuadeo ibi fuiſſe matrimonium ratum tantum, & ex eo ortam publicam honeſtatem, quia impedimentum ortum ex ſponſalibus multo recentius eſt in Eccleſia, ut dicam infra ſuo loco. Illud autem matrimonium ſolum contractum eſſe dicitur per munerum miſſionem, amplexus, & oſcula. Ratio etiam, quæ me movet, hæc eſt, quia ſigna loco verborum ſubſtituuntur. Si ergo ſubarrhatio eſt ſignum matrimonii ea conſuetudine, ſi poſt ſponſalia ſequatur, idem eſt ac ſi verbis proteſtarentur ſe contrahere matrimonium. Quare non tam videntur ſponſalia ſubarrhatione tranſire in matrimonium, quam ſubarrhatione fieri matrimonium, tamquam ſigno conſenſus de præſenti, atque ita ſentire videtur Thomas Sanchez *diſp.* 22. *cit. n.* 2. citatis aliis. 6

At ſi annulus puellæ mittatur ab aliis, quam a contrahente, non videntur ſponſalia, nec matrimonium, ſed donatio. Limitandum tamen, niſi conſenſu filii, & præcedentibus verbis, aut tractato eu parte fœminæ mittatur. Abbas *cap. fin. de deſponſat. impub. n.* 7. Sanchez *diſp.* 22. *cit. nu.* 7. Idem dixerim de pecunia, aut jocalibus, ſi mittantur fœminæ præcedente tractatu inter amicos de contrahendo matrimonio, quem ipſa etiam fœmina ſcit præceſſiſſe, præſumuntur enim ſponſalia, ut citatis aliis docet Thomas Sanchez *n.* 5. illis enim muneribus veluti confirmatur, ratum habetur, quod ab amicis ea de re geſtum eſt, atque ideo ſponſaliorum contractus initus videtur. Idem juuta hæc dicendum, quando impuberes contrahunt, & poſtea mittunt ſibi annulos, jocalia, aut pecunias. Nam licet antiquo jure, quando valebat matrimonium poſt ſeptennium, ſi mitterentur, conficiebatur matrimonium, quia indicabant conſenſum de præſenti confirmari; at vero novo jure, cum inter impuberes non poſſint eſſe, niſi ſponſalia, licet contrahant verbis de præſenti, ita etiam ſubarrhatio & ſimilia, licet eu loci conſuetudine eſſent ſigna matrimonii, non efficerent niſi tantum ſponſalia, ſicut ipſa verba de præſenti, ut poſtea dicam. 7

Secundum ſignum adduci ſolet porrectio manuum. Et ſi viro exprimenti conſenſum matrimonii, vel ſponſalia, fœmina porrigat manum, ſignum eſt matrimonii, vel ſponſalium, juuta id quod præceſſerat. Nam qui tacet conſentire videtur, cum agatur de obligatione contrahendi, ſi concurrat actus publicus. Idque in fœminis facile contingere poteſt, quia non eſt difficile impediri etiam verecundia. Idem meo judicio dicendum, ſi vir fœminæ manum apprehendens, dicat, *Do tibi fidem de contrahendo matrimonio, vel tecum contraho*, & illa non retrahat manum, erunt ſponſalia, vel 8

matri-

matrimonium, juxta verba prolata ab illo, quidquid dicat Thomas *cit. num. 6.* citatis aliis. Si enim repugnaret, manum utique retraheret. Atque pro hac ſententia non inutiliter expendi poſſet illud ex *cap. 1. de ſponſa duorum, non ſtringit manum*, ſed tamen non retrahit videlicet. Ratio quæ me movet hæc eſt, quia ſicut perſeverare in cohabitatione, quando fuit a principio nullum matrimonium, ceſſante impedimento, cum ſcientia ſufficienti, eſt ſignum conſenſus jure ſaltem antiquo; ita etiam non retrahere manum apprehenſam, quæ ſignum fidei datæ ſolet eſſe, eſt revera porrigere, & fidem adſtringere eo actu publico, vel perſeverantia in eo actu publico.

9 Tertium ſignum, de quo ſolet eſſe controverſia, an inducat matrimonium, eſt traductio ſponſæ in domum ſponſi. Et Joannes Andreas *in cap. fin. de ſponſalibus*, affirmat eſſe ſignum matrimonii ſponſalibus præcedentibus, ſequunturque alii, quos refert Covarruvias *1. part. de ſponſalibus, cap. 4. §. 2. n. 1.* Communis autem opinio ſtat in contrarium; neque enim ullo in jure cautum videtur, ut ſponſalia tranſeant in matrimonium per traductionem, vel aliter, quam per copulam, cumque ea diſpoſitio ſit exorbitans a jure, non eſt ad alium caſum extendenda, ut dicam *cap. ſequenti*. At ſi traductio ſequatur conſenſum de præſenti, videtur ſufficiens ſignum matrimonii. Unde univerſim vera videtur doctrina, quam ex Antonio Butrio refert Geminianus *in cap. unico, de deſponſ. impub. in 6. n. 7.* excepta copula propter ſpecialem juris diſpoſitionem, quod actus ſuperveniens declarans conſenſum, declarare intelligatur ſecundum naturam verborum præcedentium, ut ſi ſit de præſenti, intelligatur conſenſus de præſenti, ſi de futuro, intelligatur conſenſus de futuro, quamvis limitanda ſit hæc doctrina juxta dicenda in fine capitis.

10 Hinc infertur idem dicendum eſſe quamvis ſolemniter ſponſa traducta ſit; quia nulla traductio quantumvis ſolemnis in jure habetur ſignum conſenſus de præſenti. Et cum ea diſpoſitio nitatur præſumptione, præſumptionis autem ejus ratio hic non militet, neque enim præſumitur evitatio peccati, non eſt extendenda ad alium etiam caſum præſumptum, in quo poteſt a veritate recedi. Haberet tamen locum, quod dubium probabile eſſet, an præceſſiſſent ſponſalia, an conjugium: in dubio enim hæc traductio perſuaderet præceſſiſſe conjugium, & conſenſum, de præſenti verbis explicatum, ut notat Covarr. *loco citato*, favetur enim matrimonio in dubiis, ut ſæpe dictum eſt, & docent deciſiones Rotæ jam citatæ.

11 Verum hæc quæ dicta ſunt de traductione, ſive ſolemni, ſive non ſolemni, jure Canonico inſpecto dicta volumus: nam jure civili aliter fortaſſis dicendum eſſet, ſcilicet traductionem eſſe ſignum nuptialis conſenſus. Nam ex verbis in accipienda uxore uſitatis, & ex certis locis apparet, veterem hunc fuiſſe & ſolemnem morem in nuptiis contrahendis, ut nova nupta deduceretur in domum mariti, & ibi pro tradita illi uxore acciperetur. Imo quibuſdam locis jus declaratur ex hac deductione primum nuptias initium cœpiſſe, neque ante contractas videri, *l. 5. D. de ritu nupt. l. ſi cui 29. D. de condit. & demonſtr.* Atque hinc etiam factum, ut uxorem ducere in uſu juris, & veterum omnium dictum ſit, pro, uxori jungi, & nuptias cum illa contrahere; quem etiam morem fere apud omnes gentes obſervari videmus. Ducere autem uxorem eſt illi conjungi, ſic dictum, eo quod deducebatur ab ſponſo in domum ſuam. Adde feſtivitatis uſitatæ nuptiarum ita mentionem fieri *in l. ſancimus, C. de nupt.* ut ex ea feſtivitate eadem lex nuptiarum contractarum tempus æſtimari velit, ſi quis in conditione aliqua nuptias nominaverit. Adeo etiam ea traductio nuptialis conſenſus ſignum eſt proprium, ut abſentem mulierem per nuntium, aut Epiſtolam nubere non poſſe Pomponius dicat, quia deductione opus eſt in domum mariti, *l. mulierem, D. de ritu nuptiarum*, & conditionem nubendi tunc videri impletam, cum uxor ducta fuerit, dicat Ulpianus *in l. cum fuerit, de condit. & demonſtrat.* Aurelianus quoque Imperator, cum de donatione conſuleretur, quæ dicebatur nuptiarum die facta, & dubitaretur an a ſponſo, an a marito res donata eſſet, reſcripſit, ita demum videri a marito donatam eſſe, ſi in ſponſi domo facta fuerit donatio, *l. cum in te, C. de donationibus ante nupt.* Atque ideo etiam Cajus *lib. 1. Inſtitut.* ait: *Nuptias eſſe legimus, cum Romanus Romanam nuptiis intervenientibus, vel conſenſu uxorem ducit.* Et quamvis inter nonnullos juris interpretes diſſenſio ſit, an ad matrimonium requiratur traductio ſimul cum conſenſu, vel ſufficiat ſolus conſenſus verbis expreſſus; & melior interpretum pars ſentiat non eſſe neceſſariam, ut probat textus *in l. penultima, de donationibus inter virum & uxorem, & l. ſi donationum, C. de nuptiis*, & docent Duarenus *de nuptiis, §. 2. ad tit. ſoluto matrimonio*, Donellus *lib. 23. comm. cap. 20. §. reſtat ritus & ſolemnitas nuptiarum*, Conradus Ritershuſius *ad Juſtiniani Novellas, part. 4. cap. 1. num. 10.* & alii. Attamen hoc apud illos indubitatum eſt traductionem celebrati conjugii ſignum eſſe in jure, ut ſuperiora omnia oſtendunt. Unde Donellus *loco citato*, inquit, in re certa, & conſenſu certis verbis expreſſo traductione non eſſe opus, At ſi de voluntate contrahentium nihil amplius proponeretur, quam eos velle nuptias celebrare, ibi deductionem ad nuptias pertinuiſſe intelligitur, non quod præter conſenſum vellent veteres aliquid amplius adhiberi, ſed quod intelligerent his rebus, atque hoc ritu conſenſum declarari, ut ſemper in his omnibus unus & idem eſſet conſenſus. Ea traductione igitur tamquam ex certo indicio nuptiarum etiam nuptiæ contractæ arguuntur, quæ eſt ſententia *l. cui fuerit 15. D. de condit. & demonſtrat.* Concilio igitur, ſicut de ſubarrhatione dicebamus, ubi traductio ea ſolemnis recepta fuerit pro nuptiali ſigno, eo ritu adhibito ſufficienter præſumi initum jam matrimonii contractum de præſenti: eadem enim ratio militat, quæ in ſubarrhatione adhibetur, namque ea traductio loco verborum de præſenti ex Regionis conſuetudine. Hic reſtabat explicandum, quid dicendum eſſet de taciturnitate præſente alio, an ſatis ſit in ſponſalibus aut matrimoniis, ſed de hoc dicam *cap. 15.*

CAPUT XII.

An copula, vel nixus ad copulam ſit ſignum matrimonii.

SUMMARIUM.

1 *Ex copula non præſumi matrimonium, ſed conſenſum aliquibus adjunctis.*
2 *Eſt ſignum conſenſus, quando in matrimonio a principio nullo ratione alicujus impedimenti, & in eo diſpenſante Pontifice adhuc copulantur.*
Explicantur varia juris loca, ibid.
3 *Item quando præceſſerunt ſponſalia ſecundum antiqui juris diſpoſitionem, quæ ſit ejus diſpoſitionis ratio explicatur.*
4 *Si accedens proteſtetur ſe accedere animo fornicario, non conjugali, non tranſeunt ſponſalia in matrimonium.*
Jam hæc ceſſaſſe ubi receptum Trident. ibid.
5 *Quomodo intelligendum, quod præcedente tractatu de matrimonio copula ſit ſignum matrimonii.*
6 *Quid ſi contractis duobus ſponſalibus, poſt ſecunda copuletur primæ.*
7 *An conatus copulæ ſit etiam ſignum ac copula? negans opinio præfertur.*
8 *Eorum qui contra ſentiunt, fundamenta diluuntur, & n. 9. 10. 11. 12. 13.*
14 *Multo minus tactus & oſcula ſunt ſigna matrimonii.*
15 *Explicatur magis quod dictum eſt de conatu ad copulam.*
16 *Eadem ſigna habere locum in mutis, ſurdis, & cæcis.*

ALiud ſignum, de quo frequens mentio eſt in jure, 1
eſt copula conſummata. Quæ autem dicatur conſummata explicabo infra, cum de diſſolutione matrimonii per tranſitum ad religionem ſermo fuerit *lib. 7.* Verum antequam explicemus caſus, in quibus in jure dicitur copulam eſſe ſignum matrimonii, obſervandum eſt ex copula jure non præſumi matrimonium, ut notat gloſſa *in cap. illud de præſumpt.* & favet textus *in cap. 1. 30. quæſt. 5.* Solum ergo præſumitur in jure conſenſus, quando alia præceſſerint, quæ nunc ſigillatim explicanda ſunt.

Primo ergo eſt ſignum conſenſus, quando matrimo- 2
nio a principio exiſtente nullo ratione alicujus impedimenti, obtenta facultate contrahendi, & in ſolemnitate diſpenſante Principe, ubi ea recepta eſt, perſeverant ſcientes in conjugali commercio, videntur enim nova conſenſum adhibere per ea externa ſigna. Sic gloſſa *in cap. non debet, de conſanguinitate*, quam probat Abbas, & communis Doctorum ſententia, & colligitur ex *cap. fin. & cap. propoſuit, de conjugio ſervorum*,

Digitized by Google

rum, & *ibidem* gloſſa Bernardi notat, ex copula carnali tempore idoneo ſcienter ſubſecuta matrimonium præſumi, ſi prius conſenſus verbis expreſſus eſt, ſed ratione impedimenti fuit nullus; copula enim antiquo jure ſignum fuit conſenſus de præſenti poſt ſponſalia, ut dicam numero ſequenti. Ergo etiam erit ſufficiens ſignum præcedentis prius conſenſus, ſi poſtea ſcienter in eodem commercio perſeverent. Atque hac ratione intelligendus videtur Covarruvias 2. *part. cap.* 4. *n.* 8. & alii, qui dicunt, ſi matrimonium de præſenti fuerit nullum, quia vivente altero contractum erat, illo mortuo neceſſarium eſſe novum conſenſum. Eſt quidem copula tempore idoneo ſignum novi conſenſus, quæ in his locis, in quibus valet matrimonium clandeſtinum, locum habent, aut cum diſpenſavit in ſolemnitate Pontifex. Atque hoc etiam ſenſu intelligendum monet Covarr. quod ait Paulus, *l. Eos qui* 65. *D. de ritu nupt.* cum inquit, *Et ſi contra mandatum contractum ſit matrimonium in Provincia, tamen poſt depoſitum officium, ſi in eadem voluntate perſeverat, nuptias juſtas effici, & filios deinde natos legitimos*; perſeverare enim dicitur per cohabitationem. Sic etiam inquit Covarr. intelligendum Ulpianum *in l. ſi quis in ſenat. ordine, eodem tit.* cum dicit: *Si quis in ſenatorio ordine libertinam uxorem habuerit; quamvis uxor non ſit, attamen amiſſa dignitate uxorem incipere eſſe poſſe*, ſcilicet, perſeverante commercio conjugali, quod conſenſus novi perſeverantis ſignum eſſe creditur. Atque hinc etiam intelligendus textus *in cap. veniens* 1. *de ſponſal.* ubi, cum fœmina ſponſalia contraxiſſet cum quodam inſciis parentibus, & poſtea a parentibus alteri nuptui traderetur, quem illa averſabatur, diceretque jam ſe a primo cognitam, atque adeo ſponſalia priora in matrimonium tranſiſſe, repertum eſt impeditos eſſe gradu conſanguinitatis, atque adeo inter illos matrimonium eſſe non poſſe etiam ſecuta copula. Quare dum cauſa cum ſecundo verteretur de validitate matrimonii, ille aliam duxit uxorem, & ea alteri nupſit. Res delata eſt ad Pontificem. Secundus ille interea e vivis diſceſſit. Reſpondet Pontifex ſi conſtiterit, a primo, cum quo ſponſalia contraxerat, Eccleſiæ judicio ob impedimentum conſanguinitatis ſeparatam, & tertio ſine contradictione in facie Eccleſiæ copulatam, & ſecundum deceſſiſſe, cum tertio remaneret. Conſiderat Pontifex ſecundum deceſſiſſe, fortaſſis enim fuerat ſecundum validum conjugium quo exiſtente valido non poterat cum tertio locus eſſe matrimonii. Jubetur autem, & compellitur cum tertio remanere, quia habitatione, & commercio poſt mortem alterius poterat ultimum conjugium conſtare. Alias, ſi de valore ſecundi nulla eſſet dubitatio, quid opus erat illa addere: *Et ſi ille, cui a parentibus fuit copulata, e præſenti vita deceſſit.* Hinc etiam ortum habuit deciſio Pontificis *in cap. cum in Apoſtolica eodem*, ubi illi, qui vivente altero conjuge copulati ſunt, uno ex eis inſcio, pendente tamen lite ſuper valore primi matrimonii, jam pronunciata ſententia ſuper nullitate, permittitur ut remaneant copulati, quaſi qui, illo impedimento ceſſante, per cohabitationem & copulam conſenſum novo oſtendiſſent.

3 Secundo eſt etiam copula ſignum conſenſus, quando præceſſerunt ſponſalia ſecundum antiqui juris diſpoſitionem, quæ locum habet etiam poſt Tridentini deciſionem in his regionibus, in quibus non eſt recepta Tridentini diſpoſitio, *cap. veniens* 2. *cap. is qui fidem, cap. fin. de ſponſalib.* Atque huc reſpicit, quod habetur *in cap.* 1. *de ſponſa duorum*, ibi, *Eſt autem fides pactionis, quando aliquis promittit alicui, quod eam ducet, ſi permiſerit rem ſecum habere, vel etiam pro conſenſu.* Quod ſic explicat *ibid.* Cujacius, qui conditionem iſtam hic videri honeſtam vult, & vere honeſtam eſſe affirmat, quia ea verba ita accipienda ſunt, ſi permiſerit eam rem ſecum habere, vel etiam pro conſenſu, id eſt, vel in hoc, ut qui ſponſalia, ſequitur concubitus atque congreſſus, etiam ſit pro fide conſenſus, ſive pro matrimonio præſumpto, *ut cap. is qui fidem* 30. *de ſponſalibus*, pro conſenſu nuptiali, pro conſenſu obſequente retinui, non libidini. Tota autem hujus deciſionis ratio fundata eſt in præſumptione juris, ex communi Doctorum ſenſu. Ubi enim duæ præſumptiones eſſe poſſunt, una, quod homo velit evitare peccatum, vel pœnam: alia quod velit delinquere, in dubio eapienda eſt præſumptio, quod nolit delinquere, & ſic pœnam & culpam evitare *l. ſi conſtat, C. de compenſ.* Quare, qui promiſit aliquam accipere in uxorem, & cum ea poſtmodum conſumat copulam, dubitare poſſumus, an voluerit fornicari, an vero tamquam cum uxore conjungi, & ſic ſponſalia de futuro vare efficere, ut fiant de præſenti. Cumque ea res occulta ſit, & Eccleſia non judicet de occultis, & alias unuſquiſque præſumatur bonus, quando non conſtat eſſe malum, præſumit Eccleſia, quod peccare noluerunt, ſed affecto maritali conjungi, & ideo induci præſumptum matrimonium. Quod non ita accipiendum eſt, quaſi Eccleſia ſentiat ex vi copulæ matrimonium fieri, ut recte notat Baſſolis *in* 4. *diſt.* 27. *q.* 1. *art.* 3. *in ſolution. ad argum.* neque præſumit, quod illa copula ſit licita, niſi præceſſerit conſenſus mutuus de præſenti expreſſus per verba, vel ſigna certa. Hunc autem conſenſum ſic expreſſum præſupponit Eccleſia præceſſiſſe, dum rationabiliter præſumit bonum, de quo non eſt probatum malum, & ideo judicat matrimonium conſummatum. Atque hoc ſenſu intelligendi Doctores, qui dicunt ſponſalia per copulam tranſire in matrimonium, quia ſcilicet, executa copula tamquam cum conjuge præſumit Eccleſia jam inter illos præceſſiſſe conſenſum mutuum utrinque per verba de præſenti expreſſum. Hinc fit matrimonium ſecundum contractum nullum eſſe contra matrimonium præſumptum, *cap. fin. de ſponſalibus*, & pati debet quamcumque excommunicationem ne a prima ſeparetur, cum revera illa excommunicatione non ligetur, ut dico in tractatu *de excommunicatione.* Videndus Præpoſitus *cap. fin. de ſponſalibus, n.* 3. Quomodo autem contra matrimonium præſumptum admitteretur probatio, dicam fortaſſe in ultimo lib. hujus operis, ubi de nonnullis in judicando de matrimonio ſervandis ſermo fuerit.

Quo ſi tempore, quo accedit ad illam, proteſtetur 4
ſe non accedere animo conjugali, ſed adulterino, Innocentius *in cap. veniens* 2. *de ſponſal.* cenſet adhuc valere matrimonium, & tranſire in conjugium, quia putat haberi pro turpi conditione, atque adeo rejici a contractu, juxta textum *in cap. fin. de condit. appoſitis* & ita non audiretur contra præſumptionem Eccleſiæ. Sed revera ea explicatione præmiſſa non tenet; eſt enim contra ſubſtantiam matrimonii. Pone illum verbis contrahere, quorum loco ſubſtituatur copula, ac dicere: *Ego tecum contraho modo, cum animo tamen tecum fornicandi*, non transferunt jus aliquod, alias non eſſet fornicatio copula ſequens, Idem ergo eſt, ſi prius ſuum animum explicuerit: jam enim non poteſt copula illa eſſe ſignum vel præſumptio conſenſus de præſenti ſufficienter expreſſi, cum expreſſus ſit contrarius. Sunt etiam contra Innocentium Doctores, qui dicunt admitti indirecte probationem contra eam præſumptionem, quæ non alia eſt, niſi cum oſtendit etiam ſe animum non habuiſſe. In his autem locis ubi Tridentinum receptum eſt, ceſſaſſe hanc notam matrimonii jam pridem ab omnibus receptum eſt. Tum quia hoc matrimonium revera eſt præſumptum, & alias clandeſtinum, quantum ad pœnas juris: irritavit autem Concilium omnia matrimonia clandeſtina. Tum etiam quia remanent eadem inconvenientia, quæ Concilium evitare intendit, ſi ea diſpoſitio locum haberet. Vide de hoc deciſionem Aloyſii Riccii 234. *in Praxi rerum fori Eccleſiaſtici.*

Tertio eſt etiam copula ſignum conſenſus matrimo- 5
nii, ſi præceſſerit tractatus de matrimonio, ut ſumi poteſt ex *cap. veniens, de eo qui duxit*, quæ eſt etiam ſententia Joannis Andreæ, & aliorum, quos retuli ſupra *cap.* 7. *num.* 4. qui dicebant præcedente tractatu de contrahendo matrimonio non requiri verba, ſed ſigna ſufficere. Hæc tamen præſumptio in eodem ſenſu accipienda eſt, juxta ea quæ diximus *num. præcedenti.* Cum enim copula ſignum anceps ſit affectus maritalis, & fornicarii, non poteſt inter ipſos conjuges eſſe ſignum affectus maritalis, niſi ſibi invicem antea explicuerint conſenſum mutuum de præſenti, ſed præſumuntur explicuiſſe, cum pervenerunt ad copulam, ne peccaſſe præſumat Eccleſia de his, quos malos eſſe non conſtat.

Sed circa ſignum iſtud nonnulla dubia occurrunt, 6
quæ explicatione indigent. Primum eſt, ſi quis poſtquam cum alia ſponſalia contraxit, & contrahit etiam ſponſalia cum alia, renuente prima, & poſt ſecunda ſponſalia copulatur primæ, an tranſeant prima in matrimonium? Dubitat de hoc Præpoſitus *in cap. is qui fidem, de ſponſalibus, num.* 5. & dicit in primis caſum iſtum eſſe matrimonium, ut jam dictum ſupra *cap.* 8. *num.* 14. Deinde dicit primis ſponſalibus per ſecunda non derogatum, & ita illa valere, atque ideo copula ſecuta tranſire in matrimonium. Alii exiſtimant non tranſire; ſed caſum iſtum eſſe omiſſum in jure, & ita aliter judicandum. Fatentur etiam adhuc prima ſponſalia valere, idque certum. Cæterum cum Eccleſiæ præſumptio in hoc caſu ceſſet, quia ſemper præſumit aliquem non peccare, & velle evitare pœnam, & culpam, præſumit affectu maritali accedere, & in primo conſenſu perſeverare efficiendi vera ſponſalia. Ea an-

tem

tem præſumptionis ratio ceſſat in hoc caſu. Nam per ſecunda ſponſalia oſtendit ſe a prima velle ſecedere. Ergo interpoſitis illis ſponſalibus copula non eſt ſufficiens ſignum, quod perſeveret in conſenſu cum prima. Cumque tota hæc diſpoſitio juris de ſigno copulæ fundetur in præſumptione quadam, ut dictum eſt, qua judicat Eccleſia ſufficiens genus præſumptionis, in hoc caſu non videtur ſufficiens propter explicatum conſenſum recedendi a prima in ſecundis ſponſalibus. Negare non poſſum caſum eſſe dubitabilem: ſed hoc poſterius mihi veroſimilius videtur ſpeculative loquendo, licet in praxi ſavebit aliquis matrimonio, quia cauſa favorabilis eſt. Sed ſi poſt ſecunda ſponſalia contracta utramque cognoverit, certe cum ſecunda nullum præſumitur in jure. Sic Soto *in 4. diſt. 27. quæſt. 2. art. 3. dub. 3.* Ratio eſt aperta, quia ſponſalia cum ſecunda fuere invalida conſtantibus primis: atque adeo, niſi probetur cum ſecunda celebratum eſſe conjugium per verba de præſenti, & cum prima eum conſenſum non interveniſſe, primum præſumitur matrimonium, ſecundum autem invalidum, & omnino nullum.

7 Secundo dubitatur, an non tantum copula, ſed etiam nixus in copulam ſit ſufficiens ſignum contractus matrimonii. In quo aperta ſatis eſt deciſio Pontificis *in cap. fin. de ſponſalib.* poſt ſponſalia de futuro nixum in copulam non inducere matrimonium præſumptum. Et idem videtur colligi ex omnibus capitibus, in quibus decernitur ſponſalia ſubſecuta copula tranſire in matrimonium. Unde Antonius de Butrio *in dict. cap. fin. num. 3.* dicit, quod licet in delictis aliquando reputetur conatus pro facto, non tamen in contractibus, & Cardinalis *in cap. adoleſcens, eodem*, inquit, diſpoſitionem quæ exorbitat a jure, qualis eſt hæc, requirere factum, & Abbas *ibidem num. 2.* quod quando lex induxit aliquid ex certa præſumptione & facto, non ſatisfieri illi juri, niſi illud factum ſit perfectum, & ita non ſufficere inchoationem: unde etiam in delictis non punitur pœna ordinaria, ſed tantum arbitraria. Cujus rationem aſſignat Abbas, quia cum hæc ſint odioſa, & deviantia a jure communi, reſtringi debent, ut *in cap. pœna, de pœnitentia diſt. 1.* Quod idem ſtatuit, & confirmat Præpoſitus *in dict. cap. adoleſcens, num. 2.* ſequitur Rebellus *lib. 2. de matrim. quæſt. 10. ſect. 1. reg. 3.* Sed rationem hujus Eccleſiaſticæ deciſionis magis explicabo infra in contrariorum ſolutione.

8 Verum nonnulli contra ſentiunt, quos refert Præpoſitus *in cap. juvenis, de ſponſal. num. 3. & cap. fin. n. 5.* & quidem cum magna probabilitatis ſpecie. Inducuntur primo, quia *in cap. nuper, de bigamis non ordinandis*, conatus ineundi matrimonii licet invalidi omnino bigamiam inducit. Sed reſpondetur facile conatum illum habere ibi locum ex ſpeciali juris diſpoſitione in eo caſu, & quoad inducendam non quidem veram bigamiam, ſed pœnam irregularitatis propter delictum a clerico commiſſum. Non vero inde efficitur conatum etiam ſufficientem præſumptionem eſſe ad inducendum matrimonium. Sic Butrio *in cap. adoleſcens. num. 3.*

9 Secundo probant ex textu *in cap. Juvenis, de ſponſal.* ubi ob periculum, vel dubium attentatæ copulæ cenſetur ſecundum matrimonium invalidum. Antonius de Butrio & alii reſpondent conatum illum reputari pro facto ad inducendam publicam honeſtatem. Sed contra hanc ſolutionem eſt, quod publica honeſtas non contrahitur, niſi ex ſponſalibus, aut matrimonio rato non conſummato, non vero ex nixu copulæ. At Pontifex dicit diſſolvere conjugium ſecundum, tum propter honeſtatem Eccleſiæ, tum propter prædictam dubitationem. Ergo nixus in illam copulam effecit ſecundum matrimonium invalidum, & primum validum. Reſpondent alii ob periculum fornicationis, ex qua illicita copula naſcitur. Sed neque hæc ſolutio vera eſt. Tum quia diſerte, & non ſub dubio dicit Pontifex, quod illam complere non potuit. Tum quia ſi interveniſſet, non eſſet illicita, quia matrimonio contracto licita eſſet. Deinde judicaretur non ſolum a ſecundo matrimonio diſcedere, ſed etiam redire ad primum. Nam iſtud ſecuta copula poſt ſponſalia præſumeretur verum conjugium. Tertio alii reſpondent in minoribus ante legitimam ætatem non valere ſponſalia, niſi concurrant duo, & quod ſint proximi ætati, & quod ſit tentata copula, & neutrum ſine altero, at quando ſeptennis, non requiri copulæ intentationem. Sic Geminianus relatis aliis *in cap. unico, de deſponſat. impuberum in 6.* Abbas *in cap. juvenis*. Sed non recte, nullo enim jure probatur illa duo conjunctim requiri, quando contrahunt ſponſalia proximi ſeptennio: imo dummodo malitia ſuppleret ætatem, idem effectus eſſet ſponſalium, ut inſinuabo poſtea, & probat late Caniſius *in d. cap. juvenis*. Denique alii, inter quos Joannes Andreas, ſpecialem volunt in hoc caſu juris diſpoſitionem eſſe, quia matrimonium impuberis non valebat, & ita ut aliquem effectum haberet, reſpexiſſe conatum. Itaque ex matrimonio ſimul & conatu ortum eſt illud impedimentum, non ex altero tantum.

Verum ego duobus aliis modis interpretari poſſe tex- 10
tum iſtum exiſtimo. Ut autem primam interpretationem proponam, ſupponendum eſt, quod infra ſuo loco dicemus latius, ex aliquorum ſententia ante Innocentium III. matrimonia de præſenti poſt ſeptennium valuiſſe, dummodo rata haberentur, cum ad pubertatis annos perveniſſent, & etiam ante ſeptennium, ſi malitia ſuppleret ætatem. Cumque ex valido matrimonio oriatur publicæ honeſtatis impedimentum, decernit Pontifex ex matrimonio illius ante ſeptennium publicam honeſtatem oriri, & ut occurreret objectioni, quæ fieri poterat, non valuiſſe illud matrimonium ante ſeptennium, valuiſſe probat, quia malitia ſupplevit ætatem. Malitiam autem ſuppleviſſe ætatem colligit ex conatu copulæ. Quare cum is conatus ſufficiens ſit ingerere dubium de ætate idonea ad matrimonium, & in dubiis tutior pars ſit eligenda, judicat ortum impedimentum. Itaque conatus iſte in copulam non adducitur, quaſi is ſolus inducat impedimentum, neque quia in hoc caſu & in aliis, ut dicebat Joannes Andreas, ſponſalia per conatum tranſeant in matrimonium, ſed ut ex eo probetur ſufficiens malitia in ea ætate ad valide contrahendum matrimonium. Textus enim iſte eſt Eugenii, qui præceſſit Innocentium III. quando matrimonia ante pubertatem valuere. Sed hoc non omnino firmum videtur, de quo infra *lib. 3. cap. 12.* & alibi.

Vel ſecundo, quidquid ſit de eo, an matrimonium 11
in ea ætate tempore Eugenii validum eſſet, illud certum, ſponſalia ante ſeptennium non valere, niſi poſtea acceſſiſſet conſenſus. *cap. litteras, cap. acceſſit, de deſponſat. impuberum*. Vel niſi malitia ſuppleret ætatem, ut contra Panormitanum in hoc capite docent Andreas, Bernardus, Innocentius, qui & hoc ſeptennium ætatis malitia ſuppleri poſſe exiſtimant, idemque docet hic ex communi ſententia Præpoſitus, & ſequitur Covarruvias *1. part. cap. 2.* & comprobat textus iſte, dum loquitur de puella nondum ſeptenni. Facit etiam ratio *J. C. in l. ſponſalibus 14. D. de ſponſal.* dum putat ſufficere in ſponſalibus contrahendis, quod ſponſi intelligant, quod agunt. Quare non videtur requiri certa, & determinata ætas ſeptennii. Adde quia niſi dicamus in puella, de qua in dicto *cap. juvenis*, & quæ ante ſeptennium contraxit ſponſalia, malitiam ſuppleviſſe ætatem, Pontificis deciſio nulla ratione defendi poterit, dum vult eundem juvenem a conſobrina puella, cum qua contraxit, ſeparandum eſſe. Nam ſi priora ſponſalia nulla fuerunt, nihil impedit, quominus matrimonium cum conſobrina validum fuerit: *Neque enim aliquod præſtat impedimentum, quod de jure non ſortitur effectum*, ut habet regula juris, *non præſtat, de regulis juris, lib. 6.* Igitur in noſtro textu juvenis puellam ſibi deſponſaverat ante ſeptennium. Id autem quod de intentata copula antea dixit Pontifex, vel factum eſt poſt ſeptennium, quo videtur ſponſalium conſenſus indicari, aut approbatio prioris conſenſus; & ita ratione impedimenti orti ex ſponſalibus non invalidis defectu conſenſus, non potuit cum conſobrina matrimonium contrahi. Itaque ille conatus copulæ juxta hanc interpretationem argumentum eſt conſenſus approbationis, non vero ratio, unde oriatur impedimentum. Dubium autem dicit Pontifex, quia dubitabile eſt, an eſſet ſignum conſenſus. Vel ea copula eſt intentata ante ſeptennium, cum ſibi juvenis puellam deſponſavit, & tunc ſi illa ſe attentari patiebatur, ſignum eſt, quod malitia ſuppleret in illa defectum ætatis. Sic videtur hoc ultimum inſinuare Innocentius *in dict. cap. juvenis*, ibi: *Non eſſe veroſimile, quod eam corruperit, ſed quod malitia ſuppleret ætatem*, & in eundem ſenſum accipit Præpoſitus *ibidem*. Cardinalis autem ibidem in fine, utrumque, quod iſto numero diximus, complectitur, ſcilicet ex intentata copula colligi, quod malitia ſuppleret ætatem, vel indicium eſſe quod conſenſerit. Ante ſeptennium enim contracta ſponſalia, ſi poſtea accederet conſenſus, valebant, ut dictum eſt. Concludo itaque duo dubia conſideraſſe Pontificem, quæ hic potuerunt intervenire. Primum an publica honeſtas eſſet ex ſponſalibus illis ante ſeptennium celebratis, cum doli capaces conjectantur ex attentata copula. Aliud, ſi copula intervenit, qua conſummata oriebatur affinitas; & quia in dubiis tutior pars eſt eligenda; decernit Pontifex, ut ſeparetur matrimonium initum cum conſobrina.

Tertio

Digitized by Google

12 Tertio agunt ratione valde probabili, Quia ratio, ob quam Eccleſia decernit ſponſalia ſubſecuta copula tranſire in matrimooium, ea eſt, qoia quando eſt præſumptio, quod homo velit evitare culpam, & pœnam, aut quod nolit evitare, præſumitur evitare velle: & ita na præſumat Eccleſia acceſſiſſe animo peccandi, præſumit maritalam affectum. Sed aadem ratio eſt io hoc caſu. Nam qui viderit ſponſam ad concupiſcendam aam, jam illam mœchatus aſt io corde ſuo, multo magis io conatu copolæ, *cap. nec ſolo*, *cap. qui conſenſit 32. quæſt. 5.* Quod ſi per conatum ad copulam fornicari videtur, nt evitetur ea ſuſpicio, per nixum ad copulam præſumitur conſenſus matrimonii, & affectus maritalis. Sed reſpondetur majoram eſſe rationem quare Eccleſia in noo caſu præſumat affectum maritalem, aut præceſſiſſa conſenſum verbis expreſſom, in aliis autem nou præſumat. Quia per copulam conſummatam plane fœmina tradit uſum ſui corporis, qui in illa magnopere æſtimabilis aſt, aut quo nibil in illa ſecundum tectam rationem æſtimabilias eſt, quod noo reperitur io conatu copulæ. Quare jure præſumit copiam ſui corporis fœminam noo facere ei, in quem non conſeoſerit de præſenti poſt inita ſponſalia. Itaque non præciſe ad evitandam ſuſpicionem peccati id diſponit Eccleſia, ſed ad evitandam in tali materia ſubjecta cum tali circumſtantia, & plena corporis copia, & traditiona. Hoc factum poſt ſponſalia judicat Eccleſia vehementam, & idoneam præſumptionem conſenſus, non vero alia, quæ minora, & leviora ſuot, & poſſent facile præ hominom fragilitate etiam ſine conſenſu matrimonii intervenira.

13 Deniqoe vigeri poteſt oon leviter. Quia ſi aliquid obſtaret, quominus etiam conatus in copulam aſſet ſignum matrimonii poſt ſponſalia, eſſet deciſio Pontificis *in dict. cap. adoleſcens fin. de ſponſal.* In quo dicit conatom in copulam poſt ſponſalia de futuro non inducare effectum de præſenti. At textus ipſe non loqoitur de eo, qui nubiles annos attigerat, ſed de impubere, idque merito da impubere diſpoſitum eſt. Quia cum aote anoos pobertatis non poſſet fœmina habere legitimum conſenſum in matrimonium, *cap. tuæ, deſponſat. impub.* non mirom ſi lea ao conatu noo præſumat eam cunſenſiſſe. Lax enim imitatar veritatem, & ubi locum non poteſt habere verites, non fingit, nec præſumit *l. qui ad certum*, *D. locati*. Ioda etiam jura civili Eonuchis non conceditur adoptio, quia parentas eſſe non poſſoot *l. arrogato*, *D. de adopt. & §. minorem*, *Inſt. de adopt.* cum adoptio natoram imitetur. Loqui autem de illis, qui nondum perveneraot ad annos pubertatis conſtat, dicitur enim: *Nam licet ſæpe nixus fuerit, eam carnaliter non cognoviſſe*. Neque enim non deſiit cognoſci ex impotentia, alias nullum etiam eſſet conjugium cum alia, neque contraxiſſet. Ergo ex ætatis defectu, quo elapſo facti ſont viri potentes. Sed reſpondetur ea teatu aou colligi ea ſponſalia contracta anto anoos pubertatis, neque proveniſſe ex defectu ætatis, quod illa cognoſci non potuerit. Potuit certe ex alia imbecillitate corporali, & temporali provenire, aut quia illa arctior illi, & impar congreſſui cum illo, oon vero cum alio. Quid ſi fortaſſe illud verbum, *non potuit*, ſit intelligendum, quia ſcilicet illa reſtitit? Quare tantom inter illos ſponſalia fuerunt, & ideo valuit ſecundum conjugium. Dicamus ergo cum commuoi Doctorum ſententia conatum copolæ non eſſe ſufficiens ſignum ad matrimonium, neque illius idoneam præſumptionem, ſi tantum præceſſerunt ſponſalia.

14 Ex dictis colligi videtor multo minus ampleaibus, oſcolis, tactibus ſponſalia tranſire in matrimonium, ut docet Covarruvias 1. *part. cap.* 4. §. 2. *num.* 2. conſtat ex cap. 1. *de matrimonio contracto contra interdictum Eccleſiæ*, ubi non obſtantibus monaribus acceptis *a* primo, cui deſponſata fuerat, & oſculis & amplexibus, ad tartium redira compellitur. Quare non judicavit Eccleſia hujuſmodi facta ſufficientem præſumptionem matrimonii conſeoſus, ſicut præſumit in copula atiamſi in illis aliquod peccatum interveoiſſet, quod magis confirmat id quod diximus ſopra iſto *cap. num.* 12.

15 Verum hæc quæ hactenus diximus de conatu ad copulam, intelligenda ſunt, quando conatus ad copulam ſeqoitur ſponſalia, at ſi ex parte unius eſſet conſenſus de præſenti, & ſtatim altaro conſentiente ſequatur conatus ad copulam, ſufficiens ſignum erit conſenſus matrimonii, cenſebitus enim eo ſigoo mutnam traditionem eapliçuiſſe, quod magis conſtabit ex inſra dicendis, videturque eſſe plurium ſententia, quos refert, & ſequitur Geminianus *in cap. unica, de deſponſat. impub. in 6. §. idem quoque*, *n.* 7.

Ea quæ hacteous in iſto capite & præcedenti diximus de ſignis conſenſus matrimonii, vera etiam ſunt in mutis & ſurdis, cum edoceri poſſint, quid ſit matrimonium, ſicut & edoceotur difficiliora alia. At ſi etiam ſimul cœcus eſſet a natura, non video quomodo diſcere poſſet, quid ſit matrimonium aut ſignis exprimere conſenſum, ſecus, ſi cœcitas non eſſat a natura, ſed ſuperveniſſet: de quo lata Thomas Sanchez *lib.* 1. *diſp.* 8. *qu.* 2. *n.* 12. Sed qualiter conſenſus muti, & ſurdi cognoſcatur late ante illum Bartolus, & Doctores *in l. mutam* 5. *D. de acquir. hæredit.*

CAPUT XIII.

De ſignis ſufficientibus in contractibus impuberum.

SUMMARIUM.

1 *Quid agendum.*

2 *Inter impuberes, & ſponſalia, & matrimonium eſſa poſſe jure naturali: Eccleſiaſtico deſignatum ſeptenniam ſponſalibus, & antiquo jure etiam licuiſſe matrimonium poſt ſeptennium.*

3 *Sublatum lege Pontificia, & ſtatutum ut matrimonia ante pubertatem tantum haberent vim ſponſalium.*

4 *Sponſalia ante ſeptenniam nulla, niſi poſtea conſentirent, vel indicarent ſe non recedere a priori voluntate.*

5 *Impuberum ſponſalia ſecuta copula ante pubertatem, tranſibant in matrimonium.*

6 *Inter ſponſalia quæ cum re, & verbis de futuro, & illa quæ cum verbis de præſenti, diſcrimina aliqua eſſe in jure, illaque explicantur.*

7 *Sponſalia impuberum verbis de præſenti etiam conatu copulæ tranſire in matrimonium, & in eo differre ab ſponſalibus puberum de futuro.*

EXplicuimus hactenus, quæ ſigna videantor ſufficere in his, qui poſt annos pubertatis, aut ſponſalia, aut matrimonia contrahunt, ot ceoſeatur conſenſus da præſenti intervenire. Nuoc ſupereſt explicandum, quid de impuberibus, & eorum ſpooſalibus, aut matrimoniis dicendum. Satis perplexa res eſt, & iovoluta, & ideo ſigillatim axplicanda, & a capita negotium iſtud repeteodum. 1

In primis obſervaodum eſt, ut infra dicemos, impuberes capaces eſſe jure naturali ad contrahendom matrimooium, & etiam ſpooſalia, in quacumque ætate: jura tamen Eccleſiaſtico definitum illis fuiſſa ſeptennium, ut jam dixi *cap.* 12. Quod tamen tempus aoticipari poſſet, & malitia ſuppleri, nt *ibidem* dixi, & dicam late inſra, cum de impedimento impotantiæ ſermo fuarit. Contrahebantur autem inter illos ante annos pubertatis non taotum ſponſalia de futuro, ſed etiam matrimoniom de præſenti, nt conſtat ex *cap. acceſſit*, quod eſt Alexandri III. *de deſponſat. impub.* ibi, *Quia deſponſationes & matrimonia ante ſeptem annos fieri non poſſunt*, & *cap. a nobis*, *eodem*, ibi, *Matrimonii nomine conjungnutur, & poſtea confirmatur matrimonium.* Cæterum ita contrahebant matrimoniom, nt poſt pubertatis anoos ratum habendum eſſet matrimoniom ab utroque, *cap. continebatur*, & *cap. de illis*, & *cap. citato*, *de deſponſat. impub.* Et quamvis matrimooium eorum impuberum de præſenti, non aſſet ratum, neque firmum, donec ad annos pubertatis perveniſſent, & conſenſu ſuo ratom haberent, & in eo ſe perſeverare oſtenderent, differebat tamen in multis ab ſponſalibos de futuro inter eos contractus. Primum, nam ſponſalia mutuo conſenſo partium diſſolvuntur. Hoc autem matrimonium impuberum de præſenti etiam ex conſenſu partium non diſſolvebatur anta puberis aonos, niſi poſtquam iam puberes facti vellent diſcedere, *cap. de illis* 7. *de deſponſat. impub.* in quo cap. Pontifex intelligit ſponſalia de præſenti, ut cooſtat ex *verſic. ſi autem mulier*, ubi utitur verbo nubendi; conſtat ex *cap. a nobis*, *eodem*. Idem ſponſalia non diſſolvuntur, unius tantum renuentis volontate: at vero ſive impuberes contraxiſſent, ſive pubes cum impubere, expectare tenebatur, uſque ad pubertatis annos, & uno eorum reclamante, vel eo, qui tempore contracti matrimonii impubes erat, ſeparabantur, *cap. de illis*, & *cap. a nobis*, *eodem*. Si probare non poſſet quod in fine quartidecimi anni, vel poſt quattumdecimum annum conſenſiſſet in eum. Neqoe bis obſtat diſpoſitio Pontificis *in cap. ex literis*, *eodem*, ubi puellæ, quæ nubilis ætatis nopſit puaro decenni, licentia concedi-

tur

Digitized by Google

tur nabendi, ſi expectare nolit, donec puer perveniat ad 14. annum. Nam illa fuerat muis parentum compulſa ad illud matrimonium ineundum, unde dicitur, *ſecundum ea, quæ propoſita ſunt*. Planum enim erat ex narratione facti illam numquam habuiſſe conſenſum, atque ideo expectare non teneri, cum pueri conſenſus uſque ad 14. annum non ſubſiſteret firmus, & conjugalis, ut *in cap. a nobis 8. eodem*, ibi, *conjugalem exaſenſam*. Quare matrimonium illud impuberum, quod jure antiquo licere diximus, valde ſimile erat matrimonio ſub conditione celebrato, ut multi docent: neque illud uſque ad eventum conditionis ſponſalia eſſe dicunt, ſed matrimonium, denuo tamen confirmandum eveniente conditione, ut dicam infra *lib. 3.* cum de conſenſu conditionato ſermo fuerit. Quamvis ſevera hæc non eſſent aliud, quam ſponſalia, ſed peculiaribus juris privilegiis munita.

3 Aſtameu matrimonia hæc impuberum vel nova lege Clementis III. *in cap. dus pueri, de deſponſat. impub.* ibi, *Impediente pueri ætate inter C. & G. matrimonium non fuit*, (quamvis hic textus Clementis non multum urgeat, cum nondum ſeptennis eſſet puer, ſed ſexennis, ut conſtat ex principio capitis, & quia confirmandum fuerat poſt decimumquartum annum, & confirmatum non fuit, ſed cum alia conſobrina initum, cum tamen non eſſet ob impedimentum ortum publicæ honeſtatis, illis poſt ſeptennium cohabitantibus, juxta textum *in cap. unico, de deſponſat. impub. in 6. §. 1.* ibi, *niſi per cohabitationem*. Sed de hoc cap. infra *lib. 7.* cum de impedimento publicæ honeſtatis ſermo erit, vel Innocentii III. conſtitutione *in cap. fin. eodem*, in ultimis verbis; ibi, *Si puella nobilis non erat ætatis, cum ſæpe præfatus vir deſponſavit eandem, & ætatem malitia, & prudentia non ſupplebat, proculdubio inter eos non conjugium, ſed ſponſalia contracta fuerunt*. Vel potius declaratione juris, quod verius cenſeo, judicatum eſt ea matrimonia tantum ſponſalium rationem habere, quamvis de præſenti contraherentur. Bonifacius VIII. *in dict. cap. unico, de deſponſat. impub.* hæc habet: *Sponſalia enim illa, quæ juris diſpoſitione tantum fuerant ſponſalia de futuro, licet verba exprimentia conſenſum de præſenti haberent, & matrimonium contrahere intenderent contrahentes*, &c. Quod quidem lex poſitiva facere potuit reddens eos inhabiles, ex quo fiebat eorum conſenſum, quamvis de præſenti, nullius roboris eſſe.

4 His præmiſſis de impuberum matrimoniis, quæ infra ſuo loco latius proſequemur, hæc dicimus, impuberum ſponſalia ante ſeptennium contracta nulla erant, *cap. litteras, cap. acceſſit, de deſponſat. impub. cap. unicu, eodem in 6. §. 1.* licet exiſtimem, in his etiam, ſicut & in matrimoniis malitiam ætatem ſupplere, ut jam dixi ſupra *cap. 12.* Unde expendo *in dict. cap. litteras*, dixiſſe Alexandrum, *quia ea tunc ſponſalia placere conſueverant*. Deinde dico ea ſponſalia ante ſeptennium contracta valida cenſebantur ſi poſtea conſentirent, vel per cohabitationem, aut verba, vel facto oſtenderent, ſe in ea voluntate poſt ſeptennium perſeveram, *dict. cap. unico, de deſponſat. impub. in 6. & dict. cap. litteras, & cap. acceſſit, extra eodem*.

5 Tertio dico ſponſalia impuberum, & verbis de futuro, vel verbis de præſenti, & ſenſu de futuro ob fictionem juris, ſubſecuta copula etiam ante pubertatem tranſibant in matrimonium, *cap. a nobis 8. de deſponſat. impub.* non enim conſummatam fuiſſe copulam colligitur ex illis, *ſe virginem evaſiſſe*, & quia alias non permitteretur ad aliud tranſire matrimonium. Facit etiam textus *in cap. ex litteris, eodem*, ibi, *neque ad eandem carnaliter acceſſum habuit*.

6 Denique dico ſponſalia de præſenti inter impuberes contracta, vel puberis cum impubere, quamvis fictione juris reputentur ſponſalia, attamen de illis, & de ſponſalibus re & verbis de futuro diverſa juris diſpoſitio eſt. Nam ſponſalia re & verbis de futuro, ſive puberum, ſive impuberum, non tranſeunt in matrimonium conatu copulæ, neque oſculis, aut amplexibus, aut cohabitatione, ut dictum eſt: attamen ſponſalia, quæ fictione juris erant de futuro, per conatum copulæ, amplexus, & oſcula, cohabitationem, traductionem, dummodo poſt pubertatem ea ſigna adhibeantur, tranſeunt in matrimonium. Sic ſentiunt nonnulli, quos refert, & ſequitur Geminianus *in dict. cap. unico, de deſponſ. impub. in 6. num. 7.* videtur ſequi Innocentius *in cap. fin. de ſponſ.* quem refert & ſequitur Præpoſitus, *ibidem in fin.* Quæ me in hanc ſententiam inducunt, hæc ſunt. Primo facit textus *in cap. ad id quod per tuas, de ſponſal.* ubi per cohabitationem jam tranſiiſſe in matrimonium dicitur, & quamvis ibi cohabitationis nomine Innocentius copulam intelligat, tamen contrarium inſinuat idem Innocentius *cap. fin. eodem*, nihil eſt quod nos cogat ſic interpretari. Deinde facit etiam textus *in dict. cap. atteſtationes*, ubi nixus in copulam ante decimumquartum annum non cenſetur ſignum matrimonii, colligitur tamen fore, ſi vel proximi eſſent quartodecimo anno, vel compleſſent, cum rogari deberet, an in illam conſenſerit, ſcilicet, verbo, vel facto, vel nixu copulæ. Sed efficacius idem oſtenditur ex *dict. cap. unico in 6. §. fin.* ubi dicitur, matrimonium inter impuberes contractum de præſenti, quod fictione juris cenſetur ſponſalia, elapſu temporis impuberum non convaleſcere, niſi vel per copulam, vel per alium modum contrahentes eoſdem in eodem conſenſu perſeverare oſtendatur. Eſt ergo præter copulam, & verba alius modus exprimendi valorem eorum ſponſaliorum, ut tranſeant in matrimonium. Si enim alius modus tantum eſſent verba, facilius diceret Pontifex niſi per copulam, aut verba. Vox autem illa evidenter, etiam in hoc conatu locum habet, loquitur enim Pontifex de evidentia morali & prudenti, non omnimoda, cum ea etiam neque verbis, neque copula haberi poſſit, profundum enim cor hominis & inſcrutabile. Rationem reddam ſtatim hujus diſpoſitionis.

Ex quo fit hoc diſcrimen eſſe inter ſponſalia re & nomine de futuro etiam in adultis & puberibus, & inter ſponſalia de præſenti impuberum, quod illa non tranſeunt in matrimonium, niſi ſecuta copula, hæc vero ex conatu copulæ. Cujus optimam rationem me judice aſſignat Præpoſitus *in cap. fin. de ſponſal. num. fin.* Quia in ſponſalibus de futuro, cum non habeant conſenſum de præſenti contrahendi, non mirum, ſi lex ad hunc animum præſumendum requirat aliquod factum completum, ſcilicet copulam, neque vult, quod ſufficiat aliquod inchoatum, ſcilicet, amplexus, oſcula, conatus ad copulam. At in matrimonio contracto inter impuberes adeſt voluntas contrahendi de præſenti, ſed voluntas contrahendi non perfecta propter defectum ætatis: & ideo ex aliquo actu, per quem demonſtretur, poſt perfectam ætatem conſentire, inducitur matrimonium. Unde probanda eſt, & ad rem iſtam facit doctrina Geminiani, quam capite præcedenti retulimus, ſcilicet actum ſupervenientem declarare conſenſum ſecundum naturam verborum præcedentium, de quo extat deciſio Rotæ apud Seraph. 1009. *num.* 1. Cumque ille conſenſus impuberum ſenſu, & ſignificatione verborum ſufficeret ad matrimonium, niſi lege impediretur, non vero conſenſus de futuro, inde eſt, ut accedente poſt pubertatem aliquo, quo indicetur perſeverare idem animus, etiam ſi non copula conſummata, valeat matrimonium. 7

CAPUT XIV.

Quomodo per patrem & extraneos ſignificetur conſenſus contrahentis illo præſente.

S U M M A R I U M.

1 *Proponitur quod diſputandum eſt.*
2 *Deciſio Bonifacii VIII. Certum habere locum in ſponſalibus ſive ſit pater, ſive mater, qui contrahit pro filio, aut filia, ſive ſint emancipati, ſive non.*
3 *Communis ſententia etiam habere locum in matrimoniis, contrarium ob rationum momenta verius judicaretur, niſi tot opponeretur auctoritas.*
4 *An ea conſtitutio Bonifacii extendatur ad alios, quam parentes? Quidam affirmant.*
5 *Sententia negans.*
6 *Media ſententia.*
7 *In foro conſcientiæ admittitur valere.*
8 *Etiam in foro externo cum prima ſententia, ſed rationes probantur.*
9 *Vera probatio, & 10. 11.*
12 *Proponuntur aliqua contra veram ſententiam, & diluuntur, & 13.*
14 *Contracta ſponſalia a parentibus pro filiis abſentibus ratificari a filiis debere.*

Diximus hactenus, quando verbis aut factis ipſius contrahentis ſignificari conſenſus ſponſaliorum aut matrimonii poſſit; nunc dicendum eſt, quomodo explicetur verbis aliorum a contrahentibus. Et quia contingere poteſt, ut alius pro alio contrahat eo abſente, vel præſente, de hoc dicam in iſto capite, de illo vero in ſequenti. 1

Eatat

2 Extat de hoc deciſio Bonifacii VIII. *in cap. unico, de deſponſ. impub. in 6.* in hæc verba. *Porro ex ſponſalibus, quæ parentes pro filiis puberibus, vel impuberibus plerumque contrahunt, ipſi filii ſi expreſſo conſenſeriat, vel tacite, ut ſi præſentes fuerint, atque contradixerint, obligantur.* Hæc *ibi* Pontifex Bonifacius.

3 Circa quem textum in primis obſervo in ſponſalibus de futuro planam eſſe Pontificis deciſionem, ſcilicet, valere puella præſente atque tacente, ſive pubere, ſive impubere, ut docet communis ſententia contra paucos quoſdam, qui negarunt. Id quod inductum eſt juris præſumptione tantum, neque in hoc eſt aliqua difficultas. Habet locum id, quod diximus, tam in patre, quam in matre, *verb. parentes*, in genere. Mater enim etiam poteſt offerre filium religioni, *c. 31. quæſt. 20. & c. 1. qu. 2.* neque etiam minus mater, quam pater filium diligit, ne illi conſulat. Sic Geminianus *ibidem*, Francus *ibidem*, *num. 13.* citatis aliis. Habet etiam locum, ſive filii ſint emancipati, ſive non: abſolute enim dicit Bonifacius, *pro filiis puberibus*, Francus *loco citat.* Imo etiam ampliatur & extenditur ad filios ſpurios, ut docent *ibidem*, Anebarranus, & Francus, cum in hoc tantum conſideretur reverentia debita naturæ, non patria poteſtas.

Sed an hæc diſpoſitio Bonifacii locum etiam habeat in matrimoniis, quæſtionem habet. Video communem eſſe Doctorum ſententiam etiam in illis locum habere, nonnullis exceptis. Hi ſunt ſupplementum Gabrielis *in 4. diſt. 27. quæſt. 1. art. 2. concluſ. 4.* Angelus *matrimonium 2. num. 5.* & nonnulli Recentiores, quos refert Petrus Ledeſma *45. art. 2. dub. 3.* & Henriquez *lib. 11. de matrim. cap. 2. num. 6. juncto comment. in littera.* P. Baſſolis etiam *in 4. diſt. 27. quæſt. 1. art. 1.* cenſuit non habere locum in matrimonio ut ſacramentum eſt, quia requiruntur verba contrahentis, ſed in illo, ut contractus eſt. At niſi me tot Doctorum auctoritas detineret, plane cum his paucis ſentirem hanc conſtitutionem Bonifacii non habere locum in matrimoniis, ſed tantum in ſponſalibus de futuro, inductus duobus fundamentis. Primum eſt ex verbis ipſius conſtitutionis, ſi enim in ea plane agitur de ſponſalibus de futuro, cur ad matrimonium extendimus? Agere autem Pontificem de ſponſalibus de futuro, plane conſtat ex omnibus, quæ in ea conſtitutione continentur. Nam *in §. 1.* planum eſt, cum poſt Innocentii III. conſtitutionem *in cap. fin. de deſponſ. impub.* ante ſeptennes non matrimonia, ſed ſponſalia eſſe poſſint. In §. autem 2. ſpeciatim agit de matrimoniis eorum impuberum, quæ tantum fictione juris ſunt ſponſalia. In 3. quoque §. id planiſſime conſtat, quia agitur de ſponſalibus contractis in filiorum abſentia, & illis ignorantibus. Quis autem dicat matrimonium contrahi in filiorum abſentia & illis ignaris? neque id ulli in mentem venire poteſt. Præterea, quia vel Pontifex in iſto §. agit de ſponſalibus, & matrimoniis; vel tantum de ſponſalibus, ad matrimonium autem extenditur a Doctoribus. Primum dici non poteſt, ut probatum: neque ſecundum; non enim ea, quæ de ſponſalibus dicuntur, ad matrimonia etiam extendi ſemper debent. Cum enim ſtrictior ſit obligatio matrimonii, quam ſponſalium, multo plura requiruntur exactius ad matrimonium, quam ad ſponſalia. Hæc enim multis de cauſis diſſolvi poſſunt, matrimonium autem indiſſolubile eſt. Unde quamvis ſponſalia a parentibus celebrata præſente filio, atque tacente ſuſtineri poſſint, & ſic ſtatuat Pontifex, non idem de matrimonio dicendum videretur, cum ad matrimonium plena libertas requiratur, ut dicam poſtea *lib. 4. cap. 14.* & facillimum ſit filium vel filiam metu reverentiali impediri. Metum autem reverentialem efficere invalidum matrimonium dicam poſtea *eodem libro*. His accedit, quod cum tota hæc diſpoſitio de valore ſponſalium, quæ celebrant parentes pro filiis, illis tacentibus & præſentibus, nitatur in quadam præſumptione conſenſus tacentis, non eſt firmum aliquod fundamentum nos judicaſſe eam taciturnitatis præſumptionem ſufficientem ad judicandum validum matrimonium, cujus ſit res longe majoris momenti, & quæ magis veritate ipſa decidenda eſt, quam præſumptionibus, aut illis efficaciſſimis, & urgentiſſimis.

4 Verum, eſto hæc diſpoſitio Bonifacii intelligatur cum communi ſententia, tam in ſponſalibus, quam in matrimoniis; certum mihi videtur illam locum habere etiam poſt Tridentinum, dummodo id fiat coram Parocho & teſtibus. Nam quoad modum ſignificandi conſenſum nihil immutavit Concilium. Dubitationem tamen habet apud Doctores, an ea diſpoſitio Bonifacii extendi debeat ad alios, quam ad Parentes contrahentes. Nam ad alios etiam extendi poſſe affirmant non pauci. Hi ſunt Joannes Imola, Geminianus, & alii *in dict. cap.* Nituntur primo, quia qui tacet, conſentire videtur, quando agitur de re naturaliter appetibili. Igitur qui tacet alio pro eo contrahente, in re tanti momenti conſentire videtur. Secundo ex *cap. 1. de matrimon. contracto contra interd. Eccleſiæ*, ubi ſermo eſt de fratre, qui pro ſorore contraxerat, *& c. ad id quod*, de vitrico, *& c. ex parte, de reſtitutione ſpoliatorum* ſermo eſt de patruo. Non ergo ſolis licet parentibus.

Alii vero exiſtimant ſolis conceſſum parentibus, ut pro filiis præſentibus & tacentibus valide contrahant. 5 Communis hæc Doctorum ſententia eſt, eam ſequitur Innocentius *in dict. cap. 1. de matrimonio contracto contra interdictum Eccleſiæ*, Præpoſitus *in dict. cap. unico, de deſponſ. impub.* Francus *ibidem §. Porro.* Covarr. *2. part. cap... num. 1.* cit. aliis. Ex Theologis Richardus *in 4. diſt. 27. art. 1. qu. 3. in ſolut. 2.* Baſſolis, & Paludanus & alii favent, quatenus de parentibus affirmant, neque de aliis mentionem faciunt: ſed Paludanus expreſſe *in 4. diſt. 27. quæſt. 2. art. 3. concl. 4. poſt illam §. Sed contrarium videtur verius*, ſequitur etiam Thomas Sanchez citatis aliis *lib. 1. diſp. 22. quæſt. 2. num. 7.* Rebellus *lib. 2. de matrim. quæſt. 10. ſect. 1. num. 9.* Non alio nituntur fundamento, niſi quia ſpecialis hæc Bonifacii diſpoſitio eſt pro parentibus inducta: præſumit enim, eam magis filios, quam ſeipſos diligant, recte & optime conſulere filiorum bono & honeſto matrimonio.

6 Alii denique non pauci mediam quamdam ſententiam ſecuti ſunt, ſcilicet, in foro externo nullum eſſe matrimonium contractum per extraneos illis præſentibus, & tacentibus, ſed ulterius requiri tacitam vel expreſſam ratificationem: at vero in foro interiori conſcientiæ valere ſive matrimonium fiat per parentes ſive per extraneos. Hi ſunt ex Theologis Richard. *in 4. diſt. 27. art. 1. quæſt. 2.* Petr. Ledeſm. *quæſt. 45. artic. 2. dub. 3.* & alii quos refert Thomas Sanchez *ibidem num. 6.* Sot. *in 4. diſt. 27. quæſt. 1. art. 3. §. Præſens autem ambiguitas.*

7 Dicam ego quid mihi in his ſententiis videtur probabilius. In primis id quod dicunt DD. hujus 3. ſententiæ de matrimonio iſto in foro conſcientiæ mihi videtur veriſſimum. Inducor hac ratione, meo judicio, efficaci, quia negari non poteſt verba alterius a contrahentibus, præſente & tacente contrahente, eſſe ſufficiens ſignum ad exprimendum conſenſum de præſenti, ut conſtat ex *d. cap. unic.* verba parentum pro filiis ſufficere: alias, ſi ex ſe non eſſet ſufficiens ſignum non poſſet Pontifex id decernere, cum contractus iſte conſtare debeat conſenſu exterius ſufficienter expreſſo, quia contractus humanus eſt, & ſacramentum ſenſibile. Habemus ergo juxta naturam contractus ſufficiens ſignum eſſe. Ex illius ergo natura ſufficiens ſignum erunt verba alterius illo præſente atque tacente. Neque in hoc, ſi naturam contractus ſpectes, diſcrimen eſt inter patrem, aut matrem, aut extraneos. Atque adeo, ſi ſpectes naturam hujus contractus, valere poteſt matrimonium per extraneos factum ipſo contrahente præſente, atque tacente, quod magis conſtabit ex dicendis.

8 Denique mihi videtur etiam in externo foro validum debere judicari hujuſmodi matrimonium, ut dicebant Doctores primæ ſententiæ: ſed, etſi ſententiam probem, eorum tamen in hac parte rationes minus probo. Illud enim quod deſumitur ex regula juris, *Qui tacet, conſentire videtur*, futile eſt. Ea enim regula, ut recte Pechius *ibidem*, multas patitur exceptiones. Id vero, quod adducitur ex *cap. 1. de matrim. contracto contra interdictam Eccleſiæ*, nullius etiam momenti eſt. Quia expreſſe dicitur fœminam & ore, & corde conſenſiſſe, accipiendo munera ſecundum conſuetudinem loci, & amplexando, oſculando, utrumque vocando. Ex *cap. ex parte*, potius videtur oppoſitum colligi, non valuiſſe traductionem ibi factam per patruum, cum illam non præceſſiſſent ſponſalia, neque matrimonium. Senſit ergo ſponſalia celebrata per patruum nulla fuiſſe. Quare dicendum, etiam ſi a patruo tradita fuerat, etiam illam conſenſiſſe: attamen habuiſſe facultatem recedendi, cum ad nubiles annos perveniret. Cum ergo eo tempore reclamaſſet, jam nec ſponſalia, nec matrimonium ſubſequebantur traductionem, & quæ præceſſerant, nulla jam erant per revocationem factam in nubili ætate: unde remanebat deſtituta omni robore traductio, atque ideo non habebat locum reſtitutio ſpoliati. Similiter ex *cap. ad id quod, de ſponſal.* nihil probatur. Traditur enim puella undecim annorum invita, permanſit annum, & dimidium cohabitando, cenſet Pontifex conſenſiſſe, cum non fugerit tanto tempore, neque reclamaverit. Itaque

que non ex conſenſu vitrici, ſed quod poſt traductionem conſenſerit, & retum habuerit vitrici factum. Illa ergo Doctorum fundamenta mihi non probantur.

9 Moveor ergo iſta conſideratione. Quia quid ſpectaſſe dicemus Pontificem, ut id quod jure naturali juxta naturam contractus matrimonii locum habere poterat, ut dictum eſt, ad ſolos parentes reſtringeret: an naturalis amor, quo ſobolem proſequuntur? is autem non eſt minor in fratribus, atque adeo ea ratione ea conſtitutio ad fratres etiam extendi deberet: neque enim, ut dicebat ille, *fraterno quiſquam eſt æquandus amori*. Eſt namque, *frater*, quaſi *fere alter*, &, ut docet Plutarchus de Amore fraterno, omnia diſpoſuit natura inter fratres, ut eſſet amor vehementior, aſt animæqualitar, obſtar enim inæqualitas amicitiæ: & quod ex eodem trunco procedere voluit, amputavit occaſiones diſcordiæ. Quod ſi aliquando inter fratres vehementiſſima odia videntur, quid mirum? exorbitant a lege naturæ: & aliquando etiam Patres ſuos fœtus odio habent. Quod autem extranei minus proſpicerent bono contrahentis, non obſtat: eſt enim major libertas reclamandi, ſi extraneus contraheret eo præſente, quam ſi pater, cui obedire ſæpe cogit tavereutialis metus. Quata majus, & veroſimilius periculum imminere poteſt, ſi pater pro filio loquatur, ſæpe enim fieri poterit, ut ex metu taceat, neque repugnat, quam ſi extreneus contrahat, quem minus reveretur. Quare dicamus Pontificem parentum potius, quam aliorum meminiſſe, quia parentes pro cura & ſollicitudine erga filios, ſunt, qui de illis copulandis agunt frequentius alii niſi vocari raro. Si ſemel autem vocati ſunt, jam ſunt velari procuratores, & internuntii, habentque expreſſam voluntatem contrahentium: aut ſi non vocati id agerent, merito, qui præſens eſt & audit, & intelligit, & tacet, conſentire præſumitur in hoc caſu, cum tam facile illum, qui ejus nomine contrahit, poſſet reſpuere.

10 Præterea urgeo Doctores ſecundæ ſententiæ ex his, quæ ipſi fatentur. Concedunt ſecundam partem ejus §. *in d. cap. unico*, in qua agitur de ſponſalibus, aut matrimoniis filiis abſentibus contractis a parentibus, extendi etiam ad extraneos. Sic Antonius de Butrio *in cap. tua, de ſponſal. n.* 7. Cardin. *cap.* 1. *de deſponſat. impub. n.* 2. & illos ſecutus Thomas Sanchez *diſp. cit. n.* 17. cum tamen conſtitutio Bonifacii tantum exprimat parentes; & fatentur etiam pari modo ſponſalia contracta per parentes, & extraneos ratificari debere, ut ſtatim dicam, neque in hoc diſcrimen eſſe inter parentes, & extreneos; cur ergo primam ejus §. partem non intelligunt de utriſque? Verba enim Pontificis non latiorem viam aperiunt, ut prima pars de parentibus tantum, ſecunda de utriſque intelligatur.

11 Denique quotquot per Baptiſmum Eccleſiæ gremio adſcirt ſunt, legibus Eccleſiaſticis teneri, cum jam ſint intra Eccleſiam, dubium non aſt, niſi accedat Pontificis diſpenſatio. Sed Thomas Sanchez ibidem *num.* 14. fatetur Indos ſufficienter contrahere, ſi præſentes gubernatori contrahenti pro illis non contradicant, nec repugnent, quia ita ſerviles ſunt, ut ſine Gubernatoris arbitrio nihil agant. Cur ergo ad Indos ea lex extenditur? Neque enim inter illos, dum Ethnici erant, ſervata conſuetudo legi Eccleſiaſticæ obeſſe potuit, imo multo minus ferenda nunc eſſet eo ipſo quod adeo ſervilis animi ſint, ſi quidem præſumi facile poterat, etiam invitos ſæpe contrahere, ne gubernatori repugnent. Quis hoc non videt? ſed ideo certe inter eos ejuſmodi matrimonia valent, quia nulla lege Eccleſiaſtica oppoſitum ſtatutum eſt, jure autem naturali valent, eo quod ſufficienter exprimatur conſenſus.

12 Sed huic noſtræ ſententiæ videtur obſtare 1. Quia, ut notant Doctores *in cap.* 5. *de ſent. & re jud.* & alibi, ubi agitur de obligando, qui tacet, non conſentit, niſi in caſibus a jure expreſſis. Cum ergo non exprimatur in matrimonio, niſi de taciturnitate filiorum reſpectu parentum, ſecus erit de extraneis. Alias fruſtra *in d. cap.* mentio fieret de parentibus, ſi idem dicendum eſſet de omnibus aliis. Cæterum hoc argumento Paludani recte etiam convinceretur, quod ego contendebam ſupra, ſcilicet, iſtam conſtitutionem Bonifacii, non eſſe extendendam ad matrimonia filiorum, ſed tantum ad ſponſalia, cum de illis fiat expreſſa mentio, non de matrimonio, quomodo ergo iſti Doctores eam extendunt ad aliam etiam obligationem, & longe ſtrictiorem, ſcilicet, matrimonii, extendi etiam poterit ad parentes, & extraneos; cum eadem, immo multo major ſit ratio diſpoſitionis. Cur autem potius meminerit Pontifex parentum, quam aliorum, explicui ſupra iſto *cap. num.* 9.

Secundo obſtare videtur, quia ſi alteri dicenti, *Accipio te in meam*, puella taceret, neque reclamaret, non haberetur pro expreſſo conſenſu, neque tacito, Igitur idem in hoc caſu. Reſpondemus diſparem valde eſſe rationem, nam in noſtro caſu jam loquitur per alium, per quem exprimit ſufficienter conſenſum; in caſu autem argumenti, neque per ſe, neque per alium, neque facto neque verbo conſenſum exprimit, eſt autem ad matrimonium neceſſaria mutua ſufficiens expreſſio conſenſus. 13

Illud denique addendum eſt, quod docet optime citatis aliis Thomas Sanchez *ibidem num. fin.* ſi aliis abſentibus parentes pro illis contrahant matrimonium, vel ſponſalia, ſive id fiat, coram parocho, & teſtibus juxta Tridentinum, ſive ſine illis, antiquo jure, ratificari debere poſtea a filiis, ſive tacite, ſive expreſſe aliquo ſigno ex his, quæ capitibus præcedentibus diximus ſufficere, neque eſſe neceſſariam ratificationem expreſſam, ut contra Innocentium *cap.* 1. *de deſponſat, impub.* docet communis ſententia, ex diſpoſitione Pontificis *in d. cap. unico*, §. *fin.* ibi, *ratum habuerit*; atque in hoc æquam eſſe conditionem parentum, & aliorum. 14

CAPUT XV.

Quomodo in abſentia contrahentis per procuratorem conſenſus exprimatur.

SUMMARIUM.

1 *Proponitur quæſtio.*
2 *Deciſio Bonifacii VIII. de contrahendo matrimonio per procuratorem.*
3 *Requiri mandatum ſpeciale ad matrimonium.*
4 *Mandatum ſpeciale ad aliquos caſus expreſſos non poſſe extendi ad alios, etiam ſi detur cum clauſula generali.*
5 *Deſignatum procuratorem ad contrahendum matrimonium pro alio non poſſe alteri vices ſuas committere.*
6 *Si excedantur fines mandati nihil agi.*
7 *Secunda pars deciſionis Bonifacii de revocatione mandati ad contrahendum matrimonium.*
8 *Revocato mandato ad matrimonium nihil agi a procuratore valide.*
9 *Non requiri, ut ea revocatio innoteſcat procuratori.*
10 *Non valere ratificationem matrimonii initi a procuratore ſimel revocato.*
11 *Quamcumque revocationem ſufficere, ut nihil agat poſtea procurator, ſive per nuntium, aut epiſtolam, aut etiam factum contrarium.*
12 *Etiamſi mandans juraſſet ſe non revocaturum.*
13 *Debet perſeverare conſenſus tempore, quo procurator contrahit.*
14 *Si mandans eo tempore, quo procurator contrahit incidit in amentiam, nihil agi.*
15 *Proponitur quæſtio de notitia revocationis mandati in aliis contractibus.*
16 *Mandatum revocatione finiri poſſe, & in re integra ſine cauſa revocari poſſe, ſecus re non integra.*
18 *In his actibus, in quibus reſpublica ſupplere conſenſum non poteſt, non eſt neceſſarium ut innoteſcat revocatio.*
19 *Matrimonium ſpirituale non poſſe contrahi per procuratorem revocato mandato.*
20 *Neque ſpiritualem cognationem contrahi.*
21 *Neque votum aut juramentum aliquod omitti.*
Idem de mandato ad excommunicandum, ibid.
22 *Quando reſpublica ſupplere conſenſum poteſt, in his caſibus requiri notitiam revocationis tantum, in quibus jure exprimitur.*
23 *Diſtinctiones, quibus nonnulli hanc rem explicant rejiciuntur, & 24. 25. 26.*
27 *Valere mandatum ad renunciandum, ſi non eſt nota revocatio. Diſcrimen inter contrahendum matrimonium ſpirituale, & renunciandum.*
28 *Procurator deſignatus ad reſignandum qui jam ſupplicationem porrexit, poteſt, & cogitur præſtare conſenſum formalem, etiam mortuo reſignante.*
29 *Filius valide manumittat ex conceſſione patris ſi decedat pater, & filius ignarus mortis manumittat.*

Digitized by Google

30 *Si libellum repudii mittat, & pœniteat, etiam ignorata pœnitentia ceſſat repudium.*
31 *Si quis cum dolo facit, ne notu fiat revocatio, nihil agitur.*
32 *Commoda explicatio communis ſententiæ.*
33 *Quid dicendum quando mandans juravit non revocaturum mandatum, & 34.*
35 *Quid dicendum de revocatione nuntii, aut epiſtolæ in matrimonio.*
36 *In aliis contractibus quorumdam diſtinctio rejicitur.*
37 *Vera ſententia explicatur.*

1 EUm, qui abſens eſt, matrimonium per procuratorem poſſe contrahere, ſatis conſtat ex dictis ſupra *lib.* 1. *cap.* 10. Quare ſolum ſupereſt explicandum, quid requiratur, ut matrimonium per procuratorem valide contrahatur.

2 Extat autem de hoc deciſio Pontificis Bonifacii VIII. *in c. fin. de procurat. in* 6. cujus conſtitutionis duæ ſunt partes. Prima his verbis concepta eſt. *Procurator non aliter cenſetur idoneus ad matrimonium contrahendum, quam ſi ad hoc mandatum habuerit ſpeciale. Et quamvis alius is, qui conſtituitur ad negotia procurator, alium dare poſſit, in hoc tamen caſu propter magnum, quod ex facto tam arduo poſſet periculum imminere, non poſſe deputare alium, niſi hoc & ſpecialiter ſit commiſſum.* Hæc Bonifacius.

3 Ex qua prima conſtitutionis parte colligitur 1. mandatum generale procuratori datum non ſufficere ad contrahendum matrimonium, ut colligunt ex *d. c.* Doctores, Ancharranus, Geminianus, Francus *ibidem*. Sed advertit Ancharranus *ibid. n.* 1. quamvis gloſſa *in cap. qui ad agendum, verbo pacifici*, plures caſus enumeret: in quibus non ſufficit generale mandatum, ſed requiritur ſpeciale, adhuc inter eos, & matrimonium eſſe manifeſtum, & non unum diſcrimen, quod in illis ſufficiat eos exprimere in genere, ut *do tibi ad petendum abſolutionem*, ſine eo quod exprimat, in qua cauſa, ut docet idem Ancharranus *in cap. qui ad agendum, de procurat. in* 6. licet etiam dicat non eſſe id univerſaliter verum in aliis caſibus a matrimonio, doceatque idem cum Baldo *in cap. per caram, de elect. in* 6. *n.* 3. At vero in matrimonio requiritur ſpecifica, & expreſſa mentio: nec ſat erit dicere, *do tibi mandatum ad contrahendum matrimonium nomine meo*, niſi etiam exprimatur talis fœmina, ut docet Covarr. 2. *part. cap.* 4. *n.* 11. licet nonnihil videatur repugnare Philippus Francus *in d. c. fin. n.* 4. Eſtque optima ratio, quam tradit Bart. *in l. filius, D. de donationib.* quia cum matrimonium ſit vinculum mutui amoris, amor non poteſt eſſe inter ignotos omnino, & ideo neque conſenſus. Unde etiam dixit gloſſa *in c. non illud* 30. *qu.* 5. matrimonium nullo modo inter abſentes contrahi poſſe niſi ſe aliquo modo noverint, vel fama, vel alia ratione, cum enim omnino ſe ignorant, ad invicem conſentire non poſſunt. Eſt etiam aliud diſcrimen ab iiſdem Doctoribus conſtitutum, quod illi caſus commiſſi cenſentur, ſi alii ſimiles expreſſi committantur, *c. qui ad agendum, de procuratoribus in* 6. At etiam illis expreſſis non cenſetur comprehendi matrimonium. Quare ſpecialis naturæ caſus hic eſt: gravibus autem caſibus expreſſis, graviora non intelliguntur conceſſa, *Clem. non poteſt, de procur.*

4 Sed de hoc ſecundo diſcrimine dubitare cogor. Quia licet in his quæ ſunt inter ſe connexa, & ſe quaſi neceſſario conſequuntur, ſuſtineri poſſit mandatum exprimens aliquid ad quod ſpeciale mandatum requiritur, intelligi etiam datum ad illa conjuncta, ut mandatum ad vendendum intelligitur datum ad accipiendum pretium juxta deciſionem Rotæ 548. *nu.* 4. apud Seraphinum, in quo ſenſu accipio textum *in d. cap. qui ad agendum*: at non videtur alias verum expreſſo aliquo caſu ad quod requiritur ſpeciale mandatum, etiam addita clauſula generali alios comprehendi. Idque nonnulli probant ex eo quod mandatum datum ad vendendum bona ſtabilia non prodeſt ad vendenda jura, & actiones in ea re. Sed hæc probatio minus placet, nam de juribus, & actionibus idem judicatur, quod de re ſuper qua conſiſtunt, ut tenet cum Tiraquello Rota *deciſ.* 932. apud Seraphinum, *n.* 4. Multo melius probatur ex eo quod habet deciſio Rotæ 831. *in n.* 8. ubi mandatum datum ad exigendum cenſum, non cenſetur datum ad extinguendum illum, & extinctio facta virtute illius mandati judicatur nulla. Quamvis mandatum fuerit datum cum plena, libera, ſpeciali, & generali adminiſtratione, tamen ea clauſula per verba præcedentia reſtricta eſt ad præmiſſa. Probat idem deciſio Rotæ 576. *n.* 1. apud Farinacium 1. *part.* ubi quamvis Epiſcopus mandatum dederit Vicario ad multa, quæ requirunt ſpeciale mandatum, & generaliter eum conſtituerit ad gerenda ſimilia, vel majora expreſſis, ac ſi ipſe Epiſcopus præſens eſſet, non cenſetur datum mandatum ad conſentiendum donationi juris patronatus. Quoniam ad hanc non ſufficit fuiſſe expreſſam aliquid requirens ſpeciale mandatum, etiam cum illa clauſula generali. Quorum omnium ea videtur eſſe ratio. Quia mandata procuratoria ſunt ſtricte intelligenda, & interpretanda *cap. cum olim* 1. *de offic. de leg. & cap.* 1. *de procurat. in* 6. *& l. qui proprio, §. item quæritur, D. de procurat.* ex qua etiam ratione colligo mandatum datum ad recipiendam, & confitendam reſtringendum eſſe ad pecunias re ipſa receptas, & numeratas, de quo late Bartholom. Mutinenſis *in repetit. in cap. ſi cautio, de fide inſtrum. ex n.* 200. Sed quamvis aſſignatum diſcrimen dubitabile ſit, adhuc tamen verum eſt, quovis alio ſpeciali caſu expreſſo etiam cum clauſula generali, non intelligi matrimonium, & etiamſi mandatum datum eſſet generale abſolute cum libera, quamvis procurator generalis conſtitutus cum libera poſſit quodcumque dominus ipſe etiam ea, quæ requirunt ſpeciale mandatum *l. procurator cum libera*, & ibi Bartolus, *D. de procurat.* & habet deciſio Rotæ 238. *n.* 1. & 2. apud Seraphinum.

5 Secundo colligitur cum prædictis Doctoribus, eum qui habet ſpeciale mandatum ad matrimonium non poſſe alteri vices ſuas committere, niſi id ſit ei ſpecialiter conceſſum. Sic enim expreſſit Bonifac. in hac 1. conſtitutionis parte. Sed obſtare videtur idem Bonifac. *in cap.* 11. *cui, de offic, & poteſt. deleg. in* 6. ubi cum alicui conceditur proviſio alicujus Eccleſiæ, & alicujus certæ perſonæ, dicit poſſe alteri vices ſuas committere, ſecus ſi non deſignetur certa perſona, nam tunc videtur electa induſtria perſonæ. Sed cum matrimonium per procuratorem contrahitur, datur ſpeciale mandatum de certa perſona, Ergo non videtur requiri induſtria perſonæ, atque adeo poſſe committi alteri. Communis tamen Doctorum ſolutio eſt, Ancharrani *in d. cap. fin. n.* 1. Geminiani *ibidem n.* 2. Philippi Franchis *n.* 4. illud diſpoſitum eſſe in matrimonio ſpirituali, hoc in carnali. Nam ad illud contrahendum multa credimus potuiſſe dici procuratori, quæ in mandato exprimi non oportebat, quibus deficientibus nollet contrahere. Adde etiam mandatum in contractu matrimoniali dari ob familiaritatem, quæ intervenit, vel ut majori cum honore fiat; unde videtur ſemper eligi perſonæ induſtria, ut recte conſiderat Geminianus *in d. c. fin. §. & quamvis, n.* 2.

6 Tertio colliges procuratorem excedentem fines mandati, nihil omnino agere, ſed irritum eſſe matrimonium. Quod ſi ſine denuntiationibus contrahat, non videtur fines exceſſiſſe mandati, quamvis dicatur concedi, ut juxta formam Tridentini contrahat. Intelligendum enim de ea, quæ jure aſſignatur pro forma contractus, ut recte dicit Thomas Sanchez *diſp.* 11. *qu.* 1. *n.* 17. & 18. Ea autem quæ de matrimonio hactenus diximus, locum etiam habere in ſponſalibus, docet communis Doctorum ſententia.

7 Secunda pars ejus conſtitutionis Bonifacii, ſic habet. *Si procurator antequam contraxerit, a domino fuerit revocatus, contractum poſtmodum matrimonium ab eodem, licet tam ipſo, quam ea cum qua contraxit, revocationem hujuſmodi penitus ignorarent, nullius momenti exiſtit, cum illius conſenſus defuerit, ſine quo firmitatem habere nequit.* Hæc in ſecunda parte hujus conſtitutionis.

8 Ex qua colligitur primo procuratorem revocato mandato non poſſe jam mandantis nomine matrimonium contrahere. Cujus optimam rationem aſſignat Pontifex, quia ad matrimonium verus conſenſus requiritur, qui eſt cauſa illius, non fictus, neque præſumptus.

9 Secundo colligitur in hoc caſu non eſſe neceſſarium, ut revocatio mandati pervenerit ad notitiam Procuratoris. Id quod jure optimo in caſu affirmavit Pontifex, non novam condens legem, ſed jus naturale explicans. Nam conſenſus in hoc contractu nullo pacto per rempublicam ſuppleri poteſt: cumque procurator, tunc cum contrahit, vices gerat contrahentis, & pro cauſa ejus matrimonii ſit conſenſus mandantis, & expreſſus per verba procuratoris, tanquam revera nullus ſit mandantis conſenſus, ſed contrarius, inde fit ut nullus fiat contractus. Sed an hæc ratio locum habeat etiam in aliis contractibus præter matrimonium, dicam in fine hujus capitis.

10 Tertio colliges hanc Bonifacii conſtitutionem locum habere etiamſi ille, qui revocavit procuratorem, ratum habeat poſtea matrimonium contractum a procuratore revocato. Si enim ea, cum qua contractum eſt non conſentiat iterum, nulla eſt ratificatio quia contractus fuit nullus, ut dictum eſt, unde non ſufficit

unius

unius conſenſus de novo ſuperveniens. Sic Felinus *in cap. eu parte Decani*, n. 11. citatis aliis.

11 Quarto colliges quamcumque revocationem ſufficere, ſive per epiſtolam, ſive per verba, ſeu nuntium, aut etiam per factum contrarium. Sic Covarruvias 2. *part. cap.* 4. n. 11. Thomas Sanchez citatis aliis *lib.* 2. *diſp.* 11. *n.* 10. Unde dato mandato de contrahendo cum alia, ſatis videtur primum revocatum, imo ſatis eſſet interna revocatio, quod attinet ad forum conſcientiæ: eam tamen apud Eccleſiam probare neceſſe eſt, ut idem Thomas Sanchez n. 7. ex D. Thom. *in* 4. *diſt.* 29. in expoſit. literæ Magiſtri.

12 Adde etiam hanc Bonifacii conſtitutionem locum habere, etiam ſi mandans juramento promiſiſſet, ſe non revocaturum mandatum. Sic Gloſſa celebris *in d. cap. fin. verb. revocatas*, quam frequenter amplectuntur Doctores, Geminianus *in d. cap. fin. §. ſane n.* 5. Franciſcus *ibidem n.* 6. Felinus *in d. cap. eu parte Decani* n. 12. & 13. Rebell. *lib.* 2. *de matr. quæſt.* 5. *in fine*. Covarruvias 2. *part. cap.* 4. *n.* 13. quam partem quoad matrimonium attinet, dicit non eſſe in dubium revocatam. An autem ſaltem committatur peccatum contra religionem juramenti, mihi videtur non committi, ut poſtea ſuo loco explicabo. Quid vero dicendum ſit in aliis actibus, & contractibus, dicam *in fine hujus capitis*.

13 Denique hinc colliges debere perſeverare conſenſum tempore contractus procuratoris. Unde licet prius finxiſſet conſenſum, ſi tamen eo tempore mutet, & conſentiat, valet matrimonium. Sic Thomas Sanchez *n.* 13. Henriquez *lib.* 1. *de matrim. cap.* 2. *num.* 2. unde ſi nihil cogitet, vel diſtractus ſit, in ſenſu perſeverare cenſetur.

14 Sed quid dicendum eſt, ſi qui mandatum dedit, in amentiam incidat? Thomas Sanchez *ibidem* n. 12. valere ſentit matrimonium tunc per procuratorem contractum. At ego contra ſentio. Ratio, quæ me movet, hæc eſt. Quia pro forma & cauſa contractus eſt conſenſus expreſſus per verba procuratoris: at eo tempore impoſſibilis eſt conſenſus. Ergo nullum matrimonium. Adde ſi moreretur mandans, eo tempore nihil ageret procurator: ipſa enim morte ceſſaret conſenſus. Ergo etiam amentia, quæ æquiparatur morti, quoad conſenſum. In quo videtur longe diverſam eſſe rationem de mandante, ſi in amentiam incidat, aut ſi dormiat: ille enim incapax eſt habendi conſenſum; hic vero minime. Neque ſimile eſt quod Baptiſmus petitus ante amentiam, valide conferatur in amentia, *cap. majores, de Baptiſmo*. Nam ut Baptiſmus effectum habeat, ſatis eſt voluntatem præceſſiſſe, neque revocatam, eo enim ipſo poſita materia, & forma ponitur effectus: at in matrimonio neceſſarius eſt conſenſus perſeverans, etiam in ipſo fieri contractus, quia conſenſus per verba expreſſus, vel ſigna, eſt forma matrimonii. Idem eſt in ſacramento pœnitentiæ, poteſt enim abſolvi, qui ante amentiam dedit ſigna contritionis, ut dixi in tractatu de pœnitentia, neque enim neceſſe eſt ſimul ſint in pœnitente materia, & forma ejus ſacramenti. Atque id quod dicimus intelligitur facile, ſi quæramus an cum illo in amentiam incidente, & præſente, licet explicaſſet antea conſenſum, contraheretur matrimonium; minime ſane. Igitur neque per procuratorem contrahi poterit; ſi mandans in amentiam incidat.

§. I.

Quid dicendum de revocatione mandati in aliis actibus.

15 Sed jam quæret aliquis ad id, quod diximus in matrimonio non eſſe neceſſarium, ut revocatio mandati innoteſcat, locum etiam habeat in aliis, ad quæ mandatum datur ita ut neceſſarium etiam non ſit, revocationem mandati pervenire ad procuratoris notitiam.

16 Et in primis ſupponendum eſt revocatione mandantis finiri mandatum poſſe, §. *recte quoque*, *Inſtit. mandati*. Quam conclusionem pluribus declarant Myuſingerus, & Schneidewinus, ſed melius; & copioſius Antonius Pichardus. Rationem autem, quare cum ex mandato contractus obligatio oriatur, diſſolvatur unius tantum diſſenſu, deſumptam ex ſpeciali ratione mandati optime aſſignat Donellus *lib.* 16. *comment. juris*, *cap.* 23. *§. in his primum*, intereſt enim tantum mandantis, unuſquiſque autem poteſt his, quæ in favorem illius conſtituta ſunt uti ſi voluerit; aut renuntiare *l. ſi judeu* 41. *D. de minoribus*, & nullus accipere beneficium invitus cogitur *l. invito* 69. *D. de reg. juris*. Quæ quidem revocatio fieri re integra, etiam ſine cauſa, poteſt: re non integra, nequaquam, ſed cum cauſæ cognitione, ut communis Doctorum ſententia docet per *Baſilii Ponte de Matrim.*

textum *ibi in d. §. recte quoque*. Quærendum ergo an in aliis a matrimonio neceſſarium ſit, ut revocatio mandati perveniat ad procuratoris notitiam? Thomas Sanchez *lib.* 2. *diſput.* 11. *quæſt.* 1. *nu.* 6. exiſtimat ſpeciale eſſe in caſu matrimonii, quia in aliis Reſpublica ſupplere conſenſum poteſt: & in his, quamvis revocatio non innoteſcat procuratori, valet quod ab eo geſtum eſt, *Clem. unica*, *de renunt.*

Sed veroſimilius eſt, quod docet communis ſententia, locum etiam in aliis habere. Sic docent Geminianus *in d. cap. fin. §. ſane* n. 3. Francus *ibidem n.* 8. Ancharranus *ibidem nu.* 1. *in fine*. Cardinalis Zabarella *in Clem. unica*, *de renuntiat. q.* 5. Felinus *in cap. eu parte Decani* n. 10. & *ſequenti*, quos perperam pro ſua ſententia citat Thomas Sanchez, idem docet Joannes Imola *in d. Clem. unica*, *de renunt. n.* 22. 17

Quam hanc communem ſententiam duabus regulis explico, ut multa comprehendam, & rem implicatam diſtincte tradam. Prima regula eſt. In omnibus aliis actibus a matrimonio, in quibus reſpublica ſupplere conſenſum non poteſt, ſi revocetur mandatum, nihil aget procurator, neque neceſſarium eſt, ut ad notitiam procuratoris perveniat revocatio. Ratio quidem pro hac regula eſt manifeſta. Quia Pontifex *in d. cap. fin.* non conſtituit novum jus, ſed explicuit juris naturalis rationem, quia ſcilicet non valet matrimonium ſine conſenſu. Ergo quicumque actus fuerit, qui ſecundum ſuam rationem, conſenſum verum exigat, ita ut a republica, vel Principe ſæculari aut Eccleſiaſtico ſuppleri non poſſit, nullus plane erit ab revocato mandato ex defectu conſenſus, ſine quo firmitatem habere non poteſt. 18

Ex his colligo primo hanc deciſionem locum etiam habere in matrimonio ſpirituali contrahendo. Unde ſi conſtitutus eſt Procurator ad acceptandum aliquod beneficium, vel dignitatem, quæ vere contrahat matrimonium cum Eccleſia, revocato mandato nihil agitur, etiamſi non perveniat ad procuratoris notitiam. Sic Felinus *ibidem n.* 11. Zabarella *Clement. unica*, *de renunt. quæſt.* 5. Francus *in d. cap. fin. de procuratoribus*, *n.* 8. quod idem merito locum habere dicit, & ampliandum non tantum, quando revera matrimonium contrahitur, ut in Epiſcopali dignitate, ſed etiam in quovis alio beneficio, quia etiam in ſimplici beneficio aliquo modo ſe Eccleſiæ conjunxit, quod etiam docuit Joannes Andreas & alii, quos citat. Ratio hujus eſt eadem. Quia ſine vero conſenſu nequit matrimonium ſpirituale poteſt intervenire. Unde tam in matrimonio carnali, quam ſpirituali liberam voluntatem requiri docet Rota apud Seraphinum *deciſ.* 942. *numero* 16. 17. 19

Secundo colliges deciſionem hanc etiam habere locum in contrahenda cognatione ſpirituali, quæ, ut dicam infra, poteſt contrahi per procuratorem deſignatum ad officium Patrini. Quis enim dicet ſine conſenſu illud officium exerceri poſſe, & cognationem contrahi? ſic idem Felinus *in d. cap. eu parte*, *nu.* 10. pro qua ſententia citat Baldum. 20

Tertio colligo idem dicendum eſſe, ſi mandatum daretur ad vovendum rem aliquam, vel ad ſe obligandum voto, vel juramento promiſſorio, certe ſi revocaretur mandatum, antequam qui mandatum habet, votum emitteret, aut juraret, nulla eſſet ejuſmodi voti obligatio, aut juramenti, quia juramentum aut votum ſine animo promittendi eſſe non poteſt, ut ſupra dictum eſt *in hoc lib. cap.* 4. Idem dicendum, ſi quis mandatum haberet, ut in aliquem ſententiam excommunicationis ab ipſo prolatam deferret, & intimaret, ſi ceſſaſſet voluntas in judice ligandi excommunicatione, revera excommunicatio coram Deo nulla eſt, quia eſſentialiter pendet ex vero animo, & voluntate obligantis. Imo idem fortaſſe dicendum, etiam quando per procuratorem peteretur ad inſtantiam partis, ſi pars, quando a procuratore intimatur, vel impetratur a judice, jam nolit illum obligari. Quia ea excommunicatio cum non liget, niſi ad petitionem impetrantis, requiritur verus animus in parte litigante, aut coram Deo nulla erit. 21

Secundam regulam ſtatuo. In his actibus, in quibus conſenſum reſpublica ſupplere poteſt, nulla certior regula ſtatui poteſt, quam judicandum eſſe in illis juxta ſpecialis juris diſpoſitionem; quod in quibuſdam caſibus conſenſum ſupplet, & valere vult geſta poſt revocationem, etiam illa ignorata: in aliis vero non valere, etiamſi revocatio ignoretur. Unde merito Petrus Ancharr. *in d. Clem. unica*, *de renunt.* dicit omnia jura de hac materia loquentia optime limitari, ſive explicari, & comprehendi hac una exceptione, quia non homo exequitur, ſed lex. Atque ſic intelligo undecim illos 22

caſus, quos Felinus fallentias vocat, *in d. cap. ex parte Decani*. Neque enim ſunt exceptiones ab aliqua generali regula, ſed peculiares juris diſpoſitiones in peculiaribus caſibus, in quibus ab uno ad alium argumentari non licet.

23 Quare non probo, quas alii in hac re explicanda adducunt, diſtinctiones. Quidam enim dicunt, ſi intereſſet mandatarii neceſſarium eſſe, ut illi innoteſcat mandati revocatio, ſecus ſi non intereſſet. Hæc autem diſtinctio probari nequaquam debet, quia in *d. Clem. unica, de renuntiatione*, tantum res agebatur mandantis, conſtitutus enim erat procurator ad renuntiandum beneficio, & tamen revocatio non intimata nulla cenſetur, ut vitetur illuſio in perſonis Eccleſiaſticis. Adde etiam in mandato, quod procuratori datur, commodum ſemper eſſe mandantis, non mandatarii, & mandantis rem agi, ut eleganter Donellus *loco citat.* & alias non poſſet diſſenſu tantum mandantis revocari, etiamſi innoteſcat, ſed accedere deberet etiam mandatarii conſenſus, ſicut in diſſolutione aliorum contractuum.

24 Similiter etiam non probatur aliorum diſtinctio, ſcilicet, in revocatione expreſſa ſemper eſſe neceſſarium, ut revocatio innoteſcat procuratori: at vero in tacita, quæ fit per mortem, non eſſe neceſſariam intimationem. Quam ſententiam refellit Imola *Clem. citata nu.* 11. ex *l. ſi mandaſſem, vel ſi mandatum, D. mandati*, ubi ſermo eſt de revocatione expreſſa, & tamen non requiritur, ut perveniat ad notitiam mandatarii. Item, ſi cui mandatum datum ſit ad eligendum, & electores ante eligant alium, ceſſat mandatarii electio, & hæc eſt præferenda, ſi prima ſit, & tamen eſt tacita revocatio, ut docet Abbas *in cap. de cauſis, de electione, colum. 6.* At in renuntiatione, ſi mandato dato ad renuntiandum, qui dedit renuntiet prius, non tenet hæc renuntiatio, ſed ea, quæ fit per procuratorem, ſi non pervenerit ad eum prima renuntiatio, ut docet Covar. ex *Clem. unica, de renuntiatione, part. 2. cap. 4. nu. 15.* ex verbo ibi, *Quomodolibet revocandam*, cum tamen hæc renuntiatio ejus qui dedit mandatum, ſit tacita revocatio mandati ad renuntiandum dati. Igitur hæc diſtinctio de tacita aut expreſſa revocatione nulla eſt.

25 Neque etiam probo communem, quæ apud Doctores recentes invaluit, diſtinctionem, ſcilicet, ſi revocatio fiat re adhuc integra, non eſſe neceſſarium innoteſcat mandatario: at ſi re non integra, eſſe neceſſarium, ut innoteſcat. Ego enim id quod in *§. recte quoque, Inſt. mandati*, dicitur de re integra, vel non integra, ad hoc tantum pertinere puto, ut ſola revocatione, etiam ſine cauſa, evaneſcat mandatum: at ſi res non ſit integra, non ſufficiat ſola pro libito revocatio, ſed neceſſaria etiam ſit cauſæ redditio, ut probat ex jure Donel. *lib. 16. cap. 23.* Ad neceſſitatem autem intimationis parum conferre puto integritatem rei, ut conſtabit magis ex his quæ ſubjiciam diſpoſita in jure, ſive res ſit integra, ſive non integra.

26 Similiter non placet aliorum diſtinctio, qui dicunt, quando agitur de translatione dominii, neceſſariam non eſſe revocationem mandati cognitam eſſe procuratori: at vero in aliis rebus eſſe neceſſariam, aut alias non valere. Hæc enim doctrina ſive diſtinctio non eſt conſtans, neque firma: tum quia *in l. cum quis, §. 1. & l. qui hominem, §. Titium, D. de ſolutionibus*, debitor ſolvens procuratori revocato, cujus revocatio ignoratur, liberatur ſolvendo. Ecce transfertur dominium mandato revocato. Idem conſtat ex *d. l. ſi mandatum*, de quo vide Felinum *d. cap. n. 14. fallentia 2.*

27 Hinc videmus procuratorem datum ad renuntiandum beneficium, valide renuntiare, etiam ſi revocatus ſit, ſi tamen revocationem ignoret, *Clem. unica, de renunt.* Quia licet conſenſus regulariter requiratur, attamen etiam Eccleſia privatur quis invitus, ut dicit Card. *d. Clem. q. 5.* Geminian. *in d. cap. fin. §. ſane, num. 5.* Felin. *loco citato, num. 15.* & alii. Quare non eſt eadem ratio in matrimonio ſpirituali contrahendo, & diſſolvendo; diſſolvitur enim ſine conſenſu beneficiarii, non vero contrahitur ſine conſenſu. Quæ etiam Clementina locum habet, ſive revocatio facta fuerit clam, dummodo innoteſcat, & etiam ſi deſignatus fuerit procurator ad renuntiandum in cauſa permutationis. Intelligitur etiam de tacita revocatione per nominationem alterius: expendo enim verbum *dictæ Clementinæ, quomodolibet revocandam*, vel per priorem renuntiationem.

28 Hinc etiam ſi quis deſignatus procurator ad reſignandum beneficium, ſupplicationem porrexit, vivo reſignante, ſi poſtea moriatur reſignans ante præſtitum conſenſum formalem, poterit procurator illum præſtare poſt mortem ipſius conſtituentis, ut cum multis DD. cit. & Rotæ deciſionibus docet Riccius *in praxi var. deciſ. reſol. 487. n. 3.* Facit textus *in l. nam, & ſervitus, §. ſi vivo Titio, D. de neg. geſtis*, ubi procurator poſt mortem domini valet conſummare negotia inchoata. Imo & cogi poſſet procurator ad præſtandum conſenſum, pro expeditione literarum. Quæ etiam vera ſunt quamvis principalis reſignans ante mortem mutaſſet voluntatem, ſi illa voluntas revocata non fuit intimata, juxta text. *in d. Clem.* Quia non quævis voluntas revocatoria eſt valida, niſi ſit expreſſa juxta Felin. *in cap. ex parte Decani, n. 15. de reſcriptis.*

Hinc etiam ſi pater filio permittat, ut manumittat, ſi deceſſerit, & filius ignorans manumiſerit, liber eſt, & manumiſſus non vindicta, quæ inter vivos agitur, ſed teſtamento, ut eſt in *l. 15. §. ultimo, D. qui, & a quibus*, ubi ſolum negatur illum ſervum non eſſe manumiſſum vindicta. At ſi non decedat pater, ſed revocet voluntatem, etiam ſi non innoteſcat filio revocatio, libertatem ſervus non aſſequitur, quia non manumittitur volente Domino, cum tamen in eo actu conſenſum lex ſupplere potuiſſet. Quod enim hic nonnulli comminiſcuntur, ibi tantum eſſe nudum miniſterium filii, non vero procuratorem conſtitutum, nullo mihi videtur niti fundamento. 29

Hinc etiam ortum habet, quod dicitur in *l. ſi pœnituit 7. D. de divortiis.* Si quis libellum repudii miſerit, & poſtea pœniteat, etiam ſi pœnitentia incognita ſit, & libellus datus, ceſſare divortium, & matrimonium durare. Noluit enim in eo caſu lex ſupplere conſenſum ad divortium: cum tamen *in l. Julianus IV. eod.* ſuppleat furioſæ conſenſum ad repudium, cujus pater nuntium mittere poteſt. 30

Ex hac etiam diverſa juris diſpoſitione ortum habet, quod ſi adverſarius in dolo fuerit, ne innoteſcat revocatio, nihil agatur, ſed revocatio etiam ignorata valeat ex *d. Clem. unica, de renuntiat.* noluit enim in eo caſu reſpublica ſupplere conſenſum quamvis poſſet. Hinc etiam fit in judiciis ſæpe rempublicam ſupplere conſenſum, neque revocationem tenere, niſi innoteſcat: ut conſtat ex textu in *cap. noſtra 4. & cap. mandato 13. de procuratoribus*. Neque vero in hoc diſcrimen eſt in procuratore conſtituto ad judicia, vel negotia, & contractus, ut docet Imola *Clement. cit. n. 15.* Sed id petendum tantum ex diverſa juris diſpoſitione, quæ in caſibus, in quibus conſenſum ſupplere potuit, aliter, & aliter diſpoſuit. Illud ſpeciale in procuratore conſtituto ad judicia, quod ejus revocatio debet innoteſcere adverſario, & judici *in d. cap. mandato.* 31

Quod ſi quis nolit a communi ſententia diſcedere, ſic habet regula generalis: In his, in quibus reſpublica ſupplere conſenſum poteſt, ſi res adhuc integra eſt, dum revocatur, non eſt neceſſario intimatio, ſed inutile eſt, quod poſt revocationem geritur, at ſi res non erat integra, non tenet revocatio, ſed utile eſt, quod geſtum eſt. Prima pars limitatur multis modis. Primo limitant aliqui favore libertatis *in d. l. ſi pater*, ſic Pichardus *Inſtit. eodem.* Sed refelluntur ex 2. parte ejus legis, ubi libertas data a filio vivo patre, revocato mandato, & ignorato, nulla eſt. Melius dicetur cum Donello, quia jam ex teſtamento manumiſſus intelligitur, cum inteſtato deceſſiſſet, non mutata voluntate: libertas autem ex teſtamento dari non poſſet, niſi teſtatore mortuo. Unde comprehendi poſſet ea limitatio, ſi in tempus mortis datum mandatum ſit: quod adhuc limitandum etiam in rebus, quæ ad hæredes non pertinent. Sic componit nonnulla Donellus *loco cit.* quæ apud illum vide. Limitatur ſecundo in renuntiatione beneficii, ut ſupra dictum eſt. 32

§. II.

Quæruntur nonnulla, & explicantur.

Sed quæret aliquis primo, quid dicendum ſit, quando juravit non revocare mandatum. Nonnulli Doctores dicunt valere quidem revocationem; at illum reum eſſe perjurii. Sed de hac ſententia dubitare cogor, quia in *cap. intellecto, de jurejurando*, dicitur juramentum, de non revocandis alienationibus non ſervandum, quia ſine diſpendio ſalutis æternæ ſervari nequit. Quare ego ſic dicerem. Primo, quando eſt juſta cauſa revocationis juramenti, non eſt perjurus qui revocat. Quæ ſint autem juſtæ cauſæ, quibus aliquis excuſetur a perjurio, dicam fortaſſe infra, cum de conſenſu, cui advenit juramentum, ſermo fuerit. Atque in hoc caſu intelligo textum *cap. intellecto*, & docet Philippus Francus *d. c. fin. n. 5.* 33

Deinde quod ad valorem revocationis ſpectat, dico in his caſibus, in quibus revocatio non intimata procuratori tenet, etiam ſi juret non revocare, revoca- 34

tione

Digitized by Google

tione tamen ſecuta nullus eſt actus: neque enim juramentum valorem tribuit, ſed tantum addit robur religionis, ut dicam *loco citato*. Juramentum enim non impedit revocationem actus de ſui natura revocabilis ex alio capite quam debilitate ſua, ut cum Jaſone tenet Rota apud Seraphinum *deciſ.* 427. *n.* 7. As vero in his, in quibus neceſſaria eſt intimatio revocationis, revocatio contra juramentum non tenet. Sed ſi in his caſibus revocatio contra juramentum intimetur procuratori, tenebit, tunc adhuc diſtinguendum videtur juxta regulam, quam mihi videor ex Felino colligere *d. c. ex parte decani*, *n.* 12. & 13. Quoties violatio juramenti eſt in præjudicium tertii, cui ex contractu quæſitum eſt jus, juramentum de non revocando tenet, ita ut revocatio ſit nulla non conſentiente alio tertio. Unde procurator deſignatus ad renuntiandum cauſa permutationis, ſi juravit non revocare, revocatio nullius eſt effectus, niſi is, cum quo pactum eſt, de permutatione etiam velit, & conſentiat. Secus eſt in teſtamento jurato, aut procuratore deſignato ad renuntiandum generaliter, aut etiam in matrimonio, non enim alteri jus quæſitum eſt. Quare, ut uno verbo dicam, ſi alias revocatio ſine juramento erat invalida, nulla etiam erit accedente juramento de non revocando: at ſi valeret revocatio, valebit etiam quamvis juraverit ſe non revocaturum: peccabit autem peccato perjurii, quoties non fuerit juſta cauſa, quæ illum liberet a perjurio.

35 Secundo quæret aliquis, an idem, quod diximus hactenus de revocatione procuratoris, dicendum ſit de revocatione nuntii, & epiſtolæ? Et quidem quod ad matrimonium attinet, planum eſt per nuntium, & epiſtolam fieri poſſe: eſt tamen neceſſarium, ut ſit deſtinatus nuntius, qui ſignificet conſenſum, neque ſatis eſſe, ſi caſu perveniat in notitiam alterius, ut bene docet Thomas Sanchez *lib.* 1. *diſpat.* 6. a. 3. & 20. Nam id exigit natura contractus, & ut vere dicantur inter ſe conjungi contrahentes quoad conſenſum. Eam autem epiſtolam, vel nuntium acceptare debet poſt Tridentinum coram parocho, & teſtibus: at ubi Tridentini forma non ſervatur, ſtatim ſine alia nova intimatione facta ei ad quam mittitur, perficitur contractus, ut conſtabit magis, ea his quæ dicam, cum ſermo fuerit de ſponſalibus *lib.* 12. Quoad revocationem autem epiſtolæ vel nuntii in cauſa matrimonii, idem omnino dicendum eſt, ſcilicet, neque eſſe neceſſariam intimationem revocationis, & ſufficere quamcumque, etiam tacitam, internam, ut ſupra dictum eſt.

36 Quod vero attinet ad alia negotia contractuſque variis diſtinctionibus ratio iſta ſolet a Doctoribus explicari. Baldus relatus a Felino in *d. cap. ex parte n.* 15. *verſ. hanc fallentiam*, ſic diſtinguit. Sic agatur de lucro captando, non valet geſtum, etiam ſi ignoretur revocatio: at quando agitur de damno evitando geſta tenent a nuntio, vel ratione epiſtolæ etiam incognita revocatione. Aliter diſtinguit Felinus *ibidem*, ſcilicet, revocationem nuntii vel epiſtolæ effectum habere, etiam cum alteri nocet, etiam ignoratam niſi revocatio fuerit clandeſtina, aut ſero facta: ſi enim hæc deſint, non poteſt revocanti imputari dolus vel culpa: ſi tamen nuntius etiam ſit proprie nuntius, nam ſi improprie ſit nuntius, idem de eo, & de procuratore dicit Felinus *ibidem n.* 15. *verſ. intellige ſecundo*.

37 At mihi verior videtur ea ſententia, quam citatis aliis docet Thomas Sanchez *lib.* 2. *diſp.* 11. *n.* 7. Dicit namque hoc eſſe diſcrimen inter procuratorem, & nuntium: quod revocatio procuratoris in multis caſibus neceſſe eſt innoteſcat procuratori, ut vim, & effectum habeat: at revocatio nuntii, & epiſtolæ nequaquam. Ratione probat, quia nuntius, & epiſtola ſolum præbeat nudum miniſterium, veluti organum, & ita deficiente conſenſu tempore præſentationis, nihil agitur: idem ex antiquis docuit Geminianus *in d. cap. fin. §. ſane*, *n.* 2. Philippus Francus *ibidem num.* 7. Ancharranus *ibidem*. Atque in hoc ſenſu accipiunt, quod habetur *in l. ſi pater 7. de manumiſſ. vindicta*, ubi pater permiſit filio, ut ſervum manumitteret, poſtea revocavit ſententiam, filius ignorans manomiſit, non tenet manumiſſio, quia ſcilicet filius præbebat nudum tantum miniſterium, veluti nuntius aliquis. Sed quamvis iſtorum Doctorum ſententiam probem, fundamenta non probo. Rationem quidem diſcriminis vix aſſequor, cum tam nuntius, quam procurator ſint inſtrumenta contrahentis, & agant alieno nomine. Unde recte Cardinalis *in d. Clem. unica, de renunciatione, oppoſ.* 5. dicit inter procuratorem, & nuntium nullam in hoc aſſignari poſſe diverſitatis rationem. Neque etiam mihi videtur ſufficienter eam ſententiam probare ex *d. l. ſi pater* 7. tum quia non conſtat ibi tantum eſſe nuntium filium: tum etiam, quia quamvis nuntius eſſet, nulla inter illum, & procuratorem diſcriminis ratio eſt: tum etiam quia quamvis pater, & filius una perſona cenſeantur, non tamen in omnibus: tum etiam quamvis filii non interſit, adhuc ea ratio non eſt ſufficiens, cum, ut jam ſupra dictum, ad mandati revocationem parum referas, quod interſit mandatario vel non. Tum denique quia quid conjecturis egemus: ubi plane J.C. rationem reddit, quare libertas poſt revocationem etiam ignoratam data nulla ſit, *quia*, ſcilicet, *mutata parentis voluntate, jam non dicetur volente Domino manumitti*. Non aſſignat J. C. rationem, quia nuntius, aut quia eadem perſona, aut quia nihil intererat mandatarii, ſed quia Domini voluntas caſſaverat, quam voluit jus requiri ad manumiſſionem ex vindicta: ſicut e contrario definit valere manumiſſionem factam a filio ex permiſſione patris mortuo patre, quamvis cum manumiſiſſet, mortem patris ignoraret, quia per mortem in eadem voluntate perſeveraſſe intelligitur, cum inteſtatus deceſſerit. Quare ea ſolum ratione mihi probatur prædicta ſententia, quia cum jure tantum poſitivo inducta ſit ea neceſſitas intimationis, quando revocatur mandatum, ex eo quod in nonnullis caſibus decidat jus neceſſarium eſſe intimari procuratori revocationem mandati, non recte extenditur, ut idem dicamus etiam requiri in revocatione epiſtolæ, vel nuntii. Exemplum habemus non contemnendum in his, quæ ſupra dicebamus. Si quis dedit mandatum ad renuntiandum, & prævaniens mandatarium, eoque ignorante renuntiet, non tenet hæc prima renuntiatio ex ſpeciali ejus textus diſpoſitione, & tamen ſi detur mandatum ad eligendum, & electores inſcio mandatario eligant, tenet prior electio, quia per hanc tacite videtur revocatum mandatum, neque enim in hoc caſu ab uno ad alium eſt extenſio. Similiter ergo in propoſito. Potuit autem eſſe major ratio, cur requiratur, ut procuratori innoteſcat revocatio, non vero nuntio, ne ſæpe illuſoria fiant judicia, & illudatur Eccleſiæ Prælatis, ut habetur *in d. Clem. unica, de renunciat.*

CAPUT XVI.

Quæ mora intercedere debeat inter conſenſum unius conjugis, & alterius?

S U M M A R I U M.

1 *Explicatur quæſtionis ſenſus.*
2 *Non eſſe neceſſarium, uti conſenſus fiat ſimul, & quaſi continui. Qua regula utendum in ſacramentis ad exigendam ſimultaneum concurſum formæ, & materiæ in ſacramentis.*
3 *Non requiri ratione contractus.*
4 *Quantum autem temporis intercedere debeat.*
5 *Idem locum habere poſt Tridentinum.*
6 *Cum renovatur conſenſus unius, quia ficte primo conſenſit, renovari debere etiam alterius conſenſum.*
7 *In matrimonio eo ipſo quo acceptatur traditio unius, ſufficienter explicari traditionem alterius.*
8 *Idem dicendum, quando contrahitur per nuntium, aut epiſtolam.*
9 *Oppoſitum ſentit Thomas Sanchez. Ejus argumenta diluuntur.*

CAuſam efficientem matrimonii diximus eſſe conſenſum contrahentium. Quare neceſſe eſt, utrinſque conſenſus concurrat ad matrimonium. Explicandum ergo an ſimul, an paulo poſt alter conſentire debeat. Nec vero hæc quæſtio eſt eadem cum illa, qua quæritur an in ſacramentis neceſſario concurrere debeant ſimul materia, & forma, nam in hoc ſacramento, ut dictum eſt *lib.* 7. *cap.* 7. materia ſunt corpora, ſigna forma, planum eſt, quando matrimonium fit, ſimul concurrere utramque. De eo autem hic non inquirimus, ſed an corpus, & conſenſus unius debeant concurrere ſimul cum alterius conſenſu, & exprimi, nam in conſenſu uniuſcujuſque eſt pars materiæ, & pars formæ juxta dicta. Supponamus etiam parum referre, prior explicet, an vir, vel fœmina. Sed an ſtatim, difficultas eſt, levis tamen. 1

Communis itaque ſententia eſt, Doctorum probata conſenſu, non eſſe neceſſarium, ut ſimul exprimantur conſenſus, neque quaſi continue, quamvis oppoſitum de jure veteri exiſtimet Abbas *in cap. dilectus, de ſponſalibus*, & Antonius de Butrio *conſ.* 64. id tamen quod dicimus, docet Covarr. 2. *part. cap.* 4. *n.* 10. Major

in 4. diſt. 27. qu. 1. in ſolut. 3. Thomas Sanchez citatis aliis *lib. 2. diſt. 32. n. 3.* id quod convinco iſta conſideratione. Matrimonium non exigit primi ſimul conſenſum, neque qua ſacramentum eſt, neque qua contractus eſt. Non qua ſacramentum, tum quia ſi illud non exigit ut contractus, ut ſtatim oſtendam, neque ut ſacramentum exiget. Nam ad conferendam gratiam elevatus eſt a Chriſto contractus matrimonii ſuæ diſpoſitioni relictus, & non immutatus. Tum etiam, quia, ſi in prolatione formæ, & applicatione materiæ in aliis ſacramentis, non modica diſtantia temporis eſſe ſolet, ut in ſacramento ordinis ſubdiaconatus, confertur enim ordo, cum profertur forma; profertur autem, cum jam omnes materiam, ſcilicet calicem vacuum cum patena tetigerunt, ut ſuo loco dicendum eſt. Idem etiam accidit in adminiſtratione ſacramenti Pœnitentiæ, nam multo poſt peccatorum confeſſionem ſæpe exprimitur abſolutio. Utimur autem in his ea regula, quam nobis eleganter tradidit Gabriel Vaſquez 2. *tom. in 3. part. diſput. 128. cap. 7. n. 55.* cenſetur forma, & materia ad eandem actionem ſacramentalem pertinere, ſi interpoſita mora temporis, nihilominus in prolatione formæ aliquid enuntiantis, more humano eadem veritas manet, ac ſi ſimul cum materia concurreret. Ex hac enim regula colligemus facile plus temporis intercedere poſſe inter materiam, & prolationem formæ unius ſacramenti potius, quam alterius, cum non eodem modo ſignificent omnes ſacramentorum formæ. Si ergo materia, & forma ſacramentorum poſſunt etiam interjecta mora temporis majori vel minori applicari, multo magis dicendum eſt in ſacramento matrimonii poſſe contingere, quando conſenſus exprimitur.

3 Nec vero ea ſimultas requiritur in matrimonio ut contractus eſt, ut conſtat ex aliis contractibus *l. 1. §. qui præſens D. de verb. oblig. & l. 1. §. ſed verior, D. de contrah. empt.* Id quod aperte convincitur, cum videamus per nuntium, epiſtolam & procuratorem conſenſum manifeſtari. Itaque quamvis neceſſarium ſit eodem tempore perſeverare etiam ulterius conſenſum actu, vel habitu, nec revocatum, attamen ſimul exprimi neceſſarium non ex aliqua conſtitutione Eccleſiaſtica, quæ nulla extat.

4 Quantum autem temporis inter expreſſionem conſenſus utriuſque intercedere debeat, variant Doctores, Soto *in 4. diſt. 27. quæſt. 1. art. 3. §. ſed alia hinc naſcitur ambiguitas*, etiam multum temporis poſſe interlabi exiſtimat, dummodo non revocetur conſenſus: recte tamen Petrus Ledeſma dicit id prudentis arbitrio relinquendum eſſe. Fateor tamen ſi multum tempus intercederet, etiam ſi animus eſſet idem, magnam in jure præſumptionem eſſe contra hujuſmodi matrimonium, cum homines facile ſententiam mutare ſoleant. Mihi quidem videtur, cum contractus iſte ſit *do*, ut *des*, datur enim traditio pro traditione, & acceptatur, nullum ita ſegnem fore, ut diu detineri velit, ſi impedimentum abeſt, ſed ſe quam citiſſime aut ligari vinculo, aut ſolvi. Quare rariſſime iſte caſus eveniet. Nam quando per procuratorem contrahit matrimonium, nondum cenſetur conſenſus contrahentis per procuratorem expreſſus, donec procurator ſignificet, ut dixi ſupra *lib. 1. cap. 10.* qui non ſe ſuſpenſum detineri patietur. Modicum ergo tempus intercedere debet, maxime cum conſenſus unius non ſit forma reſpectu alterius vel materia, ſed uterque conſenſus verbis expreſſus ſit forma: debent autem moraliter conjungi partes formæ. Quod obſervandum ad ea, quæ dicam infra *lib. 4. in fine.*

5 Ea autem, quæ diximus, locum habent etiam poſt Tridentinum in illis locis, in quibus decretum illius obſervatur. Poteſt enim ita fieri ut parochus, & teſtes de utriuſque conſenſu teſtificentur: ut ſi quis coram parocho conſentiat, & alter die ſequenti coram eodem reſpondeat. Similiter ſi quis mandatum dedit ore tenus alicui, ut pro eo conſentiret in aliquam ſpecialiter, cujus conſenſus, & mandati fuit teſtis parochus, & poſtea ſit etiam teſtis, & executionis mandati, & acceptationis alterius, & traditionis.

6 Sed diſputat ibidem Thomas Sanchez, an quando quis ficte conſentit, & poſtea renovat conſenſum, neceſſarium ſit, ut ſimul etiam adſit conſenſus alterius, qui vere contraxit. Negat requiri. Sed de hoc agam late, quando de matrimonio clandeſtino fuerit ſermo, ubi oſtendam matrimonium, quod a principio, quacumque ex cauſa nullum fuit, non convaleſcere, niſi iterum coram parocho, & teſtibus renovetur, vel obtenta diſpenſatione Pontificis circa ſolemnitatem, & utroque conſentiente, & admonito prius altero conjuge de nullitate. Hæc enim omnia ex eo pendent, nec paſſim inculcanda, & repetenda, dicam de his *lib. 4. in fin.* & etiam *lib. 5. cap. 6.*

Denique explicemus oportet, an ſit neceſſarium, ut 7
qui acceptat alterius traditionem, præter acceptationem traditionem ſuam explicet. Et quamvis in ſponſalibus non levis de hoc difficultas ſit, a nobis ſuo loco late explicanda: at in matrimonio res eſt facilis, & aperta, ſcilicet, non eſſe neceſſarium, ſed eo ipſo quo acceptatur traditio alterius, matrimonium perfici, & eam acceptationem habere vim traditionis, ut docet Thomas Sanchez *lib. 1. diſput. 5. dub. 1. n. 6.* Quia matrimonium acceptari non poteſt, niſi ut matrimonium, & ideo claudicare non poteſt.

Ex quo etiam colligo, quando matrimonium con- 8
trahitur miſſo nuntio, vel epiſtola, ſatis eſt ad perficiendum matrimonium, ſi acceptet coram nuntio, & ubi Tridentinum obſervatur, & acceptet coram parocho, & teſtibus, neque opus eſt, ut mittenti conſenſum, mittatur acceptatio, vel traditio alterius, ut qui nuntium deſtinavit acceptet. Nam eo ipſo, quod ille, cui miſſa eſt traditio, acceptavit de præſenti, perfectus eſt contractus matrimonii, & ſenſibilis. In quo non recte meo judicio loquitur Thomas Sanchez *diſp. 7. num. 35.* Adeſt enim unius conſenſus poſtulans, & acceptans, cum ipſa poſtulatio ſit intrinſece acceptatio, ut alibi dicam, cum de ſponſalibus ſermo fuerit, adeſt etiam conſenſus alterius acceptantis, & tradentis, cum ea acceptatio ſit traditio. Ergo nihil deeſt ad verum, & perfectum matrimonium. Sed ideo in hac re non recte Thomas Sanchez, quia non advertit naturam acceptationis in hujuſmodi contractu matrimonii habere intrinſece rationem etiam traditionis juxta naturam contractus. Quare, ſi ea traditio explicetur coram nuntio, vel aliquo, perfectum matrimonium eſt; & ita hanc ſententiam citatis multis docet Henriquez *lib. 11. de matrim. cap. 2. n. 6. & in comment. litera l.*

Sed objicit contra iſtam ſententiam Thomas Sanchez 9
primo. Quia in matrimonio traditio debet eſſe ſenſibilis ei cui ſit: & etiam acceptatio, cum non ſit major ratio de una quam de alia, & ea acceptatio ſit veluti complementum contractus; ergo non perficitur matrimonium, donec acceptatio traditionis conſtet ſe tradenti, per nuntium ad id deſtinatum, vel nuntio ab eodem miſſo, qui ad id videtur habere poteſtatem. Secundo, quia ſi quando matrimonium inter præſentes contrahitur, vir diceret, *accipio te in uxorem*, & fœmina reſponderet ita ſecreto, ut nec verbis, nec ſignis viro innoteſceret ejus conſenſus, non eſſet matrimonium, quia perinde eſt, ac ſi conſenſus eſſet internus. Ergo idem in noſtro caſu dicendum eſt. Denique, quia nemo acceptare poteſt, quod ſibi ignotum eſt. Ergo ſi non manifeſtetur acceptatio priori tradenti, vel ejus nuntio, ſed alii, qui non mittatur, ut illi intimet, non ſufficiet.

Sed hæc non obſtant, facile enim dilui poſſunt, ſi 10
advertamus, aliud eſſe contractum eſſe perfectum: aliud vero, eum, qui prius traditionem miſit, cognoſcere ſe obligatum re ipſa ex contractu perfecto. Contractus quidem perfectus jam eſt eo ipſo, quod ille acceptavit traditionem, & explicuit ſigno ſenſibili coram aliquo, cum ſint jam omnia ad eum contractum requiſita: at vero, ut in ſua exiſtimatione homo ſentiat ſe obligatum, neceſſaria eſt intimatio, & cognitio acceptationis. Atque hac diſtinctione dilues, quæ habentur *in 1. & 3. argum.* Secundum autem nullius momenti eſt; quia in ea ſpecie perinde eſt, ac ſi conſenſus eſſet internus: neque enim verbis explicatus eſt, aut ſigno aliquo: at in noſtro caſu ſupponimus jam conſenſum coram aliquo verbis ſufficienter explicari. Quare quod perveniat ad notitiam tradentis, neceſſarium eſt, ut ille ſciat ſe jam obligatum, & ligatum eſſe, & ita ſe pro ligato gerat; non vero ut contractus ratio perficiatur. Hujus optimum ſignum eſt, quod jam ſemel acceptata traditione alterius, quam per litteras novit, non poteſt reſilire, quidquid dicat Thomas Sanchez. Nam traditio illa fuit etiam acceptatio, ſuſpenſa tamen, donec alter eam acceptaret; ea vero ſemel acceptata non habet locum pœnitentia, cum ea acceptatio ſit etiam traditio quam ille alius tradens ſe juxta contractus naturam in ipſa traditione acceptavit. Alias etiam cum præſentes contrahunt, ſi vir prior dicat, *trado me tibi*, & uxor reſpondeat, *accepto*, poſſet vir dicere, *ego non accepto tuam traditionem*, & reſilire; quod plane ſequitur, ſi facta priori traditione, & acceptata ab alio, adhuc eſſet neceſſaria intimatio traditionis, & acceptatio illius. Atque hactenus de conſenſu abſoluto, & ſecundum ſe.

LIBER

Digitized by Google

LIBER TERTIUS.

DE CONSENSU CONDITIONATO.

SOlet conſenſui non ſemel apponi conditio, & ſub ea conditione conſentire, qui ſine conditione non conſentiret : ideo poſtquam explicui quæ ad conſenſum abſolutum pertineant, dicam nunc quæ ſpectant ad conſenſum, cui advenit conditio . Difficilis ſane locus ſi quis alius in in hac materia de matrimonio, imo & in jure: ſed illum explicare conabor, qua poſſim adhibita diligentia.

CAPUT PRIMUM.

De vi conditioois de præſenti, præterito; aut neceſſario.

SUMMARIUM.

1 *Unde nomen conditio derivetur.*
2 *Conditionis diviſio.*
3 *Ejus definitio.*
4 *Quibus particulis exprimi ſoleat.*
5 *Conditiones de præſenti, aut præterito ſtatim infirmare, vel obligare.*
6 *Explicatur magis ea doctrina in ſpecialibus caſibus,*
7 *Quid quando diſponens exiſtimavit eſſe futurum, quod re vera præteriit.*
8 *Quæ per rerum naturam neceſſaria ſunt non morantur diſpoſitionem.*
9 *Quid quando dies eſt certus, incertum tamen an futurus ſit.*
10 *Quid quando venturum diem certum eſt, ſed incertum quando eveniat.*
Diſtinctione explicatur, ibid. & n.11.
12 *Infertur quid dicendum de ea conditione*, ſi ſol cras orietur.
13 *Quid de illa*, ſi Antichriſtus naſcetur.
14 *Quomodo matrimonium, cum ſit actus legitimus, recipiat conditionem. Quorundam explicatio.*
15 *Covarruvias aliter, & rejicitur,*
16 *Vera explicatio,*

1 COnditionis nomen nonnulli a verbo *condico* derivari volunt. Quibus obſtat & ipſa derivatio nominis, dici enim deberet condictio, ſicut ſcriptio, & dictio; & ſyllabæ quaotitas cum ſecunda brevis ſit, a themate autem *condico* longa eſſe deberet : & denique ſignificatio : *condico* enim eſt ſimol cum alio dicere, aut polliceri futurum, ut cum dies condicitur, quod nihil habet commune cum conditionis ſigoificatione. A verbo *condio* derivaut alii, ſuſtinerique poſſent, cum condire ſit etiam rem temperare, aut moderari alicujus rei alterius adjectione : conditio autem adjectio eſt. Sed huic etymologiæ obſtat quantitas ſyllabæ, oam *conditio* ſecundam habet brevem: at ſi a *condio* derivaretur, longa eſſe deberet. Supereſt quod communiter receptum eſt, ot a *condo* derivetur, quod verbum inter alia ſtatuere ſignificat : id autem præſtat conditionis eventus, ut rem conſtituat, quæ abſque evantu nulla omniuo eſſet. Hæc latius Donellus *lib. 8. Comment. juris, c.30.*

2 Sed conditio in communi ſompta varie dividitur. Alia enim eſt de præterito, de præſenti, & de futuro: dividitur etiam in impoſſibilem, & poſſibilem, & poſſibilis de futuro, in neceſſariam, & contingentem : rurſus contingens in poteſtativam, quæ pendet in adimpletione a ſola voluntate ejus, cui imponitur, & caſualem, quæ a voluntate oon pendet ejus, qui imponitur, *ut ſi naves ex India venerint*: & mixtam, quæ partim aliunde, partim vero ex poteſtate ejus, cui imponitur, pendet, ut ſi quis dicat, *Inſtituo Petrum ſi ex India venerit*, de quibus diviſionibus, & aliis late inter alios Molina *tom. 1. de juſt. tract. 2. diſp. 206.* Gabriel Vaſquez *in opuſculo de teſtamentis, cap. 8. §. 2.* & *Baſilio Pontii de Matrim.*

Doctores communiter. Quarum deciſionum ſenſum in ſequentibus latios explicabimus.

Igitur, quod ad noſtrum inſtitotom attinet, condi- 3
tio duobus modis uſurpari poteſt. Uno modo ſtricte pro ſola conditione de futuro contingenti, quæ in utramque partem evanire poteſt, altero late, ut comprehendit non ſolum conditionem de futuro contingenti, ſed quamcumque aliam de futuro, etiam neceſſariam, & de præterito, & præſenti. Conditio late ſumpta, ſic definiri ſolet: *Eſt adjectio diſpoſitioni dependentiæ, ut ſic, obligare vel incipiat ex aliquo præſenti, præterito, aut futuro. Ut dono tibi centum, ſi amicus meus vivit.* At vero conditio ſtricta ſumpta definitur a Sylveſtro, *verb. Conditio, in principio*, Soto *in 4. diſt. 29. quæſt. 2. art. 1.* Auton. Gomez *tom. 1. variar. cap. 12. num. 54.* & aliis: commuois autem receptaque definitio hæc eſt: *Oratio qua id omne, quod agitur in futurum eventum ſuſpenditur, §. ſub conditione, Inſtit. de verb. obligationibus*, verbi gratia, *Do tibi centum, ſi naves ex India venerint. Si Capitolium aſcenderis, aut etiam ſi non aſcenderis, ſi naves non venerint.* Atque hæc in jure eſt, quæ proprie conditio appellatur, talis enim conditio ſuſpendit diſpoſitionem, ita ut vim nuo habeat, niſi ex futuro eventu. Unde ex illa tantum oritur obligatio in ſpe, dum conditio non ponitur, *§. ex conditionali, Inſtit. de verb. oblig.* & ideo ante eventum conditionis legatum non debetur: & ubi id valde differt a diſpoſitione in diem, debetur enim ab initio, licet ante diem peti non poſſit; ex quo naſcuntur aliæ differentiæ in jure conſiderandæ, de quibus nunc non eſt dicendi locus.

Verba autem, quibus conditio exprimi ſolet, iſta fe- 4
re ſunt, *dummodo*, & particula *ſi*, maxime ſi conjungitur cum adverſativa *vero*, gloſſa *in l. 1.* ubi Bartulus *num. 1. verſ. ergo, de condit. & demonſtr.* Ex qua particula reſultat, ut in alio caſu non habeat locum diſpoſitio *l. ſi ita ſcriptum*, obi Bartol. *n. 2. D. de lib. & poſthumis.* Idem Bartolus *l. in repetendis, circa finem, verſ. contrarium credo. D. de leg. 3.* Imponitur etiam conditio per ablativos, ut ſi dicas: *Solutis prius expenſis omnibus*, juxta *l. ab emptione, D. de pactis*, & debet in ſpecifica forma impleri, *l. qui hæredi, in principio, & l. Mævius, D. de condit. & demonſtr.* quæ eſt etiam doctrina Bartuli *l. 1. n.24. D. de condit. & demonſtr.* Illa etiam particula. *Ita tamen*, etiam conditionem importat, *l. Titia centum, 70. §. Titio 100. verſ. conditio, & l. Julianus in princ. & ibi gl. verſ. & ita, D. de condit. & demonſtr.* Lucas de Peona *in l. 1. verſ. Ita tamen, C. de collat. fend. lib. 11.* Adjectio etiam qualitatis conditionem importat, niſi illa adjiciatur diſpoſitioni imperfectæ : quia tuoc impleri debet poſt actum jam perfectum, alias non eſt conditio, neque ſuſpendit etiamſi dicatur *cum conditione*, ſed potius habet rationem modi implendi poſt perfectum actum. Conditionis enim proprium eſt ut impleatur ante perfectionem, & executionem diſpoſitionis. At quando poſt actum jam perfectum impleri debet, ſolum moderatur diſpoſitionem imperfectam *l. Mævia, D. de manumiſſ. teſtam.* vide Menoch. *conſ. 78. nu. 31.* unde cum diſpoſitio non eſt conditionalis, non poteſt in conditionalem tranſire, etiam ſi addatur vox *conditio, d. l. Mævia, l. 2. in fine, D. de donat.* De quo extat deciſio Rotæ apud Farinacium *2. part. 163. n. 3.* Illis autem verbis *ſi ita eſt*, non induci conditionem conſtat ex his, quæ dicam modo *num. ſequenti.*

Ex his colligitur conditiones, quæ in præſens, vel 5
præteritum referuntur, ut *ſi Titius vivit, ſi Conſul factus eſt, ſi filius natus eſt*, aut ſtatim infirmare obligationem,

aut omnino non differre, *§. conditiones, Inſtit. de verb. oblig. l. conditio* 100. *de verb. oblig. l.* 120. *eodem, l. cum ad præſens* 37. *& duabus ſequentibus, D. ſi certum petatur*. Quare licet iſtæ conditiones dicantur, quia ſono verborum conditiones ſunt, attamen re ipſa non ſunt, neque vim conditionis habent: quod etiam in jure non ſemel dictum eſt, *l.* 138. *de verb. oblig. l. illa inſtitutio, D. de condit. inſtit. & l. itaque* 39. *D. ſi certum petatur, & l.* 37. *D. de rebus creditis, & l.* 3. *§. ſi patronus, D. de bonis libertorum*. Unde matrimonium, & quivis alius contractus ſub conditione de præſenti, aut præterito celebratur non eſt conditionalis ſed purus.

6 Hinc colliges in contractu alienationis Eccleſiæ ſub conditione impetrandi beneplaciti Apoſtolici intra biennium, & cum impetratur beneplacitum, apponatur ea clauſula, *ſi alienatio cedat in evidentem Eccleſiæ utilitatem*, quæ ponitur in mandato de confirmando, non ſuſpendi gratiam, neque fieri beneplacitum conditionale, cum reſpiciat tempus initi contractus. Quia licet ſit impedita executio beneplaciti Apoſtolici, quæ eſt dilata in tempus, poſtquam de evidenti utilitate conſtiterit, nihilominus effectus Brevis ſtatim ab initio operatur. Nam quod cedat, vel non cedat in evidentem Eccleſiæ utilitatem, eſt omnino certum in rerum natura, licet nobis incognitum, & propterea illius liquidatio non ſuſpendit effectum beneplaciti. Sic Rota in una Burgenſi Canon. 28. April. 1597. coram Domino Pamphilio, ſequitur etiam Ludovicus Ricciur in praxi fori *Eccleſ. tit. de alienat. rerum Eccleſ. decif.* 33. *num.* 3. eſt etiam pro hac ſententia apud Farin. in deciſ. Roman. ſeorſim excuſis nunc uoo *vol.* 205. 206. Hinc etiam fit valere abſolutionem cenſura datam ſub conditione, *ſi feciſti talem rem* ut docet Navarrus *in Man. c.* 26. *num.* 12. & Rota apud Farin. *lib.* 1. *ann cum lib.* 1. *conſil. deciſ.* 56. *n.* 15. Hinc etiam fit gratiam in forma *dignum*, non eſſe conditionalem, quia dignitas jam eſt in rerum natura, ſed ſuſpendere executionem, donec conſtiterit proviſum eſſe dignum. Ut tenet Rota apud Farinac. 1. *part. deciſ.* 711. *n.* 2. Et in univerſum clauſula, *ſi conſtiterit*, non efficit conceſſionem conditionalem, ut tenet Rota apud Seraphinum *deciſ.* 1042. Hinc etiam fit dationem in ſolutum juxta æſtimationem fiendam non eſſe conditionalem: ſi alias non ſit incertitudo neque ratione quotæ, neque ratione loci. Quia ea æſtimatio, non reſpicit dationem in ſolutum, ſed vel refuſionem pecuniarum, ſi pluris: vel ſupplementum, ſi minus, ut tenet apud Seraph. *deciſ.* 264. *n.* 4.

7 Sed quid dicendum ſi in contrahentis mente res futura credatur, in re autem ſit præterita, aut ſit præſens, numquid ea conditio ſuſpendit? v. g. *contraho tecum ſi naves ex India venerint, vel ſi filius pubes fuerit*; contingit autem jam naves veniſſe, filiumve ſuſceptum puberem factum eſſe, numquid contractus eſt purus, an conditionalis? In quo quidem eo jure utimur, ut ſi ſciatur id, quod poſitum eſt in conditione, & iterum fieri poſſit, expectandus ſit eventus, & conditionalis contractus ſit, donec iterum fiat. Si autem ignoretur, purus eſt contractus, & ſatisfactum videtur conditioni, ac ſi eſſet de præterito. Sic J. C. *in l.* 11. *de condit. & demonſtr. Si jam facta ſint quæ conditionis loco ponuntur, & ſcit teſtator, quæ iterum fieri poſſunt, expectetur, ut fiant; ſi vero neſcint, præſenti debeantur, & l.* 10. *§.* 1. *D. eodem, ſi legatum ſit, ſi navis ex Aſia venerit, & ignorante teſtatore navis venerit, teſtamenti facti tempore dicendum pro impleta haberi. & ſi cui ſic legatum eſt, cum pubes erit, ſimili modo erit dicendum*. Idem enim expectabat teſtator, ut eveniret, quod cogitabat ignorans, & hoc animo, ut ſi eveniſſet, legatum deberetur. Si autem ſciens diſpoſuit, planum eſt de aliis cogitaſſe, non de his, quæ jam facta fuerant, ſive evenerant, *l. ſolemus* 9. *de condit. & demonſtr. Solemus dicere eum qui intentus liberorum uxori legat, de his non ſenſiſſe, quos jam tunc uxor habait, cum teſtaretur maritus, & l.* 62. *eodem: ſi ita legatum eſt, cum nupſerit, ſi nupta fuiſſet, & hoc teſtator ſciviſſet, alteram matrimonium erit expectandum*, verba enim conditionalia in dubio intelliguntur de futuro, dixit J. C. *in d. l.* 11. *& quæ iterum fieri poſſunt*, Quia ſi amplius fieri non poteſt, conditio habetur pro impleta, ſive ſciverit, ſive non. Si ignoraverit, ob rationem dictam: ſi vero ſciens poſuit, quia conditio eſt impoſſibilis, & habetur pro non adjecta, ut infra dicam. Ut ſi dicatur, *contraho tecum, ſi Titius pubes fuerit*, ille jam pubes eſt cum iterum pubes fieri non poſſit, impoſſibilis conditio reputatur, & habetur pro non adjecta, ſi ſciebat illum eſſe puberem. Sic explicat Donell. *lib.* 8. *cap.* 32. *§. illa etiam de voluntate teſtatoris*.

8 Sed quæſtionem habet, an ea, quæ per naturam neceſſaria ſunt, & futura ſunt, conditionis rationem habeant, *ut ſi ſol cras oriatur*. Et quidem, ſi juris diſpoſitionem attendamus, ea quæ per naturam neceſſaria ſunt, non reputantur pro conditione ſed contractus purus eſt, *§. conditiones. Inſtitut. de verborum oblig. Quæ enim per rerum naturam ſunt certa, non morantur obligationem, licet apud nos incerta ſint, & l. ſi pupillus* 9. *D. de novat. §. Qui ſub conditione ſtipulatur, quæ omni modo extitura eſt, pure videtur ſtipulari, & l. impoſſibilis* 7. *de verb. oblig. in fine*, ibi, *ſi talis conditio inſeratur ſtipulationi, ſi in cœlum non aſcenderit: nam utilis, & præſens, & pecuniam creditam continet*. Diſcrimen enim conſtituit J. C. inter illam conditionem, *Si in cœlum aſcenderit*, & hanc, *ſi non aſcenderit*. Illa inutilis eſt, & impoſſibilis: hæc vero utilis, & neceſſaria; & quia neceſſaria eſt, præſentem obligationem, & puram inducit. Communis hæc ſententia eſt quam citatis multis juris interpretibus, & Theologis docet Thomas Sanchez *lib.* 5. *diſp.* 2. *n.* 2. Rebellus 2. *part. lib.* 2. *de matrimonio, quæſt.* 10. *ſect.* 2. *n.* 31. Donellus *d. lib.* 8. *cap.* 31. *§. injecta a teſtatore, prope initium*.

Sed cum licet res certa ſit, poteſt tamen eſſe aliqua ex parte incertitudo, ut exempli gratia certum eſt tempus, in quo ſit aliquis pubes, ſcilicet, decimoquarto anno, an vero ad id tempus perventurus ſit, incertum eſt, ſimiliter etiam futurum aliquid certum eſt, quando autem futurum ſit, incertum eſt, *ut ſi morieris*, certum enim eſt, moriturum, incertum vero quando morietur: aliquando, & futurum eſſe aliquid certum eſt, & tempus, *ut ſi ſol cras oriatur*, ideo non eodem modo loquendum in his omnibus conditionibus. Nam quando dies certus eſt, incertum tamen an futurus ſit, ut in pubertate, planum eſt non cenſeri conditionem neceſſariam. Itaque ſiquis dicat, *contraho, ſi pubes fueris*, ſuſpenditur uſque ad tempus pubertatis; fieri enim poteſt, ut non perveniat ad pubertatis annos; & id videtur probari ex *l. ſi dies, & l. ſi Titio, D. quando dies legati cedat*. Si enim conditio eſt, cum quod promittitur aut relinquitur, in aliquem caſum differtur, *§. ſub conditione, Inſt. de verbo oblig.* cum dies pubertatis venire poſſit, & non venire, plane pro conditione erit. In quo vides magnum eſſe diſcrimen inter ea, quæ iſto modo neceſſaria ſunt in futurum, & quæ ſunt præſentia, & præterita. Nam hæc jam nullo cauſarum concurſu impediri poſſunt, cum facta infecta eſſe non poſſint, & ita non morantur obligationem ex inſcitia noſtra: at vero, quæ futura ſunt, etiam ſi pendeant ex cauſis naturalibus, & non liberis, impediri multis modis poſſunt; & ita non ſolum incerta nobis ſunt, ſed ex ſe ipſis, & ſecundum ordinarias leges impedibilia, cum impediri non raro contingat, quare ſuſpendunt, & vim conditionis habent. Atque hujus generis eſſe puto, quod ait Ulpianus *in l. ſed & ſi, in fine, D. de judiciis*, ubi cum filius relictus eſſet patre mortuo, & uxore prægnante, non poteſt filius jam natus dimidiam partem hæreditatis petere. Quia licet certum per naturam ſit parituram matrem, attamen quod filii naſcantur, incertum eſt, cum ex fortuitis cauſis impediri diverſimode poſſit. Et ſimiliter etiam quamvis Titia prægnans paritura ſit, incertum tamen, an legitimo tempore, ita ut filius ſuperſtes ſit. Si ergo plures filii quam unus naſcantur, non poteſt filius jam natus dimidium bonorum capere. Aliter ergo ſe habet inſcitia noſtra reſpectu præſentis, aut præteriti, quod ignoramus eſſe præſens, aut præteritum, aliter reſpectu futuri neceſſario. De his itaque neceſſariis non intelligitur communis ſententia, quam poſuimus.

At quando venturum eſſe diem certum eſt, incertum autem, quando eveniet, *ut ſi morieris*, diſtingui debet. 10 Aut enim aſſignatur tempus mortis alicujus extranei, ut *contraho tecum, ſi Titius moriatur*; quod quidem incertum eſt, an ſic eventurum vivo eo, cum quo contraho, vel mortuo, vim conditionis habet, ſuſpenditurque contractus obligatio ea conditione. Idque conſtat exemplo deſumpto ex legato relicto; ſi enim relinquatur legatum alicui, *ſi alter moriatur*, ſi legatarius decedat ante alterius mortem non debetur legatum, quia poteſt vivo legatario non venire ea conditio, & probat textus *l.* 1. *§.* 2. *D. de condit. & demonſtrat. Dies autem incertus eſt, cum ita ſcribitur, hæres meus cum morietur, decem dato. Nam diem incertum mors habet ejus & ideo, ſi legatarius ante deceſſerit, ad hæredem ejus legatum non tranſit, quia non ceſſit dies, vivo eo, quamvis certum fuerit, moriturum hæredem*. Probat etiam textus *in l.* 79. *§.* 1. *D. eodem, & in l.* 21. *D. quando dies legati cedat*. Quare in hoc non recte loquitur Thomas Sanchez *lib.* 5. *diſp.* 2. *n.* 5. *&* 6. Unde ſi matrimonium contrahatur ſub hac conditione, *ſi pater moriatur*, ſuſpenditur, & conditionale matrimonium eſt, & expectandus dies mortis patris,

poteſt

poteſt enim contingere, ut is, cum quo contrahitur, decedat vivo patre: hoc autem non tantum eſt tempus eſſe præfixum contrahendo matrimonio, ut putat Thomas Sanchez, ſed conditionem poſitam, ut conſtat ex his, quæ dicam modo, & ex his diverſis effectibus, quos habet obligatio in die, & obligatio ſub conditione, quod non ſatis advertit Thomas Sanchez.

11 Quod ſi deſignetur mors illius cum quo contrahitur, aut cui relinquitur legatum, ut *lego tibi centum, ſi morieris; contraho tecum, ſi morieris*, purum quidem legatum eſt, atque contractus, nec conditione ſuſpenditur, ſed mora, ut ait Papinianus *in l. hæres meus 78. de condit. & demonſtr.* Quamvis enim incertum ſit quo die moriturus ſit, quia tamen non poteſt dies mortis non venire, & quidem vivo legatario, aut eo cum quo contrahitur, cum certum eſt viventi debitum iri, non poteſt eſſe ſub conditione, quæ ponit in incerto, utrum res debeatur, an non. Unde & debetur legatum, & debetur etiam contractus matrimonii, vel alius, tempore tamen mortis, non ante. Is enim ſenſus eſt illius conditionis, *ſi morietur*, non *ſi mortuus fuerit*, eſſet enim impoſſibilis conditio, atque adeo haberetur pro non adjecta, ſed cum agit animam, & antea contractus non eſt, neque perfectum matrimonium, ſed refertur in diem mortis tanquam in tempus deſtinatum, in quo contrahendum eſt.

12 Ex his quæ hactenus conſtituta ſunt, quantum ego judico, vere & conſentanee ad juris principia, colliges 1. ſolutionem ejus, quod quæritur. An ſi quis ita contrahat, *ego tecum contraho, ſi ſol cras orietur*, contractum ſit matrimonium de præſenti. Ego enim pure contractum exiſtimo, ac ſuſpendi non conditione, ſed mora temporis, & hunc eſſe hujus conditionis ſenſum, niſi ex mente contrahentis aliud conſtet, ſicut dicebamus in contractu ſub conditione, *ſi morieris*, quia quod eſt certum viventi debitum iri, ut dicebam, non eſt ſub conditione. Conditio enim ponit in incerto. Quare obligatio quidem ab eo tempore jam eſt, ſuſpenſa tamen uſque ad diem craſtinum. Quod ſecus eſt in conditionali contractu, ut dictum eſt, cum non ſit obligatio contractus ante eventum conditionis. Contractui enim, & obligationi puræ non repugnat ſuſpendi mora, ſed ſuſpendi conditione, ut conſtat ex ſupradictis. Atque hæc mihi magis videntur juri conformia, quam ea quæ habet Thomas Sanchez *diſput. 2. cit. n. 6.* niſi in hunc ſenſum explicentur.

13 Secundo colligo quid dicendum ſit, in eo, quod quæri ſolet, ſi quis contrahat cum aliqua, *ſi Antichriſtus naſcetur*; nam Thomas Sanchez *diſput. cit.* exiſtimat eſſe purum contractum, non conditionalem, & idem docet Rebellus *lib. 2. cit. q. 10. ſect. 14.* & Theologi communiter. Quia non minus certum eſt, ſecundum fidem Antichriſtum naſciturum, quam ſolem cras oriturum, vel alium moriturum. Verius tamen eſt, quod docet Covarr. *2. part. c. 2. §. 2. n. 11.* Henriquez *lib. 11. de matrimonio, cap. 12. n. 4.* & olim Adrianus *q. 3. de matrimonio, dub. 16. & dub. 17.* eſſe matrimonium conditionale; cujus ratio conſtat manifeſte ex dictis. Nam licet certum ſit Antichriſtum naſciturum, at incertum eſt, quo tempore & die; & poteſt contingere ut non naſcatur vivo legatario, aut eo, cum quo contrahitur, & ita habet effectum ſuſpendendi. Quod enim in certo ponit non poteſt non eſſe conditio ſuſpendens, ut dictum eſt.

14 Quod ſi quæras, qua ratione matrimonium, cum ſit actus legitimus, patiatur diem, & conditiones has de præſenti, & de præterito, aut neceſſarias? Nonnulli dicunt actus legitimos pati poſſe has conditiones de præſenti, & de præterito, etiam neceſſarias de futuro. Sic Joannes Faber, quam refert Decius *in regula. Actus legitimi 77. D. de reg. jur. n. 11.* Alii dicunt neque has conditiones adjici poſſe actibus legitimis, quod verius eſt, quam etiam ſententiam ſequitur Antonius Pichardus, *§. conditiones, num. 5. Inſtit. de verb. oblig.* Nam licet ejuſmodi conditiones non ſuſpendant effectum & obligationem, at ſuſpendunt executionem, ſicut obligationes in diem, dum inquiritur de earum conditionum veritate & exiſtentia, quod etiam docuit Decius, *ibidem*. Quo ſuppoſito supereſt difficultas propoſita de matrimonio.

15 Covarruvias *2. part. cap. 3. n. 2.* inquit non recipere diem, neque conditionem etiam alios actus legitimos, præter receptos *in d. l.* eoſque actus legitimos inquit non pati diem, neque conditionem, qui ad hoc inſtituti ſunt, ut effectus ſtatim ſequatur potius; huic enim inſtitutioni, ut ſtatim ſortiantur effectum, repugnat diei & conditionis adjectio. Quod etiam ſequitur Pechius *in reg. actus legitimi 50. de reg. juris in 6. n. 2.* Dicit autem Covarru. non apponi diem, neque conditionem matrimonio, ſed conſenſui. Hæc tamen ſolutio non placet, quia ſunt multi actus, qui vocantur legitimi, & tamen recipiunt diem & conditionem, ut conſtat in tutore teſtamento dato, & etiam in ſententia, nam etiam ſententiæ conditio apponi poteſt, licet juribus aliis prohibeatur, quia abſurdum eſt ſententiæ validitatem ſtare in ſuſpenſo, & Abbas *in cap. in litteris, de off. de leg. numer. 4.* cenſuit conditionem ſuſpenſivam vel reſolutivam vitiare ſententiam: at lata ſub conditione valet, ut ibi Decius ex text. *in l. 1. §. biduum, D. quando appellandum ſit*, ibi, *non eſt dicenda ſub conditione ſententia, dicta tamen valet*, & ideo appellationis tempus computatur a ſententia dicta, non a conditione impleta ex *l. 37. qui teſtamento, D. de excuſat. tutorum*; & valet niſi apponatur exceptio; & in matrimonio certum eſt apponi conditionem poſſe de præſenti, aut præterito ex ſententia omnium, cum tamen actus legitimi, neque hanc conditionem recipiant, ut ſuperius diximus. Unde quamvis verum ſit matrimonium non recipere conditionem de futuro, ut dicam poſtea *cap. 13.* Attamen non ſolum conſenſus, ſed etiam matrimonium recipit conditionem de præſenti, aut de præterito.

Quare reſponderi debet juxta doctrinam Decii *ibid.* matrimonium non eſſe actum legitimum ex iis, qui conditiones, aut diem non admittunt, neque univerſe dici *in d. l.* actus legitimos non pati conditionem aut diem, ſed illos, qui ibidem commemorantur, ſcilicet, emancipationem, acceptilationem, & alios ibi expreſſos. Id quod etiam docuit Donellus *lib. 5. commentario. cap. 8. §. curſum contraria eſt*, & alii Doctores, quos ibidem in notatis refert Oſualdus *lit. F.* Quare cum matrimonium non ſit de ibi enumeratis, admittit diem & conditionem de præterito, præſenti, & neceſſariam juxta dicta, quamvis non admittat conditionem de futuro, ut explicabo poſtea. 16

CAPUT II.

De conditionibus, quæ intrinſece inſunt contractibus, aut diſpoſitioni.

S U M M A R I U M.

1 *Dividitur conditio in intrinſecam, & extrinſecam.*
2 *Et adhuc intrinſeca dividitur.*
3 *Conditio intrinſeca non efficit diſpoſitionem conditionalem.*
4 *Id verum, etiamſi exprimantur a diſponente.*
5 *Prima limitatio ejus doctrinæ.*
Quando non eodem modo intelligitur tacitum, & expreſſum.
6 *Secunda limitatio, quando exprimi prohibetur per legem.*
Et quando agitur ad nullitatem actus non eſſe parem rationem taciti, & expreſſi, ibid.
7 *Infertur quid judicandum de illa conditione*, ſi Deus voluerit.
8 *Quid de illa*, ſi Eccleſiæ placuerit.
9 *Quid de illa*, ſi potuero.
10 *Quid de illa*, ſi nullum ſubeſt impedimentum.

ANtequam conditionis vim explicemus in ſingulari, explicandum eſt, quæ conditiones, licet conditiones ſint, non habeantur pro conditionibus, & quæ habeantur; neque enim omnes quæ conditionis formam habent, jure pro conditione habentur. Rejectis igitur his, quæ licet ſonum conditionis habeant, non tamen habent conditionis vim & effectum. Illa quæ vere conditio eſt, varie dividi ſolet, ut dixi capite præcedenti, quas diviſiones jam ſigillatim in ſequentibus explicabimus. Conditiones ego aliæ ſunt, quæ ſpecialiter & expreſſe exprimuntur a teſtatore, vel contrahente. Quas ſcilicet teſtator vel contrahens exprimit, extrinſecæque dicuntur diſpoſitioni, quatenus, ſi non exprimerentur, non adeſſent: aliæ autem dicuntur tacitæ, quæ inſunt contractui, vel diſpoſitioni, etiam ſi non exprimantur; & illæ vocantur intrinſecæ, quia ſcilicet non pendent ex contrahentis aut diſponentis voluntate. Quamvis & iſtæ extrinſecæ etiam aliquando dicantur, quatenus non ſunt a voluntate teſtatoris, ſed aliunde veniant, cum in his præcipue attendatur voluntas agentis. Sic eas extrinſecas vocat Papinianus *in l. conditiones 99. D. de condit. & demonſtr.* Nos autem communi nomine intrinſecas appellabimus, vitandæ æquivocationis cauſa. 1

Hujuſmodi autem generales conditiones intrinſecæ, aut inſunt natura ipſa, aut poteſtate legis. Natura ipſa, ut 2

Google

ipſa, ut cum relinquitur id, quod in rerum natura non eſt, exiſtere tamen poſtea poteſt, ut cum legatus, quod ex ancilla natum fuerit, aut fructus qui naſcentur, *l. 1. §. fin. D. de condit. & demonſtr.* Incertum enim facit natura ipſa, ſi orta fuerint, alias non. Similiter in contractu matrimonii ex natura conditio ineſt, *ſi non ſint impedimenta, quæ jure naturæ impediunt*, vel, *ſi nihil adſit contra ſubſtantiam matrimonii*. Poteſtate autem legis inſunt tacite in omni contractu & diſpoſitione, quæ jure ipſo conſtituta ſunt ad valorem contractus, vel diſpoſitionis, ut in matrimonio, *ſi non eſt conſanguinea, affinis, vel voto ſolemni adſtricta*, & alia hujuſmodi: in legatis vero, ut quando filius gravatus hæreditatem reſtituere, intelligitur enim a jure, *ſi ſine liberis decedat*, *l. cum autem, D. de conditionibus & demonſtrationibus*, & quando conditio fuit appoſita inſtituto, tacite jure ipſo cenſetur appoſita ſubſtituto in *l. licet, de leg. 1.* Item in inſtitutione legati, vel fideicommiſſi de jure communi intelligitur, *ſi habeatur hæreditas*, *l. hæredis 7. D. quando dies legati cedat*, nihil enim valet ex eo teſtamento, ex quo hæreditas adita non erat, *l. 1. D. de injuſto rupto, & l. eam quam C. de fideicommiſſis*. Dixi jure communi, nam jure noſtro ea conditio non intelligitur a jure, cum non ſit neceſſaria aditio hæreditatis. Similiter quando relinquitur legatum annuum, ſubintelligitur conditio, *ſi vivat*. Unde primo anno eſt legatum purum, a ſecundo vero conditionale, *ſi vivat*, & mortuo legatario non tranſit ad hæredes, *l. 4. D. de annuis legatis*.

3 In his autem conditionibus certa juris definitio eſt; conditiones, quæ vel natura, vel legis poteſtate inſunt, quæ tacite ineſſe videntur, & non ex voluntate contrahentis vel diſponentis, non efficiunt contractum vel diſpoſitionem conditionalem, quod in matrimonio & omnibus aliis ſervandum eſt. Sic habet definitio Papiniani in *l. conditiones 99. D. de conditionibus & demonſtr.* & ineſſe legato vel teſtamento dicuntur, *l. 1. §. fin. D. eodem*. Expectabit quidem teſtator, vel contrahens, veluti ſi eſſet diſpoſitio in diem *l. 88. D. de verborum obligationibus*, tamen diſpoſitio conditionalis non eſt. Tenet Rota apud Farinacium *2. p. decis. 709. n. 4.* Et probatur primo, deſumpto exemplo ex legatis. Quia manifeſta differentia eſt. Quando legatum eſt conditionale ex voluntate teſtatoris, aut quando ex natura tempus expectat nativitatis fructuum, vel partus ancillæ. Nam in hoc poſteriori caſu, ſi legatarius nondum perceptis fructibus, aut adita hæreditate deceſſerit, non ideo legatum intercedit, ſed tranſit ad hæredes, quod tamen non ita eſſet, ſi legatum fuiſſet conditionale, cederet enim dies legati, neque tranſiret ad hæredes, *l. 5. D. quando dies legati cedat. l. intercedit 59. D. de condit. & demonſtrat.* Unde dixit Ulpianus in *l. hæredis 7. quando dies legati cedat*: *hæredis aditio, moram quidem facit legati petitioni, ceſſioni diei non facit*. Rationem autem, quare iſtæ tacitæ conditiones, quæ conditiones ſunt, legato inſunt, non efficiant legata, vel contractus conditionales, optime aſſignat Donellus *lib. 8. c. 32.* parum a principio. Quia licet hæ conditiones fiant in eo ſenſu, ut quibus deficientibus nihil debeatur, nihil agatur; voluntate autem diſponentis non ſunt conditiones; tum quia velit nolit teſtator ſive contrahens, illæ intrant, ut dictum eſt: tum etiam, quia voluntas teſtatoris non alia eſſe videtur, quam ut poſt mortem ſuam adeatur hæreditas ſtatim, ne mora aliqua afferatur ejus voluntati, & illis, quibus aliquid ſtatim præſtitum voluit. Et ſimiliter dicendum eſt in contrahente, ejus enim voluntas eſt, ut ſtatim effectum habeat ſive in matrimonio, ſive in aliis quando abſoluta voluntas eſt. Voluntas autem diſponentis potior eſt, & in teſtamentis totum facit, *l. ex facto. D. de hæred. inſtit.* & in conditionibus primum locum obtinet defuncti voluntas, eaque conditiones regit: ut definit Ulpianus in *l. 10. in principio, de condit. & demonſtr.*

4 Sed quid juris erit, quando hujuſmodi conditiones, quæ tacite legatis, vel contractibus inſunt, exprimuntur a contrahente, vel teſtatore. Et dicendum adhuc non efficere contractum, neque diſpoſitionem conditionalem. Probatur. Quia ſi quis leget fructus ex Tuſculano fundo, ſi naſcentur, aut fundum dare jubeat Titio, ſi adierit hæreditatem, nihil nocet, neque efficit conditionalem diſpoſitionem, *l. hæredis. §. tractari, l. cum illud in fin. D. quando dies legati cedat*. Facit etiam, quod legatum aliud ſine conditione eſt, *Stichus, ſi meus fuerit, liber eſto*, *l. ſervo 47. D. de condit. & demonſtr. Servo libertatem ita dedit ille, ſi meus fuerit, liber eſto, legatum vel hæreditatem ſine conditione dedit, &c.* Nam poteſtate juris ea conditio ineſt, cum nemo libertatem directam aſſequi poſſit, niſi qui teſtatoris fuerit, & quando teſtamentum facit, & quando moritur. Facit etiam, quod illa tutoris datio non inutilis eſt, *ſi ſatis dederit tutor eſto*: nam ea conditio, *ſi ſatis dederit*, jure ineſt, cum ad tutelam ſine ſatiſdatione non admittatur tutor. *Cod. de tutoribus qui non ſatiſd.* Ratio autem, quare iſtæ conditiones, quæ alias inſunt, etiam ſi exprimantur a teſtatore, vel diſponente, non faciant diſpoſitionem, vel contractum conditionalem, ea aſſignatur eleganter a Donello *loco cit. cap. 32.* Quia quæ conditiones tacite inſunt, exprimuntur ſupervacue, & fruſtra; & ideo perinde eſt, ac ſi expreſſæ non eſſent *l. Cornelius 69. D. de hæred. inſtit.* Unde conditio illa, *ſi ſatis dederit*, non conditionem, ſed admonitionem in ſe habet, ſcilicet, non aliter ei tutelam committi, quam ſi ſatiſdederit, ut habet Ulpianus in *l. muto 6. §. 1. de tutelis*.

Sed cum dicat Ulpianus in *l. in conditionibus 19. de condit. & demonſtr.* cum de his tacitis conditionibus ſermo eſſet, *niſi forte hoc animo fuerit teſtator, ut faceret conditionem*, & Marcellus in *l. 47. in fine* docet, *ſæpenumero tamen mutari rei effectum, quanquam id expreſſerit teſtator, quod etſi non feciſſet, inſit tamen*, ideo ad hujus explicationem addendum eſt communem doctrinam, quam hactenus tradidimus, duobus modis limitari. Primus eſt. 5 Quando revera id quod exprimitur non eodem modo intelligitur; ac ſi non eſſet expreſſum. Tunc enim non eſt eadem, atque tacita conditio, ſed alia, quando alium ſenſum habet. Sic intelligendus textus in *l. ſi ita legatum 65. §. 1. D. de leg. 1. & l. ſi ita expreſſum 69. de condit. & demonſtr. ſi ita expreſſum fuerit, Titio ſi voluerit, do, lego, apud Labeonem Proculus notat non aliter ad hæredem legatarii pertinere, quam ſi ipſe legatarius voluerit ad ſe pertinere, quia conditio perſonæ injuncta videtur*. Certe in hac diſpoſitione aliud operatur conditio, ſi voluerit, expreſſa, quam non expreſſa, quia non eadem conditio eſt. Nam licet ſemper intelligatur ea conditio, ſi legatarius voluerit, quia invito beneficium non datur *l. hoc jure §. non poteſt, D. de donat.* at expreſſa hunc habet ſenſum, ut non aliter fiat legatum ejus, niſi voluerit. Legatum enim adquiri etiam poteſt ignoranti *l. cum pater 77. §. ſurdo l. legatum 80. D. de leg. 2. l. ſi tibi 86. §. cum ſervus, D. de leg. 1.* Unde, ſi tacita conditione non prius adquireretur legatum, quam vellet, plane ea adjecti conditio nihil efficeret: at quia ignoranti, & animum ſuum non explicanti quæritur, quamvis reſpui ab illo agnitum legatum poſſit, inde eſt, quod illa conditio expreſſa, *ſi voluerit*, alia eſſe intelligatur. Vel dici etiam poteſt cum Durano ad *l. 3. D. de legatis*, ideo, *ſi volet*, eſſe conditionem, quia ut Cajus, in *d. l. ſi ita expreſſum* inquit, conditio perſonæ injuncta videtur, velle factum perſonæ eſſe, neque ad hæredes tranſire, alia eſt enim voluntas hæredis, alia defuncti. Quam etiam interpretationem probat Oſualdus *ad lib. 8. Donelli, cap. 32. lit. E.* Idem etiam dicendum in illa inſtitutione ſui hæredis, & neceſſarii, *ſi voles hæres eſto*. Eſt enim vere conditionalis inſtitutio expectans explicationem voluntatis, & de hærede neceſſario voluntarium facit *d. l. Cornelius 69. & l. jam dubitari 76. de hæred. inſtit.* Unde hoc diſcrimen eſt inter extraneos hæredes & ſuos, quod ſi in ſui hæredis inſtitutione dicat teſtator, *ſi voluerit*, inſtitutio conditionalis ſit: at in extraneis, etiamſi exprimatur, *ſi voluerit*, non ſit conditionalis, *d. l. Cornelius & l. verba hæc 12. de condit. inſtit.* Cujus ratio eſt, quam Juris Conſultus tradit. Quia ea etiam non adjecta futurum erat, ut hæres non eſſet, niſi vellet: extraneus enim non ante fit hæres, quam ſi voluerit; & hæreditas illi non adquiritur, niſi deſtinatione animi. Neceſſario autem & ſuo etiam ignoranti quæritur hæreditas, & ideo illa conditio, *ſi volet*, aliquid amplius operatur expreſſa, quam tacita.

Secundo limitanda eſt communis doctrina, quando 6 conditio generalis, quæ tacite inhæret, exprimi prohibetur per legem. Quamvis enim eadem forte ſit expreſſa atque tacita: at quia contra legis prohibitionem fit, expreſſa nocet. Atque hinc eſt, quia lex exhæredationem filii ſub conditione fieri vetat, ſi quis ita dicat, *cum Titius hæres fuerit, filius exhæres eſto*, nulla exhæredatio eſt. Quia licet tacite ſemper ea conditio inſit non aliter exhæredatum filium quam ſi alius ex teſtamento hæres exiſtat, tamen quia contra legem prohibentem exhæredari filium ſub conditione actum eſt, ea conditio expreſſa in exhæredatione nocet, ut exiſtimavit Donellus. Sed hæc Donelli ratio non eſt ſolida, eamque refellit Duarenus *ad d. l. 3.* Oſualdus *d. cap. 32. lit. C.* qui optime dicunt id quod dictum eſt de exhæredatione naſci ex ipſa intima juris ratione, non ex ſpeciali prohibitione. Quia prior eſſe debet exhæredatio filii, quam inſtitutio extranei, non enim poteſt eſſe hæres extraneus, niſi exhæredato filio juxta *l. 3. §. 2. D. de liberis & poſth.* Cumque conditio prior ſit ratione & intelligentia quocunque actu, qui ſub conditione diſponitur, ſi ita dicat, *ſi hæres Titius, filius exhæres eſto*, prius videtur velle, ut ſit hæres, quam exhæredatio, quod juri repugnat, ut inquit

Oſual-

Oſualdus. *Atque* hoc mihi magis probatur, quam quod Duarenus *ibidem* ait in odium exhæredationis admitti, ut per conditionem, quæ per ſe ineſt, expreſſam exhæredatio vitietur. Similiter, quia jus tutoris dationem ſine conditione eſſe volt *l. actus legitimi 77. de regulis juris, & l. muto 6. §. 1. D. de tutelis, ſub conditione non poſſe tutorem dari placet*, ideo conditio tacita, ſi exprimatur, nocet *l. qui in teſtamento 37. D. de excuſationibus tutorum, ſi legitimum tutorem habent, tutor datus eſt, non eſt tibi neceſſaria excuſatio*; vitioſam inquit pronunciationem, cum tamen planum ſit legitimum tutorem habenti alium non dari, vel non dari niſi ei, qui legitimum non habet. Hinc illud, ſi ſatis dederit, non eſſe conditionem in datione tutoris dixit Ulpianus in *d. l. muto*, ſed admonitionem non aliter ei tutelam committi, quam ſi ſatis dederit, id eſt, non aliter ei gerere permittendum, quam ſi caverit rem ſalvam fore. Idem eſt ſi conditio exprimatur in acceptilatione, & aliis actibus legitimis, qui non recipiunt diem, neque conditionem; tacita enim conditio expreſſa nocet, ex quo jam per legem deſignata eſt forma, cui addi vel detrahi nihil poteſt, ut docet Decius *in d. l. actus legitim.* 77. *n.* 13. & Duaren. *in d. l. 3. de legatis col.* 4. Verum ergo eſt conditionem tacitam, ſi exprimatur, nihil amplius operari, quam ſi non exprimatur, vel nocere, niſi in caſu, quo vel alium ſenſum efficit, vel lege exprimi prohibetur. An autem etiam conditio expreſſa in legitima noceat, diſputat Anton. Pichard. *§. conditiones Inſt. de verb. obligat. n. fin.* Illud etiam addendum eſt ex doctrina Baldi *in l. eleganter §. ſi quis. D. de condict. indebiti*, & ſequitur Decius in regula *expreſſe nocent, n.* 2. ubi agitur ad nullitatem actus propter medium impediens illius productionem ad eſſe, non eſſe parem rationem taciti, & expreſſi, ſicut neque in aliis caſibus, quos ibi Decius.

7 Ex hac communi doctrina nonnulla facile colligemus, quæ ad materiam de matrimonio ſpectant. Primo colligo, quid dicendum ſit ſi quis ita contrahat, *contraho tecum, ſi Deus voluerit*. Si enim intelligatur de voluntate Dei generali, non eſt conditionale matrimonium, ſed purum, & ſtatim perfectum. At ſi contrahens intelligat de voluntate Dei expreſſe approbantis per manifeſtationem aliquam, ſic inquit Thomas Sanchez *lib. 5. diſput.* 1. *n.* 11. cum nonnullis aliis eſſe matrimonium conditionale, atque ſuſpendi. Ego tamen adhuc diſtinguerem. Nam ſi ſenſus ſit, ſi Deus ſuam voluntatem revelaverit, & manifeſtaverit per revelationem, non eſt conditionale matrimonium, ſed purum, quia turpis conditio eſt poſtulatio revelationis, rejicitur autem turpis conditio a matrimonio, ut dicam poſtea. At ſi ſenſus ſit, ſi conſtiterit facta ſufficienti diligentia juxta ſacram Scripturam, & Canonicas ſanctiones, hoc matrimonium Deo placere ſecundum ea, quæ exterius judicari poſſunt, conditionale eſt, & ſuſpenditur, & donec conſtet, ut dicebat Thomas Sanchez *loc. cit.*

8 Secundo colligo quid dicendum ſit de ea conditione, *ſi Eccleſiæ placuerit*. Thomas Sanchez *diſp.* 1. *cit. n.* 12. exiſtimat ſemper efficere ſenſum conditionalem. At ego exiſtimo de hac conditione eodem modo loquendum, atque de præcedenti, *ſi Deus voluerit*. Poteſt enim ſignificari & generalis Eccleſiæ approbatio, & ſpecialis. Si generalis, quia probantur omnia matrimonia legitime contracta, non ſuſpendit: ſi ſpecialis, ſuſpendit, requirit enim expreſſam Eccleſiæ inveſtigationem, & approbationem.

9 Tertio colligo, quid dicendum de illa conditione, *ſi potero*, hæc enim generalis eſt, & ſemper ſubeſſe intelligitur, argumento textus *in l. nepos Proculo*, & quæ *ibi* notat Gothofredus, *de verb. ſignif.* Quo pertinet elegans locus apud Senecam *lib. 4. de benef. cap. 35. & 39. Deſtituere, inquit, levitas non erit, ſi aliquid intervenit novi. Quid miraris, cum conditio promittentis mutata ſit, mutatam eſſe conſilium? Eadem mihi omnia præſta, & idem ſum. Vadimonium promittimus, tamen deſeritur, non in omnes datur actio, deſerentem vis major excuſat. Omnia debent eſſe eadem, quæ fuerunt cum promitterem, ut promittentis fidem teneat.* Hæc Seneca.

10 Quarto colligo illa etiam non ſuſpendere matrimonium, *ſi conſanguinea non es, ſi nullum ſubeſt impedimentum*, ſive exprimatur, ſive non; niſi, contrahens dicat *ſi non fueris inventa conſanguinea*, nam tunc ſuſpendi vult contractum uſque ad inveſtigationem Eccleſiæ, & conditionalis erit, ut notat Thomas Sanchez *diſp.* 1. *cit. n.* 13. qui addit *n.* 14. expreſſionem illam, *ſi non es conſanguinea* efficere, ut ſi conſanguinea ſit, non incidat in excommunicationem latam *in Clementina unica, de conſanguinitate*, quia effectum Eccleſia punire non poteſt, cum contrarius affectus oſtendatur, etiamſi contrahant ſcientes ſe eſſe conſanguineos, quod & mihi placet.

CAPUT III.

De conditionibus impoſſibilibus.

SUMMARIUM.

1 *Proponitur quæſtio.*
2 *Ex natura rei ſub conditione impoſſibili vitiari contractum.*
3 *In matrimonio, & ultimis voluntatibus non vitiari, ſed repelli.*
4 *Quare eſt diverſa juris diſpoſitio.*
5 *Quorundam ratio rejicitur, ibid. & 6.*
7 *Vera ratio, ex Duareno.*
8 *Prima ampliatio ejus doctrinæ.*
9 *Non placet, remiſſive.*
10 *Secunda ampliatio.*
11 *Tertia ampliatio.*
12 *Contra hanc ampliationem duæ objectiones proponuntur & diluuntur, & 12.*
14 *Prima limitatio communis doctrinæ.*
15 *Explicatur.*
16 *Objectio ſolvitur.*
17 *Secunda limitatio.*
18 *Tertia limitatio, ultima, ibid.*

Diſimus de conditionibus generalibus, quæ licet conditiones videantur, non habentur pro conditionibus, neque vim conditionis habent, oportet jam agamus de conditionibus, quæ a voluntate contrahentis proveniunt. Et in his quædam ſunt, quæ non habentur pro conditionibus, quia pro non adjectis judicantur, quales ſunt impoſſibiles, turpes, & deriſoriæ. De ſingulis agendum ſuo ordine, & in hoc cap. de impoſſibilibus. 1

In qua quidem re certo jure utimur, imprimis, ſi attendamus tantum jus naturale, tam contractus matrimonii, quam quivis alius, aut diſpoſitio, vel teſtamentum celebrari poſſunt ſub conditione impoſſibili ex natura rei, & ea non adimpleta non habebit vim contractus, aut diſpoſitio, ſive ultima voluntas. Ita docent Doctores communiter, quos *infra* citabimus, & Molina *tom. 1. de juſtitia, tract.* 2. *diſp. 206. concl.* 1. Rebellus *d. lib. 2. qu. 10. ſect. 4. in principio*. Aperta ratio eſt. Quoniam quæcunque diſpoſitio, qua quis gratuito vel onerose quidpiam confert, ut vim habeat, ſtando in ſolo jure naturali, dependet e libera voluntate ita diſponentis. Ergo ſi diſponit ſub conditione, quam impoſſibilem cognoſcit, neque vult ut aliter diſpoſitio vim habeat, niſi dependenter ab exiſtentia talis conditionis, non aliter vim habebit contractus aut diſpoſitio, quam impleta ea conditione. Quod idem certum eſt de quacunque alia conditione, & eodem modo probandum. Unde communis illa regula, *conditio impoſſibilis non vitiat diſpoſitionem aut matrimonium, aut habetur pro non adjecta*, non eſt vera ſtando in ſolo jure naturali; ſed tantum inſpecto jure poſitivo: neque ad alios caſus extendenda, quam ad eos, in quibus ea diſpoſitio aut definitio juris reperitur. Quare ſi apponit quis conditionem impoſſibilem, explicans ſe nolle aliter contrahere, vel diſponere; vel, etiamſi non explicet, ejus tamen conſenſus ab ea conditione dependet, nullus eſt omnino contractus, ſive diſpoſitio, quæcunque illa ſit. 2

Deinde dico Jure Canonico conſtitutum eſſe, ut matrimonio conditiones impoſſibiles & turpes habeantur pro non adjectis, *c. fin. de condit. appoſitis*, ibi: *Aliæ conditiones appoſitæ in matrimonio, ſi turpes, & impoſſibiles fuerint, propter favorem ejus debent pro non adjectis haberi.* At jure civili etiam diſpoſitum eſt, ut conditiones impoſſibiles habeantur pro non adjectis, tantum in teſtamentis, favore ultimæ voluntatis in legatis quidem & fideicommiſſis ſine exceptione ulla *l. 3. & l. 6. D. de condit. & dem. l. 1. de cond. inſt. §. impoſſibilis, Inſt. de hæredis inſtit. & l. ab omnibus* 104. *§. 1. D. de leg.* 1. In inſtitutione autem hæredis non eſt univerſaliter definitum haberi pro non adjectis. Nam in inſtitutione filii, qui in poteſtate eſt, conditio, quæ in ejus poteſtate non eſt, etiam ſi impoſſibilis ſit, non reputatur pro non adjecta, ſed diſpoſitionem vitiat, *l. filius 15. de condit. inſt.* de quo alias fortaſſe infra. Hoc autem caſu excepto, inſtitutio filii etiam ſub impoſſibili con- 3

li con-

ſi conditione valet, *l. 1. de conditionibus inſtit.* in quam videndus Gothofredus in explicatione illius verbi, *vel alio modo*, & *l. 4. eodem in fine*, & *l. 6. §. 5. de hæred. inſtit.* & *l. 20. de condit.* & *l. 3. de ſtatu lib. in princip.* Exempla autem impoſſibilis conditionis late proponit Duaren. *de condit. inſtit. cap. 4. col. 1.* collecta ex legibus citatis. In omnibus autem aliis contractibus juri civili conditio impoſſibilis vitiat, nec repellitur, & ex conſequenti nullum habebit effectum ejuſmodi contractus ſub ea conditione impoſſibili celebratus, *l. non ſolum, D. de oblig.* & *actionib.* & *§. ſi impoſſibilis, Inſtit. de inutilibus ſtipulat. Si impoſſibilis conditio ſtipulationi adjicitur, nihil valet ſtipulatio.*

4 Sed quare in his rebus tam diverſa juris diſpoſitio ſit, inquirendum eſt. Et quod ad matrimonium attinet, non longa indagatione opus eſt. *Propter favorem matrimonii*, inquit Pontifex *in d. cap. fin.* cujus cauſa favorabilis eſt, & ita in dubio favetur matrimonio, ut explicabo *cap. ſequenti*. At quare jus civile diverſam ſequatur viam in teſtamentis & contractibus, varie Doctores explicant. Sarmiento *lib. 2. ſelect. interpret. c. 3. 15.* inquit, quia in contractibus conditio pro cauſa eſt, unde ſi rejiceretur conditio, contractus cauſa carere videretur. Sed non recte. Conditionem enim a cauſa differre notum eſt, quare non ſemper conditio in contractu poneretur pro cauſa contractus.

5 Secundo aliam rationem acute ſatis aſſignat Donellus, *lib. 6. commeat. cap. 18.* inquit enim id ipſum exigere voluntatem defuncti, ut inſtitutio valeat. Nam ſi verba diſpoſitionis ſpectemus, duæ inducuntur contrariæ conjecturæ voluntatis, una quaſi voluerit conditionem expectari: altera, quaſi voluerit hæreditatem vel legatum deberi. Ex his autem duabus voluntatibus, quæ contrariæ videntur, id ſequi debemus, quod credibile eſt, eum cogitaſſe, *l. 24. D. de rebus dubiis*, id eſt, quod benignius eſt *l. 10. §. ult. eodem* & *l. 12. de re ind.* Benignius autem eſt, ut potius ſervetur, quam intercidat diſpoſitio teſtantis *l. 6. in principio, D. ad Trebell.* In contractibus autem, cum eædem duæ contrariæ inducantur conjecturæ, aliam contrariam rationem ſequimur; quia in oneribus quemque quam minime fieri poteſt, onerari, neque obligari velle ſe ultra quam verba efficiunt probabile eſt, *l. 25. de probat.* Teſtamentum autem non ad onus, ſed ad liberalitatem & munificentiam ſpectat. Beneficæ autem voluntati conveniens eſt, ut late & prolixe eam interpretemur, quo detur aliquid, non ut nihil, quatenus quidem res in ambigua, & obſcura oratione patitur. Sed hæc Donelli ratio quamvis acuta ſit, non omnino probatur, quia ſæpe inſtitutus hæres gravari ſolet, unde non ſemper teſtamentum ad meram liberalitatem pertinet. Adde quod *in d. l. 3.* dicitur *obtinuit*, quo indicatur potius hanc partem obtinuiſſe re diſputata inter DD.

6 Tertio dicunt alii tolerari lubricum & incertum unius hominis in teſtamento animum, in contractibus vero non, quia eſt plurium conſenſus, *d. l. non ſolum 31. D. de obligationibus* & *actionibus*. Sic Antonius Pichardus *loco citato*. Sed hæc ratio non eſt ſolida, quia etiam conditio impoſſibilis habetur pro non adjecta in teſtamento coram pluribus nuncupato, aut duorum in unis tabulis, cum tamen tunc ſit conſenſus plurium.

7 Quare magis placet, quod Duaranus docet ad *tit. de conditionibus inſtit. cap. 4.* quia in contractibus imputari poteſt contrahentibus, ſi quid parum expreſſum ſit vel ambiguum; in teſtamento autem nulla culpa eſt inſtituti; aut legatarii, quod non curaverit verba apertius conſcribi. Quare favore ultimæ voluntatis id conſtitutum eſſe dixit Shneidevvinus *d. §. ſi impoſſibilis, Inſtit. de inutilibus ſtipulat.* & ad tollendas lites, quoniam mortuo teſtatore non remanet interpres voluntas ipſius. Id quod jus poſitivum optime potuit ſtatuere; reſpublica enim & Princeps multum poſſunt circa diſpoſitionem pecuniarum, & ſimilium bonorum, juſtaque de cauſa poteſt dominium unius transferre in alium ut in jure præſcriptionis; itaque potuit decernere, ut per ultimam voluntatem, per quam jure naturali dominium non tranſiret in alium, transferatur jure poſitivo, ac ſi ea conditio appoſita non eſſet.

8 Hanc communem doctrinam ampliabis 1. ut intelligatur, ſive ea conditio impoſſibilis apponatur de futuro, ſive de præſenti, ſive de præterito. Si enim loquamur ſecundum jus naturæ, judicandum eſt juxta dicta, ſcilicet, ex animo contrahentis tantum pendere; ſi vero loquamur juxta diſpoſitionem juris; exiſtimant nonnulli intelligendam eſſe quovis modo apponatur conditio impoſſibilis, ſive de præſenti, aut præterito. Sic Durandus *in 4. diſt. 28. qu. 2. n. 5.* Adrianus *q. 3. de matrimonio, dub. 11.* Covarr. *2. p. cap. 3. §. 2. n. 2.* Gregor. Lopez *l. 6. verb. monte de oro, ad fin. tit. 4. p. 4.* Sanchez *lib. 5. cit. diſp. 4. n. 3.* citatis aliis. Probat autem ex eo Thomas Sanchez, quia ab ultima voluntate rejiciuntur conditiones impoſſibiles de præſenti, ut probat textus *in l. ſi Mævia 45. de hæred. inſtit.* ubi ea conditio, *ſi filia teſtatoris vivit*, de præſenti tempore, ut ait gloſſa, in caſu quo teſtator nunquam habuerit filiam, rejicitur tanquam impoſſibilis. Ergo etiam a matrimonio. Sed hoc non eſt firmum fundamentum. Nam totum hoc pendet ex ſolius juris humani diſpoſitione. Spectato enim jure naturæ eadem ratio eſt ſive conditio apponatur de præſenti, præterito, aut futuro. Potuit ergo aliter diſponi in matrimonio, aliter in ultimis voluntatibus. Quare cum circa matrimonium non ſit alia diſpoſitio, quam *in dicto cap. fin. de condit. appoſitis*, ex eo tantum inveſtigandum eſt, an ejus capitis diſpoſitio omnes eas impoſſibiles conditiones comprehendat. Videtur autem Pontifex omnes illas comprehendere. Quia ſpectato tantum jure naturæ non poteſt alia diſpoſitio eſſe de conditione impoſſibili per naturam, & de conditione contraria ſubſtantiæ matrimonii, ſolumque ea diverſitas oriri poteſt ex diverſa diſpoſitione juris. At jus canonicum a matrimonio non rejicit ullam conditionem contrariam ſubſtantiæ matrimonii, ſive addatur de præſenti, de ſive futuro. Ergo a contrario rejicit a matrimonio quamcumque conditionem impoſſibilem: alias non plene, neque vere duas conditiones ab alia diſcriminaſſet, ſi in aliquibus caſibus conditio impoſſibilis haberetur jure canonico pro adjecta non ſecus atque conditio contraria ſubſtantiæ matrimonii.

Sed adverſus hanc ampliationem ſenſit Petrus Ledeſma *de matrimonio, q. 47. art. 5. dub. 5. §. hoc poſito fundamento*, & merito quidem, quamvis ejus fundamentum non mihi placet, magis autem probatur, quod adducit Rebellus *d. l. 2. quæſt. 10. ſect. 4. in fine*, & deducitur ex his, quæ dicam capite ſequenti, cum explicavero ſenſum Pontificis *in d. cap. fin. de condit. appoſitis*. 8

Secundo amplia ad conditiones jure impoſſibiles, & quæ ſunt contra bonos mores, hoc eſt, turpes, de quibus dicam infra ſuo loco: 9

Tertio amplia ad conditionem impoſſibilem exiſtimatam ut poſſibilem, in quo caſu, ſi teſtator vel contrahens exiſtimavit poſſibilem conditionem, quæ impoſſibilis erat, non firmari contractum vel diſpoſitionem exiſtimavit Donellus *lib. 8. cap. 32. §. hæc tamen in re*, & in matrimonio idem exiſtimavit Thomas Sanchez *lib. 5. diſp. 3. n. 8.* & Emanuel Coſta *Repet. in cap. ſi pater, de teſtam. num. 8.* multis citatis. Alii vero dixerunt non vitiare contractum, ſed haberi pro non adjectis, ac ſi cognoviſſet eſſe impoſſibiles. Sic Gabriel Vaſquez *opuſc. de reſtit. cap. 7. dub. 10.* Mihi tamen videtur ſub diſtinctione loquendum, juxta quam iſtæ ſententiæ facile componentur. Aut certo conſtat contrahentes vel teſtatorem eam exiſtimaſſe poſſibilem, aut dubia eſt teſtatoris mens. Si primum, vitiatur contractus, non ex eo quod habeatur conditio pro poſſibili, ſed quia, quando conſtat de mente contrahentis, & illum voluiſſe niti conditione, quæcunque illa ſit, illud ſequendum eſt, ut dixi ſupra iſto capite. Si autem dubia mens fuerit, habetur pro non adjecta juxta juris communis diſpoſitionem; in dubio enim præſumitur pro teſtamentis, & matrimoniis. 10

Sed contra ſententiam iſtam objicit Thomas Sanchez 1. textum *in l. ſervo manumiſſo 58. D. de condict. indebiti*, quo textu promovetur Donellus, ubi teſtator ſervo libertatem reliquit, & fideicommiſſum ſub conditione, ſi ad libertatem ex teſtamento pervenerit: is pecuniam accepit ex cauſa fideicommiſſi, poſtea pronuntiatur ingenuus, reſpondet Papinianus indebiti fideicommiſſi repetitionem eſſe, non alia certe ratione, niſi quia ea impoſſibilis conditio, juxta quam ingenuus ex teſtamento libertatem accipere non poterat, exiſtimata eſt poſſibilis. Ad cujus textus difficultatem Doctores varie reſpondent, ut videri poteſt apud Oſualdum *d. cap. 32. lit. D.* Duarenus *de condit. inſtit. cap. 4.* & Julius Pacius *4. centur. q. 19.* dicunt defeciſſe conditionem, ſi ad libertatem ex teſtamento pervenerit. Quia per ſententiam falſo ingenuus declaratus eſt, cum ſervus eſſet, ut indicat illud ſervo manumiſſo. Quare ideo fideicommiſſum defeciſſe cenſendum eſt, quia defecit conditio. Vel dici etiam poteſt fuiſſe errorem in ſtatu perſonæ, & ideo vitiatam eſſe diſpoſitionem ratione erroris.

Secundo objicit Thomas Sanchez, quia *in d. c. fin.* eodem modo loquitur Pontifex de conditione turpi, & impoſſibili; ſed turpis reputata honeſta non rejicitur. Ergo neque impoſſibilis. Sed dicendum eodem modo, & ſub eadem diſtinctione loquendum de conditione tur- 11

ne turpi & inhoneſta, ſi enim certo conſtet judicaſſe illam honeſtam, certum eſt non conceſiſſe, niſi ſub ea conditione: at ſi dubia ſit mens, judicandum erit juxta juris diſpoſitionem *in d. cap.* Itaque ſic cenſendum erit, ſive prudentes, ſive imprudenter reputaverint, aut ſibi perſuaſerint, conditionem illam eſſe poſſibilem.

14 Sed hanc communem doctrinam limitatis, 1. ut non habeat locum in conditionibus impoſſibilibus de facto. Diſſenſio enim eſt an conditio de facto impoſſibilis vitiet matrimonium, vel ultimam diſpoſitionem; an vero habeatur pro non adjecta? Nonnulli ſentiunt haberi pro non adjectis, ſicut impoſſibiles per naturam. Sic nonnulli, quos refert Thomas Sanchez *lib. 5. diſp. 4. n. 13.* quia impoſſibile eſt homini privato montem aureum dare, vel ingentem pecuniæ ſummam. Alii diſtinguunt, ſi res ſit impoſſibilis uni, at vero comparatione multorum poſſibilis, ſed difficilis: ſi tamen ſit etiam reſpectu aliorum impoſſibilis de facto, dicunt haberi pro non adjecta, ſicut illam, quæ eſt impoſſibilis per naturam. Sic Gregorius Lopez *in gloſ. ad l. 6. t. 4. partita 4. verbo monte*, ſequitur Thomas Sanchez *d. diſp. 4. n. 14.* Nituntur *in eadem l.* Alphonſi Regis, qui montis aurei exemplo utitur, & poſtea *l. 4. tit. 4. p. 6.* vocat impoſſibilem de facto.

15 Hæc tamen mihi non probantur. Quare retinendum cenſeo, quod Juſtinianus ait *in d. §. ſi impoſſibilis*, eam tantum impoſſibilem conditionem rejici, cui natura impedimento eſt. Et de ultimis voluntatibus ſic cenſet Molina *de primog. Hiſpan. lib. 2. cap. 12. n. 37.* eamque communem ſcribentium eſſe docet, & Donellus *lib. 8. cap. 32. §. impoſſibilem conditionem*, Oſualdus *ibidem*. Julius Pacius *cent. 4. qu. 13.* & alii. In matrimoniis autem idem ſenſit Covarru. 2. *part. 3. §. 2.* & alii. Et quod attinet ad teſtamenta, & ultimas voluntates probatur *ex d. §. ſi impoſſibilis*, ubi clare dicitur, *cui natura impedimento eſt*. Facit etiam textus *in l. 4. §. 1. D. ſtatu lib.* ubi illa conditio, *ſi millies dederis*, quæ ingens ſumma eſt, ut obſervat Cujacius *lib. 11. obſervat. cap. 39.* inutilem reddit libertatem relictam. Facit etiam, quod *ibi* dicitur, *pene impoſſibilis*, hoc eſt, valde difficilis. Difficultas autem præſtationis non impedit obligationem *l. continuus*, *§. illud. D. de verb. obligat.* Neque placet ea diſtinctio, qua utuntur Gregor. Lop. & Thomas Sanchez, Quia alias nulla erit conditio impoſſibilis de facto, cum quidvis multis hominibus convenientibus fieri poſſet, licet difficulter. Facit denique Alphonſus Rex *in l. 4. tit. 4. partita 6.* ubi apertiſſime dicit, conditionem hanc, *ſi dederis mihi montem aureum* inſtitutionem vitiare. Quod vero attinet ad matrimonium ea ratione probatur, quia diſpoſitio canonica concepta eſt ad ſimilitudinem diſpoſitionis civilis, Ergo eodem modo eſt intelligenda. Quare cum textus *in d. cap. fin.* dicit conditiones impoſſibiles haberi pro non adjectis, intelligendum eſt de impoſſibilibus per naturam, nam impoſſibiles de facto non ſunt impoſſibiles, ſed difficiles, ut probatum eſt. Ex quibus conſtat eodem modo loquendum de ea conditione, *contraho tecum, ſi tollatur impedimentum conſanguinitatis univerſo* eſt enim impoſſibile tantum de facto. Item de illa conditione, *ſi imperium dederis*, cum poſſit ab alio dari, licet difficile ſit; in quibus, ſi attendas, Thomas Sanchez non loquitur conſequenter.

16 Sed his obſtare videtur textus *in l. ſi quis ita inſtitutus ſit 6. de condit. inſtit.* ubi ſi quis inſtitutus ſit, ſi ſepulchrum in triduo proximo mortis ejus feciſſet, rejicitur pro non adjecta, cum tamen ea impoſſibilitas facti ſit. Reſpondetur judicari conditionem impoſſibilem per naturam, quia impoſſibilis eſt comparatione hominis ſimpliciter, quamvis ab Angelo, vel Dæmone fieri poſſet. Unde Alphonſum Regem *in d. l. 6. tit. 4. partita 4.* qua inducuntur Gregorius Lopez & Thomas Sanchez, intelliges de monte aut eo naturali, non artificiali: *in l.* autem *4. tit. part. 6.* de monte artificiali, quem dixit impoſſibilem de facto, cum ibi loquatur de eo, quod per chimicam artem fieri poteſt.

17 Secundo limitatur ut locum non habeat in conditionibus impoſſibilibus perplexitatis, ut conſtat ex *l. ſi Titius 16. D. de condit. inſtit.* ubi, *ſi Titius hæres erit, Sejus hæres eſto, & ſi Sejus hæres erit, Titius hæres eſto*, judicatur conditio impoſſibilis, & nihilominus inſtitutionem valere. Unde communiter Doctores docent a tradita communi doctrina excipiendam eſſe impoſſibilitatem perplexitatis, ut loquitur Schneidewinus, *§. impoſſibilis*, *Inſtit. de hæredib. inſtit.* hæc enim non vitiat, neque cenſetur inter impoſſibiles. Sic contingit in ſpecie illius textus. Ut enim inquit Duarenus *de condit. inſtit. c. 4.* duæ ſunt conditiones poſſibiles, quarum conjunctio reddit eventum impoſſibilem cum ſibi invicem ſint impedimento, cum enim par ſit utriuſque ratio, non conſtat, quæ earum tolli debeat. Sic etiam ſentit Julius Pacius *centur. 4. quæſt. 13. & centur. 7. qu. 98.* Aliud etiam exemplum de impoſſibilitate perplexitatis, vide apud Duaren. *in d. cap. 4. col. 2. de ſociis & hæredibus.*

18 Tertio limitatur etiam ut non habeat locum in conditionibus impoſſibilibus ex accidenti, aut lapſu temporis, idque probat textus *in l. cum tale 72. D. de conditionibus, & demonſtrationibus*. Ubi teſtator ſic diſponens, *Stichus, ſi ſolverit quod Titio debet, liber eſto*; poſt teſtamentum factum ſolvit teſtator: unde impoſſibile redditum eſt, ut Stichus ſolveret, & tamen inutilis ea libertas eſt. Reſpondet Gothofredus cum Accurſio libertatem datam valere favore libertatis. Sed neſcio unde colligat, nam verba §. aperta docent ita damum valere libertatem, ſi nihil ſit debitum, neque aliud ſtatui poteſt, ex mente probabili, & conjectura teſtantis. Nam ſi nihil debitum fuit teſtamenti tempore, falſa conditio fuit, & impoſſibilis, ut in principio §. dicitur, æquipollent enim conditio falſa & impoſſibilis, & ita habetur pro non adjecta, quia non creditur ludendo aliquid poſuiſſe. Sin vero debita fuit pecunia, & ipſe teſtator fecit ne conditio a legatario impleri poſſet, eo facto ſatis demonſtrat ſe a priori voluntate recedere, & legatum adimere. Quare recte Papinianus ibi, defeciſſe conditionem dicit. Unde licet vivo teſtatore ſolvi non potuerit, quia eo mortuo paretur conditioni *l. 2. de condit. & demonſtrat.* & mortuo jam non potuerit pareri, cum teſtator in vita ſolverit: at quia ſolvi potuit natura ſua, ideo non impoſſibilis conditio cenſetur, ſed defectus conditionis poſitæ in legato. Atque in favorem etiam hujus ſententiæ poſſet textus *in d. l. ſervo manumiſſo, D. de conditione indeb.* Hanc ſententiam docet citatis multis Thomas Sanchez *d. lib. 5. diſput. 4. n. 16.* Denique in filii non emancipati inſtitutione limitant Donellus *d. libr. 6.* & Duaren. *de condit. inſtitut. cap. 4.* qui de ea limitatione videndi ſunt.

CAPUT IV.

Quo pacto intelligenda ſit prædicta diſpoſitio.

SUMMARIUM.

1 *Difficilis diſpoſitio Pontificis in cap. fin. de condit. appoſ.*
2 *Quoad forum animæ attendi intentionem contrahentis.*
3 *In teſtamentis non habere locum in foro animæ quorundam opinio eſt.*
4 *Rejicitur.*
5 *Idem etiam dicendum in foro animæ in teſtamentis vera ſententia.*
6 *Quibus modis poſſit adjici conditio impoſſibilis matrimonio.*
7 *Prima ratio explicandi diſpoſitionem Pontificis in cap. fin. de cond. appoſ. proponitur.*
8 *Rejicitur.*
9 *Secunda interpretatio probatur.*
10 *Deciſionem Pontificis in d. cap. non eſſe novam.*
11 *Quo ſenſu Pontifex accipiat nomen conditionis in d. cap. cum agit de conditionibus contra ſubſtantiam.*
12 *Nomine conditionis impoſſibilis non intelligi impoſſibilem de præſenti, aut præterito.*

1 JAM capite præcedenti propoſuimus Juris Civilis & Canonici diſpoſitionem circa conditiones impoſſibiles, & de quibus conditionibus impoſſibilibus ſermo ſit: nunc explicandum eſt, quomodo intelligenda ſit prædicta diſpoſitio Juris Canonici *in d. cap. fin.* quæ valde difficilis explicatu eſt, ita ut Durandus *in 4. diſt. 29. q. 4.* dicat ſe relinquere Doctoribus rem iſtam explicandam, & Paludanus *eadem diſt. q. 2. art. 5. concluſione 5.* dicat illud Gregorii IX. decretum ſatis eſſe mirabile, & Sotus *in eadem diſtinctione q. 2. art. 2.* fateatur nihil ſe de hac re certo compertum vidiſſe, aut legiſſe, & Covarru. *part. 2. cap. 3. §. 2. num. 9.* dicat ſibi videri mirabile, cur matrimonium contractum ſub conditione impoſſibili valeat, & ſenſum illius capitis eſſe mire reconditum. Et quamvis variæ ejus capitis interpretationes a Doctoribus aſſignentur, quas omnes referunt & refellunt Thomas Sanchez *libr. 5. diſp. 5.*

diſp. 5. *per totam*, & Rebellus *d. lib.* 2. *qu.* 10. *ſect.* 4. *ea n.* 25. Ego ramen duas tantum præcipuas referam, & quid mihi de illis videatur exponam.

2 Sed prius tamen ſupponenda nonnulla ſunt. In primis obſervandum eſt, ut dicebamus *cap. præcedenti*, in hac contrahendi forma ſub conditione, quod ad forum animæ ſpectat maxime attendi debere intentionem & animum contrahentium, a quo pendet, quique etiam volunt illum contractum ex ea conditione pendere. Quare ſi reipſa conſenſus contrahentium dependens fuit a conditione impoſſibili, vel turpis, ita ut nollet alias contrahere, contractus eſt in foro animæ nullus, & idem judicandum eſſet in foro externo, ſi conſtaret. De matrimonio quidem ſic docet citatis aliis Thomas Sanchez *lib.* 5. *diſpat.* 1. *num.* 4. Joannes Medina *cap. de reſt. quæſt.* 23. Gabriel Vaſquez *opuſc. de reſtit. c.* 7. *dub.* 10. Leonardus Leſſius *lib.* 2. *de virtutibus*, *cap.* 18. *dub.* 15. *num.* 122. *circa verſic. prædicta notandum*. Cujus rationem non aſſignant Doctores: ſed quod ad matrimonium attinet, facilis eſt & aperta. quia matrimonium ſine vero conſenſu eſſe non poteſt. Quare ſi certo conſtaret, ideo adhibitam conditionem impoſſibilem, ne effectum ſortiretur, cum Eccleſia in eo conſenſum ſupplere non poſſit, non poteſt validum judicari.

3 At vero, quod attinet ad teſtamenta & legata, in quibus iidem Doctores idem dicendum cenſent in foro animæ, ſi certo conſtaret de voluntate teſtatoris, non omnes eodem modo procedunt in aſſignanda ratione. Nam in teſtamentis Thomas Sanchez *lib.* 1. *de matrimon. diſp.* 33. *n.* 2. exiſtimat non eſſe idem dicendum in foro animæ in teſtamentis, quia ſibi perſuaſit leges civiles repellentes conditiones impoſſibiles vel turpes ab ultimis voluntatibus, non niti in præſumptione, ſed potius id ſtatuere contra expreſſam teſtatoris voluntatem. At Gabriel Vaſquez *loc. cit.* cenſet idem etiam eſſe dicendum in teſtamentis, ſcilicet, ſi conſtaret certo de animo teſtatoris non poſſe reperi in conſcientia. Hujus hanc vult eſſe rationem. Quia quamvis lex humana contractus alias validos poſſit efficere, ex defectu ſolemnitatis, vel alia ratione irritos, quia reddit perſonas inhabiles ad contrahendum, & ita licet vere conſentiant, nihil operatur conſenſus: tamen non poteſt lex humana ſupplere conſenſum in contrahentibus, & contractum nullum ex defectu conſenſus, quia erat ſub conditione, repellendo conditionem, ratum efficere. Quia eſt eſſentiale jure naturæ contractui cuicunque conſenſum abſolutum contrahentium adeſſe, quod lex humana variare non poteſt. Cum ergo aliunde ſuppleri non poſſit conſenſus, nullus manebit contractus jure naturæ. Quamvis enim in præſcriptione bonorum lex ob publicum bonum, contra conſenſum domini elicitum, non tamen debitum auferat bona, quia ob publicum bonum ita expedit, & quiſquis in hoc conſentire deberet: tamen in contractibus, ſi maneat in ratione contractus, non poteſt ſuppleri voluntas contrahentium vel dominorum, quin eſt eſſentialis. Cum ergo leges tollendo conditionem non velint extrahere a natura contractus, nolunt, nec poſſunt ſupplere conſenſum: ſed præſumunt illum auferendo conditiones, & denegando repetitionem in externo foro. Quare ſi voluntas vere fuit conditionata ſub conditione aliqua impoſſibili, vel turpi, vel alia, non debet, nec poteſt forum exterius reputare eam conditionem non adjectam, ſi de animo contrahentium aut diſponentium aliaa conſtet.

4 Sed quamvis hujus auctoris ſententia placeat, ut dicam ſtatim, ejus tamen rationes mihi non omnino probantur. Et in primis planum eſt ex jure civili, ut dixi *cap. præcedenti*, conditionem impoſſibilem in contractibus non reputari pro non adjecta, ſed infirmare contractum matrimonio excepto propter rationem dictam. Haberi autem pro non adjectis in teſtamentis, inſtitutione hæredis, legatis, & fideicommiſſis, ut dictum eſt. Deinde non placet, quod docet rempublicam non poſſe ſupplere conſenſum in his contractibus, & donationibus ex teſtamento, ut conſtat manifeſte ex his, quæ dixi *lib.* 2. *cap.* 15. de revocatione procuratoris. Eſt enim contractus quidam inter mandantem & mandatarium *Inſtit. de mandato*, *in principio*, & tamen revocata voluntate mandantis valet, quod a mandatario poſtea geſtum eſt, eo ignorante revocationem, non alia ratione, niſi quia ibi reſpublica ſupplere conſenſum voluit, & potuit. Quare in hujuſmodi dominiis transferendis diceretur lex operari, ſicut in præſcriptionis lege.

5 Ideo ergo exiſtimo ſtandum eſſe voluntati teſtatoris, quando de illa conſtat, quia leges id exprimunt, & quamvis potuerunt, noluerunt tamen ſupplere conſenſum. Attendi autem debere voluntatem teſtatoris non inſpectis verbis, conſtat ex *l. non aliter* 69. *de leg.* 3. Quando certa mens teſtatoris eſt, & dixi ſupra *lib.* 2. *cap.* 8. id quod etiam docuit Donellus *lib.* 6. *cap.* 18. & Cujacius ſæpe *in tom.* 4. Cui etiam favet, quod ait Ulpianus *in l. in conditionibus* 29. *D. de condit. & demonſtrat. In conditionibus primum locum voluntas defuncti obtinet, eaque regit conditiones*. Illa ergo attendenda eſt, & ſi certo conſtet, illam ſequemur, ſin minus, conjecturis agendum eſt, an conſenſus in ea conditione impoſſibili adhibita defuerit. Ex quo ratio Thomæ Sanchez manifeſte refellitur.

Sed præterea advertendum eſt conditiones iſtas turpes, vel impoſſibiles apponi poſſe contractui matrimonii, vel diſpoſitioni, uno ex tribus modis. Primo in modum conditionis ita ut revera ſuſpendant conſenſum ante eventum conditionis. Et hoc modo revera non tam eſt matrimonium conditionale, quam ſponſalia, cum adhuc non ſit verus conſenſus matrimonii, ut dicam infra *cap.* 13. & 14. Secundo apponi poſſunt in modum pacti, cujus ſervandi obligatio reſultet ex contracto matrimonio: & tunc revera conſenſus eſt de præſenti, volunt tamen manere obligationem in poſterum exequendi, quod illa conditione continetur. Tertio modo poſſunt apponi reſolutive, ita ut ſit quidam conſenſus de præſenti, velint tamen ita eſſe obligationem in poſterum adimplendi, id quod in illa conditione continetur, ut ſi adimpletum non fuerit, reſolvatur contractus, Atque hoc pacto omnis conditio adjecta matrimonio eſt contra ſubſtantiam illius & vitiat, nec repellitur, ut conſtat ex *d. cap. fin.* & explicabo poſtea *cap.* 9. Quare certum eſt, quod *in d. cap.* habetur de conditione impoſſibili, vel turpi, non habere locum, quando ejuſmodi conditiones impoſſibiles vel turpes ponuntur reſolutive. Solum ergo difficultas eſſe poteſt, an diſpoſitio Gregorii IX. *in d. cap.* intelligenda ſit de iſtis conditionibus, quando apponuntur in modum conditionis, aut in modum pacti, ita ut tunc repellantur a contractu, & habeantur pro non adjectis. 6

Prima ergo interpretatio prædicti capitis ex his duabus, quæ probabiliores videntur, dicit, diſpoſitionem dicti capitis intelligendam eſſe de his conditionibus appoſitis in modum conditionis, & in foro externo tantum, & non in omnibus caſibus, ſed concurrentibus tribus circumſtantiis. Prima eſt, quando aliunde conſtare non poteſt illam conditionem joco adjectam, neque illi conditioni inhærere voluiſſe, ut docent Covarruvias 2. *part. cap.* 3. §. 2. *n.* 6. Navarrus in *Manuali*, *cap.* 22. *n.* 66. Valentin *diſp.* 10. *generali*, *q.* 3. *punct.* 3. *verſic. ſed vera*, Henriquez Caniſius *in cap. fin. de condit.* Commune enim eſt, quando aliqua joco dicuntur, non præſumi conſenſum. Unde promiſſio jocoſe facta non obligat, *l.* 3. *in fine*, *D. de obligationibus, & action.* gloſſa *in l. dolo malo*, *D. de ſervo corrupto*, de quo Alciatus *lib.* 2. *Parergon. cap.* 12. Qui enim jocatur non vult id quod dicit, ſed aliud, quod non dicit: unde & in vulgus emanavit, verba honoris cauſa prolata, ut & jactatoria & adulatoria, ſive ad complacentiam dicta, non obligare, *cap. cum veniſſent*, *de inſtit.* & citatis aliis docet Thomas Sanchez *d. lib.* 5. *diſput.* 32. Secunda circumſtantia eſt, quando uterque contrahentium ſcit conditionem eſſe impoſſibilem, & jure ſtatutum eſſe, ut habeatur pro non adjecta. Hac enim cognitione ſtante, ſi volunt contrahere tali addita conditione, præſumantur joco illam adjicere, & velle, ut habeatur pro non adjecta, ſicut volunt jure ipſo conſtitui. Sic docet Joannes Medina *C. de reſtitutione*, *q.* 23. Covarruvias 2. *p. cap.* 3. §. 2. Adrianus *de ſponſal. dub.* 11. Gabriel Vaſquez *de reſtitut. cap.* 7. *dub.* 10. Leonardus Leſſius *d. l.* 2. *cap.* 18. *dub.* 15. Thomas Sanchez *diſp. citata*. Itaque ſi conſcius erat juris diſponentis, & nihilominus conditionem appoſuit, jure interpretamur eas conditiones pro non adjectis habuiſſe, niſi aliis clarioribus verbis ſuam mentem expoſuiſſet. Si autem eam juris diſpoſitionem ignorabat, non videtur explicare poſſe illius mentem, niſi juxta conditionem. Tertia etiam circumſtantia eſt, quando dubii ſunt contrahentes, an ſerio, vel joco conditionem appoſuerint, nam in dubio judicium fertur in favorem matrimonii *cap. fin. de ſententia & re jud.* Idque propter animæ periculum, ne videlicet ſeparati, aliiſque conjuncti in adulterio degant, ſi ex parte rei prior contractus forte fuit validus. Sic plerique ex citatis Doctoribus. 7

Hæc tamen interpretatio, quamvis probabilis ſit, & plurium Doctorum auctoritate munita, difficilis mihi videtur. Tum quia major pars contrahentium matrimonium ignorat eam conſtitutionem Gregorii IX. Tum etiam quia quamvis intelligerent, ſi ea intellecta conſtitu- 7

ſtitutione, & vero ejus ſenſu, apponerent conditionem impoſſibilem vel turpem, potius judicandum eſſet ab illis ſerio appoſitam conditionem, quam jocoſe, & nihil prorſus efficere voluiſſe, ut ſatis maniſeſtum videtur. Tum præterea, quia ſi ex ſufficientibus indiciis convincitur illos per jocum appoſuiſſe conditionem illam, parum refert, an ſcientiam vel ignorantiam habuerint ejus conſtitutionis. Aliis etiam rationibus impugnat eam interpretationem Rebellus *d. q. 10. ſect. 4. num. 26.*

9 Quare mihi magis placet ſecunda interpretatio, quam tradit idem Fernandus Rebellus *num. 27.* quæ docet in prædicto capite nomine conditionis impoſſibilis vel turpis intelligi a Pontifice eas conditiones adhibitas in rationem pacti, vel modi, & præſumere non appoſitas eſſe, ut conditiones, ſed modos & pacta, quæ in futurum oriantur. Cum enim, ſi duo contrahant matrimonium ſub conditione impoſſibili, vel turpi per verbum de præſenti nullo alio addito, ex quo de eorum mente judicari poſſit, merito dubitari queat, an voluerint contrahere ſub conditione proprie dicta, & ſuſpendente conſenſum, uſque ad eventum conditionis, an vero ſub modo, ita ut velint contractum matrimonii ſtatim validum eſſe per conſenſum abſolutum de præſenti, cum obligatione tamen præſtandi in poſterum rem ipſam, quæ ſub conditione continetur, merito Pontifex præſumit, cum videat conſenſum exprimi per verba de præſenti, adhibitas conditiones illas ut modos, & pacta, & non ut proprie conditiones. Eſt autem optima ratio præſumptionis ex eo deſumpta, ut optime aſſignat Greg. de Valentia *loco citat*, quia cum aliqua perſona contrahit, non ſolet id ipſum in unum & otioſe facere, ſed ut expectationi & deſiderio perſonæ ſatisfaciat: non autem ſatisfaceret, niſi ſaltem vellet conſenſum illum eſſe de præſenti, quamvis cum obligatione exinde orta adimplendi, quod in conditione expreſſum eſt. Atque ita admiſſo per Pontificem conſenſu de præſenti, quem præſumit, repellit obligationem inde ortam adimplendi aliquid impoſſibile, vel turpe, & vult haberi pro non adjectis.

10 Ex quo colligitur. Primo hanc conſtitutionem Pontificis *in d. cap.* non eſſe novam conſtitutionem, neque enim utitur verbo, *ſtatuimus*, aut, *decernimus*, ſed tantum inquit, *debere haberi pro non adjectis*. Quare id declarat Pontifex, quod ſecluſo omni jure poſitivo erat, ſemperque erit ſervandum. Nam oriri non poteſt obligatio ad impoſſibile, neque ad rem turpem, cum impoſſibilis, & turpis nulla ſit obligatio. Unde cum conſenſu abſoluto de præſenti poſito, eoque etiam conſtituto matrimonio, non poſſet oriri obligatio ad turpe vel impoſſibile, Pontifex, qui quando non aliud conſtat, præſumit ex modo contrahendi, conditiones impoſſibiles, & turpes poſitas eſſe tanquam modos, & pacta, declarat repelli debere a matrimonio, & habendas pro non adjectis.

11 Secundo colligo cum in eodem cap. Pontifex loquitur de conditionibus contra ſubſtantiam matrimonii, ſumpſiſſe conditionis nomen, ſive pro conditione vera, & propria, ſive pro modo, & pacto. Quia conditio contra ſubſtantiam matrimonii, quovis modo ſumatur, illud vitiat jure ipſo naturali, ut explicabo poſtea: & Pontifex non dixit, ut talis contractus careat effectu, ſed, *caret effectu*, ut indicaret ſe nihil quoad eam partem de novo ſtatuere, ſed tantum declarare, quid haberet rei natura. Unde expendi debet verbum illud, *contractus quantumcunque favorabilis*, quaſi diceret, non eſſe noſtræ poteſtatis, etiamſi velimus decernere, ut conditio contra ſubſtantiam matrimonii habeatur pro non adjecta: at vero in ſecunda parte capitis, cum docet conditiones impoſſibiles vel turpes, quæ non ſunt contra ſubſtantiam matrimonii, habendas pro non adjectis, dixit ſe id facere favore matrimonii, quia in illius favorem præſumit non appoſitas eſſe ut proprias conditiones, ſed ut modos & pacta, atque ideo repellendas, ne forte cum injuria Sacramenti ſeparet eos, qui ſub modo & non ſub conditione proprie dicta contrahere voluerunt. Quamvis ergo, quod attinet ad præſumendum adhibitas potius eſſe, ut modos, quam ut conditiones, favor verſetur matrimonii, attamen in eo quod ex conſenſu abſoluto de præſenti ſub modo turpi vel impoſſibili non oriatur obligatio, nullus verſatur favor matrimonii, ſed idem dicendum erat ſecluſo jure poſitivo. Atque hujus capitis deciſione ſic intellecta optime congruit diſpoſitio textus, *in cap. 1. eodem titulo, de condit.* quod alias difficile explicari poteſt.

12 Denique ex prædicta interpretatione colligitur id, quod ex *cap. præcedenti*, in hunc locum diſtulimus, nomine impoſſibilis conditionis non intelligi conditionem impoſſibilem de præſenti, aut præterito, ſed tantum impoſſibilem de futuro, quia ſola conditio impoſſibilis de futuro poteſt apponi in matrimonio, ut modus & pactum, non vero ea, quæ eſt impoſſibilis de præſenti, aut præterito, ut ſatis manifeſtum eſt.

CAPUT V.

Quæ ſit juris diſpoſitio de conditione turpi, & quomodo intelligenda.

SUMMARIUM.

Diſpoſitio juris naturalis & poſitivi circa conditiones turpes.
2 *Quomodo intelligenda.*
3 *Prima limitatio communis doctrinæ in teſtamentis. Cum inſtituitur filius non emancipatus ſub conditione, quæ non eſt in ejus poteſtate, ibid.*
4 *An ea limitatio extendatur ad filiam.*
5 *Secunda limitatio, quando in alienam voluntatem a parte confertur.*
6 *An ea limitatio extendatur ad legata.*
7 *Objicitur ex l. 43. de legat. 1.*
8 *Rejicitur Gothofredi interpretatio.*
9 *Cujacii interpretatio probatur, & explicatur magis.*
10 *Cur in ſtipulationibus conditio in arbitrium promittentis rejecta vitiet.*
11 *Tertia limitatio in conditionibus captatoriis.*

IMpoſſibilibus conditionibus per omnia affines ſunt aliæ, quæ etiam impoſſibiles cenſentur, non natura, ſed jure (nam id poſſumus quod jure poſſumus) *l. nepos Proculo 125. de verb. ſignificatione*, quæ turpes dicuntur, & ſunt illæ, quæ contra leges, aut quæ legis vim obtinent, aut contra bonos mores ſunt. Hujuſmodi autem conditiones turpes tam in contractu matrimonii, quam in teſtamentis habentur pro non adjectis, ex diſpoſitione juris. Nam de diſpoſitione juris naturalis idem dicendum, atque de impoſſibilibus dixi ſupra, *c. 3. & 4.* & de matrimonio ita conſtitutum eſt *in d. cap. fin. de condit. appoſitis*, & habetur etiam *in l. 6. t. 4. partita 4.* At in teſtamentis ſive hæredis inſtitutione, ſive legatis, ſive fideicommiſſis eas rejici conſtat ex *l. conditiones quæ, l. conditiones contra de condit. inſtit. & l. non dubitamus 20. de condit. & demonſtr.* Ut enim dicebamus, id tantum poſſumus, quod jure licet, & præclare ſcriptum eſt a Papiniano *in l. filii 15. D. de condit. inſtit. Quæ facta lædunt pietatem, exiſtimationem, verecundiam noſtram, & ut generaliter dicam bonos mores, ea nec facere nos poſſe credendum eſt.* Itaque ut recte Duarenus ad *tit. de cond. inſt. c. 4.* & Donellus *c. 32. cit.* interpretatione quadam juris pro impoſſibili habetur hæc conditio, quamvis revera non ſit impoſſibilis: ſiquidem non eſt impedimento natura, quominus exiſtat hæc conditio, eſt autem impedimento lex & boni mores. Etiam, ſicut favore matrimonii, & ultimæ voluntatis rejicitur conditio impoſſibilis per naturam, rejicitur etiam conditio impoſſibilis de jure, id eſt, turpis. Atque huc pertinet, quod eſt *in l. 1. D. de conditionibus inſtit.* ibi, *vel alio mendo*, (ſic enim legendum ex correctis Pandectis, ut notant Duarenus, Gothofredus & alii.) *mendum*, autem appellavit *vitium*, quaſi velit tam conditionem impoſſibilem, quam vitioſam repellendam eſſe, cum mendoſa ſit, bonis moribus, & legibus contraria. Exemplum etiam aliud turpis conditionis *in l. quidam in ſuo 27. D. de condit. inſtit. Titius hæres eſto, ſi reliquias meas in mare projecerit*; cui conditioni hæres non paruit. Contra bonos mores ea conditio eſt, cum humanum ſit cadavera mortuorum ſepelire: unde laudandum hæredem reſpondet I. C. & niſi probabilis ſuſpicio ſit, illum alienæ mentis fuiſſe, cum ea ſcripſit, valere inſtitutionem factam, quaſi ea conditio turpis habeatur pro non adjecta. Huc etiam pertinet quod dicitur, iniquas defunctorum voluntates improbandas, & rejiciendas eſſe, *l. ſervo alieno, de leg. 1. & l. Titio 70. §. Titio centum relicta, D. de condit. & demonſtr.* Ubi legatum relinquitur ſub conditione, *ne a monumento diſcedat*, turpis enim judicatur ea conditio & contra naturalem libertatem, de qua conditione dicam latius infra *lib. 12.* Atque huc etiam pertinet, quod ibi habetur de conditionibus deriſoriis, de quibus videndus eſt Donellus *pag. mihi 409. colum. 2.*

2 Sed circa hanc communis juris diſpoſitionem nonnulla advertenda ſunt, quæ ex dictis *cap. 3. & 4.* facile deducuntur. Primum eſt, hanc diſpoſitionem ita intelligendam in foro exteriori, niſi contrarium conſtiterit de

mente

mente teſtatoris, aut contrahentis matrimonium. Nam in eo caſu contractus, aut diſpoſitio non valent juxta dicta *cap. præced.* Secundum eſt, quando dubia fuerit mens, conjecturis inveſtigandam eſſe, & in dubio præſumendum eſſe appoſitam conditionem turpem tanquam modum & pactum, ut dixi *cap. præcedenti*, Tertium eſt hanc diſpoſitionem habere locum in conditione turpi, etiam ſi exiſtimetur honeſta juxta diſtinctionem traditam ſupra *cap. 3.* eadem enim eſt ratio. Quartum denique hanc conſtitutionem non eſſe intelligendam de conditione turpi de præſenti, aut præterito, tum quia, ut ſupra dictum eſt *cap. præcedenti*, conditio turpis de præſenti aut præterito non poteſt apponi, ut modus, aut pactum: tum etiam, quia per conditionem turpem de præterito, aut præſenti non naſcitur obligatio ad peccatum, neque occaſio peccati, ſed ſupponit jam præſens, aut præteritum peccatum. Quam etiam doctrinam citatis aliis docet Thomas Sanchez *diſp. 15. n. 5.*

3 At quamvis hæc diſpoſitio Juris Canonici in contractu matrimonii in conditione turpi nullam patiatur limitationem: attamen juris civilis diſpoſitio in teſtamentis aliquas patitur limitationes. Non enim omnes conditiones turpes habentur pro non adjectis, ſed nonnullæ vitiant diſpoſitionem. Prima itaque limitatio eſt, quia conditio turpis appoſita in inſtitutione filii non emancipati injuncta perſonæ vitiat inſtitutionem, neque habetur pro non adjecta, Filium enim, qui emancipatus non ſit, inſtitui non poſſe ſub conditione, niſi in ejus poteſtate conditio ſit non caſuali, non mixta, ſive ſit turpis, aut impoſſibilis certi juris eſt, & inſtitutum ſub conditione, quæ non ſit in ejus poteſtate, nihil prorſus valere, irritumque teſtamentum, *l. ultimu, in principio de condit. & demonſtrat. & l. filii 15. D. de conditionibus inſtit. l. ſi pater filium, C. de inſtit. & ſubſtitut.* ſub conditione nec teſtamentum quidem valet Jure Civili ex *l. Lucius Titius 82. D. de condit. & demonſtrat.* ibi, *ſi filium ſuum eſſe probaverit*. Et quamvis nonnulli dicant eam conditionem impoſſibilem eſſe, quia impoſſibilis probatio filiationis erat, maxime cum ageret de filio nato extra nuptias: ſed refelluntur tamen quia ſi horum ſententia vera eſſet, non vitiaret teſtamentum, ſed vitiaretur conditio, quia filius ſpurius non eſt in poteſtate patris. Quam melius Duarenus, & Gothofredus ibidem cum Menochio dicunt, ideo ea conditione vitiari, non quod illa impoſſibilis ſit, ſed quia non pendet ex poteſtate filii, cujus perſona adſcripta eſt in teſtamento. Idem conſtat ex *l. ſuus quoque 4. de hæredibus inſtit.* At in *d. l. ſi pater filium*, additur exceptio, *niſi in defectum ejus conditionis exhæredetur filius*, de qua conditione Duarenus *de condit. inſtitut. cap. 4.* Donellus *lib. 6. comment. cap. 22. & 19.* Sed reddere conatur Donellus rationem in *d. cap. 19.* cur cum in aliis aliorum hæredum inſtitutionibus conditio turpis, & impoſſibilis habeatur pro non ſcripta. *l. 3. D. de condition. & demonſtrat. & §. ſi impoſſibilis, Inſtit. de hæred. inſtit.* inſtitutio filii, qui adhuc in poteſtate patris eſt, ſi fiat ſub conditione, quæ non ſit in ejus poteſtate, non habeatur pro non ſcripta, ſed vitiet diſpoſitionem. Eam autem dicit eſſe rationem, quia jure cautum eſt, ne ſub ea conditione inſtituatur filius. Inſtitutio autem, ſicut & alii actus, qui ſunt contra legem, infirmi ſunt, *l. non dubium, C. de legibus*. Quare ex legis ſententia hæc filii inſtitutio facta non valet, quia contra legis præſcriptum eſt. Inſtitutio autem aliorum ſub conditione turpi aut impoſſibili non eſt contra legem, quæ non prohibet eas conditiones addere, licet adjectas infringat. Sed certe non aſſequor hujus rationis ſubtilitatem. Turpis enim conditio, quæ contra legem ſcripta eſt, legibus etiam prohibetur apponi in contractu, his videlicet, quibus ipſum factum prohibetur, prohibetur etiam in conditionem deduci, & nihilominus, ſi apponatur, habetur pro non adjecta. Quare alia ratio inveſtiganda erit.

4 Sed an hæc limitatio extendatur ad filiam diſſenſio eſt. Donellus *lib. 6. cap. 12. §. ſed meminerimus, & cap. 5. de conditione inſtitutioni adjecta*, ſentit filii nomine non intelligi hoc loco filiam. Movetur ex *l. ſi quis hæredem, C. de inſtitut. & ſubſtit. quæ ſub condit.* At Duarenus, *cap. 4. de conditionibus inſtit.* recte me judice demonſtrat in *d. l. ſi quis hæredem* non quæri, an ea filiæ inſtitutio utilis eſſet: ſed ſuppoſito eam utilem eſſe, vel quia emancipata, vel quia contraria conditione exhæredata; vel quia teſtamentum erat a matre quæ non habebat filiam in poteſtate, inquiritur an recte paruerit conditioni, *ſi nubeat, cui volebat teſtator, ſtatim ab illo diverteret*. Quare ego non video, cur filii nomine non intelligatur filia, maxime cum verbi proprietas patiatur. An etiam ad nepotes ea limitatio extendenda ſit, inquiritur. Docent non extendi, *l. 4. & ſequenti, de hæred. inſtit.* ſed de eo late Duarenus *loco cit.* quem vide, neque enim omnia, quæ ad jus civile pertinent, perſequi eſt animus.

5 Secunda limitatio communis doctrinæ eſt, quando conditio in alienam voluntatem confertur aperte, tunc enim inſtitutio hæredis nulla eſt, & vitiatur, *hæres eſto quem Titius volet, l. illa inſtitutio 32. de hæred. inſtitut. & l. ſi quis Sempronium 68. D. eodem*, Eſt autem ea conditio contra bonos mores, tum quia certum debet eſſe conſilium teſtatoris, *Inſtitut. qui hæredes inſtitui poſſunt*, hic autem non eſt certum. Tum etiam, quia teſtamentum eſt juſta noſtræ voluntatis ſententia, *l. 1. D. de teſtamentis*, non ergo relinquenda eſt alterius arbitrio. Tum etiam quia teſtamentorum uſus comparatus eſt, ut ſibi quiſque hæredem inſtituat, non alius. Dixi autem, *aperte confertur*, ſecus ſi tacite. Unde non eſt eadem ratio hujus diſpoſitionis, *Titius hæres eſto, ſi Sempronius aſcenderit Capitolium*, vel *ſi Titius voluerit*, quamvis non aſcendat, niſi volens. Diſtinxit Papinianus *in d. l. ſi quis Sempronium*. Aliud enim eſt conferri in factum, aliud in voluntatem alterius, Poteſt quidem velle aſcendere, & multis impediri, ne aſcendat: poteſt etiam aſcendere invitus, & coactus. Ergo qui in aſcenſum Sempronii rejicit conditionem, non rejicit in nudam voluntatem illius, quod jura prohibent, ne ex aliena voluntate omnino pendeat filii inſtitutio. Quod latius proſequitur Donellus *d. libr. 6. c. 19. §. ſed hoc ita eſt*, & Duarenus *d. cap. 4.*

6 Sed an hæc limitatio extendatur etiam ad legata, quæri poteſt, ita ut ſit inutile legatum, quod confertur in alienam, non in legatarii voluntatem, aut habeatur ea conditio pro non adjecta? Placet extendi, & vitiari, atque inutile eſſe legatum, ſicut hæredis inſtitutionem in *l. nonnunquam, D. de condit. & demonſtrat.* Sed quamvis in nudam voluntatem, neque alienam, ut in *d. l. nonnunquam*, neque hæredis, ut in *l. Sennius 43. §. 2.* ibi, *in hæredis non poteſt*, in arbitrium quaſi boni viri, quæ non eſt nuda voluntas poni poteſt, *l. 75. de l. 1. in principio, & l. 1. de leg. 2.* ibi, *quoniam quaſi viro bono ei commiſſum eſt, non in merum voluntatem hæredis collatum*. Aliud enim eſt arbitrium, aliud voluntas, ut conſtat ex *d. l. 75. de leg. 1.* Quare ea verba quæ poſuit Ulpianus in *d. l. 1. de leg. 2. nec refert, an legea alicui, ſi Titius in Capitolium aſcenderit, an ſi voluerit*, verbum illud, *ſi voluerit*, in hac lege, accipiendum eſt, pro *arbitratus fuerit*, genus pro ſpecie figura uſitata, atque communi: quod ſuadent ea quæ præceſſerunt, nam ſcriptum eſt *in arbitrium alterius*. Sic Duarenus, *cap. 4. cit.* Et ſic etiam intelligi poteſt textus *in l. 11. ſi fideicommiſſum, de leg. 3.* ibi, *niſi hæres meus noluerit*, id eſt, *non juſtum judicaverit, vel fuerit arbitratus*.

7 Sed urgeo contra hanc Duareni ſolutionem textum in *d. l. 43. de leg. 1. §. 2. legatum in aliena voluntate poni poteſt, in hæredis voluntate non poteſt*. Comparat voluntatem extranei cum voluntate hæredis, quare circa eadem verſari debet comparatio. Vel ergo comparat arbitrium extranei cum arbitrio hæredis, & ſic ſicut conferri poteſt legatum in arbitrium extranei, *l. 1. D. de leg. 2.* poteſt & in arbitrium hæredis, *l. 75. de leg. 1.* Vel comparat nudam voluntatem extranei cum nuda voluntate hæredis; & ſic neque in extranei nudam voluntatem conferri poteſt, *d. l. nonnunquam, de condit. & demonſtr.* neque in hæredis, *d. l. 75. de leg. 1.* quia hæres nunquam præſumitur velle obligari, *l. ſub hoc, D. de obligat.* Ergo non videtur eſſe ulla differentia inter hæredem & extraneum, quominus in utriuſque voluntatem conferri legatum poſſit, vel non poſſit.

8 Reſpondet Gothofredus adhuc eſſe diſcrimen, quia licet in arbitrium utriuſque conferri jure poſſit, ut probatum eſt, & in nudam utriuſque voluntatem non poſſit, ut etiam dictum eſt, cum hoc tamen diſcrimine, quod in tacitam voluntatem extranei conferri poteſt legatum, ut ſi Capitolium aſcenderit, in quo tacita voluntas eſt: at in hæredis tacitam voluntatem conferri non poteſt, neque in hæredis factum. Unde inutile legatum eſt, *do, lego Titio, ſi Sempronius hæres meus Capitolium aſcenderit*, quia non præſumitur hæres velle obligari, ut dictum eſt: in factum vero extranei recte conferri poteſt. *l. 1. de leg. 2.* ſed neque hæc ſolutio placet, & illi manifeſte obſtat textus in *l. 3. de leg. 2.* ubi utile legatum eſt, ſi cui legetur, *ſi hæres meus in Capitolium non aſcenderit*. Ergo etiam in hæredis tacitam voluntatem conferri poteſt.

9 Secundo reſpondet Cujacius *lib. 2. obſervat. cap. 2.* cum de extraneo ſermo eſt, illa verba, *ſi volet*, dupliciter poſſe accipi. Primo ut teſtator in voluntate Titii poſuerit, ut auctor & dator legati ſit, atque hoc inutile eſt, ut habetur in *d. l. nonnunquam, de condit. & demonſtr.* Aut hæc verba pro conditione accepit in hunc ſenſum, *ſi feris aliquando voluerit*, & tunc non eſſe inutile,

tile, & ſic intelligi textum *in d. l. 1. de leg. 2.* ibi, *veluti conditio*, vel ut Cujacius corrigit, *veluti conditionem.* Nam *in l. fideicommiſſa libertas 41 5. D. de fideicommiſſ. libert.* libertatem ita relictam, *ſi Titius voluerit*, deberi quod conditio potius ſit quam legari dandi merum arbitrium, & huic conditioni, *ſi Titius Capitolium aſcenderit*, parem facit. Et hoc etiam ſenſu dictum eſſe *in l. Senatus 41. de leg. 1.* legatum in aliena voluntate, ut conditione poni poſſe. At vero ſi de hærede ſermo ſit, legatum nunquam relinqui in ejus voluntatem, ut merum arbitrium eſt, relinqui tamen in arbitrium quaſi boni viri innocentis, & fidi, nunquam tamen in ejus voluntatem ut conditionem, & ideo dictum eſſe *in d. l. Senatus, §. 2. de leg. 1.* legatum in hæredis voluntate poni non poſſe tanquam conditionem, ſolumque ſuſtineri dicit favore libertatis. Voluntatem autem pro conditione diſtingui a nutu planum eſt ex his quæ diximus ſupra *cap. 2.* cum de conditionibus tacitis agerenus. Solum urgeri poſſet contra hæc text. *in d. l. 11. fideicommiſſa, de leg. 3.* ibi, *niſi hæres noluerit*, ubi videtur in ejus voluntatem ut conditionem refundere legatum. Sed explicandum cum Duareno ſupra, *niſi arbitratus aliter fueris*. Itaque ſenſus erit *in d. l. Senatus*, hoc eſſe diſcrimen inter hæredem, & extraneos, quod in extranei voluntate tacita & expreſſa ut conditione, & arbitrio boni viri, poteſt conferri legatum: at in hæredis voluntatem tacitam, & etiam arbitrium boni viri poteſt etiam conferri legatum: in voluntatem vero ejus ut conditionem nequaquam, niſi favore libertatis, ut *in d. l. fideicommiſſa libertas 46. de fideicomm. libert.*

10 Sed antequam ab hoc diſcedamus loco, quæret aliquis cur ſtipulatio in arbitrium promittantis collata non valeat, at legatum in arbitrium hæredis collatum valeat. Sic enim habet Ulpianus *in l. ſtipulatio 17. de V. O. ſtipulatio non valet in rei promittendi arbitrium collata conditione*. De cujus legis interpretatione eleganter Donellus *ibidem*. Colligam ex ipſo quod ad præſens inſtitutum attinet. Commune eſt ut contractum vitiet ea conditio, qua id agitur, ut ex eo nulla naſcatur obligatio. Eſt enim plane contra naturam contractus, qui eſt ultro, citroque obligatio. Qui autem in ſtipulationis contractu dicit, dabo ſi voluero, ſi volam, ſi arbitratus fuero, ſi putavero, id recte agitur ne neceſſitate dandi adſtringatur. Huic ſimilis diſpoſitio eſt *in l. in vendentis, C. de cont. empt.* ubi dicitur in vendentis, vel ementis voluntatem collata conditione venditionem eſſe nullam, quia non adſtringit neceſſitate contrahentes. Hinc etiam Pomponius *in l. ſub hac, de oblig. & action. Pro non dicto eſt enim, quod dare, niſi velis, cogi non poſſit*. Et quamvis ea ſit poſſibilis conditio, quia tempore ſequenti velle poteſt promiſſor, adhuc nulla ſtipulatio eſt, quia a principio non ſubſiſtit, & quod ab initio nullum, tractu temporis non convaleſcit. Hinc ergo petenda ratio cur ſtipulatio conditione collata in arbitrium promittentis ſit nulla, non autem legatum. Quia contrario modo ſe habent voluntas teſtatoris & ſtipulantis. Quia cum in legatis ſpectanda ſit voluntas teſtatoris, a qua legatum proficiſcitur, ſemper cenſetur ita affectus, ut velit præſtari quod legat. Unde & teſtantium voluntates plenius interpretamur. E contra promiſſor, cum ſe reſpiciat, & qui quam minimum poſſet cupiat obligari, ita eſt affectus ut non obligetur magis, aut ultra quam verba patiantur. Unde non intelligitur Ulpiani diſpoſitio de arbitrio boni viri promittentis. Si enim de eo intelligeret promiſſor, valeret ſtipulatio. Quia ſi male arbitraretur, reduceretur ad æſtimationem boni viri, ſi vero non arbitraretur, cum per promiſſorem non ſtet, quod non arbitretur, ut dicam infra iſto libro, eſſet impleta conditio.

11 Tertia limitatio eſt in conditionibus captatoriis, nam licet ſint contra bonos mores, vitiant inſtitutionem. Voco conditionem captatoriam, quæ inſtitutionem captatoriam facit. Eſt autem captatoria inſtitutio, qua teſtator ita hæredem inſtituit, *Titius mihi hæres eſto, ſi ille me hæredem inſtituat.* Improbantur autem omnes, & vitiant inſtitutionem, *l. captatorias 70. D. de hæred. inſtit.* Et vitiant etiam inſtitutionem adhuc in teſtamento militis, *l. captatorias, C. de teſtamento militis*. Vitiant etiam non ſolum inſtitutiones, ſed etiam legata, *l. captatoria 69. D. de leg. 1.* Improbant ergo leges hujuſmodi inſtitutionem captatoriam, utpote non profectam ex animo benevolo, ſed ad vana ſpe retinendos, & illaqueandos hæredes excogitatam. At quamvis turpis ſit, non habetur pro non adjecta, ſed vitiat, ut dictum eſt. Quid autem requiratur, ut inſtitutio captatoria ſit, non eſt hujus loci explicare, de eo tamen late Donellus *lib. 6. cap. 19. §. Sed petat captatoriam*, & ſequentibus. Exſtant etiam apud Seraphinum *dec. 359. & 395.* de hoc argumento omnino videndæ.

Baſilii Pontii de Matrim.

CAPUT VI.

De conditione *ſi non nupſerit*, an turpis ſit, & quatenus locum habere poſſit?

SUMMARIUM.

1 *Proponitur de quo agendum.*
2 *Antiquo jure civili turpis conditio*, Si non nupſerit, *quia injungebatur viduitas, & n. 3.*
4 *Injungebatur viduitas, ſi ſimpliciter juberetur non nubere.*
5 *Vel ſi jubeatur nubere alicui, cui niſi inhoneſte nubere non poterat.*
6 *Vel ſi jubeatur nubere de arbitratu, vel conſenſu alterius.*
7 *Non injungitur viduitas, ſi jubeatur non nubere alicui certæ perſonæ, vel in aliquo loco.*
Si ſine incommodo alteri, aut in alio loco poteſt nubere, ibidem.
8 *Neque ſi reſiciatur in voluntatem alterius, quam hæredis, vel legatarii.*
9 *In omni caſu habeat pro non adjecta eam conditionem.*
Huic affinem conditionem, ſi ſine liberis deceſſerit *jure civili, ibid.*
10 *Exceptio a communi doctrina in favorem libertatis.*
11 *Ab antiquo jure civili diſceſſit ex parte Juſtinianus.*
12 *Jure Canonico valere conditionem*, ſi non nupſerit.
13 *Valere etiam illam*, ſi continenter vixerit, *appoſitam matrimonio.*
14 *Caſus, in quibus jure civili viduitas injuncta rejiciebatur, ſublatos jure canonico.*
15 *Etiam poſt primas nuptias poteſt apponi conditio*, ſi non nupſerit.
Non tamen ut arbitratu alterius, ibid.
16 *Adhuc locum habere conditionem non nubendi certæ perſonæ, vel in aliquo oppido, licet alibi commode contrahere non poſſit.*
17 *Adhuc etiam poſſe valide injungi viduitatem ad breve tempus, & etiam ad longum.*
18 *Validam conditionem de non nubendo certo generi perſonarum, ſcilicet, ſanguine infecto.*

Sunt tamen nonnullæ conditiones, de quibus dubitari poteſt, an ſint turpes, & ex conſequenti, an ſi in matrimonio, aut ultimis voluntatibus adhibeantur, judicari debeant pro non adjectis: quæ ſigillatim in hoc capite & ſequentibus explicandæ ſunt. 1

Primo conditio eſt, *ſi non nupſerit*. De qua conditione aliter loquendum eſt Jure Civili atque Canonico, & aliter ſecundum jus civile antiquum & novum. Et quidem olim in jure civili, ea conditio, qua viduitas alicui injungitur, & ſub ea inſtituitur hæres, vel legatum relinquitur, habetur pro non adjecta. Sic indultum eſſe lege Julia Miſcella, ſic dicta, quia mares fœminis miſcet de maritandis ordinis, docet Donellus *lib. 8. cap. 32. jam primum*, & alii. Cum enim vellent Rempublicam civium numero augeri, ne ſtudio capiendi lucri, & legati retraherentur a matrimonio, inſtitutionem vel legatum ſub ea conditione hæredi aut legatario relictum valere voluerunt, etiam eo contrahente matrimonium, *l. quoties 22. l. ſed ſi hoc 62. §. 21. l. 63. & ſequenti, l. cum tale 72. §. ſi arbitratu, l. mulieri 74. D. de conditionibus & demonſtrationibus. Si cui capienti hæreditatem vel legatum viduitas injungatur, legatum vel hæreditatem capit, ſive is vir, ſive fœmina ſit*. Viduitatis autem nomine non tantum intelligitur ſtatus, qui primas nuptias conſequitur, ſed cælibatus omnis, quare intelligebatur ea conditio & viduitas injuncta, ſive jam nuptæ, ſive virgini ea conditio injungeretur. Virgini enim etiam viduitas injuncta dici poteſt, cum & virgo vidua dicatur, *l. 142. §. 3. de verb. ſign.* & recte legetur virgini, quamdiu vidua erit, *l. 22. filia mea, D. de annuis leg.* Quare non recte nonnulli legem Juliam reſtringunt, & dicunt non pertinuiſſe ad virgines, ſed tantum ad virum expertas, contra communem ſententiam, quam docet Donellus *loco citato*, & Molina *tom. 1. de juſt. tract. 2. diſp. 207. n. 1.* 2

Hæc autem conditio rejecta eſt legibus tanquam turpis. Judicarunt enim priſci illi Romani illam contrariam eſſe Reipublicæ augendæ. Unde veteres illi non minore favore ſecundas nuptias proſequebantur, quam primas, tantum abeſt ut illarum libertatem aliquibus pœnis reſtringere, vel coercere voluerint, ut illos potius mulctarent, qui viduitatem colere, quam iterare matrimonium maluiſſent, ſicut & cælibes mulctabant. Hinc *viduvium* dicebatur pecunia, quam vidui pro mulcta dabant, & *uxorium*, quam cælibes perſolvebant, & apud Feſtum 3

in fine librorum, de verb. ſignif. habetur, *exorium perpendiſſe dicitur, qui quod uxorem non habuerit, & populo dabat*, ubi adnotat Joſephus Scaliger, apud Athenienſes quoque fuiſſe actionem cælibatus, & Lacedæmone fuiſſe judicia de ſeris nuptiis. Etſi enim viduitas genus pudicitiæ ſit, & ex antiquis nonnulli valide honoraverint eos, qui a ſecundis nuptiis abſtinebant, ut conſtat ex Tertulliano *in lib. de Monogamia*, & ex Valerio Maximo *lib. 2. cap. 1. de matrimoniorum ritu*, cum inquit, *Quæ uno contentæ matrimonio fuerant, corona pudicitiæ honorabantur: exiſtimabant enim eum præcipue matronæ ſincera fide incorruptum eſſe animum, qui depoſitæ virginitatis cubile pudicum egredi neſciret, multorum matrimoniorum experientiam quaſi illegitimæ cujuſdam intemperantiæ ſignum eſſe credentes.* Quamvis ergo viduitas genus quoddam pudicitiæ ſit, Reipublicæ tamen inutilem judicabant, quum maxime interſit augere civium numero, Sed de hoc videndus Donellus, *cap. 32. citato*, & Cujacius *in Parat. ad Codicem lib. 6. t. 40. de indicta viduitate tollenda.*

4 Sed ut viduitas ea conditione injuncta diceretur, & ideo rejiceretur tanquam bonis moribus contraria requirebatur in primis, ut per eam ſimpliciter juberetur non nubere, & impediretur conjugium. Similiter etiam viduitas injuncta cenſebatur, etiamſi ad tempus tantum juberetur non nubere, cum facile fieri poſſet, ut eo tempore decederet. Cum limitatione tamen, niſi matri injungeretur viduitas ad tempus, quouſque, ſcilicet, liberi fuerint impuberes, ut ea ratione filiis conſulatur. Tunc enim non cenſetur injuncta viduitas, quia potiſſima ratio habetur filiorum *l. ſed ſi hoc 62. §. ult. D. de condit. & demonſtr.*

5 Similiter etiam viduitas injuncta cenſetur, ſi jubeatur nubere alicui certæ perſonæ, cui niſi inhoneſte conjungi non poteſt: prohibetur enim aliis jungi, niſi huic, huic autem jungi non poteſt ſiquidem honeſte non poteſt *l. filius, de condit. inſt.* Quare ea conditione mulier perpetuo nubere prohibetur *l. 63. de condit. & demonſtr. §. 1. Videamus & ſi ita legatum ſit, ſi Titio nupſerit, & quidem ſi honeſte Titio poſſet nubere, dubium non erit, quin, niſi paruerit conditioni, excludatur a legato. Si vero indignus ſi nuptiis ejus iſte Titius, dicendum eſt poſſe eam cuilibet nubere legis beneficio, quæ enim Titio nubere jubetur, cæteris omnibus nubere prohibetur.* Itaque ſi Titius indignus ſit, tale eſt, quale ſi generaliter ſcriptum eſſet *ſi non nupſerit*. Imo ſi verum amemus, durior hæc conditio eſt, quam illa, *ſi non nupſerit*. Nam & cæteris omnibus nubere prohibetur, & Titio, cui inhoneſte nuptura ſit, nubere jubetur,

6 Idem dico, indictam, ſcilicet, viduitatem, ſi jubeatur nubere de arbitratu, vel de conſenſu alterius: efficietur enim, ut illo non arbitrante omnino non nubat, *l. ſi quis arbitratu, & ſequenti, de verbor. obligat. l. 72. §. 4. de condit. & demonſtrat.* & docet etiam Thomas Sanchez *lib. 1. de matrim. diſp. 34. num. 19.* Sed quid, ſi dicatur, ut *non nubat, niſi de conſenſu Patris*. In quo non recte loquitur Thomas Sanchez *ibidem numer. 22.* dicendum enim jure civili, de quo loquimur cum in nuptiis requireretur conſenſus patris, ut dixi ſupra *lib. 2. cap. 1.* legatum valere, quia juxta leges eſt illa conditio, & tacite ineſt. Nunc autem Jure Canonico, ſi dicat, *ut non nubat, niſi petita licentia patris*, conditio non rejicitur, quia tenetur petere, ut dictum eſt *ibidem*, & juſte a patre negari poſſet. Quamvis autem illa conditio, ut *non nubat niſi arbitratu alterius*, rejiciatur ut turpis, & indiceretur viduitas: non tamen illa, *ſi non nupſerit, niſi de conſilio alterius*, docet etiam Thomas Sanchez *diſput. cit. n. 24.* Diſcrimen enim inter conſenſum atque conſilium eleganter proſequitur Cardin. Paleotus *de ſacro Conſiſtorio, p. 1. q. 3. artic. 1. 2. & 3.* ubi eleganter docet, quando Pontifex in conſultationibus teneatur ſequi, vel inquirere conſenſum, aut conſilium Cardinalium;

7 Non autem cenſetur injuncta viduitas ſi tantum jubeatur non nubere certæ alicui perſonæ, aut certo quodam loco *l. 63. & ſequentis, de condit. & demonſtr.* dummodo tamen poſſit & alteri perſonæ, & in alio loco non incommode nubere. Nam ſi ſine incommodo non poteſt, veroſimile eſt fore, ut a nuptiis abſtineat potius, quam alibi quærat nuptias cum incommodo, *l. hoc modo 64. de condit. & demonſtrat. §. 1. Quod ſi ita ſcriptum eſſet, ſi Ariciæ non nupſerit, intereſſe an fraus legi facta eſſet. Nam ſi ea eſſet, quæ alibi nuptias non facile poſſet invenire, interpretandum ipſo jure reſcindit, quod fraudandæ legis gratia eſſet adſcriptum. Legem enim utilem Reipublicæ ſobolis ſcilicet procreandæ cauſa latam adjuvandam interpretatione*, & *l. 74. eodem*,

8 Rurſus non cenſetur injuncta viduitas, ſi non in perſonam hæredis vel legatarii collata ſit, ſed in alterius, ut *ſi mulieri, cui nihil legatur, non nubat, l. 1. C. de viduitate tollenda.* Non enim eſt hic periculum, ne fœmina ille non nubat ſpe legati, cum ſive nubat, ſive non nubat, nihil lucratura ſit. Excipe tamen, niſi illa mulier eſt in poteſtate ejus, cui legatum relinquitur, & velut filium nubere ut legatum adquirat: tunc enim etiam videtur injuncta viduitas, *l. hæredes, §. ultimo, de condit. & demonſtr. aut ſi ab ea legatum ſit alteri relictum, ſi non nubat.*

Hinc colliges contra Joannem Medinam, qui dicit hanc conditionem haberi pro non adjecta, non in omni caſu, ſed ſuppoſito, quod non velit contrahere matrimonium: dicendum enim in omni caſu haberi pro non adjecta, ſive velit, ſive non velit contrahere, ut contra illum docet Thomas Sanchez *diſp. 34. cit. n. 4.* qui etiam contra Acoſtam docet *n. 5.* haberi etiam pro non ſcripta tam comparatione primi, quam ſecundi matrimonii. Ex quo etiam fit, ſi ita legatum ſit, *centum, ſi nupſerit, ducenta ſi non nupſerit*, pure ducenta deberi, *l. Titia ſi non nupſerit 6. de conditionibus & demonſtr.* quod docet etiam Thomas Sanchez *diſp. cit. n. 6.* ubi & refellit Joannem Medinam & Joannem Gutierrez, quod dixerint, ſi expreſſe conſtat de voluntate teſtatoris non deberi. Immerito autem eos impugnat in hac parte, quia hæc diſpoſitio non eſt contra voluntatem expreſſam teſtatoris, ſed dubiam, ut dixi *ſupra cap. 4.* contra eundem Thomam Sanchez. Hinc etiam fit his ennumerari conditionem, quæ a liberis non procreandis everteret, *ſi ſine liberis deceſſerit*, quia ſimul etiam averteret a matrimonio, ut docet idem Sanchez *n. 7.* Nunc autem quando ea conditio apponitur, quomodo intelligenda, & an nomine liberorum filii etiam intelligantur explicat Rota apud Seraph. *dec.* 880. 1373. & apud Farinacium 2. *p.* 217. & etiam apud eundem Farinacium *in dec.* 485. & 508. Atque hæc quæ hactenus dicta ſunt de rejiciendu iſta conditione ub inſtitutione & legatis, extendenda etiam ſunt ad donationes cauſa mortis, cum æquiparentur quoad effectum, ſicut etiam impoſſibiles conditiones rejiciuntur a donatione cauſa mortis, *l. quæ ſub conditione, §. & in mortis, D. de condit. inſtit.* ut docuit etiam cum aliis Thomas Sanchez *d. diſp. 34. n. 4.*

Excipe tamen e generali doctrina tradita unum caſum in favorem libertatis. Si enim legatus ſit ſervus mulieri, ſi non nubat, & ſi nubat liber eſſe jubeatur ſervus, muliere nubente ſervus liber eſt, neque legatum debetur, *l. Titio 46. §. ultimo, D. de condit. & demonſtr.* Quia major eſt favor libertatis, quam nuptiarum, cum ſervo manumiſſo novus naſcatur civis in Republica, fit enim civis, qui manumittitur, *§. ultimo, inſtit. de libertinis*, & propenſior etiam eſſe debet liberalitas in calamitoſos homines, ut recte Cicero *lib. 2. de officiis*, & hoc etiam modo voluntati teſtatoris paretur. 10

Ab hoc antiquo jure ex parte diſceſſum eſt. Nam Juſt. *Novella 24. de nuptiis, §. qui vero*, ſtatuit, ut ſive viro, ſive mulieri priores nuptias expertis, (de his enim tantum loquitur) relinquatur legatum aliquod ſub conditione, *ſi non nupſerit*, ſive liberorum habeatur ratio, ſive quivis alter finis ſit propoſitus, conditioni parendum ſit, ut legatum debeatur: ſic tamen ut intra annum legatum non accipiet, ſed poſtea, præſtita tamen cautione de reddendis fructibus ſi contra fecerint, ut ibi late decernitur. In reliquis autem adhuc retinetur jus antiquum, ut conditio abſoluta non nubendi pro non adjecta habeatur, 11

Hæc equidem jure Cæſarum conſtituta ſunt, & magnopere conferre poſſunt ad intelligendum, quando nuptiarum libertas conditione aliqua tollatur, aut impediatur. At jure canonico & Pontificio conditio illa nunquam nubendi non eſt turpis, neque rejicitur tam a diſpoſitione, quam a matrimonio. Idque ex eo conſtat, quia licet apponere conditionem, *ſi religionem perpetuo manſurus ingrediatur*, ut contra Bartolum docet Covarruvias *lib. 1. variarum c. 1. n.* 10. Antonius Gomez *tom. 2. variarum reſolutionum, c. 12. n. 78.* Molina *tom. 1. de juſtitia, tract. 2. diſp. 207. citato, n. 6.* cum aliis, quos citant, & Sanchez *d. diſput. 34. n.* 15. Et probat aperte textus *in cap. 2. de conditionibus appoſitis*, ubi ſervis manumiſſis ſub hac conditione, *ut Monachi fierent*, qui Monachatu deſerto Clerici facti ſunt, jubetur ut ad monaſterium redeant, vel voluntatem manumiſſoris non præteriri, neque enim Clericatu aſſumpto adimpletur conditio monachiſmi, cum in multis differant. Monachi enim non erant Clerici, *l. generaliter, C. de Epiſcopis, & Clericis.* Servus autem poterat fieri Monachus non Clericus, *l. jubemus, §. ſervos, & l. ſervis, C. eodem.* Præterea nullus Monachus uxorem habere poterat *Novella 5.* et quidam Clerici ſcilicet inferioris ordinis poterant uxores habere. Rurſus Clerici deputen- 12

tur cer-

tur certæ Eccleſiæ, in qua divino cultui miniſteria religionis impenderent: Monachi olim non habebant Eccleſiam, ſed oratoria, ut conſtat ex regula Auguſtini, *& Novella 123. & cap. 6. de ſtatu Monachorum*; & in conſtitutionibus Juſtiniani, quod ſæpe legitur, ſeparari Eccleſias ab Oratoriis, ita accipi oportet, ut Eccleſiæ referantur ad Clericos, oratoria ad Monachos. Deinde diſcrimen eſt in pœnis Clericorum & Monachorum: Clericorum eſt degradatio, ſive ordine motio; Monachorum vero, ſicut & laicorum, ſegregatio a communione Eccleſiæ. Item legitimus *in cap. 5. de converſione conjugatorum*, in prima collectione cœtum Clericorum longe præcellere cœtui Monachorum. Quæ omnia in unum congeſſit Cujacius *ad cap. 2. de condition. appoſ. tam. 3.*

13 Nec vero audiendus eſt Mantica, quem refert & ſequitur Thomas Sanchez *d. diſp. 34. numer. 15. in fine*, qui dicit, conditionem hanc, *ſi continenter vixerit*, rejici a contracta matrimonii, vel diſpoſitione, quia expellit nuptias: non vero hanc, *ſi religionem ingrediatur*, nam directe non expellit, ſed indirecte, invitando, ſcilicet, ad perfectiorem ſtatum cælibatus, ſicut & conditio religionis. Quare quod hæc conditio jure Pontificio honeſta ſit, dubitari non poteſt. In his autem certum judicium eſt Pontificium circa honeſtatem conditionum ut conſtat.

14 Hinc colligitur eos caſus, in quibus olim jure civili conditio viduitatis ut turpis rejiciebatur, non conſiſtere, ſed jam abolitos; eos autem, in quibus admittebatur, etiam nunc vigere. Ex quo in ſingulari fit primo matrimonium recte contrahi ſub ea conditione, *ſi tua filia religionem ingrediatur*, vel *non nubat*, cum honeſta ea conditio ſit, & non turpis. Quare quoad hanc conditionem, qua viduitas perpetuo injuncta repellebatur, ſublata eſt juris civilis diſpoſitio. Et ſimiliter, quando injungitur, ut ad tempus non nubat, in eo caſu, in quo jure antiquo rejiciebatur juxta dicta. Poteſt ergo ea viduitas injungi virginibus, ſive perpetuo, ſive ad certum tempus.

15 Fit ſecundo viduis jam primas nuptias expertis recte apponi poſſe, & etiam homini viduo, cui conditioni niſi pareatur, non ſequitur obligatio teſtatoris. Quæ conditio non ſolum reſpicit tempus poſt aditam, ſed etiam ante aditam hæreditatem, unde erit neceſſaria cautio Mutiana ad legati conſecutionem, vel hæreditatis aditionem. Ex quo rurſus fit quod cum ea conditio ſit ſucceſſiva, & initium ejus reſpiciat tempus ante aditionem, & per conſequens privatio relata ad initium impediat hæreditatis adquiſitionem, eo caſu non poſſit dari ſubſtitutio, ſed inſtitutio. De quo extat deciſio Rotæ 749. apud Seraphinum. At quamvis viduæ valide injungi poſſit conditio, *ſi non nubat*: non tamen poteſt injungi conditio nubendi arbitrio alterius, quamvis oppoſitum ſentiat Thomas Sanchez *lib. 1. diſp. 34. num. 32.* Ratio eſt aperta, quia poſſum inducere, ut abſtineat a ſecundis nuptiis, honeſta enim res eſt a ſecundis nuptiis abſtinere, & perfectior eſt ſtatus cœlibatus. At ſi nuptias permittam, non poſſum earum libertatem reſtringere, & in alterius arbitrium conjicere, cum contrahentium voluntas tantum requiratur. Et quamvis qui contrahit matrimonium, poſſit in conſenſum alienum ſuam voluntatem conjicere, attamen ab alio cogi non poteſt, ut id faciat, cogeretur autem metu amittendi lucri.

16 Fit tertio vigere adhuc diſpoſitionem juris non contrahendi in certo oppido, vel cum certa quadam perſona, ſicut jure civili valebat ea conditio juxta dicta. Sed in ea parte non ſtamus juri civili, quatenus ſi non poſſet commode nubere, in alio oppido, vel cum alia perſona, videbatur conditio viduitatis indicta, & rejiciebatur: nunc autem ea conditio valet, etiam ſi non poſſit alibi commode nubere. Ratio eſt, quia quamvis ex ea incommodum ſequatur, illum vel illam non nubere, non eſt res inhoneſta, cum poſſit apponi conditio non nubendi, juxta dicta. Quod non advertit Thomas Sanchez *diſp. 34. cit. n. 38. & 39.*

17 Fit quarto nunc poſſe indici conditionem viduitatis, etiam ad certum tempus, ſicut olim jure civili; ſed hoc amplius id eſſe verum quamvis in longum tempus matrimonium protrahatur, ita ut ultra illud non ſit apta nubendo puella. Nam ideo jure civili olim non licebat, quia ſi multum protraheretur, videbatur jam conditio viduitatis indicta, quam turpem judicavit in virginibus jus civile antiquum. At nunc non eſt ea conditio turpis, quare ſicut poſſet indicere conditionem perpetuo non nubendi, ita etiam poteſt in tam longum tempus protrahere matrimonium, quamvis ad contrahendum inhabilis poſtea remaneret. Quod etiam non attendit Thomas Sanchez *diſp. cit. n. 16.*

Fit denique a fortiori nunc valere conditionem de non nubendo certo cuidam generi perſonarum, Judæorum, Saracenorum, & ſimilium, quando quidem relinquitur libertas nubendi aliis, & ideo non tollitur libertas matrimonii. Sic citatis aliis docet Thomas Sanchez *diſp. cit. n. 42.* & de ejuſmodi conditione in majoratibus apponi ſolita agit etiam Molina *de primog. Hiſpan. lib. 2. cap. 13. n. 18.* 18

CAPUT VII.

De conditione, *ſi nupſerit*, an turpis ſit, & quomodo locum habeat.

S U M M A R I U M.

1 *Senſus quæſtionis.*
2 *Conditionem honeſtam eſſe* ſi nubat Titio.
3 *Limitatur, niſi gravamen apponatur in legitima. Vel niſi jubeatur nubere indigno, ibid.*
4 *Quid ſi non nuberet Titio indigno, at ex mandato patris nupſit alteri.*
5 *Explicatur diſtinctione adhibita.*
6 *Conditionem*, ſi nupſerit, *valere.*
7 *Relictum ſub conditione*, ſi nubat, *nullo alio addito, debetur ingredienti religionem ex diſpoſitione Juſtiniani.*
8 *Eam diſpoſitionem non niti in voluntatis teſtatoris præſumptione.*
9 *Sed eſſe præter vel contra voluntatem teſtatoris.*
10 *Quid ſi legatum ut nubat non ſit relictum alicui certæ perſonæ, ſed indefinite? non poſſe dari ingredienti religionem quorundam opinio eſt.*
11 *De æquitate juris probabilius etiam poſſe dari.*
12 *Sub conditione expreſſa ut nubat, & non ingrediatur religionem, non deberi ingredienti quorundam opinio.*
13 *Probabilius oppoſitum.*
14 *Ducenta ſi nubat, centum ſi religionem ingrediatur, non deberi ducenta religionem ingredienti quidam dicunt.*
15 *Probabile oppoſitum.*
16 *Quædam fundamenta Rotæ expenduntur, & 17.*
18 *Quid de illa conditione*, ſi religionem non ingrediaris, *opinio quorundam.*
19 *Deberi etiam ſi ingrediatur, verior opinio.*
20 *Adducuntur varia fundamenta, & rejiciuntur, & 21. 22.*
23 *Vera ratio.*
24 *Quid ſi conditio ſit de non ingrediendo talem religionem, vel monaſterium.*
25 *Statutum, ut is qui nondum habet jus in re bonorum, quæ poſſeſſurus eſt, dominus ſit, ſi non ingrediatur religionem, ſin vero amittat, non eſſe licitum.*

NON uno modo poteſt alicui injungi conditio *ut nubat*, nam vel injungitur ut nubat certæ, & determinatæ perſonæ, vel abſolute ut nubat, nullius alterius mentione facta: vel ut nubat, & non ingrediatur religionem, vel tantum ut non ingrediatur religionem. Quæ omnia ſigillatim explicanda ſunt, an in eis aliqua turpitudo inſit, ob quam habeantur pro non adjectis in teſtamentis, & matrimoniis, ſicut de turpibus univerſe dictum eſt ſupra *cap. 5.* 1

Quod attinet ad primam conditionem, ſcilicet, *ſi nubat Titio*, quamvis Emanuel Sà *verbo legatum, n. 37.* dicat habiturum legatum etiamſi nubat alteri, non tamen video, quo fundamento id affirmet. Quare certum eſt eam conditionem honeſtam eſſe, neque haberi pro non adjecta, *l. cum ita legatum 13. verſ. ſi Titio nupſerit, D. de condit. & demonſtr.* & jure noviori Codicis *de inſtitut. & ſubſtit.* & jure noſtro *l. 14. t. 4. & l. 22. t. 9. partita 9.* & docent communiter Doctores, quos refert Thomas Sanchez *de matrimonio, diſp. 33. n. 7.* nec enim injungitur conditio, ſi nulli nubat: ſed ſi huic nupſerit. Valet igitur legatum relictum *ſi nubat cum aliqua de familia*, ſi illa non ſit intra quartum gradum. Sanchez *ibid. n. 9.* imo etiam ſi ſit intra quartum gradum obtenta diſpenſatione Pontificis, quia non eſt conditio impoſſibilis, nec turpis, & tenetur diligentiam adhibere, ut dicam infra *cap. 15.* 2

Sed hanc doctrinam limitabis, niſi gravamen apponatur in legitima, ea enim cum lege debita ſit, gravari non poteſt, *l. 1. t. 4. p. 6.* Greg. Lopez *ibi*, & Thomas Sanchez *n. 10.* ſimiliter limitabis, quando conditio eſt, ſi nubat homini indigno: rejicitur enim ea conditio, *l. cum ita legatum 63. D. de condit. & demonſtr. & l. 32. t. 9. & l. 14. t. 4. p. 6.* id enim poſſumus quod honeſte poſſumus. *l. nepos* 3

Digitized by Google

Proculo. de verb. ſign. Unde turpis conditio eſt, etianſi viduitatem non induceret. Advertit autem optime Sanchez *num.* 12. ſi ea conditio injungatur viduæ, non omnino rejiciendam. Quia licet ex ea parte rejici debeat, qua jubetur indigno nubere propter rationem dictam: attamen cum viduæ poſſit injungi conditio viduitatis, ne tranſeat ad ſecundas nuptias, quoad eam partem adimplere tenetur, ut ex Acoſta, & Tello refert Sanchez *d. num.* 12.

4 Sed quid dicendum, ſi legatum relictum ſit. *Si Titio nubat*, cui ſi nuberet non nuberet indigno, & tamen illa ex mandato patris nubat alteri. Thomas Sanchez *d. diſp.* 33. n. 13. citato Baldo, & aliis exiſtimat legatum deberi quia contra conſenſum patris alteri honeſte nubere non poterat: citat Baldum qui docet ſtatuto dicente, ut fœmina Mediolanenſis non nubat extra Mediolanum ſub pœna talis ſummæ, eam non incurrere, ſi nubat extra Mediolanum juſſu patris.

5 Sed mihi non omnino placet hæc ſententia, diſtinctione enim opus eſt, quæ manifeſte ſequitur ex doctrina tradita ſupra *lib.* 2. *cap.* 1. ſuppono itaque ex ibi dictis non teneri filium ſequi patris conſilium, niſi ut digne nubat. Unde licet, qui nubit indigno contra voluntatem patris, peccet, & inhoneſte faciat, aut ſi æque bene, & convenienter ſuo animo poſſit nubere, cum conſenſu Patris, & nolit, peccet; at ſi nubat digno, & alias non æque ſuo animo conveniret, & placeret is, cui eam [illegible] pater, non peccat, ſi nubat ſine conſenſu patris, Hæc certa ſunt etiam ex ipſius Thomæ ſententia; igitur dicendum, jure quidem antiquo, quo in nuptiis parentum conſenſus deſiderabatur, inhoneſta eſſet conditio nuptiarum, quæ impediret parentum conſenſum ſervari in nuptiis, & in eo caſu intelligerem, quæ docet Thomas Sanchez. Jure tamen noſtro, & quo utimur, quoties filius non tenetur patris conſenſum expectare, ſed poteſt licite nubere contra patris voluntatem, perit legatum relictum ſi alteri nubit, etiam ſi nubat ex conſenſu patris. At in his caſibus, in quibus tenetur patris conſenſum expectare, non perit legatum, etiamſi nubat alteri ex juſſu patris. Utriuſque partis ratio eſt facilis, & aperta. Quia in primo caſu honeſte impleri poteſt conditio legati ſine patris, & contra patris conſenſum, in ſecundo vero non, ſed eſt turpis conditio appoſita in legato.

6 Circa ſecundam conditionem cum relinquitur legatum abſolute, *ſi nupſerit*, non eſt dubium jure civili, eam conditionem non eſſe turpem, neque haberi pro non adjecta, ut conſtat ex dictis *cap. præcedenti*; at de jure Pontificio dubium eſſe poſſet, eo quod impediatur majus bonum ſcilicet, cœlibatus & vita religioſa. Sed certum eſt hanc conditionem valere, neque enim in conditionibus ut honeſtæ ſint, ſpectatur, quod in materia voti, ut ſint de meliori bono, ſed ſatis eſt ſint de re honeſta ex ſuo genere, & circumſtantiis, nubere autem, etſi impediat religionem, bonum eſt.

7 Sed oritur dubium, An legatum relictum alicui certæ perſonæ ſi nubat, nullo alio expreſſo debeatur illi, ſi ingrediatur religionem. Non quæro modo an debeatur cum a teſtatore ſit expreſſa mentio religionis, de hoc enim poſtea, ſed quando tantum abſolute ponitur, ut nubat. Et certi juris eſt deberi. Nam favore religionis habentur pro non adjectis conditiones nuptiarum & liberorum, ſic conſtituit Juſtinian. in *Novella de ſanctiſſimis Epiſcopis cap.* 37. *ſi quis ſub conditione nuptiarum, & Authentico, niſi rogati, C. ad Trebell.* ubi ſancitum eſt ſi aliquid donatum, aut legatum ſit ſub nuptiarum, aut liberorum conditione, & donatarius, aut legatarius abſque nuptiis religionem ingrediatur, conditiones illas habendas eſſe pro non appoſitis: ac proinde bona illa legata vel donata monaſterio advenire. Quo magis certum eſt conditionem illam, *ſi nubat*, non eſſe impeditivam majoris boni, cum etiamſi religionem ingrediatur, nihilominus legatum capiat. Voluntas ergo teſtatoris aut cogitavit de ingreſſu religionis, aut non. Si primum, cenſetur ſe conformaſſe legis diſpoſitioni, ut tradit Menochius *conſ.* 555. n. 8. ſi ſecundum, tunc legis diſpoſitio ſupplet voluntatem teſtatoris in favorem religionis. Ut habet Rota apud Farinacium 1. *part. dec*, 130. & 450.

8 Sed multum refert cognoſcere, quæ ſit hujus deciſionis ratio: & cui innitatur Juſtin. Nonnulli dicunt, niti tantum præſumptioni voluntatis teſtatoris, præſumit enim lex fore, ut id vellet teſtator, ſi occurreret. Unde inquiunt, ſi conſtaret teſtatorem nihil cogitaſſe de ſpiritualibus nuptiis, ſed animo ſuo eas excluſiſſe, non poſſet dari legatum religionem ingredienti. Simile eſt in contractu matrimonii, in quo conditiones turpes & impoſſibiles habentur pro non adjectis ex præſumptione quadam, quæ tamen ceſſat conſtante veritate de mente teſtatoris, aut contrahentis. Sic Thomas Sanchez citatis aliis *d. diſput.* 33. *num.* 30. quod quidem probabile eſt.

9 At inclinat animus magis, ut ſentiam non fundari in præſumptione, ſed etiam contra voluntatem teſtatoris voluiſſe Imperatorem, ut ea conditio in eo caſu non obſtet, quod citatis Baldo & Felino docuit Vega *in ſumma poſt caſum* 66. & Rota apud Farinacium 1. *p. dreiſ.* 350. n. 6. plane dicit ita diſpoſitum a lege præter, vel contra voluntatem teſtatoris. Quod equidem recte a lege fieri poſſe non eſt dubium. Quia licet authoritate privata non poſſit aliquid in melius commutari in ultimis voluntatibus, juxta Tridentinum *ſeſſ.* 25. *de reform. cap.* 8 at Principis authoritate licet: commutat igitur in melius, & ſervatam judicat eam conditionem commutatione in meliorem ſtatum. Suadet tantum, ut aliter interpretemur conditionem hanc, quam alias turpem vel impoſſibiles favor religionis, cui parum faveret Imperator, niſi etiam contra teſtatoris voluntatem legatum in eo caſu valere voluiſſet; maxime cum ea conditio non rejiciatur ut turpis, honeſta enim eſt: ſed mero & pleno favore religionis contra imperium vulgus hominum, qui quod religioni advenit, amiſſum & inutile judicant, quaſi otioſo hominum detur generi. Quæ ratio non militat in aliis diſpoſitionibus, quando ſub conditione turpi, aut impoſſibili aliis relinquitur legatum. In matrimonio enim neceſſarium fuit tantum in præſumptione fundari, & nihil decerni contra voluntatem contrahentis, cum in matrimonio id ſit ſpeciale, ut niſi vero contrahentium conſenſu vim non habeat, neque ſubſiſtat.

10 Sed quid dicendum, ſi legatum non ſit relictum alicui certæ perſonæ, ſed indefinite ad puellarum matrimonia, an legata illa dari poſſint tranſeuntibus ad religionem, quando teſtator religionem non excluſit. Communis opinio eſt quam citatis multis tenet Thomas Sanchez *dicto diſp.* 33. n. 32. non poſſe dari tranſeuntibus ad religionem. Quia diſpoſitio Imperatoris *in authentico citato*, tantum intelligitur, quando legatum relinquitur alicui certæ & determinatæ perſonæ: & quia non poteſt in ſpecifica forma impleri, impletur in ficta. At in iſto caſu poteſt legatum in ſpecifica forma impleri; ergo implendum eſt, non in ficta, *l. Mævius, & l. qui hæredis D. de condit. & demonſtr.*

11 Et quidem de rigore juris ita dicendum videbatur. Attamen me judice probabili ſententiæ nitens poterat etiam patronus ejuſmodi legatum dare ingredientibus religionem. Quam ſententiam docet Natta *conſilio* 296. *numer.* 4. Boerius *deciſ.* 3. *numer.* 13. qui etiam pro ſe explicant Baldum: eſtque communis jam hæc ſententia hoc tempore inter Theologos Salmanticenſes, quam etiam docui in libro de impedimentis. Ratio, quæ me movet, ea eſt, quia cum illa conſtitutio *in d. Authentico*, inducta ſit ex mero & pleno favore religionis, & non ex præſumptione aliqua, ſuadet etiam ut ex eadem ratione extendamus eam diſpoſitionem ad legata indefinite relicta. Deinde quia nulla commoda aſſignari poteſt ratio differentiæ inter legatum hoc, & legatum relictum certæ perſonæ. Quia, ſi jus naturale attendas, omni legato conditionali, ſive relinquatur certæ perſonæ, ſive indefinite, commune eſt, ut non ſubſiſtat non ſubſiſtente conditione. Unde jure naturali neutrum ſubſiſteret, ſi animus teſtatoris eſt in contrarium: tam enim repugnat ſpectato jure naturali adimpletio in ficta forma in uno caſu, ſicut in alio. Quod autem unum impleri poſſit in ſpecifica forma, non aliud, parum refert ut dictum eſt. Si autem attendas voluntatem præſumptam, quando nihil expreſſit teſtator, merito cenſetur in utroque caſu non excluſiſſe ſtatum religionis. Sed denique inſpicias rationem diſpoſitionis poſitivæ, eadem militat in utroque legato, ſcilicet, favor religionis. Ergo non eſt cur aliter de uno, quam de alio judicemus. Adde etiam favorem religionis non eſſe exorbitantem a jure; ſed juri conformem, ut dicam ſtatim.

12 Jam ex his colligitur quid dicendum ſit in tertia conditione, quando legatum relinquitur expreſſe ut nubat, & ut non ingrediatur religionem. In quo caſu nonnulli, quos refert, & ſequitur Thomas Sanchez *d. libr.* 1. *diſputat.* 34. *numer.* 11. cenſent, non poſſe dari ingredientibus religionem, quia ſtandum eſt voluntati manifeſtæ teſtatoris. Eſt autem jam manifeſtum teſtatorem excludere ſtatum religioſi, & ita etiam excludi ſolet ex omnium conſenſu in majoratibus, & primogeniis.

13 Verum conſequenter ad ea, quæ hactenus dixi, addo etiam in hoc legatum deberi tranſeuntibus ad religionem, ſive ſint legata relicta certis perſonis, ſive indefinite. Sic

tenent

tenent quicunque docent conditionem illam, *ſi non ingrediatur religionem*, eſſe rejiciendam: hi ſunt Baldus, & Decius, quos refert & ſequitur Acoſta *in l. cum tale, §. ſi arbitratu, D. de condit. & demonſtrat. ampliatione* 11. *n.* 2. Aretinus & Felinus, & Pariſienſis, & Everardus, Rolandus, Joannes Medina, Bartholomæus Ledeſma, quos refert Sanchez *diſput. cit. n.* 11. Sà *verbo legatum, n.* 34. ea praſſe tenuit Rota apud Farinacium 2. *part. dec.* 480. *n.* 9. Rationem jam ſupra reddidimus, quia exiſtimamus Imperatorem contra voluntatem teſtatoris in favorem religionis ſtatuiſſe, ut pro non adjectis haberentur in caſu, quo ad religionem tranſirent legatarius, vel donatarius. Ergo idem dicendum, quamvis eam conditionem exprimat, rejicitur enim tunc, ut inquit Rota *loco citato*, ea conditio tanquam improba, & legatum valet. Limitat tamen Medina, niſi tantum dixiſſet; *ſi non ingrediatur tale monaſterium*, cum maneant alia, in quæ ingredi poſſit. Sed de hac limitatione dicam infra iſto capite. Alia autem ratio eſt de majoratibus, & primogeniis, ob quam in illis ea conditio ſubſiſtat. Ego enim non aſſero eam conditionem rejici ut turpem, ut jam dixi, ſed vella legem, ut in eo caſu non obſtet religioni, Quare cum in majoratibus apponitur, juſte ponitur, & merito non habetur pro non adjecta in caſu, quo primogenium habens ingrediatur religionem. Quia ſi primogenia juriſdictionem habeant veluti Ducatus, & Marchionatus, non competunt religioſis. Alia autem, quæ inſtituta ſunt ad conſervationem nominis, & ſanguinis, familiæque, non conveniunt etiam ſtatui religioſo, neque monaſterio, de quo late Molina *lib.* 1. *de primogenio* 13. Quare non licet argumentari ab hac conditione poſita in primogeniis ad conditionem hanc poſitam in legatis aut donationibus, quæ non pugnans cum monaſterio, & religioſo ſtatu, imo maxime conſentiunt, ut dicam ſtatim.

14 Ex his etiam colliges quid dicendum in ea quæſtione, ſi legentur, *ducenta, ſi nubat, centum, ſi religionem ingrediatur*; an debeantur ducenta religionem ingredienti. Negat Molina *tom.* 1. *de juſt. tract.* 2. *diſput,* 207. *n.* 13. quamvis oppoſitum probabile judicet, ſequitur Thomas Sanchez *d. diſp.* 34. *n.* 12. Quia is eſt caſus omiſſus in ea novella Imperatoris, atque ita ſtandum juris naturalis diſpoſitioni, quæ vult legatum conditionale impleri ſubſiſtente conditione, non vero alias. Quæ etiam fuit ſententia Baldi *in l. ſi ita legatum, D. de condit. & demonſtr.*

15 Mihi tamen probabilius videtur deberi integra ducenta ingredienti religionem, ſi non nubat. Sic docent multi, quos refert Thomas Sanchez *diſp. cit. num.* 12. & Molina *loco cit.* dicit eſſe magis communem. Emanuel Sà *verbo legatum n.* 34. & 38. Paulus Comitolus *libr.* 7. *reſponſorum moralium, q.* 7. *circa fin.* Joannes Molina *D. de reſtitut. q.* 23. Leſſius *lib.* 2. *de virtutibus, cap.* 18. *dub.* 15. qui pro hac ſententia adducit ex Canoniſtis plures; & Felinus a Comitolo citatus dicit ab hac opinione in judicando & conſulendo non eſſe recedendum. Rationem jam aſſignavimus ſupra deſumptam ex favore religionis, Et quamvis Baldus dicat ſuam opinionem cum naturali æquitate congruere, valde tamen fallitur, ut inquit Comitolus, quandoquidem ejus opinio non parum ab æquitate & pietate differt. Quis enim non videat iſta legandi ratione conjugii ſtatui, magis quam religionis faveri? Quis neſciat, quam multas virgines abduci a vita religioſa ob exiguam dotem, quæ monaſterio eſt aſſignanda, quæ ſi ampla eſſet, ſacra monaſterii ſepta non horrerent, quibus perſuaſum eſſet & minore ſe rerum egeſtate & paucioribus vitæ incommodis conflictatum iri. Præter quam quod ibi monaſterium copioſiorem dotem eſſet adeptum, tum rei familiaris difficultati melius ſubveniret, religioſaque diſciplina & vivendi ratio ſanctius coleretur, nec a laicis perſonis ſtipem cogere vel vitæ neceſſaria auxilia expetere monaſteria cogerentur, ſublata quoque familiaritas eſſet, & conſuetudo cum profano hominum genere, quæ conſuetudo, quam ſit tam vitis, quam religioſis fœminis pernicioſa atque exitialis, credibile non eſt. Mitto paupertatem nimiam, qua premuntur religioſæ ſodalitates, vitium ſæpenumero procreare paupertati contrarium, cum quælibet, aut ferme quælibet perſona religioſa, ut ſuis ſuccurrat neceſſitatibus, ſuum ac proprium ſibi parat peculium; quæ omnia, ſi a Baldo conſideratius animadverſa fuiſſent, nunquam ab eo ſcriptum fuiſſet, ſecundum naturalem æquitatem eſſe formam illam legandi, quæ a nobis aliiſque Doctoribus non paucis eſt improbata. Quæ omnia non minus vere, quam pie Comitolus.

16 Sed contra hanc ſecundam ſententiam pro prima judicavit Rota *dec.* 480. apud Farinacium 2. *p.* Fundamen-

ta Dominorum hæc fuere: Primum quia legibus conſtitutum non reperitur, quod favor monaſterii, vel religionis impedire debeat teſtantium voluntates, quinimo omnibus modis ſervandæ ſunt, *cap. ultima voluntas* 13. *q.* 2. *l.* 1. *C. de ſacroſ. Eccleſ. §. diſponat. Authent. de nupt. l. in conditionibus, D. de condit. & demonſtrat. l. cum quæſtio, C. de leg.* Igitur favor religionis adeo præponderare non debet, ut deſtruantur morientium voluntates, quas ſingularibus privilegiis decorare voluerunt leges. Sed hoc fundamentum ſatis ex dictis enervatur, quia ut ex ſententia Rotæ retuli ſupra *iſto cap. n.* 9. diſpoſitio Juſtiniani *in Novella de ſanct. Epiſc. cap.* 37. in favorem religionis fuit contra voluntatem teſtatoris. Quid enim magis in jure receptum, quam quod legatum ſub una conditione datum, ſub contraria ademptum, *l. ſi legatum puræ, de adim. legat. l. aliquando, de condit. & demonſtr.* & amplectitur eandem doctrinam Rota *dec.* 838. apud Seraphinum, *n.* 8. & alibi ſæpe. Sicut ergo in illo caſu contra decedentium voluntates præponderat favor religionis, ita etiam in hoc caſu, Neque in eo diſceditur ab eo quod per leges conſtitutum eſt. Rurſus ſi quando relinquitur legatum expreſſe ut nubat, & ut non ingrediatur religionem, contra eam expreſſam voluntatem teſtatoris præponderat etiam favor religionis ex ſententia ipſius Rotæ, quam retuli ſupra iſto *cap. n.* 1. magno cum fundamento dicitur etiam in iſto caſu præponderare favorem religionis eſſe legibus conſentaneum.

Secundo utuntur. Quia ejuſmodi diſpoſitio religioni contraria non eſt, quia non impeditur ingreſſus in religionem, cum voluntas legantis non præſumatur ad hoc ordinata, ſed ut pinguius patrimonium relinquat in familia ſua; & a voluntate ingredientis alienum exiſtimet, ut cogitet de bonis, cum perpetuam voveat paupertatem, & non ipſi, ſed monaſterio adquirantur. Sed in quantum detrimentum ſtatus religioſi cedat inopia, oſtendimus *num.* 15. quo enervatur hæc ratio, & oſtenditur eam conditionem trahere a religione legatarium. Quibus etiam oſtenſum eſt neque cum æquitate congruere. Conſuetudo autem fruſtra objicitur, cum non pauciores ſint juris DD. qui pro oppoſita ſententia judicium ferant, & ſic conſulendum & judicandum dicant. Sed quamvis fundamenta non placeant, at judicium Doctorum, quod magis apud nos ponderis eſt, ideo in judicando a prima ſententia non eſſe recedendum cenſeo, de qua quæſtione etiam videndus Cenedo *in q. pract. q.* 35. qui late & optime. 17

Supereſt dicamus de ultima conditione, *do, lego, ſi religionem non ingrediaris, ſed in ſæculo permaneas.* In quo nonnulli ſentiunt non eſſe rejiciendam eam conditionem, ſed illi parendum, ſi capere legatum velit. Sic Thomas Sanchez *diſput.* 34. *numer.* 11. & hanc ſententiam docuit olim Decius *in cap. in præſentia, de probationibus, num.* 58. inductus hoc argumento, cui exiſtimat ſatisfieri non poſſe. Quoniam in conditionibus primum voluntas teſtatoris inſpicitur, *l. in conditionibus, D. de condition. & demonſtrat.* & facit textus *in l. cum quæſtio, in fine, C. de legibus, & l. cum virum, C. de fideicommiſſ.* & voluntas defuncti totum facit *in l. ex facto, D. de hæred. inſt.* & privilegium, quod conceditur Monaſterio in novella *de ſanctiſſimis Epiſcopis*, intelligi debet, dummodo teſtatoris voluntas non repugnet. 18

Cæterum conſequenter ad ea quæ dicta ſunt, dico capi legatum poſſe, etiamſi religionem legatarius ingrediatur: eſtque magis communis ſententia, quam tradit Innocentius *in d. cap. in præſentia, de probationibus, numer.* 8. Hoſtienſis *ibidem*, Joannes Andreas *numer.* 35. Antonius de Butrio *ibidem colum.* 15. commentarii. Abbas *ibidem, numer.* 42. ubi teſtatur hanc opinionem eſſe communem, Felinus *ibidem, numer.* 13. Aretin. *ibidem colum.* 13. diſputans contra Baldum. Stat etiam pro hac ſententia Bartolus in primo ſuo conſilio, quod incipit, *Parmenſis quidam*. Quod conſilium eiſdem verbis tranſcripſit *in commentario ad l. ſi ita quis, §. fin. D. de leg.* 2. & ſequitur Baldus *in cap. in præſentia, numer.* 18. qui citat etiam Cynum & Bart. Quam ſententiam etiam appellat æquam *in authentico ex rogati*, & Scholiaſtes *ad conſilia Bart. in ſcholio* 1. *conſilii*, aggregat etiam pro hac ſententia Baldum in quodam ſuo conſilio, & quendam *Papienſem* in forma libelli, eſt Ferrarius in praxi, quam vocant practicum Papienſem, qua agitur ea ſubſtitutione, dicitque Bartoli opinionem eſſe magis communem & approbatam, tribuitque eandem Alexandro Imolæ *conſ.* 35. *volumine* 3. cujus eſt initium, *ſuper contentis in d. themate, & in conſil.* 121. *volumine* 2. cujus eſt initium, *ſuper prædicto themate*, columna enim 4. 19

affirmat opinionem Bartoli eſſe magis communem, & pluribus & fortioribus authoritatibus munitam. & per conſequens in judicando non eſſe ab ea recedendum. Sequitur etiam Angelus Peruſinus *conſ.* 80. ubi etiam communem dicit opinionem Bartoli, & Roſella *verb. legare*, *n.* 24. & Paulus Comitolus *loco cit.*

20 Sed quamvis hæc ſententia mihi placet, non tamen placent omnino fundamenta, quibus Doctores eam probant. Nonnulli probant, quia quælibet conditio turpis rejicitur ab ultimis voluntatibus, & habetur pro non adjecta. At talis eſt ejuſmodi conditio, quia impedit majus bonum. Ergo habetur pro non adjecta. Hac ratione utuntur Hoſtienſis, Bartolus, Abbas, Felinus, Comitolus, & alii. Cui nonnulli reſpondent non impediri ejuſmodi conditione perfectioris vitæ ſtatum, cum illi non conveniant divitiæ opeſque, ſed potius earum contemptus. Hæc tamen evaſio potius eſt, quam ſolutio. Nam etiam opes convenire ſtatui religioſo ad ſtrictius perfectionem ſtatus obſervandam oſtendunt in primis plures recte inſtitutæ religiones, quæ priſtini ſui rigoris adhuc tenaces ſunt, quia ſuorum neceſſitatibus conſulunt, quoad fieri poteſt, & exigit ſtatus religioſi modeſtia. Nec mirum, dixit enim olim Bernardus, *ubi non eſt abundantia, non eſt obſervantia*, & ante Bernardum Lupus Abbas Cœnobii Ferrarienſis *epiſt.* 42. ad Hincmarum Rhemenſem Epiſcopum, *cum comperiſſet*, inquit, *monaſticam religionem apud nos durare non poſſe, niſi facultatum fulciremur augmento.* Videndus idem Lupus *epiſt.* 45. apud Baronium *tom.* 10. *Annal. anno Chriſti* 846. *num.* 14. *&* 20. *&* 21. Greg. etiam *lib.* 2. *indictione* 11. *epiſt.* 17. de quo etiam nos olim diximus, *q.* 9. *ſcholaſtica*, *cap.* 5. Deinde qui religionem amplecti vult, licet non avocetur amore divitiarum, attamen durum illi videtur, cum ſe tradat religioni, non poſſe bona ſua illi etiam tradere, ſed ſucceſſuribus, ſæpe pravis hominibus relinquere in materiam luxuriæ & peccatorum.

21 Sed licet prædicta ſolutio merito rejiciatur, attamen adhuc ratio illa mihi non probatur. Ea enim conditio, *ſi religionem ingrediatur*, non eſt turpis conditio re bene inſpecta. Cum enim in religionem ingredi ſit opus conſilii, & non præcepti, conditio contra opus conſilii non eſt turpis, nec enim non ingredi religionem malum eſt; alias ſi ex ſe turpis ea conditio eſt, cum jure naturæ turpis ſit, & non aliquo jure poſitivo, nec in majoratibus apponi poſſet. Poteſt ergo eſſe aliquis honeſtus finis, cujus intuitu excludat quis alium a participatione alicujus commodi temporalis, ſi religionem ingrediatur; quis exiſtimet illi ſtatui non eſſe adeo neceſſarium illud temporale commodum, & eſſe alios in ſæculo cognatos, aut penuria oppreſſos, quibus ſubveniri æquum ſit. Itaque recte meo judicio Molina *diſp.* 207. *n.* 14. judicat hanc conditionem non eſſe turpem, & ſupra etiam dixi non ideo rejici hanc conditionem, ut turpem ab Imperatore *dict. auth.* ſed tantum favore religionis.

22 Secundo probant Felinus, Bartolus, & alii, quia conditio non nubendi rejicitur a jure, eo quod impedit libertatem naturalem matrimonii, *l. cum tale*, *D. de condit. & demonſtr.* Ergo etiam rejicienda eſt conditio, quæ impedit ingreſſum religionis, quæ eſt ſpirituale matrimonium. Huic rationi reſpondet Decius; idcirco favere leges matrimonio, quia indicere viduitatem eſt reprobatum jure. Quam Decii ſolutionem Comitolus dicit deviare a regulis Catholicæ fidei, cum viduus, & cœlibatus ſtatus ſit excellentior juxta Catholicam doctrinam. At Comitolus non intellexit, quid vellet Decius; qui locutus eſt juxta antiqui juris civilis diſpoſitionem, ſecundum quam turpis eſt conditio non nubendi, ut dixi *cap. præcedenti*, & ideo rejecta. Incumbebant enim priſci Romani multiplicando ſtatui reipublicæ, & civitatis, & ideo nullum a nuptiis retrahi volebant: Quare huic argumento Felini facile reſponderi poſſet tum jure noſtro conditionem non nubendi non repelli a matrimonio carnali; ut dictum eſt *cap. præcedenti*. Tum etiam eſſe ſpecialem rationem, quare ea conditio rejiciatur in ſtatu connubiali, non in religioſo. Quia cum jure naturali poſſit quis eligere ſibi ſtatum, retrahitur mulier, cum uxor indotata non ducatur, aut fere non ducatur; at ſtatum religioſum ſine dote etiam adipiſcimur.

23 Ratio ergo, quæ me movet, hæc eſt: ſpecialis diſpoſitio in hac re favore religionis, quæ habetur in authentico citato, Quia, ut *ſupra*, dictum eſt, non ex præſumptione, ſed ex mero, & pleno favore religionis conſtitutum eſt, ut donatio aut legatum ſub conditione liberorum, & nuptiarum non obſtaret ingredienti religionem, quo minus capere poſſet donationem aut legatum, cum tamen tacita illi diſpoſitioni ineſſet conditio de non ingrediendo religionem. Quod ſi adhuc eam tacitam conditionem rejici voluit Imperator, quanto magis rejici vellet expreſſam, cum tota ea diſpoſitio non in præſumptione conſenſus teſtatoris, ſed contra voluntatem teſtatoris favore religionis inducta ſit, ut jam dixi ſupra iſto capite. Religionis autem ſtatum ideo favore proſequi voluit Imperator, quia potior eſt cauſa religionis, quam filiorum. Nam ſi alicui bona tua donaveris, & naſcatur filius, ejus nativitate donatio rumpitur *l. ſi unquam*, *C. de revocandis donat.* At ſi facta donatio monaſterio ſit non rumpitur, niſi quantum attinet ad legitimam portionem filii ſuſcepti, ut docet Felinus *in cap. fin. de donat.* & citat Baldum *in l.* 1. *de inofficioſis donat.* & etiam gloſſa *in cap. fin.* 17. *q.* 4. Item donatio Eccleſiæ, ſeu monaſterio facta dominium transfert ſine ulla traditione, *l. fin. C. de ſacroſanctis Eccleſ.* filio autem facta non transfert, *l.* 2. *C. ſi quis alteri vel ſibi*, *& l. ſive emancipati*, *C. de donat.* Præterea filius ſolo nutu hæres inſtitui non poteſt, *l. diſcretis*, *C. qui teſtam. facere poſſunt*, atqui teſtamentum ob piam cauſam nutu factum valet, quod ipſum probat Felinus, Bartoli, Baldi, Imolæ, & Ancharrani authoritate. Potior itaque cauſa eſt religionis quam liberorum; pia namque donatio, inquit Felinus, animæ ac ſaluti proſpicit donatoris, quæ quivis rei caducæ longe eſt anteponenda. Atque ex his ſolutum eſt argumentum, quo Decius nitebatur, & cui reſponderi non poſſe dicebat. Dico enim id ex ſpeciali juris diſpoſitione in hoc caſu locum habere contra voluntatem teſtatoris, quod ſecus eſt in rejiciendis conditionibus impoſſibilibus, & turpibus, ut ante dictum eſt.

Sed quid dicendum, ſi conditio non ſit de non ingrediendo religionem abſolute, ſed talem religionem, *lego tibi centum, ſi non ingrediaris talem religionem, & ſi ingrediaris quinquaginta*, an debebuntur integra centum tali religioni, quæ in conditione expreſſa eſt? Diverſæ ſunt Doctorum ſententiæ, Decius *in d. cap. in præſentia*, *n.* 53. exiſtimat non deberi, citat Baldum, & idem docet Acoſta *l.* 1. *cum tale*, *§. ſi arbitratu D. de condit. & demonſtrat.* Ampliat tt. Everardus *in loco a matrimonio carnali ad ſpirituale*, *n.* 5. Nec diſſentit Felin. cum dicit, ſiquis ita legaverit centum Titio ſi nubat, quinquaginta ſi tale monaſterium ingrediatur, quinquaginta tantum habiturum tale monaſterium, quod in conditione expreſſum eſt; at vero ſi ingrediatur in quodvis aliud monaſterium, habiturum integra centum. At Paulus Comitolus *loco cit.* dicit, eam conditionem non obſtare, quominus tale monaſterium capiat integrum legatum. Primo, quia privilegium ab Eccleſia & Imperatoribus religioni conceſſum, univerſo religioſorum generi datum eſt, neque hujuſmodi privilegii religio aliqua particeps eſt, quia talis eſt, ſed quia religio eſt. Deinde quia accidere poſſet, ut una ſanctiſſima religio, quæ in Eccleſia utilior eſſet aliis, eo modo privaretur ſucceſſione bonorum ejus, qui in religionem ingreditur. Quæ ſententia mihi etiam veriſimilior videtur, præcipua autem ejus ratio eſt prima, quam reddit Comitolus deſumpta ex ſpeciali favore religionum. 24

Ex his colligitur illud ſtatutum, quo decernaretur, ut is qui nondum habet jus in re bonorum, quæ poſſeſſurus eſt, dominus ſit, ſi in ſæculari convictu permaneat, eorundem autem liberum dominium non naniſcatur, ſi religionem ingrediatur, nequaquam licitum eſſe contra Bartolum *in l. fin. C. de pactis*, *n.* 6. ejus enim ſententiam in hac parte communi Doctorum judicio condemnatam eſſe inquit Decius *in d. cap. in præſentia*, *n.* 53. Facile enim uſu evenire poſſet, ut privilegium datum religionibus ſuccedendi iis, qui religionem ingrediantur, inane eſſet, & inutile. Genus etiam iſtud ſtatuti libertati Eccleſiaſticæ adverſari videtur, ac proinde teneri ejus Authores excommunicatione, quæ eſt in Bulla Cœnæ. Sed de his alio loco latius. 25

CAPUT VIII.

Examinantur aliæ conditiones, quæ turpibus annumerari ſolent.

SUMMARIUM.

1 *De conditione juriſjurandi quid Jure Civili ſtatutum ſit*, *&* n. 2.
3 *De conditione*, ſi mecum concubueris, *quorundam opinio*, *&* n. 4.
5 *Vera ſententia.*

6 De

6 *De conditione*, ſi te virginem invenero , *quorumdam opinio.*
7 *Vera ſententia.*
8 *De conditione*, ſi decem dederis.
9 *Objicitur ex l. ſi ita ſtipulatus fuero*, 97. *de V. O.*
10 *Diluitur objectio vera interpretatione.*

1 SEd ſunt aliæ conditiones de quibus quæri poteſt, an habendæ ſint pro non adjectis, & de illis breviter agemus *in hoc cap.* Prima eſt conditio juris jurandi, an ſi quis leget alicui, *ſi juraverit id ſe facturum*, ea conditio valeat. Nam *l. 8. de condit. & demonſtr.* rejicitur ea conditio jurandi propter duas rationes, quas eleganter tradit Juriſconſultus. Cum enim faciles ſint nonnulli hominum ad jurandum , contemptu religionis , alii perquam timidi metu divini Numinis uſque ad ſuperſtitionem, ne vel hi, vel illi aut conſequerentur , aut perderent, quod relictum eſt . Sed quod ad hanc conditionem attinet, jus civile habet : *conditio jurisjurandi remittitur edicto prætoris, & aufertur neceſſitas jurandi, non implendi , poteſtas enim ſi voluerit jurare .* Quare non rejicitur ut turpis conditio , in qua & implendi neceſſitas, & poteſtas lege improbatur. Huc ſpectat textus *in d. l. 8. quæ ſub conditione, & l. 26. in fine, de condit. & demonſtr.* At quamvis jurandi tollatur neceſſitas, adimplere tenebitur quod ſub juramento exigebatur, ut *ibidem* habetur. Nec vero conditio cujuſvis juramenti remittitur, ſed qua juratur aliquid in futurum, ſe facturum: nulla enim utilitas teſtatoris verſatur in eo quod juret, ſi tamen faciat , niſi facto eo quod teſtator vult, legatum non adipiſcitur . At juramentum in præteritum , vel ad lites dirimendas non rejicitur, neque remittitur neceſſitas juramenti , cum in eo verſetur utilitas teſtatoris, & magni momenti ſit ad dirimendas lites . Quare juxta hæc componenda ſunt nonnulla jura, quæ videntur contraria atque pugnantia. Nam vel loquuntur de juramento in præteritum tempus, quod legibus non remittitur : vel non cenſentur imponere neceſſitatem jurandi , relinquere tamen poteſtatem. Sic accipio textum *in l. 62. D. de acquirenda hæred.* Quæritur enim ibi, an qui hæres inſtitutus eſt, ſi juraverit, ſtatim ac jurat , hæres ſit, cum additione hæreditatis. Diverſa ſentiunt J. C. ea tamen ſententia probatur in ea lege, juramentum, ſi illud ſponte præſtiterit ſatis eſſe, neque neceſſariam eſſe additionem hæreditatis, geſſit enim ſe jam pro hærede . Sic etiam accipio textum *in l. municipibus 97. D. de condit. & demonſtr.* ubi municipibus relictum , ſi juraverint , deciditur poſſe jurare per adminiſtratores. Nam vel ea lex intelligitur de jurejurando non improbato edicto prætoris, vel deciditur, ſi illi ſponte paruerint , quomodo juramentum illud expetiri poſſit. Ut enim recte Pacius *centur. 6. n. 46.* Id tantum ibi agitur, ut oſtendatur eam conditionem jurandi municipibus impoſitam non eſſe impoſſibilem, alias haberetur pro non adjecta: modum autem eam implendi eſſe per adminiſtratores .

2 Adeo autem verum eſt obligationem jurandi remitti edicto, ut etiamſi alternative dictum ſit , ſi juraverit ſe hoc facturum, vel iſtud fecerit, quo caſu unius partis adimpletione liber erat a conditione jurandi , adhuc etiam remittitur, & remanet conditio alternativa ſine ulla neceſſitate jurandi , ut conſtat ex *l. quæ ſub condit. 8. §. 2. & 3. D. de conditionibus & demonſtr.* Sed de his vide Donellum *lib. 8. cap. 32.* Qui ab hac generali regula excipit, cum ſervo injungitur juramentum de dando aliquid , quod antequam liber ſit, dare non poſſit , non remittitur juramentum , ne libertas impediatur *l. ſi quis libertatem 12. de manumiſſis teſtamento* , cum ſervus niſi jam liber jurare non poſſit , *l. 7. in principio de operis libert.* Sed addendum cum Oſualdo ex Scipione Gentili idem eſſe dicendum , quoties , niſi præſtito juramento , obtineri legatum non poteſt , ut *d. l. 7. de operis libert.* ut ſi dicam : *Titius decem capito , ſi juraverit ſe , cum hæres juſſerit , Romam iturum* , niſi juret, non capiet , quia alias ad capiendum legatum expectare deberet juſſum hæredis, cum tamen ſolo juramento poſſet capere. De quo videndus Oſualdus *in notis ad d. caput Donelli* , & etiam Duarenus *de condit. inſtit. cap. 4.* qui etiam agit de ea conditione *ſi diverterit* , an turpis ſit, ſiquidem divortium licitum fuit Romanorum legibus, quæ apud illum vide.

3 Secundo quæri poteſt de ea conditione , *contraho tecum, ſi mecum concubueris* , an ſit turpis , atque adeo circumſcribenda . Nonnulli dicunt hanc conditionem non eſſe turpem, & ita ſuſpendere conſenſum , quia adveniente copula ſponſalia purificantur, & ante perfectam copulam tranſeunt in matrimonium . Sic docet Covarr. 2. *part. cap. 3. n. 3.* Hanc tamen opinionem refellit Thomas Sanches *lib. 5. diſpat. 16. n. 1.* Quia ſolum locum habere poterat ante Tridentinum , non poſtea ; cum jam ſponſalia non tranſeant in matrimonium per copulam . Sed ego exiſtimo nequaquam refelli hac ratione. Tum quia ipſe Thomas Sanchea fatetur aliquando etiam eſſe locum matrimonio præſumpto poſt Tridentinum, ut ſi teſtes ſint copulæ , Parochus & alii. In eo ergo caſu poſſet habere locum opinio, quam docet Covarr. Tum etiam dicet Covarr. numquam ſponſalia tranſiiſſe in matrimonium. ſed hoc ideo dictum , quia ut diximus ſupra *lib. 2. cap. 12.* copula erat ſignum præcedentis conſenſus maritalis ; alias non fuiſſet licita copula , cum licere non poſſit , niſi conſtante matrimonio, ut notum eſt. Quare dicendum ea ſponſalia , ſi loquantur de copula licita & matrimoniali , valere quidem : at quando ponetur ea conditio , jam debuit præcedere conſenſus matrimonialis, & non potuit manere ſuſpenſa obligatio ſponſalium uſque ad eventum loquantur , turpis conditio eſt , & rejicienda , ſi conditiones turpes rejiciuntur ab ſponſalibus, de quo poſtea *lib. 12.*

Alii cenſent eam conditionem, ſi intelligatur de turpi concubitu, & illicito non ſuſpendere , ſed rejici ; ſi 4
vero de concubitu licito & matrimoniali , ſuſpendere uſque ad eventum. Sic docet Thomas Sanchea *lib. 5. diſp. 16. nu. 3.* cum Cardinale Alexandro de Nævo & aliis. Rationem reddunt, quia ea conditio non intelligitur in ſponſalibus ſicut in matrimonio : & Thomas Sanchez alia ratione utitur : quia ſcilicet ea conditio cenſetur alio modo appoſita, quam jure ineſt.

Cæterum mihi longe aliter dicendum videtur : & ma- 5
nifeſto, ni fallor, fundamento, ſive dicat , *contraho tecum, ſi conſenſeris in copulam, ſive ſi coieris* , ſi intelligatur de conſenſu aut concubitu illicito, matrimonium eſt purum, rejicitur enim a contractu tamquam turpis conditio, & in hoc omnes conveniunt. Si vero ſermo ſit, de conſenſu licito, vel copula licita , non poteſt eſſe matrimonium ſuſpenſum , ſed omnino perfectum . Idque oſtendit manifeſta ratio. Quia neceſſe eſt, ut id, quod ſub conditione ſit, ſit poſterius ratione & natura conditionis eventu . itaque prius eſt adimpleri conditionem, quam perfici contractum : unde *ſupra cap. 2.* diximus impoſſibilem eſſe illam inſtitutionem, *ſi Cajus hæres erit , filius exhæres eſto* , quia Cajus hæres eſſe non poteſt, niſi prius ratione filius exhæredetur , in hac autem conditione exhæredatio filii eſſet poſterior Caii hæredis inſtitutione, quod repugnat. Igitur conſenſus perficiens matrimonium , ſive contractus perfectus matrimonii poſterior eſſe deberet copula, vel conſenſu in copulam. At tunc tam conſenſus in copulam, quam copula eſſent illicita. Ergo numquam poteſt eſſe licita, niſi prius ſit perfectum matrimonium . Nam ea conditio ejus generis eſt, ut niſi conſtante matrimonio non poſſit non eſſe turpis. Ergo ut non ſit turpis, jam debet eſſe perfectum matrimonium , & ex conſequenti non poteſt eſſe ſuſpenſum uſque ad eventum conditionis. Et idem dicendum de quacumque conditione, quæ, niſi perfecto matrimonio, non poteſt non eſſe turpis, ut oſcula & amplexus, aut quæ neceſſario ſupponunt jam matrimonium ut communio bonorum & tori. Quare recte dixerunt nonnulli juris interpretes , quos refert Thomas Sanchea *diſp. cit. n. 2.* hanc non habere vim conditionis, ſed exhortationis , quia tacite ineſt ea conditio , & non poteſt non eſſe perfectum matrimonium. Vel potius ego dicerem illa conditione indicari modum , ſecundum quem vult ille contrahi matrimonium, ſcilicet, non ad caſte vivendum , ſed ad vacandum generationi liberorum , juxta ea, quæ de fine matrimonii in copulam diximus *ſupra lib. 1. c. 18. & 20.* Quomodo autem ſint intelligenda ſponſalia, *contraham tecum, ſi concubueris*, jam dixi *ſupra iſto capite.*

Tertio dubitari ſolet de ea conditione , *ſi te virginem* 6
invenero. Nonnulli dicunt , rejici tamquam turpem . Sic nonnulli, quos refert Thomas Sanchea *diſp. cit. n. 5.* Alii dicunt eſſe conditionem honeſtam , & non rejiciendam, ſed ſuſpendere, quamvis intelligatur, *ſi te virginem invenero per copulam*, quia eſt honeſta virginitatis conditio. Sic Soto *in 4. diſt. 29. quæſt. 2. art. 3. poſt ſeptimam concluſionem.* Denique Thomas Sanchea *diſp. cit. n. 7.* ſic diſtinguit. Aut ſenſus eſt , *ſi te invenero virginem per explorationem matronarum* , & ſic ſuſpendit , quia honeſta conditio poteſt eſſe, ut ſcilicet vitet irregularitatem : aut virginitas exploranda eſt per concubitum , & ſic tamquam turpis rejicitur . Sed non conſtat ſibi Thomas Sanchea, quod ſic oſtendo. Hæc conditio, *ſi te virginem invenero per concubitum* , æquivalet huic, *ſi tecum concubuero* , ad explorandam virginitatem . Ergo eodem modo Thomas Sanchea judicare deberet de iſta, ac de illa, de qua paulo ſupra , *ſi tecum concubuero*. Sicut ergo dixit illam aliquando ſu-

Digitized by Google

ſpendere, ſi ſermo ſit de copula licita, idem etiam de iſta dicere debuiſſet.

8 Dicendum ergo eſt de iſta conditione, ut paulo ſupra dicebamus. Si ſermo ſit de exploranda virginitate per concubitum illicitum, turpis eſt & rejicienda. Si de exploranda virginitate per concubitum licitum non ſuſpendit, quia ut perfectus ſit contractus neceſſe eſt, ut concubitus liceat; attamen tunc explorata virginitas, aut defectus illius non eſt conditio reſolutoria, quæ vel vitiat matrimonium, quia eſt contra ſubſtantiam matrimonii, vel nihil nocet, ut dicam poſtea. Eodem etiam modo philoſophandum eſt de iſta conditione, *ſi mihi placueris in primo concubitu*. Si ſermo ſit de primo concubitu honeſto, non ſuſpenditur conditio ex vi concubitus; ſed ſi complacentia illa ponatur tamquam conditio reſolutoria, quæ vel eſt contra ſubſtantiam contractus matrimonii, vitiat, vel nihil nocet, ut dicam poſtea. Senſus enim eſt, *contraho tecum, & ſi poſtea concumbens tecum non te invenerim virginem, vel diſplicueris, matrimonium ſit nullum*.

9 Denique dubium eſt, quid dicendum de ea conditione, *contraho, vel contraham tecum, ſi decem mihi dederis*. Et quidam in hoc certa juris diſpoſitio eſt, eam conditionem non eſſe turpem, cum valeat apponi in ſponſalibus etiam juratis, juramentum autem non poteſt eſſe iniquitatis vinculum. Sic conſtat ex *cap. de illis 3. de conditionibus appoſ.*

10 Sed huic Pontificis deciſioni obſtare videtur reſponſum Celſi J. C. *in l. ſi ita ſtipulatus fuero 97. §. ſi tibi nupſero, D. de verb. oblig. ſi tibi nupſero, decem dare ſpondes? cauſa cognita denegandam actionem puto, nec raro probabilis cauſa ejuſmodi ſtipulationis eſt. Item ſi vir a muliere eo modo non in dotem ſtipulatus eſt*. Ex quo liquet eam conditionem reprobari a jure tamquam turpem, cum per illam reddantur quodammodo venalia matrimonia contra bonos mores, *l. 2. D. de donationibus inter*. Et ſicut non valeret talis promiſſio conſtante matrimonio, *l. 3. §. & ſi ſtipulante, D. eodem*, ita etſi in id tempus promiſſio conferatur, *l. quod ſponſa 4. C. de donationibus ante nuptias*.

11 Verum facile reſpondetur non omnino excludi eam conditionem ut turpem a Celſo, ſed quando non ſubeſt probabilis cauſa ejus promiſſionis, & honeſta, dotis ſcilicet, aut ſimilis ad onera matrimonii, vel ad compenſandum ætatis aut qualitatis exceſſum. Et ideo expreſſe dicitur in textu, *cauſa cognita actionem denegandam*, id eſt, ſi non reperiatur juſta cauſa ejus ſtipulationis. Sic reſpondent Bart. & Paulus de Caſtro *ibidem*, & alii quos refert & ſequitur Thomas Sanchez *lib. 1. de matrim. diſput. 33. n. 4.* Adde Caniſium *in 4. decretalium in d. cap. de illis 3. de condit. appoſitis*. Quare non ſtatim ea conditio, *ſi decem dederis*, rejicienda eſt, ſed adhibenda a judice cognitio cauſæ, an ex honeſta, & juſta cauſa facta fuerit. Quod & confirmat elegans textus *in l. fin. §. Seja D. de actionibus & oblig.* ibi, *Reſpondi ex perſonis; cauſiſque eam, cujus notio ſit, æſtimaturam, an actio danda ſit*. Valet itaque ex honeſta cauſa ea conditio, *ſi centum mihi dederis*, ex cauſa tamen lucrativa. An vero valeat ſi ſit pœnalis, dicam infra, cum agam de ſponſalibus *lib. 12.* Addendum tamen multo certius eſſe, ſi ab alio extraneo ea conditio apponatur, valere, *ut dabo centum Sejæ, ſi nubat Titio, l. 1. C. de inſtit. & ſubſtit.* etiamſi cum illa fœmina extraneus ille antea rem habuiſſet; licet enim promiſſione invitate ad matrimonium, ut jam ſupra dictum eſt *cap. præcedenti*.

CAPUT IX.

De conditione contraria ſubſtantiæ matrimonii.

S U M M A R I U M.

1 *Deciſio Pontificis circa conditiones contra ſubſtantiam.*
2 *Eſſe declarationem juris naturalis.*
3 *Quorumdam intelligentia deciſionis Pontificiæ.*
4 *Rejicitur.*
5 *Quomodo dicatur aliquid eſſe contra ſubſtantiam matrimonii.*
6 *Diverſimode eas conditiones contra ſubſtantiam apponi poſſe matrimonio.*
7 *Ex natura rei oriri, quod conditio contra ſubſtantiam vitiet.*
8 *Cum ponitur in vim pacti, ita ut obligatio naſcatur ex matrimonio, vitiare.*
9 *Cum ita ponuntur, ut non naſcatur obligatio ex conſenſu, non vitiare ut contrarias ſubſtantiæ.*
10 *Quid dicendum, cum ponatur in vim conditionis quorumdam opinio.*
11 *Vera ſententia, & n. 12. 13.*
14 *Quid cum ponatur in vim conditionis reſolutivæ, quorumdam opinio.*
15 *Vera ſententia.*

CErti juris eſt conditiones appoſitas in matrimonio contra ejus ſubſtantiam vitiare contractum matrimonii. Sic definitum eſt a Pontifice *in cap. fin. de cond. appoſ.* cum in eo definiiſſet turpes & impoſſibiles haberi pro non adjectis. Appellat autem Pontifex conditiones contra ſubſtantiam matrimonii, eas, quæ ſunt contra bona illius, ſcilicet, prolem, fidem, & Sacramentum. Ex matrimonio namque conſurgit jus & poteſtas in corpus conjugis ad procreationem liberorum, & obligatio illos alendi, vel educandi, & obligatio fidei ſervandæ, & non adulterandi, & obligatio indiſſolubilitatis. Unde, ſi res ita geſta ſit, *accipio te in meam, ſi nullos mihi filios procreaveris, ſi venena ſterilitatis ſumas, generationem evites*, contra ejus ſubſtantiam eſt. Quia matrimonium non fit, niſi liberorum procreandorum cauſa, *l. liberorum, de verborum ſignificatione*, de quo fine jam dixi ſupra *lib. 1. cap. penult.* Inde enim vulgaris illa fœminæ teſtatio volentis maritum, *volo eſſe mater & filios procreare, cap. requiſiſti 33. q. 1.* Itaque conditio appoſita matrimonio, *ſi generationis prolis evites*, contra ejus ſubſtantiam eſt. Item contra naturam matrimonii fit, quod ita geritur, *eſto mihi uxor, quoad aliam invenero digniorem honoribus & facultatibus meis, cap. ſolet, in fine 32. qu. 5.* Hæc enim eſt natura matrimonii, ut individuam, quod eſt in definitione matrimonii, vitæ conſuetudinem retineat, ut *individuum* idem ſit, atque *perpetuum*, *l. 1. D. de jure dot.* Illo autem pacto matrimonium fit ad tempus. Item quod eſt tertium exemplum poſitum a Pontifice *in d. cap.* ſi ſic matrimonium ineatur, *ſi pro quaſtu adulterandam te tradideris*, qua conditione nihil turpius, nihil magis alienum a natura & ſanctitate matrimonii, eaque matrimonium vitiat, non tam quod turpis conditio ſit, turpes enim habentur pro non ſcriptis, quam quod ſit contra naturam, originem & cauſam matrimonii. Conditiones enim contra naturam matrimonii vitiant. Hæc ſunt quæ habet Pontifex de ejuſmodi conditionibus, *in d. c. fin.* Cæterum hæc definitio Pontificis valde difficilis viſa eſt multis, & multum in ea explicanda laborant. Difficilem autem reddit hæc quæſtionis ratio. Quia ſtare poſſunt ſimul hæc duo, ut quis velit ſe obligare ad aliquem actum, & ſimul habeat animum non implendi, ut ſæpe eveniet in voventibus. Cur ergo ſtare non poterit, quod quis contrahat matrimonium cum voluntate ſe obligandi ad fidem ſervandam, prolem non evitandam, & individuam vitæ ſocietatem retinendam, & nihilominus, cum animo & intentione faciendi quidquid poſſit, ut neque fidem ſervet, neque filios ſuſcipiat, neque perpetuo in conjugio maneat. 1

Nonnulli exiſtimant ex Eccleſiæ conſtitutione fieri, ut conditiones contra ſubſtantiam matrimonii vitient matrimonium, non vero turpes, & impoſſibiles. Sed hoc nulla ratione ſuſtineri poteſt; quia Pontifex in d. capite nullum jus novum ſtatuit, ſed tantum declarare videtur, quid exigat contractus iſtius natura. Inquit enim; *Si conditiones contra ſubſtantiam conjugii inſerantur, matrimonialis contractus quantumcumque ſit favorabilis, caret effectu*. Quod ſi ea conſtitutio Pontificia eſſet cum illa in præſumptione conſenſus debiti deficientis inniti deberet, nulla erat ratio, cur in appoſitis conditionibus contra ſubſtantiam conſenſum matrimonialem non præſumeret, etiamſi favorabilis ſit contractus matrimonii, præſumeret nihilominus in conditionibus appoſitis turpibus & impoſſibilibus. Nam ſi jus naturæ, & conſenſum contrahentis attendas, tam nullus eſt conſenſus, qui nititur impoſſibili conditioni, quam qui nititur conditioni contra ſubſtantiam, cum utraque ſit impoſſibilis, ut dicam poſtea. 2

At vero Gregor. de Valentia *diſput. 10. generali, qu. 3. punct. 3. dubitatione 4.* ex mente aliorum Doctorum, & ſua ſic ſe ab iſta difficultate expedit. Inquit enim matrimonium cum ejuſmodi conditionibus dupliciter poſſe conſiderari. Uno modo ut ex natura rei, & quaſi metaphyſice iniri poteſt: alio modo, ut ſolet celebrari, moraliter & ordinarie loquendo. Primo modo, inquit, non repugnare, ut matrimonium fiat cum conditione contra ſubſtantiam illius; poſteriori autem modo nequaquam. Moraliter, & juxta frequentem & communem modum contrahendi, qui illas conditiones 3

ptio-

principio apponunt, non habent animum obligandi ſe ad contrarium illarum; & ſic errant in ipſo modo, & ſubſtantia contractus, Et tunc illæ conditiones vere dici poſſunt eſſe contra ſubſtantiam matrimonii, & contra ſubſtantiam obligationis ortæ ex matrimonio. Pontifex autem *in d. cap.* non conſideravit metaphyſicum modum contrahendi, & ineundi conjugium, ſed ut communi modo fieri ſolet, & ideo dixit eſſe invalidum matrimonium, cum illis conditionibus contractum.

4 Sed hæc interpretatio deciſionis Pontificiæ mihi nequaquam probatur. Oſtendam enim ſtatim, non ſolum moraliter & ordinarie, aut ſecundum communem modum contrahendi, ſed nullo prorſus pacto fieri poſſe, ut matrimonium valeat initum cum conditione contraria ſubſtantiæ matrimonii, & alias ea lex fundaretur in præſumptione, quod illi contrahunt ordinario modo, & eſſet diſpoſitio juris poſitivi. Quare ceſſante præſumptione, ſi illo modo metaphyſico contraheret, non vitiarent illæ conditiones matrimonium, ſicut neque turpes, & impoſſibiles, & ex conſequenti valeret matrimonium ſub conditione contra ſubſtantiam matrimonii, quod nullum video conceſſiſſe. Hanc autem diſpoſitionem Pontificis non niti in præſumptione jam cœpi dicere contra 1. interpretandi rationem.

5 Ut ergo hanc deciſionem Pontificis explicemus, & in quo ſenſu intelligenda ſit, obſervandum eſt primo, in contractu matrimonii diſtingui ſubſtantiam matrimonii, & paſſiones, & quidquid eſt contra quodcumque eorum, dicitur etiam eſſe contra ſubſtantiam matrimonii, ut recte docet Petrus Ledeſma *de matrimonio, qu. 47. art. 5. pag. mihi 232. concl. 1. 2. & 3.* Et ſicut ſupra diximus *lib. 1. cap. penult.* in ipſo contractu matrimonii reperiri tria bona, fidem, prolem, & ſacramentum, quæ quidem bona dicuntur ad ſubſtantiam matrimonii pertinere, non ſecundum executionem, ſed ſecundum obligationem, quia non eſt de ejus ſubſtantia actu uti conjuge, & non alio, eſt tamen de ejus ſubſtantia obligatio ad ſervandam fidem alteri, & obligatio non tradendi corpus ſuum alteri. Item non eſt de ejus ſubſtantia ſuſceptio liberorum; eſt tamen de ejus ſubſtantia obligatio non impediendi generationem, & obligatio alendi, ſi ſuſcepti fuerint, & non enecandi. Similiter eſt de ejus ſubſtantia obligatio non diſſolvendi vinculum matrimonii, licet non ſit de ejus ſubſtantia actualis, ut ita loquar, communis vitæ converſatio.

6 Deinde obſervandum eſt has conditiones, quas Pontifex recenſet contrarias ſubſtantiæ matrimonii, poſſe diverſimode apponi in contractu, aut diverſimode ſe poſſe habere contrahentem. Primo, *Effice hæc, & poſtea contrahemus.* Secundo, *contrahamus matrimonium, & poſtea ineamus pactum de his efficiendis.* Non loquimur in his duobus caſibus, planum eſt enim ſic nihil officere matrimonio; ſed tantum quando objectum conſenſus eſt matrimonium ſub ea conditione perficiendum, vel ſub eo pacto, ut obligatio maneat implendi pactum. Atque illud primum eſt, quod dixit Ledeſma *loco citato, pag. 233.* in fine nihil officere, quando ponuntur per modum acceptionis, ſed quando per modum obligationis, id quod etiam olim docuit Adrianus, ut refert Thomas Sanchez *diſp. 9. n. 9.* & ejus ſenſum non ſatis intellexit. Sed rurſus addendum eſt objectum conſenſus ſub ea conditione diverſimode poſſe accipi, primo, ſi quis ita contrahat, ut velit eas conditiones impleri ante contractum matrimonium, ut ſenſus ſit, *Tecum contraho, ſi tamen ante perfectum matrimonii contractum ſumpſeris ſterilitatis remedia, & corpus tuum tradideris.* Si hoc pacto exprimantur in conditione, ſumuntur ſuſpenſive, volunt enim contrahentes ſuſpendi abſolutionem, & perfectionem contractus, uſque in eventum talis conditionis. Vel poſſunt ſumi alio modo, non ſuſpenſive, ſed ut poſt perfectum matrimonium adimplendæ ſint, quod magis perſpicuum eſt in conditione de adulterando, adulterium enim ſupponit contractum matrimonium: & in conditione de reſiliendo, ſupponit enim matrimonium, quod ſeparatione diſſolvatur. Et adhuc, cum exprimuntur conditiones, quæ ſupponunt matrimonium contractum, vel poſſunt ſumi, ut conditiones reſolutoriæ, quaſi etiam velit contrahens matrimonium reſolvi non impleta conditione: vel poſſunt ſumi, ut pacta quædam, ad quæ obligatio maneat contracto matrimonio, atque ad hunc ſenſum reducenda eſt diſtinctio, quam proponit Valentia *dubitatione 4. citata prope finem*, aut inutilis eſt.

7 Tertio obſervandum eſt non ex aliqua humana conſtitutione, ſed ex ipſo jure naturali oriri, ut conditio appoſita contra ſubſtantiam contractus illum vitiet. Quia ſequuntur duo contradictoria manifeſta, quæ eſſe non poſſunt. Verbi gratia. Precarium, cujus natura talis eſt, ut tandiu utendum concedatur, quandiu dominus, qui conceſſit, patitur & revocetur, quandocumque domino libuerit, qui id conceſſit, nullum eſt precarium, ſi illi adjiciatur hæc pactio, ut Domino revocare non liceat ante certum tempus quia hæc conditio deficit a precarii natura, *l. cum precario, D. de precario.* Item pignus cujus natura hæc eſt, ut conſtituatur crediti ſervandi cauſa, ex diſtractione pignoris, ſcilicet redacta pecunia credita, inutile & nullum eſt, ſi pactio addatur, ut nunquam diſtrahatur, *l. 4. D. de pigneratitia actione.* Eodem modo Quintus Mutius dicebat conditionem contra naturam ſocietatis non eſſe ratam habendam, *§. de illa, Inſt. de ſocietate.*

8 Dico ergo primo, ſi conditio contra ſubſtantiam matrimonii ponatur, non per modum conditionis ſuſpendentis perfectionem contractus, ſed ut pactum, cujus implendi obligatio naſcatur, cum ipſa perfectione matrimonii, ſic jure naturæ vitiat talis conditio contractum matrimonii. Et in hoc ſenſu habet locum definitio Pontificis *in d. cap. fin.* Ratio autem eſt meo judicio manifeſta deſumpta ex his, quæ dixi ſupra *lib. 1. cap. penultimo*, Quia conſenſus ille in eo caſu habet pro objecto id, quod eſt initium duarum obligationum omnino inter ſe pugnantium. Nam eo ipſo quod vult matrimonium perfici, vult obligari ad ſervandam fidem prolem, & ſacramentum. At eo ipſo quod vult ſub eo pacto contrahere, vult teneri ad omnino oppoſita. Implicat autem has duas obligationes ſimul naſci, nam qui vult ſe obligari ad unum, eo ipſo vult non obligari ad aliud, quod oppoſitum eſt, cum ad oppoſita ſimul velle ſe obligare non poſſit. Cum ergo exprimat pactum, ad quod re vera vult obligationem conſurgere, quæ oppoſita eſt obligationi legitimæ matrimonii, planum eſt eo ipſo nolle obligationem, quæ naſcitur ex matrimonio, quæ eſt oppoſita illi obligationi, quam vult induci ex expreſſa pactione. Atque ita rem explicuit Thomas Sanchez *lib. 5. diſp. 9.* Petr. Ledeſm. *de matr. qu. 47. art. 5. dub. 4. concl. 2. & 3.* Ægidius *diſp. 29. dub. 3. a num. 37.* Ex quo jam conſtat virium, quod affert contractui conditio, ſive pactio contraria ſubſtantiæ matrimonii, non eſſe ex aliqua hominum conſtitutione, ſed ex ipſa natura rei, ita ut aliter eſſe non poſſit. Et quidem in hac ſpecie ego non tam appellarem hanc conditionem, quam pactionem aliquam, qua teneri vellet contracto matrimonio, quod tamen ea ratione contrahi omnino repugnat.

9 Ex his jam facile colliges, quoties iſtæ conditiones ita ponuntur, ut non naſcatur obligatio ex ipſo conſenſu, qui ad matrimonium adhibetur, non vitiare tamquam contrarias, ut ſi dicas, *contraho tecum, ſi feceris, ut aliorum matrimonium diſſolvatur*, item, *contraho tecum, quia ſumpſiſti jam venena ſterilitatis, vel tuum corpus aliis tradidiſti.* Nam iſta non pugnant cum conſenſu matrimonii, cum nulla naſcatur obligatio oppoſita matrimonio, quod contrahitur. Solum ergo poſſunt vitiare, quando referuntur in futurum, & reſpiciunt obligationem in futurum aut æquipollent, ut ſi dicas: *Contraho tecum, ſi invenisti venena ſterilitatis, & ad utendum illis in matrimonio*, de quibus Thomas Sanchez *diſp. cit. n. 5. 6. & 7.*

10 Sed quid dicendum, ſi apponantur in vim conditionis? Thom. Sanchez exiſtimat etiam vitiare matrimonium. Sic habet *lib. 5. diſput. 9. num. 9.* & inclinat in hanc ſententiam Covarr. 2. *part. cap. 3. §. 1. n. 7.* Ægid. *diſp. 29. dub. 3. n. 40.* At vero Ludovicus Lopez *in inſtructorio conſcientiæ 2. part. c. 42.* de conditionibus contrariis ſubſtantiæ matrimonii cenſet, ſi ponantur in vim conditionis, ita ut velint ſuſpenſum eſſe contractum uſque ad eventum conditionis, non vitiari, ſed rejici tamquam turpes. Rationem reddit, quia in eo caſu non ſunt contra ſubſtantiam matrimonii, ſed tantum turpes, non enim concurrunt cum conſenſu matrimonii.

11 Sed explicemus quid in hac re tenendum ſit, diſtincte, & ſigillatim. In primis ſi loquamur de conditione ſumendæ potionis ſterilitatis, quæ ante matrimonium adimpleri poteſt, mihi videtur certum illam conditionem ſi in vim conditionis ponatur, *Contraho tecum ſi antequam matrimonium perficiatur, ſumpſeris venena ſterilitatis*, tantum eſſe turpem, & non contrariam ſubſtantiæ matrimonii: in quo recte Lud. Lop. Ratio eſt meo judicio facilis, & aperta? Quia adhuc non eſt contractus matrimonii neque ex conſenſu, qui adhibetur ad matrimonium, naſcitur obligatio contra bona vel ſubſtantiam matrimonii: imo potius ex impletione conditionis naſcitur obligatio adhibendi conſenſum matrimonialem. Ergo non concurrit ille conſenſus obligationis ad eam conditionem cum conſenſu matrimonii, ut dicebat Ludov. Lopez. Id enim quod ſub conditio-

ne ſit,

ne ſit, poſterius eſt natura & ratione ipſius conditionis eventu. Quare non eſt, cur deſtruat ſubſtantiam ipſius contractus matrimonii, qui nondum eſt, ſed ſequetur poſtea eventu conditionis. Et explico magis, quia vel tunc vitiaret ex natura rei, quia deſtruit ſubſtantiam, & hoc non ut dictum eſt, vel vitiaret tantum ea diſpoſitione Pontificis, qui in odium tam iniquæ conditionis vellet matrimonium illud, quod ex eventu ejus conditionis ſequitur, irritare, ut loquitur *Ægid. loc. cit.* At hæc mera juris humani diſpoſitio eſſet, ſi reſcinderet contractum celebratum ſub conditione turpi, cujus obligatio reſultaret ex eventu conditionis turpis. Non ergo recte, neque conſequenter potuit dicere Thomas Sanchea hanc Pontificis diſpoſitionem *in d. cap. fin.* eſſe tantum declarationem juris naturalis.

12 Deinde, ſi loquamur de illa conditione, *ſi diſſolvere liceat matrimonium*, hæc conditio non poteſt habere locum ante contractum matrimonii perfectum: aut ſi velint habere locum ante contractum matrimonii, illa non eſt illicita, ſed licita ex conſenſu. Cum enim ante contractum matrimonii non ſit matrimonium, ſed tantum ſponſalia, licet ab illis recedere mutuo conſenſu. Imo & in opinione eorum, qui dicunt eſſe matrimonium conditionale, licet etiam recedere ante purificatum contractum mutuo conſenſu. Recte ergo intelligitur conditionem illam, ut diſſolvere liceat, & ſeparari, non poſſe apponi, ut conditionem illicitam, & contrariam ſubſtantiæ matrimonii, ſi ad contrahendum expectandus eſt eventus conditionis. Idem dico de illa conditione, *ſi adulteraveris*, ſi de vero adulterio loquatur, non poteſt poni, ut conditio implenda ante perfectum matrimonium, cum ante illud perfectum de præſenti cum abſoluto conſenſu non ſit adulterium. Si vero ſenſus ſit, *dummodo aliis tuum corpus tradideris*, ita ut ex eventu ejus conditionis reſultet purificatio conſenſus matrimonii, dicendum eſt turpem eſſe conditionem, & rejici a contractu, non vero eſſe contra ſubſtantiam, ut probavimus de potione ſterilitatis. Neque enim concurrit cum conſenſu ad ſubſtantiam matrimonii, ſed potius ſupponitur impleta, antequam ſit conſenſus ad matrimonium requiſitus.

13 Rurſus ſi ſermo ſit de his conditionibus quæ jam ſupponunt matrimonium perfectum, *ut ſi adulterium vere commiſeris, ſi filios ex matrimonio ſuſceptos neces, ſi alia inventa dimittere liceat*, repugnat omnino matrimonium celebrari, vel eſſe conſenſum matrimonii ſuſpenſum, uſque ad eventum harum conditionum, cum non poſſit eſſe adulterium, neque ex matrimonio ſuſceptus filius necari, nec matrimonium diſſolvi, niſi conſtante matrimonio. Quare planum eſt, ſi ut conditio ponatur, non eſſe ibi conſenſum matrimonii, & idem dico de ea conditione: *Si ad impediendum actum conjugalem ſterilitatis venena procures, vel in ipſo actu conjugii ſemen extra vas emittas, ut impediatur generatio.* Atque in his etiam procedit deciſio Pontificis *in d. cap. fin.* & vitiatur matrimonium, quia revera non eſt conſenſus aliquis matrimonii, neque eſſe poteſt. Ut enim recte Gregor. de Valentia *loc. cit.* in ipſo modo contrahendi involvitur quædam manifeſta repugnantia. Nam hoc ipſo quod ſub tali conditione contrahentes in vim conditionis volunt ſuſpendere obligationem illius contractus uſque ad eventum illius conditionis, ita ut ante illam non impletam non ſit verum matrimonium, & ex alia parte cum talis conditionis impletio ſuapte natura præſupponat contractum matrimonii, hoc ipſo, quod volunt ejuſmodi conditionem evenire, volunt etiam, ut ante ejus eventum matrimonium ſit ratum, quæ repugnantes voluntates ſe deſtruunt, & nihil efficiunt, cum intentio contrahentis connectat unam cum alia, vel ita ſit ſuſpenſa, ut nolit unam voluntatem eſſe ſine alia, neque valere ſine alia quæ impoſſibilia ſunt.

14 Reſtat denique, ut iſtæ conditiones efferantur in vim conditionis reſolutivæ iſto pacto: *Contraho tecum, ita tamen, ut ſi vel filios non acceperis, generationem non evitaveris, aliis te adulterandam non tradideris, vel ſi aliam te ditiorem invenero, matrimonium ſit infectum, & diſſolvere liceat*, & in hac ſpecie varietas Doctorum eſt. Nam quidam dicunt has conditiones reſolutivas non vitiare, ſed repelli, ut turpes, & contractum matrimonii manere purum, ſic Alexander de Nevo *cap. 5. num. 2. & cap. fin. num. 4. de condit. appoſ.* Joannes Andreas *in d. cap. 1. num. 2.* & *ibi* Vincentius Anchaſanus *num. 1. & 3.* Abbas *ibid. num. 2.* at Cujacius *in notis ad text. in cap. 5. de condit. appoſ.* diſtinguit, aſſeritque conditiones has, quæ ſunt contra ſubſtantiam matrimonii primario, aut ſecundario, vitiare matrimonium, etiam reſolutivas: at vero alias turpes, ſive honeſtas etiam reſolutivas non vitiare, neque admitti, ſed circumſcribi. In qua ſecunda parte convenit cum Doctoribus primæ ſententiæ, & ſic intelligit text. *in cap. 1. de conditionibus appoſitis*.

Cæterum quamvis hæc Cujacii ſententia valde probabilis ſit, attamen verius videtur, neque conditiones contra ſubſtantiam, neque quamvis aliam ſive honeſtam, ſive turpem reſolutivam apponi poſſe, quin vitiet matrimonium. Sic tenet Abbas ſibi contrarius *in d. cap. fin. num. 2.* Cardinalis *cap. 1. de condit. appoſ. n. 2.* Præpoſitus *ibid. num. 11. & c. fin. num. 4.* Covarr. *2. p. cap. 3. §. 1. num. 10.* Lancellotus *in inſt. juris Canonici lib. 2. tract. de ſponſal. §. ſponſalia contracta ſub conditione.* Luduv. Lopez *loco cit.* Caniſius *4. decretal. ad cap. 1. de condit. appoſ.* Thomas Sanchea *diſp. 9. cit. n. 8.* Atque in hac etiam ſpecie vim habet deciſio Pontificis *in d. c. fin.* Hujus autem ſententiæ ea mihi videtur eſſe manifeſta ratio, quia eo ipſo, quod ex parte contrahentium eſt reſolutiva, eſt contra ſubſtantiam matrimonii, quod ex ſe perpetuum eſt. Si enim quis dicat, *Contraho tecum, ſi diſſolvere liceat, alia divite inventa, vel niſi Petrus Conſul factus fuerit*, quid intereſt, aut quod diſcrimen eſt, ut non dicatur utraque eſſe contra ſubſtantiam matrimonii? Primam autem eſſe contra matrimonii ſubſtantiam plane docet Pontifex. Textus autem ille *in d. cap. 1.* ne aliis adverſetur, accipiendus eſt de conditione turpi, aut impoſſibili, cum communi Doctorum. Quos etiam in hac parte ſequitur Caniſius *loc. cit.* 15

CAPUT X.

Proponuntur quædam argumenta contra deciſionem Pontificis.

SUMMARIUM.

1 *Proponuntur argumenta contra deciſionem Pontificis, & 2. 3. 4. & 5.*

6 *Sæpe mutatione vel additione conditionis unum contractum transferri in alium, quo ſolvitur primum argumentum.*

7 *Explicatur l. cum precario, D. de precario.*

8 *Opponitur, & explicatur l. Lucius Titius, D. de donat.*

9 *Explicatur l. hac ſtipulatione, D. uſufruct. quemad caveat.*

10 *Explicatur cap. qui inſinuante, qui clerici vel vov.*

VErum contra Pontificis deciſionem *in d. cap. relatam c. præced.* multa videntur obſtare. Tota enim ea deciſio innititur in eo, quod jure ipſo naturali conditio contra ſubſtantiam contractus illum vitiet neceſſe eſt. Quæ doctrina ſi vera eſſet, utique etiam veritatem haberet non ſolum in matrimonio, ſed in quovis alio. Atqui in multis deficere videtur. Primo, quia de ratione donationis cauſa mortis eſt, ut quotieſcumque donantem pœnituerit, poſſit revocari; *l. ſi alienam 13. §. Marcellus, & l. mortis cauſa 17. D. de mortis cauſa donat. & Inſtit. de donat. in principio, & l. fin. tit. 4. part. 1.* Et tamen ſi contra eam ſubſtantiam ponatur conditio in donatione cauſa mortis, ut irrevocabilis ſit tam donatio, quam conditio ſuſtinetur *l. ubi ita donatur 27. D. eodem.* 1

Secundo. Quia de ſubſtantia contractus precarii eſt, ut ſolum duret, quamdiu concedentis fuerit voluntas, *l. 1. & l. 2. D. de precario.* At conditio contra ſubſtantiam hanc eſt, ut res precario conceſſa uſque ad certum tempus teneatur, neque liceat concedenti revocare, eaque precarii contractum non vitiat *in l. cum precario, D. de precario, & l. Lucius Titius 32.* ibi *quamdiu volueris, D. de donat.* 2

Tertio. De ſubſtantia uſusfructus eſt, ut non tantum frui, ſed & uti permittatur ei, cui conceditur *l. 1. D. de uſufructu, & Inſtit. eodem, in principio*, valet tamen ſi concedatur uſusfructus ſine uſu *in l. hac ſtipulatione*, ſive alias, *l. huic ſtipulationi, D. uſufructu quemad. caveat.* 3

Quarto. De ſubſtantia ſtatus religioſorum eſt votum paupertatis, *c. cum ad monaſterium, de ſtatu Monachorum*; & nihilominus valet profeſſio ea conditione poſita, ſi liceat in domo remanere, cum omnibus ſuis bonis, *c. inſinuante, qui clerici vel voventes.* 4

Quinto. Quia de ſubſtantia commodati eſt, quod ſit gratuitum, & tamen valet, etiam ſi ob pretium, & mercedem fiat; *§. actionem 67. & 68. Inſtit. de actien.* 5

Hæc

6 Hæc tamen non obſtant, & pro ſolutione primi obſervanda eſt quædam doctrina, quam tradit Bartolus *in l. ubi ita donatur 27. in principio, de mortis cauſa donat.* & alii ex interpretibus juris, perpetuum quidem eſſe, ut conditio contra ſubſtantiam actus illum vitiet, destructa enim ſubſtantia nihil remanere poteſt. At ſæpe contingit, ut una vel alia appoſita conditione mutetur natura illius contractus, & tranſeat in alium, cum enim iſti contractus ſint jure humano inventi, una adjecta vel detracta conditione, fit alius novus contractus. Hinc eſt, cum jura velint diſponentium, aut contrahentium voluntates non perire, ſæpe fieri, ut una conditio contra ſubſtantiam hujus contractus ſuſtineatur, quia transfert in alium. Quod cum tribus requiſitis admittitur. Primum, ſi conſtet de hujuſmodi mente, & voluntate contrahentium. Secundum quod verba id ferant, ad idque adaptari poſſint. Tertium, quod ſit alius contractus, in quem poſſit fieri translatio. Sic ergo accipiendus textus *in d. l. ubi ita donatur.* Nam cum conditio, de qua in eo textu, repugnet donationibus cauſa mortis, fit translatio ad donationem inter vivos, quæ ei ſimilis eſt, & quia concurrunt illa requiſita quæ diximus. Et plane docet J. C. illam eſſe donationem inter vivos. Eodem modo accipiendus text. *in l. 15. eodem in fine, & l. 35. §. 4.* juxta interpretationem Gothofredi, & communem, de qua Covarr. *in rubrica de teſtamentis 2. part. n. 12. & 13.* Et juxta prædictam doctrinam accipiendus eſt textus *in l. 2. mutuum, verſ. alioquin, D. ſi cert. pet. & in l. certi condict. 9. verſ. fin. & l. ſeq. D. de rebus dubiis, & in l. cum manus 81. verſ. ultimo, D. de contrahenda emptione, & l. 1. in fine, D. mandati,* cum pluribus ſimilibus, in quibus pactum, vel conditio contra ſubſtantiam contractus in cauſa eſt, ut tranſeat in aliud genus contractus. Ex quo etiam fit ſæpe ex conditione appoſita in feudis transferre potius ad contractum emphyteuticum; & non feudalem, & contractus cenſus tranſeat in pignoratitium, Vide Rotam *deciſ. 269.* apud Seraphinum.

7 Neque obſtat ſecundum argumentum ex *l. cum precario 12. D. de precario.* Omiſſa enim Bartoli interpretatione *in d. l. ubi ita donatur*, quam improbat quidam damnatus *in l. 1. §. ſed ſi mihi, n. 85. de verbor. obligat,* & alia ejuſdem, quæ conjecturat, & alia Imolæ, & Jaſonis, quam merito rejicit Covarr. 2. *part. cap. 3. n. 24.* & alia quam tradit idem Covarr. & ſequitur Thomas Sanchea *citat. diſput. 9. n. 14.* quæ nimis reſtringit generalem regulam, quæ habet conditiones contra ſubſtantiam actus illum vitiaret ex natura rei, quandocumque apponatur, & oppoſitum nullo probatur jure, Aliter ergo videtur iſte textus interpretandus. Conſtituamus tamen prius ſpeciem facti. Titius domum dedit Sejæ, ut in Kalendas Junias precario poſſideret, Quæſitum eſt, an adverſus Titium volentem ante id tempus precarium revocare, & poſſeſſionem auferre, competat Sejæ actio, quæ precario accepit, & exceptione adjuvanda ſit. Quæſtionis erat cauſa, quod cum Titius in Kalendas Junias domum precario conceſſiſſet, id tacite egiſſe videbatur, ut antea revocare non poſſet. Reſpondet autem J. C. contrarium, ſcilicet non poſſe Sejam ea exceptione defendi, quia cum precarii natura ſit, ut ad nutum ſit concedentis, non videtur a natura rejectum, quod certum fuerit limitatum tempus: imo juxta precarii naturam videtur ea limitatio conceſſa, ſcilicet, niſi concedentem ante id tempus pœniteret, ut plane ſignificari videtur in illo verſiculo, *ſed nullo*, Quid autem prædicta limitatio operetur, intelligitur *ex l. 4. verſ. ultimo, & l. certe, in principio, juncta hac d. l. cum precario, eodem*, ſcilicet ut finito illo tempore finiatur precarium, ita ut ultra illud tempus ſine nova conceſſione tacita, vel expreſſa poſſidere non poſſit, non vero efficit illa limitatio, quod antea non poſſit revocari. Illa enim verba *in Kalendas Junias*, inquit Duarenus *3. cap. ad hunc titulum de precario*, ambigua ſunt, & ſenſus erit, ut ultra non poſſideat, non vero, quod non poſſit ante Kalendas Junias revocari, Sic etiam interpretatur Accurſius *ibid.* & Molina *tom. 2. de juſtitia tract. 2. diſput. 298. n. 3. & 4.*

8 Neque huic ſolutioni obſtat textus *in d. l. Lucius Titius 32. de donation.* ibi, *quamdiu volueris*. Reſpondetur enim in primis nullum verbum eſſe, quod oſtendat agi de precario. Eſt etiam ſub titulo de donationibus, quare de illis eſt intelligendum. Quis ergo erit ejus legis ſenſus? Anton. Faber 2. *conject. cap. 19.* mutat, *quamdiu voluerim*, ut donationis finem referamus in voluntatem donantis, non in donatarii. Nam ſi in voluntatem donatarii finis donationis collatus eſſet, hæredes donatoris eam non revocarent, quam tamen hic revocant. Sed non eſt neceſſaria correctio literæ, veram enim interpretationem nobis offert Cujacius *lib. 17. obſervat. cap. 33.* Lex Cincia olim donationibus certum modum impoſuit, caſque certis ex cauſis fecit inutiles, Et inter cætera, hoc jus eſt, ut donato, gratiſve conceſſo uſu domus, vel cœnaculi non cogatur hæres illum inquilinum ferre, neque ea donatio extendatur ultra donantis vitam, contra hæredis voluntatem, niſi ejus etiam voluntas accederet, quamvis dictum ſit, ut quamdiu vellet hoſpitio uteretur. Hæc enim verba ſtricte accipiuntur juxta prædictæ legis diſpoſitionem, quamdiu vellet ſe vivo, vel ſe mortuo ſinente hærede. Hoc autem in mera donatione jus eſt. Nam in remuneratoria vim non habet, ut conſtat ex *l. Aquilius Regulus, D. de donat.* quæ non ſolum non pugnat cum *d. l. Lucius*, ſed potius tacite confirmat in mera donatione locum habere. Sic conciliat Cujacius *loco citato*, Gothofredus *d. l. Aquilius*, & alii. De ea autem lege Cincia videndus eſt Roſinus Romanarum antiquitatum, *lib. 8. cap. 22. in fine.*

Neque etiam obſtat tertium argumentum ex *d. l. hac ſtipulatione*, & variis interpretationibus omiſſis dicendum eſt eſſe uſum cauſalem, qui naſcitur ex uſufructu, ſicut calor ab igne, & hic non poteſt ab uſufructu ſeparari, aliter inutile legatum eſſet, *l. 14. §. uſusfructus, D. de uſu & habitatione.* Alius eſt uſus formalis, qualis eſt in ſervitute, & ab uſufructu ſeparatus eſſe poteſt. In quo ſenſu uſusfructus, & proprietas erga eandem rem apud diverſas perſonas eſſe poſſunt *in l. per ſervum, §. fin. D. de uſu & habitat.* ubi ſpecies eſt, Teſtator ab hærede tibi uſum fundi legavit: hæres ejuſdem fundi fructum Titio conſtituit, & ceſſit: non potuit in ſe transferre uſum, qui Titio in ſolidum legatus eſt. Sic igitur fiet, ut hæres habeat fundi nudam proprietatem: tu nudum uſum, Titius nudum fructum. Unde non poterit Titius in eo fundo habitare, & a te prohibetur illo venire, niſi fructuum cauſa. Cujacius *lib. 8. obſervat. cap. 9. in fine.* Verum eſt benigna interpretatione mentis teſtatoris, cui in dubio favent jura, ſi legatus ſit fructus, & adimatur uſus, inutilis cenſetur ademptio, *§. Sed ſi uſufructu legato uſus adimatur, Inſtit. de uſufructu.* Quia ubi quis legato uſufructu ſervitutem uſus adimere vult, non ſatis ſuam voluntatem explicat, ut diximus ſupra de teſtatore ſub impoſſibili conditione diſponente. Potuit enim adimere prædictam ſervitutem uſus, quaſi ea ſola formaliter legata, quo caſu ademptio erit inutilis, cum referatur ad id quod non eſt legatum, argumento textus *in l. diem 116. de verb. ſign. & in §. ſervus autem, Inſtit. de capitis diminutione*, cum ſimilibus, privatio enim ſupponit habitum. Videnda ibi nota Marginalis apud Schneidewinum. Potuit etiam adimere prædictam ſervitutem uſus, quaſi ex uſufructu ut hæres eam ſervitutem habeat, uſufructu quoad cætera manente, qua in ſpecie legatum, & ademptio valida erunt. Quam diſtinctionem aperte probat textus *in l. jusjurandum 13. §. ſi quis uſumfructum, D. de acceptilatione*. Unde cum utrique præſumptiones & conjecturæ conveniant, juris prudentes in re ambigua plenius voluntatem teſtatoris interpretantur, argumento textus *in l. in teſtamentis 12. de regulis juris*, & reſpondent legatum valere, & ademptionem vitiari benigna interpretatione facta in favorem teſtamenti. Pro qua benigna interpretatione facit textus *in d. l. per ſervum, §. ſed ſi fructus*, ibi: *quæ ſententia benignior eſt:* Unde & intelligi poteſt ratio textus *in l. 1. D. de adimendis legatis*, ubi cum actu legato iter adimitur, optime reſpondetur conjectura pro legato ſumpta inutilem eſſe ademptionem. Secundo intelligitur ratio textus *in l. 1. §. 1. D. ſi uſufruct. petatur*, ubi cum legato adimitur via, vel aditus ad fundum, vitiatur ademptio. Denique inde intelligitur ratio textus *in l. 1. §. ſi ex fundo, & l. quoties, 9. §. ſi duo, & l. hæreditas, 34. D. de hæred. inſtit. & §. hæreditas, & §. ſi utrum, Inſtitut. eodem,*

Neque obſtat quartum argumentum de quo non eſt in 10
modo locus diſputandi, ideo breviter dico repugnare profeſſioni ſtatus religioſi conditionem contra ejus ſubſtantiam. Unde cum abdicatio proprietatis pertineat ad ſubſtantiam voti paupertatis, eo quod ſtatus religioſus conſtat eſſentialiter tribus votis, conditio contra abdicationem proprietatis efficeret nullam profeſſionem. Quare in illo *cap. inſinuante*, non habetur mulierem emiſiſſe votum cum conditione proprietatis, ſed cum conditione, ut de licentia prælati, & domi ſuæ remanere poſſet, quod non eſt contra naturam ſtatus religioſi, & quod bona ſua haberet ad uſum, dependentem tamen a voluntate prælati. Sic gloſſa *in d. cap.* Covarr. 2. *part. cap. 3. §. 7. nu. 1.* Petrus Ledeſma *dub. 4. cit.* Thomas Sanchez *diſp. 9. cit. in fine*, & alii, & de ea quæſtione videndus eſt Præpoſitus *d. cap. fin. de conditioni. appoſitis.*

CA-

CAPUT XI.

Examinatur prima conditio contra ſubſtantiam, *ſi generationem prolis evites.*

S U M M A R I U M.

1 *Quo ſenſu poſſit accipi illa conditio* ſi generationem evites.
2 *Multis modis illicite evitari poſſe.*
3 *De conditione de exponendis infantibus.*
4 *De evitanda generatione negative quorumdam ſententia.*
5 *Evitandæ prolis negative conditionem in quodam ſenſu rejici.*
6 *Conditionem de evitanda ex voto licitam.*
7 *Varie probatur, & n. 8. & 9.*
10 *Ultima pars veræ ſententiæ.*
11 *Conditionem de numquam petendo, & reddendo validam.*
12 *Idem judicium de conditione de non exigendo.*
13 *Quid de conditione illa*, ut ego non tenear reddere, quoties tibi non licet exigere *quorumdam opinio non licere.*
14 *Verius oppoſitum.*
15 *Satisfit aliorum fundamentis,*
16 *Quid de conditione non cohabitandi.*
17 *Quid de conditione abſtinendi ſextis feriis.*

1 UT magis explicetur prædicta deciſio Pontificis *in d. cap. fin.* oportet in ſingulari explicemus, quid contineatur in unaquaque earum conditionum, quas in exemplum adhibuit, & dixit eſſe contra ſubſtantiam matrimonii. Primum exemplum eſt, *ſi generationem prolis evites*, quæ dicitur eſſe contra bonum prolis, & ideo contra ſubſtantiam. Poteſt autem hæc conditio ſecundum diverſum ſenſum accipi. Primo, ſi accipiatur reſolutive, id eſt, ſi generationem evites, & ſi non evitaveris, matrimonium ſit infectum, & hoc caſu vitiat, quia eſt contra perpetuitatem matrimonii, ut dixi *cap. præcedenti*. Secundo modo poteſt ita intelligi: *Si generationem prolis ita evitaveris, ut non nos invicem cognoſcamus*, & de hoc ſenſu dicam infra. Tertio modo intelligi poteſt de evitatione prolis contrarie faciendo aliquid quod ſit contrarium generationi prolis, & illicitum. Dicitur autem eſſe contra ſubſtantiam matrimonii, quia eſt contra paſſionem, quæ conſequitur matrimonium. Nam in matrimonio, quod contrahitur communi modo & in ordine ad copulam, ex parte contrahentis, juxta explicata ſupra *lib.* 1. *cap.* 18. naſcitur obligatio, & ad vacandum generationi, & ad nihil efficiendum, quo proles impediatur. Implicat autem ex eodem conſenſu naſci obligationem ad impediendam generationem, qualis naſceretur, ſi ea conditio exprimeretur, & deduceretur in pactum, ut explicatum eſt, *cap.* 9. Et ita quamvis proles non ſit de eſſentia matrimonii, eſt tamen quantum ad prædictam obligationem, quia eſt paſſio conſequens eſſentiam matrimonii. Et quamvis ex eo contractu non ſemper ſequatur obligatio ad incumbendum generationi, ut contingit in matrimonio contracto ad caſte vivendum: attamen ſemper naſcitur obligatio ad nihil agendum illicita contra prolis generationem. Obligatio autem ad aliquid contra illam agendum non poteſt ſtare cum hac obligatione, quæ ex matrimonii natura naſcitur, & ideo dicitur vitiare matrimonium. Quod quidem eleganter docet Auguſtinus *tom.* 1. *lib.* 2. *de morib. Manich. cap.* 18. contra eoſdem Manichæos, qui concubitum conjugatis permittebant, ſed eo tempore, quo non poſſet ſequi generatio, & ſub ea forma matrimonia inibant. Inquit autem: *Ex quo illud ſequitur, ut non liberorum procreandorum cauſa, ſed ſatiandæ libidinis habere conjugem cenſeatis. Nuptiæ autem, ut ipſæ nuptiales tabulæ clamant, liberorum procreandorum cauſa marem fœminamque conjungunt. Quiſquis ergo procreare liberos quam concumbere, gravius dicit eſſe peccatum, prohibet utique nuptias, & non jam uxorem, ſed meretricem fœminam facit, quæ donatis ſibi certis rebus, viro ad explendam ejus libidinem jungitur, ſi enim uxor eſt, matrimonium eſt. Non autem matrimonium eſt, ubi datur opera ne ſit mater: non igitur uxor.* Hæc Auguſtinus.

2 Sed quoniam generatio multis modis illicite impediri poteſt, ideo ſigillatim explicandi ſunt. Primo ergo impediri poteſt ſterilitate. Unde non licet apponere conditionem de ſumenda potione ſterilitatis ex eodem fundamento juxta dicta *cap.* 9. quamvis non repugnaret matrimonio hæc conditio, *contraho tecum, ſi es ſterilis*. Nam prius debet ea conditio verificari, quam matrimonium perficiatur. Unde non concurrit cum conſenſu matrimonii. Secundo impeditur per emiſſionem ſeminis extra vas. Quare non eſt licita ea conditio, ut numquam conſummetur actus intra vas, & vitiat matrimonium propter eandem rationem. Tertio impediri poteſt proles illam enecando, vel per abortum, vel ſtatim natam, & in lucem editam. Unde, ut docet ex Adriano, Ludovicus Lopez *loco* ſtatim *citando*, conditio de abortu, vel nece prolis natæ etiam eſt contra ſubſtantiam matrimonii.

3 Sed numquid conditio de exponendis infantibus erit contra ſubſtantiam matrimonii? Videtur enim etiam eſſe contra bonum prolis. Sed dicendum eſt tantum eſſe conditionem turpem, & rejici, & non vitiare. Nam expoſitio illa infantis non opponitur ſuſceptioni prolis, & ejus vitæ, ſed tantum commodæ educationi, neque eſt veroſimile periculum mortis prolis ſi exponatur. Sicut etiam in naturalibus ſunt quædam diſpoſitiones, quæ omnino deſtruunt formam, aliæ vero, quæ obſtant magis commodæ conſervationi formæ; eodem modo ſuffocatio prolis obſtat omnino fini matrimonii, & illum deſtruit, expoſitio vero filii non obſtat eidem fini, ſed majori prolis commoditati. Sic docet Petrus Ledeſma *de matrimonio, quæſt.* 47. *art.* 1. *dub.* 4. *in ſolut. ad quintum argumentum*. Ludovicus Lopez *in inſtructorio conſcientiæ* 2. *part. cap.* 42. *de condit. circa bona matrimonii*.

4 Sed major difficultas eſt, an conditio de evitanda generatione negative, ſcilicet, non reddendo debitum, neque copulando ſe invicem ſit contra ſubſtantiam matrimonii. In quo Doctores diviſi ſunt. Quidam dicunt hanc conditionem: *Si caſtitatem voveamus, ſi non copulemur, ſi ego non petam a te debitum, ſed reddam tantum tibi exigenti*, eſſe contra ſubſtantiam matrimonii, & illud vitiare. Hanc ſententiam cum multis citatis tenet Thomas Sanchez *lib.* 5. *diſput. nu.* 2. Petrus Ledeſma *d. quæſt.* 47. *art.* 5. *ad* 1. 2. & 3. Ludovicus Lopez *loco citato, cap.* 42. & antea docuerat Adrianus *in* 4. *quæſt.* 1. *de matrimonio, dub.* 9. Capreolus *in* 4. *diſt.* 28. *quæſt. unica, art.* 3. *ad quintum contra* 3. *concluſionem*. Soto *diſt.* 29. *quæſt.* 2. *art.* 3. §. *in prima concl.* Covarruvias 2. *part. de matrimonio, cap.* 3. §. 1. *num.* 3. Referuntur etiam pro hac ſententia Scotus, Henricus, Durandus. Sed nihil omnino docent, quod huic ſententiæ favere poſſit. Referuntur etiam Paludanus, & Supplement. Gabrielis: ſed iſti Auctores potius oppoſitum docent, ut dicam infra. Adducit etiam Thomas Sanchez pro hac ſententia Divum Thomam, Bonaventuram, Richardum, ſed illi ſunt in longe diverſa ſententia, ut ſtatim oſtendam. Horum fundamenta non alia ſunt, niſi quia ejuſmodi conditiones ſunt contra bonum prolis. At Pontifex *in dicto cap. fin.* docuit hanc conditionem, *ſi generationem prolis evites*, vitiare, neque attendit an turpis ſit, vel honeſta, ſed tantum, quod opponatur fini matrimonii. Nituntur etiam, quia impoſſibilem indicant translationem dominii corporum mutuam ſine uſu.

5 Cæterum, ut veram ſententiam explicam. Dico primo. Si iſta conditio, *ut nos non cognoſcamus invicem, neque reddamus debitum*, ita intelligatur, ut ſi re ipſa invicem acceſſerint, & copulentur, ſit fornicario, quaſi ab his peccatis ratione contractus non excuſentur, plane vitiat matrimonium, & eſt contra ſubſtantiam contractus. Ratio eſt. Quia ea conditione ſic intellecta nullum transfertur dominium, quod eſt de ſubſtantia matrimonii. Hæc enim duo ſtare non poſſunt, ut quis velit transferri dominium, & quod non excuſentur a peccato fornicationis. Qui ergo vellet, ut ab eo genere peccati non excuſarentur, vellet profecto, ut non fieret translatio corporum, atque adeo ut nequaquam eſſet matrimonium, quod conſiſtit in ea translatione corporum. Aliter judicandum eſſet, ſi eam conditionem apponerent poſt contractum matrimonium. Firmum enim a principio vinculum non diſſolveretur ſuperveniente conditione. Quare non habet eundem effectum poſita in principio matrimonii, & poſtea, ut dicemus ſtatim. Atque hoc ſenſu exiſtimo locutos fuiſſe de hac conditione Divum Thomam, Bonaventuram, atque Richardum, ut diligenter explicat Gabriel Vaſquez 2. *tomo in tertiam partem, diſp.* 125. *cap.* 6. *à n.* 69. videndus etiam Rebellus *lib.* 2. *qu.* 10.

6 Dico ſecundo. Conditio de vitanda copula, ſive ex pacto, ſive ex voto, poſita in contractu matrimonii, cum primo contrahitur, non eſt contra ejus ſubſtantiam. Sic expreſſe docet Paludanus *in* 4. *diſt.* 30. *quæſt.* 2. *art.* 1. *concl.* 2. Supplement. Gabrielis *diſt.* 28. *quæſt.* 1. *art.* 3. *dub.* 1. Gabriel Vaſquez *loco cit.* Rebellus *lib.* 2. *de matrimonio, quæſt.* 10. *ſect.* 3. *nu.* 19. qui & alios refert.

fert. Idem etiam docuit Imola *in l. ubi ita donatur, D. de mortis cauſa donation.* Barbatus *in cap. ult. de precario, colum. 1.* Huic etiam ſententiæ faveat Abulenſis *Numerorum 30. quæſt. 31.* Almainus *in 4. diſt. 30. quæſt. 2.* & alii, qui aſſerunt Beatam Virginem ſub hac conditione expreſſe conſenſiſſe, & tamen matrimonium illius verum fuiſſe. Atque idem ſupponunt Sancti Patres, quos allegavi ſupra *lib. 1. cap. 19.* cum agerem de matrimonio Virginis cum Joſepho.

7 Et probatur hæc ſententia. Primo. Quia ſi duo voviſſent caſtitatem ante matrimonium, ita ut votum unius alteri notum eſſet, & e contra, & ſimiliter propoſitum firmum ſervandi idem votum etiam poſt contractum matrimonium, ſi illud contraherent poſtea, perinde eſſet, atque ſi expreſſa conditione contraherent, tunc autem ſine dubio eſſet verum matrimonium. Ergo etiam expreſſa illa conditione. Eadem enim eſſet ratio in utroque caſu, tum quia in utroque non eſſet conſenſus in copulam, ſed tantum in corporum dominium, quod ex ſe copulæ principium eſt. Tum etiam, quia in utroque caſu transferretur dominium corporum, impedito tamen uſu, qui in neutro caſu poſſet eſſe abſque peccato. Tum denique quia in utroque caſu conjugi petenti debitum negandum eſſet, quia peteret contra religionem voti, ut conſtabit ex his quæ dicam *lib. 10.*

8 Secundo etiam probatur, & ſimul contrariæ ſententiæ fundamentum evertitur. Quia ejuſmodi conditio non eſt ex numero earum, quæ ſunt contra ſubſtantiam matrimonii. Nam quamvis aliquæ conditiones, quæ dicuntur eſſe contra finem matrimonii, ſint etiam contra ejus ſubſtantiam, & appoſitæ irritent matrimonium, qualis eſt hæc de impedienda generatione, & conditio abſtinendi ab uſu conjugii videatur opponi fini matrimonii: tamen non ita opponitur, ut vere ſit contra ſubſtantiam illius, ſolum enim opponitur negative, cum ſit negatio actus conjugalis, & licitæ, non tamen opponitur contrarie referendo matrimonium in finem contrarium poſitive, qualis eſt impedire prolem. Ejus autem capitis definitio debet intelligi de conditione poſitive contraria fini matrimonii, ut illa dicatur eſſe contra ſubſtantiam illius, & irritare, quia deſtruit verum conſenſum ad matrimonium requiſitum, ut explicatum eſt *cap. 9.* Hoc autem diſcrimen ex eo recte colligitur, quod conditio oppoſita contrarie fini matrimonii, etiam poſt contractum matrimonium, & perfectum ſine peccato apponi non poteſt, & ita non mirum eſt, ſi initio appoſita illud irritet: at vero conditio, quæ negative tantum opponitur fini matrimonii, licite poſtea apponitur. & ita mirum non eſt, ſi non tollat conſenſum neceſſarium ad matrimonium, neque illud irritet.

9 Denique probatur. Quia ſi ob aliquam cauſam ea conditio eſſet contra ſubſtantiam matrimonii, maxime quia ea conditione impediretur uſus dominii corporum, quod transfertur in matrimonio, impoſſibile autem videtur transferri dominium impedito uſu. Sed hæc ratio nullius momenti eſt. Conſtat enim ex dictis ſupra *lib. 1. cap. 18.* in his rebus, quæ non conſumuntur uſu, diſtingui poſſe uſum a dominio, & contractum aliquem poſſe verſari circa unum, & non circa aliud. Oſtendimus etiam, matrimonium potentis cum impotenti cognita impotentia eſſe validum jure naturali, & Eccleſiaſtico: tamen ſunt perpetuo impediti ad uſum matrimonii, nec poſſunt habere conſenſum in actum matrimonii, aut in uſum ejus dominii corporum, & latius etiam dicam infra *lib. 7.* cum de impedimento impotentiæ ſermo fuerit. Ergo pari ratione non repugnat dominium transferri corporum conjugum impedito uſu ex pacto, vel ex voto. Argumentum etiam deſumptum ex matrimonio B. Virginis efficax eſt. Quia alias non poteſt commode explicari, quo modo Beata Virgo non habuerit conſenſum ſaltem conditionalem in copulam conjugalem, quod turpe videtur.

10 Denique dico. Si matrimonium contrahatur communi modo, ſcilicet in ordine ad copulam ex parte contrahentis, ſive tacite, ſive expreſſe juxta ſenſum explicatum ſupra *lib. 1. cap. 17. & 18.* ſi tunc apponatur etiam conditio de abſtinendo ab uſu conjugii, matrimonium vitiatur. Sic expreſſe docet Gregor. de Valentia *quæſt. 2. puncto 4. dub. 5. prope finem.* Atque in hoc ſenſu crediderim locutos Doctores primæ ſententiæ. Ratio eſt facilis, & aperta. Quia ſunt duæ repugnantes voluntates, quæ ſe invicem deſtruunt. Prima eſt contrahendi matrimonium, ex quo conſurgat obligatio reddendi debitum: altera eſt contrahendi matrimonium, ex quo conſurgat obligatio non reddendi; quæ inter ſe manifeſte repugnant. Atque ex his ſoluta manent fundamenta primæ ſententiæ.

11 Sed doctrinæ gratia colligamus nonnulla, in quibus decipitur Thomas Sanchez *diſput. cit.* Primo colligitur, ſi quis ita contrahat: *Ego tecum contraho, ſi tamen prius te voto caſtitatis adſtrinxeris, ut numquam a me petas, neque reddas debitum,* matrimonium initum valere. Id quod etiam docuit in hac ſpecie Petrus Ledeſma *dub. 4. cit. in ſolut. ad 2. §. Quod vero attinet,* licet contradicat Thomas Sanchez *diſput. 10. citata n. 3.* Ratio eſt, tum quidem, quia non repugnat ex ſe fini matrimonii, ut dictum eſt. Tum etiam, quia ut recte docet Ledeſma in eo caſu non opponitur fini, quia non concurrit cum conſenſu matrimonii, cum prius debeat eſſe emiſſum votum, quam perficiatur matrimonium, & ſicut ipſe Thomas Sanchez docet *diſput. 9. n. 6.* conditionem de prius ſumenda potione ſterilitatis non adverſari fini matrimonii, quia non concurrit obligatio conditionis, cum obligatione matrimonii, cur non concedit etiam non impedire votum factum ante perfectum matrimonium, cum non concurrat? Alias duo, qui voto ſimplici caſtitatis adſtricti eſſent, & utrique notum eſſet, non poſſent valide contrahere, ut dicebam in prima ratione. Eſt autem omnino eadem ratio, ſicut enim in iſto caſu prius eſt emiſſum votum, quam contrahatur matrimonium: ita etiam in ſpecie hujus illationis prius natura, quam perficiatur matrimonium, ſit jam per votum impeditus uſus matrimonii.

12 Secundo colligitur non vitiari matrimonium, ſi quis apponat conditionem de non exigendo debitum, cujus oppoſitum docuit Thomas Sanchez *eadem diſp. 10. num. 4.* Et ratio eſt manifeſta. Tum quia ea conditio non eſt contra ſubſtantiam matrimonii, ut dictum eſt. Tum etiam quia ſequeretur, ſi quis impeditus voto, quo emiſſo non poteſt petere, licet teneatur reddere, cum alio ſciente illud impedimentum voti, contraheret, invalidum eſſe contractum, quia jam impeditus eſt uſus dominii. At non obſtante hoc impedimento valide contrahit, & transfert dominium ſui corporis, & accipit dominium corporis alterius ex communi omnium Doctorum ſententia, quæ votum ſimplex tantum dicit eſſe impedimentum impediens. Ergo ſimili ratione poterit transferre etiam dominium impeditum voto ſub ea conditione, & voto: nulla enim eſt in hoc diverſitatis ratio: ſi enim in ipſo fieri, & initio contractus illud impedimentum obſtat, cur non obſtaret, quod ex antecedenti voto, & pacto ſit jam impedimentum appoſitum? ſimul enim tempore ſequenti conjunguntur obligatio matrimonii & obligatio non reddendi debitum. Explico magis: quando ille, qui votum emiſit ante matrimonium, accedit ad contrahendum, tenetur habere conſenſum contrarium uſui matrimonii, quantum eſt ex parte ſua, alias peccat, & ſimiliter qui ſub ea conditione contrahit, habet conſenſum contrarium uſui, quantum eſt ex parte ſua, quandoquidem eam conditionem exprimit. Ergo ſi in uno caſu impeditur valor matrimonii, etiam in alio, aut in neutro.

13 Tertio colligitur, quid dicendum in eo, quod quæri ſolet, an valeat matrimonium ſub hac forma: *Contraho tecum ſi ego minime tenear debitum reddere, quoties tibi non licet exigere.* In quo Thomas Sanchez *lib. 5. diſp. 11. n. 2. & 3.* ita diſtinguit. Si ſenſus ſit, ut poſſim negare, quoties habeo jus ad negandum, quia tu non habes jus ad petendum, ut ſi adulteraveris, tunc conditio ipſo jure ineſt. At ſi abſolute & univerſe intelligatur: *Ut ego non tenear reddere, quoties tibi non licet exigere,* eſt contra ſubſtantiam matrimonii, & vitiat. Idem docuit Ludovicus Lopez *d. cap. 42. pag. mihi 1080. columna 2. in fine.* Petrus Ledeſma *dubio 4. citat.* circa ſolutionem ad primum, & ante illos Covarruvias *ſecunda parte, cap. 3. §. 1. num. 6.* Nituntur primo. Quia poſſunt occurrere multi caſus, in quibus vir peccet mortaliter exigendo, & uxor negare non poſſit, ut ſi vir emiſerit votum caſtitatis, vel petat affectu fornicario, vel dubitans an valeat, uxore ſciente eſſe validum. Secundo. Quia per matrimonium transfertur jus juſtitiæ in corpus alterius, quamvis exigens aliquando peccet contra religionem vel contra temperantiam. Ergo conditio auferens jus juſtitiæ conjugis eſt contra ſubſtantiam matrimonii, & illud vitiat. Talis autem eſt prædicta conditio, de qua loquimur.

14 At ego miror viros doctos eam ſententiam ſibi perſuaſiſſe ductos auctoritate Didaci Covarruviæ. Eſt enim longe verius eam conditionem non vitiare matrimonium, etiam contractum in ordine ad copulam. Sic docuit Gabriel Vaſquez *loco citato diſputat. 125. cap. 6. num. 63. & cap. 7. num. 77.* Et ratio eſt facilis, & aperta ex doctrina, quam late tradidimus in materia de ſcandalo, & trademus etiam infra *lib. 5. cap. 18. & libro*

Digitized by Google

10. Quia hæc eſt regula generalis, *Quoties actus aliquis non poteſt ab alio fieri niſi male, ſi fiat, non licet illi cooperari, ſicut neque petere ab aliquo actum, qui ab illo non poteſt fieri bene, vel male, ſed neceſſario male*, & numquam reperietur aliqua hujus regulæ exceptio, aut caſus, in quo id liceat. Ergo conjugi illicite petenti debitum non ſolum non tenetur reddere, ſed potius tenetur non reddere, quando, ſi actus tunc fiat, non poteſt bene fieri ab eo, qui petit. Pone aliquem emiſiſſe votum caſtitatis, poteſt qui non emiſit exigere, non reddere, quia ille, qui votum emiſit, impeditus eſt ad petendum, non vero ad reddendum: & ita qui ſolutus voto petit debitum, non exigit ab alio, qui tenetur voto actum, quem non poſſit bene efficere, cum votum non impediat debiti redditionem. Atqui impeditus voto, petit, actum petit, qui non poteſt ab altero conjuge bene fieri, ſcilicet cooperationem ad actum petentis, qui malus eſt contra religionem, vel temperantiam. Hoc ergo ſuppoſito jam facilis colligitur ratio. Quia talis conditio jure ineſt, & licita eſt, & honeſta, & ad quam tenetur conjux, etiamſi non exprimatur. Quare ſicut conjux, etiamſi non explicetur, tenetur non reddere conjugi petenti cum manifeſto periculo vitæ corporalis petentis, ita etiam tenetur non reddere cum periculo animæ petentis.

15 Neque rationes in contrarium adductæ ſunt alicujus momenti. Ad primam enim dico nullum eſſe caſum, in quo conjugi peccanti in petitione debiti alter teneatur reddere. Nam ſi impeditus eſt voto, non poteſt petere, nec tenetur reddere, imo tenetur non reddere, ut dictum eſt. Si autem petat in loco ſacro, vel die prohibito, vel tempore menſtrui, ſpectandum eſt tunc periculum incontinentiæ petentis, quod ſi revera intervenerit, tunc ex concurſu duorum præceptorum prævalet urgentius, & ceſſat obligatio minus urgentis, & ideo licite petit, & tenetur reddere, quia licita eſt petitio. Similiter ſi qui petit exiſtimet matrimonium non valere, non poteſt exigere, neque alter conjux tenetur petenti annuere, donec dubius conjux deponat dubium, cum petit, vel per intrinſeca principia, vel per extrinſeca, ut dicam *lib.* 10. Sed fefellit Auctores iſtos, quod viderent in his eventibus eum conjugem, qui neque eſt impeditus voto, nec dubius licite exigere, & impeditum vel dubium teneri reddere: cum tamen ſit longe diverſa ratio. Nam in eo conjuge impedito aut dubio petitio debiti eſt illicita, redditio autem licita, & ita conjux non impeditus petit ab impedito, quod licita facere poteſt impeditus, quod tamen ſecus contingit, quando impeditus exigit, ut explicatum eſt, ſed de his dicam late *lib.* 10. Nec vero ſecunda ratio eſt alicujus momenti. Non enim ea conditione impeditur transferri jus juſtitiæ, ſed tranſlato jure juſtitiæ impeditur uſus voto, vel conditione, quæ ineſt ex ipſa natura matrimonii, quia non poteſt transferri jus niſi ad licitum uſum corporum, ut notum eſt.

16 Quarto colligitur quid dicendum ſit de conditione non cohabitandi. In quo Petrus Ledeſma *dicto dubio* 4. *in ſolut. confirmationis ad ſextum*, dicit, ſi ſit pactum de non cohabitando ad tempus, non vitiare matrimonium: at ſi pactum ſit de non cohabitando ſemper, & in perpetuum, vitiare, & eſſe contra ſubſtantiam, quia habetur in definitione matrimonii individuam vitæ conſuetudinem retinens. Quod & probat Thomas Sanchez *lib.* 5. *diſp.* 10. *n.* 5. Additque ſi eſſet pactum de abſtinendo a copula ſextis feriis, vel certo quodam tempore, eſſe irritum matrimonium, quia eſt contra ſubſtantiam ejus, nempe contra plenam, & totalem corporum traditionem. Sed mihi hæc diſtinctio non placet. Quare videndum eſt quid ſignificetur conditione non cohabitandi. Si enim ſignificetur ſeparatio thori perpetua quoad totum, idem eſt judicium, atque de conditione non copulandi, & ea non vitiat, ut dictum eſt. Si conditione non cohabitandi ſignificetur etiam ſeparatio domus, ſi id fieret ex conditione ſervandi caſtitatem ad evitandum periculum lapſus, neque etiam eſſet contra ſubſtantiam propter eandem rationem. At ſi cum matrimonium contrahitur in ordine ad copulam ex parte contrahentium, ſimul apponeretur conditio de non cohabitando, deſtrueretur conſenſus matrimonialis, ut dictum eſt. Repugnat enim omnino voluntas obligandi ſe ad non cohabitandum cum voluntate obligandi ſe ad vacandum actibus conjugalibus.

17 Quinto colligitur idem a fortiori dicendum de conditione abſtinendi ſextis feriis. Tum quia non eſt contra ſubſtantiam, ut dictum eſt, ſicut ſi contraherent ſub conditione abſtinendi diebus prohibitis ab Eccleſia. Quid enim obſtat, cum jure inſit? Ergo etiam hæc conditio abſtinendi ſextis feriis non obſtat ſubſtantiæ matrimonii, ſicut etiam licet paciſci, ne intra bimeſtre conſummet, & ad id ſe voto adſtringere, imo & ſe obligare voto tranſeundi ad religionem intra id tempus. Quod ſi hoc non eſt contra ſubſtantiam matrimonii, ut fatetur Thomas Sanchez *diſput.* 10. *cit. num.* 6. cur erit contra ſubſtantiam conditio de abſtinendo aliquibus diebus ab actu conjugii? Quod enim ea conditio de bimeſtri abſtinentia jure inſit parum refert. Si enim ea eſſet contra ſubſtantiam, ineſſe non poſſet, & hoc ipſum, quod jure inſit, argumentum eſt temporalem abſtinentiam, ſi deducatur in conditionem, non eſſe contra ſubſtantiam matrimonii. Adde, ut ipſe Thomas Sanchez eodem numero fatetur, licet contrahere matrimonium ſub voto, & conditione convolandi ad religionem ſtatim poſt conſummationem, quo tranſitu omnino impeditur tempore ſequenti uſus matrimonii. Ergo & poterit etiam ſub conditione continentiæ ad tempus iniri matrimonium. Quod enim jure inſit ea poteſtas tranſeundi, non impedit, imo magis oſtendit hujuſmodi abſtinentiam non eſſe contra ſubſtantiam, & ex conſequenti, neque votum aut pactum de illa abſtinentia. Maxime cum licet poteſtas tranſeundi ad religionem ante conſummationem, vel poſtea de conſenſu utriuſque, inſit matrimonio, obligatio tamen tranſeundi non ineſt. Quare ſi ea obligatio apponi poteſt, cum contrahitur matrimonium ex ſententia Thomæ Sanchez, cur non poterit obligatio abſtinendi certis quibuſdam diebus?

CAPUT XII.

Explicantur duæ aliæ conditiones, quæ aſſeruntur a Pontifice contra ſubſtantiam matrimonii.

SUMMARIUM.

1 *Quomodo nonnulli intelligunt illam conditionem:* ſi tuum corpus adulterandum tradideris.
2 *Prima pars veræ intelligentiæ.*
3 *Secunda, & tertia, & 4.*
5 *Nullum matrimonium eſſe apud infideles animo habendi tot uxores, quot legibus illorum licet.*
6 *Quid de illa,* donec aliam invenero.
7 *Item matrimonium nunc eſſe nullum ex conditione dandi libellum repudii.*
8 *Quid ſi iſtæ conditiones ab uno tantum adhibeantur, & alter neque neget, neque contradicat.*
9 *Exponitur cap. aliquando* 32. *quæſt.* 2.
10 *Quid ſi poſt expreſſam conditionem contra ſubſtantiam copulentur. Quorumdam opinio.*
11 *Vera ſententia.*

SEcundum exemplum conditionis contrariæ ſubſtantiæ matrimonii, quod adducit Pontifex *in dict. cap. fin.* hoc eſt, *Si corpus tuum adulterandum tradideris*. Sed Angelus *in ſumma verb. matrimonium* 3. *n.* 11. dicit hanc conditionem non eſſe contra ſubſtantiam matrimonii, ac ſubinde non vitiare matrimonium, ſed tantum rejici ut turpem. Ratio quæ illum movet, hæc eſt, quia ad fidem matrimonii, & ejus finem ſufficit, quod uxor debitum viro reddat, quoties exiget. Ergo ſubſtantiæ matrimonii non repugnat, quod illa adulterium committat, & conſequenter illa conditio non eſt contraria matrimonio. Addit tamen Angelus in eo ſenſu vitiare matrimonium, ſi ita intelligatur, *ita ut mihi non tenearis reddere*, ſic enim eſt contra ſubſtantiam, quia eſt contra translationem dominii corporis. 1

Cæterum, ut explicem quod ſentio, dico primo. Si ſenſus hujus conditionis eſt, is quem Angelus ultimo loco dicebat: *Si te adulterandum tradideris, ita ut mihi non tenearis reddere, neque ullo committatur injuſtitia*, plane eſt contra ſubſtantiam matrimonii, & translationem dominii corporis: tranſlato enim dominio non poſſet non eſſe injuſtitia in adulterio. Unde qui vult non eſſe injuſtitiam in eo, quod ſuum corpus tradat aliis, vult ſine dubio non transferri dominium corporum. Et ſimiliter, qui vult alterum conjugem non teneri ad reddendum, cum contrahit ordinario modo, vult etiam non tranſire dominium corporis, & eo ipſo deſtrui conſenſum requiſitum ad matrimonium. 2

Deinde dico. Si ea conditio, *dummodo corpus tuum adulterandum tradideris*, intelligatur poſita in vim conditionis, & ſuſpendens perfectionem contractus matrimonii, ſi de vero adulterio loquatur, repugnat cum voluntate matrimonii, cum non poſſit eſſe verum adul- 3

terium

Digitized by Google

terium niſi conſtante matrimonio, ut dixi ſupra *cap.* 8. Si vero ponatur adimplenda ante matrimonium, & nou intelligatur de vero adulterio, turpis tantum eſt, & rejicienda. Quia ea ratione non pugnat cum conſeoſu matrimonii, cum prius debeat eſſe fornicatio, quam matrimonium perficiatur, ut dixi etiam de alia conditione cap. præcedenti.

4 Denique dico, Si ea conditio ponatur reſolutive, vel in modum pacti implendi poſt matrimonium contractum, nullum eſt matrimonium, & vitiat etiam, ut ſonat intellecta. Eſt communis Doctorum ſententia, quam tenet Adrianus *in 4. quæſt. 9. de matrimonio*, Sylveſt. *verb. matrimonium*, 4. *quæſt.* 6. ubi docet ad bonum fidei in matrimonio utrumque pertinere, & debitum non negare conjugi, & alteri non commiſceri, Soto *in 4. diſt. 29. quæſt. 2. art. 3. ad* 1. Covarr. 2. *part. cap. 3. §. 1. num.* 2. Petrus Ledeſma *dub. 4. citat. in ſolut. ad* 7. Thomas Sanchez *locis citatis*, & alii. Ratio hujus deſumitur ex eo, quod docet D. Thomas *in 4. diſt. 32. quæſt. 5. art.* 2. & communi Doctorum ſenſu receptum eſt, fidem conjugalem includere duo, & reddere conjugi debitum & alteri non commiſceri. Prior eſt obligatio præcepti affirmativi, quæ obligat ſemper, ſed non pro ſemper. Secunda eſt obligatio præcepti negativi, quod obligat ſemper, & pro ſemper. Cum ergo ex matrimonio ſequatur tamquam paſſio hæc obligatio præcepti negativi, non poteſt ſtare cum conſenſu neceſſario ad matrimonium voluntas obligationis ad oppoſitum illi obligationi præcepti negativi.

5 Ex his colliges nullum eſſe matrimonium nunc apud infideles contractum animo, vel cum conditione habendi tot uxores, quot illis legibus ethnicis permittuntur. Quia licet polygamia non ſit directe contra finem matrimonii, attamen nunc, cum ſit a Chriſto ſublata, obſtat ea conditio fidei conjugali de non commiſcendo alienis, & ita etiam ignorata ab illis vitiat matrimonium, quia in re non eſt nunc conſenſus requiſitus ad matrimonium, ut recte docet Thomas Sanchez *lib. 5. diſput. 12. num.* 4. Atque ex hoc deſumi poteſt optima ratio ejus, quod Gregorius XIII. conſtituit in quodam Brevi de diſſolutione matrimonii Indorum, quando alter ex eis ad fidem convertitur, quod referam infra *lib.* 9.

6 Tertium exemplum adductum a Pontifice eſt, *donec aliam ditiorem inveniro*. Quæ conditio, ut dixi *cap.* 8. non poteſt accipi implenda ante perfectum matrimonium. Si autem ſumatur ſive reſolutive ſive in vim pacti, vitiat contractum, cum ſit contra ejus ſubſtantiam, quæ perpetuitatem includit.

7 Ex his colligitur matrimonium contractum a Judæo, vel pagano nunc, ſub conditione dandi libellum repudii juxta eorum leges, eſſe nullum: quia jam poſt Chriſtum ſublatum eſt repudium; nec licet, ſicut licebat antea, quare eſt contra firmitatem matrimonii, de quo videndus Thomas Sanchez *lib. 5. diſput. 12. n. 3. & 5.* Non autem eſſet eadem ratio ſiquis contraheret cum animo dandi libellum repudii, & deſerendi uxorem quoad vinculum, cum Deus revelaret, ea enim conditio jure ineſt, cum Deus poſſit diſſolvere: ſicut neque eſt contra ejus ſubſtantiam conditio de diſſolvendo matrimonio per profeſſionem ſolemnem in religione: neque in infideli conditio de diſſolvendo per tranſitum ad fidem Catholicam, altero renuente tranſire, & cohabitare, cum hæc ipſo jure inſint.

8 Sed ſupereſt explicandum circa has conditiones contrarias ſubſtantiæ matrimonii, an ſi ab uno tantum adhibeantur, & alter, neque explicet ſe contradicere, vel repugnare, ſed pure contrahat, ſit matrimonium validum? Non pauci valere dicunt. Sic multi ex juris peritis, quos refert Thomas Sanchez *d. lib. 5. diſp. 13. n.* 1. Potiſſimum argumentum deſumitur ex textu in *cap. aliquando 32. quæſt.* 2. & Thomas Sanchez hanc opinionem putat eſſe probabilem. Alii dicunt eſſe ſponſalia, non tamen matrimonium: ſed ſine ullo fundamento. Quare verius eſt non eſſe matrimonium. Sic tenet Petrus Ledeſma *dub. 4. cit. in ſolut. ad* 8. qui & alios refert, & magis probabilem putat Thomas Sanchez *diſp. 13. cit. num.* 5. Ego tamen cum Petro Ledeſma non ſolum hanc ſententiam exiſtimo eſſe magis probabilem, ſed etiam oppoſitam nullam prorſus habere probabilitatis ſpeciem. Ratio, quæ me movet, hæc eſt. Quia vinculum matrimonii claudicare non poteſt, ſed reſultat ex conſenſu duorum mutuo neceſſario ad matrimonium: at conſenſus ejus, qui conſentit ſub conditione contraria ſubſtantiæ matrimonii, non eſt is, qui ad conjugium requiritur. Ergo ex illo & altero pure contrahente non poteſt oriri vinculum matrimonii. Quod non tantum verum eſt in foro conſcientiæ, ſed etiam in foro externo, dum conſtaret de conditione expreſſa poſita ab uno contra ſubſtantiam matrimonii. Nec vero hoc exiſtimo verum in matrimonii contractu ſolum, ſed etiam in quolibet alio, itaque de omni alio contractu dicendum eſt eſſe invalidum, quoties conditio contra ſubſtantiam matrimonii ab uno tantum apponitur. Et quidem ſi de jure naturali ſermo ſit, facile probatur, quia unus contrahentium non conſenſit, niſi appoſita conditione prædicta, & ita ſubſtantia contractus pendet a mutuo conſenſu utriuſque. Ergo quando conſenſus unius non eſt ſufficiens ad contractum, non poteſt fieri contractus validus. Deinde ex jure poſitivo oppoſitum non conſtat, aut ſic contrahentes cogendos eſſe ad contrahendum. Quod ſi quis dicat, ſi unus tantum apponit conditionem, & alter contradicit, conditio illa non videtur appoſita contractui, atque adeo erit validus. Reſpondetur, ex hoc tantum, quod alter contradicit, non poſſe colligi validum fuiſſe contractum, ſed unum ex eis voluiſſe contrahere cum ea conditione, cumque alius nolit ea conditione appoſita contractum celebrare, conſtat fuiſſe nullum.

Nec vero his obſtat text. *in d. cap. aliquando*, ad 9 quem reſpondet Thomas Sanchez textum non loqui de conditione de ſumenda potione ſterilitatis, ſed tantum de ea in mente retenta, ſic autem non obſtare matrimonio. Verum jam oſtendi ſupra *lib. 1. cap. penult.* etiam mente retentas has conditiones contra ſubſtantiam vitiare, quia cum eo animo non ſtat animus, neque conſenſus ad matrimonium neceſſarius. Quare optime explicat Petr. Ledeſma ex textu illo non colligi matrimonium, neque ab uno, neque ab utroque fuiſſe ab initio contractum, poſita conditione contraria. Sed matrimonium fuit pure contractum, & poſtea vel uterque, vel alter curavit de ſumenda potione ſterilitatis. Dicit autem textus non eſſe conjugium, & miſceri meretrici, non conjugi, non quia non ſit verum matrimonium, ſed quia faciunt contra jura conjugii. Alias quomodo poſſet dicere Auguſtinus, cujus eſt textus ille, quando unus tantum eam conditionem habet, unum eſſe conjugem, alium vero non, ſed meretricem, cum id impoſſibile ſit in eo mutuo nexu conjugii.

Sed quid dicendum erit, ſi poſt adhibitam eam con- 10 ditionem contrariam ſubſtantiæ matrimonii copulentur, an tunc valebit matrimonium? Nonnulli dicunt valere, quia jam per copulam oſtendit ſe a conditione recedere, argumento text. *in cap. per tuas 3. de condit. appoſ.* Probabile judicat Thomas Sanchez citatis aliis *d. diſp. 13. num. 4. & 5.* Alii dicunt ante Tridentinum valuiſſe illud matrimonium, & ex conſequenti in locis, ubi quoad hoc non eſt receptum Tridentinum, at poſt Tridentinum jam non eſſe locum ejuſmodi matrimonio.

Mihi verius videtur etiam copula ſecuta non eſſe 11 matrimonium, ut docet Petrus Ledeſma *loco citat. dub. 4. in ſolutione ad* 8. imo idem dicendum ſive ante, ſive poſt Tridentinum, ut *ibidem* vere docet. Ratio eſt, quia matrimonium illud fuit a principio nullum, ut dictum eſt. Ergo copula poſtea ſecuta non efficitur validum. In quo vides longe diverſam eſſe rationem ab ſpecie text. *in d. cap. per tuas*. Nam ibi ſermo eſt de ſponſalibus validis, conditionatis tamen, id eſt, celebratis ſub conditione licita, cujus eventus expectandus eſt, & ideo ſecuta copula ante eventum conditionis, præſumitur a conditione recedere. In hoc autem caſu nullus omnino fuit conſenſus matrimonii, cum deſtructus fuerit conditione appoſita contra ejus ſubſtantiam: neque ſponſalium. Tum quia illa non erant ſponſalia, tum etiam, quia ut dicam infra ſuo loco, etiam ſponſalia cum conditione contraria ſubſtantiæ matrimonii, quæ in matrimonium refundatur, ſunt invalida. Ergo non eſt unde præſumatur conſenſus matrimonii in hoc caſu, ſicut in illo. Hæc tamen intelligenda ſunt, ſi ea conditio ab uno tantum expreſſa ponatur in vim pacti, vel reſolutive. At ſi ponatur ſuſpenſive, ita ut nolit contractum matrimonii perfici, donec ea conditio ſit exhibita in re, cum jam ſupra ſæpe dictum ſit, hanc non eſſe conditionem contra ſubſtantiam, ſed tantum turpem, & ideo rejici, & circumſcribi, matrimonium erit ab initio purum, & ſecuta copula etiam id oſtendet. Quæ omnia conſtant ex dictis *in hoc cap.* & præcedentibus.

CAPUT

CAPUT XIII.

An in matrimonio apponi poſſit aliqua conditio, & quem habeat effectum?

SUMMARIUM.

1 *Quid agendum.*
2 *Matrimonio apponi conditionem poſſe, & illa ſuſpendi quorumdam opinio.*
3 *Matrimonio non poſſe apponi ullam conditionem quæ ſuſpendat.*
4 *Quedam diſtinctio pro explicatione veræ ſententiæ.*
5 *Fundamentum veræ ſententiæ.*
Oſtenditur primo ex c. ſuper eo, de condit. appoſ. *ibid.*
6 *Variæ interpretationes adducuntur, & rejiciuntur,* & 7. 8. 9. 10. & 11.
12 *Secunda probatio ex* c. per tuas, de condit. appoſ.
13 *Tertia, & quarta probatio ex ratione,* & 14.
15 *Quedam acuta explicatio primæ ſententiæ; rejicitur, n.* 16.
17 *Quo ſenſu intelligatur conditionem non apponi matrimonio, ſed conſenſui,* & 18.
19 *Quem effectum habeat conditio appoſita matrimonio.*
20 *Cui contractui ſtandum, cum quis contraxit cum duabus ſub conditione.*
21 *Quid ſi conditio ſecundi contractus priori loco impleatur.*
22 *Ex contracta conditionali tranſire obligationem ad hæredes.*
23 *Contracta celebrato ſub conditione non poſſe jam gravamen addi, neque revocationem habere locum.*
24 *Fundamenta primæ opinionis diluuntur.*

1 Diximus hactenus quæ conditiones reddant nullum matrimonium, quales ſunt contra ſubſtantiam, & quæ etiam purum relinquant, quales ſunt turpes, aut impoſſibiles: nunc oportet agamus de conditionibus honeſtis, vel indifferentibus, & explicemus, quem effectum habeant in matrimonio, cum illi apponuntur.

2 Non pauci in eo conveniant, ut ſentiant matrimonio apponi poſſe conditionem, & eam appoſitam ſuſpendere contractum matrimonii uſque ad eventum conditionis. Hæc opinio cenſetur eſſe communis, & eam tenere debent, ſi conſequenter loquantur, quicumque docent matrimonium ſub conditione contractum, poſita conditione, non egere novo conſenſu, ſed ſtatim purificata conditione valere, quos referam cap. ſequenti. Inducuntur ex nonnullis canonibus, in quibus matrimonio apponitur conditio *cap. de illis, &c. ſuper eo, & cap. fin. de condit. appoſ.* & alibi ſæpe. Deinde exemplo aliorum contractuum civilium, qui celebrantur ſub conditione, ut contractus emptionis, donationis, & alii, & ſimiliter legata ſub conditione relinquuntur. Ergo idem de iſto contractu dicendum eſt, cur enim non dicatur, nulla ratio eſt.

3 Ego tamen verius exiſtimo matrimonio non poſſe apponi ullam conditionem, quæ ſuſpendat: ſed ſi ponatur in vim conditionis tantum, eſſe contractum ſponſalium, & non matrimonii. Hanc ſententiam tenere debent quicumque docent matrimonium poſita conditione egere novo conſenſu, & non ſufficere priorem, in quo non loquitur conſequenter Thom. Sanchez ut ſtatim oſtendam. Sentit etiam expreſſe eſſe ſponſalia tantum Gregor. de Valent. *quæſt.* 2. *punct.* 3. Rebell. *lib.* 2. *de matrimonio, quæſt.* 10. *ſect.* 6. & probabiliorem putat Petr. Ledeſm. *quæſt.* 47. *de matrim. art.* 4. *dub.* 1. *de condit. honeſtis poſt* 2. *concluſ.* Idem docet Cujacius *cap.* 1. *de condit. appoſ.* ubi dicit nullam conditionem, quæ ſuſpendat, apponi poſſe matrimonio.

4 Sed pro hujus ſententiæ explicatione ſuppono prius, ſi conditio etiam honeſta ponatur reſolutive vitiat contractum, & non ſuſpendit, ut dixi ſupra *cap.* 10. contra Cujacium, & alios. Deinde ſi ponatur in vim pacti non ſuſpendit, ſed matrimonium eſt purum, cum obligatione tamen præſtandi, quod in pactum deductum eſt, ut ex dictis conſtat. At ſi ponatur in vim conditionis, quaſi prius ratione implenda ſit conditio, quam matrimonium valeat, vel perfectum ſit, verum exiſtimo, quod docet ſecunda ſententia, non apponi eam conditionem matrimonio, neque eſſe matrimonium, ſed ſponſalia.

5 Hujus ſententiæ unicum tantum fundamentum eſt, & ad quod cætera revocantur. Quia ad matrimonium requiritur conſenſus vere de præſenti, ut notum eſt, Sed ille conſenſus, quantumcumque verba ſonent de præſenti, non eſt de præſenti, ſed de futuro. Ergo non eſt ſufficiens ad matrimonium, ſed ad ſponſalia. Major nota eſt, & tota difficultas eſt in explicanda, & probanda minori. Quam diverſimode oſtendere conabor, & jure & ratione. Ex jure quidem primo ex *cap. ſuper eo, de condit. appoſ.* ubi cum quæſitum eſſet ab Urbano III. An qui in quandam fœminam conſenſit, ſi pater ejus præſtaret aſſenſum, ſit ad matrimonium contrahendum compellendus? Reſpondet Pontifex deficiente conditione non eſſe compellendum ad contrahendum, & addit illum non eſſe conſenſum de præſenti, licet per verba de præſenti evidenter exprimatur. In quo jam conſtat agere Pontificem de eo, qui per verba de præſenti contraxit ſub hac forma, *contraho tecum, ſi pater meus præſtet aſſenſum, vel patri meo placuerit.* Duplici ratione favet Pontifex. Primo, quia dicit, antequam patris voluntas intercedat, non eſſe cogendum ad matrimonium contrahendum. Ergo intercedente patria voluntate cogendus erat. Ergo adhuc pendente conditione non erat conſenſus de præſenti, alias non cogeretur ad contrahendum præſtito paterno conſenſu. Deinde nobis favet, quia dicit illum fuiſſe conſenſum de futuro. At matrimonium perficitur conſenſu præſenti. Ergo ille conſenſus conditionatus non fuit de præſenti, & ex conſequenti neque matrimonii, ſed ſponſalium.

Variis modis hujus textus difficultatem eludere conari ſunt Doctores oppoſitæ ſententiæ, In primis quidam dicunt hunc textum intelligendum eſſe de eo, qui non tantum, ut conditionem poſtulavit conſenſum paternum, ſed etiam in eum rejecit ſuum conſenſum, ut illi contulerit poteſtatem contrahendi, ſicut conceditur procuratori, & ita non mirum, ſi non eſſet conſenſus de præſenti, ſed de futuro. Sed hæc interpretatio ex ipſo textu refellitur, quia dicitur, *niſi voluntas patris poſtmodum acceſſerit, non eſſe cogendum ad matrimonium contrahendum.* Ergo non eſt voluntas filii ita collata in voluntatem patris, quaſi in procuratorem, ut ejus nomine contrahat. Quia ſi eo modo collata eſſet, non eſſet neceſſarium, ut accedente conſenſu patris ille alter contraheret, ſicut procuratore legitimo contrahente, non eſt neceſſarium denuo contrahat, qui mandatum dedit. 6

Alii reſpondent id eſſe peculiare, *ſi pater voluerit; vel ſi aliat etiam extraneus voluerit*, ſive ponatur in contractu matrimonii, ſive in quovis alio. Quia quoties meus aſſenſus in tertium alium rejicitur, ita ut ejus voluntas mea cenſeatur, non dicitur eſſe meus conſenſus præſens, donec alterius conſenſus exiſtat: meus enim conſenſus, & alterius unum moraliter cenſentur. Unde ſi contractus requirit conſenſum de præſenti, revera non celebratur, quia non eſt præſens conſenſus. Quare cum illi contrahentes ſuum conſenſum in patris conſenſum rejecerint, manifeſtum videtur eorum conſenſum non eſſe de præſenti, quia non erat præſens patris conſenſus, qui moraliter eorum filii conſenſus cenſebatur, ſed tantum fuit conſenſus expectandi patris voluntatem, atque adeo inſufficiens ad matrimonii contractum. Atque id videtur Pontifex indicare in eo capite. Cum enim dixiſſet conſenſum illum, quamvis per verba de præſenti evidenter exprimatur, non eſſe habendum de præſenti, rationem ſubdit: *Quia in alieno arbitrio non habito, ſed habendo conſiſtit*, & etiam dixerat conſenſum liberum non eſſe, qui in alieno arbitrio collocatur. Et in hac conditione expreſſe conſenſum eſſe de futuro ob hanc rationem, fatetur Rebellus *ſect. cit. n.* 42. 7

Hæc interpretatio mihi aliquando placuit in prima editione *lib. de impedimentis matrimonii*, & ea commotus, judicavi hunc textum non eſſe efficacem ad hanc ſententiam de qua agimus, comprobandam. Sed nunc omnino diſplicet. Et in primis pugnat contra eam ratio facta contra præcedentem. Si enim in ejus voluntatem collata eſſet voluntas contrahentium, ita ut moraliter eorum voluntas una tantum cenſeatur, ſicut voluntas procuratoris, & mandatarii, non eſſet neceſſarium poſtea contrahere matrimonium. Deinde quia jam ſaltem habemus, quoties conſenſus contrahentium pendet a conditione, quæ eſt in alterius extranei, vel contrahentis poteſtate, non fore matrimonium, ſed ſponſalia & conſenſum de futuro. Itaque ſi dicas: *Contraho tecum, ſi dederis mihi pecunias, ſi pater conſenſerit, ſi Capitolium aſcenderis*, & denique ſub conditione poteſtativa, non erit matrimonium. Quod conſtat, quia eodem modo erunt vera verba Pontificis: *Cum ejuſmodi conſenſus non ſit habendus de præſenti, licet per verba de præſenti evidenter exprimatur, quia in alieno arbitrio non habito, ſed habendo conſiſtit*, & pari- 8

ter

ter etiam dici poterit de ea conditione, id quod initio dixerat Pontifex, *cum conſenſus liber dici non poſſit, qui in alieno arbitrio reſervatur*. Unde Cujacius *in d. c. t. de condit. appoſ.* docuit ſolam hanc conditionem poſſe apponi ſuſpenſivam matrimonii, quia non efficit matrimonium, ſed ſponſalia. Non ergo poteſt eſſe univerſaliter verum quamcumque conditionem jure non improbatam adjectam matrimonio ſtare cum conſenſu matrimoniali. Sed præterea etiam eadem interpretatio rejicitur, quia eadem prorſus ratio eſt de hac conditione, & de aliis, quæ ſunt de futuro contingenti, etiamſi mixtæ, vel caſuales ſint, & eodem modo convenit omnibus illis definitio Pontificis, & ejus ratio, quod ſic oſtendo. Conſenſus illius, qui contrahit de præſenti cum aliqua ſub conditione, *ſi pater præſtet aſſenſum*, dicitur a Pontifice non eſſe de præſenti, ſed de futuro, quia conſenſus contrahentium collatus ſit in conſenſum patris tamquam procuratoris, & contrahentis nomine filii, ut oſtenſum eſt. Ergo ex eo ſolum, quod pendebat ab exiſtentia conſenſus paterni in tempore futurum tamquam a conditione. Sed eadem ratio militat in quacumque alia conditione de futuro contingenti, pendet enim conſenſus ab exiſtentia ejus conditionis in tempore futurum. Ergo pariter ille conſenſus ſub hac conditione explicatus non eſt de præſenti, quia conſiſtit in futura re, non facta, ſed facienda. Simile enim eſt quantum ad hoc, factum quod conſiſtit in patris voluntate, & factum quod conſiſteret in adventu navium ex Aſia, aut morte alterius.

9 Tertio reſpondent alii in dicto caſu conſenſum illum eſſe de præſenti, & ex conſequenti matrimonialem, pendentem tamen a futuro eventu. Unde cum Pontifex dicit conſenſum illum non eſſe de præſenti, intelligendum eſt non eſſe de præſenti perfecto, & abſoluto, ſed conditionali. Similiter cum dicit non eſſe compellendum ad contrahendum matrimonium, niſi poſita conditione, verbo illo *contrahendi matrimonium*, ſignificat tantum conſummationem matrimonii jam contracti. Idque ſic dicendum videtur, quia a Pontifice quæſitum erat, utrum ſit ad conſummandum matrimonium compellendus. Ergo quando reſpondet Pontifex poſita conditione compellendum ad contrahendum, intelligitur de conſummatione jam contracti matrimonii, ut correſpondeat reſponſio interrogationi, juxta text. *in cap. qualiter, & quando, de accuſat.* Sic Thomas Sanchez *diſp. 4. n. 8.* junctis his quæ dicit *n. 5.*

10 Sed hæc interpretatio non ſatisfacit difficultati propoſitæ, & refello utramque partem interpretationis ſigillatim. Non placet quod primo dicit, conſenſum illum eſſe de præſenti, conditionali tamen, & ſic intelligi Pontificem, cum dicit non eſſe de præſenti, hoc eſt, perfectum. Plane enim, & aperte dixit Pontifex non ſolum non eſſe de præſenti, quia non eſt de præſenti perfecto, ſed acute contemplatus vim ejus conſenſus dixit non eſſe de præſenti, quamvis id ſonent verba, ſed de futuro, & reddit rationem, quia conſiſtit in conſenſu non habito, ſed habendo. Ergo conſenſus ille re vera eſt habendus, & futurus. Deinde urgeo quod Pontifex dixit conſenſum illum non eſſe habitum de præſenti, licet per verba de præſenti evidentius exprimatur. Ergo conſenſui negat eſſe de præſenti, eo modo quo concedit verbis expreſſionem illius de præſenti. Sed verba exprimunt illum conſenſum de præſenti imperfecto, & conditionato, non abſoluto. Ergo negat conſenſui eſſe de præſenti, ſed tantum revera eſſe de futuro. Atque ex his refellitur, quod ſecundo loco dicit, ſcilicet verbo *contrahendi matrimonium*, intelligi conſummationem matrimonii. Nam quamvis poſſet dici ea reſponſione Pontificem docere voluiſſe interrogantem, etiam aliquid amplius faciendum ſupereſſe poſt conſenſum paternum, ante conſummationem, ſcilicet contrahere matrimonium, vel interrogantem verbo illo *conſummandi*, utrumque intellexiſſe, oſtenditur tamen Pontificem proprie uſum verbo *contrahendi*, quia dixit in ſecunda parte capitis conſenſum illum eſſe tantum de futuro, & judicari non poſſe pro conſenſu de præſenti. Ergo non potuit verbo *contrahendi*, intelligere conſummationem matrimonii jam contracti, ſed celebrationem contractus, cum non poſſit eſſe matrimonium cum conſenſu tantum de futuro, ſed de præſenti.

11 Denique reſpondet Petrus Ledeſma, loco proxime citato, paulo ante ſecundam concluſionem, Pontificem ibi non dicere, quod poſt eventum conditionis ſit compellendus contrahere, ſed quod nondum poſita conditione non eſt compellendus. Sed certe utrumque dicit. Cum enim in ſecunda parte capitis explicet conſenſum illum tantum eſſe de futuro, planum relinquit eſſe compellendum contrahere poſita conditione, cum uſque ad eventum conditionis tantum fuerit conſenſus de futuro, qui non eſt ſufficiens ad matrimonium, ſed ad ſponſalia.

Secundo probatur eadem minor ex *cap. per tuas, de condit. appoſ.* ubi expreſſe agitur de contractu per verba de præſenti celebrato, ſub conditione, *ſi pater & patruus conſentirent*, reſtiterunt illi, ſed antequam reſiſterent, contrahentes copulati ſunt. Reſpondet Pontifex in hæc verba; *Quod cum liquido conſtet, quod poſt contracta ſponſalia carnalis eſt inter eos copula ſubſecuta, pro matrimonio eſt præſumendum, quia videntur a conditione appoſita receſſiſſe. Nam etſi probatum ſit, quod poſtquam pater, & patruus contradixere ſponſalibus, idem vir mulierem illam carnali conjunctione cognoverit, non eſt tamen aliquo modo probatum, quod antequam ipſe cognoviſſet eamdem, pater ejus, & patruus contradicere curaviſſent.* Hæc Innocentius. Quæ verba ſic expendo. In primis Pontifex contractum illum per verba de præſenti celebratum non appellat matrimonium, ſed ſponſalia. Et quamvis etiam aliquando ſponſalium nomine ſoleat matrimonium ſignificari: attamen in præſenti locum habere non poteſt. Loqui enim de ſponſalibus, ut a matrimonio diſtinguuntur, oſtendit illud, quod utriuſque mentionem facit, & dici pro matrimonio eſſe præſumendum poſt copulam, quia videlicet ante copulam tantum erant ſponſalia. Deinde quia ad controverſiam propoſitam decidendam recurrit Pontifex ad præſumptionem juris, & de jure, quæ conſiſtit in copula habita poſt ſponſalia, qua ſponſalia tranſeunt in matrimonium, *cap. is qui fidem, de ſponſal.* Ergo ſentit illa ſub ea conditione contracta non eſſe matrimonium, ſed tantum ſponſalia. 12

Tertio probatur eadem minor, quia in his qui contrahunt de præſenti, impediti aliquo impedimento, ſub conditione tamen, *ſi Papa diſpenſet*, non poteſt ille eſſe conſenſus matrimonii, ſed ſponſaliorum tantum. Ergo idem in aliis conditionibus dicendum eſt. Antecedens patet, quia cum eo impedimento non poteſt eſſe legitimus conſenſus, qui ad matrimonium ſufficiat. Et probo ex jure a ſimili manifeſto. Quia cum impuberes contrahunt per verba de præſenti, etiamſi illi intendant efficere matrimonium, quia tamen jure ineſt, ea conditio ſuſpenſiva ſi ad pubertatis annos perveneris, non ſunt matrimonium, ſed ſponſalia, ut declarat Innocentius III. *in cap. fin. de deſponſat. impub. & c. unico, eodem in 6.* ubi expendo verba illa Bonifacii VIII. *qui valuit ut potuit, & non ſicuti agebatur*. Unde & in hujuſmodi ſpecie etiam Panormitanus, qui docuit eſſe verum conſenſum matrimonii in aliis conditionibus, in iſta negat eſſe matrimonium, & ita indigere novo conſenſu poſt eventum conditionis, eſtque hæc ſententia communis inter ipſos Canoniſtas & Theologos, ut conſtat ex his, quos refert Thomas Sanchez *lib. 5. diſp. 8. n. 9.* 13

Quarto probatur eadem minor, ſcilicet, tantum eſſe conſenſum ſponſalium ratione. Quia eo tempore pendente conditione, ſi contrahat pure cum alia, valet hoc matrimonium, ſicut ſponſalia per matrimonium diſſolvuntur. Item ſi quis cum aliqua contrahat de præſenti ſub conditione, & poſtea etiam ſub conditione cum alia, ſi hujus primo adimpletur conditio, iſtud ſecundum matrimonium valet ex eorum Doctorum ſententia, non primum. Item ante eventum conditionis licet reſilire mutuo conſenſu. Quæ omnia indicant re ipſa tantum eſſe conſenſum ſponſalium. Et ratio quaſi a priori eſt. Quia, ut dixi ſupra *iſto lib. cap.* 1. hæc eſt notiſſima in jure differentia inter obligationem in diem, & obligationem ſub conditione, quod obligatio in diem ſtatim oritur: & quamvis ante diem peti non poſſit, attamen ante diem debetur, & de præſenti obligatio eſt, & inde eſt ut cedat dies legati: & ſi ante diem decedat legatarius, tranſeat ad hæredes, neque intercidat aut pereat legatum. At quando eſt obligatio conditionalis, neque debetur ante impletam conditionem, neque cedit legato dies, & ſi eo tempore ante eventum conditionis moriatur legatarius, non tranſit ad hæredes jus legati, ſed perit legatum. Ex qua recepta & veriſſima doctrina, manifeſtum eſt obligationem, quæ naſcitur ex contractu conditionali, non eſſe obligationem præſentem ejus contractus, ſed tantum eſſe quaſi promiſſiones contractus, qui poſita conditione fieri debent, & compelluntur facere contrahentes. 14

Verum poſſet aliquis primam ſententiam magis explicando dicere ad hæc omnia, quando matrimonium conſenſu conditionali perficitur, conſenſum quidem eſſe de præſenti, ſuſpenſum tamen, & nondum parere obligationem, quæ eſt vinculum matrimonii in facto eſſe, donec eveniat conditio. Itaque conſenſum de præſenti eſſe, obligationem tamen, quæ naſcitur ex conſenſu vinculi matrimonialis nondum extare. Exemplis res iſta declarari poteſt. Cum quis profert verba formæ 15

ſacramenti, quamdiu durat prolatio, manet ſuſpenſa ſignificatio, & effectus non ſequitur, donec completa ſit prolatio & ſignificatio. Ita ergo antequam eveniat conditio, ſuſpenſus eſt conſenſus, ut non pariat effectum, hoc eſt, obligationem vinculi; poſito autem eventu conditionis, tunc quaſi accedente jam ultimo complemento conſenſus præſentis, ponitur obligatio. Declararique amplius poteſt. Ponamus conſenſum neceſſario duraturum per aliquod tempus: donec impleretur illud tempus, nondum diceretur conſenſus obligationem parere, niſi quando acceſſerit ultimum inſtans temporis: in quo conſenſus finiretur. Sic ergo conſiderandum eſt tempus uſque ad conditionis eventum, donec enim eveniat, nondum eſt perfectus conſenſus, & ideo habet locum revocatio & contractus purus cum alio, quia cum nondum advenerit quaſi inſtans ſui complementi, nondum peperit obligationem matrimonii. Hanc explicandi rationem paucis attigit Henricus Caniſius *in rubrica ad tit. de condit. appoſ.* circa finem.

16 Sed quamvis acuta hæc explicatio ſit, & quæ non difficile ſuſtineri poſſet, adhuc tamen contra illam eſt, quod Pontifex in ea conditione, *ſi pater conſenſerit*, plane dicat eſſe conſenſum de futuro. Et prætetea, quantumvis acute explicetur & verbis adumbretur, ſi tamen exactius conſideretur, totum hoc non tranſcendit limites ſponſalium, ut videmus in effectibus, qui ex ejuſmodi conſenſu conditionali ſequuntur, & eſt evidens ſignum conſtantis obligationis & naturæ illius. An autem ſit neceſſarium poſt eventum conditionis novum conſenſum adhibere, & an in hoc ſit eadem ratio de aliis contractibus & de matrimonio, dicam *cap. ſequenti*.

17 Unde colliges verum eſſe quod dixit Covarr. 2. *part. cap. 3. in principio*, n. 4. Soto *in 4. diſt. 29. qu. 2. art. 1. ante concl. ſecundam*, conditiones numquam revera apponi matrimonii contractui, quaſi efficiatur matrimonium conditionale, ſed tantum apponi conſenſui, ex quo eveniente conditione ſequetur poſtea matrimonium. Quod quidem licet prædicti Doctores non ſatis explicent, hunc tamen ſenſum habet, quia ſi apponeretur conditio matrimonii contractui, eſſet conditionale matrimonium, quod redderetur purum eventu conditionis, neque novus conſenſus neceſſarius eſſet, ut in aliis contractibus accidit. At numquam eſt matrimonium conditionale, cum poſt eventum conditionis contrahatur de novo matrimonium, ut dicam *cap. ſequenti*, tantum enim ſunt ſponſalia. Igitur vere & re ipſa non apponitur conditio matrimonio. Ex quo etiam conſequens eſt, ut non apponatur conditio conſenſui requiſito ad matrimonium, nam etiam eveniente conditione opus eſt novo conſenſu abſoluto, quo tunc revera contrahatur matrimonium. Apponitur ergo conditio conſenſui tantum, ex quo natum eſt poſtea ſequi matrimonium, & conſenſus illius eveniente conditione. Probat Covarr. hanc doctrinam *loco citato*, ex eo, quod matrimonium ſit actus legitimus, atque adeo non recipiat diem, neque conditionem juxta textum *in cap. actus legitimi, de regulis juris in 6. & l. actus legitim. 77. D. eodem*. Hæc autem probatio ex dicta regula non eſt ſufficiens. Dixi enim ſupra *cap. 1.* quomodo intelligatur.

18 Hanc etiam doctrinam docuit poſt Covarruvias, Thomas Sanchez *lib. 5. diſput. 1. concluſ. 2.* Sed revera non ſatis videtur intellexiſſe hujus ſenſum, neque quid ſibi voluerint Soto & Covarruvias, dum dixerunt apponi conditionem conſenſui, non contractui; & ita poſtea *eodem libro diſput. 8. n. 5.* docuit matrimonium ſub conditione celebratum non egere novo conſenſu, neque celebratione poſt eventum conditionis, ſed purificari ſicut alios contractus. Quod ſi verum eſſet, non poſſet vere affirmari conditionem non apponi matrimonio, ſed conſenſui. Magis conſequenter locutus eſt Henriquus Caniſius *loco citato*, qui cum hanc, quam Covarruvias docet, doctrinam reprehendit, aſſerit etiam conſequenter matrimonio conditionem apponi, & ita poſt eventum conditionis perfici conſummatione, non tamen denuo celebrari, vel contrahi matrimonium. Sed adhuc poſſet etiam Thomas Sanchez eam doctrinam ſuo ſenſui accommodare; ſi diceret verum eſſe conditionem non apponi matrimonio, ſed conſenſui: quia ut dicebam modo in explicatione primæ ſententiæ, donec eveniat conditio, nondum conſenſus completus eſt, neque obligationem peperit, & ex conſequenti neque matrimonium, quod in ea obligatione conſiſtit. Quando autem advenit obligatio in qua conſiſtit matrimonium, jam eſt impleta conditio, & ita conſenſui quaſi ſuſpenſo, atque pendenti appoſita eſt conditio, non vero matrimonio, hoc eſt, obligationi & vinculo, quoniam illud conſurgit & ſupponit impletam conditionem. Sed ſi hoc attente inſpiciatur, nihil aliud eſt, quam dicere conditionem apponi conſenſui ſponſalium, non matrimonii, cum re vera conſenſus ille non matrimonii ſit, ſed ſponſalium, ut dictum eſt.

19 Quæret ergo aliquis, quem effectum habeat ea conditio appoſita matrimonio. Reſpondetur cum communi Doctorum, conditiones has contingentes appoſitas matrimonio, & aliis contractibus eum effectum habere, ut ſuſpendant obligationem perficiendi contractum, donec purificetur conditio, *§. ſub conditione, & §. ex conditionali, Inſtit. de verb. obligat.* Oritur tamen inde obligatio expectandi eventum conditionis. Unde ibi duplex obligatio intervenit. Una conditionalis pendens in futurum perficiendi contractum, ſi conditio eveniat, alia pura & præſens expectandi conditionis eventum. Quantum vero temporis expectandum ſit, dicam *cap. ultimo*.

20 Secundo colligitur quid dicendum ſit cum quæritur, an ſi aliquis contrahat ſub conditione cum aliqua, & poſtea cum alia etiam ſub conditione, cui contractui ſtandum ſit, primo ne, an ſecundo? Nonnulli cenſent neutrum eſſe validum, cum adimpletur conditio, quia eſt incertitudo, ſive diverſitas perſonarum, quæ vitiat matrimonium, *cap. ex litteris 2. de ſponſal.* Sic docet citatis aliis Thomas Sanchez *diſp. 8. num. 25.* At mihi videtur verius ſtandum eſſe primo. Quia cum iſti contractus ſint æqualis efficacitatis, ſecundum ſe ante eventum conditionis, ſecundus non reſcindit primum, ac ſi ipſi contractus eſſent abſoluti, ſecundus enim eſt omnino nullus, ut magis conſtabit ex his, quæ ſubjiciam. Hanc ſententiam tenet Petrus Ledeſma *diſp. 47. art. 5. pag. mihi 252.*

21 Tertio colligitur: quid dicendum ſit in eo, quod quæri ſolet, cui contractui ſtandum eſſet in caſu, quo conditio ſecundi contractus priori loco adimpleretur. Quia in hoc caſu jam ille ſecundus contractus videtur abſolutus & purus ab omni conditione priori remanente ſub conditione. In quo Thomas Sanchez *diſp. cit. n. 18.* cenſet non eſſe validum primum contractum ſponſalium, quia per ſecundum videtur revocata voluntas. Ego tamen exiſtimo etiam in hoc caſu ſtandum eſſe ſecundum jus naturale priori promiſſioni, quod etiam docet Petrus Ledeſma *loc. cit.* Ratio, quæ me movet, hæc eſt. Quia una obligatio pura non reſcindit aliam puram, quando utraque oritur ex ſola promiſſione. At contractus prior conditionalis habet puram obligationem expectandi conditionis eventum, ut jam dixi; is enim cum quo prior contractus celebratus eſt, jus acquiſivit contra alterum, ut expectaret eventum conditionis, quod etiam fatetur Thomas Sanchez *n. citat.* Quod ſi verum eſt, non potuit eſſe verum non valere primum contractum. Neque ſufficiens evaſio eſt, quod dicit non valere in ratione ſponſalium, ſed tantum in ratione promiſſionis, eo quod receſſerit a contractu ſponſalitio. Sed id verum eſſet, ſi ſponſalia unius tantum diſſenſu diſſolverentur, quod tamen ſecus eſt. Manet ergo validus prior contractus conditionalis in ratione ſponſalium, qualis erat a principio.

22 Quarto colligitur ex contractu conditionali tranſire obligationem ad hæredes, quia eſt obligatio juſtitiæ, & ideo, *§. ex conditionali, Inſtit. de verb. obligat.* dicitur *ex conditionali ſtipulatione, ſpes eſt debitum iri, eamque ipſam ſpem in hæredes tranſmittimus, ſi prius quam conditio extet, mors nobis contigerit*. Eſtque communis doctrina, ut docet Molina *tom. 2. de juſtitia diſput. 285. poſt tertiam concluſ.* Quod de conditione caſuali & mixta receptum eſt, & de poteſtativa, quæ neceſſario perſonæ adhæret, ita ut ſit de aliquo, quod neceſſario adimplendum eſt per perſonam, cui ſit promiſſio. Tamen de poteſtativa conditione, quæ non ita adhæret perſonæ, non eſt ſine controverſia. Bartolus enim & communis Juriſperitorum ſententia negat. Exiſtimo tamen veriorem ſententiam oppoſitam tranſire ſcilicet, ad hæredes, ut docet Molina, *diſp. citat.* & probatur ex *l. 2. C. de pactis & l. 42. tit. 5. part. 5.* & idem convincitur a ſimili ex *l. veteris. C. de contrahenda & committenda ſtipulatione*.

23 Quinto colligo in contractibus ex eo, quod facti ſint ſub conditione in futurum pendente, neque ſit adhuc conditio impleta, non magis habere locum revocationem, neque magis poſſe addi gravamen aliquod, aut reſtrictionem, quam ſi pure eſſent facti. Eſtque communis ſententia, & colligitur ex *l. potior, in principio, verſic. videamus, D. qui potiores in pignore habeantur*. Et probari facile poteſt. Quia in hujuſmodi ſtipulationibus & promiſſionibus ſtatim atque acceptatæ ſunt, atque in ſuo ordine & gradu perfectæ, eodem modo oritur obligatio & debitum in ſpe, ac ex iiſdem pure factis oritur obligatio, & debitum in re. Ergo eo ipſo

quod

quod talis contractus ſub conditione perfectus eſt in ſuo ordine, neque limitatio, neque gravamen apponi poteſt. Communis etiam doctrina eſt, contractum conditionalem quantum ad effectum, ut recedere non liceat pendente conditione eſſe perfectum & purum, gloſſa & DD. *in l. neceſſario, §. quod ſi pendente, de peric. & com. rei vend.* & citatis aliis Rota apud Seraphinum *deciſ. 724. n. 17. & 838. n. 10. & 1157. num. 4.* qua doctrina magis confirmantur quæ *n. 20. & 21.* dicta ſunt.

24 Denique ex his conſtat ad fundamenta primæ ſententiæ. Quid enim ſibi velint Pontifices in dictis capitibus jam explicatum eſt. An autem etiam alii contractus ſub conditione celebrati non ſint veri contractus, ſed futuri ſint contractus & tunc fiant, quando adeſt conditio, poſito novo conſenſu, dicam *cap. ſequenti*, ubi etiam alia argumenta proponam, & diſſolvam.

CAPUT XIV.

An matrimonium, & alii contractus ſub conditione celebrati indigeant novo conſenſu poſt eventum conditionis?

S U M M A R I U M.

1 *Purificari contractum eventu conditionis ſine novo conſenſu.*
2 *Secunda ſententia diſtinguit inter matrimonium & alios contractus.*
3 *Matrimonium non purificari ſolo eventu conditionis ſine novo conſenſu.*
4 *Probatur.*
5 *Id verum etiamſi matrimonium poſſit fieri conditionale.*
6 *Explicantur quæ dicta ſunt.*
7 *Contractum promiſſionis validum purificari ſolo eventu conditionis.*
8 *Contractus traditionem in eſſentia exigentes non purificentur ſolo eventu conditionis.*
9 *Secus qui non includunt traditionem.*
10 *In his impleta conditione ſtatim poſſe peti rem in judicio.*
11 *Alia colliguntur, & 12.*
13 *An id habeant iſti contractus ex natura rei. Opinio negans.*
14 *Oppoſitum verius.*
15 *Componuntur iſtæ ſententiæ.*
16 *Solvuntur argumenta primæ ſententiæ.*

1 DE matrimonio tantum hæc quæſtio diſputari ſolet, ſed explicabimus etiam, quid in aliis contractibus dicendum ſit. Prima ſententia affirmat in univerſum contractum omnem tam civilem, quam matrimonii purificari ſolo eventu conditionis, ſine novo conſenſu. Ita docent Innocentius & Panormit. *in cap. de illis, de condit. appoſ.* & plures alii interpretes juris canonici, *ibidem*, Sylveſter V. *matrimonium 3. n. 6. & 9.* Navarr. *in ſumma, cap. 22. n. 63. & 65.* Palud. *in 4. diſt. 29. quæſt. 2.* Petrus Soto *lect. 3. de matrimonio*, Thomas Sanchez *d. lib. 5. diſp. n. 5.* Ægidius *diſput. 29. dubio 2.* Henriq. Caniſius *in Rubrica de condit. appoſ.* & alii. Probant autem de matrimonio ſimili deſumpto ex aliis contractibus. Quia omnes alii contractus conditionales impleta conditione purificantur ſine novo conſenſu, quilibet enim poteſt transferre dominium ſuarum rerum cum tali vel tali conditione. Ergo etiam poteſt transferre dominium ſui corporis ſub conditione: nulla enim inter hæc videtur poſſe aſſignari ratio diſcriminis. Secundo probatur. Quia contractus matrimonii celebratus ſub conditione, ea impleta habet novam obligationem. Sed hæc non eſt obligatio ſponſalium, quia ante impletam conditionem erat ſponſalium obligatio. Ergo conditione impleta major obligatio eſt, quam ſponſalium, ac proinde erit obligatio matrimonii. Idem etiam argumentum fieri poteſt in aliis contractibus. Quia impleta conditione in emptione, verbi gratia, jam eſt obligatio tradendi rem: obligatio autem ſignum eſt perfecti conſenſus, cum ſit paſſio illius. Tertio quia conſenſus nihil efficit ultra intentionem contrahentium, *l. non omnes, D. ſi certum petatur*. At intentio contrahentium non eſt contrahere ſponſalia de futuro, ſed matrimonium. Ergo efficit matrimonium de præſenti, & ex conſequenti non eſt neceſſarius poſtea novus conſenſus poſt impletam conditionem. Quarto, ſi Titius contrahat de præſenti cum Seja ad hunc modum, *contraho tecum, ſi conſenſerit*, in iſto caſu matrimonium pendet ex futuro conſenſu libero alterius, illa autem conſentiente non eſt neceſſarius novus conſenſus, ut

conſtat manifeſte. Ergo etiam adveniente conditione ſine novo conſenſu fit matrimonium.

Secunda ſententia duo docet. Primum eſt contractum matrimonii non purificari eventu conditionis; ſed ulterius requiri novum conſenſum. Secundum eſt, alios contractus civiles purificari ſolo eventu conditionis, etiamſi non accedat novus conſenſus. Sed inter Authores hujus ſententiæ diſſenſio eſt. Nam quidam dicunt alios contractus a matrimonio purificari ſolo eventu conditionis ex diſpoſitione juris poſitivi tantum, alias enim attento jure naturali non purificarentur, ſicut neque purificatur matrimonium. Alii vero dicunt purificari ex ipſa natura rei, etiam ſine diſpoſitione juris poſitivi. Itaque quidam ex eis conſtituunt hoc diſcrimen inter matrimonium, & alios contractus ex ſolo jure poſitivo ſtatuente, ut alii contractus civiles habeantur puri impleta conditione: alii vero hoc diſcrimen dicunt eſſe ex natura rei, quia ex ipſa rei natura oritur, ut matrimonium non purificetur ſine novo conſenſu, alii vero purificentur ſine novi conſenſus acceſſione. In prima parte hujus ſententiæ conveniunt fere omnes Theologi cum D. Thoma *in addit. qu. 47. art. 5. circa finem*, ubi dicit, in matrimonio conditionali idem eſſe atque de conſenſu qui fit per verba de futuro, atque ideo non effici matrimonium ſine novo conſenſu, ſicut & ſponſalia ſine conſenſu novo non tranſeunt in matrimonium. Idem docuit Victoria *in relectione de matrimonio, p. 1. punct. 2.* Soto *in 4. diſt. 29. quæſt. 2. art. 1.* poſt Adrianum *in 4. quæſt. 3. de matrimonio, §. ſed ſalva reverentia*. Covarr. *p. 2. cap. 3. n. 5.* Valentia *qu. 2. punct. 3. dub. 1.* Petrus Ledeſma hanc ſententiam probabiliorem judicat de matrimonio, *qu. 47. art. 5. in dub. 1. de condit. honeſtis, concl. 2.* Eſtque inter Theologos communis. Qui ſint autem, qui de aliis contractibus diverſimode ſentiunt, adducam poſtea. Atque hæc ſententia mihi videtur vera, explicanda tamen per partes tam in matrimonio, quam in aliis contractibus. 2

Dico ergo primo. Contractus matrimonii non purificatur ſolo eventu conditionis, ſed neceſſarius eſt novus conſenſus. Hanc partem docent Authores modo citati. Nonnulli probant ex eo, quia matrimonium pertinere dicunt ad eos contractus, qui traditione perficiuntur, ita ut eſſentia illius conſtet traditione, & translatione dominii corporum, quamvis ea traditio non fiat alio actu diverſo a conſenſu ſenſibiliter expreſſo, ut contingit in aliis contractibus, quorum eſſentia etiamſi traditione conſtet, eſt tamen alius actus traditionis præter conſenſum ſenſibiliter expreſſum. Illi autem contractus, qui traditione perficiuntur, non cenſentur puri ſolo eventu conditionis, niſi adſit traditio, ut ſtatim dicam. 3

Verum hæc ratio non eſt efficax, tum quia contractus matrimonii partim convenire videtur cum his contractibus, qui traditione perficiuntur, quoniam ejus eſſentia conſiſtit in tranſlatione dominii corporum, partim ab illis differt. Id enim certum eſſe debet ſemel expreſſo ſenſibiliter conſenſu non eſſe licitum contrahere cum alio, contra jus prioris conjugis, in quo multum differt ab his contractibus, qui ſolo conſenſu perficiuntur, ut v. gr. ab emptione & venditione, in qua ante traditionem emptor non adquirit perfectum dominium rei, & ita venditor poteſt valide, licet illicite celebrare contractum venditionis cum ſecundo emptore. Et denique, quamvis certum eſſet pertinere ad eos contractus, qui traditione perficiuntur, tamen adhuc eſſet diverſa ratio, ob quam, licet alii contractus non purificentur ſolo eventu conditionis, matrimonium tamen purificetur. Quia alii poſt conſenſum ſenſibiliter expreſſum requirunt alium actum traditionis, quod in matrimonio non contingit, cum in conſenſu ipſo ſenſibiliter expreſſo ſit acceptatio & traditio mutua ex parte utriuſque conjugis. Maxime, cum ea manuum porrectio poſſit eſſe ſignum traditionis, & poſſeſſionis, imo & aſpectus. Nonnumquam enim ſolo aſpectu adquiritur dominium, & poſſeſſio, *§. 10. Inſtit. de rerum diviſione*, ibi, *eo uſque intelligitur eſſe reum, donec in conſpectu tuo fuerit*. Vera ergo ratio deſumitur ex dictis *cap. præced.* Quia conſenſus ille ſub conditione celebratus non eſt conſenſus matrimonii, ſed tantum ſponſalium. Ergo eveniente conditione neceſſarius eſt novus conſenſus de præſenti ad perficiendum matrimonium. 4

Dico ſecundo. Etiamſi matrimonium poſſet fieri conditionaliter, eo modo quo primam ſententiam explicabamus *cap. præced.* adhuc neceſſarius eſſet novus conſenſus ad perficiendum matrimonium poſt eventum conditionis. Cujus ratio deſumenda eſt ex peculiari natura hujus contractus, indicavitque eam rationem Rebellus *q. 10. ſect. 6. n. 45.* Hic enim contractus ob perpetuitatem ſuam diverſam exigit rationem conſenſus, & numquam conſen- 5

ſus conditionatus ſufficit in eo ad transferendum dominium, licet in aliis ſufficeret, de quo ſtatim. Alii enim contractus reſcindi poſſunt, & transferri dominium ad tempus poteſt: matrimonium vero, ſi ſemel habeat valorem, numquam poteſt reſcindi, & ideo ex natura ipſa rei non poteſt fieri ſub conditione, ſed ſi fit, abſolute debet fieri, & debet tradi dominium perpetuum. Quam rationem tradit etiam Petrus Ledeſma *artic. 5. citato dub. de condit. honeſtis in ſolut. ad argumenta principalis dubii, pag. mihi 248. colum. 1. prope finem*. Unde ſicut matrimonium exigit plenum voluntarium, ut dicam infra *lib. 4.* ita ex eadem radice oriuntur alia duo. Primum eſt, ut ſi exprimatur conſenſus de præſenti dependens a futura conditione, & ante eventum conditionis retractetur, non teneat contractus. Id quod certum eſt apud omnes, & ita judicat Eccleſia cognita veritate præcedentis conſenſus, & ſubſecutæ retractationis. Secundum eſt, ut non purificetur ſolo eventu conditionis, ſed iterum novus conſenſus requiratur, ut contractus iſte natura ſua perpetuus celebretur plene, voluntarie, libere, & cum maxima advertentia. Quare non eſt iſti conſenſui conditionato in contracto matrimonii ea innata efficacitas, ut perficiat contractum. Quod inde colligi poteſt: quia ſi eam efficacitatem haberet, parum prodeſſet retractatio ante eventum conditionis. Et præterea idem poteſt e ſigno oſtendi, quia ſi quis ſub conditione contraxit cum una, & ante eventum conditionis pure contrahat cum alia, illud matrimonium valet. Ergo prius aliud non erat matrimonium. Quare poſt Tridentinum non ſatis erit matrimonium ſub conditione celebratum eſſe coram parocho, & teſtibus, neque coram illis impletam eſſe conditionem, ſed id ſolum neceſſarium eſt, & ſufficit, ut poſt impletam conditionem adſit renovatio conſenſus, tunc enim fit matrimonium, & non antea.

6 Id autem quod diximus intelligendum eſt, niſi aliquo facto exprimat ſe a conditione recedere, & novum conſenſum indicet. Unde ſi quis contraheret ſub ea conditione, *ſi tui fratres aſſenſum præſtiterint*, & ante requiſitam conſenſum copulentur, valet matrimonium, quia receſſiſſe videtur e conditione, & facto ipſo præſtitiſſe conſenſum. Ita reſpondit Cardinalium congregatio bis conſulto Pontifice. Quare non eadem ratio eſt ſponſaliorum, & matrimonii ſub conditione futuri: illa enim non tranſeunt in matrimonium ſubſecuta copula, poſt Tridentinum, hoc vero maxime. Atque hæc de matrimonio, agamus jam de aliis contractibus.

7 Dico tertio omnem contractum promiſſionis validam ſub conditione futuri eventus purificari ſolo eventu conditionis. Dixi validam propter ſponſalia, quæ celebrantur inter impeditos ſub conditione diſpenſationis, quæ non exiſtimo valere in ratione ſponſalium, ut dicam infra *lib. 12. cap. 7.* Hæc concluſio videtur certa, neque poteſt de ea ulla eſſe controverſia, Quia ut conſurgat obligatio promiſſionis, ſufficit conſenſus promiſſorius, ut planum eſt. Hic autem poteſt haberi dependenter a conditione futuri eventus. Ergo adimpleta conditione obligatio conditionalis tranſit in puram. Idque frequenter docent Auctores agentes de contractu ſponſalitio, & in ſpecie docuit Henriq. *lib. 11. de matrim. cap. 13. §. 7.* & de obligatione voti id docent communiter Doctores, cum differant de voto conditionali. Quod ita verum eſt, ut poſt emiſſum votum & acceptatam promiſſionem humanam, non ſit liberum ei, qui promittit, diſcedere a promiſſione ſine cauſa, & velit nolit, purificata conditione conſurgit obligatio. Vide quæ docet Molina 2. *tomo de juſtitia diſp. 285. concl. 4.* Favet etiam his *deciſ. Rotæ apud Seraph. 1156. n. 5.*

8 Dico quarto de contractibus, quorum eſſentia traditione conſtet, cenſeo non perfici ſolo eventu conditionis. Id quod certum debet eſſe apud DD. Et ratio eſt plana. Quia niſi re ipſa fiat traditio rei, non conſiſtit eſſentia horum contractuum. Ergo quantumvis purificetur conditio, non eſt integra horum contractuum eſſentia, quando non ſequitur traditio. Quantumvis enim per verba de præſenti ſub conditione de futuro, & adimpleta conditione intelligamus aliquem obligatum ad mutuandum, tamen re ipſa non tradita non intelligitur mutuum, cujus obligatio ex datione rei oritur, ut habetur *Inſt. quibus modis re contrahitur obligatio in principio*, ubi dicitur, *ut in mutui datione*. Ex quo loquendi modo Juſtiniani plane colligitur non eſſe obligationem mutui, ubi non eſt res, ex cujus datione oritur obligatio; obligatio enim mutui re ipſa contrahitur, & ita obligatio ſolvendi quando aliquid emitur pecunia credita, non eſt obligatio mutui.

9 Denique dicendum exiſtimo civiles contractus, qui in ſui ratione non includunt traditionem, purificari ſolo eventu conditionis, ſine novo conſenſu. Probatur primo ex *l. hæc venditio, D. de contrahenda emptione*, in qua dicitur conditionales venditiones perfici, cum impleta fuerit conditio. Quam doctrinam merito recipiunt juris periti. Ratione etiam probari poteſt hæc ſententia, quia per hæc verba, *vendo tibi rem hanc ex nunc pro tali die ſub tali eventu*, purificata conditione oritur obligatio venditionis. Ergo ſignum apertum eſt purificari contractum: obligatio enim ſignum eſt, quaſi effectus, aut paſſio ad colligendum contractum. Antecedens patet, quia licet illa verba ſignificent conſenſum de præſenti, dependentem tamen a conditione de futuro: tamen objectum futurum horum verborum non eſt ipſa venditio, ſicut ſiquis diceret, *promitto tibi futuram venditionem*, ſed objectum illius eſt traditio ipſa futura, ad quam non oritur jus ex tali venditione, niſi purificata conditione, quod eſt jus conditionale.

Ex dictis colligo primo poſſe eum, cum quo celebratus eſt hujuſmodi contractus, adimpleta conditione petere rem illam in judicio propter jus acquiſitum ex contractu, qui jam eſt purus ſemel impleta conditione. Quod ſi non poſſit in judicio probare, poteſt ſibi compenſationem facere: juxta regulas occultæ compenſationis, de quibus in materia de furto, utitur enim in eo caſu jure ſuo. 10

Secundo colligo a tempore impletæ conditionis eodem modo philoſophandum eſſe de re illa reſpectu emptoris & venditoris, ſicut ſi ab eo tempore celebrata eſſet pura venditio, quia ab eo tempore tranſit in puram. Unde ab eo tempore judicandum eſt de gabella, juxta ea quæ dicuntur in materie de furto. Videndus Molina *tom. 2. diſput. 337.* 11

Tertio colligo prædictam doctrinam eſſe veram, etiam ſi alter contrahentium ante eventum conditionis velit retractare priorem conſenſum. Et ratio eſt, quia contra jus alterius contrahentis retractatio vendentis nihil facit, ut ſupra dicebam de promiſſione conditionali. 12

Sed quæſtionem habet an hujuſmodi contractus, de quibus locuti ſumus in ultima concluſione, quod purificentur ſolo eventu conditionis, id habeant ex diſpoſitione juris, an vero ex ipſa natura rei. Quidam negant id habere ex ipſis natura rei. Pro qua ſententia poteſt referri Soto *in 4. loco citato*, qui rem hanc obiter attingens dicit præſumi conſenſum permanere in virtute, quouſque conditio ſuperveniat, & ideo licet primus conſenſus fuerit de futuro, impleta tamen conditione confirmatur contractus. Unde videtur ſentire Soto ſolo eventu conditionis non purificari contractum ex natura rei, licet dicatur purificari, quia præſumitur manere conſenſus. Pro hac etiam ſententia poteſt allegari Victoria 1. *part. relectionis de matrimonio puncto 2.* ubi ſentit expreſſe ſolo eventu conditionis non purificari contractum civilem, ſed tantum ex diſpoſitione juris poſitivi, quod ſtatuit ut ſi quis contrahit, velit nolit, ſtet contractui. Quæ ſententia probari poteſt e ſimili de contracta matrimonii, & iiſdem rationibus, quibus de matrimonio probatur. Quia talis conſenſus, etiamſi exprimatur per verba de præſenti, pendet tamen a conditione de futuro, atque adeo tantum eſt conſenſus promiſſorius. Ergo per illum ſolum non celebratur contractus requirens conſenſum de præſenti. Adde quod *in cap. ſuper eo, de condit. appoſ.* dixit Pontifex conſenſum eſſe de futuro, quantumvis exprimatur per verba de præſenti, ſi pendeat a futura conditione, de hoc enim erat ſermo *in eo cap.* Huic etiam ſententiæ favet Rebellus *loco citato, num. 45.* & eandem tenuit Valentia *diſp. citata, quæſt. 3. puncto 3. dub. 1. §. ad argumentum autem*, qui ſic explicans dicit, alios contractus a matrimonio non effici validos in ſpecie niſi repetantur, ſed tantum confirmari tunc promiſſionem de effectu talium contractuum, quæ fuerat incluſa in verbis de præſenti pendentibus ex futura conditione, exempli gratia, ſi dicas, *emo a te domum, ſi pecunia mihi allata fuerit ex India*, non eſt vera emptio: nec fit verus contractus emptionis, etiam tunc cum impletur conditio, ſed eſt promiſſio de emptione, quæ poſtea confirmatur conditione adveniente. Ut autem efficiatur emptio de præſenti, neceſſe eſt tunc repetere contractum. Quare cum dicitur talis contractus emptionis conditionatæ valere poſtea, ſimul atque conditio impletur, non debet hoc ita intelligi, quaſi abſque alia repetitione, tunc valeat tamquam verus emptionis contractus, ſed dicitur valere, quoad effectum quidem emptionis, quia ſcilicet per leges & per magiſtratus authoritatem, ii qui ſic contraxerunt compelli poſſunt ad id ipſum præſtandum ex antecedenti illa promiſſione, quod ex vi alioqui emptionis præſtari ſimiliter deberet, nempe, ut ipſammet emptionem & venditionem actu exequantur. Et quidem

iſti

iſti Doctores ideo univerſim eodem modo de omni contractu locuti ſunt, quia difficile videtur aſſignare diſcrimen inter matrimonium & alios civiles contractus, cur matrimonium non purificetur ſine novo conſenſu, alii vero maxime.

14 Alii tamen exiſtimant quod hujuſmodi contractus purificentur ſolo eventu conditionis ſine novo conſenſu, oriri non ex ſpeciali juris poſitivi diſpoſitione, ſed ex ipſa rei natura. Sic docet Petrus Ledeſma *loco cit.* impugnans Victoriam in hac parte, & ego ita ſcoſi in prima editione libri de impedimentis matrimonii, *cap. 17. §. ult.* Et pro hac ſententia poteſt confici primum argumentum deſumptum ex communi modo concipiendi, communiter enim fiunt hujuſmodi contractus neque renovatur conſenſus, & ex natura rei poſſum ego pro mea voluntate transferre dominium rei propriæ, vel pure, vel conditionaliter. Et hoc docent J. C. *in l. cedere diem, de verb. ſignific. & in d. l. hæc venditio, D. de contrah. empt.* ubi afferunt, quod contractus conditionales adveniente conditione perficiuntur. Idem habetur *in l. 2. D. de in diem addictione.* Sine fundamento autem dixit Victoria id eſſe diſpoſitum jure poſitivo, quaſi eo ſecluſo, non ita eſſet ex natura rei. Nam citata verba non ſignificant novi juris diſpoſitionem, ſed juris naturalis explicationem. Nullum enim eſt verbum, ex quo poſſit probabiliter colligi legem voluiſſe in eo caſu ſupplere conſenſum, ſi alias non erat celebratus contractus. Id quod maxime advertendum eſt in diſpoſitione juris poſitivi, quando de contractibus eſt ſermo. Sine fundamento enim, & clara diſpoſitione dicendum non eſt legem in aliquo caſu transferre dominium, & diſponere contractum cenſendum eſſe purum ſine conſenſu contrahentium. Deinde verba illa citata non ſunt Imperatoria, ſed Ulpiani explicantis potius naturam illorum contractuum, quam ſtatuentis aliquod jus circa illos. Rurſus aliud eſt forum externum interdum præſumere celebratum contractum propter externa ſigna, quæ prudenter inferunt internum conſenſum; aliud vero velle contractum eſſe validum, etiam quando non ſunt ſigna, ex quibus poſſit prudenter colligi conſenſus. Et licet illud prius frequenter judicaretur in foro exteriori, poſterius numquam fit ſine aperta diſpoſitione legis. Ex qua doctrina facile etiam refelli videtur, quod dicebat Soto. Nam ſi per contractum celebratum per verba de præſenti ſub conditione de futuro, impleta conditione non purificatur ex natura rei, ergo per hæc ſigna non poteſt legislator prudenter præſumere purificationem contractus. Legislator autem non ducitur præſumptione, niſi ubi externa ſigna prudenter inferunt conſenſum.

15 Hoc tamen diſſidium inter has ſententias ego exiſtimo poſſe iſta ratione componi, ſi diſtinguamus inſtitutionem juris civilis, vel eam, quæ fuit ab initio in inſtitutione iſtorum contractuum (ſunt enim iſti de jure gentium, aut civili, & non de jure naturali) aut ſpecialem aliquam juris diſpoſitionem, quæ velit poſt contractam emptionem conditionalem, verbi gratia, iterum renovari conſenſum. Si de prima intelligatur, non poſſum non judicare veram primam ſententiam Victoriæ & aliorum, quia exiſtimo ob poteſtatem, quam habent jura in bona hæc ſubditorum, potuiſſe diſponere, & ſic inſtituere contractus iſtos civiles, ut per conſenſum conditionatum ſecuto eventu conditionis transferretur dominium. Quis hoc neget? Non potuit autem ſic diſponere in contracto matrimonii, ut conſenſo conditionato transferretur dominium, quia conſenſus iſte non eſt matrimonii, ſed ſponſalium, & ob ſpecialem & magis excellentem naturam hujus contractus, quæ abſolutum conſenſum requirit jure naturali, a quo eſt ejus inſtitutio. Unde ſuppoſita hac primæva inſtitutione horum contractuum, recte J. C. dicunt juxta illam contractus iſtos perfici ſecuta conditione, & ob id non negant ſic eſſe inſtitutum jure civili, vel gentium primæva illa inſtitutione, qua iſti contractus inducti ſunt. Et ideo conſequenter jure cautum eſt, ut poſita conditione jam gabella debeatur, non antea, ut dictum eſt: atque juxta hanc explicandi rationem non habent vim fundamenta poſterioris ſententiæ.

16 Supereſt reſpondeamus ad argumenta in principio poſita. Ad primum jam conſtat diverſam eſſe rationem contractuum civilium & matrimonii, & in quo ea diverſitas conſiſtat, & unde ortum habuerit. Ad ſecundum reſpondetur ante impletam conditionem eſſe obligationem puram expectandi eventum, & eſſe obligationem etiam ſponſalium, conditionatam tamen: poſita autem conditione non eſſe novam obligationem, hoc eſt, diverſi generis, ſed ſponſalium etiam, majorem tamen inter idem genus, quia jam poſita conditione eſt pura obligatio, non tamen ſufficiens ad matrimonium; ſicut non ſufficit purus conſenſus ſponſalium. Ad tertium reſpondetur in his ſpectandam eſſe primo & præcipua intentionem agentium. Quare, quando de ea nulla eſſet dubitatio, & conſtaret illos ita voluiſſe contrahere per conſenſum illum conditionatum expreſſum de præſenti, ut poſita conditione non egerent novo conſenſu, & aliter nihil voluerunt, & ſic explicarunt, nihil effectum eſt. Non matrimonium, quia eſt conſenſus de futuro, quantumvis evidenter exprimant verbis de præſenti, ut dixit Pontifex *in d. cap. ſuper eo, de condit. appoſ.* Neque ſunt ſponſalia, quia illa noluerunt efficere quando quidem expreſſerunt ſe nolle aliquid aliud efficere, ſi non efficiebant matrimonium. At quando ſine ea expreſſione contrahunt, tantum cenſentur ſponſalia, quia conſenſus eſt de futuro, ut dictum eſt. Ad quartum reſpondetur, non effici matrimonium in illo caſu conditionalu, quia ea conditio, *ſi Seja in me conſenſerit*, jure ineſt, cum non poſſit eſſe matrimonium ſine conſenſu mutuo. Quare diverſa ratio eſt, quando contrahentes conſentiunt ſimul, ſuſpenduntque conſenſum uſque ad eventum conditionis. Quantum autem temporis intercedere debeat inter conſenſum unius & alterius, ut ſimul eſſe cenſeantur dixi ſupra *lib. 2. cap. ultimo*.

CAPUT XV.

An conditio, *ſi Papa, vel Princeps diſpenſaverit*, ſit reputanda inter poſſibiles?

S U M M A R I U M.

1 *Quid agendum.*
2 *Sub diſtinctione reſpondetur cum communi ſententia.*
3 *Explicantur quæ obſtare videntur primæ parti.*
4 *Secunda pars veræ ſententiæ.*
5 *Matrimonium ſub conditione diſpenſationis, quæ obtineri non ſolet, nullum eſſe.*
6 *Si obtineri ſolet, valere in ratione contractus conditionalis.*
An etiam ut ſponſalia, remittitur ad lib. 12. ibid.
7 *Si non exprimatur ea conditio, nullum eſſe, etiamſi ſtatim de diſpenſatione obtinenda agant.*
8 *Poſſe cum contractum confirmari juramento.*
9 *Conſanguineos ſic contrahentes liberari a cenſuris Clementinæ.*
10 *In majorum appoſitum conditionem ducendi conſanguineam, valere.*
11 *Idem ſi teneantur impedimento tantum impedienti.*

QUia tam matrimonium, quam ſponſalia & alii contractus fieri poſſunt ſub iſta conditione, *contraho tecum, ſi Papa diſpenſaverit in impedimento conſanguinitatis*: item, *inſtituo te filium ſpurium, ſi Princeps legitimaverit*, ideo explicandum eſt, an ea conditio, quæ rejicitur in voluntatem Principis, cenſeri debeat turpis, vel impoſſibilis, an licita & poſſibilis, ex eo enim colligemus, quæ ſit via & valor ejuſmodi contractuum. 1

Et in hac re certo jure utimur ſub quadam diſtinctione. In his rebus, in quibus Princeps non ſolet diſpenſare, conditio impoſſibilis ea cenſetur in jure, *ſi princeps conceſſerit, vel diſpenſaverit* Secunda pars eſt. In his, quæ ſolet concedere, etiamſi ex gravi tantum cauſa concedat, eſt conditio poſſibilis & honeſta, *ſi Princeps conceſſerit*. Primam partem tradunt Doctores communiter, quos refert Thom. Sanch. *lib. 5. n. 5.* & ſequitor, *n. 12.* Petrus Ledeſma *d. art. 5. in dub. 2. de condit. honeſtis*. Rebellus *lib. 2. de matrim. q. 10. ſect. 6. num. 46.* Atque juxta diſtinctionis primam partem accipienda ſunt jura *in l. 1. & l. ſtipulatio, & l. continuus 137. D. de verb. obligat.* ubi expreſſe dicitur, quod conditio, quæ pendet ex voluntate Principis mutantis jus, cenſetur impoſſibilis, *l. idem Julianus, D. de leg. 1.* ubi habetur quod ſtipulatio de eo, quod leges prohibent, nulla eſt, exemplum adhibetur in lege, ut ſi quis ſtipuletur ſororem ſuam ducturum: addit etiam lex hoc eſſe verum, quamvis cauſa impedimenti non ſit perpetua, ut accidit in ſorore adoptiva, quæ quamvis poſſit fieri non adoptiva, per emancipationem, tamen ſi quis ſtipuletur cum illa, dum eſt adoptiva illam ſibi nupturam eſſe, nullius momenti dicitur eſſe ſtipulatio, & neque oriri cenſetur aliqua obligatio, etiam ea emancipata, & ſublato impedimento: ſubditque textus rationem, quia ea ſtipulatio ab initio eſt contra bonos mores. Et *in l. inter ſtipulantem, §. ſacram, D. de verb. obligat.* cum dicitur, quod ſtipulatio de re ſacra vel publica, vel homine libero nulla 2

cenſetur, licet res ſacra poſſit fieri profana, & publica res privata, & homo liber poſſit fieri ſervus. Hæc in, quam, jura non obſtant. Intelligenda enim lex *ſi ſtipuler*, de promiſſione abſoluta, non conditionata, & quando non exprimitur ea conditio, *ſi Princeps voluerit*. At vero *in l. inter ſtipulantem* ideo non valet ſtipulatio rei ſacræ, publicæ, aut hominis liberi ſub conditione ad tempus rejecta, quo homo cœperit eſſe ſervus, aut res ſacra profana, & publica privata, quia illud expectare eſſet incivile & triſte, ut ibi ait textus. Non autem eſt expectandus triſtis eventus, *l. cum tale, in principio, D. de condit. & demonſtr.*

4 Secunda vero pars probatur in primis ex *l. apud Julianum* 40. *D. de leg.* 1. Quoniam commercium eorum, niſi juſſu Principis non eſt, cum diſtrahi non ſoleant. Facit etiam, quia actus prohibitus collatus in tempus habile valet, *l. in tempus, D. de hæred. inſtit.* ubi dicitur, *in tempus capiendæ hæreditatis poſſe hæredem inſtitui: benevolentius eſt, ut ſi quis inſtituat Luciam hæredem cum capere poterit.* Idem eſt in legato, *l. Gallus, in principio, & in §. inſtituens, D. de liber. & poſth.* Facit etiam textus in *l. quidam relegatus, D. de reb. dub.* Ubi legatum relictum a teſtatore in hunc modum, *ſi aliquis ex meis hæredibus, vel amicis reſtitutionem mihi impetraverit, & ante deceſſero, quam ei gratias egerim, volo ideo dari centum*: impetravit ex eis unus, & antequam ſciret teſtator, ille deceſſit: Reſpondet J. C. legatum de[illegible]. Valuit ergo quamvis relictum dependenter a conditione, quæ erat in voluntate Principis. Facit etiam quod quis poteſt ſtipulari ſibi dari rem ſuam ſub hac conditione, *ſi ſua eſſe deſierit*, & impleta conditione eſſe obligationem ſtipulationis, quamvis facta pure & ſine conditione eſſet inutilis, *l. ſi rem meam* 31. & *l. nemo rem* 82. *D. de verb. oblig.* Facit etiam, quod inſtitutio filii ſpurii valida eſt ſub ea conditione, *ſi Princeps eum legitimaverit*, ut docent Doctores *in d. l. Gallus, §. ut inſtituens*, de quo Covarr. 2. *p. cap.* 8. §. 5. *n.* 12 Facit etiam, quod quando inter duos de aliquo beneficio lis eſt, licet illis paciſci & promittere penſionem, *ſi Papa diſpenſaverit*. Quod ſine ea conditione illicitum eſſet, ex communi Doctorum ſententia in materia de beneficiis, Denique facit, quod ſi quis contraheret cum infideli ſub conditione, *ſi convertatur ad fidem*, obligatio contractus eſt, ut habetur, *l.* 4. *tit.* 4. *part.* 4. & docent Soto & alii, quia confertur in tempus habile, quamvis eo tempore ſit inhabiliſis ad contrahendum cum infideli.

5 Ex hac doctrina, quæ vera eſt, & communi ſenſu recepta, colligitur primo, ſi matrimonium celebretur de præſenti ſub conditione, *ſi Papa diſpenſaverit inter eos*, in quorum impedimento Pontifex non diſpenſat, ut inter patrem & filiam, duos fratres, nullum eſſe omnino, neque vim habere ſponſaliorum; quia, cum conditio cenſeatur impoſſibilis, quia turpis & contra leges eſt hujuſmodi diſpenſatio, & rejicitur, manet contractus purus inter inhabiles, & ideo nullus. Idem eſt ſi quamvis diſpenſare ſoleat Pontifex ex cauſa, attamen ea cauſa, ex qua ſolet diſpenſare, non eſt inter hujuſmodi contrahentes; quia ea diſpenſatio non poteſt eſſe licita, & ea conſequenti conditio ejus diſpenſationis turpis eſt & rejicienda. Utcumque docet Petrus Ledeſma in dubio citato poſt tertiam concluſionem.

6 Secundo colligo. Matrimonium contractum inter duos impeditos eo impedimento, in quo ſolet ex cauſa Pontifex diſpenſare, & habentes juſtam diſpenſationis cauſam, validum eſt in ratione contractus conditionalis, juxta dicta. Quæ ſententia communis eſt inter Doctores, plures refert & ſequitur Thom. Sanchez *diſp.* 5. *n.* 12. Petr. Ledeſm. *in concl.* 3. *dub. citata*. Ægidius *diſp.* 29. *dub.* 2. *concl.* 4. Ratio deducitur ex dictis. Quia conditio eſt honeſta, & nihil ibi contra legem fit: lege enim non eſt prohibitum contrahere ſub illa conditione, ſed contrahere tempore, quo non ſunt capaces pure & abſolute, quod tamen iſti non faciunt. Ut enim dixi ſupra in contractu conditionali duæ inſunt obligationes. Prima eſt pura expectandi diſpenſationem, altera conditionalis, cujus effectus ſuſpenditur uſque ad eventum conditionis. Cumque prius ſit conditionem impleri, ut habet Rota apud Farinacium, *t. p.* 268. cit. aliis, quam contractum perfici, cum perficitur obligatio ſponſalium, jam eſt tempus habile: impleta autem conditione contractus promiſſorius non indiget novo conſenſu, ut dictum eſt *c. præced.* Addunt etiam valere non tantum ut nudam promiſſionem, ſed ut ſponſalia, contra Angles, Petrus Ledeſma *dubio illo primo citato, concluſ.* 1. & Thomas Sanchez *diſp.* 5. *citata, n.* 24. Sed hoc conſtabit ex his quæ dicam infra *lib.* 12. *cap.* 7. *de ſponſalibus conditionatis*.

7 Tertio colligo. Si matrimonium contrahatur inter impeditos non expreſſa ea conditione, nullum omnino eſt, & in hoc ſenſu dixi intelligenda jura ſupra citata. Limitandum tamen nonnullis videtur, niſi ex eo quod ſtatim de obtinenda diſpenſatione agant, colligatur ſub ea conditione tacite contraxiſſe. Neque obſtat quod videatur ineſſe: non enim jure ineſt, ſed extrinſeca valde eſt: alias numquam poſſet habere locum diſpoſitio Pontificis *in Clementina unica, de conſanguinitate*, de quo videndus Thomas Sanchez *diſp.* 5. *citata, nu.* 26. Mihi placet quod ſtatim egerint de diſpenſatione, & pro ea miſerint, non efficere ut tacita ſubintelligatur conditio, ſed neceſſe eſſe ut expreſſe apponatur, *l. conditiones extrinſecas, D. de condit. & demonſtr.* gloſſa *in cap.* 1. *§. ille vero, in verſic. conditione, de ſponſ. in* 6. & tenet Rota apud Seraphinum *deciſ.* 1056. *n.* 1.

Quarto colligo recte poſſe ejuſmodi contractum confirmati juramento, quia in petenda ea diſpenſatione juxta dicta nullum eſt peccatum, neque in concedenda; nihil ergo obſtat, quo minus juramentum adhiberi poſſit. 8

Quinto colligo conſanguineos eo modo contrahentes matrimonium non incurrere excommunicationem latam *in d. Clement.* ut docet Petrus Ledeſma *dubio citato pag. mihi* 257. Thomas Sanchez *diſp.* 5. *num.* 18. & *ſequenti*. Quia excommunicatio lata eſt contra eos, qui de facto contrahunt: iſti autem non contrahunt de facto, quam rationem aſſignavit etiam *ibidem* gloſſa. 9

Sexto colligo majoratum, ſive legatum relictum ſub conditione, quæ indigeat Pontificis diſpenſatione, eſſe validum, & non eſſe purum, ſed conditionale. Unde ſi quis majoratus inſtituatur, vel legatum relinquatur ſub conditione ducendi conſanguineam, etiamſi ſit in ſecundo gradu, vel conſobrinam, validum eſt: quia licet difficile diſpenſari ſoleat, ſolet tamen ex cauſa. Sic Thomas Sanchez citatis aliis *diſp. cit. n.* 19. & 20. pertinebit autem ad legatarium vel ſucceſſorem onus petendi diſpenſationem, ut idem probat *ibid. n.* 2. 10

Ultimo colligo matrimonium contractum inter impeditos impedimento tantum impedienti, *ſi Papa diſpenſet*, eodem modo licere, ut docet Petrus Ledeſma & alii. Quid autem judicandum ſit in ſolvendis expenſis, docet Thom. Sanch. *ibid.* & Ægidius *diſp.* 29. *cit. dub.* 2. *prope finem*. 11

CAPUT XVI.

Quomodo & quando impleri debeat conditio, aut cenſeatur impleta?

SUMMARIUM.

1 *Quædam notatio & diſtinctio præmittitur.*
2 *Quomodo verum ſit conditionem debere impleri in ſpecifica forma, & per æquipollens.*
3 *Præcipue attendendam voluntatem diſponentis. Exemplis illuſtratur, ibid.*
4 *Quando ea non conſtat, verbis inhærendum.*
5 *Quando non poteſt impleri per omnia, implenda quatenus poſſit.*
6 *Quid ſervandum in tempore implendi conditionem.*
7 *Quid quando conditio eſt momentanea, aut habet tractum ſucceſſivum.*
8 *An conditioni paruit, quando actus conditionis præſcriptæ fuit nullus.*

RES difficilis in jure civili, ſi qua alia, & quæ non uno comprehenditur, aut continetur loco. Nos ex politioribus juris interpretibus colligemus nonnullas regulas, & ad inſtitutum noſtrum accommodabimus illis relinquentes, quæ ad penetralia juris civilis in teſtamentis, hæredis inſtitutione, legatis, & fideicommiſſis ſpectat, in quibus non paucæ, neque parum difficiles ſunt juris diſpoſitiones, & in ſpeciem repugnantes. Sed præmittendum eſt conditiones plures poni poſſe, vel unam tantum: & plures poni poſſe conjunctim, aut diviſim, & vel affirmative, quæ conſiſtant in faciendo, aut negative in non faciendo: & has vel eſſe caſuales, quæ ex caſu pendent, vel eſſe poteſtativas, quæ ſunt in alicujus poteſtate; vel mixtas quæ partim etiam pendent ex voluntate partium, partim ex caſu aut ex voluntate alterius. Et ſimiliter alias eſſe promiſcuas, quæ hoc tempore vel alio impleri poſſunt, alias vero non promiſcuas, quæ tempus determinatum habent ſive ex caſu ipſo, ſive ex facto, quod non poteſt quovis tempore fieri.

In primis obſervandum eſt communem juris regulam

eſſe

eſſe conditiones debere impleri in ſpecifica forma, pro. nt ipſa conditio exigit. Obtinuit tamen ut ſæpe impleatur per æquipollena attenta voluutate teſtatoris, qoæ effectum couſideravit. Qnæ aſt doctrina Bald. *in l. ſi dua patroni*, *§. ſi quis curaverit*, *quæſt. 1. verſ. 11. D. de jureſurand.* ubi vult quod quando conditio eſt appoſita ad certum finem, ſufficit nam impleri per æquipollens. Docet etiam Andr. ub Exea *repet. in rub. de conſtit.* n. 201. Pariſius *in cap. in præſentiu*, *de probat. n.* 65. Baptiſta Feretus *in tit. rub. de probat. num.* 32. Rota upud Seraphioum, *decif.* 598. Hæc tamen communia regula limitatur cum Rota upud Farinacium *in vol. decif. Rotæ Romana. decif.* 661. *n.* 1. quaudo fuerit præciſa forma per diſponentam deſignata, ita nt omnino ro ipſa voluerit impleri, & non alias. Tunc enim non ſatis eſt ut impleatnr per æquipollent. Neque quod per ipſum non ſteterit. Eu qua doctriua dejectus eſt quidam poſſeſſione beneficii in Cathedrali non ſervata forma conſtitutionis Pii ¡V. licet æquipollentia adhibita fuerint. Eutra hunc vero caſnm communis doctrina eſt, ſufficere, ut per æqnipollens impleatur, probantque DD. ex *l. ſi fundus*, *D. de condit. & demonſtrat. l. Stichum*, *§. uſumfructum*, *D. de ſolution. l. ſi mater. C. de inſt. & ſubſtit. ſub modo.* Et piobari etiam recte poteſt ex *cap. primum*, *de Cler. noa reſid.* ubi probatur juramentum impleri ficte, ſi quis in obſequio Epiſcopi, vel Ecelefiæ detineatur, cenſetur enim tunc reſidens, & ſeivare juramentum de reſidendo, licet juramentum debeat ſpecifice ſervari, *cap. ad noſtram*, *de jurejurand.* Sed quoniam ſæpe contingit, ut multi ſint caſus, in qnibus neque per æqnipollans videntur ;impleri conditiones, quid tunc agendum ſit, aut quomodo judicandum, ſubjectis regulis euplicandum eſt.

3 Prima ergo regula ſit. In primis in ſenſu, modo, tempore, & aliis implendæ conditionis potiores partes ſunt voluntatis diſponentis, aut contrahentis matrimonium, ſi de illa conſtat, juxta ea, quæ ſupra dixi *lib.* 2. *cap.* 8. de ſignificatione verborum. *l. non*|*aliter 69. D. de leg.* 3. voluntas enim teſtatoris aſt, quæ primum locum obtinet, & quæ conditiones regit, ut inquit Ulpianus, *l. in conditionibus 29. D. de condit. & demonſtr.* Unde etiam quando certa non eſt mens teſtatoris, ſed conjecturis inquiritur, illi ſtandum, quam conjecturæ dicant eſſe mentem teſtatoris in ſenſu conditionis: & non eſſe verbis inhærendum contra voluntatem etiam conjecturis indagatam, docet eleganter Donellius *lib.* 8. *comment. cap.* 23. *§. An non pauciora exempla ſunt.* Duaren. *de conſtit. inſtit. cap.* 3. *&* 4. Uterque non pauca exempla proferunt ex jure civili, quorum nonnulla adducam, ut illis propoſitis intelligatur etiam, quomodo judicandum ſit, ſi in matrimonio, aut ſponſalibus apponerentur. Primum exemplum. Vir mulieri aliquid legavit, *ſi liberos habuerit*, illa divortio facto ex alio liberos ſuſcepit, non debetur legatum, quia non eſt impleta conditio, quamvis verbis impleta intelligatur, *l. cum vir 25. & l. ſi vir 61. D. de condit. & demonſtrat.* Neque enim obſcurum eſt teſtatorem hoc legato voluiſſe uxorem invitare ad ſtudium ſuſcipiendæ ſobolis ex ipſo, non ex alio extraneo. Cur enim ſibi vellet procreari liberos ſumma ratio eſt, cur autem vellet alii, nulla eſt, imo maxima, cur nollet. Aliud exemplum eſt, Teſtator filiæ ſuæ prædium reliquit his verbis, *Rogo te hæres meus prædium Tuſculanum meæ filiæ des*, *ſi Philippa nupſerit*, *ſi non nupſerit*, *idem prædium Philippo do*, *legoque*: decedit illa ante nuptias, & nuquiſitam ajua voluntatem, non eſt impleta conditio, *l. paſer* 101. *D. de condit. & demonſtr.* Cujus ratio noo obſcura eſt. Nam qui prædio illo legato filiæ voluit illam eo invitare ad nuptias, id quod adjecit, *ſi non nupſerit*, *Philippo legarit*, apertum eſt, pœnæ cauſa adjectum, ſi filia parere voluntati patris non vellet. Pœna autem non coercet eum, quem noo ſcimus facere noluiſſe, ſed tantum non potuiſſe. Cum ergo morte præventa ſuam voluntatem uon explicuerit, neque dixerit ſe nolle parere patris conditioni, non aſt impleta conditio, quamvis ſecundum ſignificationem verborum *non nubendi* videatur impleta. Aliud exemplum. Mater filios hæredes teſtamento reliquit, *ſi emancipati eſſent*. qnia volebat hæreditatem quæri filiis, non patri. Accidit ot liberarentur patria poteſtate, non per emancipationem, ſed vel quia deceſſit Pater, vel quia per ſententiam deportatus eſt, quo jus patriæ poteſtatis adimitur. Reſpondet Imperator *in l. ſi mater 2. C. de inſtit. & ſubſtit.* expletam conditionem eſſe, licet noo ſint ſoluti patria poteſtate per emancipationem. Quia conſilium matris id tantum fuit, ne patri adquireretur: hue autem ſequitur, quovis modo exceſſerint e patria poteſtate, etiam ſi non per emancipationem. Simile exemplum eſt *in l. mulier 22. D. ad Senatuſconſultum Baſilii Pontii de Matrem.*

Trebil. Aliud etiam apud Duarenum *d. cap.* 3. *§. aliud exemplum*, *in quo voluntas*, *& §. cæpimus multis exemplis illuſtrare*, & quod eſt apud Donellum *lib. citato pag. mihi* 409. *colum.* 2. *in fine.* Huc etiam pertinet, quod furioſo aut pupillo dare juſſus implet, ſi det tutori aut curatori. *l. ſi fundus 13. D. de condit. & demonſtr.* Atque huc etiam pertinat, quod de conditionibus disjunctivis eſt apud Duarenum *cap.* 5. *de condit. inſtit. colum.* 2. *verſic. Sed animadvertendum eſt.* Aliud etiam exemplum accipe ex Rota *decif.* 589. *apud Seraphianm.* Conceſſa fuerat domus a fratribus S. Stephani Rotundi cuidam Joanoi Antonio de Manilus, & Suſannæ ejus uxori, ſub his verbis, *ad tertiam dictorum conjugum generationem*, *& ſi forte contigiſſet prædictos conjuges filios non habere*, *tunc in poteſtate ſit dicti Joannis alium ad ſui libitum nominare*, *& ſi forte contigiſſet ipſum mori nulla altero nominato*, *tunc Suſanna prædicta unum perſonam valeret ad ſuam voluntatem nominare*, *quæ in hujuſmodi locatione & emphyteuſi ſuccederet.* Evenit quod Joannes Antonius deceſſit nominato M. Manillo, qui ipſe ante obitom Suſannæ deceſſit, illa nominavit alium, dubitatum ſuit, an hæc nominatio valeret, qoia in unum caſum videbatur data Suſannæ facultas nominandi. Reſponſum, valere. Quia io conditionibus primum locum obtinet mens teſtatoris, & cum in hujuſmodi materia intentio partium ſit providere ſucceſſoribus, verba illa intelligenda ſunt, etiamſi nominaverit aliquem, qui præmortuus fuerit antequam caſus nominationis advenerit. Nam ubi conceſſio ſit pro certa & determinata cauſa, non conſummatur in primo actu, ſi durat cauſa conceſſionis, ut per Bartolum *in l.* 1. *n.* 5. *ad l. Jul. Majeſt.* Nec vero hinc ſequitur caſum expreſſum a teſtatore ad caſum omiſſum produci, contra juris regulam apertiſſimam *in l. commodiſſimi*, *D. de liberis & poſth.* neque recedi a forma conditionis contra ea quæ J. C. ait *in l. Mævius 34. l. qui hæredi 44. D. de condit. & demonſtr.* Hæc enim omnia ita componuntur, ut intelligantur eſſe vera, cum hac tamen exceptione & limitatione, niſi conſtet de teſtatoris voluntate, nam in eo caſu illam ſequimur.

Secunda regula, Quando non ſatis conſtat de mente teſtatoris, verbis inhærendum, & ad eorum ſenſum & 4
formam attendendum, alias conditio non impleri cenſetur, quamvis eumdem effectum habere videatur. Hinc non implet conditionem, qui ſervo alieno dare juſſus ex conditione, dat domino, quamvis eumdem effectum habere videator in jure, quidquid enim ſervo datur, domino adquiritur. Neque etiam conditio, *ſi deportato dederit*, impletur, *ſi detur fiſco*, qoamvis bona deportati ſint fiſci. Neque enim ſunt æquipollentia: neque paria dare ſervo & domino, dare deportato & fiſco, ut eo loco recte docent Duaren. & Donel. *cap.* 33. *cit.* Nam licet ſervus acquirat domino, ſervus tamen poterit in peculio ſuo retinere, donec dominus ademerit, & ea pecunia uti, ſicut deportatus ad victum comparandum. Adde forſan teſtatorem voluiſſe, ut per eum ſervum dominio adquireretur, quo ſe illi gratiorem ſervus faceret, & domini benevolentiam compararet. Unde intelliges, quomodo accipiendum ſit quod nonnulli dicunt, nihil referre, ſi conditio ex æquipollenti impleatur. Videndum enim diligenter, an ſit revera æquipollens. Hinc etiam, qui juſſus dare hæredi, dat hæredis hæredi, conditionem non implet, *l. ſub diverſis 50. §. 1. D. de condit. & demonſtr.* quamvis id libertatis favore admiſſum ſit *in d. l. ſub diverſis.*

Tertia regula ſit. Quando conditio non poteſt per 5
omnia exacte impleri ſecundum verba, eatenus implenda eſt, quatenus poſſit: & ſi ſecundum ſubtilitatem verborum impleri non poſſit, implenda aliquomodo, prout teſtator vel contrahens ſenſiſſe videbitur. Sic Donellus *cap.* 32. *prope finem*, *§. adeo autem verum eſt.* Hujus regulæ exempla ſunt. Primum eſt, *in l. mulier quæ viro 20. §. ſi quis hæreditarium*, *D. de condit. inſtit.* Ubi quæſtio eſt, quomodo ſit intelligenda hæc conditio. *Titius hæres eſto*, *ſi Stichum ſervum manumiſerit*, cum hæres eſſe non poſſit, niſi ſervum manumiſerit, & manumittere non poſſit, antequam hæres ſit, ſervus namque a Domino manumittitur. Dominus autem non eſt prius quam adierit hæreditatem *l.* 4. *C. de his qui a non dominis.* Dicendum eſt manumiſiſſe quadam ſignificatione, id eſt, feciſſe quod Dominus ſolet, quamvis non utiliter manumiſerit, quia a non Domino factum eſt. Sic autem hæc verba conditionis interpretamur, ut fiat quod poſſit propter conjecturatam teſtatoris voluntatem, juxta quam non eſt credendum aliter ſenſiſſe. Aliud exemplum ſit *in l. Stichus ſi hæred. 24. D. de ſtatu lib.* Stichus, ſi hæredi decem promiſerit, liber eſto quomodocumque poteſt promittere hæredi, ut liber-

tatem conſequatur, dicitur parere conditioni quamvis inutilis promiſſio ſit. Nos tamen ſic interpretamur conditionem hanc, quia credibile eſt, ita ſenſiſſe teſtatorem, cum intelligeret inter dominum & ſervum nullam obligationem utiliter poſſe contrahi. Alia hujus exempla ſunt apud Donellum *loco citato*, & Duarenum *de condit. inſt. cap. 5. prope fin.*

6 Quarta regula ſit. Quod attinet ad tempus implendæ conditionis, ſi illud deſignatum ſit a contrahente, illud tenendum, alias conditio non cenſetur impleta, *l. conditiones, de condit. & demonſtr.* Si autem non ſit deſignatum tempus, ſi ea conditio pendet ex eventu, *ut ſi navis ex Aſia venerit*, tunc impletur, cum eventus ponitur; neque enim aliud tempus implendæ conditionis credi poteſt expectari voluiſſe, neque teſtatorem neque contrahentes. At vero, ſi conditio ſit in poteſtate contrahentium, vel hæredis aut legatarii, in teſtamentis teſtatore mortuo implenda erit; nam eatenus impleri dicitur, quatenus teſtatori paruerit: non autem cenſetur paruiſſe teſtatoris voluntati, niſi quando illa firma & rata eſt, & revocari non poteſt. Non eſt autem firma, niſi mortuo teſtatore. Atque huc ſpectat illa diſtinctio promiſcuæ conditionis, & non promiſcuæ, de qua Paulus *in l. ſi jam facta 11. de condit. & demonſtr.* At in contractibus accipienda eſt quamprimum poſſit, ut *contraho tecum, ſi decem dederis, ſi Capitolium aſcenderis*, intelligitur tempus implendæ conditionis, quam primum poſſit exemplo ſumpto ex legatis, *l. hæc conditio. 9. de condit. & demonſtr.* Aliter ſe res habet in inſtitutionibus hæredum, in quo ſatis eſt, ſi aliquo vitæ tempore aſcendat. Nam cum legatario ſemper commodum ſit & lucrum, legati adquiſitio, non eſt, cur tempus implendæ conditionis prorogetur. At hæredi poteſt eſſe damnoſa hæreditatis aditio, & ideo tempore ad captandum conſilium opus eſt. Ne autem proroget in longiſſimum tempus, partes erunt Prætoris, ut ei præfiniat tempus implendæ conditionis, ut eleganter docet Donellus, *d. cap. 33. §. cum autem quæritur intra quod tempus*. At quando conditio conſiſtit in non faciendo, cum ad ſui impletionem exigat totum vitæ tempus, expectandum eſt tempus mortis: licet in legatis & teſtamentis ideo excogitata ſit Mutiana cautio. *l. Mutianæ, de condit. inſtit.* qua ſub cautione promittens ſe non facturum, bona comparat. In matrimonio autem ea conditio locum non habet, & rejicitur tamquam impoſſibilis, quando conditio ponitur implenda ab eo, cum quo contrahitur, ut *contraho tecum, ſi Capitolium non aſcenderis*. Rejicitur enim contractus iſte poſt mortem, quo tempore impoſſibile eſt contrahere. Quamvis verius dicetur ejuſmodi conditionem in matrimonio eſſe contra ſubſtantiam matrimonii, quod conſenſu duorum perficiendum eſt, & ideo non rejicitur tamquam impoſſibilis, ſed vitiat, ſicut quævis alia conditio contra ſubſtantiam matrimonii. Quod in hac ſpecie docuit Rebellus *lib. 2. de matrimonio, quæſt. 10. ſect. 3. n. 18.* in alio ſimili, ut ſi quis dicat; *contraho tecum, ſi meas exequias curaveris*, ſi ſuſpenſive ponatur, vitiat matrimonium, quia non niſi poſt mortem ejus impleri ea conditio poteſt, quando conſenſus duorum eſſe non poteſt.

7 Sed in modo implendæ conditionis, illud videndum, an conditio momentanea ſit, vel tractum temporis exigat. Si enim momentanea ſit, ſtatim illo momento purificatur contractus. At ſi tractum ſucceſſivum habeat, non ſatis eſt principium, ſed neceſſaria eſt perſeverantia, & duratio. Exempla accipe. Legatur ſive donatur aliquid alicui, ſi teſtamentum fecerit, licet hæc conditio videatur momentanea, re vera non eſt, ſed requiritur teſtamentum, morte confirmatum, & durans, quare uſque ad confirmationem per mortem non cenſetur impleta conditio: ſic Angelus *conſ. 759.* & ex eo Decius *in l. ſi quis hæredem, n. 20. de inſt. & ſubſt.* At conditio illa, *ſi conſul factus fuerit, ſi nupſerit*, momento abſolvetur, & tantum reſpicitur principium Magiſtratus & nuptiarum. Quare legatum relictum ſub ea conditione, *ſi nuptiæ ſequentur*, ſtatim atque matrimonium factum eſt, impleta cenſetur. Vera enim eſt Alexandri doctrina, quam refert Decius eo loco, quod quando qualitas adjicitur verbo importanti ordinationem, & principium actus, tunc principium attenditur, *l. quid ergo, in princ. D. de his, qui not. inf.* ibi, *prætor enim ad initium nuptiarum ſe retulit*. At ſi qualitas reſpicit proceſſum & perſeverantiam actus, tunc non ſufficit principium, ſed continuatio requiritur. Idem docet Baldus *in l. fin. in princ. notab. 2. de ind. vid. tol.* Rota apud Seraphinum *decis. 503. nu. 1.* Ex quo fit ſemel impletam conditionem jam non habere tractum ad tempus futurum. Rota apud eumdem *decis. 1063. n. 13.*

At quæri poteſt, an ſi actus conditione requiſitus ſit nullus, cenſeatur impleta conditio. Exempli gratia donatum eſt, ſi conſul factus fuerit, ſi nuptiæ ſequentur, conſul nulliter factus eſt, matrimonium pronunciatum nullum, an hic paruiſſe conditioni cenſebitur? Quæſtioni reſpondemus illum paruiſſe conditioni, ſi bona fide, & abſque dolo iniit matrimonium, vel ſi titulum coloratum conſulatus habuit. Contraxit aliquis, qui ob impotentiam ſeparatus eſt, & matrimonium renunciatum nullum, paruit iſte conditioni, ut in hac facti ſpecie docet Rota apud Seraphinum *decis. 503. n. 2. & ſeq.* Quod ſi doloſe tantum, ſcienſque ſe nullum actum efficere, tantum, ut ſpecie tenus conditionem implere videretur, fecerit, non cenſetur conditioni paruiſſe, perinde enim eſt male feciſſe, ac nullius feciſſe, hoc eſt, non paruiſſe. 8

CAPUT XVII.

Quando conditio non impleta habeatur pro impleta.

S U M M A R I U M.

1 *Quid agendum.*
2 *Quando cenſeatur impleta conditio caſualis.*
3 *Quando non eſt conditio omnino poteſtativa, cenſetur impleta, ſi ſtet per eam, in cujus perſona implenda erat.*
4 *Quid ſi mortuo vel vivo teſtatore accidat deficere perſonam, in qua implenda erat conditio.*
5 *Opponitur ex l. inde Neratius, & explicatur.*
6 *Si relinquatur legatum ſub conditione,* ſi ducat aliquam, *& illa renuat, quid dicendum.*
7 *Quædam limitatio.*
8 *Quid ſi is, cum quo contrahere jubetur, decedat.*
9 *Quid ſi relictum ſub conditione, ut nubat nobili, & primo nupſit ignobili, & poſtea nobili.*
10 *Quid ſi primo renuit, & poſtea pœnituit, & paruit conditioni.*
11 *Quid ſi prius ducat aliam, & poſtea illam, quæ conditione exprimitur.*
12 *Quid ſi illa, in cujus perſona parendum eſt, primo renuat, & poſtea velit.*
13 *An qui ſub conditione ingrediendi religionem, ingreditur, & non profitetur, legatum capiat.*
14 *Quid ſi ſub conditione,* ſi nubat de conſilio Titii, *& ille moriatur ante conſilium præſtitum.*
15 *Quid de illa conditione,* ſi pater conſentiat, *& ille non conſenſit, vel renuit, vel deceſſit, antequam conſentiret.*

SEd quoniam contingit aliquando conditionem non impletam haberi pro impleta, id opus eſt breviter explicemus, de quo Donellus *d. lib. 8. cap. 24.* & Duarenus *de condit. inſtit. cap. 6. §. ſequitur poſtremus locus.* 1

Et in primis. Si conditio caſualis ſit, omnis ea conditio impleatur oportet, & non impleta non habetur pro completa: cum enim omnis ea conditio pendeat ex caſu, neceſſe eſt, eum eventum, qui exiſtente conditione perficiat contractum, non exiſtente non purificare. Limitanda tamen eſt cum Duareno iſta generalis regula, ut dicam poſtea. Hæc autem generalis definitio conſtat *ex l. ultima, C. de neceſſar. ſerv. hæred. inſtit.* ubi diſtinctio adhibetur inter eas conditiones, quæ ex caſu pendent, & quæ ex poteſtate, licet in ſervi inſtitutione humanitatis intuitu aliud ſit quoad cauſam libertatis. 2

Deinde generalis regula eſt. Quoties conditio non eſt omnino poteſtativa, ſed quæ non ſolum eſt in poteſtate ejus, cui imponitur, ſed pendet etiam ab alterius voluntate, non ſatis eſt quod non ſtet per eum, qui implere debet, ſed quod ſtet per eum, qui debiturus erat impleta conditione, aut ſtet per eum in cujus perſona conditioni parendum erat. Exemplum eſt; *contraho tecum, do, lego tibi, ſi nupſeris Titiæ*, ſatis eſt, ſi per Titiam ſtet, quia non vult, & conditio habetur pro impleta: at ſi non imples, quia Titia ante peritas nuptias mortua eſt, non eſt impleta conditio. Colligitur ex *l. jure 24. D. de condit. & demonſtrat. & l. Julian 81. eodem, & l. in jure, D. de reg. juris*, quæ jura in ſpeciem pugnantia ratione appoſitæ negationis recte componunt Donellus & Duaren. *locis citatis*. Eadem etiam regula conſtat ex *l. 3. l. ſi quis teſtamento 11. l. mulier, in principio, de condit. inſtit.* & alibi ſæpe. Unde ſive contrahenti aliquid humanitus acciderit, 3

ciderit, quia cum dare paratus eſſet, non potuit, ſive illi, in cujus perſona erat implenda conditio, quia mortuus eſt, defeciſſe, conditio dicitur, *l. cum ita 94. D. de conditionibus & demonſtrat.* Id quod etiam verum eſt, quamvis conditiones caſuales ſint; *tecum contraho, ſi novis ex Indiis veneris*, fuiſti impedimento, ne venires, impleta conditio eſt, *l. Julius Paulus 79. D. de condit. & demonſtr. §. ult.* Quod ſi quæras hujus rationem, quid enim intereſt, utrum non impleas conditionem, quia alter, in cujus perſona implenda erat, noluit, aut quia mortuus eſt, cum tamen tu paratus ſis implere, ut in iſto caſu non dicatur impleta conditio: in primo vero impleta cenſeatur? Rationem reddit Donellus *in d. cap. 24.* inquitque eam petendam eſſe ex voluntate contrahentis, vel diſponentis. Nam teſtantis voluntati vel contrahentis ſatisfactum eſt, ubi datum eſt, cui ille dari voluit, ſive illi datum reipſa ſit, ſive ſit oblatum, & accipere noluerit. Ei autem, qui mortuus eſt, non poteſt dici ſatisfactum eſſe: nec enim recuſavit, cui nihil oblatum eſt, qui, ſi viventi pecunia oblata fuiſſet, forſan accepiſſet, neque ad rem pertinet, quod per legatarium non ſtet, id enim effecit caſus, non voluntas Titii.

4 Verum hoc ita accipiendum eſt, ſi mortuo teſtatore illud accidit, in perſona ejus, in quo implenda promiſſio eſt, ut ſi mortuo teſtatore moriatur is, cum quo contrahere jubetur, aut aliquid dare. Quod ſi vivo teſtatore decedat, tunc non defeciſſe conditione dicetur, ſed valebit, quia jam tunc ea conditio reputatur impoſſibilis, & habetur pro non adjecta. Exemplum ſit. Teſtator ſcripſit, *Titio lego centum, ſi Stichum manumiſerit*, decedit Stichus mortuo teſtatore, antequam manumittat, conditione defecit, & perit legatum ob rationem dictam. Aliud exemplum eſt: *contraho tecum matrimonium, ſi dederis matri meæ centum*, moritur mater antequam daret, conditione defecit, & nulla ſequitur obligatio. Atque juxta hanc primam partem, accipio textum *in l. inde Neratius 23. §. idem Julianus, D. ad l. Aquiliam, in 2. part. §. 1.* in ea enim ponit ſervum defeciſſe poſt mortem teſtatoris, id eſt, eo tempore, quo debuit manumitti, & ideo conditione defecit, & hæres non admittitur ad hæreditatem. Sic etiam accipit Cujacius ad *l. 54. turpia legata, §. 2. D. de leg. 1.* At ſi mortuus eſt ſervus vivo teſtatore, aut manumiſſus, vel mortua mater erat tempore contractus, non cenſetur defeciſſe conditione, ſed rejicitur ea conditio tamquam impoſſibilis, & purus manet contractus, & diſpoſitio: ſic accipe textum *in l. 7. D. de condit. & demonſtr. ſi ſervos certos quos manumiſiſſet, hæres eſſe juſſus, quibuſdam ex eis, antea mortuis*, Neratius reſpondit, *defici eum conditione, nec æſtimabat pareri poſſet conditioni, nec ne. Sed Servius reſpondit, cum ita eſſet ſcriptum, ſi filia & mater mea vivent, altera jam mortua, non defici conditione. Idem eſt & apud Labeonem ſcriptum. Sabinus quoque & Caſſius quaſi impoſſibiles eas conditiones in teſtamento poſitas pro non ſcriptis eſſe, quæ ſententia admittenda eſt.* Atque in hunc ſenſum etiam accipio quod ſcriptum eſt *in l. turpia legata 54. D. de leg. 1.* Si Titiæ legatum relictum ſi arbitratu Seii nupſiſſet, & vivo teſtatore Sejus deceſſiſſet, & ea nupſiſſet, legatum ei deberi: quod & alia etiam ratione debetur, ut ad eam l. advertit Cujacius, quia conditio illa tamquam turpis rejicitur jure civili, ut dictum eſt ſupra, *cap. 4.* Sed ſequitur *in §. ſequenti: ſed ſi ſervi mors impediſſet manumiſſionem, cum tibi legatum eſſet, ſi eum manumiſiſſes, nihilominus debetur tibi legatum, quia per te non ſtetit, perveniat ad libertatem.* Intelligendum quidem de ſervo mortuo vivo teſtatore, ſicut & diſpoſitio *§. præcedentis.* Quare non eſt opus interpretatione Donelli *in d. cap. 34. §. hic tamen nonnullas ſpecies*, ubi dicit jam hæredem aliquid egiſſe in manumiſſione, & vivo ſervo jam legatarium aliqua facere, quæ ad manumiſſionem pertinebant, verbi gratia, ad Magiſtratum profiſciſci manumiſſionis cauſa, & interea ſervum mori, & ideo impletam eſſe conditionem cenſeri. Hæc interpretatio neceſſaria non eſt, & id quod diximus, majus in textu fundamentum habet. Sic etiam accipio textum *in l. 8. quæ ſub conditione, §. 7. D. de condit. inſt.* ibi: *Idem eſt, & ſi ita hæres inſtitutus eſſet quis, Titius hæres eſto, ita ut Stichum manumittat, aut Titio centum lego, ut Stichum manumittat. Nam mortuo Sticho nemo dicet ſubmovendam eam. Non videtur enim defectus conditionis, ſi pareri conditioni non poſſit, implenda eſt enim voluntas, ſi poteſt.* Accipio ergo de ſervo mortuo vivo teſtatore, quia jam impoſſibilis conditio eſt, quando accedit tempus parendi conditioni: non enim parere tenetur, niſi morte ſecuta teſtatoris, cum antea non eſſet firma ea voluntas, ut dixi ſupra *iſto cap.* Quare jam eo tempore, quo firma eſt voluntas teſtatoris impoſſibilis conditio eſt, & ita rejicitur, nec vitiat, neque eſt defectus conditionis.

5 Sed his quæ modo dicta ſunt fortiter obſtat textus *in l. inde Neratius 23. §. idem Julianus, D. ad l. Aquiliam in 2. par. §.* ibi, *quod ſi vivo teſtatore occiſus, ſit hæreditatis æſtimationem ceſſare, quia retrorſum, quam plurimum fuit, inſpicitur.* Donellus *loco citato*, Accurſii & Bartoli & aliorum interpretationem rejicit, nec parum efficaciter. Sed nihilo meliorem aliam nobis tradidit. Supponit enim *in d. §.* etiamſi vivo teſtatore occiſus ſit ſervus, defeciſſe hæredem conditione, quod tamen repugnat apertiſſimæ juris diſpoſitioni *in l. 7. ſi ſervos certos, D. de condit. & demonſtr.* Quare ſi vivente teſtatore occiſus ſit ſervus, jam ea conditio cenſetur impoſſibilis, & habetur pro non ſcripta *in d. l. 7.* Multa hic comminiſcuntur interpretes, & multum referre putant, an ſervus mortuus, an vero occiſus ſit. Ego tamen putabam facilius dici poſſe *in d. l. inde Neratius*, Julianum approbaſſe Neratii ſententiam, qui dicebat in ea ſpecie defeciſſe hæredem conditione, ſi vivo teſtatore occideretur, aut moreretur ſervus, atque id tantum ibi referri. Neratii autem in hoc ſententia expreſſe reprobata eſt a Servio, Labeone, Sabino, & Caſſio, *in d. l. 7.* quibus ſtandum eſt ratione ipſa ſuffragante. Hæc autem quæ diximus, limitat Donellus in cauſa alimentorum, & aliis, quæ infra dicemus.

6 Ex his, quæ hactenus vere conſtituta ſunt, colligitur facile, quomodo decidenda ſint multa quæ quærit, & colligit Thomas Sanchez *lib. 1. de matrimonio, diſp. 33. a num. 14. uſque ad 28. & diſp. 34.* Primo ergo colligitur quid dicendum, ſi cui relinquatur hæreditas, vel legatum, vel majoratus, ſi contrahat matrimonium cum aliqua. Et quidem ſi illa, cum qua contrahere jubetur, renuat, valet legatum, & habetur conditio pro impleta, ut ipſe docet *diſput. 33. num. 19.* & Molina *tom. 1. de juſt. tract. 2. diſp. 206. & 207.* Quare requirenda ea fœmina eſt. Modum autem in eo ſervandum, & quid faciendum, quando fœmina data opera latitat, explicat Molina Jureconſultus *de primog. lib. 7. cap. 13. num. 14.* Idem erit, ſi fœmina alii nubat, non enim cenſetur juberi viduam ducere, nec expectare tempus viduitatis illius, evenire enim facile poſſet mors ipſius legatarii ea adhuc naorata.

7 Ab hac illatione excipiunt nonnulli contractus, in quibus nolunt conditiones haberi in hac ſpecie pro impletis. Sic Molina Theologus citatis aliis *tom. 2. de juſt. diſp. 285. num. penult.* quem ſequitur Thomas Sanchez *diſp. cit. num. 20.* quod quidem mihi etiam magis placet. Inducor hac ratione. Quia qui ſub conditione mixta vellet contrahere cum aliquo, & illum obligare ad aventum conditionis mixtæ, etiamſi per alium in cujus perſona adimplenda eſſet conditio, ſtaret, obligaret ad impoſſibile, & ea conditio merito cenſetur impoſſibilis. Impoſſibilis autem conditio non rejicitur a contractibus, excepto matrimonio, ſed vitiat. Unde ob hanc rationem exiſtimo oppoſitum non eſſe probabile, ſecundum juris principia, licet multi etiam id doceant.

8 At ſi is, cum quo contrahere matrimonium jubetur, decedat, tunc abſolute Thomas Sanchez dicit perire legatum. Sic *diſp. 33. num. 24.* citatis aliis. Ego tamen ſub eadem diſtinctione reſpondeo. Aut deceſſerat vivo teſtatore, aut non. Si eo vivo antequam acceſſiſſet tempus parendi conditioni, utile legatum eſt, & rejicitur ea conditio tamquam impoſſibilis, juxta dicta. At ſi mortuo teſtatore decedat, petit legatum, ut etiam dictum eſt. Limitarem tamen in majoratibus, cum Molina Theologo *dict. diſp. 285. prope finem*, qui alios refert, quos etiam ſequitur Thomas Sanchez *diſpat. 33. citata, num. 25.* qui alias etiam hujus limitationes adhibet, ubi etiam explicat, quid dicendum, quando ab alio tertio impeditur implementum illius conditionis.

9 Secundo colligitur, quid dicendum, ſi legatum relictum ſit, dummodo nubat nobili, & legatarius primo nupſit ignobili, poſtea nobili, de quo Thom. Sanchez *diſp. 33. cit. num. 14.* & cenſet perire legatum, quia ſubintelligitur ea tacita conditio, ut nubat tantum nobili, id eſt, numquam ignobili: conditio autem negativa perpetua eſt, & ex conſequenti omnem alium actum, & tempus excludit. Ego ſic diſtinguerem, aut primo nupſit nobili, & poſtea ignobili, aut e contra: & adhuc vel vivo teſtatore, vel poſtea. Dico ergo, ſi vivo teſtatore nupſit ignobili, & teſtator ſciat, & adhunc relinquat legatum, ſi nubat nobili, videtur ſenſiſſe de ſecundis nuptiis. Quare dummodo poſt mortem teſtatoris viduus ducat nobilem, capiet legatum. Quod ſi decedat legatarius, antequam poſſit iterum nube-

nubere, perit legatum, quod conforme eſt his quæ diximus ſupra quando teſtator in conditione poſuit, quod ſciebat jam factum, juxta textum *in l. hæc conditio*, *in l. ſi ſem facta* 11. *&* *l. ſi ita* 69. *D. de condit. & demonſtr.* Idem dico ſi teſtator ignorabat, quia tempus parendi conditioni eſt poſt teſtatoris mortem, quam primum poſſit. Expectandum ergo tempus, in quo poſſit viduus implere conditionem. Quod ſi primo nupſit nobili, ſive ante teſtatoris mortem, ſive poſt id factum fuerit, non poteſt iterum nubere ignobili, & ſi nubat, amittet legatum. Neque his obſtat textus *in l. boves*, *§. hoc ſermone D. de verb. ſign.* ubi actus ſimpliciter prolatus intelligitur de primo. Hoc enim verum habet, quando actus præceptus ratione negationis non excludit quemcunque alium. Atque huc etiam pertinent, quæ habet Thomas Sanchea *diſp.* 34. *n.* 42. de ea conditione, *ſi ducet nobilem*, & ille ducat Judæam. Si enim matrimonium cum illa irritum ſit, debetur legatum, quia ſolum vero matrimonio impeditur, & adhuc locus eſt implendæ conditioni.

10 Tertio colligitur, quid dicendum in eo quod quæri ſolet, an ſi legatum relinquatur Titio ſub conditione, *ſi Sejam ducet*, & cum tempus advenit, in quo parendum eſt conditioni, Titius renuat, & poſtea pœnitentia ductus illam ducat, an tunc cenſeatur defeciſſe conditione, vel illam impleviſſe. In quo Thomas Sanchea *ibid. n.* 15. diſtinguit ex doctrina Bartoli, aut ita iſti relinquebatur legatum, ut eo non parente conditioni pertineret ad alium, vel non. Si primum, ſi cum tempus parendi advenit, renuit, defecit conditione, & non habet locum pœnitentia, quia jam jus quæſitum, eſt alteri ſucceſſori, & nulla variare licet, cum alterius damno. At ſi non devenit ad alium, tunc dicit eſſe locum pœnitentiæ, imo addit cum Pelaez Mieres, ſi minor legatarius ſit, etiam in primo caſu reſtitutionis beneficio, uti poſſe adverſus conditionem non impletam. At de tota hac diſtinctione dubito. Nam legata relicta ſub conditione, ea non ſubſiſtente pertinent ad hæredem in teſtamento ſcriptum, etiam ſi nihil exprimatur, & ſi ſit hæres inſtitutus ſub conditione, ea non impleta pertinet hæreditas ad hæredes ab inteſtato. Ergo nunquam poteſt non quæri jus alteri. Quare ſi renuit, exiſtimo non impletam eſſe conditionem, & ideo tranſire ad alios. De ea autem reſtitutione minoris in prædicto caſu dubito, niſi forſan ex æquitate quadam ſuſtineatur. Si enim minor curatorem habeat, & ſolemnia in eo ſervata ſint, & adhuc renuat, quomodo poſſit locum habere reſtitutio non video.

11 Quarto colligitur, quid dicendum ſit in eo, quod quæri ſolet, ſi alicui relinquatur legatum ſub conditione, *ſi Sejam ducat*, ille autem primo ducit aliam, & illa defuncta ducit Sejam an ſit impleta conditio, necne? Mihi placet diſtinctio, quam tradit etiam Molina Jurconſultus *loco citato*. Si ante delatum legatum vivo teſtatore nupſerat alteri, expectandus eſt, an jam viduus poſſit Sejam ducere, quia conditio legati implenda eſt, quam primum poſſit, ut dixi ſupra *cap. præcedenti*; poterit enim tempore delatæ ſucceſſionis illi parere conditioni; & illud tempus reſpicit conditio adjecta. At ſi jam mortuo teſtatore, vel tempore delatæ hæreditatis, vel legati ducat aliam, antequam Sejam, perit legatum, quia conditioni non paruit. Idem dicendum eſt, ſi juſſus ingredi religionem, prius ducat uxorem, & viduus velit ad religionem tranſire, ſub eadem enim diſtinctione reſpondendum eſt.

12 Quinto colligitur quid dicendum in eo, quod quærit idem Author n. 18. ſi gravatus ſit aliquis ducere Sejam, & ille tempore, quo conditioni parendum eſt, valit eam ducere, eaque renuat; & poſtea Seja pœnitentia ducta nubere velit, an tunc teneatur eam ducere, vel ſi non duxerit pereat legatum. Reſpondet Thomas Sanchea cum Mantica, & Menochio ſub hac diſtinctione. Si aliud jam matrimonium iniit, poſtquam illa renuit, vel hæreditatem adiit, aut legatum jam obtinuit, impleviſſe conditionem cenſetur, & valet legatum: at ſi nondum, cum Seja pœnituit, obtinuit dominium legati, tenetur parere conditioni, & illam jam pœnitentem ducere. Ego tamen hanc diſtinctionem non probo. Quia vel ille paruit conditioni, cum illam requiſivit, & illa noluit, vel non. Si hoc ſecundum, ergo neque hæreditatem adire, neque legatum obtinere potuit. Si paruit, ergo etiamſi nondum obtinuerit legatum, vel adierit hæreditatem, jam amplius ducere non tenetur, quia impleta conditio eſt. Quare hoc mihi probabilius videtur, cum his quos citant Mantica & Menochius.

Sexto colligitur quid dicendum in eo, quod quæri ſolet, an legatum alicui relictum ſub conditione ingrediendi religionem debeatur, ſi ingrediatur, & ante profeſſionem exeat: an ſcilicet tunc eo ſolo cenſeatur impleta conditio, de quo agit Thomas Sanchea *d. diſp.* 34. *n.* 17. *&* 18. Et in primis, ſi mens teſtatoris eſſet aperta, aut conſtaret veroſimilibus conjecturis voluiſſe illum obligare ad perſeverandum, non debetur legatum novitio exeunti. Quia cum hæc conditio perſeverandi ſit honeſta, & alias voluntas teſtatoris ſit, quæ conditiones regit, *l. in conditionibus*, *D. de condit. & demonſtr.* illi ſtandum præcipue, etiam ſi verba ambigua ſint, vel indicent impletam conditionem. At ſi non conſtet de mente teſtatoris, tunc placet quod docet Thomas Sanchez cum aliis *n.* 18. valere legatum, etiamſi ante profeſſionem exeat. Potiſſima ratio eſt. Quia ſicut voto religionis ſatisfit per ingreſſum, nec requiritur perſeverantia, ſunt enim diverſa inter ſe ingredi & perſeverare, ita etiam de voluntate teſtatoris eam legem imponentis judicandum eſt. Quare idem ſervandum eſt quod in voto, ut, ſcilicet, ingrediatur bona fide, & non tantum in fraudem legati, poſtea egrediatur, & adſit etiam juſta cauſa recedendi, quia expertus religionis aſperitatem, judicanſque ſe minus habilem ad eum ſtatum, recedit. 13

Septimo colligitur quid dicendum in eo, quod quæri ſolet, an ſi legatum relinquatur alicui, dummodo nubat de conſil. Titii, ſi Titius decedat, antequam conſilium præbeat, valeat legatum. In quo Thomas Sanchez *diſp.* 34. *n.* 27. docet, ſi vivo teſtatore decedat, aut mortuo, valere legatum, quia per illum non ſtat. Sed verius reſpondemus juxta traditam diſtinctionem. Si vivo teſtatore decedat is, cujus conſilium requirendum eſt, valet legatum, quia jam ea conditio eſt impoſſibilis, & rejicitur juxta textum *in l. cum tibi §. reſcriptam*, *D. de condit. & demonſtrat. & l. turpia legata* 54. *§.* 1. *&* 2. *D. de leg.* 1. at ſi mortuo teſtatore decedat, etiamſi legatarius non ſit in mora exquirendi conſilium, non tenet legatum, quia non paretur conditioni. Atque idem dicendum, quamvis abſens ſit, requirendum enim eſt ejus conſilium: quia ea conditio non obeſt libertati matrimonii, ut dictum eſt, cum non ſit obligatio ſequendi conſilium, ſed inquirendi. Quare, niſi illi conditioni pareatur, non obtinebit legatum. Idem & eodem modo diſtinguendum eſt, cum viduæ imponitur conditio, ut nubat de arbitratu Titii. Quod ſi ille arbitrari nolit, aut conſilium præbere, impleta conditio eſt juxta dicta: quod ſi inique arbitretur, ad judicem recurrendum eſt. At Jure Canonico non judico licitam eam conditionem etiam viduæ impoſitam, ut nubat arbitrio alterius: licet enim poſſit imponi conditio viduitatis: attamen, ſi nuptiarum conditio apponitur, non poteſt apponi contra libertatem matrimonii, in quo non recte loquitur idem Thomas Sanchez *diſp.* 4. *citat. num.* 32. 14

Ultimo colligitur, quid dicendum ſit, quando ea conditio apponitur, *contraho tecum*, *ſi pater conſentiat*, *aut de conſenſu patris*, *vel arbitratu*, *vel conſilio*. Suppono enim quamvis ea conditio ab alio apponi non poſſit, attamen ab ipſis contrahentibus apponi poſſe, de quo agit Thomas Sanchea *lib.* 5. *diſp.* 7. Et juxta tradita dicendum eſt, ſi pater, quando contractus eo modo celebratur deceſſerat, purus eſt contractus, eo quod rejiciatur ea conditio ut impoſſibilis, juxta dicta. Quod verum eſt, ſive contrahentes ſciant, ſive ignorent patrem deceſſiſſe, juxta ea, quæ de conditione impoſſibili ſupradicta ſunt. Si autem poſt contractum deceſſit pater, antequam ejus conſenſus exquireretur, non eſt impleta conditio, & licet unicuique recedere juxta ſupradicta. Si autem requiſitus pater nolit conſilium aut arbitrium præbere, exiſtimo impletam conditionem, ut in ſimili dictum eſt. At ſi primo renuat conſilium præbere, vel conſenſum, & poſtea conſentiat, jam primo paruerunt conditioni, neque tenentur poſtea contrahere cum placet, ex vi prioris contractus, niſi iterum conſenſus renovetur. Quæ omnia juxta juris principia a nobis tradita in iſto capite conformia ſunt, & hæc de iſto libro. 15

LIBER

LIBER QUARTUS.

DE CONSENSU EX COACTIONE, VEL ERRORE.

EXplicuimus hactenus eſſentiam matrimonii, & quæ ad ejus cauſam efficientem, ſcilicet; tam conſenſum abſolutum, quam conditionatum, pertinent, jam deinceps agendum eſt de his, quæ pugnant cum matrimonio. Et quia quædam pugnant ex natura rei cum conſenſu, quædam ex parte formæ, quia deficit forma præſcripta explicandi conſenſum, quædam ex parte inhabilitatis perſonarum: ideo hoc *lib.* 4. dicemus de coactione & errore, quæ jure naturali pugnant cum conſenſu neceſſario ad matrimonium, & *lib. ſequenti* de defectu formæ, hoc eſt, de conſenſu clandeſtino, & *lib.* 6. *&* 7. de inhabilitatibus, & impedimentis perſonarum, hoc eſt, de impedimentis non dirimentibus, & dirimentibus. Sed cum duplex eſſe poſſit deliberatio actus voluntatis, & quæ diſtinguitur a motu voluntatis primo, vel ſecundo primo, in quibus nulla libertas, aut levis libertas eſt: & etiam deliberatio, quatenus dicit perfectam rationis advertentiam, atque judicium, & prout a coactione diſtinguitur, de utraque agendum eſt in hoc libro, in quo etiam quid de libertate in ſponſalibus & aliis contractibus dicendum ſit, ſimul explicabimus.

CAPUT PRIMUM.

Ad matrimonium, & ſponſalia requiri deliberationem, quæ ad peccatum mortale ſatis eſt.

S U M M A R I U M.

1 *Ea deliberatio requiritur ad matrimonium, quæ ſatis eſt ad peccatum mortale.*
2 *Fervore iracundiæ contractum matrimonium valere, niſi ratio abſorbeatur.*
3 *Opponuntur aliqua.*
4 *Diluuntur.*
5 *Opponuntur alia de voto & juramento.*
6 *Limitatio quædam.*
7 *Furioſi matrimonium nullum.*
8 *Objicitur doctrina Gloſſæ.*
9 *Limitatur præcedens doctrina.*
10 *Ebrii in ebritate matrimonium nullum.*
11 *Objicitur contra eam doctrinam.*
12 *Thomæ Sanchez ſolutio adducitur, & impugnatur, & 13.*
14 *Aliorum ſolutio rejicitur.*
15 *Vera ſolutio adducitur, & explicatur, & 16.*

1 HÆC ſtatuatur a nobis tanquam certa & generalis regula. Ea deliberatio, ſive ea libertas cum ea conſideratione neceſſaria eſt ad contractum matrimonii, & ad ſponſalia, quæ neceſſaria eſt ad peccatum mortale. Hanc expreſſe tradit Navarrus in *ſumma cap.* 18. *n.* 7. Idem etiam docent quamplures Doctores, qui exiſtimant in materia de voto eam etiam deliberationem requiri ad obligationem voti, quos ſuo loco referemus. Hujus autem ratio manifeſta eſt, quia promiſſione obligatur aliquis, & etiam matrimonio ad revera exequendum id, quod contractum eſt, quæ obligatio lethalis culpæ reatum inducit ex genere ſuo. Ergo ea deliberatio, quæ neceſſaria eſt ad peccatum mortale, requiritur etiam, ut naſcatur obligatio ſponſalium, aut matrimonii.

Juxta hanc regulam facile eſt in multis caſibus philoſophari. Primo enim colligitur matrimonium, ſive ſponſalia fervore iracundiæ celebrata, niſi tantus ſit, ut abſorbeatur ratio atque deliberatio, quod vix continget, valere. Quia cum fervore iracundiæ plena deliberatio eſt ſufficiens ad peccatum mortale. Quæ communis Doctorum ſententia eſt, quos refert & ſequitur Thomas Sanchez *lib.* 1. *diſp.* 8. *n.* 5.

Verum contra hanc communem receptamque ſenten- 2
tiam nonnulla ſunt, quæ poſſunt difficultatem ingerere. Primum eſt ex doctrina quorundam aſſerentium contractus fervore iracundiæ celebratos ratos non eſſe, niſi poſtea ſedata iracundia pleno judicio confirmentur. Pro qua doctrina non paucos Doctores refert Tho. Sanch. *eadem diſp. n.* 4. & probari videtur ex *l. licitatio, ſive locatio, D. de publicanis & vectigal.* ubi ſtatuitur, ſi in locatione vectigalium ultra modum proceſſum ſit, talem locationem non admitti. Idem probatur ex *cap. divortium, de pœnitentia diſt.* 1. & habetur in *l. quidquid* 48. *D. de regulis juris*, ibi: *quidquid calore iracundiæ, vel fit, vel dicitur, non prius ratum eſſe, quam ſi perſeverantia apparuerit judicium animi fuiſſe.* Ex quo infert I. C. uxorem, quæ diſceſſit a marito, ſi brevi revertatur, non videri receſſiſſe: id quod etiam habetur *in l. divortium* 3. *D. de divortiis*. Deinde probat textus *in cap. ſi quis iratus* 2. *qu.* 3. Fabiani Papæ, ubi dicit non eſſe cenſendum accuſatorem, ſi quis crimen aliquod alicui objecerit, niſi id, quod iratus dixerit, per ſcripturam ſe probaturum fateatur.

Sed circa hanc Doctorum doctrinam multa dicimus. 3
In primis illam non poſſe veram eſſe, ſi loquamur tantum ſpectato jure naturæ, ut dictum eſt: adeſt enim ſufficiens deliberatio cum judicio in fervore iracundiæ. Deinde dico forſan poſſe eſſe veram eam ſententiam in jure civili. Addo tam id non probari ex *d. l. licitatio, ſive locatio*, ibi enim agit I. C. Paulus de quodam peculiari caſu, nempe de conductione vectigalium, & docet, ut ſi in ea conductione ultra modum conſuetum licitando proceſſum ſit, talis locatio non admittatur, niſi is, qui locavit, fidejuſſores & cautiones idoneas obtulerit. Hoc autem non eſt irritum reddere contractum, ſed tantum præſcribere formam, qua fieri debent ut valeat. Neque etiam probatur ex dicto capite, *ſi quis iratus*, longe animi diverſa ratio eſt de accuſatione & contractu. Objicere alicui crimen potius eſt convitium, quam accuſatio. Unde præſcripſit Pontifex formam accuſationis: ex eo autem non fit contractus fervore iracundiæ factos nullos eſſe, cum habeant ſufficientem deliberationem ad rationem contractus. Dico præterea id majori cum probabilitatis ſpecie colligi ex *d. l. quidquid, de reg. jur.* Verum ibi non definitur an ſint ipſo jure irriti, vel reſcindendi: fortaſſe enim ea lege non irritantur omnia facta fervore iracundiæ, ſed ſtatuitur ut in judicio reſcindantur. Dico denique quamvis damus id in contractibus jure civili ſtatutum eſſe, at ea diſpoſitio locum habere non poteſt in contractu ſponſalium aut matrimonii, in quibus ea lex civilis non habet lo-

Google

bet locum. Quamvis enim ex *c. 1. de novi operis nunciatione*, nonnulli colligant ſtandum eſſe legibus civilibus, ubi illæ ſacris Canonibus contrariæ non ſunt, tamen hoc locum habere non poteſt in irritatione ſponſalium vel matrimonii, collatione beneficiorum, & aliis, quæ ſpeciali jura ſubſunt poteſtati Eccleſiæ. Quare licet ea lege irriti eſſent omnes contractos fervore iracundiæ facti; ea tamen locum habere non poteſt in ſponſalibus aut matrimoniis, cum ad hoc nulla poteſtas ſit in principe ſæculari. Quibus adde *in d. c. 1.* non dici, ut leges ſæculares in rebus Eccleſiaſticæ poteſtati reſervatis, hoc ipſo, quod de illis nihil Jure Canonico ſtatutum eſt, vim legis habeant; ſed tantum ſacrorum Canonum ſtatuta Principum conſtitutionibus adjuvari, explicari ſcilicet, & confirmari, & ubi deſint, ea æquitate quadam & convenientia veroſimile ab illis argumentum deduci.

5 Secundo obſtare videtur alia Doctorum doctrina, quæ docet juramentum & votum fervore iracundiæ nuncupatum non habere vim voti vel juramenti. Eos DD. refert Thomas Sanchez *loc. cit.* quibus immerito annumerat Ricardum *in 4. diſt. 38. art. 2. quæſt. 2.* Nihil enim eo loco dicit de voto emiſſo fervore iracundiæ. Quorum doctrina probari videtur ex *l. 2. D. ad l. Juliam Majeſtatis*, ubi dicitur juramentum fervore iracundiæ præſtitum irritum eſſe, & minime obligare. Probatur etiam ex *c. dudum, de converſione conjugat. & c. ſi quis ex literis, de jurejurando in 6.* Dico tamen eorum Doctorum ſententiam omni veritate deſtitui, ut docet communis ſententia in materia de voto & juramento. Ea enim deliberatio, quæ ſatis eſt ad peccatum mortale, ſatis etiam eſt, ut colatur Deus religione voti & juramenti. Nec vero prædicta jura quidquam favent illi doctrinæ. Nam *in d. l. 2.* non dicitur juramentum factum fervore iracundiæ minime obligare, ſed juramentum a quodam inconſulte factum, quod ſervo ſuo ſemper iratus perſeverare deberet, non obligare, quod valde diverſum eſt. Nam res illa jurata digna non erat, neque capax obligationis juramenti, & ideo dicitur inconſulte factum. In *cap.* autem *ſi quis ex literis*, juramentum ibi factum dicitur nullum eſſe, non quia ex fervore iracundiæ conceptum erat, ſed quia contra bonos mores. Juraverat enim Monachus ſe non moraturum in clauſtro cum alio Monacho, quod contra profeſſionem erat. In *cap.* autem *dudum*, nihil eſt, quod illi doctrinæ faveat. Approbatur enim ibi votum pure & ſimpliciter factum pro ſalute & remedio animæ ſuæ, & quamvis ibi referatur aliquando ſpe mala & ferventi iracundia inductum eſſe, ut voveret, approbatur tamen: quia licet ea ſpes & ira aliquo tempore fuerat, at quando vovit, nihil horum erat ſed pure & ſimpliciter vovit. Ex eo autem non licet arguere a contrario ſenſu, quod ſæpe infirmum argumentum in jure. Satis enim fuit Pontifici in caſu propoſito, quando votum emiſſum eſt, nihil fuiſſe, quod firmitatem voti impedire poſſit. Non ergo recte Thomas Sanchez *ibidem num. 11.* explicat prædicta jura intelligi de fervore iracundiæ qui rationem abſorbet.

6 Hæc autem, quæ de fervore iracundiæ diximus, intelligenda ſunt, quando illo non abſorbetur ratio: ſi enim abſorbeatur quod raro contigit planum eſt nullum eſſe contractum, ſicut ſi ab homine amente fieret. Unde autem diſcerni poſſit an ratio abſorpta fuerit, ſi quis quærat colligunt nonnulli ex pœnitentia, quæ ſequitur, ſedatam iracundiam. Alii ex eo quod votum ſine illo fervore emiſſum non eſſet. Sed neutra regula valet, ut ſatis conſtat. Quæ enim plena & deliberate facimus, ſæpe ex aliqua circunſtantia poſtea eorum nos pœnitet, & extra caſum illum non faceremus, eaſque regulas refellit Thomas Sanchez *diſp. cit. num.* 8. Quare in hoc conjecturis agendum eſt.

7 Secundo colligitur furioſum non poſſe contrahere matrimonium, neque ſponſalia, *capit. neque furioſus 32. quæſt. 7. cap. dilectus, de ſponſalibus, & l. 6. tit. 2. part. 4.* Eſtque etiam diſpoſitio juris naturalis, cum enim ii contractus exigant conſenſum ſufficientem ad peccatum mortale, qui in furioſis & amentibus eſſe nequit, non poſſunt ab illis valide celebrari. Vide de hoc deciſionem Riccii in *praxi matrimoniali* 251. *n.* 1. ubi & explicat quomodo probetur furor. Hæc autem doctrina vera eſt, etiamſi alter contrahens ſciat illum eſſe amentem. Neque enim defectus eſt ex illis, qui jure poſitivo impediunt, veluti ſervitus, quæ ignorata nocet, & cognita non obeſt: ſed jure naturali obſtat, non ſecus ac non valeret matrimonium, quamvis contraherat quis cum aliquo, quem ſcit non habere conſenſum contrahendi.

Sed huic communi doctrinæ obſtare videtur doctrina gloſſæ *in d. cap. dilectus*, quam refert Thomas Sanchez *diſp. citat. quæſt. 3.* quæ ſentit matrimonium & ſponſalia contracta cum furioſo eſſe valida, ſi contrahens cum eo conſcius ſit furoris illius. Quod etiam videtur probari ex Fabiano Papa in *cap. neque furioſus 32. qu. 7. Neque furioſus, neque furioſa matrimonium contrahere poſſunt, ſed ſi contractum fuerit, non ſeparentur.* Cæterum nunquam mihi perſuadere potui Gloſſam in ea fuiſſe ſententia, neque in alicujus mentem cadere potuiſſe: ſed Recentiores iſti decepti ſunt, eo quod videtur apud Covarr. *2. p. c. 1. num. 7. in fin.* rem hanc gloſſam iſtam parum diligenter expendiviſſe, quibus crediderunt eo loco iſtam ſententiam referri. Sed neque video in quo Covarr. gloſſæ negligentiam notare voluerit. In eo enim loco, poſtquam propoſuit dubitationem, quomodo fieri potuiſſet, ut illa mulier viro furioſo copulari voluerit, ſicut in eo textu ſupponitur, quæ nimia ſtultitia eſſet, reſpondet hominem fuiſſe quidem etiam tempore contractus furioſum, attamen patrem & filiam ignoraſſe: ſæpe enim etiam perpetui furioſi ſunt in ea quiete, ut furioſi non appareant, & ſic ignorare potuiſſe. Et ſane ex integra ejus textus probatione conſtat ignoraſſe, quod quidem facile fieri potuit, ſi exterius ſigna non apparebant, ut inquit gloſſa. Nec vero ex *d. c. nec furioſus*, aliquod argumentum deſumi poteſt: cum enim in ſecunda parte textus dicitur, *ſed ſi contractum fuerit, non ſeparentur*, id tantum dicitur ſuperveniente furia non eſſe diſſolvendum jam antea contractum matrimonium, quod dubitatione caret. 8

Hæc tamen generalis doctrina limitanda eſt. Primo, ut intelligatur de eo, qui tempore contractus eſt in amentia; poſſunt enim eſſe in aliquibus intervalla ægritudinis, ac tunc contractus in eo intervallo celebratus eſſet firmus, ut colligitur ex *c. quamvis 7. qu. 1.* ubi, cum Epiſcopus in amentiam incidiſſet, & alius ejus loco poſtularetur, reſpondet ſine Epiſcopi conſenſu fieri non poſſe, ſi intervalla ægritudinis haberet. Limitanda ſecundo, ut non intelligatur de his, qui interdum circa aliquam peculiarem materiam inſanæ mentis ſunt, non vero circa omnes, quia ex vi imaginativæ juxta individui temperamentum id facile evenire poteſt, de quo late Thom. Sanch. *diſp.* 8. *q.* 3. *n.* 22. Si enim in materia matrimonii ſanæ mentis ſit, valebit contractus, etiamſi in alia materia inſaniat. Quando autem dubium fuerit, an inſanus vel ſanæ mentis contraxerit, quod attinet ad forum conſcientiæ judicandum juxta principia generalia de conſcientia dubia, de quibus ſuo loco. Quod vero attinet ad forum exterius, præſumptionibus agendum eſt; ſi enim antea in amentia incidiſſet, quæ aliquo tempore continuo perſeveravit, præſumitur intervalla non habuiſſe. Sicut e contra ſi antea non viſus eſt inſanus, & poſtea inveniatur, præſumitur mente ſana contractum geſtum eſſe, natura enim hominem ſanæ mentis producit, niſi contrarium appareat. Si vero ab eo, qui lucida habet intervalla, contractus matrimonii fiat, præſumitur in amentia geſtus, niſi ex qualitate & circumſtantiis, quibus æque bene geſtum eſt, atque a cordato viro, aliter judicandum appareat. Sed de hoc late Covarr. 2. *part. cap.* 2. *num.* 5. *& ſequentibus*, & ex eo Thomas Sanchez *diſput.* 8. *n.* 17. & Riccius *loco citato*. 9

Tertio colligitur pari ratione matrimonium aut ſponſalia ab ebrio in ebrietate celebrari non poſſe, atque adeo eandem eſſe illius & amentis rationem. Sic docet communis ſententia, & propter idem fundamentum, quia in ebrietate non poteſt eſſe conſenſus ſufficiens ad peccatum, qui tamen ad hujuſmodi contractus requiritur. 10

Sed adverſus doctrinam hanc proponit Thomas Sanchez *diſp.* 8. *q.* 3. difficultatem hanc. Quia ſi quis ante ebrietatem prævidit ſe conſenſurum in ebrietate, vel prolaturum verba matrimonii, vel ſponſalium, videtur in ebrietate habere intentionem virtualem, atque adeo ſufficere: ſicut in Baptiſmo præcedens virtualis voluntas ſatis eſt, etiamſi inciderit poſtea in amentiam, ut Baptiſmum ſuſcipiat cum effectu. Item etiam peccatum homicidii imputatur ebrio, ſi ante ebrietatem præviderit. 11

Huic difficultati reſpondet idem Author non eſſe eandem rationem in caſu prædicto de matrimonio, aut ſponſalibus, & de Baptiſmo. Nam in Baptiſmo non eſt miniſter, ſed ſuſcipiens: at vero in matrimonio, & Sacramento ſunt miniſtri, & actio miniſtri debet eſſe humana. Unde hac ratione inquit non eſſet vera abſolutio, ſi quis ante amentiam confeſſionem audivit, & habuit voluntatem abſolvendi, & poſtea in amentia abſolvit. Addit etiam diverſam eſſe rationem eventus ſe- 12

cuti

euti in ebrietate; verbi gratia, homicidii & matrimonii, ut illud imputetur etiam in ebrietate; hoc vero non. Quia bonum conſtat ex integra cauſa, malum ex quovis defectu: & cum ſponſalia & matrimonium ſint quoddam bonum, ideo exigunt omnino actionem humanam, homicidium autem, cum ſit malum, non requirit niſi voluntatem in cauſa: præſertim inquit quod homo tenetur vitare peccatum, & ita ſi in cauſa prævidit futurum, voluiſſe cenſetur: non vero tenetur contrahere ſponſalia aut matrimonium, & ita non mirum, ſi præviſa ante ebrietatem non valeant in ebrietate.

13 Verum in ſolutione hujus difficultatis multa dicit, quæ mihi non probantur. Et in primis, eam reddit rationem diſcriminis inter miniſtrum & ſuſcipientem, rem inexplicatam relinquit. Id enim eſt cujus rationem inquiro ſub hac forma. Negari non poteſt in ebrietate manere virtualem intentionem, ut conſtat in eo, qui ante Baptiſmum voluit baptizari. Cur ergo eadem virtualis voluntas, ſi manet etiam in ebrietate, non ſufficiat pro ſponſalium & matrimonii contractu, aut ſi non manet virtute, cur ad ſuſceptionem Baptiſmi manere dicitur, & etiam ad ſuſceptionem abſolutionis, non vero ad ſponſalia, & matrimonium? Deinde id quod ſecundo loco dicit, cum aſſignat diſcrimen inter homicidium & ſponſalia in ebrietate ſecuta, deſumptum ex obligatione, quæ eſt vitandi homicidii, cum tamen non ſit obligatio contrahendi ſponſalia, falſum plane eſt. Nam quamvis ut effectus ſecutus ex omiſſione ſit voluntarius, & mihi imputetur: neceſſarium ſit, ut ego teneat, alias non diceretur ad me pertinere: ut alio loco dicendum eſt, quamvis neque hoc certum ſit; attamen, ut effectus ſecutus ex aliqua cauſa poſitiva dicatur mihi voluntarius, non eſt neceſſarium, ut præcepto teneat, ſed ſatis eſt, ſi ego libere adhibui cauſam, ex qua ſequeretur, ut ſatis conſtat: licet ut ſit peccatum requiratur ea præcepti obligatio. Cum ergo illa ſponſalia & matrimonium in ebrietate ſequantur ex cauſa poſitiva, quam volui & prævidi, cur non mihi dicentur voluntaria etiam ſine obligatione præcepti?

14 Alii eidem difficultati reſpondent ad ſuſceptionem alicujus Sacramenti ſufficere virtualem intentionem, quia ſuſceptio non eſt actus humanus, quare ſolum requiritur ne ponat obicem, etſi adultus fuerit, ut aliquando ſaltem habuerit voluntatem, nunquamque retractaverit: at vero actionem miniſtri debere eſſe humanam, ac proinde requiri ex parte ipſorum, ut actualis conſenſus comitetur verba ipſa, aut ſigna exteriora. Atque idem dicendum de quovis alio contractu, quia contrahentes ſunt cauſæ efficientes illius contractus. Sed hæc ſolutio omni veritate deſtituitur. Quamvis enim notum ſit diſcrimen inter ſuſceptionem & adminiſtrationem Sacramenti, quod illa non ſit humana actio, hæc autem maxime & ideo debeat eſſe ex deliberatione profecta, ut in materia de Sacramentis in genere dicendum eſt; attamen falſum eſt, debere ſimul cum verbis concurrere actualem conſenſum, ſed ſufficere virtualem ſive ad rationem contractus, ſive ad rationem Sacramenti. Et quidem in ratione Sacramenti plane conſtat in Sacerdote conſecrante: licet enim non adſit actualis intentio in conſecratione, tenet conſecratio, ſi præceſſerit intentio, eo quod aliis mediis actionibus virtute continuetur, quæ oriuntur ex illa expreſſa priori intentione. Et de contractu idem dicendum eſſe conſtat, quia ad contractus non amplius requiri poteſt, quam actio humana: ea autem eſſe poteſt, cum intentione virtuali, ut manifeſtum eſt in adminiſtratione Sacramentorum, Ergo illa etiam ſufficiet ad contractus.

15 Gabriel Vaſquez *diſp. 5. de matrimonio, c. 3. a n. 10.* hanc difficultatem egregie diſſolvit, ejuſque doctrinam ab illo late propoſitam in ſummam hoc pacto revocamus. Duobus modis ſe habere poteſt is, qui in ebrietatem incidens contrahit ſponſalia, aut matrimonium. Primo, ſi ante ebrietatem non quidem conſenſit, ſed habuit voluntatem conſentiendi, & in ebrietatem incidit, antequam revera conſenſiſſet, etiam præviſo quod prolaturus eſſet verba in ebrietate. Et in hoc ſenſu manifeſtiſſimum eſt non contrahi ſponſalia, nec matrimonium, neque actionem illam eſſe aliquo modo humanam, quia libertas omnis finita eſt cum incœpit ebrietas, Quare conſenſus, quem in ebrietate futurum prævidit, non eſt liber, tunc quando præſens eſt in ſe, cum ſit in ebrietate: neque eſt liber ex actu voluntatis, quo præviſus jam eſt ante ebrietatem, Quia hoc eſt diſcrimen inter actus aliarum potentiarum, & voluntatis, quod actus aliarum non aliunde poſſunt participare libertatem, niſi a voluntatis affectu, ex quo oriuntur, & ita poſſunt ex præcedenti voluntate; quæ virtute ſaltem remaneat in aliis actionibus oriri. Unde homicidia ſecuta in ebrietate imputantur, non quidem, quia eum fiant, libera ſint, ſed quia cauſa ex qua ſequuntur, libera fuit libertate participata ex affectu. At vero actus voluntatis non poteſt libertatem participare ex alio affectu voluntatis priori, ſed immediate a voluntate. Exempli gratia. Actus quo ego diligo Deum, cum prius habuerim voluntatem diligendi, non habet libertatem ex priori actu, quo diligere volui, ſed immediate ab ipſa voluntate, Voluntas ergo conſentiendi, & ſic contrahendi futuro tempore vel matrimonium, vel ſponſalia, quæ tantum præceſſit ebrietatem, & non eſt voluntas contrahendi, non poteſt derivare libertatem in conſenſum voluntaris habitum in ebrietate, quando in ipſa ebrietate non exit libera a voluntate, a qua deberet immediate participare libertatem.

Secuado modo poteſt ſe habere is, qui in abrietatem incidit, ſi ante ebrietatem habuit revera conſenſum præſentem ſive ſponſalium, ſive matrimonii: non tamen expreſſit verbo, exprimit tamen poſtea, cum ebrius eſt. Et quidem ſi prævidit ſe ea verba dicturum in ebrietate, & antea non dixit ſed ſe inebriavit, ut diceret, fictitius caſus eſt, quem enim conſenſum exiſtimemus eſſe in eo, qui non protulit tunc cum poterat, & revera conſentiebat? Quare vel id magno argumento eſt non habuiſſe illum conſenſum ſufficientem ante ebrietatem, ſed velleitatem quandam inefficacem. Sed demus habuiſſe, & ſtatim inebriatum, & in ebrietate protuliſſe verba, adhuc non fit contractus, quia ea prolatio verborum non eſt humana actio, cum non conjungatur humano modo cum voluntate præcedente. Non conjungi autem humano modo a poſteriori ex eo colligitur, quia etiam ſi quis habuiſſet animum dicendi convitia in aliquem, ſi inebriaretur, & in ebrietate proferret, non cenſetur injuriam facere, nec convitiari, ſicut neque cenſetur mentiri, aut fidem frangere, qui in ebrietate facit oppoſitum ejus, quod promiſerat. Cum ergo non ſit actio humana, quam omnes contractus humani, & ſacramenta poſtulant, non mirum ſi non fiat contractus aut ſacramentum, quæ ratio non militat in ſuſceptione, cum non ſit actio: atque idem in votis dicendum eſt. Atque hæc quæ diximus de verborum prolatione, accipe etiam de quovis alio ſigno exterius manifeſtante conſenſum, de quibus dictum eſt ſupra *lib. 2.* nam etiamſi in ebrietate perficerentur, nihil illis efficeretur, cum ſubſtituantur verborum loco. 16

CAPUT II.

Quis cenſeri debeat gravis, & levis metus.

SUMMARIUM.

1 *Proponitur quid agendum.*
2 *Metus eſt cauſa coactionis conditionalis.*
3 *Actus ex metu magis eſt voluntarius, quam involuntarius.*
4 *Voluntatem ex metu ſufficere ad peccatum mortale, ſi alia adſint.*
5 *Definitio metus proponitur, & explicatur.*
6 *Primum corollarium.*
7 *Metus cadens in virum conſtantem quis.*
8 *Etiam metum minarum juſtum eſſe, & quarum.*
9 *Malum quod timetur, debere eſſe in ſe magnum.*
10 *Attendendam tamen circumſtantiam ſexus, & ætatis, & qualitatis.*
Minorem etiam metum ſufficere, quando agitur de impedienda jurisdictione, ibid.

POſt explicatam libertatem, quæ in contractu matrimonii requiritur, quatenus indeliberationi opponitur, & neceſſitati, explicare oportet libertatem requiſitam ad matrimonium, & ſponſalia prout opponitur coactioni, doctrinamque univerſalem trademus ad alios etiam contractus: nonnullis tamen, quo id melius intelligatur de gravi, & levi metu prælibatis. Et de hac materia metus videndus eſt noviſſime Farinacius *in 2. p. fragment. crimin. v. metus*, qui omnia attingit, & auctoribus comprobat. 1

Cum duplex poſſit eſſe coactio, una ſufficiens, ſive abſoluta, altera inducens ſive conditionata, ſufficientem enim, & inducentem appellam Alex. Alenſis *4. p. qu. 8. membr. 7. art. 2. §. 1.* Altiſiodorenſis *lib. 2. tit. 11. quæſt. 3.* 2

Bona-

Bonaventura *in 4. diſt. 4. tit. 2. qu. 1. n. 22.* abſolutam vero, & conditionatam appellant D. Thomas *in 4. diſtinct. 29. q. 1. art. 1.* Gabriel *eadem diſtinct. q. 1. artic. 2. concluſ. 2.* metus quidem non gignit coactionem primam, quam Ariſtoteles *3. Ethicor. c. 1.* violentam vocat, ſed ſecundam. Voluntas enim ad ſuum actum abſolute per metum, & coactionem cogi non potuit, cum ſit eſſentialiter voluntarius,) quid enim magis voluntariam, quam velle?) id quod communi ſenſu docent Theologi, & demonſtrat Durandus *in 4. diſt. 29. qu. 1.* Inductiva tamen & conditionata actione cogi poteſt voluntas, propter metum enim quarundam rerum, & propter quædam alia, nonnulla eligit, quibus ſublatis eadem nollet. Igitur, quæ ex metu fiunt, at inquit Ariſtot. *loco citat.* Nyſſenus *lib. 5. philoſophiæ, cap. 1.* Damaſcenus *lib. 2. de fide c. 21.* mixta ſunt ex voluntario, & involuntario, quia & fiunt a principio intrinſeco, ſcilicet, voluntate cum cognitione ſingularium, & repugnante aliquo modo voluntate. Unde Juriſconſultus *in l. ſi mulier 21. §. ſi metu coacta, D. de eo quod metus cauſa*, inquit, *quia quamvis ſi liberum eſſet, noluiſſem, tamen coactus volui*: & ideo dicitur *in cap. merito, 15. qu. 1. voluntas coacta, voluntas eſt.*

3 Nec vero non ſolum mixta, ſed ſunt magis voluntaria, quam involuntaria. In quo non recte Decius *in regula velle 4. de reg. juris, n. 2. & 3.* id quod docuit D. Thom. 1. 2. *q. 6.* & Ariſtot. *3. ethic. c. 1.* de his quæ metu fiunt, inquit. *Tales igitur actus mixti quidem ſunt, magis autem ſimiles his, quæ ſponte homines agunt.* Nyſſenus quoque de iiſdem ait: *videatur magis voluntarii eſſe.* Cum vero in eodem capitu inquit Ariſtot. *Simpliciter nemo ſuas fortunas ejicit ſponte*, & infra: *At ſimpliciter fortaſſis invitus nemo namque talium quidquam per ſe expeteret unquam*, particula, *ſimpliciter*, non refertur ad *ſponte*, aut ad *invitus*, ſed ad fortunas & res, quas projicit, & idem eſt ac *ſecundum ſe*, ut ſenſus ſit, ſi ſumerentur ſecundum ſe, & extra circunſtantias metus, eſſent omnino involuntariæ, quis non faceret. Eodem modo Nyſſenus *libr. 5. Philoſoph. cap. 1.* docet actiones ex metu ſecundum ſe eſſe involuntarias, ſed propter metum voluntarias. Atque in eodem ſenſu accipi debet particula *abſolute*, *in cap. majores, §. item quæritur, de Baptiſmo*, ibi, *tanquam conditionaliter volens, licet abſolute non velit*, id eſt, ſi ſecundum ſe conſideretur Baptiſmus, nollet illum, ideo conditionaliter voluit, cogendus tamen ſervare. Neque obſtat etiam S. Thomas, 2. 2. *q. 142. art. 3.* ubi docet inter ea, quæ fiunt ex metu & ex delectatione hoc eſſe diſcrimen, quod illa non ſunt ſimpliciter voluntaria, hæc vero maxime. Nam ibi particula *ſimpliciter* idem eſt, quod *omnino*, id eſt, quæ fiunt ex metu non ſunt omnino voluntaria, quia habent aliquid involuntarii. Quæ vero fiunt ex delectatione, omnino voluntaria ſunt, nihil enim habent admixtum involuntarii.

4 Ex quo fit hanc voluntatem ex ſe eſſe ſufficientem conſenſum requiſitum ad mortale, quia ea eſt cum plena & vera libertate, quæ requiritur ad mortale, niſi metus aliquando tollat conſiderationem neceſſariam, in hoc enim caſu non loquimur. Quod tamen intelligendum eſt, ſi cætera adſint ex parte materiæ: nam propter metum incurſum ſolet aliquando mutari obligatio materiæ, quia lex poſitiva communiter non obligat cum tanto diſpendio, niſi in aliquo peculiari caſu, ut dicendum eſt in materia de legibus. Imo interdum lex ipſa naturalis non obligat in ſua materia cum metu & periculo gravis damni, neque enim ſuccurrere debeo proximo, aut ſervare apud me enſem depoſitum, nec reddere illum domino, qui vult aliam occidere, ſi mihi incutiat metum mortis, ut forſan dicemus *lib. 5.*

5 Communi autem definitione ſic definitur metus ab Ulpiano. *l. 1. D. de eo quod metus cauſa, eſt inſtantis periculi, vel futuri mali mentis trepidatio*, convenitque ea definitio omni metui. Omiſſis autem variis metus diviſionibus, de quibus nonnulla poſtea, quod ad noſtrum inſtitutum attinet communi tantum diviſione metus dividitur in levem & gravem ſive juſtum. Cognita autem gravis metus natura, quid levis metus ſit facile innoteſcet. *Metum accipiendum Labeo dixit non quemlibet timorem, ſed majoris mali*, inquit Ulpian. *in l. metum D. quod metus cauſa*, & *l. ſequenti* Cajus ait, *metum autem non vani hominis, ſed qui merito & in homine conſtantiſſimo cadat ad hoc edictum pertinere dicemus*; & Celſus *D. de reg. juris, vani timoris* (inquit) *juſta excuſatio non eſt.* Unde gravis metus dicitur cadens in conſtantem virum *cap. veniens 2. cap. conſultationi, de ſponſalibus, & cap. cum dilectus, de his quæ vi.* Alexander III. ibi, *non obſtante violentia, quæ proponebatur illata, cum neque metum mortis, neque cruciatum corporis continerent, & ideo non debuerat cadere.* Et ſimilia verba habentur *in l. interpoſitas, C. de tranſactionibus, & l. ſi voluntate, C. de reſcindenda venditione, & in l. ſi per vim, C. de his quæ vi, & in l. ſi quidem, C. de contrahenda ſtipulatione.* Idem autem eſt, ſive jura dicant cadere in virum conſtantiſſimum, ſive conſtantem, accipitur enim ſuperlativum pro poſitivo, neque enim novum eſt ſuperlativa pro poſitivis accipi. Unde non incommode gravem, juſtum, ſive probabilem metum apte definire poſſumus. *Metus cadens in conſtantem virum eſt inſtantis gravis injuſtique mali ab homine ſibi inferendi vehemens opinio.* Ut enim S. Thomas docet 1. 2. *q. 42. art. 1. & 2. 2. q. 19. art. 1. & 3. p. q. 7. art. 6.* Timor ad duas quaſdam res non parum inter ſe diſtantes reſpectum habet, ad malum inquam, quod per ſe refugit, & ad bonum ſeu ad externam cauſam quæ malum ipſum infligit, cum vero timor ſit ut definit Ariſtoteles *1. Rhet. c. 5.* quædam perturbatio aut ægritudo ex perceptione futuri mali corrumpentis, doloremque inferentis, quod non longius, ſed propius adeſſe oportet, ut illic demonſtrat Ariſt. recte colligit D. Th. 1. 2. *q. 42. art. 2.* timorem, quia mœrorem efficit, voluntati eſſe contrarium, naturæ vero quia poteſtatem obtinet corrumpendi ejus bonum: & ſicut inquit D. Thom. *q. 42. cit. art. 3.* objectum ſpei eſt bonum futurum arduum: ita timoris malum futurum arduum, quod non poteſt facile vitari; & in eodem articulo tam in corpore, quam in reſponſione ad tertium argumentum, illud ſolum ait terribile, quod cauſam habet extrinſecam: & in reſponſione ad tertium, *timor*, inquit, *eſt de malo, quod non ſubjacet noſtræ poteſtati.* De metus definitione Farinacius *loco citat. num. 1. uſque ad num. 63. 64.*

Ex hac tradita definitione metus nonnulla licet colligere, quibus magis in ſingulari explicetur. Primo ſequitur ad metum gravem requiri, ne quis facile poſſit iis, quæ imminent occurrere. Inconſtantis enim eſt ea timere, quæ facile alia via evitari poſſunt, ut ſatis conſtat.

Secundo colligitur æſtimationem imminentis mali eam debere eſſe, quæ non ſit indigna conſtanti viro, qui medius eſt inter inconſtantem, & pertinacem ut docet D. Th. *in 4. diſt. 29. art. 2.* hoc eſt, ut probabilis ſit, & juſta ratione ſuſcepta. Ut enim inquit D. Thom. *loco citat.* conſtans ex forti æſtimatione & probabili cogitur *d. l. metum 2. metum autem non vani hominis, ſed qui merito, & c. l. nec timorem, D. eodem Si quis meticuloſus rem allam fruſtra metuerit.* Is enim, qui ſine probabili fundamento & æſtimatione timet, fruſtra ac vane timet & meticuloſus eſt. Unde ſatis eſt probabilis timor inſtantis damni, licet revera damnum non ſit illatum *l. nec timorem 7. D. eodem*, ibi, *quia potuiſſet ea pati, quæ dicimus.* Inſtantis cum dico, non tantum proxime imminentis intelligo, ſed futuri etiam diſtanti tempore, ſi tamen probabiliter timeatur eventurum, id enim vir conſtans etiam timere poteſt. Imo & probabilis ſuſpicio metus quoque cenſetur, *l. noviſſime, §. quid falſo*, ibi, *quid enim ſi metu compulſus, aut metuens ne compelleretur*: docentque communiter DD. & [illegible] illos Farinacius multis citatis *1. p. prax. criminalis, q. 35. n. 26.* & idem Farinac. *loc. cit. a n. 70. 71 72* & Rota apud Farinac. *1. p. dec. 643. n. 2.* cum Alex. Pariſio, Reminaldo juniore, eſtque eadem ratio. Probabilem enim ſuſpicionum metus inferendi, a quo ſe ſubtrahere facile non poteſt, in virum conſtantem cadere quis neget? Cæterum obſtare videtur textus *in l. metum præſentem*, ibi, *metum præſentem accipere debemus, non ſuſpicionem inferendi, ſed ſi illatus eſt ab aliquo*, ex quo videtur colligi ſuſpicionem metus nihil operari. Sed revera operatur, ut conſtat ex *l. habitatores, C. locati & conducti, §. fin.* Quare ea lege non excluditur probabilis ſuſpicio, ſed vana & fruſtranea, ut Farinacius *ibid. num. 72.* multis citat. Cum ea autem probabili ſuſpicione etiam eſt præſens metus, cum revera metum incutiat, & probabiliter timeat eſſe inferendum *c. cum dilectus, de his quæ vi.* Jam enim ex probabili ſuſpicione quaſi illatus eſt, hoc eſt, ut inquit Bartolus *in d. l. metum 2. jam res ad hoc veroſimiliter tendit.*

Tertio ſequitur, ſi is qui minatur, non poſſit minas exequi, non eſſe metum gravem, quantumvis minæ graves ſint *l. famoſi, C. ad l. Jul. Majeſtatis*, ibi, *vel ante quid fecerit.* Perſona namque ſpectanda eſt an potuerit exequi, nec enim conſtantis eſt a quocunque ſibi metuere. Si enim quis metuit, quod alter minatur, qui non poteſt id quod minatur efficere, ipſe ſibi metum infert, ut inquit optime Donellus *lib. 15. cap. 39. §. nihil agit.* Adde vel ſufficere, ut qui timet probabiliter cogitet, eum qui minatur, poſſe exequi, ut Theologi docent, quos citat Henriq. *lib. 11. de matr. c. 9. n. 3.* cui etiam conſequens eſt, ut is qui minatur talis ſit, 7

qui mi-

qui minas exequi ſoleat, *l. metum, C. de his quæ vi*, ibi, *non ex rationibus, ſed atrocitate facti probandum metum*, & in eodem genere mali, vel diverſo, eadem enim eſt ratio. De quo Hippolytus Riminaldus Repet. in *cap. 1. de offic. deleg. a n. 22.* & Farinacius *loc. cit. n. 93. 94. & ſeqq.* Satis autem eſſe puto, quod ſemel minas executus ſit in eadem perſona, ut probabiliter timeat: imo & in aliena ſi attento ingenio exequentis probabile ſit idem facturum. Sed quid ſi nunquam ante minatus, nec executus fuerit? Tunc prudenter judicandum eſt ex circumſtantiis perſonæ minas inferentis, inſpectoque ejus ingenio ad iram valde effervefcenti, cum vehementia affectus erga rem, quam deſiderat? His enim penſatis, ſi prudenter judicatur executurum minas, metus certa probabilis & gravis cenſetur. Quidni? Is enim cadit in virum conſtantem. Debent autem eſſe minæ alicujus mali, quod alias cenſeatur grave, ut ſtatim dicam. His etiam adde præceptum tyranni, aut etiam Principis, juxta ea, quæ dicam *infra cap. 5.*

9 Quarto ſequitur malum quod imminet, debere eſſe in ſe magnum, & grave malum, & non tantum comparatione alterius minoris mali. Id quod optime docuit Soto *in 4. diſt. 29. qu. 1. art. 2. verſ. ſecundo per accidens.* Ratio eſt aperta. Quia jura ideo reſcindunt contractus metu gravi celebratos, quia is timor libertatem minuit, ſive conſenſum impedit in viro forti. Leve autem malum in ſe, quod ſolum grave eſt comparatione minoris, non minuit in viro forti libertatem, atque adeo non cadit in virum conſtantem. Neceſſe etiam eſt malum in ſe grave ſit, & non ex vana meticuloſi hominis æſtimatione conceptum. Unde minas, quæ tendunt ad ceſſationem lucri non continere gravem metum, habet deciſio Rotæ apud Farinc. 40. *vol. 1. conſ.*

10 Hoc autem, quod grave malum appellamus, non ſemper debet eſſe æquale, ſed attendenda eſt circumſtantia ſexus & ætatis. Malum enim, quod comparatione viri grave non judicabitur, cenſebitur reſpectu fœminæ, quia natura eſt imbecillior ſexus. Itaque non requiritur, ut adeo ſit grave malum in ſtatu fœminæ, atque id quod imminet viro, ut multis citatis docet Additionator ad Seraphinum *de privilegiis juramenti privil. 110. n. 15. & 16.* & Franciſcus Sarmiento *lib. 2. ſelect. interpr. c. 11. n. 2.* Deciſ. Rotæ apud Farinacium *lib. 1. 42. n. 2.* & alia apud Seraphinum 771. *n. 4.* Deciſio Rotæ *lib. ſecundo*, apud Farin. 242. *n. 16. & ſequentibus*, & 260. *n. 6. & ſequent.* Unde recte infert ad gravem metum in fœmina non requiri metum cadentem in conſtantem virum, ſed in fœminam conſtantem, ut cum Præpoſito, Decio, Butrio, Abbate & aliis docet Rota *eadem deciſ. 260. n. 7.* & alias inanis eſſet regula quod metus probetur inſpecta qualitate perſonæ. Ad textum autem *in c. conſultationi, de ſponſal.* recte reſpondet Præpoſitus & Decius, quorum ſolutionem probat Rota *loc. citat.* Quare non probo quod dicit Hippolytus Riminaldus *Repet. in cap. 1. de offic. deleg. n. 32.* eſſe peculiarem diſpoſitionem, quod in cauſa matrimonii requiratur etiam in fœmina cadens in virum. Sentit etiam nobiſcum multis cit. Farinacius *loco citato n. 73. & 76.* In viris item ſpectari debet, quis robuſtior ſit, quiſve imbecillior, an puer, an adoleſcens, an maturæ ætatis, ex perſonarum enim qualitate penſandum eſſe, & æſtimandum, an ſit juſtus metus, docuit Tiberius Decian. *conſ. 18. 127. lib. 1.* Socin. ſenior *conſ. 265. n. 5. lib. 2.* & ex Theologis ita docent Soto *lib. 7. de juſtitia, q. 1. art. 1. ad 2.* Alphonſus Veracruz. *1. p. Speculi art. 8. poſt 7. concluſionem*, Salon *de juſtitia & jure, q. 62. art. 2. controverſ. 5. in 3. concluſ.* Aragon *2. tom. in 2. 2. q. 88. art. 3. §. Pro explicatione hujus difficultatis*, Henriquez *libr. 11. de matrimonio, cap. 9. n. 3. in comment.* Thomas Sanchez *lib. 4. de matrimonio, diſp. 3. n. 2. & ſequentibus* Farinac. *loco citato numer. 74.* Idemque dicendum eſt ex eadem ratione non tantum in fœmina reſpectu viri, ſed etiam inter ipſos viros: attendi enim debet perſonæ qualitas, & ætas. Major enim in milite & in homine conſtanti metus requiritur, quam in puſillanimi, & debili, ut videtur colligi ex *l. 3. D. ex quibus cauſis majores*, ibi, *& hoc ex affectu ejus intelligitur*, id eſt, ex animo ejus, cui infertur metus. Adde etiam, leviorem metum etiam requiri, quam qui cadat in virum conſtantem, quando agitur de impedienda juriſdictione Magiſtratus & judicis, ut cum Hippolyto Riminaldo & aliis docet Farinacius *loc. cit. num. 77.* Quod favore juriſdictionis ita obſervari æquitas poſtulat ad facinoroſos homines compeſcendos.

CAPUT III.

An grave malum ſemper debeat eſſe majus eo quod eligitur, & in quo perſona timeri debeat?

SUMMARIUM.

1 *An metus juſtus ſit, ſi quis eligat culpam mortalem aut venialem ad vitandum malum, quod imminet. Prima ſententia affirmat.*
2 *Secunda negat.*
4 *Verior reſolutio.*
4 *Sufficere ad metum juſtum, quod timeatur in filiis, marito, uxore, conſanguineis uſque ad quartum gradum.*
5 *Idem ſi in amiciſſimis, affinibus, domeſticis, aſcendentibus. Secus in colonis, limitantur hæc.*

CÆterum circa gravitatem mali, cujus timor cadens in virum conſtantem dici poſſit, nonnulla inquirenda & examinanda ſunt. Primum eſt, an ſemper malum quod vitatur, debeat eſſe re ipſa majus eo quod eligitur, an ſatis ſit, quod in ſe grave ſit, verbi gratia. Si quis eligat culpam mortalem, aut venialem committere ad evitandam mortem, is metus cadens in virum conſtantem cenſeri debeat. Quidam affirmant hujuſmodi metum non eſſe gravem: nec enim cadit in virtutem conſtantis eligere aliquid contra rationem ad evitandum temporale malum, etiamſi culpa venialis ſit. Docent ex Theologis complures, D. Thomas *in 4. diſt. 29. qu. unica art. 1. in corpore, & ad ſecundam.* Greg. de Valentia *3. p. diſp. 10. generali, q. 3. punct. 2.* Comitolus *lib. 3. reſponſorum moralium q. 2. §. Quintum quæſitum*, & univerſim omnes, ita ut neceſſe non ſit Doctores referre. Ex Juriſperitis innumeri, quamvis aliqui verum cenſeant tantum, cum peccatum mortale committitur, non vero ſi culpa venialis ſit: quod etiam docuit Henriquez *lib. 11. de matrimonio, cap. 9. n. 3.* Sed non conſequenter loquitur, nam ſi rem ipſam inſpiciamus, etiam venialis culpa gravius malum eſt, quam quodlibet temporale. 1

Alii tamen exiſtimant, quod licet ex parte objecti, quælibet culpa ſit majus malum, quam quodlibet temporale: tamen quoad id de quo agitur, non eſſe loquendum de gravi metu facta comparatione ad id quod eligitur vitandi mali cauſa: ſed tantum expendendum eſſe objectum metus, & ſi illud ejuſmodi ſit, quo ſi revera conſtantia viri voluntas retraheretur a propoſito, cenſendus eſt gravis metus, ſive eligat ad malum illud vitandum peccare venialiter, aut mortaliter. Ita docuit Petrus de Ledeſma *q. 47. art. 2. in fin.* explicatque D. Thomam, quem nonnulli adverſari putant, ſequitur Thomas Sanchez *lib. 4. de matrimonio diſp. 2.* inſinuavitque genuinam hujus rationem, quarum ego judico. Quia leges ſive Eccleſiaſticæ, ſive civiles, quæ contractum ex metu reſcindunt, tantum eo reſpiciunt, ne faveant extorquenti conſenſum per injuriam, ut hujuſmodi violentiæ repellantur a republica, non tamen privatum commodum ejus, qui timet, & etiam eo moventur, quia volunt integrum & illæſum unicuique manere conſenſum. Id autem eodem modo ſe habet, ſive quis eligat peccatum aliquod ad evitandum majus malum, ſive non: imo & videtur colligi ex ipſis conſtitutionibus ſive legibus, cum in univerſum contractum matrimonii, verbi gratia, ex metu gravi initum irritent: cum tamen difficile ſit non intervenire mendacium in contrahente matrimonium, aut profitente per metum, dum is qui timet conatur decipere extorquentem conſenſum, & una cum verbis habet animum non adimplendi. Quod quidem vero ſimile eſt Eccleſiam prævidiſſe, eoque non obſtante ſtatuit matrimonium, alioſque contractus eſſe nullos. Signum ergo eſt metum conſtantis viri conſideraſſe tantum ex objecto. 2

Verum meo judicio melius reſponderi poteſt ſub diſtinctione. Nam in primis, quod ad contractus attinet, non videtur eſſe locus præſenti quæſtioni. Quivis enim contractus ex natura rei poteſt celebrari ſine ullo peccato, etiamſi metus gravis inentiatur; accidentaleque eſt, ſi in eo interveniat peccatum ex fragilitate celebrantis. Unde non mirum ſi leges, quæ de contractibus loquuntur, tantum reſpiciant grave malum ex parte objecti, quia ſine peccato poſſunt contractus ex ſe celebrari, etiamſi ex metu ſint. Quomodo autem iſti contractus ſine peccato celebrari poſſint, recte explicat Joannes Baſſolis *in 4. diſtinct. 27. q. 1. art. 2.* hac ratione. 3

Digitized by Google

ne. Quia ſi metu inducatur ad contrahendum, una cum verbis habere poteſt animum contrahendi, ut abſit mendacium, & verba vera ſint: eo autem conſenſu nihil efficitur, ut legibus conſtitutum eſt, atque ita ſine ullo mendacio nihil efficit, & evitat malum. Quod ſi cum verbis non habeat conſenſum, ſed potius animum oppoſitum, id mendacium non evenit quidem ex exigentia metus, cum ſine illo damnum evitare poſſit, ſed ex fragilitate aut ignorantia contrahentis. Extra contractus autem, ſi ab aliquo exigatur ut vel peccet, vel ſuſtineat mortem, hæc potius ſuſtinenda eſt, cum melius ſit incidere in manus hominum, quam peccare in conſpectu Dei, ut dicebat Suſanna *Daniel*, 13. & alias etiam, qui pro non committendo aliquo peccato occumbit, martyrii palmam adipiſcatur.

4 Rurſus quæritur, an iſtud grave malum debeat timeri in propria perſona, an etiam ſatis, ut timeatur in aliena. Et quidem ſi immineat filiis, gravis metus eſt comparatione patris, juxta illud Juris Conſulti *in l. 8. D. de eo quod metus cauſa*, ibi, *cum pro affectu magis in liberis parentes terreantur*. Cujus rei optimum teſtimonium eſt apud Chryſoſt. *homil. 29. in Geneſ. Quia pater non minorem pœnam & cruciatum habuit, quam filius. Scitis enim quomodo ſæpenumero patres erant, ut filiorum pœnas ipſi ferant, & quomodo gravius illis eſt videre filios ſupplicio affici, quam ſi ipſi his forent obnoxii. Factum igitur eſt hoc, ut ille ob naturalem in puerum amorem majorem ſentiret dolorem, & benedictio Dei ſervaretur inviolata.* Quibus rationem reddit Chryſoſtomus, quare Noe maledixerit filio Cham, ut in filii maledictione puniret parentem. Atque hac eadem ratione Juſtinus Mart. *qu.* 80. dixit ab urſis devoratos pueros illos, qui Eliſeo illudebant, quo puerorum clade parentes ſuggillaret. Optime etiam Lucianus in Tyrannicida, cum de eo ſermonem faceret, qui præmium poſtulabat, eo quod Tyranni filium occidiſſet, pugionem in vulneribus relinquens, quo ſeipſum occidit pater, *Hæc* (inquit) *nimirum ſunt parentum vulnera, ii gladii veriorum Tyrannicidarum, hæc mors digna crudelibus Tyrannis, hæc ultio tantis ſceleribus congrua. Cæterum protinus interire, protinus excidere ſibi, neque hujuſmodi ultum ſpectare ſpectaculum, profecto nihil habeat tyrannico ſupplicio dignum.* Atque hoc reſpexit, quod apud Ovidium *lib. 6. Metamorph.* Pallas dixiſſe fertur Arcanæ, cum illam in araneam converterit.

Atque ita, Vive quidem, pende tamen improba, dixit,
Lexque eadem pœnæ, ne ſis ſecura futuri,
Dicta tuo generi, ſeriſque nepotibus eſto.

Idem etiam dicendum eſt, ſi timeatur in uxore, ſunt enim una caro, id quod expreſſe docuit D. Th. in 4. *diſt. 29. q. unic. art. 1. ad 2.* alii plures. Et ratio eſt eadem. Quia gravius judicant parentes prudentes damnum in uxore, quam in filio, & adulterium, quam filii necem, *l. codicillis, ſ. matre, D. de leg. 2.* ibi, *ſcis unum fratrem tuum, unum filium noſtrum occidiſſe, ſed & alia graviora mihi fecit: forſitan aliam quamdam teſtatoris uxorem incucurbitaverat*, inquit Gloſſa. De gravitate autem adulterii, dicam infra *lib. 9.* eadem ratio eſt de uxore comparatione viri. Atque in his convenit etiam Donellus *lib. 15. cap. 39. ſ. non quivis metus*. Atque id quoque dicendum exiſtimo de aliis conſanguineis, vehemens enim eſt amor ingenitus erga illos, ſi rerum natura ſpectetur. Argumentum ſumi poteſt, ex *cap. ſcient cuncti, de electione in 6.* ibi *vel conſanguineis eorum*, ubi metus illatus conſanguineis, ad incutiendum electori timorem, cenſetur illatus electori; quod etiam docent ex juris interpretibus complures. Limitandum tamen uſque ad 4. gradum. Nam uſque ad illum communi ſenſu & affectu conſanguinei reputantur. Excipe niſi malum aliquod etiam remotiſſimis inferretur, quod in totum genus redundaret.

5 Hanc etiam doctrinam extende ad viros arctiſſimo amicitiæ vinculo conjunctos. Amicus enim animæ eſt dimidium meæ; ut dicebat Horatius. Extende etiam ad affines intra eundem 4. gradum, affines inquam ex matrimonio, non vero ex fornicatione: hujuſmodi enim affines non agnoſcuntur quaſi affines, nec erga eos natura aliquem ingeneravit amorem, ſed potius odium, tanquam erga eos, qui turpitudinem in memoriam revocant. Extende etiam ad domeſticos, ut colligi videtur ex *Clement. 1. de exceſſibus Prælatorum, verſ. ſervientes*. Ubi conſiderans textus illatam vim Monachis, refert domeſticis eorum vim illatam, & etiam ex textu *in c. quicunque, de ſentent. excommunicat. in 6.* ibi, *in perſonis ſuis vel ſuorum*. Idem quoque dicendum de aſcendentibus comparatione deſcendentium, & e contra, quæ omnia docet etiam cum aliis Farinacius *loc. cit. n. 78.* Nonnulli etiam extendunt ad colonos: ſed non placet, ſi rei natura ſpectetur, niſi forte in aliquo peculiari caſu gravis in dominos redundaret injuria. Hæc autem omnia dicta ſunt ſpectata rei tantum natura, non peculiari circumſtantia. Poteſt enim aliquis ita eſſe affectus erga conſanguineos ſuos, vel affines, vel domeſticos, imo etiam erga filium aut uxorem, ut, etiamſi illis inferendum ſit grave malum, non cenſeatur gravis metus.

CAPUT IV.

Quænam ſint hæc gravia mala, quæ incutiunt juſtum metum?

SUMMARIUM.

1 *Proponitur quæſtio diſputanda.*
2 *Ad metus diſquiſitionem valde requiri judicis arbitrium.*
3 *Metum mortis, gravis cruciatus, amittendæ libertatis, captivitatis, carceris, inſultationis cum armis, juſta etiam cauſa timendi concurrente, eſſe juſtum.*
4 *Item metum amiſſionis ſtatus, honoris, verecundiæ; ſtupri in virgine, in vidua, & etiam in fœmina inhoneſta.*
5 *Item metum infamiæ juris, & etiam facti, ſi tamen gravis infamia ſit.*
6 *Quid de metu excommunicationis.*
7 *Sub diſtinctione explicatur.*
8 *De metu amiſſionis bonorum prima opinio.*
9 *Vera ſententia.*
10 *Quid de metu amittendi lucri.*
11 *Quid de metu concuſſionis.*

SED deinceps explicandum eſt, quæ ſint hæc gravia mala, quæ metum cadentem in virum conſtantem incutere ſufficiunt. Multa in hujus explicatione perſtringenda ſunt. De multis enim dubium eſſe poteſt, cum plura ſint mala, quæ imminere poſſunt naturæ noſtræ. 1

Sed primum ſupponendum eſt ad hujus deciſionem valde requiri prudentis judicis arbitrium. Idque docent ex juris interpretibus multi, Gloſſa *in cap. cum dilectus, de his quæ vi*, Seraphinus *de privilegiis juramenti, privilegio 10. n. 13.* Navar. *in ſumma, cap. 22. n. 51.* Sarmiento *lib. 2. ſelectarum interpretationum, c. 11. n. 2.* Comitolus *lib. 3. reſponſorum moralium, q. 2. ſ. 6. quæſitum*, Farinacius *loco citat. fragm. n. 67. 68. & 69.* & etiam Rota apud Farinacium *lib. 2. dec. 260.* Idque conſtat ex *l. 3. D. ex quibus cauſis majores*, ibi, *ſed hujus vis diſquiſitio judicis eſt*. Nec enim in ſingulari ita omnia exprimi poſſunt, ut non ſit neceſſaria judicis prudentia tam in expendenda gravitate mali, quod in jure expreſſum non eſt, quam in conſideranda qualitate perſonæ. Nec ſolum verum eſt jure Cæſareo deſiderari judicis arbitrium, ſed etiam jure Regni Caſtellæ, quidquid dicat Villalobos *in Antinomia Juris Civilis & Regii: verb. metus*, cum expreſſe *l. 7. tit. 33. p. 7.* dicatur, *a otro ſemejante*, ut ergo decernatur an ſimile, vel æquale malum ita grave ſit, atque id quod in jure expreſſum eſt, judicis requiritur arbitrium, & in foro conſcientiæ prudentia confeſſoris. 2

Deinde extra controverſiam eſt metum mortis cadere in virum conſtantem, *l. 7. ſ. proinde, D. de eo quod metus cauſa, l. interpoſitas, C. de tranſactionibus, cap. cum dilectus, de his quæ vi.* Item metus abſciſſionis alicujus membri, & gravis corporis cruciatus & ſervitutis, *l. ego puto, l. iſti quidem, D. de eo quod metus cauſa, l. ſi per vim, l. ſi donationis, C. eodem* docet cum multis Farinacius *loco cit. n. 86.* Imo etiam ſi metus ſit amittendi inſtrumenta libertatis, *in d. l. iſti quidem*, aut probabile periculum, quod evenire poſſit, ut amiſſis illis redigatur in ſervitutem. Adde & metum captivitatis, eſt enim quædam ſervitus, nec non etiam exilii, ut expreſſe docet Scotus *in 4. diſt. 29. qu. unica*; aliique. Item etiam Carceris & vinculorum, gravis metus eſt, *l. nec timorem, l. qui in carcerem*. Idque non tantum intelligo de gravi carcere & atrocibus vinculis, ſed de quovis carcere etiam privato, vel etiamſi præſtita fidejuſſione in aliquo loco manere cogatur, ut late docet Farinacius *1. p. praxis criminalis, q. 5. n. 17. & q. 35. per totam*, ubi oſtendit carcerati contractus aut carcerandi, ſi ad eum finem metus carceris injuſte incutiatur, nullos eſſe, & *loc. citato, n. 107.* Idem quoque dicendum eſt de armorum metu *l. 3. in principio, D. de vi & vi armata, & l. 15. tit. 2. p. 4.* ibi, *como ſi ut eſſe armas*, & favet textus *in l. metum autem præſentem, D. de eo quod metus cauſa*, ibi, *aliter autem, ſi armati ingreſſi ſunt*. 3

Rota

Digitized by Google

Rota 1. *p. apud Farinacium*, *dec.* 643. *n.* 10. cum multis, quos citat idem Farinac. *de conſult. qu.* 131. 2. *p. nu.* 97. *& loco citat. n.* 88. Idque verum eſt etiamſi ea deponant, cum tamen poſſint illis uti. Sed obſtare videtur, quod traditur *in l. metum* 9. *D. eodem*, *& in d. l.* 3. *§. ſi quis autem*, *D. de vi*, non habere quod metus cauſa actionem, neque interdictum. Unde vi, cum qui metu armorum fundum deſeruit. Dicendum tamen eſt, eum qui ſola armorum ſuſpicione fundum deſeruit, non cenſeri coactum juſto metu, ſed requiri ut ad fundum venientes ſpectaverit, vel ſaltem eo properantes viderit, & timuerit probabiliter, etſi armati ingreſſi non fuerint. Ad quæ reduci debet textus *in l.* 1. *§. idem Labeo*, *D. de vi*, *& in l. non ſolum* 33. *§. ſi dominus*, *D. de uſucapionibus*. Ut dicatur homines armatos ad fundum venientes exiſtimaſſe, non qui vane ſuſpicatus fuit, ſed qui cum eos venientes aſpiceret ad ſuum fundum tendere, exiſtimavit opinione juſta ductus. Quod ſi admittas, ut admittendum videtur, non erit neceſſaria literæ mutatio, quam excogitavit Cujacius, qui pro verbo *exiſtimaverit*, reponit *exiſtimuerit in d. §. ſi Dominus lib.* 44. *D. D. Juliani*, quem ſequuntur Gothofredus *ibid.* Julius Pacius *centur.* 2. *antinomia* 70.

4 Eadem quoque ratio eſt de metu amiſſionis ſtatus, *l. iſti quidem* jam citata, de quo Farinacius *loc. cit. n.* 90. ubi & addit, etiam metum verecundiæ, & exemplis illuſtrat, & Donellus *d. c.* 39. qui recte docet ſervitutem, deportationem, ſtuprum morti æquiparari, & Farinac. *loc. citat. nu.* 91. Et de metu honoris amittendi, cum prudentibus vita ipſa charior ſit, Idem judicium eſto de timore ſtupri, ſive in viro, ſive in fœmina, *d. l. iſti quidem*, de quo etiam videndus Comitolus *d. lib.* 3. *quæſt.* 2. *§. Quartum quæſitum*. Stupri autem nomine non tantum intelligo vim illatam virgini, ſed etiam ſi virgo non ſit, ut multi docent ex Theologis, dummodo mulier honeſta ſit, ſive nupta, ſive vidua. Nec enim lex ſignaculum virgineum conſideravit, cum in hac re idem ſtatuat de viro & de fœmina, ſed vim illatam. Imo & exiſtimo quod quamvis in muliere minus honeſta non judicaretur gravis metus in foro externo, ut docent gloſſa, & Cynus, & communiter DD. *in l.* 1. *C. de rapta virg.* Baldus *in l. raptores*, *nu.* 1. *verſ. hoc fallit in meretrice*, & ibi etiam DD. omnes, *C. de Epiſcop. & Cleric.* Antonius Gomez *ad l.* 80. *Tauri num.* 45. attamen in foro conſcientiæ, ſi revera ducta eſt eo metu, gravis cenſendus eſſet. Exponit enim ſe maximo periculo peccandi. *Quis enim abſcondet ignem in ſinu ſuo, ita ut veſtimenta ejus non ardeant?* inquit Sapiens *Prov.* 6. Unde etiam in fœmina inhoneſta juſtum ſtupri metum eſſe docet Farinac. *loc. citat. n.* 91.

Quamvis autem hæc quæ hactenus diximus certa ſint, & communiter recepta, de tribus tamen dubitari poteſt. Primo de metu infamiæ, ſecundo de metu excommunicationis, tertio de metu amiſſionis bonorum, vel alicujus lucri. Et quod ad primum attinet, infamiæ juris metum in virum conſtantem cadere non dubito, *l. nec timorem & l. iſti quidem*, *§. fin. D. de eo quod metus cauſa*. Eſt enim juxta prudentum æſtimationem grave malum. Quod ſi ſit infamia facti, rejecta opinione Julii Pacii *centuria* 2. *antinomia* 68. & alia ſolutione Donelli *lib.* 15. *cap.* 39. *pag.* 818. qui putat non dari infamiam facti, quæ ſententia communiter refellitur ex Covarr. *pract. quæſt.* 18. *n.* 2. & aliis, dicendum eſt, ſi infamia gravis ſit, & non poſſit facile declinari, gravem metum oriri, de qua tamen dico quod ſentio *in tract. de ord. & ei annexis*, *lib.* 2. ſin minus, eſſe levem. Noviſſime diſſerit Naldus *in ſum. v. metus*, *n.* 2. qui dicit non eſſe metum juſtum, ſi quis timeat ſe ab alio infamandum cum falſo teſtimonio, addit tamen ſi ab illo purgare ſe poteſt. Quod tamen non probo, cum antequam ſe purget multa graviaque damna patiatur, & ſæpe accidat famæ detrimentum aliquod pati apud multos. Et de hac infamia accipio cum gloſſa textum *in d. l. nec timorem*, *D. de eo quod metus cauſa*, ibi, *nec timorem infamiæ hoc edicto contineri Pedius dixit*, & indicat id quod ſubjicit de timore vexationis, quod de levi vexatione debet ſine dubio accipi. Ita cum Accurſio & Gothofredo ibi docent communiter juris interpretes, quos referunt Leſſius *lib.* 2. *de juſtitia*, *cap.* 17. *n.* 35. Thomas Sanchez *d. lib.* 4. *diſp.* 5. *a nu.* 13. & ſequitur Farinacius *loco citat. n.* 92. Atque de hac levi infamia locutos exiſtimo plures Theologos, & Comitolum *d. lib.* 3. *quæſt.* 2. *§. pertinet*, qui abſolute docent metum infamiæ non eſſe gravem ejus, ſcilicet, infamiæ, cui facile occurri poteſt. At ſi gravis infamia ſit, proculdubio eſt objectum metus cadentis in virum conſtantem. Simile enim eſt periculo vitæ, ut inquit gloſſa *in l. juſta*, *D. de manumiſſis vindicta*. Ita docuit inter alios Petrus Ledeſma *de matrimonio*, *q.* 47. *art.* 2. 8. *dubium tamen eſt*, Joannes Azor. *tom.* 1. *inſt. moralium lib.* 1. *cap.* 10. *q.* 6.

Circa ſecundum vero, ſcilicet, excommunicationis metum, non idem omnes ſentiunt. Quidam negant eſſe metum cadentem in virum conſtantem, quia ſi juſta eſt, medicinalis eſt: ſi injuſta eſt, non ligat, nec ſortitur aliquem effectum. Ita ſentiunt ex juris interpretibus gloſſa *in cap. cum dilectus*, *verb. violentia*, *de his quæ vi*, & alii, atque ex Theologis Paludanus *in* 4. *diſt.* 29. *q. unic. art.* 2. *concl.* 2. *n.* 13. Soto *eadem diſtinct. qu.* 1. *art.* 2. *in fine*. Alii abſolute affirmant eſſe gravem metum; ita Seraphinus *de privilegiis juramenti*, *priv.* 29. *n.* 4. Bartholomæus Ledeſma *de matrimonio*, *dub.* 23. *fundam* 3. 6

Cæterum mihi magis placet media quædam ſententia, quæ communior eſt inter Theologos & juris interpretes, & etiam verior. Si excommunicatio juſta eſt, ejus metus non eſt cadens in conſtantem virum, adhibetur enim ut reſipiſcat a culpa, teneturque ſibi conſulere obediendo. Si vero injuſta eſt, ſecundum rem, aut omnino, ejus metus cadit in conſtantem virum: ſi tamen ei facile occurri non poteſt appellando, quia timet excommunicantis potentiam, vel adeundo ſuperiorem, quia diſtat, & ipſe pauper eſt. Quamvis enim in foro animæ & apud Deum non liget, attamen multis abſtinere debet, ob ſcandalum evitandum, multis etiam privatur apud homines, quæ moleſtiſſima ſunt, & quovis exilio graviora, ut dixi in tractatu de excommunicatione. Ita ſenſit Joannes Azor. *tom.* 1. *lib.* 1. *cap.* 10. *quæſt.* 7. Comitolus citatis aliis *in q.* 2. *§. Quartum quæſitum*, quæ fuit etiam opinio Joannis Andreæ, & approbata Rotæ deciſionibus; docet etiam Farinacius *loco citat. n.* 104. *&* 105. ex quibus conſtat ſolutio fundamenti primæ ſententiæ. 7

Circa tertium vero de metu amiſſionis bonorum, 8 etiam ſunt diſcrepantes ſententiæ. Quidam cadere in virum conſtantem abſolute negant: alii cum limitatione concedunt, ſcilicet, quando bona tuendæ vitæ neceſſaria ſunt. Alii, cum omnium bonorum amiſſio eſt. Nituntur quia *in cap. cum dilectus*, *de his quæ vi*, tantum fit mentio metus mortis, aut cruciatus corporis, inter quæ non eſt amiſſio bonorum, & *cap.* 2. *eodem titulo*, illa verba ſunt, *quæ eum a domo & univerſa poſſeſſione expellerent*,

At mihi videtur in primis certum eſſe amiſſionem 9 omnium bonorum, ſive illa in ſe exigua ſint, ut poteſt ſi ſint inopis, vel in magna quantitate, incutere metum gravem. Quid ni? æquiparantur metui mortis, ut late proſequitur Tiraquel. *de nobilit. cap.* 31. *n.* 369. Atque idem ob eandem rationem dicendum exiſtimo de amiſſione majoris partis bonorum, idque ſive ſine illis ſuſtentari vita poſſet, ſive non, ut docet Tiraquell. *loc. cit.* & conſtat ex *l. propter litem. D. de excuſatione tut.* ibi, *niſi forte de omnibus bonis, aut plurima eorum parte controverſia ſit: & cap.* 1. *de reſtitutione ſpoliatorum in* 6. Spoliatus dicitur, qui tota ſua ſubſtantia, vel majori parte deſtitutus eſt. Eſtque hæc ſententia communis inter juris interpretes, ut videre licet apud Joannem Gutier. *de juram.* 1. *p. cap.* 57. *n.* 20. Idemque dicendum crediderim cum Covarr. 2. *p. de matrim. cap.* 3. *§.* 4. *n.* 18. ſi ſit metus amiſſionis magnæ rei, licet non ſint omnia bona, nec major bonorum pars, quod etiam docuit Henriquez *lib.* 11. *de matrim. c.* 9. *n.* 4. Petrus Arag. 2. *tom.* ſa 2. 2. *q.* 88. *art.* 3. *pro explicatione hujus difficultatis*, quæ etiam docet Farinac. *loc. citat. n.* 89. Nec minus certum eſt, ſi ſit metus amiſſionis inſtrumentorum totius vel majoris partis patrimonii, licet diſſentiat gloſſa *in l. iſti quidem*, verbo, *metum*, *D. de eo quod metus cauſa*. Docet cum aliis Farinac. *loco citat. n.* 114. Neque obſtat argumentum ex text. *in c. dilectus*. Amiſſio enim omnium bonorum aut majoris partis metui mortis, ut dixi, æquiparatur. In illo vero *cap.* 2. *de his quæ vi*, factum narratur, in quo omnium bonorum amiſſionis metus incuſſus eſt, non vero quidquam decernitur.

Deinde dicendum exiſtimo metum amittendi lucrum, 10 aut hæreditatem, aut beneficium, quod quis ſperat ab aliquo, ad quod non habet jus ad rem, non cadere in virum conſtantem. Ex jure probari poteſt, quia quamvis pœna repellatur ab ſponſalibus, ut dicam poſtea *lib. ultimo*: ea tamen pendentis hæreditatis non cenſetur non adjecta, neque improbat ſponſalia, *l. Titio*, *§.* 1. *& l. ſi ita legatum ſit*, *verſ. ſi Titio*, *D. de condit. & demonſtr.* cujus optima ratio eſt, quia id non tam eſt metu deterreri, vel obligari, quam invitari ſpe lucri: ſpes autem & concupiſcentia, ut inquit D. Thomas 1. 2. *q.* 6. *art.* 7. non minuit, ſed auget voluntarium. Unde & profeſſio facta ob ſpem lucri, aut quod idem eſt, metu amittendi lucrum valet. Dixi *niſi habeat jus ad rem*, quia dum arcetur a lucro, ad quod habet jus, injuriam patitur. Atque hic videtur intellectus ad *l. fin. §. ſi fecerx-*

nerator, D. de eo quod metus cauſa, illis enim verbis, *inciviliter athletum cuſtodiendo, & a certaminibus prohibendo*, injuria illata ſignificatur. Hinc colliges, ſi pater minetur filio ablaturum a majoratu eu, quæ augerat, juſtum metum incutere, ut conſideravit deciſio Rotæ 242. *n.* 14. *lib.* 2. apud Farinac. Quia cum hæreditas ſit debita filio, potius hujuſmodi minæ continent damnum, quam lucri amiſſionem: etiam dicta doctrina non ſolum, quando quis habet jus ad ea bona quorum adquiſitione privatur, ſed etiam ſi non habeat, agitur tamen de amiſſione magni lucri. Cynus *in l. interpoſitas, C. de tranſact.* Jaſon *in l. Titia*, *n.* 10. *verſ. ſecundo notabiliter, de V. O.* Roman. *conſ.* 121. *n.* 10. *lib.* 4. Roland. *conſ.* 100. *n.* 126. *lib.* 1. & cum his & aliis tenet Rota apud Farin. *lib.* 2. *cit. dec.* 242. *n.* 13. Vide etiam Farinac. *loc. cit. n.* 111. 112. 113.

11 Sed quæret aliquis, an metus concuſſionis gravis cenſeri debeat? Sufficere enim ad reſciſſionem contractus probari videtur ex *l. illicita* 6. *§. illicita, cum ſequentibus, D. de officio Præſidis*, ubi licita negotiatione prohiberi, tributi erogatione vexari, ad hoſpitis receptionem compelli, ſufficientem terrori cauſam præbet, ut Prætor ſe interponat. Facit etiam *l.* 1. *D. de concuſſionibus*, ubi ſimulatus Præſidis juſſus juſtum metum inducit. Verum hæc pertinent ad titulum de concuſſionibus, in quo diverſa ratio eſt. Licet enim concuſſio ſit ſpecies metus, & quidquid concuſſione fit, per errorem fieri cic... ur: illud tamen addit concuſſio ſupra metum. Quia quod concuſſione fit, tunc committitur, cum metu publicæ poteſtatis quidquam a ſubditis extorquetur, vel ipſo magiſtratu, vel alio, qui tamen terrorem dignitatis objiciat minante. In qua ſpecie non vis atrox & ſæva requiritur, ut in noſtro caſu, ſed quivis metus actionem parit. In odium enim eorum, qui data ad civium ſalutem poteſtate abuſi, eam in illorum damna convertunt, id conſtitutum eſt. Sic etiam ratione poteſtatis plura magiſtratibus, & eorum officio denegantur, quæ omnibus permittuntur, ut matrimonii contractio, *titulo C. ſi quacunque præditus poteſtate*, & oblatio artharum, *tit. C. ſi Rector Provinciæ*. Cui ne obſtet *l. ſi quis* 38. *de ritu nupt.* vide Cujacium 4. *obſerv. cap.* 22. & Donellum *lib.* 13. *comment. cap.* 19. *pag.* 198. & generaliter omnium contractuum celebratio, *titulo C. de contractibus judicum*, & eleganter Donell. *lib.* 15. *comm. c.* 39. VVeſembecius *in paratitlis ad titulum de concuſſionibus*, & dicemus nonnulla infra, *c.* 13.

CAPUT V.

An metus reverentialis, & etiam importunæ preces cenſeantur cadere in virum conſtantem.

SUMMARIUM.

1 *Status quæſt. & definitio metus reverentialis.*
2 *Comparatione quorum ſit metus reverentialis.*
3 *Operari ex reverentia non eſſe operari ex metu.*
4 *Explicantur quæ certa ſunt.*
5 *Prima ſententia negat metum reverentialem eſſe gravem.*
6 *Oppoſitum verius.*
7 *Redarguuntur DD. oppoſitæ ſententiæ.*
8 *In concordiam rediguntur.*
9 *Objectiones proponuntur. & diluuntur, &* 10. 11. 12.
13 *Quid dicendum de precibus importunis.*
Explicatur ſtatus quæſtionis, ibid.
14 *Prima ſententia.*
15 *Secunda ſententia.*
16 *Vera ſententia.*

1 DUO hæc ſuperſunt explicanda, ut plene intelligatur quæ ſint hæc gravia mala, quæ ſufficiunt metum gravem inducere. Igitur quod attinet ad reverentialem metum perſtrinxeram breviter quæſtionem hanc lib. de impedimentis matrimonii *cap.* 29. *§.* 11. ubi noſtram explicui ſententiam, quam quia nonnulli non ſatis intellexerunt, rejecere. Rem ergo iſtam examinabo latius, & oſtendam quam eo loco docui ſententiam, eſſe veriſſimam. Sed antequam ad ejus examen deveniam, præmitto primum metus reverentialis hanc non abſurde definitionem aſſignari poſſe. *Reverentiæ metus eſt futuri mali exiſtimatio, quod nobis ab his metuimus, in quorum legitima poteſtate ſumus, & quos cultu, & honore dignamur.*

2 Ex qua definitione fit metum reverentialem cadere in clericum reſpectu Epiſcopi, & in ſubditum comparatione Magiſtratus, in filium erga patrem, in uxorem erga maritum, in pupillum erga curatorem, ſive tutorem, ut communis eſt Doctorum ſententia. Idem dicendum de genero reſpectu ſoceri: ſocer enim habetur pro patre generi, cum effectus ſit una caro cum uxore, *l. quia parentis* 17. *D. ſoluto matrimonio*. Idem dicendum de avo, ac reliquis aſcendentibus, habemus enim eos parentum loco. Atque idem dic etiam comparatione matris, quamvis res dubia ſit. Idem dicendum in ſorore comparatione fratris majoris, & ſororis majoris, & in fratre minore comparatione majoris, & etiam comparatione patrui. Quæ tamen intelligenda ſunt, ſi ab eo gubernentur, & alimenta præbeantur, & cohabitent, alias ſecus dicendum erit. De his late Thom. Sanchez *lib.* 4. *diſput.* 6. *q.* 4. neque hæc longiori indigent examine.

Secundo colligitur, eum qui ob obſervantiam debitam parentibus, aut majoribus aliquid agit, nequaquam operari ex reverentiali metu. Aliud enim eſt debita reverentia ſuperiori, aliud reverentialis metus. Id quod optime advertit Franciſcus Sarm. *lib.* 2. *ſelect. c.* 11. *n.* 10. Qua diſtinctione dicit multa dilui, quæ turbant Barbarinum *in c. cauſa matrimonii, de offic. deleg.* Quod reipſa non attendit, ſed confundit Thomas Sanchez *diſp.* 6. *citata*, *q.* 1. ut ſtatim demonſtrabo. Quare recte poteſt aliquis operari ex reverentia ſuperiori, & non ex metu reverentiæ: & ſimiliter poteſt operari non ex ſuperioris precepto, & obedientia, ſed ex metu. Hæc enim non ſunt idem. Si enim filius amet obedire parenti, & complaceat in obediendo illi, nullum eſt involuntarium, & tamen operatur ex reverentia, metus autem efficit involuntarium mixtum. Quare, ut metus reverentialis ſit, neceſſe eſt adſit cogitatio imminentis mali, quod ſequitur vel timetur ex eo, quod non ſervetur patri reverentia. Quod in eo conſiſtit, quod eſt patrem habere ſibi infenſum, & ſuperciliosum, torve aſpicientem, nec loquentem placide, etiamſi nec verbera imponat, nec minetur. Quod ut vitiet malum, eligit præſtare quod pater vult, metus enim, ut dixi, eſt cum impendentis mali cogitatione. 3

Præterea obſervandum eſt nonnulla eſſe certa in hac re. Primum eſt. Si eo ingenio ſuperior aut pater ſit, ut non offendatur ex eo quod ipſi non præſtetur obedientia, aut leviter offendatur, non fore metum gravem, nec enim poteſt eſſe cogitatio impendentis gravis mali quod vitare velit, dum eligit facere, quod pater jubet. Sic docet recte Leonardus Leſſius *lib.* 2. *de virtutibus*, *c.* 17. *dub.* 6. *n.* 35. Præterea certum eſt, ſi metu reverentiali addantur minæ, vel conjungantur verbera, vel etiam adjungantur importunæ preces, vel verba objurgatoria, ex his duobus coaleſcere gravem metum, idque docent Doctores omnes. Minæ enim graves ac verbera ſufficiunt metum gravem incutere, multo magis ſi adjungantur metui reverentiali. Sic docet multis citatis Thomas Sanchez *diſp.* 6. *q.* 1. *n.* 7. & docet etiam deciſio Rotæ 242. *n.* 5. 6. *& ſequentibus*, *lib* 2. apud Farinac. & eſt inter DD. ita communiter receptum, ut non ſit neceſſe illos referre. Sed neceſſe, ut pater ſolitus ſit minas exequi, & ut ea conſuetudo probetur ſentit Thomas Sanchez, & alii. Judico verius in patre non eſſe neceſſarium eam conſuetudinem probare, ut multis auctoribus, & rationibus oſtendit Hippolytus Riminaldus *Repet. in c.* 5. *de offic. deleg. n.* 25. & citat. multis ſequitur noviſſime Farinac. 2. *p. fragm. crimin. ver. metus*, *n.* 95. Idem dicendum, cum adſunt virtuales minæ, quas ego ſic interpretor, cum ſuperior facile, ſi ſibi non obtemperetur, ſævire ſolet in ſubditos. Sic docent complures Summiſtæ cum Gloſſa *in c. qui clerici vel voventes*, & Panormitano *ibidem*. Nam qui factis deſævire ſolet, virtute minatur, etiamſi verbis non minetur, ut etiam docet Thomas Sanchez *diſp. cit. n.* 12. & Farinacius *loc. citato*, *n.* 85. Nec ſolum gravis metus cenſeri debet, cum contractus celebratur cum eo, qui metum gravem incutit, ſed etiamſi ab alio tertio incutiatur, ut cum aliquo ineat contractum, etiam ſine ejus, qui incutiet, utilitate. In quo nonnulli non recte locuti ſunt. Tota ergo difficultas eſt, an ſolus reverentiæ metus ſine minis, aut læſione aliqua cenſeri debeat gravis metus. 4

In quo varie Doctores ſentiunt. Primo quidam affirmant metum reverentialem non cenſeri gravem, ſi abſint minæ, verbera. Sic docent Doctores non pauci, quos refert & ſequitur Thomas Sanchez *diſp.* 6. *cit. n.* 7. Padilla *in d. l. interpoſitas*, *n.* 16. Molina *de primogen. lib.* 2. *c.* 3. *n.* 9. Duaren. *in comment. ad l. de eo quod metus cauſa*, Donell. *lib.* 15. *comment. c.* 39. *§. in primis voluntatem inferendi*. Fachin. *lib.* 2. *controverſ. juris*, *c.* 96. & Recentiores alii. Ex quibus nonnulli tot limitationes addunt huic ſententiæ, ut revera cenſeant ſolum reverentialem metum cenſeri gravem, ut ſtatim oſtendam. Fundamenta hujus ſententiæ adducam poſtea. Secundo alii metum reverentialem patris gravem eſſe judicant, non vero aliorum. Idque deferendum putant nimiæ patris reverentiæ. Tertio 5

alii do-

ulii docent metum reverentialem cenſeri gravem in contractibus, qui cum injiciente metum celebrantur, non vero ſi fiant cum alio tertio.

6 Mihi tamen ſemper verius viſum aſt ſulum metum revereutialem eſſe gravem, atque adeo iu actibus, & contrectibus eum effectum habere, quem metus gravis, ut dicam infra ſuo loco. Quam ſententiam non pauci docuerunt, qnos refert Menoch. *lib. 1. conſil. n.491.* & idem Thomas Sanchez *diſp. cit. n. 4.* & inter eos Navarr. *lib. 4. conſil. in 1. editione de ſponſalib. conſil. 36.* Et quidem vim reverentiæ paucis aaplicuit *regula, velle, D. de reg. jur. velle non creditur, qui obſequitur imperio patris, vel domini*. Favet huic ſententiæ text. *in l. 1. §. Quæ onerandæ, D. quarum rer. actio non detur*, ibi: *Tamen cauſa cognita ſi liquido appareat libertum metu ſolo, vel nimia patroni reverentia ita ſe ſubjeciſſe, ut vel pœnali ſtipulatione ſe ſubjiceret, &c.* Huic tamen argumento reſpondet Duaren. in hæc verba; *Expendenda eſt diligenter ſpecies. Quæſtio eſt, an libertus tacens, & non contradicens ſit intelligendus conſenſiſſe, & promiſiſſe? reſpondetur non conſenſiſſe. Hic enim agitur de præſumptione, quæ alteri cedit præſumptioni. Nam præſumptio conſenſus cedit præſumptioni reverentiæ. Præſumitur enim libertum conſenſiſſe, quia ob patroni reverentiam noluit contradicere?* Sed revere hæc reſponſio facile eludi poteſt. Fruſtra enim Duaren. cauſatur nimiam reverentiam, & favorem libertatis, quia & communis ſententia loquitur de tali reverentia, aut paulo certe minori, & libertatis favor ibi non perpenditur, ſed nimia reverentia. Præterea facit pro hac ſentantia text. *in l. penult. D. de fuetis*, ibi: *Et hoc modo patronus quoque libertum, & ei, cujus magna verecundia, &c.* Duareni autem ſolutionem ad hæc optime refellit Fachinæus *loco cit.*

7 Addo præterea in hanc ſententiam manifeſte incidere Thom. Sanchez qui noſtram acriter impugnat, vel non intelleait, de quo quæſtio eſſet, ſed nomine metus reverentialis intellexit reverentiam parentibus debitam, idque luce clarius demonſtrabo iſta conſideratione. Metus eſt impendentis mali opinio, & cum aliquis operatur ex metu, revere eligit aliquid quod minus malum judicat, ut evitet, id quod ipſius judicio majus eſt. Unde qui operatur ex metu reverentiæ, plane agit aliquid, ut evitet aliud majus malum, quod ſequi exiſtimat ex eo, quod non impleat voluntatem patris, vel ſuperioris. Huc autem malum quod vitare contendit, non eſt peccatum aliquod, quod fit in non obediendo, & implendo patris voluntatem, ſæpe enim in eo nullum peccatum committitur. Eſt ergo patris ira, & indignatio, quam evitare contendit. Indignationis autem nomine intelligitur torvus aſpectus, vultus inſenſus, exprobatio verbis durioribus. Hæc autem ſi cito tranſeant, & placidus ſtatim vultus, & dulcia verba redeant, grave malum non eſt, ut fatentur omnes, qui reverentiæ metum gravem putant. Si vero perſeverent, etiam ipſe Thomas Sanchez *n. 14.* grave malum eſſe fatetur, & ejus metum cenſeri juſtum, inquit enim: *Si enim filia timeret probabiliter diuturnam fore indignationem, & ſemper ſe habituram patrem valde infeſtum, & indignatum, objecturumque paſſim illam inobedientiam, crediderim eſſe timorem cadentem in virum conſtantem. Quis enim vir conſtans aut prudens non reputabit grave malum ſemper coram oculis habere infenſum patrem, aut virum, aut alium, a quo pendet, & cum quo ſemper verſaturus eſt, maxime, cum vix invenias qui linguam moderari valeat, ne male ſentiat, pejuſque loquatur de eo, cui infeſtus eſt. Et confirmatur, quia vir prudens ita grave hoc exiſtimat, ut potius eligat relicta patria, domoque paterna exul eſſe, quod grave malum diſputatione præcedenti, c. 8. eſſe diximus.* Hæc Th. Sanchez, ſi enim verba objurgatoria ejus, in cujus domo depoſita fœmina nobilis continebatur, judicavit injicere metum gravem Rota apud Seraphinum *dec. 859. n. 2.* quanto magis patres inferre valebunt metum gravem. Nec vero dici poteſt eam indignationem eſſe minas virtuales, ut mihi reſpondebat quidam eximie doctus, non advertens aliud eſſe indignationem hanc æquivalere minis, quia indignatio æque grave, imo gravius malum minis eſt: aliud eſſe virtuales minas. Unde minæ non ſunt, niſi comparatione ejus, qui iratus prorumpere ſolet in læſiones, & verbera, & non aliter. Dicat ergo mihi Thomas Sanchez ſi is metus aliquid amplius includit, quam reverentialem metum, quid nomine metus reverentialis intelligat? Nam vel intelligit reverentiam tantum debitam patri, & ſuperiori, vel in eam quam impugnat, ſententiam incidat, neceſſe eſt. Qui enim metum reverentialem ſecluſis aliis gravem dicimus, non intelligimus de indignatione patris, quæ cito tranſit, id enim nulli unquam in mentem venit, ſed de indignatione diuturna etiam remotis minis atque verberibus. Quam indignationem, licet in aliis hominibus, qui ad nos non attinent, parvi faciamus, attamen in patre & ſuperiori moleſtiſſime ferimus, & graviſſimum malum judicant prudentiſſimi quique. Id quod & acutiores alii, qui noſtram ſententiam impugnant nimio ſtudio raprehendendi noſtra ipſa veritate compulſi confitentur, hoc eſt, in noſtram ſententiam incidunt, velint, nolint. Quare ſæpius dico, ſi ſemel conſtet, quid intelligatur nomine reverentialis metus, nullus poteſt a noſtra ſententia diſſentire: niſi verbo tenus, ut ex his quæ diximus conſtat.

8 Igitur, ut quod ſentio, dicam, inſpectis omnibus, & conſideratis limitationibus, quas Doctores, qui a nobis diſſident, adjiciunt ſuæ ſententiæ, mihi videtur facile in concordiam redigi poſſe uno a duobus modis. Nam vel loquuntur, quando revera metus reverentialis dedit anſam, & occaſionem contractui, non vero cauſam. Poteſt enim contingere, ut quis eo metu induci incipiat, & tamen poſtea jam lubens operetur. Vel dicamus eos agere de metu indignationis levis ſuperioris, & quæ facile tranſeat, cum expreſſe Thomas Sanchez & Leſſius doceant, ſi indignatio patris etiam ſine minis ſit diuturna, incutere metum gravem. Quem autem effectum habeat in contractibus metus reverentialis, dicam infra *cap. 11.* Nunc tantum contendo eſſe gravem.

9 Sed videamus quæ pro ſua ſententia adducunt Tho. Sanch. & ulii. Primo adducitur text. *in cap. ex literis, de deſponſ. impub.* ibi *nolente & invita minis parentum impulſa*. Sed non video qua ratione ex iſto texto oppoſita ſententia comprobetur. Interveniſſe quidem in eo caſu minas fateor, & ideo irritum declaratur, quod ex illis celebratum eſt: inde autem non colligitur, ſi minæ non interveniſſent, ſed ſolum reverentialis metus, quem hactenus explicuimus, non fore declarandum irritum, quod ex eo metu geſtum eſſet.

10 Secundo objicitur text. *in c. de pactis lib. 6.* ubi dicitur valere renunciationem filii in favorem patris, niſi vis aut dolus intervenerit. Sed non aſſequor in quo textus iſte faveat oppoſitæ ſententiæ, aut quid in eo textu probet ex metu reverentiali factam donationem valere. Dicit textus nullam fore, ſi vis intercedat. Verum ſane. At ego dico ibi nomine vis intelligi metum gravem, atque adeo reverentialem etiam comprehendi, qui metus gravis eſt.

11 Sed rurſus objicit Duren. ex *l. ſi patre cogente, D. de ritu nuptiarum*, *cogente* enim explicat *imperante*. Matrimonium enim juſto metu cogente factum nullum eſſet, ut cætere metu facta, & tamen contractum reverentiæ metu firmum eſt. Sed textus iſte non eſt ad rem, quia in eo de matrimonio filii familias ſermo eſt, in quo filius jure civili inſpecto liberum arbitrium non habet, cum illud ſine conſenſu patris contrahere non poſſit, ut dixi late *ſupra lib. 2. cap. 1.* Quare merito matrimonium patre cogente, id eſt, imperante celebratum valet, neque id noſtræ ſententiæ adverſatur, cum in ſpecie ejus textus militet peculiaris ratio.

12 Ultimo objicitur text. *in l. fidejuſſor, §. 1. D. de pignoribus*, ubi pater obligat prædium filii ſui, & filius ſcribit inſtrumentum obligationis, re enim oppignorata metu reſtitueretur filius, verum quia metu reverentiæ tantum coactus eſt, ſcribit I. C. recte contractum eſſe pignus, & ſilentium ejus loco conſenſus haberi. Sed textus iſta non urget, quia non conſtat in ea ſpecie filium fuiſſe læſum eo charitatis officio, quod patri impedit, dum paſſus eſt bona ſua obligari, neque conſtat ibi reverentiæ cauſa factum fuiſſe, eo quod pater maxime id urgeret, ac imperaret, in quibus terminis noſtra ſententia eſt intelligenda.

13 Supereſt explicemus ſecundum, ſcilicet, quod attinet ad preces importunas, an moleſtia, quam illæ gignunt, ſufficiat incutere gravem metum. Si enim id conſtiterit, liquidum erit poſtea quid dicendum ſit in ea quæſtione, an reddant contractum nullum. Non eſt autem ſermo de precibus non importunis, etiamſi Principis ſint, eas enim planum eſt non incutere metum cadentem in virum conſtantem, alias nihil liceret Principibus a ſubditis poſtulare. Quod quidem intelligendum eſt, quando non ſunt preces alicujus Principis Tyranni more ſævientis, ſed qui humane ſe garet cum ſubditis; ejus enim preces non adeo magnam vim habent, ut conſtans vir renuere non poſſit. Cum hac enim limitatione intelligenda ſunt ea omnia, quæ congerit Tiraquell. *in tract. de pœnis temper. aut remitt. cauſa 35.* quæ probant preces Principis imperii vim obtinere. Id enim quaſi ex æquitate quadam, vel decentia, aut urbanitate ſubditorum intelligendum eſt, non vero quaſi re vere preces Principum imperia ſint. Et idem dicendum eſt de blanditiis Principum, ut docent ex Theologis plures. Quod ſi quando blanditiis Principum injici metum cadentem in virum conſtantem aſſerunt,

Digitized by Google

ſunt, intellige quando illis tacite inſunt minæ, ut dicebamus. Eſt ergo dubium de precibus importuuis.

14 Prima ſcotentia extrema aſſerit preces importunas, etiamſi eum metu revereutiali conjungantur, non inferre metum cadentem in virum conſtantem. Sic docene ex juris interpretibus nonnulli, iique eumero pauci, ex Theologis Henriq. *lib.* 11. *de matrim. c.* 9. *n.* 5. Ludov. Lop. 2. *p. inſtructorii de matrim. c.* 40. *§. Adde tamen*. Non alio nituntur fundamenro, niſi quia non videntur tantum vim habere, ut virum conſtantem merito commovere debeant,

15 Secunda ſententia exiſtimat importunas preces, niſi adjungatur illis reverentiæ metus, non cadere in virum conſtautem. Ita ſeurit Covarr. *de matrim. & profeſſ.* 2. *p. de ſponſal. c.* 3. *§.* 6. *in fine*. Vera Cruz 1. *p. ſpecnli art.* 8. *poſt* 7. *concl. deb.* 2. abſolute idem affirmat Thomas Sanchez *lib.* 4. *de matr. diſp.* 7. n. 7. In hujus confirmationem adducit nonnulla ex jure, & ratione petita. Ratio ea eſt. Quia cum importunæ preces ex ſe magnam vim habeant, ſi illis adjungatur reverentiæ metus, ſufficere videntur, ut virum conſtantem moveant. Ex jure vero nonnulla adducuntur ſatis meo judicio levia. Primum eſt ex *cap. petitis, de jerejurando*, ubi hæc verba eatsnt, *vel precibus importunis, vel metu, qui caderet inconſtantem virum:* ſermo autem eſt da juramento, quod Antiochenus Princeps extorſit. Ergo preces importunæ Principis, cui debetur teverentia æquiparantur metui cadenti in virum conſtantem. Secundum eſt ea *cap. cum inter, de electione*, ibi, *coegit invitum*, ubi innocentius inquit devictum inſtantia precum. Probant itaque hæc argumenta, preces cum adjuncto metu reverentiæ gravem metum inenrere poſſe, non tamen probant partem aliam, ſcilicet ſolas importunas preces non ſufficere ſine adjuncto metu teverentiæ, quod maxime probandum erat.

16 Mihi ergo ie hac re nonnulla videntur dicenda. Primum eſt, id quod aſſerit hæc ſecunda ſententia ſine dobio verum eſſe. Si namque matus reverentiæ ſeorſim, ut dictum eſt, injicit metum probabilem, & preces etiam importunæ ſeorſim, ut dicam ſtatim, a fortiori, hæc duo conjuncta idem efficient. Atque id tantum probant argumenta ſecundæ ſententiæ, & nihil amplius. Secundum eſt, idem dicendum eſſe, ſi preces importunæ minis conjungantur, etiamſi minæ non adeo graves ſint. Cum enim ſolum preces importunæ ſufficiant metum gravem injicere, injicient etiam minis adjunctæ. Tertium eſt idem dicendum eſſe propter eandem rationem de precibus importunis ejus, cui debetur reverentia, & æquiparari metui, idque tantum docent illi Doctores, quos referr Thomas Sanchez *diſp. cit. n.* 5. urgens enim ejuſmodi preces. Atque idem dicendum, ſi ejuſmodi preces conjungantur cum præcepto ejus, cui reverentia debetur propter rationem adductam. Quæ etiam multis citat. docet Farinac. *loc. cit. num.* 101. *&* 102.

17 Denique dicendum eſt preces importunas ſeorſim conſideratas efficere metum juſtum, & cadentem in virum conſtantem. Docet abſolute Naldus *in ſum. verb. metus, n.* 4. Importunas voco eas, quæ inſtantiſſimæ ſunt, & ſæpius repetitæ, & inculcatæ juxta *l.* 1. *de petitione bonorum, lib.* 10. ibi, *inverecunda petentium inhiatione*, & juxta illud *Judicum* 16. de eiuſmodi precibus meretricis: *Cumq. moleſta eſſet ei, & per multos dies jugiter adhæreret, ſpatium ad quietem non tribueat*. Sententiam hanc docent ex Juriſperitis gloſ. *c. aut aliter, verb. & non per me* 8. *q.* 1. Dominicus *cap. fin.* n. 3. *de reſcriptis in* 6. & Joan. Lupus *rebrica de donationibus inter virum, & uxorem*, §. 81. n. 5. Matienço *lib.* 5. *Recopilat. t.* 1. *l.* 10. *gloſſ.* 1. n. 1. Qui docent per importunitatem obtenta fieri invito dante, favent etiam alii dum docent per importunitatem obtenta non debere valere. Sic Matienço *loc cit. n.* 2. Azevedo *d. l.* 5. *t.* 10. *lib.* 13. n. 2. & qui docent, electionem factam ad importunum populi clamorem non valere, & qui docent donationem factam uxori ob nimiam ipſius importunitatem non valere, nec morte confirmari, ſicut neque teſtamentum variarum a morti proximo ob importunitatem adſtantium, & illi etiam qui docent paria eſſe aliquid violenter ac metu fieri, ac precibus importunis, quos refert Thomas Sanchez *diſp. cit. n.* 4. Hujus ſententiæ non aliud fundamentum eſt, eiſi quis ſpectata natura ipſa rei, & rationis iudicio, adeo gravem moleſtiam ieferunt inſtantiſſimæ preces, ut merito movere debeant virum conſtantem ad aliquid efficiendum. Si enim metus cruciatus alicuius corporalis eſt cadens in virum conſtanrem, gravior cruciatus animæ eſt inſtantia precum aſſidua. Itaque prudentes homines graviſſimam moleſtiam ſemper iudicarunt, ut conſtat ex illo Luc. 11. *Propter improbitatem tamen ejus ſurget*, & ex eo, quod adduximus ex *Judicum cap.* 16. Unde improbitas hæc precum extorquere dicitur, quod verbum violentiam denotat. *Extravag. execrabilis, Joan.* XXII. *de præbendis*, & Principes ſe conſtringi ſentiunt improbitate petentium, *l.* 1. *C. de petitione bonorum*. Quod ſi apud Principes, quorum ſuprema in Republica authoritas eſt, importunæ preces adeo gravem moleſtiam aſſerunt, ut ſæpe annuant votis poſtulantium, quis dubitet etiam ſecundum rectæ rationis iudicium adeo moleſtas eſſe inſtantes preces, ut merito metui cadenti in virum conſtantem æquiparari poſſint? Sed de his videndus eſt Afflictis *deciſione* 69. *n.* 4. *&* 5. *& deciſio Ped.* 67. n. 4.

CAPUT VI.

An contractus lucrativi, & promiſſorii ſpectato tantum jure naturali ſint validi.

SUMMARIUM.

1 *Status quæſtionis.*
2 *Duo requiri in contractibus, titulum, & voluntarium.*
3 *Prima ſententia.*
4 *Contractus liberalis donationis ex metu gravi invalidos jure naturæ vera ſententia eſt.*
Probatur, ibid.
5 *Amplius explicatur ratio.*
6 *Probatur ab inconvenienti, & 7.*
8 *Prima illatio contra Leſſium.*
9 *Quid quando datur res non æſtimabilis pretio, pro re pretio æſtimabili.*
10 *Objiciuntur duo, & diluuntur, & 11.*
12 *Quid dicendum de contractibus promiſſoriis, prima ſententia.*
13 *Vera ſententia, & quædam obſervationes pro vera ſententia, & 14. & 15.*
16 *Ex illis deducitur vera ſententia, & probatur.*

IN præcedantibus explicatum aſt, quis cenſeri debeat gravis, & levis metus, iam explicare oportet, antequam ad matrimonii contractum accedamus, quam vim habeat metus iure naturæ in aliis contractibus, an ſcilicet, eos nullos reddat, an vero valeant. Agemus autem modo de contractibus ex metu iniuſto celebratis, nam de illis ex metu iuſte incuſſo dicam infra. Sed cum contractus poſſint eſſe vel lucrativi, in quibus aliquid liberaliter donatur, vel promiſſorii, in quibus promiſſio datur pro promiſſione, vel in quibus datur res pro re, in hoc capite tantum explicabimus, quid efficiat metus iure naturæ in contractibus lucrativis, & promiſſoriis, in ſequentibus autem de his contractibus, in quibus datur res pro re, diſſerendum erit. Valde autem neceſſaria eſt huius rei cognitio, ut intelligamus, quæ obligatio maneat in conſcientia. Si enim contractus aliquis metu celebratus nullus eſt, nec transfertur dominium, & qui contraxit, tenetur rem cum fructibus reſtituere, ut planum eſt. 1

In primis autem obſervandum eſt in contractibus duo requiri, nempe & conſenſum ſimpliciter liberum, & titulum, nempe dati, & accepti, iuxta varias ſpecies contractuum, aut titulum liberalis donationis, vel gratitudinis, ut ſi eſſent vir & uxor, neque alias eſſent impediti ad contrahendum iure naturali, validum eſſet matrimonium etiam ex metu mortis, quia titulus adeſſet contractui, cum legitima traderetur materia, & conſenſus eſſet ſimpliciter liber, ſi ad hoc genus contractus ſatis eſſet voluntarium ſimpliciter, & non requireretur voluntarium plenum abſque metu, de quo infra. At vero cum uſurarius accipit uſuras ex mutuo, non poteſt eas retinere, ſed debet reſtituere, non quia deſit ſimpliciter voluntarium, ſed quia non adeſt legitimus titulus, ut poſſit eas accipere, & retinere. Neque enim fuit titulus dati, & accepti, cum ille qui dedit pro mutuo, nihil omnino acceperit, pro quo daret, niſi uſum pecuniæ, qui non eſt alterius valoris, quam dominium ipſum, ut ſuo loco explicandum eſt, neque etiam fuit titulus donationis, quia ea debet fieri liberaliter: id autem quod datur intuitu mutui, & alias non daretur, non datur ex liberalitate, neque eſt titulus gratitudinis, ut conſtat. Similiter cum latro extorquet ab aliquo per metum pecunias, non poteſt illas retinere, non quidem ex defectu voluntarii, ſed ex defectu tituli legitimi, cum neque ſit dati, & accepti, neque liberalis donationis, nec gratitudinis. Unde utrumque neceſſarium eſt, & voluntarium ſufficiens, & titulus legitimus. Quam doctrinam egregie quidem, & diſtincte nobis tradidit Gabriel Vaſ- 2

quez

quez 1. 2. *diſp.* 27. *c.* 3. *a.* 17. attigit etiam Joan. Azor. *tom.* 1. *inſtit. moralium*, *lib.* 1. *c.* 11. *qu.* 16. *&* 17.

3 Igitur quod attinet ad contractus liberalis donationis, & promiſſionis, Soto *in* 4. *diſt.* 29. *q.* 1. *art.* 3. parum memor ejus quod dixerat *lib.* 6. *de juſt. q.* 1. *art.* 4. docet donationem, aut promiſſionem metu injuſto factam validam eſſe jure naturæ, quem ſequitur Carbo *de reſtit. c.* 46. *q.* 4. Henriq. *lib.* 11. *de matrim. c.* 9. *a.* 4. Petr. Ledeſm. *q.* 47. *art.* 3. *dub.* 1. *ad* 3. *&* 4. *pag. mihi* 214. Thom. Sanch. *lib.* 4. *de matr. diſp.* 8. *num.* 4. *in ultima probatione*, Leonard. Leſſius *lib.* 2. *de virtutibus*, *c.* 7. *dub.* 7. *n.* 37. in cujus confirmationem adducit textum ex *l. ultima*, *C. de his quæ vi.*

4 Mihi tamen veroſimilius videtur contractum liberalis donationis, aut promiſſionis ex metu gravi celebratum invalidum eſſe omnino jure naturæ, ita ut neque naturalis obligatio ex eo ſequi poſſit. Sic docuit Joannes Baſſol. *in* 4. *diſt.* 27. *q.* 1. *art.* 2. dum dicit donationem conſtare non poſſe cum coactione. Joan. Medina *C. de reſtitutione*, *qu.* 3. *cauſa* 2. *verſiculo*, *ſi fiat remiſſio*. Petr. Arag. 2. 2. *qu.* 89. *art.* 7. in dubio circa ſolutionem *ad* 3. *concl.* 1. Molina *tom.* 2. *de juſtitia*, *diſp.* 267. *&* 326. Rebel. *p.* 2. *de obligationibus juſtitiæ*, *lib.* 1. *q.* 5. *concl.* 1. Joan. Azor. *cap. cit. q.* 15. Fuitque etiam ſententia D. Thom. 2. 2. *q.* 89. *artic.* 7. *ad* 3. ibi: *Talis obligatio tollitur per coactionem, quia ille qui vim intulit hoc meretur, ut ei promiſſa non ſervetur*, & decerni videtur in *l.* 28. *t.* 11. *p.* 5. Probat hanc ſententiam Petrus Aragon, quia promiſſio debet eſſe de re utili ei, cui fit promiſſio, ſed non eſt utilis illi, cum non adquirat dominium, ſi cum coactione donatum eſt. Hæc tamen ratio principium petit. Id enim quæritur, an valeat ejuſmodi contractus, ſi enim valet, adquiret dominium, & ita erit utilis donatario, atque id ſupponunt DD. quos infra referam dum dicunt teneri ante ſententiam judicis, & eſſe locum compenſationi. Ratio ergo hujus noſtræ ſententiæ facilis, & aperta deſumitur ex præjacto fundamento. Quia in ſimili donatione, aut promiſſione deeſt titulus ſufficiens, ut transferatur dominium in alterum, cui promittitur aut donatur. Nam in primis non eſt titulus rei pro re, cum non ſit donatio ob cauſam; neque eſt titulus ipſius donationis, aut promiſſionis, quia non donatur voluntarie, & liberaliter, ſed coacte. Ad liberalem autem donationem majus voluntarium requiritur jure naturæ, quam ad alios contractus, imo & plenum voluntarium. Neque enim æquitas naturalis patitur, ut quis liberaliter omnino diſponat de ſuis rebus, & tamen coactus aliquo modo, neque enim æquum eſt, ut commodum ex iniquitate reportet, cum quis ea via illud intendit. Quare optime inſpecta donationis natura eam definivit I. C. *in l. donationes*, *de donat. Donat aliquis ea mente, ut ſtatim velit accipientis fieri, & in nullo caſu ad ſe reverti, & tantum ut liberalitatem, & munificentiam exerceat, hæc vere donatio eſt.* Quibus verbis plenum voluntarium requiri, quis ambigat? Vellet enim ad ſe reverti, qui invitus donat.

5 Satis hæc res mihi videbatur eſſe perſpicua, nec longiori diſcuſſione indigere, nec probatione. Cæterum nonnulli, alias nimis acuti, ad iſta cæcutiunt, aſſeruntque liberalitati tantum repugnare donationem oneroſam, non vero coactionem, atque ita optime poſſe liberalitatis rationem cum coactione conſiſtere, quod etiam docuit Leſſius *loco citato*. Sed miror alicui in mentem veniſſe liberaliter dare eum, qui invitus donat, id quod lumine ipſo naturali notum eſſe videtur. Idem etiam indicant, quicunque liberalitatis naturam attigerunt. Incipiamus ab Ariſtotele, qui 4. *Topic. c.* 4. donum vocat eſſe *datum irredibile*. id eſt, non alio animo, quam miſerendi. At invitus donans nihil minus vult, quam eſſe irredibile eo affectu. Deinde Juriſconſ. *in d. l. donationes*, ibi, *ut ſtatim velit accipientis fieri, & in nullo caſu ad ſe reverti*. Expendo hæc verba, quæ noſtram ſententiam continere adeo certum eſt, ut qui non videat, plane ſit cæcus. An ea quæ quis invitus donat, nollet in ullo caſu ad ſe reverti? Plane vellet etiam cum donat. Ergo ea donatio coacta deficit a donationis ratione, quam veram donationem eſſe Jure Conſultus affirmat. Præterea Valerius Maximus *lib.* 4. *c.* 8. liberalitatis fontes docet eſſe *verum judicium, & honeſtam benevolentiam*, *& lib.* 5. *c.* 1. ejus comites eſſe humanitatem, & clementiam, Ambroſ. *lib.* 1. *de officiis*, *c.* 30. ſic ait: *Sed cum de beneficentia loquamur, quæ dividitur etiam ipſa in benevolentiam, & liberalitatem. Ex his ergo duobus conſtat beneficentia ut ſit perfecta. Non enim ſatis eſt bene velle, ſed etiam benefacere, atque ſatis eſt iterum benefacere, niſi id ex bono fonte, hoc eſt, ex bona voluntate proficiſcatur, hilarem enim datorem diligit Deus. Nam ſi invitus facias, quæ tibi merces eſt? Unde Apoſtolus generaliter inquit, ſi volens hoc ago, mercedem habeo, ſi invitus, diſpenſatio mihi credita eſt*, *& c.* 32. *Eſt autem benevolentia conjuncta liberalitati, a qua ipſa liberalitas proficiſcitur.* Favet etiam Hieronymus, cum inquit, *liberalitas non cumulatione patrimonii, ſed largitatis definitur affectu.* Idem etiam oſtendit liberalitatis definitio: *Liberalitas eſt virtus beneficiorum erogatrix, quæ pro affectu habet benignitatem, & pro effectu beneficentiam.* At in eo, qui invitus donat, neque benignitatis affectus eſt, neque erogat beneficium. Quod enim aliquis invitus donat, nequaquam beneficium eſt, ut recte optimus Philoſophorum Seneca. *Non eſt glorioſum quod ab invito, & tergiverſanti fit, nihil facit virtus, quod neceſſe eſt.* Et alio in loco: *Hoc quod dedit magnum eſt, ſed dubitavit, ſed diſtulit, ſed cum daret gemuit, ſed ſuperbe dedit*, & alia quæ ſequuntur, itaque ex liberalitatis natura hæc pars mihi videtur a priori demonſtrari.

Sed & præterea a poſteriori eadem ſententia probatur ex eo, quod innumeri Doctores, imo omnes admittunt, eum, qui injuſte aliquid extorquet per vim, & metum a donante, teneri in foro conſcientiæ ad reſtitutionem. Sic Covar. in *reg. peccatum* 2. *p.* §. 3. *n.* 7. Adrian. *de reſt.* §. *aggredior*, *verſic. de his omnibus*. Sylveſt. *verb. metus q.* 11. Navarr. *in manuali*, *cap.* 17. *n.* 15. idem ſequitur Thomas Sanchez *diſp.* 9. *a.* 4. tam in contractibus oneroſis, quam lucrativis. Farinac. 1. *p. praxis criminalis*, *q.* 5. *n.* 14. *verſic. amplia* 3. & citat Bald. *in rubrica*, *C. de rei vendicat.* & Innocentium *in cap. quid ſicut*, *de electione*, & Leonar. Leſſius *d. c.* 17. *a.* 12. dicit eſſe communem Doctorum ſententiam. Ergo neque transfertur dominium, neque valet contractus, alias ſi jure naturali valeret, non eſſet obligatio reſtituendi ante ſententiam, vel poſtulationem reſciſſionis, & transferretur dominium, ſolumque eſſet actio in perſonam, non in bona. 6

Rurſus probatur ab abſurdo, quia ſequitur lege poſitiva remota uſurarium non teneri ad reſtitutionem, quod tamen falſum eſt, cum etiam uſurarius mentalis ad reſtitutionem teneatur, quæ obligatio ex conſtitutione humana provenire non poteſt. Sequelam probo, quia dici poſſet ibi intervenire donationem exceſſus. At omnes Doctores id uno ore rejiciunt, non ex alio capite, niſi quia invitus donat. Ergo ratio inviti deſtruit naturam donationis. Quare omnes illi Doctores qui eam rationem aſſignant, aſſignant autem omnes, pro nobis ſunt contra Recentiores iſtos. 7

Ex his colligo primo, Leon. Leſſium parum ſibi conſtare, cum docuit ex una parte donationes metu extortas mero jure naturali valere, & tamen poſtea *n.* 44. docet eum qui ex hujuſmodi contractu aliquid eſt aſſecutus, teneri ad reſtituendum, & eum qui vim paſſus eſt poſſe occulte ſurripere, ſi alia via, quod donavit, recuperare non poteſt. Hæc quidem manifeſte ſibi ipſis repugnant. Nam ſi valent naturali jure, ergo etiam jure civili valent, ut Leſſius fatetur, donec reſcindantur. Ergo non eſt locus occultæ compenſationi, neque reſtitutionis obligationi, donec per ſententiam reſciſſio fiat, aut poſtulet is qui vim paſſus eſt, ut dicam *c. ſeq.* Neque eſt ſimile in eo qui furatur, & retinet. Eſt enim in illo ſecluſa quavis lege obligatio reſtituendi ratione injuſtæ acceptionis. At hic jure naturali non eſt obligatio reſtituendi ex iſtius Doctoris ſententia, cum valeat donatio: exiſtimat enim iſte auctor ſufficientem titulum eſſe liberalem donationem, etiam cum coactione, & cum illa exerceri liberalitatem poſſe. Quare illa duo conſiſtere ſimul non poſſunt contractum valere naturali jure, & illum ante ſententiam ad reſtitutionem teneri, & coactum poſſe occulte ſurripere. Solumque ea doctrina locum habere poſſet, ſi contractus, qui mero jure naturali valeret, nullus eſſet jure poſitivo juxta aliorum ſententiam, quam infra referemus. Atque eodem modo reprehendendus eſt Thomas Sanchez qui *lib.* 4. *diſp.* 8. *a.* 4. docet valere naturali jure, & *diſp.* 9. docet eſſe obligationem reſtituendi ante ſententiam, quem in hac parte merito reprehendit Rebel. *p.* 2. *lib.* 1. *q.* 5. *a.* 15. Quare quicunque hanc reſtitutionis obligationem ante ſententiam agnoſcunt, non poſſunt aſſerere dominium translatum, aut ſibi non conſtant, id quod etiam ſtrictim docuit Joan. Azor. *tom.* 1. *inſtit. moral. lib.* 1. *capit.* 11. *quæſt. ult.* 8

Secundo colligitur idem dicendum eſſe, quando datur res non æſtimabilis pretio pro re aliqua pretio æſtimabili. Cum enim res prior multum excedat illam, quaſi quoad exceſſum, requiritur liberalis donatio. Ideo olim dixi *in tractatu de reſtitutione*, quando puella propter metum injuſte illatum conſentit, eſſe obligationem reſtituendi in eo, qui ſtuprum intulit. Hinc etiam ſit promiſſiones latroni factas propter metum 9

injuſtum nullam inducere obligationem ratione juſtitiæ, cum extorqueantur per injuſtitiam, quod etiam olim docui 2. 2. *q. 59. art. 3.* Hinc etiam fit idem dicendum eſſe ſive injuſtus metus incutiatur ab eo, cui fit promiſſio aut donatio, ſive ab alio tertio, in quo nonnulli Recentiores decipiuntur. Quia ſi ſemel demus contractum iſtum eſſe nullum ratione injuſtitiæ, & defectu tituli, nec poſſe contrahentem acceptare conſenſum injuſte, & ſine idoneo titulo extortum ab ipſo contrahente, idem ſemper dicendum eſt, quamvis conſenſus injuſte extorqueatur ſive a contrahente, ſive ab alio tertio. Quia ſi quando infertur metus a donatario, ideo eſt invalida donatio, quia eſt defectus tituli ob injuſtitiam conſenſus, idem etiam eſt, quamvis metus inferatur ab alio tertio. Atque his conſonat diſpoſitio *in l. 1. §. ſine patrono, D. quarum rerum actio non detur.*

10 Sed contra doctrinam hanc duo poſſunt objici, quæ ſolutionem exigunt. Primum eſt votum quodcunque emiſſum ex natura rei, etiam metu cadente in virum conſtantem, & etiamſi non fuerit voluntarium plene obligat in conſcientia, & tamen eſt liberalis quædam promiſſio Deo facta, Ergo pari ratione promiſſio liberalis homini facta vim habebit, etiamſi non ſit plene, & omnino voluntaria. Quidam Theologi exiſtimarunt votum metu factum ex natura rei eſſe nullum, ſed non placent, eſt enim diverſum voluntarium requiſitum ad votum, & ad promiſſionem, idque colligendum eſt ex natura utriuſque. Nam promiſſio aut donatio liberalis cum ſit, non poteſt habere admixtum aliquid involuntarii injuſti: eo enim ipſo quod vis vel metus injuſte adhibetur, tollitur ratio liberalis donationis. Adde unum ex conditionibus humanæ promiſſionis eſſe, ut variata quacunque circumſtantia non ſit infidelis, qui promiſſionem non implet. At ſi ſequeretur vis, & metus poſt promiſſionem, omnes concedunt nullam fore, & poſſe non impleri, Ergo & a fortiori ſi ea conditio ſit in promiſſione ipſa. Cur enim quod illam nullam redderet, poſtquam facta eſt, non reddet nullam a principio. In voto autem ex natura ipſius ſatis conſtat eſſe voluntarium ſimpliciter. Cum enim votum ſit quidam Dei cultus, non requiritur major libertas, quam ea, quæ ſufficit ad Deum colendum, & honorandum, ſicut e contra eadem libertas ſufficiens eſt ad peccatum. Si enim quis ex illo metu fornicaretur peccaret. Adde etiam hominis ad Deum nullam eſſe poſſe rationem liberalis donationis, cum nihil Deo liberaliter donari poſſit, ut alibi oſtendo. Conſtat ergo ex dictis diſparem eſſe rationem.

11 Secundum eſt, quia ſi ad hujuſmodi contractus requiritur plenum voluntarium, & eo deficiente ſunt nulli, ſequitur etiamſi celebrentur metu juſte illato, aut metu ex imminente aliqua tempeſtate, vel morbo eſſe nullos: jam enim admiſcetur involuntarium aliquod, atque adeo non remanet plenum voluntarium, quod eſt legitimus titulus. Sed de hujus argumenti ſolutione dicam infra cum ſermo erit de contractibus, in quibus intervenit metus levis, vel juſtus.

12 Quod vero attinet ad contractus promiſſorios, nonnulli cum diſputant de promiſſione ſponſalitia dicunt non eſſe jure naturali nullam, ſed tantum jure poſitivo irritandam. Ratio eorum eſſe poteſt, quia non deeſt titulus legitimus in hujuſmodi promiſſionibus reciprocis, datur enim promiſſio pro promiſſione, & eſt ſufficiens voluntarium. Nam voluntarium mixtum ſimpliciter voluntarium eſt. Valet ergo ejuſmodi contractus promiſſorius jure naturæ.

13 Mihi tamen verius videtur etiam ejuſmodi contractus eſſe nullos naturali jure. Sic videntur ſuppoſuiſſe nonnulli, cum agunt de ſponſalibus, ſic etiam ſentiebat olim Gabriel Vazquez, & docent alii viri Docti hujus ætatis. Ut autem hæc ſententia explicetur, & inde probetur ſupponendum eſt primo, humanam promiſſionem, ut judicetur pretio æſtimabilis, debere eſſe aliquo modo utilem ei, cui fit promiſſio, alias ſi inutilis eſſet, non cenſetur judicio prudentum ſufficiens titulus comparatione alterius promiſſionis utilis, ut conſtat in omni alio titulo civilis contractus. Unde cum humana promiſſio offertur ei, qui non vult eam acceptare, iſtis promiſſio prout diſtincta ab objecto promiſſionis non cenſetur alicujus momenti comparatione ejus, cui offertur. Promiſſionem autem debere eſſe de re utili promiſſario etiam, docuit Petrus Aragon *loco citato*, & alias non poſſe ſtare naturam promiſſionis.

14 Secundo obſervandum eſt promiſſionem humanam etiam eſſe debere de re grata illi, cui fit: alias non cenſeretur juxta prudentum æſtimationem alicujus momenti, aut obligationis. Id quod per ſe videtur notum, & probatur a ſimili deſumpto ex promiſſione, quæ ineſt voto, quod debet eſſe de re grata Deo. Si enim non eſt grata promiſſio, revera non offertur aliquid utile, atque ideo evertitur natura promiſſionis, ut dicebam ſupra. Hac ratione D. Thom. 2. 2. *qu. 88. art. 2. in corpore*, ſic loquitur: *Similiter vana eſſet promiſſio, ſi alicui promitteret, quod ei non eſſet acceptum.* Et Seneca *lib. 3. de benef.* de eadem re agens inquit: *Panem lapidoſum dare, quem eſurienti accipere neceſſarium ſit, eſſe acerbum.* Unde ſpectato communi hominum more non eſt promiſſio alicujus momenti ea, quam quis offert alicui quando eum cogit ad acceptandum, & ad mutuo promittendum, neque enim cenſetur grata.

Tertio obſervandum eſt obligationem promiſſionis ſemper oriri ſubintellectis quibuſdam debiti conditionibus, ita ut deficiente conditione debita, infidelis non ſit, qui promiſſionem non adimplet. Atque id pertinet ad promiſſionis ſubſtantiam, cum ejus obligatio ex his conditionibus ita dependeat, ut varietur ſubſtantia illius ex variatione ſubintellectæ conditionis debitæ. Una autem ex conditionibus debitis, requiſitiſque ex natura rei eſt, ne promittenti aliqua inferatur injuria, ob quam ille ſit rationabiliter invitus, & ideo ſecundum communem doctrinam in hac materia diſſolvuntur ſponſalia ſuperveniente cauſa, aut cognitione alicujus defectus, qui promittentem reddat rationabiliter invitum. Ergo multo magis, quando a principio contractus data eſt cauſa, cenſebitur promiſſio etiam a principio nulla. Hæc autem cauſa judicio prudentum ſatis eſt ſufficiens metus incuſſus ad extorquendam promiſſionem: hoc enim metu fit injuria non tam circa perſonam, quam circa rem ipſam, cum non detur promiſſio pro promiſſione, ſiquidem illi, cui vis infertur, datur promiſſio inutilis, & nullius momenti pro alia promiſſione utili extorquenti per metum. 15

Ex his ergo facile colligi poteſt ratio, qua probetur nullam eſſe ejuſmodi promiſſionem in contractu promiſſorio. Tum quia ea promiſſio, cum non ſit voluntaria, ſed coacta, inutilis cenſetur, & ideo qui coactus promittit alteri repromittenti, non acceptat aliquid loco ejus promiſſionis, quam coactus offert, quia eam promiſſionem, quam alter offert, iſta non curat, neque ad ſe pertinere vult, ut ex præmiſſis obſervationibus conſtat. Tum etiam, quia non ineſt debita conditio in ea promiſſione, qua deficiente ceſſat promiſſionis obligatio, ſcilicet ne inferatur coactio, quæ reddat rationabiliter invitum. An idem dicendum ſit de metu levi dicam infra ſuo loco. Et ex eiſdem principiis oritur ex acceptatione promiſſionis coacta nullam oriri obligationem, propter rationem dictam. Nam ſi a principio contractus promiſſionis fuit cauſa, quæ rationabiliter redderet invitum promittentem, illa etiam ſufficiens erit reddere rationabiliter invitum acceptantem, unde neque tenebitur acceptare ratione voluntarii ſimpliciter titulo donationis, cum coactus acceptet, neque tenebitur acceptare ratione alterius promiſſionis ſibi oblatæ, qui reſpectu propriæ promiſſionis eſt rationabiliter invitus. Et ratio eſt manifeſta: quia non vult ipſe viciſſim obligari. Et ita quando promiſſio alicujus per vim extorquetur, alia promiſſio oblata de re ſibi ingrata non eſt titulus ſufficiens, ut eo actu maneat obligatus ad propriam promiſſionem implendam. Atque ex his ſolutum etiam eſt fundamentum eorum, qui contra ſentiebant. 16

CAPUT VII.

An contractus oneroſi ex metu gravi celebrati jure tantum naturali conſiderato valeant, vel non?

SUMMARIUM.

1 *Prima ſententia invalidos eſſe contractus in quibus datur res pro re, ex metu gravi factos.*
2 *Oppoſitum verius.*
3 *Idem dicendum a fortiori, ſi fiant ex levi metu.*
4 *Diſcrimen inter iſtos contractus, & promiſſorios.*
5 *An contractus ſint reſcindendi naturali jure.*
Quid dicendum de illis ante traditionem rei, ibid.
6 *Quid poſt traditionem, prima opinio.*
7 *Vera opinio.*
8 *Solvitur dubitandi ratio.*
9 *Quid dicendum in contractu mutui.*

Quod ad iſtos contractus attinet, in quibus datur res pro re, ſunt nonnulli, qui exiſtimant eos eſſe invalidos ſpectato jure naturæ, ſi fiant ex gravi metu injuſte illato. Navarrus infra citandus refert pro hac ſententia Fortunium, & ſequitur Th. Sanch. *lib. 4. diſp. 9. in 4. ſententia*, cum doceat indiſtincte omnia extorta per metum etiam levem eſſe reſtituenda, ſive id ſit in contractibus hu- 1

bus lucrativis, ſive oneroſis, quamvis hæc non conveniant cum his quæ dixerat *diſp.* 8. *a.* 4. ut notavi *cap. præced.* Aperte tamen hanc ſententiam docet Rebellus citatis aliis *p.* 2. *lib.* 5. *q.* 5. *concl.* 3. *n.* 15. Probari poteſt primo. Quia iſti contractus non ſunt ſimpliciter voluntarii, durum autem videtur hominem re ſua privari contra ipſius voluntatem. Secundo. Qui per metum injuſtum extorquet conſenſum, infert injuſtitiam, cui injuſtitiæ non poteſt ſatisfieri, niſi iterum res ſua reddatur ei, qui coactus contractum celebravit. Eſt ergo contractus ille nullus jure naturæ.

2 Verius tamen mihi videtur eos contractus, in quibus datur res pro re, excepto matrimonio, de quo dicam poſtea, validos eſſe jure naturæ, etiamſi fiant ex gravi metu injuſte incuſſo. Ita docet Soto *in* 4. *diſt.* 29. *q.* 1. *art.* 3. & docuerat Richardus *q.* 2. Durand. *q.* 2. Palud. *q.* 1. quos ſequitur Henriq. *lib.* 11. *de matrimonio, c.* 9. Qui Doctores idem etiam affirmant de matrimonio, & de aliis contractibus excepto matrimonio, idem docet Sylveſt. *verb. metus, q.* 8. Navar. *in ſum. c.* 22. Molina *tom.* 2. *de juſtitia, diſp.* 326. Gabriel Vazq. 1. 2. *diſp.* 27. *c. ult.* Probatur ergo noſtra ſententia, quia ſubſtantia horum contractuum ſolum requirit titulum legitimum, & ſimpliciter voluntarium. Exempli gratia, ut ſit venditio valida jure naturæ, ſolum requiritur ſimpliciter voluntarium, & titulus pretii pro re, quia non poteſt eſſe contractus nullus defectu tituli, quem adeſſe ſupponimus. Ex parte vero voluntarii non eſt cur requiratur tam plenum voluntarium, quia illud non eſt neceſſarium, tanquam titulus, ut de donatione dicebamus *c. præced.* aut ratione ſubintellectæ conditionis, ut etiam dicebamus de promiſſione: quæ pro alia promiſſione offertur. Si ergo contractus eſt ſimpliciter voluntarius, validus erit, etiamſi aliquo modo diſpliceat. Juſtitia enim horum contractuum ex æqualitate rei cum re petenda eſt. An autem idem dicendum ſit in contractu ludi, dicam ſuo loco, interim videndus Molina *diſp.* 516. Dixi *excepto matrimonio*, quia ad illud etiam ex jure naturali majus, & perfectius voluntarium requiritur, ut dicam *infra*.

3 Ex his colligitur primo e fortiori idem dicendum eſſe in his contractibus, in quibus datur res pro re, ſi fiant ex levi metu, an autem idem dicendum ſit de matrimonio ex levi metu, dicam infra. Nam levis metus non reddit invalidos ejuſmodi contractus jure naturæ, cum non tollat titulum ſufficientem ad tranſlationem dominii. In quo non recte Thomas Sanchez, nec Paulus Comitolus *lib.* 1. *reſponſ. moral. q.* 122. qui exiſtimant etiam eos contractus jure naturæ irritari ex levi metu. Id autem quod diximus, verum eſt, etiamſi evitatio metus eſſet finis, ita ut abſque metu omnino non venderet, quia adhuc eſt æqualitas rei ad rem, quæ potiſſimum in his contractibus attenditur. Unde cum ipſa æqualitate rei parum obſtat injuria, quæ illata eſt per coactionem, cum injuria illa & injuſtitia non ſit circa rem, ſed circa perſonam.

4 Secundo colligitur diverſam eſſe rationem contractus promiſſionis reciprocæ, & horum contractuum de præſenti, in quibus datur res pro re: Nam in promiſſione, quando offertur alia promiſſio, ſi coacta eſt, non cenſetur ex communi hominum more grata, & ideo neque utilis. Quam enim utilitatem ego percipiam ex his, quæ rejicio, & ad me pervenire nolo? In contractu vero de præſenti rei pro re, quando celebratur ratione ipſarum rerum, utilitas tituli rebus ipſis conſideratur, ſecundum communem æſtimationem. Et ita in hoc contractu promiſſionis reciprocæ defectus voluntarii refunditur in defectum tituli, quia pro promiſſione, quam coactus offert, nihil accipit, ut explicatum eſt. Quod aliter ſe habet in contractu de præſenti, in quo defectus voluntarii non aufert ex natura rei titulum legitimum. Deinde promiſſionis obligatio permaneret quaſi pendens in futurum, ſubintellectis debitis conditionibus, ut dictum eſt, & cum ex eis una ſit, ut promittens non ſit rationabiliter invitus, inde fit, ut ſi coactus promittat, nulla ſit promiſſio: contractus vero de præſenti ſolum pendet ex ſubſtantia rei & tituli, & ideo aliquale involuntarium non pertinet ad ſubſtantiam contractus civilis. Unde non mirum, ſi ex illato involuntario promiſſio illa ſit nulla, venditio vero valeat. Licet enim omnis contractus invalidus ſit ex defectu voluntarii circa ſubſtantiam contractus, tamen fieri recte poteſt, ut aliqua circumſtantia pertineat ad ſubſtantiam unius, quæ non pertinet ad ſubſtantiam alterius. Atque ex his, quæ dicta ſunt, facile diluuntur primæ ſententiæ fundamenta.

Sed jam explicare oportet, an contractus iſte, in quo datur res pro re ex metu gravi celebratus, ſit naturali jure reſcindendus, ſi velit is, qui coactus contraxit? Omitto nunc contractum ludi. An enim is, qui per vim attrahit aliquem, teneatur reſcindere contractum, pendet ex alio principio, de quo ſunt variæ opiniones, de quibus in ſpeciali *tractatu de ludo*. vide interim Molinam *tom.* 2. *diſp.* 516. Obſervandum præterea eſt ſermonem eſſe poſſe de reſciſſione contractus ante traditionem, & poſt traditionem. Si ſermo ſit de reſciſſione contractus ante traditionem, dicendum exiſtimo eum, qui coactus rem ſuam vendidit, poſſe juſte rem ſuam retinere, & non tradere illam, poſtquam effugit vim coactionis. Ratio eſt, quia ſi non eſt ſequuta traditio ex vi coactæ venditionis, non videtur velle obligare ad traditionem, ſi omnino in poteſtate illius ſit rem tradere, non imminente coactione. Nam qui hic & nunc vendit coactus, ac permutat, ita ut alias non faceret, ſatis explicat ſe nolle vendere deficiente coactione, atque adeo ſi ea deficiat, nolle perficere contractum venditionis. Unde emens ex eo quod venditor rem illi non tradat, non eſt rationabiliter invitus, Voluntarium enim illud non eſt abſolute, ſed conditionaliter, nempe ſi ſit coactus non poſſit effugere vim coactionis ante traditionem, & perfectionem contractus. Quod ſatis notum eſt ex illo modo contrahendi, & ideo emens rationabiliter invitus eſſe non poteſt. Verum eſt, quod ſi ſequatur traditio rei etiam cum ea coactione, valida quidem erit traditio, non ſolum ſi fiat cum plena libertate, quod indubitatum eſt, ſed etiam ſi fiat traditio ex eodem metu, quia in eo caſu adeſt ſimpliciter voluntarium, & titulus, & contractus eſt omnino perfectus. Quod ſi objicias ex hoc ſequi, quod quando promiſſio extorquetur metu per aliam promiſſionem, ſit valida promiſſio cum detur una promiſſio pro alia, & ideo videatur eſſe ſufficiens voluntarium, ſicut in aliis contractibus, in quibus datur res pro re. Reſpondetur in primis nos non dicere validam eſſe venditionem abſolute metu extortam, ſed adjuncta traditione valere. Deinde dico diverſam eſſe rationem promiſſionis reciprocæ, quia ut ſupra dictum eſt, non cenſetur alicujus momenti, niſi grata ſit, grata vero non eſt illi, qui coactus promiſit. Quare quoties extorquetur metu; deeſt ſufficiens titulus.

Difficilius explicatu eſt, ſi res jam ſit tradita, & conſummatus perfectuſque contractus, an ſcilicet de jure naturali, ſit obligatio illum reſcindendi, ſi velit is, qui coactionem paſſus eſt, quid enim habeat jus poſitivum, dicam poſtea. Supponimus autem id, quod dicebamus ſupra iſto capite, hujuſmodi contractus per metum celebratos eſſe validos. Ratio autem quæſtionis eſſe poteſt, quia ſi ſemel demus contractum fuiſſe validum, non videtur quo modo poſſit manere obligatio reſcindendi contractum; vel ſi manet, non fuit validus, quia ex contractu valido acquiritur verum dominium rei poſt traditionem. Ergo ex illo etiam contractu non poteſt oriri obligatio reddendi rem illam venditori. Difficile enim videtur jus naturale, & conſtituere validum contractum, & præcipere reſciſſionem illius. 6

7 Nihilominus tamen mihi videtur probabilius eſſe naturalem obligationem reſcindendi hujuſmodi contractus, ſi tamen is qui coactus contraxit, reſciſſionem poſtulet. Et probatur. Quia in hoc caſu injuſtum eſt, ut coactus quis contraxerit, factum enim eſt contra jus, quod quilibet habet non alienandi ſua bona, niſi cum voluerit omnino libere, ſine vi & coactione extrinſeca. Sed hæc injuſtitia compenſari poteſt ſine damno alterius contrahentis. Ergo compenſanda eſt. Minor probatur. Quia emens poteſt reſtituere rem ſuam domino, & accipere pecuniam quam dedit pro re, & ita res in priſtinum ſtatum reſtituantur. Ergo ad id tenetur emens, ſi alius velit. 7

Ad rationem autem dubii reſpondetur non pugnare iſta duo, & contractum eſſe validum, & eſſe obligationem reſcindendi, ſi alter velit. Ut vero oſtendamus, qua ratione hæc duo non pugnent, ſed cohæreant, oportet advertere validitatem contractus, & obligationem reſcindendi ex diverſis capitibus oriri. Valor namque contractus oritur ex juſto titulo, & ex voluntario ſimpliciter, quæ duo, ut conſtat ex dictis ſupra iſto capite, ſufficiunt ad valorem contractus. Et juxta hanc doctrinam, aliquando evenire poteſt, ut contractus validus non poſſit reſcindi, ſi res ſervata æqualitate non poſſit in eundem ſtatum reſtitui. Ex valore autem contractus poſt traditionem, ſequitur ex natura rei rem venditam eſſe ſub dominio ementis, & ad illum pertinere omnia, quæ per ſe comitantur dominium rei, niſi aliud diſponat jus poſitivum. At obligatio conditionalis reſcindendi contractum, nempe ſi alius velit, orta eſt in præſenti caſu ex coactione injuſte illata, qua factum eſt contra jus illius. Quæ quidem obligatio non impedit emptorem eſſe dominum rei traditæ, dum is, qui vendidit, non petit reſciſſionem: & ita fructus rei pro eo tempore ad emptorem pertinent, cui tradita res eſt. & ſi 8

eo tempore res periret, ipſi ſine dubio periret. Simile eſt in cenſu conſtituto uſque ad certum tempus, quem eſſe licitum, ubi non viget Bulla Pii V. *de cenſibus*, docet communis ſententia, & oſtendemus ſuo loco. Quamvis enim poſt illud tempus redimendus ſit, hoc non obſtat, quo minus venditor cenſus ſit dominus illius pecuniæ. Ex dictis conſtat longe alium habere effectum venditionem coactam & obligationem reſcindendi, ſi alius velit. In qua reſciſſione æqualitas ſervanda eſt in dato, & accepto: quamvis ex alio capite poſſit obligari is, qui vim intulit, ad reſarcienda damna, quæ per ſe ex ea coactione illata ſequuta ſunt. Nec vero mirum eſt ex eodem jure naturali duas obligationes adeo diverſas oriri, cum ex diverſis capitibus proveniant, ut dictum eſt. Et certe ſi hæc duo pugnarent, etiam non cohærerent, validum eſſe contractum jure naturæ, & invalidum jure poſitivo. Nam ſi hæc duo pugnant, nihil refert an ex jure naturali, & poſitivo, oriantur: rerum enim repugnantia, & contrarietas ſecundum philoſophiam non ex cauſis efficientibus, ſed ex ipſis rerum naturis penſanda eſt.

9 In contractu vero mutui, quando per vim extortum eſt mutuum, exiſtimo in primis inferentem vim adquirere dominium rei ſibi traditæ titulo rei ſimilis reddendæ, quia & eſt ſimpliciter voluntarium, ut ſuppono, & traditio rei, quæ non datur gratis, ſed quia ſimilis alia reddenda eſt: quare ſufficiens titulus eſt ad tranſlationem dominii. Deinde quod ad tempus ſolutionis attinet, quia tanta vel tanta dilatio mera donatur gratis, invalidum eſt quidquid de hoc contractum fuerit, cum donatio debeat eſſe omnino voluntaria, ut ſupra dictum eſt. Quare reddenda res eſt, quandocunque petatur. Unde contractus iſte magis ſubit naturam precarii, quam mutui. Nam in mutuo aſſignandum eſt determinatum tempus ſolutioni, ut dicemus in tractatu de uſuria. Precarium vero pendet a libera voluntate dantis, ut dixi in tractatu de reſtitutione, & ſupra *lib. 3. c. 10. n. 7.* Atque hæc quæ hactenus diximus valde notanda ſunt ad diſſolvendos nodos, qui infra occurrent *cap. 9.*

CAPUT VIII.

An ex juris poſitivi diſpoſitione contractus lucrativi, & promiſſorii ſint irriti ipſo jure, vel reſcindendi.

SUMMARIUM.

1 *Quid agendum.*
2 *Prima ſententia de contractibus lucrativis aſſerens illos valere jure poſitivo, reſcindendos tamen.*
3 *Verius non valere jure poſitivo.*
Probatur ex jure noſtri regni ibid.
4 *Idem dicendum jure civili, ut oſtendatur, præmittitur quædam obſervatio.*
5 *Probatur ex jure civili, & 6. & 7.*
8 *Nihil afferri ex eo jure, quod obſtet, oſtenditur, & 9. 10. & 11.*
12 *Neque ex ratione, & 13.*
14 *Quid dicendum in prorogatione juriſdictionis metu extorta.*
15 *Quid in mandato ad aliquid agendum, licentia, & diſpenſatione, & privilegiis.*
16 *Quid de renunciatione beneficii.*
17 *Quid de abſolutione, & revocatione cenſuræ.*
18 *Quid quando datur promiſſio pro promiſſione.*

1 EXplicuimus hactenus quid habeat jus naturale tantum. Supereſt explicemus diſtincte in quovis genere contractuum quid habeat jus poſitivum, an ſcilicet reddat irritos, vel potius reſcindendos velit. Agemus autem de his eodem ordine, ac ſupra de illis egimus ſpectato jure naturæ. Itaque in hoc capite ſermo erit de donationibus & promiſſionibus reciprocis, in ſequenti vero de contractibus oneroſis. Rem enim hanc ſine ulla diſtinctione tam Theologi, quam Juris interpretes proſequuntur, cum tamen ſine diſtinctione explicari recte non poſſit.

2 Igitur quod attinet ad contractus lucrativos, & donationis liberalis, prima ſententia abſolute, & ſine ulla diſtinctione docet ex gravi metu injuſte incuſſo celebratos non eſſe irritos, ſed valere mero jure poſitivo. Sic docet Gloſſa *in cap. unico, de his quæ vi in 6. notabili* 1. aliique innumeri Juris interpretes, quos refert & ſequitur Thom. Sanch. *lib. 4. diſp. 8. n. 4.* & ex Theologis Ricard. *in 4. diſt. 29. art. 1. q. 2. §. Qui vult tenere*, Palud. *diſt. 15. q. 2. art. 5.* Sot. *diſt. 29. q. 1. art. 3.* & alii Recentiores. Argumenta quibus nituntur proponam poſtea, atque diſſolvam.

Cæterum mihi ſemper verius viſum eſt hujuſmodi contractus lucrativos; & quidquid à liberalitate proficiſcitur, non tantum jure naturali, ſed etiam poſitivo, nullus eſſe. Itaque actus omnes, in quibus legitimus titulus eſt donatio vel liberalitas, ſi ex gravi metu injuſte illato fiant, etiam jure poſitivo ſunt irriti ipſo jure, requiriturque judicis authoritas non ad illos irritandos, ſed ut a principio irritos fuiſſe declaret. Hanc ſententiam teneant neceſſe eſt, quicunque in univerſum docent omnes contractus metu factos eſſe jure poſitivo nullos. Refert pro hac ſententia Thomas Sanchez Bartol. *in l. metum autem præſentem, §. voluit, n. 3. D. de eo quod metus cauſa.* Fortunium *tract. de ultimo fine, illatione 21. n. 387.* quod etiam docuit Sarmiento *loco infra citando*, & ex Theologis Soto *lib. 8. de juſt. q. 2. art. 7. in ſolut. ad 3.* Palacios *lib. 4. de contractibus, c. 9.* Mol. *to. 2. de juſt. tr. 2. diſp. 326. in ſolut. ad 2.* Ludovic. Carbo *de reſtit. q. 46. concl. 5.* Rebel. *p. 2. lib. 1. q. 5. n. 10.* Et quidem ita eſſe dicendum jure poſitivo noſtri regni meo judicio manifeſtiſſime conſtat. Nam *l. 28. t. 11. p. 5.* de promiſſionibus per metum extortis hæc habentur: *Por miedo, o por fuerza, o por engaño que fizieſſe prometiendo un hombre a otro de dar, o de fazer alguna coſa maguer ſe obligue ſo cierta pena jurando de complir lo que promete, dezimos que non es tenudo de cumplir lo prometido, ni de pechar la pena.* Sed videamus quid ad hæc reſpondeat Greg. Lop. *ib. verb. tenudo*, inquit intelligendum cum effectu, quia datur metus exceptio, ſicut *in l. 56. t. 5. p. 5.* in qua de emptione, & venditione ſermo eſt. Sed iſte Doctor non ſatis aſſecutus eſt diſcrimen quod jure naturali verſari diximus inter donationes & emptiones, & venditiones: ſi enim id teneret, aſſequeretur etiam quam merito Author Partitarum aliter de promiſſionibus, & donationibus, & aliter de emptione, & venditione locutus fuerit. Cum enim donationes ex metu profectæ jure naturali non valeant, voluit etiam jure poſitivo non valere, neque obligationem naſci, ibi, *no ſea tenudo de cumplir*. At vero cum contractus, in quibus datur res pro re, valeant jure naturali, ut dictum eſt *cap. præcedenti*, ſtatuit valere jure poſitivo, reſciſſionem tamen dari, ut dicemus *cap. ſequenti*. 3

Sed oſtendamus etiam idem dicendum eſſe jure civili. Præmitto tamen primum, cum diximus contractus, qui ex liberalitate procedunt, jure naturali non poſſe conſiſtere, ſi adſit coactio, & metus gravis, idque ni fallor aperte ſatis demonſtratum ſit, quando daremus in aliquibus actibus ex his, qui procedunt ex liberalitate, valere jure civili, eos videlicet de quibus ſcriptam diſpoſitionem invenimus, adhuc ex eo non liceret inferre idem de aliis actibus dicendum eſſe, quin potius tanquam ſpecialis in eo caſo diſpoſitio indicanda eſſet, & omnes alii actus, de quibus jura nihil expreſſe diſponunt, intelligerentur relinqui diſpoſitioni juris naturalis. Si enim ut intelligamus jus commune antiquum corrigi per novum, id non aſſerimus niſi in caſibus in jure ipſo expreſſis, multo fortiori ratione correctionem, vel potius limitationem juris naturalis non debemus admittere factam per jus civile, niſi expreſſe, & verbis apertis, ac ſine ambagibus ſtatuat. Quare ſi verba fuerint dubia, & quæ poſſunt reddere ſenſum correctorium, & non correctorium, potius credendum eſt jus naturale non corrigi, ſeu limitari, hoc eſt, credendum eſt relinqui jus naturale in ſua diſpoſitione, & neque immutari, neque coarctari. 4

Hac obſervatione præmiſſa, quæ mihi videtur æquitati & rationi conſona, oſtendamus idem dicendum eſſe jure civili, idque duplici via. Prima, complures actus ex liberalitate provenientes in medium proponendo, in quibus aperte jura diſponunt non valere. Secunda, oſtendendo nullum textum adduci, in quo oppoſitum aperte diſpoſitum ſit, ſed omnia jura quæ adducuntur, facillimam ſolutionem habere, & quam aſſertores oppoſitæ ſententiæ in multis aliis probare ſolent, ac debent. Primo ergo de omni promiſſione juxta intellectum gloſſæ *in l. qui in carcerem, D. de eo quod metus cauſa*, ſic habetur. *Qui in carcerem aliquem detruſit, ut aliquid ei extorqueret, quidquid ob hanc cauſam factum eſt, nullius momenti, eſt*, id eſt, nullius vigoris; hunc enim eſſe ejus particulæ ſenſum, conſtat ex *c. ordinarii, in fine, de offic. ordinarii in 6.* ibi, *aliter* inquit, *facta collatio nullius ſit momenti*, id eſt, vigoris & efficaciæ, ſecundum Archidiaconum, Geminianum, Ancharranum, & Francum, *ib.* Sic etiam docet, & explicat citatis aliis Farin. *1. p. praxis criminalis, q. 35. num. 4.* Sed reſpondet Joan. Gutier. *de juram. confirm. 1. p. c. 57. n. 21.* ultra meſum adeſſe ibi dolum. Sed divinat in texto. Non enim conſtat, illam detruſionem in carcerem factam eſſe dolo judicis, qui prætextu juriſdictionis abuteretur poteſtate. 5

teſtate. Præterea, quia qui metum infert, ſemper in dolo eſt, ut *in l. ſi cum exceptione, in §. eum qui. D. quod metus cauſa. Eum qui metum fecit*, inquit Ulpian. *& de dolo teneri certum eſt, & ita Pomponius ſcribit*, & idem Ulpian. *l. 2. §. doli mali, D. de vi bonorum raptor.* ibi, *nam qui vim facit, dolo malo facit*, ea quibus legibus idem probat Sarm. *lib. 2. cap. 11. n. 4.*

6 Secundo *in l. 1. §. quæ onerandæ, D. quarum rerum actio non detur*, ſtipulationes omnes in liberto ex metu minuendæ libertatis factæ cenſentur nullæ, ſic enim ſcriptum eſt: *Quæ onerandæ libertatis cauſa ſtipulatus ſum a liberto, exigere non poſſum: minuendæ autem libertatis cauſa facta belliſſime ita definiuntur, quæ ita imponimus, ut ſi patronum libertus offenderit, petantur ab eo, ſemperque ſit metu exactionis ei ſubjectus, propter quem metum quodvis ſuſtineat patrono præcipiente.* Hæc in textu.

7 Tertio, *l. ſi mulier, §. ſi dos, D. quod metus cauſa*, dotis promiſſio metu extorta nulla eſt ipſo jure, de quo Barboſa *4. part. rubricæ, D. ſoluto matrimonio, n. 28.* Quarto auctoritas tutorum metu extorta nulla eſt ipſo jure *l. 1. §. ultimo, D. de auctoritate tutor.* Quinto teſtamentorum teſtes vi adhibiti vel detenti ipſo jure carent jure teſtificandi, & auctoritate, nullumque eſt eorum teſtimonium, *l. qui teſtamentum, D. de teſtamentis.* Sexto actus geſtus per metum alieno nomine ex munere officii nullus eſt ipſo jure, *l. 1. §. fin. D. de auctoritate tutor.* Septimo jure Canonico nulla decernitur electio per metum facta, *c. 1. ubi periculum, §. cæterum, de electione in 6.* Octavo abſolutio a cenſura per metum extorta nulla eſt ipſo jure, *c. unico, de his quæ vi in 6.* Quod intellige de excommunicatione juſta, nam de injuſta aliter judicandum eſt, cum revera non ligaverit, ut dixi in tractatu de excommunicatione. Atque hos caſus ex Panurm. & aliis refert Sylveſter *verb. metus, qu. 8.* Rebel. *part. 2. lib. 1. quæſt. 15 nu. 12.* Leſſ. *d. cap. 17. dub. 6. nu. 30.* Joan. Azor. *tom. 1. inſtitut. moral. lib. 1. cap. 11. qu. 7.*

8 In omnibus, his expreſſe ſtatuit jus nullum inesse valorem, ſi metu exturqueantur, & tamen omnes iſti actus ad liberalitatem pertinent. Quæ omnia his verſiculis continentur:

Tutor, judicium, dos, ſacrum, copula, votum,
Hæc ſoa vi facta de jure ſcias fore nulla,
Cætera jus patitur, ſed poſtea reſtituentur.

Et declarat Gloſſa *in c. Abbas, de his quæ vi*, in quibus ſatis indicatur ea quæ ad liberalitatem pertinent, ſi metu fiant, eſſe ipſo jure nulla. Sed oſtendamus jam ulterius nihil eſſe in jure, quo convincatur his actibus exceptis, quos retulimus, omnia alia quæ ad liberalitatem pertinent geſta metu valere, ut dicebat gloſſ. *in c. Abbas 2. de his quæ vi*, quod geſta metu valeant, niſi jus expreſſe irritet. Opponit autem Thomas Sanchez ex jure: primo, quod habetur *in l. 1. D. de eo quod metus cauſa, ait Prætor. Quod metus cauſa geſtum fuerit ratum non habebo*, verbum enim hoc futuri temporis non oſtendit rem eſſe ipſo jure irritam, ſed irritandam. Interpretor tamen verba Prætoris, *ratum non habebo*, ideſt, erga unumquodque factum juxta id, quod poſtulat ejus natura me geram, vel declarando irritum, vel irritando, ſi valide celebratum fuerit. Vel ſecundo dici poteſt in hoc textu ſolum dici ea quæ fiunt ex metu eſſe irritanda auctoritate judicis, ſi forte valida fuerint, non tamen ibi negatur aliquid metu factum ipſo jure eſſe invalidum. Loquitur itaque circa ſubjectam materiam capacem. Bartolus quidem *loco citato* illa verba, *ratum non habebo*, ſic intelligit, *nullo unquam tempore*, & ita antequam veniatur ad judicium ratum non habere, & in judicio declarare irritum eſſe.

9 Secundo opponitur textus *in cap. Abbas, de his quæ vi. Quæ metu, & vi fiunt, de jure debent in irritum revocari.* Valent ergo mero jure. Reſpondeo, renunciationem illam beneficii, de qua in eo capite ſermo eſt, nullam eſſe jure naturæ, cum ex liberalitate procedat, ut dicam ſtatim. Quare quod univerſe dicitur debere de jure in irritum revocari, quæ ex metu fiunt, ita interpretor debere unumquodque irritari juxta ſuam naturam, vel irritando ſi valeat, vel declarando irritum fuiſſe contractum. Unde optime Rebel. *q. 5. citata, n. 10.* inquit his verbis Pontificem non negare aliqua eſſe ante judicis ſententiam irrita, ſed hoc tantum velle, ut quæ vi & metu fiunt, debeant in irritum revocari, hoc eſt, per judicem declarari eſſe irrita, cum in judicio agitantur, ſive fuerint irrita, ſive non fuerint. Sed præterea ex ipſo textu convinci videtur renunciationem illam fuiſſe ipſo jure nullam. Expendo enim quod cum illa eſſet jure naturæ nulla, & ex conſequenti nec tranſlatum eſſet dominium, neque fructus percipi potuiſſent, ideo jubere Pontificem, ut omnia in integrum reſtituantur, quia revera non fuerunt ejus qui accepit. Quo ſatis indicat Pontifex non tranſlatum eſſe dominium, & ex conſequenti ipſo jure nullam fuiſſe renunciationem, & ideo verba, *debent in irritum revocari*, hunc ſenſum efficere, id eſt, declarari. Neque enim alium ſenſum habere poſſunt, cum dominium non fuiſſe tranſlatum indicet Pontifex.

10 Tertio opponitur text. *in l. fin. C. de his quæ vi*, ibi, *Venditiones, donationes, tranſactiones quæ per potentiam extortæ ſunt præcipimus infirmari.* Ubi expende idem ſtatui de venditionibus, & donationibus. Non eſt ergo ullum diſcrimen inter donationes, & alios contractus, ut nos aſſignavimus. Verum facile reſpondemus eodem modo, quo præcedentia jura explicabamus. Præcipitur infirmari auctoritate judicis unumquodque juxta ſuam naturam, vel irritando venditionem valide celebratam, vel declarando irritam donationem metu extortam. Nec vero inſolens cuiquam videatur, ſi iſto modo verba juris interpretemur, cum etiam auctores primæ ſententiæ, cum admittunt exceptiones aliquas, in quibus nonnulli actus dicuntur eſſe jure poſitivo nulli, vim eorum verborum hac ratione interpretari teneantur. Sic enim explicat Thomas Sanchez *d. diſp. 8. n. 10.* vocem *irritam*, quæ habetur, *l. 2. C. de reſcindenda venditione*, id eſt, *irritandam*, & Gregor. Lopez *loco ſupra citat.* eodem modo detorquebat verba Partitarum *in l. 28. tit. 11. p. 5.* Adde etiam jure optimo ſic explicari verba juris. Quia ut dicebam cum ejuſmodi contractus jure naturali nulli ſint, ut intelligeremus jure civili, aut canonico validos eſſe, & in hac parte limitatum eſſe per jus poſitivum, verba deberent eſſe apertiſſima, & quæ ſine ambagibus eam moderationem ſive limitationem continerent. Sunt autem hujus diſpoſitionis verba dubia, ut conſtat ex ipſa opinionum varietate.

11 Quarto opponitur ex *Inſtit. de exceptionibus* in principio, in illis verbis, *ſi metu coactus, Titio ſtipulanti promiſiſti, quod non debueras promittere, palam eſt de jure civili obligatum eſſe.* Ecce ſermo eſt de promiſſione. Igitur promiſſio metu extorta valida eſt mero jure. Sed veram interpretationem oſtendit nobis Gloſſa in eo loco, *credens*, inquit, *te debere quod non debebas*, inſinuaturque hæc interpretatio illis verbis, *quod non debueras promittere*. Itaque non mirum ſi jure civili maneat obligatus: eſt enim contractus, in quo res datur pro re, qui mero jure valet, reſcindendus tamen eſt auctoritate judicis, cum oſtenderis te non debuiſſe, quod promiſiſti.

12 Sed videamus an magis convincant rationum momenta, quæ pro ſe adducit Thom. Sanch. Objicit primo, quia ſubſtantia contractus conſiſtit in conſenſu, & voluntate, *l. obligationum ſubſtantia, D. de actionib. & obligat.* ſed in conſenſu metu extorto eſt verus conſenſus, veraque voluntas, *l. ſi mulier, §. ſi metu coactus 5. D. de eo quod met. cauſa.* Fatemur tamen cauſam efficientem contractuum eſſe conſenſum, concedimus etiam conſenſum coactum eſſe vere conſenſum, ſed negamus ſufficere conſenſum coactum ad quemcumque contractum. Nam in his quæ ex liberalitate oriuntur, titulus eſt in ipſo conſenſu, tolliturque coactione, ut aperte oſtendimus ſupra *cap. 6.*

13 Secundo objicit. Quia vel iſti contractus metu celebrati ſunt irriti jure naturali, & hoc non, ut probaſſe ſe dixit *diſp. 4.* ubi diſputat, an matrimonium metu contractum ſit nullum jure naturali. Vel ſunt irriti jure poſitivo, & hoc etiam non, ut probant textus allegati. Sed neque textus allegati eam opinionem probant, ut viſum eſt, neque conſtat eſſe validos jure naturali, quin potius jure naturæ non valere apertiſſime oſtendimus ſupra *d. cap. 6.* ex defectu tituli ſufficientis, quem corruere diximus, ſi coactio adjungatur.

14 Ex his quæ dicta ſunt pro ſpecialibus materiis colligitur in primis prorogationem quamcumque juriſdictionis metu extortam nullam eſſe jure naturæ & poſitivo: & favet textus ex *l. 2. de jud.* Eſt enim actus ex liberalitate proveniens quæ deſtituitur interveniente metu, atque hic caſus comprehenditur *in d. verb. judicium*. Quod ſi quis eum textum loqui tantum in caſu, quo litigatores compelluntur conſentire in judicem non ſuum, & ita prorogare ejus juriſdictionem, quæ ſine libero conſenſu eſſe non poteſt, adhuc tamen efficitur quamcumque aliam prorogationem juriſdictionis eſſe nullam. Quia cum ſtando in jure naturali nulla ſit juxta dicta, nihil de hoc diſponente jure poſitivo, ſtandum eſt diſpoſitioni juris naturalis, ut dicebam ſupra illo capite. Quare quod dicebat gloſſa *in d. cap. Abbas, de his, quæ vi*, generaliter ea quæ metu geſta ſunt, valere, niſi jus ſpecialiter irritet, ego ex oppoſito

poſito

poſito proaunrio in contractibus, de quibus loquimur, quæ metu geſta ſunt jure naturali, non valent, niſi poſitivum valere ſpecialiter jubeat, & ideo niſi adſit expreſſa diſpoſitio juris poſitivi, cenſen non valere. & de prorogatione juriſdictionis idem docuit Azor. *d. lib. 1. cap. 11. quæſt. 7. §. Tertius caſus eſt.*

15 Deinde fit idem etiam dicendum de mandato ad aliquid agendum, ſi metu extorqueatur: eſt enim ipſo jure nullum, ut docet Hoſtien. *in cap. Abbas, de his quæ vi*, Panorm. *ibid.* Sarmiento *de redditibus Eccleſiaſticis, p. 2. cap. 4. n. 8.* Quamvis contrarium ſentiat Azor. *d. cap. 11. quæſt. 10.* abſque ullo tamen fundamento. Idem dicendum de licentia ad aliquid efficiendum extorta per metum propter eandem rationem, ſive a parocho ad nubendum, vel ab ordinario ad audiendas confeſſiones, vel concionandum. Idem etiam dicendum de diſpenſatione, & privilegiis metu extortis, quamdiu vel tacite, vel expreſſe non confirmantur, nulla enim ſint ipſo jure. Quod intellige, quando vere favores ſint, non vero, ſi ob cauſam; & obſequia præſtita ſint, non vero, ſi ob cauſam compenſationis gratia concedantur, hæc enim in eo caſu non proficiſcuntur ex liberalitate.

16 Idem etiam dicendum de renunciatione beneficii per metum facta cum Gloſſa, Butrio, Panorm. Sylveſt. *locis citatis*, quidquid ſentiat Navarr. *in relectione, cap. cæterum, de reſtitut. ſpoliator. oppoſitione 5.* Rebell. & Leſſius *locis citatis*, & Azor. *d. cap. 11. qu. 9.* Noſtræ autem ſententiæ ratio eſt, quia renunciatio debet ex liberalitate oriri. Quia renunciatio magis ſapit gratiam, quam juſtitiam, deciſio Rotæ 706. *n. 1*, apud Seraph. cum Tiraqu. *in l. ſi umquam, C. de revoc. donat. verſ. donatione largitus.* Quod etiam intelligendum, quamvis ſit revocatio alicujus favoris, qua reducatur res ad terminos juris communis, eadem deciſio *num. 3.* cum Jaſone. Quare cum aliter non diſpoſuerit jus poſitivum, remanet ſub diſpoſitione prædicta juris naturalis. Unde renuntians tenebitur ad horas canonicas, & non ille, cui beneficium ex ea renunciatione collatum eſt, & qui renuntiavit, poteſt ad ejus titulum ordinari, non enim beneficium illius eſſe deſinit. Non tamen poteſt ad ejus titulum ordinari, qui ex ea renunciatione beneficium accepit. Atque hanc ſententiam valde probabilem eſſe fatentur Navarr. & Leſſius *locis citatis.*

17 Idem etiam dicendum propter idem fundamentum non tantum de abſolutione ab excommunicatione per metum extorta, ſed etiam de revocatione cenſuræ ante diem, vel conditionem, ſub qua promulgata eſt propter eandem rationem. Idem etiam dicendum de fidejuſſione, & inſtitutione hæredis, vel legatis relictis, quando hæc metu extorquentur, cum hæc omnia ad liberalitatem pertineant, & jure naturali nulla ſint. Quod etiam verum habet, quamvis qui ejuſmodi actus faciunt, dicat ſponte ſe facere, & non ex metu, ut citatis, multis docet Farinac. *1. p. praxis criminalis, qu. 95. num. 13. & ſequentibus.*

18 Denique idem dicendum eſt in illis contractibus promiſſoriis, in quibus datur promiſſio pro promiſſione. Cum enim illi jure naturali non valeant, ut dixi *ſupra cap. 6.* & circa eos nihil diſpoſuerit jus poſitivum, cenſentur relicti diſpoſitioni juris naturalis. Ex quibus etiam jam conſtat obligationem eſſe reſtituendi ante judicis ſententiam, & occultam compenſationem licitam eſſe illi, qui coactus contraxit, & dominium nulla ratione transferri.

CAPUT IX.

An contractus, in quibus datur res pro re, ſint jure poſitivo irritandi, vel reſcindendi.

SUMMARIUM.

1 *Prima ſententia eſſe nullos contractus onerosos ex metu jure civili.*
2 *Oppoſitum verius, ſed reſciſſionem dari.*
3 *Opponuntur nonnulla, & diluuntur, 4. & 5.*
6 *Idem dicendum de venditione, recognitione verum feudalium, compoſitione facta in carcere ſententia lata.*
7 *Argumenta Fortunii proponuntur, & diluuntur, & 8. 9. 10. 11.*
12 *Quædam obſervatio Donelli.*

1 Doctores illi, quos pro ſecunda ſententia retulimus *cap. præcedenti*, cum univerſe doceant omnem contractum eſſe jure poſitivo irritum, ſimul docent eos contractus, in quibus datur res pro re, nullos eſſe jure ipſo.

Verius tamen exiſtimo contractus illos in quibus datur res pro re, ſive onerosos, quos jure naturali valere diximus, valere etiam jure poſitivo, dari tamen actionem quod metus cauſa. Hanc ſententiam tenent Doctores illi, quos pro prima ſententia retulimus, *c. præcedenti*, cum generaliter doceant contractum omnem metu celebratum valere poſitivo jure. Et ideo etiam hæc ſententia mihi maxime probatur, quia cum utrumque jus naturale, & poſitivum concordare poſſumus, non eſt cur diſſentire dicamus, ne injuſtos eos contractus efficiamus. Nulla autem idonea cauſa eſt, cur dicamus hos contractus, qui valent naturali jure, reddi invalidos jure poſitivo. Probat autem hanc ſententiam in primis manifeſta diſpoſitio noſtri Regni *l. 56. tit. 5. part. 5.* ibi, *Por miedo o por fuerza comprando, o vendiendo no deve valer, mas deve ſer des fecha, la venta, o compra.* Probat etiam, quod ſi quis adierit hæreditatem ex metu, hæres quidem fit, datur tamen actio, quia ſubit onera, cum lucro tamen. Unde eſt ibi contractus rei pro re, & probat text. *in l. ſi mulier 5. §. ſi metu coactus, C. de eo quod metus cauſa*, ab illis verbis: *Si metu coactus adivi hæreditatem*, & infra, *ſed per Prætorem reſtituendus ſum, & l. ſi metus cauſa adierit aliquis hæreditatem, datur tamen abſtinendi facultas.* Limitanda tamen hæc communis doctrina in alienatione rerum Eccleſiaſticarum quæ metu facta non valet ex ſpeciali juris diſpoſitione, quæ potuit irritam reddere eam alienationem: ſic Gloſſa *in d. c. Abbas, de his quæ vi.* 2

Verum huic ſententiæ opponitur primo text. *in l. 1. C. de reſcind. vendit*, ibi, *irrita eſt*, quæ verba cum ſint præſentis temporis, inducunt diſpoſitionem ipſo jure. Sed communis Doctorum ſententia cum Gloſſa *in d. l. 1. verb. irrita*, interpretatur, irritandam eſſe. 3

Secundo objicitur text. *in l. 3. tit. 5. p. 5.* ibi: *Fuerza ni premia non deve de ſer fecha a ninguno de vender, é, ſi alguno lia fizieſſe a miedo, non valdria.* Sed hæc intelligenda ſunt juxta ea, quæ diſpoſita ſunt *in l. 56. eodem tit.* cujus ſupra meminimus. 4

Tertio opponitur text. *in l. qui in aliena, §. Celſus, D. de acquir. hæred.* ibi: *Qui metu verborum, vel aliquo timore coactus fallens adierit hæreditatem, ſive liber ſit, hæredem non fieri placet, ſive ſervus ſit, dominum hæredem non facere.* Ergo aditio hæreditatis, quæ videtur eſſe cum lucro, non tenet ſi metu fiat. Reſpondetur tamen aditionem hæreditatis pendere ex animo adeuntis *l. pro hærede, D. de adquir. hæred.* Quare ſi deſit animus adeundi, non valet. Atque id inſinuat textus, cum dicit, *fallens*, præmiſerat enim proteſtationem ſe nolle adire. Sic reſpondet gloſſa, & ſequitur Thomas Sanchez *diſp. 8. cit. n. 10. in ſolutione ad 3.* 5

Hinc inferes ſi quis coactus vendat, valere venditionem mero jure, idem dicendum in recognitione bonorum feudalium per vim extorta, ut docet Philippus Decius *conſil. 468. n. 22.* datur enim res pro re, quamvis bona libera eſſent ex vi prioris inveſtituræ. Hinc etiam inferes compoſitionem factam in carcere cum reo injuſte detento valere mero jure, infirmandam tamen eſſe, ut docet Farinac. 1. *part. quæſt. 5. num.* 14. Neque obſtat text. *in l. qui in carcerem*, de qua ſupr. *cap. præced.* Illa enim vere reſtringenda eſt ad promiſſiones, & donationes, ut ibi exponit Gloſſa, non vero ad alios contractus extendenda. Atque idem dicendum de ſententia metu lata. Quamvis enim Hoſtienſis cenſeat nullam eſſe ſententiam, quæ metu fertur, verius tamen eſſe oppoſitum, docet Gloſſa, Archidiaconus & Panorm. quos ſequitur Joan. Azor. *tom. 1. lib. 2. cap. 11. quæſt.* 8. Denique ex his colliges in ejuſmodi contractibus ante ſententiam nullam obligationem eſſe reſtituendi in eo, qui vim intulit, cum contractus valuerint, ſed ſolum obligationem eſſe ad reſtituendum, ſi alius velit. In quo nobiſcum etiam conſenſit Rebellus *loco citato*, cum docet jure naturali valere ejuſmodi contractus ex ſufficienti voluntario, quod non irritarunt leges. Quibus etiam conſequenter addes in prædictis contractibus dominium transferri, idque citatis aliis docet Thomas Sanchez *diſp. 8. cit. nu. 5.* Quorum ratio facile deducitur ex dictis, quia eſt ſufficiens titulus, datur enim res pro re, & ſufficiens voluntarium, cum eo titulo, ut dixi *ſupra cap. 7.* & alias per legem non ſunt irriti. Transfertur ergo dominium. 6

Sed his videntur obſtare, quæ Fortunius objicit, quibus probare contendit non transferri dominium. Et quidem ſi de contractibus tantum lucrativis, & in quibus promiſſio datur pro promiſſione ſermo eſſet, recta ſentiret, cum illi contractus naturali jure, & poſitivo 7

non

non valeant, ut dictum eſt. At quia de hiſce contractibus agit, in quibus datur res pro re, oportet, diluamus argumenta quæ opponit. Primo ergo objicit text. *in l. metum autem præſentem, §. volenti. D. quod metus cauſa; volenti autem datur actio, & in rem dandam exiſtimamus, quia res in bonis ejus eſt, qui vim paſſus eſt*. Ergo cum metum paſſus habeat actionem ad rem ipſam, & in bonis ejus ſit, non transfertur dominium in accipientem. Reſpondet Thomas Sanchez licet vendens per metum tranſferat dominium: at in eodem inſtanti de æquitate prætoria reſtitui utile eidem vendenti, propter quod res non videtur exiiſſe de patrimonio vendentis fictione juris: quæ ſolutio fuit etiam Gloſſæ Goffred. *in ſum. tit. de his quæ vi, nu. 6.* & Pauli *in l. ſi vi, n. 2. C. de his quæ vi*. Sed ego non probo iſtas juris fictiones, niſi ubi expreſſa juris diſpoſitio eſt. Adde etiam in eo caſu numquam ementem fuiſſe dominum, & conſequenter ſit, judicem poſtea non irritare contractum, ut Thomas Sanchez contendit, ſed irritum tantum declarare, ſi ea ſolutio vera eſſet. Secundo reſpondet, & ut ipſi videtur, melius, actionem hanc quod metus cauſa, eſſe mixtam, quia non tantum datur adverſus metum inferentem, ſed etiam adverſus rem ipſam, apud quemcumque poſſeſſorem exiſtat. *l. item ſi cum exceptione, §. in has actione, D. de eo quod metus cauſa*, & quia qui actionem habet ad rem, ipſam rem habere videtur, regula *qui actionem 25. de reg. juris*, ideo in bonis metum paſſi dicitur eſſe. Verum tamen hæc explicanda ſunt juxta ea quæ diximus ſupra *cap. 7.* quod non advertunt Doctores iſti, & multis lucem afferent, eum qui coactus vendit, habere actionem in rem, & in perſonam: in rem quidem, non quia penes illum perſeveret dominium, tranſtulit enim in emptorem, nec quia teneatur emptor ſtatim reſtituere: ſed quia ex ipſa natura jus habet ad petendum ab emente reſciſſionem ejus venditionis, ſecluſa etiam quacumque lege poſitiva. Et licet emens per vim non teneatur reſtituere ſtatim atque emit, & dominium acquiſivit: attamen quando ille qui coactus vendidit, poſtulat ab emente reſciſſionem, jam emptor tenetur reddere, & ab eo tempore caret dominio, & reſtitutioni obnoxius eſt, & res perit vendenti, ut dicebam ſupra *loco citato*. Neque enim pugnant illa duo, & quod dominium transferatur, & quod emens teneatur jure naturæ reſcindere, quandocumque coactus venditor poſtulaverit, ut *ibidem* explicatum eſt. Cumque id optime Jureconſulti tenerent, & intelligerent, merito dixerunt rem illam in bonis eſſe vendentis, quia ſemper jus habet, ut reſtituatur, quoties reſciſſionem poſtulaverit. Quare non videtur exiiſſe de vendentis dominio abſolute, & omnino, ſed ad tempus, quamdiu ſcilicet, non poſtulaverit reſcindi, qui coactus vendidit. Cujus appoſitiſſimum exemplum eſt, quod de cenſu ad certum tempus impoſito adducebamus eo loco, atque hæc doctrina recte percepta valde proderit ad diluenda nonnulla, quæ alios perturbant.

8 Secundo objicit quia res illa reſtituitur cum fructibus metum paſſo. At ſi accipiens eſſet verus dominus, non teneretur fructus reſtituere, cum ii ſint veri domini. Ergo non eſt translatum dominium. Reſpondetur aliud eſſe quid ſtatuat jus poſitivum, ut eliminet a republica ejuſmodi coactiones, & violentias, aliud quid in conſcientiæ foro, & ante ſententiam teneatur efficere. In foro conſcientiæ, & ante ſententiam non tenetur reſtituere rem cum fructibus, imo nec rem ipſam, niſi quando alter poſtulet reſciſſionem, & tunc tantum tenetur reſtituere rem ſine fructibus perceptis, quia antequam reſciſſionem poſtularet venditor: erant emptoris, ſicut eidem etiam res periret eo tempore, ut dixi *ſupr. cap. 7.* At vero jure poſitivo per ſententiam jubetur omnia reſtituere, conceditur enim in integrum reſtitutio, *c. 2. in fine, de his quæ vi*, ibi, *mandamus eum integritate reſtitui*.

9 Tertio opponit. Quia numquam per traditionem abſque juſto titulo transfertur dominium, *l. numquam, D. de acquir. rer. dom.* hic autem non eſt juſtus titulus. Et confirmatur, quia ex defectu tituli non adquirit uſurarius dominium, cum tamen ſit conſenſus voluntatis dantis pro mutuo. Sed hæc ex dictis facile diluuntur. Fatemur quidem ſine juſto titulo non transferri dominium: at hic titulum juſtum intervenire ſupra ſatis oſtendimus. In uſurarium etiam non transferri dominium dicimus ex defectu tituli, quia cum ibi non detur res pro re, titulus tantum eſt liberalitas, quæ deſtruitur coactione, & ideo coactio efficit nullam donationem, quia rationem donationis overtit: titulus autem legitimus, quando datur res pro re, non evertitur coactione, ut ſatis conſtat ex dictis.

Quarto opponit. Quia ſi transferretur dominium fundi per metum venditi Titio, ſi hic anteriores creditores habeat, quibus ſolvendo minime ſit, præferentur venditores in illo tamquam in bonis Titii, quod falſum eſſe videtur. Reſpondetur facile antequam coactus venditor reſciſſionem petat, non habet creditoris perſonam, & ita non mirum, ſi alii præferantur in fundo per vim vendito, & idem eſt ante ſententiam judicis. At quando venditor reſciſſionem poſtulavit, jam jus creditorum in ejus bonis locum non habet, cum enim deſierit emptor eſſe illarum dominus, extinctum eſt, ac reſolutum jus creditorum in illis: reſoluto enim jure dantis, reſolvitur jus accipientis, *l. ſi ex duobus 6. §. ſed & Marcellus, D. de in diem addictione*. 10

Quinto opponit. Quia plus deſideratur ad transferendum dominium rei alicujus in alium, quam ad abdicandum a ſe jus, & concedendum alteri, ut conſtat. Sed per traditionem metu factam non aufertur jus metum paſſi, neque alterius retinendi comparat. Ergo a fortiori non transfert dominium. Et confirmatur, quia ſi metum paſſus propria authoritate bona recuperaret, ſine ſcandalo, non peccaret. Ergo adhuc manet dominus: alias non daretur rei vendicatio. Sed juxta doctrinam noſtram ſupra traditam hæc facile diluuntur, quia cohærent optime illa duo, & quod dominium transferat, & quod nihilominus habeat jus ad reſciſſionem contractus, ſi velit is qui coactus tradidit, cum hæc duo ex diverſis radicibus oriantur, ut explicui *c. 7.* Quare ex eo quod jus maneat ad petendam reſciſſionem, non ſequitur dominium non transferre, aut ementem non poſſe licite retinere, quouſque petatur reſciſſio. Ad confirmationem autem omiſſa ſolutione Thomæ Sanchez reſpondetur ex noſtra doctrina facillime, dicendum eſſe, antequam coactus venditor reſciſſionem petat ab emente, non poſſe ſurripere etiam ſine ſcandalo: eo enim tempore alter verus eſt dominus, & non habet locum rei vindicatio. At poſtquam petiit, cum emptor jam ex eo tempore teneatur reſtituere, eſt locus occultæ compenſationi, & vindicationi. Quæ omnia eo exemplo de cenſu ad diem certum conſtituto facillime explicantur. 11

Illud tamen valde præ oculis habendum eſt, quod docet Donell. *lib. 15. comment. cap. 39.* ut diſpoſitio juris civilis circa actus metu factos locum habeat, neceſſarium eſſe, ut geſtum ſit ejus metus cauſa. Si enim aliquis quid geſſerit ex metu compulſus, & deinde ſine novo metu id fecerit, quod ex priore illo facto ſequebatur, non reſtituetur. Id conſtat in eo qui ex metu promiſit, & poſtea nullo novo metu adhibito ſolvit. *l. 2. C. de his quæ vi*, in ea enim ſolutione reſtitutio non datur, neque repetitio. *l. 4. C. eodem*. Videndus omnino Donell. *ea loca*, ubi explicat text. *in l. ex ea, de cond. ob turpem cauſam*, qui adverſus hæc opponi poterat. 12

CAPUT X.

Quem effectum habeat levis metus in contractibus tam jure naturali, quam poſitivo.

S U M M A R I U M.

1 *Prima ſententia extrema refertur.*
2 *Notatur non cohærentia aliquorum cum ſuis principiis.*
3 *Secunda, & tertia ſententia ſub diſtinctione, & 4.*
5 *Vera ſententia.*
6 *An ex levi metu competat jure naturali actio ad petendam reſciſſionem.*
Non competere, ibid.
7 *Objicitur, & diluitur.*
8 *An jure civili detur actio paſſis levem metum, opinio affirmans.*
9 *Alterum opinio ſub diſtinctione.*
10 *Vera ſententia.*

Magna eſt in hujus rei explicatione Doctorum varietas, cum tamen ex his, quæ dicta a nobis ſunt, magna etiam huic dubitationi inferatur lux. Prima ergo ſententia abſolute docet contractus omnes qui ex levi metu fiunt, non valere jure naturæ, & in foro conſcientiæ. Quod tamen intelligunt, etſi iniuſte metus illatus fuerit, & etiam quando ad eum contractum extorquendum metus incutitur, quas limitationes adducit Thomas Sanchez *diſp. 9. num. 7. & 8.* & etiam quando revera metus cauſa eſt, ſine qua non conſentiret. 1

tiret. Hanc ſententiam ſic univerſe acceptam tenent DD. non pauci, qui in foro conſcientiæ nullum diſcrimen agnoſcuat inter gravem, & levem metum. Quos ſequitur Thomas Sanchez *lib. 4. diſp. 9. cit. n. 4.* Paul. Comit. *lib. 3. reſponſorum moralium, quæſt. 2. §. octavum quæſitam, & quæſt. 3.* Rebel. *p. 2. lib. 1. qu. 5.* junctis his quæ docet *num. 9. & num. 16.* Leſſius *d. c. 17. dub. 6. n. 46.* Argumeota horum Doctorum referam paulo poſt, atque diſſolvam.

2 Cæterum, quidquid ſit de ſententia ipſa, de qua dicam poſtea, illud modo diſcendum, quod notabam *ſupr. c. 6.* non recte neque conſequenter Thomam Sanchez *diſp. 9. cit. num. 4.* in univerſum aſſerere contractus omnes ex levi metu initos non transferre dominium, & obligationem reſtitutionis eſſe, cum tamen *quæſt. 8. num. 4.* in ultima probatione dixiſſet contractus nullos etiam ex gravi metu non eſſe irritos jure naturali. Si enim non ſunt irriti, transfertur dominium, ut ipſe *ibidem* docet *num. 5.* translatio autem dominii non poteſt conſiſtere cam obligatione reſtituendi. Nam ſi reſtituere tenetur, ergo alienum retinet: ergo non ſuum, reſtitutio namque alieni eſt, non ejus quod meum eſt.

3 Secundo alii ſub diſtinctione reſpondent, contractus ex metu levi celebratos cum inferente metum nullos eſſe in foro conſcientiæ, & eum qui metum intulit ad reſtitutionem teneri: at vero ſi celebrentur cum alio tertio, valere; tertium tamen illum ad reſtituendum obligari. Sic docet Sarmiento *lib. 2. ſelect. cap. 11. a n. 6.* ex quo infertur etiam aliam eſſe diſpoſitionem juris poſitivi, & naturalis, quoad contractus ex levi metu celebratos.

4 Tertio alii aliter diſtinguunt, docentque primo in contractibus lucrativis, ut in donationibus, & illis, qui ex liberalitate oriuntur, & etiam in illis, in quibus promiſſio datur pro promiſſione, ſi revera ex metu etiam levi fiant, dummodo vaniſſimæ rei non ſit, non teneri jure naturæ, & in conſcientia, nec transferri dominium, & accipientem ad reſtitutionem teneri. Itaque ſi metus etiam non cadens in conſtantem virum revera eam promiſſionem, aut donationem involuntariam efficiat, ita ut ſine eo omnino non faceret, redditur omnino nulla ex eo metu. Sic docent Sylveſt. *verb. reſtitutio 2. pronunciatio 7. num. 2. & ſeqq.* & DD. omnes primæ ſententiæ, & ſub hac diſtinct. Joan. Azor. *tom. 3. lib. 1. cap. 11. qu. 16.* Rebel. *d. qu. 5. concl. 1.* Ludov. Lopez *2. p. inſtructorii, cap. 40. de matrimonio, §. porro & hic.* Cujus ratio ex eo colligenda eſt, quia liberalitati repugnare videtur coactio etiam levis, ut oſtendere videntur ea quæ *ſupr. cap. 6.* allata ſunt. Ergo non relinquitur ſufficiens titulus, qui in ejuſmodi contractibus ex animo deſumitur, & affectu, atque adeo neque transfertur dominium. Similiter etiam, cum quis ex metu promittit quod revera non promitteret ſine metu, promiſſio ex parte alterius facta, quæ in compenſationem datur, illi non placet, neque grata eſt. Ergo deeſt etiam ſufficiens titulus. Nam pro promiſſione levi etiam metu extorta nihil datur, quandoquidem qui ex eo levi metu promittit, alterius promiſſionem nihil ad ſe pertinere vult, ut *loca citat.* dicebamus. Deinde dicunt eos contractus in quibus datur res pro re, etiam ſi ex levi metu ineantur, ita ut metus ſit finis, & ſine metu non fierent, valere jure conſcientiæ, & contrahentem ad nullam reſtitutionem teneri. Quod etiam docet Joan. Azor. *loc. cit.* & alii *ſupra* relati, refertque Rebell. pro hac ſententia Garciam *de contractibus, lib. 2. c. 19. n. 592.* Ratio autem etiam deſumitur ex dictis *ſupr. c. 6.* Quia etiam cum eo levi metu eſt titulus legitimus cum ſufficienti voluntario, quia titulus in his contractibus non naſcitur ex voluntario, ſed ex æqualitate rei ad rem, quæ cum interveniat in his contractibus, ut ſuppono, non eſt cur dicamus non valere.

5 Verius tamen mihi videtur, quod alii univerſe docent, contractus omnes ex levi metu factos valere in foro conſcientiæ, & in eodem foro nullam eſſe obligationem reſtituendi. Sic docet Joan. Medin. *cap. de reſtitut. quæſt. 3. caſ. 9. verſ. ſi fiat remiſſio*, & alii viri docti hujus ætatis. Hujus ſententiæ manifeſta ratio, & quæ ſimul viam aperiet ad diluenda aliarum opinionum argumenta; ex eo deſumitur. Quia metus levis eſt in poteſtate patientis metum, eumque refutare poteſt, nam & is qui operatur ex metu, non agit prudenter. Quare in ejus poteſtate eſt imprudentiam repellere, habetque in ſe ſufficiens principium, ut repellat, & ſine metu agat. Quare voluntarie omnino videtur operari qui eum poſſit facile repellere, non vult. Idem conſtat in eo, qui ex metu peccat, & in eo qui ab intrinſeco metum patitur. Ex qua doctrina jam facile conſtat in promiſſione, vel donatione non everti eo metu titulum liberalitatis, cum in ejus poteſtate ſit ex eo metu operari. Conſtat etiam in contractibus aliis non cenſeri factam injuriam aliquam, cum illam a ſe facile repellere poſſit, ſed potius voluiſſe illam pati. Ex qua ratione facile evertitur tertiæ ſententiæ fundamentum. Atque hanc rationem inſinuaſſe videtur J. C. *in l. nec timorem 7. D. de eo quod met. cau.* ibi, *perinde ſi quis meticuloſus, &c. Quoniam neque vi, neque metu factum eſt.* Unde levis metus non habetur ratio in jure, *Clement. 1. & 3. de foro competenti.* In quam ſententiam eſt illud Celſi, *vani timoris nullam eſſe æſtimationem. l. ſi quis ab alio in princ. D. de re jud.* Non eſt enim metus, niſi periculum metuatur: non eſt autem periculum, quod vere periculum non eſt, etiam ſi quis periculum eſſe opinetur, ut recte Donel. *d. lib. 15. cap. 39.*

6 Sed quæret aliquis, an ſicut cum intervenit metus gravis, datur iure naturali actio, ut is qui coactus contraxit, poſſit petere reſciſſionem, an idem dicendum ſit in contractibus ex levi metu celebratis. Nonnullis videtur affirmandum etiam in hoc caſu competere ius, ut poſſit reſciſſionem petere in foro conſcientiæ, & teneri iure naturali reſcindere eum, qui cum coacto contraxit, quia inferens metum levem intulit etiam iniuriam. Verum ex ſupra dictis conſtat nullius conſiderationis eſſe iniuriam eam, quæ infertur per levem metum, imo neque iniuriam iudicandam eſſe, cum in operantis poteſtate ſit eum metum facile repellere, ut explicatum eſt.

7 Huic tamen noſtræ ſententiæ obſtare videntur ea argumenta quibus Doctores primæ ſententiæ in univerſum ſibi perſuadent eſſe obnoxia reſtitutioni, quæ levi metu extorquentur, tam in contractibus oneroſis, quam lucrativis. Obiciunt itaque, quia metu levi contractum extorquens reus eſt iniuſtitiæ, cum a renitente dare rem accipiat. Ergo tenetur reſtituere reducens rem ad priſtinam ſtatum, reſtituenſque quod accepit, & accipiens quod dedit, alias non reduceretur res ad æqualitatem. Et confirmatur. Quia qui metu cogitur, privatur per iniuriam ſua libertate. Ergo debet in priſtinum ſtatum reſtitui, ut probet vel improbet contractum, & ipſe ius habet hunc ſtatum ſibi aſſumendi, & quæ geſta ſunt, confirmandi vel improbandi. Hoc eſt præcipuum fundamentum, quo utuntur Comit. Thomas Sanchez. Rebel. & Leſſius. Huic argumento nonnulli reſpondent eo ipſo, quod in contractibus oneroſis datur res pro re, non eſſe commiſſam iniuſtitiam in re ipſa, quia non ſervaverit æqualitatem, ſervaſſe enim ſupponitur inter rem, & rem; & hæc æqualitas ſervata cum voluntario ad peccatum ſufficienti ſatis eſt, ut contractus ille valeat in conſcientia, & ut transferatur dominium, nam in eo nulla iniuſtitia commiſſa eſt. Solum ergo dicunt iniuriam factam eſſe perſonæ, quatenus contra eius ingenitam libertatem factum eſt. Ex eo autem ſolum oritur, quod is, cuius libertas læſa eſt, habeat ius petendi reſciſſionem contractus, ſi voluerit, & alter ratione iniuriæ illatæ perſonæ tenetur reſcindere, ut dictum eſt. Facilius tamen, & verius iuxta dicta reſponderi poteſt, nullius conſiderationis eſſe iniuriam illatam ex levi metu, cum operans in ſua poteſtate habeat ſe ex eo metu liberare, & ſufficiens principium intrinſecum eam iniuriam repellendi, ut explicatum eſt. Neque eſt ſimile noſtro caſui id quod adducit Thomas Sanchez de læſione intra dimidium iuſti pretii, in qua læſione non datur actio iure civili, & tamen reſtituere tenetur exceſſum is qui contraxit. Eſt enim longe diverſa ratio. Quia in eiuſmodi læſione non fuit æqualitas rei ad rem, unde tenetur ad æqualitatem reducere, defuit enim iuſtus titulus accipiendi exceſſum illum, cum nihil pro eo dederit, & ideo eſt naturalis obligatio reſtituendi. At in noſtro caſu eſt ſufficiens titulus ex una parte, cum detur æquale pro æquali, & ex alia parte non eſt illata perſonæ iniuria, quæ ſit alicuius conſiderationis, ut explicatum eſt.

8 Supereſt dicamus, quid ſentiendum ſit iure poſitivo an actus ex levi metu ſint irriti, vel irritandi? Nonnulli exiſtimant, ſive contractus fiant cum eo, qui metum infert, ſive cum alio, licet iure poſitivo non detur actio, quod metus cauſa, ſuccurri tamen officio Prætoris, & reſcindi contractum. Sic citatis aliis docet Thom. Sanch. *diſp. 9. cit. num. 5. & 6.* cuius ratio eſt, quia æquum non eſt iudicem pati, ut metum etiam levem inferens commodum ex culpa ſua reportet.

9 Secundo alii ſub diſtinctione reſpondent, ſcilicet, ſi contractus ineatur cum eo, qui metum incuſſit, ſufficere metum levem, ut reſcindatur per iudicem. At ſi

cum

cum alio tertio ineatur, plane requiri; ut metus ſit cadens in virum conſtantem. Sic docet Sarm. *lib. 2. ſelect. cap. 11. n. 6.* Cæterum hanc doctiſſimi viri diſtinctionem vix percipio: quod iſta conſideratione ſic explico. Nam vel ille metus incuſſus a tertio eſt, cooperante etiam eo, cum quo contrahit: & ſic communis Doctorum ſententia eſt eodem modo judicandum eſſe de uno atque de alio, ut multis citatis docet Farinac. 1. *part. praxis, qu. 35.* Similiter ſi, licet is cum quo contrahetur, non fuerit particeps metus incutiendi, attamen contractus metu initur ad inſtantiam incutientis metum, qui eo fine incuſſit, etiam in eo caſu eſt communis Doctorum ſententia, eandem eſſe rationem unius, & alterius, & quidem merito. Quid enim refert in utilitatem tertii cedere contractum, & non in utilitatem inferentis metum, ſi revera eo fine infertur? ut citatis multis, docet idem Farinacius *ibid.* Si autem neque is, cum quo contrahitur, particeps fuit in metum incutiendo, neque ad eum finem incutitur metus, valebit jure naturali, & humano contractus ille: quia non cenſebitur, neque cenſeri poteſt ex metu factus, ut manifeſtum eſt, & ſic affirmat communis ſententia, quam docet Farinac. *ibi num. 3.* contractum initum ab incarcerato, etiam injuſte, cum alio tertio ab incarcerante, ſi neque particeps fuit incarcerationis, neque ad eum finem incarceratus eſt, quod eſt fieri ad inſtantiam incarcerantis, valere mero jure, & tunc neque reſciſſionem dari: atque ideo dixi me non aſſequi, in quo diſcrimen illud conſtituatur.

10 Denique alii ſentire videntur nullam jure civili reſciſſionem dari in his, quæ ex metu levi geſta ſunt, ſed ea valida ſemper judicari. Id quod indicare videtur Paulus Comit. *lib. 3. reſponſor. moral. qu. 3.* & ſic intelligit omnia jura, quæ ſolum ad reſciſſionem petunt metum cadentem in virum conſtantem. Non enim inquit audiantur in judiciis, qui objiciunt metum levem, quod exiſtiment judices ejuſmodi metum non fuiſſe cauſam rei geſtæ: tum etiam ne fora litibus compleantur. Nec vero neceſſarium eſt, ut ejuſmodi metum paſſis ſubveniatur officio judicis, cum, ut explicatum eſt, nulla aut fere nulla illata ſit injuria, quæ conſiderari debeat ob rationem ſæpius aſſignatam. Quare, eum qui ex levi metu operatus eſt, non tam metum ab alio paſſus fuerit, quam ſibi ipſi metum intulerit, ſiquidem in ſua poteſtate habuit ex principio intrinſeco ſufficienti eum metum repellere, non ſuccurritur edicto prætoris. Nec enim illud pertinet ad eum qui ſibi metum infert. Quod mihi probabilius videtur.

CAPUT XI.

Quid dicendum de his, quæ ex metu reverentiali fiunt, jure naturali, & poſitivo?

S U M M A R I U M.

1 *Proponitur quid agendum.*
2 *Variæ opiniones.*
3 *Vera ſententia de geſtis ex metu reverentiali jure naturæ.*
4 *Quid jure civili.*
5 *Renunciationem hæreditatis paternæ, & ex metu reverentiæ nullam eſſe.*
6 *Neque fidejuſſionem uxoris pro marito.*
7 *Neque promiſſionem de ſolvendis debitis factam ab uxore, vel filio.*
8 *Contractus onerosos valere jure poſitivo, etiamſi fiant ex metu reverentiæ.*
9 *Quid dicendum de conceſſione vectigalium.*
10 *Quid quando metui reverentiæ adjungitur enormis læſio.*
11 *Vera ſententia, & 12.*
13 *Solvuntur contraria.*
14 *Quid in profeſſione ex metu reverentiæ.*
15 *Vera ſententia, & 16.*
17 *Solvuntur contraria.*
18 *Quid de conſenſu præſumpto, quando ex metu reverentiæ filius tacet præſente patre.*
19 *Vera ſententia, & 20.*

1 JAm ſupra c. 5. explicatum eſt reverentialem metum gravem eſſe. Quare jam facile conſtabat quid dicendum eſſet de geſtis ex metu reverentiali, juxta ea, quæ de contractibus ex gravi metu celebratis dicta ſunt capitibus præcedentibus. Sed quoniam ea, quæ ad morum doctrinam pertinent, magis in ſpeciali tradenda ſunt, ut facilius multis caſibus applicetur, ideo in ſpecie explicare placet, qui actus ex metu reverentiali valeant, qui vero ſint invalidi.

2 Primo ergo nonnulli affirmant univerſa geſta ex reverentiali metu nulla eſſe. Sic nonnulli, quos refert Thomas Sanchez *diſp. 6. num. 2.* Deinde alii ſecundo dicunt, metum reverentialem in univerſum nullum contractum irritum reddere. Sic innumeri, quos refert, & ſequitur Thomas Sanchez *ibi num. 4.* quamvis *diſp. 9. n. 11.* cenſeat extorta per metum reverentialem obnoxia eſſe reſtitutioni, quæ tamen parum inter ſe conſonant, ut dixi *cap. 6. & præced.* Tertio alii ſub diſtinctione reſpondent, metum reverentialem patris efficere nulla, quæ ex eo metu geſta ſint, non vero metum reverentialem aliorum. Sic nonnulli, quos refert idem Thomas Sanchez *ibi num. 2.* Denique alii aliter diſtinguunt, ſcilicet contractum initum cum eo, cui debetur reverentia, nullum eſſe, non vero ſi celebretur cum alio, ex metu tamen reverentiali alterius. Sic alii quos idem author refert *n. 3.*

3 Ego tamen juxta doctrinam traditam capitibus præcedentibus aliter diſtinguendum exiſtimo. Dico igitur primo. Illi contractus qui ex liberalitate pendent, vel in quibus datur promiſſio pro promiſſione, ſi fiant ex metu reverentiali, invalidi ſunt naturali jure propter rationem ſæpius in præcedentibus traditam. Quia in ejuſmodi actibus ex gravi metu evertitur titulus legitimus; metus autem reverentialis gravis eſt, ut dixi *ſupr. cap. 5.* Secundo dico. Illi contractus, in quibus datur res pro re, etiam ſi fiant ex metu reverentiali, ſunt jure naturæ validi: remanet tamen jus penes coactum, ut poſſit reſciſſionem petere, & qui accepit a coacto, tenetur jure naturali reſcindere. Quæ omnia conſtant ex dictis, neque contra illa aliquid objici poteſt, quod ſit alicujus momenti. Unde in his contractibus nulla erit in accipiente reſtitutionis obligatio, antequam qui coacte contraxit, reſciſſionem petat. Eodem modo philoſophatur Joannes Azor. *lib. 1. cap. 11. quæſt. 7.*

4 Si vero inquiras, quid dicendum ſit de geſtis ex metu reverentiali ſpectato jure civili. Ego quidem eodem modo procedendum exiſtimo, & ſub eadem diſtinctione, ea ſcilicet quæ ex liberalitate procedunt, irrita eſſe jure poſitivo ſi fiant ex reverentiæ metu. Hinc promiſſio liberti ex metu patroni facta nulla eſt *l. 1. l. quæ onerandæ, D. quarum rerum actio non detur.* Hinc etiam donatio eo interveniente metu nulla cenſetur, *l. 1. D. de furtis*, ibi, *ſed furtum cenſetur, ſi patronus auferat etiam ſciente, & conſentiente ſervo.*

5 Atque ex hac prima parte noſtræ ſententiæ colligitur primo renunciationem hæreditatis paternæ factam metu reverentiali nullam eſſe in foro conſcientiæ, tenerique patrem hæreditatem reſtituere filio, aut ejus poſſeſſorem, ſi illi conſtet de reverentiæ metu, nec poſſe facere fructus ſuos. Sicut de poſſeſſore malæ fidei indubitatum eſt. Unde ſi non reſtituatur, poteſt ſibi occulte compenſationem facere, idque citatis aliis docet etiam Thomas Sanchez *diſp. 9. num. 13.* Adde tamen idem dicendum eſſe in foro externo, quidquid ipſe cum aliis dicat *ibidem*. Ratio, quæ me movet, hæc eſt. Quia metus reverentialis etiam ſceluſis minis gravis eſt, ut dixi *ſupra cap. 5.* At metus gravis ejuſmodi contractus, aut actus, qui ex liberalitate procedunt nullos efficit jure naturali, ut oſtendi *ſupr. cap. 6.* Ergo ea renunciatio jure naturali nulla eſt. Id quod, ſi conſequenter loqueretur, concederet etiam, cum dicat etiam levi metu extorta obnoxia eſſe reſtitutioni. Cumque nihil jus poſitivum diſpoſuerit, quo decernat eam renunciationem metu reverentiali factam valere, neque expreſſe, ut conſtat, cum nulla afferatur diſpoſitio, neque in genere, qua diſpoſitum ſit facta ex metu reverentiali valere, plane videtur actus ejuſmodi relinqui diſpoſitioni juris naturalis, atque adeo eſſe nullos. Quæ ratio etiam applicanda eſt his, quæ ſubjiciam, ne ſit opus in unaquaque illatione eam repetere.

6 Secundo colligitur uxorem ſimili metu reverentiali compulſam ad vitanda jurgia, ſi fidejubeat pro viro, non teneri in foro animæ ex illa fidejuſſione, quamvis ſervatæ ſint omnes juris ſolemnitates, ut ea fidejuſſio valeat. Unde & poteſt ſua bona abſcondere, & occulte compenſationem facere, ſi accipiantur ab alio, marituſque tenetur damna reſarcire, ut docet etiam Thomas Sanchez *ibid. num. 14.* citatis aliis. Quæ autem juris ſolemnitates requirantur ad fidejuſſionem alio loco differendum eſt. An etiam valeat, ſi firmetur juramento, petendum eſt ex his, quæ dicam infra *lib. 12.* ubi generalem doctrinam trademus, quando actus

iure

jure nulli firmentur juramento. Hæc autem vera ſunt non tantum in foro animæ, ſed etiam in foro externo, ut dicebam modo, & propter eandem rationem. Vera etiam ſunt, quamvis in ea fidejuſſione dicatur ſe ſponte, & nulla vi compulſam fidejubere. Eodem enim timore, quo inducta fuit ad fidejubendum, cenſetur inducta ad affirmandum, quod ſponte fidejubeat: licet revera per metum faciat. Unde per clauſulam ſpontè, probari non poteſt actum ſponte factum, ut citatis multis docet Farinac. *1. p. qu. 35. a nu. 13.* dicitque eſſe communem ſententiam.

7 Tertio colligitur idem dicendum eſſe, ſi uxor viro morti propinquo, exigentique ut ipſius debita ſolvat, promiſerit, ex reverentiæ metu ſe ſoluturam debita, non enim tenetur ſolvere, tum quia fidejuſſio illa eſt ſine ſolemnitate aliqua: tum etiam quia licet fidejuſſio ſine ſolemnitate valeret, at in hoc caſu promiſſio hæc, & in foro conſcientiæ, & in externo nulla eſt juxta dicta. Similiter ſi filius ex metu reverentiali paterno vel materno ad ipſorum inſtantiam, eorumque indignationem timens, promittat debita ſolvere, non tenetur in foro animæ, neque etiam in foro externo propter rationem dictam. An autem ſi ſine metu promittat, teneatur ſolvere, examinat Thom. Sanch. *diſp. 9. num. 18.* Idem dicendum de teſtamento condito, hærede relicto ex metu reverentiali, & legatis, cum ſine ullo onere relinquuntur, & de impediente legatum per metum reverentiæ, ſicut & de precibus importunis dicam *c. ſequent.* Idem dicendum in remiſſione debiti, aut partis debiti, ſi creditor metu inductus remittat. Idem dicendum in prorogatione temporis, cum mutuo aliquid datur, ut ſupra etiam diximus. Horum omnium eadem ratio eſt. Quia cum actus iſti ad liberalitatem pertineant, in qua requiritur plenum voluntarium pro legitimo titulo, cum ex gravi metu injuſto miſcetur involuntarium, tollitur titulus liberalis donationis, atque adeo in foro animæ nullius momenti ſunt: Cumque neque in genere, neque in ſpecie jus poſitivum definiat hujuſmodi actus ex metu reverentiæ valere, relicti ſunt ſub diſpoſitione juris naturalis.

8 Secunda pars noſtræ ſententiæ eſt. Illi contractus, in quibus datur res pro re ex metu reverentiali facti valent jure poſitivo præciſe ex ea radice, reſcindentur tamen ſicut alii auctoritate Prætoria, id quod etiam docuit Comit. *2. p. de contract. c. 11. n. 6.* Hinc *in l. ſidejuſſ. §. pater, D. de pignorib.* valet obligatio domus ex metu reverentiali facta. Dixi *præciſe ex ea radice metus reverentialis*, nam ſi cum metu reverentiali aliquid aliud conjungatur ſufficiens irritare contractus eos, in quibus datur res pro re, nulli erunt non ex metu, ſed ex alio capite, ut ſi in eo caſu eſſet peculiaris aliqua juris diſpoſitio.

9 Ex hac ſecunda parte noſtræ ſententiæ recte colliges conceſſionem vectigalium, aut novi tributi, quæ comitiis coactis fieri ſolet, etiam ſi extorqueatur metu reverentiæ, aut quovis alio gravi, valere quidem in conſcientia, nec Principem obnoxium eſſe reſtitutioni. Illa enim conceſſio non pertinet ad liberalem donationem; atque ideo neque exigit plenum voluntarium. Ea enim tributa Regi conceduntur, quo & regnum teneatur, & regni hoſtes debellet, aliiſque publicis neceſſitatibus ſubveniat. Unde nec etiam jure poſitivo eſt ea conceſſio irrita. Imo ſi cauſæ, quæ ad exigendum tributum requiruntur, ſint vere juſtæ, & aliter illis neceſſitatibus commode ſubveniri non poſſit, nec peccat Princeps vim inferendo Regnorum procuratoribus, neque enim ea vis aut metus injuſtus eſſe poteſt, ſi cauſæ juſtæ ſunt exigendi tributa. Quod multo magis locum habet, ſi vectigalium impoſitio non dependeat ex populi conſenſu, ut inſinuavi *1. part. variar. diſput. ſelect. 1.*

10 Ex his quæ hactenus dicta ſunt, facile erit explicare quid dicendum ſit in nonnullis caſibus, de quibus Doctores diſputant. Primus eſt quando metui reverentiali adjungitur enormis læſio. In hoc enim caſu Aretinus *in l. interpoſitas, C. de tranſact. n. 4.* Padilla *ibid. num. 12.* & qui alios refert, Burgos de Paz *conſil. 5. nu. 11.* exiſtimant contractus quoſvis, excepto Matrimonio, de quo poſtea, ſi enormis interveniat læſio, valere, nec reſcindi. Probant ex *cap. quamvis pactum, de pactis in 6.* ubi filia patri pactum fecit, (ecce metum reverentialem) & renuntiavit integræ hæreditati Patris, ecce læſionem enormem, & tamen ſi ad revocandum contractum allegetur metus, aliunde probandus eſt ex textu ibi, *non vi, dolo, metu*. Ergo ex metu reverentiali cum enormi læſione non reſcinditur contractus. Idem probatur ex *c. cum contingat, de jurejurando.*

11 Mihi tamen verius videtur in primis quæſtionem hanc non habere locum in contractibus lucrativis, aut gratuitis, qui libere facti non revocantur prætextu læſionis, læſio enim ſolum conſideratur in contractibus vel reſpectivis, vel in quibus lucrum ſperatur. Qui vero renunciat, fidejubet, donat, nihil ſperat, unde non poteſt læſus dici, iam enim a principio ſciebat gratis ſe facere ſine mercede aut ſpe lucri. Quare iſtæ conventiones ex nulla læſione revocantur, niſi ad eas ineundas quis vel propter lubricum ætatis, vel propter dolum fuerit inductus, aut ex metu gravi. Sic Molina *lib. 2. de Primogen. cap. 3. num. 30.* Guttier. *in Authentica, ſacramenta puberum, numer. 118.* Surdus *conſ. 46. lib. 1.* Thomas Sanchez *lib 4. diſp. 9. num. 16.* ſicut & remedium *l. 2. C. de reſcindenda traditione*, non habet locum in contractibus gratuitis, ut docet Pinellus *in d. l. 2. p. 2. cap. 4. num. 4.*

Deinde videtur etiam in contractibus non gratuitis 12
verius eſſe ob enormem læſionem cum metu reverentiali reſciſſionem dari, ut cum Caſtrenſi, & aliis teſtatur Abbas *in cap. cum contingat, de jurejur. num. 7.* Covar. *2. part. de matrim. cap. 3. §. 6. num. 4. & in cap. quamvis pactum, de pactis, num. 6.* Fachin. *lib. 2. controverſ. juris, cap. 96.* At id non naſcitur ex metu reverentiæ, ſed ex dolo. Enormis enim læſio dolum arguit re ipſa, qui perinde contractui nocet, ac ſi fraudantis conſilium interveniſſet, *l. ſi quis 36. D. de verb. oblig. l. 5. C. de dolo*. Hic ergo dolus eſt qui revocat contractum, non metus, metus enim ratio non efficit nullos eiuſmodi contractus, ut dictum eſt *ſup. cap. 7.*

Neque huic ſententiæ obſtant ea quæ adducuntur ex 13
dicto *c. quamvis, & c. cum contingat*. Tum quia ex dictis capitibus non conſtat adfuiſſe metum reverentialem. Neque enim ex eo quod filius cum patre, vel pro patre contrahat, metus deprehenditur, ſed ſola reverentia quæ multum diſtat a metu, ut dixi *ſupr. cap. 5.* Tum etiam in actibus, de quibus in illis capitibus ſermo eſt, ſcilicet renunciationis, fideiuſſionis, & hypothecæ, non attenditur enormis læſio, ſicut neque in aliis gratuitis. Unde merito Pontifex, cum neque eſſet metus reverentialis, neque ibi locum haberet enormis læſio, dixit aliunde probari debere metum. Adde etiam non eſſe certum ex enormi læſione probari metum, quamvis alii contra ſentiant. Authores pro utraque parte refert additionator Seraphini *de privilegiis juramenti, privil. 110. n. 17. & 19.*

Alter caſus eſt in profeſſione religionis, in qua præ- 14
ter emiſſionem votorum intervenit contractus cum religione, & obligantur mutuo, ut dicam *infra lib. 7.* cum de impedimento voti ſermo fuerit, atque adeo valere deberet ex metu; ſicut alii contractus, in quibus datur res pro re. Nonnulli exiſtimant eiuſmodi profeſſionem metu reverentiali factam valere, & non eſſe reſcindendam, vel declarandam irritam. Sic citatis aliis Thomas Sanchez *lib. 4. diſp. 6. qu. 2. nu. 18.* quam ſequuntur etiam alii Recentiores. Argumenta adducam ſtatim.

Attamen mihi ſemper verius viſum eſt in primis, ſi 15
loquamur ſpectato tantum iure naturali, profeſſionem ex metu reverentiali factam non valere, ſicut neque factam ex gravi metu. Idque probo iſta conſideratione. Nam in profeſſione duo interveniunt, & promiſſio Deo facta per vota, & contractus cum religione quo ſe totum religioni tradit, veluti ſi quis ſe venderet, aut traderet in ſervum cum id licuit. Si autem ſpectes votorum obligationem, non eſſet ea obligatio iure naturali irrita, votum enim etiam ex metu gravi factum valet non ſolum iure naturali, ſed poſitivo, ut dicam *infr. lib. 7.* cum ſermo fuerit de impedimento ordinis. At ex parte illius contractus qui intervenit cum religione, cum ſit ex reſpectivis, tradit enim ſe profeſſionem emittens religioni, & religio etiam obligatur, non videtur ſubſiſtere iure naturali, ſi fiat ex gravi metu: eo autem contractu non ſubſiſtente non poteſt votorum obligatio conſiſtere, ut notum eſt. Quod autem ſubſiſtere non poſſit, ſi ex metu ea traditio fiat, ſic videtur oſtendi. Quamvis in iſto contractu ex mea parte ſit traditio, at ex parte religionis eſt promiſſio obligationis in futurum. Quæ promiſſio datur in compenſationem traditionis factæ per profeſſum. At ſæpe diximus *ſupra cap. 6.* promiſſionem debere eſſe rei utilis, & gratæ acceptanti, vel ei, cui ſit promiſſio. In hoc autem caſu non eſt utilis, neque grata, qui enim ſe invitus tradit, non vult acceptare, neque iudicat aliam promiſſionem ſibi gratam, neque utilem, quin potius reiicit, & moleſte fert. Ergo naturali iure non ſubſiſtit eiuſmodi profeſſio.

Deinde exiſtimo neque iure poſitivo valere. Sic olim 16
docui cum Navarro *in ſumma, cap. 20. num. 51. & in cap. non dicatis 12. quæſt. 1.* & innumeris aliis, quos refert Thomas Sanchez *loco proxime citato, num. 17.* Et

proba-

Digitized by Google

probatur in primis ratione deducta ex ſupradictis. Quia reverentialis metus, quem explicuimus, gravis eſt, ut dixi *ſupra cap.* 5. ſed profeſſio ex metu gravi facta nulla eſt jure poſitivo, *cap. per latum, cap. cum dilectus, de his quæ vi*. Ergo etiam facta ex reverentiali metu. Deinde ſpecialiter probatur de metu reverentiali, ex *cap. puellæ* 20. *quæſt.* 1. ubi nulla dicitur profeſſio ejus, quæ profitetur coacta parentum imperio a contrario ſenſu, ut inducit Clemens Tertius *cap. cum virum, de regularibus*. Cum enim dicitur coacta parentum imperio indicatur, non ſolum ex obedientia præcepti paterni habitum ſuſcepiſſe, quia ſolum ex præcepto agere non eſſet metuere, ſed in præcepto coactionem interveniſſe, qualis oritur ex metu reverentiali, juxta dicta *ſupra cap.* 5. Idem videtur colligi ex *cap. præſens* 20. *q.* 5. ſed magis pro hac ſententia facit declaratio Cardinalium inter illas, quas excuſſit Farinacius. Nam *ſectione* 25. *de regularibus, cap.* 11. §. 2. ſic habetur: *obtenta eſt cauſa cujuſdam dominæ ad annullandam profeſſionem ex metu reverentiali factam anno* 1586. *menſe Februarii in Rota coram Domino Oradino*.

17 Neque obſtat quod pro ſe adducit Thomas Sanchez ex *cap. fin. qui clerici vel voventes*. In eo enim *cap. ex duobus principiis*, decernit Pontifex matrimonium eſſe nullum poſt profeſſionem ab illa fœmina emiſſam. Primum eſt, quia nulla vel modica coactio fuerat, ut ex ipſa integra manifeſte conſtat. Tantum enim abeſt, quod Regio, vel parentum mandato coacta fuerit profeſſionem emittere, quod ubi Rex ejus animum reſcivit, illum approbans ſevera adjecta pœna præcepit, ut nullus ejus domum intraret ea nolente, neque inde aliquid exportaret. Profeſſa enim fuerat ea lege, ut liceret ſibi in domo remanere cum ſua ſubſtantia, ad uſum, ſcilicet, pro vitæ tempore, quod cum ſtatu religioſo non pugnat. Imo, cum quidam, qui illam ducere volebat uxorem, ea nolente ejus domum intraret, ut eam vi duceret uxorem, illa reſpondit: hoc ſi fieret propriis ſibi manibus necem illaturam, & ne fieret dimiſiſſe omnia: ac latuiſſe, donec videns ſe deſtitutam atque coactam, tandem nupſit. Vis ergo potius illi afferebatur, ut nuberet, non ut voveret. Quare recte Pontifex judicavit ejuſmodi fœminam nulla aut modica coactione perculſam. Secundum caput, ex quo Pontifex nullum decernit matrimonium eſt, quia etiam ſi invita votum emiſiſſet, attamen cum biennio in eodem habitu permanſiſſet, tam diuturno ſilentio videtur excluſa metus probatio. Quare ex hoc cap. neſcio quid inferat Thomas Sanchez pro ſua ſententia, cum ibi nullo Regis aut conſanguineorum metu coacta profeſſa fuerit. Adde aliud eſſe operari ex præcepto Regis aut parentum, aliud ex metu, quæ author iſte non diſtinguit. Agere enim ex præcepto, & reverentia ſine ullo metu eſſe poteſt.

18 Tertius caſus eſt, in quo valde ſe torquent nonnulli recentiores, dum explicare volunt, an ſolus metus reverentialis annullet conſenſum præſumptum, ſi præſente patre, & contrahente pro filio, filius taceat. Quidam nullum eſſe ejuſmodi contractum dicunt. Nam, cum is qui tacet, non vere, ſed juris præſumptione dicatur conſentire, regula, *Is qui tacet, in* 6. *&* *l. qui tacet* 685. *de reg. jur.* hæc præſumptio conſenſus eliditur per contrariam, quæ ex metu reverentiali reſultat. Probantque ex *l. penult. D. de furtis*. Sic multi, quos refert Thomas Sanchez *diſp.* 6. *nu.* 35. Alii contendunt taciti, & expreſſi conſenſus eandem rationem eſſe. Idque probant ex *cap. unico, de deſponſat. impub. §. fin. in* 6. ubi ſponſalia valent contracta a patre præſente, & tacente filio. Denique alii, quos refert & ſequitur Thomas Sanchez *ibid. num.* 37. ſub diſtinctione reſpondent, ſcilicet, eum actum, qui fit conſenſu tacito, irritari per metum reverentialem, ſi ſit præjudicialis tacenti, alias ſecus. Quia tacens ſolum conſentire videtur, in his quæ favent, non in his quæ præjudicium afferunt. Sed adhuc primam partem diſtinctionis limitat Thomas Sanchez, ut intelligatur, quando revera non conſenſit interius, nam ſi revera interius conſentiret, licet ex metu, valeret contractus, etiam ſi taceret. Sic docet eodem *n.* 37. *in fin. &c.* 38.

19 Cæterum Doctores iſti non ſatis rem iſtam explicaſſe videntur. Quare ut exacte explicem, & conſequenter ad ea quæ dicta ſunt, meminiſſe oportet eorum quæ dixi *ſupra lib.* 2. *cap.* 14. taciturnitatem eſſe ſignum ſufficiens conſenſus in aliquibus. Idque ſatis probatur ex *d. cap. unico, §. fin. de deſponſ. impub. in* 6. ſive Pater ſive extraneus contrahat. Ex quo fit tacere alio præſente, & contrahente, cui debetur reverentia, non eſſe ſignum metus reverentialis, ut conſtat ex eodem texto. Quare ex aliis ſignis inveſtigandus ille metus erit. In aliis autem taciturnitas non eſt ſignum ſufficiens conſenſus, ut tradunt Doctores in regula, *qui tacet, in* 6. Quare inutiliter huic quæſtioni decidendæ ea diſtinctio adhibetur. In his enim, in quibus non præſumitur eſſe ſignum conſenſus, qualia ſunt, quæ præjudicium afferunt, quid refert interveniſſe metum? ſi enim alias in illis taciturnitas non ſignificat conſenſum, a fortiori præſente metu non ſignificabit. Quare ſolum quæſtio eſt, an in his actibus, in quibus taciturnitas præſumitur ſignum conſenſus, in his inquam, ſi adſit metus reverentialis, & ob eum metum quis taceat, annulletur actus.

Quare dicendum eſt juxta dicta, in præcedentibus. 20
Si tacet aliquis ex metu reverentiali in his, in quibus tacens habetur pro conſentiente, ſive ſit actus lucrativus, ſive detur promiſſio pro promiſſione, eodem modo nullum eſt jure naturæ, & poſitivo, ſicut ſi expreſſe ex metu reverentiali conſentiret. Illi vero actus, in quibus datur res pro re, ex metu reverentiali factis ipſo tacente valent, reſcinduntur tamen actione quod metus cauſa. Si vero ſit profeſſio, quia pro traditione datur promiſſio, ut ſupra dicebamus, etiam nulla eſt jure poſitivo, & naturali. Quod non provenit ex eo quod taceat, ſed ex eo quod metus incuſſus fuerit: qui ſicut ſufficiens fuit ad extorquendum conſenſum ab invito, coegit etiam ut taceret. Neque alicujus conſiderationis eſt limitatio, quam affert Thomas Sanchez. Quod enim interius conſentiat, vel non conſentiat, parum refert, cum ſupra oſtenderimus *lib.* 2. *cap.* 4. omnes contractus excepto matrimonio perfici ficto conſenſu. Quare tantum attendenda eſt coacta voluntas tacendi, quod fuit ſignum exterius conſenſus. Is enim metus, qui ſufficeret efficere, ut exterius proferrentur verba, quibus perficeretur contractus voluntate inſufficienti ad contractum, ſufficit etiam ad efficiendum, ut voluntate tacendi coacta non perficiatur contractus. Is vero metus cum quo voluntas proferendi verba ſufficiens eſſet, non tollit, quominus ſit etiam ſufficiens voluntas coacta ſilendi. Vide DD. de metu reverentiali differentes apud Seraphinum *de privil. juram. priv.* 110. *in addit. n.* 11. *&* 12.

CAPUT XII.

Quid dicendum, de his quæ fiunt ex precibus importunis, jure naturali, & poſitivo.

S U M M A R I U M.

1 *Quid agendum.*
2 *Quorumdam opinio.*
3 *Obſervatio quædam præmittitur.*
4 *Explicatur vera ſententia ſpectato jure naturæ.*
5 *Et jure poſitivo.*
Auctoritate multorum probatur, ibidem.
6 *Corollarium primum.*
7 *Quid de eo, qui precibus importunis virginem corrupit.*
8 *Quid de licentia extorta a religioſa.*
9 *Quid de licentia extorta ab uxore.*
10 *Quid de eleemoſyna obtenta precibus importunis.*
11 *Quid de pertrahente ad ludum per importunas preces.*

JAm ſupra *cap.* 5. explicatum eſt, an, & quando preces importunæ, cenſeri debeant gravis metus, quæ hoc loco revocanda ſunt in memoriam. Et quamvis juxta doctrinam traditam facile erat intelligere, quid dicendum eſſet in quæſtione propoſita, attamen, ut magis in ſpeciali tradatur, & nonnulla alia explicentur, placuit ſigillatim rem iſtam examinare. 1

Primo ergo nonnulli affirmant valere naturali jure, 2
& poſitivo contractum extortum precibus importunis: attamen rem precibus importunis obtentam obnoxiam eſſe reſtitutioni. Sic docet cum aliis Thomas Sanchez, ſi conferantur ea, quæ habet *l.* 4. *diſp.* 7. *&* 10. *nu.* 2. eam autem ſententiam intelligit, quando revera preces importunæ fuere cauſa contractus, non vero occaſio, vel initium, ſed omnino alias non contraheret, ſic enim omnes loquuntur.

Mihi tamen ſub eadem diſtinctione loquendum vi- 3
detur. Sed prius quam diſtincte proponam, quid ſentiendum ſit, nonnulla certa præmittam. In primis valde ridiculum eſſe aſſerere omnia, quæ importunis precibus obtinentur, eſſe nulla. Sæpe enim importunæ preces occaſionem aut initium faciendi præbent, illis autem præmiſſis ſine ulla violentia operantur multi.

Alii

Alii vero volunt ſe gravari precibus ſupplicantium, ne minor ſit rogantium turba, ut dicebat Seneca, diſferunt promiſſa, & ut id, quod concedunt, pluris æſtimetur. Atque id exiſtimo reſpexiſſe complures, qui abſolute docent preces importunas non vitiare actum, quia ſcilicet, illis durum videtur aſſerere omnia, quæ precum importunitate extorquentur, nulla eſſe. Similiter etiam certum eſt, quæ poteſt Princeps ſuo jure imperare his, quos regit, multo æquius poſſe importunis precibus eadem impetrare, atque adeo extorquere, nullum enim in hoc injuria afficit, cum ſuum jus proſequatur. Similiter etiam, qui ut ſuæ ſuorumque neceſſitati opem ferat, importunis precibus impetrat, quæ ſibi debentur, aut charitatis, aut juſtitiæ titulo, nullo illa quæ impetrantur vitio laborant, ſed firma ſunt, ſiquidem illi, qui rogati faciunt, ſuo muneri ſatisfaciunt, dum largiuntur. Similiter etiam certum eſt, ſi quis ad importunas preces adjungat dolos, & mendacia, ut hoc artificii genere author ſit alteri ad contrahendum, ejuſmodi contractus non valere ob errorem, & dolum, qui dat cauſam contractui, ut dicam infra iſto lib.

4 His ſuppoſitis mihi videtur ſub eadem diſtinctione loquendum. Primum ſpectato jure naturæ non valere illos actus, qui ex liberalitate procedunt, aut in quibus datur promiſſio pro promiſſione, ut jam ſæpe dictum eſt. Nam etiam hi contractus ex metu gravi nulli ſunt jure naturæ, ut ſupra probatum eſt: importunæ autem preces gravem metum inſerunt. At vero illi actus, in quibus datur res pro re, valent jure naturali, ſicut diximus de illis, cum fiunt ex metu gravi *ſupr. c. 7.* Habet tamen jus is, qui importunis precibus devictus eſt, ut reſciſſionem petat, & alter eo petente reſcindere tenetur. Pro hac ſententia quoad primam partem numerari poſſunt quicumque docent obnoxia eſſe reſtitutioni, quæ importunis precibus obtinentur, ſi conſequenter loquantur, & etiam illi, qui dicunt trahentem ad ludum per importunas preces teneri ad reſtitutionem ejus, quod amittit in ludo, qui importunis precibus coactus eſt, qui ſunt innumeri, ut dicam ſtatim, & etiam illi qui dicunt inferentem ſtuprum per importunas preces ad reſtitutionem teneri, de quo ſtatim. Quare non recte Thom. Sanch. ut jam ſupra ſæpe notavimus, dicit ex una parte jure naturali valere, & ex alia eſſe obligationem reſtituendi. Quod enim reſtitutioni obnoxium eſt, tuum non eſt, quod ſi alienum eſt, nullum fuiſſe contractum neceſſe eſt.

5 Quod vero attinet ad jus poſitivum, eodem etiam modo exiſtimo eos actus, qui ex liberalitate ſunt, nullos etiam eſſe jure poſitivo, alios tamen reſpectivos valere, reſcindi tamen juxta dicta ſupra. Mirari tamen non deſinam Recentiores quoſdam, qui legerunt noſtra, quæ prius breviter edidimus, quia longiorem diſputationem inſtituti ratio non patiebatur, aſſeruiſſe ſingularem nos in hac re ſententiam ſequi, cum tamen preces importunas ſufficientem præbere cauſam, ut reſcindatur contractus, adeo communis ſententia ſit inter juris interpretes, ut qui contra ſentiant breviſſimo comprehendantur numero. Et quamvis ego multitudinem Doctorum parum curem, ſolumque vel rationis momenta attendam, vel juris diſpoſitionem in nullius interpretis verba jurans, quo tamen hanc Recentiorum depellamus calumniam, id oſtendamus. In primis gloſſa *in cap. qualiter, de Reſcriptis, & cap. tua, de præbendis*, in principio Matienzo *lib. 10. recopilat. gloſſ. 1, n. 2.* Azevedo *lib. 5. recopilat. tit. 10. lib. 13, n. 2.* docent obtenta per importunas preces valere non debere. Item Gloſſa *in c. unuſquiſque 22. quæſt. 4. & in c. ſunt qui opes 12. q. 4. & cap. tuæ, verbo, importunitatem, de præbendis*, & *ibi* Oſtienſis in principio, & Imola *n. 2.* ex *cap. Oſius, de electione*, docent electionem factam ad importunum populi clamorem non tenere. Alii etiam non contemnendi docent teſtamentum a moribundo factum, & mutatum eorum qui adſint, importunitate robore carere. Gomez Arias *l. 24. Tauri, n. 16.* Spino *in ſpeculo gloſſa Rubrica 2. part. num. 8.* Item Decianus *conſil. 65. n. 3. volumine 2.* docet revocari legatum relictum a viro uxori ob nimiam ejus importunitatem. Alii etiam dicunt donationem factam uxori ob nimiam ejus importunitatem non valere, nec morte confirmari, quos refert Thomas Sanchez *lib. 4. diſp. 7. n. 4.* Qui & refert Jaſonem *l. 1. n. 1. D. de condict. indeb.* ubi ait ſolutum per nimiam importunitatem poſſe repeti, ſicut ſolutum per errorem. His adde Paulum Comitolum *part. 2. de contractibus, cap. 13.* qui dicit quamvis donationem, vel contractum morum honeſtati contrarium precibus importunis geſtum non eſſe firmum, & ita eſſe judicandum. Deinde his annumero quotquot refert Thomas Sanchez *d. diſput. 76. n. 5.* aſſerentes preces importunas ejus, cui reverentia debetur, dare locum reſciſſioni, qui quidem non dicunt preces importunas cum metu reverentiali id efficere. Sed ejus, cui debetur reverentia, quæ duo cum ſint longe diverſa ſæpe iſte auctor confundit. Docent itaque preces importunas ejus, cui debetur reverentia, æquiparari metui quoad actus reſciſſionem. Socinus Junior *conſil. 263. vol. 2.* Maſcardus *de probat. concluſ. 193. n. 9.* Montalvo *lib. 8. gloſſa 2. tit. 11. lib. 1. fori*, & etiam illi Doctores qui aſſerunt contractum geſtum ab uxore ob nimiam viri importunitatem eſſe reſcindendum, ac ſi celebraretur metu, quos ſequitur Joannes Gutierrez *lib. 1. quæſtionum canonicarum, cap. 87. n. 17. & 18.* & alii etiam huic ſententiæ favent, qui apud eundem Auctorem videri poſſunt.

Ex his colliges primo ea omnia, quæ capitibus præcedentibus inferebamus, nulla eſſe vel valida in foro conſcientiæ: & externo, ſi metu gravi fiant, cum preces importunæ metum gravem incutiant. Quare quod in ſuperioribus diximus de donationibus, promiſſionibus, hæredis inſtitutione, legatis, prorogatione juriſdictionis, & aliis contractibus reſpectivis, eadem dicta ſint hoc loco, cum preces importunæ gravis metus rationem habeant. 6

Secundo colliges, quid dicendum ſit de eo, qui defloravit virginem precibus importunis. Quamvis enim difficile ſit preces importunas dare cauſam violationi, licet initium præbere ſoleant, ut tandem illa illecta etiam voluptate conſentiat: attamen ſi demus fieri poſſe, ut ſolum ob repellendam importunitatem faciat, revera tenetur virgini reſtitutionem facere, ac ſi per vim virginitatem eripuiſſet. In quo convenit Thomas Sanchez cum multis, quos refert *diſp. 10. n. 2. & 5.* 7

Tertio colliges cum eodem Thoma Sanchez *ibidem n. 9.* licentiam precibus importunis extortam a religioſo aliquid obtinendi, vel faciendi, quod ſine ea licentia non poteſt, nullam eſſe, & religioſum non eſſe tutum in conſcientia: nec enim illa licentia eſt, ſed violentia, ut dicit Bernard. *de conſiderat. ad Eugenium*. Idem dicendum licet religioſus dicat ſe paratum eſſe ad renuntiandum omnibus, quæ poſſidet, ſi ſuperior jubeat, ſi tamen ob ejus querelas, importunitatem ſuperior tacet, ut vitet majus malum: cum ea non ſit licentia voluntaria, ſed permiſſio coacta ad evitandum majora incommoda. 8

Quarto colligitur conſequenter licentiam contrahendi, quam extorſit fœmina a marito precibus importunis, nullam eſſe, & ita contractum ex eo defectu non ſubſiſtere, quia revera vir non conſenſit ſufficienter. Et juxta hæc in aliis etiam materiis, & caſibus philoſophandum eſt. 9

Quinto colligitur eleemoſynam importunis pauperum precibus extortam non eſſe obnoxiam reſtitutioni. Unde recte docuit Sylveſt. *verb. Reſtitutio 2. §. 9.* id quod de importunis precibus dixerat in hoc fallere. Ejus autem fallentiæ ratio eſt, tum quia preces pauperis facile a ſe quis poteſt repellere, & ita non cenſentur metum gravem inferre, ſed levem, atque adeo, qui ex eis precibus dat, voluntarie dat titulo eleemoſynæ, & ſic exiſtimat ille qui donat. Tum etiam, quia ille numquam vellet ſibi reſtitui, ut planum eſt ex communi hominum ſenſu. 10

Ultimo colligitur, quid dicendum ſit de eo, qui per importunas preces attrahit aliquem ad ludendum. De eo enim in materia de ludo late. Nunc vero breviter dicimus contractum illum ludi non valere, ſed obnoxia eſſe reſtitutioni, quæcumque lucratus fuerit is, qui per vim attraxit ad ludendum, vel fuit ejus cauſa, niſi qui lucratur ignarus fuerit, nec particeps ejus violentiæ. Ratio autem ſpecialis, ob quam contractus ludi non valeat, cum tamen valeant alii contractus, in quibus datur res pro re, etiam ſi violentia intercedat, ex eo deſumenda eſt, quia in aliis contractibus injuſtitia quæ infertur in ea violentia, ſufficienter reparari poteſt, ſi is qui paſſus eſt injuriam, reſciſſionem petat, & illi reſtituatur, quod vendidit reſtituto pretio. At vero in contractu ludi ea injuria, quæ facta eſt, dum nolens ludere, cogitur, non poteſt aliter reſtitui, quam reſtituto lucro, neque ad æqualitatem reduci, cum qui ludit coactus, nihil acceperit pro eo, quod amiſit. Quare cum injuria illata ſemper reparari debeat in eodem genere, in hoc certe reparanda eſt. 11

CAPUT

CAPUT XIII.

Quem effectum habeat metus juſte incuſſus in aliis, excepto matrimonio, & ſponſalibus?

SUMMARIUM.

1 *Quid agendum.*
2 *Prima regula.*
3 *Variis illationibus explicatur.*
4 *Secunda regula.*
5 *Varia inferuntur.*
6 *Solvitur objectio.*
7 *Tertia regula.*
8 *Explicatur.*
9 *Nonnulla inferuntur.*
10 *Diluitur oppoſitio.*
11 *Quid dicendum ſit jure naturali in caſu tertiæ regulæ, & 12.*

PLana, & aperta eſt doctrina hujus capitis, Cæterum ideo in ſpeciali de hoc diſſerimus, ut nonnulla in ſingulari explicemus, in quibus Doctores alii parum conſentanee, & diſtincte loquuntur. Placet ergo ea, quæ de juſto metu dicuntur a Doctoribus, his tribus regulis comprehendere.

2 Prima regula ſit. *Si quis ex delicto ſuo, vel ex alia cauſa timet juſte damnum aliquod, ſi in eo metu aliquid agat, donet, aut promittat, contractumve ineat, ut eo metu liberetur, geſta valent jure naturali, & poſitivo.* Sic docent multi, quos refert Thom, Sanch. *lib. 4. diſt. 8. n.* 8. Jure naturali valere conſtat ex eadem ratione, quam aſſignant Juris Conſulti, quia ipſe ſibi metum intulit, quando injuſte egit, & revera metus ille non infertur ad eum effectum, neque is, cum quo in eo caſu contrahit, metum injecit, ſed ob liberationem ab eo malo, cujus ipſe cauſa non eſt, cum illo contrahit. Quare nullum caput eſt, unde vitietur contractus iſte ex parte accipientis, neque ex parte dantis, cum non poſſit dici dare invitus rationabiliter, qui ſe ipſum in eas anguſtias redegit. Jure etiam poſitivo id maniſeſtiſſimum eſt. Quia edictum *quod metus cauſa* ſic accipiendum eſt, ut ad eum pertineat, qui ab alio metum patitur, *l. metum 9. in princip. l. item 14. §. in hac, D. quod metus cauſa.* Edictum enim delictum coercet, nullum autem in metu alienum delictum eſt, ubi nemo hunc metum intulit. Qui ergo juſte timet, non ab alio timet, ſed a ſe ipſo, ut eleganter explicat Donellus *lib. 15. comment. c. 39. §. non eſt ſatis.*

3 Hinc mulier erga patronum ingrata, ſciens ſe ingratam, cum de ſuo ſtatu periclitaretur, ſi aliquid patrono dederit, vel promiſerit, ne in ſervitutem redigatur ob ingratitudinem, valet promiſſio, vel donatio, nec datur in judicio repetitio ejus quod donatum eſt. Si tamen illa ultro ad patronum veniat ingratitudinem agnoſcens, & petens, ut patronus eo accepto quod offert, ingratitudinis pœnam remittat, ut advertit idem Donel. *ibi §. ſed & ſi, & metus intervenerit, l. ſi mulier, D. de eo quod metus cauſa.* Hinc etiam, ſi ille, qui deprehenſus in aliquo delicto, antequam deprehendens illi minetur accuſationem, donet aliquid, vel promittat, ne accuſet, non datur repetitio. Atque hoc ſenſu ſcriptum eſt *in l. accuſationis, C. de his quæ vi, accuſationis inſtitutæ vel futuræ, metu alienationem, ſeu promiſſionem cum eo factam, cujus accuſationem metuas, reſcindi poſtulantes improbam eſſe deſideriam.* Recte quidem ita ſcriptum eſt, inquit Donellus, ubi ſcilicet nihil aliud proponebatur, quam accuſationis metus, neque accuſator minabatur accuſationem futuram, niſi quid acciperet. Sic enim metus accuſationis ab illo non infertur, quo non illato ceſſat repetitio, ſed tantum infertur ab eo qui deprehenſus eſt. Hoc tamen intelligendum, niſi is qui deprehendit, ex officio accuſare teneretur, de quo dicam poſtea. Hinc etiam ſi Medico ægroto, periclitans promittat aliquid, vel donet ne ſe deſerat, valet. Quod intellige ſecluſis perfidia vel obligatione Medici, nam in his caſibus alia eſt ratio, de qua poſtea. Similiter ſi aliquis in carcerem conjectus, vel captivus, vel a latronibus obſeſſus, alicui promittat aliquid, vel contractum ineat, ut ipſum ab eo periculo liberet, valent hujuſmodi contractus. Quod adeo verum eſt, ut ſi liberans pro liberando captivo, vel incarcerato aliquid de ſuo proprio dederit, quod ſolvit, repetat *l. nam & Servius. D. de negot. geſt.* ibi, *cum a Luſitanis tres capti eſſent, & unus ea conditione miſſus, ut pecuniam pro tribus afferret, & niſi rediſſet ut duo pro eo quoque pecuniam darent, iſque reverti noluiſſet, & ob hanc cauſam illi pro tertio quoque pecuniam ſolviſſent. Servius reſpondit, æquum eſſe Prætorem in eum reddere judicium.* Ecce qui pro captivo fidejubet, & ſolvit, debet ab illo indemnis relevari, tum quia non eſt is, qui in periculum conjecit: contractus autem ab incarcerato facti cum tertio, qui neque carceris particeps eſt, neque fiunt ad carcerantis inſtantiam valent, ut docet Farinac. *1. p. q. 35. cit. n. 34.* Tum etiam quia contractus ille incarcerati eſt in ejus utilitatem, ſcilicet, liberationem: contractus autem incarcerati in ejus utilitatem valere docuit Farin. *ibid. nu. 35. & 36.* Quam etiam doctrinam intellige ſive carcer ſit juſtus, ſive injuſtus, & qui liberat de carcere, non eſt judex, de quo dicam in tertia regula. Horum autem omnium rationem eleganter reddit J. C. *in l. metum, § ſed licet, D. de eo quod metus cauſa,* ibi, *ſed licet vim factam a quocumque Prætor complectatur, eleganter tamen Pomponius ait, ſi quo magis te de vi hoſtium, vel latronum, vel populi tuerer, vel liberarem, aliquid a te accepero, vel te obligavero, non debere me hoc edicto teneri, niſi ipſe hanc vim tibi ſubmiſi. Cæterum ſi alius vim ſubmiſit, teneri me non debere, ego enim operæ potius meæ mercedem accepiſſe videor.* Hæc ibi, Ex qua prima Regula multa inferemus poſtea, cum de matrimonio ex metu juſte illato ſermo fuerit.

Secunda regula eſt. *Quando ex metu juſte illato ab eo, qui juſte potuit inferre, quis aliquid facit, ſive contrahit, ſive cum eo qui juſte intulit, ſive cum alio tertio, ad inſtantiam tamen inferentis: valet quod ex eo metu geſtum eſt, & jure naturali, & poſitivo in omni contractus genere ſive lucrativo, ſive oneroſo.* Cujus ratio manifeſta eſt, 4
quia ejuſmodi metus non eſt gravis, neque enim cadit in virum conſtantem, cum juſte ille metus incutiatur, ſiquidem malum quod minamur, inferre jure poſſumus, & ita ille cui minamur, non obediendo injuſte agit: non eſt autem viri conſtantis injuſte agere. Ergo metus, qui infertur, ne quis injuſte agat, non cadit in virum conſtantem. Cum autem nulla inferatur injuria, non poteſt eſſe rationabiliter invitus, ſed lubens juxta rectam rationem operari deberet tamquam is, qui ea faceret, quæ cum jure, & æquitate conveniunt. Ex quo etiam fit hunc metum non efficere involuntarium, deberet enim illi conformari: quod ſecus eſt, quando infertur injuſte. Unde, ſi res illa, quæ attinet ad metum juſte incuſſum, conſideretur attente, aſſimilatur metui, qui eſt ab intrinſeco, habet enim in ſe principium ſufficiens ad expellendum eum metum, ſi juſte agat. Quod ſi juſte non agit, ſibi imputet, non incutienti metum. Quam doctrinam recte videtur intellexiſſe J. C. ut conſtat ex his, quæ hactenus diximus, & quæ ſtatim dicemus.

Hinc fit quemcumque contractum, compoſitionem, 5
concordiam, pactum ſi fiat ab aliquo incarcerato, etiam ſi ad eum finem mittatur in carcerem, quia alias ad ea facienda tenebatur, omni jure valere. Cujus optima ratio deſumitur ex *l. 3. D. de eo quod metus cauſa,* ibi, *Sed vim accipimus atrocem, & eam quæ adverſus bonos mores fiat, non eam, quam Magiſtratus recte intulit,* ſcilicet jure licito, & jure honoris, quem ſuſtinet. Vis enim non dicitur illa, quæ a Magiſtratu jure, & licite fit, ſed quæ contra bonos mores infertur, *l. fin. in principio, & §. ſi juſto, D. eodem,* & juſte factum ab officiali non cadit in metum. Baldus *in l. 9. de his qui per metum judicis non appellant;* & compulſio neceſſaria atque probabilis actum non viciat, *l. 1. D. ſi quis omiſſa cauſa teſtamenti.* Juris enim executio non habet injuriam, *l. injuriam, § 1. D. de injuriis, l. quemadmodum, l. Magiſtratus, D. ad l. Aquiliam.* Tenetur enim judex pœnas a malefactoribus exigere. Hæc Farinacius *1. p. q. 5. n. 17.* ut probet compoſitionem factam a carcerato valere, ſi juſte judex carcerem minatus eſt, ad eam compoſitionem faciendam.

Neque his quæ diximus in hac ſecunda regula, ob- 6
ſtat quorumdam juris interpretum doctrina, qui *in cap. fin. de appellationibus,* aſſerunt metum juſte illatum excuſare patientem illum ſua culpa, ne appellationem interponat coram judice, a quo. Plane enim textus ille intelligitur de metu injuſte incuſſo a judice a quo. De jure enim, inquit, talis metus inferri non debuit, cum non deberet ægre ferre judex appellationem, licet ab eo provocaretur. At ſi juſte impediret appellationem, quando ſcilicet jure non debetur, etiam ſi metu incuſſo id faciat, non excuſaretur non appellans, quia juſte potuit impediri juxta ſupradicta. Sic Decius *ibid. n. 9.* Butrio *n. 7.* Imola *n. 2.* Alexand. de Nevo *n. 20.* Francus *n. 6.*

Tertia regula eſt. *Quoties ab eo, qui metum juſte in-* 7
ferre poterat, aliquid contra bonos mores actum eſt, jure civili repetitio datur; quid autem dicendum ſit jure naturali,

Baſilii Pontii de Matrim.

turali, dicam poſtea. Unde ſi quis in ſurto deprehenſus ex minis accuſationis, vel proditionis, ne prodatur vel accuſetor, vel conjiciatur in vincula, donet aliquid vel promittat, reſtituitur actione quod metus cauſa, Idem dicendum de adultero, ſi deprehenſus in adulterio a patre, vel matre, vel conſanguineis, ex minis eorum aliquid donet, vel promittat, eadem ratione reſtituitur, *l. nec timorem, & l. iſti quidem, D. de eo quod metus cauſa*, ibi, *iſti quidem, & in l. Juliam incidunt, quod pro comperto ſtupro acceperunt, Prætor tamen etiam ut reſtituant intervenire debet. Nam & geſtum eſt malo more, & Prætor non reſpicit an adulter ſit, qui dedit, ſed hoc ſolum, quod hic accipit metu mortis illato*, Idem dicendum de uxore, ſi a marito in adulterio deprehenſa, ex minis mariti aliquid faciat, quamvis oppoſitum dicat Roſella *verb. metus* a. 2. Angelus *ibidem n.* 10. Sylveſter *qu.* 9. Tabiena *verb. coactio qu.* 8. a. 9. eadem enim eſt ratio turpitudinis utriuſque, ut explicabo poſtea. Similiter contractus facti cum officiali, aut judice detinente reum in carcere, etiam juſto, non valent, & datur actio ex metu, ut docuit Farinacius *d. qu.* 35. *n.* 30.

8 Et quidem, quando deprehenſus in adulterio, qui deprehendit, minatur mortem, aperta res eſt, quia cum non poſſit juſte occidere: ut dicam infra *lib.* 6. injuſte minatur. Atque ob hanc rationem *in cap. veniens 2. de ſponſalibus* dicitur nullum matrimonium contractum a juvene, quem quia pater cum filia deprehendit, interficere voluit, & ideo illam duxit, Nam revera non potuit juſte occidere, ſicut poterat juſte accuſare, vel in vincula conjicere, Quare non recte Cordaba *in ſum. q.* 77. & Ludovicus Lopez *lib.* 1. *de contractibus, cap.* 9. paulo poſt initium, in hoc caſu affirmant non teneri virum reſtituere quod accepit ab eo, cui mortem minabatur, Quando autem, qui juſte accuſare poſſunt, per minas autem accuſationis aliquid extorquent, repetitionem dari etiam affirmo. Cujus rei rationem mihi videntur attente conſideraſſe jura. Nam revera in his caſibus idem judicium eſt ac ſi metus eſſet injuſte incuſſus ad extorquendum conſenſum, quod ſic explico iſta conſideratione. Quia metus ille tantum inferri poteſt in ordine ad id, quod ex eo metu ſequi natum eſt, v, g. Deprehenditur fur in ſurto, juſte poſſum minari carcerem, accuſationem, vincula, ut reſtituat, & reddat, quod furto abſtulit, vel ut puniatur. Unde actus, qui ſequuntur, ad quos juſte metus ille, & ſecundum rectam rationem ordinatur, & inferri poteſt, valent, ut dicebamus in ſecunda regula, Nulla enim in eo fit injuria, & ſibi imputet, quod ſe in eas anguſtias conjecerit. At vero quando metum, quem juſte ad eos actus, ad quos per ſe ordinatur, poſſum minari, & infligere, minor, & injicio in ordine ad alios, ad quos non ordinatur, injuſte infero metum, nam ad eum finem inferre non poſſum. Unde carcere, v. gr. qui juſtus eſt ad compoſitionem faciendam inter partes, vel ad reſtituendum, ſi eo ego utar ad aliquid aliud conſequendum, ad quod ſecundum rationem ea incarceratio non ordinatur, injuſte ago, & metum injuſte infero, & ideo idem tunc judicium ac de metu injuſte illato ferendum eſt. Atque hæc maxime præ oculis habenda ſunt ad ea, quæ dicemus infra de matrimonio contracto ex metu juſte illato.

9 Ex his colliges cum Donello *loco citato*, ſi Patronus ultro ingratæ libertæ ſervitutem denunciet, niſi det, aut promittat aliquid; dici metum ſervitutis intuliſſe, & ideo non valere, ſicut in eo, qui dat aliquid ex minis, ne prodatur. Et idem dicendum de medico minante ſe deſerturum ægrotum, quando alius non erat, infert enim metum contra bonos mores, & vitiatur quod geſtum eſt. Idem ſi judex, aut qui accuſare tenetur, minetur accuſationem, niſi aliquid donet, etiam ex hac cauſa quod geſtum eſt, reſcindi debet, cum ſit concuſſionis ſpecies aliquid accipere, ne quem accuſes, quod & ipſum in crimen publicum cadit, *l. ultima, D. de concuſ.*

10 Neque obſtat his, quæ in hac regula dicta ſunt, quod habetur in *l. idem ſi ob ſtuprum, D. de condict. ob turpem cauſam*, ubi dicitur, *ſi in adulterio deprehenſus dederit ſua ne proderetur, repetitionem non dari*. Intelligendum enim eſt repetitionem non dari actione ob turpem cauſam, Erant enim Romani religioſiſſimi, ita ut nihil vellent in judicio agi, niſi ex præſcripta forma, in qua qui caderet a ſyllaba, a cauſa etiam caderet. Erant ergo determinatæ actiones quibus unumquodque peteretur. Actiona itaque ob turpem cauſam iſta repeti non poſſe recte definierunt, quia ibi & dantis, & accipientis turpitudo inerat. Accipientis quidem, quia nemo invitus cogitur accuſare: at ſi non accuſet, gratis, & non accepto pretio debet ab accuſatione deſiſtere, Quia ergo pretio accepto non accuſat, quod vergit in damnum publicum, cum Reipublicæ interſit puniri delicta, inde eſt, ut turpis illa acceptatio ſit, & geſtum ſit negotium illud malo more, ut J. C. loquitur in *l. iſti quidem, D. de eo quod metus cauſa*. Similiter etiam fuit turpitudo ex parte dantis. Quoties enim turpe recipitur, turpe datur, niſi fiat cauſa redimendæ vexationis injuſtæ, quæ in caſu de quo loquimur, locum non habet, cum revera vexatio illa ſecundum quam ille timet carcerem, non ſit injuſta. Ubi autem dantis, & accipientis turpitudo eſt, repetitio non datur, conditione ob turpem cauſam, *l. ubi autem* 3. *D. condict. ob turpem cauſam*. Unde conſiderate J. C. *in l. nec timorem, & l. iſti quidem* ſuccurri dixit, non actione *quod metus cauſa*. Cumque actio *quod metus cauſa*, locum non habeat, niſi quando injuſte metus incutitur, prudenter judicarunt in his eventibus injuſte metum incuti, eo quod metu, quoad bonum Reipubl. tantum uti poterat, qui deprehendit, aut ad puniendum delictum, vel reſtitutionem, vel concordiam, vel compoſitionem faciendam abutitur ad alia perficienda: in quo injuſte agit, & ex conſequenti injuſte metum infert. Atque his mihi videor veram in hoc Juriſconſulti mentem aſſecutus, quam noſtri Theologi, inter illos Azor. *tom.* 1. *lib.* 1. c. 10. *q.* 12. non attigerunt, cum exiſtimaverint ob turpem cauſam reſcindi, ſiquidem nihil minus jura voluerunt quam ob turpem cauſam reſcindi. Itaque non ex turpitudine datur reſciſſio, ſed quia revera in eis caſibus judicarunt metum non eſſe juſte incuſſum, ſed injuſte. Cujus autem momenti ſit negare actionem ex uno capite, ſi concedatur ex alio, explicat eleganter Donel. *lib.* 14. *cap.* 25. *ſ. Meminiſſe tamen ſumus*, quem omnino vide. Poteſt hic textus intelligi de inferente ante minas, tunc enim nulla repetitio eſt, ut dicebam *in prima regula*. Sed quod prius dixi, magis placet.

Sed jam quæres, quid dicendum ſit jure naturali ſpectato, an in caſu tertiæ regulæ valeat in conſcientia ea donatio, ſive promiſſio, ſive contractus. Et quidem juxta ea, quæ in præcedentibus dicta ſunt, de his quæ ex metu fiunt, dicendum videbatur donationes, & promiſſiones reciprocas eo metu factas nullas eſſe naturali jure, valere autem contractus in quibus datur res pro re, cum in hoc caſu diximus idem judicandum eſſe, ac ſi metus incuſſus eſſet injuſte, attamen ſub diſtinctione reſpondendum eſt. Dico itaque primum. 11
Si res iſta attente conſideretur, ut docuit Joannes Azor. *loco citato*, revera numquam eſt ibi contractus donationis, ſed do ut des, dat enim, ut non faciat alius, id, quod juſte facere poterat, licet illicite deſinat facere accepto pretio, & ſuo periculo deſinit facere: quare alter non donat, ſed tantum dat pro omiſſione actus pretio æſtimabilis, & ideo eo modo accepta non tenetur ante ſententiam reſtituere. Sic docet etiam Thomas Sanchez *lib.* 4 *de matrim. diſp.* 9. citatis aliis, licet nonnulli oppoſitum docuerint. Neque huic obſtat, quod habetur *in l fin. tit.* 14. *part.* 5. *Porende dezimos que ſe deve tornar loque aſſi recibio, al que lo dio*. Intelligenda enim lex de reſtitutione per ſententiam. Atque eadem ratio eſt, ſive ſit crimen perpetratum, vel perpetrandum, ut docet idem Thomas Sanchez *n.* 30. Unde in hoc caſu non habet locum occulta compenſatio, niſi poſt ſententiam.

Deinde dico. Si ex eo metu incuſſo ſequatur ſtatim 12
contractus promiſſorius, nullum eſſe in foro conſcientiæ, quando metus ſecundum rectam rationem ad eum contractum non ordinabatur; & ita tuta conſcientia poſſe a promiſſione reſilire. Quia jure naturali non datur promiſſio pro promiſſione, quoties alterius promiſſio non eſt grata promittenti, neque utilis judicatur. Denique videtur contractus alios, in quibus datur res pro re, ſecutos ex eo metu valere jure naturali, ſicut ſupra dicebamus, cum injuſte metus infertur. Atque hæc vera ſunt, ſive cum illo contraham qui ab accuſatione de ea cauſa deſiſtit, ſive ille deſiſtat, ut alicui donem, vel cum alio contraham. Quem autem effectum habeant blanditiæ, recte explicat Th. Sanch. *lib.* 4. *diſp.* 7. *n.* 3. & in illis explicandis immorari non oportet, cum certum ſit blanditias nequaquam metum nec levem inferre.

CAPUT

CAPUT XIV.

Matrimonium contractum ex metu injuſte illato eſſe nullum jure naturali, & poſitivo.

S U M M A R I U M.

1 Quid diſputandum.
2 Eſſe nullam matrimonium jure poſitivo ex metu contractam.
3 Jure naturali valere quorumdam opinio.
4 Vera ſententia non valere, & quorumdam probationes rejiciantur.
5 Vera probatio, & 6. 7.
8 Diluantur argumenta.
9 Ultimi argumenti ſolutio, & 10. 11.
12 Idem dicendum, quamvis matrimonium ex eo metu conſummetur.
13 Opponitur contra veram ſententiam, & diluitur.
14 Idem etiam ſi cogatur ad contrahendum cum quadam fœmina ex certo genere perſonarum.
15 Idem etiam ſi inferatur ab alio tertio.
16 Idem in conſtitutione procuratoris ad matrimonium. De probatione metus, & purgatione remiſſive, ibid.

1 QUid in aliis contractibus efficeret metus hactenus explicatum eſt: deinceps vero quid efficiat in contractu matrimonii, & ſponſalibus. Agemus autem in hoc capite de effectu metus injuſte illati, poſtea vero de effectu metus juſte illati.

2 Omiſſa autem opinione Cardinalis *in cap. 2. de his quæ vi, q. 1.* aſſerentia non eſſe jure irritum, ſed reſcindendum, non ſecus ac alios contractus: omiſſa etiam aliorum opinione, qui dicunt matrimonium ex metu gravi initam valere in foro conſcientiæ, eſſe tamen nullum jure poſitivo, quæ communi Doctorum juris interpretum, & Theologorum conſenſu rejiciuntur, communis certaque ſententia eſt matrimonium ex metu gravi contractam eſſe nullum jure Eccleſiaſtico, Doctores enumerare ſupervacaneum eſt in re tam aperta, & omnium probata conſenſu. Ex jure autem manifeſtiſſime conſtat *cap. cum locum, cap. veniens 2. de ſponſalibus, cap. ſignificat, de eo qui duxit in matrimonium.* Quorum Canonum ratio conſtabit ex his quæ dicam poſtea. Nec enim Eccleſia nullum eſſe ſtatuit ea præſumptione defectus conſenſus, ſed declarat juris naturalis diſpoſitionem, quia in eo qui coactus contrahit, revera non eſt conſenſus jure naturali ſufficiens ad matrimonium, ut ex dicendis conſtabit. Quare in eo caſu, in quo jure naturali non valet, non valet etiam jure poſitivo: in hoc enim non eſt diverſum utrumque forum, cum Eccleſia ſupplere non poſſit ea, quæ ad matrimonii eſſentiam requiruntur, quorum unum eſt verus conſenſus, ut dictum eſt *ſupra lib. 2.* & pleno liber, ut dicemus ſtatim.

3 Quid autem dicendum ſit de matrimonio ſpectato naturali jure, major Doctorum diſſenſio eſt. Primo enim nonnulli exiſtimant matrimonium ex metu injuſto celebratum eſſe ratum jure naturali, ſed jure Eccleſiaſtico irritari. Ita docet Paludanus *in 4. diſt. 29. q. 1. art. 3.* Durandus *qu. 2.* Joannes Major *q. 1.* Almaynus *q. 1. art. 3.* ſupplement. Gabriel. *diſt. 27. qu. 1. art. 1. notabili 1.* idem docet Joannes Azor. *lib. 1. c. 11. q. 6.* Valentia *diſp. 9. generali, q. 5. punct. 2. poſt 2. concluſionem,* Thomas Sanchez *lib. 4. diſp. 14. nu. 2.* Ægidius *de ſacramento matrim. diſp. 28. dub. 1. concl. 5.* Eorum fundamenta hæc ſunt. Primum, quia quod metu geritur, eſt ſimpliciter voluntarium: ad matrimonium autem ſufficit conſenſus ſimpliciter voluntarius verbis expreſſus. Secundum, quia alii contractus, qui ex metu ſunt irriti, tantum ſunt irriti ex jure Eccleſiaſtico. Ergo, & matrimonium; nulla enim videtur eſſe diſcriminis ratio. Præterea, quia quicumque metus etiam levis minuit libertatem matrimonii, & tamen omnes conveniunt valere jure naturali matrimonium contractam ex eo metu. Et idem argumentum fieri poſſet, quando quis ob metum intrinſecum contrahit matrimonium. Igitur quod initum ex gravi metu extrinſeco nullum ſit, tantum provenire poteſt ex jure Eccleſiaſtico. Denique quia Baptiſmus etiam exigit voluntatem, & animum ſuſcipiendi, & juramentum exigit libertatem: & tamen etiam ſi Baptiſmus coacte ſuſcipiatur obligat, *cap. majores, de Baptiſmo,* & juramentum metu extortum obligat, *c. verum, c. ſi vero, de jurejurando.* Ergo etiam valeret ex natura ſua matrimonium, niſi jus Eccleſiaſticum illud irritaſſet. Aliquantulum ad iſtorum opinionem accedit Gulielmus Rubion *in 4. diſp. 27. q. 1. art. 1.*

qui dicit in matrimonio tantum ex inſtitutione divina requiri libertatem, non vero ex naturali jure.

Cæterum leviſſimis argumentis commoti Doctores 4 iſti a communi ſententia diſceſſerunt. Verius enim ſine dubio eſt matrimonium initum ex gravi metu eſſe nullum, non ſolum ſi ſpectes jus Eccleſiaſticum, ſed etiam inſpecto naturali jure: atque ideo non tantum in Eccleſia, ſed etiam extra Eccleſiam inter infideles nullum eſſe matrimonium ex metu gravi injuſte illato celebratam. Hanc ſententiam tenet D. Thomas *in 4. diſt. 29. q. unic. art. 3. quæſt. 1. in corpore,* quem ſequitur Turrecremata *31. q. 2. a. 8.* Altiſiodorenſis *lib. 4. ſummæ, tr. 9. cap. 7. q. 5.* Scotus *in 4. diſt. 29. qu. 1. art. 2.* Baſſolis *diſt. 27. q. 1. art. 1.* Rebellus *2. p. lib. 2. de matrim. q. 11. ſect. 1. concl. 2.* Paulus Comitolus *lib. 1. reſponſorum moralium, q. 123.* aliique complures, quos refert Thomas Sanchez *diſp. citat. n. 1.* Hanc ſententiam nonnulli probant, quia matrimonium eſt donatio mutua, vel tranſlatio poteſtatis corporum. At vero donationi repugnat conſenſus mixtus ex voluntario, & involuntario. Sed hæc ratio nullius momenti eſt. Nam contractus matrimonii non pertinet ad liberalitatem, ſed eſt contractus rei pro re, datur enim corpus pro corpore, atque adeo ex eo capite non repugnaret cum voluntario mixto. Alii probant, quia conſenſus nullus poteſt matrimonium efficere contra ordinem ſuperioris inſtituentis matrimonium. Sed Deus inſtituens matrimonium voluit eſſe conſenſum omnino liberum. Igitur non valet. Sed hæc etiam ratio, quæ eſt Baſſolis, in eo peccat, quod exiſtimat inſtitutionem matrimonii fuiſſe ex ordinatione Dei, & ex ejus ordinatione requiri liberum omnino conſenſum, cum matrimonium ſit ex naturali inſtitutione, ut dixi *ſupra lib. 1.* Tertio probat Rebellus, quia votum per hujuſmodi metum emiſſum eſt jure naturali, & divino irritum, alioquin ſemel factum non poſſet ab Eccleſia irritari. Ergo ſimiliter in matrimonio. Hæc tamen ratio aſſumit aliquid quod eſt valde incertum, imo meo judicio falſum, ſcilicet, votum ex metu factum eſſe nullum jure naturali, validum enim eſſe oſtendemus *lib. 7.* cum ſermo fuerit de ordinis impedimento. Et quamvis daremus votum ex metu emiſſum eſſe jure naturali validum, non inde ſequitur non poſſe irritari, aut diſpenſari per Eccleſiam, ut conſtabit ex his quæ dicemus *infra lib. octavo.* Et denique quamvis concederemus votum ex metu emiſſum eſſe invalidum jure naturali, non inde ſequeretur idem dicendum eſſe in matrimonio, cum votum ſit inter promiſſiones gratis factas, matrimonium vero inter contractus, in quibus datur res pro re. Omitto aliorum rationes, quæ parvi momenti ſunt.

Primo ergo ea ſententia mihi videtur efficaciter pro- 5 bari ex jure Canonico, & Pontificum reſponſis *cap. cum locum, c. veniens 2. de ſponſal. & c. ſignificavit, de eo qui duxit,* in quibus non loquuntur Pontifices tamquam aliquid ſtatuentes, neque id quidem verba præ ſe ferunt, ſed loquuntur, ut potius legis promulgatores. Ad hoc argumentum fatetur ingenue Thomas Sanchez *diſp. 14. cit. n. 4.* Pontifices ibi nihil novi decernere, ſed ſupponere legem antea conſtitutam. Putat tamen ille ex Eccleſiæ traditione teneri, ſicut & legem de nullitate matrimonii infidelis cum fideli. Verum id eſt effugere vim argumenti, non diluere. Et quidem de lege irritante matrimonium fidelis cum infideli dicam infra ſuo loco *lib. 7.* cum ſermo fuerit de impedimento diſparis cultus, nec enim nulla talis eſt lex Eccleſiaſtica, ſed divina, aut certe etiam lex Eccleſiaſtica extitit, ut ibi oſtendam. In præſenti autem ea ſolutio non habet locum, ſi attendas verba Pontificum. Nam Innocentius III. *in c. cum locum,* cum reſponderet eſſe nullum matrimonium illud ex metu contractum, reddit rationem, quia matrimonium conſenſu perficitur, qui non habet locum, ubi intervenit metus in virum conſtantem. Quam rationem ſic argeo. Quia vel ſentit Pontifex in matrimonio ex metu nullum omnino reperiri conſenſum, & ideo non valere. Hoc tamen nulla ratione affirmari poteſt, cum conſtans Pontificum deciſio ſit in coactione conditionata ſimpliciter voluntarium reperiri, *c. ſacris, de his quæ vi, cap. majores, de Baptiſmo.* Ergo cum dicit matrimonium perfici ſolo conſenſu, intelligit de plene libero, alias inepta ratio eſſet, cum mixte voluntarium etiam habeat locum in metu. Ejus ergo ratio hæc eſt. In metu gravi non eſt conſenſus plene liber. Matrimonium perficitur ſolo conſenſu plene libero. Ergo ex metu non valet. Ubi vides recurriſſe Pontificem ad cauſam efficientem jure naturali requiſitam. Quod ſi id legibus majorum ſtatutum eſſet, ſe a prædeceſſoribus accepiſſe diceret. Et auget argumenti vim, quod ſæpe alibi, cum dicunt abſolute conſenſum requiri, eodem modo loquuntur *c.*

ſta. de procurator. n. 6. & aliis citatis *ſupr. lib. 2.* Signum ergo eſt eodem jure, quo requiritur conſenſus ad matrimonium requiri etiam plene liberum,

6 Ratio autem hujus ſententiæ ex ipſa natura matrimonii deſumitur. Quia ad illud majus, & perfectius voluntarium requiritur, quam ad alios contractus civiles. Id quod ex perpetuitate vinculi matrimonii colligit D. Thomas, *in additionibus ad 3. p. quæſt. 47. art. 3.* Et quidem cum alii contractus ſint minoris momenti, & natura ſua diſſolubiles humana authoritate vel contrahentium conſenſu, mirum non eſt, ſi valide fiant, etiamſi contrahantur voluntarie mixte. Et præterea multa ſunt in aliis contractibus ab omnibus recepta circa conſenſum debitum in illis, quæ tamen locum non habent in matrimonio. Nam contractus celebratus ſub conditione, illa ſubſecuta purificatur, ita ut non liceat a contractu recedere: & tamen, ſi matrimonium celebratus ſub conditione, non valat, ſine novo conſenſu, etiam poſita conditione, ut jam ſupra dictum eſt *lib. 3. cap. 14.* Deinde in aliis contractibus conditionatis non licet ante eventum conditionis recedere a contractu: at in contractu matrimonii licet, ut *ibidem* docui. Denique matrimonium numquam valet ſine conſenſu debito, & tamen valent alii contractus. Imo etiamſi deſit animus contrahendi dummodo adſint externa ſigna, valent contractus alii in utroque foro, ut dixi ſupra, *lib. 2. c. 4.* quod ſecus eſt in matrimonio, ut dictum eſt *lib. 2. c. 2.* Signum ergo manifeſtum eſt aliquid ſpecialius requiri ad conſenſum matrimonii ex natura ſpeciali hujus contractus, quam ad alios, quod, ut dicebam, ex perpetuitate vinculi colligit D. Thomas.

7 Sed & inſinuavimus nos aliam rationem ſupra, ex qua id quod ad præſens inſtitutum attinet, facile colligitur, ſcilicet, eſſe vinculum mutui ac reciproci amoris. Eſt enim animorum corporumque conjunctio, idque indicaſſe videtur Adamus in ipſa inſtitutione, cum dixit: *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ.* Hic autem mutuus amor vel adhæſio cum coactione & metu ſtare non poteſt: nemo enim adhærere ſolet rei, quam tenet invitus, poſthabitis præſertim charis parentibus. Præſente ergo metu evertitur voluntarium ad matrimonium requiſitum, ut enim habetur *c. præſens 60. q. 3. Quod quis non diligit, facile contemnit.*

8 Ex hoc diſcurſu duo priora argumenta primæ ſententiæ facile diluentur. Conſtat enim & ad matrimonium non ſufficere mixte voluntarium, & diverſam eſſe rationem illius & aliorum contractuum, in quibus datur res pro re. Ex eo enim capite non repugnaret valide celebrari cum voluntario mixto, niſi ex ſpeciali ratione exigeret plenius voluntarium. Tertii vero argumenti difficultas exigit an ex metu levi reddatur etiam nullum jure naturæ. Quid autem in hoc dicendum ſit conſtabit ex his, quæ dicam *infra cap. 18.* & etiam quid dicendum ſit in eo, quod objiciebatur de metu juſte, vel ab extrinſeco illato.

9 Sed reſtat diluendum ultimum argumentum, ſcilicet cur baptiſmus ex metu ſuſceptus, ac juramentum metu conceptum valeat, non vero matrimonium. Varie reſpondent Doctores. D. Thoma, Bonaventura, & Altiſiodorenſis eam aſſignant diſparitatis rationem, quia ſacramentum Baptiſmi eſt opus Dei, non hominum: at matrimonium dependet a conſenſu hominum. Sed non plene aſſequor diſcrimen iſtud, nam ſi conſideres actionem, ſive effectionem gratiæ, quæ eſt effectus Baptiſmi, ſicut ejus effectus eſt opus Dei, ita etiam effectus ſacramenti matrimonii. Adde ad effectum Baptiſmi conſequendum neceſſarium eſſe, & voluntatem, & diſpoſitionem bonam ex parte voluntatis, nunc autem non loquimur de effectu, ſed de validitate. Ille quidem valet, & vere confertur, ita ut repeti non ſit neceſſe, ſi adſit voluntas quamvis coacta, licet non detur gratia. Hujus autem rationem inquirimus, cur ad baptiſmi obligationem ſervandam compellatur aliquis, etiamſi violenter illum ſuſceperit, & ut baptiſmi deſertor puniatur: & tamen matrimonii vinculo non teneatur per vim contrahens, licet etiam effectum gratiæ non ſortiatur?

10 Scotus aliter meditatur diſcrimina, inquit enim ideo differre, quia conditio baptizati efficitur melior, non ſic ejus qui adſtringitur matrimonio. Deinde quia conſenſu ſuperioris ratificatur per conſenſum coactum aliquem fieri filium Eccleſiæ, non autem ſic in matrimonio. Tertio quia per baptiſmum quis aſſequitur jus adoptionis: adoptio autem non ita libero indiget conſenſu, ſicut matrimonium. Nam adoptio in eum etiam cadit, qui non eſt compos rationis: at matrimonium non permittitur ei, qui non poteſt uti ratione atque conſilio.

11 Sed rationes iſtæ, licet ſubtiles ſint, parum tamen ſolidæ, ut de ſe patet. Quare potiſſima hujus ratio eſt, quia voluntas coacta, ſimpliciter eſt voluntas, & ideo ſufficit ad votum, & juramentum, quod obligat apud Deum, ut dicebam ſupra. Eadem ergo ratione, cum ex ſacramento baptiſmi conſurgat potiſſima obligatio in ordine ad Deum, & conſequenter ad Eccleſiam, ſufficit ad illum id voluntarium, quod ad peccatum mortale ſatis eſt, maxime cum in magnam cedat baptizati utilitatem. At vero ad matrimonium non ſatis eſt voluntarium, quod ſufficit ad merendum coram Deo, vel demerendum, ſed quod cum perpetuitate, ac reciproco amore cohæreant, cum eo autem non congruit voluntarium gravi metu extortum. Quomodo autem matrimonium, & ſponſalia ex metu contracta valeant, ſi firmentur juramento, dicam *infr. lib. 12.*

12 Ex dictis colligitur idem dicendum eſſe quamvis matrimonium ex metu contractum conſummetur etiam interveniente metu. Tum quia matrimonium celebratum coram parocho, & teſtibus nullum ob aliquod impedimentum, non poteſt poſtea validum fieri, niſi coram parocho, & teſtibus, aut interveniente diſpenſatione, quæ ſuppleat eam ſolemnitatem, ex declaratione Clementis VIII. quam referam infra. Unde etiamſi ceſſaſſet metus, & copularentur cum plena libertate, & affectu maritali, & quantumcumque cohabitarent, non ſupplente diſpenſatione ſolemnitatem, nullum eſſet matrimonium. Quare jam poſt declarationem Clementis VIII. & Tridentinum locum non habent, quæ de copula, & cohabitatione diſſerit Thomas Sanchez *lib. 4. diſp. 18.* Cum ergo nullum fuiſſet illud matrimonium ex metu contractum, non poteſt ſine prædicta ſolemnitate fieri validum. Tum etiam, quia quando ſine illa ſolemnitate validum eſſe poſſet, copula illa ex metu non poteſt efficere validum. Si enim efficeret validum, ideo eſſet, quia præſumeretur conſenſus ex copula, præſente autem metu mortis non poteſt præſumi conſenſus. Adde potius teneri ſubire mortem, qui ſciret matrimonium metu contractum eſſe nullum, cum ea copula in eo caſu non poſſet a fornicationis crimine excuſari, nec enim excuſaretur conſenſu præcedenti, nec eo qui tunc adeſſet, ſi adhuc urgeret gravis metus.

13 Sed adhuc noſtræ ſententiæ fortius obſtare videtur, quod matrimonia filiorum cogente patre valuerint jure civili, atque canonico, ut conſtare videtur ex his quæ dixi *ſupra lib. 2. cap. 1.* Reſpondemus tamen aliud eſſe matrimonium fieri cogente patre, aliud fieri de conſenſu patris. Primum numquam licuit. Secundum vero maxime. Et quamvis ſæpe filius eam uxorem duceret, quam non duxiſſet, ſi ſui arbitrii fuiſſet, nihilominus tamen videtur voluiſſe matrimonium conſiſtere, *l. ſi patre, D. de ritu nupt. Quia reverentia patris facit ut voluiſſe videatur.* Quamvis igitur non credatur velle, qui obſequitur imperio patris *l. 4. D. de reg. jur.* maluiſſe id videtur, quod pater voluit, verecundia immutante voluntatem. Quæ majorem lucem accipient ex his, quæ dicam ſtatim *n. ſeq.*

14 Ex his quæ hactenus dicta ſunt, in primis colligitur ea, quæ hactenus diximus, locum etiam habere, quamvis tantum cogatur aliquis ad contrahendum cum quadam fœmina ex certo genere perſonarum, ut cum aliis docet Rebellus *p. 2. lib. 2. q. 11. ſect. 1. nu. 11.* Ejuſmodi enim matrimonium eſt nullum jure naturali, & poſitivo. Neque obſtat quod conſuetudine alicubi inductum ſit, ut aliqui non contrahant, niſi cum aliqua ex certo genere, vel etiam lege induci poſſit. Ea enim conſuetudine aut lege nulla vis infertur, cum poſſit non nubere, & præterea lex illa, vel conſuetudo acceptata eſt voluntate, & moribus utentium, & cum juſta ſit, non infertur vis ab extrinſeco, ſicut de imperio patris dicendum, cum filii nubere non poterant, ſine ejus conſenſu.

15 Secundo colliges idem etiam dicendum eſſe, quamvis metus non inferatur ab eo, cum quo contrahitur, ſed ab alio tertio. Nam quamvis ab alio tertio ſit illatus, non eſt matrimonium plene voluntarium, & ideo deficit id quod jura naturali, & poſitivo ad matrimonium requiritur.

16 Ultimo colliges ea quæ diximus locum etiam habere in conſtitutione procuratoris ad matrimonium, cum in ea conſtitutione procuratoris includatur conſtituentis conſenſus ad matrimonium, in cujus virtute operaturus eſt poſtea, & contracturus procurator conſtitutus. Quare ſi ea conſtitutio ex metu gravi fiat, nulla eſt jure naturali, & poſitivo. Nullam autem etiam eſſe eam conſtitutionem procuratoris docuit Thomas Sanchez cum Covarr. *diſp. 12. num. 22.* Rebellus *dict. q. 11. ſect. 1. n. 11.* Maxime cum ſupra *cap. 8.* dixerimus univerſe, conſtitutionem procuratoris metu factam

nullam

Digitized by Google

nullam eſſe. Quia quamvis ea conſtitutio procuratoris ſit contractus quidam, ut eleganter probat Donellus *lib.* 16. *cap.* 23. at promiſſio operarum ex parte procuratoris ei, qui illum invitus conſtituit, ingrata eſt & inutilis, & ideo nullius momenti. Quid etiam dicendum ſit in dotis promiſſione per metum extorta, de quo agit Thomas Sanchez *diſp.* 12. *n.* 23. conſtat ex dictis ſupra *c.* 8. Quomodo autem probetur metus, & ex quibus in matrimonio, eſt elegans deciſio Rotæ *lib.* 2. apud Farinac. 242. *tom.* 1. *conſil.* Farinac. *deciſ.* 40. 58. & 69. & *eodem tom.* 2. *conſil. deciſ.* 218. 242. 249. 260. & *tom.* 1. *deciſ.* 40. 58. 69. & 1. *part. deciſ.* 643. & 2. *part.* 463. & apud Seraphinum 818. 851. & 859. Et quamdiu durare intelligatur apud Farinac. 2. *vol. conſil. deciſ.* 263. & 286. & 1. *p. deciſ.* 175. 190. 579. & 2. *p. deciſ.* 463. & 705. & apud Seraph. *dec.* 851. 859. 863. 873. 881. 887. & 893. Vide etiam Riccium *in praxi dec.* 657. *n.* 3. Quem etiam effectum habeat proteſtatio in metu, vide deciſiones Rotæ apud Seraphin. 859. *n.* 4 & 863. & Seraph. *de privileg. juram. privil.* 110. *n.* 11. & Additionat. *n.* 20. Vide etiam de purgatione metus Farinac. 2. *p. frag. ver. metus* *n. n.* 136. & de probatione metus *a n.* 167. & de proteſtatione metus *n* 2. 190.

CAPUT XV.

An in matrimonio ex metu gravi poſſit reſilire, qui liber a metu eſt, nec particeps illius fuit?

S U M M A R I U M.

1 *Proponuntur quæ certa ſint.*
2 *Prima opinio negans.*
3 *Vera ſententia.*
4 *Explicatur per partes, & 5.*
6 *Solutio adverſariorum rejicitur.*
7 *Aliter probatur vera ſententia.*
8 *Objectiones aliorum proponuntur, & diluuntur; & 9. & 10.*

1 FAcile conſtare poterat, quid in hoc caſu dicendum eſſet, ex his quæ dixi ſupra in hoc libro *cap.* 7. de obligatione, quæ jure naturali remanet ad reſcindendum contractum in quo datur res pro re, ſi velit is qui metum paſſus eſt. Cæterum quia Thomas Sanchez in dubium revocare voluit, quod communi Doctorum ſenſu firmatum eſt, ideo de hoc ſpecialiter diſſeram, ut ejus argumenta diluam, quibus inductus ſenſit contra communem, & ab omnibus approbatam ſententiam. Supponimus autem in primis matrimonium illud re vera nullum, nullam obligationem peperiſſe conſtantis matrimonii in uno & non in alio. Nec enim vinculum matrimonii claudicare poteſt, & tantum ex una parte valere, & non ex alia, ut indubitatum eſt. An autem eo, qui metum paſſus eſt, renovante conſenſum convaleſcat matrimonium a principio nullum, & quomodo renovatio fieri debeat, dicam infra in fine hujus libri. Similiter certum mihi videtur, ſi is, qui libere conſenſit, metus particeps non fuerit, neque illius conſcius, non videtur obligatus manere ex ullo capite ad non reſiliendum, ſi nolit reſilire, is qui vim paſſus eſt. Quare tantum quæſtio eſt in eo caſu quo vel metus illati particeps fuit, vel conſcius.

2 In hac re Thomas Sanchez *diſp.* 15. *n.* 5. nullo Doctore citato, qui in hac re expreſſe loquatur, ſed in aliis caſibus, exiſtimavit eum qui libere contraxit, in conſcientia non manere obligatum, ſed poſſe in conſcientia reſilire, etiamſi qui vim paſſus eſt velit renovare conſenſum, donec per ſententiam judicis remanere cogatur, & contrahere. Fundamenta hujus Doctoris adducam poſtea, atque diſſolvam.

3 Cæterum mihi verius videtur eum, qui particeps fuit, aut conſcius metus illati alteri, cum quo contrahit, non poſſe in conſcientia reſilire, ſed teneri obligatione expectandi voluntatem ejus, qui vim paſſus eſt. Quam ſententiam docent Doctores communi ſenſu, quorum multitudinem vide apud eundem *n.* 4. & ſequitur noviſſime Ægidius *diſp.* 28. *dub.* 1. poſt primam concluſionem, qui immerito refert pro hac ſententia Thomam Sanchez, cum oppoſitum expreſſiſſime doceat.

4 Sed hanc communem ſententiam explicemus per partes, atque probemus. In primis ſi damnum aliquod ſecutum ſit ei, qui vim patitur, ratione damni etiam idem Thom. Sanchez teneri fatetur ad non reſiliendum. Raro autem continget ejuſmodi matrimonium fieri ſine irreparabili damno, maxime ſi metus occulte fuerit illatus, ita ut probari in judicio non poſſit. Cum enim Eccleſia ejuſmodi matrimonium valere judicet, & alias re vera non valuerit ob metum, nihil remedii ſupereſt ad iſtud damnum evitandum, niſi denuo conſentire utrumque & renovare conſenſum, ut dicebam ſupra *lib.* 2. *cap.* 5. cum ſermo eſſet de eo, qui ficte conſenſit. Quare ſicut is qui ficte contraxit, tenetur in conſcientia vere contrahere, quia numquam id fieri poteſt ſine damno, ita etiam in noſtro caſu, neque, ut dixi, in hac ſpecie ullum dubium eſt.

Deinde mihi videtur etiam ſecluſo quovis damno eam obligationem ineſſe illi, qui libere conſenſit. Idque probo unica tantum ratione deducta ex his, quæ dicebam ſupra iſto *lib. c.* 7. de aliis contractibus. Quia in his, in quibus datur res pro re, manet naturalis obligatio in eo, qui vim intulit, reſcindendi contractum, ſi petat is qui coactus contraxit, ut eo loco explicatum eſt. Ergo etiam in contractu matrimonii is, qui metum intulit, manet obligatus ſtandi contractui, ſi alius velit. Quorum ratio eſt ea, quam ibi indicavimus huic inſtituto ſic applicata. Quia injuſtum eſt, ut ille contrahere cogatur invitus, & in hoc qui coegit, vel coactionis particeps aut conſcius fuit, re vera injuſtitiam commiſit in perſonam. Ergo remanet obligatio reſarciendi, & cum reſarciri poſſit ſine damno alterius, qui vim intulit, reſarcienda eſt, ſtando ſcilicet contractui, ſi alius velit. Ad hoc autem non eſt neceſſaria judicis ſententia, cum ex injuria illata naſcatur naturalis obligatio reparandi, & ideo ante omnem judicis ſententiam ea obligatione tenetur. 5

Sed ut huic rationi reſpondeat, duo dicit Thomas Sanchez *n.* 6. Primum eam eſſe levem injuriam, atque adeo reparatione non indigere. Deinde dicit non eſſe neceſſarium, ut ea injuria reparetur in eodem genere, juxta ea quæ dixerat *diſp.* 14. *num.* 4. in ſolutione ad quintum. Idque duobus confirmat exemplis. Primum eſt. Quia illi, qui coactus baptizatur, infertur injuria in coactione, & tamen non eſt reſtauranda in eodem genere, ſcilicet annullando baptiſmum. Secundum exemplum eſt in eo, qui fide data de matrimonio defloravit aliquam, & poſtea cum alia contrahit de facto atque conſummat, non reparatur ea injuria reddendo nullum matrimonium cum alia contractum. Sed hæc ſolutio inſufficiens eſt. Et quod primum dicit de levitate injuriæ falſum videtur. Quia nihil tam naturale, quam ut id quod noſtrum eſt, ſine facto noſtro non transferatur, & tunc major injuria infertur, quando id, quod transfertur vel alienatur, majoris momenti eſt. Cumque in contractu matrimonii de corpore alienando agatur, non poteſt non cenſeri gravis injuria: itaque judicat prudentum hominum judicium, cum agnoſcit in hac injuria mortale peccatum. Id autem quod ſecundo loco adducit, videtur eſſe omnino extra rem. Reſtauranda quidem injuria eſt in eodem genere, ſi fieri poteſt, & jam non eſt amplius reſtauratio impoſſibilis, & attia poteſtatem inferentis injuriam. Quare non reddendum eſt nullum baptiſma collatum, neque ſecundum matrimonium, quia jam ejuſmodi reſtauratio eſt impoſſibilis inferenti injuriam, & ad impoſſibile nemo tenetur. At vero in noſtro caſu reſtauratio injuriæ poſſibilis eſt in eodem genere, cum adhuc ſint prorſus habiles ad vere contrahendum. Ergo reparari debet in eo genere. Ut enim latius docui in tractatu de reſtitutione, adeo certum eſt reſtitutionem faciendam in eodem genere, ut quando in eo genere fieri non poteſt, judicaverim nullam manere obligationem ſatisfaciendi in alio genere per ſe loquendo. Et ideo dixi pro vita ablata per ſe loquendo nullam obligationem reſtitutionis oriri. Cum ergo in noſtro caſu fieri in eodem genere reſtitutio poſſit, non eſt cur illum excuſet Thomas Sanchez, cum & alias gravis injuria ſit coactio voluntatis in re tanti momenti. 6

Favet etiam huic communi ſententiæ definitio Pontificis *in cap.* 1. *de eo qui duxit*, ubi definit eum, qui cum jam eſſet conjugatus, duxit uxorem ignaram prioris matrimonii, mortua jam prima conjuge non ſeparandum, niſi ad petitionem deceptæ. Quod idem habet *lex finalis*, *tit.* 2. *part.* 4. optionem enim relinquit decepto, non decipienti. Nec vero dici poteſt ex illis tantum effici id debere fieri per ſententiam. Nam ante ſententiam ea etiam obligatio eſt, cum injuria re vera illata ſit, & ex injuria naſcatur obligatio, ut jam diximus. Quare ea ſententia non inducit de novo obligationem, ſed declarat obligationem inductam ratione injuriæ illatæ, & compellit ad reſtaurationem executioni mandandam. 7

Neque huic communi opinioni obſtant ea, quæ in contrarium adducit Thom. Sanch. Objicit enim primo, quia vel iſte tenetur ratione delicti in pœnam, & hoc 8

requirit judicis ſententiam, vel tenetur ratione injuriæ, & hæc levis eſt, & non neceſſario poſtulat, ut in eodem genere reparetur, & quando fœminæ fieret injuria, attamen ſi homo eſt, qui vim patitur, nulla illi injuria infertur, vel denique tenetur quia ex parte ſua ſe obligavit, & hoc non, quia contractus iſte eſt ex ſua natura utrinque obligatorius. Ergo non poteſt unus ex eis obligatus manere, & non alius. Sed hoc argumentum ex dictis facile diluitur, Dicimus enim non teneri ratione delicti in pœnam, neque ratione obligationis matrimonii, cum nulla ibi ſit obligatio vinculi matrimonii; ſed teneri, quia ratione injuriæ illatæ conſurgit in illo alia naturalis obligatio reſtaurandi in eodem genere, cum poſſit, ut dictum eſt. Nec vero, ut jam diximus, hæc cenſenda eſt levis injuria, ſed gravis, cum in ea coactione committatur peccatum mortale, parque eſt in eo caſu vir, & fœmina. Ea enim injuria non attenditur penes virum, aut fœminam, ut ea ratione major cenſeatur in uno quam in alio, ſed attenditur penes coactionem conſenſus gravem ab extrinſeco provenientem. In hoc enim injuria infertur, quod contra voluntatem alienare cogitur, quod ſuum eſt, cum unuſquiſque ex ſua natura jus habebat, ut id quod ſuum eſt, ſine ejus facto atque conſenſu non auferatur, ut habet regula juris.

9 Secundo objicit, Quia ſi quis ſub hac conditione compellens contraxiſſet, *ut obligo tibi, ſi tu te mihi obligas*, non maneret compellens aliqua obligatione conſtrictus, niſi ille maneret obligatus. Sed in matrimonio ineſt ea tacita conditio, ſi alter ſe mihi obligat, eſt enim contractus oneroſus, do, ut des. Ergo altero non manente obligato neuter obligatur. Sed debile hoc argumentum eſt. Probat quidem non conſurgere obligationem matrimonii, quæ debet eſſe mutua, ut diximus: non tamen probat non conſurgere obligationem naturalem aliam ratione injuriæ illatæ reparandi illam in eodem genere cum poſſit, ut etiam de contractibus aliis oneroſis explicuimus ſupra *cap. 7.*

10 Tertio argumentatur exemplis. Primum eſt, quia ficte contrahens matrimonium non tenetur in conſcientia verum conſenſum adhibere ſecluſo damno famæ aut honoris, aut ſimili. Sed jam ſupra *lib. 2. cap. 5.* ſatis oſtendi eam eſſe hujus Doctoris ſingularem ſententiam contra communem Doctorum ſenſum, & teneri ficte contrahentem verum conſenſum adhibere etiam ſecluſo damno, Secundum exemplum eſt, quia qui ficte profeſſionem emiſit in religione, non tenetur vere conſentire, ſed poteſt, ſi abſit ſcandalum, recedere in remotum locum. At id etiam oſtendimus loco citato eſſe falſam, tenetur enim vere profiteri, & conſentire, neque aliter abſolvi poteſt. Fuit enim ibi & promiſſio Deo facta, & contractus cum religione initus cum traditione ſui, ut oſtendam *lib. 7.* Quare tenetur ex naturali obligatione vera efficere verba contractus. Tertium exemplum eſt, quia quando ingenuus deceptus duxit ancillam, detecta deceptione non tenetur ancilla conſentire, ſed poteſt reſiſtere, quamvis ingenuus velit contrahere. Sed etiam id exemplum oſtendam eſſe falſum infra *lib. 7.* cum ſermo fuerit de impedimento conditionis.

CAPUT XVI.

Qua ratione excuſetur a peccato, qui ex metu contrahit matrimonium?

S U M M A R I U M.

1 *Eum qui ex metu contrahit ſi interius nullum conſenſum habet, mentiri, eſſe tamen veniale peccatum.*
2 *Si interius conſentiat, non peccare peccato mendacii.*
3 *Peccare peccato ſacrilegii quorumdam opinio.*
4 *Verius oppoſitum.*

1 NOnnulla prius ſupponamus, quæ in hac re ſunt extra controverſiam, Primum eſt, eum qui ex metu contraxit, ſi re vera profert verba, & nullum interius conſenſum habet, mentiri, & mendacii culpam committere, ſunt enim verba contra mentem: eſtque communis Doctorum ſententia, niſi arte vel æquivocatione utatur, qua alium contrahentem eludat, vel interius ſubiiceat conditionem hanc, *ſi teneor*. Quamvis non ſatis percipio, quo pacto hæc conditio mente retineri poſſit, ſi revera nullus adeſt conſenſus. Nam eo ipſo, qui adhibet conditionem illam, conſenſum aliquem habet conditionatum. Iſtud autem peccatum ibi commiſſum ratione mendacii, non eſt lethale peccatum, id quod etiam docet Thom. Sanch. *diſp. 16. nu. 2.* cujus ratio eſt, quia mendacium ex ſuo genere, niſi adjungatur illi malitia contra aliam virtutem, non eſt peccatum mortale, ſed tantum veniale ut eſt certa D. Thomæ doctrina communiter etiam recepta oſtendi latiſſime in tractatu de luſibus licitis, & illicitis. Adde tamen hoc peccatum mendacii non eſſe neceſſario conjunctum cum contractu ex metu inito, alias nunquam eſſet nullus contractus ex metu initus, quia ſic contrahens eſſet inconſtans, ſi eligeret malum culpæ ad evitandum malum pœnæ, ut jam explicui ſupra *iſto lib. c. 9.*

Deinde certum eſt, cum quis ex metu gravi contrahit interius etiam conſentiens, non peccare peccato mendacii, neque contra mentem agere, conſentit enim quantum eſt ex parte ſua in contractum illum, licet ſecundum leges conſenſus, quem ille adhibet ex parte ſua, non ſit ſufficiens ad matrimonium. Unde quamvis confirmet juramento, non mentitur, vere enim habet conſenſum illum. Sic docet Coverr. *2. part. de matrim. c. 8. n. 4.* Thom. Sanch. cum aliis *diſp. cit. n. 5.* 2

Sed difficultas eſt. An taliter peccet peccato ſacrilegii, qui metu cadente in virum conſtantem profert verba matrimonii. Peccare enim peccato ſacrilegii quæſtionem habet apud nonnullos, & affirmare videtur Petr. Ledeſm. *de matr. q. 47. art. 3. circa ſolutionem ad quartam.* Fundamentum eſſe poteſt. Quia iſte profert formam ſacramenti circa materiam indebitam, hoc autem videtur eſſe peccatum ſacrilegii, ut conſtat a ſimili in proferente verba abſolutionis circa indiſpoſitum. 3

Verior tamen ſententia eſt, neque etiam in eo caſu committi peccatum ſacrilegii, quæ communis Doctorum ſententia eſt, eamque ſequitur Thomas Sanchez *diſp. citata*. Valentia *diſp. 10 generali qu. 3. puncto 2. §. Reſpondeo ad primum Argumentum*, Ægidius *diſp. 28. de matrim. dub. 3.* Cujus ratio eſt quia in eo caſu nulla infertur injuria ſacramento, quia non eſt materia ſacramenti, niſi contractus legitimus: is autem non tenetur in eo caſu apponere eam legitimam materiam, cum contra naturam contractus matrimonii cogatur contrahere. Chriſtus autem in ſua inſtitutione noluit aliam eſſe materiam ſacramenti matrimonii, niſi eum qui vere contractus eſt, & ex natura ipſius, & ex diſpoſitione legum. In quo vides longe diverſam eſſe rationem in hoc caſu, & in eo qui adducitur in argumento. Et explicatur magis diſcurſu, quem proponit Valentia. Nam qui ita conſentit, vel ſcit, & cogitavit, tunc ejuſmodi conſenſum eſſe jure invalidum ad matrimonium, vel neſcit, aut non cogitat. Si ſcit, & cogitat, non uſurpabit tunc verba illa tamquam ſacramenti formam, ſed ut quantum eſt ex ſe declaret ſimpliciter, ſe conſentire in illud, quod a ſe extorquetur, atque ita non peccabit. Verba enim formæ ſacramenti alicujus invalide uſurpari, tunc ſolum peccatum eſt, quando ex certa intentione uſurpentur alioqui ut forma, ſecus vero ſi alia ratione uſurpentur. Non enim eſt peccatum quod ad conſecrationem attinet, uſurpare illa verba, *Hoc eſt corpus meum*, quando non ad conſecrandum, ſed ad alium finem commemorentur. Cum ergo in eo caſu proferens verba matrimonii non intendat proferre formam ſacramenti, neque ſacramentum conficere, plane non eſt peccatum ſacrilegii. Si autem quis neſcit conſenſum illum eſſe invalidum, aut etiam ſi ſciat, tamen de ea re non cogitat, ea ignorantia vel incogitantia excuſabit illum a peccato ſacrilegii. Nam in tanta perturbatione animi, & gravi imminente periculo, facile erit adeſſe inconſiderationem invincibilem in illo caſu, ſive alioqui diſpoſitio illa juris ſciatur, ſive quomodocumque ignoretur. 4

CAPUT XVII.

An ſi contracto matrimonio ex metu, ſequantur ſufficientia ſigna conſenſus, ratificetur matrimonium.

S U M M A R I U M.

1 *Explicatur ſtatus quæſtionis.*
2 *Copula ratificari matrimonium ex metu, ſi illa jam eſt ſine metu, ubi locum habet.*
3 *Item cohabitatione, & quid requiratur.*
4 *Item illis actibus quibus ſponſalia jure antiquo tranſeunt in matrimonium.*
5 *Quid ſi ea ſigna ex metu fiant, prima ſententia.*
6 *Alia verior.*
7 *Objicitur, & diluitur. & 8.*
9 *Argumenta primæ ſententiæ, diſſolvuntur.*

EXplicabo primo quem effectum habeant, quando ipſa ſigna ſine metu fiunt: deinde quando etiam eadem ſigna adhibentur ex eodem metu. Sed ante 1

omnia

Digitized by Google

omnia ſupponamus hanc qoæſtionem potiſſimum habere locum in his tegionibus, ubi decretum Tridentini de matrimoniis clandeſtinis nondum obſervatur, & etiam ubi receptum eſt, ſi ea ſigna adhibeantur coram parocho, & teſtibus juxta ea, quæ dicam infra.

2 In primis ergo certum ſit poſt matrimonium metu contractum copula animo maritali facta ratificari matrimonium, juxta ea, quæ diximus ſupra *lib.* 2. *cap.* 12. ſi enim copula reputatur ſignum ſufficiens matrimonii, ut faciat ſponſalia in matrimonium tranſire, idem dicendum eſt in iſto caſu. Eſtque communis Doctorum ſenſus, quos refert, & ſequitur Thom. Sanchex *lib.* 4. *diſp.* 18. *n.* 2. Notandum tamen quod ſi quis putaverit ſe obligatum eſſe ex priori contractu per metum inito, & ex hac ignorantia cognoſcat oxorem, non cenſendum matrimonium ſubſecuta copula, quia in hoc caſu copula illa non eſt ſignum novi conſenſus ad contrahendum adhibiti, cum ille ex ignorantia putet validum eſſe primum contractum. Quæ fuit doctrina ſupplementi Gabrielis loco infra citando, & de qua agemus iterum poſtea in fine hujus libri.

3 Secundo certum eſt etiam per cohabitationem ſpontaneam ratum haberi matrimonium ex metu factum *cap. ad id, de ſponſalibus*, eſtque communis etiam Doctorum ſententia, quos refert, & ſequitur idem author *ibid. n.* 3. Quæ enim recedere poteſt ab eo, qui vim intulit, & non recedit, ſatis indicat ceſſaſſe metum, & amoto metu conſentire, quod unum ad matrimonii valorem deſiderabatur. Ut autem ea cohabitatio cenſeatur ſpontanea, non requiritur, ut cum copula conjungatur, ut falſo exiſtimavit Innocentius *in cap. ad id, de ſponſal.* & refellit idem Author *n.* 4. Requiritur tamen primo, ut is qui cohabitat ſciat primum matrimonium fuiſſe nullum, alias conſentiet ex errore, atque adeo nihil efficiet, ut cœpi dicere, & latius dicam *infra*. Deinde requiritur ut ea cohabitatio ſit diuturna. Quantum autem temporis intercedere debeat, judicis arbitrio relinquitur, qui id conſiderabit inſpecta opportunitate fugiendi, & temporis commoditate. Si enim opportunitate exiſtente, & etiam ſufficienti tempore ad fugam honeſte, & juxta qoalitatem perſonæ fugientis capeſſendam non receſſit, ſignum eſt metum abſceſſiſſe, & velle ex conſenſu cohabitare. Quibus conſonant ea quæ habet Farinacius 1. *p. praxis*, *q.* 35. *n.* 38, & 39. Denique requiritur conſequenter, ut ceſſet timoris cauſa, dum cohabitat, durante enim cauſa metus, durat metus, quamvis actus externus omnino liber videatur, ut docet communis Doctorum ſententia, quos idem author refert & ſequitur *diſp. cit. nu.* 7. unde fit neceſſarium etiam eſſe, ut ceſſaverint etiam cum cauſa metus alia impedimenta, licet enim cauſa metus ceſſaret, ſi tamen alii, ut conſanguinei diſceſſum impediant, ſatis eſt diſcedat quando per illos poteſt. Unde Monachus non reclamans vivente patre non eſt in mora eo mortuo non reclamans, ſi ab aliis Monachis non eſt datus locus reclamandi, ut conſulit Navarrus *commentario 4. de regularibus*, *cap. ſtatuimus*, *n.* 19. *quæſt.* 3. *nu.* 71. Ex quo fit cum eodem Thoma Sanch. *diſp. cit. n.* 9. & 10. ut iſtis actibus cenſeatur ſufficienter purgari metus, neceſſarium eſſe ita libere fieri, ut non poſſit interpretari alia ratione vel obligatione factos eſſe, ut conſtat in ſolutione uſurarum ex obligatione juramenti: ſolutio enim illa non eſt ſignum libertatis ſufficientis ad donationem, quia interpretari poſſumus factum eſſe ex obligatione religionis juramenti, & ejus reverentia. Sed deciſiones Rotæ quæ plene explicant purgationem metus, retuli ſupra *cap.* 14. *n. fin.*

4 Denique certum ſit illis actibus, quibus ſupra *lib.* 2. ſufficienter diximus ſponſalia tranſire in matrimonium, aut conſenſum de præſenti prius invalidum, fieri matrimonium, eiſdem etiam ratificari contractum metu initum, ſi poſtea ſine metu adhibeantur, juxta ibidem dicta. Quod quidem locum habet ubi non viget Tridentini decreti obſervatio. An vero idem dicendum ſit, ubi obſervatur, dicam infra ſuo loco.

5 Sed tota difficultas eſt, an ſi ea ſigna etiam ex metu adhibeantur, matrimonium ratum habeatur. Prima ſententia affirmat matrimonium conſummatum copula etiam ex eodem metu proveniente eſſe validum. Sic docet Paludanus *in* 4. *diſt.* 29. *art.* 4. *concl.* 3. Soto *ibid. q.* 1. *art.* 3. *circa fin.* Covarruvias 2. *part. de matrimonio*, *cap.* 4. & alii quos refert Thomas Sanchez *diſp.* 18. *nu.* 13. Probant primo ex *cap. ſignificavit*, *de eo qui duxit*, ubi dicitur quod ille qui cum prima coacte contraxit, poſſit valide cum ſeconda contrahere, niſi copula intervenerit cum prima. Secundo, quia niſi eſſet validum, copula eſſet peccatum; ergo non fieret ex metu viri conſtantis, atque adeo talis metus non poſſet annullare matrimonium, quia non eſt viri conſtantis,

Oppoſitam tamen ſententiam tenet Richardus *in* 4. 6
diſt. 29. *art.* 2. *q.* 2. Supplementum Gabrielis *art.* 3. *dub.* 2. Navarrus *in ſumma cap.* 22. *n.* 51. Valentia *diſp.* 10. *generali*, *qu.* 3. *puncto* 2. §. 4. ſequitur Ægidius *diſp.* 28. *dub.* 4. *n.* 42. Thomas Sanchez *diſp. cit.* extatque nobis elegans deciſio Rotæ apud Farinacium *lib.* 2. *deciſ.* 265. quam omnino vide. Et mihi placet hæc ſententia, quamvis diſpliceant nonnullæ rationes ex illis, quibus probat Thomas Sanchez, ſupponit enim in illis matrimonium ex copula per metum conſummatum irritari per Eccleſiam, cum tamen non irritet Eccleſia, ſed indicitur irritum, vel quia non adeſt conſenſus, vel quia ille non eſt ſufficiens etiam cum copula, juxta ea quæ dixi ſupra iſto *lib.* 4. *cap.* 14. cum ſermo eſſet de matrimonio per metum contracto. Probatur ergo hæc ſententia hac unica ratione. Quia metus cadens in virum conſtantem reddit nullum matrimonium. Sed hic metus talis eſt, quantum ad extorquendum conſenſum quem ſequatur copula. Ergo illud matrimonium eſt nullum defectu conſenſus. Igitur quæ ſequitur copula, non facit matrimonium, cum deſtituatur conſenſu ſufficienti, quia contractus præcedens nullus omnino fuit, & ita dicendum eſt copulam poſtea ſubſecutam coactam fuiſſe, ex metu tamen cadente in virum inconſtantem, conſtans enim ſemper operatur illæſa virtute, illa autem copula fornicaria fuit.

Sed dices, Ergo matrimonium fuit validum, ſiqui 7
dem metus fuit ſolum cadens in virum inconſtantem. Soto *loco citato*, & recentiores alii exiſtimant utramque partem eſſe probabilem ob iſtud argumentum. Verumtamen hoc argumentum nihil contra nos probat, quia metus ille ſolum fuit viri inconſtantis reſpectu copulæ, at reſpectu prioris contractus vere fuit metus cadens in virum conſtantem. Quare prædictæ noſtræ probationis vis in hoc conſiſtit, aut ad hanc formam reduci poteſt. Vel quando copula fit ex metu, intervenit tunc maritalis affectus, vel non. Si hoc ſecundum, copula tantum non facit matrimonium ex omnium ſententia, quia non eſt conſenſus, & illa eſt fornicaria. Vel etiam tunc eſt affectus, & conſenſus maritalis, & ille ex metu non ſufficit ad matrimonium, ſicut neque quem antea extorſerat metus. Unde etiam ea copula ex eo affectu fornicatio eſt, niſi ex ignorantia accedens excuſetur, putans ſecutus opinionem probabilem, eam ſufficere ad matrimonium. Itaque contractus ille matrimonii etiam in eo caſu nullus eſt, ex eo quod, quamvis inconſtans fuerit in eligendo copulam ad evitandum metum, defuit tamen conſenſus ad matrimonium neceſſarius.

Quod ſi dicas. Saltem conſenſus explicatus per co- 8
pulam faciet matrimonium, cum copula interdum ſit ſignum talis conſenſus, & reſpectu illius metus iſte ſit viri inconſtantis. Reſpondetur tamen copulam non eſſe ſignum expreſſivum conſenſus conjugalis, neque per illam ratificari ſponſalia, etiam quando ſponſalia facta ſunt libere, niſi copula ipſa omnino voluntaria ſit, & procedat ex conſenſu maritali, alias non eſt ſignum voluntatis concedentis plenum corporis uſum, qualis eſſe ſolet inter conjuges. Quæ doctrina advertenda eſt pro ſolutione rationis primæ ſententiæ, quæ multum negotii exhibuit nonnullis Doctoribus, & illuſtranda illis, quæ dixi ſupra *lib.* 1. *cap.* 12. *de copula ſigno matrimonii*.

Ad fundamenta primæ ſententiæ reſpondetur. Ad 9
primum ex *cap. ſignificavit*, dico ibi ſermonem eſſe non de copula ex metu facta, ſed omnino libere ſecuta, & in eo caſu præſumit forum externum repertum eſſe conſenſum ſufficientem, ut colligitur ex citato cap. & docet Covarr. 2. *part. de matrimonio*, *cap.* 3. *n.* 2. & alii. Pro foro autem interiori ſemper conſiderandum eſt, an re ipſa habuerit verum conſenſum. Sed objicit Covarruvias ſemper ex ſubſecuta copula præſumi eſſe matrimonium, ne præſumamus illum peccare. Hoc tamen nullius momenti eſt quia ut dixi ſupra *lib.* 2. *cap.* 12. copula in tantum eſt ſignum matrimonii quatenus omnibus conſideratis ſignificat priorem voluntatem ſponſalium proceſſiſſe ad plenum uſque conſenſum, qualis eſſe ſolet inter conjuges, hoc autem, ut dictum eſt, non ſignificat quando copula ex metu fit. Ad ſecundum conſtat ex dictis. Atque hæc quæ hactenus de copula diximus, fortiori ratione intelligenda ſunt de cohabitatione, & aliis ſignis matrimonii, quando ex metu procedunt.

CAPUT XVIII.

An matrimonium ex levi metu contractum valeat jure naturali, & poſitivo.

S U M M A R I U M.

1 *Prima ſententia.*
2 *Secunda verior non vitiari matrimonium ex levi metu.*
3 *Probatur ea jure.*
4 *Ex ratione.*
5 *Proponuntur quatuor rationes primæ ſententiæ, & diluuntur, & 6. 7. & 8.*
9 *Idem dicendum jure poſitivo.*

1 AGimus de metu, qui inſpectis omnibus circumſtantiis reputatur levis. In quo prima ſententia affirmat levem metum reddere nullum matrimonium, quando re vera ita extorquet conſenſum, ut ſine eo metu non fieret. Hanc tenent non pauci Doctores. Gabriel *in 4. diſt.* 29. *q.* 2. *art.* 2. *concl.* 4. Navarr. *in ſumma*, *c.* 17. *n.* 29. *& cap.* 22. *n.* 51. *notab.* 1. Covarr. *part.* 2. *cap.* 3. §. 6. *n.* 4. & alii quos refert Thomas Sanchez *diſp.* 17. *nu.* 2. Fundamenta horum proponam poſtea, atque diſſolvam. Hanc ſententiam Thomas Sanchez *ibid.* n. 4. fatetur eſſe ſatis probabilem, & ſuſtinendo matrimonium ex gravi metu eſſe irritum jure naturæ majorem probabilitatem habere.

2 Cæterum verior eſt ſecunda ſententia, quæ docet matrimonium ex metu levi contractum, etiamſi is metus dederit cauſam contractui, valere quidem jure naturali, & poſitivo. Quæ ſententia communis eſt Theologorum, & Juriſperitorum, quos late refert & ſequitur Thomas Sanchez *ibid.* n. 3. & Rebellus *lib.* 2. *cit. q.* 7. *ſect.* 2. *concluſ.* 3. qui recte limitat, niſi forte ex aliquo accidenti contingat, eo metu levi conſenſum omnino tolli. Probat Thomas Sanchez non alia ratione, niſi quia Eccleſia non irritavit matrimonium contractum ex levi metu, irritavit autem contractum ex metu gravi. Sed hæc ratio inſufficiens eſt, cum jam ſupra *cap.* 15. oſtenderimus matrimonium ex metu gravi celebratum non eſſe irritum jure tantum Eccleſiaſtico, ſed naturali. Quare aliunde hæc ſententia probanda eſt.

3 In primis igitur probo ex ipſo jure Eccleſiaſtico, urgendo rationem allatam, capite citato. Quia jus Eccleſiaſticum, dum dicit matrimonium ex metu gravi contractum nullum eſſe, non conſtituit in eo novam legem, ſed tantum explicuit juris naturalis rationem, ſecundum quam non eſt ſufficiens ad matrimonium conſenſus extortus metu gravi. Sed Eccleſia eam declarationem non fecit pro matrimonio contracto ex levi metu, ſed ex gravi. Ergo ſenſit jure naturali non eſſe irritum matrimonium ex levi metu. Majorem hujus argumenti probavi ſupra *cap. citato*. Minorem vero facile probare poſſumus ex *cap. conſultationi*, *& c. veniens* 2. *de ſponſalibus*, ubi dicitur, audiendum eſſe eum, qui allegat metum cadentem in virum conſtantem. Quod ſi ſentiret Eccleſia matrimonium ex levi metu non valere, præciperet etiam audiri ne in concubinatu remanerent. Ad hujus autem probationem non utor *cap.* 1. *& cap. penult. de his quæ vi*, quibus utitur Thom. Sanch. quia in illis agitur de nullitate profeſſionis ex gravi metu: & quamvis profeſſio jure naturæ gravi metu facta non valeat, ut dixi *ſup.* attamen non eſt ſimilis contractui matrimonii, in quo datur res pro re, ſed in qua datur promiſſio pro traditione.

4 Deinde etiam probo iſta conſideratione. Quia in matrimonio non deeſt titulus ſufficiens, ut transferatur dominium, cum detur corpus pro corpore, ſi adſit voluntarium, quod exigit ſpecialis natura hujus contractus. Videamus ergo an ſpeciali rationi hujus contractus repugnet voluntarium cum levi metu. Conjugium quidem perpetuum eſt, & indiſſolubile: at levis metus non obſtat perpetuitati conjugii, quia ſicut facili negotio concipitur, facili etiam negotio depellitur. Matrimonium præterea eſt vinculum mutui amoris. At quominus inter aliquos oriatur amicitia, non obſtat levis metus, ſicut nec leves offenſæ ex natura ſua diſſolvunt amicitiam. Pari etiam ratione non videtur obſtare educationi prolis, nec eſſe magni alicujus damni occaſio, qui enim levis metus cauſa rixas excitaret, imprudens judicari deberet. Adde liberorum procreationem non eſſe primarium finem matrimonii. Nulla ergo ratio eſt, propter quam dicamus levem metum pugnare cum natura matrimonii. Horum autem omnium ratio deſumitur ex his, quæ dixi ſupra: quia qui operatur ex metu levi, non dicitur neque vi, neque metu operari, ut dicebat J. C. quia habet in ſua poteſtate ſufficiens principium, quo poſſit metum repellere, cum operetur imprudenter, imprudentiam autem, cum virium ſit, expellere poteſt. Quare qui cum adeo facile ſe eo metu liberare poſſit, non liberet, jure optimo cenſetur libere operari. In quo vides, etiamſi cenſeamus contractum matrimonium ex gravi metu injuſte illato nullum eſſe naturali jure, non ſequi ullo pacto non valere, ſi ex metu levi fiat, ut falſo dicebat Thomas Sanchez *loco citato*.

Sed ut nihil ſcrupuli injici poſſit his, qui noſtra probaverint, videamus, quæ ſint illæ rationes primæ ſententiæ, propter quas Thomas Sanch. judicat ſatis eſſe probabilem. Prima ratio eſt, quia cætari contractus ex metu levi celebrati ſunt invalidi in foro conſcientiæ, in hoc ſenſu, ut per illos acquiſita ſint reſtituenda, quia non ſunt plene liberi. Sed matrimonium majorem petit libertatem. Ergo a fortiori irritabitur ex metu. Et confirmatur, quia idem metus ſufficiens ad cæteros contractus reſcindendos annullat matrimonium. Sed cæteri contractus metu levi reſcinduntur in foro conſcientiæ. Ergo & matrimonium. Sed facile diluitur hoc argumentum juxta dicta ſupra. Nam cæteri contractus ex metu levi facti neque jure naturali, neque poſitivo reſcindendi ſunt, neque quod levi metu habetur eſt reſtitutioni obnoxium, alias non valeret, ut jam ſupra non ſemel oſtenſum eſt. Quare aſſumit hoc argumentum principium omnino falſum, neque ſatis cum eorum Doctorum doctrina cohærens. 5

Secunda ratio. Quia jus conſtituens diſcrimen inter metum gravem, & levem, nititur præſumptioni, præſumit, enim metum gravem cauſam eſſe actus, qui ex metu fit, levem autem minime. Jus autem innitens præſumptioni, non habet locum in foro conſcientiæ, ſi ſtet veritas in contrarium, *cap. tua*, *& cap. is qui fidem*, *de ſponſal.* Ergo ſi metus ille levis fuit cauſa matrimonii, revera nullum erit. Hoc etiam argumentum ex dictis facile diluitur. Dico enim primo nullitatem contractus matrimonii ex gravi metu celebrati non eſſe ex ulla diſpoſitione juris poſitivi, quod poſſet inniti præſumptioni, ſed ex ipſo naturali jure, quod veritate tantum nititur: jus autem poſitivum ſolum declaraſſe diſpoſitionem juris naturalis, ut probatum eſt ſupra *c.* 14. & eodem jure naturali valere matrimonium ex levi metu, inſpecta etiam rei ipſius veritate. Cujus ratio colligenda eſt ex dictis: quia non præſumitur, ſed re vera ita eſt eum, qui ex gravi metu contrahit, ex metu operari, cum non ſit in ejus poteſtate gravem illum metum expellere, & præterea etiam ex eo metu operans ſit conſtans. At cum operatur ex levi metu non præſumitur, ſed re vera ita eſt illum non operari ex metu, neque levem metum dediſſe cauſam contractui, quia facile in ſua poteſtate habet illum a ſe repellere. 6

Tertia ratio eſt, quia ideo minor metus ſufficit in fœmina ut ſit gravis, irritetque matrimonium, quam in viro, quia propter ſubjecti imbecillitatem minor metus eumdem effectum in illa operetur, quem major in viro. Ergo ſi levis metus eumdem effectum coactionis, & ablationem plenitudinis libertatis operatur in fœmina, vel in homine imbecilli, irritabit ſimiliter matrimonium. Unde vir inconſtans ita cogetur per levem metum, atque conſtans per gravem. Neque inter eos diſtat in conſenſus coactione, ſed in motivo, conſtans enim non timet ex levi æſtimatione, qua inconſtans terretur. Reſpondetur tamen rationem hanc levis eſſe momenti. Nam intra terminos gravis metus minus motivum ſufficit in fœmina quam in viro, dummodo tamen maneat operatio intra terminos prudentis, atque conſtantis fœminæ, ut dixi ſupra *c.* 2. At quando metus levis eſt, non habet eumdem effectum, idque manifeſte conſtat, quia in ſua poteſtate habet levem metum repellere. Quare ſi non repellit, ideo quia non vult repellere, ac proinde inconſtans eſt, & imprudenter agit. 7

Ultima iſtorum ratio eſt. Quia ideo metus gravis irritat matrimonium, quod plenam conſenſus libertatem impediat in viro conſtanti. Ergo ſimiliter irritabit metus levis tantum libertatis auferens in viro, qui natura ſua non eſt adeo conſtans. Unde in hoc caſu videtur etiam locum habere ratio Pontificis *c. cum locum*, *de ſponſal.* Reſpondetur tamen verum eſſe ob eam rationem reddi nullum matrimonium ex metu gravi contractum; negamus tamen eandem rationem locum habere, quando intervenit levis metus. Neque enim is metus aufert plenam libertatem ex ſua ratione, ſed ex culpa operantis. Nam cum is in ſua poteſtate habeat poſſe repellere metum levem, non poteſt dici operari ex eo, ſed ex mera ſua voluntate. Unde nunquam iſte 8

metus

metus levis dat cauſam contractui, ſi recte conſideretur. Quod autem inconſtans eo movetur, non efficit, ut geſtum illud re ipſa dicatur vi aut metu fieri, poteſt enim, & debet prudenter operari, & ut operaretur prudenter, in ſe habet principium repellendi metum, quod ſecus eſt in metu gravi injuſte illato.

9 Ex his denique colligitur idem dicendum eſſe jure poſitivo, ſcilicet valere matrimonium ex metu levi, ut conſtat ex prima probatione noſtræ ſententiæ.

CAPUT XIX.

An metus juſte illatus reddat nullum matrimonium?

SUMMARIUM.

1 *Quid agendum.*
2 *Prima regula.*
3 *Valet matrimonium ejus, qui ex metu gehennæ contrahit vel ſimili.*
4 *Item ejus, qui in carcerem conjectus eſt, ſi non ob eum finem conjectus eſt.*
5 *Item matrimonium obſeſſi cum filia obſidentis.*
6 *Item ejus matrimonium, qui ut evadat mortem, quam Reu juſte minatur, offert matrimonium.*
7 *Secunda regula.*
8 *Valere ejus matrimonium, qui juſte ob eum finem mittitur in carcerem.*
9 *Item ſi ut mortem evadat, ex aliquarum regionum conſuetudine ducat meretricem.*
10 *Item ſi deprehenſus in ſtupro offerat matrimonium, dummodo id non faciat ex minis mortis.*
11 *Quid quando judex infert eum metum tantum juſte ſecundum allegata, & probata.*
12 *Tertia regula.*
13 *Si judex promittat impunitatem mortis, quem juſte damnare poterat, ſi ducat ejus filiam, non valet.*
14 *Idem ſi judex deprehenſum in ſtupro cogat ducere, ſi violenter illam cognovit.*
15 *Idem de medico, qui minatur ſe deſerturum infirmum.*
16 *Quando liceat Principi impedire ſubditorum conjugium coactione.*
17 *Poſſe etiam, ſi juſta ſubeſt cauſa, quando tantum cogit ne contrahat cum aliqua.*
18 *Idem dicendum de Magiſtris militiarum comparatione ſuorum militum.*

1 HUjus rei deciſio facile colligi poterat ex dictis ſupra *cap.* 13. Sed ut magis in ſpeciali explicetur, & ut variis corollariis deductis elucidetur, in quibus non omnes conveniunt, ideo ſigillatim hoc loco rem hanc examinare placuit, procedemuſque eiſdem regulis, quibus *cap. cit.* rem iſtam in aliis contractibus explicuimus.

2 Prima ergo regula ſit: *Sive ex metu juſte, ſive injuſte incuſſo, ſive ab intrinſeco aliquis timeat damnum aliquod, quod ut evadat ipſe offerat contrahere, & contrahat matrimonium, valet jure naturali, & poſitivo.* Sic etiam docet Rebellus *dict. q.* 11. *ſect.* 1. *n.* 13. & 14. & in hoc convenit etiam nobiſcum Ægidius *diſp.* 28. *dub.* 5. *concl.* 4. quamvis in nonnullis hujus regulæ exemplis non conveniat. Ratio autem manifeſta eſt. Quia quando metus eſt ab intrinſeco, non dicitur aliquis ex metu agere ea ratione, quia poteſt a ſe eum metum repellere bene & ex virtute operando. Quando vero eſt ab extrinſeco, ſi metus eſt juſte incuſſus, ipſe etiam ſibi metum infert, ut dicebat I. C. in *dict. l. ſi mulier, de eo quod metus cauſa*. Si autem eſt incuſſus injuſte, & non ad eum finem re vera injiciens metum non eſt cauſa illius actus, ut loco citato explicatum eſt.

3 Hinc infertur primo matrimonium ex metu gehennæ vel mortis ſubitæ, vel naufragio impediente, vel ægritudine urgente contractum cum concubina, valere quidem propter rationem dictam. Poteſt enim ſe eo metu liberare, cum ſit ab intrinſeca cauſa, & non extrinſeca. Sic docet citatis multis Thomas Sanchez *lib.* 4. *diſputat.* 12. *numer.* 14. Idem dicendum cum eodem Authore *numer.* 5. & aliis quos citat, de eo qui ducit uxorem, quia Medicus dicit moriturum ægrotum ex humoris abundantia, niſi copuletur uxori.

4 Secundo colligitur valere etiam matrimonium detruſi in carcerem, qui non ob eum finem conjectus eſt, etiamſi ille faciat ut carcere liberetur. Non dico modo, ſi contrahat cum filia judicis, aut ad inſtantiam judicis, de eo enim dicam ſtatim. Ut enim ſupra docuimus, contractus incarcerati etiam injuſte, qui non fiunt cum incarcerante, neque ad inſtantiam incarcerantis, valet ex Farinacio 1. *part. dict. quæſt.* 35. Valet etiam matrimonium captivi apud hoſtes ex eodem fundamento, in quo minus bene locutum eſſe Innocentium docet Thomas Sanchez *ibid. n.* 7.

Tertio infertur, valere etiam matrimonium obſeſſi 5
cum filia obſidentis, ut liberetur obſidione, ſi non ad eum finem obſideatur, etiamſi injuſta ſit obſeſſio. Ille enim a periculo, in quo eſt, liberari deſiderat. Atque idem eſt a fortiori dicendum, ſi juſta obſeſſio ſit. Sic docet Thom. Sanch. *diſp. cit. n.* 13. Rebellus *d. quæſt.* 11. *ſect.* 2. *n.* 5.

Quarto infertur, ſi Reu deprehenſo in homicidio, 6
vel alio crimine, propter quod juſte poſſet occidere, minetur mortem, & per ſe tantum intendat pro crimine ſupplicium ſumere, tu vero, ut mortem evadas, ſponte eandem fœminam poſcas in uxorem, quamvis ſcias non aliter condonandam eſſe pœnam, matrimonium valet, ut docet Rebellus *loco citato n.* 14. *in fine*, propter eandem rationem.

Secunda regula eſt. *Quoties metus infertur juſte ad extorquendum matrimonium, quia ordo juſtitiæ poſtulat ut cogatur, vel ut fiat in compenſationem, valet matrimonium.* Ita docent non pauci, quos refert & ſequitur Thomas Sanchez *diſp.* 13. *cit. n.* 3. Ratio eadem eſt. Quando enim juſte metus infertur, non extorquetur conſenſus injuſte, nec per injuriam, & is qui cogitur non eſt rationabiliter invitus, quandoquidem jure cogitur, & ille in non parendo recedit a jure & æquitate. Unde ipſe potius ſibi metum infert, ut explicui ſupra. Eadem regula conſtat ex *cap.* 1. & 2. *de adulteriis*, & *cap. ex literis* 2. *de ſponſal.* 7

Ex qua regula colligitur primo juſte poſſe aliquam 8
detrudi in carcerem, ut contrahat matrimonium, quando fidem dedit, & validum erit ejuſmodi matrimonium, quia juſte in eo caſu inferri poteſt metus ad illum finem. Nec vero neceſſaria erit quorundam judicum cautela, qui incarceratum extra carcerem conſtituunt, ſub cuſtodia tamen & ab eo ſic extra carcerem poſitu contractum exigunt, quam cautelam reprobat multis citatis Farinacius *dict. q.* 35. *n.* 5. Si enim injuſte exigeretur conſenſus, illa cautela nihil prodeſſet, neque ob id libere contrahere diceretur. Nam donec contrahens cuſtodem habet, ita ut non poſſit ire libere quo velit; dicitur eſſe in carcere, *l. qui neque, D. de verborum ſignif.* Dicitur enim detineri ille, qui non poteſt recedere, & qui non eſt in libertate ſua, ſed ſub cuſtodia, adhuc dicitur incarceratus, & in vinculis. Facit etiam text. *in l. ſuccurritur, D. ex quibus cauſis majores*, ubi carceratus dicitur, qui abire non permittitur. Eandem etiam cautelam reprobat Th. Sanch. *diſp. cit. n.* 4. Atque eodem modo judicandum eſt, quando aliquis per excommunicationem cogitur aliquam ducere, cumqua ſponſalia contraxit, ut docet idem Thom. Sanch. *ibidem numer.* 6. Eſt enim illa excommunicatio juſta, & metus infertur ab intrinſeco: juſtæ autem excommunicationis metum gravem non eſſe oſtendi ſupra *iſto libro*.

Secundo colligitur, quod ſi quis, ut mortem evadat 9
ad quam damnatus eſt, ex aliquarum regionum conſuetudine, vel ſtatuto ducat meretricem, valet matrimonium, cenſetur enim a Republica ea ſufficiens compenſatio delicti. Compenſatio autem facta ab incarcerato etiam ex metu ad id incuſſo, quando expediens judicatur, valet, ut dixi cum Farinacio *loco cit.* Idem dicendum, ſi illi, qui capite plectendus eſt ob homicidium probatum legitime, promittatur impunitas, ſi ducat filiam occiſi, vel uxorem defuncti, eſt enim compoſitio facta juſte per judicem, valetque, etiamſi, ut matrimonium fiat, damnetur ad mortem, dummodo damnetur juſte. Si enim injuſte damnetur, contrahet ex metu cadente in virum conſtantem. Atque ex hoc capite probanda eſt, quæ multis in locis viget de eo conſuetudo, quam probat etiam idem Thomas Sanch. *ibid. num.* 12. Valentia *diſput.* 10. *generali*, *q.* 3. *punct.* 2. *verſiculo Tertio ſequitur*. Quam conſuetudinem ideo defendi dicit Thomas Sanchez, quia metus jam conceptus aufertur ex impunitate oblata, ſi nubat. Melior tamen mihi videtur ratio, quia licet judici compellere etiam ad compoſitionem juſtam, magiſtratus enim vim non infert, ut dicebam ſupra. Unde Navarrus, quem refert idem Auctor *loc. cit.* ſcribit ſolere Pontifices ſub eadem conditione, aut ingrediendi religionem pœnas debitas remittere.

Tertio colligitur idem dicendum eſſe, ſi deprehenſus in ſtupro offerat conſanguineis matrimonium cum 10

illa,

illa, vel in adulterio deprehenſus offerat matrimonium cum aliqua conſanguinea mariti, dummodo id non faciat metu mortis inferendæ a conſauguineis, vel a viro. Is enim metus eſſet illatus injuſte eum non poſſint juſte occidere, ſed tantum comprehendere, & judici prodere. Valet autem in eo caſu matrimonium hujuſmodi, quia offertur vel exigitur in præmium, ne prodatur vel accuſetur, quod juſte facere poterant, quia ibi potiſſima eſt injuria conſanguineorum, vel mariti, & eo tendere debet judicis ſententia, ut illa injuria compenſetur. Quare ſi ſine ſententia compenſationem offert, quam Leſſius judicat ſufficientem, nihil agitur contra bonos mores. In quo vides latum eſſe diſcrimen inter hunc caſum, & eos, de quibus agitur *in l. timorem*, *& l. iſti quidem*, *D. de eo quod metus cauſa*, ut jam *ſupra* explicatum eſt. In hujus illationis doctrina convenit etiam nobiſcum Ægidius *diſp.* 28. *cit. dub.* 2.

11 Quarto infert Thomas Sanchez *diſput.* 13. *cit. num.* 8. non tantum valere matrimonium quando judex re vera juſte infert metum ad eum finem, ſed etiam quando infert juſte tantum ſecundum allegata & probata, ut ſi cogat aliquem ad ducendam uxorem illam, cui fidem dedit, ſed poſt fidem datam illa cum altero rem habuit, cum tamen probari non poſſit. Ego tamen exiſtimo in hoc caſu matrimonium ex ea coactione contractum eſſe omnino nullum, quia re vera eſt vis & coactio ab extrinſeco, cum ea ſententia judicis, quæ fundatur in peculiari præſumptione, omnino deficiat ea præſumptione deficiente, & ex conſequenti non obliget. Et quamvis ſit bellum juſtum ex parte judicis, id tamen eſt per accidens, & ratione ignorantiæ, nam etiam ex parte rei eſt bellum juſtum innixum veritate ipſa, quæ prævalet præſumptioni, ut alio explicamus loco.

Tertia regula eſt, *Quoties in eo metu inferendo, etiamſi juſtam originem habuerit, aliquid ſit contra bonos mores, matrimonium ex eo metu contractum nullum eſt, perinde ac ſi fieret ex metu injuſte illato*, propter rationem dictam ſupra *cap.* 13. quam *ibi* late proſecuti ſumus. Atque juxta hanc regulam intellexerim plures Doctores qui docent etiam metum juſte illatum ad extorquendum matrimonium illud irritare, quos refert Thomas Sanchez *q.* 15. *cit. n.* 1. licet ſine diſtinctione loquantur.

13 Ex hac regula colligitur in primis quod ſi judex eum, quem juſte ad mortem damnare debuerat propter delictum contra ſe vel alios de Republica commiſſum, impunitate oblata invitet, ut filiam ipſius judicis ducat, non valere matrimonium, ut docuit etiam Rebel. *d. q.* 11, *ſect.* 2. *n.* 14. *&* 15. in quo non recte locuti ſunt Thomas Sanchez *diſp.* 12. *n.* 10. Ægid. *d. diſp.* 28. *dub.* 1. *concluſ.* 3. *n.* 10. Quia, ut conſtat ex dictis ſupra *cap.* 13. ille re vera tunc infert metum injuſte, abutiturque poteſtate, cum non fiat ulla delicti compenſatio ratione cujus metus juſte poſſit inferri. Quare idem eſt ac ſi incuteretur injuſte, in quo vides longe diverſam eſſe rationem, cum metus infertur, ut ducat filiam, vel uxorem occiſi, infertur enim ad compenſationem delicti, quæ ut diximus licita eſt. Quare cum Rex vel judex damnato ad mortem offert impunitatem, ſi ducat aliquam, quæ non eſt ducenda in compenſationem delicti, ſi recte & attente conſideretur, non tam aufertur metus jam antea conceptus, ſed infertur denuo, niſi faciat. Commune enim eſt omni, qui liberat metu ſive juſte, ſive injuſte illato aliqua re oblata; ut auferat metum antea conceptum, Favetque huic noſtræ ſententiæ ea doctrina, quam refert, & ſequitur Farinac. 1. *p. q.* 35. *cit. n.* 30. ubi dicit contractus carcerati valere, quando carcer juſtus fuit. Quam tamen limitationem intelligendam dicit, dummodo contractus fiant in carcerantis utilitatem, non vero ſi fiant in favorem officialis, vel judicis, vel detinentis in carcere: Quia tunc licet carceratio ſit juſta, promiſſio carcerati non valet. Et quidem in eo caſu eſt manifeſta etiam turpitudo ex parte judicis, cum non poſſit reum abſolvere a ſententia ſine injuſtitia, ſed ideo abſolvat, ut nubat.

14 Secundo colligitur, ſi judex deprehenſam in ſtupro carceri addicat, & obligare velit, ut eam quam violentem, & ſine fide data cognovit, ducat uxorem, non valere matrimonium, quia tunc metus eſſet gravis, & injuſte illatus, quia tantum ex jure tenetur vel ducere, vel dotare. Quare injuriam infert judex cum conſtringit, vel ad ducendum illam vel etiam ad dotandam tantum, cum ſæpe contingere poſſit, ut dos concedenda fœminæ ſit major pars bonorum ſtupratoris, quæ ſufficit inferre gravem metum, juxta dicta ſupra. Solum ergo cogere poteſt ad ducendam illam, vel dotandam ſub disjunctione, idque docuit Thomas Sanchez *diſp. cit. n.* 7.

Tertio colligitur idem dicendum eſſe ſi Medicus, qui ex juſtitia curare tenetur, minetur alicui fœminæ ſe deſerturum illam, niſi cum ipſo contrahat, vel cum alio, quem ipſe elegerit, nullum enim eſt matrimonium, quia contra bonos mores metus illatus eſt, atque adeo injuſte, ſic docent Ægid. *loc. cit. n.* 11. *&* 12. Rebel. *loc. citat. num.* 16. Qui tamen ſentit aliter dicendum eſſe, quando Medicus non tenetur ex juſtitia mederi, ſed petit matrimonium illud in præmium curationis, quod mihi non omnino placet, ut dixi *cap. præced.* 15

Juxta hæc quæ in hoc capite dicta ſunt facile erit intelligere, quando liceat Principi ſuorum ſubditorum matrimonia impedire, vel eos etiam ad matrimonium cogere. Quando namque juſta cauſa adeſt, recte poſſunt Principes adigere ſubditum aliquem ad matrimonium. Neque id pugnat cum Tridentini decreto *ſeſſ.* 24. *de reformat. matrim. cap.* 9. Id enim probant ſuperiora omnia, & Tridentinum intelligendum eſſe de vi injuſta, eſt communis ſenſus, alias nunquam poſſet quis juſte adigi ad matrimonium, quod abſurdum eſt. Atque de vi injuſta ſermonem eſſe tantum indicant illa verba decreti: *Cum maxime nefarium ſit ab iis injuriam naſci, a quibus jura expectantur*. Adde Tridentini decreto, & excommunicatione ibi lata non ligari Reges, aut Imperatores, cum de illis non fiat expreſſa mentio, nec ligari etiam patres, ſed tantum temporales quoſdam dominos, & publicam forenſem juriſdictionem habentes, ut judices, & Epiſcopos, ut optime Thomas Sanch. *lib.* 4. *diſput.* 22. *in fine*. Oportet enim Regem aut Imperatorem exprimi, ut expreſſit Tridentinum *ſeſſ.* 22. *cap.* 11. *de reformatione*, & exprimit Bulla Cœnæ. 16

Secundo colligitur idem fortiori ratione dicendum eſſe, quando non cogit, ut cum aliqua determinate nubat, ſed tantum metu, & vi adigit, ne cum certa quadam fœmina ineat matrimonium, liberum relinquens, ut eligat aliam. Nam Concilium expreſſe loquitur de matrimonio, cum certa ac determinata fœmina, vel quando non relinquitur liber ad ineundum matrimonium. Eſt autem moraliter impoſſibile, ſi cui juſte impediatur matrimonium cum certa quadam fœmina, aditum etiam intercludi ad ducendam uxorem aliam ſibi convenientem. Idem quod de Principe, intelligo de patre, ſuperiori, & aliis ejuſmodi. Et quidem id verum eſſe convincit antiquus Eccleſiæ uſus, multis enim ob aliquod delictum aditus ad conjugia præcludebatur, itaque conjux a nullo duci poterat, nihilque ab Eccleſia actum contra libertatem matrimonii, ut dixi *ſupra*. 17

Idem etiam multo potiori ratione dicendum eſt de Magiſtris Militiarum Ordinum reſpectu ſuorum militum. Ordinis enim ſancti Jacobi milites (eorum ſtatuta legi tantum, ac Bullas Pontificias) a ſua prima confirmatione per Alexandrum III. nubere non poſſunt ſine licentia Magiſtri. Id quod jure optimo ſtatutum eſt, ut videat, conſideretque Magiſter, an eligant uxorem, quæ & ipſis, & ordinis ſplendori ac dignitati conveniat. Prævidit autem ſine dubio Pontifex ſæpe Magiſtrum nonnulla prohibiturum conjugia, quæ ſcilicet milites minus decerent, illique vel amore, vel libidine cæci appeterent; imo ea fuit tota ratio ejus conſtitutionis. Neque exiſtimavit in eo lædi libertatem matrimonii, ſi quis juxta id quod æquum eſt, non juxta id quod lubet, compellatur abſtinere ab uxore ducenda. Et forſan multis indecoris conjugiis præcluderetur occaſio, ſi Pontifex irrita redderet conjugia equitum Militarium abſque conſenſu expreſſo Magiſtri contracta, Adeoque verum eſt prævidiſſe Pontificem multa ejuſmodi connubia impedienda, idque æquiſſimum judicaſſe, ut acriter invehatur Innocentius III. contra equites Militares extorquentes a Magiſtro licentiam ad conjugia, inquit enim: *Cum igitur in ordine militiæ ſancti Jacobi jam contractum ante factam profeſſionem matrimonium toleretur, & poſt etiam ex Magiſtri licentia contrahi permittatur, quidam de fratribus ipſis, ſicut ex ſignificante didicimus ex his occaſionem ſumentes a te de ducendis uxoribus nituntur indulgentiam extorquere, quæ ſi paſſim daretur, in detrimentum domus non modicum redundaret. Nos ergo indemnitati domus tibi commiſſæ paterna ſollicitudine præcavere volentes, authoritate præſentium inhibemus, ne aliquis fratrum ejuſdem ordinis a te, vel ſucceſſoribus tuis contra regulam veſtram licentiam extorqueat contrahendi, ita ut eadem regula firmiter obſervetur, &c.* 18

CAPUT

CAPUT XX.

Errore circa ſubſtantiam dirimi matrimonium, & alios contractus, ſive actus.

SUMMARIUM.

1 *Errorem auferre conſenſum.*
2 *Ejus variæ diviſiones.*
3 *Error circa ſubſtantialia vitiat jure naturæ.*
4 *Aliquando error qui eſt circa ſubſtantiam in uno actu, eſſe accidentalem in alio, & exemplis explicatur.*
5 *Quo modo error circa ſubſtantialia dicatur dare cauſam contractus vera explicatio.*
6 *Quædam obſervatio.*
7 *Matrimonium ex errore ergo perſonam nullum eſſe jure naturæ, & poſitivo.*
8 *Eleemoſynam ob paupertatem fictam donatam, nullam, niſi de animo donantis conſtet oppoſitum.*
9 *Idem de donatione titulo conſanguinitatis, aut amicitiæ, ſi non ſit amicus, nec conſanguineus.*
10 *Idem ſi Epiſcopus conferat beneficium cum ignorantia beneficii,*
11 *Idem quando cum falſo libello, tacenti quod de jure exprimendum erat, beneficium impetratur.*
12 *Quid dicendum in votis, cum ex errore ſingularium concipiuntur.*
13 *Quis error in emptionem vitiet.*
14 *Errorem virginitatis in ſervo qui emitur accidentalem eſſe.*
15 *Objicitur ex textu in l. quid tamen, de contrab. empt. quorundam ſolatio rejicitur.*
16 *Aliorum etiam ſolutio rejicitur.*
17 *Reſpondetur ex propria ſententia, & remittitur major explicatio.*
18 *Alia objectio ex l. ſi ſterilis, de actio. empti.*
19 *Alia objectio ex l. Labeo, de contrab. empt.*
20 *Alia objectio ex eo quod in ſtipulatione, & pignoris datione error materiæ non vitiat.*
21 *Errorem concomitantem circa ſubſtantiam etiam obſtare matrimonio.*

1 HÆC eſt ſecunda pars hujus libri, in quo propoſuimus explicanda ea, quæ jure naturali pugnent cum matrimonii conſenſu. Dictum hactenus de metu, qui conſenſum tollit, dicendum in ſequentibus de errore. Qui quidem, ut eleganter docet D. Thom. *in additionibus*, *q. 51. art. 1.* ideo pugnare dicitur cum matrimonio, quia aufert ejus cauſam, ſcilicet, conſenſum, errantis enim nullus eſt conſenſus, cum actus voluntatis ſine actu intellectus eſſe non poſſit, error autem aufert actum intellectus debitum, cum ponat perverſum judicium, ex quo ſequitur conſenſus voluntatis diverſus ab eo, qui ſequeretur ex recta cognitione & judicio. Et quamvis quo ad hoc idem dicendum ſit de ignorantia, cum auferat cognitionem, ſine qua non ſequitur actus voluntatis debitus, communiter tamen nomine erroris utimur in ea ſignificatione, quia ea exiſtente ignorantia eſt etiam falſa cognitio in intellectu, quæ eſt error, ex quo ſequitur indebitus actus voluntatis. Solet autem communiter a Doctoribus diſtingui error perſonæ, error conditionis ſervilis, error qualitatis intrinſecæ, ſcilicet pulchritudinis, vel virginitatis, error etiam qualitatis extrinſecæ, ſcilicet, divitiarum. Et quod attinet ad errorem conditionis ſervilis, quia ille ſolum eſt ex jure poſitivo; ut error ſervitutis eſt, cum ſervus jure inhabilis ſit ad contrahendum matrimonium cum ingenua in certis caſibus, de eo agendum eſt infra *lib. 7.* cum dicemus, de his quæ pugnant cum matrimonio ex parte inhabilitatis perſonarum, de aliis autem in hoc libro. Spectat enim eorum tractatio potius ad hanc partem, in qua de pugnantibus cum legitimo conſenſu matrimonii agimus, quam ad aliam partem de inhabilitate perſonarum contrahentium.

2 Deinde obſervandum eſt errore accidere poſſe, ita ut det cauſam actui, & illum antecedat, & ex eo errore ducatur agens, aut poteſt concomitanter ſe habere, cum quis ita affectus eſt, ut etiamſi ſciret eſſe aliter, quam exiſtimat, aut ſibi perſuadet, nihilominus faceret, quæ late a nobis in materia de peccatis explicata ſunt.

3 Eſt ergo communis certaque ſententia, pro qua non eſt neceſſarium Authores referre, quæ docet errorem antecedentem, id eſt, qui dat cauſam contractui circa ſubſtantialia, cujuſvis contractus, & ex conſequenti circa ſubſtantialia matrimonii, reddere illud nullum jure naturæ. Unde Divus Thomas *loco citato*, dixit errorem circa perſonam in matrimonio reddere illud nullum, idque jure naturæ ex defectu conſenſus, & habetur *cap. unico 29. quæſt. 1. & cap. tua nos, de ſponſal.*

Poteſt autem contingere, ut aliquid ſit circunſtantia, & accidens reſpectu alicujus contractus, & tamen pertineat ad ſubſtantiam alterius. Perſona enim pertinet ad ſubſtantiam matrimonii, datur enim corpus pro corpore, & tamen accidentaria eſt in contractu emptionis, & venditionis: & qualitas eſt accidens comparatione matrimonii, & tamen pertinet ad ſubſtantiam contractus emptionis. Similiter etiam in aliis ſacramentis parum refert error perſonæ, neque ejus error reddit invalidum ſacramentum, ut ſi quis exiſtimet ſe baptizare, vel abſolvere filium Petri, & baptizet, vel abſolvat filium Joannis, valet baptiſmus, vel abſolutio, at matrimonium error perſonæ nullum reddit. Quia ad alia ſacramenta error perſonæ accidentarie pertinet, tantum enim debet habere animum baptizandi præſentem, quicunque ille ſit, & idem eſt de abſolvente, & ordinante, alias ſe exponeret manifeſto periculo ſacrilegii aliras ordinans, vel abſolvens, aut baptizans, ut recte docet Petrus Ledeſma *dict. q. 51. art. 2. dub. 2.* ante ſolutionem argumentorum. At in matrimonio cum ſit contractus ad juſtitiam pertinens, & qui verſatur circa corpora tanquam circa materiam, error in ea materia non poteſt non eſſe ſubſtantialis, & æqualitatem auferre, quam ſpectat ratio, & eſſentia contractus matrimonii. Atque id valde præ oculis habendum eſt in unoquoque contractu, ut intelligamus, quando dolus vel error ſit circa ſubſtantiam, quando vero ſit circa aliquod accidens, ut inde conſtet validum, aut nullum eſſe. 4

Sed in explicando, quomodo error dicatur dare cauſam contractui, diſſenſio eſt. Nam Sylveſter *verb. emptio*, *n. 20.* Medina *C. de reſtitutione*, *qu. 34.* Conradus *quæſt. 54.* Navarrus *in ſumma*, *cap. 23. num. 82.* Molina *tom. 2. de juſtitia*, *diſp. 352.* & nonnulli recentiores cenſent tunc contractum fore nullum, & dolum incidere in contractum, vel dare cauſam contractui, quando deceptus cognita veritate non conſentiret, vel quia tunc putant eſſe defectum conſenſus voluntatis, ut quidam dicunt, vel quia extorquetur injuſte talis metus. At Soto *lib. 6. de juſtitia*, *quæſt. 3. art. 2.* ſentit poſſe eſſe validum contractum, etiamſi cognita veritate deceptus non eſſet conſenſurus. Idem docuit Valentia 2. 2. *diſp. 5. quæſt. 20. punct. 4.* Gabriel Vazquez 1. 2. *diſput. 20. cap. 3.* Sed judicandum eſſe validum contractum, quoties deceptio non eſt circa ſubſtantiam, licet ſit circa aliquod accidens. Quæ ſententia vera eſt, elucidanda tamen. 5

Ut ergo explicem, quid res habeat tam hoc *c.* quam *ſequenti*, advertamus in primis valde in his attendendum eſſe animum contrahentis, cum hujuſmodi obligationes pendeant ex conſenſu voluntatis. Unde ut dicamus quid ſpectato jure naturæ vim habeat, diverſimode aliquis ſe habere poteſt in conſentiendo, cum ignorat aliquid. Primo poteſt contingere, ut expreſſe feratur conſenſus in ſubſtantiam contractus, & tamen circa alias circunſtantias nihil expreſſe cogitet, ſicut neque de oppoſitis. Et in hoc caſu, ſi error ſit circa ſubſtantiam, vel circunſtantias ſubſtantiales, non valet proculdubio; quia error circa ſubſtantialia tollit conſenſum neceſſarium, & reddit omnino involuntarium, aufert enim ignorantia objectum, in quo valde error a metu diſtinguitur. Metus enim non tollit objectum, & ideo non reddit omnino involuntarium actum, quin potius ratione alicujus utilitatis, quæ verſatur in vitando malo imminente efficit, ut objectum amplectatur. Inde eſt multa ex metu jure naturæ valere, at ex errore circa ſubſtantiam nihil eſſe validum. Non ergo valet argumentum ab uno ad aliud. 6

Ex quibus multa licet colligere doctrinæ cauſa. Primo colligitur matrimonium ex errore circa perſonam invalidum eſſe, non aliquo jure poſitivo, ſed naturali, & ita apud infideles etiam eſſe invalidum matrimonium ex errore circa ſubſtantiam, neque poſſe Eccleſiam efficere, ut matrimonium cum ejuſmodi errore initum ſit validum, cum ſupplere non poſſit in hoc caſu defectum conſenſus, ſicut in aliis contractibus civilibus poteſt, ut ſtatim dicam. Quæ omnia docent ita communi ſenſu Doctores, ut neceſſe non ſit auctores referre: videantur tamen Thomas Sanchez *lib. 7. de matrim. diſp. 18. n. 12. 14. 15.* & Petr. Ledeſm. *d. quæſt. 51. art. 2. dub. 2.* Rebell. *lib. 3. de matrim. quæſt. 2.* Ægid. *diſp. 31. dub. 1. concl. 1.* Valentia *diſp. 10. quæſt. 3. punct. 2.* Toletus *libr. 7. ſummæ*, *c. 7.* 7

Secundo colligitur, ſi alicui donatur aliquid titulo eleemoſynæ, qui revera non eſt pauper, ſed paupertatem fingit, nulla donatio eſt, quia paupertas aſt circonſtantia ſubſtantialis pertinens ad obiectum eleemoſynæ, quæ eſt ſublevatio miſeriæ in egente & miſero. Sic Th. Sanchez *diſp.* 18. *cit. n.* 24. & probabile putat Ledeſma *q.* 51. *cit.* art. 2. *dub.* 3. *in ſolutione ad* 2. quamvis ipſe aliud ſentiat, ſine fundamento tamen, & Ægidius *diſput. cit. dub.* 1. *num.* 8. quamvis in eo pugnantia loquatur quod cum credat ſecundum communem modum dandi eleemoſynam validam eſſe, etiamſi non ſit vere pauper, quia tantum intendunt, qui eleemoſynam conferunt, ſublevare miſeriam exiſtimatam; cum hoc tamen addit pauperem teneri ad reſtitutionem, quod ſtare non poteſt, ſi eleemoſynæ donatio vera eſt. Noſtram tamen ſententiam expreſſe docet Gabriel Vazquez 1. 2. *diſp.* 30. *cap.* 4. licet *in opuſc. de eleemoſyna*, paulo aliter philoſophatus ſit, & ſequitur etiam Ludovicus Turtianus *tom.* 1. *in* 2. 2. *diſp.* 85. *dub.* 1. Non tamen negaverim, ſi conſtaret de animo donantis eleamoſynam, talem eſſe, ut vellet etiam donare, quamvis ficta & ſimulata paupertas eſſet, verum eſſe, quod habet Gabriel Vazquez *in opuſculo de eleemoſyna*, *cap.* 3. *dub. ultimo*, & tunc valere donationem, quia in ea ſpecie paupertas non eſſet cauſa finalis, ſed impulſiva. At quando de animo non conſtat, id quod dixi tenendum eſt cum aliis Doctoribus, quos ipſi citant. Atque hanc ſententiam adeo veram exiſtimo, ut credam oppoſitam nihil probabilitatis habere, quam ſolus docuit Soto citatus ab iſtis Doctoribus, & ſecutus poſtea eſt Petrus Ledeſma *loco citato*. Neque obſtat, quod qui eleemoſynam confert reſpiciat Deum, cuius intuitu confert. Deum enim reſpicit ut finem remotum, proxime vero ſublevationem miſeriæ petentis, quæ tribuit ſpeciem actui & eleemoſynæ.

Tertio colligitur, ſi aliquid donetur titulo conſanguinei, aut amici, ſi re ipſa non ſit conſanguineus neque amicus, vitiatur donatio, & non ſubſiſtit. Sic Gabriel Vazquez, & Turtianus *locis citatis*. Ratio eſt facilis & aperta. Quia cum hæc actio ex ſua ſubſtantia pertineat ad pietatem, vel amicitiam, qua obſervamus parentes, vel amicis benefacimus, amicitia vel conſanguinitas eſt circunſtantia ſubſtantialis eius actionis. Idem dicendum eſt, cum donatur aliquid alicui pauperi titulo ſanctitatis qui ſanctitatem ſimulat, ea donatio non valet, ut docet Gabriel Vazquez *de eleemoſyna*, *cap.* 9. *dub. ultimo*, *numer.* 16. Ratio eſt, quia iam ille actus pertinet ad religionem, vel obſervantiam; & licet ſanctitas eſſet accidentalis circunſtantia actus eleemoſynæ, eſt tamen ſubſtantialis actui obſervantiæ, vel religionis.

10 Quarto colligitur, ſi Epiſcopus conferat beneficium cum ignorantia beneficii, exiſtimans ſe aliud conferre, nulla collatio eſt ob eandem rationem, quia eſt error circa ſubſtantiam, ut in ſpecie docet Gabriel Vazquez *illa diſp.* 30. *c.* 4. An autem vitiet collationem ſimulata ſanctitas, dicam *c. ſequenti*. Similiter, ſi Epiſcopus crederet ſufficientem ad beneficium, quia ſufficientiam ſimulavit, cum revera non eſſet, collatio erit nulla, & tenebitur reſignare, qui accepit, ex eodem fundamento. Quia dignitas perſonæ pertinet ad ſubſtantialia in collatione beneficii, ut optime docet Gabriel Vazquez *opuſc. cit. c.* 3. *dub. ult. n.* 18.

11 Quarto colligitur, quod quando quis impetrat beneficium petitione ſcripta oblata Pontifici, vel Prælato, vel impetrat reſcriptum ad aliqua, in quo aliqua cauſa exprimitur, vel ſubticetur, qua expreſſa vel non expreſſa non concederetur, talis impetratio eſt nulla. Quia cum hæc impetrentur iuridice, Pontifex innititur veritati, & probationibus, & ſecundum illas vult concedere, & iudicare, imo id aſſerit in reſcripto, *ſi preces veritati nitantur*. Idem dico de abſolutionibus a cenſuris, quæ impetrantur a iudicibus. Ratio huius eſt, quia licet aliis actibus ea ſit accidentalis circunſtantia, in huiuſmodi impetrationibus eſt ſubſtantialis, & ita facit nullam impetrationem, quia Pontifex concedens reſcriptum, ut innititur veræ probationi, & petitioni, ita etiam ſub eadem conditione concedit ſaltem virtualiter. Intelligimus autem quod neceſſe ſit etiam exprimere, quod iura requirunt, ut cognoſcatur a Pontifice; ea autem quæ ut iudex poſtulat iure cognoſcere, debent patefieri & ſubſtantialia iudicio ſunt, licet aliis actibus eſſent accidentalia. Sic eleganter docet Gabriel Vazquez *opuſculo*, & *dub. citat. numer.* 21. & 22.

Sexto etiam colligitur, quomodo ſit Philoſophandum
12 in votis. In illis enim attendendum eſt, quæ ſit ſubſtantia, vel ſubſtantialis circunſtantia illius voti in ſingulari, licet accidentaria ſit rationi communi in illa materia. Nam ex vovantis intentione tantum conſurgit obligatio. Unde qui vovit exiſtimans obligationem non ineſſe voto, vel ignorans votum Deo fieri, nullum eſt votum; niſi adeſſet generalis intentio faciendi quod alii in eo caſu faciunt. Similiter, ſi aliquis voveat opus, exiſtimans eſſe facile, ſi revera major difficultas ſit, quæ alicujus momenti & conſideratione digna cenſeatur, aliter quam ipſe cogitabat, liber eſt a voto. Quia actio illa vovendi verſatur circa illa ſingularia, quæ revera aliter ſe habent, quam vovens exiſtimabat. Item ſi quis vovit ingredi religionem aliquam, eamque non nimis aſperam eſſe credebat; ſi nimis aſpera ſit, non tenetur voto in eam religionem ingredi neque in aliam, cum de alia votum non emiſerit. Item ſi vovit religionem Carthuſianorum, exiſtimans eſſe uſum carnium in cibis, nulla ejus voti obligatio aſt. Nam licet ſtatui ac voto religionis accidentaria ſit ea aſperitas major vel minor; attamen cum hæc actio circa ſingularia verſetur cum ſuis circunſtantiis, error ille pertinet ad ſubſtantiam hujus voti.

Septimo colligitur eodem modo philoſophandum eſſe 13
in contractu emptionis & venditionis. Si res ſit vitioſa, quod vitium ignoravi, nulla venditio eſt: nam in his contractibus, ut ſupra dicebamus, qualitas pertinet ad ſubſtantiam contractus. Unde qui vendit lapidem ignorans eſſe gemmam, cum tamen ſit, nulla venditio eſt, eſt enim ignorantia ipſius circa quid. Item ſi quis vendat rem ſacram ut profanam, nulla ipſo jure eſt, *l. qui officii*, *D. de contr. empt.* quia res ſacra extra commercium eſt. *Inſt. de rer. diviſ.* In quo differt a venditione rei furtivæ, quæ valet, ut dicam *c. ſeq.* cujus diverſitatis ratio aſt, quia vitium rei furtivæ purgari poteſt: at piaculum eſt ſperare rem ſacram profanam futuram. Nullaque ea venditio eſt, quia eſt error circa ſubſtantiam rei quæ venditur, cum omnino ſit extra commercium. Item ſi quis teſtator inſtituat hæredem eum, quem præſentem habebat, exiſtimans eſſe fratrem, aut patruum, dicatque, inſtituo hunc meum fratrem aut patruum, invalida aſt ea inſtitutio, nec poteſt ille, qui præſens aſt, aliquid ex teſtamento retinere, item ſi credens eſſe ſuum filium legitimatum, vel adoptivum, non ſubſiſtente ea cauſa non valet aliqua diſpoſitio. Neque ſi quis inſtituat hæredem, quia exiſtimavit errore deceptus filium ſuum, eum, quem prius inſtituerat, obiiſſe; ſecunda inſtitutio hæredis ob cauſam falſam veram exiſtimatam, nulla eſt. Falſa enim cauſa ex doctrina Bartoli vitiat diſpoſitionem & inſtitutionem.

Ad errorem etiam qualitatis ſubſtantialis referri ſo- 14
let error circa virginitatem, ac proinde ſiquis virginem ſe emere putaſſet, cum mulier eſſet, emptionem non valere, videtur probare textus *in l. fin. §. ſiquis virginem*, *D. de actionib. empti.* Cui tamen obſtare videtur textus *in l. alioquia* 11. *§. quod ſi ego*, *D. de contrahenda emptione*, ubi Ulpianus, qui etiam author eſt illius legis de actionibus empti, contra probat. Dicendum tamen non eſſe hunc errorem circa ſubſtantiam. Eſſet quidem, ſi ego dum virginem emere putaſſem, ſervum puerum amiſſem, fuit enim error ſexus, qui error eſt qualitas ſubſtantialis, non vero virginitatis; & ita, etiam ſi mulier virgo non ſit, in ſubſtantia non erratur.

Sed adverſus hanc certam & communem doctrinam 15
nonnulla objici poſſunt, quæ videntur obſtare. Primo enim obſtat textus *in l. quid tamen* 14. *D. de contrahenda emptione*, ubi vitiola vendita pretio exquiſito, quæ aurea dicebatur, ſi magna ex parte ænea eſſet, dummodo aliquid auri admixtum haberet, emptio valet. Hujus difficultatis variæ ſolutiones adhibentur, quas defendunt laudati a Morla *in* Emporio juris, *ad tit. de contrahenda emptione*, *n.* 19. & ab Oſvvaldo Halligero *in notat. ad Donel. lib.* 12. *comment. c.* 7. *lit. C.* Illis tamen omiſſis reſpondet Morla *d. n.* 19. & Anton. Pichardus *Inſtitut. de emptione & venditione*, *n.* 19. hodie hujus legis deciſionem non ſervari; cujus eam rationem afferunt, quia artificio aquæ, quam Chryſalcam vocant, aurum a quocumque alio metallo ſeparari poteſt, hæc tamen ſolutio probanda non eſt, in primis, quia ejus aquæ artificio non poteſt aurum ab alio metallo ſeparari, niſi atiara & metallum ipſum ita evaneſcat, ut reddatur inutile. Sic docet Bercholten *in §. ſi duorum materia*, *n.* 5. *Inſt. de rerum diviſione*, & idem refert Oſvvaldus *ad Donel. lib.* 4. *comment. cap.* 3. *lit. C.* Deinde quia quamvis idoneum aliquod artificium eſſet ad ejuſmodi ſeparationem, ſicut adſtruunt Morla & Antonius Pichardus, id quidem prodeſſe poſſet ad evitandam commixtionem, quæ ex confuſione & mixtione diverſorum metallorum naſcitur, de qua agitur *in d. §. ſi duorum materia* 27. Ad hujus autem legis, in qua verſamur, explicationem nihil confert. Ratio enim propter quam valet venditio ejus vitiolæ, quæ pro aurea venditur, & partim aurea eſt, partim ænea non ex eo deſumitur,

Digitized by Google

mitur, quod metalla ſeparari non poſſint, ſed quia I. C. Ulpianus ſentit non eſſe erratum in ſubſtantia.

16 Præterea aliter reſpondet Cujacius *lib. 8. obſerv. c. 4.* quem ſequitur Gothofredus *l. 41. cum ab eo, §. menſam, D. de contrahenda empt.* Inquit itaque ſeparanda eſſe, quæ inaurata vel inargentata ſunt. Illis enim aurum vel argentum immixtum & infuſum eſt, & ideo qui rem inauratam emit pro aurea, non omnino errat in materia, quia in ea ineſt aliquid auri: his autem, quæ argento cooperta ſunt, argentum infuſum vel immixtum non eſt, & ideo qui menſam ligneam argento coopertam pro argentea emit, omnino errat in materia, menſa enim nulla ex parte argentea eſt, ſed operimento duntaxat laminæ veſtita eſt. Hæc Cujacius. Quæ Cujacii interpretatio communiter placet Doctoribus. Sed Genoa *in conciliat. legum dictæ l. quid tamen & l. cum ab eo*, non probat hanc ſolutionem Cujacii, quia exiſtimat adverſari illa verba *d. l. quid tamen, nam ſi inauratum aliquid ſit.* Sed probat Genoa aliam ſolutionem traditam a Nicolao Caſſalis, quæ ut mihi videtur, in idem recidit cum ſolutione Cujac. ſubdit enim Nicolaus hæc verba. *Non pugnat d. l. 41. §. 1. quia in hac l. 14. non eſt error in materia, revera enim erat ex auro, ſed non ſolo conflata, ſiquidem erat viriola ex auro & ære, licet æs præponderaret. Unde emptio tenet: ſed tamen agitur in id quod intereſt. At in d. l. 41. nihil inerat argenti in menſa alterius materiæ, cum tamen pro ſolida expreſſe vendita eſſet: nec vitea ſeu veſtis menſæ ineſt, ſed adeſt, non inhæret, ſed adhæret, atque adeo materia illa ex qua menſa conſtat non eſt argentea. Unde mirum non eſt ſi emptio nulla ſit, quaſi ſtanno aliave materia pro argentea vendita, ut in fine dicitur.*

17 Hanc ſolutionem fateor quidem communiter probari a juris interpretibus, qui ea ratione exiſtimant eas duas leges inter ſe conciliari. Attamen ego fateor tarditatem ingenii mei, nunquam hujus diſcriminis rationem aſſequi potui. Quid enim refert argentum adhærere menſæ, aut æs immixtum eſſe auro, quemadmodum menſa illa argento cooperta, cum intus eſſet lignea, vendita eſt pro argentea, ita etiam viriola illa vendita erat pro aurea, cum majori ex parte eſſet ænea? Quod enim vel adhæreat, vel miſceatur, non tollit quominus vitium ſit in materia quæ venditur, & ex conſequenti emptor errat circa materiam, quam emit exiſtimans in uno caſu materiam totam eſſe auream, & pro aurea venditam, cum majori ex parte eſſet ænea, & in alio caſu totam menſam exiſtimans eſſe argenteam, cum tantum operimentum argenteum eſſet. Sicut enim ex ære & auro artificioſe confecta erat viriola; ita etiam ex argento & ligno compoſitum erat quoddam arte factum unum unitate entis artificialis. Quare mihi olim in prima editione libri de imped. viſum eſt, & nunc etiam videtur veritate carere, quod Ulpianus dicit in prædicta *l. quid autem*, eam emptionem valere, qua venditur res inaurata exiſtimanti eſſe auream, aut res, quæ magna parte eſt ænea, habet tamen aliquid auri, exiſtimanti totam eſſe auream, cum ex Ariſtotelis & Philoſophorum ſententia in hoc caſu ſit ignorantia ipſius *quid*. Id quod etiam olim judicavit Gabriel Vazquez *diſput. 30. cap. 4. n. 30.* Niſi forte quis dicat emptorem ſufficienter manifeſtaſſe defectum viriolæ, aut rei inauratæ, aut ſaltem dixiſſe emptori non eſſe rem illam ex omni parte auream; non tamen ſufficienter explicaſſe quanta eſſet quantitas auri, vel alterius metalli admixti, & ideo venditorem cogi in id quod intereſt. Verum de hac dicam iterum infra *cap. 21. §. unico*, & forte, legitimam intelligentiam harum duarum legum aſſignabo.

18 Secundo obſtare videtur textus *in l. ſi ſterilis, 21. §. 2. D. de action. empt.* ibi, *De qualitate autem diſſentiamus eſſe*; intelligitque de qualitate ſubſtantiali, ut apparet ex ſubjecto exemplo. Reſpondetur tamen veriorem eſſe vulgarem lectionem, quæ habet, *emptionem non eſſe*, quam defendunt Eguinarius Baro, Cujacius *d. l. quod autem*, & ſic legi in Codicibus Noricis ait Antonius Auguſtinus *lib. 4. emendat. cap. 17. & in manu ſcripto Codice* Ludovici Charondæ, ut ipſe Charondus teſtatur, quam lectionem etiam adſtruit textus *d. l. 21. §. 1.* ibi, *tamen venditor*, quem recte expendit Cujacius *ubi ſupra*. Recte ſcio Duarenum, & alios tueri Florentinam lectionem, ſed eſt inutilis labor, ſuſtineri namque non poteſt.

19 Tertio obſtare videtur textus *in l. Labeo 41. D. de contrah. empt.* ubi aurichalco pro auro vendito tenetur venditor aurum præſtare. Reſpondetur tamen ex eo non probari emptionem valuiſſe, ſed id tantum quod venditor ſi ſcivit aurichalcum eſſe, tenetur præſtare emptori omne damnum, omne intereſſe; ſi vero ignoraverit, tantum ejus quod intereſt rei venditæ nomine. Quod ſi quis objiciat emptionem valere, ex eo quod detur actio venditi *in d. l. ſi ſterilis* §. 1. facile ſatisfit, quia nemini dubium eſt aliquando ex venditione, quæ non conſiſtit, dari actionem ex empto ad intereſſe, ut & *in l. qui officii, D. de contrah. emptione*, ubi agitur de venditione rei ſacræ.

20 Denique obſtare videtur; quod in ſtipulatione & pignoris datione error materiæ non vitiat. *l. ſi id quod 22. de V. O. & l. 1. in fine D. de pignor. action.* Ergo pari etiam ratione dicendum eſt errorem in materia in contractu emptionis non vitiare contractum. Et confirmatur difficultas ex *l. in venditionibus 9.* & aliis legibus ejuſdem tituli, *D. de contrah. emptione*, ubi Ulpianus Marcellum notans in eo tantum conſentit cum eo, quod vendito aceto pro vino emptio valet, ſi modo ipſum vinum acuit, & ab initio vinum fuit, quia tunc prope eadem ſubſtantia eſt, quam Græci uſiam vocant. Cæterum ſi ab initio acetum fuit veluti acetum fictitium, de quo Cujacius 15. *obſervat. c. 27.* & Gothofredus *in l. ſi quis vinum, §. ſi acetum D. de tritico, vino, & oleo legato*, tunc emptio non conſiſtit, cum erratum ſit in ſubſtantia. Reſpondemus tamen in primis ſtipulationem, & pignoris dationem conſiſtere, quamvis erratum ſit in materia; emptionem vero non conſiſtere ex ea ratione, quia materia non pertinet ad ſubſtantiam unius, pertinet tamen ad ſubſtantiam alterius. Quod ſic explico, quia cum nihil præſtet promiſſori ſtipulator, ſed ex lucrativa cauſa habiturus ſit id quod promittitur, ejus potius intereſt ſtipulationem ſuſtineri, quam vitiari. Idem etiam in pignore dicendum eſt. Si enim æs pro auro datum ſit, ſaltem in ære pignus conſiſtit, cum melius ſit creditori cautionem aliquam habere, quam nullam. At in emptione cum pretium pro re præſtare teneatur emptor, illius intereſt potius emptionem non conſiſtere, atque ita deficiente ejus conſenſu emptio non valet, cum in ea utriuſque conſenſus debeat intervenire. Ad confirmationem autem ſatis ex ipſa lege conſtat, quid dicendum ſit. neque enim ibi error eſt in ſubſtantia, quando vinum acuit tantum, & non ab initio acetum eſt, ſed tantum in qualitate accidentali.

21 Denique in fine hujus capitis addendum eſt, in matrimonio errorem concomitantem circa ſubſtantiam efficere matrimonium nullum. Sic docet Gabr. Vazquez *diſp. 30. cit. c. 4. n. 30.* Speculum conjugiorum 1. *p.* 28. & alii. Itaque ſi quis errans circa ſubſtantiam contrahat matrimonium, ita tamen affectus, ut etiamſi non erraret, nihilominus contraheret, adhuc non valet matrimonium. Quia matrimonii contractus & ratione ſuæ excellentiæ, & quia indiſſolubilis omnino eſt, requirit poſitivum & expreſſum voluntarium, nec ſufficiens eſt interpretativum.

CAPUT XXI.

Quid dicendum de errore circa qualitatem accidentalem in matrimonio, & aliis contractibus.

SUMMARIUM.

1 *Communis ſententia.*
2 *Quædam obſervatio pro ejus explicatione.*
3 *Prima pars veræ ſententiæ.*
4 *Nonnulla inferuntur in ſpecialibus materiis, & numer. 5.*
6 *Secunda pars veræ ſententiæ, quando animus expreſſe fertur in accidentalia contractus, & numer. 7.*
8 *Quid ſi vendat alicui exiſtimans eſſe amicum.*
9 *Quid in votis cum errore accidentali.*
10 *Quid quando in votis eſt error cauſæ finalis, vel impulſivæ.*
11 *Objectio ex cap. ex parte, de converſ. conjug. diluitur.*
12 *Idem dicendum, cum dolus adhibetur ab aliquo tertio.*
13 *Quandoque etiam vitiari matrimonium ex errore in qualitatibus.*
15 *Eum, qui decipit in qualitate, ſi deceptio ſit gravis, peccare mortaliter.*
15 *Objiciuntur quædam contra noſtræ ſententiæ ſecundam partem.*
16 *Diluuntur.*
17 *Quare philoſophemur diverſimode de dolo & metu in contractibus.*
18 *Quando dolus dicatur dare cauſam vel incidere in foro animæ, & externo.*

19 Quid

19 *Quid juris ſit penes deceptum jure naturali: quorundam opinio.*
20 *Aliorum opinio ſub diſtinctione.*
21 *Verior ſententia.*
22 *Quid quando dolus incidit tantum.*
23 *Quid dicendum jure poſitivo, quæ actio competat decepto adverſus decipientem, communis diſtinctio, & 24. 25.*
26 *Nonnulli contra ſentiunt. Eorum rationes, & numer. 27.*
28 *Explicatur communis ſententia in contractibus ſtricti juris.*
29 *Contractus bonæ fidei jure poſitivo non valere ex dolo dante cauſam.*
30 *Quando dolus dans cauſam etiam contractui bonæ fidei verſatur circa accidentalia, valere jure poſitivo, & in hoc differre a jure naturali.*
31 *Explicantur quæ jura competant decepto, ratione doli intervenientis tam in contractibus bonæ fidei, quam ſtricti juris, ſive ſit circa accidentalia, ſive ſubſtantialia, & 32. 33.*
34 *Opponitur quomodo ſi venditio ex dolo circa ſubſtantialia non valeat, detur actio ex empto.*
35 *Opponitur ex l. tractar 6. de act. empt.*
36 *Rurſus objicitur ex l. ſi addes 19. D. locati.*
37 *Opponitur ex vendente rem alienam ad vendentem non ſanam.*
38 *Opponitur ex l. eleganter. de dolo.*
39 *Diluuntur argumenta Leſſii contra communem doctrinam.*
40 *Quid dicendum in hac re Jure Canonico.*

1 COmmunis Doctorum ſententia eſt errorem circa qualitatem, nobilitatem, divitias, & ſimiles non vitiare matrimonium, quia non eſt circa ſubſtantialia, & illis ignoratis adhuc ſalva manet ſubſtantia contractus, & voluntarium requiſitum ad ejus ſubſtantiam. Sic docent Doctores omnes, ita ut neceſſe non ſit Authores referre, quamvis cum in ſpecialibus caſibus loquuntur, valde diſcedant ab ea communi ſententia.

2 Attamen, ut ego explicem quid res habeat, neque enim exiſtimo poſſe eſſe diſcrimen in re, ſed tantum in modo loquendi, advertendum eſt cum Gregorio de Valentia 2. 2. *diſp.* 5. *quæſt.* 20. *punct.* 4. Quam etiam doctrinam amplectitur Ludovicus Turrianus *tomo* 1. *in* 2. 2. *diſput.* 35. *dub.* 2. §. *Secundo ſciendum eſt*, & in re eandem doctrinam ſequitur Thomas Sanchez *lib.* 7. *diſp.* 18. *num.* 21. accidentalem circonſtantiam contractus duobus modis poſſe comparari ad voluntatem contrahentis. Primo, ut ſolum concomitanter ſe habeat, vel quia nihil de illis cogitavit, neque de oppoſitis, vel quia ita affectus erat, ut etiam ſi cogitaret, nihilominus actum perficeret. Secundo modo, ita ut animus contrahentis feratur in ſubſtantiam contractus, & ſimul in circunſtantiam, tanquam in conditionem, a qua vult pendere contractum. Quæ diſtinctio ad hanc rem definiendam, & multa alia, quæ in ſimilibus caſibus ſeſe offerre poſſunt, valde attendenda eſt.

3 Juxta hanc ergo doctrinam, prima pars noſtræ ſententiæ eſt. Si voluntas & animus contrahentis circa circunſtantias accidentales ſe habeat primo modo, validus eſt contractus, etiamſi contingat deceptio circa circunſtantias illas, dummodo non ſit error circa ſubſtantiam. Et in hoc ſenſu crediderim intelligi communem Doctorum ſententiam in principio relatam. Hujus autem ratio facilis eſt. Quia contractus aut quaſi contractus, aut actus iſti ſunt ſimpliciter voluntarii. Eſt enim actus abſolutus hic & nunc; neque ullo modo in ſua ſubſtantia dependens a conditione, vel circunſtantia aliqua extrinſeca, neque ex animo contrahentis, cujus optimum ſignum eſt contrahentem ad nullam advertere. Igitur validus eſt jure naturæ. Neque enim ut diſpoſitio aliqua valida ſit, neceſſe eſt diſponentem omnia univerſim penetrare ac rimari, quæ ipſum a tali diſpoſitione retrahere poterant, ſed ſubſtantialia tantum; alioquin nullus fere qui aliquid ab alio acciperet, vel cum alio contraheret, poſſet eſſe in conſcientia ſecurus, eo quod juſte timere poſſet circunſtantiam aliquam, vel circa ipſius mores, vel circa aliquid aliud diſponentem latuiſſe, quam ſi ſciret, animum non haberet diſponendi. Et confirmatur amplius. Quia voluntas diſponendi, & contrahendi in eo caſu, in quo quis ignorat prædictas circunſtantias, non nititur contrariis, neque illis ducitur tunc ad eo pacto diſponendum. Unde ſi contraria ad eam diſpoſitionem non concurrerunt, neque fuerant illius cauſa: ita neque ignoratio in ejuſmodi circunſtantiis, etiamſi diſponentem retraherent a diſpoſitione, reddunt illam involuntariam, eſtque proinde valida. Quare non eſt univerſim vera illa regula; tunc contractum, aut diſpoſitionem nullam eſſe, quando ſi aliquis ad aliquam circunſtantiam adverteret, quæ eum latuit, non contraheret, neque exiſtimo in ea univerſalitate tradi a Doctoribus: expreſſe namque quod hactenus docui tradit Molina *tomo* 2. *diſput.* 209. §. *Secundum eſt*. Joannes Medina *C. de Reſtitutione*, *qu.* 24. §. *ſequitur*, Scotus *in* 4. *diſtinct.* 15. *q.* 2. *art.* 3. Quamvis enim ſpecialiter loquatur Molina de diſpoſitione gratuita ob cauſam per ultimam voluntatem, aut inter vivos; eadem tamen ratio eſt in omni alia diſpoſitione, aut contractu, ut conſtat, niſi ſibi ipſis repugnare velint.

Ex hac prima parte noſtræ ſententiæ colligitur doctrinæ gratia, ſi quis vendat rem alicui nihil cogitans, an ſit amicus, vel inimicus, qui tamen revera inimicus eſt, valet contractus, etiam ſi non vendidiſſet, ſi advertiſſet inimicum eſſe. Ea enim circunſtantia, cum ſit extrinſeca ſubſtantiæ contractus venditionis, non aufert conſenſum voluntarium. Simili ratione motus aliquis paupertate alterius aliquid illi donat, eleemoſynamve largitur, quem tamen latent aliæ circunſtantiæ, ut eſſe infidelem, aut pravis moribus, neque tunc de illis cogitat, quas certe ſi cognoviſſet, nulla ratione donare voluiſſet, neque validam eſſe donationem, valet quidem, quia ſubſtantia largitionis eleemoſynæ eo tendit, ut miſeria & paupertas proximi ſublevetur, cui accidentale eſt, & extrinſecum quod ſit hoſtis, vel pravus, vel infidelis. Similiter ſi quis vovit jejunare ſexta feria, ſi in illam incidat etiam dies Nativitatis Domini, niſi alia fuerit expreſſa voventis intentio, jejunare tenetur, quia cum circunſtantia illa ſcilicet, concurſus Nativitatis cum ſexta feria extrinſeca ſit, & accidentalis illi voto, plane emiſſum votum eſt cum conditione ſingulorum, in quibus verſatur actio; obligat ex conſequenti votum. Item ſi Epiſcopus conferat beneficium homini capaci, alias improbo, & ſimulanti ſanctitatem, cui, ſi ſciret non eſſe virtute præditum, non conferret, & tamen non advertit ad eam circunſtantiam, collatio eſt valida, ut docet etiam Gabriel Vasquez *opuſculo citato de eleemoſyna*, *cap.* 3. *dubio ultimo*. Quia ea circunſtantia accidentalis eſt, & non vitiat actum ignorantia circunſtantiæ non ſubſtantialis. Idem dicendum de Epiſcopo, qui ordinat aliquem in particulari, quem ſi ſciret vel non habere ætatem, vel afferre literas dimiſſorias falſas, non ordinaret: nam revera ordinatus ille eſt, & ordinatio tenet, quia tantum error ille concomitanter ſe habuit, dum non attendit ad eas circunſtantias, neque de illis cogitavit. Idem dico, ſi Epiſcopus conferret beneficium alicui, ignorans quantitatem fructuum ejus beneficii, exiſtimanſque tenues eſſe, cum tamen eſſent pingues, collatam tenet, niſi relatione impetratum ſit. Nam ex juris diſpoſitione ea narratione falſa nulla eſt impetratio, ut dicam in tractatu de Beneficiis Eccleſiaſticis, & jam *cap. præcedent*, attigi nonnulla, & dicam curſus *infra lib.* 8. *de diſpenſat.*

Denique colligitur contractum matrimonii ex errore qualitatis non vitiari, cum quis ita ſe habuit, ut nihil de ea qualitate cogitaret, neque ad illam adverteret. Ut ſi contrahat aliquis cum fœmina, nil de ejus divitiis, aut nobilitate cogitans, neque de oppoſitis, valet contractus matrimonii, quamvis forte, ſi adverteret ad ignobilitatem, vel paupertatem, non contraheret. 5

Secunda pars noſtræ ſententiæ eſt. Poteſt contingere, ut quis contrahat expreſſe cogitans de aliqua circunſtantia non pertinente ad ſubſtantiam contractus, & hoc dupliciter. Nam vel fertur concomitanter in circunſtantiam illam, ut cum quis contrahere vult cum aliqua, quam gaudet eſſe divitem. Et in hoc caſu, etiamſi error ſit circa ſubſtantialia, validus eſt contractus excepto matrimonio, ut dixi *cap. præcedenti*, ut ſi quis vendat rem auream exiſtimans inauratam, eo tamen animo, ut etiamſi auream eſſe ſciret, nihilominus venderet, venditio valet, ſolumque reſtituendus erit exceſſus pretii, aut ſupplendus ab emptore. A fortiori ergo idem dicendum eſt, ſi eo modo ſe habeat circa circunſtantias accidentales, ob rationem dictam. Quia iſte conſenſus eſt ſimpliciter voluntarius & abſolutus, & independens ab ea circunſtantia, in quam alio actu fertur tantum concomitanter. 6

Quod ſi in eam circunſtantiam expreſſe feratur, & in perſonam ea circunſtantia veſtitam unico, & eodem actu, etiamſi circunſtantia ſit extrinſeca, vel impertinens, exiſtimo proculdubio talem contractum, aut diſpoſitionem eſſe invalidam in foro animæ, ſi ea circunſtantia quamvis extrinſeca non ſubſiſtat. Id quod etiam docuit Petrus Aragon *de juſtitia & jure*, *qu.* 77. art. 5. 7

artic. 5. dub. 1. circa finem, in ſolut. ſecundi. Rebellus *lib. 3. de matrimonio, q. 2. num. 5.* Thomas Sanchez *d. diſp. 18. n. 22.* Valcotia *loco cit.* Turrianus *diſput. 85. cit. dub. 2.* Ægidius *diſp. 3. dub. 1. n. 11.* Petrus Ledeſma *qu. 51. art. 2. dub. 3. poſt ſecundam concluſionem*. Idem docuit Molina in foro animæ de omni contractu excepto matrimonio, *tomo 2. diſp. 352. n. 2.* junctis his quæ habet *n. 5.* & de aliis contractibus, & etiam de matrimonio docuit idem Joannes Medina *C. de reſtitutione, q. 32.* Ratio eſt, quia ſine conſenſu non eſt validus contractus: at ſublata ea circunſtantia, quam ille adeſſe credit, aufertur omnino conſenſus, Ergo contractus eſt invalidus. Minorem probo, quia mutata vel ablata ratione aliqua in objecto actus indiviſibilis, neceſſe eſt totam entitatem actus variari, neque enim idem actus voluntatis remanere poteſt, ſi aliquid objecti, in quod fertur voluntas, varietur, ſed actum variari neceſſe eſt, illa autem circunſtantia expreſſe tunc cognita, & cogitata in objecto, & in quam ſimul fertur voluntas eodem actu pertinet ad rationem objecti. Ergo ea variata, aut deficiente deſtruitur tota ratio illius conſenſus, atque adeo nihil remanet, unde ſit validus contractus. Et confirmatur, & explicatur amplius. Quia in eo caſu talis diſpoſitio virtute eſt conditionalis ex diſponentis intentione, ſi ea ſubſiſtat circunſtantia, quandoquidem, ut ſupponimus, animus diſponentis expreſſe nititur illi circunſtantiæ, & illa ducitur ad contrahendum. Si autem quis ſub ea conditione expreſſe contraheret, nemini dubium eſſe poterat tali conditione non ſubſiſtente invalidum eſſe contractum. Idem ergo in noſtro caſu dicendum eſt: ſiquidem conſenſus ille eſt virtute conditionalis.

8 Ex hac ſecunda parte noſtræ ſententiæ colligitur primo. Si quis vendat rem alicui, quem exiſtimat eſſe amicum, & ea ratione ducitur & nititur ad rem ſuam alienandam, vel permutandam, ſane ſi amicus non eſt, non valet emptio, neque emens, ſi id illi certo conſtet, retinere tuta conſcientia poteſt. Si enim is expreſſe eam conditionem adhiberet, *volo rem hanc tibi donare, amicus meus es*, nullus dubitaret ea ratione non ſubſiſtente invalidam eſſe donationem. Ergo neque in noſtro caſu, cum in eo cenſendus ſit conſenſus virtute conditionalis, qui optime per conſenſum conditionalem explicatur.

9 Secundo colligitur ex his facile intelligi, quæ ſupra *cap. præcedenti*, de voto dicebamus, & ex his magis explicari, & confirmari. Quibus addendum eſt, juxta hæc etiam de profeſſione judicandum eſſe. Neque refert quod error cadere poſſit in virum prudentem, aut quod melior facta ſit conditio voventis per profeſſionem, atque ideo deceptus dici nequeat, ut nonnulli exiſtimant. Tantum enim attendendum eſt id cui innititur, cum promittit. quod ad conſcientiam attinet. Quare ſi quis religionem ingreditur exiſtimans ſibi non competere majoratum, aut non habere hæreditatem unde viveret, alias expreſſe non facturus, his rebus aliter ſe habentibus profeſſio coram Deo nulla eſt: imo & exiſtimo audiendum ab Eccleſia, ſi de errore legitime conſtaret, videlicet ex illius verbis, colloquiis, aut proteſtationibus, vel aliis, quibus animum ſuum ſignificaſſet, ante profeſſionem, & reclamaret convenienti tempore, ſcilicet, intra quinquennium juxta Tridentinum, aut reſtitutionem impetraret a Pontifice.

10 Hinc tertio conſtat, quid dicendum ſit, quando eſt error cauſæ impulſivæ, ſive finalis in votis. Si enim expreſſe nitatur intentio voventis non tantum cauſæ finali voti, quæ pertinet ad ſubſtantiam actus, ſed etiam cauſæ impulſivæ, ita ut ea non exiſtente nollet, revera non exiſtente etiam impulſiva cauſa in foro animæ nullum votum eſt, licet forſan in foro externo aliter præſumeretur. Atque ea fortaſſe eſt cauſa deciſionis in *c. magna, de voto*, in principio & fine, ibi, *ad hanc autem indulgentiam*, ſi vero illi cauſæ expreſſe non nitatur, valet votum tam in foro externo, quam conſcientiæ.

11 Neque obſtat textus *in cap. ex parte 2. de converſ. conjug.* ibi, *Quamvis falſa ſit cauſa*, quia, ut ex ejus capitis fine conſtat, & etiam ex integra, jam ceſſaverat ignorantia, & error, cum velum ſuſcepit, ſcilicet lepra infectum eſſe eum, cui deſponſata fuerat. Ex quo fit licet occaſionem præbuiſſet voto lepra mariti, attamen cum religionem ſuſcepit fœmina, illam non ductam eo errore. Adhuc enim cum res delata fuerat ad Pontificem, nondum profeſſionem emiſerat, ut ex fine capitis aperte colligitur, & ideo dixit Pontifex, poſſe illam votum religionis ex alia cauſa concipere. Adde in eo cap. Pontificem illi quæſtioni tantum directe reſpondere, an per ingreſſum in Religionem diſſolvatur matrimonium ratum: cui affirmative reſpondet, præcipitque ne ſuæ domi maneat, alias compellatur conſummare matrimonium. Ex quo clare colliges jam tempore profeſſionis errorem illum fuiſſe ſublatum.

Hinc quarto fit contra Molinam, qui in eo parum conſequenter loqui videtur, quando dolus dans cauſam contractui adhibetur ab aliquo tertio, nullum eſſe jure naturali. Exiſtimo enim conſequenter ad ea quæ dicta ſunt in omni eventu, in quo dolus dat cauſam contractui juxta ſupradicta, invalidum eſſe contractum jure naturæ, ſive dolus adhibeatur a contrahente, ſive ab aliquo tertio. Ratio eſt eadem pro hac parte, quia nullus eſt conſenſus ratione doli. 12

Denique hinc fit vitiari quandoque matrimonium ex errore in ejuſmodi qualitatibus, ut cum animus contrahentis expreſſe nititur illi qualitati, quamvis accidentali. Eſt enim ille conſenſus virtute conditionalis. Unde ſi quis contraheret cum aliqua, quia exiſtimabat divitem eſſe, vel nobilem, vel honeſtam, vel virginem, ita ut his qualitatibus ducatur ad contrahendum, & his innitatur expreſſe, aliter non contracturus, in quo caſu talis conſenſus dependet ab ea circumſtantia, & illam habet pro conditione aſſenſus, invalidum eſt matrimonium, ſi dives non ſit, aut nobilis, aut honeſta, aut virgo, in foro quidem conſcientiæ, ſi ita res ſe habeat, & etiam in exteriori foro, ſi probari poterit. Atque ita ego obtinui in quadam cauſa matrimoniali, ut ex errore in qualitate nobilitatis, diſſolveretur matrimonium. Sæpe enim multo antea, & proxime etiam ante matrimonii contractum explicuerat fœmina, ſe quidvis paſſuram, & mortem ſibi illaturam potius, quam cum illo contraheret, ſi Judæorum ſanguine infectus erat. Unde cum in viro defectus nobilitatis manifeſtus fuiſſet, matrimonium declaratum eſt nullum; & huic ſententiæ ſubſcripſerunt apud Salmanticenſes, Valliſoletanos, Toletanos, Complutenſes, & Matritenſes, viri ex Theologia, & Juris Prudentia doctiſſimi complures, & in Regis Curia fere omnes Juris Conſulti. Quare non dubito, quin in quavis etiam alia ſpecie judicaretur eodem modo, ſi juridice conſtaret animus contrahentis innitens ejuſmodi qualitati accidentariæ, ſed quia valde difficilis eſt hujus rei probatio, ideo quamvis matrimonium re ipſa fuerit ex eo errore nullum, in foro Eccleſiæ ſuſtinetur, & illi favetur, ſicut & in multis aliis caſibus. Atque huic noſtræ ſententiæ favet Abbas *in c. cum dilecti 3. de emptione, & in c. cum dilectus, de his quæ vi*, qui cum dixiſſet errore fortunæ non dirimi matrimonium, limitat cum Innocentio, niſi eſſet tantus, & tam inſignis dolus, qui removeret conſenſum, & falleret prudentiſſimum quemquam, in quo caſu ſubveniendum eſt decepto, niſi poſtea ratum haberet matrimonium: docet etiam Joannes Schneiduvinus *§. actionem, Inſtit. de actionib. n. 33.* 13

Denique addendum eſt eum, qui decipit in aliqua qualitate, ſi deceptio gravis ſit, aut notabilis, peccare mortaliter, niſi vel excuſetur a peccato mortali bona fide, vel occaſione alicujus majoris boni, quod ſequitur ex illo matrimonio, ut ſi aliqua, quæ virgo non eſt, exiſtimat bona fide non eſſe peccatum ſic nubere. Minus autem ea obligatur ſi non ab alio, ſed a ſe ipſa corrupta fuerit. Unde confeſſarius, ſi videt bona fide contrahere eum qui decipit, aut tantum bonum ſequi ex illo matrimonio, ut deceptus non eſſet rationabiliter invitus, non tenetur admonere, maxime ſi non ſperat fore, ut ille qui decipit, deſiſtat a contrahendo. 14

Verum quamvis hæc quæ in hac ſecunda parte noſtræ ſententiæ dicta ſunt, luce ipſa meridiana clariora videantur: alii tamen contra ſentiunt, & inter eos Leonardus Leſſ. *lib. 2. de virt. Cardinal. cap. 17. dub. 5.* qui cum concluſione ſecunda dixiſſet errorem circa accidentalia non efficere contractum invalidum, modo dolus vel error non det cauſam illi contractui; *concl. 3.* dicit, quando dat cauſam contractui dolus, vel error circa accidentalia (de his enim loqui debet, ut conſequenter loquatur, cum his quæ docet *in 1. concluſ.*) contractum vel actum non eſſe omnino irritum jure naturæ, licet arbitrio ejus, qui deceptus eſt, irritari poſſit. Argumenta, quibus movetur hæc ſunt, Primum. Quia contractus matrimonii ex eo errore validus eſt, & validus perſeverat; neque ob injuriam acceptam irritatur. Secundum, quia dolus iſte vel error non verſatur circa ſubſtantiam, ſed circa cauſam contrahendi, quæ eſt omnino acceſſoria & extrinſeca, & ideo non tollit conſenſum, qui aliquo modo ſit ſufficiens ad rationem contractus. Tertium. Si deceptus velit ſtare contractui, deceptor non poteſt reſilire; nec 15

ex do.

ex dolo commodom reportet, ut colligitur ex *cap. 1. de eo qui duxit*, & communi DD. Quod ſignum eſt contractum non fuiſſe omnino invalidum, alias nulla talis oriretur obligatio. Quartum, quia communis Doctorum ſententia eſt contractus ſtricti juris ex dolo vel metu valere, dari tamen actionem ut exceptione elidantur, *l. dolo, C. de inutil. ſtipulat. & Inſtitut. de except.* initio, quod verum eſſe non poſſet, ſi jure naturæ eſſet contractus irritus; quia quod jure naturæ irritum eſt, jure civili non poteſt eſſe validum, & actionem tribuere.

16 Ego tamen adhuc ſentio ejuſmodi errorem circa accidentalia, cum dat cauſam eo, quo explicatum eſt, modo, reddere contractum & actum nullum jure ipſo naturali: ut manifeſte, ni valde fallor, oſtendimus, & in foro conſcientiæ, de eo enim expreſſe locuti ſumus. Et quamvis ex noſtra doctrina facilis eſſet horum ſolutio, placuit tamen proponere, ut dum diſtincte illis ſatisfacimus, apertior noſtra doctrina remaneat. Primum facile diluitur: eſt enim de eo eadem quæſtio, & oſtendimus etiam matrimonium ex eo errore eſſe nullum in foro animæ, licet in foro externo non præſumatur, niſi forte probetur, ut & nos in quadam cauſa matrimoniali obtinuiſſe diximus tres judicum ſententias conformes. Secundum etiam juxta dicta nullam vim habet. Nam licet ts error circa accidentalia ſit, attamen cum dat cauſam, ut explicatum eſt, & illi expreſſe nititur animus operantis, plane tollit conſenſum neceſſarium jure naturæ, & ita in foro conſcientiæ actus ſit invalidus. Neque majorem vim habet tertium argumentum, ſi in memoriam revocentur ea quæ dixi ſupra iſto libro *cap. 7.* ubi oſtendi, quomodo hæc duo cohæreant, & contractum eſſe nullum, & eſſe obligationem in decipiente ſtandi contractui, ſi deceptus velit, ſunt enim obligationes diverſæ, & quæ ex diverſis capitibus oriuntur; quam doctrinam quia multi non ſatis percipiunt, in multis caſibus pluribus difficultatibus implicantur. Ad quartum reſpondemus ex eodem fundamento; aliud eſt contractum eſſe validum, aliud eſt naſci actionem contra decipientem, vel inferentem metum. Non aufert jus civile hanc actionem, ut explicabo poſtea iſto cap. imo neque contractum, in quo dolus dedit cauſam contractui, validum eſſe jubet, ut ibidem explicabo, ſi tamen vere det cauſam juxta juris civilis intelligentiam. Verum quia jus civile, quando error vel dolus eſt circa accidentalia, non præſumit cauſam dediſſe actui, ut ibidem dicam; ideo in hac ſpecie, licet actionem aliquam concedat, non tamen jubet eſſe invalidum, ut lites amputet, & hominum commerciis conſulat. Hoc autem non impedit, quominus ſit contractus jure naturali invalidus, & in foro conſcientiæ. Exemplum eſt in læſione citra dimidium, in qua jus actionem denegat, cum tamen jure naturali, & in foro conſcientiæ ſit actio, & quoad eam læſionem nullus ſit contractus, ſed omnino nullus ex defectu tituli ad retinendum eum exceſſum. Non ergo ſolum poteſt deceptus conari ut irritetur, ſed revera in foro conſcientiæ actus ex eo errore nullus eſt, quia deficit vere conſenſus, cum nitatur circunſtantiæ, quæ aliter ſe habet, ac ipſe exiſtimabat.

17 Sed quæret aliquis, quare in hoc non ſequimur eam diſtinctionem contractuum, quam ſupra ſecuti ſumus, cum ageremus de metu, ut ſcilicet illi in quibus datur promiſſio pro promiſſione, aut lucrativi ſunt non valeant, ſi ex metu fiant, valeant autem oneroſi. Similiterque in dolo lucrativi & promiſſorii non valeant, ſed tantum lucrativi. Reſpondeo facilem hujus rationem a nobis inſinuatam ſupra ex diſcrimine manifeſto inter errorem & metum. Quia error dans cauſam contractui, omnino tollit conſenſum, ut explicatum eſt, ſine quo non poteſt conſiſtere contractus. At metus eatenus tantum obſtat valori contractus quatenus adminiculatus conſenſui tollit titulum legitimum contractus. Non autem tollit titulum in oneroſis, licet tollat in lucrativis & promiſſoriis, cum tamen error, qui cauſam dedit, omnino tollat conſenſum non tantum in lucrativis, & promiſſoriis, ſed etiam oneroſis, ut dictum eſt.

§. UNIC.

Colligitur, quando dolus det cauſam; vel incidat jure naturali & poſitivo: & explicatur quid juris habeat utroque jure, qui deceptus fuit.

Ex his, quæ hoc capite & præcedenti dicta ſunt, non eſt difficile colligere, quid ſit id quod ſæpe in jure a Doctoribus repetitum eſt, dolum vel errorem quandoque dare cauſam contractui, quandoque incidere in contractum. Qui loquendi modus, ut ex dictis conſtat, aliter explicandus eſt in foro interno, atque conſcientiæ, aliter in foro externo, atque civili. In foro quidem animæ dolus & error dicuntur dare cauſam contractui, ſive ſit circa ſubſtantialia, vel accidentalia actus, dummodo revera operans eo errore ducatur, & illi innitens contrahat, ut iſto capite explicatum eſt. Incidere autem dicitur ſive ſit circa ſubſtantiam, vel accidentia, quando illi errori non nititur contrahens, ſed error concomitatur tantum, non antecedit. Hoc enim voluntarium ſufficere ad alios contractus valide celebrandos, excepto matrimonio, dixi *c. præced. in fine*. At vero jure civili, & in foro externo error circa ſubſtantiam dicitur dare cauſam contractui, non enim judicare poteſt jus civile de valore contractus, quando ſit cum errore tantum concomitante circa ſubſtantiam, cum conſiſtat in eo, quod ille ita affectus ſit, ut etiam ſi ſciret eum errorem eſſe, nihilominus contraheret, quæ occulta res eſt & de qua judicare non ſpectat ad jus civile. Incidere autem in contractum error dicitur jure civili, quoties non eſt circa ſubſtantialia contractus, ſed circa accidentalia: tunc enim, & ut lites præcidat, & etiam ut commerciis hominum recte conſulatur, non præſumit illum non contracturum, ſi ſciviſſet, ſed contracturum quidem, minori tamen pretio, ſi defectum ſciret, qui non deſtruit materiam emptionis, ita ut una detur pro alia, ſed vitiat ita ut non tradatur emptori æque bona materia, ac ipſe exiſtimabat, ut colligi poteſt ex *l. Julianus 13. in principio, D. de actionib. empt. & vend.* cum ſimilibus. Quare in jure nunquam dolus dare cauſam dicitur, quando circa accidentia actus erratum eſt. Unde ſit poſſe contingere, & ſæpe ita evenire, ut aliquis error det cauſam contractui in foro animæ, & tamen jure civili nequaquam dediſſe, ſed incidiſſe tantum cenſeatur, ut quando eſt error circa accidentalia, & revera ex eo errore ductus, & illi innitens contraxit, ut explicatum eſt iſto capite.

19 Ex qua doctrina haud erit difficile explicare, quod quæri ſolet, quid juris ſit penes deceptum in his, quæ ex errore fiunt, tam jure naturali, quam poſitivo. Dicam primum de jure naturali, poſtea de poſitivo. Quod ergo attinet ad primum, Joan. Medina *C. de reſtitutione, q. 33.* Conradus *de contractibus, q. 57. dicto 14. & ſequentibus*, & nonnulli alii exiſtimant, quamvis, quando dolus det cauſam contractui, etiam circa accidentalia, nullus ſit contractus, attamen nullam obligationem oriri in decipiente ad ſtandum contractui, etiamſi deceptus velit. Quorum fundamentum eſt. Quia contractus eſt ultro citroque obligatio; ſi ergo contractus ex parte unius non obligat, non poteſt ex parte alterius obligare. Concedunt tamen, ſi decipiens habuit animum ſtandi contractui, ſi deceptus vellet, obligationem naſci non reſiliendi, ſed implendi.

20 At vero alii ſub diſtinctione loquuntur; quæ diſtinctio mihi etiam aliquando placuit. Dicunt ergo, vel ſermo eſt de quaſi contractu, qualis eſt promiſſio, aut de contractu de præſenti. Si de contractu de futuro, manet quidem obligatus decipiens ad contrahendum de præſenti, ſi deceptus velit; idque ex ipſo jure naturali, quoniam obligatio promiſſionis acceptatæ ſemper intelligitur ex conditione pendente, ſi is cui facta eſt promiſſio, velit ſibi eam conditionem impleri. In contractu autem de præſenti, niſi expreſſerit ſe velle contrahere alio etiam volente celebrari contractum, non videtur ex contractu de præſenti invalido oriri jure naturæ obligatio celebrandi in futurum. Conſenſus enim decipientis in eo caſu fuit ad celebrandum contractum de præſenti. Quod ſi ille invalidus eſt, cum deceptus non maneat obligatus, ad nihil aliud tenetur decipiens, niſi forte ex deceptione aliquod damnum evenerit, aut lucrum ceſſaverit, quod reſarciendum ſit, celebrando contractum prius invalidum.

21 Denique Molina *tom. 2. diſp. 352. cit. n. 4.* exiſtimat univerſe in omni contractu, cui dolus dedit cauſam, ut explicatum eſt, decipientem obligatum manere in conſcientia ad ſtandum contractui, ſi deceptus velit, quam etiam ſententiam videtur ſequi Leſſius *c. 17. cit. concl. 3, num. 29.*

num. 29. verſiculo. Quod autem poſſit irritari, & mihi magis placet. Probat Molina quia conſenſus decipientis ſufficiens revera eſt, ut decipiens maneat obligatus ex parte ſua, quod autem deceptus non maneat, per accidens eſt decipientis conſenſui. Hæc tamen ratio contra Medinam & Conradum efficax eſt, qui admittunt, ſi is qui decepit, intenderit ſe obligare, alio volente celebrari contractum; ex quo efficitur contra ipſos poſſe eſſe obligationem ex parte unius; quamvis alter non maneat obligatus: attamen revera non eſt abſolute efficax, quia qui ſe alteri obligat ex contractu, id ſemper ſubintelligit, *ſi tu mihi maneas obligatus*, quando contractus eſt reciprocus, Quare obligatio decepti non eſt accidentaria conſenſui decipientis, neque obligationi contractus. Hujus ratio deſumitur ex dictis ſupra *hoc lib. cap. 7.* quia decipiens injuriam intulit: ratione ergo injuriæ, quam intulit in deceptione, obligatio eſt expectandi conſenſum decepti, quæ obligatio optime cohærere poteſt, etiamſi contractus obligatio qui præſens eſt, nulla ſit, ut ibidem late explicatum eſt. Unde qui eo modo deceptus eſt, poterit ante ſententiam compellere in foro animæ, & niſi ſtet contractui decipiens, poteſt in eodem foro deceptus compenſatione occulta ſibi conſulere. Idem dic ſi deceptus fuerit ab aliquo tertio contrahente, tamen conſcio, vel participe doli, aut deceptionis. Quod ſi non ſit particeps neque conſcius, obligatio naturalis primaria eſt in decipiente reſarciendi damnum, ſecundaria & acceſſiva in alio, in cujus favorem deceptus alius eſt. Quæ omnia conſtant ex eodem fundamento, & ex generalibus principiis in materia de reſtitutione.

22 Atque hæc quidem ita ſe habent, quando dolus dedit cauſam contractui; ſive ille ſit ſtricti juris, ſive bonæ fidei. At ſi tantum inciderit in contractum, nullam exiſtimo obligationem oriri in decipiente jure naturæ & in foro conſcientiæ, juxta dicta ſupra *iſto cap.* Quare neſcio quo nitatur fundamento, quod docet Molina *diſp. 352. cit. n. 15.* quod quando dolus incidit in contractum ſtricti juris; teneatur doloſus in conſcientiæ foro reducere contractum ad æqualitatem: ſi enim revera incidit tantum, non eſt inæqualitas reſarcienda.

23 Quod vero attinet ad jus poſitivum, quænam actio eo jure competat decepto adverſus decipientem, communis Doctorum ſententia ſub diſtinctione reſpondet. Dicunt primo. Si contractus ſit bonæ fidei, & dolus dedit cauſam contractui, nullus eſt contractus: cogitur tamen decipiens ſtare, vel contra illum datur actio. Hanc partem ſequuntur communiter Juriſperiti, quibus & aliis citatis eandem docet Molina ſupra citatus *n. 2.* Probantque ex *l. ſi dolo, C. de reſcind. venditione, l. 3. §. ultimo D. pro ſocio, l. dolo vel metu, C. de inutil. ſtipulat. & l. eleganter, D. de dolo.* Per quem textum idem docuit Everardus *in Topicis loco 41. n. 5.* Dicunt ſecundo: Si contractus ſit bonæ fidei, & dolus non det cauſam, ſed tantum incidat in eum contractum, non datur decepto optio ad reſcindendum contractum, vel non reſcindendum, ut cum Conrado, Medina, & Covarruvias docet Molina, *d. 352. citat. n. 12.* Quamvis Sylveſter & Angelus, & alii ab ipſo relati oppoſitum ſentiant, dari ſcilicet optionem. Molinæ tamen fundamentum eſt, quia nulla eſt in hoc juris diſpoſitio. Quare neque deceptus ſine conſenſu decipientis, neque e contra poſſunt e contractu reſilire. Datur tamen actio decepto adverſus decipientem ad repetendum, quod ratione doli plus dedit, licet non ſit læſus ultra dimidium juſti pretii. Probat Molina ex *l. Julianus §. ſi venditor D. de action. empti, & l. ſi quis affirmaverit, D. de dolo, & l. 57. tit. 5. p. 5.*

24 Dicunt tertio. Si contractus ſit ſtricti juris, in quo judex non poteſt ex bono & æquo, ſed ſecundum quod a contrahentibus expreſſum eſt, judicare, *§. bonæ fidei, Inſtit. action.* Si dolus dat cauſam contractui, validus eſt jure civili. Datur tamen exceptio decepto, ne cogatur implere aliquid contractus, ſi implendum reſtet, aut ſi implevit, & ſit deceptus in aliquo damno, datur actio adverſus decipientem, ut reſarciat damnum, Sic cum Gloſſa *in l. eleganter*, Conrado, Angelo, Sylveſtro, & aliis docet Molina *diſput. 352. citato n. 14.* probat ex textu *in l. ſi quis aliter, de V. O. & l. cum poſtea C. de pactis.*

25 Dicunt quarto. Si dolus incidat in contractum bonæ fidei, valet quidem jure poſitivo, & eo jure non tenetur decipiens reducere contractum ad æqualitatem aliquam, ſed ſolum admittetur exceptio de dolo, ſi contractus ex parte decepti non ſit integre impletus. Si vero impletus ſit, conceditur decepto adverſus decipientem actio de dolo, ut reſarciat damnum illatum. Sic docet idem Molina ex Conrado *diſp. 352. citato n. 15.* Atque hæc video communi Doctorum ſenſu eſſe recepta, quem etiam breviter, diſtinxe; & quantum ſatis eſt, explicat Joannes Schneidewinus, *§. actionum, Inſt. de action. a n. 13.*

At vero alii hanc diſtinctionem ut inutilem rejiciunt, & fundamento in jure carere affirmant, & ideo tam contractum ſtricti juris, quam bonæ fidei, etiamſi dolus dederit cauſam, eſſe validum jure poſitivo, licet decepto detur actio, & ex conſequenti nullam decipientis obligationem eſſe ante ſententiam. Sic nonnulli, quos refert idem Schneidewinus *ibidem, n. 24.* & Igneus, Faber, Pertica, quos refert Covarruvias *in reg. poſſeſſor. 2. p. §. 6. num. 6.* eoſdem noviſſime ſequitur Leonardus Leſſius *lib. 2. de virt. Cardinal. cap. 17. dub. 5. n. 31.* Ægidius *de Sacram. diſput. 23. dub. 9.* Quorum fundamenta ſunt ex jure & ratione. Ex jure primo quia emptio & venditio eſt contractus bonæ fidei, ut conſtat ex *d. §. actionum*, et *in l. Julianus 13. de actionib. empti*, datur actio exempto, ei qui vendit tigna carioſa, & ſcabioſum pecus. Certum autem eſt axioma juris apud omnes receptiſſimum non dari actionem exempto, cum emptio nulla eſt. Ergo emptio eſt valida, cui dolus cauſam dedit, quamvis ſit contractus bonæ fidei. Secundo probat ex *l. qui vas 48. D. de furtis*, ubi expreſſe dicitur, vendentem rem furtivam fieri dominum pretii, quod plane eſſet falſum, ſi venditio eſſet nulla, cum tamen dolus dederit cauſam emptioni, neque enim emptor voluiſſet emere, ſi ſciviſſet rem eſſe furtivam, & ideo inductus eſt dolo ſimulantis rem eſſe ſuam. Facit pro eodem textus *in l. rem alienam 28. D. de contrahenda emptione*, ubi dicitur *rem alienam quemquam diſtrahere poſſe nulla dubitatio eſt, nam emptio eſt & venditio, ſed res emptori auferri poteſt.* Quibus juribus nihil clarius eſſe clamat Ægidius. Nec dici poteſt ideo hæc eſſe vera, quia ignoravit rem, quam vendebat, eſſe alienam, ut conſtat *in l. ſi emptione 34. §. 1. D. eod. Item ſi emptor, & venditor ſcit furtivum eſſe quod venit, a neutra parte obligatio contrahitur*, & ſtatim. *Quod ſi venditor ſcit, & emptor ignoravit, utrinque obligatio contrahitur.* Tertio videtur, manifeſte probari ex textu *in l. ſi dolo 5. C. de reſcindenda venditione*, ibi, *Si dolo adverſarii deceptus venditionem prædii ſe feciſſe Præſes Provinciæ aditus animadverterit, ſciens contrarium eſſe dolum bonæ fidei, quæ in hujuſmodi contractibus maxime exigitur, reſcindi venditionem jubebit.* Cui ſi conferas textum *in l. dolo 5. C. de inutil. ſtipul.* ubi ſermo eſt de contractibus ſtricti juris, efficacior redditur probatio. Ibi enim hæc habentur. *Dolo vel metu adhibito, actio quidem naſcitur, ſi ſubdita ſtipulatio ſit, per doli mali tamen, vel metus exceptionem ſubmoveri petitio debet.* Quibus legibus inter ſe collatis liquido conſtare videtur eandem eſſe juris diſpoſitionem in contractibus bonæ fidei, & ſtricti juris.

Deinde probat rationibus. Prima, quia quando contractus ſit ex metu, non eſt omnino irritus, ſed irritandus. Ergo & quando ſit ex dolo, quia dolus & metus in jure paria cenſentur *l. ſi dolo D. de inutil. ſtipulat. & c. cum contigat 28. de jurejurando.* Secunda. Quia id magis conſentaneum eſt juri naturæ, quod tales contractus non ſint omnino irriti, ſicut neque omnino validi. Tertia. Quia eſt magis expediens bono publico ad coercendas hujuſmodi deceptiones, qui interdum hac ratione capi poſſunt in aſtutia ſua: ſi is qui deceptus fuit, velit contractum valere, quando eſt ipſi utilis. Hæc ſunt quibus nituntur Authores iſti, & quibus inducti diſcedunt a communi ſententia. Sed hæc non obſtant quo minus communis ſententia, quæ docet contractus bonæ fidei dolo celebratos non valere, ſuſtineri poſſit. Quam tamen ego bona juris peritorum venia moderarer, ac limitarem eo modo, quem explicabo ſtatim.

Dico ergo primo de contractibus ſtricti juris eos valere mero jure poſitivo, quamvis detur actio de dolo; idque probat manifeſte textus *in l. 22. ſi id quod aurum, de verb. oblig. ſi id quod aurum putabant, cum æs eſſet, ſtipulatus de te fuero, teneberis mihi hujus æris nomine, quoniam in corpore conſenſerimus, ſed ex doli mali clauſula tecum agam, ſi ſciens me fefelleris.* Hæc ibi, valet quidem hujuſmodi ſtipulatio, licet erratum ſit in ſubſtantia, quia in corpore erratum non eſt, contra atque accidit in venditionibus: ſtipulatio enim ſtricti juris eſt. Unde in ea verba tantum ſpectantur, quæ ſi fuerint ad contrahendam ſtipulationem idonea, & conſenſum in corpore fuerit, nihil amplius requiritur. 28

Dico ſecundo. Negari non poſſe contractus bonæ fidei ex dolo dante cauſam contractui jure poſitivo non valere. Conſtat manifeſte ex textu *in l. 3. §. finali D. pro ſocio ſocietas ſi dolo malo, aut fraudandi cauſa coita ſit, ipſo jure nullius momenti eſt*, quia bona fides contraria eſt fraudi & dolo, contractus autem ſocietatis bonæ fidei contractus eſt. *Nullius*, inquit, *momenti eſt*, vox autem *nullam* ſignificat contractum ipſo jure non valere, & nullos producere 29

affectus, per textum *in l. 1. D. de injuſto rupto, & ex Authent. ex cauſa, C. de lib. præt.* Rurſus conſtat ex eo quod venditio eſt contractus bonæ fidei, & venditio, in qua dolus dedit cauſam contractui, jure ipſo poſitivo non valet. Tunc autem dolus dedit venditioni cauſam etiam jure poſitivo, ut dicebam in principio hujus capitis, quando erratum eſt in ſubſtantia. Quare quoties dolus eſt in venditione circa ſubſtantiam, nulla eſt venditio. Vendidiſti acetum pro vino, quod ab initio erat acetum, æs pro auro, quamvis res præſens ſit, & non ſit erratum in corpore, nulla venditio eſt, quia erratum eſt in ſubſtantia. Hinc rei, quæ non eſt, nulla venditio eſt, *l. nec emptio 8. de contrah. empt.* Hinc etiam rei ſacræ religioſæ, publicæ, ac liberi hominis nulla venditio eſt, quia dolus dedit cauſam, cum ſit in ſubſtantia *l. ſi in emptione, §. omnium, de contrah. empt. & apertiſſime l. qui officii, de contrah. empt. & §. fin. Inſtit. de emption.* Idem aſt in emptione rei propriæ, cum enim venditio tendat ad acquirendam rem, quæ venditur, non poſſit comparari, quæ mea jam eſt, *l. ſuæ rei, de contrah. emptione.* His adde nonnulla quæ ſpecialibus legibus vendi prohibentur, & extra commercium ſunt, earum enim venditio nulla eſt propter errorem in materia. Hujuſmodi eſt emptio veneni ad occidendum, *l. quod ſæpe 35. eodem.* Ad hanc etiam rem pertinet exemplum *in l. Senator 52. eodem.* Si quis enim diruat domum ſuam, vel villam ſuam, ſperans ſe pluris venditurum materiam, & ſingula res, ex quibus domus eſt conſtructa, quam ipſam domum integram, id ei facere prohibitum eſt ob publicam utilitatem, & publicum decus, quare & nulla eſt hujus rei venditio, ſicut neque legatum.

30 Deinde dico quando dolus dans cauſam contractui verſatur tantum circa accidentalia etiam bonæ fidei, jure poſitivo non eſt irritus, & in hoc non convenit jus poſitivum cum jure naturali: datur tamen actio, ut explicabo poſtea. Ratio hujus tam diverſæ diſpoſitionis in hac ſpecie & præcedenti ea eſt, quia præſumit jus incidere tantum, & non dare cauſam, quando eſt circa accidentalia, voluiſſe quidem emere, ſed non tanto pretio, ut explicatum eſt. Hac moderatione compono omnia quæ contra communem ſententiam allata ſunt. Hinc enim intelliges, quare *in l. Julianus 13. de actionibus empti*, quando quis vendit tigna carioſa, aut pecus morboſum, valeat venditio, detur tamen actio, quamvis non ſit undequaque certum tantum doli actionem ex empto, quando venditio valet, ut explicabo poſtea. Valet ergo ea venditio, quia non fuit dolus in ſubſtantia, ſed in accidentibus rei, quæ venditur, ſicut de vino, quod acuit, valet venditio, ut definitum eſt *in l. in venditionibus, D. de contrahenda emptione.* Hinc etiam intelliges, quare rei alienæ venditio valeat, tantum enim dolus eſt circa accidentalia. Neque enim circumſtantia rei furtivæ perinde ſe habet, atque rei ſacræ. Res ſacra omnino eſt extra commercium, & ſperare, ut de ſacra fiat non ſacra, piaculum eſt *l. inter, §. ſacram, de V. O.* Quod etiam eleganter docet Donellus *lib. 12. comm. c. 20 §. hoc jus ſuperiori regula*, at circumſtantia rei alienæ purgari poteſt, ut dicebam ſupra *cap. 20.* Hinc etiam intelliges, quo ſenſu dictum ſit *in d. l. ſi dolo, C. de reſcindenda vendit.* reſcindendam eſſe venditionem eam a Præſide, quam quis dolo inductus fecerit. Intelligo enim de venditione facta dolo circa accidentalia contractus venditionis, ut clare ex ipſo textu deduci poteſt. Ex his autem non poteſt recte colligi univerſe omnes contractus bonæ fidei, quibus dolus dat cauſam valere mero jure. Atque forſan ex hoc explicari non inepte poſſet Ulpian. *in l. quid tamen*; de qua multa ſupra *c. 20.* ſi quis dicat ideo venditionem illam valere ex Ulpian. ſententia, quia revera vendidit rem, quæ aurea erat, licet aurum illud valde mixtum ære, & impurum eſſet; quare dolus fuit circa accidentalia At *in l. cum Labeo* menſa argento cooperta vendita fuerat, & menſæ artefactum non erat argenteum, operimentum autem argenteum, non menſa, quod auferri poſſet, manente integra forma menſæ, quam pro argentea vendiderat; in illo autem artefacto ex auro & ære ſeparari æs non poterat ſalvo manente artefacto vendito. Et in hoc ſenſu alicujus conſiderationis erit, quod æs mixtum cum auro ſit, aut argentum tantum adhæreat artefacto menſæ, & ab ea ſeparari poſſit integra manente artificiali menſa, quæ argentea fuerat vendita. Ex eo enim fiet dolum in una ſpecie non fuiſſe circa ſubſtantialia, ſed accidentialia, auri ſcilicet puritatem: at in alia ſpecie fuit circa materiam & rem ipſam, ſcilicet, menſam, quæ legata erat cum operimento tantum argenteo.

Dico rurſus ratione doli intervenientis in contractibus
31 tam bonæ fidei, quam ſtricti juris, ſive circa ſubſtantialia, ſive circa accidentalia verſetur, non unum jus decepto competit, quod explicari magni momenti erit. Nam primo, ſi deceptus velit ſtare contractui, illi ſtandum eſt. Neque decipiens poteſt proprium dolum in ſui favorem allegando a contracta reſilire. Gloſſa in *l. eleganter*, in principio, *v. nullam*, pro conſtanti ſupponit Donell. *lib. 19. c. 3. §. Quod ſi videtur*; allegans enim propriam turpitudinem in ſui favorem, audiri non debet, *l. tranſactione finita 30. C. de tranſactionibus*, & dolus nemini patrocinari debet, *l. 2. D. de exceptione doli.* Simile eſt quod dicit Gloſſa *in cap. 1. v. ſede vacante. Ne ſede vacante*, contractum initum cum Eccleſia non ſervatis debitis ſolemnitatibus, eſſe nullum, niſi Eccleſia velit illum contractum ſupplendo debitas ſolemnitates in adverſarii præjudicium manere firmum. Non tamen perpetuum eſt debere manere firmum contractum, ſi deceptus velit, interdum enim ne quidem eo volente valet, Quid enim, ſi lex reſiſtat contractui, in quo dolus intervenit. Tunc enim contractus non ſubſiſtit, neque in favorem ejus, qui illum valere voluerit, *l. a Divo Pio, D. de ritu nupt.* & docet Bald. *in l. 1. C. plus valere quod agitur, & in l. non dubium, C. de legibus, & in l. ea quæ, C. de donation.*

Deinde decepto competit jus non unius actionis, aliter tamen in contractibus bonæ fidei, aliter in ſtricti juris. Quia ut recte monet Duaren. *ad tit. de dolo malo, cap. 1. pag. mihi 93. col. 2. in medio*, diverſa eſt præſcripta formula ad agendum, juxta ea quæ olim ſervabantur, Si enim ſit contractus bonæ fidei, agitur ex contracta, cum ex eo contracta, in quo deceptio fuit, naſcatur actio, ut explicabo ſtatim; at in contractu ſtricti juris agitur de dolo, quæ famoſa actio eſt, & infamiæ plena adverſus decipientem. In contractu ſtricti juris opponitur exceptio doli: in bonæ fidei non eſt opus ea exceptione, cum illis inſint exceptiones doli ipſo jure, at quamvis quoad formam agendi propter veterum ſuperſtitionem, hæc ſit differentia, quoad effectum tamen nulla eſt differentia quia utroque modo dolus eatenus corrigitur, quatenus in eo peccatum eſt. 32

Rurſus decepto tam in contractu bonæ fidei, quam ſtricti juris, ſive dolus ſit circa ſubſtantialia, vel accidentalia, competit triplex actio, ſive actio ex empto, trium tamen rerum cauſa, vel redhibitoria, quia ſit ut idem habeat emptor, quod antea habebat, ſcilicet, pretium, *l. redhibere, D. de ædilitio edicto*, Deinde, ſi deceptus velit firmum ſtare contractum, datur actio *quanto minoris*, vellet enim emptor retinere, ita tamen ut in pretio non decipiatur, *l. ſecundum D. eodem.* Et quia poteſt contingere, ut non deceptum eſſe pluris interſit, quam vel rem, vel pretii exceſſum obtinere, datur etiam decepto actio *in id quod intereſt non fuiſſe deceptum*: ſed cum diſcrimine, nam actio *redhibitoria, & quanto minoris* datur decepto adverſus decipientem, etiamſi vendens ignoraverit rei vitium, vel tigna eſſe carioſa, vel pecus morboſum: at actio *in id quod intereſt*, non datur, niſi ſciens eum defectum vendiderit, & reticuerit, vel ſi revera ſacram rem eſſe, aut propriam non ſacram, non publicam affirmaverit *l. Julianus, §. quod autem D. de actionibus empt.* In his enim duobus caſibus actio datur etiam in id quod intereſt. Unde ſi rem ſacram ignorans eſſe ſacram, neque affirmans eſſe ſacram, vendiderit, nulla quidem venditio eſt, datur tamen actio redhibitoria; ſi ſciens vendidit, datur in id quod intereſt. Hæc me docuit Donellus eleganter *lib. 22. cap. 20. & lib. 13. cap. 3.* 33

His tamen, quæ dicta ſunt, nonnulla obſtant. Primo contra id quod diximus, quando dolus verſatur circa ſubſtantialia bonæ fidei, non valere venditionem, dari tamen actionem ex empto, obſtare videtur, quoad actio ex empto non competat, niſi utilis venditio fuerit, ut recepta eſt Doctorum omnium ſententia. Ergo, ſi competit actio ex empto, venditio valuit, etiamſi erratum fuerit in ſubſtantia, ut ſi emens emeris rem ſacram, aut quæ extra commercium eſt. Reſpondendum tamen eſt emptionem quidem omnino nullam, quod attinet ad res ipſas, ut diſerte ſcribit Modeſtinus *in d. l. qui officii, de contrahend. emptione*, §. 1. quoad eum tamen effectum valere, ut præſtetur emptori, quantum ejus interaſt deceptum non fuiſſe, quo continetur & rei venditæ æſtimatio, quanta eſſet ſi res eſſet privata, & præterea quantum emptor inde lucrari potuiſſet. Cum ergo communis Doctorum ſententia docet ex emptione nulla non naſci actionem ex empto., ſic intelligenda, non quod velit emptionem validam, quod attinet ad res ipſas: ſed tantum quod ſit utilis ad hanc actionem, quæ optime conſurgere poteſt, etiamſi emptio nulla ſit, cum oriatur ex deceptione & injuria illata, quæ eo modo reſarcienda, ut explicui ſupra iſto libro *cap. 7.* 34

Secundo his quæ dixi, ſi quis rem vitioſam vendiderit ignorans, non dari decepto actionem in id quod intereſt, obſtare videtur textus *in l. tenetur 6. §. ſi ita D. de actionibus*

nibus

nibus empti, ubi ſi quia vas vitioſum vendiderit, etiam ignorans, tenetur ut id quod eo nomine emptor perdiderit, emptor conſequi debeat. Omiſſa ſolutione Donelli *in d. lib. 12. cap. 3. §. illud manet*, ſive potius explicando illam magis, dicimus patrem familias, ut ex Varrone conſtat, teneri ſingulis menſibus ſua vaſa picare, & præparare. Quare qui vas habuit vitioſum, valde ſupina ac craſſa ignorantia laboravit, negligens valde fuit: & ideo ob ſupinam ignorantiam punitur, & non cenſetur ignorans vendidiſſe. Quis enim domi ſuæ vaſa habet ad infundendum, & ignorat an liquorem capere poſſint.

36 Quod ſi huic ſolutioni opponatur textus *in l. ſed addes 19. §. 1. ſi quis dolia D. locati*, ubi qui locat paſcua, in quibus ſunt herbæ nocivæ, quæ gregem immiſſum interficiunt, ſi ignorans herbarum vitium locaverit, non tenetur in id quod intereſt conductori. Sed reſpondemus facile diverſam horum eſſe rationem: in prima facti ſpecie erat ſupina domini negligentia, qui tenebatur vaſa picare aut pice illinire, & præparare: at in ſecunda ſpecie non eſt domini locantis negligentia, neque enim tenetur ſcire an in ſuis paſcuis omnes herbæ utiles ſint, an vero aliquæ nocivæ, quod non ad illum ſpectat herbarum cognitio.

37 Tertio obſtare etiam eidem doctrinæ videtur, quod ſi quis vendidit rem alienam, etiamſi ignorans vendiderit, ſi ea res evicta eſt ab emptore, tenetur emptori indiſtincte in id quod intereſt, *l. vendita 8. l. evictæ 70. de eviction.* cum tamen qui rem non ſanam ignorans vendidit, non teneatur in id quod intereſt. Reſpondet optime Donellus *lib. 13. citato, c. 3.* quia venditione id agitur, ut emptor comparet rem, quam emit, & id, contendit emptor ſive ſciens, ſive ignorans vendiderit. Quare ſi rem non præſtat venditor, datur actio adverſus eum quamvis ignorantem, in id quod intereſt, ſicut commune eſt omnibus faciendi obligationibus, *l. ſi quid ab alio, in principio, & fine D. de re jud.* cum ergo ſi res vendita evincitur, perinde ſit, ac ſi venditor non præſtitiſſet rem, quæ comparanda erat emptori, ideo condemnatur in id quod intereſt rem habere etiam ignorans. At non eſt proprium emptionis, ut res ſana vendatur, poteſt utique vendi morboſa, quia & morboſam poteſt quis emere velle, minori tamen pretio. Quare ſatis ementis incolumitati conſultum eſt, ſi vel rem redhibere liceat; vel agere quanto minoris empturus eſſet, etiamſi ignorans venditor fuerit.

38 Denique illi quod diximus venditionem cum dolo circa accidentalia valere, dari tamen actionem, obſtat textus vulgaris *in l. & eleganter, D. de dolo*, ibi, *nullam eſſe venditionem, ſi in hoc ipſo ut venderet circumſcripto eſt*, verbum autem, *nullam*, id denotat, quod ipſo jure nullum eſt, ut ſupra docuimus. Reſpondeo tamen ea prædicta lege non probari venditionem dolo factam nullam eſſe, quamvis videam per eum textum communem ſententiam a pleriſque doceri. Ego enim conſidero *in l. eleganter*, ſermonem eſſe de venditione per minorem facta, quam etiam ſi dolo circumſcriptus fecerit, ut potuit eſſe nulla, & quia ſine decreto judicis facta eſt, & quia quamvis ſine decreto judicis, non fuit in minoris utilitatem.

39 Ex his jam colliges noſtræ ſententiæ non obſtare, quæ Leonardus Leſſius & Ægidius ex jure adducebant contra communem ſententiam, omnia enim illa explicata ſunt. Sed neque obſtant rationes. Non prima. Eſt enim manifeſta ratio diſcriminis inter ea, quæ fiunt ex metu & dolo, quam indicavi ſupra iſto capite. Nec vero univerſe verum eſt, quæ ex metu fiunt, mero jure valere, ut in hoc libro ſatis dictum eſt. Æquiparantur ergo dolus & metus in aliquibus, non in omnibus, cum ſit in nonnullis magna diſcriminis ratio. Neque obſtat ſecunda ratio; jure enim naturæ contractus, in quibus vere dolus dedit cauſam, ſive fuerit dolus circa ſubſtantialia, vel accidentalia, nulli ſunt, ut explicatum eſt hoc capite & præcedenti. Quare autem non omnes ex illis jus poſitivum nullus eſſe velit, explicui ſupra iſto cap. Neque denique obſtat ultima, quia ſatis decepti commodo proviſum eſt tum reddendo aliquos nullos juxta diſtinctionem allatam; tum in his, quos valere jubet, concedendo actionem redhibitoriam, vel in quantum minoris, vel in id quod intereſt, ut explicatum eſt.

40 Denique quæret aliquis in fine hujus cap. an in hac re ſit eadem diſpoſitio juris Canonici, & Civilis, quoad valorem contractus facti ex dolo. Baldus *in cap. 17. de plus petit.* docet, hæc quæ hactenus dicta ſunt non habere locum jure Canonico, quo dolus dans cauſam contractui etiam ſtricti juris reddit eum ipſo jure nullum. Idem probat VVeſemb. *2. p. conſ. n. 57.* Ubi & addit hoc moribus eſſe receptum, quod etiam ſequitur Joan. Schneid. *inſtit. de action. §. actionum, n. 29.*

CAPUT XXII.

Explicatur quando qualitates refundantur in errorem perſonæ, & alia colliguntur.

SUMMARIUM.

1 *Quid agendum.*
2 *Quando cenſeatur error qualitatis refundi in errorem perſonæ explicantur ex dictis cap. præced.*
3 *Explicatur quidam peculiaris caſus Tabienæ, & 4. 5.*

1 SED quæret aliquis primo quid ſit id, quod docuit D. Thomas *in additionibus, q. 51. art. 2. ad 5.* errorem qualitatis reſultantem in errorem perſonæ vitiare matrimonium. Quod Thomas Sanchez & Ægidius ut explicent, valde laborant, & tandem inexplicatum relinquunt.

2 Ego quidem juxta dicta explico facile. Error illius qualitatis dicitur refundi in errorem perſonæ, quando & quoties animus contrahentis expreſſe fertur in perſonam ſub ea qualitate tanquam conditione aſſenſus. Atque ſic conſtat exemplum, quod adducit D. Thomas eo loco de fœmina, quæ conſenſit in filium Regis, aut primogenitum. Pone enim illum eſſe præſentem, & in hunc præſentem conſentire, quamvis alias exiſtimet eſſe filium Regis, matrimonium valet, ut etiam fatetur Thomas Sanchez *diſp. citata n. 33. & 34.* non alia certe ratione, niſi quia conſenſus non pendet ab illa qualitate, ut a conditione. Quare quoties conſenſus fertur in fœminam aliqua conditione veſtitam expreſſe, error refunditur in errorem perſonæ. Quia ſi deſit illa conditio, jam non eſt illa perſona, in quam conſentit veſtita illis qualitatibus, ſed alia longe diverſa.

3 Ex quibus colliges veram deciſionem illius caſus, quem refert Tabiena *verb. impedimentum, imped. 1. q. 4. n. 1.* ubi refert quendam ab altero poſtulaſſe in uxorem ipſius filiam ſecundo genitam valde pulchram, patrem vero negaſſe, ſed promiſiſſe ei primogenitam juveni ignotam, quam ille petiit prius oſtendi cuidam ſuo amico, cui pater pro primogenita quæ turpis erat, oſtendit ſecundo genitam: juvenis vero audita ejus pulchritudine cum primogenita contraxit. Reſpondit Tabiena fuiſſe errorem ſolius qualitatis, quia juvenis non poterat contrahere cum ſecundo genita, quam negaverat pater, non recte reſpondiſſe Tabienam, ſed eſſe errorem qualitatis refuſum in errorem perſonæ, ſi tamen juvenis conſenſit in eam, quæ oſtenſa fuit amico & expreſſe in illam ferebatur conſenſus. Cum ergo non fuerit illi oſtenſa primogenita, non potuit matrimonium ſubſiſtere cum ea, quæ non fuit oſtenſa.

4 Sed adhuc circa eundem caſum dubitat Tabiena quid dicendum eſſet, ſi ſecundo genita non fuiſſet denegata. Reſpondent nonnulli ſimiliter dicendum eſſe matrimonium valuiſſe, quia intentio juvenis ſemper ferebatur in primogenitam, ſibi promiſſam, quam falſo credebat amico oſtenſam. Sic docet Thomas Sanchez *diſp. citat. n. 36.* At ego etiam in eo caſu exiſtimo non valuiſſe propter eandem rationem, ſi inquam juvenis ferebatur in eam, quæ amico fuerat oſtenſa.

5 Sed adhuc quærunt aliqui, quid dicendum ſit ſi pater plures filias habens, nullam in particulari promiſiſſet, ſed unam ex pluribus, & tunc unam oſtenderet amico, & aliam traderet. Reſpondet Thomas Sanchez *n. 36.* primo, ſi pater unam ex ſuis filiabus oſtendiſſet, & alteram tradidiſſet, invalidum fore matrimonium, quia juvenis intentio determinata fuit ad oſtenſam, cum ad nullam aliam potuiſſet determinari. In quo recte reſpondit. Secundo tamen inquit, ſi pater oſtendiſſet aliquam filiam non ſuam, & ſuam tradidiſſet, validum fore matrimonium, quia tantum eſt error in qualitate. Sed hoc non placet, ut dicam ſtatim, Ægidius vero *diſp. 31. dub. 1. num. 19.* nullum fore matrimonium dicit, ſive pater dediſſet unam ex ſuis filiabus, ſive illam quam oſtendit, quia juvenis intentio in nullam determinate potuiſſet ferri. Non in illam oſtenſam, quia ille nullam aliam ducere intendebat, niſi filiam illius patris, neque etiam in filiam illius, cum oſtenſa non eſſet, & nulla magis eſſet ratio, cur determinaretur in unam, quam in aliam. Quod quidem non omnino male dictum eſt. At melius meo judicio dicetur valere tunc matrimonium, cum oſtenſa amico, niſi etiam juvenis intentio expreſſe pendebat a conditione filiationis illius. Ratio quæ movet, ea eſt, quia jam intentio ferebatur in oſtenſam, & alia conditio ſe habebat tantum concomitanter: error autem qualitatis concomitans

non vitiat matrimonium, ut dictum eſt. At ſi expreſſe ejus animus determinatus eſſet ad eam fœminam cum illis duabus qualitatibus, quia & ſervatur in oſtenſam, & in filiam illius hominis, verum habet, quod docuit Ægidius, cum nulla illarum ſive eſſet filia, ſive non, potuiſſe contrahi validum matrimonium.

CAPUT XXIII.

An cum errore facti, & ſcientia juris poſſit eſſe conſenſus ad matrimonium.

SUMMARIUM.

1 *Status quæſtionis, variæ ſententiæ.*
2 *Explicatur prima pars veræ ſententiæ adhibita diſtinctione, & liberatur ab objectionibus, 3. & 4.*
5 *Probatur ratione.*
6 *Secunda pars veræ ſententiæ.*
7 *Ratificatio matrimonii prius ex errore invalidi manente eodem errore nulla eſt.*

1 EX his, quæ hactenus dicta ſunt, colligi poteſt, quid dicendum ſit in eo, quod quæri ſolet. Contingit aliquos falſo exiſtimare ſe teneri aliquo impedimento, ſcilicet conſanguinitatis, vel affinitatis, aut alio dirimente, cum tamen non teneantur, & ſub eo errore contrahunt, cum ſcientia tamen juris, ſcilicet matrimonium inter conſanguineos, vel affines ſubſiſtere non poſſe. Quæritur an conſenſus cum eo errore ſufficiat ad matrimonium inter eos valide ineundum. Sunt duæ ſententiæ. Prima affirmat validum inter illos eſſe matrimonium. Sic citatis multis Thomas Sanchez *lib. 2. diſp. 33. n. 2.* Alii vero dicunt non valere, quod etiam docent non pauci, quos ibidem refert, & probabilem ſententiam eſſe judicat *n. 1.* Ego tamen exiſtimo non eſſe inter has ſententias diſcrimen re ipſa, neque Thomam Sanchez ab illis, qui primam tenent diſſentire, ſi res iſta diſtincte explicetur.

2 Duobus modis poteſt ſe habere contrahentium animus in prædicto caſu. Primus eſt, ſi ibi ſint duo actus & judicia, quorum unum feratur in impedimentum, quem falſo ſubeſſe putant, & in ſcientiam juris, & ſuppoſita ea volunt adhuc contrahere, quamvis jus reſiſtat. Secundus eſt, ut quamvis habeant eam cognitionem circa factum & jus, aliam habeant, qua ipſis occurrat forte ſe non teneri eo impedimento, & conſenſus ſit quaſi conditionatus, qui ſic explicari poteſt: *Et ſi nos teneamur impedimento, & jus reſiſtat, attamen ſi forte poteſt iniri inter nos matrimonium, conſentimus in illud.* In primo caſu impoſſibilis eſt intentio contrahendi, ſi poſſunt, etſi oppoſitum intendit Thomas Sanchez plane falſum eſt, & ejus argumenta nequaquam id probant. Primo enim adducit argumentum ex *c. 1. de ſponſal. in 6.* ubi deciditur ex ſponſalibus nullis ratione impedimenti oriri publicam honeſtatem, modo adſit conſenſus. Supponitur ergo poſſibilem eſſe conſenſum cum impedimento dirimenti. Poteſt tamen reſponderi primo intelligendum eſſe, quando ignorabatur impedimentum, & ita cum ea ignorantia eſſe conſenſum potuiſſe. Deinde reſponderi poteſt intelligendum eſſe, quando contracta ſponſalia ſunt in ordine ad Papæ diſpenſationem ſub ea conditione, & Pontifex noluit diſpenſare: fuit enim tunc ſufficiens conſenſus ad ſponſalia, conditionatus tamen & ita potuit ex illis, licet nulla remanerent ratione impedimenti, oriri publica honeſtas, cum non fuerit conſenſus abſolutus, ſed conditionatus.

3 Ruſus ſecundo probat ex *Clement. unica, de conſanguinitate*, ubi excommunicantur contrahentes in gradu prohibito, quod inquit non aliter fit, niſi quia ſupponit eſſe conſenſum, eo enim deficiente non incurritur illa excommunicatio. Sed non recte colligit. Punitur in illa Clementina factum ipſum ſcienter, & cum præſumptione, ſive fuerit alias conſenſus ſufficiens, ſive non: id enim ad pœnam excommunicationis non pertinebat, cum non puniantur ſic contrahentes propter conſenſum, quem Eccleſia punire non poteſt, ſed propter effectum ipſum, & matrimonium exterius contractum.

4 Præterea tertio probat ex eo, quod hæreticus credens baptiſmum eſſe rem leviſſimam, nihilque valere, vere tamen baptizat, & valide ſi vere intendit facere, quod intendit Eccleſia, ut fatentur omnes. Ergo cum errore valoris baptiſmi compoſſibilis eſt conſenſus ad baptiſmum. Ergo ſimiliter in iſto caſu, quamvis contrahentes cum eo errore credant non valere matrimonium, poſſunt habere legitimum conſenſum. Sed neque hæc probatio ſufficiens eſt. Quia ideo in hæretico poteſt eſſe voluntas, & illa intentio faciendi quod facit Eccleſia, quia in ejus intellectu præcedunt duo judicia, unum ſpeculativum, quo ſpeculative judicat baptiſmum eſſe rem irriſoriam, & ita ſibi perſuadet. Aliud vero practicum, quo cognoſcens Eccleſiam aliud docere, judicat per extrinſeca principia, hic & nunc illud agendum, & ideo vult agere, nam cum ſolo primo judicio nequaquam poſſet ſequi is actus voluntatis. At in noſtro caſu, ſi certo credunt contrahentes ſubeſſe impedimentum, quamvis falſo, & ſimul ſciunt cum eo impedimento non poſſe matrimonium conſiſtere, non poſſunt habere eum conſenſum contrahendi, ſi poſſunt; niſi præceſſerit etiam in intellectu ſimul cum illo judicio aliud, quo judicent poſſe ipſos falli in ea perſuaſione, & ita velint contrahere, ſi quo modo poſſunt.

5 Eſt etiam manifeſta ratio pro noſtra ſententia. Quia intentio non poteſt ſequi in voluntate, niſi juxta id quod in intellectu præceſſit, neque contra actum intellectus perſeverantem poteſt quidquam voluntas intendere. Ergo cum in intellectu ſolum ſit cognitio vera juris, & nulla alia de dubio facti, non poteſt eſſe intentio contrahendi ſi poſſunt. Quam enim cognitionem ſequetur ex intentio? Explico ex ſimili ex doctrina communi in materia de conſcientia. Poteſt qui ſibi ex duabus opinionibus perſuadet aliquam eſſe falſam contra propriam conſcientiam operari, quia alias habet judicium: aliud ſcilicet per extrinſeca principia oppoſitum eſſe probabile, & poſſe operari juxta opinionem probabilem. At ſi tale judicium non eſſet, non poſſet operari contra illam, ſed teneretur ſequi judicium illud, cum non eſſet ſufficiens aliud principium in intellectu, unde alius actus in voluntate ſequi poſſet. Ergo idem in noſtro caſu dicendum eſt. Si ſenſus illius conſenſus eſſet: *Si teneor impedimento, etiamſi Eccleſia repugnet, volo contrahere*, valeret quidem ut dicam ſtatim, quia eſſet conſenſus conditionalis de præſenti, & deficit conditio. At non eſt conditionalis, ſed iſte: *Volo contrahere contra interdictum Eccleſiæ, & quamvis repugnet Eccleſia.* Fertur ergo expreſſe in objectum omnino repugnans matrimonio, & ideo non eſt ſufficiens ad matrimonium.

6 In ſecundo autem caſu bene poteſt eſſe conſenſus ſufficiens ad matrimonium: quia conſenſus ille eſt quaſi conditionatus, *ſi poſſum*, cumque conditio ſit de præſenti, ſi non teneor forte aliquo impedimento, & revera non teneatur illo, ſtatim ſubſiſtit contractus matrimonii juxta ea quæ dixi ſupra *lib. 2. c. 1. n. 5.* de conditionibus appoſitis de præſenti, aut præterito.

7 Sed tandem quæret aliquis, an ſi duo invalide per errorem contraxerint matrimonium, & poſtea exiſtimantes eſſe validum illud, ratum habeant, teneat hæc ratificatio matrimonii ſuppoſito errore, qui in principio fuit. Dicendum eſt nequaquam eum conſenſum ſufficere, nihil enim tam contrarium conſenſui, quam error, *l. ſi per errorem, D. de juriſdictione omnium judicum.* Cum enim ea ratihabitio cadat ſupra actum jam nullum, & qui ſemper perſeverat nullus, nihil aliud de novo agant. Quare neceſſe eſt, ut prius intelligant matrimonii nullitatem, & poſtmodum ratum habeant, ut conſtabit ex his quæ dicam in ſequentibus. Adde quamvis eo animo eſſent, ut ſi ſcirent fuiſſe matrimonium a principio invalidum, ratum haberent, vel renovarent, & cum eo animo ratificarent, adhuc non fieret ratum, quia ex ejuſmodi voluntario non conſtat matrimonium, ut dixi ſupra *cap. 20.*

CAPUT XXIV.

Quando matrimonium fuit nullum a principio ex defectu aliquo, quomodo debeat renovari conſenſus.

SUMMARIUM.

1 *Status quæſtionis.*
2 *Quando matrimonium eſt nullum ratione alicujus impedimenti dirimentis, utriuſque conſenſus renovandus eſt.*
3 *Idem dicendum, quando matrimonium fuit nullum ex defectu conſenſus.*
4 *Probatur ex reſponſo Clementis VIII. in eadem ſpecie.*
5 *Opponuntur aliorum argumenta.*
6 *Diluuntur.*

7 Idem

7 *Idem dicendum ſive conſenſus de fuerit ex metu vel fictione.*
8 *Non ſufficere, ſi interius renovetur, ſed debere verbis exprimi.*

1 COmplectemur hoc capite ea, quæ neceſſaria ſunt ad renovandum matrimonium, cum illud a principio fuit nullum, vel ratione metus, aut erroris, vel quia conjuges aliquo impedimento dirimenti tenebantur. De quo Thomas Sanchez *lib. 2. diſp. 35. 36. & 37.* Potuit autem contingere, ut matrimonium fuerit nullum, quia unus tantum diſſenſit, vel quia ficte ſe geſſit, vel ex metu, aut errore conſenſit, aut quando eſt
2 impedimentum aliquod, quod unus tantum novit.

Quo ſuppoſito dico primo. Quando matrimonium eſt nullum defectu alicujus impedimenti dirimentis, etiamſi uni tantum cognitum ſit, renovandus eſt utriuſque conſenſus, & exterius ſignificandus, ut ex communi, certaque ſententia docet cum aliis Thomas Sanchez *diſp. 53. cit.* Quid autem in profeſſione dicendum
3 ſit explicabo *cap. ſequenti*.

Secundo dico. Quando matrimonium fuit nullum ex defectu conſenſus alicujus ex contrahentibus ratione fictionis, vel metus, vel erroris, non ſatis eſt, ſi unus tantum ex eis, cujus conſenſus à principio defuit, renovet, aut repetat conſenſum, ſed neceſſarium eſt, ut utriuſque conſenſus repetatur. Sic docent multi, quos refert Thomas Sanchez *diſp. 32. n. 8.* ſequitur Leonardus Leſſius *lib. 2. cap. 41. dub. 7. n. 16. in fine*. Neque ſatis erit interius renovari conſenſum, ſed neceſſarium eſt, ut exterius renovetur. Quam ſententiam quoad omnes ſuas partes docuit Paulus Comitolus *lib. 7. reſponſ. moral. q. 120. per totum*. Probat hac ratione, quia forma contractus eſt conſenſus legitimus utriuſque per ſigna expreſſus. Sed ab initio non fuit hæc forma adhibita, cum defuerit conſenſus unius. Ergo iterum adhiberi debet ea forma, ut conſtet contractus. Cujus rationis vis magis conſtabit ex his, quæ dicam in ſolutione argumenti Thom. Sanchez. Et explicatur magis, quia matrimonium conſtat utriuſque conjugis conſenſu. At conſenſus illius nullus fuit, etiamſi conſenſiſſet, eam cadat ſupra materiam illegitimam, & inhabilem, ſcilicet vel nolentem, vel non liberum. Renovari ergo debet utriuſque conſenſus, dum non poſſit intelligi permanere conſenſus, qui nullus fuit a principio. Et cum contractus iſte ſit Reipublicæ politicæ, debet eſſe ſenſibilis. Quare ut ea renovatione fiat matrimonium, debet eſſe ſenſibilis renovatio, & exterior. Nam de his quæ præceſſerunt nihil magis curandum eſt, ac ſi omnino fuiſſent infecta, & nihil unquam actum fuiſſet. Præterea eſt etiam alia optima ratio pro hac ſententia. Quia conſenſus illius, qui vere conſenſit, erroris defectum patitur, cum ignoret inhabilitatem perſonæ. At errantis nullus eſt conſenſus. Repetendus ergo eſt conſenſus utriuſque. Nec valet ſolutio Ægidii, qui negat hunc errorem obeſſe, cum non ſit error perſonæ, aut conditionis. Sed non advertit hic author errari in perſona habili. Quare hic error refunditur in perſonam inhabilem defectu conſenſus, ſicut ſi ignoraret eſſe conſanguineam. Si enim hic inhabilis eſt jure poſitivo, ille, in quo deficit conſenſus, inhabilis eſt jure ipſo naturali, quod efficacius eſt.

4 Sed præterea eſt validum pro noſtra ſententia fundamentum deſumptum ex declaratione Clementis VIII. in hac eadem ſpecie, quando matrimonium fuit nullum a principio ex defectu conſenſus unius. Audi Paulum Comitolum hæc referentem *loco citato*, hiſce verbis: *Incidit quæſtio, cum primaria fœmina viro etiam primario nupſiſſet, animo tamen a connubio diſſentienti, & multos annos matrimonio manſiſſet, necnon liberos ſuſcepiſſet, mulier tanti flagitii conſcia, jam tandem ad ſanam mentem rediens, cum crimina confiteretur ſacerdoti, ed patefacit.* Reſpondet Comitolus neceſſarium eſſe utriuſque conjugiis novum conſenſum externo ſigno declaratum, & rurſus coram parocho, & teſtibus. Addit ſtatim hæc verba: *Et quoniam non defuit, qui de utraque difficultate mecum diſſentiret, authoritate, captioſiſque argumentis recentis cujuſdam Theologi victus, ideirco de omni controverſia diligenter ipſo literas dedi, ad Patrem Stephanum Tuccium Romanæ Pœnitentiariæ Rectorem, ut a quopiam tribunali, cujus judicio ſtandum eſſet, reſponſum impetraret: conſuluit is pater doctiſſimus, & religioſiſſimus Clementem VIII. Pontificem Maximum, a quo hoc tulit reſponſum, & ad me Venetias miſit. Pontifex reſpondet eſſe neceſſarium novum conſenſum utriuſque coram parocho, & teſtibus, admonito prius marito de matrimonii nullitate: ſed ad evitandum ſcandalum facultas fuit diſpenſata, ut ſecreto inter ſe contraherent, renovato conſenſu, cum legitimatione prolis. In pœnitentiam vero mulier per biennium jejunet ſemel in menſe, & communicet 15. die, & tertiam partem Roſarii recitet quotidie, niſi ex oblivione, vel alio legitimo impedimento. Quare poſt Apoſtolicum ſedis dijudicationem nemini eſt amplius integrum de re iſta ſecus opinari.* Hæc Comitolus. Definivit ergo Pontifex quæſtionem noſtram, ſcilicet, etiam cum matrimonium eſt nullum ex defectu conſenſus unius tantum contrahentis, neceſſarium eſſe utriuſque conſenſum renovari. Si enim poſt contractum matrimonii, cum impedimentum aliquo ſeſe oſtendit quod per Eccleſiam removeri poteſt, neceſſe eſt, iterum contrahere, ut etiam docet Thomas Sanchez, & communis Doctorum; quanto magis verum erit id neceſſarium eſſe, cum impedimentum intervenit, in quo Eccleſia nihil poteſt, quale eſt defectus conſenſus unius, quod eſt impedimentum juris naturalis.

Verum contra ſententiam iſtam quam Sedis Apoſto- 5
licæ judicium definivit, ſentit Thomas Sanchez, quem ea definitio latuit *lib. 2. de matrimonio*, citatis aliis *diſp. 32. n. 9.* Ægidius *diſp. 24. dub. 10. n. 90.* Objiciunt primo. Quia cum conſenſus alterius validus de ſe fuerit, & ſufficiens ad matrimonium, nec revocatus, jam ex parte hujus conſenſus nihil deſideratur, ſolus autem deeſt conſenſus illius, qui ficte aut ex metu conſenſit. Ergo hoc tantum accedente convaleſcit matrimonium. Confirmatur quia ſi is, qui ficte vel ex metu conſenſit, nullum omnino tunc præſtitiſſet conſenſum, ſed ſpatio temporis interjecto, manente, in virtute priori conſenſu, valeret matrimonium. Sed qui ficte, aut ex metu conſenſit, perinde ſe habet, ac ſi non conſenſiſſet. Ergo ſatis eſt, ut manente in virtute priori conſenſu alterius, ipſe ſolus conſentiat.

Sed hæc argumenta levia ſunt, ut a propoſita diſce- 6
damus ſententia. Reſpondetur enim, niſi ſimul moraliter adhibeatur uterque conſenſus ſignis expreſſus, non poni id quod neceſſarium eſt ad matrimonium. Quod ſic oſtendo. In ſimultate conſenſus utriuſque conjugis non eſt attendendum ad id, quod conſpicitur in forma, & materia ſacramenti Pœnitentiæ, in quo etiam elapſo tempore poſt confeſſionem peccatorum profertur abſolutio, quia id eſt peculiare in eo ſacramento, in quo forma habet modum abſolutionis ſententiæ. At in matrimonio juxta dicta a nobis ſupra *lib. 1. cap. 18.* materia non eſt conſenſus unius comparatione alterius, ſed materia ſunt corpora ipſa contrahentium, forma autem ſunt utriuſque conſenſus ſigno exteriori expreſſi. Quare, niſi ſimul ſint moraliter, ita ut ad eandem actionem ordinari, videantur, non eſt tota forma, ſed pars formæ, atque adeo cum parte formæ non poteſt conſtare contractus. Si quis dicas, ego bibo, habetque poculum in manu, & altero die poſt prolationem verborum bibat, nullus dicet eam propoſitionem die præcedenti prolatam fuiſſe veram. Ergo neque vera erit propoſitio ſi quis dicat hodie, *contraho tecum*, & alter poſt annum dicat, *contraho ego etiam tecum*. Quam doctrinam inſinuavit nobis Gabriel Vazquez *tom. 2. in 3. p. diſp. 128. cap. 7. in fine*, & nos diximus ſupra *lib. 2. cap. ult.* Fuit itaque nullus contractus matrimonii a principio ex defectu veritatis formæ, neque fuit in conſenſu unius vera pars formæ, & ideo non poteſt cum ſequenti conſenſu alterius unum contractum legitimum matrimonii efficere, ſed uterque ſimul renovari debet, quia conſenſus unius ſine alio nullius momenti aut conſiderationis eſt.

Ex hac a nobis vere, & juxta Pontificis deciſionem conſtituta doctrina, multa inferri poſſunt oppoſita his, quæ eadem diſputatione 32. infert Thomas Sanchez. Primo colligitur idem dicendum eſſe, ſive matrimonio deſit conſenſus unius, ex eo quod ficte conſenſit, ſive quia ex metu conſenſit, & ita non eſſe verum quod docet *n. 12.* quocumque tempore poſtea ſatis eſſe, ſi unius adhibeatur conſenſus, debet enim ſimul adhiberi utriuſque ut dicit Pontifex.

Deinde colligitur falſum eſſe, quod dicit *n. 11.* non eſſe 7
neceſſarium exprimatur verbis, ſed ſufficere ſi interius renovetur. Id enim omnino falſum judico, in quavis ſententia. Ratio eſt manifeſta, quia conſenſus unius exterius expreſſus eſt pars formæ contractus civilis. Ergo debet eſſe ſenſibilis, & concurrere debent verba vel nutus ex parte utriuſque alias in eo caſu ſacramentum perficeretur ſine verbis vel ſignis utriuſque ſed unius tantum. Niſi forte dicat Thomas Sanchez abſurdius aliquid, ſcilicet ſatis eſſe verba ante annum protuliſſe, & poſtea habere animum, quaſi verbis falſis poſſit matrimonium perfici, illa autem verba jam non poſſunt fieri vera, ut conſtat. An autem neceſſarium ſit, ut uterque conjux in eo caſu admoneatur de nullitate matrimonii dicam *c. ſequenti*. An vero neceſſarium ſit, ut repetatur coram parocho, & teſtibus, explicandum eſt *ſeq. lib.*

CAPUT XXV.

An requiratur ad legitimam renovationem conſenſus, ut conjux ignarus fiat conſcius nullitatis?

SUMMARIUM.

1 *Quorundum opinio ſub diſtinctione.*
2 *In quovis caſu conjugem debere fieri certum de matrimonii nullitate, ut valeat renovatio conſenſus.*
3 *Probatur, & rejicitur diſtinctio primæ ſententiæ.*
4 *Quomodo debeat conjux reddi certus, varia dicta Thomæ Sanchez.*
5 *Rejicitur ſecundum dictum.*
6 *Rejicitur tertium.*
7 *Rejicitur quartum.*
8 *In materia Sacramentorum non licere ſequi opinionem probabilem, ſed magis tutam.*
9 *Ex qua radice hoc oriatur.*
10 *Ex ea doctrina amplius rejicitur, quod dicebat Thomas Sanchez.*
11 *Rejicitur ultimum dictum.*
12 *Quid dicendum de ratificatione profeſſionis.*

1 IN hac difficultate Thomas Sanchez ſub diſtinctione reſpondet. Si enim inquit, matrimonium fuit nullum ex defectu conſenſus unius, quia ficte conſenſit, aut ex metu, non eſt neceſſarium, ut uterque fiat conſcius nullitatis, ſed tantum, ut ille qui ficte conſenſit vere conſentiat, ut jam ex ipſo retulimus. Sic expreſſe docet *lib. 2. diſp. 3. n. 10.* At ſi matrimonium fuit nullum ex defectu impedimenti dirimentis, quod inter ipſos erat, tunc neceſſarium eſſe intimare etiam ignaro impedimenti nullitatem contracti matrimonii. Sic docet multis citatis *diſp. 36. eodem lib. n. 3. & 4. & ſequentibus*, illumque ſequitur Ægidius *diſp. 24. cit. dub. 10.*

2 Mihi videtur in utroque caſu debere conjugem utrumque fieri certum de nullitate matrimonii, alias quantumcunque renovent conſenſum, nihil fieri. Hanc ſententiam expreſſe docuit Comitolus *loco cit.* & habemus pro illa reſponſam Clementis VIII. *cap. præced.* relatam, cum conſultus eſſet de nullitate matrimonii ex eo, quod unus ex conjugibus ficte conſenſerat, *Admonito*, inquit, *prius conjuge de matrimonii nullitate.* Similiter in privilegio, quod concedit Pontifex Commiſſario Cruciatæ diſpenſandi in nonnullis caſibus, inter eos concedit, ut poſſit diſpenſare cum his, qui ſcienter in gradu prohibito contraxerunt: *Altero*, inquit, *impedimentum ignorante prius de nullitate prioris conſenſus certificato.* Nec vero dici poteſt Pontificem tantum aſſignare formam privilegii, juxta ea quæ ipſe opinatur, & ita ſervandam: tum quia ea ſolutio non poteſt accommodari reſponſis Clementis Octavi, ſupra relatis. Tum etiam quia Pontifices in hoc non formam, quæ jure poſitivo inducatur, conſtituunt, ſed ipſum jus naturale explicant. Nam ea admonitio de nullitate prioris matrimonii jure ipſo naturali requiritur, cum error jure naturali obviet matrimonio. Eſt autem hic error circa perſonam, quia refunditur in qualitatem perſonæ, cum ille non conſentiat, niſi in perſonam legitimam, & non impeditam, ea autem impedita eſt. Adde conſenſum illum ferri ſecundum ea, quæ jure inſunt, quæ pro expreſſis habentur. Unde dicendum eſt, ac ſi expreſſe diceretur, *Conſentio, ſi nullum eſt inter nos impedimentum*. Cum ergo, ſi eo modo conſentiret, conditione de præſenti non exiſtente, non eſſet conſenſus aliquis, ideo renovari debet uterque, & cognoſci nullum fuiſſe ante contractum. Nam quamdiu non fit certus de nullitate prioris conjugii, non contrahit matrimonium, ſed tantum in præcedenti perſeverat, quod nullum fuit. Quare eo ipſo, quod neceſſarium eſt renovari utriuſque conſenſum, neceſſarium eſt, ut uterque ſit conſcius nullitatis, alias ſemper probat id quod jam ante geſtum eſt, & non fertur in novum contractum, ſed in præcedentem. Atque huic doctrinæ favet etiam Gabriel Vaſquez *loco infra citando.*

3 Sed ſpecialiter contra diſtinctionem illam, quam Thomas Sanchez, & Ægidius ſequuntur, militat argumentum. Quia nulla poteſt aſſignari commoda diverſitatis ratio, propter quam in uno caſu neceſſarium ſit conjugi ignaro intimari nullitatem matrimonii, in alio vero non. Nam ſicut contingere poteſt, ut matrimonium ſit nullum ex defectu conſenſus unius tantum, qui ficte contraxit, vel ex metu, ita etiam contingere poteſt, ut matrimonium ſit nullum ratione impedimenti, quod unum tantum ex contrahentibus attingit, ut ſi unus conſcius ſe eſſe religioſum ſancti Joannis contrahat cum alia ignorante, & poſtea ille occulte diſpenſationem petat, cur in hoc caſu neceſſarium ſit admonere conjugem de nullitate prioris matrimonii, ſi in primo caſu non eſt neceſſarium, nulla aſſignari ratio poteſt. Quia ſi erravit alter ex eis exiſtimando illum, cum quo contrahit, non teneri impedimento voti, vel ordinis: ita etiam ignoravit teneri alium impedimento metus, vel eſſe in illo defectum conſenſus, quod tamen impedimentum ille alter, cum quo contrahit, non ignorabat.

Sed explicandum adhuc ſupereſt. Quomodo debeat vel oporteat, vel ſatis ſit, conjugem ignarum fieri certum de nullitate prioris matrimonii. Thomas Sanchez *diſp. 36. citata*, n. 5. 6. & 7. hæc habet. Primo dicit, ſi nullum timeretur ſcandalum, neque infamia, neque periculum aliquod attenta conditione viri, & fœminæ manifeſtandum plane eſt alteri conjugi nullum fuiſſe matrimonium. Et in hoc caſu putat opinionem, quæ contrarium docet, non eſſe probabilem, nec poſſe probabiliter ſuſtineri. Secundo dicit ſufficere, ſi per cognitionem æquivalentem ſcientiæ nullitatis prioris matrimonii eruatur conſenſus, licet conjux eum ignoret. Ut ſi conjux impedimenti conſcius ſic ab alio petat, ut conſentiat, quaſi tunc contraheretur matrimonium: *Diligis me ita ut ſi inter nos non fuiſſet matrimonium, contraheres, & ex nunc vis me in conjugem, ut ſi non fuiſſet hactenus validum.* Quod etiam docet Emmanuel Sà *verb. matrimonium, n. 3.* in Codicibus Hiſpanis, Ægidius *dub. cit. num. 89.* Tertio docet Thomas Sanchez n. 6. ſufficere, etiam conjuges conſcii nullitatis, ſe affectu maritali cognoſcant, ut prius matrimonium invalidum confirmetur. Quarto dicit n. 8. ubi eſſet probabilis timor prædicti ſcandali, aut periculi, vel infamiæ, nec poſſet extorqueri conſenſus eo modo, & cautela, poſſet tunc operari juxta aliam opinionem probabilem, quæ dicit ſatis eſſe, ut non detecta prioris matrimonii nullitate perſuadeatur ignoranti, ut ea tunc habeat illum in conjugem: nam ratione periculi licet ſæpe uti opinionibus minus probabilibus. Denique dicit n. 9. ſi neque hoc modo poſſet extorqueri conſenſus viri, & peteret debitum, quod negare non poſſet fœmina, poteſt abſque verbis denuo matrimonium illud conſiſtere, copula illa habita affectu maritali ex parte ſua, nam ex parte viri certum eſt haberi copulam affectu maritali, cum ſit ignarus nullitatis matrimonii. 4

Sed non omnino placent hæc iſtius auctoris dicta. 5
Quod primo loco dicit abſque controverſia videtur, quamvis nonnullam etiam dubitationem habere poſſit, ut conſtabit ex his quæ dicam circa quartum dictum. Quod ſecundo loco dicit non probatur, neque exiſtimo ſufficere eum modum, vel cautelam extorquendi conſenſum. Plane enim inquit Pontifex: *Conſtito prius, certificato prius conjuge de matrimonii nullitate*, ea autem ratione, neque certificatur, neque fit conſcius nullitatis. Deinde eſt ratio meo judicio manifeſta. Quia conſenſus ille adhuc extorquetur dolo. Ergo nullus eſt, ſicut extortus metu. Unde quemadmodum cum metus adhibetur ad extorquendum conſenſum, matrimonium ex eo conſenſu nullum eſt, & tamen ſi ipſe, qui metu etiam injuſto opprimitur, offerat alteri matrimonium tanquam in præmium, ſi ſe eripiat a metu, quod alius incutiet, matrimonium valet, ſunt enim hæc duo longe inter ſe diverſa, ut diximus ſupra hoc *lib. 4.* & fatetur idem Thomas Sanchez: ita diverſa valde inter ſe ſunt, ſi quis errore deceptus putans eſſe matrimonium, diceret ex motu proprio, & a ſe ipſo inductus: *Ego ita te diligo, ut ſi obſtante aliquo impedimento matrimonium inter nos contractum fuit nullum, illudque ceſſavit, nunc denuo volo contrahere*, validum quidem erit matrimonium in hoc caſu. Quis dubitet? Aliud vero eſt, ſi ex diſſimulatione ab alio extorqueatur conſenſus, in hoc enim caſu nullus eſt, utpote dolo extortus. Quod optime explicat exemplum deſumptum ex metu, poſſet enim contingere, ut ille alter certo conſcius nullitatis factus non conſentiret jam in matrimonium. Conſenſus autem illius, qui ex errore validum putat matrimonium, alias non conſenſuri, non eſt ſufficiens, ut docet Emmanuel Sà in Codicibus Hiſpanis, *verb. matrimonium, num. 4.* Adde etiam quod ſupra *iſto libro, cap. 20. num. fin.* dixi conſenſum cum errore concomitanti non ſufficere ad matrimonium, hic autem eſt conſenſus cum errore concomitanti.

Neque etiam placet, quod tertio loco docet, inter conjuges jam conſcios nullitatis ſufficere, quod ſe affectu maritali cognoſcant. Tum quia oſtendam libro ſequenti, poſt Concilium Tridentinum renovandum eſſe matrimonium coram parocho, & teſtibus, niſi diſpenſet Pontifex. Tum etiam, quia jam ſupra *lib. 2. cap. 12.* diximus nunquam ab Eccleſia judicari copulam ſignum conſenſus 6

conju-

conjugalis de præſenti. Quare conjuges conſcii nullitatis, niſi verbis, aut aliis ſignis æquivalentibus ſibi mutuo explicent conſenſum, nunquam valide contrahent: per copulam certe, ſi nulla alia ſigna vel verba proferant, ſibi non ſignificant, & affectus maritalis in occulto manet, cum tamen ipſis deberet innoteſcere.

7 Quod quarto loco docet, non omni ex parte probatur. Ego enim in ea ſpecie duo exiſtimo vera. Primum eſt, ſi oppoſita opinio revera probabilis eſt in praxi, etiam extra caſum neceſſitatis poſſe illa uti, & illi ſe conformare per extrinſeca principia. Secundum eſt, ſi ſit caſus neceſſitatis, & huic opinioni non ſit locus, non tantum poteſt uti oppoſita ſententia, ſed etiam tenetur ea uti, ſi probabilis judicatur. Quæ duo conſtant ex his, quæ dici ſolent in tractatu de conſcientia probabili, & conſtabunt etiam ex his, quæ ſtatim ſubjiciam. Affert autem in exemplum Thomas Sanchez, quod baptiſmus in extrema neceſſitate confertur oſtendenti parvuli tantum extremam partem digiti, & etiam oſtendenti ſigna contritionis abſente ſacerdote, poteſt ſacerdos in articulo mortis ſuperveniens ex relatione aliorum beneficium abſolutionis impendere. Exempla tamen hæc non ſunt ad rem, de qua agimus.

8 Quare ut id oſtendamus, & ſimul etiam explicemus quid in hac re dicendum ſit, id quod dici ſolet licere ſequi opinionem probabilem, in quavis materia, in ſacramentorum adminiſtratione non eſſe univerſim verum. Nam licet miniſter ſacramenti poſſit ſequi opinionem probabilem in his, quæ tenent ſe ex parte ejus, cui ſacramentum confert: at in his quæ tenent ſe ex parte ipſius conferentis, non poteſt ſequi probabilem, nec magis probabilem, ſed magis tutum. Id quoque optime ut ſolet explicat Theologorum hujus ætatis meo judicio Princeps Gabriel Vazquez *tom. 1. in 1. 2. diſp. 63. cap. 2. n. 3.* Unde poteſt ſe conforme opinioni probabili, quæ docet ſubjectum ſacramenti Baptiſmi eſſe quamcunque partem hominis baptizandi, & materiam ſacramenti Pœnitentiæ eſſe ſigna relata, & non viſa, ſicut & poteſt abſolvere aliquem quem conſpicit tantum habere attritionem ſcitam, licet ſit opinionum diverſitas, an attritio cognita ſufficiens diſpoſitio ſit: attamen non poſſet miniſter uti forma, quæ eſſet ſub opinione probabili, ſed magis tuta. Ad rem ergo. In noſtro caſu contrahentes ſunt miniſtri ſacramenti, & qui opponunt formam, quæ eſt conſenſus externe ſignificatus: varietas eſt opinionum, an ſufficiens ſit conſenſus taliter explicatus vel non, non videntur poſſe uti forma dubia etiam probabili, ſed magis tuta, ſicut neque ſacerdos forma abſolutionis dubia.

9 Sed addendum quo res iſta omnino explicetur, cum obligatio ſervandi opinionem magis tutam in adminiſtratione Sacramentorum oriri poſſit, aut ex virtute religionis, ne fiat irreverentia ſacramento, aut ex virtute charitatis, vel miſericordiæ erga proximum, quem fruſtraremus debito ſacramento: obligatio ſequendi opinionem magis tutam in ſacramentis non naſcitur ex lege religionis, ut optime docet Gabr. Vazquez *c. 2. cit.* Quia qui prudenter operatur juxta opinionem probabilem, non facit irreverentiam ſacramento. Quod enim poſſit carere effectu ſacramenti in ea opinione, non videtur moralis irreverentia, quæ imputetur operanti, ſiquidem ille adminiſtrat, probabiliter, & ſecundum rectam rationem judicat non fieri irritum. Sicut etiam, cum ſunt variæ opiniones de obſervantia alicujus præcepti, non ſit irreverentia legiſlatori, neque tranſgreſſio cenſetur, quod operetur aliquis ſecundum opinionem probabilem minus tutam, cum qua eſt periculum faciendi aliquid, quod re ipſa irritum ſit. Quare tota ea obligatio oritur ex lege charitatis, & miſericordia erga proximum, quia adhibemus medium inutile. Ratio autem charitatis poſtulat, ut ſi proximo poſſumus certum remedium, & ſine ullo dubio, aut periculo adhibere, non adhibeamus illud, quod forſan in ſe nullius erit momenti.

10 Ex hac doctrina, quæ veriſſima meo judicio eſt, jam ſequitur nullum eſſe peccatum in eo, quod etiam extra caſum neceſſitatis in praxi ſequatur opinionem probabilem in hac re, ſi revera illam judicat probabilem per extrinſeca principia. Dico ſi probabilis eſt. Ego enim illam ſententiam nullo modo exiſtimo eſſe probabilem. Quia in eo quod ſequatur eam opinionem in iſto caſu, nullam injuriam irrogat ſacramento matrimonii, ut explicatum eſt. Præterea etiam non opponitur legi charitatis, & miſericordiæ. Nam licet cum ſacramenta ſunt neceſſaria neceſſitate medii, agat contra legem charitatis qui adhibet proximo remedium incertum, cum poſſit adhibere certum: attamen in hoc caſu, cum ſacramentum hoc non ſit neceſſarium neceſſitate medii, non infert ſpirituale nocumentum. Quod ita explicatur. Nam nocumentum, vel conſiderari poteſt in eo, quod privetur effectu ſacramenti: at hic effectus non eſt neceſſarius neceſſitate medii ad ſalutem, ut conſtat: vel quod illicite utatur poſtea actu conjugii, ut neque in hoc nulla culpa eſt, quia ille bona fide accedit, & ignorantia excuſatur, vel quia proles erit illegitima, & neque hoc damnum ſequitur, quia Eccleſia ſemper judicabit illam prolem legitimam, cum matrimonium fuerit contractum in facie Eccleſiæ, & cum bona fide alterius conjugis, quod ſatis eſt, ut proles cenſeatur legitima, juxta textum *in c. ex tenore, qui filii ſint legitimi.* Ergo nullum proximo damnum imminet, quod tenetur lege charitatis vitare, qui miniſtrat ſacramentum matrimonii. Poterit ergo in praxi eam opinionem ſequi, etiam extra caſum neceſſitatis, ſi illa opinio probabilis eſt juxta generalia principia. Hoc ſolum ſpeciale erit in caſu neceſſitatis, cum urget tantum damnum, quod in eo non ſolum poſſet uti ea forma probabili, ſed etiam teneretur ea uti, ſi probabilis eſt, ut ſi forte ea ſufficiat, validum efficeretur matrimonium, quia formam certam tunc teneor adhibere cum poſſum, & non habet locum probabilis opinio. At quando non poſſum certam adhibere, probabilem adhibere teneor, quam tamen extra caſum neceſſitatis poſſem adhibere juxta opinionem probabilem, quoties non impediret charitatis lex, quæ certe in hac ſpecie non impedit, ut explicatum eſt.

Quod autem ultimo loco dicit, multo magis alienum videtur a veritate. Tum quia dicam lib. ſequenti matrimonium poſt Tridentinum debere renovari coram parocho, & teſtibus. Non ergo ſufficit affectus maritalis copulæ. Tum etiam nunquam copula eſt ſufficiens ſignum conſenſus, ut jam diximus. Quare niſi alia ſigna præcedant, nunquam poteſt eſſe affectus maritalis ex parte illorum, Non quidem ex parte conjugis ignari, quia illius affectus innititur matrimonio præcedenti nullo, & ita non eſt affectus re ipſa maritalis. Non etiam ex parte conjugis ſcientis nullitatem, quia non explicat alteri ſuum conſenſum, copula vero non eſt ſufficiens ſignum ejus explicationis, ut dictum eſt. Quare in eo caſu non deerunt fœminæ remedia, quibus copulam evitet, & evadat animæ periculum, quæ licet dura videantur, eligentur arbitrio prudentis, quæ minus aſpera ſint. Nihil enim tam aſperum, quod evitandi periculi ſpiritualis cauſa ſuſtineri non debeat. Adde affectum illum maritalem in eo caſu non eſſe cauſam efficientem conjugii, neque ratum haberi conjugium, ſed tantum ſuppoſito matrimonio præcedenti, vult eo matrimonio uti. Simile eſt in eo qui vovit ante annos pubertatis, & ex eo quod juſte credit ſe teneri vinculo voti, illud obſervat, non habet ratum votum, quod prius emiſit, neque denuo illud emittit, id quod maxime notari debet, ut dicamus an irritari poſſit poſtea elapſo tempore pubertatis, ut docuit Gab. Vasq. *diſt. 52. diſp. 66. c. 5. in fine.* 11

Juxta hæc, quæ in his duobus capitibus diximus philoſophandum eſt de renovatione profeſſionis, quæ ex aliquo defectu fuit nulla. Debet enim renovatio fieri coram Prælato, neque ſufficit ſi interius renovetur, cum præter vota ſit in ea profeſſione contractus reciprocus inter religioſum, & Prælatum, ut explicabo late infra *lib. 7.* Quare uterque debet certior fieri de nullitate prioris profeſſionis, neque ullo modo ratificata cenſetur per actus, quos religioſus ut profeſſus exercuit, cum eos fecerit exiſtimans ſe priori profeſſione teneri, ut modo dicebamus de eo, qui vovit ante pubertatem. Quare in his non omnino probo, quæ habet Thomas Sanch. *lib. 2. diſput. 32. num. 14. & diſput. 35. num. 4.* & Ægid. *dub. 10. cit. num. 98.* & Leonardus Leſſius *libr. 2. cap. 41. dubit. 7. num. 16.* ſentit autem nobiſcum Joannes Azor. *tom. 1. lib. 14. cap. 4. quæſt. 7.* Et induci poteſt pro hac ſententia, quod Gregor. XIV. in ea Bulla qua moderatus eſt literas Sixti Quinti, de illegitimis præcipit diligentem de illis inquiſitionem fieri ante profeſſionem. Ergo expreſſa acceptatione Prælati indiget ea profeſſionis renovatio. Neque ea quæ in contrarium ex jure adducit Leſſius, ſunt alicujus momenti, non enim conſtat ex illis ignorantia nullitatis profeſſionis, neque in prælato, neque in ſubdito, & ideo non mirum, ſi geſtatione habitus profeſſorum, cenſeatur profeſſus, vidente & conſentiente prælato, ſed de his ſuo loco. Et hactenus de hoc libro. 12

LIBER QUINTUS.

DE IIS, QUÆ PUGNANT

CUM MATRIMONIO EX PARTE FORMÆ,

HOC EST,

DE CONSENSU CLANDESTINO.

QUinque erunt præcipuæ hujus libri partes. Prima de Matrimonii clandeſtini prohibitione ante Tridentinum, & poſtea. Secunda de præſentia parochi in matrimonio. Tertia de præſentia alterius loco parochi. Quarta de iis, quæ ad denunciationes pertinent. Quinta de pœnis clandeſtine contrahentium. His enim partibus tota hæc diſputatio de conſenſu clandeſtino videtur comprehendi. Qui ſolemnitatis defectus pugnat cum matrimonio ex parte formæ, cum ea ſolemnitas præſentiæ parochi, & teſtium deſignata ſit a Tridentino pro forma matrimonii, ut conſtabit ex dicendis.

CAPUT PRIMUM.

Prohibitum Matrimonium clandeſtinum ante Tridentinum.

SUMMARIUM.

1 *Quibus modis dicatur clandeſtinum matrimonium.*
2 *Legibus Eccleſiaſticis prohibita clandeſtina conjugia.*

1 CLandeſtinum matrimonium dici volunt Joan. Andreas, & Abbas *in cap. fin. de clandeſtina diſpenſatione*, quodcunque fit contra interdictum Eccleſiæ tacite, vel expreſſe. Hoſtienſis vero *ibidem* varios recenſet matrimonii clandeſtini modos. Alii tamen cum Alphonſo *l. 1. tit. 3. p. 4.* tres tantum afferunt modos, quibus dicitur matrimonium clandeſtinum. Primus eſt, quando ſine ullis teſtibus celebratur. Secundus quando ſine parentum cognitione. Tertius eſt, quando ſine Eccleſiaſticis proclamationibus, aut denunciationibus. Verum commodius ad ea, quæ in ſequentibus dicenda ſunt, matrimonium clandeſtinum dicimus uno e duobus modis, vel ex defectu ſolemnitatis novo jure requiſitæ, vel ex defectu denunciationum, quæ præmitti ſolent ante contractum matrimonii.

2 In primis autem certum ſit clandeſtina matrimonia, quæ clam ſine denunciationibus fierent, & ſine eorum cognitione, quorum intereſſe poterat, & ſine teſtibus, prohibita olim fuiſſe in Eccleſia multis legibus Eccleſiaſticis. Prima ſcripto tradita lex fuit Evariſti Pontificis, qui ad ſedem evectus eſt anno 112. & habetur *in c. aliter*, 30. *q.* 5. Quam conſtitutionem ab Apoſtolis emanaſſe ſine ſcripto, ſed traditione derivatam conſtat ex eodem decreto in integra decretali ibi: *Ut a Patribus accepimus, & a ſanctis Apoſtolis, eorumque ſucceſſoribus traditum invenimus.* Poſtea eandem conſtitutionem confirmavit Concilium Arelatenſe III. & habetur apud Gratianum *c. nullum* 30. *qu.* 5. Confirmavit Hormiſdas, & habetur *c. nullus*, *eadem q.* & Concilium in Palatio Vernis ſub Stephano III. *c.* 13. *Ut omnes homines laici publicas nuptias faciant, tam nobiles quam ignobiles.* Forojulienſe ſub Adriano I. *cap.* 8. *Ita dumtaxat ut nemini liceat furtim, captimque nuptias contrahere, ne forte per errores ignaviam, vel certe, quod pejus eſt, diabolico inſtigante amore, illicita connubia celebrentur. Sed intervenientibus pactis ſponſalibus per aliquam dilationis moram requiſiti, quin etiam diligenti cura vicini vel majores natu loci illius, qui poſſint ſcire lineam generationis utriuſque ſponſi ſcilicet, & ſponſæ, in eo etiam ut ſine notitia ſacerdotis plebis illius nullatenus fiat, quatenus nulla deinceps ſeparationis tribulatio intercedat.* Leo IV. in epiſtola de cura Paſtorali prope finem: *Omnibus plebibus denuntiate, ut nullus uxorem accipiat, niſi publice celebratis nuptiis.* Nicolaus I. ad Conſulta Bulgar. *cap.* 3. & habetur hæc quæſt. *c. noſtrates.* Londinenſe ſub Paſchali II. apud Baronium *tom.* 12. *anno* 1102. *n.* 13. *ut fides inter virum, & mulierem occulte, & ſine teſtibus data de conjugio, ſi ab utroque negata fuerit, irrita habeatur.* Alexander III *in Append. Concilii Lateranenſis, p.* 6. *c.* 8. *Super hoc inquiſitioni tuæ aliter reſpondemus, quod ſi legitimus conſenſus, ea ſolemnitate, qua fieri ſolet, præſente ſcilicet ſacerdote, aut etiam ejus Notario, ſicut etiam in quibuſdam locis adhuc obſervatur, coram idoneis teſtibus intervenerit de præſenti, &c. ſive ſit juramentum, ſive non, non licet mulieri alii nubere.* & *p.* 49. *c.* 12. habetur *c. nullus* ex decretis Hormiſdæ Papæ, & *p.* 50. *c.* 17. *Quod nobis ex una parte ſignificatum eſt.* Londinenſe ſub Innocentio III. *Ne contrahatur aliquod matrimonium ſine trina denunciatione publica in Eccleſia, neque ſi fuerint perſonæ cognitæ. Sed nec copulentur aliquæ perſonæ matrimonio, niſi publice in facie Eccleſiæ, & præſente ſacerdote, & ſi ſecus fuerit factum, non admittantur alicubi in Eccleſia niſi ſpeciali auctoritate Epiſcopi.* Lateranenſe ſub Innocentio III. *cap.* 51. habetur *cap.* 3. *de clandeſtina deſponſatione.* Concilium Ravennatenſe II. ſub Clemente V. *cap.* 19. mentione facta decreti Lateranenſis. Turonenſe ſub Nicolao V. *cap.* 12. *Quia per clandeſtina matrimonia a ſanctis Patribus non ſine cauſa, & merito prohibita multa mala eveniunt, prohibemus ne quis presbyter ſæcularis, aut regularis de cætero talia matrimonia celebrare, aut ſolemnizare præſumat ſub pœna excommunicationis.* Concilium Tridentinum ſub Sixto IV. *cap.* 17. Senonenſe ſub Clemente VII. *cap.* 39. *in fine: Sed cum ex clandeſtinis matrimoniis gravia eveniant in dies ſcandala & pericula, volumus omnes contrahentes, conſulentes, ſcientes, intereſſentes, auxiliantes, & adjuvantes ſententiæ excommunicationis ipſo facto ſubjacere.* Colonienſe ſub Paulo III. *part.* 7. *cap.* 43. 44. & 45. Synodus Auguſtenſis *ſub eodem, cap.* 21. Colonienſe II. *ſub eodem, cap.* 31. & 32. Mogunt. *ſub eodem, cap.* 38. *ab illis, & ut pericula.* Noviſſime Tridentinum *ſeſſ.* 24. *de reformat. matrim. cap.* 1. cujus verba infra referemus. Atque hæ ſunt leges Eccleſiaſticæ, quæ hactenus de matrimoniis clandeſtinis emanarunt, quas citavimus ſervato temporum ordine. His legibus Eccleſiaſticis conſonat jus Hiſpanum *l.* 8. *tit.* 18. *part.* 3. *l.* 1. *cum ſequentibus, tit.* 3. *part.* 4. & *l.* 46. *Tauri*, quæ nunc *lex* 10. *tit.* 1. *lib.* 5. *Compilationis.* Nec mirum Eccleſiaſticis legibus prohiberi, ſi ea etiam vel ipſi ethnici repudiarunt, & publice fieri voluerunt, variis ritibus deſignatis: de quo Petr. Greg. *lib.* 9. *c.* 5. *a n.* 17.

CAPUT

CAPUT II.

Proponitur Tridentini decretum, & ejus ſumma.

SUMMARIUM.

1 *Proponitur decretum Tridentini, & 2.*
3 *Decem conditiones requiri a Concilio in eo decreto.*
4 *Dupliciter dici matrimonium clandeſtinum.*
5 *Peccatum mortale eſſe omittere ſolemnitatem præſcriptam a Concilio.*
6 *Conſtitutione Tridentini ſolos fideles teneri, non infideles.*

1 SEd quia totus hic liber verſabitur in explicatione decreti Concil. Trident. ſupra relati, ideo placet illius verba proponere, & quæ in eo docet colligere. Igitur *ſeſſ. 24. de reform. matrim. c. 1.* hæc habet: Tametſi dubitandum non eſt clandeſtina matrimonia libero contrahentium conſenſu facta, rata & vera eſſe matrimonia, quamdiu Eccleſia ea irrita non fecit, & proinde jure damnandi ſint illi, ut eos S. Synodus anathemate damnat, qui ea vera, ac rata eſſe negant, quique falſo affirmant, matrimonia a filiis familias ſine conſenſu parentum contracta irrita eſſe, & parentes ea rata vel irrita facere poſſe, nihilominus ſancta Dei Eccleſia ex juſtiſſimis cauſis illa ſemper deteſtata eſt, atque prohibuit. Verum cum Sancta Synodus animadvertat prohibitiones illas propter hominum inobedientiam jam non prodeſſe, & gravia peccata perpendant, quæ ex eiſdem clandeſtinis conjugiis ortum habeut, præſertim vero eorum, qui in ſtatu damnationis permanent, dum priore uxore cum qua clam contraxerant, relicta, cum alia palam contrahunt, & cum ea in perpetuo adulterio vivunt; cui malo, cum ab Eccleſia, quæ de occultis non judicat, ſuccurri non poſſit; niſi efficacius aliquod remedium adhibeatur, Idcirco ſacri Lateranenſis Concilii ſub Innocentio III. celebrati veſtigiis inhærendo præcipit, ut in poſterum, antequam matrimonium contrahatur, ter a proprio contrahentium parocho tribus continuis diebus feſtivis in Eccleſia inter Miſſarum ſolemnia publice denuncietur, inter quos matrimonium ſit contrahendum. Quibus denunciationibus factis, ſi nullum legitimum opponatur impedimentum, ad celebrationem matrimonii in facie Eccleſiæ procedatur, ubi parochus viro, & muliere interrogatis, & eorum mutuo conſenſu intellecto, vel dicat: Ego vos in matrimonium conjungo, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, vel aliis utatur verbis, juxta receptum, uniuſcujuſque provinciæ ritum. Quod ſi aliquando probabilis fuerit ſuſpicio, matrimonium malitioſe impediri poſſe, ſi tot præceſſerint denunciationes, tunc vel una tantum denunciatio fiat, vel ſaltem parocho, & duobus, vel tribus teſtibus præſentibus matrimonium celebretur. Deinde ante illius conſummationem denunciationes in Eccleſia fiant, ut ſi aliqua ſubſint impedimenta, facilius detegantur, niſi Ordinarius ipſe expedire judicaverit, ut prædictæ denunciationes remittantur, quod illius prudentiæ, & judicio Sancta Synodus relinquit. Qui aliter quam præſente parocho, vel alio Sacerdote, de ipſius parochi, ſeu Ordinarii licentia, & duobus vel tribus teſtibus matrimonium contrahere attentabunt, eos Sancta Synodus ad ſic contrahendum inhabiles reddit; & hujuſmodi contractus irritos, & nullos eſſe decernit, prout eos præſenti decreto irritos facit, & annullat. Inſuper parochum vel alium Sacerdotem, qui cum minore teſtium numero, & teſtes, qui ſine parocho, vel ſacerdote hujuſmodi contractui interfuerint, nec non ipſos contrahentes graviter arbitrio Ordinarii puniri præcipit. Præterea eadem Sancta Synodus hortatur, ut conjuges ante benedictionem ſacerdotalem in templo ſuſcipiendam in eadem domo non cohabitent, ſtatuitque benedictionem a proprio parocho fieri, neque a quoquam, niſi ab ipſo parocho, vel Ordinario licentiam ad prædictam benedictionem faciendam alii ſacerdoti concedi poſſe, quacumque conſuetudine etiam immemorabili, quæ potius corruptela dicenda eſt, vel privilegio non obſtante.

2 Quod ſi quis parochus, vel alius ſacerdos, ſive regularis, ſive ſæcularis ſit, etiamſi id ſibi ex privilegio, vel immemorabili conſuetudine licere contendat, alterius parochiæ ſponſos ſine illorum parochi licentia matrimonio conjungere, aut benedicere auſus fuerit, ipſo jure tamdiu ſuſpenſus maneat, quamdiu ab Ordinario ejus parochi, qui matrimonio intereſſe debebat; ſeu a quo benedictio ſuſcipienda erat, abſolvatur. Habeat parochus librum in quo conjugum, & teſtium nomina, diemque & locum contracti matrimonii deſcribat, quem diligenter apud ſe cuſtodiat. Poſtremo Sancta Synodus conjuges hortatur, ut antequam contrahant, vel ſaltem triduo ante matrimonii conſummationem, ſua peccata diligenter confiteantur, & ad ſanctiſſimum Euchariſtiæ ſacramentum pie accedant. Si quæ provinciæ aliis ultra prædicta laudabilibus conſuetudinibus, & cæremoniis hac in re utuntur, eas omnino retineri Sancta Synodus vehementer optat. Ne vero hæc tam ſalubria præcepta quemquam lateant; Ordinariis omnibus præcipit, ut cum primum potuerint, curent hoc decretum populo publicari, ac explicari in ſingulis ſuarum Diœceſum parochialibus Eccleſiis, idque in primo anno quam ſæpiſſime fiat, deinde vero quoties expedire viderint. Decernit inſuper, ut hujuſmodi decretum in unaquaque parochia ſuum robur poſt triginta dies habere incipiat a die primæ publicationis in eadem parochia factæ numerandos. Hæc Concilium.

3 Ex quibus colligitur primo, decem conditiones aſſignari a Concilio ad perfectam matrimonii ſolemnitatem, quarum quatuor a contrahentibus, reliquæ a parocho ſervandæ ſunt. Prima, ut triduo antequam contrahant, peccata confiteantur, & communicent, quod conſilium eſt, non præceptum, quamvis teneantur ſe per contritionem præparare ad hujuſmodi ſacramentum. Secunda, ut proprius parochus adſit, vel alius Sacerdos de ejus, vel Ordinarii licentia, & duo inſuper, vel tres teſtes. Tertia, ut ita declarent conſenſum, ut ſi opus ſit, parochus de eo, & teſtes ferre teſtimonium poſſint. Quarta, ut non cohabitent ante Eccleſiæ benedictionem acceptam. Quod ſi conſumment, ſublato ſcandalo, & contemptu legis Eccleſiaſticæ, nullum mihi videtur eſſe peccatum, etiam veniale, maxime ſi probabile adſit periculum incontinentiæ, ut docuit Navarrus *in ſumma, cap. 22. n. 83,* cum Soto *in 4. diſt. 28. quæſt. 1. art. 2.* qui Tridentino decreto interfuit. Unde Concilium non præcipit, ſed hortatur ad benedictionem ſuſcipiendam. Verum eſt aliis videri mortale, aliis veniale, ſed quod dixi videtur verius. Excipe, niſi adſit contemptus, vel ſcandalum juxta principia in materia de ſcandalo, vel lata ſit in ea diœceſi excommunicatio contra oppoſitum facientes. At cum in his caſibus peccatum eſt, tantum peccabitur prima vice. Quinta, ut tribus continuis diebus denunciationes fiant publice in Eccleſia, & inquirat parochus de impedimentis, & ipſos contrahentes urgeat, ſi opus fuerit, aliàs ſi omiſerit, peccabit lethaliter, cum ſit peccatum in materia gravi. Satis tamen erit, ſi aliunde habeat etiam notitiam neceſſariam, vel per publicationem, aut denunciationem. Sexta, ut utrumque roget, intelligatque mutuum conſenſum, quod ſi omittat, graviter peccat. Septima, ut intellecto conſenſu dicat: *Ego vos conjungo in nomine Patris, &c.* vel alia juxta patriæ conſuetudinem, quæ verba non ſunt neceſſaria ad effectum ſacramenti tamquam pars neceſſaria. Octava, ut ſi probabiliter timetur impediendum malitioſe matrimonium, ſi trina monitio præcedat, vel una tantum præcedente, aut ſine ulla, parocho, & teſtibus præſentibus celebretur matrimonium, poſtea autem ante conſummationem denunciationes fiant, niſi Ordinarius, cujus id prudentiæ committit Concilium, aliter judicet debere fieri. Nona, ut parochus librum habeat, in quo conjuges, teſtes, diem, menſem, annum ſcribat, quæ obligatio ſub lethali eſt, & attinet etiam ad religioſos, qui apud Indos parochi munus exercent. Decima, ut nullus Sacerdos regularis, vel ſæcularis, niſi de licentia parochi aliquos jungat, etiam virtute cujuſcumque privilegii, aut antiquæ conſuetudinibus ſub pœna ſuſpenſionis ipſo facto, donec ab Ordinario ejus parochi, qui matrimonio intereſſe debebat, abſolvatur, ſublata tamen excommunicationis pœna lata *Clement. 1. de privil. ad finem,* ex declaratione Cardinalium.

4 Secundo colligo juxta ea, quæ in eo decreto dicuntur, dupliciter dici matrimonium clandeſtinum. Primo, ſi aliter quam præſente parocho, & teſtibus celebretur. Secundo, ſi omiſſis denunciationibus celebretur, licet in præſentia parochi, & teſtium, ut dicebamus initio capitis præcedentis.

5 Tertio colligitur eſſe peccatum mortale omittere ſolemnitatem a Concilio præſcriptam, ſed cum diſcrimine. Nam omiſſio parochi, & teſtium, quamvis parochi verba non ſint de eſſentia matrimonii, nec peccet mortaliter, ſi omittat verba, in nullo caſu licet his, qui juxta decretum Concilii Tridentini tenentur contrahe-

trahere, quia ea præſentia parochi, & teſtium aſſignata eſt pro forma contractus, ut explicabo in ſequentibus. At omittere denunciationes aliquando licet juſta cauſa, ut dicam poſtea, alias peccatum erit.

6 Ultimo colligitur hanc conſtitutionem Tridentini ad ſolos fideles pertinere. Unde infideles etiam inter Chriſtianos degentes, non obligantur ea conſtitutione, quia eſt mere Eccleſiaſtica, de quo Thom. Sanch. *lib. 2. de matrim. diſp. 7. n. 8.* & favet text. *in cap. gaudemus de divortiis*, ubi de impedimento conſanguinitatis ſermo eſt. An autem Eccleſia poſſet eandem ſolemnitatem præſcribere matrimoniis infidelium, qui Eccleſiæ temporali ditioni ſubduntur, conſtabit ex his quæ dicam *lib. 6.*

CAPUT III.

Matrimonia clandeſtina valuiſſe aliquando ante Tridentinum.

SUMMARIUM.

1 *Ante Concilium Tridentinum numquam fuiſſe irrita conjugia quorumdam ſententia eſt.*
2 *Duæ partes veræ ſententiæ.*
3 *Prima pars probatur.*
4 *Opponitur ex l. non dubium, C. de legibus.*
5 *Prior interpretatio refellitur.*
6 *Aliæ explicationes rejiciuntur, 7. 8. 9.*
10 *Eam legem confirmatam jure Canonico.*
11 *Verus ſenſus collectus ex integra.*
12 *Duæ aliæ interpretationes, & 13.*
14 *Cum lex reſpicit perſonam, ut aſſignet legitimum auctorem illius, nullus eſt actus ſecus factus, licet ſimpliciter prohibeatur.*
15 *Secus quando ex alia cauſa reſpicit perſonam.*
16 *Quid dicendum, quando lex prohibet ſubſtantiam actionis.*
17 *Quid dicendum, quando lex prohibet circumſtantias actionis.*

1 SEd circa Tridentini decretum, & præcipuam ejus prohibitionem, nonnullæ ſeſe offerunt difficultates explicandæ. Quarum prima eſt, eaque non levis, an matrimonium clandeſtinum ſine ullis teſtibus celebratum, fuerit non ſolum prohibitum, ſed etiam irritum jure Eccleſiaſtico aliquo tempore ante Concilii Tridentini diſpoſitionem. In qua difficultate nonnulli Recentiores ſentiant ante Concilii Tridentini diſpoſitionem clandeſtina matrimonia ſemper fuiſſe rata, atque valida in Eccleſia Dei. Sic tamquam certam ſupponit Petrus Ledeſma *de matrimonio, quæſt. 45. art. 5. dub. 1.* dicitque eſſe communem Theologorum, & Juriſperitorum omnium ſententiam, quam ſequitur Thomas Sanchez *lib. 3. diſp. 3. nu. 2.* Imo rem hanc dicunt de fide eſſe. Probant primo ex Tridentino *ſeſſ. cit.* ibi. *Tametſi dubitandum non ſit clandeſtina matrimonia libero contrahentium conſenſu facta, rata, & vera eſſe matrimonia, quamdiu Eccleſia ea irrita non fecit, & proinde jure damnandi ſint illi, ut eos ſancta Synodus anathemate damnat, qui ea vera, & rata eſſe negant.* Deinde, quia ſi clandeſtina matrimonia ante Concilium fuere irrita, quid opus erat ea matrimonia per Tridentinum irritari nova diſpoſitione? Denique, quia matrimonium ſolo contrahentium conſenſu celebratum jure naturali valet, ſi talis conſenſus non fiat irritus a Republica. Sed conſenſus clandeſtinus irritus non erat ante Tridentinum aliqua lege. Ergo valebat ſolo præſenti contrahentium conſenſu.

2 Cæterum ego ſemper vera exiſtimavi duo. Primum eſt primis Eccleſiæ temporibus per nonnullas annorum centurias nullatenus valuiſſe clandeſtina matrimonia. Secundum eſt poſtea eas leges in deſuetudinem abiiſſe, valuiſſeque clandeſtina conjugia uſque ad Concilium Tridentinum, quod rurſus ea reddidit invalida. Hoc ſecundum facile conſtat ex *c. 2. c. quod nobis, de clandeſt. deſponſat.* & ex verbis Tridentini ſupra relatis. Atque id eſt, quod ſecundum fidem certum eſt, & ſi de hac noſtra ſecunda concluſione intelligantur Doctores citati recte loquuntur. Si vero de prima temere locuti ſunt, dum eam de fide eſſe volunt ſine fundamento, & antiquitatis ignorantia lapſi ſunt.

3 Igitur primam partem noſtræ ſententiæ docent non pauci. Caſſaneus *in Catalogo gloriæ mundi, conſideratione 36.* Corraſius *lib. 1. miſcellan. cap. 37.* Gentianus Hervetus *in oratione ad Tridentinum*, Ferdinandus Mendoza *lib. 3. de confirmando Concilio Illiberitano, cap. 30. ad can. 54.* & ex Juriſperitis illi omnes, qui docent jure civili non valuiſſe filiorum matrimonia ſine parentum conſenſu, quos retuli ſupra *lib. 2. cap. 1.* Eam etiam probat meo judicio manifeſte textus *in cap. aliter 30. qu. 5.* quod eſt decretum Evariſti Papæ; cum enim ſolemnitatem in matrimoniis adhibendam expoſuiſſet, ſubjicit: *Aliter præſumpta non conjugia, ſed adulteria, aut contubernia, aut ſtupra, aut fornicationes potius, quam legitima conjugia eſſe non dubitatur, etiamſi voluntas propria ſuffragaverit.* Quem textum latiſſime *lib. 2. cap. 1.* expendimus, & multis aliis legibus Eccleſiaſticis poſterioribus, & teſtimonio Concilii Colonienſis oſtendimus, hanc eſſe veram, & germanam intelligentiam decreti Evariſti, & aliorum interpretationes rejicimus. Quare in hoc non eſt amplius immorandum.

Sed primæ parti noſtræ ſententiæ obſtare videtur difficilis, licet vulgaris text. *in l. non dubium, C. de legibus*, ubi ea quæ fiunt lege contrahere prohibente pro infectis habentur, licet legiſlator prohibuerit tantum, neque declaravit infectum debere eſſe, quod factum eſt. Quæ lex per canonem approbata eſt *in cap. Imperiali 25. q. 5. c. vides, diſt. 10.* obſtat præterea regula juris 64. *de reg. Jur. in 6. quæ contra jus fiunt, debent utique pro infectis haberi.* Rurſus obſtat textus *in cap. videtur nobis 35. q. 6.* ibi. *Nam quod contra interdictum, & ordinationem Eccleſiæ factum eſt, tamquam inordinatum ratum non haberi tam divinæ, quam humanæ legis, proclamat authoritas. Et ea quæ contra leges fiunt, pro infectis habenda ſunt, l. jubemus §. ſane, C. de ſacroſ. Eccleſ. l. conditiones, D. de condit. inſtit.* Per quæ jura videtur convinci matrimonia clandeſtina ſemper fuiſſe nulla cum fuerint contra prohibitionem Eccleſiæ, & non ſolum primis Eccleſiæ temporibus, cum quidquid fiat lege fieri prohibente ſit irritum, & nullum, etiamſi lex non irritaverit. 4

Longa hic ſeſe offerebat occaſio late diſputandi de ſenſu prædictæ legis *nondubium*: de qua multa gloſſa *ibi*, & interpretes, Bartolus, Baldus, & alii, Gregor. Lopez *l. 38. tit. 11. part.* Covarruvias *c. quamvis pactum, p. 2. §. 4.* Ferdinandus Mendoza *lib. 1. de pactis, cap. 4. n. 41.* ex Theologia Salas latiſſime *de legibus, diſp. 16. ſect. 8.* In cujus textus explicatione mirum eſt, quam varient interpretes, dum unuſquiſque pro libito eas limitationes adhibet, quæ ipſi videntur ſufficere ad difficultates evitandas, percurram breviter, & refellam. Quidam dicunt nullum eſſe actum, quando ſimpliciter prohibetur lege: at vero, ſi addatur pœna ultra prohibitionem, non eſſe irritum, ne duæ apponantur pœnæ, ſic docet Sylveſt. *verb. lex, q. 28.* cum Cardinale *Clem. 1. de reſcriptis*. Idem docet cum aliis Felin. *cap. 2. de teſtibus*. Sed refelluntur facile. Quia in primis ſimplex prohibitio non ſemper reddit actum nullum, ut conſtat in ludo, in matrimonio contra votum *cap. rurſus, qui clerici, vel voventes, cap. unic. de voto in 6.* & etiam in matrimonio contra interdictum Eccleſiæ, & inſtrumento per clericum tabellionem facto, & in profeſſione ante annum facta prohibita olim, valida tamen, *cap. Apoſtolicam, de regularibus*. Deinde ſi præcile attendamus verba prædictæ legis, adeo univerſalia ſunt, ut illis prædicta diſtinctio non videatur poſſe accommodari. Deinde pœnæ adjectio non oſtendit actum non eſſe irritum, quia in ſimonia reali præter nullitatem actus aliæ inducuntur pœnæ, & idem eſt in electionibus, aut collationibus beneficiorum. Quare etiam actum cum adjectione pœnæ eſſe irritum, docuit Bart. *in l. Prætor, D. de novi operis nunciatione, n. 3.* & communis Doctorum, *c. 2. de teſtibus*, & ut optime Gloſſa marginalis in præſenti, interdum, & contractus ipſe non valet, & qui contraxerit punitur, *l. nemo martyres, C. de ſacroſ. Eccleſ.* 5

Secundo alii dicunt habendam eſſe rationem cauſæ prohibitionis, an perpetua, vel temporalis ſit. Si enim perpetua eſt, actus prohibitus eſt nullus, ſi temporalis, valet, etiamſi prohibeatur. Solet enim actus reſtringi juxta exigentiam cauſæ, *l. ſi ſtipulor. D. de verb. oblig.* Unde matrimonium feſtis diebus contractum valet, & emptio atque venditio. Sed non eſt firma hæc interpretatio, nam præterquamquod non poteſt prædictæ legis verbis accommodari, non ſubſiſtit. Nam defectus ætatis temporalis cauſa eſt in minori, & tamen contractus minoris ſine tutoris auctoritate nullus eſt. Item defectus anni probationis ante profeſſionem temporalis cauſa eſt. Adde etiam, quia prohibet poſſe irritari electionem metu factam, & tamen eſſet temporalis cauſa. Ex alia parte etiam cauſa ſubſiſtente perpetua non ſit actus nullus, votum enim ex ſe perpetua cauſa eſt, & tamen valet matrimonium contra votum factum. Similiter cognatio, quæ ex baptiſmo 6

contra-

contrahitur, perpetua eſt; & tamen valet, *cap. per catechiſmum, d. cognat. ſpirit. in 6.*

7 Tertio alii dicunt diſpoſitionem *d. l.* intelligendam, quando actus prohibetur directè ratione ſui, & non ratione circumſtantiarum temporis, vel loci. Quæ communis Juriſtarum interpretatio eſt, qui eam nullo cum fundamento tradunt, ſed propter inſtantem neceſſitatem quorumdam argumentorum. Hæc autem interpretatio non ſubſiſtit, & apertiſſime refellitur. Quia lex prohibens matrimonium propter votum, vel conſanguinitatem non minus directe fertur in actum in uno caſu valet, ſecus in alio. Et ſententia ſub conditione lata directe prohibetur, & tamen valet lata. Item ludus alearum directe prohibetur, & tamen qui lucratur vere dominus eſt, ut docet Covarr. *in reg. peccatum, p. 2. § 4. n. 1.* Navarrus *c. 17. n. 18.* Leſſius *lib. 2. cap. 26. dub. 3.* & alii. Item inſtrumentum facere prohibetur clericus tabellio, & tamen factum tenet *c. ſicut te, ne clerici vel monachi.*

8 Quarto alii diſpoſitionem prædictæ legis accipiunt, quando lex reſpicit ſolum agentes contra legem. Si enim alios reſpiciat, in quorum utilitatem contractur, vel actus celebratus eſt, valere dicunt, licet prohibeatur. Sic Greg. Lopez *loc. cit.* & Gloſſa marginalis *in d. l. non dubium, lit. K.* Verum neque iſta interpretatio conſtans undequaque eſt. Nam licet inſtrumentum factum a clerico tabellione valeat, eſt enim in commodum tertii, attamen etiam alia, quæ in utilitatem alterius facta ſunt, non valent, ut videre licet in contractibus minorum. Idem conſtat in lege, quæ prohibet quem ſine examine exercere tabellionatum, cujus diverſa diſpoſitio eſſet ab ea, quæ prohibet clerico tabellioni exercere officium, & tamen utrumque eſt in utilitatem tertii. Non ergo firma eſt in utilitatem tertii. Non ergo firma eſt ea interpretatio.

9 Quinta aliorum interpretatio eſt, ea eſſe vera in externo foro, ſcilicet, ob ſolam ſimplicem prohibitionem actum eſſe nullum, non vero in foro interno. Ita docet Sylveſter *verb. lex, n. 18.* Panormitanus *cap. ad Apoſtolicam, n. 11. de regularib.* Mendoza *loco ſupra citato,* aliique non pauci. Cæterum adhuc contra eam interpretationem militant ea quæ adduximus, ſcilicet plures contractus eſſe, qui etiam in foro externo non ſunt irriti, quamvis contra leges fiant, ut diximus de contractu ludi, & de inſtrumento per clericum tabellionem confecto, & alia hujuſmodi.

10 Quare, ut difficultatem ex prædicta *l. non dubium,* deſumptam explicem, dico in primis, quod ex ea lege civili ad res ſpirituales, & cauſas Eccleſiaſticas nullum argumentum deſumi poſſet, niſi ea lex jam per canones recepta eſſet in *d. cap. Imperialis, & d. c. videtur nobis.* Cœleſtinus enim primus ſecutus eſt Theodoſium hujus legis conditorem, electus enim eſt Cœleſtinus anno decimo Imperii Theodoſii, & lex lata eſt a Theodoſio, & Valentiniano ſimul qui ad Imperium adſcitus eſt a Theodoſio, anno Chriſti 425 & Cœleſtini II. Adde prædictam legem intelligendam eſſe, quando actus capax eſt irritationis. At matrimonium factum contra legem, vel contra votum irritabile non eſt.

11 Dico ergo in primis, ut conſtat ex *integra,* quæ eſt in Novellis Theodoſii C. Theodoſ. *tit. 4.* legem illam eſſe contra Curiales quoſdam, qui cum prohibiti eſſent ad rerum alienarum procurationem accedere, conducebant vel fidejubebant contra legis mentem fraudulenter agentes. De illis ergo determinate loquens, non de aliis, vult irritam eſſe pactum, conventionemve, etiamſi ſolum prohibuerit, & id extendandam eſſe ad veteres, & Novellas conſtitutiones, ſcilicet de eo loquentes, ut Imperatori, quod fieri non vult, ſcilicet in eo caſu ſolum prohibuiſſe ſufficiat. Itaque juxta hanc interpretationem non ita late patere exiſtimaverim hujus legis diſpoſitionem, ſicut Bart. & vulgus interpretum exiſtimat, ſed ſolum ad ſpeciem facti, de qua loquebatur, reſtrinxerim. Quo conſtituto omnes hujus legis difficultates ab interpretibus propoſitæ evaneſcunt.

12 Sed quoniam Eccleſiaſticæ leges *d. l. cap. Imperiali, & cap. videtur nobis,* prædictæ legis diſpoſitione utantur in aliis caſibus, & latius intelligunt, ideo addiderim duas alias interpretationes. Prima eſt *in d. l. non dubium,* non decerni factum contra legem eſſe irritum ipſo jure, ſed ut irritetur a judice in judicio ope exceptionis, & ideo indigere judicis ſententia. Cui interpretationi favent illa verba, *pro infectis habeantur, & inutile videri debet, quod factum eſt,* quo ſenſu mitior eſſet hujus legis diſpoſitio. Et quidem valde adjuvant hanc interpretationem, aliæ, quæ adducuntur ex *d. c. Imperiali, c. videtur nobis, & c. vides,* ibi, *per leges diſſolvi meretur.*

Secunda interpretatio eſt prædictam legem intelligendam eſſe cum ea generali regula, ita ut in terris imperio ſubjectis, ubi ea lex viget, quidquid ſimpliciter prohibetur, nullum etiam ſit. In quem ſenſum paſſim ſure video accipi a Donello, & docet Molina *tom. 2. de juſtit. tract. 2. diſp.* 88. Gabr. Vaſq. *tom. 2. in 1. 2. diſp. 164. c. 3.* Salas *de legib. 15. ſect. 8.* Aliique non pauci. Addendum tamen, niſi actus talis ſit, ut vel irritari non poſſit, aut ex lege, vel conſuetudine conſtet eum irritare noluiſſe legiſlatorem. Id quod etiam præter citatos DD. docet ex parte Gregor. Lop. *loc. cit.* Azor. *tom. 1. lib. 5. c. 16. q. ult.* Gloſſa *in d. l. verb. non dubium.* Verba namque prohibitionis alia ſunt a verbis irritationis, ut conſtat ex legibus Eccleſiaſticis Sixti V. & Clementis VIII. Quorum ille annullavit profeſſionem in certis quibuſdam caſibus: iſte autem prohibuit profeſſionem fieri, non tamen irritavit. Quare cum lex aliquid prohibens non afferat ſecum irritationem actus, hinc eſt ex vi prædictæ *legis non dubium,* propter ſpecialem Imperatoris conſtitutionem afferre irritationem actus, niſi aliunde, vel ex alia lege, vel conſuetudine conſtet nolle irritare. Neque enim habet locum ea lex generalis, cum habent locum ſpeciales clauſulæ, *l. dolo, D. de verb. oblig. & l. ſanctio, D. de pœnis.* Quo conſtituto ceſſant difficultates, quæ contra prædictam legem afferri ſolent, cum ſint ex iis rebus deſumptæ, quæ vel irritari non poſſunt, vel quæ conſtet ex alia lege, & conſuetudine noluiſſe Legiſlatores irritare. Inter quæ eſt hæc de matrimonio clandeſtino prohibitio ante Tridentinum; conſtat enim ex dictis ſupra iſto cap. per multa tempora ante Tridentinum fuiſſe prohibita, & non irrita, quamvis aliquando etiam irrita fuerint. Neque vero negaverim ſimplici prohibitione potuiſſe reddi nullum matrimonium clandeſtinum, ſi generali aliqua lege id ſe intendere Legiſlatores explicuiſſent, ut explicuit de ſuis prohibitionibus Theodoſius: cum ea parte qua contractus eſt, legibus ſubdatur humanis quoad ſui valorem, vel nullitatem. 13

Sed explicemus in hoc cap. pro doctrinæ complemento, quomodo, quando lex non habet clauſulam irritantem, ſed tantum prohibentem, dignoſci poſſit contractum juxta illam celebratum eſſe nullum vel validum. Ego quidem ſic ſtatuo. Lex omnis prohibens vel reſpicit perſonam, vel actionem. Si perſonam aliquid circa illam ſtatuendo, ut aſſignet legitimum auctorem illius actionis, vel contractus, revera contractus aliter celebratus eſt nullus, etiamſi ſimpliciter tantum prohibeatur. Hujuſmodi ſunt leges agentes de his qui teſtari poſſunt, & quæ definiunt hæredes, aut partes hæreditatis, non enim permittunt amplius aliquid accipi, cum nullus ſit titulus. Item quando prohibent Epiſcopis teſtari, eo ipſo auferunt ab illis adminiſtrationem bonorum in teſtamento: & quando minori prohibent contrahere ſine conſenſu tutoris, tollunt enim ab eo adminiſtrationem bonorum, ſine qua contractus eſt nullus. Idem judicium eſt de lege prohibente prodigo contrahere. Hujuſmodi etiam eſt lex, quæ prohibet exercere Tabellionatum ſine examine, neque enim ſine prædicto examine vult aliquem eſſe legitimum miniſtrum tabellionatus. 14

Hinc fit non idem eſſe judicium de iſtis legibus, & illis, quæ aliquid interdicunt aliquibus perſonis, non ut legitimum auctorem aſſignent, ſed propter indecentiam, vel intuitu alicujus peculiaris virtutis a juſtitia diverſæ. Hujuſmodi eſt lex, quæ vetat clericis ludum, vel negotiationem, vel exercitium tabellionatus: hæc enim interdicuntur intuitu vitandæ avaritiæ, & ut ſine hujus ſollicitudine vacare Deo poſſint. Similiter quæ interdicunt Regiis miniſtris munera accipere, niſi aliud addant, non reddunt eos inhabiles ad retinendum, quia ſtatutæ ſunt intuitu vitandæ avaritiæ. Ut enim notum eſt ex diſput. de legibus, lex præcipiens actum aliquem, conſtituit illum in materia ejus virtutis, cujus intuitu lata eſt lex. Prædictæ autem leges, vel religionem, vel liberalitatem reſpiciunt, non juſtitiam, niſi id explicent, & tranſgreſſores inhabiles ad retinendum efficiunt. Hujuſmodi etiam exiſtimo fuiſſe leges, quæ religioſis olim interdixerunt matrimonia. Neque enim fuerunt multis temporibus invalida, donec id ſpecialibus legibus ſtatutum fuit, ut late demonſtrabo *infra lib. 7.* 15

Si vero lex prohibet actionem, aut prohibet ſubſtantiam actionis, aut circumſtantias. Si ſubſtantiam; vel illam ſimpliciter prohibet, hoc eſt, vetando ne fiat. Et ex hujuſmodi prohibitione non colligitur irritum eſſe id, quod contra fit, ut de prohibitione ludi talorum conſtat. Vel ita prohibet, ut aſſignet etiam formam, qua actio fieri debeat. Et in hoc caſu quidquid ſecus actum fuerit, nullum eſt, etiamſi tantum ſimpliciter 16

prohi-

Digitized by Google

prohibeatur, Hujuſmodi eſt lex, quæ aſſignat certum numerum teſtium, & tractatuum, vel certam ſolemnitatem pro forma contractus. Solemnitas enim illa datur pro forma legitima contrahendi; deficiente autem forma perſonæ non cenſentur legitimæ ad contrahendum, ac proinde omnino ſunt excluſæ a contractu. Hujuſmodi etiam ſunt leges de alienatione minus ſolemni, de tranſactione minoris, ſine cognitione Prætoris, de ſolemnitate votorum, & ex multorum ſententia leges de teſtamentorum ſolemnitate. Atque hujus generis eſt hæc lex de matrimonio ineundo coram Parocho, & teſtibus.

17 Quando vero reſpicit tantum circumſtantias, vel aſſignat aliquid non pro ſubſtantia, vel forma, ſed ut melius fiat, non eſt irritus contractus, etiamſi contra legem fiat. Hujuſmodi eſt lex, quæ decernit pretia rebus, & prohibet vendere, niſi juxta pretium taxatum juſtum. Si quis enim illam tranſgrediatur, contractus valet, tenetur tamen pretium reſtituere, cum lex illa ſolum reſpiciat exceſſum pretii, non vero ſubſtantiam ejus contractus. Cur enim lex illa ſubſtituatur loco æſtimationis communis, idem judicium eſt de illa, atque de communi æſtimatione. Ad hoc etiam genus pertinet lex Tridentini, quæ jubet præmitti denunciationes, quibus etiam omiſſis valet matrimonium: tantum enim illæ inſtitutæ ſunt pro forma, qua melius fiat contractus matrimonii.

CAPUT IV.

Eccleſiam potuiſſe irritare matrimonia clandeſtina explicatur.

SUMMARIUM.

1 *Hæreticorum error.*
2 *Catholica veritas.*
3 *Explicatur quomodo Eccleſia potuerit aliquid variare in materia, forma, & miniſtro matrimonii, & 4. 5. 6.*
7 *Explicantur hæc exemplo deſumpto ex Sacramento pœnitentiæ.*
8 *His non obſtare, quod matrimonium ſit de jure naturali.*

1 SEd jam circa idem decretum ſecunda difficultas eſt, quo pacto potuerit Eccleſia irrita reddere matrimonia clandeſtina contracta? In qua difficultate Hæretici poteſtatem Eccleſiæ negaverunt. Catholici vero nonnulli tempore Tridentini de Eccleſiæ poteſtate valde dubitarunt: & Soto *in 4. diſt. 28. q. 1. art. 1. in ſolut. ad 1.* indeciſam eam difficultatem relinquit, & Eccleſiæ judicio definiendam: nec minus dubius Decanus Lovanienſis *art. 2u. §. Ante profeſſionem religionis.*

2 Cæterum Catholica veritas eſt potuiſſe Eccleſiam irritare, ut conſtat ex Tridentino *loco citato*, & ex his quæ diximus *cap. præced.* cum revera, & poſt Tridentinum irrita ſint, & antea etiam aliquo tempore matrimonia clandeſtina invalida fuerint, alias in re graviſſima erraret Eccleſia. Probabitur autem eam poteſtatem Eccleſiæ convenire, ſi explicemus modum quo te ipſa irrita reddidit. De quo multa Thomas Sanchez *lib. 3. diſp. 4. a n. 3.* qui probare contendit Eccleſiam, & directe irritaſſe annullando contractum, & indirecte inhabilitando perſonas. Ego tamen rem hanc aliter explicandam exiſtimo, qua etiam explicatione conſtienta facile ſolventur, quæ idem habet *n. 1.* pro parte contraria negante.

3 Igitur apud Catholicos Doctores certa, & indubitata res eſt Eccleſiam nihil poſſe immutare de materia, & forma Sacramentorum, neque quidquam novi addere, vel conſtituere. Idque colligi videtur ex Tridentino *ſeſſ. 21.* in doctrina de Sacramento Euchariſtiæ *c. 2.* ubi declarat ſancta Synodus hanc poteſtatem in Eccleſia perpetuam fuiſſe, ut in ſacramentorum diſpenſatione, ſalva illorum ſubſtantia ſtatueret. Quamvis autem id certum ſit inter DD. Catholicos pro omni ſacramento, etiam matrimonii, addendum tamen eſt matrimonii inſtitutionem ſic in univerſum a Chriſto factam eſſe, ut legitimus contractus matrimonii deinceps ſacer, eſſet ſignum, videlicet, & cauſa gratiæ, nulla quidem mutatione facta in materia matrimonii, quatenus contractus eſt, ſed ita ut maneret in genere contractus civilis, & tamen eodem modo permanenti ſacramenti ratio adderetur. Quare Chriſtus nullam ſpecialem materiam, & formam, & miniſtrum perſcripſit, ſed eandem materiam, formam, & miniſtrum matrimonii eſſe voluit in genere ſacramenti, atque erant in genere contractus. Hujus autem inſtitutionis ſic in univerſum factæ nulla prorſus ab Eccleſia circa materiam, formam, aut miniſtrum mutatio facta eſt, neque ei aliquid additum.

Verum quia matrimonium quatenus civilis quidam contractus eſt, ſuapte natura ſubditur imperio Principis, ſicut alii contractus, ut vel ex parte formæ, vel ex parte materiæ ab eis variari poſſit; ideo hac ratione ex parte materiæ, & formæ irritari poteſt matrimonium, aliquid materiæ mutando, vel aliquid formæ addendo. Hac ratione materia quæ ſunt corpora contrahentium, ut dixi ſupra *lib. 1.* multis de cauſis impediri poſſunt, quo minus ſint materia apta, & habilis, & ita ipſa jure humano in multis caſibus ita factum eſt. Et quia in his caſibus jure humano eſt irritus contractus matrimonii, conſequenter effectum eſt, ut non ſit ſacramentum, ſublato enim priori, tollitur poſterius ab ipſo dependens, *cap. translato, de conſtitutionibus*, jam enim eo jure non manet vetus contractus, & mutata fuit materia matrimonii ut contractus eſt. Quia perſonæ, quæ alias jure naturali aptæ & habiles erant ad matrimonium verum & firmum contrahendum, redditæ ſunt inhabiles, de quibus ſigillatim *infra lib. 7. & in præſenti* Concilium Tridentinum perſonas ad clandeſtine contrahendum inhabiles reddidit. Non fuit autem ex eo mutata materia matrimonii, quatenus ſacramentum eſt, neque illius inſtitutioni detractum; quia Chriſtus in inſtitutione hujus ſacramenti non deſignavit ſpecialiter has, vel illas perſonas, ſed ſolum inſtituit, ut perſonæ, quæ alias legitimæ eſſent, & quæ ſecundum jura eſſe poſſunt materia contractus, pro ſacramento etiam deſervirent. Quæ ſane inſtitutio omnino immota manet, nec variari poteſt ab Eccleſia. 4

Sic etiam ex parte formæ matrimonii, quatenus contractus eſt, ita fuit additum aliquid, ut aliter contractus matrimonii initus nullus eſſet. Sicut enim in aliis contractibus pro forma ſe habent ea, quæ pro ſolemnitate ita ſunt præſcripta per legem, ut ſine illis contractus factus viribus careat, ut conſtat in alienatione bonorum minoris per tutorem facta, vel bonorum Eccleſiæ: ſic etiam Concilium pro forma hujus contractus addidit præſentiam parochi & teſtium, ita ut ea forma omiſſa nullus eſſet contractus matrimonii. Quo etiam modo potuiſſet Eccleſia pro forma addere tres denunciationes, & Sacerdotis verba. Ob id autem nihil additum fuit inſtitutioni divinæ: nam Chriſtus non inſtituit hoc, aut illud ſpeciatim pro forma matrimonii, quatenus ſacramentum eſt: ſi enim hoc feciſſet, nihil Eccleſia addere potuiſſet: ſed hoc tantum inſtituit, ut legitima forma matrimonii quatenus contractus eſt, pro forma quoque deſerviret pro ipſo etiam, quatenus ſacramentum eſt. 5

Deinde, quia in matrimonio prout contractus eſt, contrahentes ipſi non tantum ſunt materia, ſed etiam miniſtri, ac proinde in ipſo prout ſacramentum eſt, iidem miniſtri eſſe debent, hinc etiam effectum eſt, ut Eccleſia aliquid de miniſtro mutaverit, inhabiles efficiendo perſonas aliquas ad contrahendum, & ita etiam adminiſtrandum, nihil tamen de divina inſtitutione mutavit circa miniſtrum, quia Chriſtus hoc tantum inſtituit, ut legitimus miniſter contractus matrimonii eſſet etiam ſacramenti. 6

Quæ omnia explicari poſſunt exemplo deſumpto ex ſacramento pœnitentiæ. Quamvis enim Eccleſia aliquid ſtatuerit circa materiam, & miniſtrum pœnitentiæ, ex quo illud ſacramentum irritum & inane eſſet, quod alias quidem firmum, & ratum foret; nihil tamen dicitur mutaſſe de inſtitutione divina materiæ, aut miniſtri. Nam divina inſtitutione conſtitutum eſt, ut materia ſacramenti pœnitentiæ ſit confeſſio peccatorum facta coram ſacerdote legitimam juriſdictionem in pœnitentem habente. Quia tamen habere in aliquem juriſdictionem pendet ab ipſa Eccleſia, quæ activæ juriſdictioni ſacerdotis debitam materiam applicat, ut in eam completam juriſdictionem exerceat, ideo ſacramentum, quod alias eſſet verum & firmum, irritum eſt, quia ſcilicet aut ſuperiores Eccleſiæ Prælati ſibi aliqua peccata reſervantes in ea juriſdictionem non conceſſerunt, aut aliquibus ſacerdotibus nullam materiam applicarunt, nec ſubditum, in quem ullam juriſdictionem exercerent. 7

Ex his jam colligitur quare, licet contractus matrimonii ſit de jure naturali, ut diximus, & probat textus *Inſtitutis de jure naturali, in principio*, ibi, *Hinc deſcendit maris & fœminæ conjunctio, quam nos matrimonium appellamus*; quamvis contractus matrimonii ſit 8

eleva-

elevatus ad rationem ſacramenti; nihilominus & Eccleſiaſtica poteſtas apud fideles, & ſæcularis etiam poteſtas apud infideles potuerit matrimonia irritare reddendo inhabiles perſonas aliquas, de quo etiam dicemus infra *lib. 6.* ſed de hujus capitis materia videndus etiam Petrus Ledeſma *qu. 45. de matrimonio, art. 5. dub. 2. pag. 176. col. 2. & ſeq.*

CAPUT V.

An matrimonium clandeſtinum, & univerſim contractus jure nulli vim habeant in foro conſcientiæ.

S U M M A R I U M.

1 *Quid agendum.*
2 *Rejicitur media quædam ſententia.*
3 *Quædam extrema ſententia.*
4 *Vera ſententia.*
5 *Legiſlatores poſſe irritare actus alias legitimos.*
6 *Diſtinguitur præſumptio legum, & explicatur primum genus.*
7 *Explicatur ſecundum.*
8 *Lex fundata in præſumptione ut plurimum obligare, etiamſi in aliquo peculiari deficiat, probatur.*
9 *Quid dicendum de ſententia lata, quando non ſubeſt culpa.*
10 *Quid in filio damnati, ut criminoſi, ſi revera non fuit pater criminoſus.*
11 *Quid quando religioſis prohibetur ingreſſus in cellas.*
12 *Quid dicendum in teſtamentis minus ſolemnibus, quorundam opinio.*
13 *Vera ſententia.*
14 *Quid de matrimonio.*

1 SEquitur tertia difficultas, an ſaltem in foro conſcientiæ vim ullam habeat matrimonium clandeſtinum, quando ſine ullo incommodo revera celebratum eſt? Et quia res communis eſt omni contractui vel actui, qui jure humano nullus eſt, dicam univerſim de omnibus, & inde colligam, quid in matrimonio dicendum ſit. Nam de matrimonio quidem Soto *in 4. diſt. 28. qu. 1.* inſinuare videtur validum eſſe in foro conſcientiæ.

2 Rejicienda eſt in primis media quædam ſententia, quam excogitavit Soto *lib. 4. de juſtitia. quæſt. 4. art. 3.* quæ etiam fertur fuiſſe Victoriæ, & Joannis a Penna ex Dominicana familia, leges hujuſmodi humanas non intendere, ut contractus a perſona legitima celebratus irritus ſit, & nullus deficiente omni frauda, ſed ut judicentur nulli. Quod videntur ſibi colligaſe, quia finis legum tantum eſt obviare fraudibus, quod ea ratione ſatisfit; quare non alia major vis illis tribuenda eſt. Hanc quippe ſententiam verba multarum legum manifeſte explodunt, quæ contractum aliquem nullum reddunt, ut infra videbimus. Quare univerſe ſuſtineri non poteſt, licet in aliquo fortaſſe caſu verum ſit.

3 Extrema ergo quædam ſententia eſt ejuſmodi contractus validos eſſe in conſcientia, modo conſtet eam veram fuiſſe contrahentium voluntatem. Ita docet Panormitanus *in cap. quia plerique, de immunit. Eccleſ. n. 42. & c. 1. de in integrum reſtit. n. ult.* Adrianus *quodlib. 6. concl. 2.* Sylveſter *verb. hæreditas 3. qu. 7. & verb. teſtamentum 1. q. 5. & verb. Alienatio, §. 13.* Medina *C. de reſtitut. qu. 27.* & alii multi juris Interpretes, inter quos videtur eſſe communis in *cap. cum eſſes de teſtamentis.* Quamvis autem multa fundamenta referantur ab Auctoribus, potiſſimum tamen eſt, quia fine legis propter quem ſtatuta eſt, ceſſante, deficiat lex ipſa neceſſe eſt. Finis autem iſtarum legum eſt evitatio fraudum, quæ præſumuntur in hujuſmodi contractibus, ut in alienatione bonorum Eccleſiæ ſine certa ſolemnitate. Ergo ubi conſtiterit hujuſmodi fraudem non fuiſſe, non eſt cur contractus non ſit validus in conſcientia. Ut enim habetur *Inſtit. de rerum diviſione, §. per traditionem,* nil tam conveniens naturali æquitati quam voluntatem Domini volentis rem ſuam in alium transferre ratam habere. Prior illa propoſitio habetur in jure, *c. cum ceſſante, de appellat. & c. ſi Chriſtus, de jurejurando.* Et confirmatur ex lege divina de correctione fraterna, cujus obligatio ceſſat, quando ceſſat etiam finis legis, ſcilicet eruditio fratris.

4 Altera extrema ſententia eſt contractus iſtos jure nullos nullam parere obligationem in conſcientia; imo quidquid per hujuſmodi contractus adquiritur, obnoxium eſſe reſtitutioni, impedirique tranſlationem dominii. Ita docet Innocentius *c. quia plerique, de immun. Eccleſ.* Baldus *in l. 1. C. de ſacroſ. Eccleſ. n. 55.* Alexander & Imola *in l. nemo poteſt, D. de leg. 1.* Covarr. *in c. cum eſſes, de teſtamentis,* & in regula *peccatum, p. 2. §. 2.* ex Theologis Molina *tom. 1. de juſtitia, tract. 2. diſp. 8.* Salon *tom. 1. de juſtitia, q. 5. de dominio, art. 4.* & fertur tenuiſſe M. Cano, & teſtatur Soto uſque ad ſua tempora inter Theologos Salmanticenſes fuiſſe communiter receptam, Eamque docent alii viri docti hujus ætatis, ac mihi ſummopere probatur. Multa argumenta pro illa congerunt Salon & Molina, omnia tamen in unum fundamentum recidunt, quod proponam, ſi prius nonnulla præmiſero, ex quibus facili ratiocinatione deducatur.

Ut ergo noſtra probetur ſententia, & fundamentum oppoſitum convellatur, ſimulque ad alia multa egregia tradatur doctrina, ſupponamus primo certum eſſe apud DD. omnes Legiſlatores non tantum poſſe obligare ſua lege in conſcientia, & ad pœnam, ſed etiam poſſe irritare actus & contractus alias legitimos, ita ut nulli ſint & invalidi, ac ſi facti non eſſent: qualis eſt lex Concil. Tridentini de qua *ſupra*, de matrimoniis clandeſtinis, & aliæ de quibus *cap. præcedenti.* Hujus optimam rationem reddit Covarruvias, quia licet lex humana decernere non poſſit aliquid circa id quod deducitur immediate ex principiis naturalibus, bene tamen circa ea, quæ deducuntur tantum frequentius, & univerſaliter, aut quæ ſe habent, ut determinationes juris naturalis. Ergo poteſt aliquid decernere, aut innovare circa materiam contractus ea his, quæ jure naturali non requiruntur; & ſicut lex præcipiens aliquid aut prohibens obligat in conſcientia, etiam lex irritans contractum, & explicans nullum fore, obligabit in conſcientia. 5

Obſervemus deinde hujuſmodi leges in præſumptione fundari fraudum, quas evitare intendunt. Duplex autem præſumptionis genus diſtinguendum eſt. Quædam præſumptio eſt, quæ præſumitur a jure in unoquoque caſu particulari. Hac præſumptione ſtatuit Pontifex *in c. veniens, 2. & c. his qui fidem, de ſponſal.* ſponſalia de futuro tranſire in matrimonium legitimum ſecuta copula, quia, licet ad matrimonium requiratur conſenſus abſolutus de præſenti; tamen, ne Eccleſia præſumat acceſſiſſe cum peccato, præſumit habuiſſe conſenſum maritalem & id præſumit non ſolum in plurimum, ſed etiam in quovis caſu, cum nulla ſit major unius quam alterius. Et hoc genus præſumptionis appellatur juris, & de jure, quia juſte præſumit, & ea de cauſa aliquid ſtatuit, ut non admittat probationem in contrarium. Lex autem in hujuſmodi præſumptione fundata, non obligat tali præſumptione non ſubſiſtente, neque mandatum, aut ſententia judicis, ſi in ea fundatur: eſt enim ea quædam peculiaris lex pro ſingulari caſu, ut oſtendimus, cum ageremus de cenſuris, in tract. de excommunicatione. Atque de hoc genere præſumptionis intelligendum eſt commune axioma, *Lex fundata in præſumptione non obligat, ea non ſubſiſtente.* 6

Alterum genus præſumptionis eſt, quando non præſumitur fraus aut dolus in unoquoque peculiari caſu, ſed in plurimum; & hoc eſt fundamentum cujuſque legis non ſolum irritantis, ſed etiam præcipientis, aut prohibentis. Nulla enim lex eſt, quæ non ſtatuatur ad vitandum aliquod publicum incommodum, id eſt, totius Reipublicæ, aut certi generis perſonarum, quæ ſunt in Republica. Unde ſi talis præſumptio eſſet falſa, lex eſſet nulla, quæ ſtatuitur contra libertatem naturalem. Tamen quia hæc præſumptio non habet locum in ſingulis caſibus, ſed in plurimum: ideo etiamſi præſumptio legis deſit in uno caſu, non ideo lex vim amittit, nec deſinit obligare in eodem caſu. Et hoc eſt quod dici conſuevit, ceſſante cauſa legis in uno caſu, non ideo ceſſare obligationem legis, ut optime docuit Caſtro *lib. 1. de lege pœnali, c. 5. documento 3.* Unde minus bene mihi videtur locutus Molina, qui ſæpe in ſuo opere de juſtitia pro certo ſumit legem humanam, quæ in præſumptione fundatur, deficiente præſumptione in aliquo caſu, in eo non obligare: nec video quomodo principium iſtud ſtare poſſit cum concluſione præſentis dubii, quam diximus tenere Molinam. Cum enim leges irritantes contractus in præſumptione fundentur, ex ejus fundamento ſequeretur, cum deeſt fraus, quam lex præſumit in aliquo caſu, vim habere in foro conſcientiæ, atque in eo tantum foro validos eſſe eos contractus, quod tamen ipſe negat in præſenti. Emanuel quoque Rodriquez *tom. 1. qq. regular. qu. 67. art. 3.* non recte præſumptionem diſtinguit, nec recte docet univerſim legem, quæ fundatur 7

in præ-

in præſumptione, ſtante veritate in contrarium, non obligare, commotus argumento deſumpto ex ſententia, quæ fertur contra aliquem innocentem, quam Cajetan. & alii graves Auctores dicunt non obligare, noſque etiam docuimus *in tract. de excommunicatione, loco cit.* Hujus tamen rei diſparem rationem reddidimus in hac obſervatione.

8 Quod autem lex quæ fundatur in præſumptione, ut plurimum obliget etiam in caſu ubi deeſt præſumptionis materia, probo & ratione & exemplis. Ratio eſt, quia ut habet receptiſſimum Theologorum axioma in materia de legibus, non deficit lex, non ceſſante cauſa illius legis. Sed cauſa iſtarum legum non eſt fraus in iſto peculiari caſu, ſed in univerſum, quæ cauſa non ceſſat, ex eo quod in iſto caſu deficiat. Ergo viget adhuc lex, legi autem viventi nativa ineſt obligatio, atque adeo etiam obligabit in eo caſu etiam. Exempla ſunt. Primum, quia lex Tridentini prohibet matrimonia clandeſtina ad evitandos dolos, & incommoda in Republica: & tamen nullus hactenus dubitavit eam non obligare, etiam ſi aliquis in aliquo caſu contraheret ſine fraude, & damno. Cur ergo aliæ leges, quæ in præſumptione fundantur, non habebunt eandem vim in quolibet caſu, etiamſi conſtet veritas in contrarium, cum non conſtet Legislatores aliquid diverſum pro eo caſu ſtatuiſſe, & alias quivis teneatur privatum damnum pati ob commune & publicum bonum, quod ex ejus legis obſervatione ſequitur? Secundum exemplum ſit in lege, quæ jubet in Republica judicari, ſecundum allegata & probata, quia alias præſumit falſum. Etiamſi in particulari caſu conſtet falſitatem eſſe in allegatis & probatis, & nota ſit innocentia rei, debet judex ſecundum allegata & probata judicare. Ecce in hoc caſu deeſt præſumptio legis, & nihilominus vim retinet univerſalis legis, cujus præſumptio eſt ut plurimum. Ergo idem etiam in aliis dici debet.

9 Ex iſta obſervatione multa colligi poſſunt in peculiaribus materiis. Primum: quamcumque ſententiam latam contra aliquem revera innocentem, qui tamen probatur innocens, vim non habere in conſcientia, atque adeo illum, ubi abſit ſcandalum, parere non teneri, ut de excommunicatione injuſta ſecundum rem, juſta tamen ſecundum allegata & probata dictum eſt *loco cit.* Ex enim lex, cum tantum hunc peculiarem caſum & perſonam reſpiciat, tantum præſumit in iſto caſu, atque adeo ceſſante præſumptionis materia in hoc peculiari caſu, ceſſat tota ratio iſtius legis & ſententiæ.

10 Secundo colligitur, quod ſi quis privatus ſit officiis, vel actibus legitimis, quia deſcendit a patre criminoſo ſecundum confeſſionem patris, qui metu mortis, aut alio gravi id confeſſus eſt, ſi filio conſtet veritas in contrarium, poteſt in foro conſcientiæ uti legitimis actibus. Ratio eſt eadem, quia ſententia illa fuit peculiaris quædam lex quæ fundamentum habuit in præſumptione culpæ in hoc peculiari caſu, atque adeo ea deficiente corruit in conſcientia ejus obligatio.

11 Tertio colligo Religioſorum præcepta, quæ ſub obedientiæ virtute prohibent ingreſſum in cellas ob aliqua incommoda evitanda, etiam ſi quis certo ſciat ſe non ingredi ejus gratia, cujus evitandi cauſa illa ſtatuta lex eſt, obligare nihilominus, & illum ſic ingredientem peccare. Quia lex illa non fundatur in præſumptione incommodi, in quovis caſu, ſed ut plurimum præſumit eſſe incommoda, Cumque quamvis in peculiari caſu deficiat hujuſmodi præſumptio, non inde ſequitur in omnibus deficere, ex eo etiam eſt legem illam vim in conſcientia retinere; non enim ceſſat cauſa legis, & ideo neque ejus obligatio.

12 At quæres, quid dicendum de teſtamentis minus ſolemnibus? Id quidem multis diſputari ſolet, perſtringam breviter. Non pauci propter doctrinam traditam exiſtimant teſtamenta nuncupativa tempore peſtis celebrata, quod Tabellio adeſſe non potuit, quantumvis magno teſtium numero probari poſſit voluntas teſtatoris, & ita revera ſe habeat, nullam etiam in foro conſcientiæ obligationem inducere, ubi ſcriptura lege requiritur. Conveniens enim valde fuit ultimarum voluptatum falſitati, quæ frequentiſſima eſſe ſolet, obviam iri. Similiter teſtamentum conditum tempore peſtis cum quinque teſtibus, quamvis ſeptem inveniri non poſſint, quamvis illud etiam verum ſit, nullam vim inducere in conſcientia, cum ſit nullum ipſo jure, *l. 8. C. de teſtamentis*, in hæc verba. *Caſus novi ac contingentis cautione adverſus timorem contagionis, quæ teſtes deterreret, licet aliquid de Jure laxatum eſt, non tamen prorſus reliqua teſtamentorum ſolemnitas remota eſt. Teſtes enim hujuſmodi morbo oppreſſos eo tempore jungi atque ſociari remiſſum eſt, non etiam conveniendi numeri eorum obſervatio ſublata eſt*, ſive ut alii legunt, *numeri*. Nullum ergo videtur in foro conſcientiæ, quia fundamentum habet in præſumptione fraudum, quæ frequenter occurrere ſolent in ſuppoſitis teſtamentis, quæ præſumptio non tollitur ex eo, quod ceſſet in iſto peculiari caſu. Inde etiam colligunt teſtamentum ruſticorum, etiamſi numerus quinque teſtium reperiri non poſſit, ſine illo quinario numero conditum non valere. Id enim conſtitutum videtur a Juſtinian. *l. ult. C. de teſtamentis. Sin autem in loco illo minime inventi fuerint ſeptem teſtes, uſque ad quinque modis omnibus adhiberi jubemus, minus autem nullo modo concedimus.* Idque ex eadem ratione colligunt. Non enim ceſſat tota ratio legis, atque adeo, neque lex ipſa: æquum autem eſt, ut legi latæ in commune bonum, cedat hic cum privato ſuo damno: imo & parum curandum eſt, ſi iſte damnum patiatur, dummodo lex, quæ communi bono proſpicit, omnino vigeat. Merito autem jura adeo exactam ſolemnitatem requirunt in teſtamentis, quam tamen in contractibus aliis non exigunt, tum quia majoris momenti fraudes ſunt in ultimis voluntatibus: tum etiam, quia ſi de contractu inito ageretur, debitor, qui ex fide promiſſionis convenitur, poteſt datæ ſuæ fidei rationem reddere. At cum de teſtatore defuncto, & ultimæ voluntatis executione agitur, non licet ſopitos mortui cineres excitare, nec recta, veraque voluntatis interpretatio amplius a defuncto requiri poteſt. Tum denique ut defuncti voluntati quoad fieri poſſit, melius conſulatur. Ea enim (inquit Quintillian. *declamat.* 311.) *nihil potentius apud nos, nihil animo noſtro ſacratius eſſe debet*; & ut præclare ex D. Trajani reſcripto Florentinus *in l. Divus D. de teſtamento militis: multorum magis intereſt quam ipſorum, quibus id privilegium datum eſt, ejuſmodi exemplum non admitti. Alioqui non difficulter poſt mortem alicujus militis teſtes exiſterent, qui affirmarent ſe audiiſſe dicentem aliquem relinquere ſe bona cui viſum ſit, & per hoc judicia vera ſubverterentur.* Neque eſt cur aliquis impedimenta & neceſſitates objiciat, quæ legibus ſubjici non videntur. Imperatores enim non latuerunt hæc impedimenta, & difficultates: & tamen aperte ſanxerunt nihil de numero teſtium ſublatum eſſe. Quid etiamſi nec duo teſtes haberi poſſint, numquid valeret teſtamentum coram uno teſte? Minime ſane. Et tamen argumentum ex neceſſitate probat etiam uno teſte adhibito valere: imo & nullo, ſi haberi non poteſt.

13 Cæterum ego, quod attinet ad teſtamenta minus ſolemnia, contrarium dicendum exiſtimo ex juris diſpoſitione. Leges enim de eo latæ ſatis indicaſſe videntur, cum ſolemnitatem in teſtamento requirunt, hanc eſſe tantum mentem, ne inſtrumenta illa minus ſolemnia fidem faciant in judicio, & ne ullo inſtrumento aliquid poſſit exigi; non tamen abſtulerunt vel enervarunt nativam obligationem voluntatis teſtatoris. In quo quidem optime ſenſit Molina *diſput. cit.* ſed non recte probat *ex l. fin. C. de fideicommiſſis, & §. fin. inſtit. de fideicom. hæred.* in illis enim, ut facile conſtabit expendenti, agitur de fideicommiſſis ſine ullo teſtamento relictis, ut conſtat ex illo, *ſi fiat ſcriptura & præſentia teſtium fideicommiſſo derelicto*, cum qua expoſitione congruunt reliqua, quæ in ea lege continentur. Eſſe ergo eam, quam diximus, Legislatoris voluntatem, colligi videtur ex *l. fin. C. de rebus eorum: Paulus reſpondit, etſi teſtamentum patris irritum eſſe apparuerit: tamen tutores pupilli, ſive curatores filii nihil contra voluntatem Divorum Principum feciſſe videntur, ſi ſecundum voluntatem defuncti teſtamento ſcriptum prædium ruſticum pupillare vendiderunt*, ubi expende illud, *nihil contra voluntatem*, &c. Ergo venditio illa ruſtici prædii juxta voluntatem defuncti in minus ſolemni teſtamento expreſſam, non erat contra voluntatem Imperatorum, quia ſcilicet eorum voluntas non fuit auferre a teſtamentis nativam obligationem, licet poſſent; ſed ne in judicio fidem facerent. Eandem quoque eſſe Legislatoris voluntatem in illis de minus ſolemni teſtamento latis legibus, conſtat ex jure noſtri Regni, *l. 31. tit. 14. par. 5.* ubi ſolutum ex minus ſolemni teſtamento, etiam ignoranter, repeti non poteſt.

Et in lege Tauri expreſſe dicitur, *Na vala ni haga fe*, ſignum ergo eſt tantum vim ejus inſtrumenti in foro externo ſuſtuliſſe, non vero naturalem obligationem enervaſſe. An vero idem cenſeri debeat de fideicommiſſis, & legatis in teſtamento minus ſolemni relictis propter *l. ultimam, C. de fideicommiſſis*, alibi dicendum eſt. Atque ex doctrina tradita facilis eſt ſolutio eorum, quibus alii DD. nitebantur, eſt enim in teſtamentis ſpecialis Legislatorum voluntas, quam ex 14

eorum

eorum verbis deprehendimus. Argumenta hujus capitis initio adducta ex dictis ſoluta manent.

15 Denique, quod ad matrimonium attinet, longe facilius colligitur nullum eſſe in foro conſcientiæ, ſi celebretur ſine parocho & teſtibus, quamvis nulla interveniat fraus, tum quia neque ea ratio in univerſum ceſſat, tum etiam, quia contrahentes omnino inhabiles effecti ſunt per Tridentinum ad ſic contrahendum. Ex quo fit neque eſſe idoneos miniſtros, neque materiam legitimam hujus contractus. Id quod communi Doctorum ſenſu nemine diſſentiente receptum eſt, ut dicebam *ſupra*.

CAPUT VI.

In nullo caſu poſt Trident. eſſe locum matrimonio clandeſtino, neque renovari prius initum poſſe ſine ea forma.

S U M M A R I U M.

1 *Quid agendum.*
2 *Prima opinio.*
3 *Vera ſententia.*
4 *Proponitur nova alia difficultas.*
5 *Non eſſe neceſſarium renovare conſenſum coram parocho & teſtibus, quorumdam opinio eſt, maxime ſi occultum eſt impedimentum.*
6 *Vera ſententia, neceſſarium eſſe.*
Probatur ex reſponſo Clementis Octavi, ibid.
7 *Excluditur quædam evaſio ex deciſione Rotæ.*
8 *Aliter probatur, & 9.*
10 *Rejicitur quædam ſolutio.*
11 *Nulla abſurda neque inconvenientia eſſe in noſtra ſententia.*
12 *Probantur hæc omnia ex alia deciſione Rotæ.*
13 *Proponitur alius caſus & ejus reſolutio, & 14.*
15 *Solemnitatis omiſſio peccatum mortale eſt.*
16 *Epiſcopum non poſſe diſpenſare in ea ſolemnitate.*
17 *Etiamſi contrahatur ſciente neutro nullum fuiſſe impedimentum, ſervandam eſſe formam.*
18 *Ligari etiam eo decreto ignorantes.*

1 SEd jam circa idem decretum eſt quarta difficultas, An poſt Tridentinum in aliquo caſu locum habeat matrimonium clandeſtinum, ita ut valeat initum ſine parocho, & teſtibus ex præſumpta voluntate Concilii Tridentini nolentis in eo caſu obligare.

2 Dominicus Soto in 4. *diſt.* 22. *quæſt.* 1. *art.* 2. exiſtimat eſſe caſus aliquos, in quibus valeat clandeſtinum conjugium, etiam ſine parocho & teſtibus celebratum, quem etiam ſequitur Jacobus a Graffis *lib.* 2. *deciſion. aurearum*, *cap.* 86. Primus eſt, quando virgo ſub tutela eſt iniqui tutoris, & clandeſtine contrahit, ne tutor eam tradat viro ignobili. Item ſi quis lethaliter vulneratus fœminam concubinam, ut filios legitimos reddat, & faciliorem viam paret ad ſalutem, clandeſtine cum illa contrahat, quia copia parochi & teſtium haberi non poteſt. Tertio, ſi concubinarii iter facientes, vel alia ratione comprehenſi, ſi in pericula ob concubinatum inciderent, ſubito matrimonium ſecreto contraherent, ut affirmarent ſe eſſe conjuges. Quarto, ſi aliqui, quibus maxime expediret nubere, & valde metuerent, tunc ſecreto in matrimonium conſentirent, animo poſtea publicandi.

3 Verum ego longe verius exiſtimo, & diſpoſitioni Concilii Tridentini conformius in nullo caſu jam valere clandeſtinum matrimonium inter eos, & in illis locis, in quibus Concilii Tridentini lex viget. Quæ communis ſententia Doctorum eſt hoc tempore, & docet Corduba *in ſumma Hiſpana*, *qu.* 51. & alii diſcipuli D. Thom. & in terminis Concilii veriorem vocat Petrus Ledeſma *quæſt.* 45. *de matrim. art.* 5. in dubio, quod incipit, *Aliud dubium eſt, an in aliquo caſu*, *pag.* 194. *col.* 1. *& ſequentib.* Thomas Sanchez citans alios *lib.* 3. *de matr. diſp.* 17. *per totam*. Eamque ſententiam mihi perſuadeo iſta conſideratione. Quia præſentia parochi & teſtium datur a Tridentino pro forma contractus ſine exceptione ulla. Ergo nunquam valebit aliter contractum. Nam quod in aliquo caſu fraus eſſet, aut ejus ſuſpicio, non ſatis eſt ut ceſſet omnino lex, ut dixi *cap. præced.* & minus inconveniens eſt, quod in aliquo caſu non poſſit contrahi matrimonium, quia non poteſt haberi copia parochi & teſtium & privatus aliquis damnum patiatur, quam quod clandeſtinis conjugiis aperiatur via. Unde quamvis aliæ leges Eccleſiaſticæ in aliis caſibus recipiant Epickejam, aut non obligent; attamen iſtæ leges, quæ formam contractibus conſtituunt, ubi vigent, nullam interpretationem patiuntur quo ad formam, ſicut neque leges, quæ impedimenta conſanguinitatis aut alia conſtituunt.

Sed major difficultas eſt in alio caſu. Malitia alterius conjugis contingere poteſt, ut matrimonium celebretur illo non adhibente conſenſum internum, ſine quo matrimonium eſt omnino nullum, quamvis adſint exteriora ſigna. Id celebratum fuit coram Parocho & teſtibus, poſtea ad ſanam mentem ille rediens vult adhibere conſenſum, quæſtionem habet, an ſatis ſit occulte iterum contrahere, an rurſus adhibendi ſint parochus & teſtes? Si enim primum ſatis eſt, valebit in eo caſu clandeſtinum matrimonium, nam quod fuit antea contractum, nullum extitit. Non diſſimilis caſus eſt, cum duo contraxerunt denunciationibus, & ſolemnitate præcedente, quibus nondum innotuit impedimentum aliquod canonicum, quod obſtabat. Contracto matrimonio & conſummato, & liberis ſusceptis innoteſcit vel alteri, vel utrique, impetrant diſpenſationem a Pontifice prædicti impedimenti. Quæſtionem habet, an tunc etiam ſatis ſit clandeſtine mutuum adhibere, & explicare conſenſum. 4

Et quidem in his caſibus non pauci docuerunt poſſe valide contrahi etiam occulte, & non neceſſarium, ut coram parocho, & teſtibus renovetur conſenſus. Hanc ſententiam ſic abſolute docet Navarr. *in ſumm. cap.* 22. *n.* 70. *& in quo editione*, *cap.* 16. *n.* 37. & affirmat ſic poſtea declaraſſe Pium V. & ſacrum Pœnitentiæ Prætorium, & Petrus Ledeſma *loco citat.* aſſerit ſic declaraſſe Cardinales, ſeque eam declarationem vidiſſe. Tenet etiam Soto *loco citato*. Thom. Sanchez *lib.* 2. *de matr. diſp.* 37. *a n.* 3. citeris multis, & Rebellus *p.* 2. *lib.* 2. *p.* 9. *nu.* 5. & 6. Et quamvis plerique ex his Doctoribus ſententiam iſtam indiſtincte docuerunt, attamen Thomas Sanchez atque Rebellus ſub diſtinctione loquuntur. Dicunt enim eam ſententiam procedere, quando impedimentum fuit omnino occultum, & ſequeretur ſcandalum, ſi iterum coram parocho & teſtibus contraherent. Ex quo Thomas Sanchez multa infert, *numeris ſequentibus uſque ad* 9. & poſtea etiam *nu.* 14. valere dicit etiamſi tantum per copulam ratum habeatur, dummodo ex affectu maritali facta ſit. Et idem dicendum ſcribit *nu.* 12. etiamſi impedimentum deductum fuerit ad judicium, non tamen probatum, manet enim in eo caſu adhuc occultum. At vero ſi impedimentum innotuit, vel teſtibus, & parocho, vel alicui ex illis, non poſſe iterum occulte contrahere, quia jam tunc non poſſunt illi eſſe teſtes valoris, ſed potius nullitatis matrimonii, utpote quibus certo conſtet de impedimento. Id quod etiam docuit Henriquez *lib.* 11. *de matrim. cap.* 3. *nu.* 7. Petrus Ledeſma *loco citat. dub. ultim.* Imo & addunt idem dicendum eſſe, ſi periculum ſubſit, ne detegatur nullitas, & probetur in foro externo. Addit etiam Thomas Sanchez *n.* 11. idem dicendum eſſe, licet periculum non ſit, ſi tamen impedimentum ſit plene probabile, ſi duobus tantum teſtibus idoneis probari poſſit *cap. quoties, de teſtibus*. Nam ſi impedimentum plene probabile eſt, redeunt inconvenientia, quæ evitare contendit Concilium Trident. 5

Cæterum ego ſemper verius exiſtimavi etiam in hoc caſu, ſive impedimentum ſit publicum, ſive occultum, ſive probari poſſit, ſive non, locum non eſſe matrimonio clandeſtino, ſed neceſſarium eſſe, ut conſenſus renovetur coram parocho, & teſtibus. Quam ſententiam probabilem eſſe docuit Veracruz *in Appendice ad Speculum*, *dub.* 10. *concl.* 6. ſequitur Joannes Gutierrez *in quæſtionibus Canonicis*, *l.* 1. *c.* 18. *n.* 7. *&* 8. *& l. de juramento confirmat.* 1. *p. c.* 51. *n.* 22. *&* 43. Palacios in 4. *diſt.* 27. *q.* 1. *fol.* 566. Bartholom. Ledeſma *dub.* 17. *de matrimonio*. Matienzo *lib.* 1. *Recopilat. tit.* 1. *l.* 1. *gloſſ.* 1. *n.* 3. Perez *lib.* 5. *Ordinamenti*, *tit.* 1. *l.* 1. *§. ex quibus reſpondendum*, & Paulus Comitolus *lib.* 1. *reſp. mor. q.* 120. *n.* 3. & alii frequenter. Et in primis pro hac ſententia adduco reſponſum Clementis VIII. quod ad verbum refert Comitolus *loc. cit.* & retuli ſupra *lib.* 4. *cap.* 24. Quod ſi quis exiſtimet Clement. VIII. locutum eſſe tantum in eo caſu, quando impedimentum eſt publicum, vel probari poteſt, refellitur ſane ipſis verbis Clementis VIII. dicit enim, ſe diſpenſare in ſolemnitate ob ſcandalum. Erat ergo occultum, alias ſi publicum eſſet, aut probabile in judicio, nullum ſequeretur ſcandalum, ex eo quod publice contraherent; imo potius ceſſaret ſcandalum, quod ſequeretur neceſſario, ſi aliquo tempore detegeretur impedimentum. Quare ut illi malo occurreretur, tutius erat publice 6

contra-

contrahere, afferentes in eorum cognitionem poſtea deveniſſe impedimentum, & ideo ſe diſpenſationem impetraſſe, & publice contrahere. Agebat ergo de occulto impedimento. Quare ex iſto decreto colligo melius dixiſſe Petrum Ledeſma diſpenſaſſe Pium V. ſi talis declaratio extitit, quam declaraſſe jus Tridentini, expreſſe enim inquit Clementis VIII. *Sanctitas tua diſpenſat*. Diſpenſavit ergo prius Pius V, non declaravit.

7 Sed quo hæc evaſio tollatur, accipe apud Seraphinum *deciſ.* 900. in hæc verba; *Retuli RR. PP. DD. meis me conſuluiſſe Illuſtriſſimum, & Reverendiſſimum Dominum Cardinalem Carrafam ſuper allegata deciſione ſacræ Congregationi Concilii in materia matrimonii per vim & metum contracti, qui Illuſtriſs. D. meus oſtendit mihi librum, præſente R. D. meo Comitulo, in quo ſcriptum erat in hanc ſententiam. Quæſitum fuit quid ſervandum in his, qui per vim & metum adhibitis omnibus ſolemnitatibus a ſacro Concilio Tridentino, ſeſſ. 24. c. 1. de reformat. contraxerunt. Congregatio reſpondit, ſi hujuſmodi impedimentum ſit occultum, & partes poſtea in matrimonio ſic contracto permanere libere conſentiunt, conſueviſſe Papam ex ſtylo Pœnitentiariæ, quamvis matrimonium ſit nullum ratione etiam occulti impedimenti diſpenſare, ita ut de novo poſſint inter ſe contrahere, non adhibitis, ſeu repetitis ſolemnitatibus a Concilio requiſitis. Si vero impedimentum ſit manifeſtum, iterum contrahendum eſt repetitis omnibus ſolemnitatibus in primo contractu adhibitis.* Et in fine. *Qua relatione habita Domini mandarunt, ut ſi pars nihil relevans adducit in contrarium, cauſam expediam.* Hæc ibi.

8 Præterea oſtendo ſententiam noſtram iſta conſideratione. Quia præſentia illa parochi & teſtium aſſignatur pro forma matrimonii, ut jam ſæpe dictum eſt. Contractus autem matrimonii non eſt, niſi quando fit, tunc enim eſt ſacramentum, & non antea, nec poſtea, Debet ergo tunc adhiberi forma, quando fit. Sed quando primum celebratum eſt matrimonium nullum fuit. Ergo quando denuo fit, debet adhiberi forma. Quod enim antea appoſita fuerit, perinde eſt, ac ſi numquam fuiſſet adhibita, cum tunc nullus extiterit matrimonii contractus. Sed concidamus iſta minutius, ut clara perſpiciatur, quanta ex oppoſita opinione rerum perturbatio ſequitur. Plane iſte, qui ignarus impedimenti contraxit, non tenetur jam impedimenti conſcius contrahere iterum cum eadem uxore, ſed poteſt ab ea diſcedere, & tuta conſcientia in alium locum remotum ſecedens ibi alteri nubere. Ponamus igitur iſtum renovaſſe conſenſum occulte. At cum id in opinione poſitum videret, alio ſecederet, & ibi iterum ſine impedimento coram facie Eccleſiæ alteri nuberet, dubitari non poteſt, quod ad Deum attinet, in caſu hoc dubio ſecundum matrimonium præſtare primo, & ex conſequenti illi ſtare tenetur, qui contraxit, quamvis excommunicationibus cogatur ad primum redire, quod ſane in controverſia eſt, an ſit matrimonium. Quæ tamen difficultas ceſſaret, ſi renovatio conſenſus publice facta fuiſſet coram parocho, & teſtibus.

9 Denique argumentum deſumi poteſt ex doctrina Bartoli, & aliorum, quos refert & ſequitur Tiraquell. *in tract. ceſſante cauſa, limitat.* 37. quod dum lex aliquid tamquam formam exigit ceſſante cauſa non ceſſat lex; maxime cum non ceſſet in univerſum, ſed in aliquo peculiari caſu; cum tamen niteretur præſumptioni ut plurimum. Quæ doctrina communis inter Doctores eſt, ut docet Salas *de legib. diſp.* 11. *ſect.* 3. & Joannes Azor. *tom.* 1. *inſtit. moral. lib.* 5. *cap.* 16. *q.* 15. ubi expreſſe in legibus, quæ aſſignant formam contractibus; docet, etiamſi ceſſet ratio, non ceſſare legem. Cum ergo lex iſta Concilii Tridentini præſcribat formam iſti contractui, & ex alia parte in hoc caſu tantum ceſſaverit fraus, non in plurimum; imo adhuc & in iſto caſu poſſit eſſe, ut vidimus ratione præcedenti, plane efficitur etiam in eo caſu vim habere legem Tridentini, & ideo matrimonium ejuſmodi iterum coram parocho & teſtibus renovandum.

10 Sed videamus, quid ad rationem iſtam reſpondeat Thomas Sanchez, quam quidem diſſolvere conatur, ſed meo judicio non præſtat. Supponit itaque *diſp. cit. n.* 3. aliud eſſe ceſſare rationem legis in aliquo caſu, aliud vero rationem legis non ſe extendere ad illum caſum. Nam in priori caſu lex ex ſua generalitate comprehendit caſum illum, in eoque locum habuit, alias non diceretur ratio vel lex ceſſare, cum nec lex, nec ratio in eo caſu locum habuerit, & quod numquam fuit, ceſſare nequit, in poſteriori vero, numquam ratio legis amplexa eſt illum caſum, & per conſequens nec lex ipſa, cum verba legis quantumvis generalia ſint, reſtringantur juxta limites ſuæ rationis.

Quamvis ergo ratio finalis decreti Tridentini ea ſit, ut vitentur gravia peccata ex clandeſtinis nuptiis conſurgentia; hæc tamen ratio non ſe extendit ad hunc caſum, cum prius matrimonium invalidum fuerit validum, & publicum in foro Eccleſiæ, & proinde, ſi ſi aliud matrimonium inire vellent, impedirentur ab Eccleſia, quæ primum matrimonium validum judicaret. Unde ratio ejus legis caſum iſtum numquam comprehendit. Verum doctrina hæc, licet vera ſit, attamen non eſt ad rem. Tum quia adhuc oſtendimus in hoc caſu fraudibus locum eſſe: tum etiam, quia quamvis motivum condendæ legis fuerit illis malis mederi, quæ ex clandeſtinis nuptiis oriebantur, attamen non is finis legis condendæ fuit, ſed voluit Eccleſia ex eo motivo & conſideratione, ut conſtaret idonee de matrimonio valide contracto, & ideo dedit pro forma præſentiam parochi & teſtium cuicumque matrimonio. Concilium enim univerſaliter loquitur de omni matrimonio. Cumque hujus contractus hanc formam eſſe voluerit, planum eſt caſum iſtum comprehenſum fuiſſe hoc decreto. Ut enim diceremus caſum aliquem non comprehendi ea lege, quæ formam aſſignat actus, neceſſe eſſet illum excipi lege, nec ſatis eſſet, ſi occaſio aſſignandi formam non reperiatur in eo. Satis enim videtur ut comprehendi dicamus, ſi actus ille is ſit, cui forma præſcripta eſt.

Addo præterea ex eo quod lex Concilii in omni contractu locum habeat, nulla ſequi inconvenientia, nulla abſurda. Quod enim ſcandalum activum ſequi poteſt ex eo, quod dicatur publice in Eccleſia, inter hos, cum primo contraxerunt, erat impedimentum, & cum in eorum cognitionem venit, obtinuere diſpenſationem, & ideo nunc iterum valide contrahunt? Ne decipiamus nos ipſos, dum ſcandala fingimus, activum enim eſſe non poteſt, cum non ſit opus malum, aut habens ſpeciem mali. Si autem fuerit paſſivum ſcandalum; & illud oritur ex ignorantia, hac animadverſione præmiſſa ceſſat: ſi ex malitia oriatur, parum curandum eſt: ſi ex infirmitate naſcatur, non omittendum eſt ob ſcandalum id quod mihi in præcepto eſt, juxta generalia principia in tractatu de ſcandalo. Adde ex eo quod omiſſis denunciationibus, quas facile juſteque in eo caſu ut omittantur concedet Epiſcopus, contractus fiat coram parocho, vel obtenta licentia ab ordinario, etiam ſine expreſſione perſonarum, ſi opus fuerit, & eorum duobus amiciſſimis, qui teſtes ſint, quæ ſcandala oriri poſſint non video. Et denique, quia quando maxima & inevitabilia incommoda oriuntur, idea in Eccleſia relicta eſt Summo Pontifici poteſtas qui adeo gravibus incommodis exiſtentibus diſpenſabit in ſolemnitate, ut feciſſe in eo caſu refert Paulus Comitolus. 11

Sed, cum hæc jam typis mandare vellem, incidi in volumen ſecundum deciſionum Rotæ apud Farinacium, ubi reperi deciſionem 165. in qua Thomæ Sanchez ſententia expreſſe reprobatur, & approbatur noſtra, ex qua nonnulla hic ad verbum ſubjiciam, ut conſtet a noſtra ſententia neque in judicando, neque in conſulendo eſſe recedendum. Agebatur de cauſa inter duos Hiſpaniæ Nobiles, quorum alter conjux, fœmina ſcilicet metu coacta contraxerat, & cohabitaverat longo tempore: Habetur autem in ea deciſione. *Pro faciliori autem & celeriori cauſæ expeditione Rota inſtante Marchioniſſa, & citato procuratore Domini Philippi ſtatuit, ut videretur, an fuerit neceſſarium, quod matrimonium de novo cum ſolemnitatibus ab Eccleſia requiſitis celebraretur. Si enim requiritur, fruſtra laboratur ſuper purgatione metus, quæ non ſufficeret. Quod Domini informante tantum Marchioniſſa affirmative reſolverunt, ſequendo declarationem ſacræ Congreg. Illuſtriſſimorum interpretum Concilii, quam in propriis terminis prius fuerat amplexata Rota in Toletana matrimonii coram Illuſt. Cardinali Seraphino. Quotieſcumque enim matrimonium non tenet ex aliquo impedimento, quod ab initio viget, ſi poſtea ceſſet, opus eſt, quod omnia de integro ponantur, quæ ſunt neceſſaria, & de eſſentia matrimonii, ut ex multis bene comprobat Victoria in ſuis relectionibus Theologicis relect.* 7. *de matrim. in* 2. *punct.* 1. *p. verſ. in contrarium, num.* 9. *& alii per informantes adducti, quorum rationes placuerunt Dominis, quidquid in contrarium dicant moderni Thomas Sanchez lib.* 2. *de matr. diſp.* 37. & poſt pauca, n. 8. hæc habentur. *Ubi autem in matrimonio deficit conſenſus, matrimonium eſt ipſo jure nullum. Abbas in c.* 2. *nu.* 2. *ubi alii communiter, de eo qui duxit in matrimonium, &c. Sed etiam dici poteſt non fuiſſe contractum, quia ubi deficiunt ſubſtantialia, nihil dicitur actum. Joannes Andreae in c.* 1. *nu.* 3. *ubi etiam Antonius de Butrio, n.* 7. *Joannes de Anan. n.* 1. *de ſacra unctione. Et propterea omnia ſunt iteranda, &* 12

non

non eſt locus ſuppletiani, ut dicunt poſt Hoſtienſem Joan. Andreas & alii. Accedit etiam, quod præſentia parochi a Concilio requiritur pro forma, ut dicit Rota in una Florens. matrimonii, & probatur quia Conc. Triden. procedit annullando matrimonium eo abſente factum. Quæ autem ſunt de forma debent intervenire in tempore, quo actus producitur in eſſe, Baldus in l. obſervare, §. fin. n. 5. de officio Proconſulis, & alii. Nec poteſt agi de ratificatione ex ſubſecuta conſenſu, quia ſi matrimonium moto contractum ex conſenſu ſubſequenti convaleſceret, at ex nunc, non ut ex tunc, ut notat Abbas in c. ad in 1. notabili, n. 1. in fine de ſponſalibus. In ratificatione enim actus nullius conſideratur tempus ratificationis, Sardus qui allegat alios deciſione 241. n. 7. cum ratificatio actus invalido nihil aliud ſit, quam novus actus l. uſſo toto, D. de bavnd. inſt. l. obveniat ſolet, D. de V. S. Socinus conſ. 92. n. 11. lib. 3. Menochius conſ. 80. n. 66. Et propterea omnis forma, & ſolemnitas, quæ debet intervenire in actu, ut valeat, intervenire debet in ratificatione. Socinus ibi cum multis cumulatis pro informantes, & tenuit Rota in una Romana donationis coram Illuſtr. Cardinali Seraphino. Nec poteſt deſervire ſolemnitas per prius ſervata, quoniam, ut dictum eſt, illa debet concurrere de tempore actus, nec poteſt ab eo ſeparari, neque juvare poteſt fictio, aut retrotractio, cum non fiat; quando actus eſt omnino nullus, Bartolus in l. obſervare n. 4. D. de officio Proconſul. Quia tunc retrotractio non invenit principium conſervabile. Baldus in l. fin. n. 2. C. ad Velleian. & ubi conſenſus requiritur certo tempore, prout requiritur ex diſpoſitione Concilii tempore, quo parochus eſt præſens, nunquam retrotrahitur. Baldus in d. l. fin. n. 2. Facit ſimile de conſenſu præſtita juxta formam regulæ a Procuratore, qui non implendo mandatum nulliter præſtitit, reſignatio enim non convalidatur ratificatione reſignantis. ſed denuo præſtandus eſt alius conſenſus formalis. Puteus deciſ. 221. lib. 3. Nullus autem remanet dubitandi locus, cum habeamus in terminis declarationem ſacræ Congreg. qua audita ad relationem ponentis ſine aliqua diſcuſſione Rota in illa Toletana omiſit longam diſputationem ſuper metus purgatione, & mandavit, ut cauſa expediretur prout ſunt expedita. Hæc ibi, in quibus noſtra ſententia comprobatur, & præterea aſſeritur extitiſſe de hoc declarationem Cardinalium. Quare neceſſe eſt, ut de ea, quam Doctores alii pro oppoſita ſententia referunt, dubitemus.

13 Denique caſus alius eſſe poteſt. Duo infideles conjugati ſimul fidem ſuſcipiunt, ut in illis matrimonium Sacramenti rationem habeat, gratiamque conferat, quæſtio eſt, an ſatis ſit clandeſtine denuo conſentire, an neceſſario adhibendi ſint parochus & teſtes?

14 Dicendum eſt matrimonium hoc nulla egere renovatione, imo ſi renovetur, nullius eſſe momenti renovationem iſtam. Illorum enim matrimonium in infidelitate contractum eo ipſo, quod baptizantur, fit ratum, cum antea eſſet tantum legitimum. Nam jam vinculum illud, quod manet in facto eſſe, ut Dialectici loquuntur, eſt baptizati vinculum. Fidelium autem matrimonii vinculum eſt legitimum, & ratum, nullatenus enim diſſolvi poteſt, juxta dicta ſupra *lib.* 1. unde non poſſunt jam converſi ad fidem ita contrahere, ut matrimonium fiat ſacramentum ad recipiendam gratiam. Ratio eſt, quia Chriſtus inſtituit Sacramentum matrimonii elevans contractum ut eſſet ſacramentum. Hujus autem ſacramenti, ſicut & aliorum, excepta Euchariſtia, ratio conſiſtit in fieri ipſius contractus, quod fieri ſupponitur ut fundamentum neceſſarium ad rationem ſacramenti, ita ut non poſſit reperiri ſacramentum matrimonii ſine fieri ipſius contractus. Cumque jam contractus valide celebratus in infidelitate ſit, & poſt ſuſceptam fidem non poſſit inter eoſdem celebrari denuo prior ille matrimonii contractus, inde fit, ut neque poſſint illi iterum conſentire, ut fiat ſacramentum ad ſuſcipiendam gratiam, quandoquidem jam contractus celebratus eſt, in cujus tantum prima effectione ſive fieri conſiſtebat ratio ſacramenti. Id quod eleganter attigit Gabriel Vaſquez 2. *tom. in 3. p. diſp.* 138. *c.* 5. & olim Durandus *in 4. diſt. 26. qu. 3. n.* 14. & explicui ſupra *lib.* 1. At quando matrimonium ex aliquo defectu erat nullum, cum nondum celebratus ſit contractus, poteſt denuo contrahi; ut ſit ſacramentum, cum iterum fiat contractus, qui antea ob defectum nullus erat.

15 Ex dictis colligitur primo, peccatum mortale eſſe eam ſolemnitatem omittere, nulla enim de cauſa licet, peccant itaque, qui contrahunt vel contrahere intentant. An autem peccet, qui clandeſtina contrahit? id eſt, omiſſis denunciationibus, dicam poſtea.

Secundo colligitur Epiſcopum quavis urgente cauſa diſpenſare non poſſe, ut ea ſolemnitas omittatur. Tum quia Concilium formam ſubſtantialem conſtituit, & reddit inhabiles non quomodocumque, ſed omnino, qua dictione omnem gratiam excludere videtur. Et cum concedat Epiſcopis poteſtatem diſpenſandi, ut omittantur denunciationes, negare videtur in hoc caſu, *cap. nonne, de præſumptionibus*, & eſt argumentum Gloſſæ *in c. ad audientiam verbo ut de duo, Clericis non reſidentibus.*

Tertio colligitur, etiamſi matrimonium contrahatur 16 ſciente majori parte viciniæ, ubi fraudi locus eſſe non poſſet, adhuc obſervari debere decretum iſtud. Præſcribit enim forma, quæ per æquipollens ſuppleri non debet, ut ſupra dixi, & docet Thom. Sanchez *in hoc lib. 3. diſp. 17. n. 7.*

Quarto colligitur iſto decreto ligari etiam ignoran- 17 tes, cum reddatur inhabilis perſona, quod nulla ignorantia ſuppleri poteſt, ut conſtat in materia ſacramentorum, & aliis contractibus. Quamvis enim pœna liberet ignorantia, non tamen reddit actum validum, ut probat textus *in c. 1. de conceſſione præbendæ in 6.* ibi, *Sive ignoraverit, ſive non, non valebat.* Non enim per ignorantiam ponitur, quod abſtulit inhabilitas, maxima cum in iſto decreto non adjiciatur ut pœna, de quo Sanchez *ibidem n.* 10.

CAPUT VII.

Qui teneantur decreto Concilii Tridentini.

SUMMARIUM.

1 *Status quæſtionis.*
2 *Apud quos non eſt promulgatum Tridentinum; adhuc valere clandeſtinum.*
3 *Proponitur quid dicendum de peregrinantibus apud eos, inter quos non eſt receptum Tridentinum.*
Poſtea invenies aliud ſummarium.

JAm ſupereſt poſtrema difficultas, quinam teneantur 1 hujuſmodi decreto? In primis certum eſt in illis locis, in quibus vel non eſt promulgatum, vel non eſt receptum, non obligare. Nam Concilium in fine decreti præcipit omnibus ordinariis, ut cum primum poſſint, curent hoc decretum populo publicari, & explicari in ſingulis ſuarum Diœceſum parochialibus, idque in primo anno, quam ſæpiſſime, poſtea vero quoties opus fuerit; ſtatuitque decretum hoc tantum habiturum vim poſt triginta dies numerandos a prima die publicationis in eadem parochia. Unde Catholici omnes, apud quos promulgatum, & receptum eſt, eo tenentur, etiamſi poſtea ad hæreſim declinaverint, & etiamſi ſint in mortis articulo.

Hinc fit in his locis, in quibus decretum Tridentini 2 non eſt receptum, aut ſaltem quoad eam partem, valere adhuc matrimonia clandeſtina, licet peccent, ſi ſine juſta cauſa omittant juris antiqui diſpoſitionem. Quod quidem non naſcitur ex eo, quod lex ad ſui obligationem exigat, ut acceptetur a populo, id enim falſum eſſe alio loco oſtendam. Neque quia lex debeat ſigillatim promulgari, ſed ex ſpeciali diſpoſitione Eccleſiæ in hoc caſu, quæ noluit hac lege fideles obligari, niſi poſt promulgationem in ſingulis parochiis factam, trigintaque a publicatione diebus elapſis.

Sed quamvis hæc certa ſint, ſupereſt explicandum, 3 quid dicendum ſit de his, qui ex eo loco, ubi ſervatur Tridentinum, peregrinantur inter eos, apud quos non ſervatur, & etiam e contra, quando aliqui ex illis locis profecti, ubi non ſervatur, peregrinantur inter eos apud quos viget; & quid etiam dicendum de Chriſtianis ſive captivis, ſive commorantibus inter infideles. Quas difficultates, quia commode explicare non poſſumus, niſi explicemus prius, qua ratione peregrinantes obligentur legibus populi, per quem tranſeunt, ideo de eo ſpecialem inſtituamus diſputationem.

§. I.

An peregrini teneantur legibus populi, qua tranſeunt?

SUMMARIUM.

4 *Proponuntur quæ certa ſunt.*
5 *Variæ DD. ſententiæ.*
6 *Vera ſententia.*
7 *Probatur ex jure, & 8. 9.*
10 *Quorumdam ſolutio refellitur.*

11 *Ratione probatur.*
12 *Et ex his, quæ concedunt adverſarii.*

4 LOngam de hac re diſputationem inſtituit Thomas Sanchez *lib. 3. de matrim. diſp. 18. quæſt. 5.* & quia ejus deciſio nobis minime probatur, ideo placuit rem iſtam hoc loco diligenter examinare. Igitur iſte author primo ſupponit ut certum, quod revera certum eſt, non eſſe quæſtionem de peregrinis, quando deſerto proprio domicilio in alium locum migrant, tunc enim non advenæ & peregrini, ſed incolæ cenſentur. Quid autem requiratur, ut quis dicatur domicilium conſtituere, explicabo infra *in hoc lib.* Deinde *n. 3.* ſupponit ut certum, peregrinos teneri legibus illius populi, qua tranſeunt, ſi alias illius leges ſerventur etiam in ſuo territorio. At hoc non videtur veritati conſonum, nec ſatis in hoc author iſte ſecum ipſe cohæret, ut dicam poſtea. Præterea certum etiam videtur apud Doctores peregrinos teneri legibus alterius populi, ſi per majorem anni partem decreverint ibi habitare, etiamſi non commorentur animo figendi domicilium, ut docet Leſſius *lib. 4. c. 2. dub. 7. n. 47.* Denique etiam certum eſt, ſi adſit ſcandalum, ratione ſcandali teneri etiam legibus illius populi, idque docent Doctores omnes infra citandi. Solum ergo controverſia eſt, quid dicendum ſit ſecluſo ſcandalo, & domicilio, & diuturna habitatione, an præciſe ex vi legis teneantur eam ſervare illac tranſeuntes.

5 In qua difficultate non una eſt Doctorum ſententia, ſed maxima opinionum varietas, neque Doctores ſatis conſequenter, atque diſtincte loquuntur. Primo ergo, nonnulli dicunt requiri animum perpetuo manendi, ut peregrini illius populi legibus obligentur. Sic docent multi, quos refert Suarez *tom. 1. de Religione tr. 2. lib. 2. de diebus feſtis, c. 14. n. 2.* Eam tamen ſententiam merito rejicit; eſt enim contra rationem, & communem ſenſum. Quis enim dicat Scholaſticos Salmanticæ commorantes non teneri legibus Salmantinis, quamvis non ſint perpetuo commoraturi? Secundo alii duo dicunt. Primum eſt non eſſe neceſſarium animum perpetuo manendi, ſed ſufficere quaſi domicilium, etiamſi non ſit ex animo manendi. Secundum eſt non obligari, ſi minori anni parte commorentur, etiamſi per multos menſes. Quam ſententiam ſequitur citatis multis Thomas Sanch. *diſp. cit. n. 6.* Quamvis non pauci ex his Authoribus, quos refert, primam ſententiam ſequantur, quam modo retulimus. Addit autem idem author *n. 7.* idem judicium ferendum eſſe de legibus communibus, aut particularibus ejus populi, ut ſi in aliquo loco non ſerventur, poſſe ejus loci incolas, ſi alio tranſeant, ubi ſervantur, non ſervare. Sic Mediolanenſes, apud quos quatuor primis diebus Quadrageſimæ non ſervatur jejunium, non tenentur ſervare, ſi tranſeant in alium locum, in quo jejunatur. Addit deinde prædictæ ſuæ ſententiæ tres limitationes. Prima eſt, ut in contractibus ſerventur leges illius populi, excepto contractu dotis. Secunda limitatio eſt, niſi lex illius populi, in quo commoratur, redundet in commune populi bonum. Tertia eſt, qua excipit vagos homines, cum enim illi nullibi habeant perpetuum domicilium, neceſſe eſt, ut alicujus populi legibus teneantur, cum eo ipſo, quo in aliquo loco verſantur, domicilium comparent. Sic docet *n. 15.* Eodem fere modo loquitur Joan. Azor. *to. 1. lib. 5. c. 13. q. 3.* Tertio alii ſub diſtinctione reſpondent. Si ſint leges communes totius regni, teneri peregrinos eas ſervare, etiamſi in loco domicilii non ſerventur: non vero ſi ſint leges peculiares illius oppidi, ſic Joan. Medina *p. 76. art. 5. C. de jejunio*, Sayr. *lib. 3. de cenſur. c. 4. n. 15.* Sed immerito ita diſtinguunt, eadem enim de omnibus legibus ratio eſt, ut conſtabit ex infra dicendis. Alii denique aliter diſtinguunt, cum magna poſſit eſſe latitudo in modo manendi, & commorandi in aliquo loco; nam vel aliquot diebus moraturus eſt, quia eſt viæ terminus; vel tantum per eum locum tranſit ibi prandendo, vel pernoctando craſtina die diſceſſurus. In primo caſu cenſent obligari peregrinos legibus ejus populi, non vero in ſecundo. Sic Leonard. Leſſ. *loc. ſupra citat.*

6 Verior tamen mihi videtur ſententia, quæ univerſe docet vagus, & peregrinos, vel iter facientes teneri legibus, ſtatutis, conſuetudinibus receptis in eo loco, per quem tranſeunt, dummodo eo tempore, quo tranſeunt, occurrat occaſio ejus præcepti ſervandi, vel violandi. Hæc ſententia inter Doctores longe communior eſt, pro qua plures Th. refert Sanch. *diſp. cit. n. 4. in fine.* Sequitur Franciſcus Suarez *loc. cit. a n. 8.* Salas *de legibus diſp. 16. ſect. 4. concluſ. 4.* & qui mihi in his rebus, moralibus præſertim, eſt unus pro mille Gabriel Vaſquez *3. tomo in 3. part. diſp. 184. cap. 3. n. 28.* ubi hæc habet: *Non quin non exiſtimem in univerſum verum peregrinos, & alienigenas alicubi habitantes ſolius negotii gratia, ſervare debere conſuetudines, & leges ejus civitatis: nam revera talibus legibus obligantur, neque oppoſitum aliquam ſpeciem probabilitatis habere puto.* Hæc ille. Idem docent innumeri alii, quos refert Joannes de Salas *loco citat.*

Fundamenta hujus noſtræ ſententiæ deſumuntur ex authoritate & ratione. Quod ad authoritatem attinet, 7
primo adducitur textus *in c. quiſquis, diſt. 41.* deſumptus ex Auguſt. *lib. 3. de doctrina Chriſt. c. 22.* cujus hæc ſunt verba. *Quiſquis rebus prætereuntibus reſtrictius utitur, quam ſe habeant mores eorum, cum quibus vivit, aut intemperans, aut ſuperſtitioſus eſt. Quiſquis vero eis ſic utitur, ut metas conſuetudinis bonorum, inter quos verſatur, excedat, aut aliquid ſignificat, aut flagitioſus eſt.* In quem textum mirum eſt, quam hallucinetur gloſſa. Illud tamen primo monendum eſt, non eſſe legendum *intemperans*. Quomodo enim, qui reſtrictius utitur bonis intemperans eſſet? Legendum ergo *temperans*, qua lectione jam ceſſat primæ partis difficultas. Solum in eo textu illud difficile eſt, *aut aliquid ſignificans*; quomodo enim aliquid ſignificat, qui per exceſſum non ſe accommodat bonorum, inter quos verſatur, conſuetudini? Gloſſa inquit, *Ex eo foret quod habet ventrem inſatiabilem, aut cauſa infirmitatis hoc facit.* Sed revera Gloſſa longe diſcedit ab Auguſtini mente, ſenſus enim Auguſtini eſt, flagitioſum eſſe non ſe bonorum conſuetudini accommodare, niſi afflatu Spiritus ſancti ad aliquid ſignificandum illi conſuetudini adverſetur, ut Oſeas, qui acceſſit, non ſine myſterio ad mulierem fornicariam, quo exemplo ibidem utitur Auguſtinus.

Deinde facit etiam pro hac ſententia Auguſtinus re- 8
latus in *c. illa diſt. 12.* ibi, *Mater mea Mediolanum me ſecuta invenit Eccleſiam Sabbato non jejunantem, tunc conſului Ambroſium Epiſcopum; & ille ait; cum Romam venio, Sabbatum jejuno; cum Mediolani ſum, non jejuno, ſic & tu, ad quamcumque Eccleſiam veneris, ejus mores ſerva.* Ubi gloſſa *verb. Societate*, colligi argumentum dicit ad probandum quemlibet vivere debere ſecundum conſuetudines eorum, inter quos verſatur.

Præterea facit aliud teſtimonium Auguſtini, & ha- 9
betur, *c. quæ contra diſt. 8.* ibi, *Quæ contra mores hominum ſunt, flagitia, pro morum diverſitate ſunt vitanda, ut pactum inter ſe gentis aut civitatis conſuetudine, & lege firmatum nulla civis, aut peregrini libidine violetur; turpis enim eſt omnis pars univerſo ſuo non congruens.* Solet etiam afferri textus *in c. in his, diſt. 11.* ex *epiſt. 89.* Auguſtini ad Caſulanum, ſed fruſtra; tantum enim eo loco affirmat Auguſtinus, ubi communes leges Eccleſiæ non fuerint, ſervanda eſſe inſtituta particularis Eccleſiæ, quæ doctrina etiam de incolis vera eſſe poteſt. Propoſui hactenus teſtimonia Auguſtini, quæ non ideo adduco, quia exiſtimem, illa pro jure haberi. Cum enim non ſint Summi Pontificis, aut Generalis Concilii ubique recepti; vim Canonis non habent, neque Gratianus illis eam vim tribuere potuit, dum ſuæ inſeruit Collationi.

Sed videamus, quid ad hæc Auguſtini teſtimonia re- 10
ſponderi ſoleat. Nonnulli in primis Auguſtinum interpretantur juxta ea, quæ initio certa eſſe diximus, ſcilicet teneri peregrinos conſuetudine eorum, inter quos verſantur, ratione ſcandali, poteſtque ea interpretatio adjuvari ex *epiſt. 118.* ibi, *ſi cuiquam non vis eſſe ſcandalo, aut quamquam tibi.* Hæc tamen interpretatio accommodari non poteſt omnibus Auguſtini teſtimoniis, qui non deſumit rationem ex ſcandalo, ſed quia turpe eſt partem non conformari ſuo univerſo: quæ ratio militat in quocumque caſu, etiam ceſſante ſcandalo. Secundo reſpondent alii Auguſt. tantum optimum præbuiſſe conſilium, non præceptum. Sed valde abhorret ab Auguſtini mente hæc interpretatio. Nam in primo teſtimonio appellat ſuperſtitioſum, vel flagitioſum illum, qui conſuetudines eorum, inter quos verſatur, tranſgreditur; & in tertio teſtimonio dicit eſſe turpe, & contra pactum firmatum, quæ verba, non conſilium, ſed præceptum indicant. Tertio alii dicunt, Auguſt. intelligendum eſſe de his, qui morantur inter alios animo ibi manendi, non autem ſi peregrini ſint. Sed huic interpretationi multa obſtant. In primis *in d. c. illa*, inquit Ambroſ. ſe cum Romæ verſatur ſervare Romanos mores: Ambroſ. autem non ibat Romam, animo ibi manendi. Deinde univerſe præcipit Ambroſ. *ad quamcumque veneris Eccleſiam*; ſine diſtinctione ulla diuturnæ, aut brevis habitationis. Præterea *in d. c. quiſquis*, inquit flagitium eſſe non ſervare mores eorum, inter quos verſatur, abſolute & ſine diſtinctione ulla. Adde etiam *in ea epiſt. 118. c. 2.* Auguſtin. dicere: *ad quam forte veneris Eccleſiam*, non vero

dice-

dicere, *in qua manſerit*, Adde denique Auguſtin. *in d. c. quæ contra*, ex eo dicere debere ſervari quia turpe eſt partem non conformari ſuo univerſo, ubi etiam expende illa verba, *nam cohærere & conjungi non poſſunt, quibus & ſtudia & vota diverſa ſunt*. Hujuſmodi autem rationes locum habent, ubicumque aliquis reperiatur, ſive illac tranſeat, ſive ibi maneat. Non ergo Auguſtini ſententia reſtringi poteſt ad eos tantum, qui ad aliquem locum accedunt animo ibi commorandi.

11 Agamus jam rationibus. Prima autem ratio pro noſtra ſententia colligitur ex eodem Auguſtino, & in qua nititur omnium legum obſervantia. Quia jus naturale poſtulat, ut pars conformetur univerſo. Ergo advena conformari debet toti Reipublicæ, in qua vivit. Cum enim jam ſui territorii legibus non teneatur, neceſſarium eſt, ut conformitate legum uniatur cum ea Republica, in qua degit. Conformitatem eam ad pacem conſervandam neceſſariam eſſe probat text. *in c. in nona 16. p. 7. & c. illud de electione*, & indicat Auguſt. *ſupra relatus in d. c. illa, diſt. 12. §. quod enim*. Quare hujus ſententiæ ratio non deſumitur ex eo, quod princeps, vel reſpublica poſſit obligare ſibi non ſubditum; ſed ex eo quod ſtatim atque territorium alicujus ingreditur, fit illi ſubditus ratione perſonæ; cum conformitatem ſervare teneatur cum ea republica, cujus illo tempore pars quædam eſt, nec enim ſine ſuperiore legitimo eſſe poteſt.

12 Denique probatur ad hominem, ex iis, quæ concedit Thomas Sanchez. Quia dum limitat ſuam ſententiam, eam limitationem adhibet, *n. 14.* niſi legum tranſgreſſio cedat in damnum illius populi, tunc enim etiam peregrini tenentur: ut ſi prohiberetur extrahi aliquid ex eo oppido. Ex hac autem limitatione noſtra ſententia confirmatur. Nam ſi quoties ſtatuta vel conſuetudines loci diſponunt circa bonum & utilitatem illius, ſervari debent a quibuſcumque peregrinis, ſemper ſervandæ erunt, quia ſemper eo modo diſponunt, cum leges ſemper ferantur propter bonum commune, & ſemper ſpectent ad pacem, & tranquillitatem, & bonum exemplum reipublicæ, quod peregrini illius legibus ſe accommodent, & ex contrario oriri ſoleant diſſenſiones, iræ atque diſſidia, ut paulo ſupra ex Auguſtino dicebamus. Deinde in alia limitatione iſte Auctor concedit teneri peregrinos legibus ejus oppidi, quando alias illa etiam lex ſervabatur in proprio territorio. Ex hoc autem vel noſtra ſententia confirmatur, vel illud a veritate abhorret, ut recte deducit Suarez *loc. cit. n. 15.* Quia ille tunc non tenetur ſervare legem illam in loco ubi eſt præſens, ex vi conſtitutionis, aut conſuetudinis ſuæ patriæ, quia hæc non obligat extra territorium, ut ipſe Auctor concedit, & dicam poſtea. Ergo ſi obligatur, ex vi conſuetudinis aut ſtatuti illius loci, in quo invenitur, obligatur; quia non obligatur ex lege generali Eccleſiæ, ut ſuppono, & oportet ut ex aliqua lege obligetur. Nihil ergo minus obligaretur, ſi etiam in patria ſua non eſſet eadem conſuetudo, vel lex; quia ſuppoſita abſentia, ea lex vel conſuetudo nihil confert ad hanc obligationem. Quare vel in eo caſu non obligatur, quod auctor iſte reputat abſurdum, vel ſemper obligatur. Et urgetur magis argumentum. Nam etiam in eo caſu habet locum ratio ejuſdem auctoris, quod ille non eſt ſubditus Epiſcopo loci ubi eſt præſens, & lex alterius Epiſcopi jam non obligat illum. Ergo a contrario, ſi tunc obligatur lege loci, in quo verſatur, ratione ejuſdem loci ſubditus eſt, cum ſine ſubjectione obligatio legis eſſe non poſſit, & nihil refert, quod in loco domicilii eadem lex ſervetur, vel non ſervetur. Atqui iſtæ rationes eandem vim habent, etiamſi brevi tempore commoretur, ſi tamen ſit tempus habile ad executionem præcepti, ut recte deducit Suarez *ibidem n. 18. 19. & 20.*

§. II.

Colliguntur nonnulla.

S U M M A R I U M.

13 *Proponitur quid agendum.*
14 *Quid dicendum in obſervantia feſtorum, & jejuniorum a tranſeuntibus.*
15 *Peregrinantem eſſe etiam ſubditum quoad vim coactivam.*
16 *Quomodo poſſit puniri delinquens in alieno territorio, &c.*
18 *An teneatur de jure remittere delinquentem in alieno territorio.*
19 *Quid dicendum de excommunicatione an liget tranſeuntes.*
20 *Epiſcopum non poſſe excommunicare ſubditum in alieno territorio.*
21 *Quomodo philoſophandum in contractibus.*
Beſſin Peatis de Martin.
22 *Quid in contractu dotis.*
23 *Major explicatio.*
24 *Quid in factione teſtamenti.*

SEd quo magis hæc noſtra ſententia probata & explicata maneat, colligamus nonnulla doctrinæ cauſa, in quibus perſpicuum eſt teneri peregrinos legibus eorum, apud quos verſantur, inde enim non leve argumentum deſumetur ad aſſerendum idem etiam in aliis caſibus dicendum eſſe. 13

Primo ergo ex dictis colligitur, quod attinet ad jejunia, abſtinentias, & dies feſtos ſervandam eſſe peregrinanti conſuetudinem loci, ad quem pervenerit. Id quod verum eſt ſive accedat ad oppidum animo ibi manendi pluribus diebus, ſive uno tantum. In quo non recte Leſſius *loc. cit.* Et quamvis de præcepto Miſſæ, & de abſtinentia varie Doctores ſentiant, quos refert Salas *diſp. cit. n. 49. ver. quamvis aliqui Doctores*; attamen eodem modo de omnibus iſtis præceptis judicandum eſt, ſi conſequenter loqui velimus, idque hac generali regula comprehendo, & explico, Tenentur peregrini ad ea præcepta ſervanda, ſi tempore, quo moram faciunt in eo loco, occurrat tempus obligationis adimplendi præceptum, alias vero non. Unde ſi occaſio fuerit comedendi, tenentur a carnibus abſtinere, ſi in eo oppido abſtinetur a carnibus. Idem eſt, ſi cum commoratur, inſtat occaſio audiendi Miſſam, quia videlicet dies feſtus eſt, & tantum eſt unicum ſacrum, quod celebratur eo tempore, quo ille moram trahit: tenetur enim illud audire, quia tunc inſtat obligatio adimpletionis præcepti, ibidem degentibus: non vero teneretur, ſi eo tempore quo commoratur, nullum celebraretur ſacrum, ut docet Suarez. Et ſimiliter ſi accedat ad oppidum aliquod, in quo feſtus dies agitur, & plurium ſacrorum copia eſt, cum tempus audiendi ſacrum non inſtet uſque ad horam 12. quæ eſt ultimum tempus adimpletionis præcepti, etiam ſi quis in eo loco prandium ſumat, ſi tamen ante horam 12. profecturus eſt, nonnulli volunt non teneri audire ſacrum, dum commoretur, non enim eo tempore inſtat obligatio adimplendi præceptum incolis illius loci. Sic ſentit Franciſcus Suar. *loc. cit. n. 22. 23. & 24.* junctis his quæ docet *c. 15. n. 9. 10. & 11.* At probabilius eſt teneri, cum ſciat, apponendum impedimentum, & antequam egrediatur ſit occaſio implendi, ut magis conſtabit ex his quæ dicam, *c. ſeq.* & favet nobis Salas *loc. cit. n. 50. verſ. ego autem ſic explicarem*. Itaque ſi eo tempore, quo in eo oppido commoratus eſt, fuit idoneus ad ſacrum audiendum, cujus tunc erat copia, tenetur audire; non vero ſi expectandum illi erat. Hinc etiam colliges idem dicendum eſſe, quamvis ex conſuetudine alicujus ſpecialis loci ablata ſit obligatio juris communis, ut docet Suar. *loc. cit. n. 27.* Hinc etiam colliges idem dicendum eſſe de religioſis, qui ex diverſis Provinciis, vel domibus ad alia monaſteria, vel provincias accedunt tamquam hoſpites, tenentur enim legibus ejus conventus, in quo hoſpites ſunt, & eiſdem præceptis & excommunicationibus quibus ligantur ejuſdem monaſterii conventuales, quidquid nonnulli dixerint libertatis amatores. Quare probandum non eſt, quod in hac parte docet Emanuel Rodriquez *tom. 1. qq. Regul. qu. 68. art. 4.* ſentit autem nobiſcum Salas *diſp. cit. n. 56.* 14

Secundo colligitur peregrinantem non tantum ſubditum eſſe legibus & Epiſcopo loci quoad vim directivam, ſed etiam coactivam. Unde fit delinquentem in alieno territorio illac tranſeuntem poſſe a judice loci puniri. *c. fin. de foro competenti, cap. poſtulaſti, eodem c. ſi peccaverit 1. q. 1. c. placuit 6. q. 3.* per quæ jura & alia complura idem citatis multis docet Farinacius *1. p. praxis, q. 7. n. 1.* Cujus rationem exiſtimant nonnulli ex juris interpretibus eam eſſe, quia ſortitur forum ratione delicti. Ego vero eam eſſe exiſtimo, quia peregrinus ſubjectus eſt judici illius loci, ſicut & legibus ejuſdem territorii, unde contra illum ibi delinquentem quavis pœna ſecundum jura agere poteſt. 15

Ex quo eodem principio naſcitur in primis, eatenus poſſe in illum ibi delinquentem jus dicere, quatenus ibidem commoratur: ſi enim egrediatur territorii fines, non amplius illum puniendi poteſtatem habet: deſiit enim eſſe ejus ſubditus, ſtatim atque egreſſus eſt, textus *in Clementina Paſtoralis, de ſententia, & re judic. ib. Quod ſi punitio criminis intra diſtrictum imperialem commiſſi ad Imperatorem forſan pertinuiſſe aſſeratur, verum eſt quidem, ſi in eodem diſtrictu fuiſſet inventus delinquens, vel ad illum de more remiſſus. Quare ſi ejus fines egrediatur, ceſſat poteſtas.* In quo vides plane non delictum, ſed quia ſubditus eo tempore erat, & in eodem loco commorabatur, legitimam rationem eſſe; alias ſi delictum cauſa eſſet, ſemper, & ubique maneret ſubjectus 16

judici ejus loci, in quo commiſit delictum, quod ſecus eſt. Sic etiam docent Doctores *ſup. cit.* & alii communiter.

17 Ex eodem etiam principio naſcitur delinquentem, ſi delicti locum, fines egrediatur, poſſe alibi comprehenſum, ibi puniri, ubi comprehenditur. Jam enim eſt ſubditus judici loci, ubi comprehenditur, & revera delinquens eſt, & reus pœnæ; quod etiam habet locum in Regnis confœderatis. Sic docent multi ſecuti Bartolum *in l. non dubito, C. de captivis, & poſtlimin. reverſ.* licet diſpliceat Farinac. *q. cit. n. 6.* Idem etiam dicendum in fure, raptore, aſſaſino, & univerſe in quovis crimine, ut docet idem Bartolus, quem non recte refellit Farin. *a n. 7. & ſequent.* Atque hinc etiam derivatur, quod in urbe Romana quivis delinquens puniatur etiam extra locum delicti, ut late *ibid.* Farin. *n.* 12. non ſolum quia Roma communis patria olim fuit, ea enim ratio nunc ceſſat, ſed quia quicumque peregrinus ſubditur poteſtati judicis ejus loci, in quo commoratur. Et quidem alias daremus ſæpiſſime delicta impunita manere, quod abhorrent jura. Quare me judice non tantum extraordinaria pœna, ſed etiam ordinaria puniri poteſt a judice loci, in quo comprehenditur, ut docent Doctores non pauci citati a Fario, *eodem n.* 12.

18 Ex eodem etiam principio fit non teneri eo jure judicem unius loci, delinquentem, quem in ſuo territorio apprehendit, ad alium judicem remittere, non ſolum ſi judices illi ſint ſub diverſis Principibus, ut docet idem Farin. *n.* 25. ſed etiam ſi ſub eodem Principe, aut præſide, loquendo de jure, ſecus de more, & conſuetudine. Quia cum ſub eodem Principe ſint illi judices, prout conſenſus Principis vel tacitus, vel ſpecialis in hoc caſu unius juriſdictionem limitare, & alteri concedere. Unde notanter dixit Pontifex *in d. clem. fuerit de more remiſſus*, de more, inquit, non de jure. Id quod etiam docuit Accur. Innoc. & alii cit. per gloſſ. *ibi*, neque obſtat text. *in c. de privil.* ibi enim tantum explicatur non poſſe ordinarium procedere, quia ab illo exempti erant, an vero judex exempti teneatur remittere, non decernit. Neque etiam obſtat text. *in authentica, ut nulli*, de quo vide gloſſ. *ibid.* Puniat itaque judex, qui apprehendit & non remittat. Id quod etiam docuit. Covar. citat. a Farin. *nu.* 30. alias delicta manerent impunita. Nec recte Farin. dicit manere impunita ratione defectus juriſdictionis: ſupponit enim probandum; contendimus namque nos quemcumque judicem naturali jure habere juriſdictionem in quemvis inferiorem illac tranſeuntem, ut probatum eſt. Adde tamen eum judicem apud quem delinquit, poſſe de eo delicto cognoſcere, etiamſi egrediatur extra territorium, dummodo antequam egrediatur citatus fuerit delinquens; tunc enim judex, apud quem deliquit, procedere poteſt ex eodem certe fundamento. Quia judicium inceptum fuit cum ſubditus illius erat; quare ab eodem judice finiri debet, *l. ubi cœptum, D. de judiciis*.

19 Ex eodem etiam principio naſcitur, ſi in aliquos lata ſit excommunicatio, teneri illac tranſeuntes. Et quamvis nonnulli diſtinguant, an ea excommunicatio lata ſit per modum ſententiæ, ſeu per modum ſtatuti, ut refert Avila *p. 2. de cenſuris, c. 3. diſ. 2. dub. 3. concl. 3. & 4* ego tamen exiſtimo eorum eandem eſſe rationem. Si enim Epiſcopus excommunicationem ferat in omnes eos, qui ſciunt furtum aliquod eſſe commiſſum nec revelant, ſemper ea excommunicatio viget, quamdiu non manifeſtatur. Unde toto eo tempore ligat etiam tranſeuntes, neque in hoc ego aliquam diſcriminis rationem invenire poſſum. Sed de his videndus eſt Salas *loc. cit. n.* 44.

20 Ex eodem etiam principio colligo contra nonnullos Epiſcopum non poſſe ſententiam excommunicationis ferre contra ſubditum ſuum, exiſtentem tamen in alio territorio, etiam pro delicto commiſſo in ſuo territorio. Id quod etiam docuit Gabriel *in 4. diſt.* 18. *qu.* 2. *concl.* 6. & facit textus *in cap. ut animarum, de conſtitutionibus in 6.* ibi, *extra territorium jus dicenti non paretur impune*. At pro delicto extra territorium commiſſo ſi ad ſuam diœceſim redeat, poteſt illum punire, ſive per excommunicationem, ſive alias infligendo, de quo videndus Avila 2. *p. c. 3. diſp. 2. dub. 2. concl.* 6. Sayr. *lib. 1. c. 6. num.* 42. & favent, quæ docet Farin. *loc. cit. n.* 20. Id enim verum eſt tam ſecundum jus Canonicum, quam civile, de his tamen late dicam *in tract. de cenſuris*. Quid autem fieri debeat, quando delictum inchoatur in uno loco & in alio perficitur, & ad quem judicem ſpectet ejus cognitio, late docet Farinac. *loc. cit. a n.* 14. quem vide.

21 Tertio ex tradita doctrina colligitur teneri contrahentes in contractibus ineundis ſervare conſuetudinem ejus loci, in quo contractus ineunt. Sic Felinus citatis multis *c. 1. de ſponſal. n.* 23. Thomas Sanchez cum aliis *diſp. cit. n.* 16. Salas *loco cit. nu.* 51. Unde & contractus abſolute celebratus cenſetur initus juxta leges loci, in quo fit, & contrahens in eo loco tenetur ad gabellas ibidem ſolvendas, eſt enim pars contractus, de quo Felinus *loc. cit. verſ. Secundo limita*. Tenetur etiam ſervare pretium *ibidem* lege taxatum in emptione: verbi gratia, & venditione tritici, ut docet idem Thomas Sanchez *n. 12. & 13.* Atque idem verum eſt, ſive per epiſtolam, vel nuntium contractus celebretur, Felinus *ibidem verſ. Sed adverte*. Quod adeo verum eſt, ut ſi contractus vitio laboraverit, adhuc cenſeatur initus juxta leges populi, in quo initus eſt, non ubi ratus habitus, ut docet Greg. Lop. *loc. infra citando*.

Sed excipit Thomas Sanchez ab hac communi doctrina contractum dotis, quo dicit attendendam eſſe conſuetudinem domicilii viri, juxta textum *in l. exigere dotem*, ibi, *Illic mulier debet, ubi inſtrumentum dotale ſcriptum eſt*. Quod etiam docuit Felin. *loc. cit. n. 24. concl.* 2. qui citat etiam Abbatem pro ſua ſententia. Cæterum ego exiſtimo etiam in contractu dotali ſervandam eſſe loci conſuetudinem, in quo ejuſmodi contractus celebratur, quoad ſolemnitatem contractus, etiamſi vir, & fœmina in eo loco non fixerint domicilium. Tum quia jure civili de hoc contractu non eſt ſpecialis aliqua diſpoſitio, ſed tantum circa exactionem dotis *in d. l. exigere*. Aliud enim eſt definire, quo loco ſit dos repetenda, aliud vero juxta quam conſuetudinem conſtituenda ſit quoad lucrum, & alia. In hoc ſecundo attenditur locus, ubi contractus celebratus, in primo vero domicilium viri. Si enim moveatur controverſia circa dotis exactionem, & recuperationem, voluit jus, & merito quæſtionem haberi, ubi domicilium vir habet. Cum enim bona viri doti obligata ſint, planum eſt exigendam dotem, ubi viri bona cum domicilio ſunt. Tum etiam quia jure noſtri regni plana eſt de hoc diſpoſitio *l. 24. tit. 1. p. 4.* ibi: *Eſſo miſmo ſeria maguer ellos no puſieſſen pleyto contra (id eſt, fizieſſen concierto) ca la coſtumbre de aquella tierra do fizieron el caſamiento, deve valer quanto en las dotes, en las arras, en las ganancias que fizieron, è non la de aquel lugar, do ſe cambearo*. Itaque quamvis ſi a principio inter eos pactum fuerit de modo, & ratione dotis, illud ſervari debeat: at ſi nihil pactum eſt juxta loci conſuetudinem factum cenſetur. Nec vero mihi placet limitatio, & interpretatio Roderici Suar. *in comm. l. 1. tit. de las ganancias, lib. 3. fori*, quam etiam impugnat Greg. Lop. *ibid.* Expendo enim legem non conſideraviſſe locum mariti, ſed nuptiarum, quod infringit interpretationem Roder. Suar. Sed de hoc plenius forraſſe dicemus, cum de lucris dividendis fuerit ſermo. Videndus eſt Jacobus Simancas *de catholicis inſtitutionib. tit. 9. a n.* 138. Illud tamen præ oculis habendum eſt, iſtas duas quæſtiones a multis Doctoribus miſceri, atque confundi primam quæ attinet ad forum, ubi repeti debeat, & conveniri maritus cum contractus celebratus eſt, aliam, quæ pertinet ad ſolemnitatem contractus, & conditiones in eo ſervandas, itaque quamvis conveniri debeat in loco mariti, at vero ſolemnitas, lucrum, vel acquiſitio debet eſſe juxta leges populi, ubi celebratur contractus, niſi aliter paciſcantur contrahentes. 22

Imo, ut quod ſentio dicam, exiſtimo idem etiam dicendum de foro, ſcilicet, ad illud forum pertinere judicium de contractu, ubi celebratus eſt. Quæ communis juris diſpoſitio eſt, *l. 2. §. legatis, l. ſi hæres abſens, §. ſi quis tutelas, l. omnem obligationem, D. de judiciis, cap. dilecti, & c. fin. de foro competenti, cap. Romana, §. contrahentes, eodem tit. in 6. l. 8. tit. 9. part. 1. & l.* 32. *tit. 2. par.* 3. de quo videndus eſt Gregorius Lopez *dict. l. 32. verb. en aquella tierra*, ubi alias hujus doctrinæ ampliationes adducit. Sed limitanda tamen cum eodem Greg. Lop. *ibid.* quoties ex mente contrahentium, aut natura contractus colligitur ſolutionem, & executionem alibi promitti, tunc enim in loco executioni deſignato conveniri debet, *l. contraxiſſe, D. de action. & oblig.* Hinc conſtat, quare ea juris diſpoſitio ſit in repetitione dotis *in d. l. exigere*. Hinc etiam conſtat, quæ juris diſpoſitio ſit *in l. ſi hæres abſens, D. de judiciis*, cum quis contrahit cum aliquo, quem ſtatim ab eo loco ſcit receſſurum, quia non videtur ibi promiſſa ſolutio, ſecus ſi ignoraret. Sed de his optime Salas *loco cit. n.* 45. quem vide. 23

Denique ex tradita doctrina colliges idem dicendum eſſe in teſtamenti factione, ſcilicet ſervandam loci conſuetudinem, & legem circa teſtamentorum ſolemnitates, ut cum multis docet Thom. Sanch. *diſp. cit. nu.* 51. Joannes de Salas *n.* 53. Erit itaque irritum teſtamentum factum contra formam legis in eo loco vigentis. Vide etiam Quintil. Mandoſ. *in cap. 1. de conſtitut. n.* 61. Ubi etiam aliqua jura concordat. 24

§. III.

§. III.

Solvuntur objectiones.

S U M M A R I U M.

25 *Objicitur primo ex Leone VIII.*
26 *Objicitur ſecundo ex Auguſtino.*
27 *Objicitur tertio ex l. hæres abſens.*
28 *Objicitur quarto ex eo, quod qui brevi tempore alicubi moratur, non cenſetur ibi eſſe.*
29 *Objicitur quinto ex cap. a nobis, de ſentent. excomm.*
30 *Vera interpretatio.*
31 *Objicitur denique ex variis exemplis.*

25 SEd videamus quid pro ſe adducit Thomas Sanchez, & alii, qui adhærent oppoſitæ ſententiæ. Primo adducitur decretum Leonis VIII. vulgo Noni *in epiſtola adverſus Michaelem Imperatorem Conſtantinopolitanum, cap.* 19. ubi ſtatuit, ut unuſquiſque juxta ſuæ Eccleſiæ ritum celebret, licet in alieno loco verſetur. Sed Doctores iſti non ſunt aſſecuti hujus decreti mentem. Agitur in eo de controverſia inter Græcos, & Latinos ſuper conſecrando in Azymo vel fermentato, de qua etiam extat diſpoſitio in Concil. Florent. ſub Eugenio IV. ubi ſtatuitur unumquemque ſive Græcum, ſive Latinum ſuæ Eccleſiæ morem in conſecratione ſervare debere, de quo decreto late dictum a nobis eſt in materia de Euchariſtia. Quare, ut optime Gabriel Vaſquez *loc. cit.* ea diſpoſitio non eſt regulanda ex generali doctrina, cum ſit ſpeciale decretum Pontificis, & Concilii in eo caſu ad ſervandam pacem. Si enim juxta generalia principia diſpoſitio eſſet, aliter eſſet dicendum. Ex eo ergo, quod in eo caſu ſtatutum eſt, ad noſtram doctrinam argumentum ſumere non licet.

26 Secundo adducitur textus ex Auguſtino *epiſt.* 118. *c.* 9. *epiſt.* 119. *cap.* 18. & habetur *in c. illa, diſt.* 12. ibi: *Alia quæ per loca terrarum regioneſque variantur, ſicut eſt, quod alii jejunant Sabbato, alii non, totum hoc genus rerum liberas habet obſervationes.* Ubi gloſſa dicit, liberas eſſe eas obſervationes, quantum ad extraneos, non vero quantum ad illos, ubi talis conſuetudo obſervata eſt, ſed valde aberrat Gloſſa ab Auguſtini mente. Dicit enim Auguſtin. in ejuſmodi rebus obſervationes eſſe liberas, non quod ubi jam vigent, non teneantur incolæ ſimul, & peregrini, ſed quia ſine præjudicio aliquo fidei Catholicæ in his eſſe varietas poteſt, cum tamen in illis, quæ ad fidem pertinent, ſumma debet eſſe conſenſio, nec ſit libertas variandi pro regionum recepta conſuetudine, aut conſenſu.

27 Tertio adducitur textus *in l. hæres abſens* 19. §. *proinde, D. de judiciis,* ubi probatur, viatores non ſortiri forum ratione loci per quem tranſeunt: forum autem ejus loci ſortiri, & ad illius ſtatuta obligari a pari procedunt. Sed textus iſte non facit ad rem: tum quia §. præcedenti jam monui diſtinguendas eſſe quæſtiones de foro, in quo contrahens conveniri debet, & de ſolemnitate vel lege ſervanda in contractibus. Hoc ſecundum etiam in viatoribus contrahentibus locum habet, illud vero non niſi in caſibus a jure expreſſis, juxta dicta §. *præcedenti* Quare quod hoc noluerunt jura peregrinos, in quocumque loco contraherent, conveniri. Duriſſimum enim eſſet inquit J. C. *quotquot locis quis navigans, aut delatus eſt, tot locis ſe defendere.*

28 Quarto adducitur, quia qui tranſit, aut brevi tempore divertit ad locum aliquem, non dicitur moraliter in eo eſſe, *l. quæſitum* 76. §. *finali D. de leg.* 3. ibi, *Rebus quæ in fundo ſunt, legatis non accedunt, quæ caſu illic ſunt, & l. ſi ita* 84. *D. de legatis* 1. ibi: *Nec quod caſu ibi ſit, magis eſſe legatum, & cap. nam & ego, de V. S.* Ubi ſtatim obiens, quaſi non natus reputatur, nec enim dicitur factum quod non durat, juxta Gloſſam *ibi.* Si ergo tranſeuntes non dicuntur moraliter eſſe in loco, non tenebuntur legibus, quæ ſolos exiſtentes ibi obligant. Sed leviſſimum argumentum eſt a diſpoſitione illa legatorum ad legum obligationem. Quicumque ubicumque ſit juriſdictioni pareat neceſſe eſt, ne extra juriſdictionem ſit. Quare quantumvis ſit minimum tempus, ejus juriſdictioni ſubditur, in cujus loco eſt, non autem quæcumque in aliquo loco ſunt, ejus loci domino ſubdi neceſſe eſt. Adde etiam ex voluntate legantis fundum oriri diverſitatis rationem, quæ aliter legari non poſſunt legato fundo, niſi ut acceſſoriæ, & connexæ cum illo, cum connecti non poſſint ſine mora, ideo eſt ut mora neceſſaria ſit, ut recte docet Suarez *cap. cit. n.* 16. ubi explicat textum *in l. debitor, D. de pignor.* ea autem, quæ adducuntur ex *c. nam & ego,* per metaphoram dicta ſunt: Pontifex enim unius diei vere Pontifex eſt. Et illud gloſſæ, utcumque locum habere poſſet in præſumptione, hic autem de veritate agimus; ad quam ea tantum ſpectanda mora eſt, quæ ſufficiens eſt, ut ſit ſubditus legi ejus loci, ſufficit autem quæcumque, ut dictum eſt. Sic reſpondet Suar. *c. cit. n.* 25.

Quinto adducitur textus *in c. a nobis* 1. *de ſententia excommunicationis,* ubi diſponit Clemens III. ſententiæ excommunicationis generaliter latæ in eos, qui furtum fecerint, tantum comprehendi ſubditos, hoc eſt, in ejus territorio exiſtentes, nec enim de aliis extra territorium interrogari poterat, cum de illis nulla videretur eſſe quæſtio. Textum iſtum varie Doctores interpretantur. Non pauci volunt intelligi de excommunicatione lata per modum ſententiæ pro futuris culpis, & in ea veram eſſe diſpoſitionem Pontificis, conanturque aſſignare diſcrimen inter ſententiam hujuſmodi, & ſtatutum. Sic Panormitanus, & Felinus *ibidem.* Ancharranus, & Franc. *in c. Romana, de ſententia excommunicationis in ſexto.* Covarr. *in c. Alma mater* 1. *p.* §. 10. *n.* 2. Ea tamen diſtinctio jam ſupra rejecta eſt. Et quando ea interpretatio admitteretur, dicendum eſſet, quod addit Suarez, diſcrimen illud inter excommunicationem per modum ſententiæ, vel ſtatuti, tantum oriri ex voluntate ferentis excommunicationem, quia præſumitur noluiſſe ligare alios, quam incolas, cum facile ab illis ignorari poſſet, verba autem ſtatuti generalia eſſe, & ideo non limitanda pro libito. Quamquam neque hæc explicatio Franciſci Suarez omnino ſit firma. Neque enim aliquid eſt, unde is animus excommunicantis colligatur. Quod enim facile ignorari poſſit ab aliis, non convincit animum excommunicantis, tum quia eadem ratio militat in excommunicatione lata per modum ſtatuti, tum etiam, quia in eo nullum inconveniens eſt, cum eos etiam ignorantia excuſaret a cenſura. 29

Cæterum ego ad hujus textus interpretationem, dico in primis ſermonem eſſe de excommunicatione, non per modum ſententiæ pro futuris culpis, ſed de excommunicatione ſtatuti, vel legis. Idque mihi perſuadeo, tum quia ejus capitis verba de ſtatuto commode intelligi poſſunt, tum etiam, quia ſimilis conſtitutio videtur eſſe *in cap. ut animarum, de conſtitutionibus in ſexto,* & tamen in eo textu ſermonem eſſe de excommunicatione lata per modum ſtatuti, docet Covarruvias *in dict.* §. *n.* 11. cum aliis. Deinde dico in eo textu tantum diſponere Pontificem ſtatuto Epiſcopi non ligari, niſi ſubditos in ejus territorio exiſtentes. Quare ſubditorum nomine intelligit exiſtentes in ejus territorio, ſive incolæ ſint, ſive forenſes. Nec vero ea res erat indigna deciſione Pontificis, ſi quidem poſſet in dubium vocari, an ſubditi Epiſcopi, cum extra ejus territorium commorantur, teneantur mandatis ſui Epiſcopi, vel cenſuris, cum & adhuc hodie quoad aliqua in opinione ſit. Quare & ea res explicata eſt a Bonifacio *in c. ut animarum, de conſtitutionibus in ſexto,* ibi: *Subditi ejus furtum extra diœceſim committentes minime ligari noſcuntur.* Sic Gloſſa marginalis *in d. c. a nobis,* & alii Theologi, quos refert Salas *loc. cit. nu.* 44. *verſ. Ad hoc argumentum,* & inclinavit etiam in hanc interpretationem Cardinalis Zabarella *in d. c. a nobis,* ſecundum primum intellectum. 30

Denique adducuntur ad idem probandum varia exempla. Primum, quia infideles, dum tranſeunt per terras fidelium, non arctantur eorum legibus. Secundum. Neque regulares legibus territorii. Tertium. Neque novitii legibus profeſſorum. Quartum. Neque Græci Sacerdotes legibus Latinorum. Sed infirmiſſimum ex his deſumitur argumentum. Nam quod attinet ad primum, planum eſt infideles non teneri legibus Eccleſiaſticis, quarum incapaces ſunt, cum ſint extra Eccleſiam, tenentur tamen omnibus aliis legibus ſæcularibus ejus loci, tam in delictis, & pœnis, quam in contractibus, & aliis, quorum ſunt capaces. Secundum, exemplum non eſt ad rem. Quia religioſi ſunt ſpeciali jure exempti, quare idem eſt ac ſi in alieno territorio eſſent. Unde ex legibus civilibus illis tantum tenentur quoad vim directivam, quibus alii Eccleſiaſtici, juxta ea quæ dici ſolent in tract. *de legibus,* quoad Epiſcopales vero tenentur in illis caſibus, de quibus ſermo eſt in Trident. *ſeſſ.* 25. *cap.* 12. *de regularib.* Adde etiam religioſos non eſſe peregrinos in locis, ubi morantur, ſed incolas exemptos. Quare fruſtra ab his petitur argumentum. Idem etiam dixerim de novitiis, neque enim forenſes ſunt, non tamen tenentur legibus profeſſorum, quia nondum appoſitum eſt fundamentum, unde conſurgat obligatio, ſcilicet emiſſio votorum. Quare his tenentur, quæ ad eorum ſtatum pertinent, ſicut diverſi ſtatus incolæ in Republica eadem diverſis legibus teneri ſolent. Ultimum denique exemplum nullius eſt momenti, juxta dicta ſupra *hoc* §. *in ſolutione primi argumenti.* 31

CAPUT VIII.

Peregrinos non teneri legibus ſuæ patriæ.

SUMMARIUM.

1 *Peregrinos non teneri legibus ſuæ patriæ.*
2 *Idem dicendum, quamvis ea quæ in patria ſervantur, ſint juris communis.*
3 *Nec poteſt uti indulgentia ſui territorii, ſi in loco ubi moratur, ſervatur jus commune.*
4 *Idem in feſtis dicendum.*
5 *An teneatur antequam exeat ex loco ubi feſtus dies eſt, ſacrum audire, variæ ſententiæ.*
6 *Vera ſententia probatur.*
7 *Quorumdam ſolutio rejicitur.*
8 *Quid de præcepto confeſſionis annuæ, ſi jam impletum eſt in patria.*

1 HAc explicata quæſtione jam facile expedietur alia. An ſcilicet teneantur peregrini legibus ſui territorii, dum per alia loca peregrinantur? in qua quæſtione communis Doctorum, & vera ſententia eſt non teneri. Sic docet Abbas *in cap. a nobis 1. de ſententia excommunicationis*, num. 11. Felinus *ibidem*, qui teſtatur eſſe communem, & cum aliis Thom. Sanch. *diſp. cit. n.* 18. Covarr. 4. *variar. c.* 20. *n.* 8. Suarez *lib. cit.* 13. *n.* 2. Leſſius *d. lib.* 4. *cap.* 2. *dub.* 8. Facit pro hac ſententia in primis textus *in c. ut animarum, de conſtit. in* 6. *§. ſtatuto Epiſcopi*. Ubi dicitur non ligari ſubditum furantem extra territorium ſtatuto Epiſcopi ſui excommunicantis ſubditos furantes. Facit textus *in d. c. a nobis*, juxta dicta *cap. præcedenti*, de ejus textus intelligentia. Facit etiam textus *in cap. Romana*, §. *contrahentes, de foro compet.* ubi contractus ſubditorum extra territorium non ſubjacent legibus territorii. Facit etiam textus *in c. illa*, *diſt.* 12. ubi dicitur unumquemque ſe conformare debere moribus Eccleſiæ, ad quam accedit. Ratio autem hujus communis ſententiæ, quia leges illæ affixæ ſunt illi territorio, ſubditus autem ille jam eſt alterius territorii legibus ſubjectus, ut *cap. præced.* probatum eſt.

2 Ex his primo colligitur, etiamſi ea quæ ſervantur in proprio territorio, ſint juris communis, & quæ in aliis, per quæ tranſit, ſervantur, ſit contra jus commune, cui vel conſuetudine, vel ſpeciali lege derogatum ſit, jam non teneri communi lege, ſed operari poſſe juxta ejus loci conſuetudinem, ut recte Suarez *lib.* 2. *c.* 14. *cit. nu.* 29. Hinc fit magis in ſpeciali eos, qui per Hiſpaniam iter faciunt, quamvis ex eo loco oriundi ſint, in quibus non veſcuntur inteſtinis die Sabbati, poſſe illis veſci juxta Hiſpaniæ conſuetudinem. Item eos qui ex his locis ſunt, in quibus lacticinia non comedunt diebus jejuniorum ſecundum jus commune, poſſe veſci illis in eis locis, in quibus etiam ſine privilegio ea conſuetudine adhibentur in cibum. Idem dicendum de aliis cibis prohibitis ſecundum jus commune in uno loco, quorum uſus eſt ea conſuetudine in alio, ut de carne ſuilla die Sabbati in diœceſi Saguntina, & de cervicibus arietum die Sabbati in nonnullis locis Archiepiſcopatus Toletani. Idem etiam dicendum de refectionibus nocturnis tempore jejuniorum, poſſe ſcilicet peregrinantes per Hiſpaniam eam conſuetudinem ſervare, licet deviet a jure communi, & eadem ratio eſt de refectione nocturna in vigilia Nativitatis, & apud Granatenſes in vigilia Sancti Joannis Baptiſtæ, apud quos etiam invaluit, ut eadem eſſet refectio in ejus nocte, atque in vigilia Nativitatis Domini.

3 Secundo colligitur, ſi in propria patria ex conſuetudine non ſervabatur jus commune, & in locis, per quæ tranſit, ſervatur, non poſſe uti indulgentia ſui territorii, ut docet optime Suarez *d. c.* 14. *n.* 27. & 28. contra Thomam Sanchez *diſp. cit. nu.* 7. ubi & docet Suarez oppoſitam ſententiam, neque eſſe probabilem, neque ſecuram in praxi. Hinc magis in ſpeciali fit, eum qui diſcedit a loco, in quo juxta patriæ conſuetudinem jejunium ſervatur, & accedit ad eum locum, in quo carnibus veſcuntur, non poſſe ante exitum cibum ſumere, tenetur enim in eo loco lege jejunii, cum ſit præceptum negativum habens vim obligandi pro ſemper, in quo non recte loquitur Thom. Sanch. *diſp. cit. n.* 21. Quamvis autem certus ſit de profectione, adhuc violatur lex jejunii ſumptione cibi, quamdiu ibi commoratur, qua lege tantum liberatur, quando exit extra territorium proprium. Idem dicendum e contra, ſi egrediatur ex proprio territorio, in quo jejunium juris communis ex conſuetudine non obligat, & perveniat ad locum, in quo obligat, tenetur lege jejunii, niſi forte in eo loco, unde exiit, ſumpſiſſet cibum, aut refectionem aliquam. Quia ſi antequam exiret ex priori loco, cibum ſumpſerat, quod licite facere potuit, cum ibi non ſervaretur jejunium, jam amplius non tenetur jejunare, cum non poſſit, ſicut dicendum eſt de eo qui ſemel fregit jejunium idem, & eodem modo dicendum eſt fieri poſſe, ut is, qui ad meridiem uſque jejunavit, quia in eo commoratur loco, in quo jejunii obſervatio eſt, noctu ad cœnandum carnibus utatur, ſi in eo oppido pernoctet, in quo nulla eſt a carnibus abſtinentia.

Tertio colligitur idem contingere poſſe circa obſervationem feſtorum, ut aliquis exeat ex eo oppido, in quo feſtus dies agitur, & deveniat ad eum locum, in quo feſtum non celebratur, poterit enim ibi ſervilia opera exercere, & laborare ſine ullo peccato, ut docet Navarrus *in Manual. cap.* 13. *num.* 5. & *cap.* 23. *num.* 120. 4

Sed quæſtionem habet, an teneatur priuſquam exeat ex eo loco, in quo feſtus dies eſt, ſacrum audire? Nonnulli exiſtimant, non teneri audire ſacrum, ſi ante meridiem egreſſus eſt ex eo territorio. Sic docet cum aliis Thom. Sanch. *diſp. cit. num.* 21. & ſequitur Leſſius *dict. dub.* 8. *n.* 56. Quorum fundamentum eſt, quia uſque ad meridiem poterat jure differre adimpletionem præcepti, nec enim ante illud tempus inſtabat obligatio præcepti, & ita ille cenſetur uti jure, & libertate ſua non implendi pro illo tempore, poſtquam autem diſceſſit ab eo loco, jam omnino liber eſt ab obligatione præcepti. 5

Ego tamen verius exiſtimo, id quod docet Franciſcus Suar. *lib. cit.* 51. *n. fin.* qui exiſtimat teneri audire ſacrum, antequam egrediatur cum Navarr. *loc. cit.* limitatione tamen addita ſcilicet, ſi tunc ſit copia ſacri. Si tamen in eo oppido ſacrum non diceretur, non teneretur expectare, quia obligatio ejus præcepti affirmativi non obligat ad permanendum in loco, ſed ſuppoſita permanentia obligat ad audiendum cum poteſt, & ſeſe offert occaſio. Per illum autem non ſtetit, quo minus non audiret, cum non eſſet eo tempore ſacri copia. Cujus ſententiæ præcipuum fundamentum eſt, quia ille novit ſe impediendum ab audiendo ſacro, quod audire tenebatur profectione, & exitu illo, ſicut qui incola eſt ejus loci, in quo feſtus dies eſt, ſi certo ſciat impediendum fore ab hora nona, ne ſacrum audiat, tenetur horam prævenire. Et ſicut licet toto die poſſit clericus recitare divinum officium, tamen, ſi ſcit ſuperventuram occupationem, qua impediatur ab officio recitando, tenetur prævenire. Et idem de confeſſione annua, & aliis præceptis, quæ tempus ad ſui obſervationem determinatum habent, ultra quod impleri non poſſunt, dixi in materia de pœnitentia cum communi ſententia, quam docet Suarez *tom.* 2. *de religione*, *lib.* 4. *de horis canonicis*, *c.* 27. *n.* 36. Joannes Azor *tom.* 1. *lib.* 10 *cap.* 13. *qu.* 15. & alii. 6

Sed ad diluendum hoc argumentum Thomas Sanchez, & Leſſius conantur aſſignare diſcrimen inter noſtri caſus ſpeciem, & exempla adducta, dicuntque diſcrimen eſſe, quia in caſu pervenit impedimentum exiſtenti in oppido, ubi feſtum agitur, licet excuſetur ab obligatione, perſeverat tamen ſemper præceptum obligans illum, unde prævenire debet impletionem præcepti. At vero ille qui egreditur, non tantum excuſatur, ſed omnino liberatur ab obligatione, quæ affixa eſt illi territorio, obligatio autem in eo territorio, non erat pro toto matutino tempore, & quando egreditur, eſt totalis ablatio obligationis. Ego tamen non video, in quo conſiſtat hæc ratio diſcriminis. Sicut enim ille, qui manet in eodem oppido occupatus, jam deinceps omnino excuſatur ab obligatione, ita ut jam amplius non teneatur, nec peccet, ita etiam qui extra territorium egreditur, ſolum enim diverſa cauſa excuſationis eſt, idem tamen effectus. 7

Sed quæres, quid dicendum ſit, ſi quis ab eo loco proficiſcatur, in quo finita eſt Quadrageſima, & ipſe jam implevit præceptum annuæ confeſſionis, & communionis, & ad eum locum perveniet, in quo quia non eſt receptum Kalendarium reformatum, nondum Quadrageſima finita eſt, an teneatur ibi jejunare, & iterum confiteri, & ſacram Euchariſtiam accipere? Leſſius *dub* 7. *n.* 52. affirmat, neque teneri lege jejunii, neque confeſſionis, aut communionis, etiamſi ibi figeret domicilium. Cæterum ego aliter dicendum exiſtimo de præcepto annuæ confeſſionis, & communionis, & aliter de præcepto jejunii, & feſti. Hoc poſteriori ſine dubio teneri ex prajactis fundamentis, eandem enim etiam in hoc caſu vim habent, ſicut e contra 8

qui

qui proficiſcitur ex eo loco, in quo nondum finita eſt Quadrageſima, & pervenit ad eum locum, in quo jam finita eſt, non tenetur lege jejunii, ſicut de his qui quatuor primis diebus Quadrageſimæ peregrinantur apud Mediolanenſes dicendum eſt, quidquid dicat Leſſius *dub. 8, num. 59.* At de præcepto annuæ confeſſionis, & communionis alia eſt ratio. Eſt enim ejus præcepti obligatio abſoluta independens a loco, affixa tantum perſonæ, ubicunque fuerit, & quandocunque, ſecundum quam ſemel in anno debet confiteri, & ea obligatione non ſolvitur, quamdiu non confitetur; ſemel autem impleto eo præcepto ceſſat obligatio, ut manifeſtum videtur. Eſt enim ea obligatio ex jure communi, quæ eadem eſt in duobus illis locis.

CAPUT IX.

Accommodatur doctrina præcedentium capitum, ut explicetur, qui teneantur decreto Tridentini.

S U M M A R I U M.

1 *Qui ſunt ex his locis, in quibus non eſt receptum Tridentinum, peregrinantur ubi receptum, tenentur contrahere juxta formam illius.*
2 *Qui ſunt ex his locis ubi ſervatur, peregrinantes, ubi non ſervatur poſſunt contrahere ſine ea forma.*
3 *Quorundam, qui contra ſentiunt, argumentum diluitur.*
4 *Id eſſe verum, etiamſi eo accedant animo non ſervandi Tridentinum.*
5 *Aliorum qui contra ſentiunt fundamentum diluitur.*
6 *Quid dicendum in hoc caſu in ſacramento Confeſſionis.*
7 *Quid de commorantibus inter infideles.*

1 Ex his, quæ capitibus præcedentibus dicta ſunt, facile eſt colligere, quid ſtatuendum ſit in præſenti caſu circa obſervationem decreti Concilii Tridentini. Et præter ea, quæ diximus eſſe certa initio *cap. 7.* in primis dicendum eſt. Incolæ ejus loci, ubi Concilium Tridentinum non obligat, quia nondum receptum eſt, ſi peregrinantur in his locis, in contrahendo matrimonio formam Tridentini tenentur ſervare. Sic docet Thom. Sanch. etiamſi ſentiat peregrinos non teneri legibus ejus loci, in quo peregrinantur *diſp. cit. num. 26.* Ledeſma *de matrim. q. 45. art. 5. fol. 197. §. Primum certum eſt*, Salas *diſp. cit. num. 5. in fine*. Id autem ex eo probat Thom. Sanchez, quia ab ea ſua doctrina excipit contractus, cumque matrimonium ſit contractus, videtur exceptus; & ideo celebrandus juxta conſuetudinem populi, in quo fit. Ego vero id oſtendo ex his quæ dixi *cap. 7.* quia peregrini tenentur legibus populi, per quem tranſeunt. Quare ſi lex Concilii Tridentini eo loco ſervatur, eandem etiam tenentur obſervare in contrahendo.

2 Secundo dicendum eſt, illi qui ſunt ex his regionibus oriundi, in quibus Concil. Trident. vim obtinet, ſi alio migrent, ubi non eſt receptum, poſſunt valide contrahere clandeſtine, ſervata quoad fieri poſſit, antiqua lege Eccleſiaſtica, ſive illac tranſeant, ſive domicilium ibidem collocarint. Ita ſentit Petrus Ledeſma *de matrim. qu. 45. art. . part. 3. dub. ult. concluſ. 3.* Ferdinand. Rebel. citatis aliis *2. p. de oblig. juſtitiæ, lib. 2. q. 7. ſect. 5. n. 15.* juxta receptum axioma; *Dum fueris Romæ*, & doctrinam Auguſt. *lib. 3. confeſſ. cap. 8. & c. quæ contra, diſt. 3. & c. illa, diſt. 12. & c. quiſquis diſt. 41.* ex Auguſt. *lib. 3. de doctrina Chriſtiana*, c. 12. Commune etiam eſt in contractibus ineundis ſpectari loci in quo celebrantur, conſuetudines. Idemque probant ſuperiora omnia dicta *cap. 7. & 8.* Cum enim illi non teneantur extra territorium legibus ſuis; & in alieno territorio vigeant leges illæ, etiamſi ſint juri communi contrariæ, non eſt cur dicamus non poſſe contrahere juxta receptam in eo loco conſuetudinem, quod etiam docuit Thom. Sanch. *diſp. cit. n. 28.*

3 Oppoſitum ſentire videtur Henriq. *lib. 11. de matrimonio, cap. 3. n. 8.* & alii, quorum fundamentum hoc eſt. Quia jam ille homo contraxit obligationem ſervandi Tridentinum. Ergo quocumque proficiſcatur, ſecum defert eandem obligationem, maxime cum Concilium inhabiles reddiderit perſonas ad ſic contrahendum, inhabilitas autem ſemper comitatur perſonam, ſicut conſanguinitas & alia. Sed facile eluditur argumentum, eodem enim probari poſſet teneri legibus juris communis, in quovis loco, etiamſi in eo quo peregrinantur, non ſerventur. Dico itaque legem illam affixam eſſe territorio tantum in quo promulgatum eſt Tridentinum, ut ibidem decernitur, & non in alio loco. & ſimiliter etiam inhabilitas. Quare in eo loco, in quo promulgatum non eſt, non poteſt ea inhabilitas conſiſtere. In quo vides diverſam eſſe rationem hujus inhabilitatis, & conſanguinitatis. Conſanguinitas enim, cum fundetur in ſanguine, eadem ubique eſt, hæc autem loco tantum promulgationis affixa eſt. Sed quid dicendum erit, ſi in uno loco eſſet impedimentum conſanguinitatis in quarto gradu, in alio vero ex conſuetudine contraria non eſſet ejuſmodi impedimentum, poſſent ne illi, qui conſanguinei eſſent, eo peregrinantes contrahere? Mihi affirmandum videtur, quia jam in eo loco ceſſat inhabilitas.

4 Tertio dicendum doctrinam traditam in hac ſecunda concluſione veram eſſe, etiamſi aliqui in fraudem legis Concilii Tridentini, & ut contrahant ſine parocho, & teſtibus, eo proficiſcantur, ut etiam docet Thomas Sanchez *diſp. cit. num. 29.* Idque conſtat, tum quia contractus non læditur ex bona, vel mala intentione, ea enim permanet in affectu, nec tranſit in contractum exteriorem. Hinc enim communi ſenſu Doctores docent ex prava intentione non oriri reſtituendi obligationem, ſi revera non eſt illatum damnum. Tum etiam, quia cum quis utitur jure ſuo, non dicitur dolo malo facere, text. *l. nullus videtur 55. de reg. jur. nullus videtur dolo facere, qui jure ſuo utitur*, & *l. 3. ſed etſi ſciens, D. de libero hom. exhib. dolo malo non videtur agere, qui jure ſuo utitur*, & *l. cum creditor 55. D. de furtis. Cum creditor rem ſibi pignoratam aufert, non videtur contrectare, ſed pignori ſuo incumbere*, cum aliis citatis per gloſſam *in dict. l. 3.* At iſte utitur jure ſuo, neque fraus illicita eſt, vel dolus malus, quia non eſt prohibitum alio proficiſci, ubi liceat ſine teſtibus, & parocho contrahere. Igitur iſte non facit dolo malo. Sicut ſi, quia ſtatutum eſt, ne Salmanticæ natus obtineat Collegium Salmanticenſe, & fœmina aliqua in fraudem legis egrederetur Salmantica partus tempore, in loco vicino paritura, jure ſuo uti diceretur. Atque his favet *lex 55. tit. 12. lib. 60. Baſilicon, ſive imperialium conſtitutionum*.

5 Oppoſitum ſenſit Petr. Ledeſma *eodem dub. ult. concl. 1. & 3. fol. 198.* & Emanuel Rodriguez *tom. 1. ſum. c. 219. n. 2. in fine*, & alii, eoque inducuntur argumento. Quia fraus nemini patrocinari debet, *c. ſedes, de reſcriptis*, patrocinaretur autem in hoc caſu. Deinde quia *in l. 1. §. idem ajunt, D. de aqua pluvia arcen.* dicitur, eum qui fodiens agrum ſuum vicini fontem avertit, ſi faciat dolo malo, non poſſe id facere. Sed levia argumenta ſunt. Primum ex dictis facile diluitur, neque enim ibi fraus illicita, aut dolus malus eſt, ut jam diximus. Neque textus ex *dict. l. 1.* eſt alicujus momenti. Agitur enim de actione doli concedenda, qui eum in agro ſuo fodiat, & illum excolat, fontem vicini averterit. Ad eam autem actionem concedendam conſiderat jus animum, cum ſit ea actio alteri nociva. Hæc vero noſtri caſus nulli nocet, neque injurioſa eſt, ut conſtat in matrimoniis incolarum ejus loci, qui contrahunt ſine prædicta forma.

6 Ex his colligo cum *in cap. omnis utriuſque ſexus, de pœnit. & remiſ.* ſtatutum ſit, ut quia ſemel in anno confiteatur proprio ſacerdoti, & vel ex conſuetudine, vel ex declaratione Eugenii IV. ut in *tract. de Pœnitentia* dictum eſt, peregrinus poſſet confiteri illi parocho, in cujus parochia habitat, non quidem ex commiſſione proprii, ſed tanquam proprio ſacerdoti, ſic, inquam, idem dicendum eſſe, etiam ſi quis animo ſolum confitendi illi parocho eo accedat, & a ſua domicilii parochia recedat, illi enim licet alteri confiteri, dum extra ſuam parochiam eſt. Scio diſſentire Gabrielem Vaſquez *4. tom. in 3. p. q. 98. art. 2.* ſed ſine efficaci fundamento.

7 Denique dicendum eſt. Mihi ſit valde veroſimile, eos qui inter infideles commorantur, vel mercium congregandarum cauſa; vel alia ratione, aut inter Turcas captivi detinentur, etiamſi ex his locis ſint oriundi, in quibus promulgatum, & receptum eſt Tridentini decretum, non teneri contrahere juxta formam a Concilio præſcriptam. In eo enim caſu locum habet Epicheia: deficit enim lex contrarie, & vitioſa eſſet obſervatio legis, cum vel compellendi eſſent vitam ſervare cœlibem, vel auferendum illis, quod in remedium infirmitatis eſt, matrimonium. Curandum illis tamen, ut ſervent antiquas leges Eccleſiaſticas, quoad fieri poſſet, ſcilicet, teſtes adhibendo, quibus probari conjugia poſſint, & inſtrumenta etiam de eo

publica conficiendo, quandoquidem nec parochi copia eſt, nec denunciutionibus, uc benedictionibus Eccleſiaſticis locus; facto etium exumine ſufficienti, un illia obſtet aliud canonicum impedimentum. Quidem hæc mihi veroſimilia videntur, quæ expediret a Summo Pontifice declarari. Sic etium docuit Thomas Sanchez *diſp. cit. n. 35.* Palacios *in 4. diſt. 29. diſp. 1. verſ. jam vero iſtis explicatis*. Neque obſtat quod uliis legibus Concilii, & Eccleſiaſticis illi teneantur, quamvis ibi promulgatæ non ſint: eſt enim diverſa ratio, quia voluit Concilium hujus obligutionem pendere ex promulgatione in parochia, & loco habitantis, ut idem Thomas Sanchez reſpondet *diſp. cit. n. 36.*

CAPUT X.

Quis intelligatur nomine ordinarii in decreto Tridentini?

S U M M A R I U M.

1 *Quid agendum.*
2 *Quis cenſeatur ordinarius.*
3 *Epiſcopum in ſua diæceſi eſſe ordinarium.*
4 *Capitulum ſede vacante.*
5 *Abbatem Eccleſiæ exemptæ.*
6 *Cardinales in Eccleſia ſui tituli.*
7 *Delegatum Apoſtolicum in provincia ſuæ legationis.*
8 *An Archiepiſcopus in ſuffraganeis ſit ordinarius.*
9 *Vera ſententia non eſſe, niſi in quibuſdam caſibus.*
10 *Quædam animadverſio.*
11 *Quando Archiepiſcopus poſſit abſolvere ſuffraganeum ab excommunicatione.*
12 *Quid poſſit Epiſcopus in Abbatia, quæ eſt in ejus diæceſi.*
13 *Qui habet in commendam Abbatiam, quæ jura Epiſcopalia habet, non eſſe ordinarium.*

1 EXplicuimus hactenus, quale ſit decretum Tridentini, un novum, an vim habeat in quocumque caſu, & quoa aſtringat, nunc ſupereſt, explicemus alia, quæ in formu ipſu, & ſolemnitate præſcribuntur, ſcilicet, quæ ſpectent ad ordinarii, & parochi præſentiam. Et quia de ordinario, & parocho in eo decreto magna mentio eſt, illorum enim præſentia neceſſaria eſt, & ab illis concedi licentia debet, ut aſſiſtant alii, ideo explicemus prius nonnullis capitibus, quæ ad ordinarium, & parochum ſpectant, qui ſcilicet nomine ordinarii, aut proprii parochi intelligantur. Quæ ad ordinarium pertinent, abſolvemus *in hoc c. & ſeq.* poſtea vero, quæ ad proprium parochum ſpectant.

2 Ordinarii nomine in prædicto decreto Tridentini intelligimus eos omnes, qui ordinariam poteſtatem habent Epiſcopalem, & quaſi Epiſcopalem. Ordinarius enim eſt, qui lege vel conſuetudine, vel privilegio juriſdictionem, cauſarumque cognitionem habet, & proprio jure exercet: *l. 1. l. & quia D. de juriſdictione omnium judicum, l. 2. C. de officio ejus, qui vices alterius gerit, cap. a judicibus, §. 2. 2. qu. 6. c. 1. & c. conquerente, de officio ordinarii*, & aliis capitibus eo titulo, tam *in Decretalibus*, quam in 6.

3 Hinc fit primo Epiſcopum in ſua diœceſi, & Archiepiſcopum in ſua aſſiſtere matrimonio poſſe, & aliis præbere licentiam aſſiſtendi, ſunt enim ordinarii, ut conſtat ex prædictis juribus. Videndus Zenodo *q. 30. & 45.* quilibet enim in diœceſi dicitur parochianus Epiſcopi.

4 Secundo fit capitulum ſede vacante poſſe etiam aſſiſtere, & aliis licentiam aſſiſtendi concedere, habent enim poteſtatem ordinariam, cum ſuccedant in Epiſcopali audientia *cap. his quæ, & c. cum olim, de majoritate, & obedientia*, & *ibi* Doctores omnes, gloſſa *in c. 2. ne prælati vices ſuas*, Joannes Andreas *cap. ultimo, de ſupplenda negligentia prælatorum*. Unde & poſſe eum interponere decretum in alienationibus, docuit Joannes Azor. *tom. 2. inſtit. lib. 3. c. 37. q. 7.* quamvis de eo olim diſſenſio fuerit; videndus *ibid. q. 6.* Hinc etiam fit poſſe exequi literas directas ad Epiſcopum, vel ejus officialem, ut his annis ſuperioribus vidimus in literis Apoſtolicis Scholaſtici Salmanticenſis Domini Franciſci Arias, de quo tamen alio loco dicendum eſt, an verum ſit.

5 Tertio fit, Abbates Eccleſiæ exemptæ, id eſt, nulli Epiſcopo ſubjectæ, & intereſſe matrimonio poſſe, & aliis licentiam concedere, habent enim authoritatem ordinariam, & quaſi Epiſcopalem, ut docent Doctores omnes *in cap. Joannes, de teſtam.* & *ibi* Covarruvias *n. 1.* Unde quæ ab Epiſcopis, & ordinariis fieri poſſunt in his, quæ ad juriſdictionem ſpectant, etiam ab illis.

6 Quarto fit idem licere Cardinalibus in Eccleſiis ſui tituli, in quibus habent juriſdictionem, quaſi Epiſcopalem, textus *in c. his, quæ de majorit. & obed.* cum *ibi* notaris, & *ibidem* Abbas, Felinus, Butrius, & Joannes Imola *Clement. ne Romani, de electione*, Joannes Monachus *cap. 1. de majoritate, & obedientia in 6.* & alii, quos refert Joannes Azor. *tom. 2. lib. 4. cap. 3. quæſt. 2.*

7 Quinto fit idem dicendum eſſe de legatis Apoſtolicis in Provincia ſuæ legationis: ſunt enim ordinarii, & ordinariam auctoritatem habent, ut conſtat ex *cap. legatus de officio legati in 6.* Ubi dicuntur ordinarii, non delegati, ſicut Proconſules, & Præſides Provinciarum olim erant ordinarii. Neque obſtat, quod Provincia illis committi dicatur: idem enim eſt committi atque deſtinari, ſive decerni. Id autem quod diximus, intelligendum eſt tam de Legatis a latere, quam de Nuntiis ſive miſſis. Adde etiam extendendum, ut non ſolum aſſiſtere poſſit, & licentiam dare Legatus ad plures Provincias deſtinatus in ea Provincia, ex qua ſunt contrahentes, ſed etiam in alio loco, & in alia Provincia. Legatus enim Apoſtolicus non tantum cauſas, quæ juriſdictionis voluntariæ ſunt unius Provinciæ poteſt expedire in alia, ſed etiam cauſas, quæ ſunt juriſdictionis contentioſæ. Primum conſtat, quia *c. 2. de officio legati in 6.* Legatus, & Proconſul æquiparantur. Sed hujuſmodi præſtare poterat extra Provinciam Proconſul, *l. 1. D. de officio Proconſulis*. Secundum autem docuit Gundiſalvus Villa, Diego *in tract. de officio, poteſtate Legati a latere, qu. 5.* ex *cup. olim, de injuriis, & c. finali, de judiciis*, ubi communis Doctorum ſententia eſt eorum delegato poſſe quemquam etiam extra Provinciam ſiſti in judicio. Et quamvis diſſentiat Barbacius *in tract. de eodem argumento*, eo commotus, quia nemo invitus poteſt extra Provinciam ad judicium trahi, *c. neminem 3. qu. 6.* hoc tamen ſolum verum eſt de jure, ubi autem Princeps id voluit, poteſt quidem, cum tantum in eo derogetur juri communi, Pontifex autem, cum Legatum ad plures Provincias deſtinat, eo ipſo tacite conceſſiſſe videtur, ut cauſas unius Provinciæ in alia expedire poſſit. Sed de his ſuo loco. Videndus Thomas Sanchez *lib. 3. de matrim. diſp. 28. n. 8.*

8 Sed quamvis, hæc quæ diximus, communi ſenſu recepta ſint, ſunt tamen nonnulla, de quibus dubitari ſolet a Doctoribus, & ex illis duo expediemus in hoc capite, alia in ſequenti. Primum eſt de Archiepiſcopis, an ſint ordinarii in diœceſi ſuffraganea, ita ut in illa & aſſiſtere matrimonio poſſint, & aliis licentiam aſſiſtendi concedere. Gloſſa *in cap. per ſingulas 9. qu. 3.* Ordinarium eſſe cenſet, & gloſſa *in c. Paſtoralis, in principio, verb. exceptus, de officio ordinarii*, cenſet habere habitualem juriſdictionem, quamvis uſum alligatum. Cumque ea aſſiſtentia non ſit actus juriſdictionis contentioſæ, videtur aſſiſtere poſſe matrimonio, vel dare licentiam aſſiſtendi.

9 Cæterum communis, & vera in jure ſententia eſt Archiepiſcopum in ſua quidem Provincia ordinariam poteſtatem habere, at vero in ſuffraganea diœceſi nequaquam, ſed tantum juriſdictionem Archiepiſcopalem, ut docet Abbas, & communis *in cap. quinto, & c. Paſtoralis, de officio ordinarii*. Quare majorem habet poteſtatem in Epiſcopos ſibi ſubjectos, quam in clericos ſuffraganeos, in hos enim Archiepiſcopalem tantum, in illos vero ordinariam poteſtatem habet. De quibus autem Epiſcoporum criminibus poſſit cognoſcere, enumerat Gloſſa *in c. Paſtoralis, & c. conqueſti 9. q. 1.* Poteſt autem de omnibus, niſi de illis, quos Pontifex ſibi reſervaverit. Tantum itaque poteſtatem habet, quando vel per appellationem res ad illum devoluta eſt, ut docet communis ſententia *c. 1. de officio legati, & cap. duo, de officio ordinarii*. Vel quando adeſt Epiſcopi negligentia, quæ cauſa ſola ſufficiens eſt, ut docet Abbas *in c. ex frequentibus, de inſtitutione*, ubi generaliter ait ſola negligentia Epiſcopi deferri juriſdictionem ad Archiepiſcopum, & gloſſa *in c. Romana, de ſupplenda negligentia Prælatorum*, dicit in negligentia Epiſcopi Archiepiſcopum ſupplere vicem ejus, *c. ſiquis 9. qu. 3.* Quod tamen limitandum eſt, ut non habeat locum in delictis, nam in illis, niſi notoria ſint, ob ſolam Epiſcopi negligentiam non contingit, ut ad Archiepiſcopum deferantur. An autem, dum Provinciam ſuffraganeam viſitat, ordinariam poteſtatem habeat ex eo quod *c. perpetuo, de cenſibus in ſexto*, conceditur abſolvendi poteſtas, quæſtionem habet, de qua agimus infra *lib. 8.* cum de diſpenſatione ſermo eſt.

Verum

Digitized by Google

10 Verum advertit optime Thom. Sanchez *lib. 3. diſp. 28. n. 4.* cum cauſa devolvitur ad Archiepiſcopum per appellationem, prolata jam ſententia adhuc non poſſe concedere ejuſmodi facultatem, niſi tranſacto decennio, & poſtquam ſententia tranſiit in rem judicatam. Nam uſque ad illud tempus ſententiæ effectus quaſi in ſuſpenſo eſt. Quod tamen aliter ſe habet in Epiſcopis, nam etiam infra tempus appellationis, ſi conjunxerit aliquos, vel licentiam dederit, valet, quia ordinarius eſt, & in hoc caſu ſufficit facultas ab ordinario conceſſa.

11 Ex his fit facile intelligi, quando Archiepiſcopus poſſit abſolvere ſuffraganeos ab excommunicatione lata ab inferiori Epiſcopo, & quando non poſſit, de quo Avila *part. 2. de cenſuris, cap. 7. diſp. 1. dub. 11.* Joannes Azor *tom. 2. inſtit. moral. lib. 3. cap. 34. q. 14.* & nos diximus *in tract. de cenſur.* Fit etiam Archiepiſcopum, vel Patriarcham per facultatem conceſſam a Tridentino *ſeſſ. 24. c. 6. de reformat.* qua conceditur, ut poſſit abſolvere a qualibet cenſura, & diſpenſare in irregularitate ex delicto occulto proveniente, excepta ea quæ provenit ex homicidio voluntario, non poſſe abſolvere, vel diſpenſare cum clericis ſuffraganeis: dicitur enim ibi, ut ſuos ſubditos abſolvat: illi autem non ſunt ejus ſubditi niſi in prædictis caſibus. Epiſcopus autem poterit abſolvere, vel cum illis diſpenſare, habet enim in illos ordinariam poteſtatem, quidquid dicat Avila *loc. cit. dub. 10. concl. 3.* ſed de hoc latius fortaſſis infra *lib. 8.*

12 Præterea dubitatur, an Epiſcopus poſſit ejuſmodi facultatem concedere in Abbatia, quæ eſt intra ejus diœceſim, v. g. Abbas Merinenſis ſolebat eſſe intra diœceſim Epiſcopatus Salmantini. Quæritur, An Salmantinus Epiſcopus poſſit concedere licentiam alicui, ut aſſiſtat matrimonio, quod contrahitur in Abbatia Merinenſi, & inter ejus Abbatis ſubditos, vel etiam aſſiſtere? In qua quæſtione, juxta ea quæ de abſolutione a cenſura lata per ejuſmodi Abbatem tradunt Doctores, videtur probabilius poſſe, dummodo vel non vigeat conſuetudo in contrarium, vel Abbas non præſcripſerit juriſdictionem, ita ut Epiſcopus volens exercere juriſdictionem ordinariam, ſit prohibitus ab inferiori Prælato. Videndus Avila *loc. cit. dub. 11. concl. 1.*

13 Denique quæret aliquis in hoc cap. An qui habet in commendam Abbatiam, quæ jura Epiſcopalia habeat, intelligatur in præſenti nomine ordinarii. Extat de hoc deciſio Congregationis Cardinalium, quæ apud Farinac. *ſeſſ. 24. Concilii Tridentini, cap. 1. de reformat. matrimonii*, his verbis concepta eſt. *Non permittitur hæc facultas commendatario, licet ejus Abbatia jura Epiſcopalia habeat, cujus Abbas appellatione ordinarii venit juxta Gloſſa in c. fin. de offic. ordin. in 6. Dixit enim S. D. N. quod ordinarius hic non intelligitur, niſi Epiſcopus, tamen Cardinali Farneſio Commendatario Farfenſis monaſterii fuit permiſſum, non autem ejus Vicario.* Hæc ibi. Ex quibus diſces neque Commendatarium de jure poſſe, neque ejus Vicarium, quamvis Commendatario ſpecialiter a Sede Apoſtolica conceſſum fuerit, niſi expreſſe etiam eidem Vicario Apoſtolica Sedes conceſſerit.

CAPUT XI.

An Vicarius Generalis Epiſcopi intelligatur nomine ordinarii.

SUMMARIUM.

1 *Vicarium Generalem Epiſcopi eſſe ordinarium.*
2 *Quædam quæ obſtare videntur, explicantur, & n. 3.*
4 *In quovis decreto nomine ordinarii etiam intelligi Vicarium. Limitatur. ibid.*
5 *Poſſe decretum interponere in alienationibus minorum.*
6 *Vicarii, & Epiſcopi unum Tribunal.*
7 *Legitime geſtum a Vicario non poſſe ab Epiſc. revocari.*
8 *Epiſcopo defuncto, excommunicato, interdicto ceſſare etiam Vicarium.*
9 *Idem de jure dicendum de locum tenentibus Prætorum.*
10 *Poſſe Vicarium audire confeſſiones, & dare licentiam abſolvendi a reſervatis.*
11 *Poſſe aſſiſtere matrimonio, & licentiam aſſiſtendi concedere.*
12 *Poſſe de cauſa matrimoniali cognoſcere ex generali inſtitutione.*
13 *Aliter judicandum de Vicariis foraneis.*
14 *In his quæ ſpecialiter committuntur, Vicarium non eſſe ordinarium, ſed delegatum.*
15 *Aliorum, qui contra ſentiunt, diſtinctiones.*
16 *Refelluntur.*
17 *Diluuntur eorum fundamenta.*

Dubium eſſe ſolet inter Doctores, an Vicarius generalis Epiſcopi in prædicto decreto Tridentini intelligatur nomine ordinarii, ita ut eo præſente poſſit valide matrimonium contrahi, & ab eodem etiam concedi licentia aliis, ut aſſiſtant? Quæ quæſtio ex alia pendet, an ſit ordinarius, vel delegatus? In quo, licet nonnulli ſenſerint Vicarium generalem Epiſcopi non eſſe ordinarium, Alciatus *in rubrica de officio ordinarii*: attamen vera, & communis Doctorum ſententia eſt ordinarium eſſe, non delegatum, ut docet Innocentius, Hoſtienſis, Abbas *in c. cum nobis, de officio vicarii.* Covar. *lib. 3. variar. cap. fin. n. 4.* Thomas Sanchez citatis multis *lib. 3. diſp. 29. n. 3.* Joan. Azor *tom. 2. lib. 3. c. 6. q. 12. & c. 43. q. 5.* Sahagun *in rubr. de officio delegati n. 2, 10.* citatis multis, & gloſſa *in cap. licet, de officio vicarii, in 6.* & alia gloſſa *in c. perlectis, d. 25. verbo jurgia*, & etiam Doctores communiter *in cap. quoniam in pleriſque, de officio ordinarii, & c. 2. de conſuetudine in 6.* Et videtur hæc ſententia contineri *in cap. licet, de officio vicarii in 6.* ibi, *per commiſſionem officii juriſdictio illi transfertur.* Itaque licet Epiſcopus Vicarium inſtituat, & ſolius Principis ſit, vel etiam juris, juriſdictionem ordinariam tribuere, Vicarius quidem ab Epiſcopo datus, e jure poteſtatem accipit. 1

Neque obſtat primo quod Epiſcopi nomine exerceat. Verius enim eſt officii natura, cum primum ab Epiſcopo Vicarius creatur, pro Epiſcopo juriſdictionem habere, ex textu *in l. 2. C. de officio ejus, qui vicem alterius gerit.* Ita etiam delegatus gerit vices Papæ, *c. 1. de officio legati*; & tamen habet juriſdictionem ordinariam, *cap. 1. de officio legati in 6.* pro quo ſæpe in Rota pronunciatum eſt. Et quamvis diverſitas aliqua videatur eſſe in allato exemplo, quia Legatus creatur a Principe, a quo poteſt tribui ordinaria juriſdictio; attamen etiam Vicario Epiſcopi tribuitur a jure, cujus Princeps author eſt. 2

Neque obſtat ſecundo diſcrimen communiter aſſignatum inter ordinariam poteſtatem, & delegatam, quod ordinaria mortuo concedente non expirat, ſicut delegata, ſi res eſt integra, *cap. gratum, c. relatum, cap. licet undique, de officio delegati.* Id enim verum eſt de juriſdictione ordinaria, quæ non adhæret alteri, ut acceſſoria illius, ut adhæret Vicarii juriſdictio Epiſcopo: ceſſat enim morte concedentis, ut dicam poſtea iſto libro, vel 8. & extincta principali, ut late Thomas Sanchez *lib. 3. diſp. 29. n. 13.* 3

Ex dictis colligitur primo in quovis decreto nomine ordinarii, niſi ratione materiæ ſubjectæ aliter interpretari debeamus, intelligi etiam quemcumque ordinarium, ut late Thomas Sanchez cum aliis *diſp. 29. cit. n. 5.* & etiam Vicarium Epiſcopi. Idque videtur colligi ex Tridentino *ſeſſ. 24. c. 6. de reformat.* ubi in abſolutione hæreſis, quam noluit impendi ab officiali, illum expreſſit, quaſi ſi non expreſſiſſet, conceſſa etiam videtur illi eo ipſo, quod Epiſcopo conceditur tanquam ordinario. Itaque univerſe dicendum eſt intelligi Vicarium Epiſcopi nomine, ubi non excluditur, ut in Tridentino *ſeſſ. 25. cap. 3. de reform.* ubi dicitur ſolos Epiſcopos poſſe literas excommunicationis concedere pro rebus ablatis, extendi etiam ad Epiſcopi Vicarios docet Joannes Gutierez *lib. 1. qq. canonic. c. 12. n. 8.* Praxis Epiſcopalis, & Zerolæ *verb. vicarius, §. decimum ſeptimum.* Atque idem etiam dicendum de nomine *Diœceſani*, neque obſtat, quod Gloſſa *Clem. unic. de foro comp.* ut diœceſani, ubi textus concedit, ut diœceſani poſſint licentiam concedere Epiſcopis expulſis, ut juriſdictionem concedant, dicit eo nomine non intelligi vicarios: hoc enim ideo eſt, quia cauſa gravis eſt, non vero quia diœceſani nomine non intelligatur vicarius generalis. Diximus autem *ſupra*, doctrinam hanc pro ſubjecta materie eſſe intelligendam: nec enim in generali vicariatus conceſſione omnia veniunt concedenda. Eadem, quæ in hac illatione diximus, intellige etiam de vicario capituli Sede vacante; cum ſuccedat Epiſcopo Capitulum juxta dicta, & de vicario generali habentium juriſdictionem Epiſcopalem, habet enim eandem juriſdictionem, atque vicarius Epiſcopi. Appellatione autem judicis, niſi materialiter poſtulare videatur, non veniunt alii quam judices ordinarii, non delegati, ut docet Sahagun cum aliis *in rubrica de officio delegati, n. 13. cum ſeqq.* 4

Secundo colligitur Vicarium generalem poſſe decretum interponere in alienationibus rerum minorum, in emancipationibus, & manumiſſionibus, & dare tutores, & curatores, expedire quoque omnia, quæ ad juriſdictionem pertinent, *l. ſuggerente, C. de officio ejus, qui vices alterius*, quæ quidem delegato non conceditur exerce- 5

exerceri, *l. mandata, D. de officio ejus*, *cui mandata eſt juriſd. & l. ne quicquam, §. ibi decretum, D. de officio Proconſ.* juxta communem Doctorum interpretationem, quam vide in gloſſa *ibid.*

6 Tertio colligitur Epiſcopi, & Vicarii unum, & idem eſſe tribunal, & adjutorium, *cap. non putamus, de conſuetudine, in 6. cap. Romana, in principio, de appellat. in 6.* Ex quo fit non poſſe Epiſcopum appellari a vicario, neque valere conſuetudinem contrariam, ut ab eo ad Epiſcopum appellatio interpoſita videatur, ut docet communis Doctorum ſententia, quamvis nonnulli ſenſerint appellari poſſe. Sic docuit Gotofredus *in ſumma de officio vicarii, §. item dubitari, de electione.* Quod tamen de ſententia definitiva, non de interlocutoria dicit intelligendum praxis epiſcopalis *verb. vicarius, §. tertium*, Hinc etiam recuſato Epiſcopo, recuſari vicarium docuit Sahagon *loc. cit. n. 1.*

7 Quarto colligitur, id quod legitime, & canonice geſtum eſt a vicario, non poſſe per Epiſcopum revocari, vel impugnari, ut docet Rebuffus *in praxi epiſcopali tit. de vicariis Epiſcoporum, n. 40.* An autem idem dicendum ſit de vicariis Prætorum, ſive locum tenentibus, iſte noviſſime Bovadilla *lib. 1. polit. cap. 16.*

8 Quinto colligitur Epiſcopo defuncto ſtatim ceſſare juriſdictionem vicarii, & omnia per eum geſta poſt ejus mortem nullius eſſe momenti. Eſt enim idem tribunal, & reputatur pro eadem perſona *dict. cap. de conſuetudine in 6.* & docent innumeri, quos refert, & ſequitur Thomas Sanchez *diſp. 30. n. 2.* Atque in hoc aliqua ex parte convenit delegatus cum vicario ordinario. Similiter etiam dicendum ceſſare vicarium etiam quoad negotia incepta, cum enim ſit idem tribunal cum Epiſcopo, idem eſt, ac ſi Epiſcopus, & vicarius obiiſſent. In quo differt delegatus a vicario; juriſdictio enim delegata re non integra non expirat, *cap. gratum, de officio delegati*, de quo latius dicam infra *iſto lib.* vel 8. Similiter etiam abeunte Epiſcopo, & mutante ſedem ceſſat etiam vicarii juriſdictio, ceſſat quoque revocatione facta per Epiſcopum, quæ ad libitum eſſe poteſt, gloſſa *Clementina 2. de reſc.* Geminian. *c. 1. de officio vicar. in 6.* Idem etiam dicendum, quando Epiſcopus excommunicatus eſt, vel interdictus, vel ſuſpenſus, & juriſdictione caret, juxta decretum Concilii Conſtantienſis. Suſpenditur enim vicarii juriſdictio, gloſſa *in prædicta Clementina, & c. 1. de officio vicarii in 6.* Thomas Sanchez cum aliis *lib. 3. diſp. 30. n. 6.* in his caſibus extingui dicitur vicarii juriſdictio. Ex quibus fit excommunicationem latam in vicarium non ligare ſucceſſorem *cap. pen. de officio vicarii in 6.* Sed addendum eſt revocato vicario, vel mortuo Epiſcopo, aut etiam excommunicato, ſi vicarius id ignorans adminiſtret officium, geſta per eum valere, in quo differt a delegato, ut dicam *infra*. Cujus ratio eſt, quia iſta juriſdictio ordinaria eſt: publice autem intereſt juriſdictionem ordinariam conſervari, ut cum aliis docet Thomas Sanchez *diſp. citat. n. 11. & ſeqq.* Emanuel Sà *verb. vicarius, n. 3.* Joannes Azor *to. 2. lib. 3. cap. 45. q. 14.* Quomodo autem illi debeat innoteſcere revocatio, dicam *infra*.

9 Sexto colligitur de jure idem etiam eſſe dicendum in locum tenentibus Prætorum; ſcilicet Prætore remoto, ejus juriſdictionem ceſſare, ut docet Covarr. *in pract. c. 4. n. 4.* Molina *de primogen. lib. 2. cap. 25. n. 12.* Quamvis contrariam opinionem ob publicum bonum Regius Senatus in Hiſpania non ſemel approbaverit propter *l. 7. tit. 5. lib. 3. compil.* & docet Acevedo *in cap. Prætor 1. p. c. 3. n. 3.* Azeved. *in ...* *lib. 3. comp.* Bovad. *lib. 2. polit. c. 16. n. 14.* Idem in magiſtratibus, qui ab oppidorum dominis conſtituuntur, ut eorum morte juriſdictionem habere deſinant, probat Molina *de primog. dict. cap. 25. n. 6.*

10 Septimo colligitur vicarium Epiſcopi poſſe ex officio confeſſiones audire, & licentiam aliis concedere, ut audiant. Eſt enim vere ordinarius, & Prælatus in tota diœceſi, quare & proprius ſacerdos eſt juxta textum *in c. omnis utriuſque ſexus, de pœnitentiis, & remiſſionibus*, cumque repræſentet ejus perſonam, cenſetur approbatus ab Epiſcopo, ut docent innumeri, quos refert, & ſequitur Thom. Sanchez *diſp. 29. cit. n. 15.* Unde & poſſe facultatem abſolvendi a reſervatis dare, docuit Emanuel Sà *verb. vicarius, n. 2.* Epiſcopi namque nomine intelligitur in Trident. *ſeſſ. 23. cap. 15. de reformat.* cum Concilium ſtatuit, ut nullus audire confeſſiones, poſſit, niſi approbatus ab Epiſcopo, juxta dicta *corollario 1.* Quod ſi in *cap. 2. de officio vicarii in 6.* dicitur illum tantum juriſdictionem in civilibus, non excluduntur ſpiritualia, & ſacramentorum adminiſtratio, ſed tantum criminalia, ut communiter ibidem interpretantur Doctores.

11 Octavo colligitur poſſe vicarium generalem aſſiſtere matrimonio, licentiam aſſiſtendi aliis concedere, cum Tridentinum in præſenti decreto id concedat ordinariis, & Vicarius ordinarius ſit. Sic Flaminius expreſſe *de reſignat. benef. l. 3. q. 11. n. 20. & 21.* Navar. *de ſponſal. conſ. 47. in prima editione*. Thomas Sanchez *diſp. 29. cit. n. 18.* Zenedo *q. 30. n. 46.* An autem neceſſarium ſit, ut Vicarius generalis Sacerdos ſit, ut aſſiſtere matrimonio poſſit, examinat Zevallos *q. 604. n. 56.* & affirmat Sacerdotem eſſe debere, ut ab eo ſolemniſari poſſit matrimonium, quem ſequitur Zenedo *ibidem*. Sed contrarium eſt verius, ut de parocho non ſacerdote dicemus poſtea.

12 Nono colligitur poſſe Vicarium Epiſcopi generalem de cauſis matrimonialibus cognoſcere, etiam ſine ſpeciali mandato, ſed ſolum ex generali inſtitutione, quamvis Rebuff. *in praxi de officio vicarii, n. 155.* & quidem alii negent. Oppoſitum tamen communius, & verius eſt, ut docet Panormit. & Præpoſitus *in cap. ult. de cognat. ſpirituali*, Covar. *2. p. de matrimonio c. 8. §. 12. n. 1.* Lambertinus *de jure patron. 3. p. lib. 2. q. 2. a n. 12.* Thomas Sanchez cum aliis *diſp. 29. cit. n. 18.* Joannes Azor *tom. 2. lib. 3. c. 45. q. 2.* & Decius *in cap. ſi pro debilitate, de officio deleg.* quamvis multa dicat pro oppoſita ſententia, nobiſcum tandem convenit. Et colligitur ex *d. c. fin. de cognat. ſpirit. & c. 1. de frigidis, & maleficiatis*. Ubi cauſa matrimonialis proponitur coram officiali Cantuarienſi. Neque obſtat, quod *in cap. ex accedentibus, de exceſſibus Prælatorum*, dicitur hanc cognitionem eſſe Epiſcopalis dignitatis, & in Tridentino *ſeſſ. 24. cap. 20. de reformat.* dicitur ad ſolos Epiſcopos pertinere, his enim verbis non excluduntur Vicarii, ut dictum eſt corollario primo. Neque obſtat etiam ſtylus Curiæ, quod ſcilicet hujuſmodi cauſæ delegari non ſoleant, niſi Epiſcopis, ſolent enim etiam Vicariis, ut probat textus *in cap. propoſuiſti, de probat.* & ibidem cum aliis Decius *num. 1.* committitur enim cauſa matrimonialis cuidam Præpoſito, qui Epiſcopus non erat.

13 Denique colligitur non idem dicendum eſſe de Vicariis foraneis. Eſt autem Vicarius foraneus, qui juriſdictionem habet extra civitatem, in qua eſt Epiſcopi ſedes in alia certa parte diœceſis, qui non habet poteſtatem ordinariam, ſed delegatam. Unde ejus adjutorium atque tribunal non cenſetur eſſe unum, & idem cum Epiſcopo; & ab ejus ſententia Epiſcopus appellatur, cum ſolum habeat juriſdictionem commiſſam, ut docet Zerola *in praxi Epiſcopali, verb. Vicarius, verſ. ſecundum*, quidquid dicat Anaſtaſius Germonius *lib. de ſodalitio Cardinal. §. Tibi quoad vixeris*. Inſuper non videtur dignitatem habere, ut reſcripta Pontificia directa ad conſtitutum in Eccleſiaſtica dignitate, ad illum extendantur, & ideo neque Conſervatoris munus exercere poteſt. Quæ omnia vera ſunt, quamvis ejuſmodi Vicarius Foraneus conſtitutus ſit ad univerſitatem cauſarum, ut cum aliis docet Thomas Sanchez *diſp. 29. cit. num. 11. concluſ. 2.* Quare de illo idem dicendum eſt, atque de judice delegato, juxta ea quæ dicemus infra, vel *lib. 8.* Unde neque aſſiſtere matrimonio poterit, neque licentiam aſſiſtendi præbet, niſi id ſpecialiter conceſſum ſit. Quod ſi cauſarum matrimonialium cognitio in genere concedatur, hoc etiam conceſſum videri docuit Thomas Sanchez cum Segura *diſp. 29. cit. n. 20.*

14 Sed illud in hujus capitis fine advertendum eſt, id, quod diximus vicarium habere juriſdictionem, tantum intelligendum eſſe in his, quæ illi competunt ex generali Vicarii inſtitutione; non vero quoad illa, quæ tantum competunt ex commiſſione ſpeciali; nam quoad ea eſt delegatus Epiſcopi, non ordinarius, ut docet gloſſa *in cap. 2. de officio Vicarii in 6.* & aliis quos refert Thomas Sanchez *diſp. 29. n. 6.* & docuit etiam Joannes Azor *tom. 2. lib. 3. cap. 43. q. 5.*

15 Sunt tamen nonnulli, qui aliter ſentiunt, & ſub diſtinctione reſpondent. Primo quidam ita diſtinguunt. Si commiſſio alicujus caſus fiat, & addatur clauſula generalis, totam commiſſionem eſſe ordinariam, quia univerſalis cauſarum commiſſio ordinarium conſtituit, *l. cum Prætor §. 2. D. de judiciis*. Si vero non addatur clauſula generalis, totam commiſſionem eſſe delegatam, ut docent Ancharranus *in c. 2. de officio Vicarii in 6. numer. 2. quæſt. 1.* Geminianus *num. 9.* Alii autem aliter diſtinguunt. Si Epiſcopus unica commiſſione, dum conſtituit Vicarium, committat illi aliquem vel aliquos caſus, Vicarius eſt ordinarius etiam quoad caſus commiſſos. Licet enim Epiſcopus conferre nequeat juriſdictionem ordinariam: at quando ſimul, & ſemel cum juriſdictione ordinaria commiſſionem facit, quæ deberet eſſet delegata, illa ordinaria tanquam dignior trahit ad ſe minus dignam, ut tota cenſeatur ordinaria, juxta textum *in cap. quod in dubiis, de conſecra-*

ſecratione Eccleſiæ, & probant etiam ex *c. translato, de conſtit*, quia quod de uno dicitur conneao, neceſſe eſt, ut de altero intelligatur. Cum ergo ea poteſtas ſimul conferatur ab Epiſcopo cum ordinaria quæ principalis eſt, ea etiam erit ordinaria. Idem dicunt cenſendum eſſe, ſi in commiſſione, aut in principio, aut in progreſſu fiat mentio vicariatus, vel officii, ut *tali officiali noſtro committimus*: tunc enim etiamſi ſeorſim commitatus aliquid, eſt ordinaria, extenditur enim ad eos caſus. At ſi ſeorſim committatur aliquis, nulla facta mentione officialis, ſive vicariatus, delegata tantum juriſdictio eſt. Sic ſentit Thomas Sanchez *diſp. 29. numer. 8.* pro qua ſententia refert paucos quoſdam juris interpretes.

16 Sed nulla iſtarum diſtinctionum mihi probatur, ſed univerſim exiſtimo quoties aliquis alius caſus committatur, ſive ſeorſim, ſive ſimul, eſſe delegatum, & illam commiſſionem unicam pluribus æquivalere. Ratio quæ me movet inſinuata jam eſt. Quia Epiſcopus juriſdictionem ordinariam conferre non poteſt; vicario enim a jure confertur juriſdictio in caſibus, in quibus ordinarius eſt. Quod autem vel cum clauſula generali, vel unica commiſſione committat ſpecialem caſum, parum refert: neque enim illa duo inter ſe ita connectuntur, ut unum trahat ad ſe aliud quod neceſſarium erat, ut allegata jura locum haberent, ſed ſeparata inter ſe ſunt & unius caſus cognitio ſine alio poteſt conſiſtere, ac ſi diverſis commiſſionibus commiſſa eſſent.

17 Quare non obſtat textus in *lege cum Prætor D. de judiciis*, quo prior diſtinctio nitebatur: neque enim ego video quorſum adducatur, cum ibi de juriſdictione delegata, & judice dato ſermo ſit, non de juriſdictione ordinaria; neque ex ea colligitur inferiorem a Principe poſſe dare juriſdictionem ordinariam illi, cui lege, vel jure non conceditur; vide gloſſam *ibidem*. Neque obſtat textus *in c. translato*, quod pro ſe adducit Thomas Sanchez, Ex eo enim, quod eſt Auguſtini, tantum colligitur, ut optime notat ibi gloſſa *verb. quod de uno*, id obſervandum ut quod de uno conſtitutum eſt, extendatur ad alium caſum, & ſit idem jus, quando eadem ratio eſt, & quod de ſimilibus idem judicium ferendum ſit, ad idem enim propoſitum textus ille inſeritur eo loco, aut eſſet omnino extra rem. In noſtro autem caſu neque eſt eadem ratio, neque illa duo ſunt ſimilia, ſed valde diſſimilia, cum in una ſpecie vicarius a jure poteſtatem, & juriſdictionem habeat, non ab Epiſcopo; in alia vero ſpecie tantum ab Epiſcopo, Nequa obſtat ɑriam id, quod adducitur ex textu *in cap. quod in dubiis, de conſecratione Eccleſiæ*. Nam illa regula *dignius trahit ad ſe minus dignum*, vel *acceſſorium trahitur ad principale*, intelligenda eſt, quando acceſſorium ſequitur ex principali, aut ſunt inter ſe connexa; non verò quando non eſt acceſſorium, ſed æque principale, ut in iſto caſu. Videndus eſt Pechius *in reg. 43. de reg. jur. in 6.* ubi docet illam non eſſe univerſalem regulam, ut patet in vino, quod miſcetur ſpeciei jam conſecratæ, & tamen non conſecratur.

CAPUT XII.

Quid dicendum ſit de Archipresbytero, & Scholaſtico Salmantino, an ſint ordinarii.

SUMMARIUM.

1 *Quid agendum.*
2 *Quis Archipresbyter.*
3 *Ejus munera.*
4 *Quid circa ſacramenta Archipresbyter urbanus & ruralis.*
5 *Quod ejus munus in ſacramento confeſſionis quorumdam ſententia.*
6 *Vera ſententia.*
7 *Nihil circa matrimonium poſſe.*
8 *Scholaſticum Salmantinum ordinarium eſſe, nihil tamen circa matrimonium poſſe.*

1 DUÆ difficultates explicandæ ſunt in iſto capite. Prima eſt, an Archipresbyter intelligatur nomine ordinarii in iſto decreto Tridentini. Secunda eſt an etiam Scholaſticus Salmantinus comparatione ſcholaſticorum ſit ordinarius, ita ut & aſſiſtere matrimonio poſſit, & præbere aliis licentiam aſſiſtendi?

2 Quod ad primum attinet, obſervo in primis, quod quamvis Decanus Eccleſiæ Archipresbyter vocari ſoleat, ut probat textus in *cap. ad hoc, de officio Archidiaconi*, attamen Archipresbyter communi ſenſu in jure intelligitur, qui ſupra alios presbyter eſt, & antiquior, ſicut olim antiquiſſimus Epiſcopus cœpit Archiepiſcopus dici. Unde antiquis temporibus locus illi ſtatim poſt Archidiaconum deſignatus erat, & in jure titulus *de officio Archipresbyteri* immediate ſequitur titulum *de officio Archidiaconi*. Sed quamvis Archipresbyter minor ſit Archidiacono in juriſdictione, eſt tamen major in ordine presbyteri.

3 Quæ autem ſint Archipresbyteri cathedralis munera, diſce ex *cap. 1. & cap. miniſterium, & cap. officium, de officio Archipresb.* Eſt autem Archipresbyter duplex, Urbanus, de quo *in c. officium, de offic. Archipresbyter.* & Ruralis alter, de quo *in cap. ut ſingulis, eodem*, ubi ejus officium deſcribitur.

4 Sed quod ad noſtrum inſtitutum attinet *in d. c. officium* hæc habentur de Urbano Archipresbytero: *Confeſſionem peccatorum eorum, qui foris veniunt, audire, cum omnibus ſacerdotibus*, Iraque non tantum ſacerdotum illius Eccleſiæ confeſſiones excipiebat, ut conſtat ex *d. cap. s.* ſed etiam eorum omnium, qui aliunde ad Eccleſiam confluebant. De rurali autem hæc habentur. *Ut ſingulæ plebes Archipresbyterum habeant, propter aſſiduam erga populum Dei curam, qui non ſolum imperiti vulgi, verum etiam presbyterorum, qui per minores titulos habitant, &c.* Itaque illi cura tantum ſuæ plebis commiſſa jure cenſetur, Ex quibus colliges Archipresbyterum utrumque curam animarum habere *in dicto cap. officium, & dict. cap. ut ſingulis*, & ejus juriſdictionem non eſſe delegatam, ſed ordinariam, ut docet gloſſa *in dict. c. ut ſingulis*. Idque colligit ex *c. 1. de officio judicis ordinarii, & ex cap. ex literis, de conſanguinitate, & affinitate*; Fit etiam dignitatem habere non tantum quæ beneficium eſt, ſed etiam eam, quæ requiritur, ut ad illum literæ Apoſtolicæ dirigantur, de quo *in cap. ſtatutum, de reſcriptis in 6.* & ut officium Conſervatoris habere poſſit, de quo *in c. 1. & fin. de officio deleg. in 6.*

5 Ex hoc autem oritur dubitatio, an etiam Archipresbyter ordinarii nomine cenſeatur, & ad aſſiſtendum matrimonio, & ut licentiam aſſiſtendi dare poſſit in tota diœceſi, Et quidem omnium confeſſiones audire poſſe Urbanum Archipresbyterum docent innumeri, quos refert Thomas Sanchez *diſp. 27. n. 1.* Quamvis nonnulli ab eodem relati n. 2. aliter ſentiant, neque tutum exiſtiment Archipresbyterum licentiam adminiſtrandi ſacramenta concedere, vel ab illo accipere.

6 Mihi tamen non eſt dubium jure communi, quod attinet ad ſacramentum confeſſionis, Archipresbyterum urbanum potuiſſe olim, & nunc poſſe miniſtrare confluentibus ex tota diœceſi, ut docet Emanuel Sa *verb. Archipresbyter*, & in eo caſu ſibi vicarium conſtituere, licet abſolvere a reſervatis non poſſit ſine Epiſcopi licentia, neque ullam majorem juriſdictionem conceſſam circa alia: præcipitur enim ordinare omnia conſulto Epiſcopo. Quare in jure non intelligitur, neque Epiſcopi nomine, neque ordinarii, neque diœceſani.

7 Quod verò attinet ad ſacramentum matrimonii hujuſmodi Archipresbyteri, neque Urbani, neque rurales habent ordinariam aliquam juriſdictionem ad aſſiſtendum matrimonio, vel ut probare poſſint licentiam aſſiſtendi, niſi tantum in Parochia Cathedrali, aut rurali. Quia jus hoc tantum a Tridentino inductum eſt, & ante illud nullæ iſtorum partes erant in matrimonio contrahendo, ſicut neque ordinarii. Quare in hoc tantum ſtandum eſt deciſioni Concilii, cum in Tridentino tantum mentio fiat ordinarii, & parochi, iſtis Archipresbyteris tantum conveniunt ea, quæ parochis, cum parochi earum Eccleſiarum ſint, neque aliud conſuetudine videtur eſſe receptum, ut docet Joannes Azor *tomo 2. inſt. moral. lib. 3. c. 15. quæſt. 7.*

8 Reſtat dicamus de Scholaſtico Salmantino. Illum quidem ordinem juriſdictionis habere ex conſtitutione Pontificis certum eſt, ut docet Sahagun *tab. de officio, & poteſtate judicis delegati. n. 12.* Hinc orta eſt quæſtionis occaſio; ſi enim ordinarius Scholaſticorum eſt, & Concilium dicat matrimonium validum, ſi contrahatur coram ordinario, vel proprio parocho, aut de eorum licentia, videtur ſequi validum fore matrimonium ſcholaſticorum coram Scholaſtico Salmantino, aut de ejus licentia. Sic cenſuerunt nonnulli, nec ignobiles literarum profeſſores in hac Salmanticenſi Academia, quibus ego minime aſſentior. Et quamvis pro hac mea ſententia multa adduci poſſent, illud mihi præcipuum, & potiſſimum fundamentum eſt. Quia exiſtimo Scholaſticum Salmantinum, licet ordinarius ſit, attamen in laicos ſcholaſticos non habere Eccleſiaſticam juriſdictionem, ſed tantum ſæcularem, & a Rege conceſſam: ad hoc autem, ut ordinarii munere in eo caſu fungeretur, neceſſaria erat juriſdictio Eccleſiaſtica. De eo autem,

tem, quod pro fundamento aſſumo, late diſputo in peculiari commentario de hoc argumento ad teatum *in cap. aliud eſt.* 11. *q.* 1. quem cum aliis opuſculis cito in lucem emittemus. Præcipua tamen ejus commentarii capita in compendium redigam §. ſequenti.

§. UNIC.

De juriſdictione Scholaſtici Salmantini brevis, & opportuna digreſſio.

S U M M A R I U M.

9 *Proponitur quæſtio.*
10 *Quando poſſit Pontifex laicos eximere a juriſdictione ſæcularium.*
11 *Probatur.*
12 *Extra eum caſum non poſſe eximere laicum a Principis ſæcularis poteſtate.*
13 *Juriſdictionem datam a Principe ſæculari Iudici Eccleſiaſtico in laicos ſæcularem eſſe, & perſeverare ſæcularem.*
14 *Ex his colligitur qualis ſit juriſdictio Scholaſtici Salmantini in Scholaſticos laicos.*
15 *Quid de juriſdictione Inquiſitorum in Familiares extra cauſas fidei.*
16 *Quid de juriſdictione Commiſſarii Cruciatæ; atque ſubſidii.*
17 *Objicitur primo ex judice ad quem appellationis Scholaſticorum.*
18 *Secundo objicitur ex eo, quod cenſuris agant in ſubditos.*
19 *Tertia, & quarta objectio Parami.*
20 *Ultima objectio aliorum.*
21 *An ea juriſdictio ſemel conceſſa a Rege revocari poſſit.*
Verius poſſe, etiamſi non dederit ſub conditione, ibidem.

9 UT eaplicatum maneat fundamentum, quo in præcedentibus oſtendimus non poſſe Scholaſticum Salmantinum intereſſe matrimoniis, neque licentiam aſſiſtendi concedere, ſtatuamus oportet, qualis ſit ea juriſdictio, quæ convenit Scholaſtico in Scholaſticos laicos: nam eam quæ convenit in Scholaſticos clericos, non dubitamus eſſe Eccleſiaſticam, cum ſolum a Pontifice illa derivari potuerit. Et antequam ad hujus eaplicationem deveniam, tres enunciationes præmittam quibus & huic noſtræ quæſtioni, & multis aliis lucem inferam, quæ quidem erunt, ut credo, non injucunda.

Prima enunciatio ſit. *Quoties ſalus ſpiritualis verſatur, vel periculum animarum, poteſt Eccleſia pro conceſſa ſibi a Deo poteſtate laicos etiam invitis Principibus ſubjicere judicibus Eccleſiaſticis.* Communis hæc Doctorum ſententia, cum docent Pontificem in ordine ad ſpiritualia habere poteſtatem indirectam in temporalia, & in perſonas, & juriſdictionem Regum, vel Imperatorum. Pro qua ſententia ſtant Catholici Doctores omnes. Theologiæ Princeps D. Thomas 2. 2. *q.* 10. *art.* 10. Conſenſum autem Doctorum ex toto Chriſtiano orbe Conciliorum, atque Pontificum videat Lector apud Bellarminum *lib. de poteſtat. Papæ contra Barclajum in prologo.* Adeat etiam Franciſcum Suarez *lib.* 3. *contra Regem Angliæ c.* 21. & 22. ſed præcipue *cap.* 23. ubi ſatis oſtendit Pontificem in ordine ad ſpiritualem ſalutem procedere poſſe uſque ad Regni depoſitionem. Adeat juris interpretes *in cap. novit, de judiciis*, qui textus propria ſedes eſt hujus argumenti. Nec enim ego hoc loco iſta late diſputare, ſed delibare volo. Et quidem ita poſtulabat ipſa juriſdictionis ſpiritualis ratio, quæ ſine coactiva infirma eſſet, & imbecilla.

10 Sed hujus enunciationis veritatem illud maxime demonſtrat, quod primis Eccleſiæ temporibus quibuſvis fidelibus prohibitum fuit eaperiri coram ſæculari judice, ut late oſtendo in prædicto commentario. Juxta quem ſenſum accipio teatum *in c. omnis oppreſſus* 2. *qu.* 6. maxime ſi legatur juxta correctionem cenſorum decreti Gregoriani, de quo etiam videndus Ferdinandus Mendoza *de confeſſ.* Concil. Illiberitan. *libr.* 3. *ad can.* 58. *pag.* 226. Hinc etiam prohibitum olim Chriſtianis Magiſtratum gerere inter infideles, vel ab illis accipere, ad evitandum ſcilicet periculum ſubverſionis, de quo late agimus in comment. de Canonibus Apoſtolicis. Hinc etiam prohibitum olim Chriſtianis ſub infidelibus Principibus militare, ut *ibidem* oſtendo. Hinc etiam ortum eſt, quod de baptizandis filiis infidelium, & ſeparandis docet D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 10. *art.* 12. & late & eleganter examinat Gabr. Vazquez *tom.* 2. *in* 3. *p. diſp.* 155. *cap.* 3. *corol.* 2. *vel notabili* 2. Hinc etiam ortum habuit, quod de ſeparandis ſervis a Judæorum poteſtate habetur *in cap. præſenti*, & *cap. Judæis* 2. *de Judæis*, ubi ſtatuitur, quod illi pretio redimantur propter periculum fidei, quod quidem jure optimo Eccleſia noſtræ fidei potuit decernere, & *l. Deo nobis*, §. *his* & *ſi*, *C. de Epiſcopis*, & *Clericis*, ſtatuitur, ut nullus Chriſtianus ſit ſervus Judæorum, Hæreticorum, aut Paganorum, & ſi quis ſub horum ſervitute invenitur, liber ſit, quod etiam multis Conciliorum canonibus conſtitutum eſt, quos refero *in comment. de can. Apoſtol.* Quod ſi quis exiſtimet hoc ideo præcipi, quia Judæi ſervi ſunt eorum Regum, in quorum regnis habitant, valde fallitur, non enim ſunt vere ſervi, ut recte docet Gabr. Vaz. *diſp. cit. cap.* 5. Hinc denique ortum eſt, ut & Pontifex Reges Regno privare poſſit, & ſubditos juramento fidelitatis abſolvere, ut eleganter probat Franciſc. Suar. *d. lib.* 3. *c.* 23. *a num.* 14.

Secunda enunciatio eſt, *Extra eum caſum ſolus Princeps ſæcularis poteſt ſubjicere laicos judicibus Eccleſiaſticis.* In qua enunciatione conveniant omnes neceſſe eſt, qui ſentiunt Pontificem non habere temporalem aliquam juriſdictionem directam in laicos ſubjectos Principibus ſæcularibus, quod fatetur Pontifex *in cap. per venerabilem, qui filii ſint legitimi.* Idemque & teſtimoniis, & rationibus late probat Suarez *dict. lib.* 3. *cap.* 5. *n.* 8. *ſequentibus.* Hinc olim conceſſum fuit per ſæculares Principes, ut Epiſcopi cognoſcerent etiam de ſæcularium cauſis: ut vel hac ratione Principes ſæculares magnam erga auctoritatem Epiſcopalem obſervantiam oſtenderent. Fuit ergo in poteſtate rei vel accuſatoris ad Eccleſiaſticum judicem cauſam perducere, ut aperte conſtitutum eſt a Theodoſio *lib.* 1. *de Epiſcopis*, & *Clericis lib.* 16. *C. Theodoſ.* & eſt apud Gratianum *cap. quicunque* 11. *q.* 1. Quem textum late inducimus in comment. de hoc eodem argumento. Atque hinc petenda lux eſt ad teatum *in cap. judices eſſe non debent* 11. *quæſt.* 1. Hinc etiam inquiſitionis ſanctæ Miniſtri, quos *Familiares* vocant, ſubjecti ſunt Inquiſitoribus, & in civilibus, & in criminalibus fidei cauſas non concernentibus ea Regia conceſſione tantum. Hinc etiam effectum eſt, ut qui vulnerant miniſtros ſancti Officii, dummodo non ſit ex odio ſancti Officii, poſſint ab ipſis Inquiſitoribus puniri ex Regum, & Principum ſæcularium conceſſione, quæ omnia late in prædicto commentario examinamus, & eaplicamus: atque ex his duabus enuntiationibus inferimus lucem textui alias difficili, & in cujus eaplicatione multum ſe torquet Covarr. & alii *in c. aliud eſt*, 11. *q.* 1. 11

Tertia enuntiatio ſit. *Ea juriſdictio data Eccleſiaſticis in laicos a Principe ſæculare, ſæcularis manet, nec ſit Eccleſiaſtica.* Quam ſententiam docet Petrus Gregorius *in Syntag. juris lib.* 15. *cap.* 12. *n.* 36. Covarruvias *pract. cap.* 4. *n.* 2. Bobadilla citat. aliis *lib.* 2. *politic. cap.* 17. *n.* 14. & 195. Gloſſa *in cap. reprehenſibile*, 23. *q.* 8. Juris interpretes *in cap. ſolita*, *de majorit.* & *obed.* Unde non ſecus atque alios ſæculares judices exercere debere docet Segura *in director. judic. Eccleſiaſt. cap.* 11. *n.* 3. Bobadilla *lib.* 5. *polit. n.* 195. & 203. Atque de hoc juxta Hiſpaniorum jura dubitari non poteſt, ut probat teatus *in l.* 52. *tit.* 6. *p.* 1. & *l.* 8. *tit.* 3. *lib.* 1. *compil.* & *l.* 5. *tit.* 1. *lib.* 2. & *l.* 28. *tit.* 18. *lib.* 6. Cujus ſententiæ probationes late proponimus comment. citat. nunc breviter indicabo. Quia in primis non repugnat juriſdictionem Eccleſiaſticam, & ſæcularem manentem ſæcularem, in eandem perſonam convenire. Remanere autem ſæcularem convincitur ex duobus. Primum eſt, quia vel ea poteſtas ſit Eccleſiaſtica ratione cauſæ derivantis, vel ratione ſubjecti recipientis. Non primum, quia ea manat a ſæculari Principe, non a Pontifice, ut conſtat ex dictis *concluſ.* 1. & 2. a Principe autem ſæculari non poteſt derivari, niſi juriſdictio ſæcularis tantum. Non ſecundum, quia, ut dictum eſt, ſæpe conjungitur ſæcularis poteſtas cum Eccleſiaſtica in eadem perſona. Alterum eſt. Quia judex Eccleſiaſticus ex vi juriſdictionis Eccleſiaſticæ non poteſt laicum capere, neque incarcerare, exceptis iis criminibus, quæ ad fidem pertinent, ſed id præſtandum eſt cum invocatione brachii ſæcularis. Quæ communis eſt Doctorum ſententia, eamque multis probat Bobadilla *lib.* 1. *cap.* 17. *n.* 167. *in cap.* 2. *de officio ordinarii*, & *cap. Epiſcopus*, *eodem in ſexto*, & *cap. poſtulaſti*, *de judiciis*, & *cap. poſtulaſti*, *de homicidio*, & *l.* 59. *in fine*, *tit.* 6. *p.* 1. & *l.* 14. & 15. *tit.* 1. *lib.* 4. *compilationis*, & *l.* 6. *tit.* 4. *lib.* 1. Videndus eſt Azevedo *in dicta l.* 14. ut hujuſmodi judices Eccleſiaſtici apprehendunt laicos ſine invocatione brachii ſæcularis: remanet ergo juriſdictio ſæcularis, & non ſit Eccleſiaſtica. 12

Ex his

14 Ex his jam facile eſt colligere, quid dicendum ſit de juriſdictione Scholaſtici Salmantini in Scholaſticos laicos? Cenſendum quidem illam non eſſe Eccleſiaſticam, ſed ſæcularem. Cujus probatio facile deducitur ex dictis. Quia laicos ſubjicere illi potuit ſolus ſæcularis Princeps. At etiam poſtea perſeverat ſæcularis. Cujus argumentum eſt, quia procedit a Principe ſæculari, a quo derivari ſolum poteſt ſæcularis juriſdictio, & quia apprehendit ſine invocatione brachii ſæcularis: & denique quia a regibus variis modis limitatur prout occaſiones exigunt. Unde ſuperioribus annis exceptum eſt a juriſdictione Scholaſtici crimen, quod committitur, dum Regiis judicibus reſiſtitur, ſive die, ſive nocte. Et ex eodem principio manat, quod ſæpe Reges deſtinant ſæculares judices, qui de gravioribus criminibus Scholaſticorum cognoſcant, ut de homicidiis qualificatis, vel effractione carcerum. Idem etiam manifeſtiſſime conſtat ex legibus *tit. 7. lib. 1. compilat.* Item quod annis ſuperioribus reaſſumpſit eandem juriſdictionem, & Gubernatori Regio civitatis Salmantinæ ad tempus conceſſit. Quod ſummo jure & æquitate factum eſt, & juſtiſſime facere poſſet, quoties Academiarum paci, & tranquillitati expedire judicaret. Quibus conſonant ea quæ habentur *in lib. 18. cap. 5. t. 1. lib. 1. compilat.* Unde conſtat juriſdictionem hanc ita a Regibus conceſſam Scholaſticis, ut non omnino a ſe abalienaverint, ſed conditionaliter, ita ut moderari, limitare, & ſuſpendere, & reaſſumere poſſint, quoties æquum ipſis videbitur, ut ex facto ipſo compertum eſt. Quare, quamvis ſit Panormitani doctrina, quando juriſdictio transfertur donatione in Eccleſiam, fieri Eccleſiaſticam; attamen in hoc caſu & noſtro Regno non habet locum, ut optime docet Covarruvias *pract. cap. 4. n. 2.* atque hæc non leviter confirmat conſtitutio Federici Imperatoris *in Authent. C. ne filius pro patre*, cujus verba placuit ſubjicere, ut inde conſtet, unde hæc Scholaſticorum juriſdictio in Scholaſticos laicos derivata ſit, & quomodo illis conceſſa. In qua inter alia hæc habentur. *Dignum namque exiſtimamus, ut cum omnes bona facientes noſtram laudem & protectionem omnimodo mereantur, quorum ſcientia totus illuminatur mundus, & ad obedientiam Deo & nobis ejus miniſtris vita ſubjectorum informatur: quadam ſpeciali dilectione eos ab omni injuria defendamus. Quis enim eorum non miſereatur, qui amore ſcientiæ exules facti de divitibus pauperes, ſemetipſos exinaniunt, vitam ſuam multis periculis exponunt, & a viliſſimis ſæpe hominibus, quod graviter ferendum eſt, corporales injurias ſine cauſa perferunt. Hac igitur generali, & in perpetuum valitura lege decernimus, ut nullus de cætero tam audax inveniatur, qui aliquam Scholaribus injuriam inferre præſumat, nec ob alterius cujuſcumque Provinciæ delictum ſive debitum, (quod aliquando ex perverſa conſuetudine factum audivimus) aliquod damnum eis inferat: ſcituris hujuſmodi ſacræ conſtitutionis temeratoribus, & etiam ipſis locorum rectoribus, qui hoc vindicare neglexerint, reſtitutionem rerum ablatarum ab omnibus exigendam in quadruplum, notaque infamiæ eis ipſo jure irroganda, dignitate ſua ſe cariturus in perpetuum. Verum tamen ſi litem eis quiſpiam ſuper aliquo negotio movere voluerit, hujus rei optione data Scholaribus eos coram Domino, vel Magiſtro ſuo, vel ipſius civitatis Epiſcopo, quibus hanc juriſdictionem dedimus, conveniat: qui vero ad alium judicem eos trahere tentaverit, etiamſi cauſa juſtiſſima fuerit, a tali conamine cadat. Hanc autem legem inter Imperiales conſtitutiones, ſcilicet ſub titulo, Ne filius pro patre, &c. inſeri juſſimus. Datum apud Roncalias anno D. M. C. LVIII. Menſe Novembri.* Hæc ibi.

15 Hinc etiam colliges juxta hæc philoſophandum eſſe de juriſdictione Inquiſitorum in familiares ſuos in criminibus aliis diverſis ab hæreſi, aut quæ hæreſim non concernunt, ea enim ſæcularis ſine dubio eſt. Quod demonſtrant ſuperiora omnia, & conſtat etiam ex variis concordiis editis tam pro Regnis Siciliæ, quam Aragonum, Valentiæ & Caſtellæ, quare nonnullas refert Simancas *tit. 41. n. 16. in editione Complutenſi anno* 1569. & Paramus tam *lib. 3. de origin. Inquiſit.* quam in reſponſione ad allegationes Joſephi Mur. & Hevia Bolanno in Curia Philip. *3. p. §. 1. n.* 19. Conſtat etiam quia varii etiam caſus variis etiam temporibus excepti ſunt Regiis conſtitutionibus, de quibus non poſſunt Inquiſitores cognoſcere, quale eſt crimen familiarium læſæ Majeſtatis, & nefandum. Idem etiam apertiſſime conſtat, quia juriſdictio judicis, qui de bonis fiſco addictis cognoſcit; quæ eſt etiam pars quædam Tribunalis Inquiſitionis, Regia abſque dubio & ſæcularis eſt, ſolumque inter laicos exercetur, ſine admiſtione tamen ſpiritualis juriſdictionis. Unde quando circa confiſcata bona lis intervenit cum clericis, judex in bonis confiſcatis non exercet juriſdictionem in illos, ſed ipſi Inquiſitores, ut advertit Simancas *tit. 41. n. 4.* Idem etiam conſtat, quia Rex, prout ſibi æquum videtur, ejuſmodi Inquiſitorum juriſdictionem varie limitat, & ſuſpendit. Sic enim in Sicilia ſuſpendiſſe ab anno 1539. uſque ad annum 1545. fatetur Paramus *lib. 2. de origine Inquiſit. tit. 2. n. 16. & 18.* & varias alias limitationes, prout caſus expoſcebant, refert Simancas *tit. 41. n. 16.* Quod quidem fieri a Rege non poſſet, niſi illa juriſdictio & ſæcularis eſſet in ſua origine, & ſæcularis etiam conſervaretur. Si enim Eccleſiaſtica fieret, jam amplius non eſſet illius dominus, ut eam limitare aut ſuſpendere poſſet. Idem etiam apertiſſime conſtat ex eo, quod ſæpiſſime contingit in Caſtellæ, Aragonum & Siciliæ Regnis. Quoties enim inter Regis Senatum & Inquiſitores controverſia oritur de juriſdictione, Rex ipſe conſulit, & ſi qui ex Regio Senatu & inquiſitionis ſupremæ conjunguntur ad ea de controverſia cognoſcendum; non conveniunt, Regis judicium expectatur, & quod illi placet, executioni mandatur. Quod quidem non aliunde provenit, niſi quia Rex Dominus eſt, & juriſdictionis ejus, quæ in Regiis Senatoribus, & Inquiſitoribus reſidet, quoad prædictos caſus. Hunc autem ſtylum obſervari teſtatur Simancas *tit. 41. cit. n. 21.* & Paramus dum varias refert concordias *lib. 2. c. 11. n. 17.* Quæ omnia evidenter demonſtrant hanc juriſdictionem eſſe ſæcularem, & in principio, & ſæcularem permanere, ita ut eam extendere, limitare, & ſuſpendere poſſit Rex qui eam a principio conceſſit. Unde etiam ortum habet, quod Rex in hujuſmodi conceſſionibus addat eam clauſulam, *ut ad ipſius beneplacitum conceſſa intelligatur*, ut fatetur etiam Paramus *in 1. reſp. ad Mar. c. 1. n.* 80. Illud etiam rem iſtam manifeſtiſſime demonſtrat, quod adhuc poſt ejus juriſdictionis conceſſionem excepit Rex quinque caſus in Sicilia, ut conſtat ex his quæ idem Paramus refert *d. reſp. 1. c. 1. num.* 52. & poſt concordiam editam Anno 1580. in alia quæ facta eſt Anno 1591. explicatus a Rege fuit quidam alius articulus, ut idem refert *d. reſp. 1. cap. 5. n.* 45. Quod quidem nullatenus a Rege fieri poſſet niſi & ea juriſdictio ſua eſſet, & ſæcularis perſeveraret, evidens ſiquidem eſt, juriſdictioni, quæ Eccleſiaſtica ſit, nullam a Rege adhiberi limitationem poſſe. Quare turpiſſime labitur Paramus, dum *in 2. reſp.* pro eadem juriſdictione *a n.* 136. affirmat Inquiſitores numquam hanc juriſdictionem prædictam a Regibus accepiſſe, contra omnes Doctores, quos ſupra retulimus, & contra id, quod etiam ipſe fatetur multis in locis citatis, & præterea *lib. 3. de orig. Inquiſit. part. 2. n. 144. & 121. in 2. reſpon. in præfatione n. 22. & 52. & 67.* Quæ dum aſſerit, gravem infert injuriam Regibus Catholicis, qui injuſte & inique feciſſent contra jus faſque, quoties eam juriſdictionem limitarunt, modificati ſunt, aut ſuſpenderunt, aut ad ſuum beneplacitum conceſſerunt, quæ ignorantia craſſiſſima eſt, ne quid gravius dicam.

16 Hinc curſus colliges eodem modo philoſophandum eſſe de juriſdictione Commiſſarii Cruciatæ, atque ſubſidii. Nam in illo conjunguntur etiam juriſdictio Eccleſiaſtica, & ſæcularis, & in virtute hujus procedunt contra Laicos, & illos ſine invocatione brachii ſæcularis comprehendunt, ut conſtat ex his, quæ late ſcribit Perea de Lara *lib. de las tres gracias*, maxime *pag. 16. & 63.* Unde fit, ut ea juriſdictio, virtute cujus procedunt contra Laicos, tanquam quæ a Regibus originem ducit, modificetur, & limitetur, prout ipſis expedire videtur, & probatur *ex l. 10. cap. 5. tit. 10. lib. 1. compilat.* & docet Lara *d. pag. 63.* Idque ipſum indicat Emblema, quod Lara poſuit initio libri, ubi inter alia ſunt inſignia Pontificia & regia cum inſcriptione, *ab utroque accepit*. Quare eam juriſdictionem, quam Cruciatæ Commiſſarius exercet in laicos, ſæcularem eſſe dubitari non poteſt.

17 Verum diluamus, quæ contra doctrinam hanc, ut mihi videtur, certam opponunt nonnulli. Objiciunt primo. Quia ex appellatione, hoc eſt, ex judice ad quem appellationis, cognoſcimus, qualis ſit juriſdictio judicis a quo. Sed judex ad quem appellationis eſt Eccleſiaſticus, appellatur enim Nuntius Apoſtolicus ab Scholaſticis. Ergo ea juriſdictio Scholaſtici Salmantini Eccleſiaſtica eſt. Idem etiam argumentum probabit juriſdictionem judicis bonorum confiſcatorum inter Inquiſitionis tribunal eſſe Eccleſiaſticam, quia ab eo appellatur Supremæ Inquiſitionis Senatus. Atque his favet deciſio Pontificis *in cap. Romana, §. debet, de appellat. in* 6. ubi Summus Pontifex de Archiepiſcopis reſpondens ita inquit, *Debet autem ad eos ſcilicet Archiepiſcopos ab Epiſcopis, præfatæ Provinciæ, ſuper cauſis, in quibus temporalem juriſdictionem exercent, niſi forte de conſuetudine, aut privilegio, ſive jure alio ſpeciali ſit appellan-*

pellandum, ad alium appellari. Hæc ibi, Hoc mihi opponebat quidam legum interpres Salmanticenſis eximie doctus, & quia in ejus ſolutione multa dico in prædicto commentario, ideo nunc breviter dico ſicut conſenſu Regis ea juriſdictio conceſſa eſt Scholaſtico Salmantino, ita etiam conſentienta eodem a laicis tribunal Nuntii appellari, ſicut & de ejus conſenſu appellatur Supremæ Inquiſitionis Senatus a ſententia judicis bonorum confiſcatorum, Quare minus caute Simancas *tit. 36. n. 2.* & Zevallos, *q. 897, n. 282.* dixerunt ab eo judice non deferri cauſas ad Regium Senatum, ut de vi illata cognoſcat. Si enim ea juriſdictio judicis illius Regia eſt, & a Rege derivatur, quid mirum, ſi non ea ratione deferantur ad Senatum Regium, cum potius per viam appellationis deferri deberent, niſi ad ſupremæ Inquiſitionis Senatum deferri per appellationem Regia Majeſtas ſtatuiſſet. Cum enim ea juriſdictio regalis ſit, deſignavit judices appellationis, quos voluit, Quare quod prudenter dixerunt Rodericus *lib. 1. de annuis reddit. qu. 17. n. 75.* & Salzedo citat. ab eodem Zevallos, quod ab Inquiſitoribus non deferuntur cauſæ ad Regium Senatum per modum querelæ & injuriæ, aut vis illatæ, etiamſi ex juriſdictione Eccleſiaſtica procedant, ille Zevallos inconſiderate extendit ad judicem bonorum confiſcatorum, cujus auctoritas & juriſdictio plane Regia eſt. Adde etiam in multis caſibus ab Scholaſtico Salmantino ſupremum Regis Senatum appellari, non Nuntium Apoſtolicum, ut compertiſſimum eſt. Deciſionem autem Pontificis *in d. c. Romana* in Hiſpania non habere locum docet Covarruvias *pract. cap. 4. n. 2. prope finem*, ſicut & in Gallia etiam non ſervari docent alii, quos refert *ibid.* Covarruvias.

18 Secundo opponunt, quod & Scholaſticus Salmantinus, & etiam Inquiſitores cenſuris agant in eius etiam iuriſdictionis defenſionem, quod magnum argumentum eſt eſſe Eccleſiaſticam; alias non poſſent per cenſuras procedere. Sed reſpondemus facile recte quidem, per cenſuras defendi & iuſte. Primo quidem, quia à Rege expreſſe conceſſum Inquiſitoribus, ut cenſuris ſuam defendant iuriſdictionem, plane fatetur Param, *reſp. 1. cap. 1. n. 52. & 63.* Cum autem dicimus Regis conceſſione eam iuriſdictionem defendi per cenſuras latas contra violantes, vel repugnantes, vel quomodolibet impedientes, non ita intelligendum eſt, quaſi Rex ſaecularem concedat ferendi in ea cauſa cenſuras. Id enim nulla ratione præſtare poſſet Princeps ſæcularis. Sed ſic explicamus. Inquiſitoribus per cenſuras licet defendere, quod ipſorum eſt, argumento textus *in cap. dilectis, de ſentent. excommunicat. in 6.* cuius verba, quia ad rem hanc explicandam, apertiſſima ſunt, libenter tranſcribo. *Dilecto filio Decano Aurelianenſi: & infra. Præterea cum omnes leges omniaque jura vim vi repellere, vaſtiſque ſeſe defraſare permittant, liceat atque ipſi Diacono, (ſi prædictas ballivas tam bonis ſuis mundanis injurioſe ſpoliare, vel ea violenter occupare præſumpſerit, ut ſuperius eſt expreſſum) contra illius violentiam injuriamque ſe tueri. Et paulo infra, Præſertim cum dictas ballivas poſt latas in eum ab eodem Decano ex aliis cauſis excommunicationis ſententias (ſicut idem Decanus aſſerat) ipſum tanquam exinde provocatus, ſententiis ipſis contemptis bonis ſpoliaſſet eiſdem, & propter hoc poſtmodum ipſe Decanus ſententiam tulerit interdicti, tanquam ſpirituali ſe mucrone defendens contra illius injuriam, & violentiam ſibi ab eodem occaſione prædictarum ſententiarum & in ipſarum contemptum illatam*. Hæc ibi. Quod præcipue locum habet in iuriſdictionis conceſſæ defenſione, ut docet Capycius *deciſ. 124. n. 11.* late Marta *de jariſdict. cap. 1. in principio*. Cui quidam defenſioni ſolum obſtare poterat, ſi Rex eo tempore, quo iuriſdictionem conceſſit, explicaret, ſe non ad eum effectum concedere, neque ut ſuam eam iuriſdictionem efficerent. Quare dum permittit, ut cenſuris eam iuriſdictionem defendant, non quidem ferendi cenſuras poteſtatem concedit, neque enim Princeps ſæcularis poſſet; ſed declarat ſe non impedire, neque reſtringere donationem iuriſdictionis, ita ut ſi cenſuris defendatur, ablatam eo ipſo velit, ſed potius vult eorum eſſe, quibus concedit ad beneplacitum voluntatis ſuæ, & ut eo tempore ſui beneplaciti, ut propriam defendant. Atque hunc effectum habet ea expreſſa conceſſio, quia in Regno Siciliæ Inquiſitoribus concedit, ut conceſſam ab ipſo iuriſdictionem Regiam cenſuris tueantur; non vero afſectat facultatem imponendi cenſuras concedere, ut nonnulli prava interpretantur. Ex eo ergo quod per cenſuras defendant, tam Scholaſticus Salmantinus, quam Inquiſitores iuriſdictionem datam in laicos, non ſequitur eam eſſe Eccleſiaſticam iuriſdictionem, ſed adhuc perſeverare ſæcularem.

Tertio opponunt, idque magni ponderis Paramo 19
viſum eſt. Quia ea cognitio cauſarum & iuriſdictio, quam Inquiſitores habent in familiares, neceſſaria eſt ad procedendum in rebus fidei, & eiuſmodi cauſas expediendas. Cui conſequens eſt, ut ab ea iuriſdictio in familiares data cenſeatur, a quo datur iuriſdictio in cauſis fidei. Cumque hæc Eccleſiaſtica ſit, illa etiam videtur Eccleſiaſtica. Qui enim dat formam, dat conſequentia ad formam: & qui dat iuriſdictionem, concedit ea, ſine quibus eius iuriſdictionis uſus eſſe nequit. Infirma tamen hæc obiectio eſt. Ut enim Inquiſitores pleniſſimam auctoritatem & iuriſdictionem habeant in cauſis fidei, neceſſaria non erat ea in familiares iuriſdictio, de qua loquimur, licet conveniens eſſet. Quæ maior convenientia, & congruentia præbuit conceſſioni cauſam, ita tamen ut neceſſarium fuerit a Regibus illam concedi. Nec vero ex illis verbis, quibus a Chriſto Petro, & ſucceſſoribus eius data eſt poteſtas Eccleſiaſtica, *Paſce oves meas*, vel *quæcumque ligaveris ſuper terram*, &c. licet colligere habere eiuſmodi iuriſdictionem, alias etiam dicendum eſſet ex eius conceſſionis vi poſſe laicos apprehendere ſine invocatione brachii ſæcularis, quod ab omnibus communi conſenſu reprobatur.

Quarto opponit Paramus *d. lib. 3. quæſt. 2. num. 115.* 20
Quia acceſſorium ſequitur naturam ſui principalis, iuxta iuris regulam, & quando aliquid propter aliud opponitur, debet ab eodem eſſe vel non eſſe aſſumere; *l. qui res, §. ſi mihi, D. de ſolut. & l. cum ſervus, D. de condit. & demonſtrat.* & facit textus cum gloſſa *Clement. 1. de hæret. v. intellectivæ*. At ea iuriſdictio, licet a Rege conceſſa fuerit, attamen ut Eccleſiaſtica conſiderari debet, & acceſſoria unita Eccleſiaſticæ, & eius naturam ſequi per textum & notata *in cap. quanto, de judiciis*. Verum hoc argumento nihil efficitur, iam enim pridem a iuris interpretibus dictum eſt acceſſorium ſequi naturam principalis, quando acceſſorium ſine principali ſtare non poteſt: quando eſt eadem ratio, ac diſpoſitio in uno & in alio: & etiam; quoad aliqua, non quoad omnia. Hic autem acceſſoria hæc iuriſdictio a Rege data ſtare poteſt ſine principali, & diverſam habet cauſam diverſamque rationem, ut ex dictis conſtat. Adde iuriſdictionem hanc licet ſit minus nobilis Eccleſiaſtica, non eſſe vere & in rigore acceſſoriam, ſed in laicos principalem, cum a nullo alio concedatur, limitetur, modificetur, aut ſuſpendatur, quam a Rege, ex quibus conſtat, ea quæ ex iure adducuntur, non eſſe ad rem, de qua agimus.

Denique mihi opponebat alius. Quia Pontifex po- 21
teſt aliquos etiam laicos eximere a iuriſdictione Principum ſæculari; ut convinci poteſt ex uxoribus, quæ olim erant Presbyterum, Diaconorum, & Epiſcoporum, quæ Epiſcopæ, Presbyteræ, Diaconiſſæ vocabantur. De quibus multa dicemus inferius *libr. 7.* Sed ex ignorantia procedit hæc obiectio. Erant illæ religioſæ, neque enim viri ad ſacros Ordines aſſumebantur, niſi eſſet ab uxoribus promiſſa converſio, ut oſtendo *loco citato*. Ita non mirum, ſi exemptæ eſſent a Principum ſæcularium iuriſdictione. Aliud enim eſt aliquem laicum remanentem eximere; aliud, ſtatum aliquem Eccleſiaſticum inſtituere, quem qui aſſumat, exemptus maneat. Nulli autem prohibetur aſſumere. Scholaſticorum autem, qui in Academiis commorantur, aut familiarium ſanctæ Inquiſitionis non eſt ſtatus Eccleſiaſticus, atque ideo, ut eximantur a Principis ſæcularis iuriſdictione, neceſſaria eſt eiuſdem voluntas, atque conceſſio.

Reſtat explicare, An ea poteſtas ſemel a Rege con- 22
ceſſa, vel Scholaſtico Salmantino, vel etiam Inquiſitoribus in familiarium cauſis, poſſit a Rege revocari? De qua quæſtione late agimus in prædicto commentario, nunc breviter dicimus eam decidendam eſſe ex generalibus iuris principiis, in materia de privilegiorum revocatione. Diſputant de ea late Felinus *in capit. novit, de judiciis*. Decius & alii *ibidem*, Anton. Gabriel *libr. 3. commun. titulo de jure quæſita, concl. 6. numer. 20.* Matienzo *in l. 6. titulo 10. lib. 5. compil. gloſſa 1. & l. 11. tit. 7. eodem lib. gloſſ. 1. & 9.* & multis citatis Suarez *de legibus libr. 8. cap. 37.* Thomas Sanchez *lib. 8. de matrimonio, diſput. 33. n. 2.* Ex quibus diſces, quam facilis ſit revocatio privilegii omnino gratioſi, & præſertim in materia iuriſdictionis, etiamſi abſolute conceſſum ſit: quod multo magis, & abſque dubio verum habet, quando ea iuriſdictionis conceſſio conditionalis fuit, ut in prædictis caſibus fuiſſe oſtenſum eſt ex factis ipſis. Quod ſi de hac certiſſima veritate dubitavit Paramus *in de reſp. 2. a n. 149.* in primis erravit in iure, Deinde contendit

ille

Digitized by Google

ille diverſam eſſe rationem in Inquiſitoribus Regni Siciliæ, quos ille vult longi temporis conſuetudine legitime præſcripta jam adquiſiſſe jus cognoſcendi privative de cauſis familiarium. Ex quo, licet in facto verum eſſet, (quod ſecus exiſtimo) non poſſet deduci idem in aliis Provinciis, & noſtro caſu dicendum eſſe. Imo addiderim, quod quamvis in prædictis conceſſionibus Reges expreſſe non reſervaſſent ſibi poteſtatem limitandi, modificandi, ſuſpendendi; ut reſervaſſe facta ipſa convincunt, ſed abſolute poteſtas ea ſæcularis conceſſa eſſet Scholaſtico, aut Inquiſitoribus, ea natura ipſius delegatæ juriſdictionis oriebatur, ut in delegante poteſtas remaneret revocandi, ſuſpendendi, limitandique eam donationem, prout ipſis Regibus expedire videretur, etiamſi in privilegii forma conceſſa eſſet, ut poſt Felinum & alios *in d. cap. novit, de judic.* affirmant Suarez *d. cap. 37. n.* 10. & Thomas Sanchez *ubi ſupra n. 6.* atque de his ſatis: de quibus late agimus in citato commentario, ubi & novis quorumdam argumentatiunculis ſatisfacimus: jam ad inſtitutum noſtrum.

CAPUT XIII.

Quis dici debeat proprius Parochus.

SUMMARIUM.

1 *Quid agendum.*
2 *Quædam certa proponuntur.*
3 *Quorundam ſententia.*
4 *Verior ſententia.*
5 *Cardinalium congregationis declarationes, & n. 6.*
7 *Explicatio deciſionum Rotæ, quæ obſtare videntur.*
8 *Coram Parocho habitationis domicilii poſſe contrahi, etiamſi parvo tempore alicubi commoretur.*
9 *Quid dicendum de concubina, quæ eſt in domo concubini.*

1 EXplicuimus hactenus, qui cenſeantur nomine ordinarii, ut & aſſiſtere poſſint matrimonio, & licentiam concedere ut alii aſſiſtant. Oportet videamus, quis etiam proprius parochus cenſeri debeat, dum & is aſſiſtere matrimonio, & licentiam aſſiſtendi concedere poſſit. Cum autem diverſa ſint in Eccleſia Dei Sacramenta, non eodem modo de proprio Sacerdote & parocho in omnibus illis judicandum eſt. Verum de proprio Sacerdote in ordine ad alia Sacramenta ſuis locis ſatis dictum eſt, nunc tantum agemus de proprio parocho in ordine ad Sacramentum matrimonii, & in ordine ad funeralia, decimas, & primitias.

§. I.

De proprio Parocho in ordine ad matrimonium.

2 Nonnulla præmittenda, quæ certa ſunt. Primum eſt parochum ſolius originis, & ex conſequenti neque Epiſcopum illius cenſeri proprium comparatione contrahentium. Nam cum Concilium dicat contrahendum eſſe coram proprio parocho, proprius autem in dubio non intelligitur originis, ſed domicilii. Atque id ita ſenſiſſe Concilium colligi poteſt ex eo, quod de vagis ſtatuit, & infra dicemus; cum tamen illi certum habeant parochum originis, neque in hoc eſt multum immorandum. Sic docet cum aliis Thomas Sanchez *lib. 3. de matrim. diſp.* 23. *n.* 7. Deinde certum eſt, eum qui ſuum domicilium habet ſive a parvo tempore, ſive multo, ibi contrahere debere coram parocho ejus domicilii, neque in hoc eſt aliqua difficultas. Unde, ſi modo mulier contrahat cum viro in ſua parochia, & ſtatim ſe transferat ad parochiam viri mutato domicilio, ſi matrimonium fuerit nullum, & eadem die iterandum, jam non poterit coram priori parocho contrahi, ſiat enim alibi domicilium relicto primo. Ex quo conſequenter infertur, eum qui eodem tempore habuerit duo domicilia, coram alterutro poſſe contrahere, nam utrinſque æque parochianus eſt. Id quod non tantum verum eſt, cum in uniuſcujuſque parochia habitat, pro tempore quo habitat reſpective, ſed etiam indifferenter quovis tempore coram eorum quolibet poterit contrahere. Quid ni? Quandoquidem eodem tempore verificatur utrumque eſſe parochum illius, juxta textum *in cap. 2. de ſepult. in* 6. & late docet Thomas Sanchez *lib. cit. diſp.* 24. Neque in hoc etiam video eſſe difficultatem aliquam. De vagabundis dicam poſtea.

Sed cum in his conveniat Thomas Sanchez, aſſerit 3 duos alios caſus diſtinguendos eſſe. Primus eſt, ſi quis habet alicubi domicilium & migrat alio brevi rediturus, ſcilicet, vel recreationis gratia, vel ut ruralia opera exerceat. Et in hoc caſu cenſet non ſufficere parochum habitationis. Sic enim multos conſuluiſſe teſtatur Menoch. *conſ.* 378. *volum.* 4 & de eo extitiſſe quatuor deciſiones Rotæ, quas *ibidem* adducit. Secundus caſus eſt, cum quis domicilium habens in aliquo loco tranſit in alium ibi habitaturus ad certum tempus cauſa alicujus negotii expediendi, ut eo expedito ad proprium domicilium redeat, ſicut ſunt Scholaſtici in Academia, & mercenarii ſolicitatores in curia, & qui cauſa peſtis alio confugiunt. Et in hoc caſu dicit eſſe controverſiam. Sanchium ſequitur Zenedo *q.* 30. *a n.* 59. Cæterum ego hos duos caſus ægre diſtinguo, niſi tantum diſtinguantur ratione temporis habitationis. Quare parum intererit, an negotii cauſa, vel peſtis, vel mercis, vel ſtudii, vel ruralis operis, aut recreationis aliquis ſecedat, ſed ſolum conſiderandum erit, an majori anni parte habitet in eo loco in quem ſeceſſit, an minori. Si enim per minorem anni partem habitent, certum putat Thomas Sanchez cum Menochio non poſſe conjungi matrimonio præſente parocho habitationis. Si tamen per majorem anni partem commorentur, rem eſſe dubiam exiſtimat, & duas eſſe opiniones: unam, quæ affirmat adeſſe debere parochum domicilii, & non habitationis; aliam, quæ affirmat adeſſe debere parochum habitationis, non tamen brevis, quas ſententias ſigillatim infra referemus.

Nihilominus ego exiſtimo utriuſque caſus eandem 4 deciſionem eſſe, quod attinet ad Sacramentum matrimonii, & in utroque caſu parochum idoneum ad conjungendos matrimonio contrahentes eſſe parochum etiam illius brevis habitationis. In qua ſententia neceſſarium eſt conveniant Doctores, quos refert & ſequitur Thomas Sanchez *num.* 12. ſaltem quando habitatio diuturna eſt, & majoris partis anni, & quoad utramque partem eam expreſſe docet Emanuel Sà *verb. parochus, n.* 7. ubi hæc habet. *De parochia efficitur quis ratione domicilii, quantum ad pœnitentiam, & Eucharistiam ſufficit habitatio per ſex menſes ſecundum quoſdam. At melius alii ſufficere ad ſacramenta illic habitare, & non poſſe commode ad proprium ire. Ad matrimonium vero ſufficit vel modica habitatio.* Expendo autem ſic etiam haberi in Aphoriſmis expurgatis per Magiſtrum Sacri Palatii: cumque ex eo libro expuncta fuerint per dictum Magiſtrum, non tantum quæ minus ſanam doctrinam illi videbantur continere, ſed etiam ea, quæ contra praxim, & ſtylum Curiæ aſſerebantur, ut in multis locis paſſim videre licet, ſi parochus brevis habitationis in matrimonio non ſufficeret, non eſt credibile relinquendum, vel prætermiſſum ab expurgatore, cum ex eo valor matrimonii ſæpeſæpius pendere poſſet. Nec vero id ſemel ſcriptum reliquit Emanuel Sà, ſed etiam iterum verb. *matrimonium, n.* 2. ubi ſic ait. *Qui alicubi habitant non animo permanendi, quibuſdam non videtur poſſe ſub illo parocho contrahere, at mihi videtur congregatio Concilii aliud ſentire, ſufficere illic habitare, dum contrahunt,* &c. De vagabundis autem aliter ſtatim ſenſit.

Sed proferamus Cardinalium declarationes. Illæ ex- 5 tant apud Farinacium in noviſſimis *ad ſeſſ.* 24. *Concil. Trident. cap.* 1. *n.* 2. ubi ſic, *Proprius parochus, eſt in cujus parochia contrahentes habitant tempore quo matrimonium contrahitur,* & n. 4. *quando matrimonium contrahitur inter duos alienigenas, & a parvo tempore in aliqua loca habitantes, qui tamen ſint cogniti, & non ſint comprehenſi inter vagabundos, proprius eorum parochus eſſe intelligitur, in cujus parochia habitant eo tempore, quo matrimonium contrahunt, & eadem ſeſſ. c. 7. n. 2.* eadem declaratio habetur.

Deinde etiam noſtra ſententia probari poteſt primo 6 argumento Thomæ Sanchez, quo etiam pugnaveris contra ipſum ex parte. Quia idem eſſe cenſetur parochus ad conjungendos matrimonio, atque ad confeſſiones excipiendas, juxta textum *in cap. omnis utriuſque, de pœnitentiis & remiſſionibus*. Sed ille proprius Sacerdos habetur ad ſacramentum confeſſionis, in quo quia habitat etiam ad modicum tempus, ut probavi *in tractatu de Pœnitentia*. Ergo etiam ad matrimonium. Nec vero hæc ratio conſtans, atque perpetua eſt: neque enim licet argumentum ſumere ab uno ſacramento ad aliud; plura enim potuerunt a jure exigi, ut quis in aliquo ſacramento cenſeretur proprius Sacerdos, quam in alio. Cujus ſignum eſt, quia non ſtatim conceſſa facultate ad percipienda ſacramenta de

manu

manu alicujus ſine licentia parochi intelliguntur conceſſa omnia, nec enim comprehenduntur ordo & confirmatio. Cum enim ea ſacramenta ad Epiſcopum pertineant, alia ſemper intelligitur conceſſa ſalvo Pontificialium jure. Neque intelligitur conceſſa facultas ad matrimonium, quia cum ſacramentum matrimonij non miniſtretur a parocho, ſed a contrahentibus, ut probatum eſt *lib.* 1. & parochus ſolum requiratur, ut approbatus teſtis, non valet argumentum ab uno ad aliud, non enim quemvis cenſetur Eccleſia eligere in teſtem. Neque etiam valent argumenta deſumpta ex eo quod ad alia, ſcilicet, funeralia, vel decimas requiratur majoris temporis habitatio. Aliter enim judicandum eſt de proprio parocho in ordine ad ea utilia parochorum, ut dicam ſtatim. Atque hoc uno verbo corruunt argumenta Sanctii pro ſua ſententia, quibus contendit, non quamcumque, ſed per majorem anni partem habitationem requiri ad contrahendum coram parocho habitationis. Ceſſant etiam argumenta eorum, qui ſentiunt domicilii parochum requiri, quas referam §. ſequenti, illa enim vera ſunt in ordine ad utilitatem parochi, in funeralibus & decimis. Quare unicum tantum hujus noſtræ ſententiæ fundamentum ex eo petendum eſt, quod cum præſentia proprii parochi ſolo jure novo Tridentini introducta ſit, & congregatio Concilii, quæ præeſt declarandis dubiis, quæ ex Concilio oriuntur, declaravit, ſatis eſſe parochum etiam modicæ habitationis, ſicut Eugenius III. declaravit pro Sacramentis Pœnitentiæ & Euchariſtiæ,

7 Ex his colligitur primo non obſtare deciſiones Rotæ, quas pro ſua ſententia Menochius refert. His enim ego oppono Congregationis declarationes, quæ majus pondus authoritatis habent, ut diximus in tractatu de beneficiis Eccleſiaſticis,

8 Secundo colligitur, eum qui habet alicubi etiam parvi temporis habitationem poſſe contrahere, & coram parocho habitationis, & coram ſui domicilii parocho, ſi velit, aut eo forte accederet parochus domicilii, neque enim modica illa aut longiori habitatione amittit domicilium, ut notum eſt. Quare non recte, neque conſequenter Th. Sanchez *diſp. 23. citata, num.* 19. aſſerit eo tempore non eſſe parochianum parochiæ domicilii, ſed habitationis. Si enim ex adquiſito alibi ſimpl domicilio non amittit habitationem, cur amittet ex habitatione per majorem anni partem? Quare coram utroque poteſt indifferenter contrahere, ſicut de eo qui duo domicilia habet eodem tempore, diximus ſuperius.

9 Tertio colligitur non idem dicendum eſſe de concubina, quæ ex eodem oppido non relicto ſuo domicilio habitat vel majori anni parte cum concubino. Ea enim contrahere debet, ſi velit contrahere cum alio, non coram parocho concubini, ſed proprio. Nec enim ea declaratio Cardinalium eſt, niſi pro alienigenis peregrinis, & alio commorantibus, exceptis vagabundis, At ſi a ſuo oppido, in quo concubina domicilium habet, retento eo domicilio in aliud oppidum recedat habitatura cum concubino, etiam minori anni parte, ſi velit contrahere cum alio, ſatis eſſe parochum concubini, in cujus domo habitat eo tempore. Neque obſtat, quod concubina non ſortiatur forum concubini, ſed legitima uxor. Nam certe, quoad ſacramenta Pœnitentiæ, Euchariſtiæ, Baptiſmi, & Extremæ Unctionis, & matrimonii hoc jure utimur ex ſpeciali declaratione Eugenii IV. & Cardinalium. Sed cum duo contrahunt, an ſufficiat parochus unius ex contrahentibus, & cujus, dicam infra c. 16.

§. II.

Quis nam ſit proprius parochus in ordine ad funeralia.

S U M M A R I U M.

10 *Quid agendum.*
11 *Prima ſententia.*
12 *Prima pars veræ ſententiæ.*
13 *Probatur ex jure, & n.* 14.
15 *Opponitur* 1. *ex cap. noſtra, de ſepulturis.*
16 *Et ex cap. fin. de parochis.*
17 *Et ex cap. quæſt.* 16. *quæſt.* 1.
18 *Et ex cap. cum nullus, de temp. ord.*

10 MUlta, quæ ad hujus dubii exactam reſolutionem pertinent, ex conſuetudine recepta pendent, juxta quam definienda ſunt. Ego tantum dicam, quid jus ſtatuat, cætera ex peculiaribus conſuetudinibus definientur,

Prima ergo ſententia aſſerit univerſe habitationem per majorem anni partem ſufficere, ut quis parochiam nanciſcatur, etiam ſine animo ibi perpetuo manendi, & illi parocho deberi funeralia. Sic Emanuel Sà *verb. parochus, num.* 2. At quantum ad decimas & utilia ſacerdoti, ſufficit animus habitandi fere per annum. Eandem ſententiam docuit Thom. Sanchez *diſp.* 23. *cit. n.* 13. pro qua refert complures Doctores, qui tamen majori ex parte loquuntur de ſacramentorum adminiſtratione, & votis commutandis, a quibus tamen ad id, de quo agimus, commodum argumentum ſumi non poſſe jam oſtendimus. Sequuntur tamen eu his, quos refert, non pauci, quorum fundamenta adducam poſtea atque diſſolvam,

Verum ut rem iſtam explicem diſtinctius, quaſi per partes procedendum eſt. Dico itaque primo, quod attinet ad funeralia, ſi quis deceſſit non electo ſepulchro, ſepeliendum eſſe in Eccleſia parochiali domicilii, non habitationis, ſi commode deportari poſſit. Similiter ſi deceſſit electo ſepulchro, Canonica portio debetur parochis domicilii, & non habitationis. Hanc ſententiam expreſſe docet Abbas *in cap. in noſtra, de ſepulturis*, n. 10. & affert pro ſe Joannem Andream in Novella, qui ſcribit eum, qui brevi tempore a villa in urbem ſe recipit animo rus repetendi bello confecto, ſi in urbe decedat, ad villæ Eccleſiam quartam funeris pertinere, Adjungit pro ea Antonium de Butrio in quadam quæſtione affirmantem cives Florentinos ad vitandam peſtem, ſi ſe Bononiam conferant, eo conſilio, ut peſte finita ad proprios lares remeent, ſi diem ſuum obeant Bononiæ, quartum funeris Florentinæ Eccleſiæ deberi, nec ſecus Bononiæ judicatum eſſe. Idem contendit authoritate Pauli *Clement. Dudum, de ſepulturis*, docentis, cum quis in aliena parochia, in qua annum vixit, de vita exiit, quartam funeris partem inter Eccleſiam parochiæ, quæ eſt domicilii, & eam, quæ dicitur habitationis, dividi. Quibus accedit Paulus Comitolus *lib.* 1. *reſponſorum moral.* 11

Hanc ſententiam mihi videor ex jure colligere ſi attente conſiderentur jura. Primo. Quia *in cap.* 2. *de ſepulturis in* 6. dicitur canonicam portionem deberi Eccleſiæ duntaxat, qua conſuevit audire divina, & Eccleſiaſtica ſacramenta percipere, quæ verba ſunt periphraſis domicilii, ut colligitur ex §. *ſequenti*, ubi dicitur, ſi quis duo domicilia habuerit, pariter in utroque ſe collocans, & in tertio elegerit ſepulturam, & Eccleſia domiciliorum dividendam eſſe canonicam portionem, quaſi pro eodem uſurpet Pontifex Eccleſiam domicilii, & ubi conſuevit audire divina, & percipere ſacramenta. Idque inſinuat etiam verbum, illud *conſuevit*, quod non de habitationis parochia, ſed de domicilii verius & magis per ſe affirmatur, cum in alia ex accidenti audiat divina, & percipiat ſacramenta, Deinde eandem ſententiam confirmo ex *cap.* 3. *is qui, de ſepulturis in* 6. *Is qui habet domicilium in civitate, vel caſtro, quandoque ad villam ruralem ſe transfert recreationis cauſa, vel ut ruralia exerceat opera in eadem, ſi non electa ſepultura decedat ibidem, non in Eccleſia dictæ villæ, ſed in ſua parochiali, vel in ea potius, in qua majorum ipſius ab antiquo ſepultura extitit, ſepeliri debebit, dummodo abſque periculo ad ipſam valeat reportari.* Hæc ibi. In quo textu expendo primum, ſecedentem, *ut ruralia opera exerceat*, in quibus quis non videt ſæpe majorem anni partem inſumi; & tamen adhuc pertinere dici ad parochiam annexam domicilio. Quod ſi quis interpretetur textum de opere rurali, quod cito finitur, divinat, textus enim univerſe loquitur, *ut ruralia opera exerceat*. Quid autem rogo, magis intereſt, utrum quis proficiſcatur ruris exercendi cauſa, vel negotii gerendi? poteſt enim in utroque, & modicum, & longum tempus inſumi. Quare ea verba, *ut ruralia opera exerceat*, exempli cauſa poſita exiſtimo, & addita, ne quis exiſtimaret tantum ad parochiam domicilii pertinere eum, qui abiit recreationis gratia, quæ paucis diebus concludi & definiri ſolet: ſed etiamſi abeat longiori tempore immoraturus, ſcilicet, cauſa exercendi opera ruralia, metendi, vindemiandi, ſerendi, in quibus major anni pars conſumitur. 12

Denique conſiderari pro hac ſententia poſſunt illa verba textus *in cap. de ſepulturis, ubi Eccleſiæ dari cenſemus, in qua cæleſti pabulo refici conſuevit*, & *cap. de his*, ibi, *Eccleſiis in quibus receperunt ſalutis pabula*. Quæ verba ſi quis expendat, & cum antecedentibus, & ſequentibus componat, plane colliget ſermonem eſſe de Eccleſia annexa domicilio. Ad illam ergo pertinet jus ſepulchri, niſi alibi elegerit habitationem; electa autem pertinet ad illam portio canonica, non ad Eccleſiam 13

cleſiam habitationis. Quod ſi ad ſuam commoda deportari non poſſit, & ſepulturam non elegerit, ad eam parochiam pertinet, in qua ſacramenta ſuſcepit, & habitabat, ut ex *d. cap. 3. de ſepulturis in 6.* colligitur, & docuit Emanuel Sà *verb. ſepultura, n. 2.*

15 Sed videamus quæ pro ſua ſententia adducit Thomas Sanchez. Obiicit primo textum *in cap. noſtra, de ſepulturis*, ubi dicitur ſolvendam eſſe quartam parochiali Eccleſiæ, de cujus parochia extrahuntur corpora mortuorum, quibus indicari videtur ſolam habitationem requiri. Dico tamen ex his verbis adjunctis præcedentibus id non colligi; expreſſe enim agitur de parochianis alterius Eccleſiæ. Unde explicandum reſtat, quæ parochia ſit, & ego quidem dico eſſe illam, in qua domicilium conſtituerunt, nam illa verba ſunt periphraſis quædam domicilii, ut conſtat ex *c. certificari 9. & cap. noſtra 10. de ſepulturis*. Adde illa verba eſſe in narratione facti, in reſponſo autem tantum dicit Pontifex ſolvendam eſſe Eccleſiæ parochiali. Unde examinandum alterius, quæ ſit parochialis, & cujus Eccleſiæ aliquis dicatur parochianus.

16 Secundo obiicit textum in *cap. finali, de parochiis*, ibi, *Cum ad inhabitandum in ea ſe quamplurimi contuliſſent.* Dico tamen ibi eſſe ſermonem de his, qui recuperata Aconenſi civitate aliis occupatis, ibi domicilium elegerant, alio relicto, quod in hoſtium poteſtate erat. Itaque potius ibi cenſentur parochiam nanciſci ratione domicilii. Idque conſtat, quia exiſtentibus aliarum urbium Epiſcopis, poſtea ad eas non ſunt reverſi, quamvis in eis prædia haberent, non autem eſt idem in aliquo loco prædia habere & domicilium.

17 Tertio obiicit textum *in c. quæſiſſent 16. q. 1.* ubi dicitur decimas perſolvendas illis, a quibus per anni circulum Miſſas audiunt. Reſpondeo tamen eſſe ſpecialem & expreſſam diſpoſitionem juris decimas prædiales deberi, ubi prædia ſunt, perſonales vero ubi ſacramenta miniſtrantur, *cap. ultimo, de ſepulturis in 6. & c. & c. fin. de parochiis*, ut dicam *§. ſequenti*. Quare ex ea diſpoſitione nihil colligitur contra nos.

18 Ultimo obiicit textum *in cap. cum nullus, de temporibus ordin. in 6.* ubi agitur de proprio ſacerdote ad ordines, diciturque illum eſſe a quo quis oriundus eſt, vel in cujus Diœceſi beneficium obtinet, aut domicilium collocavit. Sed hic textus potius pro nobis eſt, nam Scholaſtici in Academia non dicuntur domicilium, ſed habitationem habere. Hæc adduximus, non quia difficilem ſolutionem habeant, ſed ut reſpondeamus illis, quibus permotus Th. Sanchez oppoſitam ſententiam ſecutus eſt; quamvis Panormitani ſententiam, quam ſequimur, probabiliſſimam eſſe fateatur.

§. III.

Quis ſit proprius Parochus in ordine ad decimas & primitias.

S U M M A R I U M.

19 *Decima perſonalis debetur domicilio.*
20 *Prædialis ſolvenda, ubi prædia conſtituta ſunt.*
21 *Quid ſi prædia non ſint in aliqua parochia.*
22 *Quid de decimis mixtis, quorundam ſententia.*
23 *Vera ſententia.*
24 *Quid quando paſcuntur in una & pernoctant in alia.*
25 *Quid quando non paſcuntur, neque aluntur in Eccleſia domini ſui.*
26 *Quid quando Eccleſia parochialis & baptiſmalis fuerint diverſæ.*

19 QUod ad decimas attinet, ſuppoſita communi diſtinctione decimarum, quæ perſonales, prædiales, & mixtæ dicuntur, licet de hujus diviſionis veritate dico quod ſentio *tr. de Ordine lib. 6.* ſtatim primum. Decimæ perſonales, ſi alicubi ſunt in uſu (nam non eſſe in uſu docet Sà *verb. decimæ, n. 1.* Suarez *tom. 1. de relig. tract. 2. lib. 1. cap. 21.* & alii) itaque ſi alicubi ſunt in uſu, non ſpectant ad Eccleſiam habitationi connexam, ſed domicilio. Hanc concluſionem mihi videor ex jure aperte colligere. Facit enim pro ea primo, quod ſæpe in jure dicatur haſce decimas ſolvendas Eccleſiæ, in qua baptiſma, ſacramenta, & manus impoſitio, id eſt, confirmatio & Eccleſiaſtica, audiuntur, *text. in c. de decimis 45. 16. quæſt. 1.* ibi, *ubi ſacroſancta Baptiſmata dantur, & cap. quæſ. 46. ibidem. Familia vero etiam ibi dent decimas ſuas, ubi infantes eorum baptizantur, & ubi per totum anni circulum Miſſas audiunt*, quæ domicilium indicant. Quod caput eſt ex Concilio Cabilonenſi 2. c. 19. & ex Ticinenſi c. 11. & habetur *c. in ſacris 56. eadem cauſa & quæſtione*, ibi, *ubi Baſilicis Pontii de Matrina*

Baptiſmum, prædicationem, manus impoſitionem, & alia Chriſti ſacramenta percipiunt. Expende illa, manus impoſitionem, quo nomine confirmationis, & ordinis ſacramenta intelligi ſolent. At ordinis & confirmationis ſacramenta nonniſi ab eo Epiſcopo ubi domicilium, vel beneficium, vel origo eſt, non ab Epiſcopo habitationis peti poſſunt. Facit etiam text. *in c. de Apoſtolica 30. de decimis*, quod extat *in Appendice Lateranenſis Concilii par. 50. c. 39.* ibi, *In qua Eccleſiaſtica percipiunt ſacramenta*, & text. *in cap. ſignificavit fin. de parochiis*, ibi, *Neque ab eis temporalia exigunt, quibus ſpiritualia non miniſtrant.* Et plane ibi de loco domicilii ſermo eſt, Nam in Aconenſem civitatem plures relicto domicilio aliarum urbium, quas hoſtes occupaverant, tranſierant. Fixiſſe autem ibi domicilium ex eo conſtat, quia jam ad eaſdem urbes recuperatas redire noluerant; domicilium autem hoſtium occupatione extinctum fuerat. Hujus autem concluſionis non una ratio eſt. Prima, quia decimæ iſtæ perſolvuntur ad ſuſtentationem eorum, qui ſpiritualia miniſtrant. Secunda, quia tranſeunt hæc onera cum perſona, non enim inhærent rei, quare æquum videtur, ut illi Eccleſiæ ſolvantur, quæ ſpiritualiter fidelem alit ſacramentis atque doctrina. Unde ſi quis mutet domicilium, licet habeat in alia parochia poſſeſſiones, illi debentur, ubi domicilium habet: & licet non mutet domicilium, ſi tamen extra ſuam parochiam laboret, etiam per magnam anni partem ſemper decimas perſonales ſolvet illi Eccleſiæ, ubi habet domicilium, quia ibi per ſe recipit divina, licet ex accidenti ratione abſentiæ contingat quandoque, alibi recipi ſacramenta, quæ colligi videntur ex *d. cap. Apoſtolicæ, & cap. 3. de ſepulturis in 6.* Quod ſi contingat habere duo domicilia, ſi unum acceſſorium eſt, principali ſolvet; ſi vero in utroque æqualiter ſe collocat, inter utrumque dividentur.

De prædialibus vero decimis ſtatuo ſecundo prædiales decimas ſolvendas eſſe illi parochiæ, ubi prædia conſtituta ſunt. Eſt communis, certaque ſententia, eamque probat textus *in cap. cum contingat, & c. cum in tua, de decimis, & c. quoniam, eodem tit. & c. ultimo in fine, de parochiis, & cap. fin. de reſtit. ſpol. in 6.* Cujus optimam aſſertionem jura inſinuarunt. Nam cum ipſa parochiarum diſtinctione diviſa etiam territoria ſunt, quo factum eſt, ut unicuique parochiæ applicarentur ea prædia in ſuſtentationem miniſtrorum, atque adeo videtur innegabile, conſtat ex *c. 2. 13. quæſt. 1. & c. ſi quis laicus 16. q. 1. & c. Eccleſia, & cap. quicumque, eadem q.* Et quidem jure optimo ita conſtitutum eſt, alias magna ſequeretur confuſio, ſi permutatione domicilii mutarentur etiam decimæ prædiales, ut eleganter attigit Alex. III. *in c. cum ſint, de decimis*, ibi, *cum ex hoc Epiſcopatuum fines confundi non immerito videreatur.* Quæ ratio, licet in Epiſcopatibus loquatur, attamen eamdem vim habet in parochiarum diviſione, ut ſuponitur *in c. ſuper eo, de parochiis, & in c. ac licet 16. quæſt. 3. & c. quicumque, ibidem*, & Tridentino *ſeſſ. 14. de Reformat. cap. 9. & ſeſſ. 24. cap. 13. in fin.* Eoque magis juri conformem, & rationi eam diſpoſitionem eſſe conſtat, quia per hoc nulli parochiæ fit injuria, tum quia ſemper remanet congrua, & idem incommodum poteſt pro decurſu temporis commutari, cum ſæpe ex una parochia ad aliam mutent domicilia. Accedit etiam leges humanas attendere id quod frequentius, frequentius autem eſt parochianos ibi domicilium figere, ubi prædia habent: quod ſi ſecus accidat, rarum eſt, quod non ſolent leges attendere. Vide Rebuffum *de decimis, q. 5. n. 19. & q. 6. num. 11. & q. 14. num. 39.* 20

Sed quid dicendum, ſi prædia non cadant intra territorium alicujus parochiæ? Dicendum eſt de jure communi ad nullam parochiam pertinere, ſed ad Epiſcopalem menſam, ut docet Abbas *in d. c. cum contingat*, & Rebuffus *q. 7. num. 8.* Et facit pro ea textus *in c. quoniam*, quatenus dicit decimas novalium pertinere ad Epiſcopos, ſi non ſint intra terminos alicujus parochiæ, eadem enim videtur eſſe ratio de prædiis excultis ab antiquo tempore. Cujus ratio ex eo deſumitur, quia Epiſcopus ante parochiarum diviſionem jus habebat diſponendi de decimis, prout illi videbatur expedire. Si ergo aliqua prædia non continentur terminis alicujus parochiæ, videntur ſub antiqua juris diſpoſitione remanſiſſe, atque ideo ad Epiſcopum pertinere, qui vel ſibi, vel aliis Eccleſiis poterit applicare, juxta text. *in d. c. quoniam.* 21

Sed reſtat difficultas expedienda de decimis, quas vulgo mixtas vocant, ſcilicet, quæ ex fructibus pecorum deſumuntur, cui ſcilicet parochiæ perſolvendæ ſint? 22 Cujus dubii reſolutio incerta videtur, tum quia jura tantum loquuntur de decimis perſonalibus, & realibus, de his autem mixtis nullum extat jus quod ego viderim. Præterea cum mixtæ ſint, non apparet, ad quarum potius naturam accedant, realiumne, an perſonalium. Quare Nav. *conſil. 1. de decimis, n. 10.* exiſtimavit, etiamſi

oves non paſcantur in loco domicilii, adhuc tamen aliquam partem ſolvendam eſſe Eccleſiæ domicilii. Quia cum ſint ejuſdem decimæ mixtæ, ideo debent partim accedere ad realium, partim ad prædialium rationem.

23 Verum ſtatuo tertio hujuſmodi decimas magis ad prædialium naturam accedere, & ideo ibi ſolvendas, ubi paſcuntur greges, ut docet communis ſententia, quam tenet gloſſ. *in cap. ad Apoſtolica*, & Doctores *ibi* frequenter. D. Thom. 2. 2. *q.* 87. *art.* 3. *ad* 2. Alenſis 3. *p. q.* 51. *memb.* 4. *art.* 1. *in fine.* Rebuffus *d. q.* 6. *n.* 23. Suarez *tom.* 1. *de religione tract.* 2. *lib.* 1. *cap.* 7. Facit pro hac ſententia, quia hujuſmodi decimæ inter prædiales comprehenduntur in jure, non inter perſonales, ut docet idem Suarez. Facit etiam, quia decimæ paſcuorum debentur Eccleſiæ prædiali, argumento text. *in c. commiſſum*. Ergo quando pecora aluntur ex aliquibus paſcuis, illa debentur Eccleſiæ, cui debentur paſcuorum decimæ pro rata temporis. Atque ſic in praxi judicandum eſt, niſi aliud habeat conſuetudo. Quod idem judicium eſſe exiſtimo, quando ab uno loco ad alium proficiſcuntur, de locis intermediis, in quibus parvo tempore commorantur, dum tranſeunt: exiſtimo enim, niſi aliud exigat conſuetudo, tantum terminorum a quo & ad quem habendam eſſe rationem, ut Navarrus voluit *loc. citat. n.* 3. Quod ſi non ſolum tranſeant, ſed modo in hac, modo in illa parochia per menſem unum, aut alium commorentur, proportio ſervanda eſt etiam in decimis.

24 Ex his colligitur primo, cum ſæpe contingat ut paſcantur interdiu in una parochia, & pernoctent in alia, quamvis multis videatur ſolvendas eſſe decimas Eccleſiæ prædiali, quia ex ejus paſcuis aluntur, probabilius dicetur cum gloſſa, Rebuffo, & aliis dividendas eſſe decimas inter utramque parochiam. De animali enim judicant ſicut de prædio, quod non minus eſſe dicitur ubi alitur, quam ubi jacet, & cubat. Induci poteſt pro hac ſententia text. *in l. ſi plures, D. arborum furtim cæſarum*, in ultimis verbis. *Si radicibus vicini alitur; arbor tamen ejus eſt, in cujus fundo origo ejus fuerit*. Ubi autem oves jacent & dormiunt, ibi accommodatione quadam radices figunt, & ab inclementiis proteguntur.

25 Secundo colligitur idem dicendum eſſe, quando hujuſmodi oves neque paſcuntur, neque aluntur per ullam anni partem in Eccleſia domini ſui, ſed in aliis, tunc enim nulla pars decimarum debetur Eccleſiæ parochiali domini, ſed illis ubi paſcuntur & morantur; ſortiuntur enim iſtæ rationem decimarum prædialium. Unde non recte Navarrus docuit ſaltem quartam partem ſolvendam eſſe Eccleſiæ parochiali domini. nec enim ulla ratio reddi poteſt, quare magis debeatur quarta, quam ſexta, vel octava. Dicamus ergo conſequenter has decimas ſortiri rationem prædialium, & ita juxta eam regulam in omnibus philoſophemur.

26 Tertio colligitur, quomodo philoſophandum ſit in eo, quod quæri ſolet, cui Eccleſiæ debeantur decimæ, parochiali, vel baptiſmali, quando conſtiterit eſſe diverſas. Nam perſonales parochiali debentur, prædiales illi in cujus territorio ſunt, niſi obſtet conſuetudo præſcripta; aut alius titulus legitimus, de quo late Suarez *d. lib.* 1. *cap.* 24. Illud adverte ſæpe in jure pro eodem uſurpari baptiſmalem, & parochialem Eccleſiam, ne decipiaris, ut monet Suarez *d. c.* 4. *n.* 7.

CAPUT XIV.

De proprio vagorum Parocho ad matrimonium.

SUMMARIUM.

1 *Decretum Tridentini de vagorum parocho.*
2 *De quibus vagis intelligat.*
3 *Extendi etiam ad alienigenas.*
4 *Idem ſervandum, etiam ſi unus ſit vagus.*
5 *Quemvis parochum illius oppidi poſſe eligi a vagis.*
6 *Idem etiamſi in fraudem fiat.*
7 *Etiam ſi quis in aliquo loco deputatus ſit vagorum confeſſor, non eſſe proprium parochum ad matrimonium.*
8 *Parochum, qui ſine ea diligentia conjungit vagos peccare graviter, valere tamen conjugium.*

1 VAgorum nomine comprehenduntur, qui nullibi certum domicilium habent; quo ſuppoſito, conſtituenda in primis eſt de illis deciſio Concilii Tridentini *ſeſſ.* 24. *cap.* 7. ſic enim habet, *Multi ſunt, qui vagantur, & incertas habent ſedes, & ut improbi ſunt ingenii prima uxore relicta aliam & plerumque plures illa vivente diverſis in locis ducunt. Cui morbo cupiens Sancta Synodus occurrere, omnes ad quos ſpectat, paterne monet, ne hoc genus hominum vagantium ad matrimonium facile admittant, magiſtratus etiam ſæculares hortatur, ut eos ſeverè coerceant: Parochis autem præcipit, ne illorum matrimoniis interſint, niſi prius diligentem inquiſitionem fecerint, & re ad ordinarium delata ab eo licentiam id faciendi obtinuerint.* Hactenus Concilium.

Circa quod decretum Concilii Tridentini obſervandum eſt primo, illud de ſolis vagis eſſe, non quibuſcunque ſed qui vagantur, & incertas ſedes habent. Quare qui in eodem oppido de una parochia ad aliam vagantur, & dum domicilium in aliqua figunt, quia alio habitatore occupatum eſt, brevi tempore alicubi hoſpitantur, non computantur inter vagos, illi enim in oppido noti ſunt. Quare vel in ea parochia, ubi diutius habitarunt, contrahent, vel in ea, in qua ad tempus habitant; & idem de illis, atque de alienigenis cognitis judicium erit. Idem dicendum de illis, qui in aliqua terra ab uno oppido in aliud per pluies annos tranſeunt; non enim vagi ſunt, ſed alienigenæ. Unde Congregatio Cardinalium apud Farinacium *ſeſſ.* 24. *de matrimonio, cap.* 7. *n.* 1. inquit. *Non dicitur vagans illa mulier, quæ per octo annos in una, eademque terra habitavit.*

Secundo obſerva prædictum decretum extenſione quadam, & identitate rationis extendendum non ſolum ad eos, qui vere vagantur, & nullibi certas ſedes habent, ſed etiam ad alienigenas, qui alibi habent domicilium, brevi tamen aliquo loco commorantur, & ignoti ſunt. Tunc enim ex ea conditione videntur inter vagos computandi, aut ſaltem hoc decreto comprehendi, quia poſſunt in iſtorum matrimoniis eædem fraudes evenire, quibus occurrere vult Concilium Tridentinum. Olim enim ſine literis teſtimonialibus, qui alio commigrarent, contrahere non poterant, ut citatis aliis docet Thomas Sanchez *lib.* 3. *diſp.* 15. *n.* 8. Atque id quidem manifeſte colligi videtur ex ſecunda declaratione Cardinalium, quam retuli ſupra cap. ubi cum de alienigenis matrimonio jungendis ſermo eſſet, additur; *Qui tamen ſint cogniti, & non ſint comprehenſi inter vagabundos.*

Tertio obſerva eandem ſufficientem diligentiam adhibendam eſſe, etiamſi unus tantum ex contrahentibus ſit vagus. Poteſt enim idem inconveniens ſequi, cui volt occurrere Tridentinum, ut docet Thomas Sanchez cum Vera Cruz *diſp.* 25. *cit. n.* 9. 3

Quarto obſerva proprium iſtorum parochum eſſe quemcumque parochum illius oppidi, quemvis enim poſſunt eligere, ut docet communis ſententia, quam Thom. Sanchez *ibidem n.* 11. probat ex eo, quia idem eſt eorum parochos ad confeſſiones & matrimonia. Sed hæc ratio non eſt efficax, neque conſtans, cum non liceat argumentum ſumere ab uno ſacramento ad aliud, ut dixi *cap. præcedenti*. Quare eam concluſionem ſumo ex declarationibus Cardinalium ſupra poſitis. Cum enim illi in duabus poſterioribus plane docuerint proprium parochum alienigenarum, qui non reputantur inter vagabundos, eſſe eum in cujus parochia etiam a medio tempore habitant, pro comperto relinquunt, ſi vagi ſint, nullum habere certum parochum, ſed quemvis ejus oppidi aſſiſtere poſſe. 4

Ex his colligo primo idem dicendum eſſe cum Thoma Sanchez *ibidem n.* 12. etiamſi in fraudem parochi proprii vagari voluerint: utuntur enim jure ſuo, juxta dicta ſupra. 5

Secundo colligo non recte Sanctium *ibidem num.* 12. aſſeruiſſe, ſi quis in aliquo loco vagorum confeſſor deputatus ſit ab Epiſcopo, ita ut nulli alteri audire eorum confeſſiones liceat; eum etiam eſſe qui eos conjungere matrimonio debet. Non enim valet ab uno ſacramento ad aliud, & ita reſtricta licentia ad confeſſionis ſacramentum non videtur reſtricta ad matrimonium, juxta dicta ſupra. Adde etiam Epiſcopum non poſſe auferre a parocho, qui ſecundum juris diſpoſitionem parochus eſt, poteſtatem aſſiſtendi, ita ut ſi aſſiſtat non valeat, ut conſtabit ex his quæ infra dicentur. Quare, cum ſecundum novi juris diſpoſitionem a Cardinalibus explicatam proprius vagorum parochus ſit quivis parochus ejus Diœceſis, prohibitio Epiſcopi obſtare non poteſt, quominus valide eos conjungere matrimonio poſſit. 6

Ultimo obſerva parochum, qui ſine Ordinarii licentia, & diligenti inquiſitione vagos conjungeret, peccare graviter, violat enim legem, & in materia gravi. Quare peccatum mortale eſſe judico, ut docet Petrus Ledeſma *de matrimonio*, *q.* 46. *fol.* 193. Henriquez *lib.* 11. *de matrimonio cap.* 3. *n.* 1. Thomas Sanchez *diſp. cit. num.* 16. Quod id dicendum de eo, qui de licentia parochi conjunge- 7

conjungeret, ſi tamen ipſa ſciret neque adhibitam ſufficientem diligentiam, neque licentiam petitam ab Ordinario. Quod ſi & Inquiſitionem omittat, & licentiam non petat, ſed ſine ea interſit matrimonio, valet quidem, tum quia tantum requiſitur præſentia parochi proprii, & teſtium ad valorem matrimonii: tum etiam, quia ſola prohibitio ſine decreto irritanti in hac materia non efficit invalidum matrimonium. Henriquez *loco citato*, & Thomas Sanchez *diſp. cit. n. 17.* dicunt ſic declaratum eſſe a Cardinalibus, quorum tamen ego declarationem non legi inter eas, quæ excuſæ circunferuntur: extat tamen apud me inter quaſdam manu ſcriptas, quas accepi ab Illuſtriſſimo Domino Domino Petro Portocarrero Calagurritano primum, deinde Cordubenſi, denique Conchenſi Epiſcopo, Supremæ Inquiſitionis Senatus Supremo Judici, viro, cujus integritatem nulla unquam delebit oblivio. Inter illas ergo ſic habetur. *Ut matrimonium contractum ſervatis ſolemnitatibus traditis a Concilio cum ſponſo vagabundo, qui refilire, & recedere contendit prætextu, quod matrimonium fuerit celebratum, nulla facta ſui ſtatus inquiſitione per parochum, neque parochum habuiſſe licentiam ab Ordinario ſuo juxta diſpoſitionem Conc. ſeſſ. 24. c. 7. validum ſit, & non videri nullum.* Hæc ibi. Vide Zenedum de materia hujus *cap. q. 30. a n. 66.*

CAPUT XV.

Quinam alii parochorum nomine cenſeantur?

SUMMARIUM.

1 *Duo agenda.*
2 *Idem de religioſis, atque de aliis parochis apud Indos dicendum, inter quos parochi munus exercent.*
3 *Ad conjungendos vagos debent religioſi parochi petere licentiam ab ordinario.*
4 *Objicitur, & diluitur.*
5 *Quæ requirantur, ut religioſi poſſint apud Indos eſſe parochi.*
6 *Poſſe conjungere matrimonio cum tranſeunt per locum, in quo non eſt parochus.*
7 *Rectores, & Coadjutores gaudere parochorum nomine.*

1 DE duobus tantum dubium eſſe poteſt. Primo de religioſis in novo orbe. Secundo de eo, qui ad nutum Epiſcopi conſtitutus eſt in aliqua parochia ut Rector illius, vel de Vicario ipſius parochi ab eo conſtituto.

2 Quod ad primum attinet, certum eſt in locis Indiarum, ubi religioſi parochorum munus exercent, ex conceſſione Pii Quinti, quam refert Veracruz *in Appendice ad ſpeculum*, idem de illis, atque de aliis parochis dicendum eſſe, cum revera parochi ſint. An autem illi conceſſioni Pii V. derogatum fuerit per Gregorium XIII. in ea Bulla, qua revocavit omnes proprios Motus Pii Quinti, qui derogant Concilio Tridentino, examinat Zenedo *d. q. 30. n. 48. & 49.* & ſentit revocatam eſſe. Ego tamen exiſtimo Bullam illam Gregorii, neque quoad hunc articulum, neque quoad alios plures eſſe receptam. Igitur quod ad Sacramentorum omnium adminiſtrationem attinet, ſervanda ea, quæ de aliis parochis dicuntur ſine exceptione ulla.

3 Ex quibus fit poſſe vagos conjungere matrimonio, & peregrinos, & alienigenas juxta regulas ſuperius poſitas, neque in eo eſt ulla ſpecialis difficultas. Ad conjungendos autem matrimonio vagos, debent licentiam petere ab ordinario. Quia nullum habent privilegium, quo derogetur diſpoſitioni Tridentini, ut magis conſtabit ex dicendis. Concilio autem generali derogari non ſolet per clauſulas generales, niſi etiam fiat ejus expreſſa mentio, ut colligitur ex *cap. ex parte, & cap. ultimo, de capellis Monachorum, & cap. cum, de ætate, & qual. & c. nonnulli, de reſcriptis*, & eſt communis Doctorum ſententia, quam refert & ſequitur Thomas Sanchez *lib. 3. diſp. 26. n. final.* Id quod maximo jure ſtatutum eſt. Cum enim decreta Concilii tam mature condita ſint, non videtur rationabile illis derogari, ſine eorum expreſſa mentione. Adde etiam, ut merito docet idem Thomas Sanchez quando Concilium generale recens eſt, veluti Tridentinum, non ſufficere generalem clauſulam derogatoriam Concilii generalis, niſi Tridentini fiat expreſſa mentio.

4 Contra doctrinam hanc ſenſit Vera Crux in Appendice ad ſpeculum, qui docet religioſos in partibus Indiarum non indigere licentia ordinarii ad conjungendos matrimonio vagos. Idque probat, quia Pii Quinti privilegio conceditur, ut poſſint matrimonio jungere, ſicut antea conſueverant, poterant autem ante Concilium Tridentinum ſine ordinarii licentia ex privilegio Leonis X. & Adriani VI. & in eodem etiam Pii Quinti privilegio dicitur ordinariorum locorum, & aliorum quorumcunque licentia minime requiſita. Cumque privilegii verba aliquem effectum habere debeant, *cap. Abbate, de V. S.* ibi, *cum privilegium ſit lex privata*, imo & ſyllabæ privilegii effectu carere non debeant, ut gloſſa *in cap. ſolitæ, de majorit. & obedientia*, efficitur non eſſe neceſſariam licentiam, alias ſi neceſſaria eſſet, nihil novum concederetur. Reſpondetur tamen eo privilegio minime derogari Tridentino, cum illius mentionem ſpecialem non faciat: meminiſſe autem ejus deberet, ut illi derogatum eſſet juxta dicta. Idque magis conſtat ex clauſula derogatoria, poſita in eo privilegio, in qua ſolum fit mentio Synodalis, aut Provincialis conſtitutionis. Deinde addendum eſt, cum & jure communi antiquo, & Trident. prohibitum ſit religioſos intereſſe matrimonio, id ſtatuit Pontifex, ut ſicut antea conſueverant, ex aliorum Pontificum privilegiis aſſiſtere ſine ordinarii licentia, id poſſint modo ſola licentia ſui Prælati, qua parochi deſtinantur. Itaque ad hoc decernit Pontifex non requiri ordinarii licentiam, non vero concedit, ut ad caſum ſpecialiſſimum contentum *in ſeſſ. 24. d. cap. 7.* non requiratur licentia ordinarii. Quare illam petendi obligatio eſt.

Solum advertenda ſunt duo. Primum eſt religioſos non poſſe eam parochorum curam exercere apud Indos, niſi ſervetur in primis quod Epiſcopus, vel Prorex, vel gubernator oppida illa committat religioſis. Deinde, quod capitulum Provinciale concedat etiam licentiam in illis oppidis munus parochorum exercendi. Dixi autem nominatim Capitulum, quia ad illud pertinet eam licentiam, & facultatem concedere, adeo ut ubi non eſt capitulum, non poſſint fratres eam curam ſuſcipere, nec injunctam a Capitulo Provinciali alterius Provinciæ. Nec vero neceſſarium eſt fratres perſonaliter præſentari, aut nominatim deſignari a capitulo, ſed ſatis eſt ſi Capitulum Provinciale illis facultatem in genere concedat, quos deſignaverit Provincialis. Hæc ſunt conformia privilegio Pii Quinti: de quibus late Emanuel Rodriguez *tom. 1. q. Regular. q. 35. art. 1, 3. 4. & art. 6.* docet circa fratres ſic deſignatos a capitulis non poſſe Epiſcopos aliquid innovare, neque in aſſignatis auferendo ab eis juriſdictionem, datur enim a Pontifice. 5

Secundum eſt, in his locis poſſe religioſos tranſeuntes per oppida, in quibus fideles habitant, ſine parocho tamen, poſſe inquam matrimonio jungere. Nam cum ex ampliſſima conceſſione Leonis X. & Adriani VI. poſſent religioſi in novo orbe miniſtrare ſacramenta omnia, Pius Quintus illis conceſſit, ut poſſent matrimonio aſſiſtere ſicut antea conſueverant, cumque circa hoc nihil immutatum ſit, nec deſignatum a Concilio, plane poterunt eos matrimonio jungere. 6

Quod ad ſacramentum attinet, certum eſt parochorum nomine gaudere etiam eos qui proprietarii non ſunt, ex eo quod Epiſcopus eſt immediatus parochus, ut in Regno Granatenſi, Cordubenſi, & Hiſpalenſi, ubi Rectores tantum ad nutum Epiſcopi amovibiles conſtituuntur. Similiter etiam ille, quem aliquis parochus aſcivit coadjutorem locantem operas, aſſiſtere quidem matrimonio poterit, an vero licentiam aliis aſſiſtendi dare poſſit, dicam poſtea. Atque his favet declaratio Cardinalium apud Farinacium *pag. 268.* cum inquit: *Matrimonium coram coadjutore in adminiſtrandis Sacramentis parochi, vel Vicarii perpetui in illa parochia valet.* 7

CAPUT XVI.

Quis contrahentium parochus adeſſe debeat, & in qua parochia?

SUMMARIUM.

1 *Proprius parochus adeſſe debet.*
2 *Non eſt neceſſarium ut uterque parochus adſit.*
3 *Quis eorum adeſſe debeat, prima ſententia.*
4 *Illum adeſſe debere, in cujus parochia contrahitur, & non alium.*

5 *Quorundam ſolutio rejicitur.*
6 *Non obſtare declarationem aliquam.*
7 *Ratio declarationis adducitur.*
8 *Afferuntur aliorum fundamenta, & diluuntur, &* 9. *&* 10.
11 *Parochum in aliena parochia conjungentem etiam ſuum parochum, peccare, & nihil efficere.*
12 *Neque poſſe de licentia parochi, aut ordinarii.*
13 *Objicitur, & diluitur.*
14 *Si unus ex contrahentibus ſit vagus quivis parochus poteſt.*
15 *Si in unius parochia non eſt promulgatum Tridentinum, poteſt ſine ea forma contrahi conjugium.*

1 HActenus explicatum eſt, qui ordinarii, & parochi nomine gaudeant, ut inde colligeremus qui aſſiſtere matrimonio poſſint, & quidem, cum jam conſtet qui ordinarii, & parochi nomine cenſeantur, facile conſtat illos aſſiſtere matrimonio poſſe, & neceſſarium eſſe, ut aliquis eorum aſſiſtat, vel proprius parochus. Nam Concilium non loqui de parocho indefinite, ſed de proprio manifeſte conſtat ex *cap. 1. ejuſdem Seſſionis*, multis in locis, & cum de denunciationibus agit ibi, *in propriis contrahentium parochia denuncietur*, & cum de licentia agit, ut alius aſſiſtere matrimonio poſſit, quam ſolus proprius poteſt concedere, & in ejuſdem capitis fine, ubi conjungentes matrimonio abſque licentia proprii ſuſpenditur.

2 Deinde certum eſt non eſſe neceſſarium ut ſi contrahentes ſint ex diverſis parochiis, interſit uterque parochus, ſed ſatis eſſe unum ex illis. Quia cum matrimonium ſit inter duos, aut utrumque conjungere poſſet, aut neutrum. Ratione itaque connexionis fit, ut uterque fiat ſubditus illius parochi, & cum matrimonio jungere illi concedatur, cum eo qui ſubditus eſt, poteſt & non ſubditum; argumento text. *in l. ſi communem, D. quemadmodum ſervitus amittatur*, ibi: *Si communem fundum, ego & pupillus haberemus, licet uterque non uteretur, tamen propter pupillum, & ego viam retineo*. Eſt enim res individua, ut ibi inquit gloſſa, de quo etiam vide Zenedo *qu. 30. n. 47.* Adde etiam (quæ potiſſima ratio eſt) cum jus iſtud jure novo Concilii Tridentini inductum ſit, & Concilium unum tantum parochum exigat, ſatis erit alterum e duobus contrahentium parochis intereſſe. Solum ergo difficultas eſt, quis contrahentium parochus debeat aſſiſtere matrimonio,

3 Et quidem, dum librum de impedimentis primo in lucem emiſi, mihi perſuaſi ſufficere quemvis parochum ex duobus contrahentium, & ita parochum viri in parochia fœminæ, & e contra poſſe illos jungere matrimonio. In eam ſententiam inductus fui, quia exiſtimavi de eo extare declarationem Cardinalium, prout nonnulli aſſerunt, qui tamen ejus verba non referunt, ſic etiam ſenſit Thomas Sanchez *lib. 3. diſp. 19. n. 11.* cum aliis, qui & docet eſſe declarationem Cardinalium, & idem citatis aliis docuit Zenedo *diſp. 30. cit. n. 56.*

4 At re maturius conſiderata longe verius videtur proprium parochum qui aſſiſtere matrimonio debet, eſſe eum, qui parochus proprius eſt alterius ex contrahentibus, in ea parochia ubi contrahitur, Itaque in parochia viri erit parochus viri, in parochia fœminæ parochus fœminæ. Sic Navarr. *in ſum. cap. 25. num. 144.* Zevallos *q. 604. n. 60.* Ludovic. Lopez *2. p. inſtruct. c. 86. §. Præterea. & 2. p. de matrimonio, c. 39.* Salzed. *in praxi c. 73. verſ. 14. in nova editione*. Emanuel Rodrig. *in 1. p. ſumm. c. 218. n. 5.* Henriquez *lib. 11. de matrim. c. 3. n. 2.* & alii. Extant apud me pro hac ſententia tres Cardinalium declarationes. Prima Brugnatenſi Epiſcopo: *Ut ſi quando vir ad domum uxoris accedit pro contrahendo, & conſummando matrimonio, is proprius parochus ſit, qui uxoris eſt, & illis benedictionem ſacerdotalem dare poterit de jure, habetur l. 1. declarat. fol. 128.* Secunda Epiſcopo Leonenſi: *Ut proprius parochus ſit, qui uxoris parochus eſt, ſi in domo uxoris contrahitur, vel ejus parochia, ut ſupra in una Brugnatenſi benedicere ſponſos debeat, non obſtante quacunque conſuetudine contraria, etiam immemoriali.* Tertia. *Ut in hoc caſu quando ſcilicet contrahentes ſunt diverſarum parochiarum, ſufficiat proprius parochus alterutrius, qui interſit matrimonio, ibidem fol. 567. Idem ſupra in una Brugnatenſi.* Quibus conſonat etiam Concilium Coluniense ſub Paulo III. *cap. 32.* quod idem ſentire videtur,

Et quamvis aliquando exiſtimaverim ad has declarationes poſſe reſponderi, in illis tantum dici ſufficere parochum uxoris, quando contrahitur in parochia uxoris, & non addi illum præciſe requiri, quaſi eo ipſo dicant unum ſufficere, non vero negari, quin alter poſſit eſſe præſens: hoc tamen reſponſum mihi videtur refelli ex earum declarationum verbis recte conſideratis. Nam quæſtioni propoſitæ, quis cenſendus eſſet in parochia fœminæ, v. g. proprius, reſpondent Brugnatenſe proprium parochum eſſe uxoris, quando contrahitur in parochia uxoris. Cumque Concilium dicat contrahendum coram proprio parocho, & congregatio declaret illum eſſe proprium parochum, manifeſte ſequitur, coram alio non poſſe contrahi matrimonium. Expendo etiam in ſecunda declaratione dictum eſſe, parochum uxoris eſſe, qui in ejus parochia benedicere ſponſos debet. Nota verbum *debet*. Non ergo alius poteſt, nec parochus viri in parochia fœminæ, alias non uterentur Cardinales verb. *debet*, ſed *poteſt benedicere*, ſiquidem & alius etiam poteſt. Expendo etiam in eadem ſecunda declaratione proprium parochum, qui intereſſe, & benedicere debebat, unum & eundem eſſe. At ſolus benedicit proprius ejus parochus, id quod etiam fatetur idem Thomas Sanchez *diſp. citat. n. 19.* Cujus commoda diſcriminis ratio aſſignari non poteſt, cum parochus ſit de ſolemnitate matrimonii, benedictiones vero nequaquam.

Nec vero his obſtat declaratio aliqua, non enim video ejus verba ab Auctoribus referri, & Thomas Sanchez illam referri ſcribit a Navarro. At Navarrus conſilio citato, illam non refert, ſed tantum dicit ſe audire aliquos ita dicentes, quo adhuc rumore non obſtante ille in oppoſitam ſententiam inclinat. 5

Et quidem jure optimo id ita declaratum eſt a Cardinalibus. Tum quia, ut Navarr. inquit *in eo conſil. 4. de clandeſtina deſponſatione*, ſequeretur dari auctoritatem parocho in aliena parochia. Quod tamen in his quæ pertinent ad forum externum, ægre admittendum eſt, maxime cum præjudicio tertii, niſi expreſſo jure concedatur *c. Lugdunenſi 7. qu. 2. & Clement. 1. de privileg.* Cumque Concilium Tridentinum id expreſſe non concedat parochis in aliena parochia, tantum credendum eſt id fuiſſe conceſſum, quod in jure ſine præjudicio tertii concedi poteſt. Tum etiam non opus eſſe alia declaratione oſtendo prædicta conſideratione. Quia ſi vir eſt in parochia fœminæ, cum ſit proprius parochus fœminæ, & exiſtens in ſua parochia, ſatis conſultum matrimonio eſt, cum ratione connexionis, ut dicebam ſupra iſto capit. poſſit utrumque conjungere. Si vero uterque extra ſuam parochiam velit contrahere, ſi peregrinantur, habent parochum illum, in cujus parochia commorantur, ut jam ſupra a nobis demonſtratum eſt. Non ergo eſt ulla ratio, quæ cogat aſſerere parochum in aliena parochia poſſe conjungere matrimonio,

Denique in hanc ſententiam inclino, quia fundamenta, quibus oppoſita nititur, imbecilla ſunt. Primo probat Thomas Sanchez, quia Concil. Tridentinum ſolum petit proprii parochi præſentiam. At parochus non amittit juriſdictionem voluntariam, qualis hæc eſt dum egreditur propriæ parochiæ limites. Sed infirma hæc ratio eſt. Tum quia Concilium expreſſe petit proprii parochi præſentiam, & ut in aliena parochia alius eſſet proprius parochus, quam is in cujus parochia verſantur cum præjudicio tertii, exprimi a Concilio deberet: hic autem verſatur tertii præjudicium, ut conſtat. Adde etiam id quod optime Navarr. docuit, eo loco, fruſtra deſumi argumentum ab actu vel exercitio juriſdictionis voluntariæ ad inſtitutum noſtrum. Nec enim hic intervenit juriſdictio ulla voluntaria, ſed nuda præſentia, neque aſſiſtentia illa eſt actus voluntariæ juriſdictionis. Tum etiam quia ea doctrina de exercitio juriſdictionis voluntariæ extra proprium territorium eatenus locum habet, quatenus juſte alius diverſi territorii conqueri non poteſt: at hic juſta proprii parochi querela eſſe poteſt, & ſequitur illi præjudicium, Non ergo eſt eadem ratio de juriſdictione voluntaria, & de aſſiſtentia parochi, 6

Secundo opponit, quia is eſt legitimus parochus, ut aſſiſtat matrimonio, qui eſt legitimus ad audiendas confeſſiones. Sed juxta omnes parochus extra ſuam parochiam legitimus parochus eſt ad audiendas confeſſiones ſui parochiani. Ergo etiam in iſto caſu. Sed reſpondetur in primis, ut ſupra dictum eſt, non ſumi idoneum argumentum ab uno ſacramento ad aliud, ſed in unoquoque ſacramento ſpectandum eſſe, quid decretum ſit, maxime cum hæc præſentia parochi in matrimonio jure novo Concilii Tridentini vel inducta, vel renovata fuerit. 7

Tertio opponit, quia aſſiſtere matrimonio reducitur ad juriſdictionem voluntariam, cum non exigat cauſæ cognitionem. Ergo poteſt extra parochiam exerceri valide. Sed hoc argumentum jam in primo ſolutum eſt, 8

non

Digitized by Google

non enim eſt hic actus juriſdictionis voluntariæ, imo cum verſetur præjudicium tertii, potius pertinere deberet ad contentioſam, ſicut Panormitan. docuit de legitimatione, quoties eſt in præjudicium tertii, eſſe contentioſam.

21 Ex tradita doctrina nonnulla licet inferre majoris claritatis gratia. Primo colligitur parochum in aliena parochia conjungentem ſuum parochianum peccare graviter, & puniendum eſſe, ut docent Henriquez, Salzedo, & Emanuel Rodriguez. Ratio eſt quia pervertit ordinem Eccleſiaſticum in diœceſibus, & parochiis conſtitutum. Deinde nullum omnino redditur matrimonium, quia perinde eſt, ac ſi alienus omnino parochus aſſiſteret. Quare etiam ceſſante ſcandalo grave peccatum eſt, & non tantum ratione ſcandali, ut non recte docuit Thomas Sanchez *diſp. 19. cit. n. 18.*

22 Secundo colligitur neque etiam de licentia parochi, aut ordinarii poſſe alium conjungere in aliena parochia. Quamvis enim ea licentia concedi poſſit extra territorium, cum ea conceſſio ſit actus juriſdictionis voluntariæ: at vero non poteſt dari, ut aſſiſtat quis extra propriam parochiam contrahentium, cum ipſe parochus vel ordinarius aſſiſtere non poſſit, ut dicebamus.

23 Sed contra illationem hanc ſentit Paulus Comitol. *lib. 1. reſponſorum moralium*, & Thomas Sanchez *loco citato*, qui ſibi perſuadent poſſe dare licentiam alteri ut conjungat eos in aliena parochia, aut territorio. Inducuntur primo, quia etiam ipſe parochus poſſet eos in aliena parochia conjungere. Sed hoc jam rejectum eſt, & oſtenſum nequaquam poſſe. Inducuntur ſecundo, quia Epiſcopus ſuis parochianis peregrinantibus concedere ſolet, & poteſt facultatem, ut in aliis locis accipiant ſacramenta pœnitentiæ, & confeſſionis. Ergo etiam dare poteſt licentiam, ut aſſiſtat alius in aliena parochia. Reſpondetur tamen valde diverſam eſſe rationem: tum quia, ut dixi in materia de Pœnitentia, ea licentia neceſſaria non eſt ad hujuſmodi ſacramenta. Tum etiam, quia ea licentia ſupponit extrema habilia, neque enim concedere poteſt, ut qui in aliena parochia adminiſtrare non poteſt ſacramenta, adminiſtret ſuis, ſed ex approbatis in alia. At in matrimonio nullus eſt idoneus, niſi proprius parochus, proprius vero non poteſt, niſi in propria parochia. Adde etiam non eſſe neceſſariam eam licentiam ad ſacramentum matrimonii, cum ad illud recipiendum ſufficiat quævis habitatio extra diœceſim, ut cenſeatur proprius parochus ad aſſiſtendum ille in cujus parochia habitant. Inducuntur tertio, quia judex, qui extra ſuæ juriſdictionis locum judex non eſt, poteſt licentiam concedere minori, ut contrahat extra ſuum territorium. Ergo idem dicendum eſt in matrimonii contracto. Reſpondetur tamen minorem eatenus eſſe inhabilem, quatenus ſine licentia contrahit, ſemel autem conceſſa licentia jam eſſe habilem ad ubique contrahendum. Secus autem contingit in noſtro caſu, neque enim eſt quicunque ubicunque habilis ex licentia conceſſa ad aſſiſtendum, ſed intra ſuæ parochiæ limites.

14. Tertio colligitur: ſi alter ex contrahentibus ſit vagus, proprium parochum, qui aſſiſtere debet matrimonio, poſſe eſſe quemcunque, quia quicunque eſt vagorum parochus, juxta dicta, ut docet etiam Thomas Sanchez *diſp. 25. n. 14. & 15.* atque hunc poſſe licentiam dare aliis, ut illos conjungant, dummodo conjungant in propria parochia, nam in aliena non poſſunt.

15 Ultimo colligitur, ſi unus ex contrahentibus ſit ex ea parochia, in qua nondum promulgatum eſt decretum Tridentini, aut non ſunt elapſi triginta dies a publicatione, alter vero ſi ex parochia, in qua jam publicatum eſt, atque receptum, ſi contrahant in parochia, non eſſe neceſſariam aſſiſtentiam parochi alicujus. Sic reſpondiſſe Cardinales apud Farinac. *pag. 277.* circa illa verba, *Irritos facit, & annullat*, ubi hæc habet. *Quæſitum eſt quid faciendum cum duo clandeſtine contrahunt, aut contraxerunt, & in unius parochia publicatum fuit decretum, in alia non item in qua contrahunt ſimul, reſponſum eſt non obligare decretum nondum in ea parochia ubi contrahitur, publicatum.* Ex quo poteſt etiam amplius confirmari, quod ſupra dicebamus eum ſolum eſſe parochum, qui aſſiſtere debeat, qui eſt ejus parochiæ, in qua contrahitur.

CAPUT XVII.

Quæ qualitates requirantur in parocho, qui aſſiſtere matrimonio debet.

SUMMARIUM.

1 *Non requiritur qualitas ſacerdotii in parocho, ut adſit matrimonio.*
2 *Quorundam objectiones diluuntur, & 3.*
4 *Parochus non Sacerdos aſſiſtens matrimonio non peccat, poteſt etiam licentiam concedere, licet non ſit Sacerdos.*

1 IN hoc cap. expedienda nonnulla ſunt, de quibus dubitari ſolet, cum tamen parum difficultatis habeant. Primo ergo quod attinet ad qualitatem ſacerdotii, non requiritur ea qualitas in parocho, vel ordinario, ut aſſiſtere matrimonio poſſit, quare coram parocho, vel ordinario non Sacerdote contractum matrimonium valet. Hanc ſententiam tenet Emanuel Sà *verb. matrimon. n. 1.* Suarez de excommunication. *diſp. 11. ſect. 2. num. 18.* Thomas Sanchez cum aliis *lib. 3. diſp. 20. n. 3.* Henriq. *lib. 11. de matrim. c. 3. n. 5.* Aliique non pauci, licet valde dubitent. Attamen extra dubium ea opinio eſt, ſic enim declararunt illuſtriſſimi Cardinales. Nam inter noviſſimas Rotæ deciſiones, quas cum declarationibus Concilii excuſſit Farinac. *dec. 70.* ſic habetur. *Abulenſis eadem ſcilicet prima Decembris 1593. congregatio Concilii cenſuit, matrimonium contractum coram parocho non Sacerdote valere.* Quare de eo amplius dubitare non licet. His accedit jure optimo ita declaraſſe Cardinales, quia cum hæc forma ſolemnitatis matrimonii Concilii Tridentini decreto inducta ſit, mirum eſt, nunquam Concilium qualitatem hanc expreſſiſſe in parocho, ubi de ejus valore agebatur. Adde etiam, cum in hoc ſacramento parochus non ſit miniſter, ſed teſtis, neque juriſdictionem ullam exerceat, & ex alia parte, quamvis Sacerdos non ſit, parochi munus, & nomen, & auctoritatem vere retineat, & proprie, ſolumque exigat Concilium præſentiam proprii parochi, abſque dubio dicendum eſt in eo qualitatem Sacerdotii non requiri. Denique his accedit nullum eſſe caput, ex quo poſſimus deducere hanc neceſſitatem Sacerdotii. Non enim colligitur ex verbis, quæ prolaturus eſt, cum illa non ſint de ſubſtantia matrimonii, neque etiam ex juriſdictione, nullam enim iſto loco exercet.

Sed contra ſententiam iſtam ſentiunt alii non pauci, 2
quos refert Thomas Sanchez *diſp. cit. num. 1.* & Zenedo *diſp. 30. n. 54. & 55.* Quam etiam ipſe probabiliorem putavit, donec vidit deciſionem Rotæ quam citavimus. Moventur primo, quia Zevallos *diſp. 604. n. 89.* aſſerit illuſtriſſimos Cardinales declaraſſe Vicarium generalem Epiſcopi Sacerdotem eſſe debere de neceſſitate, ut matrimonium ſolemnizare poſſit. Qua etiam ratione commotus idem aſſeruit Zerola *in praxi 2. p. §. parochus, verſ. 3.* Cæterum ego Cardinalium declarationes ſolum ex aliorum fide non prolatis verbis ægre extare credo, aut illis certe non commoveor. Maxime cum videam in noviſſimis literis Pontificiis Clementis VIII. aut Pauli V. quæ circa qualitatem Vicarii Epiſcopalis emanarunt ſacrum Ordinem in illo requiri, ſacerdotii vero qualitatem non item.

Secundo moventur. Quia Concilium inquit. *Qui aliter, quam præſente parocho, vel alio Sacerdote de licentia parochi.* Ergo indicare videtur parochum etiam ſacerdotem eſſe debere, quia particula *alius* eſt repetitiva ſimilium, probat text. *in l. ſi fugitivi, C. de ſervis fugit. verb. alia pœna, l. quidam relegatus*, & *ibi* Bartol. & Socin. *de reb. dubiis*, & melior text. *in authentica ea teſtamenta, Cod. de collationibus*, ibi, *Aliorum datorum*, ubi idem omnes ſine ſcrupulo docent, quod idem variis doctrinis, & citatis auctoribus probat Thomas Sanchez *diſp. 20. n. 2.* Sed reſpondetur facile eam particulam *alius*, eſſe repetitivam ſimilium, non tamen ſemper, ſcilicet cum adſunt plures conjecturæ, quibus oppoſitum dicendum eſſe convincatur. Et quidem particulam hanc non ſemper eſſe ſimilitudinis notam conſtat primum ex Evangelio Matt. 28. & Marci 15. *Crucifixi ſunt cum eo*, ſcilicet Chriſto, *alii duo latrones*. Deinde ex jure *cap. Novatianus 7. quæſt. 1. ibi, alios pſeudo-Epiſcopos*, cum de ipſis catholicis Epiſcopis fide integra in preſſura probatis, & in perſecutione proſcriptis ſermo eſſet, & *cap. Apoſtolica 54. diſtinct.* & eſt text. *in l. 1. de conſtit. pecun. §. debitum*, ibi, *Ex quocunque*

alia contractu, & authentica qui ſemel, verb. aliud, C. quomodo, & quando, gloſ. *in cap. ſedes, verb. majore, de reſcriptis*, & *ibi* Felinus, & Imola. In quam rem plura adducit Felinus *ibi. n. 6.* & ejus Additionator. *ibidem, verb. alias, litera C.* Quæ etiam doctrina exornari poteſt ex his, quæ habet Donell. *lib. 17. commentar. cap.* 10. Alia levioris momenti adducunt, quæ recte diſſolvit Thomas Sanchez *diſp. citat. n.* 5.

4 Ex his colligitur primo parochum non ſacerdotem aſſiſtentem matrimonio non peccare, licet enim illi aſſiſtere ſecundum jus Tridentini, ut dictum eſt. Secundo colligo, poſſe etiam valide licentiam concedere aliis, ut aſſiſtant, etiamſi ipſe parochus Sacerdos non ſit, nihil enim obſtat. Id quod procedit non ſolum retenta noſtra opinione, ſed etiamſi dicamus illum per ſe non poſſe aſſiſtere; & explicatur exemplo ſacramenti Pœnitentiæ, poteſt enim licentiam dare aliis, ut ſuorum parochianorum confeſſiones audiant, cum tamen ipſe audire non poſſit. Atque hæc de qualitate ſacerdotii.

§. UNIC.

An poſſit aſſiſtere excommunicatus, vel irregularis?

S U M M A R I U M.

5 *Regula generalis ſtatuitur.*
6 *Excommunicatum etiam denunciatum ſuſpenſum irregularem parochum poſſe aſſiſtere matrimonio.*
7 *Suadetur ex declaratione Cardinalium.*
8 *Objectiones proponuntur.*
9 *Diluuntur.*
10 *Parochum excommunicatum aſſiſtentem matrimonio non effici iregularem.*
11 *Peccare tamen, & graviter.*
12 *Limitatur in caſu neceſſitatis.*
13 *Valet matrimonium, cui aſſiſtit parochus prohibitus aſſiſtere.*
14 *Poſſe licentiam dare aliis ut aſſiſtant parochum excommunicatum.*
15 *Objectiones proponuntur.*
16 *Diluuntur.*

5 IN hac difficultate hæc ſtatuatur regula generalis. Si cenſura vel pœna lata in jure non privat officio clericum, vel ſuſpendit, aſſiſtere matrimonio poteſt. Hujus hæc ratio eſt, quia cum Concilium tantum exigat præſentiam parochi, quandiu ille quavis cenſura irretitus parochus eſt, & ejus officium retinet, aſſiſtere poteſt.

6 Hinc colliges parochum excommunicatum valide aſſiſtere matrimonio poſſe, item ſuſpenſum, & irregularem, etiamſi ſit excommunicatus, non toleratus, & nominatim denuntiatus juxta *Extravag. ad evitanda ſcandala*. Sic docet Thomas Sanchez *lib. 3. diſp.* 21. *n.* 4. Emanual Sà *verb. matrimonium, n.* 1. *in fine*, idem videtur ſupponere Suarez de excommunicatione *diſp.* 11. *ſect.* 2. *n.* 2. *in fin. &* n. 17. & 18. & Gabriel Vazquez de excommunicatione, *dub.* 4. noviſſime Riccius *in praxi deciſ.* 243. *n.* 1. Hujus autem ea mihi videtur eſſe ratio, licet dictum ſit a Concilio Tridentino matrimonium ſine teſtibus, & parocho contractum eſſe nullum ipſo jure; non tamen invenitur decretum in aliquo jure, quod ſi Sacerdos copulans aliquos matrimonio ſit excommunicatus, invalidum ſit. Nam licet jure communi abſtrahantur excommunicati ab adminiſtratione ſacramentorum, tamen univerſaliter intelligitur carere effectu, quando miniſter eſt de eſſentia ſacramenti diſtinctus a ſuſcipiente. In matrimonio autem parochus aliquos conjungens non eſt de eſſentia ſacramenti, neque ut miniſter, neque ut ſuſcipiens, quamvis poſt Trident. ſine illo contractum ſit nullum. Idque magis explicatur, & confirmatur, quia matrimonium contractum ab ipſis excommunicatis, valet, licet Eccleſia potuerit conſtituere, ut illud eſſet nullum, ſcilicet ſi conſtitueret excommunicationem eſſe inhabilitatem ad contrahendum, ſicut ſtatuit conſanguinitatem, aut alia impedimenta inhabiles reddere. Atque hæc eſt potiſſima ratio hujus noſtræ ſententiæ. Nam cum jure novo Trident. ea præſentia parochi inducta ſit, ſtandum eſt tantum his, quæ Concil. diſponit, & non aliis, quæ jure antiquo diſpoſita erant, neque enim ſub antiquis excommunicationis effectibus, hic qui nondum erat, comprehendi potuit. Habemus exemplum in jure civili. Pater enim qui tutorem filiis teſtamento reliquit, omnibus filiis reliquiſſe cenſetur, niſi voluntas refragetur. Quod tunc fit, cum teſtator de quibuſdam non ſenſit, qui verbo appellatorum non continebantur. Ulpianus *l. ſi quis ita, §. 1. de teſtament. tut.* hoc exemplo utitur. Finge patrem, cum ignoraret ſe filium Titium habere, tutores teſtamento dediſſe, magis eſſe ait, ut huic tutores dediſſe non videatur, quippe de eo non potuit cogitare, quem ignoravit, multoque minus de eo ſentire. *l. qui cum tutoribus, §. penult. & ultim. D. de tranſact.* voluntas autem in teſtamentis totum facit, *l. ex facto, §. rerum, D. de haredib. inſtit. l. ſi mihi, in fine. D. de leg.* 1. Aliis etiam rationibus probat Thomas Sanchez quæ deſumitur ex eo, quia aſſiſtere matrimonio non eſt actus juriſdictionis, ſolumque illi aſſiſtit, velut teſtis omni exceptione major, auctoritatem præbens matrimonio. Sed cum videamus etiam teſtes excommunicatos repelli a teſtimonio, & non in matrimonii contractu, legitima hujus ratio ea cenſenda eſt, quam adduximus.

Induci etiam pro hac ſententia poteſt quædam Cardinalium declaratio, quæ ſic habet apud Farinac. *Matrimonium contractum coram notorio fornicatore valet, niſi per ſententiam condemnato, & confeſſo.* Id enim non ratione ſtatuitur, niſi quia propter notorium concubinatum non ſuſpenditur ipſo jure, ſed ſuſpendendus eſt, & puniendus, At qui cum per ſententiam, & judicialem confeſſionem ſit ipſo jure ſuſpenſus ab officio, ſic ut aſſiſtere matrimonio non poſſit. Simili ergo ratione cum per excommunicationem majorem, etiamſi ſit denuntiatus, non ſit privatus officio parochi, ſed adhuc vere parochus ſit, aſſiſtere quidem poterit matrimonio. Unde Emanuel Sà *loco citato*, merito dixit, *modo non ſit per ſententiam privatus officio.* 7

Verum contra doctrinam hujus illationis ſentit Avila *de cenſuris, p. 2. cap. 6. diſp. 3. dub. 1. concluſ.* 5. & videtur inclinare Emanuel Sà *verb. matrimonium, n.* 1. *in fine*, dum expreſſe inquit, *ſufficit & parochus toleratus.* Probat Avila, Primo, quia actus, quos excommunicatus non toleratus exercet, ratione publici officii ſunt nulli, ut tradit Sylveſter *verb. excommunicatio, n. 2. &* 3. Navarrus *in Manuali, c.* 27. *n.* 36. Sed in matrimonio aſſiſtit parochus ratione publici officii & publicæ poteſtatis: aſſiſtit enim quatenus parochus eſt, cujus ſignum eſt, quia ſi adhibeantur mille teſtes, nullius ſunt momenti. Secundo probat, quia contractus, in quibus ſecundum jus requiritur de ſubſtantia præſentia tabellionis, ſunt invalidi, & nulli, ſi tabellio ſit excommunicatus, non toleratus. Sed de ſubſtantia matrimonii eſt præſentia parochi. Ergo non valet coram non tolerato. Major habetur ex gloſſa *in cap. decernimus, de ſententia excommunication. in 6.* quam ſequitur Geminianus *ib. n.* 6. Farinac. *n.* 7. Ancarranus *colum. antepen.* Sylveſter *v. excommunicatio, n.* 2. & communiter Canoniſtæ. Secus dicendum eſt de teſtibus, quia non aſſiſtunt ratione publici officii, nec poteſtatis. 8

Sed hæc non obſtant. Nam ad primum reſpondetur ex doctrina tradita hunc actum non comprehenſum antiquo jure, ſed de eo ſtandum diſpoſitioni Concilii, nullum autem decretum extare, quo irritetur, id enim ſpectandum præcipue eſt, cum quæritur an jure fieri poſſit, vel non? Deinde dico aſſiſtentiam parochi non eſſe actum ejus, ut ordinem, vel juriſdictionem habet, ſed quatenus legitimus teſtis deſignatus eſt, cum facultate ſubſtituendi, ut recte docet Thomas Sanchez *ibidem n.* 7. Adjunxit itaque eam auctoritatem legitimi teſtis Eccleſia officio parochiali cum poteſtate ſubſtituendi in ſacerdotem. Quare non comprehenditur illis decretis, in quibus parochis prohibetur adminiſtratio ſacramentorum, vel judicibus uſus juriſdictionis, aut ordinis. Neque obſtat ſecundum ex eadem ratione, quia quando illa doctrina de Tabellione vera eſſet, hic non habet locum, quia non invenimus decretum Tridentini irritans matrimonium, cui aſſiſtit parochus excommunicatus, vel ſuſpenſus. Addo præterea neque eam doctrinam de præſentia tabellionis excommunicati eſſe conſtantem. Unde Franciſ. Suarez *de excommunication. diſputat.* 16. *ſect.* 5. docet in conſcientia valere acta tabellionis excommunicati de rigore juris, licet ex conſuetudine ob opinionem communem Canoniſtarum cenſeat in foro externo non valere, & certe nullus textus eſt in jure cannonico, unde ea ſententia deducatur, ut ſuo loco probatum eſt. 9

Ex his etiam conſequenter colliges ſecundo non efficii irregularem parochum excommunicatum aſſiſtentem matrimonio, ut expreſſe docet Franciſc. Suarez *de excommunication. diſput.* 11. *ſect.* 2. *n.* 17. *cum ſequentibus*. Quidquid enim de eo ſit, an ſi excommunicatus benedicat ſponſos, maneat irregularis, de 10

quo

quo ſuo loco, attamen ex eo quod excommunicatus aſſiſtat, non efficitur irregularis. Tum quia hæc non eſt adminiſtratio ſacramenti, neque alicujus ceremoniæ ſacræ. Tum etiam, quia ex diſpenſatione Concilii Tridentini ad eam aſſiſtentiam non eſt neceſſarius aliquis uſus ordinis. Nam etiamſi contingat parochum non eſſe ſacerdotem, coram eo, & teſtibus fiat validum matrimonium. Imo addo cum eodem Suarez, quod etiamſi ſacerdotii conditio in parocho ipſo requiſita eſſet, ſicut requiritur in eo, qui de ejus licentia intereſt, nihilominus ex vi illius aſſiſtentiæ non manere irregularem clericum aſſiſtentem. Quia quamvis talis conditio requireretur jure poſitivo in ea perſona, non tamen exercet ibi actum ordinis ſacerdotalis, ſed eſt qualitas requiſita in ea perſona ad majorem fidem faciendam.

11 Tertio colliges parochum excommunicatum aſſiſtentem matrimonio, peccare quidem ex vi ejus juris, in quo prohibita eſt excommunicato communicatio cum fidelibus. Sentit nobiſcum Gabriel Vazquez *de excommunication. dub. 7. num. 7.* Eſt enim communicare quidem non in ſacramentis, ea enim communicatio tantum eſt inter ſumentem, & miniſtrantem, ſed in ſacris, qualis communicatio eſt in divinis officiis, Miſſa audienda, & aliis ejuſmodi, quam communicationem etiam Covarru. aſſerit eſſe mortale peccatum. Nec vero dici poteſt parochum illum communicare in re neceſſaria, & ideo excuſari, ut indicare videtur Thomas Sanchez *lib. 3. diſp. 21. n. 8.* neque enim ſacramentum matrimonii videtur eſſe neceſſitatis, idque exemplo teſtis idonei, excommunicati tamen confirmari poteſt. Imo addiderim non eſſe venialem culpam, eſt enim excommunicatio in re adeo gravi & ſacra.

12 Quarto colliges cum Franciſco Suarez *diſp. 11. citat. ſect. 1. n. 24.* non peccare quando in articulo mortis eſſet neceſſarium aſſiſtere, ſicut dicimus de excommunicato ſacerdote, qui in articulo extremæ neceſſitatis miniſtrat pœnitentiam. Poteſt enim evenire hujuſmodi caſus, in quo moraliter neceſſarium ſit, vel ad ſalutem ſpiritualis hominis morientis, vel ad magnum commodum temporale filiorum, ut in articulo mortis uxorem ducat, quam uſque ad illud tempus in concubinam habuerat, & quod nullus alius adſit ſacerdos, vel parochus, niſi excommunicatus, qui intereſſe poſſit. In eo certe caſu quantum eſt ex parte cenſuræ, dubitari non poteſt, quin licite poſſit hujuſmodi ſacerdos adeſſe matrimonio. Si enim licite poteſt miniſtrari ſacramentum ab excommunicato in eo articulo, cenſetur enim Eccleſia pro eo tempore excommunicationem ſuſpendere, multo magis hoc verum erit in matrimonio, in quo non eſt miniſter, ſed teſtis jure Eccleſiaſtico qualificatus. Similiter etiam parochus excommunicatus aſſiſtens matrimonio excuſaretur a peccato metu mortis incuſſo, Quamvis enim aliæ leges divinæ de non communicando in ſacramentis obligent cum vitæ diſpendio, ut probat Gabriel Vazquez *dub. 7. citat. a n. 10.* attamen non habere locum in hac communicatione in ſacris, idem docet *ibidem n. 16.*

13 Quinto colliges a fortiori matrimonium valere, cui aſſiſtit parochus, cui interdictum eſt, ne aſſiſtat matrimonio, ſive quia generaliter ob imperitiam prohibitus eſt ſacramenta miniſtrare, dato ob eam cauſam coadjutore, juxta textus *in cap. illiteratus 27. diſt. & cap. niſi cum pridem, de renunciat.* & Tridentinum *ſeſſione 21. c. 6. de reformatione*, ſive ſpecialiter interdictum ſit ab Epiſcopo, ne aſſiſtat. Adhuc enim vere parochus eſt, retinetque titulum parochi, ut cum aliis docet Thomas Sanchez *diſp. 21. n. 11. & 12.* Id quod verum eſt etiam de Rectore, vel Vicario ad nutum amovibili. Utrumque declaravit congregatio Cardinalium apud Farinacium p. 270. in hæc verba: *An prohibitione facta ab ordinario, ne parochus conjungat aliquos, ita tollatur, ſeu ſuſpendatur juriſdictio parochi, ut ad celebrandum matrimonium non ſit legitimus parochus, matrimoniumque eorum excontractum nullum? Sacra congregatio reſpondit matrimonium valere. Quod ſi hæc prohibitio facta ſit, non ipſi Rectori, ſed ejus Vicario, qui ad nutum ordinarii amoveri poteſt, an matrimonium, in quo contra ordinarii prohibitionem Vicarius iſte intervenit, validum ſit? Congregatio reſpondit, validum eſſe.* Hæc ibi. Quare de eo amplius dubium eſſe non poteſt. Idem citatis aliis Riccius *in praxi dec. 243. n. 2.*

14 Ultimo colliges valide poſſe licentiam dare aliis, ut aſſiſtant, parochum excommunicatum, etiam non toleratum, ut docet Thomas Sanchez cum aliis *diſp. 21. citat. numer. 7.* Emanuel Sà *verb. matrimonium, num. 1. in fine*, Quod quidem ex dictis facile deducitur, nam aſſiſtentia illa non eſt actus juriſdictionis, nec etiam conceſſio licentiæ, ſed tantum quaſi ſubſtitutio teſtis, cui conceſſum a Concilio eſt, ut alium ſuo loco poſſit ſubſtituere, nec parochus excommunicatus prohibitus eſt ſubſtituere jure novo Tridentini, quo in hac re utimur. Alii probant, quia Epiſcopus, & ordinarius excommunicatus poteſt alteri concedere licentiam audiendi confeſſiones, vel miniſtrandi ſacramenta. Sed non placet ea ratio. Nec enim eam licentiam excommunicatus non toleratus poteſt concedere, ut in materia de excommunicatione tradunt Doctores, ea enim licentiæ conceſſio ad ſacramenta miniſtranda actus juriſdictionis eſt, quæ pro commiſſo ſibi munere ipſe miniſtrare deberet ſuis ovibus.

Roſilii Pantii de Matrim.

Sed contra illationem hanc ſentit Petrus Ledeſma *de matrimonio, q. 45. art. 5. dub. 4. fol. 192.* & alii, moventurque non facili argumento, Quia generalis regula eſt uſum juriſdictionis ſpiritualis interdictum eſſe excommunicato *cap. audivimus 24. qu. 1.* & alibi paſſim, Quæ regula ad omnes eos actus extenditur, qui proprie juriſdictionis ſunt, quales ſunt illi, qui proprie ſunt judicis ſuperioris, & Eccleſiaſtici, ut præcipere, leges ferre, diſpenſare, licentiam concedere, ad quodlibet munus Eccleſiaſticum exercendum, judicium ferre, & alii ſimiles, qui numerantur *in cap. accedentibus, de exceſſibus Prælatorum, & in cap. dilectus, de officio ordinarii*. Sed conceſſio hujuſmodi licentiæ ad aſſiſtendum, videtur eſſe actus juriſdictionis. Ergo ab excommunicato eſſe non poteſt. Tota difficultas eſt in majori propoſitione probanda, quæ oſtenditur primo. Quia ea conceſſio pertinet ad parochum, ut parochus eſt, ratione publici officii, cum nullus alius, quam proprius parochus, quo etiam nomine intelligitur ordinarius, eam licentiam poſſit concedere, Deinde, quia conceſſio licentiæ ad adminiſtrandum ſacramentum Pœnitentiæ, vel Extremæ unctionis actus juriſdictionis eſt, & ab excommunicato concedi non poteſt, ut expreſſe docet Suarez *de excommunicatione, diſp. 14. ſect. 1. n. 7.* ubi improbabilem cenſet quorundam ſententiam, aſſerentium parochum excommunicatum poſſe valide conferre licentiam miniſtrandi ſacramentum Unctionis, ex eo quod miniſtratio non ſit actus juriſdictionis. Quamvis enim miniſtratio Unctionis non ſit juriſdictionis actus, attamen conceſſio licentiæ ad miniſtrandum eſt juriſdictionis uſus. Ex quo etiam poſſet pro ea ſententia ſumi non levis confirmatio. Quia licet aſſiſtere matrimonio non ſit actus juriſdictionis, attamen præbere licentiam aſſiſtendi actus juriſdictionis videtur. Denique convincitur eſſe uſum juriſdictionis, quia etiamſi Concilium non dixiſſet, *vel alius de licentia parochi*, poſſet parochus eam licentiam concedere, quod ſignum eſt juriſdictionis ejus eſſe, & ad illum tanquam ad ordinarium pertinere. 15

Sed hæc non obſtant, quominus in noſtra ſententia perſiſtamus. Quare dicendum eſt ejus licentiæ conceſſionem non eſſe uſum juriſdictionis, ſed quaſi ſubſtitutionem teſtis qualificati, cui conceſſum eſt, ut alium pro ſe ſubſtituat ad teſtimonium ferendum de eo matrimonio. Nam aſſiſtere matrimonio non eſt actus ordinis, neque juriſdictionis, ut dictum eſt. Id quod ſpeciale eſt in hoc ſacramento, in quo parochus non eſt miniſter, ut oſtenſum eſt ſupra *lib. 1.* Unde licentiam ad aſſiſtendum dare, neque juriſdictionis, neque ordinis actus eſt, ſed tantum uti facultate conceſſa parocho per Tridentinum, quod parochum ita teſtem eſſe voluit, ut alium non niſi ſacerdotem pro ſe poſſet ſubſtituere. Quod quidem, niſi per Tridentinum conceſſum eſſet, nequaquam poſſet parochus efficere, eſſet enim electa induſtria perſonæ, ſicut ex doctrina Hoſtienſis, & communi docet Thomas Sanchez *diſputat. 21. num. 9. in fine*. Atque ex his ſoluta maneat quæ modo allata ſunt. 16

CAPUT XVIII.

An peccent contrahentes, dum ab excommunicato parocho petunt, ut aſſiſtat, vel licentiam præbeat?

SUMMARIUM.

1 *Quid agendum.*
2 *Diviſio ſcandali.*
3 *Alia diviſio in activum, & paſſivum.*
4 *Prima regula de ſcandalo activo.*
5 *Quid requiratur, ut quis cenſeatur dare ſcandalum activum.*

Digitized by Google

6 Eadem obligatio vitandi, ſi ſcandalum fratris futurum ſit in eodem genere, vel diverſo.

1 DIximus cap. præcedenti peccare mortaliter parochum excommunicatum, dum aſſiſtit matrimonio. Supereſt explicemus an peccent etiam contrahentes matrimonium coram illo, atque ideo ex iſto capite fruſtrentur fructu ſacramenti. Quæ quidem dubitatio in multis aliis materiis locum habere poteſt. Quare univerſalem doctrinam trademus, qua explicemus, quando vere dicamur aliis occaſionem præbere ruinæ, & peccati, ita ut nobis aliorum peccatum, cui occaſionem dedimus, imputetur. In quo explicando hoc ordine procedemus. Primo generales trademus regulas, quibus in hac materia utendum ſit. Secundo loco colligemus in nonnullis materiis, quomodo juxta præmiſſa principia philoſophandum ſit, in quibus ea res frequentius examinari ſolet, quarum reſolutio obſcura eſt propter varias, & diſcrepantes Doctorum ſententias.

§. I.

Obſervantur nonnulla, & proponitur prima regula.

2 Antequam regulas meo judicio optimas ſtatuamus; primo obſervandum eſt, quod ad præſens inſtitutum attinet, ſcandalum duplex eſſe. Generale quidem eſt juxta doctrinam Divi Thomæ 2. 2. *q.43. art.3.* quod eſt per accidens cauſa ruinæ alterius, ſpeciale autem quod eſt per ſe cauſa ruinæ. Quod tamen ita intelligendum eſt, ſcandalum generale dici, quod quamvis ex ſe ſit occaſio ruinæ, attamen eſt præter intentionem operantis qui non intendit ſcandalum offerre. At ſpeciale eſt in quo per ſe intenditur, & directe ruina proximi. Hic autem non agimus de peccato, quod quis committit, cum directe, & ex intentione fertur in ruinam proximi, quatenus illius ruina eſt, ſed de ſcandalo generali, quando ex operatione alterius ſumitur, vel præbetur occaſio ruinæ.

3 Secundo obſervandum eſt juxta doctrinam ejuſdem Divi Thomæ *in eadem quæſtione, art.* 1. ſcandalum generale duplex eſſe, alterum activum, paſſivum alterum. Activum eſt dictum vel factum, minus rectum præbens alteri occaſionem ruinæ. Dicitur autem minus rectum, vel quia in ſe malum eſt, vel quia habet ſpeciem peccati. Paſſivum eſt, peccatum ejus, qui ſcandalizatur. Hoc autem eſt in duplici differentia. Nam vel oriri poteſt ex ſcandalo activo, quod eſt dictum vel factum minus rectum in altero; & in hoc caſu ſcandalum paſſivum conjungitur cum activo, ex eo enim naſcitur. Vel poteſt ſcandalum paſſivum oriri ex opere bono alterius non habente ſpeciem mali, eſtque ſcandalum paſſivum tantum, & non dicitur occaſio præberi, ſed ſumi. Quæ doctrina colligitur ex D. Thoma *loco proxime citato*, & amplectuntur communiter alii. Hoc autem ſcandalum paſſivum tantum adhuc triplex eſt: nam vel naſcitur ex malitia, vel infirmitate, & fragilitate, vel ex ignorantia. Poteſt enim quis ex opere bono alterius, aut non habente ſpeciem mali, ſumere occaſionem ruinæ, vel malitia ſua, quæ interpretatur in malam partem, & ex eo bono opere ſua pravitate inducitur ad peccandum: vel quia licet opus bonum ſit, ignorat tamen, qui videt bonum eſſe, & ea ignorantia inducitur, vel quia fragilis, & infirmus eſt, & ex opere alias licito pro ſua fragilitate inducitur ad lapſum, ſicut ex ornatu fœminæ licito labitur fragilis ex fragilitate, pravus ex malitia, & qui licere ignorat ex ignorantia. Tota hæc doctrina traditur a Baſilio *in regulis brevioribus interrog. 64.* cujus verba hæc ſunt. *Sane ſcandalizat quidem aliquis, quandocumque dictis factiſve legem violat, & exemplo ſuo alium ad legis violationem inducit, ut ſerpens Evam, & Eva Adam, vel quandocunque prohibet exequi voluntatem Dei, ut Petrus Dominum, quando dixit, Abſit a te Domine, non erit tibi hoc; cui tum dictum eſt: Vade poſt me Satana, ſcandalum es mihi, quia non ſapis ea quæ Dei ſunt, ſed ea quæ hominum, vel quando ædificat animum imbecilli, ad aliquid eorum quæ vetita ſunt convenienter illi, quod ſcriptum eſt ab Apoſtolo his verbis: ſi quis enim viderit te, qui habes ſcientiam in idolio recumbentem, nonne conſcientia ejus cum ſit infirma, ædificabitur ad manducandum idolothyta? Et ſtatim. Oritur autem ſcandalum pluribus ex cauſis. Vel enim ab eo qui ſcandalizat, ſcandalum naſcitur, vel ab eo qui ſcandalizatur, cauſa proficiſcitur cur ſcandalizetur; atque in his item non uno atque eodem modo. Aliquando enim ex malitia, aliquando autem ex inſcitia vel hujus, vel illius.* Hæc Baſilius. Unde fit contra Cajetanum ſcandalum paſſivum non tantum eſſe, quod naſcitur ex opere malo alterius; ſed latius patere cum etiam ex opere bono alterius naſci poſſit, juxta dicta. Fit etiam contra Majorem, & Sotum, & alios ſcandalum paſſivum non tantum eſſe ſcandalum Phariſæorum, cum etiam ſit puſillorum, & ignorantium, ut dictum eſt. Quare Phariſæorum ſcandalum illud dicitur, quod ex malitia operantis naſcitur.

His præmiſſis primam regulam conſtituamus, quæ in hac materia valde præ oculis habenda eſt: *Quoties peto ab aliquo actum aliquem, quem ille non poteſt bene exercere, ſed male, ſi exerceat, pecco peccato ſcandali, & præbeo occaſionem ruinæ. Cum autem peto actum, quem poſſet exercere bene, ſed ſua culpa facit male, aliquando dicor præbere occaſionem ruinæ, aliquando non, juxta dicenda in regulis ſequentibus.* De prima parte hujus regulæ nulla poteſt eſſe diſſenſio. Nam ſi induco ad actum ſuapte natura malum, plane præbeo occaſionem ruinæ, atque ideo pecco. Univerſaliter itaque, quando malo opere, vel habente ſpeciem mali alteri datur occaſio peccandi, ſive ille alter peccet ex ignorantia, vel malitia, vel fragilitate, dicor inducere in peccatum. Nulla enim occaſione id cohoneſtari poteſt, ac proinde mihi peccatum illius imputatur. Quod quidem ita contingit, quoties peto ab aliquo actum, quem ſi exerceat, non poteſt exercere bene, ſed male. 4

Verum circa hanc regulam duo ſunt obſervanda. Primum eſt, ut opus aliquod dicatur habere rationem ſcandali activi, non requiri, ut opus ſit malum ex malo fine operantis, ſed aut ex ſuo objecto, & circunſtantiis habere debet rationem, aut ſpeciem mali. Quare ſi opus alias ex objecto, & circunſtantiis non ſit malum, neque habeat ſpeciem mali, ſed tantum reddatur malum ex pravo fine operantis, perinde judicandum de illo eſt, ac ſi non eſſet malum ex fine. Ratio vero eſt, quia qui ſumit occaſionem ſcandali, non ſumit ex pravo fine, qui manet in mente operantis, ſed ſumit ex ipſo opere cum aliis circunſtantiis, ex quibus habet rationem, aut ſpeciem mali. 5

Secundo obſervandum eſt eodem modo ceſſandum eſſe ab opere, quod eſt malum, vel habet ſpeciem mali propter ſcandalum fratris, ſi ſcandalum futurum eſt in eodem genere peccati, vel in diverſo, ut ſi ex furto ſequitur peccatum ſcandali furti in proximo, vel peccatum homicidii eodem modo ab opere furti ceſſandum eſt propter ſcandalum. Dixi autem ceſſandum eſſe propter ſcandalum, quia non tantum debet homo ceſſare a furto, quia furtum eſt, ſed etiam quia furtum eſt cauſa alterius furti, aut homicidii propter ſcandalum. Quare propter hanc duplicem obligationem incurrit homo duplex peccatum, aut duplex furtum, ſi furto ſuo eſt cauſa alterius furti, aut furtum & homicidium, ſi cauſa eſt homicidii furto ſuo. 6

§. II.

Secunda regula proponitur, & explicatur.

SUMMARIUM.

7 *Secunda regula de ſcandalo paſſivo.*
8 *Probatur ex jure.*
9 *Et explicatur ratione.*
10 *Prima objectio diluitur.*
11 *Secunda objectio diluitur.*
12 *Reiicitur quædam limitatio.*
13 *Ampliatio doctrinæ.*

SEcunda regula ſit; *Quoties opere aliquo præceptum adimpleo, ſive ſit legis naturalis, vel poſitivæ, non dicor præbere occaſionem ruinæ, nec mihi imputatur peccatum, ſive alius peccet ex ſcandalo malitiæ, vel ignorantiæ, vel fragilitatis, & ex conſequenti non teneor, nec poſſum omittere actum illum, ut vitetur ſcandalum paſſivum aliorum.* Hanc regulam docent non pauci, qui conſtanter aſſerunt nullum præceptum, ſive juris naturalis, ſive humani, dimittendum eſſe propter ſcandalum paſſivum proximi, quos refert, & ſequitur Gabriel Vazquez *in opuſculo de ſcandalo*, ex quo fere totam doctrinam hujus capitis deſumpſimus, & in compendium redegimus, & docet etiam Greg. de Valentia 3. *tom. diſp. 3. generali, quæſt. 18. punct. 4.* & videtur eſſe doctrinam D. Thomæ *d. qu. 43. art. 7.* Hæc eadem regula manifeſte traditur a Baſilio *interrogat. 64.* citatis his verbis: *Aut enim mandatum Dei aliquo faciente, aut his quæ in libera poteſtate poſita ſint,* 7

Digitized by Google

ſunt, libere utente ſcandalizatur. Quotieſcumque igitur in his, quæ ex mandato vel fiunt, vel dicuntur, homines offenſionem incurrunt, ut in Evangelio quidam in his, quæ a Domino ex voluntate patris fiebant, & dicebantur, enim vero tunc ea in memoriam nobis ſunt revocanda, quæ de hujuſmodi hominibus idem Dominus reſponderit, quando illum adeuntes diſcipuli ſic allocuti ſunt, ſcis quod Phariſæi audito verbo hoc ſcandalizati ſunt? Sic enim illis reſpondit, ſinite illos, &c. Hæc Baſilius.

8 Pro qua ſententia facit primo Innocentius III. *in cap. 2. de novi operis nuntiatione*, cum inquit: *Tu ſaltem pro evitando tam gravi ſcandalo proximorum ab hujuſmodi etiam tibi prohibitis non ceſſaſti, cum ſacræ Scripturæ teſtimonio debueras didiciſſe, quod licet illa opera, quæ ſine peccato mortali committi non poſſunt, non ſunt pro evitando ſcandalo dimittenda, nec ea debent pro vitando ſcandalo committi, quæ ſine peccato mortali committi non poſſunt, ab his tamen, quæ ſine peccato mortali committi ceſſatur pariter & dimitti, ſit pro ſcandalo tollendo ceſſandum, & eis etiam pro evitando ſcandalo inſiſtendum*. Hæc Pontifex, In quibus univerſaliter docet nullum eſſe violandum præceptum pro evitando ſcandalo, quia alias ſine peccato mortali violari non poteſt, atque ideo adimpletione præcepti nequaquam præberi occaſionem ruinæ, Sic reſpondet Covarr. ſententiam Pontificis intelligendam eſſe de his tantum præceptis, quæ etiam occurrente occaſione ſcandali obligant, non de omnibus aliis præceptis, quorum obligatio ceſſare debet, occurrente ſcandalo. Sed certe ridiculum eſſet reſpondere Pontificem ea præcepta eſſe omittenda occurrente ſcandalo, quæ revera non obligant in ea occaſione, & ſervanda quæ obligant, nec enim hoc ignorare potuit Epiſcopus, & alias æque obſcurum maneret reſponſum Pontificis, cum id explicandum eſſet, quænam præcepta obligarent occurrente ſcandalo. Voluit ergo Pontifex univerſaliter docere ſervanda eſſe præcepta, quæ alias ſervanda ſunt, non obſtante occaſione ſcandali. Quia non eſt accommodatum remedium ad evitandum ſcandalum omiſſio præceptorum, quæ alias impoſita ſunt.

9 Secundo probatur, & explicatur prædicta regula iſta conſideratione. Quia revera ſcandalum paſſivum proximi vitare non eſt in præcepto naturali, aut poſitivo, quomodocumque & abſolute, ſed cum quibuſdam circumſtantiis: ſi quidem aliquando etiam conſilia prætermittenda non ſunt propter ſcandalum paſſivum proximi, etiam contra jus naturale, ut dicam in aliis regulis. Quare videtur circumſtantia neceſſaria, ut obliget præceptum vitandi ſcandali paſſivi proximi, ut non occurrat nobis interim aliquod præceptum etiam poſitivum. Nam mandatum quod nobis impoſitum eſt de proximo noſtro, eſt quaſi ſecundariæ cujuſdam obligationis. Prius enim quiſque curam habere debet de ſalute propria, quam aliena, & prius debet in ſe ordinare opera virtutum, quam in proximo. Eſſet ergo perverſus ordo, ſi aliquis omitteret præceptum ſibi primarie impoſitum, etiamſi poſitivum tantum ſit, ut curam haberet de proximo, ne contra aliquod præceptum peccaret. Quare, cum dicimus non eſſe omittendum præceptum poſitivum propter vitandum ſcandalum paſſivum proximi, non dicimus præcepto naturali derogari præceptum poſitivum tamquam fortius, ſed dicimus occurrente præcepto poſitivo ceſſare quandam circumſtantiam neceſſariam, ut obliget præceptum de evitando ſcandalo, etiamſi naturale ſit. Quæ ſane doctrina in multis aliis etiam attendenda eſt, quia contingit interdum ceſſare obligationem præcepti naturalis propter occurſum præcepti poſitivi, quia ex tali occurſu tollitur circumſtantia neceſſaria ad obligationem præcepti naturalis. Hac ratione putant nonnulli licitum eſſe in confeſſione explicare complicem, quando aliter fieri non poteſt integre confeſſio, non obſtante infamia complicis apud confeſſarium, quia infamare proximum abſolute ſumptum non eſt contra jus naturale, ſed infamare abſque rationabili cauſa: videtur autem rationabilis cauſa infamandi complicem apud unum confeſſarium obſervatio præcepti de integritate confeſſionis, etiamſi præceptum poſitivum ſit. Sed de hoc late dixi in tractatu de Confeſſione. Omitto rationes alias, quæ in hujus regulæ confirmationem adduci poſſent, mihi enim iſtæ videntur eſſe potiſſimæ.

10 Sed contra hujus regulæ doctrinam poteſt objici primo. Si immineret alicui mors corporalis, dimittendum eſſet præceptum de audienda Miſſa. Ergo ſi alicui imminet periculum animæ per ſcandalum paſſivum, dimittendum eſſet præceptum audiendi Miſſam. Reſp. nam qui ſcandalizatur, patitur damnum ſpirituale ſciens & volens, & ideo juſta ratio non poſtulat, ut omittatur præceptum poſitivum propter vitandum hujuſmodi ſcandalum. Innocens autem patitur damnum vitæ corporalis invitus, & ita recta ratio exigit, ut ei ſuccurramus omiſſo præcepto poſitivo. Sed facilius reſponderi poteſt obligationem ſuccurrendi verſanti in periculo vitæ primario obligare potentem ſubvenire, non autem eum, qui laborat, vel premitur. Quare in eo eventu concurrunt duæ obligationes primariæ, una audiendi Miſſam, alia ſubveniendi, & ideo prævalet fortior. In caſu autem noſtræ regulæ concurrunt quidem duæ obligationes, una tamen primaria, & alia ſecundaria, juxta ea quæ diximus in 2. probatione, & ideo prævalet primaria.

Secundo poteſt objici. Quia ſi aliquis velit ſe ipſum corporaliter occidere, omittendum eſſet præceptum audiendi Miſſam, ut mortem illius impediremus. Ergo ſi quis velit ſe occidere ſpiritualiter per peccatum, idem faciendum eſt. Reſpondetur tamen obligationem vitandi ſcandalum proximi tantum pertinere ad eam virtutem, contra quam ſcandalizatus peccat, non autem ad miſericordiam, quia ſi ad miſericordiam pertineret, ille qui ſcandalizat proximum, duplici peccato peccaret, uno ſpeciali contra miſericordiam, & alio contra eam virtutem, contra quam ſcandalizatus peccat, & ita ſcandalum, in quo non intenditur directe ruina proximi, eſſet ſpeciale peccatum ſcandali contra miſericordiam, quod falſum eſt, ut alio loco dicam. Obligatio igitur vitandi ſcandalum pertinet ſolum ad virtutem, contra quam peccat ſcandalizatus. Cumque hæc obligatio ſit ſecundaria, ut ſupra dicebamus, neceſſario ceſſare debet occurrente præcepto poſitivo primario impoſito, quia ejus obligatio in primo loco eſſe debet. Impedire autem mortem corporalem proximi ſive illatam ab alio, ſive a ſe ipſo, pertinet ad opus miſericordiæ. Hujus autem miſericordiæ obligatio ſolum & primario obligat eum, qui ſuccurrere poteſt, eum autem qui ſe ipſum occidit, non obligat. Et quia eſt major obligatio miſericordiæ, quam præceptum audiendi Miſſam, juxta illud Chriſti: *Miſericordiam volo, & non ſacrificium*, ideo in tali neceſſitate omittendum eſt præceptum audiendi Miſſam. 11

Verum Gregorius de Valentia *diſp. cit. q. 17. punct. 4. verſiculo, tertio ſequitur ex eadem regula*, quandam huic ſententiæ limitationem adhibet, ſcilicet, præcepta Eccleſiaſtica ſervanda eſſe, cum ſequitur ſcandalum tantum in eo caſu, in quo omnibus penſatis circumſtantiis obligant ad ſui obſervationem. Si vero ob aliquam circumſtantiam occurrentem non obligarent eo tempore, ceſſandum ab illis eſſe: juxta quam limitationem poſtea *in verſiculo, ſecundo ſequitur* poſt tertiam regulam infert omittendum eſſe aliquod præceptum humanum quando non eſt neceſſarium, ut ſic vitetur ſcandalum infirmorum, ut audire Miſſam in die Feſto, omittendum erit a fœmina ornata, ſi ex eo ſumitur ſcandalum. Ego tamen ſine ulla limitatione, veram exiſtimo propoſitam regulam. Non enim credo eſſe caſum aliquem, in quo ceſſet obligatio præcepti Eccleſiaſtici propter vitandum ſcandalum, tum quia primaria obligatio non ceſſat ex ſecundaria obligatione, ut dictum eſt. Tum etiam, quia non videtur eſſe caſus, in quo circumſtantia ſcandali oriundi tollat circumſtantias neceſſarias ad obligationem præcepti. Nam in docenda veritate, vel corripiendo, aut docetur ille qui ſcandalum patitur, quia eſt in neceſſitate, vel corripitur, & tunc non eſt dimittendum præceptum, primariæ enim obligationis eſt, niſi forte dimittatur, quia inutilis correctio eſt. Hoc autem non eſt ceſſare ab opere propter ſcandalum, ſed tantum, quia ceſſat ejus ratio vel neceſſitas. Si vero docendus eſt alius, non eſt dimittendum præceptum docendi. Ut enim inquit Gregorius homil. 7. in Ezechielem; *Si de veritate ſcandalum ſumitur, utilius ſcandalum permittitur, quam veritas relinquatur*, & idem docet Beda *in cap. 9. Marci*, & habetur in cap. *qui ſcandalizaverit, de reg. jur.* 12

Hinc colliges non licere aliquid facere a fortiori contra legis naturalis præcepta negativa, ut occidere, neque diſpenſare bona, qui eorum dominus non eſt, nec docere falſum, & ſimilia, ut evitetur ſcandalum. Imo addendum eſt neque licere peccatum aliquod veniale committere, ut mentiri etiam leviter ad evitandum ſcandalum, nunquam enim eſt medium conveniens cujuſcumque etiam levis peccati perpetratio ad evitandum ſcandalum, ut recte docet Valentia *ibidem regul. 2.* Atque ex his facile erit judicium ferre de aliorum opinionibus in hac parte, quas conſulto omitto, ne longior evadat diſputatio, & quia nullum afferunt eorum, quæ dicunt, firmum fundamentum. 13

§. III.

§. III.

Tertia, & quarta regula proponuntur, & explicantur.

S U M M A R I U M.

14 *Scandali paſſivi diviſio, & explicatio.*
15 *Tertia regula explicatur.*
16 *Objectioni ſit ſatis.*
17 *Quarta regula.*
18 *Explicantur Baſilius, & Chryſoſtomus, & n. 19.*

14 SEd antequam illas conſtituamus, recolenda eſt diſtinctio ſcandali paſſivi poſita ſupra §. 1, ex ignorantia, infirmitate, & malitia. Ex ignorantia in præſenti eſt peccatum illud, de quo agit D. Thomas 1. 2. *qu.* 76. quod procedit ex ignorantia ſpeculativa juris, aut facti. Quamvis enim in quovis peccato ſit ignorantia, id eſt, defectus conſiderationis, ut alio loco dicendum eſt, hic tamen tantum agimus de peccato ex ignorantia ſpeculativa. Peccatum autem ex infirmitate eſt peccatum ex paſſione, ut docet D. Thomas 1. 2. *qu.* 77. *art.* 3. Peccatum vero ex malitia explicatur ab eodem D. Thoma 1. 2. *qu.* 78. *art.* 3. & inter alias acceptiones peccati ex malitia ea, quæ maxime pertinet ad noſtrum inſtitutum eſt, qua aliquis dicitur peccare ex habitu. Illud addendum eſt, quando ſcandalum præſumitur oriundum in aliquo homine particulari, tunc inſpiciendum eſſe, an oriatur ex ignorantia, fragilitate, aut malitia; & habet in eo caſu locum ea conſideratio diviſionis ſcandali. At quando tantum præſumitur ſcandalum in univerſum, ſcilicet in aliquo homine vago, ut ſolet accidere in publicis conventibus, non poteſt timeri peccatum ex ignorantia, aut fragilitate, ſed ex malitia. Ideo autem timeri non poteſt ex ignorantia, aut infirmitate, quia ut hoc timeatur, cognoſci debet qualitas, & conditio perſonæ: ut autem timeatur peccatum ex malitia, non eſt neceſſe cognoſci perſonam aliquam in particulari, ſed ſatis probabiliter timeri poteſt in publico conventu hominum, & mulierum futura aliqua peccata ex pravo habitu, qui eſt in pluribus hominibus, & hoc eſt peccatum ex malitia.

15 His ſuppoſitis tertia regula ſit. *Quotieſcumque opus noſtrum, quod tamen non eſt in præcepto, eſt bonum, aut non habens ſpeciem mali, utile tamen, aut ſpiritualiter, aut temporaliter nobis, ſi alter ex ejus operis occaſione peccaturus eſt ex malitia, non præbeo occaſionem peccati, neque teneor dimittere ad vitandum peccatum illius.* Sic docet D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 43. *art.* 7. & 8. Valentia *punct. citat. regul.* 4. Gabriel Vaſquez *opuſculo citato*, & alii communiter. Cujus probatio in primis deſumi poteſt ex Chriſti exemplo, qui ſcandalum Phariſæorum non curavit, dicens Matth. 15. *Sinite illos, quia cæci ſunt, & duces cæcorum.* Quo teſtimonio ad id confirmandum utitur Gregorius *homil.* 7. *in Ezech.* Favet etiam manifeſta ratio. Quia recta ratio non poſtulat, ut malitiæ alterius cum damno noſtro conſulamus, etiam temporali: alioquin unuſquiſque poſſet ſua malitia nobis nocere, ut opus utile nobis, aut temporaliter, aut ſpiritualiter dimittamus. Imo, ut docet D. Thomas *art.* 8. *cit.* aliquando eſſet pernicioſum bono communi temporalia bona dimittere, vel condonare ejuſmodi improbis ad evitandum ſcandalum eorum, *Daretur enim* (inquit) *malis rapiendi occaſio, & noceret hoc ipſis rapientibus, qui retinendo aliena remanerent in peccato.* Sed advertit recte Cajetanus ibidem, interdum poſſe, & debere dimitti ea bona temporalia ejuſmodi improbis propter vitandum ſcandalum, non ipſorum, ſed aliorum puſillorum, qui ſub eorum poteſtate ſunt, & ab ipſis in hæreſi, vel aliis flagitiis detinentur, ne amittant bona aliqua temporalia, quæ injuſte occuparunt. Unde, inquit Cajetanus, ſi princeps aliquis potius induceret populum in infidelitatem, aut in ea retineret, quam pateretur ſibi auferri bona temporalia, quæ Eccleſiæ, vel alicui alteri Principi injuſte eripuit, ut Jeroboam fecit in populo Iſrael, ne perderet regnum, & Reges Angliæ his noſtris ſæculis, dimittenda eſſent bona ejuſmodi temporalia ab Eccleſiis erepta, non propter Principem, ſed propter populi ſalutem.

16 Sed contra hanc regulam objiciet aliquis neceſſarium eſſe omittere opus Conſilii propter correctionem fratris. Nam ſi aliquis poteſt impedire peccatum fratris per correctionem, debet dimittere Miſſam, quæ non eſt in præcepto, ut corripiat fratrem. Ergo eadem ratione tenetur omittere opus conſilii, ne ſcandalizetur frater, etiamſi ſcandalum futurum ſit ex malitia. Quia etiamſi peccatum futurum eſſet ex malitia, propter correctionem omittendum eſſet opus conſilii. Reſpondetur tamen diverſam eſſe rationem. Nam correctio reſpicit peccatum fratris, quod non eſt ſcandalum ex parte corripientis, ſed eſt opus quoddam miſericordiæ reſpiciens malum ſpirituale proximi, a quo debet ipſum liberare: præceptum autem correctionis, quod eſt miſericordiæ ſpecialis eximiæ virtutis, obligat etiam in eo caſu, in quo neceſſe ſit omittere opus conſilii, etiamſi ſit peccatum fratris futurum ex malitia: quia correctio non reſpicit peccatum fratris futurum ex malitia, vel infirmitate, ſed quovis modo, ſi tamen ſit ſpes correctionis. At vero ſcandalum paſſivum, de quo intelligitur hæc tertia regula, ſumpſit occaſionem ex opere bono, & non habente ſpeciem mali, ei autem non eſt ſuccurrendum per correctionem ex obligatione miſericordiæ, ſed obligatione illius virtutis, contra quam ſcandalizatus peccat. Succurrendum autem eſt auferendo opus, ex quo ille ſumpſit occaſionem, ut autem auferamus opus bonum, plurimum intereſt, an ille ſumpſerit occaſionem malitia ſua, aut infirmitate, vel ignorantia, ut dixi in hac tertia regula, & dicam in quarta. Nec enim malitia alterius nobis nocere debet, aut impedire noſtram utilitatem etiam temporalem: hoc enim nimium eſſet, præſertim cum præcepto illius virtutis, contra quam ſcandalizatus peccat, non teneamur, niſi ſecundaria obligatione, ut dictum eſt. Quare recta ratio poſtulat, ut prius nos attendere noſtræ utilitati poſſimus, quam efficere, ut frater noſter obſervet præceptum, quod nos ſecundario obligat. Ex quo fit, quando nullum noſtrum damnum temporale verſatur, debere omittere ea, quæ non ſunt in præcepto, propter vitandum ſcandalum ex malitia alterius, cum revera frater ille, etiamſi ex malitia peccaturus ſit, in aliquali tamen neceſſitate verſetur, ut recte docet Valentia *punct. citat.* §. *exiſtimo etiam.*

Quarta regula ſit: *Quotieſcumque ſcandalum paſſivum proximi ortum habet ex ignorantia, vel infirmitate, ſi opus noſtrum non eſt in præcepto, ſed tantum utile ſpiritualiter, aut temporaliter, quod neque eſt malum, neque habet ſpeciem mali, omittendum eſt, aut differendum, alias diceter ex opere præbere occaſionem ſcandali.* Hanc etiam regulam tradit Valentia *loco citato*, §. *tertia regula*, eamque ſtatuit Sanctus Gregorius *homil.* 7. *in Ezechielem*, ibi. *In quantum ſine peccato poſſumus vitare proximorum ſcandalum debemus.* Id ipſum docet Beda *ſuper capitulo nono Matth.* & habetur *in dicto capitulo qui ſcandalizaverit, de regulis juris.* Et id ipſum probat gloſſa *Matth.* 15. in illa verba, *Scis quia Phariſæi*, & recipiunt communiter Doctores. Solvit Chriſtus tributum, cum non teneretur, & poſſet non ſolvere, propter vitandum ſcandalum ignorantium. Dixi in hac regula *differendum*, quia aliqua poſſunt eſſe bona, quæ licet non ſint in præcepto, durum tamen eſſet ea in perpetuum omittere, ut de ingreſſu religionis docuit Divus Thomas *quæſt.* 43. *citat. artic.* 7. *ad* 4. Ratio autem hujus regulæ eſt, quia aliquid condonandum eſt infirmitati fratris, aut ignorantiæ, neque nimium eſt ei ſuccurrere omittendo, quod alias nobis neceſſarium non eſt, ſed differendum erit, donec admoneatur frater. Admonitus enim, ſi ſcandalum erat ex ignorantia, tolletur admonitione, & vix continget poſt admonitionem ignorantiam perſeverare, ſed potius malitiam. Quod ſi adhuc poſt admonitionem perſeveret ſcandalum ex paſſione, vel infirmitate, quod contingere poteſt, deſiſtendum erit ab opere, alias præbere diceretur occaſionem ruinæ, & ſcandali, & ei imputabitur peccatum. 17

18 Atque juxta hunc ſenſum accipienda ſunt quæ habet Baſilius interrogatione 64. citat. cum loquitur de omittendis ob ſcandalum illis, quæ in noſtra poteſtate ſita ſunt ſine ullius præcepti obligatione, inquit enim: *Ubi vero in his, quæ poſita in poteſtate noſtra ſunt, impingit aliquis, ſcandalizaturve, enim vero tunc veniendum eſt in memoriam eorum Domini ad Petrum verborum, quando dixit, ergo liberi ſunt filii. Ut autem non ſcandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum, & eum piſcem, qui primus aſcenderit, tolle; & aperto ore ejus invenies ſtaterem, illum ſumens, da eis pro me, & te. Et item eorum quæ Apoſtolus ad Corinthios ſcribit, his verbis. Non manducabo carnes in æternum, ne fratrem meum ſcandalizem. Et alio in loco: bonum eſt non manducare carnem, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut ſcandalizatur, aut infirmatur. Quam autem metuendum ſit in his, quæ videntur poſita eſſe in poteſtate noſtra pati, ut frater ſcandalizetur, docet præceptum Domini, quo in univerſum modus omnis interdicitur ſcandalizandi, quando di-*

do dicit: videte ne contemnatis unum ex his puſillis, dico enim vobis, quia Angeli eorum in cœlis ſemper vident faciem Patris mei, qui eſt in cœlo. Hæc Baſilius.

19 Eodem etiam modo accipienda ſunt illa verba Pauli 1. Corinth. 8. *Si eſca ſcandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum*, ubi Chryſoſtomus: *Neque dixit ſive juſtu, ſive injuſtu, ſed quomodocumque. Neque dico, inquit, idolo immolatum, quod etiam propter aliam cauſam eſt prohibitum, ſed & ſi quid etiam eorum, quibus veſci licet offendit, ab illis quoque abſtinebo, neque uno, aut altero die, ſed toto tempore vitæ meæ.* Quæ omnia accipienda ſunt de his, quæ ſub præcepto non cadunt, ex quibus alii ſumunt occaſionem ſcandali ob eorum vel infirmitatem, vel ignorantiam.

§. IV.

Quinta regula proponitur, & explicatur.

S U M M A R I U M.

20 *Quædam obſervatio præmittitur.*
21 *Quinta regula.*
22 *Duæ aliæ partes ejuſdem regulæ, & 23.*

20 HActenus tantum explicatum eſt, quando evitandum ſit ſcandalum paſſivum fratris, quod tantum vergit in damnum ſpirituale ſcandalizati. Explicandum hac ultima regula, quid agendum, cum ſcandalum paſſivum fratris eſt etiam cum damno ſpirituali ſui, vel alterius tertii. Sunt autem bona temporalia in triplici differentia, honoris, vitæ, & rei familiaris. Tenetur autem homo non tantum abſtinere ab opere, ex quo ſumenda eſt occaſio peccati, juxta ſupradicta, quæ obligatio oritur ex ea virtute, contra quam committitur peccatum; ſed etiam eſt obligatio
21 evitandi damni temporalis proximi, quæ obligatio naſcitur ex peculiari virtute miſericordiæ, quæ obligat ad defenſionem bonorum proximi.

Diſtinguendum ergo eſt, an damnum temporale ſequatur in bonis temporalibus ipſius ſcandalizati, an alterius tertiæ perſonæ. Si damnum eſt ſcandalizati in bonis temporalibus, hæc regula ſervanda eſt: *Ut quoties video fratrem ſumpturum occaſionem ex meo opere dilapidandi bona ſua, teneor ceſſare ab opere pro evitando hujuſmodi ſcandalo, quando talis dilapidatio eſſet aut contra juſtitiam debitam gubernationi ſuæ familiæ, aut quando ipſum induceret in eam egeſtatem, a qua ex miſericordia deberem ipſum liberare. In aliis vero caſibus non debeo ab opere abſtinere propter damnum temporale, ſed tantum propter peccatum ſequutum ex meo opere juxta regulas ſupra traditas. Idem eſt cum ſumpturus eſt occaſionem ex meo opere infamandi, aut occidendi ſe ipſum.* Cujus regulæ ratio eſt, quia in his caſibus non ſolum tenemur reſpicere ſcandalum paſſivum illius, quatenus peccatum eſt contra eam virtutem, contra quam ipſe peccat, ſed etiam proſpicere debemus ex miſericordia damno temporali bonorum, fa-
22 mæ, aut vitæ. Eodem enim modo ex miſericordia debemus ſublevare miſeriam proximi, in quam etiam ipſe voluntate ſua incidit, & eam propulſare, aut impedire, quoties imminet periculum illius etiam ex propria voluntate. Scandalum autem paſſivum illius ſolum impedire debemus ſecundaria obligatione ejus virtutis, contra quam fit peccatum. Quæ obligatio ſolum habet locum in caſibus ſuperius aſſignatis, obligatio vero hæc miſericordiæ eſt primaria, atque adeo ſemper locum habet. Quare peccarem tunc contra miſericordiam, niſi ceſſarem ab opere, quod mihi non eſt in præcepto occurrente præcepto miſericordiæ.

Sed quid ſi opus meum ſit in præcepto, & ex eo opere ſumit alius occaſionem peccandi, & cum damno temporali ſuo? Reſpondendum eſt hac regula: *Sive ſint præcepta poſitiva, ſive naturalia, illa omnia dimittenda ſunt, quæ concurrente illo præcepto miſericordiæ fuerint minus ſtrictæ obligationis. Quod ſi ſtrictiora fuerint, illa ſervanda ſunt, etiam cum damno temporali ſcandalizati.* Ex quo fit multa præcepta poſitiva eſſe dimittenda, quia ſtrictius obligat miſericordia, & ſimiliter multa naturalia, juxta illud; *Miſericordiam volo, & non ſacrificium.* Fit etiam aliqua poſitiva ſervanda eſſe; etiam cum eo damno, v. g. præceptum de ſigillo confeſſionis, etiamſi poſitivum ſit: majoris enim momenti eſt propter reverentiam iſtius ſacramenti, & ejus utilitatem, quam impedire totius Reipublicæ ruinam. Ex quo etiam fit diverſimode procedi, quando ſolum timetur damnum ſpirituale ſcandalizati; tunc enim non tenemur dimittere præcepta, ſive ſequatur ex malitia, vel ignorantia, vel fragilitate, juxta ſupra dicta.

Si vero ſcandalum paſſivum conjunctum ſit cum damno temporali alterius proximi, tunc ſit tertia pars 23
noſtræ regulæ. *Quoties damnum proximi ſequitur contra juſtitiam, teneor ceſſare a meo opere: alias & mihi imputabitur peccatum, & tenebor etiam ad reſtitutionem damni alterius.* Verbi gratia, deponit quis pecunias apud nummularium, ſive paratum meis pecuniis fœnerari, ſive non paratum, ſumpturum tamen occaſionem ex eo depoſito, vel arma bellica apud furioſum, vel pulverem bellicum apud hoſtes, imputatur peccatum ejus apud quem depono, ſi ille revera meo depoſito damnum infert, aut fœneratur meis pecuniis, vel ſimpliciter, vel aliqua ex parte, & præterea teneor ad reſtitutionem uſurarum, & damni illati proximo. Ita docet Soto *lib. 6. de juſtitia, qu. 1. art. 1. in fine*, Navarrus *in ſumma cap. 14. num. 30. illatione 12.* & Sanctus Thomas *quæſt. 3. de malo, art. 14. ad 18.* Hujus ratio eſt, quia ille revera reus eſt ejus peccati. Quare non recte Cajetan. *2. 2. qu. 78. art. 4.* docuit eum qui deponit pecunias apud nummularium quem ſcit pecunias illas fœneraturum, eſſe ſolum peccare peccato prodigalitatis. Conſtat enim peccare contra juſtitiam, & præterea contingere poteſt, ut peccato prodigalitatis non peccet, ſi nummularius fidelis depoſitarius ſit, & ſuo tempore reddat, ut eſſe ſolet.

§. V.

Colligitur quando liceat conſulere minus malum.

S U M M A R I U M.

24 *Status quæſtionis.*
25 *Non licet ſuadere minus malum abſolute.*
26 *Licere ſuadere ad evitandum majus.*
27 *Explicatio doctrinæ.*
28 *Quomodo hæc doctrina ſervanda in materia juſtitiæ.*

SUpereſt, ut ex regulis traditis colligamus nonnulla, quæ ad varias materias pertinent non inutilia, 24
neque injucunda. Illud in primis ad primam regulam attinet, quod examinari ſolet, an liceat ſuadere minus malum ei, qui paratus eſt majus committere. Cum enim in ea regula dictum ſit ſcandalum activum eſſe, quoties quis petit actum, quem proximus non poteſt exercere bene, ſed neceſſario male, & id quod conſulitur, ut minus malum non poſſit bene fieri, cum ſit minus malum, videtur effici non licere hujuſmodi conſilium.

In quo certum ſit primo ſuadere malum abſolute 25
peccatum eſſe, quia eſt ſcandalum activum ex ſe præbens occaſionem ruinæ juxta primam regulam. Similiter etiam certum eſt non licere conſulere minus malum, quando ille qui conſulit, habet complacentiam in eo malo, talis enim complacentia abſque dubio peccatum eſt in eo, qui eligit minus malum. Neque excuſatur aliquis illorum ex eo, quod eſt minus malum, quia comparatio non tollit, quin potius ſupponit poſitivum. Ex hoc ergo quod iſtud ſit minus malum, non tollitur quod ſit malum, & peccatum inducere ad illud cum complacentia ipſius, ſicut etiam eſt peccatum illud proſequi.

Omiſſis autem Doctorum opinionibus, mihi verius 26
viſum eſt licitum eſſe ſuadere minus malum ad evitandum majus. Quod late docet Soto *lib. 6. de juſtitia, qu. 5. art. 5.* ſequunturque alii complures. Et quamvis inefficaciter probari ſoleat, probari tamen poteſt ex Auguſtino *lib. de adulterinis conjugiis, c. 14.* & refert in *cap. ſi quod verius eſt, 32. qu. 2. & cap. quod ait diſt. 14.* ubi ſermo eſt de eo, qui cupit uxorem ſuam interficere, ut ducat concubinam, & ſic evitet fornicationem, in hoc enim caſu, inquit Auguſtinus, *utrumque nefarium eſt, neque debet unum pro altero perpetrare, ſed ſi ille facturus ſit malum, faciat quod minus eſt, nempe adulterium cum concubina ne occidat uxorem.* Eſt enim pro hac ſententia inſignis locus Chryſoſt. *tom. 6. in homilia de Sanctis Martyribus Bernice, & Proſdoſe*, cum excuſat Abrahami factum conſulentis uxori, ut diceret ſororem eſſe, quo conſilio videbatur occaſionem dediſſe, vel maluiſſe ſtuprum uxoris. Inquit itaque: *Ut intelligas, ne morte quidem ſua potuiſſe Abrahamum eam ab adulterio liberare, audi, quid dicat. Et erit cum viderint te Ægyptii, te quidem ſervabunt, me vero interficient. Futurum igitur erat, ut duo ſcelera patrarentur, adulterium & cædes, erat autem prudentiæ*

non vulgari, ex duobus iſtis unum lucri facere. Nam ſi quidem, expoſita vita ſua liberaturus eam a ſtupro fuiſſet, & occiſo Juſto Saram illi non attigiſſent, recte accuſares, ſin autem etiam ea morte ſublata pari ratione futurum erat, ut ſtupraretur uxor, qua de cauſa juſtum accuſas, quod cum duo eventura mala eſſent, adulterium, & cædes, alterum ſapientia ſua impediverit, cædem nimirum? In quam ſententiam multa alia ſubjungit, quæ brevitati conſulens omitto. Hujus autem ratio eſt, quia qui ſuadet minus malum ei, qui paratus eſt committere majus malum, non ſimpliciter ſuadet malum, ſed tantum intendit vitationem majoris mali. Quod quidem non ſolum verum eſt, cum illa, cui præbetur conſilium, paratus erat unum ex illis duobus malis facere, ſed etiamſi non eſſet paratus illud minus committere, neque de illo cogitaret, ut ſi quis diſſuadeat alteri adulterium, & nihil ab illo obtinere poſſit, non erit peccatum proponere ei fornicationem tamquam minus malum ad explendam libidinem, quam aliter diſſuadere non poteſt. Atque id convincunt, quæ ex Chryſoſt. & Auguſtin. adduximus. Et hac etiam ratione excuſatur factum Lot, *Gen.* 15. & illius Levitæ *Jud.* 19. Qui ſuaſerunt fornicationem nefariis hominibus, ut hac ratione evitarent peccatum contra naturam. Et quamvis Lot reprehenſibilis videatur ex eo, quod filiarum curam non habuerit illas proſtituendo, excuſatur tamen propter bonam fidem, quam habuit, ut conſtat ex 2. *Petr. c.* 2. qui eo tempore, quo eductus eſt de Sodomis, ſcribit juſtum fuiſſe apud Deum. Hinc etiam excuſantur illi decem viri, qui occurrerunt Iſmaeli, & oſtenderunt theſauros offerentes materiam furti, ut vitarent homicidium.

27 Verum ut prædicta doctrina locum habeat, requiritur in primis, quod alter ſit in actuali propoſito, & occaſione majoris peccati, nec ſufficit ut ſit in habituali propoſito majus peccatum perpetrandi, ut ex adductis conſtat. Deinde requiritur, quod non poſſit aliter avertere alium a majori peccato, niſi proponendo materiam minoris. Nam ei qui paratus eſt cras committere ſimoniam, non licet conſulere, ut non furetur, quia poterat propoſitum mutare, & ei qui poteſt avertere ab utroque, non licet conſulere, ut faciat alterum, licet minus malum ſit.

28 Ex quibus etiam colligitur, quid dicendum ſit in materia juſtitiæ, an liceat minus furtum conſulere ei, qui paratus eſt majus committere? In quo quidem dico breviter in materia juſtitiæ in his bonis, quorum quis eſt dominus, qualia ſunt bona temporalia, non tantum licitum eſſe conſulere minus furtum ad evitandum majus, ſed etiam cooperare cum illo, & adjuvare ad minus furtum, ne majorem quantitatem furetur. Primum conſtat ex dictis. Secundi autem ratio ea eſt, quia in ea cooperatione dominus nullam patitur injuriam, nec poteſt eſſe rationabiliter invitus eo, quod alter cooperetur ad minus furtum: cum potius cenſeatur proſpicere rebus domini, & idem facere, quod dominus ipſe faceret, ſi præſens eſſet, qui libenter offerret, quod minoris valoris eſt, ut retineret quod majoris momenti eſt. Dixi autem verum eſſe in his bonis, quorum quis dominus eſt, quia in aliis, qualia ſunt bona vitæ, & corporis, quamvis liceat minus conſulere, ne committatur majus, ut abſciſſionem membri, ne committatur homicidium, non tamen licet cooperari ad abſciſſionem propter eundem finem. Cujus ea ratio diſcriminis eſt, quia illorum bonorum alter eſt dominus, & præſumitur rationabilis domini voluntas, qui ſua voluntate diſponere poſſet de rebus illis. At vero in aliis bonis non poteſt præſumi ea voluntas, cum ille alter, qui damnum paſſurus eſt, non ſit dominus vitæ, & corporis. Limitanda etiam eſt prædicta doctrina, ut ſolum locum habeat, quando qui propoſuit committere majus furtum, conſulitur, ut furetur minus ab eadem perſona: ſi enim conſulatur ut furetur minus ab alia, quod quidem licet juxta dicta, non tamen licet cooperari, quia non eſt præſumendum in eo caſu dominum illius rei rem ſuam oblaturum latroni, ne majus peccatum committeretur, niſi in eo caſu, in quo ipſe alias ex miſericordia teneretur: ut ſi magnum furtum committendum eſſet contra pauperem, quod dives homo ex miſericordia teneretur impedire, tunc non tantum licitum eſſet ſuadere minus furtum, ſed etiam cooperari, quia ſi ipſe præſens eſſet, rem ſuam deberet offerre.

§. VI.

Colligitur quid dicendum in redemptione injuſtæ vexationis.

S U M M A R I U M.

29 *Status quæſtionis.*
30 *Regula generalis.*
31 *Refertur poſſe offerri pecuniam latroni volenti occidere.*
32 *Poſſe offerri pecuniam nolenti adminiſtrare ſacramentum in periculo mortis.*
33 *In alio etiam caſu cedere religionem miſericordiæ.*
34 *Objectio prima diluitur.*
35 *Item objectio ſecunda.*
36 *Et tertia objectio.*
37 *Quomodo in beneficiis habeat locum redemptio vexationis, variæ ſententiæ.*
38 *Vera ſententia.*
39 *Quid ante jus quæſitum.*
40 *Variæ explicationes, & 41.*
42 *Quid in electione Summi Pontificis, & 43.*
44 *Quid in Cathedris.*

RES eſt explicatu difficilis, & maxime neceſſaria. 29
Videtur autem in eo caſu eſſe aliqua ratio ſcandali, & inductionis ad peccatum. Exemplum enim hujus redemptionis eſſe ſolet, cum aliquis non vult adminiſtrare ſacramenta exiſtenti in extrema neceſſitate, an liceat ipſum invitare ad adminiſtrationem oblata pecunia? In quo caſu, & ſimilibus videtur dari aliqua ratio ſcandali, quia ille qui accepturus eſt pecuniam pro adminiſtratione ſacramenti, peccat accipiendo pecunias, ac proinde ille, qui offert, videtur præbere aliquam occaſionem ſcandali.

30 Sed conſtituamus in hoc generalem regulam obſervandam in materia injuſtæ vexationis, & ex ea inferemus nonnulla, quæ ſpectant ad peculiares materias. Ut ergo ſit juſta redemptio vexationis, & alterius peccatum nobis non imputetur, hæc regula ſervanda eſt. Tunc redimimus licite iniquam vexationem, quotieſcumque ſuademus, vel præbemus occaſionem pecunia noſtra, ut fiat minus peccatum, & omittatur majus, vel ſuccurrimus pecunia noſtra majori obligationi. Cujus regulæ ratio eſt. Quia, ut dictum eſt *§. præced.* comparatione majoris peccati licet ſuadere, quod minus eſt, ut omittatur majus. Eadem ratione quotieſcumque occurrunt duo præcepta, & neceſſario alterum omittendum eſt, dimittere debemus minus. Si autem hæc regula locum non habeat in redemptione vexationis, illicitum erit pecuniam offerre, ſicut illicitum erat ſimilem occaſionem offerre ſine vexatione.

31 Ex qua doctrina colligitur primo ſine peccato offerri pecuniam latroni volenti aliquem occidere, ne ipſum occidat, præbetur enim occaſio minoris peccati, ſcilicet furti ad vitandum homicidium.

32 Secundo ſequitur licite offerri pecuniam nolenti adminiſtrare ſacramentum Baptiſmi, vel Pœnitentiæ exiſtenti in articulo mortis, quando alius non eſt, qui adminiſtrare poſſit. Cujus ratio eſt, quia vel datur occaſio minoris peccati, ſi miſericordia, ex qua aliquis tenetur adminiſtrare ſacramenta, eſt major virtus quam religio, ut videtur docere D. Thom. 2. 2. *q.* 30. *art.* 4. vel certe, quia quamvis religio, quæ eſt erga Deum, ſit major virtus, quam miſericordia erga proximum, quia nihilominus, ut docet D. Thom. eod. art. ad primum, actus virtutis religionis non ordinatur ad aliquam utilitatem Dei: miſericordiæ autem virtus ordinatur in meum commodum, ideo præfertur miſericordia ſacrificio *Oſeæ 6. & Matth.* 12. & ideo etiam majoris obligationis eſt, ut curam habeamus de ſpirituali ſalute ejus, qui eſt in extremo periculo, quam de reverentia, quam debet miniſter Sacramento, & ob eam rationem recte poſſumus offerre pecuniam.

33 Nec vero ſolum in hoc caſu cedit religio miſericordiæ, ſed ex eodem etiam fundamento deducimus, cum quis ita ſubito vocatur ad ſacramentum miniſtrandum alieni in articulo mortis exiſtenti, ut præ feſtinatione non potuerit ſe diſponere ad recte miniſtrandum, non peccare in ea miniſtratione, etiamſi exiſtat in mortali peccato, neque irreverenter tractare ſacramentum. Quamvis enim dignior virtus ſit religio, quam miſericordia erga proximum, tamen quia Deo plus placet, ut proximo, in cujus utilitatem inſtitutum eſt ſacramentum, ſuccurramus, quam ut diſpoſitionem alias debitam erga ſacramentum ſervemus: ideo tunc licite ſacramentum in peccato mortali miniſtratur, & miniſtrari

ſtrari debet. Nec vero hæc ſolum pendent ex libera voluntate Dei, ſed ratio ipſa inſtitutionis ſacramentorum ſua natura poſcit, ac proinde jure naturali divino ita dicendum eſt. Nam cum ſacramentum ea ratione inſtitutum fuerit, ut humanæ miſeriæ remedium eſſet, ratio ipſa poſtulat, ut non cenſeatur irreverenter tractare ſacramentum, neque Deo injuriam irrogare, qui urgente neceſſitate ejus, propter quam ſacramentum inſtitutum eſt, illud etiam in peccato miniſtrat, quia prius a peccato ſine damno proximi juſtificari non potuit: & eadem ratione cenſendus eſt materiam offerre minoris peccati, quandoquidem ea occaſione ſublata ſuccurritur majori obligationi. Neque in hoc caſu obligatio majoris virtutis ceſſare dicitur propter occurſum minoris, ſed circumſtantia quædam, quæ neceſſaria erat, ut major virtus obligaret, adveniente neceſſitate, ad quam tenemur ex minori virtute, ceſſavit, Circumſtantia autem neceſſaria, ut obliget religio ad ad illam reverentiam erga ſacramentum, eſt ne ſit in detrimentum ejus, propter cujus neceſſitatem inſtitutum eſt. Quam doctrinam eleganter tradidit nobis Gabriel Vaſquez *tom. 2. in 3. part. diſp. 136. cap. 3. à num. 40.*

34 Sed objicies primo, quia emere ſacramentum intrinſece malum eſt, ac proinde ex nulla circumſtantia, etiam occurrendi extremæ neceſſitati licet. Et explicatur, & urgetur magis argumentum. Quia in hac oblatione pecuniæ, non tantum ſcandalizatur frater accipiens illam, ſed etiam eſt peccatum ſimoniæ, quia in ipſa oblatione pecuniæ emitur ſacramentum, quod tam ſimoniacum eſt, quam ipſum vendere. Reſpondetur tamen emere ſacramentum tam ſimoniacum eſſe, quam vendere, offerre tamen pecuniam in ea neceſſitate non eſſe emere ſacramentum. Quia de ratione emptionis eſt, ut emptor rem, quam emit, æſtimet pretio: qui autem in ea occaſione pecuniam offert, non æſtimat ſacramentum pecunia, neque exiſtimat donum Dei pecunia obtineri, ſed tantum contendit movere animum miniſtri pecunia oblata, ut ſuccurrat extremæ neceſſitati.

35 Secundo objicitur, quia quamvis licitum ſit redimere propriam vexationem pecunia, ſi aliquis ab aliquo injuſte patiatur, tamen hoc intelligendum eſt quando ille, qui inique vexat, prodeſſe non poteſt, ceſſando a vexatione, & obeſſe poteſt perſiſtendo in ea, veluti ab eo, qui vexat electum ad aliquod beneficium, redimere licet donando pecuniam. Quia illic ita inique vexat, ut quamvis obeſſe poſſit perſiſtendo in vexatione, prodeſſe tamen non poteſt ceſſando ab ea, quia nihil omnino juris confert ſic electo. Si tamen ille qui vexat, ceſſando a vexatione prodeſſe poteſt conferendo aliquid juris, nulla ratione licet redimere ab eo vexationem. Quia ſi pecunia redimatur talis vexatio, videtur emi aliquid ſpirituale, quod non licet, ut cum aliquis non vult aliquem eligere ad beneficium, quem debebat ſecundum rectam rationem eligere, non licet ab eo pecunia redimere hujuſmodi vexationem, quia ceſſando a vexatione, & eligendo aliquid juris confert electo. Sed qui in extrema neceſſitate non vult adminiſtrare ſacramenta ceſſando a vexatione, prodeſſe poteſt conferendo aliquid ſpirituale, nempe ſacramentum. Ergo ab eo non licet hanc vexationem redimere. Reſpondetur tamen facile redemptionem iniquæ vexationis non tantum locum habere, quando ille, qui vexat, obeſſe poteſt, ſed etiam quando prodeſſe poteſt, etiam conferendo aliquid ſpirituale, ſi tamen ſervetur doctrina ſuperius tradita de vitando majori peccato, aut de ſervanda majori obligatione.

36 Tertio objicitur, Quia in eo caſu, quo negatur ſacramentum indigenti, non eſt iniqua vexatio: hæc enim eſt cum aliquis turbatur a poſſeſſione beneficii juridice collati. Sed in prædicto caſu tantum eſt quædam negatio ſacramenti, quæ alterius rationis longe diverſæ videtur eſſe quam iniqua vexatio. Reſpondetur tamen iniquam vexationem non tantum eſſe, cum quis turbatur a juſta poſſeſſione, ſed etiam cum aliquid debitum denegatur: illa enim, cui negatur, quod debitum eſt, inique vexatur.

37 Tertio etiam colligitur ex doctrina tradita explicatio ejus, quod quæri ſolet, an etiam in beneficiis Eccleſiaſticis locum habeat redemptio vexationis. In quo nonnulli Doctores ſub diſtinctione reſpondent. Dicunt enim, ſi is, qui injuſte vexatur, habet jus adquiſitum, licitum eſſe oblata pecunia vexationem redimere. Si tamen non habet jus adquiſitum, non licere. Ratio eſt, quia in primo eventu datur pecunia ad auferenda impedimenta injuſta, quod non eſt emere beneficium: at vero in ſecundo caſu re ipſa videtur comparare jus ipſum ſpirituale, quod antea non habebat, qui offert pecuniam. Prædicta diſtinctione utitur S. Thom. 2. 2. q. 100. *art. 2. ad quintum*, & alii non pauci. Hanc vero doctrinam ſic explicat Soto *lib. 9. de juſt. q. 6. art. 1. ad quintum*, ut non ſit intelligenda de his, qui vim inferunt injuſte. Hanc enim vim, etiam ante jus adquiſitum ad beneficium licet repellere: ſecus ſi quis juſte vexetur, de qua explicatione dicam infra. Sylveſter autem *verb. Simonia, qu. 13.* & alii Recentiores aliter diſtinguunt. Dicunt enim videndum eſſe, an pecunia data jus quæſitum detur ei, qui poteſt circa beneficium prodeſſe, vel ei, qui prodeſſe non poteſt, ſed obeſſe. In priori eventu dicunt eſſe ſimoniam, quia emeretur jus ſpirituale, & ita non licere vexationem redimere: in poſteriori autem caſu dicunt non emi jus ſpirituale, ſed auferri impedimentum, datur enim pecunia illi, qui non poteſt conferre jus ſpirituale, & hac ratione licere tunc redemptionem vexationis. Prædictæ tamen diſtinctiones non videntur idoneæ ad diluendam hanc dubitationem. Quia, ut dicebam ſupra iſto §. redemptio vexationis tunc habet locum, quando offertur materia minoris peccati, licet enim minus malum conſulere, neque alia diſtinctione, aut regula opus eſt.

Igitur in hac re ſuppoſito, quod ſit injuſta vexatio, 38 ſi enim non vexetur aliquis injuſte, non peccat qui vexat, atque adeo vexatus non poteſt illi offerre materiam peccati, quia tunc non offert materiam minoris peccati, cum ille alius, ut ſupponimus, non peccet. Conſiderandum ergo eſt, an qui injuſte vexat, talis perſona ſit, ut nullum omnino jus ſpirituale conferre poſſit, & tunc is, qui injuſte vexatur, poterit redimere talem vexationem, ſi offert materiam minoris peccati, & ſaltem non peccabit peccato ſimoniæ, ſi quidem vexans non poteſt conferre aliquod jus ſpirituale. Si vero perſona injuſte vexans poſſit aliquod jus ſpirituale conferre, adhuc conſiderandum eſt, an vexatio illa verſetur circa materiam beneficii, & rei ſpiritualis, vel circa aliam, quæ non ſit materia ſimoniæ. Et quidem ſi injuſta vexatio non ſit circa materiam ſimoniæ, vexatus poterit offerre pecuniam ad redimendam vexationem illam abſque peccato ſimoniæ, quia nihil emit ſpirituale, ſed tantum aufert impedimentum injuſtum, ac proinde hac de cauſa habet jus ad illud auferendum offerendo materiam minoris peccati. Si autem vexatio verſetur circa materiam ipſius beneficii, verum eſt, quod ſecundo loco docent S. Th. & alii, non eſſe ſimoniam, ſi quis offerat pecuniam ad auferendum impedimentum injuſtum contra jus, quod vexatus habet ad beneficium. Tunc enim non emit jus, cum jam illud habeat, ſed tantum contendit auferre impedimentum illud, ac proinde non offert pecuniam pro re ſpirituali, & ita non poteſt peccare peccato ſimoniæ, & fieri poteſt, ut nullum peccatum committat, ſed ſolum offerat vexanti materiam minoris peccati.

Secundum vero, quod dixit S. Thom. & alii de eo, 39 qui vexatur ante jus adquiſitum, multum habet difficultatis. Quia non poteſt aliquis injuſte vexari, quin vexans faciat contra jus aliquod vexati. Vel ergo tale jus eſt in materia diverſa a materia beneficii, & tunc vexatus non peccabit peccato ſimoniæ, ſi talem vexationem redimat pecunia, imo interdum nullum peccatum committeret, ut antea dicebam, quia hujuſmodi pecunia non datur pro re ſpirituali, ſed pro remotione impedimenti. Quod ſi vexatio verſetur circa materiam ipſius beneficii: ergo vexatus jus habet ad beneficium, alias enim non vexaretur injuſte. Ergo ſi offert pecuniam, non offert ad emendum jus ſpirituale ad beneficium, quia hoc jus ipſe prius habebat. & prædicti Doctores fatentur non eſſe ſimoniam offerre pecuniam, quando quis habet jam jus adquiſitum ad beneficium.

Soto loc. ſup. cit. ut vidimus, manifeſte concedit 40 licitum eſſe offerre pecuniam his, qui vexant injuſte, & cum hoc vult S. Thom. intelligendum eſſe, ut non detur pecunia his, qui juſte vexant. Quæ tamen Soti explicatio manifeſte cum D. Thom. qui plane loquitur de eo, qui injuſte vexat, & alias non diceretur injuſta vexatio. In præſenti autem difficultate loquimur de vexatione injuſta: quia ſi juſta vexatio eſt, non eſſet licitum offerre vexanti materiam peccati. Eodem fere modo alii videntur intellexiſſe D. Thomam; dicunt enim non eſſe licitum offerre pecuniam vexanti, quando opponit juſtum impedimentum, quod deducitur ex *c. Matth. de ſimonia*, & ita intelligit ſententiam D. Thomæ, & Sylveſt. Ledeſm. *lib. 2. de juſt. c. 35. concl. 18.*

Alii alio modo conantur explicare D. Thomam di- 41 ſtinguentes de jure in re, & ad rem: jus in re habere

dici-

Digitized by Google

dicitur, quod quis habet jam adquiſitum circa rem, quam poſſidet, jus tamen ad rem dicitur, quod quis habet ut ſibi detur res. Dicunt ergo prædicti Doctores, eum qui ſolum habet jus ad beneficium comparandum, & non habet jus in re, non poſſe redimere ſuam vexationem, ſecus tamen illum, qui habet jus in re. Sed contra hanc doctrinam eſt, primo S. Thom. ſimpliciter diſtinxiſſe de eo, qui habet jus, vel non habet. Deinde ſi is qui habet jus in re, poteſt redimere ſuam vexationem per oblationem materiæ minoris peccati, eodem modo poterit is, qui habet jus ad rem, ſi contra tale jus vexetur injuſte, quia per talem redemptionem vexationis non intendit emere jus ad beneficium, quod jam habet, ſed auferre impedimentum injuſtum. Illud ergo ſolum præ oculis habendum eſt, an per oblationem pecuniæ offeratur materia minoris peccati ei, qui injuſte vexat, quia, ut ſæpe diximus, nos loquimur cum communi Doctorum de redemptione vexationis injuſtæ, in qua prædicta regula obſervanda eſt.

42 Preterea ex prædicta doctrina non eſt difficile aliam dubitationem ſolvere, de qua nonnulli Doctores diſſerunt. An ſit licitum in electione Summi Pontificis offerre pecuniam electoribus, ut unus aliquis determinate eligatur, quando prudenter timetur Eccleſiæ damnum, ſi alius eligatur. In quo dubio Cajet. *tom. 2. opuſc. tr. 9. qu. 3.* fatetur licitum eſſe offerre pecuniam, ne eligatur indignus, quod etiam docuit Leſſ. *ſup. dub.* 19. Cujus ratio ex dicendis colligetur. Quærimus autem, an expreſſe poſſit dari talis pecunia, non ſolum ut non eligatur indignus, ſed etiam ut in prædicto eventu talis perſona determinate eligatur. Nonnulli negare videntur, quia tunc offertur pecunia pro electione ipſa, & ex conſequenti emitur aliquid ſpirituale.

43 Affirmat tamen licitum eſſe Soto *lib. 9. de juſt. qu. 6. art.* 1. Nav. *in ſum. c. 24. nu.* 102. Valent. *3. tom. diſp.* 10. *generali, qu. 2. punct. 3.* §. 4. Leſſ. *dub.* 19. *cit. in fine*, & mihi placet. Quia in hoc eventu poteſt habere locum redemptio vexationis injuſtæ, quæ prudenter timetur, offerturque materia minoris peccati, minus enim peccatum eſt acceptio illa pecuniæ, etiamſi electores ſimoniam committant, quam vexatio injuſta totius Eccleſiæ, ut per ſe conſtat. Ad rationem vero contrariæ ſententiæ reſpondetur eum, qui offert pecuniam in caſu aſſignato, non emere rem ſpiritualem, quia non exiſtimat rem illam eſſe pretio comparandam, ut jam explicui ſupra iſto §. ſed ſolum vult offerre materiam minoris peccati.

44 Denique ex tradita doctrina facile colligitur quomodo philoſophandum ſit in electione ad Cathedras. Si enim unus ex candidatis dignus eſt, & cæteri indigni, offerri pecunia poteſt, non tantum ne eligantur alii, & ne ſcholaſtici ſuffragium pro illis ferant, ſed etiam directe poteſt offerri pecunia, ut eligatur ipſe, qui dignus judicatur a viris prudentibus, & literatis, qui judicando non ducuntur amore, vel odio, ſed ratione. Quod ſi alius dignus etiam ſit, non licet pecuniam ſcholaſticis offerre. Idem dico ſi unus ex eis dignior ſit reliquis, qui non digniores, digni tamen ſunt, poſſe offerre pecuniam, ut eligatur dignior omiſſo digno. Cujus doctrinæ ratio deſumitur ex dictis. Eſt enim gravius peccatum eligere indignum prætermiſſo digno, vel eligere dignum omiſſo digniori, quam furtum committere, quod perpetratur in ea acceptione pecuniæ, ut conſtat. Unde licet offerre materiam minoris peccati. Hoc tamen intelligendum juxta ea, quæ dixi §. præcedenti, ſi ſcholaſticus paratus ſit majus peccatum committere, ſcilicet eligere indignum omiſſo digno, vel dignum omiſſo digniori. Quod ſi duo reperiantur æque digni; quia vel re ipſa ſunt, vel difficile de eorum exceſſu judicari poteſt, non licet tunc offerre pecuniam ſcholaſticis, cum non offeratur materia minoris peccati, ſi quidem illi in cujuſque ex illis electione, juſte agunt, ſolum excipe caſum, ſi ſcholaſticus prius non incitatus, ſed ſua ſponte pecuniam poſtulaverit, aut indicaverit, licet enim dare in eo eventu.

§. VII.

Colligitur, quando liceat petere mutuum ab uſurario ſine ſcandalo.

S U M M A R I U M.

45 *Senſus quæſtionis.*
46 *Licitum eſſe petere mutuum ab eo, quem ſcio exacturum uſuras.*
47 *Licere petere mutuum ad uſuras nonnulli affirmant.*
48 *Improbatur.*
49 *Ratio veræ ſententiæ.*
50 *Ab eo, qui paratus non eſt, non licere petere.*
51 *Quæ neceſſitas vel utilitas requiratur in poſtulante.*
52 *Quid ſi mutuatarius petat ad negotiandum.*
53 *Non eſſe peccatum in ſolvendis uſuris.*
54 *Objectio diluitur.*

DUobus modis poteſt peti mutuum ab uſurario. Primus eſt, cum tantum petitur mutuum ab eo, quem ſcimus exacturum eſſe uſuras: alter eſt, cum expreſſe aliquis petit mutuum ſub uſuris. 45

Quod ad primum attinet, omiſſis aliorum opinionibus, mihi videtur certum licere, petere mutuum ab eo, quem ſcio exacturum eſſe uſuras. Quæ videtur eſſe ſententia D. Thom. 2. 2. *qu.* 78. *art.* 4. Quæ tamen doctrina explicanda eſt juxta regulas ſupra poſitas. Nam ſi aliquis non ſit paratus exigere uſuras ex conſuetudine, vel ex malitia, ſed ex infirmitate, vel ignorantia petiturus eſt, non eſt licitum ab eo hujuſmodi mutuum exigere, ut conſtat ex dictis in 4. regula, ubi oſtendimus dimittendam eſſe quamcumque utilitatem temporalem, vel ſpiritualem propter ſcandalum paſſivum alterius futurum ex infirmitate, vel ignorantia. Si autem aliquis paratus ſit exigere uſuras, licitum eſt propter utilitatem tantum temporalem, mutuum petere, etiamſi ille revera petiturus ſit uſuras juxta regulam 3. ſupra aſſignatam. Petitur enim ab illo actus, qui poſſet bene fieri, & alterius culpa fit malus. Unde ſi ſine aliquo meo damno poſſim ab alio mutuum petere, qui ſine uſuris concedat, non poſſum petere ab uſurario, ceſſat enim utilitas temporalis. 46

Quod vero attinet ad ſecundum, difficilius explicatum eſt, an ſcilicet illi, qui paratus eſt dare uſuras, licitum ſit dicere, Da mihi mutuum ad uſuras, vel da mihi mutuo centum, & reddam tibi centum & decem: an vero iſte talis dicatur cooperari peccato uſurarii. Soto *lib. 6. de juſtitia, qu. 1. art.* 5. reſpondet iſtum non peccare, ſicut neque, qui petit a meretrice conſenſum ad fornicationem, committit aliud peccatum, quam fornicationem, quia ſic petendo non inducit meretricem, quam ſententiam ſecutus eſt Mulin. *tom. 2. de juſtit. diſp.* 335. At vero Greg. de Valent. *3. tom. diſp. cit. generali, punct.* 4. quem ſequuntur Recentiores alii, ſic diſtinguunt, ſupponentes eum, qui eo modo petit mutuum, non intendere ruinam ſpiritualem proximi, ſed ſuum commodum, qui ergo peteret ad uſuras, ita ut ejus petitio eſſet conjuncta cum deſiderio, ut alter det ſic, & non aliter, id eſt ad uſuras, & non gratuito, abſque dubio peccat, & idem dicendum ſi habet complacentiam de peccato alterius. Similiter ſi ille, a quo petit mutuum ſub uſuris, aliquomodo excitetur per hujuſmodi petitionem ad mutuandum ſub uſuris, taliter quod licet alias ſit paratus, non tamen ſemper neque omnibus mutuatur ſub uſuris; ſi denique ſit aliquid ſpeciale in ipſa petitione ratione cujus alius mutuetur ſub uſuris, in his omnibus caſibus peccatum eſt in tali petitione, & aliqualis cooperatio ad peccatum alterius. Idem docent de eo, qui petit conſenſum ad fornicandum a fœmina, quæ non omnibus proſternitur, ſi ex tali petitione aliquo modo excitetur ad peccandum. At vero quando iſta petitio eſt ſimplex propoſitio, ex qua nullo modo alius excitatur, ſed mutuatarius ſolum explicat animum ſuum, quem habet ad ſolvendum uſuras, in tali caſu non eſt peccatum, quia poteſt eſſe uſurarius ita paratus, ut idem ſit ab eo petere mutuum, atque petere ad uſuras, neque ex hoc ſecundo aliquo modo incitetur, præſertim quando non eſt mutuum explicitum, ſed palliatum, ut in venditione, vel alio contractu. Quibus addunt Recentiores, quod quando aliquis paratus eſt ex habitu, & quaſi remote, non licet petere uſuras, ne alter excitetur ab habitu ad actum peccati: tamen ſi quis actu exerceat uſuras, non excitatur per hoc quod alius petat. 47

Verum mihi neque Soti ſententia, neque iſtorum diſtinctio probari poteſt, & res videtur in praxi ſcrupulis, & difficultatibus plena. Ut autem eorum ſententia refellatur, & noſtra probetur, ſuppono contra nonnullos numquam licitum eſſe invitare ad actum peccati eum, qui paratus eſt illud committere. Quod adeo verum eſt, ut exiſtimem oppoſitum carere probabilitatis ſpecie. Tum quia ſequeretur licere invitare ad fornicationem, vel homicidium, eum qui paratus eſt occidere, aut fornicari, & licere etiam hominem paratum non audire Miſſam die feſto invitare ad ludum, & eo ludo ipſum detinere, ne audiat Miſſam, dummodo nihil horum fiat ex intentione ruinæ proximi. Tum etiam, quia ille, qui invitat alium ad peccandum, non ſemper ex eo peccat, quia directe intendat ruinam proximi, ſed quia 48

ſuadet

ſuadet actum tali loco, & tempore, ex quo ſequitur malitia contra aliquod præceptum. Unde fit non licere invitare ad cœnandum tempore jejunii eam, qui paratus eſt cœnare, quia cum illo actu tali loco, & tempore inſeparabiliter eſt conjuncta malitia. Hinc etiam conſtat, quomodo peccent famuli miniſtrantes cœnantibus eo tempore. Si enim cibaria, quæ miniſtrantur a famulis, ſunt prohibita ſimpliciter eo tempore, quales ſunt carnes tempore jejunii, quibus domini non poſſunt bene vel male uti, ſed neceſſario male veſcuntur, in eo caſu licitum non eſt famulis hujuſmodi carnes miniſtrare, quia revera cooperantur peccato. Si tamen cibaria talia ſint, quibus domini ea hora, & tempore bene vel male veſci poſſint, licitum eſt famulis miniſtrare, etiam ſi ſciant dominos peccaturos in uſu illorum ciborum. Ex quo magis in ſpeciali colliges; ſicut die jejunii carnes miniſtrare, quia illarum non poteſt eſſe bonus uſus, peccatum famulorum eſt, ita etiam nocte diei jejunii hora refectiunculæ miniſtrare cibaria, quorum rectus uſus in ea refectiuncula eſſe non poteſt, peccatum erit propter eandem rationem. Idem dicendum, ſi extra horas, in quibus eo die uſus ciborum eſſe poteſt, cibaria miniſtrent, cooperantur enim violationi præcepti. Atque ex hoc etiam judicabis, quid dicendum de famulis, qui ſcienter literas deferunt ad fœminas, cum quibus domini inhoneſtam conſuetudinem habent, vel nummos, vel quæ ad vitæ ſuſtentationem neceſſaria ſunt, vel illas dominis jubentibus vocent, & domum adducunt; in his enim omnibus, peccatum eſt, cum cooperentur ad malum hic, & nunc. In deferendis autem nummis aliqua ratione excuſari poſſent, ſi eos deferant, ut mercedem iniquitatis: tunc enim tantum cooperarentur ſolutioni debiti, quæ licita eſt, quamvis ex iniqua cauſa debitum contractum ſit, ut ſatis notum eſt.

49 His ſuppoſitis facilis colligitur ratio pro noſtra ſententia. Nam illa propoſitio peccati, cum petitur mutuum ſub uſuris, eſt propoſitio actus, qui ab illo bene vel male fieri non poteſt, atque adeo eſt inductio ad peccatum hic, & nunc. Ut autem ea inductio ſit, non eſt neceſſarium, ut quis vel deſideret, vel complaceat in eo, quod alter non det niſi ſub uſuris, ſatis enim eſt, ut proponat materiam, cum qua hic, & nunc conjunctum peccatum eſt, ut dicebamus. Neque quidquam refert, quod habeat jam actu animum peccandi, ut ideo non dicatur induci; induco enim ego revera, quantum ex me eſt, ut ſatis conſtat. Neque etiam placet limitatio, quam addunt Recentiores ultimo loco, ſi enim licitum eſſet in aliquo caſu parato petere mutuum cum uſuris, parum referret, quod tantum habitu paratus eſſet, & non actu. Quare dicendum eſt numquam licere petere mutuum expreſſe ſub uſuris, ut expreſſe docuit Cajet. 2. 2. *q. 78. art.* 4. Navar. *in Manual. c. 27. n. 262.* An autem in caſu extremæ neceſſitatis, ut ſubvenias indigenti, ad quod ex miſericordia teneris, liceat conſulere, ut des ad uſuras, ex eo pendet, quod jam ſupra reſolutum eſt, ſcilicet licere conſulere minus malum, ut evitetur majus, videndum autem hic, an ſit minus malum peccatum injuſtitiæ, quod committitur in uſuris, quam peccatum non ſublevandi extremam neceſſitatem, quod eſt contra miſericordiam.

50 Relinquitur ergo numquam eſſe licitum petere mutuum ſub uſuris. Petere autem mutuum ab eo, qui paratus non eſt, non licet, quia ille non peccaret ex malitia, ſed ex infirmitate, & teneor evitare hujuſmodi peccatum omittendo opus quod mihi non eſt in præcepto, ſed tantum utile. At vero quando paratus eſt, ſive actu ſive habitu dare ſub uſuris, poſſum licite mutuum petere, etiam ſi ſciam exacturum uſuras, ſi tamen aliqua mea utilitas aut neceſſitas verſetur, juxta ea quæ in principio hujus §. dicebamus.

51 Sed opus eſt, ut magis in ſpeciali explicemus, qualis debeat eſſe hujuſmodi neceſſitas, aut utilitas in eo, qui petit mutuum ab uſurario, ut licite dicatur petere, & non cooperetur peccato alterius. Et in primis non opus eſt, ut ſit aliqua extrema, vel gravis neceſſitas, ut omnes fatentur. Unde Cajet. & Sot. quos alii ſequuntur, merito affirmant ſufficere eſſe aliquam utilitatem ad decentiam ſtatus, & debitum ornatum mutuatarii, vel ipſius familiæ, ut licita ſit hæc petitio ab eo, qui paratus eſt dare ad uſuras.

52 An vero licitum ſit petere ad uſuras, quando mutuatarius petit ad negotiandum cum pecunia ſic accepta, dubitationem habet. Fertur D. Thom. reſpondiſſe cuidam Florentino non licere. Sed intelligebat, ut ego credo, quando hujuſmodi negotiatio aut non erat neceſſaria, nec decens ſtatum alterius petentis mutuum ab uſurario, ſed ad lautius vivendum. Nam ſi negotiatio neceſſaria eſſet ad vitam agendam, vel utilis ad conſervationem ſtatus, licitum eſſet petere mutuum ab uſurario propter hujuſmodi negotiationem. Imo non ſolum ad bonum utile, ſed etiam ad delectabile, quod alias eſt licitum, poteſt aliquis petere pecuniam mutuam ab uſurario, ut quando viri generoſi, atque illuſtres petunt ad exercenda torneamenta, vel alios ſimiles equitum actus, aut ludos, ut optime obſervant Cajetan. Sot. & alii. Quod tamen limitandum videtur ad caſum, in quo hujuſmodi generoſi viri aliquam notam incurrerent, ſi iſtis ludis non aſſiſterent, præſertim ſi alii ejus conditionis ac ſtatus aſſiſtunt, & cauſa iſtorum ludorum eſt publica lætitia, & dummodo non fiat exceſſus in eorum ludorum ſumptibus, in quo frequenter peccant equites ratione ſumptuum. Reſponſum ergo D. Thom. quod non liceat petere mutuum ab uſurario ad negotiandum cum pecunia ſic accepta, intelligendum eſt, quando negotiatio neque eſt licita, nec neceſſaria, neque utilis.

Sed denique quæret aliquis, an ſit peccatum in ſolvendis uſuris, videtur enim ſolvens cooperari peccato injuſtæ acceptionis. De quo dubio ſolus agit Valentia, quem ego viderim. Reſpondet autem, quod ſiquis peccavit petendo mutuum, peccat etiam ſolvendo uſuras. Cæterum mihi abſolute loquendo, & ſecluſa prava aliqua intentione ſolumque ſpectata uſurarum ſolutione, videtur nullum in ea inveniri peccatum. Idque manifeſte convincitur argumento deſumpto ex *c. debitores, de jurejurando.* Juramentum de re illicita non eſt ſervandum, cum jura, & ratio clament, juramentum non eſſe vinculum iniquitatis. At juramentum de ſolvendis uſuris eſt obligatorium, & adimplendum ex *d. c. debitores*. Ergo non eſt peccatum in ſolvendis uſuris, alias non ligaret ejuſmodi juramentum; imo peccatum eſſet adimplere. 53

Sed objici poteſt. Quia qui dat proximam materiam alteri ad peccandum, in hoc ipſo peccat: ut ſi quis dederit vinum ebrio, vel depoſuerit virginem apud luxurioſum. Sed qui ſolvit uſuras, dat proximam materiam uſurario ad peccandum. Ergo peccat. Neque ſatis eſt dicere uſurarium eſſe paratum; quoniam etiamſi aliquis ſit paratus inebriari, peccat qui dat illi vinum. Reſpondetur tamen eum qui ſolvit uſuras, non offerre materiam proximam peccati, ſi recte inſpiciatur, in quo differt valde ab eo, qui offert vinum, vel deponit virginem, ſed extorquentur ab eo pecuniæ. Quare non agit, ſed patitur injuſtitiam, pati autem injuſtitiam nullum omnino peccatum eſt. Quod autem ille revera non offerat, ſed tantum patiatur, ex eo colligi poteſt, quia ſæpe poteſt contingere, ut cogatur ſolvere, ut ſi intervenerit inſtrumentum de contractu, & juratum, ut dictum eſt. Ergo ſignum eſt hunc non offerre materiam, ſed pati injuſtitiam. De his tamen late in tractatu de uſuris. 54

§. VIII.

Colligitur an liceat inducere ad jurandum, quem ſcio falſo juraturum, vel juraturum vere per falſos Deos.

S U M M A R I U M.

55 *Senſus quæſtionis.*
56 *Non licet inducere ad jurandum ſine cauſa; quem ſcio falſo juraturum.*
57 *Poteſt tamen petere a judice, ut compellat ad jurandum, licet ſciat falſo juraturum,*
58 *Non poteſt id facere privata perſona extra judicium.*
59 *An poſſit peti ab aliquo ut juret rem quam exiſtimat eſſe veram, & petens juramentum, ſcit eſſe falſam remittitur,*
60 *Qui falſo jurat per falſos Deos, quomodo ſit perjurus.*
61 *Poſſe licite peti juramentum ab eo, qui juraturus eſt verum per falſos Deos, explicatur juxta traditas regulas.*
62 *Objectio ſolvitur.*
63 *Quid ſervandum in juramento promiſſorio;*
64 *Alia etiam breviter explicantur.*

QUæſtionis hujus occaſio ſumitur ex eo, quod inducere ad peccatum ſit peccatum ſcandali juxta dicta: hoc autem videtur eſſe, ſi quis inducat alium ad jurandum, quando ſcit illum falſo juraturum. Ex regulis autem ſupra poſitis facile hujus dubii ſolutionem deducemus, & prius agemus de primo, poſtea de ſecundo. 55

Quod

56 Quod ad primum attinet, in primis certum eſt non poſſe aliquem inducere alterum ad jurandum ſine cauſa, quem ſcit falſo juraturam. Quia licet petat actum, qui bene fieri ab alio poteſt, tamen manifeſte eſt contra rationem offerre alteri occaſionem peccati abſqua aliqua cauſa ex parta ſateutis, ut docent Doctores communiter juxta doctrinam traditam in tertia regula, & in ſpecia docuit Gabriel Vaſq. t. 2. *diſp.* 142. *c.* 6. *in fine*, atque boc ſenſu aceipiendus eſt Auguſtinus *in c. ille qui hominem provocat*, 22. *qu.* 5.

57 Deinde dicendum eſt poſſe hominem juſta de cauſa petere, ut judex cogat alterum ad manifeſtandam veritatem ſub jurameuro, etiamſi ſciat falſo juraturum. Hanc partem probo ex Auguſt. *ſerm.* 28. *de verb. Apoſt.* & refutur *in c. qui exigit*, 22. *quæſt.* 5 ubi fatetur poſſe hoc judicem ratione poteſtatis & officii, qui ad veritatem indagandam tenetur, & exquirendam modo licito, quo poſſit, & verſatur bonum adimplendi ſoum munus, ad quod tenetar ea pacto cum Republica. Ergo qui ab illo petit, rem juſtam petit, etiamſi ſciat falſo juraturum. Quam ſententiam ſequitur D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 98. *art.* 4. Sot. *lib.* 8. *de juſtit. quæſt.* 2. *art.* 3. Covarr. *in regula*, *quamvis pactum*, *part.* 1. §. 6. *num.* 2. alijque non pauci.

58 An varo poſſit quis, ut privata perſona, eatra judicium petere juramentum ab ao, quem ſcit falſo juraturum, quæſtionem habet. Et quidem placet Augaſtipi ſententia affirmantis non licere *in d. cap. qui exigit*, & *in d. cap. ille qui hominem provocat*, *ex ſerm. de Decollatione S. Joannis Baptiſtæ*, ſive *ſerm.* 11. *de Sanctis.* Idem docent ſecuti Auguſtinum D. Thom. & Covarr. *locis proxime citatis.* Hanc autem eſſe mentem Auguſtini facile intelliget quiſquis legerit illius verba. Docet enim licitum eſſe eaigere juramentum ab eo, qui juraturus eſt verum per Deos falſos, negat tamen licere privatæ perſonæ exigere juramentum ab eo, qui falſo juraturus eſt, quod tamen dicit licere judici propter ſuum officium. Probat autem Auguſtin. oon licere privatæ perſonæ exigere juramentum extra judicium ab eo, quem ſcit falſo juraturum, quia ſi ille falſo juraſuros eſt, nullum eſt bonum, quo poſſit uti is, qui petit juramentum. Hoc autem eaplicat Auguſt. aſſignans diſcrimen inter illum, qui petit juramentum ab eo, qui juraturus eſt verum licet per falſos Deos, & inter illum, qui petit juramentum ab eo, qui juraturus eſt falſum: prior enim poteſt uti ea cauſa juramento alterius, ut dicam infra iſto §. quia in illo juramento eſt bonum fidei, inquit Auguſt. id eſt, bonum veræ aſſertionis, ex qua poteſt utilitas aliqua accreſcere petenti juramentum: in juramento tamen falſo nullum eſt bonum inquit Auguſtin. quo poſſit uti is, qui petit juramentum. Cum enim ſit ibi bonum veræ aſſertionis, quod poſſit eſſe utile petenti juramcotum, & ratione cujus poſſit ea cauſa permittere peccatum in jurante. Quam rationem meo judicio acute concepit Auguſtinus, licet breviter explicuerit. Cum ergo communiter doceant Doctores, ut vidimus in tertia regola, non poſſe ſine cauſa peti ab aliquo actum aliquem, in quo ille peccaturus ſit, & in prædicto eventu juramenti falſi non ſit bonum aliquod, ex quo petenti accreſcat utilitas, merito docuit Auguſtinus id non eſſe licitum, quod amplius explicabo iſto §. in ſequentibus, quod aliquid peculiare habet circa juramentum promiſſorium, hactenus enim locuti ſumus de aſſertorio; peccat autem is eodem peccato, ad quod inducit.

Sed quæret aliquis, an Joannes, v. g. poſſit petere
59 a Petro, ut cum juramanto affirmet rem aliquam, quam Petrus exiſtimat eſſe veram, Joannes autem certo cognoſcit eſſe falſam. Eaemplum ſit valde frequens. An poſſit aliquis in Academia petera ab alio, ut ſub juramenro affirmet petentem audiſſe lectiones Theologiæ, v. g. per majorem anni partem, quod appellant *probar el turſo*, & tamen, qui petit, ſcit illud eſſe falſum, & alter a quo petitur, deceptus putat eſſe verum. In quo generatim docuit Joannes Azor. *tom.* 1. *inſtit. moral. lib.* 10. *cap.* 11. *quæſt.* 2. §. *Quæres*; id non eſſe licitum. Et ratio eſt, quia nullus poteſt inducere aliquem ad actum, quem ſcit eſſe peccatum, etiamſi inductus facturus ſit illud ex ignorantia. Sine controverſia enim eſt, non eſſe licitum inducere alterum in fornicationem, etiamſi ille commiſſurus ſit fornicationem ex ignoraotia, putans oon eſſe peccatum, aut fortaſſe eſſe rem ſuam, quæ aliena eſt. Præceptum enim, quo quis prohibetur tale peccatum committere, etiam obligat ad vitandum tale peccatum in altero, id eſt, ad non inducendum illum ad actum, quem inducens ſcit eſſe peccatum. Sed hæc ſententia univerſim accepta non eſt omnino vera, de qua tamen late ago *lib.* 7. *de ordine*, *c.* 11.

Quod vero attinet ad ſecundum. An ſcilicet liceat 60
inducere ad jurandum eum, quem ſcio juraturum eſſe verum, per falſos tamen Deos, ſupponenda io primis Auguſtini doctrina ſermone 28. de verbis Apoſtoli, ubi expreſſe docet ſic jurantem eſſe perjurum, ſi non impleat, aut ſi falſum dicat, & idem videtur docere Auguſtin. *epiſt.* 154. ad Publicolam, & refertur *in cap. movet* 2. 2. *quæſt.* 1. & eandem ſententiam amplectitur Covarr. *in cap. quamvis pactum*, §. 7. Quam Auguſtini doctrinam ſic eſſe intelligendam docuit Petr. Aragon. 2. 2. *qu.* 98. *art.* 2. Azor. *lib.* 10. *cap.* 11. ſcilicet, ſi is, qui juravit falſo errore ductus revera exiſtimat eſſe veros Deos. Nam propter conſcientiam erroneam peccat peccato perjurii, quod elegantibus verbis docuit Auguſt. ſermone citato. Et ratio eſt, quam ipſe indicat: quia ille ea falſa ſua opinione infert injuriam illi, quem putat verum Deum, etiamſi revera ille non ſit Deus. At ſi ille qui jurat per falſos Deos, cognoſcebat oon eſſa veros, non potuit committere verum perjurium non implens promiſſionem, aut falſum dicens. Hoc enim peccatum eſt irreligionis contra verum Deum, atque adeo ad implendam promiſſionem per ſe loquendo tantum obligabitur virtute juſtitiæ, aut aſſerendam veritatem ea virtute veritatis, aut infidelitatis: fieri autem poterit, ut exterius ea falſa aliorum opiniona ille judicetur perjurus, ſi exiſtiment decepti hominem illum, qui juravit per falſum Deum, juraſſe per Deum verum, quod etiam indicat Auguſtinus ſermona citato. Quo ſuppoſito dubitatio eſt in primo caſu, quando ſcilicet, qui juraturus eſt per falſos Deos, eaiſtimat veros Deos eſſe.

Communiter recipiunt Doctores Scholaſtici doctrinam 61
ejuſdem Auguſtini epiſt. citat. oon longe a principio, qui docet id eſſe licitum, ſequitur Divus Thomas 2. 2. *quæſt.* 89. *art.* 4. Magiſter *in* 3. *diſt.* 39. §. *poſt hoc quæritur.* Ubi refert Auguſtini verba, & ſequuntur *ibi* Scholaſtici, & interpretes D. Thom. 2. 2. *loco citat. vel qu.* 89. & ſequitur Covarr. *in cap. quamvis pactum*, *p.* 1. §. 1. *in fine*. Joann. Azor. *d. lib.* 10. *cap.* 11. *citat. quæſt. ult.* Valeotia *diſp. citat. generali*, *punct.* 3. Soto *lib.* 8. *de juſtitia*, *quæſt.* 2. *art.* 4. & alii recentiores. Ratio vero hujus doctrinæ petenda eſt ex his quæ *in regula* 3. & 4. modo dicebamus. Quia ſubſiſtenta cauſa poſſumus uti actu alterius, qui poteſt benefieri, licet ille alius male facturus ſit, & peccaturus ex malitia. Poſſumus ergo petere ab altero, ut verum juret, ſi verum dicturos eſt, etiamſi juraturus ſit per Deos falſos, Eſt enim ibi bonum aliquod, & habemus cauſam ad petendum illud juramentum, bonum autem eſt vera aſſertio illius, quæ nobis utilis, aut neceſſaria eſſe poteſt. Ergo poſſumus illud juramentum petere cauſa ſubſiſtente. Quod autam ille juraturus ſit per Deos falſos, nihil refert, quia nobis nocere non debet, quod oritur ea malitia illius. Quod ſi peccaturus eſſet ex ignorantia, prius eſt liberandus ab illa, quam induceretur ad jurandum, juxta dicta ſupra *regula* 4.

Sed ut eaplicetur magis doctrina tradita ſic objicio. 62
Licitum non eſt petere jurameotum ab eo, qui juraturus eſt falſum. Ergo non eſt licitum petere juramentum, ab eo qui juraturus eſt per falſos Deos, uterque enim juraturus eſt ex malitia, ut ſuppoaimus. Huic objectioni ſatisfecit jam olim Auguſtinus loco citato: & ſanctus Thomas ex doctrina illius 2. 2. *quæſt.* 98. *art.* 4. & nos aſſignavimus diſcrimen inter utrumque ſupra iſto §. Diſcrimen autem eſt, quod paucis verbis, ſed diſertis reddidit nobis Auguſtinus, nempe in eo, qui juraturus eſt verum per falſos Deos, eſſe bonum aliquod, quod poteſt eſſe utile petenti juramentum, nempe bonum veræ aſſertionis. Si ergo ea vera aſſertione indiget, poterit petere juramentum, & uti bene illo, malitia enim jurantis petenti juramentum nocera non debet. In eo autem qui juraturus eſt falſum extra judicium nullum eſt bonum, ad quod habeat jus petens juramentum, vel quod illi utila eſſe poſſit. Pone eoim me egere ad aliquid indagandum aſſertione alterius, ſi ego ſcio alium etiam juramento negaturum, quæ utilitas ad me derivari poteſt ex falſa illius aſſertione extra judicium? Et ideo dixit Auguſtinus in tali juramento, non eſſe bonum fidei, quo poſſit uti petens juramentum, quod manifeſtum diſcrimen eſt, illudque etiam aſſignari poteſt inter illum, qui petit juramentum ab eo, quem ſcit falſo jurarorum, & eum qui petit ab aliquo mutuum, quem ſcit non daturum ſine uſuris. Nam qui petit mutuum ab uſurario, petit actum, in quo eſt bonum aliquod, & habet cauſam petendi. Poteſt ergo uti actu alterius qui peccaturus eſt ex malitia. In actu autem juramenti falſi, non aſt bonum aliquod, quo poſſit uti petens juramentum.

Illud denique notandum eſt circa juramentum pro- 63
miſſo-

miſſorium; quod etiamſi jurans ſit falſo juraturus, id eſt, ſine animo adimplendi, ſi tamen petens juramentum probabiliter, & prudenter judieat illum impleturum juramentum, meo judicio petere poteſt ab illo, ut juret, cauſa ſubſiſtenta, ſcilicet utilitata adimpletionis, quia in adimpletione talis juramenti eſt bonum aliquod fidei, quod poteſt utile eſſe, etiamſi jurans juraturus ſit ſine animo adimplendi promiſſionem. Sicut argo admittit Auguſtinus aliquem poſſe ex cauſa inducere alium ad jurandum, quando juraturus eſt verum, etiam ſi ea malitia juraturus ſit per falſos Deos, quia in eo juramento eſt bonum veræ aſſertionis, quo poteſt uti petens juramentum ex cauſa, ita conſentanee ad doctrinam Auguſtini dicendum eſſe poſſe hominem inducere alterum ad jurandum promiſſionem, etiamſi juraturus ſit ſine animo implendi, ſi tamen prudenter judicetur impleturus, in hoc enim eventu eſt bonum fidelitatis in impletione juramenti, atque adeo potuit illo uti petens juramentum ex cauſa idonea,

64 At ex prædictis regulis, ne longius procedamus decidenda ſunt ea, quæ pertinent ad fœminarum licitum ornatum, & ſimiliter an poſſit aliquis vendere ea, quibus ſcit alium mala uſurum, cum tamen poſſit bene uti, ut Agnum Judæo, quem ſcit immolaturum, aut veſtes Idolorum ſacerdotibus ad immolandum, & an liceat locare domum meretrici, quam ſcio abuſuram eſſe domo ad peccatum, & an etiam liceat Chriſtianis remigare apud Turcas contra Chriſtianos. In his enim & aliis ea regula obſervanda eſt juata doctrinam traditam, ut liceat exercere eum actum, vel petere, qui poteſt ab alio bene vel male fieri, vel quo poteſt alius bene uti, quando ſubeſt aliqua cauſa utilitatis, vel temporalis, vel ſpiritualis petentis, aut exercentis actum, juxta ea, quæ in ſupeiiotibus dicta ſunt.

§. IX.

Colligitur qua ratione liceat ſacramentorum adminiſtrationem petere ab eacommunicato,

S U M M A R I U M.

65 *Quomodo liceat petere ſacramentum ab excommunicato adhibita diſtinctione explicatur juxta prædictas regulas.*
66 *Non excuſatur quis ex eo quod petat a ſuo parocho.*
67 *Quid, quando ſcit eſſe in ſtatu peccati mortalis.*
68 *Quomodo liceat petere ut parochus excommunicatus aſſiſtat matrimonio.*

65 Difficultas hæc, quæ ea regulis traditis non obſcure diluitur, procedit de excommunicato nondum denuntiato: nam de denuntiato, fatentur omnes non eſſe licitum ab eo petere ſacramenti adminiſtrationem. Varias autem diſtinctiones Doctores in hac re explicanda ſecuti ſunt, quas late referimus in tractatu de excommunicatione. Nunc autem breviter pro hujus explicatione ſupponendum eſt ex eodem tractatu peccare excommunicatum non denuntiatum in adminiſtratione, & receptione ſacramentorum, neque in hoc faviſſe excommunicatis decretum Conſtantienſe. Quo ſuppoſito facile colligitur juxta traditas regulas, hujus difficultatis explicatio, cum enim excommunicatus nulla ratione poſſit propter petitionem adminiſtrare ſacramentum, ſed adminiſtrando peccet, aliquando petenti imputabitur peccatum ipſius juxta regulas ſupra poſitas §. 1. 2. & 3. Diſtinguendum autem eſt de ſtatu excommunicati adminiſtrantis ſacramenta, aut enim in eo ſtatu eſt, ut copia abſolutionis haberi non poſſit. Et in hoc caſu ſemper imputabitur ſcandalum petenti, qui tunc petit ſacramentum ab eo, qui acquieſcens ejus petitioni, non poteſt bene, vel male adminiſtrare ſacramentum, ſed neceſſario adminiſtrabit male, eo quod non eſt in ejus poteſtate abſolvi ab excommunicatione, propter quam impeditur ab adminiſtratione ſacramenti, & tunc petitio habet rationem ſcandali activi, quia petit id, quod neceſſario male faciendum eſt, ſi fiat. Si autem Sacerdos copiam habeat abſolutionis, ſed illam nolit, tunc petitio ſnon habet rationem ſcandali activi, quia petitur id, quod bene & male fieri poteſt, & in poteſtate concedentis eſt bene & male adminiſtrare. Solum igitur erit ſcandalum paſſivum in ea adminiſtratione, & in eo caſu ſervandæ ſunt 3. & 4. regulæ ſupra traditæ §. 3. nempe ſi miniſter ſacramenti peccaturus ſit ex malitia, tunc propter utilitatem temporalem, vel ſpiritualem licitum eſt petere. Quod tamen intellige, ſi non æque utiliter accipi poteſt ab alio non excommunicato, tunc enim nulla utilitas excuſaret ab ſcandalo. Si autem peccaturus ſit miniſter ex infirmitate, aut ignorantia, abſtinendum eſt a petitione, donec ceſſet hujuſmodi ſcandalum, vel poſt admonitionem, ut ibidem dictum eſt.

Baſilii Pontii de Matrim.

Ex his colligitur primo, ex eo ſolum quod aliquis petat ſacramentum a ſuo parocho, non poſſe excuſari, ut conſtat ex doctrina tradita. Quare in hoc caſu dici non poteſt ſubditum uti jure ſuo petendo ſacramentum a parocho. Quia ſubditus non habet jus petendi ſacramentum a parocho, quando ille eſt legitime impeditur. Neque in hoc caſu dici poteſt ſubditus uti peccato alterius, ſed potius invitare ad peccatum, ſi parochus non poteſt bene & male adminiſtrare ſacramentum, ut dictum eſt. Quia invitare ad id, quod bene fieri non poteſt non eſt uti peccato alterius tantum, ſed ipſum poſitive ſcandalizare. Tunc autem dicimur uti peccato alterius tantum, quando ſine ſcandalo activo ille ſcandalizatur, & ſcandalum paſſivum ejus nobis non imputatur juxta regulas traditas. Quando enim imputatur, non utimur peccata alterius tantum, ſed ſumus ejus cauſa. 66

Secundo colligitur quomodo etiam philoſophandum ſit de eo, qui petit ſacramentum ab eo, quem certo ſcit eſſe in ſtatu peccati mortalis. Poteſt enim ab eo peti, ſi ex malitia adminiſtraturus eſt male, & petens non poteſt ab alio recipere æque bene, quia ille in ſua poteſtate habet per actum contritionis ſe diſponere, & reddare miniſtrum idoneum ſacramenti. Si vero ex ignorantia aut infirmitate adminiſtrabit male, admonendus erit juata dicta. 67

Denique colligitur quomodo philoſophandum ſit in eo, quod initio hujus capitis propoſitum eſt an ſcilicet liceat petere a parocho excommunicato ut aſſiſtat matrimonio. Cum enim ſupra cap. præcedenti illatione 2. diximus peccare mortaliter parochum excommunicatum, dum aſſiſtit matrimonio, eo quod licet non communicet in ſacramentis, communicat tamen in ſacris, planum eſt eſſe peccatum activum ſcandali invitare, ut aſſiſtat matrimonio, ſi alias copiam non habet, ut abſolvatur a cenſura, juxta ea quæ in hoc §. dicebamus. Quod ſi copiam abſolutionis habuerit, licebit ab eo petere ut aſſiſtat, ſi tamen non ſit alius, qui aſſiſtere poſſit, vel jure ordinario, vel de licentia ordinarii, tunc enim non licebit petere a parocho excommunicato, ut aſſiſtat. Quod vero attinet ad petendam licentiam a parocho excommunicato, ut alius ejus nomine aſſiſtat, quando ab ordinario peti non poteſt, aliter judicandum eſt. Quia cum petere ab illo licentiam non ſit communicare in ſacris, ratione utilitatis petentis poteſt fieri licita ea communicatio juata generalem doctrinam in materia de excommunicatione. Dixi ſi ab ordinario peti non poteſt, quia ſi commode peti poteſt ab ordinario, ceſſat jam ea utilitas, quæ licitam reddebat eam communicationem cum excommunicato, maxime cum communicatio cum excommunicato non denuntiato, quæ non eſt in ſacramentis vel in ſacris, non ſit peccatum, juata ea quæ in tractatu de excommunicatione dicta ſunt. 68

CAPUT XIX.

An ſufficiat ad matrimonii valorem parochus, qui a legitimo ſuperiore titulum habet, invalidum tamen?

S U M M A R I U M.

1 *Improbatur quod vulgo dicitur communem errorem jus facere.*
2 *Nonnulla ſolvuntur.*
3 *Regula generalis in hac materia, quæ de valeant geſta ex communi errore.*
4 *Requiri ut communi errore officii capax, aut judex exiſtimetur.*
5 *Non habet locum quando impedimentum ortum fuit ex jure divino.*
6 *Locum habet, quando eſt impedimentum inductum jure humano.*
7 *Locum habet in his quæ pertinent ad forum exterius.*
8 *Etiam in his, quæ ſpectant ad forum interius.*
9 *Objiciuntur nonnulla, & diluuntur, & 10.*
11 *Etiam habere locum in judice delegato.*
12 *Alii diſſentiunt.*

13 *Idem dicendum etiamſi vitium naſcatur ex commiſſionis defectu.*
14 *Etiamſi vitium naſcatur ex parte delegantis.*
15 *Idem in delegato ad cauſas fori interni.*
16 *Idem dicendum ſive ante delegationem, ſive poſtea fiat incapax titulo.*
17 *Idem dicendum comparatione ejus, qui defectum ſcit, aliis ignorantibus.*
18 *Idem dic, etiamſi ſit confeſſarius quem ſcio carere juriſdictione.*
19 *Quid dicendum in matrimonio.*

1 UT veram hujus rei deciſionem tradamus, quæ aliis etiam multis caſibus communis eſt, repetenda eſt res iſta aliquanto altius. Non pauci Doctores hactenus affirmarunt communem errorem jus facere, gloſſa *in l. Barbarius, D. de officio Prætoris, verb. reprobari*, & communiter interpretes *in d. l. & §. ſed cum, Inſtit. de teſtam. ordin.* & Thomas Sanchez *lib. 3. diſp. 22. n. 6.* communis tamen error hic Doctorum eſt, ut recte jam notarunt Antonius Guibertus *q. juris 20. nu. 8. & 9.* & multi alii, quos refert, & ſequitur Oſvuald. *ad Don. lib. 6. cap. 7. lit. I. & lib. 1. cap. 5. lit. A.* ut enim inquit Guibertus, error contrarius eſt conſenſui, quem jus omne requirit, abſurdumque eſt jus quod æquum, & bonum eſt ex erroribus naſci. Quare numquam credendum eſt ex errore jus naſci, ſed ex æquitate, & diſpoſitione Imperatorum ob bonum & utilitatem publicam valere, quod alias mero jure non valeret.

2 Neque obſtat text. *in l. 39. D. de legibus*, ibi, *errore obtentum*, potius enim inſinuatur non jus feciſſe errorem. Quia enim in ſimilibus caſibus, qui contingunt poſt compertum errorem, non obtinet, plane relinquitur jus non eſſe, quæ autem antea obſervata, non revocantur, non quidem quia error jus faciat, ſed propter utilitatem publicam, quia multa facta durant, quæ fieri prohibentur. Et juxta hæc accipio textum *in d. §. ſed cum, Inſt. de teſtam. ordin.* & text. *in l. 1. C. eodem*, ubi dicitur, eum qui vere ſervus erat, ſi in communi opinione exiſtimabatur liber, eſſe teſtem idoneum. Cum enim in hoc caſu dicat Imperator liberalitate Principis ſubveniri, planum eſt teſtamentum illud mero jure non valuiſſe, alioqui Imperatoris ſubventioni locus non eſſet. Quare non error, ſed ſumma poteſtas Imperatoris, & benignitas illius juris cauſa eſt, ut inquit Hotoman. *in §. teſtes 6. Inſtit. de teſtam.* quia ex illo errore facti nihil imputari poteſt teſtatori. Sic etiam in eundem ſenſum accipio text. *in l. 3. in fine, D. de ſupellectile legata*, ibi, *error jus facit*. Id quod nonnulli accipiunt de errore non communi, ſed unius tantum, & teſtatoris, qui exiſtimavit candelabrum argenteum in argento relatum eſſe, atque adeo argenti eſſe videri. Sed non probo, communem enim errorem indicat Jureconſultus ibi, *hodie propter uſum imperitorum*. Quare dico in ſpecie ejus textus non tam errorem, quam perſpicuam teſtatoris voluntatem juris cauſam eſſe, & facere ne error in nomine noceat, juxta ea quæ dixi ſupra *lib. 2.*

3 Ex qua doctrina hanc deſumo univerſalem regulam. *Quoties cauſa publica bonumque publicum agitur, ſi tamen materia ſubjecta eſt poteſtati Principum, valent ex æquitate, quæ geſta ſunt cum communi errore.* Facit pro hac regula textus *in d. l. Barbarius Philippus, D. de officio Prætoris*, ibi. *Si ſervus, quamdiu latuit, dignitate præturæ functus fuit.* Et infra; *Verum puto nihil eorum reprobari, hoc enim humanius eſt, cum populus Romanus etiam ſervo potuiſſet decernere hanc poteſtatem.* Cum qua lege concordat textus *in l. 2. C. de ſent. & interloq. & l. 4. tit. 4. part. 3. & l. 8. tit. 19. lib. 3. compilationis*, & in jure Canonico textus *in cap. infamis 3. quæſt. 7.* ibi, *ſententia ab eo dicta rei judicatæ firmitatem tenet*. De cujus legis interpretatione multa communiter ſcribentes ex quibus nonnulla, & majoris doctrinæ, & explicationis gratia colligemus.

4 Juxta hanc ergo regulam in primis inferes, ut locum habeat, ad eam requiri communem errorem, quo ille officii capax aut judex exiſtimetur. Idque oſtendunt verba textus *in d. l. Barbarius, quamdiu latuit, & in d. c. infamis, dum putaretur liber, & in d. l. 4. quando tal yerro como eſte fixieſſe algun pueblo communalmente.* Si enim unius tantum eſſet error, nullum ſequeretur inconveniens, aut damnum contra publicam utilitatem, ſi ejus acta reſcinderentur: quare nec ſatis eſſet error ſolius Principis titulum concedentis, neque communis error, ſi craſſus, & ſupinus ſit, error enim ille æquiparatur ſcientiæ, *c. cum inhibitio, de clandeſtina deſponſatione, & cap. 2. de conſtit. in 6.* & docet Thomas Sanchez citatis aliis *d. diſp. 22. n. 6. 7. & 8.* Neque obſtabit huic communi errori, quod in alio loco notorium impedimentum ſit, aut in alio tempore fuerit, ſi jam ratione diſtantiæ loci aut temporis vitium occultum eſt, ut docet cum aliis idem Sanchez *n. 9. & 10.* Et pro hoc conſiderari poteſt text. *in d. l. Barbarius*, veroſimile enim erat ſervum illum alicubi notum eſſe; in ea ſcilicet regione, ex qua profugit.

Secundo colliges eam doctrinam locum non habere, quando impedimentum fuit ortum ex jure divino, atque ideo in regula poſui, *ſi tamen materia ſubjecta eſt poteſtati Principis.* Unde nec fœmina, quæ vir exiſtimetur communi errore, excommunicare poteſt, neque non baptizatus, licet ſecundum opinionem eorum, qui cenſent hanc poteſtatem fœminæ a Papa concedi poſſe, aliter dicendum eſſet, de quo videndus Sayro *lib. 1. de cenſuris, c. 5. n. 16. 17. 18.* Hujus autem doctrinæ ratio deſumitur ex dictis. Si enim ex æquitate juris diſponentis illa valent, plane tantum locum habere poteſt æquitas juris in his, in quibus ipſum jus humanum ſupplere defectum poteſt, idque indicant illa verba textus *in d. l. Barbarius, cum populus Romanus etiam ſervo potuiſſet decernere hanc poteſtatem*. Ex eo enim valere colligit, quia fingitur reſpublica ſupplere juriſdictionis defectum, quam vere conferre potuiſſet. Unde fit, ſi careat judex uſu rationis, vel furioſus ſit, nulla ejus acta valere, eſt enim defectus juris naturalis, quem nulla principum poteſtas ſupplere poteſt. Idem dicendum ſi non Sacerdos abſolveret, vel ordinaret, cum enim determinati ſint jure divino miniſtri, & materia, & forma ſacramentorum non poſſint jure humano ſuppleri, aut immutari, ſi deficiat id quod jure divino conſtitutum eſt, parum prodeſt communis error. Idem eſt, ſi quis Clericus ſine intentione debita protulerit ſacramentorum formas, vel abſolverit, vel baptizaverit, nulla ſunt ab eo collata ſacramenta ex defectu intentionis, quæ divino jure ad conficienda ſacramenta requiritur juxta decretum Eugenii IV. *de ſacramentis*. 5

Tertio colliges eam doctrinam locum habere, quando impedimentum eſt juris humani, & auctoritate humana introductum, qua auferatur etiam, ſicut introductum eſt, ideo enim valere vult ejus geſta, & acta. Quare ſi ſervus teſtis ſit ignorata ſervitute, vel tutor eligatur, vel judex, valent geſta, quia hæc impedimenta jure humano inducuntur, atque tolluntur. Idem dicendum ſi crimen commiſerit, ratione cujus ſit ipſo facto privatus officio, ſi crimen communiter occultum eſt, & non cenſetur privatus, valent acta in eo officio. Unde geſta a prælato, qui occulte fœminam introduxit in monaſterium, valent, ex eodem fundamento, ut docet Petrus Aragon *22. qu. 60. art. 6.* Idem etiam dicendum, quamvis impedimentum ſit ab excommunicatione proveniens, ſive in eam inciderit ante collatum titulum, ſive poſtea. Idque ſi impedimentum excommunicationis occultum eſt, mihi facile perſuadeo, cum mihi certum ſit geſta per judicem excommunicatum non denuntiatum valere, ſed reſcindi poſſe, ut oſtendi in tract. de excommunicatione, & docet etiam Thomas Sanchez *diſp. cit. n. 30.* & Sayro *d. lib. 1. c. 5. a n. 32.* Inducebar Decreto Conſtantienſi, & omnia jura quæ in contrarium adducuntur, antiquiora dixi, & ita ſolum habere locum in excommunicatis denuntiatis. Idem dicendum ex eodem fundamento, quamvis impedimentum proveniat ab hæreſi, hæreticus enim occultus impeditus tantum eſt jure humano. Quare ob utilitatem publicam ſuppleri ille defectus potuit. Valebant itaque geſta a Pontifice Romano hæretico, quamvis nullum hactenus hæreſi infectum Pontificem extitiſſe in Romana ſede oſtendo alio loco manifeſtiſſime. 6

Quarto colliges eam doctrinam locum habere in eo, qui per errorem conſtituitur judex ordinarius in his actis, quæ pertinent ad forum externum, ſive ſit datio tutoris, ſive collatio beneficii, ſive electio, & ſimilia. Adde etiam idem dicendum in excommunicatione ferenda. Quamvis nonnulli contra ſenſerint, quos reprobat Hugolinus *de cenſuris tabula 1. cap. 2. §. 22. n. 1.* ſuppletur enim defectus, atque adeo valet, ac ſi poteſtatem legitimam collatam haberent, atque ita dicendum docet Thomas Sanchez *cit. diſp. 22. n. 11.* ſicut etiam valet excommunicatio lata a judice excommunicato occulto, ut late docet Sayro *loco proxime cit.* ubi reſpondet contrariis. 7

Quinto colliges eam doctrinam locum etiam habere in geſtis, quæ pertinent ad forum interius, & ſuppleri defectus poteſt jure humano. Idque vel ea ratione mihi perſuadeo, quia maxime in hoc verſatur publica utilitas. Quare ſi publicæ utilitatis cauſa acta valere voluit Princeps, cur non etiam hæc, quæ ad forum conſcientiæ pertinent? Aliis rationibus probat Th. Sanchez, 8

mihi

Digitized by Google

mihi hæc videtur eſſe potiſſima; eſtque magis communis, atque recepta ſententia, quam tenent multi, quos refert, & ſequitur idem auctor *diſp. citat. nu. 13.* Quare ſi quis peccata ſua confeſſus fuerit illi, qui vere ſacerdos eſt, carebat tamen juriſdictione, non eſt repetenda confeſſio, remanet enim abſolutus; ita providente Eccleſia, ne magna animarum perturbatio ſequeretur. Ex quo etiam colliges, ut late dico in tract. de confeſſione, confeſſarium, qui occulte juriſdictione privatus, quod ipſe novit, aliquem abſolvit, non teneri poſtea abſolutum monere, ut iterum peccata ſemel jam confeſſa confiteatur. Quia ille ductus communi errore legitimum confeſſarium exiſtimans, vere abſolutus eſt a peccatis, & cenſuris, cum Eccleſia eam juriſdictionem in eo caſu contuliſſe cenſeatur, in quo non ſatis recte, nec perſpicue loquitur Gabriel Vaſquez *de confeſſione, quæſt. 93. art. 3. dub. 8.*

9 Sed contra hujus illationis doctrinam ſenſere nonnulli, quos refert Palud. *in 4. diſt. 17. q. 6. art. 2. n. 21.* opponi poteſt primo, quia jura ſupra citata tantum loquuntur de geſtis in foro externo. Quare non ſunt extendenda ad conſcientiæ forum. Secundo opponi poteſt text. *in c. dudum 2. de electione*, ibi. *In multarum animarum diſpendium parochiales Eccleſias retinebat, cum earum cura, qua jam privatus fuerat ipſo jure, ad eum nullatenus pertineret, & ſic per ipſum tædem animæ miſerabiliter ſunt deceptæ.*

10 Sed hæc non obſtat. Reſpondetur enim ad primum, etiam idem conſtitutum eſſe in foro animæ ex eadem ratione, ut dicam infra *lib. 11.* cum de legitimatione ſermo fuerit: multo autem major publicæ utilitatis ratio militat in iſto capite. Ad text. ex *d. c. dudum*, non una reſponſio eſt. Gloſſa ibi, *verb. deceptæ*, exiſtimat, nihil abſolutionis contuliſſe parochianis, attamen animas illas non periiſſe, non quia ille abſolutionem conceſſiſſet, ſed propter fidem, quam parochiani habeant de ſacramento, cum crederent adhuc ſuum prælatum eſſe, & ita in ſola fide ſalvari, *cap. debitum, de Baptiſmo, & ejus effectu, c. Apoſtolicam, de Presbytero non baptizato, & c. Baptiſmi vicem, de conſecrat. diſt. 4.* Duas alias adhibet interpretationes Th. Sanch. ex Abbate. Prima eſt, animas deceptas dici, quantum eſt ex parte Prælati, qui ſciebat ſe eſſe privatum, non vero quoad effectum, vere etenim abſolvebat. Secunda eſt, illum defectum fuiſſe publicum, atque ita defuiſſe communem errorem. Mihi alia longe facilior occurrit intelligentia. Expendo enim verba illa poſita non a Pontificia deciſione, ſed potius relata tamquam oppoſita a parte contradicente electioni illius Archidiaconi. Quin potius ex toto eo capite, & deciſione Pontificis colligitur probabilem errorem eſſe potuiſſe, quamvis omnibus notum eſſet illum plura beneficia ſimul obtinere. Contendebat enim cum ipſo diſpenſatum eſſe, & de eo controverſia excitata fuit, & conſtitit diſpenſationis literas ſubreptionis vitio laboraſſe. Quare donec ea lis finita eſt probabili opinione ducti populi illum pro Prælato habebant in illis parochialibus, & ab illo accipiebant ſacramenta, & quidem valide. Cui etiam adde forte illa verba dicta eſſe comparatione aliquorum, qui ſcientes defectum ab illo abſolutionem petebant, ita enim inutilis eſſet abſolutio.

11 Sexto colliges eam doctrinam locum habere non tantum in judice ordinario, ſed etiam in delegato, vel ad unam, vel plures cauſas fori externi. Pro quo facit textus *in d. cap. infamis*, ibi, *Si ſervus dum putaretur liber ex delegatione ſententiam dares*, ubi aperte ſermo eſt de judice delegato, & tamen ejus ſententia ſuſtinetur. Facit etiam text. in *l. 2. C. de ſent. & interloc.* ibi, *Si arbiter datus a Magiſtratibus*, facit etiam argumentum deſumptum a teſte, qui communi errore liber putabatur, cum eſſet ſervus, cujus teſtimonium in ea cauſa teſtamenti admittitur *d. §. ſed aliquis, Inſtit. de teſtam. & l. 1. C. eodem.* Neque vero ego ullam reperio diverſitatis rationem, quare eadem debet eſſe juris diſpoſitio, *l. 4. Titio 108. D. de verb. oblig.*

12 Sed ab hac illatione diſſentiunt nonnulli juris interpretes *in c. cum dilecta de reſcriptis*, eo commoti fundamento. Quia jus ſtatuit, ut valeant geſta per judicem delegatum, quando agitur de communi utilitate. At cum delegatus eſt ad unam tantum cauſam, vel alteram, non verſatur communis utilitas. Non ergo habebit locum ea diſpoſitio in eo caſu. Sed hoc argumentum non obſtat quamvis non placeat ſolutio, quam ex Bartolo refert, & probat Th. Sanch. *diſp. cit. n. 20.* ſcilicet, ſatis eſſe errorem communem, cum titulo putativo, etiam ſi deſit publica utilitas. Oſtendi enim in principio hujus capitis vulgarem Bartoli, & Bartolinorum errorem eſſe exiſtimare juriſdictionem tribui communi errori; tribuit enim publicum jus, & communis utilitas. Quare placet prior ſolutio, quam refert Th. Sanch. quæ eſt Abbatis in *d. c. cum dilecta*, *n. 10.* & Felin. *num. 3.* verſari hic utilitatem publicam in qualitate officii, intereſt etiam reipublicæ juſtitiam miniſtrari.

13 Septimo colliges eam doctrinam locum habere, ſive vitium in delegatione proveniat ex defectu delegati occulto, ſive ſit ex defectu commiſſionis, quia habeat vitium ſubreptionis, dummodo communiter ignoretur. Nam tam vitium perſonæ, quam commiſſionis poteſt communiter ignorari, & reputari valida commiſſio, ut docet Thom. Sanch. *diſput. citat. n. 19.* Neque obſtat quod quando dubia eſt juriſdictio, debet ſe judex delegatus judicem pronunciare: idem enim argumentum de judice ordinario fieri poſſet, qui etiam id præſtabit in dubio, id autem eſt faciendum cum opponitur: at cum communi errore ducti coram illo litigant, neque opponitur nullitas commiſſæ, aut ordinariæ juriſdictionis, valent geſta per eum. Illud tamen admonuerim non recte Sanctium, neque conſequenter, ad ſuam doctrinam reprobare Felinum, dum aſſerit non valere geſta per delegatum, quando inſtrumentum delegationis eſt falſum, licet valeant quando laborat vitio ſubreptionis. Cum enim Thomas Sanchez aſſerat, ut dicam capite ſequenti non valere geſta per judicem, niſi titulus collatus ſit a legitimo ſuperiore, non debuit negare Felino, quando inſtrumentum falſum eſt, non valere geſta per eum judicem, ſiquidem in eo caſu non eſt titulus collatus a legiſlatore, vel ſuperiore legitimo, ſed falſo confictus.

14 Octavo colliges eandem doctrinam veram eſſe, quando vitium non eſt ex parte delegati, nec commiſſionis, ſed ex parte delegantis, quia ſcilicet defuit ejus intentio, & ſolum externis verbis juriſdictionem conceſſit, vel licentiam, etiam in his quæ ſpectant ad forum conſcientiæ. Eſt enim communis error, & titulus præſumptus, & publica verſatur utilitas. Idemque docuit Thomas Sanchez *diſp. cit. n. 64.* contra Petrum Ledeſmam, qui *lib. de matrimonio, quæſt. 41. art. 5. fol. 192. col. 2. in fin.* oppoſitum docuit ſine ullo, ut mihi videtur, rationis aut juris fundamento. Adde etiam id quod caput eſt, & nos docuimus ſupra *lib. 2.* in omni contractu, excepto matrimonio, & in omni actu, excepta ſacramentorum adminiſtratione, vel univerſaliter in omni actu, in quo jure divino, vel naturali non requiritur intentio, valere conſenſum fictum, verbis tamen expreſſum. Quod ibidem late oſtendi. Quare hujuſmodi licentiæ valent non tantum ex æquitate, ſed mero jure; in quo etiam non ſatis ſibi conſtat Thomas Sanchez, cum in ſponſalibus, & aliis contractibus ſentiat cum Ledeſma, ut eo loco notavi.

15 Nono colliges eam doctrinam locum habere non tantum in delegato ad cauſas fori exterioris, ſed etiam in delegato ad cauſas interioris fori, ut ſi quis ex commiſſione peccata audiat, qui tamen ratione alicujus defectus provenientis ex jure poſitivo ejus commiſſionis capax non eſt. Sic docet cum aliis Thomas Sanchez *diſp. cit. n. 32.* Idque mihi perſuadeo imprimis ex his, quæ dixi ſupra *illatione 5.* de parocho, qui ob occultum impedimentum caret juriſdictione: ego enim nullum in eo diſcrimen reperio, quia in utroque caſu adeſt communis error, & titulus putativus, & verſatur utilitas publica rectæ adminiſtrationis ſacramenti. Unde Concilium Conſtantienſe Decreto *cit. cap. præcedenti*, cum agit de impedimento cenſurarum non reſtringit ad parochos, ut ſcilicet non teneantur vitari, & eorum geſta valeant in favorem fidelium, ſed univerſe loquitur, ut late oſtendo in tract. de excommunicat.

16 Decimo colliges idem dicendum eſſe, ſive a principio judex ob impedimentum antecedens fuerit incapax tituli, ſive poſt acceptum titulum ratione alicujus delicti poſtea commiſſi, juriſdictione privetur a jure, ſive revocetur juriſdictio. Quamdiu enim latet, communi errore geſta valent. Id quod etiam verum eſt, quamvis ipſo jure privatus eſſet poſſeſſione, quod multis citatis docet Thomas Sanchez *diſp. cit. n. 56. & 58.* Facit etiam præterea ſententia, quod juriſdictio delegata etiam re integra mortuo delegante, vel etiam revocata juriſdictione, quamdiu ignoratur juriſdictionis revocatio, aut mors delegantis, valent geſta per eum, non quidem mero jure, ſed ex æquitate, ut dicam infra hoc libro. Ubi quid etiam rei ſit in mandato, ignorata morte mandantis late explico. Atque idem dicendum quod ad forum confeſſionis attinet etiam confeſſarium, cujus juriſdictio revocata eſt, vel finita, quia ad tempus tantum conceſſa fuit, ſi tamen id communiter ignoretur, valide abſolvere a peccatis ex eodem fundamento, & rationibus ſupra factis, & docet Thom. Sanch. *diſp. cit. n. 58.* Idem eſt ſi poſtea impeditus excommunicatione fuerit, & denuntiatus ſit, & ignoretur eo loco, quia valde diſtat.

17 Ultimo colliges eandem doctrinam veram eſſe non tantum comparatione eorum, qui communi tenentur errore, ita ut geſta cum illis valeant, ſed etiam ut valeant geſta cum eo, qui defectum ſciebat. Loquor modo de geſtis, quæ ad forum externum pertinent, poſtea de his, quæ ad conſcientiæ forum. Et quidem ſi impedimentum proveniat ex cenſura aliqua vel irregularitate, planum eſt geſta valere etiam reſpectu ſcientis impedimentum. Dixi enim ſupra poſt Decretum Conſtantienſe nullam eſſe obligationem vitandi excommunicatum, aut impeditum cenſura non denuntiatum. Quod ſi jam denuntiatus ſit, vel notorius Clerici percuſſor, idem affirmandum erit juxta dicta, ſicut ſi teneretur alio impedimento. Ratio autem, quæ movet, hæc eſt. Nam cum jus ſtatuit valere geſta per eum, qui communi errore legitimos exiſtimabatur judex, reſpicit id quod communiter accidit: & ſicut error unius non ſatis eſt, ita neque ſcientia unius impediet valorem geſtorum. Leges enim communiter contingentia conſiderant *l. nam ad ea, D. de legibus*. Sic docet Thomas Sanch. cum aliis *diſp. cit. n. 42.* Limitat tamen ea geſta eſſe retractanda in odium ejus, qui conſcius ejus impedimenti coram illo judice cauſam egit. Sed non video quo nitatur fundamento. Quid enim ſi non alius judex erat, coram quo cauſa agi poſſet? Ille enim competens erat. Debuitne impedimentum detegere? At ſæpe non licet, aut quia occultum, aut quia manifeſtatio nullius eſſet momenti, ſi probari non poſſet, & contra communem utilitatem, & bonum publicum, ut pote quod maxime ordinem judiciorum perturbaret. Quare juſtam ille cauſam habuit, & cauſam apud illum judicem agendi, & occultandi impedimentum. Nec vero hæc limitatio Sanchez ſatis conſonare videtur cum ea doctrina, quam tradit *n. 45. prope fin.* nullus enim caſus erit, in quo ob utilitatem publicam, & ne judicia perturbentur, ſilere non debeat privatus ille, qui novit impedimentum.

18 Sed quid dicendum, quod attinet ad conſcientiæ forum: licebit ne ſcienti aliquem confeſſarium juriſdictione carere, vel quia ſcit revocatam, vel finitam, vel ficte conceſſam, vel quia ſcit confeſſarium excommunicatione teneri jam denuntiatum, aut eſſe manifeſtum Clerici percuſſorem, vel ſaltem eſſe excommunicatum non denuntiatum, valide ne peret ab eo ſacramentum confeſſionis? In quo ego abſolute dicendum exiſtimo, ſi impedimentum ſit, quia confeſſarius excommunicatus eſt, vel cenſura impeditus, non tamen denuntiatus, valide quidem ſacramentum peti, & adminiſtrari, quando pœnitens licite petit ſacramentum, nec ponit obicem peccaminoſæ petitionis. Quod quando liceat, judicandum eſt juxta regulas traditas *cap. præcedenti*. Si vero confeſſarius aliud impedimentum ex dictis habeat, exiſtimo nec licite peti, nec valide miniſtrari. Id quod iſta conſideratione convincitur. Quia vel pœnitens eſt in articulo mortis, aut extremæ neceſſitatis caſu, vel non. Si primum, quivis Sacerdos habet expeditam poteſtatem abſolvendi in extremis, nulla enim tunc cenſura, vel defectus impedit eum, qui Sacerdos eſt, quominus poſſit abſolvere, de quo late dico in materia de Confeſſione. Si vero eſt extra mortis articulum, nullus caſus eſt, in quo licite poſſit aliquis ſacramentum petere. Demus enim in eo oppido non eſſe alium confeſſorem, facile erit alio proficiſci, & confiteri, ſed demus etiam non poſſe alio pergere: ſi non eſt tempus præcepti, nulla eſt neceſſitas confitendi: ſi eſt tempus præcepti, cenſendus eſt non habere copiam confeſſoris: non habentem autem copiam confeſſoris, non obligat præceptum. Quare ex obice petitionis pravæ exiſtimo in eo caſu comparatione ſcientis impedimentum, invalide miniſtrari ſacramentum pœnitentiæ.

19 Ex his, quæ hactenus dicta ſunt, non obſcure conſtat quid dicendum ſit in noſtri facti ſpecie, videlicet cum parochus titulum habet a legitimo ſuperiore collatum, & ratione alicujus defectus non eſt parochus, an ſcilicet valeat matrimonium ſi aſſiſtit. Dicendum enim eſt juxta dicta valere. Cujus appoſitiſſimum exemplum eſt, quod de teſte teſtamenti affirmat Imperator, *§. ſed ſi aliquis, Inſtit. de teſtam. ordin.* Atque idem dicendum eſt, ſi concedat alicui licentiam ut aſſiſtat, qui communi errore exiſtimatur eſſe ſacerdos, vel ipſe, qui licentiam concedit, communi errore habetur pro legitimo parocho juxta doctrinam ſupra traditam. Neque in hac re præter ea quæ dicta ſunt, occurrit amplius notatione, vel conſideratione dignum.

CAPUT XX.

An parochus putativus, ſine titulo collato a legitimo ſuperiore, valide aſſiſtat matrimonio?

S U M M A R I U M.

1 *Prima ſententia.*
2 *Verior ſententia.*
3 *Variæ probationes, & 4. 5.*
6 *Colliguntur nonnulla.*
7 *Quorumdam illatio examinatur.*
8 *Quid dicendum in conceſſione indulgentiarum.*
9 *Matrimonium coram parocho exiſtimato, licet intruſo validum.*

Major in hoc definiendo difficultas eſt. Ut geſta 1
valeant tam in foro externo, quam conſcientiæ non ſatis eſſe communem errorem, ſed neceſſarium etiam titulum collatum a ſuperiore legitimo, quamvis ob aliquod impedimentum ſit invalidus; docent non pauci Doctores, quos refert & ſequitur Thomas Sanchez *diſp. cit. 22. ex nu. 49.* Quamvis multi ex his quos refert, potius noſtræ ſententiæ faveant, ut dicam ſtatim, Non alio fundamento probat, niſi quia *in d. cap. infamis*, dicitur, *ex delegatione ſententiam dedit, & in d. l. Barbarius*, dicitur, *nam populus Romanus etiam ſervo potuiſſet decernere hanc poteſtatem*, Quibus indicari videtur neceſſarium eſſe, ut cum communi errore concurrat etiam titulus a legitimo ſuperiore collatus. Cum enim quod hujuſmodi geſta valeant, pendeat ex juris humani diſpoſitione, ſtandum eſt his, quæ expreſſa in jure ſunt.

Cæterum mihi probabilius videtur etiam ejus, qui 2
caret titulo, eſt tamen putativus & intruſus, valere geſta per eum. Auctores qui nobiſcum ſentiunt, referam ſtatim, placet enim hanc ſententiam per partes explicare, ex quibus ſufficienter probata relinquetur.

Nam in primis facit, quod negari non poteſt, juriſ- 3
dictionem adquiri præſcriptione, ut colligitur ex *cap. duo ſimul*, & docet Panormitan. *ibi n. 2. de officiis ordinarii, & c. cum contingat*, & *ibi* gloſſ. & Panorm. *n. 5. & 6. de præſcript.* & Rota *deciſ. 2. in novis, de præſcript.* Quod ſi præſcriptione adquiritur juriſdictio, neceſſarium eſt dicere non ſemper illam haberi ex ſuperiore legitimo, ſed tempore & antiqua poſſeſſione obtineri.

Deinde etiam facit, quia negari non poteſt juriſdi- 4
ctionem etiam quæri conſuetudine *c. cum contingat*, & *ibi* gloſſa *in verb. vel conſuetudine*, Panorm. *ibi n. 5. de foro competenti, & c. Romana, de officio ordinarii in 6. & c. Romana, verſ. neque ſuffraganeorum*, & *ibi* gloſſa *de ſent. excomm. in 6.* & multis citatis docet Sayro *lib. 1. de cenſur. cap. 6. nu. 31.* Quibus etiam adde, quod eiſdem modis adquiritur jus præſentandi, *c. querelam, verſ. nec igitur, de electione, & c. conſultationibus, de jure patronatus*.

Præterea facit etiam pro noſtra ſententia, quod in- 5
ſtrumenta confecta a Notario, qui ſe fingebat Notarium, cum non eſſet, valent, In primis, quando ſunt antiqua concurrente communi fama, & opinione, quod iſte eſſet notarius, ut conſtat ex allegatis per Jaſonem *in d. l. Barbarius, n. 54. limit. 3. nu. 55.* & docet Pacianus *de probationib. lib. 2. c. 21. n. 40. cum ſequentib.* Valent præterea inſtrumenta ejuſmodi notarii, quando exercuit officium ſciente, & ſuſtinente ſuperiore habente poteſtatem creandi notarios, ut docet Jaſon *in d. l. Barbarius in 2. limit.* Alexand. *conſil. 138. num. 8. lib. 2.* Pacianus *d. lib. 2. cap. 21. num. 33. & ſequentib.* ubi id ſatis probat reprobato Abbate contrarium aſſerente. Valent etiam geſta per notarium forenſem, & de longinquis partibus, ſi conſtet eum in ſua patria eſſe quaſi in poſſeſſione notariatus, licet non eſſet, ut docet Alberic. *in d. l. Barbarius, num. 32. verſ. Dicimus & juncto verſ. Quidquid ſit de Jure*. Valent præterea inſtrumenta notarii putativi in omnibus illis caſibus, in quibus de jure præſumitur aliquem eſſe notarium, ut docet Jaſon *in d. l. Barbarius, num. 56.* ubi ponit exemplum in eo, qui deſcriptus eſt in matricula notariorum, & *ibi* etiam inquirit, an ex juramento probetur aliquem eſſe tabellionem, Et abſolute valere inſtrumenta confecta a notario, qui eſt in quaſi poſſeſſione, docuit Bartolus *in d. l. Barbarius, num. 6.* Albericus *ibidem num. 31.* ubi diſcuſſa quæſtione plane docet in judiciis eam conſuetudinem ſervari, quamvis affirmet etiam contrariam opinionem teneri communiter a Doctoribus Fulgoſ. *nu. 13.* hanc ut humaniorem in judiciis ſervandam eſſe dicit. Magnorum etiam virorum

Digitized by Google

auctoritatem ſuffultam Felinus *in cap. 1. n. 18. de fide inſtrumentorum*, dicitque eſſe communem, & Additionator ad Alex. *in d. conſ. 138. lit. B. in verb. valeant*, *& lit. F. in verb. non obſtat*; ſemper hanc ſententiam dicit ſe obſervatam vidiſſe; Tiraquellus *de legib. connub. gloſſ. 8. n. 153.* hanc ſententiam de conſuetudine ſervari, & ut humaniorem teſtatur. Innumeros alios Doctores pro hac ſententia refert Additionator *ad Seraphinum de privilegiis juramenti*, *privil. 46. n. 6.* Horum autem Doctorum ſententiam meo judicio probat efficaciter textus in *authentico de tabellionibus*, ſive *novella 44. cap. 1. in fine*, ibi, *documentis propter utilitatem contrahentium non infirmandis*. Ejus argumenti vim non omnino percepiſſe videtur Th. Sanchez in hoc ſibi ipſi repugnans. Explico vim hujus argumenti iſto pacto. Tabellioni per eam Juſtiniani novellam interdictum eſt delegare, atque ita interdictum, ut omnino privatus ſit poteſtate delegandi, ut ex textu conſtat. Ergo idem judicium de illo eſt quoad delegationem, ac ſi intruſus delegaret, & de delegato idem judicium faciendum erit, atque de eo, qui nullum titulum a ſuperiore habet. Nam quoad delegationem non magis tabellio potens eſt, quam quivis alius de populo. Hæc plana, & aperta ſunt. Cumque ideo Th. Sanchez *diſp. 22. cit. num. 5.* proferat hæc verba: *Idem dicerem, quando verus ſuperior delegaret caſu quo vere delegare non poſſet, nam tunc geſta per delegatum non obſtante communi errore ſunt invalida, eo quod deſiet titulus collatus ab habente poteſtatem*, hæc ibi. Quomodo ergo iſte auctor ſui oblitus pauciſſimis interjectis lineis ſcilicet, *n. 54. verſ. ad confirmationem*, ſcribit delegatum tabellioni habuiſſe auctoritatem a vero tabellione, in caſu dictæ novellæ, & quamvis illi interdictum ſit, ne delegaret, valere tamen delegationem. Ecce verum tabellionem, & in caſu, quo vere delegare non poteſt, & tamen delegatio valet, & geſta per delegatum non infirmantur, ut idem affirmat. Eſt ergo opinio Sanctii, & contra textum, & ſibi ipſi parum conſona. Denique facit ratio communis utilitatis, quæ non minus militat in hoc caſu, quam in dictis ſuperiori capite, atque ideo idem dicendum eſſe conſtat, quia eadem debet eſſe juris diſpoſitio.

6 Ex dictis colligo primo. Tam notarium, quam judicem creatum, vel præſentatum ad beneficia, vel collationem beneficii, vel etiam electionem factam ab eo, qui eſt in poſſeſſione eligendi, aut eum actum exercendi, & communi errore ſic exiſtimatur, licet ſit intruſus, valere omnia per eum geſta. Idem etiam dicendum, quod ad forum internum attinet in his, quæ jure humano ſuppleri poſſunt. Quare licet quis non Sacerdos, exiſtimatus Sacerdos, invalide abſolvat, attamen Sacerdos exiſtimatus parochus & intruſus, vere abſolvit, & confert reliqua ſacramenta, quæ Sacerdoti jure divino conferre licet. Ex quo etiam fit, ſi quis in parochum conſtitutus eſſet ab oppidi conſilio, & communi omnium errore exiſtimaretur verus parochus, omnia ſacramenta ab illo adminiſtrata valuiſſe, cujus oppoſitum ex ſuo fundamento docet Th. Sanch. *diſp. cit. n. 63.* Hic quæſo, lector animadvertat, quanta animorum perturbatio ſequeretur, ſi omnia ſacramenta matrimonii, & confeſſionis fuiſſent invalida. Quod ſi quis nobis opponat eandem perturbationem ſequi, ſi parochus ſine intentione miniſtraſſet, & tamen planum eſt ſacramenta confeſſionis, Baptiſmi, & *alia* in eo caſu non valuiſſe, in promptu eſt reſponſio: eſt enim longe diverſa ratio, quia intentio in ſacramentis jure divino requiritur, jure autem humano applicatur juriſdictioni materia, & ita jus facit quod poteſt ad evitandam rerum perturbationem, & ita cenſetur in his caſibus juriſdictionem contuliſſe, vel materiam applicaſſe.

7 Secundo colligit Th. Sanch. *diſp. cit. n. 65.* cum Henriq. *lib. 5. de pœnitentia*, *cap. 14. n. 4.* Quoties duæ ſunt opiniones probabiles, vel circa legitimum miniſtrum matrimonii, aut confeſſionis, vel an licentia illi conceſſa ſit legitima, vel an privilegium bullæ revocatum ſit, ut ſæpe inter religioſos alicujus religionis dubitari ſolet, vel an extendatur ad eum caſum, ut in confeſſoribus approbatis ab uno ordinario, licet opinio negans eſſe legitimum impedimentum ſit fortaſſe vera, nihilominus, dum veritas latet, & probabili ſapientium opinione reputatur probabilis opinio oppoſita, confeſſionem, & alia valere, quia dicit eſſe communem errorem, titulumque præſumptum. Ego tamen hanc illationem intelligerem in caſu quo non eſſet animus formaliter dubius, cum nos habeamus certam juris regulam, in dubiis tutiorem partem eſſe eligendam. Quare cum in ejuſmodi dubiis tutior pars ſit oppoſita, illa eligenda erit. Et ſane videtur eſſe longe diverſa ratio inter hujuſmodi formale dubium ratione probabilitatis opinionum, & inter communem errorem. Nam cum aliquis exiſtimatur parochus communi ſenſu v. g. nulli dubium occurrit. Quare non eſt cur cogatur aliam partem eligere, cum de ea nulla contingat dubitatio.

Sed quæret aliquis, quod dicendum ſit de indulgentiis conceſſis ab intruſo, qui communi errore exiſtimatur legitimus Epiſcopus? Reſpondetur eas indulgentias non valere; & quia in intruſo non eſt poteſtas, quæ jure divino requiritur ad concedendum, & quia ipſo jure non reputantur conceſſæ in illis caſibus, quia non ſunt ſimpliciter ad ſalutem neceſſariæ, neque verſatur ea publica, & communis utilitas, quæ in valore ſacramentorum Pœnitentiæ, & Baptiſmi. 8

Ultimo colligo matrimonium contractum coram parocho exiſtimato, etiamſi ſit intruſus, & non conſtitutus a ſuperiore legitimo valere, & ſimiliter licentiam ab illo conceſſam eſſe validam. Id quod aperte ex præmiſſis fundamentis deducitur, in quibus, qui nobiſcum conveniunt, in hoc diſſentire non poſſunt. 9

CAPUT XXI.

Explicantur nonnulla alia circa parochi præſentiam.

SUMMARIUM.

1 *Tridentini decretum proponitur.*
2 *Verba parochi non eſſe de neceſſitate ſacramenti.*
3 *Non eſt neceſſarium ut parochus interroget de conſenſu, ſi ipſi explicant.*
4 *Requiritur ut parochus ſit ad eam rem formaliter adhibitus.*
5 *Nihil refert quod dolo vocatus ſit.*
6 *Explicatur Regula juris, quæ obſtare videtur.*
7 *Alia objectio ſolvitur.*
8 *Neceſſarium eſt ut parochus intelligat quod agitur.*
9 *An ſatis ſit ut intelligat, per interpretem*, 10. 11.
12 *Quid ſi parochus affectet non intelligere.*

CONcilium Trident. *ſeſſ. 24. de reform. matrim. c. 1.* inquit. *Ad celebrationem matrimonii in facie Eccleſiæ procedatur, ubi parochus viro, & muliere interrogatis, & eorum mutuo conſenſu intellecto, vel dicat: Ego vos in matrimonium conjungo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, vel aliis utatur verbis, juxta receptum uniuſcujuſque Provinciæ ritum.* Hæc ibi. 1

Circa quam decreti partem in primis obſerva, ea verba non eſſe de neceſſitate ſacramenti: alias eſſent aliqua verba determinata, & aſſignata eſſent pro forma. Cum enim parochus non ſit miniſter ſacramenti, ut oſtendi ſupra *lib. 1.* ejus verba nullatenus requiruntur. Communis hæc ſententia eſt, extatque pro illa non una declaratio Cardinalium apud Farinacium *pag. 268.* ibi, *Ego vos conjungo. Et ſi parochus nihil dicat, conſtat tamen matrimonium.* Et ſtatim, *Non pertinet ad ſubſtantiam matrimonii, ut parochus aliqua verba proferat, ideo valet matrimonium, quamvis verba exprimentia conſenſum prolata ſint tantum a contrahentibus, dummodo parochus ſit præſens, & intelligat id quod agitur.* Et poſtea. *Quæ verba non pertinent ad ſubſtantiam ſacramenti matrimonii; ideo valet matrimonium etiam quod verba conſenſus prolata ſint tantum a contrahentibus, non a parocho, dummodo adſit præſentia parochi, quæ ſufficit abſque ipſius parochi verbis.* Quare de hoc amplius dubitare non licet, peccare tamen parochum, ſi omittat ea verba, vel alia juxta receptam Provinciæ conſuetudinem communis ſententia eſt, quam docet Th. Sanch. *diſp. 38. n. 6.* ex Vera Crux, & *aliis*. Qui etiam recte docet non eſſe culpam mortalem, levis enim rei omiſſio eſt, an autem ea verba parochi poſſint per interpretem proferri, vel non, parum refert, quidquid dixeris. 2

Secundo circa eandem decreti partem obſervandum eſt contra Sanctium *ibidem n. 9.* quod licet parochus interrogare teneatur de mutuo conſenſu, ſi tamen contrahentes non interrogati illum explicant, non exiſtimo eſſe peccatum omittere interrogationem. Quid enim opus eſt, ſi id, quod interrogatione cognoſcendum erat, ipſi plane oſtendunt. Quod ſi Concilium inquit, *viro & muliere interrogatis*, hæc verba accipe, cum neceſſe eſt, & illis æquipollentia ſunt, quæ ſequuntur, *& eorum mutuo conſenſu intellecto*. Neque ſimiliter neceſſarium eſt, ut parochus contrahentes interroget de impedimento aliquo, ut recte contra Vera-Cruz docet Thomas Sanchez *ibidem n. 10.* ſi enim *in cap. cum inhibitio, de clandeſt. deſponſat.* injungitur, ut præter denuntiationes ipſi etiam parochi inveſtigent, an ſubſit aliquod impedimentum, vel intelligendum eſt, cum ſuſpicio eſt alicujus impedimenti, vel dicendum eſt in deſuetudinem abiiſſe, & judicari denuntia- 3

nes ſufficere. Tridentinum autem, cum præcipit ut parochus interroget contrahentes, de conſenſu loquitur, non de impedimento.

4 Tertio obſervandum eſt, ut parochus dicatur præſens matrimonio, requiri ut ſit ad eum caſum formaliter adhibitus, & vocatus. Adhibitus enim in jure dicitur, qui rogatur, *l. heredes, §. in teſtam. D. qui teſt. fac. poſſ.* Quare, ſi caſu parochus adfuerit, etiamſi coram illo contrahatur matrimonium, nullum eſt, niſi parochum caſu tranſeuntem moneant prius ſe velle contrahere, & ideo valebit parocho tunc gradum ſiſtente e cujus doctrinæ oppoſitum immerito docet Thom. Sanch. *diſp. 39. n. 11.* Eſt enim expreſſe a Cardinalibus declaratum non ſemel, quæ declarationes extant apud Farinacium, Prima *pag. 268.* ibi, *dummodo ſit adhibitus ad illum finem*, Secunda *pag. 273. Parochus præſens matrimonio debet eſſe, ut appareat a contrahentibus hac de cauſa adhibitus fuiſſe.* Tertia *pag. 276. an ſit matrimonium, ſi duo contrahant per verba de præſenti proprio parocho præſente, & aliis requiſitis non omiſſis, cui contractus parochus formaliter adhibitus non fuit, ſed dum forte convivii, vel confabulationis cauſa, vel aliud tractandi cauſa, adeſſet, audit hujuſmodi contractum geri, & poſtea alter contrahentium velit ab hujuſmodi contractu ratione defectus reſilire? Congregatio reſpondit poſſe, niſi alia intervenerint, quæ parochum a contrahentibus adhibitum fuiſſe arguant, qui diceretur adhibitus ut ſupra, quamvis ex alia cauſa eſſet vocatus, dummodo ſit adhibitus ad illum actum*, hæc ibi. Quare de hoc amplius dubitare non licet. Unde ſi qui tranſeunte illac caſu parocho ita alte proferrent verba contractus, ut audiret parochus, nihil agerent, idem dicendum ſi parocho ſacrum agente aliqui contraherent non præmiſſo aliquo, quo judicaretur adhibitus ad eum actum. Sed quando teſtis videatur adhibitus, recte explicat Donellus *de teſtibus, & lib. 24. comment. c. 14.* cujus doctrina eo loco non parum proderit huic illuſtrandæ.

5 Quarto obſervandum eſt, parum referre, quod parochus dolo vocatus ſit, aut vi adductus, vel vi detentus, valet certe matrimonium coram eo contractum, dummodo ad eum palam vocatus ſit. Facit textus *in l. coram Titio 209. D. de V. S.* & invitus teſtis in jure valet, ut explicat Donellus *l. penult. de teſtibus, pag. mihi 223.* Atque in hoc noſtro caſu ita declaratum ſæpe eſt a Cardinalibus, quæ declarationes extant apud Farinacium. Prima *pag. 268. dummodo parochus ſit præſens, & intelligat id quod agitur licet diſſentiat, & contradicat: adhibitus vero parochus intelligitur, etiamſi ex alia cauſa vocatus ſit, dummodo ſit adhibitus ad illum effectum.* Secunda *pag. 273. An vero ſi invitus, & compulſus per vim adſit parochus, etiam contrahatur matrimonium, procedente ſupra dicta prohibitione ordinarii tale matrimonium ſubſiſtat? Congregatio reſpondit, ſubſiſtere.* Hæc ibi. Valet ergo matrimonium coram parocho etiam per dolum adducto, ſive per vim ibi detento.

6 Neque obſtat regula juris, *qui poteſt invitis 26. D. de regul. jur.* cum qua conſonat text. *in l. nec non ignorante, D. de tutorib. & curatorib. & l. 4. §. 1. D. de fideicommiſſis*, Matrimonium enim quamvis poſſit coram invito parocho contrahi, non tamen ignorante, quia ſpecialiter petit fieri coram parocho. Quare ea regula intelligenda eſt cum limitatione Dec. *ibid.* ſcilicet eam veram eſſe, quando eſt eadem ratio, prout regulariter contingit. Si enim poſſum aliquid facere te invito, & contradicente, poſſum te ignorante, & abſente, nec enim expectari debet præſentia, & ſcientia, quæ nihil operatur, argumento text. *in l. aliquando, §. fin. D. ad Vellejan.* Secus autem dicendum eſt, ubi eſt diverſa ratio, ut in noſtro caſu, in quo coram parocho fieri præcipitur actus matrimonii, & idem eſt in judicialibus, in quibus ea regula non habet locum, quia judicia redduntur in invitum *l. inter ſtipulantem, § 1. de V. O.* & tamen non procedit judicium contra abſentem, cum citatio requiratur *l. de unoquoque, in princ. D. de re judic.* Idem eſt in caſu electionis prælati, & actibus capituli, vel collegii, quamvis enim valeant geſta majori parte capituli; licet minor contradicat *cap. cum omnes, de conſtitutionibus*, factum tamen a majori parte non valet aliquibus abſentibus, & ignorantibus, qui adeſſe poterant: nocet enim plus unius contemptus, quam paucorum contradictio, *c. pro venerabilem, de electione.* Idem etiam eſt in caſu *l. duo ex tribus, D. de re judicata, & l. ſi in tres, D. de arbitris*, ibi, *Duo ex tribus arbitris, vel judicibus judicare poſſunt tertio contradicente, & invito, non autem abſente eo, vel ignorante.* Et *in d. l. ſi in tres*, ratio redditur. *Quia tertius, ſi eſſet præſens, poſſet alios in ſuam ſententiam trahere*, quamvis ea ratio Bartulo diſpliceat. Horum autem omnium ratio eſt, quia in his data eſt forma a jure, quod abſentes requirantur, ſicut & in matrimonio, quod adſit parochus præſens.

Neque obſtat etiam textus *in l. 1. in fine, D. de auctoritate tutor.* ibi, *tutor ſi invitus retentus ſit per vim, non valet, quod agitur, nec enim præſentia corporis ſufficit ad auctoritatem.* Reſpondetur enim diſparem eſſe rationem, quia parochus intereſt matrimonio tamquam teſtis qualificatus, non vero auctoritatem præſtans matrimonio, neque ut ejus miniſter, ut dictum eſt: At vero tutor in contractu pupilli adeſt tamquam is, cujus conſenſu ſit, & valet contractus, & auctoritatem illi præſtans, ut planum eſt. Quare non licet a tutore ad parochum argumentari. 7

Quinto obſervandum eſt circa hujuſmodi decretum ſolum neceſſarium eſſe ut parochus aſſiſtat, & intelligat quod agitur, ut in decreto continetur: ideo enim nomine Eccleſiæ teſtis adhibetur, ut poſſit Eccleſiam certam reddere de hujuſmodi contracto matrimonio. Quod præſtare non poteſt, niſi intelligat id quod agitur, qui enim non advertit, in jure non cenſetur eſſe præſens, ex text. *in d. l. coram Titio 209. de V. S. coram Titio aliquid facere juſſus, non videtur præſente eo feciſſe, niſi is intelligat. Itaque ſi furioſus ſit, aut infans, aut dormiens, non videtur coram eo feciſſe.* Videndus Rebuffus *eo loco*, eſtque communis ſententia, quam cum aliis docet Thomas Sanchez *diſp. 39. n. 1.* Qui, & *nu. 2.* optime addit ſatis eſſe, ſi parochus aliquo ſenſu contrahentium conſenſum percipiat: v. gr. viſu, ſi non auditu percipiat, poteſt enim matrimonium verbis, & ſignis contrahi, ut dixi ſupra *lib. 1.* 8

Sed docet idem auctor *n. 3.* ſatis eſſe ſi parochus intelligat contrahentium conſenſum per interpretem. Pro quo facit primo, quia in ſacramento pœnitentiæ ex communi Doctorum ſententia poteſt fieri confeſſio per interpretem, & ſatis eſt, ſi confeſſarius intelligat peccata per interpretem. Facit ſecundo, quod in hoc eodem ſacramento matrimonii, in quo contrahentes ſunt miniſtri, ſatis eſt ſi invicem mutuum conſenſum per interpretem intelligant, ut docet Covarr. cum aliis *2. part. de matrim. c. 4. §. 1. n. 3.* A fortiori ergo ſatis erit, ſi parochus, qui miniſter non eſt, neque judex, ſed teſtis, quæ aguntur intelligat per interpretem. Facit denique, quod generale eſt obligationes aliarum contractuum naſci, etiam ſi per interpretem fiant *l. 1. §. fin. D. de V. O.* ibi, *ut omnis ſermo contineat verborum obligationem, ita tamen ut alter alterius linguam intelligat, ſive per ſe, ſive per verum interpretem.* 9

Verum ego valde de hujus ampliationis veritate dubito. Ratio quæ me dubitare facit, hæc eſt. Quia ea de cauſa vult Eccleſia parochum, & teſtes, eſſe præſentes, ut poſſint Eccleſiam certam reddere de matrimonio contracto. At ſi parochus, & teſtes tantum per interpretem intelligant quod agitur, nec poſſunt illi eſſe certi, neque Eccleſiam certam reddere, innumeris enim litibus pateret aditus. Pone enim unum ex contrahentibus dicere interpretem eſſe mentitum in eo, quod explicuit ipſum conſenſiſſe, in quo caſu interpreti etiam jurato non eſt habenda fides, cum interpreti in re dubia non adhibeatur fides, etiamſi contrahens non producat teſtes alios, ut docuit Donellus *in d. l. 1.* Tum quia ille interpres in eo teſtimonio unus eſt, unius autem teſtimonio non creditur *l. jurejur. C. de teſtibus.* Deinde hujus interpretis intereſt ita exiſtimari, ut dicit, ejus enim res agitur in eo teſtimonio, in ſua autem cauſa nullus eſt teſtis, *l. nullus, D. de teſtibus, & l. omnibus, C. eodem.* Quare duobus teſtibus probare debet alter contrahens, *qui* utriuſque linguæ periti fuerint, & ibi interfuerint, alium qui negat conſenſiſſe. In hoc ergo caſu quomodo per parochum probabitur matrimonium apud Eccleſiam? Quamvis enim demus duos alios teſtes, qui cum parocho adſunt, utriuſque linguæ peritos eſſe, & recte intelligere, an interpres vere explicet parocho, qui agant contrahentes. At Eccleſia non tantum voluit eſſe duos illos teſtes, ſed tres, ſcilicet, parochum etiam teſtem qualificatum. Teſtis autem eſſe non poteſt parochus, nec poteſt affirmare ſe ſcire, neque ſe audiviſſe, ſed erit in eo caſu teſtis ex auditu alieno, cujus teſtimonium ex regula generali non admittitur, *cap. licet ex quadam*, ibi, *Præter communem formam de teſtibus*, ut *ibidem* notent Canoniſtæ. Cujus regulæ generalis ea ratio a Doctoribus communiter afſertur, quod teſtis debet deponere de his, quæ novit, & quibus præſens fuit, & ſic per proprium ſenſum, & non per ſenſum alterius *c. teſtes 3. q. 6.* Quam rationem reddunt Joannes Andreas *in d. cap. licet*, aliique non pauci. Addit etiam aliam rationem Baldus. Quia ſicut exemplum exempli non probat, ita neque teſtimonium de alieno auditu. Et quidem in eo teſtimonio de auditu alieno cauſa ſcientiæ non eſt manifeſtior dicto, ſed ignotior, & eſt quaſi relatio relationis veritatis. Et quamvis nonnulli Doctores doceant teſti- 10

monium

Digitized by Google

monium de auditu alieno, aliqualem præſumptionem facere aliis concurrentibus, atque ita parochum, licet ſit teſtis de auditu alieno, tamen fidem facere concurrentibus aliis duobus teſtibus, hoc certe non ſatis mihi placet, quia licet in quovis alio teſte admitti poſſet, non tamen in qualificato, qualis eſt parochus, cujus præcipuum debet eſſe teſtimonium.

11 Quare ego exiſtimo eſſe contra rationem teſtis, qui fidem facturus ſit ut per interpretem intelligat quod agitur, ſed per ſuum proprium ſenſum debet intelligere, alias infirmum ejus teſtimonium erit: quod non ita repugnat judici, qui ad officium exercendum ſolum exigitur, ut cauſæ judicandæ compos fiat, quam per ſe, vel per alium poteſt intelligere. Atque ex hac ratione ſatis diluitur primum argumentum Thom. Sanchez deſumptum ex ſacramento pœnitentiæ. Quamvis adeodum eſt non teneri quempiam confiteri per interpretem, quando aliter confiteri non poteſt ex præcepto inſtitutionis ſacramenti pœnitentiæ, niſi ſolum in articulo mortis, ſi non ſperet probabiliter ſe habere contritionem, ut docet Gabriel Vaſquez *de pœnitentia*, *q.* 91. *art.* 4. *dub.* 3. & nos late diximus in tractatu de Confeſſione. Ex eadem etiam ratione diluitur ſecundum, & tertium argumentum: nec enim repugnat contractum fieri medio interprete, ad quem ſatis eſt intelligat conſenſum alterius ſimul contrahentis, vel ſtipulantis, vel promittentis. Attamen repugnat naturæ teſtimonii, ut quis ſit teſtis fidem faciens de his, quæ novit per interpretem, cum debeat deponere de his, quæ novit per proprium ſenſum, & quibus præſens fuit, ut dictum eſt. Sed hæc aliis exactius cogitanda relinquo.

12 Sed quid dicendum, ſi parochus aſſiſtat invitus, & affectet non intelligere aures occludens. Thom. Sanchez *diſp.* 39. *num.* 6. exiſtimat non valere conjugium, quia tunc revera parochus non eſt præſens, nec teſtificari poteſt de matrimonio contracto. Cæterum habemus de hoc expreſſam declarationem Cardinalium, quam exſtat apud Farinac. *pag. mihi* 273. in hæc verba. *Et quid ſi parochus affuiſſet, nihil tamen eorum quæ agebantur vidit, vel audivit, utrum tale matrimonium ſit nullum? Sacra Congregatio reſpondit matrimonium non valere, ſi non intellexiſſet, niſi ipſe parochus affectaſſet non intelligere.* Et quidem merito ita reſponſum eſt. Nam eo ipſo, quo parochus affectat non intelligere, admonitus primo velle matrimonium contrahere, eos qui adſunt, ſane jam ignorare non poteſt conſenſum contrahentium, atque adeo teſtis eſſe poteſt ejus conſenſus apud Eccleſiam. Huic tam apertiſſimæ deciſioni frigide reſpondet Thomas Sanchez: inquit enim horum verborum ſenſum eſſe, niſi parochus conſulto, & data opera fingat ſe non intelligere, cum tamen revera intellexiſſet. Quaſi qui vocatus ad hoc, ut adſit matrimonio, & monitus a contrahentibus ſe velle contrahere, potuerit non intelligere matrimonium ab illis contrahi, quamvis poſtea aures occludat.

CAPUT XXII.

Cui actui intereſſe debeat parochus, & teſtes?

S U M M A R I U M.

1 *Ratio quæſtionis.*
2 *Regula generalis.*
3 *Non ſatis eſſe ut parochus, & teſtes ſint præſentes ſponſalibus etiam juratis.*
4 *Etiamſi poſt ſponſalia quibus adfuit parochus, ſequatur copula.*
5 *Idem etiam ſi fuiſſet præſens copulæ, & non ſponſalibus.*
6 *Idem etiam ſi adfuiſſet ſponſalibus, & copulæ.*
7 *Idem etiam ſi parochus adfuiſſet ſponſalibus impuberum.*
8 *Idem etiam ſi ſit præſens matrimonio conditionato.*

1 OLim antiquo jure ſponſalia tranſibant in matrimonio, ut dixi ſupra *lib.* 2. tranſibant etiam ſponſalia inter impuberes, vel matrimonia, quæ tantum ſponſalium vim habuerunt, aut per copulam, aut alios actus, quos explicui ſupra eodem lib. hodie autem jam poſt Trident. decretum ceſſarunt hæc omnia, neque enim tranſeunt in matrimonium per aliquos actus occulte habitos, niſi actus ſufficiens ad contrahendum matrimonium fiat coram parocho, & teſtibus.

2 Quare juxta hæc ſtatuenda eſt univerſalis regula. *Parochus, & teſtes debent eſſe præſentes actui ſufficienti ex hominum inſtitutione, vel recepta conſuetudine ad ſignificandum conſenſum de præſenti, & alias matrimonium eſt nullum.* Quæ communis Doctorum ſententia eſt, & ratio facilis. Quia ex decreto Eccleſiæ, ideo requiruntur parochus, & teſtes ut poſſint Eccleſiæ ſufficientem probationem offerre de conjugio eorum. Ergo debent eſſe præſentes actui ſive ſignis manifeſtativis conſenſus de præſenti, aut deficiet forma a Concilio præſcripta.

Baſilii Pontii de Matrim.

3 Hinc colliges facile nonnulla, quæ non indigent longa diſputatione. Primo colligitur, ſi parochus, & teſtes ſint præſentes ſponſalibus confirmatis juramento, adhuc non eſſe validum matrimonium. Ratio eſt, quia ſponſalia illa etiam juramento confirmata non habent vim matrimonii, ſed tantum ſponſalium, quibus additur per juramentum obligatio religionis, tantum enim juramentum confirmat obligationem, quæ eſt in actu, non autem facit tranſire de uno contractu in alium, ut docuit eleganter D. Thomas *in* 4. *diſt.* 28. *q. unic. art.* 1. *in corpore*. Neque his obſtat text. *in c. ſi quis divinis* 30. *q.* 5. ibi enim non agitur de ſponſalibus, ſed de matrimonio. Unde ſupra *lib.* 2. ex eo textu probavi illa verba, *habebo te in uxorem*, eſſe ſufficientia ad conſtituandum matrimonium, & idem dico de textu *in c. ex morte, de ſponſal.* loquitur enim *ibi* Pontifex de matrimonio de præſenti.

4 Secundo colliges etiamſi parochus, & teſtes adfuerint ſponſalibus tantum, licet poſtea ſecuta fuerit copula, non effici matrimonium. Quia parochus, & teſtes tantum poſſunt teſtificari de ſponſalibus, non de copula, per quam ſponſalia jure antiquo tranſibant in matrimonium. Sic communis ſententia, quam docet Thomas Sanchez *loco cit.* cum Petro Ledeſma *de matrimonio*, *quæſt.* 46. *art.* 2. *dub.* 1.

5 Amplia hanc illationem primo, ut idem dicatur, quando parochi, & teſtes fuerunt tantum præſentes copulæ, non tamen ſponſalibus. Quia copula ſola non eſt ſignum conſenſus de præſenti, ut recte contra Ledeſmam docet Thomas Sanchez *diſp.* 40. *n.* 7.

6 Amplia ſecundo eam illationem, ut idem dicatur, quamvis parochus, & teſtes fuerint præſentes ſponſalibus, & copulæ ſequenti. Cujus contrarium docet Th. Sanch. *loco cit.* ea inductus ratione. Quia mutuus conſenſus de præſenti externo ſigno manifeſtatus coram parocho, & teſtibus conſtituit matrimonium. At illa copula poſt ſponſalia eſt ſufficiens ſignum conſenſus de præſenti, *c. is qui fidem*, *de ſponſal.* alias male Eccleſia ex ea copula ſequente ſponſalia præſumpſiſſet matrimonium, & ſic copulatos compuliſſet ad cohabitandum. Ex idem dicendum exiſtimat, ſi parochus, & teſtes fuerint præſentes ſponſalibus, & cuicunque ſigno, per quod ſponſalia jure antiquo tranſibant in matrimonium. Verum contra Auctorem hunc perſiſtendum eſt in prædicta ſententia, communis enim docet poſt Tridentinum ſublata eſſe matrimonia præſumpta. Et ratio facile colligitur ex dictis ſupra *lib.* 2. *de ſigno copulæ*. Copulam enim non judicavit Eccleſia eſſe ſignum conſenſus, ſed præſumpſit, ne peccatum præſumeret, ante copulam ſibi mutuo explicuiſſe conſenſum de præſenti, ne peccarent, non quaſi conſenſus ſponſalium ſecuta copula fiat matrimonium, & in eo tantum ſenſu dici poteſt ſponſalia tranſire in matrimonium per copulam, quia ſcilicet præſumebat Eccleſia verum conſenſum mutuo ſignificatum de præſenti jam præceſſiſſe inter eos, ſi quidem ad copulam accedebant. Ex his ergo ſic formo argumentum. Vel parochus, & teſtes, qui fuerunt præſentes ſponſalibus de futuro, & poſtea adfuerunt copulæ, tantum viderunt copulam nullis aliis verbis auditis, quibus ſibi mutuo indicarent, qui contraxerant ſponſalia, conſenſum de præſenti, quo copula eſſet licita: & ſic non poſſunt teſtificari de matrimonio, ſed de ſponſalibus, & copula, quæ potuit eſſe inter illos affectu fornicario, etiamſi præceſſiſſent ſponſalia, neque ipſi explicarunt non eſſe ex affectu fornicario. Quare tantum teſtificari poterunt, vidi illos copulari, & præſumo, antequam copularentur habuiſſe conſenſum de præſenti, licet mihi non conſtet. Quod quidem non eſt teſtificari de matrimonio. Vel cum viderunt copulam, audierunt etiam verba, quibus illi mutuo ſibi manifeſtarunt conſenſum de præſenti, ne in copula peccarent: & tunc valebit quidem matrimonium, non quia parochus, & teſtes præſentes fuerint copulæ & ſponſalibus, ſed quia præſentes fuerunt illis verbis, quibus conſenſum manifeſtarunt, cum hoc ſolum ſufficeret ad matrimonium, etiamſi aliis rebus non interfuiſſent. Ex quibus conſtat eam rationem, qua inductus eſt Thomas Sanchez, parvi eſſe momenti, & conſtat etiam idem dicendum eſſe de quolibet alio ſigno ex ſe indifferenti, qualis eſt copula, propter eandem rationem.

7 Tertio colliges, etiamſi parochus, & teſtes ſint præſentes matrimonio de præſenti impuberum, vel puberis cum impubere, quando malitia non ſupplet ætatem,

Digitized by Google

tem, adhuc ſubſecuta copula, aut aliis ſignis non eſſe matrimonium, quia illa ſponſalia tantum fuerunt, non vero matrimonium, *cap. finali, de deſponſatione impuberum, & cap. unico, eodem in 6.* Unde & quamvis fuiſſent præſentes illi matrimonio, & copulæ poſtea ſecutæ, idem etiam dicendum eſſet, propter eandem rationem, quam modo dicebamus.

8 Quarto colliges, etiamſi parochus, & teſtes ſint præſentes matrimonio conditionato, ſi non ſint præſentes poſtea, cum poſt eventum conditionis renovatur conſenſus, non eſſe matrimonium. Ratio deſumitur ex dictis ſupra *lib. 3.* Quia illud matrimonium ſub conditione celebratum non eſt matrimonium, ſed tantum ſponſalia. Ergo non ſatis eſt, quod illi interfuerint. Idem enim eſt, ac ſi ſponſalibus tantum adfuiſſent. Et quamvis ipſi contrahentes dicant ſe de præſenti contrahere ex nunc prout ex tunc, adhuc eſt conſenſus ſponſalium, ut ibidem diximus, & ideo habendus eſt conſenſus de præſenti coram parocho & teſtibus poſt conditionem impletam. An autem quando matrimonium fuit nullum a principio, coram parocho & teſtibus debeat renovari, dixi ſupra *iſto lib. c. 6.*

CAPUT XXIII.

Juriſdictionem delegatam ceſſare morte concedentis.

SUMMARIUM.

1 *Quid agendum.*
2 *Juriſdictio delegata expirat morte delegantis re integra.*
3 *Communis ratio.*
4 *Objiciuntur nonnulla.*
5 *Diluuntur, & 6. 7. 8.*
9 *Rejicitur communis ratio.*
10 *Vera ratio.*
11 *Explicatur ex diſcrimine juriſdictionis ordinariæ, & delegatæ.*
12 *Potiſſimum utriuſque diſcrimen.*
13 *Quid de juriſdictione per vim legis conceſſa, etiam delegata.*
14 *Idem de juriſdictione delegati a Principe.*
15 *Objectio ſolvitur.*
16 *Idem dicendum in delegatis ad univerſitatem cauſarum.*
17 *Non poſſe delegatum mortuo delegante re integra commiſſum negotium inchoare etiam de conſenſu partium.*

1 POſtquam explicatum eſt in ſecunda hujus libri parte, quis intelligatur nomine parochi & ordinarii, qui poſſunt aſſiſtere matrimonio, & licentiam aſſiſtendi aliis concedere, ut in ſequentibus explicare poſſimus ea, quæ ſpectant ad tertiam partem, videlicet de eo, cui licentia delegatur, oportet ad exactam intelligentiam eorum quæ dicenda ſunt, præmittamus in hoc capite & ſequentibus nonnulla, quæ pertinent ad juriſdictionem delegatam, quando ſcilicet, & in quibus caſibus ſemel delegata expiret; & ſimiliter, quando & in quibus caſibus delegatus ſubdelegare poſſit, ut inde deducamus, quando expiret licentia alicui data ut aſſiſtat matrimonio, & an is poſſit alteri eam licentiam concedere, & ſubdelegare. In hoc autem capite explicabo tantum primum modum, quo expirare ſolet juriſdictio delegata, ſi prius ſupponamus juriſdictionem delegatam dici, quæ manat ab ordinaria, neque perpetuo annectitur officio, vel ſedi.

2 Materia hæc late explicatur a Doctoribus *in c. 1. de officio deleg.* ex quibus deſumam, quæ huic rei explicandæ mihi videntur neceſſaria. Concluſio autem Pontificis *in d. c.* hæc eſt. *Juriſdictio delegata expirat morte delegantis re integra.* Idem habetur *in c. gratum, cap. licet undique, de officio deleg. c. ſi delegatus 7. cap. fin. §. officium, eodem lib. 6. l. & quia, D. de juriſdict. omn. jud. l. 12. l. 20. tit. 4. part. 3.* Quod etiam obſervatur in mandatis ad lites & negotia, *l. mandatum 5. C. mandati, & §. recte, eam ſequens, Inſtit. eodem, l. inter cauſas 26. l. ſi quis alicui 27. §. morte, D. eodem.*

3 Cujus concluſionis ea ratio communiter aſſignatur a Doctoribus, Bart. *in l. more, de juriſdict. nu. 71.* Covarr. *lib. 3. var. c. 15. n. 4. verſ. 1.* & relatis a Morla *tom. 2. in prælodio, n. 92.* & Pichardo *in d. §. recte, n. 8.* ſcilicet quod juriſdictio hæc pendet a voluntate delegantis, cujus imperio & poteſtate utitur, qui delegatam juriſdictionem accipit, *l. 1 §. qui mandatum, l. etſi Prætor, D. de officio ejus.* Unde & revocari mandatum juriſdictionis poteſt ab eo, qui judicare juſſit, *l. judicium ſolvitur 58. D. de judiciis,* eumque ceſſet per mortem voluntas, *l. 4. D. locati, l. non ſolum, §. morte, D. de novi operis nunciat. l. centeſimas 46. § fin. de V. O. cap. ſi gratioſe, de reſcriptis in 6. Authen. de nuptiis, cap. 20. §. deinceps collatione 4.* neceſſe etiam eſt mandatum hoc ceſſet morte mandantis. Ratio itaque iſta illi fundamento nititur, quod actus, qui ex libera agentium voluntate pendent, eorum morte finiuntur.

Sed contra rationem hanc nonnulla pugnant, quibus oſtendi videtur etiam actus, qui ex agentium voluntate pendent, non ceſſare per mortem. Primo ex *l. Lucius, 32. D. de donat.* ubi conceſſio habitationis ad voluntatem concedentis facta non extinguitur ejus morte, ſed novam hæredis revocationem exigit. Secundo. Precarium tandiu durat, quamdiu is patitur, qui conceſſit, *l. 1. de precario, & c. fin. de precariis,* & tamen ad hæredes ejus, qui precario conceſſit, tranſit, *l. precario 12. §. fin. de precario, l. quæſitum, §. quod a Titio, eodem tit.* Tertio novi operis nuntiatio pendet ex voluntate nuntiantis, *d. §. morte;* & tamen tranſit ad hæredem ejus, qui novum opus nuntiavit, *l. præter 20. §. hoc interdictum, D. de nov. oper. nuntiat.* 4

Sed quidquid ſit de hujus rationis efficacia, hæc quidem argumenta non expugnant communem doctrinam, voluntatem, & actus, qui ejus durationem exigunt, morte finiri. Atque, ut duo priora diluamus; obſervandum diſcrimen eſt inter eos actus, qui vel ex lege, vel ex partium conventione habent, ut durent ad libitum agentis, & quamdiu ipſe velit, & inter eos, qui eam conditionem habent, ut durent quouſque revocentur. In priori caſu actus per mortem ceſſat, in poſteriori non item, ſed requiritur hæredis revocatio. Bartolus *in d. l. more, de juriſdict. n. 17.* quem ſequuntur communiter Doctores, Covarr. *d. nu. 4.* Valaſcus *de jure emphyt. 1. p. q. 34.* Cujus diſcriminis ratio eſt. Quia actus ad voluntatem agentium celebratus durationem voluntatis requirit, quæ per mortem ceſſat *d. l. 4. D. locati,* & per alia jura ſupra citata: actus vero, qui durat quouſque revocatur, poſt mortem etiam permanet, quia revocatio, quæ neceſſaria eſt ad eos infirmandos, non poteſt a mortuo fieri, ſed vel a ſucceſſore, vel hærede. Atque hinc colliges diſcrimen inter privilegium conceſſum, quamdiu concedens voluerit, aut quamdiu non revocaverit, ut inſinuari videtur *in c. ſi gratioſe,* de quo diſcrimine iterum agemus infra *lib. 8.* & diximus etiam *in tract. de confeſſione,* cum ſermo eſſet de licentia conceſſa ad illud ſacramentum miniſtrandum. 5

Hac obſervatione præmiſſa facile explicabitur textus *in d. l. Lucius,* quam objiciebamus primo. Nonnulli omiſſa interpretatione, quam affert Connan. *lib. 5. comment. cap. 9. nu. 15.* & Cujacius *lib. 17. obſervat. cap. 33.* ſcilicet in ejus legis ſpecie donationem interveniſſe, probant interpretationem Accurſii *in d. l. Lucius, verb. ex voluntate,* quam etiam ſequitur Covarr. *d. cap. 15. n. 5.* Menoch. *de arbitr. lib. 1. q. 69. n. 21.* ſcilicet in ſpecie ejus textus precarium interveniſſe. Id tamen ab hæredibus revocari poſſe. Precarii enim natura ea eſt, ut tamdiu duret, quamdiu a concedente, vel ejus hæredibus non revocetur, quod tamen eis liberum eſt facere, quandocumque libuerit, etiamſi uſque ad tempus determinatum conceſſum ſit, vel quamdiu velit is qui conceſſit, *l. cum precario, D. eodem.* At eam interpretationem rejeci ſupra *lib. 3. cap. 10.* Quare ſtatuo cum Cujacio agi de donationibus, ut ibi dixi. Sed adhuc urgere videntur illa textus verba, quibus traditur conceſſionem ad voluntatem concedentis factam poſt ejus mortem durare, ibi, *ex voluntate mea,* Reſpondetur tamen ea verba non ſignificare ad voluntatem meam, vel quamdiu ego velim, ſed tantum conſenſum concedentis: ideo autem conſenſus per mortem non ceſſat, quia precarium interceſſit juxta dicta, vel quia licentia habitandi in domo alterius, etiamſi adjiciatur, *quamdiu ipſe voluerit,* hæredes concedentis non obligat, *l. Cicero,* quam refert Cujacius *in d. cap. 33.* Neque huic obſtat textus *in l. Aquilius 27. D. de donat.* ubi donata cœnaculi habitatio ab hæredibus revocari non poteſt, quia donatio ibi non fuit ſimplex, & mera donatio, ſed remuneratoria, ac proinde accedit oneroſo contractui juxta textum *in l. ſed etſi lege, §. conſuluit, D. de petitione hæredit. l. ſi vero non remunerandi 12. D. mandati,* docet Pinellus *l. 1. 3. p. n. 71. C. de bon. mat.* Connanus ſupra *num. 6.* Pacius *cent. 6. anim. 81.* lex autem Cintia quæ meris donationibus modum impoſuit, non pertinet ad remuneratorias, ut ex *l. ſi pater 35. §. 1. D. donat.* cum aliis deducit Cujacius *d. cap. 33. & in* 6

Teſt.

Poſthumis ad lib. 29. quæſt. Papin. in d. l. Aquilius, & dixi *d. c.* 12.

7 Ex eadem etiam obſervatione facile etiam explicabimus textum *in d. l. eum precario*, quam objiciebamus ſecundo. Cum enim precario ea inſit conditio, ut duret quouſque revocetur, *l. 2. §. 1. D. de precario*: permanebit poſt mortem concedentis. Neque obſtat *in d. l. 5. de precario*, ibi, *quandiu is patiar, qui conceſſit*, quia ea verba, quidquid involvat Menoch. ſupra *n.* 17. ſic accipienda ſunt. Quandiu is, qui conceſſit, non revocaverit, neque facti eum pœnituerit, ut explicat idem J.C. *in d. l.* 1. ibi, *Cum ſibi libuerit precarium ſolvere*, *& in d. l. 2. §. 1. & 2. eodem*, ibi, *Et ut poſſim revocare eam mutavero voluntatem*, & docet Covarr. *d. num.* 4. *verſ.* 4. vide quæ dixi *lib.* 3. *cap.* 10.

8 Nec denique obſtat tertium. Reſpondetur enim edicti de novi operis nuntiat, quod propoſuit Prætor, duo eſſe capita. Primum eſt ne quid facta novi operis nuntiatione ædificetur. Secundum de opere quod poſt nuntiationem factum eſt demoliendo. Nuntiatio, contra quam nihil ædificatum eſt, quia finitur morte jus nuntiandi finito dominio rei, quemadmodum alienatione *d. §. morte*. Cæterum ſi poſt nuntiationem aliquid factum ſit, tranſit jus operis demoliendi ad hæredem *d. §. hoc interdictum* quem ad hunc caſum pertinere demonſtrat *l. prætor, in principio*. Ratio differentiæ eſt, quia in priori caſu nuntiatio eſt integra, & ſic ad hæredem non tranſit: in ſecundo vero caſu nuntiatio eſt non integra, quia poſt eam aliquid factum eſt, & ſic ad hæredem tranſit non ſola nuntiatio, ſed jus deſtruendi quod poſt eam nuntiationem ædificatum eſt. Docet Accurſius *in d. §. morte, verb. extinguitur*, Cujacius *in Poſthum. ad eum text. in l. 48 Pauli ad edictum*, Pacius *cenſur. 6. antin.* 65. nonnihil Donellus *lib. 15. commen. c. 46. verſ. mutatum*.

9 Verum, licet objectiones iſtæ ſufficienter diſſolutæ ſint, & earum difficultas expedita, adhuc tamen non videtur conſtanter verum, ideo juriſdictionem mandatam ſive delegatam morte finiri, quia pendet ex voluntate concedentis, cum aliquando ea juriſdictio duret donec revocetur. *l. judicium*, 58. *D. de judic.* aliquando finiatur morte *in d. c. relatum*, & ſimilibus, *& d. l. & quia*. Solvi dicitur mandata juriſdictio eo modo, quo reliqua mandata ſolvuntur, quæ certum eſt etiam ſola morte extingui ſine revocatione. Ex alia etiam parte ut expiret, neceſſarium eſt ſit res integra. Nam re non integra non expirat ex *dict. cap. relatum*, juriſdictio enim delegata, etiamſi in perpetuum conceſſa ſit, expirat morte concedentis re integra etiam concedente invito.

10 Quare quoad juriſdictionem delegatam attinet mihi verius videtur in ea extinguenda nihil morientis voluntatem operari, ſed totam rem hanc pendere ex legis diſpoſitione. Quod bene probat text. difficilis *cap. ſi delegatus, de officio deleg. in 6.* ubi mandata hoc modo juriſdictio *donec revocetur*, finitur morte, ſi res ſit integra: parum ergo refert voluntas concedentis, quando eo invito expiravit ejus morte. Cujus rei ea ratio eſt, quia licet actus duraturi quouſque revocentur, non finiantur morte, ut dixi ſupra, juriſdictio tamen finitur, quia non inſpicitur, an is deſierit velle, aut potuerit revocare, ſed an mandata juriſdictio talis naturæ ſit, ut juxta legum diſpoſitionem manere potuerit in delegato, quod non ſatis ad *d. l. more*, *n.* 17. *in fine*. ubi Jaſon *num.* 15. Covarr. *d. n. 4. verſ. Primam*.

11 Diſcriminis autem ratio, propter quam reliqui actus ita facti, *donec revocentur*, poſt mortem durant, juriſdictio autem quæ ſub ea clauſula mandata morte extinguitur, hæc eſt. Quia reliqui actus ſola agentium voluntate perfecti ſunt, & ſic donec ea revocentur durant, juriſdictionis autem mandatum ſola concedentis voluntate non perficitur, ſed requiritur ultra, quod delegatus ea uti cœperit, & ideo delegante mortuo expirat, ſive ſimpliciter conceſſa fuerit, ſive donec revocetur. Quia quouſque inchoetur negotium, non eſt juriſdictio efficaciter tranſlata, neque ejus delegatio perfecta, ſed manet illius principium, & radix penes delegantem, quod morte reſolvitur. Et ſic habet locum regula *in l. vectigalia 31. D. de pignorib.* Atque hæc ratio colligi videtur ex *c. quamvis in fine, eodem lib. 6.* & notat Abbas *in d. c. relatum*, *n.* 5. & Sahaguo *ibid.*

12 Ex his facile eſt nonnulla colligere doctrinæ cauſa. Primo colligitur diſcrimen præcipuum inter juriſdictionem ordinariam, & delegatam. Hanc enim expirare diximus morte delegantis re integra: ordinaria autem non extinguitur morte concedentis *cap. 2. de officio deleg. in 6.* ubi gloſſa *verb. declaravimus*, & gloſſa *verb. Principaliter in d. l. & quia* Bart. *in d. l. more. num.* 17. Gregor. Lop. *l. 20. tit. 13. p. 2. & l. 2. t. 3. lib. 6. compil.* & ibi Azevedo, Molina *lib. 2. de primogen. Hiſpan. c. 25. n.* 5. Thomas Sanchez *lib. 8. diſp. 28. n.* 4. Ratio ex dictis petenda eſt. Quia juriſdictio ordinaria ſola Principis conceſſione perficitur, & in ejus perſona radicatur. proinde nihil refert Principem concedentem mori. Abbas *in c. relatum*, *n. 4. in fine*. Quod adeo verum eſt, ut licet actus ad libitum, aut voluntatem agentium celebrati morte finiantur, ut ſupra diximus, juriſdictio tamen ordinaria hoc modo conceſſa poſt obitum concedentis durat propter bonum publicum, quod verſatur in conſervanda ordinaria juriſdictione, ut cum multis docet Menoch. *d. quæſt. 79. num.* 8. Joannes Gutierrez *tom. 3. pract. quæſt. 11. a num.* 2. Molina, & Sanchez *ſupra cit.* Quare autem juriſdictio Vicarii generalis Epiſcopi, licet ordinaria ſit, expiret morte Epiſcopi, dixi jam ſupra *cap.* 10.

Secundo colligitur juriſdictionem per viam legis conceſſam alieni, etſi delegata ſit, non expirare morte concedentis. Quia quod lege diſponitur, ſtatim perficitur nullo actu ejus, in cujus favorem fit diſpoſitio, & ſic non requiritur, quod delegatus juriſdictione uti cœperit. Abbas *in cap. irrefragabili. §. cæterum*, *n.* 5. *in fine, de officio ordinarii*. Facit etiam, quod lex in viridi obſervantia eſſe dicitur *l. Arriam*, *C. de Hæreticis*. Quod ad quaſcunque literas, ſive juſtitiæ, ſive gratiæ, ſive præcepta ſuperiorum per modum legis, & conſtitutionis, & ita extenditur a Felino *in d. cap. licet undique*, *numer.* 1. & cum aliis docet Thomas Sanchez ſupra *diſp. 28. num. 2. & 3.* & aliis. Qui idem docent, cum juriſdictio reſcripta, vel literæ per modum contractus expediuntur, non expirare mortuo concedente, etiam re integra. Quia contractus ſua natura perpetui ſunt, & ſucceſſorem ligant, *cap. 1. de probation.* & ſine ullo actu ejus, in cujus favorem celebrantur, jus illi acquirunt. 13

Tertio infertur juriſdictionem etiam delegati a Principe expirare eo mortuo re integra. Gloſſa *in d. l. & quis, verb. principaliter*, Bart. *in d. l. more. num. 7. ibi.* Jaſon. *num.* 6. Sanchez ſupra *num.* 33. qui plures falſo citat. Quorum ſententia probatur expreſſe *in d. cap. relatum, & in c. licet undique, & cap. ſi. cui nulla 35. de præbendis lib. 6. & in cap. fin. § officium, de officio deleg. in 6.* & ratio ex dictis eſt evidens. Quia juriſdictio a Principe mandata non ante in delegatum efficaciter transfertur, quam ipſe ea uti cœperit: cum enim officium non habeat, cui juriſdictio inhæreat, ex eo ſolum capite illam ſuam poteſt efficere, quod negotium inchoaverit. 14

Neque obſtat, quod habetur *in d. l. & quia*, eum cui principaliter juriſdictio data eſt, illam non amittere, etiamſi concedens re integra moriatur. Illud enim *principaliter*, vel cum Accurſio, & Bart. debet accipi de juriſdictione data a Principe, per quam accipientem conſtituat ordinarium Magiſtratum, vel de juriſdictione ita data, ut principaliter in accipientis perſona reſideat, quo nomine ordinaria juriſdictio denotatur, non delegata. Hæc enim non principaliter a delegato exercetur, ſed acceſſorie, nomine, & vice mandantis. *l. 1. §. qui mandatam, D. de officio ejus*. Quomodo autem cognoſcatur, an Princeps juriſdictionem delegatam dare voluerit, an ordinariam, tradit Bart. ſupra *n.* 8. & latius idem Bart. *in l. ambitioſa, de decretis ab ordine faciendis*, & latiſſime Barboſa *in l. cum Prætor* 12. *§. 1. de judiciis*, *a n.* 29. 15

Quarto infertur prædictam regulam *in d. c. relatum*, admitti etiam debere in delegato ad univerſitatem cauſarum, quia in eo militat ratio adducta. Abbas *in d. cap. relatum*, *n.* 7. Bart. ſupra *num.* 19. & *ibi* Jaſon late *n.* 19. qui pro ſe conſiderant officium Inquiſitorum hæreticæ pravitatis, quos delegatos eſſe ad univerſitatem cauſarum docet Simancas *de Catholicis inſtit. tit. 34. n.* 3. Barboſa *ſupra n.* 44. non expirare mortuo concedente in favorem fidei *cap. ne aliqui, de Hæret. in 6.* Ergo in contrarium extat jus commune. Facit etiam textus *in d. §. officium*. Neque obſtat delegatum ad univerſitatem cauſarum æquiparari ordinario, ex his quæ tradit Cov. *lib. 3. variar. c. fin. n.* 11. Gutierrez *lib. 2. Canonic. quæſt. q. 2. num.* 8. Morla *dict. tom. 2. quæſt. 15. num.* 51. Quia id perpetuum non eſt, neque ad noſtrum caſum ſtante rationis diverſitate debet extendi, ut notant ſupra adducti, & Thomas Sanchez *d. diſput. 28, num.* 34. 16

Ultimo infertur mortuo delegante re integra delegatum non poſſe commiſſum ſibi negotium inchoare, quamvis partes conſentiant, gloſſa Magiſtralis *in cap. cum veniſſent 25. de teſtibus, verb. egerit*, quam cum omnibus *ibi* & Bart. ſupra *num.* 18. Jaſone *num.* 7. ſequuntur innumeri relati a Morla *tom. 2. in præludio n.* 98. & Thomas Sanchez *d. diſp. 28. num.* 41. & Quintana Duenas *de juriſdictione, lib. 2. tit. de delegata juriſdictione*, 17

ne, n. 15. Ex quibus primo facit juriſdictionem in noſtra ſpecie extingui ipſo jure *d. §. officium, & c. pegait. in fine, de officio deleg. in 6. & dicto c. ſi cui nulla, in ſine*, & communis Doctorum ex Sanctio *ſupra n. 30. &* 42. Secundo facit, juriſdictionem delegatam non radicati in perſona delegati ante uſum ejus, ut dixi, & proinde cum delegatus privatus efficitur, non poterit conſenſu litigantium juriſdictionem conſequi. *l. privata, C. de juriſdict.* ibi, *Sane ſi partes actis ab hoc legato conſentiant, valebunt illa, non in vim ſententiæ, ſed contractus*. Gloſſa celebris *in l. 2. verb. non ſunt, C. communia utriuſque judicii*, Gomez *in l. 45. Tauri*, n. 41. Anton. Quintana Duennas *ubi ſup.*

CAPUT XXIV.

Quid dicendum, ſi delegatus ignoret obiiſſe delegantem re integra.

SUMMARIUM.

1 *Ignorantiam mortis non adimere juriſdictionem delegatam eſt quorundam opinio.*
2 *Verior ſententia.*
3 *Objiciuntur nonnulla, & diluuntur, & 4. 5.*
6 *Interpretantur nonnulla jura 7. 8. 9. 10. 11. & 12. quæ obſtare videntur.*

1 QUamvis ex dictis facile colligatur, quid in hac re dicendum ſit, attamen propter varias Doctorum de hoc puncto ſententias, placuit rem iſtam ſigillatim hoc capite examinare. Nonnulli cenſent ignorantiam mortis non adimere juriſdictionem delegato, ſed uti juriſdictione poſſe, & non expirare etiam re integra quamdiu mortem ignorat, Innocentius *in d. c. licet undique*. Albericus *in l. ſi forte, de officio Præſidis, n. 1. & in l. Barbarius, de officio prætoris, n. 30.* & alii ex Speculatore *in tit. de officio Judicis deleg. §. veſtat, n. 5.* Quamvis ipſe contrariam ſententiam ſequatur, idem cum quadam limitatione ſequitur Thomas Sanchez *lib. 3. diſput. 12. num. 59. d. diſput. 28. num. 4.* Sentit enim cum communiter ignoratur mors, non expirare delegatum, etiamſi ipſe ſciat mortem; ſecus eſt ſi ipſe ignoraret, aliis autem communiter nota eſſet. Fundamenta hujus ſententiæ proponam poſtea.

2 Mihi tamen ſemper verius viſum eſt delegati juriſdictionem expirare morte delegantis, etiamſi delegatus, & litigantes mortem ejus ignorent, quamvis geſta per eum ſuſtineantur non mero jure, ſed ex æquitate quadam, ut dicebam ſupra *iſto lib.* Gloſſa *in dicto c. gratum, v. maxime de officio deleg. & in l. ejus, qui in Provincia, D. de rebus cred. verb. ignoraſſet*, Bart. *dict. n. 18.* Jaſon ſupra *n. 8.* Molina *n. 99.* Quintana Duennas *n. 15.* & relati a Sanchez *lib. 3. diſput. 22. cit. n. 55.* Pro hac ſententia primo facit juriſdictionem in perſonam delegati efficaciter tranſlatam non eſſe, antequam ea uti cœperit, ut dixi *cap. præcedenti* In his autem, quæ ipſo jure fiunt, nihil operatur ſcientia, vel ignorantia *l. etiam invitis 32. D. de adquir. rerum dominio, l. cum Tutius 60. §. fin. de adquirend. hæred. l. ſi a furioſo 23. cum aliis, de act. & obl.* Tertio facit mandatum extingui morte mandantis, etſi eam ignoret, qui mandatum ſuſcepit, *cap. fin. de Procurator. in 6. & l. quæſitum 15. §. Julianus, D. qui & a quibus, & d. l. ejus qui in Provincia verſ. Quæ vero.* Quarto etiam pro hac ſententia facit ratio ex capitis præcedentis doctrina collecta, quia tota hæc juriſdictionis finitio ex legum, & juris diſpoſitione pendet, & non ex mera voluntate concedentis. Conſtat autem ex jure delegatam juriſdictionem expirare morte mandantis, nullo autem jure cavetur ignorantiam ſubvenire, quominus morte delegantis expiret.

3 Sed contra noſtram ſententiam pro prima opponitur primo text. *in l. ſi forte, de officio Præſidis*. Sed revera textus iſte non procedit in delegato, ſed in ordinario, cujus juriſdictio non expirat revocatione ſuperioris, quouſque revocatio hæc & Magiſtratui, & populo nota ſit, debet namque ſucceſſor deceſſorem ſuum de adventus die certiorem facere, *l. 4. §. recte, D. de officio proconſ.* Quæ interpretatio duplici ratione procedit. Prior eſt, quia ordinarius habet juriſdictionem propriam, & in ſua perſona radicatam, quæ difficilius tollitur, quæ ratio in delegato ceſſat, quippe qui delegante mortuo re integra privatus manet. Poſterior ratio deſumitur ex favore publico, publice enim intereſt juriſdictionem ordinariam conſervari, ex quo ſupra deduximus quid dicendum ſit de vicario prætoris prætore mortuo. Sic interpretantur textum *in d. l. ſi forte*, Albericus *d. n. 30.* & Annæus Robertus *lib. 3. rerum judicat. cap. 1. fol. 6. pag. 1.*

Secundo opponitur, quia geſta ab eo, qui communiter judex putabatur, etſi vere judex non eſſet, valent, *d. l. Barbarius, & l. 3. C. de ſentent. & & interlocut. can. infamis 3. q. 7. & cap. ad probandum, de re jud. & l. 4. tit. 4 p. 3.* Reſpondetur tamen juxta dicta ſupra ejuſmodi geſta ſuſtineri ex æquitate propter bonum publicum auctoritate ſuperioris, ut probant jura in argumento adducta. Nam certe Barbarium Philippum vere prætorem non fuiſſe conſtat ex *d. l. Barbarius*, ibi, *quaſi prætor non fuerit*, ea tamen, quæ ab illo geſta ſunt, non reprobantur ex æquitate propter commune bonum, ne lites jam deciſæ iterum ſuſcitentur, *d. l. Barbarius*, ibi, *propter utilitatem*, & ibi, *hoc enim humanius eſt*. Et ita eam legem interpretantur innumeri; quos referunt Antonius Pichardo *§. ſed cum aliquis, Inſtit. de teſtam. a n. 10.* Molina ſupra n. 100. *& tom. 2. q. 26.* Thom. Sanch. *d. diſp. 22. per totam*, Quintana Duennas *d. n. 15.* Madera *ſingular. animadverſ. cap. 6.* Idem etiam admittendum eſſe in delegato, quamvis nonnulli diſſentiant, quos refert Thomas Sanchez *ibid. n. 15.* mihi verius videtur cum eodem *n. 16. & 56.* & in Sacerdote, qui ex delegatione confeſſiones audit *n. 39.* ut dixi etiam *ſupra*. Quacumque ergo ex cauſa delegatus, qui mandatum a ſuperiore accepit, juriſdictione careat, vel quia reſcriptum ſubreptitium eſt, vel quia aliter vitioſum, vel quia delegatus juriſdictionis incapax ex impedimento proveniente ex jure poſitivo, vel quia delegante mortuo expirat iuriſdictio, etſi mero iure non valeant ab eo geſta, valebunt ex æquitate, quamdiu vitia hæc communiter ignorantur, ut ſupra probatum eſt. Quia quamvis in conſervanda unius cauſæ delegatione privatus favor verſari videatur, re tamen vera cum hoc ius ad innumeras cauſas pertinere poſſit, & in delegando iuriſdictione publico iure agatur, publicus etiam favor conſiderari poteſt. Nam & teſtamentum, quod ſervus pro libero habitus ſignavit, eadem ratione defenditur *d. §. ſed cum aliquis*, etſi in eo privatum commodum verſari videatur.

Tertio opponitur, Quia mandatum morte aut expreſſa revocatione non ſolvitur, niſi revocationis aut mortis notitiam habuerit procurator, & qui cum eo contrahit *cap. ex parte 33. de reſcriptis, Clement. unica, de renuntiatione l. ſi mandatum 15. D. mandati l. 1. §. 1. verſ. Quemadmodum, D. quod juſſu l. ſundi venditor, §. 1. D. de adquir. poſſeſ. l. 4. D. de manumiſſis vindicta l. cum pater 79. §. ſi Titiam l. cum quis 38. § ſi debitorem, D. de ſolution. & d. l. ejus qui in Provincia, verſ. placebat, & cap. mandato 13. de procurator.* Reſpondetur tamen ſolvi revocatione mandantis aut morte, etſi utrique mandatarius, & contrahentes ignorent, quia morte ſolvitur voluntas, ut diximus; vel quia hoc actum videtur inter mandantem, & mandatarium, ut ipſi ſoli, non eorum hæredes mandato teneantur, ut optime, & acute Donellus *lib. 16. comment. cap. 23. verſ. altero*. Idque probant iura ſupra adducta *c. præced.* & eſt iuris conſtitutiſſimi, ab omnibus recepti ſecundum Covarr. *lib. pract. cap. 11. n. 2.* de quo iam ſupra dixi *lib. 2. cap. 15.* Atque id quidem ex mero, & naturali iure ſequebatur. In his autem, in quibus reſpublica conſenſum ſupplere poteſt, ſupplevit conſenſum mandantis etiam eo mortuo, in his, in quibus vel utilitas publica, vel mandatarii damnum intervenire poterat. Nec enim æquum erat ut quis ex officio ſuo recte adminiſtrato damnum pateretur, ut Donellus *loco citat.*

Atque hinc facile intelligitur textus *in d. cap. ex parte*. Nam propter auctoritatem iudiciorum, ne fiant illuſoria, inductum a iure eſt, ut geſta per procuratorem revocatum ſuſtineantur, quandiu revocatio neſcitur, ut probat etiam textus *in cap. mandati 13. de Procurat.* Atque hinc etiam intellectus ad text. *in d. Clement.* Licet etiam nonnulli credant id ſtatutum, ut in perſonis Eccleſiaſticis variatio vitetur, & ad evitandam illuſionem iudicis, de eo tamen iam dixi ſupra *lib. 2. c. 15.*

Hinc etiam petenda eſt interpretatio ad textum *in l. ſi mandaſſem*. Donellus cenſet mandatum quidem ſolvi, ſed mandati actionem manere. Non ſatis percipio quomodo ex mandato non exiſtente oriri, aut naſci obligatio poſſit. Melius ergo nos. Jus ſupplet in eo caſu conſenſum ob utilitatem mandatarii, nemini enim ſuum officium debet eſſe damnoſum. *l. ſi ſervus 63. §. quod vero, D. de furtis*. Ita probant iura *in §. recte Inſtit. mandati. & l. 26. & l. 58. D. mandati*, & Antonius Gomez *lib. 2. variar. cap. 4. n. 4.* Molina *tom. 2. de*

juſtit.

juſtit. diſp. 263. verſ. Antonius Gomez. Unde quando ea utilitas non verſatur, non ſupplet reſpublica conſenſum. Hinc patenda ratio *d. l. ejus qui in Provin.* cum Donello *ſupra*, & intellectus ad *l. 2. §. ſed ſiquis, de donationib.* cum Donello *ſupra*. Quamquam ex ea l. non conſtat ſermonem eſſe de eo, qui dedit ignorans. Adde tamen, ſi mandatarius expenſas in re perferenda fecerit, poſſe agere actione mandati, ſi fecerit bona fide, dum mortem ignorat, juxta ſup. dicta, & *l. 15. D. de cond. cauſa data*.

8 Hinc etiam colligitur intellectus ad textum difficilem *in l. hoc jure 19. §. ſi quis dederit, D. de donationib.* In cujus interpretationem Bartol. *in l. ejus qui in Provincia*, n. 32. conſtituit mandatum donandi non extingui morte, ſi res donanda fuerit translata in dominium mandatarii *d. §. ſi quis dederit*, ibi, *erat enim dantis*; ſi vero translata non fuerit, extingui. Laborat autem multum Bart. in explicando quando translata videatur in mandatarii dominium, quod etiam proſequuntur Fulgoſ. & Jaſ. *ibid. n. 5.* Thomas Sanchez *lib. 1. de matrimonio, diſp. 6. n. 7. in fine*. Sed hoc omnino falſum eſt, ſive enim res ſit translata in dominium mandatarii; ſive non, ſemper ſine dubitatione mandatum donandi extinguitur morte vel revocatione mandantis ex juribus, & rationibus ſupra adductis, niſi in prædictis caſibus. Deinde quia Titius diſponere non poteſt de his, quæ ipſius non ſunt, ſed hæredum. At ſtatim atque quis decedit, ſive pecunia donanda ſit translata in dominium, ſive non, ad hæredes ſpectat. Ergo, & illis actio competit ad eam pecuniam, ſuccedunt enim in jure, & ideo ſine eorum voluntate donari non poteſt: & alias nullum ſequitur damnum mandatarii, quod illi pecuniam donatam repetant.

9 Quare ego quidem ſic intelligo *in d. l. hoc jure*. Certum eſt hæredem ſuccedere in omni jure defuncti, unde, ſiquis antequam decederet, dedit pecuniam perferendam ad aliquem, ſive mutuatus fuerit alicui eo pacto, ut ille poſtea donatet alteri, ſi decedat mandator, ſuccedunt hæredes in jure, habentque actionem ad eam pecuniam exigendam a perferente, vel mutuatario. Sed demus perferentem ignorata morte donare; nihil efficit, neque pecunia ſit donatarii. Quia cum is qui perferebat pecuniam, dominium pecuniæ non haberet, & ex alia parte dominium eſſet jam penes hæredes, qui in bonis ſucceſſores ſunt, non poterit in donatarium transferre dominium, habentque hæredes jus repetendi, cum etiam alias ex eo nihil damni ſequatur mandatario. Atque id eſt quod habetur *in l. 2. §. penult. D. de donation.* At ſi is, cui creditur pecunia donanda, jam cum illam mutuam acceperit, dominium adquirit: pecuniæ enim mutuatæ dominium quæritur mutuatario, decedente tamen mandatore hæredibus competit jus ad eam pecuniam alteri mutuatam, & datur illis actio ex mutuo adverſus mutuatarium, ſuccedunt enim in omni jure defuncti. Quod ſi is cui mutuata pecunia eſt, eam poſt obitum mandatoris donet, transfert quidem dominium non ex vi mandati, quod jam finitum eſt, neque id conſideravit JC. ſed quia dantis pecunia eſt, & ratione traditionis. Id quod verum eſt ſive mutuatarius, qui tradidit, ignoret, ſive ſciat mortem donantis. Sed ſi ſciens dederit, non liberatur ab actione, quam contra illum habent hæredes: ſi vero ignoraverit, ab ea actione liberatur, habent tamen hæredes defuncti actionem adverſus donatarium utpote cui donata pecunia ſit, quæ donari non potuit, in quo nihil damni ſequitur mandatario. Itaque ſpecies *d. l. hoc jure, & d. l. 2.* partim conveniunt, partim diſſentiunt: conveniunt quidem in eo quod donatio non valet, ſed revocatur petentibus hæredibus, utpore quia res donata eſt poſt mortem donantis, in quam illi pleno jure ſubierunt; differunt autem, quia in ſpecie *l. 2.* dominium non erat translatum in donatarium, ex eo quod cum perferens pecunias illud non adquiſiviſſet, & penes donantem eſſet, quandiu non donabatur, ſucceſſerunt hæredes in eo dominio, ſine quorum voluntate in alium transferri non potuit. At vero in ſpecie *l. hoc jure*, dominium quidem translatum eſt in donatarium, quia res illa non erat jam ſub dominio donantis, ſed mandatarii, non tamen manet liber donatarius ab actione, & petitione hæredum, ſed tantum mandatarius. Jus itaque mandatum donandi valere noluit mortuo mandatore, ſed tantum mandatarium liberum eſſe ob ignorantiam, vel eatenus valere mandatum, quatenus mandatarium ignorantem excuſaret, non vero quatenus hæredes privaret jure hæreditatis, in quo ſucceſſerunt. Uno itaque verbo *in d. l. hoc jure & l. 2.* non conſtituit JC. diſcrimen in valore donationis, in nullo enim caſu valuit, ſed revocatur, ſolum in eo diſcrimen conſtituit, quod in *l. 2.* non quæritur dominium: at *in l. hoc jure* quæritur propter rationem dictam. Illud autem addendum eſt circa donationes, ſi perfecta donatio ſit ante mortem, & alicui tantum indictum ſit, ut intimet donationem, valet etiam mortuo ante intimationem donante, nec revocari poteſt ab hærede, cum perfecta ſit. Si vero alicui datur res per eum donanda expirat, ut dictum eſt, finitur enim mandatum donandi morte *d. l. 2. §. ſed ſiquis*, & ibi gloſſa *verb. conſtat*, Covarr. *in cap. 3. de teſtam. 3. part. numer. 13. prope finem*. Gomez *dict. num. 4.* Molin. *d. diſp. 263. in principio, & in verſ. juxta*. Thom. Sanch. *d. num. 7.*

Rurſus juxta dicta etiam interpretor text. *in d. l. 1. verſ. quemadmodum, D. quod. juſſu*, rejecta enim 10
diſtinctione Bartoli dicendum eſt cum gloſſa *v. quemadmodum, in fine*, ea verba, *& me certioraſſet*, non ideo adjecta eſſe, quod requiratur ad ſolutionem mandati intimatio revocationis, ſed ut magis intelligatur mandatarius mandati transgreſſor. Dici etiam poteſt juſſum patris aut domini ſola eorum revocatione ſolvi: actionem autem adverſus eos ad intereſſe competere iis, qui revocationis ignari bona fide cum filio, & ſervo contraxerant, quod tum verum exiſtimo, cum revocatio ſine fraudis ſuſpicione facta proponitur, ut de ſocietate abſenti renunciata traditur *in l. 17. §. 1. & l. 68. D. pro ſocio, & §. manet, Inſtitut. eodem*, Donellus *lib. 16. commeat. c. 24. verſ. quævis*.

Rurſus non obſtat etiam textus *in d. l. fundi venditor, de acquir. poſſeſſione*. Nam Bartolus *ibi, & in d.* 11
l. ſed ſi quis, & in d. l. ejus qui in Provincia, n. 22. & gloſſ. *ibi v. nam etſi ibi, in fine*, recepta communiter ex Jaſone *ibi, verſiculo placebat*, n. 1. *limit.* 8. Alciato *num.* 23. Covarr. *pract. c. 11. num.* 2. reſpondet mandatum ibi non extingui morte, quia proceſſit ex cauſa neceſſaria, tenetur enim venditor vacuam poſſeſſionem emptori tradere. *l. ex empto 21. de actionibus empti, & l. fiſtulas 78. §. 1. D. de contrahenda emptione, & l. magis puto 5. §. ſi pupillus, D. de rebus eorum*. Quibus adde Pinellum *in l. 1. 3. p. n. 25. C. de bonis maternis*. Communiter ergo recipitur mandatum ex cauſa neceſſaria procedens, id eſt, per quod procuratori injungitur, ut id faciat, quod ex mandato, vel ex officio, vel ex contractu facere tenebatur morte non ſolvi. Ex quo ad practicabiles quæſtiones inferunt Jaſon *in d. l. more n. 62.* Covarr. *d. cap. 11. num. 1.* & probari videtur ex *l. Papinianus 14. D. de Publiciana*, ubi ſimile mandatum in re tradenda emptori expreſſa revocatione non ſolvitur.

Sed hæc interpretatio non convenit *d. §. fin.* Nam in 12
ejus ſpecie certum eſt mandatum ſolvi morte, alias enim liceret mandatario illud exequi, etſi mortem mandantis ſciret & ejus hæredes prohiberent. Mandata enim, quæ poſt mortem durant, perfici a mandatario poſſunt, etiam morte domini cognita, & prohibentibus hæredibus *l. mortis, §. Titia, D. de donat. cauſ. mort. l. ſi vero 12. §. ultimo, D. mandati*. Covarruv. *d. n.* 2. Deinde mandatum etiam ex cauſa neceſſaria morte non extingui falſum eſt, ut probat etiam Covarruv. *d. cap. 11. n.* 2. neque aliud traditur *in d. l. Papinianus*, ut dicam forraſſe *infra*.

Aliter ergo Alciatus *in d. n. 23.* interpretatur textum 13
in d. §. fin. Exiſtimat enim, quod licet dominium non poſſit transferri ex mandato, quod morte ſolutum eſt, etiam ſi mors ignoretur ex ſupradictis, poſſeſſionem tamen in hoc caſu transferri poſſe, ſequitur Covarr. *d. n.* 2. & docuit ante eus Accurſius *in d. §. fin. v. recte*. Quæ interpretatio, etſi ab aliis impugnetur, mihi placet, quia cum poſſeſſio facti ſit, potuit obſtante juris rigore ex ſola traditione transferri, argumento *l. 1. §. ſed ſi vir, D. de adquir. poſſeſſ.* & facit text. difficilis *in l. mandatum 17. D. mandati*, ubi Papinianus ex traditione facta ab hæredibus mandatarii poſſeſſionem, & conditionem uſucapiendi transferri probat, quia bona fide res accepta eſt, & tradita.

CAPUT

Digitized by Google

CAPUT XXV.

Juriſdictio delegata quando expirat elapſo termino?

SUMMARIUM.

1 *Summa Alexandri III. in c. de cauſis, & 2.*
3 *Objectio proponitur.*
4 *Diluitur primo.*
5 *Diluitur ſecundo.*
6 *Tertia concluſio Alexandri III. in d. c.*
7 *Objectio proponitur, & diluitur.*

1 ALexander III. in *c. de cauſis, de officio, & poteſtate judicis deleg.* quod ad noſtrum inſtitutum attinet tria conſtituit. Primum eſt delegatum ad certum terminum fieri poſſe. Cujus ratio eſt, quia quemadmodum delegans certas perſonas poteſt delegare. *cap. P. & G. eodem*, & ad certas cauſas *cap. tu conqueſtione, de reſtitut. ſpol.* & ad certum locum *c. tua nobis, de officio vicarii:* ita ad certum terminum delegatio fieri poteſt ex voluntate Principis, qui certis temporum limitibus lites includere dignum arbitraretur, ne fiant immortales, & partes ſumptibus vexentur. *l. properandum, C. de judiciis, & cap. finem litibus, de dolo, & contumacia.*

2 Secundo ſtatuit delegationem ad certum terminum factam eo lapſo finiri. Quia limitata cauſa limitatum producit effectum *l. in agris, D. de adquir. rerum dominio*, & actus agentium operari non debent ultra intentionem operantis *l. non omnis 19. D. ſi certum petatur*, Quamvis enim juriſdictio natura ſua perpetua ſit, tamen termini adjectione efficitur temporalis, ex *d. cap. de cauſis, & ex l. 2. in princ. verſ. ſi & judex, de judic.*

3 Sed huic obſtare videtur, quod juriſdictio delegati ad certum terminum reſtricta eo elapſo non expirat, ſed adhuc judex in cauſa procedere poteſt, text. difficilis *c. venerabilis 20. de judic.* Reſpondetur tamen *in d. cap. venerabilis*, non agi de delegatione facta cum temporis præfinitione, quæ finito termino evaneſcit, ſed de delegatione ad tempus non reſtricta, & dubium eſt circa inſtantiam judicii, quæ triennio perimitur, juxta text. *in d. l. properandam, C. de judic.* cui l. adverſari videtur textus *in d. cap. venerabilis*, quandoquidem triennio etiam tranſacto adhuc judex in cauſa procedere potuerit in ejus ſpecie.

4 Cui difficultati dupliciter reſponderi poteſt, primo cum gloſſa magna communiter recepta *in d. l. properandam.* videlicet differentiam conſiderandam eſſe inter jus canonicum, & civile. Nam jure canonico inſtantia judicii perpetua eſt ex *d. cap.* jure vero civili triennio finitur in cauſa civili, biennio in criminali *d. l. properandum, & l. fin. C. ubi de criminibus agi oporteat.* Ratio differentiæ inter utrumque jus illa elegans aſſignari poteſt, quia de jure civili a ſententia interlocutoria non admittebatur appellatio, niſi vim definitivæ, & gravamen irreparabile contineret *l. ante ſententiam, C. quorum appellatio non recip.* Scaccia *de appellat. lib. 3. cap. 2. q. 17.* Donell. *lib. 28. comment. c. 6.* Villa Diego *in polit. lib. 1. cap. 4. n. 17.* Quare merito ſtatutum fuit ut lites triennio finirentur: at de jure canonico indiſtincte appellatio ab interlocutoria ſententia admittebatur, *c. ſuper eo 12. de appellation.* Pax *in praxi to. 1. fol. 171. punct. 6. num. 25.* Petrus Gregor. *lib. 50. cap. 2. num. 12.* Fachin. *lib. 1. controverſ. c. 81.* & alii frequenter. Unde merito inſtantia judicii triennio non finitur *in d. cap.*

5 Secundo, & melius poterit reſponderi ideo in ſpecie dicti *cap. venerabilis*, tranſacto triennio judicem delegatum adhuc in cauſa proceſſiſſe, quia malitioſe, & doloſe fuit triennium elapſum, ut conſtat ex illis verbis, *per cavillationes, & ſubterfugia.* Quare, ne ex ſua malitia commodum reportaret adverſarius, merito poſt lapſum triennium judex in cauſa potuit procedere, ex qua interpretatione nulla conſideratur differentia inter jus Canonicum, & civile. Quomodocumque tamen accipias dictum *cap. venerabilis*, lex Pontificia in duobus reformata eſt per Tridentinum *ſeſſ. 24. de reform. c. 25.* Primo ut inſtantia judicii in quacumque cauſa triennio perimatur a die motæ litis, de qua Gutiert. de juramento confirmatorio *3. p. cap. 5.* Secundo ut ab interlocutoria tantum appelletur quæ contineat vim definitivæ, vel gravamen irreparabile. Quo jure nitimur *1. tit. 18. lib. 7. compil.* ubi Azevedo *num. 1.* & facit *regula 33. Cancellariæ*, Scaccia *ubi ſupra d. q. 17. limit. 6. num. 18. & limit. 47. num. 83. uſque ad num. 214.* Villa Diego ſupra *n. 16. & 19.* Francius *in cap. ſuper eo, de appellat. n. 2.* Rebuff. *tit. de executione ſententiæ, art. 10. gloſſ. 1. n. 2.*

Tertio docet Alexand. III. juriſdictionem ad certum terminum delegatam, & eo elapſo finiendam partium voluntate prorogari. Cujus ratio, & Principis voluntate, & juris conſtitutione conſtat. Principis voluntate; quia patitur juriſdictionem a ſe reſtrictam extendi, ipſarum partium favore, quarum gratia præfixus fuit terminus ad judicandum, cui favori poſſunt partes renuntiare, ſicut & aliis beneficiis *l. penult. C. de pactis*, utile enim partibus eſt coram eo judice, qui ſemel de cauſa cognovit, litigare potius, quam novum judicem experiri *l. penult. D. de vacatione muner.* Juris conſtitutione, ex qua conſtat privatam juriſdictionem dare non poſſe, bene tamen prorogare *l. 1. l. privatorum, C. de juriſdictione.* Quamvis nec tunc quidem dicendum eſt partes prorogare, nec judicem accipere a partibus prorogatam juriſdictionem, ſed a jure vel a delegante, qui ea conceſſit, ſi partes conceſſiſſent, quæ eſt conditio, ſine qua illa juriſdictio ad tempus conceſſa ulterius non extenditur, Unde quando partes prorogant, hoc eſt, conditionem apponunt, ex voluntate prorogantis, aut legis, producitur delegati juriſdictio. Quo fit ut terminus juriſdictione præfixus in favorem publicum Eccleſiæ, vel alicujus tertii, prorogari non poſſit, cum ex eo litigatorum juri detraheretur, non ſuo renuntiarent, Baldus *in l. ſi quis ex conſenſu, n. 8. C. de Epiſcopali audientia.* 6

Neque his obſtat, quod *in c. cum dilectus 22. de reſcriptis*, & aliis dicitur juriſdictionem delegatam odioſam eſſe, & quoad poſſit reſtringendam, atque ideo prorogari non poſſe conſenſu partium. Reſpondetur enim, quod quamvis certum ſit odioſam eſſe, & reſtringendam delegationis natura, & juris interpretatione, illa tamen regula intelligitur, ne ſcilicet delegatus formam reſcripti egrediatur in præjudicium alterius. Nam ſi ex litigantium conſenſu terminus prorogetur, qui in eorum favorem fuit reſtrictus, nihil contra formam reſtricti fieri intelligitur, cum poſſit quis favori ſuo libere renuntiare *d. l. penult. C. de pactis.* De requiſitis autem ad prorogationem juriſdictionis neceſſariis late diſputant Doctores *in d. cap. 20. de judiciis, & in l. ſi convenerit, D. de juriſdict.* Et aliis in locis, quæ tamen quia ad noſtrum inſtitutum parum conferunt, conſulto omitto. 7

CAPUT XXVI.

Exponuntur nonnulla de poteſtate ſubdelegandi.

SUMMARIUM.

1 *Sententia Pontificis in c. ſi pro debilitate.*
2 *Delegatum non poſſe ſubdelegare.*
3 *Prima limitatio in delegato Principis.*
4 *Examinatur, & rejicitur ea limitatio, & 5. 6.*
7 *Secunda limitatio.*
8 *Ejus explicatio.*
9 *Tertia limitatio.*
10 *Rejicitur, & 11.*
12 *Vere explicatur.*
13 *Quarta limitatio.*
14 *Rejicitur.*
15 *Diluitur objectio.*
16 *Explicatur.*
17 *Quinta limitatio.*

HUjus rei cognitio valde neceſſaria eſt ad ea, quæ poſtea dicturi ſumus, ut intelligatur, quando is, qui licentiam habuit aſſiſtendi matrimonio ab ordinario vel parocho, poſſit aliis etiam concedere. Agemus itaque in hoc capite de poteſtate ſubdelegandi, quando ſcilicet delegatus ſubdelegare poſſit, & de ordinarii, & delegati quo ad hoc, diſcrimine. Hujus autem capitis materia examinari ſolet a Doctoribus *in c. ſi pro debilitate 3. de offic. & poteſt. jud. deleg.* in quo text. hæc habet Romanus Pontifex. Primum eſt delegatum Pontificis recte impeditum poſſe alteri committere negotium ſubdelegando. Secundum eſt, ſi cauſa gravis eſt, ita demum hanc ſubdelegationem admitti, ut ſubdelegatus debeat conſulere delegantem. Tertium eſt, ut ſi cauſæ adeo graves ſint, ut ſine delegati præſentia terminari non poſſint, non licere eas ſubdelega- 8

delega-

delegare; quæ tria hoc cap. & ſequenti examinanda ſunt.

2 Ut autem examinetur primum, hanc ſtatuo generalem regulam, delegatum non poſſe alteri committere cognitionem cauſæ ſibi mandatæ *l. a judice, C. de judiciis l. more, D. de juriſdictione omn. jud. l. fin. D. de officio ejus l. 19. tit. 4. part. 3.* Ratio traditur *in d. l. more*, Quia delegatus non ſuo jure, ſed vice, & nomine delegantis juriſdictionem habet, non propriam, id eſt, in ſua perſona radicatam in proprietate, ſed ejus tantum uſum, & exercitium. *l. 1. §. qui mandatum l. & ſi Prætor, de officio ejus l. ſolet, de juriſd. omn. jud.* Unde bene delegati uſuariis comparantur, ut quemadmodum uſum ſibi conceſſum nemo in alium transferre poteſt *Inſtit. de uſu, & habit. in princip. l. ſed neque 8. D. eodem*, ita neque delegatus alium delegatum nominare poterit. Ordinario vero magiſtratui hoc licet, quia proprietatem juriſdictionis accipit adeo in ſua perſona radicatam, ut abdicare eam a ſe, etſi maxime velit, non poſſit *l. penult. de officio Præſidis*, & poſt antiquiores quos refert Molina *tom. 2. q. 5. n. 4.* ſequitur Donellus *lib. 17. comment. c. 8.* Hanc etiam rationem inſinuat Imperator *in d. l. a judice*, ibi, *cum ipſe judiciario munere fungatur*, nam *verb. munus*, denotatur nudum judicandi miniſterium, & *verb. fungatur*, ſæpe ſignificatur alieno nomine ſubrogari, vel ſubſtitui *l. 2. §. mutui datio, D. ſi certum petatur*, & *verb. ipſe* denotatur juriſdictionem delegatam ipſi ſoli perſonaliter concedi, quemadmodum omnis uſus perſonalis eſt. Quamvis ea verba aliter explicet Barboſa *in d. l. cum Prætor 12. §. 1. de judiciis, n. 26. & ex n. 159.* Thomas Sanchez *lib. 3. diſp. 31. n. 1.*

3 Sed huic generali regulæ nonnullæ a Doctoribus adhibentur limitationes ſive exceptiones, quas examinare oportet. Primo ergo limitari ſolet hæc regula in delegato Principis non agnoſcentis ſuperiorem, qui ſubdelegare poteſt *cap. ſuper quæſtionem, §. porro, & §. qui vero, c. Paſtoralis §. fin. in principio, & fine, de officio deleg. l. unica, verſic. fin. C. qui pro ſua juriſdictione, cap. cum cauſam 72. de appellationibus, cap. is cui, de officio delegati in 6. & ex dicto capite ſi pro debilitate*, ibi, *vices ſuas committere & l. 19. tit. 4. p. 3.* docet Fachin. *lib. 12. controverſ. cap. 42. & 47.* Quintana Duennas *lib. 2. de juriſdict. cap. fin. n. 1. & ſequentibus*. Donellus *lib. 17. comment. cap. 8 & cap. 32.* Antonius Faber *in rationali in d. l. & quia, de juriſdictione*.

4 Sed hæc limitatio difficilis ex eo redditur, ſiquidem generalis ratio, quæ impedit delegatos ſubdelegare, verſatur etiam in Principis delegato, & ideo in omnibus eſſe debebit una & eadem juris diſpoſitio, argumento *l. a Titio 180. de V. O. l. illud ad l. Aquil.* Ratio autem quare delegatus ſubdelegare non poteſt, deſcribitur a Juliano *in d. l. more*, ſcilicet, ut is mandare poſſit juriſdictionem, qui eam jure ſuo habet, & non alieno beneficio. Cum ergo delegatus Principis juriſdictionis proprietatem non habeat, non poteſt in alium transferre, cum ipſe non habeat *l. nemo 95. D. de reg. jur.* cujus contrarium, cum in delegato Principum diſpoſitum ſit, ratio differentiæ inquirenda eſt; hæc enim ratio tradita omni delegato communis eſt.

5 Paulus de Caſtro & Jaſon *in d. l. a judice* illam eſſe rationem affirmant, quia delegatus Principis in cauſa ſibi commiſſa major eſt quocumque ordinario *c. ſane 11. de officio deleg.* Igitur ſicut ordinarius delegare poteſt, ita & Principis delegatus. Cui rationi convenit alia, quam affert *in l. legatus n. 6. de officio Proconſ.* ideo delegatus Principis poteſt ſubdelegare, quia accipit poteſtatem ab eo immediate, qui dat ordinariam, & propterea talis juriſdictio ſapit ordinariam. Hæc tamen ratio non concludit, quia etiam militat in utroque, ſcilicet in delegato Principis, & ordinario, hic enim propriam habet juriſdictionem, ex *d. l. more*, & ideo poteſt eam delegare, quod ſecus eſt in illo delegato qui etiamſi a Principe datus ſit, propria juriſdictione non utitur.

6 Omiſſis ergo aliis differentiæ rationibus, vera & ſolida eſt, ſcilicet, attenta rei natura judicem delegatum non poſſe ſubdelegare, cum nihil proprium habeat, ſecus tamen eſſe in delegato Principis, quia hoc ſingulare privilegium illi a jure conceſſum eſt, cujus favore multa ſpecialiter in jure conceſſa reperiuntur *l. bene a Zenone, in fine, C. de quadriennii præſcript. & cap. 2. de rerum permutatione*. Pro qua ratione induco text. *in cap. paſtoralis 28. de officio deleg.* ibi, *a lege conceſſa*, & text. *in d. cap. fin.* ibi, *cum delegato a Principe id concedatur a jure*, quæ verba non obſcure demonſtrant jus ſpeciale verſari in Principis delegato: docet Panormit. *in d. c. ſi pro debilitate, n. 9. in principio*, Decius *num. 4.* Quintana Duennas *tit. de juriſdict. mandata, n. 4.* Barboſa *in l. cum Prætori, in principio de judiciis, n. 394.* Aliter interpretatur Donellus *lib. 17. comment. cap. 8.* Quod ſi ulterius rationem exigas, quare ſpecialiter jus hoc privilegium conceſſerit delegato Principis, & non delegato ordinarii, ea quidem ſumenda eſt ex diverſitate utriuſque delegati, & principis a quo eorum dimanat juriſdictio. Quia ſicut principis poteſtas longe major eſt poteſtate cujuſcumque ordinarii inferioris, ita etiam illius delegatus aliis omnibus debet eſſe præſtantior. Qua differentia evitantur difficultates quibus implicantur Doctores, qui alias diverſitatis rationes ſequuntur.

Secundo prædicta regula limitari ſolet in delegato, 7 coram quo lis fuerit conteſtata, hic enim ſubdelegare poterit, cum ſit effectus dominus inſtantiæ, argumento ejus, quod de procuratore receptum eſt *in d. l. quod quis l. neque tutores, l. ita demum §. nulla dubitatio, C. de Procuratorib.* docet gloſſa *in d. l. legatus & in d. l. a judice*, & gloſſa magna *in d. §. ab eo*.

Circa hanc autem limitationem duo animadvertenda 8 ſunt. Primum eſt, in puncto juris hanc limitationem veram non eſſe, & communiter reprobari. Diverſa enim militat ratio in Procuratore, quam in delegato. Ille enim, poſtquam dominus litis per conteſtationem factus eſt, non poteſt ſine cauſa legitima revocari *l. procuratoris 22. C. de procuratoribus*. Paulus de Caſtro *in l. ante litem 11. de procurato.* & favet textus *in cap. 2. de officio deleg. in 6.* obſtat tamen textus *in cap. ſi quem, eodem titulo*. Sed in illo renuit Procurator, in hoc autem conſentit, & ita non potuit illo renuente revocari mandatum abſque juſta cauſa, conſentiente vero potuit. Et ſub eiſdem terminis accipio textum *in cap. mandato, de procuratoribus*. Delegata vero juriſdictio quandocunque revocari poteſt a delegante *l. judicium ſolvitur 58. D. de judiciis*, & ita Accurſium reprobat Bartol. & alii *in d. l. a judice*, & Panormitanus *in c. cum Bertholdus n. 19 de re jud.* Pro quibus facit gloſſa *verb. Procurator in cap. 1. de Procuratoribus in 6.* Alterum eſt, quamvis hæc ſententia in puncto juris verior ſit, tamen contraria Accurſii jure Regio probata eſt *in l. 19. tit. 1. p. 3.* ibi. *Si primeramente no fuerea commenzandot por demanda e por repueſta ante ellos*. Quibus expreſſe cavetur delegatum coram quo lis fuerit conteſtata, poſſe ſubdelegare, docet Molina *tom. 2. q. 15. n. 8.* & in praxi obſervandum eſt.

Tertio communiter limitatur eadem regula in delega- 9 to ad univerſitatem cauſarum, huic enim poſſe ſpecialem aliquam cauſam ex delegatis ſubdelegare. Maxime cum delegati ad univerſitatem cauſarum habeantur ordinariorum loco ut habet deciſio Rotæ apud Seraphin. 265. n. 3. Dicitur autem delegatus ad univerſitatem cauſarum ille qui ad cauſas alicujus territorii delegatus eſt, ut late explicat Sanchez *diſp. 31. n. 4.* Is enim, licet ab inferiore datus ſit, ſubdelegare poterit ſecundum communem ſententiam unam aut alteram cauſam, non vero totam juriſdictionem, docet gloſſa *verb. neque ipſa lex in d. l. & quia, & verb. delegatus in cap. cum cauſam 62. de appellat.* Accurſ. *in d. l. a judice v. non debet*. & communem ſententiam teſtatur Jaſon *in d. l. a judice n. 8.* Bartolus *in d. l. more, n. 11.* Felinus *in d. c. ſi pro debilitate, n. 1. limit. 2.* Covarruv. *3. variar. n. 11. in fin.* Th. Sanchez cum aliis *d. diſp. 31. n. 2.* Adducunt pro ſua opinione text. *in l. 1. §. ab eo D. qui & a quo*. De quo tamen infra fortaſſe.

Verius tamen dicendum exiſtimo in ſtricta diſputan- 10 di ratione delegatum ad univerſitatem cauſarum nequaquam ſubdelegare poſſe, cum id nulla lege probetur, imo ratio juris reſiſtat, de qua *in d. l. 1. §. qui mandatum, & d. l. more*, quæ pariter in utroque delegato verſatur, ſive ſimplici, ſive ad univerſitatem cauſarum, præcipue cum manifeſte repugnet juris regula, qua cavetur non alium, quam a Principe delegatum poſſe ſubdelegare, ut *in d. l. a judice*, ibi. *Niſi a Principe datus ſit*, & conſtat ex *d. c. ſi pro debilitate*, ibi. *vices ſuas committere*.

Neque ſupradicta communis ſententia probatur ex 11 juribus pro ea allegatis. Nam *in d. l. 1. §. ſi ab eo*, nulla intervenit ſubdelegatio, ſed unus tantum fuit delegatus, cui mandata eſt juriſdictio, a quo non appellatur mandans, ſed ſuperior mandantis ex vero illius §. ſenſu per gloſſam 1. ibi, Minus obſtat, *d. l. legatus 12.* quia ea non in judice delegato, ſed dato accipienda eſt, inter quos magnum eſt diſcrimen, ut notat Alciatus *lib. 2. Paradox. cap. 5.* unde potius ille textus in contrariam ſententiam retorqueri poteſt.

At licet hæc omnia in ſe veriſſima ſint, uſu tamen 12 & conſuetudine communis ſententia ſuſtinetur, quæ in praxi obſervanda eſt, ut docet Quintana Duennas *lib. 2. de juriſdictione tit. de delegata juriſdictione, n. 2.* Quia in cau-

Digitized by Google

in cauſis juriſdictionis recedendum non eſt ab his, quæ diu ſervata & recepta ſunt, quæ in hoc caſu legem vincere poterunt, ut cum multis docet Barboſa *in d. l. cum Prætor, in principio, ex n.* 281. & ita intelligendi ſunt Doctores ſuper cit.

13 Quarto communiter limitatur communis regula in delegato, cui ab ordinario poteſtas ſubdelegandi ſpecialiter conceſſa fuit in delegatione. Quia in tali caſu ipſe ordinarius delegare videtur, argumento *l. unum ex familia, §. ſi de Falcidia, de leg.* 2. docet Fulgoſi, *in d. l. mort, n.* 14. & intrepide hanc ſententiam determinat, Joannes Andreas per text. *ibi in cap. ii cui, de officio delegati in* 6. & cum multis communem appellat Nicolas Garcia *de benef. to.* 1. *p.* 5. *cap.* 8. *ex n.* 161. & cum aliis Thomas Sanchez *lib.* 3. *diſp.* 31. *n.* 6. *&* 7. Quorum ſententia etiam a ſimili probari poteſt, nam procurator, qui ante litem conteſtatam ſubſtituere non poteſt, *l. ſi procuratorem §. ſi quis mandaverit, D. mandati, l. quod quis* 8. *C. de procuratoribus*, id recte facere poteſt, ſi ad hoc ſpeciale mandatum habuerit, ut probat text. *in d. cap.* 1. *§.* 1. *de procuratoribus in* 6. & ibi ordinarii frequenter.

14 Cæterum mihi placet contraria ſententia, quam defendunt relati a Fachinæo *lib.* 1. *controverſ. cap.* 45. Moveor primo ea deciſione *in d. l. a judice*, & ſimilibus, ubi facultas ſubdelegandi Principis tantum delegato ſpeciali jure conceditur. Quod autem contra rationem juris accipitur, ad conſequentiam producendum non eſt *l. quod contra, D. de leg.* Secundo, quia ſi ſententia communis vera eſſet, etiam delegatus a Principe poſſet ſubdelegare, etiam cum poteſtate ſubdelegandi, cum non ſit major ratio in uno quam in alio. Hoc tamen negant omnes communis ſententiæ Doctores. Ergo & illud ex quo ſequitur falſum eſt. Tertio, quia incertus judex dari non poteſt, *cap. ad hæc, de reſcriptis*, quod per neceſſariam conſequentiam eveniret, ſi delegato judici ſubdelegandi poteſtas dari poſſet, maxime cum communis ſententia dicat in eo caſu ordinarium delegare videri. Quarto, nam quæ ſpecialiter lege, vel Senatuſconſulto, vel conſtitutione Principum certis Magiſtratibus tribuuntur, ea in alios ab ipſis Magiſtratibus transferri non poſſunt *d. l.* 1. *D. de officio ejus*. Sed poteſtas delegandi ſpecialiter conceditur certis Magiſtratibus, *d. l. cum Prætor*, ibi, *Judices dari poſſunt, quibus lege, vel conſtitutione, vel Senatuſconſulto conceditur*. Ergo talis Magiſtratus eam poteſtatem in alios transferre non poteſt. Quam ſententiam a triplici impugnatione defendit Fachinæus *lib.* 12. *controverſ. cap.* 53. Quod indicaſſe tantum ſufficiat, & ſequuntur alii quos refert Thomas Sanchez *diſp. cit. n.* 5.

15 Neque obſtat primum fundamentum communis ſententiæ ex text. *l. unum ex familia*. Nam conceſſo per illum text. ſubdelegatum a delegante datum videri, repugnat ratio juris, de qua ſupra, quod delegatus ex defectu poteſtatis eam ad ſubdelegandum conferre non potuit, quod ſecus eſt in illa ſpecie, quia ſolum agitur de nuda electione & miniſterio, quod a teſtatore potuit committi, imo & noſtro caſu ſubdelegationis cum poteſtate ſubdelegandi ab ordinario, dicendum eſſet ſubdelegatum cenſeri nominatum ab ipſo delegato, non a delegante, ut communis exiſtimabat. Quod patet expreſſe in *l. fin. D. qui, & a quo appellatur*, ubi judex a Magiſtratibus datus juſſu Principis nominatim judicem declarantis non tam a Principe, quam a Magiſtratibus datus intelligitur, ac proinde ad Magiſtratum, non ad Principem appellatur in ſpecie illius textus. Neque etiam ſupradictis quidquam obſtat, quod de Procuratore opponitur ex *cap.* 1. *§.* 1. *de procuratorib. in* 6. Nam illud in privatis juribus, & negotiis locum habet, quorum dominus eſt moderator & arbiter; ſecus in judiciis & Magiſtratibus dicendum eſt, quia jura Magiſtratuum & judiciorum non cujuſvis arbitrio, ſed ex legum forma, & poteſtate metienda ſunt.

16 Uno tamen caſu procedere poſſet communis ſententia, quando ordinarius delegans cum facultate ſubdelegandi addat, quod *ex nunc illi delegat, cui delegatus vices ſuas commiſerit*; tunc enim ipſemet ordinarius ſubdelegare intelligitur, delegatus autem nullum miniſterium, ſeu electionem exercet, quæ ab ordinario judice potuit committi alteri. Sic ex mente Dominici *in c. ii cui, de officio delegati in* 6. docet Nicolaus Garcia ſupra *num.* 162. An autem delegatus judex poſſit unum cauſæ articulum ſubdelegare, docet Thomas Sanchez *d. lib.* 3. *diſp.* 31. *n.* 10. & dicendum eſt poſſe, ſi tantum ſit ſubdelegati nudum miniſterium.

17 Denique hæc communis regula limitari ſolet a Doctoribus Legato Proconſulis, qui licet delegatus ſit, habet tamen jus ſubdelegandi, *l. legatus* 12. *D. de officio Proconſul. & l. cum Prætor, §. is quoque, D. de judiciis*. Hujus tamen limitationis examen ex ea quæſtione pendet, an Proconſulis delegatus ordinariam juriſdictionem habeat, an delegatam: quam quæſtionem, quia aliena eſt valde ab inſtituto noſtro, juris Interpretibus examinandam relinquimus. Quamvis pro conſtituto habeamus Legatum Proconſulis non eſſe ordinarium, ſed delegatum; & addimus etiam in *d. l. legatus, & d. l. cum Prætor*, tantum concedi delegato Proconſulis, ut judicem dare poſſit, quod quidem valde diverſum eſt a facultate ſubdelegandi. Quare licet Proconſulis Legatus judicem dare poſſit, mandatam vero ſibi juriſdictionem a Proconſule aliis mandare non poteſt, docet Alciat. *lib.* 2. *Parad. c.* 5. Donellus *lib.* 17. *comment. c.* 23. Fachinæus *lib.* 12. *controverſ. c.* 89. Pacius *centur.* 1. *antinom.* 54. Decius *in d. c. ſi pro debilitate*, n. 18. Felinus *ibidem n.* 1, *verſ. tamen primam partem*. Sed controvertunt Juris interpretes an quod Legato Proconſulis conceditur, ut judicem dare poſſit, concedi etiam debeat aliis delegatis. Sed de hac controverſia videndi ſunt Alciatus, Donellus, Fachin. Pacius *ſupra* citati, qui affirmativam partem ſequuntur, reſpondentque contrariis. Quare reſpectu ſubdelegationis nihil ſpeciale eſt in Legato Proconſulis. Unde in eo viget etiam adducta regula, quod etiam bene probat Joannes Gonzales *lib. antic. var. qu. c.* 15. *per totum*.

CAPUT XXVII.

An ad ſubdelegandum cauſa requiratur in delegante.

SUMMARIUM.

1 *Proponitur difficultatis ratio.*
2 *Sententia Gloſſæ proponitur.*
3 *Non requiri cauſam ad ſubdelegandum verior ſententia eſt.*
4 *Objicitur & diluitur, &* 5.
6 *Quomodo ſit verum ſubdelegatum a delegato Principis teneri in cauſa gravi conſulere delegatum.*

Difficilis redditur hujus rei deciſio propter textus in *cap. relatum, de officio deleg.* ibi, *Si pro debilitate, vel pro qualibet alia juſta cauſa*, ubi impedimentum requiri videtur, ut delegatus Principis poſſit ſubdelegare; at vero *in c. ſuper quæſtionum, §. ſi vero, & c. fin. eodem*, Principis delegato facultas libera conceditur ſubdelegandi, nulla etiam cauſa, vel impedimento ſtantibus. 1

In hac re gloſſa *in d. c. relatum, v. liberum* defendit juſtam cauſam eſſe neceſſariam ex text. *in d. c.* in verbis ſupra relatis. Facit text. *in d. c. paſtoralis*, ibi, *exigente neceſſitate, & in c. venerabili*, ibi, *corporis infirmitate gravatus, de officio deleg.* Pro qua etiam ſententia facit iſta conſideratio, Nam delegatus ab inferiori, etiam ſubſiſtente impedimento, ſubdelegare non poteſt, ut *c. præcedenti* dictum eſt: & ſic magna datur prærogativa Principis delegato, ſi ei conceditur, ut ſubdelegare poſſit juſta cauſa interveniente. Quibus fundamentis hanc ſententiam cum gloſſa defendunt Decius *in d. c. relatum, n.* 12. Rimin, *in l.* 1, *n.* 96. *de officio ejus*, Menoch. *lib.* 2. *de arbitr. centur.* 1, *caſ.* 60. *n. fin.* 2

Contraria tamen ſententia in puncto juris verior eſt, & in conſulendo, & judicando receptior, nempe non requiri præciſe juſtam cauſam ad faciendam ſubdelegationem, quam defendunt gloſſa *verb. exornare in d. c. Paſtoralis* ſequitur Cardinalis, *ibidem oppoſitionem* 1. Imola n. 9. Felinus *n.* 5. Decius *c. ſi pro debilitate*, ex n. 9. *& ſequentibus*, & eſt communis ſecundum Riminaldum, & Mandoſium *in d. cap. relatum*. Pro qua ſententia primo facit textus *in d. c. Paſtoralis, in principio*, ubi in uno tantum caſu prohibetur ſubdelegatio, videlicet quando facta ſit cum malitia vel fraude. Ergo ea ceſſante, quamvis nullum ſit impedimentum, poterit delegatus Principis ſubdelegare. Secundo facit textus *in d. l. a judice, & d. cap. ſuper quæſtionum, §. ſi vero, & d. cap. fin.* ſupra in principio adductis, in quibus conceditur delegato a Principe facultas ſubdelegandi, & non fit mentio de impedimento, vel cauſa, quæ ſi neceſſaria fuiſſet, credendum non eſt juris conditores illam ſilentio prætermiſſuros argumento *l. item apud Labeonem, §. ait Prætor, D. de injuriis*, ea enim quæ notabiliter ſunt, niſi ſpecialiter notentur, videntur eſſe neglecta. 3

Neque huic ſententiæ adverſatur textus *in d. cap. relatum, & d. c. Paſtoralis*, quibus nititur prima ſententia, 4

Reſpon-

Reſpondet enim Panormitanus in præſenti cauſam neceſſariam non eſſe ad delegandum, bene tamen requiſi, ut ſubdelegatus ſi recuſaverit, acceptare compellatur a delegato, & ita juſta cauſa non requiritur in præſenti quoad actum delegandi, ſed quantum ad actum compellendi ſubdelegatum reluctantem. Improbat tamen Decius hanc interpretationem *in d. c. n. 11.* Quia ſi concedimus delegatum ſubdelegare poſſe, neceſſario fateri oportet compellere poſſe ſubdelegatum ad acceptandum, ut omnia cum effectu accipiamus juxta *l. 1. §. hæc verba, in fine, D. quod quiſque juris.* Præterea hæc interpretatio convincitur ex *d. c.* & ex ejus contextu, in quo non de compulſione, ſed tantum de commiſſione fit mentio. Facit etiam textus *in d. c. Paſtoralis*, contra interpretationem hanc, in quo in uno tantum caſu non compellitur ſubdelegatus, quando ſcilicet delegatus malitioſe ſubdelegare contendit. Igitur regulariter ſubdelegatus compelli poterit acceptare.

5 Quare verius dicendum eſt textum *in d. cap. relatum*, & ſimiles continere formam obſervandam in ſubdelegatione, non ſubſtantialem, ut ex ejus defectu actus ſit nullus, *l. ad teſtium, §. ſi quis teſtibus, de teſtam.* ſed ſolemnem, cujus defectu non annullatur actus, ſed ſuſtinebitur delegatio etiam ſine juſta cauſa facta, argumento ejus, quod obſervatur in denuntiationibus præcedentibus excommunicationem, juxta gloſſam, *v. potuit, in cap. ſacro 48. de ſententia excommunic.* & docet Covarr. *in c. Alma mater 1. p. §. 9. n. 7.* Gutierrez *Canonicarum q. lib. 1. c. 4. n. 4.* Navarrus *in Manuali, c. 27.* & nos late dicimus in tractato de excommun. Idem etiam repeſitus in denuntiationibus ad matrimonium requiſitis, *c. cum inhibitio 3. de clandeſtina deſponſatione*, & dicemus *infra hoc libro*. Iſtæ enim denuntiationes requiruntur pro forma ſolemni, & non ſubſtantiali, ac propterea illarum omiſſio non vitiat matrimonium juxta gloſſam *verb. voluerit in d. cap. cum inhibitio*. Intellige tamen hanc ſubdelegationem faciendam eſſe perſonis diſcretis, & idoneis, & conſtitutis in dignitate, ut probat text. *in c. ſtatutum, de reſcriptis in 6.* docet gloſſa *in d. cap. relatum v. diſcretis*, communiter recepta, Tridentinum *ſeſſ. 25. de reformat. cap. 10.*

6 Sed ulterius obſervandum eſt *in d. c. relatum* ſtatui a Romano Pontifice, ut ſubdelegatus a delegato Principis teneatur in cauſa gravi conſulere delegatum. Conſtituit itaque, ut ſi cauſa gravis ſit, ea ſubdelegetur reſervato ſibi conſilio; quo caſu delegatus, licet a ſe abdicaverit juriſdictionem *c. venerabili 37. de officio deleg. c. quamvis c. ſi a ſubdelegato cap. ſi delegatus eodem in 6.* Tamen conſulendus eſt, non ut judex, ſed ut vir diſcretus & prudens, cujus conſilium licet neceſſario ſit petendum, alias ſententia erit nulla ex defectu formæ ſubſtantialis, *c. cum dilecta, de reſcriptis*, non tamen erit præciſe ſequendum, & valebit ſententia, etiamſi ſubdelegatus in pronuntiando illud non fuerit ſequutus. Hujus ratio eſt, nam conſilium ſuapte natura non obligat, ſed ad deliberandum excitat, *cap. cum olim, de arbitris, l. conſilii 48. de regulis juris c. nullus 62. eod. t. lib. 6.* Atque ex hac natura conſilii diximus ſupra *lib. 3.* conditionem, quæ mulieri apponitur, ut contrahat matrimonium de conſilio Titii, validam eſſe, quia tunc non impeditur libera facultas contrahendi matrimonium, cum ſolum adſtringatur petere conſilium, non tamen ſequi: quod ſi conditio apponatur, ut contrahat arbitratu Titii, nulla ſit, quia præjudicium affert libertati matrimonii, docet Covarr. *2. p. de ſponſalibus, c. 3. §. 8. n. 3.* Molina *lib. 2. de primogen. cap. 13. n. 25. & 36.* Coſta *in l. cum tale 72. §. ſi arbitratu*, ampliat. ultima *n. 2. D. de condit. & demonſtr.* De materia autem hujus obſervationis late agunt Felinus, & Decius *in d. c. relatum*. Et breviter ad hæc puncta revocatur, quod ſi delegatus in ſubdelegatione reſervet ſibi conſilium, nulla ſit ſententia lata a ſubdelegato ſine eo conſilio. Decius, *n. 56.* Secundum quod ſubdelegatus non tenetur ſequi conſilium, Decius, *n. 57. & ſequent.* Limitat tamen, *n. 64.* niſi delegatus præceperit ſubdelegato, ut ſequatur: & limitat etiam, *n. 67.* in ignatis. Tertium non abdicaſſe delegatum a ſe juriſdictionem, ſi ſibi reſervavit conſilium ut judici, Decius *n. 66.* Quæ apud illum late videri poſſunt. Quæ autem cauſæ ſubdelegari poſſint late explicant ibi Interpretes locis citatis, & ita apud illos videantur, nec enim inſtituti noſtri eſt eas proſequi.

CAPUT XXVIII.

De aſſiſtentia alterius loco parochi.

S U M M A R I U M.

1 *Tridentini decretum proponitur.*
2 *Parochum poſſe concedere licentiam, an cum facultate ſubdelegandi, & quid de eorum Vicariis.*
3 *Eodem modo judicandum de Religioſis apud Indos, ubi parochi ſunt.*
4 *Quid de Archipresbytero, & Archiepiſcopo.*
5 *Quid de Capit. Sede vacante, Legato, & Vicario Epiſc.*
6 *In eo cui licentia conceditur requiruntur qualitates, quæ in parocho, & quod ſit Sacerdos.*

POſtquam jam in genere explicata ſunt ea, quæ neceſſaria viſa ſunt de fine poteſtatis delegatæ, & quæ ad ſubdelegandum requiruntur, ſupereſt in ſpeciali agamus de eo, qui aſſiſtit matrimonio loco parochi tanquam delegatus illius, cujus cauſa illa præmiſſa ſunt. De eo tamen, qui aſſiſtit loco parochi, Tridentinum *ſeſſ. 24. cap. 1. de reformat. matrim.* hæc tantum habet. *Qui vero aliter quam præſente parocho, vel alio ſacerdote de ipſius parochi, vel ordinarii licentia, & duobus, aut tribus teſtibus præſentibus*, &c. Hæc ibi. Tria ergo videnda ſunt. Primum eſt, quis poſſit licentiam concedere alteri, ut aſſiſtat. Deinde, cui concedenda eſt, id eſt, quæ qualitates requirantur in eo, cui conceditur. Tertium, quomodo concedenda, & quis uſus illius, & quæ pœna ejus qui aſſiſtit ſine licentia parochi. 1

2 Primum ergo, ſcilicet, quis poſſit licentiam concedere aſſiſtendi matrimonio, facile ex dictis expediri poteſt. Conſtat enim jam quis fungatur munere ordinarii, & quis delegatus ſubdelegare poſſit, de quibus hactenus per plura capita dictum eſt; quare ex jam dictis iſta facile colligemus, & proponemus in hunc modum. Poteſt eam facultatem concedere parochus, qui poteſt delegare, imo & cum ſubdelegandi facultate, juxta ea, quæ ſupra *cap. 6.* explicata ſunt. Idem dic de parochis non proprietariis, quando Epiſcopus eſt immediatus parochus, ut in Regno Granatenſi, & aliis; poteſt enim hic aſſiſtere, & licentiam aſſiſtendi aliis concedere. Quia licet delegati ſint, cum tamen ſint delegati ad univerſitatem cauſarum, poſſunt illi delegare ſpecialem aliquam cauſam, juxta dicta ſupra *cap. 26.* extatque de hac re declaratio Cardinalium apud Farinacium *pag. 275.* quæ ſic habet. *Vicarii etiam temporales ad nutum amovibiles Eccleſiæ parochialis; qui ſacramento, & matrimoniis interveniunt, ſicut ipſi intervenire poſſunt, ita etiam dare licentiam aliis poſſunt interveniendi. Ita decidit Rota in una Barcinonenſi.* Hæc ibi. Ejuſmodi autem Vicarii ſubdelegare non poſſunt, hoc eſt, concedere facultatem cum poteſtate ſubdelegandi, licet poſſint in ea forma delegare, *ex nunc ego do facultatem aſſiſtendi matrimonio ſacerdoti, quem tu delegeris*, nam jam hic poſterior non ſuo nomine eligit, ſed nudum exercens miniſterium, ut explicui ſupra *d. c. 26.* At ille, quem aliquis parochus aſſumit locantem operas ut adjuvet, delegare non poteſt, neque is cui ea licentia data eſt aſſiſtendi matrimonio, quæ omnia conſtant ex traditis ſupra *in d. c. 26.*

3 Id autem, quod de parocho diximus, locum habet in religioſis apud Indos, apud quos munus Parochi exercent de ſuorum Prælatorum licentia, ut pro illis declaravit Pius V. unde & vagos jungere poſſunt, licentia tamen petita ab Ordinario, ut ex eodem Brevi conſtat, adjunctis literis Leonis X. & Adriani VI. quas refert Veracruz in ſuo ſpeculo, & conſtat ex dictis ſupra *iſto lib.*

4 Archipresbyter Eccleſiæ Cathedralis, quamvis olim forſan poſſet in tota diœceſi miniſtrare ſacramenta, & ideo etiam jungere matrimonio: at nunc reſtrictior eſt ejus poteſtas, atque ita non poteſt niſi in parochia tantum una cum parocho, juxta dicta ſupra *iſto lib.* Archiepiſcopus autem in territoriis ſuffraganeis ordinarius non eſt, neque licentiam dare poteſt, ut conſtat ex dictis *ſup.* Eſt tamen judex in cauſa appellationis, quando per appellationem cauſa devolvitur ad ipſum, *cap. Paſtoralis, de officio ordinarii*. Unde in caſu, quo nollet Epiſcopus, per appellationem ad Archiepiſcopum devoluta cauſa poteſt licentiam concedere, eſt enim tunc ordinarius: & etiam in caſu, in quo ſententia tranſeat in rem judicatam, Archiepiſcopus ordinarius eſt, in quo caſu eſt diverſitas aliqua inter ipſum, & Epiſco-

Epiſcopum. Nam cum Archiepiſcopus non ſit ordinarius, niſi in caſu, quo ſententia tranſierit in rem judicatam, ideo ante id tempus nec poteſt intereſſe aliquorum matrimonio, nec licentiam aſſiſtendi alteri concedere. At Epiſcopus cum ſit ordinarius, ſi velit etiam pendente appellatione licentiam concedere, valet.

5 Idem quod de ordinario diximus, dicendum eſt de Capitulo Sede vacante: eſt enim ejus poteſtas ordinaria, & de Abbate nulli Epiſcopo ſubjecto; & de Prioribus Militarium in ſuis Prioribus, qui nullius diœceſis ſunt; & de Cardinali in Eccleſiis ſui tituli, & Legato in Provincia ſuæ legationis; eſt enim ordinarius, *c. 2. de officio legati in 6.* juxta dicta ſupra *iſto libro*. Quod verum eſt ſive ſit Legatus a latere, ſive non, quoad hoc enim nullum inter ipſos diſcrimen eſt. Idem etiam dicendum de Vicario Generali, ut habet declaratio Cardinalium apud Farinacium *loco cit.* in hæc verba, *Intelligitur etiam de generali Vicario Epiſcopi, qui hanc licentiam concedere poterit*, Hæc *ibi*. Quod verum eſt tam de Vicario Generali Epiſcopi, quam de Vicario Capituli Sede vacante, ſunt enim ordinarii, efficiuntque unum tribunal, & intelliguntur nomine ordinarii in Tridentino tam in hoc decreto, quam in aliis, juxta ea, quæ diximus ſupra *iſto lib.* Ex quibus etiam conſtat, quid dicendum ſit de Vicario foraneo Epiſcopi.

6 Quod vero attinet ad ſecundum, ſcilicet, cui concedenda licentia ut aſſiſtat matrimonio, certum eſt requiri in eo, cui licentia conceditur, eas qualitates, quas ſupra diximus, requiri in parocho aſſiſtente, ut quod non caſu aſſiſtat, quod attendat, quod ſit ſui compos, & quoad excommunicationem etiam idem quod dixi ſupra de parocho, dicendum de eo qui aſſiſtit loco illius. Inſuper addendum neceſſarium eſſe, ut ſit ſacerdos, nam non ſacerdoti licentia aſſiſtendi concedi non poteſt. Quamvis enim illa conjunctio contrahentium non ſit functio ſacerdotalis ordinis, & etiam non ſacerdos parochus adeſſe poſſit: tamen, cum decretum Tridentini, quo tantum ea forma eſt inducta, dicat *vel alius ſacerdos de licentia parochi*, ſtandum eſt ejus diſpoſitioni. Et quidem per declarationes omnes Cardinalium, in quibus de hac re fit mentio ſemper in eo, cui licentia conceditur, exprimitur qualitas ſacerdotis, ut ex ſequentibus conſtat, quæ extant apud Farinacium *loc. cit.* Prima *pag.* 271. *Matrimonium contractum coram teſtibus, ſed ſine parocho, vel alio ſacerdote de ejus licentia*, &c. Secunda *pag.* 272. *Matrimonium, quod non contrahitur in præſentia parochi proprii, aut alterius ſacerdotis de ipſius parochi vel ordinarii licentia, nullum eſt*, &c. Tertia *pag.* 274. *Matrimonium contractum abſque præſentia parochi, ſeu alterius ſacerdotis de ipſius parochi, vel ordinarii licentia*, &c. Quarta *pag.* 275. *Si ſacerdos alienus non habuerit licentiam, neque ab ordinario, neque a proprio contrahentium parocho*, &c. Quinta *pag.* 376. *Ordinarius judicare debet matrimonia illa nulla eſſe, quæ præſente parocho, vel alio ſacerdote de ipſius parochi vel Epiſcopi licentia, & duobus vel tribus teſtibus contracta non ſint*, Sexta *pag.* 278. *A proprio parocho contrahentium, vel alio ſacerdote, cui ipſe parochus, vel ordinarius licentiam dederit*, &c. Quamvis autem ea ſacerdotii qualitas requiratur in eo, cui licentia aſſiſtendi conceditur, non tamen requiritur, ut is, cui datur, ſit ſacerdos approbatus, neque alicubi exigitur ea qualitas per Tridentini decretum, nec per declarationes Cardinalium.

CAPUT XXIX.

Quomodo ſit ea licentia concedenda?

S U M M A R I U M.

1 *Licentia debet eſſe expreſſa.*
2 *Sufficit generalis adminiſtrandi ſacramenta.*
3 *Valet data a parocho etiam contra denuntiationem Epiſcopi.*
4 *Quid quando datur ſub aliqua ſpeciali forma, ſententia quorundam.*
5 *Impugnantur ab aliis.*
6 *Explicatur quid verius videatur, & 7.*
8 *Conceſſa licentia innoteſcere debet, & oſtendi.*
9 *Poſſe licentiam concedi a parocho, ut conjungat ſibi ſubditum in aliena parochia, aut diœceſi.*
10 *Objectio ſolvitur.*

Quod attinet ad tertium, quomodo ſcilicet concedenda licentia ſit breviter expediemus, quia ea, quæ ad modum concedendi licentiam, & ejus durationem, & revocationem pertinent, explico late partim ſupra *cap. præcedentib.* 24. & 25. partim *in tract. de Sacramento Confeſſionis*, cum de miniſtro Sacramenti ex alterius delegatione ſermo eſt; eadem enim eſt ratio. Dico ergo breviter licentiam ſpecialiter, & expreſſe debere concedi; ſic enim habet declaratio Cardinalium, quæ extat apud Farinacium *pag.* 275. ad illa verba decreti, *vel de ordinarii licentia*, quæ ſic habet. *Non ſufficit tacita, quæ reſultat ex tolerantia: requiritur vero, vel commiſſio generalis adminiſtrandi ſacramenta, vel ſi hæc abſit, expreſſa, vel ſpecialis licentia*. Hæc *ibi*. Unde non ſatis eſt tacita, nec enim hic locum habet ratihabitio de futuro. Quod adeo verum eſt, ut nec ſub ſpe ratihabitionis poſſet ſine licentia contrahi, etiam ut ſubveniatur alicui in articulo mortis conſtituto, cum aliter contractum matrimonium irritum ſit. Aliter cenſendum eſt de ratihabitione de præſenti, ut ſi fieret coram parocho illo vidente & tacente, id enim ad licentiam videretur ſatis. 1

Sufficit etiam ex eadem declaratione Cardinalium licentia generalis adminiſtrandi ſacramenta omnia, vel exercendi munia parochum concernentia, & docet Thomas Sanchez *lib.* 3. *diſp.* 35. *per totam*. Rebellus *lib.* 2. *de matrimonio, quæſt.* 8. *parum a princ.* Dixi *adminiſtrandi omnia ſacramenta*, quia Ægidius *de ſacramentis, diſp.* 27. *dub.* 3. *n.* 30. exiſtimat non ſufficere, cum ille actus non ſit adminiſtratio ſacramenti. Sed præciſe eo nomine comprehenditur a Cardinalibus in ea declaratione, quare in hoc illis ſtandum eſt, quia hoc nomine comprehendunt munia omnia parochum concernentia. Non autem requiritur, ut ea licentia detur in ſcriptis, quia Tridentinum ſcripturam non exigit, neque poſtulat, argumento etiam ejuſdem Tridentini *ſeſſ.* 25. *cap.* 5. *de regularib.* & docet cum aliis Thomas Sanchez *diſp.* 35. *cit. n.* 10. 2

Valet etiam prædicta licentia data a parocho, quamvis detur contra interdictum Epiſcopi, vel conſtitutionis Synodalis prohibentis, vel in univerſum ne concedatur, vel ne detur, niſi approbatis ab ordinario, docet Thomas Sanch. citatis aliis *diſp.* 32. *n.* 2. Emanuel Sà *v. matrimonium*, in editione Hiſpana *num.* 2. & ſic etiam habet declaratio Cardinalium, quam refert Farinacius, *pag.* 270. hiſce verbis. *An prohibitione facta ab ordinario, ne parochus in matrimonium conjungat aliquos, ita tollatur, ſeu ſuſpendatur juriſdictio parochi, ut ad celebrandum matrimonium non ſit legitimus parochus, matrimoniumque coram eo contractum nullum ſit? Reſpondit Congregatio, matrimonium valere. Quod ſi hæc prohibitio facta ſit non ipſi Rectori principali, ſed ejus Vicario, qui ad nutum ordinarii amoveri poteſt, an matrimonium, in quo contra ordinarii prohibitionem Vicarius iſte intervenit, validum ſit? Reſpondit Congregatio, validum eſſe matrimonium*. Accedit etiam deciſio Rotæ in noviſſimis, quas excuſſit Farinacius *tom.* 1. *dec.* 270. *n.* 4. ubi deciditur valuiſſe licentiam datam a parochis aſſiſtendi matrimonio contra formam Synodi præcipientis, ne daretur, niſi adhibito notario, & tribus teſtibus, eo quod Synodus non addiderit clauſulam annullantem. Facit etiam alia deciſio Rotæ apud Seraphinum *n.* 88. Facit etiam text. in *cap.* 2. *de matrimonio contracto contra interdictum Eccleſiæ*, ibi, *Contra interdictum Eccleſiæ contracta matrimonia non ſunt nulla, licet cum peccato fiant*. Quare non habet hic locum, quod a Juris-Conſultis dici ſolet argumento text. *in l. non dubium, C. de legibus*, quod ſimplex prohibitio annullet actum, ſed requiritur in hoc caſu, ut habeat etiam clauſulam irritantem, quo uno verbo ſolvuntur omnia quæ contra noſtram ſententiam adduci poſſent. Sed de hoc dixi etiam ſupra *iſto lib.* 3

Sed difficultas eſt, an valet licentia data ſub aliqua ſpeciali forma. Res quidem involuta neque explicatu facilis. Thomas Sanchez, qui cæteris diligentius rem iſtam explicat nonnulla affirmat. *Primum* docet, quando conceditur ab Epiſcopo forma, exprimendo in illa id quod jure ineſt, non reddit actum invalidum, etiamſi non ſervetur, ſicuti jure ipſo non eſſet invalidus actus quando non ſervaretur. Quam regulam habet etiam Covarr. *in c. Alma mater, p.* 1. §. 9. *n.* 8. Navarrus *in ſumma, cap.* 27. *n.* 37. Ex qua regula fit, ſi in prædicta licentia dicatur, *do tibi licentiam, ut poſſis conjungere aliquos matrimonio, monitis tamen prius ne conſummet, donec præmittantur denuntiationes*, ſi non moneat, valet matrimonium. Quia ea expreſſio non tam 4

eundi-

conditio, quam exhortatio eſt muneris injuncti; jure enim tenetur id facere, licet ejus omiſſio non vitiet actum. Similiter, ſi dicat Epiſcopus, *do tibi licentiam aſſiſtendi matrimonio, dummodo ne conjungas eos niſi præmiſſis denuntiationibus, vel deſponſandi impedimento careant*, etiamſi ille, cui ea licentia data eſt, denuntiationes omittat, matrimonium valet, quia ea conditio jure ineſt, & non habet alium effectum expreſſa ea conditio, quam tacita. Secunda ejuſdem Auctoris regula eſt. Quando conditio, vel eſt alia extra formam juris communis, vel aliter poſita aut expreſſa, alium ſenſum habet diverſum ab eo, quem habet, quando jure ineſt, non ſervata ea conditione, nullum eſt matrimonium. Eam regulam tradunt citati Doctores, & Thomas Sanchez *diſp. cit. n. 4.* Ex quo infert, ſi Epiſcopus det licentiam alicui, ut aſſiſtat matrimonio, & conjungat aliquos, ſi diligenti inquiſitione facta non invenerit eos teneri aliquo impedimento, non ſervata ea conditione nulla eſt conjunctio, quia in ea conditione exigitur diligens indagatio & inquiſitio, quæ non exigitur jure communi.

5 Verum contra duas iſtas regulas Ægidius *diſput. 27. dub. 3. n. 34.* nonnullas proponit difficultates, quæ illi graviſſimæ videntur. Primo objicit contra primam: quia jure communi conſtitutum eſt, ut nemo ob damnum alteri illatum excommunicatus abſolvatur, niſi ſatisfacta prius parte. Si tamen ordinarius concedat alicui licentiam abſolvendi alium ab excommunicatione, modo quantum poſſit prius parti ſatisfecerit, multo probabilius eſt eſſe eam abſolutionem invalidam non ſervata ea conditione, quæ tamen jure ineſt. Secundo objicit contra ſecundam. Quia ſi quis ordinarius tempore Jubilei det alicui facultatem abſolvendi fideles a peccatis, ſi tamen prius moneat, ut lucrentur illas indulgentias, dici non poteſt abſolutionem fore invalidam, etiamſi non præmittat monitionem illam, & tamen conditio illa eſt præter formam juris communis. Similiter, ſi dicat Epiſcopus, *concedo tibi ut aliquos matrimonio jungas, dummodo præmittas denuntiationes, vel dummodo moneas ſub excommunicatione, ne contrahant non præmiſſis denuntiationibus.*

6 Cæterum ego aliqua ex parte probo regulas ſupra traditas, ſi tamen recte explicentur. Dico ergo primo, primam illam regulam univerſe veram eſſe. Itaque quoties exprimitur id quod jure ineſt, non efficitur ea conceſſio conditionalis, ut dixi ſupra *lib. 3.* ſed admonetur officii ſui. Quare non habent illæ conditiones alium effectum, ſi exprimantur, quam quem habent tacitæ ex jure communi. Hoc autem advertendum diligenter. Si in jure communi ſubintellectæ non habent effectum irritandi, ſi non ſerventur, etiamſi expreſſe non ſerventur, non vitiabitur actus. Exemplum eſt in denuntiationibus præmittendis, & etiam in monendo, ne conſumment ante benedictionem, vel ante denuntiationes, quando illæ ex cauſa poſtponuntur. Nam jure communi, etiamſi hæc omnia omittantur, non redditur invalida conjunctio. Adde etiam his annumerandum exemplum, *niſi diligenti inquiſitione invenerit non teneri impedimento*, quo exemplo non recte utitur Thomas Sanchez *in ſecunda regula*. Quia hæc etiam conditio diligentis inquiſitionis jure ineſt, ut conſtat ex *cap. fin. de clandeſtina deſponſatione*; at ſi ea conditio, quæ jure ineſt, non ſervata vitiat actum, neque aliter conſiſtit, niſi ea conditione ſervata, pariter expreſſa vitiabit, eumque effectum habebit expreſſum & tacitum in hac parte. Ex quo ceſſat difficultas prima Ægidii contra primam regulam. Nam ea conditio *ſatisfacta parte quantum fieri poſſit*, ita revera jure ineſt, ut aliter non valeat abſolutio. Quamvis enim judex poſſit aliquem abſolvere ab excommunicatione etiam non ſatisfacta parte, quia poteſt abſolvere invitum, & manentem in peccato, ut ſuo loco dicemus: attamen non confertur ea juriſdictio, neque jure nec privilegio, cum petitur partis ſatisfactio, ne enervetur pœna cenſuræ Eccleſiaſticæ, ſed debet ſervari ſatisfactio partis, quæ poſſibilis fuerit, ut dico in tract. de excommunicatione. Quod enim Navarrus dicit, cum exprimitur in privilegio ea conditio, exigi ut non detur abſolutio, niſi reipſa ſatisfacta parte, quamvis ſit impotens ad ſatisfaciendum, veritate caret, ut loco citato oſtendo. Unde univerſaliter verum exiſtimo clauſulam juris communis appoſitam in privilegio non aliter intelligendam, aut intelligi poſitam, quam jure intelligitur poſita, niſi ſpeciali cautione detur, ut ex ſententia Navarri docet Gabriel Vazquez *tom. 4. in 3. p. de excommunicat. dub.* 20. n. 3. Unde etiam ſi lite mota, quia fœmina opponit alicui ſecum contraxiſſe ſponſalia jurata, aut ſub ſpe matrimonii illam cognoviſſe, ſi tunc det Epiſcopus licentiam ad conjungendum virum illum cum alia fœmina, ſi conſtet non contraxiſſe ſponſalia cum alio, ſi ille nihilominus eo non inveſtigato conjungat, valet matrimonium, niſi Epiſcopus aliud exprimat, quia cenſetur data licentia ſecundum formam juris communis. Jure autem communi, ſi parochus ſciens virum contraxiſſe ſponſalia, & ſub ea promiſſione illam defloraſſe, conjungeret cum alia, licet in eo peccaret, matrimonium tamen valeret. Quamdiu enim aliud non exprimitur, intelligitur ſecundum formam juris communis.

Secundam autem regulam ego limitarem, ut verum ſenſum habeat. Dico itaque certum eſſe totum hoc pendere ex intentione licentiam concedentis. Si enim innitatur alicui, quod jure non ineſt tanquam conditioni, planum eſt non ſervata ea conditione non concedi licentiam, ut ſupra *lib. 3.* diximus de actibus conditionatis. Itaque ſi certa eſt mens concedentis, ceſſat quæſtio. At ſi dubia ſit, quia ſæpe aliquid non ponitur, ut conditio, ſed ut modus, vel admonitio, ut dixi etiam *lib. 3.* ideo in hoc caſu conjecturis agendum eſt, ut monet idem Thomas Sanchez *diſp. 33. cit. n. fin. in ſolutione ad* 2. Ad conjectandam autem concedentis voluntatem optima mihi conjectura videtur, qua utitur Ægidius *loco citat. num.* 35. ſcilicet ſpectandum eſſe finem, ob quem ea conditio apponitur. Si enim finis, quem concedens intendit, evertitur non ſervata ea expreſſa conditione, ſentiendum eſt concedentem illam expreſſiſſe in vim conditionis, ita ut voluerit ſuſpendi licentiam, conceſſionem, & effectum, donec ea conditio ſervaretur. At ſi finis non evertatur, non eſt ſentiendum illam formam expreſſam eſſe ut conditionem, ſed in vim pacti, neque ſuſpenſam licentiam uſque ad implementum ejus conditionis. Hinc fit validam eſſe abſolutionem, quamvis non hortetur, ut lucrentur indulgentias: ſimiliter valere matrimonium, cui aſſiſtit parochus, cui licentia data eſt, dummodo ſub excommunicatione denuntiet, ne conjungantur non præmiſſis denuntiationibus. Quia cum finis Epiſcopi ſit, ne matrimonium ſit irritum ob aliquod impedimentum, & ne ſint in ſtatu fornicationis, non eſt ſentiendum velle ut, ſi ſine ea monitione conjungantur duo, inter quos re ipſa non eſt aliquod impedimentum, matrimonium eſſet nullum, & manerent etiam in ſtatu fornicationis ex defectu licentiæ, quæ tamen pericula ipſe Epiſcopus licentia illa eo tenore conceſſa evitare contendebat.

Conceſſa tamen licentia uti non poteſt is, cui conceditur, niſi illi innoteſcat; nec enim ſatis eſt quod conceſſa jam fuerit ad ejus petitionem, & innotuerit Nuntio, vel procuratori, ut late oſtendo in tract. de Confeſſione contra Sanctium. Unde neque ſatis exiſtimo, ſi contrahentes dicant, ſe licentiam habere, ut eos jungere matrimonio poſſit, ſolent enim in eo innumeræ fraudes intervenire: niſi forſan adeo virtute & auctoritate polleret, qui diceret, ut de ejus veritate nullo modo dubitari poſſe videatur: de quo Thomas Sanchez *diſp. 37.* Ego tamen peterem licentiam oſtendi etiam a quocumque viro quantumvis virtute præſtanti, nec enim in hoc ulla irrogaretur injuria, quod in re tanti momenti, & ex qua valor matrimonii pendet, diligenter conaretur extraneus Sacerdos ſuo muneri ſatisfacere. Quibus favet deciſio Rotæ apud Seraphinum, 1099. Quando autem revocatur, debeatne innoteſcere ei, cui conceditur, & quando expiret vel revocatione, vel concedentis morte, definiri poteſt ex his quæ dixi ſup. iſto lib. & ex his quæ dico in tract. de Confeſſione in ſimili de licentia ad audiendas confeſſiones. 8

Illud denique addendum eſt non tantum valere licentiam conceſſam a parocho, vel ordinario, ut in ſua parochia vel diœceſi alter eos conjungat, ſed etiam ut id munus obeat in aliena diœceſi. Pone aliquem exulare Salmantica, velleque cum aliqua fœmina Salmanticenſi contrahere Valliſoleti, eoque illam adduci velle, facultas conceſſa ab ordinario Salmanticenſi, ut parochus Valliſoletanus eos conjungat matrimonio, valet. Scio contrarium ſenſiſſe Navarrum *lib. 4. conſil. 35. & 52.* negat enim parochum extra ſuam parochiam, aut Epiſcopum extra ſuam diœceſim contrahendis matrimoniis inter ſuos intereſſe poſſe. Id tamen quod dixi magis placet, & docet Thomas Sanchez *lib. 3. diſput. 34.* Ægidius *diſput. 27. dub. 3.* Rebellus *2. part. lib. 2. de matrimon. quæſt. 8. num. 5.* Paulus Comitolus *lib. 2. reſponſorum moral.* Nam ex decreto Tridentini *loc. citato*, conſtat formam ab eo præſcriptam, & ſervandam in matrimoniis in eo extrinſece & eſſentialiter ſitam eſſe, ut adſit parochus, vel alius ſacerdos de licentia parochi, vel ordinarii, & duo præterea teſtes. Igitur reliqua omnia tempus & locus, & alia accidentaria ſunt. Quare 9

non addenda ſunt huic odioſæ reſtrictioni juris naturalis. Cumque idem poſſit ordinarius ſuos conjungere in aliena diœceſi ex declaratione Cardinalium, quam refert Rebellus *loco citato*, cur non poterit licentiam concedere, ut alter ſuos diœceſanos conjungat etiam in alia parochia? Quod ſi etiam judex, qui extra ſuæ juriſdictionis locum judex non eſt, licentiam minori tribuere poteſt, ut extra ſuæ juriſdictionis locum contrahere poſſit, cur idem non faciet Epiſcopus in matrimonii contractu? Cur etiam, cum Epiſcopus ſuis peregrinantibus in aliena Provincia, facultatem concedit ſuſcipiendi ab alienis Euchariſtiæ, & Pœnitentiæ Sacramenta, non præbebit etiam facultatem ineundi matrimonii?

10 Neque obſtat id, quo potiſſimum videtur inductus Navarrus, ſcilicet, parochum vel Epiſcopum extra ſuam diœceſim eſſe perſonam privatam, & non pollere ea auctoritate publica, quam in celebrandis conjugiis exigere videtur Concilium. Id inquam non obſtat, quia Concilium in eo perſonarum genere, quarum eſt in matrimonio præſentia neceſſaria, non requirit alicujus publici officii auctoritatem; alias neque ſimplex ſacerdos de licentia parochi, aut teſtes e privatorum numero, non eſſent idoneæ perſonæ, quod ſtultum eſt; ſed tantum exigit, ut ejuſmodi ſint perſonæ, quæ plenam Eccleſiæ fidem faciant, abſtulit enim matrimonia præſumpta. Adde nomen Epiſcopi & parochi eſſe nomen hominis publicam perſonam habentis, & ſuſtinentis, unde publica id auctoritate factum judicari debet, cum actus ille non ſit juriſdictionis contentioſæ, ſed voluntariæ, ut dicebam ſupra.

CAPUT XXX.

De denuntiationibus præmittendis.

S U M M A R I U M.

1 *Tridentini decretum.*
2 *Denuntiationes non ſunt de ſubſtantia matrimonii.*
3 *Non poſſe neque omnes, neque aliquam omitti ſine peccato mortali.*
4 *Debere fieri in utriuſque parochia.*
5 *Sufficere ut fiant in parochia habitationis, niſi ordinarius aliud decernat.*
6 *Debere fieri in Eccleſia, niſi conſuetudo obſtet.*
7 *Et in diebus feſtivis, non ferialibus.*
8 *Non tamen continuis.*
9 *Et petentibus contrahentibus, & per parochum, licet id conſuetudine ſublatum.*
10 *Non multo poſt denuntiationes matrimonium contrahendum, aut iterum repetendas.*

1 HÆC eſt hujus libri quarta pars, in qua de denuntiationibus agendum eſt, quæ præmitti matrimonio ſolent, de quibus Concilium Tridentinum hæc habet ſeſſione 24. de reformat. matrimonii cap. 1. *Præcipit, ut in poſterum antequam matrimonium contrahatur a proprio contrahentium parocho tribus continuis diebus feſtivis in Eccleſia inter Miſſarum ſolemnia publice denuntietur, inter quos matrimonium ſit contrahendum.* Reliqua quæ Tridentinum circa denuntiationes ſtatuit, proponam *c. ſeq.*

2 Circa quam decreti partem in primis obſervandum eſt, denuntiationes non eſſe de ſubſtantia matrimonii, quaſi nullum ſit, ſi ſine illis fiat, valet enim etiam omiſſis denuntiationibus. Idque non ſemel declaratum eſt a Cardinalibus, quas declarationes refert Farinac. & communi Doctorum ſenſu receptum eſt, ita ut neceſſe non ſit, neque declarationes, neque Doctores referre. Conſtat manifeſte ex ipſo decreto Tridentini. Cum enim permiſiſſet, quæ ad denuntiationes pertinent, inquit: *qui aliter quam præſente parocho, vel alio Sacerdote, de ipſius parochi vel ordinarii licentia, & duobus vel tribus teſtibus matrimonium contrahere attentabunt, eos Sancta Synodus ad ſic contrahendum omnino inhabiles reddit, & hujuſmodi contractus irritos, & nullos eſſe decernit, prout eos præſenti decreto irritos facit & annullat.* Hæc ibi. Ergo tantum defectus parochi & teſtium facit matrimonium nullum, non defectus denuntiationum. Quare cum jure antiquo *cap. fin. de clandeſt. deſponſat.* valeret matrimonium ſine illis, quoad hoc non eſt immutatum: ſed tantum tradidit Concilium ordinem & formam, ſecundum quam rite & recte parochus procedat, ante contractum matrimonii, non vero formam, quæ ſi deſit, annullet actum. Quare in matrimonio non habet verum, ut factum contra legem habeatur pro infecto juxta text. *in l. non dubium, C. de legib.* cujus explicationem jam ſupra tradidimus in hoc libro. Videndus de hoc Thomas Sanchez *lib. 3. diſp. 5. q. 1.*

Secundo obſervandum eſt eſſe in præcepto eas denuntiationes præmittere, ita ut ſine mortali culpa omitti non poſſint. Communis Doctorum ſententia eſt, ita ut ſupervaceum ſit Doctores referre: plures refert & ſequitur Thomas Sanchez *diſput. 5. cit. quæſt. 2.* Cujus ratio facile deſumitur ex dictis. Quia eſt lex Tridentini præceptiva, & in materia valde gravi, & quæ ſtatuitur ad multa incommoda evitanda; quare non eſt unde poſſit dici culpa venialis. Amplia autem ut ſit etiam obligatio præmittendi non ſolum denuntiationes, ſed & tres numero, ita ut unam omittere ſit lethale peccatum. Sentit nobiſcum Ægidius *diſp. 27. dub. 5. num. 51.* quamvis oppoſitum ſentiat Thomas Sanchez *diſp. cit. num.* 8. Et ratio eſt, quia omiſſio unius proclamationis non eſt materia levis, ut conſtat ex fine, ad quem ordinatur. Quare parochus, qui id ſuo arbitratu faceret, graviter puniendus eſſet ab Epiſcopo. Hæc dixerim, quando juſta cauſa omittendi non ſubeſt; nam quid faciendum ſit, quando adeſt omittendi cauſa, dicam *cap. ſequenti*. Neque ſatis erit ad excuſandum a mortali culpa, quod ceſſet cauſa denuntiationum in aliquo peculiari caſu, ut dixi ſup. univerſe de legibus in præſumptione fundatis. 3

Tertio obſervandum eſt prædictas proclamationes fieri debere in utriuſque parochia, quod licet non ſatis explicatum fuerit *in d. cap. fin. de clandeſtina deſponſatione*, attamen plane colligitur ex decreto Tridentini. Quia, cum præcipiat, ut fiant a proprio contrahentium parocho, plane ſequitur, ſi diverſarum parochiarum ſint, per diverſos parochos fieri debere in ipſorum parochiis. Et ratio etiam eſt manifeſta, cum ideo iſtæ proclamationes adhibeantur, ut impedimenta ſi qua fuerint, innoteſcant; poteſt autem impedimentum viri incognitum eſſe in parochia fœminæ, & e contra: & facile id accidere poteſt. Quare in utriuſque parochia fieri debent, ut habet etiam Congregatio Cardinalium apud Farinacium, quæ ſic inquit. *Quando matrimonium contrahitur inter duos de diverſis parochiis, debent in ambabus fieri denuntiationes.* Hæc ibi. Unde erit etiam peccatum; omittere denuntiationes in aliqua parochia, ſi tantum in una fiant. 4

Sed in quibus parochiis fieri debeant, diſſenſio eſt. 5
Nam Thomas Sanchez *diſp. 6. n. 6.* dicit denuntiationes fieri debere in utriuſque parochia, in qua diutius commorati ſunt, & veroſimilius eſt, ut ſciantur impedimenta, ad eum enim finem adhibentur, non autem ita facile innoteſcerent, ſi in ea parochia fiant, in qua a brevi tempore commorantur. Sequitur Ægidius *dub. cit. n.* 50. refertque Thomas Sanchez pro ea ſententia Seguram dicentem ſic declaraſſe Cardinales, ſequitur Riccius *in praxi dec.* 257. n. 4. Ego quidem, ſi viderem declarationem Cardinalium, iſtorum opinioni acquieſcerem. Cæterum neque lego in his, quas ediderunt Farinacius, atque Rebellus, quin potius ex his quæ excuſæ habentur, ego colligo in eis tantum Eccleſiis debere fieri proclamationes, de quarum parochia ſunt. Nam cum Tridentinum dicat eas debere fieri a proprio parocho, declarant Cardinales proprium parochum eſſe, in cujus parochia contrahentes habitant tempore, quo matrimonium contrahitur. Et in alia declaratione expreſſe dicitur, ut quando matrimonium contrahitur inter duos alienigenas, qui a parvo tempore in aliquo loco habitant, & non ſunt de vagabundis, proprium parochum eſſe, in cujus parochia habitant tempore, quo contrahunt matrimonium. Et in Regimine Eccleſiæ Bononienſis ſub Cardinale Palæoto *p. 3. de Sacramento matrimonii, pag. mihi* 158. ſic habetur. *Poſt tres denuntiationes factas in Eccleſia parochiali, cui tam ſponſus, quam ſponſa ſubditi erunt*, &c. Et ſæpe ibi inculcatur debere fieri in parochia, & teſtimonium petendum a parocho, ad quem pertinet matrimonii celebratio. Et in conſtitutionibus Mediolanen. *lib. 4. de ſponſalibus, c.* 10. injungitur *ne quis parochus denuntiationes in Eccleſia faciat, niſi petentibus eiſdem contrahentibus; & ſi forte fuerint ex diverſis parochiis, ne denuntiet, niſi ab altero parocho certior factus ſit de poſtulatu & conſenſu illius, qui ſuæ eſt curæ ſubjectus.* Quæ ideo adduco, ut oſtendam quomodo ea Concilia Mediolanenſia & Bononienſia, quæ Tridentinum ſecuta ſunt, & approbata per Congregationem Cardinalium, ut in ipſis habetur, intellexerint Tridentini decretum de denuntiationibus faciendis in parochiali Eccleſia. Exiſtimo itaque de jure in prædictis præciſe parochiis debere fieri; an vero in aliis etiam fieri expediat, relictum exiſtimo Epi-

mo Epi-

mo Epiſcoporum judicio. Nam in Regimine Eccleſiæ Bononienſi *p. citat. pag. mihi* 157. *col.* 2. *in principio. In*
5 *his igitur, aut aliis hujuſmodi caſibus, in quibus aliqua auſſere poſſit difficultas, ſive etiam cum dubitatur in qua parochia fieri debeat denuntiatio, parochus ab eodem Illuſtriſſimo Archiepiſcopo quid agendum ſit accipere debebit.* Hæc ibi.

6 Ex his colliges eas denuntiationes debere fieri in Eccleſia, ut conſtat ex omnibus adductis. Quare non poſſunt fieri extra Eccleſiam, etiamſi locus ſit aptus, ut ad multorum notitiam perveniat; niſi forte alicubi conſuetudo fuerit, ut ejuſmodi edicta voce præconis proponantur in vicinia parochiæ. Nam ejuſmodi conſuetudinem etiam poſt Tridentinum ſervari poſſe ex conſuetudine immemoriali conſtat ex quadam declaratione Cardinalium, quæ eſt apud Farinacium *pag. mihi* 270. in hæc verba. *An omiſſio edictorum, quæ præcedere debeat celebrationem matrimonii ex conſtitutionibus Synodalibus diœceſis, & ex conſuetudine immemorabili, quam ſervandam eſſe etiam poſt Concilium Tridentinum Congregatio declaravit, reddat matrimonium clandeſtinum, prolemque illegitimam, perinde ac ſi matrimonium contractum eſſet ſine parocho & teſtibus? Congregatio reſpondit negative.* Quæ etiam declaratio extat apud Rebellum *poſt lib. 4. de ſponſal. n.* 28. Ex qua declaratione plane colligitur, ſicut immemorabili conſuetudine induci potuit, ut non eſſent denuntiationes præmittendæ, ita etiam eadem conſuetudine poſt Tridentinum induci poſſe, ne denuntiationes in Eccleſia fiant, ſed in alio publico loco, & præconis voce.

7 Quarto obſervandum eſt eas denuntiationes debere fieri tribus feſtivis diebus, id enim expreſſe decernit Concilium Tridentinum, & explicat Mediolanenſe *4. t. c.* 2. *ut in illis feſtivis diebus fiant, qui Eccleſiæ præcepto ſervantur.* Quare in feriali aliquo nec ſemel denuntiare licebit; ut colligitur ex declaratione Cardinalium, quæ extat apud Farinacium *pag.* 269. in hæc verba. *Epiſcopus ob vicinitatem temporis, quo prohibitæ ſunt nuptiæ, omittere poteſt aliquas denuntiationes ſecundum prudentiam ſuam, & judicium, non tamen jubere ut in diebus ferialibus fiant.* Quæ etiam eſt apud Rebellum *loco citato, n.* 19. & 27. Quare non placet, quod contra hoc docet Thomas Sanchez *diſp.* 6. *n.* 10. Unde neque in eo diſpenſare poterit Epiſcopus contra eundem Sanchium *diſp.* 7. *n.* 6. cum expreſſe prohibeantur etiam extraordinarie facere, ſi recte expendantur verba declarationum; maxime cum ſi aliqua ſubſit cauſa, omitti poſſint de Epiſcopi judicio. Sine peccato ergo mortali ferialibus diebus fieri non poſſunt denuntiationes, & alias nullius erunt momenti. Sic noviſſime Riccius *in praxi, deciſ.* 257. *n.* 3.

8 Sed numquid poterunt fieri tribus feſtivis diebus continuis, ut tribus diebus Paſchatis, vel interruptis, & aliquo intervallo diſtinctis? In hoc dicendum non debere eſſe continuos. Sic tanquam juri conſonum declaratum eſt in Concilio Colonienſi ſub Adolpho titulo cenſuræ & decreti lata pro abuſuum reformatione *cap.* 32. & Provinciali Moguntino ſub Sebaſtiano *cap.* 38. Verum neque nimis differendæ ſunt, aut procraſtinandæ, ut habet Concilium Mediolanenſe titulo de ſponſalibus capite ſecundo: illud enim intervallum petit ipſe denuntiationum finis, ut ſic melius detegantur impedimenta. Unde in nonnullis Eccleſiis prudenter conſtitutum eſt, ne ipſo die ultimæ denuntiationis contrahatur matrimonium, ſed duobus aut tribus elapſis diebus. Sic habetur in Conſtitutionibus Mediolanenſibus *tit. de ſponſalibus, cap.* 13. & in Regimine Eccleſiæ Bononienſis *p.* 3. *citat. pag. mihi* 168. *col.* 1. & ideo etiam præcipitur, ut ſi temporis anguſtiæ urgeant, ſtatim poſt tertiam denuntiationem celebrari matrimonium, in ſecunda denuntiatione populus moneatur, denuntieturque ſtatim poſt tertiam denuntiationem matrimonium eſſe in facie Eccleſiæ celebrandum. Idemque mihi videor colligere ex quadam declaratione Cardinalium apud Rebellum *n.* 22. in qua præcipitur parocho, ut in illis Regionibus, in quibus ſponſi ſtatim tribus factis denuntiationibus ſe carnaliter cognoſcunt, Epiſcopus provideat, ut parochus ultima denuntiatione abſoluta in matrimonio ſubito illos conjungat ad ſtupri periculum vitandum. Ergo ubi abuſus ille non eſt, non ſunt eadem die conjungendi, niſi accedat Epiſcopi licentia, ut habet conſtitutio Mediolanenſis *loc. cit.*

9 Quinto obſervandum eſt haſce denuntiationes non debere fieri de arbitrio parochi, ſed petentibus illis, qui volunt contrahere, ut explicat conſtitutio Mediolanenſis, *cap.* 4. 10. & 18. ubi etiam præſcribit modum explorandæ libertatis, aut voluntatis contrahentium. At quamvis Concilium dicat fieri debere per parochum proprium, in hoc tamen a jure receſſum eſt apud nos, fiunt enim per ædituum, ſicque ſervatur in praxi. Quamvis, quando ſunt contrahentes ex diverſis parochiis, & affertur teſtimonium ad parochum, quo præſente celebrandus contractus eſt, teſtimonium debet eſſe chirographo parochi munitum, & aliis, quæ juxta diverſas Conſtitutiones Synodales exiguntur in diverſis Eccleſiis. Sed & antequam præmittat denuntiationes, ſi parochus aliquod impedimentum eſſe intelligit, vel difficultatem etiam ex unius fide, vel inceptis denuntiationibus, ne ulterius progrediatur, ſed Epiſcopum conſulat, præcipiunt acta Mediolanenſia *tit. de ſponſal. cap.* 10. etiamſi ea dubitatio contingat ex probabili conjectura, & acta Bononienſia *loc. cit. pag. mihi* 153. *col.* 2. *in princ.*

Denique obſervandum eſt non multo elapſo tempore poſt denuntiationes matrimonium eſſe contrahendum. Acta Mediolanenſi *in loco cit. c.* 22. præcipiunt, ut intra duos menſes contrahatur, quibus elapſis nequeat contrahi matrimonium; niſi præmiſſis iterum denuntiationibus, aut niſi de licentia Epiſcopi remittantur. 10
In Regimine Eccleſ. Bononien. *p.* 3. *cit. pag.* 158. *col.* 1. *in fine*, injungitur, ut elapſis illis duobus menſibus ab ultima denuntiatione computandis non procedat parochus ad celebrationem matrimonii, niſi prius admonito Illuſtriſſimo Archiepiſcopo, & licentia ab eo in ſcriptis obtenta, vel a generali ejus Vicario. Inter declarationes autem Cardinalium extat quædam apud Rebellum *loc. cit. n.* 8. & Farinacium *pag. mihi* 266. *in fine*, ubi dicitur in Congregatione Cardinalium approbatum fuiſſe decretum Ravennatenſis Concilii 2. quo cautum eſt, ut ii, qui peractis denuntiationibus intra quatuor menſes non contraxerunt, non poſſint contrahere, niſi iterum peractis denuntiationibus, arbitrio tamen Epiſcopi. Et quidem merito, quia poteſt longo tempore poſt denuntiationes elapſo ſupervenire impedimentum ex affinitate aliqua. Illud denique addendum, cum denuntiationes ex cauſa differuntur faciendæ poſt contractum, peccatum mortale eſſe conſummare ante denuntiationes, ut dicam infra *lib.* 10.

CAPUT XXXI.

Quando omitti denuntiationes poſſint, & cujus auctoritate?

S U M M A R I U M.

1 *Tridentini decretum.*
2 *Non poſſe omitti denuntiationes auctoritate parochi.*
3 *Quis intelligatur hoc loco nomine ordinarii.*
4 *Objectio diluitur.*
5 *Non intelligi Vicarium Epiſcopi, niſi committatur.*
6 *Objectiones proponuntur, & diluuntur,* & 7.
8 *Poteſt eam poteſtatem Epiſcopus concedere Vicario ſuo.*
9 *Cum contrahentes ſunt ex diverſis diœceſibus, & unus ex eis remittit denuntiationes, non videntur aliæ remiſſæ.*

TRidentinum *c. cit.* hæc habet. *Quod ſi aliquando probabilis fuerit ſuſpicio matrimonium malitioſe impediri poſſe, ſi tot præceſſerint denuntiationes, tunc vel una tantum denuntiatio fiat, vel ſaltem parocho & duobus aut tribus teſtibus præſentibus matrimonium celebretur. Deinde ante illius conſummationem denuntiationes in Eccleſia fiant, ut ſi aliqua ſubſint impedimenta, facilius detegantur, niſi ordinarius ipſe expedire judicaverit, ut denuntiationes remittantur. Quod illius prudentiæ & judicio relinquit Sancta Synodus.* Hæc ibi. 1

Ex quo decreto habemus in primis denuntiationes non poſſe omitti, neque omnes, neque unam auctoritate parochi, expreſſe enim Concilium inquit, *niſi ordinarius ipſe*, &c. Ergo non conceditur parocho arbitrium omittendi, ad id enim eligitur induſtria perſonæ cum dicat etiam Concilium id relinqui judicio & prudentiæ ordinarii; parochi autem magna ex parte ſunt ignari & imprudentes. Et ſic intellexerunt Concilium Tridentinum acta Mediolanenſia *tit. de ſponſal. cap.* 4. ibi, *Eas autem denuntiationes ne ulla quidem ex parte remittere parochis liceat, niſi Epiſcopi conſenſu, idque cauſis jure permiſſis.* Idem indicant, *c.* 20. & expreſſe habet declaratio Cardinalium apud Farinacium *pag. mihi* 269. *arbitrio ordinarii non parochi.* Idemque inſinuatur in multis aliis declarationibus. Et quamvis nonnulli exiſtimaverint, quos refert Petrus Ledeſma, in caſu malitioſi impedimenti parochum diſpenſare poſſe, quia id videtur innuere Concilium, attamen longe verius eſt, neque in eo caſu poſſe, ſed omnino denegatam illi 2

ſheulıatem, ut citatis aliis docet Thomas Sanchez *lib. 3. diſp. 7. n. 17.* tum quia ſatis aperte id habet dicta declaratio, tum etiam quia id negatur aliis ex declaratione Cardinalium, qui alias intelliguntur nomine ordinarii; tum etiam, quia ſic intellexit Concilium conſtitutio Mediolanenſis *tit. cit. cap. 4.*

3 Poteſt ergo ordinarius diſpenſare, ut omittantur, vel omnes denuntiationes, vel aliquæ ex illis, ut docet Tridentinum loco citato. Sed nunquid in hoc caſu nomine ordinarii intelligendi ſunt quotquot ſupra diximus ordinariorum nomine intelligi? Etiam intelligi eos, quos ſupra iſto libro juriſdictionem quaſi Epiſcopalem habere diximus, quia ordinarii ſunt eam Navarro, Henriquez, Emanuele docet Thomas Sanchez *d. lib. 3. diſp. 7. n. 4.* Sed in contrarium eſſe videtur declaratio Cardinalium, quæ ſic habet. *Non permittitur hic facultas commendatario, licet ejus Abbatia jura Epiſcopalia habeat, cujus Abbas appellatione ordinarii venit juxta gloſſam in c. fin. de officio ordinarii in 6. dixit enim Sanctiſſimus Dominus noſter quod ordinarius hic non intelligitur niſi Epiſcopus, tamen Cardinali Farneſio Farcenſis Monaſterii Commendatario fuit permiſſum, non autem ejus Vicario.* Quare ergo non dubio juxta Cardinalium declarationem hanc poteſtatem ſolis Epiſcopis jure Tridentino conceſſam, & non his, qui juriſdictionem quaſi Epiſcopalem habent, ut Abbatibus aut Vicariis ſancti Joannis vel ſimiſibus. Eadem declaratio erat apud Rebell. *num. 22.*

4 Verum pro ſua ſententia contra iſtam ſolum adducit Thomas Sanchez hos Abbates & ſimiles ordinarios eſſe, & ordinarii nomine intelligi. Sed id jam ſupponit prædicta declaratio, & adhuc dicit Concilii ſenſum hoc loco reſtringendum, & nomen ordinarii non ita late patere ſicut alibi. Magis hæc explicabuntur ex his, quæ dicam ſtatim.

5 Sed adhuc quæret aliquis, an in hoc loco ordinarii nomine intelligatur ſolus Epiſcopus, an etiam ejus Vicarius generalis. Ego exiſtimo non intelligi Vicarium generalem, & ita illum non poſſe has denuntiationes remittere, niſi ſpecialiter committatur, docet Henriquez *lib. 11. de matrimonio c. 5. n. 5.* qui & teſtatur ſic declaraſſe Cardinalium Congregationem, ſequuntur etiam multi alii, quos refert Riccius *in praxi deciſ. 259.* Favet huic intelligentiæ Concilii quod Toletanum Congregatum *anno* 1583. ſic ſenſerit intelligi Concilium Tridentinum, & Patres Concilii Mediolanenſis ſæpe citati ſic habent. *Illas vero denuntiationes ab Epiſcopo, cum præſens in urbe vel diœceſi adeſt, ſolum remitti deinceps liceat, ab alio prætereà nemine, ac ne a Vicario quidem generali, niſi aliud Epiſcopus judicaverit, attenta ſei Vicarii qualite & prudentia.*

6 Contrariam tamen ſententiam tenet cum nonnullis Thomas Sanchez *d. lib. 3. diſp. 7. n. 10.* & Riccius deciſ. citata, ſed Sanchez cum quadam tamen limitatione, quam habet *n. 13.* niſi Epiſcopus hanc facultatem diſpenſandi ſibi reſervaverit. Fundamenta ejus hæc ſunt. Primo quia hæc poteſtas in Tridentino conceditur ordinario, Vicarius autem ordinarius eſt. Secundo, quia in hoc eodem decreto, cum dicit Tridentinum debere matrimonio intereſſe parochum vel alium ſacerdotem de licentia parochi, aut ordinarii, ibi nomine *ordinarii* intelligitur etiam Vicarius, qui & concedere poteſt licentiam aſſiſtendi. Ergo etiam intelligitur in iſto caſu. Tertio, quia ante Tridentinum poterat ex generali conſuetudine diſpenſare, ut teſtatur Paludanus *in 4. diſp. 28. qu. 2.* At Tridentinum id ei non negat, ſed potius concedit. Denique quia quando Tridentinum excludere voluit Vicarium, id exprimit, ut *ſeſſ. 24. cap. 6. de reformation.* ibi, *& non eorum Vicarii.*

7 Hæc tamen non obſtant, ut à propoſita diſcedamus ſententia. Primum non obſtat, quia hic habemus jus novum a Tridentino conſtitutum, cujus declaratio pertinet ad Congregationem Cardinalium, quæ declaravit in hoc caſu non intelligi Vicarium. Quo etiam dilues ſecundum & tertium argumentum, & quartum ſimiliter, tum, licet non expreſſerit Concilium in hoc caſu non intelligi Vicarium, expreſſit tamen Cardinalium Congregatio. Ea autem limitatio, quam adhibet Thomas Sanchez, mihi non probatur, & niſi valde fallor, ſententiam ipſam, quam ſequitur evertit. Si enim Vicarius eo ipſo, quo Vicarius conſtituitur, habet a Tridentino poteſtatem denuntiationes remittendi, non poſſet per Epiſcopum tolli, ſicut quamvis reſiſtat, & contradicat Epiſcopus, non poteſt tollere parocho licentiam aſſiſtendi matrimonio, neque poteſtatem concedendi alteri licentiam. Quod ergo Epiſcopus denegare poteſt Vicario, cui generalem adminiſtrationem commiſit, ſignum eſt non eſſe illi conceſſum a Concilio, eo ipſo quod Vicarius eſt. Inferior enim contra legem ſuperioris nihil poteſt *c. inferior, de majoritate & obedientia.*

8 Quamvis autem jure Tridentini Epiſcopo tantum concedatur, attamen non ita ut delegare non poſſit. Quare poteſt Vicario ſuo generali committere, & etiam aliis, ut recte docet & probat Thomas Sanchez *d. lib. 3. diſp. 7. n. 20.* tum quia in hoc non eſt electa induſtria Epiſcopi, cum id munus demandatum ſit perſonis incertis, ignotis, & tam præſentibus, quam futuris, ut docet cum nonnullis idem Thomas ibidem. Tum etiam quia, poteſtas hæc data Epiſcopo per Concilium, cum ſit perpetuo adjuncta ſedi Epiſcopali, eſt ordinaria, ut dicam *lib. 8. de diſpenſationibus*; & ita poteſt eam delegare. Quam etiam Vicarium ipſum poſſe delegare alteri docet Thomas Sanchez *loco cit. n. 21.* Hoc tamen definiendum eſt juxta ea, quæ dixi ſupra iſto libro, an ea quæ ſpeciali commiſſione committuntur Vicario ab Epiſcopo pertineant ad juriſdictionem ordinariam vel delegatam. Vide Felinum late *in c. 1. de conſtitutionibus col. mihi, verſ. quod ſi dicas, & c. ſignificaſti, de homicidio in fine,* & latiſſime *c. fin. de officio deleg. 4. 10.*

9 Illud tamen addendum eſt, quod docuit Thomas Sanchez *diſput. cit. n. 7.* & Ægidius *diſp. 27. dub. 6. num. 54.* cum contrahentes ſunt ex diverſis diœceſibus, & ordinarius unius remittit denuntiationes in ſua diœceſi, conſequenter diſpenſare, ne fiant in alia parochia, ſicut ratione connexionis poteſt utrumque copulare matrimonio. Dubito tamen de hujus dicti veritate. Quia ſæpe poteſt contingere, ut impedimentum quod in una diœceſi notum non eſt, ſit notum in alia, & ita ex diſpenſatione denuntiationum in una diœceſi non ſequitur per connexionem, & colligationem aliquam diſpenſatio in alia. In quo eſt valde diverſa ratio de matrimonio & denuntiationibus. Nam in matrimonio, cum ſit neceſſario vinculum duorum, neceſſario etiam fit, ut qui unum conjungere poteſt, poſſit & alium, eſt enim mutua conjunctio. At in denunciationibus non eſt ita neceſſaria colligatio & conſequentia, ut ſatis conſtat.

CAPUT XXXII.

Ex qua cauſa omitti denunciationes poſſint, & debeant?

SUMMARIUM.

1 *Denuntiationum omittendarum non unam cauſam eſſe.*
2 *Illæ referuntur.*
3 *Non eſſe neceſſariam judicialem cauſæ cognitionem.*
4 *Objectio diluitur.*
5 *Poſſe fieri eam diſpenſationem extrajudicialem.*
6 *In quibus cauſis teneatur ordinarius diſpenſare.*
7 *Poſſe aliquando contrahi etiam non petita ea diſpenſatione.*
8 *Vera ejus ratio.*
9 *Limitatio veræ ſententiæ.*
10 *Quid agendum quando ordinarius negat licentiam, cum poteſt.*
Quæ certa ſunt, ibid.
11 *Quorumdam ſententia.*
12 *Rejicitur.*
13 *Verior ſententia.*
14 *Executorem ultimæ voluntatis, cujus conſcientiæ relinquitur diſpoſitio, poſſe compelli ad reddendam rationem.*

Conſtat ordinarium in denuntiationibus omittendis 10 diſpenſare poſſe. At id non licet ſine cauſa, quia diſpenſatio ſine cauſa, etiam in his, quæ juris poſitivi ſunt, licet fiat valide, tamen illicita eſt, ut dicam late *lib. 8.* Quare interveniat cauſa neceſſe eſt. Sed quænam illa erit? Tridentinum in prædicto decreto illam expreſſit, *quando probabilis ſuſpicio eſt matrimonium malitioſe impediendum.* An autem ex alia cauſa, quam ea quæ jure exprimitur, remitti denuntiatio poſſit, dubium eſt. Concilium Mediolanenſe *c. 4. citat.* non aliam agnoſcit, ibi, *idque in cauſis jure permiſſis,* & apertius idem habet *capit. 2.* At longe verius eſt poſſe etiam denuntiationes remitti ex aliis cauſis, docet communis ſententia, quam ſequitur Thomas Sanchez *lib. 3. diſp. 9.* Ægidius *diſput. 27. dub. 6.* & alii. Idque conſtat, quia Tridentinum *loc. citat.* quamvis eam cauſam probabilis ſuſpicionis expreſſerit, tamen in fine ejus clauſulæ totum hoc remittit judicio, & prudentiæ Epiſcopi. Atque ſic intelligi decretum Tridentini indicant variæ declarationes Cardinalium, extant enim apud Farinacium *pag. 269.* Prima. *Epiſcopus ob vicinitatem temporis,*

poris, quo prohibitæ ſunt nuptiæ, remittere poteſt aliquas denuntiationes ſecundum prudentiam ſuam & judicium, Secunda. *Epiſcopus poteſt poſt matrimonium contractum, ante illius conſummationem, ſi ita expedire judicaverit, ſecundum prudentiam ſuam & judicium, ex aliqua cauſa arbitrio ſuo remittere denuntiationes, etiamſi non ſit ſuſpicio, quod matrimonium malitioſe impediatur.* Tertia. *Non ſolum ex cauſis hic expreſſis poſſunt denuntiationes omitti, ſed aliis etiam arbitrio ordinarii, qui illas remittere poteſt etiam poſt matrimonium contractum, & ante illius conſummationem.* Quarta, *Præter cauſas hic a Concilio expreſſas ſuper omiſſione denuntiationum, etiam aliæ ſunt ſufficientes ſecundum ordinarii prudentiam, atque judicium.* Hæc ibi. Quare de hoc amplius dubitare non licet.

2 Sed exprimamus cauſas, quas Doctores judicant eſſe juſtas ad omittendas denuntiationes. Prima cauſa aſſignari ſolet. Quando magnates contrahunt; quia hi cum magna deliberatione procedunt, & ceſſat omne periculum. Quam cauſam, licet non admittat Navarrus, attamen juſtam eam reputant moderni citatis Thomas Sanchez, & Ægidius *locis citatis*. Secunda. Quando obſtat contrahentium pudor, & verecundia ob inæqualitatem conditionis, ut ſi nobilis ignobilem ducat, vel ob inæqualitatem ætatis, ut ſi valde ſenex puellam ducat, vel valde ſenes interſe contrahant, docet cum aliis Sanchez *num.* 3. Tertia cauſa eſt, notabilis contrahentium temporalis commoditas, ſi alias non ſubeſt periculum occulti impedimenti, ut quando oporteret ad factionem cito ſedandam iniri matrimonium, de qua Sanchez *num.* 18. Quarta cauſa eſt, quando matrimonium omnino creditur per maleficium, aut per parentum, tutorum, vel aliorum factionem injuſte impediendum. Quam cauſam bene explicat cum aliis idem Thomas Sanchez *diſput.* 9. *citat. num.* 11. Dixi injuſte, quia Tridentinum inquit *cum probabilis ſuſpicio eſt malitioſi impedimenti*, Non autem malitioſe impedit, qui juſte impedit, ut cum filius indignæ vult nubere, etiamſi illam defloraverit, vel ſponſalia contraxerit, aut quia graviora incommoda reſultabunt ex matrimonio, quam ea omiſſione. Quare diligenter judex Eccleſiaſticus perpendere debet, quibus ex cauſis timeatur parentes aut tutores impedituros, ſolent enim in hoc nonnullæ fraudes latere. At quando perpenſis cauſis conſtaret non eſſe parenti vel tutori juſtam cauſam impediendi, poteſt Epiſcopus in denuntiationibus omittendis diſpenſare. Idem eſt, ſi parentes vel tutores cauſa conſumendi patrimonium vellent impedire matrimonium filii, aut minoris. Quinta cauſa eſt, quando ſine contrahentium infamia aut ſcandalo non poſſunt fieri proclamationes, ut ſi aliqui concubinarii, qui diu conjugati exiſtimati ſunt, velint contrahere, oritur enim infamia, quæ ut videtur eſt ſufficiens cauſa, docet Thomas Sanchez, *num.* 5. Similiter quando comprehenſi inflagranti delicto, ut vitent infamiam, dicunt ſe eſſe conjugatos. Sanchez *n.* 16. Similiter quando duo contraxerunt matrimonium, quod nullum fuit ob impedimentum occultum, & poſt longam cohabitationem detecto impedimento volunt iterum contrahere, vitatio ſcandali ſufficiens cauſa eſt, ut docet cum aliis Sanchez *num.* 9. Sexta cauſa eſt, quando ſine notabili animæ aut rerum temporalium periculo non poſſet matrimonium differri, donec proclamationes fiant, ut ſi aliquis morti proximus vellet aliquam ducere, ad vitandum peccatum, vel ad legitimandos liberos, docet cum aliis Sanchez *num.* 19. Similiter ſi aliquis longe profecturus ſtatim ſit, & neceſſarium ſit ob eoſdem fines ſtatim contrahere. Item quando concubinarii ad vitandum peccatum volunt contrahere, & probabile periculum eſt de mutatione propoſiti, vel ſi defloratæ virginis, ut damnum reparet, & ejus mutatio timeatur: vel etiamſi non violaverit, infamaverit tamen, vel fidem alteri dedit, & probabilis etiam ſuſpicio ſit illum mutaturum voluntatem, vel etiam quando inſtat tempus, quo nuptiarum ſolemnitas prohibetur, & non poſſunt omnes proclamationes fieri, juſta etiam cauſa eſt diſpenſandi, etiamſi non adſit inter contrahentes periculum incontinentiæ, vel damnum aliud. Et quamvis Mediolanenſis conſtitutio *tit. cit. de ſponſal. cap.* 21, non judicaverit hanc ſufficientem cauſam diſpenſandi, attamen ſic indicat declaratio Cardinalium apud Farinaciam his verbis: *Epiſcopus ob vicinitatem temporis, quo prohibitæ ſunt nuptiæ, omittere poteſt aliquas denuntiationes ſecundum prudentiam ſuam & judicium.* Quod etiam cum aliis docet Thom. Sanch. *diſp. cit. num.* 8. Ægidius *dub.* 6. *cit.* Vide etiam de his cauſis Ricium *in praxi dec.* 258.

3 Sed nonnulla circa ejuſmodi cauſas inquirenda ſuper-

Baſilii Pontii de Matrim.

ſunt. Primum eſt, an ſit neceſſaria judicialis cauſæ cognitio, vel ſufficiat extrajudicialis. Extrajudicialem ſine ſtrepitu, forma aut figura judicii partiſque citatione ſufficere probabilius eſt, docet cum aliis Thomas Sanchez *lib.* 3. *diſput.* 8. Cujus præcipua ratio deſumitur ex eo, quod totum hoc negotium a Tridentino tandem committitur judicio & prudentiæ Epiſcopi, ut conſtat *ex d. cap.* 1. *de reformatione matrimonii*. Quando autem aliquid relinquitur judicio alicujus idem eſt, ac ſi relinquatur conſcientiæ & non requiritur judicialis cognitio, ut conſtat ex multis juribus, quæ colligit gloſſa *in c. finali de voto, & c. niſi cum pridem, de renuntiatione, ad finem*, ibi, *Tibi reducimus relinquendum, & cap. fin. de Hæreticis in* 6. ibi, *Super hoc eorundem conſcientias onerantes, & cap.* ſtatutum, de reſcriptis in 6. *§.* Aſſeſſori, ibi, *Quod conſcientiæ relinquatur ejuſdem*, ubi gloſſa, *cum enim hoc conſcientiæ relinquatur ipſius, ergo ſolus Deus hic, & nullus alius eſt judex vel cognitor.* quam gloſſam approbans Philip. Franc. *ibid. num.* 6. hæc habet. *Ubicunque aliquid committitur conſcientiæ alicujus, non eſt neceſſaria alia probatio, vel citatio partium, cum ſufficiat probationem concludere ſoli judici, ex quo commiſſio eſt conſcientialis. Unde poteſt delegatus negotium expedire prout ſua conſcientia dictat. Et ita determinat Lapus* in ſua allegat. 61. citat. in principio. *Ita etiam tenet Baldus* in l. certum in 2. col. C. unde cognati, *& ſentit Joannes Andreas* in c. 2. infra de Juramento calumniæ, *ſuper v. viderit expedire. Licet Bartolus* in extravagant. ad reprimendam, *ſuper v. ſine figura videatur ſentire contrarium, de quo ibi per eum, & per Baldum*, in l. 2. in principio, C. de fideicommiſſis, *dicentem quod lex commendat & fovet illud, quod fit ex conſcientia, cui non convenit de apicibus juris diſputare. Unde commiſſum ad conſcientiam videtur commiſſum ad veritatem, & ſatis eſt quod ſit munita de jure gentium ſecundum Baldum* ibi. Hæc Francus.

Neque huic ſententiæ obſtat, quod diſpenſatio dicatur eſſe juris relaxatio cum cauſæ cognitione, non enim ibi dicitur debere eſſe cum judiciali cognitione. Neque obſtat etiam, quod ubi lex committit aliquid faciendum ex cauſa, illa probari debeat. Limitatur enim, niſi committatur conſcientiæ, & judicio alterius; tunc enim tantum neceſſarium eſt, ut animus informetur judicantis. Neque obſtat etiam quod hæc diſpenſatio detur etiam pro foro interiori, & exteriori. Dico enim cum præciſe datur diſpenſatio pro foro interiori, credi petenti. At pro exteriori credi teſtibus, non tamen in judicio examinatis & juratis, ſed extrajudicialiter. Neque obſtat etiam quod Tridentinum *ſeſſ.* 14. *c.* 7. *de reformatione*, dicit, diſpenſandum cauſa cognita, & probatis precibus. Id enim ſpecialiter requirit Tridentinum diſpenſandum in ea irregularitate ex homicidio: imo inde colligi poteſt hic non requiri, cum non exprimat. Sed hic oritur elegans quæſtio, an ſi Epiſcopus noluerit diſpenſare, ſuccurrendum ſit per viam appellationis, vel ſupplicationis implorando ſuperioris officium. De hoc tamen dicam *c. ſeq.* 4

Ex his colligitur poſſe fieri hanc diſpenſationem ab ordinario ſine ullo ſtrepitu & figura judicii, & poſſe etiam fieri extra diœceſim, quia non eſt actus juriſdictionis contentioſæ, ſed voluntariæ. Imo etſi cognitio cauſæ judicialis neceſſaria eſſet, & ea cauſæ cognitio non poſſet extra diœceſim expediri; at diſpenſatio maxime, ut ex doctrina Baldi *in l. unica in princ. n.* 11. *verſ. ult. nota, D. de Offic. Conſulis*, refert Thomas Sanchez *diſp.* 8. *n.* 6. 5

Sed ex prædictis nonnullæ difficultates emergunt. Primum eſt, an teneatur ordinarius his exiſtentibus cauſis diſpenſare? Et quidem in genere, quando ſit debita diſpenſatio, & quando ſecus, dicam infra *lib.* 8. In hac autem ſpeciali materia dico tribus primis cauſis concurrentibus non eſſe debitam diſpenſationem, ſed poſſe negari, ut docet Thomas Sanchez *diſp.* 10. *q.* 1. *n.* 6. At in ſequentibus teneri ad concedendam diſpenſationem, quia Prælatus tenetur ſaluti ſubditorum conſulere. Cum ergo in illis caſibus immineat vel periculum animæ, vel ſcandalum, vel notabile damnum temporale, tenetur ordinarius ſub lethali culpa diſpenſare, quod idem docuit Ægidius *dub.* 6. *citat. in fine*, & deſumitur ex his quæ dicam *lib.* 8. quando teneatur Epiſcopus, aut ſuperior diſpenſare, ubi etiam explicabo, an in diſpenſationibus poſſit apponi mulcta, ne eadem ſæpius repetantur.

Secunda eſt, an liceat aliquando contrahere omiſſis denuntiationibus, nec petita diſpenſatione. Nonnulli docent aliquos eſſe caſus, in quibus licet ſi non ſit copia Epiſcopi, vel ille petitam licentiam deneget. Res tamen facilis explicatu eſt juxta dicta. In his caſibus, in quibus tenetur Epiſcopus ſub peccato diſpenſare, ſi non ſit copia facilis Epiſcopi, po- 6

teſt ſine denuntiationibus contrahi. Quam ſententiam probat Thomas Sanchez a ſimili, quia in aliis rebus urgens cauſa non patitur dilationem, juxta doctrinam Abbatis *in c. relatum, u. 6. de clericis non reſidentibus*, ubi docet, quamvis juxta illum textum clericis nequeat abeſſe abſque Epiſcopi licentia a beneficio, ſi tamen tempus vel locus non patiantur petere licentiam, poſſe abſque illa abeſſe per *legem 1. D. de exercitoria actione, in principio*, ibi. *Interdum locus vel tempus non patitur plenius deliberandi conſilium, & l. tutor qui repertorium, D. de adminiſtr. tutorum, in princ.* ibi, *Tutor qui repertorium non fecit, dolo malo feciſſe videtur, niſi forte aliqua neceſſaria & juſtiſſima cauſa allegari poſſit cur id factum non ſit*. Et paulo ſupra. *Nihil itaque gerere ante inventarium factum eum oporteret niſi id, quod nec modicam dilationem expectare poſſit.* Ad idem etiam allegari poſſet textus in *l. 27. in fine, D. de manumiſſis teſtam. & l. 1. §. 2. D. depoſiti, vel contra*. Sed hæc probatio non mihi videtur ſufficiens, poſſet enim aliquis dicere in ejuſmodi caſibus eam deciſionem habere locum, quia lege ipſa iſtæ exceptiones dantur, quod non ita in noſtra ſpecie conſtitutum eſt.

8 Quare melior & unica ejus probatio deſumenda eſt ex generali doctrina, quæ traditur in materia de legibus, quando habeat locum Epikeja. In primis habet locum, quoties lex deficit aliquomodo contrarie, quam doctrinam indicat D. Thomas, dum ſemper ponit exemplum in caſibus, in quibus lex deficit contrarie, ut ſi redditio depoſiti ſit ad nocendum innocenti, vel ſi obſervare præceptum non aperiendi portas civitatis noctu ſit in perniciem plurium civium, quos hoſtes inſequuntur, & *in 2. 2. q. 120.* requirit caſum, in quo legem obſervare ſit nocivum, & ſubdit; *in his ergo & ſimilibus caſibus malum eſt ſequi legem poſitam*, ubi Cajetan. ſic declarat rationem Epikejæ, quia ſequi verba legis, in quibus non oportet, vitioſum eſt, & eodem modo loquitur *1. 2. q. 96. art. 6. & 2. 2. q. 147. art. 3. ad 2.* ubi generaliter ait præcipue ſi caſus ſit talis, in quo ſi Legiſlator adeſſet, non decerneret, eſſe legem ſervandam. Et quamvis inter Theologos magni nominis diſſenſio ſit, an revera ut lex deficiat contrarie, & habeat locum Epikeja, neceſſarium ſit, ut eam obſervare ſit malum, & nocivum, dum quidam negant, alii affirmant, & licet hoc poſterius mihi probabilius videatur; attamen in illis caſibus de quibus loquimur, nulla eſt ea diſputatio neceſſaria, cum revera in illis deficiat lex contrarie, ita ut ſervare tunc legem denuntiationum ſit nocivum. Nam concurrunt duo præcepta, unum poſitivum Eccleſiaſticum ſervandi denuntiationes, aliud alterius virtutis charitatis, miſericordiæ, ſalutis proximorum, quæ magis urgent & præponderant, atque adeo in eo caſu iniquitas eſſet denuntiationis tempus expectare, & ideo omnis illius legis obligatio ceſſat, etiamſi ſit recurſus ad ſuperiorem. Cum enim ſuperior non poſſit id quod iniquum eſt, præcipere, non eſt opus ad illum recurrere, ut ea lex ſervetur; imo, neque licentiam petere, licet non obtineatur, nullo enim jure cogimur eam licentiam petere, neque ex natura rei eſt neceſſaria propter rationem dictam, ut recte docet Franciſc. Suarez *lib. 6. de legib. c. 8. n. 1.*

9 At vero in his caſibus, in quibus Epiſcopus non tenetur diſpenſare, non poſſunt denuntiationes propria auctoritate remitti, ſed recurrendum eſt ad Epiſcopum. In illis enim nullum eſt periculum animæ vel corporis in mora, ut docet Thomas Sanchez cum Navarro *diſp. 10. cit. n. 30.* Cujus ratio deſumitur ex his, quæ modo dicebamus. Quia in hoc caſu non deficit lex contrarie, & ideo, neque ceſſat ejus obligatio. Et quo magis hæc pars confirmetur addo non eſſe ſufficiens indicium, quo judicetur eos caſus non eſſe in legibus, aut voluntate Legiſlatoris comprehenſos, & ideo non poſſe illas omitti ſine recurſu ad ſuperiorem juxta generalia principia tradita in materia de legibus.

10 Ultima eſt, quid agendum ſit, ſi Epiſcopus negIicentiam, in caſu in quo poteſt denegare, an appellatione utendum ſit. Quam difficultatem examinant Geminianus & Francus *in cap. ſtatutum, de reſcriptis in 6. §. Aſſeſſorem*. Sed omnium optime & late Felinus multis in locis *in cap. ſuper his de accuſat. num. 11.* ubi vide etiam ejus Additionatorem, *& in c. 1. col. 17. de conſtitutionib. & in c. fin. §. is cui, de officio deleg. & in c. ſignificaſti 2. de homicidio, n. 4. verſ. Antonius hic videtur concordare gloſſam*, &c. Et in primis certum eſt, quando Epiſcopus tenetur concedere diſpenſationem, injuſte denegat, & in eo caſu ab ejus injuſtitia appellari poſſe ad ſuperiorem, dicit Thomas Sanchez *diſp. 10. quæſt. 2.* At in eo caſu nulla appellatione opus eſt, cum poſſint contrahentes etiam ſine Epiſcopi conſenſu contrahere, ut modo dictum eſt. Quare tota difficultas eſt in caſu, quo poteſt Epiſcopus denegare, cum ea diſpenſatio committitur prudentiæ, & judicio Epiſcopi. In his autem, quæ committuntur prudentiæ vel conſcientiæ, non videtur habere locum appellatio, quia prælatus injuſtitiam non infert, ut cum aliis docet Thomas Sanchez *diſput. 10. citat. numer. 23.*

Verum rem hanc difficilem & obſcuram reddunt duæ gloſſæ ſibi invicem repugnantes. Prima eſt *in c. ſtatutum, §. aſſeſſorem, v. relinquitur, de reſcriptis in 6.* Secunda eſt *in Clement. poteſt. v. auctoramus, de jure patronatus*. Illa dicit, ab eo, cujus conſcientiæ res commiſſa eſt, appellari non poſſe: ſecunda affirmat poſſe, quas variis modis Doctores conciliare conantur, quos refert Felinus *in d. c. ſignificaſti, de homicid.* & Thomas Sanchez *dicta diſp. 10. quæſt. 3.* qui ita conciliat, ſi loquamur in his caſibus, quando Epiſcopus tenetur diſpenſare, tunc dicit habere locum gloſſam dictæ Clementinæ, & poſſe procedi per appellationem, quæ habebit in eo caſu effectum devolutivum, non ſuſpenſivum, judicans enim non tenetur illi appellationi ſtare. Poteſt autem ſuperior aditus illum cogere ad diſpenſandum, & in his caſibus gloſſa prima habebit locum quatenus non eſt effectus ſuſpenſivus; docet *diſp. citat. num. 30.* Si vero loquamur in caſibus, in quibus poteſt negare diſpenſationem ſine injuria, tunc dicit intelligendam ſecundam gloſſam, quia tunc non poteſt officium & miſericordia judicis implorari, ut diſpenſet, vel facit, ut inferior diſpenſet. 11

Sed mihi hæc conciliandi ratio non placet, & contra primam partem eſt aperta ratio, quia quid opus eſt appellatione in eis caſibus, in quibus etiam ſine recurſu ad ſuperiorem, & ſine licentia non ſolum non obtenta, ſed neque petita omitti denuntiationes poſſunt privata auctoritate, cum in illis caſibus ſit iniqua obſervatio legis, ut dictum eſt? Quare ea prima pars reconciliationis ad id, de quo agimus, accommodari non poteſt. Secunda vero pars etiam non placet. Quia ſupplicatio & imploratio officii non eſt appellatio proprie, licet effectum quoque habeat appellationis. At gloſſa ſecunda affirmat appellari poſſe. 12

Quare verior videtur conciliandi modus, quem probat Felinus *in d. cap. ſignificaſti*, ſcilicet, quod prima gloſſa procedat, quatenus ad hunc effectum, quod judicans non teneatur deferre appellationi, neque liget ejus inſtus, quod manifeſte conſtat. Quem enim effectum ſuſpenſivum habere poſſet contra voluntatem non diſpenſandi? Non tamen excluditur gravatus adire ſuperiorem, ut per illum poſſit judicanti inhiberi, & ejus ſententia retractari, & emendari. Quod explicat Felin. optimo exemplo, In caſu hæreſis appellari non poteſt, & eo ſtante quod judex non teneatur deferre appellationi, ſuperior ſimpliciter aditus poteſt inhibere & cognoſcere. 13

Ex his infert Geminianus *loco citato*, & probat Felinus ubi proxime, quod executor ultimæ voluntatis, cujus conſcientiæ relinquitur diſpoſitio teſtamenti, poteſt per ordinarium compelli, ut reddat rationem diſtributionis, affirmatque ſe ita in praxi obſervaſſe. Addendum cum Felino *ibidem*, quod ut teneat actus commiſſus alicujus conſcientiæ, oportet, quod juret eſſe ita informatam conſcientiam ſuam, pro qua ſententia citat Angelum, & Paulum de Caſtr. Sed omnino videndus Felin. *ibid.* 14

CAPUT XXXIII.

Quæ ſit obligatio contrahentium, quibus notum eſt impedimentum?

SUMMARIUM.

1 *Contrahentes conſcios impedimenti teneri manifeſtare, aut deſiſtere a matrimonio.*
2 *Idem dicendum de ordinandis.*
3 *Idem dicendum de eligendis.*
4 *Idem dicendum de electoribus.*
5 *An teneantur manifeſtare copulam remiſſive.*

6 *Limi-*

6 Limitantur prædicta, niſi habeat diſpenſationem in foro interno.

1 QUod ad ipſos contrahentes attinet facile explicatu eſt ad quid teneantur ex vi denuntiationum. Nam ſi conſcii ſibi ſint alicujus impedimenti dirimentis, quantumvis ſit occultum, & ortum ex peccato, tenentur veritatem dicere, etiamſi ipſis infamia ſequatur: aut a matrimonio contrahendo deſiſtere. Sic in ſpecie de matrimonio docet Henriq. *lib. 10. de Sacramento ordinis, c. 18. n. 2. in comment. litt. D.* ſequitur Thomas Sanchez *lib. 3. diſp.* 14. & docuit etiam expreſſe in hac ſpecie Gabriel Vazquez *2. tom. in 1. 2. diſp. 168. c. 6. n. 47.* Franciſcus Suarez *lib. 5. de legib. cap. 9.* & alii quos ſtatim referam. Hujus autem ratio deſumitur ex quadam generali doctrina, quam de inquiſitione ad detegendum impedimentum in univerſum tradunt Sylveſter *v. inquiſitio 2. q. 4.* Angelus *eodem v. n. 1.* Soto *de tegendo ſecreto membr. 2. qu. 6. poſt 3. concl.* Navarrus *cap. inter verba 12. q. 3. concl. 6. corollario 63. n. 181.* & etiam Doctores ſupra citati. Quia, quamvis nullus debeat rogatus etiam ſub juramento crimen ſuum manifeſtare, quando proceditur ad pœnam, niſi contra ipſum fuerit ſemiplena probatio, quia nullus debet eſſe primus teſtis contra ſeipſum, hoc enim nimis durum videtur: tamen quando judex procedit ad cognitionem impedimenti matrimonii, vel electionis, vel ordinis, quia inde ſequerentur damna contra religionem, vel caſtitatem, vel juſtitiam, ſiquis illegitime contraheret, vel eligeretur, vel etiam ordinaretur, eo quod matrimonium, vel electio nulla eſſent & ordinatio irrita, eo modo, quo jura eam irritam dicunt, quiſque debet, etiamſi non interrogetur, manifeſtare impedimentum, aut ita ſe gerere, ut nullo modo fiat tale matrimonium, vel electio, vel ordinatio: niſi enim impedimentum detegatur, ſequerentur multa damna, quæ unuſquiſque debet evitare, etiam cum infamia propria, ſiquidem poterat aliunde omnia illa impedire, ſi ad tale matrimonium aut ordinationem, vel electionem non procederet. Quare ſibi imputet, quod ſe in eas redegerit anguſtias.

2 Ex qua doctrina colligemus nonnulla, quibus etiam ea quæ de matrimonio diximus, magis confirmentur. Primo colligitur ordinandum tempore ordinationis, aut ante debere manifeſtare ſuam irregularitatem, vel cenſuram, ſi qua tenetur, vel diſcedere, ita ut non ordinetur ea eadem ratione. Conſtat ex *c. niſi cum pridem, de renuntiat.* ibi, *licet irregularitatem hujuſmodi non potuerit ſubjicere, & c. innotuit, de electione,* ibi. *Qui ſuum maluit confiteri reatum, quam laſa conſcientia thronum aſcendere paſtoralem, & c. ex pœnitentibus diſt.* 50. ibi, *Deponatur qui ſe ordinationis tempore non prodidit*. Eſtque communis doctrina, quam cum multis docet Thomas Sanchez *diſput. 14. num. 2.*

3 Secundo colligitur idem dicendum eſſe in electione paſſiva alicujus ad præbendam aliquam, dignitatem, aut prælaturam, vel teneri detegere impedimentum, vel recuſare ne promoveatur, juxta textum *in c. cum nobis 19. & c. cum dilectus 32. de electione.* Unde rectè Innocentius *in cap. 1. de poſtulat. Prælatorum, num. 5.* docuit, quod licet quando fit inquiſitio contra promotum ut puniatur, tunc non licet abſque infamia procedere, & in eo caſu loquatur text. *in cap. qualiter & quando, de accuſat.* Quando autem fit inquiſitio contra promovendum, ne promoveatur indignus, non requiritur infamia, ſed debet ſuperior ex officio inquirere, juxta textum *in cap. cum nobis, de electione.*

4 Tertio colligitur idem dicendum eſſe in electione, activa & ſuffragio ferendo. Qui enim ſcit ſe inhabilem ad ferenda ſuffragia, ſive in Cathedria, ſive in aliis juxta conſtitutiones univerſitatis, quæ inhabilitatem ipſo facto imponunt, tenetur vel detegere impedimentum interrogatus etiamſi occulta ſit inhabilitas, vel deſiſtere a ferendo ſuffragio, alias perjurii reus erit. Quam doctrinam contra Sotum, & Ledeſmam docent Gabriel Vazq. *diſp. cit. 168. c. 6. n. 48. & ſeqq.* Franciſcus Suarez *loco citat.* Joannes de Salas *de legibus. diſp. 14. ſect. 3. n. 44.* Quod quidem præter rationem ſupra poſitam hac etiam ratione fulcitur. Quia ibi intervenit pactum tacitum, dummodo is qui admittitur ad ſuffragium ferendum, habeat has vel illas conditiones, alias nequaquam. Pluribus etiam rationibus probat Suarez *loco citato*. Addit tamen recte Gabriel Vazquez non fore perjurii reum electorem, etiamſi neget ſub juramento ſuam inhabilitatem, ſi alia via velit lationem ſuffragii declinare. Ratio eſt. Quia tunc ſolum tenetur reſpondere ad mentem interrogantis, quatenus neceſſarium eſt, ut ſi non habet jus ſuffragandi non ſuffragetur. Sed illo non ferente ſuffragium vel ſchedulam ſignante, mordente, vel rumpente aliqua ex parte, vel aliquid aliud faciente, quo juxta Academiæ ſtatuta ſuffragium reddatur inutile, ſatisfiet huic intentioni. Ergo ſatis erit non ferre ſuffragium, ſed alio titulo ſe inhabilem oſtendere, aut ſe a ſuffragio excuſare.

Quarto colligitur, quid dicendum an cum ab ordinario contrahentes ad diſpenſandum interrogantur etiam de copula carnali, teneantur reſpondere? Hoc autem pendet ex ea quæſtione, an copulæ explicatio habita inter conſanguineos ſit neceſſaria ad valorem diſpenſationis, de quo dicam *lib. 8.* ſi non eſt neceſſaria, non tenentur detegere ordinario interroganti etiam ſub juramento: ſi autem eſt neceſſaria, tenentur, ne remaneat impedimentum indiſpenſatum, & ſequatur damnum contra caſtitatem ex nullitate matrimonii. 5

Hanc autem doctrinam, quam hactenus tradidimus tam in matrimonio, quam electione, & ordinibus, limitabis, niſi cum impedimentum eſt occultum, & alias habet diſpenſationem pro foro tantum interno. Tunc enim non tenetur ſe prodere neque manifeſtare, etiamſi ſub juramento interrogetur, cum revera jam ſit ablatum impedimentum illud. Quia cum judex in eo caſu non interroget, aut inquirat, niſi ad vitandum peccatum, & illud jam per eam diſpenſationem evitetur, non tenetur reſpondere. Quam doctrinam cum Hoſtienſi, Ant. Sylveſt. & Tabienn. docet Thom. Sanch. *diſp. 14. n. 4.* Dixi, *ſi impedimentum eſt occultum*, nam ſi ſit publicum, vel alias laboret ejus infamia, tenetur detegere, quia pro foro externo ea diſpenſatio nihil prodeſt; & cum ſit periculum ne probetur in foro externo, tam matrimonium quam electio & ordinatio irrita cenſebuntur. Neque obſtat, quod contrahentes, ſi exiſtant in peccato mortali, non teneantur detegere, quamvis peccatum impediat dignam matrimonii adminiſtrationem: ſatis enim conſtat rationem eſſe diverſam, cum poſſint per contritionem ſeipſos diſponere ad digne adminiſtrandum, vel exiſtimata contritione excuſari, quod ſatis eſt in iſto ſacramento, ut late dico *in tract. de confeſſ.* 6

CAPUT XXXIV.

Ad quid teneatur ex vi denuntiationum, qui aliquod impedimentum novit, occultum tamen.

SUMMARIUM.

1 *Qui tantum novit impedimentum ex auditu, non tenetur manifeſtare.*
Explicatur, ibid.
2 *Idem ſi timet ex manifeſtatione ſibi grave damnum.*
3 *Tenetur manifeſtare, quando impedimentum eſt publicum & probari poteſt.*
4 *Quando unus ſolus novit teneri, multorum ſententia eſt.*
5 *Oppoſitum probabilius, probatur & explicatur per partes, & 6. 7. 8. 9. 10.*
11 *Objectio diluitur.*
12 *Fundamenta contraria diluuntur.*

NON diſputo de ordinario, aut parocho, de quibus dicam *cap. ſequenti*, ſed de aliis quibus notum eſt aliquod impedimentum, occultum tamen. In qua re nonnulla ſunt certa, & extra controverſiam. Primum eſt eum qui tantum ex auditu novit impedimentum, nec recordatur a quo, vel quibus audierit, non teneri manifeſtare impedimentum. Cujus ratio deſumitur ex eo, quod teſtes de auditu alieno non deponentes, a quibus audierint, nihil probant, & inutile eſt eorum teſtimonium, & nullius momenti, ut innumeris citatis docet Farin. *2. p. praxis de teſtibus, q. 69. n. 75. cum ſequentibus.* Idem dicendum eſt etiamſi recordentur, a quibus audiverint, illi et non ſint perſonæ fide dignæ, graves, non ſuſpectæ, aut omni exceptione majores. Quia ejuſmodi teſtimonium de auditu nullum etiam eſt *cap. licet ex quadam, de teſtibus*, qui text. loquitur in probatione conſanguinitatis, quæ eſt impedimentum matrimonii, ibi. *Nec ab infamibus, & ſuſpectis, ſed a fide dignis, & omni exceptione majoribus, cum ſatis videretur abſurdum illos admitti, quorum repellerentur auctores*, & idem multis citatis docet Farinacius *q. citat. num. 85. & 86.* & cum aliis etiam Petr. Navarr. *loco infra citando*, & Thomas Sanchez *lib. 3. diſp. 13. n. 7.* ſimiliter certum eſt eum qui novit impedimentum eſſe, diſpenſa- 1

tam tamen pro foro interno, non teneri, ſi occultum ſit, manifeſtare, quia jam eſt ſublata occaſio peccati, quod vitare intenditur ea denuntiatione. Dixi, *quando eſt occultum*, nam ſi ſit jam manifeſtum, cum illa diſpenſatio non proſit pro foro externo, tenebitur, juxta dicenda, ut docet Sanchez *diſp.* 13. *n.* 8.

2 Quarto etiam certum eſt eum, qui occulte novit impedimentum aliquod, ſi timet probabiliter magnum periculum, aut ſcandalum ex denuntiatione, non teneri manifeſtare, etiamſi probare poſſit, ut cum aliis docet Thomas Sanchez *diſp. cit. n.* 4. Emanuel Sà *verb. matrimonium*, *n.* 23. Non enim tenetur cum tam gravi damno fratrem admonere juxta generalia principia in materia de correctione fraterna, & in ſimili docet cum aliis Petr. Navarr. *lib.* 2. *de reſtitut. cap.* 4. *num.* 228.

3 Quinto etiam certum eſt, quando impedimentum eſt publicum ut probari poſſit, teneri illud manifeſtare, quamvis ipſe in occulto ſciat, & etiamſi ſit impedimentum ortum ex peccato, & ſequatur infamia contrahere volentibus. Ratio eſt facilis & aperta. Quia nulla ratio adeſt, quæ excuſet a denuntiando: non ſecretum, cum publicum ſit; non exiſtimatio, quod non proderit, neque effectum habitura ſit manifeſtatio cum probari poſſit; non punitio, cum non ordinetur ad punitionem, ſed ad vitandum peccatum. Atque id fateri tenentur omnes, maxime tamen illi qui tenent obligari ad detegendum, quamvis ſolus noverit impedimentum: illud vero addendum eam denuntiationem debere fieri ſervato prius ordine correctionis fraternæ; & cum circumſtantiis illius, quas explicant Doctores 2. 2. in materia de charitate.

4 Tota ergo difficultas eſt, an quando unus tantum novit impedimentum, & ex conſequenti probari non poteſt, teneatur illud ex vi harum denuntiationem Epiſcopo manifeſtare. Multorum ſententia eſt teneri manifeſtare, quantumvis occulte noverit, docet cum multis Thomas Sanchez *diſp.* 13. *n.* 2. Idem cenſet dicendum etiamſi ſecreto acceperit, & etiamſi juraverit ſe nulli manifeſtaturum, & etiamſi acceperit ſub ſecreto confeſſionis, dummodo vera confeſſio non fuerit. Fundamenta ejus hæc ſunt. Primum. Quia hæc denuntiatio non tendit ad punitionem criminis admiſſi, ſed ad vitandum peccatum, ne admittatur. Ergo quamvis denuntians probare nequeat, neque ejus teſtimonium ſufficeret ad impediendum, tenetur denuntiare, quia aperiret prælato viam, ut diligenter inquirat de impedimentis, & curet cum contrahentibus agere, ut tum monitionibus, tum aliis rebus a contrahendo retrahat. Secundum. Quia in aliis rebus ideo non tenetur unus teſtis denuntiare, quod probare nequit, quia ejus teſtimonium non ſufficit, ut illi malo conſulatur. Hoc autem in præſenti caſu locum non habet, cum unus ſaltem teſtis ſufficiat ad impediendum matrimonium. Denique, quia quivis tenetur ſuperiori præcipienti detegere peccatum inferens tertio damnum, teſte D. Thom. 2. 2. *q.* 70. *art.* 1. *ad* 2 ſed in hoc caſu, ſi impedimentum non detegatur, ſequitur grave damnum tertio ob nullitatem matrimonii. Ergo manifeſtandum eſt.

5 Cæterum in prima editione libri de impedimentis matrimonii mihi placuit ſententia, quæ negat obligationem eſſe detegendi impedimentum, ſi illud eſt omnino occultum & ipſe ſolus novit, ita ut probari nullo modo poſſit. Quam ſententiam tenuit Joannes Major *in* 4. *diſtinct.* 21. *qu.* 2, *art.* 3. & eadem mihi nunc ſententia placet, eamque per partes explicare, & probare conabor, ut magis conſtet hujus veritas, & primam illam ſententiam ſic univerſe acceptam veram non eſſe.

6 Primo ergo, ſi contrahentes ſunt in bona fide, neque exiſtimans ſubeſſe impedimentum, nulla eſt ratio, quæ ſuadeat eum, qui ſolus novit impedimentum, manifeſtare debere. Tum quia probari non poteſt impedimentum. Et quamvis Doctores nonnulli dicant etiam quando probari non poteſt, eſſe obligationem manifeſtandi, ideo quidem dicunt quia agitur de vitando peccato, & non inferendo damnum tertio, ad quod ſolus ille ſufficit. At in hac ſpecie nullum eſt peccatum, quod vitetur, neque damnum quod inferatur quia contrahentes ſunt in bona fide, & ideo non peccant contrahendo: matrimonium etiam Eccleſia cenſebit validum proleſque naſcetur legitima, cum ſit ſuſcepta bona conjugum fide, & matrimonio in facie Eccleſiæ contracto; neque infertur injuria ſacramento, cum ibi non ſit ſacramentum. Ergo nullum eſt peccatum, quod vitari debeat, nullum etiam damnum imminet, quod repelli neceſſarium ſit, ejus autem teſtis dictum non ſufficere dicam modo. Atque ita hanc partem in eo caſu, quo conjuges ignorant impedimentum, docet Emanuel Sà, *v. matrimonium*, *n.* 23.

Deinde, etiamſi contrahentes ſint in mala fide, & illis notum ſit impedimentum, & illud non eſt ortum ex peccato, quoties ille qui novit, putat probabiliter non profuturum, non tenetur revelare, quod etiam docet Emmanuel Sà expreſſe in hac ſpecie *d. n.* 23. *in fine*. Cujus ratio deſumitur ex generali doctrina in materia de correctione fraterna, quod quando non ſperatur profuturum, ceſſat denuntiationis & correctionis obligatio. 7

Quod ſi quis dicat unius teſtis denuntiationem profuturam, quia impedietur matrimonium, cum unus teſtis ſufficiat ad impediendum. Contra eſt. Quia id non poteſt eſſe verum in caſu de quo loquimur, quando impedimentum non eſt ortum ex peccato. Pone aliquos habere impedimentum conſanguinitatis, aut affinitatis, aut cognationis ſpiritualis, quod unus ſolus novit, non poteſt unus teſtis ſufficere ad impediendum. Quia contrahentes non repelluntur a matrimonio contrahendo, niſi propter affinitatem & conſanguinitatem. At conſanguinitas ſeu affinitas non poteſt unico teſte probari *l. licet ex quadam, de teſtibus*, niſi alia etiam adſint adminicula, quæ ponimus in hac ſpecie non eſſe. Ergo ob iſtud impedimentum non repelletur, & ex conſequenti nullius erit effectus ejus teſtis diſpoſitio. 8

Quod ſi rurſus dicas non probari conſanguinitatem ad diſſolvendum matrimonium unico teſte, bene tamen ad impediendum, juxta textum *in c. ſuper eo* 22. *de teſtibus*. Ego quidem exiſtimo neque ad impediendum ſufficere unicum teſtem, quamvis ex eo textu oppoſitum multi colligant. Nam textum illum ego accipio non de ſolius matris teſtimonio, ſed de illo cum aliis adminiculis, quæ poſt ejus teſtimonium diligens Epiſcopi inquiſitio invenit. Si enim nulla alia inventa eſſent, ſine dubio non impediretur matrimonium; propoſita enim ſpecies illius capitis tantum exigebat conſanguineos & matrem accipiendos eſſe teſtes in cauſa conſanguinitatis. 9

Rurſus ſi impedimentum oritur ex peccato, multo mihi certius eſt non teneri revelare, ſive contrahentes ſint in bona fide, ſive ſecus, & non ſperatur eos admonitos a matrimonio contrahendo ceſſaturos. Quam partem ſic diſtinguo & probo, vel illud impedimentum ortum eſt ex peccato ejus qui novit, pone enim aliquem ſacerdotem ex diverſis fœminis duos ſuſcepiſſe liberos, maſculum & fœminam, & illos ignaros impedimenti poſtea velle contrahere, quod impedimentum matre defuncta ſolus pater novit, non tenetur manifeſtare impedimentum conſanguinitatis inter illos contrahentes. Neque video qua ratione compelli poſſit ad ejus manifeſtationem. Si enim confuſe diceret ſe ſcire illos eſſe conſanguineos non indicans quomodo, aut qua ratione id ſciret, & unde ea conjunctio ſanguinis proveniret; nullius plane momenti eſſet teſtimonium illud in re adeo gravi, neque judex Eccleſiaſticus admitteret, neque juſte poſſet admittere. Teſtis enim de conſanguinitate deponens non reddita ratione ſui teſtimonii inutilis eſt, & nullius prorſus momenti juxta generalem doctrinam receptam in materia de teſtibus. At ſigillatim & diſtincte eorum cognationem exponere ſuo peccato non explicato non poteſt. Eum autem ad id peccatum detegendum compellere, nulla permittit ratio, neque enim me nulla infamia laborantem prodere teneor ex communi receptaque ſententia, etſi interroger: ſi enim omnes excuſant aliquem quando ex manifeſtatione timetur ſcandalum, cur hic non excuſabitur, quando ex manifeſtatione oritur ſuæ propriæ infamiæ periculum. Idem dico, ſi fœmina ex proprio filio filiam ſuſcepiſſet eo ignorante, & cum illa vellet contrahere, quæ ſimul erat filia & ſoror ob nefariam conjunctionem, non tenetur mater manifeſtare, ut docuit in hac ſpecie Paulus Comitolus *libro* 1. *reſponſorum moralium*, *quæſtione* 112. Adde etiam eam impudentiſſimam fœminam de ſuo ſcelere confeſſam, & ignominiæ ſordibus contaminatiſſimam a judice Eccleſiaſtico debere repelli, & ejus teſtimonium explodi juxta textum *in capit. inter dilectos* 8. *de donation.* & gloſſam *ibi*, & *l.* 4. *C. de revocandis donation.* & *l. Mercalem*, 5. *C. de condict. ob turpem cauſam*. 10

Neque obſtat textus *in cap. pater* 13. *de ſponſalib.* ex quo textu colligunt Doctores communiter ad impediendum matrimonium, etiam quando impedimentum ortum eſt ex propria turpitudine, ſufficere unicum teſtem de propria turpitudine deponentem. Dico enim in primis ex eo textu non colligi teneri manifeſtare propriam turpitudinem, ſed feciſſe narratur: potuit ille etiam cum infamia ſua facere, quod non negamus, 11

ſed ne-

Digitized by Google

ſed negamus teneri. Dico deinde ex eo capite ſine ſufficienti fundamento collegiſſe Doctores eam ſententiam. Quia, ut recte monuit Cujacius eo loco, inhiberi matrimonium ibi a Pontifice ea ratione, quam etiam Aleander advertit, quia quominus cognatus ille rem in vulgus proponeret, & teſtibus probaret, metus obſtitit, & potentia mulieris, a qua ſibi timebat, alioqui id palam divulgaturus erat; & pro eodem eſſe debet ac ſi divulgaſſet, qui voluit quidem, ſed non potuit ſine periculo. Itaque non ille ſolus novit impedimentum, & ideo non ſumus in eadem ſpecie. Dico rurſus ex eo capite adhuc non colligi in omni caſu ſufficere unum teſtem ad impediendum, cum dicat Pontifex id ſervandum, niſi juramentum interveniſſet. Quaſi ſi juramentum intervenerit, nolit unius teſtimonium accipi, ad religionis juramenti obligationem convellendam. Quamvis & ea verba quomodo accipienda ſint moneat ex Hoſtienſi Cujacius ibidem, quare cum ex una parte obſtet honor proximi, & ex alia non ſit jus aliquod ſtatuens unius teſtis dictum ſufficere in impedimento turpi, licet poſſet in jure ſtatui, quod ſufficeret, ut dixit Farinacius, *quæſt. 63. de teſtibus*, ideo cenſetur non teneri manifeſtare.

12 Atque ex his quæ hactenus diximus, facilis eſt ſolutio argumentorum, quæ pro ſua ſententia adducit Thom. Sanchez. Ad primum reſpondetur, quod quamvis ea denuntiatio non tendat ad punitionem, ſed ad evitandum peccatum, attamen in nonnullis caſibus, ut dictum eſt, nullum eſt peccatum, quod vitetur, ut cum contrahentes ſunt in bona fide. Deinde nulla obligatio eſt Epiſcopo inquirendi, & inveniendi ſi peccatum eſt omnino occultum, ut jam dictum eſt; in eo enim caſu loquimur, præterea profuturum non eſt, ut jam oſtendimus. Ex quo etiam ad ſecundum conſtat. Ad tertium ſimiliter reſpondetur nullum ex non manifeſtato impedimento inferri præjudicium tertio, quare non eſt comprehenſus caſus inter eos, in quibus D. Thom. in ea ſolutione dicit non eſſe obligationem ſervandi ſecretum.

CAPUT XXXV.

Quid agendum parocho, vel ordinario, qui in confeſſione novit impedimentum contrahentium.

SUMMARIUM.

1. *Non poſſe uti ſcientia confeſſionis, teneri tamen admonere pœnitentem ne contrahat, ſi ſperet profuturum.*
2. *Non poſſe negari matrimonium publice petenti, imo neque occulte.*
3. *Objicitur, & diluitur.*
4. *Nova aperitur via & contrahendi, & effugiendi peccatum.*
5. *Ordinarius, qui ſolus novit extra confeſſionem, tenetur publice petenti matrimonium, non negare, & vera hujus ratio.*
6. *Idem dicendum de parocho.*
7. *Idem dicendum, ſi novit pro foro interno obtentam diſpenſationem.*

1 SUppono ex his, quæ late dixi in tract. de confeſſione, non poſſe illos uti ſcientia confeſſionis ad externos actus, quod quomodo & qua ratione intelligendum ſit late ibi explicui. Suppono deinde ordinarium vel parochum, qui in confeſſione novit aliquod impedimentum, teneri contrahentes admonere, ne contrahant. Quod tamen ita intelligendum eſt, ſi ſperet profuturam monitionem, etſi novit ex confeſſione illius; nam ſi ex alterius etiam complicis confeſſione cognoſcit, non poteſt alium admonere, ut ibidem dixi. Nec vero ad illum admonendum eſt neceſſarium petere licentiam ab illo, cujus peccata novit in ejus confeſſione, & quem admonere vult, ut *ibidem* dico cum meliori Theologorum parte, quia nulla fit injuria Sacramento, neque ſigillo confeſſionis.

2 Deinde certum eſt ex omnium ſententia non poſſe publice petenti negari ſacramentum: addo etiam, neque occulte petenti, ſive a parocho, ſive ab habente licentiam a parocho. Sic docet communis ſententia, quam tenet etiam cum multis Thomas Sanchez *lib. 3. diſp. 16. q. 3.* Ægidius *diſp. 27. dub. 7. n. 70.* & Ludovicus Beja *p. 2.* caſuum conſcientiæ *caſu* 32. Ratio ejus ex eo deſumenda eſt, quia ea quæ novit in confeſſione ut Deus novit, & non ut homo, ut docet D. Thom. 2. 2. *q. 70. art. 1. ad* 2. Quaſi ea notitia in eo perinde eſt ac ſi non eſſet. Deinde quia ille habet jus petendi a ſuo parocho, vel qui eſt illius loco ſua ſacramenta, neque abſque injuria poteſt ea illi denegare, niſi adſit manifeſta denegationis cauſa. Quod enim quis tamquam ſibi debitum poſtulat, non poteſt abſque manifeſta cauſa denegari. Impedimentum autem illud, quod per confeſſionem novit, ignotum eſt, & quaſi non nocet. Ergo nullam habet cauſam denegandi. Facit etiam pro hac ſententia textus *in c. multi* 2. *q.* 1. ibi, *Nos a communione quemquam prohibere non poſſumus, niſi aut ſponte confeſſum, aut in aliquo judicio Eccleſiaſtico vel ſæculari nominatum, atque convictum*,

Sed his obſtare videtur textus in *cap. ad aures, de temporibus ordinat.* quatenus indicare videtur Prælatum poſſe per id, quod in confeſſione novit, negare licentiam ſubdito ad ordines ſuſcipiendos. Reſpondet Ludovicus Beja ideo eſſe, quia cum ſubditus non habeat jus ordines ſuſcipiendi abſque Prælati licentia, poteſt Prælatus ob ſecretam cauſam illum a tali licentia excludere, ut quæ a mera & libera Prælati voluntate pendet. At dicti ſponſi cum habeant jus ad ſacramenta petenda a parocho, cui hoc ex officio incumbit, idcirco ob cognita in confeſſione non poteſt talia ſacramenta denegare illa petentibus, refertque pro hac interpretatione Sot. *in 4. diſt. 12. q. 1. art. 6.* Sed hæc interpretatio non probatur: exiſtimo enim ſcientiam confeſſionis ad externam gubernationem nullatenus deſervire poſſe, ut dico *loc. cit.* Quare reſpondetur ex eo textu nequaquam poſſe colligi ſermonem eſſe de ſcientia confeſſionis. Prælatus itaque eum, quem indignum in confeſſione novit, non poteſt repellere a ſuſcipiendis ordinibus, licet poſſit propter crimina alias occulta, extra confeſſionem tamen cognita. Quod ex eo textu tantum colligi poteſt. 3

Cæterum excogitavit Ludovicus Beja *loco citato*, viam quamdam, ſecundum quam poſſet in eo caſu celebrari matrimonium ad omne peccatum in caſu propoſito effugiendum, quando & Parochus impedimentum ſubeſſe novit in confeſſione, & ipſi contrahentes ſine ſcandalo a matrimonio deſiſtere non poſſunt. Poſſet enim tunc & teneretur conſulere, ut de communi ſcientia & conſenſu contrahant, non quidem intentione efficiendi verum matrimonium de præſenti, ſed ſub conditione, ſi Papa diſpenſet, animo quidem cohabitandi tantum quoad domum tamquam fratres, non vero quoad torum, donec accedat diſpenſatio & iterum contrahant. Hac enim ratione contractus ille matrimonialis, qui alias non licet, redderetur licitus, cum non ſit prohibitum contrahere matrimonium de præſenti ſub conditione, ſi Papa diſpenſet, & interim ad evitanda magna ſcandala habitare in eadem domo, maxime cum jure ipſo præfigatur bimeſtre tempus, in quo poſſint non conjungi ſponſi, licet habitent in eadem domo, & poſſet etiam contrahi matrimonium ſub conditione caſte vivendi, ut dixi ſupra *lib. 3.* ſive ſit conditio caſtitatis ad tempus, ſive perpetua. Et quamvis videantur in ea cohabitatione ſe exponere periculo fornicandi, dum diſpenſatio obtinetur: attamen id excuſatur ex occurrentia ingentis ſcandali. Ut enim dicimus in materia de confeſſione, licet non expellere domo eam fœminam, quæ eſt occaſio peccandi, quando ſine ſcandalo ejici non poteſt. Quæ multorum ſententia eſt, & abſolvi debet pœnitens, & ſi non ejiciat, ſi alias ſit recte diſpoſitus, de quo eo loco ſatis. Et quidem mihi videtur ſatis rationabilis hæc philoſophandi ratio, neque contemnenda pro ſimilibus caſibus, ſi contrahentes velint ſub ea conditione contrahere: maxime cum probabilis opinio ſit matrimonium contractum ſub conditione non eſſe neceſſario repetendum poſita conditione, ut dixi ſupra *lib. 3.* Quod ſi nolint ſub ea conditione contrahere, & perſiſtant in petendo a parocho ut aſſiſtat, aſſiſtere debet, quamvis noverit impedimentum in confeſſione. 4

Diximus quid facere debeant parochus vel ordinarius, quando impedimentum in confeſſione noverunt, reſtat dicamus quid illis agendum ſit, quando ſoli ipſi, & occulte noverunt impedimentum. Et quidem ſi ordinarius ipſe ſolus novit impedimentum, & nulla via probari poteſt, tenetur publice petenti matrimonium non denegare. Id quod etiam in ordinario concedit Thom. Sanch. *diſp. 15. n. 11.* cum Henriquez. Ratio eſt, quia cum ſit judex, non poteſt eſſe teſtis, & alias non poteſt probare cauſam denegandi matrimonium & ita tenetur ſecundum allegata & probata judicare. Et facit pro hac ſententia textus *in c. ex tenore, de temporibus ordinat.* ibi, *verumtamen quia peccatum occultum eſt, ſi promoveri voluerit, cum non debet aliqua ratione repel-* 5

repellere. Id quod verum eſt, ſive ſit impedimentum dirimens, ſive impediens tantum. Hæc tamen probatio non eſt omnino firma, poſſet enim ordinarius denegare, ut tunc, qui contrahere volunt, appellent ad ſuperiorem, & ſic poſſet ordinarius coram ſuperiori comparere, & exercere officium teſtis; ſicut in ſimili docent quamplures Doctores debere facere eum judicem, qui novit occulte aliquem innocentem, ſed ſecundum probata nocentem. Dicunt enim in eo caſu debere remittere ad ſuperiorem, ut ibi ſit teſtis. Quare vere ratio deſumenda eſt ex noſtra doctrina *c. præcedenti*, tradita, ſcilicet, unius teſtis dictum non ſufficere, & ideo non eſſe obligationem manifeſtandi in eo qui ſcit impedimentum.

6 Deinde quod ad parochum attinet exiſtimo etiam conſequenter ad ea, quæ dixi *cap. præcedenti*, ſi occultum eſt impedimentum, & ſolus parochus novit, non teneri comparere coram ordinario, & illi impedimentum detegere, movent enim me eadem fundamenta: ſed poſſe ac teneri aſſiſtere matrimonio petentium, ſive teneantur impedimento dirimenti, ſive impedienti tantum. Unde, ſi illi tantum conſtet, & contrahentes negent, non tenetur parochus rem deferre ad ordinarium, ſed poteſt conjungere contre Sanctium *lib. 5. diſp.* 15. *n.* 8. Atque hæc quæ diximus vera ſunt, ſive petant publice, ſive occulte, quando admoniti contrahentes deſiſtere nolunt a contrahendo, propter eadem fundamenta.

7 Idem a fortiori dicendum eſt, quando licet ſciat impedimentum, novit etiam pro foro interno obtentam eſſe diſpenſationem, poteſt enim tunc diſſimulare, & nihil interrogare, neque inquirere de eo impedimento. Quia cum ea denuntiatio impedimenti ordinetur ad evitandum peccatum, jam illi ſine delicto contrahunt, & ideo non opus eſt denuntiatione, quod recte docet in hoc caſu Thomas Sanchez *diſp.* 15. *cit. n.* 13. & 14. Unde poteſt judex vel notarius excipiens confeſſionem, etiam ſi confitens dixerit ſe habere impedimentum voti, & etiam diſpenſationem pro foro interno, admonere confitentem, ut illud taceat & neget, docet idem Thomas Sanchez *ibid. num.* 26. Idque non ſolum ante ſubſcriptionem, ſed etiam poſtea locum habet, juxta ea quæ de revocatione confeſſionis dicam *cap. ſequenti*, licet de eo dubitet Thomas Sanchez *ibid. in fin.* An autem idem poſſint parochus & ordinarius efficere, quando ab alio opponitur impedimentum, cujus diſpenſationem in foro interno ipſi noverunt, dicam *cap. ſequent.*

CAPUT XXXVI.

Quomodo ſe gerere debeant parochus & ordinarius, cum jam opponitur impedimentum?

S U M M A R I U M.

1 *Oppoſito impedimento non poteſt ulterius parochus procedere neque in matrimonio, neque in denuntiationibus.*
2 *Si tantum unius teſtis ſine aliis adminiculis adeſt, non poteſt ordinarius interdicere matrimonium.*
3 *Si contrahentes confeſſi ſunt impedimentum, & poſtea negent, ſtandum eſt primæ confeſſioni.*
4 *Si opponatur impedimentum ſponſalium, & neget unum conſenſiſſe, judicandum eſt ſubeſſe impedimentum, vera ratio.*
5 *Si opponatur impedimentum voti, & dicant ſe ficte voviſſe, non ſunt audiendi. Vera ratio, & 6.*
7 *Quid agendum, quando opponitur impedimentum, cujus diſpenſationem obtentam novit ordinarius pro foro interno.*
8 *Oppoſito & non probato impedimento, quæ ſint deinceps parochi munera.*

1 Dicemus primo, quod ſit parochi munus, vel ordinarii, dum impedimentum opponitur. Deinde quod ſit eorum munus, quando non opponitur, aut oppoſitum non conſtat legitime. Igitur primo ſi quis opponat impedimentum, jam non poteſt parochus ulterius procedere, non tantum in matrimonio, ſed neque in denuntiationibus, ſi nondum tres denuntiationes factæ, ſed rem deferet ad ordinarium. Quod non poſſit ultra procedere in matrimonio, ſed rem deferat ad ordinarium, conſtat ex *cap. fin. de clandeſtina deſponſat.* Neque enim ad illum pertinet impedimentorum cognitio, ſed ad Epiſcopum; *cap.* 1. *de conſanguinitate*, ibi, *Sed per judices qui poteſtatem habent*. Quod autem neque in denuntiationibus ulterius procedere debeat, conſtat ſic intellectum decretum Tridentini ex conſtitutionibus Mediolanenſibus *tit. de ſponſal. cap.* 10. & cum multis docet Thomas Sanchez *diſp.* 15. *citat. n.* 3. Unde fit non poſſe conjungere matrimonio eos, quibus opponitur fidem ſponſalium frangere, an enim liberi ſint, aut ſubſit cauſa frangendi, ordinarii judicium eſt. Similiter fit non poſſe parochum jungere eos, quibus opponitur impedimentum, & ipſi negant, neque eos, qui prius coram ipſo impedimentum confeſſi poſtea negarunt, ſed id ad ordinarium deferendum eſt, qui cauſam examinet, neque enim iſtæ ſunt partes & munia parochi. Similiter ſi opponatur impedimentum publice coram parocho, quamvis parochus ſciat contrahentes habere diſpenſationem pro foro interno, non poteſt illos conjungere. Quia ex quo oppoſitum eſt impedimentum, jam non eſt illius judicare, ſed remittenda res eſt ad ordinarium.

Delato autem ad ordinarium impedimento, ſi unus tantum teſtis ſit abſque aliis adminiculis, cenſeo non poſſe interdici matrimonium, nec deberi, propter ea quæ dixi ſupra *cap.* 34. unus enim teſtis etiam in cauſa matrimoniali non probat, etiam quoad effectum impediendi matrimonium, quidquid dicant multi, graveſque Doctores. Non nego poſſe humana poteſtate fieri, ut in eo caſu ſufficeret tamquam plena probatio, teſtis unius teſtimonium. At nullo id jure cautum eſt, ut ibi oſtendi. Ergo non eſt cur in hac re diſcedamus a communi jure, quod duorum teſtimonium requirit, vel unius cum magnis indiciis. Neque hic habet locum illa regula quæ docet tutiorem partem in dubio eſſe eligendam, ego enim non ſum in dubio, & verum ejus regulæ ſenſum tradam infra *libro* 10. Nam in externo foro proceditur ſecundum allegata & probata, cumque hæc non ſit legitima probatio, ut dixi, non relinquitur in dubio judicantis animus. 2

Deinde dico ſi contrahentes oppoſito per unum teſtem impedimento nec probato primum confeſſi ſunt ſubeſſe impedimentum, poſtea negaverunt, ſtandum erit primæ confeſſioni, niſi probent ſecundam veram. Eſt enim revocationi confeſſionis locus non ſolum in continenti, ſed etiam poſtea. De hac tamen materia revocandæ confeſſionis rei multa Farinacius 3. *par. praxis criminalis*, *quæſt.* 81. *c.* 9. *ex num.* 315. quem ad hoc vide. 3

Rurſus ſi opponatur impedimentum ſponſalium, & contrahens dicat ſe ficte conſenſiſſe, cenſere debet ordinarius illum teneri impedimento ſponſalium. Quia, ut dixi ſupra *libro* 2. ad valorem ſponſalium, aut alterius contractus, non requiritur verus conſenſus, ſed debitus excepto matrimonio. Unde ex hujuſmodi fictis ſponſalibus oriri impedimentum publicæ honeſtatis, dicam infra *lib.* 7. diſparitas autem non eſt fictionis argumentum, ut dixi ſupra *lib.* 2. & dicam infra *lib. ultimo*. Contraria his docet Thomas Sanchez ex oppoſitis fundamentis *lib.* 3. *diſp.* 15. *n.* 7. Quamvis ergo oppoſitis ſponſalibus dicat ſe ficte conſenſiſſe, niſi reipſa conſtet illum non ſerio locutum, & alium cum quo contraxit, aut intellexiſſe vel intelligere potuiſſe, niſi valde cæcus eſſet, joco facta ſponſalia, non eſt audiendus reus, ſed cogendus per cenſuras implere matrimonium. 4

Præterea dico. Si opponatur illis impedimentum voti, & dicant ſe voviſſe, ficte tamen, non ſunt audiendi. Probant nonnulli, quia quando quis fatetur delictum cum circumſtantia excuſante, jus admittit delictum, & rejicit circumſtantiam, ut ex doctrina Bartoli & aliorum docet Thomas Sanchez *diſp.* 15. *cit. n.* 9. *verſ. Tandem*. Hæc tamen probatio non placet, quia quamvis majori ex parte verum ſit confeſſionem qualificatam, vel qualitate adjecta ſcindi poſſe, & ex parte probari, & ex parte reprobari; attamen non eſt univerſaliter verum, multas enim exceptiones patitur, quas late proſequitur Farinacius 3. *part. praxis quæſt.* 81. *a num.* 142. inter alias autem limitationes ea eſt, ut intelligatur in prohibitis a jure communi, & quæ contra ſe habent juris præſumptionem, non vero in aliis. At in hoc caſu, quo quis ficte, vel ſine animo ſe obligandi votum emiſerit, nulla eſt juris communis prohibitio, cum ad jus commune non pertineat de occultis legem aut judicium ferre. Aliter etiam limitatur, quando qualitas confeſſionis adjecta juſtificatur aliunde, ſcilicet, ex probationibus, vel præſumptionibus, quibus ea qualitas probari poſſit, ut docet idem Farinacius *ibidem num.* 153. qui etiam *num.* 155. oſtendit in confeſſione qualificata non habere locum eam limitationem, quam ponit Thom. Sanchez *n.* 10. quando ſcilicet, neque de voto, neque de qualitate conſtat, 5

niſi

Digitized by Google

niſi per confeſſionem rei, docet enim optime, ſi hæc limitatio admittatur, numquam poſſe habere locum eam regulam, quod poſſit ex parte probari, & ex parte rejici. Quia ſi de delicto aliunde conſtat, eſſe de indubitabili, & tunc non eſt opus confeſſione. Quare, etiamſi non conſtet aliunde de delicto, quam ex confeſſione rei, poteſt adhuc ſcindi confeſſio, ex parte acceptari, & ex parte reprobari.

6 Melius ergo probat idem Thomas Sanchez *diſp. 15. cit. n. 9.* quia quamvis votum ficte emiſſum non obliget coram Deo, juxta dicta ſupra *lib.* 2. attamen in foro externo, ſiquidem alii, qui opponunt, audierunt illum voventem, non creditur infirmanti, id quod plena & ingenua voce proteſtatus eſt *cap. per tuas, de probationibus*, ibi, *Cum nimis indignum ſit, ut quod ſua quiſque voce dilucide proteſtatus eſt, in eumdem caſum proprio valeat teſtimonio infirmare*, *& leg. generaliter, C. de non numerata pecunia*, ex qua eadem ſere verba deſumpta ſunt, de quo videndus eſt Dynus *in cap. 21. quod ſemel, de reg. jur. in 6.* cum ergo voti illius emiſſio publica fuerit, & publice conſtet, non habet locum ejuſmodi infirmatio, quod ſcilicet non ex animo emiſerit. Faciunt etiam pro hac ſententia nonnollæ præſumptiones juris. Prima, quod nemo præſumitur ore proferre, quod in corde non habet, niſi ipſe indicet jocole dici, *l. Labeo 7. D. de ſuppellectile leg.* ibi, *non arbitror quemquam dicere quod non ſentiat*. Unde Menochius *lib. 3. præſumpt. 1. num. 36.* & ſequenti, appellat hanc violentam præſumptionem juris. Secunda, quia delictum mendacii non præſumitur, ſed ea præſumptio mendacii ſemper fugienda eſt, *cap. 2. de reg. jur. in 6. & cap. abſit 22. qu. 3.* Nemo enim exiſtimandus eſt dixiſſe, quod non mente agitaverit. Ex quibus merito ſemper in voto præſumitur animus ſe obligandi.

7 Denique quid dicendum, ſi aliquis opponat impedimentum, cujus tamen diſpenſationem pro foro interiori obtentam novit ordinarius, coram quo cauſa vertitur? Thomas Sanchez exiſtimat in ea ſpecie non poſſe non requirere, & matrimonium prohibere, donec adducatur diſpenſatio pro foro externo, refertque pro ſua ſententia Navarrum, Emanuelem Rodriguez, & Vegam. Nam ex quo juridice oppoſitum eſt impedimentum, tenetur juſtitiam adminiſtrare. Hæc ſententia probabilis eſt: exiſtimo tamen experto & intelligenti judici non defuturum modum, quo eum liberum declaret ab eo impedimento, & licentiam contrahendi concedat, quem & ſequi tuta conſcientia poterit. Quod ſi reus falſis probationibus oſtenderit ſe, impedimento liberum, quamvis judex falſitatem calleat, cum alias ſciat illum jam coram Deo liberum eſſe impedimento, poteſt juxta eas probationes ferre ſententiam. Hic enim & in ſimilibus locum habet, quod dixit Auguſtinus *in cap. Dominus 23. q. 2. quod ad juſtitiam belli attinet, parum refert, an inſidiis, an aperto Marte quis vincat*, de quo argumento late diſputo in noſtro commentario *de inſidiis licitis, tum in bello cruento, quam foreaſi, & umbratili.*

8 Verum non oppoſito impedimento, aut eo non legitime probato, jam poteſt parochus illos matrimonio jungere. Nonnulli tamen volunt ut prius inquirat ab eis, an recte ſciant doctrinam Chriſtianam, & ſi neſciant repellat. Illud certum poſſe præcipi ab ordinariis, ut repellantur donec diſcant, docet Thomas Sanchez *diſp. 15. nu. 29.* & refert ſententia Metropolitani Salmanticenſis ita pronuntiatum eſſe, & ego in conſtitutionibus Mediolanenſibus *tit. de ſponſalibus, cap. 26.* hæc reperio. *Parochus, quos ſponſos experiundo viderit doctrinæ Chriſtianæ rudimenta plane ignorare inconſulto Epiſcopo, ne matrimonio illos ante conjungat, quam ea item ratione cognoverit didiciſſe, quæ eo de genere illos plane ſcire oportet.* Poſſe autem parochum matrimonio jungere extra Eccleſiam jam dixi ſupra iſto libro injungitur etiam, ut habeat parochus librum, in quo deſcribantur contrahentes, & parochus & teſtes, ut conſtat ex Tridentino *ſeſſ. 24. cap. 1.* & idem habetur in conſtitutionibus Mediolanenſibus *cap. 1.* ubi & præcipitur, ut in fine anni quidquid in eo libro parochi ſingulis annis ſcripſerint, Epiſcopo deſcribendum tradant. Placet mihi quod Thomas Sanchez docet *dub. 1. cit. a. fin.* teneri parochum ſub lethali culpa ad eum librum habendum. Magni enim momenti eſſe librum illum ad matrimonii probationem, conſtat ex multis Rotæ deciſionibus, quas vide apud Farinacium excuſas una cum *lib. 2.* conſiliorum: & oſtendam infra in fine hujus operis in quadam Appendice.

CAPUT XXXVII.

De pœnis matrimonii Clandeſtini.

SUMMARIUM.

1 *Quid agendum.*
2 *Decretum Innocentii III.*
3 *Pœnam ab eo impoſitam incurri ipſo facto!*
Quæ ratio pœnæ illegitimitatis, ibid.
4 *Duo ſimul requiri, ut ea pœna incurratur.*
5 *Incurri etiam, ſi ignoreat impedimentum.*
6 *Eſſe clandeſtinum etiamſi contrahatur coram parocho, & teſtibus omiſſis denuntiationibus, quoad effectum illius pœnæ.*
7 *An ea pœna extendatur ad contrahentes cum quovis alio impedimento.*
8 *Objectio ſolvitur, & 9.*
10 *De pœna quod careat ſpe diſpenſationis.*
11 *Quid dicendum de pœna ſuſpenſionis per triennium, & 12.*
13 *Inhabilitas clandeſtine contrahentium.*
14 *De exhæredationis pœna.*

PRius agemus de pœnis matrimonii clandeſtini ex defectu denuntiationum, id enim antiquo jure clandeſtinum dicebatur: mox de pœnis matrimonii clandeſtini ex defectu parochi & teſtium, quæ forma jure novo Concilii Tridentini inducta eſt. 1

Igitur Innocent. in Concil. Lateran. ſub ipſo celebrato, & habetur, *c. fin. de clandeſt. deſponſ.* hæc habet: *Si quis vero hujuſmodi clandeſtina vel interdicta conjugia inire præſumpſerit in gradu prohibito etiam ignoranter, ſoboles de tali conjunctione ſuſcepta prorſus illegitima cenſeatur, de parentum ignorantia nullum habitura ſubſidium, cum illi taliter contrahendo non expertes ſcientiæ, vel ſaltem affectatores ignorantiæ videantur. Pari modo proles illegitima cenſeatur, ſi ambo parentes impedimentum ſcientes legitimum præter omne interdictum, etiam in conſpectu Eccleſiæ contrahere præſumpſerant.* 2

Circa quam pœnam obſervandum in primis illam incurri ipſo facto ante judicis ſententiam, cum illa in privatione conſiſtat, licet alii diſſentiant. Deinde obſervandum eam ſtatui, eo quod ſic contrahentes legem Eccleſiæ contemnere videantur, & ideo non mirum ſi filii ſuſcepti ex matrimonio contra diſpoſitionem Eccleſiæ, illegitimi cenſeantur, quamvis alias filii ſuſcepti ante matrimonium per ſubſequens legitimi fiant. Nam in hoc poſtremo caſu nihil factum contra reverentiam matrimonii. Deinde hoc poſtremum ſtatuit jus, ut inde alliciat homines legitimatione prolis propoſita, quam pater natura unice diligit, & ea ratione deſerat concubinatum, & honeſtam ineat conjunctionem. 3

Deinde obſerva, ut ea pœna illegitimitatis prolis ſequatur, duo requiri in eo Canone, & unum ſine altero non ſufficere. Primum ut omittantur denuntiationes: ſecundum ut ob id in gradu prohibito contrahatur. Unde ſi non omiſſis denuntiationibus contrahat in gradu prohibito bona fide, legitima proles eſt: imo etiamſi adſit mala fides ex parte unius tantum conjugis ex vi iſtius decreti. Canon enim in poſtrema parte exigit malam amborum fidem, quando in facie Eccleſiæ, & præmiſſis denuntiationibus contrahitur. Similiter ſi omittat denuntiationes, non tamen contrahant in gradu prohibito, legitima proles eſt. Ex quo infers ex matrimonio clandeſtino prolem ſuſceptam eſſe legitimam niſi in prædicto caſu: & etiam per matrimonium clandeſtinum prolem antea ſuſceptam legitimari, non ſecus ac per ſolemne, & legitimum conjugium, de quo late infra *lib. 11.* Utrumque itaque debet concurrere, ut incidat quis in Canonis pœnam. 4

Præterea obſerva eam pœnam incurri quamvis cum ignorantia impedimenti, vel juris contraxerint, quia ex omiſſis denuntiationibus præſumitur affectata ignorantia, cum illi taliter contrahendo non expertes ſcientiæ, ſed affectatores ignorantiæ videantur, inquit Pontifex. Itaque in hoc caſu culpabilis & affectata ignorantia non excuſat a pœna. Unde non eadem ratio eſt hujus pœnæ, & excommunicationis, quæ lata eſt *in Clementina unica, de conſanguineis*. Nam ad eam excommunicationem requiritur dolus verus, & non ſatis eſt præſumptus, ut oſtendam infra *lib. 7.* 5

Sed quæret aliquis primo, an ſi omittantur denuntiationes, & contrahat quis coram parocho, & teſtibus, diceretur jure antiquo matrimonium iſtud clandeſtinum, quoad hunc effectum. Vide Felinum de hoc 6

in c.

in c. porro 7. de ſcatentia ex;omm. Nonnulli ſentiunt non dici clandeſtinum, etiamſi omiſſis denuntiationibus celebraretur, quando publice contractum eſt. Ita Abbas *in d. cap. fin. de clandeſtina deſponſat.* quam doctrinam moribus receptam eſſe docet Covarr. *de ſponſal. c. 6. n. 10.* quia id quod ſcientibus vicinis fit, dicitur publice fieri, ut notat Joannes Lupus *in c. per veſtras 3. notab. §. 21. n. 4. de donat. inter virum & uxorem.* At Bartolus *in l. fin. D. de ritu nuptiarum*, aſſerit clandeſtinum eſſe. Illud enim dicitur fieri clam, quod fit omiſſis his, quæ in ejus actu a lege requiruntur. Et quamvis ad id nonnulli reſpondent, id quidem procedere, niſi aliud æquivalens in actu interveniat, quo effectus a lege intentus deducatur, ut in matrimonio publice contracto evenit, adhuc id non videtur ſatisfacere, non enim eſt æquivalens, magis enim res examinatur denuntiationibus præmiſſis, quibus in omnium fere cognitionem pervenit, quam ſi fiat matrimonium publice, & coram teſtibus, ſic enim facile eſt multos latere. Quare opinionem Bartoli magis probo, quam etiam ſequitur Th. Sanch. *lib. 3. diſp. 1.*

7 Secundo quæret aliquis, an hæc pœna illegitimitatis conſtituta hoc Canone adverſus eos, qui omiſſis denuntiationibus contrahunt in gradu prohibito, extendenda ſit ad quodvis aliud impedimentum: mihi placet non extendi, & ſaltem non habet locum in his impedimentis, quæ probari non poſſunt, ut in defectu conſenſus, vel alterius omnino occulti. Cum enim graviſſima pœna ſit illegitimitas prolis, neſcio cur ad alium caſum extendenda ſit, ubi expreſſe de eo tantum agitur impedimento. Neque obeſt, quod nonnulli reſpondent eſſe ſimilem caſum, eandemque militare rationem. Nam ſi hoc eſſet alicujus momenti innumeræ leges extendendæ eſſent, quæ non extenduntur ad alios caſus.

8 Neque obſtat quod legibus Partitarum *3. tit. 3. p. 4. & l. 2. tit. 15. p. 4.* univerſe idem de omnibus aliis impedimentis ſtatuatur. Nam ex legibus civilibus ad Canonicas in materia de matrimonio nullum ſumitur argumentum, ut notum eſt.

Neque obſtat etiam quod *in cap. ex tenore, qui filii ſint legitimi*, cum ſermo ſit de aliis impedimentis, quia alter eorum erat conjugatus, ut cenſeretur filius legitimus, expendit textus bonam alterius parentis fidem, & matrimonium publice contractum eſſe. Ex eo enim non efficitur ſecus ſentire Pontificem, ſi eſſet clandeſtinum. Satis enim erat bona fides vel utriuſque, vel alterius, quod autem in facie Eccleſiæ contractum eſſet ex abundanti additur. Eodem modo accipiendum quod inquit Trident. *ſeſſ. 24. c. 5.* cum pœnam ſtatuit adverſus omittentes ſolemnitates, id eſt denuntiationes, ſi ignoranter contraxerint in gradibus prohibitis, neque ad alios caſus extendit. Unde illa verba. *Si vero ſolemnitatibus adhibitis impedimentum aliquod poſtea ſubeſſe cognoſcatur*, reſtringenda ſunt ad impedimentum in aliquo gradu prohibito, ſicut ea, quæ & ſtatim ſubjunguntur, ad impedimentum conſanguinitatis tantum pertinent; *In contrahendis matrimoniis, vel nulla omnino detur diſpenſatio, vel raro, idque ex cauſa & gratis concedatur. In ſecundo gradu nunquam diſpenſetur niſi inter magnos Principes*, &c.

9 Sed & in eo decreto Trident. *cap. 5.* alia pœna imponitur clandeſtine, id eſt, omiſſis denuntiationibus contrahentibus, in gradu tamen prohibito, ut ſpe diſpenſationis conſequendæ careat, quæ pœna ad alios caſus non extenditur. Illis autem non indicatur ablata facultas diſpenſandi a Pontifice, ſed tantum lethaliter peccare ſi ſine cauſa diſpenſet, aut difficile diſpenſari, & ob peculiarem præ ordinaria cauſam.

Præterea adverſus parochum aſſiſtentem matrimonio 10 clandeſtino, id eſt, omiſſis denuntiationibus *in d. cap. fin. de clandeſt. deſponſ. §. fin.* pœna lata eſt, incurrit enim ſuſpenſionem per triennium. Eſt autem inferenda per ſententiam judicis loquit enim, *ſuſpendatur*, quod verbum ſignificat actum judicis, quidquid nonnulli dicant. Incurritur autem a die ſententiæ, etiamſi in eodem triennio ſæpe delinquat. Nec poteſt abſolvi ab Epiſcopo intra triennium, eſt enim terminus ſuſpenſioni adjectus, vel ob id maxime quod conſtitutio illa a Concilio generali condita ſit; communis autem Doctorum ſententia tenet Epiſcopos contra Concilium diſpenſare non poſſe *in cap. at ſi clerici, §. fin. de judiciis*, & dicam infra *lib. 8.* Sed elapſo termino liber evadit. Unde licet a ſuſpenſione lata in jura, ſive ob contumaciam, ſive peccatum aliud, & ſine termino, & non reſervata, poſſet Epiſcopus abſolvere, ut docet Innocentius communiter receptus, & Navar. *c. 27. nu. 162. cap. nuper, de ſententia excommunicat. & cap. ex literis, de conſtitut.* Poteſt enim Epiſcopus diſpenſare, ubicumque non invenitur prohibitum: at quando imponitur ad certum tempus, non poteſt Epiſcopus abſolvere, ſed conditor Canonis, ut tenet Paludan. *in 4. diſt. 18. qu. 7. in fin.* Sylveſt. *v. ſuſpenſio, qu. 8. in fine*, & communiter Doctores. Neque in hoc caſu habet locum limitatio Trident. *ſeſſ. 24. c. 6.* ubi concedit Epiſcopo, ut abſolvat ab omni ſuſpenſione ex occulto delicto provenienti etiam reſervata Papæ. Nam quod parochus interſit clandeſtino conjugio, non poteſt eſſe occultum delictum.

Denique parochus & teſtes aſſiſtentes tantum puniuntur arbitraria pœna a Concilio, neque alia deſignatur. 11 Quare illa triennalis ſuſpenſio, de qua modo dicebamus, non eſt correcta per Tridentinum. Sermo enim eſt in diverſis caſibus. Illa intelligitur tantum, quando adeſt matrimonio clandeſtino parochus ex defectu denuntiationum: hæc autem, quando adeſt matrimonio nullo & invalido ſine ſufficienti numero teſtium. Unde parochus non proprius vel regularis aſſiſtens matrimonio clandeſtino, præmiſſis tamen denuntiationibus ſine licentia parochi, aut ſine teſtibus, non punitur pœna Concilii Lateranenſis quæ tantum impoſita eſt aſſiſtenti matrimonio clandeſtino ob defectum denuntiationum, ſed punitur pœna Tridentini: eſt enim matrimonium nunc, ſine proprio parocho & teſtibus, etiamſi præceſſerint denuntiationes, omnino nullum.

At contra ineuntes matrimonia ſine parocho, & teſtibus, quæ eſt forma a Concilio præſcripta, nonnulla 12 etiam ſtatuuntur. Primum ut ſiot inhabiles ad ſic contrahendum. Quod quidem non intelligitur eo ſenſu, ut ſint inhabiles ad omnino contrahendum conjugium, eſſet enim graviſſima pœna, quamvis non infrequens in Eccleſia, ut dicam infra *lib. 7.* Concilium non niſi cum limitatione loquitur, *ad ſic contrahendum*, & in eo ſenſu declaratum eſt a Cardinalibus. Ea autem pœna incurritur ipſo facto; neque ad id opus authoritate judicis, niſi forſan matrimonium eſſet nimis publicum, & neceſſaria ſententia eſſet, ut vitaretur ſcandalum.

Statuta etiam eſt exhæredationis pœna *49. Tauri*, 13 quæ pœna non eſt correcta per jus Canonicum, poteſt enim jus civile pœnas adigere ad exactiorem Juris Canonici obſervationem, ſicut & alias etiam pœnas ſtatuit contra hæreticos, quamvis de illis criminibus agnoſcat Eccleſia: indiget autem ea pœna judicis ſententia juxta generalia principia in diſputatione de legibus. Atque de his hactenus.

LIBER SEXTUS.

DE IMPEDIMENTIS TANTUM IMPEDIENTIBUS.

JAM ad hoc libro agere incipimus de his, quæ pugnant cum matrimonio ex parte inhabilitatis perſonarum. Quædam autem inhabilitates ita impediunt, ut etiam dirimant matrimonium, de quibus agemus *lib. ſequenti*. Aliæ vero impediunt tantum, & non dirimunt, ita ut illicite quidem illis obſtantibus contrahatur matrimonium, valide tamen. Sunt autem ea impedimenta, aut quæ ortum habeant ex crimine, aut ſine illo. Quæ ſine crimine impediunt, hæc ſunt, interdictum, tempus feriatum, Catechiſmus, ſponſalia, votum ſimplex: de his agemus primo; de aliis autem quæ propter crimen impediunt, ſecundo loco: ſi tamen prius nonnulla præmiſerimus cognitu neceſſaria circa impedimenta in communi.

CAPUT PRIMUM.

De poteſtate conſtituendi impedimenta.

SUMMARIUM.

1 *Eſſe poteſtatem in hominibus conſtituendi impedimenta, ſicut eſt poteſtas leges condendi.*

2 *Ante Chriſti adventum etiam in civilibus Magiſtratibus eam poteſtatem fuiſſe.*

3 *Contractum matrimonium ab infidelibus contra leges irritantes ſuorum Principum, nullum.*

4 *Idem de Hebræis, niſi ſuis legibus vivere permittantur.*

5 *Idem de infidelibus ſubjectis Principibus fidelibus ſæcularibus.*

6 *In ejuſmodi cauſis matrimonialibus infidelium legitimos judices eſſe Principes ſæculares.*

7 *Idem dic de infidelibus peregrinantibus inter infideles, ſecus de fidelibus.*

8 *Jam poſt Chriſti inſtitutionem penes Eccleſiam tantum eſſe poteſtatem conſtituendi impedimenta, &c.*

9 *Ejus probatio.*

10 *Objectiones ſolvuntur, & 11.*

12 *Eam poteſtatem reſervatam quidem Pontifici, de jure tamen pertinere etiam ad Epiſcopos.*

1 MAtrimonium, ut in ſuperioribus dictum eſt, non ſolum Sacramentum eſt a Chriſti inſtitutione, ſed ante Chriſti inſtitutionem a principio conditionis humanæ contractus quidam juris naturalis eſt. Ex quo efficitur inter homines poteſtatem eſſe explicandi, & etiam ſtatuendi, quæ perſonæ habiles eſſent, & ad ineunda conjugia, & ad hujuſmodi contractum celebrandum, ſicut & circa reliquos civiles contractus diſponit, atque decernit. Id quod tam certum eſt, ſicut certum eſt eſſe poteſtatem in republica condendi leges; conſtituere enim impedimenta matrimonii nihil aliud eſt, quam legem aliquam ferre circa matrimonii contractum.

2 Ex his colligitur primo ante Chriſti adventum & inter infideles omni tempore apud civiles Magiſtratus eſſe poteſtatem impedimenta conſtituendi, ut docet D. Thomas *in 4. diſt. 39. quæſt. art. 1. ad 4.* Palud. *diſt. 26. q. 4. art. 3. in ſolut. ad 4.* Soto *diſt. 19. in ſolut. ad 3.* Victoria *2. p. relectionis de matrim.* Ruardus Tapper *art. 19. contra Lutherum, pag. mihi* 306. & Bellarmin. *lib. 1. de matrim. c. 21. & 22. circa fin.* & cum multis aliis Thomas Sanchez *lib. 7. diſp. 3. n. 5.* docuit etiam gloſſa *in c. ſi quis vacillam, v. legibus, 29. q. 2.* & colligitur ex Concil. Triburienſi ſub Formoſo Papa anno 695. c. 39. *Quicumque alienigenam, id eſt, alienæ gentis fœminam utriuſque conſulta propinquorum legitimæ, vel ſua vel mulieris lege acquiſitam in conjugium duxerit, velit nolit, tenenda erit, nec ultra ab eo ſeparanda excepta fornicationis cauſa, quamvis enim, ut Apoſtolus ait, unus Dominus, una fides, unum baptiſma utrique communis ſit nationi, legem tamen habet diverſam, & quantum ad ſæculum interdum longe diſtinctam. Quare ſi unius e duobus unam carnem in duas dividere, & copulam nuptialem machinatur disjungere, dicendo non ſecundum ſuæ gentis legem juxta matrimonii contraxiſſe & idcirco ſeparari poſſe; canonica inſtitutione definimus, & noſtro omniumque Orthodoxorum judicio inſtituimus, ut quod legis imperfectum ſit, perficiatur, & jus matrimonii nequaquam reſolvatur. Synodus Romana ait, quod non ſit dimittenda uxor poſt Baptiſmum, quæ habita eſt & ante Baptiſmum: in Baptiſmo enim ſolvuntur crimina, non legitima conjugia: cum enim in baptiſmo tranſmigrans de vita in vitam, & non mutat uxorem legitimam*, &c. Sentit igitur matrimonium juxta leges proprias, ſcilicet quæ non adverſantur rationi, matrimonium contractum ab infidelibus validum, atque adeo eſſe poteſtatem inter infideles leges decernendi circa ſtatum & validitatem, aut invaliditatem perſonarum. Id quod etiam non obſcure indicat Innocentius III. *in c. gaudemus, de divortiis, & præmiſſis gradibus a Paganis, quoad inter eos matrimonium licite ſit contractum, qui conſtitutionibus canonicis non arctantur.* Et nihil mirum cum contractus iſte perinde ut reliqui in commune bonum ordinentur, quare ſicut ſtatuit apud infideles ſæcularis poteſtas, ne valeat propriorum bonorum alienatio, niſi ſub certa forma, & a perſonis habilibus facta, potuit etiam lege ſtatuere, ut valeret traditio ſui. Hac ratione multa legimus ſtatuta Jure Cæſarum de Ritu nuptiarum, & alibi.

Secundo colligitur matrimonium contractum ab infi- 3
delibus contra leges a ſuis Principibus latas dirimentes matrimonium nullum eſſe: unde cum ad fidem venirint, vel iterum renovandum eſt juxta Eccleſiæ leges, vel ſeparandi ſunt. Quodnam autem ſit inter illos dirimens impedimentum, id ex uſu & conſuetudine apud illos recepta petendum eſt.

Tertio colligitur, id quod de aliis infidelibus ſubje- 4
ctis Principibus infidelibus dictum eſt, extendi etiam debere ad Hebræos: cum enim iſti veram rempublicam non habeant, ſed aliorum Principum gubernationi ſubjiciantur, tenentur legibus irritantibus matrimonium, quas Principes infideles tularunt, quorum dominiu ſubduntur. Leges enim eorum cæremoniales ceſſarunt Chriſti morte. Quod intellige, niſi Principes infideles quorum dominio ſubduntur, illis copiam fecerint patriis legibus utendi, atque ſecundum illas vivendi; in eo enim caſu non quia ipſorum Hebræorum leges ſunt, ſed quia ab ipſorum Principibus approbantur, aut permittuntur, vim habent. De Hebræis autem ſubditis Principi fideli, idem quod de aliis infidelibus eidem Principi ſubditis dicam illatione ſequenti, judicandum erit.

Quarto colligitur pari etiam ratione Principes fide- 5
les ſæculares poſſe leges validas conſtituere circa impedimenta matrimonii, quibus teneantur infideles ſubjecti eorum ditioni, & imperio. Hi enim ſubditi tantum ſunt eorum Principum ſæcularium, neque Pontifex vel Eccleſia ullam in illos juriſdictionem habet.

Quid enim nobis de his qui foris ſunt judicare? Quare legibus Eccleſiaſticis circa matrimonium non tenentur, c. gaudemus de divortiis, ſed tantum legibus latis a principe ſæculari, cujus poteſtati ſubjiciantur.

6 Quinto colligitur in cauſa, & lite matrimoniali, quæ inciderit inter hujuſmodi infideles ſubjectos Principibus ſæcularibus infidelibus, legitimos judices eſſe ipſos ſæculares Principes, non Eccleſiaſticos. Matrimonium enim eorum contractus quidam civilis eſt, non habens rationem ſacramenti. Sed quid dicendum, ſi alter eorum ad fidem convertatur, & lis de matrimonio intercedat? Thomas Sanchez *lib. 7. diſp. 3. cit. n. 9.* ſic diſtinguit. Aut litem movet infidelis, & tunc apud judicem Eccleſiaſticum examinari cauſa debet, quia actor ſequitur forum rei, *c. ſi Clericus, & c. cum ſit generale, de foro competenti:* aut fidelis litem movet, & tunc conveniri infidelis debet coram ſæculari. Verum ego exiſtimo in primis non poſſe intervenire caſum, in quo infidelis ſit reus, ſi lis moveatur ſuper conſtantia matrimonii, & perſeverantia in illo. Nam aut non vult cohabitare, & tunc ceſſat controverſia, matrimonium enim diſſolvitur jure divino, ut dicam infra *lib. 7.* cum ſermo fuerit de impedimento diſparis cultus. Aut vult cohabitare, ſed fidelis renuit, vel contendit non fuiſſe matrimonium, aut ſeparandos ex aliqua juſta divortii cauſa, & tunc fidelis reus eſt, actor infidelis. In eo autem caſu exiſtimo cauſam examinandam eſſe coram ſæculari judice. Ratio eſt meo judicio manifeſta. Quia non eo ipſo, quo infidelis convertitur, matrimonium prius contractum ſit ſacramentum, ut oſtendi ſupra *lib. 1.* Semper ergo manet in ratione civilis contractus. Quare ſicut, ſi controverſia moveretur inter infidelem, & fidelem converſum ſuper contractu aliquo inito tempore infidelitatis, cum uterque ſubditus erat ſæculari Principi, & in materia etiam pertinente ad forum illius; coram eodem cauſa examinari deberet, ſic etiam in propoſito judicandum eſt.

7 Sexto colligitur, id quod hactenus diximus de infidelibus ſubjectis Principibus fidelibus ſæcularibus, idem dicendum eſſe de infidelibus peregrinantibus inter fideles, ſubduntur enim non legibus Eccleſiaſticis matrimonii, ſed civilibus. Quare juxta leges ſæculares Principis contrahere debent. Peregrini enim alligantur legibus loci, in quo peregrinantur, & non legibus ſuæ regionis, ut late dixi *lib. præcedenti*. De fidelibus autem contrahentibus in terris infidelium, & apud eos commorantibus dicendum eſt in aliquibus non teneri tunc legibus Eccleſiaſticis, quales ſunt illæ de matrimonio ſub forma Tridentini celebrando, ut dixi *lib. præcedenti*. Tenentur tamen aliis impedimentorum legibus, quia eorum matrimonium non ſubjicitur legibus ſæcularis Principis infidelis, cum ſit ſacramentum. Quare infidelium legibus non magis tenentur in caſu matrimonii, quam in rebus divinis, & aliis ſacris. Tenerentur quidem, ſi tantum contractus eſſet. At cum habeat jam a inſtitutione Chriſti adjunctam rationem ſacramenti, non eſt materia ſubjecta eorum legibus, ſed Eccleſiaſticis, & juxta illas celebrari debet. Quare autem non ſit neceſſe ſervare formam Tridentini dixi ſupra libro præcedenti.

8 At poſtquam ad rationem ſacramenti elevatus eſt contractus matrimonii, ſolius Eccleſiaſtici juris eſt impedimenta conſtituere. Et quidem in Eccleſia eſſe poteſtatem conſtituendi impedimenta, definitum eſt in Concilio Tridentino ſeſſ. 24. c. 4. *Si quis dixerit Eccleſiam non poſſe conſtituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel in iis conſtituendis erraſſe, anathema ſit*; Et ante Tridentinum in Concilio Provinciali Senonenſi ſub Clemente ſeptimo in decretis fidei *capit.* 17. inter errores damnatos refertur iſte: *Eccleſia non poteſt illegitimare aliquas perſonas ſic quod non poſſint contrahere matrimonium*. Conſtat etiam ex perpetuo uſu Eccleſiæ quæ toties impedimenta conſtituit, ut ex his quæ dicemus de unoquoque impedimento manifeſtum erit.

9 Quod autem inter Chriſtianos ea poteſtas reſideat tantum penes Eccleſiam, conſtat in primis. Quia cauſa matrimonii, quo ad ea quæ neceſſario reſpiciunt rationem contractus, aut ex illa proxime ſequuntur, Eccleſiaſtica eſt *cap. tuam, de ordine cognitionum*, ibi, *utpote quæ ad forum Eccleſiaſticum pertinet*, & definitur a Concilio Tridentino *ſeſſ.* 24. c. 12. *Si quis dixerit cauſas matrimoniales non ſpectare ad judices Eccleſiaſticos, anathema ſit*. De quo late Bellarminus *lib. 1. de matr. c. 32.* & ex antiquis Paludanus *in 4. diſt. 26. q. 3. art. 3.* Tum etiam: quia apud Chriſtianos ratio matrimonii a ratione ſacramenti quoad judicia inſeparabilis eſt. Quare ad illud forum ſpectat contractus iſte, ad quod ſpectat de ſacramentorum rebus, & doctrina cognitio. Dixi ea, quæ neceſſario reſpiciunt, aut ſequuntur ex iſta ratione ſacramenti, aut contractus, veluti firmitas illius, perſonarum legitimatio, prolis conditio legitima, vel illegitima, & divortium. Nam cauſa dotis, & hæreditatis, & aliæ hujuſmodi ſæculares ſua ratione ſunt, & ſæculari judicio relinquuntur. Sunt enim iſti contractui extrinſecæ, licet aliquando incidenter etiam ab Eccleſia decerni ſoleant.

Neque obſtat his, quæ dicta ſunt, nihil immutari poſſe circa materiam, & formam ſacramentorum. Nam licet poſita ſufficienti materia, & forma nihil poſſit variari, at pertinet ad Eccleſiam decernere quando contractus iſte ſit legitimus. Eſt enim contractus matrimonii materia ſacramenti vel fundamentum. Chriſtus autem non definivit, quis eſſet legitimus contractus matrimonii, ſed illum extulit ad rationem ſacramenti, quiſquis ille fuerit, dummodo ſit legitimus. Quis autem ſit legitimus, Eccleſiæ decernendum reliquit. 10

Neque obſtat etiam, quod contractus matrimonii ſit juris naturæ: jus autem naturæ ſit invariabile: contractus namque matrimonii non eſt juris naturalis præcipientis, neque enim omnibus præcipit, ut nubant, ſed aſſiſtit tantum: hujuſmodi ſunt multa alia, ut explicui ſupra *lib. 1.* In illis nulla poteſt eſſe variatio. Poſterioris vero generis ordinabilia ſunt a Republica, prout ad commune bonum expedire viſum fuerit. Nec enim in omnibus jus naturale decrevit; quæ perſonæ eſſent ad eum contractum ineundum legitimæ. 11

Ex his colligitur, quamvis jam antiqua conſuetudine hæc poteſtas inducendi impedimenta reſervata ſit, & Pontifici Romano, & Concilio Generali: attamen de jure pertinere etiam ad Epiſcopos, & Concilia Nationalia, & Provincialia, ut docuit Victoria *loco citato*: & olim quidem multa impedimenta dirimentia, & impedientia conſtituta fuere ab Epiſcopis, diœceſibus, & a Conciliis Provincialibus, & Nationalibus, quæ poſtea ab univerſali Eccleſia, vel recepta, vel approbata, vel partim recepta, aut approbata, & partim exploſa, ut planum erit ex his, quæ dicam infra, cum de unoquoque impedimento ſermo fuerit. 12

CAPUT II.

Quare Principes ſeculares fideles non poſſint leges circa matrimonium conſtituere.

SUMMARIUM.

1 *Civilium Magiſtratuum leges circa matrimonium, niſi probentur ab Eccleſia, nullas eſſe.*
2 *Non eſſe ob defectum poteſtatis, ſed ob reſervationem Pontificis, quidam ſentiunt.*
3 *Verius eſſe ob defectum poteſtatis.*
4 *Neque circa acceſſorium matrimonio poteſt ſæcularis Princeps leges ferre, ſi eo impeditur principale.*
5 *Valent tamen ejus leges circa alia accidentalia matrimonia.*

Ex his, quæ dicta ſunt, liquido colligitur nullas civilium Magiſtratuum leges circa contractum matrimonii validas eſſe, niſi probentur ab Eccleſia. Conſtat ex *cap. cum ſecundum Apoſtolorum, de ſecundis nuptiis*, ubi ea lex Cæſarum; quæ infamiam irrogat viduis nubentibus intra annum luctus, abrogatur. *In iis*, inquit, *ſæculares leges non dedignantur Eccleſiaſticas imitari, & cap. quædam lex 35. qu. 2.* rejicitur a Gregorio Primo lex Honorii, & Juſtiniani Imperatorum, quæ decernebat valida matrimonia inter conſobrinos, cujuſmodi multa alia reperies in jure civili. Unde, & quælibet lex lata a ſæculari Principe circa matrimonium, etiamſi non reprobetur ab Eccleſia, nulla eſt, ut docuit Sylveſter *verb. matrimonium 2. qu. 1. & 2.* ex ſententia Panormitani *in c. 1. de ſponſal. & matrim.* & docuerat antea Divus Thom. *in 4. diſt. 42. quæſt. 3. art. 3. ad 4.* 1

Sed exiſtit hoc loco dubitatio, an leges latæ a ſæculari Principe fideli non valeant, quia Pontifex reſervavit ſibi eam poteſtatem condendi leges circa matrimonia, & interdixit ſæculari Principi; an vero quia eas non poſſunt Principes ſæculares condere ex defectu poteſtatis? Thomas Sanchez *diſput. 3. citat. nu. 2.* cum aliis exiſtimat poſſe quidem quantum ex ſe eſt, attamen eam poteſtatem ſibi reſervaſſe Pontifices. Probat primo, quia poteſtas regia ad tranquillitatem, & 2

bonum

bonum Reipublicæ tuendum eſt potiſſimum inſtitura, & ejus eſt quod ed hunc finem deſideratur providere, quale eſt circa matrimonia incunde illa impediendo, & irritando. Deinde probat, quia ſi poteſt ſæcularie Princeps alios civiles contractus irritos reddere, cur non poterit etiam matrimonii contractum, cum id quandoque bonum cummune poſtulet? Huic etiam ſententiæ ſubſcripſere non pauci, qui exiſtimant valere ſtatutum civitatis, quod inter homines diverſarum civitatum non contrahatur matrimonium ſub certa pœna, dummodo poſſint honeſte contrahere inter homines ſuæ civitatis, quod docet Bartolus, & Augelus, & elii, quos pro hac parte refert Felinus *in cap. 1. de ſponſalibus, n. 20. verſic. ſexta fallit*.

3 Verum leviſſimis fundamentis commotas Thomas Sanchea conceſſit eam poteſtatem ſæculari Principi fideli. Quare pro hujus rei explicatione dico primo, Nequaquam poteſt Princeps ſæcularis fidelis legem aliquam ſtatuere ad ſubſtantiem matrimonii directe, vel indirecte pertinentem, quæ vim habeat, niſi ab Eccleſia tacite, vel expreſſe probetur, ex defectu poteſtatis. Sentiunt nobiſcum non pauci ex Theologis, & ex juris interpretibus, quos refert Thomas Sanchez *diſput. citat. n. 1.* & omiſſis levibus aliis argumentis moveor ex tantum conſideratione. Quia matrimonium, quamvis ex ſe contractus quidam ſit ſubjectus etiam Principi ſæculari, attamen per Chriſti inſtitutionem elevatum eſt ed rationem ſacramenti, itaque res ſacre eſt. Ergo non ſubditur ex eo tempore poteſtati Principis ſæcularis etiem fidelis, Quod enim materia hujus ſacramenti contractus ſit, non ſatis eſt, ut poſſit Princeps ſæcularis leges condere, cum ex quo ea materia per Chriſtum ſacra facta eſt, jam extra ejus juriſdictionem, & poteſtetem ſit. Sicut licet homo ante ordinationem ſit materie ſubjecta juriſdictioni ſæculari, & ſimiliter bona alia, & prædia; attamen poſt ordinationem, vel poſtquam donatione ſacra vel Eccleſiaſtica ſacre ſunt, extrahuntur e dominio ſæcularis Principis, & nullam neque in perſonas neque in bona juriſdictionem habet. Sic ergo, & in noſtro caſu dicendum eſt, poſtquam matrimonio acceſſit ratio ſacramenti. Præterea: ſi matrimonium etiam poſt Chriſti inſtitutionem, quia contractus eſt, ſubjectum eſſet Principum ſæcularium diſpoſitioni, nequaquam invitis Principibus fidelibus poſſet Eccleſie ab illis auferre eam poteſtatem leges condendi, & ſibi reſervare. Quo enim jure id poſſit? ſicut neque hominem ſubditum ſæculeri Principi poſſet Pontifex eximere a juriſdictione illios, neque interdicere etiam, ne circa alios contractus leges ſtatueret, ut explicui ſupra libro præcedenti, dum ſermo eſſet de juriſdictione Scholaſtici Salmantini. Quare niſi ea poteſtate abuterentur Principes, & aliquid ſtatuerent, quod ſpiritualem ſacramenti matrimonii rationem læderet, non poſſent a Pontifice pro indirecta poteſtate, quem habet in temporalia coerceri, ut ibidem explicatum eſt. Quare recte, & conſequenter Petrus Soto lectione quarta de matrimonio in fine, cum falſo exiſtimaret eam poteſtetem habere Principes ſæculares, docuit leges civiles ex pietate quadam ceſſiſſe in hac parte legibus Pontificiis, atque adeo hodie etiem, ſi vellent, poſſe ſtatuere leges irritantes contractum matrimonii, Et merito quidem falſo illo principio edmiſſo docuit non eſſe penes Pontificem poteſtetem prohibendi ſæcularibus Principibus, ne leges ferent irritantes, quæ matrimonium irritent, & nullum omnino reddant. Unde in cauſis matrimonialibus judicem Eccleſiaſticum eſſe competentem judicem vel ipſi hæretici teſtati ſunt; ſic enim ſcriptum relinquit Schneidevinus *Inſtitut. de nuptiis parte quarta, de divortio, nu. 6.* ex quibus infertes nullas eſſe leges de ſecundis nuptiis, cum Felino *ibidem num. 13.* & etiam quæ nullum reddunt conjugium contra parentum conſenſum, cum eodem Felino *ibidem*, & etiam quæ irritant matrimonium inter Præſidem Provinciæ, & fœminam aliquam ejuſdem, & hujuſmodi alias cum Felino *in dict. cap. num. 10. 11. & 12.*

4 Secundo dico neque circa acceſſorium matrimonii poſſe Principem ſæcularem ex defectu poteſtatis leges ferre, ſi eo acceſſorio impeditur principale, ut optime explicat Felinus *in dicta c. n. 53. in fine*, Idque conſtat *ex regula juris 39. cum quid prohibetur, prohibentur omnia, quæ ſequuntur ex eo*, de qua regula videndi ſunt Dynus, & Pechius. Unde etiam prohibentur media, per quæ pervenitur ad illam finem. An autem leges ſæculeres punientes filios, qui contrahunt contra parentum conſenſum, valeant, cum illis videatur impediri principale, quod eſt libertas matrimonii, ex eo pendet, an ejuſmodi leges juſtæ ſint, de quo jam dixi ſup. *lib. 2.* ubi oſtendi, quando juſtæ ſint & quando ſecus.

Denique dico, Circa alia accidentalia matrimonio, 5
vel acceſſoria, quæ non pertinent ad ejus ſubſtantiam, neque ea ſe impediunt principale, ſæculares Principes pro ſua poteſtate poſſunt leges validas ſtatuere, ut docet Felinus *ibidem*, & late explicat per nonnullas fallentias *n. 14. & ſequentibus*, Hujuſmodi ſunt leges circa dotem, & lucrum dotis, vel donationes inter virum, & uxorem, & ſponſalitiam largitatem, & ſimiliter leges, quæ pœnis conſtitutis adjuvant prohibitiones Eccleſiaſticas.

CAPUT III.

Inquiruntur alia circa eandem poteſtatem.

SUMMARIUM.

1 *Juſtam cauſam requiri ad impedimentum conſtituendum.*
Vera ratio, ibid.

2 *An ex interdicto ſola Pontificis naſcatur impedimentum irritans.*

3 *Poſſe Pontificem aliquam perſonam in particulari inhabilem reddere.*

SEd inquirit ulterius Thom. Sanch. *lib. 7. diſp. 2. nu.* 1
5. An requiratur juſta cauſa, ut Pontifex ſtatuat impedimenta dirimentia matrimonium, ita, ut ſi ſine cauſa eam legem tulerit, nihilominus matrimonium contra eam legem valeat, Verum non eſt in hoc caſu ſpecialis aliqua difficultas, ſed communis omni Principis legi, & ex eo principio decidenda, an lex vim habeat obligandi, niſi juſta ſit, & rationabilis: de quo in materia de legibus late. Nunc breviter dico jus ſemper ex ratione æſtimendum eſſe, & quemadmodum ſine ratione juſtitia non eſt, ita neque jus. Ut enim Ulpianus *in leg. jus civile 6. de juſtitia & jure, jus civile, id eſt, quod neque in totum a naturali jure vel gentium recedit, neque per omnia ei ſervit. Itaque cum aliquid addimus vel detrahimus juri communi, id proprium, id eſt, civile intelligimus*, Ex quibus verbis, ut inquit Mynſinger. *Inſtit. de jure naturali, in principio, n. 22.* plane conſtat humanum jus eſſe determinationem juris naturalis. Si igitur recedat in totum a jure naturali, non determinet, ſed magis affingit aliquid incognitum naturæ, id eſt, ut Ariſtot. ait, *Quod nullam cauſam in natura habeat*, Non ergo lex, ſed quædam tyrannis, & carnificina cenſenda eſt. Recedit autem e naturali jure lex, quæ ratione non nititur, Recte igitur ſcriptum eſt ab Iſidoro *in cap. erit autem lex, diſt. 4.* legem eſſe debere ſanctam & juſtam, Quare quæ rationabilis non eſt, neque jus, neque lex eſt, ac proinde ſalva conſcientie ei legi non parere licet, de quo Bartolus recte *ad l. ultimam, C. ſi contra jus, vel utilitatem publicam*. Ut quidem, inquit, Donellus *lib. 1. commentar. cap. 5. verſ. Conſtituta eſt*, fieri poteſt, ut pareamus, & jus etiam verbo dici poteſt, re autem ipſa nihil niſi vis erit, jus non erit. Sed cur ea, quæ Princeps turpiter jubet, vel prohibet, non dicentur jus, cum hæc ſæpe jubeant ſeverius quam honeſta, jus autem appellatum eſt a jubendo. Verum hic juſſus pro juſſu habendus non eſt, atque adeo revera non eſt juſſus: jubere enim eſt, jubere ut quid fiat, quod & fieri poteſt. Quæ autem turpia ſunt; ea nec facere poſſe credimus *l. filius, D. de condition. inſtit.* Sed præter Donell. & Mynſingerum videndi ſunt de hoc Corraſius *ad l. 1. de jure naturali, n. 4. & ſeqq.* Antonius Faber *lib. 1. juriſprudentiæ Papin. principio 1. illat. 3.*

Sed inquit ulterius Thomas Sanchez *diſp. 2. & ſe-* 2
quenti, an ex interdicto Pontificis præcepto ſuo interdicentis matrimonium, ſit irritum conjugium ſi contrahatur contra præceptum illud. Hæc tamen communis difficultas eſt, quæ ex ea quæſtione pendet, ex quibus verbis legiſlatoris colligatur actum eſſe irritum, ſi contra legem fiat, & ex eo principio decidenda. De quo Doctores late in materia de legibus, & juris interpretes *in l. non dubium, C. de legibus*, & nos diximus ſupra libro præcedenti.

Inquirit denique, an ſicut Pontifex poteſt univerſe 3
ſtatuere impedimenta dirimentia matrimonium, poſſit unam ſingularem perſonam tantum inhabilem reddere ad contrahendum cum aliqua fœmina in particulari, vel univerſe etiam aliquem inhabilem reddere ad contrahendum matrimonium, cum quavis alia fœmina? Ad utrumque reſpondet *diſp. 1. a num. 7.* & recte affirmando id poſſe Pontificem efficere juſte ſubſiſtente

cauſe:

cauſa: neque in hoc major difficultas eſt, quam in eo, quod univerſe conſtituere poſſit impedimenta dirimentia. Imo fortaſſe Eccleſia aliquando homines aliquos in pœnam gravium delictorum inhabiles reddidit ad conjugia. Atque hinc forſan emanavit illud, quod in multis antiquis canonibus legimus, *ſine ſpe conjugii maneat*. Sed de his ex communi ſenſa dicam infra. Atque id quod de inhabilitandis particularibus perſonis diximus de Principe Eccleſiaſtico, intellige etiam de infideli comparatione ſuorum ſubditorum, & de fideli ſæculari comparatione ſui ſubditi infidelis, juxta dicta.

CAPUT IV.

Conſuetudine induci poſſe impedimenta, & auferri.

SUMMARIUM.

1 *Quid quæritur.*
2 *Variæ DD. ſententiæ & diſtinctiones. & 3. 4. 5.*
6 *Vera ſententia conſuetudine induci, & abrogari poſſe impedimenta.*

1 SEd hoc loco reſtat examinandum; an etiam conſuetudine induci aliqua impedimenta poſſint; vel etiam abrogari. Et quidem tantum dubium eſſe poteſt circa ea impedimenta, quæ jus Eccleſiaſticum conſtituit: nonnulla enim ſunt quæ jure divino, vel naturali impediunt, ut de ſolemnitate voti non pauci docuerunt, & de conſanguinitate in primo gradu rectæ lineæ, communis ſententia eſt de impotentiæ impedimento, & ligamine certiſſimam.

2 In hoc autem non eodem modo juris Canonici Doctores loquuti ſunt. Variis enim diſtinctionibus rem iſtam obſcurarunt, dum explicare conantur. In primis Hoſtienſis ſenſit conſuetudinem, dummodo approbata ſit a Pontifice dirimere, & impedire in omnibus iis caſibus in quibus impedit, vel dirimit Canonica conſtitutio, *c. 1. de cognatione ſpirituali, & cap. ſuper eo, eodem titulo, & cap. quod dilectio, de conſanguinitate, & affinitate*. At ſi conſuetudo nec improbata eſt, nec approbata a Pontifice, impedire quidem, non tamen dirimere docuit Hoſtienſis.

3 At Panormitanus *in cap. ſuper eo, citato* ſub alia diſtinctione reſpondet: inquit enim, ſi conſuetudo reddat habiles eos qui ſunt alias inhabiles, nullius eſſe momenti, neque conſiderationis, ut conſtat ex *dicto cap. ſuper eo, & cap. quod pro iis, de conſanguinitate, & affinitate*, cum ea conſuetudo ſit reprobata, ut irrationabilis, & contra legem & æquitatem; ſi autem inhabilitet alias habiles, valet, *dicto cap. ſuper eo, de cognatione ſpirituali, & cap. olim, de clericis conjugatis*. Aut etiam conſuetudo diſſolvit ad tempus, & tunc quoque valet. Quod ſi in perpetuum diſſolvat matrimonium nulla eſt, niſi vel tacite vel expreſſe probetur a Papa. At ſi non conſtet de ejus approbatione, reſpondet Panormitanus eſſe ſub diſtinctione dicendum, ſi enim ſcandalum adſit, valet conſuetudo: quia ſicut Papa poteſt divinum jus interpretari, ita & conſuetudo.

4 Præterea gloſſa *in dicto cap. ſuper eo*, & alii *ibidem*, ſub alia diſtinctione reſpondent. Dicunt enim, Quando conſuetudo ſine ſcandalo omitti non poteſt, & alias concurrit cum eo, quod antiquo jure ſtatutum erat, ut ſi eſſet conſuetudo de non contrahendo in ſexto vel 7. gradu, quod olim etiam ſtatutum jure fuit, obſervandam eſſe, vel ſi probetur a Papa, etiam ſi non concurrat. Quod ſi nec probetur a Papa nec concurrat cum antiquo jure, non poſſe impedimentum inducere.

5 Denique Thomas Sanctius *de matrim. lib. 7. diſp. 4. n. 11. & 14.* exiſtimat conſuetudine induci poſſe impedimenta, quæ inhabiles reddant alias habiles, & e converſo: dummodo ea conſuetudo ſit mixta laicorum, & Clericorum. Nec vero eſſe neceſſariam approbationem Pontificis, nec expreſſam, ſed ſatis eſſe generalem illam approbationem, qua *cap. final. de conſuetudine*, dicitur per conſuetudinem poſſe legem abrogari, & novam induci.

6 Cæterum fruſtra Doctores iſti his diſtinctionibus uſi ſunt, cum res iſta decidenda ſit juxta generalia principia in materia de conſuetudine. Quare ea impedimenta, quæ ex juris Eccleſiaſtici diſpoſitione proveniunt, abrogari poſſe contraria conſuetudine, & alia etiam induci, tam certum eſſe debet, quam certum eſt abrogari legem poſſe, & contrariam induci; imo & nonnulla impedimenta dirimentia inducta eſſe conſuetudine tantum, hoc eſt conſuetudinem obtinuiſſe, ut dirimerent, quæ tantum impediebant, aſſerunt Doctores non pauci, ut conſtabit ex iis, quæ dicam infra, cum de diſpari cultu ſermo fuerit. Id tamen verum erit, dummodo concurrant ea, quæ neceſſaria ſunt, ut conſuetudo legem abrogare poſſit, & inducere.

CAPUT V.

Duæ primæ conditiones ad conſuetudinis robur explicantur.

SUMMARIUM.

1 *Conſuetudo debet eſſe rationabilis.*
2 *Quomodo ea conditio intelligatur, vera explicatio.*
3 *Diſcrimen inter conſuetudinem, & præſcriptionem.*
4 *Requiritur etiam curſus temporalis.*
5 *Quomodo determinandum tempus, variæ ſententiæ, & 6.*
7 *Jure Hiſpano determinatum eſſe tempus licet abrogata ea lex videatur.*
8 *Jure Pontificio, & civili non eſſe definitum tempus.*
9 *Arbitrio prudentis Judicis relinquendam.*

1 UT autem conſuetudo vim habeat, neceſſarium eſt, quod conſuetudo rationabilis ſit. Rerum enim impoſſibilium, aut turpium, nulla eſt obligatio *l. impoſſibilium 85. de regul. juris, & l. generaliter, de V.O.* cum enim conſuetudo vim legis habeat, lex autem honeſta ſit, neceſſe eſt, pariter etiam oportet, ut conſuetudo rationabilis ſit, *cap. fin. de conſuetudine*, & ibi gloſſa *v. rationabilis l. quod non ratione 39. D. de legibus*. Illam enim eſſe graviſſimum juris cenſorem, & exploratorem, ut non poſſit non æquum eſſe, & utile, quod is probavit ſæpius facto periculo, dixit quodam loco Livius. Nam certe ſi quid mali inveheret conſuetudo, ut multa iniqua moribus recepta ſunt, facere deberemus magiſtram iniquitatis conſuetudinem.

2 Sed in explicando, quæ dicatur eſſe rationabilis conſuetudo, multi laborant. Videndus Menochius *conſil. 52. nu. 131.* Nonnulli relinquunt arbitrio judicis, qui conſiderabit, an finis conſuetudinis ſit bonus vel malus. Sic Abbas *in dict. cap. fin. de conſuetudine*, Schneidewvinus *Inſtitut. de jure naturali, §. ex non ſcripto, n. 4. in fine*, VVeſembecius *in Paratitls de legibus, nu. 9. verſic. materia circa quam*. Verum breviter id explicandum eſt. Cum dicimus rationabilem eſſe debere conſuetudinem, non ita intelligendum eſt, quaſi irrationalis ſit omnis conſuetudo eo ipſo, quo eſt contra legem; ſic enim nulla conſuetudo rationabilis eſſet, quæ pugnaret cum lege, quam evertere molitur. Sed ita intelligendum, ut alias, & ſemota ea lege, quam evertit, turpitudinem, aut deformitatem non contineat, ſive contra legem divinam, aut naturalem, aut rationis æquitatem, quæ lex aut æquitatis ratio vigeret etiam ſecluſa ea lege, quam evertit. Inde recte dictum eſt conſuetudine non præſcribi jure divino, Baldus *in l. 2. C. de uſuris, cap. ad audientiam, cap. venerabilis, cap. finali. & ibi* Doctores *de mala conſuetudine*. Neque etiam juri naturali. Atque hæc doctrina eſt, quæ aſſeritur *in c. mala conſuetudo, cap. veritatem, cap. conſuetudinem, & aliis diſt. 8. & cap. uſus, cum aliis diſt. 11.* Ideo etiam edixit Juſtinianus novella 134. *Quæ improbe excogitata ſunt, ea ne longa quidem conſuetudine confirmari volumus*. Et Baſilius *epiſt. 80. ad Euſtachium Monachum*, inquit. *Non putamus æquum eſſe, ut quæ apud ipſos obtinuit loquendi conſuetudo, pro lege, & canone habeatur rectæ doctrinæ*. Recte itaque Demoſthenes in oratione contra Androtionem: *Ne dicas*, inquit, *quod factum ſit hoc ſæpe, ſed quod ſic oportuerit fieri*. Exornat hunc locum Balduinus *Inſtit. de Jure naturali, §. ex non ſcripto*, unde non ſatis attente conſiderarunt rem iſtam Rochus de Curte *in repetitione ad text. in cap. fin. de conſuetudine*, & Pelinus *in c. 2. de majorit. & obedient.* dum dixerunt irrationabilem uſum diuturnitate, & immemoriali tempore tranſire in rationabilem, niſi pugnet cum humana, aut divina lege. Omnis quidem uſus, quo evertitur lex initio irrationalis eſt, quia contra eam legem eſt, non tamen id ſignificant Doctores, cum exigunt in conſuetudine, ut irrationalis ſit, ut explicatum eſt. Atque hinc ortum habet doctrina Jaſonis *in l. de quibus 32. D. de legibus, n. 49.*

n. 49. ad inducendam conſuetudinem non eſſe neceſſarium titulum, neque bonam fidem. Omnis enim conſuetudo, qua lex aliqua avertitur, non poteſt incipere enim bona fide, cum primi peccent contra legem ſcriptam. Quare non placet quod Bartolus *in d. l. quibus*, *num.* 11. exigit, in conſuetudine principium rationabile, id eſt non ex errore, ſed ex certa ſcientia inducta conſuetudo: non enim attenditur principium conſuetudinis, ut dictum eſt, & quia ſæpe ignorari neceſſe eſt in vetuſtis rebus principium, quo introductæ ſunt *l. ſi arbiter* 28. *D. de probat.* quamvis oppoſitum dicat Suarez *lib.* 7. *de legib. c.* 12. ſine fundamento tamen. Non enim advertit, quæ allegat jura, nihil probare, quæ conſenſum populi requirunt, quia ejus eſt legem concedere, requiritur autem ſcientia Principis, aut ejus, ad quem pertinet.

3 Ex quibus etiam intelligitur diſcrimen inter conſuetudinem, & præſcriptionem, quia conſuetudo introduci poteſt contra legem humanam actibus a principio injuſtis, & cum mala fide, præſcriptio autem introduci non poteſt, niſi actibus a principio juſtis, & cum bona fide. Unde mala fides in conſuetudine purgari poteſt, in præſcriptione non poteſt. Cujus ratio apud juris peritos ignota ea eſt. Quia cum præſcriptio talis poteſtatis ſit, ut auferat dominium a vero domino, ſola conceſſione legis, ut lites, & contentiones evitentur, neceſſarium fuit, ut hoc tantum concederetur poſſidenti rem alienam a principio bona fide. Nam ſi mala fide quis rem alienam inciperet poſſidere, iniquum eſſet, ut ei concederetur ejus rei dominium, alias facile eſſet rem alienam rapere, & antiquo tempore præſcribere. Quamvis ergo lex humana recte potuerit jus præſcriptionis conſtituere, non tamen potuit illud concedere rem alienam mala fide poſſidentibus. At vero ut conſuetudo legem vincat, non habet ex virtute propria, ſed ex accedente conſenſu Principis tacito vel expreſſo, ut dicam *cap. ſequenti*, qui poteſt legem ſuam abrogare, ac proinde etiam ſi uſus incipiat mala fide, ex ſuperveniente tamen conſenſu Principis efficitur licitus, & mala fides purificatur lege antiqua ceſſante. Quam diſcriminis rationem eleganter nobis tradidit Gabriel Vaſquez 2. *tom. in* 1. 2. *diſput.* 177. *cap.* 7. *n.* 64. *&* 65.

4 Deinde requiritur ad conſuetudinem inducendam curſus temporis, hoc eſt, ut diuturna ſit. Sed cujus temporis curſus eſſe debeat inquiri ſolet, nec conveniunt. Connanus 1. *commentariorum*, *n.* 6. & Hotomanus *in §. ex non ſcripto*, *Inſtitut. de jure naturali*, *& in epitome ad titulum de legibus*, *numer.* 4. requirunt tempus immemoriale, cujus nulla extat memoria. Et probant, quia conſuetudo inveterata dicitur *in l. de quibus* 32. *D. de legibus*. Et antiquitus probata *l. ultima*, *C. quæ ſit longa conſuetudo*, & uſus longævus *leg.* 2. *C. eodem*. Et præterea, quia quod *in §. ex non ſcripto*, *Inſtitut. de jure naturali*, dicitur diuturni mores, alibi appellant morem majorum, *leg. penultima*, *D. de juſtitia & jure lege quinta*, *D. de juriſdictione*, *& leg. prima*, *§.* 1. *D. de officio ejus*, *cui mandata eſt juriſdictio*, *& leg. pœna* 9. *D. de parricidiis*. Tantum igitur tempus requiritur, quantum ſuperſtitum hominum, neque ætas, neque memoria comprehendunt, per textum *in leg. ſecunda*, *§. ultimo*, *juncta leg. ſecunda*, *§. ſeptimo*, *D. de aqua pluvia arcenda*. Neque improbat hanc ſentiendi rationem Duarenus *ad tit. de legib. cap.* 11. & approbare videtur Balduinus *Inſtitut. de jure naturali*, *v. diuturni*. Alii probant id quod jure canonico receptum eſt 30. annorum debere eſſe tempus receptæ conſuetudinis: docet VVeſembecius *in Paratitlis de legib. nu.* 9. & alii, quos refert Oſvualdus *in Epitome Donelli lib.* 1. *c.* 10. *in notatis lit. E.*

5 At Joannes Schneidevvinus *§. ex non ſcripto*, *Inſtitut. de jure naturali*, *num.* 5. ſic diſtinguit. Si conſuetudo ſit ſive præter, ſive contra jus civile, decem annorum tempus requiritur. Si vero ſit præter jus canonicum, decennium non ſufficit. Quod ſi ſit contra jus canonicum, quadraginta annorum ſpatium requiritur, illudque computandum ab initio primi actus, ſi conſtare poſſit. Excipit ab hac regula quando conſuetudo eſt contra ea, quæ ſunt Principi reſervata: tunc enim multo longius tempus requiritur. Fere idem cum Schneidevvino ſentit Gregor. Lopez citatis aliis *l.* 5. *tit.* 2. *part.* 1. *v. diez* 20. *anos*.

6 Communis Doctorum ſententia requiri decennium. Sic Donellus *dict. lib.* 1. *c.* 10. & alii complures, quos refert Oſvualdus *ibid. in notatis lit. E.* & Gail. *lib.* 2. *obſervat. c.* 31. *num.* 3. & Franciſcus Suar. *d. l.* 7. *de legib. cap.* 15. *num.* 5. Nam *§.* 9. *Inſtit. de jure naturali*, dicitur, *diuturna conſuetudo*, & *in l.* 35. *D. de legibus* dicitur *longa*, longum autem tempus in jure decennium ſignificatur *l. penult. D. de præſcript. longi temporis*. Alii denique aliter diſtinguunt, & decem annorum conſuetudinem requirunt inter præſentes, & viginti inter abſentes, docet *Azor. in ſua ſumma*, *C. quæ ſit longa conſuetudo*, *col.* 1. & alii.

Sed ut veritatem diſtincte explicemus, procedamus 7 per partes. Primo quod attinet ad jus noſtri Regni, illud videtur conſtitutum, ut ſatis ſit decem annorum conſuetudo inter præſentes, viginti inter abſentes. Nam *l.* 5. *tit.* 2. *part.* 1. ſic habetur, *E tal pueblo como eſte*, *a la mayor parte del*, *ſi uſaren diez a veynte anos a fazer alguna coſa como en manera de coſtumbre*, *&c. puedan la fazer*, *e deva ſer tenuda*, *e guardada poſt coſtumbre*, *&c.* Legem autem hanc Alphonſi Regis loqui de conſuetudine circa hominum facta inducenda, non vero de præſcriptione circa perſonas vel jura, planum eſt ex contextu. Quam ita intelligendam, ut decennium inte[illegible]s exigat, viginti inter abſentes quamvis re[illegible]gorius Lopez, demonſtrat tamen con[illegible]briel Vaſquez *diſp. citat. c.* 3. Niſi e[illegible]elligerut, nulla commoda ratio reddi [illegible]dixerit decem aut viginti annos requiri, magis q[illegible] decem, vel quindecim, vel triginta. Poſſe autem Principem ſua lege deſignare tempus, quo velit conſuetudinem obſervatam vim legis habere, dubitari non poteſt, & oſtendit Gabriel Vaſquez *cap. cit.* exiſtimo tamen eam Alphonſi legem hodie in Hiſpania non vigere, ſed contraria conſuetudine abrogatam, ut idem Auctor ſentire videtur, & Franciſcus Suarez *dict. lib.* 7. *cap.* 15. *n.* 7.

Deinde dico neque ex jure civili, neque ex Pontifi- 8 cio poſſe colligi certum, & definitum tempus exigi ad inducendam conſuetudinem. Et in primis quod attinet ad jus civile ſic oſtendo. Nam ex eo quod requiratur longa conſuetudo, vel diuturna, non colligitur exigi decennium ut exiſtimavit Donellus. Ea enim illarum vocum ſignificatio non eſt in jure perpetua, neque conſtans. Diu enim non ſemper ſignificare decennium, probat mihi textus *in l.* 56. *D. locati*, ubi biennium ſignificat, *& in l.* 2. *§.* 2. *D. de re militari*, ubi ſignificat quinquennium ſi conferatur cum *l.* 13. *§. ult. eodem tit.* Longum etiam ac diuturnum tempus quadraginta annos ſignificare, probat Cujacius *lib.* 13. *obſervat. cap.* 28. *en l.* 57. *§.* 1. *D. de ritu nuptiar. & l.* 12. *C. de præſcript. triginta annorum*. Ex eo etiam quod in præſcriptionibus requiratur decennium, non ſatis firmo fundamento colligitur. Latum enim diſcrimen eſt inter præſcriptionem, & conſuetudinem. Unde merito Antonius Fab. 1. *juriſprud. principia* 2. *illat.* 11. reprehendit eos qui conſuetudinem cum præſcriptione confundunt. Nam in præſcriptione nullum jus adquiritur in præſcribenti, & contra eos ſolum, contra quos præſcribitur, & in tantum, & in quantum poſſedit præſcribens, vel quaſi poſſedit. At conſuetudo adquirit jus in univerſum omnibus, contra nullum autem præſcribit, id quod pauci attendunt. Nam ſi contra aliquem præſcriberet, maxime contra Principem, vel legis auctorem. Contra hunc autem minime, cum nulla conſuetudo, ſive præter jus, ſive contra jus, vim legis habeat, niſi ex ejus conſenſu tacito vel expreſſo. Quod ſi ex ejus conſenſu lex eſt conſuetudo, & prævalet, nec præſcribit contra Principem, ſed eo volente inducitur, quod etiam acute conſideravit Gabriel Vaſq. *diſp. cit. c.* 5. *n.* 43. Unde minus vere Suarez *d. c.* 15. *n.* 8. & alii non pauci diſtinguunt de conſuetudine præſcripta aut non præſcripta, dum volunt utramque vim legis habere, cum tamen nulla in conſuetudine præſcriptio ſit. Atque ex eodem fundamento deducitur nihil etiam certi jure canonico definitum eſſe. Nam *c.* 3. *de conſuetudine in* 6. agitur de præſcriptione contra perſonas, ut manifeſte conſtat: oſtendimus autem diverſam eſſe rationem, & præſcriptionis, & conſuetudinis. At *in c. fin. de conſuetudine* tantum dicitur præſcriptam conſuetudinem vim legis habere, quando autem legitime præſcripta judicetur, non definitur.

Quare longe verius, & æquitati conformius, & ra- 9 tioni exiſtimo, ſive loquamur Hiſpano jure, ſive civili, ſive Pontificio, tempus hoc ſufficiens ad inducendam conſuetudinem arbitrio prudentis relinquendum eſſe. Unde Cujacius *lib.* 20. *obſervat. cap.* 1. judicis arbitrio hoc definiendum relinquit, qui pro negotii qualitate modo brevius, modo longius tempus ſtatuet, ſequitur Corraſ. ad *l.* 72. *de legibus*, *num.* 8. Anton. Fab. ad *l.* 38. *D. de legibus*. Quantumcumque tempus ſufficere dicit, modo adſit pluralitas actuum, & uniformitas. Idem Duarenus *de leg. c.* 11. argumento textus *in l.* 1. *de jure deliberandi*. Cum enim non definitur tempus, oſtenditur in jus dicentis poteſtate eſſe, quem diem præſtituat, & ut monet Ariſtot. 1. *Rhetoricorum*, in his quæ lege definita non ſunt, melius eſt judicis

arbitrio relinquere. Sequitur Oſvualdus *d. cap. 10. in not. lit. F.* & Gabriel Vaſquez *diſp. cit. c. 5.*

CAPUT VI.

Duæ aliæ conditiones conſuetudinis explicantur.

SUMMARIUM.

1 *Ad conſuetudinem requiri uſum crebro iteratum, Arbitrio judicis relinqui numerum actuum, ibid.*
2 *Non requiri ut actus ſint judiciales.*
3 *Objicitur, & diluitur, & 4.*
5 *Requiritur etiam conſenſus Principis* [illegible] *expreſſus, alias nullius vigoris erit* [illegible]
6 *Debet eſſe conſenſus Principis* [illegible] *tentis, ſed approbantis.*
7 *Non ſatis præſumitur conſenſus Pri*[illegible] *an in cap. fin. de conſuetudine.*
8 *Explicatur c. conſuetudinis diſt. 12.*
9 *Eandem vim eſſe conſuetudinis, licet reprobetur per legem explicetur diſtincte.*
10 *Ut conſuetudo deroget legi, parum ad rem facere quod ſequatur ſcandalum, vel non ſequatur.*

1 REquiritur tertio ad inducendam conſuetudinem uſus crebro iteratus, actuumque frequentia, facit tent. *in d. §. ex non ſcripto, Inſtit. de jure naturali, verb. diuturni mores, & in l. 2. C. quæ ſit longa conſuetudo*, ibi, *quæ in oppido frequenter in eodem controverſiarum genere ſervata ſunt, & l. ex in totum 3. in fine, C. de ædificiis privat.* Quot autem requirantur actus diſſenſio eſt. Rem late examinat Menoch. *lib. 2. de arbitr. jud. centuria 1. caſu 81.* Schneidevvinus *Inſtitut. de jure naturali, §. ex non ſcripto, n. 6.* VVeſembecius *in Paratit. de legib. n. 9. verſ. ad inducendam*, Suarez cit. aliis *lib. 7. de legibus, cap. 10.* Nonnulli unum actum, perſeverantem tamen, ſufficere voluerunt, alii duos. Sed neutrum placet. Quia non eſſet ex uno actu vel duobus notoria & manifeſta conſuetudo, quod requiritur, cum fieri poſſet, ut populus vel per errorem, vel per ignorantiam, aut etiam ſcandalum forte non reſtitiſſet. Præterea requiritur, ut frequenter in uſu fuerit *l. 1. C. quæ ſit longa conſuetudo*. Frequenter autem fit non quod bis, ſed quod crebro fit, & aſſidue *l. 15. §. aliud 22. D. de injuriis*. Alii, ſi actus judiciales fuerint, duos ſufficere volunt, quod docent non pauci Doctores, quos refert Oſvualdus *d. cap. 10. lit. G.* Eorum tamen ſententiam plene refellit Suarez *d. c. 11. n. 12.* Quare veroſimilius eſt arbitrio judicis relinquendum, ut docet Connanus *1. comment. cap. 10.* Duarenus *de legib. cap. 11.* Schneidevvinus, & VVeſembecius *locis citat.* Barcholten *in §. ex non ſcripto, Inſtitut. de jure naturali, nu. 2.* cit. aliis, & Franciſcus Suarez *d. l. 7. c. 10.* cum aliis.

2 Sed illud addendum eſt non requiri, ut illi actus judiciales ſint, neque quod in contradictorio judicio pro ea conſuetudine lata ſententia fuerit. Sic docet Donellus *lib. 1. comment. cap. 10.* Oſvualdus *ibidem lit. H.* Cujacius *lib. 20. obſervat. cap. 1.* Corraſius *ad l. 38. de legibus*, Anton. Faber *1. Juriſprudentia principio 3. illatione 1.* Gail. *lib. 2. obſervat. cap. 31. n. 8.* VVeſembecius *loco citat.* Schneidevvinus *loco citat. nu. 6.* & ex Theologis citatis aliis Gabriel. Vaſquez *diſp. citat. cap. 6.* & Franciſcus Suarez *d. lib. 7. cap. 11.* Idque breviter hiſce probatur argumentis. Et primo quia rerum judicatarum auctoritas non inducit conſuetudinem, ſed probat. Unde *l. 38. de legibus*, conſuetudo a rerum judicatarum auctoritate ſecernitur per particulam, *aut*, quæ disjunctionis nota eſt. Deinde quia vera cauſa conſuetudinis eſt Principis, aut populi conſenſus, qui non minus animum ſuum actibus extrajudicialibus, quam judicialibus declarare poſſunt. Præterea multo majoris auctoritatis videtur eſſe longo tempore, & ſine dubitatione confirmatus uſus, quam quod in contradictorio judicio fuerit obtentum.

3 Sed his obſtare videtur in primis Ulpianus *in leg. 34. de legib.* ubi id maxime inſpiciendum præcipit in conſuetudine, an in contradictorio judicio firmata ſit. Sed reſpondetur cum Donello *loco citato*, illud conſilium eſſe, non juſſum, & utilem eſſe explorationem illam, tum ut relevetur allegans onere probandi, tum ut certior ſit probatæ conſuetudinis fides.

4 Deinde obſtare videtur text. *in d. lege quinta tit. 2. p. 1.* ubi expreſſe dicitur. *Deve ſer tenida e guardada por coſtumbre, ſi en eſte tiempo miſmo fueren dados conſejeramente dos juyzios por ella de omes ſabidores, & entendidos de juzgar*. In cujus legis interpretatione valde laborant noſtri Regni Scriptores, quos refert, & refellit Gabr. Vaſquez *diſput. citat. cap. 6.* illis autem rejectis exiſtimat ipſe licet jure civili, atque canonico non requirantur actus judiciales, requiri tamen Hiſpanorum jure ex hac lege. Sed certe abſurdiſſimam ſententiam tribuit prædictæ legi hujuſmodi interpretatio. Involvit enim ea conditio manifeſtam repugnantiam. Si enim duæ illæ ſententiæ eſſent neceſſariæ, numquam prima ſententia juſte proferri potuiſſet, cum non eſſet valida conſuetudo. Quare hoc argumento ea rejecta interpretatione, aliam ſubjicit Franciſcus Suarez *d. c. 11. n. 7.* ſcilicet duas eſſe illius legis partes, Prima eſt conſuetudinem eſſe introductam, & ſuum effectum habere; & ad hoc tantum requiri decem vel viginti annorum ſpatium. Secunda eſt, quod talis conſuetudo ſit irrevocabilis ex virtute, & ordinatione illius legis, & ad hoc requiri duos illos actus judiciales. Sed neque ea interpretatio ſubſiſtit. Nam conſuetudo, ex quo habet ſuum effectum, & introducta eſt, irrevocabilis eſt, niſi poſteriori aliqua lege, aut alia conſuetudine contraria revocetur, qua etiam ratione poſt duas illas ſententias revocari poteſt. Itaque nulla conſuetudo eſt, quæ revocari non poſſit, omnis autem habet vim legis ſtatim atque introducta eſt. Ergo non reſtat aliquid in conſuetudine, ad quod illi duo actus requirantur. Quare ego ſic exiſtimo vocem illam Hiſpanam *ſi*, in prædicta lege non eſſe conditionalem, ſed idem valere, atque, *maxime*, ita ut non exigat Alphonſus pro conditione ad inducendam conſuetudinem duos illos actus judiciales, ſed ex ſuperabundanti, quaſi dicat; habet vim conſuetudo decem vel viginti annorum tempore confirmata, maxime autem vim habet, ſi pro ea bis judicatum ſit.

Denique præter ea, quæ dicta ſunt, præcipue requiritur, ut approbetur conſuetudo tacito vel expreſſo conſenſu Principis, vel ejus ad quem pertineat poteſtas condendi leges: alias nullius roboris erit conſuetudo. In quo melius loquuti ſunt gloſſa, Panormitanus, & Hoſtienſis quam Thomas Sanctius. Quæ doctrina colligi videtur ex *leg. ſed, & ea, & l. de quibus, D. de legibus*, & innititur optima ratione. Quia ejuſdem poteſtatis eſſe debet legem condere, & abrogare. Quare cum ſolus Princeps poſſit legem ferre, ejuſdem tantum erit abrogare; ut vero conſuetudo legem abroget, neceſſarium eſt accedat conſenſus Principis tacitus vel expreſſus circa illam, quamdiu enim ille conſentire non præſumitur, reſiſtere cenſetur, reſiſtente autem Principe, nulla conſuetudo locum habet. Neque quoad hoc diſcrimen eſt inter leges Eccleſiaſticas, & civiles, quamvis Pontifex habeat poteſtatem a Chriſto, & Princeps ſæcularis a populo. Ex quo enim populus tranſtulit abſolutam poteſtatem in Principem, illa irrevocabilis eſt, nec dependens ab eorum conſenſu, ut inter alios optime explicat Gabr. Vaſquez *diſp. cit. c. 2. n. 16. & 21.* 5

Debet autem præſumi conſenſus non tantum permittentis Principis, ut exiſtimavit VVeſembecius *in Paratitlis de legibus, n. 9.* ſed etiam approbantis, ut conſuetudo vim legis habeat, ut docet Gabriel Vaſquez *loco citato*, & Suarez, *dict. lib. 7. cap. 12. circa fin.* Id quod meo judicio non obſcure colligitur ex *cap. ſuper eo, de cognatione ſpirituali*, ibi, *verum ſi de conſuetudine habeatur, ut talia conjugia permittantur in Eccleſia tua, diſſimulare poteris, ita quod nec contradicere, nec tamen videaris præſtare aſſenſum. Quin ſicut grave eſt antiquam conſuetudinem circum adjacentium Eccleſiarum ſuper hiis contemnere, ſic quoque gravius videtur, ſi propterea hujuſmodi conjugiis tuum indulgeas aſſenſum, cum poſſit ſic in exemplum aſſumi.* Igitur ut aſſumeretur in exemplum, hoc eſt, ut vim obtineret legis, neceſſarium erat, non tantum ut permitteretur a Principe conſuetudo, ſed ut illi etiam præſtaret aſſenſum. Probat etiam plane text. *in d. l. de quibus*. Si enim in ea requiritur conſenſus populi, qui legem poteſt ferre, conſenſus quidem populi qui ſuis actibus eam inducit conſuetudinem, non eſt tantum permittentis populi conſenſus, ſed etiam approbantis. 6

Nec vero ſatis eſt ad conſenſum Principis approbantis præſumendum generalis illa doctrina *in cap. fin. de conſuetudine*, ut dicebat Thomas Sanchez, quem ſequitur Suarez *loco citat.* Idque probatur ex textu *in dict. leg. de quibus*, juxta conſiderationem præmiſſam, ſi enim actibus populi inducitur conſuetudo, penes quem eſt poteſtas leges condendi, ergo eſt ſpecialis conſenſus legis, & non generalis. Quare in eo *cap. fin.* ſolum traditur generalis doctrina, quæ explicat vim conſuetudinis approbatæ a Principe. Sicut ergo re ipſa, ut ſæpe contingit, non omnis conſuetudo probatur a 7

Princi-

Principe, ſed aliæ approbantur, aliæ tantum permittuntur, non poteſt ob univerſalem illam doctrinam, in quavis conſuetudine præſumi approbatio. Et cum conſuetudo ſpecialis quædam tacita lex ſit, ſpecialis etiam Principis conſenſus præſumendus eſt circa materiam illam, ſicut & requiritur ad leges aliquas in ſpeciali ferendas. Nec præſumi poteſt, nec debet ſolo illo generali jure explicato *in dict. cap. fin.* voluiſſe Principem tacitum ſuum conſenſum in quavis ſpeciali conſuetudine præſumi poſſe, cum multis conſuetudinibus ſe ſe opponat. Non igitur præſumendus conſenſus, niſi præſumatur etiam ſpecialem illam conſuetudinem ad ejus cognitionem deveniſſe, & approbatam. Neque ſine fundamento juris, & rationis, ut Suarez exiſtimat, illum ſpecialem conſenſum exigimus, ut ex dictis conſtat. Quamvis autem *in dict. cap. fin.* non exprimatur ad valorem conſuetudinis requiri, habetur tamen in illis verbis, *legitime præſcripta*. Quæ autem requirantur, ex ratione colligenda ſunt, & ex aliis capitibus.

8 Atque ex his, quæ dicta ſunt, petendus intellectus ad *can. conſuetudinis, diſt. 11. conſuetudinis, uſuſque longævi non vilis authoritas eſt, ſed non uſque adeo ſui valitura momento, ut & rationem vincat, aut legem*. Quod caput deſumptum ex *leg. ſecunda Imperatoris Conſtantini, C. quæ ſit longa conſuetudo*. In ejus autem explicatione multum laborant juris interpretes, ex dictis autem explanatur facile. Nec enim negatur conſuetudini vis legem vincendi, ſed tantum aſſeritur id non habere conſuetudinem ex ſui momento, hoc eſt, ex ſua ratione, ſed aliunde, ſcilicet ex adjuncto Principis conſenſu. Quaſi diceretur apertius: magnam auctoritatem habet conſuetudo, eam autem non habet ex vi ſua, ſed ex conſenſu Principis., quantumvis enim ex ſuis actibus humanis confirmata, niſi is accedat, prævalere non poterit contra legem, aut contra rationem legis. Nec huic interpretationi obſtat quod in Republica, quæ populari conſenſu regitur, ipſa conſuetudo ex ſe vim habeat vincendi legem. Quamvis enim iiſdem actibus, quibus introducitur, confirmetur, cum adſit conſenſus legislatorum, at accidentarium eſt id conſuetudini; cum ea duo, ſcilicet, conſuetudo & conſenſus legislatorum ſeparari poſſint, & revera ſeparantur in Monarchica gubernatione. Atque hic mihi legitimus dictæ legis videtur ſenſus, quo tollitur antinomia cum *dict. leg. de quibus, verb. rectiſſimi, D. de legibus*, in quibus conciliandis parum feliciter laborarunt hactenus juris civilis interpretes, quorum omnium interpretationes refert & refellit Nicolaus Genua *in conciliat. Legum, pag. mihi* 431. & denique lectori aliquid melius cogitandum relinquit, ſibi enim nihil ſatisfacere affirmat. Videndus etiam Oſvualdus *dict. lib. 1. cap.* 10. *lit. I.* ſed præcipue *lit. L.*

9 Addendum tandem eſt conſuetudinem vim habere legem abrogandi, quamvis per legem reprobetur ſive ſimpliciter reprobata ſit conſuetudo præterita, quod neceſſarium eſt ut conſuetudo revocata cenſeatur, *cap. 1. de conſtitut. in 6.* ibi, *Quia tamen locorum ſpecialium, & perſonarum conſuetudines, & ſtatuta, cum ſint facti, & in facto conſiſtant, poſſunt probabiliter ignorari ab ipſis, dum tamen ſint rationabilia per conſtitutionem a ſe noviter editum, niſi expreſſe caveatur in ipſa, non intelligitur in aliquo derogare: ſive reprobata ſit conſuetudo futura*, cavendo ſcilicet, ne in poſterum introducatur: poteſt enim denuo induci nova ſeſe lapſu temporis oſtendente ratione, quæ Principem latuit, cum eam iterum introduci prohibuit. Cum enim conſuetudo ex conſenſu Principis tantum vim habeat, ſicut Princeps legem, quam improbavit ſemel, iterum poteſt reſtituere, non ſecus valet conſuetudo jam abrogata, cum ab ejus conſenſu pendeat etiam confirmatio conſuetudinis. Id quod docuit optime Covarruv. *lib. 1. variarum, cap. 13. num. 4* & Navarrus *de ſpoliis Clericorum, §. 15. num. 8.* Excipe, niſi reprobata ſit ut irrationalis, ut cum lege dicitur eam conſuetudinem corruptelam eſſe, eo enim indicatur illam conſuetudinem ſecluſa lege derogante turpem eſſe. Quare non eſt peculiaris aliqua difficultas quoad hunc effectum abrogandi legem Eccleſiaſticam per conſuetudinem in matrimonii impedimentorum materia, ac in aliis materiis.

10 Ex his fit, ut conſuetudine dicamus derogari legi, parum ad rem facere ſcandalum, quod ex ejus omiſſione generari poſſit. Nam ſi conſuetudo reprobata eſt, ut irrationabilis, ſcandalum erit tantum paſſivum, non activum, cujus nulla habenda eſt ratio, ſi ex malitia ſit. Si vero ex ignorantia, aut fragilitate, admonendus frater erit, juxta generalia principia in materia de ſcandalo, & dicta ſupra libro præcedenti, ut ſibi perſuadeat conſuetudinem illam non habere vim legis atque adeo eum qui contra conſuetudinem eo in caſu operatur, recte agere, cum ejus actio conſonet legi, & diſſonet ab irrationabili conſuetudine. Si vero ſit tantum ſimpliciter reprobata conſuetudo, aut obtinet denuo vim contra legem, aut ſecus, neque enim inter hæc medium aliquod excogitari poteſt. Si obtinet, inductum jam aut conſuetudine impedimentum, vel ablatum, ac ſi lex ipſa abſtuliſſet, aut induxiſſet, atque adeo ſervanda non ob ſcandalum, ſed quia conſenſus adeſt Principis. Atque hic eſt ſenſus eorum Canonum, quibus interpretum Juris Canonici diſtinctio nitebatur, *cap. 1. de cognatione ſpirituali*, ibi. *Niſi conſuetudo Eccleſiæ, quæ ſcandalum generet, aliter ſe habere noſcatur*, & *cap. ſuper eo eodem titulo*, verbis ſupra citatis, & *cap. quod dilectio, de conſanguinitate, & affinitate*, ibi, *Unde in hac parte conſultius duximus multitudini, & obſervantiæ conſuetudini deferendum, quam aliud in diſſenſiones, & ſcandalum populi ſtatuendum quadam adhibita* [illegible]. Eo enim ipſo, quod Pontifices deferendum [illegible] conſuetudini, eorum conſenſus accedebat, ratione cujus obtinebat vim; non vero ratione ſcandali, licet ob evitandum ſcandalum induceretur Summus Pontifex, ut conſuetudinem in illis caſibus approbaret. Quod ſi conſuetudo reprobata nondum vincit legem; quia conſenſus Principis non præſumitur, quantumvis ſcandalum ſequatur, non dirimet, neque impediet, cum conſuetudo illa vim legis non habeat, atque adeo opus contra illam non generet ſcandalum activum, ſed paſſivum tantum ſequatur, ut diximus.

CAPUT VII.

De impedimento interdicti.

S U M M A R I U M.

1 *Interdictum impedire, & quid intelligatur nomine interdicti.*

2 *Interdictum parochi non reddit nullum matrimonium.*

Quid de Pontifice, quæritur.

3 *Simplex interdictum Pontificis non irritat matrimonium.*

4 *Id verum, ſive interdicat lege, aut præcepto, ſive ex cauſa perpetua, aut temporali.*

5 *Si interdicat cum clauſula irritanti, ſive ea ſit ſpecialis, vel generalis, matrimonium eſt nullum.*

6 *Explicantur ea ac ananalla jura.*

7 *Pœna impoſita contrahentibus contra ſimplex interdictum.*

8 *Quale peccatum ſit contrahere contra interdictum Eccleſiæ.*

9 *Quid dicendum de ſponſalibus contractis contra prohibitionem.*

INterdictum quidem impedit contrahere matrimonium 1
ex communi, certaque ſententia, ſive eo nomine intelligas Eccleſiæ prohibitionem qua vetuit ne clam ineantur matrimonia, quæ ſuperioribus annis etiam clam inita valebant, nunc autem invalida ſunt: vel prohibitionem, ne ſine denuntiationibus contrahatur, quibus quidem etiam hodie omiſſis matrimonium valet, de quo lata ſupra libro præcedenti. Interdicti etiam nomine potiſſimum in præſenti materia intelligo prohibitionem hominis interdicentis contrahere matrimonium ob temporalem aliquam cauſam, ſcilicet, vel ad ſedandum ſcandalum, vel ad diſcutiendam veritatem circa aliquod impedimentum, vel ne oriantur graves aliquæ rixæ, vel ob alicujus feſti venerationem.

Cæterum cum interdicere poſſit ad tempus, ne contrahatur matrimonium, & Pontifex, & Epiſcopus, & 2
etiam parochus, ut ex antiquis docuit Paludanus *in 4. diſt. 34. qu. 1. art. 1. concluſ. 4.* Sylveſter *v. matrimonium 7. qu. 1. num. 2.* ex Recentioribus Navarrus *in ſumma, cap. 12. nu. 68.* Emanuel Sà *de impedimentis matrimonii non dirimentibus, n. 1.* citatis aliis Thomas Sanch. *lib. 7. diſp. 6. n. 6.* certum eſt in primis interdictum parochi non reddere nullum matrimonium, ſi contra interdictum celebretur, quia non ſpectat ad parochum perſonas inhabiles reddere ad matrimonium. Solum ergo de Pontificis interdicto nunc, & olim de Epiſcopi prohibitione dubitari poteſt, an ſuo interdicto reddant invalidum matrimonium poſt contractum: ut enim

diai ſupra hoc libro capite primo, ad Epiſcopos olim de jure pertinuit etiam impedimenta dirimentia conſtituere. Atque id quod nunc de Pontifice quæritur, locum etiam habet, tam in ejus interdicto circa matrimonium infidelium ſibi ſubditorum tamquam temporali domino, & in interdicto Principis fidelis ſæcularis circa infideles ſibi ſubjectos, & in prohibitione etiam Principis infidelis, ſi prohiberet alicui, ne matrimonium iniret, cum penes hos omnes juxta dicta *cap.* 1. reſideat poteſtas impedimenta etiam dirimentia conſtituendi.

3 In eo igitur, an valeat matrimonium poſt interdictum contractum, varie Doctores ſentiunt, & ſatis obſcure loquuntur, a quorum opinionibus recenſendis abſtinebo, meam breviter, & diſtincte proponens. In primis ſi interdictum matrimonii ineundi ſimplex ſit, & ſine clauſula, quæ irritum reddat matrimonium poſt contractum, matrimonium initum valet. Communis hic ſenſus Doctorum eſt, expreſſaque deciſio Benedicti Pontificis *in cap. 2. de matrimonio contracto contra interdictum Eccleſiæ*, & habetur in Appendice Concilii Lateranenſis, ſub Alexandro III. *part. 6. cap.* 28. ibi enim in fine hæc habentur. *Licet enim contra interdictum Eccleſiæ ad ſecunda vota tranſire nequaquam debuerit, conveniens non videtur ut ob id ſolum Sacramentum conjugii diſſolvatur. Alia enim pœna debebat eis imponi, quod contra prohibitionem Eccleſiæ hoc fecerunt*. Et quidem merito id ſtatuerunt Pontifices, cum enim graviſſima res ſit matrimonii irritatio, aut diſſolutio, non debuit nuda ac ſimplici prohibitione reddi nullum. Adde etiam juxta ea, quæ diai *lib. præcedenti*, ex lege prohibente non colligi nullum eſſe quod ſecus factum fuerit, niſi in caſibus quos ibi expreſſimus.

4 Hæc autem doctrina verum habet, ſive Pontificia prohibitio ſit lata aliqua conſtitutione, vel præcepto. Nam quod ad præſens inſtitutum attinet, diſcrimen inter iſta duo non aſſequor. Quid enim intereſt, an conſtitutione prohibeatur matrimonium, an præcepto aliquo, ut irritum reddatur poſt contractum. Sentiuntque in hoc nobiſcum Covarruvias *decretal. 2. part. de matrimonio c. 6. in principio, n. 6.* Ludovicus Lopez 2. *p. inſtructorii conſcientiæ de matrimonio, c. 46. §. Porro advertendum*, Viraldus *in candelabro de ſacramentis* 1. *part. de matrimonio n. 83.* & alii. Eadem quoque doctrina vera eſt ſive cauſa prohibitionis ſit temporalis, ſive perpetua. Nam ſive temporalis, ſive perpetua ſit, ſimplici prohibitione, ſi alia non adſint, quæ diai *lib. præcedenti*, non redditur nullum quod ſecus actum fuerit.

5 At ſi in eo interdicto vel prohibitione adhibeatur clauſula irritans, exiſtimo nullum eſſe matrimonium poſt contractum. Id quod verum cenſeo ſive cauſa ſit generalis, ſive perpetua, ſive clauſula irritans ſit generalis, qua irritum reddatur, quidquid ſecus fuerit attentatum, ſive ſit clauſula ſpecialis mentionem faciens matrimonii. Quamvis enim in eventibus diſtinguant Doctores nonnulli, & inter eos Thomas Sanchez *lib. 7. diſput. 2. concluſ. 3. & 4.* Ego tamen nullam invenio diverſitatis rationem. Ad id moveor, quia Pontifex juxta dicta ſupra *hoc lib. cap. 3.* poteſt inhabilem reddere quamcumque perſonam in ſingulari juſta ſubſiſtente cauſa, ne contrahat matrimonium. Ergo etiam ex cauſa temporali, ſi illam juſtam eſſe judicaverit poterit inhabilem aliquem ad matrimonium ineundum efficere. Unde jure optimo non pauci Doctores nullam diſtinctionem admiſerunt inter clauſulam irritantem ex cauſa perpetua vel temporali, quos refert idem Thomas Sanchez *ibidem numer. 7.* Quod etiam eadem doctrina vera ſit, ſive clauſula ſit generalis, ſive ſpecialis, mihi perſuadeo, quia verba ea generalia poſt prohibitionem de ineundo matrimonio plane etiam comprehendunt matrimonium: alias non video quem effectum ſortiantur. Pone etiam lite pendente ſuper validitate ſponſalium cum fœmina illum contrahere de præſenti poſt prohibitionem cum clauſula generali irritanti, ſi ea non reddit invalidum matrimonium, quid erit poſt eam prohibitionem irritum, aut quid aliud evenire poteſt, quod magis ſit in præjudicium tertii, cum quo lis intervenit, aut quod magis irritum eſſe expediat, ſi ſecus attentatum, quam matrimonium? Ergo ea verba matrimonium nullum reddere intendunt, ſi quid aliud, Nullum ergo diſcrimen eſt, quod ad iſtam rem attinet inter clauſulam generalem irritantem, & ſpecialem. Unde & in eo non diſtinxere non pauci, quos refert Thomas Sanch. *ibidem num. 4. 6. 7. & 8.* Quod enim ut aliquæ leges irritæ reddantur per poſteriores, exigant ſpecialem earum mentionem, & non ſatis illis derogetur per clauſulas generales, ortum habet ex ſpeciali ratione, quia in illis cavetur, ut non niſi expreſſa, & ſpecifica earum mentione facta revocentur, juxta text. *in cap. 1. de conſtitution.* Oſtendant igitur nobis qui contra ſentiunt, quo jure caveatur, aut unde convincant, neceſſariam eſſe ſpecificam de matrimonio mentionem, ut poſt eam prohibitionem cum clauſula generali irritanti non ſit invalidum, ſi contrahatur.

Atque in hunc ſenſum accipio textum *in cap. ad diſſolvendam, de deſponſat. impub.* ubi hæc habet Innoc. III. *Ne vero quidquam in puellam interim attentetur, auctoritate Apoſtolica interdicimus, ne in negotio de novo procedatur ulterius, donec vel a denunciatione ceſſetur, vel ea probata ordine judiciario procedatur. Quod ſi contra interdictum noſtrum in præjudicium ipſius aliquid fuerit attentatum, id irritum eſſe decernimus, & viribus omnino carere.* Hactenus Innocentius, Eodem etiam ſpectat reſponſum Alexandri III. *in cap. tua fraternitas, de ſponſa duorum*, ubi hæc habet. *De his vero, qui coram te ſuper deſponſatione facta per conſenſum mutuum de præſenti, controverſiam movent, & appellatione pendente, quam ante ſententiam vel cognitionem cauſæ ad Sedem Apoſtolicam interponunt, decipiunt alias uxores, hoc arbitramur agendum, ut ſi a modo in tali caſu duxerint appellandum, eis in Eccleſiis publice interdicas, ne ante deciſionem cauſæ aliud contrahant matrimonium, & ſi contra interdictum Eccleſiæ publice factum venire præſumpſerint, matrimonium tam præſumptuoſe contractum poteris irritare.* Irritant quidem iſti duo Pontifices matrimonium poſt eam prohibitionem contractum, non tamen evincunt ſimplici prohibitione irritum reddi. Idque merito illis in eo caſu, & tempore conſtitutum eſt. Unde enim conſtat ex eodem Alexandro III. *in Appendice Concilii Lateranenſis, part. 6. cap. 8. 17. & 18.* eo tempore quarumdam Eccleſiarum conſuetudo erat, imo & a prædeceſſoribus ita judicatum, ut ſi quis incognita prima uxore, quam per verba de præſenti duxerat, aliam duceret, eamque cognoſceret, ſecundam retinere cogeretur. Cui conſuetudini valide ſe oppoſuit Alexander III. unde & conveniens tempori, & loco judicavit ſtatuere, ne lite pendente ſuper validitate matrimonii, ad alia vota tranſiret: quod ſi ſecus faceret, irritum eſſet matrimonium. Convincunt itaque iſti canones, & eſſe poteſtatem in Pontifice inhabiles efficiendi perſonas aliquas ad contrahendum, & ſi ea clauſula irritans appoſita fuerit, nullum fore matrimonium poſt contractum. Quare non pugnant cum deciſione Benedicti *cap. 2. cit. de matrim. contracto contra interdictum Eccleſiæ*.

Cæterum quamvis matrimonium contra ſimplex interdictum valeat, attamen in pœnam ſeparandi ſunt conjuges ad tempus, *cap. 1. de matrimonio contra interdictum Eccleſiæ*, non tamen diſſolvendum matrimonium, quo ſenſu decernit Pontifex non eſſe ſeparandos *cap. 2. eodem titulo*, tempus autem quo ſeparati remanere debeant arbitrarium eſt, ut communis tenet Doctorum ſententia, eaque imponenda conjugi nocenti, qui reddere debitum poterit, & debebit, nequaquam tamen petere, niſi uterque ſit reus. At ſi periculum incontinentiæ adſit, commutanda ea pœna in aliam. Hinc conſtat pendente lite ſuper valore matrimonii, vel ſuper appellatione non eſſe ad aliud tranſeundum, ut ex dictis conſtat. 7

At quæri hoc loco poteſt, quale peccatum ſit contrahere contra prohibitionem Eccleſiæ. Nonnulli lethale aſſerunt, alii tantum veniale, ut refert Emanuel Sà *verb. impedimenta matrimonii non dirimentia*, n. 1. ego tamen exiſtimo id dicendum juxta generalem doctrinam in materia de legibus, penſandumque ex materia & circumſtantiis, quando ea prohibitio obliget ſub mortali, quando ſub veniali: poterit enim contingere, ut aliquando lethalis culpa, aliquando venialis ſit tranſgredi eam prohibitionem: frequentius tamen exiſtimarem committi lethalem culpam. Idque colligo, tum ex gravitate materiæ tum etiam ex pœna appoſita, ſeparationis ſcilicet, quæ cum gravis pœna ſit, non niſi ob gravem culpam deberet imponi, multoque magis verum eſt lethalem culpam intervenire, quando prohibitum eſt ſub clauſula irritanti, ſiquis attentet contrahere matrimonium. 8

Ex dictis ſequitur quid dicendum de ſponſalibus contractis contra prohibitionem etiam, ſi enim ſimpliciter interdicantur, valent: ſicut valet votum etiam contra prohibitionem emiſſum, quamvis peccatum ſit in emiſſione voti. At ſi ſub decreto irritanti ſive generali, ſive ſpeciali, ſunt invalida. Quod ſi matrimonium prohibitum ſit ex cauſa perpetua, non habebunt vim ſponſalia contrahendi matrimonium, eſt enim iniqua promiſſio, cujus nullum robur eſt. Si vero ſit prohi- 9

bitum

bitum ex cauſa temporali, valent ſponſalia de eo contrahendo matrimonio, niſi obligatio ſit pro tempore, quo perſeverat impedimentum. Id bene advertit Thomas Sanchez *diſputat. citat. num. 9. verſic. ſed quid ſi Pontifex.*

CAPUT VIII.

De impedimento ratione temporis ferialis.

SUMMARIUM.

1 *Quid agendum.*
2 *Matrimonii conjunctionem ſolemnem eſſe voluit Eccleſia.*
3 *Ideo prohibitæ nuptiæ aliquibus diebus, varia decreta.*
4 *Diem Epiphaniæ decreto comprehendi.*
5 *Non Sabbatum ante Dominicam Adventus.*
6 *Quæ prohibeantur illis diebus. Variæ ſententiæ.*
7 *Antiquo jure etiam matrimonii contractus prohibitus.*
8 *Nunc ſolemnitatem tantum nuptialem prohibitam.*
9 *Jam nullum eſſe peccatum in ducenda uxore illis diebus.*
10 *Eſſe peccatum eo tempore benedicere, aut traducere ſolemniter.*
Eſſe mortale ibid.
11 *An poſſit Epiſcopus diſpenſare, ut benedicantur, & traducantur ſponſi.*
12 *An poſſit miniſtrari ſolemnitas ſecundarum nuptiarum illis diebus, proponitur.*
13 *Quidam affirmant.*
Verius non poſſe, ibid.
14 *Neque ſolam traductionem ſolemnem aut convivia illis diebus non licere. Licet conſuetudo in hoc ſpectanda ſit.*

1 Circa impedimentum iſtud examinabo primum, quod ad feriatum tempus attinet. Deinde quod ſpectat ad tempus interdicti, vel ceſſationis a Divinis. Poſtremo cum ipſi contrahentes excommunicati ſunt, vel interdicti.

2 Matrimonialem conjunctionem, quæ Eccleſiam ſuo propagatione multiplicat, ſemper Eccleſiæ Patres ſolemnem eſſe voluerunt, & honore ſimul ac reverentia proſecuti ſunt. Inde Valentini Concilii Patres apud Hiſpaniam *in fragmentis*, *cap.* 101. habeturque apud Burchardum *lib. 9. cap. 5.* ita ſanxerunt. *Sponſus, & ſponſa cum benedicendi ſunt a Sacerdote, a parentibus, vel a Paranymphis in Eccleſia Sacerdoti offerantur: & cum benedictionem acceperint eadem nocte pro reverentia ipſius benedictionis in virginitate permaneant.* Quod eiſdem verbis antea Carthaginenſis IV. Concilii Patres *c.* 13. ſtatuerunt. Sed præclare Nicolaus I. ad conſulta Bulgarorum *cap.* 3. & habetur, *c. noſtrates*, 30. *qu.* 5. *Noſtrates*, inquit, *tam mares, quam fœminæ non ligaturam auream, vel argenteam, aut ex quolibet metallo compoſitam quando nuptialia fœdera contrahunt, in capitibus deferunt, ſed poſt ſponſalia, quæ futurarum ſunt nuptiarum promiſſa fœdera, quæque conſenſu eorum, qui hæc contrahunt, & eorum in quorum poteſtate ſunt, celebrantur: & poſtquam arrhis ſponſam ſibi ſponſus per digitum fidei a ſe annulo inſignitum, dotemque utrique placitam ſponſus ei cum ſcripto pactum hoc continente coram invitatis ab utraque parte tradiderit, aut mox aut apto tempore, ne videlicet ante tempus lege definitum tale quid fieri præſumatur, ambo ad nuptialia fœdera perducuntur. Et primum quidem in Eccleſiam cum oblationibus, quas offerre debent Deo per Sacerdotis manum ſtatuuntur, ſicque demum benedictionem, & velamen cæleſte ſuſcipiunt, ad exemplum videlicet, quod Dominus primos homines in Paradiſo collocans benedixit eis, dicens: Creſcite, & multiplicamini. Siquidem, & Tobias antequam conjugem conveniſſet, oratione cum ea Dominum oraſſe deſcribitur. Verumtamen velamen illud non ſuſcipit, qui ad ſecundas nuptias migrat. Poſt hæc autem de Eccleſia egreſſi coronas in capitibus geſtant, quæ ſemper in Eccleſia ipſa ſunt ſolitæ reſervari.* Hæc Nicolaus. Inde etiam, ut lætitiæ nuptialis modeſtia comes eſſet, Laodiceni Concilii Patres, qua decebat gravitate ſanxerunt cap. 54. *Quod non oportcat Chriſtianos euntes ad nuptias plaudere, vel ſaltare, ſed venerabiliter prandere, ſicut Chriſtianos decet.* Quæ eadem inter fragmenta Ilerdenſis Concilii apud Hiſpanos refert Surius ex vetuſto C. manu ſcripto. Sed concludamus hæc omnia eleganti teſtimonio Concilii Senonenſis ſub Clemente VII. in decretis morum cap. 39. *Sane cum matrimonium a Deo omnium rerum conditore in Paradiſo, & in ſtatu innocentiæ inſtitutum fuerit, ſicque teſte Apoſtolo ſacramentum, proinde cum magna reverentia, ac devotione ſuſcipiendum, ut pote in quo, ſicut & in reliquis ſacramentis, gratia confertur, prohibemus ne in ſponſalibus aut nuptiali benedictione fiant riſus, cachinnationes, aut alia ridicula verba exeuntium, quinimo moneantur affidati quatenus jejuni, contriti, confeſſi, ac cum multa reverentia ad hoc ſacramentum accedant. Illum quoque abuſum, qui invaluit in quibuſdam partibus, ut benedictio nuptialis, & Miſſa celebrentur ſtatim poſt mediam noctem, tollimus, & amputamus, ſtatuentes quod talia deinceps non fiant, niſi poſt ortum ſolem, & illuſcentem diem. Siquidem exemplo pernicioſo interdum compertum eſt ſolemnitates hujuſmodi nuptiales ſic in latebris, & occulto factas clandeſtinis matrimoniis viam aperuiſſe, & occaſionem dediſſe contemnendi tam excellens ſacramentum, & laſcivias, & ſpurcitias quaſdam committendi.* Hæc Concil. Sed in nuptiis ineundis petulantiam atque laſciviam acriter reprehendunt Chryſoſtom. *hom.* 56. *in Geneſim*, & 42. *in acta* & Ambroſ. *ſerm.* 80. *ad plebem*, & *lib.* 3. *de virginibus*, Auguſtinus *ſermone de nuptiis*, *in initio.*

Igitur, & in tanti ſacramenti, & aliquorum dierum venerationem, ad quos rite celebrandos vel luctu, vel jejuniis, & orationibus diſponi fideles æquum eſt, certis temporibus nuptiarum ſolemnitatem prohibuit. Laodicenum Concil. hæc habet cap. 52. *Quod non oportet in Quadrageſima nuptias, nec natalitia celebrare.* Quæ eadem poſtea inſeruit Martinus Bracarenſis ſuæ collectioni *cap.* 48. Ilerdenſe inter fragmenta aliis etiam temporibus nuptias celebrari prohibuit hiſce verbis. *Quod non oportet a Septuageſima uſque in octavas Paſchæ, & tribus hebdomadibus ante feſtivitatem ſancti Joannis Baptiſtæ, & ab Adventu Domini uſque poſt Epiphaniam nuptias celebrare. Quod ſi factum fuerit ſeparentur.* Nicolaus I. ad conſultat. Bulgar. cap. 48. *Unde nec uxorem ducere, nec convivia facere in Quadrageſimali tempore convenire poſſe nullatenus arbitramur:* quæ quatuor decreta habentur apud Gratianum 33. *quæſt.* 4. Addidit etiam Concilium Salegoſtadienſe ſub Benedicto Octavo canon. 3. *de legitimis autem conjugiis ita viſum eſt. Quod nullus Chriſtianus uxorem ducere debeat ab Adventu Domini uſque in octavas Epiphaniæ, & a Septuageſima uſque in octavas Paſchæ, nec in ſupra notatis 14. diebus ante feſtivitatem ſancti Joannis Baptiſtæ, neque in prædictis jejuniorum diebus, ſive in omnium ſolemnium dierum præcedentibus noctibus.* Conſtat enim ex eodem Concilio *cap.* 1. 14. dies ante feſtivitatem ſancti Joannis Baptiſtæ jejunium fuiſſe lege ſtabilitum, ſicut & Ilerdenſe trium hebdomadarum jejunium ante feſtum ſancti Joannis Baptiſtæ oſtendit uſu receptum, de quo in *c. capellanus, de feriis*, Clementina tertia definit, quo pacto debeant intelligi hi dies ante Nativitatem ſancti Joannis. Concilium Ravennatenſe ſecundum ſub Clemente V. *cap.* 19. *Et ut tempora interdicta ad celebrandum nuptias non poſſint aliquando ex ignorantia excuſare, monemus omnes Sacerdotes, parochiales maxime, quatenus dicta tempora Dominica ante Adventum, & Dominica ante Octavam Aſcenſionis Domini ſtudeant publice in Miſſarum ſolemniis nuntiare, quod nullus celebret nuptias temporibus ab Eccleſia interdictis, ſcilicet a prima Dominica de Adventu uſque poſt Epiphaniam, & a Dominica de Septuageſima uſque ad Octavam Paſchæ & a tribus diebus ante Aſcenſionem, uſque ad Octavam Penteceſtes.* Toletanum Concilium ſub Sixto IV. in Adventu & Quadrageſima nuptias celebrari prohibet, quæ referemus infra. Concilium Colonienſe II. ſub Paulo Tertio *cap.* 33. non alio tempore, quam jura permittant. Denique Concilium Tridentinum circa rem iſtam duo edidit decreta. Primum ſeſſ. 24. canone 11. *Si quis dixerit prohibitionem ſolemnitatis nuptiarum certis anni temporibus ſuperſtitionem Tyrannicam ab Ethnicorum ſuperſtitione profectam, aut benedictionem, aut alias cæremonias, quibus Eccleſia in illis utitur, damnaverit, anathema ſit.* In decreto autem de reformatione matrimonii cap. 10. hæc habet. *Ab Adventu Domini noſtri Jeſu Chriſti uſque in diem Epiphaniæ, a feria quarta Cinerum, uſque in Octavam Paſchatis incluſive antiquas ſolemnium nuptiarum prohibitiones diligenter ab omnibus obſervari ſancta Synodus præcipit. In aliis vero temporibus nuptias ſolemniter celebrari permittit, quas Epiſcopi ut ea, qua decet modeſtia, & honeſtate fiant, curabunt, ſancta enim res eſt matrimonium, & ſancte tractandum.* Hi canones extiterunt hactenus in Eccleſia,

in quibus varietatem agnoſcis, ſtamus tamen nunc diſpoſitione Concilii Tridentini.

4 Verum circa hujuſmodi decretum multa explicanda ſunt, Primum eſt. An dies Epiphaniæ ea prohibitione comprehendatur. Dicendum quidem comprehendi, quia Concilium in clauſula ſequenti addit incluſive. Quæ particula etiam ad præcedentia referri debet, nam cum antiquis canonibus comprehenderetur, ut ex dictis conſtat, non eſt cur dicamus in eo correctum jus antiquum ſi expreſſe non fiat ea correctio, Ita ſentit Emmanuel Sà *verb. impedimenta matrimonii non dirimentia*, n. 2. Thom. Sanch. *lib. 7. diſp. 7. n. 1. circa fin.* At quia noctu ante lucem benedictiones nuptiales celebrari olim prohibitum jam vidimus, exiſtimo non ceſſare hujuſmodi prohibitionem uſque ad lucem diei inſequentis enim, qui poſtremus prohibitionis eſt. Unde merito Concilium Mediolanenſe quintum, ſub Divo Carolo Borromæo ita cavit: *Ne ſolemnes nuptias liceat celebrare, niſi poſt diluculum poſtridie illius diei, qui poſtremus eſt temporis, quo Tridentina conſtitutione nuptiarum celebritas interdicta eſt*,

5 Deinde quæritur, an dies præcedens Dominicam Adventus, & diem Cinerum ſaltem a veſperis comprehendatur eo decreto, ita ut in veſpere eorum dierum nuptiæ celebrari non poſſint, Et quidem quod attinet ad diem Cinerum conveniunt Doctores non incipere prohibitionem niſi a media nocte, itaque integro die Martis ſolemniter nuptias celebrari poſſe, At quod ſpectat ad Adventum Domini, non pauci Doctores, & inter eos Thomas Sanchez, exiſtimant in veſperis præcedentis diei eſſe nuptias prohibitas, niſi ubi conſuetudo aliud approbaverit, Ego tamen exiſtimo verius etiam prohibitionem incipere a media nocte, itaque in Sabbato integro ante Dominicam primam Adventus nuptiarum ſolemnitatem non eſſe prohibitam. Ad id moveor, quia licet & Concilium Tridentinum & alia antiqua decreta dicant ab Adventu Domini non poſſe ſolemniter celebrari nuptias, at Concilium Ravennatenſe ſecundum, ſupra relatum expreſſe primam Dominicam Adventus nominat, quam certum eſt a media nocte incipere. Ex quo decreto colligo hoc ratione intellecta ſemper fuiſſe antiquiora Eccleſiæ decreta, quæ ab Adventu Domini nuptias prohibuerunt.

6 Præterea quæſtionem habet, quidnam eo decreto prohibeatur, an ſolemnis benedictio, quam Hiſpane *velaciones* dicimus, an matrimonium etiam inire, domum traducere, convivari, aliaque edere lætitiæ ſigna, an hæc omnia ea prohibitione comprehendantur. Et quidem quod attinet ad matrimonii contractum, non idem omnes ſentiunt. Non pauci licere affirmant. Ducuntur, & conſuetudine ipſa, & quia nullo jure prohibetur, ſic cenſent plures, quos refert Th. Sanch. *diſp. 7. cit. n.* 12. Alii vero exiſtimant nequaquam licere: ſic D. Thomas *in 4. diſt. 32. quæſt. unic. art. 5. q. 4. ad primum*. Ricardus *eadem diſt. art.* 5. *q.* 1. *ad primam*. Paludanus *eadem diſt. qu.* 1. *art.* 2. *n.* 18. & alii. Similiter quod ad traductionem ſpectat diviſi Doctores ſunt. Nam quidam omnem traductionem ſponſæ ad domum ſponſi illicitam aſſeverant: Emmanuel Sà *loc. cit. n.* 2. ex antiquis Sylveſter *verb. matrim.* 7. *q.* 2. aliique non pauci, At contra ſentiunt Doctores frequenter, ſcilicet non quamcumque traductionem; ſed tantum ſolemnem eſſe prohibitam, hoc eſt, traductionem, quam convivia, aliaque ſigna lætitiæ comitantur, quam ſententiam cum aliis ut veriorem ſequitur Thom. Sanch. *diſp. cit. n.* 16. Denique etiam quoad conſummationem matrimonii non eadem eſt omnium ſententia. Nam quidam non licere affirmarunt, ita Paludanus *in 4. diſt. 32. qu. 1. art.* 4. Antonius 3. *part. tit.* 1. *c.* 17. *in fin.* Roſella *verb. impedimentum, impedimento* 17. & alii: frequenter tamen Doctores aſſerunt nullum eſſe peccatum, ſi eo tempore conſummetur matrimonium, ſive de prima conſummatione, ſive de ſequentibus ſermo ſit. Ita ſentit relatis aliis Thom. Sanch. *diſputat. citat. num.* 33.

7 Cæterum ego exiſtimo diſtinctione utendum, ſi enim antiqui juris diſpoſitionem attendo, eorum probo ſententiam, qui dicunt his temporibus non ſolum benedictiones ſolemnes, ſed etiam contractum matrimonii, quamcumque etiam traductionem, & conſummationem etiam matrimonii prohiberi. Id ut ſentiam, movet me primo, quod plerique canones nuptias eo tempore celebrari vetant, ut conſtat ex Laodiceno, Ilerdenſi, Ravennatenſi ſecundo, Conciliis ſupra relatis. Cujus phraſis, ſi illam plane, & ſimpliciter interpretemur, ſenſus eſt, ne nuptias ineant, aut contrahant, frequenter enim *celebrandi* verbum in ea ſignificatione uſurpatur, deinde me movet quod Nicolaus I. ad conſulta Bulgarorum *c.* 48. *cit.* & habetur *c. nec uxorem* 33. *qu.* 4. plane dixit *non licere uxorem ducere*, non recte autem gloſſa *ibi*, Abbas & alii *ducere* idem exiſtimat, *ac traducere*. Concilium Salegustadienſe relatum ſimiliter loquitur, *quod nullus Chriſtianus uxorem ducere debeat*. Sed apertiſſime Concilium Toletanum ſub Sixto IV. hanc eſſe mentem canonum antiquorum docet enim inquit: *Cum ſecundum legitimas ſanctiones non ſit dubium eos in legem committere, qui verba legis amplexi contra ejus nituntur voluntatem, & quia tempore quo ſacrorum canonum decretis nuptiarum celebratio interdicitur, & carnalis copula prohibetur, nonnulli laicos nubere, & carnaliter commiſceri, ac proinde convivia publica, ſtrepitus, & choreas facere, parentes quoque & amicos invitare, & cum hiſtrionibus, & joculatoribus ſolemniter nuptias celebrare, & ad Eccleſias ſic incedere plerumque contingit. Nos contendentes quod vera ſacrorum canonum intentio fuit, non tam Eccleſiæ ſolemnitates, & nuptiales benedictiones, quam carnales commixtiones prohibere, pernicioſam hujuſmodi conſuetudinem divellere cupientes, ſacro approbante Concilio commixtiones prædictas, ſtrepitus, choreas, joculationes, & alias ſolemnitates, ac convivia temporibus quibus ſolemnia Eccleſiæ interdicuntur, & ceſſant nuptiales benedictiones, fieri de cætero prohibemus ſtatuentes, ut qui contra hujus noſtræ conſtitutionis tenorem nupſerit, ipſo facto ſententiam excommunicationis incurrat*, &c. Quem etiam ſenſum non obſcure indicat Concil. Colonienſe II. ſub Paulo III. Canon. 33. *Mandamus, & præcipimus univerſis parochis, & Presbyteris, ne quis alibi, quam in Eccleſia publice poſt Miſſam auditam jungendos matrimonio copulet, nec alio tempore quam jura permittunt*.

At ſi id quod conſuetudine populi Chriſtiani Prælatorum approbata conſenſu receptum fuit, attendas, exiſtimo tantum ſolemnitatem nuptiarum etiam ante Concilium Tridentinum fuiſſe illicitam, ut conſtat ex adducto canone Concilii Toletani. Nunc autem a tempore Concilii Tridentini non tantum conſuetudine id receptum, ſed etiam jure ipſo Tridentini decreti, in quo plane indicatur antiquas prohibitiones tantum quoad ſolemnitatem nuptiarum in ſuo robore permanere, dicit enim antiquas ſolemnium nuptiarum prohibitiones ſervandas diligenter. Tantum ergo jure Tridentini Concilii prohibetur ſolemnitas nuptialis. Quo nomine intelligo benedictiones nuptiales, traductionem ſolemnem, quam convivia, & lætitiæ ſigna comitantur. Atque in hunc ſenſum accipio decretum Concilii Mediolanenſis quinti, ſub Divo Carolo Borromeo: *Ne quis cujuſcumque gradus conditioniſve ſit ſtatis temporibus, quibus nuptiarum ſolemnitates celebrari interdictum eſt, domum ſponſam traducat, aut nuptialia convivia celebret, aliave ejus generis vetita agat. Qui autem vel per ſe, vel alium contrafecerit, aut ejus culpa quovis modo particeps fuerit, is pœnam interdicti ab ingreſſu Eccleſiæ ipſo facto incurrat. Illamque pœnam illum tamdiu ſuſtinere volumus, quoad ſponſi Epiſcopi juſſu ſeparati meritas pœnas pro eorum conditione dederint, arbitrio ejuſdem Epiſcopi, & interdicto liberari ejuſdem judicio mereantur*. Cui etiam intelligentiæ favet Manuale Salmantinum excuſum anno 1550. Salmant. apud Joannem Juntam in tractatu de ſacramentorum adminiſtratione, ubi hæc habet: *Item nota quod in prædictis temporibus non ſolum prohibetur benedictio nuptiarum, ſed etiam traductio ad domum inter conjuges donec benedicantur in tempore permiſſo, de quo vide Card. Turrecre.* in cap. non oportet 2. 33. quæſt. 4. *qui pulchre loquitur, & Hoſtienſem in ſumma tit. de Feriis, §. quid non, verſ. Item matrimonium. Et licet jam ſint benedicti, quia ambo ſunt vidui, vel alias, non debet fieri traductio ad domum ſponſi in tempore prohibito, Laici tamen in hoc habent conſuetudinem in contrarium. Caveant autem ſacerdotes ne ſint præſentes ad talem traductionem directe, vel indirecte celebrando Miſſam ſecreto, vel publice in præſentia ipſorum*. Hæc ibi. Atque hæc tria ſcilicet benedictionem, traductionem & convivia contineri ea prohibitione docet noviſſime Naldus *in ſumm. verb. matrimonium, n.* 2. 8

Hinc fit poſt decretum Trident. Concil. nullum prorſus committi peccatum lethale nec veniale in ducenda uxore, nec in traducenda, ſi abſque ſolemnitate fiat, neque in conſummatione matrimonii, ſi ante tempora illa contractum eſſet. Id quod verum eſſe volumus ex vi legis prohibentis illis temporibus nuptias. An vero ſit peccatum ex alio capite, ſcilicet, quia nondum adeſt nuptialis Eccleſiæ benedictio, dixi *lib. præcedent. §.* 2. Id quod multo majori ratione dicendum de ſponſalibus, nullo enim jure prohibitum umquam ea contrahere quovis tempore. Quod idem affirmandum de denuntiationibus. 9

Deinde fit peccatum eſſe, ſi eo tempore prohibito 10

adhi-

adhibeatur ſolemnis benedictio, aut traducatur ſolemniter ſponſa ad domum ſponſi, ut cenſet inter alios Jacobus a Graffis 1. p. deciſionum, lib. 2. c. 85. num. 98. Quale autem peccatum ſit non conveniunt Doctores, nam quidam veniale judicant, alii mortale, alii denique ſub diſtinctione reſpondent dicuntque in adhibenda benedictione peccatum intervenire, at in ſolemni traductione nequaquam, ſed tantum veniale. Mihi quidem videtur in violatione ejus legis committi peccatum mortale. Et quidem quod attinet ad benedictiones Eccleſiæ, planum eſt, cum ſit violatio legis in materia gravi. Eadem etiam ratione ſtrictiſſimo peccatum grave eſſe ſolemnitatem adhibere nuptialem, eſt enim & in materia gravi, & multæ graviſſimæ prohibitionis cauſa. Quidde conſtat ex pœnis appoſitis tranſgredientibus ejuſmodi leges. Nam Concil. Ilerdenſe jubet ſeparari ſive, autem eo verbo intelligas ſeparationem conjugalis tori, ſive, quod ego ſuſpicor, excommunicationem quæ in antiquis Canonibus non raro ſeparandi verbo ſignificatur, graves pœnæ ſunt, quæſque non niſi ob lethalem culpam infligi æquum eſſet. Ravennatenſe II. etiam profert excommunicationis ſententiam, &
2 ut ſuſpendantur a conſortio, & commixtione carnali. Toletanum, & excommunicat, & pœnam pecuniariam imponit. Colonienſe clericos extra tempora benedicentes ab officio ſuſpendit. Mediolanenſe V. interdicit ab ingreſſu Eccleſiæ quemque ejus culpæ participem, & ſponſos ſeparari jubet, & ulterius arbitrarie puniri Epiſcopi judicio. Non eſt ergo cur dicamus ejus legis tranſgreſſionem veniale tantum peccatum eſſe. Nunc quidem arbitraria pœna puniendum multi cenſent, ego non omnino arbitrariam exiſtimo, ſed juxta antiquorum canonum formam, cum Tridentinum dicat diligenter ſervandas antiquas ſolemnium nuptiarum prohibitiones, quæ ut vidimus graviter puniebant ejus legis violatores tam ſponſos, quam clericos benedicentes.

11 Denique quæritur an Epiſcopus diſpenſare poſſit, ut adhibeatur ſolemnitas nuptialis illis temporibus. Et quidem olim jure ordinario potuiſſe Epiſcopos diſpenſare indubitatum eſt, cum res iſta etiam ad Epiſcopos pertineret, qui & impedimenta conſtituebant, & removebant, prout expedire judicabant, de quo jam c. 1. Deinde extraordinario jure planum videtur diſpenſare poſſe ſcilicet, ſi aliquis caſus urgeat, & non ſit facilis aditus ad Pontificem, ſicut in multis aliis judicandum. An autem extra hunc caſum poſt legem latam a Concilio univerſali diſpenſare poſſit Epiſcopus, ex eo pendet an inferior ordinarius in lege lata a ſuperiori poſſit aliquando diſpenſare, quod nonnulli negant, quos refert & ſequitur Thom. Sanch. diſp. cit. num. 6. Alii e contra affirmant poſſe ſecuti Sotum in 4. diſt. 32. quæſt. unic. art. 3. in fine, qui nec ſunt numero pauci, nec auctoritate inferiores. Quorum accedo ſententiæ, diſpenſare itaque Epiſcopum poſſe aſſero, interim dum illi non adimitur facultas diſpenſandi. Atque etiam poſt Tridentinum in ea fuiſſe ſententia Synodum Neapoli celebratam docet Jacobus a Graffis 1. p. deciſ. lib. 2. c. 85. n. 89. Nam c. 40. inquit, Ordinarius propter humana pericula, talem licentiam facile, & gratis poteſt concedere.

12 Ex his quæ hactenus dicta ſunt, non obſcure decidemus duo, quæ ex me quæſita ſunt aliquando in hoc Epiſcopatu Salmanticenſi. Primum eſt, an in ſecundis nuptiis, in quibus nulla eſt nuptialis benedictio ſponſi, poſſent clerici diebus prohibentibus benedictiones nuptiales, adminiſtrare alia, quæ in Miſſali pro ſecundis nuptiis deſignantur, an vero teneantur pœnis in jure latis. Et in primis ſuppono juxta varias locorum conſuetudines, in hoc aliquam diverſitatem exiſtere. Nam in hoc Epiſcopatu etiam ſecundo nubentibus cum ad Eccleſiam deferuntur, in ipſo ingreſſu dicitur Pſalmus, Beati omnes, qui timent Dominum, poſtea etiam aliqua Miſſa pro libito, & denique poſt Miſſam recitatur quædam benedictio, qua ſpecialiter benedicuntur, & fit quædam exhortatio. In aliis autem diœceſibus multa ex his omittuntur, ſolumque accedunt ad Eccleſiam ibi Miſſam audituri, ut teſtatur Joannes Gutier. de matr. c. 106.

13 Nonnulli viri docti hujus Academiæ exiſtimarunt nullam incurrere pœnam clericum, qui temporibus prohibitis adminiſtrat ea, quæ Eccleſia deſignat pro ſecundis nuptiis, eo fundamento commoti, quod illa non ſint nuptialis benedictio, neque eo nomine cenſeantur in Manuali. Cæterum ſi rem iſtam attentius conſideraſſent, aliter reſpondiſſent. Mihi enim ſemper viſum eſt, neque eas cæremonias, quæ pro ſecundis nuptiis deſtinatæ ſunt, poſſe tempore prohibito miniſtrari ſine culpa, & pœnis jure latis. Et in primis ad id me movet, quod proxime ſuperioribus annis vidi in hac Sal-

Baſilii Pontii de Matrim.

manticenſi urbe. Quidam nobiliſſimi vidui contrahere volebant matrimonium, & cum eſſet Quadrageſimale tempus diſpenſationem a Sedis Apoſtolicæ nuntio poſtularant, quam denegavit. Quod magno argumento eſt etiam eam cæremoniam, licet non appelletur nuptialis benedictio, eſſe prohibitam illo tempore. Deinde me movet, quod jura, & antiqua, & recentiora ut ex adductis canonibus conſtat, univerſe loquuntur de matrimonio, & ſolemnitate nuptiali. Sicut ergo antiquis canonibus etiam viduorum conjugia erant prohibita, etiam & ſolemnitas illa nuptialis in nuptiis viduorum de more Eccleſiæ adhibita, prohibita cenſetur. Præterea. Quia canones tam antiqui, quam recentiores univerſe prohibent ſolemnitatem nuptialem, & non ſolum nuptialem benedictionem. Illæ autem cæremoniæ, licet non ſint nuptialis benedictio: ſunt tamen pars ſolemnitatis nuptialis, ut ſatis notum eſt. Denique pro hac ſententia ſunt apertiſſima verba Manualis Salmantini, ſi quidem ſtricte prohibet ne clerici coram viduis vel alias benedictis Miſſam celebrent tempore prohibito. Quare non dubito in hac futurum eſſe ſententia, quicumque attente conſideraverit verba Canonum, quæ ſupra iſto cap. retulimus.

Ex his etiam colliges alterius caſus emergentis deciſionem, qui ſæpe in hoc Epiſcopatu occurrit. In nonnullis hujus diœceſis minoribus oppidis apud Ruſticos in more poſitum eſt, ut ſi qui ingruente Adventus tempore volunt contrahere, benedicantur in Sabbato ante Dominicam primam Adventus, & in ipſa die Dominica fiat ſolemnis traductio, ſponſis in excelſo thalamo in medio foro conſtructo collocatis, & multis ex eodem, & vicinis oppidis convocatis occurrentibus, qui poſt prandia, & comeſſationes choreas ducunt, & munera ſponſis, qui in prædicto thalamo conſident, offerunt. Quæſitum eſt an id licite fieri poſſit. Reſpondi, ſi juris diſpoſitio attendatur, hæc eſſe etiam prohibita eo tempore, quia pertinent ad ſolemnitatem nuptialem, & expreſſe traductio, convivia, choreæ, imo hæc maxime prohibita ſunt, ut ex adductis canonibus conſtat. Quare licet præceſſerit benedictio in die non prohibito, ea ſolemnitas nuptialis, quæ etiam prohibita eſt, illis diebus fieri non poteſt. Quare video eſſe ſententiam Cajetan. verb. nuptiæ, & ſequitur Nald. loco ſupra cit. Qui facit, inquit, alia die ultima feſtivet traductionem, & convivia diebus prohibitis peccat mortaliter, licet primum, hoc eſt benedictionem fecerit tempore licito. At videtur jam conſuetudine antiqua, & inveterata receptum, ut ea traductio, & ſolemnitas fiant eo die prohibito, & legem Eccleſiaſticam in hac parte abrogaſſe, & ideo a clericis ſuſtineri poſſe, dummodo illi non interſint prædictæ ſolemnitati; Idque non obſcure indicatur in prædicto Manuali Salmant. ibi, Laici tamen in hoc habent conſuetudinem in contrarium. 14

CAPUT IX.

De tempore interdicti, vel ceſſationis a Divinis.

SUMMARIUM.

1 *Sponſalia, & denuntiationes valide fieri tempore interdicti.*
2 *Matrimonium in loco, & tempore interdicti validum eſſe.*
3 *An ſit illicitum varie DD. opinantur.*
Verius illicitum, ibid.
4 *Objicitur, & diluitur, & 5.*
6 *Antiquo jure non licuiſſe benedictiones nuptiales.*
7 *Novo licere quidam putant, verius oppoſitum ſecluſo privilegio.*
8 *Ex privilegio Bullæ, aut ſimili poſſe.*
9 *Si alter vel uterque ſit interdictus, non poſſunt benedici.*
10 *In illis diebus, quibus ceſſat interdictum, poſſe publice nuptias benedici.*
11 *Tempore ceſſationis a divinis non licere, etiam cum moderamine, c. Alma mater.*

QUod ſpectat ad matrimonii contractum tempore interdicti, & in loco interdicto, extra controverſiam in primis eſt ſponſalia & valide & licite celebrari tempore interdicti, & loco interdicto. Quod idem de denuntiationibus dicendum eſt, nullus enim canon id prohibet, & alias denuntiationes non pertinent ad ſacramenta, nec officia divina. Quod ſi aliqui antiqui ſcriptores negarunt poſſe tempora interdicti de- 1

nuntiationes fieri in Eccleſia; ideo eſt, quod olim interdicti tempore non dicebatur Miſſa, atque ideo dum Miſſæ non peragerentur, denuntiationes fieri non poterant.

2 Deinde dubitatione vacat matrimonium initum tempore interdicti, & in loco interdicto validum eſſe, nullo enim jure redditur irritum, & *in c. capellanus*, *de feriis*, plane dicitur Romanæ Eccleſiæ conſuetudine eſſe, ut quocumque tempore contrahatur matrimonium conſenſu interveniente legitimo de præſenti. Quod idem dicendum eſt, etiamſi contrahatur ab ipſis interdictis ſpecialiter, & perſonaliter, ut tenet communis ſententia cum gloſſa *in cap. Alma mater*, *verb. Sacramenta*, *de ſent. excommun. lib. 6.* Covarruvias *loc. infra citando*, & alii. Quod etiam verum eſt, licet per Eccleſiam aut judicis ſententiam prohiberetur contrahi matrimonium, ſi alias legitime contraheretur, valeret.

3 Sed an eſta valide contrahatur conjugium, licite ineatur tempore interdicti, controverſum eſt. Non pauci ſine peccato iniri affirmant. Eos refert, & ſequitur Th. Sanch. *lib. 7. diſp. 8. n. 2.* cujus fundamenta adducam ſtatim. Alii vero peccatum committi in contrahendo matrimonio ſentiunt tempore interdicti, ſic ſenſit Hugolinus *de cenſuris*, ubi de interdicto, tabula quinta *cap. 7. §. 3. n. 1. & c. 10. §. 1. n. 1.* Sayrus *theſauro caſuum conſcientiæ*, *lib. 5. cap. 7. nu. 43.* Qui etiam docent fere omnes Scriptores antiquos tantum ſentire valide inire matrimonium, non vero decernere an licite. Sequuntur enim illi ſententiam gloſſæ *in cap. Alma mater*, *loco citato*, quæ tamen tantum dicit matrimonium, tempore interdicti contractum tenere. Adducit pro hac ſententia, Hugolinus nonnullas rationes futiles, mihi ea videtur eſſe potiſſima, quam etiam probat Sayrus, quia generali prohibitione vetitum eſt ſacramenta miniſtrari tempore interdicti, exceptis Baptiſmo, Confirmatione, Pœnitentia, & Euchariſtia per modum viatici, ut colligitur ex dicta *cap. Alma mater*, *verſ. ſola ſacramenta*, *de ſententia excommunicationis lib. ſexto*, *& capite quoniam*, *eodem titulo*, *cap. non eſt vobis*, *de ſponſalibus*, *& cap. quod in te*, *de pœnitent. & remiſſion.* Cum ergo matrimonium vere, & proprie ſacramentum ſit, nec excipiatur alibi ab ea generali prohibitione, illa comprehendi cenſetur, argoment. *Clementinæ 1. §. porro*, *de verborum ſignificatione*.

4 Verum Auctores primæ ſententiæ contendunt receptum Eccleſiæ conſuetudine per jus ipſum approbari *in cap. capellanus*, *de feriis*, ut matrimonium quovis tempore licite celebretur, atqui ita jam ea canone excipi matrimonium ab ea generali prohibitione. At niſi ego fallor, non recte id colligunt ex prædicto canone. Mihi enim luce meridiana clarius videtur Pontificem in illis verbis tantum velle matrimonium quocumque tempore valere, & eam eſſe Romanæ Eccleſiæ conſuetudinem, & mentem. Atque hunc eſſe ejus capitis ſenſum mihi perſuadeo, primo, ex eo quod dicit matrimonium, quocumque tempore contrahi conſenſu interveniente legitimo de præſenti. Quæ verba fruſtra, & inutiliter adderentur, niſi illis verbis de validitate tantum matrimonii ſermo eſſet. Quare totius ejus orationis ſenſus hic eſt. Quamvis matrimonium legitimo conſenſu de præſenti interveniente valeat quovis tempore, attamen præter ea tempora, quæ ab Eccleſia prohibita ſunt, ſcilicet a die Cinerum uſque ad finem Pentecoſtes, &c. licite in aliis contrahitur.

5 Neque obſtat, quod ſacramenti ratio acciderit contractui matrimonii ex Chriſti inſtitutione. Nam cum jam vere, & proprie ſacramentum ſit, & in ratione ſacramenti etiam ſpirituale ſit, & Eccleſia generaliter prohibeat tempore interdicti miniſtrari ſacramenta præter Baptiſmum, Confirmationem, Pœnitentiam, & Euchariſtiam per modum viatici, non eſt cur ab ea generali prohibitione excludamus ſacramentum matrimonii.

6 Sed quod ſpectat ad benedictiones Eccleſiæ, in primis ſtatuendum eſt antiquo jure nequaquam licuiſſe tempore interdicti, nec in loco interdicto. Sic ſentiunt Doctores omnes uno excepto Angelo, nam eo tempore prohibita erant officia divina præter horas Canonicas, quæ in Eccleſiis conventualibus recitari poterant, & quædam alia officia divina annexa aliquibus Sacramentis, quæ tunc permittebantur, & unam Miſſam in unaquaque Hebdomada pro renovanda Euchariſtia. Unde eo tempore, etiam ſi quis gauderet privilegio, quo poſſet aſſiſtere illis officiis quæ tunc licebant, non poſſet benedictiones eas nuptiales percipere. Neque obſtat argumentum, quo commotus Angelus ſenſit contra communem Doctorum ſententiam, quod ſcilicet principali conceſſo, concedatur etiam acceſſorium, & annexum, ſicut conceſſo baptiſmo, conceditur etiam id, quod ad ejus celebrationem neceſſarium eſt. Hoc, inquam, non obſtat, tum quia nos modo docuimus non licuiſſe, nec licere principale, ſcilicet, contractum matrimonii tempore interdicti, nec loco interdicto quamvis factum teneat. Deinde quia ea propoſitio debet intelligi, quando acceſſorium neceſſario annectitur principali, ut contingit in baptiſmo. At benedictiones Eccleſiæ multo poſt contractum conjugium fieri ſolent.

7 At vero jure recentiori Bonifacii VIII. *in d. c. Alma mater*, quid dicendum ſit dubitatio eſt. Nonnulli enim tempore interdicti benedictiones Eccleſiæ fieri poſſe cenſent cum moderatione ibi adhibita, ſcilicet, ſubmiſſa voce, excluſis excommunicatis, & interdictis. Pro hac ſententia citatur Covarruvias *in d. cap. Alma mater*, & Avila *de cenſuris*, *p. 5. diſp. 4. ſect. 1. dub. 6.* Cæterum horum Auctorum alius ſenſus eſt, quem ſtatim dicam. Quare etiam attento jure novo Bonifacii VIII. ſentiendum eſt non poſſe benedictiones fieri in Eccleſia tempore interdicti. Nam excluſo privilegio tempore interdicti, laici intereſſe non poſſunt divinis officiis. Ex hac igitur parte repugnat benedici conjugatos.

8 Ex dictis colligitur primo eos, qui habent privilegium aſſiſtendi divinis officiis virtute Cruciatæ, vel ulterius conceſſionis poſſe recipere benedictiones Eccleſiæ, tantum enim ex eo capite repugnabat. Atque in hoc ſenſu loquuti ſunt Covarruvias, & Avila locis ſupra citatis. Idque merito dicunt jure novo *in d. c. Alma mater*, conceſſum fuiſſe, in quo divina officia permittuntur excluſis interdictis, & excommunicatis. Olim enim Eccleſiaſtica officia non licebant, præter ea quæ dixi ſupra.

9 Secundo colligitur, ſive uterque ſponſus ſit interdictus generaliter, aut ſpecialiter, ſive tantum alter illorum, non poſſe benedici in loco interdicto. Quia benedictio nuptiarum utrique ſponſo fit, debent autem excludi excommunicati, & interdicti. Similiter etiamſi velint recipere benedictiones in loco non interdicto, non licet, quia non poſſunt eſſe participes benedictionis, & officii divini. Idem dicendum ſi ſponſus tantum interdictus ſit ſive generaliter, ſive ſpecialiter, trahit enim quocumque ſuum interdictum, eſtque de populo interdicto. At ſi ſponſa tantum interdicta ſit, ſi quidem ſpecialiter interdicta eſt, benedici non poteſt propter aſſignatam modo rationem, ſi vero generaliter tantum interdicta ſit, cum ſtatim atque matrimonio jungitur, ſortiatur forum viri, munera, & honores, deſinit eſſe de populo interdicto, atque ideo benedici nuptiæ poſſunt. Quod intellige, ubi benedictiones conjugia ſuperveniunt, non autem ubi conſuetudo eſt præmittendi benedictiones. In eo enim caſu cum nondum ſortita ſit forum viri, adhuc eſt de populo interdicto.

10 Tertio colligo poſſe nuptias publice ac ſolemniter benedici in illis diebus, in quibus tempore interdicti ex privilegio licent officia divina publice, & cum ſolemnitate, quales ſunt qui continentur *in d. c. Alma mater*. Adde diem Aſſumptionis, & Corporis Chriſti, & etiam dies Sanctorum, in quibus in aliquibus Eccleſiis ex privilegio ceſſat interdictum. Intellige licere quantum eſt ex parte interdicti, ſi tamen alias tempus non ſit prohibitum. Unde die Nativitatis Domini, Conceptionis Beatæ Virginis, nec Paſchæ Reſurrectionis non licet ex prohibitione Concilii Trident. circa tempus nuptiarum, de qua ſupra *cap. 8*.

11 Denique colligitur tempore ceſſationis a divinis multo majori ratione dicendum eſſe non licere matrimonium contrahere, quia etiam tempore ceſſationis prohibitum ſacramenta miniſtrare nonnullis exceptis, *c. quod in te*, *de pœnit. & remiſſionibus*. Quod caput Doctores frequenter de ceſſatione a divinis intelligunt. Multo etiam minus licent benedictiones nuptiales. Nam ceſſationis tempore omnia officia Eccleſiaſtica ceſſant, ita ut nec cum moderatione, quæ habetur *in c. Alma mater*, celebrari poſſint, ut acute colligit Covarruv. ex *c. ſi canonici*, *§. ſi autem*, *de officio ordinarii*, *lib. 6.* ubi ille, qui in culpa ceſſationis fuit, jubetur ſolvere canonicis, & clericis diſtributiones quotidianas, quæ ſolum intereſſentibus debentur & locum ceſſans quod nequaquam decerneretur, ſi officia divina recitare liceret, juxta deciſionem *in d. cap. Alma mater*. Quare licet ea, quæ ad interdictum pertinent, immutata ſint jure illo: at circa ea, quæ de ceſſatione diſpoſita erant antiquo jure, nihil immutatum eſt *in d. c. Alma mater*. An autem virtute alicujus privilegii aliter dicendum ſit, ſpectanda eſt forma privilegii, ut de eo feratur judicium.

CAPUT

CAPUT X.

Impediatne excommunicatio, qua ligantur contrahentes.

S U M M A R I U M.

1 *Matrimonium initum ab excommunicato valet.*
2 *Peccare, qui excommunicatus excommunicatione majori contrahit.*
3 *Si non excommunicatus contrahat cum excommunicato, an peccet, ſub diſtinctione explicatur.*
4 *Quid ſi contrahat cum excommunicato excommunicatione minori.*
5 *Quid ſi uterque ſit excommunicatus, & quot peccata committant.*
6 *Non poſſe excommunicatis contrahentibus impendi benedictiones.*

1 HOC breviter expediendum eſt, potiſſimum enim ſpectat ad tractatum de excommunicatione, de quo ibi diximus late. Itaque hic tantum ſumma capita attingam. Primo certum eſt, & omnium conſenſu receptum, matrimonium initum ab excommunicatis valere. Rationem reddit eleganter Gabriel Vasq. *tom. 4. in 3. part. de excomm. dub. 4.* quia poſita ſufficienti materia non poteſt per excommunicationem Eccleſia facere irritum Sacramentum, in matrimonio autem materia debita eſt naturalis contractus, qui in hoc caſu non eſt irritus factus ab Eccleſia; unde vere illo contractu poſito matrimonium fit Sacramentum. Contractum autem matrimonii inter excommunicatos non eſſe irritum conſtat, tum ex generali doctrina in materia de excommunicatione, quæ docet regulariter contractum factum ab excommunicato valere, de quo Sayrus late *lib. ſecundo Theſauri c. 9.* tum etiam conſtat ex *c. ſignificaſti, 6. de eo qui duxit.*

2 Secundo certum ſit peccare eum, qui excommunicatus matrimonium contrahit, & peccare mortaliter, ſi eſt excommunicatus excommunicatione majori. Ratio eſt manifeſta deſumpta ex communi receptaque doctrina, quæ in materia de excommunicatione docet peccare mortaliter, & qui adminiſtrat, & qui recipit ſacramenta cum excommunicatione majori. At in ſacramento matrimonii iidem ſunt miniſtri, & recipientes, ſcilicet, ipſi contrahentes, ut dixi ſupra *lib. 1.* Ergò peccant mortaliter, tam ob adminiſtrationem, quam receptionem. Similiter dico peccare mortaliter, etſi tantum ſint ligati excommunicatione minori. Cujus ratio deſumitur ex doctrina, quam veriorem exiſtimo in materia de excommunicatione, quæ docet ligatum minori excommunicatione peccare mortaliter recipiendo Eccleſiaſtica ſacramenta, juxta text. *in cap. fin. de cleric. excommunic. mini.* Cumque contrahentes miniſtrent, & recipiant ſacramentum matrimonii, ob receptionem in excommunicatione committunt peccatum mortale. Eſſe autem duo peccata, quæ committit excommunicatus excommunicatione majori, dum miniſtrat, & recipit Sacramentum, conſtat ex his quæ dixi ſupra *lib. 1. c. 8. n. 11.* de eo qui in peccato contrahit, eadem enim eſt ratio.

3 Sed major difficultas eſt, an qui non excommunicatus contrahit cum excommunicato, peccet mortaliter? Nonnulli, quos refert, & ſequitur Thomas Sanchez *lib. 7. diſp. 7. n. 8.* cenſent nullum eſſe peccatum, ſi denuntiatus non ſit, ex favore Concilii Conſtantienſis. Alii affirmant univerſe peccatum mortale eſſe. Ego rem hanc decidendam exiſtimo juxta ea principia, quæ poſui ſupra lib. quinto, dum de petendo aſſiſtentiam parochi excommunicati ſermo eſſet. Itaque dico petere ab alio excommunicato, ſive denuntiato, ſive non denuntiato, ut contrahat, dum ille abſolvi ab excommunicatione non poteſt, quia non habet copiam abſolventis, ut ſi ſit excommunicatio reſervata a jure vel homine, peccatum mortale eſt, quia petitur ab eo actus, quem non poteſt facere bene, ſed neceſſario male, nulla enim regula iſta certior eſſe poteſt. At ſi poteſt abſolvi, quia copiam habet, non peccat, qui contrahit cum excommunicato ſive denuntiato, ſive ſecus, quia petit ab illo actum, quem poſſet bene facere, & ſine peccato, & ſua culpa facit male. Conſtant hæc omnia ex ibi dictis, & ideo non amplius immoramur. Unde duo peccata erunt in eo, qui contrahit cum excommunicato excommunicatione majori, quando abſolvi non poteſt ab ea excommunicatione antequam contrahat, & quia, ipſe communicat in ſacramentis cum illo, & quia inducit illum ad indigne miniſtrandum & recipiendum. Imo tria peccata committit: eſt enim cauſa duorum peccatorum in proximo.

Hinc diſces quid dicendum, ſi contrahat cum excommunicato excommunicatione minori, tunc enim nullum committit, quia non prohibetur communicare cum excommunicato illo in ſacramentis. Neque enim peccat ob ſcandalum activum. Quamvis enim peccet excommunicatus excommunicatione minori ſuſcipiens ſacramenta, attamen qui cum illo contrahit, non eſt cauſa ejus peccati, cum poſſit abſolvi a parocho, qui præſens eſt. Quod ſi non haberet copiam confeſſoris, a quo abſolveretur, idem dicendum eſt, peccare ſcilicet contrahentem cum illo, uno tantum peccato ſcandali activi; quatenus inducit illum ad recipiendum ſacramentum cum peccato. 4

Atque ex his conſtat quid dicendum quando uterque excommunicatus contrahit, ſive enim uterque ſit denuntiatus, ſive neuter ſit denuntiatus, ſive unus denuntiatus, alter non. Idem judicium eſt, ſi abſolvi poſſunt ab excommunicatione, uterque enim peccat ex eo quod contrahat cum excommunicato, cum poſſet uterque ſine peccato contrahere. Peccant tamen quatenus recipiunt, & miniſtrant, ut dictum eſt. At ſi non habeant utrique copiam confeſſoris, peccant, & quia miniſtrant, & recipiunt in peccato, & quia inducunt ſe invicem ad actum, qui non poteſt ab illis bene fieri. Quod ſi unus habeat copiam confeſſoris, alter non: ille qui contrahit cum eo, qui non habet copiam, committet peccatum ſcandali, cum petat actum, quem neceſſario maleſaciat: ille vero, qui petit ab eo, qui habet abſolventis copiam, tantum peccabit ex eo quod excommunicatus recipiat, vel miniſtret, non vero ex ſcandalo activo. Hæc autem omnia ex dictis regulis, & principiis manifeſta ſunt, quæ ibi late tradidimus. 5

Hinc etiam conſtat excommunicatis contrahentibus non poſſe impendi benedictiones ſolemnes, quia ſacramentalia ſunt, ſine peccato mortali, at ſi ſponſalia contrahant excommunicati, culpa tantum venialis eſt, ſicut & in communicatione in aliis contractibus civilibus, ut in ſpecie docet Thom. Sanch. *diſput. cit. n. 12.* 6

CAPUT XI.

De Impedimento ex Catechiſmo.

S U M M A R I U M.

1 *Unde oriatur hoc impedimentum.*
2 *Quæ requirantur ut contrahatur.*
3 *Hoc impedimentum ſi permanet, reſtrictum eſſe. Verius tamen ſublatum eſſe per Tridentinum, ibid.*
4 *Quid notare debeat parochus in libro.*

CAtechiſmum appellant Doctores communiter inſtructionem fidei, quæ fit ante januam Eccleſiæ ſuper baptizandis. Contingere autem poteſt, ut quis non teneat puerum, dum miniſtratur ſacramentum Baptiſmi, ſed ante in catechiſmo præcedenti, vel cum jam baptiſmus domi celebratus eſt, & poſtea ſolemniter tantum adhibetur in Eccleſia. Ex eo quod munus exerceat in baptiſmi celebratione, contrahitur ſpiritualis cognatio, quæ eſt impedimentum dirimens, de quo poſtea. At ex eo quod teneat in catechiſmo, contrahitur imperfecta quædam cognatio ſpiritualis, quæ tantùm eſt impedimentum impediens, conſtat ex *c. contracto, de cognatione ſpirituali in 6.* 1

Ut autem hoc impedimentum contrahatur, non ſatis eſt, ut quis in exorciſmis præcedentibus teneat, ſed requiri, ut in catechiſmo, imo ob id ſolum contrahitur. Sic citatis aliis Thomas Sanchez *diſput. 10. num. 5.* Rebellus *lib. 3. de impedim. quæſt. 18. num. 20.* Requiritur etiam ut in ſolo catechiſmo teneat, ſic gloſſa *in cap. contracto, de cognatione ſpirituali in fine.* Nec ſatis eſt teneat, ſed requiritur, ut qui infantis perſonam gerit, reſpondeat ad interrogata, dum Sacerdos rogat, an credat. Sic cum Vera Cruz, Palacios docet Sanchez. Contrahi etiam hujuſmodi impedimentum per catechiſmum, ſive præcedat, ſive ſequatur Baptiſmum, docet recte idem Thomas Sanchez cum aliis *diſp. cit. n. 7.* & & independenter a Baptiſmo. Itaque ſive Baptiſmus ſequatur, ſive non ſequatur, idem oritur impedimentum, ut idem docet *n. 8. & 9.* 2

Solum ergo difficultas eſt, an per Concilium Tridenti- 3

Digitized by Google

dentinum fuerit aliquid innovatum circa hoc impedimentum *ſeſſion. 24. de reformatione matrimon. cap. 2.* Et in primis certum eſt hoc impedimentum, ſi adhuc permanet, reſtrictum eſſe communiter per Concilium ad eos tantum gradus, ad quos reſtricta eſt cognatio ſpiritualis proveniens ex Baptiſmo, & Confirmatione. Valentia *diſput. 10. q. 5. punct. 4.* Sed major difficultas eſt, an ſublatum ſit hoc impedimentum jure novo Tridentini. Quidam negant ſublatum, ſic multi, quos refert Sanchez *diſp. 10. n. 10.* At verius ille *num. 11.* cum aliis ſenſit ſublatum eſſe hoc impedimentum per Tridentinum. Quod valde probabile judicat Ægidius *diſput. 30. dub. 3. n. 14.* Potiſſimum fundamentum eſt, quia Tridentinum ibi inquit: *Omnibus inter alias perſonas hujus ſpiritualis cognationis impedimentis omnino ſublatis.* Et quia exiſtimare aliquis poſſet Concilium ſolum agere de impedimento cognationis ſpiritualis provenienti ex baptiſmo, quod vult non extendi ad alias perſonas, ſicut olim extendebatur, adeſt declaratio Cardinalium, quæ Concilii ſenſum eſſe hunc quem diximus, plane demonſtrat. Sic enim habet apud Farinacium *in capit. 2. ejuſdem ſeſſ. Qui in Eccleſia fuit præſens ei, qui domi vere fuit baptizatus: ſi deinde in Eccleſia fuerint ſervatæ ſolemnitates, nullam cognationem ſpiritualem contraxit. Itaque committatur ordinario, ut ſi legitimis probibitionibus comperuerit D. N. filium prius fuiſſe baptizatum, declaret nullum inter N. ipſum, & dictum filium adeſſe impedimentum cognationis ſpiritualis.* Hæc ibi. Eſt etiam apud Rebellum ad idem caput Tridentini *n. 94.* Eſt etiam alia apud eundem *n. 83.* quæ eſt etiam apud Farinacium. Nulla cognatio ſpiritualis contrahitur, *niſi* inter perſonas quæ nominantur hoc decreto. Quare cenſendum jam hoc impedimentum ſublatum. Unde & ceſſat quæſtio an ſit peccatum mortale contrahere cum hoc impedimento, vel veniale tantum. Quibuſdam affirmantibus eſſe mortale, aliis vero negantibus, de quo Rebellus *lib. 3. de impediment. matrim. q. 18. in fine.*

4 Illud recte advertit Thomas Sanchez *diſp. 10. cit. n. 13.* debere parochum in libro, ubi ſcribit patrinos, exprimere an fuerint in baptiſmo, an in catechiſmo tantum, eo quod in catechiſmo nullum jam oriatur impedimentum, & ita expedit ut manifeſtum ſit, an ſint impediti, vel non.

CAPUT XII.

De impedimento voti ſimplicis caſtitatis, aut religionis.

SUMMARIUM.

1 *Votum ſimplex caſtitatis eſſe impedimentum impediens.*
Ejus legitima probatio, ibid.
2 *Sine diſpenſatione non licere contrahere.*
3 *Peccat etiam qui ſcienter contrahit abſolute cum ligato voto.*
4 *Quid ſi ligatus voto contrahat ſine animo conſummandi.*
5 *Quid ſi nullis præcedentibus ſponſalibus contrahat cum animo ingrediendi religionem.*
6 *Si poſt votum abſque promiſſione ulla quis defloravit virginem tenetur implere votum.*
7 *Poſt votum promiſſio matrimonii iniqua eſt.*
8 *Si votum erat non contrahendi matrimonium teneri diſpenſationem, vel commutationem petere.*
9 *Probabile poſt votum religionis teneri contrahere, & ad religionem tranſire.*
10 *Probabilius ceſſare obligationem voti in eo caſu: ejus ratio.*
11 *Tenetur petere diſpenſationem.*
12 *Quomodo reſpondendum in hac materia interrogantibus, & 13.*

1 MUlta ſunt, quæ circa hoc impedimentum examinari poſſunt, quæ complectemur breviter, quia nec difficilia ſunt. Primo ergo aſſerendum eſt votum ſimplex caſtitatis eſſe impedimentum impediens tantum, non dirimens, Sic Alexander *3. p. q. c. 5. to. p. 6. c. 9. p. 21. c. 3. p. 45. c. 4.* & etiam *in cap. conſuluit, & cap. rurſus, qui clerici vel voventes, cap. unic. de voto in 6.* Alia jura adducit pro hac parte Thomas Sanchez *diſp. 11. n. 4.* ſed non ſunt ad rem. Nam illa etiam loquuntur de votis caſtitatis in religione, & profeſſione emiſſis, quæ olim non habebant vim dirimendi matrimonium, ut dicam *lib. ſequenti.* Rationem hujus concluſionis deſumunt ex eo quod in voto ſimplici ſit nuda promiſſio ſine traditione. Sed hæc ratio non eſt ſufficiens, tum quia votis ſimplicibus Societatis Jeſu poſt biennium adeſt promiſſio; & traditio; tum etiam quia neque traditio habet vim dirimendi matrimonium, niſi illi adjungatur ex Eccleſiæ conſtitutione, & oſtendam infra *lib. 7.* multis annis vota religionis caſtitatis non diremiſſe matrimonium, quamvis in votis profeſſionis intercedat vera traditio, & acceptatio. Tota ergo ratio ejus deciſionis ex eo ſumenda eſt, quia cum votum caſtitatis ex ſua nativa obligatione, non habeat vim dirimendi matrimonii, niſi accedat Eccleſiæ conſtitutio, quæ ſic voventem reddat inhabilem, voto caſtitatis ſimplici, & extra profeſſionem emiſſo, non eſt annexa ejuſmodi vis illa conſtitutione Eccleſiaſtica, ut explicabo infra. Dixi voto caſtitatis ſimplici, & extra profeſſionem: quia in ſtatu religioſo votum ſimplex caſtitatis Societatis habet ex conſtitutione Gregorii XIII. dirimere matrimonium, ut ibidem explicabo. Atque idem quod dixi de voto caſtitatis; dicendum eſt de voto religionis & ſumendi ſtatum clericalem; & ordines ſacros, aut non contrahendi matrimonium, pugnant enim hæc vota cum ſtatu matrimonii; Quare impediunt, licet non dirimant. Quod idem dicendum eſt, ſive vota ea ſint conditionalia, ſive abſoluta, nam poſita conditione obligant eodem modo, Quamvis in ordine ad diſpenſationem poſſet eſſe diverſitas, de qua *lib. 8.*

2 Ex his colligitur primo eum, qui hujuſmodi votis tenetur, ſine eorum diſpenſatione non poſſe contrahere matrimonium cum certa ſit obligatio voti impediens matrimonium. Quod verum eſt, quantumvis ſtimulis carnis urgeatur, ea enim moleſtia non liberat illum obligatione voti, ſed reddit cauſam diſpenſationi, atque in hac ſpecie docet Thom. Sanch. *diſput. 11. num. 18.*

3 Secundo colliges abſolute loquendo eum, qui ſcienter contrahit cum habente, vel ligato hujuſmodi votis ſine ulla conditione caſtitatis, aut tranſeundi ad alium ſtatum peccare mortaliter, quia petit ab illo actum, quem non poteſt bene exercere, cum ille qui tenetur voto non poſſit ſine peccato nubere.

4 Sed quid dicendum, ſi qui tenetur voto contrahat ſine animo conſummandi matrimonium. Et quidem ſi contrahant uterque cum expreſſa conditione voti caſtitatis, vel non conſummandi, vel eo qui non tenetur voto copiam faciente adimpletionis voti, & ſeparandi torum, & faciendi ea omnia, quæ pertinent ad impletionem voti, plane nullum peccatum eſt in contrahendo matrimonium, quia ut dixi ſupra *lib. 1.* votum caſtitatis eatenus impedimentum eſt ad contrahendum, imo ad volendum contrahere, quatenus eſt in ordine ad violandam caſtitatem, vel cum periculo violandæ caſtitatis. At cum in hac ſpecie nullum ſit periculum, nulla erit etiam violatio voti. Id quod etiam docuit Rebellus *lib. 3. de impediment. qu. 17. n. 2. in fine.*

5 Deinde certum exiſtimatur, ſi nulla præceſſerunt inter eos ſponſalia, & alter eorum, vel uterque voto aſtringitur, non poteſt contrahere matrimonium animo quamvis firmo ingrediendi religionem. Multis rationibus probari ſolet non omnino efficacibus, quibus etiam utitur Rebellus *dict. q. 17. n. 2.* Primo videtur eſſe ratio. Quia ſi alter non eſt conſcius & voti, & propoſiti, injuriam patitur. At non aſſequor hujus rationis vim, quia contrahentes jus habent tranſeundi ad religionem intra bimeſtre tempus, ſive ergo ſciat, ſive neſciat, nullam patitur injuriam, cum non poſſit obligare contrahentem, ne tranſeat ad religionem, neque pactum de eo ſubſiſteret. Quare non video in quo afficiatur injuria. Secundo probant, quia futura profeſſio incerta eſt, ut pote in arbitrium alterius collata, atque adeo ſi dimittatur, vel non admittatur, compellitur conſummare contra votum. Sed neque hæc ratio eſt efficax, quia ſi votum eſt ingrediendi religionem, ſatisfecit ille voto, ſi bona fide ingreſſus eſt, licet non profiteatur, aut ad profeſſionem admittatur. Tertio probant, quia contractus ipſe conjugalis pugnat cum obligatione voti non modo de non contrahendo, ſed etiam de ſervanda caſtitate. Sed neque votum caſtitatis pugnat cum contractu matrimonii. Quare aliter in hac re procedendum eſt, nec poteſt univerſe affirmari eſſe peccatum in ejuſmodi contrahendo matrimonio. Si tenetur voto non contrahendi matrimonium, plane peccat contrahens matrimonium, facit enim contra votum, etſi animum habeat non conſummandi; nam in ipſo contractu eſt violatum votum. Si

vero

vero tenetur voto ſuſcipiendi ſacros ordines, & inſcio conjuge contrahit cum illa, peccat, quia ſe exponit periculo non implendi votum, cum ſemel contracto matrimonio non poſſit ad ſacros ordines convolare ſine conſenſu conjugis, ut definitum eſt *in Extravag. antiquæ, Joannis XXII. de voto*, & nos dicemus infra. In eo enim differt a tranſitu ad religionem, & gravem injuriam irrogaret conjugi, cum per ordinem non diſſolvatur conjugium. Si vero tenebatur voto religionis, ſi abſit periculum remanendi in ſæculo, & conſummandi, non videtur eſſe peccatum mortale, ſecluſo eo periculo, contra votum, quia jure ipſo conceſſum eſt etiam bimeſtre tempus ad tranſeundum ad religionem. Quare implere votum poteſt, & alias conjugi ignaro nullam facit injuriam, ut dictum eſt, ſolum erit otioſitas quædam actus & contractus, in quo ſecluſo periculo conſummandi non video culpam lethalem. Quod ſi tenebatur tantum voto caſtitatis, & contraxit cum eo qui ignorabat votum, & ſine conditione mutua ſervandi caſtitatem, peccat contrahens matrimonium. Quia cum votum caſtitatis non ſit religionis, exponit ſe periculo violandi votum, ſi contrahit ſine animo tranſeundi ad religionem ante conſummationem. Nam matrimonium communi modo contractum eſt in ordine ad copulam, quæ illi qui tenetur voto non licet, ut ſi eum animum habeat, & alias non ſit periculum non tranſeundi ad religionem, juxta dicta, non erit peccatum mortale contrahere cum eo animo, quia contractus matrimonii ſic celebratus non pugnat cum voto caſtitatis, ut dicebam. Unde pro ſententia negante committi peccatum in ejuſmodi contractu citat Rebellus Scotum *in 4. diſt. 38.* Calderinum *in cap. verſus, qui clerici*, Angelum, *verb. matrim. impediment.* 3. Cajetan, *de matr. cap.* 2. Navarr. *c.* 16. *num.* 50.

6 Sed quid dicendum, quando poſt emiſſum votum aliquis defloravit virginem fide data de matrimonio contrahendo. Et quidem certum in primis eſt, ſi poſt votum abſque promiſſione ulla defloravit virginem ſive ignaram, ſive conſciam voti, non teneri contrahere, nec poſſe, ſed ad implendum votum obligari. Sic expreſſe Gabriel Vaſquez *de reſtitutione*, *cap.* 3. §. 2. *dub.* 6. §. 2. *n.* 21. Ducor ea ratione. Quia ſcienti, & volenti nulla fit injuria, & ratione ſtupri non tenetur, ut enim non ſemel dixi in materia de peccatis, & de ſacramento Confeſſionis, non eſt malitia aliqua ſtupri ſupra ſimplicem fornicationem, ſi vim ſecludas. Quare etſi ſequatur infamia, ſibi imputet, ipſa enim ſibi damnum intulit.

7 Deinde dico qui poſt votum impediens matrimonium defloravit aliquam fide data de conjugio, planum eſt eam promiſſionem nullam eſſe, cum ſit iniqua promiſſio, promiſit enim quod implere non poteſt. Sed adhuc dicitur illi feciſſe injuriam, quatenus illam decepit, & ratione hujus illatæ injuriæ teneri ad reſarciendum damnum eo modo, quo poſſit.

8 His ergo ſuppoſitis dico primo. Si tenebatur voto non contrahendi matrimonium, non eſt dicendum ceſſare obligationem, ſed differri poſſe: & ratione injuriæ illatæ cum eo dolo tenetur ſub mortali petere, aut commutationem, aut diſpenſationem ejus voti, cum quivis Sacerdos approbatus virtute Bullæ illud commutare poſſit. Et etiam religioſi virtute ſuorum privilegiorum, ut attingam infra, & ordinarius diſpenſare poſſit. Idem dicetim de eo qui tenebatur voto ſuſcipiendi ſacros ordines, cum neque hoc votum ſit ex reſervatis.

9 Dico ſecundo. Probabile eſt, ſi tenebatur voto religionis, teneri quidem contrahere, ſed ante conſummationem debere ad religionem tranſire. Ratio probabilitatis hæc eſt, quia poteſt commode utrique obligationi ſatisfacere. Juſtitiæ, contrahendo, ſic enim reſarcitur damnum illatum illa deceptione, voti autem, tranſeundo ad religionem. Cum ergo commode poſſit utrique ſatisfieri, non eſt cur dicamus obligationem voti religionis aut ceſſare, aut differri. Probabile ergo eſt, iſtum poſſe quidem contrahere, ſine animo tamen conſummandi. ſed vel tranſeundi ad religionem, vel ſi id non habuerit locum, petendi diſpenſationem voti ante conſummationem, quam in eo caſu poteſt Epiſcopus concedere, ut dicam infra *lib.* 8. Quod intellige, ſi tempus ita ineſt, ut non poſſit a Pontifice impetrari diſpenſatio, neque ab ordinario, qui in caſu urgentis matrimonii poſſet diſpenſare, ut dicemus iofra *lib.* 8. Si enim diſpenſationis petendæ tempus conveniens eſt, probabilius judico non poſſe contrahere non adducta diſpenſatione. Quia licet poſſit obligatio voti ex cauſa emergente ſuſpendi, ut habet communis doctrina; at non poſſum ſtatum incompoſſibilem voto apponere. In quo videtur eſſe magnum diſcrimen inter eºm caſum & alios, quos in exemplum adducit Ssochea *loco citat.* An autem quando poſt ſponſalia ſequitur votum, liceat contrahere, dicam libro ultimo, cum de diſſolutione ſponſalium ſermo fuerit. Et quomodo qui voto ligati contrahunt, poſſint conſummare, aut petere, & reddere, dicam infra *lib.* 10. cum de redditione debiti ſermo fuerit.

Denique probabilius mihi videtur ſi quis poſt votum religionis, aut caſtitatis virginem corrupit ſub ſpe, & pacto conjugii, vel aliam fœminam honeſtæ famæ, teneri illam ducere & conſummare, niſi ea gratis remittat obligationem, aut alia via illi ſatisfactione præſtita libere conſentiat, quod docet Thom. Sanch. *lib.* 1. *de matrimonio, diſput.* 45. a. 3. & Gabriel Vaſquez *de reſtitut. cap.* 3. §. 2. *dub.* 6. *n.* 20. qui & optimam hujus aſſignat rationem. Quia licet obligatio voti ſit antiquior, & ex natura rei ſecunda promiſſio nulla eſſet, quia ſemper promiſſio ſubintelligit eam conditionem, modo liberam inveniat materiam, neque alteri obnoxiam reſtitutioni, vel obligationi. Quare ſi inveniat materiam impeditam vel promittentem ligatum voto, vel alia obligatione, ſervanda non eſt ſecunda promiſſio, obligat enim ſicut ipſa intelligitur tacite vel expreſſe. At in præſenti non concurrunt duæ promiſſiones, quarum antiquior ſit præferenda, ſed intervenit ex una parte obligatio voti, ex altera vero obligatio juſtitiæ reparandi damnum illatum. Hæc autem præferenda eſt cuicumque obligationi ortæ ex promiſſione, licet ſit antiquior promiſſio, quam damnificatio. Optimum exemplum eſt, Si quis promiſit Petro ſe daturum centum, & poſtea infert Joanni damnum aliorum centum, vel quia furatus eſt, vel quia diſſipavit, aut aliud intulit damnum, ſi non poſſit niſi centum ſolvere, quia alia non habet, tenetur damnum integra reparare, nec ſolvere promiſſum, etiamſi prior fuiſſet promiſſio damno illato. Similiter ſi quis voviſſet eleemoſynam, & damnum intuliſſet proximo, nec poſſet utrique ſatisfacere, tenetur damnum reparare omiſſa voti obligatione. Ratio autem iſtorum eſt. Quia qui damnum infert, uſurpator eſt rei alienæ. At nullus poteſt uſurpare alienum ad ſolvendam promiſſionem. Ergo nec poteſt uſurpatum retinere, vel damnum illatum non reparare, quod eſt etiam alienum detinere, ut ſolvat quod promiſit, promiſſio enim intelligitur ſemper de propriis. Qui autem poſt damnum illatum vult ſolvere promiſſionem, quam prius fecit, virtualiter ſolvit ex alienis. Modo in noſtro caſu ita contingit, quod ille qui emiſſo voto religionis, aut caſtitatis poſtea ſub ſpe conjugii virginem corrupit, revera damnum intulit, quod reparandum eſt ex juſtitia non aliter, quam illam ducendo, cum non reſarciatur pecunia, vel alio modo, quandiu ipſa voluerit ſibi promiſſionem impleri. Prius ergo damnum reparandum eſt eo modo, quem exigit obligatio juſtitiæ, quam quod impleatur votum caſtitatis, aut religionis, etiamſi prius emiſſa fuerint. Quod potiori ratione dicendum eſt, quando quis prius ſub ſpe conjugii defloravit virginem, & poſtea emiſit votum caſtitatis, aut religionis: implenda eſt enim obligatio matrimonii ratione damni illati, potius quam voti. Eadem ratio eſt quando quis actu non defloravit, ſed ſub ſpe conjugii ita familiariter cum ea egit, ut in populo magnam ſuſpicionem genuerit, quod illam corruperit, idem enim prorſus damnum eſt, ac ſi corrupiſſet, & ita eandem etiam ſatisfactionem poſtulat. 10

Ex his colliges teneri diſpenſationem voti petere, ſi quidem poteſt, & cauſa ſubeſt, ut eam quam corrupit uxorem ducat. Quod ſi non petita diſpenſatione eam uxorem duxerit, & conſummaverit, tenetur ad redditionem debiti, non autem poteſt petere, quia votum illud caſtitatis revera validum eſt, ſolum ex ea parte ſuſpenditur obligatio ratione damni illati. Adde etiam teneri ducere, & conſummare, ſi aliter non reſarciatur perfecte damnum quod prudentis arbitrio relinquendum eſt, quamvis in foro externo compelletur conſummare. 11

Sed his quæ diximus duo addenda ſunt. Primum eſt interroganti, quid res habeat in hac re, an ſcilicet contrahere poſſit, qui impeditus voto eſt, nec aliud damnum intulit, poſſe reſponderi matrimonium cum peccato contrahi, valide tamen, nec in hoc ſcrupulus ullus eſt. Parum enim refert, quod alius ex eo ſumat occaſionem contrahendi cum peccato, & alias idem damnum ſequitur, ſi ea doctrina materna lingua ſcribatur, in qua addiſcere poſſunt contrahentes. De quo late Thomas Sanchez *lib.* 7. *diſput.* 11. *num.* 52. At ſi votum emiſit & ſimul violator eſt fœminæ ſub ſpe conjugii, plane reſpondendum eſt illum ſine peccato non ſolum poſſe ducere, ſed etiam 12

tiam

tiam teneri contrahere, & conſummare, ut explicatum eſt.

13 Alterum eſt homini, qui tenetur voto caſtitatis parato plura committere peccata contra votum pro fragilitate ſua, ſi alia via cito illi ſuccurri non poſſit, poſſe conſuli tanquam minus malum, ut contrahat matrimonium, cum in eo contrahendo unum tantum peccatum committat, vitet plurima & poſt contractum matrimonium facilis ſit impetratio diſpenſationis voti in ordine ad petendum debitum. Quæ doctrina ex illa generali deducitur, qua docetur poſſe conſuli minus malum ad evitandum majus ei, qui paratus eſt majus peccatum committere, de quo jam dixi ſup. *lib.* 5. Sunt etiam ſponſalia præcedentia impedimentum impediens non dirimens, de eo tamen late infra *lib. ultim.*

CAPUT XIII.

De Impedimento quod oritur ex inceſtu.

SUMMARIUM.

1 *Quid agendum.*
2 *Quid inceſtus, ejus criminis prohibitio.*
3 *Impedit matrimonium. Canones eam pœnam ſtatuentes.*
4 *Inceſtu ſuperveniente non diſſolvi matrimonium.*
5 *Explicatur cap. 2. de eo, qui cognovit conſan. uxor.*
6 *Impedimentum inceſtus tum viris, quam fœminis eſſe commune.*
7 *Impedit ſive committatur inceſtus conſtante matrimonio, aut non.*
8 *Hoc impedimentum tantum oriri ex conjunctione cum affini in 1. & 2. gradu.*
9 *Non incurri, niſi crimen ſit publicum, & quod in judicio probari poſſit.*
10 *Incurrit ex conjunctione cum conſanguineis in iiſdem gradibus.*
11 *Extenditur ad eum, qui cognoſcit fœminam, cum qua eſt impedimentum publicæ honeſtatis ex matrimonio rato, non ex ſponſalibus.*
12 *Non incurri ex conjunctione cum ignorantia conſanguinitatis, vel affinitatis.*

1 FRequentiſſima olim pœna fuit in Eccleſia, qua interdicebatur matrimonium ob nonnulla crimina, quæ ad quinque potiſſimum reducuntur, de inceſtu dicam in iſto cap. de aliis in ſequenti.

2 Primum crimen eſt inceſtus, Appellamus autem inceſtum cum affine vel conſanguinea in gradu prohibito. Qui ergo ex conjugibus rem habuit cum conſanguinea ſua, vel alterius conjugis, hoc eſt affini, inceſtuoſus eſt. Inceſtus vero crimen olim ſeveriſſimis Eccleſiæ legibus vindicatum eſt. In Concilio Ilerdenſi anno Chriſti 524. Canone quarto. *De his qui ſe inceſta pollutione commaculant placuit, ut quouſque in ipſo deteſtando, & illicito carnis contubernio perſeverant uſque ad Miſſam tantum catechumenorum in Eccleſia admittantur, cum quibus etiam nec cibum ſumere Apoſtolus juſſit, oportet.* Et apud Gratianum *cap. de his* 35. *quæſ.* 2. Concilium Agathenſe ſub Symmacho *cap.* 61. inter catechumenos uſque ad legitimam ſatisfactionem manere jubet, & habetur *cap. de inceſtis,* 36. *q.* 2. & 3. ſanctus Gregorius *lib.* 10. *epiſtol.* 32. *prope finem. Omnes,* inquit, *inceſtuoſi a liminibus ſanctæ Eccleſiæ ſunt ſeparandi, quouſque per ſatisfactionem precibus Sacerdotum canonice eidem ſanctæ Eccleſiæ Catholicæ reconcilientur.* Eandem pœnam ſtatuit Moguntinum ſub Carolo Magno *Canone* 53. Concilium Vernis ſub Pipino *cap.* 9. Moguntinum aliud ſub Rabbano Mauro *cap.* 28. Sueſſionenſe apud ſanctum Medardum, *cap.* 8. Rhemenſe ſub Leone VIII. *cap.* 11. VVormatienſe *Canone* 73. Narbonenſe *Canone* 6. jubet ut ſingulis Dominicis publice in Eccleſia excommunicentur, Concilium Colonienſe ſub Stephano Sexto, *Canone* 6. Ilerdenſe decretum approbat.

3 Inter alias autem pœnas, quibus inceſtuoſi puniti ſunt ea fuit, quæ ad noſtrum inſtitutum attinet, ut ſcilicet privarentur ſpe conjugii, & illis interdiceretur matrimonium, Primam de eo ſcripto proditam legem Eccleſiaſticam reperio in Concilio Agathenſi citato *Canone* 61. ibi: *Inceſtuoſos nulla unquam conjugii nomine deputandos.* Quem canonem in rem hanc intellectum conſtat ex Gregorio *loco citato,* ibi. *Nec eam, quam aliquis ex propria conſanguinitate habuit conjugem, vel aliqua illicita pollutione maculavit, in conjugium ducere ulli profecto liceat Chriſtianorum, vel licebit, quia inceſtuoſus eſt talis coitus, & abominabilis Deo, & cunctis bonis hominibus. Inceſtuoſos vero nullo conjugii nomine deputandos a ſanctis Patribus dudum ſtatutum eſſe legimus.* Hæc Gregorius. Reſpicit proculdubio ad Canonem Agathenſem, ubi eadem verba reperiuntur. Nec te moveat, quod in fine Canonis Agathenſis dicitur: *His quibus illicita conjugia negantur concedi meliora conjugia.* Intellige enim, ſi crimen inceſtus non commiſerint, aut ex indulgentia conceſſum eſt, ſicut & aliquando factum obſervabimus poſtea. Idem impedimentum habetur in *cap. concubuiſti* ex decretis Zachariæ Papæ 32. *qu.* 7. & *cap. quædam cum fratre viri,* 32. *q.* 7. & *cap. ſi quis viduam,* ex Concilio Maguntino, & *cap. qui dormierit,* & *cap. ſi quis cum noverca,* & ex Triburienſi Concilio in multis Canonibus, qui habentur *eadem* 32. *qu.* 7. *c. ſi quis ſponſam* 27. *quæſt.* 2. & *c. in lectum, c. ſi quis cum duabus, c. ſi quis cum matre, c. quidam fornicatus eſt* 34. *q.* 1. & 2. *in cap.* 1. *de eo qui cognovit conſanguineam uxoris,* & *Alexander III. in cap.* 2. & *Cæleſtinus III. in cap. tranſmiſſa, eodem.* Sed prætereà accipe alia jura in appendice Concilii Lateranenſis ſub Alexandro III. *p.* 6. *cap.* 15. & *p.* 12. *cap.* 1. 3. 4. 5. & 7. & *p.* 50. *cap.* 4. & 5. & 49. Quorum verba non pauca ſtatim referemus, & expendemus.

Verum circa hoc impedimentum illud in primis obſervandum eſt olim nonnullos exiſtimaſſe per inceſtum etiam ſupervenientem matrimonium jam ante contractum diſſolvi. Sic judicarunt tempore Nicolai I. duo Concilia, vel potius conciliabula congregata apud Gallos, qui Lotharium Regem a vinculo matrimonii cum Theutperga contracto liberum declararunt, eo quod illam poſt matrimonium ſe Lotharii fratri dicerent commiſcuiſſe. Hæc ſunt Metenſe, & Aquiſgranenſe, quæ reprobata ſunt in Concilio Romano III. ſub eodem Nicolao. Quando enim verum eſſet Theutpergam ſe inceſtus crimine maculaſſe poſt conſummatum cum Lothario matrimonium, adhuc Lothario illa dimiſſa aliam ducere non licebat. Idque plane ſtatuitur in omnibus fere canonibus ſupra citatis. 4

Verum eſt in appendice Concilii Lateranenſis *p.* 12. *cap.* 4. cujus fragmentum eſt *in cap.* 2. *citat. de eo qui cognovit,* in eo, inquam, capite haberi quendam contraxiſſe de præſenti conjugium cum fœmina filia novercæ ſuæ, eamque hortatu quorundam intra menſem non cognoviſſe, ſed a conſummando matrimonio abſtinuiſſe per menſem, interim uxori patris ſui, quæ mater erat ſponſæ propriæ copulatum. Cumque jam elapſo menſe conſummare cogeretur, ille renuit; defertur res ad Epiſcopum, cujus conſultationi Sedes Apoſtolica reſpondit, quod ſi occultum eſt illum rem habuiſſe cum noverca matre ſponſæ, non reſcindatur matrimonium. At ſi publicum eſt, impoſita, & peracta pœnitentia majori, quam de adulterio, ille ex diſpenſatione contrahat matrimonium cum alia, & illa etiam alteri nubat. Quod ſi cum ea uxore conſummatum matrimonium ſit, vel antequam novercæ copulatur, vel poſtea, neque ea defuncta aliam ducat. In quo textu plane Pontifex ob inceſtum commiſſum ante conſummationem, ſi publicum eſſet crimen, reſcindi voluit matrimonium, ea nimirum utens poteſtate, quam ex probabili opinione habent Pontifices diſſolvendi matrimonium ratum fidelium, non conſummatum. Quod enim in hoc cap. dicit gloſſa, illam ſequutus Henricus Caniſius, agi de ſponſalibus, & cum filia uxoris patris non matrimonium, ſed ſponſalia interveniſſe, & ideo diſſolvi ſponſalia ex ſuperveniente affinitate, manifeſte eſt contra textum ipſum, ut conſtat ex integra, quæ eſt in appendice *loco citato,* & obſervat Cujacius ad eum textum. In principio enim habetur ſic, *quod cum quandam uxorem duxiſſet, quidam diſſuaſerunt ei per menſem, quo eam duxerat, carnaliter cognoſcere.* Eſt poſtea, *Tranſacto vero menſe tempore, quam alii propinqui coegerunt, ut matrimonium cum ſponſa ſua conſummaret,* Igitur matrimonium contractum quidem erat, non tamen conſummatum, deinde ibidem hæc habentur. *Tuæ igitur inquiſitioni taliter reſpondemus, ſi occultum eſſet hujus delictum, non poſſet reſcindere matrimonium, quod publice contraxiſſet.* Ergo de matrimonio valido, & jam contracto agebat Pontifex, non de ſponſalibus reſcindendis. Rurſus ibidem dicitur, *Imponenda eſt pœnitentia major, quam de adulterio.* Ergo adulterium commiſſum eſt ſimul cum inceſto, & ideo major pœnitentia. Ergo & matrimonium contractum erat, alias non eſſet adulterium. Nec te moveant poſtrema illa ejus capitis verba. *Cæterum ſi ſponſam cognoverit, antequam matrem, vel poſt, nunquam poterit eam vel aliam in uxorem accipere.* Hoc enim ideo dicitur, non quia matrimonium non eſſet,

ſed

ſed quia conſummato jam matrimonio ob affinitatem vel præcedentem conſummationem, vel ſupervenientem conſummationi, non licebat uti conjugio, ut recte exponit Caniſius *loco citato*.

6 Secundo obſervandum eſt hoc impedimentum inceſtus commune eſſe tam viris, quam fœminis, ita ut non tantum vir qui conſanguineam uxoris cognovit, ſed etiam fœmina, quæ conſanguineum viri cognoſcit, teneatur hoc impedimento, & interdicatur conjugio. Conſtat ex *c. 20. ſi quis viduam, 32. quæſt. 7.* ibi, *Aut ſi qua cum duobus fratribus, aut patre, & filio*, & conſtat etiam ex *cap. 41. 43. & 44. Triburienſis Concilii*, ubi eadem imponitur pœna fœminæ, quæ duobus fratribus, vel patri, & filio copulata fuit. Quare doctrinam hanc contra expreſſam canonum deciſionem fruſtra nonnulli in dubium revocant.

7 Tertio obſervandum eſt hoc impedimentum contrahi ex inceſtu commiſſo conſtante matrimonio, ſive ſine matrimonio. Itaque qui cum conſanguinea uxoris defunctæ rem habet, ſive per copulam fornicariam eam agnoverit, quam pater, aut filius, aut frater etiam agnovit fornicarie, crimen inceſtus committitur, & impedimentum provenit. Primum conſtat ex *cap. tranſmiſſæ, de eo qui cognovit*. Secundum vero manifeſte conſtat ex *canon. 43. & 44. Triburienſis Concilii*, Nam in primo expreſſe ſermo eſt de patre, & filio, aut duobus fratribus cum eadem fœmina fornicantibus. In ſecundo de quodam cum aliqua fœmina fornicanti, quam poſtea ejus frater duxit in matrimonium, & primo ex diſpenſatione conceditur matrimonium. Ergo impeditus erat, ſiquidem ex diſpenſatione contrahit. Et in appendice Lateranenſis Concilii *part. 12. cap. 5.* citato ſermo eſt de eo, qui contraxit cum conſobrina ejus, quam ante matrimonium cognoverat, & ſine conjugio manere. Idem conſtat ex *cap. 7. eadem parte, & part. 50. cap. 4.* ob inceſtum commiſſum etiam ante contractum matrimonium ſpes conjugii intercluditur. Idem etiam conſtat ex *c. ſi quis cum duobus, c. ſi quis cum matre, & filia, c. quidam fornicatus eſt 34. quæſt. 1. & 2.* in quibus etiam ob copulam inceſtuoſam fornicariam nullo ſubſiſtente matrimonio privantur ſpe conjugii. Idem etiam dicendum eſt, ſi inceſtus committatur ante conſummatum matrimonium, ut conſtat ex integro *cap. 2. de eo qui cognovit* de quo jam ſupra, & ex dictis *in hoc num.* & docet etiam Thomas Sanchez *lib. 7. diſput. 15. n. 6. & 7.*

8 Quarto obſervandum eſt hoc impedimentum inceſtus non oriri ex conjunctione cum qualibet conſanguinea uxoris vel viri, ſed tantum cum ea, quæ eſſet in primo, vel ſecundo gradu, tam lineæ tranſverſalis, quam rectæ. Quare ſi ea fœmina eſt in tertio gradu, non oritur ex eo inceſtu ejuſmodi impedimentum. Quod ita plane aſſeritur a Pontificibus, & Conciliis, ut valde mirer nonnullos DD. aliter ſenſiſſe. Et in primis ſatis magno argumento eſſe deberet, quod in omnibus canonibus, in quibus de hoc impedimento ſermo eſt, nunquam ponitur exemplum ultra ſecundum gradum, ſed tantum commemoratur filiaſtra, conſobrina, nurus, pater, filius, frater, ſoror. Sed quid egemus conjectura? Alexander III. in append. Lateranenſ. *part. 5. cap. 15.* hæc habet. *Cum quidam repudiata uxore legitima aliam conſanguineam ejus cognoviſſet, uxor virum repetit, ille matrimonium negat, & ſecundæ copulam confitetur, matrimonium tamen cum prima probatur, Pontifex conſulitur, qui reſpondet. Si prima mulier, & ſecunda ſe vel prima, vel ſecunda linea contingant, ut virum facias utraque omni contradictione, & appellatione ceſſante carere, & ſine ſpe conjugii perpetuo manere. Si vero eae in tertio gradu ſolummodo, vel ſupra ſe ſe contingere conſtiterit, eum ipſum compellas a ſecunda recedere, & de commiſſo Pœnitentia ſibi condigna impoſita eam priorem ſicut uxorem ſuam recipere, & maritali de cætero affectione tractare conſtringas*. Hæc ibi, & *part. 12. cap. 1. in fine*, ita inquit. *Sane ſi aliquam uxoris ſuæ conſanguineam quæ illi in tertio gradu vel deinceps contingat, carnali commixtione cognoverit, non eſt propter id divortium inter eos celebrandum, ſed delinquenti eſt ſecundum qualitatem perſonæ, & criminis pœnitentia imponenda*. Non ergo recte Thomas Sanchez *lib. 7. diſput. 15. num. 4.* dicit per Tridentinum reſtrictum eſſe hoc impedimentum ad duos gradus, & jure antiquo conjugem committentem inceſtum cum conſanguineis alterius intra quartum gradum teneri hoc impedimento, cum contrarium ex citatis canonibus conſtet apertiſſime.

9 Quinto obſervandum eſt, hoc impedimentum non incurri, niſi crimen inceſtus ſit publicum, & quod in judicio probari poſſit, licet de eo nulla lis vel controverſia mota ſit, cujus contrarium docet immerito Thomas Sanchez *diſput. 15. citat. num. 13.* contra manifeſtas Pontificum deciſiones, quas accipe. Alexander Tertius in append. *citat. part. 12. cap. 1.* hæc habet. *Si quis parochianorum tuorum matrem forte, vel ſororem, vel filiam uxoris ſuæ carnaliter cognoverit, & hoc publicum, & manifeſtum fuerit, ab ea penitus eſt ſeparandus, & uterque illorum ſcilicet tam mœchus, quam mœcha debet ſine ſpe conjugii perpetuo permanere. Si autem hoc ſecretum, & occultum fuerit, pœnitentiam de commiſſo debet accipere, & uxori ſuæ intra tempus pœnitentiæ vel extra debitum ſi exegerit, ſolvere*. Et in *eadem parte cap. 5.* cujus verba jam ſupra adduximus, & *cap. 6.* ibi: *Si publicum, & notorium fuerit, & eam, quam prius cognoverit uxoris ſuæ conſobrinam eſſe conſtiterit, aut alii compareant, qui hoc velint, vel poſſint legitime comprobare, ipſum religionem intrare commoneas, & inducas. Si autem eum ad hoc inducere non poteris, et de tanto delicto dignam pœnitentiam imponas, & ipſum ab utraque muliere removeas, & ſine conjugio perpetuo manere præcipias. Sed ſi delictum ejus occultum eſſe recognoſcis, ipſum cum uxore, quam in facie Eccleſiæ duxit, morari permittas, & eidem de commiſſo condignam pœnitentiam imponas*. Hæc ibi. Ut ergo privetur ſpe conjugii ob inceſtum commiſſum, requiritur, quod ſit publicum, & manifeſtum. Id ipſum aperte conſtat ex eadem parte *cap. 7.* cum quæreretur a Pontifice de ſimili impedimento inceſtus, occulto tamen, ubi non imponitur pœna privationis conjugii, & *part. 5. cap. 4.* idem Alexander III. *in fine* habet: *Si vero id notorium eſſe dignoſcitur, & ab uxore debet ſeparari, & ſine ſpe conjugii permanere*. Itaque crimen hoc publicum eſſe debet, licet neceſſarium non ſit, ut judicis ſententia præcedat.

10 Sexto obſervandum eſt etiam hoc impedimentum incurri, ſi quis rem habeat cum propriis conſanguineis intra eoſdem gradus privatur enim etiam ſpe conjugii cum aliis ob admiſſi ſceleris turpitudinem. Cujus oppoſitum multis citatis docuit Thomas Sanc. *diſp. 15. cit. n. 16.* At ego inducor in hanc ſententiam: *primo ex c. de inceſtis conjunctionibus*, ex Concil. Agathenſi *35. q. 2.* quem quidem canonem in hunc ſenſum accipiendum eſſe probat quod adduximus ſupra ex Gregorio *in illa epiſt. 32.* cujus etiam verba plane indicant, eum qui conſanguineam ſuam noverit, nulli copulandum, inquit enim: *Neque eam, quam aliquis ex propria conſanguinitate uxoris ſcilicet conjugem habuit, aut illicita pollutione maculavit, in conjugium ducere ulli profecto liceat Chriſtianorum*. In cujus confirmationem adducitur textus ex Concilio Agathenſi. Ergo non tantum ſermo eſt de non ducenda uxore conſanguinea, ſed de privatione conjugii ejus, qui conſanguineam agnoverit. *Ulli*, inquit, *Chriſtianorum*, non dicit *alli ex conſanguinitate*, ſed abſolute, *alli Chriſtianorum*. Eadem etiam ratione facit text. *in d. c. ſi quis viduam 32. q. 7.* ibi, *ſi quis neptem aut conſobrinam, & c. ſi duo, 35. q. 6. in fine*.

11 Extendendum etiam eſt hoc impedimentum ad eum qui cognovit illam fœminam, cum qua eſt tantum impedimentum publicæ honeſtatis ex matrimonio rato nondum conſummato, quamvis ex eo matrimonio nulla ſit orta affinitas, ut plane convincit textus in *c. 2. de eo qui cognovit*, juncta integra, ut conſideravi ſupra. In ſpecie enim ejus textus contractum erat matrimonium tantum, non conſummatum. Sed numquid extendendum erit ad eum qui cognovit illam, cum qua eſt impedimentum publicæ honeſtatis ortum ex ſponſalibus validis? Affirmat Thom. Sanchez *diſput. 15. cit. n. 5.* commotus textu *in d. cap. 2.* quem intelligit de ſponſalibus de futuro, ſed quam in ea interpretatione aberret a veritate, conſtat ex dictis. Quare dico nequaquam extendi, neque enim id ullo jure cautum eſt, maxime cum impedimentum publicæ honeſtatis ex ſponſalibus non ſit ita antiquum impedimentum, ut dicam infra libro ſequenti.

12 Denique illud addendum, quod ex citatis canonibus colligatur, iſtud impedimentum non incurrere eum conjugem, qui ignarus cum conſanguinea uxoris, vel viri copulatur *cap. 1. de eo qui cognovit*, & alibi ſæpe. Neque etiam illam, quæ violenter opprimitur *cap. diſcretionem, de eo qui cognovit*.

CAPUT

Digitized by Google

CAPUT XIV.

De Impedimentis ortis ex crimine.

SUMMARIUM.

1 *Parricidium, ſive Matricidium impedit.*
2 *Uxoricidium etiamſi deprehenſa ſit in adulterio impedit.*
Etiam Viricidium, ibid.
3 *Presbytericidium, publica pœnitentia, Patrinus filii, attentatum matrimonium cum moniali, raptus alienæ ſponſæ impediunt.*
4 *Hæc impedimenta adhuc vigere quidam opinantur, verius ceſſaſſe.*

1 SED & aliqua homicidii genera eadem pœna vindicata ſunt, quæ breviter perſtringam. Primum eſt parricidium, quo etiam nomine intellige matricidium. Sic habetur in Concilio Moguntino ſub Rabbano Mauro *c.* 20. & dicitur idem ſacris canonibus conſtitutum eſſe, & VVormatienſe *c.* 30. extendit ad fratricidas, & ex indulgentia concedit licentiam nubendi, ne in graviora crimina prolabantur. Idem habet Nicolaus I. in Append. Epiſt. ejus *epiſtol.* 18. *& c. latorem, 33. quæſt.* 2. de matricidio loquitur, ex indulgentia etiam connubio permiſſo. Ad matres quoque filiorum interfectrices eandem pœnam extendit Alexander III. *in Append. Lateran. p.* 50. *c.* 12. Quibus etiam ſi induci non poſſunt, ut in monaſterio degant, ex indulgentia connubium conceditur.

2 Secundo eadem pœna punitum eſt uxoricidium *c. interfectores 33. quæſt.* 2. quod eſt Nicolai I. & *c. admonere 33. quæſt.* 2. *& c. quicumque, eadem cauſa & q.* Quod verum eſt, quamvis in adulterio deprehenſam occidat, etiamſi per leges civiles impune fiat. Secus erit, ſi occideret auctoritate judicis jam convictam, & ſententia condemnatam. Idque indicant verba textus *in d. cap. quicumque*, ibi, *Abſque lege, abſque certa probatione*. At fœminæ virum interficienti non eandem pœnam impoſitam eſſe docet Thomas Sanchez *lib.* 7. *diſput.* 16. *num.* 6. quia exiſtimat diverſam eſſe rationem ſicut in raptu. Sed magis placet quod docet Rebellus *lib.* 3. *de matr. qu.* 18. *§. de uxoricidio*, eandem pœnam impoſitam eſſe fœminæ virum interficienti ut expreſſe conſtat ex *c.* 1. *de divortiis* argument. text. *in c. indignantur 32. q.* 3.

3 Tertio eadem pœna punitum eſt presbytericidium; *c. qui Presbyterum, de pœnitent. aut remiſſ.* At debet eſſe in judicio convictus, juxta Panormitan. *ibidem*; quem ſequuntur Toletanus in *ſumma. lib.* 7. *cap.* 59. & Sà *verb. impedimenta matrimonii non dirimentia, num.* 9.

Præterea, qui ob crimen aliquod in publica & ſolemni pœnitentia erant, nubere prohibebantur, niſi peracta pœnitentia. Sic ſtatuit Conc. Arelatenſe II. *c.* 21. Leo I. *Epiſt.* 92. *& c.* 12. Toletanum VI. *c.* 7. Regiaticinum *c.* 7. Gregor. 7. *lib* 8. *Epiſt.* 48. & peracta pœnitentia matrimonium conceditur *c. audivimus c. ſi quis, cum duobus ſequentibus, 33. q.* 2. 4

Deinde qui ſit Patrinus filii, ne poſſit ab uxore debitum petere, mortua uxore interdicitur matrimonio, *c. de eo 30. q.* 1. 5

Rurſus eadem pœna punitur, qui ſacratam Deo fœminam conjungere ſibi matrimonio præſumeret, *c. hi vero 27. q.* 1. 6

Denique punitur etiam eadem pœna raptus alienæ ſponſæ, *c. ſtatutum 27. quæſt.* 2. Atque cum hac limitatione accipiendum quod eſt *in c. ſi autem 36. quæſt.* 2. Punitur autem ea pœna ob injuriam matrimonio illatam, ſive ea fœmina virgo, ſive corrupta ſit, & eadem pœna extenditur ad ſponſam raptam, ſi illa poſtea raptori conſentiat, colligitur ex *d. c. ſtatutum a* contrario ſenſu. Non autem extenditur ea pœna ad rapientem ſponſam de futuro, cum ea conſtitutio valde odioſa ſit, quamvis oppoſitum dicat Rebellus ſine ullo fundamento *lib.* 3. *q.* 18. *ſ. de raptu*. Quæ autem requirantur, ut raptus ſit punibilis legibus civilibus & Canonicis, & quando dirimat matrimonium cum rapta, dicam *lib. ſequenti*. 7

Sed an hæc impedimenta, quæ ex crimine oriuntur, vim habeant, an vero jam in deſuetudinem abierint, eo quod multi viri docti in diverſis locis teſtantur de generali conſuetudine non petendi diſpenſationem, varietas eſt. Nonnulli adhuc extare dicunt, & vim habere, & ſub mortali teneri non contrahere cum illis, niſi diſpenſatione petita, & obtenta, ſic Rebellus *quæſt.* 18. *citata in fine*. Toletus vero *lib.* 7. *cap.* 59. inconſtanter affirmat eſſe peccatum, nec ſe in eo firmum eſſe dicit. At Thom. Sanchez *lib.* 7. *diſput.* 17. exiſtimat jam nullum eſſe peccatum in iſtis criminibus ſine diſpenſatione contrahere, quod mihi videtur verius. Quod enim majus ſignum inductæ conſuetudinis, quod a longo tempore numquam diſpenſatio petatur, neque Prælati de petenda diſpenſatione fideles ullo unquam tempore monere curent, cum tamen ſatis veroſimile ſit eſſe hujuſmodi crimina? Quis autem in eis diſpenſare poſſit in caſu, quo vigerent, dicam *lib.* 8. & hactenus de iſto. 8

LIBER SEPTIMUS.

DE IMPEDIMENTIS DIRIMENTIBUS.

HÆC *eſt præcipua hujus operis pars, & magis neceſſaria. Solent autem impedimenta dirimenta his verſibus comprehendi.*

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus diſparitas, vis, ordo, ligamen, honeſtas,
Si ſis affinis, ſi forte coire nequibis,
Hæc facienda vetant connubia, facta retractant.

De impedimento erroris late diſſerui ſupra lib. 4. *Quare ea, quæ reſtant, explicanda ſunt hoc ordine: votum, Ordo, Cognatio, quæ naſcitur tam ex ſanguine, quam copula, ſponſalibus, & ſacramento, Conditio, Crimen, Vis, Cultus diſparitas, Ligamen, Impotentia.*

DE IMPEDIMENTO VOTI.

CUM agendum ſit de impedimento voti ſolemnis dirimente, placet a capite rem iſtam exordiri, & arduam, involutam, & perdifficilem materiam de voti monaſtici ſolemnitate exacte, quantum in me fuerit, diſcutere, in unum colligens ea, quæ de hoc argumento variis in locis ſcripſi. Pœnitet enim me, dum lego Sanctium in iſta diſputatione, quod Theologus è Societate JESU tam parum feliciter de hoc argumento, quod tamen maxime ad Societatis inſtitutum illuſtrandum attinet, diſputaverit; explicabo itaque in quo conſiſtat votorum ſolemnitas, deinde quo jure introducta ſit, & denique quo etiam jure votum monaſticum ſit impedimentum dirimens matrimonium. Si tamen nonnulla præmiſero de religionis ſtatu non injucunda, neque explicatu facilia, & ad ea, quæ dicenda ſunt, de votorum ſolemnitate valde neceſſaria, hinc ſumpto principio,

---

CAPUT PRIMUM.

Antiquitas ſtatus religioſi convincitur ex eo, quod Apoſtolorum diſcipuli, & ſequentibus ſæculis alii vero religioſi fuerint.

SUMMARIUM.

1 *Hæreticorum & quorundam Catholicorum ſenſus de tanto ſtatus religioſi.*
2 *Ejus antiquitas.*
3 *Probatur ex Baſilio, & Chryſoſtomo.*
4 *Ex teſtimonio Poſſidii.*
5 *Ex ſerm. 1. & 2. de communi vita Clericorum.*
6 *Probant alii ex ſermonibus ad Eremitas.*
7 *Eos ſermones cognitos Urbinati contra Lovanienſes.*
8 *DD. qui illos Auguſtini eſſe fatentur.*
9 *Diluitur objectio.*
10 *Probantur etiam vota monaſtica ex Auguſt.*
11 *Et ex Euſebii decretis.*
12 *Et ex Abdia, & Dionyſio.*
13 *Ex eo quod PP. dicunt manaſſe religiones ab Apoſtolorum exemplo.*

1 RELigioſum ſtatum, quem eſſe perfectionis per tria vota perpetuo adipiſcendæ docuit D. Thomas, ut infra ſuo proſequimur loco, irrident Hæretici, novitium inſtitutum aſſerunt, & quarto ſæculo prope Conſtantini tempora, cum viguere Antonius, Serapion, Evagrius, Malchus, Pachomius, Macharius, & alii in Lesbia, Palæſtina, & Ægypto repente mundo apparuiſſe taſtantur: vota quoque ſtatus monaſtici rejiciunt. At quod magis mirandum, atque dolendum, ex Catholicis nonnulli, neſcio quo conſilio, licet laudent religionis ſtatum, at votorum originem, non niſi Benedicti tempore agnoſcunt, non alio, quam Duce Eraſmo,

Verum contra hos omnes inſtituti religioſi veneranda vetuſtas nobis demonſtranda eſt, & conſequenter etiam votorum monaſticorum. Iſta enim duo religionis ſtatus, & votorum obligatio adeo ſunt inter ſe connexa, atque conjuncta, ut prius illud ſine hoc poſtremo conſiſtere nequaquam poſſit, ut infra latius oſtendemus. Status igitur religionis adumbratus quidem ut nonnullis placet, in naturæ primordiis ante diluvium cum de Henoch dicitur Geneſ. 5. *Iſte cœpit invocare nomen Domini*, hoc eſt, cœpit religioſe vivere; ut omitterem etiam apud gentes aliquam ejus umbram extitiſſe, ut docet Clichtoveus in opuſculo de laude monaſticæ inſtitutionis *c. 3.* Adumbratus etiam in lege ſcripta in Nazaræis, qui voto ad tempus adſtricti durioris, & ſeverioris vitæ genus profitebantur. Quam vitæ rationem ad Heliam, & Heliſeum, & filios prophetarum Carmelitanæ Religionis primordia, & immobilia fundamenta refert Hieronymus Epiſt. 4. & 14. Præcipue tamen veræ religionis ſtatus in Chriſtiana Republica cœpit vigere, cum Apoſtolis Chriſto Domino eum ſtatum inſtituente, & ad eum adhortante. 2

Quam originem & vetuſtatem ut demonſtrem, aſcendamus a 4. ſæculo uſque ad Chriſtum. Probant autem vota monaſtica, atque ideo religioſum ſtatum antiquiora Benedicto fuiſſe complura Patrum teſtimonia. Atque ut ſilentio prætereani per Baſilium Magnum collectos Monachos & moniales emiſſis votis, ut conſtat ex c. 11. *de conſtit. monaſt.* & ſermone de inſtitutione Monachorum ante regulas fuſius diſputatas, ex ipſis regulis *interrogatione* 14. & *l. de vera virginitate*, & *in Pſalm.* 44. in illud; *Adducentur Regi virgines*, & alibi ſæpe: & ut omittam etiam Chryſoſtom. *tom.* 5. *ad Theodorum Monachum*, & *contra vituperatores vitæ Monaſticæ*, & *Caſſianum ejus diſcipulum lib.* 4. *de inſtitutis cœnob. cap.* 23. & 36. & Hyeronimum *in Epiſtola ad Ruſticum Monachum*, & *in Epiſtola ad Euſtochium de cuſtodia virginitatis*, & *in epiſt. ad Demetriadem virginem de virginitate ſervanda*, quorum Patrum verba ſigillatim refert Alphonſus Salmeron *tom.* 8. *in novum Teſtamentum tractat.* 52. *prope finem*, qui omnes antiquiores Benedicto fuere, 3

Igitur, ut hos Patres omittam, in noſtra certe Auguſtiniana Religione ab Auguſtini temporibus ad illa tria ſe voto adſtrinxerunt Eremitæ, & Regulares Canonici. Proferam unum aut alterum teſtimonium. Poſſidius in Auguſtini vita: *Factus ergo presbyter monaſterium intra Eccleſiam mox inſtituit, ubi cœpit vivere, ſecundum regulam ſub ſanctis Apoſtolis conſtitutam, quod ipſe prius fecerat, cum de tranſmarinis ad ſua remeavit.* Ubi in primis noſtræ ſacræ Eremitanæ religionis inſtitutio prior aſſeritur inſtitutione vel reformatione Canonicorum Regularium per Auguſtinum facta. Tum quia monaſterium illud nequaquam Canonico- 4

nonicorum fuit; eorum enim Monaſterium Auguſtinus jam ad Epiſcopatum evectus conſtruxit, ut & ipſi Regulares Canonici olim contra Benedictinos allegarunt referente Baſilio Sireno Canonico Regulari. Quare illud *intra Eccleſiam*, idem eſt, atque intra dimceſim illam. Tum etiam, quia quamvis monaſterium illud Canonicorum Regularium fuiſſe daremus gratis, adhuc prius ſervaſſe dicitur Auguſtinus cum Eremitis eandem vitam, cum de tranſmarinis remearet ad Africam, & in Africa ante illud intra Eccleſiam conſtructum monaſterium in ſuo conſtro in horto, quem Valerius Epiſcopus Auguſtino conceſſerat, ut liquet ex ſermone 49. de diverſis, cujus quanta ſit antiquitas & auctoritas dicam poſtea. Deinde illud Poſſidii verbis plane edocemur, niſi cæcutiamus nimis, Inſtitutum noſtrum Eremitanum conſtitiſſe emiſſione votorum. Nam *vivere*, inquit, *cœpit ſecundum regulam ſub ſanctis Apoſtolis conſtitutam*. At qualis regula cuſtodita ſub Apoſtolis? Præceptorum ne tantum? Abſit, etiam conſiliorum, & perfectionis Evangelicæ præſtituta forma ad quam ſe voto adſtrinxerunt & Apoſtoli, & eorum diſcipuli, ut conſtabit ex dicendis in hoc cap. & ſequenti. Quod ſi ad illorum normam inſtituit Auguſtinus Eremitas proculdubio, & emittebant vota, cum Auguſtinus Apoſtolos vota emiſiſſe plane docuerit, urdicam *cap. ſequenti*. Quod argumentum valide intorquet Alvarus Pelagius *lib. 2. de planctu Eccleſiæ*, *cap.* 56. *prope finem*, ubi ex votis Auguſtinianorum fratrum probat contra Adverſarios ab Apoſtolis emiſſum paupertatis votum.

5 Noſtros etiam Eremitas votis religioſorum adſtrictos efficaciter confirmant ea quæ Auguſtinus habet *ferm.* 1. *& 2. de communi clericorum vita*, ubi apertiſſime noſtræ religionis initia a Canonicorum Regularium initiis diverſa proponuntur, & referuntur ab Auguſtino. Eos autem ſermones in dubium revocare, vel ipſe Eraſmus auſus non eſt, agnoſcit ut Auguſtini Gratianus, qui quatuor ex illis Canones accepit. Primum *in can. nolo* 12. *quæſt.* 1. Secundum *in Canone certe* 12. *quæſt.* 1. Tertium *in Canone ſiquis* 13. *q.* 2. Quartum *in can. quicumque* 17. *quæſt.* 4. Agnovit etiam Concilium Aquiſgranenſe ante hos octingentos annos celebratum. Agnovit etiam Venerabilis Beda 2. *Corinth.* 8. Quare & Lovanienſes in ſua editione ut legitimum Auguſtini fœtum ſuis operibus inſeruerunt. Adde etiam eundem Auguſtinum *in Pſalm.* 75. ubi egregium eſt pro votis monaſticis teſtimonium.

6 Denique noſtrorum Eremitarum vota probat Alphonſus Salmeron *tract. cit. ex ferm.* 5. *ad* Eremitas, qui eſt de obedientia, & Thomas VValdenſis *de ſacramentalibus*, *tit.* 9. *cap.* 87. probat ex *ferm.* 57. alias 60. *ad Fratres in Eremo*, qui eſt de perſecutione Chriſtiana. Verum ſermones ad Eremitas revocantur in dubium a nonnullis Catholicis non alio quam duce Eraſmo. Videant quem illi ſequantur Anteſignanum. Pudet me, dum Catholicos ita Eraſmi amore affectos video. Nos enim illius argutas ineptias admirantes, reddidimus illuſtrem dignum qui lateret, & cimmeriis oblivionis tenebris cum omni ſua prole ſepeliretur. At ſermonem illum, quem VValdenſis citat, agnoſcit ut Auguſtini Bartholomæus Urbinas *in ſuo milleloquio*, at ex indice conſtat & *v. Monachus*, *in fine*, cui utpote doctiſſimo viro, & in operibus Auguſtini ſtrenue verſato, & qui ante hos 300. annos ſcripſit, credendum magis, quam Eraſmo hæretico, atque mendaci. Parum ergo conſiderate Lovanienſes in cenſura ad ſermones ad Eremitas poſuerunt illos non agnoſci, neque citari ab Urbinate. Atque ut videat Lector, quam parvi momenti ſit cenſura decimi tomi operum Auguſtini, ſciat, illam poſitam a Canonico Regulari Maburno, cui Lovanienſes decimum totum cenſendum commiſerunt qui quidquid Eremitanæ religionis antiquitatem confirmat eraſum vellet. Sermonem etiam 241. *de tempore*, qui eſt *de auguriis*, rejicit, eſtque in Appendice Sermo 68. cum tamen ſanctus Bonifacius Germanorum Antiſtes ad Zachariam Papam ſcribens nominatim Auguſtini eſſe dicat, habeturque ea Epiſtola in hac recenti Conciliorum editione per Severinum Binnium *tom.* 3. *p.* 1. Aſſumptus autem fuit Zacharias ad Sedem Anno Domini 741. 5. Decembris ducentis annis elapſis ab Auguſtini morte. Quod ſi unius Bedæ teſtimonio plures ſermones Auguſtini eſſe fatentur, cur ſancti Bonifacii Epiſcopi & Martyris teſtimonio, qui-que Bedam præceſſit, non agnoſcemus eum eſſe ab Auguſtino conſcriptum? Et horum ſermonum ad Eremitas, quos incognitos Urbinati cenſent, meminit ille *ferm.* 49. *de vita*, *& ferm.* 54. *de obedientia*, *verb. Monachus*, *& ferm.* 60. *de perſecutione Chriſtiana*, *& ferm.* 62. *de timore*. Quod ſi ideo Lovanienſes non agnoſci ab Urbinate ſcribunt, quia non meminit illorum omnium, neceſſe eſt, fateantur multos etiam indubitatos Auguſtini ſermones ab eo non agnoſci, ſi quidem non eorum omnium ſermonem fecit, quod abſurdiſſimum eſt. Nec vero quod in quibuſdam ſermonibus eorum, duobus ſcilicet, aut tribus aliqua reperiantur, quæ abſurda judicantur, & licet demus ita rem ſe habere, inde efficitur omnes alios ſpurios, & adulterinos eſſe. Quis æquus judex non iniquum cenſebit ejuſmodi judicium?

Quare ſermones ad Eremitas ut Auguſtinianum fœtum agnoſcunt non pauci, inſigneſque Scriptores. Hi ſunt ut ab antiquioribus incipiamus, Proſper Aquitanicus, Auguſtini diſcipulus, qui in libro ſententiarum, quas fatetur ſe ex operibus Auguſtini deſumpſiſſe, aliquas inſeruit, quas certe niſi in his ſermonibus ego haſtenus reperire non potui. Hujuſmodi eſt ſententia 72. quæ reperitur *in ferm.* 30. *& 71. ad fratres in Eremo*; & ſententia 388. eiſdem fere verbis reperitur *in ſermon.* 48. neque alibi reperire potui, licet diligenter quæſierim. Auctor commentariorum in Proverbia, qui ſunt inter opera Hieron. quique Venerab. Bedæ attribuuntur, tanquam ex opere Aug. profert illa vulgaria Carmina. 7

Quiſquis amat dictis abſentium rodere famam, & c. quæ extant *in ſermon.* 26. Quare ex eo ſermone citaſſe Bedam aſſirmant Marianus Victorius Epiſcopus Amerinus *in cenſura tom.* 8. *operum Hieronymi*, quæ in ejus tomi initio reperiretur, & Sixtus Senenſ. *lib.* 4. *Bibliothecæ v. Hieronymus in §. de commentariis in proverbia*. Ivo Carnotenſis ante hos quingentos annos 3. *p. ſui decreti*, *c.* 177. S. Antonius Paduanus ante hos quadringentos *in* 2. *Quadrageſima*, *in ferm. feria* 6. *in cap. jejunii*, *de diligendis inimicis*, teſtimonium habet ex *ſerm.* 10. S. Bonavent. *in meditat. vitæ Chriſti c.* 73. profert tanquam Auguſt. ſententiam *in ſermon.* 27. B. Jordanus *in lib.* quem *Vitas fratrum* inſcripſit, *lib.* 2. *cap.* 7. citat *ſermon.* 20. *&* 27. *cap.* 11. citat *ferm.* 17. *& cap.* 13. *ferm.* 60. & alibi ſæpe alios. Landulphus Carthuſianus ante hos fere 300. annos 1. *p. cap.* 14. vitæ Chriſti, & alibi ſæpe teſtimonia ex ejus ſermonibus profert Fernandus Hiſpanus Epiſcopus Tarraconenſis in ſermone in feſto D. Auguſt. qui extat inter ſermones B. Jordani, Franciſcus Petrarcha ante hos 252. annos *lib.* 2. *de vita ſolitaria*, *tr.* 3. *c.* 5. VValdenſis ante 200. annos *loco jam ſupra citato*. Antonin. 3. *p. tract.* 24. *c.* 14. *ante §.* 2. Dionyſ. Carthuſ. *ferm.* 3. *de S. Auguſt.* qui ante annos 150. ſcripſit. Ex ſcriptoribus autem noſtri ſæculi illis ut Auguſtin. ſermonibus utuntur Alphonſus Salmeron, §. 8. *in novum Teſtamentum*, *tr.* 52. Navarrus *comm.* 1. *de regularibus*, *n.* 26. Franciſcus de Piſa *lib.* 2. *de Hiſtoria Toletan. c.* 24. *fol.* 163. *col.* 2. Loaiſa *in notis ad* 4. *Concil. Toletana* 22. Illuſtriſſ. Antonius de Carcere Epiſcopus Aſtaricenſis 2. *p. ſermone de tempore feria* 6. *poſt.* 4. *Dominicam Quadrageſimæ*. Ferdinandus Vellofillo Epiſcopus Lucenſis *in notis ad Eccleſ. Doctores quæſito* 31. *&* 32, *a tom.* 10. Auguſtin. Epiſcopus Menopolitanus *in Epit. Sanctorum*, *lib.* 1. *c.* 1. *n.* 21. *& lib.* 3. *c.* 24. *n.* 21. *& lib.* 5. *c.* 12. *n.* 34. Paulus Morigia *lib.* 1. *de orig. relig. c.* 12. Renatus Choppinus *lib.* 1. *Monaſticorum*, *t.* 3. *n.* 7. Petrus Maturus *in notis ad Antoninum loca*, *cit.* §. 2. Gabriel Vasq. 1. 2. *diſp.* 189. *cap.* 12. *num.* 94. *& diſp.* 190. *c.* 9. *n.* 82. *& diſp.* 203. *cap.* 4. *n.* 34. Michael Medina *lib.* 1. *de contin. ſacrorum hominum*, *cap.* 53. Ludovicus de Miranda *in manual. prælat. q.* 5. *art.* 1. Anton. Molina Carthuſ. *in lib. de inſtit. ſacerdot. tract.* 1. *cap.* 5. *§.* 2. *tract.* 2. *c.* 12. *& c.* 15. *§.* 3. Seraphinus Capponi *in cap.* 28. *Deuteron.* Demochares *de miniſtris ſacrificii altaris*, *cap.* 23. *fol.* 77. *col.* 3. Joannes Trullus Canonicus Regularis *lib.* 1. *c.* 7. *n.* 3. *& cap.* 18. *n.* 10. Denique inſignis Eremitani noſtri inſtituti adverſarius Joannes Maburnus Canonicus Regularis, cujus eſt cenſura ſermonum *tom.* 10. Auguſtin. *in lib. quem ſcripſit: Venatorum Canonicorum Regularium*, & extat MS. *in Bibliotheca S. Victoris Pariſienſis lib.* 1. *cap.* 22. fatetur hoſce ſermones Carolo Magno antiquiores eſſe. Ejus verba hæc ſunt. *Paſſim in fronte libri ſermonum iſtorum invenimus, quod iſti ſermones in Abbatia ſancti Dionyſii fuerunt comperti; in quodam libro a presbytero Joanne Capellano Eccleſiæ Sanctorum Gervaſii & Protaſii tempore Regis Pipini conſcripto*. Omitto complures ex noſtra religione viros graviſſimos, & ſanctiſſimos, qui ex his ſermonibus tanquam ex Auguſtini fœtu teſtimonia depromunt, ne uti videar teſtibus domeſticis, quibus etiam adjungere poſſem ex aliis inſtitutis minores alios.

At nullam Auguſtinus facit mentionem votorum in regula, quam Pater amantiſſimus ſuis filiis teſtamento reliquit. Quod opus eſt nominatim meminiſſe voto- 8

sum?

rum? Certe ad illa tria adſtringit Eremitas: ad paupertatis votum, in illis. *Non dicatis aliquid proprium.* Ad caſtitatem, in illis. *Invicem veſtram pudicitiam cuſtodite*, & multis ſequentibus. Ad obedientiam, in illis, *Præpoſito tanquam Patri obediatur*. Non aliter quidem, niſi ſecundum Eccleſiæ receptam conſuetudinem, & religioſam normam ab Apoſtolis derivatam, quæ, ut diximus, votorum vinculo & obligatione conſtabat. Unde merito Alvar. Pelagius *loc. cit.* ex illis verbis actuum Apoſtolorum quæ Auguſtinus ſuæ regulæ inſeruit, implicite vota fratrum Auguſtinianorum contineri diſertis verbis docet, quo noſtra etiam roboratur ſententia. Adde etiam in *ſermonibus* 1. & 2. *de communi clericorum vita*, expreſſam votorum mentionem eſſe.

9 Votorum etiam Monaſticorum univerſe meminit Auguſt. *epiſt.* 16. ubi reprehendit Jovinianum æquale præmium reddentem virginibus, & conjugatis, & *epiſt.* 34. *ad Paulinum* gratulatur, quod multi hanc perfectam vitam eligebant, quam dives invitatus a Domino recuſabat: & *epiſt.* 38. *ad Letum* hortatur ne reſpiciat retro, ne redeat ad ſæculum, & parentes, & *ep.* 73. *ad Bonifacium* Comitem hortatur ad implendum votum monachatus, quod emiſerat: & *in Pſalm.* 132. laudat monachorum vota, ſicut & *lib.* 1. *de moribus Eccleſiæ*, *c.* 31. *& lib. de unit. Eccleſ. c.* 24.

10 Sed his omnibus antiquior Euſeb. 1. qui creatus eſt Pontifex anno Domini 399. ante Conſtantini tempora, religioſi ſtatus & votorum monaſticorum antiquitatem oſtendit. Nam *can. deſponſatam* 26. *qu.* 2. dicit tranſeunte ad religionem fœmina conjugata ante copulam matrimonium diſſolvi. Nec vero tanquam legem novam ſtatuit, ſed eam a majoribus derivatam, Igitur illis ſæculis is erat religionis ſtatus, qui dirimeret ratum matrimonium. Votum enim ſimplex extra religionem nunquam eam vim habuit, ut manifeſtiſſimum eſt, & infra ſuo loco dicemus.

11 Sed quid auctoribus Apoſtolorum ſæculo poſterioribus indigemus, cum habeamus Abdiam Babylonicum, ab ipſis Apoſtolis ordinatum, qui in vita Matthæi meminit Iphigeniæ Deo Sacratæ Virginis, & a nuptiis avocatæ? Habemus etiam Dionyſium Areopagitam Apoſtolorum coætaneum *lib. de Eccleſ. Hierar. c.* 6. id manifeſta docentem ab illis verbis. *Interrogatur ingrediens: ſi renuntiare proponat rebus ſæculi cum concupiſcentiis ſuis, quo conſitente per ſingula tunc profitetur clara & alta voce dicens. Ego facio profeſſionem meam Deo, &c.* Quem librum, quamvis Dionyſii Areopagitæ non eſſe falſo mentiantur hæretici, tamen eum alteri Dionyſio illius Synchrono attribuunt, quod etſi daremus illis adhuc relinquitur eo teſtimonio antiquitatem inſtituti monaſtici comprobari, utpote, qui inter ipſos Apoſtolorum diſcipulos viguerit. Vindicat tamen Dionyſii librum ab Hæreticorum calumniis egregie Martinus del Rio *in vindiciis Dionyſii c.* 3.

12 His præterea accedit, quod ab Apoſtolorum exemplo religiones manaſſe teſtantur graviſſimi Eccleſiæ Patres. Euſeb. *lib.* 1. *Hiſtor. cap.* 16. Hieronymus *in lib. de viris illuſtribus in Philone*, Chryſoſtomus *homil.* 17. *ad populum*, & *homil.* 11. *in acta* Auguſt. *ſerm.* 1. & 2. *de comm. vit. cleric.* & *epiſt.* 89. *c.* 4. Poſſidius *in vita Auguſt.* Iſidorus *lib.* 2. *de officiis*, *c.* 1. Caſſianus *collat.* 15. *c.* 5. *Cœnobitica*, inquit, *diſciplina a temporibus Apoſtolicæ prædicationis ſumpſit exordium*, & *collat.* 16. *c.* 3. & *lib.* 2. *de inſtitutis cœnobitarum*, *c.* 5. Bernardus *in Apologia ad Guilhelmum non longe a fine*. Petrus Bleſſenſis *in adventu ſerm.* 4. & *ſermon.* 31. & *ſermon.* 50. Pius IV. *in Bulla edita* 18. *Januarii anno* 1564. *de præcedentia Canonicorum Regularium*.

§. UNIC.

Aliquos ex Apoſtolorum diſcipulis vere religioſos fuiſſe.

S U M M A R I U M.

13 *Apoſtolorum aliquos diſcipulos vere religioſos fuiſſe, probatur auctoritate DD.*
14 *Ex cenſura Academiæ Pariſienſis.*
15 *Ex ſacris literis.*
16 *Objectio hæreticorum.*
17 *Et ex actis Apoſtolorum idem oſtenditur.*

13 EX quibus omnibus plane efficitur, non ſolum prope Benedicti, aut Conſtantini tempora religioſorum ſtatum, & vota monaſtica mundo apparuiſſe, ſed etiam aliquos ex Apoſtolorum diſcipulis vere religioſos fuiſſe, ac emiſiſſe vota, idque probat conſenſus ſe-

Baſilii Pontii de Matrim.

re Doctorum omnium. Nam aliquos ex Apoſtolorum diſcipulis vere religioſos fuiſſe, & votis ſe obligaſſe, atque adeo votorum & ſtatus religioſi initium a primis Eccleſiæ temporibus extitiſſe, expreſſe affirmant Albertus Pighius *controv.* 14. *de votis Monaſt.* Turrecremata *lib.* 1. *ſum. de poteſt. Eccleſiaſt. c.* 76. Baronius *tomo* 1. *anno Chriſti* 64. *a n.* 3. Gregor. de Valentia *in controv. fid. lib. de ſtatu Regioſ.* & *c. ult. ejus libri.* Turrianus *lib.* 5. *per epiſt. Pontif. c.* 2. Orantius *contra Calvinum lib.* 5. *c.* 12. Ruardus Tapper *art.* 20. *contra Lutherum*, Driedo *de dogmat. lib.* 4. *c.* 5. *p.* 5. Franciſcus Sonnius *in demonſtr. de conſtit. Evang. c. ult.* Creſpetius *in ſumma Catholicæ diſciplinæ v. Monachus*, §. 1. Garcia Loaiſa *in notis ad Concilium Toletanum III. Can.* 4. Claudius Spencæus *lib.* 4. *de continentia*, *c.* 10. Alanus *Dialogo* 2. *c.* 3. & *ſeq.* Thom. Stapletonius *in Antidoto in Acta Apoſtolorum*, in illud. *Erant illis omnia communia*, Felicianus Ninguarda *in aſſertionibus fidei Catholicæ*, *art.* 25. Oſius Cardinalis, Albertus Pius, Latomus, & alii, quos referam etiam *cap. ſeq.* His adde Ricardum Cœnomanum in Antidoto contra cenſuram Eraſmi circa regulam Auguſtini.

His etiam Doctoribus adjungamus cenſuram Academiæ Pariſienſ. quæ eſt ad finem primi tomi operum Auguſt. in editione Pariſienſi anni 1541. in hæc verba, *Anno Domini milleſimo quingenteſimo trigeſimo nono, die Sabbati ultima Januarii fuit congregata ſacra Theologiæ facultas apud Sanctum Mathurinum, per juramentum poſt Miſſam de Spiritu ſancto ſuper difficultate orta circa cenſuram Eraſmi ſuper tertiam regulam religioſorum ſancti Auguſtini. Dubitabatur autem a pleriſque, an religioſi vovebant tempore Auguſtini, & ad ſupplicationem Fratrum ſancti Victoris, qui petebant ſolutionem illius difficultatis. Facultas diſputavit de materia illa, non ſolum per deputatos, ſed per totam facultatem diſputatum eſt diligenter, & tandem matura præcedente deliberatione conclusum fuit, quod religioſi ſancti Auguſtini, & Monachi illius temporis vovebant, & quod illa cenſura Eraſmi non eſt probanda, ſed eſt ſcandaloſa: & Apologia Magiſtri noſtri Cenomani contraria illi cenſuræ eſt recipienda, & digna quæ imprimatur.* 14

Sed videamus an etiam ex ſacris litteris confirmari poſſit aliquos ex Apoſtolorum diſcipulis vere religioſos fuiſſe. Id certe quod memoratur in actis cap. 4. *Erat cor unum & anima una, nec quiſquam eorum quæ poſſidebat, aliquid ſuum eſſe dicebat, ſed erant illis omnia communia nec quiſquam egens erat inter illos. Quotquot enim poſſeſſores agrorum aut domorum erant vendentes afferebant pretia eorum, quæ vendebant, & ponebant ante pedes Apoſtolorum, & dividebant cuique prout cuique opus erat*, quid aliud quam veræ religionis ſtatum nobis deſcribit, atque ante oculos proponit? In præfatione Conciliorum de quadruplici Apoſtolorum Synodo prope finem poſt hæc verba ſubjungitur: *Nota ex hoc decreto Apoſtolicam fundatam eſſe vitam & converſationem omnium religioſorum, vitam Beatorum in patria, ubi omnia ſunt communia imitantium.* 15

Quod ſi hæretici dicant nulla hic interveniſſe vota in eo quod memoratur in actis, inſaniunt ut ſolent. Et in primis id ſine ſpeciali voto non fuiſſe docuit Hieronymus *epiſt.* 8. Auguſt. *ſerm.* 1. & 2. *de comm. vit. Clericorum*, ubi dicit id ipſum ſe cum ſuis facere voluiſſe, quod primos Chriſtianos feciſſe teſtantur Apoſtolorum acta, ſæpiuſque repetit nulli in ea vita licuiſſe aliquid habere proprium, idque ex voto & promiſſione Deo facta. 16

Præterea nonnulla ſcribuntur in eodem Actorum libro, ex quibus voto adſtrictos priores illos Apoſtolorum diſcipulos non obſcure colligitur. Quid enim ſubita illa morte Ananiæ & Sapphyræ propter retentam pretii partem niſi proprietatis commiſſum ab illis crimen evincitur? Si enim nullo ad manifeſtandum & reddendum pretium voto tenebantur, ſed tantum erat gratuita, liberaliſque donatio, cur tam ſevere puniti ſunt, cum nec peccarint quidem: Quid obſecro egerunt illa tam ſevera objurgatione dignum ſecluſa violatione voti? *Cur tentavit Satanas cor tuum fraudare de pretio agri, aut mentiri te Spiritui ſancto? Nonne manens tibi manebat, venundatum in tua erat poteſtate?* In quo fraudaverunt de agri pretio, aut mentiti ſunt Spiritui ſancto, ſi nullo tenebantur voto? Itaque votum ab illis violatum affirmarunt Patres ipſa textus narratione convicti, Athanaſius de Paſſione Domini prope finem ab illis, *merito igitur rejecta ſunt*. Baſil. *ſerm. de inſtitut. Monachorum*, ab illis verbis, *Danda omnino nobis ſedulo opera eſt*. Chryſoſt. *homil.* 12. *in acta*, ab illis. *Quare hoc feciſti?* Nazianzenus in carmine illo pulcher- 17

Digitized by Google

ſimo, quo præcepta tradit virginibus, & virginitatem ſummis laudibus celebrat ab illis, *Quis porro pœnam*, Ex latinis autem Cyprian. *lib. de exhortatione Martyrii*, ab illis, *Quod quis Deo voverit*, Hieronym. *in Epiſtola ad Demetriadem de virginitate ſervanda*, ab illis, *Ananias, & Sapphyra diſpenſatores timidi*, *& in Epiſtola ad Ruſticum Gallum*, Auguſtinus *ſermon. 27. de verbis Apoſtoli*, *& ſermon. 10. alias 13. de diverſis*, *in editione Lovanienſi*. Fulgentius *in Epiſtola de debito conjugali*, c. 6. 8. ab illis, *Quam ſit malum*, Gregor. *lib. 3. Epiſtola 33. ad Ḱanntium Italiæ Cancellarium*, Arator *lib. 1. in acta Apoſtolorum*, ab illis, *Sed quod mutatn voluntas*. OEcumenius & Beda *in eundem locum*. Referunt horum omnium Patrum verba, Alphonſus Salmeron *tom. 12. in novum Teſtamentum*, *tract. 22.* Bellarminus *lib. 2. de Monachis*, c. 20. Et patrum etiam fuiſſe communem ſententiam ſcribit Baronius *tom. 1. anno Chriſti 34. num. 264.* Qui & patribus etiam ſubſcripſere, ut hinc liqueat quam temere Cajetanus in acta auſus fuerit aſſirmare, nullam fuiſſe voti neceſſitatem. Dicamus ergo cum Sacris Doctoribus, qui nobis dati duces in ſacrarum literarum intelligentia, illos primos Apoſtolorum diſcipulos votis paupertatis adſtrictos. Nam eorum expoſitiones æſtimandas jam dudum cautum eſt in Concilio Romano I. ſub Zacharia Pontifice contra Clementem Schiſmaticum, quod multis poſtea Conciliorum decretis confirmatum, ut alibi probamus.

CAPUT II.

Idem oſtenditur ex eo, quod Apoſtoli fuerint veri religioſi.

SUMMARIUM.

1 *Apoſtolos ipſos religioſos fuiſſe DD. auctoritate probatur*.
2 *Et ex Patribus*.
3 *Et ex Pontificibus*.
4 *Et ex Evangelio*.
5 *Verba Evangelii expenduntur magis, & 6. 7. 8.*
9 *Quidam aſſentiunt, & 10.*
11 *Eorum fundamenta, 12.*
13 *Diluuntur, & 14. 15. 16.*
17 *Objicitur ratio, & diluitur*.

1 NON ſolum aliqui ex Apoſtolorum diſcipulis, ſed & ipſi Apoſtoli primi omnium emiſerunt vera religioſorum vota, quaſi veri religioſi. Et quidem Apoſtolos vere religioſos fuiſſe tribus illis votis adſtrictos docent Doctores communi ſenſu, ſanctus Thomas 2. 2. *q. 88. art. 4. ad 3. & q. 188. art. 7.* voviſſe inquit religionis ſtatum, quando Chriſtum relictis omnibus ſecuti ſunt. Paludanus *in 4. diſt. 38. q. 1. definit. 5. concluſ. 3.* VValdenſis *de ſacramentalibus*, *t. 9. c. 83. n. 4. & 5.* Auguſtinus Triumphus Anconitanus noſter Eremita *in ſumma de poteſtate Eccleſiæ*. *q. 84. art. 1.* & aliis ſequentibus. Nonnulla ejus verba referam infra. Aluarus Pelagius *lib. 2. de planctu Eccleſiæ*. *c. 36.* Clichtovæus *in opuſc. de laude monaſt. religionis*, *cap. 3.* Albertus Pighius *de votis monaſt. contr. 14.* ubi & Chriſtum inſtitutorem vocat. Joan. Driedo *de dogm. lib. 4. c. 5. p. 3.* Albertus Pius Carporum Comes *lib. 5.* qui eſt de monachis, *lit. E.* Hoſius Cardinalis *in confeſſ. Petrcov.*, *c. 88.* Ambroſius Catherinus *lib. 2. contra Cajetan.* Franciſcus Turrianus *lib. 5. pro Epiſt. Pontif. c. 2.* Alanus *Dialogo 2. c. 3. 4. 5. 6. 7.* Alphonſus de Caſtro *adverſus hæreſes v. votum*. Dominicus Soto *lib. 7. de juſtit. q. 5. art. 1. poſt. 6. concluſionem*, *& q. 2. art. 2. ad 3. & q. 6. art. 1. ad 1.* Alphonſus Salmeron *tom. 8. in novum Teſtamentum*, *tr. 52. in ſolutione 8. objectionis*. Orantius *lib. 5. contra Calvinum c. 14. prope finem*. Bellarminus *tom. 2. lib. 2. de Monachis*, *c. 5.* Hieronym. Plati *lib. 2. de bono ſtatus religioſi*, *c. 20.* Gregorius de Valentia *2. 2. diſp. 10. gener. q. 4. punct. 1. c. 1. & in controverſ. lib. de ſtatu & votis religioſorum c. 2.* Joannes Azor *tom. 1. inſtit. moralium lib. 11. c. 23. qu. 8.* Navar. *in Apologia de redditibus contra Suemienſium q. 1. monitu 9. & ſequenti*, *& in 4. comment. de Regularibus*, *c. 29. & 30.* Gabriel Vaſq. *tom. 2. in 1. 2. diſp. 165. c. 5. n. 44.* Hi ſunt quos ego hactenus videre potui, & præter paucos qui refragantur, quos ſtatim referam, qui diſſentiret, aut rem hanc in dubium revocaret, legi neminem, ut hinc pateat, quam merito ſæpe dixerim ſine gravi nota oppoſitum a Doctoribus Catholicis affirmare non poſſe.

Deinde id probo auctoritate Patrum, qui idem docuerunt. Epiphanius *adverſus hæreſes*, *hæreſi 18.* explicans illud Matth. 17. *ſunt Eunuchi*, de Apoſtolis hæc ſcribit. *Quinam igitur ii fuerint, quam generoſi Apoſtoli, & monaſticam vitam degentes?* Chryſoſtomus *hom. 17. in Matth.* exhortans Monachos ad Religioſam vitam hæc habet. *Vis o Monache eſſe diſcipulus meus, imo vis diſcipulorum meorum eſſe diſcipulus, fac hoc quod fecit Jacob & Joan.* Baſil. *in conſtit. monaſt. c. 19.* *Hi ſcilicet, religioſi liberatoris noſtri ejuſque vitæ, dum inter nos verſaretur, inſtitutorum veri perfectique imitatores exiſtunt, Quemadmodum enim ille coacto diſcipulorum choro communia cuncta, ſeque Epiſcopum communem Apoſtolis præbuit, Item hi quoque Antiſtites obtemperantes, qui modo vitæ ſuæ præſcriptum recte conſervant, genus vivendi Apoſtolorum ac Domini imitantur.* Auguſt. *lib. 17. de civitate Dei c. 4.* *Dixerant enim Potentes illi, Ecce nos reliquimus omnia & ſecuti ſumus te, hoc votum potentiſſimi voverant, ſed unde hoc illis niſi ab illo, de quo hic continuo dictum eſt, dans votum voventi.* Eadem habet Auguſtinus *in Pſalm. 131.* Gregorius Magnus, & habetur *in c. ex auctoritate 36. 16. q. 1.* ibi, *Sacerdotibus Monachis Apoſtolorum figuram tenentibus*,

Præterea induco ad idem probandum duorum Pontificum teſtimonia. Nam Alexander III. *in Append. ad Concilium Lateranenſ. ſub ipſo habitum*, *p. 50. c. 30.* ex eo quod Joannes Evangeliſta a nuptiis ad religioſam vitam evocatus ſit, colligit votum religionis dirimere matrimonium, Quæ inanis collectio eſſet, ſi Joannes vere religioſus non fuiſſet, neque enim ab eo poſſet legitimum argumentum deſumi. Verba ejus hæc ſunt: *Beatum enim Joannem & complures alios ab ipſis etiam ſponſalitiis ad vitam contemplativam legimus evocatos, & idem eidem mulieri confidenter permittere poteris ut tranſeat ad religionem caſtitatis votum ſervatura.* Quibus etiam conſentit Innocentius III. *in c. ex parte, ſecundo, de converſ. conjugat.* 3

Sed quid mirum ſi Patres atque Doctores in eam ſententiam conſpiraverint, ac Apoſtolos vere religioſos fuiſſe conſtanter aſſeruerint, quandoquidem ea veritas ex Evangelio non obſcure colligitur, illa enim Divi Petri Chriſtum oratio non obſcure confirmat. *Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te*, Quibus tria indicantur vota. Nam in illo *omnia*, tam terrena bona, quam uxores intelliguntur. *Quorſum enim*, ut inquit Hieronymus *lib. 1.* contra Jovinianum. *Chriſtus poſtea de præmio ob uxores relictas ſermonem tuliſſet, niſi in illo omnia, uxores etiam intellexiſſet?* In illo ergo *omnia*, vide diſcipulorum & paupertatem & caſtitatem, in illo vero, *& ſecuti ſumus te*, perfectam diſcipulorum obedientiam agnoſce. 4

Atque hunc eſſe iſtorum verborum ſenſum legitimum 5 facile convincemus, ſi ea quæ præceſſerant, & cujus occaſione locutus eſt Petrus attendamus. In præcedentibus juvenem, qui ſe jam mandata impleviſſe a ſua juventute jactabat, ſive ex philautia ſeipſum decipiens, ſive re ipſa mentiens, ut exiſtimarunt nonnulli ex Patribus, ad perfectionis ſtudium capeſſendum adhortatus eſt Chriſtus hiſce verbis, *Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum non deficientem in cælo, & veni & ſequere me.* Quæ verba conſilium continere, non præceptum, conſtans videtur eſſe Sanctorum Patrum ſententia. Sic ſenſit Nazianzenus *Epiſtola ad Helleuium*. Auguſtinus apertiſſime *ad Hilarium epiſt. 89. qu. 4. & ſerm. 61. de tempore*, Chryſoſtomus *Homilia ſuper illud ad Romanos, Salutate Priſcam & Aquilam*, Baſilius *Epiſtola 29. ad Euſtachium Monachum*, Hieronymus *in hunc Matth. locum*, *& in epiſtol. ad Hedibiam*, *qu. 1. & in epiſtol. 6. ad Heliodorum Monachum*, *& in epiſtola ad Demetriadem*, idemque ſentiunt Doctores alii contra hujus temporis hæreticos. Præcipue videri poſſunt Alphonſus Salmeron *tom. 8. tr. 52.* qui omnium horum Patrum verba diſtincte refert, & Bellarminus *tom. 2. lib. 2. de Monachis*, *cap. 9. & 20.* Joannes Maldonado *in eum locum Matthæi*, qui & non parum efficacibus argumentis oſtendit.

His autem verbis non tantum hortatus eſt Chriſtus, ſive conſuluit, ut ſolum in affectu & præparatione animi relinqueret, ut mentitur Eraſmus cum aliis hæreticis, votis Monachorum infenſus. Atque id inter Catholicos certum eſt, & quinque optimis rationibus probat *loco cit.* Salmeronius. Suadet præterea optima ratio. Quia quoties ſacrarum literarum teſtimonio manifeſto deficiunt, dubitationes in hujuſmodi quæſtionibus ex Romani Pontificis, ex Conciliorum, ex Eccleſiæ uſu & Magiſterio hærentibus animis eximi re- 6

mi recte ſolent. Eſt etiam & alia ratio ad prædictas dubitationes eluendas, nempe ut Dei certam voluntatem in hujuſmodi rebus ambiguis ex probatis Sanctiſſimorum Hominum exemplis, quos vitæ ſanctitate ac miraculorum præſtantia Deus honeſtavit, colligamus, ut recte & prudenter ſcripſerit Auguſtinus *lib. de Mendacio ad Conſentium, c. 15.* Quod pleraque in verbis Scripturarum intelligere non valentes, in factis ſanctorum colligimus, quomodo oporteat accipi, quod facile in aliam partem duceretur niſi exemplo revocaretur. Cum ergo Domini & Sanctorum exempla ſint optima ſacræ Scripturæ commentaria, conſilium illud de relinquendis omnibus, quomodo executi ſunt Sancti? An in affectu tantum? minime. Sed cum hæc Evangelii verba recitari audierunt, re ipſa ſe omnibus abdicarunt, & nudum Chriſtum rebus temporalibus exuti nudi ſecuti ſunt. Id de Beato Franciſco, & Beato Antonio Paduano referunt fidi Hiſtoriographi; Idem de ſancto Antonio antiquiori ſcribit Athanaſius *in ejus vita*, quam nollent Hæretici ſcriptam ab Athanaſio tanto Chriſtiani orbis lumine, ut ſic eam nobis eriperent. At Gregorius Nazianzenus atque Hieronymus, Athanaſium eam vitam ſcripſiſſe teſtantur, Ruffinus quoque *Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ, lib. 1. cap. eodem de vita Antonii*, per Athanaſium ſcripta, & eundem etiam librum in Latinum ſermonem converſum, qui hodie extat, commemorat. Auguſtinus denique *lib. 8. confeſſ. cap. 6.* Antonii vitam Latine proditam narrat. Sed quid opus horum Sanctorum exemplis? Statim ſubjunxerunt Apoſtoli: *Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te*, non tantum affectu, ſed re ipſa ſcilicet. Quæ verba adeo aperta ſunt, ut quamcumque aliam evaſionem, & interpretationem excludant.

7 Denique illa adhortatione & conſilio Chriſti implicite contineri vota, non minus certum debet eſſe, ſi rationem attendamus & Chriſti ſcopum. Exigit enim Dominus renuntiationem omnium, non puerilem & temerariam, ſed perfectam, & per quam quis ad ſtatum perfectionis aſcendat. Quæ autem ea renuntiatio eſſet, ſi paulo poſt redire iterum liceret ad lucra & opes comparandas? Perfectio enim renuntiationis iſtius non in eo ſita eſt, ut privetur ad tempus bonorum poſſeſſione, ſed ut in perpetuum careat, tam his quæ poſſidebat, quam his quæ ſperare in poſterum poſſet. Nec rurſus vera ac perfecta renuntiatio eſt, niſi pacto aliquo aut promiſſione firmetur; nullius quippe momenti renuntiatio eſſet, quæ tam facile revocari poſſet. Nemo namque, ut eſt apud J. C. poteſt ſibi legem ullam indicere, a qua recedere non liceat. Ut ergo in manu alterius hujuſmodi renuntiatio fieret, neceſſe erat, ut non puerilis, ſed firma eſſet, atque perfecta, qualem Dominus exigebat a juvene perfectionis, ut ipſe dicebat, ſtudioſo. Sicut ergo Eunuchi nomine & caſtrationis nuptiarum jus & poteſtatem in perpetuum adimit Chriſtus & promiſſionem continentiæ innuit; ita nomine diſtributionis inter pauperes, votum continetur paupertatis. Sic ſentiunt Auguſtin. *epiſt. 89. q. 4. & in Pſal. 103. Concione 3.* Bernardus *in Declamat. ſuper eum locum Evangelii*, quos ſequuntur Recentiores interpretes Salmeron & Bellarminus locis citatis.

8 Quod ſi iſta adhortatione Chriſti abdicatio bonorum omnium, & obedientia non quæcumque, ſed perfecta, non ad tempus, ſed perpetua, non quæ revocari ad nutum poſſet, ſed voto & promiſſione firmata continetur, planum eſt, cum ſubjunxit hujus occaſione Petrus. *Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te*, de non minus perfecta, perpetua, votoque ſtabilita locutum renuntiatione; de eadem certe, quam illi juveni Dominus conſulebat, ad perfectionem, ut videbatur adſpiranti. Fuerunt igitur Apoſtoli vere religioſi.

9 Sed adverſus veritatem hanc, quam indicat Evangelium, teſtantur Patres, & uno ore Doctores affirmant, & quæ in magnam cedit laudem, & commendationem inſtituti Monaſtici, ſentiunt nonnulli Catholici, nec uno modo. Nam quidam nulla vota emiſiſſe Apoſtolos affirmant. Sic Franciſcus Sarmiento *in 1. p. Apologiæ, & in defenſionibus contra* Navarrum 1. p. c. 9. & Gabriel Vaſq. non omnino ſecum conſentiens *opuſcul. de reddit. Eccleſ. cap. 1. §. 1. dub. 2.* incertum dicit, an Apoſtoli paupertatem voverint; ſed contra hos egimus *comment. de reddit. Eccleſ. domanio & diſpenſ. cap. 1. 2.* hoc eſt *lib. de ordine, & annexis, lib. 9.* ubi oſtendimus Apoſtolos ſervaſſe paupertatem ex voto, & militant quæ ſupra adduximus.

10 Probabilius loquuntur alii, qui cum tot teſtimoniis Patrum Apoſtolos vota emiſiſſe confirmari videant, addunt emiſiſſe illos tria vota paupertatis, caſtitatis,

Baſilii Pontii de Matrim.

& obedientiæ, ſimplicia tamen; atque ideo non his vere conſtitutum religionis ſtatum. Id muniunt & auctoritate & ratione. Adducunt Bernardum, qui in Apologia ad Guillielmum expreſſe docet, ordinem qui primus fuit in Eccleſia, eſſe inſtitutum ab Apoſtolis parum ante finem in hæc verba. *Heu me miſerum qualemcumque Monachum, cur adhuc vivo videre ad id deveniſſe ordinem noſtrum, ordinem ſcilicet, qui primus fuit in Eccleſia, imo a quo cœpit Eccleſia cujus Apoſtoli inſtitutores, cujus hi quos Paulus tam ſæpe ſanctos appellat, inchoatores extiterunt?* Ex quibus verbis non tantum ſequi putant Apoſtolos fuiſſe inſtitutores ſtatus religioſi, & non Chriſtum, ſed etiam Apoſtolos non fuiſſe vere religioſos, quia addit Bernard. *eos quos Paulus Sanctos appellat, fuiſſe inchoatores.* At jam tunc cum vocati ſunt SS. Apoſtoli erant Epiſcopi, atque adeo non erant religioſi in eo ſtatu conſtituti.

Adducunt præterea eundem Bernardum in Epiſtola ad Fratres de Monte Dei fere in principio, ubi agens de religione ait. *Ab ipſo Domino familiariſſime celebrata, ipſo præſente concupita, ſcilicet in transfiguratione*; & addit. *Poſt Paſſionem Domini, calente adhuc in cordibus fidelium effuſi ejus ſanguinis memoria recenti, ſolitariam hanc vitam eligentes, paupertatem*, &c. Ex quibus etiam effici videtur Apoſtolos religioſam vitam minime ſectatos, ſed coram diſcipulos prædicantibus Apoſtolis. 11

Sed adhuc ego pro iſtorum ſententia adduco, quæ ſequuntur. In primis teſtimonium Chryſoſt. *hom. 25. in epiſt. ad Hebr.* ubi dicit illa verba Pauli: *Si quis frater nominatur inter vos, ad omnes tunc fideles pertinuiſſe, nec tunc fuiſſe veſtigium Monachi, ſed omnia tunc D. Paulum ad ſæculares fuiſſe locutum.* Deinde profero D. Thom. qui 2. 2. *quæſt. 187. art. 3.* dicit, religiones non fuiſſe inſtitutas tempore Apoſtolorum. Ad hæc profero expreſſiora verba ex Concil. Meldenſi *c. 9. Sacrum quoque monaſticum ordinem a Deo inſpiratum, ab ipſis Apoſtolis fundatum, ſeu a nominatiſſimis & ſanctiſſimis Patribus excultum.* Denique adjungo alia ex Concilio Colonienſi celebrato Anno 1536. *p. 10. c. 1.* ubi hæc habentur. *Vita Monaſtica non multo poſt Apoſtolorum tempora cœpit, quanquam multi perſuaſum aliam tunc fuiſſe, quam nunc eſt, Monachiſmi rationem.* Hæc ibi. 12

Sed hæc omnia non cogunt nos, ut a propoſita diſcedamus ſententia, nec vero quenquam movere debent, ut a communi Patrum, & Doctorum conſenſu diſcedat. Si enim Apoſtoli primi emiſerunt religioſorum vota, vereque religioſi fuerunt, recte illi vitam monaſticam inchoaſſe dicunt, ut affirmat Bernardus: recte quoque inſtitutores illi, non quaſi non inſtituerit Chriſtus, ſed primi Inſtitutores exemplo ſuo & opere & profeſſione, quos alii in poſterum imitarentur. Nec vero, quia Pauli tempore Apoſtoli erant Epiſcopi, quos appellat Sanctos, idcirco neceſſario efficitur eo tempore inchoaſſe. Potuerunt ſancti illi ante Chriſti mortem inchoaſſe, ut certe inchoarunt, quamvis ardentius poſt Chriſti mortem ſuum inſtitutum, & factam ſemel profeſſionem excoluerint ipſi, ut conſtabit ex his quæ dicemus infra de religioſis ad Epiſcopatum aſſumptis. Quod ex Bernardo nihil contra nos. 13

Neque obſtat etiam Chryſoſtomus, tum quia verum eſt non fuiſſe tunc Monachos aliquos, qui illis diſciplinæ legibus adſtringerentur, qualibus adſtringebantur poſtea tempore Chryſoſtomi, ſegregati plane ab hominibus ſæcularibus. Tum etiam quia fieri potuit, ut in Eccleſia Corinthiorum, de qua Chryſoſtomus loquebatur, nulli fuerint; qui ſtudium perfectionis ex voto, quod religioſi proprium eſt, profiterentur. Fuiſſe autem Apoſtolos vere religioſos hoc capite, & aliquos ex Apoſtolorum diſcipulis *cap. præcedenti* demonſtravimus ex Chryſoſtomo. Has duas ſolutiones proponit Gregorius de Valentia *in controv. lib. de ſtatu & votis religioſ. c. 2.* poſteriorem Bellarminus *lib. 2. cit. de monachis c. 9.* 14

Id autem quod affirmat D. Thomas intelligendum eſt, ut eo loco docet Cajetanus, quoad ritum & cæremonias, quibus poſtea religiones ornari & ſtabiliri cœperunt. Qua ratione ſane non viguit religioſæ vitæ inſtitutum tempore Apoſtolorum, licet viguerit quoad religionem voti, & majoris perfectionis ſtudium. 15

Concilium autem Meldenſe interpretor eodem modo, atque Bernardum. Fundatum itaque dico monaſticum ordinem ab Apoſtolis, quia ſuo exemplo eandem vitam alios profiteri docuerunt, profitentes & ipſi: fundatum quoque, quia ab Apoſtolis innumeri monachorum greges Chriſto in cœlum redeunte 16

derivati ſunt, ejuſdem Apoſtolicæ profeſſionis imitatores ſeduli. De quo etiam monaſticæ profeſſionis incremento inſigni accipienda ſunt verba Concilii Colonienſis. Alias, ſi de prima inſtitutione monachiſmi ſentiret, jam poſt Apoſtolos incœpiſſe in Eccleſia communi Patrum ſenſui ab Apoſtolis ſtatum religionis derivantium, repugnarent Patres Concilii Colonienſis. Quæ cum ita benigne interpretari poſſimus, non eſt, cur illis abſurdam ſententiam impingamus. Quamquam & facile alia ratione componi omnia poſſent, ſiquis diceret religioſam vitam & ſub ipſo Chriſto per Apoſtolos excultam, clericorum ſcilicet Regularium: at monaſticam & ſolitariam ab Apoſtolorum diſcipulis inchoatam, Quid enim frequentius apud Doctores, quam Canonicorum Regularium vitam ab Apoſtolis ſumpſiſſe exordium, reformatam poſtea ab Auguſtino ad Epiſcopatum evecto?

17 Sed certant etiam hujuſmodi ratione. Si Apoſtoli fuerunt vere religioſi, ſequitur hunc ſtatum inſtitutum a Chriſto. Abſurdum eſſe quod ſequitur pro manifeſto relinquunt, nec probant. Sequi vero ita oſtendant. Quia ſi Apoſtoli religioſi fuerunt, ante Chriſti mortem fuiſſe religioſos neceſſe eſt, & antequam inſtituerentur Epiſcopi, ut *loco cit.* docet D. Th. Habuerunt ergo tunc ſuperiorem aliquem, quod ad ſtatum religionis neceſſarium eſt. Hic autem non poterat eſſe niſi ſolus Chriſtus, Ergo ſi religioſi fuerunt, Chriſtus erit ſuperior & inſtitutor, Eſſe enim alium ſuperiorem a Chriſto eo inter vivos degente, dici nequit. Cæterum demus argumento Apoſtolos, dum Epiſcopi inſtituti ſunt, non fuiſſe religioſos, cujus tamen oppoſitum eſt fortaſſe verius, ut infra ſuo conſtabit loco, Demus vivente Chriſto nullum alium ex diſcipulis ſuperioris exercuiſſe munus, expreſſe enim Chriſtus juveni dixit, *& veni & ſequere me*. Matth. 19 Sed Chriſtum fuiſſe caput quid inconvenit ſequelam admittere, inſtitutum ſcilicet a Chriſto religionis ſtatum? quid abſurdi eſt ſi concedatur, imo cur non concedi debeat, ego non video, de quo jam dicam *cap. ſequenti*.

CAPUT III.

Religioſum ſtatum inſtitutum a Chriſto, & erectum, ac proinde eſſe ex divino jure.

SUMMARIUM.

1 *Quidam a Chriſto inſtitutum dicunt ſtatum religioſum, ſed non erectum.*
2 *Oppoſitum verius probatur, ex Patribus, & 3.*
4 *Probatur ratione eſſe ex divino jure, & 5. 6.*
7 *Alia ratione probatur, & 8.*
9 *Solutio refelluntur.*

1 GAbriel Vaſquez *to. 2. in 1. 2. diſp. 269. cap. 5. n. 48.* exiſtimat, quod ad inſtitutionem ſtatus religioſi pertinet, diſtinguendum eſſe. Si enim, inquit, inſtituere idem eſt quod invenire, & excogitare ſtatum hunc, aliiſque ſequendum proponere, dicendum eſt a Chriſto Domino fuiſſe inſtitutum & prædicatum. Si vero inſtituere ſtatum religionis idem ſit, quod revera illum erigere ſub alicujus capitis poteſtate & juriſdictione, ſic dicendum eſt inſtitutionem hujus ſtatus non eſſe factam a Chriſto atque a Deo, neque juris divini, ſed tantum Eccleſiaſtici eſſe. Hujus fundamentum eſt, quia ad ſtatum religioſum requiritur juriſdictio, ratione cujus prælatus acceptans vota ſub ſua poteſtate contineat ſubditum. Ea autem juriſdictio conferri non poteſt ex vi votorum, neque ex natura rei, ſed tantum ex voluntate Pontificis ad id habentis poteſtatem.

2 Cæterum ex his quæ *c. præced.* dicta ſunt facile colligitur aliter philoſophandum eſſe. Itaque aſſerimus Chriſtum Dominum non ſolum inſtituiſſe religionis ſtatum, hoc eſt, prædicaſſe, & propoſuiſſe ſequendum, ſed vere etiam erexiſſe, & quidem Chriſtum Dominum religioſum ſtatum inſtituiſſe docent Patres, Athanaſius *in epiſt. 9. ad Ammon. Monachum*. Baſilius *in ſermone aſcetico*, de abdicatione rerum, & perfectione ſpirituali non ſemel hoc inſtitutum a Chriſto fluxiſſe dicit. Euſebius Cæſarienſis *in Epiſtola ad Marinum*, quos refert & ſequitur Simon Logotheres antiquus Auctor *in Chronico*, his verbis. *Ecce quomodo hi Patres in duo genera vitæ ajunt diſtribuiſſe Chriſtum homines in ſæcularem & in cæleſtem, in Evangelicam, & Apoſtolicam*, Chriſoſtom. *homil. 17. ad populum* vocat philoſophiam a Chriſto introductam, Bernardus in epiſt. ad fratres de Monte Dei dicit religioſam vitam eſſe ab ipſo Chriſto familiariſſime celebratam, & alii Patres, quos ſupra retulimus *c. præced.* Adde Concilium Senonenſe *in decretis fidei, cap. 9. tom. 4. Conciliorum* ubi Chriſtum illis verbis Matthæi 19. *Si vis perfectus eſſe*, ad vota obedientiæ & paupertatis adhortatum ſcribit, & alio loco ad votum caſtitatis,

Ex quibus Patrum teſtimoniis non ſolum colligitur Chriſtum inſtituiſſe ſtatum religionis, hoc eſt, excogitaſſe & propoſuiſſe, ac prædicaſſe, ſed erexiſſe. Quod ita oſtendo. Hi patres, qui dicunt Chriſtum inſtituiſſe, dicunt etiam Apoſtolos vere religioſos fuiſſe, ut viſum eſt *c. præcedent.* Ergo non ſolum inſtituit, ſed etiam erexit; ſi enim erant veri religioſi: igitur cum obedientiæ voto; neque enim ſine eo religio conſtat. At eam obedientiam Chriſto promiſſam fuiſſe ex illis convincimus; *& ſecuti ſumus te*. Et quidem teſtimonia Patrum, quæ capite præcedenti adduximus, plane convincunt Apoſtolos eam vitam non tantum a Chriſto ore tenus didiciſſe, ſed opere compleviſſe, & executioni mandaſſe vivente Chriſto, ut aperte liquet ex verbis Epiphanii, Chryſoſt. Baſilii, & Auguſtini. Quare non tantum ejus ſtatus prædicatio, ſed etiam erectio a Chriſto eſt. Nam Apoſtolos vere religioſos fuiſſe, & ſine capite, cujus juriſdictioni parerent, repugnans eſt. Adverſari igitur Patribus in re tanta, & quod gravius eſt ſine magno fundamento, reprehenſione non caret. 3

Atque his conſequens eſt ſtatum religioſum ex divino jure, quandoquidem a Chriſto eſt inſtitutio & erectio. Non ergo ex Eccleſiaſtico. Sed præterea probo manifeſta ratione ſtatum religionis jure divino conſtare, non Eccleſiaſtico, & præmitto in præſenti, quamvis a Romani Pontificis auctoritate pendeat approbatio regulæ, juxta quam & ſecundum quam vota religioſum conſtituentia emitti debeant: attamen inde non effici inſtitutum religioſi ſtatus eſſe ex jure Eccleſiaſtico, maxime cum olim non indigerent religiones poſitiva aliqua approbatione, nec Epiſcopi, neque Pontificis, ſed tantum negativa. Sicuti quamvis legitimatio perſonæ, aut illegitimatio ad matrimonium pendeat ex jure poſitivo Eccleſiaſtico, non inde fit matrimonii contractum inter eas perſonas, quæ quoad legitimationem ſubditæ ſunt Eccleſiaſtico juri, eſſe ex Eccleſiaſtica lege. Id quod etiam in ordinibus ſacris, ad quos perſonæ redduntur habiles, aut inhabiles jure poſitivo, & aliis multis exemplis explicari poteſt. 4

Hoc ergo poſito ſic argumentor diſcurrendo per ſingula, quæ in religionis ſtatu reperiuntur. Nam ſtatus hic non eſt de jure Eccleſiaſtico conſiderata inſtitutione. Inſtitutio enim eſt a Chriſto, qui formam & modum ſtatus religioſi deſcripſit, eumque executioni mandavit, ut ex Patribus probatum eſt, & ex Evangelica hiſtoria. Et quamvis diceremus Chriſtum inſpiraſſe tantum, non vero executioni mandaſſe, adhuc planum eſt eſſe de jure divino, Quia ut modo dicebam, quod Pontifex probet regulam, ſecundum quam ea tria vota a Chriſto præſcripta, eam ea traditione. & ſub uno capite emitti debeant, quæ fuit forma ſtatus religioſi inſpirata a Chriſto, non ſequitur ſtatum religionis jure Eccleſiaſtico conſiſtere. Sicut cum Chriſtus ordinem Subdiaconi inſpiraverit, quamvis illum executioni non mandaſſet, quamvis Pontifex perſonam legitimam vel illegitimam ad ſubdiaconatum probet, vel definiat, non ſequitur ſubdiaconatum eſſe ex jure Eccleſiaſtico. Similiter cum forma & materia contractus matrimonii, & quod is celebretur mutua traditione & acceptatione, ſit juris naturalis, quamvis jus Eccleſiaſticum decernat, quæ ſint legitimæ perſonæ, inter quas poſſit eſſe mutua traditio & acceptatio, non ſequitur eſſe contractum illum ex jure poſitivo Eccleſiaſtico, Quamvis ergo Pontifex probet regulam, ſecundum quam cum illis votis vivere oporteat, ſi tamen ea forma trium votorum cum traditione & ſub uno capite præſcripta a Chriſto eſt, ſtatus ille jure divino conſiſtet, non Eccleſiaſtico. Nec dici poteſt eſſe ex jure Eccleſiaſtico, ſi conſideratur ſtatus iſte ex parte voventis. Nam licet votorum emiſſio pendeat ex mea voluntate, quod ſemel illis emiſſis maneam obligatus, & ſimul etiam donatus ex alio ibi interveniente contractu, juris divini & naturalis eſt. Unde recte dixit Paludanus *in 4. diſtinct. 38. q. 4.* religioſi obligationem eſſe ex jure naturæ quo ſe voluit obligare. 5

Idem dico, ſi conſideretur ſtatus religioſus ex parte præſulis acceptantis. Nam licet ex ejus voluntate 6
pen-

pendeat eam promiſſionem, donationemque acceptare, attamen ſemel acceptata, quod præſul illi proſpicere teneatur in temporalibus, & ſpiritualibus, & quod poteſtas dominativa quæratur acceptanti in vovente, plane eſt ex obligatione naturali, non minus reſtricta, quam ea qua tenetur dominus erga ſervum, etiamſi ſervitus ſit de jure gentium, vel per emptionis contractum introducta; & maritus erga uxorem, pater erga filium. Sicut neque ex eo quod conſenſus acceptantis requiratur ad matrimonium, efficit illum eſſe ex jure Eccleſiaſtico.

7 Secundo eandem veritatem probo alia conſideratione brevius & clarius propoſita. Religioſi ſtatus eſſentia & ratio conſtat & votis emiſſis, & traditione, ſive donatione qua ſe vovens donat religioni, & ex qua donatione, ſuppoſita acceptatione ex parte ejus cui ſe donat, quæritur donatario juriſdictio in donantem, qua poſſit illum compellere & punire, quæ omnia demonſtrabo *cap. 5. & 6.* At religioſus ſtatus ſecundum ſuam naturam & eſſentiam inſtitutus eſt a Chriſto, ut Gabriel Vazq. fatetur. Igitur ex Chriſti inſtitutione reperiuntur omnia, quæ ad ſtatum religioſum neceſſaria ſunt. Nam cum ex donatione ſui, & votorum emiſſione, & poteſtate dominativa prælato quæſita compleatur ſtatus religioſus, & ille ſecundum ſuam eſſentiam a Chriſto inſtitutus ſit planum eſt illum omnino conſtare jure divino & naturali, non Eccleſiaſtico. Et explico magis, Quia ſi ex alio capite dicendum eſſet ſtatum religioſum eſſe ex jure Eccleſiaſtico, id eſſet, quia cum juriſdictio ad eum ſtatum neceſſaria ſit, ea juriſdictio confertur prælato a Pontifice, a quo omnis Eccleſiaſtica derivatur. At falſum eſt juriſdictionem prælati in ſubditum neceſſariam ad ſtatum religioſum provenire a Pontifice, ſed ſolum ex donatione interveniente, ut locis citatis oſtendemus contra eundem Gabrielem Vazquez, ſolum enim juriſdictione proveniente ex donatione illa quæritur ſufficiens & propria religioſi ſtatus juriſdictio. Igitur e nullo capite religioſus ſtatus poteſt eſſe e jure Eccleſiaſtico.

8 Denique addo etiam, quamvis demus id, quod vult Gabriel Vazquez, ſcilicet, compleri juriſdictione collata a Pontifice, & inde effici ſtatum religioſum eſſe ex jure Eccleſiaſtico, licet id, inquam, daremus, adhuc dici non deberet religionis ſtatum eſſe ex jure Eccleſiaſtico. Quia in eo caſu potius dici deberet poteſtatem illam a Chriſto Domino immediate, derivari in prælatum ſemel poſita regulæ approbatione, ut de poteſtate juriſdictionis, & clavium in ſacerdotes derivata & Epiſcopos philoſophantur multi, quorum ſententias probamus *in tract. de ſacramento Pœnitentiæ*. Nullus enim in eo caſu dicet poteſtatem Epiſcopi eſſe ex jure Eccleſiaſtico, quamvis quoad approbationem perſonæ, & deſignationem parochiæ pendeat ex Eccleſiaſtica lege. Et quidem ſic potius philoſophandum eſſe ex eo conſtare poteſt, quia cum omnis religioſus ſubditus ſit Summo Pontifici, velut omnium religioſorum generaliſſimo, & ſublatis omnibus delegatis conſiſtere poſſit religio, ſolum in manu Pontificis emiſſis votis & ab illo receptatis, (quid enim vetat religionem aliquam inſtitui, quæ ſolum illum haberet Prælatum?) ea juriſdictio quam haberet Pontifex in religioſum, etiam ſi demus eſſe poteſtatem clavium, non eſſet ex jure Eccleſiaſtico, ſed divino. Ea enim poteſtas quæ in Pontifice eſſet, comparatione illius ſubditi ex jure divino eſſet, ex admiſſa hypotheſi, quam Gabrielis Vazquez doctrina contendit. Nihil certe in eo religioſo aſſignari poteſt, quod ad jus poſitivum Eccleſiaſticum pertineat, quo conſtituatur in ſtatu religioſi.

9 Nec vero eluditur argumentum, etiam ſi quis dicat cum Gabriele Vazquez *in ea diſput. num. 43.* adhuc tunc eſſe ex jure Eccleſiaſtico complementi illius poteſtatis, quia pro ſua voluntate voluit curam eorum gerere, ſecundum regulam a ſe probatam. Quia licet a voluntate Pontificis pendeat acceptatio, ſemel tamen acceptatis eorum votis, juriſdictio in illos naturalis, & divini juris eſt. Neque enim ipſe ſibi ipſi in alium concedere poteſtatem poſſet. Igitur in illa juriſdictione Pontificis circa illos ſubditos nihil eſt juris Eccleſiaſtici. Quod autem ipſe probaverit regulam, ſecundum quam & vota emittenda, & juriſdictio illa exercenda ſit, non efficit ſtatum illum eſſe ex jure Eccleſiaſtico, ut antea probatum, & exemplis illuſtratum. Unde plane non video quo fundamento niti potuerit doctiſſimus vir Gabriel Vazquez, ut aſſereret religioſum ſtatum jure tantum Eccleſiaſtico conſiſtere; nam quod aſſumit juriſdictionem neceſſariam ad conſtituendum ſtatum religioſum derivari a Pontifice falſum eſſe hactenus diximus, & inferius probabimus, & ni fallor demonſtrabimus.

CAPUT IV.

Religionem eſſe ſtatum immobilem.

SUMMARIUM.

1 *Religionis definitio.*
2 *Status definitio explicatur.*
3 *Quo ſenſu dicatur immobilis.*
4 *In ſtatus ratione donationem includi.*
5 *Peccare contra juſtitiam, qui conſtitutum vere in ſtatu ſeparat.*
6 *In quo religio conveniat & differat cum aliis ſtatibus.*

EXplicuimus religioſi ſtatus initia, & exordia, ejuſque inſtitutionem, accedamus ad explicandam eſſentiam religionis, & ea ex quibus conſtat. Cujus gratia obſervandum eſt in primis religionem juxta doctrinam D. Thom. 2. 2. *q. 186. art. 1. ad 4. & art. 3. &* 4. ac ſæpe alibi, quatenus ſtatum religioſum ſignificat, ſic definiri: *Religio eſt ſtatus perfectionis per tria vota perpetuo adipiſcendæ*. In qua definitione, ut more Dialecticis noſtris familiari loquar, eſt genus & ſpecifica differentia. *Status* genus eſt, in quo cum aliis hominum ſtatibus convenit: *perfectionis per tria vota perpetuo adipiſcendæ* ab aliis hominum ſtatibus religio ſecernitur. 1

Præterea obſervandum eſt, ſtatum, quod in hac definitione genus eſſe diximus, juxta doctrinam, ejuſdem D. Thom. 2. 2. *q. 183. art. 4. & opuſc. 16. de vita ſpirituali, c. 15.* ſic definiri. *Status eſt conditio perſonæ ſecundum ſervitutem & libertatem cum obligatione immobilis cum quadam ſolemnitate*. Quam definitionem probant Doctores Scholaſtici, licet repugnet Henricus Gandavenſis *quodlib. 12. q. 29.* videatur Gregor. de Valentia 2. 2. *diſp. 10. gener. q. 1. punct. 1.* Hæc autem definitio juriſdictione ipſa confirmatur, in omni hominum ſtatu, qui vere ſtatus ſit; ſic enim conſtat conſtitutos in ſtatu ſervitutis matrimonii tam ſpiritualis Epiſcopi cum Eccleſia, quam carnalis viri cum uxore habere conditionem immobilem ſecundum ſervitutem & libertatem cum obligatione & ſolemnitate, qua notum ſit illos eſſe in eo ſtatu; qua conditione tranſeunt immobiliter in jus alterius, ſervus in poteſtatem domini, vir & uxor in poteſtatem mutuam, & Epiſcopus & Eccleſia. 2

Cum autem dicitur, *Status conditio immobilis*, debet intelligi de immobilitate per ſe, & ex natura ſtatus & vinculi, licet ex accidenti & ex poteſtate aliena diſſolvi poſſit. Unde ſtatus eſt conditio ſervitutis, ut conſtat ex titulo *de ſtatu hominum l. 2. & 3.* licet voluntate domini poſſit ſervus manumitti; & libertatem adipiſci, ac fieri proprii juris. Similiter matrimonium corporale ſtatus eſt; licet matrimonium ratum nondum conſummatum dirimatur per ſubſequentem profeſſionem, vel jure Eccleſiaſtico, ut nonnulli ſentiunt, vel divino poſitivo, quod exiſtimo verius, ut dico infra *lib. 9.* & dixi aliquid ſupra *lib. 1.* Et matrimonium conſummatum infidelium diſſolvitur altero tranſeunte ad fidelem, & nolente cum conjuge cohabitare ſine Creatoris injuria. Et denique matrimonium fidelium ratum & conſummatum diſſolvi a Deo nulla repugnantia eſt, forſan enim id factum in veteri lege, cum repudiis locus fuit, ut eo loco oſtendo. Et tandem matrimonium Epiſcopi cum Eccleſia ſtatus eſt, & conjugium natura ſua indiſſolubile & immobile, licet auctoritate Pontificis diſſolvi poſſit, ut dico in commentario de canonibus Apoſtolicis, hoc eſt *lib. 5. de ordine*. Viduarum autem virginum, & clericorum, qui non ſunt mancipati alicui Eccleſiæ, non proprie dicuntur in ſtatu conſtituti juxta ſenſum, in quo loquimur de ſtatus natura atque ratione. Sunt enim ſui juris, neque ſe in alienam poteſtatem tranſtulerunt. 3

Ex quo fit in ipſo ſtatu ex natura & ratione ſtatus includi donationem, qua is qui in ſtatu conſtituitur, tranſeat in jus & poteſtatem alterius, ut conſtat inductione facta. Ut enim jure receptum eſt, non poteſt quis ſua voluntate ſibi legem imponere, a qua recedere non liceat, *l. pen. D. de arbitris, & l. illo a quo 13. §. tempeſtivum, D. ad S. C. Trebell.* ibi, *Sed etſi* 4

ipſe Prætor hæres inſtitutus ſuſpectam dicat. ipſe ſe cogere non poterit. quia triplici officio fungi non poteſt, & ſuſpectam dicentis, & coacti & cogentis. Sed in his omnibus caſibus, atque ſimilibus principale auxilium implorandum eſt. l. 5. D. de pactis, difficile eſt ut unus homo verum vicem ſuſtineat, & l. ſi quis 22. in principio, D. de leg. 3. ibi, *Nemo enim eam ſibi poteſt legem dicere, ut a priore ei recedere non liceat, & l. 7. §. 8. D. de donat. inter vir, Quia venditor ſive donator non ſibi vult legem imponi, nec poteſt, & l. Lucius Titius 40. in fine, D. de fideicommiſſ. libert.* ibi. *Quia non ſibi legem dixiſſet, & l. nec ſi volens, C. de liberali cauſa,* ibi. *Nec ſi volens ſcripſiſſes ſervum te eſſe non liberum, præjudicium juri tuo aliquod comparaſſes.* Intelligenda tamen hæc jura ſunt, ſine mutatione ſtatus, ſed retenta propria libertate. At ſi ſtatum mutet, ut vendendo ſe ad pretium participandum, vel dedicando ſe recte ſe privare poteſt libero arbitrio, inquit Anchartanus *Clem. 1. de decimis, in fine, & in cap. ſi Religioſus, de electione lib. 6. n. 1. &* 2. Requirit ergo ſtatus ratio immobilis donationem, ſine qua non poſſet ulla conſiſtere immobilitas.

5 Ex quo rurſus fit poſt eam donationem peccatum jam eſſe contra juſtitiam, ſi quis eum qui in ſtatu eſt conſtitutus, ſe parat a ſtatu vel poteſtate alterius, vel oſu. Itaque ſi ſervum, virum, vel Epiſcopum avoces ab operibus, quas debent dominis, conjugibus, vel Eccleſiis. contra juſtitiam facias neceſſe eſt.

6 Ex his duabus obſervationibus colligitur religionem in ratione ſtatus convenire cum ſervorum, conjugii, & Epiſcoporum ſtatu. Eſt enim ſtatus quidam, in quo mutatur conditio libertatis, tranſitque in ſervitutem quandam, & fit alieni juris. At in reliquis differt, Quare a virginibus, viduis, clericiſque ſolum differt in ratione ſtatus, ſunt enim omnes iſti ſui juris, atque adeo vere, & in rigore non ſunt conſtituti in ſtatu, cujus ratio mutat conditionem, & transfert in alterius poteſtatem. Eadem etiam ratione diſtinguitur ab aliis Chriſtianis, quorum vita non eſt perfectionis. A ſervis autem, atque conjugatis, quia longe alias operas poſtulat religionis ſtatus, qui perfectionem exigit. Incumbunt enim religioſi vitæ ſpiritualis ſtudio, in ordine ad quod diriguntur a Prælatis. Ab Epiſcoporum autem ſtatu differt, quia Epiſcopalis ſtatus eſt perfectionis adeptæ, ut docet D. Thomas 2. 2. *quæſt. 185, artic. 5.* Religionis autem ſtatus eſt adipiſcendæ perfectionis, ut in definitione diximus. Unde autem in religionis ſtatum ea immobilitas derivetur, & quibus aut qualibus conſtet votis, in ſequentibus late explicabimus.

CAPUT V.

In Religionis ſtatu una cum votis intervenire donationis contractum.

S U M M A R I U M.

1 *Ad ſtatum religioſum non requiri donationem aliquam, quidam opinantur.*
2 *Oppoſitum verius, & explicatur.*
3 *Proponitur quod probandum ſit.*
4 *Prima probatio ex communi DD. ſenſu, & 5. 6. 7.*
8 *Secunda probatio ex quadam Epiſtola D. Bernardi.*
9 *Solutio refellitur.*
10 *Tertia probatio ex pueris oblatis a parentibus religioni.*
11 *Solutio refellitur, & 12. 13.*
14 *Objectiones ſolvuntur, & 15.*
16 *Quarta probatio ex eo quod religioſus ſit alieni juris.*
17 *Quinta probatio ex poteſtate irritandi vota religioſi.*
18 *Solutiones rejiciuntur, & 19.*
20 *Objectiones diluuntur, & 21.*
22 *Juriſdictionem Prælati in religioſum non oriri ex poteſtate clavium.*

1 GAbriel Vazquez 2. *tom. in 1. 2. diſput. 165. c. 4.* negat in religionis profeſſione intervenire donationem aliquam, neque traditionem: & ex conſequenti ad religioſum ſtatum non requiri donationem aliquam, ex qua naſcatur poteſtas dominativa, & juriſdictio Prælati in religioſum, Sed totam eam juriſdictionem, quam Prælatus exercet in ſubditum, quæque ad religionis ſtatum neceſſaria eſt, non eſſe ex jure naturali, neque a voluntate religioſi ortam, ſed tantum a jure poſitivo humano derivatam. Nam ſemel facta rerum diviſione non eſt in alicujus poteſtate concedere alteri juriſdictionem in ſeipſum. Cumque omnis poteſtas Eccleſiaſtica conceſſa ſit Summo Pontifici a Deo, ſic conſequens, ut ab eo ad Præpoſitum religionis derivetur, & eam ſpiritualem eſſe, & provenire a poteſtate clavium. Hæc Gabriel Vazquez.

At mea atque communis, ut ſtatim demonſtrabo, longe alia ſententia eſt, quam ſic propono. Cum religioſus & ſit in ſtatu conſtitutus, & in eo per tria vota perfectioni comparandæ incumbat, ſive ſtudeat, neceſſario efficitur in religioſorum votorum emiſſione duos quaſi contractus reperiri. Primus eſt donatio quædam, qua ſe religioni donat, Alter eſt promiſſionis, quæ eſt in voto, qua ſuas operas promittit in abſtinentia a venereis, in uſu bonorum externorum, & propriæ voluntatis, quoties ſe ſe obtulerit occaſio. Prior illa donatio a religione acceptatur, neque enim mentalis donatio eſſe poteſt, & in qualibet donatione donatarius interveniat neceſſe eſt, alias nulla conſurgeret obligatio ex juſtitia, ut oſtendo infra *lib.* 12. & dixi *lib.* 2. Atque hujus donationis ratione tranſit religioſus plene in jus alterius, cui ſe donat, non ſecus ac ille, qui ſe olim vendebat in ſervum, & tranſibat in poteſtatem domini titulo venditionis, ut cum quis major viginti quinque annis ad pretium participandum ſe venundari patiebatur, *l. 5. D. de ſtatu hominum, & §. penult. Inſtit. de jure perſonarum*, certis etiam ſervatis conditionibus, quas Accurſi, *in d. §.* proſequitur, naſciturque ex ea donatione in religione jus quaſi paternum, & dominativum in religioſum ex eo præciſe, quod ſe religioſus ipſi tradidit, atque donavit. Hinc etiam oritur propria & peculiaris juriſdictio, quæ Prælato religionis in religioſum convenit. Itaque primus ille contractus donationis reſpicit religionem, cui ſe donat: ſecundus vero quaſi contractus promiſſionis reſpicit Deum, cui fit promiſſio. Vota enim non fiunt homini, ſed Deo, cum votum ſit actus religionis virtutis. 2

Ex his, quæ in noſtra ſententia diximus quod ad juriſdictionem attinet ortam ex ea donatione, oſtendam cap. ab hoc altero, Nunc opus eſt, ut quod de donatione diximus, confirmemus contra Gabrielem Vazquez, & pugnemus contra illum in hac re maniſeſtiſſimis argumentis. Hinc enim donationem in ſtatu religioſo intervenire, maximum ad ea quæ in ſequentibus dicturi ſumus, fundamentum eſt, & qua poſita & conſtituta, facillime & apertiſſime plures difficultates enodabimus, quæ alias difficile ſuperari poſſunt. Quo magis mirandum ſententiam noſtram, vel potius communem omnium de donatione in religionis ſtatu interveniente a nonnullis, quorum maxime intererat, parum probari, ne a Gabriel. Vazquez ſententia diſcedant, quam ſemel imbiberunt, & in cujus placita & verba jurarunt. Dico igitur ſententiam hujus auctoris quoad hanc partem eſſe omnino falſam, & ut exiſtimo, ſingularem. Quare impugnabo hoc capite, quod docet non intervenire donationem in profeſſione per emiſſionem votorum. Quod autem inde infert, non oriri Prælato poteſtatem dominativam in ſubditum, & juriſdictionem prælati eſſe ex poteſtate clavium, impugnabo infra altero capite. 3

4 Primo ergo noſtra ſententia probatur, & oppoſita refellitur ex Doctorum fere omnium Scholaſticorum auctoritate, quibus opponitur Gabrielis Vazquez ſententia, & quod magis mirum, ſine magno fundamento, aut neceſſitate aliqua, id oſtendo, quia Scholaſtici omnes conſentiunt, cum quis ea vota in religione emittit, intervenire ibi præter rationem voti, traditionem & donationem, qua ſe religioni donant. Cum enim aſſignat diſcrimen inter votum ſimplex atque ſolemne, ſive potius inter votum in religione emiſſum, (quod quia ſolemne eo tempore videbant, ſemper votum in religione ſolemne judicarunt,) & inter votum emiſſum extra religionem, ſive ad religionem non pertinens, in eo differre dicunt, quod votum extra religionem promiſſio tantum eſt; at vero votum in religione una cum promiſſione actus futuri habet ſecum adjunctam traditionem, & donationem, ac tranſlationem ſui in jus alterius. An autem ex hoc recte, vel ſecus inferant in ea traditione ſolemnitatem conſiſtere, modo non diſputo, dicam infra ſuo loco.

5 Fuit hæc expreſſa ſententia D. Thom. 2. 2. *quæſt. 88. art. 7.* illamque ſequitur Dionyſius Carthuſianus *in 4. diſt. 38. qu.* 2. Durandus *eadem d. qu. 1. num. 8. & 9. & q. 2.*

& quæſt. 2. num. 8. Ricardus art. 7. q. 1. in corpore, & ad argumenta, & quæſt. 2. & 3. Deca Hiſpalenſis q. 1. art. 3. notabili 2. & 3. & ſeqq. Capreolus ibidem, Thomas de Argentina q. 1. art. 3. in ſolutione 1. poſt 3. concluſionem, Franciſcus Mairoonius eadem diſt. 5. Quarta particula, Altiſiodorenſis lib. 3. ſerm. tract. 28. cap. 2. qu. 3. & lib. 4. tract. 7. c. 7. quæſt. 4. in fine. Pelbartus verb. matrimonium 5. §. 46. Dominicus Soto in 4. diſt. 38. qu. 2. art. 1. & 2. & lib. 7. de juſtitia, quæſt. 2. art. 5. Petrus Soto de inſtit. Sacerdotum, lect. 5. de matrimonio. Hi quidem auctores expreſſe dicunt votum in religione emiſſum diſerte e voto extra religionem facto in ea traditione & donatione, in qua etiam ſolemnitatem voti conſtituunt. Et quamvis in eo non recte, quod ſolemnitatem in traditione ponant, cum votis ſimplicibus Societatis JESU Gregorius XIII. definiet vere conſtitui religioſum, quia per illa ſe religioni tradit, ſeque divino ſervitio in ea dicat, quibus docet etiam in voto ſimplici ad religionis ſtatum pertinente ineſſe traditionem & donationem. Attamen recte docuerunt votum in religione emiſſum differre ab eo, quod extra religionem fit, quia illud ſecum affert donationem & traditionem perſonæ; quamvis & prædicti Doctores explicari optime poſſent juxta eam ſolemnitatem intrinſecam & eſſentialem, quam proponam infra.

6 Sed præterea alii ſunt Scholaſtici, qui ſive ſolemnitatem conſtituant in ea traditione, ſive non conſtituant, ſed ex conſtitutione Eccleſiæ oriri dicant, expreſſe tamen agnoſcunt in votis in religione emiſſis traditionem & donationem perſonæ. Hi ſunt D. Thomas in 4. diſt. 38. q. unic. art. 3. & quodlib. 3. art. 8. Alexander Alenſis 2. p. quæſt. 151. num. 3. Bonaventura in 4. diſt. 38. q. 4. art. 2. ad 2. Scotus eadem diſt. quæſt. unica, & ibi Petrus Tataretus Scoti interpres, Joannes Baſſolis eadem diſt. quæſt. unic. art. 2. in fine, Cardinalis Aureolus eadem diſt. qu. unic. art. 1. a medio, Guillielmus Rubion qu. 1. art. 1. Paludanus quæſt. 4. Cajetan. tom. 1. opuſc. tr. 7. Et ex hujus temporis ſcriptoribus Henriquez lib. 2. de matrim. c. 3. & 4. Gregorius de Valentia 2. 2. diſp. 5. generali, qu. 6. punct. 5. Petrus Ledeſma de matrim. q. 56. art. 2. ad 6. Joannes Azor tom. 1. inſtit. moral. lib. 12. cap. 6. qu. 6. Joannes de Salas de legib. diſp. 8. ſect. 17. & 18. Indicavitque olim eandem ſententiam Petrus Ancharranus, Clement. 1. de decimis, in fine, & in cap. ſi religioſus, de electione lib. 6. num. 1. & 2.

7 Præterea hanc etiam donationem indicant, præter obligationem ex voto provenientem, illi Doctores Scholaſtici, qui docent eum, qui extrahit profeſſum a religione vi, vel dolo, obligari religioni ad reſtitutionem ex juſtitia, qui nec ſunt numero pauci, neque auctoritate ignobiles. Hi ſunt Palud. in 4. diſt. 15. qu. 12. art. 2. concl. 1. & diſt. 38. q. 4. art. 1. concl. 4. Ricardus eadem diſt. 15. art. 5. qu. 2. & q. 4. ad 8. Scot. qu. 3. ad 2. Gabr. qu. 17. art. 3. dub. 1. Joann. Major q. 17. in fine, & diſt. 38. q. unica 27. in fine. Maironius diſt. 16. q. 2. art. 1. Guillielmus Rubion eadem diſt. q. 2. art. 2. Antoninus 2. part. ſumm. tit. 2. cap. 2. §. 1. Sylveſter v. reſtit. q. 1. §. Quantum autem, qui refert pro hac ſententia S. Thomam, Summam Roſellam, & Archidiaconum, Petrus Tataretus in 4. diſtinct. 15. quæſt. 3. in fine. Adrianus in 4. de reſtitutione, de bonis Animæ, in ſolut. 2. confirmationis 2. argumenti, Leonardus Leſſius lib. 2. de virtutibus Cardinal. c. 41. dub. 8. num. 67. Hi certe omnes obligationem non ſolum ex religione, ſed etiam ex juſtitia provenientem agnoſcunt, non minorem, quam ſi quis ſervum alienum auferat. Signum ergo evidens eſt agnoviſſe Doctores iſtos obligationem juſtitiæ præter obligationem religionis; alias ſi in prælatis erga ſubditos eſſet tantum jus ex religione proveniens, nec læderetur juſtitia, nec eſſet obligatio reſtituendi, ſicut ex oppoſito fundamento colligit M. Bannes de juſtitia, quæſt. 62. art. 2. dub. 3. concl. 2.

8 Secundo oſtendo donationem intervenire, meo judicio, manifeſte ex epiſtola prima Divi Bernardi, cujus ſcribendæ occaſio hæc fuit. Robertus proximus genere Bernardo a parentibus oblatus fuerat cum fundo monaſterio Cluniacenſi. Recedit ibi poſtea, & Ciſterſienſem ordinem ingreditur, per annum probatur, & profeſſionem facit. Illectus poſtea a Cluniacenſibus ad illos regreditur. Ecce litem. Defertur quæſtio ad Romanum Pontificem Innocentium II. qui adjudicat Robertum Cluniacenſibus, quod non ſatis perſpecta cauſa, neque auditis Ciſtercienſibus queritur in ea Epiſtola Bernardus factum fuiſſe. Totius autem controverſiæ cardo in eo vertebatur, an Robertus Cluniacenſibus donatus eſſet, an tantum promiſſus. Si enim fuerat donatus cum fundo, exiſtente priori donatione, non poterat ſecunda Ciſtercienſibus facta ſubſiſtere, ut ex juris principiis notum eſt. Cluniacenſes Robertum ſibi non permiſſum, ſed donatum aſſerebant. Contra vero contendebant Ciſtercienſes promiſſum tantum, non donatum, atque ideo donationem, & profeſſionem Roberti apud Ciſtercienſes validam fore. Inquit enim Bernardus: Videant & judicent, quod potius dare debuerit an votum patris de filio, an filii de ſe ipſo, præſertim cum filius aliquid majus donaverit. Videat & famulus tuus Legislator noſter Benedictus, quid regularius fuerit, utrumque quod factum eſt de infantulo neſciente ipſo, an quod ipſe per ſe poſtmodum prudens & ſciens fecit, cum jam ætatem haberet ut de ſe loqueretur, quanquam dubium non ſit promiſſum illum fuiſſe, non donatum. Hæc Bernardus. Intervenit ergo in ſtatu religioſo vera donatio.

Vidit hoc argumentum Gabriel Vazquez, conaturque diſſolvere diſp. cit. c. illo 4. Sed quicunque legerit, plene cognoſcet illum nequaquam hujus controverſiæ cardinem aſſecutum. Tota ea lis erat de Cluniacenſibus, donatus puer eſſet, an promiſſus. Cluniacenſes donatum probabant, & ideo repetivere ipſum Innocentio proferente ſententiam. Bernardus promiſſum tantum eſſe dicebat: promiſſione autem eſſe potiorem profeſſionem apud Ciſtercienſes factam. Itaque Bernardus promiſſioni opponit donationem, & hanc prævalere debere, licet poſteriorem. At vero Cluniacenſes donationem opponentes donationi, priorem robur habituram, non poſteriorem contendebant. Unde Bernardus, qui promiſſum tantum aſſerebat, recte ſuadebat Roberto, ut ad Ciſtercienſes rediret; quamvis e Cluniacenſium præfecto viro ſanctiſſimo, ne charitas ſcinderetur, ad Ciſtercienſes remiſſus ſit. Sicut & mihi profeſſo facere copiam Prælatus poſſet, ad aliam religionem tranſeundi cum alterius Prælati conſenſu, ex natura ipſa rei, quod illis ſæculis frequentiſſimum fuiſſe conſtat cuivis in libris Eccleſiaſticis vel mediocriter verſato. Quare ex eo quod Bernardus contenderit Cluniacenſibus tantum promiſſum Robertum, non donatum, noſtra manifeſte roboratur, & oppoſita impugnatur ſententia. 9

Tertio tandem donationem probant Conciliorum decreta de oblatis pueris a parentibus monaſterio, qua oblatione quærebatur religioni jus in parvulos oblatos, & vere monachi efficiebantur ea donatione parentum. Concil. Tol. IV. can. 49. hæc habet. Monachum aut paterna devotio, aut propria profeſſio facit. Quidquid horum fuerit alligatum tenebit, proinde ad mundum reverti intercludimus, & omnem ad ſæculum interdicimus regreſſum, habetur apud Gratianum can. Monachum 27. q. 2. Et can. 55. Non aliter & hi qui devoti a parentibus fuerint, aut ſponte ſua amiſſis parentibus, ſeipſos religioni devoverunt, & poſtea habitum ſecularem ſumpſerunt, & iidem a ſacerdote comprehenſi ad cultum religionis acta prius pænitentia revocentur. Idem repetitum poſtea in Concilio Toletano X. can. 6. ubi inter alia: Ideoque ſi in qualibet minori ætate vel religionis tonſuram, vel religioni debitam veſtem, in utroque ſexu filiis aut unus aut ambo parentes dederint, certe aut videntibus, aut neſcientibus ſe, ſuſceptam non mox viſam in filiis abdicaverint. Sed vel coram ſe vel coram Eccleſia palamque in conventu eoſdem filios talem habere permiſerint ad ſæcularem reverti habitum ipſis filiis quandoque penitus non licebit: ſed convicti, & quod tonſuram, aut religioſam veſtem aliquando habuerint, mox ad religionis cultum habitumque revocentur, &c. Idem reperio confirmatum poſtea repetitis iiſdem verbis ex Conciliis Toletanis in VVormatienſi anno Domini 868. ſub Adriano II. can. 22. & 23. Quamvis ſublata iſta noviſſime per Tridentinum ſeſſ. 25. de Regularibus, c. 17. & 18. quo liberius Deo præſtaretur obſequium. Ideo ergo paterna devotio monachum efficiebat, quia ut ex Bernardo etiam colligebamus, donabatur puer a parentibus monaſterio, ſicut in mancipium donari alius ſecluſo jure humano poſſet: ea autem valide exiſtente donatione, & a Prælatis acceptata regredi nequaquam poterat. 10

Vidit etiam nonnulla ex illis Gabriel Vazquez; ſed videamus quid ad illa reſponderit. Dicit ſibi incredibile videri ſola parentum oblatione monachum fieri, niſi poſtea accederet oblatorum conſenſus, cum ad pubertatis annos pervenerint. Sed in hoc tantus Doctor labitur, licet excuſationem habeat, ut conſtabit inferius. Adeo tamen notum eſt ſolam oblationem parentum ſatis fuiſſe illis temporibus ad Monachiſmum, etiamſi a parvulis non probaretur oblatio, etiamſi reluctarentur poſtea, ut negari non poſſe videatur. Primo namque Concilium Toletanum quartum expreſſe dicit monachum fieri, vel paterna devotione, vel propria profeſſione. Quod ſi paterna devotio propria profeſſione confirmanda eſſet, alias effectum non habitura, ut Gabriel Vazquez affirmat, nullatenus dici poſſet paterna de- 11

votione monachum effici, ſed tantum propria profeſſione, Nec vero adderet Concilium; *Quidquid horum fuerit, alligatum tenebit*, quandoquidem non quidquid illorum, ſed unum tantum alligaret. ſcilicet, propria profeſſio, Adde etiam ex Toletano X. quod ſupra adduximus, adeo apertum teſtimonium eſſe, ut vel negari debeat, vel concedi oblationem ſolam a parentibus factam, etiam ſine proprio oblati conſenſu, ſatis eſſe ut monachus efficeretur, & ut oblatus manere compelleretur, & ſi diſcederet, puniretur, ut apoſtata & inſtituti deſertor,

12 Sed adhuc profero duo alia irrefragabilia teſtimonia, Unum eſt Gregorii II. *epiſtol.* 14. quæ eſt ad Boniſacium Germaniæ Apoſtolum. Cum enim Boniſacius quæſiviſſet a Romano Pontiſice, an pueris oblatis monaſterio a parentibus, cum ad annos pubertatis perveniſſent, facultas eſſet concedenda exeundi, ſi vellent, inquit enim Pontifex. *Addidiſti adhuc, quod ſi pater vel mater filium, vel filiam intra ſepta monaſterii in infantiæ annis ſub regulari tradiderint diſciplina, utrum liceat eis poſtquam pubertatis annos impleverint, ingredi, & matrimonio copulari*. Ecce quæſtionem & litem, quæ nobis cum Gabriele Vazquez intercedit. Videamus quid in ea ſtatuat Gregorius II. *Hoc omnino devitamus, quia nefas eſt, ut oblatis Deo a parentibus filiis, voluptatis fræna laxentur*. Quid apertius pro noſtra ſententia dici potuit? Habemus ergo expreſſam deciſionem Pontificis ſemel donatos a parentibus cogendos eſſe ad perſiſtendum in eo inſtituto. Non igitur pendebat ab oblatorum voluntate approbatio, aut ratihabitio donationis factæ a parentibus.

13 Alterum teſtimonium eſt Alexandri III. in Appendice Concilii Lateranenſis ſub ipſo celebrati (obiit autem anno Domini 1185. ut inde conſtet, quod de oblatis dicimus adhuc uſque ad ea perſeveraſſe.) Is ergo eo loco part. 50. cap. 10. hæc habet, *Significatum eſt nobis & pro certo monſtratum, quod Griboldus nondum incipiens eſſe quatuordecim annorum, timore magiſtri, qui eum literis erudiebat, habitum religionis ſuſcepit in Eccleſia de Ruffiaus; & inde ſicut puer infra annum exivit, & per ſæculi vanitates etiam ſex annis, & eo amplius vagabundus diſcurrit*. Reſpondet autem Pontifex. *Unde quoniam hujus rei veritas nobis non conſtat fraternitati tuæ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus rem ipſam diligenter inquiras, & ſi inveneris, quod non fuerit a parentibus oblatus, nec incæperit eſſe quatuordecim annorum quando ad religionem acceſſit, & eam intra decimum quartum annum voti pœnituerit, & ab Eccleſia receſſerit, ſi in ſæculo voluerit remanere, eum ab ipſo voto, quod fecit, auctoritate Pontificali abſolvas, & eum abſolutum tam in Eccleſia de Ruffiaus, quam populo tuæ civitatis ſtudeas publicare. Si autem a parentibus ſuis forte oblatus, ſeu decimum quartum annum compleverat, cum religionem intravit, ſive poſt decimum quartum annum profeſſionem a ſe factam ratam habuit, eum ad eandem, vel ad aliam religionem tranſire Eccleſiaſtica diſtrictione compellas*. Hactenus Pontifex. Nota disjunctive loquutum eſſe Pontificem. Itaque ſi oblatus ille a parentibus fuerat, redire ad religionem cogendus erat. Imo id quod ex iſto Pontificis reſponſo colligi poteſt, donationi a parentibus factæ tantum deferebatur, ut eam oblationem in minori ætate factam illæſam manere velint Pontifices, votum autem ejus, qui ſua ſponte decimum quartum annum expletum ſe religioni dicavit, nequaquam vim habere, niſi poſt decimum quartum annum expletum roboraretur, & ratum haberetur.

14 Sed objicere poſſet nobis aliquis, (nihil enim lectorem celare volo, quamvis ab aliis non cognitum, non lectum, non viſum, quo veram eſſe ſolutionem Gabriel Vazquez comprobet,) quod in Conventu Aquiſgranenſi Abbatum Sancti Benedicti, ſub Paſchali primo, hoc eſt Anno Domini 817. *can.* 36. de oblatis hæc habentur. *Ut puerum pater, aut mater tempore oblationis offerant altari, & ſponſionem pro eo coram laicis teſtibus faciant, quam tempore intelligibili ipſe puer confirmet*. Sed reſpondetur facile, in primis ex eo ut plurimum haberi apud aliquos ita uſu receptum, ut intelligibili tempore puer oblatus oblationem a parentibus factam confirmaret; non vero id univerſa in Eccleſia ſervari, ut conſtat ex reſponſis Pontificum adductis. Deinde dico neque adhuc ex iſto Canone id effici, Nam verbum illud *confirmet*, non permittit eo loco, ſed neceſſitatem imponit, idemque eſt ac ſi dicat, *confirmare teneatur*, Idque ita eſſe intelligendum conſtat ex Pontificum reſponſis, Compellebatur itaque parvulus oblatus, etiamſi nollet, ratam habere oblationem factam a parentibus, Nec vero inſuetus eſt ejus temporis in ea ſignificatione uſus, ut conſtat cuivis vel mediocriter quidem docto.

Neque obſtat etiam, quod in Concil. Tolet. XI. *can.* 1. datur optio oblatis a parente, cum pervenerint ad annum 15. eligendi vel profeſſionem caſtitatis vel nuptias, Agitur enim de oblatis non monaſterio, ſed clericatui: ex uno autem ad aliud argumentum deſumi non poteſt, nec enim ſtatus clericalis traditione conſtat. Multa etiam ſecus conſtituta in uno ſtatu quam in alio. Adde levius inconveniens judicatum, ut quis renitente voluntate ex traditione olim facta a parentibus religioſus efficeretur, cum poſſet a religione dimitti, ſi pravus evaderet; quam quod ex traditione facta Eccleſiæ a parentibus ordinaretur invitus, tum propter ſacramenti ordinis reverentiam, ad cujus effectum ſcilicet gratiam excipiendam conſenſus ſuſcipientis requiritur: tum etiam, quia ſemel collati ordines indelebiles erant. Concedo tamen Marcelli Papæ decreto *in c. illud*, 20. *q.* 1. exploratam oblati voluntatem. Sed illud non fuiſſe univerſaliter ab Eccleſia receptum ſatis demonſtrant ſuperiora jura, & inſuper judicium Innocentii in illa cauſa inter Cluniacenſes, & Ciſtercienſes de Roberti donatione, de qua Bernard. *epiſtol.* 1. *citata*. 15

Quarto militat contra eandem partem, & hanc, quam contendimus, donationem probat, quod ſancti Patres dicant religioſum fieri alieni juris profeſſione ipſa, ſeque in alterius dominium transferre; & conſequenter affirmant, ſi quid accipiat inſcio Prælato non tantum ſacrilegum, ſed furem eſſe. Ita affirmat Baſilius in conſtitutionibus Monaſticis *cap.* 35. Loquens enim de eo qui occulte aliquid habet, inquit, *Prorſus perſpicuum eſt, qui talis ſit, eum de prævidenda, ac morte afficienda anima ſua meditari qui exiguis obolis ſalutem ſuam addicere, ac prodere paratus ſit, & (liceat mihi quæſo per vos aliquantulum loqui audacter, quod ſentio) alter Judas efficiatur, nempe qui a furto exordiatur; furtum eſt enim privata poſſeſſio, & in proditionem deſinat; quando ut ille Dominum, ſic iſte etiam veritatis verbum prodit*. Et idem Baſilius in Aſceticis *ſerm. de Abdicatione rerum*, *col.* 5. inquit. *Si igitur Dei munere talem quempiam virum inveneris, magiſtrum bonorum operum, hoc apud te conſtanter teneto, ut nihil omnino quidquam præter illius ſententiam facias. Quidquid enim eo inſciente facis, id furtum ac ſacrilegium eſſe, tibique exitium, non autem utilitatem ullam apportat*: Plura adduxi *q.* 9. *Scholaſtica c.* 2. quæ eo loco legi poſſunt. Adde etiam illud Auguſtini in regula, *Qui vero occulte ab aliquo literas, vel quodlibet munus acceperit, furti judicio condemnetur*. Unde ſanctus Gregorius ejus nominis primus *lib.* 4. *epiſt.* 44. in qua continetur Concilium Romanum, in fine inquit de ſervis Monachiſmum ingredientibus, illos teneri ſtrictiori ſervitute, quam ea qua ligati erant in ſæculo. At vinculum religionis tantum ſtrictius non eſt vinculo juſtitiæ, ut notum eſt. Igitur ſi alieni juris fit religioſus profeſſione ipſa, & ſtrictiori tenetur ſervitute, plane efficitur in ipſa profeſſione veram donationem intervenire, qua ſe vere donat religioni; ac proinde non tantum ibi intervenire obligationem religionis, ſed etiam juſtitiæ, 16

Quinto impugnatur etiam ratione, quam inſinuavi ea *q.* 3. *c.* 5, quia conſtans eſt omnium Doctorum ſententia Prælatum vere irritare vota religioſi, neque opus eſt auctores referre. At ſimiliter certum eſt Scholaſticorum placito poteſtatem irritandi vota eſſe dominativam, ut conſtat in patre, marito, & domino, qui uxoris, ſervi, & filiorum vota irritare poſſunt. Unde & aſſerunt Scholaſtici Prælatum ideo irritare vota ſubditi, quia ille non eſt ſui juris, ſed totum ſe tranſtulit in jus alterius. Unde plerumque materia, quam vovet, non eſt ſua, nec voluntas: ſed ſicut dominus, quia cum ſervus vellet aliquid operari ex voto, jus habet ejus operas exigendi, & in aliis illum exercendi, ideo poteſt ejus irritare vota. Idem etiam de Prælato religioſi affirmant, quia jus habet ad ejus voluntatem & operas, cum ſe totum tranſtulerit in poteſtatem Prælati, ut in quo velit exerceat, inde eſt quod poſſit impedire ne impleat votum, & ex conſequenti irritare. Conveniunt in hoc Scholaſtici omnes, Et quamvis in eo ſit inter eos diverſitas, an monachus valide emittere votum poſſit, quibuſdam affirmantibus, licet cum ſubjectione ad Prælati voluntatem, aliis vero negantibus: attamen in eo, ut dixi, conveniunt irritari a Prælato poſſe ex poteſtate dominativa, quam habet in ſubditum, & quia ſui juris ſubditus non eſt. Ita ſenſit Altiſiodorenſis *lib.* 3. *ſummæ*, *tit.* 28. *cap.* 3. *q.* 1. Ricardus *in* 4. *diſtinct.* 38. *artic.* 4. *q.* 1. affirmatque magis ſubjectum Prælato monachum, 17

chum, quam uxorem marito. Joannes Major *eadem diſt. quæſt.* 4. §. *Dubitatur qui poſſint vovere*, adducitque teſtimonium D. Baſilii, quod habetur *cap. monacho* 20. *qu.* 4. Palud. *eadem diſt. qu.* 4. *art.* 2. *concluſ.* 6. Mairomus *quæſt. unica*, §. *hic ſunt duo concl.* 3. Supplementum Gabrielis *quæſt.* 1. *art.* 3. §. *Tertio religioſus*, referque Hoſtienſem pro eadem ſententia, Durand. *qu.* 1. *n.* 7. eamdem rationem eſſe vult de ſervo, monacho, uxore, filio familias. Angelus *v. votum* 2. *n.* 3. & *nu.* 11. Sylveſt. *v. votum* 4. *quæſt.* 2. *dict.* 5. Roſella *v. votum* 2. *num.* 14. Soto *lib.* 7. *de juſtitia*, *quæſt.* 3. *art.* 1. & 2. Navarr. *in manuali cap.* 12. *n.* 61. & 63. Joan. Azor *tom.* 1. *lib.* 11. *cap.* 17. *qu.* 3. & 16. & *ſequentibus*. Et quidem ubi hæc poteſtas dominativa deeſt, non poſſe vota irritari conſtat, quia Epiſcopus non poteſt irritare vota ſuorum ſubditorum, quorum ſpiritualem curam habet, ut docuit Joannes Azor *q.* 3. *cit.* imo neque Romanus Pontifex fidelium vota irritare poteſt, ut docet idem Azor *eadem qu.* ex S. Thom. 2. 2. *q.* 88. *art.* 12. *ad ſecundum*. Cajetan. *ibid.* Soto *loco cit.* Navarr. *in Manuali*, *cap.* 12. *nu.* 76. non alia certe ratione, niſi quia eorum poteſtatem dominativam non habent.

18 Sed inſpiciamus quid ad hunc communem Doctorum ſenſum reſpondet Gabriel Vaſquez. Inquit itaque *in ea diſputatione*, *cap.* 4. *n.* 29. Prælatum irritare poſſe vota ſubditi, non ex poteſtate dominativa, ſed quia illos compellere poteſt ad obſervationem regulæ, idque habet ex juriſdictione quadam ſibi peculiariter a jure conceſſa. Unde alio modo irritat quam dominus vota ſervi. Ideo enim dominus irritat, quia materia quam vovit non eſt ſua, ſed domini jure ipſo ſervitutis. Verum contra iſtam ſolutionem eſt in primis nullum eſſe diſcrimen aſſignatum, quia non ſemper ex eo quod materia, quam ſervus vovet, non eſt ſua, poteſt dominus vota irritare: fieri enim poteſt votum de operibus & actibus internis, irritare autem dominus etiam valet ea vota ex eo, quod voluntas ſervi domini eſt jure ſervitutis. Similiter etiam Prælatus aliquando irritat vota, quia materia quam accidit voveri a monacho non eſt ſua; quandoque etiam, quia non eſt ſui juris, ut cum votu de orando, vel recitando aliquid interius emittuntur. Non ergo ex alia poteſtate dominus ſervi vota irritat, & ex alia Prælatus. Deinde quia ea juriſdictio, ex qua irritat Prælatus vota, quam ipſi a jure conceſſam dicit Vaſquez, cum non ſit dominativa, ut ipſe fatetur, nullatenus a jure conferri poteſt, neque enim illam concedere poteſt Pontifex, cum non habeat, quandoquidem, ut dixi, non valet fidelium irritare vota, quia non habet in illos poteſtatem dominativam. Quomodo ergo poſſet communicare Prælatis? Adde quod ſupra probatum eſt, eam juriſdictionem datam a Pontifice, quam hic auctor conſtituit, nihil conferre ad ſtatum religioſi.

19 Reſpondet Gabriel Vaſquez, & licet invitus, in noſtram ſententiam labitur. Inquit enim Papam ideo non habere juriſdictionem, vel poteſtatem irritandi aliorum vota, quia non voverunt ipſi ſpecialem obedientiam ſicut religioſi. Quod ſi voviſſent, etiam poſſet ea vota irritare. Sed contra hanc ſolutionem eſt manifeſtum argumentum. Quia vel Vaſquez ſecum ipſe pugnet, vel fateatur noſtram ſententiam neceſſe eſt. Ipſe enim concedit ex vi voti obedientiæ factæ confeſſori non ſequi juriſdictionem ullam. Unde ſi qua mulier voveret obedientiam confeſſori, non ideo ille poſſet ejus vota irritare. Ergo præciſe ex ratione voti obedientiæ non ſequitur juriſdictio, ut poſſint irritari vovantis vota. Ergo nec etiam Pontifici quæritur ea juriſdictio ex vi voti. Itaque vel Pontifex antequam aliquis eam ſpecialem obedientiam voveat, habet poteſtatem irritandi vota, vel non. Primum dici non poteſt, ut jam oſtendimus, & fatetur Gabriel Vaſquez. Si dicatur ſecundum, ergo eam poſt ſpecialem obedientiam poteſt, cum id non proveniat ex vi voti, ſequitur provenire ex donatione, quæ in ea votorum emiſſione intervenit, ratione cujus quæritur Pontifici poteſtas dominativa in religioſum voventem. Adde ſi quis voveret obedientiam Pontifici extra ſtatum religionis, & regulam approbatam, non poſſet vota irritare, ſicut neque alius confeſſarius. Ergo etiam ex ſpeciali obedientia in eo ſtatu, qui cum ea donatione conjungitur, quæritur Pontifici juriſdictio, & poteſtas dominativa. Præterea etiam impugnatur, quia ea juriſdictio ad irritanda vota a jure conceſſa, quam ſtatuit Vaſquez, ortum habet, ut ipſe fatetur, a poteſtate clavium. At id falſum eſt, non enim habet Abbatiſſa poteſtatem clavium, & tamen poteſt ſuarum monialium vota irritare, ut in ſpecie docuit Joan. Azor *d. cap.* 17. *qu.* 5. *in fine*, & in patre, domino, & conjuge eſt poteſtas irritandi vota ſine ulla poteſtate clavium, ſed tantum œconomica. Non ergo ea poteſtas irritandi vota derivatur ex poteſtate clavium, cujus fœmina eſt incapax, ſed ex quaſi contractu donationis, qui intervenit in emiſſione votorum, ratione cujus monachus deſinit eſſe ſui juris, & quæritur Prælato acceptanti poteſtas dominativa in illum.

Sed objicit primo Gabr. Vaſquez. Si juriſdictio, quæ 20
eſt in Prælato ex vi ſtatus religioſi ſolum oritur ex donatione privatæ perſonæ ſe ſubjicientis, & ulterius acceptantis, ſequeretur poſſe iſtum ſtatum mutua utriuſque voluntate diſſolvi. Sed religionis ſtatus pendet a Summi Pontificis voluntate, nec poteſt conſtitui, aut diſſolvi ſolo privatorum conſenſu. Ergo juriſdictio propria ſtatus religioſi non naſcitur ex quaſi contractu donationis. Miror tamen viros doctos iſta objectiuncula commotos, faciliime enim dici poteſt in ſtatu religioſo conſiderari poſſe, & ipſum erectionem ſtatus, aut quod iſte in ſingulari vel ille perſiſtat, vel permaneat in eo ſtatu. Primum quidem non pendet ex voluntate privatorum, neque ex voluntate Pontificis, inſtitutum enim religionis eſt divini juris, quamvis quod ſub hac regula, vel illa approbetur, pertineat modo ad Pontificem, cum antea etiam ad Epiſcopos pertineret. Quod autem hic in particulari permaneat in eo ſtatu, ſi religionis ſtatus naturam attendas, diſſolvi poſſet ex voluntate Prælatis acceptantis, ſicut & nunc diſſolvitur religionis vinculum in Societate Jeſu quoad eos, qui tantum emiſerunt vota ſimplicia poſt biennium, & olim fiebat in omnibus religionibus, ut oſtendam infra. Quæ, uti infra dicam, eſt immobilitas per accidens, & extrinſeca: at ex parte voventis, & ſe donantis diſſolvi numquam poſſet, nam ex parte ejus perpetua donatio eſt, & per ſe immobilis, ut infra explicabimus exemplo ſervi, & matrimonii tam ſpiritualis, quam corporalis. Potuit autem auferri poteſtas illa dimittendi ab inferioribus Prælatis, & reſervari penes Pontificem, ſicut & factum eſt. Hoc autem non eſt diſſolvi ſtatum religionis, ſed hunc, qui religionis vinculo tenebatur, liberari ejus obligatione.

Secundo objicit, quia ſicut facta regnorum diviſione 21
non poteſt aliquis privatus eligere ſibi judicem cum juriſdictione, hæc enim derivari debet a Principe, ut conſtat ex *l. privatorum*, *C. de juriſdictione omnium judicum*. *Privatorum conſenſus*, *non facit judicem*, & *cap. diligenti*, *de foro competenti*, dicitur Eccleſiaſticum non ſe ſubjicere ſæculari tribuendo illi juriſdictionem. Ita ſimiliter cum ſpiritualis juriſdictio a Chriſto conceſſa ſit, & conſtituta penes Romanum Pontificem, ab eo debet derivari, & non poteſt ex mutuo conſenſu conferri ea ſpiritualis juriſdictio. Hoc eſt præcipuum fundamentum Gabrielis Vaſquez, ſed niſi ego fallor, non magni momenti. Nos enim non dicimus eam poteſtatem ſpiritualem, quam Chriſtus Summo Pontifici reliquit, poſſe ex conſenſu partium alicui attribui, quamvis poteſtatem ſpiritualem ex conſenſu partium tribui potuiſſe in lege naturæ docuerit Victoria *relect.* 1. *de poteſtate Papæ*, & *relect.* 2. Id quod ſequutus eſt Joan. de Salas *tract. de legibus diſput.* 8. *ſect.* 17. Quin potius aſſerimus eam poteſtatem, & juriſdictionem, quæ propria eſt ſtatus religioſi & quam explicamus a ſigno per poteſtatem irritandi vota, non eſſe penes Romanum Pontificem, neque alicui quæri poſſe, niſi ex donatione ſibi facta a vovente. Unde cum Chriſtus Dominus inſtituerit ſtatum religionis, & executioni mandaverit, effectum eſt ſimul ea donatione, quæ in eo ſtatu una cum votorum emiſſione fit, ex ejus inſtitutione talem quæri juriſdictionem Prælato. Itaque talis juriſdictio quæritur ex Chriſti Domini inſtitutione, & jure divino ſic inſtituente religionis ſtatum, ut iis duobus quaſi contractibus conſtaret. Nam præciſe ex trium votorum ſola emiſſione non efficitur aliquis religioſus, ut dixi ſupra, & dicam etiam infra. Nec vero dico a Chriſto Domino dari hujuſmodi juriſdictionem Prælato, ſed quia ex Chriſti inſtitutione religioſus ſtatus conſtat donatione voventis annexa tribus illis votis, ideo ex ipſamet donatione naſci eam juriſdictionem Prælato. Quam ſi ſpiritualem appellare velis, non renuam, cum poteſtatem ſpiritualem dari ex partium conſenſu non repugnet, uti ex Victoria retulimus, & Chriſto Domino conſtituente omnis tollatur dubitatio.

Atque ex his quæ dicta ſunt facile impugnatur etiam id quod dicebat Gabr. Vaſquez inter ea, quæ impugnanda ſuſcepimus in prima parte ejus ſententiæ, 22
ſcilicet juriſdictionem hanc, quæ reſidet in Prælato, propriam ſtatus religioſi oriri ex poteſtate clavium, quæ per pœnam ſpiritualem poteſt compellere ad obſervationem regulæ: tum quia eſt poteſtas dominativa ex donatione proveniens: tum etiam quia mere laicus

poteſt

poteſt eſſe Prælatus religionis, & olim ita erat, & aliande vocabant Presbyterum, qui ſacra faceret, ut multis teſtimoniis confirmari poſſet, ſatis tamen ſit allegaſſe Gregorium Magnum *lib. 3. epiſtol.* 18. de quo itc. tum annulla ſtatim. Cum ergo religionis ſtatus conſtare poſſit Prælato exiſtente mere laico, qui pleno jure ſubjecti Monachi ſunt, non eſt cur dicamus eam juriſdictionem derivari ex poteſtate clavium. Unde & in lege naturæ, quod multi concedunt, ſtatum religionis eſſe poſſe nihil eſt, quod impediat. Adde etiam ex poteſtate clavium nequaquam poſſe irritari ſubditorum vota, ut dicebamus. Quare etiam ſi quis diceret, cum olim Prælati erant mere laici, ſaltem in Epiſcopis reſediſſe poteſtatem clavium, nihil dicit, quo argumentum ſolvat, cum illi ex ea poteſtate irritare non poſſent ſubditorum vota, ut dictum eſt: poteſtaſque non eſt puniendi, cum hæc mere ſæcularis ſit, nec excommunicandi vel ligandi, aut ſolvendi, quia hæc extrinſeca eſt ſtatui religioſo, nec naſcitur ex religionis ſtatu, ſed a Pontifice conceſſa eſt, vel immediate a Deo. Idque conſtat manifeſte tum in monialibus, quæ vere religioſæ ſunt, & tamen earum Abbatiſſa poteſtatem excommunicandi non habet: tum etiam quia primis ſæculis monachiſmus non conſtabat clericis, ut maniſeſtiſſimum eſt, & D. Benedictum clericum non fuiſſe, ſicuti nec B. Franciſcum aſſerit expreſſe D. Bonaventura in expoſitione Regulæ *cap.* 7. nec eſt aliquod fundamentum in regula D. Benedicti, unde oppoſitum colligatur. Quod enim aliquando propter delicta repellat a communione reliquorum Monachos, non ea excommunicatio eſt, quæ cenſura Eccleſiaſtica cenſetur, ſed ſeparatio quædam a communione, & convictu, & menſa per aliquot dies, veluti ſi pater ut filium puniat, ingreſſu cubiculi ſui interdicat, ejuſmodi multa reperies apud Baſilium in animadverſionibus ad canonicos, & canonicas. Nec vero obeſt Benedictum prædicatoris exercuiſſe munus, id enim divina revelatione factum eſt ob eximiam viri ſanctitatem, ut aſſerit Auguſtinus Anconitanus ſumma de poteſtate Eccleſ. *q.* 99. *art.* in corpore. Adde etiam potius conſiliarii optimi, quam Eccleſiaſtici prædicatoris obiiſſe munus. Quare alia debet conſtitui juriſdictio ab ea diverſa quam explicuimus.

CAPUT VI.

Immobilitatem ſtatus religioſi non provenire ex voto, ſed ex donatione.

S U M M A R I U M.

1 *Immobilitatem ſtatus religioſi provenire ex donatione, non ex votis.*
Parte probatur, ibid.
2 *Quorumdam ſolutio rejicitur.*
3 *Alia ſolutio excluditur.*
4 *Tertia ſolutio impugnatur.*
5 *Ad ſtatum religioſi parum refert immobilitas ex parte præſulis acceptantis.*

1 EX dictis duobus his capitibus præcedentibus conſequenti ratiocinatione colligitur immobilitatem ſtatus religioſi totam provenire ex donatione, quam includit ratio, & natura ſtatus, quod etiam diximus 1. *part. variarum diſp. qu. 3. Scholaſtica, cap.* 5. Ratio eſt facilis, & aperta. Quia hac ſola donatione quovis alio præciſo tranſit donans in jus alterius, id quod requiritur ad ſtatum, ut jam dictum eſt, & docet D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 88. *art.* 7. & *qu.* 183. *art.* 1. Cumque ſtatus aſſerat ex ſua ratione conditionem immobilem, plane proſequitur ex hac donatione conſtitui religioſum ſtatum, etiamſi alia removeas. Doctrinam hanc, quæ ratione manifeſta fulcitur, & conſenſu fere omnium Doctorum probata eſt, nonnulli in dubium revocare volunt, contendantque immobilitatem hanc in ſtatu religioſo provenire ex vinculo trium votorum. At ex vi votorum præciſe nullo modo immobilitatem ſtatus religioſi provenire poſſe oſtendam, ut credo, manifeſte. In primis quia ſola donatio, ut viſum eſt, ſufficit ad conſtituendum ſtatum immobilem. Ergo fruſtra fingitur alia immobilitatis cauſa. Deinde quia vota non poſſunt donare aliquem, neque transferre in jus alterius, aut efficere alieni juris contra Scotum *in* 4. *diſt.* 38. & Michaelem de Medina *lib. 4. de continentia controverſ.* 7. *c.* 25. & *ſequentib.* Neque ſecum afferunt religioſam traditionem contra Sotum *lib. 4. de juſtit. qu.* 6. *art.* 3. *ad* 2. *in fine* 2. *concluſionis*. Tum quia religioſus mutat conditionem a libertate in ſervitutem, & ſit alieni juris, & ſimul obligat ſe in futurum ad diverſas operationes. Sed hæc duo non poſſunt eſſe ab una, & eadem cauſa. Ergo cum votis obligetur in futurum, non poteſt ex vi votorum donari. Minorem, & conſequentiam probo, quia non poteſt una, & eadem cauſa obligari in præſens, & futurum, cum ſint diverſæ temporis differentiæ. At in ſtatu ſtatim conſtituitur, ita ut ab eo inſtanti, in quo ſe donat, furti reus ſit, ſi ſe ſurripiat a religione, opera autem ad quæ obligatur, non poſſunt ſtatim poni, ſed cum poſtea ſeſe obtulerit occaſio. Tum etiam, quia donatio ſit religioni, non Deo; vota fiunt Deo, non religioni. Unde ſicut Deus non eſt capax adventitii dominii, ita neque homo voti. Ergo ex vi votorum non donatur. Neque enim donatio Deo fieri poteſt, nec ſe in Dei dominium, & jus transferre, cum ſemper ſit ſub dominio Dei, & ita neque ex vi votorum ſe donat, neque transfert in jus alterius. Tum præterea quia ſtatus religionis contrahit genericam rationem ſtatus, & addit differentiam aliquam ſupra illam. Ergo ſupponit jam conſtitutam rationem ſtatus, & ex conſequenti immobilitatem, cui additur differentia votorum, & ex conſequenti non votis, ſed donatione ſit immobilis. Tum etiam, quia impoſſibile eſt eamdem eſſe traditionem, & promiſſionem ſimul, imo unum excludit aliud, ſemel enim tradita re non eſt ultra promiſſio, cum traditio reſpiciat tempus præſens, promiſſio vero futurum, At votum eſſentialiter eſt promiſſio, & tantum ligat totum hominem in futurum, idque habet quodvis votum, totus enim homo caſtitatem ſervare tenetur. Ergo non poteſt votum eſſe donatio atque traditio. Tum præterea, quia omne votum eſſentialiter convenit in ratione promiſſionis, nec votum religionis ſolemne, & votum ſimplex differunt in eſſentia, ſed tantum in accidentibus, ut dicam poſtea. Et tamen vota ſimplicia extra religionem non tradunt, ut notum eſt, in religione autem tam vota ſimplicia, quam ſolemnia tradunt, & donant, ut definit Gregor. XIII. *in Extrav. Aſcendente Domino*. Ergo ea traditio aliunde proveniat neceſſe eſt, quam ex vi votorum. Tum denique, quia quantumvis quis emitteret ea tria vota, non poſſet votorum vinculo retineri, ne alio abiret, ut planum eſt in eo, qui emitteret ea vota in manu Epiſcopi, poſſet enim pro libito ſedem mutare, & nova paſcua quærere.

Sed reſpondent Joannes Azor *tom.* 1. *lib.* 12. *cap.* 6. *quæſt.* 1. Leonardus Leſſius *lib. 2. de juſtitia, cap.* 8. *dub.* 3. *n.* 28. & *c.* 41. *dub.* 7. *num.* 61. in emiſſione votorum non ſolum eſſe promiſſionem Deo factam obediendi, ſed etiam humanam, & ita illa promiſſione retineri. 2
Sed contra eſt. Tum quia ea humana promiſſio, & acceptatio non eſt neceſſaria ad ſtatum religioſi. Vota enim ſimplicia in Societate Jeſu; non acceptantur a Prælato, & ideo in nullius manibus fiunt. Tum etiam ea humana promiſſio non mutat ſtatum conditionis a libertate in ſervitutem, neque transfert in jus alterius, ut conſtat de eo, qui promitteret obedientiam Epiſcopo, vel Confeſſorii: neque dat poteſtatem irritandi vota, neque retinendi, ut poſſit vovens diſcedere ab Epiſcopi, vel Confeſſoris præſentia, & alio abire. Ergo vinculum, quo retinetur quis mancipatus religioni, non poteſt eſſe ex votorum obligatione.

Sed reſpondent iidem Auctores ſequuti Navarr. *lib.* 3
3. *conſilior. de regular. conſil.* 26. *n.* 1. & antiquiores alios, in emiſſione votorum intercedere quemdam contractum inter voventem, & prælatum, ut pro operis ſuis, quas religioſus locat, & obligat, teneatur Prælatus illum regere, & ſpiritualia miniſtrare, & ex vi hujus contractus retineri. Sed in primis jam iſti Doctores aliud vinculum requirunt, præter id quod naſcitur ex natura votorum. Deinde longe diſcedunt a veritate. Tum quia ejuſmodi contractus eſſet plane ſimoniacus, cum ſæpe Prælatus ſpiritualia miniſtret. Tum etiam quia hæc locatio operarum non conſtitueret illum in ſtatu, nec transferret in poteſtatem alterius, ut notum eſt, & alias etiam Prælatum transferret in poteſtatem ſubditi, ſicut in matrimonio contingit, quod eſt abſurdum, cum ſit in eo contractu mutua, & ex conſequenti æqualis obligatio, Ea igitur, quæ eſt in Prælato comparatione ſubditi, non naſcitur ex ejuſmodi contractu, neque ex votis, ſed ex donatione, & traditione, qua ſe donavit ſubditus, & Prælatus acceptavit.

Denique Gabr. Vaſquez *diſp. ſupr. cit.* reſpondet retineri non quidem vinculo proveniente ex donatione, 4
ſed ex juriſdictione quadam annexa votis, ſcilicet, voluntate legiſlatoris ſubjicientis ſibi, ſuorumque miniſtrorum juriſdictioni voventem tria vota in religione

appro-

approbata, qua efficitur, ut illos ſemel voventes detinere poſſint. Sed præterquam, quod *cap. præced.* pluribus argumentis oſtendimus, juriſdictionem hanc a Pontifice derivatam non eſſe neceſſariam ad ſtatum religioſi, adhuc ea admiſſa non poſſet, qui tria vota emitteret, retineri a Prælato, quo minus libere poſſet diſcedere, quod hac ratione demonſtro. Nemo poteſt, niſi in ſibi ſubjectum juriſdictionem exercere, ut notiſſimum eſt. Ergo ut Prælatus exerceat juriſdictionem in voventem, debet eſſe illi ſubjectus. Tunc inquiro, quo ſubjicitur. Vel enim ſponte ſubditus ſubjicitur non aliter quam Epiſcopo ſubjiciuntur oves, & Prætori cives, qui poſſunt domicilium mutare, & nova quærere paſcua, eo quod nullo vinculo Prætori cives, oves Epiſcopo teneantur adſtricti, quo poſſint detineri, & ea ipſa ratione religioſus, licet Deo per tria vota devinctus ſit, homini autem nullo modo obligatus, dum vult in religione manere, poſſit ſubjici juriſdictioni Prælati, ſicut & pœnitens ſubjicitur confeſſori, & dum vult diſcedere, diſcedat ſicut novitius, quod nullum ſit vinculum, quo poſſit retineri. Profecto hac ratione ſubjectio ſpontanea intellecta omnem religionis rationem tollit, cum nihil ſit quo ſtatus roboretur. Quod ſi a Pontificis voluntate ſubjiciatur, & in ſtatu retineatur ſubjectus Prælati juriſdictioni, rogabo ego an ſola Pontificis voluntas id efficiat, vel ſimpliciter volentis, quod dici non poteſt propter rationem dictam; vel etiam præcipientis, At hoc nemo concedit. Spontaneum enim ſervum quærit, qui dixit, *Qui vult venire poſt me*, & ſponte ſua ſe obligantem, non certo præcepto devinctum. Accedit quod Epiſcopus ſola ſua voluntate præcipiente non poteſt ovem retinere, ne mutet domicilium, niſi ovis ipſa ex ſe aliquo vinculo Epiſcopo ſit adſtricta, & olim religioſi Epiſcopis tantum ſubjecti erant, a quibus vel tacite, vel expreſſe religioſum probabatur inſtitutum. Et explicatur ulterius. Quia religioſus ſit ſervus religionis, & alieni juris, & totus transfertur in poteſtatem alterius, non minus quam ſervus. Rogo quo transfertur in poteſtatem alterius, ſi a ſe ipſo, habeo intentum, ſcilicet donatione conſtitui in ſtatu immobilis conditionis ſervilis. Si e Pontificis voluntate hoc dici non poteſt, ſecluſa enim pœnam delictis, & non erit in Pontificis poteſtate aliquem ſervum efficere, ſed unuſquiſque, niſi lege prohiberetur, poſſet ſe ſervum alterius conſtituere, prohibuit autem lex. Poſſet quidem ea lex auferri, & ea ablata, quivis naturali poteſtate poſſet ſe ſubmittere in ſervum, ſicut & olim jure civili poterat in aliquo caſu, ut ex jure conſtat. At auctoritate aliena non poteſt effici ſervus, neque in jus alterius transferri. Debet ergo in religioſis præter tria vota aliud vinculum inveniri, quo religioni ſeſe adſtrinxerint, ne poſſint recedere, & ratione cujus poſſint a Prælato detineri, ut in illos ſuam exerceat poteſtatem, atque adeo ex vi votorum non naſcitur immobilitas religioſi ſtatus, ſed ex donatione quam diximus.

5 E quibus denique conficitur, immobilitatem ſtatus religioſi, eam requiri & ſufficere, quæ eſt ex parte religioſi ſe donantis, ex eo enim tantum capite eſt ſtatus iſte ac donatio immobilis, & perpetua per ſe. Quod vero ex parte religioſi Præſulis ſit immobilis non requiritur ad ſtatum iſtum, neque neceſſarium eſt, ea enim eſt immobilitas perpetua per accidens, & extrinſeca. Id conſtat exemplo ſervitutis, & matrimonii ſpiritualis, & corporalis, ut magis explicabimus infra, imo omnibus votis etiam ſolemnibus ea ſubintelligitur conditio, ut poſſint diſſolvi auctoritate Pontificis. Id ergo non tollit immobilitatem per ſe, quæ tantum attendi debet ex parte religioſi ſe donantis, & conſtituentis in ſtatu. Relinquitur ergo omnem religioſum ſtatum, ſive ille conſtet votis ſimplicibus, qualis eſt Societatis Jeſu quoad eam partem, quæ votis conſtat ſimplicibus emiſſis poſt biennium, ſive conſtet ſolemnibus includere donationem, qua ſe religioſus religioni donat, & transfert in poteſtatem alterius, & fit alieni juris, quamque ſecum affert ipſa ſtatus ratio, & includere etiam promiſſionem Deo factam trium votorum vinculo firmatam. Illa donatione conſtituitur ſtatus, & redditur conditio ſervitutis immobilis, his votis tolluntur impedimenta, quæ obſtare poterant acquirendæ perfectioni.

CAPUT VII.

Diſtinguitur votorum ſolemnitas, & oſtenditur quo jure inducta ſit,

S U M M A R I U M.

1 *Solemnitatis diviſio.*
2 *Solemnitatem voti religioſi eſſe ex jure Eccleſiaſtico, probatur ex Gregorio XIII.*
3 *Prima ſolutio rejicitur.*
4 *Alia ſolutio impugnatur.*
5 *Tertia etiam ſolutio.*
6 *Quarta item ſolutio.*
7 *Quinta ſolutio excluditur,*
8 *Sexta etiam ſolutio.*
9 *Septima ſolutio proponitur,*
10 *Impugnatur,*
11 *Octava impugnatur,*
12 *Poſtrema ſolutio.*
13 *Fundamentum unicum definitionis pariter etiam definiri,*
14 *Expenditur præceptum Gregor. XIII.*
15 *Proponitur quæſtio.*
16 *Poſſe concedi ſolemnitatem eſſentialem in votis, ex jure divino,*
17 *Id non pugnare cum Extravag. Gregor.*
18 *Tres ſolemnitates diſtinguuntur in votis religioſis.*

CÆterum inter vota, quibus acquirit religioſus perfectionem, ea invaluerit diviſio, ut quædam dicantur eſſe ſimplicia, quædam ſolemnia, explicandum deinceps eſt, in quo conſiſtat hæc votorum ſolemnitas. Cujus rei gratia obſervandum præterea eſt ſolemnitatem nihil aliud eſſe, quam externam actus formam ritibus, & ceremoniis conſtantem a perſonis, locis temporibuſque deſumptam. Poteſt autem dividi in eſſentialem, & accidentalem. Eſſentialem ſolemnitatem voco formam quæ actum aliquem conſtituat, & ab aliis diſtinguat. Accidentalem autem, quæ ut juxta regulas Dialecticorum definiamus, adeſſe & abeſſe poteſt abſque ſubjecti corruptione. Hæc autem duplex eſt, quædam ea quæ appelletur a nobis legitima, ſine qua alias actus validus eſſe poſſet, at ex voluntate legiſlatoris neceſſario adjungenda eſt. Alia autem omnino extrinſeca, ſine qua actus validus eſſe poteſt etiam ſecundum legiſlatoris voluntatem. Explicemus hæc omnia exemplo contractus matrimonii. Ejuſmodi contractus ſola traditione, & acceptatione corporum, cum verbis aut ſignis animum ſignificantibus conſtituitur ex natura ſua, & ita celebratus valuit a principio. Hanc formam contractus matrimonii, qua multis ſæculis conſtitit validus, voco ſolemnitatem eſſentialem. At poſtea Eccleſiæ conſtitutione cautum eſt, ut celebretur coram parocho & teſtibus, ita ut aliter celebratus non valeat. Hanc voco ſolemnitatem accidentalem, legitimam tamen, quia licet alias validus eſſe poſſet contractus, attamen ex voluntate legiſlatoris adjungente ejuſmodi formam non valet, ſi ſecus fiat. Præcipitur etiam, ut præcedant denuntiationes publicæ, & requiratur conſenſus patris, & alia hujuſmodi. Hanc voco ſolemnitatem accidentalem extrinſecam, quia etiam ſecundum legiſlatoris voluntatem omiſſa hac ſolemnitate valet matrimonium. Inquirimus ergo quo jure votorum ſolemnitas inducta ſit in Eccleſiam, & in quo conſiſtat. Hoc poſtremum explicabo *cap. ſequenti*. Primum vero in iſto cap. 1

Quamvis Theologi non pauci non agnoſcentes aliam ſolemnitatem præter eam, qua in jure vota religionis appellantur ſolemnia, cum D. Thom. 2. 2. *qu.* 88. *art.* 7. & etiam in illis Turrecremata *in c. ſicut bonum, a num.* 5. 27. *qu.* 1. nulla diſtinctione facta aſſeruerint ſolemnitatem voti eſſe de divino jure, attamen interpretes juris Canonici, etiam Theologi frequenter docent de eadem ſolemnitate loquentes eam ſolemnitatem voti ex jure Eccleſiaſtico tantum ortam eſſe. Quod adeo certum eſſe debet, ut quamvis prioribus ſæculis inter veteres Doctores nonnulla de hoc extiterit controverſia, attamen hac noſtra ætate ſine manifeſta Pontificiæ ſedis injuria oppoſitum affirmari non poſſit. Habet pro ſe hæc ſententia ex antiquioribus plures, nec inferioris notæ. Sequuntur enim illam omnes Pontificii juris Interpretes cum gloſſa *in c. rurſus, qui clerici vel voventes*. Innoc. Hoſtienſ. Archidiac. Joannes Andr. Ancharr. Felin. Cardin. Abb. & inter Theologos, Sot. *in 4. diſt.* 38. *quæſt.* 1. Henr. *quodlib.* 13. *qu.* 25. Henriqu. *quodlib.* 6. *q.* 39. Palud. *in 4. diſt.* 38. *q.* 4. *art.* 4. *concl.* 11. 2

Cajet.

Cajet. 2. 2. *qu.* 88. *art.* 7. Michael Medina *de continentia ſacrorum hominum*, *lib.* 4. *contr.* 7. *n. c.* 28. Palac. *in* 4. *diſt.* 88. *diſp.* 2. Aſtenſis *lib.* 8. *tit.* 16. Angel. *matrimonium* 3. *impedimento*. 5. Roſella *imped.* 4. *n.* 2. Omitto quod *in c. rurſus, qui Clerici vel voventes*, dicitur votum ſimplex non minus obligare, quam ſolemne, quo datur intelligi votum ſimplex, & ſolemne non differre eſſentia, ſed tantum accidentali ſolemnitate, atque adeo ſolemnitatem non eſſe quid eſſentiale voto. Taceo etiam quod *in cap. votum, de voto & voti redempt. in* 6. habetur voti ſolemnitatem ſola Eccleſiæ conſtitutione inventam eſſe. Devenio ad Gregorium XIII. Pontificem Maximum in *Extravagant. Aſcendente Domino, & Salvatore noſtro in naviculam*, quæ laudabile inſtitutum Societatis JESU, de novo confirmavit, atque munivit ex motu proprio, certa ſcientia, & de plenitudine poteſtatis adverſus nonnullorum calumnias. Cum enim cujuſdam privati Doctoris falſas, & temerarias propoſitiones referret, ex eo ortas fundamento, quod ſolemnitatem votorum eſſe de jure divino exiſtimaret, inquit Pontifex: *Non conſiderantes ſolemnitatem voti ſola Eccleſiæ conſtitutione inventam eſſe*, & ex oppoſito prorſus fundamento oppoſitas propoſitiones definit, ſcilicet religioſos Societatis JESU poſt emiſſa vota ſimplicia, elapſo probationis biennio, eſſe vere & proprie & ſubſtantialiter religioſos, non ſecus ac ejuſdem ordinis profeſſos: illa tria vota, etſi ſimplicia, eſſe ſubſtantialia religionis vota: deſertores ejus inſtituti, niſi accedat Præpoſiti generalis licentia, eſſe vere apoſtatas, & apoſtatarum pœnis ſubjacere: poſt illa emiſſa vota omnino eximi a ſæcularium juriſdictione. Denique contractus matrimonii poſt illa vota celebratos in poſterum irritos, & nullos eſſe. Quare ſic ego exiſtimo, definitum eſſe a Pontifice ſolemnitatem votorum, de qua erat ſermo, eſſe de jure tantum Eccleſiaſtico. Quamvis enim definita aliqua veritate non ſtatim definiatur principium, cui innititur: attamen quando unicum tantum eſt ejus definitionis fundamentum, ita ut cum oppoſito fundamento ſtare non poſſit veritas definita, una cum concluſione definitur principium. Ita contingit in præſenti. Nec enim concluſio definita a Pontifice ſtare poteſt, ſi vel leviter dubitetur ſolemnitatem, de qua erat ſermo, eſſe jure tantum Eccleſiaſtico introductam.

3 Sed videamus quid ad hanc Extravagantem Gregorii reſpondeant Adverſarii. Quidam dicunt Gregorium XIII. loqui non de eſſentiali ſolemnitate, ſed de accidentali ſumpta, ſcilicet pro hoc aut illo modo, aut ceremonia emittendi profeſſionem, aut vota, & de hac vere affirmaſſe Pontificem ſola Eccleſiæ conſtitutione introductam. Hæc tamen ſolutio aperte refragatur Pontificiæ menti, atque ſententiæ. Dicit enim Pontifex aliquos exiſtimaſſe vota ſimplicia Societatis poſt biennium emiſſa non conſtituere aliquem in ſtatu religioſi, non conſiderantes ſolemnitatem voti ſola Eccleſiæ conſtitutione inventam eſſe. Ex his autem verbis aperte ſequitur loquutum eſſe Pontificem de ea ſolemnitate, quæ conſtituit votum ſolemne, de ea de qua loquebantur Adverſarii: quæque non ineſt votis ſimplicibus Societatis. Nam de accidentali illa hoc eſt, pro hoc aut illo modo profeſſionis faciendæ, nullus hactenus dubitavit ſola Eccleſiæ conſtitutione introductam, & aliqualem ejus generis ſolemnitatem in votis ſimplicibus prædictæ Societatis reperiri. De ſolemnitate vero, quæ conſtituit votum ſolemne juxta Scholaſticorum controverſiam, nonnulli dubitarunt, præſertim tempore Gregorii XIII. & quia putarunt eam ſolemnitatem jure divino ad ſtatum religionis requiri, intulerunt errantes ſimplicia vota Societatis poſt biennium emiſſa non conſtituere ſimpliciter, & ſubſtantialiter religioſos. Contra quos definit Pontifex illa tria vota Societatis, etſi ſimplicia, ſubſtantialia religionis eſſe fuiſſeque ſemper. Ex hac autem definitione aperte ſequitur nullam prorſus ſolemnitatem voti, de qua dubitabatur, eſſe requiſitam ad eſſentiam & ſubſtantiam religionis. Si enim illa requiſita eſſet, prædicta vota ſimplicia non conſtituerent ſubſtantiam religionis, quod citra injuriam prædictæ definitionis dici non poteſt. Deinde non bene Pontifex colligeret vota ſimplicia Societatis efficere ſimpliciter, & ſubſtantialiter religioſum, ex eo quod aſſereret ſolemnitatem tantum accidentalem, hoc eſt, hunc aut illum modum profeſſionis faciendæ eſſe de jure Eccleſiaſtico, ſi tamen Pontifex admitteret ſolemnitatem prædictam eſſe de eſſentia religionis, hæc enim non eſt in prædictis votis ſimplicibus.

4 Ex his etiam facile excluditur ſolutio quorumdam affirmantium Pontificem dicentem, ſolemnitatem voti eſſe ſola Eccleſiæ conſtitutione inventam, deceptum eſſe, neque hoc ad definitionem pertinere. Hæc inquam ſolutio liberior eſt, quam par eſt, & gravi nota atque cenſura digna, & facillime refutatur. Tum quia non poteſt eſſe vera definitio Pontificis aſſerens vota ſimplicia Societatis conſtituere vere, & ſubſtantialiter religioſum, & eſſe ſubſtantialia religionis vota, ſi illa ſolemnitas, de qua eſt ſermo, ſit de eſſentia religionis, cum tamen illa prædictis votis ſimplicibus non inſit. Tum etiam, quia Pontifex intendit damnare temeritatem eorum, qui poſt alia ejus decreta, quibus laudabile inſtitutum Societatis JESU confirmaverat, & emittentes vota ſimplicia vere religioſos eſſe declaraverat, adhuc affirmarunt illa vota non efficere vere & proprie religioſum: & aſſignans cauſam erroris eorum affirmat eam fuiſſe, quod non conſiderarunt ſolemnitatem voti ſola Eccleſiæ conſtitutione inventam eſſe. Quod ſi demus iſta verba prolata eſſe a Pontifice privato ſenſu, & tamquam a privato Doctore, atque adeo falſa eſſe: nec recte Pontifex cauſam erroris eorum aſſignaſſet, nec aptam, ſed ineptam potius ſuæ definitioni adſtruxiſſet viam. Tum denique quis credat Pontificem in privato ſenſu, & ut privatum Doctorem locutum contra eos, qui ut decretis præcedentibus ab eo prolatis fidem auferrent, dicebant illum ut privatum Doctorem locutum? Nullatenus ergo affirmari poteſt, aut debet, Pontificem erraſſe in hac parte. Agnovique ego aliquem apud Complutenſes, dum ibi commorarer, qui duas iſtas ſolutiones coactus eſt in publicis diſputationibus tacite, & artificioſe, quo ejus honori conſuleretur, retractare.

Cæterum nonnulli alii, ne ab ea, quam ſemel imbiberunt, opinione diſcedant, variis modis ſenſum prædictæ definitionis infirmare conantur. Quidam dicunt ex ea definitione tantum haberi religioſos Societatis JESU poſt illa vota ſimplicia eſſe religioſos tantum ex privilegio: at vero profeſſos eſſe religioſos eſſentiali jure. Unde & cum hoc ſtare ſolemnitatem voti eſſe de jure divino, & vota ſimplicia Societatis conſtituere vere religioſos, ex privilegio ſcilicet. Huic tamen ſolutioni aperte adverſatur definitio Pontificia, qua decernit religioſos Societatis poſt illa emiſſa vota ſimplicia eſſe vere, & proprie, & ſubſtantialiter religioſos, non ſecus ac ejuſdem ordinis, & aliorum profeſſos. Quod ſi tantum eſſent religioſi ex privilegio, eſſent quidem religioſi inſtar profeſſorum, non vero dicerentur eſſe religioſi, non ſecus ac profeſſi, deinde definit Pontifex hæc vota ſimplicia eſſe ſubſtantialia religionis vota. At ſi tantum ex privilegio efficerent religioſum, non eſſent ſubſtantialia vota religionis. Numquid tu affirmabis vere nobilem ex privilegio Regis habere ea, quæ ad ſubſtantiam nobilitatis requiruntur, aut ita eſſe vere proprie, & ſubſtantialiter nobilem, non ſecus atque illum, qui avita nobilitate clarus eſt? Nequaquam. Non ergo quiſquam Catholicus, & qui de literis Pontificiis bene ſentiat, affirmabit religioſos ex privilegio, cum ea definitione Pontificia non ſecus religioſi fiant, ac ejuſdem ordinis profeſſi. Expendo etiam dixiſſe Pontificem illa tria vota, & ſi ſimplicia, eſſe fuiſſeque ſemper ſubſtantialia religionis vota. Si ergo non tantum ſunt, ſed fuere etiam ſemper, nequaquam id habent ex privilegio, alias non fuiſſent ſemper ſubſtantialia, ſed a privilegii tempore. 5

Rurſus dicunt alii religioſos dici, quia ſunt in congregatione, in qua ſunt profeſſi, qui ſunt vere religioſi. Sed iſti animadvertunt ſe aperte, & omni tergiverſatione remota repugnare Pontifici. Quamvis enim hæc ratio ſufficiens eſſet, ut mentem Pontificis in vero ſenſu explicaret, ſi tantum definiret Societatem JESU eſſe vere, & proprie religionem. Sunt enim in ea aliqui ſolemniter profeſſi: tamen, cum non tantum id decernat Pontifex, ſed ſingulos Societatis poſt emiſſa vota ratione illorum conſtitui vere, proprie, & ſubſtantialiter religioſos, admitti non poteſt prædicta ſolutio. Tum quia ea admiſſa, qui illa ſimplicia vota emiſerunt, tantum religioſi eſſent per analogiam ad profeſſos, atque adeo denominatione tantum extrinſeca. Unde non eſſent ita ſubſtantialiter religioſi, atque profeſſi. Tum etiam, quia inquit, illa etſi ſimplicia, eſſe ſubſtantialia vota religionis. Igitur illa ſola tantum ſecluſis ſolemnibus ſubſtantiam religionis valent conſtituere. Non ergo requirunt profeſſorum Societatem. 6

Præterea alii ideo vere, & proprie religioſos vocari dicunt, quia ſunt in via ad profeſſionem faciendam, cum quo ſtare poteſt, & eos eſſe religioſos, & votorum ſolemnitatem jure divino ad ſtatum religionis requiri. Sed iſti haud dubie falluntur. Primo quia ſubſtantialia hæc eſſe religionis vota clamat Pontifex. Ergo ſine ullo ordine ad ſolemnem profeſſionem conſtituunt vere religioſum. Deinde quia coadjutores tempora- 7

porales ejuſdem Societatis non ſunt in via ad profeſſionem faciendam, cum perpetuo ſit illis per ſuas leges interdicta profeſſio: & tamen ex expreſſa definitione Pontificis ſunt religioſi poſt illa emiſſa vota, non ſacri ac profeſſi. Tandem quia ſi ideo vere, & ſubſtantialiter religioſi dicerentur, quia ſunt in via in illa religione ad profeſſionem faciendam, etiam novitii, eo pacto dici poſſent vere & proprie religioſi. At religioſos Societatis poſt emiſſa vota ſimplicia non magis religioſos eſſe, quam ejuſdem vel aliorum ordinum novitios expreſſe damnatum eſt a Pontifice. Relinquitur ergo undequaque firmum, cum religioſos Societatis per vota ſimplicia eſſe vere & proprie, & ſubſtantialiter religioſos definiat Pontifex, prædictam ſolemnitatem voti jure tantum Eccleſiaſtico introductam eſſe in Eccleſiam.

8 Sed præter ea, quæ dicta ſunt in præcedentibus, referemus adhuc novas quaſdam ſolutiones ad illam Gregorii Extravagantem excogitatas ab adverſariis, dum auctoritati Pontificiæ nolunt acquieſcere. Nonnulli ergo, quod mirum eſt, reſpondent Gregorium loquutum eſſe de voto ſolemni Clericorum. Ea tamen ſolutio facillime refutari poteſt. Nam Gregorius XIII. expreſſe refutat errorem illorum Theologorum, qui contendebant ſine voto ſolemni, non poſſe aliquem conſtitui vere religioſum, & de his loquens inquit, illos non conſideraſſe ſolemnitatem voti ſola Eccleſiæ conſtitutione inventam eſſe. Illi autem plane loquebantur de ſolemnitate, quam putabant eſſe neceſſariam ad ejus ſtatum, & eſſentiam. Adde etiam diſcipulos Divi Thom. e quorum numero erant illi, contra quos definiebat Pontifex, ſemper cum ſuo Magiſtro vere ſenſiſſe ſolemnitatem voti caſtitatis in clericis eſſe de jure poſitivo. Dicit autem Pontifex in eum errorem prolapſos eos, contra quos agebat, quia non conſiderarunt ſolemnitatem voti inventam eſſe ſola Eccleſiæ conſtitutione. Non ergo agebat de ſolemnitate voti clericorum, quam ex jure Eccleſiaſtico provenire illi conſtanter exiſtimarunt.

9 Præterea reſpondent alii Gregorium Decimumtertium ſolum voluiſſe votum ſolemne non habere vim efficiendi traditionem perſonæ voventis, niſi fiat juxta formam præſcriptam ab Eccleſia: cum hoc tamen dicunt votum ſolemne natura ſua habere efficacitatem ad efficiendam prædictam traditionem, ſicut poſſunt homines pro ſua libertate efficere matrimonium, & mutuam corporum traditionem; & tamen non poſſunt illud efficere, niſi juxta formam præſcriptam ab Eccleſia, ut eſſentialiter neceſſariam. Quod conſtat de matrimonio clandeſtino poſt Tridentinum; nullius enim momenti eſt ex defectu ſolemnitatis requiſitæ a Concilio. Volunt ergo prædicti Theologi votum ſolemne non habere vim, niſi ſervata forma præſcripta ab Eccleſia.

10 Hanc ſolutionem aſſignare videtur Petrus Soto de inſtitutione Sacerdotum, lectione quinta de matrimonio: quæ tamen nullius momenti eſt. Quia Pontifex contendebat definire per vota ſimplicia abſque ea ſolemnitate, de qua erat ſermo, poſſe aliquem conſtitui vere religioſum, & refutare Recentiores illos Theologos, qui in voto ſolemni agnoſcebant ſolemnitatem quamdam eſſentialem, & decepti putabant illam, de qua agebant, eſſe neceſſariam ad ſtatum religionis. Pontifex autem dicit ſolemnitatem eſſe ſolius juris Eccleſiaſtici, non divini, ut inde concludat votis ſimplicibus poſſe aliquem conſtitui vere religioſum. Itaque totum Pontificis inſtitutum illud eſt, oſtendere tria illa vota ſimplicia paupertatis, caſtitatis, & obedientiæ, vere & ſubſtantialiter conſtituere religioſum, ac proinde ſolemnitatem votorum, de qua agebatur, nullatenus eſſe neceſſariam ad ſtatum religioſum. Hoc autem ex ea ratione deducit, quia ſolemnitas votorum, quæ in religionibus emitti conſueverunt, & quam Doctores illi neceſſario requirebant ut ſubſtantialem ad ſtatum religionis, inducta eſt jure poſitivo Eccleſiaſtico tantum.

11 Deinde alii reſpondent Pontificem ſolum docuiſſe ſolemnitatem Eccleſiæ conſtitutione inventam, hoc eſt, repertam & cognitam, non tamen dixiſſe conſiſtere in aliqua forma, & ritu ab Eccleſia præſcripto. Verum hæc iſtius verbi conſideratio nullius eſt momenti. Contendebat enim Pontifex votum ſolemne conſtitui in ratione ſolemnis ſolo jure Eccleſiaſtico, ut inde colligeret per vota ſimplicia poſſe aliquem vere conſtitui religioſum, quod non recte deduxiſſet Pontifex, ſi ſolemnitas, de qua erat ſermo, eſſet juris naturalis, & per ſe requiſita ad religionis ſubſtantiam.

12 Denique audacter alii reſpondent definitionem Pontificis veram eſſe, nempe per vota ſimplicia Societatis conſtitui voventem vere religioſum: addunt tamen rationem definiendi, qua uſus eſt Pontifex, falſam continere doctrinam, deceptumque fuiſſe Pontificem exiſtimantem, ſolemnitatem voti eſſe de jure Eccleſiaſtico. Non eſſe autem neceſſarium, ut omnia argumenta, quæ aſſumuntur ad aliquid definiendum, concludant, aut veram doctrinam contineant. Verum ante omnia illud nobis favet, quod ingenue fatentur Pontificem noſtram opinionem ut veram tradidiſſe; erat autem Gregor. XIII. Juris prudentia inſignis. Quid? Ante Gregorium eamdem ſententiam aſſerunt Bonifacius VIII. *cap. unico, de voto in 6. Nos attendentes quod voti ſolemnitas ex ſola Eccleſiæ conſtitutione eſt inventa*, & iis prior indicavit Cœleſtinus III. *in cap. rurſus, qui clerici vel voventes, cum dicit, apud Deum votum ſimplex non minus obligare, quam ſolemne*. Aſſeruerunt ergo noſtram ſententiam tres Summi Pontifices, quos omnes, ſi errare iſti dixerint, non tam ratione convincendi, quam pœna.

Deinde ut dicebam *ead. quæſt. 3. Scholaſtica*, & recte 13
notavit Gabriel Vaſquez t. 2. *diſp.* 265. *cap.* 2. Quando aliqua ratio aſſumitur, ut medium unicum definitionis, non poteſt definitio conſiſtere, niſi medium aſſumptum verum ſit. Quod autem ſolemnitas, quæ in votis religionis reperitur, de qua erat ſermo, ſit de jure Eccleſiaſtico, aſſumitur a Pontifice ut medium unicum ad inferendam ſuam definitionem. Ex hoc enim præciſe quod ſolemnitas, de qua erat ſermo, quamque adverſarii neceſſariam ad ſubſtantiam religionis conſtituerunt, non ſit juris naturalis, evidenter intulit poſſe talem regulam approbare Eccleſiam, ſecundum quam per vota ſimplicia vere voveatur ſtatus religionis atque ſubſtantialiter ac per vota ſolemnia. Quod tamen verum non eſſet, ſi ad eſſentiam religionis neceſſaria eſſet ſolemnitas, de qua erat ſermo, & illa eſſet juris naturalis, ea enim non eſt de eſſentia voti ſimplicis. Quare cum unica definiendi ratio pertineat ad articulum definitivum ſaltem tamquam quid concernens, plane contra præceptum Pontificis agit, qui refutat prædictam rationem, cum in fine illius extravagantis excommunicet eum, qui prædictum articulum, vel aliquid concernens impugnaverit, aut aliter interpretatus fuerit, quam verba ſonant. Maneat ergo firmum, ac ſine tergiverſatione ulla fateantur eam ſolemnitatem votorum, ratione cujus vota religionum ante Societatis inſtitutum appellabant illi DD. ſolemnia: quamque, cum non ante oculos obſervaretur religio aliqua conſtans votis ſimplicibus, & illi Doctores ignorantia antiquitatis laborarent, dicebant eſſe neceſſariam ad ſubſtantiam religionis, in quocumque illa conſiſtat, tantum ortum habere ex jure Eccleſiaſtico, atque adeo ad religionis ſubſtantiam nequaquam eſſe neceſſariam: & tria vota ſimplicia ea, de qua agebatur, ſolemnitate carentia, vere eſſe etiam ſubſtantia religionis vota. De eo enim erat excitata quæſtio ab illis Theologis, contra quos definiebat *ibi* Gregorius XIII.

Sed addamus Gregorium XIII. in prædicta extrava- 14
ganti ad finem hujuſmodi præceptum imponere. *Præcipimus in virtute Sanctæ obedientiæ, & ſub pœnis excommunicationis latæ ſententiæ, necnon inhabilitatis ad quævis officia, &c. eo ipſo abſque ulla declaratione incurrendis, quarum abſolutionem nobis, aut ſucceſſoribus noſtris reſervamus, nequis cujuſcumque ſtatus, gradus, & præeminentiæ, dictæ Societatis inſtitutum, vel etiam præſentes literas, vel quemvis earum vel ſupradictorum omnium articulum, vel aliud quid ſupradicta concernens, quovis quæſito colore directe vel indirecte impugnare, vel eis contradicere audeant, diſtrictius inhibentes; nequis ſive extra, ſive intra dictam Societatem, niſi de illius generalis aut inferioris præpoſiti licentia, notationes, declarationes, gloſſas, vel ſcholia ulla ſuper præmiſſis facere valeant, niſi quantum verba ipſa ſonant interpretari, aut de eis diſceptare, aut ſcrupulum cuiquam injicere, aut in dubium revocare audeat quoquomodo*. Hactenus Gregorius. Sed & præter definitionem Pontificis, ſupereſt nobis optima ratio qua probemus ſolemnitatem voti jure tantum Eccleſiaſtico introductam eſſe, quam attingemus in ſequentibus, cum oſtenderimus quid habeant iſta tria vota ex natura ſua, & quid non habeant, niſi ex adjuncta definitione Eccleſiaſtica.

An vero poſſit concedi alia ſolemnitas juris divini 15
intrinſeca & communis omnibus votis efficientibus ſubſtantialiter religioſum, ita ut ea vota, quæ religioſum ſubſtantialiter conſtituunt, dicantur eſſe ſolemnia comparatione facta ad vota, quæ non conſtituunt religioſum, & ſimplicia comparatione facta ad eam ſolemnitatem, quam habebant, & habent vota profeſſorum, quamque quia deeſſe videbant Doctores illi votis Societatis, dicebant non efficere vere religioſum, quæſtionem habet cognitione dignam.

Ego

Ego quidem *in ead. qu. 3. Scholaſtica cap. 9.* dixi appellari poſſe ea vota Societatis poſt biennium ſolemnia ſolemnitate quadam, quæ juris divini eſſet, licet comparatione facta cum ſolemnitate Eccleſiaſtica aliis votis adjuncta dicantur ſimplicia. Eam autem ſolemnitatem intrinſecam votis quibuſcumque conſtituentibus ſtatum religioſi in eo conſiſtere dicebam, quod in emiſſionem votorum intervenirent duo illi quaſi contractus donationis & promiſſionis, de quibus ſupra, quibus, & fit promiſſio Deo, & donatio religioni, & quod religio probata ſit a juriſdictionem habente, ſive ſit Epiſcopus, ſive Romanus Pontifex. Quamvis enim quod religio approbetur tantum a Romano Pontifice ſit juris Eccleſiaſtici; attamen quod approbetur a Prælato tacite, vel expreſſe juris divini eſt. Hæc autem omnia eſſentialia ſunt ſtatui religioſo, ſive cumſtet votis ſolemnibus ſolemnitate Eccleſiaſtica, ſive his quæ ad differentiam illorum appellantur ſimplicia: cumque iſta requirantur ex inſtitutione Chriſti ſic inſtituentis ſtatum religionis, eaque inſtitutio juris divini ſit, cenſebam prædictam ſolemnitatem eſſe etiam ex jure divino. Itaque uno verbo hanc ſolemnitatem intrinſecam, & juris divini dico eſſe eam formam, quam ſtatus religioſi habet ex jure divino, quam non habent vota extra illum emiſſa.

17 Nec vero id ulla ex parte pugnat cum extravaganti Gregorii XIII. quia, ut dicebam ſupra, intelligendus illic de ea ſolemnitate, de qua erat ſermo videlicet, qua & ex parte Præſulis acceptantis vota eſſent perpetua, & perſonæ redderentur inhabiles ad matrimonia, & dominia. Nam ex defectu horum dicebant Doctores illi vota Societatis poſt biennium non efficere religioſum. Contenditque Pontifex etiam ſi ea vota careant illa ſolemnitate, & aliis effectibus, conſtituere vere & ſubſtantialiter religioſum. Quare qui diceret omnibus religioſis votis ſubſtantialibus intrinſecam eſſe ſolemnitatem juris divini, quæ conſiſteret in illis duobus quaſi contractibus & approbatione neceſſaria: Profeſſorum autem vota eſſe etiam ſolemnia ſolemnitate Eccleſiaſtica, quæ conſiſteret in illis irrevocabili acceptatione, & illegitimatione ad dominia & connubia, ut explicui quæſtione *cit. cap.* 5. & dicam infra, in nullo adverſaretur, neque Pontificis definitioni, neque ejus definitionis fundamento, ſcilicet, ſolemnitatem votæ, de qua erat ſermo, inductam jure Eccleſiaſtico. Imo & ego ita interpretarer D. Thomam. Nam non ſemel ait ſolemnitatem conſiſtere in traditione, & eſſe ex divino jure. Hanc ego dicerem eſſe ſolemnitatem communem quibuſcumque votis ſtatum religionis conſtituentibus, & ex divino jure ortum habere, eamque in votis Societatis reperiri, nullatenus vero in votis extra religionem, imo neque in illis tribus, quando ab ea donatione, & approbatione legitima, cujuſcumque illa ſit, ſeparantur, cum non conſtituant vere religioſum, ut dixi *in illa quæſt. 3. cap.* 5. Ubi autem dicit Divus Thomas ſolemnitatem conſiſtere in benedictione, & conſecratione quadam, quæ eſt ex inſtitutione Eccleſiæ. Hanc autem conſecrationem peculiarem ego interpretor ſtrictam illam deputationem religioni perſonæ voventis, quatenus nec repudiari ea donatio ab acceptante poteſt, & perſona ſit illegitima ad matrimonia & conjugia, ut explicui *quæſt. citata, cap.* 5. & dicam in ſequentibus.

18 Ex his colligitur ſicut in matrimonii contractu eas tres ſolemnitates diſtinximus, ita in votis religionum diſtingui poſſe, & debere. Prima eſt eſſentialis, formæ ſcilicet ſtatus religionis divino jure introducta, quam jam explicuimus, conſtatque donatione & promiſſione trium votorum vinculo firmata, quæque communis eſt omni ſtatui religionis, quæ vere religio ſit. Secunda quam appellamus legitimam, quamque Eccleſiæ conſtitutione inventam eſſe probavimus, & in quo conſiſtat, explicabimus capitibus ſequentibus. Tertia omnino accidentalis, ut quod ea vota emittantur die feſto ſacerdote Eucharıſtiam in manibus tenente plurimis adſtantibus, quæ pure extrinſeca eſt, ita ut ſine illa etiam actus ſit legitimus. Poſteriores iſtæ Eccleſiaſtico jure introductæ ſunt. Prima autem divino jure. Quare cum jam conſtet, in quo conſiſtat eſſentialis ſolemnitas votorum religionis, explicare oportet, in quo conſiſtat votorum legitima ſolemnitas.

CAPUT VIII.

Referuntur variæ ſententiæ de votorum ſolemnitate legitima.

SUMMARIUM.

1 *Prima opinio de ſolemnitate voti.*
2 *Rejicitur.*
3 *Secunda opinio refertur.*
4 *Impugnatur, & 5. 6.*
7 *Quædam ſolutio excluditur.*
8 *Aliter impugnatur ea ſententia.*
9 *Objectio præcluditur.*
10 *Alia ſententia refertur.*

IN primis Ferdinandus Rebellus *2. p. de obligatione juſtitiæ, lib. 3. qu. 4. ſect. 1. nu. 7. & ſect. 3. nu.* 28. cum 1
diſputat quo pacto votum ſolemne religionis dirimat nuptias ſequentes, inquit, voti ſolemnitatem conſiſtere in irrevocabili acceptatione Eccleſiaſtica, qua votum caſtitatis acceptatur ab Eccleſia, non tantum quoad ipſam expreſſam in voto promiſſionem a profeſſo factam, ſed etiam quoad renuntiationem naturalis habilitatis ad dominium tam utile, quam directum, quod in corpus conjugis habere poteſt. Inde etiam infert iſte auctor votum ſolemne caſtitatis, & profeſſionem ſolemnem non tantum jure divino, & privilegio dirimere matrimonia ſequentia, ſed etiam lege Eccleſiaſtica.

Sed certe hic modus explicandi ſolemnitatem voto- 2
rum non placet, iſtaque facili, & brevi ratiocinatione rejicitur. Quia commune eſt omni voto inducere inhabilitatem ad actus oppoſitos voto: eo enim ipſo, quo quis vovet, libertatem amittit, ut licite in actum oppoſitum poſſit exire, ut docuit etiam Supplementum Gabrielis *in 4. diſt. 38. qu.* 1. Scoto *ibidem quæſt. unica.* Ergo ſi in eo conſiſtit ſolemnitas, nullum utique votum erit non ſolemne: & conſequenter non poteſt ſolemnitas conſiſtere in translatione juris, vel libertatis ad actus oppoſitos, neque in renuntiatione prædictæ libertatis. Quod ſi intelligeretur hæc ſententia de libertate ad actus oppoſitos voto in hoc ſenſu, quod, quamvis commune ſit omni voto, non poſſe licite poſt ipſum exerceri actum oppoſitum voto, attamen poſſe exerceri valide, & hanc habilitatem ut exerceat valide quamvis illicite renuntiare, & eam renuntiationem eſſe materiam voti. Sed contra eſt, quia ut dixi, *ead. qu. 3. cap.* 9. nullus poteſt vovere inhabilitatem ſui ad aliquid efficiendum, ſed inhabilitas ab aliena poteſtate oriri debet. Quantumvis enim quis voveat inhabilitatem ad contractum, contrahet valide ſi voluerit. Quare in voto nulla eſt promiſſio renuntiationis habilitatis ad matrimonium, exempli gratia, imo neque eſſe poteſt, cum fieri non poſſit, ut ego me ipſum inhabilem reddam mea voluntate. Igitur in eo non poteſt conſiſtere ſolemnitas.

At Gabriel Vaſquez 1. 2. *diſpat.* 165. aliam inſiſtit 3
viam, quam etiam amplexi nonnulli Recentiores. Ut autem hic auctor ſuam ſententiam explicet circa ſolemnitatem voti ſtatuit *c.* 2. ſolemnitatem voti non conſtituere aliquem religioſum jure naturali, hoc eſt, ſolemnitatem voti non eſſe requiſitam naturali jure, aut ex natura religionis, quod probat etiam *cap.* 3. ejus diſputationis ac vere ab eo ſtatutum eſt, noſque docuimus illa *quæſt. 3. cap.* 4. Deinde *cap.* 4. ſtatuit juriſdictionem, quam Prælatus exercet in ſubditum, quæque neceſſaria eſt ad ſtatum religioſi (nam ſine juriſdictione aliqua ſtatum religionis non poſſe conſtare certum eſt) eam, inquam, juriſdictionem non eſſe juris naturalis, nec ex voluntate religioſi ortam, ſed e jure poſitivo tantum derivatam. Nam ſemel facta rerum diviſione, non eſt in alicujus poteſtate concedere alicui juriſdictionem in ſe. Cumque omnis poteſtas Eccleſiaſtica conceſſa ſit Summo Pontifici à Deo, ſit conſequens, ut ab eo ad Præpoſitum religionis derivetur, & eam ſpiritualem eſſe, promanare a poteſtate clavium. Unde etiam docet in ſtatu religionis non intervenire traditionem & donationem, e qua reſultet poteſtas quædam dominativa Prælati erga ſubditos. Hinc etiam conſequenter docet *c.* 5. inſtitutionem religionum eſſe juris Eccleſiaſtici, ſi inſtituere ſit illam eligere ſub alicujus capitis regimine & gubernatione, ac juriſdictione. Docet præterea *c. 6. & 7.* ex vi voti nullum reddi inhabilem ad dominia rerum, vel ad contrahenda conjugia. Ex his infert *cap.* 8. ſolemnitatem voti præciſe conſiſtere in eo, quod perpetua ſint vota ex

ntra-

utraque parte voventis, & admittentis in certa regula præſcripta cum approbatione Eccleſiæ.

4 Cæterum hæc ſententia probari non debet. Quia neque difficultatem evacuat, nec ſatis ſecum ipſa cohæret. Diſcutiamus per ſingula hujus graviſſimi Auctoris placita, & oſtendamus quæ diximus. Et quidem, quod hic auctor dixit, ſolemnitatem voti non eſſe neceſſariam ad ſtatum religioſi, jam docuimus ſupra. Similiter quod dicit ex vi voti non reddi aliquem inhabilem ad dominia adquirenda, & conjugia ineunda, verum etiam eſt, idque nos late oſtendemus infra capitibus ſequentibus, licet extra rem ab iſto auctore probentur hæc duo: nihil enim ad ſolemnitatem votorum, quam ſtatuit, explicandam vel ſtabiliendam illa conducunt. Tria ergo ejus dicta ſuper ſunt rejicienda. Primum id quod aſſerit de juriſdictione ſtatus religioſi. Secundum, quod aſſerit inſtitutum religionis conſiſtere jure Eccleſiaſtico. Tertium ſolemnitatem votorum in perpetuitate conſiſtere. Duo illa priora impugnata jam ſunt *cap. 3. & 5.*

5 Reſtat igitur impugnemus tertium, ſcilicet id in quo voti ſolemnitatem conſtituit, quam dicit ſitam eſſe in perpetuitate. Et quidem, ut vir eximie doctus aſſereret ſolemnitatem in voto eſſe ex jure Eccleſiaſtico, cum eam ſolemnitatem in voti perpetuitate conſtituat, fruſtra, & extra rem omnino conſtituit, nec eſſe donationem in emiſſione votorum, nec poteſtatem dominativam in Prælato, & juriſdictionem illam derivari a Pontifice, & ſtatum religionis jure Eccleſiaſtico conſiſtere. Quamvis enim in omnibus iis diverſa ſentiret, adhuc potuit aſſerere ſolemnitatem, quam in ea perpetuitate ſitam eſſe dicit, eſſe ex jure Eccleſiaſtico, & ita nullum ex vi voti ſolemnis conſtitui religioſum. Si enim ille ſolemnitatem collocaret in ea juriſdictione aut approbatione regulæ, recte quidem ille, & ad rem omnia. At cum tantum in perpetuitate conſtituat, omnino fruſtra in illis laboravit. Ex quo magis conſtat id, quod ſupra dicebam, tantum Doctorem ſine magno fundamento, ac neceſſitate aſſeruiſſe donationem ad ſtatum religionis non requiri, & illum ſtatum jure tantum Eccleſiaſtico conſiſtere.

6 Deinde ſi ita diceret Gabriel Vaſquez perpetuitatem eſſe ſolemnitatem voti, quia ſublata prælato facultas eſt dimittendi liberum, & Summo Pontifici reſervata, ita ut perpetuitas ſola Eccleſiæ conſtitutione illi ſit annexa, recte diceret, nobiſcumque ſentiret. At dicit ita in perpetuitate conſiſtere, ut votum illud, quod ſolemne vocat, ex ſe ſit perpetuum ex intentione voventis ſoli Pontifici reſervatum, at vero ſimplex ex ſe ſit conditionatum, & perpetuum non niſi ſub conditione. Quæ doctrina falſiſſima eſt. Itaque illam impugno primo. Quia vel iſta perpetuitas in voto ſolemni naſcitur ex lege Eccleſiaſtica, quæ voluit hæc vota eſſe perpetua, & Sedi Apoſtolicæ tantum reſervata, ita ut perpetuitas hæc ſit quid extraneum voto, quaſi alias etiam a Prælato dimitti poſſet; ſicque non recedit a noſtra ſententia, quia hanc irrevocabilem acceptationem ex parte prælati, inferioris acceptantis partem ſolemnitatis aſſerimus. Vel hæc perpetuitas eſt quid intrinſecum voto ſolemni, ita ut ex vi voti, & intentione voventis habeat eam perpetuitatem. Hoc ſi dicatur, ſequitur ſolemnitatem non eſſe ex jure Eccleſiaſtico introductam. Quia quod votum illud ita perpetuum ſit in ſtatu religioſi illius juris conſtante, eſſe ex inſpiratione Chriſti docet etiam Gabriel Vaſquez. Quod autem eo voto emiſſo obligetur in perpetuum, naſcitur ex ipſo voto, obligatioque ex voto reſultans naturalis, & divini juris eſt. Quod autem ea vota perpetua emittantur ſecundum regulam a Pontifice approbatam, non efficit perpetuitatem voti, aut inſtitutionem illam eſſe de jure Eccleſiaſtico, ut jam probatum, & exemplis illuſtratum eſt. Alias etiam efficeret obligationem voti ſimplicis in religione eſſe juris Eccleſiaſtici, quia approbatio regulæ, ſecundum quam fit, pendet ab Eccleſiaſtica lege, cum tamen communis ſenſus ſit omnia voti obligationem juris naturalis eſſe. Similiter ſi ex jure poſitivo penderet legitimatio alicujus perſonæ ad vovendum, ſequeretur obligationem voti facti eſſe ex jure Eccleſiaſtico, quod abſurdum eſt. Ergo ſi votum ſolemne eam perpetuitatem habet ex ſe, & ex intentione voventis, non poteſt eſſe ex Eccleſiaſtico jure ſolemnitas in ea perpetuitate conſtituta.

7 Nec vero dici poteſt, quia votum illud emittitur in regula approbata, eſſe ſolemne, nam tunc ſolemnitas non proveniret ex perpetuitate, ſed ex approbatione regulæ. Adde etiam quod voti ſimplicis in religione emiſſio fit ſecundum regulam approbata. Ergo ex eo quod fiat juxta regulam approbatam non poteſt dici ſolemne. Quod ſi dicas ſolemnitatem eſſe ex jure Eccleſiaſtico, quia ſecundum regulam illam ſtatuitur ut emittatur perpetuum, redeunt quæ objiciebam ſupra. Nam quod emittantur vota perpetua, alia non perpetua, inſpiravit Chriſtus, ut & iſti fatentur. Ergo ea forma ex jure divino eſt. Quod autem poſito eo voto, ſi id votum ex ſe perpetuum eſt, perpetuo obliget, naturalis juris eſt; quod vero Pontifex probet regulam, ſecundum quam emittitur, non efficit inſtitutionem juris Eccleſiaſtici, nec obligationem. Ergo nec ſolemnitatem, quæ in ea perpetuitate conſiſtit.

Secundo impugno, quia in ea perpetuitate intrinſeca 8 voto non diſtinguitur votum ſimplex in religione emiſſum a ſolemni. Ergo in ea perpetuitate intrinſeca voto non poteſt conſiſtere ſolemnitas, de qua eſt ſermo. Conſequentia nota eſt, antecedens probatur in primis, quia ſi diſtinguerentur, aut eſſet, quia ſimplex eſt conditionale, ſolemne vero abſolutum ut concedit Vaſquez. At ſimplex in religione emiſſum non eſt conditionale, nam conditionale votum, ut eſt concors Doctorum ſententia, non obligat, niſi ſubſiſtente conditione; votum autem ſimplex in religione emiſſum ſtatim obligat. Ergo non eſt conditionale, ſed abſolutum: quam doctrinam tradit idem auctor (ut illum proprio gladio jugulem) *3. part. diſput. 124. cap. 4. n. 69.* ubi inquit, voti abſoluti obligationem ſtatim incipere, conditionalis vero ſuſpendi. Vel eſſet, quia ſimplex eſt quaſi temporale, votum autem ſolemne perpetuum ex ſe. Sed neque hoc dici poteſt, tum quia, ſi votum ſimplex ſocietatis per ſe temporale eſt, per accidens perpetuum, non poteſt eſſe ſubſtantiale religioni, nec efficere ſtatum religioſi. Quia votum ex ſe temporale non poteſt conſtituere ſtatum, ſed ad id debet eſſe votum ex ſe perpetuum, nec accidens autem temporale, ut expreſſe, non ſemel docet Divus Thomas *2. 2. in materia de ſtatibus*, & ut docuit Paludanus *in 4. diſtinct. 38. quæſt. 4.* in ultimis verbis. Ergo ſi vota ſimplicia ſocietatis habent ex ſe, quidquid ad ſubſtantiam religioſi ſtatus neceſſarium eſt, debent eſſe perpetua ex ſe, licet per accidens temporalia. Tum etiam quia ſtatus religionis conſtitutus per ea vota ſimplicia in ratione ſtatus ſpecie differret ab alio conſtituto per ea vota ſolemnia: quia cum ſtatus ex ſua ratione requirat firmitatem iſte habet firmitatem per accidens, mutabilitatem per ſe: hic firmitatem per ſe, mutabilitatem per accidens. Tum præterea, quia alias magis obligaret, & ſtrictius votum ſolemne, quam ſimplex: obligatio enim ex ſe perpetua major obligatio eſt, quam ea quæ eſt temporalis ex ſe. At Pontifex *cap. rurſus, qui clerici vel voventes*, &c. plane docet votum ſimplex non minus obligare quam ſolemne. Abſolute ergo fatendum eſt vota ſimplicia ſocietatis eſſe ex parte, & intentione voventis perpetua, quamvis per accidens temporalia. Tum etiam quia ex parte voventis perpetuum eſt utrumque votum, non minus unum quam alterum, cum ille reſilire ab acceptata donatione, & promiſſione non poſſit, imo in univerſum omne votum Deo abſolute factum perpetuum eſt, quamvis relaxari a Pontifice ejus obligatio poſſit, ſicut & perpetuus ſtatus eſt ſervitutis ex ſe, quamvis a domino poſſit manumitti. Nec enim magis ſervus vel aliter perpetuus ſervus, qui alicui traderetur in ſervitutem ſub ea expreſſa clauſula, quoad domino placuerit, quam qui ſine ejus mentione illi traderetur in ſervitutem perpetuam: nam uterque ſervus eſt, quo votum eſt ex parte ſua, ſimiliter conjugium ſpirituale Epiſcopi cum Eccleſia perpetuum eſt ex ſe, eſt enim ſtatus, quamvis tamdiu duret, quamdiu Eccleſiæ Rectori placuerit. Igitur ex parte voventis utrumque perpetuum eſt. Quod enim vovens ſimpliciter expreſſe meminerit illius, *quamdiu Præpoſito generali placuerit*, at vovens ſolemniter non meminerit illius, *quamdiu Pontifici Generaliſſimo placuerit*, parum refert. Tum quia quæ ex jure certa, & nota ſunt, ſemper ſubintellecta cenſentur, veluti de illa clauſula, *Salva ſemper in omnibus Eccleſiæ Romanæ auctoritate*, complures Pontifices decreverunt. Ergo etiam ea particula in voto ſolemni ſubintelligitur. Tum etiam ego inquiro ab illis, ſi quis ſolemniter vovens diceret expreſſe, *uſque ad mortem, niſi aliter Pontifici placuerit*, ſimpliciter vovens dicat, *uſque ad mortem, niſi aliter Præpoſito Generali placuerit*, quid erit diſcriminis? An non erit utrumque perpetuum ex parte voventis? erit certe, vel utrumque temporale. Tum denique, ſi a Prælato Societatis auferret Pontifex poteſtatem liberum dimittendi, & ſibi reſervaret, in quo differret a voto ſolemni in ea perpetuitate? Nam etiam ſolemne auctoritate Pontificis diſſolvi poteſt. Non ergo differunt in perpetuitate intrinſeca voto ex parte voventis. Ex parte autem acceptantis utrumque temporale eſt, quod recte

dixit

tacite profeſſi dimitti poſſint a Magiſtro liberi votis, & nulla exiſtente cauſa. Imo & fortaſſe nonnullis monaſteriis fœminarum militarium ordinum, licet votum paupertatis, & obedientiæ ſolemnia ſint legitime, quia & perpetua ſunt, & inteſtabiles reddunt: at votum caſtitatis non eſt ſolemne legitime, ſed valide nubere ſent. Et in religione Societatis JESU, quod eam partem, quæ conſtat votis ſolemnibus ſolemnitate tantum eſſentiali, vulgo ſimplicibus, votum paupertatis, & obedientiæ non eſt ſolemne legitime, at votum caſtitatis ſolemnitatem legitimam habet, dirimit enim matrimonium contrahendum. Et omni religioni ineſt ea pars ſolemnitatis legitimæ, quod approbata ſit expreſſe auctoritate Pontificia, quæ expreſſa ſedis Apoſtolicæ approbatio inducta eſt Eccleſiaſtico jure, cum alias ſolum negative ſufficeret etiam Epiſcoporum, ut dico infra *cap.* 11.

CAPUT X.

Quid poſſit Pontifex circa relaxationem, vel diſpenſationem horum votorum?

SUMMARIUM.

1 *Vota ſolemnia ſolemnitate eſſentiali non tolli a Pontifice ſine mutatione ſtatus, ſecus ſolemnia legitime.*
2 *In utriſque diſpenſare Pontificem poſſe.*
3 *Explicatur D. Thomas.*
4 *Poteſt Pontifex non ſolum diſpenſare, ſed etiam obligationem extinguere.*
5 *Objicitur ex c. cum ad monaſterium.*
6 *Prima ſolutio.*
7 *Rejicitur.*
8 *Vera ſolutio.*
9 *Magis explicatur.*
10 *Secunda, & tertia objectio diluitur, & 11.*

1 EX his quæ hactenus conſtituta ſunt, facile colligentur nonnulla, quibus explicetur Pontificia poteſtas circa relaxationem, vel diſpenſationem eorum votorum, quibus ſtatus religioſus conſtat. Primo ergo colligitur, vota ſolemnia ſolemnitate eſſentiali, quæ vulgo ſimplicia in religione dicuntur, tolli non poſſe a Pontifice ſine mutatione ſtatus. Nam eo ipſo, quod in illis diſpenſaret, vel illa irritaret, tolleret ſtatum religioſum, & monachum extraheret ab ſtatu, & reſtitueret in priſtinam libertatem, cum ſtatus religioſus ſine illis conſtare non poſſit. At vota ſolemnia ſolemnitate legitima poteſt tollere Pontifex, quod attinet ad ſolemnitatem legitimam, ſine ulla mutatione ſtatus, nec reſtitutione libertatis. Cui conſequens eſt ſola voluntate Pontificis vota ſolemnia ſolemnitate eſſentiali poſſe reddi ſolemnia legitime independenter a voluntate voventis. Cum tamen vovens abſque propria voluntate non poſſit manere ligatus votis ſolemnibus ſolemnitate eſſentiali. Nam etiam parvuli oblati e parentibus religioni, cum ad pubertatis annos perveniebant, tenebantur ratam habere parentum oblationem, ut dixi ſupra *cap.* 5.

2 Secundo colligitur, Pontificem diſpenſare poſſe in votis ſolemnibus obedientiæ, caſtitatis, & paupertatis, tam ſolemnitate eſſentiali, quam legitima. Si enim poteſt in ſimplicibus votis diſpenſare, poterit etiam in ſolemnibus, cum ſolemnitas legitima ſupra vota ſimplicia, tantum addat conſtitutionem ex Eccleſiaſtica auctoritate provenientem. Atque ita docuit S. Thomas *in 4. diſt.* 38. *art.* 4. *q.* 1. *ad* 3. & ex familia Divi Thomæ Paludanus *ibid. qu.* 4. Herveus *quodlib.* 11. *qu.* 25. Antoninus 2. *p. tit.* 11. *c.* 2. Cajetanus 2. 2. *qu.* 88. *art.* 7. Petrus Soto *lib.* 5. *de matrimonio*, Petrus Ledeſme *de matrimonio*, *q.* 61. *art.* 2. *ad* 4. Martinus Ledeſma 2. *p.* 4. *qu.* 69. *art.* 7. Catherinus *lib.* 6. *contra Cajetanum in qu. de hac re*, & ſatis probabilem ſententiam judicavit olim Victoria in relectione de poteſtate Papæ. Nam quod attinet ad Doctores e Societate JESU, quid opus eſt recenſere, cum ejuſdem inſtituti ratio hanc ſententiam plane ſupponat.

3 Sed numquam ita ſenſit Divus Thomas 2. 2. *qu.* 88. *art.* 7. plane videtur aſſeruiſſe indiſpenſabile eſſe votum ſolemne. Reſpondet Cajetanus Divum Thomam non omnino certe, ſed opinative ſolum id docuiſſe, quia exiſtimavit ita colligi ex *cap. cum ad monaſterium, de ſtatu monachorum*, de quo ſtatim, & ita ait Cajetanus. Si Sanctus Thomas vidiſſet explicationem aliorum Pontificum, qui diſpenſarunt, exiſtimantes oppoſitum non colligi ex *dict. cap.* plane contrariam ſententiam docuiſſet. At Joannes Azor *tom.* 1. *lib.* 12. *cap.* 7. *qu.* 1. & alii viri docti hujus ætatis contendunt explicare D. Thom. ut in eo articulo ſolum voluerit non poſſe Pontificem diſpenſare cum monacho in voto caſtitatis, ut ſimul poſſit matrimonium contrahere, ſine ulla obligatione caſtitatis, & eſſe monachus. Poſſumus autem eam explicationem deducere ex eodem D. Th. in eo articulo, eo quod in corpore ait non poſſe Pontificem diſpenſare in hoc voto, ſicut poteſt diſpenſare in voto caſtitatis clericorum. Clericus enim manet in ſtatu clerici etiam ablato voto caſtitatis: & tamen omnino ablato voto caſtitatis non maneret monachus in ſtatu religioſi, cum ſtatus iſte tria vota eſſentialiter requirat. Deinde cum Sanctus Thomas impugnat opinionem contrariam, dicit eſſe quorumdam juris peritorum & ignoranter ſic ſentire. Et tamen, ſi de abſoluta diſpenſatione voti loqueretur, ſine cauſa hanc opinionem ſolum tribueret aliquibus juris peritis, quam multi Theologi tempore Divi Thomæ defendebant, & ipſe Divus Thomas, ut conſtat ex 4. *diſt.* 38. *citat.* Non eſt ergo veroſimile Sanctum Thomam voluiſſe refutare eam opinionem, ſed opinionem aliquorum aſſerentium poſſe aliquem ſimul eſſe religioſum, & non obligari voto caſtitatis. Ulterius poteſt hic ſenſus confirmari, quia alias non concluderet Divus Thomas, quod volebat ex eo quod de eſſentia ſtatus religioſi ſit cuſtodia paupertatis, ſicut cuſtodia caſtitatis; ex hoc enim principio ſolum ſequitur non poſſe aliquem retinere eſſentiam ejus ſtatus abſque aliqua cuſtodia caſtitatis: non tamen ſequitur non poſſe diſpenſationem fieri in ſtatu, ita ut perſona illa, cui conceditur diſpenſatio, extrahatur ab ſtatu religionis. Atque juxta hunc ſenſum explicari poſſunt alia verba ejuſdem articuli ab eo qui voluerit defendere Divum Thomam in hac, quam ſequimur, fuiſſe ſententia.

Tertio ſequitur Pontificem non tantum diſpenſare poſſe in votis religioſorum, ſed etiam penitus eorum obligationem extinguere, & irritare, & liberum quem velit dimittere, omnino ceſſante obligatione trium votorum tam ſimplicium quam ſolemnium, & facere de monacho non monachum etiam ſolemniter profeſſum, non ſecus ac hodie præpoſitus Generalis Societatis reddit eos, qui ſimplicia vota emiſerunt, cum dimittit. 4
Quod miror cur abſurdum judicet Gabriel Vaſquez *cap.* 8. *ejus diſputationis*, *n.* 91. cum tamen abſurditatis cauſam reticuerit. Id enim expreſſe olim docuit Palud. *in* 4. *diſt.* 38. *qu.* 4. *art.* 4. *concl.* 11. & 12. Ricard. *eadem diſt. art.* 9. *q.* 1. *in ſolutione ad* 6. Durand. *ibid. q.* 2. *in ſolutione ad primum argumentum*, a. 9. Joannes Gerſon *tom.* 3. *tract. de conſenſu Evangeliſtarum*, §. *ex prædictis infero*, Joannes Azor *tom.* 1. *inſt. moralium*, *lib.* 12. *c.* 7. *q.* 1. *ſæpe*. Ex interpretibus juris canonici, quidam Vincentius, & Joannes allegati a gloſſa *in cap. cum ad monaſterium, de ſtatu monachorum*, quorum etiam meminit Capreolus *eadem diſt. qu. unica*, in ſolutione ad argumenta contra ſecundam concluſionem. Et quidem ego non video rationem, propter quam non poſſit irritare vota religioſi ſubſtantialia, ut magis conſtat ex iis, quæ diximus *eod. q.* 3. *ſcholaſtica*, *cap. ultim.*

At qui ſentiunt voti ſolemnis nullam eſſe diſpenſationem poſſe, duo potiſſimum objiciunt contra id, quod inferebamus modo. Primo, ac præcipue ex *cap. cum ad monaſterium, de ſtatu monachorum*, ubi Innocentius III. *Abdicatio proprietatis, ſicut & cuſtodia caſtitatis, adeo eſt annexa regulæ monachali, ut contra ea nec Summus Pontifex poſſit licentiam indulgere.* 5

Canonis hujus difficultatem varie diſſolvunt Doctores. In primis Ferdinandus de Mendoza *lib.* 2. *de confirmando Concilio Illiberitano*, *c.* 30. in eo canone Summi Pontificis nomine cenſet intelligi Epiſcopum, itaque illi non licere in votis ſolemnibus religioſorum diſpenſare. Hanc interpretationem novam quidem refellunt recentiores quidam, quod nomine Summi Pontificis in libris Eccleſiaſticis numquam intelligatur Epiſcopus. Hi tamen ignorantiæ vetuſtatis lapſi ſunt, nihil enim ea appellatione frequentius. Itaque olim Epiſcopi, Summi Pontifices, ſummi Sacerdotes, & Summi Antiſtites dicebantur, & quamvis ad id innumera teſtimonia produci poſſunt, tantum indicabo nonnulla. Anacletus *epiſt.* 2. & habetur *in cap. accuſatio* 2. *q.* 7. Cornelius Papa *in epiſt. ad Rufum Epiſcopum Orientalem*, refertur *in cap. ſacramentum* 2. *q.* 5. Euſebius *epiſt.* 3. *decretali ad Epiſcopos Tuſciæ*, habetur *in c. manus quoque, de conſecr. diſt.* 5. Zoſimus Papa *epiſt.* 5. & 6. Leo I. *epiſt.* 88. *in fin.* & *epiſt.* 99. & *epiſt.* 105. & 108. Gelaſius *epiſt.* 9. *col.* 3. *in principio*, Hormiſdes *epiſt.* 1. Joannes Secundus *epiſt.* 4. & 5. Concilium Rhegienſe ſub 6

Boſſii Peatn de Matrim.

Sixto III. *can. 6.* Taurinatenſe *cap. 1.* Agathenſe XI. *canon. 35.* Iſidorus *lib. 3. etymologiarum, cap. 12.* Alcuinus *de divinis officiis, C. de ſingular. veſtib.* Nec vero prioribus tantum ſæculis ea appellatio Epiſcopis omnibus tribuebatur, ſed etiam temporibus Innocentii III. cujus eſt *caput, cum ad monaſterium*. Quamvis poſtea Summo Pontifici reſervata ſit. Idque conſtat in primis, quia Gratianus *in cap. de presbyterorum, §. ſed & hoc intelligendum* 56. *d.* ſummos Sacerdotes Epiſcopos appellat, & Robertus de Monte in ſupplemento ad chronicon Sigeberti, quod ſcripſit temporibus Innocentii III. Pervenit enim ad annum milleſimum, ducenteſimum decimum, is quidem duos Archiepiſcopos, & Epiſcopum, Summos Pontifices appellat anno 1157. *§. in feſtivitate ſancti Clementis,* Helmoldus *lib. 2. chronicorum, cap. 28.* apud Baronium *tom. 12. anno Chriſti 1179. num. 7.* ibi, *Ita ut in Concilio Prælatorum cathedram inter Summos Pontifices collocaret.* Et Arnaldus Abbas Lubecenſis *chronicon lib. 2. apud Baronium, tom. 13. anno 1189. nu. 4.* ibi, *Inter hæc autem Volmeſus Eccleſiæ Treverenſis contra voluntatem Imperatoris per manus domini Papæ ad ſummum Sacerdotium meruit promoveri.* Ob id ergo ſolutio illa rejici non debuit.

7 Sed quamvis ex ea parte reprehendi non debeat, adhuc tamen rejicienda ea interpretatio eſt, quia falſum eſt temporibus Innocentii III. non potuiſſe Epiſcopos diſpenſare in religioſorum votis. Nam eo tempore, & multis poſt Innocentium annis pleraque monaſteria ſubjecta erant adhuc Epiſcopis immediate, neque enim adhuc omnia ſub uno degebant capite: at religioſorum prælati liberam habuerant poteſtatem dimittendi monachos liberos ab obligatione votorum, uſque ad tempora Gregorii VII. qui Honorium III. ſucceſſorem Innocentii III. ſubſecutus eſt, *c. in religioſ., de regularibus.* Id quod nos demonſtravimus illa quæſtione tertia ſcholaſtica capitulo ultimo. Quod ſi religionum Prælatis ea poteſtas erat, a fortiori Epiſcopis erat facultas dimittendi quem vellent liberum, non ſecus ac nunc reſidet penes Summum Pontificem. Nondum ergo temporibus Innocentii III. ſublata erat Epiſcopis poteſtas diſpenſandi aut irritandi, vel diſſolvendi religioſorum vota. Unde Ferdinandi de Mendoza nova intelligentia canonis Innocentii non ſubſiſtit.

8 Quare legitima ejus capitis interpretatio eſt, quæ & communis, ſcilicet non poſſe Pontificem iſta duo componere, ſcilicet, proprium retinere, caſtitatem non ſervare, cum ſtatu religioſi, id eſt, indulgere licentiam, ut cum proprio & ſine caſtitate vivens monachus ſit. Quod quidem veriſſimum eſt, quia illa tria vota paupertatis, caſtitatis, & obedientiæ ſunt de ſubſtantia ſtatus religioſi, cum ejus inſtitutio juris divini ſit, planum eſt non eſſe poteſtatem in Pontifice ad efficiendum ut ſine paupertate, & caſtitate ſtatus religionis permaneat. Communis hæc interpretatio eſt Scholaſticorum omnium, qui ſentiunt poſſe diſpenſare Pontificem in votis religioſorum ſolemnibus, ita Paludanus in 4. *diſt. 38. qu. 4.* in argumento contra ſecundam concluſionem, Ricardus *eadem diſt. art. 9. q. 1. in ſolutione ad 4.* Durandus *eadem diſt. q. 3. nu. 19. in ſolutione 2.* Leonardus Leſſius *lib. 2. cap. 40. dub. 19.* Ex interpretibus autem juris canonici Innocentius IV. *in idem caput,* quem ſequitus Panormitanus *ibidem, n. 23.* Covarr. *de teſtam. c. 2. n. 18.* & denique idem etiam ex Theologis docuit Michael de Medina *de contin. ſacror. hominum, c. 32. & 53.*

9 Addendum tamen, quod nos *illa q. 3. ſcholaſtica*, late demonſtravimus, abdicatione proprietatis non intelligi abdicationem dominii, cum etiam retento dominio poſſit eſſe vera religio, ſed abdicationem uſus ſine licentia Prælati. Id enim appellat Pontifex vivere ſine proprio, aut proprietate. Sicut etiam nomine cuſtodiæ caſtitatis non intelligitur tantum caſtitas abſoluta, ſed ſive abſoluta, ſive etiam conjugalis, cum dependentia tamen aliqua in uſu conjugii a voluntate Magiſtri, qui poſſet illum avocare a conjugali toro ad militiam. Is enim uſus hac ratione conſideratus, poteſt eſſe materia conſilii, & ea conſequenti materia voti. Et quidem ita interpretantur proprietatis nomen in iſto canone interpretes juris canonici non pauci. Atque ita eſſe intelligendam eam vocem demonſtravi latiſſime *1. part. variar. diſput. qu. 3. ſcholaſt. cap. penult.* ex ipſo reſponſi Pontificis contextu, & iterum dicam infra.

10 Secundo objiciunt, hac ratione facile fieri poſſe, ut quis vivente prima uxore, cujus matrimonium ratum tantum diſſolutum fuerat per profeſſionem, ſecundo nubat alteri, Pontifice in votis religionis cum illo diſpenſante. Hoc argumento uſi ſunt veteres ſcholaſtici, qui ſentiebant Pontificem non poſſe diſpenſare in voto ſolemni continentiæ. At non ſolum ii, qui aſſerebant Pontificem diſpenſare poſſe in voto ſolemni continentiæ, hoc argumentum ridiculum judicarunt; ſed & ipſi qui objecerunt, ingenue fatentur nullius eſſe momenti. Id ultimum conſtat ex Capreolo *in 4. diſt. 38. quæſt. unica, in ſolutione argumentorum Paludani contra ſecundam concluſionem,* & Deca Hiſpalenſi *eadem diſt. q. unica.* Illud vero prius, ſcilicet, qui ſentiebant Pontificem diſpenſare poſſe, nullius momenti judicaſſe argumentum illud, conſtat ex Paludano *in 4. eadem diſt. qu. 4. art. 4. in fine,* qui cum id argumentum ſibi objeciſſet, hæc reſpondit. *Sed ad hoc ipſimet reſpondent, & bene, quia ſicut non eſt inconveniens poſt matrimonium conſummatum alterum mori, & ſic matrimonium ſolvi, & nihilominus ſi mortuus ſuſcitaretur, poſſet contrahere cum alia prima vivente: ſic non eſt inconveniens, quod poſt matrimonium initiatum, & per ingreſſum religionis, & per mortem ſpiritualem ſolutum, ſi religioſus per diſpenſationem ſuſcitetur ad vitam civilem, quod contrahat cum alia prima vivente, nec propter hoc habet plures uxores, ſed unam tantum, quia cum prima fuit ſolutum matrimonium,* Ricardus *in 4. diſt. 38. art. 9. q. 1. in ſolutione ad 6.* Durandus *ibidem quæſt. 2. in ſolutione ad 1. num. 9.* eodem modo reſpondent, & ex Recentioribus eamdem ſibi difficultatem objicit Joannes Azor *tom. 1. inſtitut. moral. lib. 12. cap. 7.* cum de eadem re diſputaret *qu. 1. objectione 2.* & eodem modo reſpondet & Leſſius *lib. 2. cap. 40. dub. 19. ad 4.*

Tertio objiciunt. Quia Pontifex nequit efficere, ut calix ſemel conſecratus non maneat in perpetuum conſecratus. Ergo non poterit efficere ut profeſſus, qui ſemel conſecratus eſt Deo per votum ſolemne, non maneat tali conſecratione conſecratus. Sed certe hæc ratio, quam potiſſimam exiſtimant DD. oppoſitæ ſententiæ, nihil convincit, ut late probant Cajetan. & Gregor. de Valent. Nam vel ſermo eſt de conſecratione, quæ fit per votum, hæc non impedit: quia etiam reperitur in voto ſimplici. Vel de conſecratione, in qua conſiſtit ſolemnitas, vel quæ illi adjungitur, & hæc etiam impedire diſpenſationem non poteſt, quia illa eſt de jure poſitivo, & per illam ſolam non conſtituitur aliquis religioſus. Et certe ſi hæc ratio aliquid efficeret, etiam probaret neque Deum poſſe diſpenſare, quia non poſſet facere quin ſemel conſecratus fuerit conſecratus, quod dici non poteſt. Deus enim auctoritate propria poteſt remittere verbum promiſſionis ſibi factæ, & Pontifex id poterit poteſtate a Deo accepta, ut dici ſolet de poteſtate accepta ad diſpenſandum in voto ſimplici. Unde ſicut re mutata, aut mutatione facta in re conſecrata poteſt illa in profanos uſus converti, ut ſi forma calicis diſſolvatur, poteſt quis ejus materiam in quemlibet uſum applicare, ut omittam, etiam ejus uſum ex neceſſitatis cauſa; ita etiam mutatione facta, & Pontifice poteſtate a Deo accepta diſpenſante in votis, aut diſſolvente religionis ſtatum, poterit qui jam fuit conſecratus, deſervire etiam negotiis ſæculi, atque nubere, & ſuis bonis uti pro libito. 11

CAPUT XI.

De approbatione ad religioſum ſtatum olim neceſſaria.

SUMMARIUM.

1 *Quid probandum in iſto cap.*
2 *Poteſtatem approbandi religiones fuiſſe olim penes Epiſcopos.*
Probatur 1. ex c. unic. de relig. dom. ibid.
3 *Secunda probatio.*
4 *Tertia probatio.*
5 *Sufficere approbationem tacitam, & negativam.*
6 *Probatur a ſimili.*
7 *Et exemplo deſumpto ex canonizatione Sanctorum.*
8 *Et optima ratione.*

SEd quo magis conſtet ſolemnitatem votorum legitimam Eccleſiæ conſtitutione inductam eſſe, oſtendemus a quo tempore inceperint ea, in quibus ſolemnitatem votorum conſiſtere dicimus. Sed cum ſtatuerimus quatuor requiri ad votorum ſolemnitatem. Primum eſt religionem, in qua emittuntur vota, eſſe approbatam auctoritate Pontificis. Secundum, ut ſint ea parte præſulis acceptantis perpetua, ita ut non poſſit Prælatus liberos dimittere, votorumque vinculo ſolutos. Tertium, ut paupertatis votum ſecum afferat inhabilitatem ad dominia. Poſtremum etiam, ut voto caſtitatis conjuncta ſit inhabilitas ad conjugia ineun- 1

lineundis; oſtendamus ab hoc capite multis ſæculis religiones floruiſſe in Eccleſia ſine his accidentibus adjunctis, & neque inſiguiſſe approbationa Pontificis, & olim liberos dimitti ſolitos monachos a Prælatis, & valuiſſe monachorum conjugia, & habiles fuiſſe ad adquirenda dominia. Primum oſtendamus in hoc capite, reliqua in ſequentibus.

2 Igitur, quod attinet ad religionum approbationem, non fuiſſe illam olim ſedi Pontificiæ reſervatam, ſed fuiſſe eam poteſtatem penes Epiſcopos, & loci ordinarios, (quæ eſt prima pars noſtræ ſententiæ) adeo certum eſt, ut fere probationa non egeat. Sed ne deſim inſtituto ſuſcepto, proferam nonnulla, quibus oſtendam. Primum eſt, quia nulla ſcripta lex exat, in qua religionum approbatio Sedi Apoſtolicæ reſervetur, præter eam, quam anno 1212. aut paulo poſt occaſione VValdenſium hæreticorum, qui pauperes de Lugduno vocabantur, tulit Innocentius III. in Concilio Lateranenſi, & habetur *in cap. nimia, de religioſ. dom.* ubi ſtatuitur, ne quis novæ religionis inſtitutum fundaret ſine Sedis Apoſtolicæ approbatione. Quod decretum renovavit Gregorius X. in Concilio Lugdunenſi; & habetur *in cap. unico, de relig. dom. in 6.* Ex quo quidem canone multi exiſtimant colligi habuiſſe olim Epiſcopos poteſtatem approbandi religiones, ſic cenſent Joannes Azor *lib. 11. inſtitut. cap. 23. qu. 5.* & Cardinalis Bellarminus *lib. 1. de monachis, cap. 4.* & Gregorius de Valentia *2. 2. diſp. 10. qu. 2. p. 2.* Leonardus Leſſius *lib. 2. de juſtitia, cap. 41. dub. 2. n. 13.* & inclinare videtur Cajet. cum D. Thom. *2. 2. qu. 188. art. 1. ad 4.* At Gabriel Vaſquez *1. 2. diſp. 165. cap. 4.* exiſtimat non colligi ex verbis ejus Innocentii conſtitutionis olim eſſe penes Epiſcopos poteſtatem religiones approbandi, cum tantum in ea præciſe contineatur, ne quis novum inſtitutum religioſum fundaret, hoc eſt, ſine Sedis Apoſtolicæ approbationa, ſed aſſumeret unam ex approbatis. Quæ duo longe diverſa inter ſe ſunt. Sed non recte conſideraſſe decreti ſenſum videtur, quod ſic oſtendo. Vel ante eam conſtitutionem, qui novum religionis inſtitutum fundabat, indigebat approbatione Sedis, vel non indigebat. Si primum, non ergo ea nova conſtitutio eſſet; eſſe autem novam conſtitutionem plane indicant iſta verba, *Firmiter prohibemus, ne quis de cætero novam religionem inveniat*, &c. Si vero non indigebat: ergo earum approbatio erat penes Epiſcopos. Deinde ſic premo ejus conſtitutionis verba. Cum dicit Innocentius *firmiter prohibemus, ne quis de cætero novam religionem inveniat*, quos excluſit: hoc eſt, inquiro an eam legem indiſpenſabilem efficiat ab omnibus univerſim. Hoc eſt, a ſe & ab Epiſcopis? Primum eſſe non poteſt. Ergo ſecundum. Abſtulit ergo ab Epiſcopis in eo diſpenſandi poteſtatem. Poterant ergo antea diſpenſare, & religioſum novum inſtitutum approbare. Alias quid ab illis abſtuliſſet, ſi antea non poterant? Senſus ergo prædictæ conſtitutionis legitimus iſte eſt, ne quis novam religionem inveniret, ſed aſſumeret unam ex approbatis, ſine Sedis Apoſtolicæ licentia, quo ab Epiſcopis poteſtatem abſtuliſſe videtur.

3 Deinde hanc poteſtatem olim penes Epiſcopos extitiſſe illud etiam ſuadet, quod videamus antiquis canonibus religioſorum monaſteria pleno jure ſubjecta Epiſcopis, conſtat ex Concilio Chalcedonenſi *cap. 4.* apud Gratianum *c. quidam 18. qu. 2. Quidam monachorum habitu utentes indifferenter per civitates incedunt, necnon & monaſteria, & ſe ipſos præſumptione propria commendant. Placuit igitur neminem aut ædificare, aut conſtituere monaſteria, aut oratorii domum ſine conſcientia ipſius civitatis Epiſcopi.* Idem conſtat ex *can. 8.* & Concil. Nicæno *cap. 14.* Aurelianenſi *can. 2.* apud Gratianum *c. Abbatis 18. q. 2.* & in Concilio apud Palatium Vernis *cap. 3.* & alibi ſæpe. Expendo autem *in can. 4.* Chalcedonenſi univerſe prohibitum *nova conſtituere monaſteria*, ſine reſtrictione ad monaſteria religionum jam exiſtentium vel noviter inventarum. Quare utrumque committi videtur Epiſcopi judicio, & approbationi. Expendo rurſus ſummum ſilentium in dictis antiquis canonibus de approbatione Sedis Apoſtolicæ. Mirum autem eſſet; cum tam multa de religioſis ordinibus in Conciliis conſtituta fuerint, & ut nemo religioſum habitum aſſumeret ſine Epiſcopi licentia *in can. 14.* Nicæno, & ne nullus ſine Epiſcopi conſultatione de monaſterio ejiceretur in Concilio Meldenſi *can. 19.* & ne religioſi ſine literis commendatitiis Epiſcopi vagarentur, in Agathenſi *c. 38.* nunquam hujus approbationis a Romano Pontifice impetrandi mentionem eſſe, ſi illa illis ſæculis ad religioſum ſtatum neceſſaria eſſet. Summum ergo ea de re ſilentium fuit, quia Epiſcoporum approbatio ſatis erat.

4 Tertio hanc etiam poteſtatem Epiſcoporum uſu receptam indicat, quod videamus florentiſſimas D. Baſilii, Auguſtini, & Benedicti religiones multis ſæculis in Eccleſia viguiſſe ſine aliqua, quam legamus, Sedis Apoſtolicæ approbatione. Prima quod ego ſciam, & monachorum, & canonicorum Auguſtini mentio facta eſt in Synodo Aquiſgranenſi prima anno Domini 818. *can. 113. & 114.* & regulæ ejus mentio, in Synodo Remenſi ſub Eugenio II. creato anno Domini 824. hoc eſt, fere quadringentis annis poſt obitum Auguſtini, & ab Innocentio II. *can. in perniciaſam 18. q. 2.* hoc eſt, in Concilio Lateranenſi ſub eo Pontifice, quod nuper edidit Baronius *tom. 12. annal.* anno Chriſti 1139. & poſt Innocentium alii plures meminerunt. Baſilii regulæ prima mentio in VII. Synodo generali ſub Adriano anno 789. & ab Innocentio II. *can. cit.* Benedicti vero regulæ meminit Gregorius *lib. 2. dialogorum, cap. 9.* anno 590. hoc eſt, annis quinquaginta poſt obitum Benedicti, Zacharias Pontifex anno 741. & Concilium Moguntinum anno 813. Synodus Remenſis citata, Alexander II. & Innocentius II. & Alexander III. Pachomii, & Antonii, & Hieronymi regularum, quæ priſcis ſæculis in Eccleſia viguerunt, nullam Pontificiam approbationem legimus. Communi autem ſenſui opponeretur, & riſu exciperetur, qui diceret toto eo tempore a fundatione uſque ad approbationem expreſſam ſedis Pontificiæ, religiones vere non fuiſſe, ſed nomine tenus, cum Gregorius X. *in d. c. unico*, abſolute religiones appellet etiam illas ante Sedis Apoſtolicæ approbationem inventas, & idem indicet Bonifacius VII. *cap. unico, de voto in 6.* & ibi gloſſa *verb. approbatis*, & eodem modo loquatur Bonaventura in legenda Sancti Franciſci *cap. 3.* & Antoninus *3. part. tit. 23. cap. 1.* ante *§. 1. verſ. & Dominicus.* Et quamvis Cajet. *2. 2. q. 88. art. 7. §. & confirmatur*, non velit eas ſimpliciter ante approbationem Sedis Apoſtolicæ religiones dicere, non tamen cum addito diminuente religiones appellat, ſed loquitur de illis tantum in ordine ad dirimendum matrimonium, quod habere non poteſt votum caſtitatis, niſi expreſſa Eccleſiæ conſtitutione. Non negaverim etiam ante tempora Lateranenſis Concilii petitam aliquando approbationem religionis a Sede Apoſtolica. Nam Innocentium I. noſtrum ordinem confirmaſſe docent complures, & colligunt ex libro Pontificali, in ejus vita, in quo univerſe dicitur: *Conſtitutum fecit de omni Eccleſia, & de regulis monaſteriorum.* Idem affirmat liber Pontificalis ſecuſſa Cœleſtinum I. & Petrus Sutor *lib. 2. de vita Carthuſian. tract. 3. c. 2.* affirmat Carthuſianum ordinem approbatum ab Alexandro Tertio, qui præceſſit Innocentium Tertium. Tantum itaque contendo eam approbationem Pontificia non fuiſſe neceſſariam ad firmitatem ſtatus religioſi, neque ad ejus rationem.

Sed addo deinde (quæ eſt ſecunda noſtræ ſententiæ pars) neque etiam ex eſſentia ſtatus religioſi eſſe neceſſariam aliquam approbationem, etiam Epiſcopi, expreſſam, ſed ſufficere tacitam, & negativam, qua non reſiſterent, ſi enim reſiſterent, deſtrueretur ſtatus, non ſecus ac Princeps poteſt irritare contractum aliquem vel donationem juſta de cauſa in materia ipſi ſubjecta. Unde approbationem Eccleſiæ non ad eſſentiam illius ad ornatum tantum pertinere docuit Divus Thomas *2. 2. qu. 188. art. 1. ad 4. & ibi* Cajetanus, ſi attente legatur Michael de Medina *lib. 4. de continent. controverſ. 7. cap. 38. §. ſed cum Pontifices, in fine*, Thomas Sanchez *lib. 7. de matrimonio, diſput. 25. num. 10.* Joannes Azor *tom. 1. lib. 11. cap. 23. quæſt. 1.* Bellarminus *tom. 2. lib. 2. de Monachis, c. 4.* referri etiam ſolet a nonnullis Trithemius in lib. de laudibus Ordinis Carmelitani *c. 5.* 5

Deinde non pertinere ad eſſentiam, ſed ſufficere tacitam, vel negativam probo a ſimili, quia idem videtur eſſe judicium de ſtatu religioſo unius certæ, & determinatæ perſonæ, & alicujus inſtituti religioſi. At ex eo quod aliqua fœmina, etiam ſine Epiſcopi licentia, etiam ſine benedictione, ſacrum ſibi velamen imponeret, & ſe pro religioſa gereret, vidente Epiſcopo aut aliis, & populo nec reſiſtentibus, inter religioſas ita enumerabatur, ut profeſſionem facere compelleretur, nec permitteretur habitum religioſum dimittere. Conſtat ex Concilio Triburienſi *cap. 25.* & Concilio in Palatio Vernis *cap. 11.* & Toletano XX. *cap. 5.* cum tamen, & ſine conſenſu Epiſcopi, & ſub ejus juriſdictione, & ejus benedictione, & conſecratione nulla fœmina aſſumere habitum religioſum poſſet, ut oſtendam infra. Sicut ergo ut illæ fœminæ religioſæ eſſent, & religioſum habitum geſtare compellerentur, aut ſi dimitterent, ad illum redire, ſatis erat negativa Epiſcopi licentia, ita etiam ad religioſum ſtatum, ſi ejus eſſentiam, & naturam ſpectes, non alia requiritur. 6

Præterea explicari poteſt res iſta alio exemplo. Quia 7

quando aliquis, qui ſanctitate enituit, refertur in ſanctorum numerum, non eſt ea canonizatio, quæ illum ſanctum conſtituit: ſed eum jam ille revera ſanctus eſſet, id efficitur approbatione Eccleſiæ, ut ſine periculo, illum omnes venerari poſſint, illique ſanctorum cultum deferre. Ita etiam in noſtro caſu dicendum eſt, approbationem Eccleſiæ in ſtatu religioſo ad eum tantum finem deſervire, ut conſtet nullum eſſe periculum in ejus inſtituti regulis, conſtitutionibus, & mediis, quæ ad perfectionem acquirendam apponantur: non vero, ut revera religioſum ſtatum efficiat.

8 Denique oſtenditur optima ratione ex dictis ſupra c. 4. & 5. deſumpta. Quia ſtatus religioſus a Chriſto Domino inſtitutus eſt. Conſtat autem donatione, qua vovens ſe transfert in jus alterius, & emiſſione votorum. Ergo quamdiu Eccleſia non reddidit eam donationem irritam, illique reſtitit, illa ſola ſufficit ad conſtituendum voventes in ſtatu religionis immobili; cum Prælatus religioſi in ſubditum nullam a Pontifice juriſdictionem accipiat, ut eo *cap.* 5. demonſtratum eſt. At jam poſtea *in dict. cap. ne nimia, de religioſ. dom. & in dict. cap. unic. eodem in* 6. ire approbatio Pontificia ad religionem requiritur, ut ſine illa religio non ſit. Idque optima ratione fieri potuit a Pontifice. Quia, cum religionis ſtatus conſtet donatione voventis, ea donatione irrita facta ceſſat religionis ſtatus. Et ſicut ſæcularis Princeps poteſt humanis donationibus certas quaſdam leges præſcribere, quibus non ſervatis invalida donatio eſt: ita etiam Pontifex jure optimo potuit iſti donationi humanæ, quæ eſt fundamentum ſtatus religioſi, præſcribere neceſſitatem approbationis, hoc eſt præcipere, ut fieret in religione per Pontificem approbata, & alias nullius eſſet momenti. Quod totum ab Eccleſiaſtica auctoritate conſtat eſſe profectum.

CAPUT XII.

Religioſos prioris ſæculi liberos dimitti ſolitos a Prælatis, & vota relaxata.

S U M M A R I U M.

1 *Religioſos numquam potuiſſe diſcedere ſine licentia Prælati.*
2 *Olim dimitti ſolitos relaxatis votis a Prælato, probatur primum.*
3 *Idem probatur teſtimonio Gregorii.*
4 *Et teſtimonio Auguſtini.*
5 *Et ex Baſilio.*
6 *Aliter ex Gregorio.*
7 *Et ex ratione.*

1 JAm explicemus ſecundum, ſcilicet, quamvis ex parte voventis illis temporibus eſſet perpetua traditio, attamen ex parte Prælati non fuiſſe acceptationem perpetuam, ſed liberos a Prælato dimitti ſolitos, & vota relaxata, cum judicabatur expedire, ita ut in ſæculo liberi omnino manerent ab obligatione votorum. Quod, licet minus obſervatum fuerit ab Auctoribus, attamen ſunt nonnulla, quæ evincunt ita factum fuiſſe. In primis autem certum ſit nulli ſemel profeſſo ſine licentia Prælati licuiſſe diſcedere contra Eraſmum, qui licitum eſſe dicebat: contra quem videndus Robertus Cœnomanus in antidoto ad cenſuram Eraſmi de regula Auguſtini, quod extat in operibus Auguſtini Pariſiis excuſis anno 1541. conſtat etiam non licuiſſe ex Baſilio *in conſtit. Monaſt. c.* 22. 23. 34. & 35. qui hujuſmodi diſceſſum alibi etiam ſacrilegium vocat, ſcilicet, in regulis fuſius diſputatis *interrog.* 14. & ex Conciliis paſſim, cum diſcedentes monachos velut Apoſtatas puniri jubent.

2 Igitur ad probandum liberos a Prælatis dimitti ſolitos votis relaxatis, primo veri ſimile aliquod argumentum deſumi poteſt, ſi conſideremus, quam magna erat priſcis temporibus a facilitas expellendi a religionibus, ut conſtat ex Auguſtini regula prima, & ſecunda. Benedictus quoque in ſua regula *c.* 38. ubi agit de profeſſione ſtatuit, ut illæ veſtes ſæculares, quas novitius probationis tempore geſtabat, & una cum emittebat profeſſionem, exuebat, diligenter aſſerventur: ne, ſi ad ſæculum reverti voluerit, diſcedat in habitu religioſo. Idem quoque ſtatuit Baſilius in Aſceticis ſæpe, ubi inſinuat olim diſcedere ſolitos, facileque dimitti *pag.* 336. *col.* 2. *ad finem*, & 339. *col.* 1. circa medium, & in regulis fuſius diſputatis *interrogat.* 28. 29. & 47. & in regulis brevioribus *interrogat.* 57. 61. 122. & 155. Quæ ſatis veroſimiliter indicant illos diſcedere de licentia Prælati votis relaxatis. Si enim non eſſet acceptatio ex parte Prælati quaſi temporanea; ſed firma atque perpetua, cur ſervandæ eſſent veſtes, ut ſi vellet retrocedere, cum illis dimitteretur.

Secundo loco profero teſtimonium Gregorii *lib.* 2. *dialogo*, *cap.* 25. ubi agens de monacho, qui in ordine Divi Benedicti facultatem diſcedendi efflagitabat, ita inquit: *Cumque eum vir Dei aſſidue corriperet, & frequenter admoneret, ipſe vero nulla modo conſentiret in congregatione perſiſtere, atque importunis precibus, ut relaxaretur, immueret, quadam die*, &c. Expendo verbum illud, *relaxaretur*, Monachus ille facultatem diſcedendi flagitans, votis erat adſtrictus ſuæ profeſſionis; ſi namque nullo teneretur voto, relaxari minime diceretur. Relaxari enim eſt dimitti ab obligatione liberum. Unde Cicero de ſenectute: *Ex quo intelligitur quales futuri ſint, cum ſe plane corporis vinculis relaxaverint*, & alibi paſſim, & apud Poetas, & in Jure *relaxari condemnatione*, *l.* 12. *D. quod metus cauſa*, & *C. quod ſi honeſt.* & urgeo magis ea, quæ *in fine c.* habentur, ſcilicet monachum illum poſt viſum draconem reverſum ad monaſterium, & denuo profeſſum, aut promiſiſſe ſe numquam diſceſſurum a monaſterio. Inquiro, vel monachus ille diſceſſerat adhuc ligatus votis, vel non. Si primum, quid ergo poſtea denuo promiſit ſe numquam a monaſterio diſceſſurum, quandoquidem jam ad id votis, ex aliorum judicio, ſolemnibus tenebatur: ſi vero liber dimiſſus eſt, habeo intentum, ſcilicet, de licentia Prælati, quando expediebat, vota relaxata. 3

Tertio id probo irrefragabili, meo judicio, teſtimonio Auguſtini ſermone primo de communi clericorum vita. Auguſtinus ſuis Canonicis regularibus proprium habentibus comminatus fuerat degradationis pœnam; Occaſionem autem teſtamenti conditi a Januario, de quo iterum capite ſequenti, fragilitatique naturæ in aliquo cedendum ratus, pœnam revocavit, hortaturque eos ne propriam habeant; aut ſi habent, divendant, alienent, vel pauperibus elargiantur, quod ſi renuant, a monaſterio diſcedant, & in ſæculo eam proprio vivant. *Qui volunt* (inquit) *habere aliquod proprium; quibus non ſufficit Eccleſia Dei, maneant ubi volunt, & ubi poſſunt, non eis auferam clericatum*. Ex quibus ſic argumentor. Illi canonici, cum quibus agebat Auguſtinus, vere religioſi erant, & tenebantur voto. Et præterquam, quod jam ſupra ſatis oſtenſum eſt, adhuc oſtenditur ex his quæ dicit in eodem ſermone: *Qui ſocietatem communis vitæ jam ſuſceptam, quæ laudatur in Actibus Apoſtolorum, deſerit, a voto ſuo cadit, a profeſſione ſancta cadit: expectet Deum Judicem, non me.* Illi ergo diſcedentes a monaſterio aut proprium tenentes cadebant a profeſſione, & voto. Et infra, *Si aliquem hoc facientem degradare voluero, non ei deerunt patroni, non deerunt ſuffragatores, & hic, & apud Epiſcopos, qui dicant, quid hic mali fecit? non poteſt tecum tolerare vitam iſtam, extra Epiſcopatum vult manere, & de proprio vivere, non debet perdere Clericatum. Ego ſcio quantum mali ſit profiteri ſanctum aliquid, nec implere. Vovete* (inquit) *& reddite Domino Deo veſtro, & melius eſt non vovere, quam vovere, & non reddere.* Quod autem canonici illi facta ab Auguſtino diſcedendi poteſtate, liberi manerent in ſæculo ab obligatione votorum, conſtat, quia inquit illis ibi licere habere proprium, quamvis eſſent in periculo damnationis. Quod ſi tenerentur voto, non liceret illis in ſæculo habere aliquid proprium, nec tantum eſſent in damnationis periculo, ſed vere in ſtatu damnationis: ſicut & nunc, qui ſolemniter profeſſus ejicitur e monaſterio, manente obligatione voti, nihil tamquam proprium valet adquirere: ſed tantum jus habet quærendi ea, quæ ad victum, veſtitum, & habitationem pertinent, reliqua vero vel cedunt monaſterio, a quo ejectus eſt, ut quidam volunt: vel Epiſcopo, ut aliis videtur, vel ut alii cenſent, Pontifici, ſicut & ea bona, quæ vacantia nominantur. Adde, quo efficacius maneat argumentum, canonicos illos non fuiſſe religioſos ad tempus, ut certum eſt apud ſcriptores omnes. 4

Quarto profero ex Baſilio nonnulla, quæ ſententiam noſtram non obſcure confirmant. Nam in regulis fuſius diſputatis, interrogat. 14. cum quæſitum eſſet de iis, qui cum per profeſſionem Deo ſe ipſos devoverint, profeſſionem illam conantur reſcindere, reſpondet: cæterum horum unuſquiſque, ſi poſtea quam intra reliquorum fratrum ſocietatem adſcriptus fuerit, factam a ſe profeſſionem reſciderit, is perinde debet aſpici, ut qui in Deum peccaverit, quem videlicet profeſſionis ſuæ teſtem adhibuerit, cuique ſolemni ſe voto obligaverit. Expendo in primis id, quod interrogatio ſupponit, aliquos eo tempore conatos reſcindere profeſſionem, eratque in more, ut de conſenſu Prælati reſcinderetur, & liberi remanerent, alias quomodo id inten- 5

tenta-

intentatant aliqui, ſi illicitum, ſi non in uſu? Quod autem liberi manerent votorum nexu, ſatis indicat reſcindendi verbum. Qui enim ex ſolemniter profeſſis ſive inconſulto, ſive conſulto antiſtite habitum dimitteret, non diceretur profeſſionem reſcindere, neque qui id conaretur, vere conaretur reſcindere. Quare cum is qui egrediebatur eo tempore ex Prælati conſenſu, profeſſionem reſcinderet, abſque dubio votorum ſolvebatur nexu, quamvis ſi ſine antiſtitis licentia id faceret, peccaret, ſacrileguſque eſſet, ut ibi Baſilius. Ne vero quemquam moveat illa ſolemnis voti mentio, ſciat enim ſolemne a Baſilio vocari, non in eo ſenſu, quem hactenus ſequuti ſumus, & quo noſtri loquuntur a paucis annis ſcholaſtici: ſed, ut ſupra dixi, quia publicum coram teſtibus in manu antiſtitis emittebatur, conſtat ex *interrogat. 15. col. 3. circa finem*. Itaque ſolemne dixit, ut diſtingueret a voto extra religionem emiſſo, non vero ut a ſimplici ſolemne diſtingueret, eo quo nos ſolemne uſurpamus modo. Videatur etiam *interrogat. 36.* ubi agens de iis, qui a reliquorum fratrum ſocietate ſe ſeparant, ac ſecedunt, primo loco enumerat eos, qui diſcedere volunt, quia ſibi detrimento putant contuberuium, idque dicit non inconſulto, ſed conſulto faciendum, quo ſatis indicat eum liberum remanere. Deinde eum qui mentis imbecillitate, & levitate commotus vult diſcedere. Is inquit, *ſuam curare imbecillitatem debet, alioqui ſi medicinam noluerit admittere, ipſe exclaſus a nemine admittatur*. Durum ſane, ſi vinculis adſtrictus ob animi levitatem dimitteretur. Quare ideo facile, ut inconſtans rejiciatur, docet Baſilius, quia & abſolvebatur obligatione votorum; agebat autem eo loco de his, qui jam profeſſionem emiſerant, ut conſtat ex interrogationis initio.

6 Denique pro hac ſententia confici poteſt non leve argumentum ex Gregorio, cum agit de Venantio Italiæ Cancellario, quæ cetero ioſta. Religioſi ergo illorum temporum diſcedentes ex monaſterio cum conſenſu Prælati, non amplius tenebantur votis, atque adeo non erat illa acceptatio perpetua, ſicut nunc eſt, ſed erat in Prælatis poteſtas dimittendi, donec ſublata eſt a Gregorio IX. *cap. ut religioſi, de regularibus*.

7 Imo votum obedientiæ in religione emiſſum non eam habere vim, ut perpetuitatem inducat ex utraque parte, manifeſtum eſſe poteſt ex generali ratione, qua in univerſum probatur vota emiſſa in commodum alicujus tertii ceſſare, ſi ille alius reſpuat promiſſionem humanam ſibi factam, quæ eſt materia voti; ſi pauper nolit pallium accipere, liber manet vovens ab obligatione voti. Sed cum quis promittit obedientiam in religione, in eo obedientiæ voto duæ implicantur promiſſiones, una humana homini, ſcilicet, Prælato facta parendi illi, tamquam materia voti: & altera Deo, quæ eſt votum; cujus materia eſt humana promiſſio, ut docet D. Thom. 2. 2. *qu. 88. art. 5. ad 3.* & hoc idem reperitur ex communi certaque ſententia in omni voto emiſſo in commodum alicujus tertii. Poteſt ergo religio promiſſionem humanam ſibi factam relaxare, qua relaxata aufertur voti obedientiæ vis. Obedientia autem ablata, caſtitas, & paupertas promiſſa non obligant; quia non niſi ſub tali obedientia promiſſa ſunt. Religio autem non poteſt reddi inhabilis ad reſpuendam promiſſionem ſibi factam ex propria voluntate: poteſt enim quilibet revocare ſuam voluntatem per ſubſequentem. Debet ergo reddi inhabilis ad reſpuendam promiſſionem ſemel acceptatam, ſuperioris Principis lege, qui eam poteſtatem jam abſtulit a religionum Prælatis, & advocavit ſibi.

CAPUT XIII.

Religioſos voventes paupertatem primi ſæculis retinuiſſe ſuorum bonorum dominium.

SUMMARIUM.

1 *Religioſos olim valide teſtamenta condidiſſe, ex Auguſtino probatur, ibid.*
2 *Evaſio præcluditur.*
3 *Secunda probatio ex jure civili.*
4 *Tertia ex canonibus.*
5 *Quando ablata ea facultas.*
6 *Ratione idem oſtenditur.*
7 *Prima objectio diluitur.*
8 *Secunda ex c. cum ad monaſterium, proponitur, diluitur, & explicatur, & 9. 10. 11. 12.*

1 TErtium ex his, quæ propoſuimus probanda, facilius confirmabimus, ſcilicet, ejus temporis religioſos emittentes paupertatis votum, non abdicaſſe a ſe dominium rerum, ſed valide teſtamenta condidiſſe, quamvis illicite. In primis probari poteſt ex Auguſtino ſermon. 1. & 2. de communi vita clericorum. Sed hos ſermones Auguſtini non eſſe, inſigniter mentitur Eraſmus. Ego tamen audaci, inverecundo, & effrænato Eraſmo, qui cuncta de ſuo grammaticali cerebro metiebatur, oppono Concilium Aquiſgranenſe fere ante octingentos annos in Dei Eccleſia celebratum, quod *cap. 117. & 118.* hos duos ſermones, ut Auguſtin. recepit, & ſuis canonibus de verbo ad verbum inſeruit. Oppono etiam Bedam 2. *Corinth.* 8. qui teſtimonium citat ex hujuſmodi ſermonibus, ut jam deinceps, Eraſmus, cui non olet, quod bene olet, conticeſcat, nec dicat, *olei ſtylum, ſtylum non ſapit*. In primo ergo ſermone inquit Auguſtinus quemdam canonicum Regularem e ſuo monaſterio Januarium nomine jam morti proximum teſtamentum condidiſſe, Eccleſiamque hæredem reliquiſſe, nec tamen invalidum pronuntiat teſtamentum, quamvis factum illud graviter reprehendat. Imo ſermone 2. inquit duos Januarii filios ante ingreſſum in religionem de legitimo toro ſuſceptos, de hæreditate patris contendentes ita demum a lite abſceſſiſſe, dummodo ſubſtantia patris inter utroſque ex æquo divideretur. Quod quidem ita factum eſſe inquit Auguſtinus, renuntiante tamen prius Eccleſia, quæ hæres teſtamento ſcripta fuerat a Januario. Validum ergo erat illud teſtamentum, alias neceſſaria non eſſet Eccleſiæ renuntiatio.

At fortaſſis exiſtimabit aliquis regulares canonicos non emiſiſſe vota. Sed id dicetur ſine dubio non recte. Jam enim ſupra convicimus in religione Eremitarum, & clericorum ab Auguſtin. inſtituta ſemper in uſu fuiſſe ſubſtantialia religionis vota. Sed & quo magis id conſtet, expendo præterea Auguſtinum loquentem in eo 1. ſerm. de ſuorum clericorum vita, qua vitam æmulabantur Apoſtolicam, & eam, quam Auguſtinus prius cum Eremitis profeſſus fuerat, ut ibi aperte teſtatur: *Ecce quomodo vivimus inter nos, nulli licet in ſocietate noſtra habere aliquid proprium. Sed forte aliqui habeat. Nulli licet, & ſi habent, faciunt quod non licet; bene autem ſentio de fratribus meis.* Igitur apud illos proprium aliquod poſſidere peccatum erat. Ergo adſtringebantur voto, alias liceret, peccatumque non eſſet. Sed quoniam aliquis verbum illud *licet*, latiori quadam ſignificatione accipiet, ita ut indecentiam quamdam tantum notet, quæ peccati rationem minime ſortiatur, audiat Auguſtini verba, quibus notat Januarii factum. *Teſtamentum fecit, hæredem inſtituit. O dolor illius ſocietatis! o fructus natus non de arbore, quam plantavit Dominus!* Quod ſi fructus ille non eſt de arbore plantata a Domino, ergo de mala, & iniqua arbore, & a Dæmone plantata, atque adeo ſecuri excidenda, & in ignem mittenda. 2

Secundo eadem veritas conſtare poteſt ex conſtit. 5. Leonis Imperatoris *tit. Ne quibus, poſtquam monaſticæ vitæ inſtitutum ſubierint, facultates ſuppetunt, in univerſum hi de illis teſtari prohibeantur, ſed ut ſi quo tempore monaſterium adierunt, in id quippiam contulerint, in illorum poteſtate ſit, ut quemadmodum velint, de his quæ ſibi poſtmodum pararunt in plenum aſſem etiam teſtamentum condant, ſi vero nihil ab initio intulerint, tum ut de ueſſe ſtatuendi facultatem habeant, monaſterium autem alteram partem, ſive trientem accipiat.* Et quidem in hac conſtitutione agere Imperatorem de monachis non ſolum ante profeſſionem, ſed poſt, ex multis manifeſtum videtur. Imprimis enim meminit legis Juſtiniani, qua cavit, ut monachis interdiceretur teſtari, & de rebus ſuis diſponere, ſi ante profeſſionem non diſpoſuerint, quæ facultas nunquam adempta eſt monachis, antequam ligarentur voto. Sunt enim eo tempore novitiatus omnino liberi, eamque legem in ſua vi manere vult Leo Imperator. Ergo de monachis jam profeſſis agebat. Deinde inquit, quod ſi quis liberos ante ingreſſum in religionem ſuſcepiſſet, quamvis ſileret pater, nihilque diſponeret ante profeſſionem, & ob id aliis merito ſit adempta facultas diſponendi, tamen ſilentium patris nequaquam filiis nocere debere: ſed adhuc poſſe patrem teſtari de ſuis bonis, & in favorem filiorum, & etiam monaſterii. Quod manifeſte indicat de profeſſis ſermonem eſſe, nam ante profeſſionem, nec ſilentium patris nocebat filiis, nec patri ulla lege fuit ſublata facultas diſponendi. Præterea inquit, quod ſi mori contigerit inteſtatum, filiis legitimam portionem concedendam, monaſterium vero aliquam partem bonorum retenturum. Quis de patris ad filios devolvenda hæreditate dubitare poterat ante profeſſionem patris? aut quo jure poſſet monaſterium patris hæredi- 3

Baſilii Pontii de Matrim.

tatem exigeret loquitur ergo de monachis jam profeſſis. Denique ſtatuit, ut de bonis poſtea quæſitis, ſi aliquid ab initio intulit in monaſterium, libere teſtari poſſit, inquitque: *Quod ſiquis dicat hoc ſolo nomine, quod monachus ſit, monaſterium omnia eſſe percepturum, haud ſcio, ſi iſtiuſmodi, quæ monachos decent, ſtatuat*. At quis unquam exiſtimavit monaſterium jus habere in quæſita a Monacho, niſi ratione votorum, quæ in religione emiſit? & adhuc eo ſuppoſito jure, quo poterat monaſterium ſe tueri ad retinenda omnia adquiſita a monacho, decernit Imperator illos libere teſtari poſſe. Conſtat ergo de monachis jam profeſſis eam Leonis conſtitutionem intelligi. Quare nomine ſuſceptionis habitus monaſtici profeſſio intelligenda eſt, ut & alibi docent juris periti. Si ergo illorum erant valida teſtamenta, utique & dominium bonorum retinebant. De teſtamentis etiam valide conditis a monacho, atque moniali conſtat ex *Authentica de ſanctis Epiſcopis, collatione 9. §. ſiqua mulier*, quam de profeſſo intelligendam eſſe docent juriſperiti complures, & ex ſummiſtis Angelus *verb. religioſus, qu. 24.* Paludanus, quem citat, & ſequitur Sylveſter *verb. religio. 3. qu. 24.* Quod idem penitus ſtatuit Juſtinianus *in novella conſtitut. de monachis, §. ſi mulier*, quamvis ejus diſpoſitionem extendit poſtea Leo Imperator *conſtit. citat.* Conſtat etiam ex *leg. generaliter, C. de ſacroſanctis Eccleſiis, & l. ſi quis, C. de Epiſcopis, & clericis*, aſſignantur hæredes ab inteſtato tam viris quam fœminis religioſis: quæ omnia ſatis indicant illos poſt votum paupertatis perſeveraſſe cum dominio bonorum, ſolumque uſum abdicaſſe, quæ ſufficiens materia eſt voti paupertatis, ut alio loco dicendum eſt.

4 Nec deſunt pro hac re leges Eccleſiaſticæ. Nam Concilium Lugdunenſe I. anno Domini 570. celebratum ſub Joanne Tertio canone ſecundo hæc habet de teſtamentis clericorum, & religioſorum ſecundo loco. *Quia multorum tergiverſationes infidelium Eccleſiam quærunt collatis privare donariis, id convenit inviolabiliter obſervari, ut teſtamenta, quæ Epiſcopi, Presbyteri, ſeu inferioris ordinis clerici, vel donationes, aut quæcumque inſtrumenta propria voluntate confecerint, quibus aliquid Eccleſiæ aut quibuſcumque conferre videantur, omni ſtabilitate ſubſiſtant, id ſpecialiter ſtatuentes, ut etiam ſi quorumcumque religioſorum voluntas, aut neceſſitate, aut ſimplicitate aliquid a legum ſæcularium ordine viſa fuerit diſcrepare, voluntas tamen defunctorum debeat inconcuſſa manere; & in omnibus Deo propitio cuſtodiri*. Concilium Matiſconenſe I. ſub Pelagio II. anno 582. can. 19. *Et licet priori titulo legatur definitum*, (ſcilicet can. 12. ubi de ſacratis agit virginibus, quem infra capitibus ſequentibus referemus.) *Quid de puellis, quæ ſe divinis cultibus, aut parentum aut ſua voluntate dicaverint, debeat obſervari, tamen quia monacha nomine Agnes, quæ de monaſterii ſeptis fuga ante aliquot annos diſceſſerat, in eodem eſt monaſterio revocata, & dicitur inſtigante diabolo agellos, vel quaſcumque res ad ſe pertinentes aliquibus potentibus velle donare, dummodo per eorum patrocinium ſe poſſit de intra monaſterii ſua ſepta ſubtrahere, & voluptatibus ſæculi clandeſtina, vel ſingulari habitatione vacare, ideo præſenti conſtitutione ſancimus, ut tam illa, quam quæcumque alia monacha, quæ ſub hac argumentatione ſe de religionis habitu ad illecebras ſæculi, aut res ſuas pro tam iniqua ſede liberationis cauſa, quibuſcumque dare cenſuerit, tam illa, quæ hoc dare voluerit, quam illi quicumque hoc acceperint (ne quod Deus avertat, ambitionis inſtinctu religioſæ videatur regula violari) tamdiu fiat a communionis gratia ſequeſtrati, quamdiu res ipſas eis, a quibus acceperant, digna pœnitentiæ ſatisfactione reſtituant*. In primo iſtorum duorum canonum manifeſte decernitur, ut quorumcumque religioſorum teſtamenta, quamvis neceſſitate vel ignorantia deficiant in ſolemnitate ſæculi legibus præſcripta, rata nihilominus maneant, & inconcuſſa. In ſecundo vero canone certum eſt ſermonem eſſe de vere religioſis fœminis, & quæ eam profeſſionem emiſerant, alias recedere a monaſterio poſſent impune, conſtat etiam eas ſuarum rerum dominium, & proprietatem retinuiſſe, donationeſque ab illis factas valere niſi in eo caſu fiant. Argumentum etiam eſt illas ſuorum bonorum retinuiſſe proprietatem, quod qui in eo caſu donata accepiſſent, non monaſterio, cujus certe eſſent omnia, ſi monachæ illæ dominio, & proprietate carerent, ſed ipſis ſacris fœminis, quæ donaverant, reſtitui accepta præcipitur.

5 Sublata autem videtur hujuſmodi facultas de ſuis rebus diſponendi per Gregorium Magnum *can. quia ingredientibus 19. qu. 3. & can. perlatum eſt, eadem cauſa, & quæſtione*, & aliis poſterioribus legibus Eccleſiaſticis. Igitur illis ſæcula ante Gregorium, quibus ſtatus religionis emiſſione votorum conſtans vigebat in Eccleſia, non erat annexa religioſorum traditioni hæc abdicatio dominii, quandoquidem valide de ſuis rebus diſponebant, & condebant teſtamenta.

Imo neque hujuſmodi inhabilitatem ſequi ex natura voti paupertatis in religione emiſſi oſtenditur breviter optima ratione. Quia voluntas cujuſque privatæ perſonæ revocari poteſt ab eadem per aliam poſtea ſubſecutam. Revocata autem ea priori voluntate ceſſabit inhabilitas, ſi qua erat, ad contractum. Eatenus enim aliquis ſe reddebat inhabilem, quatenus non adhibebat conſenſum, revocata autem voluntate, jam adhibet conſenſum, quo præſente, & conſtante, & contractu alioqui ex natura rei permiſſo, nihil deeſſe videtur, quo minus contractus ſit firmus. Quare reddere aliquem inhabilem ad contractum, non eſt opus privatæ poteſtatis, ſed Principis lege ſua irritum facientis contractum, etiam ſi adſit voluntas contrahendi. 6

Verum his, quæ in hoc capite diximus, duo videntur obſtare. Primum eſt canon 21. Concilii Aurelianenſis I. tempore Symmachi Papæ prope annum 507. multo ſcilicet ante Gregorium Primum, per quem diximus ſublatam religioſis proprietatem, dominiumque bonorum; in eo enim hæc habentur; *Quod ſiquis monachus per contumaciam extiterit indevotus, aut per aliqua loca vagari, aut peculiare habere præſumpſerit, omnia quæ acquiſierit, ab Abbatibus auferantur, ſecundum regulam monaſterio profutura*, &c. Auguſtinus quoque loco ſupra citato dicit ſuos monachos vivere ſine proprio. Non ergo retinebant proprietatem monachi. Cæterum ibi *peculiaris* nomine, ſimiliter, & *proprii*, non tam intelligitur dominium bonorum, quod ex citatis legibus, & Auguſtini, & Conciliorum teſtimoniis conſtat ab illis eſſe retentum; ſed uſum ad ſui ipſorum arbitrium ſine conſenſu, & conſcientia Prælati, qui uſus contra votum erat. Quamvis enim non abdicaſſent a ſe dominium rei, eam tamen adminiſtrare ſine Prælati diſpoſitione non poterant: omnia enim in commune conferebantur, ut juxta diſpoſitionem Prælati diſtribueretur unicuique prout cuique opus eſſet. Atque id videtur indicaſſe Petrus, cum Ananiæ dixit: *Nonne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat poteſtate?* 7

8 Secundo obſtat *cap. cum ad monaſterium, de ſtatu monachorum*. In quo Innocentius Tertius ad finem hæc habet: *Nec æſtimet Abbas, quod ſuper habenda proprietate poſſit cum aliquo monacho diſpenſare, quia abdicatio proprietatis, & cuſtodia caſtitatis adeo eſt annexa regulæ monachali, ut contra eam nec Summus Pontifex poſſit licentiam indulgere*. Hæc Innocentius. Ecce proprietatis abdicationem eſſe de eſſentia regulæ monachalis ita inquit, ut contra eam non poſſit etiam a Summo Pontifice diſpenſari.

Multa de hoc capite dixi ſupra capite decimo, quæ videnda ſunt: illis tamen ſuppoſitis communis expoſitio eſt primam ſedem non poſſe in abdicatione proprietatis, & in cuſtodia caſtitatis diſpenſare hoc ſenſu, quia non poteſt proprietatem bonorum cum rerum abdicatione, continentiam cum matrimonii uſu, hoc eſt, perſeverante ſtatu religionis componere. Quæ fuit ſolutio fere omnium veterum ſcholaſticorum, qui Pontificem in voto diſpenſare poſſe cenſebant. Verum niſi iſti ſolutioni aliquid addatur, non omnino ſatisfacit. Nam ſi proprietatis abdicationem in hac Innocentii decretali intelligitur dominium bonorum, quod habet revera monachus, cum aſſumitur ad Epiſcopatum ſolutus jam ab obligatione voti, adhuc deſtruit Innocentius eam, quam ſequimur hactenus opinionem, ſcilicet veram religionem conſtare poſſe dominio bonorum retento. Si ergo mens Pontificis ea eſt, ex iſtorum Doctorum ſententia, non poſſe efficere Pontificem, ut maneat religionis ſtatus cum non abdicatione proprietatis, hoc eſt, cum bonorum dominio, nullatenus ergo cum voto paupertatis in religione poſſet dominium rerum ſuarum conſiſtere. 9

Quare ego quidem ita reſponderem, ſive in eo decreto nomine *Summi Pontificis* intelligatur Epiſcopus, ſive Romanus Pontifex (id enim ad rem iſtam parum refert) *proprietatis* voce nequaquam intelligi in eo capite bonorum dominium, ſed uſum rei ex propria auctoritate, ſine conſenſu, & ſcientia Prælati. Dicit autem veriſſime Pontifex nulla ratione poſſe fieri, ut alicui in religione manenti concedatur uſus rerum inconſulto ſuo Prælato, & ad ſubditi nutum, & arbitrium, id enim ex diametro pugnat cum paupertatis voto: ſi enim id indulgeretur, tolleretur omnino paupertatis votum, & tamen religio abſque his tribus votis nequaquam poteſt remanere. Quare abdicationem 10

pro-

proprietatis interpretor, abdicationem uſus ex propria euctoritate, & libito abſque Prælati ſcientia, & diſpoſitione. In hoc enim ſenſu abdicatio proprietatis, ſicut & cuſtodia caſtitatis regulæ monachali intrinſece annexa eſt. Conſtat autem in hoc ſenſu abdicationem proprietatis accipiendam eſſe primo ex eo, quod in ejus capitis principio dicitur: *Ne quis monachorum proprium aliquo modo poſſideat, ſed ſi quis aliquid habeat proprii, totum in continenti reſignet. Si vero poſt hoc proprietatem aliquam fuerit deprehenſus habere, regulari monitione prævia monaſterio expellatur, nec recipiatur ulterius, niſi pœniteat ſecundum monaſticam diſciplinam. Quod ſi proprietas apud quemquam inventa fuerit in morte, ipſa cum eo in ſignum perditionis extra monaſterium in ſterquilinio ſubterretur, ſecundum quod Beatus Gregorius narrat in dialogo ſe feciſſe. Unde ſi quidquam fuerit alicui ſpecialiter deſtinatum, non præſumat illud accipere, ſed Abbati, vel Priori, vel Cellario aſſignetur.* Hæc Innocentius. Quæ eadem, & ante Innocentium, & poſtea multorum Pontificum, & Conciliorum canonibus ſtatuta ſunt. Inquiro ergo, quid in his verbis *proprietatis* ſignificetur nomine, *dominium*, an uſus rerum inſcio Prælato? Si hoc ſecundum dicatur, obtinet mea ſolutio. Si vero dicatur primum, explicetur mihi, quomodo apud aliquem ejuſmodi proprietas inveniri poſſit, hoc eſt, quomodo inveniri poteſt illum eſſe dominum ſi tamen a ſe abdicavit rerum uſum? Quomodo etiam apud defunctum ejuſmodi dominij retentio reperiri poteſt, & cum eo in ſterquilinio ſepeliri? Adde etiam, nec Pontificem exiſtimare potuiſſe dominium hoc poſſe apud religioſum reperiri. Cum enim Eccleſiaſticis legibus a tempore Gregorij Magni inteſtabiles eſſent monachi, & cum paupertatem voverent, ſecundum Eccleſiaſticas jam illius temporis leges domino privarentur, non erat jam in poteſtate religioſi profeſſi dominium iterum aſſumere, vel reſignare, cujus per leges Pontificias incapax omnino erat. Innocentius tamen præcipit, ut ſi profeſſo monacho aliquid fuerit ſpecialiter deſtinatum, non accipiat, ſed reſignet; item ut ſi quis monachus habet aliquid proprium, ſtatim in continenti reſignet. Reſignatio autem, quæ monacho jam profeſſo præcipitur, non eſt dominii abdicatio, quod non habebat, cujus jam per ſanctiones Pontificias erat incapax, ſed abdicatio uſus ex proprio libito ſine præpoſiti voluntate.

11 Deinde ita eſſe dicendum conſtat, quia evidentiſſime ſuperiorum temporum legibus & decretis, quæ attulimus, liquet teſtamenta religioſorum & donationes valuiſſe. Quas, ſi dominio carerent, invalidas fore dubitari non poteſt. Et tamen cum veræ religionis profeſſione, & voto ſtabat dominium, uſu tamen manente ad Prælati arbitrium. Non ergo abdicatio dominii intrinſece annexa eſt regulæ monachali etiam perſeverante regula monachali; cum etiam retento dominio poſſit votum paupertatis in religione ſubſiſtere. *Proprietas* igitur in decreto Innocentij idem quod *peculiare* ſonat, præceptum autem fuit etiam cum monachorum teſtamenta valebant, ut peculiare non habeant, liquet ex objectione prima, id eſt peculiaris rei uſum, ex propria ſubditorum diſpoſitione. Id enim peculium ſignificat in jure, ut late oſtendit Briſſonius *lib. 14. de verb. jur. ſign.*

12 Denique idem oſtendo ex eo quod Innocentius illa duo conjunxit, ſcilicet, abdicationem proprietatis, & cuſtodiam caſtitatis; & cum obedientia etiam intrinſece neceſſaria ſit ad religionis ſtatum, ejus tamen non meminit; non alia, ut credo, ratione, niſi quia eandem eſſe rationem intelligebat Pontifex de abdicatione proprietatis, & cuſtodia caſtitatis. Quare cum veræ religionis forma ſtare poſſet cum vinculo matrimonii, interveniente etiam uſu conjugis ex voluntate Prælati, qui quando ipſe vellet, poſſet ad malitiam evocare, & præcipere abſtinentiam ab uxore, quod opus ad conſilia Evangelica etiam pertinet, ſervata caſtitate cum fœmina non ſua, ut ſupra ex parte oſtenſum eſt, quodque non credimus ignoraſſe Innocentium, dum dicit abdicationem proprietatis, ſicut & cuſtodiam caſtitatis eſſe annexam regulæ monachali, ſenſit plane bonorum dominium, dummodo abdicaretur propria rei & libera adminiſtratio independenter, a voluntate Prælati poſſe cum regula monachali conſiſtere, ſicut & vinculum matrimonii ſervata juxta eam formam, quam diximus, caſtitate. Saltem enim hæc paupertatis & caſtitatis ſervandæ forma adeo annexa eſt ſtatui religionis, ut nequaquam ſine illis poſſet etiam ex ſumma Pontificis ſanctione religio permanere. Imo addo hanc ſolam paupertatem, id eſt abdicationem proprietatis, liberæ ſcilicet adminiſtrationis, & uſus rei eſſe propriam & ſolam materiam voti paupertatis, ut votum

Baſilii Pontii de Matrim.

eſt. Nam quod iſto capite probavimus, non poteſt quis ſe voto ſuo quantumvis id voveat, reddere incapacem dominii, ſed id ex aliena voluntate præcipiente, vel ordinante oriri neceſſario debet. Quare vovere non poteſt inhabilitatem dominii, nec in communi nec in particulari. Ad religionis autem ſtatum conſtituendum ea pertinent, quæ præciſe oriuntur ex ipſa natura trium votorum, ut vota ſunt; non vero quæ ex accidenti, & extrinſeco votorum naturæ accedere poſſunt. Unde religio Fratrum Minorum uno e duobus modis redditibus perpetuis caret, aut utroque, ſcilicet, vel quia ſinguli, dum votum paupertatis emittunt, reſpiciunt ut materiam ejus voti non ſolam adminiſtrationem liberam rei uſu conſumptibilis, ſed etiam adminiſtrationem quamcumque quamvis immobilium bonorum: vel quia ex voluntate & petitione Seraphici inſtitutoris legibus Pontificiis non ſolum ſinguli monachi, quod etiam aliis commune eſt; ſed etiam ipſa religio incapax effecta eſt adquirendi rerum immobilium dominium, vota enim nec ſingulorum, nec totius religionis in capitulo congregatæ non potuit inhabilis religio fieri ad immobilium rerum dominium adquirendum. Quamvis enim, ſi religio in comitiis voveret, & juraret ſe non accepturam bona immobilia, neque adminiſtraturam, ſi forte acciperent, peccarent contra votum, dominium nihilominus religio adquireret, niſi Pontificia lege inhabilis effecta eſſet. Atque idem judicium eſt de materia voti caſtitatis. Nec enim ejus materia eſt, aut eſſe poteſt inhabilitas ad ineunda conjugia, quamvis enim quis vovere poſſit expreſſe ſe non initurum matrimonium; adhuc tamen, ſi nuberet, valeret matrimonium; ſed hujuſmodi inhabilitas ab aliena diſpoſitione ortum habet. Eſt ergo materia uſus fœminæ tam in matrimonio, quam extra, conſequenter tamen vovet non inire matrimonium in ordine ad maritales actus. Quod quidem planum eſt, tum in eo, qui poſt matrimonium ratum & conſummatum, de conſenſu alterius conjugis ad religionem tranſit, vovet enim caſtitatem manente matrimonii vinculo: tum etiam quia religioſus, qui modo contraheret in ordine ad caſte vivendum, ſine ullo prorſus ordine ad copulam, peccaret quidem, & matrimonium eſſet nullum, non tamen video quomodo contra religionem, & votum caſtitatis peccaret, cum in eo ineundo conjugio nullo modo interveniret violandæ caſtitatis propoſitum tacite nec expreſſe, ut in matrimonio Joſephi cum Beata Virgine cernimus, & fateri tenemur. Atque ex his manet Innocentiana conſtitutio, ut mihi videtur, exacte elucidata, eamque non minus accurate perpendimus & conſideravimus.

CAPUT XIV.

Conjugia Religioſorum primis ſæculis fuiſſe valida probatur argumento negativo.

S U M M A R I U M.

1 *Valida olim conjugia religioſorum fuiſſe.*
2 *Illicita tamen, neque amplius probari ab Hæreticis.*
3 *A quo tempore fuerint invalida.*
4 *Prima probatio negativa, quod nulla antiquior lex ſit, quæ reddat invalida. Expenditur conſtitutio Joviani Imperatoris.*
5 *Canon Illiberitani Concilii.*
6 *Et Valentini.*
7 *Et Siricii.*
8 *Et Arelatenſis II.*
9 *Et Toletani I.*
10 *Et Innocentii I.*
11 *Et Leonis I.*
12 *Et Chalcedonenſis.*
13 *Et Venetici ſub Leone I.*
14 *Et Turonici I.*
15 *Et Gelaſii.*
16 *Et Aurelianenſis I.*
17 *Et Toletani II.*
18 *Et Pariſienſis.*
19 *Et Martini Bracarenſis;*
20 *Et Toletani IV.*
21 *Et Gregorii II.*
22 *Et Zachariæ.*
23 *Et Bavarici.*
24 *Et Colonienſis, & Moguntini.*

DEveniamus ad probationem ultimi, ſcilicet, reli- 1
gioſorum illius ſæculi matrimonia, quamvis non ſine peccati labe celebrarentur, valida tamen fuiſſe &

Digitized by Google

non irrita. Quod quidem aſſeruit expreſſe, & valide confirmavit Michael de Medina *lib. 4. de contin. ſacror. hom. controv. 7. a cap. 29. uſque ad 34.* Gabriel Vaſquez *diſp. a cap. cit. ſupra cap. 6.* Azorius *tom. 1. inſtit. moralium, lib. 12. cap. 6. qu. 3.* Hieronymus Plati *lib. 2. de bono ſtatus religioſi, cap. 21.* & probabilem putat Bellarm. *lib. de monachis, cap. 34.* dum reſpondet Auguſtini teſtimoniis.

2 Sed antequam probemus, ne in hac re alicui ſcrupulus injiciatur, duo hæc præ oculis habeamus, quorum primum certum eſt, alterum, de quo inter Catholicos ſine fidei periculo dubitari poteſt. Eſt ergo extra controverſiam inter Catholicos quidquid inſaniant Hæretici, matrimonia poſt emiſſa vota celebrata, numquam fuiſſe in Eccleſia licita, hoc eſt, ut ſine peccato celebrarentur; ſed ſevera fuiſſe ſemper conjunctionem ſacrilegam, & multis titulis infamem. Nec vero verbum eſt apud Eccleſiæ patres atque concilia, quod in hoc favere poſſet hæreticis; cum oppoſitum ubique clament, ut conſtabit ex his quæ poſtea ſubjiciemus. An vero hæc matrimonia peccaminoſe contracta, fuerint valida, (multa enim illicite fiunt, quæ tamen facta tenent) dubium eſt inter Catholicos; quidam negant, nos vero affirmamus. Quo uno, quod tuto concedi poteſt, hæreticis conceſſo, omnia argumenta, quibus contra votum caſtitatis pugnant, facillime diluuntur.

3 Id ego probo primum oſtendendo numquam Eccleſiam hujuſmodi matrimonia irritaſſe, uſque ad Concilium generale Romæ celebratum anno 1139. *cap. 7. §. ut lex*, & refertur 27. *qu. 1. can. ut lex*, ubi hæc habentur, *Statuimus, ut monachi atque converſi profeſſi, qui ſanctum tranſgredientes propoſitum uxores ſibi copulare præſumpſerint, ſeparentur: hujuſmodi namque copulationem, quam contra Eccleſiaſticam regulam conſtat eſſe contractam, matrimonium non eſſe cenſemus*. Nec vero quia Concilium dixit hujuſmodi copulationem contra Eccleſiaſticas regulas eſſe contractam, ideo exiſtimet aliquis jam ante Concilium iſtud præceſſiſſe Eccleſiaſticas regulas, hujuſmodi matrimonia irrita cenſentes. Eccleſiaſticas enim regulas, quas dicit, eas intelligo, quas mox ſubjiciam, quibus tantum hujuſmodi matrimonia prohibita ſunt, non vero irrita judicata. Niſi forte dicamus alludere ad conſtitutionem Calixti II. quæ habetur *in can. presbyteris, diſt. 27.* ubi matrimonia ipſa disjungi jubentur, & perſonas ad pœnitentiam redigi debere juxta ſacrorum Canonum diffinitiones, quæ ſcilicet pœnitentiam, & modum pœnitentiæ præſcripſerunt. Sedit autem Calixtus anno Chriſti 1119. hoc eſt, viginti annis ante Concilium Romanum ſub Innocentio II. Quod ſi *Canon. presbyteris* tribuatur Urbano II. ſederitque Urbanus II. anno 1098. adhuc planum eſt primis undecim annorum centuriis non fuiſſe hujuſmodi conjugia in Eccleſia irrita. In omnibus ergo ſanctionibus ante Concilium iſtud, nullum eſt verbum, quod invaliditatem ſonet. Percurramus breviter.

4 Jovianus Imperator prope annum Chriſti 360. & habetur *in l. ſi quis, n. 5. C. de Epiſcopis & Clericis* hæc ſtatuit. *Siquis non dicam rapere, ſed attentare tantummodo jungendi cauſa matrimonii ſacratiſſimas Virgines auſus fuerit, capitali pœna feriatur*. In hac lege capitalis pœna indicitur attentantibus rapere virgines Deo ſacratas prætextu ineundi matrimonii, non vero matrimonium indicatur nullum; imo inſinuatur valide cum illis ſolere illo tempore iniri matrimonia, alias numquam jungendi matrimonii cauſa attentarentur rapi. Adde etiam raptum non ſemper fuiſſe in Eccleſia impedimentum dirimens.

5 Illiberitanum Concilium Joviano Imperatore antiquius *can. 13.* hoc habet. *Virgines, quæ ſe Deo dicaverint, ſi pactum perdiderint virginitatis, atque eidem libidini ſervierint, non intelligentes, quod amiſerint, placuit nec in fine eis dandam eſſe communionem. Quod ſi ſemel perſuaſæ, aut infirmi corporis lapſu vitiatæ, omni tempore vitæ ſuæ hujuſmodi fœminæ egerint pœnitentiam, ut abſtineant ſe a coitu; eo quod lapſæ potius videantur, placuit eas in fine communionem accipere debere*. Canone iſto nequaquam convincitur nulla inita matrimonia cum monialibus, (admitto enim de Virginibus ſacratis agi) nec eſt ullum verbum, quod vel leviter de matrimonio agere Canonem inſinuet. Quare de lapſu tantum carnis ſermo eſt, permanentique in eodem vitio pœna indicitur. Et quamvis daremus de conjugio Monialium ſermonem eſſe, quia dum Concilia, quæ referam ſtatim, cum de Monialium matrimoniis agunt, iſtius canonis meminerunt, adhuc puniri tantum, ut injuſte & perperam factum; permanentemque fœminam in eadem libidine (ſic enim vocat, quia ſacrilega illa conjunctio) etiam in fine vitæ a communione reſcindit. Contendebant enim Patres ſeveritate legis ad ejuſmodi conjugia ineunda aditum, ac januam præcludere.

Concilium Valentinum Galliæ ſub Damaſo I. anno 6
Chriſti 374. Can. 2. *De puellis vero, quæ ſe Deo voverunt, ſi ad terrenas nuptias ſponte tranſierint, id cuſtodiendum eſſe decrevimus, ut pœnitentia his non ſtatim detur, & cum data tamen fuerit, niſi plene Deo ſatisfecerint, in quantum ratio popoſcerit, earum communio differatur*. Nullum eſt verbum, ex quo colligas invalidum earum matrimonium fuiſſe; quin potius illud, *Ad terrenas nuptias ſponte tranſierint*, ſatis innuit non diſſoluta matrimonia, quamvis ſeveriſſime vindicata. In hoc autem Canone de Moniali Deo ſacra ſermonem eſſe conſtat ex inſcriptione, quæ ſic habet; *ut devota ſi ſe maritaverit*. *Devotam* autem eſſe religioſam virginem oſtendam infra ad Canonem Concilii Toletani I.

Siricius Papa poſt annum 384. *epiſt. 1. cap. 6.* decernit. 7
Præterea monachorum quoſdam atque monacharum abjecto propoſito Sanctitatis in tantam proteſtatis demerſos eſſe laſciviam, ut prius clanculo velut ſub monaſteriorum prætextu illicita ac ſacrilega ſe contagione miſcuerint, poſtea vero in abruptum conſcientiæ deſperatione perducti de illicitis complexibus libere filios procrearint, quod & publicæ leges & Eccleſiaſtica jura condemnant. Has ergo impudicas deteſtabileſque perſonas a monaſteriorum cœtu, Eccleſiarumque conventibus eliminandas eſſe mandamus, quatenus retruſæ in ſuis ergaſtulis, tantum facinus continua lamentatione deflentes, purificatorio poſſint pœnitudinis igne decoquere, ut eis vel ad mortem ſaltem ſolius miſericordiæ intuitu, per communionis gratiam poſſit indulgentia ſubvenire. Exiſtimabam aliquando Siricium non agere de nuptiis poſt vota, ſed de ſcortatione abſque matrimonii vinculo. Cæterum Tiburtienſis Synodus, cujus verba adducam poſtea *can. 23.* de ſacrilego interpretatur connubio decreti Siricii mentione facta. Quare de conjugiis Sanctimonialium loqui cenſeamus Siricium; non tamen ex ejus teſtimonio probatur invalidum fuiſſe, quin potius, cum conjunctionem illam tantum appellet ſacrilegam, nec malitiam contra temperantiam agnoſcat, tacite innuit alias validam, quamvis contra Patrum regulas celebratam. Et *epiſt. 2.* contra Jovinianum damnat etiam nuptias monialium, quas Jovinianus pudicitiæ adverſarius, & luxuriæ magiſter licere aſſeverabat.

Concilium Arelatenſe II. ſub Siricio prope annum 8
Chriſti 390. *can. 33.* hæc ſtatuit. *De puellis quæ ſe voverunt Deo, & præclari nominis decore floruerant, ſi poſt viginti & quinque annos ætatis ad terrenas nuptias ſponte tranſierint, id cuſtodiendum eſſe decrevimus, ut cum his, cum quibus ſe obligaverint, communione priventur, ita ut eis poſtulantibus pœnitentia non negetur, cujus pœnitentiæ communio multo tempore differatur*. Quid? Nonne illa. *Sponte tranſierint, & cum quibus ſe obligaverint*, valide contractas nuptias oſtendunt? Adde etiam dici illis petentibus non negandam pœnitentiam, ob ſacrilege initum conjugium, non vero eos ut invalide contrahentes ſeparandos.

Toletanum I. ſub Anaſtaſio anno Domini 400. *can.* 9
16. ita inquit. *Devotam peccantem non recipiendam in Eccleſiam, niſi peccare deſierit, & deſinens egerit aptam pœnitentiam decem annis, accipiat communionem*. Hæc quidem de lapſu. Quæ vero ſequuntur, de nuptiis: *Quæ autem maritum acceperit, non admittatur ad communionem, niſi adhuc vivente ipſo viro caſte vivere cœperit, aut poſtquam ipſe deceſſerit*. Quid in hoc canone, quo nullum matrimonium indicetur? Nihil certe. Imponitur pœna, attamen validum matrimonium, vel illa ſatis indicant, quod ad pœnitentiam admitti velit, diſcedente e vivis marito. Si enim nullum erat matrimonium, quid opus expectare mariti mortem? Expende etiam nomenclaturam *viri*. Nomine autem *Devotæ* intelligi Virginem Deo Sacratam, ac vere religioſam, conſtat ex communi phraſi Conciliorum, quæ eo nomine Virgines vere religioſas intelligunt, & publice velatas. Et facile conſtat vel uno teſtimonio Concilii Aurelianenſis III. ſub Vigilio prope annum 550. *De raptoribus Virginum conſecratarum, ſeu in propoſito ſub devotione viventium, id ſtatuimus, ut ſi quis conſecratæ vel devotæ, id eſt, religionem profeſſæ vim inferre præſumpſerit, a communione Eccleſiaſtica uſque ad exitum repellatur, viatico tantum ei in infirmitatis periculo reſervato*. En Deo Devotam, conſecratam, *ſub devotione viventem, religionem profeſſam* pro eodem accipit Aurelianenſe Concilium, videndus de hac re Ferdinandus de Mendoza *lib. 2.* de confirmando Concilio Illiberitano, *cap. 20.*

Inno-

Digitized by Google

10 Innocentius I. anno Chriſti 404. *epiſt. 2. ad Victricium, n. 12.* Item. *Quæ Chriſto ſpiritualiter nupſerant, & velari a Sacerdote meruerunt, ſi poſtea vel publice nupſerint, vel ſe clanculo corruperint, admittendas etiam ad agendam pœnitentiam, niſi is, cui ſe junxerant, de ſæculo deceſſerit. Si enim omnibus hæc ratio cuſtoditur, ut quæcumque vivente viro alteri nupſerit, habeatur adultera, neque ei agendæ pœnitentiæ licentia concedatur, niſi unus ex eis defunctus fuerit: quanto magis de illa tenenda eſt, quæ ante immortali ſe ſponſo conjunxerat, & poſtea ad humanas nuptias transmigravit?* Quæ verba, ſicut ea quæ modo ex Toletano deſumpſimus, explicanda ſunt & urgenda. Quamvis itaque adulteras illas vocet Innocentius, id eſt, ſacrilegas, quia Chriſto datam fidem violarunt; attamen invalida matrimonia eſſe, nequaquam inde colligitur. Nec vero ea comparatione, quam adhibet de ea, quæ vivente viro cum altero conjungitur; probari poteſt ſenſiſſe Innocentium hujuſmodi matrimonia nulla. Poſtea enim *n. 13.* agens de his quæ voto continentiæ extra religionem tenebantur, & tamen poſt illud votum nupſerunt, eadem comparatione utitur de fide Chriſto data, ſolumque docet hujuſmodi violationem puniri debere: cum tamen matrimonium poſt illud votum celebratum validum ſit ex omnium Doctorum ſententia. Solam ergo differre voluit Pontifex virginem, quæ in religione caſtitatem vovit, & quæ extra contrahentem matrimonium in majori, vel minori pœnitentia, non vero in matrimonii nullitate.

11 Leo I. qui ſedem occupavit anno Chriſti 442. *epiſt. 92. ad Ruſticum Narbonenſem Epiſcopum*, hæc habet cap. 14. *Puellæ quæ non coactæ parentum imperio, ſed ſpontaneo judicio virginitatis propoſitum, atque habitum ſuſceperunt, ſi poſtea nuptias eligant, prævaricantur, etiamſi conſecratio non acceſſit, cujus utique non fraudarentur munere, ſi in propoſito permanerent.* Et cap. 15. *Ambigi vero non poteſt crimen magnum admitti, ubi & propoſitum deſeritur, & conſecratio violatur. Nam ſi humana pacta non poſſunt impune calcari, quid eos manebit, qui corruperint fœdera divini Sacramenti?* Inquirere velim an Leo agat *in cap.* 14. de virginibus nondum profeſſis, aut quæ extra religionem ſimplici voto caſtitatis tenebantur; *in cap.* vero 15. agat de religionem profeſſis? Si hoc ita eſt, tantum vides criminis gravitatem in iſtis majorem, quam in illis indicari a Pontifice. Vel in utroque capite agit de veris religioſis fœminis, quamvis aliqua cæremonia conſecrationis deeſſet, ſi hoc ſic ſe habeat, aperte ſatis modo ipſo loquendi *in cap.* 14. validitas matrimonii inſinuatur, eaſque tantum prævaricari dicit Pontifex, non vero invalide contraxiſſe. Vel denique in nullo c. agit de religionem profeſſis, ſed tantum de his quæ ſimplici voto caſtitatis extra religionem tamen obligatæ erant; id ſi quis dixerit, eo convinci debet, quod in Canonicis & Eccleſiaſticis libris perpetua phraſis velatæ & conſecratæ virginis nomine ſanctimonialis intelligatur, ut ex ſupra adductis canonibus, & ſubjiciendis conſtabit apertiſſime. Verum eſt eas virgines, quæ religionem profitebantur, non ſemper intra clauſtra degere ſolitas, ſed in hoc variationem aliquam extitiſſe in Eccleſia, de quo forſan inferius iſto cap. attingam aliqua, quæ alio loco late propono & examino.

12 Chalcedonenſe Concilium prope annum Domini 451. ſub S. Leone I. *Act.* 15. *can.* 16. & refertur a Gratiano 27. *q.* 1. *canone*, *ſi qua virgo*, hæc habet. *Virginem quæ ſe Deo Domino conſecravit, ſimiliter monachum non licere nuptialia jura contrahere. Quod ſi hoc inventi fuerint perpetrantes, excommunicentur. Confitentibus autem decernimus, ut habeat authoritatem ejuſdem loci Epiſcopus, humanitatem, miſericordiamque largiri.* Hæc verba contra hæreticos probans peccare ſic contrahentes, non vero invalide contraxiſſe: imo adde illis verbis, *humanitatem, miſericordiamque largiri*, forte ſignificatur, ut cum illis, ſi expedire judicaret, in voto diſpenſaret, nec enim votorum diſpenſatio a principio Summis ſolum Pontificibus reſervata fuit. Nec vero moveant illa. *Decernimus, ut habeat auctoritatem ejuſdem loci Epiſcopus*, quaſi his indicetur auctoritatem, quam non habebant, Epiſcopis concedi; hæc enim verba, quiſquis humanitatis & miſericordiæ nomine in eo canone vel pœnitentiam, vel abſolutionem ab excommunicatione intelligit, multo magis interpretari tenetur, cum non fuerit ab hujuſmodi crimine abſolutio Apoſtolicæ Sedi ante Concilium iſtud reſervata, ut ex allatis Canonibus Chalcedonenſi anterioribus conſtat. Non itaque conceditur nova facultas; ſed probatur, confirmatur, quam de jure habebat Epiſcopus, nullo præfinito tempore, quo humanitatem, & miſericordiam differre deberet. Adde etiam cum Epiſcopo injungatur, ut ab excommunicationis vinculo abſolvat, non tamen vel inſinuetur, ut nulliter contraxiſſe declaret, ſatis inſinuari valide ejuſmodi matrimonia contracta.

Veneticum ſub Leone etiam I. anno 453. *can.* 4. ſtatuit. *Eas etiam, quæ virginitatem profeſſæ, & benedictionem fuerint per manus impoſitionem ſub conteſtatione hujus propoſiti conſecutæ, ſi fuerint in adulterio deprehenſæ, cum adulteris ipſarum arcendas a communione cenſemus.* Canon iſte vel de lapſu carnis tantum agit, non de nuptiis: fornicationem autem etiam mœchiæ nomine ſignificari ſolitam a Conciliis, cuivis notum eſt in libris Eccleſiaſticis vel mediocriter verſato. Aut ſi de matrimonio Monialis intelligatur, pœnam tantum audis, non vero invalidum connubium, ex hoc canone conjicies. Vox enim illa *adulterii*; quæ forſan poſſet ſcrupulum injicere, quaſi ea indicaret illam conjunctionem adulterium eſſe, non nuptias, utpote cum violata ſit fides data immarceſcibili ſponſo, explicabitur a nobis inferius etiam ex doctrina Patrum. 13

Turonicum I. tempore Hilarii Papæ anno Chriſti 481. *canon.* 6. præcipit. *Qui vero ſe ſacratis Virginibus per conjunctionem nefandam miſcuerit, vel propoſitum profeſſæ religionis dereliquerit, utrique a communione habeantur alieni. quia ſi quis templum Dei violaverit, diſperdet illum Deus, donec reſipiſcentes a laqueo diaboli, a quo capti tenentur ad ipſius voluntatem, ad auxilium pœnitentiæ revertantur.* Nefandam conjunctionem appellat ſive de conjugio agat canon, ſive de copula extra nuptias, quia illicite & interveniente ſacrilegio contracta, unde & merito templi Divini violatorem appellat, quem non inultum, aut impunitum abire patietur Deus. Itaque hæreticos confodit telum iſtud, qui omnia ſibi licere putant flagitia, voti obligationem, & vinculum non agnoſcunt; noſtra vero ſententia, quæ quamvis peccaminoſe, valide tamen eas inire nuptias primis illis ſæculis aſſeverat, nequaquam vel leviter impugnatur. 14

Gelaſius poſt annum 492. *epiſt.* 9. quæ eſt ad Epiſcopos Lucaniæ: *Virginibus autem ſacris temere ſe quoſdam ſociare cognovimus, & poſt dicatam Deo propoſitam inceſta fœdera ſacrilegaque miſcere. Quos protinus æquum eſt a ſacra communione detrudi, & niſi per publicam probatamque pœnitentiam omnino non recipi: ſed tamen his viaticum de ſæculo tranſeuntibus, ſi tamen pœnituerint, non negetur.* Pœnam ſtatuit Pontifex, de robore autem matrimonii ſilet. 15

Aurelianenſe I. ſub Symmacho prope annum 514. *can.* 23. hæc conſtituit. *Monachus in monaſterio converſus, ſi pellici poſtea vel uxori fuerit ſociatus, tantæ prævaricationis reus, nunquam Eccleſiaſtici gradus officium ſortiatur.* Ecce pœnam impoſitam, non tamen vides invaliditatem matrimonii, vel inſinuatam talem. 16

Toletanum II. ſub Boniſacio II. circa annum 532. *canone* 1. hæc habet de Monachis & Clericis inter alia. *Cavendum tamen eſt his, ne quando ſuæ ſponſionis immemores, ad terrenas nuptias, aut abortivos concubitus ultra recurrant. Quod ſi forte fecerint, ut ſacrilegi rei ab Eccleſia habeantur extranei. Sacrilegi dicti merito, quia votum violarunt.* Attende tamen monachis poſt profeſſionem nubentibus ſacrilegii tantum notam inuri. Quod ſi invalidum fuiſſet conjugium, & contra temperantiam, & contra religionem peccaſſent; quare non tantum ſacrilegi, ſed & intemperantes eſſent. Adde etiam monachos in eo canone conjungi cum clericis, idemque ſtatuitur de utriſque, cum tamen clericorum Occidentalis, & Orientalis Eccleſiæ votum prioribus ſæculis vim dirimendi matrimonii non habuiſſe, quamvis impediret certe, multo mihi certius ſit, ut alibi demonſtro. 17

Concilium Pariſienſe quod Severinus appellat III. tempore Joannis Papæ III. & Childeberti Francorum Regis poſt annum Chriſti 559. *can.* 5. ita ſanxit. *Sacrarum etiam Virginum, neque per raptum, neque per competitiones aliquas, quiſquam conjugia ſortiatur. Similiter de earum erit conjunctionibus abſtinendum, (& hi qui eas rapere, aut competere voluerint, a communione ſunt removendi) quæ veſtium commutatione tam viduæ quam puellæ religionem, pœnitentiam, aut virginitatem publica fuerint declaratione profeſſæ. Quod ſi contra interdicta quis venerit, ſacerdotem ſuum audire neglexerit, a communione Eccleſiæ Catholicæ habeatur extraneus, & perpetuo anathemate feriatur.* Hujus Canonis duas eſſe partes maniſeſtiſſimum eſt, nec minus certum in prima de ſanctimonialibus, quas ſacras Virgines appellat, agi, earumque conjugia prohibentur, utpote quæ ſine religionis tranſgreſ- 18

ſione

Digitized by Google

ſtione iniri non poſſiat. In ſecunda vero parte de his, agit quæ ſola veſtis mutatione religionem ac continentiam publice declararunt. Inquiro autem an iſtæ vere religioſæ eſſent, an ſecus? veras non fuiſſe religioſas, vel ex eo conſtare poterit, quia etiam in ea parte canonis puellarum meminit, de quibus jam actum in prima, & conſtabit magis ex his quæ adducam infra iſto cap. ex Forojolienſi & Triburienſi Conciliis: vel ſi forte de religioſis agit, quæ quidem habitus ſola geſtatione ſe eſſe profitebantur, prohibentur tantum ea conjugia, non vero irrita declarantur.

19 Martinus Bracarenſis in collectione Orientalium canonum, quam ad Concilium Lucenſe deſtinavit prope annum 572. *canone* 3. hæc habet. *Si devota fuerit, & maritum duxerit. Si eam pater vel mater in affectum receperint, a communione habeantur alieni. Pater vero cauſas in Concilio ſe noverit præſtiturum: mulier vero non admittatur ad communionem, niſi defuncto marito egerit pœnitentiam. Si autem vivente eo receſſerit, & pœnituerit, communionem in ultimo vitæ deficiens accipiat.* Idem de iſto, atque de Toletani I. Concilii canone judicium eſt, eadem enim fere ſunt verba.

20 Toletanum IV. anno Chriſti 653. ſub Honorio I. can. 56. *Duo ſunt genera viduarum, ſæculares, & ſanctimoniales: ſæculares viduæ ſunt, quæ adhuc deponentes nubere, laicalem habitum non depoſuerunt; ſanctimoniales ſunt, quæ jam mutato habitu ſæculari ſub religioſo cultu in conſpectu Sacerdotis, vel Eccleſiæ apparuerint. Hæ ſi ad nuptias tranſierint, juxta Apoſtolum non ſine damnatione erunt, quia ſe primam Deo voventes, poſtea caſtitatis propoſitum abjecerunt.* Peccare quidem religioſas nubentes plane docet, invalidum conjugium non inſinuat.

21 Gregorius II. prope annum 720. reſpondens ad ſancti Bonifacii conſtitutiones *epiſt.* 14. inquit. *Addidiſti adhuc, quod ſi pater vel mater filium vel filiam intra ſepta monaſterii in infantiæ annis ſub regulari tradiderint diſciplina, utrum liceat eis poſtquam pubertatis annos impleverint egredi & matrimonio copulari. Hoc omnino devitamus, quia nefas eſt, ut oblatis a parentibus Deo filiis voluptatis fræna laxentur.* Unde idem Gregorius in Concilio Romano I. ſub ipſo celebrato anno Chriſti 721. *canone* 3. hæc ſtatuit. *Si quis monacham, quam Dei ancillam appellamus, in conjugium duxerit, Anathema ſit. Et reſponderunt omnes tertio, Anathema ſit.* Eam quidem conjunctionem prohibet, & Anathemati ſubjicit eos, qui ejuſmodi matrimonia contraherent; nefas enim violare votum; at irrita eſſe nequaquam indicat. Addo etiam, cum ſanctus Bonifacius a Sede Apoſtolica deſtinatus Germanorum Apoſtolus & Antiſtes ſit, qui rogat, cui leges Eccleſiaſticas maxime de his rebus non eſt veroſimile fuiſſe ignotas, magno mihi etiam argumento eſt, illis temporibus ejuſmodi matrimonia nondum irrita declarata; imo & Epiſcopos fragilitati aliquid condonantes abſolviſſe, neſcio quam prudenter ab obligatione voti, quod ut nullo modo fiat, decernit Pontifex, eſſet enim voluptati fræna laxari. Addo rurſus conjecturam aliam, quam probabit ſine dubio quiſquis eam ſine contentionis ſtudio perſpexerit. Cum illis prioribus mille annis toties Virgines Deo ſacræ ſe connubiali conjunctione miſcuerint, ut de eo tot leges a Pontificibus & Conciliis ferri neceſſa fuerit, & in ejus Concilii Romani principio, cujus explicamus canonem, dicatur: *Quia populi Chriſti aliquos per Italiam commorantes audio temere contra Catholicam fidem, & patrum ſtatuta putare, ita ut Deo ſacratas fœminas ducere præſumant, mulieres, & propinquas in conjugio ſociare*, magno ſatis argumento perſuaſum eſt illis ſæculis, non quidem licite, valide tamen iniri ejuſmodi conjugia. Si enim invalida eſſe Eccleſiaſticis legibus cautum eſſet; qui fieret, ut toties, in omnibus fere provinciis nuberent, quamvis contra ſtatuta Patrum? An his ſæculis, in quibus de nullitate matrimonii jam conſtat, ſimile quid aut vidimus, aut audivimus inter Catholicos? minime quidem. Nec vero quemquam moveat, quod in hujus Concilii Romani principio ſacrilegæ iſtæ monialium nuptiæ cum inceſtuoſis conjungantur. Neque enim par de utriſque ratio. Nam inceſtuoſa connubia ſemper, & ab initio non ſolum prohibita, ſed & irrita eſſe declaratum eſt, ut alio loco oſtendo. Quia vero de eo, ad quem gradum & affinitas, & conſanguinitas extendebantur, non erat una omnium lex, ſed in aliis provinciis ad plures, in aliis ad pauciores gradus protrahebatur; inde magna populorum perturbatio, & aliquando etiam cum conſanguineis tentata connubia, quæ frequentibus legibus patres in ſuis provinciis reſecabant.

22 Zacharias Pontifex poſt annum 741. *epiſt.* 7. *c.* 20. in quo de virginibus velatis agit, eadem reſpondet ad conſultationes Pipini Regis Francorum, & eorum Epiſcopos quæ olim dixerat Innocentius, ejus etiam Innocentiani decreti mentione facta, & tranſlatis verbis. Quare eodem modo de Zacharia, atque de Innocentio judicare debemus. Hinc in Concilio Sveſſionenſi ſub Childerico Rege. Duce Pipino, & eodem Zacharia prope finem, ea connubia prohibentur hiſce tantum verbis: *Similiter conſtituimus, ut nullus Laicus homo Deo ſacratam fœminam ad mulierem habeat.*

Nihil prӕterea innovatum circa hujuſmodi conjugia in Concil. Bavarico apud Dingoluingam ſub Adriano I. anno 772. Canone enim 4. hæc habet. *De ſanctimonialibus, quæ in ſervitio Dei ſunt, ita conſtituit, ut nullus auſus ſit in conjugium & matrimonium ducere: aut ſi quis auſus fuerit contra decreta Canonum, ita componat, ſicut Canones decreverunt.* Viſum jam quid anteriores Canones ſtatuerint. 13

Concilium Colonienſe ſub Stephano VI. alias V. celebratum anno Domini 887. *canon.* 6. inſerit tantum Canonem Illiberitani Concilii, & Chalcedonenſis, de quibus ſupra. Moguntinum quoque ſub eodem Stephano, & Arnulpho Rege anno Chriſti 888. *can.* 26. Canonem probat Concilii Illiberitani nullo addito, neque immutato verbo. Legem aliam de hac re extantem in Eccleſia uſque ad illud Concilium Romanum, cujus initio capitis mentionem fecimus, vel uſque ad Calixtum II. de quo ſupra, non reperio. Adducemus ſtatim nonnulla alia conſulto omiſſa, ut explicaremus ſimul. 14

CAPUT XV.

Idem oſtenditur teſtimoniis Cypriani, & Innocentii Primi.

SUMMARIUM.

1 *Quid agendum.*
2 *Probatur teſtimonio Cypriani.*
3 *Solutio Pamelii.*
4 *Impugnatur, & ſolvuntur fundamenta Pamelii.*
5 *Expenditur teſtimonium Innocentii I.*
6 *Quædam ſolutio rejicitur.*
7 *Alia ſolutio etiam rejicitur.*

PRobavimus hactenus religioſorum conjugia olim poſt emiſſa vota valida fuiſſe oſtendendo nullam extitiſſe legem, quæ infirmaret, uſque ad illud Concilium Romanum, vel Calixtum II. de qua argumentandi ratione ſatis videntur eſſe, quæ diximus. Jam aliter eandem veritatem probemus expendendo, ſcilicet nonnulla antiquorum teſtimonia, præter ea, quæ in ſuperioribus, dum recenſeremus canones, inſinuata ſunt, quæ nobis favere videntur. Et quamvis a nonnullis multa pro hac ſententia adduci ſoleant, quæ tamen aut parum roboris habent, aut parum ad rem de qua agimus faciunt: ea tantum ex multis attingam, quæ meo judicio, aut manifeſte aut cum magna probabilitatis ſpecie confirmare videntur id de quo agimus. 15

Igitur valuiſſe matrimonia poſt votum probo in primis ex Cypriano *epiſt.* 62. ex qua deſumptus *Canon, nec aliqua, & Can., quod ſi pœnitentia* 27. *qu.* 1. argumentumque ſumo ex illis verbis: *Quod ſi ex fide ſe Chriſto dicaverint, pudicæ & caſtæ ſine ulla fabula perſeverent, ita fortes & ſtabiles præmium virginitatis expectent: ſi autem perſeverare nolunt, vel non poſſunt, melius eſt nubant, quam in ignem delictis ſuis cadant.* Hoc loco Cyprianus agit de ſacratis Deo fœminis, idque indicant illa verba: *Quod ſi ex fide ſe Chriſto dicaverint.* Deo enim dicatarum nomine Eccleſiaſticis in libris ſanctimoniales intelliguntur.

At Pamelius in prædictam Cypriani epiſtolam tribus permotus argumentis exiſtimat nequaquam Cyprianum agere de ſacris fœminis. Primum eſt, quia Cyprianus inquit. *Quod ſi ſe Chriſto dicaverint*, cum tamen ſanctimoniales ab Epiſcopis conſecrari ſoleant, non a ſeipſis tantum Deo dicari. Secundum: quod virgines, de quibus loquitur, cum maſculis in domibus propriis habitabant. Tertium quod balneas, ac nuptias illis adire licitum erat; quædam earum divites fuerint, ac certo habitu non uterentur, uſque adeo ut ornatum earum ſuperfluum reprehendat Cyprianus. Quæ omnia in virgines velatas non competunt. Idem cum Pamelio de ſenſu Cypriani ſenſit Alanus *Dialogo* 2. *cap.* 21. 16

Sed hæc nullius plane momenti ſunt, facileque re- 17

fellun-

felluntur, ac in primis *fallitur* plane, cum exiſtimat ea phraſi, *quæ ſe Chriſto dicaverint*, velatas fœminas non intelligi. Nam quamvis ſanctimoniales velarentur, & ſacrarentur ab Epiſcopis, inde devotæ, ac ſacratæ frequeoter in libris Eccleſiaſticis appellari ſolent: at quia cum ſacrarentur ab Epiſcopo, ipſæ ſponte ſe Deo vovebant, ipſæ & ſe dicare ac ſacrare ac devovere dicebantur. Proferam nonnulla, ex quibus phraſis in ea ſignificatione, quam diximus, confirmetur. Concil. Illiberitanum *c.* 13. hæc habet. *Virgines quæ ſe Deo dicaverint; ſi pactum perdiderint virginitatis*, &c. Concilium autem de ſacratis fœminis conſtat loqui; quia Concilium Colonienſe ſub Stephano VI. anno Domini 887. *can.* 6. cum monialium matrimonia prohibet, eo canone Concilii Illiberitani utitur, & etiam Chalcedonenſis; & ſimiliter Concilium Moguntinum ſub eodem Stephano anno 888. *can.* 26. eundem canonem ad idem confirmandum adducit. Concilium quoque Valentinum Galliæ anno Chriſti 374. *can.* 2. *Puellas, quæ ſe Deo voverant*, ſanctimoniales appellat. Carthaginenſe IV. cap. ult. *Se devoverunt Deo*, & habetur *can. ſicut bonum* 27. *q.* 1. Arelatenſe II. ſub Siricio *cap.* 33. *de puellis*, inquit, *quæ ſe voverint Deo*. Chalcedonenſe ſub Leone I. *action.* 15. *can.* 16. & refertur a Gratiano *in can. ſi qua virgo*, hoc habet: *Virginem, quæ ſe Deo Domino conſecraverit*. Matiſconenſe II. ſub Pelagio II. can. 12. *De puellis vero, quæ ſe Deo voverint*. Ex quibus plane conſtat eas, quæ ſe Deo dicaverint ex Conciliorum phraſi ſanctimoniales intelligi. Religioſas etiam fœminas olim etiam in parentum, aut propriis domibus remanere ſolitas, ac non omnes ſimul in monaſteriis vitam egiſſe, apertiſſimum eſt; ſatis ſint ad ejus probationem, quæ habentur *c. de viduis & puellis*, *c. mulieres* 27. *qu.* 2. & Concilium Aurelianenſe V. *cap.* 19. ibi, *Illæ quæ domibus propriis*. Quod autem ad balneas exierint, non evincit illas velatas non fuiſſe; ut conſtat ex regula Auguſtini fœminis atlam data: neque enim ab initio omnibus ſanctimonialibus ſervata clauſura, alio oſtendendum loco.

5 Secundo pugno auctoritate Innocentii primi epiſt. 2. ad Victricium, ubi *canon.* 10. ita inquit. *De monachis, qui diu morantur in monaſteriis, ſi poſtea ad Clericatus ordinem pervenerint, non debere eos a priore propoſito deviare. Aut enim ſicut in monaſterio fuit, & quod diu ſervavit, id in meliori gradu poſitus amittere non debet, aut ſi corruptus poſtea baptizatus & in monaſterio ſedens ad Clericatus ordinem accedere voluerit, uxorem omnino habere non poterit, quia nec benedici cum ſponſa poteſt ante jam corruptus. Quæ forma ſervatur in Clericis; maxime cum vetus regula hoc habeat, ut quiſquis corruptus baptizatus Clericus eſſe voluiſſet, ſponderet ſe uxorem non ducere*. Hæc Innocentius. Urgeo ſecundam partem hujus canonis, cujus ſpecies facti hæc eſt. Is, qui cum ante Baptiſmum uxorem duxiſſet, baptizatur, & monachiſmum profitetur, ſi poſtea clericus efficiatur, vel aſſumatur ad clerum, non poteſt uxorem ducere; redditque rationem Pontifex, quia ducta poſt baptiſmum & monachiſmum ſecunda uxore, bigamus eſſet, & ideo remotus a clericali ſtatu, juxta veterem regulam, hoc eſt, Apoſtolorum canonem. Cenſet enim Innocentius ut conſtat ex eadem Epiſtola *n.* 6. non minus Bigamum, & ex conſequenti irregularem eſſe, qui ante baptiſmum conjugio copulatus, poſt baptiſmum illa uxore vel dimiſſa, vel mortua duxit alteram, quam ſi poſt baptiſmum primis & ſecundis nuptiis copulatus eſſet. Si igitur matrimonium poſt emiſſum a monacho votum nullum erat, quid neceſſaria erat pollicitatio de non accipienda uxore, ne bigamia impediret, quominus ad clerum promoveretur?

6 Quod ſi quis reſpondeat ideo monachum, qui ante baptiſmum uxorem duxerat, polliceri ſe non aliam ducturum, non quia valeret matrimonium poſt votum, ſed quia, licet invalide cootraberet, attamen poſt votum ſolemne caſtitatis matrimonium attentans, bigamus cenſebatur, & ideo excluſus ab altaris miniſterio. Qui hæc dixerit attendat in primis Innocentii tempore clericorum caſtitatis votum non eſſe ſolemne, ita ut nullum eſſet matrimonium poſtea ſubſecutum, ut alio loco demonſtro. Deinde ſciat eum, qui nunc poſt votum caſtitatis ſolemne contrahit invalide, non eſſe bigamum; arceri tamen ab ordine, non quidem ob ſacramenti defectum, qui in bigamo reperitur, ſed in pœnam. propter affectum intentionis opere ſubſecuto, ut expreſſe Innocentius III. *cap. nuper*, & *cap. fin. de bigamis*, & antea ſtatutum in Aurelianenſi Concilio I. *can.* 23. quem ſupra retulimus. Quare bigamia ſimilitudinaria quam induxere Doctores nullo fundamento nititur. Scio probari illam ex *c. quotquot* 28. *qu.* 1. qui eſt canon. 17. Concilii Ancyrani, quod jam iſto cap. retulimus; ſed qui eum canonem vocant in auxilium, ejus ſenſum non ſatis percepiſſe videntur. Statuit quidem, ut qui virginitatem pollicentes nupſerint, inter bigamos habeantur. Id autem ita ſtatutum eſt, non quaſi illi bigami ſint, nec quia matrimonium ab illis contractum eſſet nullum; ſed quia quamvis in Eccleſia Græca admiſſi conjugati ad ſacros ordines, nec ſeparati ab uxoribus: attamen qui non conjugati aſſumebantur rogati an nubere vellent, ſi negarent, caſtitatem ſpondebant, ſi autem poſt ſponſionem illam nuberent, valebat quidem matrimonium, illi autem ſeparabantur ab altaris miniſterio, ſicut bigami etiam removebantur. Rem hanc infra multis oſtendo, & inter ſe collatis canonibus apertiſſime demonſtro, modo ſatis fuerit attuliſſe Canonem 10. ejuſdem Ancyrani Concilii inter Græcos habiti, ex quo *Canon*, *Quotquot*, deſumptus eſt. *Diaconi* (inquit) *quicumque, cum ordinantur, ſi in ipſa ordinatione proteſtati ſunt dicentes, velle ſe habere uxores, nec poſſe ſe continere, hi poſtea ſi ad nuptias venerint, a miniſterio vel citra ceſſare debebunt, laicam tantum recipientes communionem*. Non ergo, quia invalide contraxiſſent poſt votum, ac bigami eſſent, excludebantur clero deputati *canon.* 19. Sed quia nubentes valide, & poſt votum removebantur a ſacris in pœnam contracti matrimonii. Bigami itaque non erant, ut clamat Innocentius III. non ſemel. At Innocentius I. *in loc. cit.* ut excludat monachum antea uxoratum contrahentem poſt votum, non aliam rationem aſſignat, niſi ex vera bigamia deſumptam (*quia nec benedici cum ſponſa poteſt jam ante corruptus*) quæ veræ bigamiæ periphraſis quædam eſt. Igitur illud monachi ante baptiſmum uxorati, & poſt votum cootrahentis validum erat.

Quod ſi rurſus quis dicat bigamum dici, bigamia 7
non ſimilitudinaria, ſed interpretativa, ad quam ſatis eſt, ſi alterum matrimonium invalidum ſit, alterum validum, & ita illum monachum cenſeri bigamum, quia ante baptiſmum valide, poſt baptiſmum vero invalide contraxit; is impugnatur facile, quia neque clericus, invalide contrahens nunc poſt votum, quamvis ante clericatum valide duxiſſet uxorem, bigamus eſt, quamvis repellatur, a miniſterio in delicti pœnam, ſicut excluditur bigamus, juxta deciſionem Innocentii III. *can. a nobis, de bigamis*, in ſimili enim caſu inquit, *Profecto bigamus non exiſtit, diſpenſare autem illos tanquam cum marito viduæ non licet, non propter defectum Sacramenti, ſed affectum intentionis cum opere ſubſecuto*. Ubi illud *tanquam* non rationem ſimilitudinis notat. At Innocentius I. veram bigamiam illi monacho poſt votum nubenti obſtare dicit. Validum ergo ſecundum matrimonium, id enim exigit bigamiæ ratio.

CAPUT XVI.

Idem oſtenditur teſtimoniis Auguſtini.

S U M M A R I U M.

1 *Teſtimonium Auguſtini proponitur & expenditur.*
2 *Prima ſolutio Eraſmi rejicitur.*
3 *Secunda ſolutio Ferdinandi de Mendoza rejicitur.*
4 *Ejus argumentis reſpondetur.*
5 *Tertia aliorum ſolutio rejicitur.*
6 *Ultima Bellarmini reprobatur.*

TErtio loco profero Auguſtinum, qui aperte in hac videtur eſſe ſententia. Ita enim diſtincte in libro 1
de bono viduitatis aſſerit poſt vota religioſorum valere conjugia, ut non parum mirer tam apertis teſtimoniis nonnullos tenebras offundere conatos eſſe. Inquit ergo *cap.* 9. *Damnantur tales poſt votum ſcilicet nubentes, non quia talium nuptiæ damnandæ judicantur, nec quia conjugalem fidem poſteriùs inierunt. Quod ut breviter inſinuaret Apoſtolus, noluit eas dicere habere damnationem quæ poſt amplioris propoſiti ſanctitatem nubunt; non quia non damnentur, ſed ne in eis nuptiæ damnentur*. Sed apertius & diſtinctius cap. 10. *Proinde qui dicunt talium nuptias non eſſe nuptias, ſed potius adulteria, non mihi videntur ſatis acute, ac diligenter conſiderare quid dicunt. Fallit eos quippe ſimilitudo veritatis. Quia enim Chriſti conjugium dicuntur eligere, quæ Chriſtiana ſanctitate non nubunt; hinc ita argumentantur. Si quæ viro ſuo vivo alteri nubit, adultera eſt, vivo erga Chriſto, cui mors ultra non dominatur, quæ conjugium etiam*

elege.

elegerat, ſi homini nubit, adultera eſt. Qui hoc dicunt acute quidem moventur, ſed parum attendunt hanc argumentationem quanta rerum ſequatur abſurditas, quam in ſequentibus late proſequitur Auguſtinus. Et cap. 11. *Quapropter non poſſum quidem dicere a propoſito meliore lapſas, ſi nupſerint, fœminas, adulteria eſſe, non conjugia: ſed plane non dubitaverim dicere lapſas, & ruinas a caſtitate ſanctiore, quæ Deo vovetur, adulteriis eſſe pejores*. Hactenus Auguſtinus. In quibus apertiſſime eorum opinionem, qui hujuſmodi nuptias nullas, atque adeo dirimendas exiſtimabant, inconſideratam eſſe pronuntiat, & ſumptam a Chriſti immortalis viri conjugio ſimilitudinem, a præcedentibus nonnullis Patribus uſurpatam, nihilominus fallacem eſſe, & non uno pede claudicare; & denique ejuſmodi nuptias, quamvis illicite & ſacrilege contrahantur ratione voti præcedentis, & ob hujuſmodi ſacrilegium pejores ſint adulteriis, attamen nequaquam cenſendas eſſe adulteria, ſed veras & legitimas nuptias. Merito quidem affirmavit Claudius Spencæus *lib. 5. de continentia, cap. 2.* Auguſtinum in hac re facilius negari quam ſolvi; neque enim ejus apertiſſima verba alio detorqueri poſſunt. Sed explicationes & ſolutiones, quæ a nonnullis adhiberi ſolent, percurramus.

2 In primis nonnulli iſtum librum Auguſtini non eſſe liberius affirmarunt, ſed Juliani cujuſdam Pelagii hæretici ſectatoris. Sic Hoſius Cardinalis non minus eruditione & pietate, quam dignitate illuſtris, in illa ſua docta Catholicæ fidei profeſſione *cap. 56.* de matrimonii impedimentis. Fuit etiam in eadem ſententia Eraſmus. Sed hujus audacem impudentiam mirum non eſt tentaſſe omnia, & ſuis ſedibus dimovere conatam eſſe. Et adhuc iſtius hæreticorum nutritii ſeminis apices noſtri venerantur. Res digna, quam Chriſtiani homines luctu proſequantur. Cæterum contra Eraſmi judicium militant veterum omnium teſtimonia; quæ librum iſtum, ut Auguſtinianum fœtum, agnoſcunt; quæ quamvis deeſſent, ſatis eſſet Poſſidius, qui in indiculo operum Auguſtini, *inter Epiſtolas* (inquit) *Julianæ de ſancta viduitate*.

3 Secundo novam aliam iniit viam Ferdinandus de Mendoza *lib. 2. de conf.* Concilio Illiberitano *cap. 20.* Auguſtinum non agere de matrimoniis earum fœminarum, quæ contrahunt poſt votum ſimplex, aut ſolemne, ſed de ſecundis nuptiis, quas nonnulli parum conſiderate damnarunt. Sed hæc ſolutio adeo aperte pugnat cum his, quæ ex Auguſtino retulimus, ut ſere refutatione non egeat. Omitto Doctores omnes hæc Auguſtini teſtimonia examinantes in oppoſita eſſe ſententia, & uno ore Auguſtinum de nuptiis poſt votum celebratis agere, aſſeverare: in teſtimonio ex *cap. 9.* id aperte cognoſcitur, cum indicat teſtimonium Apoſtoli *1. Timoth. 5.* in quo de viduis poſt votum ad nuptias tranſeuntibus ſermonem eſſe conſtat ex multis Conciliorum *3. p. variar. diſput. qu. 3. Scholaſtica, cap. 8.* & etiam *c. præcedent.* adductis Canonibus. Inquit etiam Paulum, cum dicit eas fœminas damnationem habere, abſtinuiſſe a nuptiarum verbo, ne illas damnaſſe videretur, alias bonas & validas, ſed violationem ſancti propoſiti, hoc eſt, voti damnaſſe. Adde etiam, ſi ibi de viduis non obſtrictis voto ſermo eſt, quomodo inquit eas ad nuptias tranſeuntes damnationem habere? Quamvis itaque in aliis ejuſdem libri ſecundas nuptias licere affirmet, & ſtabiliat; attamen in eo teſtimonio ex *cap. 9.* de nuptiis poſt votum manifeſtiſſime diſſerit. In eo etiam, quod adduximus ex *cap. 10.* notiſſimum eſt. Si enim non ageret de tranſeuntibus ad ſecundas nuptias poſt votum, facile eſſet Auguſtin. illi ſimilitudini reſpondere, fœminas ejuſmodi, dum ſecundo nubunt, non eſſe violatæ fidei reas, quia ſcilicet nihil ſpoponderant. Item non aliter dici poteſt virum elegiſſe Chriſtum, cum illo iniiſſe conjugium, ſi ſecludas votum. Propoſitum enim tantum ſervandi caſtitatem non eſt ad illud, neque fides, quata neque electio novi conjugis Chriſti, & ex conſequenti neque ejus propoſiti violatio adulterium cenſetur, cum illo propoſito Chriſtum in virum non elegeris. Quare nomine ſancti propoſiti Auguſtinus in eo capite non ſimplex propoſitum intelligit, ſed votum emiſſum, in qua acceptatione verbum iſtud frequenter apud Patres uſurpatur, ut oſtendunt *loco citato* illati Canones. Denique, quomodo diceret Auguſtinus *in eo cap. 11.* lapſus a caſtitate ſanctiore per nuptias, quamvis adulteria judicare non poſſit, ſed legitimas nuptias, tamen eſſe pejus crimen adulterio, niſi quia ſacrilegium committitur in violatione voti: ſacrilegium autem gravius peccatum adulterio eſſe docuit non ſemel Gelaſius opuſculo de Lupercalium ſuperſtitione abolenda. Eo autem violato ſeparari contrahentes non utile judicat Auguſtinus, aut dirimere, ſed manere; voto ſcilicet relaxato ab Epiſcopis, penes quos tunc etiam ea poteſtas reſidebat, ut ſupra non ſemel monui.

Sed videamus quid pro ſe afferat Ferdinandus de Mendoza, quo ſuam explicationem confirmet. Primum ad Julianam viduam ſcribere Auguſtinum, quæ nullo tenebatur voto. Sed, ut hoc ita eſſe demus, quid inde? An quia viduitatis propoſitum commendare cœpit, non potuit ad alia conjuncta gradum facere? Deinde quod *lib. 1. de adulterinis conjugiis, cap. 24. & lib. 2. cap. 12.* ejuſmodi matrimonia poſt votum vocat adulteria, & etiam propter converſionem alicujus infidelis, ſi ſub conditione celebrandi matrimonii converteretur, non eſſe celebranda? Recte quidem, nec ab his quæ diximus diſſentit. Adulteria vocat, imo adulteriis pejora, ut vidimus, non quia vera adulteria ſint, aut nuptiæ invalidæ; ſed quia ſacrilegio implicantur ratione emiſſi voti; quod peccatum, cum in hujuſmodi contractione matrimonii committatur, optime docuit Auguſtinus nequaquam violandum eſſe votum, ut aliquis infidelis convertatur ad fidem. Aliud autem eſt illicitam eſſe violationem voti, atque ſacrilegas nuptias, quod affirmat Auguſtinus, & Catholicis indubitatum eſt; aliud eſſe invalidas, quod nos negamus cum Auguſtino. 4

Tertio dicunt alii Auguſtini verba intelligenda eſſe de voto ſimplici; nuptias poſt hujuſmodi votum validas eſſe, non vero agere Auguſtinum de voto ſolemni. Ego quidem Auguſtinum loqui de nuptiis poſt votum ſimplex non dubito; imo id tota illa diſputatione contendo, votum caſtitatis in religione priſcis illis temporibus fuiſſe votum ſimplex, non vero ſolemne. Addet quis loqui de voto caſtitatis extra religionem emiſſo, non vero de caſtitatis religioſorum voto. Sed ego exiſtimo de omni voto loquutum. Quod oſtendo primum, quia univerſe Auguſtinus nulla exceptione, aut diſtinctione facta loquutus eſt, mirum autem non diſtinxiſſe, ſi inter votum caſtitatis in religione, aut extra illis temporibus, quoad hoc eſſet ulla diſtinctio. Adde etiam nullibi in ejus ſcriptis aliquid reperiri, quo ſententiam hanc de firmitate nuptiarum poſt votum limitet, explicet, aut revocet. Quare de nuptiis poſt quodvis votum, ſine dubio intelligitur Auguſtin. Deinde nonnulli Patres, inter quos ſunt Baſilius, & alii, quos retuli *in ea diſput. cap. 8. & cap. 14.* ſimilitudine illa petita ex conjugio carnali frequenter utebantur, agentes de religioſarum & conſecratarum conjugiis: quam tamen ſimilitudinem longe a veritate abeſſe docet. Agit ergo de nuptiis etiam religioſorum, alias extra rem loqueretur, nec in refutando ſcopum attingeret Auguſtinus. Adde etiam eundem Auguſtinum *lib. de ſancta virginitate, c. 34.* hæc habere. *Quas a nubendo aperti dedecoris timor, non propoſiti præclari amor revocat, quæ nubere volunt, ſed ideo non nubunt, quia impune non poſſunt, melius nuberent, quam urerentur, id eſt, quam occulta flamma concupiſcentiæ in ipſa concupiſcentia vaſtarentur, quas pœnitet profeſſionis, & piget confeſſionis.* Quibus verbis apertiſſime docet virginibus, quæ præclaram caſtitatem voverant (explicat enim teſtimonium Apoſtoli *1. Timoth. 5.*) etiam poſt votum melius illis eſſe nubere, quam uri; quamvis ſi non nuberent & alias libidinem non vincant, ait habendas eſſe pro mortuis juxta Apoſtolum, *In deliciis vivens mortua eſt*. Auguſtinus autem ſibi conſonus in libro de bono viduitatis hujus etiam de ſancta virginitate meminit, quaſi eandem doctrinam contineret. Locum vero iſtum Auguſtini ex libro de ſancta virginitate, de religioſarum fœminarum conjugiis poſt vota accipi debere, manifeſtum facit Bernardus, qui in *lib. de præcepto, & diſpenſatione, verſus finem*, ita inquit: *Item poſtulaſtis abſolvi vobis, cur vel S. Auguſtinus conjugii legi votum quodammodo ſubjiciat continentiæ, ita ut in libro de virginitate (alii viduitate) aſſerere videatur, nec cœlibis quidem vitæ propoſitum poſſe præſcribere conjugali, quominus indiſſolubile maneat, etiam quod a continentibus fallente diabolo fracta ſanctitatis vota initum fuerit matrimonium*. Ecce dubitationem Bernardo propoſitum de validitate matrimonii poſt emiſſum votum, quam eo libro aſſeverare videtur Auguſtinus. Vide quid reſpondeat Bernardus. *Et ad hæc nihil ad præſens certius, breviuſque reſpondendum occurrit, niſi quod ita ſancti Antiſtites ſapuerunt, recte ut ipſi viderint. Nam ego in ſenſibus, actibuſque illuſtrium Patrum cautus profecto ſum amarus non aliud æſtimare, quam quod B. Apoſtolus recte quæritur jam inter diſpenſatores, ut fidelis quis inveniatur. Certus ſum enim ſive in ſuo abundaverint ſenſu, ſive in Dei ſpiritu, ſicut & in cæteris, ita & in his ambos extitiſſe fideles, illum in diſpenſando, quod præ manibus erat, iſtum in ſcribendo quod cenſerat*. Hactenus Bernardus. Quod ſi Auguſtinus de voto caſtitatis extra religionem emiſſo tantum- 5

modo

modo verba feciſſet, & non de matrimonio poſt quodcumque in univerſum votum, facillimum eſſet Bernardo dicere, illum loquutum de indiſſolubili matrimonii vinculo poſt votum ſimplex non vero poſt votum in religione. Neque enim cogitare poſſumus ignoraſſe Bernard. matrimonium poſt votum ſimplex extra religionem emiſſum validum & indiſſolubile eſſe. Supponit ergo Bernard. Auguſtinum de matrimonio etiam poſt religioſorum votum agere; quorum tamen matrimoniorum nullitas jam invaluerat tempore Bernardi, cum anno 1153. vita functus fuerit.

6 Denique Bellarminus lib. de Monachis *cap. 34.* aſſirmat dici poſſe Auguſtinum in hac eſſe ſententia de validitate matrimonii poſt emiſſa religioſorum vota, tamen ignoraſſe legem Eccleſiaſticam irritantem ejuſmodi conjugia. Potius certe dicere debuiſſet Auguſtini ætate hujuſmodi legem non extitiſſe, quam Auguſtinum duarum maximarum religionum in Latina Eccleſia erectorem iſtam legem latuiſſe.

CAPUT XVII.

Idem oſtenditur teſtimoniis Hieronymi, Epiphanii, Gregorii, Bernardi, & etiam ratione.

S U M M A R I U M.

1 *Probatur ex Hieronymo.*
2 *Et ex Epiphanio.*
3 *Illuſtrantur ex Epiſtola Bachiarii.*
4 *Et ex Gregorio Magno in cauſa Venantii, & 5. 6. 7.*
8 *Et ex Bernardo.*
9 *Et ratione.*

1 QUartò probo teſtimoniis Hieronymi in Epiſtola ad Demetriadem illis verbis: *Quibus aperte dicendum eſt, ut aut nubant, ſi ſe non poſſunt continere, aut contineant, ſi nolunt nubere.* Et in Epiſt. ad Euſtochium ibi, *Si qua ſimulat fugiens ſervitutem, huic aperte Apoſtolum lege: melius eſt nubere, quam uri.* Eraſmus in notis ad primum locum inquit Hieronymum illis tantum virginibus nuptias permittere, quæ nondum ab Epiſcopo velum accepiſſent. Sed indubie velatæ fuerant Demetrias & Euſtochium; earumque comites non ſeculares virgines, ſed ſacras compellat, quarum ideo propoſitum ſanctum, cœleſte, & Angelicum vocat.

2 Quinto probo ex Epiphanio, qui contra Apoſtolicorum hæreſim ita inquit: *Melius judicium ſive reprehenſionem, quam condemnationem ſubire. Qui enim, ut ne apud homines confundantur, occulte ſcortantur, & ſub ſolitudinis, aut incontinentiæ ſpecie libidinem exercent, habent apud eum ſi non apud homines confuſionem, qui novit occulta, & omnem carnem prout quiſque peccaverit, in adventu ſuo redarguit. Melius itaque unum habere peccatum, non plura: melius a curſu lapſum palam ſibi uxorem ſumere juxta legem, a virginitate diu pœnitentiam agere, & ſic rurſus ad Eccleſiam induci velut male operatum, & non quotidie multis jaculis ſauciari*, &c. Planum autem eſt eo loco de monachis lapſis a voto continentiæ ſermonem eſſe.

3 Ex quo magis perſpiciatur Epiphanium, Hieronymum alioſque ejus temporis patres in hac, quam dicimus, fuiſſe ſententia, ſciri debet illis temporibus etiam alios ſenſiſſe talia conjugia non valere. Et præterquam id conſtat ex Auguſtino *c. nuptiarum bonum*, 27. *quæſt.* 1. & oſtendi late ex *q. 3. Scholaſtica*, *cap. 7.* oſtendo etiam manifeſte ex Epiſtola Bachiarii ad Januarium, quæ extat *tom.* 1. *Bibliothecæ ſanctorum Patrum* (vixit is temporibus Auguſtini.) Ejus autem epiſtolæ argomentum hoc eſt. Monachus Virginem Deo ſacratam adulteraverat, ab Eccleſia ejectus, neque ad communionem admittitur a Januario: ſuadebant autem nonnulli monacho, ut culpam connubii fœdere colaret. Id reprehendit ex Epiſtola Bachiarius, dicens connubium intervenire non poſſe cum ea fœmina, cujus vir Chriſtus vivebat in æternum. Hæc conſtant ex iis, quæ ſubjicio ejus Epiſtolæ col. 5. *Jam vero illud quale eſt, quod a quibuſdam audivimus dici, ut illa & ille qui criminis, peccatique conſortes ſunt, veluti in matrimonio conjugio jungantur. Abſit hoc a Chriſti oris eloquio*, &c. Et col. 11. *Tu tamen frater uſquequam ſcelerato acquieſcas, impudicoque conjugio, cujus viam ſuſtentare non poteris. Quinimo & illa, quam tibi fecit ſceleris culpa conſortem, revertatur ad virum ſuum.* Et col. 13. inter alia: *Virgo non eſt, quia corrupta eſt: vidua non eſt, quia ejus vir vivit in æternum. Ut quid erga ei nuptias ſuadetis?* At ſi cum iis conferas, quæ Auguſt. habet in dicto c. *nuptiarum bonum*, plane intelliges quorum ſententiam, verba, comparationemque, vel argumenta refellit Auguſtinus, & ſimul colliges Hieronymum, Epiphanium, Auguſtinum, qui eadem inculcant, plane ſenſiſſe contra Bachiarium, atque adeo in eo conſtantes perſtitiſſe, ut quamvis peccaminoſe contraherentur ea conjugia, valerent tamen, poſſeque Epiſcopum relaxare voti obligationem, quo libere uti matrimonio poſſent ſine ullo impedimento, ut docuit Claudius Spenceus *lib. 5. de continentia, cap. 5.* dum explicat Cypriani teſtimonium. Comparationem autem illam, qua utebantur de ea, quæ vivente ſponſo Chriſto, cui fidem dederat, ſemper adultera eſt, cujus etiam Innocentius meminit, refellit Auguſtinus *in c. nuptiarum bonum 27. q. 1.*

Sexto rem iſtam Gregor. etiam Magnus, quem mihi Bernardi teſtimonium in memoriam reduxit, plane docuit, id quod ex tribus Epiſtolis inter ſe collatis meo judicio non obſcure demonſtrabo. Venantius quidam monachus fuerat, & monachiſmum profeſſus vota emiſerat, inſtitutum deſerit, quorumdam amicorum ſuaſu, atque conſilio. Fit Italiæ Cancellarius, uxorem duxit, filias duas ſuſcepit, & ſuas res ipſis teſtamento reliquit. Ergo vel ille a religione decedens cum expreſſa, vel tacita Abbatis licentia liber erat votorum nexu, vel religioſi matrimonium valuit, quod modo intendimus. Quatuor ergo nobis probandi ſunt. Venantium Monachum fuiſſe votis adſtrictum. Deinde egreſſum e monaſterio non velut apoſtatam & fugitivum, ſed de conſenſu Prælati tacito vel expreſſo. Præterea a votis relaxatis extra monaſterium longo tempore vixiſſe uſque ad mortem. Vel denique, ſi ut apoſtata egreſſus eſt, & ligatus votis, matrimonium ejus valuiſſe. His enim demonſtratis plane quod dicimus evincemus. Et quidem vere fuiſſe Monachum, & non tantum habitum ſuſcepiſſe, ſed etiam emiſiſſe vota conſtat manifeſte ex *lib. 1. epiſt.* 33. Cum enim exhortaretur illum Sanctus Gregorius, ut rediret ad monachalem vitam propoſito divino judicio, exemplumque attuliſſet mortis ſubitæ Ananiæ, atque Sapphiræ, inquit: *Conſidera quanto periculo in divino judicio dignus eris, qui non nummos, ſed temetipſum Deo Omnipotenti, cui te ſub monachali habitu devoveras, ſubtraxiſti.* Idemque crebra Gregorii ad eum adhortatio convincit, & quæ habet *lib. 9. epiſt.* 31. quæ poſtea referemus. Si enim nulla emiſiſſet vota, ſed habitum tantum induiſſet, fruſtra tot apud illum ageret adhortationibus Sanctus Gregorius: fruſtra exemplum Ananiæ, atque Sapphiræ induxiſſet, cum tamen illud adducat veluti arguens a minori ad majus. 4

Præterea Venantium non egreſſum velut apoſtatam & fugitivum, conſtat in primis *ep. 42. lib.* 5. ubi cum ſimultatis cujuſdam excitatæ cauſa Epiſcopus nollet Venantii oblationes ſuſcipere, neque ut in ejus domo ſacra fierent permittere, reſque ad Gregorium delata eſſet, jubet Pontifex ut oblationes Venantii ſicut antea ſuſciperet, & Miſſas in domo illius non ſolum celebrari permitteret, ſed ſi vellet Venantius, etiam ipſe Epiſcopus perageret, ſua ſervata charitate, exequeretur. Ex quo plane fit, Venantium non velut apoſtatam & fugitivum in ſæculo remanere, eſſet enim excommunicatus, apoſtata enim religionis etiam eo ſæculo erat excommunicatus. Quo autem pacto ab excommunicato notorio oblata ſuſcipi, & coram eo in ejuſque domo ſacra fieri publice non ſolum permitteret Pontifex, ſed etiam præciperet? Deinde non eſſe fugitivum, & apoſtatam convincit, quod nullis in eum excommunicationibus latis actum eſt, ut ad monaſterium rediret: cum tamen deſertores inſtituti monaſtici anathemate conſtrictos, ut redirent, planum ſit, ut conſtat ex Concilio Chalcedonenſi *act.* 15. c. 7. & multo antea Arelatenſi II. *cap.* 25. Idem decreverat, & poſt Chalcedonenſe Concilium, Andegavenſe c. 9. ſub Leone I. & conſtat paſſim ex ipſius Gregorii Magni Epiſtolis, quoties de apoſtatis monachis ſermo eſt: ad hæc perſuadet etiam illum non fuiſſe vere apoſtatam, quod tam longo tempore in conjugio permanſerit, nulla in eum ob conjugium initum prolata ſententia; cum tamen ut viſum eſt *t. 9. var. diſp.* c. 8. & ſupra c. 14. in monachum nubentem licet valide lata excommunicatio fuerit. Adde etiam filiabus hæreditatem ex teſtamento diviſam, ut conſtat expreſſe ex *epiſt. 31. lib. 9.* earumque filiarum ordinationem & Imperatori, & Pontifici commendatam, curaſſeque utrumque, ut & res familiaris inter eas divideretur, & earum conſuleretur 5

comm̃o-

commoditati. Quæ omnia quo pacto apoſtata & fugitivus ita præſtaret impune & palam? aut quo pacto filiabus ex nefariis & facrilegis nuptiis illæſa ſervaretur hæreditas? Hæc ergo omnia indicant filias illas ut ex legitimo matrimonio ſuſceptas hæreditatem paternam adiiſſe. Venantium nequaquam excommunicationi ſubjectum, matrimoniumque nullo repugnante validum, atque adeo non fuiſſe apoſtatam a religione. Ex quibus etiam planum videtur tertium, ſcilicet, illius relaxata vota, vel tacito vel expreſſo Prælati conſenſu. Alias enim quomodo ille Italiæ Cancellarius in oculis omnium publice conjugatus ageret, de ſuis rebus libere omnino diſponens, nulla inflicta pœna, nulla etiam in illum prolata ſententia?

6 Nec vero his quæ diximus obſtat, quod in eis adhortationibus Gregorius judicii divini ſeveritatem proponat *lib. 1. ep. 33. & lib. 9. ep. 31.* Divinam etiam miſericordiam; ac jam in extremis conſtitutum hortetur, ut ſaltem eo tempore ad habitum dimiſſum redeat, ne ei tantæ culpæ reatus in æterno judicio obſiſtat. Ipſe enim adhortationis modus, ut modo dicebam, plane indicat illum excommunicationi minime ſubjacere, quare reatum appellat dimiſſionem habitus non quod fuerit culpa lethalis, & apoſtaſia: ſed quia levitas animi indicata, & turpe & probroſum viro clariſſimo recedere ab inſtituto, & licentiam extorquere. Ob id enim quia retro aſpexerat, de ſtatu perfectiori ſemel incœpto lapſus fuerat, ſeſe iterum laqueis ſæculi implicaverat, in periculo ejus animæ ſalutem verſari; optime & veriſſime proponit, quoad profeſſionem iterum revocaret. Qualia in Epiſtola Hieronym ad Heliodorum multa, qui tamen ſine peccato ad ſæculum regreſſus fuerat. Et *in epiſt. 1. Bernardi*, cum tamen Roberti factum culpa vacaret, & rediens ad Cluniacenſes non peccaſſet, ut liquet ex dictis ſupra *cap. 5.* Atque in hoc ſenſu accipiendus etiam Joannes Diaconus in vita Sancti Gregor. *lib. 3. c. 48.* cum Venantium apoſtatam appellet, id eſt, deteriorem inſtituti ex levitate animi, & importune extortæ exeundi facultate.

7 Ex his conſequenti ratiocinatione ultimum colligitur, ſi enim illum ut apoſtatam impie egreſſum, ac votis adſtrictum remanſiſſe dicas, cum videas quæ de ejus matrimonio ex Epiſtolis Gregorii relata ſunt, plane efficitur ejus valuiſſe matrimonium poſt votum. Et quidem eo modo ſe rem habuiſſe videtur colligi ex Bernardo *lib. de præcepto & diſpenſatione*, ubi *cap. 21.* inquit. *Item poſtulatis abſolvi vobis, cur vel Beatus Gregorius neſcio quem Venantium habitum monachalem, quem pie ſuſceperat, impieque rejecerat, non ſolum reſumere non coegit, ſed etiam omnem legitur indulſiſſe communionem apoſtatæ perduranti.* Reſpondit autem ſe *nihil aliud habere quod reſpondeat niſi Gregorium, ſicut & Auguſtinum dum ſubjecit votum continentiæ matrimonio, in ſuo abundaſſe ſenſu, & utrumque extitiſſe fidelem: Gregorium in diſpenſando quod præ manibus erat: Auguſtinum in ſcribendo quod ſenſerat.*

8 Denique adhuc temporibus Bernardi, qui obiit anno milleſimo quinquageſimo eandem extitiſſe litem, pluresque ſenſiſſe etiam poſt vota valere hujuſmodi connubium, probo ex *epiſt. 76.* Bernardus enim ab Abbate Pultarienſi hac ſuper re conſulitur. Quidam monachus jam profeſſus inſtitutum deſeruerat, nupſerat. Quæritur a Divo Bernardo quid faciendum? Ille autem, quamvis illicitam fateatur habitus dimiſſionem, matrimonii copulam, inquit tamen: *Non vobis videtur tutum etiam illam non conſentientem dimittere, niſi prius Epiſcopalis auctoritatis acceſſerit vel Conſilium, vel Imperium.* Addit tamen in fine Epiſtolæ poſſe Epiſcopum recte judicare, ut ſeparentur. Conſtat ergo tempore Bernardi adhuc ſub dubio eſſe, an valerent hujuſmodi conjugia, & Bernard. tutius exiſtimaſſe, ne proprio conſenſu ſeparentur poſt ſemel initum matrimonium. Sentit ergo valere, alias ſi adulterium, aut ſcortatio eſſet, non expectaret Bernardus judicium Eccleſiaſticum. Nec dici poteſt illum, de quo erat ſermo, non fuiſſe religioſum votis adſtrictum. Si enim votis ſolutus eſſet, quæ poſſet ſuboriri dubitatio de validitate conjugii? Nec vero dici poteſt teneri illum voto caſtitatis, extra religionem tamen emiſſo, tum quia planum eſt ſermonem eſſe de monacho: tum quia nequaquam diceret Bernardus, recte fieri poſſet, ut ſepararetur vinculum; cum votum continentiæ extra religionem emiſſum non dirimat matrimonium ex antiqua certaque ſententia, quam non eſt veroſimile ignoraſſe Bernardum.

9 Supereſt oſtendamus ratione, voto caſtitatis in religione emiſſo ex natura ſua non reddi voventem inhabilem ad matrimonium. Quia traditio, quæ fit per matrimonium conjugi, & per votum religioni ſunt diverſæ rationis, atque adeo ſe mutuo non impediunt: Sicut cum quis jure ſervitutis uni traditur, alteri vero in matrimonio. Et iſta duo vincula non pugnare inter ſe poteſt oſtendi a poſteriori, quia ſi quis poſt conſummatum matrimonium ad religionem tranſit, manet vinculum matrimonii cum religionis vinculo, nec unum altero enervatur atque diſſolvitur. Ergo neque votum caſtitatis in religione emiſſum impedit ex ſui natura vinculum conjugii. Quam etiam rationem reddiderunt Gabriel Vaſquez *diſput. 16. 5. cap. 7.* & Ferdinandus Rebellus *lib. 3. quæſt. 4. ſection. 3.* Azor *tomo 1. lib. 12. cap. 6. qu. 3.* & alii. Relinquitur ergo traditionem, quæ eo tempore fiebat in religione, non reddidiſſe inhabiles ad matrimonia, atque adeo votis illorum religioſorum defuiſſe hanc ſolemnitatis partem.

CAPUT XVIII.

Objiciuntur nonnulla ex Patribus & Conciliis, in quibus Monachi nubentes ſeparari jubentur.

SUMMARIUM.

1 *Objectiones contra doctrinam capitum præcedentium.*
2 *Ex Baſilio.*
3 *Ex Concilio Aurelianenſi.*
4 *Turonenſi.*
5 *Matiſconenſi.*
6 *Gregorio Magno.*
7 *Triburienſi.*
8 *Et ex aliis Canonibus.*

SED forte accuſabit nos aliquis, quaſi omiſerimus Patres, Pontificum, & Conciliorum decreta etiam antiqua, quæ ſic contrahentes apertiſſime ſeparari jubent, & ad monaſteria reduci, & in illis recludi, quibus ſatis manifeſte judicant invalidum matrimonium fuiſſe, quandoquidem, etiamſi vergat in detrimentum alterius conjugis, ita ſeparant. Quod tamen ſecus facerent, ſi revera valide contraxiſſent. Propono decreta, quæ dixi, ſervato temporis ordine, quo illa edita fuere. 1

Baſilius magnus *in epiſt. ad Amphilochium can. 6. Canonicorum fornicatio pro matrimonio non reputetur, ſed eorum conjunctio omnino divellatur. Hoc enim & Eccleſiæ ad ſecuritatem eſt utile, & non dabit hæreticis adverſus nos anſam, quod propter peccandi libertatem ad nos attrahamus.* Canonicorum autem nomine monachos & moniales intelligi interpretatur ibi Theodorus Balſamon, & conſtat ex phraſi familiari Baſilio, cum animadverſiones ſcribit ad Canonicos, & Canonicas, *can.* 18. cum de virginibus agit: hæc ſcribit inter alia. *Videamus ergo quid a Paulo ad Timotheum ſcriptum eſt: Viduas juniores devita. Quamdiu enim a Chriſto delicatæ fuerunt, volunt nubere habentes judicium, quod primam fidem irritam fecerunt: ſi vidua itaque graviſſimo judicio ſubjecta eſt, ut quæ fidem in Chriſtum irritam fecerit, quid de virgine putandum eſt, quæ eſt ſponſa Chriſti, & ſacrum vas Domino dedicatum? Magnum quidem eſt peccatum, ancillam quoque, quæ clandeſtinis matrimoniis tradit ſtupri domum implere, & profeſſionem per malam vitam injuria afficere. Sed multo eſt gravius ſponſam fieri adulteram, & unione cum ſponſo ignominia & dedecore affecta, ſe incompetentibus voluptatibus tradere. Vidua itaque ut corrupta ancilla condemnatur: virgo vero adulteræ judicio ſubjicitur, ſicut eum qui cum aliena muliere cohabitat, adulterum nominamus, dum non prius ad communionem admittentes, quam a peccato ceſſaverit: ita videlicet & in eo qui virginem habet afficiemur*, &c. Et can. 20. *virorum autem profeſſiones non novimus, præterquam ſi quis ſeipſos monachorum ordini adjudicarint, qui tacite videntur cœlibatum admittere, ſed in illis quoque aliud exiſtimo præcedere oportere, ut ipſi interrogentur, & evidens ipſorum accipiatur profeſſio, ut poſtquam ſe ad libidinoſam, & voluptariam vitam converterint, eorum qui fornicantur, puniſioni ſubjiciantur.* Et lib. de vera virginitate pag. mihi 533. col. 2. in principio. *Cum enim virginitatem Domino profeſſæ ſint, carnali poſtmodum voluptate male blanda delinitæ ac devictæ ſtupri ſcelus honeſto conjugii nomine obtegere cupiunt. Non ignorant hujuſmodi, quamvis ignorantiam ſimulant, quæ ſponſi dextram & fœdera prævaricata ſit, eam nec illis ultra eſſe ſponſam, quem nequitiæ dant* 2

manus

manus dereliquit : nec ejus uxorem per ullas leges dici poſſe, cui ſe deſerto ſponſo libidine incitata conjunxit. Eadem repetit Baſilius *eodem lib. pag. mihi* 534. *col.* 1. *&* 2. *& pag.* 535. *col.* 1. *& in ſermone de inſtitutione Monach. colum.* 2. E quibus omnibus manifeſtum videtur Baſilium idem ſenſiſſe de conjugiis poſt vota contractis, atque de ea quæ tranſit ad ſecundas nuptias vivente adhuc viro. At iſthæc non conjugia, ſed adulteria ſunt ſine ullo robore & firmitate. Infirma igitur ex Baſilii ſententia monachorum & monialium ſuo tempore conjugia, & non ſolum illicita atque ſacrilega.

3 Aurelianenſe V. ſub Vigilio anno 552. canon. 19. *Quæcumque puellæ ſeu propria voluntate monaſterium expetunt, ſeu a parentibus offeruntur, annum in ipſa, qua intraverint, veſte permaneant. In his vero monaſteriis ubi non perpetuo tenentur incluſæ, triennium in ea, qua intraverint veſte, permaneant : & poſtmodum ſecundum ſtatuta monaſterii ipſius, in loco, quo elegerint permanere, veſtimenta religionis accipiant. Quæ ſi deinceps ſancta relinquentes loca, propoſitum ſanctum ſæculi ambitione tranſcenderint, illæ, quæ domibus propriis; tam puellæ, quam viduæ commutatis veſtibus convertuntur, cum his, quibus conjugio copulantur, Eccleſiæ communione priventur. Quod ſi culpam ſequeſtratione ſanaverint ad communionis gratiam revocentur.* Sequeſtrandas præcipit Aurelianenſis Synodus, id eſt, ſeparandas.

4 Turonenſe II. anno Chriſti 570. ſub Joanne III. can. 16. *Si qui in monaſterio converſi ſunt, aut converti voluerint, nullatenus exinde habeant licentiam evagandi, nec (quod abſit) unus eorum conjugem ducere, aut extraneam mulierem familiaritatem habere. Nam ſicut ſuperdictum eſt, ſi uxorem duxerit, excommunicetur, & de uxore male ſociata conſortio etiam judicis auxilio ſeparetur,* &c. Quid clarius nullitate hujuſmodi matrimonii?

5 Matiſconenſe II. ſub Pelagio II. anno Chriſti 582. c. 12. *De puellis vero quæ ſe Deo voverint, & præclaræ decore ætatis ad terrenas nuptias tranſierint, id conſtituendum eſſe decrevimus, ut ſi qua puella voluntarie, aut parentibus ſuis rogantibus religionem profeſſa, aut benedictionem ſacris conſecuta, & poſtea ad conjugium & illecebras ſæculi, (quod potius ſtuprum eſt, quam conjugium judicandum) tranſgredi præſumpſerit uſque ad exitum cum ipſa, qui ſe hujuſmodi conſortio miſcuerit, communione privetur. Quod ſi ſe pœnitentia ducti ſequeſtraverint, quamdiu Epiſcopo loci illius viſum fuerit, a communionis gratia ſuſpendantur, ita tamen ut propter infirmitatem, aut ſubitaneum tranſitum vitæ communio illis (miſerationis intuitu) non negetur.* Aperte videntur Canonis verba, non conjugium, ſed ſtuprum judicare, & ſeparari jubet.

6 Gregorius Magnus ejus nominis primus poſt annum 590. *lib.* 1. *ex Regeſto Epiſtol.* 40. *ad Anthemium, in fine*, inquit. *Et quia aliquot monachorum uſque ad tantum nefas proſiliſſe cognovimus, ut uxores publice ſortiantur, eos omni habita vigilantia requiras, & inventos digna correctione in monaſteriis Abbatum, quorum monachi fuerint, tranſmittas.* Et Concilium Barcinonenſe anno Chriſti 599. ſub Gregorio I. canon. 4. *Pari etiam conſideratione ſancientes, ut ſi qua virgo propria voluntate abjecta laicali veſte devotarum more induta, caſtitatem ſervare promiſerit, vel ſi qui hominum utriuſque ſexus pœnitentiæ benedictionem expetenda a Sacerdote perceperint, & ad terrena connubia ſponte tranſierint, aut violenter abſtractæ fœminæ pudicitia violatorem ſe ſequeſtrare noluerint, utique ab Eccleſiarum liminibus expulſi, ita ab hominum Catholicorum communione ſint ſeparati, ut nulla prorſus eis vel colloquii conſolatio ſit reddita.* Concilium Toletanum IV. ſub Honorio I. anno 633. can. 52. *Nonnulli Monachorum egredientes a monaſterio non ſolum ad ſæculum revertuntur, ſed etiam uxores accipiunt. Hi igitur revocati in eodem monaſterio, a quo exierant, pœnitentiæ deputentur, illuque defleant crimina ſua unde deceſſerunt.* Romanum ſub Zacharia anno Chriſti 743. can. 5. *Ut presbyteram, Diaconam, nonnam, aut monacham, vel etiam ſpiritualem commatrem, nullus ſibi præſumat nefario conjugio copulare. Nam qui hujuſmodi opus perpetraverit, ſciat ſe anathematis vinculo obligatum eſſe, & Dei judicio condemnatum, atque a ſacro Corpore & ſanguine Domini noſtri Jeſu Chriſti alienum. Statuentes Apoſtolica cenſura, ut quicumque Sacerdotum eos communicare præſumpſerit, eorum conſortio condemnatus, Sacerdotii ſui honore privetur; ſi autem ſic qui conjuncti ſunt admonitis declinaverint, & ab alterutro fuerint diviſi, pœnitentiæ ſubmittantur, ut Sacerdos loci providerit.*

7 Denique adduci poteſt Triburienſe Concilium anno Chriſti 895. ſub Formoſo Papa *canon.* 23. ubi de his qui ſacro velamine conſecratam in conjugium ducunt, poſtquam retulit decreta Gelaſii, Siricii & Chalcedonenſis Concilii hæc diſponit. *Unde verbo Domini, & canonum authoritate in hac ſancta Synodo præcipimus, ut omnino ſeparentur, ut juramento conſtringantur, ulterius ſub uno non cohabitare tecto, nec familiari frui colloquio, excepto in Eccleſia & in publico, aut pariter ullam habere communionem, unde ſuſpicio illecebroſi deſiderii, aut ſcandalum libidinoſi facti jaſte poſſit ſuboriri, ſi qua etiam inter ſe dividenda ſunt, dividant, uterque ſua provideat.* Retuli ſigillatim hæc omnia, quo majorem vim addamus objectioni, & ut verbis canonum diſtincte perceptis, magis conſtet nos illis plene ſatisfacere. Ita autem huic difficultati reſpondebo, ut quidquid dixerim, confirmem Conciliorum decretis.

His etiam adjungi poſſunt non pauci antiqui Canones ante Innocentium II. qui habentur in jure *c. Hi ergo, c. pervenit a nos, c. ſi quis ſacro c. ſi caſtos religioſi habitus, c. ſi homo eſſet, c. ſi qua monacharum, c. ſi quis rapuerit, c. omnes fœminæ, & quia* 27. *q.* 1. Quibus Canonibus nubentes poſt vota monaſtica ſeparantur, & ad monaſteria revocantur. Signum ergo eſt ante Innocentium II. nulla fuiſſe ejuſmodi matrimonia poſt votum. 8

CAPUT XIX.

Aſſignantur duæ ſolutiones ad prædicta teſtimonia.

SUMMARIUM.

1 *Prima ſolutio.*
2 *Secunda ſolutio intelligendos eos Patres de ſeparatione quoad torum & habitationem.*

VErum ad hæc omnia, quæ ex Patribus & Conciliis objecta ſunt, duobus modis reſponderi poteſt. 1
Primo forſan illis temporibus Patres aliquos in ſuis Eccleſiis, & diœceſibus cœpiſſe irritare ejuſmodi conjugia, cum penes Epiſcopos eſſet poteſtas conſtituendi impedimenta ut dixi *lib.* 6. *cap.* 1. Atque in his forſan fuiſſe Baſilium, Auguſtinum autem & alios patres non adhæſiſſe illorum ſententiæ, imo neque id ab univerſali Eccleſia obſervatum fuiſſe, uſque ad ea tempora quæ diximus. Quo pacto poſſent etiam in ſpeciem pugnantia aliquorum Conciliorum verba componi. Atque hoc ſenſu accipio Chryſoſtom ad Theodorum Monachum lapſum, cum inquit: *Bonum quidem nuptias, & ipſe confiteor: honorabiles, inquit, nuptiæ & cubile immaculatum: fornicatores autem & adulteros judicat Deus. Sed te jam ſervare non convenit privilegia nuptiarum. Angelorum enim ſocietate ſemel junctum illud relinquere, & uxoris laqueis implicari adulterii crimen incurrere eſt. Quamvis frequenter hoc ipſum nuptias voces; ego tamen & adulterio illud tanto pejus affirmo, quanto major ac melior mortalibus Angelus. Neque aliud tibi forte perſuaſeris dicens, nihil de non accipienda uxore Dominus præcipit. Nec me ignorare confiteor, quod adulterium interdixit, non nuptias vetat. Verum in re adulterii nomen acciperet. ſi volueris nunquam, quod abſit, nuptias cogitare. Et quid mirum ſi nuptiæ tales, quibus offenditur Dominus, adulterio comparantur? Majus longe audies: homicida juſtorum laude donatur, & miſericors pluſquam homicida punitur: quoniam hoc vetante ſit Domino, illud volente. Et Phinees quidem ad juſtitiam reputatum eſt, quod impudicum cum turpi fœmina virum uno gladio percuſſiſſet. Saulem autem Samuel ſanctus Dei in luctibus, lacbrymis, precibuſque pernoctans, damnatione, cui illum addixerat Deus, liberare non potuit. Quomodo hoſtium ducem, quem debuerat trucidare, invito parcendum credidit Deo: cum hæc ita ſint ſtupere deſiſte, ſi nuptiæ pejores adulterio judicantur, quoties Chriſtus offenditur. Atque ut illud repetam, quod in principio poſui Epiſtolæ, ſi militiæ vincula non tenuerent, quis tibi defectionis nomen objiceret? Nunc autem nihil in te penitus tui juris eſt, quippe qui tanto Imperatori militare cœpiſti. Nam ſi mulier proprii corporis non habet poteſtatem, ſed vir, multo magis hi qui Chriſto potius quam ſibi vivunt, conditionem corporis ſui habere non poſſunt, iſte qui nunc, Theodore, contemnitur, ipſe tunc ſine dubio judicabit.* Hactenus Chryſoſtom.

Secundo uno verbo reſpondetur tam Baſilium quam Gregorium & Concilia explicari, ſcilicet, loqui de ſeparatione quoad torum, non vero de ſeparatione quoad vinculum. Vinculi namque nullitatem nullus eorum 2

ioſi.

inſinuat: jubebantur itaque ſeparari, & ad monaſteria revocati, non tamen dirimebatur matrimonii vinculum valide contractum, quamvis interveniente ſacrilegio. Juſtiſſime autem id diſpoſuere Patres, atque Concilia aliqua, ut hac ratione petulantiæ monachorum, & laſciviæ fœminarum occurrerent, quæ ne manerent partim ſine viro, partim ad ineundum cum alio inhabiles, ob matrimonium initum cum monacho, ſacrilegum quidem, firmum tamen, matrimonia cum ſacratis hominibus, & fœminis recuſarent. Afficiebantur autem, ſi contraherent, juſtiſſima pœna, quia cum monachis ſcienter matrimonia celebraverant. Itaque manebat ſimul utrumque vinculum illis ad monaſteria revocatis. Sicut & nunc ex Pontificis diſpoſitione fieri proculdubio poſſet, ut ſi religioſus poſt profeſſionem contraheret matrimonium, illud ratum maneret quoad vinculum, fieret vero ſeparatio tori, ita ut ipſe maneret in clauſtro ſub præpoſiti juriſdictione, juſte illa pœna fœminæ irrogata, quod cum illa ſcienter contraxerat. Atque hunc ſenſum optime convenire teſtimoniis Baſil. ex eo mihi perſuadeo, quia *can.* 6. eam ſeparationem Eccleſiæ utilem dicit: non vero appellat neceſſariam. Tum etiam quia cum varias ibi rationes aſſignaret, ob quas utilis eſſet hujuſmodi ſeparatio, mirum eſt nunquam occurriſſe Baſilio primam, optimam & adæquatam rationem, ſcilicet, invaliditatem matrimonii, ſi eo tempore monachorum conjugia erant invalida poſt emiſſa vota. Quare fornicationem appellavit Baſilius, quia uſus illius matrimonii poſt emiſſum votum peccatum erat. Adulterium autem vocat plane metaphorice, non in rigore ſermonis, & quia permanente obligatione voti Deo facti, non plene tranſibat fœminæ corpus in poteſtatem viri, quandoquidem & illicitus uſus, utpote in quo interveniret voti violatio; ideo utitur comparatione deſumpta ab ea, quæ vivente viro alteri nubit, non quidem ut eandem utriuſque rationem eſſe quoad vinculum affirmaret, quod in caſu matrimonii poſt vota firmum, poſt priora vero connubia invalidum eſt: ſed quoad corporis uſum, qui in utroque caſu non eſt ſine peccato. Unde merito ſeparari jubentur, quia in eo quod maneat ſimul vinculum religionis, & conjugii, nullum peccatum eſt, nec repugnantia, ut dicemus inferius, in uſu vero culpa committitur. Merito etiam communione privantur, donec ſeparentur invicem, & nullatenus ante ſeparationem admittuntur ad pœnitentiam, quia manent in actuali peccato, & ejus occaſione, dum votum non ſcinditur. Addendum etiam eſt, quamvis ex mea ſententia, quam trado infra, poſſit eſſe verum & validum conjugium in ordine ad caſte vivendum, ſine ullo prorſus ordine ad maritales actus, qui primis illis temporibus ſic contraheret, peccaret quidem, non ſolum ſi ejus religioſi operæ repugnarent cum his, quas ex vi voti debet religioni, cui ſe per vota addixit: ſed quia Concilia & Pontifices abſolute religioſorum matrimonia damnarunt, & prohibuerunt, quamvis interdum matrimonia in ordine ad vacandum rei uxoriæ condemnent, ut planiſſime conſtat ex jam dictis. Non tamen peccatum illud eſſet ſacrilegium, neque enim videtur intervenire voti violatio caſtitatis, cum nullus omnino ordo ſit in eo conjugio ad concubitum, nec alios actus, qui maritis licent. Peccaret ergo contra eam virtutem, quæ religioſi affectum erga ſæcularia moderatur, & quæ ſuis rebus attendere, & intente vigilare præcipit, ſi tamen illa unica earum eſt. Forſan autem non incongrue dicemus prohibitum etiam matrimonium ad caſte vivendum ſacratis fœminis. *can. 19. Ancyrani ſub Sylveſtro I.* ubi hæc habentur: *Quotquot virginitatem polliciti prævaricati ſunt, profeſſione contempta inter bigamos haberi debebunt. Virgines autem puellas, quæ tanquam ſorores cum nonnullis viris habitare volunt, ab eorum conſortio prohibemus.* Canonis ejus ſeries etiam de virginibus ſacris agi indicare videtur. Illis autem (*habitarent ſorores*) matrimonium ad caſte vivendum ſignificari docui *qu.* 5. *Scholaſtica*, & dicam infra *iſto lib.* Similiter nunc, etiamſi matrimonium religioſi contraheretur ad caſte vivendum, ſine ullo prorſus ordine ad copulam, quale fuit matrimonium Joſephi cum Beata Virgine, peccatum ſine dubio eſt, nullumque omnino connubium, quia ad ineunda matrimonia quovis modo religioſi inhabiles effecti ſunt.

CAPUT XX.

Eadem ſolutio comprobatur ex matrimoniis earum feminarum, quæ ſua ſponte ſibi velum imponebant.

SUMMARIUM.

1 *Eodem modo loqui Concilia cum agunt de matrimonio poſt votum continentiæ extra religionem.*
2 *Olim extitiſſe aliquos, qui extra religionem geſtarent habitum religioſum.*
Revocatos ad certam religionem, ibid.
3 *Non fuiſſe vere religioſos probatur.*
4 *Efficacius.*
5 *Matrimonia iſtorum eodem tenore prohibita.*
6 *Cur ad religionem revocati, ſi religioſi vere non erant & 7.*

SED age, ut perſpiciatur plene legitimam nos, atque genuinam Canonibus adductis aſſignare ſolutionem, ſermonem inquam eſſe tantum de ſeparatione quoad torum, non vero quoad vinculum; oſtendemus eodem modo loqui Pontifices, & Concilia; cum de earum voto agunt, quæ extra religionem eo tempore continentiam vovebant. Si enim idem ſtatuunt, atque præcipiunt de matrimonio contracto, tam poſt in religionem votum caſtitatis conceptum, quam extra, argumentum evidens eſt, non loqui Patres de ſeparatione vinculi, cum nullus hactenus aſſeruerit contrahentem poſt votum ſimplex caſtitatis extra religionem, invalide & infirme contrahere, ſed ratum manere ac firmum, Id igitur oſtendemus hinc ſumpto principio. 1

Præmittamus quidem prioribus ſæculis, non tantum in Eccleſia extitiſſe religioſas fœminas, aut homines, qui certæ addicti religioni, & geſtarent religioſum habitum, & publicam profeſſionem emitterent, cui ſubſcriberent benedicente & conſecrante ſacerdote, & Epiſcopo, quam conſecrationem nos docet antiquiſſimus Ordo Romanus, ſed etiam non paucos fuiſſe, qui extra religionem, id eſt, non certæ alicui addicti religioni, geſtarent religioſorum habitum, abſque ulla tamen conſecratione & benedictione Epiſcopi expreſſa & ſpeciali. Hi poſtea Conciliorum decretis tam fœminæ quam viri ad certam religionem revocati, & illam profiteri coacti ſunt. Conſtat ex Triburienſi, cujus Canonem referam ſtatim, & ante ſtatutum in Concilio, quod in Palatio Vernis ſub Stephano Papa III. & Pipino Rege Francorum habitum eſt anno Chriſti 756. can. 11. *De illis hominibus qui dicunt, quod ſe propter Deum tonſuraſſent, & modo res eorum vel pecunias habent, & nec ſub manu Epiſcopi ſunt, nec in monaſterio regulariter vivunt. Placuit ut in monaſterio ſint ſub ordine Canonico. Et ſi aliter fecerint, & correpti ab Epiſcopo ſuo ſe emendare noluerint, excommunicentur, & de ancillis Dei eadem forma ſervetur.* Hæc Cano. Id quod antea etiam ſtatutum reperio apud Hiſpanos in Concil. Tol. X. can. 5. *Omnes fœminæ, quæ jam in præteritum probantur religionis veſte indutæ fuiſſe, nihil ad excuſationem oppoſitionum valeat qualibet objectio, quamvis diverſis aut callidis adumbrare ſe velint fallaciæ argumentis, ſed ad ſacratiſſimæ Sanctionis diſciplina Sanctior teneat eas religatas atque ſubnexas. Commoneantur ſane Sacerdotis auctoritate, ut ſponte redeant, quæ ſi redire noluerint, impulſu Sacerdotis ad religionis habitum reducantur, & in monaſteriis reductæ excommunicationis ſententia feriantur. Hic idem quoque ordo in illarum condemnatione manebit, quæ quamlibet a ſacerdote vel miniſtro ſanctimoniæ veſtem non accepiſſent, ipſa tamen indutæ ſunt, aut illo indui habitu conſenſerunt, qui religionis eſſe cultus ab intuentibus videretur. Sicque coram Eccleſia vel Sacerdote, aut etiam competentibus quandoque indutæ viſæ certis indiciis, aut teſtimoniis approbantur. Omnes hæ tamen ſeu poſt tranſgreſſum veſtimentis iteratam converſionem, ſicut præmiſſum eſt, & pallio capita contegant, & conſcriptam, roboratamque profeſſionis faciant ſcripturam, per quam ulterius non ſinantur relabi in prævaricationis audaciam*, &c. Idem de parvulis ſtatuit *can.* 6. ſequenti. 2

Hujuſmodi autem fœminæ proculdubio veræ & in rigore ſicut aliæ religioſæ non erant, quamvis religionis habitum ipſæ geſtarent, & compellerentur religioſe vivere, ut conſtabit ex dicendis. Quod quidem oſtendi poſſet in primis. Quia ſine conſecratione, & benedictione ſacerdotali religioſæ non erant, adeo religioni intrinſeca ejuſmodi benedictio & conſecratio, 3

qui a.

quia, ut eam nobis tradit Ordo Romanus, erat quædam receptio ab eo, qui poteſtatem haberet recipiendi, ſcilicet, Epiſcopo, & in ea profeſſio emittebatur, vel tacite, expreſſo tantum caſtitatis voto, ut in aliquorum religioſorum profeſſionibus hodie etiam fit, vel expreſſis etiam omnibus. Et quidem nullum aliud argumentum habemus in doctrina antiqua Eccleſiaſtica, quo virgines ſacratas velatas Deo, devotas, religioſas eſſe intelligamus, ſi ſine Epiſcopi conſecratione, & benedictione ſolemni eſſent eo tempore aliquæ vere religioſæ. Quare non ſolum opus erat, ut habitum religioſum geſtarent, ſed ut ab Epiſcopo, cui tantum hæc conceſſa Canone facultas, conſecrarentur, & benedicerentur. Unde merito Conc. Tol. IV. *can.* 56. Sanctimonialem definit, non tantum, quæ religioſo induta ſit habitu, ſed etiam quæ ſub eo apparuerit in conſpectu ſacerdotis, qua phraſi juxta antiquam Eccleſiæ conſuetudinem, benedictionem, & conſecrationem intelligo, quæ publice fiebat ab Epiſcopo in Eccleſia, cum aliqua ſe ad religionem admitti poſtulabat. Adde nullam omnino profeſſionem religionis eſſe niſi ſub juriſdictione Prælati, cui promittat religionis obedientiam, cum obedientia ſit adeo neceſſarium religionis votum, ut ſine illa conſtare nullo modo poſſit.

4 Sed non eſt efficax probatio, ſatis enim erat tacitus conſenſus Epiſcopi, ſicut de religionum approbatione dixi ſupra *cap.* 11. Probatur ergo: tum quia Canone citat. Concilii Toletani X. iſtæ fœminæ ad certum religionis monaſterium revocatæ jubentur profeſſionem in ſcriptis facere, eamque ſua ſcriptione firmare. Deinde, qui credi poteſt eas vere & in rigore religioſas eſſe, non ſecus atque alias, quæ velum acceperant ab Epiſcopo, ſi revera poterant dicere ſe ſibi ipſis eo animo velum impoſuiſſe, ut liceret deponere, ut conſtat ex Concilii Triburienſis *canon.* 25. quem adducam infra iſto cap. Denique, quia adhuc in iſtis non reperiebatur vel tacitus conſenſus Epiſcopi. Decernitur enim, ut ſi geſtaſſent habitum, vel coram ſacerdote, aut Eccleſia, aut competentibus teſtibus, aut etiam coram ipſis parentibus, compellerentur ad non admittendum, ut in Conc. Tolet X. *can.* 5. *&* 6. Itaque ſatis erat conſpectas eſſe iſtas fœminas in habitu religioſo, ut retinere habitum, & profeſſionem emittere cogerentur, ſi probari poſſet illas habitum aliquando geſtaſſe. Ergo non requirebatur vel tacitus conſenſus Prælati: ſine conſenſu autem Prælati ſaltem tacito non poteſt quis effici religioſus. Non ergo hujuſmodi fœminæ erant religioſæ proprie & in rigore, ſicut aliæ. Neque votum continentiæ illarum erat ſicut aliarum votum, perpetuum ſcilicet, neque eandem habebat vim, quamvis merito ad religionem revocatæ decreto Concilii Toletani X. & in Palatio Vernis, & Triburienſi.

5 At non pauci reperiuntur Canones, qui eodem modo loquuntur de matrimonio poſt emiſſum ab iſtis fœminis extra religionem degentibus continentiæ votum, atque de illarum conjugio, quæ religionem vere profitebantur, & conſecratæ fuerent, eodemque verborum tenore utriſque connubia interdicitur. Igitur quoad id vere ſimplex erat utrumque votum, atque adeo nequaquam dirimens contractum matrimonii, ſimplex inquam quoad hunc effectum, quamvis (quod jam ſupra ſemel monui) religioſorum illorum ſæculorum vota ſolemnia quodammodo dici poſſent, non quidem in eo ſenſu, quo nunc Scholaſtici ſolemnia dicunt, ſed quia certis ſtatiſque cæremoniis, ſacrante & benedicente Epiſcopo, inter miſſarum ſolemnia, & ea lege non niſi in Epiphania Domini, Albis Paſchalibus, & natalitiis Apoſtolorum concipiebantur. Idem autem de utroque voto continentiæ, eodem modo utrique interdicta conjugia liquet in primis ex Leone I. *ep.* 92. *c.* 14. *&* 15. quorum jam ſupra mentionem fecimus, in quibus de ſacratis & non ſacratis agit, eodemque exiſtimo reſpexiſſe Symmachum *ep.* 5. *n.* 4. & ex Conc. Pariſienſ. III. cujus verba jam ſupra recitavimus *in* *c. ſui canonis parte*, quam de illis fœminis extra religionem ſola habitus mutatione religionem oſtendentibus, agere planum eſt; & ex Concilio Barcinonenſi jam relato in principio Canonis, ut oſtendunt illa verba, *Devotarum more induta*. Addo etiam Concilium Forojulienſe ſub Adriano I. anno 971. can. 11. *Item placuit de fœminis cujuſcumque conditionis, puellis, ſcilicet, vel viduis, quæ virginitatis, ſive continentiæ propoſitum ſpontanee pollicentes Deo mancipatæ fuerint, & ob continentiæ ſignum nigram veſtem, quaſi religioſum, ſicut antiquus mos fuit in his regionibus, indutæ fuerint; licet non ſint a Sacerdote ſacratæ, in hoc tamen propoſito eas jugiter perſeverare mandamus. Si vero poſtea ſe ſe ſive clanculo corruperint, ſeu publice nupſerint, dignis quidem muq.* *Baſilis Pontis de Matrim.*

duno judicio corporalibus coercitæ vindictis ſegregentur ab invicem, agant cunctis diebus vitæ ſuæ pœnitentiam, & a communione corporis & ſanguinis Chriſti priventur, niſi forte Pontifex reſcita illarum pœnitentia ſi digna fuerit, humanius prævidens poterit communionis gratiam indulgere. In extremo tamen vitæ ſuæ viatico humanius indulto non defraudemus. Et in his rebus præcipue illa modis omnibus cuſtodiatur interdictio, ut nulli liceat prædictis perſonis habitum, id eſt veſtem mutare abſque ſui Epiſcopi conſcientia. Quæ Canonis verba nobis explicant, quod prius dixerat Pariſienſe Concilium, & plane docent, non eſſe vere religioſas illas fœminas. Adjungo denique Canonem 25. Triburienſis Concilii ſub Formoſo Papa, qui pro nobis adhuc apertius dimicabit. Inquit itaque. *Viduas autem velare Pontificum nullus attentet, prout conſtitutum eſt in decretis Papæ Gelaſii, c. 15. Quod nec auctoritas divina, nec Canonum forma præſtituit. Quæ ſi propria voluntate continentiam profeſſa, ut in ejuſdem Gelaſii c. 21. legitur, ejus intentio pro ſe reddat rationem Deo. Quia ſicut ſecundum Apoſtolum, ſi ſe continere non poterat, nullatenus nubere vetabatur, ſic ſecum habita deliberatione promiſſam fidem pudicitiæ Deo debet cuſtodire. Qua auctoritate paterna ſuffulti ſententia in hoc ſacro conventu ſancimus, & libere judicamus, quod ſi ſponte velamen, quamvis non conſecratum ſibi impoſuerit, & in Eccleſia inter velatas oblationem Deo obtulerit, velit nolit, Sanctimonialæ habitum ulterius habere debebit, licet Sacramento confirmare velit, eo tenore & ratione velamen ſibi imponere, ut iterum poſſit deponere.* Hæc Canon. Loqui autem Canonem hunc de viduis, quæ quamvis religionis habitum geſtarent, religioſæ in rigore non erant, ſed voto continentiæ aut propoſito emendationis vitæ tenebantur, apertum eſt ex decreto Gelaſii, quod cit. Gelaſium enim eo *c.* 21. de his quæ continentiæ voto extra religionem tenebantur, agere facile conſtabit intuenti. Aut ſi quis Gelaſium de vere religioſis viduis loqui exiſtimet, validum nobis ſuppeditabit argumentum ad convincendum continentiæ votum illo tempore in religione emiſſum, non habere vim irritandi matrimonia. Ejus enim hæc ſunt verba. *Nam de viduis ſub nulla benedictione velandis, ſuperius late ſufficienterque diximus. Quæ ſi propria voluntate profeſſam priſtini conjugii caſtitatem mutabili mente calcaverint, periculi earum intererit, quali Deum debeant ſatisfactione placare, quia juxta Apoſtolum primam fidem irritam fecerunt. Sicut enim ſi ſe forſan continere non poterant, ſecundum Apoſtolum nullatenus nubere vetabantur, ſic habita ſecum deliberatione promiſſam Deo pudicitiæ fidem debent cuſtodire. Nos autem talibus nullum laqueum debemus injicere, ſed ſolum adhortationes præmii ſempiterni, pœnaſque proponere divini judicii, ut & noſtra ſit abſoluta conſcientia, & illarum pro ſe rationem Deo reddat intentio. Cavendum eſt quippe de earum moribus, actibuſque. Beatus Apoſtolus teſtatur, quod plenius exponere prætermittimus, ut ſexus inſtabilis non tam deterreri, quam admoneri videatur.* Hæc Gelaſius. Eligat ergo adverſarius quodcumque voluerit, ſi de veris religioſis viduis, & voto continentiæ in religione Gelaſium loqui malit, admittat etiam neceſſe eſt hujuſmodi votum non dirimere matrimonium, ſed valide, poſt illud contrahi, cum apertiſſima ſint Gelaſii verba quibus, cum in principio dixiſſet ſe agere de viduis ſub nulla benedictione velandis, id eſt, non velatis ab Epiſcopo, & viduarum conſcientiæ derelinquit, ſi nubant, & ſe nullum laqueum illis velle injicere dicit, ſed adhortationibus cum illis agendum, ac denique ſe Pauli locum ex 1. *ad Tim.* 5. nolle plenius diſcutere aſſerit, ne fœminarum fragilitas non tam deterreri a ſimilibus auſis, quam admoneri, & incitari videatur. Quæ omnia ita aperte indicant validum viduarum matrimonium, ut niſi qui cæcus ſit, nemo poſſit inficiari. Paulum autem de viduis profeſſis perpetuum caſtitatis votum ex Concilio Carthaginenſi, docuit etiam Concilium Senonenſe ſub Clemente VII. Si vero eligat adverſarius Gelaſium loqui de voto continentiæ extra religionem, admittet etiam illas cum ejuſmodi voto per Triburienſem Canonem obligari, velint, nolint ad ſervandam continentiam omni conjugii ſpe illis præciſa, idque ſe libere judicare affirmant, atque adeo, non ſecus iſtis extra religionem caſtitatem voventibus ad matrimonium interclusum aditum, ac illis, quæ in religione promiſerant; & ex conſequenti votum caſtitatis illis ſæculis per religioſos conceptum non magis infirmaſſe nuptias ſequentes, quam votum continentiæ extra religionem, quod certiſſimum eſt nunquam infirmaſſe.

Quod ſiquis a me quærat. Si iſtæ fœminæ vere & in rigore religioſæ non erant, ut conſtat ex his quæ adduximus, quo pacto ad religionem revocatæ ſunt, nec permiſſum veſtem religioſam deponere, ſed in propoſito 6

perſeverare compulſæ ſunt. Dico quidem id juſtiſſime inſtitutum ab Eccleſia, quæ voluit, ut illæ in ſemel electo ſancto propoſito perſeverarent. Adducam ex jure exemplum aliud valde ſimile, quo hæc, quæ de iſtis fœminis & eorum matrimoniis diximus confirmantur. Si aliquis Deo famulari volens in religionem ingrederetur, & habitum, etiamſi novitii eſſet, ſuſciperet, animo tamen mutandi vitæ propoſitum, recedere a monaſterio non poterat, etiam ante profeſſionem, dummodo de ea voluntate conſtaret: ejus beneficium ſi quod ante ingreſſum obtinebat, vacabat etiam: ſi egrediebatur, compellebatur rurſum ad eandem religionem, vel ſaltem ad laxiorem redire; cenſebatur enim renunciaſſe probationis tempus, & ideo inter religioſos numerabatur. Conſtant hæc omnia ex Innocentio III. *in cap. conſulti*, & Gregorio IX. *in cap. ſtatuimus, de regular.* & ex recentiori jure Alexand. IV. *in c. non ſolum*, & Bonifacii VIII. *in c. beneficium, de regul. in 6.*

7 At ſi a Doctoribus quæras, an iſte, qui eo quod evidenter conſtaret illum vitam voluiſſe mutare, compellitur in religione manere, & ſi egreſſus eſt redire, ſit vere religioſus, ita ut matrimonium ejus non valeat, non ſecus ac ſi tacite vel expreſſe profeſſus eſſet. Reſpondet Cardinalis Zabarella *in d. c. conſulti, qu. 4.* nequaquam eſſe vere religioſum, & matrimonium ejus valere. Et licet in *d. c. non ſolum*, æquiparetur tacite profeſſo in eo, quod non poſſit ad ſæculum reverti, ſed compellatur implere votum, quod intelligitur emiſiſſe; attamen non æquiparatur in aliis. Cardinalem ſequutus eſt Panormit. *in d. c.* ubi etiam ſentit contra Innocentium, Hoſtienſem, Joannem Andream, & alios valere matrimonium. Probatque idem Panormit. ratione meo judicio manifeſta, quæ explicat Cardinalis rationem. Quia ille qui ſuſcipit novitiorum habitum cum propoſito vitam mutandi, non eſt tacite, neque expreſſe profeſſus. Quia profeſſio non poteſt eſſe ſine conſenſu Prælati, qui poteſt incorporare religioni, & ejus qui convertitur. Sed non eſt in hoc caſu utriuſque conſenſus, non Prælati nec monaſterii. Si enim tantum habitum novitiorum conceſſit, non videtur admittere ad profeſſionem, alias facilius eſſet habitum jam profeſſorum concedere. Cumque in hac profeſſione ſit quaſi quidam contractus donationis, ut dictum eſt ſupra *cap. 5.* ex quo oritur reciproca obligatio, non poteſt conſiſtere ex parte unius tantum *l. non omnibus 2. de action. & obligat.* Non ergo iſti veri religioſi ſunt cum eorum profeſſio non ſit de ſuperioris conſenſu. At nihilominus ad ſæculum redire non poſſunt, compelluntur que in religione permanere. Pari ergo ratione fœminæ illæ, quæ ſua ſponte velum ſibi impoſuerant, aut etiam viri, qui ſua voluntate ſe veſtibus religionis induerant, veri quidem religioſi non erant, neque in rigore, ut ex dictis conſtat. Attamen quia videbantur habere propoſitum vitam mutandi, & inter velatas etiam obtulerant, & cum religioſis communicaverant, compelluntur habitum religioſum retinere, & ſi dimitterent, compelluntur redire; & tamen de eorum matrimoniis & aliorum qui vere religioſi erant, idem ſtatuit Eccleſia, & eodem modo ſeparari jubet, cum illorum matrimonia abſque dubio eſſent valida ſicut & iſtorum hominum, qui habitum novitiorum aſſumpſerant cum propoſito vitam mutandi. Panormitanum ſequitur Sylveſter *verb. religio 3. qu. 19.* qui & addit ex eo conſtare ejuſmodi homines non eſſe tacite, neque expreſſe profeſſos, quod in *cap. non ſolum*, & *cap. beneficium, de regular. in 6.* diſtinguitur is a tacite vel expreſſe profeſſo. Idem etiam ſenſere alii non pauci. Ergo ex dictis Canonibus non efficitur invalidum fuiſſe matrimonium vere religioſorum illis ſæculis, licet ſeparari jubeantur, cum quoad hoc eadem ſint verba Canonum de matrimoniis earum fœminarum, quæ vere religioſæ non erant, & quæ vere erant religioſæ, ut ex dictis conſtat.

CAPUT XXI.

Eadem ſolutio probatur ex matrimoniis earum, quæ initiatorum uxores fuerant.

SUMMARIUM.

1 *Eadem ſolutio aliter probatur.*
2 *Matrimonia relictarum ab initiatis valida fuiſſe, ibid.*
Nihilominus prohibita, & ſeparetur, ibid.
3 *Explicatur c. Presbyteris.*

SED quo magis adhuc conſtet eadem ſolutio, & ſeparandi verbo, niſi alia addantur non colligi ex antiquis Canonibus diſſolutionem vinculi conjugalis, aut nullum fuiſſe initum matrimonium, adjungamus alia meo judicio manifeſta. Si Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi, vel Subdiaconi, acolythi, vel exorciſtæ relicta poſt eorum obitum nubebat alteri, matrimonium quidem validum erat. At quia illis interdictum matrimonium, ſeparari jubentur. Ergo ex eo quod in noſtro caſu præcipiant Canones aliquot, ut ſeparentur, tantum colligitur ſeparatio tori, non vero invaliditas matrimonii. Illis omnibus, quas retuli prohibitum matrimonium conſtabit ex Canonibus, quos adducam. Validum vero fuiſſe ſi nuberent, conſtat ex Conc. Tolet. I. anno Domini 400. can. 15. *Si qua vidua Epiſcopi, Presbyteri, aut Diaconi maritum acceperit, nullus Clericus, nulla religioſa cum ea convivia ſumat; nunquam communicet: morienti tamen ei ſacramentum ſubveniat.* Ex quibus plane colligitur valere, quamvis ob delictum a communione ſecernatur religioſarum, Eccleſiaſticorum, & a communione Euchariſtiæ niſi in mortis articulo. At iſtos ſeparari jubent Canones, Aurelianenſe I. ſub Symmacho Papa anno 507. canon. 15. *Si ſe quæcumque mulier duplici conjugio Presbyteri vel Diaconi relicta conjunxerit, aut caſtigati ſeparentur, aut etiamſi in criminum intentione perſeverent, pari excommunicatione plectantur.* Id autem quod in hoc Canone dicitur de duplici conjugio, non eſt intelligendum ſimul & vivente Presbytero, vel Diacono; ſed quaſi diceret ſecundo conjugio cum Presbyteri uxor extitiſſet. Epaunenſe eodem tempore can. 32. *Relicta Presbyteri, ſive Diaconi; ſi cuicumque nupſerint, eatenus ab Eccleſia elongentur, donec a conjunctione illicita ſeparentur, maritum quoque ejus ſimili uſque ad compunctionem ſeveritate plectendum.* Matiſconenſe II. ſub Pelagio II. anno 588. c. 16. *Illud quoque rectum nobis viſum eſt diſponere, ut qua uxor Diaconi, vel Acolythi, vel exorciſtæ fuerit, mortuo illo ſecundo ſe non audeat ſociare marito. Quod ſi fecerit, ſeparetur, & in cœnobio puellarum Dei tradatur, & ibidem uſque ad exitum vitæ ſuæ pœniteat.* Sed extat etiam de eo deciſio Romani Pontificis, ſcilicet, Gregorii Magni *lib. 11.* Epiſtolarum Ep. ultima ubi cum Fauſtinus defenſor puniret Petrum, quod Diaconi relictam marito tradidiſſet: Petrus vero contenderet non fuiſſe Diacono junctam. Reſpondit Pontifex hiſce verbis: *Si in conjugio Diaconi mulierem, de qua agitur, junctam fuiſſe conſtiterit, ſupraſcriptus lator memorato defenſori, & rectori patrimonii ad vindictam modis omnibus tradatur, & cum competenti emendatione ii, qui male ſociati ſunt, disjungantur.* Inquiro igitur ut hujus argumenti vis magis eluceſcat, aut relictæ Diaconi vel Presbyteri erant votis adſtrictæ, vel non. Si hoc ſecundum dicatur, valide contrahebant, conſtat ex Canone Toletani Concilii; & nihilominus ſeparari jubentur. Ergo ex phraſi non convincit nullum fuiſſe matrimonium. Si primum, tum rurſus inquiro, vel eorum voto erat in religione; & hoc non, quia ex nullis libris Eccleſiaſticis convinci poteſt Epiſcopi, vel Presbyteri, vel Diaconi uxorem, cum illi ad ordines aſſumebantur, religioſam vitam profiteri, quamvis continenter viverent. Et quamvis de uxoribus eorum qui in majoribus ordinibus conſtituebantur, id dici utcumque poſſet; at in uxore acolythi, & exorciſtæ affirmari non poteſt, cum nec illi ad abſtinendum ab uxoribus cogerentur, qui potius Presbyteri cum ſua Presbytera in lecto dormientes inter lectores miniſtrare permittebantur ex Turonenſi II. *can.* 20. Et tamen relicta exorciſtæ & acolythi, ſi nuberet, ſeparari jubebatur, ut viſum eſt. Si vero tenebantur voto continentiæ extra religionem, vinco, quod volo, ſcilicet, cum etiam illæ ſeparari jubeantur, eo verbo non indicari invalidum matrimonium, ſed ſeparationem tori. Idem autem argumentum de Diaconiſſis fieri poteſt, illarum enim votum, quamdiu earum ordinatio perſeveravit in Eccleſia, extra religionem erat: imo & omnino inter laicos enumerantur *can.* 19. Nicæno vulgato, ut nonnulli volunt, de quo tamen infra cap. & tamen, ſi nuberent, ſeparabantur, ut indicari videtur in Chalcedonenſi, *action.* 15. *can.* 15. & conſtat expreſſe ex Aurelianenſi II. ſub Sylverio Papa *can.* 17. Maneat ergo ex phraſi, vel *ſeparationis* verbo, quo nonnulli Canones uſi ſunt, non convinci invaliditatem matrimonii religioſorum prioris ſæculi, ſed tantum ſeparationem tori. 1

Atque hinc etiam petendus intellectus ad *c. Presbyteris 27. d.* quod eſt Urbani II. vel Cæleſtini; disjungi enim ea matrimonia jubentur quoad torum, monachis 2

contra-

contrahentibus ad monaſtria revocatis juxta ſacrorum Canonum deffinitiones, non quæ jubeant nulla eſſe hujuſmodi conjugia, ſed quæ in pœnam delicti ſeparari jubeant cohabitationem, & pœnitentiæ detrudi, ſevereque puniri; ſicut & propter multa alia delicta ſeparantur, ut conſtat ex multis canonibus, quæ habentur 27. *q.* 2. *&* *q.* 7. Idem etiam confirmari poſſet ex matrimoniis pœnitentium, quæ quidem valebant, ut conſtat ex Concilio Barcinonenſi, & Toletano IV. *c.* 55. & ex Leone I. *epiſt.* 92. *cap.* 12. & tamen, ſi matrimonium contraherent pœnitentiæ tempore, ſeparabantur in pœnam violati præcepti; interdicta enim illis erant conjugia.

CAPUT XXII.

Colligitur religiones olim tantum conſtitiſſe votis ſimplicibus, & quo pacto votum dirimat matrimonium.

S U M M A R I U M.

1 *Religiones ſemper conſtitiſſe votis ſolemnibus communis opinio.*
2 *Verius oppoſitum.*
3 *Societatis* JESU *inſtituti formam non eſſe novam in Eccleſia.*
4 *Votum ſolemne jure Eccleſiaſtico dirimere matrimonium.*

1 COmmunis hactenus veterum Scholaſticorum ſententia fuit religionem omnem ad ſui ſubſtantiam, atque naturam exigere tria illa ſubſtantialia vota paupertatis, caſtitatis, & obedientiæ, eaque ſolemnia, ut vocarunt non ante multos annos Scholaſtici, neque enim hujus vocis in iſto ſenſu uſus eſt apud Scriptores antiquos Theologorum facile Princeps D. Thomas, ut colligitur ex his quæ docet 2. 2. *q.* 88. *art.* 1. *&* *qu.* 184. *art.* 4. *&* *qu.* 189. *art.* 2. ad primum plane & perſpicue docet ad religionem requiri obligationem trium votorum ſolemni profeſſione munitam & conſecratam. Id quoque Innocentius, Hoſtienſis, Archidiaconus, Joannes Andreas, Abbas, ac cæteri omnes Canonici juris interpretes in rubrica *de regularibus* teſtantur aperte. Ad quorum ſententiam accedunt Thomiſtæ Angelus, Sylveſter, Tabienſis, Armilla verb. *Religio ſive religioſus*: quorum opinio ad noſtram uſque ætatem communi ſenſu recepta invaluit apud omnes. Ajunt enim religioſum quempiam vere, & proprie non eſſe, niſi ſolemni trium votorum profeſſione devinctum. Nam in *cap. Religioſo, de ſentent. excommun. in* 6. §. *quamvis*, aperte dicitur: *Quamvis is, qui religionem ingreditur, religioſus cenſeri cum effectu non poſſit, niſi ſit tacite vel expreſſe profeſſus.* Innituntur autem, ut credo; omnes non alio majori fundamento, quam quia religionum ſtatum eo, quo ſcribebant tempore votis ſolemnibus conſtare videbant. Hinc ortum eſt, ut in voto ſimplici promiſſionem quandam ineſſe, voto vero ſolemni traditionem, & benedictionem tanquam ejus eſſentialem rationem ineſſe exiſtimarent, ac penes hoc iſta duo votorum genera inter ſeſe diſtinguerent. Sed & ex literis Pontificiis Gregorii XIII. quibus laudabile inſtitutum Societatis JESU de novo confirmavit, & veræ religionis ſtatum eſſe, etiam quoad eam partem, quæ conſtat votis ſimplicibus poſt biennium emiſſis, declaravit, deſumi poteſt pro hac communi ſententia non contemnendum argumentum. Ita enim de hoc inſtituto loquitur, ut nunquam antea in Eccleſia fuiſſe hanc formam religionis ſtatus ſatis indicet. Nam Greg. in Bulla, cujus initium, *Quanto fructuoſius*, &c. poſtquam retulit illorum ſententiam, qui per tria vota ſimplicia in prædicta Societate non conſtitui vere religioſum autumabant inquit: *Nos conſiderantes divinæ providentiæ theſauros, pro temporum neceſſitate varia, & inter ſe diſſimilia, eademque ſalubria ordinum inſtituta, & nunc maxime (ut feliciſſimi tota orbe ſucceſſus teſtantur) mirificos in agro Domini fructus, hoc peculiari dictæ Societatis inſtituto proferri*, &c. Ubi peculiare vocat Societatis inſtitutum, non ita vocaturus, ſi jam olim præceſſiſſet. Sed & apertius idem Gregorius in *extravaganti*, *Aſcendente Domino*, huic quod diximus favere videtur. Poſtquam enim damnavit illarum propoſitionum aſſertores, deceptionis illorum rationem reddit ſcilicet, quod ſtatutum Societatis ex ſtatuto aliorum ordinum metiebantur: *Ex aliorum regularium ordinum communibus rationibus, formis, ac ſtatutis, metientes Societatis inſtitutum, peculiares conſtitutiones, ac naturam votorum ſimplicium penitus ignorantes.* Quibus indicari videtur Religionis ſtatum votis ſimplicibus conſtantem, ante Societatis inſtitutionem & confirmationem non viſum eſſe in Eccleſia. Sed urgeo magis alia ejuſdem extravagantis verba: *Statuimus, atque decernimus tria vota ejuſmodi etſi ſimplicia, ex hujus Sedis inſtitutione, ac noſtra etiam declaratione, & confirmatione eſſe vere ſubſtantialia Religionis vota, ac in dicta Societate tanquam in Religione approbata, per Sedem eandem admiſſa fuiſſe, & eſſe, ac per nos admitti.* Ecce ſimplicia iſta vota, quæ vere religioſum efficiant, id habere ex Sedis Apoſtolicæ inſtitutione, non alia certe, quam quia Societatis inſtitutum admiſſum eſt ab Apoſtolica Sede, & confirmatum. Si enim ab Apoſtolorum temporibus religionis ſtatus votis conſtitiſſet ſimplicibus ullo jam tempore in Eccleſia, nequaquam diceretur vota ſimplicia ex Apoſtolicæ Sedis inſtitutione in Religione Societatis admiſſa. Denique non deſunt multi, quibus tantum votis ſimplicibus Religionis ſtatum conſtare non poſſe, ſed præterea requiri, ut aliqui in ea congregatione ſolemniter profeſſi reperiantur, adeo certum eſt, quam quod certiſſimum.

Sed ſi ea quæ hactenus tam multis probavimus, vere ſtatuta & probata ſunt, facile eſt colligere, quid ipſe de propoſita quæſtione ſentiam, & probarn. Mea ergo ſententia eſt Apoſtolorum ætate, & poſt Apoſtolorum tempora annis compluribus, religionis ſtatum tantum conſtitiſſe ſimplicibus votis. Itaque veteres illi religioſi primi, ſecundi, tertii, aut quarti ſæculi, & Baſilii, Auguſtini, & Benedicti Monachi, qui vere & proprie religioſi erant, tantum emittebant tria illa vota ſimplicia non ſolemnia ea ſolemnitate, de qua nunc eſt ſermo, introducta ab Eccleſia, quæ in illegitimitate conſiſtit. Exigetis a me jure veſtro aliquem hujus ſententiæ primum aſſertorem. Fateor primum omnium Chriſtophorum a Caſtro e Societate JESU & religione & literis ornatiſſimum apud Complutenſes ante hos novem annos, hanc viam aperuiſſe & oſtendiſſe: poſtea inveniſſe me illam leviſſime inſinuatam apud Hieronymum Plati *lib.* 2. *de bono ſtatu religioſi*, *cap.* 21. Quam ſententiam, quia mihi viſa eſt ad veritatem accedere, & ad Gregorii extravagantem, & prædicti inſtituti confirmationem elucidandam, & ab injuriis vindicandum aptiſſima, avide arripui, in ejus defenſionem incubui, antiquorum & recentiorum libros evolvi, reperique nonnullos Scholaſticos, & quod pluris æſtimandum eſt, nequaquam in quæſtionem iſtam intuentes firmiſſima, omniaque hujus ſententiæ jeciſſe fundamenta. Itaque ego nihil aliud effeci, quam ex illorum principiis iſtam concluſionem deducere virtute in illis contentam, id quod quis alius, nec nimium emuncti naſi, modo animadvertiſſet, facile deducere potuiſſet. Propono ergo hujus ſententiæ probationem hoc pacto. Apoſtolorum ætate & ſæculis proxime ſequentibus veræ religiones fuerunt in Eccleſia Dei cum emiſſione votorum, ſine quibus eſſentia religionis non eſt. Sed ſolemnitas votorum ſola Eccleſiæ conſtitutione inventa non erat illis prioribus ſæculis, ſed multo poſt eſt in Eccleſiam inducta. Igitur illa, quæ emittebant illorum temporum veri religioſi, tantum erant vota ſimplicia non ſolemnia, ut explicatum eſt. Diſcurſus plane evidens eſt; hujus ſyllogiſmi major propoſitio ſatis probata eſt *cap.* 1. *&* 2. Minoris vero duæ ſunt partes. Prima ſolemnitatem votorum, de qua agimus, ſola Eccleſiæ conſtitutione inventam, quæ *cap.* 4. eſt confirmata; ſecunda vero pars, nondum illis temporibus eſſe introductam, probata etiam ex his quæ mihi offerunt, & antiquorum ſcripta, & recentiorum placita in quæſtionem iſtam haud nequaquam intuentium. Solemnitatem votorum dicimus eſſe plenam traditionem ex parte tradentis hoc eſt, illegitimitatem illi traditioni adjunctam, & omnimodo indiſſolubilem acceptationem ex parte acceptantis juxta Pontificia decreta, in religione per Sedem Apoſtolicam approbata; cum probatum ſit illis temporibus nec religiones indiguiſſe approbatione Pontificis, ſed vel locorum ordinariis vel tacito Eccleſiæ conſenſu approbari, ſimiliter valida fuiſſe illorum religioſorum poſt emiſſa vota conjugia, quamvis illicite celebrata; retinuiſſe quoque bonorum dominium, celebraſſe contractus & condidiſſe valida teſtamenta; ac denique non fuiſſe perpetua ex parte acceptantis, ſed de licentia Prælati liberos dimitti ſolitos, & vota relaxata, ita ut diſcedentes liberi manerent in ſæculo, & ſine obligatione votorum, donec procedente tempore & paulatim hæc omnia a Sede Apoſtolica immutata ſunt; planum eſt illorum religioſorum vota omni prorſus prædicta ſolemnitate caruiſſe, atque adeo tantum fuiſſe ſimplicia.

Ex quibus colligitur laudabile inſtitutum Societatis 3

Baſilii Pontii de Matrim.

JESU hiſce temporibus magno Reipublicæ Chriſtianæ commodo deſtinatum, non eſſe novum, ſed primævum in religione ſervatum vovendi genus. Quamvis noſtris temporibus peculiare appellent Pontifices (nec enim amplius probant, quæ primo capite ſunt allata) ac proinde hallucinatos eſſe valide, & ignorantia lapſos, qui ejuſmodi inſtituto veræ religionis & nomen, & rationem adimebant. Nam ſi veterum ſcripta evolviſſent diligentius, hanc vivendi normam Societati JESU, quoad eam partem, quæ conſtat votis ſimplicibus poſt biennium emiſſis in religione approbata, ejuſdem prorſus rationis eſſe cum primis illis exordiis monachiſmi, & antiquo ſtatu monachorum Baſilii, Auguſtini, & Benedicti, qui multis annis apud eos invaluit, facile comperiiſſent.

4 Ex his quæ hactenus tam multis ſtatuta ſunt, plane colligitur votum ſolemne religionis ſolo jure Eccleſiaſtico dirimere matrimonium, ita ut poſt contractum ſit nullum. Itaque quamvis votum jure divino impediat matrimonium in ordine ad copulam, neque enim ſine peccato contrahi poteſt; non tamen efficit nullum, niſi mero jure Eccleſiaſtico, ſolemnitas adjuncta eſt votis religionis. Communis hæc eſt Theologorum ſententia, & interpretum jure Eccleſiaſtico tantum introducta. Matrimonium autem poſt ſolemne votum religionis contractum eſſe nullum conſtat ex Innocentio II. in Concilio Romano *c.* 7. & habetur *can. ut lex* 17. *q.* 1. ibi, *Matrimonium non eſſe cenſemus*. Id quod recentioribus poſtea Canonibus ſæpe ſtatutum eſt, *Clementina unica, de conſanguinit. & affinit. cap. conſuluit. de converſione conjugatorum, & c. unico, de voto in* 6. & noviſſime Tridentinum *ſeſſ.* 24. *c.* 9.

De Impedimento Ordinis.

SUperiori impedimento hoc etiam conjunctum & affine eſt, de quo agit etiam Gratianus nonnulla *can. ſiquis Epiſcopus, c. quot quot, c. ut lex* 27. *qu.* 1. *& can. Diaconus, & can. Presbyteris* 27. *d.* Quod ut explicetur exacte, nonnulla præmittenda ſunt de continentia Sacerdotum, tam apud Græcos, quam apud Latinos obſervata, huic tractationi apprime neceſſaria, nec injucunda, trademuſque diſtincte, veterum ſcriptis firmantes omnia, quæ tamen a pleriſque tractatoribus confuſe ſatis diſcutiuntur, & tandem relinquuntur ſine examine.

CAPUT XXIII.

Adlectos conjugatos ad ſacros Ordines & quid obſervatum in Eccleſia Græca.

S U M M A R I U M.

1 *Conjugatos aſſumptos ad ſacros Ordines certum eſt, Explicatur locus Pauli.*
2 *Injuncta tamen eſt illis olim caſtitas tam apud Græcos, quam Latinos.*
3 *Diſceſſiſſe ab ea obſervatione Græcos varie DD. opinantur.*
4 *Vera ſententia proponitur & explicatur per tres propoſitiones, &* 5. 6. 7.
8 *Optionem datam apud Græcos in ipſa ordinatione tam antea conjugatis,*
9 *Quam non conjugatis.*
Probatur ex Canone Ancyrano, ibid.
10 *Defenditur Canon Ancyranus.*
11 *Objiciuntur nonnulla ex PP. & diluuntur, &* 12.
13 *Electa continentia in ordinatione non licuiſſe neque uti matrimoniis ante contractis, neque nova inire conjugia.*
14 *Hinc colligi olim apud Græcos fuiſſe in ipſa ordinatione profeſſionem caſtitatis.*
15 *Non electa continentia, ſi initiarentur, licuiſſe & uti ante contractis matrimoniis, & nova inire.*
16 *Probatur ex hiſtoria Paphnutii.*
17 *Defenditur & hiſtoria & factum Paphnutii a calumniis, &* 18. 19. 20. 21. 22.
23 *Explicatur c. aliter diſt.* 31.
24 *Poſt ordinationem non permiſſum Epiſcopis contrahere matrimonium inter Græcos.*
25 *Conſideratur Canon* 13. *ſextæ Synodi.*
26 *Cur non obſtante ea conſuetudine reprehendantur Græci a Nicolao I. ratio redditur, & comprobatur, &* 27.

IN primis ad majores ordines electos conjugatos dubitari non debet. 1 Paulus enim *ad Titum* 1. inquit, monens Titum quales eſſe deberent, qui in Presbyteros ſeu Epiſcopos eligerentur: *Siquis ſine crimine eſt, unius uxoris vir filios habens fideles, non in accuſatione luxuriæ*. Præcipit autem unius uxoris virum eligendum potius, quam qui nullam uxorem duxerit, quia ut inquit recte Baron. *tom.* 1. *anno* 58. *n.* 54. in Creta, de cujus agebat Paulus Eccleſia, nullum cœlibem, qui nunquam duxiſſet uxorem, erat poſſibile reperiri, cogentibus nimirum antiquis Cretenſium legibus, ut omnes homines a puero uxores ducerent, quod teſtatur Strabo *lib.* 10. qui ex Ephoro Rempublicam deſcribit Cretenſium, cum alioqui etiam ſi ea lex ceſſaret, haud facile foret inter Gentiles, qui recentes Chriſto nomen dediſſent, adultum hominem cœlibem reperiri. Quamobrem ad Timotheum Epheſiorum Epiſcopum ſcribens hoc ipſum monuit. Quod autem de filiis admonet, inquit Baronius, ut qui ordinandus eſſet, *filios haberet fideles, non in accuſatione luxuriæ*, eo reſpexiſſe videtur Paulus, quod apud Cretenſes mos turpiſſimus, atque infamiſſimus inoleviſſet, nimirum ut licite in pueros inſanirent, quos etiam quantumvis nobiles licebat rapere, & apud ſe amantem ad duos menſes detinere, & ſic donatum muneribus remittere. Sed quod eſt deterius, hoc non probro, ſed potius laudi illi adſcribatur, *adeo ut*, inquit idem Strabo, *formoſis & illuſtri genere ortis turpe eſſet nullum habere amatorem, moribuſque eorum imputari*; haberique a cunctis in honore pueros raptos ait, ut tum in conſeſſu, quam in ambulando primarius illis locus tribueretur, ſplendidioreque uti veſte ab amatore donata permitteretur. Hæc quantumvis obſcœniſſima, inquit Baronius, referre, licet non ſine ſtomacho, non prætermiſimus, ut ex his tum ſenſus verborum Pauli aperiretur: tum etiam, ut quantum putorem atque putredinem ſal abſterſerit Apoſtolicum, mundo adeo neceſſarium intelligeretur.

Atque quamvis admiſſi etiam conjugati a ſacros Ordines, initio tamen naſcentis Eccleſiæ, omnibus tam Græcis, quam Latinis injuncta caſtitas, & ad propriis uxoribus antea ductis abſtinentia. Sic merito ſentit Soto *lib.* 7. *de juſtitia, q.* 6. *art.* 2. *concl.* 4. Albertus Pigbius *controverſ.* 25. *§. quod autem interdum*, Michael Medina *lib.* 2. *de continent. cap.* 36. quos refert, & ſequitur Gabriel Vaſquez 3. *tom. in* 3. *p. diſput.* 248. *cap.* 1. Derivata quidem ea lex ab Apoſtolis, qui eam univerſe præceperunt *can.* 25. Erat etiam apertiſſimum teſtimonium Clementis *epiſt.* 2. *col.* 2. in hæc verba. *Ad Dominica myſteria tales eligantur, qui ante ordinationem ſuam conjuges ſuas noverint: quod ſi poſt ordinationem miniſtro altaris contigerit, invadere proprium cubile uxoris, Sacrarii non intret limina, neque ſacrificii portitor fiat, neque altare contingat, neque ab offerentibus holocauſti oblationem ſuſcipiat, neque ad dominici corporis portationem accedat, neque aquam Sacerdotibus porrigat ad manus, oſtia forinſecus claudat, minora gerat officia; urceum ſive calicem ad altare non ſufferat*. Hæc Clemens. Verum circa illa verba, *qui conjuges ſuas noverint*, notandum eſt varie legi. Nam in hac recenti editione Conciliorum per Severinum legitur, *non noverint*. Cui lectioni conſonat Turrianus *lib.* 1. *pro Canon. Apoſt. c.* 2. ubi eodem ſenſu legit, *reliquerint*. Sed Humbertus in ea diſputat. contra Nicet. Pectoratum, cujus alibi jam memini ſæpius, legit, *noverint*, addit tamen explicationis gratia, *ſi ſemper contineri voluerint*. Quaſi dicat eligi poſſe conjugatos ante ordinationem, ſi voluerint ante ordinationem eſſe continentes: at poſt ordinationem abſtinere ab uxoribus debuiſſe, redigendos alias ad minores ordines & minora miniſteria. In fine autem ejus Epiſtolæ teſtatur Clemens ſe ea omnia a Beato Petro Apoſtolo Magiſtro ſuo didiciſſe, ac accepiſſe. Antiquiſſimam etiam eſſe legem continentiæ, & ab Apoſtolis acceptam docent Patres, quos referam infra. Quare non recte Judocus Clichtovæus in propugnaculo de continentia *c.* 6. 7. 21. & 22. quem refert & ſequitur Claudius Spencæus *lib.* 1. *de contin. cap.* 4. non parum a principio, docet in primitiva Eccleſia licuiſſe ſacris hominibus & Epiſcopis matrimonio ante ordines contracto, & uxoribus uti. 2

Cæterum licet ea continentiæ lex initio Eccleſiæ 3 communis fuerit, tam Græcis, quam Latinis hominibus; at procedente tempore non eodem modo, nec eadem lege conjugati admiſſi ad ſacros ordines in Eccleſia Græca & Latina. De Græca dicam modo, de Latina, *cap. ſequenti*. Et quidem quod ad Græcos attinet, non eadem Doctorum ſententia eſt. Nam Franciſcus Turrianus *ad canon* 3. *Concilii Nicæni*, & Baronius *tomo* 1. *anno Chriſti* 58. *a num.* 20. exiſtimarunt nec Græcis licuiſſe uti matrimoniis antea con-

tea contractis, neque poſt ordinationem novis conjugiis alligari. Horum fundamenta adverſus id quod aſſeremus, infirma eſſe demonſtrabo, cum noſtra probavero. At alii ab his auctoribus diſcedunt in primo, fatentur enim Græcos poſt ordinationem uti potuiſſe matrimoniis antea contractis, conſentiunt in ſecundo, ſcilicet, non potuiſſe nova matrimonia contrahere poſt ordinationem. Sic docuit Alphonſus Piſanus *ad ſuum lib. 3. Concilii Nicæni*, quod edidit in lucem, & extat *tom. 1. Conciliorum*, in hac editione Severini, & Azor *tom. 1. lib. 13. cap. 12. q. 3.* Thomas Sanchez *lib. 7. de matrim. diſp. 28. n. 3.* & alii. Qui id pro conſtanti, atque extra omnem dubitationem ſupponunt. Denique alii mediam aliam ſequuntur ſententiam, fatentur enim apud Græcos Diaconis & infra licuiſſe etiam poſt ordinationem matrimonia contrahere. Sic Cajet. *tom. 1. opuſc. in tract. de diſpenſat. matrimonii, qu. unic. poſt principium*, Soto *in 4. diſt. 38. q. 1. art. 2. verſ. colligitur, & lib. 7. de juſtitia, qu. 6. art. 2. concluſ. 2.* Gabriel Vaſquez, qui licet *3. tom. in 3. p. diſput. 247. cap. 4.* negare videatur, at in Diaconiſſis admittit *diſput. 249. cap. 2.* Quare tantum negat Presbyteris & Epiſcopis etiam apud Græcos.

4 At ego exiſtimo, licet a principio Græcis licuerit uti matrimoniis antea contractis, nec nova inire conjugia poſt ordinationem, attamen aliam apud eos viguiſſe conſuetudinem etiam ante tempora Concilii Nicæni. Eam autem conſuetudinem tribus propoſitionibus comprehendo, ut antea etiam docui, cum hæc in lib. de impedimentis matrimonii primo in lucem emiſi, & coram multis antea publice apud Salmaticenſes dictavi noſtro commentario de beneficiis Eccleſiaſticis.

5 Prima propoſitio eſt. Cum aliquis ſive conjugatus, ſive non conjugatus ad ſacros ordines apud Græcos aſſumebatur, in Diaconatus ſuſceptione rogabatur, an vellet ſervare, ac polliceri continentiam. Itaque optio dabatur illis eligendi vitam cœlibem & continentem a die ſacræ ordinationis. Quare in hoc maxime Latini a Græcis diſſidebant; quod Latinis non dabatur optio, ſed ad ſervandam continentiam adigebantur in ſuſceptione ordinum, ut dicam *c. ſeq.* at vero Græcis electio dabatur vitæ cœlibis a die ordinationis.

6 Secunda propoſitio eſt. Si Græcus, qui ordinabatur, diceret ſe velle ſervare continentiam, ſive conjugatus antea eſſet, ſive non, ordinabatur quidem. At poſt ordinationem non licebat impune, vel matrimonio uti antea contracto, vel nova tentare conjugia, quamvis irrita valerent, ut alibi oſtendo. Sed excommunicatione perculſi vel ſeparabantur, vel inter inferiores clericos miniſtrabant.

7 Tertia propoſitio. Si Græcus cum ordinabatur, ſive conjugatus eſſet, ſive non conjugatus, diceret in ipſo ordinis ingreſſu ſe non poſſe continentiam ſervare, aut ſine matrimonio vivere. Ordinabantur quidem, ſi Epiſcopo placebat; iis autem ſic initiatis, ſi conjugati erant, licebat impune uti matrimoniis antea contractis, vel nova inire conjugia, ſi conjugati non erant. Progreſſu quidem temporis, ut dicam *infra*, eo inſaniæ devenerunt, ut ordinandos etiam ad conjugia ineunda compellerent, neque quemquam cœlibem initiarent. Tria hæc ſuo ordine probanda.

8 Primum ergo, ſcilicet, optionem datam Græcis in ipſa ordinatione, & ſuſceptione diaconatus, conjugatis quidem ante ordinationem conſtat ex illa Paphnutii propoſitione approbata in Synodo Nicæna, de qua poſtea hoc eodem cap. & habetur *in can. Nicæna Synodus diſt. 31.* & habetur etiam *lib. 3. in actis Concilii Nicæni*, apud Alphonſum Piſanum, *Judicio*, inquit, *volentium relinquatur continentiam a propriis uxoribus*. Colligitur etiam ex his, quæ ſcribit Nicephorus *lib. 12. c. 34.* cum inquit. *In Oriente omnes atque etiam Epiſcopi, ſi vellent pro arbitrio ſuo, non aliqua legis neceſſitate coacti, uxorum congreſſum declinavere, multi enim ipſo Epiſcopali munere fungentes in Epiſcopalibus ædibus liberos multos ex conjugibus, quas ſibi ex legitimo matrimonio antea conjunxiſſent, ſuſceperunt.*

9 Omnibus autem etiam non conjugatis optionem datam in ipſo ordinationis ingreſſu apertiſſime conſtat ex Concilio Ancyrano inter Græcos celebrato ſub Sylveſtro Primo, vel paulo antea can. 10. *Diaconi, qui cum ordinantur ſi in ipſa ordinatione teſtati ſunt, & dixerunt velle ſe conjugio copulari*, vel ut alii vertunt, *velle ſe uxores ducere, quia ſic manere non poſſunt, ſi poſtmodum uxores duxerint in miniſterio maneant, propterea quod Epiſcopus licentiam dederit. Quicumque ſane tacuerint, & ſuſceperint manus impoſitionem, profeſſi continentiam, & poſtea nuptiis obligati ſunt, a miniſterio ceſſare debebunt.* Extat apud Gratianum *can. Diaconi quicumque, diſt. 28.* Fit hoc loco mentio Diaconi, non Presbyteri, quia, ſicut apud Latinos nunc in Subdiaconatus ſuſceptione fit profeſſio continentiæ, ita apud Græcos fiebat in Diaconatu.

Baſilii Pontii de Matrim.

Neque obſtat, quod nonnulli dicunt, hunc Canonem Concilii Provincialis eſſe, atque adeo exiguæ auctoritatis; tum quia modo de antiqua Græcorum Eccleſiaſticorum conſuetudine inveſtiganda agimus, quam diſtincte nobis potuit proponere, ut revera prop. fuit Concilium, etſi provinciale ſit. Tum etiam quia Concilium iſtud approbatum, & receptum eſt frequentibus Græcorum Synodis, ut conſtat ex *can. quoniam Sanctæ, & can. primo adnotatio 16. diſt.* & probatur a Leo. IV. *in c. de libellis, diſt. 20.* Ubi hæc habet. *Quibus autem in omnibus Eccleſiaſticis utimur judiciis ſunt Canones Apoſtolorum, Nicænorum, Ancyranorum, Neocæſarienſium*, &c. Probatur etiam Concilium iſtud in Bracarenſi I. *can. 14.* ibi, *Quod de his antiquitus Sancti Patres ſtatuerunt*, reſpicit enim Ancyranæ Synodi *can. 7. cap. 14.* ut notat Loayſa ad iſtud Bracarenſe. Synodi etiam Ancyranæ mentio in Moguntino ſub Rabano *Can. 23.* ſed quid moror? Ancyrana Synodus approbata eſt a Nicæna prima Synodo generali, idque conſtat ex Concilio Florentino *ſeſſ. 7.* ubi Andreas Epiſcopus Coloſſenſis, qui partes agebat Eccleſiæ Romanæ, hæc habet: *Quippe qui non fuerat neſcius convocatas multos ante primam Nicænam Synodum congregatos fuiſſe tacito Antiochiæ contra Paulum Samoſatenum: deinde Ancyræ adverſus eos, qui revertentes ad fidem, a qua tormentorum metu defecerunt, recipere recuſarent, poſtea vero Neocæſariæ: quos tamen conventus omnes Synodus ipſa Nicæna comprobavit, nonnullis ejuſdem Neocæſarienſis conventus de ſeptem Diaconibus actis exceptis, quæ cum non eſſent probanda refellit.* Hæc ibi. Laborant ergo antiquitatis ignorantia prædicti Theologi, qui quod ea, quæ de continentia Orientalium docent, Canone Ancyranæ Synodi labefactari vident, eam Synodum rejiciunt, nulliuſque auctoritatis, atque momenti eſſe volunt, ut pote quæ Provincialis ſit. Videant, quot, quantoſque patronos habeat Ancyrana Synodus, ex qua conſtat Orientales rogatos de continentia ſervanda in ſuſceptione Diaconatus, & optionem datam, quod hactenus contendimus. Videnda etiam quæ in hujus Canonis defenſionem habet Gabriel Vaſquez *diſp. 249. cap. 2.* 10

Sed his videntur obſtare nonnulla Patrum teſtimonia, quibus inducti ſunt Baronius, atque Turrianus. Primum eſt Epiphanii in compendio, ubi inquit: *Sanctum Sacerdotium ex virginibus quidem ut plurimum procedit, ſi vero non ex virginibus, ut ex ſolitariam vitam degentibus. Si vero non ſuffecerint ad miniſterium ſolitariam vitam degentes, de his, qui continent a propriis uxoribus, aut ab unis nuptiis viduitatem ſervantibus.* Obſtare etiam videtur Hieronymus, qui contra Vigilantium hæc ſcribit: *Quid facient Orientis Eccleſiæ? Quid Ægypti, & Sedis Apoſtolicæ, quæ aut virgines clericos accipiunt aut continentes, aut ſi uxores habuerint mariti eſſe deſierant.* Tertio etiam obeſſe videtur Leo I. *epiſt. 82. cap. 4.* ad Anaſtaſium Epiſcopum inter Græcos, ſcilicet, Theſſalonicenſem, cum inquit. *Cum extra Clericorum ordinem conſtitutis, nuptiarum ſocietati, & liberorum procreationi ſtudere ſit liberum; ad exhibendam tamen perfectæ continentiæ puritatem, ne Subdiaconis quidem carnale connubium conceditur, ut & qui habent, ſint tanquam non habentes, & qui non habent, permaneant ſingulares.* Hæc Leo. 11

Sed hæc infirma ſunt, ut nos a propoſito diſcedere perſuadeant. Primum enim ad omnia ea dici poſſet, ut in lib. de impediment. matrimonii in noſtra *c.* editione reſpondimus, hæc vere dici de his, qui profeſſi continentiam ordinabantur, quibus amplius facultas non erat aut copulandi primis uxoribus, aut alias ducendi. Sed nunc addo conſuetudinem hanc, quam hactenus ſtatuimus, licet apud Græcos in Oriente frequentius receptam, non tamen apud omnes Græcorum aut Orientis Provincias invaluiſſe, ſed nonnullos caſtitatem modo, atque Latinos ſervaſſe. Docet me Nicephorus *lib. 12. eccl. c. 34.* quo diverſas Eccleſiarum conſuetudines proſequitur, inquit autem de Theſſalia ad cujus Epiſcopum ſcribit S. Leo epiſt. cit. *In Theſſalia & hoc factitatum eſſe inquit, licebat clerico cuivis, poſtquam in ordinem eum cooptaret, legitime uxorem ducere. At ſi poſtea, ut conſuetudine receptum eſt, uxorem cognoviſſet, eo ordine movebatur.* Quam Theſſaliæ ſervatam conſuetudinem dicit ab Heliodoro Epiſcopo Tricenſi ortum habuiſſe, vel ejus occaſione introductam, dum maluit Epiſcopatum deponere, quam Æthiopicam amatoriam fabulam Theagenis & Clarichææ, quam compoſuerat, ſupprimere. Vel tertio denique reſponde- 12

ri poteſt cum Gabriele Vaſquez *diſp.* 247. n. 40. cum lex de ſervanda continentia poſt ordines ſuſceptos, licet a tempore Apoſtolorum cœperit, fuerit Eccleſiaſtica; potuit uno tempore abrogata eſſe, & alio reviteſcere. Quare ex eo quod Epiphanius vel Hieronymus ſuo tempore ſervatum ſcribunt; non poteſt colligi firmum argumentum ad rejiciendum, quod diſertiſſime docent Ancyrani Concilii verba.

13 Secundum vero, ſcilicet, ſi continentiam ſemel profiterentur, non amplius licuiſſe impune vel uti matrimoniis antea contractis, vel nova tentare conjugia, conſtat in primis ex eodem *can.* 10. *Ancyrano in* 2. *ejus part.* quæ ſatis aperta eſt. Conſtat etiam ex Concilio Neocæſarienſi *canon.* 1. ubi Presbyter ducens deponitur ab ordine. Obiter autem expende in eo canone gravius puniri, qui fornicator, vel adulter fuerit, ſubjicitur enim pœnitentiæ inter laicos: agit ergo ille canon de his, qui profeſſi continentiam ad ordines aſcenderant, quibus non licebat ſine ſupplicio nubere. Conſtat etiam ex Concilio Conſtantinopolitano ſub Anaſtaſio, ut refert Palladius in vita Chryſoſtomi, in quo Aſiani Epiſcopi Conſtantinopoli convenientes Euſebium Valentinianum Epiſcopum accuſarunt de variis criminibus, & Sede expulerunt: inter ea tamen ſextum crimen erat, quod cum uxori propriæ abrenuntiaſſet, rurſus illi conjunctus fuerit, filioſque ex ea procreaverit.

14 Ex his facile colligitur, apud Græcos fuiſſe profeſſionem continentiæ in ordinum ſuſceptione uſu receptam. Idque oſtendunt aperte fere omnia quæ modo adduximus. Conſtat etiam ex Epiſtola Baſilii ad Paregorium ſive Gregorium Presbyterum, quem reprehendit ob ſubintroductam mulierem, & ab officio ſuſpendit, ac communione privat, donec dimittat, juxta *Canonem* 3. *Nicænum*, quamvis ſeptuagenarius eſſet. In ea enim Epiſtola expreſſa mentio eſt profeſſionis cælibatus. Extat autem poſt Epiſtolas Baſilii ad Amphilochium cum commentario Balſamonis. Nihil autem eſt in ea Epiſtola, unde colligamus Presbyterum illum fuiſſe uxoratum, quidquid dicat Turrianus *ad canonem* 3. *Nicænæ Synodi*.

15 Tertium eſt, ſi Græci nollent in ſuſceptione ordinum profiteri continentiam, licuit, non uxoratis uxores ducere impune poſt ordinationem: uxoratis autem licuit ſuis uxoribus antea ductis copulari abſque ſupplicio & pœna. Duæ ſunt hujus poſtremi noſtri aſſerti partes. Prima non uſquequaque certa, neque communi ſenſu recepta. At mihi videtur ex manifeſte colligi ex *can.* 10. *Ancyrano*, ibi. *Si poſtmodum uxores duxerint*. Quid clarius? Nec enim hæc verba de uſu matrimonii antea contracti explicari poſſunt. An etiam id in Epiſcopis receptum, dicam infra. Sublata autem ea licentia nubendi poſt ordinationem apud Græcos *canon.* 6. *Trullano*. Quo ſane indicatur uſque ad illa tempora licuiſſe Subdiaconis, Diaconis, & Presbyteris. Secundam vero partem de antea conjugatis docent Doctores communi ſenſu. Nobiſcum enim ſenſere Teologi Scholaſtici antiqui fere omnes, Ricardus *in* 4. *diſt.* 37. *art.* 1. *qu.* 2. *in ſolut.* 2. Scotus *quæſt. unic.* Paludanus *ibid. q.* 1. *concluſ.* 4. Thomas de Argentina *q. unic. art.* 1. *in ſolut. ad* 4. *contra* 2. *concluſ.* Baſſolis *quæſt. unic. art.* 2. Soto *eadem d. q. unic.* Petrus Soto *de inſt. Sacerdot. lect.* 5. & 6. noviſſime Gabrial Vaſquez *diſput. citat. cap.* 4. quem poſt primam editionem libri de impedimentis vidi. Unde merito Quintana Duenuas *lib.* 1. *rerum Eccleſiaſt. cap.* 6. *num.* 9. hunc dicit eſſe communem ſenſum.

16 Et quidem ſic ſe rem iſtam habuiſſe apud Græcos probabo ita manifeſtis teſtimoniis, ut non parum mirer, de eo dubitaſſe tantos viros, qui voluerunt in meridiana luce cæcutire. In primis probo ex *can. Nicæna Synodus diſt.* 31. in quo hiſtoria Paphnutii refertur, qui diſſuaſit Concilio, ne legem ſtatueret, qua Epiſcopos, Presbyteros, Diaconos, & Subdiaconos compelleret ab uxoribus antea ductis abſtinere: obtinuitque Paphnutii ſententia, & uniuſcujuſque arbitrio relicta eſt continentia a ductis uxoribus ante ordinationem.

17 Sed Turrianus, Baronius & Bellarminus *lib.* 1. *citat. de Clericis*, *cap.* 20. *in ſolution. ad* 5. *argumentum* Calvini, & nonnulli alii hanc non hiſtoriam, ſed meras nugas eſſe exiſtimant, ut ſic declinent argumentum Calvini. Sed refelluntur in primis, quia eandem hiſtoriam refert Socrates *lib.* 1. *c.* 18. Sozomenus *lib.* 1. *cap.* 22. Caſſiodorus *in hiſt. Tripart. lib.* 2. *cap.* 14. Nicephorus *lib.* 8. *c.* 19. Neque obſtat, quod Sozomeni hiſtoria non omnino recipiatur in Eccleſia, ut ſcripſit Gregorius *lib.* 6. *Epiſt.* 195. *ad Eulogium Epiſcopum*, maxime cum in hiſtoria Concilii Nicæni lapſus valde fuerit, refert enim illud abſolutum fuiſſe ſub Julio, cum inchoatum, & abſolutum ſub Sylveſtro prædeceſſore non ſolum Julii, ſed & Marci, qui Julium præceſſit, ut conſtat ex Epiſtola Legatorum ad eundem Sylveſtrum; hoc inquam non obſtat. Id enim, quod Gregorius ſcripſit, non ita accipiendum, ut illum in omnibus mentitum eſſe credamus, aut nulla illi ſit fides adhibenda; ſed tantum de illis, in quibus ejus mendacium manifeſte deprehenditur. In tempore autem Concilii Nicæni lapſum eſſe quid mirum? In nullo facilius erratur ab hiſtoricis, quam in temporum deſignatione.

Neque obſtat etiam Socratem ejus hiſtoriæ ſcriptorem fuiſſe Novatianum hæreticum Romano Pontifici infenſum, mentitumque in hiſtoria Concilii Nicæni, dum dixit nullum in Concilio Nicæno de Paſchate Canonem conſtitutum, cum tamen oppoſitum ſcripſerint graviſſimi Eccleſiæ Patres, mentitum etiam dum affirmavit Eccleſiam Romanam in quadrageſima tres tantum hebdomadas, exceptis Sabbato & Dominico, jejunare. Adde etiam Socratem multa ex ſuis libris, præcipue, quæ duobus complexus eſt, accepiſſe ab ſcriptis Ruffini Presbyteri, ut ipſe affirmat *lib.* 2. *cap.* 8. Ruffinum autem, & ejus opera Gelaſium ex ſententia Hieronymi inter Apocrypha rejeciſſe *in Can. ſancta Romana diſt.* 15. Hæc inquam non obſtant, tum quia non conſtat Socratem eo tempore, quo hiſtoriam compoſuit, Novatianum fuiſſe: tum etiam, quia non inde ſequitur in ea hiſtoria Paphnutii mentitum fuiſſe, cum longe alius ſit Novatianorum error: tum denique, ſi non eſſet adhibenda fides hiſtoriæ Socratis, eo quod Novatianus fuit; neque etiam eſſet credendum Euſebio, qui Arriana hæreſi infectus & in defenſionem Origenis librum unum ſcripſerit: & tamen ejus hiſtoriam probat & recipit Gelaſius *in dict. can. ſancta Romana*, Ruffini autem hiſtoria non eſt rejecta *in d. Can.* ſed ſcripta ejus de libero arbitrio, quod de eo non recte ſenſerit. Quare Socratis hiſtoriam non admittemus in his, in quibus arguitur falſitatis: at deceptum in hac hiſtoria Paphnutii non eſt unde convincamus vel levibus ſaltem conjecturis. 18

Neque obſtat etiam, quod Euſebius, Ruffinus, & Theodoretus, qui Euſebium ſæpe ſequuntur, de ea hiſtoria ſiluerint. Nam Euſebius vel ætate, vel aliis negotiis impeditus, vel quia ejus fides cum Nicæna non conveniret, cum Arrianus eſſet, hiſtoriam Nicæni Concilii penitus omiſit; ſæpe autem contingit, quæ iſti hiſtorici omittunt, ab aliis referri, ut ipſis etiam ſacri Evangelii ſcriptoribus accidiſſe conſpicimus. 19

Adde etiam eandem hiſtoriam ſcriptam a Caſſiodoro & Nicephoro, in quos neque hæreſis Novatiana, neque Theodori Molupeſteni amicitia, neque Romanæ Eccleſiæ odium, aut a Gregorio Magno concepta ſuſpicio retorqueri poteſt. Unde Tripartita Caſſiodori hiſtoria, quam ex ſuſpectis auctoribus vir doctus & Catholicus concinnavit, ſecernens quæ improbanda videbantur, a nullo viro docto hactenus improbata fuit. Ejuſdem etiam hiſtoriæ meminit Uldericus Epiſcopus Auguſtanus in epiſt. ad Nicolaum I. & illam probat. Denique, quod caput eſt, habetur inter acta Concilii Nicæni, quæ ex Græco tranſtulit Alphonſus Piſanus, & Claudius Spencæus *lib.* 1. *de continent. cap.* 4. non parum ante medium teſtatur ſe legiſſe hanc hiſtoriam in codice Græco Concilii Nicæni nondum typis excuſo. Is autem codex Vaticanus, ex quo Piſanus tranſtulit Concilium Nicænum, conſcriptus fuit tempore Baſilii Imperatoris, & ab ejus auctore collectus ex membranis Dalmatii Epiſcopi Cizaeni, cujus Dalmatii meminit Socrates *lib.* 2. *hiſtor. cap.* 28. Quare de hac hiſtoria jam amplius dubitare non licet. 20

Sed rurſus hujus hiſtoriæ veritatem confirmo, quod nihil in ea ſit reprehenſione dignum. Conſilium enim illud Paphnutii nec ſine ratione fuit, nec novum. Non quidem ratione caruit, id enim conſuluit Paphnutius tum propter nuptiarum honorem, quas paulo ante infectatus fuerat Euſtochius etiam in Presbyteris, qui laici uxorem duxerant, ut conſtat ex Concilio Gangrenſi in præfat. ad Epiſcopos Armeniæ & *can.* 4. qui contra hunc errorem conceptus eſt: tum etiam ut conſuleret multorum clericorum fragilitati, non enim omnes poſſent lege contineri: ſicut ex eadem ratione conſuluiſſe legimus Dionyſium Corinthiorum Epiſcopum, dum Pynitum Epiſcopum admonet, ne cælibatus onus tanquam neceſſarium fratribus imponat, ut referunt Euſebius *lib.* 4. *hiſt. c.* 23. & Nicephorus *lib.* 4. *c.* 4. Nec vero novum aliquid, aut inuſitatum conſuluit Paphnutius, cum id in multis Orientis Eccleſiis receptum eſſet, ut liquet ex Ancyrano *Can.* 10. & Gangrenſi *Can.* 4. & teſtantur Socr. *lib.* 5. *c.* 22. & Nicephorus *lib.* 12. *c.* 34. Nec denique ex eo Paphnutii conſilio approbato etiam a Nicæna Synodo quoad Græcos ali- 21

tos aliquid, quod ipſis faveat, poſſunt hæretici colligere; cum enim tantum ſermo ſit de his, qui ad ſacros ordines evecti matrimonia iniiſſent, nihil habent, quo cœlibatum apud Latinos perpetua & nunquam interrupta lege ſervatum labefactent, imo neque oppugnent.

22 Sed præterea hi auctores fruſtra hiſtoriam Paphnutii refellunt, cum id quod ex eo conſilio colligitur, ſcilicet, licuiſſe apud Græcos uti uxoribus, quas ante ordinationem duxerant, conſtet ex aliis teſtibus omni exceptione majoribus. Idem haud obſcure colligitur ex *Canonibus Nicænis 24. & 66.* & apertiſſime ex *Canon. 78.* ubi clericis conjugatis lapſis in adulterium duplex imponitur pœnitentia, id quod poſtea repetitum dicemus in Lateranenſi ſub Innocentio III. Idem etiam inſinuare videtur reſcriptum Imperatorum Honorii, & Theodoſii, *& in l. cum qui 44. de Epiſcop. & cler. in C. Theodoſiano lib. 16. t. 2.* ubi hæc habentur. *Illas etiam non reliqui caſtitatis hortatur affectio, quæ ante ſacerdotium maritorum legitimum meruere conjugium. Neque enim clericis incompetenter adjunctæ ſunt, quæ dignos ſacerdotio viros ſui converſatione fecerunt.* Idem etiam affirmat Innocentius III. *in c. cum olim, de clericis conjugatis*, ibi, *ſuperioribus ordinibus utuntur matrimonio jam contracto*: & idem Innocentius in Concilio Lateranenſi ſub *cap.* 14. gravius puniendos clericos Græcos incontinentes aſſeruit, ut Nicæno *Canon.* 78. ſtatutum fuerat, rationemque reddidit, *quia non abdicarant copulam conjugalem; ſecundum religionis ſuæ morem, cum legitimo matrimonio poſſent uti.* Idem teſtatur Clemens III. *in cap. quæſitum, de pœnit. & remiſſ.* ibi, *Sacerdotibus Græcis, quibus legitimo matrimonio licet uti.* Idem etiam aſſeritur in Concil. Senonenſi, in decretis fidei *cap.* 8. ubi hæc habentur: *Neque voluit Orientalis Eccleſia ſuos ea ſeveritate coercere, ut contractis primum matrimoniis uti non liceret.*

23 Atque hinc interpretandum eſt illud Stephani Papæ *in Can. Aliter, diſt.* 31. ubi hæc habet. *Aliter ſe Orientalium traditio habet Eccleſiarum, aliter hujus ſanctæ Romanæ Eccleſiæ. Nam earum Sacerdotes, Diaconi, & Subdiaconi matrimonio copulantur.* Illud enim *matrimonio copulantur*, duobus modis intelligi poteſt. Primo quod in ſacris conſtitutis Græcis liceret nubere etiam poſt ordinationem, ut licuiſſe diximus uſque ad VI. Synodum in Trullo, quæ *Can.* 6. prohibuit Græcis ejuſmodi conjugia. Secundo, ut idem ſit ac matrimonio uti jam antea contracto. Qua phraſi in ea ſignificatione utitur VI. Synodus *Can.* 13. in principio ibi, *Profiteantur ſe non amplius ſuis uxoribus copulari*, loquitur autem de more Eccleſiæ Latinæ Toletanum III. *c.* 5. ibi, *Carnali adhuc deſiderio uxoribus copulari*; agit autem de Epiſcopis, Presbyteris, & Diaconis antea conjugatis, & Innocentius III. *in cap. gaudemus, de divortiis*, ibi, *fideles omnes matrimonialiter copulari libere poſſint*, ideſt, matrimonio jam contractu uti, ut conſtat ex contextu. Sic exponit gloſſa *in d. cap. aliter*, quam ſequuti ſunt Ricard. & Soto *ſupra citat.* & Quintana Duenñas *prædicto loco*, & Covarruvias *in 4. decretal. 2. p. cap. 6. §. 5. n. 1.* Thomas Sanchez *diſp. citat. n. 7.* Azor *tom. 1. lib. 13. cap. 12. qu. 3.* Bellarm. *lib. 1. de cler. cap.* 21. & probat Sanchez *ex can. Agathoſa 27. qu. 2. in fin. & can. noſſe 30. q. 1.* Quam etiam interpretationem contra Turrianum late defendit & probat Gabriel Vazquez *diſp. 274. cit. c. 6. a n. 79.* Illud addendum ex eodem hunc Stephanum fuiſſe III. ſub quo teſte Platina in ejus vita celebratum fuit Concilium quoddam Lateranenſe. Quare non debuit Bellarm. *lib. 1. de cler. c. 21. §. ad quintum*, tam facile hunc Canonem rejicere, eo quod ſub quo Stephano illud Concilium celebratum fuerit, non annotaverit Gratianus.

24 His omnibus illud adjiciendum eſt, contrahere matrimonium poſt ordinationem ſolum inter Græcos permiſſum Subdiaconis, Diaconis, atque Presbyteris. Epiſcopis vero nequaquam. Idque colligo ex *d. Can.* 10. Ancyrano, adjuncto *Can.* 6. Trullan. At vero uti matrimoniis antea contractis licuiſſe etiam Epiſcopis, ut conſtat ex hiſtoria Paphnutii, & Nicephoro *d. lib. 12. cap.* 34. donec per VI. Synodum id revocatum eſt *Can.* 12. cum præcipitur, ut nec ſecum in eadem domo uxores ante ordinationem ductas retineant, aut forte ante eam Synodum ſublatum, unde Nicephorus *prædicto loco* inquit: *Nunc autem inſomnis quidem Epiſcopus cum uxore ſua concumbens, impudicus habetur, & ſuo tempore nullum apud Græcos ad Epiſcopatum aſſumi, qui uxorem habuerit, ſed religioſum tantum caſtitatem profeſſum, aut qui perpetuam caſtitatem ſervet & uxorem jam non habeat*, teſtatur Albertus Pighius *controv. 15. §. ſed mores* & Gabr. Vazquez. *diſp. 248. c. 1. in fine*, idem ſe a Græcia fide dignis accepiſſe, dum Romæ commoraretur, ſcriptum reliquit, cui conſentiunt, quæ ex Balſamone referam infra.

Baſilii Pontii de Matrim.

25 Ex his jam facile colligere licet, quid recte, quid perperam ſtatuat *Can.* 13. Sextæ Synodi, qui tantopere & merito Latinis Patribus ſtomachum movit, propono verba, quæ habentur etiam *in Canone quoniam diſt. 31. Quoniam Romanæ Eccleſiæ per Canonem traditam eſſe cognovimus*, &c. uſque ad fin. Non eſt reprehenſione dignus iſte Canon, eo quod Presbyteris Græcis permittat, Diaconiſque, & Subdiaconis uti conjugio antea contracto nihil in eo alienum a Græcorum conſuetudine. Imo neque ego inſpecta antiqua Græcorum vivendi norma Canonem accuſarim, quod prohibeat, ne ab initiandis exigatur profeſſio caſtitatis, hoc eſt, quod præceperit, ne Initiandi compellantur caſtitatem profiteri, quaſi voluerit caſtitatis obſervantiam uniuſcujuſque arbitrio relinqui, ut conſuluerat Paphnutius in Concilio Nicæno. Attamen graviter reprehendendus in primis, quod cum Canonem continentiæ Latinæ initio retuliſſet, quo illum morderet, ſubdit, *Nos antiquum Canonem Apoſtolicæ perfectionis, ordiniſque ſervantes*, cum tamen eam legem continentiæ ab Apoſtolis emanaſſe ſupra oſtenderimus, & dicemus etiam infra *cap. ſequenti*. Deinde reprehendo, quod in fine Canonis abutatur ſententia hujus *Canonis* 5. Apoſtolici, cum tamen nihil ad rem de qua agimus pertineat, ut dicam infra. Præterea reprehendo quod valde torſerint ſententiam *in Canon. 28. Concilii VI. Carthaginenſis*, quo ſuæ ſententiæ patrocinium aliquod invenirent. In quo *Canone* 28. non dicitur, ut initiati ſacris ſervent caſtitatem, certis ſtatutis temporum vicibus, ſed juxta proprias definitiones ſive ſtatuta, ſicut eiſdem verbis id cautum fuerat in Concilio Carthaginenſi V. *Can.* 3. ut late oſtendit Gabr. Vaſquez *diſp. 247. cit. cap. 5. a n. 60.* Nunquam enim Africani Patres permiſerant iis, qui initiabantur, ut vel poſt ordinationem nuberent, vel uterentur contractis antea conjugiis, ut planum erit ex *c. ſeq.*

26 At ſi ea, quam diximus, Græcorum recepta conſuetudo fuit, cur ob illam reprehenduntur a Nicolao I. ad conſulta Bulgarorum *cap.* 70. habetur, *can. conſulendum 28. diſt. Conſulendum decrevaſtis utrum presbyterum uxorem habentem debeatis ſuſtentare & honorare, an a vobis projicere? In quo reſpondemus, quoniam licet ipſi valde reprehenſibiles ſint, vos tamen Dominum imitari convenit, qui ſolem ſuum, ut Evangelium teſtatur, oriri facit ſuper bonos, & malos*, &c. Cur enim vocantur reprehenſibiles, ac mali, improbi; ſi receptam uſu conſuetudinem a magna Synodo probatam ſequebantur? Id ut intelligatur, ac ſimul quare reprehenſioni Græci ſubjaceant, ſciendum eſt procedente tempore eo inſaniæ Græcos perveniſſe, quo ſeſe magis Latinis opponerent, ut omnes qui ordinabantur, ad nuptias cogerent, nec ullum niſi conjugatum ordinarent. Quod olim reprehendebat in Vigilantio Hieronymus, ibi, *Si tamen Epiſcopi nominandi ſunt, qui non ordinant Diaconos niſi prius uxorem duxerint, nulli cœlibi credentes pudicitiam, imo oſtendentes, quam ſancte ipſi vivant, qui male de omnibus ſuſpicantur.* In hanc autem inſaniam prorupere Græci primum, quantum ſuſpicari poſſum, poſt VI. Synodum, cum in Trullo convenientes ſine capite legitimo, odio in Latinos concitati illum 13. Canonem ediderunt, ubi nec antea conjugatos privant uſu conjugum: nec antea conjugatos volunt rejici ab ordinibus ſuſcipiendis, & in eorum ſusceptione continentiæ profeſſionem prohibent.

27 Sed & apertius hanc Græcorum inſaniam nobis oſtendit Humberti diſputatio adverſus Nicetam Pectoratum tempore Leonis VIII. quæ habetur apud Baronium *tom.* 11. *in fin.* inquit enim, *Ante omnia autem comprobamus te mentitum ipſi veritati, in eo quod dixiſti noſtros prius ordinari, deinde uxores ſortiri. Quia apud nos, nec ad Subdiaconatus gradus quiſquam admittitur, niſi perpetuam continentiam etiam a propria conjuge profiteatur, nec poſt gradum, uxorem cuiquam ducere conceditur. Sed tu Eccleſiam Dei volens efficere Synagogam Sathanæ, & proſtibulum Balaam & Jezabel, cum Nicolao dicis, Epiſcopum, & Presbyterum, & Diaconum dicimus qui unam habet uxorem, ordinari, quamvis vivant eorum conjuges; quamvis defunctæ, nec licet eos poſt manus impoſitionem innuptos eſſe, nec inſuper ad nuptias ire: aut, ſi nupſerint, alteras amplecti, ſed ſufficere eis, quas habeant, cum ad ordinationem venerunt. O abominabilis Cynice, quomodo ore cruentiſſimo tantum nefas evomere? Ergo non licet aliquem poſt manus impoſitionem ſine uxore eſſe? ſi ita eſt, ipſe Joannes Apoſtolus, & Paulus, & Barnabas, & omnis continens in gradu Eccleſiaſtico in culpa eſt procul dubio. Unde neceſſe eſt, ut futurus Epiſcopus, Presbyter,*

Diaconus, prius uxorem ſortiantur, quæ ſibi ſufficere habeat ad carnales complexus. Et idem auctor in eadem diſputatione in fine hæc habet; *Illa tamen Eccleſia*, ideſt, Orientalis, *quam Arius corrapit*, *Macedonius proſtituit*, *quæ genmina viperarum*, ideſt, *Neſtorium*, *Eutichem*, *Monothelitas*, & *Theopaſchitas*, & *reliquas hæreticorum peſtes peperit*, & *aluit*, *adhuc a Nicolai Hereſiarche complexibus abſtrahi non potuit*, *adeo ut ad ſacri altaris miniſterium ordinandos interroget*, *an habeant uxores*. *Qui ſi reſponderint ſe non habere*, *compelluntur primum ducere*, & *ſic impoſitionis manum accipere ut novi mariti*, & *recenti carnis voluptate toti reſoluti*, & *marcidi*, & *inter ſancta ſacrificia cogitantes*, *quomodo placeant uxoribus immaculatam Chriſti corpus tractent*, *atque populo diſtribuant*. Ex quibus planum eſt receptam, probatamque conſuetudinem de profeſſione voluntaria continentiæ in ſuſceptione ordinum, in deterius commutatam a Græcis, ut non ſolum optionem non darent initiandis continentiam profitendi, ut in Ancyrano conſtitutum erat: ſed nec eum ſacris ordinibus initiarent, niſi prius compulſus duceret uxorem, ut nullus initiatus ſine uxore inter eos eſſet: ob eumque jam tempore Nicolai I. apud illos receptum abuſum (ſubſequitur enim Nicolaus multis annis Synodum in Trullo) merito reprehenſibiles judicantur, erant enim gravi objurgatione digni. Aliter reſpondet Gabriel Vaſquez *diſputat*. 247. *cap*. 6. *a n*. 85. Nunc autem jam eam pravam conſuetudinem compellendi initiandos ad conjugia perſeverare docet Hieremias in cenſura Orientalis Eccleſiæ in Epilogo parum a principio. Atque de Græcis hactenus, jam de Latinis.

CAPUT XXIV.

Profeſſionem continentiæ ab initio apud Latinos extitiſſe, in ſubdiaconatu tamen non ſemper, nec univerſe.

SUMMARIUM.

1 *Apud Latinos initiatis ſive conjugatis antea, ſive non ab initio injuncta caſtitas*.
De conjugati probatur, *ibid*.
2 *De non conjugatis etiam probatur*.
3 *Ea lex conſtanter ſervata in Levitis*, *Presbyteris*, & *Epiſcopis*.
4 *In Subdiaconis diverſa conſuetudo*, & 5.
6 *Neque illis univerſe prohibitum conjugium*.
7 *Non teneri Eccleſiaſticos jure divino ad ſervandam caſtitatem*.
8 *Antiquiſſimam eſſe legem continentiæ in Latina Eccleſia*.
9 *Servatam continentiam ex emiſſo voto*.
10 *Quid de his*, *qui minoribus ordinibus initiabantur*.

1 AB initio naſcentis Eccleſiæ aſſumpti ad ordines & conjugati, & non conjugati, utriuſque autem apud Latinos injuncta caſtitas, perpetuoque ſervata, ut ſigillatim oſtendam. Conjugatis ergo prohibitum ad uxores acceſſum conſtat ex Clemente Romano *epiſt*. 2. *col*. 2. *jam cit*. *cap*. *præcedenti*. Extat etiam de eodem Lucii Papæ decretum apud Gratianum *c*. *minſtri d*. 81. verbis fere iiſdem cum teſtimonio Clementis. Poſtea Illiberitanum Can. 33. *Placuit in totum prohibere Epiſcopis*, *Presbyteris*, *Diaconis*, & *Subdiaconibus poſitis in monaſterio*, *abſtinere ſe a conjugibus ſuis*, & *non generare filios*. Quod *quicumque fecerit*, *ab honore clericatus exterminetur*. Idem poſtea Sylveſter I. in Concilio Romano *cap*. 19. *Nemo enim Presbyter a die oneris presbyterii ſumat conjugium*. Quo loco per *conjugium* intellige contubernium cum fœmina. Uxorem enim ducere non tantum Presbyteris, ſed etiam Subdiaconis interdictum in hoc eodem Concilio *cap*. 8. ut poſtea referam. Imo & ad hanc a conjugatis promiſſam continentiam adducerem *Canon*. 13. ejuſdem Concilii mendoſum valde, ita ut ſenſum divinare neceſſe ſit, *Nemo*, inquit, *niſi velamen cœleſte acceperit*, *primum conjugii per manus ſacerdotis*, *ad clericatus honorem accedat*. Intelligo namque ſenſum eſſe ut antequam ad clerum promoveretur conjugatus, in manus ſacerdotis, ideſt, Epiſcopi (ſic enim olim vocati Epiſcopi ſæpiſſime) velamen cœleſte acciperet primum, ideſt continentiæ profeſſionem emitteret, quam periphraſi appellat *cœleſte velamen*, cum tranſeat initiandus ad ſpirituale conjugium ineundum cum Chriſto. Qua ratione antea in eodem Concilio *can*. 10. cum agitur de ætate, in qua Sanctimonialis benedicenda ſit, appellatur monialis *virgo ſacrata maritali conſortio*. Siricius Papa *epiſtol*. 1. *ad Himerium Tarraconenſem Epiſcopum*, *n*. 7. acceſſum Sacerdotibus, atque Levitis ad proprias uxores prohibitum oſtendit, denuoque pœnam revocat: & *n*. 9. a Diaconatu vult profeſſionem continentiæ, & habentur apud Gratianum *in cap*. *aliquante*, *diſtinct*. 82. & *cap*. *quicumque*, *diſt*. 27. Idem etiam Siricius epiſt. 4. *n*. 9. *Præterea quod dignum*, & *pudicum*, & *honeſtum eſt ſuademus*, *ut Sacerdotes* & *Levitæ cum uxoribus ſuis non coeant*, *quia in miniſterio divino quotidianis neceſſitatibus*, *occupantur* &c. Quæ eadem poſtea repetit Innoc. I. *ep*. 2. quæ eſt ad Victricem *cap*. 9. & *epiſtol*. 3. quæ eſt ad Exuperium Toloſanum Epiſcopum *n*. *primo*, decreti Siricii mentione facta. Forte eodem reſpicit idem Innocentius *epiſt*. 5. & habetur *cap*. *Maximilianus*, *diſt*. 81. Idem ſtatuit Arelatenſe II. *can*. 2. ibi, *niſi fuerit promiſſa converſio*. Carthaginenſe II. *can*. 2. Taurinatenſe ſub eodem Siricio *can*. 7. Carthaginenſe V. ſub Anaſtaſio *can*. 5. & habetur *c*. *cum de quorundam*, *diſtinct*. 84. Carthaginenſe VI. *can*. 28. Toletanum II. ſub eodem *canon*. 1. Telenſe ſub Zoſimo, ubi probata eſt Epiſtola Siricii de qua ſupra. Africanum ſub Cæleſtino & Bonifacio *can*. 37. Idem poſtea Leo I. *epiſt*. 84. *n*. 4. quem *cap*. *præcedente*, retulimus & *epiſt*. 92. *ad Ruſticum Narbonenſem*, *n*. 3. & habetur *in cap*. *lex continentiæ*, *diſt*. 31. Concilium Arauſicanum I. ſub eodem Leone *can*. 22. conjugatos ordinari prohibet, niſi in Diaconatu profeſſione caſtitatis emiſſa: & *cap*. 23. ſi aliter ordinetur rejici, & *can*. 24. Taurinatenſis Concilii decretum probat, ne promoveantur. Idem repetitum poſtea in Concilio Turonenſi I. *cap*. 1. & 2. *Quod ſi conjugio dederint operam ne miniſtrent*, *nec ulterius promoveantur ad ſuperiorem ordinem*. Agatenſe *can*. 9. Siricii decretalis mentione facta & *cap*. 16. præcipitur, ut antequam Diaconus ordinetur, uxoris requiratur voluntas nec aliter ordinetur. Gerundenſe in Hiſpania canon. 6. *uſque ad ſubdiaconatum*, *ut ſemper alterius fratris utatur auxilio*, *cujus teſtimonio vita ejus clarior appareat*. Aurelianenſe III. *can*. 2. Ne miſceantur etiam Subdiaconi uxoribus antea ductis, alias non miniſtrent. Arvernenſe *c*. 12. Nec etiam Subdiaconi, copulentur, ſed ut fratres & ſorores vivant, alias nec miniſtrent, nec promoveantur. Aurelianenſe IV. *can*. 17. alias degradentur. Aurelianenſe V. *can*. 4. Turonenſe II. *can*. 20. etiam Subdiaconis injungit, ne miſceantur uxoribus. Matiſconenſe I. *can*. 11. Lugdunenſe II. *can*. 1. Toletanum III. *can*. 5. vult ne vivant in eodem conclavi, imo, ſi fieri poteſt, neque in eadem domo. Gregorius *lib*. 1. *epiſt*. 42. Subdiaconis etiam præcipit, ut ab uxoribus abſtineant, & *lib*. 3. *epiſt*. 5. & *epiſt*. 34. Altiſiodorenſe *can*. 21. etiam Subdiaconis præcipit ne miſceantur antea ductis uxoribus. Zacharias Pontifex *ep*. *e*. *col*. 2. & *epiſt*. 7. *canon*. 11. VVormatienſe *can*. 9. Moguntinum ſub Arnulpho Rege *can*. 19. idem ſtatuit etiam in Subdiaconis, ſicut & VVormatienſe, Neocæſarienſis, & Carthaginenſis II. mentione facta Humbertus *in diſputatione citata*, Melfitanum ſub Urbano II. *can*. 2. Claramontenſe ſub Urbano II. in fragmentis *columna* 3. juxta editionem Severi. Hæc retuli ex primis undecim annorum centuriis, recentiora additurus alio loco. Ex quibus plane conſtat perpetuo injunctam abſtinentiam a propriis uxoribus apud Latinam Eccleſiam his, qui ordinabantur.

Nec paucioribus, aut minus antiquis decretis præceptum etiam in Eccleſia Latina iis, qui non conjugati ad ſacros ordines aſcendebant, ut perpetuo ſervarent continentiam, matrimoniis omnino prohibitis. In primis ita ſtatuerunt Apoſtoli apud Clementem Romanum *lib*. 6. *conſtitut*. *cap*. 17. *Epiſcopum*, *ac Presbyterum*, & *Diaconum ordinari præcipimus*, *qui ſint monogami*, *id eſt*, *unius uxoris viri*, *ſive uxores eorum ſuperſtites ſint*, *ſive non*, *poſt ordinationem tamen*, *ſi uxores non habeat*, *præcipimus*, *ut non liceat amplius ducere*; *aut ſi antea duxerant*, *non alias in matrimonium accipere*; *ſed potius*, *quod cum haberent*, *ad ordinationem venerunt*, *contentos eſſe*. Extat etiam *Canon Apoſtolorum* 27. quem infra referemus. Omitto Græcorum Concilia Ancyranum, Neocæſarienſe, de quibus *cap*. *præcedenti*, Romanum II. ſub Sylveſtro *canon*. 3. ubi Subdiaconis tranſitum ad nuptias apertiſſime prohibet. Concilium Carthaginenſe II. *Canon*. 2. ubi non tantum a propriis uxoribus abſtinentia, ſed abſolute omnibus Epiſcopis, Presbyteris, & Levitis caſtitas indicitur: & *Canon*. 37. Concilii Africani aliis clericis permittitur, ut juxta Provinciæ ſuæ morem degant, id eſt, Subdiaconis & inferioribus aliis ordinibus, *cap*. *cum in*

præte-

Digitized by Google

prætterito, diſtinct. 84. Veneticum ſub Leone I. Can. 11. *Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, vel deinceps, quibus ducendi uxores licentia non eſt,* &c. Eadem repetit Concilium Agatenſe *Canon.* 39. habeturque *cap. Presbyteri* 34. *diſt.* Aurelianenſe II. Canon. 8. *Si quis Diaconus in captivitatem redactus uxori fuerit copulatus, rurſus ab officii miniſterio omnino removendus eſt, cui ſufficere debet pro actus ſui levitate impleta pœnitentia pro ſatisfactione communio.* Toletanum II. cap. 1. *profeſſio caſtitatis ante Subdiaconatum, vel ſi ante ordines nupſerint, velintque initiari, profiteantur etiam abſtinentiam a propriis uxoribus,* Aurelianenſe III. *cap.* 2. *ut nullus clericorum a Subdiacono, & ſupra, & qui uxores in propoſito ſuo accipere inhibetur,* &c. Gregor. *ibi lib.* 1. *epiſt.* 42. *col.* 4. Subdiaconos prohibet ad ſacros ordines admitti, niſi ſe caſte victuros profiteantur, habetur in *c. ante triennium* 31. *diſt.* & *lib.* 11. *epiſt.* 31. *interrogat.* 2. tantum extra ſacros ordines conſtitutis dat licentiam uxores accipiendi, ſi ſe continere noluerint. Continentia etiam præcipitur in Toletano Concilio ſub Recaredo tempore Greg. I. *Can.* 1. & in Oleenſi ſub eodem Greg. I. *can.* 2. & in Egarenſi, ſive Tarraconenſi *Can. unico*, Toletanum IV. *Can.* 26. jubet emitti coram Epiſcopo profeſſionem caſtitatis, & Toletan. VIII. *Can.* 5. 6. matrimonia interdicit, & Conc. Rhemenſe ſub Eugenio II. *cap.* 3. matrimonium etiam Subdiaconis prohibet. Nicolaus I. *epiſt.* 70. *col.* 3. in eo reprehendi Latinos a Græcis, quod Latini Presbyteros ſortiri conjuges prohiberent. Mogunt, ſub Arnulpho *can.* 19. decreti Neocæſarienſis mentione facta, prohibet matrimonium etiam Subdiaconis: & in Moguntino ſub Leone VIII. Sacerdotum conjugia prohibentur. In Toloſano ſub Victore II. *can.* 6. in Romano ſub Nicolao II. *can.* 3. etiam de Subdiaconis. Et Alexander II. *cap. ſi quis a modo diſt.* 81. *cap.* 26. & *ſequentibus*, Gregorius VII. *lib.* 1. *epiſt.* 62. Romanum ſub Gregorio VII. Moguntinum ſub Gregorio VII. Quintiliburgenſe ſub Gregor. VII. *can.* 6. Melfitanum ſub Urbano II. *can.* 11. Placentinum ſub Urbano II. *can.* 5. Quintiliburgenſe ſub Paſchali II. Idem etiam ſtatutum innumeris aliis, quæ alio referemus ſigillatim loco.

3 Atque hæc quidem lex de ſervanda continentia, non contrahendi matrimonium poſt ordinationem, exiſtimo conſtanter ſervatam eſſe in Eccleſia Latina, & Occidentali in Levitis, Presbyteris, & Epiſcopis. Et quamvis Petrus Damianus in epiſtola ad Cunibertum Epiſcopum Taurinenſem ſcribat in Concilio Triburienſi conſtitutum eſſe, ut liceret ſacris hominibus poſt ordinationem etiam ad matrimonia tranſire. At ea conſtitutio non extat in Concilio Triburienſi, & forſan non fuit de novo matrimonio ineundo, ſed de tranſeundo ad uſum matrimonii antea contracti. Quod etiam in jure dicitur matrimonio copulari, ut oſtendi multis teſtimoniis *cap. præced.* At legem continentiæ de abſtinendo ab uxoribus antea ductis aliquando etiam interruptam in Eccleſia Latina, non ſolum in Subdiaconis, ſed & in Epiſcopis, Presbyteris, & Diaconis exiſtimat Gabriel Vaſquez *diſput.* 248. *cap.* 2. eo inductus quod Concilium Illiberitanum dicat: *Placuit in totum prohiberi Epiſcopis,* &c. Illa enim particula, *in totum*, indicant tunc latam legem de ſervanda omni tempore continentia *a propriis* uxoribus; cæterum non videtur ſufficiens fundamentum, ut dicamus eam legem interruptam in Occidentali Eccleſia, Quare illam particulam, *in totum*, accipio, id eſt, univerſe, quia ad omnes extendit Concilium legem illam, tam ad Epiſcopos, quam ad Presbyteros, Diaconos, & Subdiaconos, cum tamen de Subdiaconis non eſſet omnino recepta, ut dicam ſtatim. Igitur lex continentiæ, & de non nubendo, & abſtinendo ab uxoribus antea ductis conſtanter quidem in Epiſcopis, Presbyteris, & Levitis ſervata eſt in Occidentali Eccleſia.

4 At in Subdiaconis conjugatis non ſemper, neque apud omnes Eccleſias Occidentis, ſed apud aliquas uſu & lege receptum ut abſtinerent ab uxoribus antea ductis, apud alias vero non. Apud Hiſpanos quidem antiquiſſimo Canone id prohibitum etiam Subdiaconis, ut conſtat ex Illiberitano *can.* 33. & Gerundenſi *can.* 6. Poſtea tamen ſequentibus Hiſpaniæ Conciliis a Diaconis, & ſupra tantum obſervatum eſſe conſtat ex Toletano I. *can.* 1. ubi tantum Diaconos uſus uxoribus prohibet promoveri ad Presbyterum, & Presbyteros etiam nulla de Subdiaconis mentione facta. Idem habet Toletanum III. *can.* 5. & expreſſiſſime conſtat ex epiſtola Siricii ad Hymerium Tarraconenſem Epiſcopum, de qua ſupra iſto capite, & habetur *c. quicumque diſt.* 78. ubi expreſſe Subdiaconis uſus conjugii permittitur. Quamvis in Gerundenſi, quod poſt Toletanum I. celebratum eſt; expreſſe etiam de Subdiaconis caveatur. Nec mirum non adeo ſeveram continentiæ legem impoſitam apud Hiſpanos Subdiaconis, cum etiam bigami permitterentur in Subdiaconatu miniſtrare Concilio Toletano I. *canon.* 3. *Item conſtituit ſancta Synodus, ut lector fidelis, ſi viduam alterius uxorem acceperit, amplius nihil ſit, ſed lector habeatur, aut forte Subdiaconus.* Quamvis bigamus vere removeatur a ſubdiaconatu, habendus inter oſtiarios, lectoreſque tantummodo eodem Concilio Toletano I. *cap.* 4.

Extra Hiſpaniam vero in Africa diverſam quoad Subdiaconos conſuetudinem extitiſſe oſtendit Concilium Carthaginenſe V. *cap.* 3. ubi in Presbyteris & Diaconis ab uxoribus continentia cuſtodiatur, in cæteris vero ut ſervetur Eccleſiarum diverſa conſuetudo, habetur *cap. cum de quorumdam, diſt.* 84. Idem conſtat ex Concilio Africano, ſub Cœleſtino & Bonifacio *cap.* 37. Eamdem etiam varietatem extitiſſe in Gallia & in Italia conſtat. Nam Arelatenſe II. *cap.* 2. exigit, ut ad ſacerdotium promittatur converſio; & de Levitis, & Sacerdotibus Turonenſe I. *c.* 1. & 2. Agathenſe *c.* 9. & *c.* 16. Lugdunenſe II. *cap.* 1. Telenſe *cap.* 9. ubi recipitur Epiſtola Siricii Papæ, quæ tantum Levitis & Presbyteris uxoris uſum prohibet. Et de Siciliæ Subdiaconis conſtat ex Gregorio I. *lib.* 1. *epiſt.* 42. & habetur *cap. a retro triennium diſt.* 31. At vero in aliis etiam Subdiaconis expreſſe prohibetur uſus conjugis, ut in Moguntino ſub Arnulpho Rege *cap.* 19. Taurinatenſi *cap.* 7. Arauſicano I. *cap.* 24. ubi Taurinatenſe probatur decretum, Aurelianenſi III. *cap.* 2. Arvernenſi *c.* 12. Aurelianenſi V. *c.* 4. Turonenſi II. *cap.* 20. Matiſconenſi I. *cap.* 11. ibi, *vel univerſi honoratiores cleri*, Altiſſidorenſi *cap.* 12. Melfitano *c.* 3. & aliis ſupra relatis. 5

Nec ſolum Subdiaconi conjugati ante ordinationem non coacti univerſali lege ſervare continentiam *a propriis* uxoribus, ſed neque illis univerſe prohibitam conjugium, non enim apud omnes Eccleſias fiebat profeſſio caſtitatis in Subdiaconatu. Id quod non obſcure colligitur ex epiſtola citata Gregorii I. & ex Toletani VIII. *c.* 6. Cum enim a Subdiaconis exigit caſtitatis ſponſionem, inquit: *Sicut in quibuſdam Eccleſiis vetuſtas tradit antiqua, & ſacra dignoſcitur conſuetudo ſubſtare probata.* Igitur aliquarum Eccleſiarum ea erat conſuetudo, non omnium. Neque mirum quod tanta varietas in Subdiaconis reperiatur, cum Subdiaconatus non ab omnibus Eccleſiis inter majores ordines reputaretur: unde nec juris divini, ſed Eccleſiaſticæ inſtitutionis eſſe ordinem iſtum nonnulli Theologi docuerunt, licet non recte. Videmus etiam a Chorepiſcopis collatum, quibus majores ordines conferre illicitum, ea tantum conceſſa, quæ jure Eccleſiaſtico inducta ſunt, de quo alias *lib.* 1. de ordine, & illi annexis. Unde etiam & facile cum illis diſpenſatum, ut nubant, ut dicam infra *c.* 26. vide etiam tearum *in cap. a multis, de ætate & qualit.* Quare licet antiquam legem continentiæ in Subdiaconis eſſe conſtet, non tamen illa a principio Eccleſiæ extitit, neque eodem tempore incœpit apud omnes Eccleſias. 6

Ex his quæ hactenus dicta ſunt, colligitur primo Eccleſiaſticos ſacris ordinibus initiatos non teneri jure divino ad ſervandam continentiam, ſed jure tantum Eccleſiaſtico, quo ſacris ordinibus annexum eſt votum continentiæ, ut late docet Gabr. Vaſq. *diſp.* 247. *citat.* & nos dicemus nonnulla infra *c.* 27. & plura in tractatu de ordine, & conſtat etiam ex his, quæ tam in hoc cap. quam præcedenti dicta ſunt de continentia Subdiaconorum in Eccleſia Latina, & de continentia eorum, qui apud Græcos ſacris initiabantur, quorum matrimonia etiam poſt ordinationem valuiſſe ſatis ſupra *capit.* 23. demonſtratum eſt. 7

Secundo colligitur continentiæ legem antiquiſſimam eſſe in Eccleſia Latina & Græca contra libidinoſos Hæreticos, qui illam oppugnare contendunt. Unde ab Apoſtolis derivatam merito dixit Carthaginenſe II. *cap.* 2. habetur *c. Epiſcopos, diſt.* 31. & *cap. cum in præterito d.* 84. Apoſtolica igitur eſt lex iſta, quod non recte negavit Gratianus *in c. Sors* 26. *q.* 2. & *cap. cum igitur* 35. *qu.* 1. 8

Tertio colligitur continentiam hanc ſervatam ab initiatis ex emiſſo voto, id quod conſtare poteſt ex Aurelianenſi II. *c.* 2. habetur *c. aſſumi diſt.* 28. ibi, *niſi fuerit promiſſa converſio*, & *cap. nullam diſt.* 28. & *cap. quamquam, diſt.* 23. Sed antiquior eſt *can.* 10. Ancyrani Concilii, & habetur *cap. Diaconi cit.* ibi, *profeſſi fuerint continentiam*, quod aſſeritur non tamquam recens inſtitutum, ſed uſu & auctoritate receptum. Cui adjunge etiam *can.* 18. ejuſdem Concilii, habetur *c. quotquot* 27. *qu.* 1. *Quotquot virginitatem pollicitam prævaricati ſunt, profeſſione contempta inter bigamos habentur.* Quo loco ipſe contextus ſatis indicat agi de clericis, & ſa- 9

& ſacris ordinibus initiatis. Adjuvarique id poteſt ex Concilio Gangrenſi *in fine*. Adde quod initio Eccleſiæ ad ſtatum vidualem non admittebatur, niſi emiſſo voto continentiæ. Idem ergo in viris ſervatum veroſimile eſt. Addendum tamen, ſicut in religioſi inſtituti ſuſceptione erat profeſſio tacita per longinqui temporis geſtationem habitus, & etiam expreſſa, ita mihi videri probabile, quod docuit Gregorius de Valentia 2. 2. *diſp. 9. generali. qu. 5. punct. 3.* Gabr. Vaſquez *diſp. 247. cap. 6. n. 98. & 99.* fuiſſe tacitam & expreſſam profeſſionem continentiæ in ordinibus ſuſcipiendis, ipſamque ordinis Eccleſiaſtici ſuſceptionem juxta Eccleſiæ leges fuiſſe tacitam promiſſionem, & emiſſionem voti continentiæ; illaque ita obligari & ab Eccleſia compelli, ac ſi expreſſe votum emiſiſſent caſtitatis, non ſecus ac ii, qui longo tempore habitum religioſum geſtaverant, ut conſtat ex iis quæ dixi ſupra *cap. 20.*

10 Quod vero attinet ad eos, qui in minoribus ordinibus conſtituti erant, certum eſt illis matrimonium contrahere ſemper licuiſſe, ut conſtat ex Canone Apoſtolorum 25. alias 27. *In nuptiis autem, qui ad clerum electi ſunt, præcipimus, ut ſi voluerint, uxores accipiant, ſed Lectores, cantoreſque tantummodo.* Et *lib. 6. conſtitut. cap. 19.* ab illis verbis, *Item Miniſtros, Cantores, &c.* Idem poſtea repetitum in Concilio Carthaginenſi III. *c.* 19. & in Concilio Vaſenſi II. *alias* III. *c.* 1. & in Toletano II. *c.* 1. explorabatur eorum voluntas de matrimonio ante Subdiaconatum: Aurelianenſi III. *canon.* 1. VVormatienſi ſub Adriano II. *can.* 68. & Moguntino ſub Arnulpho *c.* 19. Quamquam propter Canonem Apoſtolicum aliquantulum dubitare cogor, an omnibus his qui minoribus ordinibus initiati erant, permitteretur conjugium poſt ordinationem, cum expreſſe tantum concedat Lectoribus, atque Cantoribus; niſi forte quis dicat horum nomine omnibus minoribus ordinibus initiatos comprehendiſſe Apoſtolos ſuo Canone.

CAPUT XXV.

De uxoribus relictis ab iis, qui initiabantur.

SUMMARIUM.

1 *Quæ Epiſcopa, presbytera, &c.*
2 *Presbyteræ nomen in alia ſignificatione etiam uſurpari.*
3 *Uxores eorum qui initiabantur, voto caſtitatis adſtrictas etiam olim.*
4 *Religionem profeſſas nonnulli cenſent.*
5 *Vera ſententia ſub diſtinctione, & 6. 7.*

1 EX his, quæ in ſuperioribus dicta ſunt, jam non erit difficile intelligere, quid ſibi velint illa nomina, quæ ſæpe in libris Eccleſiaſticis occurrunt, *Epiſcopa, Presbytera, diaconiſſa, ſubdiaconiſſa*, & hujuſmodi alia. Eſt enim obſervandum, Epiſcopas, Presbyteras, diaconiſſas & ſubdiaconiſſas dictas fuiſſe eorum uxores, qui ad ejuſmodi gradus Eccleſiaſticos in Eccleſia aſſumebantur, ipſis etiam uxoribus cœlibem vitam agentibus, ut explicavi ſupra *cap.* 21. & etiam iſto c. Unde ejuſmodi nomina non ab aliquo Eccleſiaſtico miniſterio accepta ſunt, ſed potius a virorum ordinibus deducta, vulgari quodam uſu potius, quam ulla vera ratione indita. Conſtant hæc omnia ex Concilio Turonenſi II. ſub Joanne III. *c.* 14. *Epiſcopum Epiſcopam non habentem nulla ſequatur turba mulierum.* Ex *Canone* autem 13. conſtat intelligi conjugem Epiſcopi, ubi decernitur qualiter ſe erga illam gerere debeat, ut ſuſpicio contubernii omnino removeatur. Et Canone 20. *Si inventus fuerit Presbyter cum ſua Presbytera, aut Diaconus cum ſua Diaconiſſa, aut Subdiaconus cum ſua ſubdiaconiſſa, annum integrum excommunicatus habeatur*, &c. Sic etiam accipiendum quod Gregor. *lib.* 4. *dialogorum, cap.* 11. ſcribit de Presbytera. Extat etiam Zachariæ decretum de non admittenda in contubernium Presbytera, diacona, vel monacha. Baſilius etiam Epiſtola ad Paregorium Presbyterum de eiſdem meminit. Et Altiſſiodorenſe Concilium *can.* 21. Quo jubetur, *ne Presbytera cum ſuo Presbytero dormiat*, & *can. ſi quis rapuerit. Ac etiam Diaconiſſam monacham* 27. *q.* 1. ex Juſtin. novella, & anteceſſore Juliano.

2 Non tamen negaverim *Presbyteræ* nomen in alia etiam ſignificatione uſurpatum. Significat enim ſeniores viduas, ut conſtat ex Concilio Laodiceno *can.* 11. juxta ſecundam tranſlationem, quæ *Presbyteras*, id eſt, *ſeniores viduas* interpretatur; & apud Athanaſium ad virgines juxta Græcæ vocis Etymologiam Presbytera ſenior fœmina dicta eſt. Unde Photius in ſuo Nomocanone *tit.* 1. *cap.* 37. notat diverſam eſſe Presbyteram a diaconiſſa. De alia autem acceptatione diaconiſſæ, & ejus officio in Eccleſia dico *in tract. de ordine lib.* 1.

3 Sed antequam ab iis diſcedamus, inquirenda nonnulla ſunt & explicanda. Primum eſt, an uxores eorum, qui ſacris initiabantur, voto etiam caſtitatis adſtringerentur. Loquor autem de uxoribus eorum, qui continentiæ lege tenebantur a die ordinationis juxta dicta capitibus præcedentibus. At voto eas fœminas adſtringi facile diſces ex *can. Agatheſa, cum ſequentibus* 27. *q.* 2. & *can. qui uxorem* 33. *q.* 5. & ex Concilio Agathenſi *can.* 16. & 17. & habetur *in can. Epiſcopus d.* 77. & ex Humberto Leoni VIII. legato in reſponſione ad Nicetum, & habetur *in c. ſeriatim d.* 32. & *ex cap. cum ſit*, & *cap. cum uxoratus, de converſione conjugatorum*. Et de hoc multa Doctores *in extravag. antiqua Joannis* 22. *de voto & voti redemptione*.

4 Sed inquirendum ulterius, an uxores eorum, qui initiarentur, religionis profeſſioni addicerentur? In quo Soto *in* 4. *diſt.* 37. *qu.* 1. *art.* 2. poſt ſecundam concluſ. inquit non ſolum neceſſarium fuiſſe uxoris conſenſum, ſed etiam requiri, ut ipſa religionem ingrederetur, probat ex *can. Agatheſa cit.* & *cap. cum ſit*, & *c. ex parte, de converſione conjugatorum*, conſentit gloſſa *in d. extravanti antiqua* & *in c. conjugatus, de converſione conjugatorum*.

5 Ego tamen ſub hac diſtinctione reſpondeo. Primo olim, ſive quis aſſumeretur ad ſacros ordines, ſive ad Epiſcopatum, nullo jure cautum erat, ut uxores eorum religionem profiterentur, ſed tantum ut votum caſtitatis emitterent. Id quod manifeſte conſtat ex *d. c. Epiſcopus diſt.* 77. ibi enim tantum dicitur, uxoris voluntas requirenda eſt, religione promiſſa, poſtquam ambo converſi fuerint, ordinetur. Verbum enim illud *religione promiſſa*, non de profeſſione religionis, ſed de emiſſo voto caſtitatis in ſæculo, quod eſt opus religionis, interpretatur eum gloſſa *in d. cap. Epiſcopus, v. religione*. Quod idem ſignificatum verbo illo *converſi fuerint*. Idque manifeſte conſtat, cum uterque dicatur converti; at is qui ordinabatur, nequaquam religionem, ſed caſtitatem tantum profiteretur. Idem ergo præſtabat uxor initiandi ſacris, & nihil amplius.

6 Deinde dico jure novo Alexandri III. *in cap. ſane de converſione conjugatorum*, ſtatutum eſſe, ne quis uxoratus in Epiſcopum ordinetur, niſi prius uxor continentiam profeſſa ſacrum ſibi velamen imponat & religioſam veſtem; velamen autem ſacrum, & religioſa veſtis ſigna ſunt non tantum continentiam in ſæculo voventis, ſed religioſæ vitæ ſe addicentis.

7 Denique dixerim, neque antiquo jure, neque noviſſimo requiſitum fuiſſe, ut uxores eorum, qui ad alios ſacros ordines præter Epiſcopatum promovebantur, religionem profiterentur, ſed tantum ut continentiam in ſæculo voverent, ſive in ſenili, ſive in juvenili ætate eſſent conſtitutæ. Nam textus *in d. cap. ſane*, ſolum agit de his, qui Epiſcopi ordinabantur; textus etiam Alexandri III. *in d. cap. conjugatus, de converſ. conjug.* in quo de aliis ordinatis agitur, ſolum exigit ut continentiam profiteantur, ibi, *Niſi ab uxore continentiam profitente fuerit abſolutus*, quo verbo gloſſa ibi intelligit ſimplex caſtitatis votum. Unde in eo diſcriminantur uxores eorum, qui ad religionem tranſeunt, quod iſtæ profiteri religionem compelluntur, niſi ſenes ſint, *c. cum ſit, de converſ. conjug.* At eorum, qui ad ordines aſſumuntur, minime. Diſcriminantur etiam uxores eorum, qui ad Epiſcopatum evehuntur, & qui ad alios ordines aſcendunt, quod illæ profiteri religionem, iſtæ continentiam tantum vovere coguntur, idque forte ſic conſtitutum eſt ob majorem reverentiam ſtatui Epiſcopali debitam. Quæ quidem in jure ſatis perplexa & implicata a nobis diſtincte, & niſi fallimur, vere tradita & explicata ſunt. Nunc autem ex conſuetudine tantum recepta non admittitur vir ad ſacros ordines, niſi uxor, quæ juvenis eſt, religionem ingrediatur, & profiteatur; & quæ ſenex eſt, voveat continentiam.

8 Sed hinc oritur alia implicatior quæſtio, quam intactam relinquere non oportet, an earum fœminarum matrimonia poſt mortem Epiſcopi, Presbyteri, vel Diaconi, quas adſtrictas voto continentiæ diximus, valerent? Nulla eſſe dixit Turrecremata *in can. ſi mulier, diſt.* 28. eo quod exiſtimavit vota earum eſſe ſolemnia, atque adeo dirimere juxta communem doctrinam *in cap. unico, de voto in* 6. At gloſſa *in cap. ſi ſe quiſquam, eadem diſt.* nulla fuiſſe dicit ea matrimonia ex ſpeciali juris diſpoſitione, quam ſententiam ſequuntur non pauci ex antiquis & Recentioribus, quos & refert, & ſequitur Joannes Azor *tom.* 1. *inſtit. moral. lib... c... qu...*

& Gabr.

& Gabr. Vaſques 3. *tom. cit. diſp.* 247. *cap. ult. nu.* 140. Sicut & matrimonia eorum, qui ſimplicia vota emiſerunt in Societate JESU poſt biennium ſunt nulla ex ſpeciali Gregor. XIII. diſpoſitione.

9 Ego tamen ſemper exiſtimavi. Primum relictæ Epiſcopi, Presbyteri, imo & eorum, qui minoribus ordinibus initiabantur, prohibita fuiſſe conjugia. Conſtat ex Aurelianenſi I. *c.* 15. Epaunenſi *can.* 32. Matiſconenſi II. *can.* 16. extat etiam de eo deciſio Gregorii I. *lib.* 11. *epiſt. ultima*, alia etiam decreta retuli ſupra *cap.* 21.

10 Deinde dico eorum matrimonia valuiſſe. Nam in Concilio Toletano I. *can.* 16. relictæ Epiſcopi, ſi nupſerit, negatur Euchariſtiæ communio, niſi in fine vitæ, neque alia imponitur pœna. Id quod etiam ex eo convinco. Quia eodem modo Canones Conciliorum loquuntur, & ſub eadem forma verborum prohibet matrimonium viduis Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi, & viduis Acolythi & Exorciſtæ: & ſi nupſerint ſeparari jubent, ut diſces ex Matiſconenſi cit. At credi non poteſt viduam Acolythi inhabilem ad matrimonium reddi, cum his qui in minoribus ordinibus miniſtrabant, non eſſet prohibitum cum uxoribus ſuis dormire, neque tenerentur profeſſione caſtitatis, ut ſupra oſtenſum eſt, imo Presbyteri reperti cum ſua Presbytera dormire, inter lectores miniſtrare permittebantur in Concilio Turonenſi II. *can.* 20. Quare, ſi præcipiunt Canones aliquando, ut hujuſmodi viduæ iterum nubentes ſeparentur, intelligendi ſunt de ſeparatione tantum tori ad tempus in pœnam violati præcepti. Quod ſupplicium olim frequens in Eccleſia ob alia commiſſa crimina, ut late diximus in ſuperioribus *cap.* 20. *&* 21. Nunc autem ſi jam uxor religionem profeſſa eſt, non valet matrimonium; ſi vero manſit in ſæculo cum voto continentiæ, matrimonium valet, quia tantum eſt ſimplex votum. Atque hæc quæ iſto cap. diximus obſervanda ſunt ad ea, quæ dicemus inferius *lib.* 9. cum de tranſitu conjugati ad ſacros ordines, & religionem ſermo fuerit.

CAPUT XXVI.

Explicatur Canon Quintus Apoſtolorum, & quæ ſint *ſubintroductæ* mulieres.

S U M M A R I U M.

1 *Explicatur can.* 5. *Apoſtolorum.*
2 *Uxores eorum qui conjugati ordinabantur, olim domi retentas.*
3 *Objectio diluitur.*
4 *Id poſtea ſublatum.*
5 *Quid* ſubintroductæ, & *extraneæ varie ſentiunt. Idem eſſe, & convenire hoc nomen etiam ſi non eſſent concubinæ ibid.*
6 *Probatur ex Conciliorum decretis, &* 7. 8.
9 *Alia melior interpretatio earum vocum.*

1 CAnon Apoſtolorum quintus in hæc verba conceptus eſt. *Epiſcopus, vel Presbyter, vel Diaconus uxorem ſuam ne ejiciat religionis prætextu: ſin autem ejecerit, ſegregetur, & ſi perſeveret, deponatur.* Hoc Canone Apoſtolico abuſi ſunt Patres VI. Synodi in Trullo *can.* 13. ut ſuam legem Eccleſiæ Græcæ moribus, ut ipſis videbatur, convenientem ſtatuerent, ut viſum eſt ſupra *cap.* 23. Quare explicanda eſt hujus Canonis ſententia, quæ non difficile conſtat ex his quæ hactenus in præcedentibus dicta ſunt. Plane enim colligitur Apoſtolos in illo Canone non ideo præcepiſſe Epiſcopis & Presbyteris, & Diaconis, ne ſuas uxores domo ejicerent, quaſi continentiæ auctores voluerint eas domi retineri ad uſum conjugalem, ut exiſtimarunt Patres in Trullo congregati *can. illo* 13. & exiſtimavit etiam Michael Medina *lib.* 2. *de continent. cap.* 16. in quo pugnat cum his, quæ ipſe docuerat *eodem lib. c.* 36. 37. *&* 39. & cum veritate ipſa. Siquidem ut ſupra *c.* 23. *&* 24. oſtendimus, ea lex continentiæ a propriis uxoribus non eſt recens in Eccleſia, ſed ab ipſis Apoſtolis derivata, & ideo lex Apoſtolica. Præterea id quod Apoſtoli præcipiunt, ne uxorem ejiciat religionis prætextu, indicat profeſſionem caſtitatis ex voto & lege: is enim apte dicitur religionis prætextus, id eſt prætextus obligationis ex religione & voto provenientis. Cum ergo eo tempore multi conjugati de uxorum etiam conſenſu promoverentur ad ſacros ordines, etiam Epiſcopatus, ne maritorum conſecratio occaſio eſſet uxorum ruinæ, caverunt Apoſtoli, & ſtricte præceperunt ſub pœna depoſitionis, ne quis ex conjugatis ad ſacros ordines aſſumptus eo quæſito colore, quod caſtitatem in ipſis ordinibus profeſſus eſſet, earum curam abjiceret, ſed potius domi retineret, illarumque curam gereret.

Nam olim primis Eccleſiæ temporibus qui ſacris initiabantur, ſi conjugati erant, uxores domi retinebant, ſeparata tamen habitatione & diviſa, ut nulla inter eos communicatio eſſet, ut Apoſtoli præceperunt. Id conſtat ex Canonibus adductis *cap. præcedenti*, & ex Turonenſi II. *can.* 13. *Epiſcopus conjugem ut ſororem habeat, & ita ſancta gubernatione gubernet domum omnem tam Eccleſiaſticam, quam propriam, ut nulla de eo ſuſpicio quaquam ratione conſurgat.* Et infra: *Tamen propter zelotem Deum noſtrum tam longe abſiat manſionis propinquitate diviſi, ut nec ii, qui ad ſpem recuperandam electorum ſervitute autoiuntur famularum propinqua contagione polluantur.* Idem etiam indicat initium Canonis ſequentis: *Epiſcopum Epiſcopam non habentem nulla ſequatur turba mulierum*, quaſi ſupponat Epiſcopum Epiſcopam habentem mulieres comitari, eas ſcilicet, quæ Epiſcopæ famulabantur. Idem etiam conſtat ex Concilio Carthaginenſi ſub Aurelio *cap.* 17. ibi, *Et quæcumque domeſtica neceſſitate antequam ordinarentur jam cum eis habitabant*, & ex Gerundenſi *cap.* 7. ibi, *Qui ſine uxoribus ordinantur.* Idem indicat Gregorius, *lib.* 1. *epiſt.* 50. *ad Symmachum*, ibi, *vel etiam uxore, quæ caſte regenda eſt.* Idem etiam conſtat ex Juliano *in Authent. de Sanctiſſ. Epiſc. §. Presbyteris, collat.* 9. cum non habentibus uxorem prohibetur, ne ſecum in eadem domo aliquam fœminam habeant præter Canone permiſſas, & apertiſſime antea lege conſtituerant Honorius & Theodoſius, *l. cum qui, de Epiſcop. & Cleric. C. Theodoſiano, lib.* 16. *tit.* 2. Idem etiam colligitur ex *can.* 12. VI. Synodi in Trullo, quem expendemus ſtatim. Cum enim a cohabitatione clericorum removerentur extraneæ, ſive ſubintroductæ, permiſſum tamen Canonibus ut cum illis habitarent mater, avia, amita, uxor, ſoror, filiæ & filiorum uxores, ut ex citandis Canonibus conſtat inter ſe collatis. Nec vero eo tempore incontinentiæ periculo exponebantur, ſi uxores domi retinere permitterentur, illi enim miniſtri eligebantur, quorum caſta vita etiam poſt matrimonium longo tempore probata & explorata eſſet. 2

Neque obſtat quod *can. omnino* 31. *d.* Humbertus explicans hunc Apoſtolorum Canonem, inquit ita intelligendum, ut non abjicerentur uxores a cura maritorum, ſed tantum *a* toro. Hoc enim ita accipiendum eſt, quaſi ejicerentur *a* domo, non tamen a cura eas alendi, ſed tantum contendit Humbertus in eo Canone non conceſſiſſe Apoſtolos ſacris hominibus, ut cum uxoribus ſuis dormirent. Separato igitur lecto domi retinebantur. 3

Hunc autem morem uxores domi retinendi perſeveraſſe video, ut ex citatis teſtimoniis liquet, uſque ad tempora VI. Synodi in Trullo, in quo quod ad uxores Epiſcoporum attinet hic Apoſtolorum Canon revocatus eſt. Siquidem in eo Trullano præceperunt, ut deinceps nullus Epiſcopus in Libya & Africa cum uxore ſua habitaret. Audierunt enim patres, multos in Lybia & Africa offendi, eo quod viderent Epiſcopos una cum uxoribus ſuis habitare in eadem domo. In eo autem Canone inter alia hæc habentur: *Hoc autem dicimus non ad ea abolenda, & evertenda quæ Apoſtolice antea conſtituta ſunt, ſed ad meliora progreſſionis curam gerentes, & ne ſtatus Eccleſiaſticus illo probro afficiatur.* Recte namque noverunt Patres contra Apoſtolorum Canonem tunc pronuntiaſſe, & ita contra Apoſtolica inſtituta decreviſſe. At quia id non definierunt libidine contradicendi Apoſtolis, ſed Epiſcopalis honoris zelo, ideo dixerunt, *non ad ea abolenda & evertenda*, &c. Supponunt etiam hujus Canonis Trullani auctores Africanos Epiſcopos continentiam profiteri: alias injuſte privarentur uxorum conſortio, & nulla præterea eſſet ratio, cur populi offenderentur ex eo, quod Epiſcopi caſtitatem non profeſſi ſecum in eadem domo uxores retinerent. Quare non recte Spencæus *lib.* 1. *de continentia, c.* 4. aliquantulum a principio docuit VI. Synodum non præcepiſſe, ut Epiſcopi uxores domo expellerent, ſed ut ab illis ſeſe continerent. Aperta enim ſunt Canonis verba, quæ jubent uxores domo ejici ob eam ſcandali rationem. Adde etiam, ut ex dictis abunde ſatis demonſtratum eſt, apud Africanos non ſolum Epiſcopos, ſed Presbyteros, & Diaconos antiquiſſimam fuiſſe legem continentiæ. Atque ex his corriges Balſamonem, qui in commentario ejus Canonis inquit prædictum Canonem Apoſtolicum exolaviſſe quoad Presbyteros, & Diaconos. *Epiſcopi enim*, inquit, *ut dictum eſt, poſt E-* 4

piſco-

piſcopatum uxores habere non poſſunt. Mendum enim ſubeſſe videtur, & corrigendum *non exoleviſſe*. Cum enim Balſamon intelligat hoc Canone Apoſtolico præcipi retentionem uxorum ad maritales congreſſus, non potuit vere affirmare exoleviſſe prædictum Canonem quoad Presbyteros, & Diaconos, ſed potius quoad Epiſcopos, quibus ſublatum, ut uxores domi retinerent.

5 Sed antequam progrediamur ad alia, explicemus oportet, quid ſit id, quod a tempore Concilii Illiberitani, atque Nicæni multis poſtea Canonibus cautum eſt; *ne clerici ſecum habeant extraneas, aut ſubintroductas fœminas*. In quo explicando juris interpretes & Doctores in varias ſententias diviſi ſunt, imo hallucinati. Nam quidam *ſubintroductas fœminas* uxores eſſe cenſuerunt illorum, qui ad clerum aſſumebantur; extraneas vero fœminas ſuſpectæ opinionis. Sic Turrian. *lib. 2. de Charactersb. dogmat.* Alii vero exiſtimant ſubintroductam & extraneam dici eam, quæ libidinis ſocia in eadem cum clerico domo remanebat. At vero alii exiſtimant variis Conciliorum decretis inter ſe collatis, eam extraneam dici, quæ licet honeſte viveret, nullo tamen conjuncta ſanguinis jure, aut matrimonii vinculo tenebatur, & in eadem cum clerico degebat habitatione, itaque extraneæ & introductæ eædem ſunt; extraneæ quidem dictæ, quod neque agnationis, aut matrimonii nexu jungerentur; ſubintroductæ autem, ut inquit Nicephorus *lib. 6. hiſtor. cap.* 30. quod clam, & contra Canones domum ducerent clerici, vel ſubintroducerent. Clericorum enim vitam cum non ſolum ab omni malo, ſed ab omni mali ſuſpicione alienam eſſe Patres voluiſſent, & ſuſpicione præſertim libidinis, quæ cum ſacerdotali puritate omnino pugnat, ideo ad contubernium fœminarum aditum præcluſerunt, rati videlicet id quod res eſt, flammam fumo, ut ait ille, proximam eſſe, ſicque ejus quod vitare velis, periculi occaſionem mature fugiendam, ut qui corrumpi nolit, a corrumpentium abſtineat conſuetudine; & qui non jacere cum fœmina, ne adjaceat, & qui non cubare, ne accumbat, & qui nec dormire, ne una vigilet, & aſſiduus ſit, ne locus fiat ei, quod Spiritus ſanctus docuit, *qui amat periculum peribit in illo*. Solum ergo Patres ſuo præcepto eas fœminas exceperunt, quæ tanta eſſent vel propinquitate, vel neceſſitate conjunctæ, ut in eis mentiri fama vereretur, ceſſante ob reverentiam & naturæ fœdus omni ſuſpicione periculi.

6 Extraneas igitur eas dici, quæ nullo ſanguinis jure, vel matrimonii vinculo pertinerent, tametſi concubinæ non eſſent, multis demonſtrari videtur. Et ut ab Hiſpanis ſumatur exordium. Concil. Illiberitanum c. 27. Gerundenſe *cap. 7. de his qui ſive uxoribus ordinantur, & familias domus habent: habito ſecum pro vitæ converſatione fratre in teſtimonium, non per quamcumque fœminam, ſive etiam perſonam eorum ſubſtantia gubernetur, aut per puerum, ſed per amicam domum ſuam debeant ordinare, niſi matrem, & ſororem in domo habuerint, ut ſecundum priorum Canonum ſtatuta per earum perſonas earum debeat contineri ſubſtantia*. Ilerdenſe can. 5. Toletanum II. *can. 3.* ibi: *Nullus clericorum a gradu Subdiaconatus in conſortio familiaritatis habeat mulierem, vel ingenuam, vel libertam, vel ancillam. Sed ſi ſunt, & hujuſmodi ſervitia matris, vel ſororis, vel alia propinqua contendat*. Hiſpalenſe *can.* 3. Toletanum IV. *cap.* 42. *Cum clericis extraneæ fœminæ nullatenus habitent, niſi tantum mater, ſoror, filia, amita, in quibus perſonis nihil ſceleris æſtimari natura fœdus permittit, & c.* 43. & habetur *in can. quidam clerici, diſt.* 81. ex quibus videtur conſtare extraneas dici, quæ neque uxores, neque conſanguineæ, etiamſi concubina non eſſet. Cujus legis ſeveritatem non ſolum non temperavit, ſed & auxit Bracharenſe III. *canon.* 8. dum omnem cohabitationem non ſolum cum extraneis fœminis, ſed & cum ſororibus interdixit, ſolum excepta matre.

7 Quod ſi Gallicana Concilia requiramus, occurrent multa, quæ indicabo citatis tantum locis, non adductis verbis. Arelstenſe II. *can.* 7. Agathenſe *can.* 10. & 11. Turonenſe I. *can.* 49. Turonenſe II. *can.* 10. & 11. Moguntinum I. ſub Carolo *can.* 49. & aliud Moguntinum ſub Arnulpho *can.* 10. Si vero ſpectemus Germaniam, & Epiſcoporum ejus Provinciæ morem, in promptu eſt Aquiſgranenſe ſub Ludovico Auguſto *can.* 39. repetens enim *can.* 3. Nicænum inquit: *Interdixit per omnia magna Synodus non Epiſcopo, non Presbytero, non Diacono, neque alicui omnino, qui in clero eſt, licere ſubintroductam habere mulierem; niſi forte aut matrem aut ſororem, aut amitam, vel eas tantum perſonas, quæ ſuſpicionem effugiunt*. Atque hæc in Occidenti a Sanctis Patribus conſtituta.

Si autem ad Orientis Concilia animum convertamus, non Provincialia tantum, ſed Generalia in eamdem ſententiam conſpirarunt. Id enim deſumpſerunt omnia ex Concilio Nicæno I. *can.* 3. in quo ita cautum eſt: *Omnibus modis interdixit ſancta Synodus neque Epiſcopo, neque Presbytero, neque Diacono, neque alii clericorum omnino liceat habere ſecum mulierem extraneam, niſi forte mater, aut ſoror, aut avia, aut amita, aut matertera ſit*, &c. Quod ſi reſpiciamus meridiem, occurrent etiam Carthaginenſe II. *can.* 3. Carthaginenſe ſub Aurelio *can.* 17. & habetur *can. cum omnibus* 81. *diſt.* Carthaginenſe IV. *c.* 46. Quibus accedit etiam reſcriptum Honorii, & Theodoſii *in d. l. eam qui, de Epiſc. & cler. C. Theodoſiano*, & Juſtiniani etiam *in Authent. de Epiſc. & cler. §. Presbyteris, collat.* 9. His enim omnibus effici videtur ſubintroductas mulieres, vel extraneas, non concubinas, vel libidini ſervientes intelligi, ut alii ſentiebant, ſed eas tantum quæ ſunt in obſequio, & clericorum miniſterio, etiamſi honeſte viverent, quas vulgo *amas*, ſive *criadas* vocamus. 8

9 Sed videre an aliquid acutius, & verius, quam hi Doctores invenerimus. Ego quidem exiſtimo in primis *ſubintroductas fœminas* non fuiſſe uxores contra Turrianum. Id quod etiam teſtatur Balſamon *ad can.* 3. jam citatum ex Concilio Nicæno. Deinde exiſtimo eas mulieres, quas ſubintroductas appellant Concilia, non eſſe eaſdem cum extraneis, ſed hac ratione differre quod extranea univerſalius nomen eſt, comprehendens quamcumque fœminam, quæ neque ſanguinis, neque matrimonii nexu conjuncta cum clerico degebat. Subintroductas vero a principio dictas eſſe, non quaſcumque fœminas ſuſpectas, ſed genus quoddam mulierum medium inter uxores & concubinas, quæ pietatis prætextu ut ſorores adoptivæ, admittebantur a clericis, & intra eamdem domum recipiebantur, ut notat Scholiaſtes Euſebii Cæſarienſis *lib.* 7. *hiſt. c.* 26. ubi refert Euſebius Paulum Samoſatenum permiſiſſe Presbyteris, & Diaconis dumtaxat, qui ei morem gerebant, habere ſubintroductas fœminas. Itaque quædam fœminæ, quæ ſub honeſto, ſororis adoptivæ nomine, domi cum clericis convivebant, ſubintroductæ olim dictæ ſunt. Rem hanc illuſtrat teſtimonium Chryſoſtomi in ſermone, cui titulus eſt, *adverſus eos, qui apud ſe habent ſorores adoptivas*, eſt *in* 5. *tom. pag. mihi* 536. in recenti editione Kerbergii, inquit enim ſtatim poſt initium: *Sunt nonnulli, qui puellas nuptias inexpertas domum ducunt, & uſque in extremam ſenectam incluſas tenent, ac fovent non procreandorum puerorum gratia, negant enim ſecum illis rem habere: neque libidinis cauſa, aiunt enim, quod illas intactas & incorruptas ſervant*. Sed poſt alia explicat Chryſoſtom. cauſas, quas unuſquiſque prætendebat, ut hujuſmodi puellas admitteret. *Defenſore, ait, caret virgo, neque tutorem, neque patrem ſæpe, neque fratrem, & indiget aliquo, qui ei manum præbeat, & ſolitariæ mœrorem conſoletur, & ubique ſe pro ea opponat adverſariis, & ipſam in ſecuritate & portu conſtituat*. Idem indicat Hieronymus *lib. ad Ruſticum Monachum de vivendi forma* & in libro *de vitando ſuſpecto contubernio*. Et Ancyranum Concilium *c.* 16. multo antea: *Virgines autem, quæ conveniunt cum aliquibus tamquam ſorores habitare prohibemus*. Hæc ibi. Quod ſubſecutum poſtea Nicænum generale I. quod ſubintroductas & extraneas prohibuit eo *can.* 3.

CAPUT XXVII.

Ordinem ſacrum eſſe impedimentum dirimens, & unde id proveniat ordini, & a quo tempore.

S U M M A R I U M.

1 *Ordinem ab initio fuiſſe impedimentum impediens.*

2 *Non tamen ab initio fuiſſe impedimentum dirimens.*

3 *A tempore Innocentii II. eſſe impedimentum dirimens.*

4 *Ordinem ex jure divino eſſe impedimentum, quidam ſentiunt.*

5 *Impugnatur ea ſententia.*

6 *Ordinem ex ſe etiam ſecluſo voto, dirimere, Eccleſiæ tamen conſtitutione.*

7 *Vera*

7 *Vera ſententia dirimere ex voto adjuncto, & conſtitutione Eccleſiaſtica.*
8 *Argumentis aliorum ſit ſatis.*

1 HIs præmiſſis, quæ nec parum ſolide, & utiliter a nobis præmiſſa ſunt, addendum eſt, ordinem ſacrum, ut ex dictis colligitur, ab initio naſcentis Eccleſiæ apud Latinos ſine exceptione, apud Græcos vero, in his qui continentiam profitebantur, fuiſſe impedimentum, ſiquidem ab initio fuit annexa profeſſio continentiæ ſacris ordinibus. Semel autem emiſſo voto impeditur conjugium, ne licite contrahatur, & impeditur uſus conjugii antea contracti. Id autem intelligendum eſt de matrimonio contracto in ordine ad copulam, alias non impediretur uſus neque vinculum.

2 Sed quamvis ab initio naſcentis Eccleſiæ ordo ſacer impedierit matrimonium, non tamen ab eodem tempore fuit impedimentum dirimens. Petrus Soto *de inſtitut. Sacerdotum lect.* 5. de matrimonio exiſtimavit ordinem ſacrum irritaſſe matrimonium ab initio. At Ferdinandus Rebellus *part. 2. de obligat. juſtitiæ, lib. 3. qu.* 12. *n.* 7. a tempore Concilii Aurelianenſis III. quia ſeparari jubentur, ſi contraxerint: Cæterum ego conſequenter ad ea quæ dixi ſupra, exiſtimo licet illicita ſemper fuerint conjugia poſt ordinum ſuſceptionem, non tamen fuiſſe irrita. Idque colligo primo ex Concilio Ancyrano *cap.* 10. *cit.* 2. *part.* Canonis, ubi contrahentes poſt emiſſam profeſſionem continentiæ rediguntur inter laicos, ut communicent, & a miniſterio deponuntur tantum: non autem illis concederetur laica communio, niſi ſepararentur prius, ſi matrimonium illud eſſet invalidum. Idem colligo ex Concil. Neocæſarienſi *c.* 1. ubi hæc habentur: *Presbyter, ſi uxorem duxerit, ab ordine deponatur: ſi vero fornicatus fuerit, vel adulterium perpetraverit, amplius puniri debet, & ad pœnitentiam redigi.* Ubi duo expendo. Primo a miniſterio tantum deponi in pœnitentiam, non irritum declarari, idque amplius diſco ex 2. *part. Canonis*, ubi fornicationi clerici, & adulterio graviorem pœnam aſſignat, *amplius*, inquit, *puniri debet*. Ergo matrimonium antea initum non erat fornicatio, nec adulterium, & ſæviori pœna puniebatur. Idem colligo ex Concilio Moguntino ſub Arnulpho Rege longe poſt Aurelianenſe V. celebrato, ſcilicet anno Chriſti 888. ſub Stephano Papa *can.* 19. ubi Neocæſarienſe decretum refertur ſolummodo, & probatur. Quare eodem modo expendendum eſt. Idem colligo ex Concilio Toletano I. *c.* 4. prope annum 400. *Subdiaconus qui defuncta uxore, ſi aliam duxerit, ab officio, in quo ordinatus fuerit, removeatur, & habeatur inter oſtiarios, vel lectores, ita ut Evangelium, & Apoſtolum non legat, propterea ne qui Eccleſiæ ſervierint, publicis officiis ſervire videantur. Qui vero tertiam, quod nec dicendum, nec audiendum eſt, acceperit, abſtentus biennio poſtea inter laicos reconciliatus per pœnitentiam communicet.* Ex quo planum conjugia Subdiaconi non eſſe irrita. Idem quoad Subdiaconos etiam conſtat ex Toletano VIII. *c.* 6. Non itaque erant a principio invalida matrimonia poſt ordinationem contracta. Nec ego primis mille annis ullam legem Eccleſiaſticam univerſaliter receptam invenio, quæ irrita redderet hujuſmodi matrimonia poſt ordinationem contracta: quamvis ſic contrahentes punirentur uſque ad Innocent. II. in Concil. Lateran. & habetur *can. ut lex* 27. *qu.* 1. *Matrimonium non eſſe cenſemus.* Et quamvis innumeri Canones reperiantur apud Gratianum a diſtinct. 27. & ſequentibus, quibus initiatorum conjugia prohibeantur, in nullo cenſentur irrita uſque ad Innocentium II. *in d. can. ut lex.* Et quamvis in nonnullis Canonibus ſeparari præcipiantur: attamen ex eo verbo non ſatis colligi nullum eſſe matrimonium dixi in præcedentibus.

3 Attamen jam a tempore Innocentii II. ordo non tantum eſt impediens, ſed etiam dirimens quovis modo contractum matrimonium, ut de votis religioſorum ſolemnibus dixi ſupra. Ita ſtatutum poſt Innocentium II. in Concil. Rhemenſi ſub Eugenio II. *can.* 3. & 7. in quo reperitur & probatur Canon Innocentii II. *ut lex*, ejus mentione facta. Idem poſtea ſtatutum ab Alexandro III. habeturque in Appendice Concilii Lateranenſis ſub ipſo *p.* 18. *c.* 2. ab illis, *ſed ſi forte in Subdiaconatum, &c.* & *c.* 4. & *c.* 6. ibi, *Illi vero qui in Subdiaconatu & ſupra ad matrimonium convolaverant, poſſunt & debent mulieres invitas, & renitentes relinquere, neque hujuſmodi conjunctio matrimonium, ſed contubernium eſt potius nuncupandum*, & *c.* 12. de Diacono, qui uxorem duxerat, inquit: *Dimiſſa illa, quam in uxorem accepit, cum non poſſit (ſicut noſti) contrahere matrimonium.* Et noviſſime Tridentinum ſeſſ. 24. can. 9. *Siquis dixerit clericos in ſacris ordinibus conſtitutos vel regulares caſtitatem ſolemniter profeſſos poſſe matrimonium contrahere, contractumque validum eſſe, non obſtante lege Eccleſiaſtica, vel voto, &c. Anathema ſit.*

4 Verum inquirendum hoc loco, quo pacto ordo impediat, & reddat nullum ſubſequens matrimonium; aut unde illi conveniat impedire & dirimere matrimonium. Non enim una eſt Doctorum ſententia. Quidam dicunt ordinem ſacrum ex ſe, & non ratione voti annexi, jureque & conſtitutione divina impedire matrimonium. Ita ſentit Franciſcus Turrianus pro Canonibus Apoſtolorum *cap.* 1. & ex antiquis Joannes Major *in* 4. *diſt.* 24. *qu.* 2. ubi affirmat Pontificem diſpenſare non poſſe, ut ſacris initiati nubant. Indicat probabilem Scotus *in* 4. *diſt.* 37. *qu. unica*. Baſſolis *ibidem qu. unica art.* 1.

5 Cæterum hæc ſententia ſuſtineri non poteſt. Et primo deſumitur argumentum ex iis, quæ hactenus dicta ſunt, quia & in Orientali Eccleſia admiſſi conjugati ad ſacros ordines, & poſt illos ſuſceptos utebantur conjugio, & aliquando etiam nubebant, ut aperte ſatis demonſtratum eſt. Secundo quia Subdiaconatus ad ordines ſacros ſpectat, ut docet Tridentinum *ſeſſ.* 18. *can.* 2. & tamen in Eccleſia Latina multis ſæculis illis nubere impune licuit, ut conſtat ex iis, quæ in præcedentibus dicta ſunt, & ex Gregorio I. *lib.* 1. *epiſt.* 42. habeturque *c. ante triennium*, *d.* 31. Imo & poſt legem univerſalem latam in Concilio Lateranenſi ſub Innocentio II. quæ habetur *in d. can. ut lex*, ubi etiam Subdiaconorum conjugia nulla redduntur, permiſſum illis nubere facilibus ex cauſis, ut liquet ex Lateranenſi ſub Alexandro III. *in Appendice, part.* 18. *cap.* 4. ibi. *Si autem Subdiaconi contraxerint matrimonium eos dummodo unic tales fuerint, quod timendum ſit, ne pro una pluribus abutantur, diſſimulare poteris cum ſuis mulieribus remanere, quia tolerandum eſt malum, ut pejora vitentur.* Dicit autem Pontifex tolerandum malum, non quia jam poſt eum conſenſum Pontificis illicitus eſſet uſus fœminæ: jam enim ab eo tempore, & matrimonium valebat, & licitus uſus, ſed malum illud, quod perpetratum eſt in matrimonio contrahendo, quod & legibus Eccleſiaſticis prohibitum erat, & irritum. Idem prorſus ſtatuit idem Alexander *cap.* 13. & rurſus *cap.* 14. cuidam Subdiacono, qui ſe ad eum ordinem recipiendum nimis enormiter & inordinate geſſerat, poſtulanti ut liceret contrahere matrimonium ita indulget: *Nos itaque ſtudioſius attendentes, quomodo prædictus ordo, cum nullam ſibi dignitatem attulerit, vel honorem, matrimonium ejus non impedit, diſcretionis veſtræ, &c. Quatenus ſi matrimonium legitime duxerit contrahendum, nullus veſtrum eum a contracto matrimonio prædicti ordinis obtentu prohibere præſumat, nec ſibi propter hoc moleſtiam inferat, vel gravamen.* Signum ergo evidens eſt ordinem ſacrum nequaquam ex inſtitutione, ac jure divino matrimonium impedire. Denique hæc ſententia non obſcure refellitur ex Concilio Tridentino *ſeſſ.* 24. *c.* 9. ubi indicatur vel profeſſionem, vel ordinem impedire, vel lege Eccleſiaſtica, vel voto, Profeſſio enim ſolemnis, & ordo ſacer impedit, & dirimit ratione voti, legis Eccleſiaſticæ auctoritate adjuncti ordinibus & ſolemnitati. Quare non id habet ordo ſacer ex divino jure.

6 Secunda aliorum ſententia eſt, ordinem ſecundum ſe ſpectatum etiam non adjuncto voto impedire & dirimere matrimonium, ex Eccleſiæ tamen ſtatuto, quod ſacris initiatos matrimonio interdixit primo, deinde inhabiles reddidit ad matrimonium. Quam ſententiam ex Theologis non pauci ſecuti ſunt, Scotus *in* 4. *diſt.* 37. *quæſt. unic.* Paludanus *quæſt.* 1. *art.* 1. *concl.* 2. & *art.* 2. Thomas de Argentina *ibid. qu.* 1. *art.* 1. Baſſolis *qu. unic. art.* 1. Durandus *ibid. qu.* 1. Fernandus Rebellus 2. *part. de oblig. juſtitiæ*, *l.* 3. *qu.* 12. *nu.* 2. Qui omnes auctores duobus præcipue nituntur fundamentis. Primum eſt, quia alias non eſſent duo impedimenta votum, & ordo, ſed unum tantum, ſi ordo ratione voti impediret, & dirimeret. Secundum eſt; quia alias qui non haberet animum vovendi, & ſe obligendi voto in ordinis ſacri ſuſceptione, non teneretur ad continentiam ſervandam. Ut ſi quis parvulus ordinaretur ante rationis uſum, ordinatus eſſet, & conjugia poſtea attentata nulla: & tamen non ille teneretur voti obligatione.

7 Verior tamen mihi videtur tertia aliorum ſententia, quæ docet ordinem ex adjuncto voto caſtitatis habere quod impediat matrimonium; dirimere autem ex eo quod illi voto caſtitatis adjuncta eſt ea ſolemnitas, quæ inhabiles redderet ad matrimonium ſacris initiatos, ut dixi ſupra, cum ſermo fuit de votis religioſorum. Eſt expreſſa ſententia D. Thomæ *in* 4. *diſt.* 37. *quæſt.* 1. *art.* 1. ſequitur Capreol. *ibid. qu.* 2. Ricard. *art.* 1. *qu.* 1.

in cor-

In corpore, juncta ſolutione ſecundi, Sot. *diſt.* 38. *qu.* 1. *art.* 1. Petr. Sot. *de inſtit. Sacerd. lect.* 5. *de matr.* Bellarm. *lib.* 1. *de matr. c.* 21. Gregorius de Valentia 3. *par. d.* 10. *qu.* 5. *punct.* 3. *verb. Ordo*, & *diſp.* 9. *qu.* 5. *punct.* 5. §. 2. & Gabriel Vaſquez *d. diſp. c.* 2. & 3. Unicum mihi pro hac ſententia fundamentum eſt deductum ex iis, quæ dicebam ſupra. Quia ab exordio naſcentis Eccleſiæ, qui ordinabantur, emittebant caſtitatis votum: & ideo illis prohibita conjugia, & acceſſus ad uxores antea ductas. Quare votum illis ordinibus adjunctum impediebat primo, ſolemnitas autem addita poſtea, qua votum in ordinibus ſacris emittentes inhabiles redditi ſunt ad matrimonia ineunda, ut dixit Boniſacius *in c. unic. de voto in* 6.

8 Neque obſtaur argumenta ſecundæ ſententiæ. Dico enim ad primum dubitari non poſſe hæc duo impedimenta nihil aliud eſſe, quam duo vota ſolemnia, quæ ratione ſubjectorum diſtinguuntur, ſcilicet, quia in ordinis & habitus ſuſceptione emittuntur: id quod aperte docuit Boniſacius *in d. c. unic. de voto in* 6. Unde idem eſt dicere, votum ſolemnizatum per ordinis ſacri ſuſceptionem, vel profeſſionem certæ regulæ dirimere matrimonium ac dicere ordinem, & religionis profeſſionem dirimere. Ad ſecundum dicimus idem argumentum fieri poſſe de eo, qui emittit profeſſionem in regula approbata, ſi verbis tantum proferat, ſine animo tamen ſe obligandi. Dicimus ergo, ſicut hic ficte profeſſus lege Eccleſiaſtica cogitur ad ſervandam profeſſionem, cum Eccleſia de intentionis ſecreto non judicet, & ab Eccleſia etiam propter eandem rationem judicatur inhabilis ad conjugia; & præterea ille ficte profeſſus lege divina obligatur ad votum eliciendum, quo ſe conformet externo ſigno; & quamdiu id differt eſt in lethali peccato; idem prorſus dicendum eſſe de eo, qui ſine animo ſervandi caſtitatem ordinaretur, imo & ſuſpenſum ab ordine dicit Rebellus *qu. eit.* a. 9. cum aliis Doctoribus.

CAPUT XXVIII.

De pœnis ſtatutis in jure adverſus religioſos, aut clericos ſcienter contrahentes.

SUMMARIUM.

1 *Religioſi aut clerici nubentes a ſacris miniſtrandis, vel recipiendis interdicuntur.*
2 *Puniuntur etiam excommunicatione.*
3 *Excuſari tamen ab ea etiam ex culpabili ignorantia obſervatione præmiſſa explicatur*, & 4.
5 *Non comprehendi ea cenſura contrahentes ſponſalia.*
6 *Pœna capitalis, ſi conjugium ſit cum ſacris virginibus.*
7 *Item ſuſpenſionis pœna, ſi in minoribus conſtituti viduam ducant.*
Vacare beneficia, & penſiones clericales, ibid.
Non vero eorum qui in ſacris conſtituti ſunt, ibid.

1 CÆterum addendum eſt nonnullas pœnas eſſe in jure ſtatutas adverſus monachos & clericos ſcienter poſt vota contrahentes matrimonia. In primis a ſacris ordinibus recipiendis, vel miniſtrandis interdicuntur *c. quotquot*, ex Concilio Ancyrano *can.* 19. 27. *qu.* 1. ibi, *inter bigamos haberi debebunt*. Et poſtea in Concilio Aurelianenſi I. *can.* 22. & habetur *c. monacho* 27. *qu.* 1. ibi *nunquam Eccleſiaſtici gradus officium ſortiatur*. Hinc Doctores frequenter inducunt Bigamiam ſimilitudinariam, de quo nos nonnulla libavimus 1. *part. diſp. variar. diſp. quæſt.* 3. *ſcholaſtica*, *cap.* 7. & etiam ſupra iſto libro.

2 Deinde etiam ſtatuta eſt excommunicationis pœna in monachum vel monialem, vel clericum, qui ſcienter nupſerit *in Clementina unica, de conſang. & affinit.* Cujus ſunt hæc verba: *Eos qui divino timore poſtpoſito, ſcienter in gradibus conſanguinitatis, vel affinitatis conſtitutione Canonica interdictis, vel cum monialibus contrahere non verentur, nec non religioſos, moniales, ac clericos in ſacris ordinibus conſtitutos, matrimonium contrahentes, ipſos excommunicationis ſententiæ ipſo facto decernimus ſubjacere.* Circa quam excommunicationem notandum in primis eſſe latæ ſententiæ. Deinde nemini reſervari. Præterea tantum comprehendit eos, de quibus expreſſe fit mentio. Unde fœminam contrahentem cum clerico, vel monacho etiam ſcienter, dummodo illa profeſſa non ſit, non attingit. Ad hæc excuſantur ab ejuſmodi excommunicatione, qui ignorantia probabili, ſive juris, ſive facti contraherent.

An autem ignorantia culpabilis facti, vel juris excuſet hoc loco ab iſta excommunicatione quæſtionem habere poteſt. Lex enim Pontificia requirit, ut *ſcienter. Dei timore poſtpoſito contraxerint*, unde dolum videtur exigere. Verum ut generalem tradamus doctrinam, pro ejus explicatione notandum, dolum verum eſſe voluntatem ſcienter aliquid faciendi, præſumptum vero eſſe voluntatem faciendi aliquid, unde peccatum ſequitur ex ignorantia vel negligentia craſſa. Denique omnis actus malus factus ex ignorantia. Notandum præterea quoties lex aſſignat pœnam corporis vel ſanguinis, vel punit in ſtatu aut fama, lex requirit dolum verum, ut docet Cardinalis ſingulariter *Clement.* 1. *de privil. quæſt.* 39. & ſequitur Navarrus *lib.* 5. *conſilior. conſil.* 54. *num.* 4. & *in c. accepta, de reſtitut. ſpol. oppoſit.* 8. *num.* 32. & *ſeqq.* & *in c. cum contingat, de reſcriptis*, in 6. 3

His præmiſſis Covarruvias & Corduba ſentiunt, quod ſiquis det operam rei illicitæ, ignorantia craſſa facti, quod inde ſequitur, & lata culpa æquiparantur dolo vero, qui requiritur a lege; non tamen quando dat operam rei licitæ. Verius tamen mihi videtur, quod docet Sylveſter *verb. culpa*, *n.* 3. 10. & 11. Panormitanus & Felinus & Navarrus *ſupr.* quod ſi adſit ignorantia craſſa facti, excuſabit ab excommunicatione, quando ſententia illa requirit dolum. Et ratio eſt, quia ſi jus dolum verum poſtulat, cur ad præſumptum extendere debemus? Adde nullam poſſe aſſignari differentiam inter eum, qui dat operam rei illicitæ, vel licitæ, ut dicam alio loco. Ex hoc colligit Navarrus eum, qui ante legitimam ætatem, vel extra tempora juris, vel ſine literis dimiſſoriis ordinatur, & in eo ordine miniſtrat bona fide, exiſtimans ſe licite poſſe miniſtrare, non effici irregularem per *extravagantem*, *Ex ſacris*, quia illa damnat præſumentes celebrare. E quibus etiam planum videtur eum, qui lata culpa cum ignorantia contraheret matrimonium, etiam ab iſta excommunicatione excuſari eo, quod dicat eum qui *ſcienter Dei timore poſtpoſito* quæ verba verum dolum ſignificant, non præſumptum. 4

Similiter etiam prædicta excommunicatio non comprehendit eos, qui tantum ſponſalia contrahunt, ut docent Sylveſter. *v. excommunic.* 9. *ſ.* 76. Cajetan. *in ſumma eodem v. cap.* 47. Nec etiam quando profeſſio facta eſt in regula non approbata, aut in tertio ordine ſancti Franciſci, ut docuit idem Sylveſter *verb. matrimonium* 8. *qu.* 4. aut quando profeſſio fit ante 16. annum expletum, aut anno integro non elapſo, vel alia ratione, eſt nulla. Nullum enim juris ſortitur effectum, ut conſtat ex Concil. Tridentin. *ſeſſ.* 25. *c.* 15. *de regularibus*, ibi, *Profeſſio autem facta ſit nulla, nullamque inducat obligationem, &c. ad alios quoſcumque effectus.* 5

Denique eum, qui cum ſacris Virginibus conjugia tentaverit, capite plectunt leges civiles, *l. ſi quis*, *C. de Epiſcopis & Clericis*. Id quod olim etiam in Veſtalibus obſervatum eſſe late docuit Roſinus de antiquitatibus *lib.* 3. *c.* 19. ex Dionyſio Halicarnaſſæo, & Plutarcho *in vita Numæ*. Quæ etiam confirmat Concilium Turonenſe II. *cap.* 2. quæ verba referuntur infra. Quando autem liceat a matrimonio ad religionem tranſire, & quo pacto diſſolvatur vinculum, dicam infra *lib.* 9. 6

Sed adjiciendum eſt clericos in minoribus conſtitutos, ſi viduam vel corruptam ducant, ſuſpenſionis pœnam incurrere, ut dico *in tract. de ordine*, *lib.* 2. Quamvis non videantur grave peccatum committere. Adde etiam quod ſi habeant beneficia, & ducant uxorem etiam virginem, amittunt illa *cap.* 1. *de Clericis conjug.* Quamvis ibi non dicatur ipſo facto vacare beneficia, ſed cogendos eſſe relinquere beneficia. Penſiones quoque amittunt, ut habet communis ſententia, quod intelligendum de illis, quæ dantur titulo clericali, ut docet etiam Covarr. 2. *part. de matrimonio*, *c.* 6. *ſ.* 3. *n.* 6. & ſic obtinet ſtylus Curiæ Romanæ. Atque hoc modo intelligendi ſunt, qui dicunt penſionem non vacare per matrimonium, quod verum eſt de penſione, quæ non datur titulo clericali; limita niſi diſpenſetur a Pontifice ut penſionem retineat, etiamſi contrahat matrimonium, cum quacumque fœmina, jure ſibi non prohibita. Quorum verborum ſenſum extendi etiam ad viduas, & recte ac ſine periculo vacationis penſionis cum illis contrahi explicat deciſio Rotæ 293. 2. *tit. conſ. Farinacii*, quam vide. Notat autem Covarr. *loc. cit. num.* 4. per matrimonium contractum a clerico beneficiario cum impubere non vacare beneficia, quia non eſt matrimonium, ſed ſponſalia 7

jure

jure ipſo, per quæ beneficia non vacant. Secus autem exiſtimat Covarr. quando clericus contrahit matrimonium nullum ob impedimentum juris; non propter defectum conſenſus. Quamvis non deſint, qui oppoſitum ſentiant, & ego nullum inter hæc diſcrimen invenio, nam matrimonium cum impubere nullum etiam eſt jure Eccleſiaſtico, quod ejuſmodi perſonam inhabilem reddidit. At initiati ſacris ordinibus licet graviter puniantur, ſi attentent conjugium contrahere, non tamen privantur beneficio Eccleſiaſtico. Quia cum matrimonium ſit irritum, ſi eo privarentur, cogerentur mendicare. Atque id expreſſe colligitur ex *c. ſi qui Clericorum, de Clericis conjugatis*, ex 2. *part. capitis*, ubi ſic contrahentes poniri jubentur, non privari beneficio, cum tamen infra Subdiaconatum nubentes priventur beneficiis. Sed de his late dicendum *in tract. de ordine lib.* 2. ubi etiam explicandum, quando clerici, qui contrahunt matrimonium amittant privilegium clericale. Quando autem conjugato liceat ordinari, & in ordine ſacro diſſolvatur conjugium, dicam *infra libro* 9.

CAPUT XXIX.

Ordo per vim & metum ſuſceptus an impediat matrimonium, & dirimat, examinatur.

SUMMARIUM.

1 *Proponitur quæſtio.*
2 *Quorumdam opinio non valere.*
3 *Vera ſententia.*
4 *Votum ex metu gravi factum validum eſſe jure naturali, & 5.*
6 *Objectionibus occurritur, & 7. 8.*
9 *Neque eſſe invalidum jure poſitivo.*
10 *Explicantur nonnulla jura.*
11 *Expenditur pro noſtra ſententia Canon Toletanus.*
12 *Evaſio præcluditur.*
13 *Juramentum etiam ex metu valere jure naturæ.*
14 *Qui cum ordinatur, ficte promittit caſtitatem, ſacrilegus eſt.*
15 *Quid dicendum de obligatione pueri ordinati ante uſum rationis. Verius tutri.*

1 SEd quæſtionem habet cognitione dignam, an ſi quis per vim & metum cadentem in virum conſtantem ordinetur ſacris ordinibus, impediatur ad contrahendum matrimonium, & continentiam ſervare cogatur. In quo non loquimur de eo, qui poſt matrimonium invitus promovetur; nullius enim effectus eſt ordinatio contra jus alterius conjugis, ut docet communis certaque ſententia, de qua etiam infra *lib.* 9.

2 Non pauci Doctores. inter quos Azor *tom.* 1. *lib.* 13. *cap. ult. qu.* 8 & Thomas Sanctius *lib.* 7. *de matrimonio, diſput.* 29. qui & plures alios referunt Theologos, & interpretes juris Canonici, plane docent ad ſervandam continentiam non teneri, & poſſe valide matrimonium contrahere. Fundamenta, quamvis multa adducant, eo tamen tendunt omnia, quia votum ex metu gravi factum nullum eſt ipſo jure poſitivo ex communi Doctorum ſententia, quam probant ex *c. perlatum, c. cum dilectus, de iis quæ vi*. Nullo ergo ille tenetur continentiæ voto, atque adeo non eſt inhabilis ad matrimonia ineunda.

3 Verum ego, qui multitudinem Doctorum parum curo, cum ſciam multos ſine ullo examine aliorum dictis adhærere; ſed tantum fundamenta, atque rationes conſidero, longe probabilius judico, ſi rationum attendamus merita, votum continentiæ valere in eo, qui ordinatur ex metu gravi, & inhabilem ad matrimonium eſſe; dignum tamen ut cum eo facile diſpenſetur. Quam ſententiam non pauci ſequuti ſunt, quos refert idem Joannes Azor *loco citat.* imo & inter juris Canonici interpretes fatetur eſſe communem. Vide de hoc alios Auctores apud Rebell. 2. *part. lib.* 2. *qu.* 4. *poſt* 2. *concl.*

4 Quam ut a fundamentis deducam, obſervandum votum ex metu quantumvis gravi factum, ſi non incutiatur injuſte, validum eſſe. Quod intelligendum juxta ea, quæ in materia de voto receptiſſima ſunt, quando non tollitur eo metu libertas idonea ad peccatum mortale. Et conſtat aperte ex *c. ſicut ex litteris, de regularibus*; iſteque videtur communis ſenſus fidelium exiſtimantium valida eſſe vota, quæ homines emittunt, ſive in periculo infirmitatis, & mortis, ſive alterius mali, ubi metus concipitur ex cauſis naturalibus, aut ex Dei voluntate immittitur ad ſalutem animæ. Licet ergo non ſit omnino perfecta libertas, quando fortaſſis homines ſecluſo illo periculo vota non conciperent; tamen quoniam manat abſolute voluntarium, & libertas idonea ad mortale peccatum, ea vota judicantur valida, quæ ex ea libertate promanant.

5 Ex quo conſequenti ratiocinatione colligitur, quidquid nonnulli dixerint votum metu factum, quantumvis gravi, dummodo libertatem non auferat, obligare jura naturali, id quod docent DD. frequenter. Quia cum ea libertate poſſunt conſiſtere opera virtutum, & Deo eſſe grata ac meritoria. Unde, ſi cætera adſint, vota erunt rata, ac firma. Et quidem ex his quæ dicebamus modo optima ratio colligitur. Nam vota facta ex metu quantumvis gravi imminentis periculi judicantur a fidelibus valida & firma. Igitur etiamſi concipiantur ex metu injuſte illato, dummodo maneat libertas ſufficiens ad peccatum. Si enim ſpectemus naturæ jus, nulla poteſt in utroque caſu aſſignari diſparitatis ratio.

6 Neque obſtat primo, quod votum ſit promiſſio voluntaria Deo facta. Ex eo enim non efficitur nullum eſſe votum ex metu factum jure naturali, nec colligitur neceſſarium eſſe, ut ſit omnino voluntarium, cum videamus vota urgenti gravi periculo concepta ſine pleno ac integro voluntario eſſe valida.

7 Neque obſtat etiam, quod ad votum obligans ſub veniali non ſufficiat libertas, quæ ſatis eſt ad veniale peccatum; ex quo videtur effici ad votum obligans ad mortale non ſufficere libertatem idoneam ad mortale peccatum. Si enim hæc ratio alicujus eſſet momenti, plane colligeretur nulla eſſe vota illa ex metu periculi imminentis, quod abſurdum eſt, & contra communem ſenſum. Eſt etiam inter hæc latiſſimum diſcrimen. Nam ſola libertas & cognitio neceſſaria ad veniale peccatum non videtur ſufficiens ad conſiderandum onus voti; cum tamen conſideratio idonea ad peccatum mortale ſatis ſit ad conſiderandam rationem voti etiam obligantis ſub peccato mortali, ut conſtat de conſideratione eorum, qui in aliquo graviſſimo conſtituti periculo vota emittunt, ut a Deo ſalutem conſequantur.

8 Neque obſtat tertium, quod votum ſit veluti donatio quædam rei promiſſæ Deo facta; ad donationem autem requiri in materia juſtitiæ perfectum voluntarium, ſine eo enim non poteſt eſſe donatio. Quia etiam ad donationem ipſam in materia juſtitiæ ſufficit aliquando voluntarium ſimpliciter, ut conſtat in eo, qui in gravi periculo conſtitutus, & gravi metu juſte preſſus magnam largitur eleemoſynam. Quod autem dicitur donationem non eſſe validam, niſi fiat ex pleno voluntario; ſic intelligendum, ut valida non ſit, quando extorquetur per vim a donatario; tunc enim non valeret reſpectu donatarii, quia deeſt titulus, ratione cujus poſſit accipere, ut dixi late ſupra *lib.* 4. Secus tamen eſſet ſi donans ex metu alicujus periculi abſque injuſtitia faceret illam donationem, ut modo dicebam.

9 Cum ergo votum etiam ex metu gravi factum non ſit irritum jure naturali, reſtat ut abſolute valeat, niſi redditum ſit nullum jure poſitivo. Quare id videamus. Si enim votum in ordinibus ſacris emiſſum ex metu gravi injuſto irritum eſt jure poſitivo, obtineat contraria ſententia. At ſi nullum eſt jus, quo reddatur nullum, valebit ordo ſuſceptus, & votum continentiæ. Et quidem video DD. frequenter, recentiores præſertim tam Theologos, quam canoniſtas affirmare quodvis votum ex metu gravi factum eſſe nullum jure Eccleſiaſtico. Id confirmant ex *cap. perlatum, & c. cum dilectus, de his quæ vi*, nec vero alia adducunt jura. Vereor tamen ne oſcitantes eos canones conſiderarint, qui illis inducti eam ſententiam amplectuntur. Nam ſi res attente perpendatur, ex *d. cap. perlatum*, non videtur colligi. Species enim facti in eo capite erat hujuſmodi. Mulier quædam religioſum habitum ſuſcipit ex præcepto mariti, metu mortis compulſa, & poſtea ſimulavit ſe profiteri, ſcientibus Epiſcopis ad illam velandam deſtinatis. Ea marito defuncto contrahit cum alio matrimonium; ad Pontificem delam jubet, ut ſi probaretur non timore mortis prædictam fœminam religionem intraſſe, aut quod fecit poſtea ratum habuiſſe, cogeretur ad religionem ſuſcipiendam. Ex hac vero facti ſpecie non conſtat Pontificem docuiſſe validum eſſe votum ſimplex, quando non emittitur mortis metu. Quæſtio enim delata ad Pontificem plane erat de profeſſione religionis, quam illa fœmina ſimulavit ſcientibus Epiſcopis. Multo minori cum fundamen-

damen-

damento colligitur ex *cap. cum dilectus*; ex eo enim potius efficitur non eſſe juſtam cauſam relaxandi, quia metus non interfuit, quem convincitur nullum fuiſſe a principio, cum votum, de quo ibi, obſervatum non urgeat in periculum ſalutis æternæ, ut ibi dixit Pontifex. Adde argumentum ſumi a contrario, quod in jure non ſemper eſt efficax. Votum itaque metu factum non eſſe jure Eccleſiaſtico irritum, ſed ſuperioris auctoritate relaxandum, docuit Joannes Andreas *in cap. ſicut ex literis 2. de regularibus*, Sylveſter *verb. votum 2. quæſt. 1. & verb. metus, quæſt. 18. & verb. juramentum 7. qu. 7.*

10 Invenio quidem multis Canonibus conſtitutum nulla eſſe ejus vota, qui ad religionem trahitur invitus, ut Leonis I. *epiſt. 90.* Eugenii *in c. ſicut qui 20. qu. 1.* Leonis decreti mentione facta, *& c. præſens 20. qu. 3. & c. inſinuanta, qui clerici vel voventes*, & denique in Tridentino *ſeſſ. 25. de Regularibus, c. 9.* Quod etiam de emittentibus vota Societatis ſimplicia per vim verum etiam eſt, cum conſtituant ſtatum religioſi, maxime quia quando antiqui Canones noluerunt valere profeſſionem monaſticam ex metu, vota religionum tantum erant ſimplicia, ut oſtendi *1. part. variar. diſp. qu. 3. Scholaſtica, a c. 5.* & etiam ſupra *hoc lib.* Attamen de his qui ordinantur ex metu, vel alia vota concipiant, non legi Canonem, qui irritam redderet ordinationem, aut emiſſum votum. Verum eſt a Simplicio Papa *epiſt. 2.* reprehendi Ravennatenſem quemdam Epiſcopum, quod invitum Presbyterum ordinavit; de eo autem nihil aliud decernitur. Et Gregorius I. lib. 1. epiſt. 19. *Juſtum*, inquit, *eſt ut nemo creſcere compellatur invitus*, cum quidam nolens Presbyter ordinaretur. Idem etiam *lib. 2. epiſt. 15. & 16.* punit Epiſcopum, qui Archidiaconum ut eum dignitate pelleret, invitum Presbyterum ordinavit, & contra præcepta Pontificis, qui juſſerat, ne eum nolentem ad Presbyterii gradum promoveret; circa ordinatum autem nihil decernit. Cumque votum metu factum ſolum poſſit eſſe nullum jure Eccleſiaſtico (valet enim jure naturali,) non eſt aſſerendum invalidum ſine expreſſo juris fundamento. Neque enim ex ſimili in eo caſu valet argumentum deſumptum. Id quod in hac materia oſtenditur manifeſte. Nam ſi jus Eccleſiaſticum non reddidiſſet invalidum matrimonium eorum, qui ſacris ordinibus initiantur, ſed tantum monachorum, diceretne aliquis ab uno ad aliud argumentum deſumi poſſe? Minime ſane; ſicut quamvis nonnulli ſentiant profeſſione religionis ſolemni jure Eccleſiaſtico dirimi matrimonium ratum, dicere non auderet, etiam ſacris ordinibus dirimi, quamvis literæ Joannis XXII. non emanaſſent. Non ergo ex eo, quod jus Eccleſiaſticum irritam reddiderit profeſſionem, quæ perpetuo addicit voventem ſtatui religioſo, idem judicandum eſt de ſacris ordinibus initiato, donec de eo ſpecialiter aliquid jure caveatur. Et quamvis olim fuerit explorata voluntas, an vellent nubere, cum ad annos pubertatis perveniſſent, ut dixi ſupra: attamen id non evincit irritam ordinationem fuiſſe, ſi ex metu ordinarentur. Nec dici poteſt eum Canonem intercidiſſe, & conſuetudine populi Chriſtiani receptum, ut ejuſmodi votum ſit nullum. In his enim, quæ divini juris ſunt, qualis eſt obligatio voti, ſi illud valet jure naturali, uti diximus, nihil valet conſuetudo, in quo non recte Leſſius *lib. 2. cap. 40. dub. 3. n. 59.*

11 Habemus præterea nos pro noſtra ſententia apertam Concilii Toletani VIII. diſpoſitionem, quæ ſic habet *c. 7. Septimæ aſſertionis acceſſus addit cautum noſtrum tum inverecunda progreſſio, quam ignobilis ac deteſtanda præſumptio. Quoſdam enim aut eventu neceſſitatum, aut metu periculorum adeptos fuiſſe novimus Eccleſiaſticarum officia dignitatum, & quoniam cum illis hæc imponerentur id ſibi fieri noluiſſe teſtati ſunt, idcirco hæc ſpernere, atque ad priſtina pertentant conjugia, moreſque redire, tam nequiter cœleſtia jura ſolventes, quam prompte ſæcularibus extant illecebris inhiantes. Qua de re noſſe nos convenit, quod Epiſcopalis eminentiæ culmen non immerito ſacris omnibus eſſe ſumma perceuſuit, quæ cæteris Sacerdotibus exercenda prohibuit, ſcilicet templorum Dei ſacrationem, chriſmatis benedictionem, ſacrorumque ordinum inſtitutionem: quæ tam divinaliter ſacrata perſiſtunt, quam excellentiſſime conferuntur, quia, & tanto ab eis ſingulariter impenduntur, quanto eidem ſummo culmini peragenda ſervantur. Quomodo ergo, quod in ſe recipit, a ſe rejicere poterit, cum hæc a nullo altero conferri, quam a ſolis Pontificibus novit, a quibus nec ligata ſolvi, nec ſoluta poterunt ab aliquo religari? Sic enim ad Petrum veritas ait. Quodcumque ligaveris ſuper terram, erit ligatum & in cœlo, & quodcumque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlo. Nequaquam ergo aliquando poterit profanari, quod divina juſſione, ſimulque Apoſtolicæ traditionis authoritate ſacrum noſcitur extitiſſe. Verum ſicut ſanctum chriſma collatum, & altaris honor evelli non queunt: ita quoque ſacrorum decus honorum, quod his compar habetur, & ſocium, qualibet fuerit occaſione perceptum, manebit omnibus modis inconvulſum. Ad extirpandum vero radicitus hujus callidæ machinationis inutile argumentum, id ſibi rationabiliter dari noverint in objectu, quod ſacroſancti Baptiſmatis inappretiabile donum eſt ſemper, & ſæpe, non ſolum nolentibus, verum etiam quod majus eſt, neſcientibus impertitur: ſed hoc a nullo penitus profanari permittitur. Quod ſi, & hic apponitur needum rationis capaces exiſtere, qui hoc probantur accipere, hic omnimodo conticeſcant: quia ſi majores impune non deſerunt, quod parvuli vel neſciendo vel nolendo percipiunt. Quanto magis non convenit violare quod pro mortis aut pœnarum evadenda pernicie, occulta Dei diſpenſatione dignoſcitur obveniſſe. Recedant ergo taſium deſideriorum impudorati fautores, & licet inviti perceperint, quod non merebantur habere, libenter tamen ob cœleſte retineant præmium, quod nolendo per terrenæ conſequuti ſunt neceſſitatis adventum; ut tamen inviti appetunt bona diligere quæ ſponte videntur deſidere impugnare. Quod ſi quis poſt hoc perennis diſpoſitionis edictam non ſinceriter ſacris inhæſerit cultibus, & abjiciens a ſe gratiam quam accepit, relabi ad conjugia moreſque ſæculi attentaverit, vel eum redire conſtiterit mox omni Eccleſiaſtici ordinis dignitate privatus, vere ut apoſtata a ſanctæ Eccleſiæ liminibus, & ſocietate fidelium habeatur prorſus excluſus, monaſterii clauſtris donec advixeris, ſub pœnitentia retrudendus.* Hæc Concilium.

Nec eſt quod iſtud Concilii decretum rejiciatur, quia provinciale eſt, cum & nationale ſit, & non extet aliqua juris univerſalis diſpoſitio in contrarium: ſed cenſendum eſt explicuiſſe optime vim naturalem voti etiam ex metu concepti. Nec dici poteſt ibi agi de metu juſto, & ab intrinſeco ratione periculi, id enim manifeſte refellitur ex verbis ipſius canonis, quæ retulimus. Addo etiam Auguſtinum a Valerio viri fama permoto apprehenſum, & licet invitum Presbyterum ordinatum, ut expreſſe docet in ejus vita Poſſidius. Omitto rationes alias, quæ adduci ſolent, futiles enim ſunt, nec magni momenti, hoc tantum in illis, quæ ex juris Eccleſiaſtici diſpoſitione pendent, eſt potiſſimum fundamentum. 12

Hinc colliges primo juramentum metu extortum de confirmando aliquo voto jure naturæ obligare, cum votum obliget jure naturæ, & ſimiliter etiam obligare jure Eccleſiaſtico, cum votum metu extortum; ſi ſolemnem profeſſionem, vel ſubſtantialia religionis vota excipias, non ſit infirmum Eccleſiaſtico jure. Quando autem juramentum metu extortum ſit nullum, dico infra *lib. 12.* 13

Verum addendum eſt, quia fieri poteſt, ut quis expreſſe nolit promittere cum ordinatur, & ſine voluntate non poteſt emitti votum, & ea voluntas ſuppleri per legem non poteſt: ille qui ſic ordinatur, peccaret quidem peccato fictionis, ut docuit Cajetanus *tomo 1. opuſcul. tractat. 27.* quia denotavit exterius ipſa ordinatione ſe emittere votum, cum tamen revera interius vovere nollet. Et cum accederet ad propriam uxorem, vel alienam, peccaret quidem peccato ſacrilegii tantum contra id, quod exterius voviſſe viſus eſt, & promiſiſſe. Quia id quod exterius promiſit, deberet eodem modo adimplere, ſicut is qui juraret falſum ſine intentione jurandi, & adducendi Deum in teſtem, nihilominus peccato perjurii peccaret, ut etiam cum eodem Cajetano docet Gabriel Vaſquez *3. tom. in 3. p. diſput. 247. c. 7. n. 99.* 14

Denique ex his colligi poteſt, quid dicendum ſit in ea dubitatione, an puer ordinatus ante uſum rationis teneretur poſtea lege continentiæ clericalis. In qua exiſtimo in primis puerum ex tacita profeſſione caſtitatis obligari etiam ab Eccleſia, ſicut etiam in religioſis erat olim tacita regularis vitæ profeſſio, quæ non minus ligabat apud Eccleſiam, quam expreſſa, ut dixi ſupra illo *lib. cap. 5.* Quidquid in contrarium dixerit Thom. Sanchez *lib. 7. diſp. 30. nu. 3.* qui ait non eſſe poteſtatem in Eccleſia compellendi puerum, ut ſervet continentiam ex voto in eo caſu, quod tamen falſum eſt, ut conſtat ex dictis ſupra *cap. 5.* de oblatis religioni a parentibus. Quamvis enim Eccleſia non poſſit ſupplere voluntatem in voto, quoad Deum, ut modo dicebamus, nec poſſet jam ordinatos cogere ad caſtitatem, ſi continentia non eſſet annexa ordini: at cum jam ſit conjuncta, & in ea ſit tacita voti emiſſio compellere poteſt quemcumque ordinatum ad ejus obſervantiam, licet ignorantia, aut vis illata idoneam cauſam diſpenſationi præbeant; & quamdiu non diſpenſaverit Eccleſia, 15

ſia; lethaliter peccat, niſi contineat, peccato ſacrilegii, ut ſupra dicebamus. Quare, niſi cum puer ante rationis uſum ordinatus, accedit ad rationis uſum reclamaret, & diceret ſe nolle vovere, judicaretur ab Eccleſia tacite emiſiſſe votum, & ad ejus obſervantiam compelleretur, & eodem modo matrimonium judicaretur nullum, ſicut de oblatis a parentibus, & tacite profeſſis dicebamus ſupra *cap.* 5. Quod ſi ad uſum rationis perveniens non reclamaret, votarius tamen votum non emitteret, eodem modo de illo judicandum eſt, atque de eo, qui cum uſu rationis ordinatus ficte emiſit votum. Magis autem ſine fundamento eſt, quod aſſerit idem Thomas Sanchez *ibidem num.* 8. ordinatum poſt rationis uſum, ante pubertatem tamen, non teneri continere. Nam votum poſt rationis uſum obligat ex natura rei, cum ſit libertas idonea ad mortale peccatum, ut habet communis ſententia in materia de voto. Quare niſi aliquo jure Eccleſiaſtico reddatur nullum votum emiſſum ante annos pubertatis, valet quidem ea natura rei: nullo autem jure infirmum eſt. Nec valet argumentum, quo utitur Thom. Sanch. deſumptum a profeſſione ſolemni ad vota in ordine emiſſa, ut jam dixi ſupra iſto cap. ſed de his latius diſſero *in tractat. de ordine, lib.* 2.

De impedimento cognationis.

CAPUT XXX.

Quid jure antiquo ſtatutum fuerit circa matrimonium conſanguineorum.

SUMMARIUM.

1 *Prohibita conjugia inter conſanguineos ab initio Eccleſiæ.*
2 *Etiam ab initio fuiſſe nulla.*
3 *Rationes ejus impedimenti inducendi.*
4 *Pœnis affecti ſic contrahentes.*
5 *Qualiter probanda conſanguinitas.*
6 *Non eodem modo computari gradus jure civili, & canonico.*
7 *Tres regulæ ad gradus numerandos, & n. 8. & 9.*
10 *Quædam difficultates circa tertiam regulum explicantur, & 11.*

1 *Conſanguinitas eſt vinculum ab eodem ſtipite deſcendentium propagatione contractum*. Ab initio autem naſcentis Eccleſiæ prohibita ſunt inceſtuoſa conjugia cum conſanguineis, quod etiam ante in lege veteri prohibitum erat. Ita decrevit Calixtus I. epiſt. 2. nu. 4. Id enim primum reperio decretum ſcripto proditum in lege nova: Fabianus Papa *can. de propinquis*, apud Gratianum 27. *quæſt.* 2. & 3. Julius I. *c. nullam in utroque quæſt.* 2. Concilium Agathenſe ſub Symmacho *cap.* 6. Epaunenſe *cap.* 30. Toletanum II. *cap.* 6. Aurelianenſe III. *cap.* 10. Arvernenſe *cap.* 11. Aurelianenſe IV. *cap.* 27. Turonenſe II. *cap.* 21. Pariſienſe III. *cap.* 4. Lugdunenſe II. *cap.* 4. Matiſconenſe II. *cap.* 18. Altiſiodorenſe *cap.* 38. Gregor. I. *lib.* 12. *epiſt.* 31. *interrog.* 6. & *epiſt.* 32. Anglicanum ſub Adeodato *cap.* 10. & poſt Toletanum XVII. *can.* 14. ex additis Gregor. II. *epiſt.* 14. Gregor. III. *epiſt.* 1. Romanum ſub Gregorio II. *can.* 6. 8. & 9. Zacharias *epiſt.* 7. *can.* 22. Leptinenſe ſub Zacharia *in fine*, Sueſſionenſe ſub eodem *in fine*; Roman. ſub Zachar. *c.* 6. Arelat. IV. *c.* 11. Cabilon. II. *c.* 28. Mogunt. ſub Rabano *c.* 29. & *c.* 30. Leo IV. *epiſt.* 2. *cap.* 9. Ticinenſe ſub Leone IV. *ſ.* 10. Nicolaus I. ad conſulta Bulgarorum *c.* 39. VVormatienſe *c.* 32. & 78. Joann. VIII. *epiſt.* 65. Confluantinum ſub Joan. X. Saleguntadienſe *c.* 11. Romanum ſub Nicolao II. *c.* 12. Romanum II. ſub Alexandro II. Gregorius VII. *lib.* 1. *epiſt.* 5. *lib.* 2. *epiſt.* 35. & 39. & *lib.* 6. *epiſt.* 20. Anglicanum ſub Gregorio VII. Trojanum ſub Urbano II. Londonienſe ſub Paſchali II. extat apud Baronium tom. 12. Lateranenſe ſub Calixto II. *can.* 5. apud eumdem Baronium, Londonienſe ſub Honorio II. *can.* 12. Lateranenſe ſub Innocentio II. apud eumdem Baronium *tom.* 12. *c.* 17. Alexand. III. in Appendice Lateranenſis *part.* 6. *c.* 19. & 32. & *part.* 50. *cap.* 29. Innocentius III. in Lateranenſi *cap.* 50. Vienenſe ſub Clement. V. & habetur *Clementina* 1. *de conſanguinit. & affinitat.* Palentinum ſub Joanne XXII. *tit. de conſanguin. & affinit.* Colonienſe ſub Paulo III. *part.* 7. *cap.* 46. denique Tridentinum *ſeſſ.* 24. *cap.* 3.

2 Sed his omnibus Pontificum Conciliorumque decretis, quibus ab exordio Eccleſiæ prohibita conjugia ſunt inter conſanguineos, non tantum efficitur fuiſſe prohibita, ſed etiam nulla. Calixtus enim primo loco citatus inquit ejuſmodi conjunctionem nec eſſe legitimam, nec manere poſſe, & ideo repellendas, dicitque ſe in eo decreto ſequi majorum veſtigia. Quare non tantum prohibita, ſed perpetuo irrita ſunt judicata ab Eccleſia. Deinde fere omnibus canonibus citatis paucis exceptis, quos indicabo ſtatim, impedimentum hoc tam in affinitate, quam conſanguinitate, uſque ad ſeptimum extendebatur gradum, vel quouſque parentela cognoſci poſſet. Solus Nicolaus I. *can. cit.* diſtinxit inter deſcendentes per lineam rectam, & tranſverſales, & in illis voluit in infinitum extendi impedimentum: at in his non tantam extenſionem eſſe. Quamvis autem frequenter prohibita olim, & irrita conjugia uſque ad ſeptimam generationem: attamen nonnullis etiam canonibus cautum eſt etiam antiquis, ut ad quartum tantum extenderetur, unde & infra quartum gradum valuere matrimonia tam inter affines, quam conſanguineos. Id conſtat ex decreto Higinii 35. *quæſt.* 10. *can. ſi qua mulier*, Fabiani *d. c. de propinquis*, & ex Gregor. I. *lib.* 12. *epiſt.* 31. *interrog.* 6. ubi Anglis recens ad fidem converſis indultum eſt, & Gregorio II. *epiſt.* 14. de eiſdem, quamvis erga alios maneret impedimentum uſque ad ſeptimum. Moguntiaco ſub Leone III. & Carolo *cap.* 54. VVormatienſi *cap.* 76. Decretum tamen Higinii, atque Fabiani, quamvis leges eſſent latæ ad univerſalem Eccleſiam, non ſervatæ ſequentibus Pontificum decretis aliud ſtatuentibus. In peculiaribus autem Provinciis ad Epiſcoporum voluntatem, quorum, uti ſupra diximus, fuit, & impedimenta conſtituere, & in illis diſpenſare, reſtrictum impedimentum eſt ad pauciores gradus, vel extenſum pro ut illis expedire viſum. Donec univerſali lege in Concilio Lateranenſi ſub Innocentio III. & habetur *c. non debet, de conſanguin. & affinit.* reſtrictum tantum impedimentum uſque ad quartum gradum: quæ lex noſtro etiam tempore perſeverat, ſequentibus Conciliis approbata, & confirmata.

Quare autem id impedimentum inductum fuerit, multas reddit rationes D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 154. *art.* 9. quas late proſequitur Bellarminus *lib.* 1. *de matrimonio, cap.* 29. Prima deſumitur ex reverentia debita majoribus, & conſanguineis. Secunda ex familiaritate inter conſanguineos, quæ ſuſpecta redderetur, ſi iniri inter illos matrimonia poſſent. Tertia ut charitas inter extraneos extendatur. Quarta, ut moderatus ſit uſus conjugalis, qui nimius eſſet, ſi ad amorem ortum ex ſanguine accederet amor conjugalis. 3

Sic autem contrahentes multis pœnis olim affecti, & excommunicati, ut conſtat ex citatis canonibus, noviſſime tamen *in Clementina* 1. *de conſanguinitate*, de qua ſupra *c.* 8. & *lib.* 5. cum de clandeſtino matrimonio ſermo eſſet: infames etiam filii ex tali conjunctione habiti, quod multis etiam antea canonibus ſtatutum, & ipſos etiam contrahentes infames eſſe. 4

Qualis autem fieri debeat probatio petendum ex Alexandro III. *part.* 6. *in Append. Lateranenſis cap.* 32. & *part.* 8. *cap.* 17. & 18. & ex Lateranenſi ſub Innocentio III. *cap.* 53. *Per majores populi*, inquit Gregorius VII. *lib.* 1. *epiſtol.* 5. Trojanum ſub Urbano II. *Non quot maritos voluerit.* Londinenſe ſub Honorio Secundo *can.* 12. *Quod ſi nota parentela, etiamſi nulli impugnatores exiſtant, Eccleſia ſeparet.* Alexander Tertius, *part.* 10. *c.* 27. Quibus omnibus inſpectis numquam mihi perſuadere potui unum teſtem ſufficere ad impediendum matrimonium, ſi major non adſit probatio, ut jam cœpi dicere ſupra *lib.* 5. 5

Sed cum conſanguinitas attendatur per gradus, & lineas, lineaque ſit perſonarum ſanguine conjunctarum collectio: gradus vero diſtantia unius perſonæ ab alia, videndum quomodo gradus computentur. Et quidem jure civili aliter, quam canonico deſignatur gradus *can. Ad ſedem Alexandri III.* 35. *quæſt.* 5. Quomodo autem deſignentur jure civili dicendum in materia de teſtamentis. Jure autem canonico computantur in ordine ad matrimonia juxta tres regulas, quæ communiter a Doctoribus aſſignantur. Quamvis non ignorem Saliguſtadienſe Concilium ita numerare, ut duo fratres non dicantur eſſe in primo gradu, ſed filii fratrum dicantur eſſe primi, ſcilicet, nepos, & neptis. At regulæ communiter receptæ hæ ſunt. 6

Prima regula eſt. *In recta linea aſcendentium, & deſcendentium tot ſunt gradus, quot ſunt perſonæ ablato ſtipite*, verbi gr. pater, filius, nepos, pronepos, abnepos, quinque ſunt perſonæ, & quatuor gradus. Unde filius cum patre eſt in primo gradu, nepos in ſecundo, 7

B ſilii Patrui de Matrim.

pronepos in tertio, abnepos in quarto. Cujus ratio eſt, quia tot gradus, quot ſunt generationes. Generatio autem inter duos terminos verſatur, generantem ſcilicet, & genitum: unde ut ſint quatuor generationes, quinque perſonæ eſſe debent. Conſtat hæc regula ex *cap. parentelæ 35. qu. 5.*

8 Secunda regula eſt. *In linea tranſverſali æque diſtantium ab ſtipite, quo gradu diſtant ab ſtipite, eodem diſtant inter ſe.* Ut fratres, quia ſunt in primo gradu cum ſtipite, ſunt etiam primo gradu inter ſe conjuncti. Ratio eſt, quia illi eadem generatione diſtant inter ſe, qua diſtant ab ſtipite, tot enim ab ſtipite ad illos interceſſere generationes, & non plures.

9 Tertia regula eſt. *In linea tranſverſali inæqualiter deſcendentium, quo gradu remotior diſtat ab ſtipite, eodem gradu diſtant inter ſe.* Unde quia nepos diſtat ab avo in ſecundo gradu, patruus etiam diſtat ſolum in ſecundo gradu. Ad cujus regulæ intelligentiam placet advertere cum Bellarmino *lib. de matrimonio, cap. 26.* qui ſunt in uno latere non habere habitudinem ſeu ordinem ad eos, qui ſunt in alio, niſi ratione ſtipitis, in quo uniuntur: & ideo accidentale eſt, quod inter ſe diſtent perſonæ quantum attinet ad habitudinem ad perſonas alterius lateris. Quare non eſt abſurdum, ſed plane conveniens, ut abnepos ex una linea diſtat eodem gradu a filio alterius lineæ atque a nepote, & pronepote, &c. Quia filius, nepos, pronepos unius lineæ reſpiciunt abnepotem alterius ſolum, quatenus illi tres uniuntur in eodem ſtipite, a quo abnepos ejus lineæ quatuor gradibus diſtat.

10 Sed quæret fortaſſe aliquis cum Bellarmino, ubi ſupra, unde fiat ut ſi conſideremus perſonam remotiorem ab ſtipite, inveniamus illam æqualiter diſtare ab omnibus perſonis alterius lateris: ſi vero conſideremus propinquiorem, inveniemus illam diſtare inæqualiter a ſingulis alterius lateris. Reſpondeo rationem hujus eſſe, quia, quando conſideramus perſonam remotius diſtantem, ut abnepotem, tunc attendimus diſtantiam ipſius ab ſtipite, & in ſtipite intelliguntur omnes, qui ſunt in altero latere; & ideo tantum diſtat perſona illa remotior ab ſtipite, quantum ab omnibus perſonis alterius lateris. At quando conſideramus perſonam propinquiorem, ut filium, tunc non attendimus diſtantiam ejus a ſtipite, ſed diſtantiam ſtipitis ad perſonas alterius lateris, & in ſtipite tunc intelligimus perſonam illis propinquiorem: & quia ſtipes diſtat inæqualiter a perſonis alterius lateris, ideo etiam perſona illa propinquior, ſcilicet filius, inæqualiter diſtat ab omnibus perſonis alterius lateris.

11 Dices rurſus. Quare quando conſideramus perſonam remotam, attendimus diſtantiam ejus ab ſtipite, & non etiam id facimus, quando conſideramus perſonam propinquam? Reſpondemus quia ſi conſiderando perſonam propinquam, attenderemus diſtantiam ejus ab ſtipite, ſequeretur perſonas aliquas alterius lateris eſſe propinquiores ſuo collaterali, quam ſtipiti, quod eſt omnino impoſſibile, cum non conjungantur collaterales, niſi per ſtipitem. Hoc autem abſurdum, & impoſſibile ſequi perſpicuum eſt. Nam ſi attendamus diſtantiam filii a patre, & in patre intelligamus omnes perſonas alterius lateris uſque ad nepotem, tunc diſtabit filius ab omnibus perſonis alterius lateris uno tantum gradu, quemadmodum uno tantum gradu diſtat a ſtipite ſcilicet a patre. Ergo filius unius lateris, & nepos, vel pronepos unius lateris propinquior erit filio alterius lateris, quam ſtipiti, quod eſt impoſſibile, cum ratione ſtipitis illi ex utroque latere conjungantur. Atque hoc eſt fundamentum illius tertiæ regulæ, tot gradibus in linea inæquali diſtare inter ſe collaterales, quot gradibus diſtat remotior ab ſtipite, non autem, quot gradibus diſtat propinquior ab eodem ſtipite. Hæc ex Bellarmino loco citato.

CAPUT XXXI.

An in aliquo gradu conſanguinitatis, rectæ lineæ ſit matrimonium nullum jure naturali?

SUMMARIUM.

1 *Quid agendum.*
2 *Variæ ſententiæ.*
3 *Nullam eſſe rationem, qua determinari poſſit gradus dirimens in linea recta jure naturali.*
4 *Solum dirimere in primo gradu.*
5 *Ex aliqua cauſa honeſtari poſſe.*
6 *In aliis gradibus rectæ lineæ non eſſe irritum jure naturali.*

NOn eodem modo ſentiunt Doctores omnes, Sed primo agemus de matrimonio inter conſanguineos in recta linea, & capite ſequenti de conſanguineis in linea tranſverſali. 1

Quod ad primum attinet, licet conſentiant Doctores omnes nullum gradum in lege nova prohibitum eſſe jure divino, cum ceſſaverit veteris legis prohibitio, ut interim omittam hæreticorum deliramenta, de quibus Bellarminus *lib. 1. de matrimonio, cap. 25.* attamen nonnulli cenſent aliquos gradus rectæ lineæ prohiberi jure naturali. Soto *in 4. diſtinct. 40. art. 3.* duos ſolos comprehendi cenſet ea prohibitione. Angelus verb. *Matrimonium, impediment. 8.* cum aliis etiam ultra quartum extendi dicit hoc impedimentum juris naturalis, non tamen ultra vigeſimum. Covarruvias *2. part. cap. 6. §. 6. n. 12.* ad decem tantum extendit, ceſſare tamen in vigeſimo. Alii tamen communiter in infinitum extendunt. Ita Ricardus *in 4. diſt. 40. art. 1. quæſt. 4.* Durandus *qu. 1. n. 9.* Bellarminus *lib. citato*, favet *l. quiqua 4. in jus vocando.* 2

Cæterum in primis exiſtimo nullam eſſe rationem propter quam in infinitum, aut ad viginti, aut ad decem gradus illud impedimentum extendatur, cum ultra ſeptimum gradum, imo multo antea non agnoſcatur parentela, ut antiqua Concilia loquuntur: & ideo impedimentum conſanguinitatis ad ſeptimum tantum gradum extenderunt. Neque etiam firmam invenio rationem, propter quam ad duos magis extendatur, quam ad tres, ut inquit Soto. Quare illa omnia videntur magis pro libito, quam pro ratione dici. 3

Deinde exiſtimo tantum in primo grado lineæ rectæ, ſcilicet, matrimonium patris cum filia, filii cum matre prohibitum, & irritum eſſe jure naturali: quam ſententiam ſequutus eſt Cajetanus *2. 2. quæſt. 154. art. 9. & in opuſculo de Matrimonio Regis Angliæ ad Clementem Septimum.* Et quidem in primo illo gradu matrimonium eſſe irritum jure naturali, in primis ſuadet omnium gentium conveniens de ea re ſententia, & a natura inſitus horror. Perſæ enim, qui conjugia cum parentibus permittebant, reprehenduntur a Tertulliano *in Apologet. cap. 9.* Chryſoſtomo *homil. de Pentecoſte, in fine.* Auguſtino *quæſt. 61. in Lev.* Theodoreto *in lib. de legib.* Atque inde reprehendit Ariſtoteles *lib. 2. Polit.* communitatem uxorum, quia filii parentibus jungerentur, imo & eum congreſſum abhorrent nonnullæ belluæ, ut ipſe de camelis, & equis refert *lib. 9. de hiſtor. animal. cap. 46.* & Plin. *lib. 8. natural. hiſtor. cap. 42.* Unde merito Ambroſius *epiſt. 66.* ad Paternum, inquit: matrimonium parentis cum filia repugnare legi naturæ ſcriptæ in cordibus hominum, adeo omnibus horribilis, & turpis eſt congreſſus iſte. Hinc Alexander Alenſis *3. part. quæſt. 36. num. 6.* rationem reddit, quia confunderetur ordo naturæ. Nam principia generationis eſſent etiam generationis comites, hi parentes, illi filii. Quam etiam rationem reddit Ricardus *diſt. 40. art. 1. quæſt. 2.* Nulla præterea de eo connubio extant exempla, diſpenſationes nullæ, ac denique matrimonii æqualitas, & mutua ſubjectio cum naturali poteſtate patris in filium cohærere non poteſt. 4

Nec vero ob id negandum ita intrinſece malam eam conjunctionem, ut nullo fine honeſta reddi poſſet. Quamvis enim adeo turpis ſit, occurrere poteſt aliud præceptum urgentius, & efficacius, quo abſque diſpenſatione ulla ceſſet obligatio non contrahendi ea conjugia: ut ſi deficiat genus humanum, ut contingit in primi ævi matrimoniis. Quæ exiſtimatio, licet tempore illo non ſatis prudens, filiarum Lot peccatum aliquantulum excuſavit, crediderunt enim perire genus humanum, atque ideo licere ſibi a parente poſteritatem accipere, imo & nonnulli ex patribus factum filiarum Lot non ſolum non accuſant, ſed etiam a peccato liberant. Niſi forte quis dicat matrimonium patris cum filia, matris cum filio divina aliqua lege potius prohibitum, quam naturali, quæ quia conſonat naturæ, naturalis dicatur, & traditione derivata ſit: quod mihi aliquantulum arridet, cum non inveniam firmum aliquod argumentum, quod oſtendat hanc conjunctionem jure naturali nullam, cum non opponatur ita clare fini matrimonii, quod neceſſarium eſſet ut jure naturali irritaret. Quamvis hujus divini præcepti adhuc perſeverantis nullum inveniam veſtigium. 5

At vero in aliis gradibus rectæ lineæ matrimonium non eſſe irritum jure naturali mihi perſuadeo, in primis, quia nullam ad id aſſerendum firmam, nec vero- 6

roſimilem rationem invenio. Nam ea, quæ ſumitur ex naturali reverentia debita, quam debet nepos avo, non eſt efficax. Quis enim non videt jam minorem eſſe eam naturalem conjunctionem, & quo magis diſtat, minorem eſſe, atque ideo minorem etiam indecentiam cerni in ea conjunctione, id quod & fatetur Bellarm. cap. 18. Quod autem ſit inæqualitas major ætatis, ad prohibitionem naturalem inveſtigandam ridiculum eſt: pone enim a Deo per miraculum conſervari. Adde avum quinquagenarium, & ſexagenarium poſſe habere neptem, & proneptem nubilis ætatis. Quod autem ſexagenarius nubat viginti annos habenti, quid obſtat? Quot ejuſmodi conjugia videmus initi quotidie ſine culpa ulla? Ergo ſi aliud non obſtat, ex inæqualitate ætatis, nec culpa venialis colligi poteſt, multo minus eſſe irritum matrimonium. Unde neque exiſtimo ſecluſo jure poſitivo eſſe culpam lethalem contrahere in gradibus conſanguinitatis rectæ lineæ, ſaltem ultra ſecundum, vel tertium gradum. Nam jam deinceps non cernitur in illis gravis irreverentia, ex quo petenda eſt tota ratio malitiæ. Addo etiam Pontifices atque Concilia in his, quæ citavimus, decretis, univerſe ſtatuiſſe nullum eſſe impedimentum ultra ſeptimum gradum, vel ultra quartum conſanguinitatis. Qua locutione univerſe ſtatuitur ultra illos gradus, neque irritum, neque illicitum eſſe. Quod autem loquutur non tantum de gradibus lineæ tranſverſalis, ſed etiam rectæ, manifeſte conſtat, quia cum ſtatuant cum nullo de cognatione contrahendum eſſe conjugium, vel quouſque ſe parentela cognoſcit, inquiro, an tunc de omni linea intelligantur? Intelliguntur certe, alias deveniendum eſſet in quoddam abſurdum, ſcilicet, ſi illis canonibus non eſt ſermo de gradibus lineæ tranſverſalis, cum variæ extiterint opiniones de valore matrimonii in gradibus rectæ lineæ infra ſecundum, poſſe valide abſque diſpenſatione ulla iniri matrimonium inter avum, & neptem, vel proneptem ſequendo opinionem probabilem affirmantium valere. Igitur quando dicunt tantum uſque ad ſeptimum, vel quartum gradum extendi, univerſe de omnibus intelliguntur, ſiquidem non minus iſti, quam illi conſanguinei ſunt. Denique poteſt ſumi pro hac ſententia aliquale argumentum ex eo, quod nullus gradus lineæ rectæ affinitatis prohibetur naturali jure, ita ut ſit irritum matrimonium, ut ſtatim demonſtrabo, cum de affinitate ſermo fuerit ex ipſis Conciliorum, Pontificumque decretis: cum tamen adeo gravis cernatur irreverentia in matrimonio privigni cum noverca, & privignæ cum vitrico, aut ſoceri cum aliqua nuru, quæ major profecto apparet, quam in eo quod neptis nubat avo. Ergo ſignum eſt in illis gradibus matrimonium non eſſe irritum jure naturali. Atque hæc de primo.

CAPUT XXXII.

Sit ne jure naturali matrimonium prohibitum, & irritum in aliquo gradu lineæ tranſverſalis.

S U M M A R I U M.

1 *In aliis gradibus ultra primum lineæ tranſverſalis non eſſe irritum jure naturæ matrimonium.*
2 *In primo eſſe nullum nonnulli ſentiunt.*
3 *Vera ſententia valere, Doctores, qui illam tenent, referuntur.*
4 *Probatur ex Auguſtino, & Hieronymo.*
5 *Ex moribus gentium.*
6 *Ex ſacris literis, & n. 7.*
8 *Ex nonnullis Canonibus, qui expenduntur, & n. 9.*
10 *Nullam rationem eſſe, quæ convincat oppoſitam, & n. 11. 12. 13.*
14 *Diſpenſari poſſe a Pontifice ex juſta cauſa, & quales videntur juſta, ſub Eccleſiæ cenſura, ibid.*

1 MAjor in hoc expediendo difficultas eſt. Nec examinamus modo, an culpa lethalis ſit in eo connubio, quod indicabo ſtatim, ſed an ſit irritum matrimonium in aliquo gradu lineæ tranſverſalis. Et quidem quod attinet ad alios gradus ultra primum, quamvis non omnes conſentiant Scholaſtici, attamen dubitatione vacat non eſſe irritum in illis matrimonium jure naturali, ſed tantum Eccleſiaſtico. De quo miror dubitaſſe nonnullos ex Theologis, cum ſint apertiſſima Pontificum reſponſa, & Conciliorum decreta. Nam in Concilio Agathenſi cap. 61. poſtquam de *Baſilii Pontii de Matrim.*

matrimonio inter conſobrinos, & patruum, & ſobrinam egiſſet, dicitur ea conjugia ita in poſterum prohiberi, ut tamen quæ jam eſſent contracta nullatenus diſſolverentur, quod non decrevit Concilium, ſi irritum eſſet matrimonium jure naturali. Laxarentur enim habenæ libidini. Id quod in Agathenſi ſtatutum eiſdem verbis confirmatum in Concilio Epaunenſi *cap. 30.* & Epaunenſe decretum confirmatur expreſſo nomine in Aurelianenſi IV. *cap.* 27. & Turonenſi II. *cap.* 21. & Arelatenſi IV. *cap.* 11. & aliis. Et Innocentius III. *in cap. gaudemus, de divortiis*, expreſſe dicit matrimonia infidelium in ſecundo, tertio, & aliis gradibus conſanguinitatis contracta non diſſolvenda, cum ad fidem veniunt, ex eo quod illi non teneantur legibus canonicis. Ergo conſanguinitas in his gradibus præter primum canonicum tantum impedimentum eſt. Ac denique Auguſtinus *lib. 16. de civit. Dei*, *cap.* 12. affirmat ante legem humanam numquam prohibitum eſſe jure divino vel naturali conjugium cum conſobrina, id eſt, inter filium, & filiam duorum fratrum. Unde & ſecluſa lege canonica non video eſſe aliquod peccatum in ea conjunctione, cum dicat Innocentius III. *in d. c. gaudemus*, in ſecundo, tertio, & quarto gradu licitum eſſe conjugium inter infideles, aut licite eſſe contractum, quia canonicis legibus non arctantur. Aut ſi illud eſt in conjunctione patrui cum ſobrina, non mihi videtur eſſe lethale, taliſque naturæ, ut ſecluſa lege Eccleſiaſtica multis de cauſis, nec minus urgentibus licite iniri poſſit. Solum ergo dubitamus de matrimonio contracto in primo gradu lineæ tranſverſalis inter duos fratres, an illud ſit irritum jure naturali, nec vero dubitamus eſſe illicitum, id enim fatemur ingenue.

Igitur non pauci ſentiunt matrimonium inter fratres eſſe jure naturali irritum, atque adeo indiſpenſabile a Pontifice. Ita ſentit Abulenſis Levit. 18. *qu.* 5. Martinus de Ledeſma 2. 4. *qu.* 56. *art.* 3. *dub.* 4. Catherinus *lib.* 5. *annotationum in Cajetanum*, & recentiores alii. Fundamenta hujus ſententiæ adducam poſtea. 2

Ego autem verius ſemper exiſtimavi matrimonium inter fratres non eſſe irritum jure naturali, ſed tantum poſitivo, olim divino in lege veteri, nunc vero Eccleſiaſtico. Sententiam iſtam tenent Doctores non pauci, neque infimæ notæ, Divus Thomas 2. 2. *quæſt.* 154. *art.* 9. *ad* 3. Cajetanus *ibidem*. Alexander Alenſis 3. *part. quæſt.* 35. *memb.* 6. ubi expreſſe dicit, tantum lege divina in veteri populo prohibitum matrimonium ſororis cum fratre, & poſtea in ſolutione ad argumenta dicit coitui ſororis cum fratre, accidiſſe quod ſit inceſtus. Ricardus *in* 4. *diſtinct.* 40. *artic.* 1. *quæſt.* 2. Durandus *eadem diſtinct. quæſt. unica*, *num.* 9. Scotus *eadem diſt. quæſt. unica*, qui plane aſſerunt in veteri lege divino præcepto id matrimonium prohibitum, non vero naturali jure. Carthuſianus *ead.* Abulenſis 1. *Regum*, *c.* 8. *q.* 149. & *ſequ.* Armilla *verb. diſpenſatio*, *ſ.* 9. & 10. Vera Crux *in ſpeculo conjug.* 2. *p. art.* 25. Oleaſter *Geneſ.* 20. Guillelmus Hamerus *in eundem locum*, Gentianus Hervetus *in Clement.* Alexander *lib.* 2. *ſtrom. cap.* 12. *in principio*, & denique M. Luyſius Legionenſis ſic cenſuit ſub Philippo II. Mantuæ Aprilis 22. anno 1589. 3

Pro hac etiam ſententia videntur ſtare Hieronymus, & Auguſtinus. Hieronymus in quæſtionibus, ſive traditionibus in Geneſin. *Necdum quippe* (inquit) *inter patruos, & patrum filios nuptiæ fuerant lege prohibitæ, quæ in primis hominibus etiam inter fratres, & ſorores initæ ſunt.* Et poſtea *in eodem libro Geneſis* 20. in illa. *Et enim vere ſoror mea eſt de patre, ſed non ex matre. Id eſt*, inquit, *fratris ejus eſt etiam filia, non ſororis. Sed quia in Hebræo habetur, vere ſoror mea eſt, filia patris mei, & non filia matris meæ, & magis ſonat, quod ſoror Abrahæ fuerat, in excuſationem ejus dicimus, necdum illo tempore tales nuptias lege prohibitas.* Hæc Hieronymus. Nec vero repugnat Auguſtinus *lib.* 15. *de Civit. Dei*, *cap.* 16. ubi cum de fratrum conjugiis ſermo eſſet, inquit: *Quid profecto quanto eſt antiquius compellente neceſſitate, tanto poſtea factum eſt damnabilius religione prohibente:* quibus indicat neceſſiſſe poſtea prohibitionem per legem ſcilicet divinam, ne latius ſerperet genus humanum, pluribus neceſſitudinibus exiſtentibus. Qua prohibitione ſecuta recte dicitur poſtea nefas jam eſſe, idque contraria probatum conſuetudine. Unde circa medium capitis inquit. *Quod humano genere creſcente, & multiplicato, etiam inter impios Deorum multorum, falſorumque cultores, ſic obſervari cernimus, ut etiamſi perverſis legibus permittantur fraterna conjugia, melior tamen conſuetudo ipſam velit abhorrere licentiam. Et cum ſorores accipere in matrimonium primis humani generis temporibus* 4

omnino licuerit, ſic avertſetur, quaſi numquam licere potuerit. Ad humanum enim ſenſum vel alliciendum, vel offendendum mos valet plurimum. Ecce legibus conceſſam licentiam nubendi dicit, quamvis perverſas leges affirmet, quia ſine magna neceſſitate: quo ipſo indicat juſta exiſtente cauſa fieri licite poſſe. Etiam conſuetudine id receptum dicit, atque adeo prohibitionem non ab ipſa lege naturæ manaſſe. His accedit Clemens Alexand. *lib. 2. ſtrom. cap. 12. in principio.*

5 Præterea, ſi mores hominum conſulamus, eam quod ab omnibus recipitur, ſatis indicet ab ipſo jure naturæ manare, & quod modo ab his, modo ab illis, ſatis etiam oſtendit non deduci ex naturæ principiis, reperiemus profecto matrimonium inter fratres non ab aliquo libidinoſo, & communi ſenſu rejectum, ſed apud multas gentes, eaſque prudentiæ laude florentes uſu, & conſuetudine receptum, atque probatum. Si ad tenebris obvoluta ſæcula te convertas, & quæ fabuloſa propter antiquitatem judicantur, Saturnus duxiſſe dicitur ſororem Opem, Jupiter Junonem, & quamplurima alia Deorum matrimonia, quæ poetæ ac Philoſophi finxerunt, e fratribus extiterunt. Si vero ea reſpiciamus ſæcula, quæ literis commendata ſunt, & in hiſtoria vivunt, apud Ægyptios in uſu fratrum matrimonia referunt Diodorus, & Pauſanias in Atticis, Ptolomæum nupſiſſe Arſinoe ſorori tradunt hiſtorici. Apud Athenienſes id in more receptum affirmat interpres Ariſtophanis, faceturque Ludovicus Vives *ad prædictum locum, & caput Auguſtini*, & Palæotus *lib. de nothis filiis, cap. 3. n. 2. & 3.*

6 Ad hæc, ex ſacris literis pro hac ſententia non levia colliguntur fundamenta. Primum ex *Geneſ.* 20. ubi cum expoſtularet Abimelech, quod deceptus eſſet ab Abraham dicente Saram ſororem eſſe, reſpondit: *Cogitavi mecum dicens, forſitan non eſt timor Dei in loco iſto, & interficient me propter uxorem meam.* Ac ne metus cauſa mentitus crederetur, addit: *Alias autem & vere ſoror mea eſt filia patris mei, & non filia matris meæ, & duxi eam in uxorem.* Quæ verba, quamvis ſi illis vis inferatur, aut varie torqueantur, in alium ſeorſum deflecti poſſint, attamen plane, & ſimpliciter, ac ſine tropo accepta noſtram ſententiam plane continent, & Clemens Alexandrinus ſupra citatus, de conjugio cum ſorore accipit. Neque obſtat, quod *Geneſ.* 11. appellatur nurus Thare uxor Abraham filii ſui, ſi enim filia eſſet, non ita appellari deberet, dicendi enim tunc potius nomine nurus explicandam, & ſignificandam, quam filiæ. Quare non probo quod alii dicunt Sarai Jeſcham appellatam etiam fuiſſe in eo capite, ut conſtet filiam eſſe Haran, id enim nullo cum fundamento aſſeritur. Neque obſtat etiam, quod Abrahamus, ut matrimonium celaret, & poſtea etiam Iſaac, ſororis appellationem ſuis uxoribus indiderint, quæ inutilis ſimulatio eſſet, ſi conjugia cum ſororibus eſſent eo tempore in uſu. Ea enim excuſatione optimo conſilio uſi Abraham, & Iſaac: quia, licet ea conjugia inter aliquos celebrarentur: at non ita frequenter, ut ſtatim de quibuſvis fraterno ſanguine junctis ſuſpicari etiam id facile poſſet.

7 Sed addo etiam ex 2. Regum 13. argumentum aliud deſumptum ab exemplo Thamar ſororis Amon, quæ ad illum inquit. *Noli frater mi, noli opprimere me vel facere ſtultitiam hanc, quin potius loquere ad Regem, qui non negabit me tibi.* Quo inaniter ſe puella defendere conaretur, ſi illicitum, inauditum, non uſu receptum, aut quod juſta ſubſiſtente cauſa fieri non poſſet conjugium. Nec vero dici poteſt Thamar non fuiſſe filiam David, ſed privignam, ut conſtat ex *eodem capite, & lib. 1. Par. cap. 3.* ubi enumeratur inter filios David. Nec etiam dici poteſt illam non fuiſſe ſerio, & ex animo locutam, ſed tantum ut juvenem inſanientem eluderet, cum poſtea dixerit. *Majus eſt hoc malum, quod nunc agis adverſum me expellens me*, volebat jam, ſcilicet patre conſentiente, more conjugis cum Ammone fratre permanere, idque ſatagebat. Quicumque certe hæc duo attente expenderit, licet non concedat certam eſſe opinionem, quam defendimus, dabit tamen cum magna probabilitatis ſpecie aſſeri poſſe illam ſacris literis confirmari.

8 Deinde ſententiam iſtam deducere conabor ex nonnullis Pontificum reſponſis, Conciliorumque decretis. Aghatenſe Concilium *cap. 61.* cum aliquas inceſtas conjunctiones enumeraſſet, ſubdidiſſetque univerſe, ut omnia quæ dixerat, & dicenda ſuper erant, uno verbo comprehenderet, tam inter conſanguineos, quam affines, concludit: *Aut qui ex propria conſanguinitate aliquam, aut quam conſanguineus habuit, concubitu polluat, aut duxerit uxorem.* Cum ergo hæc omnia matrimonia prohibuiſſet, inquit. *Quod ita præſenti tempore prohibemus, ut quæ ſunt ante non inſtituta non diſſolvamus.* Quod decreto convinci videtur ea matrimonia valere potuiſſe. Pone enim fratres aliquos matrimonio conjunctos tempore ejus decreti, inquiro an eſſent diſſolvenda conjugia illa, vel ſecus? ſi hoc ſecundum, vinco quod volo, valuiſſe ſcilicet; ſi vero diſſolverentur, id manifeſte eſt contra tenorem decreti. Quod eiſdem verbis receptum *in Epaunenſi, c. 30.* & aliis Conciliis, quæ ſupra retuli.

Sed expendo alia verba ejuſdem decreti, quæ niſi 9 fallor, aperte, & ſine ambage continent noſtræ ſententiæ deciſionem. Inquit enim, *ſi quis relictam fratris, quæ pene prius ſoror extiterat, carnali conjunctione polluerit: Si quis frater germanam uxorem acceperit.* Inquiro enim quis ſit horum poſtremorum ſenſus verborum? Ego quidem eum, quem præ ſe fert, eſſe intelligo, ſcilicet, ne quis germanam ſuam uxorem accipiat, alius enim eſſe non poteſt. *Germanus enim* inquit Servius Æneid. 5. *eſt ſecundum Varronem in libris de gradibus de eadem genitrice manans, non ut multi dicunt, de eodem germine, ſecundum quem bene nunc Ericem Butæ, & Veneris filium Æneæ dicit eſſe germanum.* Si enim quis exiſtimaverit ſenſum eſſe, ne frater ejus, qui uxorem duxit, ducat in uxorem germanam uxoris primi mariti, ridiculus erit: duo enim fratres duabus ſororibus nubere nullo umquam affinitatis genere primo, ſecundo, & tertio prohibiti fuerunt. Si autem quis dicat ibi præcipi, ne frater ducat germanam uxoris ſuæ, quam prius habuerat, non minus alienus ſenſus eſt, tum quia in omnibus codicibus, quos ego hactenus reperire potui, invenitur germanam uxorem non uxoris, & *in cap. inceſtis 35. qu. 2. & 3.* eodem modo legitur. Quare corruptum eſſe textum dici non poteſt, cum aliquo fundamento. Tum etiam, quia quorſum diceret, ſi quis frater, ſed abſolute, ſi quis ducat germanam uxoris? Non ergo eſt aliud quod referat illa vox, *Germanam*, niſi vocem illam, *frater*, & econtra. Nec dici poteſt hac ſecunda clauſula idem ſignificaſſe, quod prima, ut ex ipſo contextu ſatis liquet. At ſtatim dicit Agathenſe Concilium ſe non diſſolvere antea ſecus inſtituta conjugia. Ergo ſentit de omnibus matrimoniis in illis ſaltem gradibus expreſſim prohibitis valere conjugia, alias illos relinqueret in manifeſto peccato. Epaunonſe etiam cap. 30. *Si quis inquit, relictam fratris, quæ pene prius ſoror extiterat, carnali conjunctione violaverit, ſi quis germanam uxorem acceperit.* Addiditque etiam ſe non diſſolvere antea inita conjugia Aurelianenſe IV. can. 27. *Secundum ſtatuta*, inquit, *Epaunenſium canonum ea ſeveritas teneatur.* Turonenſe II. *cap. 22.* Epaunenſis meminit licet legat, *ſi quis germanam uxorem duxerit*, cum tamen in ipſo Epaunenſi, & Agathenſi tantum legatur *germanam uxorem.* Et quidem ita eſſe legendum præter ea quæ diximus, conſtat ex eo, quia matrimonium cum duabus ſororibus jam prohibitum erat priori clauſula, eo ipſo, quod prohibetur matrimonium unius uxoris cum duobus fratribus. Quare his verbis, quæ induximus, tantum prohibetur matrimonium fratris cum germana.

Denique nulla ratio eſt, quæ oppoſitum non ſolum 10 efficaciter, ſed nec magna cum probabilitate convincat. Quod enim numquam hactenus diſpenſatum ſit a Pontifice Romano, parum refert, licet demus falſa eſſe, quæ memoriæ prodita ſunt, de quadam diſpenſatione: tum quia juſta cauſa, & quæ neceſſaria ad diſpenſandum in eo gradu eſſet, non ſeſe occurrit: tum etiam quia quantum ex allatis decretis colligi poteſt, veriſimile eſt nonnulla matrimonia inita inter fratres valuiſſe, aut ſaltem ex illis decretis colligitur non obſcure diſpenſatio, cum concedant ut ſecus initia conjugia perſeverent, quod olim, ut diximus, ad Epiſcopos pertinebat. Tum denique inquiro ab iſtis, quando audivimus, vel legimus diſpenſaſſe Pontificem, ut quis nubat duabus ſororibus, & tamen noſtra ætate diſpenſatum in eo eſt a Clemente VIII. & ſuperioribus annis conceſſum, ut relictam fratris alter acciperet; & tamen ignoro an primis diſpenſationis prioribus ſæculis ullum extet exemplum.

Neque etiam efficax magis ratio eſt, quæ ex turpi- 11 tudine deſumitur, ac videtur ineſſe in eo, quod frater ſuam uxorem agnoſcat. Nam ex eo efficitur tantum illicitum illud quidem conjugium jure naturali, ſine magna cauſa: attamen non video unde colligatur eſſe irritum. Addo etiam non minorem, imo, quantum ego judico, majorem, aut ſaltem æque gravem turpitudinem cerni in eo, quod idem duas ſorores ducat uxores, aut duo fratres eidem uxori copulentur, utroque conſummato matrimonio. Quis neget! Et tamen diſpen-

diſpenſari in eo poſſe, & jure naturali valere matrimonium nullus Catholicus ambigit. Æque gravis, imo gravior turpitudo cernitur in eo, quod quis novercam, aut privignam ducat uxorem, vel relictam avunculi; & tamen ſolo Eccleſiaſtico impedimento ea conjugia dirimuntur, ut ex citatis canonibus deducam poſtea. Item non minor turpitudo relucet; quod matrimonium infidelium conſummatum diſſolvi poſſit, & uterque eum altero conſummare conjuge ſuperſtite; & tamen auctoritate Pontificis fieri poſſe non pauci docuerunt. Non ergo ratio ea turpitudine deſumpta vires habet. Adde multo minorem eam turpitudinem eſſe, ſi matrimonium eſſet inter fratres non uterinos, ſed tantum ex eodem patre, non matre, quales erant Sara, & Abraham, Ammon, & Thamar.

12 Id autem, quo nonnulli moventur, quod ſuſpecta redderetur cohabitatio fratrum, ſi inter illos matrimonia licerent, frivolum eſt. Neque enim ego licere dico, ſed non licere, valere tamen jure naturali. Quod autem id periculum ſequeretur, non oſtendit invalidum, ſed ut plurimum illicitum, idemque argumentum fieri poſſet ad reddendam ſuſpectam habitationem cum relicta fratris, aut cum duabus ſororibus, & cum ſobrina, quæ tamen abſque ſuſpicione cum patruis habitant, ſoceris, & fratribus maritorum, & abſque controverſia certiſſimum eſt jure naturali valere, & tantum canonice impediri. Adde etiam filios legales ſimul cum naturali, & tamen inter legales nullum impedimentum eſt, & inter legales, & naturales tantum Eccleſiaſticum. Quare ex eo quod natura velit communem eſſe habitationem fratrum, tantum colligitur jure optimo Deum olim in veteri lege, & in nova nunc Eccleſiam impedimentum conſtituiſſe, ut ſcientes ſe invalide contrahere, etiamſi attentarent, abſtineant a concubitu.

13 Nec denique ullam vim habet, quod deſumitur argumentum ex reſponſo Innocentii III. *in cap. gaudemus, de divortiis*, dum tantum dixit matrimonia inter infideles contracta, in ſecundo, tertio, & quarto gradu conſanguinitatis non debere diſſolvi. Nam in primis Innocentius reſpondit ad id, quod quæſitum erat, tantum autem de illis gradibus fuerat quæſtio propoſita, quare quod attinet ad primum gradum nec negat, nec definit. Et quamvis daremus negare Innocentium matrimonia eſſe valida in primo gradu, deberet intelligi de recta linea conſanguinitatis: id quod etiam reſpondeant neceſſe eſt, qui ſentiunt matrimonium in omni gradu lineæ rectæ eſſe invalidum jure naturæ. Nam de omni gradu tam lineæ rectæ quam tranſverſalis non agere Pontificem ex eo conſtat, quia cum ea deciſio Pontificia tam habeat locum in conſanguinitate, quam affinitate, conſtat tamen in primo gradu affinitatis lineæ rectæ diſpenſatum. At tandem concludamus nihil in ea conjunctione cerni, quod tollat fines matrimonii, aut ejus ſubſtantiam, quod neceſſarium eſſe, ut diceremus jure naturali impedire, & dirimere, ut facile conſtabit diſcurrenti per fines matrimonii.

14 Maneat ergo jure naturæ validum eſſe matrimonium inter fratres: unde & juſta ſubſiſtente cauſa diſpenſari in eo poſſet a Romano Pontifice. Juſta tamen mihi cauſa videretur, ut quod exempli cauſa dictum ſit, ſi Hiſpaniarum Princeps, cum ex una parte digna tanta Regia Majeſtate uxor non eſſet, nec ſine gravi inconvenienti juxta prudentem æſtimationem etiam adhuc illam ducere non poſſet, & ex alia parte illæ, quæ pari conjugio copulari poſſent, eſſent aut hæreſi infectæ, aut ſuſpectæ, unde probabile periculum immineret, vel pervertendi Regis, vel inficiendi regni, quod non eſt difficile evenire: poſſet certe juſte diſpenſari, ut eam ſororem nuberet, maxime ſi uterina non eſſet. Ita mihi videtur ſub Sedis Apoſtolicæ judicio, quæ an adhuc in eo caſu expediret, provide, ut reliqua omnia, & mature conſideraret. Sic dixi in prima editione libri de impedimentis.

De impedimento affinitatis.

CAPUT XXXIII.

Prohibitum connubium cum affini, & de affinitate orta ex illicita copula nonnulla explicantur.

SUMMARIUM.

1 *Affinitatis impedimentum probatur ex canonibus.*
2 *Quæ requirantur ut conſurgat affinitas.*
Baſilii Pontii de Matrim.
3 *Computatio graduum affinitatis.*
4 *Affinitatem ex fornicatione limitatam ad duos gradus.*
5 *Maritum cognoſcentem conſanguineam uxoris in tertio, vel quarto gradu impediri a petitione debiti quidam dicunt.*
6 *Verius oppoſitum ex declaratione Cardinalium.*

Affinitas eſt propinquitas aliqua orta ex copula ſive conjugali, ſive illicita, eſtque fere ſemper impedimentum dirimens, ut ex multis canonibus conſtat, quos modo citabimus. 1 Hi ſunt ſervato temporis ordine, Higin. *can. ſi qua mulier 35. quæſt.* 10. Fabianus *in cap. de propinquis*. Illiberitanum *can.* 61. *& can.* 66. Neocæſarienſe *can.* 2. Julius I. *can. nullam in utroque 35. quæſt.* 2. Agathenſe *can.* 61. Epaunenſe *can.* 30. Toletanum II. *cap.* 5. Aurelianenſe I. *can.* 20. Aurelianenſe II. *can.* 10. Vigilius *epiſt.* 3. Aurelianenſe III. *can.* 10. Arvernenſe *can.* 11. Turonenſe II. *can.* 21. confirmato Epaunenſi decreto, Pariſienſe III. *can.* 4. Lugdunenſe II. *can.* 4. Matiſconenſe II. *can.* 18. Altiſiodorenſe *can.* 27. 28. 29. 30. 32. Gregor. I. *lib.* 12. *epiſtolarum, epiſt.* 31. *interrog.* 6. *& interrog.* 7. *epiſt.* 32. *col.* 1. *& col.* 3. Gregorius II. *epiſt.* 14. Romanum I. ſub Gregorio II. *can.* 5. 7. 9. Zacharias *epiſt.* 1. *col.* 2. *in fine*. Romanum I. ſub Zacharia *can.* 6. Romanum II. ſub Zacharia. Damnant eum qui duxerat uxorem defuncti patris. Arelatenſe IV. *can.* 11. eadem habet, quæ in Epaunenſi. Cabilonenſe II. *can.* 29. Moguntinum ſub Leone III. & Carolo *can.* 56. *& can.* 54. Moguntinum ſub Rabano *can.* 29. *& can.* 30. VVormatienſe *can.* 32. *&* 78. Gregorius VII. *lib.* 7. *epiſt.* 9. *lib.* 8. *epiſt.* 3. Anglicanum ſub Gregorio VII. Alexander III. in appendice Concilii Lateranenſis *part.* 6. *cap.* 32. Londinenſe ſub Innocentio III. *can.* 10. Noviſſime Tridentinum *ſeſſ.* 24. *can.* 3.

Oritur autem affinitas etiamſi copula ſit cum fœmina invita, & coacta, *cap. ad diſcretionem, de eo qui cognovit*, & ſive ſit cum fœmina dormienti, aut vigilanti. 2 Ut autem contrahatur affinitas, neceſſaria eſt in primis carnalis copula. Unde ſi ſemen alicujus viri ope Dæmonis deferatur in uterum fœmineum, probabile judico non contrahi affinitatem, quidquid Thomas Sanchez *lib.* 2. *diſp.* 21. *n.* 2. et dico infra *lib.* 9. *cap.* 9. Quia illi non ſunt facti una caro, nec ſibi adhæſerunt, & alias innumeros ſcrupulos injiceret ea opinio dubitantibus hominibus, an ab illis dormientibus deciſum ſemen raptum a dæmone, alioque delatum eſſet. Unde neque ſi caſu ad ſe traheret uterus fœminæ ſemen viri cum ea ludentis, contraheretur affinitas. Requiritur præterea ut in ea copula ſit effuſio veri ſeminis, qua ratione ex copula eunuchorum utroque teſte carentium non oritur affinitas ulla, neque ex copula non conſummata aliquorum, ſi ante deciſionem ſeminis ſeparentur. Parum autem refert ad affinitatem contrahendam, quod fœmina ſeminet, vel non, cum ejus ſemen ad generationem neceſſarium non eſſe ſit conſtans opinio. Debet autem ea effuſio ſeminis fieri intra vas naturale copula interveniente, quare ſi quis extraordinarie polluat fœminam aliquam, vel in vaſe præpoſtero vel emittens ſemen poſt exactum e vaſe naturali membrum, quamvis poſtmodum caſu illabatur ſemen in naturale vas, nulla reſultat affinitas, *c. extraordinaria 35. quæſt.* 2. *&* 3. ſed de his infra *lib.* 9. *cap.* 9.

Computantur autem gradus affinitatis hac ratione. 3 Qui copulantur non cenſentur eſſe affines, ſed quaſi ſtipes, & truncus, unde ſumitur initium affinitatis. Ejus non alii ſunt gradus quam conſanguinitatis. Unde eam regulam tradiderunt nobis Conciliorum decreta, quam poſtea amplexi ſunt Scholaſtici cum Divo Thoma, & DD. omnes juxta parentelam viri numerandam etiam uxoris, & ita quo gradu quis diſtat in conſanguinitate a viro, eodem gradu affinitatis diſtat ab ejus uxore. Ita Concilium Moguntinum ſub Rabano *can.* 30. & VVormatienſe *can.* 78.

Deinde obſervandum affinitatem ortam ex copula 4 fornicaria olim non minus extendi, quam ex licita. Canones antiqui, quos modo citavimus, eodem modo de conjugali, & illicito ac inceſtuoſo concubitu loquuntur. Nunc autem jure novo Concilii Tridentini tantum extenditur ad ſecundum gradum incluſive. Hoc autem impedimentum affinitatis ortum ex copula illicita, nullo modo dirimet matrimonium jure naturali; imo vix impediet, aut ſaltem culpa tantum venialis erit, ſi quis cum affine ex copula fornicaria contraheret, quare tantum impedit, & dirimit jure Eccleſiaſtico; in aliis autem gradibus exceptis duobus, nec impedire jam dudum declaravit Pius V.

5 Sed quæſtionem habet hoc loco, an ſi quis maritus cognoſcat mulierem tertio, vel quarto gradu cum ſua uxore conjunctam, ſibique eodem gradu affinem, impediatur a petitione debiti conjugalis. Paulus Comitolus *lib. 1. reſponſ. moral. qu. 138. a. 2.* exiſtimavit eſſe inceſtum, & impedire jus exigendi debiti. Probat primo. Quia inceſtus gravius crimen eſt, quam adulterium *cap. adulterii 32. qu. 7.* qui Canon eſt Auguſtini *in lib. de adulterinis conjugiis*. Inceſtum enim in luxuriæ naturalis ſpeciebus eſſe omnium peſſimum docet D. Thom. 2. 2. *qu. 154. art. 12.* Quod etiam liquet ex *cap. quemadmodum, §. ſunt enim, eadem cauſa, & quæſtione*. Cum ergo adulterium privat jure petendi debitum, multo magis inceſtus. Denique quia communis Doctorum omnium ſententia eſt abſque diſtinctione ulla inceſtum afferre impedimentum debito exigendo.

6 Verum mihi videtur probabilius, ejuſmodi maritum non impediri ab exigendo debito. Docet Navarrus *lib. 4. conſ. conſil. 3. n. 2. 3. & 4.* qui & addit de ea re in ſacro pœnitentiariæ prætorio diſputatum eſſe, & integram relictam eſſe quæſtionem. Toletus quoque inſinuare videtur *lib. 7. ſummæ cap. 11.* Hujus ſententiæ non aliud mihi majus fundamentum eſt, niſi quia hæc impedimenta conſtant jure Eccleſiaſtico. Nullum autem jus ſtatuit hujuſmodi inceſtum impedire a debiti exactione. Nam jure Concilii Tridentini coitus illicitus gignit affinitatem tantum, uſque ad ſecundum gradum. Cum ergo non pertingat ad uxorem ejus mariti, nullum eſt in jure fundamentum, ut impediri dicamus debiti petitionem. Argumentum autem quod ex adulterio ſumitur, nullius momenti eſt: neque enim adulter peccat, ſi petat debitum, ut ex ſupra dictis conſtare poteſt. Eſt etiam pro hac ſententia declaratio Cardinalium apud Farinacium *ſeſſ. 24. de reformat. cap. 4.* in hæc verba, *S. D. N. Gregorius XIII. ex ſententia congregationis dixit per hoc decretum ſublatum cenſeri impedimentum quoque ſupervenientis affinitatis poſt contractum matrimonium, quia ſi impedimentum dirimens ſublatum eſt, quod majus eſt, ergo & iſtud quod ſolum impedit, ne is per quem contracta eſt affinitas ſine peccato poſſit exigere debitum, quod minus eſt: præterea Concilium ſuſtulit tertium, & quartum, ergo in omnibus*. Hæc ibi.

CAPUT XXXIV.

De affinitate orta ex copula conjugali.

SUMMARIUM.

1 *Tria affinitatis genera, duo jam ſublata.*
2 *Reſtricta ad quartum gradum.*
3 *In primo gradu lineæ tranſverſalis non eſſe irritum matrimonium jure naturali.*
4 *In primo linea recta eſſe irritum, nonnulli opinantur.*
5 *Veritas atque in illo eſſe nullum jure naturali, & 6.*
7 *Solvuntur fundamenta contraria, & 8. 9.*
10 *Ab infideli non contrahi hoc impedimentum.*

1 QUod attinet ad affinitatem ex copula conjugali, nonnulla jure antiquo ſancita ſunt, quæ jam abolita. In primis tria erant affinitatis genera, & in nullo eorum generum matrimonium validum, conſtat ex *cap. de propinquis, cap. contradiximus, cap. porro 35. qu. 2. & qu. 10. per totam*, gloſſa decretalis Innocentii III. *in cap. non debet, de conſanguinitate*, hac ratione his verbis genera affinitatis deſignat. *Si vis habere primum genus affinitatis, adde per carnis copulam alicui de tua conſanguinitate aliquam perſonam, & illa eſt affinis omnibus conſanguineis viri ſui in primo genere affinitatis, & hoc genus tantum prohibitionem habet. Unde mortuo viro illius mulieris puta fratre meo, illa non poteſt habere aliquem de conſanguinitate viri ſui. Ergo patet quod omnes conſanguinei, & conſanguineæ uxoris meæ ſunt mihi affines in primo genere affinitatis. Si vis habere ſecundum genus affinitatis, adde perſonam per carnis copulam primo genere affinitatis, mortuo fratre meo adde illi alium virum, & ille erit mihi affinis in ſecundo genere affinitatis: & ille ſecundum antiqua jura non poterat illa mortua accipere aliquem ex conſanguinitate prioris mariti uſque ad quartum gradum. Si vis habere tertium genus, adde perſonam perſonæ per carnis copulam ſecundo generi, & ſic habes tertium genus.* Apertius illa explicat Soto *in 4. diſt. 41. quæſt. unica*, ſecutus D. Thomam, Bonaventuram, Richardum, quos citat. Si Maria fratri meo eſſet matrimonio conjuncta, erit mihi affinis in primo genere. Si autem fratre meo defuncto eadem Maria defuncta, ducat Petrum, ille fiebat mihi affinis, in ſecundo genere: & ſi Maria defuncta ducat Petrus Annam, illa efficiebatur affinis in tertio genere. Qua ratione fieri poſſet, ut quis gener uxorem ſoceri ſui habeat, & e contra, ſi illi ſecundo nubat. Verum jure noviori Concilii Lateranenſis ſub Innocentio III. *cap. non debet, de conſanguinit.* ſecundum, & tertium genus affinitatis omnino ſublata ſunt, ita ut jam neque impediant, neque dirimant.

Præterea jure antiquo affinitas ad ſeptimum gradum 2 extendebatur, vel ad eumdem, ad quem conſanguinitas, idque fere omnibus canonibus, in quibus de hoc impedimento agitur, ſtatutum eſt, quamvis etiam nonnulli ex eis ad tertium, & quartum gradum limitaverint. Hi ſunt decretum Higinii Papæ, & habetur *cap. ſi qua mulier 35. quæſt. 10. & cap. & hoc quoque 35. qu. 2.* Fabianus *cap. de propinquis, eadem*, Gregorius I. *lib. 12. 31. interrog. 6.* ex diſpenſatione Gregorii XI. *epiſtol. 14.* Moguntinum ſub Leone III. *cap. 54.* Moguntinum ſub Rabano *cap. 29.* Quod univerſali lege ſancitum in Lateranenſi ſub Innocentio III. *cap. non debet, de conſanguinit.* & recenter confirmatum in Tridentino *loco citato*.

Solum ſupereſt explicandum, an in aliquibus gradi- 3 bus affinitatis matrimonium ſit nullum jure naturali? & ut in re non nimis difficili parum immoremur, præmittamus in primo gradu lineæ tranſverſalis non eſſe irritum conjugium jure naturæ, cum in eo gradu ſæpe jam diſpenſarit Eccleſia, matura etiam præcedente conſultatione, & ſummo conſenſu Catholici docuerint in lite mota de matrimonio Regis Angliæ Henrici VIII. Quod ſi Joannes Baptiſta Herodem reprehendit, quod uxorem fratris haberet, diverſa longe ſpecies facti eſt, tum quia abſtulerat illam Herodes vivente fratre, ut inſignes Doctores tradunt, quod numquam licuit in veteri lege, niſi repudium præcederet: tum etiam, quia licet defunctus eſſet frater Herodis, non licebat lege veteri uxorem fratris relictam accipere, niſi ſine liberis deceſſiſſet. Herodis autem frater reliquerat filiam Herodiadem. Quare tantum excæcata libido ad ejus regni ſupplicium, juſtorum probationem, & Eccleſiæ examen, illi negotio vires addere potuit, ut ob id matrimonium diſpenſatione Pontificia contractum in litem adduceretur. Quod autem illud matrimonium prohiberetur *Levit.* 18. & 20. nihil probat, cum ceſſante lege veteri tantum id habere vim debeat, quod lege naturali alias irritum eſſet. In multis enim gradibus prohibetur matrimonium in Levitico, in quibus non eſt irritum naturæ jure. Quare in hoc jam nequaquam audiendi nonnulli ex antiquis Theologis, qui jure naturali irritum affirmarunt.

An autem in primo gradu lineæ rectæ affinitatis ſit 4 matrimonium nullum, non idem omnes ſentiunt. Nam Canarienſis de matrimonio Regis Angliæ, Soto *in 4. diſt. 41. quæſt. unica, art. 3.* Covarr. *2. part. de matrimonio, cap. 6. §. 10. num. 6.* poſt Victoriam *relect. de matrimonio, 2. part. num. 5.* Bellarm. *lib. 2. de matrimonio cap. 28.* cenſent jure naturali impedire, & dirimere, ita ut contractum matrimonium inter vitricum, & privignam & privignum, & novercam ſit ipſo jure naturæ nullum. Fundamenta referam ſimul, ac diluam.

At mihi ſemper probabilius viſum eſt non eſſe in- 5 validum matrimonium in eo gradu jure naturali; ſed tantum Eccleſiaſtico, quamvis ob reverentiam debitam turpitudine non carere videatur, unde niſi juſta ſubſiſtente cauſa illicite fieret. Hanc ſententiam tenet Abulenſis *1. Regum, cap. 4. quæſt.* 152. Cajet. 2. 2. *quæſt. 154. art. 9.* probabilem putat Soto *in 4. loco citato*, Fernandus Rebellus *2. part. de oblig. juſtit. lib. 3. quæſt. 15. num. 10.* Et quidem ea quæ dixi *cap.* 22. de ſimultum matrimonio hanc etiam ſententiam perſuadent. Nam in eo *can.* 61. Concilii Agathenſis, & *can.* 30. Epaunenſis expreſſe prohibetur matrimonium cum privigna, cum noverca relicta fratris, relictaque avunculi: & tamen præcipitur ne ante eam prohibitionem matrimonia contracta diſſolvantur. Quod evidenti argumento eſt, illa conjugia valere, & diſpenſabilia ea impedimenta in primo gradu, Quæ decreta poſterioribus Conciliis confirmata diximus.

Præterea idem manifeſte demonſtro ex Concilio Au- 6 relianenſi III. *can.* 10. ubi hæc habentur. *De inceſtis conjunctionibus ita quæ ſunt, ſerventur. at hi qui aut modo ad Baptiſmum veniant, aut quibus patrum ſtatuta ſacerdotali prædicatione antea in notitiam non venerunt, ita pro utilitate converſionis, ac fidei ſuæ credidimus cen-*

ſalen-

ſalendum, ut contracta hucuſque hujuſmodi conjugia non ſolvantur, ſed in futurum, quod de inceſtis conjunctionibus in anterioribus canonibus interdictum eſt, obſervetur, id eſt, ut ne quis ſibi ſub conjugii nomine ſociare præſumat relictam patris, filiam uxoris, relictam fratris, ſororem uxoris, ſobrinam, conſobrinam, vel relictam avunculi, vel patrui. Quid apertius? ecce vult manere hujuſmodi conjugia in infidelitate contracta, & non diſſolvi. Ergo gradus affinitatis inter vitricum & privignam, inter privignum, & novercam, relictam fratris, aut ſororem uxoris non dirimit naturali jure. Imo & eos, qui ignorantia legum Eccleſiaſticarum ea matrimonia contraxerunt, idem Concilium ſtatim decernit non ſeparandos. Non viderunt iſta noſtri Theologi, ſicut neque ea, quæ adduxi pro matrimonio fratrum: unde non mirum ſi ex antiquæ doctrinæ ignoratione in varia placita diſtrahantur.

7 Deoique nulla ſont fundamenta, quibus oppoſita ſententia nititur. Nom quod Paulus inquit 1. Cor. 5. *Auditur inter vos fornicatio, qualis neque inter gentes, ita ut uxorem patris ſui quis habeat*, diverſum longe habet ſenſum, potiebatur enim illa vivante patre, quod innuit Paulus 2. Cor. 7. *Scripſi*, inquit, *non propter eum qui fecit injuriam, neque propter eum qui paſſus eſt*. Adde matrimonia cum noverca non eſſe inaudita inter gentes, ut conſtat ex dictis, & taſtantur Speculum, Soto, Navarrus & alii.

8 Quod item adduci poteſt ex naturali reverentia, quam privigna debet vitrico, atque novercæ, non tantum roboris habet, ex eo enim utplurimum fit cum peccato contrahi, niſi juſta excuſet cauſa. Adde etiam non minorem reverentiam deberi a filiis ſpiritualibus, & legalibus ſuis parentibus: & tamen ex omnium ſententia conſtat eſſe impedimentum tantum Eccleſiaſticum, & non juris naturalis. Hujus etiam argumenti vim elevant ea, quæ ſupra in ſimili argumento diximus pro matrimonio fratrum.

9 Nec denique obſtat, quod Concilium Arvernenſe ſub Vigilio Papa *cap.* 11. cum prohibuiſſet matrimonium cum privigna, inquit, *eum qui ſecus, auſu ſacrilego auctoritatem divinæ legis, & jura naturæ perrumpere*. Cujus Canonis ſententia probatur in Concilio Turonenſi II. *can.* 22. Hæc autem verba ab omnibus explicanda ſunt, cum prohibuerit etiam matrimonium cum ſorore uxoris, aut relicta fratris. Quare ea tantum dixit Concilium, quia jure naturæ matrimonium id videtur turpitudinem aliquam continere, atque adeo illicitum, niſi juſta excuſetur cauſa, propter quam etiam Eccleſia diſpenſare poſſet juſte in ſua prohibitione.

10 Ex dictis colligitur ſi quis in infidelitate affinitatem contraxiſſet, non impediri ne contrahat, ſi ejus legibus, quibus tenetur, ea matrimonia ſunt valida. *Id* quod ſolum verum exiſtimo, ſi matrimonium contrahatur in infidelitate, nam ſi baptizetur ante contractum matrimonium, cum jam legibus Eccleſiæ teneatur, & illis ille re vera ſit affinis, non poteſt valide inire conjugium, ut tenet Speculum *1. part. art.* 5. *& art.* 47. Pro qua ſententia ſunt Joannes Andreas, Cardinalis, Butrio, quos citat, licet non ſequatur, Sanctius *diſp.* 65. *num.* 8.

De Impedimento publicæ honeſtatis.

PUblicam honeſtatem oriri ex duobus capitibus, ſcilicet, ex matrimonio rato nondum conſummato, & ex ſponſalibus de futuro, certiſſimum eſt, ut ex dicendis conſtabit, quare de utroque diſtincte agendum eſt.

CAPUT XXXV.

Ex matrimonio nondum conſummato oriri publicam honeſtatem.

SUMMARIUM.

1 *Ex matrimonio rato non conſummato oriri publicam honeſtatem, non affinitatem.*
2 *Antiquiſſimum eſſe hoc impedimentum probatur decretis conciliorum.*
3 *Hoc impedimentum ad quatuor gradus extendi, non comprehendi a Tridentino in decreto de publica honeſtate.*
4 *Limitatam eſſe hoc impedimentum ex conſuetudine Baſilii Pontii de Matrim.* *populi Chriſtiani potius, quam ex aliquo jure.*
5 *Quid requiritur, ut ex matrimonio rato oriatur publica honeſtas.*

NOn oritur affinitas ex matrimonio rato nondum conſummato, ſed tantum publica honeſtas, quia affinitas ſine copula carnali conſurgere non poteſt. *Propinquitas enim ſanguinis verbis dicitur, non verbis efficitur*, inquit Benedictus *in can. lex* 27. *qu.* 2. & noviſſime declaravit Pius V. in quodam Brevi quod incipit *ad Romanum*, & Cardinalium congregatio, quorum declarationes extant apud Rebellum *num.* 109. & apud Farinacium *ſeſſ.* 44. *de reformat. matrimon. cap.* 3. in hæc verba. *An ex matrimonio contracto per verba de præſenti non conſummato oriatur affinitas vel impedimentum publicæ honeſtatis? Reſpondet Congregatio non eſſe impedimentum affinitatis, ſed impedimentum juſtitiæ publicæ honeſtatis, & fortius ac majus vinculum, quam impedimentum juſtitiæ publicæ honeſtatis ex ſponſalibus de futuro, & hoc Concilii decretum non loquitur de hoc impedimento, ſed de illo tantum ex ſponſalibus de futuro, ex quibus gradus iſtius impedimenti colligitur, non intelligit ad ſecundum gradum redactos, ſed tantum illos qui contrahuntur ex ſponſalibus de futuro, ut per bullam felicis recordationis Pii V. ſub dat. Romæ.* Hæc ibi. 1

Eſt aoiem hoc impedimeotum publicæ honeſtatis ortum ex matrimonio nondum conſummato antiquiſſimum in Eccleſia, quamvis non multæ de eo leges extiterint. Ego primam de eo ſcripto traditam legem reperio Julii I. Pontificis, & habetur *can. ſi quis deſponſaverit* 3. 27. *qu.* 2. *Si quis deſponſaverit uxorem, vel ſubarrhaverit, & ſive præveniente die mortis, ſive irruentibus aliis cauſis minime eam cognoverit, neque ejus ſuperſtes frater, neque ullus de conſanguinitate ejus eandem ſibi tollat in uxorem, ullo unquam tempore.* Idem ſtatuit Gregorius I. *can. qui deſponſatam, & can. ſi quis* 27. *qu.* 2. & Triburienſe Concilium *can. quædam deſponſavit, eadem cauſa, & quæſtione*, & Alexander III. *in Appendic. Concilii Lateranenſis, part.* 6. *cap.* 4. ubi præcipit ne ſponſam alterius, ſi nubili ætati proxima erat, ullus conſanguineorum ducat, & *cap.* 7. *& cap.* 10. *& cap.* 23. *& part.* 12. *cap.* 2. & idem Alexander III. *cap. ad audientiam, de ſponſalibus*, & Clemens III. *cap. duo, de deſponſat. impub.* Non ergo recta Thomas Sanchez dixit non eſſe textum, unde hoc impedimentum colligatur, ſed tantum colligi argumento deducto a fortiori, quod etiam aſſerunt cum Toleto Maure. *3. part. examinis, cap.* 6. *§.* 2. *ſect.* 10. *n.* 1. Id quod magis conſtabit ex *cap. ſequenti*, & Magiſter Sentent. *in* 4. *diſt.* 27. *cap.* 5. nonnulla ex his quæ adduximus, explicat nobiſcum de matrimonio rato. 2

Extendebatur autem hoc impedimentum antiquo jure ad eoſdem gradus, ad quos conſanguinitas vel affinitas, ſcilicet, uſque ad ſeptimum, vel quouſque parentela cognoſceretur, cum leges Eccleſiæ dicant a nullo de conſanguinitate poſſe in uxorem duci. Quod tamen jam immutatum eſt, tantumque ea honeſtas impedit uſque ad quartum gradum, ſicut & conſanguinitas, & affinitas. Nam limitatio per Concilium Tridentinum facta de impedimento publicæ honeſtatis, tantum intelligitur de honeſtate orta ex ſponſalibus, ut declaravit Pius V. in d. Brevi hiſce verbis. *Nos itaque, ut omnis difficultas, dubitatioque tollatur, attendentes, quod ſponſaliorum appellatione, qua dictum Concilium utitur, non niſi improprie matrimonium verbis de præſenti contractum continetur. Quodque agitur de correctione juris veteris; quo caſu ſecundum proprietatem verborum dumtaxat procedendum eſt, præſertim cum longe majorem rationem prohibitionis in matrimonio per verba de præſenti contracto, quam in ſponſalibus de futuro vigere a nemine dubitetur: idcirco motu proprio, auctoritate Apoſtolica, tenore præſentium, declaramus, & definimus decretum Concilii hujuſmodi omnino intelligendum eſſe, & procedere in ſponſalibus de futuro dumtaxat, non autem in matrimonio ſic ut præfertur contracto, ſed in eo durare adhuc impedimentum in omnibus illis caſibus, & gradibus, quibus de jure veteri ante prædictam decretum Concilii introductum erat, & ita ab omnibus judicari debere mandamus atque ſtatuimus.* Et declaratio Cardinalium apud Rebellum *num.* 101. & Farinacium *d. cap.* 3. in hæc verba: *Cum ait Concilium ſponſalia valida non excedere primum gradum, loquitur de ſponſalibus de futuro, quæ proprie ac vere ſponſalia vocantur: non de ſponſalibus de præſenti in matrimonio rato, quod in ſuo priori vigore relinquitur, & impedit in omnibus illis caſibus, & gradibus, quibus a jure veteri ante Concilium Tridentinum introductum erat. Bulla Pii V. publicata 12. Junii 1568.* 3

Sed cum ex matrimonio nondum conſummato affinitatem non oriri declaraverit congregatio Cardinalium, ſed publicam honeſtatem, difficile eſt aſſignare, quo jure limitatum ſit iſtud impedimentum, ut tantum extendatur ad quartum gradum. Nam Innocentius III. *in cap. non debet, de conſanguinitate*, plane & aperte agit de affinitate, & conſanguinitate, eamque ad quartum gradum reſtringit. Cumque ex matrimonio non conſummato non oriatur affinitas, & agatur in eo Canone de correctione juris antiqui, & ideo verba in ſignificatione propria accipienda ſint, adhuc non videntur eo decreto reſtricti gradus hujus impedimenti. Et quidem de rigore juris, ita dicendum videbatur, atque adeo hoc impedimentum extendi etiam ultra quartum gradum, ſicut antiquo jure cautum erat. Sed nihilominus aſſerendum ex paritate rationis, conſuetudine populi Chriſtiani, id probante, quam diximus ſupra *lib. 6. cap. 2.* & inducere poſſe impedimenta, & abrogare, receptum eſſe, ut tantum ad quartum uſque gradum impediat, & non deinceps.

4 Ut autem ea publica honeſtas oriatur ex matrimonio nondum conſummato, ſaltem requirebatur ne eſſet invalidum ex defectu conſenſus, ut ſi metus ſufficiens intervenisset, vel error perſonæ vel animus interņus, in quo poſtremo eſt diverſa ratio matrimonii ab illis contractibus. Si enim ea ratione nullum eſſet, nullum etiam oriebatur, impedimentum, ut conſtat ex Alexandro III. *in d. cap. 4. & 10.* ubi ideo requirit matrimonium celebratum proxime nubilitati, quaſi ſi ante illam celebratum fuerit, non contrahatur hoc impedimentum, quia in ea ætate deficit, aut deficere præſumitur conſenſus. Quamvis Eugenius III. *in Appendice part. 12. c. 8.* & habetur *cap. juvenis, de ſponſalibus*, aliter ſentire videntur, ſcilicet, ex matrimonio ante ſeptennium contracto oriri hoc impedimentum. Sed ideo ita loquitur, quia jam erant proximi ſeptennio, & ita parum diſtabat, idque colligit, quia tentavit vir eam cognoſcere, licet implere non potuerit, ex quo præſumit malitiam ſufficientem ad conſenſum. Sed de iſtius capitis ſenſu multa ſupra *lib. 2. cap. 12. a n. 10.* At ſi matrimonium fuerit nullum ex alio capite, ſcilicet, ex defectu ſolemnitatis, vel ratione alicujus impedimenti, etiam ex eo oriri impedimentum publicæ honeſtatis declaravit congregatio Cardinalium, quam habet Farinacius *ad cap. 3. ſeſſ. 24. de matrimonio*, & habetur apud Rebellum *n. 102.* in hæc verba. *Præſuppoſita declaratione per conſtitutionem Sancti Domini noſtri Pii V. ſuper hoc decreta, cenſuit Congregatio oriri impedimentum juſtitiæ publicæ honeſtatis ex ſponſalibus per verba de præſenti etiam nulliter contractis omiſſa forma decreti Concilii Tridentini cap. 1. hujus ſeſſionis, & conſtat ex cap. ad audientiam, de ſponſalibus, ubi exiſtente matrimonio nullo propter impedimentum conſanguinitatis, oritur publica honeſtas.* Ex matrimonio autem conditionali non oriri hoc impedimentum conſtat ex dictis *lib. 3.* cum non conſtet matrimonium conſenſu conditionato, etiam expleta conditione, & favet declaratio Cardinalium, quæ idem negat ſponſalibus conditionalibus apud Farinacium *loco citato*.

CAPUT XXXVI.

De publica honeſtate ex ſponſalibus de futuro.

SUMMARIUM.

1 *Ex ſponſalibus oriri publicam honeſtatem. Non eſſe antiquum impedimentum.*
2 *Ante Bonifacium Octavum non extitiſſe legem de hoc impedimento oſtenditur conſideratis canonibus, & 3.*
4 *Diſpoſitio Tridentini de hoc impedimento.*
5 *Ex ſponſalibus inter impeditos non oriri publicam honeſtatem.*
6 *Neque ex celebratis poſt prima ſponſalia.*
7 *Etiamſi priora fuerint conditionata.*
8 *Neque ex ſponſalibus contractis ante ſeptennium.*
9 *Neque ex his, quæ mutuo conſenſu diſſolvuntur, ſecus ſi morte, ibid.*
10 *Oriri tamen ex ſponſalibus ficte contractis.*
11 *Impedimentum hoc tantum eſſe juris Eccleſiaſtici.*

1 ORitur etiam publicæ honeſtatis impedimentum ex ſponſalibus de futuro. Hoc autem impedimentum exiſtimo non eſſe antiquum in Eccleſia, niſi forte traditione quadam & conſuetudine populi Chriſtiani receptum fuerit primis Eccleſiæ ſæculis. Moveor ad hoc primo. Quia uſque ad Bonifacium VIII. qui mille, & trecentis fere annis elapſis a Chriſti ortu gubernavit Eccleſiam, nullam legi in Conciliis & Pontificibus de eo conſtitutionem, ut ſtatim oſtendam. Deinde me movet, quod Benedictus, qui etiamſi novus ejus nominis fuerit (decimus enim eſſe non potuit, cum ſubſecutus ſit Bonifacium VIII.) præceſſit Alexandrum III. centum & quinquaginta annis & amplius *in d. cap. lex*, plane non agnoſcit ejuſmodi impedimentum, inquit enim. *Quoniam vere ita prorſus ſe res habet iſtiuſmodi hominis, ut velit ſecundam filiam illi nuptiis copulari, cui primam jam decreverat deſponſare, cenſuræ Apoſtolici Magiſtratus mandamus hoc abſque ullius criminis vitio poſſe fieri, ſi utriuſque partis ſederit voluntati. Nam cur prohibeatur, quod prohibendum nunquam ſacra Scriptura declarat? Sed neque mundanæ leges connumeratis perſonis, quæ inter ſe nuptias non contrahant, de ejuſmodi aliquid dicunt. Ne ergo abnegetis, quod negandum nulla ratione docetis.* Præceſſiſſe autem inter illos ſponſalia conſtat ex hujus capitis initio, ibi, *ſimplicibus verbis fuerit deſponſata*, item ex illis, *nuda ſponſionis verba*. Nondum ergo Benedicti tempore hoc impedimentum invaluerat: alias nequaquam tanta aſſeveratione diceret nullam de eo prohibitionem, neque Eccleſiaſticam, neque mundanam extitiſſe.

Quare probabile eſt ante Bonifacium VIII. qui 6. librum Decretalium edidit *cap. unic. de ſponſalibus*, nullam ſcripto legem traditam quæ ex ſponſalibus de futuro diceret oriri impedimentum publicæ honeſtatis, & ab eo primum de ea re emanaſſe decretum. An antea conſuetudine receptum fuerit, non definitu, neque enim eſt firmum fundamentum, tantum aſſero nullam ſcriptam legem ante Bonifacium. Quod demonſtrabo plane, ſi ea quæ adduci poſſent, percurrero, oſtenderoque in illis tantum agi de impedimento publicæ honeſtatis orto ex matrimonio rato nondum conſummato. Nam in primis in illo decreto Julii I. *c. ſi quis deſponſaverit 3. qu. 2.* plane agitur de matrimonio rato; conjungit enim illa duo, *deſponſaverit, & ſubarrhaverit*. Adde deſponſationis nomine potius matrimonium intelligi de præſenti, quam ſponſalia de futuro. Idem judicium fieri debet de Gregorii decreto, *cap. qui deſponſatam*. Rationem enim ſuæ prohibitionis aſſignat, quia nulli Chriſtiano licet, quam cognatus habuit in uxorem, aſſumere. Idem dicendum de ejuſdem Gregorii decreto *in cap. ſi quis 2. hac q. 2.* Quamvis autem dicat, *ſi negaverit eam ducere in uxorem*, intelligendum de copula conjugali, idque conſtat, quia præceſſit, *vel illam ſubarrhaverit*. Ergo præceſſerant jam ſponſalia de præſenti. Atque de matrimonio de præſenti ſimiliter agitur *in cap. quidam deſponſavit*, hac quæſt. dicitur enim. *Quidam deſponſavit, & dotavit eam, & cum ea coire non potuit.* 2

Sed deveniamus ad Alexandrum III. e cujus decretis poſſet quis argumentum deſumere ad exiſtimandum ſponſalia de futuro eo tempore jam peperiſſe impedimentum publicæ honeſtatis. Sed ſi recte inſpiciatur, nihil habet, quod noſtræ ſententiæ contradicat. Nam *p. 6. cap. 4.* hæc habet: *Sponſam alterius, ſi eſt ætati nubili proxima, nullus conſanguineorum aliquando poteſt matrimonio copulare.* In quo nihil eſt quod de ſponſalibus de futuro actum indicet. Et *cap. 7.* habeturque *cap. acceſſit, de deſponſat. impub.* tantum aſſerit, ut ſi quis puellam ante ſeptennium duxerit, & illa poſtea in illum virum non conſenſit, non eſſe ſeparandum a matre puellæ. Quod ſi poſt ſeptennium completum illi deſponſata fuiſſet, licet abſolutus jure ſit, cum puella nondum in illum conſenſerit, matrimonium tamen cum ejus matre nullum eſſe propter impedimentum publicæ honeſtatis. Cæterum etiam exiſtimo in eo cap. agere Alexandrum III. de impedimento publicæ honeſtatis orto ex rato matrimonio. Cujus rei gratia ſuppono, quod etiam dixi ſupra *lib. 2. c. 17.* etiam tempore Alexandri III. ſive ſponſalia ſive matrimonium ante ſeptennium nulla eſſe, niſi malitia suppleret: poſt ſeptennium vero tam ſponſalia, quam matrimonia valere: debere tamen confirmari ab impubere, cum ad nubilem ætatem perveniſſet, *cap. continebatur, cap. atteſtationis, de deſponſatione impuberum*, ſcilicet, a puella cum ad 12. annum perveniſſet. Quare ſi eo tempore vel proximo nubili ætati non conſentiret, fiebat divortium & ſeparatio matrimonii. Jure autem recentiori Innocentii III. *cap. finali, de deſponſat. impub.* ſtatutum noviter eſt, ut matrimonia inter impuberes contracta, ſcilicet ante 12. annum puellæ, viri autem decimumquartum, rationem quidem matrimonii non haberent, etiamſi verbis de præſenti enuntiarentur, etſi ſubarrhatio præcederet, ſed tantum ſponſaliorum de futuro. Quod idem poſtea decrevit Bonifacius VIII. *cap. unico*, 3

unico, de deſponſat. impub. in 6. §. 2. Itaque ante Innocentium III. tempore ſcilicet Alexandri III. & aliorum, qui poſt Alexandrum ante Innocentium Eccleſiam gubernarunt, matrimonia ante nubilem ætatem non ſponſalia, ſed matrimonia erant, dependentia tamen a confirmatione impuberis, cum ad nubiles annos perveniſſet. Ex his fit in eo cap. non deſponſalibus de futuro ſermonem eſſe, ſed de matrimonio. Et merito decernit Pontifex, ſi ante ſeptennium deſponſata puella fuerat, non oriri impedimentum, quia ante ſeptennium neque ſponſalia, neque matrimonia valebant eo tempore ex defectu conſenſus. At ſi poſt ſeptennium, oriri impedimentum, quia matrimonium illud vere valebat, confirmandum conſenſu impuberis poſtea, nec eo tempore uſque ad Innocentium ſponſalium rationem habuit. Nullum autem eſt verbum in eo capite, quod oſtendat de ſponſalibus de futuro ſermonem eſſe. Ex qua etiam animadverſione patet intellectus ad textum in *cap. ejuſdem patris, & p. 12. cap. 2.* & habetur *c. litteras, de deſponſat. impuberum*, & ad Clementem III. *in c. duo, de deſponſat. impub.* Quod ſi quis objiciat mihi eundem Alexandrum III. *in c. ad audientiam, de ſponſal.* adhuc dico in eo c. agi de matrimonio per verba de præſenti, nondum tamen conſummato. Neque obſtant illa verba, *contraxit autem a filio priore ſponſalibus*, quibus indicari videtur tantum ſponſalia interveniſſe. Nam cum aliquando etiam ſponſaliorum nomine deſponſatio de præſenti ante conſummationem intelligatur, licet minus proprie, ut conſtat ex literis Pii V. ſupra adductis, quamvis ſatis frequenter, ut docet & probat Covarr. *in quartam decretalium 2. p. c. 1. num. 6. & 7.* aſſero in hoc Canone non ſponſalia de futuro, ſed de præſenti intelligi. Ad idque inducor, cum adverto rationem, quia Pontifex Alexander probat non poſſe matrimonium contrahi cum ejus ſorore. *Quoniam*, inquit, *ſcriptum eſt, quod ſponſam fratris frater habere non poteſt.* Hæc autem ſententia nullibi de ſponſalibus de futuro dicta legitur, ſed de præſenti. Quare de illis etiam agebat Pontifex, alias extra rem omnino rationem addidiſſet. Quare in eo textu ea facti ſpecies erat. Quidam homo, cum vellet alteri ſuam filiam uxorem dare, juravit ſe ita etiam illi daturum in uxorem, ut ſi matrimonium aliqua ratione non ſubſiſteret, duceret aliam filiam ex alia etiam uxore ſuſceptam: deſponſatur de præſenti, & ante conſummationem detegitur eſſe impedimentum cognationis. Separantur, vult nubere alteri ſorori ex parte, reſpondet Pontifex non licere, quia habuerat ſororem ſponſam, atque ideo eſſe illicitum juramentum. Sed adducet aliquis Alexandrum III. *in c. de matrimonio contracto contra interdictum Eccleſiæ*: ſed jam ſupra *lib. 2. c. 11.* oſtendi intelligi de matrimonio de præſenti. Oppones etiam textum *in c. juvenis 3. de ſponſalibus*, qui eſt Eugenii, ſed jam ſupra *lib. 2. c. 12.* dixi intelligi de matrimonio de præſenti.

4 Igitur primus Bonifacius VIII. ſcripto ſanxit, ut ex ſponſalibus de futuro oriretur impedimentum dirimens publicæ honeſtatis; quæ lex perſeveravit in Eccleſia uſque ad Tridentinum. Verum alia fuit diſpoſitio Bonifacii, alia Tridentini. Olim enim ex ſponſalibus certis & abſolutis, etiamſi nulla eſſent, dummodo non eſſent invalida ex defectu conſenſus, oriebatur impedimentum ad dirimenda ſequentia tam ſponſalia, quam matrimonia, non tamen ad præcedentia. Ad quem autem gradum extenderetur, licet non definierit Bonifacius, attamen conſenſu populi Chriſtiani ad eoſdem gradus extendebatur, ad quos affinitas vel conſanguinitas reſtricta jam fuerat ab Innocentio III. qui multis annis præceſſit Bonifacium. At vero jure novo Concilii Tridentini *ſeſſ. 24. c. 3.* tantum limitatur ad primum gradum, ita ut in reliquis jam locum non habeat. Et præterea ſtatuit, ut tantum oriatur ex ſponſalibus validis, non vero ex his quæ fuerint invalida, quavis ratione id acciderit.

5 Ex quibus colligitur primo ex ſponſalibus contractis inter illos, inter quos non poteſt valere matrimonium ratione alicujus impedimenti, non oriri publicam honeſtatem.

6 Sequitur ſecundo ex ſponſalibus celebratis poſt priora ſponſalia non oriri hoc impedimentum; quia ſecunda ſponſalia nulla ſunt. Imo etiam ſi ſecunda ſint cum conſanguinea primæ intra primum gradum, non ideo fiunt invalida prima ſponſalia, ut habetur *c. unic. de ſponſal. in 6.* quia licet ea ſponſalia poſſent gignere impedimentum publicæ honeſtatis, ſi priora non fuiſſent; at quia poſt prima ſponſalia, jam illa cum conſanguinea nulla ſunt, ideo ex ſecundis non naſcitur honeſtas publica.

7 Sequitur tertio ex ſponſalibus conditionatis non gigni hoc impedimentum, niſi purificata conditione; quia ante eventum conditionis non ſunt pura, neque certa *in d. c. unico, §. fin.* ut declarant Cardinales apud Farinacium *ad c. 3. citat.* in hæc verba. *An ex ſponſalibus contractis per hæc verba: Promitto te ducere uxorem, ſi factis denuntiationibus non apparebit aliquod impedimentum, oriatur impedimentum publicæ honeſtatis? Congregatio Concilii cenſuit non oriri.* Unde ſi poſt ſponſalia conditionata ante conditionis eventum quis contrahat ſecunda ſponſalia abſoluta, hæc poſteriora non valent, neque ex illis oritur impedimentum: quia licet prima ratione conditionis ſint quaſi ſuſpenſa, & effectum non habeant: commune tamen eſt obligationem abſolutam priorem prævalere poſteriori etiam abſolutæ: eſſe autem obligationem abſolutam etiam in priori conditionali, conſtat ex dictis ſupra *lib. 3.* & infra *lib. 12.* Quid autem dici debeat de ſponſalibus ſub conditione turpi aut impoſſibili conſtat ex dictis *eodem lib. 3.* & infra *lib. 12.*

8 Sequitur quarto ex ſponſalibus contractis ante ſeptennium niſi poſt ſeptennium appareat eoſdem conſenſiſſe, vel mutua habitatione, vel aliis ſignis, non oriri publicam honeſtatem, quia ſponſalia ante ſeptennium nulla ſunt. Quod ſi poſt ſeptennium ante ætatem nubilem contrahant de præſenti, cum illud matrimonium habeat ſponſaliorum rationem juris interpretatione, gignent impedimentum publicæ honeſtatis. Similiter ex ſponſalibus, quæ parentes pro filiis contraxerunt, ſi illis vel non contradicant præſentes, vel poſtea rata habeant tacite vel expreſſe, cum illa valeant, naſcitur etiam publica honeſtas, ſecus minime, invalida enim ſponſalia, quæ parentes pro liberis contrahunt. Hæc habentur *c. unico, de deſponſat. impub. in 6. §. 1. 2. & 3.*

9 Sequitur quinto ex ſponſalibus, quæ mutuo conſenſu diſſolvuntur, nullum naſci impedimentum, quidquid nonnulli Theologi dixerint, & inter eos Thom. Sanch. *lib. 7. diſp. 65. num. 21* & Piaſecius *in praxi Epiſcop. p. 2. c. 4. num. 22.* Fuerunt enim ſponſalia nulla ex mutuo conſenſu: ſic etiam declaravit Congregatio Cardinalium, quia ſponſalia illa fuerunt invalida, ſic enim habet declaratio apud Farinac. c. 3. cit. *Si ſponſalia ſolvuntur de conſenſu, Congregatio cenſuit eſſe invalida*, quam etiam refert Rebell. *loc. citat. num. 99.* Secus eſſet ſi morte alterius diſſolverentur, nam in eo caſu ſponſalia illa perpetua cenſerentur, judicaretur enim ille qui obiit in eadem voluntate deceſſiſſe.

10 Quod ſi cum celebrantur ſponſalia, deeſſet animus ſe obligandi, ego exiſtimo, etiam ex iſtis ſponſalibus induci juſtitiam publicæ honeſtatis, quia ut dixi ſupra *lib. 2.* contractus omnes excepto matrimonio ſignis tantum externis, etiam ſine interno animo valide celebrantur. Quamvis ex oppoſito fundamento non pauci aliter ſenſerint. Ex quo intelliges diverſam eſſe rationem, quando conſenſus deeſt, vel quando eſt aliquod impedimentum occultum, ratione cujus ſunt invalida ſponſalia, priora enim illa ex defectu conſenſus interni non ſunt invalida, quod non conſideravit Thomas Sanchez *lib. 7. diſt. 68. n. 13. & ſeq.*

11 Denique certum eſt apud omnes hoc impedimentum tantum eſſe Eccleſiaſticum, & ita non habere locum inter infideles, etiamſi poſtea convertatur ad fidem contracto matrimonio cum conſanguinea ejus, cum qua prius ſponſalia celebraverat. Certum etiam ſtatim poſt Tridentini promulgationem ceſſaſſe impedimentum in aliis gradibus ultra primum. Sic Cardinales apud Farinac. & Rebellum *n. 103. Qui ante Concilium Tridentinum in ſecundo gradu publicæ honeſtatis erant, poſt Concilium publicatum ſeu confirmatum, rite & abſque alia diſpenſatione contrahere poſſunt, & contractum inter eos matrimonium eſt validum juxta formam hujus c. 3.* quod idem ſæpe declaratum eſt in impedimento cognationis ſpiritualis ut dicam poſtea. Quare qui in aliquo ex antea prohibitis contraxiſſet, is promulgato Concilio tantum neceſſe haberet revalidare conſenſum juxta formam a Concilio præſcriptam.

De Impedimento cognationis ſpiritualis.

CAPUT XXXVII.

Suſceptores adhibitos in Baptiſmo & Confirmatione, & ex his ſacramentis oriri cognationem ſpiritualem.

S U M M A R I U M.

1 *Suſceptores in baptiſmo quibus nominibus appellati.*
2 *Quibus ex cauſis adhibiti.*
3 *Etiam fœminas adhibitas.*
4 *Etiam adhibiti in ſacramento Confirmationis.*
5 *Remoti ab eo munere non baptizati, non Confirmati, Monachi, publice pœnitentes. Eundem ex cauſa poſſe eſſe in utroque ſacramento ſuſceptorem.*
6 *Quot adhiberi poſſint, variæ leges, noviſſime Tridentinum reſtringit.*
7 *In duobus tantum ſacramentis adhibiti ſuſceptores.*
8 *Ex ea ſuſceptione oriri impedimentum, & tantum eſſe Eccleſiaſticum.*

1 Quoties aliquis baptizatur, ſuſceptores habet antiquiſſima Eccleſiæ conſuetudine ab Apoſtolis derivata, ut docet Areopagita *c. de baptiſmo*, & Tertullianus *de corona militis*, *c.* 3. Hi ſuſceptores variis nominibus appellati, quæ eorum officium & munus indicarent. Dionyſius fidejuſſores vocat. Juſtinus *qu.* 56. ad Orthodoxos, offerentes. Tertullianus *de Baptiſmo*, *c.* 28. ſponſores. Auguſt. *ſerm.* 106. 163. 215. fidejuſſores, & *epiſt.* 23. ad Bonifacium fidei Doctores, ſive, ut alii legunt, fide dictores, quod pro illis loquantur, non, ut corrigebat aliquis, fidei datores. Suſceptores enim appoſite fidei Doctores vocantur, quia ſymbolum & orationem Dominicam, atque ita fidem eos, quos de fonte ſuſceperunt, docere jubentur, ut ſtatim oſtendam. Higinius Papa ſuſceptores appellat patrinos *c. in Catechiſmo, de conſecrat. diſt.* 4. Alicujus quoque de divinis officiis *c. de Sabbato in Albis*, Strabus *de rebus Eccleſiæ c.* 23. & Hugo *lib.* 2. *part. de Sacrament. c.* 12. & denique Gabriel Vazquez 2. *tom. in* 3. *p. qu.* 67. *art.* 7.

2 Adhibiti autem hi patrini ſive ſuſceptores tribus potiſſimum de cauſis. Prima, quo Eccleſia de ſuſcepto ſecurior ſit acceptis fidejuſſoribus: ſuſceptores enim, ut dixi, fidejuſſores & ſponſores appellantur. Altera, ut pædagogum Chriſtianus habeat, ſuſceptor ſiquidem ſuſceptum erudire, & in fide tenebatur *c. vos ante omnia, de conſecrat. diſt.* 4. ex Auguſt. *ſerm.* 215. *de tempore*, & idem Auguſt. *in lib. de Rectit. Catholicæ converſat. Quos ex baptiſmo ſuſcepiſtis docete & caſtigate.* Arelatenſe IV. *c.* 19. ſub Leone III. *Ut parentes filios ſuos, & patrini eos, quos de fonte lavacri ſuſcipiunt, erudire ſummopere ſtudeant, illi, quia eos genuerunt, & eis a Domino dati ſunt: iſti quia pro eis fidejuſſores exiſtunt.* Moguntiacum ſub eodem Leone III. cap. 47. *Deinde præcipimus, ut unuſquiſque compater, vel proximi ſpirituales filios ſuos Catholice inſtruant.* Pariſienſe ſub Gregorio IV. *lib.* 1. *c.* 7. Auguſtin. teſtimonii mentione facta. Nicolaus I. ad conſulta Bulgarorum *c.* 2. & habetur *c. ita diligere* 30. *q.* 1. Sed egregie iterum idem Pontifex *c.* 18. *Cum homo ad fidem promittendam ad regenerationis accurrit undam, alium eligit quodammodo patrem ſpiritualem, videlicet, a quo ſuſceptus inſtruatur: & omni cuſtodia muniatur, & tanquam depoſitum quoddam rectori Eccleſiæ repræſentetur; & ut eum qui fidem reſpuit, quam promiſit, ab illo, a quo ſuſceptus eſt, & qui fidei ejus interventor exiſtit, debet per omnia revocari.* Idem inculcarunt Recentiora Concilia. Colonienſe ſub Paulo III. *p.* 7. *c.* 4. Auguſtinum *c.* 16. *Magnum ſane onus atque munus ſuſceptorum*, ait Elias Metropolitanus Cretæ in reſponſis ad Dionyſium Monachum de diverſis ejus interrogationibus lib. 3. juris orientalis. *Suſceptores*, inquit, *ſi noſſent quæ a magno Dionyſio definita ſunt, & quatenus curam & ſollicitudinem habere debeant ejus, qui per ſpirituale lavacrum regeneratur, & ab illis ſuſcipitur, vix quidem ad ſuſceptorum munus prodirent, etiam ardenter accerſiti ſive invitati.* Sed ceſſante neceſſitate ab onere inſtruendi liberos eſſe docuit D. Th. 3. *part. q.* 67. *art.* 8. Tertia denique ratio eſt, ut expreſſius referatur generatio ſpiritualis adhibitis ſpiritualibus parentibus: patres enim dicuntur, & ſuſcepti filii. Auguſt. *ſerm.* 106. ibi, *Et ideo tam ille qui excipiunt, quam qui excipiuntur, id eſt, tam patres, quam filii.* Hinc ſuſceptores non improprie *compatres* appellantur, quaſi ſimul patres.

Non ſolum autem viros, ſed etiam fœminas ad ſuſcipiendos de fonte adhibitas, licet nonnulli dubitarint, planum tamen eſt. Conſtat ex Auguſt. *ſerm.* 163. & *c. vos ante, de conſecrat. diſt.* 4. & *c. quod autem* 30. *qu.* 4. VValfridus Strabo *d. c.* 28. patrinorum & matrinorum meminit, hiſce verbis; *Ex hac igitur occaſione inventum eſt, ut patrini, & matrini adhibeantur ſuſcepturi parvulos de lavacro.* Conſtat etiam ex *c. non plures, de conſecrat. d.* 4. *c. quamvis, de cognatione ſpirituali in* 6. & Trident. *ſeſſ.* 24. *c.* 7. ibi, *ut unus tantum ſive vir, ſive mulier juxta ſacrorum canonum inſtituta.* Imo olim fœminas ſuſceptas a fœminis, viros a viris *c* & ideo Diaconiſſarum, ac viduarum benedictionem permanſiſſe, & in Concilio Nicæno *c.* 22. viros fœminæ, & fœminas viri ſuſcipere prohibentur. 3

Adhibiti etiam ſuſceptores ad ſacramenti confirmationis adminiſtrationem, ſicut in baptiſmo. Nam ſiqui gladiatoriam dimicationem ſubeant, alicujus indigent, cujus ope, & conſilio ducantur: qui actibus, ac petitionibus ſalvis ipſis conficere adverſarium poſſint; quanto magis fideles cum ſacramento confirmationis, quaſi firmiſſimis armis tecti, ac muniti in ſpirituale certamen; cui æterna ſalus propoſita eſt, deſcendunt, ducis, ac monitoris indulgebunt. Hæc in Catechiſmo Conc. Trid. ad parochos. 4

Illud tamen diligenter obſervatum, ne puerum de fonte ſuſciperet, niſi qui baptizatus eſſet, neque in ſacramento Confirmationis teneret, niſi Chriſmate etiam unctus. Concilium Metenſe ſub Stephano VI. c. 3. *Nullus ſuſcipiat alterius a fonte infantem, niſi qui apprime ſignaculum, id eſt, abrenuntiationem diaboli, & profeſſionem Catholicæ fidei tenuerit* & in appendice Concilii Lateranenſis *p.* 5. *c.* 44. extat etiam Canon Moguntini Concilii: *In Baptiſmo, vel Chriſmate non poteſt alium ſuſcipere in filium, qui non eſt baptizatus, vel confirmatus*, & apud Gratianum *c. in baptiſmate, de conſecrat. d.* 4. Quod adeo verum eſt, ut ſi non confirmatus teneat, invalide fiat, hoc eſt; nulla inde contrahatur cognatio; jura enim æque loquuntur de non baptizato, & de non confirmato. Excluſi etiam ab eo munere Abbates, & monachi, cum præcipitur, *ne commatres ſpirituales habeant*, Concilii Altiſiodorenſis *c.* 15. & refertur *in c. non licet, de conſecr. d.* 1. & nos alio loco referimus. Id, quod in multis aliis Conciliis ſtatutum eſt. Pœnitentes publici, donec peracta pœnitentia reconcilientur, repulſi a ſuſceptione hac in Concilio Pariſienſi *lib.* 1. *c.* 54. Quos omnes ſi forte ſuſciperent, exiſtimo nullam contrahere cognationem, ſicut de non confirmatis modo dicebamus. An vero idem poſſit eſſe ſuſceptor in Baptiſmo, & Confirmatione, una tantum Eccleſiaſtica lege Pontificis Higinii definitur; neque enim de eo alia extat *in c. Catechiſmo, de conſecratione, diſt.* 4. Id fieri poſſe, ſi neceſſitas cogat; morem tamen Romanæ Eccleſiæ eſſe, ut in ſingulis ſacramentis diverſi etiam ſuſceptores ſint. An autem deſignatæ ætatis eſſe debeant, non eſt in jure definitum. Unde arbitror in quacumque ætate poſſe eſſe patrinum, ut docet D. Th. *in* 4. *diſt.* 42. *q.* 2. *art.* 7. *ad* 5. Conſtituta inter cognationem legalem, & ſpiritualem manifeſta differentia. Quare qui capax rationis eſt; ut mortale peccatum poſſit admittere, in quacumque ætate patrini munus obire poteſt. Alias nequaquam, cum ille velut inanime aſſiſteret, ſi quid ageretur, non intelligeret, ut recte etiam Thomas Sanchez. *lib.* 7. *diſputat.* 61. 5

At de ſuſceptorum numero hæc reperio Eccleſiaſticis legibus conſtituta. Primo inſtitutum, ut unus tantum eſſet, Leo I. *c. non plures, de conſecrat. diſt.* 4. Metenſe Concilium Can. 3. *Infantem nequaquam duo, vel plures, ſed unus a fonte baptiſmatis ſuſcipiat, quia in hujuſmodi ſecta diabolo datur locus, & tanti myſterii reverentia viloſcit. Nam unus Deus, unum baptiſma, unus qui a fonte ſuſcipit, debet eſſe pater, vel mater infantis.* Quod quidem mihi derivatum videtur ex Conc. Nicæno *Can.* 22. In quo viri viros, fœminæ fœminas tantum tenere juſſi. Indultum poſtea, ut ad ſummum tres ſuſciperent, & non plures. Forſan enim, ut ex Metenſi conſtat, ut non induceretur in Eccleſia error aliquis, duo adhibebantur ſuſceptores, qua occaſione ceſſante conceſſum, ut etiam duo vel tres adhiberi poſſent, Concilium Eboracenſe ſub Cæleſtino III. *Statuimus, ne in baptiſmate plures, quam tres ſuſcipiant puerum de ſacro fonte; maſculum duo mares, & una fœmina, fœminam duæ fœminæ, & unus mas.* Quod tamen recens Concilium Moguntinum ſub Paulo III. *Can.* 19. ſtatuit ad priſtinum ſtatum revocari, 6

ut non

ut non plures, quam unus patrinus adhibeatur, quia ex impedimentis cognationum ſpiritualium pericula, & difficultates non raro ſolent evenire. Noviſſime autem Tridentinum unum tantum juxta priſca Canonum inſtituta adhiberi patrinum voluit, vel ad ſummum duos, ſcilicet, unum virum, unamque fœminam.

7 Solum ad hæc duo ſacramenta ſuſceptores adhibiti, qui baptizatæ, confirmatæque prolis cognati efficerentur, quia ut Theologi antiqui commentantur, duplex tantum generatio ſive nativitas, una in utero, altera ex utero. Prima conſiſtit in fœtus animatione ac vita, ſecunda in oſtenſione cum in lucem editur. Primæ generationi reſpondet Baptiſmus, in quo quis accipit ſpiritus vitam: ſecundæ confirmatio, qua comite quis in hominum conſpectum & quaſi in aciem venit.

8 Cum ergo ſuſceptores patrum vicem gererent, & ſuſceptos pro filiis haberent, nec minori charitatis vinculo inter ſe conjungerentur, ut dixit Nicolaus I. *in d. c. ita diligere*, merito conſtituit Eccleſia vinculum cognationis intervenire, atque adeo ad matrimonium impedimentum eſſe decrevit. Unde hoc impedimentum cognationis ſpiritualis ſolo jure Eccleſiaſtico inductum eſt. Quare, ſi aliquis infidelis baptizet, vel teneat baptizatum, vel confirmatum, ſpiritualem cognationem non contrahit, de quo in ſequentibus dicemus.

CAPUT XXXVIII.

In ſacramento Baptiſmi & Confirmationis tantum cognationem ſpiritualem eſſe.

SUMMARIUM.

1 *Cognatio ſpiritualis, quæ eſt impedimentum, ſolum naſcitur ex Baptiſmo & Confirmatione.*
2 *Proponitur difficultas ex c. omnes 30. q. 1.*
3 *An liceat audire confeſſionem concubinæ.*
4 *Quid ſi poſtquam audivit peccata ejus cum filia confeſſionis rem habeat.*
5 *An ſit ſpeciale peccatum diverſi diverſa ſentiunt.*
6 *De juris rigore eſſe, ſpecialem malitiam inceſtus.*
7 *Jam id conſuetudine abolitum.*

1 HÆC ſpiritualis cognatio, quæ Eccleſiæ conſtitutione inducta eſt, ſolummodo naſcitur ex duobus ſacramentis, baptiſmo ſcilicet, & confirmatione, ad quæ adhibitos ſuſceptores diximus dummodo valide conferantur *c. fin. de cognat. ſpirit. in 6.* neque ullum jus aliter decrevit.

2 Verum contra hoc difficultatem ingerit textus *in c. omnes, cum duobus ſequentibus 30. quæſt. 1.* cum indicare videatur etiam ex ſacramento pœnitentiæ oriri ſpiritualem cognationem, cum tam ſevere puniant, & reprehendant Canones eum, qui cum filia ſpirituali, ideſt, cujus peccata per confeſſionem novit, fornicatur.

3 Sed in primis obſervandum eſt, ſi quis qui rem habuit cum aliqua, utroque poſtea ad ſanam mentem redacto, patris ſpiritualis munus ſuſcipiat, ita ut deinceps eam non cognoſcat, non video cur reprehendi debeat, ſi tamen periculum abſit ne ad turpem denuo familiaritatem redeant. Nonnulli enim Doctores, cum de integritate confeſſionis ſermonem habent, plane dicunt fœminam, quæ ſua peccata confitetur illi, qui eorum particeps fuit, ſatis eſſe, ſi dicat, *peccavi in his, quæ tu noſti*, ſi alia peccata non commiſit. Ita Joannes Medina *Cod. de confeſſ. c. de circumſtantiis ſpeciem mutantibus*, & Jacobus de Graphis *deciſionum 1. p. lib. 1. c. 20. n. 30.* nec reprehendunt. At ſi frequenter cum illa rem habuerit ejuſque veluti concubina ſit, & ne turpis illa familiaritas & conſuetudo ad alterius cognitionem deveniat: vel ut turpis amicus exploratum magis habeat fœminæ animum, illius confeſſionem, cum ſe offert occaſio, audire velit, nunquam niſi in rariſſimo aliquo caſu, fontio licitum eſſe, confeſſiones excipere ejus, cum qua in peccatis perſeverat aut turpi contubernio. Res eſt periculis plena, & occaſio committendi non pauca ſacrilegia, Quem enim animum eſſe cogites & confeſſario, & pœnitenti: qui libidine inardeſcunt, amicitia & familiaritate tenentur, cum & pœnitens animum ſuum illi aperit, quem tenere diligit, & ea reperit, in quibus pariter delectati, & confeſſarius in eo tribunali, in quo nullum mendacium dici poteſt, nudum videt fœminæ amicæ pectus? Itaque ratione periculi novi conſenſus, & committendi ſacrilegii iſtud illicitum aſſevero; niſi forte in extremæ neceſſitatis caſu, aut quando imminente præcepto confeſſionis annuæ non eſſet copia confeſſoris ob magnum aliquod periculum, & nulla ratione diſſimulari poſſet omiſſio præcepti. Nam extra hos caſus dicerem illam non habere copiam confeſſoris, ſi non alteri, quam amaſio confiteri poteſt, atque adeo non teneri præcepto confeſſionis. Locutus ſum hactenus de eo, qui audivit confeſſionem amicæ, cum qua peccavit ante confeſſionem. Nam quid ſentiendum, ſi audiat iterum confeſſionem ejus, cum qua peccavit, poſtquam antea illius etiam confeſſionem audierat, conſtabit magis ex his, quæ modo ſubjiciam.

Sed quid dicendum de eo, qui poſtquam alicujus fœminæ peccata audivit, cum illa congreſſus eſt. Nec loquimur ſi paulo ante vel poſt confeſſionem, aut in ipſa confeſſione ſollicitet, id enim grave crimen eſt, ſacrilegium contra reverentiam debitam ſacramento, idque merito ſanctæ fidei judicibus reſervatum. Ludunt enim iſti de divino Sacramento, & ejus uſum impediunt, quantum eſt ex parte illorum, qui ſollicitant in confeſſione. 4

Sed an ſit peccatum ſpeciale inceſtus cum filia confeſſionis rem habere diſſenſio eſt. Quidam dicunt non eſſe inceſtum, eo quod ex aliis ſacramentis non oriatur ſpiritualis cognatio, ſed tantum ex Baptiſmo & Confirmatione, *c. fin. de ſpirituali cognatione in 6.* Neque etiam videtur eſſe ſacrilegium, cum ſacramentum pœnitentiæ non aſſumatur, ut medium ad illud peccatum committendum, vel fœminam ſollicitandam. Ita docet Emanuel de Sà *v. confeſſio, num. 26.* Quamvis in prioribus editionibus dixiſſet eſſe quidem explicandam eam circumſtantiam in confeſſione, licet non eſſet inceſtus, quod tamen in hac editione Romana immutatum eſt. Alii vero exiſtimant eſſe ſpeciale peccatum inceſtus, & ſacrilegii: ita Gallego *de cognat. ſpirit. c. 10. n. 3.* At Soto *in 4. diſt. 42. q. 1. art. 2. verſ. Quod ſi Canonem*, ſentit non eſſe inceſtum, ſed ſacrilegium. Quo autem fundamento dicat eſſe ſacrilegium in caſu de quo loquimur, plane non video. Nam ex divino jure non eſt ſacrilegium, cum non aſſumatur ſacramentum pœnitentiæ ut medium ad peccatum. Niſi forte ſacrilegium eſſe quis dicat ob eam rationem, quam attingam infra. 5

Sed non pauci ſentiunt eſſe ſpecialem malitiam inceſtus ortam ex lege non quidem naturali, ſed Eccleſiaſtica, quæ cognationem ſpiritualem conſtituit inter pœnitentem & confeſſarium, quidam probant ex gravitate pœnæ impoſitæ illi peccato; deponi enim jubetur ſacerdos. Sed non recte. Nam ex Apoſtolorum Canone *c. presbyter, d. 81.* Presbyter vel Diaconus ob fornicationem deponi jubetur, quæ pœna poſtea recentioribus ſæculis temperata, niſi fornicationem clerici comitentur aliæ circunſtantiæ. Hujus ergo ſententiæ non aliud fundamentum eſſe poteſt, niſi id, quod inſinuavimus de cognatione ſpirituali inducta ex jure Eccleſiaſtico; ſicut enim peccatum cum filia ſuſcepta in baptiſmo eſt inceſtus, non ex jure naturali, ſed ex prohibitione Eccleſiæ, quæ cognationem induxit: ita etiam in hoc caſu erit ſpeciale peccatum inceſtus, ſi ex jure Eccleſiaſtico inducta eſt ſpiritualis cognatio, de eo enim poſſet eſſe dubium. At inductam eſſe videri poteſt, quia *in c. omnes cit.* inquit Symmachus. *Quos in pœnitentia accepimus, ita filii noſtri ſunt, ac in baptiſmate ſuſcepti.* Ecce cognationem inducit. Et Cæleſtinus *c. fin. 30. q. 1. Sic pœniteat quomodo de filia ſpirituali.* Unde quamvis cognatio ſpiritualis ex pœnitentiæ ſacramento non habeat effectum impediendi matrimonii, ſicut ſpiritualis cognatio in baptiſmo, & confirmatione, in quo ſenſu Bonifacius VIII. loquitur *c. fin. de cognat. ſpirituali in 6.* attamen inducit peccatum ſpeciale inceſtus contra cognationem inductam jure Eccleſiaſtico. Ita ſentiunt Doctores non pauci D. Thom. *in 4. diſt. 42. quæſt. 1. art. 2. ad 8.* Turrecremata *in d. c.* & alii quos refert & ſequitur Jacobus a Graphis *part. 2. deciſ. aurearum, lib. 1. c. 5. n. 32.* Thomas Sanchez *lib. 7. de matrimonio, diſp. 55. a n. 3.* 6

Atque hæc quidem ſpectato juris rigore, & antiqua diſpoſitione forſan ita ſe habent. Poſſet tamen aliquis exiſtimare me judice nec immerito, cum ea cognatio tantum jure poſitivo Eccleſiaſtico inducta ſit, abolitam ex contraria conſuetudine. Tum quia res ipſa per ſe clamat non adeo strictam remanere obligationem pœnitenti erga confeſſarium, ſicut ſuſcipienti in baptiſmo & confirmatione. Tum etiam, quia in confeſſionibus quis eſt qui eam circunſtantiam fateatur? Unde in hac editione Romana Emanuelis de Sà juxta Co- 7

in Codicem expurgatorium Romanum ea propoſitio, quæ olim aſſerebat explicandam eſſe eam circumſtantiam in confeſſione, expuncta eſt, & loco illius contraria propoſitio excuſa. Denique ſi cognatio ſpiritualis oritur ex pœnitentiæ ſacramento tam id verum erit circa mares, quam circa fœminas, ſicut & in baptiſmo, & Confirmatione contingit. Erit ergo ſpecialis malitia inceſtus, ſi quis turpiter miſceatur cum eo, cujus confeſſionem excepit aliquando, quod inauditum eſt. Nam inceſtus, qui ex ſacramentis Confirmationis, & baptiſmi cognatione proveniret, videtur ad religionem aut contra virtutem religionis eſſe, cum ea cognatio inducta ſit ab Eccleſia ex virtute religionis; non ex propinquitate ſanguinis, circa quam verſatur pietas. Unde hæc inceſtus malitia propriè ſacrilegium eſt, non vero ſpecialis inceſtus contra pietatem. Hæc omnia multorumque hominum timoratæ conſcientiæ judicium in praxi mihi perſuadent abolitam eam ſpiritualem cognationem, ſi qua erat jure Eccleſiaſtico inducta contraria conſuetudine, vel illa conſtitutione Bonifacii VIII. c. *fin. de ſpirit. cognat.* qui voluiſſe videtur nullam aliam cognationem eſſe præter eam, quæ matrimonium impedit, ortam ex baptiſmo & confirmatione, vel potius exiſtimarim illos Canones non induceře veram cognationem ſpiritualem ex confeſſione, ſed analogiam quandam, quare in eo peccato nec inceſtus, nec ſacrilegium eſt, ut ex dictis conſtat.

CAPUT XXXIX.

Quid antiqua jura, atque nova diſponant de hoc impedimento.

SUMMARIUM.

1 *Cognatio ſpiritualis eſt impedimentum Eccleſiaſticum.*
2 *Quando cœperit hoc impedimentum.*
3 *Olim triplex ſpiritualis cognatio. Explicantur, &* 4. 5.
6 *Inter ſuſcipientes nulla cognatio.*
7 *Immutata per Tridentinum, &* 8.
9 *Quid neceſſarium ut contrahant ſuſcipientes cognationem.*
10 *Si per procuratorem contrahatur matrimonium, non procurator, ſed is, cujus nomine.*
11 *Deſignato ſuſcipiente, alii etſi ſuſcipiant, non contrahunt cognationem.*
Secus ſi non deſignetur, & ſimul plures tangant; ibidem, & 12.
13 *Quid de his, qui tempore promulgati Concilii tenebantur cognatione ſpirituali.*

1 COgnationem ſpiritualem eſſe impedimentum nemo dubitat, eſſeque legibus Eccleſiaſticis conſtitutam. Neque obſtat, quod *in cap. non oportet 30. qu. 3. divina ſententia* dicatur hoc eſſe impedimentum, & Cœleſtinus III. *cap. 3. de cognation. ſpirit.* in ſecunda collectione interpretatur *divina lege*, nulla namque de hoc divina lex extat, alias non potuiſſet iſtud impedimentum variationem accipere. Solum reperies in legibus Luitprandi Regis Longobardorum *tit.* 24. *ne ſuſceptus audeat filiam ſuſceptoris uxorem ducere; quia germani ſpirituales ſunt.* Quare vel *divinæ legis* nomine Canonicam intellexit, quod non ſemel fit, ut alibi dico; vel Regiam divinam legem appellavit, quæ vox non raro Imperatorum legibus applicatur in jure.

2 At quando cœperit ejuſmodi impedimentum in Eccleſia, non explicant: Forſan ex Apoſtolorum traditione derivatum. Ego quidem primam legem ſcriptam latam non reperio illam ante Canonem 21. Concilii Niceni: *Nemo fidelium cum patre aut matre ſpirituali matrimonium contrahat, id eſt, cum patrinis, aut matrinis, & qui hoc commiſerit, habetur tamquam Ethnicus, quouſque ſeparetur.* Eſt etiam *Canon.* 53. VI. Synodi in Trullo, & *in l. ſi quis alumnam, C. de nupt.* Inde poſtea plures alii Canones emanarunt, quibus ea cognatio ſtabilita, & diverſi gradus diſtincti, & connubia ejuſmodi vinculo interveniente prohibita, quod jam explico.

3 Secundum antiqua jura triplex erat ſpiritualis cognatio, aut tres illius ſpecies: Paternitas, compaternitas, confraternitas. Paternitas eſt cognatio ſpiritualis inter baptizantem & confirmantem tenentemque eum baptizatum, & ſuſceptò, *cap. de eo 30. quæſt.* 1. Nicænum *cap.* 21. Zacharias *epiſtol.* 7. *cap.* 22. Nicolaus I. *ad conſulta Bulgar. cap.* 2. & habetur *cap. ita diligere*, 30. *quæſt.* 1. Eaque duplex erat, directa, quam ſcilicet contrahebat baptizans vel ſuſcipiens cum baptizato; qui filius ſpiritualis cenſetur, & etiam indirecta, quia contrahebat illam baptizatus cum uxore patrini, modo ante ſuſceptionem cognita eſſet a viro. Expreſſa eſt deciſio Bonifacii VIII. *c. inter, de cognat. ſpirituali in 6. Nedum*, inquit; *inter baptizatum, & illum qui eum ſuſcipit de baptiſmate, & inter eumdem baptizatum, & ſuſcipientis filios & uxorem ante ſuſceptionem carnaliter cognitam ab eodem, &c.*

Compaternitas eſt cognatio ſpiritualis inter patres baptizati naturales ex una parte, & patres ſpirituales illius ex alia, *cap. pervenit*, 30. *quæſt.* 1. Zacharias *epiſt.* 7. *num.* 22. Romanum ſub Zacharia *cap.* 5. Quæ etiam duplex olim erat, directa, & etiam indirecta. Extendebatur enim ad uxorem compatris, etiamſi non commater fuiſſet, antea tamen cognitam *cap. ſacrificatur, cap. ſi pater, cap. ſi quis 30. quæſt. 4. cap. Martinus, de cognatione ſpirituali.* Neque vero huic antiquæ conſtitutioni obſtat *cap. qui ſpiritualem, & c. poſt uxoris*, 30. *quæſt.* 4. loquuntur enim illi Canones in caſo plane diverſo. Primus enim Canon dicit duci poſſe a patre filii naturali baptizati uxorem viduam compatris, ſi ejus uxor commater non erat, quia ſcilicet vel nondum fuerat cognita ante ſuſceptionem filii de fonte, vel quia erat poſt ſuſceptionem ducta uxor a compatre: Unde conſulto Canon ille dixiſſe videtur, & *ejus ſcilicet compatris uxor commater non eſt*, quaſi dicat, ſi enim commater eſſet, indirecte ſaltem duci non poſſet a patre naturali filii ſuſcepti. Secundus vero Canon in eo caſu loquitur; quo Petrus uxorem duxerat fœminam aliquam quæ ex priori viro filium ſuſceperat, quem Joannis viri uxor a fonte levarat. In eo enim caſu planum eſt juxta jus antiquum Joannis uxorem commatrem eſſe uxoris Petri, non autem eſſe commatrem Petri, nec directe nec indirecte: cognita enim a Petro fuerat, poſtquam filium ex priori viro uxor Joannis de fonte ſacro ſuſceperat. Quorum Canonum hæc mihi videtur germana intelligentia. Hæc autem compaternitas indirecta ſublata etiam antea videtur per Bonifacium VIII. *c.* 1. *de cognat. ſpirit. in* 6. 4

Confraternitas eſt ſpiritualis cognatio inter baptizatum & confirmatum ex una parte, inter filios baptizantis, vel confirmantis, & ſuſcipientium, *cap. ita diligere, cap. Pratium, cap. non oportet, c. ſuper quibus, cap. poſt ſuſceptam; cap. illud 30. quæſt.* 3. Extitit autem olim gravis dubitatio, an omnes fratres baptizati confratres eſſent filiorum eorum qui ſuſceperant, compatrum, commatrumque. Nonnulli omnium, alii eorum, qui prius ſuſcepti eſſent; alii eorum qui poſtea: Ac juxta hanc opinionum diverſitatem intelligendi textus *in cap. ſuper quibus, & cap. poſt ſuſceptam 30. quæſtion.* 3. quos non recte videtur componere Turrecremata eo loco. Noſtram autem illorum Canonum concordiam legitimam eſſe conſtat ex *cap.* 1. *de cognat. ſpirituali.* Utrum autem filii, vel filiæ ante vel poſt compaternitatem geniti, poſſint adinvicem copulari; Canones ſecundum diverſorum locorum conſuetudinem contrarii inveniuntur. At licet primus Canon exinde editus natos poſt compaternitatem copulari prohibeat, alter tamen Canon poſterius editus primum videtur corrigere, per quem ſtatuitur, ut ſive ante, ſive poſt compaternitatem geniti ſint ſimul poſſint conjungi, excepta illa perſona dumtaxat, per quam perventum ad compaternitatem eſſet, *cap.* 1. *& c. ſuper eo, c. tua nos, c. ex literis, de cognatione ſpirituali in* 6. ibi, *at inter eumdem baptizatum, & ſuſcipientis filios*, Concilium Londonienſe ſub Innocentio III. ibi, *ſuſceptus in baptiſmo non contrahat cum filia baptizantis ante vel poſt genita*, Imo id videtur deductum ex Concilio Niceno *cap.* 22. antiquiori, ubi ſolum in ea cognatione deſignatur filius ſuſceptus.

Inter ipſos autem ſuſcipientis patrinum matrinamque nulla orta ſpiritualis cognatio etiam olim, ut apertiſſime conſtat ex *cap. quod autem 30. quæſt.* 4. quod eſt Urbani II. *Quod autem uxor cum marito in baptiſmate ſimul non debeat ſuſcipere puerum, nulla auctoritate reperitur prohibitum.* Extat etiam de hoc reſponſum Innocentis III. *lib. 2. epiſt. in epiſtola ad Roſſanenſem Archiepiſcopum, pag. mihi* 518. ubi hæc habet: *Quamvis etenim vir & uxor alienum puerum teneant in baptiſmo, nulla tamen inter eoſdem virum & uxorem contrahitur compaternitas, cum una caro ſint per copulam conjugalem, & ideo reddere ſibi debitum minime prohibeatur.* Hæc ille. Unde neque peccatum veniale eſt, eum ſit conſuetudine receptum. Idque jure optimo non eſt prohibitum. Sunt enim pater & mater baptizati; parentes autem copulari non poſſe æquum non eſt. Idem 6

etiam

etiam colligitur ex *cap. illud etiam ſu. 30. q. 3.* ubi quis valide ducit filiam ſuæ ſpiritualis commatris. Neque enim ibi ſermo eſt de baptizato, aut ſuſcepto, non enim illa diceretur ſuſcepti commatar, ſed mater. Loquitur ergo de patrino, & matrinæ filia. Cum enim iſti inter ſe nullo cognationis vinculo tenerentur, valide & filii eorum inter ſe copulari poterant, & ipſi cum filiis, aut filiabus alterius, quamquam de eo forſan diverſi diverſa ſentirent: ut indicatur in textu.

7 Sed tandem Concilium Tridentinum magno Eccleſiæ bono celebratum *ſeſſ. 24. cap. 7.* hæc habet: *Unus autem ſive vir, ſive mulier juxta ſacrorum Canonum inſtituta, vel ad ſummum unus & una baptizatum de baptiſmo ſuſcipiant. Inter quos ac baptizatum ipſum & illius patrem & matrem, necnon inter baptizatum ac baptizantem, baptizatique patrem & matrem tantum ſpiritualis cognatio contrahatur*, &c. E quibus verbis conſtat decretum Concilii Tridentini ſuſtuliſſe paternitatem & compaternitatem indirectam: tantum enim relinquitur cognatio inter patres ſpirituales cum naturalibus, & cum baptizato. Sublata etiam eſt confraternitas omnis, nec compatres inter ſe, cum baptizante aliquam cognationem contrahunt, ſicut neque ante Concilium.

8 Sed addit Concilium, quo omnem eximat ſcrupulum, & quoad fieri poſſit, inter pauciſſimos impedimenta oriantur: *Parochus antequam ad baptiſmum conferendum accedat, diligenter ab his, ad quos ſpectabit, ſciſcitetur, quem vel quos elegerint, ut baptizatum de ſacro fonte ſuſcipiant, & eum vel eos tantum ad eum ſuſcipiendum admittat, & in libro eorum nomina deſcribat, doceatque eos, quam cognationem contraxerint, ne ignorantia ulla excuſari valeant. Quod ſi alii ultra deſignatos baptizatum tetigerint, cognationem ſpiritualem nullo pacto contrahant, conſtitutionibus in contrarium facientibus non obſtantibus.* Hactenus Concilium.

9 Ex quibus Concilii verbis in primis colligo, ut aliquis in adminiſtratione horum duorum ſacramentorum ſuſceptor contrahat vinculum cognationis ſpiritualis, ſatis ut tangat baptizatum vel confirmatum etiam medio veſtimento, nec neceſſarium eſſe, ut reſpondeat ad ea, quæ interrogantur, quamvis in eo æquum ſit ſervari conſuetudinem regionis. Eam enim actionem tangendi indicant ſemper jura, cum de eo impedimento loquuntur. Neceſſarium autem eſt, ut tangat tanquam patrinus, & dum conficitur ſacramentum. Dixi, *dum conficitur ſacramentum*, quia ſi antea, vel poſtea tangat, etiamſi commatris officium gerat, non contrahit cognationem, ut declaravit Congregatio Cardinalium pro commatribus Epiſcopatus Abulenſis, quæ filium a patrino de fonte levatum poſtea ſuſcipiunt. Dixi etiam *tanquam patrinus*, quia ſi materialiter tantum aſſiſtat, aut tangat, ut alium juvet, qui ſenex eſt, non videtur cognationem contrahere. Quare neceſſarium eſt velit officium patrini exercere, & ut patrinus aſſiſtat, & tangat, ac quaſi fidejuſſor & fidejuſſoris animo. Unde etiam ſi per errorem levet filium Petri, exiſtimans eſſe filium Joannis, revera contrahit cognationem: errat enim ille non impedit fidejuſſoris, & patris ſpiritualis officium, quidquid alii dicant; eſt enim error perſonæ in hoc caſu circa accidentalia, ut latiſſime in ſuperioribus dictum eſt. Neque eadem ratio eſt de uxore, quæ per ignorantiam levat mariti filium. Tum quia de eo eſt expreſſa juris deciſio, ut dicam poſtea, ex quo totum id impedimentum pendet. Tum etiam, quia ſupervenit matrimonio contracto, & ita non mirum ſi ignorantia excuſet a cognatione. Quare non probo in hoc ſententiam Thomæ Sanchii *lib. 7. diſp. 58. a n. 7.*

10 At ſi per procuratorem ſuſcipiat aliquis baptizatum, ille cujus nomine ſuſcipit, contrahit vinculum cognationis, ut docet Panormit. *in cap. veniens, de ſpirituali cognat.* Ubi Cardinal. & Alexand. de Nevo, Emanuel de Sà *v. matrimonium*, ubi de impedimentis *n. 5.* & ex antiqui ſupplementum Gabrielis *in 4. diſp. 42. quæſt. 1. art. 1. dub. 1.* & declaravit Congregatio Cardinalium, ut teſtatur Navarrus *lib. 5. conſil. in fine*, & eſt apud Farinacium & Rebellum *n. 90. & 92.* Prima eſt in hæc verba. *Baptizatum de baptiſmo ſuſcipiant. Procurator non contrahit cognationem ſpiritualem ſibi, ſed mandanti, hinc eſt, quod unus & alter qui ſit procurator mulieris, baptizatum de ſacro fonte ſuſcipere poſſunt: ſed non duo viri, vel duæ mulieres; unuſquiſque tamen proprio nomine, vir loco mulieris, vel mulier loco viri.* Secunda hæc eſt. *Qui levat aut tenet procuratorio nomine nullam contrahit ſpiritualem cognationem. Ea quoque cognatio inter levatum, & filium levantis nullum eſt impedimentum. Idem in filio baptizantis vel confirmantis.* Hæc Congregatio. Et ratio eſt, quia per procuratorem fieri poſſunt ea, quæ jure prohibita non ſunt *l. 1. §. vulgo, D. de procuratoribus, c. potest quis, de regulis juris in 6.* Hic autem qui ſuſcipit, fidejuſſor eſt pro illo coram Deo & Eccleſia, ut antea dicebamus. Nullo autem jure prohibitum eſt, ne ejuſmodi ſuſceptio per procuratorem fiat. Adde ſi per procuratorem patrini munus exerceri non poteſt, ergo nec contrahit cognationem, qui procuratorem deſignat; neque alia ex parte procurator, cum non ſuſcipiat nomine ſuo, atque adeo baptiſmus ſolemnis eſſet ſine fidejuſſore, & ſuſcipiente Eccleſiæ nomine, (quod in hac materia abſurdum eſt) ac ſine ſpiritualibus patribus. Nec credendum Pontificem tolerare in re adeo gravi. Neque obſtant Canones, qui actionem perſonalem ſonare videntur, *tangat, accipiat propriis manibus*. Iſtæ enim actiones, etiamſi per procuratorem fiant, a nobis fieri dicuntur: ſicut & profiteri quis per procuratorem dicitur, & jurare, ac vovere. Quare vel jure ipſo id ſtatutum eſt, cum dicat contrahi inter ſuſcipientes, & alias jure valeant actus facti per procuratorem, niſi prohibeantur, vel conſuetudo obtinuit, quod minus probo.

Secundo colligitur, ſi deſignati ſint ſuſceptores, quicumque alii attigerint, non contrahunt vinculum cognationis, ut expreſſe ſtatuit Tridentinum. At ſi nullus deſignetur, in quo graviter peccat parochus, ſi ſucceſſive ſuſcipiant, qui primo ſuſcipit ſive vir, ſive fœmina, contrahit cognationem. Imo exiſtimo tantum ab uno contrahi, hoc eſt, a primo, non vero a ſecundo: quia Concilium unum tantum, ſive virum, ſive fœminam vult eſſe patrinum, duos autem ex deſignatione, ut plurimum. Quare in caſu quo nullus deſignatus ſit, unum tantum exiſtimo præſumi, vel haberi in jure pro ſuſceptore. At ſi ſimul tangant plures, ſive viri, ſive fœminæ, quorum nullus deſignatus fuerit, quamvis nonnulli probabiliter dicant nullum contrahere cognationem, probabilius mihi eſt omnes contrahere. Inducor in hanc ſententiam, quia hic caſus omiſſus eſt a Concilio, nihilque in eo diſpoſuit Tridentinum: unde videtur ſtandum deciſioni juris antiqui; cum in eo non corrigatur novo jure; neque enim a jure antiquo recedendum, niſi in novo corrigatur, *l. præcipimus, C. de appellat.* At jure antiquo omnes, qui tangebant, contrahebant cognationem, *cap. fin. de cognat. ſpirituali in 6.* Nec deeſt huic ſententiæ rationis fundamentum. Si enim nullus contraheret in eo caſu vinculum cognationis, nullus eſſet ſuſceptor, ac proinde fidejuſſor pro illo coram Eccleſia. Senſit nobiſcum Jacobus de Graffis *deciſion. aurearum, lib. 2. c. 85. de impediment. matrimonii, n. 4.* Et extat declaratio Cardinal. apud Farinacium, & Rebellum *n. 95.* in hæc verba: *Quem, vel quos elegerunt, Congregatio cenſuit, ſi plures ſuſcipiant, omnes contrahere cognationem, ſi non conſtat quis primo tetigerit, ſi plures ſunt electi, vel nullus, ſi unus eſt electus, ille tantum contrahit. Eſt gloſſ. ſed bona, ut hæc declaratio non adverſetur Concilio Tridentino, intelligenda eſt, quando plures ſuſcipiunt, certus a parocho non deſignatis.* Vide Navarr. *c. 22. Man. nu. 39. & ita c. quamvis, de cognat. ſpirit. in 6. etiam nunc habebit adhuc locum, quando plures ſic ſuſcipiunt, nullis certis deſignatis.* 11

Quod ſi vel parochus, vel naturalis parens plures, quam duos deſignaverit, in quo non leviter peccaret, ſi ſucceſſive tangerent, primus vir, & mulier tantum contrahunt, ut dicebam ſupra, ſervanda enim in eo juris diſpoſitio. At ſi ſimul tangant omnes deſignati, omnes etiam contrahunt propter dictam rationem. Atque, id quod dicimus, confirmatum eſſe declaratione Cardinalium teſtatur Ferdinandus Rebell. *2. de obligat. juſtitiæ, lib. 3. q. 6. n. 6. & in Appendice ad lib. 4. ſect. 4. num. 96.* in hæc verba: *Quod ſi plures ſint deſignati, qui omnes baptizatum tenuerunt, qui omnes fuerant admiſſi, nec conſtat quod ex decreto Concilii fuerunt deſignati ad contrahendum compaternitatem, omnes contraxerunt cognationem ſpiritualem, qui tetigerunt, pœnitentia tamen parocho c. alium. de cognat. ſpirituali in 6.* 12

Tertio colligo etiam ſiquis ante Concilium infantem tenuiſſet, & omnia ea cognationis vincula contracta eſſent, ſtatim poſt Concilii promulgationem ea ceſſaſſe, & poſſe contrahere cum his, cum quibus antiquo jure nubere non poterat, quidquid nonnulli dixerint. Idque conſtat declaratione Pii V. *in Extravag. tit. declaratio Concilii Tridentini, de compaternitate*: ubi declarat cognationem ſpiritualem antea contractam poſt Concilii promulgationem deſiiſſe impedire, exceptis perſonis decreto Concilii comprehenſis: & idem habet declaratio Cardinalium apud Farinacium, & Rebellum *num. 86. & 87.* Prima eſt in hæc verba: *Congregatio Concilii declaravit hoc decretum retrotrahi ad præterita, adeo quod liceat omnibus, qui ante hoc decretum a* 13

jure

Jura antiquo cognationem ſpiritualem contraxerint, modo non ſint expreſſi in hoc decreto, poſſe matrimonium inter ſe abſque diſpenſatione Apoſtolica, & qui jam contraxerunt poſt Concilium nulla indigere diſpenſatione, & ita declaravit Pius V. in una ex ſuis conſtitutionibus 20. Auguſti 1566. inſerta inter regulas Cancellariæ ejuſdem Pii V. Secunda ita habet. *Sanctitas ſua ad tollendum omne dubium, non eos tantum qui poſt Concilium, ſed illos etiam, qui ante illud cognationem ſpiritualem contraxerunt, dummodo non ſint ex perſonis, inter quas tantum Concilium voluit deinceps contrahi hanc cognationem ſpiritualem matrimonii vinculo inter ſe abſque diſpenſatione aliqua libere, & licite copulari poſſe, ac matrimonia etiam poſt confirmationem Concilii abſque diſpenſatione Sedis Apoſtolicæ inter eos jam contracta valere, plenamque roboris firmitatem obtinere declaravit per bullam publicatam 20. Auguſti 1566.* Hæc ibi.

CAPUT XL.

Explicantur tria dubia circa hoc impedimentum.

S U M M A R I U M.

1 *Suſcipientem filium infidelis contrahere cognationem quidam dicunt.*
2 *Verius alii, qui negant,*
3 *Solutio probationis impugnatur,*
4 *Alia probatio.*
5 *Naſci hoc impedimentum ex baptiſmo minus ſolemni.*
6 *Et ex baptiſmo in neceſſitate.*
7 *Superveniente cognatione ſpirituali cum uxore non dirimi matrimonium.*
8 *Objicitur ex c. pervenit 30. q. 1.*
9 *Quorundam interpretationes.*
10 *Prima interpretatio melior.*
11 *Secunda alia etiam accommoda.*
12 *Tertia alia interpretatio.*
13 *Quando inter ipſos parentes non contrahatur ſpiritualis cognatio ob ſuſceptum filium.*

1 SED nonnulla adhuc ſuperſunt explicanda. Primum eſt, an ſi quis ſuſcipiat puerum patris infidelis nondum converſi cum infidelibus parentibus contrahat cognationem. Affirmant hi omnes, gloſſa *cap. 1. 30. quæſt. 1.* explanans verbum, *ex lavacro*. Quam Gloſſam a Doctoribus approbatam in ſua ſumma ſcribit Author Roſellæ, *v. impedim. imped. 6. num. 26.* Antoninus *3. p. tit. 11. c. 13. §. 14.* Angelus *v. matrimonium 3. n. 11.* Sylveſter *v. matrimonium 8. quæſt. 8. dicto n. 12.* In qua ſententia licet falſo, creditur eſſe Divus Thomas.

2 Negant vero contrahi pauciores: ſed inter eos unus, qui pro mille eſt, D. Thomas, quidquid Sylveſter dicat. Nam *in 4. diſt. 42. q. 1. art. 3.* ſcripſit cum uxore non baptizata nequaquam cognationem contrahi ſpiritualem, quia ſpiritualis vitæ eſt expers. Sequutus eſt Sotus *eadem diſt. q. 1. art. 3*, Ferdinandus Rebellus *1. p. de obligat. juſtitiæ, lib. 3. q. 6.* Quæ ſententia non una ratione probatur. Prima eſt, quia quamvis certum ſit hæreticum capacem eſſe ejus cognationis, ſi gentilis, vel infidelis baptizet aliquem, vel ſuſcipiat quempiam, cum eo, quem ſuſcipit, vel baptizat, nullam cognationem ſpiritualem gignit, cum ejus non baptizatus ſit minime capax. Ergo pari ratione neque Chriſtianus baptizans, aut ſuſcipiens contrahit cognationem aliquam cum infideli parente. Antecedens autem docent D. Thomas, Ricardus, Paludan. in *4. diſt. 42.* & teſtatur Sotus *loco citato*. Quod etiam concedit Joannes Andreas, interpretans illam regulam juris *ex eo lib. 6.* ad quam diſputationem rejicit lectorem Panormit. *in Rubr. de cogn. ſpirituali*. Verum eſt gloſſam *in c. in baptiſmo, de conſecrat diſt. 4. & in c. pervenit 30. qu. 1.* & Archidiaconum ibidem ſignificare nonnullos, qui aliter quam Theologi ſenſerunt, inter quos fuit etiam Angelus. At quod in hac parte docent Theologi firmum ſine dubio debet haberi.

3 Sed huic rationi nonnulli reſpondent dupliciter in aliquem ſpiritualem affinitatem derivari poſſe. Primo modo per ſe primo directa, & principaliter, & actione, ut ita dicam, miniſteriali. Secundo modo per accidens, & acceſſorie, quaſi conſequenter, & paſſive. Primo modo tantum derivatur in eum, qui baptiſmo conſecratus eſſet. Cum enim hoc genus cognationis ſit ex Eccleſiæ ſtatuto, placuit ei, ut qui ex ſacro baptiſmi charactere, cum ipſo nulla agnatione tenetur, non poſſit cognationis ſpiritualis eſſe miniſter, ut procreator. At ſecundo modo, etiam infidelis ejuſdem cognationis eſt particeps. Verum hæc diſtinctio inanis eſt, ac ſine ullo prorſus fundamento excogitatur. Unde enim illa colligitur ex jure, aut Eccleſiæ auctoritate? Ex nullo certe capite.

Secunda eaque efficaciſſima ratio eſt, quia Eccleſiaſticis legibus non devinciuntur, qui extra Eccleſiam, 4
ut inquit Innocentius III. *in cap. gaudemus, de divortiis*. Ergo neque lex cognationis ſpiritualis ad illos pertinet, qui foris ſunt, ſicuti neque alia cognationis impedimenta, ut ibi docet Innocentius. Cognatio enim reciproca eſſe debet. Fieri enim non poteſt, ut ego illi cognatus ſim, non vero ille mihi. Neque vero idem judicium eſt de legibus, quibus politia moralis, continetur, & ad quiete agendum conſtituuntur, & quibus cavetur ne contumelias religioni Chriſtianæ inferat. De his enim diverſam eſſe rationem quis non videt? Addi etiam ex congrua ratio poteſt: quia qui natus non eſt, cognationis capax eſſe non poteſt. Infidelis nondum per baptiſmum generatus: ergo cognationis ſpiritualis particeps eſſe non poteſt.

Secundo ſupereſt explicandum, An ea ſpiritualis cognatio naſcatur ex baptiſmo minus ſolemni: nam tantum ex eo baptiſmo qui ſolemniter miniſtratur oriri 5
docuit Sotus *in 4. diſtinct. 42. quæſt. 1. art. 2.* ſine ullo prorſus fundamento. Quare verius eſt etiam oriri ex baptiſmo ſine ſolemnitate ulla miniſtrato. Primo, quia ubi eſt ſpiritualis generatio, eſt etiam ſpiritualis affinitas. Ergo cum in minus ſolemni baptiſmo ſit ſpiritualis generatio, erit etiam affinitas. Quod enim poſtea additur in Eccleſia, ſacramentum non eſt, ſed ſacramentale. Impedimentum vero non oritur ex ſacramentalibus, ſed ex ſacramento. Tum etiam, quia qui abſque ſolemnitate baptizat, affinitatem contrahit, ut certum videtur. Ergo & qui ſuſcipit. Quæ enim diverſitatis ratio aſſignari poteſt? Tum denique, ut omittam alia, quæ in re nimis perſpicua neceſſaria non ſunt, impedimentum hoc ex jure Eccleſiaſtico inductum eſt, at jura non diſtinguunt de baptiſmo ſolemni, aut non ſolemni. Ergo neque nos debemus diſtinguere. Et quidem, ſi ſuſceptores in Eccleſia deſignati, ut fidejuſſores ſint, & ſponſores pro puero, ut dictum eſt, non minus fidejuſſor eſt in baptiſmo minus ſolemni, quam in ſolemni, atque adeo eodem modo ſpiritualis pater baptizati, & ex conſequenti tenebitur etiam ſpirituali affinitate.

Addendum idem judicium ferendum, cum baptiſmus in neceſſitate confertur, cum jura non diſtinguant, niſi in patre, qui tenet proprium filium, ut modo dicam. An autem cum baptizatus ob dubium iterum baptizatur, contrahatur cognatio, ex dictis patet; ſi enim conſtiterit primum valere, ex reiteratione nulla contrahitur cognatio, cum tantum oriatur ex his duobus ſacramentis valide celebratis *c. 1. de cognat. ſpirit. in 6.* Si vero primo collatum nullum fuerit, contrahitur ex ſecundo propter eandem rationem. 6

Denique tertio ſupereſt explicandum, an ſi quis ex parentibus naturalibus ſuſcipiat puerum in baptiſmo, contrahat cognationem cum altero conjuge, ita ut nequeant petere, nec reddere debitum. In hujus deciſione ſigillatim procedendum eſt. In primis illud certum, nequaquam dirimi matrimonium ſuperveniente cognatione ſpirituali, licet aliquando impediatur matrimonii uſus. 7

Sed his videtur obſtare difficilis textus Deus-dedit Pontificis in epiſtola decretali, quæ nuper excuſa extitit inter decretales, quæ prodierunt ex Bibliotheca Vaticana, ex qua epiſtola deſumptus eſt text. *in c. pervenit 30. q. 1.* In qua epiſt. poſt ea quæ recitantur in eo canone qui apud Gratian. extat, iſta dicuntur: *Mulieres vero cum ſeparatæ fuerint pro hac illicitate a propriis viris, totam præcipimus recipere dotem, quam in die nuptiali receperant, & poſt expletum annum recipiant aliam virum, ſimiliter & vir uxorem.* In quibus, cum a Pontifice quæſitum eſſet, an mulieres, quæ ob magnum populorum concurſum in Sabbatho Paſchæ filios ſuos levarent de baptiſmo, ſi pro eo debeant ad ſuum proprium redire virum, reſpondet ſeparandos, ut nullo unquam modo ſe recipiant in conjugio mulieres ac viri, qui quacunque ex ſuos ſuſceperunt natos, ſed ſeparent ſe, ne ſuadente diabolo tale vitium peccati inoleſcat per mundum. At ſi id demus, quanta rerum abſurditas ſequatur, quis non videt? ſequitur enim in Eccleſia poteſtatem eſſe diſſolvendi matrimonium ratum conſummatum. Cum enim jure Eccleſiaſtico inductum ſit cognationis ſpiritualis impedimentum, ſi illo ſuperveniente voluit Romanus Pontifex matrimonium diſ- 8

ſolvi,

ſolvi, quandoquidem facultatem concedit, ut poſt annum peractæ ſcilicet pœnitentiæ alium virum accipiat, & vir aliam uxorem, plane ſequitur jure Eccleſiaſtico diſſolvi matrimonium ratum fidelium conſummatum.

9 Hugo, quem referunt Archidiaconus & Turrecremata *in cap. pervenit*, exiſtimat hic tantum agi de ſeparatione a commixtione carnali ad tempus ad agendam pœnitentiam: vel abſolute in perpetuum retento vinculo, ne vitium hoc, quod eo ſæculo frequens erat, in dies ſerperet. Sed hoc, ut vidimus, ipſo textu refellitur, inquit enim: *Poſt annum accipiat alium virum, & vir fœminam*. Nec etiam videtur textui conſona interpretatio, quam refert Turrecremata in eo capite, ſcilicet ſermonem eſſe non de conjunctis, ſed de conjungendis, cum in quæſtione propoſita dictum ſit, *debeant ne viri & mulieres ad ſuum proprium redire uſum*. Item illa, *dotem reſtituendam a viris, quam in die nuptiali receperunt*. Item illa, *poſt annum expletum ex eo poſtquam a propriis viris ſeparatæ fuerint, recipere poſſe alium virum*.

10 Vellem hujus textus difficultatem ab aliis examinatam videre: ſed neque attigit quiſquam, cum integram decretalem non legiſſent. Mihi ergo iſta conſideranti ſe ſe offert in primis unius tantum voculæ mutatione facile textum conſtare, ſcilicet, ſi legamus pro *alium*, *illum* cujus facilis in vetuſtis Characteribus mutatio eſſe potuit, quaſi jubeat Pontifex, ut per annum ſeparentur ad pœnitentiam, & quo eo tempore non deſint uxoribus alimenta, reſtituatur a viro dos, quam die nuptiali acceperat. Adjuvarique poteſt hæc licet levi conjectura, quod non dixerit, & vir aliam uxorem, ſed vir uxorem.

11 Vel dico duas eſſe partes diſtinguendas in iſto caſu Canonis, aut de duobus perſonarum generibus agi in illo, ſcilicet, de jam conjugatis, quæ proprios filios ſuſceperant, & de his, quæ ex vago concubitu cum filios jam ſuſcepiſſent, concubinarum ſuarum, vel earum, cum quibus ſponſalia tantum contraxerant, filios levarant de fonte, ut ſeparent ſe ad tempus, continentiæ, & pœnitentiæ cauſa. Iis autem, cum quibus vagus tantum concubitus interceſſerit, aut ſponſalia, ſeparentur, nec nubant, ſed reſtituatur dos, ſi qua forte a viro recepta fuerat in die nuptiali, id eſt, cum de nuptiis pacta firmata ſunt.

12 Vel dico totum textum intelligendum de his, qui filios levarant, quos de concubinis ſine conjugio ſuſceperant. Cui dubitationi optime reſpondet, ſtatutum etiam ab aliis Pontificibus, ut ſe in conjugio reciperent, id eſt, ne inter eos celebrari poſſet matrimonium. Et quia forte aliqui viri & mulieres intelligentes, quod filium levaſſent, ſibi impedimento non eſſe, contraxerant matrimonium poſt levatos filios de fonte ſeparari jubet; non quia matrimonium validum diſſolvatur, ſed quia nullum fuerat ratione impedimenti. E quia revera non ſubſiſtebat matrimonium, ſtatuit Pontifex reddendam eſſe dotem uxori, quæ ſeparatur a matrimonio poſt impedimentum celebrato, & peracta unius anni pœnitentia pro delicto, liberum eſſe aliis viris copulari. Placet autem textum iſtum de viris vel fœminis, qui filios in concubinatu ſuſceptos levarant potius, quam de aliis, quod dicat quæſitum eſſe de his, qui proprios filios ſuos levarant. Quare non poteſt univerſe intelligi de his, qui filios levarant alterius, & poſtea cum eorum parentibus contraxerant. Deinde quia addit verbum illud, *neſcientes*, cum tamen ignorantiam tam juris, quam facti conjugatum excuſet, ne impediatur a petendo, & reddendo debito *c. de his 30. q. 1.* ut dicam ſtatim, & non conjugatum non excuſet ignorantia juris, ut dicemus modo.

13 Deinde dicendum eſt, ſi unus ex parentibus in caſu neceſſitatis tenuit, nulla affinitas oritur, ita diſponente Eccleſia *can. ad limina 30. q. 1. & c. ſi vir, de cognat. ſpirit.* Eſtque communis Doctorum ſententia. Similiter nec derivatur ullum cognationis vinculum, ſi cum ignorantia probabili juris vel facti, aut etiam fraude aliqua effectum eſt, ut quis ſuum filium teneret. De fraude probat textus *in can. noſſe, dictum, c. de eo 30. q. 1. ſi vir, de cognat. ſpirit.* De ignorantia textus *in c. de his 30. q. 1.* Verum & hoc ſub aliqua diſtinctione intelligendum. Si enim filium ſuum ex legitima uxore ſuſceperit, cum ea ignorantia juris aut facti non contrahitur vinculum cognationis; at ſi filius fuerit ex concubina, ſi adfuerit ignorantia facti, non contrahitur cognatio, bene tamen cum ignorantia juris, ut docuit Navarrus *in ſumm. cap. 22. num. 40.* atque adeo illam uxorem ducere non poteſt. Æquum enim videtur, ut jura potius faveant matrimonio contracto, quam contrahendo. Quamvis, ut verum fatear, ejus doctrinæ minis non inveniam firmum fundamentum. Sed de hoc iterum infra *lib. 10.*

CAPUT XLI.

De Impedimento cognationis legalis.

SUMMARIUM.

1 *Quid agendum.*
2 *Adoptio eſt impedimentum.*
3 *Variæ ſpecies cognationis legalis.*
4 *Explicantur, ibid.*
5 *Inter quas perſonas contrahatur hoc impedimentum.*
6 *Quando comprehendat infideles.*
7 *Superveniens neque dirimit, neque impedit debiti petitionem.*
8 *Illegitimum etiam habere cognationem legalem cum adoptato.*
9 *Hujuſmodi cognati non contrahunt excommunicationem latam contra conſanguineos nubentes.*

De eo Gratianus *30. quæſt. 3. cap. 1. & cap. per adoptionem*, & extat titulus in decretalibus *de cognatione legali*. s

Supponendum autem eſt, ſive ſit adoptio perfecta quæ dicitur *arrogatio*, ſive imperfecta, quæ communi nomine appellatur *adoptio*, quamvis multis differant, quæ recenſere non eſt inſtituti noſtri; attamen quod ad præſens attinet, in eo conveniunt, quod utraque adoptio impedit, & dirimit matrimonium. Quæ communis ſententia eſt. Nam ubi jura de adoptione non diſtinguunt, nec nos debemus diſtinguere, niſi inde aliqua turpitudo ſequatur, quod non recte levi fundamento indicatur a Thoma Sanctio *lib 7. diſp. 63. n. 9.* in his quæ juris Eccleſiaſtici ſunt. Adoptionem autem eſſe impedimentum dirimens matrimonium contra Speculatorem, & Joannem Andream, conſtat ex *can. ita diligere, can. per adoptionem 30. q. 3. & cap. unico, de cognat. legali*, quibus leges civiles probantur, *l. adoptivus, D. de ritu nupt. & Inſtit. de adoptionibus*, adjuncta definitione Tridentini *ſeſſ. 24. c. 3. & 4.* Merito autem ejuſmodi impedimentum inductum eſt, quia lex eas perſonas excluſit a matrimonio, quas neceſſe erat cohabitare. ne ſi inter eas liceret carnalis copula, facile pateret concupiſcentiæ locus, ad quam reprimendam matrimonium ordinatur. Et quia filius adoptivus verſatur in domo patris adoptantis, ſicut filius naturalis, ideo legibus humanis prohibitum eſt inter illos matrimonium contrahi. Quæ prohibitio fuit etiam per Eccleſiam approbata.

Sunt autem tres ſpecies cognationis legalis. Prima eſt inter adoptantem & filium adoptivum, & filios etiam adoptati, & ejus poſteros, quæ eſt quaſi conſanguinitas rectæ lineæ, perſeveratque uſque ad quartum gradum, ut docuit Cardinalis Toletus *lib. 7. ſum. c. 22. n. 45.* juxta documentum quod habet *n. 72.* Quoties duo ſic ſe habent, ut alterum ſit metiens, & alterum menſum, lex quæ corrigit & limitat metiens, cenſetur conſequenter corrigere & limitare menſum, ſi eadem in utroque ratio militet. Cum enim ſpecialis deciſio de gradibus cognationis legalis in jure Canonico non extet, id menſurandum eſt juxta conſanguinitatis gradus, nec perpetuo debet extendi. 3

Secunda ſpecies cognationis legalis eſt inter adoptivum & uxorem adoptantis, & e contra inter uxorem adoptati & adoptantis, quæ eſt quædam quaſi legalis affinitas, menſuraturque gradibus affinitatis ob reverentiam, quæ parentibus naturalibus debetur. Tertia eſt inter filios naturales & ipſum adoptivum, ſive legitimi ſint, ſive illegitimi, quidquid dicat Navarrus *in ſumm. cap. 22. n. 41.* cum jura non diſtinguant, & eadem militet ratio. Quæ cognatio legalis tandiu permanet, quamdiu adoptio *can. adoptionem 30. q. 3. & c. unico, de cognat. legali*. Extincta enim adoptione extinguitur hæc tertia ſpecies cognationis legalis. Extinguitur autem adoptio vel morte civili, vel naturali, vel emancipatione, vel ſi adoptivus contrahat inceſtuoſas nuptias, vel ſi adoptatus fiat patritius, vel Epiſcopus, de quo communiter videndi Summiſtæ. Inter ipſos autem legales filios non eſt aliqua cognatio legalis, cum nullo jure ſtatuatur, etſi certis poſſit ex convictu aliquod periculum incontinentiæ: tamen cum raro plures adoptari ſoleant, & jus de eo ſileat, non licet extendere, cum hæc pendeant ex jure Eccleſiaſtico. Similiter inter parentes naturales adoptati, & inter adoptantes 4

plantes

ptantes nulla cognatio legalis contrahitur, propter eandem rationem.

5 Ex dictis ſequitur primò inter adoptantem & filium legalem, ac ejus filios, & ſimiliter inter uxorem adoptantis ac poſteros adoptati perpetuum oriri impedimentum. Nam juxta tempus, quo hodie prorogatur hominum vita imminutis corporis viribus, vix fieri poteſt, ut pater legalis perveniat ad quintum gradum deſcendentium filii adoptati. At vero inter legalem & naturalem filium eſſe tantum impedimentum ad tempus, quo fundamento nonnulli, quos refert gloſſa *in d. c. unic. de cognatione legali*, exiſtimarunt, ſi filius legalis cum filia naturali contrahat matrimonium, peccare quidem, attamen validum eſſe, eo quod impedimentum tantum temporale ſit. Verum horum ſententia manifeſte eſt contra deciſionem Pontificis *in dict. c. unic.* Quamvis enim impedimentum illud temporale ſit, inducit effectum perpetuum, hoc eſt, quod pro illo tempore nullum ſubſiſtere matrimonium poſſit. Exemplum eſt in puero ante nubilem ætatem, qui pro eo tempore inhabilis eſt ad matrimonium contrahendum *cap. unica 30. q. 2.*

6 Colligitur ſecundo impedimentum hoc eos infideles comprehendere, apud quos ex legibus propriis nullum ſit matrimonium ratione vinculi ex adoptione provenientis.

7 Tertio ſit hoc impedimentum ſuperveniens non dirimere, nec impedire debiti exactionem, quia nullo cavetur jure. Dirimit autem ſponſalia, cum impediat & dirimat matrimonium, cujus promiſſio eſt in ſponſalibus.

8 Sed quæres quid dicendum ſi filius naturalis ſit illegitimus, an habeat cognationem cum adoptato? Ego exiſtimo cognationem eſſe, & ideo impedimentum. Neque obſtat quod erga filium illegitimum non ſit actus patriæ poteſtatis, poteſt enim aliis modis extingui, ſcilicet morte adoptantis.

9 Illud denique addendum eam excommunicationem, quam incurrunt conſanguinei contrahentes, de qua ſupra, non comprehendere eos, qui tenentur vinculo cognationis legalis aut ſpiritualis, Nullum enim extat jus, & in pœnis locum non habet extenſio ad ſimilem caſum.

De Impedimento ſervitutis, vel conditionis.

CAPUT XLII.

Servorum conjugia etiam invitis dominis fuiſſe valida.

SUMMARIUM.

1 *Reſtricta poteſtas dominorum in ſervos legibus Eccleſiaſticis.*
2 *Ad ſtatum Monachi, clerici, vel conjugii aſſumendum domini conſenſum requiſitum, cum diſcrimine tamen, & 3.*
4 *Peccat dominus qui impedit ſervorum conjugia, vel maritale conſortium.*
5 *Vel qui vendit ſervum in diſtantem locum, ita ut impediatur uſus matrimonii.*
6 *Quid ſi ſervi contrahentes pareant diverſis dominis.*

1 QUamvis olim humanis legibus magna dominis, ac late patens in ſervos poteſtas data fuerit, at legibus Eccleſiaſticis ea ex parte ſublata. Nam illis necis vitæque poteſtas adempta, ut conſtat ex Agathenſi Concil. *Can.* 68. Epaunenſi *Can.* 35. Moguntino ſub Rabano Mauro *cap.* 22. & VVormatienſi *cap.* 38.

2 Ut autem ſtatum eligerent vel Monachiſmi, vel conjugii, neceſſarius erat dominorum conſenſus, cum diſcrimine tamen. Nam quod ad ſtatum religionis attinet, non ſolum prohibitum ne aſſumerentur, ſed etiam profeſſio irrita ac nulla exiſtit. Gelaſius *epiſt.* 9. quæ eſt ad Epiſcopos Lucaniæ ibi, *generalis querelæ*, & Chalcedonenſe *action.* 11. *cap.* 4. & habetur apud Gratianum 16. *quæſt.* 1. *cap. qui vero*. Gregorius lib. 2. epiſt. indict. 11. epiſt. 39. *Præterea quia Felix defenſor puellam nomine Catellam habere dicitur, quæ cum magnis lacrymis, ac vehementi deſiderio habitum converſionis appetit: proinde volumus, ut experientia tua præfatum Felicem adeat, atque puellæ ejuſdem animum ſollicite requirat, et ſi ita eſſe cognoverit, pretium ejuſdem puellæ ſuo domino præbeas, & hic eam tranſmittas*, & lib. 4. epiſt. 27. & 44. in fine, & lib. 10. epiſt. 3.

Attamen quod ad ſtatum matrimonii pertinet, prohibitum illis quidem abſque dominorum voluntate contrahere; at ſemel contracta matrimonia valebant, nec dominis, licet id aliquando præſumpſerint, licuit illa diſſolvere. Utrumque diſces in Canonibus quos ſubjiciam. Julius Primus in decreto apud Gratianum *can. omnibus* 29. *q.* 2. *Omnibus nobis unus eſt Pater in cælis, ſi autem omnes unam legem habent, ergo ſicut ingenuus dimitti non poteſt, ſic nec ſervus ſemel conjugia copulatus ulterius dimitti poterit*. Concilium Aurelianenſe IV. c. 24. *Quæcumque mancipia ſub ſpecie conjugii ad Eccleſiæ confugerint ſepta, ut per hoc credant poſſe fieri conjugium, minime eis licentia tribuatur, nec talis conjunctio a Clericis defenſetur, quia probatum eſt, ut ſine legitima traditione conjuncti pro ordine ſtatuto tempore ab Eccleſiæ communione ſuſpendantur, ne in ſacris locis turpi concubitu miſceantur, de qua re decernimus, ut parentibus aut propriis dominis (prout ratio poſcit perſonarum) accepta fide excuſati ſub ſeparationis promiſſione tradantur, poſtmodum tamen a parentibus atque dominis libertate conceſſa, ſi voluerint, eos propria voluntate conjungant*. Gregorius Magnus *lib.* 3. *epiſt.* 12. *Cabilonenſe II. canon.* 30. Adrianus *in Append. Concilii Lateranenſ. part.* 45. *cap.* 7. & habetur *cap.* 1. *de conjug. ſervorum*. Id quod rationi valde conſentaneum eſt. Tum quia nullus Chriſtianus prohibetur accedere ad ſacramenta per ſe inſtituta in remedium propriæ infirmitatis: tum etiam quia contractus matrimonii eſt de jure naturali; at vero ſervitus introducta eſt jure gentium; jus autem naturale antiquius & potius eſt multo, atque adeo fortius. Quam rationem aſſignat D. Thomas *in addit. ad 3. part. quæſt.* 52. *art.* 2. Et quamvis potuiſſet Romana Sedes ſervum inhabilem efficere ad matrimonium ineundum invito domino, ſicut & poteſt quemvis in ſingulari inhabilem reddere juſta de cauſa, & ſicut eundem ſervum inhabilem ad profeſſionem reddidit, & forſan aliquando apud nonnullas Provincias irritarunt Epiſcopi ſervorum conjugia contra dominorum voluntatem, ut dixi ſupra *lib.* 2. *cap.* 1. merito tamen diverſam in his ſtatibus diſpoſitionem edidit. Tum ob rationem dictam, quia matrimonium eſt propriæ infirmitatis levamen, cujus nullus uſus extra matrimonium licet, at religionis ſtatus obſervantia aliis etiam mediis ſuppleri poteſt. Tum etiam quia conjugatus ex natura matrimonii non ita impeditus eſt, quominus ſuas operas impendere domino poſſit, ſicut religioſus, cujus exercitia minus expeditum relinquunt ad obſequium domino præſtandum. Inhoneſtus etiam, & indecens famulatus religioſi in obſequium domini: ſicut & ob ſacri Ordinis dignitatem, qui characterem imprimit indelebilem, ſtatutum eſt, ut ſervus contra voluntatem domini nec manumiſſus ſi ordinaretur ab Epiſcopo ſciente, duos dare domino ſervos cogeretur Epiſcopus, *c. ſi ſervus, diſt.* 54. ex Aurelianenſi I. Aurelianenſi V. *c.* 6. Idem ſtatuitur, ſi dominus honeſto ſervi Clerici obſequio contentus non ſit. Quamvis in Toletano Concilio, quod habetur in Append. Lateranenſ. *part.* 50. *cap.* 56. deponi jubetur ab ordine, & ſic domino reſtitui. 3

Ex dictis colligitur peccare mortaliter dominum, qui impedit ſervorum conjugia, cum illis liceat jure naturali contrahere, & pro illis etiam ſtent leges Eccleſiaſticæ. Peccat etiam Dominus, ſi impediat inter ſervos conjugatos maritale commercium, quantum æquitas poſtulat, alias fruſtra contractum eſſet matrimonium, ſi negaretur uſus. Imo adeo eſt ſtricti juris ejuſmodi vinculum, ut ſive ſervi contraxerint invito domino, ſive illo annuente, & conſentiente, quoties eſt probabile periculum incontinentiæ, & alias non eſt notabilis injuria domini, potius favendum eſt conjugali obligationi, quam domini obſequio. Vinculum enim matrimonii ſtrictius eſt vinculo ſervitutis. Unde quando iſta duo vincula concurrunt, obligatio conjugii prævalere debet, ut docuit Divus Thomas *ſupra citat.* quem poſtea non pauci ſecuti ſunt. In re etiam dubia cavendum potius matrimonio videtur. At ſicut dominus pati tenetur jacturam aliquam in ſervorum operis, quo illis moderatum uſum conjugii libere concedat; ita etiam tenetur ſervus, ad idque compelli a domino poteſt, ne nubat in loco diſtanti, ſi in proximo poteſt, ne ſe domini ſervitio ſubtrahat, ut docuit Gabriel *in 4. diſt.* 36. *art.* 3. 4

Secundo colligitur etiam peccare dominum, qui vendit ſervum conjugatum in locum ita diſtantem, ut impediatur uſus matrimonii. Quamvis enim dominus non prohibetur ſervum vendere poſt conjugium, attamen ita vendere, ut impediatur uſus matrimonii, non po- 5

non poteſt. Id quod verum eſt ſive domino annuente vel renuente, ac reluctante contraxerit, ut docet Divus Thom. *ubi ſupra* & gloſſa in *cap. 1. de ſervor. conjug. verb. ſervitia*, & alii non pauci, niſi ea venditio fieret ex conſenſu utriuſque conjugis, aut ſi cum ingenua vel liberta ſervus nupſit, quæ illum abeuntem ſequi poteſt, & tenetur. Ratio autem hujus eſt, quia ſi dominus peccat impediens uſum matrimonii ſervorum, multo gravius peccabit, ſi perpetuo impediret illum in longinquas partes ablegando. Imo ex Divi Thomæ veriſſima ſententia cogendi ſunt domini ab Eccleſia, ne ſervos ea ratione diſtrahant. Nec vero eadem ratio eſt de ſervo antequam nuberet, & poſtquam nupſit, ut quia ante conjugium licebat vendere in quæcumque loca, liceat etiam poſt matrimonium: eſt enim ſtrictius & antiquius vinculum, & obligatio conjugii præponderans vinculo ſervitutis.

6 Quod ſi ſervus contraxerit conjugium cum ſerva, iique diverſis dominis pareant ita loco diſtantibus, ut inter ſe invicem copulari non poſſint, aut dominus juſta urgentique cauſa, quia male morigeratus eſt ſervus, nec fidelis, & non poteſt in eodem oppido diſtrahere, alio in loco vendit, tunc vel dominus unius cogendus eſt alterum ſervum emere, vel alius ejus oppidi incola, ut ſervi illi conjugati degant in eodem oppido ſine periculo incontinentiæ: vel denique alterum illorum emat Eccleſia argumento *cap. fraternitas 54. diſtinct.* ne impediatur uſus matrimonii. Quamvis autem aliquæ leges civiles his, quæ hactenus diximus, repugnent. Eccleſiaſticis tamen legibus, ad quas pertinet matrimonii cauſam ſuſcipere, abrogatæ ſunt.

CAPUT XLIII.

Servitutem ignoratam dirimere matrimonium; non vero cognitam.

S U M M A R I U M.

1 *Servitus ignorata impedimentum dirimens.*
2 *Quo jure, explicatur ſub diſtinctione.*
3 *Non ignorata non dirimit.*
4 *Secus eſt de conditione libertini.*
5 *Quid ſi reddat debitum, cum dubio de ſervitute petentis.*
6 *Detecta ſervitute poſſe eum, qui liber eſt, ſeparari: quod ſi nolit, alium eſſe compellendum contrahere.*

1 QUamvis ignorantio vel æqualis, vel etiam melioris conditionis nullo jure dirimat matrimonium, nisi eo modo, quo errore dirimi diximus, cum dat cauſam contractui ſupra *lib.* 4. At communis certaque ſententia eſt ſervitutis conditionem ignoratam dirimere matrimonium, *c. quis libertus*, *c. ſi quis ancillam*, *c. ſi quis ingenuus*, *c. ſi fœmina*, *c. cujus vir 29. quæſt.* 2. Concilium Bavaricum apud Dinngolingam *c. 10. de eo quiſquis ſervorum nobilem fœminam habuerit in conjugium, & non præſcivit, ita conſtitait ut iterum libera eſſet, dimittat ſervam, & poſtea non redigatur in ſervitium, ſed eſſet libera.* Alexander III. *in c. propoſuit, de conjugio ſervorum.* Innocentius III. *in cap. ad noſtram ſiu. eodem tit.* Quod quidem verum eſt, etiam ſi poſt matrimonium manumiſſus fuerit ſervus, perſeverat enim idem conſenſus, ac prius perſeverabat. Imo, quantum ego judico, etiam ſi modicum tempus deſit, ut libertatem conſequatur ex manumiſſione domini. Idem quoque de liberta ad tempus judicatum eſt.

2 Quo autem jure dirimat ſervitus ignorata diſſenſio eſt. Nonnulli cenſent jure naturali id fieri. Alii vero cum D. Thoma in *dicta quæſt. 53. art. 1. ad 3.* cenſent jure tantum Eccleſiaſtico, quod valde tamen conſonum ſit juri naturali, in favorem, ſcilicet libertatis, & etiam quia ſtatus ſervitutis impediat multum conjugalis debiti obligationem. Ego tamen exiſtimo diſtinctione utendum. Si enim error ſervitutis ſit antecedens, & in eum feratur conſenſus, nubatque, quia liberum exiſtimavit, certum eſt jure naturali etiam dirimi matrimonium, reducitur enim ad impedimentum erroris. At vero cum error ſervitutis non dat cauſam contractui, neque animus expreſſe quidquam de ea conditione cogitat, in quo caſu jure naturali valeret matrimonium juxta dicta *lib.* 4. cum ſit error circa qualitatem, nullum eſt jure tantum Eccleſiaſtico, ut poſterioris ſententiæ Doctores affirmant. Quod quidem conſtituit jus Eccleſiaſticum, ne fiat injuria homini ingenuo. Ex quo fit matrimonium contractum inter ſervos infideles igno-

rata etiam ſervitute, in eo ſecundo caſu valere, niſi ſpecialiter eorum legibus aliter ſtatuatur.

Diximus autem ſervitutem ignoratam dirimere matrimonium. Si enim adſit vel ſcientia ſervitutis, vel ſaltem opinio, aut probabile dubium ſervitutis, matrimonium tenet. Imo etiam ſi adſit affectata ignorantia, ut ſcilicet eum ea potius fueris, ſi inveneris eſſe mancipium, illam abjicias. Ignorantia enim affectata in eo caſu æquiparatur ſcientiæ. Et quidem id jure optimo ſe ita habet. Cum enim hoc impedimentum in favorem liberi, & ingenui inductum ſit ab Eccleſia, iniquum eſt, commodum reportet ingenuus ex ſua iniquitate, aut affectata ignorantia. Verum eſt contingere aliquando poſſe, ut contrahens cum ſerva, quam exiſtimabat liberam, invalide contraxerit ſpectato jure naturæ, & foro conſcientiæ, & tamen in externo foro, quia non præſumitur ignorantia cohabitare cogatur, ut ſi adfuerint ſervitutis indicia, quæ prudenti homini ſtatum ſervitutis aut oſtenderint, aut ſaltem probabile dubium injecerint. Addo etiam ſi ita affectus eſſet, ut etiamſi ſciret mancipium eſſe, contraheret, adhuc nullum eſſe conjugium, quia ad matrimonium requiritur plenus voluntarius conſenſus, ille autem eſt negative voluntarius, atque adeo inſufficiens, ut dixi ſup. *lib.* 4. Quamvis alii oppoſitum cenſeant, inter quos Sylveſter *verb. matrimonium 8. quæſt.* 3. Nobiſcum tamen Antonin. *3. part. tit. 1. cap. 3.* Soto *in 4. diſt. 35. art.* 1. Pateret certe multis calumniis locus, cum facile eſſet, & eum animum aſſerere, & negare.

Diximus etiam ſervitutem ignoratam id efficere, quia conditioni libertini non id conceſſit jus Eccleſiaſticum. Unde quamvis de liberta ad tempus idem judicium, ac de ſervo ferendum, dixerimus, at conditio libertini etiam ignorata non dirimit matrimonium, neque efficit connubium illegitimum. Neque enim ea jure Eccleſiaſtico, quo id impedimentum inductum eſt ſervitus antecta, ſed præſens ignorata dirimit matrimonium, ſecus de conditione libertini dicendum, ſi in ingenuitatem expreſſe feratur conſenſus, juxta dicta ſupra *lib.* 4. Tunc enim idem judicium ferendum eſſet, ac de impedimento erroris diximus *ibidem*. 4

Sed quæret aliquis primo. An ſi poſtquam aliquis vel ignorans, vel probabiliter dubitans de ſervitute alterius conjugis, reddat debitum, efficiatur validum matrimonium. Et tunc diſtinguendum videtur. Nam vel reddit animo fornicario, & ſic nullum efficitur matrimonium: vel reddit debitum animo maritali, & in eo caſu validum efficitur *cap. ſi quis*, *s. ad noſtram*, conſentiente etiam alio, & ſi adſint ea quæ jure novo Concilii Tridentini neceſſaria ſunt ad valorem matrimonii: nam poſt Tridentinum clandeſtina matrimonia nulla ſunt. At ſi accedat animo quaſi maritali, hoc eſt tantum ne defraudet jus alterius conjugis, quod facere poteſt, & tenetur juxta Eccleſiæ præceptum *in cap. Dominus, de ſecundis nuptiis, & cap. inquiſitioni, de ſententia excommunicat.* de quo late infra. reſervato tamen ſuo jure, ut quoties conſtiterit de conditione ſervitutis, recedere poſſit, non efficitur matrimonium eo conſenſu. Nam ille animus tantum non eſt affectus maritalis. Ita Gabriel Vaſquez *1. 2. diſp. 66. cap. 5. num. 29. & 30.* & dicam infra *lib.* 10. 5

Secundo quæret aliquis, an detecta ſervitute poſſit is, qui liber eſt, ſeparari abſque Eccleſiæ judicio. Reſpondeo ſeparari poſſe quoad torum, & etiam quoad habitationem, ſi ſcandalum abſit: alias neceſſarium eſt Eccleſiæ judicium. Quod ſi defectus fuerit probationis, tuta conſcientia poterit in partes longinquas recedere, ubi ſine ullo ſcandalo inire cum alio conjugia poſſit. Si autem detecta ſervitute is, qui liber eſt, in conjugio permanere velit, ſervus ſi contraxit vere ſciens ſe eſſe ſervum, compellendus eſt per Eccleſiam denuo conſentire, non ex vi primi contractus, qui nullus eſt ut dixi, ſed ob illatam injuriam. Si tamen bona fide contraxit, exiſtimans ſe eſſe liberum, æquum quidem eſt, non tamen tenetur denuo conſentire. 6

CAPUT XLIV.

In quibus caſibus ſervus ex matrimonio adquirat ingenuitatem, & quo jure.

S U M M A R I U M.

1 *Quæſtio proponitur.*
2 *Ancilla nupta patrono fit ingenua.*
Id provenire ex jure poſitivo quidam ſentiunt. ibid.
3 *Verius ex jure naturali, & 4.*

5 *Idem fieri ex vi matrimonii, quoties ingenuus nubit ſervo, niſi aliud obſiaret.*

6 *Conjux alio renuente, non poteſt ſe in ſervum vendere.*

7 *Objiciuntur nonnulla, & diluuntur, & 8.*

1 NOnnulli caſus aſſignari ſolent, in quibus ſervus ex matrimonio ingenuus efficitur, qui tamen, quantum ego judico, ad unam, & eandem radicem, atque principium reducuntur, ut ex dicendis conſtabit.

2 Primo igitur, ſi patronus ancillam in matrimonium ducat, libertatem adquirit. Quo autem jure id fiat diſſenſio eſt. Jure communi ita eſſe, ſentit gloſſa *in can. ſiquis ancillam 2. diſt. 34. verb. ancillam*. Archidiaconus, Dominicus, Turrecremata *ibidem*, Sylveſter *verb. ſervitus, quæſt. 4. in fine*, & jure noſtri Regni ita ſe habere docet Gregorius Lopez *l. 5. tit. 15. part. 4.* tenenturque communiter Doctores. Thomas Sanchius jure tantum noſtri Regni dicit fieri, non jure naturali.

3 Ego tamen exiſtimo id oriri ex jure ipſo naturali, ac proinde locum habere jure communi, cum de eo nulla diſpoſitio ſit. In quo non recte Thom. Sanch. *lib. 7. diſp. 20. num. 11.* Itaque, ſi probavero jure naturali libertatem conſequi ancillam, eo ipſo quod patronus ducit illam in uxorem, probatum manebit, idem dicendum eſſe jure communi, cum nulla ejus exiſtat in oppoſitum diſpoſitio.

Et imprimis id oſtendo ex ipſa natura matrimonii. 4 Matrimonium enim ſuapte natura talis virtutis eſt, inquit optime Gabriel Vaſquez, qui mihi hujus ſententiæ auctor eſt *3. part. diſput. 81. cap. 8. num. 41.* ut ſi aliquis ducat uxorem, quam antea ſervam, & ancillam habuit, jam deinde illa ad dignitatem matrimonii evecta, abſque alia lege, & pacto, jure ipſo conjugii, ſolum libera, & ingenua permaneat. Ita enim ſtrictum eſt vinculum conjugii, ut duo ſub eodem thalamo commorentur, & eodem titulo ac nomine gaudeant honoris Regis videlicet, aut Imperatoris, *Authentica de conſulibus, §. ſi autem collat. 4. & l. mulieris, C. de dignitatibus*, & in noſtro Regno *l. 9. tit. 2. part. 2.* & poſtquam conſummatum fuerit matrimonium dicuntur una caro. Hanc autem eſſe naturam matrimonii optime docuit Leo Pontifex *in cap. non omnis* ex epiſtola ad Ruſticum *numer. 4.* de quo multa infra *cap. 53.* in fine. *Nuptiarum fœdera inter ingenuos ſunt legitima*. Hæc autem omnia pugnant cum ſtatu ſervitutis, atque ideo ſervilis conditio matrimonii æqualitate extinguitur. Id quod etiam lex noſtri Regni citata aperte indicat his verbis. *Tan gran fuerza ha el matrimonio, que luego que el padre y la madre ſon caſados ſe fazen porende los hijos legitimos. Eſto miſmo ſeria ſi alguno uvieſſe hija de ſu ſiervo, y deſpues deſto ſe caſſaſe con ella, en tan gran fuerza ha el matrimonio, que luego que es fecho es la madre porende libere, è los hijos legitimos*. In quo non legem novam eſſe dicit, ſed naturalis juris, & æquitatis rationem explicuit. Unde repugnat omnino patronum nubere ancillæ ſuæ in ſervitute manenti. Sed eo ipſo etiamſi Dominus nolit, ingenua efficitur.

5 Hinc colligo primo tantam eſſe vim matrimonii, ut quantum ex ſe, quoties ingenuus nuberet ſervo, extingueret ſtatum ſervitutis, niſi repugnaret illi, vel impediretur ea vis jure altero, quæſito domino, & patrono, quo invitus privari non poteſt, cum ſit prior domini conditio. Ex quo conſequenti conſideratione fit, ut quoties vel perſeverat iſtud jus impediens, vel contrahens ingenuus non cedit jure ſuo, matrimonium ſit jure naturali nullum, vel Eccleſiaſtico, ut dicebam cap. præcedenti. Inde fit ſervitutem cognitam non dirimere, quia aliud eſt copulari matrimonio cum illo, cujus eſt ſervus, quod pugnat cum matrimonii vi, & efficacitate. Aliud eum, qui alterius eſt ſervus, copulari cum alia ingenua. Quod, & ſi dedecet matrimonium, quod æqualitatem inducit, ut cum una caro ſint medietas ingenua, medietas in ſervitutem redacta ſit, non tamen repugnet, cedit enim cognita ſervitute contrahens jure ſuo. At quoties ingenua contrahit ignorata ſervitute, & alias eſt conſenſus Domini, ſive quia ille collocat, ſive dotem deſignat, ſive videt, & tacet, matrimonium valere cenſetur, non tam jure poſitivo, quam naturali, explicato tamen lege poſitiva. Id enim indicatur *in Authentica ad hæc, C. de Latina libertate*, ibi, *qui ſuam ancillam credenti tradidit in matrimonium tanquam liberam, ſive conceſſerit dotale inſtrumentum, ſive non, aut ſciens eam duci, tacuit ex ſtudio, dominium etiam omittit, eaque ad ingenuitatem rapitur*. Idem dicitur de ſervo. Ubi convenienter utitur hoc verbo, *Rapitur ad ingenuitatem*, quo explicat, & efficacitatem matrimonii. Id enim ſublato jure patroni quod impediebat, rapit ſervum ad ſtatum ingenuitatis. Cui favet quod habetur *Authentica de nuptiis, collatione 4. ſi vero, verſic. hoc autem decernimus*, ubi agens, quando Dominus tradit ancillam libero ignorante ſervitutem, inquit. *Non erit juſtum tale non conſtare matrimonium, ſed tacitam libertatem ſequi, ſive virum, ſive ancillam, cum tale aliquid a Domino fit*. Et *l. 5. tit. 22. part. 4.* *Caſando ſiervo alguno con muger libre ſabiendolo ſu ſenor, y non lo contradiziendo, faz ſe el ſiervo libre porende*. Idem eſt ſi dominus dotem conficiat, quod ſolitum eſt in liberis perſonis ſolum procedere, inquit Imperator *l. unica, §. ſed & ſi quis, C. de Latina libertate*.

Secundo colligitur cum gloſſa *in d. cap. perlatum*, & 6 aliis ex ipſa vi matrimonii deduci nequaquam poſſe, nec virum renuente uxore, nec uxorem renuente virum ſe tradere in ſervitutem, quidquid dicat Thomas Sanchez *lib. 7. diſp. 23. num. 2.* de viro, ſcilicet, poſſe ſe ſubjicere ſervituti renuente uxore. Itaque jure ipſo naturali eſt irrita ea venditio, neque approbata ullo jure Eccleſiaſtico. Probatur eo potiſſimum fundamento quia vir non habet poteſtatem ſui corporis, ſed uxor, & e contra. Non ergo poteſt cum præjudicio conjugis ſe alteri tradere. Res enim ſemel ex jure juſtitiæ uni obligata, non poteſt alteri ex juſtitia obligari, niſi alter illorum velit juri ſuo in aliquo præjudicari. Igitur cum renuit, & dominus jus ſuum illæſum eſſe vult, nequaquam poteſt valere traditio, & ex conſequenti nec venditio facta alterius conjugis. Ex eo enim non tantum vir uxoris, ſed etiam uxor viri vota irritare poteſt, quæ ſibi præjudicant, & profeſſio in religione renuente uxore nulla eſt, quamvis ſint vincula diverſæ rationis, ſcilicet, religionis, & juſtitiæ. Et quamvis jure naturali non pugnet utrumque vinculum, at jure naturali poteſt illum a monaſterio extrahere, & ad ſe revocare, quamvis vinculum religionis maneret. Ergo jure ipſo naturali impediri poteſt vinculum ſervitutis. Et quamvis non omnino ſequatur præjudicium uxori, tamen aliquod ſequi negari non poteſt, quod illa in iſto caſu pati non tenetur invita, cum ſit prior in jure.

Neque obſtat primo, quod objicit Turrecremata 7 *in d. cap. perlatum*, quod quivis poteſt dare quod ſuum eſt, vir autem eſt ſui juris. Nam cum in ordine ad debitum conjugale non ſit ſui juris, non poteſt conſtante matrimonio priori, & potiore jure, ſui facere traditionem alteri, qua aliqua ex parte lædatur jus uxoris, aut illi ſequatur præjudicium.

Neque obſtat ſecundo textus *in cap. perlatum*, ubi 8 indicari videtur ſine conſenſu uxoris factam venditionem ſui in ſervitutem valere. Quæritur enim a Concilio, an uxor ejus, qui ſe vendidit in ſervum, ſit redigenda in ſervitutem. Reſpondetque, & vinculum matrimonii manere, neque illam ſervam fore, cum libero nupſerit. Sed in primis is canon ex Triburienſi provinciali Concilio deſumptus eſt. Canones autem, quos Gratianus adducit, non majorem auctoritatem habent, quam hi, ex quibus deſumuntur. Deinde dico canonem illum nec negare, nec probare, an venditio valeat, ſed quidquid de eo ſit, tantum reſpondere non eſſe redigendam in ſervitutem uxorem, quæ libero nupſit. Denique dico: ut conſtat ex initio ejus canonis, divortium præceſſiſſe inter eos; legitime autem illis ſeparatis quoad habitationem, potuit ſe vir vendere in ſervum ſine conſenſu uxoris, cum ex ea venditione nullum illi ſequeretur præjudicium, eo quod divortio facto nulla eſſet debiti redditio.

CAPUT XLV.

De Impedimento criminis.

SUMMARIUM.

1 *Nec ſolum adulterium, neque ſola fides, neque ſola machinatio gignit impedimentum.*

2 *Fides data una cum vero adulterio eſt impedimentum.*

3 *Matrimonium conſummatum cum alia conjugata valide eſt impedimentum.*

4 *Et homicidium cum animo contrahendi ab utroque perpetratum.*

5 *Et homicidium ab uno tantum perpetratum una cum adulterio.*

6 *An hoc impedimento teneantur etiam infideles, ſi convertantur.*

UT quod ad iſtud impedimentum pertinet, diſtincte tradatur, obſervandum primo, per adulterium tantum, ſi non adſit promiſſio, vel fides data de matrimonio

monio futuro, vel machinatio in mortem conjugis, nullum gignitur impedimentum, ut docuit Gratianus 31. *quæſt. 1. can. illud*, & habetur etiam *in cap. ſignificaſti, de eo qui duxit uxorem*. Unde canon primus, & ſecundus hujus quæſtionis, qui univerſe loqui videntur, intelligendi ſunt illis ſubintellectis conditionibus. Similiter ſola fides de contrahendo matrimonio, imo nec matrimonium re ipſa contractum non conſummatum, ſi conjugem cui fidem adſtrinxit, non cognoſcat, neque impedit, nec dirimit: expreſſe habetur *in d. cap. ſignificaſti, & cap. fin. eod. tit.* Similiter neque machinatio in mortem conjugis, ſi ab uno tantum fiat, & ſine adulterio, nec impedit, nec dirimit matrimonium, nullus enim id ſtatuit canon.

2 Relinquitur ergo ut quatuor ſint caſus, in quibus ex homicidio, & adulterio impedimentum oriatur. Primus eſt. Si adſit verum adulterium una cum fide data de contrahendo matrimonio, defuncto altero conjuge, impedimentum eſt dirimens, *can. Relatum, qu. 2.* quod eſt ex Triburienſi *cap. 40. cap. propoſitum, cap. ſuper hoc, cap. ſignificaſti, cap. veniens, cap. fin. de eo qui duxit*, &c. Vide etiam *deciſ. 64. tom. 1.* Conſil. Farinacii. Requiritur autem ut ea promiſſio una cum adulterio fiat, eodem conjuge vivente: ſi enim promiſſio fiat vivente uno conjuge, & poſtea contingat adulterium vivente alio conjuge, aut e contra, non oritur impedimentum; ut docet Panormitanus *in cap. fin. de eo qui duxit*. Præterea ſatis eſt, ut ſit nuda promiſſio, quamvis non firmatur juramento. Nec neceſſarium eſt ut ſit mutua, ſed ſatis videtur, ſi unus promittat, alter vero taceat, ut docet Sylveſter *v. matrimonium 8. quæſt. 9.* & colligitur ex *dicto cap. relatum, & cap. ſignificaſti*. Nam illa taciturnitas, cum mutuo, & cœco amore inter adulteros, videtur eſſe virtualis quædam acceptatio promiſſionis, & vehemens inſurgit occaſio machinandi mortem. Quod ſi alter ex eis non acceptet promiſſionem, non oritur impedimentum: non enim adeſt fides ſponſaliorum, quæ ſine promiſſione mutua eſſe non poteſt. Requiritur præterea, ut uterque ſcientiam habeat de adulterio. Si enim alter ex eis exiſtimet virum primum obiiſſe, quamvis alter adulter ſciat non obiiſſe, nec etiam naſcitur impedimentum ex communi ſententia. Dixi in principio, *verum adulterium*. Nam ad illud ex ſententia D. Thomæ, requiritur, & ſcientia conjugis, & quod primum matrimonium valeat, & quod pollutio ſit intra vas. Unde qui fide data congrederetur cum muliere extra vas, non impediretur contrahere, quod idem ad caſum ſequentem obſervandum, neque enim ſic fiant una caro, de quo Antonio. *3. part. tit. 1.* Sylveſter *verb. matrimonium 8. quæſt. 9.* & alii.

3 Secundus caſus eſt. Matrimonium cum aliqua fœmina contractum vivante conjuge, & ſuperſtite, eſt impedimentum dirimens, *cap. ſignificaſti, cap. ex litterarum, cap. cum haberet, cap. veniens, de eo qui duxit*, &c. Alexander III. *part. 6. in Appendice, cap. 13. ſignificavit nobis*. Extant etiam Nicolai I. reſponſa *epiſt. 48. col. 2. epiſt. 51. col. 2. & epiſt. 53.* in cauſa Lotharii Regis, qui Theuperga prima uxore legitima vivente ſibi VValdradam conjunxit, & copulavit, & poſtea retinere volebat. Requiritur autem in primis, ut uterque ſciat, ſe adulterium committere, *cap. propoſitum*, quod eſt Alexandri III. *in Append. Lateran. part. 6. cap. 1. & cap. ſignificaſti, de eo qui duxit*. Quare ſi exiſtimarent conjugem vivere, & revera obiiſſet, nullum naſcitur impedimentum. Item ſi quis vivente conjuge ſuo, ignarus tamen, nuberet alteri, non oritur impedimentum; vel poſt ſcientiam non ſe miſcuit carnaliter, nec fidem dedit juxta ſupradicta. Quod ſi cum dubio de prioris viri morte contraxit, non oriri impedimentum reſpondit Lucius III. *cap. Dominus, de ſecundis nuptiis*. At ſi alter eorum tantum ſciat eſſe adulterium, ille qui ignorarat, jus haberet diſcedendi, quod ſi nollet diſcedere, alter cogendus eſt contrahere ex *d. cap. ſignificaſti*, quæ omnia ſumma nituntur æquitate. Requiritur præterea, ut primum matrimonium validum fuerit, alias nullum ex ſecundo oritur impedimentum, *cap. ſignificavit, eod. tit.* Idem etiam judicium, ſi contracto primo matrimonio per metum, ipſam carnaliter cognovit, & poſtea ſecundam ducat uxorem, ſumitur ex Alexandro III. *part. 6. cap. 13.* Primum enim matrimonium non valuit niſi per vim etiam conſummaſſet, in eo enim caſu, quia primum nullum fuit, nullum etiam oritur impedimentum. Requiritur denique, ut poſtquam ſecundum conjugium celebraverit, ſecundam etiam agnoſcat: ſi enim ante conſummationem prior decedat, non oritur aliquod impedimentum *cap. fin. eod. tit.* Qui congreſſus debet eſſe intra naturale vas, ut jam dixi.

Tertius caſus eſt. Si adſit homicidium alterius conjugis ab utroque perpetratum animo contrahendi matrimonium, etiam ſine adulterio, eſt impedimentum dirimens, *can. ſi quis vivente 31. q. 1. cap. laudabilem, de converſ. infidel.* extat etiam de eo decretum in Concilio Meldenſi *cap. 69.* & in Metenſi *cap. 7.* Tres autem requiruntur conditiones. Prima, ut uterque cooperetur ad necem, ſive per ſe, ſive per alium; quare non ſatis eſt, ſi alter ſit cauſa mortis, vel tantum ratum habeat. Secunda conditio eſt intentio contrahendi: ſi enim in ultionem, vel aliqua alia cauſa faciant, non oritur impedimentum. Imo, quantum ego judico, etiam non oritur impedimentum, ſi intentio non ſignificetur exterius. Itaque ſi omnino in animo retineant, nec ſibi ſignificent, non oritur impedimentum, quia propter occultum omnino, & mentale delictum non ſubjacet Eccleſiæ judicio, neque punitioni. Verum eſt patrato homicidio ab utroque difficilis eſſe probationis. Tertia denique, ut occiſio ſequatur ex illorum opere. Etenim ſi culpa medici, aut ipſius percuſſi negligentia ſequatur mors, nullum conſurgit impedimentum. Auctores refert, & ſequitur noviſſime Moure *part. 3. examinis, cap. 16. §. 5.* 4

Quartus caſus eſt. Si cum adulterio alter, ſive vir ſit cauſa mortis uxoris, ſive uxor viri, occidatque vel ſuum virum, vel adulteri conjugem, exiſtit impedimentum dirimens, *in dicto c. ſi quis vivente, & cap. propoſitum, & cap. ſignificaſti, de eo qui duxit, & cap. 1. de converſione infidelium*. Requiruntur autem tres conditiones. Prima intentio occiſoris de contrahendo matrimonio ſignificata, ut docet D. Thomas *in addition. qu. 60. art. 2.* cum communi Doctorum, quidquid nonnulli ſine fundamento dixerint. Ratio enim hujus impedimenti non tantum eſt adulteria avertere, ſed etiam removere occaſiones occidendorum conjugum his qui volunt contrahere. Quare ſi occidit animo contrahendi cum altero nequaquam adulterii participe, aut ſi occidat, ut liberius libidini vacet, non exiſtit impedimentum. Secunda eſt, ut adulterium præcedat occiſionem. Nam jus homicidium vult eſſe impedimentum tantum, cum utroque conveniente ſit: commiſſum enim ab uno tantum non gignit ejuſmodi impedimentum, niſi una cum adulterio ſit. Tertia ut mors ſequatur ex machinatione alterius ex adulteris, ſive occidat ſuis manibus, ſive mandato, ut colligitur ex *cap. 1. de converſione infidelium*. Nec vero in iſto caſu requiritur, ut uterque ſciat in eo caſu intervenire adulterium, ſatis eſt ſi notum ſit occiſori, licet oppoſitum ſentiat Navarrus *in ſumma, cap. 22. n. 46.* Debet autem eſſe verum adulterium, nam ſi matrimonium fuerit nullum exiſtimatum validum, non oritur impedimentum. 5

Sed quæret aliquis, an hoc impedimentum locum habeat inter infideles? Reſpondendum eſt ſub diſtinctione. Nam ſi alter machinatorum baptizatus erat, matrimonium eſt nullum, expreſſa deciſio *in cap. laudabilem, de converſ. infidel.* fideli enim exiſtente inhabili lege Eccleſiaſtica, nullum conceditur matrimonium. At ſi uterque infidelis ſit, probabilius exiſtimo non oriri impedimentum, cum hoc non impediat ex natura rei, ſed tantum ex lege Eccleſiaſtica, infideles autem non tenentur legibus Eccleſiæ. Quod ſi ex his duobus criminibus, quæ neceſſaria ſunt ad ejuſmodi impedimentum, alterum committatur in infidelitate, alterum vero poſt baptiſma, nonnullis videtur matrimonium eſſe nullum, quia delicto commiſſo poſt baptiſma videtur ratum haberi, quod ante baptiſmum perpetravit. Sed non video cujus firmum fundamentum. 6

De Impedimento diſparis cultus.

CAPUT XLVI.

Matrimonium fidelis cum quovis infideli, ſive Pagano, ſive Judæo, Hæretico illicitam eſſe jure naturæ, divino, & Eccleſiaſtico.

SUMMARIUM.

1 *Quis infidelis dicatur, illicitum matrimonium cum illo.*
2 *Vetitum jure divino in veteri lege.*
3 *Et etiam in nova.*
4 *Et jure Eccleſiaſtico.*
5 *Sub pœna capitali prohibitum legibus Romanis nonnulli non recte probant.*
6 *Cum Judæis prohibita conjugia.*

7 *Et cum hæreticis.*
8 *In his locis, ubi promiſcue agunt Catholici cum hæreticis, ſine peccato contrahi,*
9 *Etiam conjunctionem fornicariam fidelis cum infideli ſevere punitam.*
10 *Sponſalia etiam jurata cum hæretico vel infideli, nulla.*

1 INfidelis nomine comprehendimus eum, qui nunquam ad fidei cognitionem acceſſit, qualis Judæus, & Paganus, aut qui jam a fide defecit, ſcilicet, hæreticus, Et quamvis in eo an valeat matrimonium, licet illicite contractum cum Judæo aut Pagano, vel cum hæretico, non idem judicium ſit, attamen id commune eſt conjugio celebrato cum quovis infideli, ut illicite fiat, & cum peccato. Itaque ſive Catholicus nubat hæretico, vel Judæo vel Gentili, niſi juſta cauſa excuſet, peccatum eſt. Nam hujuſmodi conjugium in primis illicitum videtur jure ipſo naturali, idque conſtat tum ex periculo perverſionis, cui ſe exponit manifeſte, qui autem amat periculum, peribit in illo. Unde multa emanarunt decreta quæ communionem, convivia, & munuſcula, & colloquia prohibent cum hæreticis. Tum ex mala prolis educatione. Quare Clemens Romanus epiſt. 4. col. 2. ante med. *Neceſſe eſt*, inquit, *ut ſalutis cauſa filius, qui ſermonem receperit veritatis, a parentibus ſeparetur incredulis, ac rurſum pater ſeparetur a filio, aut filia a matre. Quod ſi dicat aliquis, & quomodo juſtum videtur ſeparari filios a parentibus? Audi quomodo, quia cum ipſis, ſi in errore permanent, neque illis prodeſunt, & ipſi cum illis pariter interibunt.* Hinc Toletanum IV. *cap.* 59. & 60. Toletanum XVII. *cap.* 8. filios abſtrahi præcipit a Judæis ad recte educandum, Tum denique propter graves, quæ oriuntur, diſſenſiones. Ut enim inquit Philo lib. 1. de monarchia, *Solus Dei cultus eſt amoris, mutuæque benevolentiæ vinculum inſolubile.* Adde etiam viro exiſtenti infideli facillime impediri exercitia, ad quæ tenetur fidelis uxor, Incommoda autem, & pericula tam corporis, quam animæ magna elegantia, religione, & pietate exprimit Tertullianus *libr. 2. ad uxorem*, quem lectorem adire velim. Ea autem incommoda in hæreſi multo magis locum habent, nulla enim peſtis, quæ ſic inficiat, ut cancer ſerpit, inquit Paulus 2 *ad Timoth. cap.* 2. in quem locum ita philoſophatur Anſelmus, *Magis ac magis occupat, & devorat, ac maculat mentes, in quibus radicare cœperit, ſicut morbus, qui dicitur cancer, latius ſemper occupat, & fœdat, ac devorat illam partem corporis in qua naſcitur, Vel ſicut piſcis qui dicitur cancer, non in ante ſed retrotendit, ſic ſermo eorum non auditores ſuos ad Deum ducit, ſed a Deo retrahit, & apoſtatare facit.* Unde ex eo quod ea colloquia bonos mores corrumpant, ejuſmodi connubia prohibuit Eccleſia, ut ſtatim dicam.

2 Jure etiam divino poſitivo prohibitum fuiſſe conſtat in lege veteri *Exod.* 34. etiam ratione periculi, *ne ſcilicet poſtquam fornicatæ fuerint*, id eſt, idolis ſacrificaverint, *fornicari vos faciant*. Eadem prohibitio extat Deuteron. 7. *Quia ſeducet filium tuum, ne ſequatur me: ac magis ſerviat diis alienis.* Et 3. *Regum* 11. ubi idem præceptum repetitur. Addit Dominus, *Certiſſime avertent corda veſtra, ut ſequamini Deos alienos*, Et 1. *Eſdræ* 9. Prohibita autem fuere Judæis connubia cum infidelibus in ſua infidelitate manentibus, non tamen ſi ad eandem religionem tranſirent. Et quamvis de ſolis Chananæis, ad omnes tamen univerſim infideles extendebatur ex eadem ratione atque periculo, ut oſtendi 1. *part. var. diſputat. quæſt.* 4. ex poſitiva *cap.* 8. Id peccatum graviſſime in Salomone Sacra Scriptura reprehendit, quod adamaverit mulieres alienigenas, inter quas filia Pharaonis enumeratur; cum tamen conjugium cum illa reprehenſione caruerit. Eo enim tempore initum fuit, quo Salomonem in Dei præceptis ambulaſſe ſacra Scriptura teſtatur, ut tenet communis Doctorum ſententia contra Theodoretum. Reprehenditur ergo, quod illam ardentiſſimo proſecutus amore fuerit, ut nonnulli volunt: vel quod illam in idolorum cultum deficiſcentem non a ſe procul abjecerit: imo in illius etiam gratiam fanam ædificaverit. Sed de eo late Joannes Pineda *lib. 7. de rebus Salomonis, cap.* 5.

3 Extat etiam in nova lege divinum de eo præceptum apud Paulum 2. Corinth. 6. *Nolite jugum ducere cum infidelis*: quem locum Hieronymus de non ineundo conjugio interpretatur. Neque obſtat, quod alii de vitando infidelium commercio exponunt, imo inde urgens argumentum deſumi poteſt: ſi vel ipſum commercium prohibetur, ne contagione ſua fidelis pereat; multo magis abjicienda connubia, in quibus cum illecebris voluptatis ſerpunt doctrinæ peſtiferæ, ſeſe animis tantum inſinuabunt periculoſius, quanto dulcius. Et 1. Cor. 7. *Si dormierit vir ejus, nubat tantum in Domino*, id eſt, cum Chriſtiano, ut interpretatur Tertullianus *lib. 2. ad uxorem*, Hieronymus *lib. 1. contra Jovinianum*, Ambroſius *in Paulum*, Auguſtinus *lib. de adulterinis conjugiis*, contineri que his verbis præceptum de non jungendo matrimonio cum infideli præter Tertullianum, & Hieronymum, docent Theodoretus, Theophylactus, Anſelmus, Sedulius, S. Thomas, Cajetanus alique,

Denique jure Eccleſiaſtico interdicta hujuſmodi conjugia. Referam ſigillatim decreta, quæ prohibent matrimonium cum infidelibus Gentilibus, quæ cum Judæis, & quæ tandem cum hæreticis. De infidelibus paganis has accipe leges Eccleſiaſticas. Concilium Illiberitanum canon. 15. *Propter copiam puellarum gentilibus minime in matrimonium dandæ ſunt virgines Chriſtianæ, ne ætas in flore tumens, in adulterio reſolvatur animæ.* Et can. 17. *Si quis forte Sacerdotibus idolorum filias ſuas junxerit, placuit neque in fine eis dandam eſſe communionem.* In quibus Canonibus illud obſervandum hujus Concilii patres infidelium nuptias cum fidelibus canone 15. interclusiſſe nulla pœna propoſita, Canone autem 17. ſpeciatim, ne locarentur filiæ Sacerdotibus gentium ſeveriſſima pœna ſancitum. Ea quidem ratione, quia gentium Sacerdotes magnis honoribus, & privilegiis hujus Concilii temporibus ornabantur, Hinc fiebat, ut plerique fideles rerum vaniſſimarum cupidiores, quam religionis, filias ſuas illis in matrimonio locarent, Unde majus inerat periculum, ſacerdotibus profana Deorum ſacrificia, & alia idolatriæ munera obeuntibus, ne ex illorum ſocietate, & contubernio maculam tanti criminis illius uxores contraherent, & inde ad parentes tanti criminis auctores derivaretur, Concilium Arelatenſe I. canon. 11. *De puellis fidelibus quæ gentilibus junguntur, placuit, ut aliquanto tempore a communione ſeparentur.* Dubium autem mihi eſt, an iſte Canon de conjunctione conjugali agat, an vero de fornicaria, ſicut Nicænum can. 68. & Alexander III. *in Append. p.* 50. *cap.* 45. incertum enim ex ſignificatione verborum, & anceps, ſed in priorem ſenſum frequenter accipitur. Nicænum can. 53. *ut Chriſtiani uxorem ducant ex quocumque generatione, modo ad fidem veniant, ſed non debeant Chriſtiani dare filias ſuas nuptum infidelibus; ne ad errorem maritorum pervertantur, & fiant vel Judææ vel Gentiles propter infirmitatem, & qui non poruerit, a Synodo excommunicatur.* Et can. 67. *Quæcumque mulier fidelis viro infideli nupſerit, ipſa quoque a communione fidelium ſeparetur, quæ ſi pœnitentiam muliebris egerit, & eum virum, quem habere non poterat, id eſt, infidelem dimiſerit, non eſt recipienda. niſi eo modo, quo recipitur is, qui poſtquam fidem negavit, ad fidem revertitur, debetque ipſa infidelem relinquere. Erit autem pœnitentia ejus, qui ad fidem revertitur, & ejus quæ virum infidelem reliquit, ferre cilicium, dormire ſuper cinerem; conſtituendumque eſt eiſdem de jejunio, & de bonis operibus, prout conveniat. & poſtea licebit cum fidelibus converſari, & communionem ſacram accipere, & qui contradixerit, a Synodo excommunicatur.* Et can. 69. *Si quis fidelis filiam, aut ſororem non conſciam, neque volentem, neque præſentem dederit nuptum infideli, prohibeatur communione fidelium. ipſa vero, quæ data eſt in matrimonium, non eſt prohibendo. Si autem qui hoc fecerit, pœnitentia ductus a non credente illam ſeparaverit, conſtituendo eſt ei pœnitentia, quanta Sacerdoti videbitur*, &c. Cumque hoc generaliter in Africa prohiberi non poſſet propter multitudinem infidelium, Gentilium, & Hæreticorum, ne matrimonia ceſſarent, prohibita ea conjugia ſaltem filiis Epiſcoporum, & Presbyterorum in Conc. Carthaginenſi III. can. 12. *Item placuit, ut filii, vel filiæ Epiſcoporum, vel quorumlibet Clericorum gentilibus, vel hæreticis, vel ſchiſmaticis matrimonio non jungantur.* Chalcedonen. actione 15. can. 14. *Quoniam in quibuſdam provinciis conceſſum eſt lectoribus pſaltis uxores ducere, ſtatuit ſancta Synodus non licere cuiquam eorum accipere ſectæ alterius uxorem. Qui vero hujuſmodi conjugio jam filios ſuſceperit, ſi quidem prævenit ſunt, ut ex ſe genitos apud hæreticos baptizarentur, offerre eos Eccleſiæ Catholicæ communioni conveniat. Non baptizatos autem non poſſe ulterius apud hæreticos baptizari, ſed neque copulari debet nuptura hæretico. aut Judæo. vel pagano niſi forte promittat ad orthodoxam fidem ſe per perſonæ orthodoxæ copulam transferre. Si quis hanc definitionem ſanctæ Synodi tranſgreſſus fuerit, correptioni canonicæ ſubjacebit.* Eadem etiam matrimonia reprehendunt Auguſtinus in *cap. cave* 31. *q.* 1. Cyprianus *lib. de lapſis*. Ambro-

ſius

Digitized by Google

ſius *epiſt. 70. & lib. 1. de Abraham, cap. 9. col. 4. & 5.* cujus verba omnino vide, & Hieronymus *contra Jovinianum*.

5 Sub pœna capitali hæc matrimonia civili etiam lege prohibita exiſtimavit Covarruvias *in 4. Decretal. 2. part. cap. 6. §. 11. num. 3.* Paleotus *lib. de nothis, cap. 3. num. 4.* ab Imperatoribus Valentiniano, & Valente *l. unica, de nupt. gentilium, C. Theodoſ.* ſub his verbis. *Nulli Provincialium, cujuſcumque ordinis, aut loci fuerit, cum barbara ſit uxore conjugium, neque alli gentilium Provinciales, atque gentiles affinitates ex hujuſmodi nuptiis extiterint, quod in his ſuſceptum vel noxium detegitur, capitaliter expietur*. Hæc autem lex, ſive Imperatorum edictum non recte a Covarruvias huic inſtituto accomodatur, cum Imperatores eo reſpexerint, ne Romani cum exteris, ſive exteri cum Romanis nuptias inirent. Quod ad conſervandam Romani ſanguinis dignitatem antiquum eſſe ejus Reipublicæ inſtitutum teſtatur Ulpianus in fragmentis tit. 5. *Connubium habent cives Romani cum civibus Romanis; cum Latinis autem, & peregrinis ita, ſi conceſſum ſit*. Cajus inſtitut. tit. 4. *legitimæ nuptiæ ſunt, ſi Romanus Romanam nuptiis intervenientibus, vel conſenſu ducat uxorem*. Seneca lib. 4. de beneſic. cap. 35. *Promiſit tibi filiam in matrimonium, poſtea peregrinus apparuiſti, non eſt mihi cum extranea connubium, eodem res me defendit, quæ vetat*. Hinc Ulpianus docet filios poſt deportationem ſuſceptos quaſi ab alio ſuſceptos videri, *l. ex facto, §. ex facto, ad Trebell.* Cum enim per deportationem aliquis civis Romanus eſſe deſineret, fieretque peregrinus, nec matrimonium, niſi inter cives conſtaret, ſed diſſolveretur per deportationem, ut ſcripſit Paulus *in l. ſi quis ſit ſtipulatur, D. ſoluto matrim.* ideo Ulpianus ait poſt deportationem natos, quaſi ab alio conceptos videri, quia vere filii non erant jure Romanorum, eorum qui eſſent deportati, amiſſis per deportationem omnibus civitatis Romanæ privilegiis, extinctoque ſimul jure matrimonii.

6 De Judæorum autem connubiis evitandis hæ ſunt leges Eccleſiaſticæ. Illiberitanum Concilium cap. 16. *Sed neque Judæis, neque ſchiſmaticis dari placuit, eo quod nulla poſſet eſſe ſocietas fideli cum infideli. Si contra interdictum fecerint parentes, abſtinere per quinquennium placet*. Nicænum *d. can. 53.* ubi etiam cum Judæis matrimonia interdicit. Aurelianenſe II. canone 19. *Placuit ut nullus Chriſtianus Judæam, neque Judæus Chriſtianam in matrimonio ducat uxorem, quia inter hujuſmodi perſonas illicitas nuptias eſſe cenſemus. Qui ſi commoniti a conſortio hoc ſe ſeparare diſtulerint, a communionis gratia ſunt ſine dubio ſubmovendi*. Aurelianenſe III. canone 13. *Chriſtianis quoque omnibus interdicimus, ut Judæorum conjugiis miſceantur*; Arvernenſe canone 6. & habetur *can. fin. 28. quæſt. 1. ſi quis Judaicæ pravitati jugali ſocietate conjungitur, & ſeu Chriſtiana Judæo ſive Judæus Chriſtianæ mulieri conſortio miſceatur carnali, quicumque horum tantum neſas admiſiſſe dignoſcitur a Chriſtianorum cætu atque convivio, & a communione Eccleſiæ, cujus ſociatur hoſtibus, ſegregetur*. Romanum ſub Zacharia *can. 10.* Meldenſe *can. 73. in fine*. His adde legem Imperatorum Theodoſii, & Arcadii, *lib. 5. C. Theodoſiano ad l. Juliam de adulteriis*. *Neque Chriſtianam mulierem in matrimonium Judæus accipiat, neque Judæa Chriſtianus in conjugium ſortiatur. Nam ſi quis aliquid hujuſmodi admiſerit, adulterii vicem commiſſi hujus crimen obtinebit, libertate in accuſandum publicis quoque vocibus relaxata*.

7 Quæ autem ad hæreticos ſpectant iſtæ ſunt. Illiberitanum, can. 16. *Hæreticis, ſi ſe transferre noluerint ad Eccleſiam Catholicam, nec ipſis Catholicas dandas puellas*, &c. Videat tamen lector, an legendum ſit, *Catholicis*, hoc ſenſu ut hæreticis admonitis, ſi ſe transferre noluerint ad Eccleſiam, in pœnam pertinaciæ, nec poſtea Catholicis converſis dandas Catholicas puellas. Idem prohibet Laodicenum ſub Sylveſtro cap. 10. & cap. 31. *Quod non oporteat cum hæreticis univerſi nuptiarum fœdera celebrare, aut eis filios dare, vel filias: ſed magis accipere, ſi tamen Chriſtianos ſe fieri promittant*. Carthaginenſe III. *cap. 12.* jam citat. Chalcedonenſe *dict. cap. 14.* & Synodus in Trullo *can. 67.* & habetur IV. *epiſt. ad Francorum Regem*, hiſce verbis, *Itaque noſtræ perlatum eſt notioni (quod certe cum magno cordis dolore dicimus) eo quod Deſiderius Longobardorum Rex veſtram perſuadere dignoſcitur excellentiam ſuam filiam uni ex veſtra fraternitate in conjugio copulare. Quod certe ſi ita eſt, hæc proprie diabolica eſt immiſſio, & non tam matrimonii conjunctio, ſed conſortium nequiſſimæ adinventionis eſſe videtur. Quam plures comperimus, ſicut divinæ Scripturæ hiſtoria inſtruimur, per alienæ nationis injuſtam copulam, a mandatis Baſilii Pontii de Matrim.* *Dei deviare, & in magna devolutos facinora. Quæ eſt enim præcellentiſſimi filii magni Reges talis deſipientia, ut penitus vel dici liceat, quod veſtra præclara Francorum gens, quæ ſuper omnes gentes enitet, & tam ſplendiflua ac nobiliſſima regalis veſtræ potentiæ proles perfida, quod abſit, ac fœtentiſſima Longobardorum gente polluatur, quæ in numero gentium nequaquam computatur: de cujus natione, & leproſorum genus oriri certum eſt. Nullus enim qui mentem ſanam habet, hoc vel ſuſpicari poteſt, ut tales nominatiſſimi Reges tanta deteſtabili atque abominabili contagio implicentur. Quæ enim ſocietas luci ad tenebras? Aut quæ pars fideli cum infideli? Etenim mitiſſimi, & a Deo inſtituti benigniſſimi Reges jam Dei voluntate, & conſilio conjugio legitimo ex præceptione genitoris veſtri copulati eſtis accipientes ſicut præclari, & nobiliſſimi Reges de eadem veſtra patria, ſcilicet, ex ipſa nobiliſſima Francorum gente pulcherrimas conjuges, & earum vos oportet amori eſſe annexos, & certe vobis non licet eis dimiſſis alias ducere uxores, vel extraneæ nationis conſanguinitate immiſceri. Etenim nullus ex veſtris parentibus ſcilicet, neque avus veſter, neque proavus; ſed nec genitor veſter ex alio regno vel extranea natione conjugem accepit. Et quis de veſtro nobiliſſimo genere ſe contaminare, aut commiſcere cum horrida Longobardorum gente dignatus eſt: ut nunc vos ſuademinì. (Quod avertat Deus) eadem horribili gente pollui? Item quia nullus extera gentis aſſumpta conjuge innoxius perſeveraverit: advertite, quæſo, quanti quoleſque potentes; per alienigena conjugia a præcepto Dei declinantes, & earum ſequentes uxorum alienæ gentis voluntatem, validis irrepti exceſſibus, immenſa pertulere diſcrimina*. Hæc Stephanus. Adde Bonifacium VIII. *cap. decrevit, de hæreticis in 6.*

In his autem regionibus, in quibus reſpublica hæreticis, & Catholicis conſtat, ſine peccato fiunt ejuſmodi connubia, ob communem convictum, & ſocietatem: & quia minor periculi occaſio, cum parentes nihil de religione curant, tolerante præcipue Romano Pontifice, ut docuit Joannes Azor *tom. 1. lib. 8. cap. 11. quæſt. 5.* Quamvis iniqua conditio ſit, ut maſculi patris, fœminæ matris religionem ſequantur, ut docet idem auctor *ibid. quæſt. 6.* id quod etiam ex dictis facile deduci poteſt. 8

Nec Chriſtiano homini mirum videri debet adeo ſeveris legibus cum infidelibus, & hæreticis connubia prohibita, quandoquidem non minus ſevere ſtatuerunt patres, ut qui mulier cum infideli, aut qui fidelis cum fœmina infideli etiam fornicatione miſceretur, acriter puniretur. In hunc ſenſum potius quam alium intelligo Concilium Arelatenſe I. *can. 11.* quem ſupra retuli. Nicænum *cap. 68.* Arvernenſe *cap. 6.* & Alexandrum III. *in append. p. 50. cap. 49.* Nullum enim efficacius telum ad Iſraelitarum fidem evertendam excogitavit diabolica perfidia, quam ſi cum alienigenis Moabitis fœminis idolorum cultricibus fornicarentur, de quo præclare philoſophatur Philo *lib. de fortitudine*, ab illis verbis: *Arabum gens*. Antiquis etiam Hiſpanorum legibus paulo poſtquam reſtaurari cœpit, quas *fueros de Sepulvega* vocamus, non ſemel conſtitutum eſt, ut qui fidelis cum Judæa vel Sarracena, vel e contra in ſimili delicto inventi fuerint, vir præcipitio pereat, mulier igne. 9

Ex dictis colligitur fidem datam, vel ſponſalia de contrahendo matrimonio cum infideli, Judæo, vel hæretico eſſe nulla, etiamſi juramento confirmentur, eo quod illicita matrimonia ſunt, juramentum autem non poteſt eſſe vinculum iniquitatis. 10

CAPUT XLVII.

Conjugium cum infidelibus eſſe irritum, & quo jure: cum hæreticis vero non eſſe irritum.

SUMMARIUM.

1 *Quid agendum.*
2 *Conjugium fidelis cum non baptizato eſſe nullum jure Eccleſiaſtico.*
3 *Non ita illicitum, ut aliqua circumſtantia honeſtari non poſſit.*
4 *Quidam conſuetudine tantum irritum dicunt.*
5 *Verius lege Eccleſiaſtica, & 6.*
7 *Objectioni occurritur.*
8 *Non eſſe Sacramentum.*

9 *Conjugium fidelis cum hæretico eſſe nullum quidam opinantur.*
10 *Communis docet valere.*
11 *Olim irritum, nunc validum, verior ſententia.*
12 *Solvuntur fundamenta contraria.*

1 RESTAT explicandum an ejuſmodi conjugia cum infidelibus, aut hæreticis contracta ſint invalida? Primo agemus de infidelibus non baptizatis, deinde de hæreticis.

2 Igitur, quod attinet ad matrimonium fidelis cum infideli non baptizato, concors ſententia eſt eſſe nullum. Sic Theologi cum magiſtro *in* 4. *diſt.* 39. & interpretes juris Canonici 28. *qu.* 1. Ut autem ea recepta ſententia explicetur, per partes procedendum. Quamvis matrimonia cum infidelibus toties prohibita ſint, attamen non ſunt irrita jure naturali, quæ communis Doctorum ſententia eſt. At nonnulli probant exemplo Moyſis, Joſeph, Booz, Davidis, Salomonis cum filiam Pharaonis, id eſt, fœminam Ægyptiam duxerit. Sed inefficaciter probant, quia ut paulo ſuperius dicebamus, Hebræo populo non erat prohibitum uxores ducere ex alienigenis, ſi tamen ad veri Dei cultum tranſirent, id quod exemplis allatis maniſeſtiſſime convincitur, ſed tantum ſi in idolorum cultu permanerent. Probatur tamen efficaciter exemplo Eſther, quæ nupſit Aſſuero Regi infideli in infidelitate manenti. Item ſancta Monica virum habuit Paganum, teſte Auguſtino *lib.* 9. *confeſſ.* *c.* 9. & Clotildis Chriſtiana nupſit Clodoveo Regi Francorum Ethnico, teſte Gregorio Turonenſi *lib.* 2. *cap.* 28. utraque autem erat pia fœmina, & viros ſuos ad pietatem converterunt. Idem oſtendunt etiam alia quæ adduco infra iſto cap. Nec deeſt ratio: nam cultus diſparitas non omnino, ut directe opponitur fini matrimonii, ita ut contra ſubſtantiam ejus eſſe dicatur. Neque enim pugnat cum individua vitæ ſocietate, cum fieri poſſit, ut nec diſcordiæ, nec diſſenſiones oriantur, aut raro. Neque etiam impedit matrimonii finem, hoc eſt, filiorum procreationem, & educationem. Tum quia, ut oſtendimus ſupra *lib.* 1. hic non eſt primus, neque præcipuus matrimonii finis: tum etiam, quia licet difficile, poſſet tamen recte in pia religione proles inſtitui. Non eſt ergo fundamentum aliquod, ut dicamus matrimonium cum infideli irritum eſſe naturali jure. Imo neque habemus unde probemus irritum fuiſſe jure divino in veteri lege, ſed licet peccaminoſe contracta, valuiſſe tamen. Quod enim Eſdras 1. *cap.* 9. ſeparavit quaſdam Ægyptias, eo factum eſt, quod illæ, quæ ſine peccato fortaſſe ductæ fuerant, cum defeciſſent iterum ad idola, ſine peccato retineri non poterant, nolentes ſine injuria Creatoris cohabitare. Quare ſine fundamento nonnulli recentiores exiſtimant cultus diſparitatem dirimere jure divino naturali, quod falſum eſſe magis conſtabit ex his quæ dicemus. Neque obſtat fundamentum, quo nonnulli moventur, quod ſcilicet, ſi fidelis ducat infidelem, & illa poſtea velit ſeparari, non ſit poteſtas in Eccleſia ad illam compellendam cohabitare, quia eſt extra Eccleſiam. Dico enim per matrimonium eſſe commune forum, & fœminam ſequi forum viri, & cum alias dignior ſit contractus ex parte fidelis, per connexionem ab eodem judice compellitur, cui fidelis ſubjacet, vel ſaltem a ſæculari Principe, cui per domicilium jam ſubjacet.

3 Ex his fit conjugium fidelis cum infideli non eſſe intrinſece malum, id eſt, abſolute, & in quavis circumſtantia, quale eſt mendacium, & alia hujuſmodi, ſed eſſe ex his, quæ aliqua ablata vel poſita circumſtantia honeſta reddi poſſunt, qualia ſunt occidere, accedere ad fœminam, auferre ab alio bona ſua. Ratio etenim naturalis dictat, non eſſe ineundum hujuſmodi conjugium, quatenus dictat non eſſe faciendum, vel ob periculum ſubverſionis, vel ob alias cauſas, quibus ceſſantibus, vel aliis occurrentibus, quorum ſtrictior obligatio ſit, ejus etiam obligatio præcepti ceſſabit. Itaque inſpiratione divina credendum eſt Eſther nupſiſſe Aſſuero: & tunc diſpenſatione Pontificis hujuſmodi connubia licite iniri poſſent juſta exiſtente cauſa, ut docuit Bellarminus *lib.* 1. *de matrim. cap.* 23. *propoſ.* 4.

4 Sed eſto matrimonium cum infidelibus non ſit irritum jure naturali, aut divino, explicandum ſupereſt, an ſit irritum, & quo jure? De eo enim non una ſententia eſt. Quidam enim id non univerſali aliqua lege, ſed univerſali conſuetudine Eccleſiæ, quæ vim legis obtinet, abhinc quadringentis & quadraginta annis introductum exiſtimant. Ita Bellarmin. *lib.* 1. *de matrimonio, cap.* 23. *propoſit.* 3. Rebellus 2. *part. de obligat. juſtitiæ, lib.* 3. *qu.* 9. *circa fin.* Soto *in* 4. *diſt.* 39. *qu. unica, art.* 2. Gregorius de Valentia 3. *part. diſp.* 10. *generali, qu.* 5. *part.* 3. §. *cultus diſparitas.* Qui Doctores non alio nituntur fundamento; niſi quia nullam exiſtimarunt Eccleſiæ legem Eccleſiaſticam, ex qua colligatur nullum fuiſſe matrimonium.

Cæterum ego exiſtimo verius Eccleſiaſtica lege, ejuſque recta intelligentia per manus derivata, eſſe a multis ſæculis irrita conjugia fidelis cum infideli. Nam in Concilio Niceno, quod eſt generale primum extat *canon* 67. ubi præcipitur ut mulier, quæ infideli nupſerit, illum derelinquat, & pro matrimonio contracto peragat pœnitentiam. *Quicumque duas mulieres in matrimonium acceperit, ipſe cum ſecunda excommunicetur: & quæcumque mulier fidelis viro infideli nupſerit, ipſa quoque ex Eccleſia rejiciatur. Quæ ſi pœnitentiam egerit maleficii, & eum virum, quem habere non poterat, id eſt infidelem dimiſerit, non eſt recipienda, niſi eo modo quo recipitur, qui poſtquam fidem negavit, ad fidem revertitur, debetque ipſa infidelem relinquere.* Et can. 69. idem indicatur, cum ſtatuitur patrem, qui filiam dedit nuptum non credenti, & infideli, debere illam a non credente ſeparare. 5

Nec vero quis dicat ex iſto ſeparandi verbo non colligi nullum fuiſſe matrimonium, cum poſſit intelligi de ſeparatione tori, ut de matrimoniis per religioſos contractis dicebamus. Hoc inquam in præſenti nullius momenti eſt, tum quia ideo eo loco Canones aliquos ſic interpretamur, quia ex multis aliis Canonibus, teſtimoniiſque patrum valere matrimonium religioſorum demonſtravimus. At in præſenti nullus eſt Canon, quo id convincatur. Tum etiam, quia, ut ex ſe conſtat, in eo caſu erat ſtrictum vinculum religionis, quo Deo, & Prælatis tenebantur adſtricti: & ideo non mirum ſi in pœnam delicti ſeparari juberentur, non diſſoluto vinculo, quod in præſenti caſu minime reperitur. Non ergo eſt, cur tantum de ſeparatione quoad totum interpretemur. Et quidem ita intellectam eſſe hanc legem Eccleſiaſticam indicant duo vel tria. Primum eſt lex illa civilis Imperatorum, quam ſupra retulimus, quæ connubium cum Judæo, ut adulterium puniri jubet, haud dubie non ea ratione punitura, ſi validum eſſet. Alterum eſt Canon Trullanus, quem poſtea referemus, qui plane docet irrita hæreticorum conjugia, idque tamquam ſæculo ſuo receptum, non noviter ſtatutum: quod a fortiori de matrimonio cum infideli; videtur eſſe receptum eo tempore, non ex alia lege ſuperioris ſæculi, quam Nicænis canonibus. Tertium eſt Concil. Toletanum IV. *cap.* 63. quod jubet ut Judæi qui Chriſtianas mulieres in conjugio habent, admoneantur ab Epiſcopo civitatis ipſius, ut ſi cum eis permanere cupiant, Chriſtiani efficiantur, quod ſi admoniti noluerint, ſeparentur. 6

Neque obſtat, ſanctiſſimam Monicam matrimonio junctam homini infideli: tum quia ſicut aliquorum fidelium, cum infidelibus conjugia excuſat inſpiratio divina; ita etiam alia excuſat juris naturalis probabilis ignorantia, ut licite fiant, & juris poſitivi, ut fiant valide. At Nicænos Canones ignotos fuiſſe Africanis conſtat ex Concilio Carthaginenſi expreſſiſſime, ubi a Cœleſtino petuntur ſinceri Nicæni Canones, tantum enim unus ſupra viginti illis noti fuerant. Interfuit autem illi Concilio Auguſtinus jam Epiſcopus, ut conſtat ex *eodem* n. 8. Tum etiam, quia cum eo tempore in omnibus fere, in quibus nunc diſpenſat ſedes Apoſtolica, diſpenſarent Epiſcopi, facile factum eſt ab illis diſpenſatum, ut nuberent. Nam Hieron. *lib.* 1. *contra Jovinianum*, & Auguſt. *lib. de fide, & operibus, cap.* 19. ſuo tempore dicunt fuiſſe frequentiſſima ejuſmodi conjugia, & quamvis ſæpe reprehenderentur, tolerata tamen, ſicut Concilio Carthaginenſi III. ſupra adducto ob infidelium, & hæreticorum multitudinem: ſaltem filiis clericorum ejuſmodi conjugia interdixerunt. 7

Quod ſi quis quærat an matrimonium fidelis cum infideli ſecluta Eccleſiaſtica lege prohibente aut interveniente Pontificis diſpenſatione ſit Sacramentum? Dici poſſet ex parte ſuſcipientis baptizati eſſe ſacramentum, ſi & ille alter non baptizatus intentionem habeat faciendi quod facit Eccleſia, aut contrahendi more Chriſtiano. Cum enim in hoc ſacramento miniſtri ſint ipſi contrahentes, neceſſaria eſt intentio miniſtri comparatione ſuſcipientis, ut Florentinum, & Tridentinum definiunt. At verius exiſtimo non eſſe ſacramentum, quia non poteſt claudicare ratio ſacramenti, infidelis autem non eſt capax ſacramenti, ut conſtat. Et de matrimonio cum infideli non baptizato hactenus. 8

De conjugio autem fidelis cum hæretico dubium eſt an ſit irritum ipſo jure? Simancas *lib. de inſtit. Cathol. tit.* 40. a *num.* 17. contendit matrimonium fidelis cum hæretico eſſe non ſolum illicitum, ſed etiam irritum jure poſitivo. Eſſe illicitum liquet ex dictis: eſſe autem 9

irritum probat ex illis Canonibus Conciliorum, quibus prohibetur. At quia multa prohibentur, quæ tamen facta teneant, inquit juris regulam eſſe, quæ lege fieri prohibentur, ſi fiant pro infectis habenda, *l. non dubium, C. de legibus*, & adduci poſſet decretum Cœleſtini I. & habetur *can. videtur nobis 35. qu. 6. Nam quod contra interdictum, & ordinem Eccleſiæ factum eſt, ratum non haberi, tam humanæ, quam divinæ legis proclamat auctoritas, quia ea quam inordinate ſuper data prohibitione veniente autor non eſt.* Adducit etiam Canonem 72. ſextæ Synodi in Trullo, cujus hæc ſunt verba. *Non licere virum orthodoxum cum muliere hæretica atque orthodoxam cum viro hæretico copulari. Sed quid hujuſmodi ab ullo ex omnibus factum appareret irritas nuptias exiſtimari, & nefarium conjugium diſſolvi. Si autem adhuc infideles ſunt inter ſe legitimo matrimonio copulati, deinde alter eorum converſus ad fidem, altero in infidelitate manente, ſi fideli placuerit cum infideli cohabitare, non a ſe invicem ſeparentur juxta Pauli ſententiam.* Ea autem confirmant, quæ ad illius Canonis interpretationem, adducit Theodorus Balſamon notans Canonem adverſus Iberos, qui filias ſuas Sarracenis olim traderent. Sic enim inquit, *ita civiles definit matrimonium ſocietatem & communionem divini, & humani juris. Hinc ergo conſequenter ſancti Patres decreverunt jure matrimonii non eſſe conjungendum virum fidelem mulieri infideli, vel infidelem mulierem viro fideli, ſed etſi quid ejuſmodi factum fuerit, divellendum, ac ſeparandum eſſe matrimonium, ut quod conſiſtere non poſſit.* Repetit iterum in Nono Canone Photii *tit. 12. cap. 13.* Alia autem quæ adducit Simancas, quibus periculum eſſe in eo matrimonio debet, convincunt quidem illicitum illud eſſe, non tamen irritum.

10 Communis Theologorum, & interpretum juris canonici ſententia, eſt id matrimonium non eſſe ullo jure irritum. Qui non alio fundamento nituntur, niſi quia non exiſtit jus Eccleſiaſticum, *irritans* ejuſmodi contractum, licet multis interdicatus canonibus.

11 Cæterum ego aliter reſponderi poſſe judicabam. Suſpicabar prioribus ſæculis irrita fuiſſe ejuſmodi conjugia: at jam a multis ſæculis contraria conſuetudine abrogatum: ac licet peccent, niſi juſta ſubſit cauſa, valere tamen. Primum ita eſſe credebam, eo quod Canones Eccleſiaſtici iiſdem verbis ſæpe prohibent infidelium, Judæorum, & hæreticorum conjugia, ut conſtat ex Illiberitano, & Agathenſi ſupra relatis, & ex Chalcedonenſi in eodem Canone. Ex quo fit veroſimile idem de conjugio cum omnibus iſtis eſſe ſtatutum. Cumque oſtenderimus conjugia cum infidelibus non baptizatis nulla fuiſſe, reſtat ut idem illis ſæculis in hæreticorum conjugiis obſervatum eſſe ſuſpicemur. Deinde propter Canonem Trullanum. Quamvis enim illi Canones dubiæ fidei ſint, attamen pro legibus ſuſceptos a Græcis perſuadet mihi Theodori Balſamonis teſtimonium, & ea quæ in VII. Synodo de illis Canonibus dicuntur, quæ, quamvis eorum fidem non adſtruant, probant tamen apud Græcos ſaltem, & in aliquibus Provinciis vim obtinuiſſe legis. De eorum tamen Canonum auctoritate, quanta ſit, alio loco dicemus.

12 Sed urget illud, quod adducit Simancas ex *l. non dubium, C. de legibus*, & quod nos addimus ex Cœleſtino *cap. videtur nobis*. At mihi videtur legem Eccleſiaſticam interpretandam circa ſubiectam materiam. Itaque in eo caſu de quo loquebatur Pontifex, ſcilicet, ejus qui ſecundam uxorem duxerat prima vivente, & deſponſata, quam tamen conſanguineam eſſe ſciebat, recte, & vere docuit Pontifex, nullum eſſe conjugium, quia contra ordinationem Eccleſiæ, non qualemcumque, ſed eam ſcilicet, quæ nullum reddidit ejuſmodi connubium, contraxerunt: aut ſaltem explicandus Cœleſtinus, ſicut ſupra *lib. 5.* explicatus eſt cum eadem l. *non dubium*.

CAPUT XLVIII.

Quid jura diſponant de infidelium, & hæreticorum conjugiis, & cum alter eorum ad fidem convertitur.

SUMMARIUM.

1 *Inter infideles verum conjugium eſſe. Legitimum, ſed non ratum appellari a DD. Quare, & n. 2.*

3 *Cur Theologi dicant in matrimonio infidelium non reperiri tria bona matrimonii.*

Baſilii Pontii de Matrim.

4 *Per Baptiſmum non diſſolvi conjugium infidelium.*

5 *Licere cohabitationem fidelis cum infideli, ſi abſit perículum.*

6 *Primis temporibus non tantum licitam, ſed præceptam.*

7 *Poſtea optionem datam cohabitandi.*

8 *Poſtea prohibitam cum Judæis.*

9 *Quare prohibita cum illis.*

10 *Non extendi ad alios infideles eam prohibitionem, licet etiam conſuetudine inducta.*

11 *Objectionibus occurritur, & n. 12.*

13 *Tres caſus, in quibus conjugium fidelis converſi diſſolvitur.*

14 *Eccleſiaſtico jure conceſſum quidam dicunt.*

15 *Verius jure divino.*

16 *Diſſolvi ſtatim atque aliquis convertitur.*

17 *Verius non niſi cum jam fidelis contrahit.*

18 *Solutio gloſſæ rejicitur.*

19 *Fundamentis contrariis reſpondetur.*

20 *Requirendum infidelem.*

21 *Licet alii aliter ſentiant.*

22 *Quomodo requirendus.*

23 *Gregorii XIII. litteræ de hac re.*

24 *Conjugem infidelem non manere liberum, licet alii contra ſentiant, & 25.*

26 *Unde hoc proveniat.*

27 *Altero conjuge labente in hæreſim non dirimi matrimonium.*

28 *Illicitam cohabitationem. Limitatur.*

Quod attinet ad infideles ſupponendum in primis inter infideles verum eſſe matrimonium in ratione contractus; illudque ratum eſſe, & indiſſolubile ex parte ſua ea indiſſolubilitate, quam & jure naturæ, & Deo inſtituente habuit contractus ille in ſtatu innocentiæ. Non enim ita perfecte indiſſolubile eſt ac matrimonium fidelium, cum non habeat indiſſolubilitatem ex parte ſignificationis; & quia etiam eſt caſus in quo diſſolvatur ut jam diximus *lib. 1.* Atque hoc ſenſu, quia ſcilicet in aliquo evento diſſolvi contingit infidelium matrimonium conſummatum, appellatur a nonnullis Doctoribus legitimum, ſed non ratum. Ita loquitur Magiſter Sententiarum *in 4. diſt. 39. cap. extremo*, cui ad unum adſtipulantur Theologi omnes, Div. Th. *eadem diſt. q. unica, art. 5.* Bonaventura *art. 1. qu. 1. n. 28.* Scotus *q. unica art. 1.* Richardus *art. 1. q. 2.* Paludanus *q. 1. art. 1.* Gabriel. *q. unica, art. 2.* Imo vero non Theologorum modo hæc ſententia eſt, ſed certiſſimum Innocentii III. Romani Pontificis reſponſum *in c. quanto, de divortiis*, ubi hæc habet: *Nam & ſi matrimonium verum inter infideles exiſtat, non tamen eſt ratum; inter fideles autem verum, & ratum exiſtit, quia ſacramentum fidei, cum ſemel eſt admiſſum, nunquam amittitur.* Adde Div. Ambroſium 1. Corinth. *cap. 7. Non enim*, inquit, *ratum eſt matrimonium, quod ſine Dei devotione eſt*, habetur 28. *q. 1. in fine*. 1

Hinc orta eſt illa Theologorum diſtinctio, quam adhibet Bonaventura, Ricardus, & Gabr. *locis citatis*, qua dividunt matrimonium in ratum, & legitimum, quale eſt fidelium. Legitimum, & non ratum, quale infidelium. Ratum, ſed non legitimum, quale erat clandeſtinum fidelium. Hinc etiam Divus Thomas illa *diſtinct. quæſtione unica, art. 2.* matrimonium infidelium vocat imperfectum, & materiale, cujus verba ſubſcribo. *Matrimonium principaliter inſtitutum eſt ad bonum prolis, non tantum generandæ, quia hoc ſine matrimonio fieri poſſet, ſed etiam promovendæ ad perfectum ſtatum, quia quælibet res intendit naturaliter effectum ſuum perducere ad perfectum ſtatum. Eſt autem in prole duplex naturalis perfectio conſideranda, ſcilicet perfectio naturæ non ſolum quantum ad animam per ea, quæ ſunt de lege naturæ, & perfectio gratiæ. Prima imperfectio eſt naturalis, & imperfecta reſpectu ſecundæ, & ideo cum res, quæ ſunt propter finem, ſint proportionatæ fini, matrimonium quod tendit ad primam perfectionem eſt imperfectum, & materiale reſpectu illius, quod tendit in perfectionem ſecundam, & quia prima perfectio poteſt eſſe communis fidelibus, & infidelibus, ſecunda autem eſt tantum fidelium, ideo inter infideles eſt quidem matrimonium, ſed non perfectum ultima perfectione, ut eſt inter fideles.* 2

Hinc etiam dixerunt Theologi tria bona, quæ in Chriſtiano inſunt matrimonio, ab infidelium abeſſe conjugio, in eoque bonum fidei deſiderari, bonum prolis, & bonum ſacramenti. Bonum fidei quia qui Deo non eſt fidelis, vix hominis fidelis eſſe poteſt, *can. non poteſt, 2. quæſt. 7.* Bonum prolis, quia ad cultum Dei ea non inſtituitur: Bonum ſacramenti, quia 3

conjunctionem Chriſti cum Eccleſia aut Cœleſtis gratiæ cum anima ſignificare non poteſt, quæ late, & eleganter Ambroſ. *lib.* 1. *de Abraham*, *c.* 9. *col.* 4. *n.* 5.

4 Secundo obſervandum eſt per ſolam baptiſmi ſuſceptionem non diſſolvi matrimonium in infidelitate contractum. Sic in Concilio Meldenſi cap. 1. habeturque *can. ſi quis* 28. *q.* 2. *crimina enim in baptiſmo ſolvuntur, non conjugia*. Innocentius I. *epiſt.* 23. habetur *can. nunquid* 28. *q.* 1. Triburienſe Concilium *c.* 39. ex quadam Synodo Romana. Innocentius III. *c. quanto*, *de divortiis*, & *c. gaudemus*. Colligiturque ex illo 1. Corinth. 7. *Si quis autem infidelem habet uxorem, & hæc conſentit habitare cum eo, non dimittat*, quod non conſuleret Paulus, ſi nullum eſſet conjugium per baptiſmi ſuſceptum.

5 Tertio obſervandum eſt, ut quid ſe res habeat circa cohabitationem fidelis cum infideli explicetur: in quo varie Doctores locuti ſunt, & obſcure ſatis, varia eſſe diſtinguenda tempora. Et in primis eandem cohabitationem, ſi non ſubſit animæ ac ſalutis ſpiritualis periculum, licitam fuiſſe dubitari non poteſt, conveniuntque in eo Doctores omnes, & liquet ex eodem loco Pauli 1. *Cor.* 7. ubi de cohabitatione ſermo eſt, ſubdit enim: *filios eorum immundos non eſſe; cum infidelis per fidelem ſanctificetur*, quem locum late, & eleganter explicat Gelaſius Pontifex in eo opuſculo, quod inſcribitur. *Dicta adverſus Pelagium*. Licere etiam hujuſmodi cohabitationem plana docet Innocentius III. *cap. gaudemus*, *de divortiis*. *In favorem*, inquit, *Chriſtianæ religionis, & fidei a cujus fidei perceptione uxores ſe deſeri timentes viri, poſſent facile revocari, fideles hujuſmodi libere matrimonialiter copulare poſſunt & licite remanere conjuncti, cum per ſacramentum baptiſmi non ſolvantur conjugia, ſed crimina dimittantur.*

6 Deinde primis illis Eccleſiæ Chriſtianæ temporibus exiſtimo non tantum licuiſſe cohabitationem fidelis cum infideli, ſed etiam fuiſſe in præcepto, ſecluſo periculo, ut dicemus poſtea. Id quod eo tempore juſtiſſime præceptum, quo facilius, & infidelis fidelis viri vel uxoris conſortio ad veram religionem alliceretur, & ne etiam moleſte ferrent ſe ab uxoribus vel conjugibus dilectis deſeri, ac ita a capeſſenda Catholica diſciplina revocarentur, vel retardarentur. Unde non pauci Patres illis verbis Pauli præceptum de cohabitatione contineri dixerunt. Ita Tertullianus *lib.* 2. *ad uxorem*, Chryſoſtomus, ſi Græca conſulas, in eum locum, Theodoretus, Ambroſius, Hieronymus *comment. in Iſaiam*, *cap.* 15. Severianus explanans illud, *Unumquemque ſicut vocavit Deus, ita ambulet*, Oecumenius, Abulenſis 1. *Reg.* 8. *q.* 132. & *q.* 189. ex Recentioribus Turrianus *lib.* 5. *pro epiſt. Pontificum*, *cap.* 3. Illud enim (*dico ego*) legis promulgatio eſſe videtur, non quidem divinæ, ſed tantum pro temporum opportunitate conſtitutæ ab Apoſtolis, id quod eo loco optime deducit Turrianus. Accedit etiam in primis Eccleſiæ temporibus nullam extitiſſe legem, nullumque decretum quo cohabitatio prohiberetur, quando non erat injuria fidei. Nam quæ Judæorum cohabitationem prohibuerunt, recentiora ſunt. Id autem quod dixi de præcepto cohabitandi illis ſæculis convenienti, tam verum habet de Judæis, quam de gentibus, ac Paganis. Planum enim doctrinam illam Pauli de utriſque intelligi, maxime cum eo tempore ex Judæis primi converterentur.

7 At poſtea procedente tempore apud nonnullas provincias, cum jam Chriſtiana religio felicius propagaretur, infideles interirent, paulatim ejus obligatio præcepti de cohabitando aboleri cœpit, ac optio relinqui his, qui convertebantur, ut quod vellent eligerent, vel cohabitarent, vel deſererent, & cælibes manerent, non intervenientæ tamen injuria Creatoris. Ea enim interveniente non tantum cohabitatio, ſed & vinculum diſſolutum, ut dicam poſtea. Atque id exiſtimabit aliquis probari decreto Eutychiani Papæ, *c. ſi quis gentilis* 28. *q.* 1. inquit enim, *ſiquis gentilis gentilem uxorem dimiſerit ante baptiſmum, poſt Baptiſmum in poteſtate ejus erit eam habere, vel non habere*. Et quidem textus in ſpeciem ſatis probabiliter evincens per ea tempora, annum ſcilicet Chriſti ducenteſimum quinquageſimum, præceptum relaxatum, & optionem datam. At quia Eutychianus loquitur de eo, qui ante baptiſmum uxorem dimiſerat, placuit ſemper eum Canonem intelligendum de uxore ante baptiſmum dimiſſa, repudii legibus, juſtaque cauſa, ſcilicet, ob crimen adulterii. Ne etenim exiſtimaret licitum ſibi eſſe aliam ducere poſt baptiſmum, illa ante baptiſmum repudiata, dicit poſſe illam habere vel non habere: ne etiam exiſtimaret ſe cogi, ut illam reſtitueret, ac domum revocaret, Itaque optio data, vel mulierem juſta de cauſa ante baptiſmum dimiſſam ſecum habere, vel non habere: ita tamen, ut ſi eligeret non habere, cælibem vitam ageret, niſi injuria Creatoris interveniret. Probabilius ergo eſt apud Africanos Auguſtini tempore ejus præcepti obligationem ceſſaſſe: & ab Africanæ regionis Epiſcopis optionem datam, & inter eos fuiſſe Auguſtinum, ut plane conſtat ex *can. non ſolum*, *can. jam nunc*, *can. ſi enim* 28. *q.* 1. qui ex Auguſtino deſumpti ſunt. Licuit itaque ſequentibus ſæculis cohabitare, & non cohabitare, ſed quam vellent partem eligere, ſive converterentur ex Judæis, ſive Gentilibus.

Verum poſt ea Auguſtini tempora, quia nonnullæ provinciæ ex Judæorum conſortio in ſua infidelitate remanentium fideles infici, & relabi animadverterunt, Hiſpani atque Galli ſimul decreverunt, & lege ſanxerunt, ne ſi ex Judæis aliquis ad fidem converteretur, remaneret cum infideli, ſed ſepararentur ob probabile periculum, quod in ea cohabitatione deprehenderant. Extant de eo duo Canones in Concilio Toletano IV. prope annum 650. Primus eſt Canon 62. *Sæpe malorum conſortia etiam bonos corrumpunt, quanto magis eos, qui ad vitia proni ſunt. Nulla igitur ultra communio ſit Hebræis ad fidem Chriſtianam tranſlatis, cum his, qui adhuc in veteri ritu conſiſtunt, ne forte eorum participatione ſubvertantur. Quicumque igitur a modo ex iis, qui baptizati ſunt, infidelium conſortia non evitaverint, & hi Chriſtianis donentur, & illi publicis cædibus deputentur*. Canon. 63. *De conjugiis. Judæi, qui Chriſtianas mulieres in conjugio habent admoneantur ab Epiſcopo civitatis ipſius, ut ſi cum eis permanere cupiunt, Chriſtiani efficiantur. Quod ſi admoniti noluerint, ſeparentur: quia non poteſt infidelis in ejus permanere conjugio, quæ jam in Chriſtianam tranſlata eſt fidem. Filii autem qui ex talibus nati exiſtunt, fidem atque conditionem matris ſequantur. Similiter, & hi qui procreati ſunt de infidelibus mulieribus, & fidelibus viris Chriſtianam ſequantur religionem, non Judaicam ſuperſtitionem*. Habetur *c. Judæi qui* 28. *q.* 1. Et idem ſtatutum legibus VViſegothorum *lib.* 12. *t.* 1. Dixi ſancitam eam legem a Gallis, & Hiſpanis, quia in id Concilium & Hiſpani, & Galli convenerunt, ut ex ipſo Concilio conſtat, unde magna, & univerſalis Synodus appellantur in Concilio Toletano V. *cap.* 2. & poſtea non ſemel.

9 De Judæis autem, non vero de aliis idolorum cultoribus eam legem tulerunt Hiſpani, & Galli, non quod eo tempore in Hiſpania omnino abolita eſſet idolatria, tantumque Judæi obſtinati permanſiſſent. Conſtat enim ex Toletano XII. & XVI. adhuc in Hiſpania reliquias idolorum cultus ſupereſſe. Idemque in Gallia docent adhuc multo recentiora Concilia. Sed quia de Judæorum præcipue pertinacia, & improbitate injecta fuit multis juſtiſſimiſque de cauſis Epiſcoporum animis ſuſpicio. Nam ut in retinenda illi ſua lege pertinaciores: ſic & in pervertendis aliorum animis propenſiores ſunt. Illud enim in iſto hominum genere non mirari non poſſumus, quod cum legis ſuæ, quo tempore ſalutaris erat, paſſim, leviſſimiſque de cauſis inconſtantiſſimi deſertores exſiſterent, & ab ejus obſervantia quolibet vento, divellerentur; nunc, quando noxia, conſtantiſſime, aut potius obſtinatiſſime retineant. Unde nunc etiam Romæ fertur eſſe conſuetudo, ut quadraginta dierum ſpatium deſignetur, quo alter deliberet. Quod ſi nolit Judaiſmum relinquere, etiam ſi abſque Creatoris injuria cohabitare velit, Eccleſiæ auctoritate ſeparantur, quoad cohabitationem ſcilicet.

An autem idem præceptum extet de infidelibus, vel extendendum ſit, ita ut qui ex paganis convertitur, quamvis conjux cohabitare velit ſine Creatoris injuria, ſeparari debeat, ſicut de Judæis diximus, diſſenſio eſt. Fatentur tamen omnes nullum extare decretum; vel legem latam, qua qui ex Paganis convertitur, cum altero infideli cohabitare prohibeatur, neque ego unquam reperire potui. Fatentur etiam priſcis temporibus licitam cohabitationem his, qui ex Paganis convertebantur, prohibitam tamen Judæis. Addunt denique jam uſu & conſuetudine populi Chriſtiani, quæ vim legis obtinet, inductum eſſe ejuſmodi præceptum; itaque jam jam converſos ex Judaiſmo, quam ex alia quavis ſecta ſeparari debere, nec licite cohabitare poſſe, etiamſi nulla interveniet Creatoris injuria. Quia cum non minus illi mente obſtinati ſint, ac Judæi, probabile periculum eſt juſtuſque metus ejus periculi. Huic enim honeſto titulo cedit quaſi fortiori jus quæſitum conjugi in conjugem, cujus corporis poteſtatem habet. Sequuntur ſententiam iſtam nobiles Theologi. D. Thomas in 4. diſtinct. 39. quæſt. unica, artic. 3. *Pari paſſu*, inquit, *ambulant nunc utrique, ſcilicet gentiles & Judæi, quia utrique obſtinati ſunt*. Et ideo, 10

niſi

niſi uxor fidelis converti velit, non permittitur ei cohabitare, ſive ſit gentilis, ſive Judæa. Idem ſentit Ricard. *art. 2. quæſt. 1. §. moderni*. Durandus *quæſt. 2.* Gabriel *quæſt. unica, art. 4. §. Eſt tamen hodie conſiderate*. Paulus Comitolus *lib. 1. reſponſ. moral. quæſt. 124.* Quibus ego lubens adhæreo, quamvis diſſentiant alij. Cur enim tot auctoribus tam gravibus & peritis, qui de ea conſuetudine teſtimonium ferunt, non credendum exiſtimemus? Cum ut apud Plutarchum in convivio ſeptem ſapientum refert Bias ex Thalete Philoſopho: *Amicis, etiam quæ fidem excedunt, credenda. Amicos autem ille bonos ac virtuti deditos interpretatur*. Maxime cum iſta ex facto, non ex jure dependeant.

11 Neque obeſt quod Innocentius III. *in cap. gaudemus, de divortiis*, mille ac ducentis a Chriſti ortu exactis annis eam cohabitationem probet. Ex eo enim textu Ferdinandus Rebellus *2. p. de obligat. juſt. lib. 3. quæſt. 10. ſect. 1. poſt ſecundam concluſionem* exiſtimat corrigi decretum Toletanum Concilii IV. de Judæis, & præceptum, ſi quod erat, auferri. Verum duo ſunt in hoc aſſerto hujus auctoris lapſus. Primus, quod decretum Concilii Toletani, quod jam ſupra retulimus, correctum exiſtimat per Innocentium, cum nihil minus Innocentius agat, quam de Judæis. Loquitur tantum de converſis ex Paganiſmo. Cujus evidens ea probatio eſt, quod quæſtio erat, an qui infidelitate durante, ſi in gradibus conſanguinitatis inter fideles prohibitis contraxerant, converſi ad fidem ſeparari deberent. Reſpondetque Innocentius ea non diſſolvenda conjugia, quia eorum legibus non erant ea cum conſanguineis prohibita. De Judæis autem dici vere qui potuit, cum Moſaica lege intra conſanguinitatis & affinitatis gradus diſſolverentur conjugia? Deinde labitur hic auctor, quia Innocentii inſtitutum in eo capite non eſt decernere, an liceat infideli ad fidem converſo cohabitatio cum eo, qui in infidelitate remanet: ſed tantum conjugium inter conſanguineos in infidelitate contractum non debere diſſolvi, nec vero curat an alter maneat in infidelitate, vel non. Denique quamvis demus ex eo Innocentii III. decreto colligi adhuc ſuo tempora licuiſſe cohabitationem fidelis cum infideli: non tamen inde probatur licuiſſe fideli cum Judæo, ut jam probavi, neque convincitur poſtea contraria conſuetudine illud decretum abrogatum non eſſe. Doctores autem ſupra relati, qui multis ſæculis poſt Innocentium III. ſcripſerunt pro recepta conſuetudine teſtificantur.

12 Neque obſtabit etiam, ſi quiſquam fortaſſe dixerit, nunc Indos recens converſos non ſeparari a conjugibus infidelibus, ſi velint ſine injuria Creatoris remanere. Nam cum hæc legis Eccleſiaſticæ aut conſuetudinis, quæ vim legis Eccleſiaſticæ ac robur obtinet, prohibitio ſit, potuit Pontifex conceſſionem eam abrogare, ſi huic tempori & Indorum converſioni expedire judicaverit: ſicuti propter juſtos fines primis Eccleſiæ temporibus non tantum cohabitatio licita erat, ſed etiam in præcepto. Quare & nunc, cum ſimilia incommoda timerentur, præceptum de ſeparatione ceſſare, & obligationem cohabitandi reviviſcere dici debet, id quod etiam alii ſenſerunt. Eſt in hac eadem ſententia Cornelius, *1. Cor. 7. num. 174. 175.*

13 Sunt tamen tres caſus in jure expreſſi, in quibus matrimonium infidelium diſſolvitur altero ad fidem Chriſtianam tranſeunte. Primus eſt, ſi infidelis renuat habitare cum fideli, diſcedereque velit. Quod intellige, niſi forte infidelis id faciat utens jure ſuo, quia, ſcilicet, is qui convertitur, cum infidelis eſſet, aut poſtea, adulterium commiſerit. Atque hic primus caſus habetur *can. ſimili modo, can. ſi uxor 28. quæſt. 1. cap. quanto, & cap. gaudemus, de divortiis*. Secundus eſt ſi infidelis nolit cohabitare ſine contumelia Creatoris, vel non audit nomen ejus ſine deſpectu, ejus laudes prohibet, domeſticos ad defectionem hortatur *in d. c. ſimili modo, & c. quanto, & c. gaudemus, cit. & c. infidelis 28. q. 2.* Tertius caſus eſt, ſi pertrahat ad peccatum mortale *in d. cap. quanto, & cap. gaudemus, & can. uxor, & c. idolatria, c. non ſolum 28. q. 1.*

14 At quæri poteſt an id conceſſum divino privilegio, ut in his caſibus diſſolvatur infidelium matrimonium: an vero jure Pontificio, ad cujus etiam poteſtatem pertineat juſta de cauſa diſſolvere matrimonium conſummatum infidelium. Et forſan exiſtimabit non nemo potuiſſe id concedi Pontificis privilegio & auctoritate, quia poſſet Pontifex ea conjugia irrita cenſere, quod exiſtimavit Navar. *lib. 3. conſ. tit. de converſ. conjugat. conſ. 1.* Thomas Sanchez *lib. 2. diſ. 17. num. 2.* & refertur pro eadem Socinus *1. volum. conſil. 28.* cum aliis quos ipſe citat.

15 Sed quidquid ſit de hoc, an Pontifex in matrimonio infidelium conſummato diſpenſare poſſit, in qua juxta ea quæ infra *lib. 9.* dicam, pars videtur negativa verior, in præſenti affirmo matrimonio conceſſum, ut in his eventibus diſſolvatur divino privilegio in favorem fidei. Idque colligunt Doctores ex illa Pauli 1. Corinth. 7. *Quod ſi infidelis diſcedit, diſcedat, neque enim ſervitati ſubjectus eſt frater, aut ſoror hujuſmodi*. Paria enim iſta ſunt, ac per hoc de his intelligendum Paulum plane docuit Innocentius III. *in c. quanto, de divortiis*. Eſtque optima ratio, quia cum infidelis maneat extra Eccleſiam, & de illo non judicet, non eſſet quo compelli poſſet ad cohabitandum.

16 Sed explicandum ſupereſt quando hujuſmodi matrimonium in illis caſibus diſſolvatur, an ipſo jure ac infidelis diſcedit, vel pertrahit in peccatum, vel non vult ſine injuria Creatoris cohabitare: vel tunc cum tranſit ad ſecunda vota. Nam Panormitanus *in c. quanto, de divortiis, n. 6. & 7. & in c. gaudemus, eodem n. 15.* Gloſſa *in d. c. quanto, & in c. ſi infidelis 28. q. 2.* Hoſtienſis *in c. quanto, de divortiis*. Ricardus *in 4. d. 39. art. 2. q. 25.* Angelus *v. Matrimonium, 3. n. 3.* in eamque videtur inclinare Scotus *eadem diſtinct. art. 1. in ſolut. dubii 2.* Antoninus *3. p. tit. 2. c. 6.* omnes hi Doctores, cum hæc ſententia ex jure aliquo conſtare debeat, non aliunde probant; quam ex *can. infidelis 28. quæſt. 2.* illis verbis, *Contumelia quippe Creatoris ſolvit jus matrimonii circa eum, qui relinquitur*. Quibus indicari videtur ſtatim ac contumelia Creatoris adeſt, diſſolvi matrimonii vinculum.

17 At mihi probabilior longe videtur eorum opinio, quæ docet non ipſo jure diſſolvi, donec tranſeat fidelis ad ſecundas nuptias. Ita D. Thomas *in diſtinct. 39. quæſtion. 2. artic. 5.* Paludanus *ibidem quæſt. 1. artic. 2. concluſ. 3.* probabiliorem cenſet Major *ibid. quæſt. unica*, ſolam amplectitur Turrecremata *in can. ſimili modo 28. quæſt. 1. ad 2. argum.* profertque ejuſdem ſententiæ defenſorem Bonavent. quamvis hic auctor ambigua utatur oratione. Eandem tenet Sylveſter *v. matrimonium 8. q. 10. caſu 6.* Armilla, *v. matrimonium, num. 39.* Soto *diſt. 39. q. unica, art. 4.* Navarrus *c. 22.* & Gregorius de Valentia *diſput. 10. quæſt. 1. p. 7.* & tandem gloſſa ipſa veritate convicta de eo in utramque partem diſputant *cap. gaudemus, de divortiis*. Præcipuum & unicum hujus ſententiæ fundamentum hoc eſt. Quia Innocentius III. *in d. cap. gaudemus*, inquit: *Quod ſi converſum ad fidem & illa converſa ſequatur, antequam per cauſas prædictas legitimam ille ducat uxorem, eam recipere compellatur*. Ergo propter illas tres cauſas non erat matrimonium diſſolutum ipſo jure.

18 Gloſſa *in d. cap. gaudemus*, reſpondet, licet matrimonium ſit ſolutum, tamen reſtituit jure poſtliminii in favorem fidei. Eam tamen merito rejicit Ricardus *loco cit.* Neque enim matrimonium dici poteſt poſtliminio redire, cum ejus eſſentia ex conſenſu pendeat contrahentium, & quoniam cum infidelis ſui conjugis converſi pariter ſequitur religionem ſine novo conſenſu, in priori permanet matrimonio, neceſſario dicendum eſt illud non fuiſſe peremptum.

19 Nec difficile fundamentum primæ ſententiæ diluere. Non enim obſtat illi *Canon infidelis*. Dicimus enim primo, non omnino rejiciendam quorundam interpretationem, qui verba illa, *ſolvit jus*, intelligunt de ſolutione tori, domiciliique. Animadvertunt enim in Canone non dici ſolvi vinculum matrimonii, ſed jus, ut ſcilicet utatur matrimonio. Sed præterea addimus illam legitimam eſſe interpretationem, *ſolvit jus*, id eſt, juſtam cauſam diſſolutioni præbet, ita ut cauſalis ſit enunciatio. Itaque illa una cum matrimonio quod conſequitur, & nec illa ſine matrimonio, neque matrimonium ſecundum ſine illa primum diſſolvat. Adeo autem neceſſarium eſt ſecundum matrimonium illarum aliqua ſubſiſtente cauſa ad præcedens vinculum dirimendum, ut aliter reſcindi nequeat ullo pacto. Si enim ſacris initietur, aut religionem profiteatur, ſive ſimplicibus votis conſtantem, ſive ſolemnibus, non dirimitur matrimonium in infidelitate contractum, etiam ſubſiſtente contumelia Creatoris, quidquid nonnulli Auctores ſine juris fundamento non ſatis conſiderate dixerint. Quia matrimonium ratum aut conſummatum non diſſolvitur ſacris ordinibus, ut notum eſt: profeſſione autem ſtatus religioſi tantum dirimitur matrimonium ratum fidelium, vel ex Chriſti privilegio, quod probabo infra lib. 9. vel ex jure Eccleſiaſtico juxta aliorum ſententiam. Hic autem nihil eorum oſtendi poteſt. Non ergo eſt fundamentum quo dicamus ſacris ordinibus aut religionis profeſſione diſſolvi matrimonium ratum & conſummatum infidelium, etiam ſi contumelia adſit Creatoris, ſed id tantum ſecundo matrimonio, ut fiat, neceſſe eſt.

20 Addendum tamen, ut ſecundum matrimonium in

prædi-

Digitized by Google

prædictis eventibus celebrari poſſit, neceſſarium eſſe, ut requiratur infidelis, moneaturque an velit cohabitare; alias non poterit fidelis ad ſecundas nuptias tranſire, ut docet communis ſententia, quam tenet D. Thomas *in 4. diſt. 39. quæſt. unica, art. 5.* Gratianus 28. *qu.* in fine, & alii interpretes Juris Canonici *in d. cap. gaudemus*, conſtatque ex literis Gregorii XIII. quas ſubjungemus ſtatim. Cumque gratia non deſtruat naturam, iniquum eſſet ſine culpa alterius conjugis qui, ſi requireretur, forſan ſanctificaretur, priorem contractum diſſolvi.

21 Scio aliter ſentire nonnullos, ſcilicet non eſſe neceſſarium alterius conſenſum requirere. Ita Panormitanus *cap. quanto, de divortiis*, cui adſtipulantur Ricardus, Paludanus, Gabriel *locis cit.* & noviſſime Thomas Sanchez *lib. 7. de matrimonio, diſp.* 74. ſed ſine ullo fundamento etiam pro ſtatu præſenti: habent enim contra ſe literas Gregorii XIII. de quibus ſtatim.

22 Quod ſi reperiri non poſſit, diſtinctione opus eſt. Nam vel reperiri non poteſt, quia eſt interdicta communicatio ob certum everſionis periculum. Et in hoc caſu probabile eſt ſatis eſſe experiri voluntatem. Conſtat enim ob ejuſmodi periculum conjugium diſſolvi poſſe. Ita docuit Victoria cum aliis quos citat & ſequitur Ferdinandus Rebellus 2. *part. de obligat. juſt. lib. 3. quæſt.* 10. *ſect. 2. num.* 11. Alias enim ſubjectus eſſet iiater ſervituti, cum neque cum conjuge infideli communicare poſſit, neque cum alio contrahere contra Paulum 1. *Corinth.* 7. Quod ſi reperiri non poſſit, vel ob difficultatem viæ & itineris, cum in remotiſſimis verſetur regionibus, ut evenit in his, qui ex Æthiopia captivi, vel ſervi afferuntur, vel ignoratur, ubi ſit alter conjux, adhuc nubere non poteſt, quidquid dicat Thomas Sanchez & alii, niſi diſpenſatio Pontificis accedat, qua ſuppleatur ea admonitio jure præſcripta. Qualem diſpenſationem conceſſam a Pio V. credendum eſt, cum ſtatuit matrimonia Indorum novæ Hiſpaniæ, qui ad fidem converſi cum fidelibus contraxerant, eo quod ubi conjuges infideles eſſent, ignorarent, valida eſſe. Diſpenſavit certe ac ſupplevit monitionem jure præſcriptam. Similem etiam diſpenſationem conceſſit Gregorius XIII. ſuis literis, quas nunc ſubjicio. Et quidem ſi juxta Sanctium ea monitio neceſſaria non eſt, ad quid ergo diſpenſarunt Pontifices? Nec vero ex ea diſpenſatione colligitur diſſolviſſe Pontificem matrimonium conſummatum infidelium, ſed cum Pontifex poſſit jus divinum interpretari, & ex divino privilegio diſſolvatur matrimonium in favorem fidei, cum infidelis non vult cohabitare cum fideli, declarat Pontifex eum caſum verificari, quando tanto tempore fidelis non requiritur ab infideli, & tanta terrarum ſpatia impediunt, atque adeo jam tunc poſſe uti divina conceſſione, & ad ſecundas tranſire nuptias. Literæ igitur Gregor. XIII. ſic ſe habent.

23 Gregorius, &c. *Quoniam ſæpe contingit multos utriuſque ſexus infideles poſt contracta gentili ritu matrimonia ex Angola, Æthiopia, Braſilia, & aliis Indicis Regionibus ab hoſtibus captos a propriis finibus, & propriis conjugibus in remotiſſimas regiones exterminari adeo, ut ipſi captivi, & qui in patria remanent, ſi poſtea ad fidem convertantur, conjuges infideles tam longo intervallo disjunctos, an ſine contumelia Creatoris ſecum habitare velint, ut par eſt, monere nequeant: vel quia interdum ad hoſtiles & barbaras provincias, ne nuntiis quidem acceſſus patent, vel quia ignorant prorſus in quas regiones fuerint tranſducti, vel quia itineris longitudo magnam afferat difficultatem. Ideirco nos attendentes hujuſmodi connubia inter infideles contracta, vera quidem, non tamen adeo rata cenſeri, ut neceſſitate ſuadente diſſolvi non poſſint, ſingulis dictorum locorum Ordinariis & parochis & Presbyteris Societatis Jeſu ad confeſſiones audiendas ab ejuſdem Societatis ſuperioribus approbatis, & ad dictas regiones pro tempore miſſis, vel in illis admiſſis, concedimus facultatem diſpenſandi cum quibuſcumque utriuſque ſexus Chriſti fidelibus incolis dictarum regionum, & ſerius ad fidem converſis, qui ante baptiſmum matrimonia contraxerant, ut coram quolibet etiam ſuperſtite conjuge infideli, & ejus conſenſu minime requiſito reſponſo non expectato, matrimonium cum quovis fideli, alias tamen rite contrahere, & in eis poſtea carnali copula conſummatis, quoad vixerint, remanere licite valeant, dummodo conſtet etiam ſummarie & extrajudicialiter conjugem abſentem moneri legitime non poſſe; aut monitum intra tempus eidem monitioni præfixum, ſuam voluntatem non ſignificaſſe. Quæ quidem matrimonia etiamſi poſtea innotuerit conjuges priores infideles ſuam voluntatem juſto impeditos declarare non potuiſſe, & ad fidem etiam tempore tranſacti ſecundi matrimonii converſos fuiſſe, nihilominus reſcindi numquam debere, ſed valida, & firma eſſe, &c.* Hactenus Gregorius XIII.

Diximus in illis eventibus fidelem conjugem liberum & expeditum manere, ut poſſit cum alio fideli contrahere. Reſtat explicemus an conjux infidelis qui vel diſcedit, vel cohabitare ſine injuria Creatoris non vult, maneat liber vinculo matrimonii, ita ut jam reipſa contrahere cum alio infideli poſſit. Ricard. *in 4. ſententiarum diſtinct. 39. art. 2. quæſt.* 3. duas hac de re contrarias refert ſententias, unam quæ infideli poteſtatem tribuit novarum nuptiarum: alteram, quæ negat. Durandus *eadem diſt. qu.* 2. mirari ſe ait, quomodo potuerit Eccleſia hanc ſervitutem imponere infideli cum nihil ad nos illi, qui foris ſunt, ut inquit Innocentius III. *d. cap. gaudemus, de divortiis*. 24

Cæterum communis ac vera ſententia eſt, conjugem, qui fidelem conjugem ſequi noluit, non poſſe novum ſibi conjugem eligere ex ſua gente, quæ eſt in eadem perfidia, donec convertatur. Hanc eſſe communem ſententiam fatetur Durandus *loco cit.* eamque expreſſe docet D. Thomas *in 4. diſt. 37. quæſt. 2. art. 5. ad 3.* hiſce verbis, *Ad 3. dicendum, quod poſtquam fidelis contraxit, ſolutum eſt vinculum matrimonii ex utraque parte, quia matrimonium non claudicat quantum ad vinculum, ſed quandoque claudicat quantum ad effectum. Unde in pœnam uxoris infideli ei indicitur, quod non poſſit cum alio contrahere magis, quam ex virtute matrimonii præcedentis. Sed ſi poſtea convertatur, poteſt ei concedi diſpenſative, ut alteri nubat, ſi vir ejus aliam duxerit uxorem.* Idem ſenſit Bonaventura *eadem diſt. art. 2. quæſt.* 2. Turrecremata *in can. ſimili modo* 28. *quæſt. 2. ad 3. argumentum.* Habeturque expreſſe hæc ſententia, *in can. ſi infidelis* 28. *quæſt.* 2. ubi Ambroſius; *Contumelia quippe Creatoris ſolvit jus matrimonii, circa eum qui relinquitur: infidelis autem diſcedens & in Deum peccat, & in matrimonium, atque eſt ei fides ſervanda conjugii, qui propterea diſcedit, ne audiret Chriſtum eſſe Deum Chriſtianorum conjugiorum.* Hæc Ambroſius. 25

Hanc autem pœnam non Eccleſia, ſed Deus infligit propter injuriam, qua infidelis ipſum Deum, veram fidem & veritatem ſacramenti matrimonii afficit, cujus pœnæ Eccleſia eſt promulgatrix. Ex quibus facile refelles, quæ pro ſua ſententia adducit Thomas Sanchez *lib. 7. diſput. 77. num.* 6. Neque enim dici poteſt aut debet vinculum matrimonii remanere: tum, quia fidelis revera ſolutus eſt, cum in religione Chriſtiana numquam valeat ſecundum conjugium conſtante primo: tum etiam quia inquiram, ex cujus parte ſolutum ſit? Si ex parte viri, quia vir non eſt alligatus, neque habet fœmina infidelis poteſtatem in virum. Ergo ex parte fœminæ perſeveravit vinculum, quo illa ſcilicet alligata ſit. Igitur & habet fidelis poteſtatem in corpus fœminæ infidelis, atque adeo ad illam licere acceſſus. Niſi forte quis diceret, quamvis fidelis habeat poteſtatem in corpus, & infidelis adhuc ligatus fideli ſit, impediri tamen ad congreſſum cum illa potiori jure matrimonii contracti cum fideli, ſicut cum ob ingreſſum in religionem impeditur acceſſus ad uxorem, cum qua fuerat conſummatum matrimonium: & tamen permanet primum conjugii vinculum. Sed attendere debet, qui hoc dixerit, duo vincula matrimonii eſſe ejuſdem rationis, atque ita ſecum pugnare aliqua ratione etiam ſecundum jus naturæ: at vinculum religionis & matrimonii eſſe diverſæ rationis, & ita nullam inter ſe repugnantiam habere. Et præterea eum qui religionem profeſſus accederet ad uxorem, non committere adulterium, quod tamen dici non poteſt de eo, qui converſus ad Chriſti fidem, & contrahens cum uxore fideli, accederet ad uxorem infidelem, & in infidelitate manentem. 26

Et de infidelibus quidem ita ſe res habet. At quid de hæreticis? In primis ſi alter ex conjugatis labatur in hæreſim, tenet matrimonium, & in nullo caſu dirimitur jam conſummatum. Id quod expreſſe docuit Innocentius Tertius *in c. quanto, de divortiis*. Cum enim matrimonium cum infideli contractum, aliqua earum cauſarum interveniente in favorem fidei diſſolvatur, non eſſet favor fidei, ſi ſtatim ac fidelis labitur in hæreſim, matrimonium dirimeretur. Non eſſe autem favorem fidei indicat duabus rationibus Innocentius III. *in d. cap. quanto*, his verbis, *Si vero alter fidelium conjugum vel labatur in hæreſim, vel tranſeat ad gentilitatis errorem, non credimus, quod in hoc caſu is qui relinquitur vivente altero poſſit ad ſecundas nuptias convolare, licet in hoc caſu major appareat contumelia Creatoris. Nam etſi matrimonium verum inter infideles exiſtat, non tamen eſt ratum: inter fideles autem verum & ratum exiſtit, quia ſacramentum fidei, quod ſemel eſt admiſſum, numquam amittitur, ſed ratum efficit conjugii* 27

ſacra-

ſacramentum, ut ipſum in conjugibus illo durante perduret. Ecce primam rationem, propter quam non eſſet favor fidei diſſolvere matrimonium fidelis, cum labitur alter in hæreſim. Audi aliam. *Neque obſtat quod a quibuſdam forſan objicitur, quod fidelis relictus non debeat jure ſuo ſine culpa privari, cum in multis caſibus hoc contingat, ut ſi alter conjugum incidatur. Per hanc reſponſionem quorumdam malitiæ obviatur, qui in odium conjugum, vel quando ſibi invicem diſplicerent, ſi eas poſſent in tali caſu dimittere, ſimularent hæreſim, ut ab hiſce (nubentibus conjugibus) reſilirent.*

28 Quamvis autem matrimonium teneat, attamen cohabitatio illicita, onde ſeparatur toros & domicilium. Nam cum matrimonia cum hæreticis ſacramenta ſint, & valida, ut ſupra docuimus, idem eſt hæretico nubere, vel cohabitare cum illo in hæreſim labente: eadem enim utriuſque ratio eſt: quod non ita ſe habet in aliis infidelium matrimoniis. Quare probibita fideli conjugato cohabitatio cum hæretico conjuge tam illis Canonibus, in quibus prohibentur nuptiæ, cum illæ ſint validæ: quam etiam aliis, ut dicam infra, cum de divortio ſermo fuerit. Conſuetudine tamen, quando periculum abeſt, ejuſmodi prohibitio abrogatur. Quo fit ut apud Gallos, Germanoſque ſine ullo peccato Catholici matrimonia cum hæreticis contrahunt, & cum eiſdem cohabitent. Ac de his hactenus.

De impedimento ligaminis.

DE hoc impedimento Gratian. agit *in 27. quæſt. 2. 32. qu. 4. & 7. 34. qu. 1. & 2.* Schol. cum Magiſtro d. 28. ligamen autem eſt prioris ſive conſummati, ſive rati tantum conjugii vinculum, quo ſequens matrimonium etiam conſummatum dirimitur. Ut autem plene ea quæ ad hujuſmodi impedimentum pertinent, tradantur, obſervanda nonnulla ſunt, quæ ad pluralitatem uxorum & ad firmitatem ſpectant conjugii; ita tamen tradenda, ut quæ ab aliis late, a nobis præſtringenda: quæ vero alii brevius, quam par erat, a nobis plenius, & planius diſſerenda ſint.

CAPUT XLIX.

Pluritatem uxorum ſimul illicitam, niſi ex Dei revelatione.

SUMMARIUM.

1 *Polygamia illicita.*
2 *Ratione probatur.*
3 *Repugnare legi divinæ.*
4 *Diſpenſari ab Eccleſia non poſſe. Diſpenſatum a Deo eſſe tam cum Hebræis, quam cum aliis.*
5 *Quodnam peccatum fuerit Salomonis de pluralitate uxorum.*
6 *Jam eam diſpenſationem a Chriſto ſublatam. Non ſolum pro Chriſtianis, ſed & pro omnibus. ibidem.*

1 QUamvis Valentinianus, alioqui Catholicus Imperator, amore captus Juſtinæ, quo eam vivente adhuc Severa conjuge ducere in uxorem poſſet, legem ediderit, ut liceret unicuique duas ſimul conjuges habere, cui adhæſit ea parte Lutherus, ſequacibus etiam Anabaptiſtis: attamen Catholica veritas polygamiam multarum uxorum ſimul excludit plane, & illicitam eſſe docet. Id quod late ex ſacris literis deſumptis teſtimoniis probat Bellarm. *lib. 1. de matrimonio, cap. 10.* videndus etiam Valentia *diſp. generali, quæſt. 1. part. 3.* Unde Concilium Tridentinum, ſeſſione 24. c. 2. *Si quis dixerit licere Chriſtianis plures ſimul habere uxores, & hoc nulla divina lege eſſe prohibitum Anathema ſit.* De Polygamia vide Petr. Gregor. *lib. 9. ſyntagm. cap. 2. a num. 11.*

2 Sed & ratione probatur, quia his, qui in matrimonio propoſiti ſunt fines, adverſari videtur. Licet enim non repugnet unum virum in multis uxoribus filios procreare; attamen aliquantulum etiam iſte finis impeditur. Nam luxurioſi & pluribus fœminis vacantes minus fœcundi eſſe ſolent, ut in Salomone, cui tot erant Reginæ, & concubinæ planum eſt. Mirum enim quod ex tot uxorum & concubinarum gregibus non niſi maſculam unam prolem Salomon ſuſceperit Roboamum, & duas præterea filias Taphet, & Baſemat 4. Reg. 11. Sic Suidas de illo: *Ex mille uxoribus ſolus illi mas natus eſt Roboam filius, & ipſe ex alienigena Naama Ammonitide indignus imperio.* Multitudo enim conjugiorum orbitatem facit. Et quidem cum libidine & intemperantia ſterilitatem eſſe conjunctam *Job. 24. verſ. 21.* docet Joannes Pineda ibi, *Pavit ſterilem.* Rem attigit Plutarchus *in vita Licurgi, & libello de garrulitate, & lib. 5. de placitis Philoſophorum.* Multo minus conjugiorum multitudo cohæret cum alio fine matrimonii, ſcilicet ſociali cohabitatione. Cum enim uxor non ſit ancilla, ſed ſocia, & ideo ex latere viri deſumpta, ejuſdem eſt honoris cum viro particeps. Principatus autem ſingularitatem requirit, ut Auguſtinus docet *lib. de bono conjugali, cap. 17.* Cumque etiam matrimonium remedium ſit concupiſcentiæ, *can. nuptiarum 27. quæſt. 1.* Impeditur hic etiam finis multitudine conjugiorum, cum unus vir pluribus uxoribus minus valeat debitum reddere. Adde iras rixaſque inter uxores, etiam ſanctas fœminas, cum zelotypia laboret fragilis fœminarum ſexus, & fieri nequeat, ut viri affectus non magis erga unam feratur, quam erga aliam, ut liquet *Geneſ. 16. & 30.* Denique fini matrimonii, quod eſt ſacramentum, abſque dubio repugnat: nulla etenim in polygamia unitatis ſacramenti ſponſi Chriſti cum ſponſa Eccleſia repræſentatio. His accedit ab initio non inſtitutum, neque in mundum a Deo inductum matrimonium cum multis uxoribus, cum tamen eo maxime tempore ad generis humani multiplicationem eſſet neceſſarium.

Ex quibus conſtat polygamiam in primis legi divinæ repugnare. Idque conſtat: tum quia Nicænum Concilium Canone 24. *Nemo*, inquit, *debet duas uxores ducere*, & ſtatim, *ſicut Deus ordinavit*. Tum etiam quia idem apertiſſime docet, & probat Nicolaus I. ad conſulta Bulgarorum cap. 5. ubi fere omnia attingit ejus veritatis fundamenta. *Duas*, inquit, *tempore uno habere uxores nec ipſa origo humanæ conditionis admittit, nec lex Chriſtianorum ulla permittit. Nam Deus, qui fecit hominem ab initio, maſculum unum fecit, & unam fœminam tantum, cui potuit utique ſi vellet, duas uxores tribuere, ſed noluit. Scriptum quippe eſt. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ: non dixit uxoribus. Et iterum: erunt duo in carne una, maſculus ſcilicet & fœmina in carne una, & non tres aut plures. Itaque apud quem uno tempore duæ uxores inveniuntur: interim priore retenta poſteriorem cogatur amittere, inſuper & pœnitentiam, quam loci ſacerdos providerit, compellatur ſuſcipere. Denique hoc tam immane ſcelus eſt, ut homicidii quidem peccatum, quod Cain in Abel fratrem ſuum commiſit, ſeptima generatione Cataclyſmo vindicatum fuerit: adulterii autem flagitium, quod Lamech primus omnium in duabus uxoribus perpetravit, non niſi ſanguine Chriſti abolitum extiterit, qui ſeptima & ſeptuageſima generatione ſecundum Evangelium Luc. erit in mundum.* Hactenus Nicolaus. Tum præterea, quia Innocentius III. *cap. gaudemus de divortiis*, hæc habet. *Verum abſonum hoc videtur, & inimicum fidei Chriſtianæ, cum ab initio una coſta in unam fœminam ſit converſa, & Scriptura divina teſtetur, quod propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una, non dixit tres vel plures, ſed duo, nec dixit, adhærebit uxoribus, ſed uxori*, & infra. *Nec ulli unquam licuit inſimul plures uxores habere, niſi cui fuit divina revelatione conceſſum, qui mos quandoque, interdum etiam fas cenſetur: per quam ſicut Jacob a mendacio, Iſraelitæ a furto, & Sanſon ab homicidio, ſic & Patriarchæ & alii viri juſti, qui plures leguntur ſimul habuiſſe uxores ab adulterio excuſantur. Sane veridica hæc ſententia probatur etiam de teſtimonio veritatis teſtantis in Evangelio: Quicumque dimiſerit uxorem ſuam ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur. Si ergo uxore dimiſſa duci alia de jure non poteſt, fortius & ipſa retenta. Per quod evidenter apparet pluritatem in utroque ſexu, cum non ad imparia judicentur circa matrimonium reprobandum.* Tum denique, quia Concilium Tridentinum *ſeſſione 24. in principio*, cum propoſuiſſet illa verba Geneſis, *erunt duo in carne una*, ſubdit. *Hoc autem vinculo duos tantummodo copulari, & conjungi Chriſtus Dominus apertius docuit, cum poſtrema illa verba tamquam a Deo prolata referens dixit: Itaque jam non ſunt duo, ſed una caro.* Et infra Canone 2. *Si quis dixerit licere Chriſtianis plures ſimul habere uxores, & hoc nulla divina lege eſſe prohibitum, Anathema ſit.* Sed de hoc Bellarminus *lib. 1. de matrimonio, cap. 11.* in ſecundæ ſententiæ impugnatione. Quibus etiam teſtimoniis convincitur contra Durandum *in 4. diſt. 33. qu. 1.* Abulenſem *c. 19. Matthæi quæſt. 32.* repugnare quoque legi naturæ. Id quod intelligendum, ut explicat Ruardus *art. 16. pag. 299.* & Gregorius de Valen-

Valentia 3. *part. d.* 10. *qu.* 1. *p.* 3. ut non omnino juri naturali repugnet, ſed quaſi ſecundario, ut ex propoſita ratione colligitur, quod etiam docuit Bellarminus *lib.* 1. *de matrimonio, cap.* 11. *in* 3. *ſententia, propoſit.* 2. Præcipua tamen in hac re eſt divina prohibitio, nam cum valore matrimonii ſtat pluralitas uxorum, quod optimum ſignum eſt non ita adverſari matrimonio, ut directa opponatur finibus illius.

4 Præterea colligitur, in eo ut quis ſimul plures uxores habeat, nullatenus ab Eccleſia diſpenſari poſſe, in quo non recte loquutus Cajetanus *Matthæi* 19. *& Marci* 10. quamvis illum excuſare conatur Bellarminus *lib.* 1. *de matrim. cap.* 11. Numquam enim pluralitas uxorum licuit abſque divina diſpenſatione, ut retulimus modo ex Innocentio III. *in d. cap. gaudemus*. Id quod etiam indicavit Hieronymus in epiſtola ad Oceanum cum dixit *lege conceſſum* & exemplo Patriarcharum & Moyſis familiare populo plures uxores habere, & Auguſtinus *lib.* 3. *de doctrina Chriſt. c.* 12. vocat *inculpabilem conſuetudinem*, & *lib.* 22. *contra Fauſtum, cap.* 47. dixit plures ſimul habere uxores Patriarchas non eſſe contra naturam, quatenus non laſciviendi cauſa, ſed procreandi fiebat, nec contra conſuetudinem, cum mos eſſet illius temporis; nec contra legem; nulla enim lege tunc prohibitum. Unde inquit, *quando mos erat, crimen non erat*, & habetur *in cap. objiciuntur* 32. *qu.* 4. Ex revelatione ergo divina tantum ea pluralitas illo inducta tempore. Si enim uxorum unitas, ut Patres, & Concilia docent, eſt ex lege divina, & naturali, ſequitur ſine ejus diſpenſatione licuiſſe nulli. Quæ revelatio primis Patriarchis expreſſe facta primum, ad alios eorum verbo pervenit, & exemplo. Abrahami enim tempore rem fuiſſe omnibus notam planum eſt, cum Sara ſanctiſſima fœmina Abrahamum induxerit ad ſecundam uxorem ducendam. Imo eam diſpenſationem factam non ſolum cum Hebræis, ſed etiam cum aliis gentibus, Deo uſum corporis fœminarum ad tempus pro illorum libito concedente, cum Dominus omnium ſupremus ſit; neque ob id ablata ratione matrimonii, ſicut non obſtat nunc quod Deus poſſit ſua poteſtate fœminam matrimonio junctam ſeparare a viro extincto vinculo; probabiliſſimum judicat Bellarm. *lib.* 1. *de matrimonio, c.* 11. *propoſit.* 5. Gregor. de Valentia 3. *part. diſp.* 10. *generali; quæſt.* 1. *p.* 3. Joannes Pineda *lib.* 7. *de rebus Salomonis, c.* 5. *n.* 5. videturque colligi ex Auguſt. *lib.* 22. *contra Fauſtum, c.* 47. & habetur *in d. c. objiciuntur*, ubi univerſe protulit; *quando mos erat, crimen non erat*. Et ideo in terra, ubi Jacob quatuor duxit uxores, inculpabilem conſuetudinem eſſe, plures uxores ducendi. Terra autem, ubi Jacob toties duxit, non Judæorum, ſed & gentilium erat. Adde Eſau *Geneſ.* 26. *&* 28. plures etiam uxores ſimul duxiſſe, neque ob id reprehenditur, neque ullus ex gentilibus ejus temporis. Quo fit vero ſimile eſſe, generalem eam diſpenſationem fuiſſe, atque ideo *loco citato* dixit Auguſtinus, eo tempore legem prohibentem nullam extitiſſe, quia naturalis lex in ea diſpenſante Deo non obligabat.

5 Verum ſi hæc ita ſe habent, quod nam fuit peccatum illud Salomonis, quod in ſacra Scriptura 3. *Regum* 11. reprehenditur de multis uxoribus adamatis? Nonnulli exiſtimarunt reprehendi, quod plurimas duxerit. Scriptum eſt enim Deuter. 17. *Rex non habebit uxores plurimas*. Nam licet in lege Moyſi liceret polygamia, attamen certum præſcriptum ac definitum uxorum numerum. Sic tradunt Hebræi apud Abulenſem 3. *Reg.* 12. *qu.* 5. *&* 3. *Reg.* 11. *qu.* 3. qui affirmant Regibus Hebræorum tantum licuiſſe decem, & octo uxores habere, Davidis exemplo, cujus decem, & octo uxores fuiſſe affirmant Dionyſius, atque Lyranus 2. *Reg.* 5. *&* 15. Sed non præſcriptum Hebræis uxorum numerum verius eſt, confirmatque illud que ex 2. Paralip. 11. de Roboam: *Uxores decem, & octo duxerat, concubinas autem ſexaginta*. In eoque minime peccaſſe docet Abulenſis eo loco *quæſt.* 24. *&* 25. Quod autem extat *Deuteron.* 17. de non habendis a Rege plurimis uxoribus, de alienigenis intelligi vult Joan. Pineda *lib.* 7. *de rebus Salomonis, c.* 4. *n.* 6. Peccatum ergo Salomonis non in eo conſiſtit, quod plurimas mulieres adamaverit, ſed quod alienæ religionis fœminis junctus fuerit; prohibita enim cum illis conjugia apud Hebræos lege divina notum eſt. Videat lector quæ dixi 1. *cap. variar. diſput. qu.* 4. *expoſitiva, cap.* 8.

6 Addendum tamen eam diſpenſationem ceſſaſſe ante Chriſtum, eo quod cauſa diſpenſationis univerſe ceſſaverit, eſſe probabile, ut Bellarminus affirmat *lib.* 1. *cit. cap.* 11. *propoſit.* 5. Certiſſimum tamen ſublatam eſſe per Chriſtum, quia *Matth.* 19. revocat ad primam ea jure divino inſtitutionem matrimonium. Prima autem inſtitutio polygamiam excludit, ut citata verba a Chriſto demonſtrant, ſic interpretantibus Conciliis Niceno, & Summis Pontificibus Nicolao I. & Innocentio III. ſupra relatis. Sed audi Athanaſium *qu.* 97. ad Antiochum in hæc verba: *Cum multi juſti in veteri teſtamento duas aut tres habuerint uxores, quomodo vobis non liceat duas habere uxores, ſed ne cum pellicibus quidem conſueſcere? Reſponſio. Non modo duas uxores habere Deus vetuit, ſed & ab illa una abſtinere præcepit, dicens: Amen dico vobis, niſi quis oderit patrem, & matrem, & uxorem, & me ſecutus fuerit non eſt me dignus. Si non ſatis habes, audi majus quid dictum eſt veteribus, ait. Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quiſquis aſpexerit uxorem ad concupiſcendam eam, jam adulteravit eam in corde ſuo. Si ergo Chriſtus oculi concupiſcentiam adulterium fidelibus eſſe exiſtimat, qualem inde philoſophiam aut puritatem fideles petemus ſupra eos in veteri Teſtamento? Quid? ſi enim licet homini duas habere uxores, ſequitur quod etiam mulieri duos maritos. Audi igitur Deum de viro & fœmina dicentem: erunt duo in carnem unam, & non dixit, erunt tres, verum etiam unica mulier data viro, & ipſi & mundo inſidiata eſt. Quid futurum cum mundo, ſi ab initio uni homini feciſſet Deus duas uxores? Quod ſi quæris, quamobrem antiqui duas aut tres habuerunt uxores: diſce diligenter, quod magna tunc eſſet diaboli Tyrannis, quam Chriſtus ad nos profectus abolevit, multis dæmonibus ex medio eliminatis, his quidem in abyſſum, illis in deſerta inculta, & inacceſſa loca*. Hæc ibi.

CAPUT L.

Libellum repudii diſſoluto vinculo non tantum permiſſum in lege veteri, ſed licitum; per Chriſtum tamen abolitum.

S U M M A R I U M.

1 *Libellum repudii non ſolum permiſſum Judæis, ſed licitum.*
2 *Ad gentes etiam derivatam eam permiſſionem eſſe; Licet apud Romanos ſero inductum repudium.*
3 *Sublata repudia a Chriſto.*
4 *Objicitur ex Concilio Illiberitano, & explicatur.*

Quamvis inſtitutio Divina ipſi naturæ valde conſentanea indiſſolubile fecerit matrimonium, juxta ea quæ dixi ſupra *lib.* 1. attamen diſpenſante Deo olim repudia in uſu. Sed an permiſſa tantum ad majus evitandum malum; an etiam licita, diſſenſio inter Doctores eſt, quibuſdam affirmantibus, quibuſdam vero negantibus, de quo late Bellarminus *lib.* 1. *de matrimonio, c.* 16. *in ſolutione objectionis* 16. & Joannes Arboreus *lib.* 16. *Theoſophiæ, cap.* 2. Mihi probabilius eſt licita fuiſſe & immunia a peccato, Tum quia numquam in eo objurgati Judæi a Deo, aut a prophetis, neque inter alia ejus populi ſcelera umquam enumeratum. Tum quia *Deuter.* 24. nuptiæ repudiatarum cum aliis non puniuntur. Non autem eſt credibile permiſſa communi lege publica adulteria. Tum etiam quia Abraham perpetuo repudiavit Agar ancillam. Quam non eſt veroſimile manſiſſe ad cœlibem vitam adſtrictam, ſed vinculum diſſolutum. Fuit etiam hæc ſententia D. Thomæ, Scoti, Durandi, Paludani *in* 4. *diſt.* 33. Tenuit etiam Michael de Medina *loco cit.* Abulenſis *Matthæi* 19. *quæſt.* 49. *&* 50. Eckius *Homilia* 47. de ſacramentis. Bellarminus *loco citato*, & probabilem putat Ferdinandus Rebellus *p.* 2. *de obligat. juſtit. lib.* 2. *qu.* 15. *ſect.* 1. *in fine*, & probat etiam Joannes Azor *tom.* 1. *lib.* 6. *cap.* 1. *quæſt.* 3. *circa finem*, & Joannes Maldonado *Matthæi* 19. *n.* 8. *qu.* 2. 1

Eam autem conceſſionem ad gentes etiam eo tempore extendi veroſimile eſt, ab illiſque repudia citra culpam recepta uſu, & conſuetudine. Apud Romanos lex quidem Romuli fœminis dimittendi viros negavit, viris autem dimittendi uxores tribus de cauſis licentiam conceſſit, ſi in liberorum veneficio, aut in adulterio foret deprehenſa, aut claves ſubjeciſſet, ut auctor eſt Plutarchus *in vita Romuli*. Quod ſi aliter quis repudiaſſet, ejus opum uxori portionem dari, reliquam autem Cereri eſſe juſſit ſacram, & qui diverteret ſacra Diis inferis obire. Lege poſtea duodecim Tabularum divortia fuiſſe permiſſa indicat Tullius *Philippica* 2. contra Antonium ſcribens: *Nolite quærere, frugi factus eſt Antonius; mimam illam ſuam ſuas res ſibi habere juſſit ex duodecim tabulis, claves ademit, exegit*. 2

Sed

Sed ſive duodecim tabulis divortia permiſſa fuerint, ſive non fuerint, illud eſt perſpicuum priſcis temporibus tantam matrimoniorum fuiſſe concordiam, ut divortium Romæ intra ſexcentos fere annos nulla domus ſenſiſſe dicatur, teſtibus Halicarnaſſæo *lib.* 2. Aulo Gellio *lib.* 4. *cap.* 3. Tertulliano *in Apologetico*, *cap.* 6. *lib. de Monogamia*, *cap.* 9. Primus apud illos Spurius Corbilius ſterilitatis cauſa repudiavit uxorem. Hunc ſecutus Sulpitius Gallus uxori nuncium miſit, quod eam capite aperto foris verſatam agnoviſſet, ut ſcribit Valerius Maximus *lib.* 6. *cap.* 2. Idem fecit Publius Sempronius, quod uxor ludos funebres ſpectaſſet. Sed nec impune dimittere licebat, ſed inquirebatur quæ eſſet juſta cauſa divertendi: unde ſi non ſubeſſet, qui occaſionem ſua culpa præbuit, mulctabatur amiſſione dotis, & donationis propter nuptias, ut conſtat ex Chryſoſtomo *in ſermone de libello repudii*, & aliis. Quomodo autem, cum hæc lex quæ prohibet ſeparationem vinculi, naturalis ſit, in ea diſpenſaverit Deus, ex parte explicuimus *1. p. variar. diſput. ſelect. 2. fere in principio*, & latius dicendum eſt *lib. ſequenti*. Nonnihil inſinuat Joannes Azor *loco cit.*

3 Cæterum ea repudia, quibus vinculum diſſolveretur matrimonii, ſublata jam per Chriſtum *Matth.* 19. ubi tantum ſeparatio tori conceditur ob fornicationem: de cujus loci intelligentia dicetur *lib.* 9. Quare poſt Chriſtum non tantum apud Chriſtianos, ſed etiam apud gentes illicita repudia. Videtur colligi ex Auguſtino *lib. de fide & operibus*, *cap.* 1. cum dicat in Africa non admiſſos ad baptiſmum Gentiles, qui dimiſſis primis uxoribus cum ſecundis nuptias contraxiſſent. *Ad hanc autem*, inquit, *videntur diſputationem impulſi quod eos noverint non admitti ad Baptiſmum, qui dimiſſis uxoribus alias duxerint, vel fœminas quæ dimiſſis viris aliis nupſerint, quia hæc non conjugia, ſed adulteria eſſe Dominus Chriſtus ſine ulla dubitatione teſtatur*, &c. Et apertiſſime idem docuit Innocentius III. *in cap. gaudemus, de divortiis*, cum de repudiata ab infideli ſermo eſſet. *Qui autem*, inquit, *ſecundum ritum ſuum legitimam repudiavit uxorem, cum tale repudium veritas in Evangelio reprobaverit, nunquam ea vivente poteſt aliam etiam ad Chriſti fidem converſus habere*, &c.

4 Sed objici poteſt Canon 10. Illiberitani Concilii, ubi dicitur: *Si ea quam Catechumenus reliquit, duxerit maritum, poteſt ad fontem lavacri admitti. Hoc & circa fœminas Catechumenas erit obſervandum.* Si enim peccatum eſt uxorem dimittere etiam ad fidem converſum, dimiſſaque uxor vinculis primi matrimonii adſtricta contrahere non poteſt cum ſecundo; quare ad baptiſmum illa recipiendum admittitur: aut dicendum erit valere modo infidelium repudia? Sed dicendum videtur, vel quod Hiſpani Patres agant in iſto Canone de Catechumena ægrotante, ut & egerant in Canone præcedenti de fideli, huic enim interius pœnitenti, etiamſi actu primum maritum non reliquerit, nec verbis poſcat, aut poſcere poſſit baptiſmum morbo gravatu, nec ad interrogata reſpondere, baptiſmum tamen dandum ipſe Auguſtinus conſuluit lib. 1. de adulterinis conjugiis cap. ult. ut adulterii peccatum cum cæteris lavacro regenerationis ablueretur. Vel dicen-
5 dum eſt Eccleſiam Hiſpanicam fuiſſe ex his, quas idem Auguſtinus refert conſilium illud de non admittendis ad Baptiſmum his, qui dimiſſis uxoribus aliis nupſerint non obſervaſſe. Inquit enim lib. de fide & operibus, cap. 19. *Sed quoniam malorum Chriſtianorum mores, qui fuerunt etiam antea peſſimi, habuiſſe non videntur hoc malum, ut alienas uxores ducerent viri, aut alienis viris fœminæ nuberent, inde fortaſſe apud quaſdam Eccleſias negligentia iſta ſubrepſit, ut in Catechiſmis competentium nec quærerentur, nec repercuterentur hæc vitia, atque inde factum eſt, ut inciperent & defendi, quæ tamen in baptizatis rara ſunt adhuc, ſi ea nos negligendo nec denſa faciamus. Talem quippe in quibuſdam negligentiam, in aliis imperitiam, in aliis ignorantiam probabiliter dominus ſomni nomine ſignificaſſe intelligitur ubi ait. Cum autem dormirent homines, venit inimicus & ſuperſeminavit zizania.* Sed ſive erroris, ſive ignorantiæ, ſive negligentiæ arguat Auguſtinus has Eccleſias, conſtat ſane placuiſſe Hiſpanis Epiſcopis diverſum conſilium, ne multi a ſuſcipienda fide retraherentur. Quamvis dici etiam poteſt, & meo judicio, recte, Canonem loqui de infideli relicta, eo quod ad fidem cum altero conjuge converti noluiſſet, neque habitare ſine Creatoris injuria: cum enim eo caſu exiſtimari poſſet, diſſolutum matrimonium, non mirum ſi ob eam cauſam relicta & alteri nubens, ſi poſtea illa mutato conſilio, maritoque, qui illam repudiaverat, ad alia vota tranſeunte, ſuſcipere velit baptiſmum, admittatur tamquam quæ legitime nupta in eo caſu videatur.

CAPUT LI.

Secundum connubium conſtante primo nullum eſſe.

S U M M A R I U M.

1 *Conſtante primo matrimonio ſecundum eſſe nullum. Leges Eccleſiaſticæ, quæ prohibent. ibid.*

IGitur cum ab initio ex inſtitutione matrimonii ejus vinculum inſolubile, & nec polygamia licita, nec repudia, Chriſto Domino connubia ad priſtinum ſtatum revocante, jure optimo Eccleſia ſtatuit ſemper legibus latis nullum eſſe ſecundum matrimonium prima uxore ſuperſtite, atque adeo ligamen eſſe impedimentum dirimens. Multæ ſunt in Eccleſia de hoc ſtatutæ leges, referam tamen nonnullas ex illis citatis aliis. 1
Apoſtoli Can. 48. *Siquis laicus ſua uxore rejecta aliam acceperit, vel ab alio ſolutam, ſegregetur.* Evariſtus Papa epiſt. 2. *Et ſicut uxori non licet dimittere virum ſuum, ut alteri ſe, vivente eo, ſociet, aut eum adulteret, licet fornicatus ſit vir ejus, ſed juxta Apoſtolum, aut viro ſuo reconciliari debet, aut manere innupta, ita Eccleſia etiam.* Concilium Illiberitanum, cap. 8. *Item fœminæ, quæ nulla præcedente cauſa reliquerint viros ſuos, & alteris ſe copulaverint, nec in fine accipiant communionem.* & Can. 9. *Item fidelis fœmina, quæ adulterum maritum reliquerit fidelem & alterum ducit, prohibeatur ne ducat. Si autem duxerit, non prius accipiat communionem, quam is, quem reliquerit, de ſæculo exierit, niſi neceſſitas infirmitatis dare compulerit.* E quibus conſtat quam immerito huic Concilio tribuerint nonnulli admiſiſſe, permiſiſſe ve ſecundum conjugium durante primo. Nicænum generale primum Canone 24. *Nemo debet duas uxores ducere, & qui hoc fecerit, ſi fuerit ſacerdos, prohibeatur miniſterio ſacrificandi, & commixtione fidelium, quouſque ejiciat domo ſecundam, & debet retinere primam.* Et Can. 76. *Quicumque Sacerdos aut Diaconus uxorem ſuam propter fornicationem dimiſerit, aut ob aliam cauſam ex his, quæ ſupra dictæ ſunt, aut domo ejecerit propter bona externa, aut ut illam alia meliore, aut pulchriore, aut ditiore mutet, vel propter cauſam concupiſcentiæ, quod Deo diſplicet, & illa ob has cauſas dimiſſa cum altera matrimonium contraxerit, aut non dimiſſa alteram duxerit, ſive liberam, ſive ſervam, & ambas pariter habeat, deponatur: ſi vero laicus, prohibeatur Eccleſia, &c.* Innocentius I. *epiſt.* 3. *cap.* 6. Siricius *epiſt.* 1. *n.* 4. & habetur *cap. de conjugali violatione* 27. *quæſt.* 2. Cœleſtinus I. *cap. videtur nobis* 33. *qu.* 6. Toletanum I. *Can.* 17. & *cap. duobus modis*, *qu.* 2. Nicolaus I. ad conſulta Bulgarorum *in d. cap.* 51. & *cap. cum per bellicam, cum quatuor ſequentibus* 34. *qu.* 1. & 2. Alexander III. *in Appendice p.* 6. *c.* 15. & 15. Innocentius III. *in c. gaudemus, de divortiis.* Concilium Florentinum in decreto Armenis dato, & Colonienſe ſub Paulo III. *p.* 1. *cap.* 41. & Moguntinum ſub eodem in decretis fidei *cap.* 36. & noviſſime Tridentinum *ſeſſ.* 24. *cap.* 2. & 7.

CAPUT LII.

Objiciuntur nonnulla, & diluuntur.

S U M M A R I U M.

1 *Objicitur primo ex cap. uxor a viro.*
2 *Quorumdam interpretatio.*
3 *Vera interpretatio.*
4 *Juxta illam explicantur Lactantius, Baſilius, & Auguſtinus, & n.* 5. *&* 6.
7 *Secunda objectio ex diverſis Canonibus.*
8 *Quorumdam ſolutio.*
9 *Vera explicatio.*
10 *Ex ea illuſtratur Canon Pœnitentialis.*
11 *Pœnitentibus interdicta conjugia.*
12 *Tertia objectio & ſolutio.*
13 *Quarta objectio ex Gregorio II. & quorumdam interpretatio.*
14 *Explicationes duæ, veritas.*
15 *Objicitur ex aliis Conciliis.*
16 *Defenduntur ab hæreticis.*
17 *Explicati Chryſoſtomus & Hieronymus rigide loquentes de ſecundis nuptiis.*

18 *Va-*

18 *Variæ earum Canonum interpretationes.*
19 *Vera explicatio.*

1 SEd his, quæ modo diximus, nonnulla videntur obſtare, quibus efficitur ſecundum matrimonium validum conſtante primo. Et in primis objicitur difficile teſtimonium Ambroſii *in can. uxor a viro 32. quæſt. 2.* quod eſt ex comment. illius *1. Corinth. 7.* ubi illi qui ob adulterium dimittit uxorem, nuptias permittit: inquit enim. *Non permittitur mulieri, ut nubat ſi virum ſuum cauſa fornicationis dimiſerit, aut Apoſtaſiæ, aut ſi compellente laſcivia uſum quærat uxoris invertere, quia inferior, non omnino hac lege utitur, qua potior. Si tamen apoſtataret vir, aut uſum quærat uxoris invertere, nec alii poteſt nubere mulier, nec reverti ad illum, & virum uxorem non dimittere; ſubauditur autem excepta fornicationis cauſa, & ideo non ſubjecit dicens, ſicut de muliere, quod ſi deceſſerit maneat ſic, quia viro licet ducere uxorem, ſi dimiſerit uxorem peccantem, quia non item lege conſtringitur vir ſicut mulier, caput enim mulieris vir eſt*; quo teſtimonio contra veritatem Catholicam, Pontificum, & Conciliorum decreta utuntur hæretici, nec hæretici ſolum, ſed catholici, Catherinus, Joannes Arborеus *lib. 1. Theoſoph. cap. 35.* Covar. *in 4. Decretalium 2. p. cap. 7. §. 7. nu. 12.* & Recentiores in Gregorianum decretum adnotationes eamdem ſententiam Ambroſio tribuerunt.

2 Nonnulli textus difficultate permoti commentaria illa in Paulum non eſſe Ambroſii ſcripta, ſed Ambroſio potius adſcripta aſſeruerunt; & Joannes Maldonado *Matth. 19. n. 9.* Remigii eſſe dicit. At Caſſiodorus *de Divinis lection. cap. 8.* Ambroſium in Paulum commentarios edidiſſe teſtatur. Alii maculatos ab hæreticis, & illam inſertam aut intruſam potius eſſe ſententiam. At in Ambroſii defenſionem recte, & ut ego judico, feliciter inſudavit Ferdinandus de Mendoza *lib. 2. de confirmand.* Concil. Illiberitan. *cap. 30.* nec enim illum ſua laude fraudare volo, redigam in compendium quæ ille multis.

3 Placet quidem Ambroſium, cum docet uxorem non poſſe adulterum maritum dimittere, & alii nubere, poſſe tamen maritum, legis Juliæ, & Imperatorum, ac forenſis judicii ſuo tempore receptiſſimi rationem habuiſſe, non Chriſti atque Cœleſtis, cum enim de divina egit, ſemper docuit æquam viri & uxoris eſſe rationem, ut conſtat ex lib. de Abraham, *cap. 4. & 7. & in Lucam, cap. 12.* Itaque cum hoc loco dicit. *Non enim permittitur mulieri, ut nubat, ſi virum ſuum cauſa fornicationis dimiſerit, quia inferior non omnino hac lege utitur, qua potior*, de permiſſione civili & lege loquitur, quæ potiorem habet cauſam viri, quam uxoris, ut & Auguſtinus teſtatur *lib. de adulter. conjug. cap. 8.* & Chryſoſtomus *in ſerm. de libello repudii*. Cum autem ad finem de viro ſubdit: *Quia viro licet ducere uxorem, ſi dimiſerit uxorem peccantem, quia non ita lege conſtringitur vir ſicut mulier*, veriſſimum eſt de civili lege, quam optime noverat Ambroſius juriſprudentiæ ſtudiis ab ineunte ætate deditus, & locis citatis illius etiam crebro meminit. Nam *lib. de Abraham, c. 4. Nemo ſibi blandiatur de legibus hominum*, & cap. 7. *quid putet peccato tuo auctoritatem legum quærendam? & lib. 16. in Lucam*, ibi, *Quia lex humana non prohibet*. Vidit hanc interpretationem Franciſcus Turrianus lib. 5. pro Epiſtolis Pontificum cap. 11. ſibique olim placuiſſe dicit. Hanc etiam & præcedentem tradidit Ruardus Tapper *art. 19. pag. mihi 276.*

4 Atque hinc explicanda etiam tria alia teſtimonia Lactantii, Baſilii, & Auguſtini, quæ docent maritum alteri nubentem dimiſſa uxore ob adulterium non condemnari ut adulterum; e contra vero mulierem: ejus rei rationem nullam eſſe; diverſitatem hanc conſuetudine teneri. Loquuntur ſane, ſicut & Ambroſius de legibus ſæculi ſuo tempore receptiſſimis, quæ aliter de fœminis, aliter de viris diſponebant. Lactant. *lib. 6. c. 23. Non enim ſicut publici juris ratio eſt, ſola mulier adultera eſt, quæ habet alium, maritus autem etſi plures habeat, a crimine adulterii ſolutus eſt. Sed divina lex ita duos in matrimonium, quod eſt in corpus unum pari jure conjungit, ut adulter habeatur quiſquis compagem corporis in diverſa diſtraxerit*. Unde cum in eodem cap. dicit. *Sed tamen neque divina præcepta ſe poſſe circumſcribere putet, addantur illa, ut omnis calumnia, & fraudis occaſio removeatur, adulterum eſſe qui a marito dimiſſam duxerit, & eum qui præter crimen adulterii uxorem dimiſerit, ut alteram ducat*. Illud *præter crimen adulterii* non connectendum cum ultimis verbis, *ut alteram ducat*, ſed cum proxime ſequentibus, ſcilicet, *uxorem dimiſerit*.

5 Similia verba Baſilii Epiſtola 1. ad Amphilochium Can. 9. *Domini*, inquit, *dictum, ſecundum ſententiæ conſequentiam ex æquo & viris & mulieribus convenit, quod non liceat a matrimonio diſcedere præterquam propter fornicationem. Conſuetudo enim ita habet; ſed in mulieribus quidem multum accurate, & diligenter obſervari invenimus; cum Apoſtolus quidem dicat, quod qui adhæret meretrici ſit unum corpus.* Et ſtatim. *Conſuetudo vero etiam adulterantes viros, & in fornicationibus verſantes jubet a mulieribus retineri. Quare quæ cum viro dimiſſo cohabitat, neſcio an poſſit adultera appellari, hoc eſt juxta legem fori, crimen enim hic attigit mulierem, quæ dimiſit, quam nam ob cauſam a conjugio deceſſerit? Si enim pulſata & verbera non ferens pati ſatius erat, quam a conjuge ſeparari, ſive jacturam in pecuniis non ferens, nec ipſa eſt juſta excuſatio: ſive autem quod ipſa vivat in fornicatione, non habemus hanc obſervationem in Eccleſiaſtica conſtitutione: ſed etiam infidelis viri juſſa eſt mulier non ſeparari, ſed remanere propter incertitudinem eventus. Quid enim ſcis mulier, an virum ſis ſervatura? Quare quæ relinquit, eſt adultera, ſi ad alium virum acceſſit. Qui autem relinquit eſt dignus venia, & quæ ei cohabitat, non ideo condemnabitur. Sed ſi vir qui ab uxore diſceſſit, acceſſit ad aliam, eſt & ipſe adulter, quoniam facit eam adulterari, & quæ ei cohabitat eſt adultera, eo quod alienum virum ad ſe traduxit.* Eamdem ſententiam repetito ſermone docet in eadem Epiſt. cap. 21. *Qui autem fornicatus eſt non excluditur a cohabitatione cum uxore, quemadmodum mulier maritum ſuum a fornicatione revertentem excipiet. Vir autem eam, quæ polluta eſt, a ſuis ædibus amandabit; ac eorum ratio minime eſt facilis, conſuetudo autem ſic invaluit.* Hæc certe Baſilii doctrina cum Ambroſiana collata plane oſtendit nihil eſſe ſcriptum alienum ab Eccleſiæ moribus, ſed de forenſi tantum uſu ſui temporis.

Non diſſimili ſenſu loquutus Auguſtinus *lib. 1. de nuptiis, & concupiſcentia, cap. 10. Cujus ſacramenti*, ſcilicet matrimonii, *tanta eſt obſervatio in Civitate Dei noſtri, in monte Sancto ejus, hoc eſt. in Eccleſia Chriſti quibuſque fidelibus conjugatis, qui ſine dubio membra ſunt Chriſti, ut cum filiorum procreandorum cauſa, vel nubant fœminæ, vel ducantur uxores, nec ſterilem conjugem fas ſit relinquere, ut alia fœcunda ducatur. Quod ſi quiſquam fecerit, lege hujus ſæculi, ubi interveniente repudio, ſine crimine conceditur cum aliis alia copulare connubia, quod etiam Sanctum Moyſem Dominus propter duritiam cordis illorum Iſraelitis permiſiſſe teſtatur, ſed lege Evangelii reus eſt adulterii, ſicut etiam illa, ſi alteri nupſerit.* Hinc factum eſt, ut cum Patres Concilii Africani in Concilio Milevitano pœnam conſtituiſſent Canonicam adverſus illos, qui dimiſſis primis uxoribus cum aliis contrahunt *cap. 17.* addiderunt, ut ab Imperatore legem poſtularent, qua id etiam in foro civili non licere pœna propoſita ſanciretur, ut illud ſecundum conjugium durante primo, non tantum lege Chriſti adulterium eſſet, ac cenſeretur, ſed etiam lege ſæculi. 6

Secundo objiciuntur nonnulli Canones, quibus aperte contineri videtur, ut adultera dimiſſa liceat innocenti ad alia jura migrare, præciſa interim nocenti nubendi ſpe, *can. ſi quis ſponſam, can. quidam deſponſavit 27. qu. 2. & can. ſi qua mulier 31. qu. 1. & cap. quadam cum fratre, cap. qui dormierit*, ex Concilio Moguntino, *cap. concubuiſti*, quod eſt Zachariæ, *can. ſi quis cum noverca*, ex Triburienſi *32. qu. 8.* 7

Iſti Canones adeo explicatu difficiles viſi ſunt, ut Sixtus Senenſis *lib. 6. Bibliothecæ annotat.* 81. aſſeruerit Patres, & Concilia iſta ad tempus, ne graviora damna ſequerentur, permiſiſſe ejuſmodi repudia, atque ſecunda conjugia. Alii autem, inter quos Covarruvias *2. p. de matrimonio, §. 6. n. 13.* plane his Conciliis Illiberitano præſertim adſcripſit eam ſententiam, quæ docebat licere marito innocenti adultera uxore repulſa eam alia contrahere. 8

Cæterum in primis falſo ſententiam iſtam Illiberitano tribuunt, ut ex dictis *cap. præcedenti* conſtat. Nec enim textus ille *ſi qua mulier 31. qu. 1.* ex Illiberitano deſumptus eſt, ut & advertunt merito decreti Gregoriani cenſores. Præterea ſententia, quæ dictis Canonibus continetur, reprehenſione caret: illis enim nequaquam permittitur ſecundum conjugium durante primo, ſed tantum decernitur, ut a tam gravibus delictis homines avocarentur, ut qui in culpa eſſet a ſecundo matrimonio prohiberetur, ſi forſan defuncta prima, ſecundo nubere vellet, conceſſo tamen innocenti libere, ut iterum nuberet, non quidem prima uxore ſuperſtite, ſed illa defuncta. Itaque in eo diſpar erat conditio nocentis & innocentis, quod innocens defuncta uxore nubere alteri poterat, at nocens etiam defuncta conjugi innuptus manere debebat. Olim enim in Eccleſia 9

cleſiæ frequentiſſimum id pœnæ genus fuit, ut quidam propter aliqua atrocia delicta ab ſpe conjugii interdicerentur, ſed cælebs illis foret tranſigenda vita. Profe-ram ex innumeris nonnulla. Id ergo non conſtat ex *can. raptor 27. quæſt. 2. & can. ſtatutum eſt, eadem caus. & quæſtione. & can. ſi quis ſiniſtram, c. de ea 30. qu. 1. can. hi vero 32. quæſt 7. can. in lectum can. ſi quis eam matre, can. quidam 34. quæſt. 1. & 2. c. ſi quis cum matre, & can. ſi homo 35. quæſt. 2. & can. qui propinquam 35. quæſt. 3. & can. inceſtuoſi 35. quæſt. 8. & can. ſi autem 36. quæſt. 2.* Id quod ab antiquis Patribus inſtitutum; ne vel nocentes illi delicatius viverent, vel ex illa ſtirpe ſibi infecti naſcerentur.

10 Atque hinc explicandus Canon antiqui pœnitentialis Romani, *Contigit tibi ut uxor tua te conſcio, & hortante cum alio viro, illa autem nolente adulterium perpetraret: ſi feciſti, quadraginta dies in pane & aqua pœniteas & ſeptem annos unum ex his in pane & aqua, & numquam ſis ſine pœnitentia. Si autem uxor tua hoc probare potuerit, quod tua culpa, & tuo juſſu ſe renuente, & Inſtante adulterata ſit, ſi ſe continere non poteſt, nubat cui voluerit, tantum in Domino: tu autem ſine uxoria ſpe in perpetuum maneas. Illa autem ſi conſentiens fuerat, eadem jejunet, quæ tibi propoſita ſunt, & ſine ſpe conjugii maneat.* Intelligendus certe canon, ut nubat in Domino, defuncto ſcilicet, lenone conjuge. Atque hunc ſenſum probaverim potius, quam quod alii dicunt, eo canone impunitatem conceſſam uxori, ut dimiſſo illo turpi mariti contubernio, honeſtas alterius nuptias juſte poſſet contrahere. Quamvis id etiam olim Gothi conceſſerunt *lib. 4. legum VViſſegothorum tit. 3. ad finem.*

11 Nec mirum, ſi in gravium delictorum pœnam conjugii ſpe privarentur, quandoquidem univerſe pœnitentibus interdicta conjugia, ut conſtat ex Leone I. *epiſt. 92. cap. 12. In adoleſcentia conſtitutus, ſi urgente aut metu mortis, aut captivitatis periculo, pœnitentiam petit; & poſtea timens lapſum incontinentiæ juvenilis copulam uxoris elegit, ne crimen fornicationis incurreret, rem videtur feciſſe venialem, ſi præter conjugem nullam omnino cognoverit. In quo tamen non regulam conſtituimus, ſed quid ſit tolerabilius æſtimamus. Nam ſecundum veram cognitionem nihil magis ei congruit, qui pœnitentiam geſſit, quam caſtitas perſeverans & mentis & corporis.* Extat etiam canon 8. Concilii Toletani VI. qui decreti Leonis mentionem intulit. Quod ſi pœnitentes olim conjugia contraherent, velut Apoſtatas puniros docuit Toletanum IV. *c. 55.* ubi & pœnitentium & religioſorum, ſi conjugia ineant, eamdem ſtatuit eſſe rationem. Et ex antiquo pœnitentiali *tit. 1. can. 11.* hæc inter alia refert Antonius Auguſtinus. *Vinum & medonem* (potionis genus, *quod aquam mulſam appellamus, Græci Hydremel*) *& mellitam cervisiam numquam bibas, uxorem ne ducas, concubinam non habeas, abſque conjugio in perpetuo maneas.* De hoc etiam multi canones extant *33. quæſt. 2. a c. 12. & ſequentib.*

12 Tertio objici poteſt *Canon* 10. Arelatenſis I. ſub Sylveſtro, *De his, qui conjuges ſuas in adulterio deprehendunt, & iidem ſunt adoleſcentes fideles, & prohibentur nubere; placuit ut in quantum poſſet, conſilium eis detur, ne viventibus ſuis, licet adulteris, alias accipiant.* Ecce conſilium dari volunt, ne nubant; non ergo videtur eſſe prohibitum. Verum duobus modis ille canon explicari poteſt. Primum conſilium vocaſſe Patres, non quod præceptum eſſe nollent, ſed quod in viris corrigendis ea tunc moderatione uterentur, ut ſuadere potius honeſta velut parentes, quam cogere ut judices videri vellent. Deinde illa poſtrema verba, *ne alias accipiant*, non eſt quod cogat de matrimoniali copula intelligi, ſed de acceſſu ad alias, quaſi dicant conſilio & exhortationibus cum illo agendum, ne vago concubitu cum aliis congrediatur.

13 Quarto inmitur argumentum ex Gregorio II. *ep.* 14. & habetur *in can. quod propoſuiſti 32. qu. 7.* Ubi cum quæreretur a Pontifice quid faciendum viro eſſet, cujus uxor infirmitate correpta non poterat reddere debitum, concedit Pontifex ut aliam ducat, prioris tamen curam non abjiciat. Gratianus eo loco iſtud caput Gregorii non ſolum Sacris canonibus, ſed etiam Apoſtolicis, & Evangelicis doctrinis adverſari dicit. Poſſet etiam aliquis ſuſpicari eam Gregorii Epiſtolam, e qua deſumitur iſte canon, eſſe fictitiam, eo motus argumento, quod Zacharias Pontifex ejus ſucceſſor, cum ageret in Concilio Romano de matrimonio inter conſanguineos, & in Germania ſciret eſſe contracta infra quartum gradum ex quadam conceſſione Gregorii prædeceſſoris, eam diligenter quæſitam in archivio Romano dicit inventam non eſſe. In ea autem, quæ extar epiſtola, e qua iſte canon deſumptus eſt, illa conceſſio extat, quæ non reperiebatur.

Sed quidquid de eo ſit; uno e duobus modis interpretor Gregorium, divinans potius; ſi enim nacti eſſemus epiſtolas, aut conſultationes Bonifacii, quibus reſpondet, facilius legitimam ejus textus interpretationem aſſignare poſſemus. Dico ergo vel intelligendum cum Archidiacono, Turrecremata, & Bellarmino *lib. 4. de Romano Pontifice, cap. 13.* & aliis de fœmina arctationis infirmitate correpta, id eſt, quæ ita arcta erat, ut a viro cognoſci non poſſet. Meritoque dicit Pontifex bonum viro ſi ſic permanſerit, ſolebant enim quas ut uxores non poterant, retinere ut ſorores, id eſt, ſine copula maritali & actibus, ut dico infra de impedimento impotentiæ. Dico etiam explicari poſſe de fœmina nondum cognita, & de matrimonio rato non conſummato, qua in gravem aliquem morbum incidente, eumque perpetuum conjux volebat ad ſecunda vota tranſire, idque indultum a Gregorio; nam, ut poſtea dicam, aliquando Pontifices in matrimonio nondum conſummato diſpenſarunt: id autem non eſt validum eſſe ſecundum matrimonium primo conſtante, ſed potius primo diſſoluto auctoritate Pontificis juſta de cauſa ſecundum initum, & ex conſequenti unum tantum conſtitiſſe. Forſanque cum olim fere omnes diſpenſationes, quæ nunc Pontifici reſervatæ ſunt, penes Epiſcopos eſſent, nonnulli que in diſſolvendis matrimoniis non conſummatis ex infirmitate accedente poteſtate abuterentur, vel nonnulli ſæculares ea diſſolvere propria auctoritate licere ſibi exiſtimarent, id vetuit Aurelianenſe Concilium II. *cap.* 11. *Matrimonia contracta, infirmitate accedente nulla voluntatis contrarietate ſolvantur.* Ex quo ſuſpicari poſſumus judicaſſe nonnullos, ſicut ſponſalia ob morbum ſupervenientem diſſolvuntur, diſſolvi etiam matrimonium; cujus oppoſitum declarat Concilium: non tamen inde colligi poteſt duo ſimul conſtitiſſe matrimonia, ſed uno diſſoluto, aut quod diſſolutum judicabant, alterum contractum. 14

Quinto obſtare videtur quod in nonnullis Conciliis antiquis ſecundis nuptiis primis perſeverantibus indulgentia conceditur, vel licet pœna dignæ cenſeantur, non tamen judicantur irritæ. Neocæſarienſe Concilium cap. 3. *De his qui in plurimas nuptias inciderunt, tempus quidem præfinitum, manifeſtum eſt, ſed converſatio & fides eorum tempus abbreviat.* Et habetur *can. de his qui 31. qu. 1.* Cui adjunge ejuſdem Concilii *canonem* 7. ubi præcipitur ne ſecundis nuptiis Presbyteri interſint: *Cum præcipiatur*, inquit, *Presbyter ſecundis nuptiis tribuere pœnitentiam.* Et Laodicenum *cap.* 1. his qui ſecundo nubunt, cum jejuniis & orationibus vacaverint; ſtatuit, ut ſecundum indulgentiam reddatur communio. At iſti canones intelligi non poſſunt de his, qui ſucceſſive pluribus nuptiis copulabantur, cum illis imponatur pœnitentia, ſecundæ autem nuptiæ ſemper licitæ. Neocæſarienſe autem Concilium probatum eſt a Leone IV. *can. de libellis diſt.* 20. & receptum eſt in Concilio Nicæno I. ut habetur in Concilio Florentino *ſeſſione* 7. 15

Noſtræ religionis hoſtes quibus is animus eſt, ut variis erroribus patrum libros detorqueant, exiſtimarunt his canonibus convinci ſecundas nuptias illicitas eſſe; advocantque in auxilium Chryſoſtomum *in can. hac ratione*, & Hieronymum *in can. quomodo 31. quæſt. 1.* ubi ille ſecundas nuptias juxta veritatis rationem vere ſcortationem eſſe affirmat, & hic permiſſas eſſe ſecundas nuptias ob incontinentiæ periculum a Paulo. Cæterum a Catholicis mentibus alienum debet eſſe hanc ſententiam aſſeruiſſe Patres, quibus perſuaſum ſemper ſecundas nuptias defuncta prima uxore licere, adverſus antiquum Montani errorem, quem poſtea hæretici ejus ſectatores Montaniſtæ, ſeu Cataphryges, & Pepuſiani cum Novato, & Tertullianus nimia amoris erga conjugem intemperantia lapſus, omnibus ingenii & doctrinæ nervis defenderunt. Extat enim Apoſtoli doctrina 1. Corinth. 7. *Quod ſi dormierit vir ejus, liberata eſt a lege viri, cui vult nubat tantum in Domino.* Quæ non permiſſio tantum, ſed approbatio eſt. Et ad Romanos 7. *Quæ ſub viro eſt mulier, vivente viro alligata eſt legi, ſi autem mortuus fuerit vir ejus, ſoluta eſt a lege viri. Igitur vivente viro vocabitur adultera, ſi fuerit cum alio viro: ſi autem mortuus fuerit vir ejus, liberata eſt a lege viri, ut non ſit adultera, ſi fuerit cum alio viro.* Conſtat etiam eadem veritas ex Illiber. *c.* 72. & Niceno, *c.* 8. Carthagin. IV. *c.* 1. Toletano III. *c.* 10. & Florentino ſub Eugenio IV. ubi nuptias tertias, quartas, & ulteriores, niſi canonicum obſtet impedimentum, probat. Extant etiam apud Gratian. *31. q. 1. & tit. de ſecundis nuptiis*, non pauci canones, quibus probantur. 16

Nec

Digitized by Google

17 Nec vero his obſtant Hieronymus atque Chryſoſtomus relati *in cap. hac ratione, & cap. quomodo*. Obſervandum enim eſt, id quod ad multorum Eccleſiæ Doctorum, & Conciliorum, & Pontificum ſcripta interpretanda utiliſſimum eſt; obſervandum, inquam, ex VII. Synodo Generali contra Iconomachos, perſequutores imaginum congregata, *actione 6.* Cum eo loco quibuſdam teſtimoniis ex Doctoribus Eccleſiæ deſumptis, quæ objiciebat Gregorius, reſponderet Epiphanius, in quibus imaginum & Sanctorum virorum picturas reprobare videbantur; inquit: *Conſueverunt Patres noſtri ſancti, qui voluntatem Dei ſalutiferam nobis exponunt per exaggerationem mandatorum obſervationem nos docere, & ad quod mandatum illis ſcopus vergitur, eo præparare auditores, hocque extollere & magnificare.* Quod duobus eo loco Epiphanius confirmat exemplis. Primum eſt, quod Amphilochius Iconienſis Epiſcopus cum contenderet fidei adjungendam mandatorum obſervantiam, quo id magis exaggeraret dixit: *Curæ nobis eſt virtutes bonorum virorum eligere, non autem templa fabricare, aut imaginem illorum in tabulis circumferre, contemnentes interim illorum virtutes haud quaquam laudabile eſt.* Quod docuit curandum nobis potius ſanctos imitari, quam vultus delineare. Secundum eſt ex Aſterio Amaſiæ Epiſcopo, qui quo erogandam eſſe pauperibus eleemoſynam urgeret magis, dixit: *Ne pingas Chriſtum in veſtibus, ſed magis ſumptu illo, & expenſis pauperibus ſubvenis.* Quibus non reprehendit picturam Chriſti, ſed exaggerando demonſtrat, quam Deo acceptum opus fuerit pauperum ſuſtentatio. Eodem ergo pacto interpretemur Chryſoſtomum & Hieronymum, dicamuſque eos adeo continentiam commendatam voluiſſe, ut ſecundas nuptias, quibus ineſt aliquod incontinentiæ ſignum, exaggerando minus probaſſe videantur. Itaque illa per amplificationem, & exaggerationem quamdam continentiæ dicta accipienda ſunt. Scio aliter interpretari Chryſoſtomum a Bellarmino *lib. 1. de matrimonio, cap. 9.* Repellit enim ea teſtimonia tamquam hæretici, aut ab hæreticis corrupta, non Chryſoſtomi.

18 Difficiliorem ergo explicationem habent, quæ in argumento objecimus; unde Doctores varias interpretationes adhibent. Gloſſa *in d. cap. de his qui*, exiſtimat canonem iſtum intelligendum de his, qui ſimul non ſucceſſive plures accipiunt uxores. Quæ interpretatio ipſo textu refellitur: indicaretur enim illo probari duo matrimonia ſimul, cum tam levis imponatur pœnitentia, nec ſeparari jubeantur. Cur item præciperetur Presbyteris, ne eorum nuptiis intereſſent, & non fidelibus omnibus, cum ſecundæ nuptiæ primis conſtantibus nullæ ſint & damnatæ. Bellarminus *lib. 1. de Conciliis, cap. 8. argum. 4. & 8. & lib. 1. de matrimon. cap. 9.* Reſpondet eo canone non prohiberi ſecundum matrimonium, ſed ſolemnitatem ſecundi, cui ſolemnitati proprie competit nuptiarum nomen: celebritas enim nuptiarum tantum ſemel in Eccleſia Dei fieri conſuevit, teſte Iſidoro *lib. 1. de officiis, cap. 19. & cap. Capellanum, de ſecundis nuptiis.* Canon igitur iſte prohibet ne Presbyter celebritati ſecundi matrimonii interſit, quin potius pœnitentiam injungat his, qui contra morem Eccleſiæ ſecundo matrimonio ſolemnitatem adhibuerint. Eodem modo explicat Laodiceni Concilii Canonem *argumento 8.* Commoda quidem interpretatio, ſi alia non ſuppeteret. Commodior tamen videtur interpretatio Baronii *tom. 3. anno 314. n. 91.* qui inquit, quod ſicut Laodicenum Concilium *cap. cit.* propter emiſſum incontinentiæ ſignum, certi temporis pœnitentiam injungit, ita hoc canone a bigamis pœnitentiam requiri, non quod ſecundum matrimonium contrahendo peccent, ſed quod ſuam incontinentiam manifeſtent, & bigamiam, quæ in humanæ imbecillitatis remedium inſtituta eſt, licentius uſurpent. Non itaque ſecundæ nuptiæ reprobantur, ſed ob incontinentiam, quam præ ſe ferunt, aliqua pœnitentia præſcripti temporis puniuntur. Id quod etiam multo poſt Laodicenum, & Neocæſarienſe Concilium ſtatuit in ſua Eccleſia Baſilius *epiſtol. ad Amphilochium, cap. 4.* in quo bigamis annus pœnitentiæ, trigamis autem tres, & quatuor anni præſcripti, & apud nonnullas Eccleſias conſuetudine dicit receptum, ut trigamis quinquennii ſegregatio deſignetur, ita tamen ut inter audientes, hoc eſt, Catechumenos numerentur, & poſtea in congregatione fidelium eſſe permittantur. Quod idem poſterioribus ſæculis lege conſtitutum refert Theodorus Balſamon *eodem loco*, & conſtat ex Synodo in Trullo *cap. 3.* & in Hiſpania Concilium Toletanum I. *cap. 4.* Subdiaconos ſecundo nubentes biennio abſtinere jubet.

19 At alia mihi ſe offert interpretatio, quam propono. Laodicenum Concilium celebratum eſt, poſt Neocæſarienſe, & ante Nicænam Synodum, & eo canone ſecundo allegat Neocæſarienſem canonem. Veroſimile ergo eſt Patres Laodicenos Neocæſarienſis canonis mentem optime calluiſſe, & explicaſſe, ac comprehendiſſe ſuo canone. Laodicenum igitur juxta verſionem ex Græco, quam præſtitit Gentianus Hervetus, ita habet: *Oportere ex Eccleſiaſtico canone, qui libere, & legitime ſecundo matrimonio conjuncti ſunt, & clam uxores duxerunt, cum exiguum tempus præterierit, & orationibus, & jejuniis vacaverint, eis ex venia dari communionem.* Ex quo conſtat eo canone non ob ſecundas nuptias pœnitentiam imponi, ſed quod clam contraxerant. Itaque non ſecundis, ſed occultis & clandeſtinis nuptiis imponitur pœnitentia. Cumque is canon Laodicenus citet Neocæſarienſem III. planum eſt Neocæſarienſem *in cap. de his qui*, eodem pacto eſſe intelligendum, latumque contra eos, qui occulte nuptias poſteriores celebrarent.

CAPUT LIII.

Quæ fama requiratur de prioris conjugis obitu, ut ad ſecundum matrimonium tranſeat alter?

SUMMARIUM.

1 *Variæ ſententiæ de fama requiſita de prioris conjugis obitu.*
2 *Certum nuntium requiri probatur ex jure.*
3 *Aliter etiam oſtenditur ex doctrina Bartoli de fama.*
4 *Objectioni occurritur.*
5 *Nullum eſſe matrimonium contrahentis ſine certo nuntio de morte prioris conjugis, ac ſi jam obiiſſet.*
6 *Idem ſi cum dubio contrahat.*
7 *Quid ſi certo nuntio credens contraxerit, & poſtea maritus apparuerit.*

SEd quæret aliquis hoc loco, quæ fama requiratur de prioris conjugis obitu, ut quis ad ſecunda vota poſſit tranſire. Quamvis certa ſit in hac re deciſio Clementis III. *cap. in præſentia, de ſponſalibus*, quam referemus poſtea, non deſunt variæ Doctorum ſententiæ. Nam Butrius ea utitur diſtinctione, ſcilicet, famam vel de longinquis, vel ex vicino afferri. Si de longinquis afferatur, ſatis illam eſſe ad ſecundum connubium ineundum: non autem ſi de vicino ſit, quam Butrii diſtinctionem probant non pauci. At Navarrus in 2. *volumine ſuorum conſiliorum, part. 4. conſil. penult.* ait relinqui arbitrio judicis, an fama mortis conjugis abſentis ſatis probet eam ſola, an cum aliis conjecturis, etiamſi nulli ſint teſtes deponentes de viſu, vel ſcientia mortis. Alii vero aliter diſtinguunt; dicunt enim non eamdem certitudinem requiri in eo, qui contrahere vult matrimonium; atque in Eccleſia, cujus eſt facultatem præbere, ac proinde in Eccleſia certitudinem de morte conjugis requiri, in contrahente ſatis eſſe famam. 1

Cæterum nulla iſtarum diſtinctionum mihi probatur, certa enim & aperta ſatis eſt in hac re deciſio Clementis III. *cap. in præſentia, de ſponſalibus. Conſultationi tuæ taliter reſpondemus, quod quantocumque annorum numero ita remanent viventibus viris ſuis, non poſſunt ad aliorum conſortium canonice convolare, nec auctoritate Eccleſiæ permittas contrahere, donec certum nuntium recipiant de morte virorum.* Requiritur ergo certus nuntius, & ut poſſint contrahere, & ut Eccleſia facultatem præbere valeat; atque ideo non ſatis eſt fama. Quam ſententiam ſequitur in eo loco Panormitanus, inquit enim, *Pondera verbum certum, cum fama procedat ex auctore incerto, ac plerumque fallaci, ut notatum in cap. veſtra de cohabitatione clericor, & mulier.* Ac etiam in perſona nuntii debent conſiderari qualitas perſonæ, & utrum deponat per verba veroſimilia. Nam agitur non de modico præjudicio abſentis. Atque hujus ſententiæ auctorem laudat Bartolum *in l. 2. D. quemadmodum aperiantur teſtamenta, §. ſi dubitetur*, & in eam ſententiam inclinat Fernandus Rebellus *2. part. de obligat. juſtitiæ, lib. 3. q. 3.* 2

Et quidem plane perſpicietur ad ſecundum ineundum conjugium non ſatis eſſe famam, ſi inſpiciamus ea, quæ de natura famæ, & ejus affectibus Bartolus *in l. de minore, D. de quæſtionibus. Fama*, inquit, *eſt*

com-

communis opinio voce manifeſtata ex ſuſpicione proveniens. At ſuſpicio certam cognitionem gignere non poteſt, atque adeo nec mortem probare, ut ſecundarum nuptiarum fœdera iniri poſſint. Ac n. 11. aſſerens definitionem famæ inquit, *communis eorum opinio, qui ſcire debent, & ad quos ſpectat hoc ſcire, hoc facit fama.* Unde idem ſcribit, ubi de morte alicujus magni viri agitur, & de negotio magno, famam requiri totius civitatis: ubi de negotio parvo, famam viciniæ. Dubitari autem non poteſt ſecundum matrimonium rem eſſe magni ponderis. Ergo ad eam rem fama eſſet opus totius oppidi. Idem etiam Bartolus in probatione famæ ejuſmodi teſtes exigit, qui dicere poſſint ſe hujus, illiuſque, & multorum voces de re aliqua audiviſſe. Ideo inquit Bartolus, teſtis, qui probat famam, debet dicere. *Dico majorem partem populi hoc ſentire, quia audivi majorem partem populi hoc dicere, alias non eſſet probata fama; ſi teſtis dicit quod publica vox & fama, certe non probat, quia non reddit cauſam per aliquid quod percipiatur ſenſu, non enim dicit ſe audiviſſe a majore parte populi, ſed dicit quod hoc dicitur. Debet ergo dicere: audivi publice a majori parte hominum civitatis,* n. 1. & 22. & hujus debet inquit n. 23. teſtis nominare aliquam ſaltem perſonam honeſtam, & poſtea dicere ſe audiviſſe ab aliis. Id quod confirmat Bartolus Speculatoris, & Innocentii teſtimonio. Quod ſi neminem nominat, ac dicit ſe non recordari, ejus teſtimonium non valet. Non ergo ſufficit ſola fama de morte viri ad hunc effectum contrahendi matrimonium, & quamvis ſint plures modi probandi mortem alicujus, vel per publicam vocem & famam, vel cum quis viſus fuit ingredi bellum, & non egredi, vel per productionem teſtamenti cum mandato judicis, vel per librum Rectoris, in quo deſcribi ſolent mortui ejus parochiæ. At quo ad hunc effectum contrahendi matrimonium rejectis ſupradictis modis mors non probatur, niſi per unum teſtem de viſu, qui deponat ſe vidiſſe illum mori, & inſuper neceſſe eſt, quod examinentur duo alii teſtes, qui deponant de publica voce & fama, de luctu mulieris, & acclamatione de morte viri: ſic Riccius *in praxi, deciſ.* 265. n. 2. *in fine.* Vide etiam Piaſeciem *in praxi, p.* 2. *cap.* 4. n. 27. qui arbitrio judicis relinquit probationem, ſed non recte.

4 Recte ſcio nonnullos Eccleſiaſticos judices affirmaſſe Auditores Rotæ non ſequi doctrinam Bartoli de fama, idque in manifeſto eſſe ex quadam Rotæ deciſione, ſed in primis non ſequitur omnem ejus doctrinam de fama improbatam eſſe a Rota, eo quod aliquam forte improbaverit. Deinde quia ſummi Jureconſulti doctrinam aliquam condemnare ſolius videtur eſſe Romani Pontificis, præterea, quia deciſiones Rotæ judicium habent ſingularis facti, non univerſalis doctrinæ. Denique quia ab ipſis etiam auditoribus Rotæ non ea fides adhibetur iis deciſionibus typis excuſis, quæ aliorum teruntur manibus, & qualis debetur his, quæ ab illorum judicum auctoritate, & voce proficiſcuntur. Maneat ergo certum requiri certum nuntium, ſive de vicinis, ſive de longinquis afferatur, tam ut Eccleſia facultatem præbeat, quam ut conjux ſuperſtes ad ſecunda tranſeat vota, nec ſatis eſſe famam.

5 Ex dictis colligo primo, quamvis revera obiiſſet conjux, ſi fœmina ſola fama permota contraheret matrimonium, nullum revera fore, propterea quod ſine certa notitia de morte prioris conjugis ſancitum fuiſſet, ſiquidem per Decretalem Clementis III. inhabilis eſt ad ſecunda fœdera nuptiarum, donec certus nuntius afferatur de morte viri, ita ut contrahentibus prioris conjugis mortui ignorantia probabilis opituletur. Unde eodem modo ſi falſo exiſtimans maritum vivere, illa contraheret matrimonium etiam eſſet nullum, quantumvis poſita conditione ſi non eſſet ſuperſtes conſentiret, propter eamdem rationem: inhabilis enim eſt donec certus afferatur nuntius.

6 Secundo colligo neque poſſe contrahi valida cum dubio de morte prioris viri. Nam donec certus ſit nuntius inhabilis eſt. Unde etiam exiſtimo deciſionem Lucii III. *in cap. Dominus de ſecundis nuptiis*, correctam per Clementem III. quatenus ex eo capite colligitur valere matrimonium initum cum dubio de morte viri.

7 Tertio colligo, ſi fortaſſe certo credens allato nuntio ſecundum inierit matrimonium, ac poſtea maritum vivere reſciverit, planum eſt nec poſſe petere, nec reddere debitum ſecundo, ſed ſeparari debere ad prioremque reverti. Quod ſi prior abeſſe velit, ſecundi torum deſerat, & vitam cœlibem agat, *cap. ſi virgo, ex Auguſtino* 34. *qu.* 1. & 2. At ſi probabiliter dubitet ac pendeat animo, an vir ejus vivat, exigere quidem non poteſt, nam in exigendo animum a dubitatione probabilis non debet obeſſe, ipſi nocet. Reddere autem poteſt, quia in reddendo poteſt dubitationem excludere ex eo dictamine, ne noceat aut lædat jus ſecundi viri, ſed de hoc latius infra *lib.* 10.

CAPUT LIV.

Poſt Chriſtum etiam legitimam aliquando cum concubina conjunctionem fuiſſe.

SUMMARIUM.

1 *Quæſtio proponitur.*
2 *Opinio Ferdinandi Mendozæ, ejus fundamenta ex jure, de Eccleſiaſticis legibus, &* 3.
4 *Obſervatio pro explicatione veræ ſententiæ, &* 5.
6 *Concubinam poſt Chriſtum aliquando fuiſſe uxorem minus ſolemniter ductam.*
7 *Probatur* 1. *ex can. Apoſtolorum, ex quo illuſtrantur alii canones, &* 8. 9. 10.
11 *Solutio Ferdinandi rejicitur, & aliorum, &* 12.
13 *Secunda probatio ex Toletano I.*
14 *Solutio rejicitur, &* 15. 16. 17. 18.
19 *Tertia probatio ex Iſidoro.*
20 *Quarta ex Concilio Aurelianenſi.*
21 *Ultima probatio.*
22 *Objicitur decretum Leonis I.*
23 *Bellarmini interpretatio.*
24 *Vera explicatio adducitur, & probatur, &* 25. 26. & 27.
28 *Alia etiam vera interpretatio.*

CUm ſupra *cap.* 50. probaremus ſecundum connubium durante primo eſſe, fuiſſeque invalidum poſt Chriſti reformationem, adduximus Toletani I. *canonem* 17. in quo præcipitur, ut unam tantum fidelis, vel uxorem habeat, vel concubinam. Cujus occaſione, & ut multi canones antiqui, in quibus de concubinis ſermo eſt, intelligantur, & quæ ſuperius de concubinis, quas una cum uxoribus habuerunt Patriarchæ, & Iſraelitæ, dilucidiora fiant, examinare libet, quid poſt Chriſtum inter Chriſtianos concubinæ nomen ſignificaverit, an honeſtum concubitum cum conjuge, minus tamen ſolemne, an vero ſemper turpe fuerit, & infame nomen. 1

Igitur Ferdinandus de Mendoza *lib.* 2. *de confirm.* Concilio Illiberitano *cap.* 8. aſſerit concubinæ nomen, ſi rempublicam Hebræorum excipias, ſemper in turpem partem acceptum, & infame habitum, nec uxorum umquam nomine comprehendi. Concubinæ autem nomen ſemper infame fuiſſe probare contendit ex jure civili, Pontificibus, atque Conciliis. In primis ergo certum videtur ex jure civili concubinas in matrimonii juſtitia nihil habuiſſe commune cum uxoribus, atque adeo conjunctionem cum concubina numquam eſſe honeſtam ex multis differentiis, quæ in jure ſtatuuntur inter concubinam, & uxorem, quibus oſtenditur nihil in juſtitia conjugii illis fuiſſe commune. Prima differentia eſt, quia uxor, ſi ad alium accederet, ut adultera accuſari poterat, concubina non item, Ulpianus *l. ſi uxor, de adulteriis*, quod adeo verum putavit idem Ulpianus, ut quamvis poſtea cum concubina matrimonium contrahat, pro præterito concubitu illam accuſare non poſſe dixerit. Secunda. Mulier adulterii damnata, uxor a nullo duci poterat, & qui duxerat, pœna legis Juliæ tenebatur, de adulteriis, quod lenocinio conſentire videretur, ut Severus, & Antoninus, & Alexander Imperatores reſcripſerunt *l. crimen, l. caſtitati, C. de adulteriis.* Qui autem illam in concubinatu habuiſſet, impune facere poterat, Ulpiano auctore *l.* 1. *§. qui autem, de concubinis.* Tertia. Uxores honeſtarum matrum familias nomen habebant, earum autem quæ ſe in concubinatu dediſſent, imminuta erat honeſtas, ſicque niſi libertæ patroni, concubinæ matrum familias honeſtatem non habebant, ut Marcellus ait *l. ſtuprum* 4. *de ritu nuptiarum.* Quarta. Uxor liberta vel libertina duci poterant, concubina autem haberi non poterat: & ſi aliquando cum teſtatione, & turpi quæſtu vixiſſet, eam haberi conceſſum fuiſſe, docet Martianus *lib. de concubinis*, poſtea autem ab Aureliano Imperatore decretum eſt fœminam ingenuam concubinam eſſe non poſſe, ut in Aureliani vita ad finem teſtatur Flavius Vopiſcus. Quinta. Concubina cujuſcumque ætatis eſſe poterat, dummodo duodecimum annum excederet, Ulpianus *l.* 1. *§. cujuſdam, de concubinis*, uxor autem *lege Julia, vel Papia*, ſi quinquageſimum, duci non poterat, quia ejus

ſobolis nulla ſpes erat, Juſtinianus *l. ſancimus, C. de nuptiis*. Sexta. Uxor mariti, & bonorum, & temporalium, & ſacrorum particeps erat, ut tradit Halicarnaſſæus *lib. 2. Romanar. antiquit*. Paulus *l. 1. de ritu nuptiarum*. Gordianus Imperator *l. 3. C. de crimine expilatæ hæreditatis*. Concubina autem nec temporalium, nec ſacrorum communionem habebat. Ex quo ſeptima differentia naſcitur, nam donationes collatas in uxores irritas fuiſſe, & nullas, Ulpianus ait *l. 3. de donationibus inter virum*; eas vero, quæ in concubinas collatæ eſſent, valere, etiamſi concubina uxor poſtea ducta fuiſſet Papinianus reſpondit *l. donationes 31. de donationibus*, & Scævola *l. ſi prædia 59. de donationibus inter virum & uxorem*. Octava. Adverſus uxorem res mariti amoventem actio furti non dabatur, quia quaſi domina earum erat, ut ex Nerva, & Caſſio Paulus retulit, titulo rerum amotarum; adverſus concubinam autem actio competebat, ut in extraneam perſonam, Ulpianus *l. ſi concubina 17. eod.* Nona. Uxor forum, domiciliumque mariti ſequebatur. Ulpianus *l. exigere 65. de judiciis*, concubina vero proprium tantum, Calliſtratus *l. de jure 37. ad municipalem*. Decima. Uxor, quæ in manum mariti convenerat, illi morienti inteſtato ſine liberis hæres erat, Ulpianus *l. 1. unde vir & uxor*, concubina vero tamquam extranea perſona, niſi hæres inſtituta, nihil ab inteſtato capiebat. Undecima. Uxorem ducere magiſtratus ex ſua provincia non poterat. Paulus *l. ſi quis officium 38. de ritu nuptiarum*. At concubinam poſſe idem Paulus ait *l. fin. de concubinis*. Duodecima. Filii ex uxore juſti erant, & ad parentum bona jure vocari, adeo ut paternorum bonorum quaſi domini in eorum vita cenſerentur, Paulus *l. in ſuis, de liberis, & poſthumis*, filii autem concubinæ non ſolum juſti non erant, nec legitimi, ſed nec filiorum nomen habebant: Ulpian. *l. 6. de his qui ſunt ſui*, & ideo in parentum bona ſuccedere non poterant. Quod adeo antiquis placuit Romanis, ut ſi ex concubina primum quis liberos ſuſciperet, poſteaque eamdem duceret uxorem, & ex eadem filios haberet; ſuſceptos ex concubina non legitimari ad paterna bona per ſubſequens matrimonium, nec admittendos cum ſecundis decreverint. Et ſi poſtea emendatum a Juſtiniano *l. cum quis, l. nuper, C. de natural. liber.* Decimatertia. Uxor ut dimitti poſſet divortio opus erat, eoque ſolemniter facto, adhibitis ſeptem teſtibus civibus Romanis, Paulus *l. nullum, de divortiis*. In concubina autem, quia nullum præceſſit matrimonium, nullo opus erat divortio. Ulpianus *l. ſi concubina, rerum amotarum*. Actus autem omnes ſine matrimonio turpes, docuit Ariſtoteles *lib. 7. Politicorum, c. 5.* Non ergo in uno, ſed in multis uxor a concubina differebat. Cujus commercium tamquam rem turpiſſimam, & ſuo imperio indignam ſuſtulit Leo Imperator *novella conſtitut. 9.* præclaram illam rationem ex Proverbiis Salomonis ſubjungens, indignum eſſe, cum e fonte ipſo purum aquam haurire poſſis, lutulentam quærere. Quod ſi concubinatus aliquid habuiſſet commune cum uxore, nec prohibita poſtea concubina, nec pœnis affecta; aut ſi aliquod concubinatus diſcrimen affert, non ita generaliter, & indiſtincte Juriſconſulti, & Imperatores de concubinis loquerentur.

3 Idem etiam conſtare videtur ex legibus Eccleſiaſticis. Nam quid concubinarum nomine ſignificaverint, in primis intelligi poteſt ex canone Apoſtolorum 17. & habetur *cap. ſi quis diſt. 33.* ubi decernitur. *Si quis poſt acceptum baptiſma ſecundis nuptiis fuerit copulatus, aut concubinam habuerit, non poteſt fieri Epiſcopus*, &c. Quod Apoſtoli non conſtituiſſent, ſi concubina uxor eſſet, cum Clerici minorum ſaltem ordinum, de quibus etiam agit canon, uxores habere poſſent. Idem etiam probatur ex Innocentio I. *epiſt. 4. ad Epiſcopum Nucerinum, cap. 4.* & habetur *cap. laici, eadem diſt. Laici, qui uxores habentes baptizati ſunt, ac ſic ſe inſtruxerunt, ut opinio eorum in nullo vacillet; ut aut Clericis conjuncti ſint, aut monaſteriis, ex quo baptizati ſunt adhæſerint, ſi non concubinam aut pellicem noverint, ſi in omnibus operibus bonis vigilaverint, non prohibentur hujuſmodi ad Clericorum ſortem aſſumi.* Quo loco pro eodem accipit habere *concubinam*, aut *pellicem*. At cum pellice turpis conjunctio eſt, fuitque ſemper. Ergo & cum concubina. Accedit Ambroſius *ſermone 65. de ſancto Joanne Baptiſta*, ubi inter alia. *Sunt enim nonnulli, qui cum legibus uxores duxerint, contra divinitatis leges ſibi ſociant concubinas, non intelligentes quod contrahendo matrimonium propriis ſe vinculis conſtrinxerant.* Ad hæc Auguſt. *hom. 49. in lib. 50. homiliarum*, & habetur *c. audite, diſt. 34. Concubinas vobis habere non licet. Si audiant competentes quod dico fidelibus, non habetis uxores, non licet vobis habere concubinas, quas poſtea dimittatis, & ducatis uxores; quanto vobis damnatio major erit, ſi habere volueritis concubinas, & uxores dimittatis?* Et *ſerm. 243. de caſtitate conjugali. Et illud quale eſt, quod multi virorum ante nuptias concubinas ſibi aſſumere non erubeſcunt, quas poſt aliquot annos dimittunt, & ſic poſtea legitimas uxores accipiant.* Et paulo infra. *Unde coram Deo & Angelis ejus conteſtor, atque denuntio, & iſta mala ſemper prohibuiſſe, & numquam ei placita fuiſſe, quia præcipue temporibus Chriſtianis concubinas habere numquam licuit, numquam licebit. Sed quod pejus eſt, faciunt hoc multi viri jure fori, non jure cœli, non juſtitia jubente, ſed libidine dominante.* Chryſoſtomus *ſermone contra concubinarios*, duas tantum vias agnoſcit, propter quas viri cum mulieribus cohabitent. Una quidem vetus eſt ac juſta, rationique conſentanea; matrimonium, quod Deo legiſlatore inſtitutum. Altera poſterior, & ex confeſſo injuſta, & legi adverſa, nempe concubinatus, ſive ſtuprum, quod a malignis dæmonibus introductum eſt. Denique confirmat hæc omnia ſatis aperte Leo I. *epiſt. 92. ad Epiſcopum Narbonenſem, n. 4. & 5. cap. non omnis 32. qu. 2.* Cujus ſunt hæc verba: *Non omnis mulier juncta viro uxor eſt viri, quia nec omnis filius hæres eſt patris. Nuptiarum autem fœdera inter ingenuos ſunt legitima, & inter æquales multo prius hoc ipſum Domino conſtituente, quam initium Romani juris exiſteret. Itaque aliud uxor, aliud concubina, ſicut aliud ancilla, aliud libera. Propter quod etiam Apoſtolus ad manifeſtandam harum perſonarum diſcretionem, teſtimonium ponit ex Geneſi, ubi dicit Abrahæ, ejice ancillam, & filium ejus, non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ. Unde cum ſocietas nuptiarum ita ab initio conſtituta ſit, ut præter ſexuum conjunctionem, haberet in ſe Chriſti, & Eccleſiæ ſacramentum, dubium non eſt eam mulierem non pertinere ad matrimonium, in qua non docetur fuiſſe nuptiale myſterium. Igitur cujuſlibet loci Clericus, ſi filiam ſuam viro habenti concubinam in matrimonium dederit, non ita accipiendum eſt, quaſi conjugato eam dederit, niſi forte illa mulier, & ingenua facta, & dotata legitime, & publicis nuptiis honeſtata videatur. Paterno arbitrio viris junctæ carent culpa, ſi mulieres, quæ a viris habebantur, in matrimonio non fuerunt, quia aliud eſt nupta, aliud concubina*, & mox. *Ancillam a toro abjicere, & uxorem certæ ingenuitatis accipere, non duplicatio conjugii, ſed profectus eſt honeſtatis.* Hactenus Leo. Atque hæc ſunt, quæ pro ſe præcipue affert Ferdinandus de Mendoza.

4 Cæterum, ut hujus controverſiæ veram deciſionem tradamus, ſimulque pluribus aliis canonibus puram, ac planam inferamus lucem, obſervandum eſt primum, olim ante Chriſti adventum in Judæorum, Romanorum, aliorumque infidelium Republica, licuiſſe plures primæ claſſis uxores, & præter eas, ſecundas alias habere inferioris ordinis, omnibus illis ex diſpenſatione divina, quæ de Judæis certo aſſeritur ab Innocentio III. *cap. gaudemus, de divortiis*, de aliis autem cum probabilitate affirmatur, ut dicebam ſupra. Ducebantur illæ apud Judæos cum minori ſolemnitate, neque earum filiis debebatur hæreditas, legata tantum relinquebantur, ut Geneſi conſtat, & modo uxores, modo concubinæ dicebantur. *Gen. 17. & 21. & Judic. 19.* Simili etiam ratione apud Romanos, non tantum matrimonia per coemptionem, aut farreationem contrahebantur, ſed per uſum unius anni ſpatio non interruptum, ſi enim per trinoctium abfuiſſet, interrupta uſucapio erat. Ea autem, quæ unius anni uſu ducebatur, appellabatur concubina. Quas concubinas facile dimittebant, Judæi quidem licite Deo in ea lege diſpenſante; unde dimiſſa, alii nubere impune poterat. De Romanis autem probabiliter aſſeri poteſt licuiſſe, aut ſi illicite dimittebant, quia ea Dei diſpenſatione caruerunt, excuſari ob ignorantiam ejus juris naturalis. Hinc eſt quod per ſolubile vinculum differre a matrimonio dixerit Ulpianus *l. 2. de concubinis*, & illegitimum matrimonium appellaverit Calliſtratus *l. penult. §. fin. ad municipales*. Non quidem quia vagus, & omni lege ſolutus eſſet concubitus iſte, ſed eo quod facili negotio ſolveretur. Unde & Ulpianus *l. ſi uxor, §. plane, ad l. Juliam de adulteriis*, ex hac conjunctione adulterium quoque eſſe exiſtimavit, ſi quidem & illa loco uxoris erat honeſta concubina jure illo Pandectarum, appellavitque eo loco uxorem non juſtam id eſt, non ſolemnitate, ſed uſu tantum, & habitatione copulatam, quidquid aliter interpretetur Accurſius, & ſequaces alii. Adducit enim in teſtimonium carmen illud Homeri. *Non ſoli diligunt uxores inter mortales Atridæ.* Quod accipiendum de Briſeide ab Achille adamata, quam non in uxorem ſolemni ritu conjunctam, ſed in concubinam acceperat. Quare apud Romanos in ea conjunctione varia obſervata, quæ ſupra afferebat Ferdinandus de Mendoza quæ tantum ad ſolemnitatem majorem,

jorem, vel minorem pertinere videntur, non quæ probent contra leges eam conjunctionem fuiſſe. Adde leges illas Ethnicorum eſſe, a quibus ad id de quo agimus, Eccleſiaſticis moribus receptum, parum firmum argumentum ſumi poteſt. Hæc ante Chriſtum. Licebant itaque concubinæ, hoc eſt, inferioris claſſis uxores primis, & ingenuis aliis viventibus.

5 At poſt Chriſtum cum ab eo *Matthæi* 19. & pluralitas uxorum, ac licentia repudii eſſet penitus ſublata, nullo modo nec Chriſtianis, nec infidelibus licuit præter uxorem habere ſimul concubinas. Hinc plures Eccleſiaſticæ, & civiles leges emanarunt, in Eccleſia celerius, nam a primis temporibus prohibitæ ſimul concubinæ cum uxoribus. Concilium Illiberitanum *can.* 8. *&* 9. Toletanum I. *can.* 17. Poſtea Concilium Pariſienſe *lib.* 3. *can.* 13. Hine etiam ſanctorum Patrum objurgationes contra eos, qui cum uxore concubinam habebant, qualia ſunt ea fere omnia, quæ ex Ambroſio, Chryſoſtomo, Auguſtino retulimus, & ea aliis etiam affert Ferdinandus de Mendoza. Reprehenduntur itaque concubinariæ conjunctiones, ſimul cum uxore, aut extra conjugium, quod unum tantum eſſe poterat, quia in Republica Chriſtiana a Chriſti tempore numquam cum uxore concubinam habere licuit. Civiles autem leges Imperatoribus uſque ad Conſtantinum in ſua infidelitate permanentibus, ſerius multo hoc malum falce reſecarunt. Prohibuit tamen Conſtantinus *l.* 1. *C. de concubinis*, quod poſtea firmavit Juſtinianus *l. fin.* §. *fin. C. communia de manum.* & poſtea Leo Imperator *novella* 9. *&* 89. Atque hinc factum eſt, ut concubinæ nomen poſt Chriſtum aliquando pro ancilla ſumatur, olim enim ex ancillis deſumebantur concubinæ, aliquando pro pellice ſuperinducta conjugi; aliquando pro uxore, minori tamen, ac ſine præſcripta Eccleſiæ ſolemnitate ducta, quod neceſſe eſt attendas, ut varia jura canonica, & civilia componas, ac juxta ſubjectam materiam legitime interpreteris.

6 Dico igitur concubinæ nomine ſæpe poſt Chriſtum non tantum ſignificari eam cum qua vagus, & omni lege ſolutus eſt concubitus, ſed etiam uxorem matrimonio copulatam, minori tamen ſolemnitate, aut ſine ſolemnitate, cum qua tamen vera matrimonialis conjunctio erat, non quidem vigente prioris conjugis copula, aut prima uxore alia ſuperſtite, ſed tantum quæ minus ſolemniter ducta eſſet. Et quidem, ſi Doctores conſulas, communis iſta ſententia eſt, & communi ſenſu recepta. Eam tenet Gratian. *cap. omnibus, diſt.* 34. ibi, *concubina autem ex intelligitur*. Archidiaconus *in cap. is, qui, & cap. Chriſtiano, diſt.* 34. Turrecremata *in dictis capitibus*, P. Gregorius *in ſyntagmate juris*, *lib.* 10. *cap.* 1. *n.* 16. Bellarminus *lib.* 12. *de conciliis*, *cap.* 8. *verſ.* 11. Thomas Bocius *de ſignis Eccleſiæ Dei*. Turrianus *pro canonibus Apoſtolicis*, *lib.* 1. *c.* 13. Gabriel Paleot. *lib. de nothis, ſpuriiſque filiis*, *cap.* 12. *n.* 13.

7 Hanc ſententiam probo primum ex Apoſtolorum *c.* 17. habeturque *cap. ſi quis poſt acceptum baptiſma, diſt.* 33. Cujus hæc ſunt verba: *Si quis poſt acceptum baptiſma, ſecundis nuptiis fuerit copulatus, vel concubinam habuerit, non poteſt fieri Epiſcopus, non Presbyter, non Diaconus, nec prorſus de torum numero, qui altari deſerviunt*. Cujus canonis illa verba, *concubinam habuerit*, non ſunt intelligenda de ea, cum qua vagus, ac ſolutus eſſet concubitus, ſed de uxore matrimonio copulata, minori tamen illa ſolemnitate. Decernunt enim Apoſtoli, ut qui duobus ſolemnibus matrimoniis copulatus fuiſſet, vel alterum minus ſolemne, alterum cum concubina contraxiſſet, hoc eſt, non ſolemni conjuge, bigamus cenſeretur, eo quod duo matrimonia conſummaverat. Quamvis enim certum eſſet apud Eccleſiæ Patres non licere habere concubinam retenta uxore; attamen quia ſciebant duplex eſſe & receptum eo tempore uxorum genus, ne quis exiſtimaret tantum bigamum cenſeri, qui duas ſolemni ritu duxerat uxores, non vero qui unam ſolemniter, aliam ſine ſolemnitate, declarant vere eſſe bigamum, & a ſacris ordinibus arcendum tam eum, qui duo ſolemnia matrimonia conſummaverat, quam etiam minus ſolemnia, & cum concubinis contracta, hoc eſt, cum inferioris ordinis conjugibus. Cumque canones iſti Apoſtolici in Antiocheno, vel Hieroſolymitano Apoſtolorum concilio editi fuerint, de quo alio loco diſſerimus, ſcilicet *de Ordine*, *& annexis lib.* 5. omnibus quidem, præcipue tamen Judæis, quis dubitet locutos fuiſſe Apoſtolos juxta communem, atque uſu receptam concubinæ nominis acceptionem in ea Republica? Apud Hebræos autem concubinæ nomen inferioris notæ uxorem deſignabat.

8 Atque juxta eamdem interpretationem accipio textum *in cap. maritum, eadem diſt. Maritum duarum poſt Baſilii Pontii de Matrim.*

baptiſmum matronarum clericum non ordinandum, neque eum, qui unam quidem, ſed concubinam, non matronam habeat. Id quidem eodem ſenſu intelligendum. Neque enim qui poſt conjugium primum cum matrona, ſecundum autem cum concubina contraxerit, idoneus ſacris ordinibus, ſed vere bigamus. Circa quod aliud adverterim, a Gennadio, cujus eſt iſte Canon, ut notant decreti Gregoriani correctores, *Matronæ* nomen non in eo ſenſu uſurpatum, quo Gellius uſurpat *lib.* 16. *noctium Atticarum*, *cap.* 6. *in fine*, ubi matris familias nomen a matrona diſtinguit, matronam appellans, quæ in matrimonium cum viro convenit; & matrem familias, quæ eſſet in mariti manu, mancipioque, aut in cujus manu, mancipioque maritus eſſet. Sed matronæ nomen intellexit ſpectatæ probitatis, & ingenuitatis fœminam: in quo ſenſu non ſemel accipitur in jure civili, ut Briſſonius docet, *lib. de verb. ſign. v. Matrona.*

Conſonat etiam cum Canonis Apoſtolici ſententia textus *in cap. laici, diſt.* 33. qui eſt Innocentii I. *epiſt.* 4. *ad Nicerinum, n.* 4. *Laici, qui habentes uxores baptizati ſunt, ac ſic ſe inſtituerunt, ut opinio eorum in nullo vacillet, & aut clericis conjuncti ſunt, aut monaſteriis, ex quo baptizati ſunt, adhæſerint, ſi non concubinam, non pellicem noverint*, &c. non prohibentur ejuſmodi ad clericatus ſortem aſſumi. Idem ſane eſt ſenſus, prohibet enim Innocentius, ne qui habentes uxores, ac illis defunctis poſtea concubinam habuerunt, admittantur ad clerum: ſunt enim illi bigami ob ſecundum conjugium cum concubina contractum. Nec vero quemquam moveat, quod concubinam, aut pellicem conjunxerit, tum quia dici poteſt illa disjunctiva accipi, ac potius indicare aliud eſſe pellicem, aliud concubinam, ac proinde concubinæ nomine etiam conjugalem copulam intelligendam. Tum etiam, quia pellices olim, inquit Feſtus, non omnino probroſum nomen; antiqui, inquit, proprie pellicem nominabant, quæ uxorem habenti nubebat. Quare olim idem quod concubina, id eſt, ordinis inferioris uxor; quæ etiam uxoris loco, ſine nuptiis tamen legitimis & ſolemnibus habebatur, ut loquit Paulus *l. Maſurius, de v. ſ. ſignific.* 9

10 Eodem etiam pertinere videtur Concilii Gerundenſis ſub Hormiſda *can.* 8. habeturque *cap. Pontis de laicis, diſt.* 34. *ſi quis vero de laicis poſt uxorem aliam cujuſcumque conditionis cognoverit mulierem, in clero nullatenus admittatur*. Verbo autem illo *cognoverit*, copula ſignificatur conjugalis, ut epigraphe indicare videtur. *de eo qui viduam, vel dimiſſam acceperit*. Expendo autem illa verba, *cujuſcumque conditionis*, ut & viduam, & concubinam, quæ inferioris conditionis uxor erat, comprehenderet: quia quamcumque earum duceret poſt primam uxorem defunctam, a clero propter bigamiam excludebatur.

11 Sed audiamus Ferdinandum de Mendoza, qui in iſto Canone Apoſtolico concubinam turpe nomen eſſe affirmat, colligitque ex eo, quia ſi concubina uxor eſſet, nequaquam Apoſtoli id conſtituiſſent, cum clerici minorum ſaltem ordinum, de quibus etiam agit Canon, uxores habere non prohiberentur. Sed aberrat a vero ſenſu Canonis. Nam Canon Apoſtolicus non prohibet, ne conjugatus ordinetur, ut falſo deducit, ſed ne bis conjugatus aſſumatur ad clerum, ſive utrumque conjugium ſolemne fuerit, ſive unum ſolemne, alterum ſine ſolemnitate, cum concubina inferioris claſſis uxore, ob bigamiam contractam. Bigami autem ab omni prorſus ordine excludebantur. Quamvis enim aliquando toleratum, ut bigamus etiam ad ſubdiaconatum aſcenderet, ut liquere poteſt ex Arelatenſi II. *cap.* 26. & Toletano I. *cap.* 3. & Siricio Papa his Conciliis antiquiori, & aliis; attamen a minoribus ordinibus bigamos olim etiam excluſos planiſſimum eſt, alioque oſtendendum loco, ſcilicet *lib.* 2. *de ordine & annexis.*

12 Ex quo rejicitur interpretatio, quam adhibet Covarr. *in Clementinam ſi furioſus* 1. *p.* §. 2. *n.* 3. qui cum iſto Canone Apoſtolico meretricium concubinam intellexiſſet, affirmavit olim eo effici aliquem irregularem, jam tamen ſublatum uſo. Id enim abſque fundamento aſſeritur. Rejicienda etiam interpretatio Franciſci Suarez *to.* 5. *in* 3. *part. diſp.* 45. *ſect.* 2. Qui cum idem ac Covarr. concubinæ nomine intellexiſſet, addit, *rejici ab altari*, qui concubinam habuerit, propter infamiam: infamis enim ad ſacros ordines non eſt admittendus. *cap. infamis* 6. *qu.* 1. & aliis, ſed neque is ſenſus quadrat Apoſtolico Canoni, in quo de bigamiæ irregularitate agi planum eſt: in ſequenti autem de turpi vita.

13 Secundo probo concubinam etiam poſt Chriſtum dictam eam uxorem, quæ minus ſolemniter ducebatur ex Concilio Toletano I. *cap.* 17. & habetur *in cap. ſi qui*

diſt. 34. cujus hæc ſunt verba. *Si quis habens uxorem fidelem, ſi concubinam habuerit, non communicet. Cæterum qui non habet uxorem, & pro uxore concubinam habet, a communione non repellatur, ſic ut unius mulieris aut uxoris, aut concubinæ, ut ei placuerit, ſit communione contentus. Alias faciens abjiciatur, donec deſerat, & per pœnitentiam revertatur*, Iſto textu pro noſtra ſententia nihil clarius, cum eum, qui concubinam habuerit pro uxore, non repellat a communione.

14 At Ferdinandus de Mendoza, qui Canonem iſtum de vago concubitu contra communem Doctorum omnium ſenſum interpretatur, inquit eo permitti, ut concubinarius a communione ſacri corporis non repellatur, etiam ſi communicare auderet; idque permiſſum ob temporum iniquitatem, & peccantium multitudinem. Peccantium etenim multitudo juſta cauſa eſt, ut pœna peccati vel minuatur, vel remittatur. Qua ratione Alexander III. *in Appendice, part. 50. cap. 51.* clericis concubinariis depoſitionis pœnam mitigavit, & quod magis ad rem, Auguſt. *ſerm. 2. Dominica 22. poſt Pentecoſten*, qui eſt de caſtitate conjugali idem Afros Epiſcopos permiſiſſe, & ob eamdem cauſam diſertiſſime docet. Inquit enim. *Sed forte illi qui iſto peccato non ſunt maculati, dicunt. Quare qui hoc agunt, a communione non ſuſpenduntur? Ideo autem tantum ſcelus a ſacerdotibus non vindicatur, quia a multis admittitur, Si enim unus aut duo aut quatuor, aut quinque mala iſta facere præſumerent, & poterant, & debebant non ſolum a communione ſuſpendi, ſed etiam a convivio, & colloquio Chriſtiani populi ſeparari, ſecundum illud Apoſtoli, cum hujuſmodi nec cibum quidem ſumere. Multitudo tamen peccantium, ſicut jam ſupra dictum eſt, prohibet ſacerdotes Domini in illis diſtinguere.* Quod ergo Afris permiſſum, eodem tempore permiſſum apud Hiſpanos, utrorumque enim effrænatam libidinem ſcripſit Salvianus Maſſilienſis Epiſcopus *lib. 7. de provid. Dei*, adeo ut Afrum non eſſe impudicum, tam inuſitatum eſſet, quam novum, & inauditum Afrum non eſſe Afrum: & Hiſpanos a Vandalis bellicæ diſciplinæ expertibus eſſe devictos, quod Hiſpani pudicitiam carerarentur, illi diligerent; cujus impuritatis pœnas luit iterum Hiſpania per impuriſſimam Maurorum Africanorum eluviem divino ulciſcente numine ſub Roderico Gothorum Rege.

15 Sed quamvis hæc interpretatio ad iſtum canonem, & acute, & erudite excogitata videatur, non tamen ſolida eſt. Et in primis ea ratione refellitur, quia quamvis, ut Auguſtinus inquit, peccantium multitudo cogeret, ut in ſacra diſtribuenda communione Epiſcopi tolerarent etiam concubinarios ad illam accedentes: attamen univerſali ac publica lege ab Hiſpanis patribus ſtatutum, ne a Chriſti corpore percipiendo repellerentur etiam publici, & noti populo concubinarii, indignum eſt tantorum Patrum egregia ſanctitate. Laxarentur enim ea lege habenæ laſciviæ, & quod publica lege non ſolum tolerari, ſed etiam præcipi vidiſſent, vires libido ſumeret; quare non minueretur peccatum, ſed augeretur. Idem certe Auguſtinus *lib. de rectitudine Cathol. converſat.* inquit adeo grave malum eſſe concubinam habere, ut qui habet, pejus peccet, quam ſi adulterium committat, & ob hoc dignum eſſe, ut a Chriſtianorum ſeparetur conſortio. Nec vero quemquam turbet, quod Auguſtinus ſcripſerit, concubinatus crimen pejus eſſe adulterio, explicat enim ille ſeſe ſermone ſecundo in Dominica 22. poſt Pentecoſten, dum inquit: *Pro quo te iterum atque iterum voce libere clamo, quia qui ante legitimas nuptias concubinam ſibi habere præſumit, pejus peccatum facit, quam qui adulterium committit. Quia qui adulterat, adhuc tam grave malum ſecreto vult agere, in publico autem aut metuit, aut erubeſcit committere; ille vero qui publice concubinam habere voluerit, fronte impudentiſſima rem execrabilem, toto populo vidente, licenter ſe putat admittere. Tanto enim ſunt graviora peccata, quanto diutius infelicem animam detinent alligatam*, inquit Greg. IX. *c. fin. de conſuetudine*. Quomodo ergo credi poteſt Toletani Concilii Patres publicis concubinariis publica edita lege ita laxaſſe pœnam, ut id unum, quo maxime poterant ad meliorem frugem revocari, ſcilicet, ſi eos a corpore Chriſti, aut a fidelium communione repellerent, lege publica abſtuliſſent?

16 Præterea, quis credat hunc fuiſſe Concilii Toletani ſenſum, cum ſcortatio aut fornicaria conjunctio tot Hiſpani Concilii legibus fuiſſet paulo antea ſeveriſſime punita in Illiberitano *c. 3. Flamines, ſi poſt baptiſmum mœchentur, perpetuo arceantur a communione, ne luſiſſe de Dominica communione credantur*. Et cap. 7. *Quicumque fideles, ſi poſt lapſum mœchiæ accepta pœnitentia denuo fuerint fornicati, perpetuo communione priventur. Idem de fœminis, quæ maritos relinquunt, & aliis nubunt*, ſtatutum *c. 8.* & ſæcularibus virginibus, ſi fornicatæ fuerint, quinquennii pœnitentia præſcribitur, *c. 14. & c. 31.* Adoleſcentibus ſi poſt lavacrum fornicati fuerint, legitima pœnitentia præſcribitur, & tunc reconciliari permittuntur, cum uxores duxerint, Item *c. 47.* de marito habente uxorem, & mœchante, & *cap. 64.* fœminis quæ cum conjugatis copulantur, decennii pœnitentia præſcribitur, ſi tamen illum reliquerit, alias perpetuo communione priventur. Et in hoc eodem Toletano Concilio ſtatutum devotam peccantem non recipiendam in Eccleſiam, niſi deſiſtat: & cum deſtiterit decennii pœnitentia imponatur, & fœmina, quæ illam admiſerit ad convivium, habeatur abſtenta, *cap. devota 27. q. 1.* Idem de Presbyteri vel Diaconi filia devota ſeveriſſime ſtatutum *c. 19.* & in Concil. Ilerdenſi poſt Toletanum iſtud celebrato *c. 4.* inceſta pollutione ſe commaculantes repelluntur a Chriſtianorum conſortio, & convivio, tantumque ad catechumenorum Miſſam admittuntur. Et *c. 5.* altari ſervientes, etiamſi ſubito carnis fragilitate corruerint, puniuntur; quod ſi perſeverent, & ab ordinibus, & communione removentur. Nequaquam ergo credendum eſt Toletanos Patres fornicationis crimen tot Hiſpanorum Conciliorum legibus prohibitum, & ſeveriſſimis pœnis vindicatum ſolviſſe pœnæ metu, ut graſſaretur impune.

Ad hæc ſenſum iſtum alienum eſſe a Concilii mente, vel ex eo etiam conſtare poteſt, quia in illo recepta eſt Nicæna Synodus cum omnibus ſuis canonibus. Nam in principio dicitur. *Mihi autem placet conſtituta primitus Concilii Nicæni perpetuo eſſe ſervanda. Neque ab iis eſſe recedendum. Epiſcopi dixerunt: Hoc omnibus placet, ita ut ſiquis cognitis geſtis Concilii Nicæni aliud, quam ſtatutum eſt, facere præſumpſerit, & non in eo perſeverandum putaverit, tunc excommunicatus habeatur, niſi per correptionem fratrum emendaverit errorem*. At in Concilio Nicæno *cap. 65. & 68.* tam clericorum, quam laicorum fornicatio interdicitur. 17

Denique, ſi verba ipſa Canonis conſulamus, plane convincunt falſitatis interpretationem illam. Nam cum eum, qui concubinam habuerit ſimul cum uxore, a communione repellat, quo pacto publice concubinarium, licet ſolutus ille lege ſit, ad communionem admittet? Adde eamdem jubere eſſe rationem, & æque ad communionem admittendum uxoratum, & qui concubinam habuerit tantum, aut unius mulieris, ſive uxoris, ſive concubinæ ſit conjunctione contentus, ut ei placuerit. At ſi eadem ratio eſt aut uxorem, aut concubinam habentis, conjunctio cum concubina matrimonialis erat. Expendo etiam verbum illud, *ut ei placuerit*. Si enim concubina permitteretur tantum in eo Canone, ut minus malum, & non approbaretur, aliquod ſane verbum eſſet, quod illud ut minus malum indicaret permitti tantum. At verbo illo, *ut ei placuerit*, optio datur eligendi, vel uxorem, vel concubinam. Ergo licita conjunctio utraque erat, alias quo pacto inter licitam, & illicitam copulam illi optio daretur eligendi; nullo interim verbo addito, quo turpis ea conjunctio cum concubina declararetur, ſicuti eo loco, quem ex Auguſtino citat Ferdinand. de Mendoza, ſunt quam plurima? 18

Tertio probatur prædictus concubinarum uſus ex Iſidoro Hiſpalenſe in libro de differentia veteris, & novi teſtamenti, & habetur *cap. Chriſtiano 34. d. Chriſtiano non dicam plurimas, ſed nec duas ſimul habere licitum eſt, niſi unam tantum, aut certe uxoris loco concubinam, ſi conjux deeſt*. Quid clarius? verum reſpondet idem Ferdinandus de Mendoza in eo loco Iſidorum aſſignaſſe diſcrimen inter vetus, & Novum Teſtamentum, quod in veteri plurimas ſimul, & uxores, & concubinas habere licebat, in novo unam tantum, ſive uxorem, ſive concubinam. Ita tamen id diſcrimen intelligendum ut tantum jure fori liceret, quia in veteri nequaquam puniebatur, nec permittebatur polygamia ſolum, ſed licebat: in novo autem, quamvis jure poli non liceat, attamen jure fori non punitur, qui unam tantum habeat concubinam, ſi deſit conjux. Sed certe violenta interpretatio eſt, expendo enim illud *Chriſtiano*, id eſt, ſecundum Chriſti leges viventi, Deinde quia Novi teſtamenti nomine non intelligitur utcumque ſtatus Chriſtianæ reipublicæ, ſed quia novum teſtamentum eſt juxta Chriſti legem, ſic enim a veteri ſegregatur Teſtamento, ut Theologis indubitatum eſt. Denique dici vere non poteſt illum permiſſum eſſe externo foro, Eccleſiaſtico ſaltem, cum tot legibus prohibitum peccatum illud, quas ſupra referebamus. Imo neque civili permiſſum poſt Conſtantinum I. & alios, qui poſtea ſecuti ſunt. 19

Denique probatur prædictus concubinarum uſus in 20

Conci-

in Concilio Aurelianenſi III. ſub Vigilio Papa c. 9. *De his qui ex concubinis filias habeant, & uxores legitimas poſt habuerint, aut defunctis uxoribus publice ſibi concubinas crediderint ſociandas, id obſervandum eſſe cenſuimus, ut ſicut eos qui jam ſunt per ignorantiam ordinati, non removemus, ita ſtatuimus ne ulterius ordinentur.* Hactenus Concil. Quem textum ſic induco. Si ibi concubinæ nomine intelliguntur fornicariæ fœminæ, rejicerentur ab altaribus, qui concubinas habuiſſent, tamquam criminoſi. At criminoſi, & turpis vitæ ſi in meliorem frugem redierint, non excluduntur ab ordine ſuſcipiendo. Ergo ille, qui licet concubinam habuiſſet fornicariam, poſtea tamen matrimonio contracto turpem illam vitam eluiſſet, non rejiceretur ab ordine. Hoc autem Canone præcipitur, ut etiamſi ante matrimonii conjunctionem habuiſſent concubinas, non amplius promoveantur. Ergo non vagus concubitus, ſed lege matrimonii adſtrictus intelligitur nomine concubinæ, alias abſurdiſſimam Canoni tribueremus ſententiam. Et præterea qui turpiter vivit, non ſolum non ordinatur, ſed deordinatus ab altari repellitur. At in iſto Canone, qui defunctis uxoribus, concubinis ſociati ſunt, ſi ordinati ſint, per ignorantiam, miniſtrare permittuntur. Ergo nomine concubinæ uxor minus ſolemnis hoc loco intelligi debet, & ideo ob bigamiam ab ordinibus excluſi. Relinquitur ergo etiam poſt Chriſtum extitiſſe ac perſeveraſſe iſtud inferiorum uxorum genus, etiam Eccleſiaſticis legibus approbatum: non quod concubinam habere liceret alia uxore vivente, ſed quia cum ea matrimonium intercedebat, minus tamen ſolemne; ac ideo aliquando vocatum non legitimum, & contubernium.

21 Ultimo tandem noſtræ ſententiæ favet, dum prædictum concubinarum uſum interdicit Conſtantinus Porphyrogeneta, ut refert Harmenopol. *in epitome juris, lib. 4. c. 7.* cum inquit. *Quoniam apud majores noſtros permiſſam fuiſſe concubinarum communionem reperimus, quicumque cum ea familiariter ac domeſtice agere vellet, non abs re nos facturos putavimus, ſi hujus quoque mentionem fecerimus, ne nobis commiſſa reſpublica defudaretur nuptiis inhoneſtis ac non decentibus. Qua cauſa modo jubemus, ne cui exinde in ſuis ædibus concubinam habere liceat, quando perexiguum, aut nullum omnino diſcrimen inter concubinatum, & fornicationem ſtatuimus. Sed ſi eam ea communionem aliquam habere geſtiat, contractum matrimonialem cum ea inito, obſervata legis ſolemnitate. Si vero eam legitimæ uxoris appellatione indignum exiſtimat, nullam per concubitum communionem cum ea exerceto, ſed eam repellito, & uxorem accipiat, quam judicarit ſibi e re fore.* Vides ibi nuptias appellari cum concubina conjunctionem. At quia ſine ſolemnitate juris ac publicis nuptiis docta erat, parum differre dicit a fornicatione, quod ſcilicet ea contrahendi ratio ſine legis ſolemnitate anſam fornicationi paſſim aperiret, quæ fuit ratio legitimas nuptias, & publicas introducendi.

22 Verum his, quæ hactenus ſtatuimus, ſcilicet poſt Chriſtum etiam concubinam dictam fœminam quæ minus ſolemniter duceretur obſtare videtur difficile decretum Leonis primi *epiſt. 92.* & habetur *cap. non omnis 32. qu. 2. cap. ancillam, eadem cauſa, & quæſtion.* Cujus decreti verba ſupra retulimus, cum primam confirmabamus ſententiam, ubi plane docet conjunctionem cum concubina matrimonium non eſſe. Unde ille, qui filiam ſuam locat habenti concubinam, non tradit eam viro conjugato, ſed ſoluto.

23 Bellarminus *lib. 2. de concil. cap. 8. argumento 11.* reſpondet Leonem aliter accepiſſe nomen concubinæ, quam Patres Concilii Toletani I. Leo enim concubinam vocat eam, quæ aſſumitur ad conſortium tori ſine mutuo conſenſu perpetuo vivendi: Concilium autem vocat concubinam eam, quæ ducitur cum eo conſenſu, ſed privatim expreſſo, non per publica inſtrumenta: jam enim antea monuimus concubinæ nomen variæ ſignificationis eſſe & pro loco, & tempore commode interpretandum. Sufficiens quidem hæc interpretatio, ſi alia non ſuppeteret: ſed ſuppetit alia quam ad iſtum textum adhibuit ante me quem ego viderim, nemo: eſtque ut ego credo, germana ac ſolida interpretatio.

24 Cujus rei gratia ſupponendum eſt in iſto decreto Leonem pro eodem uſurpaſſe ancillam in ſtatu ſervitutis manentem, & concubinam, ut ſtatim oſtendam. Inter alia autem media, quibus ancilla ſtatum ingenuitatis adquirit, illud eſt, quando patronus illam ducit uxorem. Ea etenim eſt natura conjugii, ut tollat ſtatum ſervitutis, fit enim uxor particeps honorum, (de quo ſupra, cum de impedimento ſervitutis fuit ſermo,) cum qua communiona in bonis, honore, & toro fieri non poteſt, ut ſtatus permaneat ſervitutis. Id quod omnium optime demonſtravit excellentis vir ingenii Gabriel Vaſq. in diſput. de ſervitute Chriſti. Quare patronus, qui carnaliter cum ancilla miſcetur, nolens eam ingenuam fieri, ſed in ſervitute manere, eo ipſo non vult cum illa matrimonium contrahere: ſi enim vellet copula maritali cum illa conjungi patronus, eveheret illam ad ingenuitatis ſtatum. Ideo inquit Leo, *nuptiarum fœdera inter ingenuos ſunt legitima, & inter æquales.* Dicit itaque Sanctiſſimus Pontifex Leo, concubinam, id eſt, ancillam, quando ingenua non facta copulatur patrono, uxorem non eſſe, ſed ſervam, atque ideo eum, qui tradit nuptui filiam concubinam habenti, id eſt, habenti ancillam, cum qua permanente in ſervitute miſcetur, non tradere illam conjugato: quia conjungi maritali affectu & illam in ſervitutis ſtatu permanere fieri nequit ex ipſa natura matrimonii.

Hinc Julius Papa Leone prior *cap. ſi quis ancillam 29. qu. 2.* vetuſtam ambiguitatem decidens decrevit, *quod ſi quis ancillam libertate donaverit, ac in matrimonium ſibi ſociaverit, legitimas appellandas nuptias. Si enim ex affectu fiunt omnes nuptiæ, & nihil impium, & legibus contrarium in tali copulatione fieri poteſt, quare prædictas nuptias cohibendas exiſtimemus?* Atque hinc etiam exorta illa dubitatio, quam decidit Triburienſis Canon *in c. perlatum 29. q. 2. Perlatum eſt ad ſanctam Synodum, quod quidam ingenuus ingenuam accepit uxorem, & poſt filiorum procreationem occaſione divortii, cujuſdam ſervum ſe fecit, utrum neceſſario mulierem tenere debeat, & ſi tenuerit, utrum illa quoque ſecundum ſæcularem legem ſervituti ſubjici debeat; quæſitum eſt. Judicatum eſt uxorem minime debere dimitti.* Unde oriri potuit ea quæſtio, an matrimonium ſolveretur ingenuo viro ſe in ſervitutem tradente, niſi quia cum ſervo in ſervitute manente, neque cum ſerva matrimonium eſſe non poſſe exiſtimabant: ſed neceſſarium eſſe, ut ad ſtatum ingenuitatis eveheretur, ut nuptiæ legitimæ & inter æquales eſſent. 25

Hæc noſtra interpretatio confirmata manebit, ſi oſtendamus ſanctum Leonem ſuo decreto pro eodem uſurpaſſe concubinam, & ancillam, cum qua rem habet patronus. Id autem in primis conſtat ex illis verbis decreti, *Aliud eſt uxor, aliud concubina, ſicut aliud ancilla, & aliud libera.* Et ad id probandum adducit quod dictum eſt in Geneſi ad Abraham: *Ejice ancillam, & filium ejus, non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ.* Idem etiam illa verba oſtendunt. *Niſi forte illa mulier ingenua facta, & dotata legitime, & publicis nuptiis honeſtata videatur.* Idem etiam oſtendit quod in fine decreti additur, & habetur *cap. ancillam 32. q. 2. Ancillam a toro ejicere, & uxorem certæ ingenuitatis adquirere, non eſt duplicatio conjugii; ſed profectus potius honeſtatis.* Ergo id quod ſupra concubinam dixerat, ancillam intellexit. 26

Et denique hunc eſſe decreti Leonis ſenſum oſtendo manifeſte, quia Conc. Triburienſe c. 83. ejuſdem decreti mentionem faciens, ita interpretatur, ut ſanctus Leo pro eodem acceperit ancillam, & concubinam. Inquit enim, poſtquam retulit Leonis verba. *Unde paternam ſequentes auctoritatem ſub præſenti hujus catalogo Concilii ſtatuimus, & libere judicamus, ut quiſquis liber libertam, hoc eſt, ancillam per manumiſſionem, & regalem largitionem liberam factam, legitime in matrimonium duxerit, alterius habere debebit, tamquam unam ex nobili genere progenitam excepta fornicationis cauſa, & quamdiu illa vivat, nullam aliam accipiat. Eſt igitur ut ex decretis Papæ Leonis prædiximus, ingenua facta, & dotata legitime, & publicis honeſtata nuptiis, & propterea jam non eſt concubina, ſed uxor legibus adquiſita.* Hæc concilium, quod idem multo antea docuit Ambroſius *ſerm. 63.* Nam poſt illa, quæ pro contraria ſententia adduximus, inquit, *Sed dicet aliquis. Uxorem non habeo, ideo mihi ancillam ſociavi. Audi quid dicat Scriptura ad Abraham: Ejice ancillam, & filium ejus, non enim erit hæres filius ancillæ cum filio liberæ. Si ergo ancillæ filius hæres non eſt, neque filius eſt.* Et ſtatim. *Mulier igitur tua, ſi talibus moribus prædita eſt, ut mereretur conſortium, mereatur & nomen uxoris, præſta concubinæ tuæ libertatem, & nomen uxoris, ne tu adulter ſis potius, quam maritus.* 27

Sed adde etiam, quo majorem lucem inferam huic Leonis decreto, (neque enim quidquam eorum, quæ mihi ſeſe ad Canonum intelligentiam occurrunt, diſſimulare volo) ſuſpicor, cum connubia cum concubinis, & ancillis non eſſent publica, neque cum publicis denuntiationibus, ſed clandeſtina ſine ſcriptura, & dote, ut ex citatis teſtimoniis liquet, ſuſpicor inquam, illa irrita declarata poſterioribus decretis. Et ita Leonem I. ejuſmodi cum ancillis irritaſſe connubia clandeſtina, niſi ingenua fieret, dos ſcriberetur, publice nube- 28

Valentia 3. *part. d.* 10. *qu.* 1. *p.* 3. ut non omnino juri naturali repugnet, ſed quaſi ſecundario, ut ex propoſita ratione colligitur, quod etiam docuit Bellarminus *lib.* 1. *de matrimonio, cap.* 11. *in* 3. *ſententia, propoſit.* 2. Præcipua tamen in hac re eſt divina prohibitio, nam cum valore matrimonii ſtat pluralitas uxorum, quod optimum ſignum eſt non ita adverſari matrimonio, ut directè opponatur finibus illius.

4 Præterea colligitur, in eo ut quis ſimul plures uxores habeat, nullatenus ab Eccleſia diſpenſari poſſe, in quo non recte loquutus Cajetanus *Matthæi* 19. *& Marci* 10. quamvis illum excuſare conatur Bellarminus *lib.* 1. *de matrim. cap.* 10. Numquam enim pluralitas uxorum licuit abſque divina diſpenſatione, ut retulimus modo ex Innocentio III. *in d. cap. gaudemus*. Id quod etiam indicavit Hieronymus in epiſtola ad Oceanum cum dixit *lege conceſſum* & exemplo Patriarcharum & Moyſis familiare populo plures uxores habere, & Auguſtinus *lib.* 3. *de doctrina Chriſt. c.* 12. vocat *inculpabilem conſuetudinem*, & *lib.* 22. *contra Fauſtum, cap.* 47. dixit plures ſimul habere uxores Patriarchas non eſſe contra naturam, quatenus non laſciviendi cauſa, ſed procreandi fiebat, nec contra conſuetudinem, cum mos eſſet illius temporis; nec contra legem; nulla enim lege tunc prohibitum. Unde inquit, *quando mos erat, crimen non erat*, & habetur *in cap. objiciuntur* 32. *qu.* 4. Ex revelatione ergo divina tantum ea pluralitas illo inducta tempore. Si enim uxorum unitas, ut Patres, & Concilia docent, eſt ea lege divina, & naturali, ſequitur ſine ejus diſpenſatione licuiſſe nulli. Quæ revelatio primis Patriarchis expreſſe facta primum, ad alios eorum verbo pervenit, & exemplo. Abraham enim tempore rem fuiſſe omnibus notam planum eſt, cum Sara ſanctiſſima fœmina Abrahamum induxerit ad ſecundam uxorem ducendam. Imo eam diſpenſationem factam non ſolum cum Hebræis, ſed etiam cum aliis gentibus, Deo uſum corporis fœminarum ad tempus pro illorum libito concedente, cum Dominus omnium ſupremus ſit; neque ob id ablata ratione matrimonii, ſicut non obſtat nunc quod Deus poſſit ſua poteſtate fœminam matrimonio junctam ſeparare à viro extincto vinculo; probabiliſſimum judicat Bellarm. *lib.* 1. *de matrimonio, c.* 11. *propoſit.* 5. Gregor. de Valentia 3. *part. diſp.* 10. *generali; quæſt.* 1. *p.* 3. Joannes Pineda *lib.* 7. *de rebus Salomonis, c.* 5. *n.* 5. videturque colligi ex Auguſt. *lib.* 22. *contra Fauſtum, c.* 47. & habetur in *d. c. objiciuntur*, ubi univerſe protulit; *quando mos erat, crimen non erat*, Et ideo in terra, ubi Jacob quatuor duxit uxores, inculpabilem conſuetudinem eſſe, plures uxores ducendi. Terra autem, ubi Jacob toties duxit, non Judæorum, ſed & gentilium erat. Adde Eſau *Geneſ.* 26. *&* 28. plures etiam uxores ſimul duxit, neque ob id reprehenditur, neque ullus ex gentilibus ejus temporis. Quo fit vero ſimile eſſe, generalem eam diſpenſationem fuiſſe, atque ideo *loco citato* dixit Auguſtinus, eo tempore legem prohibentem nullam extitiſſe, quia naturalis lex in ea diſpenſante Deo non obligabat.

5 Verum ſi hæc ita ſe habent, quod nam fuit peccatum illud Salomonis, quod in ſacra Scriptura 3. *Regum* 11. reprehenditur de multis uxoribus adamatis? Nonnulli exiſtimarunt reprehendi, quod plurimas duxerit. Scriptum eſt enim Deuter. 17. *Rex non habebit uxores plurimas*. Nam licet in lege Moyſi liceret polygamia, attamen certum præſcriptum ac definitum uxorum numerum. Sic tradunt Hebræi apud Abulenſem 3. *Reg.* 12. *qu.* 5. *&* 3. *Reg.* 11. *qu.* 3. qui affirmant Regibus Hebræorum tantum licuiſſe decem, & octo uxores habere, Davidis exemplo, cujus decem, & octo uxores fuiſſe affirmant Dionyſius, atque Lyranus 2. *Reg.* 5. *&* 15. Sed non præſcriptum Hebræis uxorum numerum verius eſt, confirmatque illudque ex 2. Paralip. 11. de Roboam: *Uxores decem, & octo duxerat, concubinas autem ſexaginta*. In eoque minime peccaſſe docet Abulenſis eo loco *quæſt.* 24. *&* 25. Quod autem extat *Deuteron.* 17. de non habendis a Rege plurimis uxoribus; de alienigenis intelligi vult Joan. Pineda *lib.* 7. *de rebus Salomonis, c.* 4. *n.* 6. Peccatum ergo Salomonis non in eo conſiſtit, quod plurimas mulieres adamaverit, ſed quod alienæ religionis fœminis junctus fuerit; prohibita enim cum illis conjugia apud Hebræos lege divina notum eſt. Videat lector quæ dixi 1. *cap. variar. diſput. qu.* 4. *expoſitiva, cap.* 8.

6 Addendum tamen eam diſpenſationem ceſſaſſe ante Chriſtum, eo quod cauſa diſpenſationis univerſe ceſſaverit, eſſe probabile, ut Bellarminus affirmat *lib.* 1. *cit. cap.* 11. *propoſit.* 5. Certiſſimum tamen ſublatam eſſe per Chriſtum, quia *Matth.* 19. revocat ad primam ea jure divino inſtitutionem matrimonium. Prima autem inſtitutio polygamiam excludit, ut citata verba a Chriſto demonſtrant, ſic interpretantibus Conciliis Niceno, & Summis Pontificibus Nicolao I. & Innocentio III. ſupra relatis. Sed audi Athanaſium *qu.* 97. ad Antiochum in hæc verba: *Cum multi juſti in veteri teſtamento duas aut tres habuerint uxores, quomodo vobis non liceat duas habere uxores, ſed ne cum pellicibus quidem conſueſcere? Reſponſio; Non modo duas uxores habere Deus vetuit, ſed & ab illa una abſtinere præcepit, dicens: Amen dico vobis, niſi quis oderit patrem, & matrem, & uxorem, & me ſecutus fuerit non eſt me dignus. Si non lubet, audi majus quid dictum eſt veteribus, ait. Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quiſquis aſpexerit uxorem ad concupiſcendam eam, jam adulteravit eam in corde ſuo. Si ergo Chriſtus oculi concupiſcentiam adulterium fidelibus eſſe exiſtimat, qualem inde philoſophiam aut politiam fideles petemus ſupra eos in veteri Teſtamento? Quid? ſi enim licet homini duas habere uxores, ſequitur quod etiam mulieri duos maritos. Audi igitur Deum de viro & fœmina dicentem: erunt duo in carnem unam, & non dixit, erunt tres, verum etiam unica mulier duin viro, & ipſi & mundo inſidiata eſt. Quid futurum cum mundo, ſi ab initio uni homini feciſſet Deus duas uxores? Quod ſi quæris, quamobrem antiqui duas aut tres habuerunt uxores: diſce diligenter, quod magna tunc eſſet diaboli Tyrannis, quam Chriſtus ad nos profectus abolevit, multis dæmonibus ex medio eliminatis, aliis quidem in abyſſum, aliis in deſerta inculta, & inacceſſa loca*. Hæc ibi.

CAPUT L.

Libellum repudii diſſoluto vinculo non tantum permiſſum in lege veteri, ſed licitum; per Chriſtum tamen abolitum.

SUMMARIUM.

1 *Libellum repudii non ſolum permiſſum Judæis, ſed licitum.*
2 *Ad gentes etiam derivatam eam permiſſionem eſſe. Licet apud Romanos ſero inductum repudium.*
3 *Sublata repudia a Chriſto.*
4 *Objicitur ex Concilio Illiberitano, & explicatur.*

QUamvis inſtitutio Divina ipſi naturæ valde conſentanea indiſſolubile fecerit matrimonium, juxta ea quæ dixi ſupra *lib.* 1. attamen diſpenſante Deo olim repudia in uſu. Sed an permiſſa tantum ad majus evitandum malum; an etiam licita, diſſenſio inter Doctores eſt, quibuſdam affirmantibus, quibuſdam vero negantibus, de quo late Bellarminus *lib.* 1. *de matrimonio, c.* 16. *in ſolutione objectionis* 16. & Joannes Arboreus *lib.* 16. *Theoſophiæ, cap.* 2. Mihi probabilius eſt licita fuiſſe & immunia à peccato, Tum quia numquam in eo objurgati Judæi a Deo, aut à prophetis, neque inter alia ejus populi ſcelera umquam enumeratum. Tum quia *Deuter.* 24. nuptiæ repudiatarum cum aliis non puniuntur. Non autem eſt credibile permiſſa communi lege publica adulteria. Tum etiam quia Abraham perpetuo repudiavit Agar ancillam. Quam non eſt veroſimile manſiſſe ad cœlibem vitam adſtrictam, ſed vinculum diſſolutum. Fuit etiam hæc ſententia D. Thomæ, Scoti, Durandi, Paludani *in* 4. *diſt.* 33. Tenuit etiam Michael de Medina *loco cit.* Abulenſis *Matthæi* 19. *quæſt.* 49. *&* 50. Eckius *Homilia* 47. de ſacramentis. Bellarminus *loco citato*, & probabilem putat Ferdinandus Rebellus *p.* 2. *de obligat. juſtit. lib.* 2. *qu.* 13. *ſect.* 1. *in fine*, & probat etiam Joannes Azor *tom.* 1. *lib.* 6. *cap.* 1. *quæſt.* 3. *circa finem*, & Joannes Maldonado *Matthæi* 19. *n.* 8. *qu.* 2. 1

Eam autem conceſſionem ad gentes etiam eo tempore extendi veroſimile eſt, ab illiſque repudia citra culpam recepta uſu, & conſuetudine. Apud Romanos lex quidem Romuli fœminis dimittendi viros negavit, viris autem dimittendi uxores tribus de cauſis licentiam conceſſit, ſi in liberorum veneficio, aut in adulterio foret deprehenſa, aut claves ſubjeciſſet, ut auctor eſt Plutarchus *in vita Romuli*. Quod ſi aliter quis repudiaſſet, ejus opum uxori portionem dari, reliquam autem Cereri eſſe juſſit ſacram, & qui diverteret ſacra Diis inferis obire. Lege poſtea duodecim Tabularum divortia fuiſſe permiſſa indicat Tullius *Philippica* 2. contra Antonium ſcribens: *Noliſe quærere, frugi factus eſt Antonius; mimam illam ſuam ſuas res ſibi habere juſſit ex duodecim tabulis, claves ademit, exegit*. 2

Sed

Sed ſive duodecim tabulis divortia permiſſa fuerint, ſive non fuerint, illud eſt perſpicuum priſcis temporibus tantam matrimoniorum fuiſſe concordiam, ut divortium Romæ intra ſexcentos fere annos nulla domus ſenſiſſe dicatur, teſtibus Halicarnaſſæo *lib.* 2. Aulo Gellio *lib.* 4. *cap.* 3. Tertulliano *in Apologetico*, *cap.* 6. *lib. de Monogamia*, *cap.* 9. Primus apud illos Spurius Corbilius ſterilitatis cauſa repudiavit uxorem. Hunc ſequutus Sulpitius Gallus uxori nuncium miſit, quod eam capite aperto foris verſatam agnoviſſet, ut ſcribit Valerius Maximus *lib.* 6. *cap.* 2. Idem fecit Publius Sempronius, quod uxor ludos funebres ſpectaſſet. Sed nec impune divertere licebat, ſed inquirebatur quæ eſſet juſta cauſa divertendi: unde ſi non ſubeſſet, qui occaſionem ſua culpa præbuit, mulctabatur amiſſione dotis, & donationis propter nuptias, ut conſtat ex Chryſoſtomo *in ſermone de libello repudii*, & aliis. Quomodo autem, cum hæc lex quæ prohibet ſeparationem vinculi, naturalis ſit, in ea diſpenſaverit Deus, ex parte explicuimus 1. *p. variar. diſput. ſelect.* 2. *fere in principio*, & latius dicendum eſt *lib. ſequenti*. Nonnihil inſinuat Joannes Azor *loco cit.*

3 Cæterum ea repudia, quibus vinculum diſſolveretur matrimonii, ſublata jam per Chriſtum *Matth.* 19. ubi tantum ſeparatio tori conceditur ob fornicationem: de cujus loci intelligentia dicetur *lib.* 9. Quare poſt Chriſtum non tantum apud Chriſtianos, ſed etiam apud gentes illicita repudia. Videtur colligi ex Auguſtino *lib. de fide & operibus*, *cap.* 1. cum dicat in Africa non admiſſos ad baptiſmum Gentiles, qui dimiſſis primis uxoribus cum ſecundis nuptias contraxiſſent. *Ad hanc autem*, inquit, *videntur diſputationem impulſi quod eos noverint non admitti ad Baptiſmum, qui dimiſſis uxoribus alias duxerint, vel fœminas quæ dimiſſis viris aliis nupſerint, quia hæc non conjugia, ſed adulteria eſſe Dominus Chriſtus ſine ulla dubitatione teſtatur*, &c. Et apertiſſime idem docuit Innocentius III. *in can. gaudemus, de divortiis*, cum de repudiata ab infideli ſermo eſſet. *Qui autem*, inquit, *ſecundum ritum ſuum legitimam repudiavit uxorem, cum tale repudium veritas in Evangelio reprobaverit, nunquam ea vivente poteſt aliam etiam ad Chriſti fidem converſus habere*, &c.

4 Sed objici poteſt Canon 10. Illiberitani Concilii, ubi dicitur: *Si ea quam Catechumenus reliquit, duxerit maritum, poteſt ad fontem lavacri admitti. Hoc & circa fœminas Catechumenas erit obſervandum.* Si enim peccatum eſt uxorem dimittere etiam ad fidem converſam, dimiſſaque uxor vinculis primi matrimonii adſtricta contrahere non poteſt cum ſecundo; quare ab baptiſmum illo recipiendam admittitur: aut dicendum erit valere modo infidelium repudia? Sed dicendum videtur, vel quod Hiſpani Patres agant in iſto Canone de Catechumena ægrotante, ut & egerant in Canone præcedenti de fideli, huic enim interius pœnitenti, etiamſi actu primum maritum non reliquerit, nec verbis poſcat, aut poſcere poſſit baptiſmum morbo gravata, nec ad interrogata reſpondere, baptiſmum tamen dandum ipſe Auguſtinus conſuluit lib. 1. de adulterinis conjugiis cap. ult. ut adulterii peccatum cum cæteris lavacro regenerationis ablueretur. Vel dicendum eſt Eccleſiam Hiſpanicam fuiſſe ex his, quas idem Auguſtinus refert conſilium illud de non admittendis ad Baptiſmum his, qui dimiſſis uxoribus alias nupſerint non obſervaſſe. Inquit enim lib. de fide & operibus, cap. 19. *Sed quoniam malorum Chriſtianorum mores, qui fuerunt etiam antea peſſimi, habuiſſe non videntur hoc malum, ut alienas uxores ducerent viri, aut alienis viris fœminæ nuberent, inde fortaſſe apud quaſdam Eccleſias negligentia iſta ſubrepſit, ut in Catechiſmis competentium nec quærerentur, nec reprehenderentur hæc vitia, atque inde factum eſt, ut inciperent & defendi, quæ tamen in baptizatis rara ſunt adhuc, ſi ea nos negligendo nec defenſa faciamus. Talem quippe in quibuſdam negligentiam, in aliis imperitiam, in aliis ignorantiam probabiliter dominus ſomni nomine ſignificaſſe intelligitur ubi ait. Cum autem dormirent homines, venit inimicus & ſuperſeminavit zizania.* Sed ſive erroris, ſive ignorantiæ, ſive negligentiæ arguat Auguſtinus has Eccleſias, conſtat ſane placuiſſe Hiſpanis Epiſcopis diverſum conſilium, ne multi a ſuſcipienda fide retraherentur. Quamvis dici etiam poteſt, & meo judicio, recte, Canonem loqui de infideli relicta, eo quod ad fidem cum altero conjuge converti noluiſſet, neque habitare ſine Creatoris injuria: cum enim eo caſu exiſtimari poſſet, diſſolutum matrimonium, non mirum ſi ob eam cauſam relicta & alteri nubens, ſi poſtea illa mutato conſilio, maritoque, qui illam repudiaverat, ad alia vota tranſeunte, ſuſcipere velit baptiſmum, admittatur tamquam quæ legitime nupta in eo caſu videatur.

CAPUT LI.

Secundum connubium conſtante primo nullum eſſe.

SUMMARIUM.

1 *Conſtante primo matrimonio ſecundum eſſe nullum. Leges Eccleſiaſticæ, quæ prohibent. ibid.*

IGitur cum ab initio ex inſtitutione matrimonii ejus vinculum inſolubile, & nec polygamia licita, nec repudia, Chriſto Domino connubia ad priſtinum ſtatum revocante, jure optimo Eccleſia ſtatuit ſemper legibus latis nullum eſſe ſecundum matrimonium prima uxore ſuperſtite, atque adeo ligamen eſſe impedimentum dirimens. Multæ ſunt in Eccleſia de hoc ſtatutæ leges, referam tamen nonnullas ex illis citatis aliis. 1
Apoſtoli Can. 48. *Siquis laicus ſua uxore rejecta aliam acceperit, vel ab alio ſolutam, ſegregetur.* Evariſtus Papa epiſt. 2. *Et ſicut uxori non licet dimittere virum ſuum, ut alteri ſe, vivente eo, ſociet, aut eum adulteret, licet fornicatus ſit vir ejus, ſed juxta Apoſtolum, aut viro ſuo reconciliari debet, aut manere innupta, ita Eccleſia etiam.* Concilium Illiberitanum, cap. 8. *Item fœminæ, quæ nulla præcedente cauſa reliquerint viros ſuos, & alteris ſe copulaverint, nec in fine accipiant communionem*, & Can. 9. *Item fidelis fœmina, quæ adulterum maritum reliquerit fidelem & alterum ducit, prohibeatur ne ducat. Si autem duxerit, non prius accipiat communionem, quam is, quem reliquerit, de ſæculo exierit, niſi neceſſitas infirmitatis dare compulerit.* E quibus conſtat quam immerito huic Concilio tribuerint nonnulli admiſiſſe, permiſiſſe ve ſecundum conjugium durante primo. Nicænum generale primum Canone 24. *Nemo debet duas uxores ducere, & qui hoc fecerit, ſi fuerit ſacerdos, prohibeatur miniſterio ſacrificandi, & commixtione fidelium, quouſque ejiciat domo ſecundam, & debet retinere primam.* Et Can. 76. *Quicumque Sacerdos aut Diaconus uxorem ſuam propter fornicationem dimiſerit, aut ob aliam cauſam ex his, quæ ſupra dictæ ſunt, aut domo ejecerit propter bona externa, aut ut illam alia meliore, aut pulchriore, aut ditiore mutet, vel propter cauſam concupiſcentiæ, quod Deo diſplicet, & illa ob has cauſas dimiſſa cum altero matrimonium contraxerit, aut non dimiſſa alteram duxerit, ſive liberam, ſive ſervam, & ambas pariter habeat, deponatur: ſi vero laicus, prohibeatur Eccleſia, &c.* Innocentius I. *epiſt.* 3. *cap.* 6. Siricius *epiſt.* 1. *c.* 4. & habetur *cap. de conjugali violatione* 27. *quæſt.* 2. Cœleſtinus I. *cap. videtur nobis* 35. *qu.* 6. Toletanum I. *Can.* 17. & *cap. duobus modis*, *qu.* 2. Nicolaus I. ad conſulta Bulgarorum *in d. cap.* 51. & *cap. cum per bellicam, cum quatuor ſequentibus* 34 *qu.* 1. & 2. Alexander III. *in Appendice p.* 6. *c.* 15. & 25. Innocentius III. *in c. gaudemus, de divortiis*. Concilium Florentinum in decreto Armenis dato, & Colonienſe ſub Paulo III. *p.* 1. *cap.* 41. & Moguntinum ſub eodem in decretis fidei *cap.* 36. & noviſſime Tridentinum *ſeſſ.* 24. *cap.* 2. & 7.

CAPUT LII.

Objiciuntur nonnulla, & diluuntur.

SUMMARIUM.

1 *Objicitur primo ex cap. uxor a viro.*
2 *Quorumdam interpretatio.*
3 *Vera interpretatio.*
4 *Juxta illam explicantur Lactantius, Baſilius, & Auguſtinus, & n. 5. & 6.*
7 *Secunda objectio ex diverſis Canonibus.*
8 *Quorumdam ſolutio.*
9 *Vera explicatio.*
10 *Ex ea illuſtratur Canon Pœnitentialis.*
11 *Pœnitentibus interdicta conjugia.*
12 *Tertia objectio & ſolutio.*
13 *Quarta objectio ex Gregorio II. & quorumdam interpretatio.*
14 *Explicationes duæ, veritas.*
15 *Objicitur ex aliis Conciliis.*
16 *Defenduntur ab hæreticis.*
17 *Explicatur Chryſoſtomus & Hieronymus rigide loquentes de ſecundis nuptiis.*

18 *Va-*

18 *Varia eorum Canonum interpretationes.*
19 *Vera explicatio.*

1 SEd his, quæ modo diximus, nonnulla videntur obſtare, quibus efficitur ſecundam matrimonium validum conſtante primo. Et in primis objicitur difficile teſtimonium Ambroſii *in can. uxor a viro 32. quæſt. 2.* quod eſt ex comment. illius *1. Corinth. 7.* ubi illi qui ob adulterium dimittit uxorem, nuptias permittit: inquit enim. *Non permittitur mulieri, ut nubat ſi virum ſuum cauſa fornicationis dimiſerit, aut Apoſtaſiæ, aut ſi compellente laſcivia uſum quærat uxoris invertere, quia inferior, non omnino hac lege utitur, qua potior. Si tamen apoſtataret vir, aut uſum quærat uxoris invertere, nec alii poteſt nubere mulier, nec reverti ad illum, & virum uxorem non dimittere; ſubauditur autem excepta fornicationis cauſa, & ideo non ſubjecit dicens, ſicut de muliere, quod ſi deceſſerit maneat ſic, quia viro licet ducere uxorem, ſi dimiſerit uxorem peccantem, quia non item lege conſtringitur vir ſicut mulier, caput enim mulieris vir eſt*; quo teſtimonio contra veritatem Catholicam, Pontificum, & Conciliorum decreta utuntur hæretici, nec hæretici ſolum, ſed catholici, Catherinus, Joannes Arboreus *lib. 1. Theoſoph. cap. 35.* Covar. *in 4. Decretalium 2. p. cap. 7. §. 7. nu. 12.* & Recentiores in Gregorianum decretum adnotationes eamdem ſententiam Ambroſio tribuerunt.

2 Nonnulli textus difficultate permoti commentaria illa in Paulum non eſſe Ambroſii ſcripta, ſed Ambroſio potius adſcripta aſſeruerunt; & Joannes Maldonado *Matth. 19. n. 9.* Remigii eſſe dicit. At Caſſiodorus *de Divinis lection. cap. 8.* Ambroſium in Paulum commentarios ediſiſſe teſtatur. Alii maculatos ab hæreticis, & illam inſertam aut intruſam potius eſſe ſententiam. Ac in Ambroſii defenſionem recte, & ut ego judico, feliciter inſudavit Ferdinandus de Mendoza *lib. 2. de confirmand.* Concil. Illiberitan. *cap. 30.* nec enim illum ſua laude fraudare volo, redigam in compendium quæ ille multis.

3 Placet quidem Ambroſium, cum docet uxorem non poſſe adulterum maritum dimittere, & alii nubere, poſſe tamen maritum, legis Juliæ, & Imperatorum, ac forenſis judicii ſuo tempore receptiſſimi rationem habuiſſe, non Chriſti atque Cœleſtis, cum enim de divina egit, ſemper docuit æquam viri & uxoris eſſe rationem, ut conſtat ex lib. de Abraham, *cap. 4. & 7. & in Lucam, cap. 12.* Itaque cum hoc loco dicit. *Non enim permittitur mulieri, ut nubat, ſi virum ſuum cauſa fornicationis dimiſerit, quia inferior non omnino hac lege utitur, qua potior*, de permiſſione civili & lege loquitur, quæ potiorem habet cauſam viri, quam uxoris, ut & Auguſtinus teſtatur *lib. de adulter. conjug. cap. 8.* & Chryſoſtomus *in ſerm. de libello repudii*. Cum autem ad finem de viro ſubdit: *Quia viro licet ducere uxorem, ſi dimiſerit uxorem peccantem, quia non ita lege conſtringitur vir ſicut mulier*, veriſſimum eſt de civili lege, quam optime noverat Ambroſius juriſprudentiæ ſtudiis ab ineunte ætate deditus, & locis citatis illius etiam crebro meminit. Nam *lib. de Abraham, c. 4. Nemo ſibi blandiatur de legibus hominum*, & cap. 7. *quid putas peccato tuo auctoritatem legum quærendam? & lib. 16. in Lucam*, ibi, *Quia lex humana non prohibet*. Vidit hanc interpretationem Franciſcus Turrianus lib. 5. pro Epiſtolis Pontificum cap. 11. ſibique olim placuiſſe dicit. Hanc etiam & præcedentem tradidit Ruardus Tapper *art. 19. pag. mihi 276.*

4 Atque hinc applicanda etiam tria alia teſtimonia Lactantii, Baſilii, & Auguſtini, quæ docent maritum alteri nubentem dimiſſa uxore ob adulterium non condemnari ut adulterum; è contra vero mulierem: ejus rei rationem nullam eſſe; diverſitatem hanc conſuetudine teneri. Loquuntur ſana, ſicut & Ambroſius de legibus ſæculi ſuo tempore receptiſſimis, quæ aliter de fœminis, aliter de viris diſponebant. Lactant. *lib. 6. c. 23. Non enim ſicut publici juris ratio eſt, ſola mulier adultera eſt, quæ habet alium, maritus autem etſi plures habeat, a crimine adulterii ſolutus eſt. Sed divina lex ita duos in matrimonium, quod eſt in corpus unum pari jure conjungit, ut adulter habeatur quiſquis compagem corporis in diverſa diſtraxerit*. Unde cum in eodem cap. dicit. *Sed tamen nequis divina præcepta ſe poſſe circumſcribere putet, addantur illa, ut omnis calumnia, & fraudis occaſio removeatur, adulterum eſſe qui a marito dimiſſam duxerit, & eum qui præter crimen adulterii uxorem dimiſerit, ut alteram ducat*. Illud *præter crimen adulterii* non connectendum cum ultimis verbis, *ut alteram ducat*, ſed cum proxime ſequentibus, ſcilicet, *uxorem dimiſerit*.

5 Similia verba Baſilii Epiſtola 1. ad Amphilochium Can. 9. *Domini*, inquit, *dictum, ſecundum ſententiæ conſequentiam ex æquo & viris & mulieribus convenit, quod non liceat a matrimonio diſcedere præterquam propter fornicationem. Conſuetudo enim ita habet; ſed in mulieribus quidem multum accurate, & diligenter obſervari invenimus; cum Apoſtolus quidem dicat, quod qui adhæret meretrici ſit unum corpus*. Et ſtatim. *Conſuetudo vero etiam adulterantes viros, & in fornicationibus verſantes jubet a mulieribus retineri. Quare quæ cum viro dimiſſo cohabitat, neſcio an poſſit adultera appellari, hoc eſt juxta legem fori, crimen enim hic attigit mulierem, quæ dimiſit, quam enim ob cauſam a conjugio deceſſerit? Si enim pulſatu & verbera non ferens pati ſatius erat, quam a conjuge ſeparari, ſive jacturam in pecuniis non ferens, nec ipſa eſt juſta excuſatio; ſive autem quod ipſa vivat in fornicatione, non habemus hanc obſervationem in Eccleſiaſtica conſtitutione: ſed etiam ab infideli viro juſſa eſt mulier non ſeparari, ſed remanere propter incertitudinem eventus. Quid enim ſcis mulier, an virum ſis ſervatura? Quare quæ relinquit, eſt adultera, ſi ad alium virum acceſſit. Qui autem relinquit eſt dignus venia, & quæ ei cohabitat, non ideo condemnabitur. Sed ſi vir qui ab uxore diſceſſit, acceſſit ad aliam, eſt & ipſe adulter, quoniam facit eam adulterari, & quæ ei cohabitat eſt adultera, eo quod alienum virum ad ſe traduxit*. Eamdem ſententiam repetito ſermone docet in eadem Epiſt. cap. 21. *Qui autem fornicatus eſt non excluderetur a cohabitatione cum uxore, quemadmodum mulier maritum ſuum a fornicatione revertentem excipiet. Vir autem eam, quæ polluta eſt, a ſuis ædibus amandabit; ac eorum ratio minime eſt facilis, conſuetudo autem ſic invaluit*. Hæc certe Baſilii doctrina cum Ambroſiana collata plane oſtendit nihil aliſe ſcriptum alienum ab Eccleſiæ moribus, ſed de forenſi tantum uſu ſui temporis.

6 Non diſſimili ſenſu loquutus Auguſtinus *lib. 1. de nuptiis, & concupiſcentia, cap. 10. Cujus ſacramenti*, ſcilicet matrimonii, *tanta eſt obſervatio in Civitate Dei noſtri, in monte Sancto ejus, hoc eſt, in Eccleſia Chriſti quibuſque fidelibus conjugatis, qui ſine dubio membra ſunt Chriſti, ut cum filiorum procreandorum cauſa, vel nubant fœminæ, vel ducuntur uxores, nec ſterilem conjugem fas ſit relinquere, ut alia fœcunda ducatur. Quod ſi quiſquam fecerit, lege hujus ſæculi, ubi interveniente repudio, ſine crimine conceditur cum aliis alia copulare connubia, quod etiam Sanctum Moyſem Dominus propter duritiam cordis illorum Iſraelitis permiſiſſe teſtatur, ſed lege Evangelii reus eſt adulterii, ſicut etiam illa, ſi alteri nupſerit*. Hinc factum eſt, ut cum Patres Concilii Africani in Concilio Milevitano pœnam conſtituiſſent Canonicam adverſus illos, qui dimiſſis primis uxoribus cum aliis contrahunt *cap. 17.* addiderunt, ut ab Imperatore legem poſtularent, qua id etiam in foro civili non licere pœna propoſita ſanciretur, ut illud ſecundum conjugium durante primo, non tantum lege Chriſti adulterium eſſet, ac cenſeretur, ſed etiam lege ſæculi.

7 Secundo objiciuntur nonnulli Canones, quibus aperte contineri videtur, ut adultera dimiſſa liceat innocenti ad alia jura migrare, præciſa interim nocenti nubendi ſpe, *can. ſi quis ſponſam, can. quidam deſponſavit 27. qu. 2. & can. ſi qua mulier 31. qu. 1. & cap. quidam cum fratre, cap. qui dormierit*, ex Concilio Moguntino, *cap. concubuiſti*, quod eſt Zachariæ, *can. ſi quis cum noverca*, ex Triborienſi 32. *qu. 8.*

8 Iſti Canones adeo explicatu difficiles viſi ſunt, ut Sixtus Senenſis *lib. 6. Bibliothecæ annotat. 81.* aſſeruerit Patres, & Concilia iſta ad tempus, ne graviora damna ſequerentur, permiſiſſe ejuſmodi repudia, atque ſecunda conjugia. Alii autem, inter quos Covarruvias *2. p. de matrimonio, §. 6. n. 13.* plane his Conciliis Illiberitano præſertim adſcripſit eam ſententiam, quæ docebat licere marito innocenti adultera uxore repulſa cum alia contrahere.

9 Cæterum in primis falſo ſententiam iſtam Illiberitano tribuunt, ut ex dictis *cap. præcedenti* conſtat. Nec enim textus ille *ſi qua mulier 31. qu. 1.* ex Illiberitano deſumptus eſt, ut & advertunt merito decreti Gregoriani cenſores. Præterea ſententia, quæ dictis Canonibus continetur, reprehenſione caret: illis enim nequaquam permittitur ſecundum conjugium durante primo, ſed tantum decernitur, ut a tam gravibus delictis homines avocarentur, ut qui in culpa eſſet a ſecundo matrimonio prohiberetur, ſi forſan defuncta prima, ſecundo nubere vellet, conceſſo tamen innocenti libere, ut iterum nuberet, non quidem prima uxore ſuperſtite, ſed illa defuncta. Itaque in eo diſpar erat conditio nocentis & innocentis, quod innocens defuncta uxore nubere alteri poterat, at nocens etiam defuncto conjugi innuptus manere debebat. Olim enim in Eccleſia

eleſia frequentiſſimum id pœnæ genus fuit, ut quidem propter aliqua atrocia delicta ab ſpe conjugii interdicerentur, ſed cælebs illis foret tranſigenda vita. Proferam ex innumeris nonnulla. Id ergo non conſtat ex *can. raptor 27 quæſt. 2. & can. ſtatutum eſt, eadem cauſa & quæſtione. & can. ſi quis ſiniſtram, c. de ea 30. qu. 1. can. hi vero 32. quæſt 7. can. in lectum can. ſi quis cum matre, can. quidam 34. quæſt. 1. & 2. c. ſi quis cum matre, & can. ſi homo 35. quæſt. 2. & can. qui propinquam 35. quæſt. 3. & can. ʃubſequentibus 35. quæſt. 8. & can. ſi autem 36. quæſt. 2.* Id quod ab antiquis Patribus inſtitutum; ne vel nocentes illi delicatius viverent, vel ex illa ſtirpe filii infecti naſcerentur.

10 Atque hinc explicandus Canon antiqui pœnitentialis Romani. *Contigit tibi ut uxor tua te conſcio, & hortante cum alio viro, illa autem volente adulterium perpetraret: ſi feciſti, quadraginta dies in pane & aqua pœniteas & ſeptem annos annum ex his in pane & aqua, & numquam ſis ſine pœnitentia. Si autem uxor tua hoc probare potuerit, quod tua culpa, & tuo juſſu ſe renuente, & luctante adulterata ſit, ſi ſe continere non poteſt, nubat cui voluerit, tantum in Domino: tu autem ſine uxoris ſpe in perpetuum maneas. Illa autem ſi conſentiens fuerat, eadem jejunet, quæ tibi propoſita ſunt, & ſine ſpe conjugii maneat.* Intelligendus certe canon, ut nubat in Domino, defuncto ſcilicet, lenone conjuge. Atque hunc ſenſum probaverim potius, quam quod alii dicunt, eo canone impunitatem conceſſam uxori, ut dimiſſo illo turpi mariti contubernio, honeſtas alterius nuptias juſte poſſet contrahere. Quamvis id etiam olim Gothi conceſſerunt *lib. 4. legum VViſſegothorum tit. 3. ad finem.*

11 Nec mirum, ſi in gravium delictorum pœnam conjugii ſpe privarentur, quandoquidem univerſe pœnitentibus interdicta conjugia, ut conſtat ex Leone I. *epiſt. 92. cap. 12. In adoleſcentia conſtitutus, ſi urgente aut metu mortis, aut captivitatis periculo, pœnitentiam gerit; & poſtea timens lapſum incontinentiæ juvenilis copulam uxoris elegit, ne crimen fornicationis incurreret, rem videtur feciſſe venialem, ſi præter conjugem nullam omnino cognoverit. In quo tamen non regulam conſtituimus, ſed quid ſit tolerabilius æſtimamus. Nam ſecundum veram cognitionem nihil magis ei congruit, qui pœnitentiam geſſit, quam caſtitas perſeverans & mentis & corporis.* Extat etiam canon 8. Concilii Toletani VI. qui decreti Leonis mentionem intulit. Quod ſi pœnitentes olim conjugia contraherent, velut Apoſtatas puniitos docuit Toletanum IV. *c. 55.* ubi de pœnitentium & religioſorum, ſi conjugia ineant, eamdem ſtatuit eſſe rationem. Et ex antiquo pœnitentiali *tit. 1. cap. 11.* hæc inter alia refert Antonius Auguſtinus. *Vinum & medonem* (potionis genus, *quod aquam mulſam appellamus, Græci Hydromel*) *& melliſam cerviſiam numquam bibat, uxorem ne ducat, concubinam non habeat, abſque conjugio in perpetuo maneat.* De hoc etiam multi canones extant *33. quæſt. 2. a c. 12. & ſequentib.*

12 Tertio objici poteſt *Canon* 10. Arelatenſis I. ſub Sylveſtro. *De his, qui conjuges ſuas in adulterio deprehendunt, & iidem ſunt adoleſcentes fideles, & prohibentur nubere; placuit ut in quantum poſſet, conſilium eis detur, ne viventibus ſuis, licet adulteris, alias accipiant.* Ecce conſilium dare volunt, ne nubant; non ergo videtur eſſe prohibitum. Verum duobus modis ille canon explicari poteſt. Primum conſilium vociſſe Patres, non quod præceptum eſſe nollent, ſed quod in vitiis corrigendis ea tunc moderatione uterentur, ut ſuadere potius honeſta velut parentes, quam cogere ut judices videri vellent. Deinde illa poſtrema verba, *ne alias accipiant*, non eſt quod cogat de matrimoniali copula intelligi, ſed de acceſſu ad alias, quaſi dicant conſilio & exhortationibus cum illo agendum, ne vago concubitu cum aliis congrediatur.

13 Quarto ſumitur argumentum ex Gregorio II. *ep. 14.* & habetur *in can. quod propoſuiſti 32. qu. 7.* Ubi cum quæreretur a Pontifice quid faciendum viro eſſet, cujus uxor infirmitate correpta non poterat reddere debitum, concedit Pontifex ut aliam ducat, prioris tamen curam non abjiciat. Gratianus eo loco iſtud caput Gregorii non ſolum Sacris canonibus, ſed etiam Apoſtolicis, & Evangelicis doctrinis adverſari dicit. Poſſet etiam aliquis ſuſpicari eam Gregorii Epiſtolam, e qua deſumitur iſte canon, eſſe fictitiam, eo motus argumento, quod Zacharias Pontifex ejus ſucceſſor, cum ageret in Concilio Romano de matrimonio inter conſanguineos, & in Germania ſciret eſſe contracta infra quartum gradum ex quadam conceſſione Gregorii prædeceſſoris, eam diligenter quæſitam in archivio Romano dicit inventam non eſſe. In ea autem, quæ extat epiſtola, e qua ille canon deſumptus eſt, illa conceſſio extat, quæ non reperiebatur.

Sed quidquid de eo ſit; uno e duobus modis interpretor Gregorium, divinans potius; ſi enim nacti eſſemus epiſtolas, aut conſultationes Bonifacii, quibus reſpondet, facilius legitimam ejus textus interpretationem aſſignare poſſemus. Dico ergo vel intelligendum cum Archidiacono, Turrecremata, & Bellarmino *lib. 4. de Romano Pontifice, cap. 13.* & alia de fœmina arctationis infirmitate correpta, id eſt, quæ ita arcta erat, ut a viro cognoſci non poſſet. Meritoque dicit Pontifex bonum viro ſi ſic permanſerit, ſolebant enim quas ut uxores non poterant, retinere ut ſorores, id eſt, ſine copula maritali & actibus, ut dico infra de impedimento impotentiæ. Dico etiam explicari poſſe de fœmina nondum cognita, & de matrimonio rato non conſummato, quæ in gravem aliquem morbum incidente, eumque perpetuum conjux volebat ad ſecunda vota tranſire, idque indultum a Gregorio; *nam*, ut poſtea dicam, aliquando Pontifices in matrimonio nondum conſummato diſpenſarunt: id autem non eſt validum eſſe ſecundum matrimonium primo conſtante, ſed potius primo diſſoluto auctoritate Pontificis juſta de cauſa ſecundum initum, & ex conſequenti unum tantum conſtitiſſe. Forſanque eum olim fere omnes diſpenſationes, quæ nunc Pontifici reſervatæ ſunt, penes Epiſcopos eſſent, nonnullique in diſſolvendis matrimoniis non conſummatis ex infirmitate accedente poteſtate abuterentur, vel nonnulli ſæculares ea diſſolvere propria auctoritate licere ſibi exiſtimarent, id vetuit Aurelianenſe Concilium II. *cap. 11. Matrimonia contracta, infirmitate accedente nulla voluntatis contrarietate ſolvantur.* Ex quo ſuſpicari poſſumus judicaſſe nonnullos, ſicut ſponſalia ob morbum ſupervenientem diſſolvuntur, diſſolvi etiam matrimonium; cujus oppoſitum declarat Concilium: non tamen inde colligi poteſt duo ſimul conſtitiſſe matrimonia, ſed uno diſſoluto, aut quod diſſolutum judicabant, alterum contractum.

Quinto obſtare videtur quod in nonnullis Conciliis antiquis ſecundis nuptiis primis perſeverantibus indulgentia conceditur, vel licet pœna digna cenſeantur, non tamen judicantur irritæ. Neocæſarienſe Concilium cap. 3. *De his qui in plurimas nuptias inciderant, tempus quidem præfinitum, manifeſtum eſt, ſed converſatio & fides eorum tempus abbreviat.* Et habetur *can. de his qui 31. qu. 1.* Cui adjunge ejuſdem Concilii *canonem 7.* ubi præcipitur ne ſecundis nuptiis Presbyteri interſint: *Cum præcipiatur*, inquit. *Presbyter ſecundis nuptiis tribuere pœnitentiam.* Et Laodicenum *cap. 1.* his qui ſecundo nubunt, cum jejuniis & orationibus vacaverint; ſtatuit, ut ſecundum indulgentiam reddatur communio. At iſti canones intelligi non poſſunt de his, qui ſucceſſive pluribus nuptiis copulabantur, cum illis imponatur pœnitentia, ſecundæ autem nuptiæ ſemper licitæ. Neocæſarienſe autem Concilium probatum eſt a Leone IV. *can. de libellis diſt. 20.* & receptum eſt in Concilio Nicæno I. ut habetur in Concilio Florentino *ſeſſione 7.*

Noſtræ religionis hoſtes quibus is animus eſt, ut variis erroribus patrum libros deturpent, exiſtimarunt his canonibus convinci ſecundas nuptias illicitas eſſe; advocantque in auxilium Chryſoſtomum *in can. hac ratione*, & Hieronymum *in can. quomodo 31. quæſt. 1.* ubi ille ſecundas nuptias juxta veritatis rationem vere ſcortationem eſſe affirmat, & hic permiſſas eſſe ſecundas nuptias ob incontinentiæ periculum a Paulo. Ceterum a Catholicis mentibus alienum debet eſſe hanc ſententiam aſſecutiſſe Patres, quibus perſuaſum ſemper ſecundas nuptias defuncta prima uxore licere, adverſus antiquum Montani errorem, quem poſtea hæretici ejus ſectatores Montaniſtæ, ſeu Cataphryges, & Pepuſiani cum Novato, & Tertullianus nimia amoris erga conjugem intemperantia lapſus, omnibus ingenii & doctrinæ nervis defenderunt. Extat enim Apoſtoli doctrina 1. Corinth. 7. *Quod ſi dormierit vir ejus, liberata eſt a lege viri, cui vult nubat tantum in Domino.* Quæ non permiſſio tantum, ſed approbatio eſt. Et ad Romanos 7. *Quæ ſub viro eſt mulier, vivente viro alligata eſt legi, ſi autem mortuus fuerit vir ejus, ſoluta eſt a lege viri. Igitur vivente viro vocabitur adultera, ſi fuerit cum alio viro: ſi autem mortuus fuerit vir ejus, liberata eſt a lege viri, ut non ſit adultera, ſi fuerit cum alio viro.* Conſtat etiam eadem veritas ex Illiber. *c. 72.* & Nicæno *c. 8.* Carthagin. IV. *c. 5.* Toletano III. *c. 10.* & Florentino ſub Eugenio IV. ubi nuptias tertias, quartas, & ulteriores, niſi canonicum obſtet impedimentum, probat. Extant etiam apud Gratian. *31. q. 1. & tit. de ſecundis nuptiis*, non pauci canones, quibus probantur.

Nec

17 Nec vero his obſtant Hieronymus atque Chryſoſtomus relati *in cap. hac ratione, & cap. quomodo*. Obſervandum enim eſt, id quod ad multorum Eccleſiæ Doctorum, & Conciliorum, & Pontificum ſcripta interpretanda utiliſſimum eſt; obſervandum, inquam, ex VII. Synodo Generali contra Iconomachos, perſequutores imaginum congregata, *actione* 6. Cum eo loco quibuſdam teſtimoniis ex Doctoribus Eccleſiæ deſumptis, quæ objiciebat Gregorius, reſponderet Epiphanius, in quibus imaginum & Sanctorum virorum picturas reprobare videbantur, inquit: *Conſueverunt Patres noſtri ſancti, qui voluntatem Dei ſalutiferam nobis exponunt per exaggerationem mandatorum obſervationem eos ducere, & ad quod mandatum illis ſcopus vergitur, eo præparare auditores, hocque extollere & magnificare*. Quod duobus eo loco Epiphanius confirmat exemplis. Primum eſt, quod Amphilochius Iconienſis Epiſcopus cum contenderet ſibi adjungendam mandatorum obſervantiam, quo id magis exaggeraret dixit: *Curæ nobis eſt virtutes bonorum virorum eligere, ipſis autem templa fabricare, aut imaginem illorum in tabulis circumferre, contemnentes interim illorum virtutes haud quaquam laudabile eſt*. Quod docuit curandum nobis potius ſanctos imitari, quam vultus delineare. Secundum eſt ex Aſterio Amaſiæ Epiſcopo, qui quo erogandam eſſe pauperibus eleemoſynam urgeret magis, dixit; *Ne pingas Chriſtum in veſtibus, ſed magis ſumptu illo, & expenſis pauperibus ſubveni*. Quibus non reprehendit picturam Chriſti, ſed exaggerando demonſtrat, quam Deo acceptum opus fuerit pauperum ſuſtentatio. Eodem ergo pacto interpretemur Chryſoſtomum & Hieronymum, dicamuſque eos adeo continentiam commendatam voluiſſe, ut ſecundas nuptias, quibus ineſt aliquod incontinentiæ ſignum, exaggerando minus probaſſe videantur: Itaque illa per amplificationem, & exaggerationem quamdam continentiæ dicta accipienda ſunt. Scio aliter interpretari Chryſoſtomum a Bellarmino *lib. 1. de matrimonio, cap. 9.* Repellit enim ea teſtimonia tamquam hæretici, aut ab hæreticis corrupta, non Chryſoſtomi.

18 Difficiliorem ergo explicationem habent, quæ in argumento objecimus; unde Doctores varias interpretationes adhibent. Gloſſa *in d. cap. de his qui*, exiſtimat canonem iſtum intelligendum de his, qui ſimul non ſucceſſive plures accipiunt uxores. Quæ interpretatio ipſo textu refellitur: indicaretur enim illo probari duo matrimonia ſimul, cum tam levis imponatur pœnitentia, nec ſeparari jubeantur. Cur item præciperetur Presbyteris, ne eorum nuptiis intereſſent, & non fidelibus omnibus, cum ſecundæ nuptiæ primis conſtantibus nullæ ſint & damnatæ. Bellarminus *lib. 1. de Conciliis, cap. 8. argum. 4. & 8. & lib. 1. de matrimon. cap. 9.* Reſpondet eo canone non prohiberi ſecundum matrimonium, ſed ſolemnitatem ſecundi, cui ſolemnitati proprie competit nuptiarum nomen: celebritas enim nuptiarum tantum ſemel in Eccleſia Dei fieri conſuevit, teſte Iſidoro *lib. 1. de officiis, cap. 19. & cap. Capellanum, de ſecundis nuptiis*. Canon igitur iſte prohibet ne Presbyter celebritati ſecundi matrimonii interſit, quin potius pœnitentiam injungat his, qui contra morem Eccleſiæ ſecundo matrimonio ſolemnitatem adhibuerint. Eodem modo explicat Laodiceni Concilii Canonem *argumento* 8. Commoda quidem interpretatio, ſi alia non ſuppeteret. Commodior tamen videtur interpretatio Baronii *tom. 3. anno 314. n. 91.* qui inquit, quod ſicut Laodicenum Concilium *cap. cit.* propter emiſſum incontinentiæ ſignum, certi temporis pœnitentiam injungit, ita hoc canone a bigamis pœnitentiam requiri, non quod ſecundum matrimonium contrahendo peccent, ſed quod ſuam incontinentiam oſtendant, & bigamiam, quæ in humanæ imbecillitatis remedium inſtituta eſt, licentius uſurpent. Non itaque ſecundæ nuptiæ reprobantur, ſed ob incontinentiam, quam præ ſe ferant, aliqua pœnitentia præſcripti temporis puniuntur. Id quod etiam multo poſt Laodicenum, & Neocæſarienſe Concilium ſtatuit in ſua Eccleſia Baſilius *epiſtol. ad Amphilochium, cap. 4.* in quo bigamis annus pœnitentiæ, trigamis autem tres, & quatuor anni præſcripti, & apud nonnullas Eccleſias conſuetudine dicit receptum, ut trigamis quinquennis ſegregatio deſignetur, ita tamen ut inter audientes, hoc eſt, Catechumenos numerentur, & poſtea in congregatione fidelium eſſe permittantur. Quod idem poſterioribus ſæculis lege conſtitutum refert Theodorus Balſamon *eodem loco*, & conſtat ex Synodo in Trullo *cap. 3.* & in Hiſpania Concilium Toletanum I. *cap. 4.* Subdiaconos ſecundo nubentes biennio abſtinere jubet.

19 At alia mihi ſe offert interpretatio, quam propono. Laodicenum Concilium celebratum eſt, poſt Neocæſarienſe, & ante Nicænam Synodum, & eo canone ſecundo allegat Neocæſarienſem canonem. Veroſimile ergo eſt Patres Laodicenos Neocæſarienſis canonis mentem optime calluiſſe, & explicaſſe, ac comprehendiſſe ſuo canone. Laodicenum igitur juxta verſionem ex Græco, quam præſtitit Gentianus Hervetus, ita habet: *Oportere ex Eccleſiaſtico canone, qui libere & legitime ſecundo matrimonio conjuncti ſunt, & clam uxores duxerunt, cum exiguum tempus præterierit, & orationibus, & jejuniis vacaverint, eis ex venia dari communionem*. Ex quo conſtat eo canone non ob ſecundas nuptias pœnitentiam imponi, ſed quod clam contraxerant. Itaque non ſecundis, ſed occultis & clandeſtinis nuptiis imponitur pœnitentia. Cumque is canon Laodicenus citet Neocæſarienſem III. planum eſt Neocæſarienſem *in cap. de his qui*, eodem pacto eſſe intelligendum, latumque contra eos, qui occulte nuptias poſteriores celebrarent.

CAPUT LIII.

Quæ fama requiratur de prioris conjugis obitu, ut ad ſecundum matrimonium tranſeat alter?

SUMMARIUM.

1 *Variæ ſententiæ de fama requiſita de prioris conjugis obitu.*
2 *Certum nuntium requiri probatur ex jure.*
3 *Aliter etiam oſtenditur ex doctrina Bartoli de fama.*
4 *Objectioni occurritur.*
5 *Nullum eſſe matrimonium contrahentis ſine certo nuntio de morte prioris conjugis, ac ſi jam obiiſſet.*
6 *Idem ſi cum dubio contrahat.*
7 *Quid ſi certo nuntio credens contraxerit, & poſtea maritus apparuerit.*

SEd quæreret aliquis hoc loco, quæ fama requiratur 1
de prioris conjugis obitu, ut quis ad ſecunda vota poſſit tranſire. Quamvis certa ſit in hac re deciſio Clementis III. *cap. in præſentia, de ſponſalibus*, quam referemus poſtea, non deſunt variæ Doctorum ſententiæ. Nam Butrius ea utitur diſtinctione, ſcilicet, famam vel de longinquis, vel ex vicino afferri. Si de longinquis afferatur, ſatis illam eſſe ad ſecundum connubium ineundum: non autem ſi de vicino ſit, quam Butrii diſtinctionem probant non pauci. At Navarrus *in 2. volumine ſuorum conſiliorum, part. 4. conſil. penult.* ait relinqui arbitrio judicis, an fama mortis conjugis abſentis ſatis probet eam ſola, an cum aliis conjecturis, etiamſi nulli ſint teſtes deponentes de viſu, vel ſcientia mortis. Alii vero aliter diſtinguunt; dicunt enim non eamdem certitudinem requiri in eo, qui contrahere vult matrimonium; atque in Eccleſia, cujus eſt facultatem præbere, ac proinde in Eccleſia certitudinem de morte conjugis requiri, in contrahente ſatis eſſe famam.

Ceterum nulla iſtarum diſtinctionum mihi probatur, 2
certa enim & aperta ſatis eſt in hac re deciſio Clementis III. *cap. in præſentia, de ſponſalibus. Conſultationi tuæ taliter reſpondemus, quod quantocumque annorum numero ita remaneant viventibus viris ſuis, non poſſunt ad aliorum conſortium canonice convolare, nec auctoritate Eccleſiæ permittas contrahere, donec certum nuntium recipiant de morte virorum*. Requiritur ergo certus nuntius, & ut poſſint contrahere, & ut Eccleſia facultatem præbere valeat; atque ideo non ſatis eſt fama. Quam ſententiam ſequitur in eo loco Panormitanus, inquit enim, *Pondera verbum certum, cum fama procedat ex auctore incerto, ac pleramque fallat, ut notatum in cap. veſtra de cohabitatione clericor, & mulier*. Ac etiam in perſona nuntii debent conſiderari qualitas perſonæ, & utrum deponat per verba veroſimilia. Nam agitur non de modico præjudicio abſentis. Atque hujus ſententiæ auctorem laudat Bartolum *in l. 2. D. quemadmodum aperiuntur teſtamenta, §. ſi dubitetur*, & in eam ſententiam inclinat Fernandus Rebellus *2. part. de obligat. juſtitiæ, lib. 3. q. 3.*

Et quidem plane perſpicietur ad ſecundum ineundum conjugium non ſatis eſſe famam, ſi inſpiciamus ea, quæ de natura famæ, & ejus effectibus Bartolus *in l. de minore., D. de quæſtionibus. Fama, inquit, eſt*

com-

communis opinio voce manifeſtata ex ſuſpicione proveniens. At ſuſpicio certam cognitionem gignere non poteſt, atque adeo nec mortem probare, ut ſecundarum nuptiarum fœdera iniri poſſint. Ac *n.* 11. afferens definitionem famæ inquit, *communis eorum opinio, qui ſcire debent, & ad quos ſpectat hoc ſcire, hoc facit fama.* Unde idem ſcribit, ubi de morte alicujus magni viri agitur, & de negotio magno, famam requiri totius civitatis: ubi de negotio parvo, famam viciniæ. Dubitari autem non poteſt ſecundum matrimonium rem eſſe magni ponderis. Ergo ad eam rem fama eſſet opus totius oppidi. Idem etiam Bartolus in probatione famæ ejuſmodi teſtes exigit, qui dicere poſſint ſe hujus, illiuſque, & multorum voces de re aliqua audiviſſe. Ideo inquit Bartolus, teſtis, qui probat famam, debet dicere. *Dico majorem partem populi hoc ſentire, quia audivi majorem partem populi hoc dicere, alias non eſſet probata fama; ſi teſtis dicit quod publica vox & fama, certe non probat, quia non reddit cauſam per aliquid quod percipiatur ſenſu, non enim dicit ſe audiviſſe a majore parte populi, ſed dicit quod hoc dicitur. Debet ergo dicere: audivi publice a majori parte hominum civitatis, n.* 1. & 22. & hujus debet inquit *n.* 23. teſtis nominare aliquam ſaltem perſonam honeſtam, & poſtea dicere ſe audiviſſe ab aliis. Id quod confirmat Bartolus Speculatoris, & Innocentii teſtimonio. Quod ſi neminem nominat, ac dicit ſe non recordari, ejus teſtimonium non valet. Non ergo ſufficit ſola fama de morte viri ad hunc effectum contrahendi matrimonium, & quamvis ſint plures modi probandi mortem alicujus, vel per publicam vocem & famam, vel cum quis viſus fuit ingredi bellum, & non egredi, vel per productionem teſtamenti cum mandato judicis, vel per librum Rectoris, in quo deſcribi ſolent mortui ejus parochiæ. At quo ad hunc effectum contrahendi matrimonium rejectis ſupradictis modis mors non probatur, niſi per unum teſtem de viſu, qui deponat ſe vidiſſe illum mori, & inſuper neceſſe eſt, quod examinentur duo alii teſtes, qui deponant de publica voce & fama, de luctu mulieris, & acclamatione de morte viri: ſic Riccius *in praxi, deciſ.* 265. *n.* 2. *in fine.* Vide etiam Piaſecium in *praxi, p.* 2. *cap.* 4. *n.* 27. qui arbitrio judicis relinquit probationem, ſed non recte.

4 Recte ſcio nonnullos Eccleſiaſticos judices affirmaſſe Auditores Rotæ non ſequi doctrinam Bartoli de fama, idque in manifeſto eſſe ex quadam Rotæ deciſione, ſed in primis non ſequitur omnem ejus doctrinam de fama improbatam eſſe a Rota, eo quod aliquam forte improbaverit. Deinde quia ſummi Jureconſulti doctrinam aliquam condemnare ſolius videtur eſſe Romani Pontificis, præterea, quia deciſiones Rotæ judicium habent ſingularis facti, non univerſalis doctrinæ. Denique quia ab ipſis etiam auditoribus Rotæ non ea fides adhibetur iis deciſionibus typis excuſis, quæ aliorum feruntur manibus, & qualis debetur his, quæ ab illorum judicum auctoritate, & voce proficiſcuntur. Maneat ergo certum requiri certum nuntium, ſive de vicinis, ſive de longinquis afferatur, tam ut Eccleſia facultatem præbeat, quam ut conjux ſuperſtes ad ſecunda tranſeat vota, nec ſatis eſſe famam.

5 Ex dictis colligo primo, quamvis revera obiiſſet conjux, ſi fœmina ſola fama permota contraheret matrimonium, nullum revera fore, propterea quod ſine certa notitia de morte prioris conjugis ſancitum fuiſſet, ſiquidem per Decretalem Clementis III. inhabilis eſt ad ſecunda fœdera nuptiarum, donec certus nuntius afferatur de morte viri, ita ut contrahentibus prioris conjugis mortis ignorantia probabilis opituletur. Unde eodem modo ſi falſo exiſtimans maritum vivere, illa contraheret matrimonium etiam eſſet nullum, quantumvis poſita conditione ſi non eſſet ſuperſtes conſentiret, propter eamdem rationem: inhabilis enim eſt donec certus afferatur nuntius.

6 Secundo colligo neque poſſe contrahi valide cum dubio de morte prioris viri. Nam donec certus ſit nuntius inhabilis eſt, Unde etiam exiſtimo deciſionem Lucii III. in *cap. Dominus de ſecundis nuptiis*, correctam per Clementem III. quatenus ex eo capite colligitur valere matrimonium initum cum dubio de morte viri.

7 Tertio colligo, ſi fortaſſe certo credens allato nuntio ſecundum inierit matrimonium, ac poſtea maritum vivere reſciverit, planum eſt nec poſſe petere, nec reddere debitum ſecundo, ſed ſeparari debere ad prioremque reverti. Quod ſi prior abeſſe velit, ſecundi torum deſerat, & vitam cœlibem agat, *cap. ſi virgo, ex Auguſtino* 34. *qu.* 1. & 2. At ſi probabiliter dubitet ac pendeat animo, an vir ejus vivat, exigere quidem non poteſt, nam in exigendo animum a dubitatione probabili non debet abeſſe, ipſi nocet. Reddere autem poteſt, quia in reddendo poteſt dubitationem excludere ex eo dictamine, ne noceat aut lædat jus ſecundi viri, ſed de hoc latius infra *lib.* 10.

CAPUT LIV.

Poſt Chriſtum etiam legitimam aliquando cum concubina conjunctionem fuiſſe.

S U M M A R I U M.

1 *Quæſtio proponitur.*
2 *Opinio Ferdinandi Mendozæ, ejus fundamenta ex jure, de Eccleſiaſticis legibus, &* 3.
4 *Obſervatio pro explicatione veræ ſententiæ, &* 5.
6 *Concubinam poſt Chriſtum aliquando fuiſſe uxorem minus ſolemniter ductam.*
7 *Probatur* 1. *ex can. Apoſtolorum, ex quo illuſtrantur alii canones, &* 8. 9. 10.
11 *Solutio Ferdinandi rejicitur, & aliorum, &* 12.
13 *Secunda probatio ex Toletano I.*
14 *Solutio rejicitur, &* 15. 16. 17. 18.
19 *Tertia probatio ex Iſidoro.*
20 *Quarta ex Concilio Aurelianenſi.*
21 *Ultima probatio.*
22 *Objicitur decretum Leonis I.*
23 *Bellarmini interpretatio.*
24 *Vera explicatio adducitur, & probatur, &* 25. 26. & 27.
28 *Alia etiam vera interpretatio.*

CUm ſupra *cap.* 50. probaremus ſecundum connubium durante primo eſſe, fuiſſeque invalidum poſt Chriſti reformationem, adduximus Toletani I. *canonem* 17. in quo præcipitur, ut unam tantum fidelis, vel uxorem habeat, vel concubinam. Cujus occaſione, & ut multi canones antiqui, in quibus de concubinis ſermo eſt, intelligantur, & quæ ſuperius de concubinis, quas una cum uxoribus habuerunt Patriarchæ, & Iſraelitæ, dilucidiora fiant, examinare libet, quid poſt Chriſtum inter Chriſtianos concubinæ nomen ſignificaverit, an honeſtum concubitum cum conjuge, minus tamen ſolemne, an vero ſemper turpe fuerit, & infame nomen. 1

Igitur Ferdinandus de Mendoza *lib.* 2. *de confirm.* Concilii Illiberitano *cap.* 8. aſſerit concubinæ nomen, ſi rempublicam Hebræorum excipias, ſemper in turpem partem acceptum, & infame habitum, nec uxorum umquam nomine comprehendi. Concubinæ autem nomen ſemper infame fuiſſe probare contendit ex jure civili, Pontificibus, atque Conciliis. In primis ergo certum videtur ex jure civili concubinas in matrimonii juſtitia nihil habuiſſe commune cum uxoribus, atque adeo conjunctionem cum concubina numquam eſſe honeſtam ex multis differentiis, quæ in jure ſtatuuntur inter concubinam, & uxorem, quibus oſtenditur nihil in juſtitia conjugii illis fuiſſe commune. Prima differentia eſt, quia uxor, ſi ad alium accederet, ut adultera accuſari poterat, concubina non item, Ulpianus *l. ſi uxor, de adulteriis*, quod adeo verum putavit idem Ulpianus, ut quamvis poſtea cum concubina matrimonium contrahat, pro præterito concubitu illam accuſare non poſſe dixerit. Secunda. Mulier adulterii damnata, uxor a nullo duci poterat, & qui duxerat, pœna legis Juliæ tenebatur, de adulteriis, quod lenocinio conſentire videretur, ut Severus, & Antoninus, & Alexander Imperatores reſcripſerunt *l. crimen, l. caſtitati, C. de adulteriis.* Qui autem illam in concubinatu habuiſſet, impune facere poterat, Ulpiano auctore *l.* 1. *§. qui autem, de concubinis.* Tertia. Uxores honeſtarum matrum familias nomen habebant, earum autem quæ ſe in concubinatu dediſſent, imminuta erat honeſtas, ſicque niſi libertæ patroni, concubinæ matrum familias honeſtatem non habebant, ut Marcellus ait *l. ſtuprum* 4. *de ritu nuptiarum.* Quarta. Uxor liberta vel libertina duci poterant, concubina autem haberi non poterat: & ſi aliquando cum teſtatione, & turpi quæſtu vixiſſet, eam haberi conceſſum fuiſſe, docet Martianus *lib. de concubinis*, poſtea autem ab Aureliano Imperatore decretum eſt fœminam ingenuam concubinam eſſe non poſſe, ut in Aureliani vita ad finem teſtatur Flavius Vopiſcus. Quinta. Concubina cujuſcumque ætatis eſſe poterat, dummodo duodecimum annum excederet, Ulpianus *l.* 1. *§. cujuſdam, de concubinis*, uxor autem *lege Julia, vel Papia*, ſi quinquageſimum, duci non poterat, quia ejus ſobo- 2

ſobolis nulla ſpes erat, Juſtinianus *l. ſancimus*, *C. de nuptiis*. Sexta. Uxor mariti, & bonorum, & temporalium, & ſacrorum particeps erat, ut tradit Halicarnaſſæus *lib. 2. Romanar. antiquit.* Paulus *l. 1. de ritu nuptiarum*. Gordianus Imperator *l. 3. C. de crimine expilatæ hæreditatis*. Concubina autem nec temporalium, nec ſacrorum communionem habebat. Ex quo ſeptima differentia naſcitur, nam donationes collatas in uxores irritas fuiſſe, & nullas, Ulpianus ait *l. 1. de donationibus inter virum*; eas vero, quæ in concubinas collatæ eſſent, valere, etiamſi concubina uxor poſtea ducta fuiſſet, Papinianus reſpondit *l. donationes 32. de donationibus*, & Scævola *l. ſi prædia 59. de donationibus inter virum & uxorem*. Octava. Adverſus uxorem res mariti amoventem actio furti non dabatur, quia quaſi domina earum erat, ut ex Nerva, & Caſſio Paulus retulit, titulo rerum amotarum; adverſus concubinam autem actio competebat, ut in extraneam perſonam, Ulpianus *l. ſi concubina 17. eod.* Nona. Uxor forum, domicilium que mariti ſequebatur. Ulpianus *l. exigere 65. de judiciis*, concubina vero proprium tantum, Calliſtratus *l. de jure 37. ad municipalem*. Decima. Uxor, quæ in manum mariti convenerat, illi morienti inteſtato ſine liberis hæres erat, Ulpianus *l. 1. unde vir & uxor*, concubina vero tamquam extranea perſona, niſi hæres inſtituta, nihil ab inteſtato capiebat. Undecima. Uxorem ducere magiſtratus ex ſua provincia non poterat, Paulus *l. ſi quis officium 38. de ritu nuptiarum*. At concubinam poſſe idem Paulus ait *l. fin. de concubinis*. Duodecima. Filii ex uxore juſti erant, & ad parentum bona jure vocari, adeo ut paternorum bonorum quaſi domini in eorum vita cenſerentur, Paulus *l. in ſuis, de liberis, & poſthumis*. filii autem concubinæ non ſolum juſti non erant, nec legitimi, ſed nec filiorum nomen habebant: Ulpian. *l. 6. de his qui ſunt ſui*, & ideo in parentum bona ſuccedere non poterant. Quod adeo antiquis placuit Romanis, ut ſi ex concubina primum quis liberos ſuſciperet, poſteaque eamdem duceret uxorem, & ex eadem filios haberet; ſuſceptos ex concubina non legitimari ad paterna bona per ſubſequens matrimonium, nec admittendos cum ſecundis decreverint. Et ſi poſtea emendatum a Juſtiniano *l. cum quis*, *l. nuper*, *C. de natural. liber.* Decimatertia. Uxor ut dimitti poſſet divortio opus erat, eoque ſolemniter facto, adhibitis ſeptem teſtibus civibus Romanis, Paulus *l. nullum, de divortiis*. In concubina autem, quia nullum præceſſit matrimonium, nullo opus erat divortio. Ulpianus *l. ſi concubina, rerum amotarum*. Actus autem omnes ſine matrimonio turpes, docuit Ariſtoteles *lib. 7. Politicorum, c. 5.* Non ergo in uno, ſed in multis uxor a concubina differebat. Cujus commercium tamquam rem turpiſſimam, & ſuo imperio indignam ſuſtulit Leo Imperator *novella conſtitut. 9.* præclaram illam rationem ex Proverbiis Salomonis ſubjungens, indignum eſſe, cum e fonte ipſo puram aquam haurire poſſis, lutulentam quærere. Quod ſi concubinatus aliquid habuiſſet commune cum uxore, nec prohibita poſtea concubina, nec pœnis affecta; aut ſi aliquod concubinatus diſcrimen eſſet, non ita generaliter, & indiſtincte Juriſconſulti, & Imperatores de concubinis loquerentur.

7 Idem etiam conſtare videtur ex legibus Eccleſiaſticis. Nam quid concubinarum nomine ſignificaverint, in primis intelligi poteſt ex canone Apoſtolorum 17. & habetur *cap. ſi quis diſt. 33.* ubi decernitur. *Si quis poſt acceptum baptiſma ſecundis nuptiis fuerit copulatus, aut concubinam habuerit, non poteſt fieri Epiſcopus*, &c. Quod Apoſtoli non conſtituiſſent, ſi concubina uxor eſſet, cum Clerici minorum ſaltem ordinum, de quibus etiam agit canon, uxores habere poſſent. Idem etiam probatur ex Innocentio I. *epiſt. 4. ad Epiſcopum Nucerinum, cap. 4.* & habetur *cap. laici, eadem diſt. Laici, qui uxores habentes baptizati ſunt, ac ſic ſe inſtituerunt, ut opinio eorum in nullo vacillet; ut aut Clericis conjuncti ſint, aut monaſteriis, ex quo baptizati ſunt adhæſerint, ſi non concubinam aut pellicem noverint, ſi in omnibus operibus bonis vigilaverint, non prohibentur hujuſmodi ad Clericorum ſortem aſſumi.* Quo loco pro eodem accipit habere *concubinam*, aut *pellicem*. At cum pellice turpis conjunctio eſt, fuitque ſemper. Ergo & cum concubina. Accedit Ambroſius *ſermone 65. de ſancto Joanne Baptiſta*, ubi inter alia. *Sunt enim nonnulli, qui cum legibus uxores duxerint, contra divinitatis leges ſibi ſociant concubinas, non intelligentes quod contrahendo matrimonium propriis ſe vinculis conſtrinxerant.* Ad hæc Auguſt. *hom. 49. in lib. 50. homiliarum*, & habetur *c. audite, diſt. 34. Concubinas vobis habere non licet. Si audiant competentes quod dico fidelibus, non habetis uxores, non licet vobis habere concubinas, quas poſtea ducatis uxores; quanto vobis damnatio major erit, ſi habere volueritis concubinas, & uxores dimittatis?* Et *ſerm. 243. de caſtitate conjugali. Et illud quale eſt, quod multi virorum ante nuptias concubinas ſibi aſſumere non erubeſcunt, quas poſt aliquot annos dimittant, & ſic poſtea legitimas uxores accipiant.* Et paulo infra. *Unde coram Deo & Angelis contedor, atque denuntio, & iſta mala ſemper prohibuiſſe, & numquam ei placita fuiſſe. quia præcipue temporibus Chriſtianis concubinas habere numquam licuit, numquam licebit. Sed quod pejus eſt, faciunt hoc multi viri jure fori, non jure cœli, non juſtitia jubente, ſed libidine dominante.* Chryſoſtomus *ſermone contra concubinarios*, duas tantum vias agnoſcit, propter quas viri cum mulieribus cohabitent. Una quidem vetus eſt ac juſta, rationique conſentanea; matrimonium, quod Deo legiſlatore inſtitutum. Altera poſterior, & ex confeſſo injuſta, & legi adverſa, nempe concubinatus, ſive ſtuprum, quod a malignis dæmonibus introductum eſt. Denique confirmat hæc omnia ſatis aperte Leo I. *epiſt. 92. ad Epiſcopum Narbonenſem, c. 4. & 5. cap. non omnis 32. qu. 2.* Cujus ſunt hæc verba: *Non omnis mulier juncta viro uxor eſt viri, quia nec omnis filius hæres eſt patris. Nuptiarum autem fœdera inter ingenuos ſunt legitima, & inter æquales multo prius hoc ipſum Domino conſtituente, quam initium Romani juris exiſteret. Itaque aliud uxor, aliud concubina, ſicut aliud ancilla, aliud libera. Propter quod etiam Apoſtolus ad manifeſtandam harum perſonarum diſcretionem, teſtimonium ponit ex Geneſi, ubi dicit Abrahæ, ejice ancillam, & filium ejus, non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ. Unde cum ſocietas nuptiarum ita ab initio conſtituta ſit, ut præter ſexuum conjunctionem, haberet in ſe Chriſti, & Eccleſiæ ſacramentum, dubium non eſt eam mulierem non pertinere ad matrimonium, in qua non docetur fuiſſe nuptiale myſterium. Igitur cujuslibet loci Clericus; ſi filiam ſuam viro habenti concubinam in matrimonium dederit, non ita accipiendum eſt, quaſi conjugato eam dederit, niſi forte illa mulier, & ingenua facta, & dotata legitime, & publicis nuptiis honeſtata videatur. Paterno arbitrio viris junctæ carent culpa, ſi mulieres, quæ a viris habebantur, in matrimonio non fuerunt, quia aliud eſt nupta, aliud concubina*, & mox. *Ancillam a toro abjicere; & uxorem certæ ingenuitatis accipere, non duplicatio conjugii, ſed profectus eſt honeſtatis.* Hactenus Leo. Atque hæc ſunt, quæ pro ſe præcipua affert Ferdinandus de Mendoza.

Cæterum, ut hujus controverſiæ veram deciſionem 8 tradamus, ſimulque pluribus aliis canonibus puram ac planam inferamus lucem, obſervandum eſt primum, olim ante Chriſti adventum in Judæorum, Romanorum, aliorumque infidelium Republica, licuiſſe plures primæ claſſis uxores, & præter eas, ſecundas alias habere inferioris ordinis, omnibus illis ex diſpenſatione divina, quæ de Judæis certo aſſeritur ab Innocentio III. *cap. gaudemus, de divortiis*, de aliis autem cum probabilitate affirmatur, ut dicebam ſupra. Ducebantur illæ apud Judæos cum minori ſolemnitate, neque earum filiis debebatur hæreditas, legata tantum relinquebantur, ut Geneſi conſtat, & modo uxores, modo concubinæ dicebantur. *Gen. 17. & 21. & Judic. 19.* Simili etiam ratione apud Romanos, non tantum matrimonia per coemptionem, aut farreationem contrahebantur, ſed per uſum unius anni ſpatio non interruptum, ſi enim per trinoctium abiiſſet, interrupta uſucapio erat. Ea autem, quæ unius anni uſu ducebatur, appellabatur concubina. Quas concubinas facile dimittebant, Judæi quidem licita Deo in ea lege diſpenſante: unde dimiſſa, alii nubere impune poterat. De Romanis autem probabiliter aſſeri poteſt licuiſſe, aut ſi illicite dimittebant, quia ea Dei diſpenſatione caruerunt, excuſari ob ignorantiam ejus juris naturalis. Hinc eſt quod per ſolubile vinculum differre a matrimonio dixerit Ulpianus *l. 2. de concubinis*, & illegitimum matrimonium appellaverit Calliſtratus *l. penult. §. fin. ad municipales*. Non quidem quia vagus, & omni lege ſolutus eſſet concubitus iſte, ſed eo quod facili negotio ſolveretur. Unde & Ulpianus *l. ſi uxor, §. plane, ad l. Juliam de adulteriis*, ex hac conjunctione adulterium quoque eſſe exiſtimavit, ſi quidem & illa loco uxoris erat honeſta concubina jure illo Pandectarum, appellavitque eo loco uxorem non juſtam id eſt, non ſolemnitate, ſed uſu tantum, & habitatione copulatam, quidquid aliter interpretetur Accurſius, & ſequaces alii. Adducit enim in teſtimonium carmen illud Homeri. *Non ſoli diligunt uxores inter mortales Atridæ.* Quod accipiendum de Briſeide ab Achille adamata, quam non in uxorem ſolemni ritu conjunctam, ſed in concubinam acceperat. Quare apud Romanos in ea conjunctione varia obſervata, quæ ſupra afferebat Ferdinandus de Mendoza quæ tantum ad ſolemnitatem majorem,

jorem, vel minorem pertinere videntur, non quæ probent contra leges eam conjunctionem fuiſſe. Adde leges illas Ethnicorum eſſe, a quibus ad id de quo agimus, Eccleſiaſticis moribus receptam, parum firmum argumentum ſumi poteſt. Hæc ante Chriſtum. Licebant itaque concubinæ, hoc eſt, inferioris claſſis uxores primis, & ingenuis aliis viventibus.

5 At poſt Chriſtum cam ab eo *Matthæi* 19. & pluralitas uxorum, ac licentia repudii eſſet penitus ſublata, nullo modo nec Chriſtianis, nec infidelibus licuit præter uxorem habere ſimul concubinas. Hinc plura Eccleſiaſticæ, & civiles leges emanarunt, in Eccleſia celerius, nam a primis temporibus prohibitæ ſimul concubinæ cum uxoribus. Concilium Illiberitanum *can.* 8. *&* 9. Toletanum I. *can.* 17. Poſtea Concilium Pariſienſe *lib.* 3. *can.* 13. Hinc etiam ſanctorum Patrum objurgationes contra eos, qui cum uxore concubinam habebant, qualia ſunt ea fere omnia, quæ ex Ambroſio, Chryſoſtomo, Auguſtino retulimus, & ex aliis etiam affert Ferdinandus de Mendoza. Reprehenduntur itaque concubinariæ conjunctiones, ſimul cum uxore, aut extra conjugium, quod unum tantum eſſe poteſat, quia in Republica Chriſtiana a Chriſti tempore numquam cum uxore concubinam habere licuit. Civiles autem leges Imperatoribus uſque ad Conſtantinum in ſua infidelitate permanentibus, ſerius multo hoc malum falce reſecarunt. Prohibuit tamen Conſtantinus *l.* 1. *C. de concubinis*, quod poſtea firmavit Juſtinianus *l. fin.* §. *fin. C. communia de manum.* & poſtea Leo Imperator *novella* 9. *&* 89. Atque hinc factum eſt, ut concubinæ nomen poſt Chriſtum aliquando pro ancilla ſumatur, olim enim ex ancillis deſumebantur concubinæ, aliquando pro pellice ſuperinducta conjugi; aliquando pro uxore, minori tamen, ac ſine præſcripta Eccleſiæ ſolemnitate ducta, quod neceſſe eſt attendas, ut varia jura canonica, & civilia componas, ac juxta ſubjectam materiam legitime interpreteris.

6 Dico igitur concubinæ nomine ſæpe poſt Chriſtum non tantum ſignificari eam cum qua vagus, & omni lege ſolutus eſt concubitus, ſed etiam uxorem matrimonio copulatam, minori tamen ſolemnitate, aut ſine ſolemnitate, cum qua tamen vera matrimonialis conjunctio erat, non quidem vigente prioris conjugis copula, aut prima uxore alia ſuperſtite, ſed tantum quæ minus ſolemniter ducta eſſet. Et quidem, ſi Doctores conſulas, communis iſta ſententia eſt, & communi ſenſu recepta. Eam tenet Gratian. *cap. omnibus, diſt.* 34. ibi, *concubina autem ea intelligitur*. Archidiaconus in *cap. is, qui, & cap. Chriſtiano, diſt.* 34. Turrecremata *in dictis capitibus*, P. Gregorius *in ſyntagmate juris*, *lib.* 10 *cap.* 1. *n.* 16. Bellarminus *lib.* 12. *de conciliis, cap.* 8. *verſ.* 11. Thomas Bocius *de ſignis Eccleſiæ Dei*, Turrianus *pro canonibus Apoſtolicis*, *lib.* 1. *c.* 13. Gabriel Paleot. *lib. de nothis, ſpuriiſque filiis, cap.* 12. *n.* 13.

7 Hanc ſententiam probo primum ex Apoſtolorum *c.* 17. habeturque *cap. ſi quis poſt acceptum baptiſma, diſt.* 33. Cujus hæc ſunt verba: *Si quis poſt acceptum baptiſma, ſecundis nuptiis fuerit copulatus, vel concubinam habuerit, non poteſt fieri Epiſcopus, non Presbyter, non Diaconus, nec prorſus de eorum numero, qui altari deſerviunt*. Cujus canonis illa verba, *concubinam habuerit*, non ſunt intelligenda de ea, cum qua vagus, ac ſolutus eſſet concubitus, ſed de uxore matrimonio copulata, minori tamen illa ſolemnitate. Decernunt enim Apoſtoli, ut qui duobus ſolemnibus matrimoniis copulatus fuiſſet, vel alterum minus ſolemne, alterum cum concubina contraxiſſet, hoc eſt, non ſolemni conjuge, bigamus cenſeretur, eo quod duo matrimonia conſummaverat. Quamvis enim certum eſſet apud Eccleſiæ Patres non licere habere concubinam retenta uxore; attamen quia ſciebant duplex eſſe & receptum eo tempore uxorum genus, ne quis exiſtimaret tantum bigamum cenſeri, qui duas ſolemni ritu duxerat uxores, non vero qui unam ſolemniter, aliam ſine ſolemnitate, declarant vere eſſe bigamum, & a ſacris ordinibus arcendum tam eum, qui duo ſolemnia matrimonia conſummaverat, quam etiam minus ſolemnia, & cum concubinis contracta, hoc eſt, cum inferioris ordinis conjugibus. Cumque canones iſti Apoſtolici in Antiocheno, vel Hieroſolymitano Apoſtolorum concilio editi fuerint de quo alio loco diſſerimus, ſcilicet *de Ordine, & annexis lib.* 5. omnibus quidem, præcipue tamen Judæis, quis dubitet locutos fuiſſe Apoſtolos juxta communem, atque uſu receptam concubinæ nominis acceptionem in ea Republica? Apud Hebræos autem concubinæ nomen inferioris notæ uxores deſignabat.

8 Atque juxta eamdem interpretationem accipio textum *in cap. maritum, eadem diſt. Maritum duarum poſt baptiſmum matronarum clericum non ordinandum, neque eum, qui unam quidem, ſed concubinam, non matronam habeat*. Id quidem eodem ſenſu intelligendum. Neque enim qui poſt conjugium primum cum matrona, ſecundum autem cum concubina contraxerit, idoneus ſacris ordinibus, ſed vere bigamus. Circa quod aliud adverterim, a Gennadio, cujus eſt iſte Canon, ut notant decreti Gregoriani correctores, *Matronæ* nomen non in eo ſenſu uſurpatum, quo Gellius uſurpat *lib.* 16. *noctium Atticarum, cap.* 6. *in fine*, ubi matris familias nomen a matrona diſtinguit, matronam appellans, quæ in matrimonium cum viro convenit; & matrem familias, quæ eſſet in mariti manu, mancipioque, aut in cujus manu, mancipioque maritus eſſet. Sed matronæ nomen intellexit ſpectatæ probitatis, & ingenuitatis fœminam: in quo ſenſu non ſemel accipitur in jure civili, ut Briſſonius docet, *lib. de verb. ſign. v. Matrona*.

Conſonat etiam cum Canonis Apoſtolici ſententia textus *in cap. laici, diſt.* 33. qui eſt Innocentii I. *epiſt.* 4. *ad Victricium, n.* 4. *Laici, qui habentes uxores baptizati ſunt, ut ſic ſe inſtituerunt, ut opinio eorum in nullo vacillet, & aut clericis conjuncti ſunt, aut monaſteriis, ex quo baptizati ſunt, adhæſerint, ſi non concubinam, non pellicem noverint*, &c. non prohibentur ejuſmodi ad clericatus ſortem aſſumi. Idem ſane eſt ſenſus. prohibet enim Innocentius, ne qui habentes uxores, ac illis defunctis poſtea concubinam habuerunt, admittantur ad clerum: ſunt enim illi bigami ob ſecundum conjugium cum concubina contractum. Nec vero quemquam moveat, quod concubinam, aut pellicem conjunxerit, tum quia dici poteſt illa disjunctive accipi, ac potius indicare aliud eſſe pellicem, aliud concubinam, ac proinde concubinæ nomine etiam conjugalem copulam intelligendam. Tum etiam, quia pellices olim, inquit Feſtus, non omnino probroſum nomen: antiqui, inquit, proprie pellicem nominabant, quæ uxorem habenti nubebat. Quare olim idem quod concubina, id eſt, ordinis inferioris uxor: quæ etiam uxoris loco, ſine nuptiis tamen legitimis & ſolemnibus habebatur, ut inquit Paulus *l. Maſurius, de verb. ſignific.* 9

Eodem etiam pertinere videtur Concilii Gerundenſis ſub Hormiſda *can.* 8. habeturque *cap. ſi quis de laicis, diſt.* 34. *ſi quis vero de laicis poſt uxorem aliam cujuſcumque conditionis cognoverit mulierem, in clero nullatenus admittatur*. Verbo autem illo *cognoverit*, copula ſignificatur conjugalis, ut epigraphe indicare videtur, *de eo qui viduam, vel dimiſſam acceperit*. Expendo autem illa verba, *cujuſcumque conditionis*, ut & viduam, & concubinam, quæ inferioris conditionis uxor erat, comprehenderet: quia quamcumque earum duceret poſt primam uxorem defunctam, a clero propter bigamiam, excludebatur. 10

Sed audiamus Ferdinandum de Mendoza, qui in iſto Canone Apoſtolico concubinam turpe nomen eſſe affirmat, colligitque ex eo, quia ſi concubina uxor eſſet, nequaquam Apoſtoli id conſtituiſſent, cum clerici minorum ſaltem ordinum, de quibus etiam agit Canon, uxores habere non prohiberentur. Sed aberrat a vero ſenſu Canonis. Nam Canon Apoſtolicus non prohibet, ne conjugatus ordinetur, ut falſo deducit, ſed ne bis conjugatus aſſumatur ad clerum, ſive utrumque conjugium ſolemne fuerit, ſive unum ſolemne, alterum ſine ſolemnitate, cum concubina inferioris claſſis uxore, ob bigamiam contractam. Bigami autem ab omni prorſus ordine excludebantur. Quamvis enim aliquando toleratum, ut bigamus etiam ad ſubdiaconatum aſcenderet, ut liquere poteſt ex Arelatenſi II. *cap.* 26. & Toletano I. *cap.* 3. & Siricio Papa his Conciliis antiquiori, & aliis; attamen a minoribus ordinibus bigamos olim etiam excluſos planiſſimum eſt, alioque oſtendendum loco, ſcilicet *lib.* 2. *de ordine & annexis*. 11

Ex quo rejicitur interpretatio, quam adhibet Covarr. *in Clementina ſi furioſus* 1. *p.* §. 2. *n.* 3. qui cum iſto Canone Apoſtolico meretricium concubitum intellexiſſet, affirmavit olim eo effici aliquem irregularem, jam tamen ſublatum uſu. Id enim abſque fundamento aſſeritur. Rejicienda etiam interpretatio Franciſci Suarez *to.* 5. *in* 3. *part. diſp.* 45. *ſect.* 2. Qui cum idem ac Covarr. concubinæ nomine intellexiſſet, addit, rejici ab altari, qui concubinam habuerit, propter infamiam; infamis enim ad ſacros ordines non eſt admittendus, *cap. infamis* 6. *qu.* 1. & aliis, ſed neque is ſenſus quadrat Apoſtolico Canoni, in quo de bigamiæ irregularitate agi planum eſt: in ſequenti autem de turpi vita. 12

Secundo probo concubinam etiam poſt Chriſtum dictam eam uxorem, quæ minus ſolemniter ducebatur ex Concilio Toletano I. *cap.* 17. & habetur *in cap. is qui* 13

in Concilio Aurelianenſi III. ſub Vigilio Papa c. 9. *De his qui ex concubinis filios habeat, & uxores legitimas poſt habuerint, aut defunctis uxoribus publice ſibi concubinas crediderint ſociandas, id obſervandum eſſe cenſuimus, ut ſicut eos qui jam ſunt per ignorantiam ordinati, non removemus, ita ſtatuimus ne ulterius ordinentur.* Hactenus Concil. Quem textum ſic induco. Si ibi concubinæ nomine intelliguntur fornicariæ fœminæ, rejicerentur ab altaribus, qui concubinas habuiſſent, tamquam criminoſi. At criminoſi, & turpis vitæ ſi in meliorem frugem redierint, non excluduntur ab ordine ſuſcipiendo. Ergo ille, qui licet concubinam habuiſſet fornicariam, poſtea tamen matrimonio contracto turpem illam vitam eluiſſet, non rejiceretur ab ordine. Hoc autem Canone præcipitur, ut etiamſi ante matrimonii conjunctionem habuiſſent concubinas, non amplius promoveantur. Ergo non vagus concubitus, ſed lege matrimonii adſtrictus intelligitur nomine concubinæ, alias abſurdiſſimam Canoni tribueremus ſententiam. Et præterea qui turpiter vivit, non ſolum non ordinatur, ſed deordinatus ab altari repellitur. At in iſto Canone, qui defunctis uxoribus, concubinis ſociati ſunt, ſi ordinati ſint, per ignorantiam, miniſtrare permittuntur. Ergo nomine concubinæ uxor minus ſolemnis hoc loco intelligi debet, & ideo ob bigamiam ab ordinibus excluſi. Relinquitur ergo etiam poſt Chriſtum extitiſſe ac perſeveraſſe iſtud inferiorum uxorum genus, etiam Eccleſiaſticis legibus approbatum: non quod concubinam habere liceret alia uxore vivente, ſed quia cum ea matrimonium intercedebat, minus tamen ſolemne, ac ideo aliquando vocatum non legitimum, & contubernium.

21 Ultimo tandem noſtræ ſententiæ favet, dum prædictum concubinarum uſum interdicit Conſtantinus Porphyrogenita, ut refert Harmenopol. *in epitome juris, lib. 4. c. 7.* cum inquit. *Quoniam apud majores noſtros permiſſam fuiſſe concubinarum communionem reperimus, quicumque cum ea familiariter ac domeſtice agere vellet, non abs re nos facturos putavimus, ſi hujus quoque mentionem faceremus, ne nobis commiſſa reſpublica defœdaretur nuptiis inhoneſtis ac non decentibus. Qua cauſa moti Jubemus, ne cui deinde in ſuis ædibus concubinam habere liceat, quando perexiguum, aut nullum omnino diſcrimen inter concubinatum, & fornicationem ſtatuimus. Sed ſi cum ea communionem aliquam habere geſtiat, contractum matrimonialem cum ea inite, obſervata legis ſolemnitate. Si vero eam legitimæ uxoris appellatione indignam exiſtimat, nullam per concubitum communionem cum ea exerceto, ſed eam repellito, & uxorem accipiat, quam judicarit ſibi e re fore.* Vides ibi nuptias appellari cum concubina conjunctionem. At quia ſine ſolemnitate juris ac publicis nuptiis ducta erat, parum differre dicit a fornicatione, quod ſcilicet ea contrahendi ratio ſine legis ſolemnitate anſam fornicationi paſſim aperiret, quæ fuit ratio legitimas nuptias, & publicas introducendi.

22 Verum his, quæ hactenus ſtatuimus, ſcilicet poſt Chriſtum etiam concubinam dictam fœminam quæ minus ſolemniter duceretur obſtare videtur difficile decretum Leonis primi *epiſt. 92.* & habetur *cap. non omnis 32. qu. 2. cap. ancillam, eadem cauſa, & quæſtion.* Cujus decreti verba ſupra retulimus, cum primam confirmabamus ſententiam, ubi plane docet conjunctionem cum concubina matrimonium non eſſe. Unde ille, qui filiam ſuam locat habenti concubinam, non tradit eam viro conjugato, ſed ſoluto.

23 Bellarminus *lib. 2. de concil. cap. 8. argumenta* 11. reſpondet Leonem aliter accepiſſe nomen concubina, quam Patres Concilii Toletani I. Leo enim concubinam vocat eam, quæ aſſumitur ad conſortium tori ſine mutuo conſenſu perpetuo vivendi: Concilium autem vocat concubinam eam, quæ ducitur cum eo conſenſu, ſed privatim expreſſo, non per publica inſtrumenta: jam enim antea monuimus concubinæ nomen variæ ſignificationis eſſe & pro loco, & tempore commode interpretandum. Sufficiens quidem hæc interpretatio, ſi alia non ſuppeteret: ſed ſuppetit alia quam ad iſtum textum adhibuit ante me quem ego viderim, nemo: eſtque ut ego credo, germana ac ſolida interpretatio.

24 Cujus rei gratia ſupponendum eſt in iſto decreto Leonem pro eodem uſurpaſſe ancillam in ſtatu ſervitutis manentem, & concubinam, ut ſtatim oſtendam. Inter alia autem media, quibus ancilla ſtatum ingenuitatis adquirit, illud eſt, quando patronus illam ducit uxorem. Ea etenim eſt natura conjugii, ut tollat ſtatum ſervitutis, fit enim uxor particeps bonorum, (de quo ſupra, cum de impedimento ſervitutis fuit ſermo, cum qua communione in bonis, honore, & toro fieri non poteſt, ut ſtatus permaneat ſervitutis. Id quod omnium optime demonſtravit excellentis vir ingenii Gabriel Vaſq. in diſput. de ſervitute Chriſti. Quare patronus, qui carnaliter cum ancilla miſcetur, nolens eam ingenuam fieri, ſed in ſervitute manere, eo ipſo non vult cum illa matrimonium contrahere: ſi enim vellet copula maritali cum illa conjungi patronus, eveheret illam ad ingenuitatis ſtatum. Ideo inquit Leo, *nuptiarum fœdera inter ingenuos ſunt legitima, & inter æquales.* Dicit itaque Sanctiſſimus Pontifex Leo, concubinam, id eſt, ancillam, quando ingenua non facta copulatur patrono, uxorem non eſſe, ſed ſervam, atque ideo eum, qui tradit nuptui filiam concubinam habenti, id eſt, habenti ancillam, cum qua permanente in ſervitute miſcetur, non tradere illam conjugato: quia conjungi maritali affectu & illam in ſervitutis ſtatu permanere fieri nequit ex ipſa natura matrimonii.

Hinc Julius Papa Leone prior *cap. ſi quis ancillam 29. qu. 2.* vetuſtam ambiguitatem decidens decernit: *quod ſi quis ancillam libertate donaverit, ac in matrimonium ſibi ſociaverit, legitimas appellandas nuptias. Si enim ex affecta fiunt omnes nuptiæ, & nihil impium, & legibus contrarium in tali copulatione fieri poteſt, quare prædictas nuptias cohibendas exiſtimemus?* Atque hinc etiam exorta illa dubitatio, quam decidit Triburienſis Canon *in c. perlatum 29. q. 2. Perlatum eſt ad ſanctam Synodum, quod quidam ingenuus ingenuam accepit uxorem, & poſt filiorum procreationem occaſione divortii, cujuſdam ſervum ſe fecit, utrum neceſſario mulierem tenere debeat, & ſi tenuerit, utrum illa quoque ſecundum ſæcularem legem ſervituti ſubjici debeat; quæſitum eſt. Judicatum eſt uxorem minime debere dimitti.* Unde oriri potuit ea quæſtio, an matrimonium ſolveretur ingenuo viro ſe in ſervitutem tradente, niſi quia cum ſervo in ſervitute manente, neque cum ſerva matrimonium eſſe non poſſe exiſtimabant: ſed neceſſarium eſſe, ut ad ſtatum ingenuitatis eveheretur, ut nuptiæ legitimæ & inter æquales eſſent. 25

Hæc noſtra interpretatio confirmata manebit, ſi oſtendamus ſanctum Leonem ſuo decreto pro eodem uſurpaſſe concubinam, & ancillam, cum qua rem habet patronus. Id autem in primis conſtat ex illis verbis decreti, *Aliud eſt uxor, aliud concubina, ſicut aliud ancilla, & aliud libera.* Et ad id probandum adducit quod dictum eſt in Geneſi ad Abraham: *Ejice ancillam, & filium ejus, non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ.* Idem etiam illa verba oſtendunt. *Niſi forte illa mulier ingenua facta, & dotata legitime, & publicis nuptiis honeſtata videatur.* Idem etiam oſtendit, quod in fine decreti additur. & habetur *cap. ancillam 32. q. 2. Ancillam a toro ejicere, & uxorem certæ ingenuitatis adquirere, non eſt duplicatio conjugii, ſed profectus potius honeſtatis.* Ergo id quod ſupra concubinam dixerat, ancillam intellexit. 26

Et denique hunc eſſe decreti Leonis ſenſum oſtendo manifeſte, quia Conc. Triburienſe c. 83. ejuſdem decreti mentionem faciens, ita interpretatur, ut ſanctus Leo pro eodem acceperit ancillam, & concubinam. Inquit enim, poſtquam retulit Leonis verba. *Unde paternam ſequentes auctoritatem ſub præſenti hujus catalogo Concilii ſtatuimus, & libere judicamus, ut quiſquis liber libertam, hoc eſt, ancillam per manumiſſionem, & regalem largitionem liberam factam, legitime in matrimonium duxerit, ulterius habere debebit, tamquam unam ex nobili genere progenitam accepta fornicationis cauſa, & quamdiu illa vivat, nullam aliam accipiat. Eſt igitur ut ex decretis Papæ Leonis prædiximus, ingenua facta, & dotata legitime, & publicis honeſtata nuptiis, & propterea jam non eſt concubina, ſed uxor legibus adquiſita.* Hæc concilium, quod idem multo antea docuit Ambroſius *ſerm. 65.* Nam poſt illa, quæ pro contraria ſententia adduximus, inquit, *Sed dicet aliquis. Uxorem non habeo, ideo mihi ancillam ſociavi. Audi quid dicat Scriptura ad Abraham: Ejice ancillam, & filium ejus, non enim erit hæres filius ancillæ cum filio liberæ. Si ergo ancillæ filius hæres non eſt, neque filius eſt.* Et ſtatim. *Mulier igitur tua, ſi talibus moribus prædita eſt, ut mereretur conſortium, mereatur & nomen uxoris, præſta concubinæ tuæ libertatem, & nomen uxoris, ne tu adulter ſis potius, quam maritus.* 27

Sed adde etiam, quo majorem lucem inferam huic Leonis decreto, (neque enim quidquam eorum, quæ mihi ſeſe ad Canonum intelligentiam occurrunt, diſſimulare volo) ſuſpicor, cum connubia cum concubinis, & ancillis non eſſent publica, neque cum publicis denuntiationibus, ſed clandeſtina ſine ſcriptura, & dote, ut ex citatis teſtimoniis liquet, ſuſpicor inquam, illa irrita declarata poſterioribus decretis. Et ita Leonem I. ejuſmodi cum ancillis irritaſſe connubia clandeſtina, niſi ingenua fieret, dos ſcriberetur, publice nube- 28

ret: ut expreſſit etiam Triburienſe Concilium eo, quem referebamus, loco. Nec mihi hic valde alienus ſenſus a Leonis mente videtur, cum recolo Evariſtum multo antea legitimi matrimonii formam ſtatuiſſe, vel promulgaſſe, ita ut ſecus inita nulla eſſent, de quo dixi ſupra *lib.* 5. cum de matrimonio clandeſtino ſermo fuit. Atque ex his, quæ hactenus dicta ſunt, ſoluta manent omnia, quæ pro prima adducebamus ſententia. Omnia enim diſcrimina, quæ in jure civili conſtituuntur inter uxorem, & concubinam, majorem ſolemnitatem in uxore ducenda indicant, quam quæ deſiderabatur in conjunctione cum concubina. Adde varia oportere diſtingui tempore, ut ea, quæ de concubinis in jure civili continentur componas. Quædam enim illud tempus reſpiciunt, cum licitus concubinarum uſus una cum uxoribus ante Chriſtum, qualia multa ſunt in antiquis Jureconſultis. Alia, quando jam Chriſtianis Imperatoribus dominantibus prohibitæ omnino concubinæ. Ac de his hactenus.

De impedimento impotentiæ.

CAPUT LV.

Validum eſſe conjugium impotentium etiam ad caſte vivendum negarunt nonnulli.

SUMMARIUM.

1 *Senſus quæſtionis.*
2 *Opinio negans valide contrahi matrimonium inter impotentes ad caſte vivendum.*
3 *Ejus quinque fundamenta, ibid. & 4. 5. 6.*

1 DUobus modis contingere poteſt ut matrimonium contrahatur inter impotentes, quos dicemus. Primum cum pacto implicito vel virtuali de futura copula; deinde cum voluntate, & conditione caſte vivendi. Si priori modo celebretur matrimonium, non dubito nullum eſſe jure naturæ, id quod a Sixto V. videtur definitum in ea conſtitutione, quam adducemus infra. Ratio videtur eſſe manifeſta, quia in ejuſmodi contractu aperte adhibetur conditio contra ſubſtantiam matrimonii: quia ſeminatio impotentis, de quo eſt ſermo, vel omnino eſt nulla, vel non eſt intra vas, ex quo fit neceſſario ſeminationem impotentis illicitam eſſe, & contra finem matrimonii, eſt enim effuſio vacua, & inanis, & quæ minime ad generationem ordinari poteſt. Obligatio igitur ejuſmodi effuſionis ſeminis in contractu appoſita omnino reddet nullum jure naturæ, juxta certiſſimam doctrinam, propter quam, ut dicemus infra, auctoritate Sixti diſſoluta omnia, quæ præceſſerant Eunuchorum matrimonia. Dubitamus ergo de ſecundo modo contrahendi conjugium, an ſcilicet, valeat matrimonium impotentis cognita etiam impotentia, dummodo ad caſte vivendum celebretur, & ſine ordine ad copulam.

2 Bonaventura *in 4. diſt. 34. art. 2. qu. 1.* Ricardus, & alii *eadem diſt.* quos ſequitur Soto *ibid. q. unic. art. 2.* & recentiores nonnulli exiſtimarunt perpetuam impotentiam jure naturæ dirimere matrimonium, quovis celebretur modo. Imo & aliqui cenſent hanc ſententiam eſſe definitam a Sixto V. de quo tamen poſtea videro. Probari poteſt hæc ſententia primo, quia non poteſt eſſe traditio dominii inter hujuſmodi perſonas; traditio namque dominii, quæ in matrimonio intercedit, includit, conſenſum implicitum in copulam, quod conſtat ex S. Thomæ *3. p. q. 26. art. 2.* & videtur doctrina Pontificis *c. ſufficiat 27. q. 2.* inter hos autem contrahentes non poteſt eſſe conſenſus implicitus in copulam, neque translatio dominii cum obligatione ad copulam. Quod ex eo declaratur, quod modo dicebamus, ſcilicet, ejuſmodi conditionem appoſitam in contractu deſtruere ſubſtantiam contractus. Ergo hæc obligatio non poteſt eſſe de eſſentia matrimonii, & ita non poterit eſſe conſenſus in copulam, quia conſenſus implicitus in copulam dicitur, qui includitur in expreſſo alio apto ad copulam. ſed in hoc contractu, ut probatum eſt, materia non poteſt transferri cum ordine ad copulam. Ergo non poteſt eſſe conſenſus adhuc implicitus in copulam.

3 Secundo, quia ſi ſola diverſitas ſexus cum ordine ad naturalem ſocietatem, ſine radicali etiam dominio in ordine ad copulam ſufficit ad rationem matrimonii, via poterit aſſignari ratio ad probandum ſecundum naturalem rationem non poſſe eſſe matrimonium inter ſororem, & fratrem ad caſte vivendum, quia & ſocietas naturalis, & reverentia, & commonicatio honoris poteſt eſſe inter eos ſine ulla indecentia aut turpitudine. Ergo ſi neceſſaria non eſt translatio corporis cum dominio radicali in ordine ad copulam, videtur ceſſare omnis ratio inhabilitatis naturalis ad ſic contrahendum. Ita arguit Gratianus *37. qu. 2. verſic. cum ergo.*

Tertio, quia ſi poteſt eſſe matrimonium, quando a principio contractus materia ita eſt impotens, ut omnino ex natura rei fieri non poſſit commixtio ſeminis prolifici, ergo poteſt eſſe matrimonium inter aliquos, quibus ex natura rei repugnat, ut fiant una caro, veluti inter duos homines, aut duas fœminas; cum tamen ex natura materiæ hujus contractus ordinetur ad hoc ut conjuges fiant una caro: propter hoc enim relinquetur pater, & mater, & conjuges ſibi adhærebunt in carne una, per matrimonium ſcilicet. Quod ſignum ſuadet matrimonium requirere translationem materiæ aptæ ad commixtionem ſeminum natura ſua prolificam, & in generationem relatam. 4

Quarto. Si potentis cum impotenti poteſt eſſe validum conjugium, eo modo quem diximus, vel conjuges mutuo habent jus, ne alter committat adulterium, vel non habent. Si dicatur primum; contra hoc videtur eſſe quia adulterium eſſe non poteſt, niſi fœmina faciet contra jus mariti; ſed in caſu non violat mariti jus, ergo neque adulterium committit. Major notior eſt, quam ut probatione indigeat, minor vero probari videtur efficaciter, quia non poteſt fœmina in abuſu corporis ſui jus mariti violare in hoc caſu. Quod ita explico. Quia hic impotens vir non habet jus, quod eſt veluti paſſio matrimonii. Deinde ex his quæ concedit oppoſita ſententia, non habet jus radicale corporis alterius conjugis ad hunc uſum ordinatum. Ergo abuſus corporis contra jus viri, nequaquam cenſendum eſt. Si vero dicatur ſecundum, contra hoc militat illud Pauli 1. Cor. 7. *mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed vir, ſimiliter vir poteſtatem non habet, ſed mulier.* Deinde videtur ſequi poſſe eſſe matrimonium validum ex natura rei cum conditione de ſumenda potione ſterilitatis, ita ut hujuſmodi conditio non repugnet ſubſtantiæ contractus, quod abſurdum eſt. Quod ſequatur probo, quia in ſpecie hujus matrimonii, licet illicitum eſſet, eam potionem ſumere, quæ ſterilitatem induceret, tamen non fieret contra jus matrimonii, quia ut dixi etiam radicale dominium non diceret ordinem ad copulam. 5

Ultimo denique alio modo declaratur invalidum eſſe matrimonium potentis cum impotente, quia vel impotentia eſt incognita alteri, & tunc matrimonium videtur nullum, quia ex communi ratione contrahendi, ubi non intervenit pactum de ſervanda caſtitate, traditur corpus generationi aptum pro apto, ita ut in iſto modo contrahendi includatur conditio de tradendo corpus aptum pro alio etiam habili & idoneo, & ex conſequenti deficiente conditione nullum redditur matrimonium. Si vero impotentia ſit nota utrique, etiam non valet matrimonium, quia qui potens eſt, non poteſt tradere ſuum pro alterius corpore, quia non poteſt tradere niſi pro corpore apto ad matrimonium. Hæc enim eſt ratio propter quam fieri nequit ut is qui habilis eſt contrahat cum inhabili, quia tradere non valet corpus in ordine ad matrimonium, niſi habili & idoneo. Sed impotens ut probatum eſt, inhabilis eſt ad contrahendum cum ordine ad copulam. Ergo qui impotens non eſt, non poteſt contrahere cum impotenti in ordine ad copulam. Ex quo abſolute inferebamus non poſſe contrahere. Quod ſiquis dicat poſſe eſſe matrimonium ſine dominio radicali ad copulam ex libera voluntate contrahentium, militant contra hæc, quæ hactenus adduximus; & addi poteſt, quia ſi id licet ex libera voluntate contrahentium, ergo quando uterque eſſet potens ex libera eorum voluntate, poſſet valide matrimonium celebrari juxta rei naturam ſine traditione radicalis dominii inter ipſos conjuges, quod nullus conceſſit: & tamen aperte videtur ſequi ex dictis, ſi contractus matrimonii poteſt ſubſiſtere ſine dominio radicali in ordine ad copulam. 6

CAPUT LVI.

Vera ſententia, quæ aſſerit validum eſſe hujuſmodi matrimonium, ſtatuitur, & probatur Scholaſticorum auctoritate.

SUMMARIUM.

1 *Validum hujuſmodi matrimonium probatur auctoritate Scholaſticorum, Magiſtri, & Divi Thomæ.*

2 An

2 *Aliud teſtimonium Divi Thomæ expenditur.*
3 *Quorumdam explicationes refellantur, & 4.*

1 FAteor tamen mihi ſemper viſum eſſe probabilius matrimonium potentis cum impotente ad caſte vivendum, etiam cognita impotentia, valide celebrari. Sententiam hanc tenent ex antiquis, & recentioribus non pauci, Paludanus *in 4. diſt.* 34. *qu.* 2. Antoninus 3. *p. tit.* 1. c. 22. §. 3. Veracruz *in ſuo ſpeculo conjug.* 1. *p. art.* 38. Petrus Soto *lect.* 5. *de matrim. c.* 8. fuſe Medina *lib.* 5. *de contin. a cap.* 74. & alii viri docti hujus ætatis. Sed (quod fugiebat memoriam) in hac etiam ſententia videtur fuiſſe Magiſter *in 4. diſt.* 34. *in principio*, agens enim de perſonis illegitimis ad matrimonium, inquit frigiditatem, hoc eſt impotentiam, & conditionem reddere, nec omnino legitimos, nec omnino illegitimos. Poteſt ergo ex Magiſtri ſententia cum frigido ſtare validum matrimonium, videlicet ſi alter ſciat, & ad caſte vivendum contrahatur: nam ſi eſſet in ordine ad copulam, plane nullum eſſet, ſed ad eo modo contrahendum eſſent omnino illegitimi, ut dixi ſupra *c. præcedenti*. Atque ita interpretatus eſt Magiſtrum S. Th. *eadem diſt. qu.* 1. *art.* 2. *ad* 4. Adde etiam ita expreſſe ſenſiſſe D. Thomam loco & ſolutione citata. Cum ergo argumentum eſſet in hunc modum: *Si ſciat mulier virum eſſe frigidum, quando cum eo contrahit, verum eſt matrimonium. Ergo frigiditas, quantum eſt de ſe, matrimonium non impedit.* Reſpondet iſto pacto. *Ad quartum dicendum, non in quolibet contractu hoc univerſaliter tenetur, quod ille, qui eſt impotens ad ſolvendum aliquid, non reputatur idoneus ad contractum illum, quo ſe obligat ad ejus ſolutionem. Tamen impotens poteſt eſſe tripliciter, uno modo, quia non poteſt ſolvere de jure, & ſic talis impotentia omnibus modis facit contractum eſſe nullum, ſive ſciat ille, cum quo facit talem contractum, ſive non. Alio modo quia non fit ſolvendo de facto, & tamen ſi ſciat ille, cum quo contrahit, hanc impotentiam, & nihilominus contrahit, oſtenditur quod alium finem ex contractu quærit: & ideo contractus ſtat: ſi autem neſcit, tunc contractus nullus eſt, & ideo frigiditas, quæ cauſat talem impotentiam, ut homo non poſſit de facto ſolvere debitum, & conditio ſervitutis, per quam homo non poteſt de facto libere tradere, impediunt matrimonium, quando alter conjugum ignorat hoc, quod alius non poteſt reddere debitum. Impedimentum autem, per quod aliquis non poteſt de jure reddere debitum, ut conſanguinitas, annullat contractum matrimonium ſive ſciat alter, ſive non. Et propter hoc Magiſter ponit, quod hæc duo faciunt perſonas non omnino illegitimas.* Hactenus D. Thomas. Quo quid clarius, & apertius? Imo & optimam aſſignant noſtræ ſententiæ rationem quam expendemus poſtea in illis verbis, *oſtenditur, quod alium finem ex contractu quærit.* In quibus apertiſſime docet valere hujuſmodi matrimonium ſine ordine ad copulam, quandoquidem illa intervenire non poteſt. Eadem habetur *in addition. q.* 58. *art.* 1. *ad* 4. Quamvis teſtimonium hoc cum Divi Thomæ non ſit, ad id, quod modo contendimus, parum habet roboris.

2 Sed profero præterea teſtimonium aliud ex D. Th. 3. *par. qu.* 29. *art.* 2. Quod nonnulli adducunt pro oppoſita ſententia, mihi tamen videtur eſſe pro iſta non obſcure. *Forma*, inquit, *matrimonii conſiſtit in quadam indiviſibili conjunctione animorum, per quam unus conjugum indiviſibiliter alteri fidem ſervare tenetur, finis autem matrimonii eſt proles generanda, & educanda.* Et paulo poſt. *Sic igitur dicendum, quod quantum ad primam perfectionem omnino verum fuit matrimonium Virginis Dei matris, & Joſeph, quia uterque conſenſit in copulam conjugalem, non autem expreſſe in copulam carnalem, niſi ſub conditione; ſi Deo placuerit.* Ecce manifeſte diſtinguit D. Th. conſenſum in copulam conjugalem, quo nomine tantum intellexit, ut conſtat ex primis verbis, conjunctionem animorum indiviſibilem, & conſenſum in copulam carnalem, & ſolo illo conſenſu in conjugalem copulam, docet eſſe validum matrimonium, ergo ex D. Th. ſententia verum matrimonium eſſe poteſt ſecluſo quovis ordine, & conſenſu ad carnalem copulam, dummodo ſit conſenſus in copulam conjugalem, qua ſcilicet conjunguntur in eamdem vitæ, munerumque ſocietatem, atque adeo valide contrahi poteſt conjugium potentis cum impotenti ad caſte vitam tranſigendam. Et quidem hanc eſſe mentem D. Th. affirmavit Petrus Soto, & nonnulli alii.

3 Sed non uno modo conantur explicare nonnulli D. Thom. Quidam dicunt ſolum velle impotentiam ignoratam reddere contractum invalidum in ordine ad cohabitationem, eamdem vero cognitam inducere obligationem ſimul cohabitandi, non tamen obligationem matrimonii. At hæc explicatio divinat, nullum vel leve fundamentum habet in D. Th. Quod enim in illo verbum eſt de cohabitatione? Adde D. Thom. ſicut aſſerit impotentiam ignoratam nullum reddere matrimonium, ita aſſerit impotentiam cognitam non infirmare. Loquitur ergo in utroque caſu de impotentia in ordine ad contractum matrimonii. Favet etiam quod conjunctim loquitur de ſervitute, & frigiditate, & de utraque ignorata ac cognita vult eamdem eſſe rationem; Signum ergo eſt tantum loqui relate ad valetudinem, vel infirmitatem contractus matrimonii.

Hinc quoque aliorum expoſitio refellitur, qui D. Th. interpretantur de impotentia temporali, ita ut hanc dixerit non impedire matrimonium. Non vero loquutum 4
eſſe de impotentia perpetua. Sed neque hæc eſt ad mentem, ſed potius contra mentem D. Thomæ. Tum quia S. Thomas loquitur de impotentia, quæ impedit: temporaria vero neque ex ejus, neque alicujus ſententia eſt impedimentum matrimonii. Tum eamdem rationem vult eſſe de ſervitute, & impotentia; dirimit autem ſola ſervitus perpetua ignorata. Tum denique ſatis refellunt illa verba, quibus dicit D. Thomas eum, qui non eſt potens ad reddendum debitum, ſi contractum cum alio ſcienti celebret, ſignum eſſe alium finem, quam copulam carnalem in contractu quærere. Non ergo loquitur de impotentia temporali: nam cum illa bene poſſet eſſe conſenſus, & in copulam conjugalem & carnalem, tantumque de perpetua impotentia dicere potuit cum ea ſolum ſtare poſſe conſenſum in conjugalem copulam, & alium diverſum finem intendi.

Adde etiam matrimonium impotentium, quamvis ſit 5
ad maritales actus, donec cognita impotentia, & probata dicant ſe nolle cohabitare, valere, poſteaque diſſolvi ſi cohabitare nolint, tenuit Rota apud Farinac. *vol.* 2. *conſil. deciſ.* 111. & apud Seraphinum *deciſ.* 203. *n.* 2. 3. 4.

CAPUT LVII.

Aſſertur ratio pro eadem ſententia.

SUMMARIUM.

1 *Aſſertur ratio a priori noſtræ ſententiæ.*
2 *Et a poſteriori.*
3 *Quorumdam ſolutio rejicitur.*
4 *Alia ſolutio impugnatur, & 5.*

TEſtimonia, quibus ſententia probari poteſt, adduxi 1
ſupra *lib.* 1. Nunc reſtat probemus illam ratione, nec enim deeſt optima pro illa ſententia ratio, quæ unica tantum eſt, & aliquando latius proponenda, & explicanda, ut ejus vis magis innoteſcat in hunc modum. Id quod ad eſſentiam contractus matrimonii requiritur, tantum eſt, quod ſit mutua conjunctio animorum in naturalem vitæ ſocietatem cum diverſitate ſexus. Sed totum hoc in matrimonio hujuſmodi impotentium celebrato ad caſte vivendum reperitur. Igitur illud eſt verum, legitimum, perfectumque matrimonium. Tota difficultas eſt in majori propoſitione probanda, quam & probare, & explicare conabor diverſimode. In primis ex generali ratione contractus, in quo eſt traditio dominii, non repugnat matrimonium eſſe ſine ullo prorſus ordine ad copulam ex illo generali principio paſſimque recepto, ubi dominium diſtinguitur ab uſu, poteſt eſſe contractus circa materiam dominii ſine ordine ullo ad uſum, & etiam ſi alias deficiat uſus: tam enim uſus quam dominium poteſt eſſe unumquodque ſeparatim integra materia contractus, quam rationem late propoſui ſupra *lib.* 1. & ibi videri poteſt. Ex quo fit corpus generationi aptum non eſſe neceſſariam materiam hujus contractus. Si enim aptum corpus neceſſaria materia, procul dubio propter liberorum procreationem eſſet. Quorſum enim iſto fine ſecluſo requireretur? Hic autem non eſt neceſſarius finis, ut oſtendimus, eo ergo ſublato, & matrimonio propter alium finem celebrato, quid indigemus apto ad generandum corpore? Itaque concomitabitur tantum contractum aptitudo hæc, ſi forte fuerit in contrahente, non vero erit neceſſaria.

Oſtendamus nunc a poſteriori, & a ſigno. Primum. 2
Commune eſt omni ſacramento non conſiſtere, ſi deſit materia ad illud neceſſaria, nec baptiſmum ſine aqua, Euchariſtiam ſine pane & vino, pœnitentiam ſine peccatis, & dolore, unctionem ſine oleo, & ſic in reliquis valide celebratis. Nec ergo matrimonii ſacramentum conſiſtit ſine vera, & neceſſaria materia, at-

que adeo ſine corpore apto ad generationem, ſi illud eſt materia, quam neceſſario poſtulat. Sed omnium ſententia certum eſt ſuperveniente impotentia perpetua non diſſolvi matrimonium. Ergo non eſt neceſſaria materia ad matrimonium corpus aptum generationi. Neque enim alia ratione, ſi contingat mutatio ſexus, qua naturaliter fœmina mutatur in virum. (Quod fieri poſſe non dubito, cum id evenerit apud Compluteuſes eo tempore, quo ibi commorabar, auncque mihi perſuaſi verum eſſe, quod apud Plinium, & alios antiquiores legi de fœminis in virum naturaliter converſis) ſi ergo hujuſmodi mutatio contingat, matrimonium diſſolvatur, non alia ratione, niſi quia diverſitas ſexus eſt neceſſaria hujus contractus materia. Si corpus aptum eſt ita requiſitum, ut niſi ſit, nulla poſſit valida intervenire traditio, tolle corpus aptum, ceſſabit, & diſſolvetur contractus: ſicut ſi ſexum mutes, extingues vinculum conjugii.

3 Viderunt hanc difficultatem nonnolli ex recentioribus, & diſparitatem rationis aſſignare conati ſunt, ſed fruſtra, Quidam dicunt per impotentiam ſupervenientem non dirimi matrimonium, quia natura ſua indiſſolubile eſt. Sed non ſatis attendunt, quid reſpondeant. Non enim ideo diſſolubile erit matrimonium, ſi diſſolvatur materia neceſſaria deficiente: ſicut neque ex eo quod mutato ſexu diſſolvatur, inde ſit diſſolubile conjugium eſſe. Si immutata materia, aut accidentaliter tantum variata ſeparari poſſent, variabile eſſet matrimonii vinculum: attamen quod vera ſubſtantiali, & neceſſaria materia extincta ceſſet contractus, qui illam exigit, non convincit matrimonium ſolubilia eſſe naturæ. Eodem pacto refelluntur hi, qui in eo diſparem rationem conſtituunt, quod quando supervenit impotentia conjugio jam alter conjux poſſeſſionem habet. Quid refert poſſidere ſi materia neceſſaria extinguitur? Plane nihil.

4 Sed audiamus acutiores alios. Dicunt diſparem eſſe rationem, quia ad transferendum dominium corporis a principio contractus, neceſſe eſt materiam hujus contractus aptam eſſe, corpus autem generationi ineptum, hoc eſt, copulæ conjugali, per quam conjuges poſſint fieri una caro, non eſt apta materia contractus. Quod vero ſemel translato dominio materiæ aptæ superveniat aliqua conditio, quæ ſi antecederet, redderet materiam inhabilem contractui, non reddit materiam ſimpliciter ineptam vinculo orto ex priori contractu. Id quod in aliis impedimentis facile conſtat. Et D. Th. *in addit qu. 59. art. 3. ad 4.* docuit multa impedire matrimonium contrahendum, ſi præcedant, quæ tamen diſſolvere non poſſunt, ſi ſequantur. Et notum eſt exemplum in affinitate primi gradus, quæ ante matrimonium dirimit matrimonium ſubſequens, & ſi poſt matrimonium contractum adveniat, non diſſolvit. Sed certe iſti difficultatem vel non ſatis attenderunt, vel diſſimularunt, vel ſibi ipſis repugnant. Nam ſi corpus aptum conjugali copulæ in ordine ad generationem eſt neceſſaria materia, & naturalis, & ſubſtantialis matrimonii, ea ſublata tollatur contractus neceſſe eſt, ſicut de ſexu dicebamus. Quod enim mutetur corpus de apto in non aptum non eſt accidentalis aliqua variatio in materia contractus, ſed ſubſtantialis variatio ex ipſorum ſententia, quæ exigit corpus aptum tamquam veram, naturalem, & neceſſariam materiam. Ex quo jam colligitur non eſſe ad rem, quod de impedimentis adducitur. Nam impedimenta affinitatis etiam primi gradus non efficiunt materiam ſubſtantialiter, ſed accidentarie ineptam contractui, & ex mera juris poſitivi diſpoſitione. Imo id exiſtimo fortaſſe verum de impedimento inter fratres, ut ſupra oſtenſum eſt. Cum ergo jure tantum poſitivo conſtet affinitatis impedimentum, non eſt mirum, ſi præcedens affinitas impediat ea diſpoſitione juris, ſubſequens vero non diſſolvat. Neque enim poteſtas eſt in Eccleſia diſſolvendi verum, & legitimum, conſummatum & ab initio validum matrimonium, ſed tantum declarandi nullum fuiſſe, ſi revera a principio infirmum fuit. Eſt tamen poteſtas apponendi impedimenta, quæ ita impediant, ut contractus non ſortiatur effectum. At vero ſi corpus aptum generationi eſt materia neceſſaria ſubſtantialites ad contractum matrimonii, ut oppoſita docet ſententia, ſicut mutato ſexu diſſolvitur, diſſolveretur etiam ſuperveniente impotentia perpetua ex defectu quidem neceſſariæ materiæ.

5 Deinde non eſſe neceſſariam materiam corpus aptum copulæ conjugali in ordine ad generationem ex eo conſtare poteſt, quia ejuſmodi potentia tantum requiri poteſt, quando celebratur matrimonium cum ordine ad copulam, quod neceſſarium non eſſe ad validitatem matrimonii conjectari poteſt ex Virginis Beatiſſimæ conjugio. Si namque illa voverat abſolute virginitatem, & ante matrimonium: erat ergo corpus ejus ineptum ad conjugalem copulam: atque adeo neque expreſſe neque implicite potuit eſſe conſenſus in illam abſque peccato, aliquidque diminuiſſet de virginitatis propoſito, ſi etiam ſub conditione conſenſiſſet in carnalem copulam. Itaque corpus ejus, qui virginitatem abſolute vovit ante conjugium, impeditum eſt, ut nulla ratione poſſit in copulam conſentire, nec in prolem, tamquam in finem ferri, cum in uſu, quod eſt objectum ejus conſenſus, ſit peccatum, & ſacrilegium. Quod autem corpus impeditum ſit impotentia phyſica vel morali, ad id de quo agimus, parum refert. Tantum enim contendimus cum inhabilitate manifeſta ad copulam, & prolem, & ſine ullo conſenſu etiam implicito in illam, poſſe contrahi matrimonium. Quod æque verum eſt in uno caſu, & in alio. Et explico adhuc magis. Inquiro ab iſtis, ſuppoſita inhabilitate per votum virginitatis antecedens matrimonium, quomodo cum propoſito abſoluto virginitatem ſervandi poteſt eſſe vel implicitus conſenſus in copulam? Quid refert tradere corpus de ſe aptum ad illam, cum voluntas renuat: conſenſus enim ille ideo dicitur implicitus in copulam, quia explicite transfero dominium corporis habilis ad prolem, Et ſi non aliud explico, tacite videtur ferri animus in prolem, & in medium ad illam: attamen ſi cum transfero dominium in conjugem, expreſſe habeo votum ſervandæ virginitatis, quomodo eſt tacitus conſenſus copulæ? Corpus enim aptum tradere ideo conſenſus tacitus reputatur, non quia eſt illud de ſe habile ad copulam, ſed quia dum ego non renuo, tacite videtur ordinari mea præſumpta voluntate in copulam. Si ergo matrimonium virginis, quæ abſolute, & antecedenter virginitatem voverat, & in eodem perſtabat propoſito, ſine ulla prorſus tranſlatione dominii corporis in ordine ad copulam, quæ eſſe non poterat in hoc caſu, quamvis tranſlato ſuo corpore in poteſtatem viri ad naturalem vitæ ſocietatem, quæ ſi non adeſſet, votum radix eſt juris ad copulam, valide, & vere contractum eſt ad caſte vivendum: & jam matrimonium potentis cum impotente cognita impotentia ad caſte quoque vitam tranſigendam, firmum omnino cenſeri debet inſpecta naturali ratione, & æquitate. Ampliuſque patebit ex literis Sixti V. quas expendemus poſtea. Quid autem ſecundum jus Eccleſiaſticum dicendum ſit, oſtendam capite ſequenti.

CAPUT LVIII.

Matrimonium eorum impotentium, de quo eſt ſermo, validum eſſe jure quoque Eccleſiaſtico.

SUMMARIUM.

1 *Probatur eadem ſententia ex cap. conſultationi, de frigidis.*
2 *Et ex c. requiſiviſti, eodem.*
3 *Quædam interpretatio refellitur.*
4 *Et ex Gregorio I. in c. requiſiviſti, 33. q. 1.*
5 *Explicatur phraſis illa,* quas ut uxores habere non poſſunt, habeant ut ſorores, *ex Hieronymo, Auguſtino, Clemente Alexandrino, & Conciliis.*

1 NOn ſolum inſpecto tantum naturali jure valide contrahitur matrimonium inter hujuſmodi impotentes ad caſte vivendum, ſed etiam ſecundum jus Eccleſiaſticum: & ejuſmodi matrimonium firmum, & ratum ſemper judicavit Eccleſia. Id conſtat ex nonnullis capitibus. Primum eſt *can. conſultationi, de frigidis & malefic.* Ubi Lucius Papa ſic inquit. *Conſultationi tuæ, qua nos conſuluiſti, utrum fœminæ clauſæ impotentes commiſceri maribus, matrimonium poſſint contrahere, & ſi contraxerint, an debeat reſcindi, taliter reſpondemus. Quod licet incredibile videatur, quod aliquis cum talibus contrahat matrimonium. Romana tamen Eccleſia conſuevit in conſimilibus judicare, ut quas tamquam uxores habere non poſſunt, habeant ut ſorores.* Hactenus Lucius. In quo teſtimonio primum expendendum eſt agi de contracto valido matrimonii, non de cohabitatione aliqua ſine contractu, quod planum eſt ex ſpecie facti quæ propoſita fuit Pontifici, indicantque etiam illa verba, *& ſi contraxerint, debeat reſcindi,* quæ verba contractum ſonant. Deinde conſiderandum eſt agi de eo, qui contrahit cum fœmina ita clauſa, ut adiri non poſſit, cognita ea impotentia & non de matrimonio potentis cum impotente, ignorata impotentia, ut quidam objicienti mihi reſpondebat. Quod tamen falſum eſſe, vel ex eo conſtat, quod initio ſuæ reſponſionis loquit Pontifex. *Licet incre-*

incredibile videatur, quod quis eam talibus contrahat matrimonium. Atqui incredibile eſſet multos contrahentes reperiri, ſi ſermo eſſet de impotentia ignorata? id certe evenire facile poſſet. Quod autem impotentia cognita quis contrahat, mirum eſt, cum omnes fere contrahentes patris vel matris dulciſſimam appellationem ardenter appetant. Loquitur itaque de impotentia cognita in contractu, de quo dubitare non licet, niſi cæco. Quid ergo fieri debet, cum quis contrahit cum alio cognita impotentia? Poterunt ne inire conjugia ad vacandum rei uxoriæ? Minime ſane. *Sed quas ut uxores habere non poſſunt* (inquit Pontifex) *habeant ut ſorores*, hoc eſt, caſte vivant, atque ita ſe habeant, quod ad oſcula, tactus, amplexuſque pertinet, ac ſi cum ſorore viverent. Decernit ergo Pontifex eorum conjugia valide celebrata, dummodo caſte vivere velint.

2 Præterea noſtram videtur confirmare ſententiam reſponſum Cæleſtini III. *cap. requiſiſti, eodem titulo*, ubi hæc habet. *Requiſiſti quantum tempus indulgendum ſit naturaliter frigidis ad experientiam copulæ nuptialis*; Et infra. *Nos vero in præſenti conſultatione ſentimus, ut a tempore celebrati conjugii, ſi frigiditas prius probari non poſſit, cohabitent per triennium: quo elapſo ſi nec tum habitare voluerint, & juxta decretum Gregorii mulier per juſtum judicium de viro probare potuerit, quod cum ea coire non poſſit, accipiat aliam. Si autem ille aliam acceperit, ſeparentur. Quod ſi ambo conſentiant ſimul eſſe, vir eam & ſi non ut uxorem, ſaltem ut ſororem habeat.* Hæc Cæleſtinus. In quibus decernit valere matrimonium, ſi ſit ad caſte vivendum, ut eam, qua uxore maritali licentia uti non poteſt, habeat ut ſororem.

3 Sed exiſtimabit quidam ex his, qui ſe peritos exiſtimant, his & ſimilibus capitulis tantum decerni, ut quantum ad cohabitationem, & communicationem officiorum domus poſſint ſe in totam vitam confœderare, & obligare, ut fœmina ſerviat viro, & vir alat fœminam, quæ quidem confœderatio non matrimonium, ſed ſocietas quædam civilis eſt. Sed profecto iſti non tam ratione convincendi ſunt, quam Latine docendi, nam ſi vel verborum conſtructionem tenerent, ſatis hæc ſua ſuppreſſiſſent. Quæritur a Lucio Pontifice, quid fieri debeat de matrimonio impotentium cognita impotentia celebrato, & an, ſi jam contractum eſt, reſcindi debeat. Dicant iſti nomine contractus matrimonii, vel reſciſſionis contractus quid intelligunt? An ſeparationem tantum habitationis, & hujus, quam vocant confœderationem, vel reſciſſionem vinculi conjugii. Si primum dicant, errant plene. Si ſecundum, non ergo de hac civili ſocietate agit Pontifex, ſed de vero matrimonii vinculo. Quid multa in re tam aperta expugnanda? Reſpondet Pontifex: *Et ſi incredibile videatur, quod quis cum talibus contrahat matrimonium, tamen in ſimilibus*, &c. De contractu ergo matrimonii loquimur, non de cohabitatione, & congregatione civili, & judicium Eccleſiæ illud eſſe dicit, ut qui ſic contraxerunt caſte vivant. Sed fefellit iſtos quiddam, quod enodabo, & enucleabo ſtatim. Præterea, ut cingam eos undique telis, quid voluit Cæleſtinus cum dixit, *In præſenti conſultatione ſentimus ut a tempore celebrati conjugii, ſi frigiditas probari non poſſit, cohabitent per triennium.* Quid illud eſt, *cohabitare per triennium?* certe manere cum vinculo matrimonii. Cum ergo ſtatim addit, *quo elapſo, ſi nec tunc cohabitare voluerit*, cohabitandi verbum ſignificat etiam perſeverare adſtrictos conjugii nexu. Quod ſi cohabitare voluerint, ideſt, ſic adſtricti manere, caſte vivant juxta decretum Gregorii I. quem, quia citat Pontifex, teſtem adhibeamus etiam, ut & iſti obmutent multo magis, & noſtra ſententia corroboretur amplius.

4 Gregorius ergo *cap. requiſiſti 33. quæſt. 1.* quod ex epiſtola ejus ad Epiſcopum Ravennatenſem ſcripta deſumptum eſt, ita reſpondet. *Requiſiſti de his; qui ob cauſam frigidæ naturæ dicunt ſe non poſſe invicem operam carni dantes commiſceri; iſte vero, ſi non poteſt ea uti pro uxore, habeat ut ſororem. Quod ſi retinaculum conjugale voluerit reſcindere, maneant utrique innupti*, &c. Quid clarius. Si impotens non vult eam, cui uxorius eſſe non poteſt, quaſi ſororem habere, retinaculum conjugale reſcindatur. Si ergo haberet quaſi ſororem, permaneret retinaculum conjugale. Non enim manet tantum civilis ſocietas, ſed verum matrimonii vinculum ſine ullo ordine ad copulam, ad caſte tantum vivendum. Denique gravis injuria Pontifici irrogaretur, ſi ejus decretum eſſet, ut cohabitarent ſimul ſublato vinculo matrimonii. Tam magno periculo Sanctiſſimi Patres permitterent habitare ſimul virum, & fœminam, qui tam ante etiam ſorores ipſas, ut Auguſtinus, quo magis alieni eſſent a ſuſpicione, pellebant domo? At inquies. Idem ſequitur inconveniens, ſi cohabitent ſimul nupti prohibiti vacare rei uxoriæ, ſed non vides teneri jam illos vinculo indiſſolubili conjugii. Judicarunt enim Patres matrimonium ad caſte vivendum eſſe validum, atque ita illis volentibus caſte vivere non diſſolvi Eccleſiæ auctoritate. His adde Alexandrum III. *in Append. Lateran. Concil. part. 6. cap. 24.*

Sed fefellit multos phraſis illa Pontificum: *Quas ut uxores habere non poſſunt, habeant ut ſorores.* Qua exiſtimarunt ſignificari matrimonium reſcindi, tantumque reliqui conjunctionem aliquam, & cohabitationem civilem. Cæterum ignorantia antiquitatis lapſi ſunt, hac enim formula tantum ſignificatur conjuges illos non daturos operam iis actibus, quos licitos efficit maritale conſortium inter eos, qui obeundo muneri potentes ſunt, ſed caſte victuros, ac ſi cum ſorore verſarentur, manente tamen vinculo conjugii. Id in primis ſatis liquido conſtat ex verbis Gregorii cum dicat: *Si nolit eam habere quaſi ſororem, retinaculum conjugii reſcindendum eſſe.* Ergo ut ſororem habere, non eſt ſublato matrimonii vinculo in eadem domo ſimul habitare, ſed caſte vivere, alias non eſſet reſcindendum illum retinaculum conjugii, ſed & hujus phraſis ſenſum eſſe, quem diximus, confirmo amplius ex Hieronymi epiſtola ad Ruſticum, qua dicit: *Narravit mihi uxor quondam tua, nunc ſoror, atque conſerva, quod juxta præceptum Apoſtoli abſtinueritis vos ex conſenſu ab opere nuptiarum, ut vacaretis orationi, &c.* Ecce Ruſtici conjugem uxoris appellatione ſignificat, quando uxoriis actibus concupiſcentiæ medebantur: quando vero ex conſenſu abſtinere ab hujuſmodi actibus decreverunt, illi ſororis nuncupationem indidit. Et initio epiſtolæ cum conjugem appellaſſet, ſubdit: *Imo ſororis ex conjuge atque conſerva*, Confirmo etiam ex Auguſtino lib. unico de vera relig. cap. 41. col. 2. *Hoc & fœminis præcipi poteſt non maritali, ſed fraterno jure.* Et paulo poſt. *Quod in multis viduis, & virginibus Dei, in multis etiam maritatis, ſed jam fraterne conjugalia iura ſervantibus Chriſtiani populi diſpenſatione manifeſtum eſt.* Hæc Auguſt. Antiquior his Clemens Alexan. optimum nobis offert teſtimonium ad hujus locutionis ſenſum recte percipiendum *lib. 6. Stromatum, cap. 5. pag. mihi 659. Uxor autem ei ſoror poſt liberorum ſuſceptionem judicatur, tanquam quæ ſit eodem patre nata. tunc ſolum viri recordans quando filios adſpexerit ut quæ ſit vera futura ſoror poſt carnis depoſitionem quæ dividit, & diſtinguit cognitionem ſpiritualium proprietate ſexuum.* Confirmemus etiam phraſim iſtam in ea ſignificatione uſurpatam Conciliorum decretis. Arvernenſe ſub Vigilio Papa anno Chriſti 541. cap. 12. *Cum presbyteri, atque diacones ſublimi dignitatis apice prærogentur, actibuſque omnino ſæculi renuntient, & ad ſacrum miniſterium electi repudient, & quiſquis & Presbyter atque Diaconus divina munere benedictione præcipua uxoris ſuæ prius frater, illico efficiatur ex conjuge*, &c. Loquitur de presbyteris ante ordinationem conjugatis, ut conſtat, quem ordinatione percepta fratrem effici ex conjuge docet, quia ſcilicet poſt votum in ordinatione emiſſum, iterum ad uxorios actus redire non permiſſum. Turonenſe II. ſub Joanne III. anno Chriſti 570. Can. 13. *Epiſcopus conjugem ut ſororem habeat, & ita ſancta gubernatione gubernet, domum omnem tam Eccleſiaſticam quam propriam, ut nulla de eo ſuſpicio quaqua ratione conſurgat*, &c. Adjungendus *Can.* 20. ex eodem Concilio, ubi forma præſcribitur, quomodo ſe Presbyter, Diaconi, & Subdiaconi gerere debeant cum uxoribus, quas antea duxiſſent. Et Matiſconenſe I. ſub Pelagio II. anno Chriſti 582. Can. 11. *Epiſcopi presbyteri, vel univerſi honoratiores clerici, cum ſublimi dignitatis apice ſublimentur, actibus omnino renuntient ſæculi, & ſacro electi miniſterio repudient carnale conſortium, ac permixtionis priſtinæ contubernium permutent germanitatis affectu. & quiſque eſt divino munere benedictione percepta, uxoris prius ſuæ frater illico efficiatur ex conjuge*, &c. Adde etiam *cap. presbyter quidam 32. diſt.* ex Greg. Magno, ut ſex teſtibus omni exceptione majoribus res iſta maneat probata ſatis. Hinc etiam emanavit illud *ex carnali fieri ſpirituale commercium* cap. lex continentiæ, & cap. omnino, ubi etiam eadem ſororis phraſis uſurpatur, & juxta illam explicatur illud Pauli: *Nunquid non habemus poteſtatem mulierem circumducendi*, 31. d. & d. c. ſeriatim. 32. diſt. Conſtat ergo ejuſmodi impotentes jure naturæ valide ad caſte vivendum contrahere, & jure etiam Eccleſiaſtico ejuſmodi matrimonia valuiſſe hactenus, valereque deinceps. Nam Sixtus V. qui nobis opponi poſſet, de eunuchis utroque teſte carentibus expreſſe loquitur, ut dicam in ſequentibus.

CA-

CAPUT LIX.

Solvuntur argumenta pro prima opinione adducta.

SUMMARIUM.

1 *Ad primum argumentum Bonaventuræ reſpondetur.*
2 *Solvitur ſecundum, Conjugium inter fratrem & ſororem non eſſe irritum jure naturali.*
3 *Solvitur tertium, & ratio redditur, cur inter duos homines contrahi non poſſit matrimonium.*
4 *Etiam in eo matrimonio committi adulterium.*
5 *Poſſe voluntate contrahentium ſeparari ordinem ad copulam a contractu matrimonii.*

1 SUpereſt diſſolvamus argumenta, quæ pro prima opinione conſeeimus. Impugnantque tam id, quod de primo impotentium genere definivimus, quam id quod de Eunuchis poſtea dicemus. Nec vero ex dictis onerosum erit valde nodos illos non ſcindere, ſed diſſolvere. Ad primum ſatis conſtat ex his quæ dicta ſunt, ſcilicet non eſſe neceſſariam in contracto matrimonii translationem dominii in ordine ad copulam, ſed tantum in ordine ad naturalem vitæ conjunctionem, mutuaque obſequia; quæ ob vitam domi foriſque tranſigendam neceſſaria ſunt, licet illa prima tranſlatio ſit ex ſua natura radix ſecundæ: id quod ſatis nobis probatum eſt ſupra ratione, & ni fallor demonſtratum. Unde eo argumento recte probatur non poſſe inter impotentes matrimonium celebrari cum ordine ad copulam.

2 Ad ſecundum reſpondemus, qui matrimonium inter fratres dicunt jure naturæ prohiberi, ejus rationem reddent, quam vide apud Rebellum 2. *part. lib.* 2. *q.* 13. *ſect.* 5. Mihi namque longe veroſimilius ſemper viſum eſt non eſſe impedimentum jure naturæ, ſed tantum poſitivo divino vel Eccleſiaſtico, atque ita ſecundum naturæ leges valide poſſe celebrari conjugia inter fratres; ſed de hoc jam ſupra diſputatum eſt. Hoc ergo poſito nullam vim habet objectio, fatemur enim ſpectato naturæ jure tam ad caſte vivendum, quam in ordine ad copulam inter fratres valere matrimonia.

3 Ad tertium ſolutio eſt facillima, miror que alios valde ſibi in argomento placuiſſe. Non poteſt contrahi conjugium inter duos homines, aut duas fœminas ad caſte vivendum, quia ſexus requiritur diverſitas. Quod ſi ulterius hujus rationem quæras; addo petendam ex ipſa natura communis Societatis & vitæ; non enim vir cum viro naturalem integram efficit ſocietatem, ſed vir cum fœmina, ſic enim imbecillior ſexus fortiori firmatur, & communia vitæ officia juxta naturæ exigentiam dividuntur inter utrumque conjugem. Nec enim fœminis forenſia competunt, & (ut optime I. C. *l.* 1. *ff. de poſtulando*) prohibitæ ſunt poſtulare fœminæ, ne ſcilicet contra pudicitiam ſexui congruentem ſe alienis negotiis immiſceant, aut virilibus fungantur officiis. Nec vero viros in domeſticis tractandis detineri æquum eſt. Ideo ergo ſexus diverſitas ad naturalem vitæ ſocietatem, quam intendit matrimonium, etiam ad caſte vivendum contractum requiſita eſt. Adde requiri ad matrimonium eam tranſlationem dominii, quæ ex ſe ſit radix juris ad copulam, licet impedimentum adſit. Si enim duobus ita contrahentibus auferretur impotentia, & miſcerentur, non eſſent adulteri, nec fornicatores, ſed contra votum agerent, vel contra propoſitum prius. Illud autem argumentum: *Erunt duo in carne una*, quod de primis conjugibus affirmavit Deus, quoque videtur probari id reſpicere matrimonium, ut fiant ſcilicet una caro, inane eſt ac futile, cum verba illa complures longeque diverſas patiantur explicationes, quas refert Joannes Medina *loco citato*, ideo ab illis adducendis ſuperſedeo. Deinde nudo tenet de matrimonio contracto ad procreandos liberos, dixit Deus: *Erunt duo in carne una.* Ergo hæc eſt ratio omnis matrimonii, aut non poteſt niſi ad procreandos liberos procreari.

4 Ad quartum dicendum eſt etiam quamvis exiſtimaret aliquis nihil abſurde dicere eum, qui ſentiret in eo caſu non committi adulterium, niſi expreſſe accederet pactum de ſervanda tori fide, & id pactum, ut vel tacite, vel expreſſe interveniat, neceſſe eſſe, ut colligi poſſet non omnino male ex Auguſtino *lib. de bono conjug. c.* 5. attamen verius mihi videtur etiam in eo caſu adulterium committere fœminam, quæ ſui corporis alteri copiam fecerit, parumque refert, quod vir non contraxerit in ordine ad copulam. Hujuſmodi namque fides debetur ex ipſa natura conjugii, quod dominium habet vir corporis fœminæ & e contra, quo dominio impeditur fœmina, ne in alienos uſus conveniat, eſt enim ut diximus id dominium radix juris ad copulam ex ſe, Itaque in conjugii contractu meditanda ſunt quaſi duo jura viri in corpus fœminæ, unum ad utendum illo in actibus maritalibus: alterum ne alius eo utatur, utrumque jus obtinet vir, qui conſueto modo contrahit, Impotens vero qui ad caſte vivendum matrimonium celebrat, non habet primum jus licet habeat ejus radicem: habet tamen ſecundum, eo ipſo quod vir eſt, & habet ejus corporis poteſtatem, ne alii ſerviat, qua etiam poteſtate illius vota irritare poteſt, & alia, quæ juriſdictionem olent, & illa tenetur obſequi. Adde etiam ipſo matrimonii vinculo proprium fieri honorem cujuſque conjugis: tenetur ergo fœmina honori viri conſulere, contra quem facit dum ſui corporis uſum aliis præbet, quamvis contraxerint ad caſte vivendum; unde verbis ſupra relatis optime dixit Auguſtinus: *ſi ergo ſervatur fides honoris, & obſequiorum invicem debitorum ab alterutro ſexu, etiamſi langueſcentibus, & cadaverinis utriuſque membris, &c.* Quibus inſinuavit etiam in hoc impotentium caſtiſſimo matrimonio fidem honoris ſervandam, & locum ſibi vendicare.

Ad ultimum jam conſtat in matrimonio, de quo loquimur, non tradi corpus habile ad copulam, quin potius inabile altero conjuge ſciente. & contrahi ſine ordine ad copulam, Id autem quod infertur poſſe contrahentes propria voluntate ſeparare dominium hoc in ordine ad copulam, etiam ſi potentes ſint, nihil habet abſurdi, ſed id eſt, quod aſſeruimus hactenus, & clamat Auguſtinus lib. *de bono conjugali* citato. Itaque concedendum eſt, licet non poſſint non transferre dominium, quod eſt radix ejus juris ad copulam; in eo enim conſiſtit natura matrimonii, ut dictum eſt. Et de quæſtione iſta, quam pauci diſputarunt, & neſcio an ullus exacte, hæc dicta ſufficiant. 5

CAPUT LX.

Quo caſu impotentia dirimat, & obſervantur pro explicatione nonnulla.

SUMMARIUM.

1 *Impotentiam dirimere matrimonium contractum in ordine ad copulam.*
2 *Duplex genus impotentium diſtinguitur.*
3 *Impotentia rurſus dividitur.*
4 *Alia etiam temporalis & perpetua, reſpectiva & abſoluta.*
5 *Concluſio initio propoſita explicatur.*

AT ſi matrimonium ſecundo modo conſideretur; certum eſt impotentiam dirimere matrimonium jure naturali, quia cum impoſſibilis ſit uſus, non poteſt ſtare contractus, qui non niſi ad illum uſum celebratur. Quare etiam inter infideles ejuſmodi conjugium eſt irritum. Nullum etiam eſt jure poſitivo *cap.* 1. *& ſequentibus quæſt.* 1. *& cap.* 1. *cum aliis, de frigidis & maleficiatis.* Id quod verum eſt, ſive ea impotentia proveniat ex frigiditate, aut nimia debilitate, ut in ſenio confectis, aut ex nimia caliditate, qua effuſio copulam anteveniat, ſi huic morbo medicinæ ope ſubveniri non poteſt: vel ex inepta corporis conſtitutione, aut nimis ſtricto vaſe fœmineo, ſive ex maleficio perpetuo: & idem eſt ſi impotentia ſit tantum reſpectiva, ſi eadem impotentia perpetua eſſe poteſt, ut dicam in ſequentibus. Non tamen inter eam impotentiam enumeratur difficultas patiendi dummodo coire poſſint: illa enim difficultas ad id, de quo agimus, accidentaria eſt. Hæc autem concluſio, quæ ex jure notiſſima illuſtranda quidem a nobis, & ulterius explicanda, ut intelligatur de quo impotentiæ genere ſermo ſit in ea juris deciſione. 1

Supponendum ergo in primis eſt duplex eſſe impotentiæ genus. Quidam ſunt, qui cum nullo teſte careant, vel ſaltem uno gaudeant, attamen vel nimia debilitate, vel ea improportione, aut prava compoſitione inhabiles ſunt ad congreſſum cum fœmina. Alii vero ſunt utroque teſte carentes, quos Eunuchos vocamus, motili, execti, neque viri, neque fœminæ. Iſti ad matrimonium ineundum ad caſte vivendum non ſunt inhabiles jure naturali, neque fuerunt etiam jure poſitivo uſque ad Sixtum V. qui ſuis literis illos reddidit inhabiles ad quovis modo contrahendum, quas refero & expendo late 1. *part. var. diſputat. quæſtion. citat.* & de illis dicam poſtea. Eſt tamen Eunuchiſmus 2

ſivo

ſive cognitus, ſive ignotus impedimentum dirimens quovis modo celebratum matrimonium a tempore Sixti V.

3 Præmittamus deinde duplex accidere poſſe impotentiæ genus: quædam enim eſt impotentia coeundi, alia vero generandi. Hæc dicitur, quæ ſufficiens cum ſit ad eam carnalem conjunctionem, qua vir & fœmina efficiantur una caro, inutilis tamen eſt; ut ſequi poſſit generatio defectu ſeminis natura ſua prolifici, aut fecundi, unde labor ille non alius quam arenam irrigare. Prior vero impotentia eſt quæ quamvis ſufficiat ad effuſionem ſeminis ex languido membro, nunquam tamen ita erigitur, ut congredi cum fœmina valeat, ita ut ſint duo in carne una. Quem languorem miſere deplorant multæ Petronianæ Circæ, nec pudor fœmineus obſtat, quominus ſæpe dicant illud Quintiliani, *Non ſatis eſt maritum ſola tantum oſculo putare*, illud item cum fœmina apud Apuleium expoſtulant: *Ego vero maritum rariſſime Venerem meam recolentem ſuſtineo*. Nihil illis injucundius, nihil quod exaſperet magis, quam coacta hæc Veneris abſtinentia, grata & expectata voluptate carere, ſi quo legitimo ardore pruriens fœmina, a viro, cujus effœtæ vires deficiunt, illæſa & intacta dimittatur; ſtatim triſtia ſupercilium, rixæ implacabiles, iræ, ignes, qui ſine illa aqua extingui vix poterunt. Unde Ovidius

Sed lateri nec parce tuo, pax omnis in illo eſt,

Et idem eodem libro.

Blanda truces animos fertur molliſſe voluptas;

Oſtendunt ſe primo loco habere voluptatem, deinde prolis ſpem. Sed haſtenus adhuc explicata non eſt, quam vocemus impotentiam coeundi. Quamvis enim erigatur membrum, clauſtra aperire poſſit, non ideo eſt potentia coeundi, niſi emittere etiam poſſit verum ſemen. Quod propter Eunuchos dixerim, quorum aliquos fortius cum fœminis congreſſos, multa & ſuperioris ætatis & noſtræ teſtantur exempla; & clandeſtinæ fœminarum cum illis amicitiæ, quas eo ardentius appetunt, quo ſua voluptate ſecurius perfruuntur, contra infœcunditate illis adimente conceptionis metum. Impotentiam ergo coeundi voco impotentiam vere ſeminandi intra fœmineum vas, ſive ſit ſemen ſua natura ſterile, ſive fœcundum; ratione cujus ſeminationis fiant una caro, quod Eunuchis convenire non poteſt, cum vere non ſeminent ex certo medicorum judicio, & philoſophica ratione, ſed ut plurimum humorem emittant aqueum a ſeminis ratione omnino diverſum. Nec etiam illis, qui intra vas nihil ſeminare poſſunt, qui defectus ſuppleri non poteſt, etiam ſi fœmina cedat juri ſuo, ſi tamen aliis contraxit ad vacandum rei uxoriæ. Quare ſenes, in quibus jam medicinali arte non poteſt eſſe copula conjugalis, impotentes cenſendi ad coeundum. Noſtra igitur quæſtio nequaquam de impotentia generandi ſuſcipitur, conſtat enim valida eſſe matrimonia contracta inter ſteriles, ſed de impotentibus ad coeundum ea ratione, quam diximus.

4 Addamus præterea hujuſmodi impotentiam coeundi duplicem eſſe poſſe, aut temporalem, aut perpetuam. Temporalis eſt, quæ medio aliquo facili & ſecundum jus, & æquitatem licito auferri poteſt, & quod infra latius explicatur. Et de hoc impotentiæ genere non dubitamus, conſtat enim matrimonia contracta quomodocumque ſive ad vacandum rei uxoriæ inter hujuſmodi impotentes eſſe valida, imo & ſine peccato fieri poſſe, quidquid nonnulli dicant, nam præceptum reddendi debitum eſt affirmativum ac obligat pro tempore, quo habilis eſt. Quod etiam verum eſt; quamvis ſit ignota ea temporalis impotentia alteri conjugi, non enim eſt error circa ſubſtantiam, ut dixi ſupra *lib. 4*. Nec ſi quandoque contingat ſeminare extra vas, multum id curandum eſt, dummodo tam vir quam fœmina id certe conentur, ut recta incedat via, donec pateat aditus. Veroſimile enim eſt Eccleſiam, dum triennii tempus ad experiendum potentiam aut impotentiam conjugatis conceſſit, multa hujuſmodi eventura prævidiſſe, tandemque voluit conjuges in iſto conatu eſſe toto triennio, ita ut ſi effuſio ſeminis extra vas, vel quid ſimile acciderit, non ex animo, ſed præter intentionem, & conatum eorum eveniret. Quod maxime advertendum eſt ad quarundam fœminarum ſcrupulos evitendos, de quibus ſæpe conſultus ita reſpondi. Impotentia vero perpetua erit a contrario, quæ nullo remedio licito ſecundum jura & æquitatem tolli poteſt, quod ſtatim amplius explicabo. Hæc quoque impotentia perpetua rurſum duplex, quædam abſoluta, qua ſcilicet impotens eſt conjux ad quæcumque congreſſum; quædam vero reſpectiva, qua conjux impotens eſt ad congrediendum cum iſta, virgine ſcilicet, aut quæ nimis ſit arcta, non vero ut congrediatur cum fœmina jam virum experta, vel quam non ita natura clauſerit.

Concluſio ergo propoſita non intelligitur de impotentia generandi, alias inter ſteriles non poſſet conſtare matrimonium, neque de impotentia temporali, ſive ea oriatur ex debilitate ratione frigidæ complexionis, & juvenilis ætatis, vel ratione maleficii; unde ea impotentia non dirimit matrimonium. Sed intelligenda eſt de impotentia perpetua. An vero de impotentia perpetua, abſoluta tantum, vel etiam reſpectiva, dicam *cap. ſequenti*, cum oſtendamus poſſe eſſe impotentiam reſpectivam, ſimul & perpetuam. 5

CAPUT LXI.

Impotentiam reſpectivam poſſe eſſe perpetuam, atque ideo ea dirimi matrimonium.

S U M M A R I U M.

1 *Impotentiam reſpectivam non eſſe perpetuam quidam dicunt.*
2 *Verius oppoſitum.*
3 *Ejus probatio ex ratione, & 4.*
5 *Ex jure Pontificum.*
6 *Ex jure Eccleſiaſtico, & 7.*
8 *Et ex his, quæ DD. oppoſitæ ſententiæ fatentur.*
9 *Objicitur ex c. laudabilem, de frigidis.*
10 *Vera interpretatio, & 11.*

SEd hoc loco exiſtit dubitatio, an convenire ſimul poſſint impotentia reſpectiva & perpetua? Nonnulli ſunt ex Scholaſticis, qui conſtantiſſime negant id evenire unquam poſſe, ſed eum conjugem, qui habilis eſt ad congreſſum cum aliquo, habilem etiam remedio aliquo facile fieri poſſe, ut congrediatur cum aliis. Ex quo colligunt hanc reſpectivam impotentiam neutiquam dirimere matrimonium. Id ſenſit D. Thom. *in 4. diſt. 34. q. 1. artic. 2. ad 5.* 1

Oppoſitam nihilominus ſententiam abſolute veriorem & tutam in praxi ſemper judicavi: quam probabo ratione, jure, & conſenſu Doctorum, qui priori opinioni adhærent, ſi prius auctores pro noſtra retulero. Ita docet Paludan. *in 4. diſt. 34 qu. 2.* Durandus *eadem diſt. 2.* Sylveſt. *verb. Divortium*, §. 19. Antonius *3. p. tit. 1. c. 12.* Baſilius *in 4. diſt. 34. q. unica*. Supplem. Gabrielis *eadem diſt. quæſt. 1. artic. 3.* Vetacrux *in ſpeculo, art. 38.* Turrecremata *33. quæſt. 1. cap. quod autem*. Hoſtienſis in ſumma Gloſſa *in cap. fraternitatis, de frigidis, & malefic. in verb. ſimilis*, & alii recentiores. 2

Sed probemus ratione, quæ ut procedat, ſuppono inhabilitatem hanc conjugum ad conveniendum, de qua loquimur, conſiſtere in aliquo naturali defectu, qui alicui eorum vel utrique ineſt, obeſtque ne invicem congrediantur, qui defectus, ut cœpi dicere, tunc perpetuus judicari debet, quando medio aliquo facili, & licito ſecundum jura, talique ut prudentia & æquitas admittendum jubeat, tolli non poteſt, niſi aliquo præternaturali medio illicito, aut cum vitæ periculo, aut cum gravi aliquo inconvenienti, id nec jus, nec prudentia, nec ratio fieri poſſe dictat, ſed reſpuit, nec executioni mandandum cenſet. Unde, ſicut lethale aliquod vulnus medico incurabile eſt, quamvis chirurgo forte non ſit, & e contra gravis aliquis morbus extra remedium erit chirurgo, quamvis non ita cenſeatur a medico: ita merito Adynaton eſt juri & æquitati, quod ſecundum leges illius fieri non poteſt, id enim poſſumus, quod jure poſſumus. Addo etiam, ut rationem colligam, evenire interdum poſſe fœminam aliquam tam arcti eſſe ſigilli, ut ab hoc reſerari non poſſint clauſtra virginitatis, quamvis ab alio valeat. Similiter etiam fieri poteſt, ut vir aliquis congredi cum aliqua fœmina nequeat, valens tamen aliam corrumpere, ut ſatis docet experientia, nec repugnat ratio. Nam defectus hic vel oritur ex viri debilitate, vel nimis arcto fœminæ ſigillo, aut ex improportione, quæ inter utroſque reperitur. Debilitas aut ſigilli conſtrictio non eſt ejuſdem rationis in omnibus, ſed quidam magis aut minus debiles, quædam magis & minus adſtrictæ. Unde facile eſt evenire aliquem potentem eſſe ad tentandum aditum non ita præcluſum, qui tamen clauſtrum aliud perrumpere non valeat: quod idem de fœmina cenſendum eſt, ac de impotentia, quæ ex membrorum utriuſque conjugis improportione, aut prava & diſtorta compoſitione provenit. 3

Ex his facili & aperta ratiocinatione colligitur noſtra ſententia, poſſe ſcilicet inter aliquos intercedere reſpectivam tantum impotentiam eamque perpetuam, 4

Virum

Digitized by Google

Virum enim aliquantulum debilem cum fœmina adeo arcta jungi matrimonio contingat, qui perpetuo ad congreſſum erunt inhabiles, & tamen ille aliam, quæ zonam ſolverit oblectare poterit, & fœmina alium valentiorem non reſpuet. Poteſt ergo eſſe impotentia reſpectiva ſimul & perpetua.

5 Deinde, quantum ego judico, caſus iſte in jure videtur expreſſe contineri, primo *in l. 3. tit. 8. part. 4.* cujus hæc ſunt verba: *Cerrada ſeyendo la mugier, ſegun ſe dize en la ley ante deſta, de manera que la oviesſen de partir de ſu marido, ſi acaeciesſe que deſpues caſasſe con otro, que la conociesſe carnalmente, devela partir del ſegundo marido, e tornarla al primero, porque ſemeja, que ſi con el oviesſe ſincado toda via, tambien la pudiera conocer, como el otro: pero antes que los departan; deven catar, ſi ſon ſemejantes e iguales, en aquellos miembros, que ſon meneſter para engendrar. O ſi entendieren que el primer marido avia tan grande miembro, o en tal manera parado, que por ninguna manera no la pudiera conocer ſi gran peligro della, magüer en el oviesſe ſincado, por tal razon no la deve partir del ſegundo marido, porque parece manifieſtamente, que el embargo que era entre ellos e el primer marido durava por ſiempre.* Quid clarius?

6 Ad hæc etiam *in cap. fraternitatis, de frigidis & maleficiatis*, in poſtremo caſu, illius capitis hæc noſtra ſententia intimari videtur cum de fœmina quadam ſermo ſit, ita arcta, ut a primo viro cui nupſerat, cognoſci nullo modo poſſit, ab illo ſeparata nupſerit alteri, a quo tandem violata fuit. Quamvis enim in illo textu, nec decrevit, nec aperte dixit Pontifex validum eſſe hoc ſecundum matrimonium, tacite tamen id ſenſiſſe indicavit. Quod ex eo colligo, tum quia eo loco explicuit gloſſa: tum etiam quia poſtquam Pontifex in ſuperioribus locutus eſt de fœmina, quæ ſine magna vi & periculo vitæ rem habere cum viro non poterat, in uno caſu expreſſe decreverat eſſe matrimonium invalidum, ſubjicit caſum alterum a nobis ſupra relatum his verbis. *Similiter illa, quæ viro, cui nupſerat, adeo arcta eſt*, &c. Quod verbum ſupradicta refert, & id quod ſequitur ſimile illi eſſe, & ejuſdem rationis adſtruit, atque ideo indicant ſe idem in iſto caſu ſtatuere, quod decreverat in primo. Et præterea, quia ſecundus iſte caſus ſupponit primum, & aliquid inſuper addit in hunc modum. Prius conſtituit Innocentius fœminam ita arctam, ut nullo medio niſi violento, & cum manifeſto vitæ periculo reſerari poſſit, & hanc expreſſe definit matrimonio ineptam. Deinde in ſecundo caſu id agit ex hypotheſi, quod hæc ita arcta mulier cuidam nuberet, a quo judicio Eccleſiæ ſepararetur, illaque alteri jungeretur poſtea, cui non ita arcta eſſet, ut cognoſci non poſſit, ſed paulatim ſimul vitam agentes, communi, & juxta naturam medio huic ſecundo fieret habilis, quod tamen nec ars nec medicina ſine vitæ manifeſto periculo efficere potuiſſet comparatione primi, diſcutit an ſecundum matrimonium ſit validum, an vero primum. Et quamvis in his non facile judicandum docet, cum multa pendeant ex eventu futuro, & multæ fraudes intervenire poſſint, tamen ex Innocentii doctrina in eo capite colligitur ſenſiſſe hoc poſtremum matrimonium valere, quia priori viro reddi apta non poterat, niſi cum alio, cujus comparatione minus arcta eſſet, congrederetur, quod medium illicitum cum ſit a jure rejicitur.

7 Sed oſtendo præterea hanc eſſe mentem Pontificis in eo capite ex ejus textus ſpecie, quæ talis eſt. Quædam fœmina juncta matrimonio ita ſe arctam dicebat, ut a viro, cui nupſerat, per multos annos cognoſci non poſſet. Adhibitæ ad inſpiciendam fœminæ judicarunt illam omnino inhabilem cuicumque viro ex defectu naturalis inſtrumenti: ideo divortium celebratum eſt, & matrimonium declaratum nullum: illa poſtea commiſcetur alteri, a quo reſerata ſunt clauſtra illa. Ecce litem. Inquiritur a Pontifice quodnam ex his duobus matrimoniis valeat? Reſpondet in primis edocendum fuiſſe Pontificem, quo medio reſeratæ fuerint illæ ſeræ, an artificio medici, vel viri concubitu, vel alio quolibet modo. Sed quoniam de hoc nil perlatum eſt ad Pontificem, addidit deinde ſecundum matrimonium nullum, primum vero firmum, nec ſine ratione ſententiam profert, quia ſcilicet impedimentum illud etiam comparatione primi non erat perpetuum, quod ex duplici capite colligitur: Primum quod præter divinum miraculum per opus humanum abſque corporali periculo potuit removeri; & deinde, quia ut experientia conſtitit, potuit alteri homini, qui ſimilis priori erat, copulari. In quo reſponſo Pontificis expendo duo aut tria, quæ valde ad rem noſtram faciunt. Primum illud eſſe perpetuum impedimentum, quod niſi per miraculum, aut illicitum medium removeri non poteſt, & ubi id intervenit matrimonium fore nullum. Igitur ſi aliqua ita arcta ſit comparata Titio, v. g. ut ab illo non niſi per miraculum, aut illicito medio cognoſci queat, perpetuum inter iſtos impedimentum cenſendum eſt, atque adeo de conjugii nullitate dubitari non debet. Et quidem ſatis oſtendit Pontifex valde attendendum eſſe ad proferendam ſententiam, quo medio removeri poſſit impedimentum, cum cognitionem requirebat medii, quo præfata mulier reddita fuit habilis ſecundo. Deinde expendo definiſſe Pontificem inter præfatos conjuges non perpetuum impedimentum interveniſſe, non quidem ex eo tantum, quod ab alio viro cognita fuerit illa fœmina, ſi enim ita decreviſſet, manifeſte noſtræ adverſaretur ſententiæ; ſed inquit, *quod ipſa cognoſcibilis erat illi cujus ſimili commiſcebatur*. Perpende illud, *ſimili*, ejuſdem ſcilicet compoſitionis & ſtructuræ, quare non potuit eſſe primo viro inhabilis, quæ habilis erat viro eodem modo a natura compoſito, & efformato. Sume argumentum a contrario. Si ergo a diſſimili viro in rerum compoſitione, quantitate, & figura cognoſceretur; revera judicaretur perpetuum eſſe huic fœminæ cum priori viro impedimentum. Sed expendo denique obſtetrices, quæ ad inſpiciendam illam fœminam ſunt adhibitæ, declaraſſe carere illam naturali inſtrumento, atque ideo omni viro ineptam: cujus tamen oppoſitum oſtendit experientia, atque merito præſumpſit Pontifex primum matrimonium fraudibus diſſolutum eſſe: atque ideo ad illud revocandum. Quod tamen diverſum eſt a noſtro caſu, de quo agimus, ut videant omnes, quam parum firmum fundamentum contra nos deſumant nonnulli prioris ſententiæ aſſertores ex hujus capitis prima parte, quam hactenus conſideravimus.

Denique confirmo ſententiam noſtram ex his quæ oppoſitæ ſententiæ Doctores fatentur. Dicunt enim, ſi mulier aliqua, quæ judicatur inhabilis viro, cui nupſerat ab illo ſeparetur, & poſtea copulam alteri, cognoſcatur ab eo, ad priorem virum redire debet: quod ſi nec tunc prior vir cum illa rem uxoriam habere poſſit, ad ſecundum revertatur, declareturque illi fœminæ cum priori viro perpetuum eſſe impedimentum. Quod nihil aliud eſt, quam eandem noſtram fateri ſententiam, agnoſcereque perpetuam impotentiam comparatione alicujus cum habilitate ad alterum, quod a principio negabant. Nam ſi inquimus ab illis rurſus, quid ſi illa nubat alteri, illamque cognoſcat, rurſus ne tertio revocandus erit ad priorem uxorem, quam jam ſecundo revocatam agnoſcere non potuit? Sed pone adhuc tertio ad primum virum reductam non poſſe cognoſci ab eo, qui aliam fœminam potuit agnoſcere; decernebitur certe perpetuum cum priori impedimentum intervenire, qui tamen ſecundæ copulari potuit. Eſt ergo impedimentum impotentiæ reſpectivæ ſimul & perpetuæ. 8

Sed his quæ diximus obſtare videtur, quod *in c. laudabilem, de frigidis*, ait Cæleſtinus III. ſcilicet, eum qui ob frigidam naturam ab alia ſeparatur, ſi alteri nubat, poſtea ſeparandum a ſecundo conjuge & reddendum primo ibi: *Si autem ille aliam acceperit ſeparentur*. Et in fine illius textus: *verum ille aliam duxerit, tunc hi qui juraverant, vel perjurii tenentur, & peracta pœnitentia cogantur ad priora connubia redire*. Eadem ante Greg. I. quem citat Cæleſtin. reſpondet *in c. quod autem c. requiſiſti 33. q. 1.* 9

Verum iſti Canones intelligendi ſunt de eo qui frigidæ naturæ abſolute ſe eſſe dixerat, itaque impotentiam abſolute oppoſuerat. Unde merito, ſi aliam duxit, ad primam redire cogitur, quia ſi impotens eſſet impotentia abſoluta, omni fœminæ inhabilis eſſet. Quare, qui poſtquam ob impotentiam perpetuam ſeparatus alteri nubit, merito cogitur ad priorem conjugem redire; niſi forte ille ad religionem tranſierit, & profeſſionem emiſerit, aut etiam vota ſimplicia, quæ vere religioſum conſtituunt. Cum enim non ſit conſummatum matrimonium, ex Chriſti privilegio diſſolvitur, & in eo caſu tenet matrimonium impotentis cum ſecunda, ſi illi inhabilis non eſt. At ſi is qui ſeparatus fuerit ſacris ordinibus initiatus, revocatur ad priorem uxorem, quæ probans ſe perpetuo impotentem, alteri vero nupſit; reddereque tenetur is, qui ſacris initiatus: petere autem debiti ſolutionem non poteſt; itaque hi canones non loquuntur in ſpecie noſtri caſus. 10

Et quidem hanc eſſe legitimam interpretationem ex eo evinco, quia Gregorius in ſuo reſponſo, cujus meminit Cæleſtinus III. citat Brocardicum, quod habetur *cap. 1. de frigidis*. At in eo textu de abſoluta impotentia ſermo eſt; dicitur enim *in principio*, ibi, *& uxor* 11

primam

primum dixiſti te frigidæ eſſe naturæ, ita ut non poſſis coire, neque cum illa, neque cum aliqua alia. Ergo de abſoluta impotentia ſermo erat. Adde ex eo etiam convinci id quod diximus verum eſſe, quia alias abſurda eſſet Eccleſiæ deciſio. Ete enim, poſtquam a ſecundo viro ſeparatur, & revocatur ad primum, adhuc eſſe ineptam primo? Quid faciendum in eo caſu? Reſtituenda ſine dubio ſecundo, cum primo enim manere non poteſt ad maritales actus, quæ vult mater fieri. Ergo non de impotentia reſpectiva, ſed abſoluta in illis canonibus ſermo erat. Niſi velimus dicere eos canones intelligendos de impotentia reſpectiva, & ideo eam quæ nupſit ſecundo, ſeparari ab illo, & ad primum redire præcipi, quia ſimilis conditionis & ſtructuræ erat juxta textum *in cap. fraternitatis, de frigidis*, ut jam oſtendimus. Quovis ergo modo illos canones interpreteris, nobis nequaquam adverſantur.

CAPUT LXII.

Quando fœmina cognoſci a viro non poteſt, niſi incidatur, impedimentum judicandum eſſe perpetuum.

S U M M A R I U M.

1 *Inciſionem deberi pati fœminam, ut ſit habilis copulæ quidam docent.*
2 *Verior oppoſita ſententia varie probatur.*
3 *Quid in hac re Thomas Sanchez. Ejus fundamenta, & 4*
5 *Notatio quædam ad ſolutionem argumentorum,*
6 *Eorum ſolutio,*

1 SEd nondum ſatis explicatum eſt, quomodo impotentia poſſit eſſe reſpectiva ſimul & perpetua, niſi explicemus amplius, quodnam ſit impedimentum perpetuum. Diximus enim univerſe eam impotentiam perpetuam judicari debere, quæ medio ſecundum jura licito removeri non poteſt. Quod in ſpeciali magis explicandum eſt, Equidem, ſi niſi per miraculum, aut violentum remedium, quod ſecum afferat vitæ periculum tolli non poteſt impotentia, perpetuam illam eſſe manifeſtum eſt. At vero an medium aliquod, quo virginitatis clauſtra reſerentur, ita ut viro vel improportionato, vel aliquantulum debili pateat facilior aditus, cui tantum clauſtra virginitatis obſunt, adhiberi debeat, non omnes conveniunt. Exiſtimarunt nonnulli Theologi licitum eſſe & adhibendum, tenerique fœminam illud pati, ut cum viro, cui nupſit, valeat convenire. Sic cenſet D. Thomas *in 4. diſt. 44. quæſt. 1. art. 2. ad 5.* quem ſecuti ſunt alii frequenter,

2 Cæterum ego quidquid dicant Doctores noſtri, quamtumvis graves & omni æſtimatione digni, medium iſtud omnino reſpuendum aſſero. Itaque, ſi quominus aliqua fœmina viro ſuo congrediatur, tantum obſtat virginitas, quam trium annorum congreſſu, atque conatu non violavit, ſed adhuc permanet integra, etiamſi illa integritas medio aliquo facili, hoc eſt, quod in vitæ periculum non adducat, puta medicamento, vel cauterio, vel aperiendo ſigillum, tolli poſſit, & reddi mulier habilis, ut commiſceatur viro, tale impedimentum cenſendum eſt perpetuum, & matrimonium declarandum nullum, nec fœmina tenetur hujuſmodi remedium pati, ſed per me a conjugii onere libera eſto, & alteri nubat, qui clauſtra naturali, non aſcititia clave reſerare poſſit. Sentit nobiſcum Durandus *in 4. diſt. 34. q. 2.* Palud. *eadem diſt. & quæſt.* Supplement. Gabrielis *eadem diſt. quæſt. 1. art. 2.* & M. meus Luyſius Legionenſis hac de re conſultus ita reſpondit Salmanticæ *Aprilis 3. anno* 1570. in cauſa matrimoniali Illuſtriſſimorum D. Franciſci de Fonſeca, & D. Joannæ de Azevedo. Ratio quæ me movet hæc eſt. Illud eſt impedimentum perpetuum, quod tolli non poteſt, niſi medio aliquo miraculoſo, vel cum vitæ periculo, vel quod jus & æquitas iniquum judicant. Sed medium hoc deſturandi fœminam artificio aliquo, ſecluſo viri congreſſu, ejuſmodi eſt, quod nec ratio, nec natura, nec jura permittant, Igitur adhiberi non debet, ſed perpetuum cenſendum impedimentum, ſiquis non naturaliter, ſed artificioſe fœminam valeat violare: ſi minorem probavero, ad exitum perducta res eſt. Eam ergo multis mediis oſtendo. Primum, quia fœminam aliquam eſſe virginem, integram, intemeratam, illibatam, non eſt vitium neque defectus aliquis naturalis, quinimo magni res pretii apud honeſtas fœminas, atque adeo non tale eſt, quod aliquo medicamento indigeat, velut ægritudo aliqua vel morbus, neque cui ſecundum jus & æquitatem aliquam debeat adhiberi medicina. Si ergo, quod fœmina virgo ſit, tantum obeſt, quo minus a viro, cui nupſit, agnoſcatur, & mater fiat, non debet ut amittatur virgineus ille flos, remedium aliquod adhiberi. Non eſt opus valentibus medicus, ſed male habentibus: morbi medelam exigunt, non ſanitas; quod confractum eſt, ligamine & conſolidatione eget, non quod integrum; quod deficit a debito & naturali ſtatu in priſtinum reſtitui, oportet; at quod ſanum, integrum, vegetum, & in ſuo ſtatu ſecundum naturam eſt, quid reparatione, medicamentis, obſtetricante manu opus habet? Non ergo quæratur ignis, ferrum, aut aurum iſti, quam ægritudinem dicant alii. Deinde fœminam virginem artificio corrumpi, ut poſſit viro concumbere, horret natura, honeſtaſque non patitur, ac proinde fieri nequaquam debet. Natura namque virgineum hunc florem fœmineo inſeruit corpori, ut ergo maritos argumentum eſſet bene & honeſte actæ vitæ, pignus ſervandæ in poſterum fidei, ac veluti pretioſiſſimum munus, quod viria prima nocte congreſſus offerrent, ac virgineo illo ſanguine, velut Elephantos purpura in ſui amorem raperent, etſi quando extingueretur, accenderent, conſopitum excitarent, & memoria peracti ſacrificii illos etiam ſibi placarent iratos. Flos enim ille virginitatis, nec ſatis digne æſtimari, nec commode reſtitui poteſt. *Sola virginitas*, inquit Apulejus *Apol. 2. cum ſemel erepta eſt, reddi nequit, ſola apud maritum ex rebus dotalibus remanet. Nulla reparabilis arte læſa pudicitia eſt*, ait ille. Quæ, ut Quintilianus ait *declam. 276. in fine, virginitatem perdidit, florem ætatis amiſit, & cui prima illa gratia apud maritum futura prærepta eſt.* Flos certe ille virginitatis illibatus mirabiles ſui amores concitare ſolet. Tertullianus *lib. de virgin. velan. at enim ad virgines potius exarſerat, quarum flos etiam humanam libidinem excuſat.* Hæc gemma fœminas pretioſas reddit, & æſtimabiles, illaque deperdita margarita ipſæ ſe ipſas viles æſtimant & oderunt. *Ego enim ferre non potero opprobrium meum*, dixit ad Amon ſoror ejus Thamar 2. *Reg. 13.* Quaſi violata cuivis probro eſſet obnoxia, flocci habenda: idq; ſatis indicavit, quod poſt commiſſum inceſtum, cum a fratre ejiceretur, ſubjecit: *Majus eſt hoc malum, quod nunc agis adverſum me, quam quod ante feciſti, expellens me.* Nullius enim pretii, erat jam deflorata puella, & a violatore dimiſſa, tantum enim illatæ injuriæ ſolamen erat, ſi illam ſibi deſponſaret. Unde & ſubditur; *Manſit itaque Thamar contabeſcens in domo Abſalon fratris ſui*, Hebraice *deſolata ſia caſar ſe mar, magis vocat*, inquit Lyranus, *innupta manere, quam a viro ſibi dato violata tantum.* Et ex hoc patet continentia & puritas illius temporis in virginibus deſponſandis. Optime in hanc rem quadrant Catulli verſus in Epithalamio.

Ut flos in ſeptis ſecretus naſcitur hortis,
Ignotus pecori, nullo contuſus aratro,
Quem mulcent auræ, firmat ſol, educat imber,
Multi illum pueri, multæ optavere puellæ;
Idem cum tenui carptus defloruit ungue,
Nulli illum pueri, nullæ optavere puellæ.
Sic virgo, dum intacta manet, dum chara ſuis, ſed
Cum caſtum amiſit polluto corpore florem,
Nec pueris jucunda manet, nec chara puellis.

Res ergo videtur non ferenda, & ab omni ratione aliena, & contra id quod exigit recte inſtituta natura, fœminam honeſtam cogere, ut a ſe abalienet, antequam viro ſuo copuletur, id quo gratior ipſa viro eſſe poſſet, virgineum florem præcipuam in matrimonio dotem, honeſtatis argumentum, indubiæ fidei certiſſimum pignus, pacis & mutui amoris aſſiduum nutrimentum. Præterea commune eſt cuicumque contractui obligationem inducere juxta ſolemnitatem, formam, & conditiones, quibus celebratur: ac proinde cum matrimonium contractus quidam ſit, in quo vir & uxor ſe mutuo tradunt in uſum matrimonii, ea conditio ſubintelligitur, quamvis non exprimatur, ſi ad eum uſum apti fuerint. Manifeſtum autem eſt non ſubintelligi, ut apti ſint ad uſum tertii, ſed invicem alter alterius comparatione habilis, uxor quæ ſe tradit viro, ut ab illo cognoſcatur, non vero a medico, igne vel auro, vel obſtetricis manu. Qui enim ſe illa traderet, ut virginitatem artificio amitteret, & id quod inſigne ejus ornamentum eſt, in detrimentum verteretur? Non ergo juxta naturam hujus contractus cogi poteſt fœmina, ut patiatur aliquo artificio ſibi virginitatem eripi, quæ ſola obeſt viri debilitati, cum valentiorem alium facile ſit ſibi participem efficere. Denique, quod maximam apud me vim habet, ſi artificio aliquo reſerari vir-

Digitized by Google

ri virginitatis clauſtra aptum; ac ſine inconvenienti, & æquitati conſonum medium eſſet, cur nunquam Eccleſia præcepit, definivit, conſuluit, aut permiſit fieri ad componendas multas lites, quibus plena ſunt judicum Eccleſiaſticorum tribunalia? Tantum trium annorum cohabitatio decreta eſt, quia fieri poteſt, ut quæ primo congreſſui reſiſtit janua, aſſidue conanti atque pulſanti pateat. Et cum evenire facile poſſit, ut quæ poſt triennium intacta ſurgit e toro, apta eſſet illius viri congreſſui, modo artificio aliquo latior aliquantulum fieret illa rimula, nunquam id judicavit, conſuluit, vel ſuſtinuit. Signum ergo eſt medium hoc ut illicitum & iniquum, contra fas & honeſtatem neglectum non admiſſum ab Eccleſia. Demus ſemel id ſuſtinuiſſe fœminam, & adhuc membra viri jacere ſemimortua, languida, aut ob pravam ſtructuram inepta, quid deinde faciat fœmina ferro, vel artificio violata? Quo confugiet? Quonam ſi divortium poſtulaverit, ſuam cauſam muniet? Juſtitiam oſtendet, ſi jam inveniatur flos ille veluti ſuccıſos aratro? Quamvis enim ferro execta ſit, attamen cauſam illius non admittet Eccleſia, ſed præſumet a viro, ſi ille artificium interveniſſe neget, uſu & cohabitatione corruptam. Ne ergo viri doctiſſimi fœminæ graviſſimum onus imponant, illamve cogant, patiatur ſe non natura, ſed arte violari. Hæc mea in hac re ſententia eſt.

3 Sed quod ad iſtam quæſtionem attinet; Thomas Sanchez *lib. 7. de matrimonio, diſp. 93.* ſentit eam inciſionem licere, ac fœminam eam pati debere. Sequitur in eo D. Thomam (non abnuo) complureſque Scholaſticos alios, qui ſpeculando magis locuti ſunt, quam peculiarem aliquem caſum pertractando; qui ſi ad eorum manum deveniſſet, & hic & nunc quæ res circumſtant, conſideraſſent attentius, in aliam ſententiam declinaſſent.

4 Sed videamus quæ pro ſe affert, iſta ſunt. Quia cum verum ſit matrimonium jus ſui corporis tranſtulit in virum. Ergo ubi commode poteſt, ſine magno incommodo aptam ſe reddere viro tenetur. Confirmatur: ſi enim vir non poſſet moveri ad fœminam cognoſcendam, niſi certo ſitu, aut pulchra, ornata ve pretioſis veſtibus ſit, quis dubitabit teneri fœminam eo ſitu uti, ac pretioſis indui veſtibus, fuciſque faciem decorare ad viri imbecillitatem adjuvandam? Deinde quia inciſioni illi, & medicaminibus ſuſceptis præponderat jus ad uſum matrimonii, periculum incontinentiæ maximum, ac pollutionum utriuſque conjugis, cum perpetuo cohabitare debeant tanquam veri conjuges. Tandem quia hæc obligatio naſcitur ex eo, quod quicumque tenetur ad aliquod obſequium, tenetur ſubinde ad requiſita illius ad exhibitionem. Quare hæc obligatio non naſcitur ex impedimento præſtito per mulierem, ſed ex jure matrimonii, cui aliter ſatisfieri nequit. Hæc ad verbum ex illo.

5 Sed quamvis ex quadam ratione, quam pro noſtra ſententia confecimus hoc capite, iſta facillime diluantur, & me ſilente concidant, attamen propter tardiores aliquos reſpondemus in contractu matrimonii celebrati in ordine ad copulam eſſe traditionem corporis apti in uſum, & jam pro corpore apto. Tradit itaque fœmina corpus aptum, ut utatur eo etiam vir ex ſe aptus, non vero ſe tradit inepto, ut tertia, aut quarta ratione dicebamus, cum ſit contractus rei pro re æqualis æſtimationis. Hinc oritur jus, quod confert matrimonium, non eſſe aliud, quam ut vir aptus utatur apto corpore. Si ergo ineptus fuerit ad corporis uſum, quod de ſe aptum illi in uſum traditur, nullum habet jus in matrimonio vir in corpus fœminæ. Qui ergo impotens eſt ad virginem agnoſcendam, cum revera illi ſit ineptus niſi incidatur, & alias ea inciſio turpis ſit & illicita, ut probavimus, nullum jus habet ad ejus uſum. Quia cum hoc jus ſolum conferri debeat ex vi contractus, non confertur contractus validus, niſi ſubſiſtente hac ſubintellecta conditione mutuæ aptitudinis. Atque hac notatione omnia ſoluta maneant.

6 Quare ad primum dicimus fœminam per contractum matrimonii jus ſuum tradere viro apto, non inepto, atque in non aptum nullum transferri jus. Adde etiam in eo medio magna incommoda reperiri, quæ jam dixi. Confirmatio frivola eſt. Quid enim mutationis ſitus, ac veſtium cum virginis inciſione, & viri impotentiæ comparatione virginis? Ad ſecundum ſi vir eſt ineptus ſimpliciter ad virginem, nullum conſurgeret jus matrimonii, quod præponderet inciſioni. Nam virgo non ſe tradit ex natura contractus illo modo celebrati, niſi habili, & corpore de ſe apto, quaſi emit corpus etiam aptum ad illam in eo ſtatu, quo ſe illi tradit. Concupiſcentiæ vero nullum eſt periculum, diſſolvitur enim matrimonium, ut in ea cauſa, quam dixi, præjudicatum eſt. Tertium & poſtremum eodem pede claudicat, ſupponit enim teneri corpus virginis de ſe aptum ad obſequium viri ad virginem prorſus inepti, quod nos negamus, iſte vero auctor nulla ratione ſufficienti confirmat. Poterit quidem fœmina, ſi voluerit, inciſionem pati, obligari autem ad illam non poteſt. Si autem jam inciſa adhuc a viro cognoſci non poſſit, non tenebitur vir illam alere, ſuſtinuit enim ſua ſponte, ac ſe objecit illi periculo, atque ideo nullam injuriam intulit. Sicut qui ſine ulla vi agnoſcit virginem, etiam ſi matrimonium amittat, nec æque bene nubere poſſit, ad nullam reſtitutionem tenetur, qui violavit. At ſi contra ejus voluntatem incideretur, & poſtea adhuc inepta eſſet illi viro, non liberatem virum ab onere dotis ſufficientis conſtituendæ, ut æque bene nubere alteri poſſet.

CAPUT LXIII.

Remedium inſpectionis ad experimentum virginitatis minus decens oſtenditur.

SUMMARIUM.

1 *Inſpectio fœminarum non rejecta a foro Eccleſiaſtico.*
2 *Abſurda, quæ in illa inſpectione ſunt, variis probantur, & 3.*
4 *Fallacem eſſe.*
5 *Teſtimoniis PP. rejicitur Cypriani, Auguſtini, Ambroſii.*
6 *Quando adhibenda.*

IN *cap. ne cuiquam, & cap. quod ſi pœnitentiæ 27. q. 1.* a Cypriano probatur fœminarum inſpectio ad explorandam virginitatem, ibi, *Inſpiciantur interim virgines ab obſtetricibus diligenter.* Quod non rejectum a judicibus Eccleſiaſticis, *in cap. fraternitatis, & cap. litteræ, de frigidis & maleficiatis*, planum eſt. 1

At multa ſunt, quæ inſpectionem hanc fœminei corporis reprehenſione potius, quam probatione dignam oſtendunt. In primis quia nuditas, vel viris ipſis indecens eſt. Herodotus *lib. 1.* apud Lydos, ac pleraſque gentes etiam barbaras indecorum viris fuiſſe tradit, ſi ſe nudos oſtenderent. Nam ut ait Cicero, *hoc ſolum animal natum eſt pudoris, ac verecundiæ particeps.* Apud Nicephorum *lib. 8. cap. 4.* cum Ammon ille Ægyptius & Theodorus ejus diſcipulus inſignes Monachi, amnem quemdam trajicere vellent, Ammon nudare ſe coram Theodoro noluit, & recedere juſſit: una cum ſuam ipſe nuditatem erubeſceret, divino nomine in ſublime levatus, in ulteriorem ripam pervenit. Pubertas olim inſpecto corpore judicabatur; exinde tamen lex civilis, quo honeſtati conſuleret, certo annorum & ætatis termino hoc definiri voluit, *l. 3. de minorib. & l. 2. C. ſi minor. & l. fin. C. quando tutor.* inhoneſta enim nudi corporis inſpectio viris ipſis indecens eſt. Quare monebat Clem. Alexandr. lib. 2. Pædag. c. 6. *Omnino ergo abſtinendum eſt a turpibus auditionibus, & verbis, & ſpectaculis, ſed multo magis a factis turpibus mundos eſſe oportet, tam in oſtendendis & nudandis aliquibus partibus corporis, quas non decet, quam in contemplandis ſecretioribus partibus. Neque enim turpem juſti denudationem in animum induxit aſpicere modeſtus filius: ſed texit modeſtia, quod nudarat ebrietas, ſpectandum ipſum inſcientia.* Quod ſi viris indecens nuditas eſt; fœminis quidem impudica, atque probroſa videtur. Audiamus eundem Clementem Alexandrinum *lib. 3. Pædag. cap. 5.* dum balnea vel in balneis laſciviam intemperantiam fœmineam reprehendit hiſce verbis: *Atque ipſæ quidem ſuis ſe maritis non exuerint, ſimulatum pudorem probabiliter præferentes. Licet autem aliis volentibus, eas, quæ domi ſunt incluſæ, nudas videre in balneis: hic enim ſe exuere ſpectatoribus, tanquam corporum venditoribus non erubeſcunt. Sed Heſiodus quidem corpus fœmineo non exhilarare lavacro ſuadet. Viris autem & fœminis communia aperta ſunt balnea, & inde exeunt ad intemperantiam, (a viſu enim hominibus amor proficiſcitur) perinde ac ſi ſit eis pudor in lavacro ablatus. Quæ autem non uſque adeo omnino exuerunt pudorem, externos quidem excludunt, cum vero eum ſuis miniſtris collavantur, & ſervis nudæ exuuntur, & ab eis fricantur, permiſcenti libidini concedentes, ut ſecure contrectet. Qui enim nudis dominabus ad lavacrum introducuntur, ſtudent ſe exuere ad cupiditatis audaciam malo more metam circumſcribentes. Atque vi-*

que vi-

quæ veteres quidem Athletæ virum nudum oſtendere erubeſcentes dum certamen peragebant, ut cinctis ſubligaculis ſervabant verecundiam: iſtæ autem dum ſimul cum tunica pudorem exuerint, volunt quidem videri pulchræ ſimulent autem malæ; vel invitæ convincuntur. Etenim per ipſum corpus apparet laſciviæ concupiſcentia, quemadmodum hydropicis per cutis ſuperficiem humor, qui continetur: quod autem in utroque ægrotat eo viſu cognoſcitur. Oportet ergo viros pulchrum veritatis exemplum præbentes fœminis, erubeſcere non cum eis exui, lubricumque ac periculoſum aſpectum effugere. Qui enim curioſus, inquit, reſpexit, jam peccavit. Oportet ergo domi quidem parentum & famulorum pudore affici: in viis autem eorum, qui ſiunt obviam, in ſuvacris vero mulierum, in ſolitudine autem ſui ipſius: ubique autem Verbi, quod eſt ubique, & ſine ipſo factum eſt nihil. Hoc enim ſolum ratione fit, ut quis nunquam labatur, ſi Deum ſibi ipſi ſemper adeſſe exiſtimus. Hactenus Clemens. Unde Herodotus dum Gygis hiſtoriam deſcribit *lib.* 1. mulierem depoſitu tunica deponere verecundiam ſimul, quæ verba imitari videtur Cyprianus lib. de habitu virg. *Simul*, inquit, *cum amictu veſtis honor corporis, & pudor ponitur, denotanda ac contrectanda virginitas revelatur.* Venus Dea impudicitiæ nudo & intecto corpore depingitur; Cupido nudus; atque etiam obſcœna Priapi imago nuda repræſentatur. Unde fœminis honeſtis nihil magis curæ, quam ne nude conſpiciantur. Inſcius Actæon vidit ſine veſte Dianam, & a canibus ideo diſcerptum finxit Ovid. *lib.* 3. *Metamorph.* Tyreſias vates cæcitate plectitur, quod Minervam nudam conſpexiſſet, ut ait Propertius *lib.* 4. Mileſias virgines ſola nuditatis infamia a mortis voluntariæ voto retrauit, ſtatutum enim, ut quæ ſibi mortem ultro conſciviſſent, nudæ cum laqueo efferrentur, Pudore ſolo tam inhoneſti funeris deterritas Gellius commemorat *lib.* 5. *cap.* 10. Hinc ad virgines exhortatio Baſilii lib. de vera virginitate pag. mihi 531. *Ideo*, inquit, *natura ipſa crinibus jam tunc a principio mulieris caput operuit, eo ipſe admonens non decere mulierem non modo ullum membrorum cæterorum, verum nec caput quidem temere, indifferenterque nudare. Et quoniam ſolæ abſentibus viris id attentare conſueverunt, ideo dignitatem alium præſtantiorem viris adjecit, dicens, Propter Angelos, qui & ubique præſentes ſunt, & omnia quæ geruntur inſpiciunt. Revereatur ergo omnis mulier, ſed virgo in primis Angelos etiam cum domi ſola nullis viris arbitris reſidet. Et cum corpus neceſſario curandum erit, & capitis vitus, & ſingulatim cætera conſtringens, id opus celeriter exigat; & quantum fieri poteſt, operiat membra non ſolum ſuos Angelorumque oculos verens, verum ſe, ut in ſuæ exercitationis domicilio ad verecundiam ſtudioſe ſemper exercens. Quod ſi neque cum ſola eſt, nudari ſine ratione permittitur, quanto minus fratribus in Chriſto præſentibus? & pudore igitur & tunica ſe ipſum pudice ac verecunde componet, nec ſolum nihil membrorum, quæ operta ſunt, violari ulla ratione permittet, verum ſumma ſe cura & obſervatione circumteget, ut non ſolum ipſa illæſa, atque illibata permaneat, ſed & qui eam intuentur, nullam ex ejus aſpectu læſionis materiam capiant. Videntes, inquit, filii Dei filias hominum, quod pulchræ eſſent, devoluti ſunt ad eas, ſufficit quippe vel modice nudata pulchritudo Dei quoque filios ad voluptatem emollire, & quaſi homines ejus cauſa morientes mortales oſtendere.* Hactenus Baſilius,

3 Quod ſi vel ipſa fœminei corporis nuditas infamiæ habetur loco, quid dicendum cum in his Eccleſiaſtici fori viſitationibus illud ſit indigniſſimum, cæteras corporis partes, quas honeſtate permittente revelare licet, opertas manere, illis detectis, quæ natura velut obſcœnas celari & abſcondi voluit. Ambroſius lib. 3. de virgin. *An quidquam eſt tam pronum ad libidines, quam inconditis motibus, quæ vel natura abſcondit, vel diſciplina velavit, membrorum operta nudare?* Maximum injuriæ genus & divini numinis contemptum reputari legimus, quoties aliquis in Eccleſiæ ſanctuario pudenda nudaverat teſte Nicephoro *lib.* 14. *c.* 38. Julius Cæſar moriens ſiniſtra manu ſinum ad ima deduxit, quo honeſtius caderet, etiam inferiori corporis parte velata. Olympias Alexandri mater, cum Caſſandri juſſu interficeretur, moriens, ne quid poſſet in ejus corpore indecorum videri, capillis & veſte crura contexiſſe fertur, apud Juſtinum *lib.* 14. Ovid. *lib.* 3. *Metamorph.*

Tunc quoque cura fuit partes velare pudendas,
Cum caderet caſtique decus ſervare pudoris.

Divus Ambroſius idcirco inquit indumentis operiuntur hominum genitalia, ne deformi viſu obtutum, aciemque præſtringant oculorum intuentium. Barbari perſecutores in Chriſtianarum mulierum martyriis, quo gravior eſſet infamia, partes eas detegi & nudari jubebant, quas naturalis pudor abſcondi voluit apud Nicephorum *lib.* 7. *cap.* 8. Accedit etiam turpis & inhoneſta membrorum contrectatio, qualis olim in mancipiis licebat, quæ venalia præſtabant, ut inquit Seneca lib. 1. controv. 2. *Nuda in littore ſtetit ad faſtidium emptoris, omnes partes corporis & inſpectæ & contrectatæ ſunt.* Unde Auguſto Cæſari inter cæteras libidines objici ſolebat, quod matres familias & adultas ætate virgines denudari atque perſpici juberet, tanquam Thoranio Mangone vendente apud Svetonium in Auguſto *c.* 69. Tyranni etiam olim, cum in Chriſtianos ſævirent, nudari ſacras virgines, contrectari, & cunctorum ludibrio expoſitas refert Nicephorus *lib.* 10. *cap.* 9. *in principio.* Hæc ergo nudatio corporis, inſpectio contrectatioque, quam perſecutores Chriſtiani nominis martyrii inſtar & infamiæ loco ſtatuebant, a foro, judiciis explodenda potius, quam probanda.

Ad hæc, ejuſmodi fœminarum inſpectio ad explorandam corporis integritatem, utcumque admitti & tolerari poſſet, ſi aliqua veritatis probatio inde eliceretur. At vero peritis notiſſimum nihil inveniri fallacius viſitationibus iſtis. Panormitanus enim & alii *in c. fraternitatis*, & *c. fin. de frigidis*, referunt mulieres quaſdam repertas eſſe, quæ ſecretiores partes ſuas adeo arctas medicamentis effecerunt, ut ne quidem cum illis coiri poſſet. Arnaldus a Villa Nova inſignis medicus *lib.* 3. *breviarii, cap.* 6. refert matres, quæ filias impudicas habebant, certe jam ante corruptas, conſueviſſe adhibitis medicamentis adſtringentibus in ſecretiores puellæ partes indere veſicam quandam piſcis; quæ cum tenuis eſſet, & ſanguine aſperſa, facile contingebat, ut in primo coitionis impetu rupta veſica facile ſanguis erumperet, qui falſa & fallaci virginitatis nota nuptæ induſium macularet. Nec mirum incertas aut dubias, aut fallaces eſſe hujuſmodi virginitatis indagationes. Nam licet quidam diſſectores hymeo eſſe exiſtimarent pelliculam quandam, ſive membranam in ore uteri annuli forma, cujus ruptione virginitatis defloratio fieret, & ideo ea opinione ducti veteres, ut virginitatis integritas noſceretur, inquirendum cenſuerint, an pellicula illa rupta & extincta eſſet, an vero integra: attamen id fabuloſiſſimum eſſe recens Anatomici demonſtrant, nullamque eſſe partem in ore uteri, quæ virginitatis cuſtodia ſit, & in corruptione pereat; ſed virginitatem conſiſtere in quadam naturali, & ſeparabili partium adſtrictione, & Symphyſi, & coaleſcentia, ob eamque in corrumpenda virgine ſanguinem effluere, ut docuit inter alios Franciſcus Valleſius *lib. de ſacra philoſophia cap.* 25. Hinc merito juxta naturæ frequentem curſum, diſpoſitionemque quam ſtatuit Deus *Deuteron.* 22. ut indumentum ſanguine novæ nuptæ maculatum ſervaretur a parentibus ad faciendum virginitatis fidem. Non quod fraudes emantiri corporis integritatem non poſſint, aut quia etiam ex integra fœmina ſemper ſanguis effluat; audivi enim non ſemel puellæ cujuſdam congreſſum primum de cujus honeſtate & integritate dubitari non poterat, fuiſſe ſine ſanguine: ſed quia frequens ordo ac naturalis diſpoſitio id ſecum afferat, vel frequenter eruptio ſanguinis eveniat,

Accedunt teſtimonia Patrum, quæ hanc inſpectionem minus probant, imo reprobant. Nam in primis Cyprianus, qui probare illam videtur, non nimis tamen inſpectioni defert, cum dixerit. *Neque aliqua putet ſe poſſe hac excuſatione defendi, quod inſpici & probari poſſit an virgo ſit, cum & manus obſtetricum, & oculi ſæpe fallantur.* D. Auguſtinus lib. 1. de civitate Dei. cap. 18. *Obſtetrix*, inquit, *virginis cujuſdam integritatem manu velut explorans, ſive malevolentia, ſive inſcitia dum inſpicit, perdidit.* Sed concludamus elegantibus Ambroſii verbis, quæ tranſcribo, licet longius evadat teſtimonium, ex *lib.* 6. *epiſt.* 1. in editione Romana ad Syagrium Veronenſem Epiſcopum, qui Indiciam puellam Deo ſacram per mulierum inſpectionem male judicavit. *Ita ne ergo liberum erit accuſare omnibus; & cum probatione defecerint, petebit, ut genitalium ſecretorum petant inſpectionem, & addicentur ſacræ virgines ad hujuſmodi ludibria, quæ & viſu & auditu horrori, & pudori ſunt? Denique non minima etiam in tuis litteris tantæ expreſſionis verecundia eſt. Quæ ergo ſunt damna pudoris in alienis auribus reſonare non queunt, ea poſſunt in virgine ſine ejus tentari verecundia? Invenisti tibi vile mancipium, procacem vernulam, cur non abutaris pudibundo miniſterio, & expones ejus modeſtiam, cum præſertim nihil ſanctius in virgine ſit, quam verecundia? non enim ſacra virgo ut corpore tantummodo integra ſit, quæritur, & non ut in omnibus ejus inoffenſus maneat pudor; Virgo Domini ſuis eſt urna fulcris ad*

ſui pro-

ſat probationem; nec alienis dotibus egat, ut ſe virginem probet, nec abditorum occultorumque inſpectio, ſed obvia omnibus modeſtia adſtipulatur integritati. Non placet Deo quam non ſuorum gravitas morum probat; non probatur Domino, quæ unius obſtetricis indiget teſtimonio, quod plerumque quæritur pretio. Ea ergo ſibi locuples videtur ad fidem quæ & redimi & falli poteſt, ut excuſet ream, & crimen tegat, aut neſcit, & non poſſit flagitium reprehendere? Neque vero illud juſtum arbitror, quod tuis comprehendiſti litteris, quia niſi inſpecta fuerit integritas periclitatur, & in certo ſui fluctuet. Ergo omnes quæ inſpectæ non ſunt, periculum ſubierunt pudoris, ergo & quæ nupturæ ſunt, prius inſpiciantur, ut nubant probatiores? Ergo & quæ velandæ ſunt, prius ſubjiciendæ ſunt hujuſmodi attrectationi? Non enim viſitantur, ſed attrectantur, & rectius ſecundum tuam ſententiam inſpicitur non probata, quam conſecrata. Quid quod etiam ipſi Archiatri dicunt non ſatis liquido comprehendi inſpectionis fidem; & ipſis medicinæ veteribus Doctoribus id ſententiæ fuiſſe, nos quoque uſu hoc cognovimus ſæpe inter obſtetrices obortam varietatem & quæſtionem excitatam, ut plus dubitatum ſit de ea quæ non fuerit inſpecta. Siquidem & proximo id comperimus exemplo. Nam quædam conditionis ſervilis Ancilla inſpecta & refutata, poſtea Mediolani non meo quidem juſſu, ſed Niceni ex Tribuno & notarii domini vel patroni ſui voluntate, viſitata eſt a peritiſſima & locupleti fœmina hujuſmodi artis; & cum ſimul iſtæ ſuppeterent, ut neque paupertas obſtetricis ſuſpectam faceret fidem, neque indoctitas imperitiam; tamen adhuc manet quæſtio. Quid profuit igitur eam inſpici cum damnatio maneat? Nam ut quiſque voluerit, aut imperitam medicam, aut redemptam aſſeret: ita ſine effectu ullo injuria inſpectionis eſt. Quid deinde fiet? Quotieſcumque emerſerit, qui non credat, toties virgo attrectabitur? Nam ſi unquam ſe viſitandam abnuerit, ſecundum aſſertionem tuam de crimine conſitebitur. Et facilius eſt ut refutet, quod nunquam fecerit, quam quod fecerit. Variabuntur igitur obſtetrices, ne ſuſpectæ aliqua reperiatur gratia. Erit itaque inter plures (quamquam paucorum etiam in magnis urbibus hic uſus medendi ſit) erit inquam vel malevola vel imperita, quam pudoris clauſtra prætereant; & per imperitiam integro notam affigat pudori. Vides in quod periculum inducas virginalem profeſſionem, dum obſtetricem adhibendam putas? Ut tamen non ſolum verecundiæ ſuæ diſpendio, ſed etiam obſtetricis incerto periclitetur. Et paucis interjectis. *Quid igitur ſuſpecta & dubia captamus, cum majora ſint alia examinandæ veritatis documenta, & teſtimonia, in quibus expreſſiora inſignia vel temerati pudoris ſint. Quid enim eſt quod magis publicum ſit, quam offenſa pudoris, & diſſolutio virginitatis? Nihil profecto, quod magis ſe probet, quam caſtitatis diſpendium: Tumeſcit alvus, & incedentem fœtus ſui onere gravant: ut prætermittamus alia quibus ſe vel tacita prodit conſcientia. At forte ſterilitatis obtentu abſcondi in aliquibus poſſit flagitium. Hic vero cum editus partus, & expoſitus, vel necatus, (dum invidiæ magis, quam probationi conſulitur) diſſipatus ſit per aures univerſorum, ſtrangulata eſt libertas calumniarum ſi peperit: nempe Veronæ fuit, viſebatur frequenter a virginibus, & mulieribus, ita honore enim ſemper erat. Viſebatur & a Sacerdotibus propter pudicitiæ reverentiam, & gravitatis ſpeculum. Quomodo ergo potuit occulere crimen? quod ſe vel ſpecie ſui proderet? quomodo texit uterum? quomodo non refugit aſpectum mulierum? oculos ſalutantium? Quomodo parturiens vocem repreſſit? ſed hoc non patitur dolor. Denique ſcriptura hos maximos dicit dolores, qui ſunt parturientis. Sic enim inquit, dies Domini ſubito venit, & improviſus adeſt ut dolor partus, qui intercludit omnia effugia delitеſcendi. Hæc eſt verior documentorum fides, quam erubeſcunt & mulieres. Deniquе Elizabeth occultabat ſe menſibus quinque, eo quod ſterilis conceperat in ſenectute. His ſignis & ipſa Mariæ virginitas apud ignaros myſterii, probri ſuſpectabatur; unde & Joſeph cui deſponſa erat ſuſpectum habebat vitium, dum adhuc neſciret Dominicæ Incarnationis Sacramentum. Quid ergo? Negamus inſpiciendas virgines? Interim, quod nuſquam legerim, non adſtruo, nec verum arbitror. Sed quia pleraque ad ſpeciem facimus, non ad veritatem, & erroris gratia quam plura frequenter prætendimus (ſunt enim qui neſciant recte facere, niſi metu pœnæ) relinquamus hoc illis, quas non verecundia revocat a lapſu, ſed ſolus injuriæ deterret metus, apud quas nulla cura pudoris, & caſtitatis gratia, ſed pœnæ timor eſt. Relinquamus vernaculis, quibus formido eſt deprehendi, magis quam peccaſſe. Abſit a Virgine Sacra, ut obſtetricem noverit, partus putatur, & remedium doloris ducitur, non examen pudoris. Relinquamus etiam illis, ſi quæ gravibus appetitæ calumniis, oppreſſæ teſtimoniis, ſtrangulatæ argumentis ad id confugiant, ut ſe offerant inſpectioni, quo corporis probetur cuſtodia, ſi tamen deprehendi poteſt; in quibus nutat pudoris gratia, & diſciplina integritatis. Male tamen ſe habet cauſa ubi potior eſt caro quam mentis prærogativa. Malo morum ſignaculo, quam corporis clauſtro virginitatem exprimi.* Hactenus Ambroſius. At hæreamus communi opinioni, quæ inſpectionem probat cum Rota apud Far. *in 2. vol. conſ. deciſ.* 226. licet fallacem etiam fateamur, vide etiam deciſ. Rotæ Rom. Far. *deciſ.* 264. *n.* 11. 12. *& 1. vol. conſ. ejuſdem deciſ.* 26. *& ejus Additio lit. A. & litt. E.* Uno enim conjuge negante, alio affirmante impotentiam, ad eam inſpectionem deveniendum. Quamvis viro dicenti ſe carnaliter cognoviſſe, credendum ſit, etiam ſi mulier neget, *cap. continebat, de deſponſ. impub. cap. ſi quis acceperit* 33. *q.* 1, Innocentius *in cap. ex parte*, *n.* 4. Joan. Andr. *n.* 9. Butrio *n.* 35. *verſ. quandocunque probant, de reſt. ſpol.* Abbas *in cap.* 1. *n.* 3. *de clandeſt. deſponſ.* Rota apud Farinacium *tom. 2. conſ. deciſ.* 111. *& deciſ.* 192. *num.* 6. *& in lib. deciſ. Rotæ Rom. ejuſdem deciſ.* 281. *&* 284. *num.* 3. Adde etiam *in cap. duo pueri, de deſponſat. impub.*

CAPUT LXIV.

Nonnulla corollaria præcedentis doctrinæ.

SUMMARIUM.

1 *Separatum ob frigiditatem non poſſe contrahere in conſcientia, niſi ad caſte vivendum.*
2 *Quid fieri debeat ſi ſecundo nubat.*
3 *Quid cum fœmina ſeparatur, quia nimis arcta eſt.*
4 *Quid quando ſeparatur ob impotentiam in genere.*
5 *Quid obſervandum, ſi in aliquo eventu reſtituatur ſeparatus priori conjugi.*

Ex dictis hactenus in capitibus præcedentibus nonnulla oporret colligere & doctrinæ, & majoris diſtinctionis gratia. Primum eſt juxta dicta *cap.* 62. Si aliquis ob frigiditatem ſeparatur ab uxore, ſi revera frigidus exiſtat, non poſſe in conſcientia aliud inire matrimonium ad maritales actus, ſed tantum ad caſte vivendum, ut dixi *cap.* 54. 1

At ſi tranſierit ad ſecundas nuptias in ordine ad copulam, ſecundum matrimonium eſt nullum, diſſolvendumque ſine alia probatione. Nam ſi revera eſt frigidus, non poteſt conſtare ſecundum matrimonium; ſi autem finxit ſe frigidum, non eſt diſſolutum re ipſa primum conjugium, quo valido ſecundum eſt nullum. Imo & quamvis prima uxor obiiſſet, vel tranſiiſſet ad religionem, in qua profeſſionem emiſiſſet, adhuc diſſolvendum ſecundum, donec probet deceptam eſſe Eccleſiam, ac ſe potentem eſſe. At ſi prima uxor adhuc vivat, vel illa alteri nupſit, vel adhuc cœlibem vitam agit, non debet ad primum cum illa matrimonium vir ob frigiditatem ſeparatus revocari, ex eo ſolum quod frigidus ſecundum inierit matrimonium, niſi conſtet conſummaſſe, aut fornicatum eſſe, id quod diſcutiat neceſſe eſt, antequam deceptam eſſe Eccleſiam pronuntiet, & primum matrimonium inſtaurer. Nec primam uxorem alteri nuptam ob id ſolum, donec conſummatio aut fornicatio conſtiterit, ſeparare debet, vel ſcrupulum injicere: ea enim tuto & reddit & exigit, cum Eccleſiæ ſententia muniatur, quam non enervat factum prioris conjugis ad ſecundas nuptias tranſeuntis, niſi conſummet. Atque hinc fit, ſi prima uxor ſeparata, viro ad ſecundas nuptias tranſeunte, vellet ad aliud etiam matrimonium tranſire, prohibendum id auctoritate judicis, donec lis finiatur, & ſi re ipſa nupſerit ſeparanda uſque ad diſcuſſionem litis; nec vero illa immunis erit a peccato, nam ante examen ſecundi matrimonii habet illa dubium probabile de validitate primi matrimonii cum ipſa contracti, & cum eo dubio non poteſt aliud inire, neque adjuvari poſſeſſione ulla, eſt enim poſſeſſio malæ fidei. An autem poſſet reddere in eo caſu debitum, conſtabit ex generali doctrina, quam trademus infra. Quo vero pacto intelligi debeant canones, qui adverſari videntur, explicui *cap.* 62. 2

Secundo colligitur juxta dicta in ſuperioribus. Si mulier aliqua ſeparetur a viro, quia illa nimis arcta eſt, & illa ſecundum ineat matrimonium, cum diſtinctione procedendum. Si enim diſſolutum eſt matrimonium primum, quia illa judicatur cuicumque viro ob arctitudinem inepta, de illa idem judicandum, atque de frigidi ſeparatione modo dicebamus. Si autem illa tantum reſpective arcta erat, & non abſolute, ſi tranſiit ad ſecundas nuptias, cum juxta dicta legitime nupſerit, non eſt ſtatim a viro ſecundo ſeparanda, & primo reſtituenda, ſed conſiderandum, 3

an a

ſio a ſecundo ſimilis proportionis cum primo fuerit cognita, in quo caſu dixi procedere deciſionem Pontificis *in cap. fraternitatis*. Si enim a ſimili viro cognita eſt, ad primum revocari debet, & ſecundum conjugium declarandum eſt non ſubſiſtere. Unde ſine ſufficienti ſummaria probatione non eſt turbandum poſterius matrimonium, cujus juſta ac legitima poſſeſſio eſt. At ſi vir diſſimilis ſit a quo cognita eſt, ſecundum omni lite remota judicandum valuiſſe. Quid autem dicendum ſit, quando diſſoluto matrimonio ob maleficium, is qui maleficio impeditus erat, tranſit ad ſecundas nuptias, dicam *cap. ſequenti*.

4 Tertio colligitur pari ratione philoſophandum eſſe quando matrimonium ſeparatum eſt ob impotentiam in genere, non explicato impotentiæ genere. Tunc enim inſpiciendus diligenter proceſſus de eo confectus in prima cauſa, depoſitione teſtium, rationeſque, quibus judicarunt impotentem eſſe. Ad judicis enim munus pertinet in ſententia cauſam explicare impotentiæ in ſpeciali. Unde ſi fœmina, quæ ab eo, cui impotentiam in genere objecit, ſeparata eſt Eccleſiæ judicio, licite nubit ſecundo, a quo ſeparari non debet, ſi vir tranſeat ad ſecundas nuptias, donec inſpectum diligenter ob quam impotentiam ſeparentur. Aliter judicandum, ſi quis ob impotentiam in genere ſeparatus ſecundo nubat, ſeparandus enim ſtatim ille a ſecunda conjuge, donec examinetur ob quam impotentiam ſeparetur; ſtat enim contra illum præſumptio impotentiæ.

5 Denique colligitur, ſi in aliquo ex dictis eventibus contigerit conjugem reſtitui priori conjugi, ſemel tantum eam reſtitutionem faciendam, concedendumque triennii ſpatium juxta ea, quæ infra a nobis dicenda ſunt. Quod ſi nec tunc agnoſci poſſit, ſeparandos, judicandumque inter illos impotentiæ aut frigiditatis perpetuum intervenire impedimentum. Eo autem triennio durante ad experientiam conceſſo, is, cui ſecundo nupſerat, ad aliud matrimonium tranſire non poteſt, ſed expectet, donec experientiæ tempus oſtendat primum illud conjugium vel validum fuiſſe, vel nullum. Quod ſi re ipſa nupſerit, ſeparentur ad idem uſque tempus, ut ratio ipſa convincit.

CAPUT LXV.

De impotentia ex defectu ætatis, maleficii, morbi, aut mixti ſexus.

S U M M A R I U M.

1 *Ætas requiſita jure naturali & Canonico ad matrimonium.*

Completum tempus requiri, cum malitia non ſupplet, ibid.

2 *Secluſo jure poſitivo validum eſſe matrimonium inter impuberes.*

3 *Peccant qui ante legitimam ætatem contrahunt.*

4 *Qua ratione potentia ad copulam debeat probari.*

5 *Quando quis dicatur proximus pubertati.*

6 *Maleficium, quando cenſetur perpetuum impedimentum.*

7 *Qui morti proximus contrahit non cenſeri impeditum.*

8 *Quid ſervandum in matrimonio Hermaphroditi.*

1 QUod ad ætatem attinet, in primis certum eſt pueros ante rationis uſum inhabiles eſſe jure naturali, ad matrimonium, cum non poſſit eſſe in ea ætate ſufficiens conſenſus, ſine quo non valet matrimonium. Certum etiam eſt jure civili requiri annum 14. in viro expletum, in fœmina 12. ad valide contrahendum, juxta quod judicium ferendum erit de non ſubditis Eccleſiæ. Jure quoque Canonico eadem ætas requiritur ad valide contrahendum: *cap. continebatur*, *cap. atteſtationes*, *cap. ex litteris*, *cap. puberes*, *de deſponſat. impub.* In quibus Canonibus expenditur nondum puellam expleſſe 12. annum, nec puerum 14. quod non eſſet opus conſiderare, ſi ultimus annus inchoatus ſufficeret. Malitia autem ſupplere poteſt ætatem, & in foro conſcientiæ & externo, ſi illa conſtiterit, vel ex habitu corporis, aut aliis de quibus *cap. nullus*, *cap. fin. eod. tit.* Quod niſi jure Canonico ſtatutum eſſet, locum non haberet in foro conſcientiæ propter generalem doctrinam circa leges præſumptioni innitentes traditam ſupra *lib.* 5. ut *deciſ.* 246. Farin. *in ult. ſolut. tit.* 1. *conſ. deciſ.* 72. quando malitia ſupplet ut addit. Ut vero malitia ætatem ſupplere dicatur, non ſatis eſt potentia coeundi, niſi adſit etiam diſcretio, qua de matrimonii valore, ne onere poſſit judicare, & *cap. fin. de deſponſ. impuber.* appellatur prudentia. Quare qui ſe habilem eſſe dixerit ante ætatem, probandi onus incumbit, ſicut completa ætate is quam negat, probare debet. In dubio autem an præfinitum tempus completum ſit, inhabiles judicabit Eccleſia, etiamſi exigua temporis diſtantia ſit. Neque enim hic locum habet illa regula, *quod parum diſtat*, ſicut neque in aliis, in quibus jus præfinitum tempus exigit, ut in anno probationis religioſi, & in ætate ad ordines: ſi enim vel unus dies, aut hora deſideretur, vitiat factum: cum enim jus præfiniat tempus, exigatque illud eſſe completum, niſi malitia ſuppleat non eſt locus paucorum dierum ſupplemento. Quod ſi illa ſuppleat, parum refert an duo vel tres dies, aut etiam plures deſint. Imo exiſtimo nec ſatis eſſe, ut completa ætas cenſeatur, ultimum diem inceptum eſſe quando malitia non ſupplet ætatem, ut de anno probationis dicendum eſt. Neque obſtat quod jure civili alia ſit diſpoſitio in teſtamentis. Quod enim a jure civili ad canonicum in hac re argumentum deſumi poteſt? aut a teſtamentis ad matrimonia, ubi eſt expreſſa deciſio Pontificum?

Ex his colligitur primo ſublato jure poſitivo ex natura rei valide matrimonium initi poſſe inter impuberes, modo adſit ſufficiens rationis uſus. Impotentia enim illa, ſi conſummare non poſſent, temporalis eſſet, atque adeo non dirimeret: ſicut neque ſi quis contrahat in prædicta pubertatis ætate, & tamen pro ut diverſæ hominum complexiones & temperamenta ſunt; non poſſit uxorem agnoſcere, non ideo ſeparandus, quæ communis inter J. C. interpretes ſententia eſt *in cap. impuberes*, *de deſponſat. impub.* Sæpe enim eam impotentiam perpetuam non eſſe experientia docuit. Idem dic de fœmina, quæ etiam 12. annum agens ob teneram ætatem adhuc a viro cognoſci non poterit. Quod ſi vir jam annum agens 14. adhuc coire non poſſit, expectandus uſque ad 18. qui eſt perfectæ pubertatis, & fœmina uſque ad 14. An verò, ſi adhuc copulari non poſſint incipiat ab eo tempore triennalis experientia dicam infra. Valet ergo matrimonium impuberum inter infideles ſi adſit conſenſus, & non ſit impotentia perpetua, niſi ſuis ipſorum legibus impediantur. 2

Secundo colligitur graviter peccare eos, qui ante legitimam ætatem contrahunt, niſi adſit urgentiſſima cauſa aut ignorantia excuſentur, quamvis conjugio ſint apti, cum id ſevere prohibeatur *in cap. non eſt de deſponſat. impub.* 3

Sed quæret aliquis primo, qua ratione potentia copulæ in impuberes probari debeat? Licet nonnulli ſentiant nullam ejus probationem eſſe, niſi copulam cum ea, quam ducit; dicendum tamen probari etiam poſſe per copulam cum alia; frequenter enim, niſi aliud conſtet, præſumitur habilis ad alias. Item ex conatu ad copulam præſumitur potentia *cap. atteſtationes*, *de deſponſat. impub.* Item ex ſignis etiam corporis probari poteſt *cap. de illis* 2. ubi judicatur propinquitas pubertati, & coeundi potentia. Signa ergo ejus ſunt. Ea tamen arbitrio judicis cum medicorum conſilio relinquenda, qui loquentur inſpecta ætate, qualitate, corporis educatione, ſoli ac cœli natura, ſeminis etiam effuſione, ſi aliquando id contingat, & aliis. Idem proportione quadam de fœminis judicandum, ut ex apertione ſigilli, menſtruis, & aliis. Non autem ſatis videtur juramentum impuberis in re tanta quo juret ſe copulatum vel uxori, vel alteri, niſi reperiatur corrupta, probeturque traditam eſſe virginem: in eo enim caſu, quamvis fraus etiam eſſe poſſit, credetur tamen juramento. Addendum autem, diſcretionem, quæ neceſſaria etiam eſt ad malitiam ut dixi non poſſe præſumi ex copula, neque ex conatu ad illam, quæ ſi deſit non ſatis eſt potentia coeundi ad valorem conjugii: ſed aliis ſignis inveſtiganda eſt. 4

Quæri ſecundo poteſt, quando puer dicatur proximus pubertati, ut valeat nubere. Diverſi diverſa ſentiunt, ſine idoneo tamen fundamento. Quare probabilius eſt id relinquendum judicis prudentiæ, cum de eo jura nihil decernant: qui non tam annorum conſiderabit numerum, quam qualitatem, regionis temperiem, proprietateſque vel plura ſigna exiget ad declarandum illum eſſe pubertati proximum, quo magis vel minus diſtet ab ætate legitima jure præſcripta. 5

Quod vero ad maleficium attinet, ſi perpetuum illud ſit, planum eſt dirimere matrimonium juxta dicta de impotentia naturali perpetua *cap.* 54. & juxta text. *in cap. finali* 33. *q.* 1. & *cap. final. de frigidis*. Dicitur autem maleficium perpetuum, quod non niſi per aliud maleficium naturaliter tolli poteſt, aut non niſi per miraculum, quo nomine non intelligimus exorciſmos, & orationes Eccleſiæ, quod enim ſic tollitur temporale eſt *cap. fin.* 33. *q.* 1. Nec etiam perpetuum eſt, quod ab ipſo tantum malefico diſ- 6

ſolvi poteſt, citra peccatum tamen, cum jam naturali virtute tolli poſſit. At ſi maleficium temporale ſit, planum eſt dirimere. Unde ſi Eccleſiæ judicio ſeparatur, & poſt ſententiam Eccleſiæ habilem ſe inveniat ad illam cognoſcendam, manifeſtum eſt inſtaurandum primum matrimonium, ſicut de his qui falſo frigidi judicati fuerint dicebamus ſupra cap. 64. Quod ſi poſt triennii experientiam legitimam, fuſas ad Deum preces, exorciſmos, & alia Eccleſiæ medicamenta adhibita, adhuc ſe experitur maleficio impeditum, & ſeparatur, ſi alteri nupſerit, cum illaque conſummaverit conjugium, ſi ſeparatus eſt tanquam maleficio impeditus perpetuo & abſoluto quoad omnes, reddendus erit primæ: cui ſi adhuc fuerit inhabilis, cenſendum eſt maleficium eſſe reſpectivum, perpetuum tamen comparatione illius. Si tamen ſeparatus eſt tanquam maleficio tantum reſpectivo ligatus, etiamſi poſtea ſe habilem experiatur ad primam, illi reſtitui non debet, ſed manere cum ſecunda, etiamſi revera ſciat ceſſaſſe aut diſſolutum maleficium quoad primam, juxta text. in *cap. fin. 33. q. 1.* adeo enim aperta eſt ejus deciſio, et non parum miror alios oppoſitum docuiſſe, niſi eludamus auctoritatem Hincmari Archiepiſcopi Rhemenſis, cujus eſt Canon ille, ac dicamus illum, ſic quidem, at falſo exiſtimaſſe. Sed revera prudenter judicavit. Nam ex quo per triennium experti ſe invicem ſunt, jam ab eo tempore Eccleſia cenſet nullum fuiſſe conjugium, quia perpetuum judicat impedimentum. Exemplum appoſitiſſimum, idque irrefragabile eſt, quando aliquo cohabitante per triennium cum virgine, & non potente copulari ſeparatur ab illa; cum enim vix vigeſimum annum attingeret, & diverſa eſt hominum complexio, ac temperamentum, non valuit virginem agnoſcere: at poſtea creſcente vel aucto calore nativo jam magis robuſto, vegetoque corpore aliam virginem ejuſdem etiam compoſitionis agnoſcit quam ducit. Valere ſecundum hoc conjugium ſæpe judicavit Hiſpania, nec inſtauravit primum. Sicut ergo in hoc eventu auctoritate Eccleſiæ ſeparatis conjugibus tenet ſecundum, ita etiam cum poſt legitimam experientiam ſeparati ſunt ob maleficium. Cujus quidem facillimam rationem reddent, qui dicunt Deum Eccleſiæ reliquiſſe poteſtatem diſſolvendi matrimonium ratum nondum conſummatum, quam communicari potuiſſe dubium non eſt; communicatam autem fuiſſe non eſt certum. An autem liceat maleficium diſſolvere maleficio, aut maleficos de eo conſulere, dicendum eſt infra.

7 Denique duo breviter addenda ſunt. Primum non cenſeri impotentem ad ineundum conjugium eum qui morti proximus, deſperata ſalute ducit uxorem, quo vel abſolvatur a peccato cum concubina, vel prolem antea ſuſceptam reddat legitimam. Eſt enim corpus de ſe aptum, licet extrinſeco morbo impedito ejus obtuatur potentia.

8 Secundum eſt in matrimonio Hermaphroditi cum diſtinctione procedendum eſſe. Si enim æqualis eſt ſexus, valet ejus conjugium in quovis ſexu, prius tamen eligit ſexum juramenti cautione præſtita, non alterius ſexus aliquem futurum uſum: nec antea illum copulavit parochus, quam id Eccleſiaſticus judex decreverit. Quod ſi viduus factus utatur alio ſexu & nubat ut fœmina, qui prius nupſit ut vir, peccat quidem; at conjugium valet, cum ſit corpus aptum, & nullum ſit jus Eccleſiaſticum, quo reddatur inhabilis. Si vero in eo prævaleat alter ſexus, poteſt nubere juxta illum, qui fortior eſt. At ſi juxta eum, qui imbecillus, ut ejus ſexus uſus naturalis eſſe non poſſit, planum eſt jure naturali eſſe irritum matrimonium, perinde enim eſt, ac ſi duo ejuſdem ſexus conjungerentur. Quod ſi ſecus ſit, poſſitque cum alio ſexu licet valentiori eſſe naturalis uſus imbecillioris ſexus, non video cur non teneret matrimonium, quando quidem jure naturali potens eſt, & nullo jure Canonico redditur nullum.

CAPUT LXVI.

De triennii experimento, & nonnullis aliis, quæ ad judicia pertinent.

S U M M A R I U M.

1 *Triennium experientiæ, quando non eſt neceſſarium, & quando prorogandum.*
2 *Si nota impotentia eſt, non eſſe neceſſarium triennium. Quando adhibendum, ibid.*
3 *Non requiri triennalem experientiam, quando uterque conjux fatetur impotentiam, dicunt nonnulli.*
4 *Oppoſitum verius.*
5 *Poſt triennium non requiri inſpectionem, requiri tamen juramentum, & quale.*
6 *Quid quando alter negat, & alter fatetur, tribus dictis explicatur, & num. 7. & 8.*
9 *Objicitur ex cap. 3. de frigidis.*
10 *Quorundam explicatio.*
11 *Verior interpretatio.*
12 *An computandum triennium a die intentatæ copulæ? debere eſſe moraliter continuum.*

AD diſſolvendum conjugium ratione impotentiæ, in quo nulla judicis diligentia ſuperflua judicari debet, cum graviſſima ſit cauſa, in qua de diſſolutione agitur matrimonii, ut poſſit eſſe idoneum experimenti tempus, aſſignatur in jure regulariter triennii tempus. *cap. laudabilem, de frigidis*, Quomodo autem huic deciſioni non obſtat *cap. 1. de frigidis*, explicabo poſtea. Ita tamen aſſignatur, ut ſi antea impotentia deprehendi poſſit, non ſit neceſſarium triennium expectare, nec liceat, cum tantum bona fides potentiæ excuſare poſſit maritales actus, expreſſe enim ibi, *ſi frigiditas prius probari non poſſit*, & *cap. 1. de frigidis*, de matrimonio ſenis, in quo virtus extincta, non erit opus triennium expectare, cum jam in ea ætate quotidie decreſcat. Quod etiam ſæpe tenuit Rota deciſionibus infra citandis. Neque item mihi ſatis videtur triennium, quando ætates impares, & corpora improportionata, ut ſi quindecim annorum puella nubat quadragenario, robuſtoque viro; poterit enim contingere, ut uſque ad vigeſimum annum non ſint habiles, et ſæpe exitus comprobavit, *cap. fin. de frigidis.* 1

Sed ut ea quæ de hoc triennii experimento ſtatuunt *in dicto cap. laudabilem*, melius explicentur, obſerva. Impedimenta naturalia poſſe conſiderari in triplici differentia. Quædam enim neceſſario & evidenter concludunt impotentiam, quædam veroſimiliter, quædam vero dubie & præſumptive. Quam diſtinctionem ſequuntur Butrio *in d. cap. laudabilem*, Præpoſitus, & Alexander de Nævo & alii *ibidem*. Si impedimenta evidenter & neceſſario concludant, non eſt locus experimento. Neque diſpoſitioni juris *in d. cap. laudabilem*. Propter rationem dictam *num. 1.* & tenuit ſæpe Rota apud Seraphinum *deciſ. 687. & 2. vol. conſ.* Farinacii *deciſ. 14.* & in deciſ. Rotæ Romanæ per eundem Farinacium *deciſ. 266. 284. n. 1. & 2. & 1. p. deciſ.* Farinac. 1 *deciſ. 695.* Eſt autem evidens ſignum virilium amputatio, teſticulorum defectus, aut ſi arida virilia ſint, ita ut vi motiva careant, tunc enim evidens eſt non poſſe penetrare vas fœmineum. Item ſi ita arcta fœmina ſit, ut evidens ſit a nullo viro cognoſci poſſe ſine periculo vitæ, quod qua ratione limitaverim conſtabit ex dicendis. Aut quando ab aliis matrimoniis fuit ratione frigiditatis ſeparatus, ſecus ſi ratione magnitudinis. Quod ſi quis quærat an impotentia quæ provenit ex improportione, ut quia fœmina arcta ſit, & in viro magnitudo virgæ cenſenda ſit evidens, & neceſſario concludens, ita ut in eo caſu non ſit locus experimento. Quidam dicunt eſſe ſignum evidens & neceſſario concludens, ita ut neque ſit neceſſarium juramentum, neque cohabitatio triennalis. Sic Innocentius, Joannes Andreas, Præpoſitus, Butrio *in d. cap. laudabilem*. At contrarium eſt verius non eſſe ſignum neceſſario concludens, quæ tutior ſententia eſt, eamque tenet Rota cum aliis 1. *p.* apud Farinacium *deciſ. 659. num. 4.* Ratio eſt quia oculus matronarum ſæpe fallitur, & medicorum etiam judicium & experimentum ſæpe decipitur. Et cum agatur de re graviſſima, iſta poſterior ſententia magis amplectenda eſt. Non eſt autem evidens impotentia maleficium, poteſt enim aliis rationibus & aliis mediis, ſi triennii tempus expectet. An autem triennium prorogandum ſit dicam poſtea. Quod ſi impedimenta ſunt tantum veroſimiliter concludentia impotentiam, tunc requiretur juramentum conjugum, cum ſeptima manu propinquorum, ut dicam infra, neque tunc requiritur cohabitatio triennalis. At ſi dubia ſint, adhibenda eſt forma juris *in d. cap. laudabilem*, quæ eſt ſolemnitas probatoria, & ideo omnino ſervanda, ut ſæpe tenuit Rota *in deciſ. cit.* 2

Sed hic nonnulla quærenda & explicanda ſunt. 3
Primum an triennalis hæc probatio requiratur, quando uterque conjux fatetur impotentiam non exiſtentibus manifeſtis ſignis, aut veroſimiliter evidentibus. Affirmant non pauci non requiri; ſed tempus arbitrarium cum conjugum juramento, & ſeptimæ manus propinquorum. Ducuntur, quia *cap. 3. de frigidis*, conceditur reclamatio intra brevius tempus, & quia *cap. laudabilem*, triennii tempus re-

quiritur

quiritur enim alter fatetur, alter negat impotentiam[1]: ac in caſu quo uterque fatetur oppoſitum, videtur ſtatui, cum exordium ejus §. ſit particula adverſativa. Tum denique quia quæ major probatio peti poteſt, quam utriuſque conjugis confeſſio in re adeo gravi?

4 Cæterum mihi veroſimilius videtur etiam in eo caſu requiri triennii probationem, quæ communior, & inter Theologos, & juris interpretes ſententia eſt. Et quidem quod uterque conjux fateatur impotentiam, non ſolum non aufert triennalis experimenti neceſſitatem, quin potius inducit; nam facile timeri poteſt, ne inter ipſos conjuges ſit colluſio, vellentque a matrimonio recedere, unde majori cura inſiſtere debet judex probationibus, illaſque diligentius conquirere; quanto illi magis appetunt diſſolutionem matrimonii. Cum enim alter eorum renuit, adhibebit etiam ille curam, ut pro ſe probationes idoneas afferat, & adverſarii infringat. At ſi concordes extiterint conjuges, ac ſeparari velint, cautius procedat judex, ne ab illis decipiatur. Et præterea id etiam conſtat; quia *in d. c. laudabilem*, primum univerſe deciditur in probationibus dubiis triennii tempus expectandum: at poſtea diſtinguuntur duo caſus, ut decernat Pontifex an ultra triennii probationem requiratur alia, & in caſu, quo uterque fatetur impotentiam, requirit juramentum conjugum & propinquorum, quod intelligendum ultra triennalem experientiam, ut conſtabit legenti. Quod enim uterque conjux fateatur impotentiam, non eſt ſufficiens ad rectum judicium probatio, tum ob rationem dictam; tum etiam quia ipſi conjuges, qui impotentiam fatentur, ignorare poſſunt, an ſit naturalis, vel perpetua, an ex maleficio, vel ex alia cauſa proveniat. Cum ergo nullum aliud fundamentum ſit ad excludendam triennii experientiam quam ſufficiens probatio impotentiæ, & non ſit hujuſmodi confeſſio utriuſque conjugis deficientibus ſignis veroſimiliter evidentibus, quæ manifeſtam faciant impotentiam, nulla prorſus ratio eſt propter quam dicamus *in d. cap. laudabilem*, deciſionem de triennii experimento locum non habere in ſecundo caſu illius capitis. Atque his diluimus prioris ſententiæ fundamenta. De intelligentia autem capitis primi *de frigidis*, dicam poſtea.

5 Sed addendum in primis poſt triennii probationem non requiri, neque eſſe neceſſariam inſpectionem; nullum enim viduis ſupereſſet remedium. Deinde eſſe neceſſarium & juramentum conjugum; & ſeptimæ manus propinquorum: timeri enim colluſio poteſt etiam elapſo triennio: idque juramentum habet locum etiamſi inſpiciatur an virgo ſit: fallax enim ea inſpectio, & præterea adhuc eſt colluſionis periculum. Quare adhibendum omnino eſt illud juramentum ob deciſionem Pontificis *in d. cap. laudabilem*, & eo omiſſo nulla eſſet diſſolutio matrimonii facta ex *c. fin. de frigidis*; niſi forte ex aliquorum ſententia fama communitatis adjuvans aſſertionem conjugum illud ſuppleret; quæ limitatio non omnino probatur, cum jus *in d. cap. fin.* exigat ejuſmodi juramentum pro diſſolutionis forma. Debent eſſe teſtes, quatuordecim, ſeptem propinqui uxoris, ſeptem viri, cum uterque aſſerit impotentiam: aut ſi non tot extiterint propinqui, ſaltem vicini. Quod ſi nec tot teſtes reperiri potuerint, arbitrio judicis relinqui docent multi. Quod ſi nec vicini, nec propinqui extiterint, aſſumi debent ad juramentum teſtes bonæ famæ, & omni exceptione majores, quod potius ex mente *c. fin. de frigidis*, quam ex ejus expreſſa deciſione colligendum eſt, Quamvis autem in forma dicti juramenti dicatur, ut concipiatur tactis ſacroſanctis Evangeliis, attamen uſus obtinuit & conſuetudo, ut tactu etiam crucis concipiatur. Nec vero eodem modo juramentum faciunt conjuges, & propinqui; illi enim certo jurant ſe nunquam copulatos, nec poſſe copulari, inaptos eſſe, nec carnis aculeos ſentire, quamvis uxor blanditiis allexerit, nec copulam recuſarit: at ſi iſti ſe credere illos vera dicere. Atque hinc fit, ſi poſtea vir inveniatur non eſſe frigidæ naturæ, nequaquam eſſe perjurii reos teſtes illos, qui ſolum de credulitate depoſuerunt: eſſe tamen reos perjurii ipſos conjuges, & de illis tantum accipiendum, quod habetur *in d. cap. laudabilem*, *&* *cap. 33. quæſt.* 1. ipſa enim ratio cogit eos Canones interpretari. Nec vero conjuges ſolum in foro externo habentur quaſi perjuri, ut nonnulli volunt; ſed revera rei perjurii ſunt, ideoque jure optimo ut perjuri puniendi; quia juramentum eorum non quomodocumque concipitur, aut generaliter, ſed etiam in particulari, uti diximus modo. Ea enim, in quibus verſatur juramentum, quod ab illis exigitur, certo noſſe poſſunt, atque ideo non poſſunt non eſſe perjurii rei. Ex quo etiam fit judicem Eccleſiaſticum non debere judicium ferre, eo quod conjuges tantum allegent generalem impotentiam; ſed in ſpecie probationem exigat, & juramenta, ut veritas clarius perſpiciatur.

6 Secundo quæret aliquis, an iſta triennii probatio requiratur, quando alter negat, alter fatetur impotentiam, nec exigentibus ſignis evidentibus: vel an alia major probatio requiratur. In quo, ut diſtincte ac ſine ambagibus noſtram proferamus ſententiam, ſtatuo primum, ſi ſigna adſint evidentia frigiditatis, vel veroſimiliter evidentia juxta ſupradicta, quocunque tempore fœminam audiendam, ſive ante triennium, ſive elapſo triennio poſt multos annos, etiamſi vir aſſerat a ſe cognitam. Conſtat ex *c. laudabilem*, *&* *cap. fin. de frigidis*, nec enim illud matrimonium valere unquam potuit: parumque obeſt viri aſſertio, cum adſunt evidentis impotentiæ ſigna.

7 Deinde, ſi ſigna ſint tantum veroſimilia, & taciturnitas fuerit a principio quod qua ratione dicam, conſtabit ſtatim, etiam expectandum triennium, ſive fœmina affirmet, vir autem neget: & ante triennii lapſum nullius juramento deferendum. Id quidem mihi videtur certum, ſi res iſta conſideretur attente. Nam cum ſigna non ſunt certa; nulla probatio major eſſe poteſt, quam experientia triennii. Unde uſus & cohabitatio triennalis ob nullius ex conjugibus teſtimonium deferenda vel omittenda eſt. Planum enim non ita facile de viri impotentia an abſoluta an reſpectiva ſit, poſſe ferri judicium.

8 Præterea tertio ſtatuo elapſo triennio experientiæ, ſi mulier aſſerat ſe incognitam, vir autem affirmet, & alias non ſunt aliæ probationes convincentes, credendum viri juramento potius, qui caput eſt uxoris, *cap. ſi quis acceperit 33. q. 1. & c. 1. de frigidis*, & dixi ſupra *iſto lib. c. 63.* Neque vero obſtabit, quamvis mulier ſe exhibeat inſpiciendam, & incorrupta appareat, cum ea inſpectio fallax omnino ſit, ut oſtendi ſupra, ac poſſit fœmina in odium viri facile ſe virginem ementiri. Nec etiam patitur honeſtas, ut coram teſtibus coeant, poſſent enim facile impediri verecundia. Quare, ſi unus ex eis neget, alter affirmet, & alias non ſuppetant teſtes, qui aliquando ab illis audierint ſe non poſſe copulari, aut alia ſigna ſint, quibus fœminæ aſſertio roboretur, ſtandum viri juramento, meo judicio, quantumvis fœmina ſe virginem oſtentet. At ſi eo elapſo triennio fœmina ſe cognitam aſſerat, & vir neget, fœminæ potius in ea cauſa adhibetur fides, niſi vir oppoſitum probet, illi enim incumbit probatio. Eſt enim præſumptio in favorem fœminæ, tum quia frequenter ſtimulis carnis excitantur, tum quia non facile creditur illam velle cum impotenti cohabitare: itaque docet communis ſententia. Dicam breviter quæ mihi videatur cum æquitate congruere, in hoc enim Doctores tot diſtinctiones & limitationes adhibent, ut rem potius obſcurent, quam explicent.

9 Sed his quæ diximus videtur obſtare textus *in cap. 5. de frigidis*, a verſiculo, *illam autem*, ubi dicitur, ſi illa proclamet poſt annum, aut dimidium dicens virum ſecum coire non poſſe, viro negante, non audiendam: quia ſi proclamare voluit, cur tandiu tacuit? cito enim, & in parvo tempore ſciri potuit, ſi ſecum coire potuiſſet. Deinde ſtatuitur, ſi ſtatim poſt menſem vel duos proclamet, & aſſerat virum frigidæ eſſe naturæ, ſi hoc probari poteſt per rectum judicium ſeparandos, & illi liberas concedendas nuptias.

10 Hujus capitis deciſio valde torquet interpretes. Nonnulli ſentiunt non habere vim textus, quia nec ex Pontificibus, nec Conciliis, nec Patribus Eccleſiæ deſumptum eſt. Alii correctum eſſe dicunt per deciſionem *in cap. laudabilem*, *&* *cap. fin. de frigidis*: Sic Turrecremata *cap. ſi quis acceperit 33. q.* 1. alii vero qui textum iſtum, & vim textus habere volunt, & non eſſe correctum aſſeverant, mire torquentur. Dicunt quidam, ſi mulier initio non proclamavit non eſſe audiendam, donec ſit elapſum integrum triennium: limitant autem, niſi alias ſigna evidentia, vel veroſimiliter evidentia impotentiæ ſint, in eo enim caſu etiamſi non proclamaverit initio, audiri fœmina debet. Sic docet citatis aliis Thomas Sanchez *lib. 7. diſp.* 109. *num.* 9. Alii dicunt textum procedere de fœmina corrupta, non de virgine: corrupta enim, quæ initio non proclamavit, non poteſt poſtea probare facile frigiditatem viri, ſi iſte aſſerat a ſe etiam cognitam.

11 Verum ego exiſtimo in primis textum iſtum non loqui de cauſis evidenter probantibus impotentiam. Id quod manifeſte deducitur. Nam cum adſunt ea ſigna, ſive ab initio proclamet, ſive non auditur, neque enim tunc licet ullo pacto cohabitatio, uti diximus. Loquitur ergo textus in eo caſu, quando ſigna ſunt veroſimilia tantum, vultque, ut ſi proclamaverit mulier

[1] *Baſilii Pontii de Matrim.*

ſive virgo, ſive corrupta, intra duos menſes a die intentatæ computandos etiamſi vir tenuat, & alias ſint ſufficientes probationes ad rectum judicium, ſeparentur non expectato triennio. Nam etiam in d. cap. laudabilem decernitur, ut ſi antea probari, aut deprehendi impotentia poſſit, non expectetur triennium, quod in defectum aliarum probationum decernitur a jure. Quare ex hac parte non pugnant hi duo Canones. At ſi fœmina non proclamet, niſi poſt annum, aut dimidium; & vir affirmet ſe eſſe potentem, & illam cognoviſſe, ſive ea corrupta, ſive virgo, ad ejus poteſtatem devenerit: ſive etiam, ſe virginem oſtentare velis, non audiendam. Quid ergo tunc fieri debet? Id ſane non explicatur in d. cap. 1. At explicatum eſt in d. cap. laudabilem, ut decernatur, ſcilicet, experientiæ triennium muliere negante, & viro aſſerente, ut inde ſufficiens deſumatur probatio. Præſumit enim jus in d. cap. 3. de frigidis malitiam uxoris, quæ eo tempore tacuit: atque ideo merito ab eo tempore decernendum a judice experimento triennij tempus. Niſi fortaſſe poſtea jam utroque conſentiente, & ſufficientibus aliis adhibitis probationibus juxta dicta, ſeparationem poſtulent; tunc enim non erit neceſſarium triennium expectare, ſed ſtandum deciſioni in cap. laudabilem, qua de eo caſu egit. In pœnam itaque taciturnitatis potior habetur ratio juramenti viri, & ab eo tempore decernitur triennium, ſicut conſtitutum poſtea per cap. laudabilem. Vide quam inter ſe omnia cohæreant.

12 Tertio quæres aliquis qua ratione aſſignandum, vel computandum illud triennium? Multis videtur in primis magis cum æquitate congruere, ſi numeretur a die intentatæ copulæ, quæ quia ſolet intentari, quam primum a die celebrati conjugii, idque præſumpſit Pontifex, ideo dixit computandum a die celebrati conjugii d. cap. laudabilem, Quod idem in maleficio dicendum eſt, ut colligi videtur ex cap. fin. de frigidis, ex eo enim conſtat triennium cohabitationis computari ſine decreto judicis. Quare, etiam ſi non deſignetur a judice, ſed ante litem motam tranſactum ſit, non eſt aliud triennium denuo computandum. Verum tutior & communior ſententia eſt, ut triennium computetur a decreto judicis. Ab eo enim die præmittitur peccatorum confeſſio, & Euchariſtiæ perceptio, & major diligentia incipit adhiberi, & in re tanti momenti nulla eſt ſuperflua. Unde hanc opinionem ſæpe tenuit Rota vol. 2. conſ. Farinacii deciſ. 192. multis citat. & 226. & 1. vol. conſ. deciſ. 27. & in deciſ. Rotæ Romanæ per Farinac. deciſ. 277. Idem etiam tenet Riccius in praxi deciſ. 339. n. 1. cum aliis. At niſi viderem Rotam frequenter iviſſe in eam ſententiam, amplecterer diſtionem quam Additio Farinacii habet, d. deciſ. tit. 1. conſ. v. pœnitentiam, ut a decreto judicis & injuncta pœnitentia computetur triennium, quando impotentia creditur eſſe ex maleficio, non vero quando eſt ex frigiditate, tunc enim a die conjugii ſi cohabitaverint computatur, eſt enim apertus textus in d. cap. laudabilem. Illud etiam obſerva cum Rota d. deciſ. 126. cap. 1. & 2. ſi ante judicis decretum præceſſit triennalis cohabitatio eſſe in arbitrio judicis juſtis cauſis concurrentibus illud ad brevius tempus reducere, proponuntur autem in ea deciſione juſtæ cauſæ. Quod etiam ſæpe commiſſum judicis arbitrio docet Riccius deciſ. cit. n. 3. Præterea debet eſſe continuum morali quadam ratione ex cap. fin. de frigidis, hoc eſt, ſicut ſolent conjuges cohabitare, & ſibi invicem copulari; Quod ſi magno temporis ſpatio ea cohabitatio interrumperetur, ſuppleri deberet. Denique addendum iſtud triennii tempus inſtaurandum, & denuo aſſignandum quoties Eccleſia comperiens cohabitare & redire ad primum conjugem jubet. De probatione autem copulæ, quæ difficilis eſt, vide dec. Rot. 32. te. 1. conſ. Farin. & ejus Additionem l. A. De aliis autem quæ magis in ſpeciali ad judicia pertinent, videatur Th. Sanch. lib. 7. diſp. 112. & alii, mihi inſinuaſſe ſufficiat.

CAPUT LXVII.

Quid ſentiendum de Eunuchorum conjugia jure naturali.

SUMMARIUM.

1. *Eunuchorum ſpecies diſtinguuntur.*
2. *Eunuchorum ingenium ex Baſilio deſcribitur.*
3. *Eunuchorum coire potentium valida eſſe matrimonia multi cenſuerunt.*
4. *Eorum matrimonium in ordine ad copulam nullum eſſe jure naturali.*
5. *Probatur etiam ex literis Sixti V.*
6. *Eorum conjugia ad caſte vivendum valida eſſe jure naturæ.*
 Probatur ex literis Sixti, ibid. & 7.

1 EUnuchorum tres eſſe ſpecies docuit Paulus lib. 6. in hæc verba. *Erant vero faciendi multi modi. Quidam enim fiebant excidione teſtium, quidam vero etiam cum teſtibus, qui mingebant fiſtula ænea, ut nunc quoque quibus ob morbum ea pars eſt ſecta: quidam fiebant teſticulorum attritione, ea vero erat puello in balneum demiſſo paulatim teſticulos atterere, uſque dum velut diſſipati evaneſcerent, atque contorquere, ut vena, quæ alimentum illis defert, velut nodo intercaperetur, atque ita illi tabeſcerent. Itaque erant eunuchi teſtibus excidis ſolis, aut etiam cum veretro, & contritis, qui propterea vocabantur Thlibiæ.* Has tres eunuchorum ſpecies videtur multo ante comprehendiſſe Moyſes Deuter. 23. dum inquit. *Non intrabit eunuchus attritis vel amputatis teſticulis & abſciſſo veretro in Eccleſiam Domini.* Inter hos autem eunuchos ij, quibus penitus virilia exciſa ſunt, non poſſe concumbere notiſſimum eſt: eos autem, quibus teſtes tantum abſciſſi, vel attriti, coire poſſe dubitari non debet. Illi chariſſimi principibus, vel quia perpetuo flore juventæ illorum abutebantur, & habebant in deliciis, unde & vænibant magno pretio, ut apparet ex 27. §. & ſi puerum D. ad l. Aquiliam & l. 1. C. de commun. rerum alienat. Quintilianus in declamat. *Mango iratus pretium exciſſa virilitate producit.* Idem lib. 5. inſt. orat. cap. 12. *Non alio medius filius vitio dicentium, quam quo mancipiorum negotiatores formæ puerorum exciſſa virilitate lenocinantur.* Et paulo poſt; *libidinem juvet ipſum ipſum effœminati ſexus mendacium, numquam tamen hic continget malis moribus regnum, ut ſi quæ fecerit pretioſiora fecerit & meliora.* Vel etiam qui eos, quibus virilia penitus abſciſſa, adhibeant in uxorum cuſtodiam, vel fœminarum nobilium. Hinc locus apud Ovidium lib. 2. amorum elegia 3.

Hei mihi quod dominam, neque vir neque fœmina ſervas,
Mutua nec Veneris gaudia noſſe potes;

& infra.

Iſta mares tractent: tu ſpes depone viriles.
Sunt tibi cum domina ſigna ferenda tua.

2 Hi vero, quibus tantum evulſi teſtes vel attriti, chariſſimi fœminis, optati valde, cum eos nactæ ſint ad libidinem procliviores, & ſatiandæ veneri ideo aptiores, quia cum ſemen non emittant, ſemel armati non ita cito deponunt arma, & diſſimulandæ illarum turpitudini convenientiores, cum concipere ſe non poſſe certo ſciant. Hinc multa apud Martialem & Lucianum in eunuchos dicteria & ſales. Sed mihi ſatis fuerit teſtimonium elegantiſſimum Baſilii lib. de vera virginitate, ex quo iſta, quæ diximus, confirmantur, & explicatur eunuchorum ingenium. Cum ergo de his, qui una cum teſtibus abſciderunt quoque genitalia locutus eſſet, ſubjungit. *Nam qui ad virilitatis annos cum genitalibus jam per ætatem ad coitum idoneis pervecti ſolos poſtea teſtes abſcindunt, eos ajunt acrius atque ardentius inflammari libidine, & ad concubitum impatientiſſime ferri. Neque id ſolum verum tuto jam ut ſibi videtur, violare quaſcumque voluerint. Ajunt enim abſciſſis inferius teſtibus qui a lumbis ac renibus reliquo genitali membro ſemen adminiſtrant oppilari ſtatim ſuperiores poros, fervente vero in renibus obſcœna libidine, atque ita ſemel exſpumante inflammari quidem ad id emittendum virum; cumque fervens in intimis id effundere nequeat, eo quod ſibi ad concumbendum reſervavit, armari, atque ad actum proſilire nefarium. Ita abſciſſionem teſtium illecebram ad fallendum mulierem aſtute machinatus, impudicitius illis jam flagitioſiuſque miſcetur. Nam is quidem qui naturalia integra habet inſtrumenta concubitus, excipientibus ſupernæ partis teſtibus ſemen illudque fundentibus, emiſſo jam ſemine alleviatus concupiſcentiæ flagrantis remittit ardorem. Is autem qui non habet unde, quod intrinſecus prurit, evacuet, vix extinguit libidinis æſtum, quoad ut ferunt, hujuſce rabiem fatigatio ſolvat. Atteſtantur his, quæ dicimus non ſolum naturæ ratio, verum & plurima ætatis noſtræ documenta, ſicuti quod a ſummæ reverentiæ viro, ſanctitiſque, ac viro meritis ornato referente didicimus. Ajebat enim confeſſam ſibi eſſe mulierem eunuchum, cui illa a domino, ſive a viro ſuo credita fuerat, quaſi virum impudice ſibi commiſceri ſolitum, præſumebatque, ut ait, actum turpitudinis ipſa ſua infœcunditate, ac ſeminis privatione ſecurius. Neque hic ſolus, ſed alius quoque nobis unanimis haud quaquam facile mentiri ſolitus, retulit virginem quamdam Eccleſiæ canonicam ſibi cum ejulatu nuntiaſſe, quod in cubiculo ipſius eunuchus fuerit;*

rit, qui illam vitioſo complecteretur affectu, totaſque toti effuſus, cum non haberet quo poſſet concupiſcentiæ ſuæ ſatisfacere, dentibus atebatur, ardenter in carne concubitus rabiem morſu indicans. Atque ob eam, quam diximus abſciſſionis illecebram, quod ignara & imprudens rei eſſet, tentatione ſimplicitam virginem. Et inferius ſimilitudine bovis elegantiſſima in medium producta ſubjungit. *Quocirca & ipſi ſe ad actum fœditatis ſimiliter formans amorem ſpirat, incredibilemque veſaniam, imo & ad coitum ferveas, etſi ex parte non violet, fœminæ turbulentus incumbens, ipſi tamen ac ſi corrupe. rit, ſatisfeceritque cupidiai, in ſceleris imagine affectus eſt.* Hactenus Baſilius, videndus idem Magnus Baſilius *lib. de ſaſtit. monachorum, cap.* 4. & *epiſt.* 87. nbi graphice depingit eunuchorum mores.

3 De his ergo eunuchis, qui coeundi facultate oon carent, valde olim dubium fuit, an poſſent valida inire conjugia, noo ſolum ut caſte viverent, ſed etiam ut fœminis copularentur. Affirmarunt quidam ex Theologis, inter quos videtur eſſe Medina *loco citato*, juxta quam opinionem, quæ vulgo probabilis habebatur, in noſtra Hiſpaoia, quam plura celebrata ſunt eunuchorum matrimonia utroque teſte carentium, donec ſuperioribus anois Sixti V. auctoritate ſeparati ſuot, & in poſterum nubere quomodocumque prohibiti. Alii ex Scholaſticis negarunt, ſed utrique indiſtincte. Neque enim ſecernunt matrimonium iſtorum ad caſte vivendum taotum celebratum a conjugio cum conſenſu in copulam: nec diſtinguuot ſatis quid jure naturæ ſpectato, quid Eccleſiaſtico dicendum ſit. Itaque nos brevius, certiuſque & concleatius quam alii, his duobus capitibus explicemus: quod attinet ad iſtorum conjugia juxta naturæ jus io iſto abſolvemus: quod vero ad civile & Eccleſiaſticum attinet, aſſeremus in ſequenti.

4 In primis igitur iſtorum eunuchorum conjugia utroque teſte carentium cum implicito vel explicito conſenſu copulæ invalida eſſe, ſemperque fuiſſe juxta naturæ leges, mihi tam certum eſt, quam quod certiſſimum: nec licet de hoc quantum ego judico ulli dubitare catholico, niſi Pontificis auctoritati refragari velit. Oſtendo breviter. Qoia conſenſus in copulam ideo in matrimooio licet, quia ordinatur ad prolem, unde & effuſio illa debet eſſe veriſimilis, quamvis aliqoo accideoti ſit forſan infœcundam. In hujuſmodi autem Eunuchorum connubio congreſſus vacuus & inanis eſt, nec ſolum ob accidens aliquod in prolem ordioari non poteſt: ſed quia verum ſemen non emittunt, neque jaculantur, ſed forſan elabitur humor aliquis quem ſpecie diverſum a ſemine indubium eſt. Non ergo licet illis jure naturæ matrimonium in ordine ad copulam ad prolis bonum minime ordinabilem. *Carnalis certe, vel juvenilis incontinentia,* inquit Auguſtinus libro de bono conjugatorum cap. 3. *etiam ſi vitioſa eſt, ad propagandæ prolis redigitur honeſtatem, ut ex malo libidinis aliquid boni faciat copulatio conjugalis. Deinde quia reprimitur & quodammodo verecundius æſtuat concupiſcentia carnis, quam temperat parentalis effectus. Intercedit enim quædam gravitas fervidæ voluptatis, cum in eo ipſo quod ſibi vir & mulier adhæreſcunt pater & mater eſſe meditantur.*

5 Hinc optima ratione deſumpta Sixtus V. Eunuchorum conjugia jam contracta irrita fuiſſe, & nulla declarari juſſit. Itaque non diſſolvit matrimonium antea validum: ſed declaravit nullum fuiſſe a principio ejuſmodi conjugium. Unde judices, quibus Brevis ejus executio commiſſa eſt, fœminis nubendi liberam facultatem fecerunt, quia illas non ad caſte vivendum contraxiſſe conſtabat. Quod efficaci argumento eſt ad infirmitatem matrimonii iſtorum ſecundum jus naturæ comprobandam.

6 Deinde horum Eunuchorum conjugia, ſi ad caſte vivendum celebrentur, valida eſſe ſpectato tantum jure naturali, verum exiſtimamus, ſicut de primo impotentium genere dicebamus ſupra: eadem enim ratio utrumque plane demonſtrat. Atque id quod dicimus non obſcure demonſtrant verba Sixti V. quæ profero. Cum illi propoſitum eſſet ab Hiſpaniarum Nuntio dubium de his Eunuchorum conjugiis, & litibus, quæ ea de re quotidie ſuboriebantur, reſpondet. *Nos igitur attendentes, quod ſecundum Canonicas ſanctiones, & naturæ rationem, qui frigidi ſunt impotentes iidem minime apti ad contrahenda matrimonia reputantur: quodque prædicti Eunuchi aut ſpadones, quas tanquam uxores habere non poſſunt, eaſdem habere ut ſorores nolunt: quin experientia docet tam ipſos dum ſe potentes ad coeundum jactitant, quam mulieres quæ eis nubunt non ut caſte vivant, ſed ut carnaliter invicem conjungantur, & prava libidinoſa intentione ſub prætextu matrimonii*

Baſilii Pontii de Matrim.

turpes hujuſmodi conjunctiones affectare: quæ cum publici et ſcandali occaſionem præbeant, & in animarum damnationem tendant, ſunt ab Eccleſia Dei prorſus exterminandæ. Et inſuper conſiderantes, quod ex ſpadonum conjugiis nulla utilitas provenit, &c. In quibus verbis manifeſte dicit Pontifex, ſe ideo moveri ad prohibenda in poſterum hujuſmodi conjugia, quia Eunuchi eas, quas ut uxores habere non poſſunt, ut ſorores habere nolunt, cum non contraxerint ad caſte vivendum, ſed fœminis turpe commiſceantur. Sequitur ergo ex natura rei matrimonium iſtorum eſſe validum. Ampliuſque expendendum eſt, cum dixiſſet Pontifex eorum, qui frigidi ſunt matrimonia ſecundum Canonicas ſanctiones & naturæ rationem nulla reputari, rationem hujus reddit in ſequentibus illis verbis, *Quod neque eas habeant ut ſorores*, cum conſtet non ad caſte vivendum copulatos, erat q; neceſſaria hæc cauſæ redditio, quia manifeſtum eſt juxta Sacros Canones impotentium prioris generis conjugia ad caſte vivendum celebrata, & ut eas, quas uxores habere non poſſunt, habeant ut ſorores, eſſe valida atque firma. Itaque ea quæ ad caſte vivendum non ſunt, & ſecundum naturæ rationem & Sacros Canones irrita omnino ſunt. Igitur ea ratione, quæ diximus, valida ſunt ſpectato naturæ jure.

Præterea, cum Sixtus decerneret de matrimoniis jam contractis quid faciendum eſſet, hæc præcipit. *Eos etiam, qui ſic jam de facto contraxerant, ſi appareat eos non, ut caſte ſimul vivant contraxiſſe, ſed actibus carnalibus operam dare, ſimul ut in uno & eodem lecto dormire convincantur, ſimiliter ſeparari cures.* Separandi autem verbo non tantum ſignificat, ut quoad habitationem ſeparentur, aliquo remanente vinculo, ſed ut contracta matrimonia declarentur irrita & a principio nulla, ut conſtat ex his, quæ paulo ante præceſſerant, & revera ita declaratum eſt ab hujus cauſæ judicibus, qui & Nuntium Apoſtolicum & Sixtum conſuluerunt, ut a multis eorum certo cognovi. Si ergo probarentur ad caſte vivendum contraxiſſe, nec actibus carnalibus dare operam, nec ſeparentur, nec eorum contractus declaretur nullus. Adde etiam, cum paulo ſuperius Pontifex locutus eſſet de matrimoniis in poſterum contrahendis, dixiſſetque eos ad quomodocumque contrahendum inhabiles fore, & ſimiliter univerſe protuliſſet etiam eorum, qui contraxerant, matrimonia declaranda nulla, quaſi reſtringens eam univerſalem propoſitionem, & explicans, de quibus matrimoniis jam contractis loqueretur, diſtinguit de his, qui ad caſte vivendum contraxerant: ac de his non vult ſuam conſtitutionem intelligi, nec morem in hoc antiquum Eccleſiæ reprehendit. Quibus recte perpenſis manifeſte colligitur hæc eunuchorum conjugia ad caſte vivendum ſpectato ſolo naturæ jure valere. Nec video quid contra ſententiam iſtam opponi poſſit, præter ea quæ adduximus ſupra pro opinione Bonaventuræ de primo impotentium genere. 7

CAPUT LXVIII.

Quid diſponant jura de Eunuchorum conjugiis?

SUMMARIUM.

1 *Eunuchiſmum eſſe impedimentum ad quovis modo contrahendum a tempore Sixti V.*
2 *Quid de eorum matrimoniis dicendum ſit Jure civili.*
3 *Nova & contingens difficultas proponitur & explicatur de quodam ſpadonum genere.*

QUamvis Eunuchorum matrimonia ad caſte vivendum celebrata jure naturæ non ſint irrita, & juxta antiquos Canones valida eſſent atque firma, ut ſupra de prioris generis impotentium conjugio probatum eſt, attamen a tempore Sixti V. eunuchi omnes inhabiles pronuntiati ſunt ad quomodocumque contrahendum, hoc eſt, ſive in ordine ad copulam, vel ut caſte vivant. Idque duplici ratione, quam expreſſit Pontifex, verbis adductis cap. præcedenti, & quia hujuſmodi matrimonia nullius ſunt utilitatis in Eccleſia, & quia ut experientia compertum eſt, non ea eſt ingenio eunuchorum grex, ut ad caſte vivendum contrahant matrimonia. Id quod ſatis confirmant verba Baſilii, ut interim omittam plures alios, qui idem cenſuerunt. Eunuchiſmus ergo deinceps eſt impedimentum jure poſitivo introductum, impediens & 1

dirimens matrimonia, etiamſi ad caſte vivendum contrahantur. Verba Sixti ſunt poſt illa, quæ cap. præcedenti retulimus: *Committimus fraternitati tuæ & mandamus, ut conjugia per dictos, aut alios quoſcumque eunuchos, & ſpadones utroque teſte carentes cum quibuslibet mulieribus prædictum defectum ſive ignorantibus, ſive etiam ſcientibus contrahi prohibeas, eoſque ad matrimonia quomodocumque contrahenda inhabiles auctoritate noſtra declares.* Nota auctoritate Pontificia dici redditos inhabiles ad quomodocumque contrahendum, non naturæ jure, *& tam locorum ordinariis, ne hujuſmodi conjunctiones de cætero fieri quoquomodo permittant interdicas, quam eos etiam qui ſic de facto contraxerint, ſeparari cures, & matrimonia ipſa ſic de facto contracta nulla, irrita & invalida eſſe decernas. Eos etiam qui ſic jam de facto contraxerunt*, &c.

2 Ut quid de Jure Civili de iſtis conjugiis ſtatutum ſit, breviter perſtringamus, aut delibemus, diſtinguendæ ſunt voces. Eunuchorum appellationem latius aliquando porrigi, ut ad omnes ſpadonum ſpecies pertineat, probat Briſſonius *lib. de verb. ſing. v. Eunuchus.* In promptuque eſt illud Matth. 16. *Sunt eunuchi, qui de matris utero ſic nati ſunt, & ſunt eunuchi qui facti ſunt eunuchi ab hominibus, & ſunt eunuchi, qui ſeipſos caſtraverunt propter regnum Cælorum.* Prior eunuchi appellatio natura frigidos, & impotentes comprehendit. Spadonum etiam ſæpe generalis appellatio eſt, eaq; tam hi, qui natura ſpadones ſunt, item thlibiæ, thlaſiæ, caſtrati, ſed etſi quod aliud genus ſpadonum eſt, continetur *l. 128. de verb. ſignif. l. 4 §. contendimus D. ad l. Cornel. de ſicariis.* Mamertinus in panegyrico, *non fœminas tantum, ſed ſpadones quoque, quos quaſi conſortio generis humani excorret ab utroque ſexu, aut naturæ origo, aut corporis clades ſeparat*, Et Sixtus in ſuis literis, cum agat de utroque teſte carentibus, eunuchos & ſpadones appellat, quod monuerim, ne aliquibus minus lynceis tenebræ offundantur. Quamvis autem hæc interdum ita ſe habeant, tamen ſpadones nonnunquam a caſtratis ſeparantur, *§. ſed & illud, Inſtit. de adopt. lib. 6. in fine, & lib. 7. D. de ædilitio edicto*, & apud Lucianum in eunucho, eunuchorum conditio, quam ſpadonum vilior habetur, quod ſpadones, quando virile aliquid experti fuerint. Unde proprie aut ſpecialiter ſpadones ſunt, qui valetudine aliqua præpediti, aut vitio corporali liberis operam dare non poſſunt, *l. 2. & l. 4. §. ultimo, D. de adopt.* Itaque ut recte ex jure colligit Briſſonius, ſpado ſpecialiter appellatur, cui ſterilitas, morbus, vitium vel corporis impedimento eſt, quominus generare poſſit, non item is, cui neceſſaria ad generandum pars corporis deeſt, ſicut & ſurculi, qui nihil attulerunt, ſpadones ab agricolis appellari docet Columella *lib. 3. cap.* 10. Eunuchi vero proprie appellantur caſtrati, ſeu quibus virilitas exſecta eſt, quos eo ambitu verborum deſignavit Lucanus *lib.* 10.

Necnon infelix ferro mollita juventus,
Atque exſecta virum.

l. 1. & 2. C. de eunuchis, & l. 5. C. qui teſtamenta facere poſſunt. Inter hos ergo ſpadones & eunuchos ſpecialiter dictos, ſive caſtratos, hoc eſt diſcriminis in jure, quod ſpadonibus ſecundum jura civilia nubere licebat, caſtratis vero, ſive his, quibus genitalia abſciſſa erant, non item, *l. ſi ſervd § fin. D. de jure dot.* Spado quoque poterat matrimonii cauſa manumittere, non vero caſtratus *l. 14. §. fin. D. de manum. vin.* ſpadoni licebat poſthumum hæredem ſcribere, quoniam nec ætas, nec ſterilitas ei rei impedimento erat: caſtratus vero ſecus *l. 6. §. ſpadonem D. de liberis & poſthumis.* Ii etiam qui generare non poſſunt, quales ſunt ſpadones, adoptare poſſunt, *§. ſed & illud, Inſtit. de adoptionibus.* Itaque caſtrati, ſive eunuchi etiam civilibus legibus a matrimonio repelluntur, ſpadonum, de quibus locuti ſumus, matrimonia licebant in jure civili: cum tamen ea tantum, quæ ad caſte vivendum contrahuntur, valida cenſenda ſint ex jure naturæ & Eccleſiaſtico.

3 Sed cum per Sepulvedam hoc anno tranſirem, quidam amicus medicinæ profeſſor & eximie doctus eam mihi quæſtionem decidendam proponit, quæ eo anno in tribunali Eccleſiaſtico Segovienſi controverſa fuerat. Quidam utroque teſte læſus fuit, vocatur chirurgus, qui unum teſtem avulſit, cumque alium etiam vellet avellere, prohibuere parentes. Ille intra corpus reconditur, ne qua inteſtinorum deſcenſui pateret via. Naſcuntur pili barbaque. Poſtea procedente tempore voluit contrahere matrimonium. Diſceptatur in tribunali Eccleſiaſtico an ſit habilis ad conjugium, vel excludendus propter litteras Sixti V. de quibus hactenus dictum eſt. Huic autem quæſtioni propoſitæ ſtatim reſpondi extra dubium mihi videri illum habilem eſſe contrahendo matrimonio. Cumque ratio ea me quæreretur; eam ſtatim reddidi, quia Sixtus eos tantum eunuchos inhabiles eſſe ait qui utroque teſte carerent. Hic vero non caret utroque teſte. Neque qui remanſit attritus fuit, ſed intra viſcera reconditus. Non ergo inter eos comparandus eſt, quos Sixtus inhabiles reddidit. Rem etiam mature conſiderans inveni ratione quoque medica fulciri poſſe. Quia teſtis ille intra corpus reconditus non ideo factus eſt inhabilis aut elaborationi ſeminis, aut emiſſioni. Ergo perinde ille habilis eſt, ac ſi unus teſticulus pendens remanſiſſet, & integer in ſuo ſtatu naturali. Antecedens probo. Et in primis non eſſe inhabilem teſtem elaborando ſemini, quia ex eo quod intra corpus recondatur, non habet qualitates conſervationi contrarias, ſed ſimiles, cum teſtis qualitates ſint caliditas & humiditas: conſervatio autem fit a ſimilibus. Id ipſum etiam convincit quod fœminei teſtes ſint etiam intra corpus recluſi. Imo eadem cum viro genitalia habere fœminam poſitione tantum ac magnitudine differentia, jam pridem docuit Galenus *lib. 2. de ſemine*, his verbis: *Eſt enim proportio maxima inter genitalia maſculi & fœminæ. Omnia ſiquidem genitalia membra tam maſculus, tum fœmina habere eadem videntur, poſitione tantum & magnitudine differentia. Quia & vaſa teſtes nutrientia utrique ſexui ex iiſdem venis & arteriis procedunt*, &c. Quod ergo intra corpus teſtes collocentur, nihil obeſt naturali eorum conſervationi & temperamento, & ex conſequenti neque veri ſeminis elaborationi. Sed neque ſitus ille obſtat effuſioni ſeminis geniti ab eo teſticulo, quod quidem ſane conſtabit legenti Galenum *lib. 1. de ſemine*, ubi non recta via, ſed per ambages, & ſinuoſos meatus ſemen & elaborari, & deſcendere in pudendum facile comperiet. Audivi autem pro hac ſententia judicatum eſſe in Tribunali Segovienſi. Eadem facti ſpecies ſæpe occurret in hoc Epiſcopatu Salmantino, multis enim utroque teſte læſis eadem curatio frequenter adhibetur, ideo hujus quæſtionis mentionem facere decrevi, ut tam Eccleſiaſtici judices, quam medici rem iſtam mature conſiderent. Quod ſi nullus ex his, quibus ea curatio adhibetur, filios ſuſcepit, parum intereſt, ſi verum ſemen emittitur, barba, piliſque non flaccidis, ſed virentibus ornati ſunt: neque enim generandi potentia requiritur ad matrimonii valorem, ſed coeundi, & vere ſeminandi, ut ſupra me dixiſſe memini. Et de his hactenus.

CAPUT LXIX.

De impedimento raptus.

S U M M A R I U M.

1 *Quid ſit raptus explicatur.*
2 *Proponitur quid explicandum.*
3 *Tria diſtinguuntur tempora, & quid ab Apoſtolorum temporibus.*
4 *Varietatem etiam eo tempore extitiſſe.*
5 *Quid jure Tridentini.*
6 *Limitationes duæ ejus decreti.*
7 *Pœnæ in raptores latæ, & num. 8.*

RAptus communi, certaque definitione dicitur, *violenta extractio e domo parentum.* Ex quo fit eum, qui vim non infert, ſed vel precibus illam extrahit e domo parentum, vel quia illa jam conſenſit in matrimonium, raptorem non dici, neque raptorum pœnis ſubjacere. Id quod conſtat ex Concilio Romano ſub Zacharia *cap. 4.* ubi excommunicatur raptor, *niſi*, inquit, *eam deſponſatam habuerit*, & aperte Lucius III. ad Burgenſem Epiſcopum, *Reſpondemus, quod cum ibi raptus dicatur admitti, ubi nihil antea de nuptiis agitur, iſte raptor dici non debet, cum habuerit mulieris aſſenſum, & prius eam deſponſaverit, quam cognoverit, licet parentes reclamarent, a quibus eam dicitur rapuiſſe.* Raptus enim ſine violentia non eſt, *§. item lex, Inſtit. de public. judic.* 1

Verum, ut ea, quæ de hoc impedimento jus Canonicum ſtatuit, diſtincte percipiantur, more noſtro diviſis temporibus & ſæculis quid de hoc Eccleſia decrevit proponamus, illud interim repetentes, quod ſæpe ſupra notavimus, in his magnas partes Epiſcoporum fuiſſe, & in his impedimentis multa ordinaſſe, & revocaſſe, prout expedire judicabant. 2

Igitur circa hoc impedimentum tria tempora obſervo. Primum ab initio naſcentis Eccleſiæ, & Apoſtolorum ſæculo uſque ad Tridentinum. Secundum intermedium quoddam ante tempora Innocentii III. ultimum a Tridentino. Dico igitur a primis Eccleſiæ temporibus 3

uſque

uſque ad Tridentinum, ut plurimum obſervata lege, raptum non alia ratione fuiſſe impedimentum Eccleſiaſticum, niſi quatenus, vel quandiu conſenſus raptæ deerat. Cumque conſenſus jure naturali ad matrimonium requiratur, exinde efficitur, non alia ratione diremiſſe matrimonium, niſi quia vis illata ac conſenſus coactus dirimit matrimonium, de quo jam ſupra *lib.* 4. Atque adeo jure naturali dirempta matrimonia per raptum: ſi enim puella etiam in poteſtate raptoris conſiſtens, & quandocumque conſentiret, tenebat matrimonium. Id conſtat ex Apoſtolorum *Canon.* 66. quo non aliam permittitur ducere, niſi raptam, etiamſi pauper ſit, & colligitur ex Aurelianenſi I. *Canon.* 4. ubi indicatur matrimonium cum raptore valere, ſi puella raptori conſenſerit, quamvis reſtitui patri jubeatur, & raptor ille addici in ſervitutem, aut pretio ſe redimere. Idem colligitur ex
3 Concilio Meldenſi *cap.* 64. quibus inſinuatur valere matrimonium etiam in poteſtate raptorum, & *cap.* 65. ubi præcipitur, ut ſi qui raptores nondum nupſiſſent raptis, tempore illius conſtitutionis, ſeparentur, & patri filiæ reſtituerentur primum, & poſtea nuberent de conſenſu partium. Idem indicat Nicolaus I. *epiſt.* 30. Innocentius III. idem apertiſſime ſtatuit *cap. fin. de raptorib.* Id quod uſque ad Tridentinum pro lege univerſali fuit.

4 Dixi quidem id ab Apoſtolorum temporibus ut plurimum obſervatum, quia inter hæc annorum ſpatia apud quaſdam Eccleſias nonnullis Epiſcopis in Conciliis decernentibus, raptus impedimentum fuit ad quovis modo ineundum conjugium, tam cum rapta, etiamſi redderetur poteſtati parentum, quam cum aliis. Utrumque diſce clariſſime ex Canonibus, quos ſubjiciam. Meldenſi *Can.* 66. ſtatuit ut in poſterum raptor ſine ſpe conjugii perpetuo maneat. At Synodus Regiaticina ſub Leone IV. Canon. 10. *Quæ vero vel viduæ vel adhuc ſponſæ non fuerunt, & abſque ipſarum & parentum voluntate rapiuntur, nihilominus vel parentibus, vel propinquis reſtituantur, & aliis ſi voluerint nubant: nam ipſorum a quibus raptæ ſunt legitimæ demum uxores nullatenus eſſe poſſunt.* Et Concilium Cabilonenſe, habetur *can. de puellis* 36. *quæſt.* 2. ibi, *juxta Canonicam auctoritatem ad conjugia legitima raptores ſibi vendicare nullatenus poſſint; & can. fin. eadem quæſtion.* quod citatur ex Aquiſgranenſi Concilio, *eas*, inquit, *nullatenus habeant, uxores, quamvis eis poſtmodum conveniat, aut eas dotaverint, vel nuptialiter cum conſenſu parentum ſuorum acceperint.* Verum ea, quæ his canonibus ſtatuta ſunt, privatæ quædam leges fuerunt ab his, apud quos celebrabantur Concilia, ſervatæ, cum penes ipſos ea poteſtas tunc eſſet conſtituendi impedimenta. Prævaluit antiqua lex denuo confirmata auctoritate Innocentii III. *in d. c. fin. de raptoribus.*

Tertio denique noviſſimo jure Concilii Tridentini *ſeſſ.* 24. *c.* 6. Raptus cœpit etiam eſſe impedimentum Eccleſiaſticum, antea enim ut dixi dirimebat naturali jure tamdiu, quamdiu voluntas raptæ & conſenſus deerat. In eo enim capite hæc dicuntur: *Irritum ſcilicet eſſe matrimonium, quandiu rapta in poteſtate raptoris fuerit; ſecus tamen ſi ab eo ſeparata, & in loco tuto ac libero conſtituta ei nubere voluerit.* 5

Circa quod decretum duo breviter obſervanda: primum tantum habere locum in his locis, in quibus receptum eſt Concilium Tridentinum, alias ſervandum quod antiquo jure ſtatutum *in dict. cap. fin. de Raptoribus*. Alterum eſt id decretum tantum intelligendum eſſe de raptoribus, nec extendendum ad raptrices fœminas, ut notat ſpeculum *in Append. ad articulum* 32. 1. *part.* difficile enim jus præſumit viro eam inferri violentiam. Quamvis ſi revera eſſet etiam juveni illata vis, matrimonium eſſet nullum jure naturali ob conſenſum coactum. 6

Verum adverſus raptores multæ editæ leges Eccleſiaſticæ, quæ variis adhibitis pœnis illos deterrere conabantur. Potiſſima excommunicatio fuit a primis Eccleſiæ temporibus Apoſtolorum *cap.* 66. Chalcedonenſe *act.* 11. *Canon.* 27. cum conſentientibus & adjuvantibus, etſi clerici, deponi jubentur, Symmachus *epiſt.* 5. Aurelianenſe IV. *cap.* 12. VI. Synod. *cap.* 92. Romanum I. ſub Gregorio II. *cap.* 10. 11. Romanum ſub Zacharia *cap.* 7. Pariſienſe I. *cap.* 6. & habetur *can. de puellis* 36. *q.* 2. Regiaticinum ſub Leone IV. *cap.* 10. Nicolaus I. *epiſt.* 30. VVormatienſe *cap.* 77. idem repetit, quod Chalcedonenſis Canon ſtatuerat. Metenſe *cap.* 7. Meldenſe *cap.* 68. Meldenſe *cap.* 7. & Alexander III. *in Append.* Lateran. *p.* 6. *cap.* 4. & noviſſime Tridentinum *loco cit.* 7

Sed & præterea raptor vendi jubetur & in ſervum patri puellæ, aut ſe redimere pretio conceditur, & hoc ſi ad Eccleſiam confugerit in Concilio Aurelianenſi I. *cap.* 4. Filii ex raptu ante conjugium ſuſcepti inhabiles ſunt ad dignitatem Eccleſiaſticam, & etiamſi poſtea ex conjugio naſcantur, inhabiles eſſe volunt ad ſacros ordines. Meldenſe *cap.* 64. & raptores ſine ſpe conjugii remanere. Et denique Tridentinum præter excommunicationem alias addit pœnas in raptorem, & dantes conſilium, auxilium, & favorem. Decernit enim eos perpetuo infames, & omnium dignitatum incapaces; clericos de proprio gradu decidere: & ut raptor inſuper teneatur raptam, ſive duxerit, ſive non duxerit, decenter dotare judicis arbitrio. Quæ tamen pœna locum non habet ante ipſius judicis ſententiam, ut conſtat ex verbis & tenore decreti. Ac de his hactenus. 8

LIBER OCTAVUS.

DE DISPENSATIONIBUS.

VALDE frequens in praxi hujuſmodi argumentum eſt, & circa quod paſſim plures difficultates occurrunt. Sed cum in diſpenſatione interveniant & poteſtas diſpenſandi, & cauſa diſpenſationis, & qui diſpenſationem impetrat, & præterea etiam contingere poſſit, ut ſemel impetrata diſpenſatio expiret: ideo agemus *primo* de his, quibus competit diſpenſandi poteſtas: *ſecundo* de cauſis, quæ ad juſtam & validam diſpenſationem requiruntur. *Tertio* de defectu ex parte impetrantis, ſive quia veritatem reticeat, vel falſitatem exprimat, vel mandatum ad impetrandum non habeat. *Quarto loco* explicabo quibus modis extingui, vel ceſſare, aut expirare diſpenſatio poſſit. Ac denique nonnulla alia circa diſpenſationis interpretationem & formulas dicemus. Quibus complectemur omnia, quæ ad diſpenſationis materiam pertinent tam in genere, quam in ſpecie, ut ſemel ea, quæ de hoc argumento ad alias etiam materias pertinent, abſolvamus. Eo enim doctrina gratior lectori eſt, quo videt plura in ſpecie conjuncta, quæ in diverſis materiis ex illa deciduntur: & breviter omnia non tam diſputando, quam docendo, & probando, ne creſcat hic liber in immenſum.

CAPUT PRIMUM.

Explicatur definitio diſpenſationis.

SUMMARIUM.

1 *Variæ acceptiones diſpenſationis.*
2 *Variæ definitiones diſpenſationis.*
3 *Vera definitio.*
4 *Differre ab interpretatione.*
5 *Differre a permiſſione, ſimplici licentia, & abſolutione, & abrogatione, & privilegio.*
6 *Comprehendi omnem diſpenſationem ea definitione.*

1 DIſpenſationis nomine ſignificari ſolere diſtributionem, certum eſt: idque non ſolum in ſacris literis Lucæ 12. *Quis putat eſt fidelis diſpenſator?* & apud Paulum, *Diſpenſatores myſteriorum Dei*, & alibi ſæpe: ſed etiam in jure Civil. *l. 62. D. de ſolut. & l. 166. & l. 203. de verb. ſignif. & l. 1. C. ſi adverſus fiſcum*, & in jure Canonico *c. diſpenſatio 43. diſt. & in extravaganti unigenitus, de pænit. & rem.* Indulgentiarum diſtributio, diſpenſatio vocatur. Attamen, quod ad præſens inſtitutum attinet, ea vox applicata eſt ad ſignificandum actum, quo quis ab obligatione legis eximitur: ſed cum variis modis legis obligatio tolli poſſit, derogatione, abrogatione, interpretatione, ab illis, ſi proprie & ſtricte ſumatur, diſpenſatio differt, ut ſtatim perſtringemus breviter, quia de eo alii latiſſime.

2 Definiri autem diſpenſatio ſic ſolet: *Eſt relaxatio juris communis cum cauſæ cognitione, facta ab eo, qui jus vel poteſtatem habet*: quam definitionem tradidiſſe videtur Panormitanus *in c. 12. de Schiſmat. n. 4.* Navarrus *in ſum. prælud. 9. num. 15.* & alii. Sed cum vera diſpenſatio ſine cauſæ cognitione dari poſſit, ut dicam poſtea, probari ea definitio non debet. Itaque rejicit eam particulam tandem Panormitanus ſupra citatus, Bartolus *conſil. 28. volum. 2.* Decius *in cap. at ſi clerici, §. de adulteris, de judiciis* & alii, quos infra referemus, cum ſermo erit de neceſſitate cauſæ ad diſpenſationem & ejus valorem.

3 Communis ergo diſpenſationis definitio eſt. *Diſpenſatio eſt juris alicujus relaxatio*. Quam definitionem tradunt Doctores citati *num. 2.* quos ſequuntur Suarez *de legibus, lib. 6. cap. 1.* Salas *de legibus, diſput. 20. ſect. 1.* Joannes Azor, Gabriel Vaſquez, & alii *locis infra citandis*. Thomas Sanchez *lib. 8. de matrimonio, diſp. 1. n. 2.* addit, *ab eo, qui poteſtatem habet*, ut indicet cauſam efficientem diſpenſationis, ſed ſine cauſa. Nam id jam in ipſa ratione diſpenſationis includitur, quæ ſi non ſit ab eo, qui poteſtatem habet, diſpenſatio non eſt. Igitur diſpenſatio eximit aliquem ab obligatione alicujus legis, quæ & manet circa alios, & ipſum obligaret in eo caſu, niſi princeps obligatione liberaret. Sic videtur colligi ex *cap. ipſa pietas, §. ſi inquiratur 23. quæſt. 4.* Ubi Auguſtinus appellat *vulnus contra integritatem ſocietatis, & cap. neceſſaria rerum diſpoſitione 1. q. 7.* ubi Gelaſius appellat *relaxationem, moderationem, temperamentum, canonum paternorum*, & ex *cap. tanta, & cap. ſi qui eadem q. & c. de multa, de præbendis*, & alibi ſæpe, ubi diſpenſatio conceditur.

Ex hac diſpenſationis definitione primo colliges diſpenſationem in quavis materia ſit, non eſſe interpretationem legis, ſive in caſu certo, ſive dubio, contra nonnullos ex Theologis, qui declarationem eſſe diſpenſationem ſenſerunt. Facit pro nobis in primis, quia ſequeretur ex eo Pontificem in lege humana & naturali diſpenſare, cum illas interpretari poſſit, Id autem quod ſequitur, falſum eſſe docet communis Doctorum ſententia, de qua agemus *cap. 2.* Facit etiam, quia diſpenſatio eſt actus juriſdictionis, ut dicam poſtea: legum autem interpretatio nequaquam, argumento textus *in §. conſtat autem jus noſtrum, Inſtit. de jure naturali, verſ. reſponſa prudentum*. Niſi enim a Cæſare Jus reſpondendi datum eſſet, eorum interpretatio nullam legis haberet vim, neque diſpenſationis, cum hæc ſine juriſdictione eſſe non poſſet, Facit præterea, quia cum adeſt certa cauſa vel probabilis, in qua deficiat lex, declarare tunc in eo caſu legem deficere non ſolum pertinet ad eum, qui juriſdictionem habet, ſed quod ad forum poli attinet, etiam ad quemvis hominem doctum, qui attenta cauſa poterit judicare. Denique idem exempla declarant, cum enim Pontifex v. g. diſpenſat cum Hiſpanis, ut data illa eleemoſyna duorum argenteorum non teneantur lege communi prohibente in quadrageſima lacticinia, planum eſt, non interpretari tunc ea data eleemoſyna, vel cauſa adhibita, non obligari Hiſpanos lege communi abſtinentiæ, & in eo caſu deficere legem communem comparatione illorum, ſed revera eos eximit ab obligatione legis communis: atque ita diſpenſationem non eſſe interpretationem docet Suarez *cap. cit. num. 3. & 4.* Salas *loco cit.* Gabriel Vaſquez *tomo 2. in 1. 2. diſp. 178. cap. 4.* Thomas Sanchez *lib. 8. de matrimonio, diſp. 1. n. 1. & l. 4. ſum. cap. 37. q. 1. in n. citat.* 4

Secundo infertur diſpenſationem differre a permiſſione, quia permiſſio ſtricte & proprie ſumpta non aufert peccatum, neque culpam, atque adeo, neque legis obligationem: at diſpenſatio tollit, licet aliquando etiam late ſumpto permiſſionis vocabulo, ſoleat ſic appellari diſpenſatio *cap. diſpenſationes 1. q. 7.* Differt etiam diſpenſatio ab abſolutione cum proprie profertur abſolutionis nomen. Nam abſolutione a peccatis, a cenſuris nulla relaxatur lex, quin potius executioni mandatur, cum lex jubeat hominem diſpoſitum abſolvi a peccatis, hominem recedentem a contumacia, & obedientem Eccleſiæ abſolvi a cenſura, & reſtitui communioni fidelium: diſpenſatione autem vulneratur lex. Sic gloſſa *in cap. cupientes, §. cæterum, de electione in 6.* Panormitanus *in cap. cum literis, n. 3. de teſtibus*, & Doctores citati *n. præced.* Differt etiam diſpenſatio a ſimplici licentia, quod hæc non tollit obligationem legis, ſed apponit conditionem quandam, quam lex ipſa poſtulabat, 5

Ut eam

Ut cum lege ſtatuitur, ne quis frumentum extrahat ſine legis licentia, cum illa conceditur a Rege, non dicitur in ſua lege diſpenſare. Similiter cum quis de licentia Pontificis ingreditur monaſterium ſacrarum fœminarum, vel eam monachus de licentia Prælati aliqua inſumit, vel donat, non diſpenſat Prælatus in voto, neque in obligatione clauſuræ, ſed adhibet conditionem neceſſariam, quamque lex ipſa petit, ne ſcilicet vel donatio, vel ingreſſus in monaſterium fieret ſine licentia. Sic Doctores citati, Suarez *n.* 11. & Salas *loco citato*. Differt etiam a legis abrogatione, & etiam derogatione. Abrogatur enim quod omnino tollitur, derogatur vero, quod ea parte *l.* 120. *de verbor. ſignific.* Unde cum lex pro tota communitate omnino tollitur, & non ad tempus, abrogatio dicitur: cum vero tollitur omnino vel comparatione partis communitatis, vel comparatione materiæ legis, ſi latitudinem habet, derogari dicitur, & tamen in nullo eorum eventuum diſpenſatio eſt. Suarez *n.* 12. Denique diſpenſatio differt a privilegio, non quidem in eo quod privilegium concedi poſſit ſine cauſa, & diſpenſatio non poſſit dari ſine illa, ut ex Rebuffo, Mandoſio, Emanuele Rodriguez refert Thomas Sanchez *diſp. cit. nu.* 5. cum valeat etiam diſpenſatio ſine cauſa, ut dicam poſtea; ſed quia privilegium ſæpe datur non contra jus commune, ſed præter jus, ut cum Princeps concedit alicui poteſtatem legitimandi, quam ipſe habet. Cum ergo privilegium eſt contra jus, ea privata lex diſpenſatio dicitur juris communis. Quando vero eſt præter jus, non eſt diſpenſatio, ſed privilegium proprie dictum; ſic Suarez, Salas, Thomas Sanchez *locis citatis*.

6 Tertio infertur hac definitione diſpenſationis comprehendi non ſolum diſpenſationem in jure communi, ſed etiam diſpenſationem in ſtatutis municipalibus, aut privatis. Abſolute enim dictum eſt, alicujus juris relaxatio. Sequitur etiam comprehendi non ſolum diſpenſationem juris humani, ſed etiam diſpenſationem obligationis voti, vel juramenti, aut matrimonii rati, quorum obligatio eſt ex divino jure vel naturali, ut ſuis locis explicatum eſt. Quomodo autem diſpenſationis verba ſint interpretanda late, an ſtricte dicam infra, in fine hujus libri. Solent adduci variæ diviſiones diſpenſationis, ſed res facilis, & quæ ex dicendis ſatis intelligetur, de illis Salas *diſp. cit. ſect.* 2. *de diſpenſat.*

CAPUT II.

Quomodo poſſit cadere diſpenſatio in his, quæ juris naturalis ſunt?

S U M M A R I U M.

1 *In præcepta naturalia & divina proprie diſpenſationem cadere, quidam affirmant.*
2 *Ea quæ pertinent ad jus naturale diſtinguuntur.*
3 *Et quæ ſunt juris divini.*
4 *Non cadere diſpenſationem in jus naturale, & divinum.*
5 *Probatur.*
6 *Non eſſe relictam in Eccleſia poteſtatem ad eam diſpenſationem oſtenditur.*
7 *Limitatur prædicta doctrina.*
8 *Eam tamen non eſſe vere diſpenſationem.*
9 *An remiſſio voti, vel juramenti ſit proprie diſpenſatio,*
10 *Quo ſenſu dicatur per jus gentium & civile detrahi juri naturali.*
11 *Quædam ſolvuntur.*
12 *Qua ratione fiat diſpenſatio in voto vel juramento,*
13 *Quomodo fiat diſpenſatio in votis ſolemnibus.*
14 *Quomodo Pontifex diſpenſet in matrimonio rato.*
15 *Quomodo fiat diſpenſatio in reſidentia.*
16 *In impedimentis juris naturalis nullam diſpenſationem dari.*
17 *Nonnulla explicantur & remittuntur.*

1 PRoprie diſpenſationem cadere in aliqua præcepta naturalia & divina docuit Thomas Sanchez citatis multis Theologis, & juris interpretibus *lib.* 8. *de matrimonio diſput.* 6. *num.* 5. *& ſeqq.* fundamenta, quibus innititur, quæ leviſſima ſunt, adducam infra iſto capite.

2 Sed pro hujus explicatione obſervandum eſt primo ea quæ ad jus naturale pertinent non unius eſſe generis. Primum eſt, eorum, quæ præcipit lex naturalis independenter ab alicujus operantis, aut ſexequentis conſenſu, ut non eſſe mentiendum, non fornicandum. Hujuſmodi enim obligatio non ſupponit conſenſum aliquem voluntatis operantis, ex cujus poſitione conſurgat obligatio non mentiendi, aut non fornicandi. Alia etiam præcipit lex naturalis, ſed quæ in ſua obligatione præceptiva pendent a priori conſenſu voluntatis humanæ, quia ſupponunt actum voluntatis operantis, ut ea obligatio conſurgat. Hujuſmodi eſt obligatio in voto, juramento, matrimonio, & alio contractu: obligatio ſiquidem horum naturalis eſt; naſcitur tamen ſuppoſita voluntate voventis, jurantis, contrahentis, ita ut ſi ea voluntas non eſſet, non conſurgeret. Ruſſus alia etiam ſunt de jure naturali ſolum permiſſive, aut conceſſive. Hujuſmodi ſunt contrahere matrimonium, licet enim contracto matrimonio obligatio inde nata ſit juris naturalis, attamen non præcipit abſolute omnibus, & in omni caſu contrahere, ſed concedit, ut conſtat ex dictis ſup. *lib.* 1. Item libertates, captivitates, & alia hujuſmodi. Alia denique ſunt, quæ fundamentum habent in jure naturali, licet non præcipiantur, dicuntur tamen accedere ad æquitatem naturalem, & illi conformari; quale eſt filium ſuccedere patri ab inteſtato; æquitati enim naturali conveniens eſt, ut ad illum, cui eſſe ipſum datum eſt a patre, pertineant etiam bona per patrem quæſita. Cui enim patrem magis naturale eſt aquirere, quam filio? Unde Papinianus *in l. ſcripto* 7. *in fine D. unde vi*, recte concludit, *non ſic parentibus liberorum, ut liberis parentum debetur hæreditas. Parentes ad bona liberorum ratio miſerationis admittit, liberos naturæ ſimul & parentum commune votum*, & *l.* 1. *eodem*, & *l.* 15. *de inofficioſo teſtamento*. Id quod & expreſſit Paulus 2. *Cor.* 12. *n.* 14. *non debent filii parentibus theſaurizare, ſed parentes filiis.*

Deinde obſervandum eſt jus divinum duplex eſſe, 3
poſitivum & naturale. Poſitivum divinum dicimus, quod tantum ortum eſt Dei ordinatione & voluntate ſic præcipientis, ut lex de ſacramentis recipiendis, de credendis his articulis, & alias hujuſmodi. Naturale vero divinum eſt, quod poſitis terminis & materia, naturalis ratio dictat eſſe faciendum, ut poſita inſtitutione ſacramentorum, naturalis ratio dictat eſſe ſancte tractanda, & poſita inſtitutione miniſtrorum Eccleſiaſticorum, qui populum paſcant, naturalis ratio dictat, & alendos illos, & reſidere debere, & poſito conjugio ſpirituali cum ſua Eccleſia, naturalis ratio exigit, ut illi ſervetur fides, neque ab ea diſcedat.

His igitur obſervationibus præmiſſis ſtatuo hanc cer- 4
tam enuntiationem. *Nulla eſt poteſtas in Eccleſia, neque ordinaria, neque delegata ad diſpenſandum in præceptis juris naturalis, aut divini naturalis, quorum obligatio eſt abſoluta independens ab hominum conſenſu, juxta ſenſum explicatum ſupra iſto cap. n.* 2. Communis eſt Doctorum ſententia. Sic ex juris interpretibus docet Gloſſa *in c. ſunt quidam* 25. *qu.* 2. per illum textum, & ſequentem: Gloſſa *in c. propoſuit, de conceſſione præbendæ*. Turrecremata in ſumma *lib.* 3. *c.* 54. & 57. Navarr. *conſil.* 4. *de deſponſatio. impub. n.* 16. & ſumitur ex eodem *in c. ita quorumdam, de Judæis*, *Gloſſa penultima per totam*. Covarruv. *in regula peccatum part.* 2. §. 4. *num.* 6. & *in* 4. *decretal. part.* 2. *c.* 6. §. 9. *num.* 3. Ex Theologis etiam innumeri, quos refert Thomas Sanchez, & non ſequitur *diſp.* 6. *cit. n.* 4. Suarez *de legibus lib.* 2. *c.* 14. *n.* 5. Gabriel Vaſquez *diſp. cit.* 179. *c.* 2. & *ſeqq.*

Facit autem pro hac ſententia primo, Quia juris na- 5
turalis auctor eſt Deus: inferior autem non poteſt in lege ſuperioris diſpenſare, *cap. inferior, diſt.* 21. *Clementina, ne Romani, de electione*. Sed inefficax probatio videri poteſt, qui enim dicunt diſpenſari poſſe, dicent id non fieri auctoritate humana, quæ circa legem ſuperioris nihil poſſet: ſed poteſtate a Deo tradita ad diſpenſandum in nonnullis caſibus. Sed adhuc inefficax argumentum eſt. In primis quia multa clamant talem poteſtatem non eſſe relictam Principibus humanis, cum omnium mentibus fixum inſideat immutabilia eſſe præcepta naturalia, Sic Gloſſa *in dict. cap. cum tanta*, & *in* §. 1. *diſt.* 5. ubi Gratianus ait jus naturale eſſe immutabile, quod repetit *in* §. *ult. diſt.* 6. & §. *Sed & naturalia. Inſtit. de jure naturali gentium, & civili, divina quadam providentia conſtituta ſemper fixa, atque immutabilia permanent*. Unde matrem Dionyſii tyranni Siciliæ dixiſſe ferunt, cum filius conatus eſſet illi ſtuprum inferre, tyrannos quidem leges poſſe mutare, ſed jura naturalia prorſus ſolvere nullo modo poſſe, ſic Mynſingerus *dict.* §. *n.* 4. Facit etiam textus *in Clem. Paſtoralis, de re judic.* ibi, *cui illa Imperatori tollere non liceat, quæ juris naturalis exiſtunt*. Facit etiam textus *in cap. ſuper eo, de uſuris*, ubi ſuper uſurarum crimine nullam poſſe diſpenſationem fieri colligit ex eo; quod illico utriuſque teſtamenti pagina deteſtetur, quo tacite oſtenditur eſſe contra naturale jus, cum in teſtamento veteri contineatur lex naturalis in Decalogo. Facit etiam quod jura clamant conſuetudinem contra jus naturale

turale non poſſe legem, aut obligationem inducere *cap. cum tanta, de conſuetudine*.

6 Deinde non eſſe relictam hujuſmodi poteſtatem ad diſpenſandum in his præceptis, de quibus loquimur, ex eo conſtat, quia melior Theologorum pars aſſerit, neque a Deo diſpenſabilia eſſe præcepta juris naturalis abſoluta, quæque non pendent ex hominum conſenſu tamquam ex materia obligationis. Cum multa non ſint mala quia prohibita, ſed e contra, ſint prohibita a Deo, quia mala. Sic contra nonnullos ex Theologis late, & optime docet Gabriel Vaſquez *diſput. 179. cap. 3.* Suarez *lib. 2. de legibus cap. 15.* & alii. Et explicatur breviter, & facile, quia inter præcepta naturalia etiam abſoluta, quædam ſunt, quorum obligatio reperitur in quavis circumſtantia occurrenti. Iſta omnino immutabilia ſunt: quia in quavis, quæ ponatur, circumſtantia, & in quovis eventu occurrente ſemper reperitur ea deformitas. Hujuſmodi eſt deformitas mendacii, & deformitas odii Dei. Alia vero ſunt, quæ ad ſui obligationem exigunt peculiares circumſtantias, quibus ablatis tollitur materia præcepti, & ex conſequenti obligationis præcepti. Unde iſta præcepta mutabilia ſunt, non quidem quia præceptum ipſum diſpenſatur, aut tollitur, ſi recte inſpiciatur, ſed quia auferetur circumſtantia, quæ conſtituebat materiam præcepti. Unde manet actionis ſubſtantia ſine circumſtantia illa. Mutatur autem vel ex voluntate Dei, vel alia ratione. Declaratur exemplis. Hominem interficere malum eſt, ſed ſi is, qui alterum ad occidendum invadat, occidatus, non eſt malum. Item eſt ſi quis occidat publica auctoritate. Deeſt enim jam circumſtantia aliqua ad malitiam neceſſario requiſita, ſcilicet, quod fiat auctoritate privata, neque ob defenſionem vitæ. Simili ratione furari malum eſt, ſed ſi quis in extrema neceſſitate conſtitutus aliquid ex alterius bonis ſibi capiat, ut ſuæ occurrat neceſſitati, non eſt malum. Deeſt enim circumſtantia rei alienæ invito rationabiliter domino. In neceſſitatis enim extremæ caſu nihil alienum eſt, cum ſint omnia communia. Malum quoque eſt alterius opes, & bona invadere. At ſi faciat juſſu Dei, malum non eſt, quia tollitur circumſtantia rei alienæ. Non reddere depoſitum, malum eſt; ſed ſi furioſo domino negetur, non eſt malum. Unde, ſi aliquando Deus juſſit filium innocentem occidi a parente pio & optimo, vel ut Ægyptios ſpoliarent Hebræi, aut ut Chananæorum fines invaderent, & occuparent, aut Hoſeæ, ut acciperet ſibi mulierem fornicariam, non diſpenſavit in præcepto naturali non occidendi, non furandi, non fornicandi, ſed abſtulit materiam præcepti, nam præceptum naturale occiſionem prohibet privata auctoritate factam; prohibet etiam contrectationem rei alienæ, vel acceſſum ad non ſuam. At Abraham, Iſraelitis, & Hoſeæ præcepit is, qui dominus eſt vitæ, & mortis, & omnium bonorum, quo ablata eſt circumſtantia alienæ rei, quæ erat neceſſaria ad materiam præcepti, ex qua conſurgebat obligatio. Qui autem ablationem hujus circumſtantiæ diſpenſationem eſſe dixerit, mehercle ſtupidus eſt. Alias cum ea circumſtantia variis, multiſque modis tolli poſſit ab hominibus, vel occurrentibus eventibus, ut in exemplis propoſitis conſtat: illi homines, & eventus diſpenſare dicerentur in lege naturali, quo nihil abſurdius, & a communi ſenſu alienum magis. Atque hac etiam ſatione explicata, poteſt per jus gentium ſive civile fieri aliqua mutatio ex parte materiæ juris naturalis, ita ut ea variata ceſſet etiam legis naturalis obligatio. Quod quidem non eſt legem naturalem variare, ſed mutare materiam, ut explicatum eſt. Quod variis exemplis declarat Suarez *lib. 2. de leg. c. 14. cit.* Si ergo ea præcepta neque a Deo diſpenſabilia ſunt, neque in illis diſpenſari poterit ab humano Principe, neque ordinaria poteſtate, neque delegata, & nomine Dei.

7 Verum hæc, quæ hactenus dicta ſunt, accipienda quidem, uti diximus, de præceptis abſolutis juris naturalis, quorum obligatio non pendet ex hominum conſenſu, tamquam ex materia. Nam ea præcepta quorum obligatio pendet ex conſenſu voluntatis humanæ, vel ejus efficacia ad aliquid agendum, mutabilia aliquo modo, & diſpenſabilia ſunt: non quidem directe auferendo obligationem legis naturalis, ſed remiſſione aliqua facta ex parte materiæ, ut contingit in juramento, & aliis ſimilibus; ſicut & inter homines remittit homo homini promiſſionem factam, qua remiſſione ceſſat obligatio naturalis promiſſionis.

8 Et quamvis Thomas Sanchez *lib. 4. ſum. c. 37. n. 14.* velit in vota, & juramenta proprie diſpenſationem cadere, & relaxari jus divinum vel naturale, neque verum eſt, neque intelligi poteſt, quod ita demonſtro. Quia vel tollitur, & relaxatur obligatio naturalis manente in uno voluntate vovendi, & in Deo acceptandi; & hoc non, quia eſt impoſſibile velle Deum acceptare promiſſionem, aut ratam manere acceptationem a Deo factam, & alias relaxari obligationem, & non manere, ut ſatis conſtat, nam poſitis illis extremis non poteſt non conſurgere obligatio, neque ulla potentia impediri. Aut relaxatur ablata ejus acceptatione a Deo facta, & remiſſa, & ſic incidet in noſtrum explicandi modum, ſcilicet, ideo ceſſare obligationem voti vel juramenti, quia fit remiſſio ejus promiſſionis ex parte ejus, cui promiſſio facta eſt. Quem etiam explicandi modum ſequuntur Suarez *loco citat. de leg. & tomo 2. de religione lib. 6. de voto c. 9. num. 15.* Gabriel Vaſquez *diſput. 179. cit. c. 2.* Leſſius *lib. 2. de juſtitia c. 14. dub. 12. n. 94.*

Sed an hæc remiſſio voti, & juramenti obligationis, 9 quam nos explicuimus, dici diſpenſatio debeat, controvertunt Doctores. Nonnulli volunt eſſe propria, & in rigore diſpenſationem, quatenus remittitur obligatio a Deo, cui facta eſt promiſſio, aut nomine Dei. Quod quidem non reperitur, cum tantum mutatur circumſtantia præcepti. Sic Gabriel Vaſquez *diſput. 179. c. 3. in fine.* At Suarez *de leg. 2. c. 14. n. 11.* cum Bologneto exiſtimat, ſi proprie, & in rigore loquamur, hanc non eſſe diſpenſationem juris: ſed tantum appellari diſpenſationam, quia fit per quamdam remiſſionem, quare potius videri relaxationem, vel diſpenſationem facti, non juris. Atque in hunc loquendi modum inclinat animus magis, ut in rigore non ſit diſpenſatio, licet communiter a Doctoribus ita vocetur. Idque oſtendo, tum quia cum privatus homo promittenti remittit fidem datam, diſpenſare cum illo diceretur, quod, licet admittat Gabriel Vaſquez *loco cit.* tamen ſatis impropria locutio eſt, & contra communem uſum: tum etiam quia talis potius eſſet abrogatio quam diſpenſatio, cum in totum a vovente vel promittente auferatur obligatio, tum etiam quia potius accedit ad naturam abſolutionis, quam diſpenſationis; tum denique quia ſicut mutata circumſtantia diximus ſupra *n. 6.* tolli materiam præcepti, & ejus obligationem, ita etiam obligatio voti aut promiſſionis requirit circumſtantiam neceſſariam acceptationem ejus, cui fit promiſſio, qua circumſtantia ablata ceſſat etiam obligatio inde conſurgens. Quare, niſi obſtaret communis omnium ſenſus, ego eodem modo loquerer de omnibus præceptis, & obligationibus naturalibus, ſcilicet, mutatione circumſtantiæ tolli obligationem præcepti, non per diſpenſationem, ſed quia mutatur materia præcepti, unde conſurgit obligatio. Sed non recedamus a communi modo loquendi, qui ideo hanc diſpenſationem vocat, quia in his promiſſionibus, & contractibus obligatio illa pendet ex conſenſu hominum, & ex illo naſcitur, & remitti fides data poteſt; neque enim novum eſt ab adjunctis aliquid nominare, ſicuti matrimonium ſolet ſignificari ſponſalium vocabulo, ut dixi ſupra *lib. 1. cap. 1.*

Ex his quæ dicta ſunt, multa facile colligemus, quibus Thomas Sanchez, & alii inducebantur, ut crederent diſpenſari proprie poſſe in lege naturali, & divina. Hinc etiam conſtat primo, quo ſenſu nonnulla jura civilia dicant per jus gentium, vel civile detractum eſſe juri naturali, *l. manumiſſiones, & l. jus civile, D. de juſtitia, & jure, & in §. jus autem, Inſtituta de jure naturali, & §. ſervitus, Inſtit. de jure perſon. ibi, contra naturam.* Cum enim multa dicantur ad jus naturale pertinere, non quia præcipiat jus naturale; ſed tantum quia permittat, vel concedat, vel illi conformia ſint, aut in eo fundamentum habeant, ut explicui ſupra *iſto c. n. 2.* ideo multa dicuntur in jure civili aut gentium introducta contra ejuſmodi jus naturale vel permittens tantum. Sic communitas rerum juris naturalis eſſe dicitur *§. quædam enim naturali jure, Inſtituta de rerum diviſione*, & diviſio rerum ab hominibus introducta, *cap. jus naturale diſt. 1. & cap. quo jure, diſt. 8. & cap. dilectiſſimis 12. q. 1.* dicitur rerum diviſio per iniquitatem introducta. Similiter etiam libertas, quæ jure naturali hominibus convenire dicitur, tamen per jus gentium, quo captivitates, & ſervitutes introductæ ſunt, aufertur *dict. l. manumiſſiones, & l. libertas D. de ſtatu liberi, & §. jus autem, Inſt. de jure naturali.* Quamvis enim natura dederit hominibus libertatem, & ideo juris naturæ eſſe dicatur, quod a natura omnes homines liberi naſcebantur; *Inſtit. de libertinis, in principio*, attamen non prohibuit libertatem alienari vel tolli, cum ipſum hominem ſui juris conſtituerit. Hinc etiam quamvis jure naturæ ſit, ne quis locupletetur cum alterius jactura, & incommodo *l. nam hoc natura D. de condict. indeb. & l. jure naturæ, D. de regul. juris*, tamen contra hoc jus uſucapio eſt intro- 10

ducta

ducta damno quidem domini, bono vero Reipub. cui ea quæ ſunt ſalutaria, juſta, & legitima præ cæteris habentur, ut ait Cajus *l. 1. D. de uſurpat. & uſucap.* Non enim naturalis lex ita quemque dominum rei ſuæ eſſe voluit, ut non poſſet poteſtate reipublicæ juſta de cauſa dominium mutari. Hinc etiam modus, & forma præfigitur teſtamentis, & numerus teſtium deſignatur, & ſolemnitas adhibetur matrimonio. Natura enim non ſtatuit, ut cum tot teſtibus, & non pluribus teſtamentaria diſpoſitio aut contractus matrimonii valeat. Quare illis legibus non detrahitur, ſed additur juri naturali in his in quibus illud tantum aſſiſtit, non præcipit.

11 Neque obſtant ea quibus Fortunius Garcia *in dict. l. manumiſſiones, n. 8.* rejicit eam diſtinctionem juris naturalis permittentis, & præcipientis. Nec enim ex hac diſtinctione ſequitur non poſſe dici magis naturalem eſſe ſervitutem, quam libertatem, aut rerum diviſionem, quam communitatem bonorum, cum hæc ſecundum jus naturale dicantur, quia cum ipſa natura cœperunt: cum tamen non incœperit ſervitus, neque rerum diviſio, neque uſucapio. Quare non recte intellexiſſe videtur Fortunius, quo ſenſu Theologi, & alii dicant illa eſſe de jure naturali, & hanc diſtinctionem juris naturalis, permittentis, & præcipientis in ſcholas invexerint.

12 Hinc etiam conſtat 2. Qua ratione fiat diſpenſatio in voto vel juramento. Hæc enim ſunt ex his, quæ ex hominum arbitrio pendent, & conſenſu, & ita in illis non relaxatur obligatio legis naturalis directe, quod proprie diſpenſatione fit; ſed remittitur debitum ortum ex humano conſenſu nomine Dei, cui ea promiſſio facta eſt, & eſt pars illius obligationis. Conceſſit enim Deus Pontifici, ut ipſe debita remittat rationabili ex cauſa, quod explicabo poſtea. Et ſicut me cedente alterius hominis promiſſioni, ceſſat etiam promiſſionis obligatio; ſic etiam Deus, in quantum illi debitum eſt, quod voto fuit promiſſum. Unde non diſpenſat Pontifex nomine Dei in lege naturali, ſed remittens debitum, & jus ad rem illam tollit obligationem. Quam poteſtatem propter multa inconvenientia vitanda, credimus a Deo conceſſam eſſe Pontifici, ut ſuo nomine remittere eam promiſſionem poſſit. Quem explicandi modum ſequuntur Suarez, Vaſquez, Leſſius, & Salas citati ſupra *n. 8.* quem rejicit Thomas Sanchez ſine fundamento ullo, ut ibi dixi.

13 Hinc etiam conſtat tertio, quomodo Pontifex dicatur diſpenſare in votis ſolemnibus religionis, & facere de monacho non monachum. Nam quod attinet ad obligationem voti, remittit nomine Dei, ſicut aliorum votorum obligationem, cum eadem ſit in voto ſolemni, & ſimplici *cap. rurſus, qui Clerici vel voventes*. Solemnitas autem, cum ſit introducta jure poſitivo canonico, *de voto in 6. & in extravagant. Aſcendente Domino in naviculam*, tollitur etiam poteſtate Eccleſiaſtica. Et præterea quia cum materia voti obedientiæ ſit promiſſio facta homini, hoc eſt prælato, & ipſi Pontifici, quæ promiſſio confirmatur voto, non acceptata aut rejecta promiſſione ceſſat obligatio voti obedientiæ; ea autem ceſſante, ceſſat etiam obligatio paupertatis, & caſtitatis, quæ tantum in eo ſtatu promiſſa ſunt. Neque obſtat vulgaris textus *in cap. cum ad monaſterium, de ſtatu monachorum, in fine*, dico enim breviter ſenſum eſſe religioſum ſtatum conſtare eſſentialiter tribus votis, paupertatis, caſtitatis, & obedientiæ ex inſtitutione Chriſti, & ita non poſſe Pontificem facere, ut permaneat ille ſtatus, aliquo ablato voto paupertatis, caſtitatis, aut obedientiæ. Sed de hoc late dictum eſt ſupra, *lib. 7. cap. 10. & 13.* cum de impedimento voti ſermo eſſet.

14 Hinc etiam conſtat quarto. Quomodo Pontifex dicatur diſpenſare in matrimonio rato nondum conſummato juxta eorum ſententiam, quæ docet diſpenſare in eo poſſe Pontificem, licet ea mihi ſpeculative non placuerit, ut dico infra *lib. 9.* cum tamen naturali jure ſit indiſſolubile. Nam perpetuitas matrimonii provenit ex contractu ipſo, ut dixi ſupra *lib. 1. c. 12.* qui contractus verbis perficitur una cum interno conſenſu, ratione cujus unus conjux debet alteri ita fidem ſervare perpetuo, ut neuter illorum poſſet alteri fidem remittere, hoc ita poſtulante natura contractus ad bonum communitatis, & Reipublicæ conſervandæ. Deus autem, qui eſt Auctor, & Dominus omnium, & voluntatis humanæ, poteſt remittere vinculum ortum ex verbis, & fide contractus. Qua remiſſione non dicitur Deus proprie diſpenſare in præcepto naturali, præcipiente indiſſolubilitatem, non enim facit facultatem contra præceptum naturale matrimonii, permanente ipſo contractu matrimonii; ſed remittit, quaſi verbum, & fidem contractus auctoritate ſua ſuprema, & ita diſſolvit contractum: ſicut in aliis contractibus, qui natura ſua reſpectu voluntatis humanæ perpetui non ſunt, quiſque poteſt alteri remittere verbum. Et quia hic fit ea relaxatio fidei datæ, dicitur aliquo modo diſpenſatio: ſic explicat Gabriel Vaſquez *diſp. 179. cap. 3. prope finem.*

Hinc etiam conſtat quinto, quomodo Pontifex dicatur diſpenſare in reſidentia Paſtorum & Epiſcoporum in ſuis Eccleſiis, ſupponamus enim jure naturali divino teneri ad reſidendum, ut videtur docere Tridentinum *ſeſſ. 23. cap. 1.* ubi dicitur reſidentiam paſtorum eſſe de jure divino, de quo tamen dico *in tract. de ordine, & annexis, lib. 7.* Eo autem ſuppoſito nonnulli exiſtimant non eſſe diſpenſationem, ſed interpretationem, ſic Gabriel Vaſquez *in opuſculo de beneficiis Eccleſiaſticis, cap. 5. dub....* At cum videamus Pontificem licentiam non reſidendi concedere ſæpe pro cauſis, quæ non ita graves, neque urgentes videntur, certe non eſt dicendum eſſe interpretationem, ſed diſpenſationem, unde, & in Tridentino *ſeſſ. 6. cap. 1. de reformat.* diſpenſatio vocatur, & in ipſis indultis ſic a Pontificibus appellatur. Quare in hac re eodem modo philoſophandum eſt: atque dicebamus *num. praeced.* de matrimonio corporali. Nam inter Epiſcopum, & Eccleſiam conjugium ſpirituale intercedit, ſic *cap. inter corporalia, de translatione Epiſcopi, & cap. cum pridem, de renuntiatione*, & oſtendi in noſtro commentario de canonibus Apoſtolicis, & exiſtit Cujacii decretum *in can. ſicut alterius uxor 7. qu. 1.* Eſt ergo obligatio ex contractu de fide inter Eccleſiam, & paſtorem. Quare ſicut in matrimonio corporali remittit Deus, & Pontifex nomine Dei obligationem ex contractu, & verbis ortam, & ideo diſpenſare dicitur: ſic etiam in præſenti, cum diſpenſat Pontifex in reſidentia, aut cum transfert Epiſcopum ab una Eccleſia in aliam, remittit enim nomine Dei obligationem fidei perpetuæ ortam ex verbis, & contractu inter paſtorem, & Eccleſiam. Sic explicat Suarez *d. lib. 2. de legibus, cap. 14. n. 12.* 15

Hinc etiam infertur ſexto in impedimentis matrimonii quæ jure naturali dirimunt matrimonium, nullam poſſe diſpenſationem dari; illa enim ex pura ratione, & natura pendent, & non ex voluntate humana. Sic docet Suarez *lib. 2. de legib. cap. 14. n. 23.* & Thomas Sanchez *lib. 8. de matrimonio, diſp. 6.* Hujuſmodi eſt impedimentum impotentiæ, cum contrahitur in ordine ad copulam, & actus maritales, ut oſtendi ſupra *lib. 7.* cum de impotentiæ impedimento eſſet ſermo, & impedimentum erroris, cum auferat conſenſum, ſine quo matrimonium eſſe non poteſt. An autem Deus pro ſua poteſtate poſſit efficere matrimonium ſine conſenſu conjugum, dictum eſt ſupra *lib. 2.* Et impedimentum metus cadentis in virum conſtantem, quod noſtra ſententia jure naturali matrimonium dirimit. Simile etiam eſt impedimentum ligaminis, quamvis hoc impedimentum auctoritate divina tolli poſſet, cum in veteri lege fuerit licita uxorum pluralitas, ut dixi *lib. 7.* Non tamen relicta eſt ea poteſtas Eccleſiæ, ut in aliquo caſu auferre poſſit iſtud impedimentum. Simile etiam eſt ex aliorum ſententia cultus diſparitas, & conſanguinitas in primo grado etiam lineæ tranſverſalis. Quæ tamen ego exiſtimo tantum dirimere jure Eccleſiaſtico. Unde ſi aliquando conceſſum eſt, ut matrimonium inter fideles contrahatur, factum eſt diſpenſante legiſlatore in lege mere humana, & Eccleſiaſtica, ductuſque eſt Pontifex opinione probabili, quæ id licite fieri poſſe docet, ut *lib. 7.* oſtendi. 16

Hinc etiam conſtat ſeptimo inutiliter a juris interpretibus, præcipue a Felino *loco infra citando*, adduci nonnulla exempla, ut probent diſpenſationem cadere in jus naturale, videlicet, diſpenſationem datam aliquando in ſolutione decimarum, aut cum aliquando ablata eſt exemptio Clericorum. Nam ego in commentario de decimis, & in commentario ad canonem, *ſi quis ſuadente*, hoc eſt, *lib. 3. & 6. de ordine, & annexis*, oſtendi taxationem decimarum, & modum exemptionis Clericorum a ſæcularium juriſdictione ortum habuiſſe ex jure Eccleſiaſtico. 17

CAPUT

CAPUT III.

De poteſtate ad diſpenſandum in jure divino poſitivo.

SUMMARIUM.

1 *Ad diſpenſandum in jure divino nulli relictam eſſe poteſtatem*, & 2.
3 *Oppoſita aliorum ſententia.*
4 *Objectiones proponuntur, & diluuntur*, & 5. 6. 7.

1 SUppono Deum, qui eam legem tulit, in ea diſpenſare poſſe, quis dubitet? Secundum legem autem ordinariam ea diſpenſatio non creditur illi homini conceſſa, neque poteſtas ad diſpenſandum in illis præceptis, niſi Eccleſiæ conſtet, & per illam approbetur quæ eſt columna veritatis, juxta regulam Innocentii *in cap. cum pridem, de renuntiatione, verſic. ſed dices*, cum ſequenti. Suppono etiam privata auctoritate Pontificem non poſſe diſpenſare in ejuſmodi præceptis, eſt enim inferior: & facit textus Innocentii III. *cap. inter corporalia, de transl. Epiſcopi*.

2 Statuamus ergo cum communi, certaque ſententia nullam poteſtatem eſſe relictam a Deo in Eccleſia ad diſpenſandum in lege divina poſitiva. Quam ſententiam ſæpe docuit D. Thom. 2. 2. *qu.* 87. *art.* 10. *in ſolut. ad* 3. & 1. 2. *qu.* 97. *art.* 4. *ad* 3. & *quodlibet.* 4. *art.* 13. & alibi. D. Thomam ſequuntur Theologi communi ſenſu uno vel alio excepto, & ex juris interpretibus Sylveſter *verb. Papa, quæſt.* 16. Covarr. *in* 4. *Decretal. part.* 2. *cap.* 6. *§.* 9. *nu.* 4. citatis aliis. Facit autem pro hac ſententia primo textus *in can. ſunt quidam*, & *can. contra ſtatuta Patrum*, & *can. omne quod* 25. *qu.* 1. & in eadem alia, quod enim ibi dicitur contra ſtatuta Patrum nihil agere Pontificem poſſe, intelligendum de ſtatutis, quæ Apoſtoli a Chriſto accepta tradiderunt. Facit etiam textus *in cap. ſic. diſt.* 14. ubi ſanctus Leo diſtinguit quædam ſtatuta immutabilia ab aliis, quæ mutantur pro varietate temporum. Atque idem poſtulare videtur Eccleſiæ unitas, quæ maximam deformitatem, & diverſitatem pateretur, ſi ſemel daremus diſpenſari poſſe ea, quæ habemus ex inſtitutione Chriſti pertinentia ad fidem, & ſacramenta: cum tamen vel in his, quæ ex Eccleſiaſtica conſtitutione pendent, tantum ſtudeant unitati, & conformitati omnium Eccleſiarum, quoad fieri poſſit, ut indicant reformationes officiorum Eccleſiaſticorum, & antiquis, & noſtris ſæculis non ſemel factæ tam per provincialia Concilia, quam per Romanos Pontifices, de quo alias. Facit etiam efficax ratio, quia vel in omnia cadere poteſt diſpenſatio, vel tantum in aliqua. Primum negant etiam Doctores pro ſecunda ſententia. Pro ſecundo nulla poteſt aſſignari commoda regula, quia ſi aliqua diſpenſabilia credunt, quia poteſt contingere caſus, in quo majus commodum vertetur in non obſervando, fere nullum eſt præceptum divinum poſitivum, cum quo non poſſit in aliquo caſu adeo urgens occurrere circumſtantia, in qua expediret non obſervari, ut cum in extremo baptizandi periculo non adeſt ad manum aqua naturalis, ſed alia. & cum non eſt panis triticeus ad conſecrandum, ſed hordeaceus, neque vinum, ſed ſicera, vel cum alicui morienti non adeſt Sacerdos, ſed laicus: vel cum ingens damnum ſequitur ex obſervatione ſigilli confeſſionis. Quare ſi ea legitima ratio eſſet, omne quidem præceptum eſſet diſpenſabile.

3 Sed contra ſententiam iſtam ſenſerunt ex juris interpretibus nonnulli, Panormitanus *in cap. propoſuit, de conceſſione præbendæ*, & *cap. cum ad monaſterium, de ſtatu monachorum*, Felinus *in cap. in Eccleſiarum, de conſtitut. n.* 19. & 20. Citatque Innocentium *in cap.* 1. *de Baptiſmo*, & idem *in cap.* 1. *de conſtitutionibus, nu.* 23. citat etiam Angelum *in l.* 1. *de ſententiam paſſis.* Decius *conſ.* 112. *n.* 3. & *in d. cap. quæ in Eccleſiarum, n.* 44. & 45. *in novis*. Neque multum ab hac ſententia diſcedit Thomas Sanchez *lib.* 8. *diſp.* 6. *n.* 6.

4 Adducunt primo quod Chriſtus dixerit: *Quodcumque ligaveritis ſuper terram*, Matth. 19. Quibus verbis completa poteſtas videtur data Pontifici, ſiquidem ex illis colligitur poteſtas ad diſpenſandum in voto, juramento, & matrimonio rato nondum conſummato, & inde colligit Innocentius III. *in cap. inter corporalia, de tranſlatione Epiſcopi*, poteſtatem diſpenſandi in matrimonio ſpirituali Epiſcoporum cum Eccleſia. Sed hoc non obſtat, reſpondetur enim illa generali clauſula, non comprehendi alia, quia non conſtat nobis Eccleſiæ traditione, aut praxi diſpenſandi poteſtatem in præceptis divinis poſitivis datam eſſe Pontifici, ſicut traditione, & praxi conſtat poſſe diſpenſare in votis, juramentis, matrimonio ſpirituali, & corporali tantum rato, nondum conſummato. Unde non poteſt inde colligi poſſe diſpenſare in matrimonio rato, & conſummato ob eam rationem, quam diximus.

5 Adducitur ſecundo, poſſe Pontificem diſpenſare in profeſſione ſolemni religionis. Sed hoc non obſtat. Nam vel id facit, quia remittit obligationem voti Deo facti; vel melius, quia cum Pontifex etiam ſit religioſorum prælatus ordinarius, remittit promiſſionem ipſi factam, quæ fuit materia voti, qua ſublata ceſſat obligatio voti. Sicut ſi tibi promitterem pallium ſub voto te nolente acceptare, vel promiſſionem remittente, ceſſaret voti obligatio. Sublata autem obedientia, ceſſat etiam obligatio paupertatis, & caſtitatis, quæ non niſi ſub ea obedientia promiſſa ſunt, ut late explicui *lib. præced. cap.* 12.

6 Adducunt tertio loco Pontificem diſpenſaſſe in miniſtro confirmationis, ut aliquando non eſſet Epiſcopus. Sed negamus eam diſpenſationem eſſe, ſed executionem inſtitutionis Chriſti, quam accepimus traditione Eccleſiæ, cum Concilia dicant tantum ordinarium miniſtrum confirmationis eſſe Epiſcopum. Sic Eugenius IV. in decreto de Sacramentis in Concilio Florentino, & late explicamus *in tract. de Sacramento confirmationis*.

7 Quarto adducunt Pontificem diſpenſaſſe, ut in quibuſdam Regionibus ſacrificium altaris celebraretur in una tantum ſpecie ut retulit Volaterranus, & alii fieri poſſe fatentur; quos ſequitur Turrecremata *in c. comperimus, de conſ. diſt.* 2. Antoninus 3. *part. tit.* 13. *c.* 6. §. 1. Reſpondetur tamen eam hiſtoriam Volaterrani eſſe omnino confictam, & falſam prorſus eſſe eorum ſententiam, qui dicunt poſſe in eo diſpenſare Pontificem, cum non remaneat integra ſignificatio, neque convivii, neque ſacrificii, ut oſtendimus in tract. de Euchariſtia, & docet optime Gabr. Vaſquez 3. *tomo in* 3. *part. diſp.* 228. *per totum*. Sed de his iterum dico *in tract. de ſacrificio Miſſæ*.

CAPUT IV.

Explicantur communia quædam de poteſtate diſpenſandi.

SUMMARIUM.

1 *Quid agendum.*
2 *In Eccleſia eſſe poteſtatem ad diſpenſandum in votis, juramentis, & legibus Eccleſiaſticis.*
3 *Eam eſſe poteſtatem Eccleſiaſticam.*
4 *Non pertinere ad poteſtatem ordinis.*
5 *Impediri etiam poſſe eam poteſtatem diſpenſandi.*
6 *Quomodo fiat aliquis ſubditus, ut cum eo diſpenſari poſſit*, & 7.
8 *Poſſe Epiſcopum diſpenſare cum ſuo ſubdito alibi peregrinantem.*
9 *Poſſe ſuperiorem cum ſe ipſo diſpenſare.*
10 *Vera doctrina tradita non ſolum in Pontifice, ſed etiam in Epiſcopis.*
11 *Objectio diluitur.*
12 *Etiam vera de prælatis religioſorum.*
13 *Facultatem ordinariam, & delegatam ad diſpenſandum eſſe late interpretandam.*
14 *Variæ limitationes ejus doctrinæ.*
15 *Quando datur facultas ad eligendum perſonam quæ diſpenſet, eſt ſtricte interpretanda.*
16 *Vera ejus ratio.*
17 *Alii refelluntur.*
18 *Privilegium Bullæ eſſe ſtricte interpretandum, & alia colliguntur, ibid.*

1 OStendimus hactenus juris divini, & naturalis non dependentis ab hominum conſenſu diſpenſationem non eſſe. Ut ergo incipiamus explicare poteſtatem ad diſpenſandum in jure aliquo ex his, in quæ cadit diſpenſatio, nonnulla circa poteſtatem diſpenſandi in communi præmittenda ſunt, valde in praxi neceſſaria.

2 Primo ergo certum ſit in Eccleſia eſſe poteſtatem ad diſpenſandum in votis, juramentis, & legibus Eccleſiaſticis, ſicut in Principe ſæculari eſt poteſtas ad diſpenſandum in ſuis legibus, ut conſtat ex uſu perpetuo Eccleſiæ. Et de poteſtate ad diſpenſandum in jure Eccleſiaſtico aperta ratio eſt, cum conſtet eſſe poteſtatem

con-

condendi eaſdem leges; ejus autem eſt relaxare, cujus eſt condere, *can. inferior, diſt. 21.* De poteſtate autem ad diſpenſandum in votis, & juramentis conſtat, quia datam eſſe Pontifici a Deo ejuſmodi poteſtatem, valde expediebat ad regimen ſpirituale animarum, ut experientia conſtat. Sed de hac poteſtate ad diſpenſandum in Eccleſia relicta late Doctores tum in materia de legibus, tum in materia de voto. Thomas Sanchez *in ſumma, lib. 4. c. 37.* Suarez *tom. 2. de religione, lib. 6. de voto, cap. 9. a n. 6.* latiſſime, *& in tract. de legibus, lib. 6. a cap. 10.* Salas *de legibus, diſput. cit. ſect. 8.* late etiam Decius *conſ. 225. n. 14.* ubi in ſcholio citantur complures, & juris canonici interpretes *in cap. 1. de voto.*

3 Ex quo fit primo hanc poteſtatem diſpenſandi ſive in legibus Eccleſiaſticis, ſive in votis, juramentis, & ſimilibus eſſe poteſtatem Eccleſiaſticam, ut conſtat ex ejus origine, fine, & materia, atque adeo in ſæcularibus, neque fidelibus, neque infidelibus nequaquam reperiri, neque in Clericis conjugatis, cum iſti tantum quoad quoſdam effectus, & ſervatis quibuſdam circumſtantiis Eccleſiaſtici vocentur, & reputentur, *cap. unico, de Clericis conjugat. in 6.* & Trident. *ſeſſ. 23. de reformatione, cap. 6.*

4 Secundo fit non pertinere ad poteſtatem ordinis, nullus enim ordo deputatus eſt ad hujuſmodi miniſterium diſpenſandi, ſed ad poteſtatem juriſdictionis. Unde Epiſcopo confirmato, & nondum conſecrato competit; & poteſt communicari tantum inſignitis prima tonſura, ſicut & poteſtas excommunicandi, ut citatis Suario, Leſſio, & Sayro docet Thomas Sanchez *d. lib. 4. cap. 37. n. 16. & 20.*

5 Denique fit eam poteſtatem diſpenſandi impediri, ſicut, & poteſtatem ad alios actus, in quibus exercetur juriſdictio, ut excommunicatione nominatim facta, vel ob manifeſtam Clerici percuſſionem, quæ nulla poſſit tergiverſatione celari, cum ut dixi in tractatu de excommunicatione, per id impedimentum hominis facta ad juriſdictionem pertinentia ſint irrita. Fit rurſus in hac diſpenſandi poteſtate locum habere, quod in aliis etiam actibus juriſdictionis locum habet, ſcilicet, valere, cum adeſt titulus, & communis error, juxta ea quæ tradunt Doctores *in l. Barbarius Philippus, ff. de offic. Prætoris,* & nos diximus ſupra *lib. 5. cap. 19. & 20.*

6 Sed cum diſpenſationis actus ſit juriſdictionem habentis, & juriſdictio ſine ſubditis neque conſtare, neque intelligi poſſit, *cap. cum inferior, de majoritate, & obed.* explicare oportet, quinam cenſeantur ſubditi ad diſpenſationis beneficium percipiendum. Et planum eſt in primis eos qui fixum alicubi domicilium habent, ſubditos eſſe prælato Eccleſiaſtico ejus diœceſis, ut cum illis diſpenſare poſſit. Deinde probabile eſt quamvis non fuerit ibi perpetuo domicilium, ſed notabili tempore commoretur expediendi alicujus negotii cauſa, poſſe etiam diſpenſationem petere a prælato diœceſis, ut docet Thomas Sanchez *lib. 3. de matrimonio, diſput. 23. n. 12. & 13. & lib. 4. ſum. cap. 37. n. 27.* Suarez *tom. 2. de religione, lib. 2. de diebus feſtis, cap. 24. n. 6.* contrarius his, quæ docet *tom. 2. lib. 6. de voto, cap. 11. n. 11.* Denique docet idem auctor cum eo, qui per aliquem locum tranſit peregrinando, nequaquam ejus loci Epiſcopum diſpenſare poſſe, ſic docet *n. 24. cit. cap. 37. lib. 4. in ſum.*

7 At mihi aliter in hac re philoſophandum videtur, ſi enim ſermo ſit de diſpenſatione in legibus Eccleſiaſticis, quæ eo loco vigent, exiſtimo Epiſcopum etiam cum tranſeuntibus diſpenſare poſſe, ut, v. gr. laboret in die feſto ejus oppidi, non jejunet. Et ratio eſt manifeſta. Quia revera ille, ut probavi ſupra *lib. 4. cap. 7. a num. 4.* tenetur legibus illius oppidi. Ergo & relaxari poteſt jus illud a prælato loci; neque enim eſt alter, qui cum illo in ejuſmodi legibus poſſit diſpenſare. Ex qua ratione deduco manifeſte etiam tranſeuntem eo in loco ſubditum eſſe Epiſcopo loci, ut poſſit cum eo etiam in votis diſpenſari, ſi cauſa ſubſit, ut ſi contrahendum ſit matrimonium ad reſtaurationem alicujus damni illati fœminæ, vel ad legitimationem filiorum parente exiſtente in mortis periculo. Verum eſt in votis non eſſe uſu receptum, ut diſpenſet, niſi Epiſcopus domicilii. At id non provenit ex defectu poteſtatis, ſed ex defectu cauſæ; ſi enim ſubſiſtat, poterit, & prælatus habitationis quamvis brevis, diſpenſare cum eo, quoniam illo tempore eſt vere ſubditus illius. Quare hæc ſubjectio in ordine ad diſpenſationem non omnino regulanda eſt per parochiæ adquiſitionem, ſed per ſubjectionem quam etiam ſine adquiſitione parochiæ poteſt habere. Unde cum Scholaſticis Salmanticæ commorantibus diſpenſare Epiſcopum loci poſſe, docet Henriquez *lib. 14. de irregularitate, c. 23. prope finem, & cap. 18. §. 2. litera R.* ex declaratione Pii V. *& litera Q.* docet licere idem Scholaſtico Salmantino ex conſtitutione Apoſtolica, quamdiu ſunt Scholaſtici. Neque his obſtat quædam declaratio Cardinalium, quæ eſt apud Farinacium *ſeſſ. 24.* Trident. *c. 66. de reformatione,* ubi dicitur, alienum diœceſanum in alio Epiſcopatu commorantem poſſe abſolvi, non diſpenſari, ab eo, in cujus diœceſi commoratur, id enim intellige juxta dicta, ſi nulla ſubſit neceſſitatis cauſa.

Non tamen ideo negandum, poſſe Epiſcopum domicilii diſpenſare cum ſuo ſubdito alibi peregrinanti in votis, ſive prælatus, ſive vovens ſit intra, aut extra diœceſim; cum ſit actus juriſdictionis voluntariæ. Illud etiam addendum ad effectum diſpenſationis non requiri, ut ſubdito volenti conferatur, nam etiam invitus relaxari poteſt obligatione legis, ſicut enim impoſitio ab ejus voluntate non pendet, ita neque relaxatio, ut docet Joannes de Salas *diſput. 20. cit. ſect. 3. diffic. 3.* 8

Quamvis autem ad diſpenſandum requirimus ſubditum, non tamen exigimus illum diſtinctum a diſpenſante. Quare & ſecum diſpenſare poteſt prælatus in legibus a ſe poſitis, & in votis, & juramentis propriis, ſicut, & cum aliis ſubditis diſpenſare poteſt. Quæ communis Doctorum ſententia eſt. Et de Romano Pontifice, & aliis Epiſcopis docet Felinus *cap. 2. n. 20. de ſponſal.* Covarr. *in cap. alma mater, part. 1. §. 1. n. 7.* Henriquez *lib. 6. de pænit. cap. 4. n. 3.* Thomas Sanchez citatis multis *lib. 8. de matrimon. diſp. 3. & lib. 4. ſummæ, cap. 37. n. 40.* Suarez *de legib. lib. 6. cap. 12. ex num. 8.* Salas *de legib. diſp. cit. ſect. citata, difficult. 3. & latius ſect. 22.* Cujus ea ratio eſt, quia licet actus juriſdictionis coactivæ requirat diſtinctionem perſonarum, cum idem a ſe ipſo cogi non poſſit, id quod etiam conſtat in ſententia, & abſolutione, quæ etiam ſententia quædam eſt. At diſpenſatio eſt actus juriſdictionis voluntariæ, Quare ex eo capite non repugnat ſecum diſpenſare, cum eadem neceſſaria non ſit coactio. Neque etiam repugnat, ut ſecum diſpenſet ex aliquo jure prohibente talem diſpenſationem. Facit etiam pro hac ſententia quod ſæpe in actu juriſdictionis voluntariæ, & aliis non repugnat eumdem plurium perſonam ſuſtinere, ut late Abbas *in cap. ex literis, de probat.* Pro quo facit textus *in l. ſi conſul. D. de adoptionib. & l. unica, D. de officio conſulis, & in cap. quod ſicut, §. ſuper eo, de electione, & in cap. ſi collatione, de appellationib. in 6.* Quare ſi alicubi in his, quæ juriſdictionis voluntariæ ſunt, prohibetur, ne quis duorum perſonam ſuſtineat, ſpecialis juris determinatio eſt ad evitandam ambitionem, vel alia inconvenientia, & fraudes, ut *in cap. fin. de conſtitut. & cap. per noſtras, de jurepatronatus, & Clement. 2. de rebus Eccleſiæ alienandis, & l. 1. D. de auctoritate tutorum,* ubi regula juris eſt *in rem ſuam tutorem auctorem fieri non poſſe, & l. 9. D. de pactis,* cum concordantibus, quæ ibi apud Gothofredum videri poſſunt. Facit denique quod Cardinalium congregatio jam dudum declaravit poſſe Epiſcopum concedere facultatem alicui confeſſario, quem elegerit, ut ipſum abſolvat, vel cum ipſo diſpenſet, in his, de quibus mentio in Tridentino *ſeſſione 24. cap. 6.* ſicut & ipſe alios poſſet abſolvere, & cum aliis diſpenſare; quæ declaratio extat apud Farinacium ad idem caput, eamdemque refert Cardinalis Toletus *in ſum. lib. 1. c. 89. num. 7.* Pro qua ſententia citat etiam Antoninum. 9

Atque hæc doctrina vera eſt, non ſolum in Pontifice Romano, & aliis etiam Epiſcopis, qui poſſunt ſecum diſpenſare, in omnibus caſibus, in quibus poſſunt cum ſubditis, ſed etiam verum eſt, ſive id habeant Epiſcopi ex juriſdictione ordinaria, ſive delegata, quando non eſt delegata limitata ad certum quoddam genus perſonarum. Sic docet Thom. Sanch. *lib. 8. diſput. 3. n. 8.* Pro qua allegat D. Thomam, Antoninum, Sylveſtrum, Turrecrematam, & alios. 10

Neque obſtat textus *in c. magnæ, de voto,* ubi Innocentius III. loquens de Trecenſi Epiſcopo, qui peregrinationem voverat ex certa cauſa, quæ jam ceſſaverat, quaſi Epiſcopum laudans ait noluiſſe illum abſque Sedis Apoſtolicæ conſilio ſe voti obligatione exemptum judicare. Reſpondetur enim id ſupererogationis, & conſilii opus fuiſſe, non neceſſitatis. 11

Eadem etiam doctrina intelligenda eſt de prælatis religionum, generalibus, provincialibus, prioribus, & vice prioribus, quando in eorum abſentia vices etiam eorum gerunt. Habent enim juriſdictionem quaſi Epiſcopalem in ſuos ſubditos, idque citatis multis docet idem Thomas Sanchez *diſput. 3. cit. num. 9.* Suarez *d. c. 12. num. 12.* Idem quoque dicendum de his, qui habeant 12

beant

bent juriſdictionem quaſi delegatam diſpenſandi ſine limitatione, aut cum aliqua communitate, cujus ipſi ſunt pars: non enim debent eſſe pejoris conditionis quam alii.

13 Sed cum diſpenſandi poteſtas ſit ordinaria, & delegata, quæri ſolet, an poteſtas delegata ad diſpenſandum ſit late vel ſtricte interpretanda. Non loquor de diſpenſatione ipſa, de qua poſtea, ſed de poteſtate ad diſpenſandum conceſſa. Hæc autem quæſtio duabus enunciationibus abſolvitur. Prima eſt delegatio poteſtatis ad diſpenſandum alicui facta generaliter ſine expreſſione perſonarum, favorabilis eſt; & late interpretanda. Sic communiter juris interpretes *in cap. at ſi Clerici §. de adulteriis. de judiciis, & in c. ultimo, de ſimonia, & in l. Gallus §. & quid ſi tantum D. de liber. & poſthumis, & in l. 2. D. de verborum obligationibus*, Joannes Gutierrez *lib. 2. quæſt. canon. c. 15. n. 185.* Covar. *de matrim. part. 2. c. 8. §. 8. num. 6.* Suarez *de leg. lib. 6. c. 17.* & innumeris allegatis Sanchez *lib. 8. de matrimonio diſp. 2. n. 1.* Qui & nonnullas rationes adducit pro hac parte parum efficaces, quas omitto, & Emanuel Sà *verb. diſpenſatio, n. 7.* Probari autem poteſt ex *cap. fin. de ſimon. & cap. per venerabilem, qui filii ſint legitimi*. Quamvis autem iſti textus loquantur de poteſtate ordinaria, adhuc ex eis poteſt argumentum deduci in hunc modum, Poteſtas ordinaria ad diſpenſandum favorabilis eſt. Ergo & delegata. Quod enim hoc vel illo modo adquiratur poteſtas, non variat ejus naturam. Deinde facit, quod hæc poteſtas non ſit contra jus, ſed ſecundum jus, & ordinata ad publicum bonum, & regimen, in quo nulla odii ratio eſſe poteſt.

14 Prædictam autem enunciationem limitabis primo, ut intelligatur fieri extenſio ſervata verborum ſignificatione, & ad caſus aptabiles caſibus expreſſis. De quo vide Sà loco ſupra cit. Unde non fieri debet tranſitus de caſu ad caſum. Limita etiam ut non extendatur ad latam verborum ſignificationem ſi conſuetudine jam eſſet explicata ea diſpenſandi poteſtas certa, & determinata ad certam ſignificationem. Limita etiam, niſi ea poteſtas conceſſa ſit in præjudicium tertii, ſcilicet prælati inferioris, ſi tamen grave præjudicium ſit, de minimis enim non habetur ratio; ſemper enim judicandum eſt Pontificem nolle præjudicium inferre tertio, niſi exprimat. Rurſus etiam limitatur, ut non extendatur ad ea, quæ juris divini ſunt. Quam limitationem meo ſenſu explicat Thomas Sanchez *ibidem numer. 5.* ut non cenſeatur in ea conceſſione poteſtas data ad diſpenſandum in jure divino, quam ſolet ſibi Pontifex ſpecialiſſime reſervare, & non ſine magna cauſa concedere, quod in ſequentibus magis explicabo.

15 Secunda enunciatio ſit. Cum facultas conceditur alicui ſupplicanti ad eligendam perſonam, quæ cum ipſo diſpenſet, eſt odioſa poteſtas, & reſtringenda. Idem eſt ſive fiat ea conceſſio ad petitionem partis, ſive ad petitionem delegati, & ſive fiat determinatæ perſonæ, ſive electio perſonæ committatur ei, cum quo diſpenſandum eſt, ut cum in literis dicitur, *diſcreto viro Theologiæ Magiſtro aut decretorum Doctori*. Hanc etiam enunciationem pono de mente eorum Doctorum, quos retuli, licet ſecundæ parti adverſetur Thomas Sanchez *diſput. 2. cit. num. 6. in fine*. Probari ſolet communiter ex texto *in cap. ſicut nulla, de præbendis in 6.* ubi dicitur gratiam conceſſam ad providendum de beneficio, nulla facta mentione perſonæ, non expirare morte concedentis re integra: at gratiam conceſſam ſuper proviſione certæ perſonæ facienda expirare etiam re integra. Verum textus ille non eſt ad rem, ut recte demonſtrat Suarez. Aliud enim eſt poteſtatem non manere, aliud vero eſſe late interpretandam, ſive diu ſive brevi perſeveret. Idque manifeſto conſtat. Nam diſpenſandi poteſtas conceſſa ſupplicanti permanet mortuo mandante etiam re integra, ut poſtea dicemus, & tamen eſt ſtricte interpretanda.

16 Quare vera atque legitima ratio eſt, Quia ejuſmodi diſpenſatio ſive concedatur ad petitionem diſpenſantis vel diſpenſandi, quando exprimitur perſona, non tam eſt diſpenſandi poteſtas, quam diſpenſatio ipſa ex parte Pontificis, cujus executio committitur alteri. Unde merito Fel. *in c. fin. de ſimon. n. 8. limitat. 3.* generaliter docet eſſe diſpenſationem odioſam, quoties perſona nominatur, & rationem reddit, quia tunc non eſt una ſimplex facultas diſpenſandi, ſed quaſi diſpenſatio in eſſe producta, ſolam executionem expectans. Diſpenſatio autem ſtricte interpretanda eſt, ut dicam infra in fine hujus libri.

17 Unde non recte Thomas Sanchez *cit. diſp. 2. num. 6. in fine*, docet, ſi diſpenſandi facultas concedatur ad petitionem diſpenſaturi eſſe late interpretandam, ſi tamen ſit in favorem diſpenſaturi. Nam ut recte Suarez *d. lib. 6. de legib. c. 17. n. 8.* ea gratia eadem eſt. Quare non videtur cur in favorem iſtius ſit late interpretanda, & non in favorem alterius. Deinde quia quovis modo concedatur, continet virtualem diſpenſationem ex parte Pontificis: ergo quovis modo concedatur, ſtricte interpretanda eſt. Neque obſtat *in dict. cap. quod nulla*. Limitetur id quod dictum eſt, ſcilicet, expirare gratiam factam alicui determinatæ perſonæ re integra, cum additur, *ſi non ob ſuum, id eſt ejus facultas datur, ſed ejus cui providere mandatur gratiam vel favorem*. Ex quo a contrario ſenſu videtur colligi, quando gratia ſit in favorem diſpenſaturi eſſe favorabilem: jam enim dixi ex eo textu tantum colligi manere vel non manere gratiam, non vero eſſe late, vel ſtricte interpretandam, quæ tamen inter ſe valde diverſa ſunt. Cur autem, ſi concedatur in favorem diſpenſaturi, non expiret etiam re integra, dixi late ſupra *lib. 5. cap. 23.* & attingam curſus infra *iſto lib.*

Hinc ſit privilegia bullæ eſſe ſtricte interpretanda, 18 quia ſunt conceſſa diſpenſando, ut docet Thom. Sanchez *ibid. n. 7.* Fit etiam contra Abbatem *in c. fin. de cleric. pugn. in duello, n. 5.* facultatem Epiſcopo conceſſam ad diſpenſandum circa beneficia eſſe late interpretandam, cum non ſit diſpenſatio, ſed diſpenſandi poteſtas: ſit etiam in dubio an poteſtas diſpenſandi extendatur ad aliquem caſum, extendi debere, quia poteſtas late interpretanda eſt. Quod ſecus in diſpenſatione contingit. Alia plura quæ ex hac doctrina colligi poterunt, attingam in ſequentibus, cum de diſpenſandi poteſtate in particulari fuerit ſermo.

CAPUT V.

Explicantur communia quædam de ſubjecto poteſtatis diſpenſandi.

SUMMARIUM.

1 *Eum qui legem tulit diſpenſare poſſe. Variæ limitationes rejiciuntur.*
2 *Pontificem in ſuis legibus, & Concilii generalis, & Apoſtolicis diſpenſare poſſe.*
3 *Etiam Epiſcopum in legibus Synodi diœceſanæ.*
4 *Etiam ſine capituli conſenſu.*
5 *Quorundam limitatio rejicitur.*
6 *Quid ſi lex ſit confirmata a Pontifice.*
7 *Quid ſi jam lex tranſierit in contractum.*
8 *Archiepiſcopum ante ſuſceptionem pallii habere poteſtatem diſpenſandi.*
9 *Quando poſſit cum ſuffraganeis diſpenſare.*
10 *An cum Epiſcopis ſuffraganeis.*
11 *An tempore viſitationis.*
12 *Proponitur quæſtio, an Epiſcopus diſpenſare poſſit cum religioſis exemptis.*
13 *Sine prælati conſenſu non poſſe.*
14 *Idem poſſe quando prælatus irrationabiliter negat conſenſum.*
15 *Etiam quando prælatus religioſi eſt impeditus, quod explicatur.*
16 *De conſenſu prælati poſſe.*
17 *Objectio diluitur.*
18 *Magis explicatur ea doctrina.*
19 *Idem dicendum de prælato religionis.*
20 *Idem locum habere ad impetrandam abſolutionem in caſibus a Concilio permiſſis Epiſcopo.*
21 *Quid dicendum de prioribus militarium ordinum.*

POſt explicata ea, quæ communia ſunt poteſtati diſpenſandi, oportet explicemus ea, quæ communia 1 ſunt ſubjecto hujus poteſtatis diſpenſandi: conveniunt in primis Doctores communi ſenſu habere poteſtatem diſpenſandi eum, qui legem tulit, cum pendeat ab ejus voluntate. Quod tamen nonnulli limitant, niſi lex lata fuerit in modum contractus, & in commodum alterius, ut ſi ſtatuatur, ut quicumque in aliquam civitatem tranſierint, gaudeant aliquo privilegio. Hæc tamen limitatio non eſt univerſaliter vera, dicunt enim alii Doctores ex magna cauſa poſſe etiam eam conſtitutionem abrogari, aut diſpenſari; at de eorum ſententia ſæpe dubitavi; neque enim univerſe de omnibus dici poteſt, privilegia enim per modum contractus extraneis, & non ſubditis conceſſa, revocari minime

nime poſſunt, etiamſi ad juriſdictionis materiam pertineant, de quo late *in tract. de privilegiis*. Sed de hoc dicam rurſus infra iſto cap. Alii etiam limitant, ut non poſſit in lege a ſe facta diſpenſare, quando juramento confirmata fuit. Sed neque hæc limitatio placet. Quia juramentum ſemper ſubintelligit conditionem æquitatis, quare juſta cauſa ſuperveniente poteſt. Adde ſive loquamur de Pontifice, ſive de Epiſcopo, poſſe diſpenſare ſecum in juramento, ſicut poteſt cum ſubditis, ut dicebam capitulo præcedenti. Quare non obſtante juramento poterit diſpenſata prius juramenti obligatione in lege a ſe lata diſpenſare.

2 Juxta hæc in ſpeciali dicendum eſt Pontificem diſpenſare poſſe in legibus a ſe conditis, & in toto jure canonico, & in legibus Concilii generalis. Quia vel Concilio ſuperior eſt: ut demonſtravi in materia de fide: vel ſi Concilium includit Pontificem, eſt æqualis. Poteſt autem Princeps diſpenſare in legibus latis ab habente æqualem auctoritatem in eadem ſede. Unde fit Pontificem poſſe diſpenſare in quacumque lege etiam Apoſtolica humana, ut cum multis affirmat Covaruvias *de matrimonio 2. part. c. 6. §. 3. n. 6.* Quia licet Apoſtolorum magna ſit dignitas; attamen in poteſtate juriſdictionis non eſt inferior illis, nec Petro. Juxta hæc etiam idem affirmandum eſt de Epiſcopis, qui poſſunt etiam cum ſuis ſubditis diſpenſare. An autem, & cum religioſis poſſint, difficultas eſt; examinanda tamen infra, cum agemus in ſpeciali de diſpenſatione in votis, & irregularitatibus.

3 Ex quo inferes etiam Epiſcopum, vel Archiepiſcopum diſpenſare poſſe in legibus Synodi diœceſanæ. Nam in hujuſmodi Synodis ſunt ſuperiores, cum illi ſoli leges ferant, illi ſubſcribant, non alii, & iſti Concilio interſint parochi, & alii, qui nulla condendi leges poteſtate gaudent; & leges illæ tantum obligent diœceſim, quæ pleno jure ſubeſt Epiſcopo. Sic docent Joannes Azor *tomo 1. lib. 5. cap. 15. qu. 3.* Thom. Sanchez *diſp. 57. n. 33.* Suarez *d. lib. 6. de legibus, cap. 15. n. 8.* Navarrus *in ſumma, cap. 25. nu. 74. in fine. & in comment. de ſimon. n. 4.* Joannes de Salas *diſp. 20. de legib. ſect. 4. n. 43.* Quibus accedit Bellarminus *lib. 1. de Conciliis, cap. 4.* ubi dicit Synodos diœceſanas vix poſſe appellari Concilia, cum in eis ordinarie nullus ſit juriſdictionem habens, niſi Epiſcopus. Quare his legibus non adſtantur quoad vim coactivam, quidquid dicat Emanuel Rodriquez, & alii. Unde in eis diſpenſare poteſt, ſicut in propriis.

4 Hanc doctrinam amplia, ut Epiſcopus in legibus diſpenſandis non pendeat a capitulo, quidquid nonnulli contra ſenſerint. Non enim prohibetur jure divino, cum juriſdictionem habeant; neque humano, cum non extet jus humanum prohibens, quin potius in jure ubicumque diſpenſatio committitur, ſolius Epiſcopi fit mentio *cap. at ſi Clerici, §. de adulteriis, de judiciis*, & aliis; quæ ibi refert Gloſſa, & Tridentinum *ſeſſ. 14. c. 7. & ſeſſ. 24. cap. 6.* Quare non ſolum de conſuetudine, ſed etiam de jure exiſtimo Epiſcopum in hujuſmodi diſpenſationibus non egere capitulo. Neque obſtat, quod diſpenſationem dicant eſſe rem arduam; ardua autem non poſſit Epiſcopus ſine ſuo capitulo expedire, juxta textum *in cap. pœnult. 15. qu. 7. & in cap. quanto, de his quæ fiunt a Prælato*. Dico enim diſpenſationem non reputari rem arduam, & *in cap. quanto, & cap. novit, eodem*, tantum dicitur ut fiat de conſilio capituli. Quare conſenſus ſolum requiritur in caſibus a jure expreſſis, qui ordinarie ſpectant ad jus, ſive indemnitatem capituli, ſive Eccleſiæ.

5 Sed hanc Epiſcoporum poteſtatem ad diſpenſandum nonnulli limitant multis modis. Primo limitant ut non poſſit Epiſcopus diſpenſare in legibus a ſe latis, ſi juramento confirmaverit, ſic cum aliis docet Joannes Azor loco infra citando. Sed hanc limitationem reprobat, & merito Sanchez *diſp. 17. ex num. 31.* ob rationes ſupra factas iſto cap. Unde quamvis Epiſcopus ſine relaxatione juramenti diſpenſans contra juramenti obligationem agat, attamen diſpenſatio valebit: perjurium enim non impedit rei valorem, ut docet idem Sanch. quem in his omnibus ſequitur Joan. de Salas *diſp. 20. cit. ſect. 4. n. 42. limit. 3.*

6 Secundo limitant alii, niſi lex Epiſcopi aut Synodi diœceſanæ ſit jam confirmata per Pontificem, in ea enim lege diſpenſare non poſſet. Sic docet idem Sanchez *diſpat. citat.* Joannes Azor *tom. 1. lib. 5. cap. ... qu. 7.* Sed doctrina hujus limitationis difficultate non caret, quia ut infra videbimus, multi dicunt poſſe diſpenſare Epiſcopum in lege Pontificis lata pro ejus tantum Epiſcopi diœceſi. Quare, & videtur poſſe diſpenſare in lege a Pontifice confirmata pro illa diœceſi. Sed dicendum eſt, ut recte Joannes de Salas *diſp. 20. citat. ſect. 3. diffic. 11.* hanc limitationem ut verum ſenſum habeat, intelligendam eſſe de vera confirmatione. Nam ſi tantum confirmatæ ſint, dicendo eas eſſe laudabiles, & a ſubditis debere obſervari, non videtur eas ſuas facere, ut ſæpe contingit in conſtitutionibus religionum, quas benedicit. Quare & poteſt Epiſcopus in hujuſmodi legibus a Pontifice hoc modo ſolum approbatis diſpenſare, & illas abrogare in toto vel ex parte.

Tertio limitant alii, niſi ea conſtitutio tranſierit 7
in contractum, ut ſupra iſto capite referebam. Nam Sanchez *diſp. cit. n. 20.* exiſtimat, ſi conſtitutio Epiſcopi tranſierit in contractum in alterius commodum, ut ſi ſtatuiſſet omnes ad urbem confluentes gaudeant aliquo privilegio, non poſſet revocare reſpectu eorum, qui jam venerunt, eo quod ex illo contractu jam ſit illis quæſitum jus. Verum magis explicanda eſt hujuſmodi limitatio. Si enim ſive ab Epiſcopo, ſive ab alio Principe conſtitutio fiat animo ſe obligandi ex juſtitia, & in materia, in qua poteſt ſe obligare ex juſtitia, jam non eſt conſtitutio, ſed contractus; alias quoties Princeps init contractum cum regno ſub certis conditionibus, legem ferre diceretur, quod eſt abſurdum. Continetque is contractus promiſſionem, ex qua acceptata, & adveniente conditione oritur jus juſtitiæ in alio, & obligatio juſtitiæ in Principe: & tunc ſi faceret contra promiſſionem, non tam diceretur diſpenſare, quam facere contra jus tertii, & contra contractum initum, & violaret legem naturalem juſtitiæ. At quando Princeps vel nollet, vel non poſſet ſe obligare ex juſtitia, aliter dicendum eſſet, tunc enim poſſet diſpenſare, quia non eſſet contractus: ſic docet Salas *diſp. citat. ſect. 4. num. 42. limit. 1.* De ſubjecto autem poteſtatis ad diſpenſandum in votis, & juramentis, dicam in ſequentibus.

Sed de Archiepiſcopo quæri poſſunt duo. Primum 8
eſt an ante ſuſceptionem pallii habeat poteſtatem diſpenſandi. Dicendum eſt habere, quia Archiepiſcopo ante ſuſceptum pallium ſolum prohibentur exercere ea, quæ ſunt poteſtatis ordinis, *c. quod ſicut, §. ſuper eo, de electione, & in cap. ſuffraganei, de electione*, dicitur eſſe integrum Archiepiſcopo committere alicui Epiſcopo conſecrationem ſui ſuffraganei nondum accepto pallio; quo indicatur licere illi, quæ ad juriſdictionem pertinent. Quare textus *in cap. niſi ſpecialis, de auctoritate, & uſu pallii*, de iis quæ ad poteſtatem ordinis ſpectant, intelligendus eſt.

Secundum eſt, an poſſit diſpenſare cum ſubditis ſuf- 9
fraganeis? In quo, licet Doctores ſubobſcure loquantur: at dicendum eſt abſolute non poſſe. Quia in cauſis ſuffraganeorum ſolum eſt judex per appellationem, *c. 1. de officio legati, c. de eo, de officio ordinar. & cap. paſtoralis, eodem, ibi, cum in eum exceptis quibuſdam articulis nullam habeat poteſtatem*. Idem conſtat ex *c. noſtro, de pœnit. & remiſſ.* in quo ſolum conceditur, ut poſſit in ſuffraganeis Eccleſiis indulgentias concedere. Quod ſi poſſet alia etiam munia exercere, non id ſpecialiter concederetur. Sic ſentiunt Suarez *tom. 2. de Religione, lib. 6. de voto, cap. 10. n. 8.* Henriquez *lib. 14. de irregularit. cap. 18. n. 3.* Avila *de cenſ. part. 7. diſp. 30. dub. 6. poſt 1. concluſ. notab. 2. & 2. part. cap. 7. diſp. 2. dub. 10.* & alii quos refert, & ſequitur Sanchez *lib. ſummæ, cap. 38. num. 21.* Quare ſolum diſpenſare ille poterit, quando ad eum recurritur, aut per appellationem, cum inferior qui tenetur diſpenſare, non diſpenſat, aut ejus officio implorato, quando non diſpenſat, adeſt tamen juſta cauſa diſpenſandi, ut etiam dixi ſupra *lib. 5. cap. 10. a num. 8.*

At hæc, quæ de Archiepiſcopo diximus, duobus 10
modis limitari ſolent. Prima limitatio eſt, ut ſaltem cum ſuffraganeis Epiſcopis diſpenſare poſſit. Quam ſententiam docent Henriquez *cap. citat. n. 13.* Avila, & alii quos refert Sanchez *cap. 38. citat. num. 16.* Quorum nonnulli dicunt id eſſe verum tempore viſitationis; alii abſolute. Hanc limitationem Sanchez *ibidem* probabilem putat. Ego tamen non probo, ſicut neque eam admittit Suarez *cap. 12. n. eod. lib. 6. de voto*. Tum quia ex jure non conſtat hanc poteſtatem habere in Epiſcopos ſuffraganeos, niſi in certis caſibus, juxta textum *in d. cap. paſtoralis*. Tum etiam quia ea poteſtas neceſſaria non eſt; ſi enim ſermo ſit de diſpenſatione in legibus Pontificis aut Concilii Generalis, aut Provincialis, neuter regulariter diſpenſare poteſt; & in eo caſu, in quo poteſt diſpenſare Archiepiſcopus, poteſt & Epiſcopus cum ſuis, & quod erga alios poteſt, & in ſe ipſum poteſt. Quod idem dicendum de diſpenſatione in votis, juramentis, irregularitatibus, & aliis.

Secunda limitatio, quæ ſolet adhiberi ea eſt, ut Ar- 11
chie-

chiepiſcopi poſſint diſpenſare ſaltem tempore viſitationis; quia tunc eſt legitimus eorum ſuperior. Sed hanc limitationem jure optimo rejicit Suarez *tom. 5. in 3. p. diſp. 41. ſect. 2. n. 12. & tom. 2. de Religione, lib. 6. de voto, cap. 10. n. 9.* Facit quod *in cap. fin. de cenſibus in 6.* tantum conceditur poteſtas abſolvendi, non vero diſpenſandi. Sunt autem iſtæ diverſæ poteſtates. Tum etiam, quia tempore viſitationis non poteſt ſuis ſuffraganeis dimiſſoria concedere, nec legitimare, ut Doctores docent.

12 Sed antequam progrediamur ulterius, explicemus oportet, an Epiſcopus, vel Archiepiſcopus poſſit beneficium diſpenſationis impendere religioſis exemptis. Dico exemptis; quia his, qui ipſi ſubjecti ſunt, non dubitamus poſſe impendi, non ſecus atque aliis ſæcularibus, non loquimur quando prælatus habens poteſtatem diſpenſandi, in eo caſu remitteret ad Epiſcopum: tunc enim planum eſt poſſe, ſicut poſſet idem prælatus aliis ſuas vices committere diſpenſandi juxta ea, quæ de poteſtate ſubdelegandi dixi ſupra *lib. 5. c. 26.* In qua difficultate quidam affirmant, quidem negant, quidam diſtinguunt.

13 Mihi videtur primo. Sine prælati conſenſu non poſſunt Epiſcopi diſpenſare cum religioſis exemptis, neque eos abſolvere. Quæ communi ſenſu Doctorum recepta concluſio eſt. Nam ea exemptio, cum in favorem religionis præcipue conceſſa ſit, non expedit ejus quieti, tranquillitati, & bono regimini, ut quivis religioſus renuente prælato poſſit illi exemptioni renuntiare. Quod idem de favore conceſſo Clericis in exemptione a ſæculari poteſtate definit Pontifex *in c. ſi diligenter, de foro competenti.*

14 Verum hanc concluſionem limitat Molina *tom. 4. de Juſt. tract. 3. diſp. 61. num. 5.* ut cum prælatus religioſi talem poteſtatem non habet, & irrationabiliter negat religioſo licentiam, ut abſolvatur ab Epiſcopo, tunc poſſit ab eo, aut abſolutionem, aut diſpenſationem petere, ſecus ſi ex rationabili cauſa neget, in dubio autem rationabilis cauſæ præſumendum pro prælato juxta generalia principia in materia de conſcientia. Cujus limitationis doctrinam probat etiam Thom. Sanch. *lib. 4. ſum. cap. 39. n. 36.* Tunc enim cenſetur habere facultatem religioſus, ut ſe ipſum poſſit Epiſcopo ſubjicere per quamdam epickejam. Nec enim credi debet Pontificem eam exemptionem, quam in bonum religionis, & religioſi conceſſit, velle verti in incommodum, & laqueum animarum religioſi, & in incommodum, ſi evagari cogantur, & ad Sedem Apoſtolicam adire. Atque juxta hæc de monialium exemptarum abſolutione in nonnullis caſibus philoſophandum erit. Mihique vehementer placet hæc doctrina.

15 Secundo limitant alii, ut poſſit Epiſcopus religioſum abſolvere, vel cum illo diſpenſare, quando prælatus eſt excommunicatus, denuntiatus, vel defunctus eſt, vel longe abeſt. Quam limitationem probat Sanchez *c. cit.* cum Henriquez, & Sylveſtro *n. 35.* & mihi placet propter rationem *n. præcedenti* factam. Sed addit idem Auctor, *nu. 38.* hæc eſſe intelligenda, niſi in prælato ſuperiori ſit poteſtas abſolvendi vel diſpenſandi; in eo enim caſu, quamvis inferior negaret licentiam, ut ſe ſubjiceret Epiſcopo, vel eſſet excommunicatus, aut denuntiatus, vel longe abeſſet, recurrendum eſſet ad ſuperiorem, alias in religionibus odioſa eſſet reſervatio, & magna ex parte bonum regimen detrimentum pateretur. Quam quidem doctrinam ego etiam libenter admittam, niſi neceſſitas urgeret, & etiam prælatus ſuperior longe abeſſet & facile adiri non poſſet, juxta ea quæ de poteſtate Epiſcopi ad diſpenſandum in rebus Papæ reſervatis dicam *cap. ſequenti.*

16 Dico ſecundo. De conſenſu prælati, qui non habet eam poteſtatem diſpenſandi, aut abſolvendi in illis caſibus religioſum ſibi ſubditum, poteſt Epiſcopus diſpenſare cum religioſis, ſicut cum aliis ſibi ſubjectis. Quam ſententiam docet Molina *diſp. cit. n. 4.* ex Sylveſtro *v. abſolutio 9. n. 2. & 3.* Suarez *tom. 4. in 3. p. diſp. 30. ſect. 2. n. 3.* qui & dicit ita eſſe in praxi receptum, Avila *de cenſuris 2. p. c. 7. diſp. 1. dub. 6.* Henriquez *lib. 14. de irregul. cap. 20. n. fin. & in comment. lit. O.* ut omittiam antiquiores alios, quos refert, & ſequitur Sanchez *cap. 39. citat. numer. 32. & ſequentib.* Facit pro hac ſententia primo textus *in can. luminoſo 18. quæſt. 2.* ubi habetur Epiſcopum de conſenſu prælati ſive Abbatis exercere poſſe juriſdictionem in monaſterio exempto. Ex quo deducitur optima ratio, qua Molina & Sanchez probant ſententiam iſtam, quia licet religioſis conceſſum ſit privilegium exemptionis, cum tamen id conceſſum ſit ut melius cum majori quiete Deo famulentur, videlicet ita concedi, ut de conſenſu prælati renuntiari illi poſſit, quoties prælatus, & ad ſpirituale regimen, & bonum religionis expedire judicaverit.

Neque contra hanc doctrinam eſt textus *Clement. de ſententia excommunicat.* Dicendum enim eſt cum Panormitano *in cap. ſignificaſti, de foro competenti*, ideo ibi concedi Epiſcopis auctoritate Apoſtolica abſolvere fratres mendicantes ab excommunicatione, de qua ibi eſt ſermo, non quia religioſi ſint ab illo exempti, ſed quia Pontifex ejus abſolutionem ſibi reſervaverat. Quare niſi ſuas vices Epiſcopo committeret, abſolvi, ab illo etiam de conſenſu Abbatis non poſſent. 17

Et quo minus de hac ſecunda enuntiatione dubitari poſſit, adjicio, quidquid ſit de jure communi, at ex privilegiis ita dicendum eſſe, ſunt enim non pauca religioſorum privilegia, quibus conceditur, ut de conſenſu ſuorum prælatorum poſſint ſe Epiſcopis ſubjicere quoad abſolutionem, & diſpenſationem: ut refert Corduba *in compendio privileg. mendicantium in ſuis additionibus, v. abſolutio ordinaria quo ad fratres, §. 1.* 18

Ex his colliges primo idem dicendum de ſubjectione prælati religionis comparatione Epiſcopi in ſimilibus caſibus: ſicut enim poteſt facultatem dare, ut alii ſe ſubjiciant, poteſt, etiam ſe ipſum ſubjicere ad eumdem effectum, & propter eamdem rationem, ſicut etiam ſupra diximus *cap. præcedenti*, cum qui cum aliis diſpenſat, poſſet ſecum diſpenſare. 19

Secundo colligo etiam hanc ſubjectionem locum habere ad impertandam abſolutionem, & diſpenſationem in caſibus, de quibus in Tridentino *ſeſſ. 24. c. 6. de reformat.* Itaque in illis poterunt religioſi petere diſpenſationem, & abſolutionem ab Epiſcopis, de prælati conſenſu juxta dicta. 20

Tertio colligo quoad Priores militarium ordinum, quibus revera non competit poteſtas abſolvendi aut diſpenſandi in prædictis caſibus in Trid. *d. c. 6.* ſolum enim Epiſcopis ea facultas conceſſa eſt, ut declaravit congregatio Cardinalium, ut dico late in tract. de ſacramento Pœnitentiæ, & irregularitate, non ideo exiſtimari debet pejoris conditionis exiſtere vel religioſos, vel ſæculares illis ſubditos cum facile in hoc remedium adhiberi poſſit, ſi ſubditos tam ſæculares, quam religioſos remittat ad Epiſcopum, ut in ſimilibus caſibus vel abſolvat vel diſpenſet. Epiſcopus autem erit, in cujus diœceſi commorantur; aut ſi nullius diœceſis ſint, ad Metropolitanum tamquam ad ordinarium Metropolis, vel ad Nuntium, qui legatus eſt a latere, qui habet poteſtatem abſolvendi etiam religioſos, ut cum aliis docet idem Sanchez *c. cit. nu. 25.* Imo, & addiderim, poſſe remitti ad vicinum Epiſcopum, etiam ſi illius diœceſis non ſint. Tum quia iſta ſubjectio fit tantummodo ex voluntate prælati quoad hunc effectum. Tum etiam, quia niſi fuiſſet privilegium exemptionis, ad eum jure communi illi exempti pertinerent. 21

CAPUT VI.

Inferiorem non poſſe diſpenſare in legibus ſuperiorum explicatur, & limitatur.

SUMMARIUM.

1 *Inferiorem non poſſe diſpenſare in legibus ſuperiorum.*
2 *Objectiones proponuntur, & diluuntur, & 3. 4.*
5 *Limita niſi in jure concedatur diſpenſandi poteſtas. Quæ intelligitur conceſſa ſi in jure dicatur, ut diſ*penſari poſſit, *ibid.*
6 *Major explicatio.*
7 *In nonnullis caſibus poſſe.*
8 *Et ſi conſuetudine habetur.*
9 *Eam poteſtatem in prædictis caſibus non eſſe delegatam, ſed ordinariam.*
10 *Epiſcopum non poſſe diſpenſare in legibus latis a Concilio.*
11 *Neque Archiepiſcopus in legibus Concilii provincialis.*
12 *Objectio diluitur.*
13 *Quando cenſeatur eſſe conſtitutio Concilii, & quando Archiepiſcopi.*

Ex communi atque certa doctrina tradita *c. præcedenti, n. 2.* qua docuimus poſſe unumquemque diſpenſare in legibus æqualem auctoritatem habentium, & etiam inferiorum, colligitur facile, eum qui inferior eſt, non poſſe diſpenſare in legibus ſuperiorum ullo modo. Sic habet communis ſententia, quam docet gl. ult. *in c. in quibuſdam, de pœnis, & in cap. cum ſingula, §. fin. verb. Canonici, de Præbendis in 6.* Innocentius *in cap.* 1

cap. dilectus, de temp. ordinat. Covarr. cum aliis *de matrim. 2. p. cap. 6. n. 15.* Joannes Gutierez *lib. 1. Canon. q. cap. 5. n. 10.* & multis citatis Suarez *dict. lib. 6. de legibus, cap. 14. n. 4.* Gabriel Vaſquez *tom. 2. in 12. diſput. 178. cap. 2.* Salas citatis multis *de legibus, diſp. 20. ſect. 3. n. 20.* Sanchez *lib. 8. de matrim. diſp. 5. n. 9. & lib. 2. ſumma, cap. 40. n. 1.* Facit in primis pro hac ſententia *in cap. propoſuit, de conceſſ. præb. cap. cum inferior, de majorit. & obed. cap. dilectus, de tempor. ordin. c. inferior 21. diſt. & c. ſunt quidam, & c. ideo 25. q. 1. Clem. Ne Romani, de electione. & l. 1. C. de legibus.* Facit præterea manifeſta ratio, quæ ex iſtis Canonibus deſumitur. Quia inferior non poteſt ſua vi, & poteſtate impedire legem ſuperioris abſque ejus voluntate. Ergo neque diſpenſare in ejus lege, cum diſpenſatio auferat voluntatem ſuperioris ſua lege obligantis. Facit denique quod poteſtas diſpenſandi in legibus ſuperiorum non eſt ex his, quæ conveniunt inferiori niſi prohibeantur, ſed ex his quæ non conveniunt, niſi concedantur, ut probat textus *in d. cap. dilectus*, ibi, *Cum ei a jure non ſit permiſſum*; quod magis explicabo ſtatim *in ſolut. 2.* & idem oſtendit communis doctrina, quæ negat Epiſcopis diſpenſandi poteſtatem in multis irregularitatibus, & aliis, in quibus non eſt prohibita ſpecialiter diſpenſatio; & ea eo capite ſolum negat, quia non invenitur conceſſa poteſtas, ut colligunt Doctores ex *cap. at ſi Clerici, §. de adulteriis, de judiciis*, ubi cenſent non poſſe diſpenſare in criminibus adulterii majoribus, quia non reperitur conceſſum, ut dicemus *cap. ſeq.*

2 Neque obſtant huic communi doctrinæ nonnulla, quibus permoti pauci quidam Doctores exiſtimarunt inferiorem poſſe diſpenſare in legibus ſuperiorum. Neque enim obſtat primo textus *in cap. nuper, de ſentent. excommun.* Ubi dicitur eo ipſo, quod legiſlator non reſervet ſibi abſolutionem ab excommunicatione, inferiori concedere: unde idem dicendum videtur ac de diſpenſatione. Reſpondemus enim in primis jam eo ipſo Canone concedi a ſuperiori facultatem abſolvendi, idque conſtat, cum eo Canone concedatur etiam parochis facultas abſolvendi a cenſura non reſervata per Canonem: cum tamen nullus ſentiat parochum habere poteſtatem diſpenſandi in omni lege vel pœna non reſervata. Deinde dico aliud eſſe abſolutionem, aliud diſpenſationem, ut dixi ſupra *cap. 1.* Abſolutio non eſt contra jus, ſed ſecundum jus, & ita non mirum ſi conceſſa intelligatur abſolvendi poteſtas, quamdiu non prohibetur: quod ſecus ſe habet in diſpenſatione, cum ſit vulnus legis, ut dixi ſupra *cap. 1.*

3 Neque obſtat etiam communis illa propoſitio, quod Epiſcopus poteſt in ſuo Epiſcopatu, quod Papa in tota Eccleſia, niſi prohibeatur. Quam regulam ſequuntur multi Canoniſtæ *in c. at ſi Clerici, §. de adulteriis, de judiciis*, ut videre eſt apud Felin. & alios. Reſpondemus namque eam propoſitionem non eſſe univerſaliter veram, ſed intelligendam in his, quæ ad commune regimen, & gubernationem ſpectant; & antequam emanet lex Pontificia, quæ aliquid decernat; nam ſua conſtitutione excipit eo ipſo ab ordinaria juriſdictione inferioris. Et quidem ſic intelligi debere eam propoſitionem convincitur ex multis, quæ non poteſt Epiſcopus, verbi gratia, definire, in ſanctorum numerum redigere, & alia hujuſmodi.

4 Neque obſtat rurſus textus *in l. nec non 26. poſt principium*, ibi, *jus non prohibeat, D. ex quibus cauſis majores*, ubi Prætor concedere reſtitutionem poteſt, niſi lex aliqua prohibeat. Reſpondetur enim, quod J. C. ibi non agit de reſtitutione, quæ ſaltem directe concedatur contra leges, ſed magis præter illas, & propterea, non requirit, quod lex concedat, ſed ſatis eſt, quod non prohibeat reſtitutionem, quia ſi non prohibet poteſt prætor in ea ſpecie concedere, quod longe diverſum eſt a diſpenſatione, de qua agimus, quia cum ſit contra jus commune, & legum in ea materia ſtatutam, aut prohibentem, quæ per diſpenſationem relaxatur, propterea neceſſario requiritur lex aliqua, quæ diſpenſandi poteſtatem vel tacite vel expreſſe inferioribus concedat, & in hoc caſu procedit regula, quæ habet prohibitum dici omne id, quod non reperitur conceſſum juxta *cap. 3. de translat. Epiſc.* Quamvis non procedat in ſpecie *dictæ legis nec non*. Tum etiam quia dici poteſt in hac materia diſpenſationis ſemper dari prohibitionem, & cenſeri inferioribus expreſſe denegatam diſpenſandi facultatem, ubi non reperitur conceſſa: quia licet jus ſpecialiter non prohibeat in hoc vel illo caſu, generaliter tamen prohibet per illas leges, quæ jubent canones, vel jus commune ab inferioribus ſervari, qui non poſſunt in contrarium diſponere, *cap. 1. de conſtitutionibus, cap. quod ſuper his, de majoritate, & obed. c. cum inferior, eodem.* Quæ prohibitio licet

ſpecialis non ſit, eſt tamen expreſſa, ſicut *in dicto cap. at ſi Clerici*, expreſſa conceſſio eſt.

Verum hanc communem doctrinam limitabis multis 5 modis. Primo niſi in jure concedatur diſpenſandi poteſtas ſive generali clauſula, ſive in aliquo peculiari caſu. Plures autem caſus in quibus ea poteſtas conceſſa eſt afferam infra. Quoties autem in lege aliqua additur, ut in ea diſpenſari poſſit, eo ipſo intelligitur diſpenſandi poteſtas Epiſcopo conceſſa, ut docet communis ſententia interpretum juris, ne ea verba ſint loria, atque ſuperflua, *cap. ſi Papa, de privileg. lib. 6.* cum per ſe notum ſit eam legem eſſe a Pontifice diſpenſabilem. Romani enim Pontificis auctoritas ſemper cenſetur excepta *c. ſignificaſti, de elect.* neque de eo aliquis dubitare poterat, cum non ſit juri ſubjectus, *c. innotuit, de elect. c. propoſuit, de conceſſione præb.* Tum etiam, quia poteſtas diſpenſandi ample eſt interpretanda, ut dixi *c. præced.* Hanc doctrinam tradit Innocentius *in d. cap. dilectus, de temporib. ordinationum*, & ſequuntur alii Doctores *in d. cap. at ſi Clerici, §. de adulteriis, de judiciis*, & *ibi* Felinus. Atque hanc ſententiam probat Gloſſa finalis, & communis *in c. penult. de pœnis*, & expreſſe ſequitur *lex octava tit. 14. p. 1.* Gloſſa *v. diſpenſatur, in c. poſtulaſti, de Clerico excommun. & in c. quiſquis, de elect.* ubi communis, & poſt Innocentium & antiquiores ibi docet Henricus Bohic *n. 26.* Ant. *nu. 17.* Cardin. *n. 5.* Abbas *n. 5. & 6.* Covarr. *in c. alma mater, part. 1. §. 7. nu. 8.* Sanchez *diſp. 14. nu. 8.* Salas *diſp. 20. ſect. 3. n. 21.* Hugolinus *de poteſtate Epiſcopi, cap. 57. §. 5.* Neque obſtat textus *in cap. cum ex eo, de elect. lib. 6. & in cap. 1. de ætate, & qualitate, eodem lib.* in quibus habetur diſpenſari poſſe, & adjicitur per Epiſcopum, quæ adjectio ſuperflua videretur, ſi vera eſt doctrina tradita. Reſpondetur enim ibi mentionem fieri de Epiſcopo, cui per illa jura conceditur poteſtas diſpenſandi, quæ antea negabatur.

Quæ etiam limitatio locum habet, quamvis ſolus 6 Pontifex poſſit eam pœnam imponere: licet enim is qui poteſt imponere, poſſit tantum ſolvere, id tamen intellige quando in canone non conceditur abſolvendi vel diſpenſandi poteſtas, ut fortaſſe latius infra. Ea etiam limitatio extenditur, quamvis lex lata ſit a Concilio Generali, ſi enim conceditur ut diſpenſari poſſit, cenſetur etiam diſpenſatio conceſſa, non tantum Pontifici, ut nonnulli volunt, qui ea conceſſione Concilii non indiget, cum ſit ſuperior Concilio; ſed etiam Epiſcopo: & id affirmant communiter Doctores *in c. quiſquis, de elect. & in c. in quibuſdam de pœnis*, dum fatentur in caſibus eorum capitulorum poſſe Epiſcopum diſpenſare. Sed de hujus limitationis doctrina vide Thom. Sanch. *lib. 8. de matrim. diſp. 5. a n. 1. uſque ad quintum*, & Salas *de legib. diſp. 20. cit. ſect. 3. difficult. 8. n. 22.* At hæc prima limitatio non habet locum quando conſtitutio non liget ſubditos, ſed Epiſcopum ſi enim ipſum adſtringat, non poteſt in facto ſuo diſpenſare, ut contingat in caſu textus *in c. 2. de bigamis*, cum ibi pœna imponatur tantum ipſi Epiſcopo, & dicemus *c. ſequenti.*

Secundo limitabis prædictam communem doctrinam, 7 ut non habeat locum in nonnullis caſibus, in quibus Epiſcopo erit facultas diſpenſandi in ſuperiorum legibus. Primum. Quando eſt materia levis, & parvi momenti, quam limitationem docet Cajetan. infra citandus, Emanuel Sà *v. diſpenſatio*, Salas *loc. cit.* & alii. Deinde in caſibus frequenter occurrentibus. Neque enim eſt veroſimile legiſlatorem velle, ut in caſibus frequenter occurrentibus, & ad bonum regimen neceſſariis, ad illum recurratur, ut in votis communibus, feſtis, jejuniis. Sic Cajetanus *2. 2. qu. 145. art. 4. & in ſumm. verb. jejunium.* Navarr. *in ſumma, c. 21. n. 21.* Salas *ſect. cit. n. 22. caſ. 5.* Unde in hujuſmodi caſibus admitti poſſet Epiſcopum diſpenſare poſſe in omnibus ſibi non prohibitis. Denique in caſibus extraordinariis, quando neceſſitas urget, & eſt periculum in mora, vel impotentia adeundi ſuperiorem, ut citatis multis tradunt Thomas Sanchez *lib. 2. de matrimon. diſp. 40. & lib. 8. diſp. 6. n. 20. & diſp. 9. n. 22.* Suarez *lib. 6. de legib. c. 14. n. 10.* & juris canonici interpretes *in dict. c. at ſi clerici.* Hujus autem rationem nonnulli petunt ex conſuetudine, Sed alii melius ex præſumpta rationabili voluntate legiſlatoris, quam optime conſiderat. Salas *ſect. cit. n. 23.*

Tertio quoque limitabis præfatam communem doctrinam, niſi ex conſuetudine habeatur, quod inferior 8 diſpenſet in lege ſuperioris: conſuetudine enim ei quæritur juriſdictio *cap. cum contingat, de foro competenti*, cum multis, quæ adducit ibi Gloſſa, *v. conſuetudine.* Unde conſuetudine receptum eſt, ut parochi, & qui de jure diſpenſare non poſſunt, diſpenſent in nonnullis frequenter occurrentibus, ut in jejuniis, & feſtorum

obſervatione, quoad vacandum nonnullis operibus, non vero in aliis, ut docet Sanchez *lib. 8. diſp. 9. cap. 27.* Suarez *c. cit. n. 11.* Itaque omnia hæc, quæ his tribus limitationibus comprehendimus, ſic brevius tradi poſſunt: inferiorem non poſſe diſpenſare in legibus ſuperiorum, niſi cum adeſt ſuperioris voluntas, quæ vel eſt expreſſa, ut cum in jure conceditur, vel præſumpta, ut cum habetur conſuetudine, vel præſumitur etiam ea levitate materiæ, occurrantium frequentium caſuum aut neceſſitatis urgentis cauſa.

9 Hanc autem poteſtatem quam habent inferiores ad diſpenſandum in legibus ſuperiorum in prædictis caſibus, non credimus eſſe delegatam, ſed ordinariam; conſertur enim ea vi muneris, quod habet in ſe radicatam totam illam juriſdictionem, & alias eſt perpetuo conceſſa ſedi Epiſcopali. Quare cenſetur ordinaria juxta regulam, quæ docet juriſdictionem in perpetuum conceſſam, etiamſi ſit ex privilegio, eſſe ordinariam. Quam doctrinam docet Felin. *in c. licet, de officio ordin.* cum aliis, Gloſſa in *c. fin. eodem*, & citatis multis docent Covarr. *3. variarum, c. 20. n. 6. & 10.* & Thomas Sanchez *lib. 2. de matrim. diſp. 40. n. 14.* Sic poteſtas legati ad diſpenſandum in votis, & in legibus eſt ordinaria, & ſumitur ex *c. quod translatio, de officio legati*. Ex quo fit eam poteſtatem delegari poſſe alteri, ut tradit Felin. *in dicto c. finali, de officio ordinarii*, & late Thom. Sanch. *lib. 2. de matrim. diſp. 40. cit. a nu. 14.* Sic etiam poteſtas conceſſa prælatis mendicantium, ut poſſint cum religioſis diſpenſare, vel illos abſolvere in certis caſibus, non eſt delegata, ſed ordinaria, quia eſt ex commiſſione perpetua, ut docet Collector privilegiorum Fratrum Minorum, *v. abſolutio ordinaria, quoad fratres in fine, n. 27. dub. 2.* ex doctrina Bartoli, & Baldi *in l. unica, D. de officio conſulis*. Cujus hæc ſunt verba. *Nunc quæritur utrum commiſſio faciat aliquem ordinarium ſeu delegatum. Reſpondeo, ſi eſt commiſſio perpetua facit ordinarium, ſi temporalis delegatum. Quod multum intereſt ſcire, ut cognoſcamus, quomodo poſſint religionum prælati ſuas vices delegare.*

10 Sed prædictam illationem, qua ſtatuimus inferiorem non poſſe diſpenſare in legibus ſuperiorum, ampliabis primo, ut etiam verum habeat in Epiſcopo reſpectu legum, quæ latæ ſunt in Concilio Provinciali, Concilium enim Provinciale ſuperius eſt Epiſcopo, unde in ejus legibus diſpenſare non poteſt, niſi in dictis caſibus, & tunc diſpenſet non quaſi in ſua lege, ſed quaſi in lege ſuperioris. Eſſe autem Concilium Provinciale ſuperius Epiſcopo convincitur ex *diſt. 18. per totam*, apud Gratianum, *& cap. ſalvo 9. qu. 3. & cap. grave nimis, de præbendis & cap. ſicut olim, de accuſationibus*, ubi ſupponitur Concilium Provinciale, poſſe leges condere, quas Epiſcopi ſervare teneantur. Id quod etiam renovat Tridentinum *ſeſſ. 24. c. 2.* Idem probat, quod Concilium Provinciale olim habuit poteſtatem cognoſcendi de cauſis Epiſcoporum, & illas terminandi etiam uſque ad diffinitivam, licet pro varietate temporum varie etiam fuerit apud nonnullas metropoles ea reſtricta, aut etiam extenſa poteſtas, ut olim oſtendi *in c. 1. de judic.*

11 Amplia rurſus eamdem illationem, ut locum etiam habeat ea doctrina in Archiepiſcopo comparatione Concilii Provincialis. Archiepiſcopus enim non eſt ſuperior Concilio Provinciali, ſed inferior, pro quo facit textus *in can. multis, diſt. 17.* ubi indicatur a Metropolitano ad Concilium cauſam eſſe deferendam, & idem olim multis editis Canonibus conſtitutum fuit, ut dixi *loco citato*. Facit etiam quod juriſdictio Concilii non eſt ab Archiepiſcopo, cum ille ſolus poſſit ibi cauſas Epiſcoporum judicare, nec ferre leges pro eorum Diœceſibus, ut conſtat. Præterea Concilium majori conſentiente parte leges fert, quibus alii ſubſcribere tenentur, ut conſtat ex Concil. Tolet. Octavo, *Can. 11.* & Colonienſi ſub Paulo Tertio *p. 14. cap. 17.* habent enim etiam alii Epiſcopi ſuffragium deciſivum, *cap. ſicut olim, de accuſationibus*. Quam hanc doctrinam tradit Cardinalis in *Clement. 1. §. penult. de appellationibus in 6.* Suarez *d. lib. 6. de legibus, cap. 25. n. 5. 6. & 7.* Thom. Sanch. qui multa congerit *lib. 8. de matrim. diſp. 17. n. 36.* quem omnino vide.

12 Neque obſtat textus *in cap. grave, de præbendis*, ibi, *Metropolitani vero delictum ſuperioris judicio relinquimus ex parte Concilii nuntiandum*, quo indicatur Metropolitanum non poſſe per Concilium Provinciale puniri. Reſpondetur namque Archiepiſcopum non eſſe ſuperiorem Concilio Provinciali, ſed ejus caput ordine dignitatis: & ideo ob ejus dignitatis reverentiam noluiſſe ejus peccatum puniri a Concilio, ut tradunt *ibidem* Abbas, Hoſtienſis, & alii: Archiepiſcopus ergo, & Epiſcopus non poſſunt in Concilii Provincialis legibus diſpenſare, ſed recurrendum eſt ad Concilium vel ad Primatem, vel ad Pontificem, niſi in caſibus, & limitationibus ſupra iſto capite explicatis.

Sed quæres, quando cenſeatur eſſe conſtitutio Concilii, & quando Archiepiſcopi. Reſpondetur ſi dicatur. Nos Archiepiſcopus & Epiſcopi, vel Archiepiſcopus de conſenſu Concilii, conſenſus enim neceſſitatem importat, ſecus ſi diceretur de conſilio Concilii, cenſetur enim eſſe Archiepiſcopi. Sic docet Thomas Sanch. *lib. 8. de matrim. diſp. 5. n. 11. diſp. 17. n. 36. in fine*, ex Ancharrano, Hoſtienſi, & aliis. Neque his obſtat textus *in l. aliud eſt vendere*, ubi dicitur eum qui facit actum conſentiente alieno, non tribui huic, ſed illi. Reſpondetur enim id intelligendum, quando ille, qui conſentit, non eſt præditus poteſtate faciendi, ſicut etiam *in cap. 1. de renuntiat. in 6.* licet dicatur lex edita de conſenſu Cardinalium nihilominus eſt ea lex Pontificia, quia Cardinales nullam poteſtatem habent ejus legis ſtatuendæ. 13

CAPUT VII.

De poteſtate ad diſpenſandum in pœnis.

SUMMARIUM.

1 *Proponitur deciſio in capite* etſi clerici, *& ejus ratio.*
2 *Rationes dubitandi, & 3.*
4 *Duo agenda.*
5 *Non loqui textum de degradatione.*
6 *Neque de diſpenſatione pœnæ poſt ſententiam latam.*
7 *Poſt latam ſententiam ſolum Principem poſſe pœnam minuere.*
8 *Quid concedatur Epiſcopo in dict. c.*
9 *In eo caſu poſſe Epiſcopum diſpenſare, etiam poſt ſententiam.*
10 *Objectiones proponuntur, & diluuntur, & 11. 12.*
13 *Etiam contradicente accuſatore diſpenſare poſſe.*
14 *Etiam poſſe ſine conſenſu capituli.*
15 *Idem poſſe capitulum ſede vacante.*
16 *Non id poſſunt Prælati Epiſcopo inferiores.*
17 *Neque Epiſcopi poſſunt erga ſeipſos.*
18 *Neque in criminibus adulterio majoribus.*
19 *Alia remiſſive.*

HAbemus in hac re deciſionem Alexandri III. *in c. & ſi clerici, §. de adulteriis, de judiciis*, cujus hæc ſunt verba. *De adulteriis vero & aliis criminibus, quæ ſunt minora, poteſt Epiſcopus cum clericis poſt peractam pœnitentiam diſpenſare*: Expedit enim aliquando clericis in peccatum prolapſis ignoſcere, ſi vel pœnitentia, vel temporis diuturnitate, vel vitæ innocentia mutatos eſſe conſtiterit, ut conſtat ex multis canonibus adductis a Gratiano *1. qu. 7.* In gravioribus autem criminibus Romanum Pontificem adire oportet, quia æquum eſt, ut qui gravius aliquod crimen commiſit, eum laborem patiatur Romanum Pontificem adeundi, ut abſolutionis, ſive diſpenſationis difficultate, pœnæ magnitudine a criminibus arceatur, & aliis exemplo ſit. In cæteris autem ad conſulendum clericorum laboribus, & expenſis jus Pontificium Epiſcopis diſpenſationem conceſſit, ut ſicut deponunt, peracta pœnitentia reſtituant, quia eos, ad vitæ emendationem maxime dirigere intendet, ut colligitur ex forma tradita *in cap. cum non ab homine, de judiciis*, & ex fine juris Canonici, de quo late Doctores *in cap. novit, de judic. & c. fin. de præſcript.* 1

Sed certe hujus textus deciſio difficilis apparet. Quia vel ea accipitur poſt ſententiam, aut ante ſententiam latam, ſi ante ſententiam, non ſolum Epiſcopus, ſed quicumque inferior etiam in criminibus majoribus poterit ex cauſa pœnam minuere, *l. quid ergo, §. pœna gravior. D. de his qui notantur infamia*, maxime ſi procedatur judicio inquiſitionis, *c. inquiſitionis, de accuſat.* Si poſt ſententiam neque Epiſcopus poterit. Quia per ſententiam qua quis ad pœnam damnatur, acquiritur reipub. jus *l. ita vulneratus, D. ad l. Aquiliam cap. ut famæ, de ſent. excommun.* cujus remiſſio ſolum pertinet ad Principem, *l. Divi fratres, D. de pœnis*, cum ſimilibus. 2

Secundo etiam difficilis apparet, quatenus docet in criminibus adulterio majoribus cum clerico depoſito Epiſcopum diſpenſare non poſſe. Quia diſpenſare poſſe etiam in majoribus, nempe hæreſi & ſacrilegio conſtat ex *c. presbyteris, & ex cap. ſiquis presbyter 50. diſt.* Non ergo recte reſtringitur ad adulterium & minora crimina. 3

Duo in iſto textu explicanda ſunt, ut explicata maneant, quæ ſpectant ad poteſtatem diſpenſandi in pœnis. 4

nis. Primum eſt, quod attinet ad id quod affirmat, ſcilicet in adulterio & minoribus diſpenſare poſſe cum clerico depoſito peracta pœnitentia. Secundum eſt quod ſpectat ad id quod negari videtur, ſcilicet in majoribus adulterio criminibus diſpenſare non poſſe.

5 Et ut explicemus primum, præmitto textum iſtum loqui non de depoſitione reali, quæ degradatio dicitur, quæ fit ad relaxandum clericum curiæ ſæculari: de qua *in cap. degradatio, de pœnis in 6. & in cap. cum non ab homine, de judiciis*; ſed de depoſitione verbali, de qua *in cap. novimus, de verbor. ſignific. & cap. qualiter, & quando 2. de appellat. & in d. cap. degradatio*.

6 Deinde præmitto textum iſtum loqui de diſpenſatione pœnæ poſt ſententiam latam contra Baldum *ibidem n. 17.* Aretinum *ibidem*; & Præpoſitum *in cap. Epiſcopus, n. 7. 11. q. 3.* qui de diſpenſatione pœnæ ante ſententiam latam accipiunt. Nam ſi loquamur ante ſententiam latam, aperta, & communis eſt juris deciſio & Doctorum reſolutio, ſcilicet, ſine cauſa Epiſcopum, aliumve judicem non poſſe minuere pœnas lege ſtatutas, conſuetudine aut ſtatuto receptas, juxta textum *§. oportet. Authent. de judic.* ibi, *judex non debet eſſe lege ipſa clementior, & l. 1. §. in fine, D. ad S. C. Turpill. & c. de cauſis, de officio deleg. & c. licet, de pœnis*. Facti enim quæſtio, arbitrio judicis commiſſa eſt, non pœna. Cum cauſa autem poteſt pœnas etiam lege, ſtatuto, vel conſuetudine receptas minuere, vel augere, ex communi etiam Doctorum ſententia, *l. ſi ſeverior, C. ex quibus cauſis, l. hodie, D. de pœn. l. quia erga, §. pœna gravior, D. de his qui notat. infam.* & alibi ſæpe. Cujus optima ratio eſt deſumenda ex qualitatibus, circumſtantiiſque delictorum, ex quibus crimen ipſum quandoque fit magis excuſabile, quandoque vero magis atrox. Cumque omnes circumſtantiæ non potuerint lege definiri, ideo & judicis arbitrio horum conſideratio commiſſa eſt, ut juxta hæc augeat vel minuat pœnam lege ſtatutam. Neque vero hoc eſt judicem eſſe benigniorem lege, aut contra legem agere, aut a lege recedere, ſed potius legem ſervare, quæ ita diſponit non ſolum in citatis conſtitutionibus, ſed etiam per illam regulam, quam etiam ipſum naturæ lumen mentibus hominum indidit, quæ tradit pœnam eſſe commenſurandam delicto, *l. ſancimus, C. de pœnis cap. ſicut dignor, de homicid. c. ut clericor. de vita & honeſt. cler.* Sed de his latiſſime citatis multis Farinac. *1. p. praxis criminalis, q. 17. per totam*, cujus varias adducit & ampliationes, & limitationes.

7 Tertio præmitto poſt latam ſententiam neque in majoribus, neque in minoribus criminibus poteſt judex pœnam imminuere, ſed ſolum princeps. Cum enim judex ſuo jam officio functus ſit, non poteſt pœnam minuere vel augere in dicta ſententia inflictam, *l. moris, §. iſte fere, D. de pœnis, l. Divi fratres cum ſimilibus D. de remiſſ.* & communem hanc ſententiam eſſe teſtatur Covarr. *in pract. q. 35.* ſed in hoc aliter ſe habet jus civile, aliter Canonicum. Nam jure civili, ſive procedatur ex accuſatione ad inſtantiam partis, vel ex inquiſitione ex officio, poſt latam ſententiam non poteſt minui pœna, ex *d. l. Divi fratres*, & communi reſolutione *in d. §. pœna gravior*. At vero jure Pontificio, licet quando proceditur via accuſationis, non poſſit pœna poſt latam ſententiam minui; attamen, cum proceditur via inquiſitionis, & ex officio poteſt judex Eccleſiaſticus pœnam minuere etiam poſt ſententiam, *cap. inquiſitionis in principio, de accuſation.* & facit etiam textus *in c. commiſſi, §. necnon, de hæreticis, in 6.* ubi in crimine hæreſis reo vel ad fidem reverſo, vel uti ſuſpecto ad carceres damnato, poteſt judex etiam poſt ſententiam latam pœnam mitigare. Quam diſtinctionem docuit Alciatus *in d. § de adulteriis, n. 2.* & ante Alciatum *in d. c. inquiſitionis, notab. 1.* Felinus *ibidem notab. 3.* & communiter receptam dicit Tiraquellus de pœnis temperandis *cauſa 53. n. 2.* At textus, in quo explicando verſamur, nec loquitur de diminutione vel augmento pœnæ ante latam ſententiam, nec poſtea, ſed de diſpenſatione, quæ longe diverſa eſt.

8 His præmiſſis ſtatuendum eſt Epiſcopo jure iſto concedi poteſtatem diſpenſandi in pœnis inflictis clerico propter adulterium, vel alia minora crimina peracta pœnitentia, ſive fuerit judicium accuſationis, ſive inquiſitionis.

9 Ex qua hujus textus deciſione colligitur in primis Epiſcopum poſſe diſpenſare cum ejuſmodi clerico, etiam poſt ſententiam & rem judicatam, ut probatur manifeſte ex ipſo textu. Nam *in verſic. ſi vero*, probavit confeſſum vel convictum clericum, etiam a ſuo judice deponendum eſſe, & conſequenter *in hoc §. de adulteriis*, clericum ſic depoſitum in adulterio & minoribus criminibus Epiſcopum diſpenſative poſſe reſtituere. Atque ita ſentit gloſſa *2. in c. ideo, 2. q. 6.* communiter Doctores *in iſto §.* Sylvia *de benefic. 4. part. q. 7. n. 8.* Majolus *de irregularit. lib. 3. c. 22.*

Sed huic illationi obſtare videtur in primis textus *in cap. ideo ſancta 2. qu. 6.* ubi depoſiti reſtitutio Pontifici reſervatur. Reſpondet gloſſa *ibidem* textum intelligi de clerico actu depoſito, in hac autem depoſitionis actualis pœna ſolum Pontificem diſpenſare poſſe: hunc vero textum loqui de verbaliter depoſito diximus ſupra. Sed adhuc ſolum Papam diſpenſare probat *gloſſa in cap. ex tuæ, de cleric. non reſidentibus*. componit tamen hæc gloſſa, *v. monet cap. clerici, de clerico excommun. miniſt.* dicens juſte depoſitum reſtitui tantum a Papa, injuſte depoſitum ab Epiſcopo. Aliter componit Gloſſa *v. Synodus, cap. Epiſcopus 11. q. 3.* depoſitum pro contumacia reſtitui ab Epiſcopo; pro crimine vero a ſolo Pontifice. Sed nulla illarum ſolutionum neceſſaria eſt. Quamvis verum ſit actu depoſitum a ſolo Pontifice reſtitui. At *in d. cap. ideo*, non agitur de reſtitutione clericorum, ſed Epiſcoporum, quæ ad Summum Pontificem ſpectat, ſicut & judicia Epiſcoporum, ut late *in c. 1. de judiciis*. 10

Secundo obſtare videtur textus *in cap. ſi quis presbyter 7. qu. 1.* ubi clericum depoſitum, qui a ſuo Epiſcopo recedens ad aliam Eccleſiam tranſierat, non poteſt Epiſcopus reſtituere. Reſpondetur tamen facile illam depoſitionis pœnam a Concilio conſtitutam eſſe, & ſimiliter etiam prohibitam reſtitutionem omnino, ibi, *ſine ſpe reſtitutionis maneat*. Quare non mirum ſi Epiſcopus non poſſit reſtituere. 11

Tertio obſtare videtur, quod clericus per ſententiam de adulterio, furto & aliis criminibus damnatus efficitur infamis, *l. 1. & 2 D. de his qui notantur infamia, l. non poteſt 65. D. de furtis*. Epiſcopus autem non poteſt clericum famæ reſtituere, quia id ſupremo Principi reſervatur, *l. 1. D. de poſtulando, c. cum & 23. ibi, a Sede Apoſtolica, de re judicata*. Sed reſpondetur eam regulam procedere, quando directe & principaliter agit ad reſtitutionem famæ, non vero quando indirecte, vel per conſequentiam diſpenſationis, vel alterius actus, quem inferior efficere poteſt, ut in propoſito, quia tunc inferior reſtituere poteſt, *d. l. 1. verſ. pro qua*, & Gloſſa *in cap. Eugenium, v. infamia 2. q. 3. & in cap. domino ſancto, v. atque ignominiam 50. diſt.* Eſtque communis Doctorum, & tacit regula *in l. 1. D. de auctoritate tutorum, l. quoties, C. d. de judic. & cap. penultim. verſ. delegatis, de in integrum reſtitutione*. 12

Secundo infertur etiam contradicente accuſatore poſſe Epiſcopum diſpenſare cum ejuſmodi clerico in pœna depoſitionis. Quod quidem patet ex *d. §.* concedente Epiſcopis liberam diſpenſandi facultatem; idque docent hic Abbas *n. 18.* Felinus *n. 14.* Decius *n. 22.* Alciatus *n. 3.* Hoc tamen reſtringendum eſt, niſi ſit ea diſpenſatio in præjudicium tertii, veluti ſi aliquis impetravit beneficium pendente accuſatione in eventu privationis, vel ſi beneficia depoſiti alteri jam collata ſint, argumento textus *in c. quamvis de reſcriptis in 6.* ubi reſtitutio conceſſa alicui intelligitur ſine præjudicio juris alteri medio tempore quæſiti, *& l. quod ſi minor 25. §. non ſemper, D. de minoribus*; ubi minore hæreditatem repudiante, ſi ſubſtitutus adierit & adminiſtraverit, & pecuniam comparaverit, ſi minor reſtitutionem poſtulaverit, non conceditur ad pecuniam laboribus ſubſtituti adquiſitam ex quibus ita probarunt Abbas *n. 18.* Decius 155 Sahagunt. *n. 14. in hoc §.* Calderinus *conſ 12. de reſcriptis*, & alii non pauci. 13

Tertio infertur facultatem hanc diſpenſandi in ejuſmodi pœnis competere Epiſcopo ſine conſenſu capituli. Et quamvis nonnulli de jure aliter dicendum exiſtiment, attamen ego de jure & conſuetudine exiſtimo hanc illationem eſſe veram, & quod ad conſuetudinem attinet communiter receptam, ut dixi *cap. præcedenti* cum gloſſa *in c. cum ex eo, de elect. in 6.* per textum *ibi juncto cap. 3. de conſuetudine, lib. 6. & cap. ex eo ferur, de his quæ fiunt a majori parte capituli*, quam gloſſam ſequuntur Anton. Imola, Cardinalis *in d. §. de adulteriis*. Vide Ojedam *de benef. incompat. 2. p. c. fin. num. 20.* 14

Quarto infertur hanc facultatem diſpenſandi competere etiam capitulo Sede vacante. Cum enim ea poteſtas ſit juriſdictionis ordinariæ, & per eam neque futuro, neque Eccleſiæ vacanti aliquod præjudicium inferatur, & jure communi competat Epiſcopis, utique tranſire debet in capitulum Sede vacante; ex regula *in cap. cum olim*, ubi *gloſſa fin. de majoritate & obedientia, cap. priori, eodem lib. 6.* cum ſimilibus, ut docent Abbas & Decius *in iſto §.* cum aliis citatis ab Ojeda *ubi ſupr. n. 30.* Quod idem verum eſt in quovis alio caſu, in quibus diſpenſandi facultas competit jure communi, ut docet pluribus relatis Nicolaus Garcia *3. p. c. 7.* 15

Salas *de legibus*, *diſp.* 8. *ſect.* 16. Sanchez *lib.* 4. *ſummæ*, *cap.* 38. *n.* 17. & *lib.* 2. *cap.* 11. *n.* 4.

16 Sed prædictam deciſionem hujus textus limitabis primo, ut non habeat locum in Prælatis Epiſcopo inferioribus, hi enim diſpenſare nequeunt cum clericis ſuper adulterio, vel aliis criminibus minoribus, nec in aliis caſibus ſimilibus, in quibus contra canones & illorum prohibitionem diſpenſatio Epiſcopo conceditur, quod verbum Epiſcopus ex proprietate ſermonis, & intentione juris, & communi uſu loquendi, inſpecto jure Canonico, non convenit aliis Prælatis, qui Epiſcopi non ſunt, & Epiſcopis propter maximam eorum auctoritatem & dignitatem magis defertur, *c.* 2. *de officio deleg. in* 6. & lex Pontificia de illis magis, quam de aliis inferioribus confidit, & negotia gravia illis potius, quam aliis committit, ut conſtat ex pluribus capitulis Concilii Tridentini. Unde, licet in aliquibus caſibus expreſſe vel tacite concedatur aliis Prælatis, ſi Epiſcopi non ſunt, diſpenſandi poteſtas, *c.* 2. *de eo, qui furtive ordines ſuſcepit*, *c. relatum*, *de clericis non reſidentibus*, nihilominus extra illos caſus non poſſunt illi diſpenſare, neque habent generalem facultatem, quæ per hunc textum conceditur, ut cum Innocentio *in d. cap.* 2. docent Abbas *hic n.* 13. Decius *n.* 16. Alexander de Nevo *n.* 2. An autem Prælatis exemptis competat facultas diſpenſandi, quæ Epiſcopis conceditur in Tridentino *ſeſſ.* 24 *de Reform. c.* 6. dico *in tract. de irregularitate*.

17 Secundo hanc deciſionem limitabis, ut quamvis conveniat Epiſcopis comparatione ſuorum ſubditorum, non tamen conveniat in ſe ipſos. Non enim poterit ſecum diſpenſare, ac ſe reſtituere, ut non obſtante ſuſpenſione vel depoſitione poſſit in divinis miniſtrare. Quod primo deducitur ex iſto text. ibi, *cum clericis ſuis*. Secundo, quia cum per ſententiam ligatus ſit, quæ ipſum Epiſcopum concernit, & ſententia ſit actus juriſdictionis coactivæ, non poteſt abſolvi, niſi ab eo, a quo ligatus eſt *cap. cum inferior* 16 *de majoritate*, & *obedient.* Quare licet in aliis, cum ſeipſo diſpenſare poſſit, juxta dicta ſupra *c.* 4. attamen in ſpecie hujus textus nequaquam. Nam ſi Epiſcopi, vel alii Prælati depoſiti ſunt propter crimen adulterii, vel alia minora crimina per ſententiam ſuperiorem, ab eiſdem tantum ſuperioribus ſunt reſtituendi *c. ideo* 2. *q.* 6. neque inferior poteſt contra legem, vel ſententiam ſuperioris diſpenſare, *d. c. cum inferior*, niſi in caſibus a jure permiſſis, ut dixi ſupra *c.* 6. Non vero permittitur Epiſcopis diſpenſare in crimine adulterii, & quæ minora ſunt, niſi cum ſuis clericis, & pœnitentia peracta, ut dictum eſt.

18 Ultimo limitabis deciſionem hujus textus ut locum non habeat in criminibus etiam adulterio minoribus, quoties vel tacite vel expreſſe prohibetur Epiſcopis diſpenſatio. Siquidem per eam ſpecialem derogatur generali conceſſioni hujus textus, juxta *reg.* 34. *generi per ſpeciem derogatur in* 6. & *cap.* 1. *de reſcr.* Et quemadmodum generalis prohibitio, & regula negativa, quæ habet Epiſcopos diſpenſare non poſſe in criminibus adulterio majoribus, minime procedit in his, in quibus ſpecialiter expreſſe, vel tacite conceditur diſpenſandi facultas, ut dicemus infra. Sic e converſo generalis conceſſio & regula affirmativa hujus textus locum non habet in criminibus adulterio majoribus, in quibus expreſſe, vel tacite ſpecialiter denegatur diſpenſandi poteſtas; quia, ut vulgo dicitur, plus tollit negatio, quam concedit affirmatio, ex *l. ſi Rufinus*, *C. de ſeſtam. mil. gloſſ. fin. in l. hoc genus* 105. *de condit.* & *demonſtr.* Atque ita in ſpecie hujus textus explicant Felinus *ibidem nu.* 4. Decius *n.* 8. & 9. & plures, quos refert Tiraquellus *in l. ſi umquam*, *v. revocatur*. *C. de revocandis donat.* Licet autem prædicti Doctores ex aliorum ſententia exiſtiment diſpenſationem in propoſito prohiberi, quoties lex utitur verbis præciſis, videlicet, *omnino inhabilis*, *perpetuo repellatur aut deponatur*, *nullo modo*, *vel nullatenus admittatur*, aut ſimilibus, juxta gloſſam *v. concedatur*, vel *verb. nullo modo in Clement* 2. *de ætate* & *qualitate* & gloſſa *v. perpetuo*, *in cap. cupientes*, & *v. cæterum*, *de elect. in* 6. Nihilominus tamen, quod attinet ad iſtum textum per hujuſmodi dictiones & verba præciſe, quæ tantummodo referant juris communis diſpenſationem, & explicant id, quod juris eſt ante diſpenſationem, non videtur Epiſcopis diſpenſandi poteſtas eis jure communi competens denegata, ut ſatis probat hic textus in *c. penult. de pœnis*, ibi, *prorſus*, juncta *gloſſa fin.* unde niſi lex ulterius procedat, & clarioribus verbis utatur, veluti ſi ſpem diſpenſationis, aut diſpenſationem ipſam neget, ut in *c. ſi quis presbyter* 7. *q.* 1. *cap.* 1. *in fine*, *de elect. in* 6. *c.* 1. *de temp. ordin. eodem lib.* Trid. *ſeſſ.* 24. *de Reform. matr. c.* 5. non cenſetur diſpenſandi poteſtas ſublata, quia poteſtas per iſtum textum & ſimiles conceſſa tolli non debet, niſi verba aut intentio legiſlatoris id neceſſario evincant. Ex quibus ſoluta manet prima ratio dubitandi. Atque hæc de primo.

Reſtabat explicare ſecundum, ſcilicet, quod attinet 19
ad poteſtatem diſpenſandi in pœnis ob graviora crimina adulterio impoſitis, quæ iſto textu videtur Epiſcopis denegari. Sed ea quæ hic dici poſſunt, conſtant partim ex his quæ diximus ſupra *cap.* 6. de diſpenſatione inferioris in legibus ſuperiorum, & partim ex his quæ dico in tractatu *de irregularitate*, ſive in opere *de Sacramento ordinis*, *lib.* 3. ubi videnda.

CAPUT VIII.

De poteſtate diſpenſandi in votis.

SUMMARIUM.

1 *Eſſe poteſtatem ad diſpenſandum in votis.*
2 *Eam poteſtatem olim etiam fuiſſe in Epiſcopis ad omnia vota.*
3 *Competere aliis quaſi Epiſcopalem juriſdictionem habentibus.*
4 *Jam reſervata nonnulla.*

Ex dictis *cap.* 4. *n.* 2. conſtat eſſe poteſtatem in Ec- 1
cleſia ad diſpenſandum in votis relictam a Deo ob commune animarum commodum, cum prælati Dei nomine relaxent, ſive remittant obligationem ortam ex promiſſione Deo facta. Certum autem eſt in primis hanc poteſtatem diſpenſandi in quovis voto eſſe in Romano Pontifice etiamſi extendas ad vota ſolemnia religionis, ut jam dixi *c.* 2. & *lib.* 7. *cap.* 10.

Deinde certum eſt hanc etiam poteſtatem diſpenſan- 2
di in quovis voto olim non ſolum fuiſſe in Romano Pontifice, ſed etiam in Epiſcopis pro ſuis diœceſibus. Hanc autem poteſtatem in Epiſcopis Doctores probant ex *cap.* 1. *de voto*, ibi, *ſed ejus qui præſidet*. Quamvis nonnulli eam negent, at ſine fundamento juris, ut recte docet Suarez *tom.* 2. *de religione*, *lib.* 6. *de voto*, *cap.* 10. Probat etiam Sanchez, quia Epiſcopus poteſt in ſua diœceſi, quod Romanus Pontifex in univerſali Eccleſia, ſic docet *lib.* 1. *de matrim. diſp.* 61. *nu.* 3. ſed infirmum valde eſſe argumentum, quod ex eo deſumitur, oſtendi ſupra *c.* 6. Extendebatur etiam olim hæc Epiſcoporum poteſtas ad diſpenſandum etiam in votis ſolemnibus religionis, cum enim eſſent religioſorum ordinarii, illis remittentibus obligationem promiſſionis obedientiæ ipſis factam, reliqua evaneſcebant vota, quod ſi ſolemnitas conſiſtit, ut ego judico, in illis inhabilitatibus ad certos quoſdam effectus, etiam Epiſcopi prout expedire judicarunt eas inhabilitates induxerunt quandoque, & etiam ſuſtulerunt, ut conſtat ex his quæ late dixi *lib.* 7.

Similiter communi ſenſu receptum eſt poteſtatem diſ- 3
penſandi in votis competere aliis quaſi Epiſcopalem juriſdictionem habentibus, ut Capitulo Sede vacante, Abbatibus: excipe parochos, qui id nullo jure poſſunt, neque conſuetudine. De quo Sanchez *lib.* 8. *de matrim. diſp.* 7. & *lib.* 4. *ſumm. cap.* 38. Suarez *lib. de voto*, *cap.* 19. *cit. n.* 11. & communiter Canonici juris interpretes *in cap.* 1. *de voto*, Innocentius, Hoſtienſis & alii. Quando autem Archiepiſcopus habeat eam poteſtatem diſpenſandi conſtat ex dictis ſupra *cap.* 5. De Regularibus autem comparatione ſuorum ſubditorum dicam ſpeciali capite.

At nonnulla vota jam diu reſervata fuere Summo 4
Pontifici, ſcilicet votum caſtitatis, religionis, peregrinationis in Terram Sanctam, conſtatque ex *cap. ex multa*, *de voto*, & etiam conſuetudine, & docet Joannes Azor *tom.* 1. *lib.* 11. *cap.* 19. *q.* 3. Nunc autem reſervata ſunt Pontifici vota caſtitatis, religionis, peregrinationis in Terram Sanctam, & ad ſanctum Jacobum in Compoſtella, & ad ſanctos Apoſtolos Petrum, & Paulum in urbe, ut conſtat ex conſtitutione Sixti IV. quæ incipit, *Et ſi Dominici gregis*, *in extravag. de pœnit.* & *remiſſ.* & ex uſu communiter recepto. Hæc autem intelliguntur reſervata tantum, ſi abſoluta ſint; quod magis conſtabit ex dicendis, & ſimiliter an ſint plura alia reſervata.

§. I.

§. I.

Prima Regula ſtatuitur circa vota non reſervata:

S U M M A R I U M.

5 *In omni alio voto, excepto reſervato, poteſt Epiſcopus diſpenſare.*

6 *Et in voto emiſſo in ſubſidium Terræ Sanctæ.*

Aſſumendæ crucis, peregrinationis in domum Lauretanam, & non petendi abſolutionem niſi a Romano Pontifice ibid.

7 *Quid de diſpenſatione in votis alicujus populi.*

8 *Quid de votis emiſſis in favorem tertii, 9. & 10.*

11 *Objectiones diluuntur, 12. 13. 14.*

15 *Explicatur quando promiſſio dicatur fieri homini, vel Deo.*

16 *Quid cenſendum, ſiquis promittat homini ſe ingreſſurum in religionem, & confirmet voto vel juramento.*

17 *An promiſſio facta Deo & homini poſſit ab homine remitti.*

5 JUxta doctrinam hanc duæ regulæ colliguntur. Prima eſt, *In omnibus aliis votis exceptis reſervatis poteſt Epiſcopus & alii Prælati, quos diximus, diſpenſare, ſicut & olim poterant, cum non ſit illis prohibitum.*

6 Ex qua regula fit primo Epiſcopum diſpenſare poſſe in voto emiſſo in ſubſidium Terræ ſanctæ convertendi debita, quidquid nonnulli Doctores dixerint, ut recte docet Suarez *lib. 6. de voto, cap.* 25 *nu.* 13. neque enim jure aut conſuetudine probatur ejuſmodi votum commutandi debita in ſubſidium Terræ Sanctæ eſſe reſervatum. Quam etiam ſententiam probat Sanchez *lib. 4. ſum. c.* 40 *n.* 8. Neque obſtat textus quo illi Doctores nituntur in *c. magnæ, de voto*. Ibi enim tantum agitur de peregrinationis voto in ſubſidium Terræ Sanctæ. Idem dico de voto aſſumendæ Crucis in quaſibet expeditione, ſcilicet, non eſſe reſervatum, contra nonnullos propter idem fundamentum, & probat Suarez *cap.* 25. *cit. n.* 32. Idem dico contra Navarrum de voto peregrinationis in domum Lauretanam; ea enim reſervatio vel non extat, vel non ſuit uſu recepta, ut docet Azor *loco cit*, Suarez *d. cap.* 21. n. 14. Sanchez *d. c.* 40. n. 10. Idem dicendum de voto, etiamſi perpetuum ſit, & non temporale, & de voto non peccandi numquam, ſi tamen illud validum eſt, de quo alibi. Cum enim hæc vota poſſint per Patres & Prælatos religionum irritari ex poteſtate dominativa, ut dicam infra *lib.* 10. poterant etiam diſpenſari per Epiſcopum, cum nullo jure aut conſuetudine reſervata reperiantur. Idem denique dicendum eſt de voto non petendi abſolutionem voti, niſi a Romano Pontifice, de quo nonnulli dubitarunt, dicendum tamen poſſe etiam in eo Epiſcopum diſpenſare, ut docet Joannes Azor *loco cit. q.* 15. eo quod votum illud hactenus reſervatum non eſt, & quod vovens voluerit obligari ad non petendam diſpenſationem, niſi a Summo Pontifice, tamen eum non potuerit votum illud in materia reſervata conſtituere; & ita poterit Epiſcopus utens ſua facultate ex cauſa diſpenſare. Sic etiam docet Suarez *d. c.* 12. *num.* 15. & Sanch, *d. lib.* 4. *c.* 40. *n.* 13.

7 Sed quoniam diximus in hac prima regula Epiſcopum diſpenſare poſſe in omnibus votis, illis quinque exceptis, duo occurrunt, de quibus dubitari poteſt. Primum eſt, quid dicendum in votis populi alicujus, cum prædeceſſorum votis adſtricti ſint, vel ad ſervandum feſtum, vel ad aliquid defendendum, ut nunc Salmanticenſis civitas cum laude ſumma ſe adſtrinxit voto ad defendendam ſemper publice, vel occulte, puriſſimam ab omni labe originali, liberam B. V. Conceptionem. Et quidem ſi loquamur de illis qui emiſerunt vota, planum eſt poſſe Epiſcopum diſpenſare, cum non ſit votum reſervatum, ſi vero loquamur de ſucceſſoribus, illi non tenentur ratione voti, quæ eſt obligatio perſonalis, ſed ratione ſtatuti facti a populo. Unde ſtatutum illud non poteſt conſenſu populi amplius tolli, nec enim pendet ab ejus conſenſu; poteſt tamen tolli auctoritate Epiſcopi, qui vim præbuit illi ſtatuto, vel Principis ſuperioris. Sic docet Suarez *lib. 6. de voto, cap.* 9. *n.* 1. quem ſequitur Sanch. *lib. 4. ſumm. cap.* 41. n. 3. Quamvis enim juxta textum *in cap. conqueſtus, de feriis*, ad ſtatuenda feſta requiratur una cum Epiſcopo conſenſus populi; attamen id non obſtat, quominus Epiſcopus ſolus tollere poſſit ejuſmodi ſtatum. Nam non pendebat obligatio a voluntate populi tamquam ab habente juriſdictionem & poteſtatem.

8 Secundum eſt, quid dicendum in eo, an Epiſcopus diſpenſare poſſit in votis in favorem tertii emiſſis, & eadem difficultas procedit de ejuſmodi juramentis. Loquimur autem, quando promiſſio eſt acceptata a tertio, & voto aut juramento confirmata. Nam ſi non ſit acceptata, planum eſt poſſe diſpenſari, tunc enim non eſt quæſitum jus aliquod: unde in promiſſione eleemoſynæ etiamſi dirigatur intentio ad determinatum pauperem, & pium locum, & in voto de Miſſis dicendis ante acceptationem pii loci vel pauperis, diſpenſare poteſt Epiſcopus, ut late docet Sanch. *lib. 4. ſum. c.* 41. *q.* 2. *n.* 7. *uſq. ad* 17.

Hoc ſuppoſito communis opinio eſt in tali voto vel juramento non poſſe Epiſcopum neque Pontificem diſpenſare. Sic Toletus *lib. 4. ſum. cap.* 39. Aragon 27. *qu.* 88. videturque eſſe manifeſta ratio. quia jam cum obligatione ejus voti conjuncta eſt obligatio juſtitiæ. Non poteſt autem Pontifex diſpenſare cum damno aliorum circa dominia & jus juſtitiæ. Eamdem doctrinam, & ex eodem fundamento docet Azor *lib.* 11. *cap.* 9. *q.* 11. Sanch. *loc. cit. q.* 7. *n.* 6. & 13. Suar. *lib.* 6 *de voto cap.* 15. n. 7. Addit autem Azor aliquando ex graviſſima cauſa poſſe Pontificem diſpenſare in tali voto vel juramento. Et Molina *tom. 1. de juſt. tract. 2. diſp.* 149. fatetur id poſſe Pontificem propter commune bonum. Cui doctrinæ favent aſſerentes poſſe Pontificem diſpenſare in matrimonio rato nondum conſummato cum præjudicio tertii. Prædicta autem communis opinio ſic temperanda eſt ut neceſſarium ſit ad commune bonum promiſſarium pati detrimentum aliquod. Si enim poteſt Pontifex alia via proſpicere communi bono, ſine cauſa inferret damnum tertio, quod non licet. Et quia communiter non occurrit talis eventus, ideo frequenter Doctores docent non poſſe Pontificem in prædicto voto aut juramento diſpenſare. Similiter etiam ea doctrina temperanda eſt, quando promiſſio homini facta valida ſuit, neque promiſſarius intulit vim promittenti: ſi enim votum vel juramentum confirmaret promiſſionem per vim extortam, de quo infra dicam *lib. ult.* diſpenſari etiam poteſt in tali juramento aut voto, ut conſtat in juramento de ſolvendis uſuris, juxta textum *in cap. debitores, de jure jurando, & loc. cit.* dicemus. 9

Idem dicendum in promiſſione facta pro loco determinato, aut alicui Sancto, ut docet Sanch. *d. c.* 41. *n.* 11. & 12. Si enim acceptatur ab Eccleſia, manet tantum in ratione voti; & cum ea vota Deo fiant, licet etiam cedant in cultum religioſum alicujus ſancti, quamdiu non ſequitur acceptatio, ſemper manent in ratione voti. Neque illi ſancto peculiare aliquod jus adquiritur, cum non ſit votum in utilitatem ejus temporalem, ut recte docet Sanchez *lib. 6. de voto, c.* 15. n. 10. 10

Sed his obſtare videtur primo *l. 2. D. de pollicitationibus*, §. 2. ibi, *Si decimam quis bonis vovit, decima non prius eſſe in bonis deſinit, quam fuerit ſeparata, etſi forte qui decimam vovit deceſſerit ante ſepoſitionem, hæres ipſius hæreditario nomine decimæ obſtrictus eſt, voti enim obligationem ad hæredem tranſire conſtat*. Reſpondetur ſermonem ibi eſſe de votis realibus, tunc enim ea obligatione devinctæ ſunt res ipſæ, & tranſeunt ad hæredes ſub eo onere, ſicut & cum onere ſolvendi debita alia, id tamen intelligendum, niſi per diſpenſationem, aut commutationem liber ſit obligatione voti; tunc enim ſi liber non ſit, datur actio vel canonica vel civilis ut implorato judicis officio compellat implere votum. Id enim poteſt judex præſtare, etiamſi ille cui votum factum eſt, nondum acquiſierit jus juſtitiæ. Et juxta hæc intelligenda eſt Gloſſa in *c. ſcimus* 12. *q.* 2. quæ ſolum dicit ex pollicitatione Deo facta poſſe aliquem conveniri, & idem habet Gloſſ. *in c. juramenti* 12. *q.* 5. quamvis neque ex illis canonibus probetur. 11

Secundo obſtare videtur, *c. quicumque* 12. *q.* 1. & *c. quia Joannes* 12. *q.* 5. Sed revera hæc jura non loquuntur de puro voto, ſed de donatione facta Eccleſiæ auctoritate Epiſcopi; & *in 2. c.* nulla prorſus fit mentio de actione, quam habet Eccleſia, quando illi promiſſio fit. 12

Tertio obſtare videtur textus *in c. ex parte, de cenſibus*, ubi actio datur ad ſolvenda vota realia ex parte Eccleſiæ. Reſpondetur tamen non loqui de actione contra voventem, ſed contra hæredem, quia revera facta fuerat Eccleſiæ donatio, id enim indicat ſpecies illius textus. Similiter etiam verum eſt actionem dari contra hæredem. Quæ autem actio detur docet Gothofred. in *d. l. 3. §. 2. de poll. lit. L.* Qua ratione detur actio contra hæredem jam explicatum eſt. 13

Quarto obſtare videtur textus *in l. illud, C. de ſacroſ. Eccleſ.* ubi habetur in cauſa pia jus adquiri etiam abſenti. Sed textus iſte non eſt ad rem, neque enim agit de votis, ſed de donationibus, quæ piis locis fiunt ſine ſcriptura. Ex eo autem non colligitur, quod factæ in abſentia eorum, qui poſſunt acceptare, ſint firmæ ante acceptationem, ut dico *lib. ult.* de promiſſione ſponſalitia. 14

15 Sed jam oportet explicare quando promiſſio dicatur fieri homini. Id quod ex materia promiſſionis & aliis circumſtantiis facile judicari poteſt, v. g. Si Joannes promittat Petro ſe daturum illi aliquem eleemoſynam, & Petrus acceptet eam promiſſionem hæc promiſſio facta eſt homini; ſi tamen Joannes ſolum promitteret Deo ſe daturum illam eleemoſynam Petro, & talem promiſſionem confirmaret juramento vel voto, poſſet Pontifex ſubſiſtente cauſa in eo diſpenſare. Non enim eſt ibi facta promiſſio homini, ſed votum de danda eleemoſyna homini, quod longe diverſum eſt, & ad diſpenſationem vel commutationem voti valde conſiderandum. Atque idem dicendum de voto contrahendi cum fœmina aliqua paupere ad ſublevandam illam intuitu paupertatis, poteſt tamen remitti a fœmina: de quo Sanchez *lib. 1. de matrim. diſp.* 52. *n.* 7. *&* 8.

16 Ex hac doctrina explicanda eſt ea difficultas, an ſi quis promittat Petro ſe ingreſſurum in religionem, & voto vel juramento confirmet talem promiſſionem, an hæc promiſſio cenſenda ſit facta homini, vel Deo. Multum autem refert id cognoſcere, ut judicemus, an in eo voto vel juramento poſſit Epiſcopus diſpenſare, vel Pontifex. Et quidem ſi ex tali promiſſione & ingreſſu aliqua utilitas temporalis accreſcat Petro, judicandum eſt ibi eſſe aliquam promiſſionem humanam, & de diſpenſatione illius voti vel juramenti cenſendum eſt juxta doctrinam traditam. Solum ergo remanet dubium, quando ex illo ingreſſu religionis nihil omnino utilitatis temporalis accreſcit Petro. In quo eventu mihi probabilius eſt poſſe cauſa ſubſiſtente diſpenſari, quia tunc nihil fieret cum damno, & detrimento Petri, ut ſupponimus, cum ex impletione ejus promiſſionis Petrus nullum emolumentum temporale comparet. Et videtur huic ſententiæ favere D. Th. 2. 2. *q.* 89. *art.* 1. dum docet non poſſe hominem remittere promiſſionem ſibi factam de ingreſſu religionis, v. g. loquitur autem manifeſte de promiſſione facta principaliter Deo, ut conſtat ex illis verbis, *quia promiſſio non eſt ei facta principaliter, ſed Deo*. Addit tamen S. Th. quod ſi promiſſio Deo facta pendet a voluntate alicujus hominis, tanquam a conditione, ceſſabit obligatio ejus illo renuente. Quia univerſim omnis promiſſio conditionalis ceſſat defectu conditionis, cum promittens noluerit obligari, niſi conditione ſubſiſtente.

17 Sed quæres, an promiſſio facta Deo & homini poſſit ab homine remitti? v. g. promittit Petrus Joanni ſe daturum illi aliquam eleemoſynam, quod etiam promiſit Deo, quæſtio eſt, an hæc promiſſio ſimpliciter ceſſet, ex eo quod promiſſarius remittat promiſſionem ſibi factam. Quidam abſolute negant. Alii abſolute affirmant. Mihi diſtinctione utendum videtur. Nam vel promiſſarius tantum remittit obligationem juſtitiæ ortam ex promiſſione acceptata, acceptaturus nihilominus, ſi alter ſuum votum implere voluerit. Et in hoc caſu non ceſſat obligatio voti, quia adhuc remanet materia honeſta voti, & non eſt cur ceſſet ejus obligatio, cum fuerit abſolute factum, & non conditionale. Si autem promiſſarius utramque obligationem remittat, explicans ſe nolle ullo modo acceptare, ceſſat omnino obligatio; ſolum enim obligavit votum ad dandam eleemoſynam, ſi alter voluerit acceptare. Cui conſonat ea doctrina de vovente ingredi certam religionem, quo voto liberatur, ſi religio noluit recipere.

§. II.

Secunda Regula circa vota reſervata.

S U M M A R I U M.

18 *Regula circa diſpenſationem etiam in reſervatis.*
19 *Poſſe Epiſcopum diſpenſare in vota non contrahendi matrimonium.*
20 *Et in quovis voto caſtitatis, dummodo non ſit caſtitatis ſimpliciter.*
21 *Et in voto de ſuſcipiendis ordinibus.*
22 *Quid de voto aſſumendi ſtatum earum, quas Beatas vocamus, & militarium ordinum.*
23 *Diſpenſare poteſt in vota ingrediendi ſtrictiorem religionem, ut in laxiorem ingrediatur.*
24 *Et in materia, in quam commutatum eſt votum reſervatum.*
25 *Aliorum objectiones proponuntur, & diluuntur, 26.*
27 *Quomodo poſſit diſpenſare in votis peregrinationis.*

18 SEcunda regula ſit. *In his votis, quæ reſervata ſunt, poteſt etiam Epiſcopus diſpenſare, quando non eſt tota materia voto promiſſa, aut non directe, propter quod deficiunt a vera & integra ratione, & materia voti reſervati.* Ex qua regula doctrinæ multa oportet deducamus nonnulla, ut illa integre explicata maneat.

Primo ergo colligitur poſſe Epiſcopum diſpenſare in voto non contrahendi matrimonium. Docet Sylveſt. *v. votum*, 4. *qu.* 4. Angelus *qu.* 7. Soto *in* 4. *diſt.* 38. *q.* 2. *art.* 1. Thomas Sanchez multis citatis *lib.* 8. *de matrim. diſp.* 9. *& in ſumm. lib.* 4. *cap.* 40. *n.* 66. Azor *ſupra qu.* 5. Suarez *d. lib.* 6. *de voto*, *cap.* 21. *n.* 9. Navarr. *in ſumma*, *cap.* 12. *n.* 76. Qui etiam teſtatur hanc opinionem in ſacro Pœnitentiæ foro receptam eſſe. Et ratio eſt, quia ex prædicto voto non contrahendi matrimonium non obligatur vovens ad ſervandam caſtitatem ſimpliciter, ſi voventis animus ex verbis pollicitationis judicandus eſt. Non enim eſt idem non contrahere matrimonium, & caſtitatem ſimpliciter. Poteſt enim quis non contrahere matrimonium, & ſervare votum circa illud, & non ſervare caſtitatem: poterit ergo in eo Epiſcopus diſpenſare. Hujus contrarium docuit Cajetanus 2. *tom. opuſcul. tract.* 11. *q.* 1. Eo quod exiſtimavit eſſe votum caſtitatis ſimpliciter, in quo tamen eſt manifeſte deceptus. 19

Secundo colligitur poſſe Epiſcopum diſpenſare in quolibet alio voto caſtitatis, dummodo non ſit caſtitatis ſimpliciter, ut ſi quis emiſit votum caſtitatis pro certo tempore, vel comparatione alicujus determinatæ perſonæ. Et eodem modo poterit Epiſcopus diſpenſare in voto, quod conjux emiſit de non petendo debito, ſive ſit de conſenſu conjugis, ſive non. Hæc enim non ſunt vota caſtitatis ſimpliciter. Idem dico de voto ſervandi virginitatem, ſi tantum in animo habuit ſervare integritatem corporis; ſecus ſi in animo habuit abſolute caſtitatem ſervare. De quibus omnibus vide Sanchez *lib.* 8. *diſp.* 9. *ex n.* 6. *& d. c.* 40. *a n.* 41. Idem etiam de voto vovendi caſtitatem, aut aliquod reſervatum. Nam votum vovendi caſtitatem, non eſt votum caſtitatis, ut manifeſtum eſt. 20

Tertio colligitur poſſe Epiſcopum diſpenſare in voto, quod quis emiſit de ſuſcipiendis ſacris ordinibus, hoc enim votum non eſt reſervatum, cum non ſit votum caſtitatis. Sic Navarr. *conſ.* 32. *q.* 2. *de voto*. Azor *ſupra q.* 9. Suarez *d. cap.* 21. *n.* 7. Sanchez *d. cap.* 40. Sed quid dicendum de eo, qui ſub disjunctione emiſit votum ſuſcipiendi ordines ſacros, vel ingrediendi religionem, an in hoc caſu poſſet Epiſcopus diſpenſare? Et adhuc in eo caſu dicendum eſt, poſſe. Sic Azor *q.* 10. Sanchez *lib.* 8. *de matr. diſp.* 9. *n.* 14. *& d. c.* 40. *in ſumm. n.* 42. Ratio eſt, quia votum illud impleri poteſt per materiam, quæ non eſt reſervata, ſcilicet, per ſuſceptionem ſacri ordinis, quod idem late demonſtrat Suarez *d. lib.* 6. *de voto*, *cap.* 24. 21

Quarto colligitur poſſe Epiſcopum diſpenſare cum fœmina, quæ votum emiſit de aſſumendo ſtatum earum, quas vulgo *Beatas* vocant, & religioſæ non ſunt. Votum enim hujuſmodi non eſt religionis, atque adeo non eſt reſervatum Pontifici, ut in ſpecie docuit Thomas Sanchez *diſp. cit. n.* 25. Henriquez *lib. de indulg. c.* 3. *n.* 6. Petrus Aragon 2. 2. *q.* 88. *art.* 2. verum hæc illatio intelligenda eſt de illarum ſtatu, qui religioſus non fuerit. Nam votum earum, quæ religioſæ ſunt, etiamſi in domibus propriis commorentur, & ſeorſim degant, non poteſt diſpenſare. Eſſe enim aliquas ex illis vere religioſas ſatis oſtendo infra *lib.* 9. cum de diſſolutione matrimonii ex voto de earum votis ſermo eſt. Poterit etiam diſpenſare in voto religionis non approbatæ, & in voto paupertatis & obedientiæ extra religionem approbatam, docet Sanchez *lib.* 4. *ſumm. c.* 40. *n.* 73. *&* 74. Sed numquid in voto religionis militaris equitum; excepto ordine S. Joannis? Sanchez *in ſumm. lib.* 4 *c.* 40. *n.* 73. exiſtimat poſſe, quia dubium eſt an ſint religiones. Mihi extra dubium eſt, religiones eſſe, & ita diſpenſari non poſſe. 22

Quinto colligitur, quid dicendum ſit de diſpenſatione in voto ingrediendi ſtrictiorem religionem, an poſſit diſpenſare, ut laxiorem ingrediatur. Quamvis autem nonnullis videatur non poſſe Epiſcopum diſpenſare, quia votum eſt religionis abſolutum. Mihi tamen placet diſpenſare poſſe, ut laxiorem ingrediatur: ſic docet citatis multis Sanchez *lib.* 8. *diſp.* 9. *nu.* 17. Emmanuel Sà *verb. voti diſpenſatio*. Cujus ea aperta ratio eſt, quia Epiſcopus in eo caſu non diſpenſat ſimpliciter in voto religionis, abſolvendo voventem ab ejus obligatione, ſed ſolum in circumſtantia ſtrictioris religionis, ac proinde quoad illam non eſt reſervatum Pontifici. Qua eadem ratione convincitur poſſe Epiſcopum diſpenſare in voto perſeverandi in religione, cum illud diverſum ſit a voto ingrediendi religionem: & etiam in voto exequendi ſtatim votum religionis, ut ſcilicet poſſit differre ejus executionem. Non enim eſt diſpenſatio in voto, ſed in quadam ejus circumſtantia: ſic Th. Sanchez *ibidem diſp.* *n.* 18. *&* 19. *& lib.* 4. *ſumm. c.* 40. 75. *&* 76. 23

Sexto

24 Sexto colligitur Epiſcopum etiam diſpenſare poſſe in materia, in quam a Pontifice commutata ſunt prædicta vota reſervata, ſic Henriquez *lib. 7. de indulgent. cap. 3. n. 5.* Emanuel Sà *v. votum, n. ult.* Sanchez *diſput. 9. citat. n. 20. & lib. 4. ſummæ, cap. 40. n. 46.* Aragon. *2. 2. qu. 88. art. 12.* ante ſolutionem *ad* 1. & alii, quos refert. Cujus ea ratio eſt quia poſt commutationem prioris voti materia non eſt reſervata Pontifici. Poterit ergo Epiſcopus diſpenſare. Et idem dicendum de quovis alio habente privilegium ad diſpenſandum in votis, in quibus poteſt Epiſcopus diſpenſare.

25 Contra doctrinam hujus illationis ſentit gloſſa *in c. 1. de ſortileg.* Archidiaconus ad text. *in c. latorem 33. q. 2.* Azor *lib. cit. c. 18. q. 11.* dubiam ſibi uam opinionem eſſe dicit. Probant primo, quia ſubrogatum ſapit naturam ejus, cujus loco ſubrogatur, *l. 1. C. de rei uxoriæ actione*. Cum ergo ſit votum caſtitatis aut religionis, cujus loco ſubrogatur materia illa, in quam facta eſt commutatio, reſervata erit, ſicut votum caſtitatis, aut religionis. Secundo, quia onus illud, in quod facta eſt commutatio, videtur impoſitum ex præcepto Pontificis: in præcepto autem ſuperioris non poteſt inferior diſpenſare. *l. minor magiſtrat. D. de arbitris*, ut dixi etiam jam ſupr. *c. 6.*

26 Sed hæc non obſtant. Non primum, tum quia ſubrogatum ſapit naturam ejus, cujus loco ſubrogatum in favorabilibus, non autem in odioſis, qualis eſt reſervatio. Ita communiter explicant eam propoſitionem juris interpretes, quos ſequitur Thom. Sanchez *loco ſupra citat.* Qui etiam reſpondet cum Everardo eam propoſitionem eſſe intelligendam, ut ſubrogatum ſapiat primævam naturam ejus, cujus loco ſubrogatur, non autem accidens. Poterat autem Epiſcopus ante reſervationem diſpenſare in voto ſui ſubditi, unde non mirum, ſi ſublata reſervationis materia, & in aliam commutata poſſit diſpenſare. Neque obſtat ſecundum, reſpondetur enim non eſſe ibi peculiare præceptum Pontificis; ſed ex cauſa conceſſa eſt in gratiam voventis facultas diſpenſandi aut commutandi viro alicui dicto; ea tamen lege aut conditione, ut voventi imponat pia aliqua opera: non tamen præcipit Pontifex illa pia opera ita manere ſub obligatione, ut non poſſit Epiſcopus ex cauſa in illis diſpenſare.

27 Septimo infert Thomas Sanchez *lib. 4. ſumm. d. cap. 40. n. 77.* poſſe Epiſcopum diſpenſare in voto peregrinationis, quando expreſſus animus voventis fuit negotii alicujus peragendi gratia, quod probabile eſt; probabilius tamen & certius, quod addit *n. 78.* poſſe Epiſcopum diſpenſare in qualitate peregrinationis, ut non eat pedeſter, vel mendicans, & in ſimilibus circumſtantiis, ſicut de circumſtantia religionis dictum eſt.

CAPUT IX.

Nonnulli caſus, in quibus poteſt Epiſcopus diſpenſare in votis reſervatis.

S U M M A R I U M.

1 *Etiam in reſervatis diſpenſare poſſe quando non eſt facilis aditus ad ſuperiorem, & eſt periculum in mora.*
2 *Quid de voto caſtitatis emiſſo poſt contractum matrimonium, & conſummatum.*
3 *Quid de emiſſo poſt contractum ante conſummationem.*
4 *Quid de emiſſo ante matrimonium contractum.*
5 *Quid de voto religionis.*
6 *Poſſe etiam diſpenſare in votis conditionalibus, communis ſententia eſt.*
7 *Oppoſitum verius de jure.*
8 *Objecta proponuntur & diluuntur. & 9.*
10 *Eodem modo philoſophandum in voto pœnali.*
11 *Objectio diluitur.*
12 *Niſi ſit votum pœnale abſolutum.*
13 *Debent etiam eſſe vota vere conditionalia.*
14 *Item quoties eſt morale dubium de valore voti reſervati.*
15 *Quid ſi emiſſa ſint ex metu cadente in virum conſtantem.*
16 *In dubio an ſit votum reſervatum, credendum non eſſe.*

1 SEd ſolent aſſignari nonnulli caſus, in quibus etiam in votis Pontifici reſervatis poteſt Epiſcopus diſpenſare, quos breviter examinari oportet. Primus eſt, quando non facile patet aditus ad ſuperiorem, & alias eſt ingens periculum ſpiritualis ſalutis. Itaque utraque

Baſilii Pontii de Matrim.

conditio requiritur, & una ſine altera non ſufficit, ut docet Suar. *loc. infr. citando*. In eo vero caſu diſpenſatio conceditur ex præſumpta intentione Pontificis, Navarr. *in ſumm. c. 12. n. 76.* Aragon. *art. 12. cit.* Corduba *lib. 1. quæſtionarii, q. 11.* Th. Sanch *diſp. cit. n. 22. concluſ. 6. & lib. 4. ſumm. cap. 40. a n. 24.* Suarez *lib. 6. de voto, c. 26.* & Recentiores frequenter. In praxi tamen magna prudentia opus eſt. Periculum autem erit ſufficiens non ſolum incontinentiæ, ſed etiam gravis ſcandali, vel magni damni, quod tertiæ perſonæ immineat, ut ſi quis emiſſo voto violaſſet aliquam, & illam ducere vellet, ad reparationem honoris, & timor eſſet ne impediretur a cognatis, recte poſſet Epiſcopus diſpenſare. Sic Thomas Sanch. *n. cit.* Diximus autem, ſi non po- 4
teſt adiri ſuperior, nam ſi poteſt, aut is qui a Pontifice habet privilegium diſpenſandi, non poterit Epiſcopus diſpenſare, ut docet idem Th. Sanch. *n. 25. in fine*. Atque hæc doctrina vera eſt tam in votis reſervatis affirmativis, quam negativis, licet in his frequentius accidere poſſit occaſio diſpenſandi; in illis vero potius differendi obligationem, quod cognita cauſa, & ſi non poteſt facile adiri Pontifex, poterit Epiſcopus facere, non aliter. In talibus autem caſibus non concedit Epiſcopus ſimpliciter & abſolute diſpenſationem auferendo obligationem voti, ſed tantum ex parte quoad illum finem & effectum, ut in ſequentibus magis explicabitur.

Atque ex hac doctrina colligitur quid ſentiendum ſit 2
in ea quæſtione, an poſſit Epiſcopus diſpenſare in voto caſtitatis abſolute emiſſo poſt contractum matrimonium, & conſummatum. Cujus quæſtionis varias ſpecies recenſet Th. Sanch. *d. lib. 8. diſ. 11.* ſed ſine fructu. Quare ego ita univerſe ſtatuo, ſive hoc votum ſit emiſſum ab uno tantum conjuge de conſenſu, aut ſine conſenſu alterius, ſive ab utroque conjunctim, aut ſeorſim, vel per modum contractus, ſi adeſt periculum incontinentiæ, diſpenſare poteſt Epiſcopus ad petendum & reddendum debitum. Ducor in hanc ſententiam iſta conſideratione. Quia ſi tantum unus emiſit, & alter non vult ad religionem tranſire, ſemper habet jus petendi, & ille qui vovit obligationem reddendi, & ejuſmodi votum non fuit abſolutæ caſtitatis, ſed non petendi, neque enim potuit contra jus tertii ſe ad omnimodam & perpetuam caſtitatem obligare. Similiter ſi uterque quomodocumque voverit, ſi voluerit in ſæculo remanere, & cohabitare, cum ſit moraliter certum periculum incontinentiæ, & non poſſit ita breviter adiri Pontifex, eſt legitima & juſta cauſa diſpenſandi. Nam ex eo, quod uterque voverit, neuter amittit jus juſtitiæ ad corpus alterius, licet ſit impedimentum vinculo religionis. Adde ſi vir poteſt irritare vota conjugis etiam caſtitatis, de quo fortaſſis infra *lib. 10.* ſi ille irritet votum uxoris, jam poterit petere, & ipſe tenebitur reddere. In quo caſu etiam Thom. Sanch. fatetur Epiſcopum diſpenſare poſſe.

Ex eadem etiam doctrina colligitur, quid dicendum 3
in voto caſtitatis emiſſo poſt contractum matrimonium ante conſummationem. Et quidem tranſacto bimeſtri non eſt mihi dubium, cum jam eo tempore alter conjux habeat jus petendi, & ipſe vovens teneatur reddere; unde & Epiſcopus poterit diſpenſare. Sed idem dico, etiam ſi ſint intra bimeſtre. Idque conſtat, quia ille non tenetur religionem ingredi, etiamſi habuerit animum ingrediendi cum vovit, ſed poteſt ab eo animo deſiſtere. In quo vides jam eſſe notum periculum incontinentiæ. Poteſt ergo Epiſcopus diſpenſare. Quod licet neget Th. Sanch. *diſp. 11. n. 4.* attamen meo judicio ſine fundamento, neque ſatis conſequenter ad ea quæ habet *diſp. 12. n. 6.* Neque enim ex eo quod quis caſtitatem vovit, etiamſi tunc occurrat, non poſſe illud votum impleri, niſi ingrediendo religionem, cenſetur emiſiſſe votum ingrediendi. Idque ex eo conſtat, quia ſi in eo eventu petat diſpenſationem a Pontifice, ſatis erit petere diſpenſationem voti caſtitatis, nec neceſſarium erit diſpenſationem voti religionis petere.

Rurſus ex eadem doctrina colligitur, quid dicendum, 4
an Epiſcopus diſpenſare poſſit in voto caſtitatis emiſſo ante matrimonium contractum. In qua facti ſpecie tria tempora conſidero, vel cum adhuc perſeverante voto matrimonium conſummavit, vel cum contraxit poſt votum, ſed non conſummavit, vel cum nondum contraxit. Si loquamur in primo tempore, & poſt conſummationem, ex dictis planum eſt, tunc poſſe Epiſcopum diſpenſare ad petendum debitum propter rationem allatam numeris præcedentibus; eſt enim periculum præſens, & non patet momentaneus aditus ad ſuperiorem. Sic etiam conſuetudo obtinuit, pro qua conſuetudine plures Auctores refert & ſequitur Th. Sanch. *diſp. 12. num. 4.* Unde eam diſpenſationem in eo eventu Epiſcopus dare poterit, etiam in præſentia alicujus dele-

gari, qui aliàs ex privilegio poſſet, cum ex conſuetudine juriſdictionem adquiſierit, *cap. cum contingat, de foro compet.* In ſecundo vero tempore, ſcilicet, poſt contractum, & ante conſummationem, etiam cenſeo Epiſcopum poſſe diſpenſare, Quia, ut dicebam *num. præcedenti*, non tenetur ille religionem ingredi, & ex conſequenti adeſt periculum incontinentiæ. Quare etiam in eo caſu diſpenſare Epiſcopum ex conſuetudine docet idem Thomas Sanchez *diſp.* 12. *num.* 16. In tertio autem tempore ante contractum matrimonium judicandum eſt, ſicut ſupra initio iſtius capitis dicebamus, cum ſcilicet grave periculum immineat, niſi contrahat vel ad exonerandam conſcientiam, vel legitimandos filios in mortis periculo, vel reſtituendum honorem puellæ violatæ; quod ſi differretur grave periculum immineret, aut inconvenientia ſequerentur, poſſet Epiſcopus diſpenſare, ut in ſpecie docuit Suarez *lib.* 6. *de voto*, *cap.* 26. *num.* 13. Eſt autem diſcrimen inter diſpenſationem factam in hoc poſteriori tempore, aliis duobus prioribus, quod in illis cum diſpenſet Epiſcopus ex juriſdictione adquiſita per conſuetudinem, poteſt diſpenſare, etiam ſi pateat recurſus ad illum, qui delegatam auctoritatem habet; imo etiam in præſentia Pontificia, ut docet Thomas Sanchez *diſp. citat. n.* 6. At in hoc tertio tempore, cum tantum diſpenſet Epiſcopus ex præſumpta intentione Pontificis propter manifeſtum periculum, non poteſt diſpenſare, ſi facilis ſit aditus ad Pontificem vel delegatos, qui auctoritatem habeant juxta dicta ſupra in principio hujus capitis.

5 Denique ex eadem doctrina hujus primi caſus colligitur, quid dicendum ſit de diſpenſatione in voto religionis. Si enim quis poſt contractum matrimonium & conſummatum religionem vovit, ſi fuit ſine conſenſu conjugis, implere non poteſt eo renuente; ſi vero conſentiat, poteſt & tenetur, nec diſpenſare poteſt Epiſcopus, cum nullum tunc fingi poſſit periculum. Similiter ſi contracto matrimonio emiſit votum ante conſummationem, non poteſt Epiſcopus diſpenſare, cum nullum etiam periculum ſit, & tranſire ad religionem poſſit. Idem dicendum quoties ob delictum alterius conjugis poteſt illud votum impleri, ut cum alter ex eis adulteravit, antequam iterum reconcilientur & copulentur. Idem a fortiori dicendum, ſi ante contractum matrimonium vovit religionem, Licet enim neceſſarium ſit inducere uxorem ad legitimandos filios antea forte ſuſceptos, nequit Epiſcopus diſpenſare, cum poſſit matrimonium iniri; & poſtea ante conſummationem ad religionem tranſire. Vide Sanch. *dict. lib.* 4. *ſum.* 40. *n.* 64. Quod tamen temperandum eſt, niſi ſive ante votum, ſive poſt votum data fuerit fides de contrahendo matrimonio, & ſub ea fide data mulier cognita fuerit, juxta dicta ſupra *lib.* 6. *cap.* 12. In eo eventu, cum ducere teneatur, & conſummare, poterit Epiſcopus diſpenſare; ſi tamen illud votum in eo caſu aliqua indiget diſpenſatione. An vero diſpenſare poſſit Epiſcopus, quando votum factum eſt in favorem prolis ſuſceptæ, explicandum eſt ex his quæ dixi ſupra *cap. præced. §.* 1. *de diſpenſatione voti emiſſi in favorem tertii.*

6 Secundus caſus eſt, Quando ejuſmodi vota fuere conditionalia, ut ingrediar religionem, aut caſtitatem ſervabo, ſi hanc rem obtinuero, Cenſet enim communis ſententia in eo voto, ſive antea, ſive poſt impletam conditionem poſſe Epiſcopum diſpenſare, Sic Covarr. *in cap. quamvis pactum* 1. *p. §.* 3. Medina *in ſumm. cap.* 14. *§.* 6. Aragon. *d. art.* 22. Sa *v. voti diſpenſatio*, Henriquez *lib.* 7. *de indulg. cap.* 3. *n.* 6. Thomas Sanchez *diſp.* 10. citat. alia & *libr.* 4. *ſumm. cap.* 40. *qu.* 3. *per totam*, & Suarez idem docet de votis pœnalibus *lib.* 6. *de voto*, *cap.* 23. *num.* 1. *&* 6. Quorum Doctorum illud tantum fundamentum eſt. Quia, licet votum impleta conditione jam maneat purum; attamen in radice non fuit principalis intentio voventis eum ſtatum eligere: & cum materia reſervationis odioſa ſit, ſtricte interpretanda eſt, ut ſolum extendatur ad vota, quæ ſunt omnino abſoluta, & in quibus ex primaria intentione promittitur caſtitas vel religio, non vero, quando in pœnam & non ex prima voluntate.

7 Hæc quidem ſententia in praxi probabilis eſt, & tuta conſcientia illam quis ſequi poteſt in operando propter Doctorum auctoritatem. At in puncto juris oppoſitam ſemper veriorem judicavi, quam etiam docent Navarr. *in ſumm. cap.* 12. *nu.* 45. Suarez *lib.* 6. *de voto*, *c.* 12. *n.* 13. agens de votis conditionalibus, Azor. *loco ſupra citat. q.* 10. & alii viri docti hujus ætatis. Ratio, quæ me movet, hæc eſt. Quia impleta ſemel conditione hæc vota tranſeunt in pura, ut notum eſt, ac ſi nunquam præceſſiſſet conditio, argumento textus *in l. potior. D. qui potiores in pignore*. Vota autem reſervata pura & abſoluta indiſpenſabilia ſunt ab Epiſcopo.

Neque obſtat primo, quod originem habuerint conditionatam. Nam in omnibus aliis contractibus idem prorſus effectus ſequitur ex illis purificata conditione, ac ſi a principio puri fuiſſent, & non conditionati. Ut ſponſalia conditionata impleta conditione inducunt impedimentum publicæ honeſtatis, *c. unic. §. illi, de ſponſal. in* 6. Et ſimoniaca datio beneficii conditione de futuro purificata conditione, obnoxia eſt cenſuris & pœnis impoſitis, Ergo etiam in voto. Nullum enim eſt fundamentum ad excipienda vota. 8

Neque obſtat ſecundo, quod vota ante pubertatem emiſſa, ſolum ratione radicis ſint irritabilia a patre, etiam poſt pubertatem. Ergo etiam in hoc caſu ratione radicis conditionatæ: dico enim eſſe diſparem rationem. Quia per pubertatem non extrahitur materia illa a poteſtate patris, dum non confirmatur de novo. At vero in præſenti caſu per eventum conditionis extrahitur a poteſtate Epiſcopi, quia adquirit ſtatum abſolutum. Illud autem votum dum non confirmatur, perſeverat ſemper votum impuberis. Illud tamen communiter admittitur ex vota conditionalia ante eventum conditionis diſpenſabilia eſſe ab Epiſcopo, ut docet Suarez *lib.* 6. *de voto*, *cap.* 22. *n.* 3. cum Toleto, Leſſio, Victoria, Ledeſma, & aliis. Eſt enim ea obligatio imperfecta, non abſoluta. Quod tamen ego ſic intellexerim, non quia tollatur aliqua obligatio voti, quæ ante eventum conditionis nulla eſt, ſed quia evaneſcat jam obligatio expectandi conditionis eventum, ita ut eveniente poſtea conditione nulla conſurgat obligatio. 9

Atque juxta hæc, quæ dicta ſunt, eodem modo philoſophantur de votis pœnalibus, quamvis modo ſit votum pœnale. Recte enim meo judicio Thom. Sanchez *dicto c.* 40. cenſet eandem eſſe rationem voti pœnalis & conditionalis, & eodem modo philoſophandum eſſe, ſi attente inſpiciatur, Itaque ante delictum commiſſum vota pœnalia diſpenſabilia eſſe ab Epiſcopo concedunt Doctores omnes, uno excepto Navarro. Quod intelligendum eſt eadem ratione, qua id explicabamus modo de votis conditionalibus. At poſt delictum commiſſum item cenſeo, licet in praxi probabile ſit ea vota eſſe diſpenſabilia, in puncto tamen juris diſpenſari non poſſe, quia jam illa vota ſunt pura. 10

Neque obſtat, quod hujuſmodi vota non fuerint emiſſa ex primario affectu religionis, aut caſtitatis, ſed ex affectu vitandi peccatum, aut ex voluntate circa aliquam conditionem; Pontifici autem ſolum reſerventur ea vota, quæ quis emittit ex affectu primario erga religionem, aut caſtitatem. Hoc inquam non obſtat: quia non eſt idoneum aliquod fundamentum ad aſſerendam hanc reſtrictionem hujus reſervationis, cum abſolute reſerventur prædicta vota, ſi ſint pura & abſoluta. Quod autem dicitur de primaria, vel ſecundaria intentione ad eſſentiam voti, nihil omnino refert, cum obligatio voti tantum exigat ſufficientem libertatem, & convenientem materiam. Alias autem quando quis intuitu commoditatis temporalis, vel propter mortem vitandam, alias non facturus, cum metus eſt ab intrinſeco, vovet religionem, aut caſtitatem, eſſent diſpenſabilia vota, cum tunc non ſiat primariæ intentionis. 11

Cæterum ex ea communi doctrina quam probabilem, & in praxi ſecuram eſſe dixi in hoc ſecundo caſu, colligitur primo in voto abſoluto pœnali, id eſt quando eſt abſolute emiſſum ad vitandum infamiam, non poſſe Epiſcopum diſpenſare. Jam enim ea vota non pendent ab eventu delicti. Idem eſt, ſi delictum jam ſit de præſenti, vel præterito; ſicut enim conditio præſens, aut de præterito non ſuſpendit, juxta textum *in l. cum ad præſens*, cum duabus ſequentibus, *D. ſi certum petatur*: ita etiam delictum jam patratum, ut ſi quis dicat in pœnam peccati, quod heri commiſi, vel nunc propono, ſi fuit, vel eſt lethale, Sic Suar. *lib.* 6. *de voto*, *c.* 23. *n.* 9. *&* 11. & Thom. Sanch. *lib.* 4. *ſum. c.* 40. *n.* 87. *& ſequenti*. 12

Secundo colligitur illam communem doctrinam admittendam eſſe, & locum habere, quando vere ſunt vota conditionalia, Poteſt enim contingere, ut tantum ſint vota apparenter conditionalia, & re ipſa abſoluta, ut quando particula ſi, non habet vim conditionis, ſed ſolum deſignat tempus implendæ obligationis. Ex quo fit votum hoc *ingrediendi religionem, ſi pater meus deceſſerit*, eſſe abſolutum, & ſolum ſenſum eſſe, quando pater meus deceſſerit. At iſtud votum, ingrediar religionem, *ſi pater meus liberos habuerit*; conditionale eſt ex communi modo vovendi. Quamvis etiam poſſit eſſe abſolutum, ſi ex intentione voventis ſuſceptio liberorum tantum definiatur tanquam tempus; Is tamen ſenſus præſumendus non eſt, niſi expreſſe de eo conſtet. Sic docent Suar. *lib.* 6. *de voto*, *cap.* 22. *num.* 8. Thomas Sanchez *in ſumm. dict. cap. num.* 83. Item votum hoc, *promitto caſtitatem, niſi pater ſine liberis ac-* 13

c.dur.

gedat, abſolutum eſt, & non conditionale, quia illa conditio non ponitur ad ſuſpendendum affectum. Unde ſi interim fornicetur, erit violator voti. Ponitur ergo ad præfigendum terminum obligationis, *ſi pater decedat ſine liberis*. Quare poterit Epiſcopus diſpenſare, quia tantum eſt votum temporale caſtitatis. Sic citatis aliis Suarez *cap. citat. num.* 9. Sanchez *num.* 84. Quamvis negari non poſſit etiam ex intentione voventis poſſe illis verbis deſignari tempus incipiendæ obligationis, & ſic erit votum conditionale, & ante eventum conditionis non obligabit.

14 Tertius caſus aſſignari ſolet a Doctoribus, quoties eſt morale dubium de valore voti reſervati, tunc in eo dubio poterit Epiſcopus diſpenſare, quomodocumque dubium illud oriatur, ſive quia non ſunt conjecturæ ſufficientes, ſive quia ſunt probabiles rationes ad dubitandum. Sic docet Suarez *d. lib. 6. de voto, cap. 6. n.* 6. Sanch. *lib. 4. ſum. c.* 40. *n.* 26. Facit ratio, quia cum reſervatio ſit odioſa, ut jam dixi ſupra *c. præcedenti*, reſtringenda eſt ad caſus certos; alii autem non comprehenduntur ſub reſervatione, ut docet idem Thomas Sanch. *lib. 1. ſummæ, c.* 10. *n.* 74. citatis Suarez, & Henriquez.

15 Ex qua doctrina colligitur primo poſſe Epiſcopum diſpenſare in ejuſmodi votis reſervatis, quando emiſſa ſunt ex metu cadente in virum conſtantem. Quamvis ego exiſtimem illa vota valere jure naturali, & poſitivo, id quod etiam docet Suarez *lib. 6. de voto, c.* 26. *n.* 4. *&* 5. & alii quos retuli ſupra *lib. 7. cap.* 29. cum de ordinis impedimento ſermo eſſet. Attamen probabile dubium eſt an ea vota valeant, vel ſint nulla jure Eccleſiaſtico, eſtque communis ſententia docens non valere, quam citatis aliis ſequitur Thomas Sanch. *lib. 4. ſummæ, c.* 40. *n.* 31. & etiam *c.* 5. & ideo quia eorum votorum valor eſt ſub opinione, poterit in eis Epiſcopus diſpenſare, ut docet Suarez *ibid. n.* 9.

16 Secundo colligitur in dubio etiam, an ſit aliquod votum reſervatum, necne, in benigniorem partem eſſe interpretandum, & cenſeri non reſervatum, & poſſe in eo Epiſcopum diſpenſare ex eodem fundamento. Unde cum dubium ſit, an vota pœnalia, & conditionalia ſint reſervata, ſequitur ratione ejus dubii poſſe Epiſcopum in eis diſpenſare, etiam purificata conditione, & commiſſo delicto. Alii etiam caſus aſſignari ſolent, ſed nullius momenti ſunt, & veritate carent. De quibus Th. Sanch. *d. c.* 40. *n.* 27. *& ſeqq.* Sicut etiam veritate caret caſus alter, quem aſſignat Th. Sanch. *d. c.* 40. *n.* 47. quando quis voluit tantum ſe obligare ad veniale, cum juxta recepta principia in materia de legibus, obligatio venialis vel mortalis, non ſit in voventis poteſtate.

CAPUT X.

De poteſtate delegata ad diſpenſandum in votis.

SUMMARIUM.

1 *Quando cenſeatur conceſſa poteſtas ad diſpenſandum.*
2 *Conceſſa poteſtate commutandi non concedi poteſtatem diſpenſandi quidam abſolute negant.*
3 *Oppoſitum verius explicatur, & probatur, & 4.*
5 *Quando cenſeatur data poteſtas in reſervatis, & an in omnibus, vel aliquibus, & 6.*
7 *Conceſſa poteſtate ad diſpenſandum in votis etiam data cenſetur ad diſpenſandum, licet ſint in commodum tertii.*
8 *Etiam diſpenſare poſſe in votis emiſſis ante conceſſionem ejus poteſtatis.*
9 *Conceſſam eſſe religioſis poteſtatem diſpenſandi in votis.*
10 *Ampliationes ejus privilegii.*
11 *Non poſſe in reſervatis Pontifici, etiam in caſu neceſſitatis, quando poteſt dari Epiſcopus.*
12 *Poſſunt diſpenſare in voto caſtitatis emiſſo, ante matrimonium in ordine ad petendum debitum.*

1 Explicuimus hactenus poteſtatem ordinariam ad diſpenſandum in votis non reſervatis, & reſervatis, explicemus nunc poteſtatem delegatam. Non autem agimus de poteſtate conceſſa virtute Bullæ, vel Jubilæi, nec de poteſtate alicui conceſſa ad commutandum, ſed ſolum ad diſpenſandum. Quæ quidem non intelligitur conceſſa, ex eo quod concedatur facultas ad abſolvendum a reſervatis caſibus, vel cenſuris, vel irregularitatibus, ſed exprimi debet facultas ad diſpenſandum in votis, ſunt enim privilegia diverſa; neque plus valent, quam ſonant, ut in ſpecie docet Suarez *lib. 6. de voto, cap.* 12. *num. ſecundo*. Et docet etiam communis doctrina poteſtate conceſſa ad commutandum non intelligi poteſtatem conceſſam ad diſpenſandum in votis. Quia ex conceſſione minoris privilegii non cenſetur conceſſio majoris. Magis autem eſt diſpenſare, quam commutare. Sic docuit Paludanus *in 4. diſt.* 38. *q.* 4. *art.* 3. & communem dicit & ſupponit Thomas Sanch. *lib. 4. ſummæ, c.* 53. *q.* 2. *n.* 2. Ego tamen hanc communem ſententiam diſtinctione explicandam exiſtimo. Nam vel conceditur ſolum expreſſa facultas commutandi in æquale, vel etiam in minus. Et quidem, ſi ſola prior facultas concedatur, non cenſetur conceſſa facultas diſpenſandi, & hoc ſenſu accipio communem ſententiam: ſi tamen concedatur facultas commutandi etiam in minus, manifeſte involvitur in ea conceſſione facultas aliqua diſpenſandi, eo quod quoties commutatio fit in minus, remittitur aliquid prioris obligationis, & non ſolum fit commutatio materiæ.

An autem conceſſa poteſtate diſpenſandi concedatur poteſtas commutandi vota, diſſenſio eſt. Navarrus *in ſum. c.* 12. *num.* 79. videtur negare generaliter loquens, eo quod iſtæ ſunt facultates diverſæ, & ita poteſt una concedi ſine altera. Eandem opinionem ſequitur citatis aliis Thomas Sanchez *lib. 8. de matrimonio, diſp.* 2. *n.* 15. *& lib. 4. ſum. cap.* 53. *n.* 4. Quamvis revera non diſcedit a noſtra ſententia. 2

Contrariam tamen docet Paludanus *loco ſupra citat.* Sylveſter *verb. votum* 44. *q.* 3. Soto *lib. 7. de juſtitia, qu. 4. art.* 2. Emanuel Sa *verbo voti diſpenſatio, nu.* 19. Suarez *lib. 6. de voto, cap.* 12. *a n.* 10. Leſſius *lib. 2. de virtutibus, cap.* 40. *dub.* 11. *n.* 94. & alii hujus ætatis. Quam ſententiam probo iſta conſideratione. Quia negari non poteſt eum qui habet facultatem diſpenſandi, poſſe facere aliquam commutationem, v. gr. in minus bonum, quod etiam admittit Thomas Sanchez *d. cap.* 53. *num.* 5. Tunc enim remittit partem prioris obligationis, ut modo dicebat, & ſimul commutat aliam partem materiæ. Qui enim ſimpliciter poteſt diſpenſare ex cauſa, manifeſte poteſt id quod eſt minus in eodem ordine. Minus autem eſt auferre partem obligationis, quam auferre, & remittere integram obligationem. Ex hoc autem ulterius infero majorem probabilitatem ſecundæ ſententiæ. Nam in eodem ordine, qui habet poteſtatem ad majus aliquid, habet etiam poteſtatem ad id quod minus eſt in eo ordine. Sed in ordine commutationis minus eſt facere commutationem in æquale, quam in minus bonum; & ut probatum eſt, is qui habet poteſtatem diſpenſandi, poteſt facere commutationem in minus. Ergo poterit etiam facere in æquale. 3

Huic rationi reſpondent nonnulli conſequentiam non concludere, eo quod major ſcientia requiſita eſt ad faciendam commutationem in æquale omnino, quam in minus. Hæc tamen reſponſio facile refutatur. Quia non eſt neceſſarium, ut is qui habet talem poteſtatem, ſolum proprio judicio, & labore cognoſcat bonum æquale, ſed poteſt id facere ex judicio viri prudentis, & docti. Sicut ad diſpenſationem faciendam non eſt neceſſarium, ut is qui diſpenſat, diſcurſu proprio tantum agnoſcat cauſam juſtam diſpenſationis, ſed cognita cauſa ex Doctorum hominum judicio poteſt diſpenſare, & frequenter hoc modo fit. Et quidem ab hac ſententia non diſcedit re ipſa Thom. Sanch. *d. lib. 4. ſum. c.* 53. *n.* 4. inquit ſe non dubitare exiſtente juſta cauſa ad diſpenſandum, poſſe quoque mere commutari votum ab illo commiſſario. At nunquam delegatur facultas ad diſpenſandum in voto quovis modo, ſed tantum juſta cauſa ſubſiſtente, alias eſſet nulla diſpenſatio, ut dicam infra *in 2. part. hujus libri*. 4

Cæterum per datam poteſtatem diſpenſandi in votis abſolute non cenſetur conceſſa facultas diſpenſandi in votis reſervatis, niſi ea ſpecialiter exprimantur. Quod ampliа, etiamſi facultas conceſſa ſit legato a latere. Ille enim tantum poteſt diſpenſare in votis Epiſcopo conceſſis, ut docet Th. Sanch. *lib. 8. de matrim. diſp.* 9. *n.* 29. *& lib. 4. ſum. c.* 40. *n.* 14. Amplia etiam ut non intelligatur conceſſa in generali votorum omnium indulto; niſi exprimantur, ut docet Suar. *libr. 6. de voto, c.* 29. *n.* 3. & ex eo Th. Sanchez *d. c.* 40. *n.* 15. Amplia etiam ut eo generali indulto non ſolum non intelligatur conceſſa poteſtas diſpenſandi in votis caſtitatis, & religionis abſolutis, ſed neque in tribus votis peregrinationis, quamvis nonnulli oppoſitum dixerint, quos ſequutus fuit Th. Sanch. *diſput. 9. citat. n.* 2. Sed mutavit ſententiam *d. c.* 40. *n.* 16. cum Suarez *lib. 6. de voto, c.* 15. *n.* 4. Pro quo facit ratio, quam reddit Pontifex *in c. ſi Epiſcopus, de pœnit. & remiſſ. in* 6. ut ſub generali conceſſione non veniant ſine expreſſione caſus reſervati. 5

Digitized by Google

cati. Neque enim in generali conceſſiona veniunt, quæ non eſſet quis in ſpecie veriſimiliter conceſſurus juxta regulam *in generali* §1. *de reg. jur. in 6.* Facit etiam textus *in extrav. Et § dominici 2. de pœnit. & remiſſ.* Quem textum ad hunc tantum finem induco, ut ex illo oſtendam æquiparari hæc quinque vota reſervata quoad hujus ſpecialis licentiæ neceſſitatem.

6 Imo quamvis conceſſa poteſtate ad diſpenſandum in omnibus votis reſervatis abſolute comprehendantur omnia quinque; attamen non ſemper conceſſa poteſtata ad diſpenſandum in aliquibus reſervatis intelligitur conceſſa ad diſpenſandum in omnibus, ſed his regulis utendum deſumptis ex communi doctrina, ſtylo, & conſuetudine receptis. Si conceditur poteſtas diſpenſandi in omnibus votis, exceptis voto caſtitatis, & religionis, intelligitur conceſſa poteſtas ad diſpenſandum in votis peregrinationis. Similiter, ſi concedatur poteſtas diſpenſandi in omnibus votis, excepto voto peregrinationis Hieroſolymitanæ, intelligitur conceſſa facultas diſpenſandi in votis duarum peregrinationum, ut docet Suarez *d. lib. 6. c. 25. n. 7.* & Th. Sanch. *d. c. 40. n. 18.* Quorum communis ratio eſt. Quia exceptio firmat regulam in contrarium. Quæ regula deſumitur ex *c. Dominus 12. q. 7. & c. 2. de conjugio leproſorum.* Et quamvis exceptio regulariter non ampliet regulam ad caſus, qui ea non appoſita clauderentur ſub illa, neque enim exceptio ampliat, ſed reſtringit, juxta *l. 1. D. de reg. juris.* At hoc fallit, quando exceptio illa, ſi omiſſa foret, non clauderetur ſub regula. Nam tunc illa appoſita eam ampliat ad caſus ſimiles, & ſi ea non adjecta non clauderentur ſub ea regula. Quod late proſequitur Suarez *loco citat.* & alias illa exceptio inutilis eſſet, neque eſſet de contentis ſub regula, ut ſi dicas, omnis homo præter equum currit, equus enim non continetur ſub homine. Ita etiam ſenſus iſtius erit, concedo poteſtatem diſpenſandi in omnibus votis exceptis omnibus reſervatis, id enim jam certum erat, cum ea vota reſervata ſint. At ſi concedatur facultas ad diſpenſandum in omnibus votis exceptis peregrinationum trium, non intelligitur conceſſa poteſtas diſpenſandi in votis caſtitatis & religionis, quæ majora ſunt, & quæ reſervari ſolent, etiam quando alia conceduntur. Unde ex conceſſione minorum non arguitur voluntas Principis concedendi majora. Quod ſi dicatur, concedo poteſtatem ad omnia reſervata exceptis tribus votis peregrinationis, tunc plane concederetur poteſtas ad diſpenſandum in aliis duobus, alias nullius momenti eſſet exceptio. Quod ſi concederetur ſub hac forma, concedo tibi poteſtatem ad omnia vota; etiam caſtitatis vel religionis, conceſſa intelliguntur etiam vota non expreſſa peregrinationis, ut recte contra Suarez docet Th. Sanch. *d. c. 40. n. 21.* Quia particula implicativa etiam importat idem eſſe in minoribus caſibus, ut probat Everardus in loco a natura dictionum implicativarum; ut ſi Pontifex concederet poteſtatem abſolvendi ab omni cenſura, etiam ob hæreſim incurſa. Ea tamen forma loquendi non cenſetur conceſſa poteſtas ad diſpenſandum in voto æquali, ſcilicet religionis, vel caſtitatis, ſed tantum in expreſſo ex illis duabus. Unde quod attinet ad votum caſtitatis, vel religionis non expreſſum, quod æquale eſt, non cenſetur conceſſa poteſtas diſpenſandi in illo non expreſſo, ut docet Suarez *lib. de voto c. 25. cit. num.* 10. Atque hæc quidem dicta ſint ex communi Doctorum ſenſu.

7 Conceſſa etiam poteſtas ad diſpenſandum in votis cenſetur etiam conceſſa ad diſpenſandum in votis emiſſis in commodum tertii, quæ remanet in ratione voti juxta dicta ſupra *c. 8. §. 2.* Quia tunc non eſt quæſitum jus tertio, cum nondum ſit acceptata promiſſio. At vero cum jam eſt acceptata, non cenſetur conceſſa facultas ad diſpenſandum in ejuſmodi votis, cum ad diſpenſandum in illis, in caſu quo fieri poteſt, requiratur ſuprema poteſtas, & ea non cenſetur concedi, niſi exprimatur. Imo in multis privilegiis ſolet apponi clauſula, *niſi vota ſint in præjudicium tertii*, non quia neceſſarium ſit exprimere, ſed majoris claritatis gratia, ut docet Suar. *d. lib. 6. c. 15. n. fin.*

8 Illud etiam addendum poteſtatem conceſſam ad diſpenſandum in votis non intelligi tantum conceſſam ad vota emiſſa ante eam publicationem privilegii, ſed etiam poſtea. Quod amplius intelligendum, quando ea privilegia perpetua ſunt, veluti conceſſa religioſis. Amplia rurſus, ut locum habeat etiam quando privilegia temporalia ſunt, ut intelligatur conceſſa poteſtas ad omnia vota facta poſt conceſſionem, & ante publicationem. Amplia etiam, ut comprehendantur etiam vota poſt publicationem temporalis privilegii facta. Id quod multis rationibus probat Suar. *lib. 6. de voto, c. 13.* & Thom. Sanch. *lib. 4. ſum. c. 53. q. 3. n. 26.* ſunt enim ea verba Bullæ generalia. Et ſimiliter poteſtas Bullæ ad abſolvendum a peccatis; omnia peccata complectitur, etiam poſtea commiſſa. Ergo idem dicendum in votis. Sic etiam docet Henriquez *lib. 6. de Indulg. cap. 30. num. 3.*

Diximus adhuc de poteſtate delegata ad diſpenſandum, & quando, & ad quæ vota cenſeatur delegata; reſtat dicamus quibus ea ipſa delegata ſit ad diſpenſandum in votis. Extant autem duo privilegia conceſſa religioſis, unum ab Innocent. VIII. ut poſſint religioſi diſpenſare in votis, in quibus poſſunt Epiſcopi, excepto voto peregrinationis ultra duas dietas. Sed extat aliud amplius conceſſum a Martino V. fratribus Benedictinis, & per communicationem aliis, quo conceditur, ut poſſint diſpenſare in votis Epiſcopo reſervatis, quod privilegium cum aliis refert Emanuel Rodriquez *tom. 1. q. reg. q. 63. art. 3.* & Thomas Sanchez *lib. 4. ſum. cap. 43. n. 4.* 9

Amplia primo prædictum privilegium, ut poſſit religioſus in eis diſpenſare, etiam quando materia videtur reſervata, votum autem deficit a ratione reſervationis defectu alicujus circumſtantiæ, ut explicui ſupra *c. 8. §. 2.* Quia revera illa vota non reſervata. Unde in ſpecie poterit diſpenſare in voto ingrediendi religionem, ut ingrediatur laxiorem, & ſic diſpenſati, ſi bona fide eam laxiorem ingrediantur, & non perſeverent, non tenentur voto ſtrictioris religionis. Et quamvis religiones nonnullæ habeant ſtrictius privilegium diſpenſandi, ut in ſuam ingrediantur, dummodo perſeverent: attamen reſtrictio privilegii non impedit laxioris uſum, ut in multis conſtare poteſt, de quo vide Sanctium *d. c. 43. n. fin.* Sicut Epiſcopus etiam ſine Synodo poteſt Miſſarum numerum minuere, licet Trident. *ſeſſ. 25. de reform. c. 4.* dicat id poſſe Epiſcopum cum Synodo: quia ante Concilium ſolus Epiſcopus poterat, ut ſequutus Nav. docet Th. Sanch. *n. fin. cit.* Amplia ſecundo, ut etiam ex vi ejus privilegii religioſus diſpenſare poſſit in votis factis in commodum tertii, quando non eſt acceptata promiſſio a tertio, ſed tantum manet in ratione voti juxta d. ſupra *c. 8. §. 2.* cum in eis poſſit Epiſcopus jure ordinario diſpenſare. Amplia tertio, ut virtute ejus privilegii poſſint religioſi diſpenſare non ſolum cum ſubditis illi Epiſcopo in cujus diœceſi commorantur, ſed etiam cum aliis ad ſe venientibus ex quavis diœceſi, ut recte docet idem Th. Sanch. *d. c. 43. n. 15.* contra Manuelam, & alios. Quia cum ea poteſtas conceſſa ſit a Pontifice, qui habet poteſtatem in omnes fideles, non eſt cur inde limitetur. Amplia quarto virtute ejus privilegii poſſe diſpenſare religioſos etiam extra Sacramentum confeſſionis: nec enim in eo privilegio dicitur, *audita prius confeſſione.* Et idem dicendum eſſet, quamvis in eo privilegio diceretur, *in foro pœnitentiæ.* Latius enim patet vox illa, *forum pœnitentiæ*, quam *ſacramentum pœnitentiæ*, ut conſtat. Sic docet Suar. *lib. 6. de voto*, c. 16. quem ſequitur Thom. Sanch. *lib. 4. ſum. c. 43. n. 17. & lib. 8. de matrim. diſp. 16. n. 11.* & de eo nos fortaſſe nonnulla infra *ult. part. hujus lib.* Amplia quinto, ut virtute hujus privilegii poſſint religioſi diſpenſare in votis factis, non ſolum ante conceſſionem privilegii, ſed etiam ante publicationem, imo etiam ſi facta ſint poſt publicationem privilegii, ut docet citatis aliis Th. Sanch. *lib. 4. ſum. c. 53. q. ult. n. 20.* Suar. *lib. 6. de voto, cap. 13.* Sà *v. votum in fine.* Facit pro hac ampliatione primo doctrina Gloſſæ *in cap. quia circa, v. futuri, de privileg.* quæ docet verba generaliter, & indefinite poſita in privilegiis extendi ad futura. Facit etiam quod in Bulla v. g. poteſtas ad abſolvendum a peccatis etiam extenditur ad peccata commiſſa ante, & poſt publicationem, ut modo dicebamus. Ergo idem dicendum de diſpenſatione. Eodem enim verborum tenore conceditur, neque eſt unde limitetur. Quare ſine fundamento alii aliter opinati ſunt, quos refert Th. Sanch. *ib. n. 25.* Hujus autem ampliationis doctrina vera eſt, ſive ſint ea privilegia perpetua, ſive temporalia, ut docet Sanch. *ib. n. 23. & ſeq.* 10

Prædictam tamen poteſtatem diſpenſandi religioſorum ex eo privilegio limitabis primo, ut non extendatur ad vota reſervata Pontifici, etiam in caſu neceſſitatis, quando ratione caſus occurrentis poteſt Epiſcopus, ut explicui ſupra. Sic docet Emanuel Rodriquez *loco ſupra citat. art. 6.* Thom. Sanch. *lib. 4. ſum. c. 43. n. 7.* Suar. *lib. 6. de voto, cap. 26. n. 17. & ſeqq.* Ratio eſt; quia in generali conceſſione non veniunt vota reſervata. Ea autem vota reſervata ſunt, & ex eo quod Epiſcopus ex benigna interpretatione mentis Pontificis diſpenſet, non deſinunt eſſe reſervata. Quare cum ea vota non cenſeantur expreſſa, niſi exprimantur, ut dictum eſt, non poſſunt religioſi virtute ejus privilegii diſpenſare in votis reſervatis in caſibus, in quibus poteſt Epiſcopus, hoc eſt, in caſu neceſſitatis. 11

Sed ſublimita eam limitationem, ut poſſint religioſi diſpenſare in voto caſtitatis in ordine ad petendum debitum, 12

ctum; dummodo votum ſit emiſſum ante contractum matrimonium, non vero ſi ſit factum poſt matrimonium contractum. De eo enim tantum loquitur privilegium, ut docet Emanuel Rodriquez *1. tom. qq. regul. q. 63. art.* 2. Quod amplia ſive ſit matrimonium conſummatum, ſive non (quamvis contrarium dicant nonnulli ſine fundamento) ſive etiam eo tempore in quo licebat divortium: verba enim privilegii univerſalia ſunt. Quam etiam doctrinam docet Thom. Sanch. *lib. 4. ſum. c. 44. a num.* 10. *&* *lib.* 8. *de matrim. diſp. cit. a n.* 3. 4. 5. Non agimus hoc loco de jubilæo, aut Bulla, quia in illis non conceditur poteſtas diſpenſandi in votis, ſed tantum commutandi, quæ duo diverſa ſunt, ut dictum eſt.

CAPUT XI.

De poteſtate diſpenſandi in juramentis.

SUMMARIUM.

1 *Habens poteſtatem diſpenſandi in votis, poteſt diſpenſare in juramentis.*
2 *An ſint juramenta reſervata, explicatur, &* 3.
4 *Conceſſa poteſtate ad diſpenſandum in votis, cenſetur data ad juramenta.*
5 *Etiam verum in juramento promiſſorio dummodo non ſit acceptata promiſſio.*
5 *Objectiones proponuntur, & diluuntur, &* 7.

1 Diximus hactenus de diſpenſatione votorum tam per poteſtatem ordinariam, quam delegatam. Dicamus jam de poteſtate diſpenſandi in juramentis. De qua, ſuppoſitis his, quæ circa votorum diſpenſationem diximus, pauca ſuperſunt explicanda. Conſtat igitur eum qui habet poteſtatem ordinariam ad diſpenſandum in voto, poſſe etiam diſpenſare in juramentis factis, ſicut diximus ſupra *de voto*, & eodem etiam modo judicandum eſt de juramentis pœnalibus & conditionalibus. Duo tamen ſuperſunt examinanda.

2 Primum eſt, an ſint aliqua juramenta reſervata Pontifici, ſicut & aliqua vota. Tabiena *v. jurare, q.* 20. exiſtimat nullum juramentum eſſe Pontifici reſervatum, ſed poſſe ex cauſa ab Epiſcopo relaxari: ex eo autem quod Pontifici ſint aliqua vota reſervata, non colligitur eſſe etiam juramenta. Quia majorem exiſtimat Tabiena obligationem voti, quam juramenti. Ex eo autem quod reſervetur, quod eſt majus, non ſequitur reſervatum quod eſt minus.

3 Cæterum communis ſententia eſt, quando juramentum factum eſt in confirmationem voti Deo facti, ſi votum eſt reſervatum, etiam reſervari juramentum. Atque hoc modo intelligo communem ſententiam, quam docet Cajet. 2. 2. *q.* 89. *art.* 5. Soto *lib.* 8. *de juſtitia, q.* 1. *art.* 5. Suarez *lib.* 2. *de juramento, cap.* 40. Cujus ratio eſt. Quia diſpenſatio juramenti in tali caſu fit remittendo prius obligationem voti, qua ablata auferetur obligatio juramenti, Ergo quando votum eſt Pontifici reſervatum, erit etiam reſervatum juramentum, cum illud non tollatur, niſi per ablationem obligationis voti. Amplia hanc communem doctrinam, ut ea etiam verum habeat, quovis modo fiat juramentum promiſſorium. Nam ſi ab ejuſmodi juramento ſecludas promiſſionem, tantum remanet in ratione aſſertorii, & ſenſus erit ſe jurare habere propoſitum ſic faciendi, & aliud ego mente concipere non poſſum. Quare non probo in hac parte, quod docet Thom. Sanch. *lib.* 8. *de matrim. diſput.* 13. & ſequitur Suarez *lib.* 2. *de juramento, cap.* 1. poſſe eſſe juramentum promiſſorium, quod tamen non includat rationem voti. Eo enim ipſo, meo videri; deſtruitur ratio promiſſorii juramenti. Et quamvis eam opinionem veram eſſe daremus, adhuc contra Sanctium dicendum eſt, neque in eo modo confirmato propoſito caſtitatis, aut religionis, aut materiæ reſervatæ juramenti poſſe Epiſcopum diſpenſare, niſi in his caſibus, in quibus poteſt in voto, ut prudenter docet Suar. *lib.* 2. *de juramento, c.* 40. *num.* 8. Solum in hoc caſu poſſet eſſe locus diſpenſationi Epiſcopi, juxta eam regulam, quam poſuimus ſupra *cap.* 9. cum de valore voti reſervati dubium eſt, & an ſit reſervatum.

4 Alterum eſt; an poteſtas delegata ad diſpenſandum in votis extendatur etiam ad diſpenſandum in juramentis; in quo hanc certam regulam ſtatuo. Quoties conceditur poteſtas ad diſpenſandum in votis, cenſetur concedi ad diſpenſandum in juramentis, ſic docet Suarez *lib.* 6. *de voto, cap.* 14. *a num.* 6. Sà *verb. votum, de voti irritatione, n.* 16. Probabilem putat Leſſ. *lib.* 2. *de virtutibus, cap.* 40. *dub.* 11. *n.* 94 alios etiam refert Suar. pro hac ſententia, & tenent viri docti hujus ætatis. Et quamvis in hujus ſententiæ probationem deſumi ſoleant argumenta ex ea regula, *cui conceditur id quod eſt majus, conceſſum videtur quod eſt minus*, quod argumentum in hac materia vim habere late deducit Suar. *loco citat.* cum revera & ſit minor vel idem vinculum, & militet eadem ratio: at quia ea regula varias patitur limitationes, melius probatur ex ea ratione, quam adducit Suar. *ibid. num.* 11. *&* 12. ſcilicet, quia ſecundum communem æſtimationem ea juramenta promiſſoria votis æquiparantur, & pro votis habentur, in quibus Deus conſtituitur creditor. Reputari autem pro votis probari videtur ex textu *in c. pervenit* 2. *de jurejurando*, in quo textu regula tradita habetur etiam *in c. ſcripturæ, de voto*, & proprie ad votum pertinet, & tamen etiam ponitur ſub titulo de jurejurando. Facit etiam quod non pauci Doctores juris canonici docent tale juramentum promiſſorium includere votum, unde & appellant votum. Facit etiam quod per profeſſionem religionis, ſicut extinguuntur alia vota, ita etiam extinguuntur juramenta. Facit denique quod in ordine ad finem, ſcilicet, conſequendum effectum Jubilæi, eodem modo conducit voti & juramenti diſpenſatio. Quæ omnia arguunt mentem concedentis eſſe in voto includere juramentum.

Amplia tamen hanc communem doctrinam primo, 5
ut verum habeat in quovis juramento promiſſorio, dummodo promiſſio non ſit acceptata ab homine, cum adhuc remaneat intra obligationem voti. In quo non recte aliter ſentiendum eſſe voluit Suarez *d. c.* 14. *n.* 13. Amplia ſecundo, ut locum habeat etiam quando juramentum confirmat votum, in quo etiam ſentit nobiſcum Thom. Sanch. *lib.* 4. *ſum. c.* 53. *q.* 3. *n.* 18. & Suarez *d. c.* 14. *n.* 14. *&* 15. & alii. Cujus optima ratio ea eſt. Quia ex una parte qui facit votum, & illud confirmavit juramento, ſolum voluit perſeverare juramentum perſeverante obligatione voti. Ex alia parte nullum eſt jus, quo diſponatur per facultatem diſpenſandi in voto non intelligi votum juramento firmatum. Cum ergo per diſpenſationem in voto auferatur etiam materia juramenti, ceſſabit etiam obligatio juramenti. Unde gratis a Doctoribus oppoſitum ſentientibus aſſumitur in ea generali conceſſione qua conceditur votorum diſpenſatio, tantum concedi vota pura, & non affecta juramento. Amplia tertio prædictam doctrinam, ut etiam intelligatur, quamvis juramentum non cadat ſupra votum, ſed ſupra rem ipſam, & concomitetur votum tantum, ſi ita revera accedere poteſt; nam etiam tunc poteſt diſpenſari juramentum, ut docet Suarez *d. c.* 14. *n.* 19. *& ſeqq.* contra Thom. Sanch. *d. c.* 53. *n.* 20. licet probabile putet oppoſitum. Nam ſi ſolum eſſet votum, diſpenſabile eſſet, & etiam, ſi ſolum eſſet juramentum: ex eo autem, quod ſint ſimul concomitantia illa duo vincula, unum non mutat ſuam naturam, ex conſortio alterius; ut ſi quis teneatur irregularitate ex homicidio caſuali, & ex voluntario, hæc conjunctio non tollit, quominus poſſit, in caſuali Epiſcopus diſpenſare juxta formam Tridentini.

Verum contra doctrinam hanc ſenſere nonnulli, qui 6
abſolute negant poteſtatem delegatam ad diſpenſandum in votis valere, ad diſpenſandum in juramentis. Sic Joannes Azor *tom.* 1. *lib.* 11. *c.* 10. *q.* 2. Leſſius *loco ſup. cit.* & alii: Inducuntur primo. Quia cum conceditur privilegium gratis, non eſt laxe interpretandum, ſed ſtricte. Si ergo conceditur facultas ad diſpenſandum in voto, non eſt extendenda ad vinculum juramenti, juxta regulam textus *in c. porro, de privileg.* Secundo, quia iſta ſunt vincula diverſæ rationis. Cum autem conceditur majus, conceſſum intelligitur minus, ſi ſint ejuſdem rationis, unde in diſpenſationibus matrimonii, quoties impedimenta ſunt diverſæ rationis, non cenſetur ſublatum unum impedimentum minus ex ablatione majoris. Et *in cap. cum de non ſacerdotali, de præb. in* 6. dicitur, poteſtatem ex privilegio datam ad providendum de majori præbenda, non eſſe extendendam ad minorem præbendam. Tertio, quia quando conceditur privilegium ad diſpenſandum in votis, ſolet in nonnullis concedi etiam ad diſpenſandum in juramentis. Signum ergo eſt neceſſarium eſſe tale privilegium expreſſum.

Sed hæc non obſtant. Non primum. Reſpondetur 7
enim ſi juramentum confirmet votum, ceſſante obligatione voti ceſſare etiam obligationem juramenti, ut dictum eſt. Quod ſi non confirmet votum, quod vix eſſe poteſt, attamen quoad Deum ſecundum æſtimationem

tiooam communem pro eodem reputantur, ut dictum eſt. Neque obſtat ſecundum. Eodem enim modo reſpondetur, quamvis ſint diverſæ rationis pro eodem reputati, & ſublata obligatione voti non poſſe remanera obligationem juramenti, & Doctores oppoſitæ ſententiæ non ſatis probant ex vi prædicti privilegii non poſſe fieri diſpenſationem in voto jurato: nos autem contendimus implicite ibi concedi poteſtatem ad diſpenſandum in juramento. Textus autem in *c. cui de vita ſacerdotali*, non facit ad rem; nam vel ibi ſermo eſt non de diſpenſatione, ſed de mandato: mandati autem fines diligenter ſunt obſervandi ex textu *in l. diligenter, D. mandati*, ut exponit Navarrus *qu. 3. de redditibus, monito* 10. vel, ut interpretatur Covart. 1. *variar. c.* 10. *n.* 7. intelligitur, quando præſcribitur certa quantitas in redditibus beneficii, quæ eſt quaſi taxa quædam determinans ſpeciem beneficii, extra quam voluntas concedentis non extenditur; hæc tamen interpretatio re ipſa non diſcordat a prima. Neque obſtat tertium. Sæpe enim conceditur aliquod privilegium expreſſe propter diverſitatem opinionum, quia alii Doctores aſſerunt, alii negant neceſſarium eſſe; id quod multis exemplis paſſim occurrentibus explicari poteſt, & nos attulimus aliqua in commentario de horis canonicis, hoc eſt, *lib. 4. de ordine, & annexis*.

CAPUT XII.

De poteſtate diſpenſandi in matrimonio ſpirituali, & reſidentia.

SUMMARIUM.

1 *Pontificem diſpenſare poſſe in matrimonio Epiſcopi cum Eccleſia.*
2 *Obſervantur nonnulla, ut explicetur diſpenſatio in reſidentia, & quid ſtatuat Concilium.*
3 *Cum Epiſcopis, quis poſſet diſpenſare.*
Cum Parochis Epiſcopus, etiam ad abſentiam per bimeſtre, ibid.
4 *Prima ampliatio cum ejus limitatione.*
5 *Ampliatio ſecunda.*
6 *Ampliatio tertia.*
7 *Ampliatio quarta.*
8 *Objectio diluitur.*
9 *Quid dicendum de diſpenſatione circa beneficia incompatibilia.*
10 *In quibus ſolus Papa poſſit diſpenſare.*

1 DE poteſtate diſpenſandi in matrimonio corporali ſive rato tantum, ſive etiam conſummato, late dico infra *cap. ſeq.* Quare in hoc cap. dicendum eſt de diſpenſatione in matrimonio ſpirituali Epiſcopi cum Eccleſia, hoc eſt, cujus facultate transferri poſſit Epiſcopus ad aliam Eccleſiam. Et quia de hoc late dico *lib. 1. de ordine. & annexis*, ideo nunc breviter dico tantum fieri poſſe auctoritate Pontificis juxta textum *in cap. inter corporalia, de translatione Epiſcopi*.

2 Difficilius explicatu eſt, quod pertinet ad diſpenſationem in præcepto naturali de reſidentia beneficiarii in ſua Eccleſia. Ut autem explicemus illud, obſerva in primis, Reſidentiam Paſtorum, qui curam animarum habent, eſſe de jure divino naturali, ut jam dixi ſupra *iſto lib.* Deinde obſerva non eſſe declarationem, ſed veram diſpenſationem, quando alicui licentia conceditur, ut abſit a ſua Eccleſia, ut ſuperius etiam dixi. Extant autem decreta Tridentini pro Paſtorum reſidentia *ſeſſ. 6. de reform. c. 1. & ſeſſ. 23. de reform. cap. 1. & ſeſſ. 24. de reform. cap.* 12. Et quod attinet ad Paſtorum abſentiam duo ſtatuit Concilium. Primum eſt ut ex juſta cauſa poſſit unoquoque anno ad duos aut ſummum ad tres menſes abeſſe, ſive eorum ſpatium continuum ſit, ſive interruptum. At vero ob cauſas aſſignatas *in d. ſeſſ. 23. c.* 1. conceditur etiam ut poſſit longiori tempore abeſſe. Secundum eſt, idem obſervandum eſſe in abſentia Parochorum. De reſidentia autem canonicorum agitur *ſeſſ. 24. cap.* 12.

3 Sed quod attinet ad diſpenſandum in ea reſidentia Paſtorum ex cauſa, poteſtas ea diſpenſandi cum Epiſcopis *ibid. ſeſſ. 23. c.* 1. dicitur ſpectare ad Romanum Pontificem, aut Metropolitanum, & eo abſente ad ſuffraganeum antiquiorem, qui idem habebit poteſtatem ad licentiam concedendam Metropolitano, quæ licentia in ſcriptis obtineri debet. Solum excipitur caſus, in quo propter aliquod munus & Reipublicæ officium Epiſcopatibus adjunctum abeſſe contigerit. Cum enim iſtæ cauſæ notoriæ ſint, & interdum repentinæ, ne eas quidem ſignificari Metropolitano neceſſe eſt. At cum Parochis Epiſcopus eſt, qui diſpenſare poteſt, vel ejus Officialis, qui in ſcriptis licentiam concedet. Quare contra Navarr. dicendum eſt cum Gabriel Vaſquez *de benefic. cap. 4. §. 2. dub.* 3. juxta decretum Tridentini non tantum eſſe neceſſariam licentiam ad abſentiam ultra bimeſtre, aut trimeſtre, ſed etiam ad abſentiam per bimeſtra. Quod etiam adducens declarationes Cardinalium docet Nicolaus Garcia *de benefic. 3. p. cap. 2. a num.* 22. & olim docuit inter Salmaticenſes Doctor Frechilla *in cap. unico, de clericis, non reſidentibus in* 6. Utrumque ergo neceſſarium eſt, & honeſta cauſa, & licentia Epiſcopi etiam ad bimeſtrem abſentiam; nec ſufficit tacita licentia, ſed requiritur expreſſa, eo quod Concilium requirit illam in ſcriptis, ut docet etiam Nicolaus Garcia *loco cit. num.* 35.

Amplia primo; ut etiam ea forma decreti obſervanda ſit, quamvis gravis abſentiæ neceſſitas occurrat, ut docet idem Nicolaus Garcia *ibid. num.* 34. Sed limitatur hæc ampliatio, niſi talis ſit neceſſitas, ut ſit periculum in mora, nec poſſit propter diſtantiam peti licentia: tunc enim poteſt diſcedere, & quam primum ordinarium certiorem facere, ut cauſam probet, & licentiam præbeat, ſic enim declaravit Congregatio Cardinalium, quam *ibid.* refert. 4

Amplia ſecundo, ut non ſufficiat licentia tacita, ſed requiratur expreſſa, ut dixi ſupra; nec ſufficiat petita, ſed requiratur obtenta, ut etiam declaravit Congregatio Cardinalium, quam refert Nicolaus Garcia *ibid. n.* 37. Quare ſi inferior neget, exiſtente juſta cauſa, recurrendum eſt ad ſuperiorem per viam appellationis, interim tamen abeſſe non poteſt. 5

Amplia tertio, ut etiam locum habeat prædictum decretum, quamvis abeſſe debeat ratione ſtudii. Adhuc enim requiritur licentia ſuperioris expreſſa, ne indociles ea de cauſa abeſſe contingat, ut docet idem Nicolaus *ibidem, num.* 87. Sic etiam declarante Congregatione Cardinalium. Quamvis forſan de jure antiquo *in cap. fin. de magiſtris*, non eſſet neceſſaria talis licentia Epiſcopi, per quem textum *in d. cap. fin.* correctum videtur jus aliud antiquius Alexandri III. *in cap. relatum, de cleric. non reſid.* ſed hanc ampliationem limita, ut ſolum locum habeat in ſtudentibus, non in docentibus. Hi enim abeſſe poſſunt ſine licentia Epiſcopi, etiam hodie. Sic declarantibus Cardinalibus. Illis enim conceſſa facultas eſt antiquo jure per Sedem Apoſtolicam *in d. cap. fin.* Quam Cardinalium declarationem refert idem Nicolaus Garcia *p. 7. cap. 2. num. 559. prope finem*. Rurſus limita eandem ampliationem, niſi conſuetudine inductum ſit, ut non petatur licentia Prælati ad abſentiam; poſſe enim conſuetudine induci non dubito; tunc autem cenſeretur abeſſe de licentia Sedis Apoſtolicæ ſuſtinentis & tolerantis; nam ut ſine aliqua licentia abſit, contingere non poteſt, cum obligatio reſidendi ſit ex divina lege. Et quamvis illam declarare etiam prudens homo poſſit: at diſpenſare in illa nullus poteſt, niſi qui juriſdictionem habet. In hac autem lege reſidendi non tantum fit declaratio, ſed vera diſpenſatio, ut dixi ſupra *iſto lib.* 6

Amplia rurſus prædictum decretum Tridentini, ut non ſatis ſit licentia capituli non vacante ſede, quando conſuetudo non adeſt. Quia hæc lex de reſidendo, eſt lex ſuperioris, & non poteſt diſpenſare, niſi is, cui in jure conceditur diſpenſandi poteſtas; ea autem ſolum Epiſcopis conceditur & ſic declaravit Cardinalium Congregatio, ut docet Nicolaus Garcia *ibidem nu.* 404. Unde neque valebit ſtatutum, ut ſufficiat licentia Capituli, quia ejuſmodi ſtatutum eſt contra jus *cap. ſuper his, de majorit. & obed.* niſi in forma ſpecifica confirmatum ſit a Sede Apoſtolica. Sed limita hanc ampliationem, niſi conſuetudine inductum ſit, ut ejuſmodi licentiam præbeat capitulum. Nam conſuetudine adquiri juriſdictionem, conſtat ex *cap. cum contingat, de foro compet. & cap. duo, & cap. irrefragabili, de officio ordinarii*, In quo non mihi placet Nicolaus Garcia *ibidem a num.* 417. Si enim, ut ipſe Auctor concedit *num. 91. & 73.* conſuetudine fieri poteſt, ut diſcedat aliquis ſine licentia Epiſcopi, cur etiam conſuetudine non poterit induci, ut diſcedat de licentia Capituli. Quare, ſi ea ſit legitime præſcripta juxta textum *in cap. fin. de conſuetudine*, poteſt capitularis abeſſe, & facere fructus ſuos, ac ſi haberet licentiam Epiſcopi. Neque obſtant declarationes Cardinalium, quas ibidem adducit Nicolaus Garcia: illæ enim intelligendæ ſunt de conſuetudine non præſcripta. Quis enim neget poſſe præſcribi & præſcriptionem habere? Vel 7

intelli-

intelligendæ ſunt de conſuetudine dandi licentias ſine juſta cauſa in eo caſu, quem explicabo ſtatim.

8 Neque obſtat etiam, quod Nicolaus Garcia vocat iſtam conſuetudinem irrationabilem, cum ipſa capitula laviſſimis de cauſis, & nonnunquam fictis concedant licentiam non reſidendi. Nam duplex intelligi poteſt conſuetudo, Una præbendi licentiam ex juſta, & æqua cauſa, alia ſine rationabili cauſa. Prima induci poteſt uſu, & eſt rationabilis, ſicut & licentia data ab Epiſcopo ex honeſta cauſa rationabilis eſt. Secunda non eſt rationabilis, neque unquam induci poteſt. Quia cum obligatio reſidendi non naſcatur ex jure humano in parochis curam animarum habentibus, non poteſt in ea lege diſpenſari ſine cauſa rationabili, ut dicam infra. At ſi loquamur de licentia concedenda his, qui non tenentur ex divino jure reſidere, ſed tantum ex humano, quales ſunt alii beneficiarii canonici non habentes curam animarum, in his etiam conſuetudine induci poteſt, ut licentia concedatur, etiam ſine gravi cauſa, cum ad diſpenſandum in lege humana valide non requiratur juſta cauſa, ut dicam infra. Et juxta hæc philoſophetur unuſquiſque, ubi ea conſuetudo viget, an ſit tutus in conſcientia. Si enim ſit animarum Paſtor, non poteſt tuto uti ea licentia, quam ſine rationabili cauſa dederit capitulum, quia eſt invalida diſpenſatio. At ſi fuerit ex his, qui animarum curam non habent, ſi conſuetudine introductum eſt, ut ex levi cauſa diſpenſentur per capitulum in reſidentia, tutus in conſcientia eſt cum ea licentia, & faciet fructus ſuos in judicio & in conſcientia.

Ex dictis de reſidentia in beneficiis conſtat quid di-
9 cendum ſit de diſpenſatione circa beneficia incompatibilia ſimul habenda. Certum enim eſt ea ſine diſpenſatione haberi non poſſe ex Tridentino *ſeſſ. 7. cap. 4. ſeſſ. 24. cap. 17.* Quis autem diſpenſare poſſit in pluralitate beneficiorum obtinenda ſic ſentiendum. In pluribus ſimplicibus beneficiis, aut uno curato & alio ſimplici poteſt Epiſcopus diſpenſare, ſi ſint in diverſis Eccleſiis, imo in eadem, dummodo ſint ſimplicia & difformia. Unde poteſt diſpenſare cum aliquo, ut habeat dignitatem & canonicatum, non tamen in eo quod habeat duos canonicatus, Quam licentiam cum haberet Epiſcopus, jure antiquo, non abſtulit Tridentinum *ſeſſ. 7. c. 4. de Reformat.* tantum enim induxit vacationem beneficiorum, quando contra formam Sacrorum canonum obtinerentur plura. Poteſt itaque plura beneficia etiam hodie conferre Epiſcopus, dummodo utrumque perſonalem reſidentiam non requirat ex Tridentino *ſeſſ. 24. c. 17.* & ſub eodem tecto, & dummodo unum non ſufficiat ad congruam vitæ ſuſtentationem ex declaratione Cardinalium quam refert Nicolaus Garcia *p. 11. cap. 5. §. 4. num. 177.* & videtur inſinuari a Concilio *d. cap. 17.* In capellaniis autem, quæ ſunt ex patrimonio laicorum, ut plures quis habeat, exiſtimo nullam eſſe neceſſariam diſpenſationem, quia cum nominetur a Patrono laico, poteſt cui voluerit conferre patronus per præſentationem, ut docet Gabriel Vaſquez *de beneficio, cap. 4. §. 2. art. 1. dub. 10.*

10 Verum ad obtinenda plura beneficia, qualia ſunt perſonatus, dignitates, officia perpetua, curata, ſolus Papa poteſt diſpenſare, non Epiſcopus, ut docet communis ſententia, quam citatis multis ſequitur Nicolaus Garcia *p. citat. num. 337.* & eſt textus *in cap. de multa, de præbendis*. Et quamvis Pontifex ibi loquatur de pluribus beneficiis in eadem Eccleſia; tamen communi Doctorum ſenſu idem cenſetur de diſpenſatione ad obtinenda plura ejuſmodi in diverſis Eccleſiis. Limitanda tamen eſt hæc doctrina, niſi conſuetudine inductum ſit, ut plura quis habeat ſine diſpenſatione. Nam in his beneficiis, quæ jure naturali reſidentiam non requirunt, poteſt induci conſuetudine, ut non ſit neceſſaria diſpenſatio, neque cauſa ad effectum tuto retinendi fructus. In his autem quæ requirunt reſidentiam jure naturali, poteſt quidem conſuetudine induci, ut diſpenſatio neceſſaria non ſit, ea enim diſpenſatio jure poſitivo requiritur, ut docent D. Thomas; & Corduba, quos refert & ſequitur Gabriel Vaſquez *loco citat. dub. 21.* non tamen ut ſine cauſa, ut jam dictum eſt. Atque ex his philoſophandum eſt, quando & in quibus beneficiis diſpenſatus; ut plura habeat ſine legitima cauſa, ſit tutus in conſcientia. Limitant etiam alii eandem doctrinam ut exigente cauſa neceſſitatis poſſit Epiſcopus in eo diſpenſare. At in præſenti materia nulla poteſt eſſe tam urgens neceſſitas, quæ impediat, ut non poſſit adiri ſuperior.

CAPUT XIII.

De poteſtate diſpenſandi in impedimentis matrimonii tam dirimentibus, quam aliis.

SUMMARIUM.

1 *Solum Pontificem diſpenſare poſſe in impedimentis dirimentibus.*
Variæ limitationes rejiciuntur.
2 *Poſſe Epiſcopum diſpenſare poſt contractum matrimonium.*
3 *Etiamſi ſint divites. Nec teneri pauperibus dare pecunias, quibus impetrent.*
4 *Modo etiam impedimentum ſit occultum, & bona fide contractum matrimonium.*
5 *Aliæ etiam limitationes.*
6 *Poſſe etiam Epiſcopum diſpenſare ante contractum matrimonium aliquando.*
7 *Et quando fuit defectus diſpenſationis.*
8 *Quid poſſit Commiſſarius Cruciatæ.*
9 *Quis diſpenſet in impedimento ex affinitate ſupervenienite ad petendum debitum.*
10 *Nuntios diſpenſare ſolum in impedimenta publicæ honeſtatis.*
11 *Quid in his poſſint religioſi ex privilegio.*
12 *Quid de impedimentis impedientibus.*

IN primis quod attinet ad impedimenta matrimonii dirimentia certi juris eſt ſolum Pontificem diſpenſare poſſe, quia illa ſunt jure communi inducta, & a ſuperiore; in eo autem non poteſt Epiſcopus ordinarie diſpenſare juxta dicta ſupra iſto libro. Ita docet communis ſententia, quam citatis multis ſequitur Thomas Sanchez *lib. 8. de matrimonio diſp. 6. num. 14.* Hanc autem communem doctrinam nonnulli limitant ad Legatum a Latere ut etiam ille diſpenſare poſſit. Sed ſine fundamento dicitur, etiamſi a latere ſit. Nam tantum poteſt in provincia ſuæ legationis, quod Epiſcopus in ſua Diœceſi, & ita tantum poterit diſpenſare in his caſibus, in quibus poteſt Epiſcopus, quos explicabo ſtatim. Limitant etiam alii, ut non intelligatur ea communis doctrina in impedimento cognationis ſpiritualis orto ex baptiſmo minus ſolemniter celebrato, vel in impedimento publicæ honeſtatis proveniente ex ſponſalibus, ſi non patet facilimus aditus ad ſuperiorem. Sed ſine fundamento ponitur ea limitatio. Eadem enim eſt ratio de his, & de aliis impedimentis. Quare, niſi in eo eventu, quem infra attingam, non poteſt Epiſcopus diſpenſare: in eo autem poteſt etiam in omnibus aliis impedimentis. Tertio limitant alii ut poſſit Epiſcopus diſpenſare, quando dubium eſt, an ſit impedimentum vel non. Sed neque hæc limitatio placet. Nam ſi omnino dubium eſt, an interveniat impedimentum nec ne, præſumendum eſt pro libertate matrimonii, & cenſendum eſt non ineſſe, licet ob ſcandalum vitandum erit alicujus momenti Epiſcopum declarare non eſſe neceſſariam diſpenſationem. At ſi magis præponderet præſumptio pro impedimento, tunc petenda eſt diſpenſatio a Pontifice, ut docet etiam nobiſcum Salas *de legib. diſp. 20. ſect. 3. num. 28.* Similiter ſi oriatur dubium ex opinionibus, ſi utraque probabilis eſt, poteſt exiſtimare non eſſe impedimentum, & ſic ſine ulla diſpenſatione contrahere. 1

Limitanda ergo eſt præcedens communis doctrina 2
primo, ut poſſit etiam Epiſcopus diſpenſare cum habentibus dirimens impedimentum, poſt contractum tamen matrimonium bona fide, & præmiſſis denunciationibus, ſi tamen non facile patet aditus ad ſuperiorem, vel quia eſt urgens periculum incontinentiæ, & ſine gravi ſcandalo ſeparari non poſſunt. Hujus contrarium tenuit Nicolaus Garcia *p. 11. cap. 5. a num. 342.* noſtram tamen ſententiam docent non pauci Doctores, quos idem refert *num. 240.* & Gabriel Vaſquez *t. 2. diſp. 178. cap. 2. num. 16. prope finem*. Rebellus *2. part. de obligat. juſt. lib. 3. quæſt. 5. num. 20.* citatis aliis, qui etiam conſuetudine receptum eſſe teſtantur. & Salas *de leg. diſp. 20 ſect. 3. num. 25.* citatis multis. Tenet etiam multis cit. Riccius *in praxi deciſ. 261.* Cujus duas rationes aſſignat Riccius. Prima, quia Romanus Pontifex id conceſſiſſet, ſi de eo requiſitus eſſet ob animarum ſalutem. Ergo perinde eſt ac ſi conceſſiſſet, juxta doctrinam Gloſſæ in *l. tale pactum §. fin. de pactis*. Secunda. Quia Epiſcopus poteſt contra jus commune ſtatuere, modo id faciat ex evidenti & neceſſaria cauſa, quæ ſuperiorem ad id concedendum moveret, argum.

l. bonu-

l. hominem. D. mandati, & ita Jaſon *in l. omnes populi, ſect. 2. D. de Juſt. & jure.*

3 Amplia tamen hanc primam limitationem, ut locum habeat, quamvis contrahentes ſint divites, in quo a Riccio diſſentio, qui conditionem paupertatis cum aliis tribus requirit, quia etiam in illis poteſt urgens neceſſitas occurrere ex diſtantia ab urbe Romana, & periculo incontinentiæ, ut docet Thomas Sanchez *diſp. 40. num. 5.* Habet etiam locum prædicta limitatio, quando contrahentes defectu inopiæ non poſſunt diſpenſationem petere, eritque ſufficiens impedimentum, Nec vero tenetur Epiſcopus illis concedere pecunias, ut impetrent diſpenſationem. Quamvis Epiſcopum ad id obligat Gabriel Vaſquez *loco citato* melius tamen nobiſcum Salas *diſp. 20. ſect. 3. num. 27.* cum ſint alia opera etiam magis bona, in quibus poſſit Epiſcopus ſuas pecunias inſumere, & alias Doctores paupertatem contrahentium judicent eſſe ſufficientem cauſam, ut in impedimento dirimente poſſit Epiſcopus diſpenſare. Amplia denique hanc primam limitationem, ut etiam locum habeat, quamvis occurrant duo occulta impedimenta, ſive plura. Quia licet, cum conceditur alicui facultas delegata diſpenſandi in aliquo impedimento, non cenſeatur mixtum comprehendi in ſimplici: attamen cum in hoc caſu neceſſitas ſit, quæ tollit reſervationem, ſicut tollit comparatione ſimplicis, tollit etiam comparatione mixti.

4 Verum prædictam limitationem primam ſublimitabis. Ut enim ea limitatio locum habeat, debet intelligi de impedimento occulto, ut cit. multis docet Riccius *loco cit.* Quare ſi impedimentum fuerit publicum, non poterit diſpenſare Epiſcopus, quia nullum ſcandalum ſequi poteſt ex eo, quod ſeparentur. Præterea debet eſſe bona fide contractum matrimonium; ſi enim mala fide contractum eſt non poterit Epiſcopus diſpenſare. Quia cum ea diſpenſatio detur ab Epiſc. ex præſumpta licentia & conſenſu Pontificis, ut dictum eſt, non poteſt in eo caſu præſumi: ne faveatur audaciæ & iniquitati. Idque conſtat ex Tridentino *ſeſſ. 24. de reform. matrim. cap. 5.* cum velit carere ſpe diſpenſationis. Non enim dignus eſt, qui benignitatem Eccleſiæ facile experiatur, cujus ſalubria præcepta temere contempſit. Satis tamen erit bona fides alterius tantum ex contrahentibus, quamvis oppoſitum dicat Nicolaus Garcia *part. 11. cit. num. 357.* nobiſcum tamen ſentit Thomas Sanchez *lib. 2. de matrimonio, diſp. 40. num. 4.* Ratio mihi videtur eſſe. Quia ex Tridentini decreto non colligitur unius tantum malam fidem ſufficere, ut ſpe diſpenſationis careat; & alias ex jure communi, juxta textum *in cap. cum inhibitio, de clandeſt. deſponſat. & cap. ex tenore, qui filii ſint legitimi*. Unius bona fides ſufficit ut proles naſcatur legitima, & ut tale matrimonium reputetur ab Eccleſia. Idem ergo in noſtro caſu dicendum eſt. Similiter etiam ut prædicta limitatio locum habeat, requiritur, ut ſolemnitates Eccleſiæ non omittantur juxta Tridentinum *loco citato*. Quare ſi illæ omiſſæ fuerint ex præſumptione & temeritate, non poterit Epiſcopus diſpenſare ob rationem Tridentini jam conſideratam. Quod ſi omittat de licentia Epiſcopi, non dicetur temere, neque ex præſumptione omiſiſſe.

5 Sublimita rurſus prædictam primam limitationem, ut non poſſit Epiſcopus diſpenſare, ſi eſt facultas recurrendi ad Nuntium, qui habeat poteſtatem diſpenſandi. Quia ſola neceſſitas eſt, quæ in eo caſu præbet facultatem diſpenſandi. Si autem poteſt ad eum recurrere, qui diſpenſare poteſt, neceſſitas ceſſat, ut docet Thomas Sanchez *diſp. 40. cit. num. 8.* Limita etiam ut talis Epiſcopi diſpenſatio tantum ſit pro interiori foro, ut docet Henriquez *lib. 12. de Matrimonio, num. 2.* quamvis de hac limitatione dubito, cum conſidero rationes, quibus nititur ea facultas diſpenſandi in his caſibus. Limita etiam ut ea facultas, quam in eo eventu diximus convenire Epiſcopis, non competat his, qui ex privilegio habent caſus Epiſcopales. Quia iſte caſus non competit Epiſcopis jure ordinario, ſed ratione urgentis neceſſitatis. Unde non dicitur eſſe abſolute caſus Epiſcopalis, ut docet Henriquez *lib. 30. de Pœnit. cap. 14. num. 7.* Thomas Sanchez *diſp. 40. cit. num. 9.* Denique limita, ut neque in iſto eventu poſſit officialis Epiſcopi. Neque enim hanc poteſtatem habet ex generali commiſſione, niſi ipſi committatur, ut docet Henriquez *lib. 12. de matrimonio, cap. 3. num. 2.* Sanchez citatis multis *diſp. 40. citat. num. 12.* Sed quamvis ex generali conceſſione non poſſit officialis Epiſcopi diſpenſare, poterit tamen, ſi ei ſpecialiter committatur. Nam ſuas vices in his caſibus, qui jure neceſſitatis competunt Epiſcopis; poſſe delegare Vicariis, docet Thomas Sanchez *diſp. 40. citat. num. 14.* Riccius ſupra cit. & alii. Quia revera illa jam eſt ordinaria juriſdictio, cum competat Sedi. Et idem dicendum de caſibus Epiſcopo conceſſis per Tridentinum *ſeſſ. 24. de Reform. cap. 6.* quidquid alii negent. Cum autem ibi Tridentinum dicit *per vicarium ſpecialiter deputatum*, tantum ſignificat ex generali conceſſione non intelligi conceſſam vicario ab Epiſcopo poteſtatem ad ejuſmodi caſus, ut recte docet Thomas Sanchez *diſput. 40. cit. num. 57.*

Secundo limitatur communis doctrina tradita in principio capitis, ut etiam poſſit Epiſcopus diſpenſare in impedimentis dirimentibus, etiam ante contractum matrimonium, in caſu neceſſitatis, ſi non patet aditus ad ſuperiorem. Nam intervenire poſſe caſum neceſſitatis etiam ante contractum matrimonium, non dubito, Ut ſi quis morti proximus ad legitimandos liberos, vel reſtaurandum honorem, vel pro bono pacis, deberet cito contrahere, & obſtaret impedimentum dirimens. Sic docuit Thomas Sanchez *diſp. 40. citat. num. 7.* Et licet hic auctor exiſtimet ſolum ipſum eſſe in hac ſententia, eam tamen multo ante docuerat Gabriel Vaſquez *diſput. 178. cit. cap. 2.* Qui eodem modo loquendum exiſtimat de diſpenſatione in impedimento dirimente ante & poſt contractum matrimonium, ſi neceſſitas adſit. Idem etiam ſequutus eſt poſtea Joannes de Salas *de legibus, diſp. 20. ſect. 3.* Cujus ea manifeſtiſſima ratio eſt. Quia ratione urgentis neceſſitatis tollitur reſervatio, ſicut cum jam matrimonium contractum eſt: & ea neceſſitate urgente poteſt inferior in legibus ſuperiorum diſpenſare, ut dixi ſupra iſto libro. Facit etiam pro hac ſententia argumentum deſumptum a ſimili de diſpenſatione in voto reſervato in caſu neceſſitatis, cum tamen ejus obligatio naturalis ſit, utque adeo ſtrictior. Facit etiam quod *cap. 2. de deſponſ. impub.* hæc habetur: *Diſtrictius inhibemus, ne aliqui ante ætatem canonibus præſcriptam conjungantur, niſi forte aliqua urgentiſſima neceſſitate interveniente, ut poſte pro bono pacis talis conjunctio toleretur*. Qui textus non loquitur de tolerantia permiſſionis, ſed approbationis, cum verba dubia in meliorem partem accipienda ſint, *cap. 2. de reg. jur.* Cumque quoties in jure conceditur, ut poſſit diſpenſari in lege, & non deſignatur perſona, cenſetur conceſſa Epiſcopo diſpenſandi poteſtas, ut dixi ſupra iſto lib. relinquitur poſſe Epiſcopum diſpenſare in impedimento ætatis ex urgenti cauſa. Quod idem de aliis impedimentis dicendum eſt, cum ſit eadem omnino ratio in ſimili caſu. Contra hanc tamen doctrinam hujus ſecundæ limitationis ſentit Nicolaus Garcia numero citato, non alio fundamento, niſi quia Epiſcopus non poteſt diſpenſare in lege ſuperioris; & quando id poſſet, deberet eſſe caſus neceſſitatis publicæ, & communis, non privatæ. Sed errat valde, ut conſtat ex his, quæ dixi ſupra, & etiam ex textu modo adducto *de deſponſ. impubes.* illa enim cauſa privata erat. 6

Tertia limitatio communis doctrinæ aſſignari poteſt, quando aliqui contraxerunt, diſpenſatione impedimenti impetrata; ſubreptitie tamen, & ideo nulla; tunc enim docent multi poſſe Epiſcopum diſpenſare illam diſpenſationem confirmando. Et juxta hæc accipiunt textum in *cap. quia circa, de conſanguinitate*, ubi conſultus Innocentius III. de quibuſdam, qui ſubreptitia impetratione matrimonium contraxerunt, ſic reſpondet: *Diſſimulare poterit, ut remaneant in copula ſic contracta, cum ex ſeparatione grave videas ſcandalum imminere*. Quamvis enim facto & impunitate Principis non inducatur diſpenſatio juxta textum *in cap. cum jam dudum, de præb.* attamen cum Princeps dicit ſe tolerare, videtur diſpenſationem inducere. Hujus limitationis doctrina valde probabilis eſt, eamque ibi tradunt Doctores, Gloſſa, Hoſtienſis, Cardinalis, Henricus, Alexander de Nævo, & alii. Cæterum non eſt omnino firma, ut docet Thom. Sanchez *lib. 2. de matrimon. diſput. 25. num. 13.* cum textus iſte alium ſenſum habere poſſit. Dicit enim Thomas Sanchez ſic intelligendum illos bona fide contraxiſſe, & exiſtimaſſe ſe validam diſpenſationem habuiſſe, & ideo Pontificem decernere, ut relinquantur in ſua bona fide & putativo matrimonio. Verum hic intellectus ideo mihi non probatur, quia cum facillimo negotio, ſcilicet, diſpenſatione Pontificis tollente impedimentum illud, poſſent illi manere in vero matrimonio, non eſt cur dicamus voluiſſe ut manerent in matrimonio putativo. Quod autem non admonerentur nullitatis, parum obeſſe videtur ad valorem matrimonii. Pone enim Pontificem diſpenſaſſe illis jam ignorantibus, diximus enim ſupra poſſe diſpenſationem dari invitis & ignorantibus, jam illi deinceps copularentur animo maritali, & ex conſequenti cum ſufficiente conſenſu, qui talis præſumeretur 7

retur juxta jus antiquum. Adhuc tamen mihi ea limitatio non videtur firma. Quia ex eo textu tantum colligitur vel Epiſcopum jam in eo caſu diſpenſaſſe, vel Pontificem conceſſiſſe Epiſcopo, ut diſpenſaret in eo caſu. Ex quo non licet regulam generalem deducere, ut poſſit Epiſcopus diſpenſare, quoties diſpenſatione ſubreptitie contractum eſt matrimonium.

8 Quarto limitatur prædicta communis doctrina, ut non ſolum Epiſcopus in d. caſu neceſſitatis, ſed etiam Commiſſarius Cruciatæ habeat poteſtatem a Pontifice diſpenſandi in impedimento occulto poſt contractum matrimonium bona fide, ex parte ſaltem alterius conjugis, ut refert Thomas Sanchez *lib. 2. de matrimonio, diſp. 40. num. 8.* qui etiam advertit hanc poteſtatem ſolum eſſe conceſſam commiſſario non aliter niſi detecta prius alteri conjugi nullitate matrimonii. Quare, ſi ea non detecta expediret celebrari matrimonium urgente neceſſitate, ceſſat facultas commiſſarii, & locum habet juriſdictio Epiſcopi, & ad illum eſt recurrendum. Hæc tamen animadverſio non placet, exiſtimo enim clauſulam illam non appoui in eo privilegio tanquam quid peculiare, ſed quia ex natura rei neceſſarium eſt conjuges admoneri de priori nullitate, alias nihil efficient, quamvis ſæpe renovent conſenſum, juxta ea quæ ſupra *lib. 3.* Deinde ea poteſtas non convenit commiſſario pro omnibus impedimentis, ſed tantum pro impedimentis affinitatis, ex copula fornicaria in primo vel ſecundo gradu, neque convenit, niſi contracto matrimonio. Quare ad plures caſus ſe extendit, quod de Epiſcopo dictum eſt. Hac autem poteſtate uti poteſt Commiſſarius Cruciatæ etiam in præſentia Pontificis, cum non limitetur in eo privilegio. Habet etiam commiſſarius poteſtatem legitimandi prolem ſuſceptam ex eo matrimonio ad omnes ordines & beneficia. Quod intellige quando proles ſuſcepta ſit poſt cognitam nullitatem ab utroque. Nam antea ſuſcepta legitima proles eſt *cap. ex tenore, qui filii ſint legitimi*, neque diſpenſatione indiget. Non autem videtur eſſe alia, cui conceſſa ſit poteſtas diſpenſandi in impedimentis dirimentibus matrimonium, præter eos quos diximus. Poſſe autem Pontificem diſpenſare in radice matrimonii, & quando diſpenſet, & efficiat prolem legitimam, explico infra *lib. 11.* com de originis confirmatione ſermo eſt.

9 Atque hæc de diſpenſatione in impedimentis matrimonium dirimentibus dicta ſint. Sed quia ſolet contingere, ut contracto jam matrimonio ſuperveniat affinitas ex copula fornicaria, ſive cum affini, ſive cum conſanguinea, qua ſuperveniente impeditur debiti petitio juxta textum *in c. tranſmiſſæ, de eo qui cognovit conſanguineam uxoris*; ideo explicandum eſt, quis poſſit in illis impedimentis ad petendum debitum diſpenſare. Et quamvis nonnulli exiſtiment pertinere ad ſolum Pontificem, ut ſequutus alios dixit Nicolaus Garcia *p. 11. c. 5. num. 355.* Alii vero tantum in caſu neceſſitatis id concedant Epiſcopo, & quando non patet aditus ad ſuperiorem; attamen verius eſt inſpecta conſuetudine poſſe Epiſcopum in hujuſmodi impedimentis diſpenſare, ſive patet aditus ad ſuperiorem, ſive non. Quia jam conſuetudine adquiſierunt juriſdictionem diſpenſandi. Et idem dicendum de impedimento cognationis ſpiritualis, ſi aliquod extat, ut ſi quis teneret filium ſuum, & levaret de fonte baptiſmi, poſſet etiam Epiſcopus diſpenſare. Utrumque citatis malris docet Thomas Sanchez *lib. 8. de matrimonio, diſp. 12. a num. 13.*

10 Præterea Nuntii Hiſpaniæ habere ſolent facultatem diſpenſandi in impedimento publicæ honeſtatis, ante & poſt contractum matrimonium, & prolem legitimandi, ut refert Nicolaus Garcia *de benefic. p. 11. cap. 5. num. 367.* Deinde etiam habet auctoritatem Commiſſarius Cruciatæ ad diſpenſandum in impedimento orto ex affinitate ſuperveniente ad petendum debitum, ut conſtat ex Bulla Latina, & advertit cum Emanuel Rodriquez, Thomas Sanchez *lib. 8. diſp. 15. num. 22.* At in impedimento cognationis ſpiritualis ſupervenientis, quamvis Emanuel dicat poſſe diſpenſare Epiſcopum, contrarium tamen eſt verius, eo quod verba ſint expreſſa de impedimento affinitatis, neque licet colligere extendendam eſſe conceſſionem. Nam licet diſpenſandi poteſtas late interpretanda ſit, ad eos tamen tantum caſus extendi debet, qui ſub conceſſionis verbis comprehenduntur, ut dixi ſupra *iſto libro*.

11 Denique poſſunt etiam religioſi medicantes, qui communicant cum aliis in privilegiis diſpenſare in eodem impedimento ſuperveniente, ex copula fornicaria in ordine ad petendum debitum, virtute cujuſdam privilegii, cujus tenor eſt; *Poſſunt dicti confeſſarii, ſi ſint viri docti, & juxta formam Tridentini approbati, ex commiſſione Provincialis diſpenſare in foro conſcientiæ ad petendum debitum cum his qui conſanguineam ſui conjugis poſt matrimonium carnaliter agnoverat.* Cujus privilegii mentionem faciunt Vera Crux *in ſpeculo conjugiorum, art. 21. de impedimento inceſtus in fine.* Palacios *in 4. diſtinct. 22. diſp. 2.* Emanuel Rodriquez *tom. 1. quæſt. regul. quæſt. 63. art. 1.* Thomas Sanchez *lib. 8. de matrimonio, diſp. 16.* eoque ratiſſime uti poſſe ſenſit contra nonnullos. Non poteſt autem ejuſmodi privilegium extendi ad diſpenſandum in cognationis ſpiritualis impedimento, ut exiſtimavit Emanuel Rodriquez, cum ſint expreſſa verba privilegii, ut dicebam paulo ſupra. Quare in his ad Epiſcopum recurrendum eſt.

Quis autem poſſit diſpenſare in impedimentis impedientibus tantum, non eſt neceſſe immorari. Nam ſi ſermo ſit de impedimento proveniente ex voto, ſatis ſupra dictum eſt; ſi vero ſermo ſit de impedimento proveniente ex ſponſalibus contractis cum alia, ſolus Pontifex poteſt, & non niſi in caſu neceſſitatis. Si vero ſermo ſit de aliis, conſuetudine obtentum eſt, ut non ſit neceſſaria diſpenſatio ad contrahendum, cum aliquis illis affectus eſt. De qua conſuetudine teſtatur Thomas Sanchez *lib. 7. de matrimonio, diſp. 17.* & nos etiam diximus ſupra *lib. 6. in fine.* 12

CAPUT XIV.

De cauſæ diſpenſationis in genere, & in ſpecie.

S U M M A R I U M.

1 *Deficiente cauſa invalidam eſſe diſpenſationem in his quorum obligatio naturalis eſt.*
2 *Peccare etiam eum, qui petit diſpenſationem.*
3 *Diſpenſare in legibus humanis ſine cauſa etiam eſſe peccatum.*
4 *Quale peccatum ſit.*
5 *Idem de Principe, quando ſecum diſpenſat.*
6 *Explicatur quod de juſta cauſa dictum eſt.*
7 *Valida eſt diſpenſatio ſine cauſa data.*
8 *Niſi inferior diſpenſet in lege ſuperioris.*
9 *Alia limitatio de Principe ſecum diſpenſante rejicitur.*
10 *De cauſis in ſpeciali remiſſive.*
11 *Summa capita cauſarum, quæ in diſpenſando debent attendi, explicantur, & num. 12.*
13 *Quando imponitur mulcta, non dicitur dari ſine cauſa.*

Diximus ſupra *cap. 1. & 2.* diſpenſationem cadere in nonnulla, quorum obligatio naturalis eſt, & etiam in alia, quorum obligatio conſurgit ex lege Eccleſiaſtica, jam explicandum; quomodo requiratur cauſa ad diſpenſandum tam in uno, quam in alio. Et certe regula ſit. *Ad diſpenſandum in voto, juramento, matrimonio rato, & reſidentia Paſtorum, denique ad diſpendium in his, quorum obligatio naturalis eſt, requiritur juſta cauſa, qua deficiente non ſolum illicita, ſed etiam invalida diſpenſatio eſt.* Sic docet communis doctrina, quam tradunt Theologicum D. Thom. *2. 2. q. 88. art. 2. & 12. quæſt. 57.* & juris interpretes cum Gloſſa *in cap. non eſt, verb. adimplere, de voto*, & alii innumeri, quos referunt, & ſequuntur Sales *de legibus diſp. 20. ſect. 4. num. 30.* Thomas Sanchez *lib. 8. de matrimonio, diſp. 17. num. 3.* Facit pro hac communi ſententia manifeſta ratio. Quia cum in his rebus diſpenſent Prælati Dei nomine, non eſt credendum datam illis poteſtatem ad deſtructionem & diſperſionem, ſed ad diſpenſationem fidelem atque prudentem. 1

Ex qua communi doctrina colligitur in primis, non ſolum nullam eſſe ejuſmodi diſpenſationem ſine cauſa obtentam, ſed etiam eſſe peccatum mortale petere diſpenſationem ſine cauſa in iſtis rebus, cum nec licite, nec valide poſſit diſpenſatio a ſuperiori concedi, nec tutum eſſe illum, cum quo diſpenſatum eſt, niſi ignorantia probabili excuſetur. Quod valde obſervandum eſt, ab his præſertim, qui licentiam non reſidendi impetrant, ut cum manifeſto animarum periculo abſint ab Eccleſiis, & fructus lucrifaciant beneficii, quos tamen ſuos facere non poſſunt: non ſecus ac ſi cum illis in hac parte non fuiſſet diſpenſatum. 2

At vero ſi loquamur de diſpenſatione in legibus humanis & his, quorum obligatio ex jure poſitivo dependet, in primis aſſerendum eſt, eſſe peccatum diſpenſare in lege ſua, vel ſuperioris ſine juſta cauſa. Sic 3

docet

docet communis ſententia, quam tenet. D. Thomas 1. *p. q.* 97. *art.* 5. Turrecremata *in cap. conſequens, diſt.* 11. Hoſtienſis *in ſumma, de filiis præsbyterorum in fine, v. non omitto*, & alii multi, quos referunt & ſequuntur Suarez *lib. 6. de legibus, cap.* 18. *num.* 4. Salas *diſputat.* 20 *ſect.* 5. *num.* 50. Facit pro hac ſententia primo textus *in cap. quod pro remedio & in cap. neceſſaria 1. quæſt.* 7. & facit etiam Tridentinum *ſeſſ.* 23. *de Reformatione*, c. 18. ubi inquit diſpenſare ſine cauſa nihil aliud eſſe, quam ad tranſgrediendas leges aditum aperire. Facit etiam, quod idem Tridentinum *ſeſſ.* 24. *cap.* 5. *de Reformatione*, ſtatuit, ut diſpenſationes matrimonii dentur ex cauſa. Facit etiam textus *in l. relegati, de pœnis*, ibi, *niſi Imperatori ex aliqua cauſa*. Quo nomine perperam Gloſſa intelligit voluntatem Imperatoris pro cauſa, cum certum eſſet neque explicatione dignum Imperatorem non diſpenſare, niſi ex ſua voluntate. Facit etiam textus *in l. 4. in principio, D. de damno infecto*, ibi, *Prætorem poſſe definitum terminum ex cauſa dare*. Facit denique ratio. Quia cum Princeps ſit fidelis & prudens diſpenſator poteſtatis ſibi traditæ, abutitur ea poteſtate, qui ſine cauſa aliquem eximit legis obligatione. Ut enim Paulus 2. *Corinth*, 10. poteſtas non eſt data in deſtructionem, ſed in ædificationem.

4 Cujuſmodi autem peccatum ſit diſpenſare in lege humana ſine cauſa, diſputant nonnulli. Et non pauci exiſtimant eſſe peccatum mortale ex genere ſuo. Sic docet Covarr. *de matrim.* 2. *p. cap.* 6. §. 9. *n.* 7. Suarez *lib. 6. de legibus, cap.* 18. *num.* 7. & alii quos referunt Thomas Sanchez, & Salas locis infra citandis. At vero alii, quod probabilius eſt dicunt tantum eſſe peccatum veniale ex genere ſuo, niſi adſit aliorum ſcandalum, aut grave damnum aliorum, ut ſi eximatur aliquis a ſolvendis tributis. Quod enim quis eximatur a lege, & non alius, ſi nihil aliud adſit, præciſe non videtur gravis inæqualitas, ut citatis multis docet Salas *diſp.* 20. *cit. ſect.* 5. *n.* 54. & Thomas Sanchez *lib.* 8. *de matrim. diſp.* 18. *num.* 7. Quando autem Tridentinum ſavere prohibet diſpenſationes ſine cauſa, ideo eſt, quia timet damna, quæ ex ejuſmodi diſpenſationibus ſequi ſolent, & poſſunt. Atque ex his facile diluas argumenta, quibus nititur Suarez *loco citato*.

Ex dictis colligitur idem dicendum eſſe de Principe ſecum diſpenſante ſine cauſa, peccare ſcilicet, ſi ſine cauſa ſecum diſpenſet, ut docet Suarez *loc. cit. num.* 12. Eſt enim eadem ratio, & alias nunquam ſua lege obligaretur, & ridicula eſſet ea obligatio, quam ſine ulla cauſa pro ſuo libito poſſet auferre. Fit etiam ſubditum petentem a Principe diſpenſationem ſine cauſa in legibus humanis, peccare eodem modo ac Princeps peccat mortaliter, vel venialiter, juxta dicta paulo ſupra. Quia petit rem irrationabilem, & communi bono contrariam. Poteſt tamen accidere, ut ſubditus excuſetur a peccato ratione ignorantiæ, & tamen prælatus non excuſetur, cum facilius ſit ſubditum ignorantia invincibili laborare, quam prælatum. Sicut etiam e contra, ſi ſubditus cauſam falſam offerat prælato, contingere poterit, ut prælatus diſpenſet ſine peccato, ſubditus tamen peccet, ut docet Suarez *n.* 12. & 13. Fit etiam teneri prælatum revocare diſpenſationem datam ſine cauſa vel ſibi vel aliis: tenetur autem ſub peccato mortali vel veniali juxta dicta. At vero ſubditus utens diſpenſatione ſine cauſa data, licet peccaret in petendo, attamen in uſu ejus diſpenſationis non peccat, ut citatis multis docet Suarez *lib.* 6. *cit. cap.* 19. *num.* 14. Quia ille in eo caſu non cooperatur peccato diſpenſantis, ſed utitur effectu diſpenſationis, & peccati. In quo eſt valde diverſa ratio ſubditi & ſuperioris. Superior enim ſecum diſpenſans, cum teneatur diſpenſationem ſibi ſine cauſa datam revocare, peccat in uſu ejus diſpenſationis, quia perſeverat ſciens & prudens in non revocando.

5 Cum autem dicimus juſtam cauſam eſſe debere, ut licita diſpenſatio ſit, non intelligimus ita juſtam eſſe debere, ut diſpenſatio neceſſario concedi debeat, ſed juſtam eſſe poſſe; quamvis non ſit neceſſaria. Unde aliquando contingere poteſt, ut diſpenſatio ex cauſa non ſit debita ex juſtitia, neque præcepto; & tunc, ſi ſubditus petat diſpenſationem, & illi denegetur, non ſtatim poteſt agere contra præceptum, ſed recurrendum eſt ad ſuperiorem. Similiter etiam poteſt aliquando contingere, ut ſit debita diſpenſatio ex lege vel præcepto, argumento textus *in cap. Domine ſancte, diſt.* 50. ubi id notant Gloſſa, & Turrecremata, & argumento etiam textus in Tridentino *ſeſſ.* 14. *cap.* 7. *de Reformatione*; adhuc tamen, quamvis in eo caſu denegetur, non ſtatim ſubditus poteſt agere contra legem. Quia injuſtitia prælati non tollit legis vinculum. Quare recurrendum erit ad ſuperiorem, vel per viam ſupplicationis, ut nonnulli magis probant: vel per viam appellationis. Quod ſi ſit periculum in mora, & grave detrimentum immineat, & ejus legis obſervatio deficiat contrarie, Epicheja utendum, alias non licet: & multo minus, ſi deneget ſupremus Princeps, quia ad alium non eſt recurſus, ut docet Suarez *d. cap.* 18. *num.* 20. & *ſeqq.*

6 Verum quamvis diſpenſatio in lege humana ſine cauſa ſit illicita; attamen etiamſi ſine cauſa detur, eſt valida. Sic tradit communis ſententia, quam docent communiter Doctores *in cap. quæ in Eccleſiarum, de conſtitutionibus*, plures refert, & ſequitur Covarr. 2. *p. de matrim. cap.* 6. §. 9. *num.* 8. & *ſeqq.* Suarez *lib.* 6. *de legibus, cap.* 19 *n.* 6. Thomas Sanchez *lib.* 8. *de matrim. diſp.* 17. *num.* 24. Salas *de legibus, diſp.* 20. *ſect.* 4. *num.* 37. Facit pro hac ſententia, quod abſolutio a cenſura data ſine cauſa ab auctore cenſuræ eſt valida, *cap. venerabilis*, §. *ſane, de ſententia excommun. in* 6. Facit etiam ratio, quia Princeps voluntate ſua legem conſtituit. Ergo eandem tollere poteſt, nec enim aliquo jure impeditur, quominus legem poſitam auferre poſſit, licet peccet auferendo. Unde diſpenſatio Epiſcopi vel Archiepiſcopi in ſuis legibus, vel Synodi Diœceſanæ ſine cauſa valet, etiamſi juramento confirmatæ ſint, cum poſſit ſecum in juramento diſpenſare; & etiam ſi ſint confirmatæ a Pontifice, niſi Pontifex confirmatione illas leges ſuas efficiat, ut docet Salas cum aliis *ſect.* 4. *cit. num.* 42. Oppoſitam doctrinam, ſcilicet diſpenſationem in lege humana ſine cauſa datam non tantum eſſe illicitam, ſed invalidam, videtur ſentire Gabriel Vaſquez *tom.* 2. *in* 1. 2. *diſput.* 178. *cap.* 4. cum nonnullis juris interpretibus, ſed meo judicio ſine efficaci fundamento; tantum enim probant diſpenſationem non eſſe licitam, non tamen probant eſſe invalidam.

7 Sed hanc communem doctrinam limitabis primo, quando inferior diſpenſat in lege ſuperioris, tunc enim diſpenſatio ſine cauſa data eſt invalida. Eſt communis doctrina, quam citatis multis docet Salas *ſect.* 4. *citat. num.* 31. quia cum in eo caſu diſpenſare cenſeatur ex voluntate ſuperioris, & commiſſione præſumpta, non cenſetur data ſine juſta cauſa; quod adeo verum eſt, ut quamvis prælatus inferior bona fide procedat exiſtimans eſſe juſtam cauſam, diſpenſatio ſit nulla. Sic docet Salas *ſect.* 4. *citat. num.* 35. contra Thomam Sanchez. Ex qua etiam limitatione fit diſpenſationem Archiepiſcopi vel Epiſcopi in legibus Concilii Provincialis ſine cauſa eſſe invalidam; quia diſpenſat in lege ſuperioris, ut cum multis docet Salas *loco cit. n.* 45.

Secundo limitant alii ad diſpenſationem ſuperioris ſecum, dicunt enim eam diſpenſationem ſine cauſa eſſe nullam, ſic docet Suarez *lib.* 6. *de legibus, cap.* 19. *num.* 14. Hæc tamen limitatio mihi non placet. Quare exiſtimo diſpenſationem datam a ſuperiore ſibi ipſi, etiam ſine cauſa, validam eſſe quamvis illicitam; & licet teneatur ſuperior eam diſpenſationem revocare, geſta tamen quæcumque ex ea diſpenſatione valent, dum non revocat. Facit manifeſta ratio. Quia quod Princeps teneatur ſua lege, dependet, vel ſupponit voluntatem ipſius legiſlatoris conſervantis legem; ſi igitur ceſſet voluntas ſuperioris conſervantis legem erga ſe ipſum, ceſſat etiam naturalis obligatio, ſecundum quam tenetur conformari populo, non ſecus ac ſi ea lex nunquam lata fuiſſet reſpectu Principis.

8 Sed quæ debeant eſſe cauſæ juſtæ in particulari ad diſpenſandum, longum eſſet explicare. De cauſis diſpenſandi in reſidentia Epiſcoporum agit Nicolaus Garcia *de bene. ſ. p.* 7. De cauſis diſpenſandi in votis late Thomas Sanchez *lib.* 4. *ſumm.* & de cauſis diſpenſandi in matrimonio rato non conſummato, dicemus aliqua *lib. ſequenti*. De cauſis autem diſpenſandi in aliis impedimentis matrimonii late idem Thomas Sanchez *lib.* 8. *de matrim. diſp.* 17. Riccius aliqua *in praxi deciſ.* 260. *n.* 7. Sed præterea de cauſis diſpenſationis videndi ſunt Ludovicus Lopez 1. *p. inſtruct. cap.* 4. Emanuel Rodr. *t.* 1. *quæſt. Regul. quæſt.* 22. *art.* 5. Soto *lib.* 1. *de juſtitia, q.* 7. *art.* 8. & *ultimo*, Sylveſter *v. diſpenſatio*. Proponam tamen braviter nonnulla capita, ex quibus facile erit in ſingulis materiis judicare.

9 Et in primis res iſta, & juſtitia cauſæ multum pendet ex hominis arbitrio, ad quod expendi debent aliquæ circumſtantiæ, tempus, utilitas, qualitas perſonæ, meriti, & ſcientiæ, neceſſitas, pietas, eventus rei multitudo, ſcandalum multitudinis, quatum aliquæ conſiderantur, *can. fraternitatis, diſt.* 14. *can. neceſſaria, can. requiritur, can. cum* 1. *quæſt.* 7. Omnes autem iſtæ cauſæ, & aliæ reducuntur ad utilitatem publicam, vel privatam. Ex eo capite valde inſpicitur in diſpenſationi-

Digitized by Google

ſationibus dignitas perſonæ, cum diſpenſatio cum illis pertineat ad bonum commune reipublicæ, vel religionis, juxta doctrinam D. Thom. 2. 2. *q. 63. art. 2. ad* 3. & gratiam ipſis Principibus præſtare utile judicatur, & id attendi jubet Tridentinum *ſeſſ. 24. de Reformat. matrimonii*, cum decernat, ut in ſecundo gradu diſpenſetur inter magnos Principes, licet etiam inter alios poſſit Pontifex diſpenſare pro ſua poteſtate.

12 Non ſemper requiritur ad juſtitiam cauſæ, quod proxime, & immediate tendat in commune bonum: ſatis erit ſi remote, & indirecte, ſicut bonum privatum ordinatur in publicum, & commune. Bonum enim publicum pendet ex bonis privatorum. Hinc *cap. requiſiſti* 1. *q.* 7. aliquæ cauſæ continentur, quæ reſpiciunt privatum bonum. Hinc etiam diſpenſatur frequenter ob inopiam mulieris, vel periculum incontinentiæ. Hinc etiam D.Th. 1. 2. *q* 97 *art.* 3. majus bonum perſonæ, cum qua diſpenſatur, aut vitationem majoris mali cenſet eſſe juſtam diſpenſandi cauſam. Et in Tridentino *ſeſſ.* 23. *cap.* 1. *de Reformat. & ſeſſ.* 25. *cap.* 18. quatuor attinguntur cauſæ, Chriſtiana charitas, urgens neceſſitas, debita obedientia, & reipublicæ utilitas. Hinc etiam gloſſa *in dict. cap. requiſiſti*, timorem futuri mali, ſpem futuri boni, evitationem ſcandali inter juſtas cauſas diſpenſationem enumerat.

13 His adde, quod quando diſpenſatio concedi dicitur ſine cauſa, major tamen pecuniaria compenſatio imponitur in ſumptus publicos, adhuc tunc non dicitur dari ſine cauſa ob eam ipſam rationem. Quia major compoſitio pecuniæ injungitur illi, cum quo diſpenſandum eſt. Ea namque cenſetur juſta cauſa diſpenſandi: ſicut & indulgentiis concedendis, quæ juſtam etiam exigunt cauſam. Juſta quoque judicatur eleemoſyna conferenda, ab eo qui accipit Bullam, & convertenda in ſubſidium terræ Sanctæ. Quod etiam expedit communi bono. Alia magis in ſpeciali petantur ex auctoribus ſupra citatis.

CAPUT XV.

De forma concedendi diſpenſationem.

SUMMARIUM.

1 *Quid agendum.*
2 *Expreſſæ diſpenſationis non eſſe aliquam determinatam formam, neque ſcripturam requiri.*
3 *Abſenti, & ignoranti concedi poſſe diſpenſationem, & ideo non requiri mandatum.*
4 *Circa tacitam diſpenſationem variæ ſententiæ.*
5 *Eſſe poſſe tacitam diſpenſationem verius eſt.*
6 *Taciturnitatem non eſſe ſignum tacitæ diſpenſationis quidam ſentiunt.*
7 *Verius eſſe ſignum.*
8 *Quorundam ſolutio rejicitur.*
9 *Prima limitatio ejus doctrinæ rejicitur.*
10 *Secunda limitatio, & illatio, & num.* 11.
12 *Ea illatio rejicitur.*
13 *Quædam corollaria, &* 14.
15 *Aliud ſignum tacitæ diſpenſationis.*
16 *Quomodo conſtare debeat ſcientia in prælato de tali impedimento.*
17 *Quomodo probanda.*
18 *An ad diſpenſationis valorem requiratur cauſæ cognitio.*
19 *Eluitur argumentum ex Tridentino.*

1 EXplicata poteſtate, & cauſa ad concedendam diſpenſationem, jam explicandum eſt, quæ ſit concedendæ diſpenſationis forma. Non autem agimus in præſenti de explicandis nonnullis formulis, quæ in diſpenſationibus apponi ſolent, de illis enim dicemus aliqua in fine hujus libri, ſed de forma ſe tenente ex parte concedentis diſpenſationem.

2 In primis autem ſupponendum eſt diſpenſationis concedendæ duplicem eſſe modum. Primus eſt, cum expreſſe conceditur, ſecundus vero, cum tacite tantum, & ſecundum præſumptionem, & ideo dividi ſolet diſpenſatio in tacitam, & expreſſam. Et quod ad expreſſam attinet; certum eſt nullam eſſe præſcriptam verborum formam, ſed illam concedi poſſe verbo diſpenſandi, indulgendi, aut ſimilibus. Neque item neceſſarium eſt, ut exprimatur in particulari, & ſpecifice id, in quo diſpenſatur. Poteſt enim etiam eſſe diſpenſatio ſub hac forma: *Diſpenſo tecum ſuper aliquo impedimento, ſi teneris*, ut ex praxi conſtat. Expreſſio autem perſonæ neceſſaria erit, ſi ad peculiarem perſonam dirigatur, vel per nomen, vel æquipollentia: alias ſi verbo tantum concedatur, non erit neceſſaria. Sed addendum etiam, neque requiri ſcripturam ad valorem diſpenſationis. Tum quia neque ad valorem legis neceſſaria eſt, neq; ad valorem privilegii. Tum etiam, quia univerſe ſcriptura neceſſaria non eſt ad valorem actus niſi ubi ad ejus valorem jure requiritur, ut credo me dixiſſe ſupra lib. 5. Caſus exprimit gloſſa *in c. 1. poſtquam, verb. in ſcriptis, de electionibus, in* 6. & caſus extat etiam in Tridentino *ſeſſ.* 25. *cap.* 5. ſic hæc omnia docet Suarez *l. 6 de legibus. cap.* 13. *nu.* 1. & de ſcripturæ neceſſitate videndus Petrus Gregorius de reſcriptis *lib.* 1. *cap.* 54 Neque obſtat, quod ad agendum ſine mandato nemo regulariter admittatur, id enim ideo fit, quia eſt in præjudicium tertii.

Neque etiam ad valorem diſpenſationis, cum abſenti conceditur, requiritur mandatum ejus, cum quo diſpenſatur; ſed etiam ſi ignoranti impendatur, valet, licet non habeat effectum, donec ab illo acceptetur diſpenſatio, quidquid dicant Panorm. & Hoſtienſis, quos refert Suarez ſupra *n.* 5. ſentiunt autem nobiſcum idem Suar. *ib. n.* 6. cum Rebuffo atque Navarro, Sa *verb. gratia*, *n.* 13. Joannes Azor *tom.* 1. *lib.* 5. *cap.* 23. *q.* 12. Salas *diſp.* 20. *ert. ſect.* 14. Petrus Gregorius *in cap. nonnulli*, *verb. abſque ſpeciali mandato*, *de Reſcriptis*, *lib.* 2. Hugolinus *de irregular. c.* 62. *n.* 5. pro quo citat Felinum, Baldum, Gloſſam, atque Navarrum. Idem docent etiam alii, quos refert, & ſequitur Th. Sanch. *lib.* 8. *de matrim. diſp.* 26. *n.* 4. Cujus ea præcipua ratio eſt. Quia nullo jure cavetur, ut neceſſarium ſit ſpeciale mandatum ad valorem diſpenſationis. Nam *cap. tanotuit, de electione*, in illis verbis, *cum non ad poſtulandam diſpenſationem, ſed ad petendam confirmationem ipſius fuerint nuntii deſtinati*, non loquitur Pontifex de ſpeciali mandato ejus perſonæ: pro qua poſtulabatur gratia, ſed de mandato capituli illam gratiam per procuratorem impetrantis, qui cum exceſſiſſet limites mandati, ideo non admittitur. Et præterea illa non fuit impetratio gratiæ, ſed confirmatio irritæ electionis, quæ ſine mandato capituli fieri non poterat. Item ex eo c. non colligitur fore invalidam, ſi daretur ſine mandato, ſed Pontificem noluiſſe concedere, quod longe diverſum eſt. Et denique potius ex eo c. colligitur petitionem fore validam ſine mandato petentis, cum ibi non ejus, cui fiebat gratia: ſed capituli mandatum requiratur. Præterea *in c. nonnulli, de Reſcriptis*, agitur de reſcriptis juſtitiæ, de quibus diverſa ratio eſt, ut dicam ſtatim. Rurſus *in l. univ. C. de precibus Imperat. offerend.* potius habetur reſcriptum per quemcumque impetratum ab Imperatore valere. Cumque, ut jam dixi ſupra iſto libro, diſpenſatio concedi poſſit etiam invito, non eſt cur non valeat etiam diſpenſatio conceſſa ad petitionem amici ſine ullo ſpeciali mandato. Et quidem hoc diſcrimen aſſignant Doctores inter reſcripta gratiæ atque juſtitiæ, quod hæc, quæ ſunt ad lites, ſine ſpeciali mandato obtineri non poſſunt, & nulla ſunt *cap. nonnulli*, *de reſcriptis*, §. *fin.* & plures caſus enumerat gloſſa *in cap. qui ad agendum*, *de procuratorib. in* 6. & Rebuffus *ad* §. 1. *de electionis derogatione*, *v. ſpeciali*. At reſcripta gratiæ, & ad beneficia poſſunt impetrari ab aliquo nomine alterius ſine ſpeciali mandato, ut *in dict. cap. nonnulli*, notat gloſſa *in cap. ad aures*, *de reſcriptis*, cum hic ceſſet ratio, ſcilicet, ne augeantur lites, quas ſemper jura præcidere volunt. Illud tamen recte obſervat Petrus Gregorius *loco cit.* Quamvis impetrare gratiam poſſit unus pro alio ſine ſpeciali ejus mandato, ut dictum eſt, non tamen acceptare, ut notat deciſio Rotæ 323. *tit. de Reſcriptis*. Eſt enim hoc diſcrimen inter acceptationem, & collationem, quod conceſſio valet, etiam antequam acceptetur, cum ſolum pendeat ex voluntate concedentis, aut diſpenſantis: at acceptatio perſonalis eſt, & fieri debet ab ipſo, cui providetur de beneficio, vel conceditur gratia, argumento textus *in cap ſi tibi abſenti*, *de præbendis in* 6. ex his conſtat diſpenſationem concedi poſſe ex motu proprio, & ex certa ſcientia ſine ullius petitione. Quia ut dixi, diſpenſatio concedi invito poteſt. Quod etiam docet idem Suares *dicto cap.* 13. *n.* 8. & ita non eſſe de rigore juris neceſſariam ſupplicationem, aut petitionem aliquam.

Difficilius explicatum eſt, quod attinet ad tacitam diſpenſationem. In quo magna eſt Doctorum varietas. Nonnulli abſolute hanc tacitam diſpenſationem omnino negant. Alii dicunt ſupremos tantum Principes poſſe tacite diſpenſare, non alios. Alii neque ſupremis Principibus omnino concedunt, ſed cum diſtinctione quadam, ſcilicet, ſi diſpenſent in legibus ſuis: at ſi diſpenſent in his quæ juris divini ſunt, qualis eſt obligatio voti, & juramenti aut rati matrimonii, negant tacite diſpenſari poſſe. Alii neque inferioribus omnino negant poteſtatem tacite di- 4

Digitized by Google

ſpenſandi; ſed cum diſcrimine: ſi enim diſpenſent in ſuis legibus, concedunt illis poteſtatem tacite diſpenſandi, non ſecus atque ſupremo Principi; at ſi in legibus ſuperioris, nequaquam, cum debeat eſſe talis diſpenſatio cum cauſæ cognitione, quæ non poteſt eſſe ſine expreſſa diſpenſatione. Quas opiniones, & earum auctores referunt Suarez *dicto lib. 6. de legibus, cap. 13. n. 11. & 12.* Thomas Sanchez *lib. 8. de matrimonio diſp. 5.* Salas *de legibus, diſp. 20. ſect. 9.*

5 At verius eſt abſolute loquendo tam ſupremis Principibus, quam etiam inferioribus concedendum eſſe tacitæ diſpenſationis genus. Quæ communis Doctorum ſententia eſt, quam tenent Paludanus, Antoninus, Medina, quos refert, & ſequitur Suarez *dicto cap. 13. n. 13. & tomo de cenſuris, diſp. 41. ſect. 3.* Th. Sanch. & Salas *locis citatis*, Sà *verb. diſpenſatio, n. 12.* Hujus potiſſima ratio eſt. Quia in omnibus his, hoc eſt, tam ſupremo, quam inferiori Principi eſt poteſtas diſpenſandi, & alias jure non eſt præſcripta certa forma diſpenſandi. Ergo poteſt valere tacita diſpenſatio. Quod enim requiratur cognitio cauſæ, nihil probat, Tum quia non requiritur cognitio cauſæ juridica, ut dicam ſtatim: tum etiam, quia ſi tacitæ diſpenſationis non poteſt eſſe juſta cauſa, neque ſupremo Principi concedi deberet. Tum denique, ut recte Suarez, aliud eſt quibus ſignis declaretur diſpenſatio, aliud vero, quæ requirantur ad diſpenſationem tacitam, quæ ſunt inter ſe valde diverſa. & licet ad valorem diſpenſationis requiratur juſta cauſa, hoc tamen impertinens eſt ad explicandum, quibus ſignis intelligatur conceſſa tacita diſpenſatio, quod nunc agimus. Quare ſine dubio valida erit tacita diſpenſatio, ſi alia concurrant: ſicut, & e contra expreſſa diſpenſatio poſſet eſſe nulla, aut illicite ex defectu cauſæ. Quod ſi quis objiciat. Quod quamvis Epiſcopus ſciens admittat excommunicatum ad divina, non abſolvit illum valide, niſi utatur forma Eccleſiæ, *c. cum deſideres, de ſentent. excommunicat.* Ergo eodem modo dicendum eſt in aliis actibus non eſſe locum tacitæ diſpenſationi. Reſpondet Th. Sanch. aliter judicandum eſſe de abſolutione ab excommunicatione, quia ejuſmodi abſolutio requirit certam formam præſcriptam ab Eccleſia. Sed melius, & verius dici poteſt nullam eſſe in jure præſcriptam formam verborum, quæ requiratur, ut ſubſtantialis ad abſolutionem a cenſura, ut cum multis docet Suarez *de cenſuris diſp. 7. ſect. 9. n. 2.* Ad textum autem *in cap. cum deſideres*, reſponderi poteſt Pontificem præſumpſiſſe noluiſſe Epiſcopum ab excommunicatione abſolvere, cum facile potuiſſet uti forma Eccleſiæ, & illa uſus non fuerit. Quare exiſtimavit per ignorantiam, vel inadvertentiam illum admiſiſſe ad divina nulla abſolutione præmiſſa.

6 Tota autem difficultas verſatur in explicandis ſignis tacitæ diſpenſationis, & ex quibus colligatur diſpenſaſſe prælatum. Primum ſignum eſt, ſcientia, & patientia prælati, ut cum quis vidente, & ſciente prælato efficit aliquem actum, quem ſine diſpenſatione efficere non poteſt. Verum circa ſignum iſtud non una eſt Doctorum ſententia. Quidam exiſtimant non eſſe ſufficiens ſignum diſpenſationis. Pro qua ſententia Th. Sanch. *diſp. 4. n. 25.* citat gloſſam, Ancharranum, Cardinalem, Imolam, Majolum, Sairum, & alios, & revera hanc eandem ſententiam tenet Suarez *lib. 6 de legibus, c. 13. n. 22.* dum inquit, licet in foro conſcientiæ hæc ſententia verum habeat, eſſe tamen prudenter intelligendam, ita ut ſola taciturnitas non ſufficiat, niſi addantur aliæ circumſtantiæ, ut ſi defectus notus eſſet utrique, & eſſet juſta cauſa, non petendi conſenſum expreſſum, & ea conſuetudine vel familiaritate inter ſuperiorem, & ſubditum præſumi poſſet ea voluntas ſuperioris. Alii vero dicunt, hanc taciturnitatem, & ſcientiam non eſſe ſufficiens ſignum in foro externo, bene tamen in foro interiori.

7 Mihi tamen probabilius videtur eſſe ſignum ſufficiens ad præſumendam diſpenſationem. Quam ſententiam docent Paludanus, Antoninus, Navarrus, Azor, Panormit. & Alexander quos refert, & ſequitur Suar. *cap. 13. n. 17.* Thom. Sanch. *diſp. 4. cit. n. 26.* Salas *diſp. 20. de legibus, ſect. 9 n. 87.* Et probo in primis argumento ducto a ſimili. Quia ſcientia, & taciturnitas concedit juriſdictionem, & facultatem ad adminiſtrandum ſacramentum Pœnitentiæ, quod ſine juriſdictione adminiſtrari non poteſt, ut dixi in tractatu de confeſſione, & docet Suarez *d. cap. 13. n. 20.* Thomas Sanchez *lib. 3. de matrimonio, diſp. 35. n. 20.* Salas *loco citato*, Gabriel Vaſquez *de pœnitentia quæſtione 93. art. 2. dub. 2.* Toletus *lib. 4. ſumm. cap. 10. & cap. 13. n. 13.*

Verum Suarez cum negare non poſſet ſola ſcientia, taciturnitate juriſdictionem quæri, aſſignare conatur diſcrimen inter hanc licentiam & diſpenſationem, & licentiam poſſe dari ex taciturnitate, diſpenſationem vero minime. Rationem differentiæ inquit eſſe. Quia ibi actio non eſt ſimpliciter prohibita, ſed ſolum, ut non fiat abſque ſuperioris voluntate, quæ conditio extenditur ad voluntatem præſumptam ex communi, & prudenti judicio: hic autem actio eſt ſimpliciter prohibita, & ob eam rationem mala, & ideo eſt neceſſaria de præſenti aliqua voluntas, quæ prohibitionem, & malitiam auferat. Sed diſcrimen non aſſequor. Utraque actio eſt ſimpliciter prohibita, & ſicut in una requiritur facultas, in alia diſpenſatio: & ſicut in una ea conditio ſubintelligitur, *niſi prælatus conceſſerit*, ita etiam in alia, *niſi prælatus diſpenſaverit*; & ſicut una, donec accedat facultas eſt illicita, atque peccatum; ita etiam alia donec accedat diſpenſatio: & ſicut peccatum unius tollitur per licentiam, ita etiam alterius per diſpenſationem aufertur. Quare, ſicut voluntas prælati requiritur ad unum, requiritur etiam ad aliud. Ergo ſicut ad unum ſufficit voluntas præſumpta, ſufficit etiam ad aliud, aut certe nulla commoda ratione oſtendi poteſt, cur voluntas præſumatur ad licentiam ſufficienter ex taciturnitate & ſcientia, & non præſumatur ad diſpenſationem, cum hæc ſit etiam facultas agendi contra legem. Secundo probatur ea ratione. Quia ſi prælato vidente, & ſciente fit actus prohibitus, qui ſine diſpenſatione eſſe non poſſet, cum poſſit prælatus cohibere, & non cohibeat, & alias teneatur cohibere, non poteſt non eſſe reus peccati, juxta doctrinam generalem *1. 2. quæſt. 6. de voluntario*, At non præſumendum prælatum ita palam ſe peccato obnoxium reddidiſſe. Credendum ergo eſt illum diſpenſaſſe, ut recte fieret actus. Illud tamen addendum eſt pro conſcientiæ foro, ut recte fiat actus, licentiam præſumendam, & diſpenſationem, non poſtquam factus eſt, ſed cum quis ſe illi faciendo accingit. Nam ſi poſtquam factus eſt, præſumatur, jam factus eſſet ante diſpenſationem tacitam, & ideo cum peccato.

Sed hanc ſententiam limitant nonnulli diverſis modis. Primo dicunt quidam tunc præſumi diſpenſationem ex ſcientia, & taciturnitate, quando nota eſt prælato tanquam judici. Sed non placet hæc limitatio. Quia diſpenſatio fieri poteſt ſine cognitione judiciali cauſæ, ut dicam ſtatim. Sic hanc limitationem reprobat Th. Sanch. *diſp. 4. cit. num. 19.* Salas *de legibus, diſp. 20. ſect. 9. num. 86.* 8

Secundo limitat Thomas Sanchez, ut tunc patientia, & taciturnitas habeat locum tacitæ diſpenſationis, cum facile Epiſcopus videns prohibere poſſet, & non prohibet. Si enim hæc circumſtantia concurrat, nullam aliam jure cauſam taciturnitatis præſumere poſſumus, quam voluntatem diſpenſandi. Sic limitat Th. Sanch. *diſp. cit.* quem ſequitur etiam Salas *loc. cit.* 9

En qua limitatione inferunt prædicti Doctores ex taciturnitate, & ſcientia Pontificis, qua ſciens aliquos contraxiſſe matrimonium irritum, diſſignat tamen illos permanere, non præſumi voluntatem diſpenſandi, tum quia non poſſet eos ſeparare ſine ſcandalo, & aliis incommodis; tum etiam, quia non prodeſſet diſpenſatio ad valorem matrimonii, cum deberent denuo contrahere, & conſenſum renovare cognito impedimento, & beneficio diſpenſationis, & alter ex conjugibus fortaſſe nollet contrahere; ex quo ſequerentur damna proli, & alteri ex conjugibus, & alia inconvenientia conſideratione digna, ut docet Thomas Sanchez *diſput. citat. num. 26.* Salas *ſect. citat. num. 87. in fine.* Atque in hunc ſenſum accipiunt textum *in cap. ſuper eo, de cognatione ſpirituali*, ibi, *In Eccleſia tua diſſimulare poteris ita quod neque contradicere, neque tuum videaris præſtare aſſenſum.* Quo textu inductus Suarez univerſe ſentit taciturnitatem non eſſe ſufficiens ſignum diſpenſationis: non tamen debuit ex eo quod in ſpecie illius textus non præſumatur diſpenſatio univerſe colligere taciturnitatem cum ſcientia non eſſe ſufficiens diſpenſationis ſignum in aliis materiis. 10

Sed hæc illatio non omnino mihi probatur, neque illam univerſaliter veram exiſtimo. Quamvis enim taciturnitas, & ſcientia in matrimonio irrito jam contracto non ſit diſpenſationis ſignum, ſed contrahentes in bona fide verſantur, requiritur enim ſcientia & diſpenſantis, & diſpenſati. Similiter quando mala fide jam eſt contractum matrimonium, & propter ſcandala, & alia incommoda diſſimulatur. At non video, quare cum initio contrahitur coram ipſo, qui diſpenſaſſe poteſt, in ea enim ſpecie loquimur, non ſit cenſenda diſpenſatio. Idque hac conſideratione convinco. Vel tunc poteſt prælatus facile illud matrimonium impedire, vel non niſi cum magno ſcandalo. Si primum, conſtat ex horum Doctorum ſententia eſſe diſpenſationem tacitam, cum facile poteſt impedire, & non impedit. Si ſecundum, a fortiori præſumendum eſt diſpenſare prælatum, ne in eo caſu committatur peccatum, & illi contrahentes ſint in malo ſtatu, vel alia damna ſe- 11

Digitized by Google

na ſequantur. Cumque alias diſpenſatio neque exigat petitionem partis, neque conſenſum, non eſt cur negemus in eo caſu diſpenſationem dari. Quare mea quidem ſententia doctrina tradita de ſigno taciturnitatis nequaquam limitanda eſt, ſed abſolute dicendum taciturnitatem cum ſcientia eſſe tacitam diſpenſationem, cum coram legitimo prælato ſit actus diſpenſatione indigens. Atque hanc ſententiam exiſtimo veram non tantum in foro interno, ſed etiam in externo, dummodo probetur ſcientia prælati, & non ſint alia ſigna, quæ denotent non conſenſiſſe, ut ſi tunc verba oppoſitum ſignificantia protuliſſet, aut quid ſimile.

13 Ex qua doctrina colligitur primo, ſi tacente, & ſciente prælato aliquis efficiat actum, qui ſine diſpenſatione eſſe non poteſt, cenſeri omnino conceſſam, & abſolute ablatum impedimentum: ut ſi quis pluribus irregularitatibus impeditus celebret coram eo, qui diſpenſare poteſt, illo vidente, & ſciente, cenſetur in omnibus diſpenſatus, cum quolibet eorum impeditus non poſſet celebrare. Imo, & cenſentur etiam in poſterum ſublatæ. Quod ſi diſpenſatio tantum ſit neceſſaria pro ea vice, non cenſetur diſpenſatum cum illo ad alios actus, niſi ad eum, qui ſit præſente prælato.

14 Secundo colligitur hanc doctrinam eodem modo eſſe veram, ſive ſupremus Princeps diſpenſet in legibus humanis, ſive in his, quæ juris divini ſunt; veluti votis, & juramentis, cum eadem prorſus ratio ſit de omnibus iſtis. Idem etiam dicendum, quamvis ſit inferior. Quia ſi præſente inferiori fiat actus, cenſetur diſpenſare in his, quæ poteſt, ſive ſit lex ab ipſo lata, ſive ſit lex ſuperioris, dummodo ſit in illis caſibus, in quibus inferiorem poſſe diſpenſare in legibus ſuperiorum diximus ſupra *iſto libro*.

15 Aliud ſignum tacitæ diſpenſationis aſſignatur communiter a Doctoribus, cum prælatus præcipit aliquem actum cum ſcientia impedimenti, qui ſine diſpenſatione ejus impedimenti fieri non poteſt, tunc enim cenſetur diſpenſare: quia præcipiens actum, præcipit id ſine quo ad eum perveniri non poteſt, & facit textus *in l. quidam D. de re judicata*. Princeps enim, qui illi dignitatem dedit, omnia gerere decrevit, & *l. Barbarius D. de officio Præſidis*. Et Princeps non cenſetur præcipere iniquitatem, neque efficere actum invalidum. Sic docet communis ſententia, quam citatis Innocentio, Hoſtienſi, Panormitano, Rebuffo, Antonio Gabriele, & aliis docet Suarez *dicto lib. 6. de legibus, cap. 33. n. 13.* Sanchez *diſp. 4. citata, a num. 2.* Joannes Azor *tom. 2. lib. 7. cap. 32. quæſt. 2.* Quæ ſententia non ſolum vera eſt in ſupremo Principe, ſed etiam in inferiore, ſive ſit in lege ſua, ſive ſuperioris, dummodo ſit in caſibus, in quibus poteſt diſpenſare juxta dicta. Eadem enim eſt de utroque ratio. Requiritur autem, ut ſit ſcientia in prælato talis impedimenti, alias nihil operabitur, non enim extenditur voluntas ad tollendum illud impedimentum, quod ignorat, cum ferri non poſſit in incognitum.

16 At tota difficultas eſt. Quomodo conſtare debeat de ea ſcientia? Et quidem quoad forum interius attinet, quovis modo conſtet, ſatis videtur. At in externo foro probanda eſt, cum ſit res facti, & non præſumatur, ut communiter Doctores, quos refert, & ſequitur Thomas Sanchez *diſputatione quarta, cit. numero tertio*, Suarez *libro ſexto de legibus, capitulo decimo tertio, numero decimo quarto*. Nec enim tenetur, nec poteſt Princeps ſingula facta ſubditorum noſſe *cap. 1. de conſtitut. in 6.* etiam ſi talis Princeps ſit paſtor ovium, quia facile abſque culpa, ſive cum illa ignorare poteſt. Neceſſarium ergo eſt ſcientiam diſpenſantis probare.

17 Quis autem debeat eſſe modus probationis ſcientiæ docent Doctores, quos refert, & ſequitur Thom. Sanch. *diſput. cit.* Breviter dico non eſſe ex jure præſcriptum certum genus probationis, ſed ſufficere, ſi per teſtes conſtet, vel alio modo. Unde non eſt neceſſarium, quod conſtet ſcientia ex tenore diſpenſationis, neque per ſcripturam, cum etiam in privilegiorum materia communis ſententia ſit, poſſe privilegium per teſtes probari. Imo, & addendum eſt, non probari, ex particula *ex certa ſcientia*, appoſita in diſpenſatione. Quia ea particula ſolum operatur quoad expreſſa, non vero quoad extrinſeca ignorata, cum præſumi non poſſit principem omnia diſpenſati vitia cognoſcere, ut cum Felino, & Menochio docet Th. Sanch. *diſp. 4. n. 6.* Neque obſtat, quod motus proprius Pontificis conſtare non poſſit, niſi ex clauſula appoſita, *proprio motu, cap. motu proprio de præbendis in 6.* Eſt enim diverſa ratio. Nam motus proprius includit negationem, ſcilicet, nunquam ſupplicationem oblatam Pontifici, quæ impoſſibilis probationis eſt, juxta textum in *l. Rector, C. de probationibus, & cap. quoniam vero, eodem*. Unde recte Gloſſa *in d. Baſilii Pontii de Matrim.* *cap. motu proprio*, inquit. *Quid enim ſcimus ſi ante unum aliquis ſupplicaverit Pontifici?* At certa ſcientia non includit negationem, ſed affirmationem, ſcilicet actum poſitivum ſciendi, qui probari poteſt juxta dicta.

Denique explicandum eſt circa formam diſpenſationis, an requiratur cauſæ cognitio. Mihi placet non requiri in ſupremo Principe, eſt quæ communis, & certa Doctorum ſententia: quam docet Joannes Azor *tom. 1. lib. 5. cap. 15. q. 9.* cum Innocentio, Gloſſa, Panormitano, Baldo, Alexandro, Felino, Ripa, Curtio, & Covarruvias. Idem ego exiſtimo dicendum de inferiori Principe, quando in ſua lege diſpenſat. Si enim ſuam legem valide tollere poteſt ſine cauſa tam ſuperior Princeps, quam inferior, a fortiori poterit valide diſpenſare ſine cauſæ cognitione. Deinde dico diſpenſationem inferioris in lege ſuperioris requirere quidem juſtam cauſam, ut dictum eſt: at ſi ſine cauſæ cognitione fiat in foro conſcientiæ valere, donec revocetur in externo foro. Quam ſententiam docent citatis multis Salas *diſp. 20. ſect. 9. num. 79.* Thom. Sanch. *lib. 8. de matrim. diſputatione 17. n. 11.* & Recentiores alii. Quare qui utitur ea diſpenſatione ſecurus erit in conſcientia, quidquid dicat Joannes Azor *quæſito 9. citato*. Hanc enim diſpenſationem eſſe validam conſtat, habet enim quidquid neceſſarium eſt ad valorem diſpenſationis, cum nullo jure habeatur, ut nulla ſit diſpenſatio. Imo exiſtimo cum nonnullis valere etiam in externo foro donec revocetur per ſuperiorem. Quod ſi cauſa valde notoria ſit, neque in externo foro eſſe neceſſariam cauſæ cognitionem, docent Gloſſa *in cap. manifeſta, 2. quæſt. 1.* & alii, quos ſequitur Salas *in loco citato num. 79. verſ. imo quidam*. 18

Neque his obſtat Tridentinum *ſeſſ. 23. de Reform. cap. 18.* ibi, *cauſa cognita*, ubi indicare videtur inferiorem in legibus ſuperiorum, non niſi cauſa cognita diſpenſare debere. Reſpondent enim Salas, & Thom. Sanchez decretum illud tam loqui de Pontifice, quam de aliis Prælatis; & tamen conſtat poſſe Pontificem diſpenſare ſine cauſæ cognitione. Deinde dicunt illa dicta eſſe ſecundum præſumptionem. Quia quando non præceſſit cauſæ cognitio, cenſetur ſubreptitia. Vel dico etiam illa verba, *cognita cauſa*, intelligenda eſſe de cognitione cauſæ extrajudiciali, ſecundum quam conſtet cauſa diſpenſandi, non vero judiciali. 19

CAPUT XVI.

De cauſis ex quibus redditur nulla diſpenſatio, & de vitio falſitatis in genere.

SUMMARIUM.

1 *Quid agendum.*
2 *Vitiari reſcriptum deficiente veritate.*
3 *Objectio diluitur.*
4 *Diſcrimen inter reſcriptum gratiæ, & juſtitiæ.*
5 *Quædam Abbatis ſententia expeditur.*
6 *Aliud diſcrimen inter utrumque reſcriptum.*
7 *Quædam limitatio.*
8 *Quid de reſcripto partim vero, partim doloſo, & num. 9.*
10 *Expenditur textus in cap. ſi eo tempore, de Reſcriptis in 6.*

Diſpenſatio nulla reddi poteſt ex tribus capitibus, vel ex defectu poteſtatis, vel ex defectu cauſæ ſive juſtitiæ, vel ex defectu conſenſus diſpenſantis. Quando diſpenſatio reddatur nulla ex defectu poteſtatis, ſatis ſuperque explicatum eſt ſupra multis capitibus. Quando vero ſit nulla ex defectu cauſæ vel juſtitiæ, explicui *cap. 14.* Quare nunc tantum reſtat explicare, quando diſpenſatio ſit nulla ex defectu conſenſus vel ex defectu diſpenſantis. Poteſt autem contingere defectus voluntatis, vel ratione coactionis, vel ratione deceptionis. An, & quando ſit diſpenſatio nulla ex defectu conſenſus ratione metus, & coactionis, conſtat ex dictis *lib. 4.* Reſtat ergo dicamus de nullitate diſpenſationis defectu conſenſus ratione deceptionis. Quæ contingere poteſt vel quando impetrans ſupplicet exprimenda, vel exprimit falſa. In his enim caſibus dicitur diſpenſatio ſubreptitia, & obreptitia, quæ verba idem ſignificant, licet nonnulli canoniſtæ fruſtra diſtinguere conentur. 1.

Sed antequam accedamus ad hæc in ſingulari explicanda, præmittenda nonnulla ſunt, quæ abſque controverſia videntur eſſe, & alia, quæ ad titulum *de Reſcriptis*, pertinent: deliberanda tamen ſunt ad melius percipiendam 2

doctrinam, quæ præſentis inſtituti eſt. Primo ergo certum ſit reſcriptum omne ſive gratiæ, ſive juſtitiæ vitioſum reddi deficiente veritate, tunc enim deeſt conſenſus Pontificis, qui reſcriptum illud concedere non vult, deficiente veritate. Conſtat hæc doctrina ex multis Canonibus, quos in ſequentibus adducemus: & apeste ex *cap. 2. de reſcriptis*, ex quo præcipua concluſio deducta hæc eſt, *Reſcriptum Apoſtolicum, etiamſi non exprimat, habet hanc ſubintellectam conditionem, ſi preces veritate nitantur*. Facit etiam textus *in cap. ſedes, eodem*, ibi, *mendax precator penitus carere debet*, & *in c. ſi proponente in principio*, juncto fine infra eodem, & *in capite quia circa, de conſanguinitate*, & favet textus *in l. quod ſi nolim, D. de ædilitio edicto*, & facit etiam textus *in cap. inter dilectos, verſ. ultimo, de fide inſtrumentorum*, ubi dicitur reſcriptum debere reſtringi, & accipere interpretationem a ſupplicante. Quam regulam explicat Felinus *ibi* col. 4. *& in cap. ſuper literis, num. 22. de reſcriptis*, & alii.

3 Neque obſtat textus *in l. finali, C. de diverſis reſcriptis*, ex qua videtur colligi eſſe neceſſarium, quod in reſcripto apponatur ea clauſula, *ſi preces veritate nitantur*, & non ſufficere, quod ſit tacite ſubintellecta. Reſpondent enim nonnulli id verum eſſe de jure civili; at quod habetur *in dict. cap. 2.* procedere de jure Canonico licet etiam de conſuetudine ſervetur deciſio *in dict. cap. 2.* etiam in foro ſæculari. Sic Abbas, & Decius *in d. cap. 2.* & Padilla *in d. l. fin.* Sed non placet, quia ille textus non continet novam deciſionem correctoriam juris civilis, ſed ſententiam latam in judicio contradictorio ſecundum jura antiqua. Quare textus *in l. fin.* in illis verbis, *ſub ea conditione proferri præcipimus, ſi preces veritate nitantur*, ſic intelligendus videtur, ut ea lege non præcipiatur, quod exprimatur ea clauſula in quolibet reſcripto, ſed quod omne reſcriptum cenſetur prolatum ſub ea conditione, & clauſula, licet non exprimatur. Et ratio eſt, quoniam in jure paria ſunt, quod a jure ſubintelligatur, & quod exprimatur, quando exprimitur eodem modo quo ineſt, *cap. ſignificaſti, de electione, & l. 3. D. de legatis* 1. & dixi ſupra *lib. 3.* cum ſermo eſſet de conditionibus, quæ jure inſunt. Hujus autem textus deciſionem extende ut ea clauſula intelligatur in quovis reſcripto, etiamſi conceſſum ſit ex proprio motu, ut docet Decius *ibi nu. 5.* Ripa *nu. 26.* & alii. Limitanda tamen eſt ejuſdem textus deciſio, *ſi preces veritate nitantur*, ut non procedat in ſubreptione commiſſa ſine dolo, quando illa fuit levis, imo etiamſi notabilis juxta dicenda ſtatim.

4 Secundo eſt obſervandum inter reſcripta ad lites, & gratiæ hoc potiſſimum eſſe diſcrimen, quod reſcriptum ad lites, etiam ſubreptitium, non eſt ipſo jure nullum, interim quod non eliditur ope exceptionis, *cap. cæterum, de reſcriptis*. At reſcriptum gratiæ ſubreptitium eſt ipſo jure nullum, etiamſi nulla opponatur exceptio, *cap. finali, de filiis presbyterorum in 6.* Verum contingit aliquando etiam reſcriptum ad lites eſſe ipſo jure nullum, ſcilicet, quando doloſa, & fraudulenta fuit impetratio etiam in re leviſſima, *cap. ſuper literis, cap. ſedes, capite ex tenore, cap. ſi proponente, de reſcriptis*. Et facit textus *in cap. 1. ut lite pendente in 6.* & ducet Abbas *in dicta cap. ſuper literis, nu. 2.* Barbacius *n. 25.* Decius *num. 1.* Atque hanc limitationem adhibendam probant illa verba *in dicto capite ſuper literis, nullatenus de cauſa cognoſcat, & in dicto cap. cæterum, in verſiculo verum*, ibi, *non immerito iis, qui tali dolo, vel fraude*, nimirum, quia in caſu finali illius textus tale reſcriptum eſt ipſo jure nullum, & ideo debet in expenſis condemnari. Neque obſtant textus qui videntur adverſari *in l. præſcriptione, C. ſi contra jus, & in can. dicenti, 25. qu. 2.* quibus convinci videtur reſcriptum etiam cum dolo valere, neque annullari poſſe, variis enim interpretationibus omiſſis, dico cum Fulgoſio *in dicta lege* hunc textum *in dicta cap. ſuper literis*, loqui de mendacio concernente ipſam impetrationem reſcripti, at dictam legem loqui de mendacio concernente juſtitiam partis, & merita cauſæ.

5 Sed Abbas *in dicto cap. ſedes, de reſcriptis, n. 4.* exiſtimat ſubreptionem reſcripti in exprimenda falſitate magis vitiare reſcriptum, quam in tacenda veritate, illam enim ſemper eſſe doloſam, hanc vero minime. Sed convincit hanc Abbatis ſententiam textus *in dict. cap. ſuper literis, eodem*, in principio, & *verſ. inter alios*, ubi Pontifex promiſcue loquens de ſubreptione tam in tacenda veritate, quam in exprimenda falſitate, diſtinguit, an ſubreptio fuerit doloſe commiſſa, vel per ſimplicitatem. Supponit ergo ex utroque capite ſubreptionis poſſe committi dolum, & poſſe etiam fieri per ſimplicitatem vel ignorantiam. Imo de ſtylo Curiæ ſecundum quem Papa non diſpenſat, ſed committit diſpenſationem ordinario, præmiſſa cauſæ cognitione, & informatione ſuper veritate narratorum, magis poteſt ex quorundam ſententia nocere ſubreptio in tacendo verum, quam ſi exprimat falſum. Nam ſubreptio in exprimenda falſitate, cum ordinarius declaravit reſcriptum non eſſe ſubreptitium, & cauſas in eo contentas eſſe veras, & conſequenter diſpenſavit, & deinde contractum eſt matrimonium verbi gratia, non poteſt amplius irritari, quoniam illa declaratio, & ſententia Epiſcopi, qua præmiſſa diſpenſavit Epiſcopus etiam ſi fuiſſet injuſta fuit valida, & tranſiit in rem judicatam, *cap. cum inter, de ſent. & re judic. c. eo qui appellat. §. ſi vera 2. q. 6.* & conſequenter valet diſpenſatio, nec poteſt amplius irritari. At ſi ſubreptio fuit in tacenda veritate poteſt matrimonium everti, quia de eo non expreſſo nihil judicavit ordinarius, cum non ſit deductum in ejus tribunal, Sed de hoc magis infra *c. ſeq. §. ult.*

6 Tertio obſervandum eſt reſcriptum ad lites non vitiari ea ſubreptione in re notabili, dummodo per ſimplicitatem vel ignorantiam facta fuerit, & qua ceſſante Papa non negaſſet reſcriptum, licet conceſſiſſet cum difficultate *d. cap. ſuper literis*. Si autem ſit omnino gratioſum, non valet, ut probat idem textus in illis verbis, *Saltem in forma communi*, & ibi, *non ſequatur forma, & cap. conſtitutus, de reſcriptis, & cap. quia circa, de conſanguin.* Quod ſi ſubreptio notabiliſſima etiam per ſimplicitatem commiſſa fuerit, qua ceſſante Pontifex potius negaſſet reſcriptum, quam cum difficultate conceſſiſſet, ſubreptitium eſt utrumque reſcriptum, ſive gratiæ ſive juſtitiæ, *d. cap. ex literis, verſ. ſi vera*. Cum diſcrimine tamen, quod ad lites non eſt nullum ipſo jure, ſed eſt annullandum ope exceptionis. At vero reſcriptum gratiæ eſt ipſo jure nullum, ut dictum eſt. Hujus autem numeri doctrina *cap. ſeq.* magis explicabitur.

7 Quarto obſervandum eſt. Si ſubreptio per ſimplicitatem vel ignorantiam fuerit in re levi, qua ſubreptione ceſſante Pontifex cum eadem fere facilitate reſcriptum conceſſurus erat, nihil obeſt reſcriptum, ſed utrumque tam ad lites, quam gratioſum valet mero jure, neque annullari poteſt, quam doctrinam nonnulli probant ex *dict. cap. ſuper literis*, Sed revera agit de notabili ſubreptione, & de reſcripto ad lites, melius probatur ex textu *in cap. poſtulaſti, in fine, de reſcriptis*, ibi, *de levi non ſcribimus*.

8 Sed quid dicendum erit de reſcripto, quod partim verum, partim falſum, & ſubreptitium eſt. Et in primis Doctores ſentiunt, ſi ſubreptio fuerit doloſa, & cum dolo commiſſa in uno capitulo, etiam alterum vitiari, & totum reſcriptum non valere, quia textus *in dict. cap. ſuper literis, & cap. ſedes*, univerſe loquuntur, & ſine ulla diſtinctione. At ſi per ignorantiam, vel ſimplicitatem factum fuerit, totum valere. Sic docent Abbas, & Decius. Atque ex hac diſtinctione explicandum putant textum *in cap. ſi eo tempore, de reſcriptis in 6.* Ubi ſubreptio commiſſa quoad capitulum de beneficio curato non vitiat reſcriptum quoad aliud capitulum de beneficio ſimplici, quia ſcilicet ſubreptio prioris capituli fuit commiſſa ſine dolo.

9 Sed hæc Abbatis ſententia non placet; neque vitiatum ex parte, ſive ex dolo, ſive ex ignorantia vitiare totum reſcriptum in partibus ſeparatis, eſtque communior ſententia, & videtur probari ex *cap. ſi eo tempore*, ubi indiſtincte valere dicitur, quoad capitulum ſecundum de beneficio ſimplici. Neque obſtat textus *in dict. cap. ſuper literis*, ibi, *nullum ex illis commodum conſequatur*. Debet enim limitari, ut intelligatur in illo dumtaxat capitulo, non vero in aliis, ſi plura habeat capitula inter ſe diſtincta, neque obſtat textus *in cap. ad audientiam, de reſcriptis, & in l. ſi ex falſis, C. de tranſactionibus*, ubi vitium falſitatis deprehenſum in uno capitulo vitiat in aliis. Reſpondetur enim loqui de falſitate, quæ deprehenſa in uno capitulo inficit totum reſcriptum, etiam in aliis: non vero quando capitula ſunt ſeparata, & inter ſe diſtincta.

10 Sed circa textum *in d. cap. ſi eo tempore*, advertendum eſt, quod etiam indiſtincte in caſu illius textus valet reſcriptum in ſecundo capitulo de beneficio ſimplici, ſive primum capitulum ad beneficium curatum fuerit ſubreptitium ſcienter, & cum dolo, vel per ſimplicitatem, & ignorantiam. Cæterum diverſimode valebit ſecundum capitulum de beneficio ſimplici, quando primum capitulum de beneficio curato fuit ſubreptitium cum dolo. Nam priori caſu quando primum capitulum de beneficio curato fuit ſubreptitium per ſimplicitatem, & ignorantiam, valebit ſecundum de beneficio ſimplici indiſtincte, hoc eſt ſive beneficium curatum primo vacaverit, ſive ſecundo loco. Nam etiam ſi reſcriptum illud alternativum de beneficio cum cura vel ſine cura de juris rigore debuerit verificari in primo curato vacante, ut *in cap. mandatis, de*

præ-

præbendis in 6. tamen io iſto caſu, quia impetraus non poteſt conſequi coratum defectu ætatis, & nulla interveniente illius fraude vel culpa, poteſt expectare ſecundum ſimplex, argumento textus *in cap. 2. de renunciat. in 6.* At vero in ſecundo caſu, quando ſubreptio in primo capitulo de beneficio curato fuit doloſa, ſecundum capitulum de beneficio ſimplici ita demum valebit, ſi illud ſimplex contingat primo vacare. Nam ſi forte primo vacaverit curatum, in quo de rigore juris erat verificanda gratia, quamvis illud non poſſet conſequi, quia hoc contingit interveniente ejus dolo, prædictum curatum impediet, ut non poſſit expectare aliud ſimplex, ne melior ſit conditio delinquentis, juxta textum *in cap. tam qui, verſ. inſuper, & cap. ſi beneficia,*
12 *de præbendis in 6.*

CAPUT XVII.

Explicatur in ſpeciali quando obſtet vitium ſubreptionis.

S U M M A R I U M.

1 *Quid explicandum.*
2 *Aliorum ſententia, & vera.*
3 *Quæ ſint ea, quæ jure debent exprimi.*
4 *Ampliatio ejus doctrinæ.*

1 SEd quamvis hactenus io genere dictum ſit ſubreptionem vitiare, & quæ ſubreptio reddat reſcriptum ipſo jure nullum, vel annullandum, & eam regulam conſtituerimus ex *dict. cap. ſuper literis.* At non eſt explicatum in ſpeciali, quæ ſuppreſſa, quæ vel falſa expreſſa redderent Pontificem difficilem ad concedendum vel negandum. Id autem eſt, in quo explicando major difficultas verſatur; & ex cujus explicatione colligendum eſt in ſingulari, ex qua ſuppreſſione, vel expreſſione ſit reſcriptum irritum. Quam partem Canoniſtæ non ſatis diſtincte explicuerunt.

2 Diverſæ ſunt Doctorum ſententiæ. Prima docet eam ſuppreſſionem veri reddere diſpenſationem nullam, vel reſcriptum vitiare, quæ ſi exprimeretur, aut omnino tolleret, aut difficilem redderet reſcripti conceſſionem. Pro qua ſententia Thom. Sanch. *lib. 8. de Matrim. diſp. 21. n. 9.* refert Panormitanum, Felinum, Dominicum, Francum, Immolam, Scaphileum, & alios. Alii dicunt eſſe gratiam ſubreptitiam, quando tacetur id, quod ſi exprimeretur, non concederetur, vel cum aliquibus moderationibus. Cui favet textus *in cap. dudum, verſ. non igitur, de præbendis in 6. & cap. fin. de filiis presbyt. in 6. & l. cum tales 71. §. falſam cauſam, D. de conditionibus, & demonſtrat.* ubi dicitur tunc vitiari legatum ex defectu cauſæ, ſi probetur fore, ut cognita veritate teſtator non legaret. Alii denique dicunt, quod non ex quavis ſuppreſſione ejus, quod jure deberet exprimi. Pro qua ſententia Thom. Sanch. *diſp. cit. n. 11.* refert, & ſequitur Gloſſam, Calderinum, Bellamerum, Curſium Juniorem, Henriquez, Petrum Ledeſma, Emanuel Rodriq. & Sa. Eam etiam docet Salas *diſp. 20. de leg. ſect. 15.* & alii. Eaque ſententia magis ad veritatem accedit. Non enim poteſt eſſe univerſe verum ſuppreſſionem ejus, quod ſi ſciret Princeps, non diſpenſaret, reddere vitioſum reſcriptum. Nemo enim negare poteſt reſcriptum valere, quamvis impetrans beneficium ſit criminoſus, modo non habeat juris impedimentum, quamvis Pontifex, ſi ſciret, non eſſet beneficium conceſſurus. Idem eſt, ſi Epiſcopus concedit beneficium, quod non concederet, ſi ſciret eſſe de genere Judæorum, aut Sarracenorum. Quod etiam multis aliis exemplis planum fieri poteſt. Similiter etiam, neque pars affirmativa, univerſaliter vera eſt, valere ſcilicet reſcriptum, quando vitium id, quod non expreſſum eſt, non impediret conceſſionem, ut conſtat ex *cap. ſi motu proprio, de præb. in 6.* ubi ſuppreſſio vitiat, quia non obſtante nihilominus conceſſurus eſſet Papa, ut dicam infra.

3 Explicandum tamen ſigillatim eſt, quæ ſint ea, quæ jure debent exprimi, neque enim in his conſtant inter ſe Doctores. Primo ergo nonnulli volunt diſpenſationem reddi nullam, ſi primum petatur, & negetur, & taceatur petitam, & negatam prius fuiſſe diſpenſationem. Sic Menochius *lib. 2. de arbitr. caſu 303. n. 6.* cenſendum tamen diſpenſationem ex eo capite non vitiari, ut docet Th. Sanch. *lib. 8. diſp. 22. n. 14.* Suar. *lib. 6. de legib. c. 22. n. 1.* Facit pro hac ſententia, tum quia nullo jure diſponitur: tum etiam quia neque eſt ſufficiens ratio, quæ convincat. Quia ſi aliqua eſſet, maxime, quia præſumendum eſt ſuperiorem non conceſſurum diſpenſationem, ſi prioris denegationis memoriam haberet. At hæc præſumptio non habet locum, quando plures rationes in ſecunda petitione allegantur, quam in prima: neque etiamſi nulla addatur de novo, ſi prima cauſa erat ſufficiens, quia ob denegationem non redditur minus ſufficiens.

Amplia doctrinam hanc, ut etiam habeat locum, ſive idem ſit ſuperior, a quo ſecundo petitur diſpenſatio qui negaverit, ſive ejus prædeceſſor; & ſive diſpenſatio negata ſit ab inferiori, & petatur a ſuperiori: imo etiam, ſi negata ſit a ſuperiore, & petatur ſecundo ab inferiori ordinariam juriſdictionem habente. Quia ſuperior ex denegatione non reſervavit ſibi diſpenſationem, ut notum eſt: neque abſtulit ab inferiori juriſdictionem ordinariam concedendi, cum poſſet etiam ſua tantum voluntate negare. Neque obſtat, quod cum ſuperior leges confirmat, cenſeatur tollere poteſtatem ab inferioribus diſpenſandi in illis. Nam alia ratio eſt de confirmatione, alia vero de negatione diſpenſationis. In confirmatione adeſt decretum, quo ſuam facit eam legem, & ex conſequenti aufert poteſtatem diſpenſandi in illa, niſi in caſibus ſupradictis. At vero negationi diſpenſationis non ineſt aliquod præceptum vel prohibitio. Hujus contrarium docuit Th. Sanch. *lib. 8. diſp. 24. n. 5.* ſed ſine ſufficienti fundamento. Extende etiam, ut valeat diſpenſatio data a delegato, quamvis a ſuperiore negata ſit. Poteſtas enim delegata generaliter commiſſa non eſt reſtringenda: & ratio facta probat ſola denegatione non eſſe reſtrictam juriſdictionem delegatam, ſicut de ordinaria diximus. 4

§. I.

Quando redditur nullum, reſcriptum ex ſilentio prioris.

S U M M A R I U M.

5 *Diſpenſationem reddi nullam ex ſilentio prioris diſpenſationis.*
6 *Explicatur hæc communis ſententia tribus regulis, & num. 7. & 8.*
9 *Ex aliis infertur, quando non ſit neceſſaria expreſſio prioris diſpenſationis.*

SEcundo ergo redditur nulla diſpenſatio ſive reſcriptum ex taciturnitate veri, quando obtenta eſt prior diſpenſatio, & impetratur ſecunda, tacendo primam diſpenſationem eſſe conceſſam. Quæ communis doctrina eſt, quam tradunt communiter Doctores in *c. 2. de filiis presbyt. in 6.* Covarr. *1. variar. c. 20. n. 1.* Molina *lib. 2. de primog. c. 4. n. 50.* Gutierez *lib. 1. canonicarum quæſt. c. 15.* & citatis multis Thom. Sanchez *lib. 8. diſp. 22. num. 2.* Quæ communis doctrina intelligitur, quando diſpenſationes ſunt circa eandem rem, nam ſi ſint de diverſis omnino rebus, dicunt non eſſe neceſſarium exprimere, ut ad obtinendam diſpenſationem in irregularitate, non eſt neceſſarium exprimere diſpenſationem prius in voto factam. 5

Sed in intelligentia hujus communis ſententiæ multa dicit Thomas Sanchez *loco citat.* cujus tamen explicatio non placet, & reddam rationem in ſequentibus. Quare ego communem hanc ſententiam exiſtimo eſſe veram, & illam tribus regulis explico. Prima eſt. Tunc neceſſarium eſt primam diſpenſationem vel reſcriptum obtentum exprimere, quando caſus eſt a jure expreſſus; alias ſecundum reſcriptum erit nullum. Atque ita intelligitur textus *in c. penult. de præſcript.* ubi dicitur eſſe ſubreptitium privilegium ſecundum exemptionis amplioris obtentum ſine mentione prioris privilegii exemptionis magis reſtrictæ eidem, & in eadem materia, & reſpectu ejuſdem conceſſi. Unde Innocentius *ibid. n. 4.* intelligit textum illum tantum in materia de qua loquitur, quoties primum privilegium cedit in præjudicium tertii, & conceſſum eſt cum aliqua limitatione moderante præjudicium tertii, & conſervante jus, quod illi de jure communi competit, ut explicari poteſt exemplo decimarum. Non enim cenſendum eſt velle Principem inferre grave præjudicium tertio, ut optime deducit Suarez *lib. 6. de legib. cap. 23. num. 8. & ſequentib.* unde quoties militaverit eadem ratio, habebit etiam locum eadem juris deciſio *in dict. cap. penultimo.* 6

Secundo etiam habet locum prædicta communis ſententia, quando commemoratio prioris diſpenſationis neceſſaria eſt, ut Princeps non ignoret totum impedimentum, quod adfert. Et ſic accipio textum *in cap. 2. de filiis presbyt. in 6.* ubi dicitur. Quod ſi illegitimus obtinuerit diſpenſationem ad unum beneficium, & non facta mentione ſui defectus natalium obtineat ſecundam diſpenſationem ad plura, hanc eſſe ſubreptitiam. Quare non erat in 7

d. caſu neceſſaria mentio primæ diſpenſationis ex ea præciſe ratione, quia præceſſerat; ſed tantum defectus natalium, quæ duo valde diverſa inter ſe ſunt. Quod quidem ideo ſtatuitur, quia defectus natalium non fuit omnino ſublatus per primam diſpenſationem, & ideo debuit intimari, ut valeret ſecunda; & ita ex eo ſolum capite requiritur expreſſio primæ diſpenſationis, ut intelligeretur totum impedimentum, quod Princeps auferebat. Sic textum illum intelligunt Dominicus Francus, Covar. 2. *p. de matrim. c.* 8. §. 8. *n.* 5. Suarez *diſt. lib.* 6. *de legib. c.* 23. *nu.* 7. Quia illegitimus diſpenſatus ad unum beneficium non ideo eſt diſpenſatus ad plura. Unde ſi ille illegitimus declarando ſe eſſe illegitimum peteret diſpenſationem ſecundam, non facta mentione prioris, valeret ſecunda.

8 Tertio etiam locum habet *prædicta* communis doctrina; quando expreſſio primæ diſpenſationis neceſſaria eſt, ut Princeps intelligat qualitatem vel quantitatem gratiæ, quam facit per unam vel plures diſpenſationes. Cujus regulæ ea manifeſta ratio eſt, Quia ſi Princeps non intelligat quantitatem gratiæ quam facit, non poteſt eam velle, & ex conſequenti ex ea ignorantia, & taciturnitate vitiari reſcriptum neceſſe eſt. Hinc fit, ſi quis obtinuit diſpenſationem non reſidendi in beneficio per quinquennium cum perceptione fructuum, ſi expleto quinquennio petat diſpenſationem per aliud quinquennium non expreſſa priori, nulla eſt diſpenſatio, ut docet Joannes Andreas, quem refert, & ſequitur Felinus *in cap. praeſt. de præſcript. nu.* 2. quod intellige, ſi continuum ſit quinquennium. Item ſi quis petiit diſpenſationem in voto caſtitatis ad matrimonium contrahendum, & mortua ea uxore petat aliam, ſi taceat priorem, vitium ſubreptionis eſt, quia ignorat Pontifex, quantam relaxationem faciat in eo voto. Item ſi quis petat diſpenſationem in uxoricidio ad contrahendum, & poſtea commiſſo ſimili delicto, petat aliam ſine mentione prioris, poſterior eſt nulla, argumento textus *in l.* 3. *C. de Epiſcopali audientia*, dicentis, *ut remiſſionem criminis, niſi ſemel commiſſa, non habeant, &c.*

9 Ex his colligitur quando non intervenit aliqua circumſtantia ex dictis, non eſſe neceſſarium priorem diſpenſationem exprimere, ſed valere ſecundam ſine mentione prioris. Ex quo fit ulterius, cum quis ad tollendum ſcrupulum, vel dubium prioris diſpenſationis petit aliam de eadem re, vel impedimento, vel defectu, vel voto, & illam obtineat æqualem quoad gratiam, & explicationem quoad circunſtantias, ſecundam valere ſine mentione prioris. Facit, quia contra nullum jus eſt, nec tacetur aliquid, quod reddat invitam poſteriorem diſpenſationem ob deceptionem vel ignorantiam. Unde valida quidem manebit utraque diſpenſatio, cum ſecunda petatur ad corroborationem primæ, & utraque ſimul ſumpta non excedat intentionem concedentis. Fit etiam valere ſecundam, quando poſtulatur ad extenſionem primæ ſine præjudicio tertii, v. g. ſi cum aliquo diſpenſatum ſit in irregularitate ad minores ordines, & poſtea petat diſpenſationem ad omnes explicata irregularitate, vel poſt uſum primæ diſpenſationis petat diſpenſationem ad ſacros ordines expreſſa etiam irregularitate, valet ſine mentione primæ diſpenſationis. Et idem eſt ſi diſpenſatus in irregularitate ad omnes ordines, petat poſtea diſpenſationem in interſtitiis, quia jam ſublatus eſt omnis defectus per primam diſpenſationem. Idem eſt, ſi poſt obtentam diſpenſationem in voto v. g. caſtitatis ad contrahendum matrimonium, poſtea petat aliam mentione facta tantum voti, valet ſecunda, vera enim eſt narratio totius impedimenti auferendi. Quod intellige, ſive uſus fuerit prima diſpenſatione, ſive illa ob ſuperveniens impedimentum evanuerit, *Quia non præſtat impedimentum, quod de jure non ſortitur effectum, de regulis juris in* 6. Verum ſi votum commutatum fuit ex prima diſpenſatione in aliquæ jejunia, vel pia opera, ſi ſecunda petatur mentione facta voti, eſt nulla; quia revera tunc votum non ſubſiſtit, & ideo falſa eſt narratio, ſed ſolum obligatio diverſa a voti obligatione. Idem dicendum quando diſpenſatio conceditur quaſi ſecundum diverſas partes ejuſdem legis inter ſe non unitas, ut cum diſpenſatur in aliquo ne jejunet in hac quadrageſima, & poſtea petat diſpenſationem pro alia non facta mentione prioris. Quo etiam modo philoſophandum eſt in diſpenſatione de laborando diebus feſtis, aut non recitandi, aut non reſidendi. Et idem dicendum, quando petitur diſpenſatio ad contrahendum matrimonium inter conſanguineos, & poſtea petitur alia, valet ſecunda ſine mentione primæ. Sed quid dicendum, ſi ille non fuerit uſus prima diſpenſatione? Si impedimentum ſuperveniat, quominus ea uti poſſet, valida eſt. At ſi non ſuperveniat impedimentum, Thomas Sanchez *lib.* 8. *diſp.* 22. *n.* 13. exiſtimat adhuc validam eſſe. Mihi videtur probabilius, in eo caſu ſecundam eſſe ſubreptitiam, & non valere, ſed neceſſarium eſſe exprimere primam, ut vel Pontifex renunciationem acceptet, vel illam irritet, vel utramque validam eſſe velit. Eſt enim omnis quædam indulgentia, & veroſimilius eſt non fuiſſe eam conceſſurum Pontificem, ſi proponeretur. Conjunguntur enim, & fit ex utraque una exorbitans gratia; quæ ratio locum non habet, quando jam uſus eſt prima, vel ſuperveniente impedimento non habuit effectum. Juxta hæc ſentiendum eſt de licentia ad aliena bona majoratus, de quo dico infra *§.* 2. *in fine.*

§. II.

De impetratione ſecundi reſcripti ad lites ſine mentione primi.

SUMMARIUM.

10 *Reſcriptum ſecundum ad lites ſine mentione primi non valere, eſſe tamen annullandum.*
11 *Objectio diluitur.*
12 *Colligitur explicatio Tridentini.*
13 *Objicitur, & diluitur.*
14 *Objicitur ſecundo.*
15 *Quædam limitatio communis doctrinæ.*
16 *Quid de ſecunda licentia ad alienanda bona majoratus.*

10 JUxta hæc etiam dicendum eſt in reſcripto juſtitiæ impetrato primo debere explicari in impetratione ſecundi, alias ſubreptitium erit ſecundum, quia ſic in jure definitum eſt, ut probat textus *in c.* 3. *de reſcriptis, & c. ſi autem, & c. plerumque eodem, & in c. ut debitus honor, de appellationib.* Licet autem ſubreptitium ſit, non eſt ipſo jure nullum, ſed annullandum exceptione prioris, ut cum communi ſententia docet Abbas, Felinus, & Decius *in d. c.* 3. Jaſon *in l. præſcriptione, n.* 3. *C. ſi contra jus, vel utilitatem publ.* & Menochius *de arbitr. lib.* 2. *caſu* 201. *n.* 3. licet oppoſitum dicat Barbatius *d. c.* 3. *nu.* 9. ut enim jam ſupra dictum eſt hæc potiſſima differentia inter reſcripta gratiæ atque juſtitiæ.

11 Neque huic, quod diximus non eſſe jure nullum, ſed annullandum, obſtat primo, quod *in d. cap.* 3. habetur in illis verbis, *ne jus ſecunda litera.* Reſpondemus enim verum eſſe quod ſubreptitium reſcriptum non eſt firmum, quia poteſt per oppoſitionem annullari, ſed interim valet. Neque obſtat ſecundo textus *in cap. ſi autem, de reſcriptis*, ubi dicitur ſecundas literas non valere. Reſpondetur enim illum textum intelligi, quando pars hoc dicit oppoſita exceptione. Neque obſtat tertio textus *in cap. conſtitutus, de reſcriptis*, ibi, *irritam decernentes.* Dico enim in ſpecie illius textus fuiſſe nullum reſcriptum ſubreptitium ad lites cum toto proceſſu, quoniam fuit datum acceſſorie cum gratia principali ſubreptitia pro illius executione, & quemadmodum gratia principalis ſubreptitia fuit nulla, ita etiam ſubreptitium fuit acceſſorium ad lites, *reg. Acceſſorium in* 6. & facit elegans textus *in c. ſi ſuper gratiam, de officio deleg. in* 6. Atque ſic eſſe intelligendum textum *in d. cap. conſtitutus*, reſolvit Navarrus *in cap. cum contingat, in principio, de reſcriptis.* Neque obſtat quarto textus *in cap. ſuper literis, eodem*, ibi, *nullum ex illis literis commodum conſequatur.* Reſpondetur enim textum illum procedere, quando ſubreptio fuit commiſſa ex dolo, quo caſu reſcriptum ſive gratiæ ſive juſtitiæ eſt omnino nullum; ut dictum eſt ſupra, & ita docet Abbas, & Decius *in d. cap. ſuper literis.* Neque obſtat denique textus *in c.* 1. *de reſcriptis in* 6. ubi ipſo jure non valet reſcriptum ad lites ſubreptitium, videlicet impetratum ab excommunicato. Reſpondetur enim deciſionem illius textus eſſe novam, & ſpecialem in odium excommunicati contra jura antiqua decretalium, videlicet *in cap. prudentiam, §. ſeptimo nobis, de officio, & pot. jud. deleg.* indicatque verbum illud *in d. cap.* 1. *non valeant*, quod eſt imperativi, & ſignificat eſſe novam conſtitutionem, & receſſiſſe ab antiqua deciſione.

12 Ex qua doctrina, ſcilicet, quod reſcriptum ad lites ſubreptitium valeat mero jure, colligitur intellectus ad Tridentinum *ſeſſ.* 25. *de reform. cap.* 10. videlicet quod quamvis reſcriptum ad lites ſubreptitium impetratum contra antiquam formam *in cap. ſtatutum, de reſcriptis in* 6. ſit nullum ipſo jure, probatur ex *d. cap. in §. fin.* at vero hujuſmodi reſcriptum impetratum contra novam formam dicti Concilii Tridentini non eſt nullum ipſo jure, ſed dumtaxat ſubreptitium, annullandum ope exceptionis. Movent me illa verba Concilii *ſubreptitiæ cenſeantur.* Quo

loco

loco eſt advertendum circa intelligentiam prædicti decreti, quod ſi habens dignitatem ſit nominatus in Synodo & ex judicibus Synodalibus, eo defuncto ſuccedens in dignitate non ſuccedit in nominatione, aut delegatione, ut probat prædictum decretum, *in v. & ſi aliquem.* Unde ſi commiſſio directa judicibus Synodalibus, & eorum cuilibet per errorem præſentetur ante ſucceſſorem in dignitate non nominatum occaſione textus *in c. quoniam Abbas, de off. deleg.* Tum præſentatio, & proceſſus nihil valent, cum ſint contra formam delegationis, ut *in cap. cum dilecta, de reſcriptis.* Et ſic etiam intelligi debet decretum aliud Tridentini *ſeſſ. 24. de reform. cap.* 20. ubi prohibetur delegari cauſas in prima inſtantia. Sed quia ibi non opponitur decretum irritans, delegatio, & reſcriptum valebit, quamvis ſubreptitium, & conſequenter proceſſus, ſi non opponatur exceptio, ex doctrina ſupra tradita, & principio textus *in cap. dilectus 2. de præbendis*, & facit gloſſa ordinaria *in Clement. 1. v. inhibentes, de jurepatr. & in cap. cum deſiderės, gloſſa fin. de ſent. excom.* Quæ gloſſæ ſunt communiter approbatæ, ut docet Covarr. *in cap. Alma mater, de ſent. excom. in 6. 1. p. §. 9. & §. 11. n. 7.* Ex qua reſolutione colligitur etiam declaratio ad text. *in c. plerumque, de reſcriptis, & in cap. ut debitus honor, de appellat.* ſcilicet quod terminus unius anni conſtitutus *in d. cap. plerumque*, ad hoc, ut poſt præſentationem prioris reſcripti factam coram proprio judice juxta formam *in d. c. ut debitus honor*, poſſit quis excipere de illo contra ſecundum reſcriptum, locum habet, quando impetrans primum reſcriptum cœpit conveniri per ſecundum, antequam præſentaret ſuum primum reſcriptum. Sed ſi impetrans primum reſcriptum non fuit citatus per ſecundum, poteſt uti ſuo primo, etiam poſt elapſum terminum illius anni.

13 Verum contra id quod diximus, ſubreptitium eſſe ſecundum reſcriptum ad lites non facta mentione primi, videtur obſtare primo textus *in cap. ſuper literis, de reſcriptis, v. inter alios*, ibi, *Nam ſi talis.* Reſpondent nonnulli textum *in d. cap.* procedere, quando ſubreptio levis eſt, & per ignorantiam, ut *in c. dudum, de præbend. in 6. v. conſiderantes, & cap. poſtulaſti, de reſcriptis.* Sic Abbas *in d. cap. ſuper literis*, & communem dicit Navarrus *in cap. ſi quando, exceptione 3. de reſcriptis*, & Covarr. *lib. 1. variar. cap.* 20. Unde, & intelligunt textum *in d. cap. ſuper literis*, tam de reſcripto ad lites quam gratioſo. Sed hæc communis intelligentia non placet, neque textus *in dict. verſ. Nam ſi talis*, procedit in reſcripto ad lites, neque in ſubreptione levi, agit enim de ſubreptione notabili, qua ceſſante Papa prorſus non negaſſet, quamvis cum difficultate conceſſiſſet: & etiam in illo verſ. tantum agit de reſcripto ad lites, & non gratioſo, ut conſtat ex illis verbis *prædicti verſiculi. Saltem in forma juris communis*, & in verbis ſequentibus, *non ſequens formam in ipſis literis expreſſam.* Et idem etiam convincitur ex verbis finalibus, quando proſequitur Pontifex ultimam ſubreptionem, quando talis fuit ut illa ceſſante nullas literas dediſſet, quo caſu reſcriptum ad lites dicitur eſſe nullum. Ex quo fit in caſu præcedenti loquutum fuiſſe Pontificem de ſubreptione notabili, quæ difficiliorem reddidiſſet, licet non negaſſet. Loquitur ergo ſolum in reſcripto ad lites, & non gratioſo. Quare verſiculus ille hanc concluſionem infert, ſcilicet, reſcriptum ad lites ſubreptitium per ignorantiam, etiam in re notabili, non poſſe annullari, ſi Pontifex licet cum difficultate conceſſiſſet, ut ſupra dicebamus. Quo poſito magis urget argumentum contra id quod diximus ſecundum reſcriptum ſubreptitium etiam per ignorantiam annullari poſſe exceptione, & oppoſitione prioris. Reſpondetur ergo quod in iſto caſu ſubreptio notabilis, etiam per ignorantiam annullat reſcriptum oppoſita exceptione, Quia præjudicat primo impetranti: Pontifex autem nunquam intendit præjudicare tertio, ut *in cap. ſuper eo, de officio deleg. & cap. quamvis, de reſcriptis.* Atque ex hac ratione deſumpta ex præjudicio tertii intelligi poteſt difficilis deciſio textus *in cap. quamvis 1. de præbend. in 6.* ubi mandatum de providendo in diœceſi in odium impetrantis non includit beneficium Eccleſiæ Cathedralis, quia nulli alteri fit præjudicium, niſi ſoli impetranti, ad reprimendam ejus ambitionem, ut conſtat *ex verſ. Quamquam.* At mandatum de providendo in Provincia debet verificari ſecundum verborum naturam, de primo beneficio vacante etiam in Cathedrali Metropolitane, quæ non poteſt reſervari, ne alias inferatur præjudicium ſuffraganeis, qui comprehendebantur in mandato de providendo in Provincia. Atque hic videtur eſſe verior intellectus ejus textus *in verſ. ſecus vero*, quem non aſſequuntur gloſſa, & alii.

14 Secundo obſtare videtur cum Gloſſa textus *in cap. 2. Baſilii Pontii de Matrim. de offic. deleg.* ubi primum reſcriptum non prævalet contra ſecundum non faciens mentionem prioris. Reſpondet communis ſententia in caſu illius textus unum, & alterum reſcriptum fuiſſe ejuſdem datæ, & non conſtare, quod eſſet primum, & ita ratione incertitudinis vitiari utrumque, juxta regulam *in l. duo ſunt Titii, de teſtamentis.* Sic Abbas, Felinus, & Decius *ib.* Neque obſtant illa verba textus, *non facta mentione priorum literarum*, dicuntur enim priores, non in data, ſed in præſentatione. Hanc tamen communem intelligentiam antiquorum reprobat vera & germana lectio ejus textus, quæ habetur *3. tom. Conciliorum*, ex cujus litera conſtat, quod unum & alterum reſcriptum non erant ejuſdem datæ, ſed unum erat impetratum prius alio. Reſpondetur ergo in ſpecie illius textus primum non prævaluiſſe contra ſecundum, quia unum, & alterum erat impetratum ab eadem parte, & præſentatum utrumque vel coram diverſis judicibus, vel coram eiſdem quæ diverſa reſcripta continebant diverſam formam, & ita pro varietate literarum non poterant cognoſcere, neque ex uno, neque ex alio reſcripto.

Sed limitari ſolet doctrina tradita, ut non habeat locum, 15 quando primum reſcriptum vitioſum eſt, & tunc non fit ſubreptitium ſecundum ex eo quod non fiat mentio primi, juxta *reg. juris in 6. non præſtat impedimentum, quod de jure non ſortitur effectum.* Sic limitat Abbas *in cap. ex parte, de reſcriptis*; & probat ex eodem textu, qui tamen eo judicio non videtur eam limitationem probare, cum verius ſit in caſu illius textus neque habere locum primum reſcriptum, neque ſecundum, ſed procedi per novum tertium reſcriptum, & novam commiſſionem factam in caſu illius textus, & conſtat ex verbis illis, *Quam cum eſſet proſecutus, & ad judices literas impetraſſet*, &c. Favet etiam huic limitationi, quod habet Molina *lib. 4. de primogenit. cap. 3. n. 34.* dum dicit non eſſe neceſſarium mentionem facere clauſulæ, quæ nulla eſt, vel elidi exceptione poteſt, cum petitor facultas a Rege aliquid ex bonis majoratus alienandi, cum facultas prohibita erat ab inſtitutore, etiamſi Rex concederet, vel injunctum fuerat ab inſtitutore, ut non impetraretur ea facultas, niſi in libello oblato Regi explicaretur id prohibitum eſſe ab inſtitutore majoratus. Cujus quidem doctrinæ ea ratio eſt, quia ea prohibitio inſtituentis majoratum nihil obeſt poteſtati Principis, quominus poſſit facultatem concedere alienandi bona majoratus ex rationabili cauſa, & ita ea clauſula nullius momenti eſt.

Ex hac eadem doctrina multi docent, quod ſi quis cui facultas ad alienandas res majoratus ſemel conceſſa fuit, velit iterum novam facultatem ad bona majoratus alienande, tenetur facere mentionem de prima, alias ſecunda nulla cenſenda erit. Placet tamen magis diſtinctio, quam ſequitur Molina *d. lib. 4. cap. 3. n. 42.* inſpiciendum eſſe, an ſecunda facultas concedatur ex eadem cauſa qua prima, aut ex alia. Si ex eadem cauſa concedatur, proculdubio nulla eſt, cum Princeps eam facultatem non conceſſiſſet, ut pote ignorans ejus indulgentiæ quantitatem. Si vero ex alia cauſa conceſſa fuit, non video, quare neceſſarium ſit prioris mentionem facere, cum ex nova cauſa nova etiam facultas concedi debeat. 16

§. III.

De impetratione ſecundi beneficii ſine mentione primi.

S U M M A R I U M.

17 *In impetratione ſecundi beneficii fieri debere mentionem primi.*
18 *Objicitur ex cap. gratia, de reſcriptis in 6.*
19 *Verior interpretatio.*
20 *Quædam limitatio.*

JUxta eandem etiam rationem dicendum eſt in impetratione ſecundi beneficii mentionem fieri debere 17 primi, quia in jure ſtatutum eſt tum ob reprimendam ambitionem, tum ne ſequatur præjudicium aliis, ſi omnia in unum conferantur, & etiam Eccleſiis, ſi pauciores miniſtros haberent. Probat textus *in cap. ad aures, cap. cum adeo, cap. conſtitutus, cap. poſtulaſti, cap. ad audientiam ſecundo, cap. in noſtram, de reſcriptis, cap. gratia, eodem lib. 6. cap. cum ſine cura, de præbendis, & Clement. 2. de officio delegati.* Quod procedit in impetratione a Pontifice, & ejus legato, non vero in impetratione ab Epiſcopo, & Archiepiſcopo, juxta textum *in Clementina 2. de officio ordinarii.* Quam doctrinam extende, etiamſi primum beneficium ſit tenue, & inſufficiens ad ſuſtentationem, *c. ſi propter mentem, de præb. l. 6.* Quæ fuit ejus textus nova deciſio, quidquid alii dicant. Nam jure antiquo decretalium non erat neceſſaria mentio primi, ſi tenue erat, & inſufficiens,

idque indicat mihi illud verbum *in d. cap. nolumus obtinere*, quod ſignificat jus novum, ut docet *gloſſa penult. in Clement. unica, de rer. permutat.* & conſtat etiam ex juribus citatis, & *cap. dilectus ſecund. de præbend.* in quibus Pontifices ſemper ſe reſtringunt ad habentem primum beneficium ſufficiens. Neque obſtat textus difficilis, qui nonnullos movet *in cap. ſi proponente, de reſcriptis*. Reſpondetur enim, quod ibi annullat reſcriptum, non ex eo quod fuit prætermiſſa mentio primi beneficii tenuis, ſed quia fuit doloſa impetratio. Cum enim haberet beneficium, dixit ſe nullum habere: dolus autem vitiat omnino reſcriptum etiam in re leviſſima, ut dixi ſupra *c. 16.* ex communi certaque ſententia. Sed neq; quando providetur in forma Digni, neceſſaria eſt mentio primi, & in penſionibus etiam non eſſe neceſſariam, quia penſio non eſt beneficium Eccleſiaſticum, dicendum in materia de beneficiis.

18 Sed prædictæ reſolutioni obſtare videtur textus *in c. gratia, de reſcriptis in 6.* ubi gratia ad ſecundum beneficium non eſt ſubreptitia, & nulla etiam non facta mentione primi, ibi, *abſenti, & ignoranti collatu*. Reſpondent nonnulli textum iſtum loqui, & procedere quatuor concurrentibus. Primum, quod ignorantia ſit probabilis. Secundum, quod nemini fiat præjudicium. Tertium, ſi Papa alias erat facturus, etiam facta mentione primi beneficii. Quartum, & ultimum, quod deciſio illius textus non eſt extendenda ad alios caſus: Ita intelligunt Abbas *in cap. ſuper litteris, de præbendis, num. 6.* Decius *num. 7.* Berojus *in 1. lectura, n. 40.* Probat Menochius *de arbitrariis, lib. 2. caſu 201. n. 53.* Sed hæc intelligentia non placet. Nam certum eſt non concurrere in ſpecie hujus textus tertium requiſitum. Conſtat enim ex principio capitis loqui, etiamſi beneficium ſit pingue, & non poſſit retineri cum ſecundo. Quo caſu certum erat Pontificem non conceſſurum. Atque ad id expendo illa verba textus, *Utrumque tamen, ſi talia ſint beneficia, quæ ſimul nequeunt de jure teneri*, &c.

19 Quare vera ejus textus interpretatio eſt, quod gratia, de qua ibi eſt ſermo, non fuit ſubreptitia ex eo, quod non fuit facta mentio de priori beneficio collato abſenti, & ignoranti. Cum enim ea collatio facta eſſet abſenti, & ignoranti, ante ſcientiam, & acceptationem non erat quæſitum jus, neque erat primum beneficium effectum ſuum, per textum *in cap. ſi tibi abſenti, de præbendis in 6.* Quem textum declarat Covarr. *lib. 3. variarum, cap. 16.* & proinde illius beneficii prioris nondum adquiſiti non fuit neceſſaria mentio. Sic Berojus *in d. cap. ſuper litteris, num. 42. vel 43.* & in repetitione ejuſdem textus *n. 49.* Neque obſtat huic interpretationi, quod textus *in d. cap. gratia*, innitatur in ignorantia. Inquit enim, *cum tempore impetrationis neſcires*, quo datur intelligi, ſi adfuiſſet ſcientia fieri debere mentionem primi. Reſpondetur enim ea ignorantia colligi nondum illud beneficium eſſe illius effectum proprium, ut dictum eſt. Si autem ſciret, & nec repudiaret, neque admitteret, quo obtineret ſecundum, cum dolo ageret, & ita eſſet nulla impetratio juxta dicta. Atque juxta hanc etiam interpretationem intelligitur textus *in Clement. gratiæ, de reſcriptis*, quod, ſcilicet, de expectativa illa, de qua fit mentio in illo textu, non debuit fieri mentio in impetratione ſecundi beneficii. Licet contra ſentiat Felinus *in cap. in noſtra, de reſcriptis*, per eundem textum. Sed ſine ratione, nam textus *in d. cap. in noſtra*, non loquitur de expectativa, & jure ad rem, ſed de receptione in canonicum, licet ſine præbenda.

20 Limitanda tamen deciſio textus *in d. cap. gratia*, niſi per procuratorem habentem ad id ſpeciale mandatum acceptatum eſſet beneficium, tunc enim fieri debuit mentio prioris, juxta gloſſam *in cap. ſi tibi abſenti, de præbendis in 6.* communiter approbatam, & reſolvit Covarr. *lib. 3. variar. cap. 16.* Nam ſi ejuſmodi primum beneficium abſenti, & ignoranti collatum, & ab ejus procuratore ſpeciali fuiſſet acceptatum, ſubreptitia eſſet impetratio ſecundi beneficii non facta mentione primi, cum jam beneficium effectum ſit ejus proprium. Contrariam ſentit gloſſa *in d. cap. gratia, verb. ignoranti*, quam plerique ſequuntur, ſed meo judicio contra manifeſta juris principia, vel dogmata.

§. IV.

Quomodo reddatur nulla diſpenſatio; quando plura concurrunt impedimenta.

S U M M A R I U M.

21 *Quando ſunt plura impedimenta, & exprimitur unum alio ſuppreſſo vitiari reſcriptum.*
22 *Quomodo intelligenda ea communis ſententia.*
23 *Limitationes communis ſententiæ.*
24 *Colliguntur nonnulla explicationis gratia.*

Tertio loco communis Doctorum ſententia eſt, reddi nullam diſpenſationem, quando ſunt plura impedimenta, & exprimitur unum ſuppreſſo alio. Quam ſententiam multis citatis docet Thomas Sanchez *lib. 8. diſp. 23. num. 2.* loquens de diſpenſatione ad matrimonium, & univerſe eandem doctrinam docet Suarez *lib. 6. de legib. cap. 24. num. 2.* Adducit Thomas Sanchez nonnulla jura in hujus ſententiæ confirmationem, quæ parum aut nihil probant, ut recte *ib.* oſtendit Suarez. 21

Sed quamvis hæc ſententia communis ſit, difficilis tamen, quia in multis videtur valere diſpenſatio unius ſine alio, ut ſi quis velit ducere conſanguineam, & ſimul etiam teneatur voto, valida erit diſpenſatio voti etiam tacito impedimento conſanguinitatis. Item ſi quis teneatur voto religionis, & caſtitatis, valebit diſpenſatio unius, non expreſſo alio, maxime ſi prius quis obtineat diſpenſationem voti religionis, quam caſtitatis. At in impedimentis matrimonii receptum eſt, ut diſpenſatio non valeat in uno impedimento, ſi non exprimitur aliud, cum tamen in diſpenſatione irregularitatum multi docent valere diſpenſationem in una ſine alia. Quare ergo hanc communem ſententiam ſic intelligerem ut neceſſarium ſit utrumque impedimentum exprimere, quando diſpenſatio poſtulatur ad unum, & eundem effectum, neque alia cauſa afferri poteſt tollendi unum impedimentum, quam aliud. Ratio autem hujus ſententiæ ſic explicatæ ex eo deſumitur. Quia illa omnia efficiunt quaſi unum impedimentum gravius, quod ſæpe eſt in cauſa, ut negetur diſpenſatio. Quare oportet totum impedimentum integrum cognoſcere. 22

Sed hæc communis ſententia limitatur primo, ut non habeat locum, quando unum ex illis impedimentis aliter tolli poteſt, ut cum concurrit votum, quod irritatione auferri poteſt. Secundo limitatur niſi concurrat impedimentum occultum cum publico, etiamſi ex ejus publicatione non ſequeretur infamia, ut recte docet Thomas Sanchez *lib. 8. de matrimonio, diſp. 23 num. 7. & 8.* Quia non præſumitur Pontificem velle, ut id occultum manifeſtetur, & ideo conſtitutus eſt pœnitentiarius: cui tamen manifeſtandum eſt utrumque impedimentum etiam illud, in quo Pontifex diſpenſavit, ut ex ſtylo Curiæ refert Thomas Sanchez *dict. n. 7.* Sic autem procederet, qui uxorem interfecit animo ducendæ concubinæ, exempli cauſa, & non plene probatum eſt delictum, punitum tamen arbitraria pœna. Narret Pontifici quod de eo crimine diffamatus fuerit, & punitus arbitraria pœna defectu probationis; Pœnitentiario autem narret veritatem, cum ex eo non reſultet periculum manifeſtationis, ſi quidem non exprimuntur nomina. 23

Ex dictis colligitur in primis, ſi quis teneatur voto, & impedimento conſanguinitatis, ſi petat conſanguinitatis diſpenſationem utrumque explicandum. Si vero prius voti diſpenſationem petat, non erit neceſſarium explicare utrumque. Quia poteſt eſſe idonea ratio diſpenſandi in voto caſtitatis, etiamſi nolit contrahere cum conſanguinea. Item ſi teneatur voto religionis, & caſtitatis, ſi prius petat diſpenſationem in voto religionis, poteſt valere diſpenſatio in uno ſine alio, quia ex diverſis finibus & rationibus poteſt eſſe diſpenſatio in illis votis. At ſi prius petat diſpenſationem voti caſtitatis, cenſet Franciſcus Suarez *dict. c. 24. num. 8.* eſſe nullam eam diſpenſationem. Quia nullius momenti eſt diſpenſatio in caſtitate illi qui manet adſtrictus voto religionis. Sed dubito de veritate hujus ſententiæ. Quia cum votum religionis non ſit votum perſeverandi, poteſt eſſe utilis diſpenſatio voti caſtitatis, ſi non perſeveret, & ideo ex diverſa, & juſta cauſa peti, & ad diverſum effectum. Fit etiam, ſi quis teneatur pluribus irregularitatibus, & petat diſpenſationem ad ordines, omnes explicandas. Quia una omnium diſpenſationum cauſa eſt. Quamvis in hac re ſub ea diſtinctione procedat Suarez *cap. cit. n. 10. & ſeqq.* ut tunc neceſſarium ſit plures irregularitates exprimere, quando gravitas unius ſine alia explicari non poteſt. Sed quod dixi mihi videtur verius ob rationem adductam. Illud tamen obiter advertendum eſt, ſi petatur diſpenſatio irregularitatis contractæ ex homicidio presbyteri non expreſſa circumſtantia Sacerdotii eam valere, ut contra Navarrum, & alios docet Salas *diſp. 20. ſect. 15. §. quartum dubium eſt*. Cujus ratio eſt. Quia ejuſmodi circumſtantia, nec jure, nec ſtylo, nec conſuetudine exprimenda eſt. Cum ergo non ſint indicia de contraria voluntate Pontificis, valida cenſenda eſt diſpenſatio. 24

§. V.

§. V.

Quid dicendum de impedimentis matrimonii explicandis?

S U M M A R I U M.

25 *Quæ impedimenta matrimonii explicanda ſunt.*
26 *Quomodo explicandi gradus.*
27 *Rejicitur Thomas Sanchez.*
28 *Quomodo explicandum impedimentum cognationis ſpiritualis.*
29 *Quid ſi ſit ex publica honeſtate.*
30 *Quid ſi publica honeſtas concurrat cum affinitate.*
31 *Quid ſi petens diſpenſationem erret in gradu.*

25 QUod ad matrimonium ſpectat, in primis omnia impedimenta explicanda ſunt, cum ad unum, & eumdem effectum ordinentur, & in eadem diſpenſatione propter rationem dictam. Similiter diſtincte explicanda eſt qualitas impedimenti, ut quoto gradu ſe vel conſanguinitatis, vel affinitatis, vel publicæ honeſtatis contingant. Non enim ea eadem cauſa conceditur in his gradibus, neque cum eadem compenſatione, ſicut cum petitur legitimatio filii, neceſſarium eſt explicare qualitatem illegitimationis; an ſit ſpurius vel ex adulterio vel ſacrilegus. Similiter in affinitate explicandum eſt, an oriatur ex copula licita vel illicita, quia eſt diverſa qualitas impedimenti. Quamvis ſi explicetur affinitas in tertio vel quarto gradu non ſit neceſſarium, aliquid amplius explicare, cum poſt Tridentinum ſola affinitas orta ex matrimonio rato extendatur ad tertium vel quartum gradum. Similiter neceſſarium eſt explicare numerum conſanguinitatum, vel affinitatum, vel cognationum ſpiritualium, ut ſi duplici ex parte ſe contingant in ſecundo conſanguinitatis gradu, vel ſi quis rem habuit cum duabus conſanguineis, quam vult ducere uxorem intra ſecundum gradum. Quod licet nonnulli negent, probabilius tamen cenſeo, quod dixi cum Sanchez *lib. 8. diſp. 24. n. 5.* Efficiunt enim hæc unum vinculum longe gravius ut dicebam ſupra. Et ſimile optimum eſt in diſpenſatione cum illegitimo ex adulterio. Si enim non explicetur, an adulterium ſit ex utraque parte, cenſetur irrita diſpenſatio, ut docet Molina *tom. 1. de juſtitia, tract. 173. verſ. Hinc colligitur*. Unde conſtat plane diverſam eſſe rationem, ſi affinitas orta ſit ex pluribus actibus repetitis, cum eadem tamen conſanguinea: tunc enim non eſt id neceſſarium explicare, quia non conſurgit minus impedimentum affinitatis ex una, quam ex pluribus copulis cum eadem. Quare ſi ante diſpenſationem factam per ordinarium ſæpius quis copularetur conſanguineæ uxoris ducendæ, non eſſet neceſſaria alia diſpenſatio. Secus eſſet, ſi poſt diſpenſationem per ordinarium factam iterum illam cognoſceret. Tunc enim jam eſſet nova affinitas, cum prior per diſpenſationem eſſet omnino ſublata.

26 Rurſus in explicatione graduum conſanguinitatis ſi ſint infra quartum gradum, non erit neceſſarium diſpenſationem petere juxta declarationem Cardinalium. Atque hinc intelligenda eſt etiam mens Pauli III. in motu proprio pro Indis, quia pro illis ablatus eſt tertius & quartus gradus cognationis, & ita ſi concurrant primus vel ſecundus gradus cum tertio, non ſunt impediti. Intelligitur autem ille motus proprius, de Indis Neophytis, & tam in affinitate, quam conſanguinitate, omneſque etiam Indorum provinciæ eo nomine comprehenduntur. Quod ſi ſit inæqualitas graduum intra quartum, jure quidem antiquo tantum ſufficiebat explicare remotiorem non facta mentione propinquioris, quando erat gradus inæqualis, tantum enim eſt unicum impedimentum ſimplex *c. fin. de conſanguinitate*. Attamen conſtitutione Pii V. decretum eſt, ut ſola fiat mentio remotioris, habitis tamen literis declaratoriis ſuper propinquiori. Loquitur autem Pius V. tantum in conſanguinitate & affinitate. Quare habebit locum in affinitate ex fornicatione, non tamen in publica honeſtate ex rato matrimonio, in qua ſufficiet attento jure communi explicatio remotioris gradus. Similiter non habet locum illa conſtitutio, cum gradus remotior eſt extra quartum. Quia tunc non eſt neceſſaria diſpenſatio, ut declaravit congregatio Cardinalium apud Farinacium. Similiter non eſt locus illi conſtitutioni, quando propinquior gradus fuerit primus comparatione ſtipitis, ut ſi concurrat ſecundus, tertius, vel quartus cum primo, expreſſe enim excipitur in d. proprio motu. Quare eodem modo procedendum eſt in explicatione impedimenti affinitatis ortæ ex fornicatione occulta cum petitur pro foro interiori. Non enim eſt neceſſe explicare propinquiorem, niſi propinquior ſit primus gradus. Ejuſmodi autem literæ declaratoriæ, quas exigit Pius V. non ſunt neceſſariæ ad matrimonii valorem, ſed pro foro externo, & ad vitandum ſcandalum. Quare ſi ſine illis diſpenſet Ordinarius, ſive credens allatas eſſe, ſive ex malitia, matrimonium valet, neque retractari poteſt, ut docet Th. Sanch. cum aliis *diſp. citat. n. 28. & ſeqq.* Igitur ſi abſit ſcandalum, probabile erit non peccare eos, qui non adducunt literas declaratorias; & certius erit non eſſe neceſſarias, cum diſpenſatio petitur tantum pro foro interno.

Si ergo hæc vera ſunt, ut & docet Thomas Sanchez, non video, quomodo ſtare poſſit, quod docet *eadem diſput. n. 12.* non ſatis eſſe explicare inæqualitatem gradus, ſi fœmina ſit, quæ propinquior eſt, ſed explicari debere, an ea fœmina ſit in ſecundo, vel tertio. Quod etiam docuit Molina *tom. 2. tract. 2. diſp. 161. verſ. Illud tamen*. Si enim literæ Pii V. abſolute, & ſine diſtinctione docent non eſſe neceſſarium propinquiorem exprimere nulla facta diſtinctione fœminæ aut viri, neſcio quo fundamento deducatur eſſe neceſſariam explicare propinquiorem, ſi fœmina propinquior ſit ſtipiti quam vir. Quare dicamus neque in eo caſu eſſe neceſſarium, & multo minus in affinitate, ſive ea oriatur ex copula licita, vel illicita ob eamdem Pii V. conſtitutionem. Ex quo eodem fundamento deduco contra Sanctium *n. 14.* non eſſe neceſſarium explicare an ea diſtantia ſit in linea recta, vel tranſverſali. Si enim ex conſtitutione Pii V. non eſt neceſſaria inæqualitatis explicatio, quando gradus propinquus concurrit cum remoto; ergo neque neceſſarium eſt explicare qualis ſit ea propinquitas, vel diſtantia. Si enim in recta linea conſanguinitatis eſt impedimentum naturale uſque in infinitum, diſpenſatio eſſe non poteſt. Si vero non extenditur in infinitum, & petitur in eo gradu, in quo diſpenſatio eſſe poteſt, non video cur neceſſe ſit diſtantiam explicare. Quare, niſi Pontifex aut ſtylus Curiæ id exigat ad valorem diſpenſationis, id teneamus. 27

At ſi impedimentum ſit cognationis ſpiritualis, explicari quidem debet, ſi ſit cum filia ſpirituali; quia licet ſit diſtantia, attamen propinquior gradus eſt primus cum patre ejus, quam tenuit. Et quamvis Pius V. in ſua conſtitutione non agat de impedimento cognationis ſpiritualis, colligitur tamen ex ea Pontificem in primo gradu diſpenſare nolle. Cui adde id quod Thomas Sanch. dicit eadem diſputatione, *n. 15.* non legi diſpenſationem patris cum filia ſpirituali, licet legatur conceſſa diſpenſatio inter parentes ſpirituales & naturales. At poſtea cognovi quod Greg. XIV. diſpenſavit cum patre, & filia ſpirituali, pater erat Nobiliſſimus Hiſpanus, & apud Mediolanenſes Regius Præſes, filia nomine Erſilia, quorum infauſtas nuptias, infauſtamque prolem vita brevi (forſan veneno) extinctam Mediolanenſes viderunt. 28

Quod ſi impedimentum ſit ex publica honeſtate in gradu inæquali, non eſt neceſſarium exprimere ortam eſſe ex matrimonio rato, cum id plane conſtet ex eo, quod poſt Tridentinum non poteſt extendi honeſtas publica proveniens ex ſponſalibus ultra primum gradum; & ideo in eo impedimento nulla ſit diſtantia. Si vero ſint in primo gradu, neceſſarium putat Thom. Sanchez *diſput. citat. num. 16.* explicare an proveniat ex matrimonio rato, vel ex ſponſalibus. Quia illud impedimentum gravius. Sed non video hujus rei infirmum fundamentum. 29

Si autem ſimul concurrat publica honeſtas cum affinitate, id eſt, cum quis vult ducere conſanguineam uxoris, quam cognovit matrimonio conſummato, cum qua & habet impedimentum publicæ honeſtatis ex contracto matrimonio rato, & affinitatis ex conſummato, placet in eo caſu diſtinctio, qua utitur Thom. Sanch. *diſp. cit. n. 38.* Si explicetur affinitas ex copula licita, vel intra tertium & quartum gradum non eſt neceſſarium explicare publicam honeſtatem, jam enim ibi intelligitur & neceſſario includitur. At ſi explicetur affinitas in genere, non valet, quia in affinitate in genere, non includitur publica honeſtas. Maxime cum ſupra diximus neceſſarium eſſe explicare, an affinitas ſit ex copula licita, vel illicita, & non ſufficere, ſi exprimatur affinitas in genere. Pro qua ſententia refert Thomas Sanchez, Abbatem, Alexandrum, Præpoſitum, Tabienam, Loazes, & alios ex Theologis. Sic etiam cenſuerunt matrimonii inter Catharinam, & Henricum VIII. Regem Angliæ defenſores, ut conſtat ex Nicolao Sandero de Schiſmate Anglicano *lib. 1. pag. mihi 58.* ubi hæc habentur: *Veniamus jam ad illud ultimum* 30

timum caput, in quo vim maximam adverſarii ſitam eſſe arbitrantur, de precibus Pontifici oblatis hæc verba continebantur: Dudum inter Dominam Catharinam, & Principem Arthurum Henrici fratrem matrimonium per verba de præſenti fuiſſe contractum. Nonne his verbis ſatis expreſſe proponitur juſtitiæ publicæ honeſtatis impedimentum, quod ex ſolo nuptiarum contractu oriebatur? In iiſdem vero precibus mox ſequitur illud matrimonium carnali copula forſitan fuiſſe conſummatum. Nonne hoc etiam affinitatis impedimentum eliciur, ſi forte carnalis copula interceſſiſſet? Propterea enim adjectum eſt illud forſitan, ut in omnem eventum matrimonio conſuleretur, etiamſi carnalis copula, quæ revera non interceſſit, caſu quopiam interceſſiſſet. Cum ergo Papa ex re narrata intellexerit, duas ad ſummum res obſtitiſſe, quominus Catharina Henrico nuberet, unam, quod ea fœmina prius Arthuro Henrici fratri nupta fuiſſet: alteram, quod ab eodem Arthuro forſitan fuiſſet cognita: idemque Pontifex tota re intellecta, non modo affinitatis in tota genere, ſed hujus ipſius affinitatis impedimentum (quod inter Henricum, & Catharinam ex nuptiis Catharinæ cum Arthuro prius contractis, & copula forſitan ſubſecuta conſummatis, intervenerat) auctoritate ſua ſuſtulerit, nonne in ipſo, juſtitiæ etiam publicæ honeſtatis impedimentum, quod copulam carnalem præcedit, multo magis ſuſtulit? Nam ſi Henrico Regi permittitur ut fratris uxorem, etiamſi carnali copula fuiſſet cognita, tamen ducat; Nonne multo magis eam ducere permittitur, ſi nupta ſolum, & non etiam cognita fuit? Hæc Sanderus.

31 Denique, ſi petens diſpenſationem erret in gradu, Thomas Sanchez *diſp. citat. n. 7.* exiſtimat, ſi error ſit in gradu inferiori exprimens per errorem gradum proximiorem, ut tertium pro quarto, valere diſpenſationem. Quia facilior eſſet diſpenſatio. Quod quidem probabile eſt, cum quartus includatur in tertio. At ſi erret explicando minorem gradum pro majori, non valere, quia errat in ſubſtantia gradus. Et idem dicendum, quamvis ſit communis error, excuſabitur enim a culpa, non tamen valebit diſpenſatio. Similiter, ſi impedimentum eſt minus, & per errorem exprimatur majus, diverſi tamen generis, ut ſi ſint affines in ſecundo gradu, & explicetur eſſe conſanguineos in ſecundo, non valet diſpenſatio. Quia in diſpenſatione non eſt argumentum e majori ad minus, niſi quando minus includitur in majori, ut dicebamus de errante in gradu inferiori, & exprimente ſuperiorem. De quo Thomas Sanchez citatis aliis, *n. 19.*

§. VI.

Quid dicendum de explicatione copulæ.

S U M M A R I U M.

32 *An neceſſario explicanda copula.*
33 *Navarri doctrina conſideratur.*
34 *Objicitur ex Tridentino.*
35 *Expenditur Tridentini decretum.*
36 *Examinatur quædam difficultas circa illud, & 37. 38. 39.*
40 *Diſſimulare poſſe ordinarium ſi contrahentes bona fide in eo perſeverent, quamvis ſciat diſpenſationem ſubreptitiam fuiſſe.*

32 DE hac re agit late Thomas Sanchez *lib. 8. de matrimonio, diſp. 25.* qui probabilius exiſtimat cum multis aliis explicationem copulæ neceſſariam eſſe ad valorem diſpenſationis. Mihi tamen ſemper probabiliſſimum viſum eſt, quod ſi poſt copulam carnalem cum conſanguinea impetretur diſpenſatio ad contrahendum matrimonium, non facta mentione de copula carnali, diſpenſatio valet, & non eſt ſubreptitia. Quia copula illa carnalis, ſi fuiſſet expreſſa, faciliorem reddidiſſet Pontificem ad concedendam diſpenſationem. Quando autem tacetur veritas, quæ ſi fuiſſet expreſſa, faciliorem reddidiſſet Pontificem ad concedendum reſcriptum, non cenſetur ſubreptitium, juxta doctrinam gloſſæ *in cap. ſuper literis, de reſcriptis, verb. litteras.* Quæ gloſſa eſt communiter approbata, ut reſolvunt *ibidem* Felinus *n. 8.* Decius *n. 9.* Berojus *nu. 75.* Atque hoc quod de copula diximus ſine dubio veriſſimum fuit ante Concilium Trident. ut docet Navarr. *in manuali latino, c. 22. n. 86. & in cap. ſi quando, de reſcriptis in 4. exceptione.* Quæ etiam doctrina veriſſima fuit etiam quando copula carnalis malitioſe intervenit cum animo extorquendi diſpenſationem per illam copulam. Nam quamvis in iſto caſu expreſſa copula pro cauſa debuit etiam exprimi prædicta malitia, ut docet Navarr. *in d. 4. exceptione*, tamen ſi diſpenſatio fuit impetrata, tacita copula, & non exprimendo illam pro cauſa, potuit etiam taceri prædicta malitia, & diſpenſatio in iſto caſu, proculdubio non eſt ſubreptitia.

Addit tamen Navarrus *in manuali, cap. 8. n. 86.* poſt Concilium Tridentinum *ſeſſ. 24. de reform. cap. 5.* modum iſtum impetrandi diſpenſationem propter copulam eſſe prohibitum, licet antea fuiſſet approbatus, atque adeo de hodierno ſtylo diſpenſationem ad contrahendum matrimonium per aliam cauſam cenſeri ſubreptitiam, ſi non fiat mentio de copula carnali præcedenti. Verum hæc doctrina meo judicio abhorrere videtur a juris utriuſque principiis. Quia incongruum videtur, quod copula carnalis, quæ olim movebat ad pietatem, & efficiebat faciliorem diſpenſationem, hodie ingerat difficultatem, & reddat difficiliorem diſpenſationem. Quare verius videtur, ut dixi, quod etiam hodie, ſicut olim copula carnalis inter prohibitos non reddit diſpenſationem difficiliorem, ſed faciliorem, atque ideo non eſſe neceſſarium in ſupplicatione copulam explicare, neque teneri eos, qui diſpenſationem petunt, ad interrogationem ordinarii de copula reſpondere; ſed poſſe ſine peccato negare reticendo in mente, ut *ſibi dicant.* Imo & quamvis in reſcripto dicatur, *ſi copula non fuerit*, ſi ea diſpenſatio ſit obtenta pro foro externo, adhuc valet, quamvis negetur, dummodo ea copula non probetur in exteriori foro; quia ea clauſula intelligenda eſt juxta naturam ejus diſpenſationis. Quæ omnia probabilia etiam judicat Thom. Sanchez *loco cit.* Unde merito reprehendendi ordinarii, qui quando ea clauſula non apponitur, interrogant de copula habita. Nec me movet, quod ſoleat exprimi copula de ſtylo Curiæ. Mihi enim propter ea quæ dixi, valde dubium eſt, ex eo ſtylo effici explicationem copulæ neceſſariam eſſe ad valorem diſpenſationis. Et ut lector ſciat ſe tuto ſequi poſſe hanc ſententiam, eam tenet Navarr. *lib. 4. conſil. in 1. edit. tit. de conſang. conſ. 1. & 5. & tit. de ſponſal. conſ. 2. & in 2. edit. conſ. 8. 9. 10. 11.* Ovando, Salzedo, Bernardus Diaz, Coſta, Gutierez *q. can. lib. 1. cap. 5. n. 11.* Zavallos *qq. pract. 737.* Man. Rodrig. *tit. c. ſum. in 2. edit. cap. 238.* Vide etiam Henriquez *lib. 12. de matrim. cap. 2. n. 4. 5. 6.* 33

Neque obſtat textus dicti Concilii Tridentini *in d. cap. 5.* Nam expreſſe loquitur, quando inter prohibitos intervenit copula carnalis cum animo de facto conſummandi matrimonium antea inter illos ſcienter contractum. Nam quemadmodum matrimonium ipſum ſcienter contractum reddit difficilem diſpenſationem; ſic a fortiori reddere debet difficiliorem, ſi fuerit copula carnali conſummatum. Id quod etiam ante Concilium Tridentinum dicendum erat ex bene fundata juxta Pontificii doctrina. Unde colligitur quod Concilium Tridentinum nihil innovare voluit, quando copula carnalis intervenit ſine matrimonio. 34

Sed circa prædictum decretum Tridentini advertendum eſt, quod ſi prohibiti non contraxerint matrimonium de præſenti, ſed ſponſalia tantum de futuro ſimpliciter, etiam ſine conditione, *ſi Papa diſpenſaverit*, non procedit illud decretum, neque efficiuntur indigni diſpenſatione, quoniam decretum illud loquitur & procedit contra ineuntes matrimonium, & ita non habet locum contra ineuntes ſponſalia de futuro, juxta Gloſſam *in Clement. unica, de conſanguinit. & affinit. v. contrahere*, communiter approbatam per Doctores, *ibi*, ut docet Navarrus *in manuali, cap. 22. n. 43.* & Cover. *2. part. de matrim. cap. 6. in fine principii.* 35

Ex quo explicari poteſt magna illa difficultas, utrum pœna illius decreti contra ineuntes matrimonium in gradu prohibito, & præſertim contra conſummantes per copulam carnalem, habeat etiam locum contra celebrantes ſcienter ſponſalia de futuro, ſecuta inter eos copula carnali. In qua difficultate, nonnulli reſolvunt poſt Tridentinum, *ſeſſ. 24. de reform. matrim. cap. 1.* revocatam videri deciſionem *in c. is qui fidem, de ſponſalib.* & ideo in præcedentibus ſponſalibus de futuro, & ſecuta copula carnali non poſſe reſultare præſumptum matrimonium de præſenti, ſive inter habiles, ſive inter inhabiles contrahendum; & addunt etiam, quod ante Conc. Trident. in terminis decreti *in d. c. 5. & in Clement. unica, de conſang. & affinit.* præcedentibus ſponſalibus de futuro ſcienter inter prohibitos & inhabiles, & ſecuta inter eos copula carnali reſultabat præſumptum de facto matrimonium, & incurrebant pœnam ſtatutam contra ineuntes matrimonium in gradu prohibito, ut docet Gloſſa *in d. Clement. unica, v. contrahere*, communiter approbata per Doctores *ibi*, & reſolvit Navarrus *in manuali, cap. 22. n. 43.* 36

Hæc tamen gloſſa atque communis ſententia non placet. Nam deciſio textus *in dict. cap. is qui fidem*, 37

quan-

quando vigebat, fundabatur tom in favore matrimonii, tum maxime in juris præſumptione, ex qua nemo præſumitur delinquere, *c. eſtote miſericordes, de regulis juris, l. meritu, D. pro ſocio*. Et ideo ad evitundum peccatum fornicationis præſumebatur conſenſus in matrimonium de præſenti per copulum præcedentibus ſponſalibus de futuro, ut explicui ſupra *lib.* 2. & iſtæ ambæ rationes militabant quando hæc omnia interveniebant inter habiles ad contrahendum matrimonium, & quando poterat matrimonium valere, & evitari prædictum peccatum fornicationis. Non autem hoc procedere poterat inter habiles ad contrahendum, quia tunc nullus poterat dari favor matrimonii, cum eſſet nullum: nec poterat evitari peccatum fornicationis, nullo exiſtente matrimonio. Quinimo, ſicut quando poterat valere matrimonium, præſumebatur conſenſus ad evitundum peccatum: ita quando non poteſt valere matrimonium etiam inter inhabiles, & prohibitos, debet præſumi diſſenſus ad matrimonium, ut evitetur peccatum, ſi non copulæ, ſaltem contemptus, & inobedientiæ contra Eccleſiam.

38 Ex qua doctrina colligitur major quædam declaratio prædicti decreti Tridentini, & etiam textus *in cap. fin. de condit. appoſitis, in fine*, videlicet quod ſi inhabiles ad contrahendum matrimonium de facto illud contrahant per verba de præſenti ſub conditione impoſſibili, contractus eſt ridiculus, & non conſentiunt in matrimonium, & non incurrunt excommunicationem *in d. Clement.* 1. nec indigni efficiuntur diſpenſatione ad iterum contrahendum, nec ex dicto contractu oritur impedimentum publicæ honeſtatis, cum matrimonium fuerit nullum ex defectu conſenſus, argumento textus *in l. non ſolum, D. de action. & obligation. juncto cap.* 1. *in principio de ſponſalibus in* 6. Neque obſtat quod *in d. c. final.* conditio impoſſibilis removetur, & habetur pro non ſcripta favore matrimonii. Nam reſpondeo illud verum eſſe favore matrimonii, quando poteſt valere matrimonium inter habiles, ſecus vero inter inhabiles, ubi non poteſt valere matrimonium, nec militat favor matrimonii.

39 Denique addendum eſt ad dictum decretum *in verſ. ſi vero*. Quod ſi ignoranter a principio in gradu prohibito fuit contractum matrimonium adhibitis ſolemnitatibus, tunc facilius impertitur diſpenſatio, ut dicitur in prædicto decreto. Quod etiam procedit, quamvis poſtquam ſupervenit ſcientia de impedimento, perſeveraverint in matrimonio, & in copula. Quia in hoc caſu, ſicut non habet locum pœna dictæ Clementinæ, ut docet Gloſſa *ibi verb. contrahere* communiter approbata, ita etiam non habet locum pœna dict. Concilii Tridentini, & non efficiuntur indigni diſpenſatione.

40 Adde rurſus, quod ſi poſt contractum matrimonium bona fide, & conſummatum per copulam, ſi contrahentes perſeverent in bona fide, & habeant probabilem ignorantiam, quod diſpenſatio fuit ſubreptitia, quamvis hoc intelligat ordinarius, poteſt diſſimulare, & tacere propter periculum, quod imminet ex ſeparatione matrimonii. Quæ doctrina colligitur ex *c. quia circa, de conſanguinitate, & affinitat. ibi, diſſimulare poteris*, & reſolvit Covarr. 2. *part. de matrimon. c.* 6. *§.* 10. n. 15. ibi eam probare tenetur ex Abbate *in dict. c. n.* 7. Felino n. 2. Berojo n. 4. & aliis.

§. ULT.

Quando ſit vitium per expreſſionem falſi.

S U M M A R I U M.

41 *Vitiari diſpenſationem per expreſſionem falſi, explicatur.*

42 *De hodierno ſtylo præcedentem ſententiam ordinarii, etiamſi illa injuſta fuerit, valere.*

43 *Quis diſpenſare poteſt, quando erratur in diœceſi.*

41 QUando diſpenſatio reddatur nulla ex expreſſione falſi late explicat Thomas Sanchez *lib.* 8. *de matrimonio, diſputat.* 21. Suarez *lib.* 6. *de voto, cap.* 27. *n.* 7. Breviter tamen ita ſe res habet. In primis, ſi falſitas expreſſa vitiat impedimentum in quo diſpenſandum eſt, vel non plene explicat, plane diſpenſatio nulla eſt ex ſubreptionis vitio. Quod in votis facile, & optime explicat Suarez *loco citat.* Deinde ſi falſitas exprimatur in cauſa, ut ſi cauſa falſa apponatur, diſpenſatio eſt nulla, quia non ſolum in diſpenſatione voti ad ejus valorem requiritur cauſa, ſed etiam ad diſpenſandum in aliis, cum diſpenſatio petitur ex cauſa. Hoc autem intelligendum eſt de cauſa finali motiva. Quod ſi plures cauſæ proponuntur, ſi utraque eſt inſufficiens per ſe, & integrant unam cauſam ſufficientem, ſi aliqua earum eſt falſa, corruit diſpenſatio, Quia illis oritur voluntas diſpenſantis. Sumiturque hæc doctrina ex *c. poſtulaſti, de reſcriptis*, quam late docet Covarr. *lib.* 1. *variarum, cap.* 20. *n.* 5. Judicabitur autem utrumque inſufficientem eſſe, quando ex quacumque illarum ſeorſim non ſolet concedi diſpenſatio. At ſi una cauſa ſit ſufficiens ex conſuetudine, & ſtylo, & ea vera, alia autem, quæ additur, ſit falſa, communior ſententia eſt, quæ docet valere, quam ſequitur Thomas Sanchez, & probat multis citatis *diſput.* 21. *num.* 32. Quod verum eſt, etiam ſi falſis teſtibus ea cauſa probetur, dummodo illa vera ſit, in dubio autem an ſit cauſa finalis, quæ exprimitur in diſpenſatione, vel impulſiva, cenſendum eſt eſſe finalem, ut docet idem Auctor *ibidem num.* 30. In dubio vero an diſpenſatio ſit valida, hac regula utendum, ut in dubiis tutior pars eligatur, juxta regulam juris, in opinionibus autem probabilis eligatur, quæ duo ſunt valde inter ſe diverſa.

Illud etiam addendum eſt, quod dicebamus ſupra *c. præcedent.* quando de hodierno ſtylo Curiæ Papa non diſpenſat, confiſus de precibus ſupplicantis, nec de precum veritate, ſed committit ordinario, ut præcedenti diligenti inquiſitione ſuper precum veritate, & cauſis ipſe ordinarius diſpenſet, in iſto caſu, poſtquam præceſſit inquiſitio, & ordinarius declaravit, cauſas expreſſas eſſe veras, ſententia illa, & declaratio, etiam ſi forte fuerit injuſta, eſt valida, & habet auctoritatem rei judicatæ, & retractari non poteſt, *cap. cum inter, de ſententia & re judicata, cap. ſiquis, verſic. ſi primo contra jus litigatoris* 2. *qu.* 6. & proinde ſequens ordinarii diſpenſatio, & matrimonium ex illa contractum valet & deinceps retractari non poteſt; præterquam in duobus caſibus. Primo, quando a principio reſcriptum fuit ſubreptitium cum dolo vel fraude, juxta ea quæ dicta ſunt *c. præcedenti*. Secundo quando poſtea teſtes adhibiti ſuper precum veritate fuerunt corrupti juxta textum *in cap.* 1. *de exceptionib.* Poteſt etiam addi tertius caſus, quando diſpenſatio vel reſcriptum ad diſpenſandum fuit ſubreptitium, licet per ignorantiam, & ſubreptio fuit notabilis in tacenda veritate, ut ſupra etiam dicebamus. Nam licet diſpenſatio ſubreptitia in exprimenda falſitate per ignorantiam, non poſſit impugnari poſt contractum matrimonium, ut modo dicebamus; tamen diſpenſatio ſubreptitia in tacenda veritate ſemper poteſt impugnari etiam poſt contractum matrimonium, quia nulla præceſſit cognitio & probatio judicialis. Ac proinde ſi mulier vidua, præſertim ſuſceptis filiis hoc tacito petat diſpenſationem ad contrahendum matrimonium cum conſanguineo vel affine in gradu prohibito, videtur quod talis diſpenſatio etiam per ignorantiam commiſſa in tacenda veritate, ſemper eſt ſubreptitia & nulla. Quoniam lex nullam curam habet de hujuſmodi viduis maritandis, *Authent. cui relicto, C. de indicta viduitate*, ſed dumtaxat de virginibus, aut aliis innuptis mulieribus maritandis, *l.* 1. *D. ſoluto matrimonio, l. cum tale, §. ſi arbitratus, D. de condit. & demonſtr.* ubi late declarat Coſta, 42

Denique addendum eſt, cum dicit Thomas Sanchez *diſp. cit. nu.* 32. quando erratur in diœceſi ejus, cum quo diſpenſatur, dicendo eſſe Salmantinum, qui erat Abulenſis, idcoque committitur diſpenſatio Epiſcopo Salmantino, nullum diſpenſare poſſe. Quia vero ordinario petentis nihil eſt commiſſum; falſo autem commiſſum eſt aliquid, ſed per errorem. Probabilius tamen cenſeo oppoſitum, quod etiam Thomas Sanchez putat eſſe probabile. Conſtat enim de mente Papæ id eſſe, ut petentis ordinarius diſpenſet. Ille ergo ſolus cum eo poterit diſpenſare, ſicut & ipſe Thomas Sanchez *diſp. cit. n.* 38. probavit, quando erratum eſt in nomine ordinarii, vel petentis, adhuc poteſt ordinarius cum petente diſpenſare. De aliis, ex quibus poteſt eſſe ſuſpicio falſitatis in reſcriptis, videndi ſunt Doctores *cap.* 9. *&* 10. *de reſcriptis*, & Petr. Greg. *lib.* 1. *de reſcriptis, cap.* 48. & Farinacius *in lib. de falſitate*, communia enim illa ſunt omnibus reſcriptis. 43

CAPUT

CAPUT XVIII.

De modis quibus diſpenſatio expirat ex parte illius, qui conceditur.

SUMMARIUM.

1 *Quid agendum diſtinguitur & proponitur.*

1 SUpponamus prius tres ſtatus diſpenſationis diſtingui debere. Primus, quando non eſt executioni mandata, neque diſpenſatio facta, indultum tamen conceſſum eſt. Secundus quando diſpenſatio eſt jam facta, & habuit ſuum affectum proximum; ſcilicet remotionem vinculi, vel impedimenti. Tertius, quando jam eſt executioni mandata, & habuit ſuum ultimum effectum, ut quando jam eſt contractum matrimonium ex diſpenſatione impedimenti, vel ordinis ſuſcepti ex diſpenſatione irregularitatis. In hoc ultimo ſtatu planum eſt, nullo jam modo ceſſare per ſe diſpenſationem; habuit enim jam conſummatum effectum, & ille non potuit non eſſe licite factus. Quare explicandum, quando ceſſare poſſit in aliis primis ſtatibus. Eſt autem eadem quæſtio de diſpenſatione, reſcriptis, privilegiis, & licentia ad confeſſiones, vel ad aliquid efficiendum, de quo late Thom. Sanchez *lib. 8. de matrim. n diſput.* 27. Suarez *lib. 8. de legib. n cap.* 30. Salas *de legibus diſp.* 20. *ſect.* 16. & etiam *diſp.* 17. per varias ſectiones, cum agit de privilegiis. Poteſt autem deſinere diſpenſatio vel ex parte formæ, hoc eſt, cauſæ diſpenſationis vel privilegii; vel ex parte concedentis, vel ob renuntiationem, aut revocationem & ſimiles modos, de quibus ſigillatim agendum eſt in ſequentibus. Is autem, cui conceditur diſpenſandi facultas, vel privilegium, poteſt eſſe in cauſa, ut expiret ea conceſſio, vel quia ejus vita finitur, vel quia renuntiat, vel quia non utitur. Quæ deinceps explicanda ſunt, & quid res habeat in unoquoque eorum.

§. I.

Quomodo expiret diſpenſatio deficiente eo cui conceditur?

SUMMARIUM.

2 *Diviſio facultatis in realem & perſonalem.*
3 *Quomodo cognoſcenda ſit facultas perſonalis, & realis, primo, ex qualitate rei conceſſæ.*
4 *Item, ſi concedatur perſonæ aut rei, explicatur.*
5 *Limitatur primo.*
6 *Limitatur ſecundo.*
7 *Quid, ſi verba ſint ambigua, & non ſatis percipiatur, cui faveat magis princeps, rei, an perſonæ.*
8 *Limitatio prima.*
9 *Limitatio ſecunda.*
10 *Diſcrimina inter conceſſionem realem & perſonalem.*
11 *Objiciuntur nonnulla, & diluuntur, & 12. 13.*
14 *Diſpenſatio ſeu conceſſio non expirat morte ejus cui conceditur.*

2 SEd ut explicemus quando expiret ob mortem ejus cui conceditur facultas diſpenſandi, vel privilegium, explicare oportet celebrem illam diviſionem facultatis, ſive privilegii in realem & perſonalem, ſemel enim cognito, quid ſit unumquodque iſtorum, facile conſtabit, quando finiatur morte ejus, cui conceſſum eſt. Dividitur ergo ea facultas ſive licentia in perſonalem, & realem, ut colligitur ex *l. in omnib.* 68. & *in l. privilegia* 157. *de reg. juris*, & *in l. forma*, §. *quamque de cenſibus*, & *in l. exception.* 7. *de except.*

3 Quærunt autem Doctores, quid ſit facultas ſive licentia realis, quid perſonalis. Et quidem, ſi verba reſcripti plana ſunt & aperta, ceſſat quæſtio. Si vero clare non conſtat de eo Principis aut Legiſlatoris intentio, conjecturis agendum eſt, quæ varie traduntur a Doctoribus. Mihi ſequentibus obſervationibus articulus iſte videtur concludi poſſe. Primo inſpici debet qualitas rei in conceſſione contentæ. Nam ſi hæc natura ſua ſit perſonalis, perſonalis etiam erit conceſſio, ut docet Suar. *lib.* 8. *c.* 3. *n.* 13. Menoch. *lib.* 5. *præſumpt.* 103. *n.* 35. Qua ratione officiorum conceſſio ſemper extinguitur cum perſona. Barboſa *in l. quia tale*, *n.* 79. *in fine*, *D. ſoluto matrimonio*.

4 Secundo, conceſſio, quæ perſonæ conceditur, perſonalis eſt; quæ vero cauſæ aut rei, realis eſt, ut probant adducta ſupra in diviſione conceſſionis. Dicitur autem perſonæ concedi, non ſolum, quod Titio verbi gratia, datur, ſed etiam quod datur certo perſonarum generi, ut marito, verbi gratia, aut militibus, aut minoribus. Barboſa *in d. l. quia tale n.* 14. Suarez *d. cap.* 3. niſi perſonarum mentio fiat ſub nomine collectivo, & quatenus corpus unum conſtituunt. Sic conceſſio facta capitulo, univerſitati, realis cenſetur, ſicut & civitati, *l. forma*, §. *quamque*, *de cenſibus* Menoch. *ſupra n.* 23. & 24. Quia corpora hæc numquam pereunt, *l. proponebatur*, *de judic.* Idemque erit, ſi civibus concedatur, aut canonicis, quia cenſetur concedi civitati, & capitulo, *l.* 2. *D. de rebus dubiis* Fachinæus *lib.* 5. *contr. cap.* 41. Rei autem concedi dicitur quod fundo, verbi gratia, aut patrimonio conceditur, *l. via*, §. *quacumque*, *D. de ſervitut. ruſticor. l. ſi aquæ ductus*, *D. de contrahend. empt. l.* 3. §. *rebus*, *de cenſibus*, vel adhæret cauſæ, ut mutuo, depoſito, aut ſimilibus, *l. privilegia* 157. *de reg. juris*. Menoch. *d. præſumpt.* 103. *n.* 26. & 27. vel adhæret dignitati, *cap. quoniam ab eo*, *de officio deleg. l. annua* 20. §. 1. *de annuis legat.* Menoch. *de arbitr. qu.* 68. *n.* 16. Barboſ. *l. quia tale*, *n.* 78.

5 Hæc tamen limitanda ſunt primo, ſi conceſſioni perſonali aliquid addatur, quod illam perpetuam efficiat, erit conceſſio realis, veluti ſi conceditur aliquid Titio in perpetuum, & illi, & ejus ſucceſſoribus, vel hæredibus *l.* 1. §. *c. de jure immunit. l. eo. tit.* 18. *p.* 3. & docent plures, quos ſequuntur Menoch. *d. præſumpt.* 103. *n.* 38. Suarez *d. c.* 3. *n.* 12. Garcia *de Nobilit. gloſſa* 1. §. 1. *n.* 25. & *gloſſa* 6. *n.* 38. *verſ.* 8. Et ſi Barboſa *in d. l. quia tale*, *n.* 11. diſtinguat inter privilegium mere reale, & remuneratorium, & alii quos referunt Doctores citati, exiſtiment eo verbo *in perpetuum* ſolum denotari vitam ejus, cui ſit conceſſio. *l. c. D. pro ſocio*. Quorum ſententiam non probo. Quia conceſſio quælibet, quantumcumque perſonalis ſit, durat ad vitam ejus, cui conceditur. Ergo, ut dictio *in perpetuum* aliquid operetur; debet efficere conceſſionem realem. Neque obſtat textus *in d. l. pro ſocio*. Quia in ſocietate ineunda ideo verbum *perpetuum* eam non extendit ultra vitam, quia nullo pacto ſocii efficere poſſunt ut ſocietas tranſeat ad hæredes, *l. cum duobus* 25. §. *idem reſpondit l. adeo* 60. *pro ſocio*. Sic etiam immunitas in perpetuum conceſſa, ſi talis eſt, ut ad poſteros tranſire non poſſit, durat ſolum ad vitam, etiam adjecto verb. *in perpetuum*, ut docet Garcia omnino videndus *d.* §. 2.

6 Secundo limitatur, ſi conceſſio perſonalis fiat perſonaliter rei, erit realis, quemadmodum e converſo, licet verba dirigantur ad rem, ſi tamen conceſſio fiat intuitu perſonæ, cenſebitur perſonalis, *l. penult. de ſervitut. legat.* & *in d. l. omnibus*. Sic privilegia conceſſa minoribus, & fœminis cum contrahunt, & fidejubent alia ſunt. Quia licet perſonis concedantur, tribuuntur tamen intuitu læſionis & deceptionis. Facit *l. juris gentium*, §. *pactorum*, *D. de pactis*. Quodque in quibuſcumque diſpoſitionibus magis debeat attendi cauſa proxima, quam verborum ſonus. Ita cum aliis, quos referunt, Menochius *d. præſumpt.* 103. *n.* 1. & 16. Barboſa ſupra *n.* 3. & latius ex *n.* 14. *verſ.* 2. *amplia.* Suarez *d. cap.* 3. *n.* 7. Hæc tamen ita accipienda ſunt, ut non ſufficiat perſonam vel rem eſſe motivum concedentis eam facultatem, vel conceſſionem, ut ſtatim dicatur reale vel perſonale. Fieri enim poteſt, ut contemplatione perſonæ quidquam detur, quod reale ſit. Veluti ſi Princeps, ut gratificetur Titio concedat ejus familiæ, vel patrimonio facultatem, vel privilegium aliquod: erunt enim realia, *lib.* 1. §. *permittitur*, *D. de aqua quotid.* Sic etiam privilegium quod detur patri comparatione liberorum, durat eis mortuis, argum. *l. fin. C. de naufrag.* & notat Barboſa *ubi ſupra*, *n.* 19. & e converſo privilegium Titio datum intuitu dignitatis, reſpectu hæredum & ſucceſſorum in bonis, non in dignitate, eſt perſonale *l. ſordidorum*, *C. de excuſat. mun. lib.* 10. Requiritur ergo ad hoc, ut conceſſio ſit perſonalis cauſa conceſſionis, id eſt quod Princeps præcipue intendat providere, & favere perſonæ, utque ſit reale requiritur quod principaliter intendat providere rei, etſi moveatur contemplatione perſonæ. Atque ita accipi debet, quod habetur *in d. l. in omnibus*, ut notant ſup. adducti, quibus adde Emanuelem Rodriquez 1. *tomo quæſt. Regular. quæſt.* 6. *art.* 19. & pro interpretatione textus difficilis *in d. l. penult. D. de ſervitut. legat.* vide Barboſam *d. n.* 14.

7 Tertio ſi verba, & mens concedentis ambigua ſint, ut non conſtet, cui magis favere voluerit, rei, an perſonæ, & quod conceſſione continetur tale ſit ut poſſit eſſe perpetuum, & temporale debet præſumi perſonale privilegium, aut conceſſio. Quia in dubio conceſſiones præſumendæ ſunt perſonales, & reſtringendæ, ut dixi

ſupra,

ſupra, & dicam infra *cap. ult.* Id autem verum eſt in ea conceſſione, quæ derogat juri communi. Nam ſi ſit privilegium, quod non deroget, beneficium erit, & ideo ampliandum, *l. 3. D. de conſtit. Principum*, judicandumque in dubio reale ex ſententia Bartoli *in d. l. 3.* quod cum aliis probat Suarez *d. cap. 3. num. 17.* Menoch. ſupra *num.* 20. Quibus magis accedo, quam his qui dicunt conceſſionem in dubio realem judicandam eſſe, quos ſequitur Emanuel Rodriquez *d. 1. tom. q. 56. art. 12. in fine.* Tiraquellus *de primog. q. 40. numero* 72. Magis etiam dictis adhæreo, quam aliis, qui ad conjecturas recurrendum putant cum Barboſa ſupra *num.* 4. Menoch. *num.* 29. Nam eo caſu loquimur, quo vel nulla conjectura eſt, vel adeo ſunt hinc inde æquales, ut in neutram partem inclinet magis animus, ſed omnino verſetur in dubio.

8 Hæc tamen doctrina limitatur primo in conceſſione, vel privilegio conventionali, quale eſt quod a Principe non gratis, ſed accepta pecunia, vel alterius rei compenſatione tribuitur, & ideo ex pacto cum eo inito deſcendit, & ideo conventionale, ad differentiam conceſſionis vel privilegii puri, quod gratis & liberaliter expeditur; hoc enim præſumitur eſſe reale, *l. 2. de jure immunitatis*, quia ſortitur rationem contractus, quod tranſit regulariter ad hæredes, *d. §. pactorum & l. tale* 41. *D. de pactis*, *l. ſi pactum* 9. *de probation.* & docent relati a Menoch. *num.* 22. & Barboſa *num. 6. ad finem.* Quod ita accipiendum eſt, ut in ambiguitate verborum hæc conceſſio conventionalis judicetur realis. Nam ſi verba ad perſonam magis referantur, aut aliunde conſtet hanc fuiſſe mentem concedentis, erit perſonalis. Nam & contractus in perſonam concepti eam non egrediuntur, *dict. §. pactorum*, & probat Suarez *d. l. 8. cap. 4. nu. 9.* Unde non videtur rarum, quod docuit Jaſon *in l. ſi ſic 33. in n. 12. de V. O.* immunitatem conceſſam ſub nomine proprio cenſeri realem, ſi fiat ex contractu: contrarium enim puto verius, niſi aliud conſtet ex mente concedentis, aut verbis, ut notat Barboſa ſupra *n. 43.*

9 Secundo limitant aliqui in conceſſione facta propter benemerita, quæ in dubio cenſetur eſſe realis, ut cum aliis quos refert, tradit Menoch. *ubi ſupra n.* 13. Quia hæc conceſſio non tam cenſetur gratuita, quam conventionalis, quemadmodum de donatione remuneratoria dicitur, quæ pro titulo oneroſo habetur. Creditur enim qui ita donat, magis debitum ſolvere, quam liberaliter donare, ut cum multis docet Caſtillo *lib. 3. quotid. cap. 4. num.* 39. Sed contrarium verius puto ex *l. 1. verſicul. plane*, *D. de conſtitut. Principum*, & quia merita, quæ ſunt cauſa proxima conceſſionis, perſonalia ſunt. Ergo & conceſſio talis cenſeri debet in dubio ex *d. l. in omnibus.* Ita plures cum Menochio ſupra *num.* 12. Barboſa *n. 6.* etſi Suarez *d. cap. 4. num. 2.* non recte videatur hanc ſententiam percepiſſe. Neque obſtat, quod diximus de donatione remuneratoria, quia verius eſt eam ut gratuitam haberi debere, niſi merita talia ſint, ut tribuant actionem ad agendum in judicio, & late probant Pinellus *in l. 1. 3. p. n. 60. C. de bon. mater.* Zaballos *in communi*, *q.* 273. Eſcobar *de Ratiocin. cap. 24. num.* 24. Parlador. poſt Seſquicenturiam *quæſt.* 15. multæ tamen donationes remuneratoriæ ſuſtinentur, quæ nullæ ſunt, ſi gratuitæ, & univerſaliter omnes abſque tertii præjudicio, vel in modica quantitate valent. An requiratur probatio meritorum, quæ in conceſſione referuntur, explicat Garcia *de nobilitate gloſſa 2. num.* 17. Sunt qui tertio limitent hanc doctrinam in conceſſione immunitatis. Sed nihil ſpeciale in ea conſtituendum puto. Vide Barboſam ſupra *num.* 5. Menochium *num.* 41.

10 Ex his colliges valde inter ſe diſcriminari conceſſionem realem & perſonalem. Nam perſonalis ad hæredes non tranſit, *lib. 1. §. perſonis*, *D. de jure immunitat.* *l. maritum* 13. *cum ſequenti*, *D. ſoluto matrimonio*, *lib. 1. §. permittitur*, *D. de aqua quotid.* *l. ſordidorum*, *Cod. de excuſat. mun. lib.* 10. Neque cedi poteſt ex regula, *l. ſi ex pluribus* 48. *D. de adminiſtratione tutorum*, qua traditur ea concedi non poſſe, quæ ad hæredes tranſmitti non poſſunt. Neque fidejuſſoribus competit *dict. l. 1. exceptione 7. de exception.* Neque uxori communicatur, *l. quod Princeps* 58. *cum l. ſequenti de leg.* 1. & *l. Princeps*, *de legibus.* Cum tamen conceſſio quæ realis eſt, & cedi & tranſmitti poſſit, & nunquam intercidat ex dictis juribus, & *l. 3. de ſtatibus.* Ratio horum eſt, quia jura realia cum rei adhæreant, ſemper illam ſequuntur *l. Imperatores de Publicanis*, *C. ſine cenſu vel reliquis.* Perſonalia vero cum perſona pereunt, *l. unica*, *§. ut autem*, *C. de caducis tollendis*, *§. finitur*, *de uſufructu*, *l. eam quis* 55. *l. fin. de V. O.* Donellus *de jure eligendi lib.* 15. *comment. cap.* 2. & in facultate conditionis implendæ, Covarr. *pract. cap.* 39. & in aliis caſibus Antonius Gomez *tom. 1. var. cap. 11. num.* 20. Garcia *de Nobilitate gloſſa 6. nu. 38. verſic.* 8. Gutierez *de gabellis*, *q.* 166. *num.* 3. late Barboſa *in l. quia tale* 14. *ſoluto matrim. n. 77. in fine*, & *in d. l. maritum*, *n. 18. in fine.* 11

Sed huic reſolutioni obſtat primum, quia privilegium minoribus conceſſum, ut reſtituantur, perſonale videtur, quia fidejuſſoribus non competit, *d. l. exceptiones*, *in fine* & *in l. in cauſæ* 14. *de minoribus*; & tamen ad hæredes tranſmittitur, *l. non ſolum*, *de in integrum reſtitutione l. minor.* 19. *§. fin. de minoribus l. in quæ*, *§. 1. C. de temporibus in integrum.* Secundo obſtat quod privilegium marito & aliis conceſſum, ut *in quantum facere poſſunt*, *conveniantur*, perſonale eſt, *d. l. quia tale*; & tamen ad mariti filios tranſit, *l. etiam ſoluto matrimonio.* Tertio privilegium, quo patroni gaudent, ne a libertis in jus vocari poſſint ſine venia, *l. adoptivum 8. verſ. patroni*, *de in jus vocando*, perſonale videtur quia ob perſonæ reverentiam datur, & tamen communicatur uxori, *l. 1. C. de in jus vocando.* Item illud, ne ultra quam facere poſſit conveniatur, *l. non tamen* 10. *de re judicat.* Item privilegium fori, *l. mulieres*, *C. de dignit. lib.* 12. & *l. fin. C. de incolis*, *lib.* 10. & *l. om*, *C. de Fabricenſib. l.* 11. *l. ac ad diverſa*, *C. de ſilentiariis*, *lib. 12. l. 3. C. de Epiſcopis & Clericis.* Tiraquellus *poſt leges connubiales gloſſ. 2. num.* 54. & privilegium nobilitatis, *d. l. mulieres d. l. fin.* & *l. fœminæ*, *D. de Senatoribus*, *cap. ii qui §. mulier*, *de ſepult.* 116. Briſſonius *de jure connub. num.* 31. Otalora *de Nobilitate 4. p. principalis*, *cap.* 8. Garcia *de Nobilitate gloſſa 1. §. 1. n.* 44. Ergo privilegia perſonalia competunt aliis præter eos, quibus conceſſa ſunt.

Sed primæ difficultati relictis late traditis a Barboſa *in d. quia tale*, *num.* 48. recte ſatis facit Donellus *libr. 21. comment. cap. 14. pag. mihi* 548. omnino videndus. Notat enim privilegium reſtitutionis in integrum non eſſe mere perſonale, ſed cauſæ cohærere & rei. Neque enim ſtatur minoribus eo ſolum, quod minores ſunt, ſed quia circumſcripti, & læſi, *l. quod ſi minor*, *§. 1.* & *l. non omnia*, *D. de minoribus*, & ideo ad quoſcumque hæredes tranſit. Fidejuſſoribus autem ſpeciali ratione non prodeſt. Nam inter eum qui cum minore contrahit, & fidejuſſorem minoris, tacite actum videtur, ut huic non proſit reſtitutio, videtur enim datus acceptus fidejuſſor in eum caſum, quo minor ſe reſtituat, ut adverſus hoc periculum ſecurus conſtituatur creditor fidejuſſore accepto. Proinde ei non proderit reſtitutio, ne decipiatur creditor. Quod qualiter conveniat Vellejano, cujus exceptio fidejuſſoribus prodeſt, *d. l. exceptiones*, & aliis juribus contrarium probantibus, erudite proſequitur Donellus ſupra. Cum enim nulla mulierum maneat obligatio, neque fidejuſſorum mulieris, quæ illi acceſſoria eſt. 12

Secundæ difficultati reſpondetur, quod quamvis privilegium perſonale non videtur tranſire ad filios, tranſit tamen ſpeciali ratione in caſu *d. l. etiam 19. ſoluto matrimonio.* Quia illud privilegium conceditur principaliter in favorem matrimonii, & ſic communicatur filiis ex eodem matrimonio ſuſceptis, quemadmodum communicatur etiam illis privilegium tacitæ hypothecæ & prælationis, & ſi dotem matris petant adverſus novercam, & filios ex ſecundo matrimonio ſuſceptos, *l. aſſiduis*, *verſ. exceptis*, *C. qui potiores.* Quod non ita accipiendum eſt, ut idem privilegium, quod patri conceditur, duret in filio; hoc enim repugnat naturæ privilegii perſonalis, ſed ut cenſeatur filio novum privilegium concedi, argumento *l. repetit*, *D. quibus mod. uſuſ fruct. amitt. l. ſtipulatio*, 38. *§. ſed & ſi quis D. de V. O.* & notat Barboſa *in d. l. quia tale*, & *in l. maritum*, *num.* 79. Atque juxta hæc philoſophandum eſt in his, quæ in tertia difficultate continentur. Privilegium enim, ut a liberto patronus ſine venia conveniri non poſſit, etiam ob naturalem reverentiam uxori patroni conceſſum eſt, ut habetur *in d. l. 1.* & privilegium nobilitatis communicatur fœminæ favore matrimonii, quare hujuſmodi privilegia valde accedunt ad realium naturam: potius enim videntur adhærere matrimonio, quam perſonis, ut de nobilitate, & foro dicam *lib.* 11. 13

Ex his, quæ hactenus dicta ſunt, facile colliges diſpenſationem ſive conceſſionem, quando ea conceditur perſonæ, expirare ejus morte, non vero quando conceditur ſedi, aut dignitati vel officio, ut explicatum eſt. Quia prima eſt perſonalis, ſecunda vero realis. Ex quo rurſus fit diſpenſationem, ſive commiſſionem diſpenſandi factam vicario, eo amoto non poſſe tranſire ad Epiſcopum, ſed ad ſucceſſorem Vicarii. Nam Epiſcopatus & Vicariatus ſunt diverſæ dignitates; 14

licet

Digitized by Google

licet Vicariatus non ſit dignitas, ſed quaſi dignitas. Atque idem dicendum, quamvis ipſe Vicarius in Epiſcopum ejuſdem Diœceſis eligeretur, non enim tunc poteſt illi competere commiſſio ſed ſucceſſori, ſive ſit Vicarius Epiſcopi, ſive capituli in ſede vacante. De quo videndus Salas *diſp. 20. ſect. 17.*

§. II.

Quando conceſſio expitet ob renunciationem expteſſam ejus, cui conceditur!

S U M M A R I U M.

15 *Quid renunciatio dicatur, unumquemque poſſe renunciare diſpenſationi.*
16 *Requiritur voluntas renunciantis.*
17 *Et ſigna externa renunciandi.*
18 *Quid in renunciatione diſpenſationum, ex quibus nullum jus alteri confertur.*

15 APpellamus in præſenti renunciationem diſpenſationis, aut privilegii, non quidem non uſum, quæ improprie ſatis renunciatio dicitur; ſed quando quis ita abdicat a ſe jus utendi diſpenſatione, ut jam amplius ea uti non liceat; quod enim quis, qui habet diſpenſationem in impedimento matrimonii, nolit contrahere, & ea uti, non poteſt vere renunciatio dici. Certum autem eſt unumquemque poſſe renonciare diſpenſationi, vel privilegio, *cap. ſi de terra, cap. accedentibus, de privil. cap. ad Apoſtolicam, de Regular. l. ſi quis in conſcribendo, C. de pactis*, & ibi Gloſſæ atque DD. communi ſenſu. Poteſt tamen ea renunciatio fieri vel expreſſe, vel tacita: dicam in hoc §. de expreſſa, poſtea de tacita.

16 In primis ergo ad expreſſam renunciationem requiritur voluntas renunciantis, & abdicantis a ſe jus, & poteſtatem utendi privilegio, ſi fuerit totalis renunciatio, vel parte privilegii, vel pro uno actu, ſi fuerit partialis. An autem ſufficiat voluntas expreſſa renunciandi omnibus privilegiis, vel conceſſionibus in genere, ut cenſeatur renonciaſſe ſpeciale privilegium, vel conceſſionem, vel requiratur ſpecifica, & ſpecialis, explicabo latius infra, cum de revocatione diſpenſationis fuerit ſermo. Eadem enim videtur proportione quadam colligi ratio. Quantum autem libera eſſe debeat conſtat ex dictis *lib. 4.*

17 Deinde ad renunciationem in foro externo non tantum eſſe neceſſariam voluntatem, ſed etiam, imo maxime requiri ſigna externa manifeſtantia voluntatem renunciandi. Nam in foro externo adeo neceſſaria ſunt externa ſigna, ut illa ſola in multis actibus ſufficiant etiam ſine interna voluntate, ut explicui ſupra *lib. 2.* Id quod præſertim locum habet, quando renanciatio talis eſt, ut fiat in gratiam alterius, vel jus illi remittat, vel conferat. Atque hæc eſt communis Doctorum ſententia, cum doceant renunciationem privilegii non eſſe irrevocabilem, niſi ſit ab alio acceptata, ut habet gloſſa *in cap. venienſ, de eo qui mittitur in poſſeſſionem, verb. obtuli*, & *ibi* notat Baldus n. 8. & Jaſon *in l. poſtquam litt., C. de pactis*, n. 1. cum aliis.

18 Sed quoniam complures conceſſiones & privilegia ſunt, ex quorum renunciatione nullum alteri jus confertur, ut conceſſio de non jejunando, de comedendis lacticiniis, eligendi confeſſorem, exigendi decimas, ideo explicare oportet, an ad renunciationem iſtorum ſufficiat ſola voluntas abdicandi a ſe privilegium vel conceſſionem, vel poſſit propria voluntate ea renunciatio revocari. De qua quæſtione late Suarez *lib. 8. de legibus, c. 33. a n. 12.* Sed res eſt, quæ meo judicio facile explicari poteſt, neque longa diſcuſſione indiget. Quare ſtatuo non ſufficere interiorem voluntatem. Quia ea non egreditur fines propoſiti; per propoſitum autem quis ſibi legem non imponit, a qua recedere non liceat, ut eſt in jure. Unde, ſi ſecludas promiſſionem internam, quæ fit Deo, nulla poteſt ex actu hominis interiori aliqua in ipſo obligatio conſurgere. Hinc fit, ſi concedantur diſpenſationes, quæ aliquem eximant a lege, ſi privilegium vel diſpenſationem illam ſemel acceptaverit, quamvis illam a ſe abdicare proponat, poteſt eam voluntatem revocare, & ea diſpenſatione uti, cum per ejus propoſitum non ſubjiciatur iterum privilegiatus legi communi, a qua abſolutus erat. Idem dicendum de his facultatibus, quæ conceduntur ad aliquid agendum pro aliquo tempore, quod ſine ea facultate fieri non poterat. Atque idem judicandum de his facultatibus, per quas delegatur juriſdictio. Non enim ea juriſdictio mihi v. gr. conceſſa, & a me acceptata auſertur etiamſi ego interius a me abdicare velim: Jam enim licet in uſu dependeat a delegato, at in permanentia a delegante. Alias etiam plura incommoda ſequerentur, multi ſcrupuli, ſi ia eſſet ſufficiens modus eam juriſdictionem auferendi. Eſt ergo neceſſaria externa manifeſtatio, & acceptatio alterius, ſive is ſit alter, cujus intereſt talis renunciatio, ut *c. licet, de Procur. in 6.* ſive ſit prælatus qui conceſſit, is enim debet renunciationem acceptare, ut cum Sanctio, & Lonaes docet Suarez *loco cit. n. 21.* a principis enim voluntate pendet mutatio, & conceſſio earum facultatum, & ita expedit bono regimini, & gubernationi. Contingit autem ea acceptatio diſpenſantis, & concedentis vel expreſſe, vel antecedenter; cum in ipſa conceſſione poſitum eſt, *ut ſi Titius non acceptaverit habeatur pro non conceſſo, vel ad alium tranſeat*: vel ea jure ipſo, quia ſic in aliquibus juribus conſtitutum ſit de peculiaribus privilegiis, ut non uſu, vel contrario uſu revocata, & amiſſa, vel renunciata cenſeantur, ut *d. c. ſi de terra, de privil.* Sic enim intelligenda eſt regula juris, quod remittenti jus ſuum non amplius liceat regreſſus ad illud *cap. quam periculoſum 7. q. 1. & l. quæritur D. de Ædil. edicto.* Quia autem poſſit ſuo privilegio renunciare explicat Salas *de leg. diſp. 17. ſect. 13. n. 69.*

§. III.

Quando expiret ob renunciationem tacitam.

S U M M A R I U M.

19 *Quæ renunciatio tacita.*
20 *Non eſſe ſufficiens ſignum ad colligendam renunciationem tacitam diſpenſationis.*
21 *Privilegium amitti per non uſum, quomodo intelligendum, & n. 22.*
23 *Cujus temporis debeat eſſe non uſus.*
24 *Eam doctrinam habere locum in utroque foro.*
25 *Quomodo intelligatur amitti per contrarium uſum explicatur communis ſententia, & n. 26. & 27.*
28 *An ſatis ſit unus actus contrarius.*
29 *Objicitur, & diluitur.*
30 *Quando ceſſet per egreſſum ejus ex territorio.*

MAjor autem difficultas eſt in explicando, quando & quomodo extingui poſſit diſpenſatio, ſive privilegium per tacitam renunciationem. Tacita autem renunciatio conjecturis colligitur ex nonnullis ſignis, quæ videntur indicare illum tacite renunciaſſe. Quæ ſigna vel deſumuntur ex non uſu ejus conceſſionis, vel ex contrario uſu, aut actibus quiſ non videntur ſtare cum animo utendi diſpenſatione. Poteſt etiam eſſe ſermo in præſenti de renunciatione veræ & propriæ diſpenſationis, quæ conceditur, verbi gratia ad auferendum impedimentum aliquod matrimonii, vel de renunciatione alicujus privilegii. De hoc alibi, cum de privilegiis fuerit ſermo, late; nunc breviter agemus. 19

In primis igitur, ſi de vera diſpenſatione loquamur vix poteſt eſſe locus tacitæ renunciationi. Nam vel ea præſumi deberet ea non uſu: id autem dici non poteſt, quia quod quis non utatur diſpenſatione, ſtare optime poteſt cum voluntate retinendi poteſtatem utendi diſpenſatione: atque adeo non uſus non eſt ſufficiens ſignum renunciationis. Vel deberet ea renunciatio colligi ex aliquibus actibus: qui videantur ſignificare animum renuntiandi. At neque hoc dici poteſt, neque facile aſſignabitur actus aliquis, ex quo ea renuntiandi voluntas ſufficienter præſumatur. Solet a nonnullis aſſignari quando petitur ſecunda diſpenſatio poſt primam circa idem, quia, ſcilicet, de prima dubitavit, tunc enim videtur renuntiare primæ. At inſufficiens ſignum eſt colligendi renunciationem. Quia ex eo quod quis ſecundam diſpenſationem obtineat magis favorabilem, aut magis apertam, non videtur eſſe animus amittendi priorem. Quod ſi aliquando obtenta ſecunda diſpenſatione ceſſat prima, id non eſt ob renunciationem impetrantis, ſed quia redditur nulla ob ea, quæ dixi ſupra, cum de cauſis, ex quibus redditur nulla diſpenſatio, ſermo eſſet. Multo certius eſt non renuntiari primæ, quando ſecunda diſpenſatio eſſet nulla, cum animus eſſet, primam omittere, ſi ſecunda valeret. Idem cenſeo, ſi quis poſt obtentam diſpenſationem, aliquid agat, quod cum uſu ejus diſpenſationis ſtare non poſſit. Ut ſi poſtquam impetravit diſpenſationem, ut conſanguineam ducere poſſit, & ducat aliam, vel votum emittat caſtitatis aut religionis, non videtur renuntiaſſe diſpenſationis obtentæ, cum poſſit defuncta ea, quam duxit, conſanguineam 20

duce-

ducere, & etiam emiſſo voto matrimonium valide contrahere, licet cum peccato. Quare, licet cum uſu diſpenſationis ſit incompoſſibilis ille actus, non tamen cum ipſa diſpenſatione & poteſtate. Unde ſi ſtare poteſt cum ipſa diſpenſatione, non eſt unde colligatur ea tacita renntciatio. Sive ergo ſit jam diſpenſatio in primo vel ſecundo ſtatu, non ſunt ea ſigna tacitæ renunciationis. Et quando demus ex ſuperveniente voto impediri uſum primæ diſpenſationis, non tamen cenſetur renunciatio, idque a poſteriori conſtare poteſt. Si enim quis petat voti diſpenſationem, non indigebit ruſus diſpenſatione ſuper impedimento conſanguinitatis, ſed ea, quam prius obtinuerat, uti poterit. Idem quoque dicendum judico, ſi quis rumpat inſtrumentum, vel indultum diſpenſationem continens. Iſtud enim ſignum quamvis vehemens videatur indicium, cum non poſſit eſſe utilis diſpenſatio in foro externo ſine literis authenticis; at non eſt ſufficiens, ni ejuſmodi ruptio inſtrumenti ad Principis notitiam perveniat, & ab illo acceptetur: Nam ſine ea acceptatione nulla diſpenſationis revocatio valere poteſt.

21 At ſi loquamur de privilegio, communis DD. ſententia eſt, per non uſum privilegium amitti, gloſſa, Innocentius, Abbas, Felinna, Decius, *in c. cum veniſſent, de conſtitut.* Sed ea communis ſententia explicanda primo, ut locum habeat & intelligatur in privilegiis affirmativis, quæ ſunt ad aliquid agendum: nam in negativis, quæ in non agendo conſiſtunt, non poteſt habere locum renunciatio tacita per non uſum. Similiter eſt intelligenda de non uſu, non quovis, ſed quaſi privativo; ſi enim quis non utatur privilegio, quia neque ſe offert tempus, neque occaſio utendi, non nocet hic non uſus. Adeſſe ergo debet opportunitas utendi, & ſcientia, atque poteſtas ad utendum, ut illo non uſu præſumamus voluntatem renuntiandi, quæ eſt communis ſententia, quam docent Gabriel Vaſq. *loc. infra citanda*, Salas *de legibus*, *diſput.* 17. *ſect.* 13. n. 63. Azor *tom.* 1. *lib.* 1. *c.* 22. *qu.* 8. ubi ex hac doctrina nonnulla colligit. Quare privilegium minoribus conceſſum, ut poſſint ſuis uti, etiam ſi per ſimplicitatem aut juris ignorantiam per multos annos non fuerint illis uſi, videtur datum ad tollendos ſcrupulos, niſi intelligatur de privilegiis reſpectivis, de quibus ſtatim, quod non credo.

22 Deinde neque ea doctrina intelligitur in omnibus privilegiis affirmativis. Eſt enim advertendum privilegia poſſe in duplici differentia diſtingui. Quædam ſunt quaſi reſpectiva, conceditur enim privilegium, ex quo redundat in alios aliquod gravamen, vel ſervitutis genus, ut ſunt privilegia decimas accipiendi, imponendi tributa, & eligendi, ex privilegio cum gravamine aliorum, & privilegium etiam nundinarum. Alia ſunt quaſi abſoluta, quæ ſolum concedunt privilegiato privilegium circa actiones ſuas ſine aliorum gravamine, ut facultas non jejunandi, non recitandi, comedendi lacticinia, dicendi ſacrum ante horam conſuetam, quibus etiam annumero privilegium eligendi confeſſorem, tum quia nullum gravamen redundat in parochos, ſed potius juvamen; tum, etiam quia valde cedit in utilitatem ſpiritualem eligentis. Prioris generis privilegia amittuntur quidem per non uſum, ſed non quemcumque ſed quia ex parte alterius, in cujus gravamen cedunt, eſt præſcriptio contra privilegiatum, ſi deſinat uti, præſcribit enim is in cujus damnum redundat: ſicut etiam contra ſervitutes præſcriptio eſt. At privilegia ſecundi generis, non video quomodo per non uſum amittantur, niſi jure ipſo ſit definitum, & determinatum tempus, intra quod uti debeat privilegio. Et in eo eventu potius expirat privilegium ex defectu conditionis in reſcripto appoſitæ, quam ex tacita renunciatione, cum ſæpe contingat elabi tempus ſine advertentia ulla. Indicat hunc modum dicendi Salas *loc. cit. n.* 64. ſequitur Suarez late *d. lib.* 8. *c.* 34.

23 Ruſus, ut communis doctrina locum habeat, dicunt requiri tempus decennii non uſus privilegii, Bart. *in l.* 1. *D. de nundin.* & *ibi* Doctores, Panormitan. Decius, Felinus & alii *in c. cum acceſſiſſent, de conſtit.* & complures alii, qui id docent præcipue inducti textu *in dict. l.* 1. *de nundin.* Sed non ſatis firmum mihi videtur fundamentum ex eo deſumptum. Quia textus ille loquitur in ſpeciali quodam caſu, & cum ea lex reſtringens privilegium odioſa ſæpe ſit, non eſt ad alia privilegia extendenda, quæ quando non repugnant juri communi, late ſunt interpretanda. Tum etiam quia lex illa loquitur de privilegio nundinarum, quod reducitur ad prioris generis privilegia, de quibus *n. præcedenti*. In illis autem habet locum præſcriptio, & ita illud tempus ad eorum amiſſionem ſatis erit, quod ſufficit ad præſcriptionem ulterius contra privilegiatum. Et de hujuſmodi privilegiis intellige textum *in l.* 42. *tit.* 18. *part.* 3. Ut conſtabit attente conſideranti verba legis. Quare mea quidem ſententia eſt, in illis privilegiis, quæ præſcriptione alterius contra privilegiatum tolluntur, decennium non uſus ſufficere. At vero alia, quæ abſoluta ſunt, contra quæ non præſcribitur ab aliis, non amitti propter purum non uſum, cujuſcumque temporis ſit, niſi in alicujus privilegii peculiari conceſſione tempus non utendi definiatur. Ir autem non uſus per decennium debet intelligi ab ultimo uſu privilegii computandus, favet *lex l. de nundin.* Quamvis juxta legem Partitarum intelligi poſſet de non uſu a tempore conceſſionis tantum, ſed prius illud communius eſt, atque magis receptum.

24 Illud denique addendum eſt, hæc quæ hactenus diximus de ceſſatione privilegii per non uſum, habere locum non ſolum in foro externo, ſed etiam in foro conſcientiæ. In his enim caſibus, in quibus privilegium ceſſat, quia contra illud præſcribitur, non minus juſta eſt lex præſcriptionis, quam in aliis rebus. Diximus autem ſupra *lib.* 5. leges fundatas in præſumptione ut plurimum obligare etiam in foro conſcientiæ. Similiter, quando præſcribitur in indulto certum tempus, in quo ſi deſinat eſſe uſus, amittitur privilegium, non video cur non obligent etiam in conſcientia, ſicut univerſe de aliis legibus dicendum eſt. Igitur, ut uno verbo concludam, numquam per non uſum purum, ſi aliud non addatur privilegium neque diſpenſatio expirat, quia hactenus ſolum quando conjungitur cum præſcriptione, vel indultum eſt quaſi conditionale, oſtenſum eſt finiri. Id quod etiam ſentire videtur Gabriel Vaſquez t. 2. *diſp.* 177. *numer.* 54. *&* 55.

25 Eodem fere modo explicandum eſt, quomodo privilegium amittatur per uſum contrarium. Quamvis enim recepta juris interpretum ſententia ſit per contrarium uſum privilegium amitti; ego tamen juxta propoſitam diſtinctionem exiſtimo ea privilegia, quæ abſoluta eſſe diximus, numquam amitti per uſum contrarium privilegio v. gr. privilegium non jejunandi, quamvis quis jejunet, aut recitet, numquam amittitur. In quo non recte conſuluit Salas *diſp.* 17. *cit. ſect.* 13. *num.* 64. §. *Nihilominus*: ſicut ſi cui ob habitualem ægritudinem conceſſa licentia ſit ad non jejunandum, non quia jejunet, ceſſat ea licentia. Similiter, ſi alicui anteceſſori concedatur facultas vacandi a lectionis onere, non quia ipſe adhuc lectoris munus obeat, eam facultatem amittit. Quare doctrina communis, quæ docet per uſum contrarium amitti privilegium, ad ea quæ reſpectiva diximus, limitanda eſt, eaque locum habet in privilegiis negativis, quorum uſus eſſe contrarius poteſt.

26 Ut autem ea communis doctrina adhuc in his privilegiis locum habeat, requiritur, ut fiat ex obligatione, & quaſi ſe ſubdendo obligationi, quam privilegium auferebat. Alias enim, ſi cum proteſtatione faciat, non eſt actus privilegio contrarius, quæ eſt doctrina Bart. *in l.* 1. *C. de his qui ſponte*, quem in hoc ſequuntur alii juris utriuſque interpretes tum *ibi*, tum *in c. cum acceſſiſſent, de conſtit.* Ruſus neceſſarium eſt, ut qui eum actum contrarium exercet, potens ſit illi privilegio renunciare. Si enim in ejus poteſtate non eſt, quamvis actum exerceat contrarium, non dicitur renunciaſſe. Siquidem non magis operatur tacitum quam expreſſum. Sicut ergo expreſſa ejus renunciatio, nullius eſſet effectus, ſic neque ea tacita renunciatio, quæ præſumitur ex uſu contrario. Sic accipe textum *in cap. contingit, de ſent. excommun.* ubi quamvis clericus ſe violenti percuſſioni ſubjiciat, adhuc non amittit privilegium Canonis. Sic etiam accipe deciſionem in *cap. ſi diligenti, de foro competenti*. Quamvis enim clericus ſe judicari patiatur a ſæculari, judicium eſt omnino nullum, quia in ejus poteſtate non eſt illi privilegio fori renunciare, neque in toto, neque in parte. Sic etiam privilegia conceſſa alicui corpori myſtico, ut tale eſt, non amittuntur ſingulorum actibus contrariis, ſicut & neque privilegia religioni in communi conceſſa, quamvis aliquod inter hæc privilegia diſcrimen ſit, quod attingemus poſtea. Oportet ergo ſit uſus contrarius ejus qui renunciare privilegio poſſit; alias nullius momenti eſt ad inducendam præſumptam renunciationem privilegii.

27 Requiritur ruſus, ut uſus contrarius privilegio illud evertat, quod talis uſus contrarius ſit, cum præſcriptione legitima conjunctus. Unde ea, quæ præſcriptioni contraria ſunt aut interrumpunt, repugnabunt etiam amiſſioni privilegii, vel efficient, ut contrarius uſus non obſtet. Quam doctrinam cum aliis docet Gregor. Lopez *lib.* 42. *tit.* 18. *p.* 3. ſequitur Suarez *d. lib.* 8. *c.* 35.

Digitized by Google

et 35. na. 10. & ea *d. l.* non obſcure colligitur. & ſumitur ea *c. ſi de terra, de ſepult. & c. accedentibus, de privileg.* Cujus ea ratio eſt, quia quando cum uſu contrario intercedit præſcriptio, revera fit contra privilegii facultatem, & tunc poteſt is in cujus gravamen redundabat privilegium ſe tueri adverſus privilegiarium præſcriptione & conſuetudine. Quamvis autem hæc vera ſint, ut uſus contrarius evertat totam facultatem privilegii tam præſenti, quam futuro tempore. at quoad præſentem actum ſolus contrarius uſus ſine præſcriptione nocet, ut ex *d. l.* 42. colligitur, & ea doctrina communiter recepta, quam cum aliis docet Suarez *d. c.* 35. *a.* 9. verbi gratia. quis immunis a ſolvendis tributis, patitur abſque proteſtatione exigi tributum, & ſolvit, nocuit hic contrarius uſus in ſolutis, non in ſolvendis.

28 Ex qua doctrina colligitur unum actum contrarium non ſufficere ad evertendum privilegium ſimpliciter, cum in uno actu non poſſit intervenire præſcriptio. Quod verum eſt, ſive privilegium conceſſum ſit communitati, ſive perſonæ privatæ; per unum quidem actum contrarium ſive communitatis. ſive privatæ perſonæ non amittitur privilegium ſimpliciter. Amittitur autem per unum actum contrarium ſecundum quid, & quoad illum ſolum actum. Exemplis declaratur hæc doctrina, Habet quis univerſale privilegium, ne ſubeat aliqua munera publica, ſi ſponte ad aliquod eligatur, non ideo amittit privilegium, ne eligatur ad alia, imo neque ut non eligatur ad illud alia vice, *l. voluntariæ, C. de excuſat. tut.* ibi, *voluntariæ tutelæ munera privilegiis nihil derogant*. Id eſt, quoad alia munera ſuſcipienda præter voluntarie ſuſcepta, ut ibi exponit Gloſſa. Quando enim in actu contrario privilegio poteſt cogitari alia præſumptio, quam renunciatio totius privilegii, non eſt ea renunciatio præſumenda: eſt enim ea præſumptio odioſa & reſtringenda: & modica conjectura ſufficit ad excludendam præſumptionem tacitæ renunciationis. In uno autem actu poteſt eſſe alia præſumptio, ſcilicet, id factum eſſe, vel in alterius gratiam, vel ad vitandam litem, aut ſimilia, & juxta hæc accipe quod eſt *in l. fin. D. de privil. veteran. veteranos, ſi paſſi ſunt ſe in ordinem legi, muneribus fungi cogendos eſſe*. Quod intellige de his quibus ſe ea vice ſubjecerunt, & quoad ea quæ inde conſequuntur. Similiter ſi communitas aliqua habens privilegium non ſolvendi decimas, aliqua vice de conſenſu totius conventus ſolvat, non præſumitur renuntiaſſe, neque amittere privilegium *c. accedentibus, de privil.* ſed ad finiendam litem id feciſſe, & laudabiliter feciſſe. Amittunt autem quoad ſolutum, quod eſt amittere ſecundum quid. Idem dico ſi quis immunis a ſolutione vectigalium ſe patiatur ſcribi in libro eorum gravaminum, & non contradicat intra decem dies, non amittit privilegium, ſed quo ad illum actum. donec accedat legitima præſcriptio. Atque hæc eſt doctrina Bart. *in d. l. voluntariæ, & in l. ultim. D. de conſtitut. Princ.* & Alexandri *conſ.* 33. quod refert, & valde commendat Greg. Lopez *l.* 42. citata, ubi & alia pro hac ſententia videri poſſunt. Juxta quam doctrinam corriges ea quæ docet Panormitan. *in d. c. cum acceſſiſſent, de conſt.* & Felinus *ibid*. non omnino ſibi conſtantes, & qui Abbatem ſequitur Salas *diſp.* 17. *citat. ſect.* 13. *n.* 65.

29 Neque his obſtat textus *in d. cap. cum acceſſiſſent, de conſtit.* In eo enim agitur de privilegio quodam, quod non habebat tractum ſucceſſivum, ſed una tantum vice finiebatur, ſcilicet electione illius in Canonicum. Adde conſenſu capituli ordinatum ſtatutum & a Pontifice confirmatum, & ita etiam totius capituli ablatum. Quare ex eo capite probari non poteſt per unum actum contrarium privilegium tolli, ut cum Bartol. & aliis explicant Salas *diſp. cit. ſect.* 13. *n.* 65. & Suarez *d. lib.* 8. *cap.* 35. Quomodo autem privilegium per abuſum amittatur, explicat cum aliis Suarez *dict. lib.* 8. *cap.* 36. illud certum non expirare ipſo facto pro futuro tempore, ſed tantum quando in abuſu non ſervatur forma privilegii, evaneſcere quoad illum actum præſentem, & dignum ſe conſtituere, qui pro futuro tempore privetur. Meretur enim privilegium amittere, qui conceſſa ſibi abutitur poteſtate, *c. ubi diſt.* 74. *c. privilegium* 11. *qu.* 3. *c. licet, de regular. cap. at privilegia, de privil. cap. contingat,* 2. *de ſent. excommun.* & ſæpe alias. Meretur, inquit, non vero ipſo facto privatur, Videndus de his Salas *diſp.* 17. *cit. ſect.* 13. *n.* 67.

30 Denique aliquando ceſſare poteſt diſpenſatio aut privilegium per egreſſum ejus, cum quo diſpenſatum eſt, ex illo territorio. De quo late Suarez *d. lib.* 8. *cap.* 26. & Salas *de legibus, diſp.* 17. *ſect.* 10. Azor *tom.* 1. *inſtit. moral. lib.* 5. *cap.* 23. *qu.* 6. Breviter tamen dico conſiderari debere, an ea diſpenſatio data ſit a Pontifice, an ab Epiſcopo; & an ſit diſpenſatio in lege communi, vel in lege propria, & privata ejus territorii, cujus tamen contrarium ſervatur in alia diœceſi. Si enim in lege communi diſpenſatio ſit, ſive ea data a Pontifice, ſive ab Epiſcopo, in caſibus in quibus poteſt, adhuc videndum an ſit data ratione loci, vel ratione perſonæ. Si primum non egreditur fines territorii: ſi ſecundum, maxime. Quod ſi diſpenſatio ſit in lege particulari illius territorii, non habet locum extra territorium, ubi contraria lex obſervatur, quia finita eſt ea diſpenſatio terminis illius. Atque hæc de modis quibus diſpenſatio finitur ex parte ejus cui diſpenſatio conceditur.

CAPUT XIX.

De modis quibus diſpenſatio expirat ex parte concedentis.

S U M M A R I U M.

1 *Diſtinguitur quid explicandum ſit.*

Libro quinto late a nobis explicatum eſt, quomodo per mortem concedentis, aut revocationem expiret juriſdictio delegata; ſed nunc agendum in ſpeciali eſt, quando data diſpenſatio expiret, vel per obitum concedentis, vel per ejus revocationem, vel etiam per ſecundum reſcriptum de eadem re, quæ in ſingulari explicanda ſunt. 1

§. I.

Quando expiret diſpenſatio morte concedentis.

S U M M A R I U M.

2 *Indultum datum alicui, ut diſpenſet cum aliqua non determinata perſona non expirat morte concedentis.*
3 *Quid ſi determinetur perſona, & 4. 5.*
6 *Inſinuatur modus defendendi communem doctrinam.*
7 *Facultatem ut eligat determinatum confeſſorem non expirare.*
8 *Quid de facultate data alicui ad audiendam confeſſionem determinatæ perſonæ, & 9.*
10 *Quid verba illa*, uſque ad beneplacitum.

IN quo in primis ſtatuo. Indultum datum alicui, ut abſolute diſpenſet cum aliis nulla etiam definita perſona, non ex expirat morte concedentis. Sic docet Thomas Sanchez *lib.* 8. *diſp.* 28. *n.* 72. cum agit de licentia audiendi confeſſiones abſolute, Suarez *lib.* 8. *de legibus, cap.* 3. *n.* 5. & 7. Salas *de legibus, diſp.* 20. *ſect.* 17. & de licentia confeſſiones audiendi idem docuit Ægidius *diſp.* 8. *dub.* 10. *n.* 72. citatis aliis. Quæ concluſio dependet ex duobus principiis in jure Canonico receptis, & de quibus jam nonnulla ſupra *lib.*..... Primum eſt hoc eſſe diſcrimen inter literas juſtitiæ & gratiæ, quod illæ expirant morte concedentis re integra, & ſumitur ex *cap. gratum, cap. relatum*, & aliis *de officio & poteſtate judicis deleg.* & diximus ſupra *lib.* 5. At vero literæ gratiæ, ſi contineant gratiam factam, non expirant morte concedentis, ſecus ſi contineant gratiam faciendam. An hoc ſecundum de gratia facienda ſit omnino certum, dicam in ſequentibus, nunc ſumo primam partem, quæ apud omnes admittitur. Quod principium colligitur ex *cap. ſi cui nulla, de præbend. in* 6. ubi deciditur facultatem conceſſam conferendi beneficia minime expirare morte concedentis, ſecus ſi ſit licentia conferendi certis & expreſſis perſonis. Ubi gloſſa rationem reddit. Quia in primo caſu eſt gratia facta, nullo alio indigens comparatione ejus cui facta eſt, ſcilicet, collatoris beneficii: in ſecundo caſu non eſt facta ſed facienda. De qua regula multa Thomas Sanchez *diſp. cit. n.* 64. & Suarez *cap.* 31. *cit.* Ex qua doctrina facile noſtra ſententia probatur, quia ejuſmodi diſpenſatio conceſſa ad diſpenſandum abſolute in primis non eſt facultas ad exequendum aliquid juſtitiæ. Ergo ex hoc capite non expirabit morte concedentis. Præterea continet gratiam factam ipſi diſpenſaturo. Gratia enim facta dicitur, quando perfecte conceditur ei, in cujus favorem datur, & independenter ab alio, cui facienda committatur: facienda autem dicitur, cum non conceditur abſolute ei, in cujus favorem datur, ſed dependenter ab alio, cui facienda committitur. Ergo hæc diſpenſatio, ſive indultum diſpenſandi non expirat morte concedentis. Quia ea gratia eſt jam plene facta diſpenſaturo, qui illam ex tunc poſſidet

ſidet

ſidet plene atque perfecte. Atque hæc doctrina in praxi recepta eſt, quam etiam aliis rationibus probat Sanch. *d. n. 72.* Atque eodem modo philoſophandum eſt in prorogatione juriſdictionis in foro interno, & in licentia eligendi confeſſorem abſolute data, cum ſit gratia jam facta comparatione pœnitentis. Illud tamen addendum eſt circa hanc doctrinam, illam veram eſſe, ſive indultum illud concedatur a Pontifice, ſive ab inferioribus, nulla enim in hoc eſt ratio differentiæ. Quamvis enim jura ſæpe loquantur de Pontifice, non tamen excludunt alios inferiores, ſed loquuntur in caſibus propoſitis & gratia exempli, de quo Ægidius *loco citat.* & Thomas Sanchez *diſp. citat. n. 72. prope finem*. Idem etiam dicendum ſive materia ſit odioſa, ſive favorabilis; nam in utraque eſt gratia facta, ut idem etiam dicendum, quamvis res ſit omnino integra, ut idem docet, *n. 5.* cum communi Doctorum.

3 Sed quid dicendum, ſi detur alicui indultum, ut diſpenſet cum aliqua perſona determinate, an tunc expirabit morte concedentis re integra? In quo Thomas Sanchez *d. lib. 8. diſp. 28. n. 73.* ſentit expirare re integra morte concedentis. Cujus non aliud videtur eſſe fundamentum, niſi quod deſumitur ex *d. c. ſi cui nulla, de præben. in 6.* ubi poteſtas collata alicui ad conferendum beneficium non determinatis perſonis cenſetur non expirare gratia facta. Expirare autem poteſtatem conferendi beneficium determinatæ perſonæ, quando non in favorem conferentis conceſſa poteſtas eſt, ſed in favorem recipientis, ubi gloſſa rationem reddit, quia prima eſt gratia facta; ſecunda vero eſt gratia facienda, & ad illum cui conceditur poteſtas conferendi tantum pertinet, tanquam mandatum quod expirat morte mandantis. Quod limita niſi ea gratia quamvis facienda ſit acceſſoria gratiæ jam factæ, quæ eſt deciſio Pontificis *in c. ſi ſuper gratia, de officio, & poteſt. deleg. in 6.* ubi expreſſe Pontifex ideo non vult perire poteſtatem datam executoribus ſuper gratia jam facta, licet ea poteſtas adhuc non habuiſſet effectum, & potius reſpiceret commodum alterius quam executorum, quia erat acceſſoria gratiæ factæ. Unde ſicut hæc non perit morte concedentis, neque æquum eſt perire eam poteſtatem executoribus datam, cum facta reddatur inutilis.

4 Cæterum hæc ſententia, quam video eſſe communem, difficilis valde eſt, & in praxi habet nonnulla, quæ valde dura videntur. In primis facultas conceſſa alicui ad diſpenſandum cum aliqua determinata perſona, non eſt res juſtitiæ, ſed gratiæ, atque ideo magis regulanda eſt per regulas gratiæ, quam juſtitiæ. Deinde gratia facta juxta dicta non expirat morte concedentis: in hoc autem caſu hæc eſt gratia facta comparatione ejus, cui conceditur ea poteſtas. Nullus enim fingi poteſt caſus, nulla conceſſio, quantumvis ſit in favorem alterius, & diſpenſandi, qui non ſit etiam in favorem diſpenſaturi, cum ea perſona ſit magis eruditus, & aſſumatur ut magis idonea & prudens ad eam diſpenſationem faciendam. Rurſus ſequeretur licentiam conceſſam alicui, ut audiret confeſſiones determinatæ perſonæ expirare morte concedentis, quod videtur durum. Tum quia etiam comparatione confeſſoris eſt gratia facta. Tum etiam quia licentia data pœnitenti ad eligendum talem confeſſorem non expirat, cum etiam ſæpe contingere poſſit, ut ſit gratia etiam confeſſoris, & non ſolum pœnitentis. Ergo etiam in prædicto caſu, nulla enim commoda aſſignari poteſt diverſitatis ratio, cum in utroque caſu eſt etiam favor pœnitentis, & confeſſoris.

5 Quare non ſine ſufficienti fundamento dici poſſet etiam facultatem conceſſam alicui, ut diſpenſet cum aliqua determinate, non expirare morte concedentis. Sequitur Emanuel Sà *verb. diſpenſatio, n. 6.* eſtque in praxi ſecura ſententia. Nam correctio Romana, quæ abſtulit ab eo auctore etiam omnia quæ in praxi non erant omnino tuta, hanc ſententiam in eo auctore intactam reliquit. Favet Salas *de legibus, diſp. 20. ſect. 17. con. 6.* probabilem putat Suarez *dict. cap. 31. n. 14. & 15.* Solum oportet explicare textum *in dict. cap. ſi cui nulla*. In cujus explicationem multa dici poſſent: valde enim in hac doctrina explicanda torquentur Doctores. Ego tamen dicerem univerſe loquendo omnem licentiam vel facultatem, vel reſcriptum conceſſum uni in ordine ad effectum cauſandum ab alio, cenſeri gratiam ſtatim factam ex vi privilegii ante quemcumque ejus uſum, ſi materia gratiæ ſit ſpiritualis; imo, & in quacumque materia, dummodo non ſit jure prohibita vel excepta. Itaque habebit locum noſtra doctrina in omnibus caſibus, in quibus contrarium non ſtatuatur ipſo jure. Reperimus autem jure ipſo aliter ſtatutum in duplici caſu. Primus eſt materia ambitioſa, qualis eſt beneficialis, ut *in dict. cap. ſi cui nulla, & cap. ſi ſuper gratia, de officio deleg. in 6.* Alter eſt in materia fori contentioſi, ut *in cap. gratum, & cap. relatum, de offic. deleg.* ad quam etiam reducuntur leges, quæ ſtatuunt mandatum expirare morte mandantis re integra. Quare ea deciſio non eſt ad omnes caſus extendenda.

6 At ſi quis communem doctrinam tenere velit, attente conſiderare debet, an cum datur facultas alicui in ordine ad aliam determinatam perſonam, ſit potius in utilitatem accipientis, aut conferentis. Si enim utilitas verſetur accipientis, expirat. Quia non eſt gratia facta, ſed

Juxta quam etiam communem doctrinam dicendum 7
eſt facultatem conceſſam alicui ut eligat ſive determinate ſive indeterminate confeſſorem, non expirare morte concedentis, quia cum non ſit ob favorem confeſſoris, ſed pœnitentis, jam eſt gratia facta, & beneficium legitime, & plene poſſeſſum a pœnitente, cui præcipue ea conceſſione favetur. Idem dico de facultate eligendi aliquem, qui diſpenſet ſuper aliquo voto vel impedimento, ut cum committitur viro docto, & diſcreto in Theologia, vel jure canonico, quamvis decedat Pontifex nondum electo eo, qui diſpenſaturus eſt, non expirant, quia fuit gratia illa facta comparatione eligentis, ſicut, & de facultate conceſſa alicui ad comedendum carnes, vel recitandi, vel dicendi Miſſam in privato oratorio, vel etiam dimiſſoriis ad ordines ſuſcipiendos. Quia hæc omnia ſtatim atque acceptata ſunt ab eo cui conceditur, jam ſunt gratiæ factæ illis, qui acceptarunt: & non ſunt in gratiam, & favorem eligendi ad id munus implendum, ſed in gratiam, vel favorem ejus, cui conceditur ea facultas.

Solum ſupereſt an juxta hanc doctrinam dicendum 8
etiam ſit poteſtatem datam alicui confeſſori ad audiendam confeſſionem determinatæ perſonæ expirare re integra morte concedentis. Affirmat expirare Thomas Sanchez *loco citat.* Salas limitat communem doctrinam in hoc caſu, & excipit a generali regula, neſcio quo fundamento, Suarez *cap. 31. citat.* negat habere locum in hoc caſu, quia iſtud judicium magis eſt gratiæ, quam juſtitiæ. At non ſufficiens videtur aſſignari ratio, cum in aliis indultis, quæ dantur determinatæ perſonæ, & in ordine ad determinatam perſonam, etiam reperiatur ratio gratiæ potius, quam juſtitiæ: & nihilominus expirare cenſeantur morte concedentis. Quare ego dixerim, ſi nihil ſpeciale in conceſſione exprimatur, non cenſetur expirare morte concedentis, idque ſpectato jure Pontificis *in dict. cap. ſi cui nulla*, & attente animadverſo. Conſulto enim dixit Pontifex, *Si non ob ſuam, ſed ejus cui provideri mandatur gratiam & favorem*. Ut expiret ea gratia conceſſa alicui in ordine ad determinatam perſonam, debet eſſe ob ſolam gratiam tertii, his enim æquivalet illa vox, *non ob ſuam.* Quare ſi ſimul ſit in gratiam & favorem utriuſque non expirabit. Quia cum ex ea parte ſit gratia facta, & gratia facta non expiret, neque poſſit claudicare ex aliqua parte, neceſſario per conſequentiam fit, ut ex omni parte maneat. Verſari autem in ea conceſſione gratiam & favorem utriuſque tam confeſſoris, quam pœnitentis communiter loquendo, planum videtur eſſe.

Sed contingere etiam poteſt, ut ex alio capite etiam non expiret ejuſmodi indultum, vel diſpenſatio 9
morte concedentis, ſcilicet, attenta forma conceſſionis, de quo late Suarez *d. lib. 8. c. 32.* Thom. Sanch. *diſp. 28. a num. 49. uſque ad 62.* Salas *loco ſupra citat.* In primis ſi dicat *concedo tibi pro tempore unius anni vel duorum*, valet enim eo defuncto donec finiatur annus, ut liquet etiam in privilegiis Bullæ, de quo exemplo agit Thomas Sanchez *n. 78.* Deinde ſi in indulto dicatur, *quamdiu vixero, quamdiu voluero, uſque ad meum beneplacitum*, his verbis limitatur indultum ad vitam tantum concedentis, & ideo expirare ejus morte. Nec enim poſt mortem habere potuit voluntatem, vel beneplacitum, & ſumitur ex *cap. ſi gratioſe, de reſcrip. in 6.* In quo conveniunt etiam ibi interpretes. At ſi dicatur *ad beneplacitum Sedis vel Apoſtolicæ, vel Epiſcopalis* cum ſedes etiam eo mortuo duret, non expirat indultum morte concedentis; ut docent Doctores *ibidem*. Idem eſt ſi in conceſſione dicatur *donec revocavero*, ſi obeat antequam revocet, non finitur indultum ejus morte, ut explicabo ſtatim.

Ex qua doctrina colliges, cum in conceſſione dicitur, uſque *ad meum beneplacitum*, illa verba aliquid 10
amplius operentur, quam ſi abſolute diceretur, *concedo tibi licentiam*. Quia abſoluta conceſſio ſolum requirit, ut cum ſit, interveniat conſenſus, de perſeverantia autem ejus conſenſus nihil ſtatuit, neque poſtulat, & ideo talis conceſſio nunquam finitur ob ſolam nega-

tionem voluntatis, ſed debet finiri per contrarium actum, & retractationem prioris, Sicuti & cum dicitur *quamdiu non revocavero*, poſtulat enim revocationem ut finiatur ea licentia, & ideo ſi ante mortem non revocet licentiam, non expirat, quia iam poſt mortem revocare non poteſt. At cum dicitur, *Ad meum beneplacitum*, tunc ultra conſenſum in fieri ipſius privilegii, requiritur perſeverantia ejuſdem voluntatis. Et inde fit, ut amitti poſſit ejuſmodi conceſſio non ſolum per contrariam voluntatem, ſed etiam per defectum privativum voluntatis concedentis, ſcilicet per defectum durationis illius beneplaciti, quæ contingit per mortem concedentis.

§. II.

Quomodo finiatur diſpenſatio per revocationem concedentis.

S U M M A R I U M.

11 *Ceſſare diſpenſationem per revocationem concedentis.*
12 *Non habet locum communis doctrina in privilegio conceſſo non ſubdito.*
13 *Neque in privilegiis oneroſis & per modum contractus.*
14 *Qualis eſſe debeat intimatio revocationis.*
15 *Tum a ſupremo, quam ab inferiori Principe poſſe fieri eam revocationem.*
16 *Quibus modis fieri revocatio debeat expreſſa explicatur.*
17 *Tacita revocatio explicatur, & 18. 19. 20. 21.*
22 *Explicatur c.* Rodulphus *de reſcriptis.*
23 *Objicitur, & diluitur.*
24 *Objicitur ſecundo.*
25 *Objicitur tertio.*
26 *Limitatio doctrinæ.*
27 *Per ſententiam non revocari privilegium, niſi exprimatur.*

11 Certum eſt & communi DD. omnium ſenſu receptum finiri etiam poſſe diſpenſationem tam in primo, quam in ſecundo ſtatu, ſi is qui conceſſit, revocet. Et ſumitur ex generali doctrina in materia de privilegiis, quæ docet revocari poſſe beneficium gratuitum a concedente, ſicque finiri. Quam doctrinam de privilegiis docet late Suarez *lib.* 8. *c.* 37. *n.* 4. citatis multis, & Thomas Sanchez *lib.* 8. *de matrimonio diſp.* 33. *n.* 1. Salas *diſp.* 17. *citat. ſect.* 14. & *diſp.* 20. *ſect.* 19. & alii frequenter. Quare cum ejuſmodi diſpenſatio ſit quoddam beneficium gratuitum, poterit revocari a concedente. Et idem dicendum eſt de quavis licentia ad aliquid faciendum, vel eligendi confeſſorem, & ſimilibus.

12 Sed circa hanc communem doctrinam adverte primo illam in primis non intelligi de privilegio conceſſo non ſubdito. Illud enim communis Doctorum ſententia docet irrevocabile eſſe. Quia cum jam tranſtulerit jus in alium, qui non eſt ſubditus, non poteſt amplius revocare. Sic communiter Doctores in *c. novit, de judiciis*, & multis citatis Suarez *d. lib.* 8. *c.* 37. *n.* 2. Itaque tam ab ipſo concedente, quam a ſucceſſoribus ſervari debent, cum id exigat ratio pacti & conventionis juſtæ.

13 Deinde ea doctrina limitatur, ut non habeat locum in privilegiis oneroſis, & per modum contractus etiam ſubdito conceſſis ex eadem ratione. Unde per revocationem cum clauſula generali non cenſeri revocatum privilegium conceſſum in forma contractus, quale eſt etiam privilegium Bullæ. Cujus ratio eſt, quam advertit Thomas Sanchez *lib.* 8. *diſp.* 33. *nu.* 10. Quia per eam clauſulam generalem non revocantur privilegia conceſſa per modum contractus, ut docent communi ſenſu Doctores, quos refert, & ſequitur Thom. Sanch. *diſp.* 7. *n.* 8. Suarez *d. lib.* 8. *c.* 38. *n.* 3. Privilegium autem Bullæ conceſſum eſt per modum contractus remunerativi, cum dicatur ibi, *Porque diſtes de limoſyna*, &c. Quam etiam doctrinam præter citatos docet Salas *diſp.* 17. *cit. ſect.* 18. Qui refert etiam pro eadem Henriquez, & Emanuelem Rodriquez. Eandem univerſe de omni privilegio dato ſubdito per modum contractus docet Suarez *d. cap.* 37. *n.* 5. ex ea ratione. Quia poſtulat naturalis ratio, ut ſerventur pacta juſta a Principe inita cum ſubditis. Quare ſimilia privilegia revocari valide non poſſunt, niſi duo concurrant. Primum eſt, ut in illa revocatione ponatur clauſula; *Non obſtantibus indultis & privilegiis conceſſis etiam per modum contractus.* Secundum eſt, ut jubeamus reſtitui id ſub cujus onere indultum conceſſum eſt, ut docet idem Thom. Sanch. *diſp.* 33. *cit. n.* 20. Quæ valide obſervanda ſunt ad ea, quæ nonnulli dicunt de revocatione Bullæ comparatione religioſorum. His accedunt quæ docet Suarez *d. lib.* 8. *cap.* 37. *n.* 6. ubi probat privilegium remunerativum eſſe irrevocabile etiam datum ſubdito, quia hoc valde accedit ad privilegium ex contractu. Ob hoc tamen negari non debet revocari aliquando a Principe poſſe juſta ex cauſa, & bono publico neceſſaria, ſine ulla tamen compenſatione debita ſaltem ex juſtitia, ut notat Suarez *ibidem*. Habet ergo locum hæc communis doctrina in privilegio tam gratis conceſſo, quo transferatur jus aliquod in ſubditum, ut privilegium percipiendi decimas, quam quo conceditur facultas aliquid faciendi contra legem, Sed cum diſcrimine. Nam primum non niſi ex juſta cauſa revocari poteſt, cum æquum ſit ratas manere Principum juſtas donationes, licet ſi revocetur, non ſit neceſſaria aliqua compenſatio, ut recte Suarez *ibid. n.* 9. At ſecundum etiam ſine cauſa revocari poteſt valide, licet quandoque contingere poterit, ut non fiat honeſte.

Secundo addendum eſt, quamvis nonnulli DD. ſentiant, & cum illis Suarez *d. lib.* 8. *cap.* 40. *n.* 7. ut conceſſio revocata cenſeatur ſufficere, quod quomodolibet innoteſcat ei, cui conceſſa eſt: attamen mihi videtur probabilius neceſſarium eſſe, ut ea revocatio intimetur per nuntium ad id deſtinatum, vel ſimili modo. Quam ſententiam deſumo ex ea doctrina, quæ aſſerit revocationem juriſdictionis ſive ordinariæ, ſive delegatæ, ut ſortiatur effectum ſuum, deberi intimari per nuntium ad id deſtinatum. Quam doctrinam probat & ſequitur Thomas Sanch. *lib.* 3. *de matrimonio*, *diſp.* 30. *n.* 11. & 13. & *diſp.* 36. *nu.* 9. & nos docuimus ſupra *lib.* 5. Quam etiam docet Emanuel Sà *v. g. n.* 1. unde illi, qui gaudet privilegio Bullæ, debet intimari revocatio, ut illo privatus cenſeatur, alias valebit, quidquid virtute illius geſtum erit. 14

Tertio addendum & obſervandum eſt circa eamdem communem doctrinam indubitatum eſſe eam revocationem poſſe fieri a concedente, non ſolum, quando ſupremus Princeps eſt, quod certum eſt, ſed etiam ſi inferior ſit. Quare unuſquiſque ea ex privilegium omnino gratuitum a ſe conceſſum revocare poteſt, licet nonnulli diſtinguant inter ſupremum, & inferiorem Principem, ſed ſine fundamento, ut recte monet Suarez *cap. citata*, *n.* 12. & *ſequenti*. Verum in revocatione, quæ per inferiorem fieri poteſt, adhuc adhiberi debet diſtinctio. Si enim inferiori diſpenſationem ſive privilegium conceſſum contra jus proprium, & ſpeciale Diœceſis revocet, valida erit ea revocatio etiam ſine cauſa. At ſi diſpenſet, vel concedat privilegium contra legem ſuperioris in illis caſibus, in quibus licere diximus ſupra in principio hujus libri, nonnulli cenſent poſſe ab illo revocari ſine cauſa, & revocationem valere; quia ea conceſſio, quamvis ſit contra ſuperioris legem, pendere videtur a voluntate concedentis, & ibi videtur incluſa conditio, *ſi voluero*. vel *quamdiu voluero*, idque probabile putat Suarez *d. lib.* 8. *cap.* 37. *n.* 15. & in hunc ſenſum explicat Doctores qui ſentiunt non poſſe revocari ſine cauſa, ut intelligantur non de valore diſpenſationis, ſed de honeſtate, quia non fieret licite, & honeſte. Limitat autem idem auctor *ibidem n.* 16. niſi forte in ipſa conceſſione fuerit limitatum tempus. In eo enim caſu valde probabile judicat non poſſe ſine cauſa revocari, argumento textus in *cap. unico*, *de commod.* Cum non deceat beneficio nos decipi, ſed juvari. At aliis probabilius eſt privilegium, ſive diſpenſationem ab inferiori conceſſam in lege ſuperioris revocari ab inferiori non poſſe valide ſine cauſa, ut ſit eadem ratio, & conceſſionis, & revocationis. Cum enim ea fiant ex tacita voluntate ſuperioris, non eſt unde colligamus eſſe voluntatem illius, ut non concedatur valide ſine cauſa, revocetur autem ſine illa. Cujus ſententiæ favent Doctores quos habet Suarez *ibidem n.* 14. Quare ſubditum ab inferiori abſolutum ex cauſa lege ſuperioris, non poteſt alligare inferior eadem lege, cum non poſſit eam legem ferre. Diſpenſationem denique vel privilegium conceſſum ab inferiore poteſt etiam ſine cauſa valide Pontifex revocare. Alios vero ſuperiores non poſſe ſine cauſa valide probabile valde judicat Suarez *ibidem n. finali*. Quia non eſt in eorum poteſtate inferiorem ſine cauſa ſua ordinaria juriſdictione privare. 15

Sed explicare oportet quomodo fieri debeat revocatio vel diſpenſationis vel privilegii. Et in primis quando fit apertis verbis, & expreſſis, & in ſpecie, nulla dubitatio eſt, Similiter revocari poteſt directe quidem non tamen in ſpecie, ſed in genere, ut *non obſtantibus privilegiis quibuſcumque*. Quæ revocatio ſufficiens eſt, niſi in tribus caſibus. Primus, quando privilegium eſt per modum contractus, in qua ſpecie, ut dicebam ſupra 16

iſto

iſto capite, neceſſarium eſt exprimere in revocatione privilegia, etiamſi per modum contractus fuerint conceſſa, ut docet Th. Sanch. *diſp. 35.* & Suarez cum aliis dicto *lib. 8. cap. 38. n. 3.* Secundus eſt: quando privilegia habent clauſulam; ut derogari non poſſint ſine ſpeciali ſpecifica eorum mentione, ut docent Doctores *in cap. nonnulli, de reſcriptis in 6.* & quia non eſt cogendus Pontifex, ut ea de verba ad verbum referat; ſatis erit ſi dicat *non obſtantibus privilegiis ſub quacumque forma conceſſis, ſeda, ut in Clement. 1. de ſepult. in fine*, vel *non obſtante tali. vel tali clauſula*, aut alio ſimili modo juxta *Clement. 2. de ſepult.* Tertius eſt quando privilegium quod derogatur eſt inſertum in corpore juris; tunc rum, quia juris communis rationem habet; non ſatis eſt derogare privilegia, niſi derogetur etiam jus commune, ut notat gloſſa *in Authent. quia, C. ubi de crimin. verb. omni privilegio*, communiter approbata per Doctores juris interpretes & Theologos.

17 Solet enim rurſus revocari privilegium tacite, id eſt, cum Princeps facit aliquem actum, qui cum privilegio ſtare non poteſt. Tunc autem cenſetur eſſe tacita revocatio privilegii, cum præſumitur adeſſe voluntas Principis ad revocandum. Adeſſe autem eam voluntatem jure præſumimus, quando adeſt etiam ſcientia privilegii. Nam ſi ignoret, revocatio non præſumitur. Atque hanc conditionem requiri colliges ex *c. 3. de conſtit. in 6.* & ex *l. idem Ulpianus, §. ſunt & alii; de excuſation. tutor.* Ubi facultas alicui tutori data ad mutandam domicilium, tunc cenſetur eſſe facultas dimittendi munus. & ſollicitudinem tutoris, cum data eſt ex reſcripto Imperatoris, ſcientis illum tutorem eſſe. Eſtque communis doctrina ab omnibus recepta *in c. nonnullis, de reſcriptis*. Sed in hac tacita revocatione advertendum diligenter, quanta repugnantia ſit inter actum Principis, & privilegium. Si enim tantum opponatur parti privilegii, non revocabitur totum, ſed ſecundum partem, aut pro illa vice, ut ſi jubeat ſemel exigi tributum ab eo, qui privilegium habet non ſolvendi, non cenſetur revocaſſe privilegium in totum; ſed ea tantum vice. Quia cum revocatio ſit odioſa; non eſt extendenda ultra præciſam neceſſitatem; & ſi repugnantia non eſt major, non poteſt etiam virtualis, & præſumpta voluntas eſſe major.

18 Potiſſima autem difficultas eſt in explicando, quando ea tacita voluntas, & ſcientia Principis præſumenda ſit, cum verba non habent clauſulam revocatoriam, ſed ſolum eſt nova diſpoſitio repugnans privilegio. Cujus rei explicandæ gratia ſuppono derogari poſſe privilegium, vel per legem aliquam univerſalem repugnantem privilegio, vel per privilegium aliud aliis conceſſum, vel per ſententiam datam contra privilegium.

19 Dico ergo primo: Per legem univerſalem, ſi in ea non eſt clauſula derogatoria, non revocantur tacite privilegia, quæ in corpore juris non continentur *c. 1. de conſtit.* Quia Princeps non præſumitur ſcire omnia particularia jura: privilegium autem non contentum in corpore juris peculiare jus eſt. Cum autem continetur in corpore juris jam jus commune eſt. Ad derogandum autem juri communi non eſt neceſſaria ſpecialis, neque generica illius mentio, ſed tantum pronuntiatio legis repugnantis, dici ſolet in materia de legibus, & explicat Suarez *lib. 6. c. 27.* Sed nonnulli doctrinam hanc de revocatione juris communis limitant, ut non habeat locum contra Concilium generale. Tunc enim dicunt eſſe neceſſariam ſpecialem clauſulam derogatoriam illius. Probant ex textu *in c. nonnulli, de reſcript.* ibi, *expreſſam mentionem, & in c. ex parte, de capel. Monach.* ibi, *de quo nulla mentio eſt*. Quæ limitatio communiter approbatur a Doctoribus, illam probat Padilla *in L. univerſ. C. de div. reſcriptis*, & Th. Sanch. *lib. cit.* Cæterum ego de hac limitatione ſemper dubitavi, & oppoſitam judicavi in puncto juris eſſe veriſſimam, neque requiri ſpecialem derogationem Concilii generalis, ut illi derogatum cenſeatur. Sicque declaravit Pius V. in quadam extravaganti, & praxis Eccleſiæ idem teſtatur ad derogationem Concilii generalis ſufficere etiam generalem derogationem, & ſequitur etiam gloſſa *in d. c. ex parte*, ibi approbata per Innocentium, Abbatem, & alios, & ipſe Abbas *in c. 1. de reſtit. n. 14. & in d. c. nonnulli, n. 10.*

20 Neque obſtat text. *in d. cap. nonnulli*. Reſpondetur enim textum illum procedere in particulari deciſione illius. Regula ergo juris eſt in contrarium, quod ſcilicet ſufficiat derogatio generalis. Neque obſtat etiam text. *in d. c. ex parte*, ibi, *de quo nulla mentio eſt*. Debet enim intelligi quod nulla mentio aut derogatoria erat, neque ſpecialis, neque generalis, cum proculdubio ſufficiſſet generalis.

21 Deinde dico: per aliud privilegium poſterius, ſive utrumque ſit generale, ſive utrumque ſpeciale, ſive primum ſpeciale, & ſecundum generale non derogatur priori per poſterius, niſi ſit in eo clauſula derogatoria juxta formam requiſitam in alio privilegio. Quam doctrinam cum aliis docent Suarez *d. lib. 8. c. 39. n. 6.* & Salas *de legib. diſp. 17. ſect. 14.* Ratio eſt, Quia Pontifex cenſetur ſecundum conceſſiſſe ex ignorantia primi *c. 1. de conſtit. in 6.* atque adeo non poteſt præſumi ex ea conceſſione voluntas revocandi. Favet textus *in c. cum ordinem, de reſcript.* ubi ſpeciale privilegium Ciſtercienſibus datum non derogatur per ſecundum generale ſine mentione illius. At ſi prius privilegium generale ſit; & poſterius ſpeciale, derogatur priori, etiam nulla facta mentione privilegii generalis *c. 1. de reſcript. c. Paſtoralis, §. quoniam, eodem, & c. ſtuduiſti, de officio legati, c. dudum, verſ. nos igitur, de præbend. in 6. & in regula generi, lib. 6. & in l. doli clauſula, D. de verbor. obligationibus*, ubi etiam alia jura allegat ad probandum quod etiam quando ſpecies præcedit, derogat generi ſubſecuto, quod ita in genere non poſſet includi ſpecies, quæ ante præceſſit. Et facit etiam doctrina Bartoli *in l. 1. D. de rebus dub.* Quam etiam doctrinam eleganter proſequitur Suarez *d. lib. 8. cap. 39. no. 7.* Salas *diſp. 17. ſect. 14.* Ratio eſt, quia Principis concedendo generalem favorem non cenſetur abſtuliſſe ſibi poteſtatem faciendi ſpecialem gratiam illa generali non obſtante; & in prædictis juribus ita explicant conceſſiones ſuas, ut velint ſibi poteſtatem ad eam gratiam faciendam reſervare ſine dependentia ab expreſſione, ſeu commemoratione prioris privilegii. Quæ omnia conſiderat Bonifacius VIII. *in cap. dudum, de præbend. in 6.*

Ex quo principio colligi poteſt declaratio ad textum in *cap. Rodulphus, de reſcriptis*, cujus ea deciſio eſt; quod clauſula reſcripti contra quoſdam de Diœceſi Salmantina non comprehendit cives Salmantinos. Contra quam deciſionem pugnare videtur textus *in c. 1. de officio ordinarii, & in c. cum Epiſcopus, eodem lib. 6.* ubi habetur appellatione Diœceſis comprehendi civitatem. Nec vero ſatisfacit communis ſolutio, quæ ait, quod reſcriptum ad lites cum ſit exorbitans, & conſequenter mandatum de providendo, quia eſt ambitioſum, & odioſum contra verborum proprietatem ex defectu intentionis facta mentione hominum Diœceſis, vel beneficiorum Diœceſis, non comprehendit homines aut beneficia civitatis, ut docet *gloſſa penult. in c. cæpimus, de ætate, & qualitate*, communiter approbata per Doctores ibi. Ea namque communis ſolutio convinci videtur ex textu *in c. quamvis, in principio, de præb. in 6.* Ubi facta mentione beneficiorum Diœceſis in mandato de providendo ambitioſo, & odioſo, ſolum excipiuntur, & non includuntur beneficia Eccleſiæ Cathedralis. Ergo excepta Cathedrali bene includuntur beneficia civitatis. Reſpondetur ergo, quod *in d. c. Rodulphus*, ex peculiari juris ratione non potuerunt comprehendi homines civitatis per illam clauſulam contra quoſdam Diœceſis Salmantinæ, quia præceſſerat in eodem reſcripto mentio civitatis ejuſdam, videlicet ita impetrando contra Epiſcopum Saginenſem, & contra quoſdam alios ejuſdem Diœceſis Saginenſis. Unde quia præceſſit mentio ſpecialis civitatis in clauſula generali ſubſecuti facta mentione Diœceſis, non potuerunt iterum comprehendi homines civitatis. 22

Sed huic doctrinæ videtur obſtare primo textus difficilis *in c. ex parte, de officio delegati*, Ubi ſecundum reſcriptum ſpeciale ad Archidiaconatum avunculi non derogat priori generali ad quemcumque Archidiaconatum in eadem Eccleſia primo vacaturum. Sed reſpondeo ad eum textum cum gloſſa *in c. 1. de reſcriptis* in caſu illius textus etiam primum ſcriptum fuiſſe ſpeciale in effectu, quia verificandum erat in primo Archidiaconatu vacante, ut *in c. 2. de renunciat. lib. 6. & cap. mandato, & c. ſi clericus, de præbend. lib. 6.* & ideo ſecundum reſcriptum non potuit verificari in præjudicium primi. Atque hæc eſt communis hujus textus intelligentia, quam etiam amplectitur Berojus *in dicto cap. 1. de reſcriptis*. Sed adverto ulterius, quod etiamſi in caſu illius textus ſecundum reſcriptum non concurreret cum primo ad eundem Archidiaconatum avunculi videlicet, quia primo vacaverat alius Archidiaconatus, quem primus impetrans debuit omnino occupare, ut probant jura allegata; nihilominus ſecundus impetrans non potuit obtinere Archidiaconatum avunculi poſt vacantem, ne irrogetur præjudicium Eccleſiæ, quam Papa non intendit gravare duobus mandatis de providendo, *cap. licet reſcript. lib. 6.* & faciunt verba ejuſdem text. *in c. ex parte, in verſ. quoniam igitur*; ibi; *Nullatenus ſcripſiſſemus*. 23

Secundo obſtare videtur textus *in cap. ex tua, de filiis presbyt.* ubi ſecundum reſcriptum ſpeciale non derogat priori generali. Reſpondet gloſſa *in d. cap. 1. de reſcri-* 24

pris, communiter approbata, & per Abbatem *ibid. n.* 14. quod in ſpecie illius textus tempore, quo filius impetravit ſecundum reſcriptum ſpeciale, jam fuerat diſpenſatum virtute prioris generalis cum illo filio clerici. Faciuntque verba ejuſdem textus ibi: *Diſpenſationem tuam poſteriorum literarum intuitu nolumus irritari.* Sed hæc ſolutio defendi non poteſt. Primo quoniam ſecundum reſcriptum, de quo ibi, non fuit impetratum contra illum, cum quo Epiſcopus diſpenſavit, ſed in genere contra quemcumque immediate obtinentem Eccleſiam, quam pater obtinuerat, ut conſtat ex ipſo textu. Unde colligitur quod per hujuſmodi reſcriptum non fuit diſpenſandi poteſtas revocata cum quocumque. Maxime quia prima gratia generalis cenſetur facta ipſi Epiſcopo, qui debebat diſpenſare potius, quam illis, cum quibus erat diſpenſandum, juxta textum *in cap. ſi cui nulla, de præbend. in 6.* Unde fit, textum *in d. cap. ex tua*, etiam intelligi de diſpenſatione facta poſt ſecundum reſcriptum, & virtute poſteriorum literarum. Dico ergo utrumque reſcriptum, de quo in dicto capite mentio fit, fuiſſe generale. Addo etiam non fuiſſe circa eamdem omnino rem, cum in ſecundo id impetratum fuerit, ut Eccleſiæ aſſignarentur filiis clericorum, etiam ſi non poſſent oſtendere ſe per Epiſcopos inſtitutos. Quod tamen quoad hanc partem infringit Pontifex *in d. cap. ex tua*, non vero diſpenſationem utriuſque reſcripti virtute factam.

25 Tertio obſtare videtur, quia princeps præſumitur ignorare prius privilegium generale, cum non ſit de corpore juris. Ergo poſterius non continet virtualem voluntatem derogandi priori privilegio. Reſpondetur tamen illam ignorantiam eſſe concomitantem, quia non minus concederetur ſpecialis gratia, etiamſi generalis veniſſet in memoriam *d. c. dudum, de præbend. in 6.* & præterea princeps noluit illam ſcientiam, ſive memoriam ſibi eſſe neceſſariam, ut ſpecialem facere poſſet, ut ibidem dicit Pontifex.

26 Limitanda tamen hæc doctrina eſt, ut non habeat locum, quando per prius privilegium eſt alteri quæſitum jus ad rem, argumento textus *in c. fin. de conceſſ. præb. in 6.* neque enim ſimile eſt Principem velle inferre præjudicium tertio in re jam ſua ſine majori cognitione cauſæ, ut docet Panormitan. *in cap. veniens, de reſcriptis, n.* 12. Quod valde conſonat æquitati.

27 Denique addendum eſt per ſententiam non revocari privilegium, niſi quando quis in pœnam delicti eo privatur, quæ expreſſa revocatio eſt, ſed reprobatur. Quia eo non obſtante ſententia fertur contra privilegiatum; vel quia nullum eſt privilegium, vel abolitum vel obreptum detectum. Atque hic eſt ſenſus textus *in c. ſuborta, de re judic.* ibi, *intelligitur reprobaſſe.* Sed de hoc vide Suarez *d. lib. 8. cap. 39. n. 4.* Salas *diſp. 17. ſect. 15.*

CAPUT XX.

An expiret diſpenſatio ex ceſſatione cauſæ, vel ejus uſu.

S U M M A R I U M.

1 *Quo tempore requiratur veritas cauſæ.*
2 *Etiam quando ordinario committitur diſpenſatio, & 3.*
4 *Quid ſi ceſſet cauſa, poſtquam jam ordinarius diſpenſavit.*
5 *Objicitur, & diluitur.*
6 *Objicitur ſecundo.*
7 *Objicitur tertio.*
8 *Objicitur quarto.*

1 REpetendum eſt in memoriam id quod ſupra diximus de diverſis diſpenſationis ſtatibus, vel etiam privilegii. Primus eſt, quando nondum literæ expeditæ ſunt. Et ſuppono ut certum neceſſarium eſſe, ſi diſpenſatio vel privilegium dantur ex cauſa, ut in eo ſtatu cauſæ veræ ſint, alias privilegium non ſubſiſtit, etiam ſi poſtea veritatem habeant, cum executioni mandandum eſt. Itaque eo maxime tempore quo impetratur diſpenſatio exigitur veritas cauſæ, cum dicat Pontifex, *ſi preces veritate nitantur.* Quod autem ante conceſſionis tempus, cum offerebatur libellus, cauſa non ſubſiſteret; parum obeſt, ſi tamen in ipſa conceſſione ſubſiſtunt. De quo vide Riccium *in praxi, deciſ. 261. num. 2.*

2 Secundus ſtatus eſt, quando Pontifex diſpenſationem concedit, & ordinario committit, ut diſpenſet. In quo etiam ſtatu ita neceſſarium eſt cauſæ veritatem perſeverare, ut ea deficiente nulla ſit diſpenſatio, quamvis tempore oblationis libelli, & precum cauſa ſubſiſteret. Sumitur ex *cap. quia circa, de conſanguinitate, & affinitate*, ibi, *Cum tamen ante diſpenſationem oblatam viam fuiſſet univerſæ carnis ingreſſa unica filia, quam habebat.* Requiritur ergo perſeverantia cauſæ tempore conceſſionis. Petebatur autem diſpenſatio in eo capite ex cauſa prolis, ex *c. ſi eo tempore, de reſcriptis in 6.* Ætas legitima requiritur, cum reſcriptum datur, neque ſatis eſt ſi adſit tempore collationis. Hinc diligenter hi, quibus diſpenſatio committitur, attendant in verificatione cauſarum, an cauſa infamiæ, quæ ſæpe allegari ſolet poſt conceſſionem Pontificis, orta fuerit ex familiari converſatione, non antea, ex eo enim poterit cenſeri diſpenſatio ſubreptitia.

Tertius tamen ſtatus eſt, quando commiſſa a Pontifice diſpenſatio eſt Ordinario, nondum tamen diſpenſavit. Et etiam in hoc ſtatu cauſa perſeverare debet, alias ruit diſpenſatio. Unde ſi qua fœmina diſpenſationem impetret, ut cum conſanguineo nubat ex defectu dotis, licet ea cauſa vera extiterit tempore conceſſionis, ſi tamen ceſſavit antequam Ordinarius diſpenſaret, exiſtimo tunc diſpenſationem illam ceſſaſſe, cum non poſſint coram Ordinario verificari cauſæ, ex quibus ei diſpenſatio commiſſa eſt. 3

Quartus denique ſtatus eſt, poſtquam jam ordinarius diſpenſavit, nondum tamen ea diſpenſatio mandata eſt executioni. In quo ſtatu difficilius eſt explicare, an tunc ceſſante cauſa ceſſet diſpenſatio, & privilegium. Non autem loquimur de ceſſatione cauſæ impulſivæ, ſed finalis, & ejus quæ præbuit ſufficientem cauſam diſpenſationi. Et quidem in eo caſu, & ſtatu ceſſante cauſa ceſſare etiam diſpenſationem docuit citatis aliis Th. Sanch. *lib. 8. diſp. 30. n. 14.* cujus fundamenta, quibus in eam ſententiam inductus eſt, referam paulo poſt. Mihi tamen videtur verius non ceſſare diſpenſationem quacumque cauſa ceſſante, neque vinculum ſemel jam ablatum redire. Quam ſententiam docuit gloſſa *in regula Argumentum, de regulis juris in 6.* & alii plures quos refert Sanchez *diſp. citat. n. 13.* & refert etiam, & ſequitur Suarez *lib. 6. de legib. cap. 20. n. 14. 15. & ſeq. & lib. 8. c. 30. per totum*, & videtur docere Riccius *loc. cit.* Quæ ſententia in primis probatur ex abſurdis, quæ ex oppoſita ſequi neceſſe eſt. Si enim ea vera eſſet, neceſſario dicendum, ſi cum aliquo ex cauſa ordines ſuſcipiendi diſpenſetur in irregularitate, & jam diſpenſatione obtenta nolit ad ordines promoveri, irregularem effici. Item ſi ob conjugium ſit diſpenſatum cum aliquo in voto caſtitatis, & poſtea noluit nubere, iterum teneri voto. Et ſi alicui monaſterio indultum eſt privilegium non ſolvendi decimas ob monaſterii paupertatem, ſi poſtea ad pinguiorem fortunam deveniat, non poſſe eo privilegio gaudere. Item ſi cum aliquo Neophyto diſpenſatum eſſet ad dignitatem vel officium ob morum honeſtatem tamquam ex cauſa motiva, ſequeretur ſi mores mutaret, rurſus inhabilem effici; & his ſimilia multa congeri poſſunt. Ratio autem pro noſtra ſententia eſt manifeſta. Quia gratia diſpenſationis jam conſummata eſt in relaxatione legis, ſive impedimenti. Ergo ſi jam eſt ſublatum impedimentum, illa non poteſt reddi invalida, cum ſemel jam fuerit licita, & juſta, & habuerit effectum. Quæ etiam ratio proportione quadam accommodari privilegio poteſt. Quare cum communis Doctorum ſententia docet privilegium ceſſare ex ceſſatione cauſæ, ut vera ſit, intelligi debet, non de ceſſatione cauſæ negative, ſed contrarie, ita ut ceſſatio cauſæ reddat illicitum uſum privilegii, ſive contra jus divinum, & naturale, ſive contra jus poſitivum Eccleſiaſticum, vel humanum, ut recte, & late probat Suarez *d. c. 30. ex n. 7.* & ſic accipe jura, quæ indicant ceſſante cauſa ceſſare privilegium, *c. generaliter 16. qu. 1. & cap. tua, de clericis non reſidentibus*, & alia. 4

Sed huic ſententiæ videtur obſtare primo textus *in l. ex facto, in principio, D. de vulgari*, ubi deciditur privilegium patri conceſſum ſubſtituendi filio furioſo, ceſſare filio ſanæ mentis effecto, & evaneſcere ſubſtitutionem antea factam. Sed hic textus potius favet noſtræ ſententiæ, quia filio reddito ſanæ mentis jam erat iniquum privilegium, & contra bonos mores, & in præjudicium tertii. Unde *ibid.* dictum eſt: *Quia iniquum incipit eſſe privilegium Principis, ſi adhuc id valere dicamus.* Aufert enim teſtamenti factionem homini ſanæ mentis. Reddebatur ergo iniquus uſus ejus privilegii ex ceſſatione cauſæ. 5

Secundo obſtare videtur. Quia lex in communi deſinit obligare ceſſante legis cauſa negative, & in univerſali, & fit inutilis. Ergo idem dicendum eſt de privilegio, facilius enim tollitur jus extraordinarium, & ſpeciale, quale eſt diſpenſatio, & privilegium; quam commune *l. ejus militis, §. 1. C. ad SC. Vellejanum.* Reſpondetur tamen 6

tamen non eſſe eamdem rationem legis, & privilegii. Nam lex obligationem inducit, privilegium autem favorem ejus, cui conceditur. Unde lex ceſſante cauſa in univerſali ceſſat, quia deſiit eſſe lex, & amittit proprietatem, quæ requiritur ad rationem legis, cum fiat inutilis communitati. Privilegium autem vel diſpenſatio jam facta ex eo, quod ceſſet cauſa, non redditur inutilis illi, cui conceſſa eſt. Unde non licet argumentum ſumere a lege ad diſpenſationem.

7 Tertio obſtare videtur. Quia conceſſio privilegii aut diſpenſationis ſine cauſa eſſet illicita, ut ſupra dictum eſt, cum non liceat ſine juſta cauſa violare jus commune. Ergo, & conſervatio ejus privilegii, cum ſemper videatur princeps concedere, argumento textus *in l. Urantus 72. D. de fidejuſſorib.* ibi, *ut quemadmodum incipere alias non poſſunt, ita neque remaneant*. Non eſt autem præſumendum Principem velle conſervare privilegium in eo ſtatu, in quo non concederet, & judicarat illicitam eſſe ejus conceſſionem. Unde habetur in jure *l. 1. D. de condict. ſine cauſa*, & *in l. nihil intereſt, D. de nautica fœn.* paria eſſe a principio non habuiſſe cauſam, & illam eſſe deſiiſſe. Sed reſpondetur in primis privilegii, aut diſpenſationis conſervationem non eſſe actionem aliquam poſitivam concedentis, & ita non eſſe malam, & illicitam; tantum enim privilegium ad ſui conſervationem exigit, quod non revocetur a ſuperiori juxta dicta ſupra iſto libro. Deinde dico, quamvis ea actio conſervativa privilegii aut diſpenſationis mala eſſet, non ideo effectus, hoc eſt privilegium vel diſpenſatio redderetur malus. Ut enim ſupra diximus licet uti diſpenſatione data etiam a principio ſine cauſa, cum tantum ſit uſus effectus peccati, non vero ipſius peccati. Rurſus dico non probari in Principe, quando privilegium, aut diſpenſationem concedit eſſe debere eam intentionem, ut tandiu duret, quamdiu duraverit cauſa. Licet enim in his, in quibus ea eſt intentio Principis per ceſſationem cauſæ ceſſet conceſſio, ut accidit in juribus allegatis, & *in c. Abbate, de V. S.* ibi, *Tamdiu monaſterium ipſum debeat hac honoris prærogativa gaudere, donec ibidem viguerit obſervantia regularis*; tamen non probatur eſſe neceſſariam eam intentionem in Principe concedente privilegium, ut manifeſte conſtat ex adductis exemplis. Sicut enim multa illicite fiunt, quæ tamen facta conſervantur licite: ſic etiam multa licite conſervantur, quæ tamen illicite concederentur. Licet ergo præſenti rerum ſtatu non concederet princeps diſpenſationem, aut privilegium, attamen recte potuit ab initio concedere intentione abſoluta. Tum quia beneficium Principis decet eſſe manſurum: tum etiam quia multis ſcrupulis, & dubitationibus aperiretur janua: tum etiam quia ſæpe cauſa temporalis ſufficiens eſt, ut moveat Principem ad concedendum privilegium, ut videre eſt in multis religionibus, quibus a principio ob auſteritatem vitæ, & reformationem conceſſa privilegia ſunt, quæ nullus dixit ceſſare, ex quod mores ab illa priſtina ſeveritate deflexerint. Similiter ſæpe donat quis alicui licite ob indigentiam, non donaturus licite, niſi ea ſuppoſita: & tamen nullus dicet male facere, ſi non revocet indigentia ceſſante.

8 Denique obſtare videtur exemplum deſumptum ex privilegio conceſſo ad non jejunandum, vel ad comedendum carnes diebus prohibitis propter ægritudinem; in quo caſu quandocumque ceſſet cauſa ceſſat etiam privilegium. Sed hæc objectio nullius momenti eſt. Quia diſpenſatio illa licet videatur una, eſt virtute multiplex, ſicut & obligatio Quadrageſimæ. Unde cum pervenitur ad quemcumque diem, debet eſſe cauſa, ut diſpenſatio ſit valida pro eo die, quia eſt quaſi alia diſpenſatio ex cauſa, & diverſa a diſpenſatione præcedenti. Atque his ſoluta ſunt ea, quæ pro ſua ſententia adducit Th. *d. n. 14.*

§. UNIC.

Quando ceſſet diſpenſatio per ejus uſum.

S U M M A R I U M.

9 *Quando diſpenſatio ceſſet per ejus uſum varie explicatur.*
10 *Diſpenſationem ad unum actum reſtrictam eo finiri.*
11 *Si non reſtringatur, & materia ſit iterabilis, non finitur.*
12 *Colliguntur nonnulla explicationis gratia, & 13.*
14 *Si cum aliquo diſpenſetur ut ducat uxorem prolis cauſa, & eam ſuſceperit, poſſitne iterum contrahere.*

9 SEd denique explicandum ſupereſt, an ceſſet diſpenſatio per primum uſum ejus diſpenſationis, de quo Sanch. *lib. 8. diſp. 31.* Salas *de leg. diſp. 17. ſect. 13. & diſp. 20. ſect. 19.* Azor *tom. 1. inſtit. moral. lib. 5. c. 23. q. 5.* & antea Navarrus *in c. placuit, de pœnit. diſt. 6.* & Felinus *in Baſilii Pontii de Matrim.* *c. 2 de tregua, & pace*, & alii. Rem hanc variis diſtinctionibus explicare DD. conati ſunt. Nam quidam dicunt in odioſis uno actu finiri diſpenſationem, & privilegium: at in favorabilibus non finiri unico actu. Quam diſtinctionem probat Felinus, & Azor *loco cit.* innumeraque proferunt exempla tam odioſa, quam favorabilia. At ſi ea philoſophandi ratio legitima eſſet, omnis diſpenſatio, & privilegium, quod contra jus commune eſt, uno actu finiretur, quia odioſum eſt, ut dixi ſupra, & dicam etiam capite ſequenti. Quod tamen univerſe dici de omni diſpenſatione non poteſt.

Quare rem hanc aliqua univerſali regula non poſſe 10
definiri crediderim, ſed diverſis, & juxta diverſas materias. Dico ergo primo. Quando diſpenſatio ad unum actum reſtringitur, planum eſt illam uno actu finiri, ut ſi diſpenſetur quis ad unum tantum matrimonium, ſemel inito matrimonio, valido tamen, & quod ante mortem valida ex cauſa non diſſolvatur, expirat, ut recte Sanctius *diſp. 13. n. 2. uſque ad 5.* Verum obſervat optime ſi ex illa diſpenſationis forma votum commutes ad hoc tantum ut matrimonium tunc contrahere poſſis, non effici reſtrictum ad primum matrimonium, ſed tantum ut in eo voti commutatio fiat in ordine ad nubendum, manente obligatione voti quoad alia, & ad ſervandam caſtitatem extra conjugium.

Deinde dico. Si diſpenſatio detur ſine reſtrictione ul- 11
la, & in materia iterabili, non cenſetur finiri unico actu, & idem dico de privilegiis. Quam regulam tradit Sanctius *diſp. cit. q. 1. concluſ. 1.* Ad judicandum autem, quando ea conceſſio ſit abſoluta, & pro pluribus actibus, multum refert conſiderare perſeverantiam cauſæ, quamvis ea non ſemper neceſſaria ſit, & circumſtantiam perſonæ, loci, & temporis occurrentis, ut inde colligatur intentio. Proderit etiam conſiderare materiam ipſam, circa quam verſatur privilegium, an ſit ita odioſa, ut raro, & non niſi expreſſe ſoleat in ea iteratio aut multiplicatio concedi.

Hinc inferes dotis promiſſionem primo actu finiri *in* 12
l. dotis promiſſio, D. de jure dotium. Ipſa enim materia, & circumſtantiæ convincunt de eo tantum matrimonio agi. Licentia alicui data, ut plura ſimul obtineat beneficia, ad duo prima tantum extenditur *c. non poteſt, de præbend. in 6.* Eſt enim ambitioſa materia, & jura valde deteſtantur hanc beneficiorum in una, & eadem perſona conjunctionem. Ex eadem conſideratione, licentia alicui data ad ingrediendum monaſterium Sanctimonialium, ſi aliud non explicetur, primo ingreſſu finitur. Idem dic quando diſpenſatur cum aliquo, in gratiam tamen determinatæ perſonæ, ſcilicet, ut illam ducat, quia defloravit, vel quia pauper eſt, non cenſetur diſpenſatus ad aliam: quia illa circumſtantia perſonæ oſtendit limitari ad unum tantum actum. Item facultas data patrono laico, ut poſtquam unum Clericum nominavit, & inſtituendum obtulit, poſſit alium nominare, & offerre, ad unam tantum nominationem extenditur *cap. quod autem, de jurepatronatus*. Item ſi quis emit fructus, qui ex prædio aliquo percipiuntur, primos tantum intelligitur emiſſe, & ſic in aliis. Atque juxta hunc ſenſum accipio quod eſt *in l. boves, §. hoc ſermone, D. de V. S.* ubi dicitur ſermonem ſimpliciter prolatum unico actu finiri.

Ex contraria autem conſideratione colliges licentiam 13
alicui datam ut nubat non expirare primo conjugio, etiamſi data ſit ex cauſa periclitantis continentiæ. Diximus enim non ceſſare diſpenſationem ſemel datam etiam ceſſante cauſa finali. Item diſpenſatus abſolute in irregularitate, ad omne beneficium, & ordines minores, & majores diſpenſatus intelligitur. Similiter, is cui conceditur abſolute licentia legendi libros prohibitos, poteſt ſemel, & iterum legere, & ſic in aliis. Item facultas alicui data confeſſarium eligendi non finitur primo actu, ut notavit Palud. *in 4. diſt. 17. qu. 3.* niſi forte cum petitur pro reſervatis in illis religionibus, ubi conſuetudo eſt, ut limitate concedatur. Idem dicendum de facultate comedendi cibos prohibitos diebus jejuniorum, de poteſtate offerendi ſacrificium in domo privata; de facultate conceſſa alicui, ut poſſit intereſſe divinis officiis tempore interdicti; de facultate teſtandi, cum ea ſit ambulatoria, & morte tantum confirmetur teſtamentum. Item ſi quis legaverit alimenta, non intelligitur de primis tantum alimentis, ſic enim poſtulat intelligi alimentorum materia. Item ſi quis legaverit alimenta uxori Titii, non tantum de prima intelligitur, niſi dicat ſuæ, tunc enim tantum intelligitur de illa, quam de præſenti habet. Vide alia plura exempla apud Felinum, & Azorium *loc. cit.*

Sed numquid, ſi cum aliquo magnate ſolemniter 14
profeſſo diſpenſatum eſt, ut ducat uxorem ſuſcipiendæ prolis cauſa; & ille eam in primo matrimonio ſuſce-

perit, poterit ne ea defuncta iterum contrahere? Negat Thom. Sanch. *diſp.* 31. *cit. n.* 12. Quia ceſſavit jam diſpenſationis cauſa. Ego quidem non ea ratione dicerem diſpenſationem ceſſare, ſed quia attenta perſona, & circumſtantiis, & materia, prudenter judicari poteſt non extendi intentionem diſpenſantis ultra primum matrimonium, ex quo ſuſcepta proles ſit. Atque hæc de modis, quibus diſpenſatio expirare ſolet, ſemel conceſſa.

CAPUT XXI.

De interpretatione diſpenſationum.

S U M M A R I U M.

1 *Proponitur quid agendum ſit.*
2 *Diſpenſationem ſtricte interpretandam eſſe.*
3 *Objicitur, & diluitur.*
4 *Limitatio prima communis doctrinæ.*
5 *Non ultra propriam verborum ſignificationem extendendam.*
6 *Extendendam ad neceſſaria connexa.*
7 *Quando minus includitur in majori, vel neceſſario conjunctum eſt, cum illo locum habet argumentum a majori in diſpenſatione.*
8 *Alias non valere verius videtur.*
9 *Oppoſita ſententia, & ejus fundamenta diluuntur, & 10.*
11 *Limitationes communis ſententiæ.*

1 REm hanc late examinat Thom. Sanch. *lib.* 8. *diſp.* 34. & 35. quia non multum in ea eſt difficultatis, ideo breviter percurram nonnulla, quæ in hac materia cognoſcere æquum eſt ad diſpenſationum intelligentiam in praxi. Tria ergo explicanda ſunt breviter in hoc capite. Primum an diſpenſatio ſit late vel ſtricto interpretanda. Secundum quomodo explicentur clauſulæ diſpenſationum, quæ afferri ſolent pro foro interno. Tertium de intelligentia eorum, quæ ſunt in diſpenſationibus pro foro externo.

2 Quod ad primum attinet, certi juris eſt diſpenſationem, quamvis aliter dictum ſit de poteſtate diſpenſandi ſupra iſto libro, eſſe ſtricte interpretandam, cum ſit odioſa, quia juris relaxatio eſt. Quæ doctrina communi ſenſu Doctorum recepta eſt, ita ut neceſſe non ſit illos enumerare. Conſtat ex *c.* 7. *de filiis Presbyt. in* 6. Facit etiam ratio, Quia ſi lex, quæ corrigit jus commune, eſt ſtricte interpretanda *c. quæ a jure, de regul. jur. in* 6. a fortiori diſpenſatio, quæ eſt vulnus legis. Atque idem propter eandem rationem ſentiendum eſt de privilegiis, in quibus aliquid conceditur contra jus commune.

3 Neque obſtat, quod beneficium Principis latiſſime ſit interpretandum *c. olim, de V. S. & l. beneficium, D. de conſtit. Principum.* Omiſſa enim aliorum ſolutione reſpondetur id eſſe intelligendum de beneficio Principis, quod non eſt contra jus, quale eſt diſpenſatio, ſed præter jus. Sic Th. Sanch. *lib.* 8. *diſp.* 1. pro quo citat gloſſam, Innocentium, Butrium, & alios. Tum etiam beneficium Principis latiſſime eſt interpretandum, quando eſt præter jus, in concedentis tamen præjudicium; at in aliorum præjudicium ſtricte. Sic Sanch. *ibid.* cum Alexandro de Nævo, & Præpoſito, & Jaſone, & aliis quem ſequitur Salas *de legib. diſp.* 20. *ſect.* 10. *n.* 88.

4 Hæc tamen communis doctrina limitatur primo niſi Princeps ex proprio motu diſpenſet: tum enim eſt ex mera gratia, & liberalitate Principis, & late interpretanda, ut colligitur ex *c. ſi motu proprio, de præbend. in* 6. ubi etiam dicit Pontifex ſe non facere motu proprio, niſi exprimat, & cum exprimit facere, etiamſi rogatus faciat. Sic Th. Sanch. *ibid. n.* 5. cum multis aliis, quos refert, & ſequitur Salas *diſp. cit. ſect.* 10. *n.* 89. Secundo limitatur, quando diſpenſatio eſt juri communi inſerta, tunc enim communem favorem continet, cum ſit omnibus æqualis. Atque eadem videtur eſſe ratio de diſpenſatione, quæ per modum privilegii toti communitati conceditur, vel religioni. Hæc docet Henriquez *lib.* 9. *c.* 22. *n.* 3. Sanch. *n.* 13. Salas citatis multis *ſect. cit. n.* 90. *limit.* 2. & 3. & 6. Tertio limitatur, quando diſpenſatio ſit in aliquo ſtatuto, vel conſuetudine exorbitante a jure communi. Quia tunc, cum reducatur reſilia ad jus commune, late eſt interpretanda. Sylveſter *v. privil. q.* 3. *d.* 3. Enriquez *lib.* 7. *c.* 30. *n.* 3. Sanchez *num.* 12. Salas *ſect. cit. limit.* 5. Quarto limitatur, ut non ita reſtringenda ſit, quod reddatur diſpenſatio capfioſa, & inutilis argumento textus *in c. ſi civitas, de ſententia ex commun. in* 6. debet enim intelligi privilegium juxta mateteriam, quam tradit, ut cum Sarmiento, & aliis docet Salas *limit.* 8. & 3. unde ex hoc capite licentia teſtandi Epiſcopis, & Monachis non finitur in primo teſtamento: quia teſtamentum uſque ad mortem revocabile eſt. Rurſus alii limitant, niſi Princeps teneatur diſpenſare: unde dicunt diſpenſationes, quæ fiunt ex neceſſitate vel utilitate Eccleſiæ exigente amplandas eſſe, ut ex debito juris provenientes. Aliis modis limitari communis doctrina ſolet, qui tamen a veritate alieni ſunt.

At quamvis diſpenſatio ſit ſtricte interpretanda, in eo tamen ſenſu, ut non ultra propriam verborum ſignificationem extendatur, ſecus tamen, ſi propria verborum ſignificatio ſervetur. Quod multi docent, quos refert Sanch. *n.* 11. Sic tamen intelligendum, ut neque extendatur ad omnia, quæ intra propriam verborum ſignificationem continentur, quoties vel uſu vel ſtylo, vel jure reſtricta ſint verba diſpenſationis, ita ut non extendatur ad illa omnia, quæ illis verbis proprie ſignificantur. Hinc enim fit, ut diſpenſatus ad ordines non intelligatur diſpenſatus ad majores, ſed ad minores: & illegitimus, cum quo diſpenſat Pontifex ut ordinem ſuſcipiat, tantum poſſit minores ordines ſuſcipere, ut cum Hoſtienſi, Gothfredo, & Innocentio ſentit Azor *tom.* 2. *inſtit. moral. lib.* 6. *cap.* 3. *q.* 6. niſi jam minores ordines habeat, & Pontifex ſciat, ne ſit ejus privilegium ſine effectu *cap. ſi Papa, de privil. in* 6. Similiter ſpurius diſpenſatus, ut ſacros ordines ſuſcipiat, non intelligitur eo *ipſo* habilis ad beneficia etiam ſimplicia, ut cum Dominico, Franco, Antonio, Abbate, & aliis dicit idem Azor *ibid. q.* 5. Et ſpurius diſpenſatus ad beneficia non ideo diſpenſatus eſt ad dignitates, ut cum Panormitano, & Joanne Andrea, & Rebuffo in praxi affirmat idem Azor *ibid. q.* 7. Et ſpurius, cui a Romano Pontifice conceſſum eſt ut ad dignitates aſcendat, non intelligitur conceſſum, ut ad dignitates etiam majores promoveri poſſit, quod cum Archidiacono, Joanne Andrea, Franco, Dominico, Antonio, & Rebuffo docet Azor *ibid. q.* 8. Item ſpurius diſpenſatus ad beneficia, & dignitates non cenſetur diſpenſatus ad dignitates, quibus cura animarum ineſt. Et ſpurius diſpenſatus ad beneficia cui cura animarum, non ideo poteſt ad dignitates eligi. Quæ docet cum aliis Azor *q.* 9. & 10. At Epiſcopus, cui conceſſa eſt poteſtas conferendi beneficia ſimplicia, poterit etiam canonicatum conferre. Quæ communior ſententia eſt, quam juri etiam magis conformem judicat Azor *ibid. q.* 11. Salas *diſp.* 20. *cit. ſect.* 10. *n.* 91. Sà *v. diſpenſ. n.* 13. Sanch. *diſp.* 1. *cit. n.* 26. & *ſeqq.* In quibus etiam omnibus concordat Sayro *lib. de theſ. c.* 11. *a n.* 19 & Avila 7. *p. diſp.* 3. *dub.* 6. *notab.* 4. licet in nonnullis diſſentiat, niſi ſtylus Curiæ aliam amplectendam ſuadeat. Nam ea poteſtas conferendi beneficia ſimplicia ſpuriis ordinaria eſt; & quando eſſet delegata, lata eſt interpretanda, quod ſecus eſt in diſpenſatione. Horum autem omnium ea ratio eſt. Quia vel jure, vel ſtylo, & conſuetudine ea verba in his diſpenſationibus reſtricta ſunt; & ita in illis non præſumitur intentio concedentis, quæ valde inſpicienda eſt *c.* 1. §. *ex parte vero, de conceſſione præbendæ in* 6. Ea enim intentio facit, ut ſæpe etiam recedamus a tenore verborum & privilegii, ut in ſimili dixi late ſup. *lib.* 2. 5

Similiter non ita ſtricte diſpenſatio interpretanda eſt, ut non extendatur etiam ad ea, quæ ſunt neceſſario connexa. Unde diſpenſatus *ad* duo beneficia incompatibilia, diſpenſatus eſt ad non reſidendum in utroque. Et diſpenſatus quis in minori ætate, ut obtineat beneficium parochiale, diſpenſatus eſt ut non promoveatur intra annum, alias eſſent diſpenſationes inutiles. Quod etiam cum Sancho *n.* 19. docet etiam Salas *ſect.* 10. *cit. n.* 92. 6

Sed quæret aliquis an in diſpenſationis intelligentia locum habeat argumentum a paritate rationis, vel a majori ad minus. Et in primis certum eſt habere locum, quando minus includitur in majori, vel ei neceſſario conjunctum eſt, ut diſpenſatus expreſſe *ad* ſacerdotium, diſpenſatus eſt ad inferiores ordines, ſine quibus ad ſacerdotium perveniri non poteſt, ut dicebam etiam paulo ſupra. Vel diſpenſatus ut poſſit facere teſtamentum, poterit etiam codicillum facere, hæc enim duo includuntur in genere ultimæ voluntatis. Unde *in l. Marcellus, ff. de donationib. cauſa mortis*, dicitur. *Nam, & mortis cauſa donare poterit, cui teſtari conceſſum eſt.* Vel etiam diſpenſatus ut comedat ova, poteſt etiam comedere lacticinia, quia una, & eadem videtur eſſe prohibitio ovorum, & lacticiniorum, quod primævam originem a carnibus trahant *c. denique, diſt.* 4 Quare quoties unum in alio includitur, diſpenſatus ad unum, eſt diſpenſatus etiam ad aliud. Difficultas ergo eſt, an valeat in diſpenſatione argumentum a pari, vel a majori. 7

Et mihi quidem verius videtur non valere, ſed ſtandum 8

dum eſſe tenori diſpenſationis, neque extendendum eſſe ad parem vel ſimilem caſum, aut etiam ad minorem. Quæ communis ſententia eſt, & eam *in nu. cit.* ſequitur Th. Sanch. *diſp. 1. cit. n. 32.* Salas *diſp. 20. citat. ſect. 10. n. 93.* Azor *tom. 2 lib. 6. cap. 3. qu. 10.* Sairo *lib. 7. Theſ. cap. 14. n. 17.* Nonnulli probant ea *cap. fin. de tranſlatione Epiſcopi*, ut dicitur diſpenſatum ad Archiepiſcopatum non extendi ad Epiſcopatum. Sed non videtur efficax. Nam in eodem textu dicitur majorem quandoque eſſe ſolere rationem diſpenſandi ad Archiepiſcopatum, quam ad Epiſcopatum, propter majorem Eccleſiæ utilitatem, vel neceſſitatem. Probatur ergo ex *c. cui non Sacerdotali, de præbendis in 6.* ubi ille, cui integra præbenda conferri mandatur, non poteſt dimidiam accipere, etiamſi in ea Eccleſia ſint quædam integræ, & quædam dimidiæ. Facit etiam regula *quæ a jure, de regul. juris in 6.*

9 Contrarium ſentit Decius *in regula*, *Non debet*, *D. de reg. juris*, *& in cap. quia tantum*, *n. 15.* quem ſecuti ſunt alii, & probabilem eorum opinionem judicat Sanchez *diſp. cit. nu. 32.* Probat primo. Quia jus concedit hanc extenſionem in aliis, etiamſi odioſa ſit *l. nec in ea 22. D. ad l. Jul. de adulter.* ibi, *Sed qui occidere poteſt adulterum, multo magis poteſt eum injuria afficere*, *& in l. in ſuis 11. D. de lib. & poſthum.* Ille qui habet vitæ, & necis poteſtatem, habet etiam in ejus bonis, unde colligunt DD. licere adulterum ſpoliare, quia licet interficere, & *cap. ex parte tua, de decimis*, privilegium de decimis non ſolvendis extendi ad novalia, & ſubjungitur ratio: *Quia ubi conceditur majus, minus quoque conceſſum eſſe videtur*. Sed ad hæc omnia jura non eſt difficilis reſponſio. Cum enim hæc ſint privilegia, ſive facultates in corpore juris inſertæ, latam interpretationem recipiunt, juxta dicta ſupra initio hujus capitis. Nos autem agimus de diſpenſatione vel privilegio extra juris communis corpus.

10 Secundo probat Decius ex *cap. per venerabilem, qui filii ſint legitimi*, ibi, *quod in majori conceditur, licitum quoque eſſe videtur in minori*. Et ſit eo loco argumentum a ſpiritualibus ad temporalia, imo, & a ſimili, & in materia odioſa, qualis eſt legitimatio. Sed reſpondent Panormitanus atque Felinus ea contineri in allegatione partis; atque ideo illis nihil probari. Deinde reſponderi poteſt, eam eſſe limitationem quandam communis doctrinæ.

11 Hæc enim communis ſententia multis modis limitari ſolet. Primo limitant nonnulli, inter quos Sanchez *diſp. cit. n. 34.* Quando ratio expreſſa in diſpenſatione procedit etiam in caſu non expreſſo, quia tunc non eſt extenſio diſpenſationis, ſed declaratio. At multum de hac limitatione dubito. Tum quia multa exempla ſunt, in quibus ea limitatio verificari non poteſt. Diſpenſatur cum aliquo, ut domi habeat oratorium propter uxorem ſæpius gravidam, non poteſt ad alium ea extendi diſpenſatio, & comparatione diverſarum perſonarum multa his ſimilia exempla adduci poſſunt. Tum etiam urget argumentum Felini. Quia non eſt cur quando militat major ratio, vocetur extenſio diſpenſationis, & non liceat: & tamen quando eſt eadem ratio, dicatur declaratio. Quod enim ratio ſit expreſſa, vel non ſit expreſſa, parum refert, ſi tamen eadem ratio diſpenſationis in utroque militat, aut major; expreſſi enim, & taciti eadem ratio eſt, ut dixi ſupra *lib. 3.* Secundo alii limitant, ut non procedat in diſpenſationibus favorabilibus, in quibus agitur de publico religionis favore, ut in diſpenſatione illegitimi ad ordines *d. cap. per venerabilem*. Præjudicium enim, quod ex ea legitimatione ad ordines aliis ſequitur, non curant jura, cum talis ſpurius ſit in jure odioſus *l. poſt emancipationem, D. de leg. 1.* Et cum multis docet Thomas Sanchez ſupra citata diſp. *n. 33.* Aliæ etiam limitationes parvi momenti huic doctrinæ communi adhiberi ſoleat, quas omitto.

§. I.

Explicantur clauſulæ communes in diſpenſatione pro foro conſcientiæ.

S U M M A R I U M.

12 *Quid agendum.*
13 *De clauſula perſonæ, cui committitur diſpenſatio.*
14 *Requiritur in eo qualitas confeſſoris approbati.*
15 *De clauſula continente cauſam diſpenſationis.*
16 *De clauſula continente modum verificandi cauſam.*
17 *De clauſula continente modum abſolutionis.*
18 *De operibus injungendis.*
19 *De laniatione litterarum.*

Diverſæ clauſulæ ſunt earum diſpenſationum, quæ pro foro conſcientiæ concedi ſolent, tam pro impedimentis matrimonii, quam pro votorum aut aliarum inhabilitatum diſpenſatione, quas breviter percurremus. 12

Prima clauſula eſt, in qua executio diſpenſationis 13
committitur, *diſcreto viro confeſſori Theologiæ magiſtro, vel decretorum Doctori*. In hac continetur qualitas eligendi ad eam diſpenſationem exequendam, ſcilicet, Doctoratus, vel Magiſterii in Theologia, aut in jure Canonico. Non ergo ſufficit Doctor in jure civili, non Licentiatus in decretis, aut Theologiæ, non publicus earum facultatum profeſſor in Academia approbata, quantumvis idoneus. Quia diriguntur hæ literæ ad homines in ea dignitate conſtitutos juxta textum *in cap. ſtatutum, de reſcript. in 6.* Unde neque ſufficit, qui communi errore Doctor exiſtimatur, ſi revera non eſt: neque illi, qui ex inſtituto aliquarum religionum Magiſtri vocantur, requiritur enim ut eo gradu ſit inſignitus in aliqua Univerſitate approbata, non aliter. At ſi approbatus ſit, quamvis indoctus, eas literas exequi poterit. Solum addendum eſt religioſos, qui in privilegiis communicant, dummodo per Generalem aut de ejus licentia per alios ſuperiores deputati ſint, poſſe ejuſmodi literas exequi ex conceſſo privilegio Societati JESU per Gregorium XIII. cujus meminit Sanchez *diſp. 34. n. 11.* Salas *de legib. diſp. 20. ſect. 10. n. 97.* Emanuel Rodriquez *tom. 1. qq. regul. qu. 63. art. 8.*

Requiritur præterea in eodem executore qualitas 14
confeſſoris approbati ab Ordinario, quæ etiam clauſula apponitur in Bulla Cruciatæ. Qualis autem approbatio requiratur, & cujus ordinarii, late explicui in tractatu de ſacramento Pœnitentiæ, & inde petenda ſunt. Illud tamen admonuerim cenſeri approbatum, ſi communis error adſit de ejus approbatione, quamvis revera non ſit approbatus, juxta dicta late ſupra *lib. 5.* Deinde, etiamſi tantum ſit approbatus cum limitatione ad certum genus perſonarum, poſſe eas literas exequi, quia jam in illo reperitur conditio approbationis, quam ſine reſtrictione ulla requirit Pœnitentiarius. Sic Thomas Sanch. *diſp. cit. 34. num. 16.* At non placet. Tum quia licet ea doctrina poſſet in religioſis confeſſariis ſuſtineri, juxta ea quæ dixi loco citato; at in aliis confeſſoribus nequaquam. Quia ſicut in privilegio Bullæ conceſſo is intelligitur confeſſor approbatus, qui comparatione ejus, qui eligit, ſit approbatus, ut dixi *ibid.* cum veriori, & communiori ſententia, ita etiam in præſenti. Quod ſi unus confeſſor nolit exequi diſpenſationem, quia judicat illam eſſe ſubreptitiam, poteſt adiri alius qui exequatur, vel idem poterit retractare ſententiam, ut contra Navarrum recte docet Sanchez *lib. 8. diſp. 27. n. 40.* Quare fori conſcientiæ, & exterioris, quoad hoc eſt diverſa ratio.

Secunda clauſula continet diſpenſationis cauſam, ſci- 15
licet, *periculum incontinentiæ, quia continenter vivere non ſperat*. Ad cujus verificationem non ſatis eſt, quod quomodocumque ſtimulis carnis agitetur, ſed quod ita vexetur, ut probabile periculum ſit frequentis lapſus, & incontinentis vitæ, & id indicant alia verba, quæ apponi ſolent, ut maxime dubitet continere poſſe, & probabile ſit periculum incontinentiæ.

Tertia clauſula continet modum verificandæ cauſæ, 16
ſi ita inveneris poſt diligentem oratoris examinationem, & conſilia præſtita. Diligens examen præmitti debet ſuper cauſarum veritate, non tamen recipiendo teſtes, ſed examinato ipſo oratore, & recepto ab eo juramento, cui in eo fides adhibenda eſt. Cumque examen hoc aſſignetur pro forma executionis, adeo neceſſarium videtur, ut eo non præmiſſo, quamvis cauſæ veritas ſubſiſteret, nulla eſſet diſpenſatio, ut cum Joanne Gutierez docent Sanctius *diſp. cit. n. 26.* & Salas *ſect. 10. ſ. 3.* At monita ſive conſilia non ſunt alia, quam quæ ordinantur ad veritatis manifeſtationem, eaque non exiſtimo eſſe de ſubſtantia, cum Sanctio *ibid. num. 27.* Sed numquid ad ejus veritatis manifeſtationem oportebit ab oratore exigere juramentum? Negat Sanchez *n. 21.* Quia hæc diſpenſatio juxta fori pœnitentiæ leges exequenda eſt. At cum in aliis non omnino ſerventur leges fori pœnitentialis, non video cur non poſſit ab eo exigi juramentum. Adde, ſi cauſa ſit manifeſta, atque notoria, vel ipſi confeſſario recte cognita, non eſſe neceſſarium examen quod ad cognoſcendam cauſæ veritatem ordinatur. Sed quid ſi confeſſarius ſciat cauſam eſſe falſam, tenebitur credere, & exequi diſpenſationem? Negant Th. Sanch. & Salas in quo valde judicium hoc recedit a judicio confeſſionis. Nullum denique oratori etiam exigenti teſtimonium de diſpenſatione reddendum eſt, cum ea tantum data ſit pro foro interno, ad quod nulla teſtimonii neceſſitas eſt.

17 Quarta clauſula eſt. *Eumdem a mutatione propoſiti abſolvat hac vice in forma Eccleſiæ conſueta, & injuncta ei pœnitentia ſalutari.* Intellige de mutatione propoſiti, quam culpabilem eſſe conſtiterit, eſt enim retroceſſio a meliori propoſito, quæ regulariter cum culpa eſt. Sed hic potiſſima difficultas verſatur, an ea diſpenſatio fieri debeat audita confeſſione, & in ſacramento confeſſionis. Thomas Sanchea in *hac diſp. num.* 29. negat, ſequitur Salas *diſp.* 20. *ſect.* 10. n. 98. Cujus fundamenta hæc ſunt. Quia ſi pœnitentiarius vellet hanc executionem fieri in foro pœnitentiæ & confeſſionis, id exprimeret. Deinde quia in his literis non utitur verbo, *fori pœnitentiæ*, ſed *fori conſcientiæ*. Forum autem conſcientiæ aliud eſt a foro pœnitentiæ; illud confeſſionem poſtulat, hoc non: ut probat Sanchea ex Propoſito *in cap. præterea*, 2. *n.* 5. *de ſponſal.* Emanuel Rodriquez *tom.* 1. *quæſt. regular. qu.* 60. *art.* 10. Ego quidem eam opinionem exiſtimo eſſe probabilem: probabiliorem tamen eam, quæ requirit, ut fiat in ſacramento confeſſionis. Et in primis ea diſtinctio fori pœnitentiæ, & fori conſcientiæ non eſt ſatis firma, & facile convellitur ex Tridentino *ſeſſ.* 24 *cap.* 6. *de reform.* ubi forum conſcientiæ ex ipſius Sanchi ſententia ſignificat forum pœnitentiæ, quandoquidem cenſet poſſe eam diſpenſationem dari extra ſacramentum confeſſionis. Quare ex eo quod in his literis utatur pœnitentiarius ea voce *in foro pœnitentiæ*, non poteſt ulla firma ratione colligi fieri debere extra ſacramentum. Deinde, omnia quæ in his literis continentur, indicant ſacramentalem confeſſionem. Primum, quia utitur *abſolvendi* verbo, cujus non eſt uſus in diſpenſationibus. Deinde quod ait *in forma Eccleſiæ conſueta*, quæ particula oſtendit idem ſacramentum. Rurſus, quia requirit in executore ejus diſpenſationis qualitatem confeſſoris approbati ab ordinario. Nulla autem alia commoda aſſignari ratio poterit, quare ea conditio requiratur, niſi hæc. Si enim propter idoneitatem, ſufficiebat qualitas magiſterii, aut Doctoratus in Academia approbata, quæ ſine dubio majus eſt argumentum idoneitatis, quam qualitas confeſſoris. Atque ex his ſoluta manent fundamenta Sanchii. An autem idem dicendum ſit de commutatione votorum per Bullam Cruciatæ, ex ejus clauſula petendum.

18 Quinta clauſula continet ea opera, in quæ commutari ea vota debent, vel injungenda ſunt oratori in diſpenſatione. Circa quæ obſerva non eſſe in arbitrio confeſſoris illum liberare his operibus, & omittere, videntur enim ex ſerie literarum neceſſario injungenda. Erit autem in ejus arbitrio ea moderari, quantitas enim non eſt deſignata. Debent tamen eſſe ſupererogationis. Unde confeſſio, quæ inter ea opera numeratur, imponi quidem non poteſt frequentior quam menſtrua, ut ſaltem aliquo die menſis confiteatur, poteſt tamen præſcribi bimeſtris, aut trimeſtris, ſed cui non ſatisfaciat per aliam, ad quam ex voto vel pœnitentia, aut ex alia cauſa neceſſaria teneatur; in quo immerito Salas diſcedit a Sanchio. Ea enim ſemper mens eſt injungentis pœnitentias, ut aliquid ſupererogationis imponat, niſi explicet, ut dixi in materia de pœnitentia.

19 Sexta clauſula petit; ut *hæ literæ dilanientur facta diſpenſatione, nec tradantur oratori, & ſi traditæ fuerint, nihil ei proſint*, quod intellige in foro externo, quia ea videtur eſſe mens Pontificis, & pœnitentiarii. Septima clauſula apponi ſolita petit, ut *impedimentum occultum ſit*, occultum autem hoc loco vocatur, ſicut & apud Tridentinum *ſeſſ.* 24. *cap.* 6. non quod probari in judicio non poteſt, ſed quod, licet multis cognitum, deductum tamen non eſt ad forum contentioſum juxta ea, quæ dico in opere de ſacramento Ordinis *lib.* 2. Octava clauſula apponi ſolita in his diſpenſationibus pro matrimonio contrahendo, continet legitimationem prolis pro foro conſcientiæ, quæ quomodo intelligenda ſit petendum eſt ex *lib.* 11. Additur etiam ut uterque conjux fiat certus de nullitate matrimonii. De cujus neceſſitate ſatis dixi ſupra *lib.* 4. *circa finem*. Denique additur, *gratis abſque*. An autem per eam clauſulam excludatur conſuetudo, quæ in multis partibus eſt legitime præſcripta accipiendi ſtipendium laboris, petendum eſt ex materia de ſimonia, & nos explicamus in eo opere *lib.* 8. vide Sanctium *diſp.* 35. *a n.* 9. Salas *ſect.* 10. *cir. prope finem*, qui licere dicunt.

§. II.

Explicantur clauſulæ diſpenſationum pro foro externo.

S U M M A R I U M.

20 *De clauſula* officialis *in diſpenſatione pro foro externo.*
21 *De clauſula continente cauſas, variæ referuntur, & n.* 22. 23. *&* 24.
25 *Examen faciendum ſuper veritate cauſarum.*

Prima clauſula eſt, in qua ponitur *officialis*, cui diſpenſatio committitur, quo nomine quis intelligatur conſtat ex dictis ſupra *lib.* 5. Unde dirigi poſſunt ad priorem nullius Diœceſis, quaſi Epiſcopalem juriſdictionem habentem, ut expreſſe decrevit S. D. N. conſultus de hac re, ut teſtatur Riccius *in praxi deciſ.* 252. Sufficit autem ſi literæ præſententur coram unius ex contrahentibus ordinario, quando ſunt diverſæ Diœceſis. Praxis enim obtinuit, ut in his diſpenſationibus obtinendis non explicetur Diœceſis. 20

Secunda clauſula continet diſpenſationis cauſas, quando ea cauſa conceditur. Variæ autem aſſignari ſolent. Prima eſt extinctio magnæ litis, ad quam etiam pax conſanguineorum pertinet, quod cedit in bonum publicum, ex doctrina D. Thomæ *q.* 63. *art.* 2. *ad* 2. & evitatio ſcandalorum *cap. a. de novi operis nunciatione*. Unde ſæpe allegari ſolet pro cauſa evitatio inimicitiarum, quæ oriuntur ex eo, quod ea fœmina vel infamata ſit per viri copulam, vel per frequentem ingreſſum in ejus domum. Sed inſpiciendum attente an ea infamia orta ſit poſt conceſſam Romæ diſpenſationem, an antea: ſæpe enim in hoc defectus diſpenſationis eſſe ſolet. Huc etiam reduci debet, quando diſpenſatio in matrimonio videtur neceſſaria ad obviandum alicui magno delicto, ut ſumitur ex doctrina D. Thomæ 2. 2. *qu.* 67. *art.* 4. *in corpore*. 21

Secunda cauſa aſſignari ſolet, quando ob loci anguſtiam, & omnis propagatam fœminæ proſapiam non reperitur matrimonium æquale, niſi inter conſanguineos. Expedit enim matrimonia inter æquales contrahi. Satis autem eſt ad ejus cauſæ verificationem, quod in eo oppido non inveniatur, quamvis in loco vicino inveniri poſſet, ut declaratum eſt a Cardinalibus, quam declarationem ad verbum refert Sanchea *lib.* 8. *diſp.* 19. *n.* 13. Similiter ad hujus cauſæ veritatem ſufficit, quod morali hominum æſtimatione in eo oppido non judicentur pares illis, niſi conſanguinei. Ejus autem paritatis judicium multum pendet ex arbitrio, ex multis enim circumſtantiis perpendenda eſt, generis qualitate, divitiis, ætate, filiorum numero, aſperitate ingenii. 22

Tertia cauſa aſſignari ſolet defectus dotis; ratione cujus vel periculum incontinentiæ eſt, vel nubere æquali non poteſt. Non tamen dicitur dote carere fœmina, quæ habet dotem, ut virum competentem inveniat; licet ea dos non ſufficiat ad nubendum potentiori conſanguineo, qui illam ducere vult, ut prudenter docet Sanchea *diſp.* 19. *num.* 17. Nec etiam dicitur dote carere, quæ nihil habet, at ejus parentes divites ſunt, etiamſi parciſſime ſe erga illam gerant cum habeat jus ſuccedendi, & compellendi. Quod ſi eo jure caret, ut in aliquibus regnis de conſuetudine eſt, inops cenſeri debet, ſicut & illa, quæ non habet dotem competentem expectata ſua portione legitima, niſi melioretur, & etiam illa quam frater dotare vult, nullo tamen pacto ea voluntas firmata eſt, quo certa ſit ea dos, & etiam illa, cujus parentes ita indigent bonis quæ habent, ut nulla ſe parte ſpoliare poſſint ad illam dotandam; vere enim inops eſt, cum nihil habeat, quo onera matrimonii ſuſtinere poſſit. Ad hunc etiam dotis defectum annumeratur, quando hæreditas aliqua duobus relicta eſt ſub ea conditione, ſi nubant, alias dividenda: expedit enim bono communi familiarum conſervatio. Item ſi fœmina dotem habeat competentem, at tot litibus implicatam, ut viro indigeat, qui ea negotia tractet, & maxime conveniens ſit ad ea peritus aliquis conſanguineus. Vidimus enim etiam diſpenſatum ex hac cauſa. Quod ſi ea fœmina dotem habens illi renunciavit eo animo, ut paupertatis titulo diſpenſationem obtineret, Sanchea exiſtimat diſpenſationem obtentam non valere, & mihi placet ejus ratio deſumpta ex defectu intentionis Pontificis. At ſi alio animo renunciaſſet, & abſque pacto retro donandi, quamvis cum ſpe accipiendi a donatario, ſine pacto tamen, valere diſpenſationem probabilius eſt. Sed 23

an ſe-

an renunciare poſſit hæreditati vel legato obvenienti, poſtquam Romam miſit ad diſpenſationem impetrandam, vel poſtquam diſpenſatio conceſſa eſt, ne fruſtietur effectu diſpenſationis, dommodo non fiat ea renunciatio fraudulenter, quæſtionem habet, & quæ pendet ex principiis, de quibus agimus in commentario de rebus Eccleſiæ alienandis, hoc eſt, in tractatu de Ordine, & annexis *lib.* 10. Ubi explicamus an repudiatio legati habeat alienationis rationem, & inde petenda. Agit de eo Sanch. *diſp.* 19. *n.* 27. quem interim vide.

24 Solent etiam pro cauſis exponi conſervatio divitiarum in eadem familia. Item conſervatio illuſtris familiæ; ex qua cauſa multis viris principibus conceſſa diſpenſatio eſt. Item excellentia meritorum petentis, Addde, & ſanguinis qualitas, ut ſi magni principes ſint, quo nomine, ſi nulla alia particula determinans addatur, intelligo non tantum filios Regum; & Principum ſupremorum ſed etiam eos, quos dominos titulares vocamus, & præcipue Magnates, Hiſpane *Grandes*. Denique etiam proles ſuſcepta ex conſanguinea, *cap. quia circa, de conſanguinitate*, ut dixi ſupra *iſto libro*.

Tertia clauſula continet examen faciendum ſuper veritate cauſarum. Quod quamvis per teſtes conſtare debet, & in foro externo: non tamen cenſetur eſſe neceſſaria de jure cognitio judicialis, ſed extrajudicialis ſufficit. Unde ſi notoria cauſa ſit, putant nonnulli non eſſe neceſſariam aliam cauſæ cognitionem. Sed ut multis incommodis obvietur, oppoſitum video ſervari in praxi. Circa alias clauſulas nihil eſt ſpeciali obſervatione dignum. Videatur Thom. Sanch. *diſput.* 35 Cujus autem expenſis diſpenſatio obtinenda ſit apud illum, vide *diſp.* 36. & hactenus de *iſto libro*. 25

LIBER NONUS.

DE DISSOLUTIONE

MATRIMONII QUOAD VINCULUM, AUT TORUM.

A Libro quarto explicatum eſt, quid pugnet cum matrimonio contrahendo: nunc explicanda ſunt quæ pugnent contracti matrimonii vel vinculo, vel habitationi. Poteſt enim contingere, ut contractum ſemel valide & legitime matrimonium diſſolvatur omnino, aut cohabitatio ſeparetur, & divortium fiat. Se dvinculum diſſolvi contingit aut poteſtate Principis Eccleſiaſtici, aut converſione ad fidem, aut ſtatu religioſo: torus autem, aut cohabitatio ſeparatur, vel per converſionem ad religionem, vel ex cauſa alia ad divertendum ſufficienti, perpetua, vel temporali. Hæc igitur omnia hoc libro complectimur, & explicare conamur.

CAPUT I.

De diſſolutione matrimonii inſpecto Jure civili.

SUMMARIUM.

1 *Jure Civili ſolvi matrimonia, aut bona gratia, aut repudio.*
2 *Mutuo conſenſu.*
3 *Monachiſmo.*
3 *Impotentia, & debilitate.*
5 *Item per deportationem.*
6 *Captivitate. Varia tempora diſtinguenda, & n. 7.*
8 *Et quando in expeditione milites degant.*
9 *Et ob ſervitutem.*
10 *Item per repudium.*

1 PRIUS quam explicemus quid habeat circa diſſolutionem matrimonii Jus Canonicum aut Divinum, explicare placet, atque brevi narratione complecti, quid habeat Jus Civile. Nam quamvis matrimonium individuam vitæ conſuetudinem contineat, *l.* 1. *D. de ritu nuptiar.* tamen aliquot ſunt modi; quibus diſſolvitur Jure Civili; uſque adeo verum eſt, quod Imperator ait, *Novell.* 22. *cap.* 3. *Eorum quæ in hominibus ſubſequantur, quidquid ligatur, ſolubile eſt.* Inter vivos igitur diſſolvuntur matrimonia Jure Civili duobus potiſſimum modis, vel bona gratia, vel interveniente repudio. Bona gratia diſſolvi dicuntur, id eſt, dulciter, ſine querela, ſine libello repudii, amica ſeparatione, ut inquit Tertullianus *in lib. de Monogamia.* Comprehendit autem hic modus plures diſſolvendi matrimonii rationes.

2 In primis olim mutuo conſenſu diſſolvebatur, ſicut & mutuo conſenſu contrahitur, nulla interveniente cauſa ex conſtitutione Anaſtaſii Imperatoris *in l.* 9. *ſi conſtante, C. de repud.* ſicut & ab emptione licet recedere mutuo partium conſenſu. Qui modus diſſolvendi conjugii ſublatus eſt a Juſtiniano *Novell.* 117. *c.* 10. unde ſumptum eſt *Auth. quod hodie, C. de repud.* Sed iterum Juſtinus filius eandem antiquam legem reduxit, & patris conſtitutionem abrogavit, & eſt inter Novellas Juſtiniani 140. Exponitque rationes, ob quas ea conſtitutio ſervari non potuerit, quamvis laudatiſſima fuerit, & optimo ſtudio Legislatoris erga matrimonium excogitata & promulgata. Ex cujus proœmio nonnulla accipe eleganter ſcripta ab illis, *Verum per multi nos adierunt, &c.*

3 Deinde alius etiam modus bona gratia ſolvendi matrimonii eodem jure fuit Monachiſmus. Si enim vel unus ex conjugibus; vel uterque in monaſterium fuerint ingreſſi ſtudio caſtitatis, & perfectioris vitæ, diſſolvi conjugium ſtatuit Juſtinianus *Novell.* 22. *cap.* 5. *Novell.* 117. *cap.* 10. *l.* 53. *Sancimus, §.* 3. *Adhæc, & l.* 56. *de nobis, verſ. nam & maritis, C. de Epiſcopis & Clericis, & Auth. quod hodie, C. de repud.* Cujus conſtitutionis duplex ratio eſt. Prima favor perfectionis & caſtitatis. Secunda, quod monachiſmus morti comparetur. Unde *d. l.* 53. ſcriptum eſt: *Sed ſecundum quod in caſum mortis factum eſt pactum, quod videatur is qui divertit a communi alterius convictu, mortuus eſſe in ulterius contubernio.* At quando ea ratione matrimonium diſſolvebatur, ea bonorum diviſio erat. Si vir eligeret monaſticam vitam uxore in ſæculo relicta, dos reddenda eſt uxori; quæ etiam ex donatione propter nuptias adquirit lucrum, quod ſibi pacta eſt in tempus mortis mariti. Quod ſi mulier monaſticam vitam eligat relicto viro in ſæculo, donatio propter nuptias, & ex dote lucrum ad virum pertinebat, quod pactus eſt in caſum mortis uxoris. Quod ſi uterque eligant monachiſmum, dos ſine diminutione ad mulierem, donatio propter nuptias ad virum pertinet, *d. l.* 53. *& l.* 56. *de Epiſcopis, & Clericis.* Videndus etiam Cujacius Novel. 22. Quæ bona monaſterio quæruntur, in quod ingreſſi fuerint. Hæc autem eatenus vera ſunt, ſi nulli extent ex eo matrimonio liberi; ſi enim extent illis reſervatur dos, & donatio propter nuptias *Novella* 117. *c.* 10. *Auth. quod hodie C. de repud.* ubi etiam pœnæ ſtatuuntur contra eos, qui improbabili pœnitentia ducti luxurioſe vixerint.

4 Tertius quoque modus diſſolvendi matrimonii bona gratia eſt impotentia, ſive debilitas, quam frigiditatem appellat Jus Canonicum. In quo id jus eſt, Ante Novellas Juſtiniani legitimam præbebat diſſolutioni cauſam, ſi maritus integro biennio ab initio matrimonii nunquam rem habere cum uxore potuiſſet, *l.* 10. *in*

cauſis,

cauſis, *C. de repud.* Sed biennium mutatum eſt a Juſtiniano in triennium favore matrimonii, *Novell.* 22. *c.* 6. *& Auth. quod hodie*, *C. de repud.* Quod authenticum legale reſpexit Pontifex *in cap.* 3. *de frigidis*, ut notavit Cujacius in recitation. ad decretales *ibid.* Cum enim matrimonium ſuſcipiendorum liberorum gratia ineatur, & in tabulis nuptialibus id inſeratur, ut multis probat Cujacius *ad Novel.* 22. & Briſſon. de formulis P. R. nulla ſpes liberorum eſſe poteſt, ſi vir adeo impotens eſt, ut integro triennio maritali officio fungi non potuerit. Jus autem Canonicum in eo caſu aut ſolvit antea validum matrimonium, aut declarat nullum a principio extitiſſe, juxta dicta ſupra *lib.* 7. Quod tamen bona fide initum conjugum laborem in actu maritali experiendo excuſavit. Ex ea autem cauſa ſoluto matrimonio, & dos reſtituitur uxori abſque ulla diminutione, & donatio propter nuptias penes maritum remanent *l.* 10. *in fine*, *C. de repud.* Quia cum nulla hic interveniat culpa, ſed potius calamitas, nulla etiam pœna eſſe debet, *l. ſancimus* 22. *C. de pœnis*. Neque ſolum ob impotentiam, ſed etiam ob ſterilitatem licuit ab uxore divertere, & matrimonium diſſolvere, *l.* 60. *vitricus*, §. 1. *& l.* 62. *D. de donat. inter vir.* Exemplum nobis offert Aulus Gellius *lib.* 4. *c.* 3. & Valerius Maximus *lib.* 2. *cap.* 1. *&* 4. Primus enim Corſilius uxorem ſterilitatis cauſa dimiſit, ubi & addit: Corſilium quamvis tolerabili ratione fuerit uſus, hominum tamen reprehenſione non caruiſſe.

5 Quartus etiam modus ſolvendi matrimonii bona gratia eſt per deportationem, ut expreſſe affirmat textus *in l. ſi quis ſic ſtipuletur D. ſoluto matrimonio*: & non obſcure deducitur ex *l.* 1. *C. de repudiis*, ibi, *Si caſus in quem maritus incidit, non mutat mulieris affectionem*. Quod autem expendit Cujacius *tom.* 3. *ad tit. C. de repudiis*. Quod ſi alibi in jure deportatione non dicitur ſolvi matrimonium, *l. res* 24. *C. de donation. inter l.* 5. *D. de bonis damnatorum*, & alibi, hos nodos diſſolvit Cujacius, quem ſequitur Gotophredus *in d. l. res*, *de donat. inter.* adhibita diſtinctione, ut ſcilicet, Jure Civili diſſolvatur matrimonium, non vero jure gentium. Quia juſtæ nuptiæ non ſunt cum Peregrino, id eſt, non cive. Juſtæ enim nuptiæ tantum ſunt inter cives Romanos *Inſtit. de nuptiis*. Deportatio autem peregrinum facit. Unde cum *in d. l.* 1. mulierem mutare affectionem poſſe, ſatis indicatur deportationem eſſe juſtam cauſam divertendi, & quærendi novi mariti poſt annum deportationis. Eſt enim deportatio perpetua. Unde & diverſam hujus & captivitatis rationem docet recte eo loco Jacobus Cujacius. Quamvis & dici etiam poſſet antiquiori Imperatorum jure fuiſſe divortii cauſam, ſublatam tamen noviori. Ea enim jura quæ deportatione diſſolvi matrimonium negant, noviora eſſe videntur, ſi temporum ſeriem attendas.

6 Præterea ſolvitur etiam matrimonium captivitate, in quo diſtinguenda etiam diverſa tempora ſunt. Olim enim vetuſtiori jure captivitate dirimebatur matrimonium. Sicut & ſervitute *l.* 1. *D. de divortiis & repud. l. ſi quis ſic ſtipuletur* 56. *D. ſoluto matrimonio*, *& l. in bello* 12. §. *ſed captivi* 4. *D. de captiv. & poſtlimin. reverſ.* Quæ diſpoſitio adeo diſſolvebat matrimonium, ut conjuge captivo, etiamſi alter vellet in domo mariti remanens, perſeverare conjugium, non poſſet *d. l.* 12. §. 4. & neque jure poſtliminii recuperaretur uxor a captivitate reverſo marito, *l.* 8. *non ut a patre*, *& l. cum duæ ſpecies* 14. §. 1. *D. de capt. & poſtlim. reverſ.* In quo valde differunt Patria poteſtas in filium familias, & jus mariti in uxorem, ſive matrimonium, illa enim recuperatur, hoc non dictis legibus, quia jure poſtliminii ea quæ juris ſunt recuperantur, non quæ facti; matrimonii autem jus ex facto conſurgit. Excipe niſi ſoluta captivitate mulier nondum alii nupta velit redintegrare matrimonium, *d. l.* 8. *& l.* 14. *D. eodem*. Quæ quidem uxor, ſi nondum eſſet nupta, & nulla probabilis eſſet cauſa non redintegrandi matrimonium, cogebatur renovare; aut tenebatur pœna diſſidii, divortiique injuſti, *d. l.* 8. *in fine*. Ab hac univerſali lege & regula excipiebatur liberta nupta patrono, ejus enim conjugium perſeverabat, etiam patrono in captivitatem abducto, ob majorem reverentiam, quam liberta debebat patrono; & ita eo tempore libertæ nubere non licebat, *l. in eo jure* 45. §. *ultimo D. de ritu nuptiar.* Atque hæc vetuſtiori jure conſtituta ſunt.

7 At jure Novellarum Juſtiniani matrimonium non diſſolvitur. Nam vel conſtat maritum vivere in captivitate, vel incertum eſt vivat, nec ne. Priori caſu non licet ad novas nuptias tranſire, & ſi tranſierit, pro adultera punitur. Quod ſi incertum, expectare jubetur conjux per integrum quinquennium a die captivitatis. Quod ſi neque tunc certum ſit, licet ad ſecundas nuptias tranſire, quaſi priore matrimonio bona gratia diſſoluto, & ſine libello repudii. *Novell.* 22. *col.* 7. Verum poſtea Leo Imperator *Novel.* 33. negavit ullo unquam tempore licere alteri conjugi ad nuptias tranſire, niſi ſecundum formam eorum, qui in expeditione verſantur conſtitutam a Juſtiniano *in Novella* 117. §. *cæterum*. Quid in hoc ſervet Jus Canonicum, dixi ſupra *lib.* 7. cum de impedimento ligaminis ſermo eſſet.

His conjunctus eſt modus ſolvendi matrimonii, quando in expeditione milites degunt, in quo varia etiam tempora diſtinguenda ſunt. Nam primo fuit tempus, in quo matrimonium militum in expeditione degentium diſſolveretur bona gratia, *l.* 61. *vel ſenectutem D. de donat. inter.* Deinde ex conſtitutione Conſtantini *in l. uxor* 7. *C. de repudiis*, ubi uxori, cujus maritus in militia eſt, conceditur nubere, ſi per integrum quadriennium expectaverit, nullo accepto interim nuntio de mariti ſalute, & ſi publice depoſuerit conteſtationem miſſam ad ducem militiæ, ſub cujus ſignis maritus militabat. Rurſus Juſtinianus, *Novel.* 22. *col.* 14. mutavit quadriennium in decennium, aliis ex conſtitutione Conſtantini in ſuo robore permanentibus. Denique, ſi inſpiciamus ea, quæ Juſtinianus ſtatuit, *Novel.* 117. *colum.* 11. jam ea cauſa videtur ſublata, cum abſque certo nuntio de morte mariti cauſa militiæ abſentis, noluerit licere uxori ad matrimonium aliud tranſire, ubi etiam pœnas conſtituit Juſtinianus, ſi adverſus hanc ejus conſtitutionem fiat, quæ eo loco videri poſſunt. 8

Tandem bona etiam gratia ſolvitur matrimonium Jure Civili ob ſervitutem, ut ſi alter conjugum ex libero fiat ſervus, *Novel.* 22. *col.* 9. Superveniens enim ſervitus non multum a morte differt; & quia jure Romano cum ſervis non eſt connubium, neq; libero homini cum ſerva, neque dos, neque donatio propter nuptias, *l.* 3. *C. de inceſt. & inutil. nupt. l. ancillæ* 58. *D. de cond. & demonſt.* Unde ſoluto per ſervitutem matrimonio locus eſt conventionibus, pactionibuſve in caſum mortis, hoc eſt, ea quæ quiſq; conjugum pactus eſt de lucranda dote, vel donatione propter nuptias, non ſecus adquiruntur alteri, ac ſi mortuus eſſet, qui in ſervitutem redactus eſt. Quod ſi ab initio contraxiſſet quis matrimonium cum ſerva, quam liberam exiſtimabat, non ſolvitur matrimonium, ſed declaratur nullum per ſententiam, *Nov.* 22. *col.* 10. Quia errantis nullus eſt conſenſus, *l. ſi per errorem* 15. *D. de juriſd. & l.* 2. *D. de judiciis.* 9

Sed præter eos modos ſolvendi bona gratia matrimonium, quos hactenus annumeravimus, jure Romano ſolvebatur per repudium: repudium autem conjugi a conjuge mittebatur per nuntium aut libellum datum, vel miſſum ad domum ejus, *l.* 6. *C. de repud.* & notat Cujacius, & per clavium etiam ademptionem, de quibus Briſſon. late lib. de formul. Roman. Eſt etiam repudium duplex, rationabile unum, quod juſtis cauſis fiebat; irrationabile aliud, quod ſine rationabili cauſa. Et quamvis olim non eſſent certo numero definitæ repudiorum cauſæ, ſed arbitrariæ, & poſitæ in officio, & diſquiſitione judicum, at poſtea lege definitæ ſunt tam ex parte viri, quam ex parte uxoris. Plures fuere olim ex conſtitutione Theodoſii, *l.* 8. *C. de repud.* quæ a Juſtiniano poſtea ad minorem numerum redactæ ſunt, de quibus in *Novella* 22. *col.* 16. *& Novell.* 177. Oportebat tamen cauſas repudii judici allegari, atque probari, *d. l.* 8. §. 2. *&* 3. *& d. Novella* 22. Ex eiſdem etiam Novellis petendum, quibus pœnis afficeretur, qui cauſam repudio præbuit. At quando irrationabile repudium erat, ſi mulier eſſet, dotem & lucra amittebat, illorum uſufructu apud maritum remanente, ſi liberi communes eſſent: ſin vero nulli, pleno jure ea maritus capit. & intra quinquennium nubere prohibebatur *d. l.* 8. Quod jus aliquantulum immutatum eſt per *Novel.* 12. *&* 177. Nam mulier per omnem vitam nubere prohibebatur, & in monaſterium detrudebatur. Quæ pœna poſteriori Novellarum jure communis eſt viro & uxori *Novel.* 127. *&* 134. ut notat etiam Cujacius, ad Novel. 22. Olim etiam mulier ſine juſta cauſa divortium faciens deportationis pœna afficiebatur, & uſque ad acicula capitis, ut ait Imperator, in domo mariti deponere cogebatur, *l.* 1. *C. Theodoſian. de Repud.* Atque hæc inſpecto Jure Civili: jam deinceps de Canonico, & his quæ moribus noſtris recepta ſunt. 10

CAPUT

CAPUT II.

An matrimonium infidelium conſummatum diſſolvi poſſit auctoritate Pontificis,

SUMMARIUM.

1 *Prima ſententia affirmans.*
Ejus argumenta, ibid. & num. 2. 3. & 4.
5 *Occurritur tribus objectionibus, & num. 6. & 7.*
8 *Verior oppoſita ſententia.*
9 *Diſtinguuntur tres quæſtionis ſtatus, & n. 10. & 11.*
12 *Diverſimode probatur, & n. 13. 14. 15. & 16.*
17 *Satisfit argumentis primæ ſententiæ.*

1 NOnnulli exiſtimarunt matrimonium conſummatum infidelium diſſolvi poſſe Pontificis auctoritate, ſic ſenſit Navarr. *lib. 3. conſil. de converſione conjugatorum, conſil. 3. num. 12. §. ad ſecundum dubium.* Thom. Sanch. *lib. 2. diſp. 17. num. 2.* & refertur pro eadem ſententia Socinus *1. vol. conſil. 28.* Quorum ſententia his, mihi ut videtur, niti poterit fundamentis. Primo, quia ea probabili ſententia, de qua *cap. ſequenti*, cum poſſit Pontifex diſpenſare in matrimonio fidelium rato nondum conſummato, nulla videtur eſſe ratio cur etiam juſta de cauſa non poſſit matrimonium infidelium conſummatum diſſolvere. Si enim recte conſideres matrimonium infidelium etiam conſummatum, & legitimum, ratum non eſt, ut ſupra Pontificum & Doctorum auctoritate probavimus: at matrimonium fidelium etiam non conſummatum ratum eſt. Nec vero infidelium matrimonium ideo ratum non eſt, quia in aliquibus caſibus, divino privilegio dirimatur: ea enim ratio, ſi alicujus momenti eſt, convincet etiam matrimonium fidelium non conſummatum, multo potiori jure non appellandum eſſe ratum, cum diſſolvatur auctoritate Pontificia in religionis profeſſione, & in multis aliis caſibus nec ſatis difficile. Si ergo quod in aliquo eventu diſſolvatur conſummatum infidelium, ſufficiens cauſa eſt, ut ratum non dicatur, ſatis etiam erit diſſolvi ſæpe auctoritate Pontificis non conſummatum fidelium, ut inde non appelletur ratum. Si vero ſignificationem attendas, excellit matrimonium fidelium non conſummatum, Nam, ut inquit Innocentius III. *in cap. debitum de bigamis*, ſignificat conjunctionem Chriſti ſponſi cum Eccleſia, qua ſignificatione omnino caret infidelium matrimonium etiam conſummatum. Ergo ſi illud Pontificis auctoritate dirimitur multis de cauſis, diſſolutumque ſæpe eſt, nulla conveniens ratio videtur reddi poſſe, ob quam matrimonium infidelium etiam conſummatum reſcindi nequeat. Atque ad hæc reducuntur duo priora argumenta Navarri *loco citato*.

2 Præterea probat, quod licet nec Papa, neque alius Princeps poſſit regulariter diſſolvere contractus ſuorum ſubditorum inter ſe, neque cum ipſomet factos, juxta regulam *id quod noſtrum D. de reg. juris, & can. convenior 23. quæſt. 8.* poteſt tamen juſta de cauſa id facere ut docet communis ſententia. Sed contractus matrimonii nondum conſummatus, licet ſit jure naturæ validus, tamen ante conſummationem deſtituitur legis ſupernaturalis vinculo, & ſpiritualis ſignificatione. Ergo poterit Papa illum diſſolvere juſta de cauſa.

3 Deinde, quia licet Papa, & alius Princeps non recognoſcens ſuperiorem non debeat velle præjudicare tertio ſine ipſius conſenſu juxta prædictam regulam *id quod noſtrum eſt*; poteſt tamen id facere conſentiente parte, juxta eandem regulam, quæ habet, *id quod noſtrum eſt, ſine facto noſtro ad alium transferri non poteſt*, intelligitur conſenſus expreſſus, vel tacitus, vel aliquid aliud æquivalens. Ergo utroque conſentiente poterit Pontifex diſpenſare.

4 Præterea inniti poſſunt Doctores illi in literis Gregorii XIII. quas paulo infra referemus, in quibus decernit, ut ſi infidelis conjuges conſulut, an velit cohabitare, requiri non poſſit, confecta ſuper eo probatione legitima, libere, & licite is qui converſus eſt, alteri nubat, valeatque matrimonium iſtud, etiamſi poſtea infidelis conjux acceſſerit, probetque vel ſe non fuiſſe requiſitum, aut quo minus reſponderet impeditum fuiſſe legitime; velleque ſe aut ad fidem converti, aut ſaltem ſine Creatoris injuria vitam agere cum chariſſimo conjuge. Quas literas illi ſententiæ inniti, aut illam ſupponere, qui negaverit, neſcio qua ratione juſtam eſſe defendet eam deciſionem Pontificis, aut juri conſentaneam.

5 Neque huic opinioni obſtabit, quod *Matth. 19.* dixit Chriſtus, *Quod ergo Deus conjunxit, homo non ſeparet*, Dicent enim Doctores illi dixiſſe ea verba Chriſtum Judæis, & de quæſtione apud eos controverſa circa repudia diſputantem. Itaque dictum non de infidelium, ſed de fidelium matrimonio, ut notavit Innocentius I. relatus *in c. numquid 28. quæſt. 1.* Quo etiam pacto dicent illa intelligenda apud Matthæum *ibidem: ab initio autem non fuit ſic* ſcilicet dicta de matrimonio fidelium, quod Verbi cum humana natura indiſſolubilem unionem repræſentat; alias ſi ita abſolute, & univerſe ea verba intelligerentur, convincerent etiam matrimonium ratum fidelium non conſummatum reſcindi non poſſe Pontificis auctoritate: illa enim dicta ſunt de matrimonio in ſtatu innocentiæ Dei inſtitutione contracto, in quo ſtatu nondum conſummatum erat.

Neque obſtat etiam Innocent. I. in *c. numquid 28. q. 1.* & alii canones, de quibus ſupra, qui docent baptiſmo non diſſolvi conjugia, ſed ablui crimina. Nec enim iſti Doctores id ita eſſe negabunt. Sed quamvis conſtantiſſime affirment baptiſmo non dirimi conjugia, dicent tamen ex eo non effici, quin juſta de cauſa poſſint a Pontifice diſſolvi. 6

Neque denique obſtat, quod matrimonium ratum fidelium conſummatum diſſolvi non poſſit, dicent enim eſſe longe diverſam rationem ob ſpecialem ſignificationem, quam habet ex doctrina Pontificis *in cap. quanto, de divortiis, & c. debitum, de bigamis*, Nec denique majoris eſſe momenti dicent cenſuram Academiæ Pariſienſis, ſi qua forte de hac re extet, quæ ad meam nondum cognitionem pervenit, forſan enim illi de matrimonio conſummato fidelium locuti ſunt, ſicuti & eam opinionem ſpeculum conjugiorum intolerabilem errorem cenſet. 7

Verum ego ſemper exiſtimavi omnino certam matrimonium infidelium conſummatum non poſſe diſſolvi auctoritate Pontificia. Et quidem hanc fuiſſe hactenus communem Doctorum ſententiam, licet de matrimonio fidelium rato aliter judicaverint, dubitari non poteſt, & expreſſe Gabriel Vaſquez *diſput. 2. de Matrimonio, c. 6. num. 58.* falſiſſimam docet eſſe quorundam doctrinam, qui ex eo quod indiſſolubilitatem matrimonii ex ſignificatione unionis hypoſtaticæ oriri exiſtimaverint, deducere non dubitarunt matrimonium conſummatum infidelium, cum ad fidem convertuntur, diſſolvi poſſe auctoritate Pontificis, eo quod non ſit ſignum conjunctionis Chriſti cum Eccleſia. Id quod anno Domini 1588. cum ipſe Gabriel Vaſquez Romæ eſſet, a Summo Pontifice Sixto V. obtinere pro viribus contenderunt, & repulſam paſſi ſunt, in quorum ſententiam ipſum nunquam ſubſcribere voluiſſe affirmat. 8

Sed explicationis gratia diſtinguendi ſunt tres quæſtionis ſtatus, Primus eſt, cum uterque infidelis eſt, & in hoc caſu planum eſt non poſſe diſſolvi a Pontifice, quia non habet in illis poteſtatem; neque eſt unde credamus a Deo relictam eſſe hanc poteſtatem Pontifici, quamvis relinqui poſſet; univerſe enim ſcriptum eſt a Paulo, *Quid ad nos de his, qui foris ſunt, judicare?* 9

Alter ſtatus quæſtionis eſt, cum uterque eſt converſus ad fidem, & matrimonium conſummatum erat ante baptiſmum, non poſtea. Et in hoc caſu etiam judico non poſſe Pontificem diſpenſare, neque diſſolvere. Quia jam ſuſcepto baptiſmo eſt illud matrimonium ratum, & conſummatum. Parum autem refert, quod ante baptiſmum conſummatum fuerit. Id quod a poſteriori colliges, tum quia revera effecti ſunt una caro. Tum etiam, quia ex matrimonio conſummato ante baptiſmum naſcitur poſt baptiſmum affinitas, vel irregularitas. Ergo reputatur pro conſummatione, ac ſi poſt baptiſmum facta fuiſſet, alias ea impedimenta non orirentur ex copula habita ante baptiſmum. 10

Tertius ſtatus quæſtionis eſt, quando unus ex eis tantum eſt converſus ad fidem altero in infidelitate remanente. Et etiam in hoc caſu exiſtimo nequaquam poſſe Pontificem diſſolvere, & in primis hæc ſententia probatur ex dictis *lib. 5. cap. 12. & 13.* de indiſſolubilitate matrimonii proveniente ex jure naturali tantum, cui nihil firmitatis addit ſignificatio. Igitur ſi conſummatum infidelium diſſolvi poſſet auctoritate Pontificis, plane etiam conſummatum fidelium, maxime cum multorum opinio ſit eam ſignificationem conjunctionis hypoſtaticæ a principio cuicumque matrimonio convenire, ut retuli ſupra *lib. 5.* Certe poteſtas diſſolvendi matrimonium conſummatum reduceretur ad quoddam incertiſſimum fundamentum, quod in re tanti momenti ſuſtineri non poteſt. 11

Præterea, quia quamvis demus matrimonium ratum fidelium auctoritate Pontificis diſſolvi poſſe, de quo 12

cap.

cap. ſequenti, attamen Doctores, qui id aſſerunt, probabilem aſſignant rationem, ob quam credamus a Deo relictam eam poteſtatem diſpenſandi in votis, quorum obligatio eſt de divino naturali jure; attamen ut credamus diſpenſante Chriſto in eo quod dixit *Matthæi 19. Quod Deus conjunxit, homo non ſeparet*, relictam eſſe poteſtatem in Eccleſia ad diſſolvenda matrimonia infidelium conſummata, nulla ſubeſt idonea ratio. Nam ſi alter infidelis convertitur ad fidem, vel alter vult cohabitare ſine Creatoris injuria, vel non; ſi hoc ſecundum, jam divino jure diſpoſitum eſt, ut ſeparetur vinculum, *cap. ſi infidelis 28. qu. 1. & 1. Corinth. 7. ſi infidelis diſcedit, diſcedat*. Si vero vult cohabitare, ſeparari non poteſt, ex decreto Pontificis, *cap. quanto, de divortiis*, quod expendam infra. Quod autem aliqui gentiles ad fidem facilius converterentur, ſi liceret illis dimiſſa prima, aliam, quam magis diligunt, retinere, nulla idonea cauſa eſt; niſi laxare libidini habenas, & velle ut Evangelium libidini, & voluptati deſerviat. An quia Germaniæ clerici ad Eccleſiæ gremium redirent, ſi illis licentia ineundi conjugia concederetur, id indulgendum eſſet? Minime ſane. Quo enim pacto credemus illum erga religionem eſſe affectum, qui erga legis naturalis obligationem male affectus eſt? aut quo animo religionem Chriſtianam amplectetur, quam videt ſuæ voluptati & deliciis obſequentem? Addo, quando ex parte unius facilis redderetur ingreſſus, ex parte tamen alterius, qui ſe deſeri moleſte ferret, eſſet difficilior, ut expendit optime Innocentius *in c. gaudemus, de divortiis*.

13 Deinde colligamus etiam non relictam hujuſmodi poteſtatem Pontifici a Deo, ex his, quæ certa ſunt, hac conſideratione. Nam matrimonium iſtud conſummatum infidelium, vel diſſolvitur illis exiſtentibus Cathecumenis ante fidem ſuſceptam, quod dici non poteſt, quia ad Eccleſiam non pertinet ea quæ foris ſunt judicare, neque in eos, qui nondum ſe ipſa fidem publice proteſtati ſunt ſuſceptione baptiſmi, ſuam exercere poteſt juriſdictionem. Si vero, cum jam alter eorum ad fidem converſus eſt, altero in infidelitate remanente, cum in nondum converſum nullam habeat Eccleſia juriſdictionem, ſeparare non poteſt volentem cohabitare ſine Creatoris injuria, & perſeverare in contractu a ſe inito firmo jure naturali. Si vero jam uterque ad fidem converſus eſt, eorum matrimonium ſuſceptione baptiſmi ſine novo conſenſu fit ratum jam conſummatum, ut ex Pontificum decretis & Doctorum communi ſententia probavi *lib. 1.*

14 His accedere poſſunt varia decreta, quæ non poſſe diſſolvi vehementer inſinuant. In primis clamat Paulus 1. Corinth. 7. *Si conſentit habitare cum eo, non diſcedat*. Dicunt Pontifices Baptiſmo non ſolvi conjugia, ſed dimitti peccata, Innocentius I. *in cap. namque 28, q. 1. Meldenſe, cap. ſiquis 28. quæſt. 2. Triburienſe, cap. 39. inquit, Synodus Romana ait quod non ſit dimittenda uxor poſt baptiſmum, quæ habita eſt ante baptiſmum; in baptiſmo enim ſolvuntur crimina, non conjugia*, idem habetur *in cap. gaudemus, de divortiis*. Quibus verbis indicari videtur non tantum de facto non ſolvi conjugia, ſed nec poſſe diſſolvi. Atque hunc eſſe ſenſum in primis convinco *ex dict. cap. 39.* Concilii Triburienſis, ubi ſermo erat de conjugiis fidelium, diverſarum tamen gentium, & ibi præcipitur, ut inter eos matrimonium contractum valeat, ita ut non liceat amplius dicere ſe non ſecundum ſuæ gentis morem contraxiſſe; & ſtatim argumentatur tamquam a minori ad majus affirmative dicens: *Synodus Romana ait, quod non ſit dimittenda uxor poſt baptiſmum, quæ habita eſt ante baptiſmum: in baptiſmo ſolvuntur crimina, non tamen legitima conjugia, Cum enim in baptiſmo tranſmigrat de vita in vitam, & non mutat uxorem legitimam, quomodo mutat eam, quæ non mutat vitam, ſed tranſit de gente in gentem*. Itaque ex eo probat nequaquam licere eis disjungere nuptialem copulam, aut unam carnem in plures dividere, ſiquidem adhuc mutata vita per baptiſmum non poteſt ſeparari fidelis ab uxore prius ducta. Quod ſi matrimonium infidelium conſummatum diſſolvi poſſet, non recte argumentum ducerent Patres Triburienſis Concilii.

15 Præterea etiam idem oſtenditur ex loco Pauli 1. *Corinth. 7.* Tantum enim Paulus in eo caſu vult ſeparari, quando dici poſſet ſubjici fidelis ſervituti, & in præjudicium fidelis foret, ſi non diſſolveretur, ut ſi nollet cohabitare, vel non ſine peccato, vel ſine contumelia. Ergo quando non habet locum ea ratio, quod maneret fidelis ſubjectus ſervituti, non habet locum dimiſſio. Quæ omnia confirmantur teſtimonio Innocentii III. *in cap. quanto, de divortiis*, ibi. *Si enim alter infidelium conjugum ad fidem Catholicam convertatur altero vel nullo modo, vel non ſine blaſphemia divini nominis, vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum, ei cohabitare voluerit, qui relinquitur ad ſecunda, ſi voluerit, vota tranſibit. Et in hoc caſu intelligimus quod ait Apoſtolus, ſi infidelis diſcedit, diſcedat, frater enim vel ſoror non eſt ſervituti ſubjectus in hujuſmodi, & Canonem etiam in quo dicitur, Contumelia Creatoris ſolvit jus matrimonii circa eum qui relinquitur*. In quibus Innocentius in illis tantum caſibus cenſet habere locum verba Pauli, quæ docent matrimonium infidelium poſſe diſſolvi; alias non diceret, *& in hoc caſu etiam intelligimus*, quandoquidem etiam extra illum caſum poſſet diſcedere diſſoluto matrimonio, atque ſolum de his caſibus intelligendum Paulum, quaſi dicat nos non habere alia argumenta ad diſſolvenda hujuſmodi conjugia, præter teſtimonium Pauli, qui legem divinam ſcripto tradidit. Paulum autem ſolum in his caſibus intelligit Innocentius. Ergo ſentit non eſſe alium caſum, in quo diſſolvi poſſint, aut id ſine fundamento aſſeritur.

Denique quia, ut diximus ſupra lib. 7. cum de impedimento diſparis cultus ſermo fuit, temporibus Auguſtini videtur aliquantulum remiſſum præceptum fideli impoſitum de non dimittenda uxore, & tunc dabatur optio, ut ſi velint, dimitterent, innupti tamen manerent. Et cum penes Epiſcopos eſſet facultas diſpenſandi, qualis hodie reſidet in Pontifice, nunquam tamen cenſuere diſpenſandum. Inquit enim Auguſtinus *in cap. ſic enim 28. quæſt. 1. non ſolum quia pernicioſiſſime ſcandalizantur offenſi, verum etiam quia cum in alia conjugia ceciderint uxoribus illis, a quibus dimittuntur, adulterinis nexibus colligati difficillime reſolvuntur*. At ſi matrimonium conſummatum infidelium diſſolvi eorum auctoritate poſſet, facillime reſolveretur, diſſoluto ſcilicet matrimonio inter fidelem dimittentem, & infidelem dimiſſum. 16

Nec vero argumenta adducta pro prima ſententia ſunt alicujus momenti. Ad primum enim dicimus, licet demus poſſe Pontificis auctoritate diſſolvi matrimonium ratum fidelium non conſummatum, de quo *cap. ſequenti*, non ideo dicendum eſt, poſſe diſſolvi matrimonium conſummatum infidelium. Eſt enim ratio, ob quam poſſit cum aliquo fundamento aſſeri facultatem illam conceſſam, vel relictam Eccleſiæ in eo caſu, quæ ſine fundamento aſſeritur in iſto, ut oſtenſum eſt. Nam quod divina auctoritate diſſolvi poſſet, non dubitamus, cum in lege veteri non ſolum permiſſa, ſed licita repudia fuerint, ut diximus ſupra ſuo loco. Itaque non eſt petenda ratio ex eo, quod matrimonio conſummato infidelium non conveniat ea ſignificatio, quæ convenit conſummato fidelium ex noſtra ſententia ſupra *lib. 1. cap. 10.* Sed ex eo quod non eſt unde talis facultas conceſſa colligatur, quin potius multa ſunt, quæ oppoſitum convincunt, ut ſupra oſtendimus. Secundum argumentum inane eſt, licet enim alios contractus poſſet poteſtas humana diſſolvere juſta de cauſa, quia ipſi natura ſua non ſunt perpetui; hic tamen natura ſua perpetuus eſt, & inde omnem firmitatem habet, ut dixi *lib. 1. cap. 12. 13.* Et eodem modo reſpondetur ad tertium non pendere in hoc contractu diſſolutionem ex conſenſu partium, & ita ſolum a Deo ſupremo Domino poſſe diſſolvi. Cumque non conſtet datam eſſe a Deo Pontifici facultatem diſſolvendi, ſed potius oppoſitum, non poteſt etiam cum partium conſenſu is contractus diſſolvi. Ad ultimum dico illas literas Gregorii XIII. neque niti illi opinione, neque illam ſupponere, ſed merito præſumit Pontifex conjugem, qui tanto tempore non apparet, & ita latet, ut inveniri non poſſit, licet requiratur, revera noluiſſe cohabitare. Illi autem poſtea accedenti non credit non habuiſſe voluntatem non habitandi, ſiquidem tandiu latuit etiam requiſitus, nec quæſivit maritum, ſed præſumit merito priorem voluntatem non cohabitandi revocaſſe, quantumvis ille probet ſe fuiſſe legitime impeditum, & judicat eas probationes non niti veritate, eam autem revocationem jam alio matrimonio per fidelem inito locum non habere. Vel dic in eo caſu non diſpenſare Pontificem, ſed declarare divinum jus, & quomodo intelligendus ſit caſus ille, quando non vult infidelis cohabitare ſcilicet, ut non ſolum quando requiſitus non vult, ſed etiam quando longo tempore elapſo non venit, ne fidelis, ut inquit Paulus, ſit ſervituti ſubjectus in hujuſmodi. Atque ex his quæ in hoc capite dicta ſunt, collegimus ſupra ſuo loco, cum infidelis convertitur ad fidem, infideli nolente cohabitare, matrimonium jure divino diſſolvi. 17

CAPUT

CAPUT III.

An matrimonium fidelium ratum poſſit diſſolvi auctoritate Pontificis?

S U M M A R I U M.

1 *In praxi ſecuram eſſe opinionem quæ affirmat.*
2 *Prima ſententia affirmans, cum ſuis fundamentis.*
3 *Secunda ſententia negans, & ejus auctores.*
4 *Probatur primo ex Alexandro III.*
5 *Ex Innocentio III.*
6 *Ex Nicolao I.*
7 *Oſtenditur non eſſe a Chriſto relictam eam poteſtatem Eccleſiæ, & num. 8. 9. 10. 11. 12. 13. & 14.*
15 *Occuritur objectionibus, & n. 16. 17. & 18.*
19 *Colligitur ſola auctoritate divina diſſolvi poſſe.*

1 GRavis hæc diſputatio eſt, in qua quidquid aſſitemes, innumeros patronos habet. Illud tamen ſtatuamus primum, quod ad praxim attinet, ſecuram eſſe partem quæ affirmat, & ideo tuta conſcientia Pontifices diſpenſare potuiſſe, ut ſæpe diſpenſaſſe referunt Antoninus *3. part. tit. 1. cap. 21. §. 3. in fine*, Navarrus *in manuali, cap. 22. num. 29.* Ut enim tuta conſcientia faciant, ſufficit probabilis Doctorum opinio, quam hactenus non damnavit Eccleſia, quæ aſſerit diſſolvi poſſe. Eſſet autem valde temerarium aſſerere illos Summos Pontifices in eo evidenter erraſſe, ut docet Gregorius de Valentia *4. tom. diſp. 10. qu. 1. punct. 7.* Solum ergo dubitatio eſt ſpeculative loquendo, quidnam in hac re fuerit probabilius.

2 Prima ſententia affirmat licere Pontifici diſſolvere matrimonium ratum fidelium nondum conſummatum. Sic communiter Canoniſtæ, & aliqui ex Theologis, quos refert & ſequitur Thomas Sanchez *lib. 2. diſp. 14. num. 2.* Gabriel Vaſquez *1. 2. diſput. 165. cap. 7.* Tenuit etiam Rota non ſemel, aliquas deciſiones retuli ſupra *lib. 7.* cum de impedimento impotentiam ſermo eſſet, dicunt enim matrimonium inter impotentes non declarari invalidum, ſed diſſolvi. Idem etiam ſequitur Rota apud Farinacium *vol. 2. conſ. decif. 86. num. 1.* Hujus ſententiæ fundamentum unicum tantum eſſe poteſt, ſcilicet, quo oſtendatur hanc facultatem a Deo relictam eſſe Pontifici. Nam quod nulla humana poteſtate diſſolvi poſſit, certum videtur. Quare reliquum eſt, ut divina poteſtate Eccleſiæ capiti collata diſſolvatur. Perſuadent autem ſibi eam poteſtatem *a* Deo relictam Eccleſiæ capiti, quia ea poteſtas extendi debet, præſertim in caſibus, qui Eccleſiæ utiles ſunt. Credibile enim eſt Deum ſuo Vicario eam poteſtatem contuliſſe, quæ vero Eccleſiæ regimini neceſſaria erat, cum non deficiat in neceſſariis. Poteſtas autem diſpenſandi in matrimonio rato erat valde neceſſaria; nam ea ratione multa ſcandala ceſſant; quæ oriri neceſſe eſt, ubi clandeſtina vigent, & cum alia publice ſecundo contrahunt. Nam cum Eccleſia de occultis judicare non poſſit, compellit ad matrimonia ſecundo loco contracta. Igitur ne manerent fideles abſque remedio, credendum eſt eam poteſtatem relictam. Idemque confirmari videtur ex poteſtate diſpenſandi in voto, cum tamen illa ſtrictiſſima obligatio ſit maxime cum ſolemne eſt. Secundo argumentatur Thomas Sanchez. Quia matrimonium ratum non habet omnimodam inſolubilitatem ex ea parte, quæ eſt in officium naturæ, neque ex ratione ſacramenti & ſignificationis, cum non ſignificat unionem hypoſtaticam. Ergo non eſt cur Pontifex in Eccleſiæ bonum non poſſit illud diſſolvere.

3 Aliis probabilius viſum eſt nequaquam poſſe diſſolvi matrimonium ratum fidelium auctoritate Pontificis, neque eam poteſtatem relictam a Deo Pontifici. Hanc ſententiam docent Theologi fere omnes. Bonaventura *in 4. diſt. 27. art. 3. quæſt. 2.* Scotus *diſt. 31. qu. 1. verſ. Tertio modo dici poteſt*, Joannes Major *diſt. 27. quæſt. 2.* Paludanus *ibid. quæſt. 1. art. 2. & quæſt. 3. art. 3.* Almainus *de poteſtate Eccleſ. cap. 15.* Victoria *in Summa de matrimonio, num. 281. & 304. & relectione de Poteſtate Papæ, & Concil.* Soto *lib. 7. de juſtitia, quæſt. 2. art. 5. verſ. & licet pergere, & in 4. diſtinct. 27. quæſt. 1. art. 4.* ubi dicit contrariam ſententiam nec probabilitatis umbram habere, Petrus Soto *lectione 12. de matrimonio §. poſt hæc.* Martinus de Ledeſma *2. part. 4. quæſt. 69. art. 7. ad finem.* Veracrux *2. part. Speculi, artic. 28. ante 4. concluſionem.* Corduba *lib. 1. quæſ. quæſ. 25.* Aragon *2. 2. qu. 88. art. 11. ante §. propter hæc argumenta.* Ruardus *art. 18. pag. mihi 287.* Gregorius de Valentia *diſp. 10. qu. 1. puncto 7.* Ludovicus Lopez *2. p. Inſtructoris de matrimonio, cap. 54.* Petrus Ledeſma *de matrimon. qu. 67. artic. 2. dub. 1.* & alii recentiores, & ex juris interpretibus Alexander de Nevo, *cap. duas, num. 14. de ſponſa duorum*, & ſui immemor. Panormitanus *in cap. ex parte, de converſione conjugator. in verſ. nos autem*, ut ſtatim referam. Turrecremata *in cap. ſunt qui dicunt 27. quæſt. 2. art. 3. num. 5.* Tabiena *verb. diſpenſatio, quæſt. 3. num. 4.* Covarr. *2. part. de matrimon. cap. 7. §. 4. num. 13.* Gutierrez *lib. 1. quæſt. Canon. cap. 17. a num. 32. in fine*, & alii complures, quos refert Thomas Sanchez *loco citato*.

Et in primis contra factum recentiorum Pontificum opponitur judicium antiquiorum. Nam Alexander III. in Append. Concilii Lateran. *p. 6. cap. 8.* inquit: *Super hoc inquiſitioni tuæ taliter reſpondemus; quod ſi legitimus conſenſus ea ſolemnitate, qua fieri ſolet, præſente ſcilicet ſacerdote, aut etiam tjas notario, ſicut etiam in quibuſdam locis adhuc obſervatur, coram idoneis teſtibus interveniat de præſenti, ita quod unus alium in ſuum mutuo conſenſu verbis expreſſis recipiat utrinque dicendo: Ego te recipio in meam, & ego in meum, ſive ſit juramentum, ſive non, non licet mulieri alii nubere, & ſi nupſerit, & fuerit carnalis copula ſubſecuta, ab eo ſeparari debet, & ut ad primum debeat Eccleſiaſtica diſtrictione compelli, quamvis alii aliter ſentiant, & aliter etiam a quibuſdam prædeceſſoribus noſtris ſit aliquando judicatum.* Eadem habet cap. 17. *Porro ſi qui vir, & mulier.* & cap. 18. *Solicitudini tuæ, & cap. 22. ſuper eo.* & Innocent. III. *in eodem c. 31. ſuper eo.* Atque ut horum canonum vis intelligatur ſuppono certiſſimum in Eccleſia fuiſſe ſecundum matrimonium, conſtante primo, nullum omnino eſſe, neque unquam oſtendi poterit Pontificem aliquem in ea opinione fuiſſe, ut exiſtimaverit primum matrimonium ratum ſecundo matrimonio conſummato, diſſolvi, ut falſo exiſtimavit Thomas Sanchez *diſp. cit. n. 4.* ut oſtendimus ſupra *lib. 7.* cum de impedimento ligaminis ſermo fuit, ubi diximus per omnes annorum centurias ſemper Eccleſiam judicaſſe nullum matrimonium ſecundum, conſtante primo. Quare induci non poſſum, ut tam abſurdam ſententiam attribuam alicui Pontifici, quam explodit divina lex, & ipſa naturalis ratio, & concors Patrum, & Eccleſiæ ſenſus. Res ergo ita ſe habuit. Nonnulli Pontifices, qui Alexandrum III. præceſſerunt, judicarunt ſe poſſe diſſolvere primum matrimonium tantum ratum, idque re ipſa fecerunt, ſecundo contracto, & conſummato ad multas evitandas diſſenſiones, ut jam deinceps diſſoluto primo, poſſent tuta conſcientia in ſecundo, quod cohabitatione confirmabant, remanere, maxime cum, ut ex ipſius Alexandri verbis conſtat, ſæpe ea rata matrimonia, de quibus in nonnullis capitibus ſermo fuit *lib. 1.* clandeſtina fuerint. Itaque non cenſuere Pontifices poſſe valide ſecundum matrimonium contrahi conſtante primo non conſummato, ſed primum non conſummatum diſſolverunt judicio ſuo, ut in ſecundo jam conſummato permanerent, ſic fidelium quieti ſe conſulere exiſtimantes. Reprobant autem eorum prædeceſſorum judicium Alexander III. *in dict. Appendice Concilii Lateranenſ.* & Innocentius ſupra citatus. 4

Sed præterea etiam oſtendo, quia Pontifices non judicarunt cauſam ſufficientem ullam ad diſſolvendum matrimonium ratum nondum conſummatum, cum tamen attigerint nonnullas ex his, propter quas Recentiores Pontifices diſpenſarunt. Senſerunt ergo illi nullam eſſe cauſam, ob quam matrimonium ratum diſſolvi poſſet. Id quod dixi convincit manifeſte teſtimonium Innocentii III. qui *in c. ex parte, de converſ. conjug.* Archiepiſcopo Lugdunenſi ſcribit in hæc verba *Ex parte tua eſt intimatum, quod cum quædam mulier velum viduitatis coram duobus Abbatibus aſſumpſiſſet benedictione ſolemni cum celebratione Miſſæ, ac Litania, ſicut debuit, accedente, quidam nobilis proponebat ſe prius mulierem ipſam mediantibus internuntiis per verba de præſenti, arrha etiam interpoſita deſponſaſſe*, & infra. *At illa ſe in illum conſenſiſſe confeſſa dixit, quod audierat, eum eſſe lepra percuſſum, & ob hoc ejus fuerit abominata complexus*, & infra. *Nos autem inquiſitioni tuæ taliter reſpondemus. Quod, & ſi poſſit non inconſulte videri, quod ex quo matrimonium inter legitimas perſonas per verba de præſenti contrahitur, illis viventibus in nullo caſu poſſit diſſolvi, ut vivente reliquo alter ad ſecunda vota tranſmigret, etiam ſi, unus fidelium, inter quos eſt ratum conjugium, fieret hæreticus, & nollet permanere cum altero ſine contumelia Creatoris, niſi forte ſecus fieret ex revelatione divina,* 5

quæ

Digitized by Google

quæ ſuperat omnem legem; ſicut a quibuſdam ſanctis legitur eſſe factum. Nos tamen nolentes a prædeceſſorum noſtrorum veſtigiis declinare, qui reſpondere conſulti, antequam matrimonium ſit per carnalem copulam conſummatum, licere alteri conjugum reliquo inconſulto ad religionem tranſire, ita quod reliquus ex tunc legitime poterit alteri copulari, hoc ipſum tibi conſulimus obſervandum in articulo prænotato, quamvis falſa ſit cauſa per quam ad ſuſceptionem veli prædicta mulier eſt inducta, cum ſine qualibet tali cauſa id ipſum religionis obtentu facere potuiſſet. Hactenus Innocentius. In quo Canone expendo primum lepram ſupervenientem matrimonio rato non judicatam eſſe ab Innocentio III. ſufficientem cauſam diſſolvendi matrimonium, quam tamen ſufficientem judicat Thomas Sanchez *lib. 2. diſput. 16. n. 5.* Deinde expendo illa verba, *in nullo caſu poſſe diſſolvi etiam altero in hæreſim incidente, niſi tantum ex divina revelatione*, atque adeo ob ſolum ingreſſum religionis, qui caſus habetur jam ex divina revelatione. Senſit ergo Innocentius nullam idoneam cauſam diſſolvendi matrimonium ratum, niſi quæ conſtiterit ex divina revelatione. Unde Panormitanus ipſa veritate compulſus, quamvis alibi *in cap. ex publico, de converſione conjugatorum*, oppoſitum ſenſerat, in hoc capite *in verſ. nos autem*, hæc ſcribit: *Hic notat optimum argumentum, quod matrimonium contractum per verba de præſenti, etiam carnali copula nondum conſummatum, non poteſt ſolvi niſi in caſibus a jure expreſſis. Unde pondera textum in verſiculo, nullo caſu, juncto verſiculo, nolentes, & ſic bene facit iſte textus in argumento Papam non poſſe diſſolvere tale matrimonium, niſi ex cauſa in jure expreſſa vel omnino ſimili.*

6 Idem etiam conſtat. Quia ſi quis matrimonium contraxerit cum aliqua, & ante copulam in amentiam inciderit, vel ſi membra genitalia amiſerit, ejuſmodi matrimonium diſſolvi non poſſe jam pridem reſpondit Nicolaus Pontifex *in can. hi qui matrimonium, 32. quæſtione 7.* cum inquit. *Hi qui matrimonium jam contraxerunt, & uni ex duobus dementia aut furor, aut aliqua infirmitas acceſſerit, ob hanc infirmitatem, & cauſam, conjugia talium ſolvi non poſſunt. Similiter ſentiendum eſt de his, qui ab adverſariis eviſcerantur, aut membris truncantur, aut a barbaris evulſi fuerint.* Hæc Nicolaus. Ex quibus manifeſtum eſt ſupervenientem impotentiam non videri Nicolao ſufficientem cauſam diſſolvendi matrimonium: & tamen Thomas Sanchez *diſput. citato 16. num....* cum aliis quos refert, exiſtimat, ſterilitatem, vel etiam odium, & minora alia præbere ſufficientem cauſam diſſolvendo matrimonio. Unde Panormitanus refert, quod cum quidam peteret ab Innocentio Octavo diſpenſationem de matrimonio non conſummato, & Innocentius reſponderet ſe non poſſe; diſpenſationem petens hanc opinionem a gloſſa tacitatam allegavit. Cui Innocentius, Maledictus, qui te docuit.

7 Hactenus contra factum Recentiorum Pontificum objecimus prædeceſſorum judicium; supereſt oſtendamus hanc poteſtatem diſpenſandi in matrimonio rato, nequaquam relictam Pontifici a Deo, tum ab abſurdis, quæ videntur ſequi, tum ratione, quaſi a priori deſumpta. Nam in primis, ſi auctoritate Pontificia diſſolvitur, ſequeretur inde matrimonium ratum per ingreſſum religionis diſſolvi eadem auctoritate, & non divino jure. At nos infra hoc libro demonſtrabimus diſſolvi divino jure. Ergo non eſt diſſolubile auctoritate Pontificia. Si enim ut in eo caſu, in quo agebatur de eligenda meliori vita diſſolveretur matrimonium, neceſſaria fuit divini juris diſpenſatio, & ea nobis innotuit per Eccleſiam, ſatis magno argumento eſt non relictam eſſe eam facultatem pro aliis caſibus, ut in ſimili argumentabamur c. præcedenti non poſſe diſſolvi matrimonium conſummatum infidelium auctoritate Pontificis, ſiquidem ut diſſolveretur in favorem baptiſmi neceſſaria fuit divina diſpenſatio a Paulo tradita. Et quidem per profeſſionem non diſſolvi auctoritate Pontificia illud plane oſtendit: quia ſi id auctoritate Pontificis inductum eſſet, poſſet Pontifex ſtatuere, ut nunquam per ſequentem profeſſionem dirimeretur, quod cuivis videtur abſurdum.

8 Præterea, quia difficile videtur contra jus quæſitum tertio Pontificem legem ferre, aut matrimonium dirimere. Id, quod in minoribus aliis contractibus perſpicue videmus. Nam de ſervo ſine domini conſenſu nequaquam ad religionem admittendo extat decretum Gelaſii Papæ *ep. 9. §. Generalis etiam querela*. Et Gregorii I. *lib. 2. epiſt. indict. 11. epiſt. 39. & lib. 4. epiſt. 57.* Unde quamvis ſtatus clericalis perfectior ſit ſtatu matrimonii, & etiam ſtatus Epiſcopalis monachatu, adhuc per eum ſtatum nunquam dirimitur matrimonium ratum, neque ad illum licet aſcendere contra prioris conjugis etiam nondum cognitæ voluntatem. Et cum maxime videretur expedire, nunquam hactenus Eccleſia decrevit per tranſitum ad clericatum, aut Epiſcopatum diſſolvi. Argumentum ergo eſt contra jus juſtitiæ per matrimonium ratum acquiſitum conjugi, non eſſe relictam poteſtatem Pontifici irritandi matrimonium, cum ſtatui adeo perfecto nunquam eam vim communicarit Eccleſia. Quam enim rationem afferre poſſumus, propter quam dicamus non ſtatuiſſe Eccleſiam, ut in honorem clericalis & Epiſcopalis ſtatus, qui in ſupremo gradu eſt in Eccleſia, matrimonium ratum diſſolveretur, ſi illud diſſolvendi poteſtatem a Deo accepit? Nullam certe quæ videatur idonea.

Deinde ſequeretur habere etiam Pontificem poteſtatem ad diſſolvendum matrimonium fidelium, etiam conſummatum, quod nullus concedet. Sequelam probo. Nam conſummatum matrimonium, quod attinet ad rationem, eſſentiam, integritatemque matrimonii, nihil amplius habet, quam matrimonium ratum; copulam enim, qua conſummatum efficitur, non pertinere ad eſſentiam, integritatemque matrimonii oſtendimus *lib. 1.* Itaque ea copula non traditur corpus, præceſſerat enim mutua traditio in contractu, & quia ea præceſſerat, ideo licita fuit copula, ſed tantum eſt uſus quidam rei traditæ, ſicut uſus vaſis auri vel argenti poſt emptionem factam; neque ſimiliter per copulam quæritur conjugi majus aut fortius aliquod jus, cum per contractum matrimonii etiam non conſummati non tantum quæſitum ſit jus ad rem, ſed etiam in re. Adde poſſeſſionem etiam ipſa traditione celebrari in contractu. Itaque in ſe neque ſubſtantiæ, neque integritatis, neque juris aliquid amplius habet conſummatum, quam non conſummatum, ſed tantum addit uſum aliquem rei traditæ atque poſſeſſæ, qui ſaltem in ſterilibus non obſtaret diſpenſationi, cum ex ea diſpenſatione non ſequeretur indebita prolis educatio. Ergo ſi traditio illa perpetua ſubjacet poteſtati Pontificis, etiam ſubjacebit, quamvis aliquis ejus uſus intervenerit. Neque obſtat aliquid peculiaris ſignificatio, quæ convenire dicitur conjugio conſummato, & non convenit non conſummato, tum quia multi ex his, cum quibus diſputavimus, ſentiunt hanc ſignificationem non eſſe peculiarem fidelium matrimoniis, ſed convenire etiam matrimoniis infidelium, & conjugiis antiquæ legis, in qua tamen diſſolvebatur etiam licite matrimonium conſummatum. Tum etiam, quia ſupra *lib. 1. cap. 11. & 13.* oſtendimus ex ſignificatione non reddi matrimonii vinculum magis inſolubile. Adde etiam, quod ſtatim oſtendemus, eandem prorſus rationem, ex qua Doctores iſti colligunt a Deo relictam Pontifici hujuſmodi poteſtatem, convincere datam etiam eſſe poteſtatem diſpenſandi in matrimonio conſummato fidelium. 9

Denique oſtendo ſententiam iſtam quaſi a priori, quia nulla prorſus ratio eſt, unde efficaciter colligamus eam poteſtatem collatam eſſe Pontifici. Ea enim, quæ adducitur, quia expedire videbatur ad multa ſcandala vitanda, & fidelium quieti conſulendum, cum ſæpe poſt clandeſtina matrimonia non pauci contraherent cum alia in facie Eccleſiæ, & ideo cum illa cohabitare relicta prima compellarentur ab Eccleſia, quæ non judicat de occultis, multis modis infringitur, & enervatur. In primis, nam licet ſcandala activa evitanda ſint, & in ſcandalo paſſivo quod ex proximi fragilitate provenit, aliquid ſit condonandum ejus infirmitati; attamen ſcandalo, quod provenit ex depravatorum hominum malitia, nulla ratio poſtulat, ut occurratur indulgendo, ſed coercendo & reprimendo. Cum ergo, qui clandeſtine cum aliqua contraxerat, poſtea contrahit cum alia, cum qua ſcit nullum eſſe conjugium, ſatis indicet pravum animi affectum, parum curandum de ſeditione, quæ ex eo oriri poteſt, ſed legibus comprimendos, ut ſtet Eccleſiæ judicio. Et alias ea poteſtate conceſſa, homines ſic contrahentes impune fœminas illuderent, cum ſcirent diſpenſandum a Pontifice ob ſcandala & diſſenſiones, ſi publice etiam cum alia contraherent. 10

Deinde eam rationem locum habere dici utcumque poſſet, ſi alias Eccleſia poteſtatem non haberet, qua hujuſmodi malis poſſet occurrere. Habet autem, quandoquidem potuit omnia clandeſtina matrimonia irrita reddere, quod & fecit: & licet non in omnibus regnis ea lex obſervetur, poteſt tamen Eccleſia ſuo jure ubique promulgare, & ad ejus legis obſervationem omnes univerſim compellere. Si ergo tam facile illis damnis occurri poteſt, cur dicemus poteſtatem diſſolvendi matrimonium ratum 11

ſua

Digitized by Google

ſua inſolubile relictam Pontifici ad peculiares caſus?

12 Prætcrea: quia ea ratio, ſi probat aliquid, convincit etiam eſſe in Eccleſia poteſtatem dirimendi matrimonium fidelium conſummatum. Quoties enim matrimonia clandeſtina contrahentes conſummabunt etiam clandeſtina anteqnam cum ſecunda publice contrahant? Si ergo pro data ſibi poteſtate Eccleſia compellit ad cohabitandum ſecundæ, cum qua publice contraxit, & ideo diſſolutum eſſe vult primum, plane ut illorum animorum quieti conſultum eſſet, non tantum expediret collatam facultatem ad dirimendum ratum, ſed etiam conſummatum; alias ea ſcandala, quæ iſti grave malum putant, non ceſſarent, neque haberet Eccleſia quidquid ad bonum regimen neceſſarium eſt.

13 Denique, ſi ut hac via occurreretur gravibus inimicitiis atque diſcordiis, quæ diſſoluto aliquo matrimonio rato ſedari poſſunt, ideo conceſſam hujuſmodi facultatem putant, eadem etiam ratione convincitur datam etiam ut diſpenſet in matrimonio conſummato fidelium. Nulla enim hactenus Navarrus aut alii ejus ſententiæ, validi propognatores adeo gravia incommoda emerſiſſe in Eccleſia, aut adeo pernicioſas ſeditiones excitatas legerunt, vel audiverunt ſedatas diſſoluto matrimonio rato, quæ comparari ulla ex parte poſſint cum his ſeditionibus, quæ toti Eccleſiæ lugubres extitere, & diſſoluto matrimonio conſummato facile ſedari potuiſſent. Nam, ut ea omittam, quæ olim vidit Gallia, atque Germania, dum nonnulli Reges repudiatis primis uxoribus cum aliis de facto, non de jure contraxerunt, quorum conjugiorum cauſa Chriſtianus orbis ſæpe afflictatus eſt, quid comparari poteſt cum Anglici Regni jactura, quam multis ſæculis lugebit Eccleſia, cui facile occurri potuiſſet diſſoluto matrimonio rato conſummato Henrici VIII. cum Catharina? Quod ſi tot adeo gravia incommoda, quæ hactenus vidit Eccleſia, & præ quibus omnia alia leviſſima ſunt, non convincunt collatam eſſe a Deo Pontifici poteſtatem diſpenſandi in matrimonio conſummato, qua poteſtate conceſſa ingentia ſcandala, ut iſti loquuntur, ceſſaſſent, graves diſcordiæ, & toti orbi Chriſtiano pernicioſæ ſedatæ eſſent, cur levia alia incommoda, & ſcandala activa ea hominum malitia perfecta, quæ dicant iſti ſedari diſſoluto matrimonio rato, convincent datam eſſe ejuſmodi poteſtatem Eccleſiæ, maxime, cum faciliori medio illis malis Eccleſiam poteſtate ſibi tradita occurrere poſſe oſtenderimus?

14 Et quo magis conſtet magnum eſſe hujus rationis pondus, placet percurrere cauſas quas iſti Doctores aſſerunt juſtas diſſolvendi matrimonium ratum. Prima eſt conditionis diſparitas, nam matrimonia, ut ſuavia ſint, inter æquales eſſe oportet. Secunda gravis timor ſcandali futuri, ex quo rixæ & neces oriri poſſe credatur; tertia fornicationis timor, eo quod uxor non placeat. Quarta, ſi vir omni conatu quærat uxorem ſepellere abſque ſanioris mentis ſpe, cui addo odium, quod inter conjuges emerſit. Quinta lepra ſuperveniens, & adde etiam contagioſum morbum. Sexta impotentia ſuperveniens, imo & addunt alii ſterilitatem. Septima, quando alter conjugum dicit ſe non habuiſſe animum contrahendi, & ut præſtet verum conſenſum nullo modo induci poteſt. Octava, ut vir efficiatur Epiſcopus. Poſtremam addunt alii mutuum conjugum conſenſum: hæc certe omnia ſimul in unum conjuncta leviſſima ſunt, ſi comparentur cum his, quæ ſupra retulimus, & diſſoluto matrimonio ceſſaſſent. Et ut verum fatear, quoties has cauſas ab Auctoribus aſſignatas conſidero, videntur mihi fere omnibus diſſolvendis matrimoniis viam aperuiſſe. Nullum enim fere contrahitur, in quo iſtarum cauſarum aliqua reperiri non poſſit, aut harum exemplo aliæ ſimiles, cum tamen licet daremus poſſe Pontificem diſpenſare, non niſi cum magno Principe, & ubi alicujus Regni jactura immineret, faciendum eſſet. Idque ſic oſtendo. Obligatio ſtatus monaſtici, apud Deum non major eſt, neque ſtrictior, quam cujuslibet alterius voti ſimplicis, ut diximus ſupra libro ſeptimo cum de impedimento voti ſermo fuit, & tamen, cum Pontifex quotidie diſpenſet in votis ſimplicibus, ſtatu monaſtico nullum liberat, niſi ne alicujus Regni deficiat hæres, quia matrimonium quoddam ſpirituale cum religione, cui ſe etiam tradidit, contractum eſt. Et tamen ſæpe ex non diſſoluto ſtatu monaſtico graves rixæ, inimicitiæ, infelices exitus, fornicationis pericula, animus averſus ab inſtitutis regularibus ſine probabili correctionis ſpe, defectus conſenſus, quem ut præſtent induci non poſſunt, morbi contagioſi ſupervenientes, quibus redduntur inhabiles ad obſequia præſtanda religioni: cui ſe traditionis contractu obligarunt, mutuus etiam religionis, & religioſi conſenſus. Quod ſi nulla iſtarum cauſarum idonea cenſetur ad diſpenſandum in obligatione ſtatus monaſtici in matrimonii vinculo jure naturali inſolubili, & ex cujus diſſolutione majora poſſunt incommoda ſequi, quam ea diſſolutione ſtatus monaſtici, adeo leves cauſas dicemus ſufficere. Nequaquam ſane. Itaque non eſſe conceſſam Pontifici facultatem diſpenſandi in matrimonio rato nondum conſummato ſenſi olim 1. *part. variarum, diſp. quæſt. 3. Scholaſtica*, *& lib. de impedimentis*, *cap. 19. §. ſecundo*, & nunc idem ſentio, ſentiamque dum vivam.

15 Neque obſtat huic noſtræ ſententiæ, quod habetur in Appendice Concilii Lateranenſis ſub Alexandro III. *part. 6. cap.* 26. ibi enim aperte de ſponſalibus juratis ſermo eſt, non de matrimonio contracto per verba de præſenti. Neque obſtat etiam quod habetur *eadem parte cap.* 28. tum quia illud caput eſt Benedicti, qui præceſſit Alexandrum III. fatetur tamen ipſe prædeceſſores ſuos aliquando aliter judicaſſe. Tum etiam ibi ſolum ſponſalia præceſſerant, & id allegabat fœmina ibi, *ſola fide de contrahendo matrimonium*, & conſtat etiam, quia Pontifex in ejus capitis fine ſtatuit ſecunda ejus fœminæ vota valere, & non diſſolvenda, ſi nihil obſtiterit, quam quod contraxerit contra prohibitionem, & interdictum judicis Eccleſiaſtici, qui illi fœminæ alias nuptias interdixit ante finitam litem. Unde inquit, *licet enim contra interdictum Eccleſiæ ad ſecunda vota tranſire nequaquam debueris, conveniens non videtur, ut ob id ſolum ſacramentum conjugii diſſolvatur*. Neque obſtat etiam, quod habetur *in c. duobus modis 27. quæſt.* 2. ibi enim fides ſponſaliorum appellatur pactionis, matrimonium vero fides conſenſus.

16 Nec denique obſtant, quæ pro ſua ſententia adducunt Thomas Sanchez, & alii. Et quidem, quod primo adducebatur loco, ex dictis ſolutum eſt. Poteſtatem autem diſpenſandi in votis conceſſam Eccleſiæ, ut credamus, multo majora urgent argumenta. Facile enim promittunt homines, facile eos pœnitet promiſiſſe, itaque magna in eo fragilitas eſt. Adde promiſſionem ſibi facta facilius Deum remittere, quam jus proximo quæſitum evertere, adeo noſtræ ſalutis ſtudioſus eſt. Id quod etiam videmus in nonnullis aliis, in quibus occurrente præcepto religionis, & miſericordiæ, quod ſimul adimpleri non poteſt, prævalere vult præceptum miſericordiæ, juxta illud, *miſericordiam volo, & non ſacrificium*, ut ſuo loco dicendum eſt. Quod vero attinet ad diſpenſationem voti ſolemnia, redditur facile diverſitatis ratio. Quia in profeſſione fit etiam traditio religioni, quam acceptat prælatus, & eo non acceptante non obligant illa vota, quorum fundamentum eſt traditio, cumque Pontifex ſit ordinarius, cui etiam tanquam religionis ſuperiori fit traditio eam traditionem poteſt rejicere, eaque rejecta ceſſat obligatio ſtatus religionis in illo, ut ſupra late dixi *lib.* 7. Quod ſecundo adducitur loco nullius momenti eſt, ut conſtat ex dictis *lib. 1. c. 12. & 13.*

17 Sed urget fortiter pro prima ſententia idem Alex. III. *in Appendice Lateranenſis Concilii*, *p. 12. c.* 4. & extat *in cap. 2. de eo qui cognovit*, ubi plane conjugium ratum non conſummatum cum filia ejus, quam poſtea cognovit, jubetur reſcindi, ſi crimen eſt publicum, non vero ſi ſit occultum. Suppono in eo textu agi de matrimonio jam contracto, non de ſponſalibus, ut oſtendi ſupra *lib.* 6. cum de impedimento inceſtus ſermo eſſet. Reſpondeo ergo ibi non agi de diſſolutione jam contracti matrimonii, ſed de uſu, & cohabitatione, & tria reſpondet pontifex. Primum. Quod ſi occultum eſt crimen, non ſeparentur, cum publice contractum ſit non ſolum quoad vinculum, ſed neque quoad torum. Alterum eſt, quod ſi crimen eſt publicum, quia ſcilicet cognovit matrem ſponſæ, ſi tamen non cognovit ipſam ſponſam, concedatur diſpenſatio, & poſſit aliam ducere, & illa aliam, quod intelligo illa defuncta, non aliter, ſicut *lib.* 7. explicui multa. Non enim vult ſpe conjugii carere, ſi non cognovit filiam ejus, quam polluerat contracto matrimonio. Tertium eſt, ſi cognovit ſponſam, ut careat omnino ſpe conjugii, etiam illa defuncta, quæ olim frequens pœna fuit.

18 Denique adhuc objici poteſt textus *in Extravag. Antiqua de voto*, ubi dicit Pontifex votum ſolemne per ſacri ordinis ſuſceptionem non dirimere matrimonium ratum, redditque rationem, *quia neque jure divino, neque per Sacros Canones reperimus hoc ſtatutam*. Sed reſpondetur primo Pontificem voluiſſe reddere rationem in omnium ſententia, ſciebat enim varias de

hoc

hoc eſſe ſententiam; Itaque idem eſt, ac ſi diceret: Votum ſolemne religionis, quidam dicunt jure divino, alii Eccleſiæ habere vim diſſolvandi ratum matrimonium: at de ordine ſacro nullum quoad hoc extat jus divinum, neque Eccleſiaſticum. Vel ſecundo dici poteſt nomine Sacrorum Canonum intellexiſſe non leges Eccleſiaſticas id ſtatuentes, ſed referentes privilegium divinam, ſicut extant Canones referentes privilegium divinam conceſſum religioſo ſtatui & profeſſioni.

19 Ex his quæ in his capitibus dicta ſunt, plane conſtat matrimonium ſolum auctoritate divina diſſolvi poſſe. Nam cum Deus ſit Dominus omnium, poteſt corpus mihi traditum a me auferre etiam ſine meo conſenſu, unde ſequitur etiam ſolum in his caſibus poſſe diſſolvi, in quibus Deus explicuit velle diſſolvi, qui tantum ſunt duo, & in favorem religionis, cum conſummatum non eſt, & in favorem Baptiſmi etiam conſummatum. In his autem caſibus voluiſſe Deum matrimonium diſſolvi habemus auctoritate Patrum, & Eccleſiæ traditione, ex qua etiam habemus non eſſe datam facultatem diſſolvendi conſummatum fidelium, licet fieri etiam a Deo potuiſſe, cum Patres & Eccleſia doceant non licere conjugi vovere continentiam altero invito poſt uſum matrimonii, quæ omnia in ſequentibus explicanda ſunt.

CAPUT IV.

Quid jura diſponant de infidelium & hæreticorum conjugiis, & cum alter eorum ad fidem convertitur.

Caput hoc ſupra lib. 7. c. 48. poſitum fuit, alieno quidem loco; ſi libet, inde avvellendum, & hic debite collocandum.

CAPUT V.

An per profeſſionem ſolemnem diſſolvatur ratum conjugium, & quo jure?

SUMMARIUM.

1. *Diſſolvi matrimonium per tranſitum ad religionem.*
2. *Inquiritur quo jure.*
3. *Quidam dicunt ex jure Pontificio.*
4. *Verius jure divino diſſolvi.*
5. *Diverſimode probatum.*

Diſſolvi matrimonium ratum, ſiquis conjux ante conſummationem tranſeat ad religionem, haud dubium eſt, licet dubitaverint ſine fundamento nonnulli. Probat decretum Euſebii *tom. 1. Conciliorum*, poſt ejus epiſtolas, & eſt apud Gratianum *in c. deſponſatam 27. quæſ.* 2. & ex Gregorio I. *lib. 6. epiſtolarum epiſt.* 20. & Alexand. *in appendice Concilii Lateranenſis p. 5. c. 4. & 8. & 9.* 50. *cap.* 30. *&* 41. & Joanne XXII. *in extravagante Antiquæ, de voto*, & Trident. *ſeſſ. 24. can.* 6. Eſt autem diſcrimen quoad hoc notandum inter profeſſionem ſolemnem, & ſacros ordines, quod qui matrimonio junctus ante conſummationem initiatur ſacris ordinibus, non manet liber a vinculo matrimonii. Nec enim ſacer ordo dirimit matrimonium ratum nondum conſummatum. At vero, qui ſtatum religionis ſuſcipit, & vota emittit, liberatur a vinculo conjugii. Unde alter conjugum poteſt ad ſecunda vota tranſire. Id quod de ordinibus ſacris diximus definitum eſt a Joanne XXII. *in d. extravag.* Idemque dicendum de ordine Epiſcopatus non dirimere matrimonium præcedens, ut conſtat ex perpetuo Eccleſiæ uſu, & quia non extat aliquis textus, ex quo colligatur illud privilegium conceſſum eſſe Epiſcopatui, ſicut religioni. Unde autem ortum fuerit, ut ſacer ordo non dirimat matrimonium antea contractum, dirimat autem ſtatus religionis, id uno verbo dicendum ex eo provenire, quia jus illud quo dirimitur matrimonium ratum per vota religioſorum non eum effectum tribuit ſacris ordinibus.

2 Quod autem ſuerit jus iſtud, divinum ne; an Eccleſiaſticum jam explicare aggredior. Inquiro itaque, an religionis ſtatus jure divino, an potius Eccleſiaſtico, & Pontificio habeat vim diſſolvendi matrimonium ratum nondum conſummatum.

Exiſtimarunt nonnulli, nec pauci, nec ignobiles hanc vim derivatam eſſe ex jure Pontificio. Ita gloſſa *in c. unico, de voto, in* 6. quam ſecuti ſunt alii Canoniſtæ: & ex Theologis Michael Medina *lib. 4. de continent. Sacror. homin, a c.* 87. Gabriel Vaſquez 1. 2. *diſp.* 165. *c.* 7. ex quo infert auctor iſte, eam vim tantum eſſe communicatam votis ſolemnibus religionum, non autem votis ſimplicibus ſuæ Societatis, quia nulla extat lex Eccleſiaſtica, quæ eum affectum tribuat votis ſimplicibus Societatis. Hi omnes Doctores illo principio nituntur, quod exiſtiment in Pontifice reſidere poteſtatem ad diſſolvendum matrimonium ratum non conſummatum. 3

Sed mihi longe videtur, & majeſtati religionum convenientius, ſubſequentem profeſſionem ejuſmodi vim habere ex Chriſti privilegio, quam inſtitutorem ſtatus religioſi fuiſſe dixi ſupra *lib.* 7. Sententiam iſtam tradidit Scotus *in 4. diſt.* 31. *quæſt.* 1. Abulenſis 1. *Reg. cap. 8. quæſ.* 98. *&* 103. *&* 113. Victoria *de poteſtate Papæ, p.* 1. *n.* 8. *ad primum*. Soto *in 4. diſt.* 27. *quæſt.* 1. *art. 4. concluſ.* 2. Petrus Soto *lect.* 1. *de matrim. §. poſt hoc*. Corduba *lib.* 1. *quæſtionarii quæſt.* 23. *§. Ad rationes*, & Ferdinandus Rebellus *p. 2. lib. 3. q. 4. ſect.* 2. *a n.* 12. & alii Recentiores. 4

Et in primis fundamentum illud, quo Medina, & Vaſquez complures alios ſecuti nituntur, ſcilicet, poſſe diſſolvi conjugium ratum non conſummatum juſta de cauſa Pontificia auctoritate, mihi valde incertum eſt, ut dixi ſupra *c.* 3. Primum igitur mihi atque præcipuum fundamentum eſt: quia non reperitur aliquod decretum Eccleſiaſticum, quo vis diſſolvendi matrimonium ratum tribuatur profeſſioni ſolemni, ſed potius ex nonnullis decretis colligitur ab Apoſtolorum tempore traditione derivata pro conſtanti habitum in Eccleſia, quod magno argumento eſt traditionem eſſe divinam, & inſtitutionem Chriſti. Profero ſigilatim, quos ego canones hactenus reperire potui a recentioribus incipiendo, qui ſunt in corpore juris. 5

Joannes XXII. *in Extravag. Antiquæ, de voto*, inquit votum ſolemnizatum per ſacri ſuſceptionem ordinis non eſſe ſufficiens ad diſſolvendum matrimonium antea contractum, etiamſi per carnis copulam non fuerit conſummatum, cum nec jure divino, nec per ſacros canones reperiamus hoc ſtatutum. Additque, niſi aliquam de religionibus approbatis, quarum profeſſio ad caſtitatis cuſtodiam, & abdicationem temporalium, & ſui ſuperioris obedientiam ſuos profeſſores adſtringat, ipſum canonice contigerit ingredi, & ejus regulam expreſſe vel tacite profiteri. In quo teſtimonio primum expendo illud *jure divino*, quaſi cum poſtea dicat Pontifex diſſolvi per profeſſionem religionis, juri divino eam vim videatur adſcribere: maxime cum nullus de eo ante Joannem XXII. extitiſſet canon, ut videbimus. Expendo præterea id ſolum exigere Pontificem, ut ſtatus religionis dirimere valeat matrimonium ratum quod in ea fiat trium votorum emiſſio. Igitur univerſe ea vota, quæ vere religioſum efficiunt, id habent privilegium dirimendi ratum matrimonium. 6

Innocent. III. *in c. ex parte 2. de converſ. conjug.* in ſimili cauſa fœminæ, poſt contractum per verba de præſenti matrimonium ante commixtionem carnalem tranſeuntis ad religionem ita reſpondet. *Nos autem inquiſitioni tuæ taliter reſpondemus, quod, & ſi poſſit non inconſulte videri, quod ex quo matrimonium inter legitimas perſonas per verba de præſenti contrahitur illis viventibus in nullo caſu poſſit diſſolvi, ut vivente reliquo alter ad ſecunda vota tranſmigret, etiamſi unus fidelium inter quos eſt ratum conjugium, fieret hæreticus, & nollet permanere cum altero ſine injuria Creatoris, niſi forte fieret ex revelatione divina, quæ ſuperat omnem legem, ſicut a quibuſdam Sanctis legitur eſſe factum. Nos tamen nolentes a prædeceſſorum noſtrorum veſtigiis declinare, qui reſpondere conſulti antequam matrimonium ſit per carnalem copulam conſummatum, licere alteri conjugum reliquo inconſulto ad religionem tranſire, ita quod reliquus ex tunc legitime poterit alteri copulari, hoc ipſum tibi conſulimus obſervandum in articulo prænotato*, &c. Ecce revelatione divina, quæ ſuperat omnem legem ait Innocentius ratum matrimonium diſſolvi, & non aliter, cumque per tranſitum ad religionem diſſolvi dicat, planum eſt ſentire illum tanquam ex divina revelatione derivatum, id ſemper reſpondiſſe Pontifices. Sancti enim, a quibus id factum dicit, poſt matrimonium ratum non conſummatum, ad religionem convolarunt, atque id eos feciſſe dicit ex revelatione divina. Conceſſum igitur ſtatui religioſo a Chriſto privilegium iſtud, & ex conſequenti non ſolum profeſſioni ſolemni, eo modo, 7

quo

quo nunc vocamus ſolemnem, ſed etiam profeſſioni vere, & ſubſtantialiter conſtituenti ſtatum religioſi.

8 Antiquior Innocentio Alexander III. in variis de eo editis canonibus nihil habet, quod adverſetur noſtræ ſententiæ, imo favet non ſemel. In appendice igitur ad Concilium Lateranenſe ſub ipſo celebratum *parte* 50. *c.* 41. hæc habet: *Tua nos fraternitas duxit conſulendos, quid de his agere debeas, qui deſponſant aliquas mulieres, & proceſſu temporis antequam eas ducant, vel cognoſcant, alias in uxores accipiunt. Super hoc itaque conſultationi tuæ taliter reſpondemus, quod ſi vir, & mulier ſe ſe invicem receperint, expreſſo conſenſu mutuo de præſenti, neuter eorum altero ſuperſtite poterit ad alia vota ſe transferre, & ſi poſſit ad monaſterium tranſmigrare.* Non tanquam re a ſe noviter ſtatuta id reſpondit Pontifex. Idem *eadem part. c.* 3. *Sane ſuper eo, quod quædam mulier viro ſuo fidem dedit, & ipſe illi, quod matrimonium inter ſe contraherent, & viro volente ſacramentum ſervare, mulier caſtam diſpoſuit ducere vitam, diſcretioni tuæ taliter reſpondebimus, quod ſi juncti non fuerint, mulier permittatur ad religionem tranſire, & Domino relicto ſæculo militare. Quod ſi facere noluerit, & in ſæculo caſte vivere diſpoſuerit, quia hoc ſuſpectum eſſe poſſet, & ad utramlibet, ad bonum ſcilicet, & ad malum haberi poſſet, ipſum matrimonium conſummari conſtringas. Beatum enim Joannem, & complures alios ab ipſis etiam ſponſalitiis ad vitam contemplativam legimus evocatos, & ideo eidem mulieri confidenter permittere poteris, ut tranſeat ad religionem caſtitatis votum ſervatura.* Ecce ad Joannis Evangeliſtæ, & aliorum Sanctorum exempla recurrit, qui a conjugio ad religionem evocati ſunt, ut inde reſpondeat confidenter permittendum eſſe mulieri jam nuptæ ad religionem tranſire. Ex quo fit in primis Joannem Evangeliſtam vere religioſum fuiſſe, quandoquidem ejus exemplo utitur Pontifex, ut oſtendat ſtatum religionis diſſolvere matrimonium ratum: quod idem de aliis Sanctis, quos in exemplum adducit, affirmandum eſt: alias Pontifex non recte colligeret. Fit etiam non poſſe dici Joannem Evangeliſtam vinculo conjugii irretitum permanſiſſe, cum eo exemplo non tantum Pontifex Alexander decernat licere a nuptiis ad religionem migrare: ſed etiam reliquum conjugem a matrimonii nexu liberum remanere. Id quod etiam eiſdem inductum exemplis Innocentium III. reſpondiſſe ſupra retulimus. Nec vero poteſt aliquis exiſtimare Joannem, & alios Sanctos, quorum Pontifices meminere, ab ſponſalibus, non vero a matrimonio tranſiiſſe ad religionem, quia Pontifices iſtis exemplis non probant a ſponſalibus poſſe ad religionem tranſire, ſed etiam a matrimonio celebrato, per verba de præſenti mutuo conſenſu. Vere ergo illi ſancti conjugati fuerunt.

9 Idem Alexander *in appendice cit. p.* 5. *c.* 8. & habetur *in cap. ex publico, de converſione conjugatorum*, inquit inter alia. *Cæterum quia præfata mulier, licet a præfato viro deſponſata fuerit, adhuc tamen, ſicut ipſa aſſerit, ab ipſo eſt incognita, fraternitati tuæ per A. S. mandamus quatenus ſi ſupra dictus vir mulierem ipſam carnaliter non cognovit, & eadem mulier, ſicut ex parte ſua nobis proponitur, ad religionem tranſire voluerit, recepta ab ea ſufficienti cautione, quod vel ad religionem tranſire, vel ad virum ſuum redire infra duorum menſium ſpatium debeat, ipſam contradictione, & appellatione ceſſante, a ſententia qua tenetur abſolvas.* Et ſtatim: *Sane quod Dominus in Evangelio dicit, non licet viro uxorem ſuam niſi cauſa fornicationis dimittere, intelligendum eſt ſecundum interpretationem ſacri eloquii de his quorum matrimonium eſt carnali copula conſummatum, &c.* Non ad aliud caput revocat Pontifex diſſolutionem matrimonii per ſubſequentem ſtatum religionis, niſi ad ſacri eloquii interpretationem, quando videlicet Joannem, & alios a nuptiis ad religionem evocavit. Conceſſum igitur id divino privilegio ſtatui religioſo abſolute. Denique idem Alexander *eadem p.* 5. *c.* 1. & habetur, *c. verum, eod. titulo*, ſemper ſibi conſonus inquit. *Verum poſt conſenſum illum legitimum de præſenti licitum eſt alteri, altero etiam repugnante, monaſterium eligere, ſicut quidam ſancti de nuptiis vocati fuerunt, dummodo inter eos carnis mixtio non intervenerit, & alteri remanenti, ſi commonitus ſervare noluerit continentiam, licitum eſſe videtur, ut ad ſecunda vota tranſire poſſit.* Quæ eodem modo expendenda, ac conſideranda ſunt, ſicut aliud ex eodem Alexandro teſtimonium paulo ſupra conſideravimus.

10 Sed forte revocabit nos aliquis ad Euſebium Pontificem, qui anno 309. rexit Eccleſiam. Gratianus enim 26. *q.* 2. *can. deſponſatam*, ex eo retulit decretum iſtud. *Deſponſatam puellam non licet parentibus alii viro tradere, licet tamen illi monaſterium, ſi voluerit, eligere.* Hæc Euſebius. In quibus, ut planum eſt, iſto tenore verborum, non novam a ſe ſtatutam legem indicat, ſed quæ jam uſu recepta eſſet in Eccleſia. Verbo enim, *non licet*, nova lex non inducitur, ſed jam ſtatuta exprimitur, ut ex multis canonibus, liquet paſſim. Adde etiam poſteriores Pontifices, ut viſum eſt, non Pontificum prædeceſſorum decretis, aut Conciliorum Canonibus eam ſententiam confirmare, ſed tantum exemplo Joannis, aliorumque Sanctorum ex inſpiratione divina ad religionem a nuptiis tranſmigrantium: atque adeo ut rem traditione acceptam a Chriſto, & per Apoſtolos derivatam accepiſſe. Non ergo ejus legis Euſebius primus inſtitutor. Atque hoc mihi præcipuum hujus ſententiæ fundamentum videtur: quamvis ſint etiam duæ rationes non contemnendæ, quas inſinuo. Prima, quia ſi Eccleſiaſtica lege vis dirimendi matrimonia derivata eſſet in vota religionis, poſſet etiam Eccleſiæ auctoritate auferri: nullus autem, ut credo, concedet poſſe Pontificem univerſali lege impedire tranſitum a nuptiis ad religionem. Secunda eſt, quia contra jus juſtitiæ quæſitum tertio non poſſet Pontifex legem aliquam ſtatuere, id quod in minoribus aliis contractibus cernitur, & de ſervo ſine Domini conſenſu nequaquam ad religionem admittendo, extat Gelaſii Papæ decretum *epiſt.* 9. §. *generalis etiam querelæ*. Unde quamvis ſtatus clericalis perfectior ſit ſtatu matrimonii, imo ſtatus Epiſcopalis perfectior ſit ſtatu monachali, adhuc per eum ſtatum non dirimitur matrimonium ratum, nec ad illum licet aſcendere contra propriæ uxoris etiam incognitæ voluntatem. Argumentum ergo eſt contra jus juſtitiæ per matrimonium ratum adquiſitum conjugi non eſſe poteſtatem in Eccleſia irritandi matrimonium, cum ſtatui adeo perfecto nondum eam vim communicarit Eccleſia: ſed id Chriſti privilegio, quod omnem legem ſuperat, ſtatui religionis conceſſum tantum.

CAPUT VI.

Tribus votis ſimplicibus ſocietatis dirimi matrimonium ratum.

S U M M A R I U M.

1 *Vota Societatis poſt biennium dirimere matrimonium ratum.*

2 *Occurritur tribus objectionibus, quibus alii permoti ſentiunt oppoſitam,* & 3. 4.

EX dictis colligitur primo conſequenti ratiocinatione idem dicendum eſſe de votis ſimplicibus poſt biennium emiſſis in Societate, ſcilicet eandem vim habere dirimendi matrimonium ratum ex privilegio quoque divino, quamvis id negent Gabriel Vaſquez *t.* 2. *diſp.* 165. & Th. Sanch. *l.* 2. *diſp.* 18. *n.* 6. & Henriq. *l.* 11. *c.* 8. *n.* 7. Si enim conceſſum eſt religioſo ſtatui ex Chriſti privilegio, & ab initio eum effectum habuit ſtatus religioſus, ut modo oſtendimus: & antiquus ille religionis ſtatus tantum conſtabat votis ſimplicibus, ut demonſtravi *t. p. var. diſp.* 4. 3. *Scholaſt. cap.* 8. & *ſupra lib.* 7. Liquido colligitur vota Societatis poſt biennium emiſſa eandem habere vim, quandoquidem vere religioſum efficiunt. Conceſſum enim illud privilegium a Chriſto ſtatui vere, & ſubſtantialiter religioſo, & ex conſequenti non ſolum profeſſioni ſolemni, eo modo, quo nunc vocamus ſolemnem, ſed etiam profeſſioni vere, & ſubſtantialiter conſtituenti ſtatum religioſi, qualis fuit per tria vota in Societate poſt biennium. Quod etiam ex eo valide confirmatur, quia Sancti illi quorum exemplo perſuadent ſibi Pontifices factum ex revelatione divina, ſcilicet Joannes Evangeliſta, Alexius Theon quidam, atque Macarius Romanus illis ſæculis claruerunt, in quibus nondum erat votorum religionum introducta ſolemnitas. Quod idem affirmandum eſt decreto Euſebii Papæ. Quamvis enim daremus Euſebium ejus legis primum conditorem extitiſſe, quod tamen falſiſſimum eſt, adhuc concedendum eam vim ineſſe votis Societatis, Nam Euſebii tempore nondum Eccleſiaſtica votorum ſolemnitas introducta erat, ſed illorum temporum ſub Euſebio religioſi, qui Baſilii, Auguſtini, & Benedicti monachos præceſſerunt, tantum conſtabant votis ſimplicibus, quæ tamen vere religioſos efficerent. 1

Nec vero his obſtat primo vota poſt biennium emiſſa in ſocietate eſſe ſimplicia: vota autem ſimplicia non dirimere matrimonium ratum. Hæc enim vota, quamvis appellentur ſimplicia, ut diſtinguantur a votis affectis ſolemnitate Eccleſiaſtica: attamen intrinſecam ſolemnitatem habent, ut dixi ſupra *lib.* 7. Quare vim habent dirimendi matrimonium. Privilegium enim illud conceſſum 2

ſtatui religioſo; quibuſcumque ille conſtet votis, dummodo ſufficiant ad vere conſtituendum religioſum.

3 Nec etiam obſtat ſecundo, quod ſanctiſſimus Pater Ignatius coadjutori temporali, qui de nuptiis ad religionem tranſibat profeſſionem conceſſerit ſolemnem: id enim factum eſt, non quia meo judicio fuerit neceſſarium; ſed quo omnis tolleretur dubitatio, & nulla litibus occaſio relinqueretur. Quamvis ſi de hoc aliqua lis modo oriretur, non dubito quin iſta pars obtineret.

4 Nec denique obſtat, quod ſi aliquis conjunctus matrimonio ante conſummationem ad Societatem tranſiret & poſt biennium vota emitteret, & ratum conjugium dirimeretur, fieri poſſet ut ſecundo valide nuberet, videlicet ſi poſt eorum votorum emiſſionem a Prælato dimitteretur, liber votorum nexu. Hoc argumento commotus reliquit opinionem iſtam Gabriel Vaſquez 1. 2. *diſp.* 165. concedimus tamen ſequelam, & in hoc nullum inconveniens eſſe exiſtimamus. Quia idem omnino ſequitur ex natura rei in eo, qui ſolemniter profitetur, & etiam Doctores, qui contra ſenſerint, idem fateri tenentur multis ſæculis in Eccleſia id locum habuiſſe. Quia ſi hæc vis dirimendi matrimonium ratum conceſſa eſt votis religionis jure divino, ut ego exiſtimo, vel tantum Eccleſiaſtico, ut illi dicunt, cum ipſi fateantur vota religionum multis ſæculis non habuiſſe vim dirimendi matrimonium poſt contractum uſque ad Innocentium II. ut mihi videtur, ut autem ipſi ſentiunt, uſque ad tempora Gregorii I. plane ſequitur illo tempore diſſoluto priori vinculo per vota monaſtica, ſtatim illis emiſſis potuiſſe valide contrahi aliud matrimonium, illicite quidem auctoritate propria, licite vero relaxante vota Pontifice, vel Epiſcopo, vel religionis Prælato. Quare quod Gabriel Vaſquez maximum inconveniens judicat in ſuis votis, neceſſario concedere debet juxta ſuam ſententiam in votis etiam ſolemnibus toto illo tempore, quo ipſe etiam cenſet in Eccleſia ea vota ſolemnia non habuiſſe vim irritandi matrimonia poſt contracta. Quare leviſſimo ductus argumento, & quod in eo Doctore magis miror, non ſatis ſibi conſonus, votis ſuæ Societatis denegavit, quod in eorum maximam auctoritatem cedit.

CAPUT VII.

Quid dicendum de votis Militarium Ordinum.

SUMMARIUM.

1 *Proponitur quæſtio.*
2 *Sententia negans.*
3 *Votis Melitenſium dirimi.*
4 *Votis Calatravæ, & Alcantaræ non dirimi.*
5 *Olim diremptum eorum ordinum votis.*
6 *Votis S. Jacobi juxta Bullam Alexandri III. emiſſis non dirimi.*
7 *Ea eſſe vota ſimplicia, non ſolemnia.*
8 *Idem de voto caſtitatis.*
9 *Diluitur objectio, & 10. 11. 12. 13.*
14 *Deciditur caſus quidam in ea materia, & 15.*
16 *Quid de votis obedientiæ.*
17 *Inſertur his votis non dirimi conjugium.*
18 *Aliter dicendum de votis clericorum ejus ordinis.*
19 *Proponitur quæſtio habita ſuper profeſſione ſororum ejus ordinis. Libellus oblatus Regi; informatio, & judicium Doctorum Conimbricenſium, Cæſaraugustanorum, Toletanorum, Complutenſium, Matritenſium, Salmanticenſium, Valentinorum & Regis Catholici decretum, remiſſive.*

1 SEd quæret aliquis primo (nullam enim, quæ ſeſe mihi offerat, difficultatem intactam placet relinquere) an idem judicium ferendum ſit de ordinibus militaribus, ſcilicet, ea divino privilegio irritari matrimonium ratum non conſummatum.

2 Omnibus ordinibus militaribus etiam Sancti Joannis negavit Sarmiento *lib. de redditib. Eccleſiaſt. part.* 4. *cap.* 1. *n.* 13. refertque pro eadem ſententia Sotum in 4. *diſt.* 27. *qu.* 1. *art.* 4. Loquitur autem Soto de his Ordinum militarium religioſis, qui militant, non qui in clauſtro degunt, ſive viri, ſive fœminæ; horum enim votis cenſet etiam dirimi matrimonium ratum non conſummatum.

3 Ego tamen cum diſtinctione procedam, ut res iſta omnino plene & exacte decidatur. Et in primis quod attinet ad Melitenſes non dubito eorum votis dirimi matrimonium ratum nondum conſummatum, ſive de equitibus, ſive de his qui clero deputantur, etiam ante ſacri ordinis ſuſceptionem, ſermo ſit. Eſt eorum votum caſtitatis ſolemne, ut jam declaravit Congregatio Cardinalium, quamvis cum aliquibus diſpenſaverit Pontifex, ut nubant. Nec mirum cum in voto ſolemni diſpenſare poſſe Pontificem jam ſtatuerimus ſupra *lib.* 7. *cap.* 10. Sic de Melitenſibus cenſuit Navarrus *conſil.* 1. *de converſ. conjug.* Azor *tom.* 1. *lib.* 13. *cap.* 6. *quæſt.* 4.

Præterea ſine dubio aſſerendum eſt, votis religioſorum militum Calatravæ, & Alcantaræ, quibus tantum promittitur caſtitas conjugalis, non dirimi: nam antea contractum matrimonium ſtare poteſt cum ea religionis profeſſione. Quare quicumque eos duos ordines profitentur ſive viri, ſive fœminæ ſint, ſi tantum votum caſtitatis conjugalis emittant, non poſſunt ſua profeſſione liberari a vinculo matrimonii rati non conſummati. Neque de hoc ulla poteſt eſſe diſſenſio, etiamſi vere, & proprie religioſi ſint, ut apud me certiſſimum eſt. Nam literæ Pontificiæ plene docent antea conjugatos ad religiones eas admitti poſſe, poſtquam cum illis diſpenſatum eſt in voto caſtitatis. 4

Deinde exiſtimo votis religioſorum militum Ordinis Calatravæ, & Alcantaræ, quando nubere non poterant ex ſui ordinis ſpeciali inſtituto, etiam tunc dirimi matrimonium ratum non conſummatum. Nam licet demus illa vota fuiſſe ſimplicia, cum vere & proprie religionis ſtatus votis ſimplicibus conſtituatur ex definitione Gregorii XIII. ut jam probavi ſupra *lib.* 7. & ex conſequenti illi vere & ſubſtantialiter religioſi eſſent: plane relinquitur illi ſtatui religioſo cum caſtitate abſoluta etiam conceſſum privilegio divino, ut dirimat matrimonium ratum non conſummatum. Neque in eo aſſerendo ulla major difficultas eſt, quam in eo quod de votis Societatis aſſeruimus. Quod idem majori ratione de eorum ordinum fœminis & clericis dicendum, cum ab initio cum caſtitate abſoluta inſtituti ſint, nec quoad illos ulla ex parte immutata ſit confirmatio Pontificum quoad votum caſtitatis. 5

Sed in eo quod attinet ad Religioſos Ordinis Sancti Jacobi ſub quadam conditione reſpondeo (attendat qui legerit, ne jam calumnias meditetur.) Si qui eum ordinem profitentur, ſive equites, ſive fœminæ) nam de clericis dicam ſtatim) cum profitentur ex confirmatione Alexandri III. quæ in ſtabilimentis ejuſdem ordinis initio præmittitur, & non ex aliis literis Pontificiis, quibus ea forma votorum, ſub qua eum ordinem confirmaverat Alexander III. immutata aliqua ex parte ſit: ſi inquam tantum ex ea confirmatione, & juxta illam eum ordinem profitentur. Dico primum illos quidem vere & proprie eſſe religioſos tam viros, quam fœminas, adeo ut qui votum de ſuſcipienda religione emiſerit, ſatis illud adimpleat, ſi eum ordinem ſive vir ſive fœmina ſuſcipiat, niſi forte aliud in mente habuerit, quando vovit, cum ad ſubſtantialiter ſtatum religioſum conſtituendum, nulla requiratur in votis ſolemnitas. Eoſque eſſe vere & ſubſtantialiter religioſos adeo certum exiſtimo, ut oppoſitum judicem nimis licentioſe dictum, ne dicam gravius, cum pleno ore literæ Pontificiæ illos appellent religioſos, & etiam cum caſtitate conjugali vera religio conſtare poſſit, eo quod ſicut in paupertate latitudo eſt, ita etiam in caſtitate, quæ eſt materia voti. 6

Aſſero ulterius eorum vota tantum ſimplicia eſſe non ſolemnia. De voto paupertatis id conſtat, quia jam conſtitutione Innocentii VIII. Pauli III. & Gregorii XIII. quod etiam a Paulo, & Gregorio Clericis conceſſum, equites teſtari poſſunt certis quibuſdam limitationibus, quæ præſcribuntur in ſtabilimentis ordinis *tit.* 5. *cap.* 4. & 5. Dominiumque ſuorum bonorum a principio retinuerunt, cum filiis ſua patrimonia, & legitimæ portiones intactæ remanerent, ut conſtat ex equitum regula *cap.* 14. *in fine*, ubi militum filiis, ſi religionem patris ſectari nolunt, quæ eorum ſunt, concedi libere præcipitur, additurque: *Porque eſt ablecido co, que nunguu Freyle desherede a ſu hyo.* Quam regulam declaratam a Cardinali Alberto multi poſtea Pontifices ſuis literis inſerentes approbarunt, præcipue Julius II. Quare ea facultas, quæ poſtea per Innocentium conceſſa eſt, tantum meo judicio indulſit, ut quod alias valide facere poterant, cum non eſſent incapaces dominii, fiebat tamen illicite ratione voti, facere jam ſine peccato poſſent, ut de teſtamentis religioſorum in univerſum priſcis ſæculis demonſtravi *part.* 1. *variar. diſp. quæſt.* 3. *ſcholaſtica*, *cap.* 8. & dixi ſupra *lib.* 7. *cap.* 13. Itaque paupertatis votum in eo ordine, etiam a ſua prima confirmatione non eſt ſolemne, cum ejus voto ſolemnitatem in inhabilitate ad dominia conſtituerimus, ut diximus ſupra *lib.* 7. *cap.* 9. Quod idem de fœminis dicendum eſſet, ſcilicet illas valide teſtari poſſe, quamvis illicite, cum circa 7

illarum

illarum teſtamenta nulla emanaverit Pontificum diſpenſatio: niſi antiquiſſima conſuetudine inteſtabiles eſſent. Poſſe enim conſuetudine inhabilem fieri ad actum aliquem, ſicut & lege humana, conſtat ex dictis ſupr, *lib. 6. c. 3.*

8 Similiter caſtitatis votum ex vi illius primæ confirmationis non eſt ſolemne, eſt enim votum caſtitatis conjugalis; neque ex literis Alexandri III. aliud colligi poteſt, ſive loquamur de equitibus ſive de fœminis (nam de clero deputatis etiam ante ſacrorum ordinum ſuſceptionem alia ratio eſt, quam infra dicam) & ex vi tantum illius confirmationis Alexandri, imo neque ex literis Lucii III. Urbani III. Innocentii III. Honorii III. Innocentii IV. Julii II. qui prædictas literas Alexandri III. confirmarunt, nullo penitus immutato, ut conſtat ex his, quæ refert Didacus Mota ejuſdem ordinis Canonicus Regularis *lib. 1. de confirmatione ordinis Sancti Jacobi per totum.*

9 Neque his obſtant illa verba ex literis Alexandri III. ibi, *Ad ſuſcipiendam quoque prolem, quæ in timore Domini nutriatur; & infirmitatis humanæ remedium, juxta inſtitutionem Domini, & indulgentiam Apoſtoli, qui ait, bonum eſt homini mulierem non tangere; propter fornicationem autem unuſquiſque uxorem ſuam habeat, & ſimiliter mulier virum ſuum, qui ſi ſe continere nequiverit, conjugium ſortiatur, ut ſervet immaculatam fidem uxori, ne tori conjugalis continentia violetur, &c.* Ex quibus verbis ibi, *ſi ſe continere nequiverit*, poſſet aliquis ſuſpicari caſtitatem conjugalem, quæ in eo ordine promittitur tantum illis concedi, qui ſe continere nequeunt, quaſi videatur etiam Pontifex annuere, ut in ordine Sancti Jacobi caſtitas abſoluta & perpetua voveatur ab his, qui ſe volunt & poſſunt continere, quales ſunt fœminæ, & clero deputati, qui ſemper obſervarunt. Similia habent Innocentius III. & alii Pontifices, qui eum ordinem confirmarunt: dicunt enim in ſuis literis: *Habeantur in ipſo ordine, qui cœlibem, ſi voluerint, vitam ducant: ſint etiam, qui juxta conſtitutionem divinam conjugibus utantur.*

10 Hæc, inquam, non obſtant; facile enim dicimus illis verbis, *qui ſe continere nequiverit*, non regulam, aut vivendi formam inſtitui, ſed confirmari eam, quæ a primis ejus militiæ Magiſtris ordinata & conſtituta erat, quam ut juſtam & rectam eſſe oſtendat, teſtimonio utitur Apoſtoli, ibi, *qui continere nequiverit*, ex quo colligit Deo acceptam & gratam eſſe caſtitatem conjugalem, atque ideo eſſe poſſe materiam voti, & ſub regulam a Sede Apoſtolica approbatam cadere. Itaque ea verba non ideo inſeruntur, ut inde occaſionem aliquis accipiat promittendi in eo ordine abſolutam, perpetuamque caſtitatem, quaſi id votum regula ipſa probatum ſit, neque id commode ulla ratione inferri poteſt. Quod nonnulli ex eo probant, quia inde id abſurdum ſequeretur, ut in eodem Monaſterio & ordine illæ ſorores vel viri, qui nollent, aut non poſſent ſe continere, caſtitatem conjugalem voverent tantum, aliis qui continentiam amplexarentur caſtitatem abſolutam voventibus. Quod tamen manifeſte repugnat Concilium Hiſpalenſe: & habetur *can. in nova actione* 16. *q.* 2. ibi, *In una enim, eodemque officio non debet diſpar eſſe profeſſio*, & ibi: *Conſtituentes, ut hi qui in adminiſtrationibus Eccleſiæ Pontificibus ſociantur diſcrepare non debeant neque profeſſione, nec habitu. Et Clementina* 1. *de electione ex Concilio Viennenſi ſub Clemente V.* ibi: *Cum rationi non congruat, ut homines qui diſparis profeſſionis vel habitus ſint in eiſdem monaſteriis ſocientur.*

11 Neque illa verba aliorum Pontificum quidquam obſtant: iidem enim in ſuis literis addunt, *Sic tamen omnibus præcipua cura, & cautela, ut qui conjugium ſortiti fuerint continentiam cuſtodiant conjugalem: & qui ſine conjugio manere decreverint, inviolatam teneant caſtitatem.* Quod idem in regula, & in ſtabilimentis eiſdem verbis omnibus equitibus injungitur, quos tamen certum eſt non teneri, etiamſi non nubant, ad vovendam caſtitatem abſolutam. Quare, cum de omnibus univerſim militibus ea verba dicantur, nullaſque illorum, etiamſi non nubat, teneatur ad ſervandam caſtitatem abſolutam, non poſſunt aliter, quam diximus, intelligi.

12 Neque obſtat etiam, quod in eiſdem literis Alexandri III. cum prohibeatur hujus ordinis religioſis, etiam laicis, tranſitus ad aliam religionem abſque Magiſtri licentia dicitur: *cum ſint in ordine veſtro loca ſtatuta, ubi quiſque diſtrictius valeat converſari*, quibus exiſtimabit aliquis indicari eſſe in eo ordine ex confirmatione Pontificis Monaſteria, in quibus abſoluta caſtitas promittatur. His enim verbis meo judicio neque leviter indicatur id. Sed cum viri hujus ordinis milites degant in domibus propriis, ſint etiam clericorum monaſteria, in quibus poſſent, & ſolerent, ſi vellent, arctiorem vitam ſequi non quidem quia ſtrictioribus votis ibi tenerentur, ſed quia in commune degerent, foraſque egredi ſine licentia non poſſent, horis diurnis & Matutinis aſſiſterent, ſeque in aliis humilitatis ac pœnitentiæ operibus exercerent, quibus in propriis domibus non eſt locus, ut ex regula conſtat. Atque in hunc ſenſum accipiendum eſt, quod in aliis literis habet idem Alexander III. cum inquit. *Nos igitur ipſius (ſcilicet Petri) & aliorum fratrum precibus inclinati ſtatuimus, ut locum aliquem arctiorem haberent, in quo fratres, qui ſine uxoribus vellent eſſe, & caſte vivere ſub arctiore regula poſſent Deo deſervire, quod & ipſi ſicut audivimus, facere curaverunt.* Cum enim iſtæ literæ de religioſis equitibus loquantur, non poſſunt intelligi de voto abſoluto continentiæ, cum nullus equitum, etiam ſi caſte vivat, illius obligatione teneatur, ſed quia in Monaſteriis clericorum communem vitam ſequi poſſent, ſi peterent a Magiſtro licentiam ibi commorandi.

Quare; niſi aliæ emanarunt literæ Pontificiæ, quæ me latent, quibus innovetur ea confirmatio Alexandri III. in voto caſtitatis, quantumvis aliqui ejus ordinis, ſive ſua ſponte, vel ordinatione ejus, qui facultatem non habeat, caſtitatem abſolutam voveant, voto tantum tenentur ſimplici, nec niſi ad conjugalem caſtitatem admittere prælatus poteſt, cum non alia ſit forma vovendi a Pontifice præſcripta: caret enim in eo caſu prælatus facultate acceptandi, quæ emittuntur vota. Niſi forſan contraria conſuetudine vota de ſimplicibus facta eſſent ſolemnia: nam poſſe ſolemnitatem induci conſuetudine non dubito. Ea autem conſuetudo præſumi non poteſt, cum animus ac verba profitentium indicant ſe profiteri juxta antiquam ordinis confirmationem. 13

Ex quo infertur, quid dicendum ſit ad eum caſum, qui ex me quæſitus aliquando. Quidam Ordinis Sancti Jacobi miles, cum profeſſionem emiſit, caſtitatem abſolutam vovit; nubit poſtea, filios ſuſcepit, decedit, quæſtio mota eſt a conſanguineis ejus rei conſciis contra filios, an eſſent legitimi, & exhæredandi, eo quod illegitimi viderentur propter votum caſtitatis abſolute emiſſum a patre. Reſpondi. validum matrimonium fuiſſe, quia vel votum id nullius roboris fuit: ſed tantum admitti potuit a prælato, ut votum caſtitatis conjugalis, cum non ſub alia forma approbata ſit ea religio a Pontifice quoad laicos: vel tantum fuit votum ſimplex caſtitatis, atque adeo impediens tantum non dirimens matrimonium. Idem etiam dicendum eſſet, ſi modo Magiſter ordinis de conſenſu Capituli mutaret votum caſtitatis conjugalis ſuorum equitum in abſolutum, ſi id non fieret approbante, aut confirmante Pontifice; neque enim ad eam commutationem Magiſter poteſtatem habet. 14

Eadem etiam conſultatio propoſita fuit Magiſtris & Doctoribus Salmanticenſibus anno Domini 1615. menſe Aprilis in hæc verba: *Pedro ſiendo Cavallero de la Orden de Santiago, al tiempo que profeſſo ſpontaneamente, y por ſu devocion, y tambien con acuerdo y conſentimiento, y decreto de ſu Maeſtre y Capitulo y Freyles que le admitieron a la profeſſion hizo expreſſamente voto di caſtidad abſoluta, y no conjugal. De alli a algunos anos acabandoſelo la devocion ſe caſo en el lugar donde vivia con una Senora de muy grande calidad, y ſin licentia ſu Maeſtre: de Matrimonio tuvo hyos. Deſpues de la muerte del dicho Cavallero unos ſobrinos ſuos pretenden, que ellos han de ſuceder en el mayorazgo del Cavallero, que es muy grande y de mucha calidad, attento a que el dicho Cavallero, no ſe pudo caſar, ni aquel matrimonio valio, ni los hyos del ſon legitimos por aver ſido matrimonio hecho contra el voto ſolemne de caſtidad. Los hyos del dicho Cavallero defienden ſu legitimidad diziendo, que aquel matrimonio fue valido, porque aquel voto de caſtidad que ſu padre hizo en la profeſſion, no fue mas que un voto ſimple, como le pudiera hazer en ſu caſa. Y el dicho Maeſtre, Capitulo, y Freyles no pudieron por ſu acuerdo, conſentimiento, ni parecer hazerle ſolemne, ni admitirlo como voto de caſtidad abſoluta. Y que aun antes parece que ſu padre no hizo profeſſion niguna, ni aquellos votos tuvieron fuerza, pues la dicha profeſſion para que tuviera fuerza avia de ſer debaxo de Regla aprobata por la Sede Apoſtolica, y aquella profeſſion en la forma que ſe hizo no tiene aprobacion, y anſi parece que quedaron aquellos votos en vazio, y ſin fuerza ninguna, Preguntaſe ſi el dicho matrimonio valio, y ſi aquellos hyos ſon legitimos?* Cui conſultationi ita reſponſum eſt, *Parece me valido el matrimonio, y los hyos legitimos, porque eſte voto de caſtidad omnimoda no pudo ſer ſolemne, y la razon es, porque el Maeſtre y Capitulo non tuvieron authoridad para admitir eſte voto como ſolemne, ſino debaxo de la forma de caſtidad con-* 15

jugal, y lo que excedia de eſta quede quedada mucho en fuerza de voto ſimple. Huic reſponſioni ſubſcripſere Magiſter Fr. Auguſtinus Antolinez ex Auguſtiana familia Primarius Theologiæ anteceſſor. Magiſter Joannes Marquez Veſpertinus anteceſſor. Magiſter Fr. Franciſcus Cornejo Cathedræ Philoſophiæ Moralis Magiſter Fr. Franciſcus Dominquez nunc Cathedræ Scoti. Ex Dominicanis Magiſter Fr. Petrus de Ledeſma Veſpertinæ tunc Cathedræ Theologiæ. Ex Ordine D. Benedicti. Magiſter Fr. Antonius Perez. Magiſter Fr. Didacus de Salazar. Ex Ordine D. Bernardi Magiſter Fr. Luiſius Bernaldo Sacrarum literarum interpres Primarius. Magiſter Fr. Angelus Manrique. Ex Ordine Sancti Franciſci. Fr. Joſeph Vaſquez tunc Prælatus Monaſterii Salmaticenſis. Ex Societate JESU. PP. Valentinus de Erice, Benedictus de Robles, Barnabas Matute, Ludovicus de Roa, Chriſtophorus de Caſtro. Ex Ordine Carmelitarum. Magiſter Fr. Bartholomæus Sanchez Theologicæ facultatis Decanus, & Dialecticæ Cathedræ Primarius moderator. Magiſter Fr. Petrus Cornejo Cathedræ Durandi. Quibus etiam acceſſit Magiſter Andreas de Leon Canonicus Eccleſiæ Cathedralis Salmantinæ. Ex juris autem interpretibus DD. Dominus Franciſcus Pacheco de Guzman, ex Collegio inſigni Archiepiſcopi Toletani Primarius tunc Juris Pontificii. Marcus Diez Primarius Juris Cæſarei. Dominus Alphonſus Guillen de la Carrera tunc Juris Cæſarei Veſpertinus, nunc Juris Pontificii Primarius anteceſſor; & Petrus Ruiz Barrios Veſpertinus etiam Juris Pontificii, quorum omnium ſubſcriptiones apud me habeo.

17 Votum denique obedientiæ non eſt ſolemne. Nam in Magiſtro reſidet facultas liberos dimittendi ab obligatione votorum, cum placuerit, ſicut & nunc id efficiunt Prælati Societatis. Idque colligo ex illis verbis Alexandri III. in Bulla confirmationis: *Statuimus quoque, ut nullus fratrum, ſive ſororum poſt ſuſceptionem ordinis veſtri, & promiſſam obedientiam redire ad ſeculum audeat ſine Magiſtri licentia*. Et quamvis aliquis ſuſpicari poſſet per Gregorium IX. qui Alexandrum III. ſubſecutus eſt, ſublatam univerſe Prælatis omnibus religioſorum facultatem liberos dimittendi ſubditos, ut dixi *t. p. variar. diſput. q. 3. Scholaſtica, cap. ultim.* Attamen quod attinet ad Magiſtrum Ordinis Sancti Jacobi eam facultatem ſublatam non eſſe conſtat, quia eadem Bulla Alexandri III. nullo penitus immutato confirmata eſt a multis Pontificibus, quorum plures Gregorium IX. ſecuti ſunt. Igitur, cum milites plerumque in ſuis domibus degerent, ut conſtat ex antiqua regula, illo verbo, *redeundi ad ſeculum*, nequit intelligi vita privata, & in privata domo, ſed dimiſſo habitu liberum eſſe votorum obligatione, ſive reditu ad ſecularem vitam. Unde conſequenter ad eam facultatem Magiſtro conceſſam ſtatutum eſt *tit. 5. cap. 15. Ordenamos que ſiempre, que a nueſtro Capitulo pareciere alguna Cavallero, que no fuere expreſſamente profeſſo, no es conveniente para la Orden, la pueda quitar el Habito ſin dar cauſa, porque ſo lo quitan y echarle de ella, aunque aya mas de un año que le recebio*. Nam quamvis illi religioſi milites non teneantur Decreto Tridentini de anno probationis, obligantur tamen quoad hoc antiquo jure, quo valida erat tacita profeſſio, & vere religioſum efficiebat non ſecus ac expreſſa. Ex autem non obſtante liberum dimittit Magiſter, etiam hodie tacite profeſſum, eum expedire judicat. Non ergo eſt hujus ordinis Magiſtro ſublata facultas liberum dimittendi ab obligatione votorum, & Pontifici reſervata, atque adeo ſimplex omnino eſt votum obedientiæ, juxta ea, quæ dixi ſupra *lib. 7.* cum de voti impedimento ſermo fuit.

Ex quibus omnibus conſtat votis equitum Ordinis Sancti Jacobi non dirimi matrimonium ratum nondum conſummatum, ut de aliis militibus ſupra dicebamus. Et idem dicendum de votis ſororum, ſi illæ profiteantur juxta confirmationem Alexandri III.

18 Solum addiderim aliter judicandum eſſe de clericis ordinis Sancti Jacobi. Cum enim hi clerici ante inſtitutionem Ordinis Sancti Jacobi Canonici Regulares eſſent Sancti Auguſtini, in Monaſterio de Loyo, aſſumpti ſunt a militibus, ut ipſis ſacramenta miniſtrarent, & ſpirituali doctrina erudirent, ut patet ex regula, & ex confirmatione. Quare quamvis Alexander III. etiam eos Canonicos ſub Magiſtri regimine vivere deinceps voluerit (mere enim laicum poſſe eſſe Prælatum religionis dixi ſupra *lib. 7.*) tamen antiqua eorum vota & profeſſionem non mutavit: *Prælatus* itaque mutatus eſt, non vivendi, neque vovendi forma. Cumque illi antea, ſicut Canonici Regulares, caſtitatem abſolutam voverent, generali lege Innocentii II. *c. ut lex 27. q. 1.* inhabiles effecti ſunt Canonici Regulares expreſſe, una cum Monachis, & in ſacris Ordinibus conſtitutis, plane videtur ſequi eorum votis & nunc & ab initio, matrimonium antea contractum dirimi, & a tempore Innocentii II. contrahendum etiam, & impediri, & dirimi: efficiturque præterea caſtitatis votum in illis, etiam ante ſacrorum Ordinum ſuſceptionem, eſſe ſolemne a tempore Innocentii II. licet antea ſimplex fuerit, ſicut & de omnium aliorum religioſorum voto caſtitatis ſimplex fuiſſe uſque ad Innocentium II. oſtendi ſupra *lib. 7.* ſuo loco. Licet in paupertatis voto de ſolemnitate aliquid imminutum ſit, cum teſtabiles ſint de licentia Prælati, & non alias ut dixi ſupra. Nec vero ad clericos extendenda facultas Magiſtri liberos dimittendi ab obligatione votorum, neque id colligi poteſt ex confirmatione Alexandri III. Non eſt autem mirum in una eademque profeſſione quædam vota emitti ſolemnia, quædam minus ſolemnia, aut etiam ſimplicia. Cum enim ſolemnitas ex Pontificis auctoritate pendeat, magnam in eo varietatem pro ſuo libito poteſt conſtituere, ut dixi ſupra.

Sed ut major lux his quæ dicta ſunt inferatur, placuit ſubjungere & libellum Regi Catholico oblatum, & etiam informationem, occaſione cujuſdam novi decreti ſupremi Senatus Ordinum, quod erga ſorores Sancti Jacobi Salmaticenſes emanavit, & quid a Rege Catholico decretum ſit re mature diſcuſſa & conſiderata, quæ quidem erunt & Lectori, & doctis hominibus non injucunda; ſed mutato conſilium, & refero ea omnia in Appendicem hujus operis. 19

CAPUT VIII.

Quid dicendum de votis Mantellatarum, hoc eſt, Beatas & converſorum ac Donatorum.

S U M M A R I U M.

1 *Prima opinio.*
2 *Quid de Tertiariis Ordinis SS. Franciſci, & Dominici.*
3 *De Auguſtinianis quorundam ſententia.*
4 *Quod initium Mantellatarum in Ordine Sancti Auguſtini.*
5 *Diſtinguuntur diverſi gradus ejuſdem Ordinis.*
6 *Mantellatas ejuſdem Ordinis eſſe ſubſtantialiter Religioſas.*
7 *Conferuntur ejuſdem Ordinis conſtitutiones cum literis Pontificiis.*
8 *Quid de Mantellatis viris? diſtinguuntur à Donatis oblatis ſive commiſſis.*

1 SEcundo quæret aliquis, an etiam votis mantellatorum tam virorum, quam fœminarum, quas Hiſpane *Beatas* dicimus, dirimatur matrimonium ratum nondum conſummatum. Nam Soto *loc. cit.* & non pauci alii viri docti exiſtimarunt nequaquam earum votis dirimi matrimonium nondum conſummatum.

2 Sed in primis quod attinet ad mantellatas, ſive Tertiarias Ordinis Sancti Franciſci, & Sancti Dominici, quæ collegialiter vivunt, & emittunt tria vota ſubſtantialia, dubitari amplius non poteſt. Earum enim profeſſio ſolemnis eſt, ut reſpondit Paulus III. conſultus de eo a Fratribus Dominicanis, & conſtat ex literis Sixti IV. quas refert Emanuel Rodriq. *tom. 3. q. Regul. q. 72. art. 1. & 2.*

Quod autem attinet ad noſtras mantellatas, quas *Beatas* vocamus, licet Emanuel Rodriquez, & multi alii viri docti ſenſerint earum votis matrimonium non conſummatum non dirimi, ergo tamen aliter ſentio. Atque ut res iſta radicitus intelligatur, nonnulla dicamus ex Bullis Pontificiis deſumpta hinc ducto principio.

3 In ordine Eremitarum Sancti Auguſtini mantellati & mantellatæ non erant uſque ad Bonifacium VIII. qui 7. Idus Novembris & Pontificatus anno 11. conceſſit, ut quaſcumque mulieres, ſi alias eſſent idoneæ, neque aliud obſtaret Canonicum impedimentum, quæ habitum regularem prædicti ordinis ad inſtar mantellatarum, ſive pinzochetarum Ordinum Fratrum Minorum ac Prædicatorum habere voluerint, & geſtare, tam virgines & matronas, quam viduas in mantellatas ſeu pinzochetas dicti Ordinis Eremitarum recipere, & admittere, ac earum ſingulis habitum regularem, & regulam ejuſdem Ordinis Fratrum Eremitarum, ad inſtar hujuſmodi mantellatarum, ſive pinzocherarum Ordinum Fratrum minorum, ac prædicatorum, pro ut ſecundum Deum ſaluti animarum earundem viſum fuerit ſalubrius expedire, valeat Prælatus: illiſque ſic receptis idem Pontifex concedit exemptionis privilegium, immunitates, libertates, indulgentias, & alia

alia privilegia Ordini Eremitarum conceſſa, & in poſterum concedenda, eodem modo, quo Eremitis competunt, aut competere poſſunt. Idem confirmavit poſtea Sixtus IV. inſertis Bonifacii literis, ubi etiam affirmat idem inſtitutum confirmatum fuiſſe a Martino, & Eugenio ſuis prædeceſſoribus, prout inter noſtri Ordinis privilegia, & literas continetur. Poſtea vero multis annis elapſis anno Domini 1470. Paulus II. pridie Kalendas Septemb. Pontificatus ſui anno 6. id quod de mantellatis fœminis conceſſum tantum fuerat, indulſit etiam, ut ad viros extenderetur, & eiſdem omnino potirentur, quibus mantellatæ. Atque hæc in noſtro Eremitarum ordine origo mantellatorum, & mantellatarum fuit.

5 Deinde obſervandum diverſos gradus in ordine noſtro reperiri, ut ex literis Pontificiis conſtare poteſt. Sunt fratres tam clerici, quam laici, moniales, mantellatæ, & corrigiati, & denique oblati, ſive donati, ſive commiſſi. De oblatis dicam poſtea. Mantellati autem a corrigiatis valde diſtinguuntur, in quo non recte, nec inſpectis literis Pontificiis nonnulli locuti ſunt. Nam mantellati omnibus privilegiis, immunitatibus, exemptionibus, indulgentiis, non ſecus ac Eremitarum fratres gaudent: at vero corrigiati tantum indulgentiis. Extat de eo inter noſtras literas Pontificias, quædam Julii II. an. 1512. & Pontificatus 9. in quibus declarat fratres, moniales, & mantellatas omnibus privilegiis & indultis in Mari Magno conceſſis; at ſola zona præcinctos, quos quarti gradus appellat, tantum gratiis & indulgentiis. Ivi mantellati, converſi etiam dicti, ut oſtendam ſtatim. Atque hi ſunt, de quibus facta ſupplicatio eſt apud Sixtum IV. per Congregationem Lombardiæ, ut liceret illis, quando ſacriſtæ munus obeunt, ſacra vaſa contingere. Præter hos omnes ſunt etiam alii, qui dicuntur oblati, ſive Donati, ſive Commiſſi, qui ſe ipſos religionis miniſterio offerunt, de quibus mentio in nonnullis literis Pontificiis, quæ in eorum favorem datæ a Cæleſtino V. anno 1294. & ab Innocentio XI. anno 1352.

6 Præterea dico noſtri ordinis mantellatos & mantellatas, ſi non collegialiter vivant, ſed in domibus propriis commorentur, ſub arbitrio tamen & gubernatione Prælati (eſt enim duplex inter nos earum genus, quædam quæ in commune degunt, aliæ quæ in domibus propriis) omnes ergo illas dico eſſe proprie & ſubſtantialiter religioſas, & tam virorum, quam fœminarum profeſſionem non minus ſolemnem eſſe, quam fratrum atque monialium noſtri ordinis. Hanc ſententiam apertè ni fallor demonſtrabo. Primo ex conſtitutione Bonifacii VIII. cujus ſupra meminimus, eas enim inſtitui vult juxta mantellatas Ordinis minorum, ac Prædicatorum, id eſt, quæ ab illis Tertiariæ vel de pœnitentia nuncupantur. Illas autem ſolemnem profeſſionem emittere jam ſupra ex literis Pontificiis oſtendimus. Igitur & noſtrarum profeſſio ſolemnis eſt. Cui adde noſtrum ordinem in conceſſis & concedendis communicare cum omnibus aliis ordinibus mendicantibus, quare quod de illis, de noſtris etiam dictum eſſe cenſendum eſt. Adde etiam in prædictis literis Bonifacium conſtituere, ut illis concedatur habitus regularis, & regula noſtri ordinis, quæ ſatis indicant illas ſub noſtra regula militare, eademque vota emittere. Secundo idem oſtendo ex literis Julii II. quarum ſupra meminimus, in quibus mantellatis commune eſſe vult exemptiones, immunitates, privilegia, indulgentias: corrigiatis autem tantum indulgentias; quod ſignum eſt mantellatos tam viros, quam fœminas, non ſecus ac alios duos noſtri ordinis gradus, fratres ſcilicet, & moniales religioſos eſſe. Præterea quia cum Leo X. in Concilio Lateranenſi ſtatuiſſet, quod mantellatæ & pinzocheræ quorumlibet ordinum in propriis domibus habitantes eligere valerent ſepulturam, ubi voluiſſent: & quod die Paſchatis tantum Euchariſtiam, nec non extremam unctionem, cæteraque Eccleſiaſtica Sacramenta, pœnitentiæ Sacramento dumtaxat excepto, a proprio Sacerdote recipere: & ad onera, quæ laicis incumbunt, perferenda teneri, & coram Judicibus ſæcularibus conveniri poſſe, quæ omnia indicant illas non eſſe religioſas: poſtea, quia occaſione illius decreti aliquæ dubitationes ortæ fuerant, idem Leo X. prædictum ſtatutum Motu proprio & ex certa ſcientia & poteſtatis plenitudine decrevit & declaravit minime intelligendum de facientibus votum caſtitatis, ita ut mulieres virginalem vitam vel cœlibem ſolemniter voventes, etiam in conſanguineorum, vel affinium ſuorum, vel in domibus propriis, aut ſeorſim habitantes, omnibus privilegiis, immunitatibus, favoribus, gratiis, indultis ſpiritualibus, & temporalibus Ordini & Fratribus Eremitis S. Auguſtini conceſſis & concedendis, &c. quæ refert Emanuel Rodriquez *tom. 3. qu. regul. qu. 7. art. 2.* Ex quibus manifeſte conſtat, cum noſtræ mantellatæ, etiamſi in domibus propriis commorentur, profeſſionem emittant, earum profeſſionem eſſe ſolemnem.

Denique noſtri Ordinis conſtitutiones exacte literis Pontificum conſonant, & de his mantellatis tam viris quam fœminis, & donatis, ſive commiſſis, quoad profeſſionem, & habitum iſta decernunt. *De habitu 2. p. conſtitut. cap. 5. Converſi ordinis noſtri uti poſſint tunica alba, vel nigra, & birreto albo, vel nigro intra monaſterium: quando extra conventum ire contigerit deferant tunicam nigram cum manicis ad modum cappæ ordinis, corrigiam ex corio amplam & mantellum nigrum ante pectus ligatum. In capite deferant galerum, ſive pileum nigrum & honeſtum. Donati, qui alio nomine dicuntur oblati, ſive commiſſi, qui quidem ordini perpetuo ſe donant, offerunt, ſeu committunt, non tamen ſicut fratres profeſſionem faciunt, veſtibus honeſtis in forma, materia, & colore ad libitum induantur.* Nota illa *ſicut fratres profeſſionem non faciunt*, de donatis & oblatis ad ea quæ dicemus poſtea. De profeſſione autem iſta habentur *eadem 2. part. cap. 4.* cum modus profeſſionis faciendæ a Fratribus Clero deputatis præſcriptus eſſet, ſubjungitur: *Profeſſio laicorum & converſorum fiat in Capit. ſine cantu, veſtes eorum benedicantur illa ſolum oratione, D. Jeſu Chriſte, &c. & poſtea veſtiantur, vota emittant, ſicut clerici, dicatur: Te Deum, cum verſiculo, & orationibus, & accipiantur ad oſculum pacis, atque pro profeſſis exinde habeantur: pro fratre laico benedicatur cappa cum corrigia: pro converſa corrigia, & mantellum. Commiſſi vero profeſſionem facere nec teneantur, nec debeant.* Et p. 4. conſtitut. c. 1. *De profeſſione mantellatarum utriuſque ſexus perſonarum confici publica inſtrumenta per manum Notarii volumus. Ipſarum etiam mantellatarum utriuſque ſexus perſonarum ſpecialem curam, niſi Reverendiſſimus Pater Generalis aliter diſponendum duxerit, Priori loci propinquioris committimus cum poteſtate ſufficiendi eis unum de confeſſoribus ſuæ familiæ pro tempore deputatis cum auctoritate, quam juxta Apoſtolica indulta, & noſtri ſacri Ordinis inſtituta habere noſcitur ſuper fratres ſuos. Corrigiatis vero noſtri Ordinis perſonis nullus frater alia Sacramenta Eccleſiæ, ſine ſacerdotis earum parochialis licentia miniſtrare præſumat, præter ea, quæ quibuſcumque ſæcularibus a noſtris fratribus miniſtrare conſueverunt, eo quod Sanctiſſimus Dominus Leo Papa X. indulgentiis dumtaxat & non alio exemptionis privilegio hujuſmodi corrigiatas perſonas gaudere per ſuas Apoſtolicas literas declaravit.* Hactenus noſtræ Conſtitutiones. 7

Ex quibus plane colliges primum mantellatos, ſive converſos ſolemnem profeſſionem emittere, cum eadem ſit ratio de profeſſione illorum, atque laicorum, & utrique vota emittant ſicut clerici, & mantellatas ſine proprio vivere, & ligatas votis, etiamſi in domibus propriis degant. Deinde colliges Oblatos Donatos, ſive Commiſſos non eſſe religioſos, nullaque vota emittere teneri, nec poſſe. Licet hic advertendum eſt, nos vulgari nomine Donatos vocare eos, qui revera & juxta conſtitutiones noſtras Donati non ſunt, ſed Mantellati, & Converſi, idque patet, quia hi quos vulgariter Donatos appellamus, profeſſionem emittunt juxta formam a conſtitutione præſcriptam, & inter alias fratrum profeſſiones aſſervantur, & Notarii teſtimonio quandoque ut reliquæ muniuntur. Itaque nomine tenus Donati ſunt, re ipſa Converſi, & Mantellati. Unde & conſequenter de eo conſultus ſæpe reſpondi, aſſeruique de eo juxta literas Pontificias & conſtitutiones noſtras dubitari non poſſe eos quos nunc inter nos vulgari nomine Donatos vocamus, re ipſa eſſe Converſos, & proprie & ſubſtantialiter religioſos, eorum ſolemnem profeſſionem eſſe, & matrimonium antea contractum dirimi & impediri ſimul ac dirimi contrahendum. Quod ſecus de Oblatis, atque Donatis, qui revera tales ſunt, dicendum eſt, cum eorum nulla prorſus vota ſint. 8

CAPUT XI.

Quid ſervandum ſit, cum ante conſummationem tranſit alter conjux ad religionem.

S U M M A R I U M.

1 *Quid agendum.*
2 *Spatium duorum menſium aſſignari non ad profeſſionem, ſed ad ingreſſum.*
3 *Teneri alterum conjugem expectare profeſſionem, etiamſi juxta religionis conſtitutiones, vel defectum ætatis differatur ultra annum.*

4 *Computandum bimeſtre a die conjugii.*
5 *Computandum juxta menſium occurrentium occaſionem.*
6 *Et a momento in momentum.*
7 *Bimeſtri uti poteſt conjux, etiamſi non habeat animum ingrediendi religionem.*
8 *An poſſit per judicem coarctari.*
9 *An poſſit prorogari.*
10 *Poteſt judex determinare tempus ne conjux varias religiones ingrediens alium eludat.*

1 CApue iſtud verſabitur in explicatione textus *in cap. ex publico, de converſ. conjug.* ubi hæc habentur. *Mandamus quatenus, ſi prædictus vir eam carnaliter non cognoverit, & eadem ad religionem tranſire voluerit, recepta ab ea ſufficienti cautione, quod vel ad religionem tranſire, vel ad virum ſuum redire intra duorum menſium ſpatium debeat, ipſum abſolvas.* Hæc ibi.

2 Circa quod decretum obſervandum eſt primo iſtud duorum menſium ſpatium aſſignari a jure, non ut intra illud profiteatur, ſed ut religionem ingrediatur, ut docet communis ſententia, quam cum aliis docet Thomas Sanchez *lib. 2. de matrimonio, diſput. 24. num.* 4. Cujus ea ratio manifeſta eſt. Quia annus probationis datus eſt in favorem novitii, & monaſterii. Non videtur autem hoc jus commune correctum in dicto capite. Abſque textu autem expreſſo non licet a jure antiquo recedere, aut correctionem admittere, & ne detur juris correctio impropriandа ſunt verba. Quare annus iſte neque a judice breviari poteſt, niſi tantum a Pontifice, & magna ex cauſa, cum inferior non poſſit in lege ſuperioris præſcribentis annum probationis diſpenſare. Idque hodie multo magis dicendum eſt, cum Tridentinum *ſeſſ. 25. de Regular. cap. 25.* definiat annum expletum probationi, ita ut alias profeſſio facta ſit nulla, & ea ſit generalis conſtitutio abſque reſtrictione, aut limitatione ulla. Quare planum eſt Concilium Tridentinum revocare voluiſſe, quidquid antiquo jure de breviori tempore probationis conſtitutum erat. Sed accedunt etiam duæ declarationes Cardinalium, quæ extant apud Farinacium *ad ſeſſ. 25. cap. cit. de Regular.* Quarum prima ſic habet. *Profeſſio non valida ante expletum probationis annum. Sed quia Canones permittunt, ut quis poſt ratum matrimonium religionem ingredi poſſit, quid fiat, ſi unam religionem ingreſſus de una tranſeat ad aliam, aut plures, & ita tempus profeſſionis differatur, an talis compelli poſſit ad tempus hoc breviandum maxime cum iſte tranſitus ex una religione ad aliam fieri videatur in fraudem ejus, qui in ſæculo remanſit? Congregatio anno* 1588. *reſpondet, non poſſe compelli.* Alia ſic habet. *Mulier ſi 12. annis major intra duos menſes ingrediatur monaſterium, & habitum ſuſceperit, & deinde expleto 16. anno, & lapſo anno probationis profeſſionem emittat, juxta hoc decretum, interea vir expectet donec annus probationis habeatur, & profeſſio ſit emiſſa.* Hæc ibi. Ex quibus colligitur tempus probationis abbreviari non poſſe, ſed hos duos menſes dari ad ingreſſum: poſt ingreſſum autem annus integer probationis præterire debet ante profeſſionem. Unde etiam videtur per Tridentinum correctum eſſe quod habetur *in c. ad Apoſtolicam, de Regul.* Atque in hac etiam ſententia eſt Thomas Sanchez *lib. 2. diſp. 24. num. 7.*

3 Hinc fit, ſi fœmina, cum annos pubertatis attingit, ingrediatur monaſterium, virum teneri expectare uſque ad 16. annum fœminæ, donec profiteatur, cum ex decreto Tridentini antea profiteri non poſſit, & vidimus declaratum a Cardinalibus. Sed quid ſi conjux ingrediatur religionem Sancti Franciſci de Paula, in qua profeſſio non fit ante annum 18. ex ejus regulæ ſtatuto, numquid compelli poterit, ut profiteatur 16. anno completo juxta Tridentini decretum? Dicendum eſt compelli non poſſe, attamen ſi profiteatur 16. anno completo profeſſionem tenere. Sic enim habet declaratio Cardinalium apud Farinacium *loco citato. Sed quid ſi ex inſtituto alicujus regulæ non fiat profeſſio ante 18. annum completum, ut ſunt de ſancto Franciſco de Paula, an ſit eorum profeſſio nulla, ſi eam emiſerint poſt tempus Concilii, ſed ante tempus in eorum regula ſtatutum? Et quia ex verbis regulæ non annullatur talis actus profeſſionis, ſed tantum imponitur pœna cum recipienti, & quia eget confirmatione ſuperioris, Congregatio cenſuit profeſſionem tenere argumento capitis ad Apoſtolicam, de Regular.* & juxta hæc videndum quid etiam dici debeat de *profeſſione monialium primitivæ regulæ ſanctæ Claræ, quæ non emittunt profeſſionem ante 18. annum. Videnda ſunt verba regulæ, an annullent ſecus factam. Si enim annullant, non valebit aliter facta profeſſio, quia Concilium tantum intendit excludere profeſſionem ante 16. annum factam.*

Secundo obſervandum eſt circa prædictum decretum hoc tempus bimeſtre computari a die contracti conjugii, non a die benedictionis ſolemnis, maxime cum ſæpe videamus per annum eas benedictiones differri, neque ſit tempus neceſſario præfixum. Eſſet autem nimis durum ſi toto eo tempore expectare teneretur conjux, & poſtea annum probationis. Sic video ſupponere Doctores omnes, licet non omnes ſatis conſequenter ſuis principiis. Qui enim dicunt eſſe peccatum conſummare matrimonium ante benedictionem, neſcio quomodo poſſunt bimeſtre ſpatium computare a die contracti conjugii. Pone aliquem non accepiſſe benedictiones ſolemnes etiam per tres menſes, toto eo tempore non habet jus exigendi, neque conſummandi, cum non poſſint ex eorum ſententia ſine peccato conſummare. Nos autem dicimus nullum, neque peccatum veniale eſſe in conſummando ante benedictionem, ut dicemus *lib. ſequenti*, & ideo recte aſſerimus bimeſtre a die conjugii computandum, & tranſacto jam cogendum eſſe conjugem, ut debitum reddat.

Tertio obſervandum eſt hoc bimeſtre computandum, ſicut computantur menſes occurrentes juxta temporis occaſionem. Sic enim exiſtimo decretum intelligendum, quoties alicui pœnam menſium imponit, ut ſcilicet illi menſes intelligantur juxta computationem occurrentem. Unde forte fiet, ut alicui plures dies, alteri pauciores contingant, ut ſi in menſe Januario imponatur pœna paucioribus diebus illam ſuſtinebit, propter Februarium ingruentem: ſi autem initio Julii pluribus, propter eos duos menſes longiores. Atque hunc etiam exiſtimo eſſe communem hominum ſenſum in votis emittendis. Quare ſi quis vovit per duos menſes jejunare incipientes a prima die Januarii, & 28. Februarii, & ſuo voto ſatisfaciet. Similiter ſi imponatur pœna ſuſpenſionis per menſem aut duos menſes, ſuſpenſus intelligitur illis diebus, quos continent duo menſes tunc occurrentes a die ſententiæ. Unde ſi biſextilis Februarius fuerit, dies ille eo anno pertinebit ad ſuſpenſionem, & jejunii votum, nec poterit ille celebrare, neque alter non jejunare ultima die Februarii. Hæc mihi videntur, juxta communem hominum ſenſum dicta, qui menſes accipiunt juxta communem eam computationem, & diſtributionem ſingulis menſibus deſignatam. Niſi enim aliud explicetur, ſequitur ſemper communem hominum ſermonem, ut dixi ſupra *lib. 2.* Juxta hæc ergo intelliges, quot dies attribuendi ſunt his duobus menſibus, quos ad deliberandum deſignat Pontificis conſtitutio. Aliter ſentit Thomas Sanchez *lib. 2. de matrimon. diſp. 24. quæſt. 4.* Sed non video fundamentum efficax, quo probet diſcedendum in eo eſſe a communi modo, & recepto menſes computandi. 4

Illud tamen optime declarat Thomas Sanchez numerandos eſſe eos menſes a momento in momentum, & ita completos eſſe debere. Commune enim, & receptum eſſe dicit, quod tempus incipiens ab aliqua determinata die computandum eſt a momento in momentum, *juxta textum in l. 3. §. minori, ff. de minor.* Sed quæret aliquis quare non ſufficiat dies inceptus pro completo. Hujus rationem Thomas Sanchez deſumit ex eo, quod de minorum ætatis complemento in jure conſtitutum eſt. Quod tamen fundamentum omnino infirmum eſt. Nam etiam alibi in jure cum de minoribus agitur, cœptus dies pro completo habetur, *l. qua ætate, ff. de teſtam.* & ſimile eſt quod habetur *in l. in uſucapionibus, ff. de uſucap. & l. ultima de diverſ. & tempor. præſcr.* in uſucapionibus tempus a momento in momentum non computatur. Quare dicendum eſt cum Duareno *in l. nec per liberos, §. an Prætor, de minor.* in favorabilibus diem inceptum reputari pro completo, in odioſis vero exigi completum. Sic intelligitur reſponſum Ulpiani *in l. 1. ff. de manumiſſ.* ubi inquit minorem non eſſe, qui diem ſupremum agit anni 20. et eo die poſſit ſervum manumittere. Sic etiam accipiendum eſt quod habetur *in dict. l. qua ætate*, ubi agitur de teſtamento condendo, favorque teſtamenti ſuadet, ut benignius interpretemur, & concedatur potius condendi teſtamenti facultas, quam ut denegetur. Ex qua etiam ratione alia componit Duarenus *loc. cit.* Sic ergo in hoc *cap. ex publico*, favore religionis completus dies exigitur. Qui idem favor verſatur in anno probationis, ut profiteri quis non poſſit ante 16. annum completum, maxime cum lege Tridentini requiratur annos explens, & dicatur etiam, ut per annum in probatione maneat: non eſt autem per annum in probatione, niſi compleatur, facit *l. 99. de V. O. §. ſi intra biennium.* Atq; ſub ea diſtinctione procedit Gothofred. *l. in omnibus ff. de, action. & oblig.* 5

Quarto

7 Quarto obſervandum eſt ejus temporis ſpatio poſſe uti conjuges, etiamſi non habeant animum ingrediendi religionem: eo enim tempore non tenetur alter alteri reddere debitum, ſed licite negant. Communis eſt DD. ſententia, quam illis citatis ſequitur Th. Sanch. *diſp. 24. cit. n. 5.* Et quamvis tranſacto bimeſtri jam conjux teneatur reddere, & alter nullam injuriam irroget, ſi renuentem comprimat illata violentia: at ſi adhuc tranſacto bimeſtri tranſeat ad religionem, factum tenebit. Non enim amiſit privilegium ingrediendi religionem, & aſſumendi ſtatum perfectiorem, ſi nondum conſummatum eſt matrimonium. Unde nec revocari poteſt ab aſſumpto ſtatu: imo, ſi ſub excommunicatione lata præceptum ſit, ut tranſacto bimeſtri conſummet, & ille eo elapſo non conſummet, incidet quidem in excommunicationem ob contumaciam: ſed ſi tranſeat ad religionem abſolvendus erit, quæ recte docet Th. Sanch. *diſp. 24. cit. num. 6.*

8 Sed illud difficilius eſt, an iſtud bimeſtre jure conceſſum poſſit per judicem coarctari? Th. Sanch. ea utitur diſtinctione. Quando tempus eſt lege conſtitutum arctari non poteſt a judice; at quando relinquitur deſignandum miniſterio judicis, poteſt arctari, & ita exiſtimat in præſenti a judice reſtringi poſſe eo fundamento commotus, quod non ſit tempus conceſſum a lege, ſed deſignandum miniſterio judicis. At in primis non video, quæ verba *in dict. cap. ex publico*, inſinuent tempus hoc deſignari a judice, ſed potius jam eſſe per judicem deſignatum. Deinde dico, etiamſi lege ipſa deſignatum ſit, & definitum tempus, adhuc breviari poſſe a judice, licet raro, & ex maxima cauſa. Sic colligo ex *l. 2. qui pro tribunali, ff. de re judic.* Id quod rariſſime locum habet, & debet fieri cum cauſæ cognitione: & quamvis Bartolus, & alii aſſignare conentur cauſas, ex quibus licet reſtringere, & moderari tempus, attamen non poſſunt generaliter definiri, quæ conſiſtunt in ſola æquitate, *l. ſi neceſſe. de diverſ. temporis præſcript.* Totum hoc committitur arbitrio judicis, qui judicabit conſideratis omnibus circunſtantiis, ut eſt *in d. l. 2. & l. nonnunquam ff. de judic.* Poteſt autem id tempus moderari tam delegans, quam delegatus, licet non poſſit judex datus. Ego enim delegatum exiſtimo longe differre ab eo, quem judicem datum appellant jura. Atque hanc doctrinam de limitatione temporis per judicem veram exiſtimo, in quocumque tempore legitimo, & lege præſtituto, ut poſſit etiam judex illud moderari, ut in tempore exceptionum opponendarum, *l. exceptiones, C. de probation.* Quod etiam tempus mutatur arbitrio judicis, *cap. paſtoralis, de probationibus*, cum malitioſe differtur oppoſitio exceptionum. Item tempus lege ſtatutum ad agendum, *l. ſicut, C. de præſcriptione triginta annorum*. Ex cauſa tamen aliquando tempus mutatur, *l. cum Titio, de accuſationibus, & l. diffamari, C. de ingen. manumiſſ.* Item tempus datum ad appellandum non poteſt ita judex coarctare, ut legem præſcribat Superiori, intra quod definiat, & ſententiam inſerat, *cap. ex inſinuatione, de appellationibus*. Statuit tamen tempus intra quod ſe præſentet judici, & appellationem proſequatur *c. oblata, de appellationibus*. Quare non ſunt audiendi, qui dicunt id conſtitutum eſſe *in dict. l. 2.* de tempore dato ad ſolvendum: oppoſitum enim exempla allata convincunt. Unde ea non eſt lex, aut conſtitutio, ſed prudentum interpretatio, quam limitari debemus in jure interpretando: æquitas enim illa, ſive Epikeja a nulla parte juris ſejungi debet, *l. 2. ff. de juſtitia, & jure, & l. placuit, C. de judiciis*.

9 Sed nunquid poterit iſte terminus bimeſtris temporis prorogari a judice? Poteſt quidem, juxta textum *in dict. §. ſi quis condemnatus*, etiamſi hic terminus in jure definitus ſit, & ea prorogatio valebit, appellari tamen ab ea prorogatione poteſt. Sed operæ pretium eſt explicemus textum *in dict. §. ſi quis condemnatus*: ex eo enim colligemus quo modo in prorogatione hujus temporis philoſophandum ſit. Quærit Ulpianus cum in edicto ſit præſtitutum tempus ad ſolvendum, & judex tempus deſignaverit, unde computandum ſit illud tempus? Sub diſtinctione reſpondet Ulpianus diſtinguens duos caſus. Alter eſt, cum judex ſtatuit brevius tempus, quam legitimum. Pone judicem deſignaſſe unum menſem, obſcuritas eſt in hac ſententia, quæ poteſt ita accipi, ut tres menſes habeat, qui tranſire vult ad religionem, duos ex lege, unum ex Judice: vel ut tantum habeat unum menſem. Hic interpretatione opus eſt, quia non expreſſit, nec tempus legitimum excluſit, & poſſumus interpretari pro tranſeunte, ut ei tempus legitimum ſalvum ſit: altera autem interpretatio, ut tres menſes habeat, dura etiam alteri conjugi. Sic ergo interpretabimur ut repleatur per legem. Itaq; ſi menſem deſignavit Judex ſine excluſione temporis legitimi, unum habebit ex definitione Judicis, alterum ex ſupplemento legis. Alter caſus eſt, ſi Judex ſtatuat longius tempus legitimo, ut puta quatuor menſes, ambigua eſt interpretatio. Nam vel poſſumus ſic interpretari, ut habeat ſex menſes, duos ex lege, alios vero quatuor ex Judicis definitione, quæ ſane duriſſima eſt interpretatio in re adeo obſcura, quoniam eſt contra alterum conjugem. Quare ſic interpretabimur, ut in illo tempore legitimum etiam tempus comprehenderit Judex, & ultra illud duos tantum menſes addiderit. Nec enim ad tempus legitimo brevius, aut ad tempus ipſum legitimum poſſunt verba Judicis referri, cum aperte poſuerit majus tempus legitimo. Quod ſi ab ea conceſſione termini appelletur, curret tempus a confirmatione ſententiæ. Si vero deſerta ſit appellatio; vulgo receptum eſt a die pronuntiatæ ſententiæ, a qua eſt appellatum, computari. Quoniam ſi appellatio deſeritur, perinde eſt, ac ſi nunquam fuiſſet appellatum *l. ultima, §. illud, de temporibus appellat.*

Illud deniq; addendum eſt, quod recte monet Thom. Sanchez cum aliis *diſp. 24. cit. num. 9.* ſi conjux ab una religione ad aliam tranſeat, & varias mutet in fraudem alterius conjugis, poſſe Judicem deſignare tempus in quo eligat religionem, in qua vel tranſacto probationis anno profiteatur aut ad conjugem redeat: alias ſic illudi facile poſſet alter conjux, qui in ſeculo remanet expectans alterius profeſſionem non ſine ingenti incommodo. 10

CAPUT X.

Quando dicatur matrimonium conſummatum, ita ut jam non ſit locus tranſeundi ad religionem?

S U M M A R I U M.

1 *Effuſo ſemine extra vas non conſummari matrimonium etiam aperto clauſtro puellæ.*
2 *Copula vi extorta conſummari matrimonium.*
3 *Jam non licere tranſire ad religionem conjuge oppreſſa.*
4 *Non poſſe fœminam, quæ vim patitur, conari ad effuſionem ſeminis jam recepti.*
5 *Peccare conjugem, qui intra bimeſtre violenter copulatur.*
6 *An credendum jurantibus ſe non conſummaſſe.*

NOnnulla ſunt communi ſenſu recepta, quæ breviter proponenda ſunt, quia in illis nulla difficultas eſt, licet non deſint, qui contra ſentiant. Primo certum eſt effuſione ſeminis extra naturale vas, non conſummari *c. extraordinaria 35. quæſt. 3.* Deinde dico cum communi ſententia, ſolam penetrationem vaſis ſine ſeminatione intra vas non eſſe ſufficientem copulam ut conſummetur matrimonium in conſcientia, & coram Deo, ut docet cum aliis Thomas Sanchez *lib. 3. de matrimonio, diſp. 21. n. 5.* 1

Quia revera non ſunt effecti *una caro*, nec enim efficiuntur una caro niſi per commixtionem ſeminum, ut colligitur ex *can. lex 29 qu. 2. ibi. Quod nullum facit ſanguinis commixtionem.* At ſine effuſione ſeminis non eſt ſanguinis commixtio. Dicuntur enim una caro ex ea copula, quæ ad generandum ſatis eſſet: ea autem ſine ſeminis effuſione non poteſt eſſe ad generandum ſufficiens. Dixi coram Deo. Nam in foro externo, ſi probetur penetraſſe clauſtra puellæ, præſumetur etiam ſeminaſſe, & non audietur, & merito, cum puella deflorata maneat, & ſine remedio ſete vivere cogatur, ut docet idem Th. Sanch. *n. 8. & 9.* Neque vero in hoc expendendum eſt, an fœmina ſeminaverit, neque id illam probabilitatem habet, quidquid contendat Thom. Sanch. *n. 8.* vide enim quot quantiſque ſcrupulis, & dubitationibus exponeretur conſummatio matrimonii ſi ea ſeminatio fœminæ attendenda eſſet; nec refert, an ſit neceſſarium ſemen mulieris ad generationem, vel non: tantum enim hic attenditur ad conſummationem ſeminatio intra vas ejus, qui præcipuas partes in generatione habet. An autem ſufficiat, ſi ſemen virile penetret fœminæ vas, ſive arte, ſive ope dæmonis, ut conſummatum matrimonium dicatur, communis eſt opinio ſufficere, quia ſunt effecti una caro, ſcilicet unus filius in principio, & in ſemine. Sic cum communi ſententia ſupponit ut certum Th. Sanch. *ib. n. 2.* Quamvis mihi videatur res ſatis dubia, & multis ſcrupulis expoſita, qui vix humano judicio definiri poſſint. Utrumque requirerem ego, & conjunctionem, & ſeminationem intra vas, ſed nec definio. Illud certum copulam antecedentem non 2

aſſe ſufficientem ad hoc, ut matrimonium ſubſecutum dicatur conſummatum. Quia conſummari debet per matrimonialem copulam; ea autem matrimonialis non fuit. Neque enim hic habet locum retrotractio, quæ ſufficit ad legitimandam prolem: ea namque fictio juris non eſt inducta ad hunc caſum, ſicut ad illum, ut dicam infra *lib.* 11. Quare ſi duo ſe fornicarie cognoviſſent ante matrimonium, & poſtea ſatis conſultum eſſet honoris unius matrimonio contracto, poſſet jam alter ad religionem tranſire, quaſi nulla præceſſiſſet copula, ſi aliud non obſtaret, & ita conſultus ſæpe reſpondi. Loquor abſolute, ſi enim copula præcedens fuiſſet ex fide data de matrimonio contrahendo, niſi damnum illatum ſufficienter repararetur matrimonio, vel fœmina conſentiat, non poteſt ad religionem tranſire. Hoc autem per accidens contingit, & non ratione conſummationis.

2 Sed major difficultas eſt. An copula violenter extorta intra bimeſtre ſit ſatis, ut dicatur matrimonium conſummatum, ita ut jam non ſit locus tranſeundi ad religionem. Dixi intra bimeſtre. Quia ſi poſt bimeſtre, quamvis per vim aut metum extorqueatur jam conſummatum eſt conjugium, quia habet conjux jus conſummandi poſt bimeſtre. Et in primis hanc copulam ſive vi, ſive metu extortam ſufficere ad conſummandum matrimonium communior opinio eſt. Quam citatis multis docet Thomas Sanchea *diſp.* 22. *n.* 4. & ratio eſt facilis: quia jam ſunt unus caro, & ea copula eſt ad generationem ſufficiens, & ex ea oritur affinitas, quæ non naſcitur niſi ex conſummato matrimonio. Licet in hoc non ſatis conſequenter loquatur Thom. Sanch. cum his, quæ poſtea ex ipſo referemus. Verum quamvis conſummatum ea copula matrimonium ſit, adhuc non deſunt, qui ſentiant poſſe fœminam, quæ vim paſſa eſt, ad religionem tranſire. Sic citatis aliis docet Th. Sanch. *diſp. cit.* n. 6. Emanuel Sà *v. matrimonium* n. 16.

3 Mihi videtur non poſſe jam tranſire ad religionem in eo caſu. Quam ſententiam docet magna Theologorum pars, quos refert *ibid.* Thomas Sanchez *n.* 5. Ratio quæ me movet, hæc eſt. Tum quia jam matrimonium conſummatum eſt, & jura ſine diſtinctione loquuntur. Quare ubi jus non diſtinguit, nec diſtinguendum eſt, niſi turpitudo ſequatur. Tum etiam quia cum in eo caſu non diſſolveretur vinculum, ſi fœmina ad religionem tranſiret, grave nimis eſſet virum innuptum deinceps manere, & ſine conjuge, quod niſi cauſam dediſſet perpetui divortii, ferri non debet. In iſto autem caſu non dedit perpetuo divortio cauſam. Non ergo poteſt eo invito ad religionem tranſire. Tum præterea, quia grave nimis eſſet virum obligare ad ſuſcipiendum religionis ſtatum, cum nolit continere. Adde denique rationem hanc. Quia vel illa fœmina tranſire poteſt ad religionem in eo caſu ex vi privilegii, quod vel Eccleſia, vel Chriſtus conceſſit religioni, ut liceat eligere meliorem vitam, qua dirimatur ſtatus matrimonii. Et ex hoc capite jam non poteſt ad religionem tranſire, quia illud privilegium tantum eſt conceſſum in comparatione matrimonii non conſummati. In hoc autem caſu etiam ipſe Th. Sanch. fatetur conſummatum eſſe. Conceſſum etiam in eo privilegio eſt, ut dirimatur matrimonium, quod tamen in hoc caſu non dirimitur, cum revera conſummatum ſit. Vel poteſt fœmina ad religionem tranſire ex juris deciſione, quæ concedat tranſitum ad religionem poſt conſummationem. Et hoc non: quia in eo eventu nulla eſt cauſa ea his, quæ jure conſtitutæ ſunt ad tranſeundum ad religionem invito conjuge. Non eſt autem extendenda juris diſpoſitio ab adulterio, & hæreſi ad iſtum caſum. Quæ enim paritas rationis inveniri poteſt, licet Th. Sanch. æquiparare voluerit. Quare contrariam ſententiam a praxi omnino alienam exiſtimo. Atque ex his ſolves argumenta, quibus permotus Th. Sanch. *loc. cit.* oppoſitum docuit.

4 Sed multo minus ferendum eſt in eo auctore, quod aſſerit in ejus diſputationis fine poſſe fœminam, quæ in eo caſu vim patitur, incontinenti conari ad ſemen emittendum jam receptum, quia tunc inquit ſemen non habet pacificam vaſis poſſeſſionem. Si dum reluctatur fœmina, eveniret ut ſemen effunderetur extra vas, illam ego a peccato liberam judicarem. At ſemel effuſum ſemen atque receptum cujus nullus alius uſus eſt, niſi in ordine ad generationem, emittere turpiſſimum eſt. Neque vero quia fœmina poſſet, dum vim patitur, virile membrum extrahere, ideo poteſt, & ſemen jam receptum emittere. Nam aliud eſt impedimenta apponere, dum quaſi in via eſt ad conſummationem violentus aggreſſor; aliud vero ſemen ejicere, cum jam ad finem perventum eſt, & conſummatum matrimonium, ut ſatis conſtat. Et denique inquiro ab iſto Auctore, quo ſine honeſtari poſſit ea ejectio ſeminis. Nam ut ea honeſta eſſe poſſet, neceſſarium eſſet, ut duo concurrerent præcepta, unum efficacius alio. Hic autem concurrit præceptum naturale non ejiciendi ſemen cum conſilio ſuſcipiendi habitum religioſum. Quomodo ergo poteſt illa effuſio honeſta reddi?

Ex dictis inferes peccare quidem lethaliter conjugem, qui ante bimeſtre exigit violenter copulam, quia gravem irrogat injuriam, cum impediat, vel impotentem reddat conjugem ad tranſeundum ad religionem. Idem etiam fatetur Thomas Sanchez, ſed neſcio quam conſequenter ad ſuam ſententiam. Si enim ille ſentit adhuc poſſe violenter cognitam ad religionem tranſire, nullam fœminæ injuriam intulit, cum non præcluſerit aditum ad religionem, & ex alia parte non acceſſerit ad non ſuam. Potius ſibi ipſi damnum intuliſſet, ſi ea opinio vera eſſet, cum ea fœmina tranſeunte ad religionem, & ibi profitente non diſſolveretur vinculum matrimonii. 5

Sed nunquid credendum erit ſponſis juramento affirmantibus ſe non copulaſſe, neque conſummaſſe matrimonium. Reſpondetur ſub ea diſtinctione. Si puella virgo eſt, & talis apparet conſpectui matronarum, quamvis valde incerto, ut dixi ſupra *lib.* 7. creditur eorum juramento. Si vero corrupta jam erat, adhuc diſtinguendum eſt, ſi non eſt in domum viri traducta, ex eo ſumitur ſufficiens indicium, ut credatur juramento. Quod ſi traducta eſt, non defertur juramento argumento textus *in c. ſuper eo, de eo qui cogn.* Ubi ad diſſolvendum matrimonium parum confert confeſſio partium aliis deſtituta probationibus. 6

CAPUT XI.

Sine licentia conjugis conſummato matrimonio nec nec licere, nec valere tranſitum ad religionem.

SUMMARIUM.

1 *Quid agendum.*
2 *Conſummato conjugio non licet tranſire ad religionem ſine conſenſu alterius.*
3 *Alias votum, & profeſſio alterius nulla ſunt.*
4 *Diluitur objectio.*
5 *Invalide profeſſam licite tranſire ad aliud matrimonium.*
6 *Nullum etiam eſſe votum religionis ibi incluſum.*
7 *Si revocetur ab alio conjuge, non teneri eo defuncto ad religionem tranſire.*
8 *Poſſe exire etiam altera non repetente.*
9 *Opponuntur nonnulla, & diluuntur, & 10.*
51 *Conjugem ſic profeſſum poſſe reſilire, etiam ſi poſtea alter conſenſum præbeat.*
12 *Poſſe exire, etiam ſi tota tempore vitæ ulterius manſerit in religione, illo jam defuncto.*
13 *Qui manſit in ſæculo, non poteſt invito eo, qui invalide profeſſus eſt, tranſire ad religionem.*
14 *Poteſt reſilire a religione, quamvis alter, quo invita ingreſſa eſt, adulterium commiſerit.*
15 *Idem omnino aſſerendum ſi conſenſus extorqueatur metu.*
16 *Quid ſi cum ſola diſſimulatione alterius conjugis hæc omnia facta ſint.*

HActenus explicatum eſt, quando diſſolvatur matrimonium quoad vinculum, jam in ſequentibus explicandum, quando diſſolvatur quoad torum, & habitationem. Sed quia diſſolvi poteſt, & per converſionem ad religionem vel ſacros ordines, vel per delictum, primo de illis, poſtea de his agendum eſt. Et primum, quando diſſolvatur per tranſitum ad religionem: poſtea vero, quando diſſolvatur per tranſitum ad ordines. Et quoniam quædam requiruntur, ut licite fiat tranſitus, alia vero ut valide, nunc explicabo, quid requiratur ut valide fiat, poſtea quid requiratur ut licite, & jure fiat. 1

Certum igitur eſt illi, qui jam matrimonium conſummavit juxta dicta *cap. præcedenti*, non licere ad religionem tranſire invito conjuge. Pono non eſſe cauſam perpetui divortii *can. ſunt qui dicunt*, *can. Agatboſa*, *cum ſequentibus* 27. *quæſt.* 2. Habet enim conjux poteſtatem in corpus alterius. Quare ſine ejus conſenſu alterius juris fieri non poteſt, *can. ſi dicat*, *cap. notificaſti*. *con. mulier* 33. *quæſt.* 5. Idem conſtat ex Hieronymo *epiſt.* 14. *ad Celantiam*, & Auguſtino *epiſt.* 49. *ad Armentarium*, *can. una ſola*, & *epiſt.* 199. *ad Editiam*, *cap. quod Deo*, *can. ſecundum*, 33. *q.* 3. & ex Gregorio *lib.* 9. *epiſt.* 39. *ad Theoctiſtam*, & favet Baſilius *in regulis fuſius* 2

explica-

Digitized by Google

explicatis interrogatione 12. Neque obſtat factum Theonæ Abbatis, quod laudat Caſſianus *collatione* 21. *c.* 9. qui poſt quinquennii habitationem uxorem dimiſit. Vel enim ibi interfuit inſpiratio divina, vel occulta violatio tori, quam vir juſtus manifeſtare noluit, vel ignorantia invincibilis, quæ excuſavit factum. Unde peccat profitendo, neque valida profeſſio eſt, *c. ſi notificaſti* 33. *qu.* 5. *& cap. veniens, de converſion. conjugat. & cap. quidam, eodem*, redire cogitur ad uxorem, nec petit, licet reddat debitum, *cap. placet, & d. cap. quidam, de converſ. conjug.*

3 Ex qua communi, receptaque doctrina multa facile colliguntur. Primum eſt votum illud caſtitatis, quod conjux, qui altero invito ad religionem tranſit, emiſit in profeſſione eſſe omnino nullum, nullamque obligationem parere, ſi ille intendebat tantum ea vota emittere in illa profeſſione, & ea obſervatione, & ſtatu regulari. Quia, cum in religionis profeſſione ſint, & promiſſio facta Deo, cujus fundamentum eſt traditio, qua ſe ipſum religioni tradidit, ut ſupra *lib.* 7. late a nobis explicatum eſt, ſi traditio illa nulla eſt, nec etiam vota Deo facta, quæ illam ſupponunt. Unde videmus eo qui poteſtatem habet remittente eam donationem, ceſſare votorum obligationem, ut conſtat in Societate Jeſu: & Pontifice liberante ab ejus donationis obligatione, ut *ibidem* explicatum eſt. Quam doctrinam inſinuavit Thom. Sanch. *lib.* 7. *diſp.* 34. *n.* 3.

4 Sed huic illationi obſtare videntur textus *in d. c. quidem, & d. c. placet, de converſ. conjugat.* In quibus plane dicitur hunc conjugem teneri ad id quod potuit promittere, ſcilicet, non petendum debitum. Ergo conſurgit aliqua obligatio ex hujuſmodi voto caſtitatis, licet profeſſio ſit nulla. Reſpondetur tamen ibi Pontificem loqui ex præſumptione quadam, & ut tutiorem partem eligat, præſumit enim illum habuiſſe, dum emiſit profeſſionem, voluntatem ſe obligandi eo modo quo poſſet. Et quia ſe obligare poteſt non obſtante vinculo, & uſu matrimonii ad non petendum debitum, ideo dicit ſaltem hanc partem illum ſervare debere. At ſi cui de intentione conſtaret non eſſet illo adſtrictus voto coram Deo. Quod ſi eam, quam præſumit Pontifex intentionem habuiſſet, planum eſt non poſſe petere debitum, neque humiliter, neque ullo modo ab uxore, ſi ad illam redit, ſed tantum reddere. Atque hoc modo philoſophamur etiam in explicando jure Pontificio in materia de juramento confirmatorio, ut dicimus infra *lib.* 12.

5 Secundo colligitur hunc, quem invalide profeſſum diximus, tranſeuntem ad aliud matrimonium non peccare, ſi non habuit eum animum, quem Pontifex præſumit *in d. c. quidam*, & validum contrahere matrimonium. Quod miror negaſſe nonnullos. Si enim non tenuit illa profeſſio, ergo deeſt ſolemnitas aliqua, quæ impediat. Et quamvis concederemus manere id caſtitatis votum, quod præſumit Pontifex, impediret quidem, non tamen dirimeret, cum tantum remaneret in ratione voti ſimplicis caſtitatis.

6 Tertio colligitur idem dicendum eſſe de voto religionis implicito, quod eſt in illa profeſſione, ſcilicet, nullum eſt nullamque obligationem parere, quia donatio illa de ſe facta religioni non potuit ſubſiſtere. Quare neque tenetur ad religionem in communi, neque in particulari. Unde ſicut Cardinalium Congregatio declaravit eum, qui non expleto probationis anno profeſſionem emiſit, non remanere obligatum ad religionem in communi, neque in particulari, neque in foro conſcientiæ ullam obligationem impoſitam, idem in iſto caſu dicendum eſt, cum revera ſit inhabilis ad profitendum. Sed de his late Thom. Sanch. *lib.* 7. *diſp.* 34. *cit. n.* 4.

7 Quarto colligitur ejuſmodi profeſſum invito conjuge ſi revocatus exivit, non teneri defuncto alio conjuge ad religionem redire *c. quidam, & c. placet, de converſ. conjug.* In quorum primo dicitur non teneri: in ſecundo vero dicitur tantum adhortationibus cum illa agendum, ut redeat, non tamen cogendum. Cum enim ejuſmodi votum fuerit omnino irritum, ut dictum eſt, & nulla ex ea profeſſione orta fuerit obligatio, non eſt, cur obligetur ad religionem redire. Id quod verum eſt, etiam ſi conjugem revocantem pœnituerit revocationis. Quia cum nulla voti fuerit obligatio, parum refert quod alium conjugem pœniteat, vel non pœniteat.

8 Sed numquid poterit iſte invalide profeſſus exire ſua ſponte, & habitum deſerere, altero non repetente? Thom. Sanch. licere affirmat exire propria auctoritate, & licentia non petita. Id mihi videtur difficile. Sed exiſtimo debere rem hanc examinari in judicio. Non dico uxorem debere repetere, ſed ſive repetente uxore, ſive eo petente, qui nulliter profeſſus eſt, debere in judicio cauſam agi. Cum enim conſtet illum publice profeſſum eſſe, conſtet etiam neceſſe eſt de nullitate profeſſionis. Ad id me movet, quod in Tridentino habetur *ſeſſ.* 25. *de Regul. cap.* 19. ut ex quacumque cauſa velit habitum dimittere, qui profeſſus eſt, res examinetur coram prælato, & ordinario, alias tamquam Apoſtata puniatur. Non ergo iſte poteſt habitum ſponte dimittere, illud enim *ſponte* ibi, idem eſt ac propria auctoritate. Inducit etiam me quædam declaratio Cardinalium, quæ extat apud Farinacium *d. c.* 16. quæ ſic habet: *Quidam vir Hiſpanus propter publicam uxoris ſuæ adulterium illam dimiſit, & in partibus longinquis ſub ordinarii obedientia ex Brevi Pauli IV. vitam Eremiticam per multos annos duxit. Qua relicta religionem ſancti Baſilii ingreſſus ubi per quinquennium demoratus eſt, ibique profeſſus. Sed ante dictæ religionis ingreſſum ſemel adulterium commiſit, & demum examinata fuit ejus vita a Prælato prædictæ religionis, cui omnia peccata confeſſus eſt. Quibus auditis Prælatus eum habitu privavit, ut aut ad uxorem rediret, aut aliud remedium quæreret. Quærimus mandari, quid agendum ad inſtantiam dicti viri? Congregatio cenſuit, ſcribendum eſſe Ordinario loci dictæ uxoris, qui prout juris eſt in iſto caſu procedat. Illuſtriſſimi Domini inclinabant, quod mulier cogeretur repetere virum, aut præſtare ei conſenſum, ut in religione maneret, aut ipſa quoque religionem ingrederetur juxta notata in c. Agathoſa* 27. *q.* 2. In qua declaratione ſatis aperte inſinuari videtur rem hanc propria auctoritate fieri non licere. Sicut enim ille, qui jam non erat innocens, profiteri non potuit contra jus conjugis; ita neque iſte ſine licentia uxoris, & tamen res committitur ordinario juxta juris formam decidenda, & media, quibus decidi poſſit, indicantur, quamvis & facile etiam eſſet illius profeſſionem nullam declarare.

Sed his obſtare videntur nonnulla, quæ objicit Th. 9
Sanch. *diſp. cit. n.* 15. Primo, quia conjux, qui profitetur ſine alterius licentia, eſt reus injuſtitiæ tamquam raptor rei alienæ, & abductor. Ergo tenetur eam injuſtitiam lethalem revocare. Non negamus teneri, ſed præceptum implet, & obligationi ſatisfacit, ſi ſervatis his quæ jure ſervari debent, reſtitutionem faciat. Quare dum de reſtituendo ſe uxori agit per media juris, immunis eſt a peccato, ſicut & qui agit de reſtituendo per media, quibus uti datur.

Secundo adducit textum *in c. accedens, de converſ.* 10
conjug. ubi Pontifex narrat virum de licentia uxoris metu extorta profeſſum exiiſſe, neque illius exitum reprehendit. Deinde *in can.* 2. quod eſt Alexandri II. 32. *qu.* 5. ubi factum non reprehenditur, ſed clare videtur approbari, ibi, *non enim violentia, ſed ex pari voluntate & conſenſu hoc debet fieri*. Et idem videtur aſtrui ex *c. una ſola* 33. *qu.* 5. quod eſt Auguſtini ibi, *Nam & vovenda talia non ſunt a conjugatis, niſi ex conſenſu, & voluntate communi: & ſi præpoſtere factum fuerit, magis eſt corrigenda temeritas, quam perſolvenda promiſſio*. Sed hæc non obſtant. Nam *in cap. accedens*, narratur tantum virum illum ad ſæculum rediiſſe: at non conſtat ex eo cap. quomodo redierit, an ipſe habitum ſponte dimiſerit, an ejectus fuerit a Prælato cognita cauſa, aut ob culpas, & defectus aliquos, & ita ex eo cap. firmum argumentum ſumi non poteſt. Neque obſtat etiam textus *in d. c.* 2. 33. *q.* 5. Et quidem ex ultimis verbis poſſet aliquis colligere potius ibi reprehendi eam habitus dimiſſionem cum feſtinatione, dicitur enim, *neque vir profeſſa continentia habitum cum feſtinatione debet mutare*. Sed iſta mendoſa eſſe advertunt decreti Gregoriani cenſores; ſic enim legendum: *Neque in monaſterium recipiendus eſt, niſi uxor illius fæmineum monaſterium elegerit, aut profeſſa continentiam habitum cum feſtinatione mutaverit*. Dico ergo illum non egreſſum propria auctoritate, ſed reclamante & repetente uxore, & cauſa cognita. Idque colligitur ex textu, cum inquit. *Tuæ uxoris reclamationibus, ejulationibus, planctibus, tuæ familiæ diſpenſionibus devictus*. Quæ ſane indicant mulierem repetiviſſe, reclamaſſe, & ita tandem egreſſum. Auguſtinus autem *in d. c. una ſola*, tantum affirmat ea vota de communi conſenſu facienda, quod veriſſimum eſt, & ſecus facta corrigenda, & non implenda. Sed non exprimit, quomodo ſit corrigenda temeritas, neque eſt ullum verbum, unde colligatur, Auguſtinum agere de corrigenda temeritate poſt tranſitum ad religionem: & quando ageret, intelligeret corrigendam cum cauſæ cognitione, & ſervatis his quæ de jure ſervari debent. Adde etiam his nihil probari contra formam noviter inductam per Tridentinum in habitus dimiſſione quacumque ex cauſa.

Quinto colligitur conjugem eo modo profeſſum, et- 11
iamſi poſtea uxor licentiam præbeat, adhuc poſſe reſilire, & cauſam nullitatis profeſſionis proſequi. Quia toto eo tempore præcedente conſenſum uxoris profeſſio

fuit

fuit nulla; ex conceſſione autem conſenſus non convaleſcit; ſed eo poſito conſenſu debet denuo profiteri in manibus Prælati, admonito prius Prælato, & profitente de nullitate profeſſionis, ut jam dixi ſupra *lib. 4. cir. fin.* Imo neque etiamſi ſe ingerat poſtea actibus profeſſorum, erit valida tacita profeſſio. Quia ea tacita profeſſio induci non poteſt, niſi ſervatis de jure ſervandis. Eſt enim neceſſarium, ut prælatus ſciens nullitatem, & ſciens jam adeſſe conſenſum admitteret ad profeſſorum actus, & pateretur, ſi ſe illis ingereret, alias tantum cenſetur ratam habere profeſſionem prius factam, quod nullius momenti eſt ad illam revalidandam, juxta principia, quæ ibi tradidi, & docet Thomas Sanch. *diſp. cit. n. 16.*

12 Sexto colligitur conjugem illum invalide profeſſum, qui toto vitæ alterius conjugis tempore in religione manſit, eo defuncto poſſe egredi e religione. Id quod verum eſt ſi alter in toto vitæ tempore reclamavit, & contradixit. Planum eſt eam profeſſionem ab initio nullam non convaluiſſe lapſu temporis, ſed neque morte conjugis: opus enim erat nova ratificatione juxta dicta *n. præcedenti*. Sola enim mors alterius conjugis non ſufficit ad ratam habendam profeſſionem. Et idem eſt, ſi ille ignarus mortis conjugis in ſua profeſſione perſiſtit, & cum conſcius factus eſt ejus mortis, exire vult, & ad ſæculum regredi. Non enim convaleſcit profeſſio etiam poſt mortem conjugis, ſi ignoretur: ſed ſemper cenſetur in priori profeſſione nulla perſiſtere & juxta illam operari, juxta dicta *n. præceden.* Quod ſi jam conſcius mortis in religione perſeveret, concurrentibus etiam his, quæ diximus *n. præcedent.* fit tacite profeſſus, & ad ſæculum redire non poteſt. Atque in hoc caſu intelligo textum alias difficilem *in c. conſuluit, 20. de converſ. conjug.* cui Thom. Sanch. ſecutus gloſſam non affert idoneam interpretationem. Mihi germana videtur, quod ille conſcius mortis uxoris perſeveravit in monaſterio per annum, & amplius. Ex ipſo enim textu videtur colligi ante id tempus jam defunctam uxorem, & ideo Pontifex judicat illum tacite Profeſſum, & non licere ad ſæculum redire, neque contrahere, & ſi contraxerit, dirimendum matrimonium.

13 Septimo colligitur eum, qui in ſæculo manſit, non poſſe eo invito, qui invalide profeſſus eſt, ad religionem tranſire: quia ea profeſſio non tenuit, & ex ea non amiſit jus, nec alius diverteret eo invito, cum non dederit cauſam perpetui divortii, ut docet cum aliis Thom. Sanch. *diſp. cit. n. 23.* Quod ſi uterque religionem ingrediatur ſi uterque ſit ignarus conſenſus alterius, neutrius profeſſio valet, juxta ea, quæ hactenus dicta ſunt. At ſi uterque conſcius ſit tranſitus alterius, ipſo facto licentiam mutuo conſenſu conceſſiſſe videntur, ut docet Cardinalis *in d. c. quidam de converſ. conjug.* & ſequitur Thom. Sanch. *diſp. cit. n. fin.*

Octavo colligitur eum conjugem invalide profeſſum
14 poſſe etiam reſilire a religione, quamvis conjux, ſine cujus licentia ingreſſus eſt, adulterium commiſerit, poſt alterius profeſſionem. Nam licet conjux adulter amiterit per adulterium jus repetendi conjugem profeſſum *c. veniens, de converſ. conjug.* attamen adulterio conjugis manentis in ſæculo non convaleſcit profeſſio alterius. Quare cum ea ſit omnino nulla, poteſt a monaſterio recedere, ut docet cum aliis Thom. Sanch. *lib. 7. diſp. 36. n. 3.* Expendit ad hoc textum *in d. c. veniens*, ubi de viro cum licentia metu extorta profeſſo, & adultera poſtea uxore ſic dicitur: *Mandamus quatenus ſi ita eſt, prædictum Laurentium in monaſterio, quod intravit, perſeverare libere permittatis.* Non cogitur, ut perſeveret, ſed permittitur ejus libertati perſeverantia. Quare nullum monaſterio jus quæſitum eſt quo retinere poſſit illum invalide profeſſum, etiam jam adulterante uxore.

15 Nono colligitur eadem, quæ hactenus in iſto capite diximus de eo, qui ſine licentia uxoris profitetur, dicenda prorſus eſſe de eo, qui tranſit ad religionem de licentia uxoris extorta metu cadente in virum conſtantem, vel ex juſto metu, juxta dicta ſup. *lib. 4.* Ex enim licentia metu extorta perinde eſt ac ſi nulla eſſet, *can. 2. 23. qu. 5.* quod eſt Alexandri II. & *cap. accedens, de converſione conjug.* ubi tantum eſt metus verborum, atque gravaminum: unde illius profeſſio nulla eſt, & conſequenter illi licent quæcumque hactenus in iſto cap. licere diximus illi, qui ſine ulla uxoris licentia profitetur. Communis eſt Doctorum ſententia quam multis citatis, ſequitur Thom. Sanch. *diſp. 36. n. 1. & ſequentibus.* Idem dicendum ſi gravi dolo extorta fuerit licentia; errantis enim nullus eſt conſenſus juxta dicta ſupra *lib. 4.* Idque videtur colligi ex *d. c. veniens*, in quo, niſi mulier inhoneſta vixiſſet, audiretur, eo quod dolo decepta fuerit, aut niſi poſtea commonita aſſenſum præbuiſſet, & non duxiſſet repetendum. Quare ea, quæ hactenus diximus de eo, qui ſine licentia conjugis religionem ingreditur, etiam dicenda ſunt de eo, qui dolo extorquet licentiam, ut docet etiam Th. Sanch. *eadem diſp. 35. n. 9.*

Ultimo colligunt aliqui eodem modo loquendum, 16
& eadem etiam, quæ hactenus dicta ſunt dici debere de eo, qui profeſſus eſt cum ſola uxoris diſſimulatione, quam Thom. Sanch. dicit eſſe communem ſententiam. Licet enim in aliquibus rebus non contradicere pro conſenſu reputetur, ut dixi ſupra *lib. 2.* attamen cum in iſto caſu requiratur licentia, diſſimulatio non habetur pro licentia. Neque his obſtat textus *in d. c. conſuluit, de converſ. conjug.* quem jam ſupra iſto cap. explicuimus. At mihi hæc doctrina non placet. Quia cum non poſſit ad religionem admitti, niſi legitima informatione præmiſſa de moribus viri, & ſtatu, caſus hic evenire non poteſt, ut dicam etiam infra *n. 13.*

CAPUT XII.

Quæ requirantur de jure, ut alter conjux licite tranſeat ad religionem conſummato matrimonio.

SUMMARIUM.

1 *Cum licentia conjugis requiri, ut alter religionem ingrediatur, niſi provectæ ætatis ſit.*
2 *Non requiri licentiam Epiſcopi.*
3 *Alter conjux ingreditur religionem, ut profiteatur; ſufficere ſi ingrediatur religionem ſancti Joannis.*
4 *Quid ſi alter conjux neque nolit ingredi religionem neque profiteri.*
5 *Data licentia an poſſit qui conſenſit, revocare.*

UT poſt conſummatum matrimonium tranſeat aliquis ad religionem licite, & ſervatis his, quæ 1
jure ſervari debent, non ſolum requiritur licentia alterius conjugis, ut dictum eſt *cap. præced.* ſed ulterius exigitur, quod ſi conſentiat vir, ut uxor religionem ingrediatur, ipſe etiam ingredi debeat, neque poſſit in ſæculo remanere *can. Agathoſa, cum ſequentibus 27. qu. 2. & can. qui uxorem 33. qu. 5. & c. cum ſis, & cap. cum uxoratus, de converſ. conjug.* Niſi fortaſſe vir ſit adeo provectæ ætatis, ut in ſæculo ſine periculo manere poſſit, vel niſi vir erectur Epiſcopus. Si enim ea religioſo poteſt aſſumi in Epiſcopatum, etiam antequam ingrediatur religionem aſſumi poterit. Similiter ſi uxor conſentiat, ut religionem ingrediatur, illa etiam compellitur intrare religionem, neque in ſæculo remanere permittitur, niſi provectæ ſit ætatis, *cap. uxoratus. cap. ad Apoſtolicam, c. ſignificavit 18. de converſ. conjug.* Eadem enim utriuſque ratio, & par conditio. Atque juxta hæc intelligendus textus *in cap. 1. de converſ. conjug.* ne repugnet aliis, in quibus magis diſtincte locuti ſunt Pontifices. Niſi dicatur tempore Alexandri III. non eſſe præceptum, ut fœminæ ad religionem tranſirent, ſed promiſſa continentia in ſæculo remanſiſſe, ut dicam infra *c. 13.*

Præter licentiam conjugis Epiſcopi licentia de neceſ- 2
ſitate non requiritur, neque ad valorem profeſſionis, neque ex neceſſitate præcepti, neque ut conjux poſtea revocari non poſſit a manente in ſæculo, ut cum aliis docet Thom. Sanch. *lib. 7. diſp. 32. n. 3.* Et quamvis *in c. ſi vir, & uxor 27. qu. 2.* indicari videatur licentiæ neceſſitas, attamen neque irritus dicitur actus, & præterea non conſtat in eo textu de iſta ſpecie ſermonem eſſe, & denique jam uſu abolitum eſt illud præceptum, ſi quod extat. Neque enim conſuetudine receptum eſt, ut petatur Epiſcopi licentia. Vide Panormitanum *in c. 1. de converſ. conjug.*

Cum ergo uno conjuge ingrediente religionem, al- 3
ter ſi juvenis eſt, ingredi etiam religionem compellitur, non quidem ingreditur, ut ibi tantum degat tamquam in aliquo honeſto loco recluſus, & ſervet continentiam, ſed ut vere profiteatur. Id enim plane docent jura citata ſupra *n. 1.* cum eodem modo de utriuſque converſione loquantur. Sufficiet autem ingredi religionem ſancti Joannis, quod immerito negat Thom. Sanchez conſtatque ex praxi, & ego vidi ſic ſervari. Fœminis etiam licebit monaſterium ſancti Jacobi ingredi, & in eo ordine profiteri, & ſatisfacient ſuæ obligationi. Quidquid enim de eo ſit, an ea fœminarum vota ſint ſimplicia, vel ſolemnia, illa vere religio eſt, & per quam votum religionis impletur, & dum alter conjux ſuperſtes eſt, inhabilis eſt ad contrahendum matrimonium, cum per nullius religionis ingreſſum vinculum

lum dirimatur, ut dictum eſt. At ſi quia provectæ ætatis eſt alter conjux, concedatur illi, ut in ſæculo remaneat voto caſtitatis emiſſo, votum ejuſmodi perpetuæ caſtitatis eſſe debet, *c.* 1. *de converſ. conjug.* ibi, *aut perpetuæ caſtitatis votum emiſerit*. Id tamen votum numquam ſolemne ſit, ſed ſolum eſt ſimplex. Neque enim eſt votum ſolemne, niſi in profeſſione religionis approbatæ, aut ſacri ordinis ſuſceptione, *cap. unico, de voto in* 6. Unde defuncto conjuge profeſſo valebit etiam matrimonium remanentis in ſæculo, quia nullo jure irritum eſt, ut cum multis docet etiam Thomas Sanchez *diſp.* 32. *n.* 8. Quod ſi etiam in ea ætate ſenili ſuſpectæ continentiæ ſit, cogendus eſt religionem intrare, aut licentia alteri deneganda eſt, ut tranſeat ad religionem: jura enim, quæ de hoc loquuntur, maxime curant, ut vitetur incontinentia remanentis in ſæculo, & ideo exigunt ne ſit ſuſpectæ continentiæ, ut conſtat ex *cap. cum ſi, de converſ. conjug.* ibi, *Si ita ſenex eſt, & ſterilis, quod ſine ſuſpicione poſſit eſſe in ſæculo*. Et etiam colligitur ex *cap. uxoratus*, ibi, *quæ ſuſpicione non careat*, & *cap. ad Apoſtolicam*, & *cap. ſignificavit*, *eodem*. Multo minus ſufficiet votum, quando manens in ſæculo juvenis eſt, licet probatæ continentiæ ſit. Juventus enim variis incontinentiæ motibus agitatur & lubrica eſt via viri in adoleſcentia, ut inquit Sapien. *Proverb. tricult.* At ſi ſenex in ſæculo remanens poſt alterius profeſſionem incontinenter vivat, & votum non ſervet, nonnulli exiſtimant cogendum religionem ingredi, & ibi profiteri ob rationem, quam in ea deciſione Pontificum conſideravimus. Neque obſtat, quod non emiſerit votum religionis, cum jure ipſo ſi ſuſpecta ejus continentia eſſet, teneretur ingredi religionem. Oppoſitum tamen probabile judicat Sanch. *diſp. citat. n.* 12. ſed ad monaſterium aliquod revocandum non ut profiteatur, ſed ut ibi continenter vivens votum ſervet. Eo autem, qui religionem ingreſſus eſt, probationis tempore exeunte, jam votum caſtitatis ejus qui remanſerat in ſæculo non obligat; emiſſum enim eſt ſub ea tacita conditione ſi alter profiteretur. Ceſſat ergo defectu cauſæ, & conditionis. Quare tenetur exeuntem recipere, & illi debitum reddere, & alter poterit exigere, niſi abſolutus, & independens fuerit animus voventis. Tunc enim poterit reddere, ſed non exigere, juxta ea quæ dicemus infra *lib.* 10. *c.* 5. Hæc autem, quæ dicta ſunt de obligatione ejus, qui in ſæculo remanet, intellige quando de licentia ejus alter tranſit ad religionem. At ſi ſine licentia tranſeat, & profeſſus ſit, nullo jure, qui remanet in ſæculo cogitur, etiam ſi juvenis ſit, continentiam vovere, cum in ſua poteſtate habeat alium repetere, & alterius profeſſio nulla fuerit juxta dicta *cap. præcedenti*. Quis autem dici ſenex debeat late diſputat Thomas Sanch. *diſp.* 32. *cit. a n.* 15. & *ſeqq.* At in hoc caſu res arbitraria eſt, & ex circumſtantiis perſonæ, valetudinis, roboris, & anteactæ vitæ conſideranda, & definienda. Et quamvis in aliis legibus, quæ communitati imponuntur, ut in privilegio lacticinia comedendi, non jejunandi, & diaconiſſarum ætate determinetur ſenilis ætas ad ſexaginta annos, quia leges illæ fundantur in præſumptione ut plurimum: attamen in hoc caſu cum ſit ſpecialis diſpoſitio hunc tantum reſpiciens, in unoquoque judicandum eſt ex propriis circumſtantiis, & ideo non poteſt certa regula definiri.

4 Sed quid ſi is, qui religionem de licentia alterius ingreditur, profiteatur, & alter non velit, neque religionem ingredi, ſi juvenis eſt, neque votum emittere, ſi ſenex. In primis dicendum eſt profeſſionem alterius valere ex eo ſolum, quod licentiam conceſſit, quamvis contra jus actum ſit, ut ſine voto vel ingreſſu alterius in religionem ille profiteretur, *can. Agatboſa* 27. *qu.* 2. ubi textus conſiderat ad judicandum de valore profeſſionis viri unum e duobus: vel quod conſenſum præbuerit, vel quod etiam converſionem promiſerit. Quorum unoquoque ſubſiſtente vult Gregorius ratam eſſe, & validam viri profeſſionem. Melior textus *in cap. ex parte* 9. *de converſ. conjug.* ibi, *Quia vero licet prædictus D. uxore ſua in ſæculo remanente de jure ad religionem nequiverit proficiſci*, &c. Quare ſive conjux in ſæculo manens juvenis votum emittat, ſive non emittat juvenis, neque ſenex, profeſſio valet. Unde ſi revocanti concedatur de quo ſtatim, tenetur defuncto conjuge ad religionem redire, & matrimonium poſtea contractum eſt nullum *d. c. ex parte*; & conjugi revocanti poteſt reddere debitum, non petere. Ex eo enim quod non ſervavit ordinem juris in altero conjuge requiſitum, ſuſpenditur obſervatio non quoad alterum, ſolumque ſervat, quod ex parte ſua eſt. Neque obſtat textus *in d. c. uxoratus, v. nullatenus*. Reddit enim ibi Pontifex nullam profeſſionem, quæ ſine licentia conjugis eſt: non vero, quæ ſine converſione eſt, ut plane conſtat ex textu.

Deinde, ſi is qui manet in ſæculo, votum emiſit, 5 ſive ſit hujus juris conſcius, ſive ignarus, non datur revocationi locus. Quam ſententiam cum aliis docet Th. Sanch. *diſp.* 33. *nu.* 9. Ego ea inducor ratione. Quia eo ipſo quo licentiam conceſſit, renuntiavit a ſe quod alter peteret debitum, & in id conſenſit, & eo ipſo quo ipſe votum emiſit, renuntiavit jus petendi, & ſe reddidit impotem ad petendum, Ergo jam non eſt amplius revocationi locus. Sed is qui juris conſcius, licentiam conceſſit, & votum emiſit, cogitur in monaſterium ingredi, non quidem ut ibi profiteatur (profiſit hoc illi juris ignorantia probabilis) ſed tantum ut continenter vivat, & ita defuncto conjuge poterit alteri valide nubere obtenta voti illius ſimplicis diſpenſatione. Utrumque docet Th. Sanch. *diſp* 33. *cit. q. ult.* At ſi votum non fecit, ſed conſenſum præbuit, & eſt incontinentiæ periculum, mihi probabilius videtur eſſe revocationi locum, ſive ſit juris conſcius, ſive non. Conſcio quidem ſubvenietur judicis officio, cujus eſt infirmitati ſubditorum conſulere, & fragilitati ac periculo proſpicere. At ignarus jus habebit, ut ipſe revocationem petat adjutus ignorantia probabili: & ſi ea ignorantia, quia juris eſt, quæ raro probabilis eſſe præſumitur, in foro externo denegat actionem, ſubveniri illi judicis officio æquum eſt. Atque hic mihi videtur eſſe planus & apertus ſenſus Alexandri III. *in c.* 1. *de converſ. conjug.* Species facti hæc eſt. Utrum laicus uxoratus, qui præſentibus ſacerdotibus, & monachis, ignorante Epiſcopo, de licentia, & permiſſione uxoris monaſterium ingreſſus profeſſionem fecit, uxore in ſæculari habitu remanente, nec tranſeunte ad religionem, aut perpetuam caſtitatem vovente, ab Epiſcopo ſuo poſſit ad torum uxoris revocari, an illa compellenda ſit continentiam obſervare. Ecce eadem, quam examinamus quæſtionem, quando ſcilicet conſenſit, ſed qui manſit in ſæculo, neque mutavit habitum, neque religionem promiſit, aut continentiam: videamus reſponſum Pontificis. *Dicimus quod niſi uxor ad religionem tranſierit, aut perpetuo caſtitatem ſervare promiſerit, vir poteſt & debet de monaſterio revocari*. Quæ verba generalia ſunt, neque reſtringenda, non ad uxorem ſenem. Si enim ſenex eſſet, non exigeretur ab illa ſub disjunctione, ut aut habitum religionis aſſumeret, aut votum ſervaret, ſed tantum ut votum faciens in ſæculo remaneret. Si incontinens, aut incontinentiæ ſuſpecta, non exigeretur, ut votum tantum faceret, ſed ut ad religionem tranſiret. Neque etiam eſt reſtringenda ea deciſio Pontificis ad ignarum juris, vel conſcium: ipſe enim textus ſatis indicat eam fœminam admonitam ſuæ obligationis, nihil eorum facere voluiſſe. Quare ſive conſcius, ſive ignarus ſit, qui in ſæculo remanet, ſi ad religionem tranſire non vult, neque continentiam vovere, revocari officio Epiſcopi conjux profeſſus debet. Atque hoc etiam reſponſo Pontificis confirmatur, quod dicebamus modo, de eo, qui votum fecerat, & tranſire ad religionem nolebat, cum ſolum revocandum dicant, ſi neque continentiam voverit, neque religionem adierit. Ergo ſi votum emitteret, non revocaretur. Contrarium docet Th. Sanch. in eo, qui non tenetur voto *diſp. cit. n.* 14. Sed noſtram ſententiam tenet gloſſa *in d. cap.* 1. *de converſ. conjug.* Cardinalis *ibid.* Henriquez *in d. c. uxoratus*, *nu.* 8. Palacios *in* 4. *diſt.* 27. *diſp.* 2. *fol.* 590. & alii.

CAPUT XIII.

Quæ requirantur, ut vir contracto matrimonio tranſire poſſit ad ſacros Ordines.

SUMMARIUM.

1 *Virum contracto matrimonio etiam ante conſummationem invita uxore non poſſe ordinari, neque animo ad religionem tranſeundi.*
2 *Pœnæ ſtatutæ in jure.*
3 *Similiter non poſſe poſt conſummatum, ſed teneri ad uxorem redire.*
4 *Quid requiratur, ut quis conſummato matrimonio poſſit ſecundum jus ordinari remiſſive.*
5 *Limitantur ſupra dicta, niſi uxor dederit cauſam divortio ſua culpa.*
6 *Oppoſita quorundam ſententia.*
7 *Fundamentis illius ſatisfit.*

CErti juris eſt virum contracto matrimonio, etiam 1 ante conſummationem, non poſſe invita uxore ad ordines ſacros promoveri. Excipio eos caſus, in quibus licet invito conjuge ab alio divertere, etiam conſum-

ſummato matrimonio, tunc enim poterat etiam ordinari, *cap. conjugatus, de converſ. conjug.* & Joannis XXII. *in extravag. Antiquæ, de voto*, Nec enim ordo ſacer dirimit matrimonium ratum nondum conſummatum, ſicut dirimit ſtatus religionis: quia illi ordini privilegio divino conceſſum non eſt, vel Apoſtolica conſtitutione juxta diverſas ſententias, de quibus ſupra. Quod ſi hæc efficacia dirimendi matrimonium ratum derivata eſt in ſtatum religionis conſtitutione Apoſtolica, ut opinantur multi, non eſt dubium poſſe etiam eadem auctoritate in ſacros ordines derivari. Adeo autem verum eſt non poſſe virum invita uxore ordinari, ut neque etiam animo ingrediendi religionem ſtatim ordinari poſſit, Eſt enim mortale peccatum, & cum facile mutetur animus hominis, ſi conſummaret matrimonium, injuriam ſacro ordini inferret: & ſine diſtinctione ulla Joannes XXII. ſeveriſſimis verbis eam ordinationem interdicit. Itaque etiam promotum cum eo animo, non excuſant a peccato mortali, Sanch. cum aliis *lib. 7. diſp. 38. n. 3.* & Gabriel Vaſq. *3. to. in 3. p. diſp. 247. c.* 10 *n. 134.* Unde & Epiſcopus, qui ſcienter illum ordinaret, peccaret graviter: & qui vellet eo modo ordinari non detegens hujuſmodi matrimonium, proculdubio furtim ordinaretur, & pœnas juris impoſitas ſic ordinatus incurreret,

2 Quod ſiquis extra caſus jure permiſſos ordinetur ante conſummatum matrimonium ſine licentia uxoris, irregularis manet, quia ut ſtatuitur *in d. extravag.* etiam diſſoluto matrimonio, vel per mortem uxoris, vel per ingreſſum uxoris in religionem, vir neque in ſuſcepto ordine miniſtrare, neque ad alium aſcendere, neque ad beneficium aliquod aſſumi poteſt, niſi in religione aliqua approbata profiteatur; & in eo caſu poterit cum eo diœceſanus diſpenſare, niſi ſit aliud canonicum, quod obſtet. Nec vero is, qui ſacris initiatus eſt, invita uxore ante conſummatum matrimonium, compelli poteſt ad ingrediendum religionem, ut docuit etiam optime Ricardus *in 4. diſt. 34. art. 3. qu. 2.* ſed ut conſtat ex eadem extravaganti illi datur optio, ut vel religionem ingrediatur, vel conſummet matrimonium. Dicitur enim, *ad ingreſſum hujuſmodi, ſic ordinatum ſi matrimonium conſummatum non fuerit, per Diœceſanum inſtanter moneri præcipimus & induci. Quod ſi forſan renuerit implere, ipſum, ſi ſponſa ejus inſtiterit, per cenſuram Eccleſiaſticam compellendum decernimus contractum matrimonium conſummare.* Ex quibus verbis planum eſt primo non eſſe compellendum ad ingreſſum in religionem etiam quando non eſt conſummatum matrimonium, quia votum caſtitatis in ordine emiſſum non eſt votum religionis, neque implicite. Secundo eſſe compellendum conſummare, ſi nolit ingredi religionem, ea tamen conditione requiſita, ſi conjux inſiſtat. Ergo ea non inſtante neque petente non poterit ille conſummare matrimonium, neque ad eam accedere. In quo diverſam eſſe rationem ejus, qui ordinatur invita conjuge, & ejus, qui profitetur recte agnovit Th. Sanch. *diſp. 38. n. 16.* Quia illius profeſſio omnino fuit nulla: ordo autem ſuſceptus valuit, & Eccleſia ordini caſtitatem annexuit, & ille promiſit. Tertio uxori licitum eſſe revocare, & inſtanti, concedendum eſſe maritum, quamvis ad Epiſcopatum evectus eſſet, niſi diſpenſaret Pontifex in matrimonio rato, juxta communem ſententiam in praxi tutam, de qua ſupra iſto libro. Quarto, licet ille invita uxore ordinatus non poſſit conſummationem petere, attamen teneri reddere debitum uxori conſummationem petenti. Quare non video quo fundamento Gabriel Vaſq. *loco cit.* (niſi forte fuerit error typographi) dicit eum, qui poſt matrimonium ratum non conſummatum recipit ordinem ſacrum, ita emittere votum ſolemne continentiæ, ut non diſſolvatur matrimonium ratum, nihilominus eo voto ita teneri, ut neque petere, neque reddere poſſit uxori debitum conjugale, inquitque ratione manifeſta demonſtrari, quam ſubticet. At ego exiſtimo ratione manifeſta demonſtrari poſſe ſic ordinatum reddere debere uxore inſtante. Quia ſi non poteſt petere ut conſummet, quia illicitum eſt, & peccatum, ergo non poſſet per præceptum ſuperioris compelli ad conſummandum, eſſet enim præceptum iniquum. Siquidem præciperet actum omnino illicitum ex illius ſententia. Cum ergo Pontifex dicat, ſi uxor inſtiterit, per cenſuram compellendum eſſe conſummare matrimonium planum eſt illi licere, imo debere reddere petenti uxori conſummationem. Unde conſulto Pontifex non dixit abſolute illum ſic ordinatum compellendum eſſe conſummare matrimonium: ſed ſi uxor inſtiterit: ſciebat enim illum jam impeditum, ut non poſſit ſponte ad uxorem accedere, & conſummare: ſed tantum petenti uxori reddere debere eum, qui contra jus uxoris ordinatus eſſet. Sed de hoc iterum redibit ſermo infra *lib. 10. cap. 5.*

Similiter is qui contra voluntatem uxoris, vel ea ignorante poſt matrimonium conſummatum ordinatur, ſine dubio tenetur ad uxorem redire, & ei debitum reddere, quamvis ab ea petere non poſſit. Sicut enim jure ſtatutum eſt, ut vir, qui contra voluntatem uxoris aut ea neſcia profeſſus eſt, e religione revocetur, & tradatur uxori, *c. quidam, c. placet,* & aliis *de converſ. conjug,* ut dictum eſt ſupra: ita de eo, qui ſine conſenſu uxoris ordinatus eſt, ſentire oportet, ut reddatur uxori, ſervet autem votum caſtitatis ex parte ſua, ut docuit Panormitanus *c. 1. de converſ. conjug. n. 7.* Angelus *v. matrim. 4. n. 11.* Sylveſter *v. divortium, qu. 17. d. 4.* Tabiena *matrim. 1. qu. 3.* & communis DD. Atque idem omnino ſervandum eſt, ſi uxor vel dolo, vel metu licentiam præbeat, Neque opus eſt ſit metus mortis, ſed ſatis eſt metus juſtus, qualis etiam eſt verborum, atque gravaminum, ut colligitur ex *c. accedens, de converſ. conjug.* Similiter putant prædicti DD. poſſe ab uxore revocari eum, qui ordinatus eſt ipſa ſciente, & non contradicente. Idque colligitur ex *c. conſuluit, de converſ. conjug.* Ex quo capite ego non video, quomodo colligatur; nullum enim eſt ibi verbum, ex quo colligi poſſit uxoris diſſimulatione valuiſſe profeſſionem, ut ſupra etiam diximus. Quare cum hoc jam accidere non poſſit, niſi publica judicis auctoritate interveniente, & facta informatione de moribus, & vita, & ſtatu ordinandi, approbataque per judicem, caſus hic numquam evenire poterit, ut cum diſſimulatione tantum uxoris ad ordines promoveatur jam uxoratus, ut dicebam etiam ſupra de eo qui religionem ingrediatur *c. 11. in fine.* His adde *in c. fin. de tempor. ordin. in 6.* ſtatutum eſſe, ut neque tonſura clericali initietur conjugatus, niſi velit vel religionem intrare, vel ad ſacros ordines promoveri conſtituta pœna in Epiſcopum qui contra fecerit. 3

Diximus non poſſe ad ordines promoveri, neque antea, neque poſt conſummatum matrimonium ſine licentia uxoris. Reſtabat explicaremus, quæ requiratur, ut quis poſt conſummatum matrimonium ſecundum jura promoveri poſſit præter licentiam obtentam ab uxore, & quod onus incumbat uxori: ſed ea late explicuimus ſupra *lib. 7. cap. 25.* 4

Addendum autem eſt ea quæ diximus de neceſſaria conjugis licentia, vera eſſe, niſi uxor dederit cauſam divortio ſua culpa: tunc enim etiam ipſa renuente poteſt vir ad ſacros ordines promoveri, celebrato prius divortio, juxta ea quæ dicemus in ſequentibus, Sic colligunt Doctores communiter ex *c. Agathoſa 27. q. 2.* Quamvis in eo capite tantum agatur de eo, qui ex culpa uxoris tranſit ad religionem; & *cap. conſtitutus, de converſ. conjug* tamen eadem omnino ratio eſt, de promotione ad ſacros ordines, & de ingreſſu in religionem, quantum ad hoc, & ita hanc ſententiam ſequuntur expreſſe Soto *in 4. diſt. 27. art. 4. ſub finem, & diſt. 36. qu. unica, art. 5. ſub fin.* Panormitan. *in d. c. conſtitutus,* & Sylveſter *v. divortium, qu. 7. dict. c.* Armilla *eodem v. n. 11.* Tabiena *v. matrimonium, 1. q. 3.* citantque Sylveſter, & Armilla Paludanum, quatenus docet in omni caſu, in quo licet conſummato matrimonio religionem ingredi, licere ad ordines promoveri: quod ipſe docet *in 4. diſt. 27. art. 2.* parum a principio. Colligunt autem hanc ſententiam nonnulli ex *d. c. conſtitutus.* Sed immerito; ibi enim tantum decernit Pontifex non extrahendum a religione, neque impediendum quo minus religionis votum implere poſſit, quod quidem non fuit a Pontifice definitum ratione voti ordinibus annexi, ſed favore religionis. 5

At contra ſentiunt nonnulli, qui exiſtimant, quod quamvis poſt divortium liceat ad religionem tranſire invita conjuge, non tamen licet ad ordines promoveri. Sic Innocentius, Hoſtienſis, Joannes Andreas *in c. veniens, de converſ. conjug.* Antonius de Butrio, Ancharanus, & Henriquez *d. c. conſtitutus.* Aſtenſis *in ſum. lib. 8. tit. 31. art. 2. qu. 9.* Fundamenta ſunt duo. Primum quia eo ipſo, quod vir ordines ſuſcipit, debet ſtatim uxor emittere votum continentiæ, ad quod eam compellere non oportet; at eo ipſo quod vir ingreditur religionem, mulier non tenetur votum emittere. Secundum. Quia *in d. c. conſtitutus;* dicitur virum illum, qui ex cauſa adulterii uxoris ordines ſuſceperat, ſcrupulis agitatum, & religionem ingreſſum fuiſſe. Hoc autem non alia de cauſa feciſſe videtur, niſi quia poſt ordines ſuſceptos invenit ſe non poſſe in ſæculo remanere, 6

Sed hæc non obſtant noſtræ ſententiæ. Ad primum facile reſpondetur nullo jure conſtare uxorem teneri votum caſtitatis emittere, quando divortio facto vir ad ordines promovetur, ſicut neque quando ingreditur religionem. Eam enim obligationem voti jura imponunt, quando de conſenſu uxoris fit iſte tranſitus, non vero 7

quan-

quando ex culpa. Unde non eſt cur negetur licentia atque facultas ordines ſuſcipiendi poſt adulterium uxoris. Neque obſtat ſecundum, & omiſſis variis interpretationibus, quas refert Panormitanus, dico virum illum Hugonem nomine, qui cum eſſet Acolythus, uxorem duxerat, & poſtea propter adulterium reliquerat, ſtimulis conſcientiæ vexatum, quod putaret ſe id non potuiſſe facere, & ſicut refertur ab Antonio Auguſtino in integra, conſilio monachorum Ciſtercienſium eorum ordinem ingreſſus eſt, quod illi putarent hoc in jure permiſſum eſſe, non autem ad ſuperiores ordines aſcendere. Verum, ut ibidem dicitur, tandem rem totam Abbati manifeſtavit, qui hoc ei conſilium præbuit, ut animæ ſuæ ſaluti provideret. Quod ſcilicet ipſe etiam dubitaret, an Hugo potuiſſet religionem ingredi, & ideo ad Pontificem res delata eſt. Parum autem refert quod Hugo dubitaverit, & ſcrupulis agitatus fuerit, an potuerit ordinari: fuit enim ea dubitatio ex ignorantia profecta, ſicut & dubitatio monachorum, & Abbatis, Reſpondet igitur Pontifex non ad conſcientiæ ſtimulos de ordinibus ſuſceptis, quia de hoc minime rogabatur, ſed ad ſcrupulum de ingreſſu in religionem, in qua permanebat, de quo fuerat interrogatus de Abbatis conſilio. Reſpondet autem, ſicut fuerat a Gregorio I. definitum *in d. c. Agathoſa*. Et idem de ordinibus ſuſceptis reſponderet, ſi rogaretur: ſicut autem di-
2 mimus facto divortio ob adulterium poſſe ad ſacros ordines promoveri inviva conjuge, idem dicemus etiamſi divortium factum ſit ex alia cauſa, dummodo ſecundum jura admittatur, aut ea perpetua ſit. Si enim ſit cauſa temporalis divortii, exiſtimo non poſſe ad ſacros ordines inviva conjuge tranſire.

CAPUT XIV.

De criminis adulterii gravitate, & pœna.

SUMMARIUM.

1 *Quid agendum.*
2 *Gravitas criminis adulterii oſtenditur.*
3 *Objectio diluitur.*
4 *Publica pœnitentia puniti adulteri.*
5 *Puniti adulteræ, etiamſi conſentiente marito adulteraverint.*
6 *Gentiles exiſtimaſſe adulterium licere de licentia conjugis.*
7 *Tam virum quam fœminam reum eſſe adulterii coram Deo: uter gravius delinquat.*

1 JAm accedimus ad agendum de diſſolutione matrimonii quoad torum, & habitationem ex culpa conjugum, quod communi nomine vocamus divortium: licet etiam divortium diſſolutionem vinculi ſæpe ſignificet in jure civili. Solent autem ejus aſſignari diverſæ cauſæ. Prima eſt adulterium alterius conjugis, de cujus criminis gravitate pauca præfari libet iſto capite.

2 Graviſſimum eſt adulterii crimen, & inter graviſſima ſecundum locum obtinere, jam pridem docuit Clemens Romanus epiſt. 1. col. 3. Ne forte, inquit, *fornicii labes occaſione accepta tamquam venenum peſſimum ſerpat in vobis, cavere, & antevenire neceſſarium eſt ac quod in vobis adulterii occultum conleſcat incendium, & quod in omnibus peccatis adulterio gravius. Secundum namque in pœnis obtinet locum. Quoniam quidem primum illi habent, qui aberrant a Deo, etiamſi ſobrie vixerint*. & habetur *c. quid in omnibus* 32. *qu.* 7. Cui conſonans Gelaſius *opuſc.* 1. *col.* 1. primum ſacrilegio locum tribuit. Eamdem ſententiam Clementis recitato nomine probat Nicolaus I. *epiſt.* 42. *circa fin.* & ad conſulta Bulgaror. *cap.* 51. homicidio comparans gravius longe ſentit eſſe adulterium. Inquit enim. *Denique hoc tam immane ſcelus eſt, ut homicidii quidem peccatum, quod Cain in Abel fratrem ſuum commiſit ſeptima generatione Cataclyſmo vindicatum fuerit: adulterii autem flagitium, quod Lamech omnium primus in duabus uxoribus perpetravit, non niſi ſanguine Chriſti abolitum extiterit, qui ſeptima, & ſeptuageſima generatione ſecundum Evangelium luxerit in mundum*. Chryſoſtomus in quodam ſermone, cujus titulus eſt, *carnis concupiſcentiam ne ſectemur* inter adulterium, & homicidium facta collatione præfert adulterium. Imo idem Chryſoſtomus *homil.* 62. *in Joannem*, comparat cum Idololatria, & neſcio quid majoris gravitatis in violatione conjugii agnoſcit, ex eo quod Paulus infideli uxori cohabitare permiſerit, quando id ſine fidei injuria fieri poteſt; adulteram vero dimittendi copiam faciat; imo, ut ipſe Chryſoſtomus exiſtimat, etiam ſuadeat. His etiam concordant Imperatores *l.* 3. *C. Theodoſiano de indulgentia criminum*, ubi adulterium annumeratur inter ſæviora crimina, & Ulpianus *in lib. de regularum in fragm. tit. de dotibus*, §. 5. Congruit quoque Iſidorus *lib.* 3. *epiſt.* 76. ubi adulterium cum aliis vitiis conjugum comparans, ideo atrocius eſſe dicit cæteris omnibus, quod evertat ipſam ſubſtantiam matrimonii. Accedunt Ethnici. Nam Thales Mileſius, ut auctor eſt Diogenes in ejus vita, percontanti adultero, an jurare liceret ſe non admiſiſſe adulterium, reſpondit perjurium adulterio gravitate criminis cedere, quod ita intelligendum eſt, quia majora afferre ſolent incommoda, tum adultero, tum reipublicæ. Adde etiam illud Ephronis apud Stobæum, qui cum omni comparans malo omni præpoſuit, ait enim, *non eſt adulterio majus ullum malum*. Et rurſus, *quid enim majus adulterio!* Denique Bart. *rubrica de adulteriis* affirmat adulterium præter læſæ majeſtatis crimen eſſe maximum. Et quamvis negare non poſſumus quædam ex his per hyperbolem dicta eſſe, attamen vel crimen adulterii dicitur ſecundum tenere locum, quia læditur honor, quem vita chariorem judicant, qui recte ſentiunt, vel ut dixi, ratione detrimentorum, quæ ex adulterio ſequuntur.

Neque obſtat textus *in cap. at ſi clerici, de judiciis*, 3
ubi videtur annumerari inter leviora crimina. Reſpondet enim Cujacius *ibidem* hunc eſſe Pontificis ſenſum, ut adulterium, quamvis per ſe grave ſit, at in ordine ad pœnam degradationis, vel ſuſpenſionis eſſe minoribus annumerandum, quia ſæpius ex noſtra imbecillitate ortum habet. Aliud objici poteſt ex Auguſtino, de quo dicam *cap. ſeq.*

Ideo Eccleſia inter ea peccata, quæ publica pœni- 4
tentia expiabantur, contra adulteros non levem, ſed gravem pœnam ſtatuit. Illiberitanum, *c.* 8. *ut nec in fine communionem accipiant*, *c.* 31. ſi uxores duxerint, acta legitima pœnitentia ad communionem admittit, *c.* 47. ſæpius lapſum etiam in fine communione privat, *cap.* 64. ſi uſque ad finem vitæ in adulterio perſeverat, etiam in extremis negatur communio: quod ſi reliquerit, decem annorum pœnitentia præſcribitur. *Can.* 68. Catechumenæ adulteranti uſque in finem differtur Baptiſmus. *Can.* 78. Fidelis conjugatus cum Judæa vel Gentili deprehenſus arcetur a communione; occultuſque poſt quinquennium communioni reſtituitur. Gravius enim adulterium inter fideles, quam inter fidelem & Paganum puniendum patres ejus Concilii judicarunt. Ancyranum *cap.* 20. ſeptem annorum pœnitentiam adultero deſignat, ut ſic tandem per ſuos gradus reſtituatur communioni. Totidem Martinus Bracarenſis in *ſua Collectione*, quæ eſt poſt Bracarenſe II. *c.* 78. Zacharias *epiſt.* 7. *cap.* 25. Decreti Ancyrani mentione facta VVormatienſe *cap.* 44. Nannetenſe *c.* 12. & 14. Toloſanum ſub Victore II. antiquos renovat Canones. Ravennatenſe II. ſub Clemente V. *c.* 29. excommunicari decernit, ſi indurato animo non ejecerint uſque ad mortem, & Eccleſiaſtica ſepultura privat. Palentinum ſub Joanne XXII. *tit. de adulteriis* excommunicatione percellit. Aliud Palentinum ſub Urbano VI. excommunicationis ipſo facto incurrendæ ſententiam profert, & niſi duobus ante obitum menſibus domo ejecerint, careant Eccleſiaſtica ſepultura.

Nec minore ſeveritate puniræ adulteræ, etiamſi a- 5
dulterarentur conſentiente marito. *Si conſcio*, inquit Illiberitanum *cap.* 70. *marito, & ipſo conſentiente fuerit uxor mœchata, placuit nec in fine eis dandam eſſe communionem, ſi vero eam reliquerit & ſeparati fuerint, & digne pœnituerint, poſt decem annos accipiant communionem*. Olim enim nonnullæ uxores, cum audirent ipſas non habere poteſtatem ſui corporis, ſed virum, licere ſibi putabant ad torum alterius viri accedere, ſuo annuente, vel præbente licentiam. Diſce ad id hiſtoriam ſub Conſtantini temporibus ex Auguſt. *lib.* 1. *de ſerm. Domini in monte*, *c.* 16. *Sed tamen*, inquit, *utrum quod ait Apoſtolus, Mulier non habet poteſtatem ſui corporis, ſed vir, ſimiliter & vir non habet poteſtatem ſui corporis, ſed mulier, poſſit in tantum valere, ut permittente uxore, quæ maritalis corporis poteſtatem habet, poſſit vir cum altera, quæ nec alienæ uxor ſit, neque a viro disjuncta concumbere. Sed non ita eſt exiſtimandum hoc, nec etiam fœmina permittente viro facere poſſe videatur, quod omnium ſenſus excludit. Quanquam nonnullæ cauſæ poſſint exiſtere, ubi & uxor mariti conſenſu pro ipſo marito hoc facere debere videatur, ſicut Antiochiæ factum eſſe perhibetur. Nam Acindinus tunc præfectus, qui etiam Conſul fuit, cum quemdam libræ auri debitorem fiſci exigeret, neſcio unde commotus, quod plerumque in iſtis poteſtatibus perniciofum eſt, quibus quodlibet licet, aut po-*

tius

Digitized by Google

rius putatur licere, comminatus eſt jurans & vehementer affirmans, quod ſi certa die, quem conſtituerat, memoratum aurum non exolveret, occideretur. Itaque cum ille teneretur immani cuſtodia, nec ſe poſſet debito illo expedire, dies metuendus imminere, & propinquare cœpit. Et forte habebat uxorem pulcherrimam, ſed nullius perſonæ, qua ſubvenire poſſet viro. Cujus mulieris pulchritudine, cum quidam dives eſſet accenſus, & cognoviſſet maritum ejus in illo diſcrimine conſtitutum, miſit ad eam, pollicens pro una nocte, ſi ei miſceri vellet, ſe auri libram daturum. Tunc illa, quæ ſe ſciret non habere ſui corporis poteſtatem, ſed virum ſuum, pertulit ad eum dicens paratam ſe eſſe pro marito id facere, ſi tamen ipſe conjugalis corporis Dominus, cui tota illa caſtitas deberetur, tamquam de re ſua, pro vita ſua vellet id fieri. Egit ille gratias, & ut jam fieret, impetravit, nullo modo judicans adulterinum eſſe concubitum, quod & libido nulla, & magna mariti charitas ſe jubente & volente flagitaret. Venit mulier ad villam illius divitis, fecit quod voluit impudicus: ſed illa corpus non niſi marito dedit, non concumbere ut ſolet, ſed vivere cupienti. Accepit aurum, ſed ille qui dedit, fraude ſubtraxit, quod dederat, & ſuppoſuit ſimile ligamentum cum terra: quod ubi mulier jam domi ſuæ poſita invenit, proſiliit in publicum eadem mariti charitate clamatura quod fecerat, qua facere coacta eſt. Interpellat præfectum: fatetur omnia, quam fraudem paſſa eſſet oſtendit. Tum vero præfectus primo ſe reum, quod ſuis minis ad id ventum eſſet, pronuntiat tamquam in alium ſententiam diceret, de Acindini bonis auri libram fiſco inferendam: illam vero mulierem dominam in eam terram, unde pro auro terram accepiſſet, induci. Nihil hic in alteram partem diſputo, liceat cuique æſtimare quod velit: non enim de divinis auctoritatibus deprompta hiſtoria eſt, ſed tamen narrato hoc facto, non ita reſpuit hoc ſenſus humanus; quod in illa muliere viro vivente commiſſum eſt quemadmodum antea, cum nllo exemplo res ipſa poneretur, horruimus. Hactenus ex Auguſtino.

Id quod etiam licere ſuo exemplo viri vulgo ſapientes judicari cenſuerunt. Graviſſimum enim virum Catonem uxorem ſuam Martiam Hortenſii domum filiis impletoram tradidiſſe Auguſtinus refert *lib. de bono conjugali, cap.* 18. *& lib. de fide, & operibus, cap.* 7. Socratem, quem Apollinis oraculo ſapientiſſimum judicatum venatatur antiquitas, tamquam armenti matricem amico ſuo ad propagandam ſobolem uxorem tradidiſſe ſcribit: irrideique utriuſque ſapientiam Tertullianus *in Apologetico, cap.* 39. Certum enim eſt etiam alterius permiſſu neutrum conjugem libidini ſine adulterii reatu inſervire poſſe.

Reus autem eſt adulterii non minus vir quam uxor. Adulterium autem utique prohibitum lege Dei, humana tamen aliter docet Ambroſius *lib.* 1. *de Abraham, cap.* 4. *col.* 2. & *cap.* 7. *cap.* 1. pulchra contra adulterium ſcribit. Licet aliqua ratione fœmina adultera gravius peccare cenſeatur, Caſtitas enim, pudicitiaque fœminas decet magis ſine dubio, quam viros. Unde fœminæ tum ob hanc cauſam, tum ob partus periculum gravius peccant; confunduntur enim adulterio incerta ſtirpe familiæ, parentibus illegitima ſoboles adſcribitur, ut cum juſtis liberis eamdem partem ferant. Unde, & jure civili maritus de adulterio accuſare uxorem poteſt, non e contra. At ratione ſcandali, cum vir caput familiæ ſit, & ſuo exemplo mores probos docere debeat, gravius etiam peccare, quam fœminas, docuit Auguſt. *lib.* 2. de adulterinis conjugiis *cap.* 8. & lib. de decem chordis *cap.* 3. habeturque 32. *q.* 1. Sed de adulterii gravitate, & pœnis diximus non pauca *in noſtris ſacris concionibus quadrageſimalibus*, in concione de adultera Chriſto oblata.

CAPUT XV.

De uxoricidio ante ſententiam latam.

S U M M A R I U M.

1 *Pœna criminalis adulterii mors.*
2 *Proponitur quæſtio.*
3 *Quæ certa ſunt, explicantur.*
4 *Quidam licite, & recte poſſe occidere dicunt, tamquam miniſtrum publicum jam deputatum.*
5 *Oppoſitum omnino verum.*
6 *Probatur ex jure Canonico, & 7. 8. 9. 10.*
11 *Oſtenditur injuſtam fore legem, quæ id concederet, variis rationibus, 12. 13. 14. 15.*
16 *Ex jure civili non colligi maritum in eo caſu deputatum eſſe miniſtrum publicum juſtitiæ.*
17 *Neque ex legibus noſtri regni, & 18.*
19 *Permiſſum tantum uxoricidium; & quare.*
20 *An ea opinio ſit digna aliqua cenſura.*
21 *Satis ſit fundamentis primæ ſententiæ.*

MUltæ ſunt ſtatutæ pœnæ adverſus adulteros, de dotis, & parapbernalium amiſſione late iuris periti, & inter eos Farinacius 4. *tom. q.* 142. *part.* 1. Pœna autem criminalis eſt mors. In qua primo certum eſt non eſſe æquam ſortem mariti, & uxoris, neque enim licet uxori maritum criminaliter oppetere *l.* 3. *tit.* 20. *lib.* 3. *novæ Recompilat.* nec compenſari eam accuſationem ſimilis adulterii exceptione, ſed adhuc poſt adulteria licere marito criminaliter accuſare. Tota ergo difficultas eſt an iure poli marito liceat uxorem in adulterio deprehenſam occidere. 1

Magna & animorum, & verborum contentione ſuperioribus annis inter nonnullos DD. Salmaticenſes diſputatum eſt, liceat ne marito occidere uxorem in adulterio deprehenſam, ita ut non ſolum impune, ſed tuta conſcientia id faciat. Nam civilibus legibus, & regni Luſitaniæ atque Caſtellæ eam impunitatem concedi pro comperto eſt: ideo nos aliquid breviter dicamus, & noſtram ſententiam, quam eo tempore iuſtis de cauſis exprimere noluimus, explicemus. 2

In primis certum eſt, nec de eo dubium eſſe poteſt, privata auctoritate, ſibique uſurpata, numquam licere occiſionem, atque ideo maritum, ut privatam perſonam, nequaquam poſſe occidere uxorem in adulterio deprehenſam. Id quod ex generalibus principiis deſumendum eſt. Deinde certum, ſi leges ſæculares, quæ maritis facultatem faciunt uxores occidendi, permittant tantum, quales ſunt leges latæ de uſuris, & meretricibus, & aliis huiuſmodi, numquam poſſe dici licitum uxoricidium. Nam quod ſit lege tantum permittente, numquam licere poteſt in conſcientia. Et quia, ut oſtendemus ſtatim, leges civiles non probarunt adulteræ occiſionem mariti manibus, ideo illarum legum rationem habentes Doctores antiqui uno ore illicitum uxoricidium in eo caſu docuerunt. 3

Sed extitere nonnulli, qui licere marito uxorem in adulterio deprehenſam occidere affirmarunt iure Caſtellæ, & Luſitaniæ, non quidem tamquam privatæ perſonæ eam ſibi poteſtatem uſurpanti, ſed tamquam miniſtro iuſtitiæ. Publicum enim ius illarum legum illos miniſtros mortis efficit, illiſque facultatem tribuit, ut in flagranti poſſint occidere, non ſecus ac ſi poſt cauſæ cognitionem, & ſententiam latam illos exequendæ mortis miniſtros deſtinaret, Deputat enim maritum tamquam miniſtrum publicæ auctoritatis iuſtæ executioni. Atque id quidem recte fieri poſſe lege lata, etiam inaudita adultera, quia notorius exceſſus examinatione non indiget *cap. bonæ, de electione.* Quando enim crimen notorium per deprehenſionem, ac nullatenus excuſari poteſt, non eſt neceſſaria nec citatio, nec ſententia ad pœnam irrogandam, ut docet Bartol. per textum *in l. ictus fuſtium, n.* 1. *D. de his qui notantur infamia.* Hanc ſententiam tenent multi Doctores, quos refert Thomas Sanch. *lib.* 10. *diſp.* 8. *n.* 37. & Leonardus Leſſius illam probabilem iudicat, cui ſubſcripſere apud Salmanticenſes non pauci, quorum alii veram, alii probabilem, & omni cenſura liberam aſſeruerunt. 4

Cæterum in primis hæc ſententia mihi videtur omnino falſa, & improbabilis, de cenſura autem dicam poſtea. Judico itaque nullatenus licitum eſſe marito uxorem in adulterio deprehenſam occidere: & quamvis id impune faciat, iniuſte tamen, & cum peccato, atque adeo legibus uxoricidium non probari, ſed permitti. Communis hæc ſententia DD. ut teſtatur Covarruvias *de matrim.* 2. *p. c.* 7. *n.* 15. Jul. Clar. §. *adulterium*, a qua communi ſententia in re tanti momenti non videtur recedendum. Probabo ſententiam iſtam univerſe. Primo teſtimoniis deinde ratione, denique oſtendendo, neque ex civilibus legibus, neque ſæcularibus Hiſpaniæ, & Luſitaniæ id colligi poſſe, non ſolum firma, ſed nec probabili conſequentia. 5

Igitur pro noſtra ſententia contra priorem pugnat Nicolai I. Pontificis reſponſum in *can. inter hæc* 33. *q.* 2. qui Albino Epiſcopo roganti, an mulierem in adulterio deprehenſam liceat marito occidere, iuxta id quod mundanæ leges ſcilicet Longobardicæ, quæ tunc a Romania obſervabantur, licebat, inquit: *Sancta Dei Eccleſia mundanis numquam conſtringitur legibus: gladium non habet, niſi ſpiritualem: non occidit, ſed vivificat.* Quibus non obſcure eam legem improbare videtur. At in hoc caſu eadem eſt lex Longobardica, atque Caſtellæ, & Luſitaniæ. Ergo ſi illa non probatur a Pontifice, neque etiam iſtæ, atque adeo illæ leges permittunt tantum, non probant. 6

Idem

7 Idem argumentum ſumitur ex *c. quicumque, ſequenti*, ibi, *Quicumque proprium uxorem abſque lege, & ſine cauſa, & certa probatione interfecerit, publicam agat pœnitentiam*. Ergo ante legitimam probationem noluit Pontifex licere in conſcientia marito uxorem interficere, idque merito, ut oſtendam, cum ratione pugnavero.

8 Præterea elegans nobis ſuppeditat teſtimonium Stephanus Papa *in can. admonere 33. quæſt. 2.* Cum enim Haſtulphus uxorem interfeciſſet, adulterium prætendens, in ejuſque probationem teſtem unum tantum adduceret, graviter reprehenditur a Stephano, & ſevera ei imponitur pœnitentia. In quo primum expendo poſt mortem uxoris examinatam cauſam adulterii, & requiſitas ab eo probationes: quibus, quid opus eſſet, ſi illi juſte, & in conſcientia occidere uxorem fas eſſet? Deinde notanda illa verba: *Prius cauſa criminis erat ſubtiliter inveſtiganda, & tunc, ſi ita fuiſſet inventa, ſecundum leges crimitem debuit accipere ultionis vindictam. Nam ſi verum, quod abſit, fuiſſet, ſicut ille adultere mentitus eſt, poſt ſeptem annos pœnitentia peracta dimittere eam per approbatam cauſam poteras, ſi voluiſſes: occidere tamen eam nullatenus debuiſti. Non enim Deus vult mortem peccatoris, ſed ut convertatur ad pœnitentiam, & vivat*. Quibus quis non videt improbari uxoricidium patratum humana lege permittente? Lex enim Eccleſiaſtica reſpicit forum animæ.

9 Sed adeſt etiam optimum Auguſtini teſtimonium *lib. 2. de adulterinis conjugiis, c. 15.* & habetur *can. ſi quid, q. 2. Poſtremo quæro abs te an liceat marito Chriſtiano ſecundum legem veterem, vel Romanae uxorem occidere?* Et poſt pauca reſpondet non licere, adeoque grave crimen eſſe uxoricidium, ut e duobus malis minus malum ſit uxorem aliam ducere prima ſuperſtite, quam priorem occidere. Agebat autem Auguſtinus de marito uxorem in adulterio deprehendente, ac juxta leges ſæculi occidente. Quare jure civili, & ſæculi uſque ad Auguſtini tempora illicitam eam occiſionem, dubitari non poteſt. Illud tamen obſervandum Auguſtinum ideo dicere gravius malum eſſe occidere conjugem in adulterio deprehenſam, quam aliam uxorem ducere, & adulterari illa vivente, non quod adulterium levius malum ſit homicidio, ejus enim oppoſitum oſtendi ſupra *cap. præcedenti*, ſed quia in hoc peculiari caſu in homicidio eſt malitia contra juſtitiam, ſicut in adulterio: & præterea eſt culpa contra miſericordiam, præbet enim ſe maritus immiſericordem erga ſalutem ſpiritualem conjugis quam ipſe in extremo periculo conſtituit; quod peccatum gravius eſt alia malitia contra caſtitatem, quæ eſt in adulterio. Quam enim ſtricte obliget hoc præceptum miſericordiæ circa ſpiritualem proximi ſalutem, attingam infra.

10 Nec mirum ſi uxoris necem Eccleſia improbarit, cum Concilium Toletanum I. *cap. 7.* Clericis tantum concedat ut uxores ſuas adulterantes præter necem cuſtodiendi, atque ligandi poteſtatem habeant, macerandique jejuniis, non tamen mortiferis *can. placuit, q. 2.* Et univerſim de uxoribus laicorum hæc ſtatuit Tiburienſis Synodus ſub Formoſo Papa *cap. 46. Si cujus uxor conſtuprata fuerit, & propterea maritus capitali ſententia delere illam machinaverit: ipſa vero urgente mortis periculo ad Epiſcopum confugerit, & auxilium quæſierit opprimi, ſi poteſt Epiſcopus labore defendat, ne occidatur, ſi vero non poteſt, nullo modo liceat ei requirenti eam vivam reddere ad occidendam, quæ ſe ei obtulit ad defendendum, ſed ſolerti cura tranſmittat eam ad locum, quem ipſa delegerit, ut ſecura vivere poſſit. Si vero interdum maritus eam invenerit, & repetierit, ſecundum ſæcularem poteſtatem habeat quid agere ei velit. Sed audiat ſanctum Auguſtinum dicentem: Cum enim vir a virtute nomen acceperit, mulier a mollitie, id eſt, fragilitate, quare contra crudeliſſimam libidinis beſtiam vult unuſquiſque uxorem ſuam eſſe victricem, cum ipſe ad primum libidinis ictum victus cadit? Nam quidquid contra fidem Catholicam mulieribus non licet, nec viris licet*. Expende illud Concilii *ſecundum ſæculum*, id eſt, ſæculares leges a quibus tamen longe abeſt Eccleſiæ animus. Permittunt ergo tantum leges ſæculi, non vero in conſcientia uxoris necem licitam reddunt. His certe teſtimoniis ſatis conſtat Imperialibus legibus horum Patrum tempore non licuiſſe occiſionem uxoris in adulterio deprehenſæ, quandoquidem illam reprehendunt, ut illicitam.

11 Sed, & ratione probemus in univerſum licere non poſſe. Idque manifeſte meo judicio oſtenditur ex injuſtitia legis, quæ id præciperet. Si enim oſtendero non poſſe eſſe legem, quæ licite concedat marito facultatem occidendi uxorem in adulterio deprehenſam, planum erit neque ullam extare legem, quæ deputet alium miniſtrum tali executioni, cum lex omnis juſta eſſe debeat, aut legis nomen non obtineat. Et non poſſe legem ferri, quæ concederet, ut malefactores obvios quiſque poſſit occidere juſſu Principis docet Soto *lib. 5. de juſtitia, qu. 1. art. 2. ad 1.* Mercado *lib. 6. ſum. c. 5. §. ſaclea a las vezes*. Et in hac ſpecie idem docet Gabriel Vaſquez *de reſtit. c. 2. §. 2. dub. 2. n. 7.* Oſtendo igitur ejus legis injuſtitiam in primis, quia ea lex innumeris fraudibus, & maritorum inſidiis aperiret viam. Nam cum vir odio haberet uxorem, aliquemque ſibi haberet offenſum, occidere conaretur, ac diceret ſe illos inveniſſe in flagranti delicto. Item cum nonnulli ex maritis ſint, qui ſuarum uxorum lenones eſſe ſolent, quique & ipſi uxorum amaſios procurant, ſæpe contingere poſſet, ut ſi ratione perſolvendæ mercedis inter ſe diſſentirent, illum occideret, uxorem vulneraret, ac crimen, cujus ipſe auctor, illis objiceret. Quæ in ſimili dixit Imperator *l. fin. C. de malef. & Mathemat.* dum prohibet, ne quis ſine delatione ad judicem Magos occideret. Verba hæc ſunt: *Quicumque maleficiorum labe pollutum audierit, deprehenderit, occupaverit: illico ad publicum pertrahat, & judicum oculis communis hoſtem ſalutis oſtendat. Quod ſi quiſquam ex agitatoribus, id eſt, aurigis, ſeu ex quolibet alio genere hominum, contra hoc interdictum venire tentaverit, aut clandeſtinis ſuppliciis etiam manifeſtum reum maleficæ artis oppreſſerit, ultimum ſupplicium non evadat, geminæ ſuſpicionis obnoxius, quod aut publicum reum, ne facinoris ſocios publicaret, ſeveritati legum, & debitæ ſubtraxerit quæſtioni: aut propriam fortaſſis inimicum ſub hujuſmodi vindictæ nomine conſilio atrociore confecerit*.

Deinde ejus legis injuſtitiam apertius adhuc demonſtro. Nam quoties aliquis actus, ut hic, & nunc exercetur, non poteſt ſine manifeſto periculo peccandi fieri, cumque ex ipſa rei natura illi conjungitur, non poteſt actus ille ut licitus lege probari. Quam multa prohibita ſunt ſolum ratione periculi annexi? Certe complura: ideo enim prohibita cum dæmone colloquia, ejuſque invocatio: & ſi excludas periculum ruinæ animi, non facile ejus prohibitionis rationem reperies. Videamus ergo an uxoricidium, cum in ipſo delicto comprehenditur uxor cum adultero, poſſit & valeat ſine periculo peccati fieri, an habeat neceſſario, & ex natura ipſa rei adjunctum peccati periculum? Habet quidem. Quis enim dubitet, dum ardet animus zelo vindictæ, dum illatam injuriam, quam ſuis oculis aſpicit, ulciſcendæ injuriæ animum non adeſſe? Quem tamen ex natura rei non præſumit jus, cum poſt objectum in judicio crimen, cauſæque cognitionem, ille committit executionem vindictæ: jam enim lapſu temporis frigeſcente injuriæ memoria, & aliquantulum ſedato animo, aut ſaltem conceſſo reſpirandi tempore ab injuriæ pondere, veroſimile eſt, aut ſaltem prudenter præſumi poteſt, non moveri zelo vindictæ: jus certe occaſionem eam deputatione non præbet. In flagranti autem executionem concedere, aut deputare miniſtrum, ac in eo caſu non eſſe ex natura rei conjunctum periculum ultionis, qui dixerit, ferreus eſt, aut nive frigidior. Quare ex natura rei conjunctum certe peccati periculum illi ſubitæ executioni. 12

Sed & alia etiam ex parte periculum adeſt, cum uxor in peccato occidatur. Quantula enim res eſt hominis honor præ ſalute æterna cujuſvis, cum eam curare debeat quis, maxime quando teneatur etiam cum diſpendio temporalium ſuorum. Cum ergo uxor mariti poteſtati commiſſa ſit, & ad illum ſpectet de ejus æterna ſalute curam gerere, tenetur illi conſulere etiam cum illo diſpendio, maxime cum alia via illi honoris jacturæ licite ſubvenire poſſit. Unde non video quomodo licite poſſit occidi uxor in flagranti delicto deprehenſa, cum adulteros exponat periculo damnationis æternæ. Quis neget, quoties quis adminiſtrat ſacramenta, probabilem opinionem debere ſequi, peccareque ſi non faciat, ex ea ſolum ratione, quia in periculum adducit ſalutem æternam ejus, cui miniſtrat? Quod ſi adeo ſtricta obligatio eſt, ut ceſſet interdum religionis præceptum, ne deſit, qui ſacramenta miniſtrat eleemoſynæ, ut cum ea in peccato miniſtrat, quod ſe, volens cito ſubvenire extreme indigenti ſacramento, præparare non potuit, quis maritum eximet ab obligatione non exponendi periculo ſalutem æternam uxoris, quam ſane in extremum conjicit periculum, ſi occidat illam in adulterio deprehenſam? Aut quis legem, quæ id decerneret, juſtam exiſtimaret? 13

Et quo magis conſtet non licere marito ex ea lege uxorem occidere, videamus quo prætextu poſſet lege ſtatui, ut in adulterio deprehenſam occideret. An ut injuriam ſibi illatam ulciſcatur? At hoc illicitum eſſe quis ignorat, qui Chriſtianus ſit. Si ut ſupplicium ſumat. Quomodo de fœmina exiſtente in peccato, & ejus curæ commiſſa, non conceſſo ei ad ſacramenta- 14

lem

lem confeſſionem ſpatio, ſumi licite poteſt? Si enim damnato ad mortem id tempus concedunt jura, & injuſta eſſet lex, quæ id denegaret, cum tamen damnati ad mortem per ſententiam tempus habuerint animum præparandi, & convertendi, quanto injuſtior, quæ concederet marito poteſtatem occidendi ſubito in peccato repertam nullis ad id conceſſis induciis? Quod ſi eam facultatem concedunt marito tamquam contra invaſorem honoris quem juſte licet occidere, etiamſi ſciam eſſe in peccato mortali, hoc quidem locum habere non poteſt in præſenti, & vide quanta rerum turpitudo ſequatur. Ex eo enim fieret maritum non tantum lege civili, Caſtellæ, & Luſitaniæ, ſed jure naturali eſſe deputatum miniſtrum, aut poſſe occidere adulterum, & adulteram, nec indigere ea deputatione virtute legum. Nam invaſorem honoris occidere ideo licet, quia jure naturali vim vi repellere fas eſt. Rurſus ex eo fieret, non poſſe adulterum, nec adulteram ſe defendere, & maritum invadentem occidere, ſi alia via eripi ab ejus poteſtate non poteſt, atque adeo irregularem eſſe adulterum, ſi occidat maritum, cum tamen univerſe ſtatuatur oppoſitum *in Clement. ſi furioſus, de homicidio*. Cum enim bellum non poſſit eſſe juſtum per ſe ex utraque parte, ſi maritus jus habet occidendi adulteros, non poſſunt adulteri jus habere occidendi maritum, ſi aliter nequeunt vitæ ſuæ conſulere; & ex conſequenti injuſtum erit homicidium in defenſionem propriæ vitæ ex parte adulterorum, non ſecus atque damnatus ad mortem, qui detinetur in carcere, aut extra carcerem non poteſt a miniſtris juſtitiæ cum eorum offenſione ſe defendere, ut docuit S. Thomas 2. 2. *qu. 69. art. 4.* ob eamdem rationem, quia ſcilicet eſt bellum juſtum ex parte miniſtrorum, & ideo ex parte damnati non poteſt eſſe bellum juſtum. Adde; quo magis perſpiciatur non habere locum in præſenti regulam juris naturalis, qua vim vi repellere licet, non eſſe eamdem rationem, cum quis occidit invaſorem, quem etiam in peccato occidit. Tum quia ille non eſt meæ curæ commiſſus, unde præceptum de æterna ſalute proximi non ita ſtricte me obligat. Tum etiam, quia invaſorem licet occidere, quando aliter non poſſum effugere, quare ille invaſor voluntate ſua vult perire: at uxorem adulteram aliter poteſt maritus corrigere; unde non eſt eadem ratio. Tum etiam, quia ego non ſum de mea ſalute ſecurus, ſi me permittam occidi, & magis teneor propriæ conſulere, quam alienæ. Tum etiam, quia non teneor ſubvenire ſaluti ſpirituali proximi cum propriæ vitæ diſpendio, niſi quando ille eſt in extremo diſcrimine, ex quo non poteſt ſe niſi mea ope liberare, ut ſi infans eſſet moriturus ſine baptiſmo; at invaſor ſe ipſum poteſt eripere, & liberare: quod ſecus in noſtro caſu evenit, vir enim eſt, qui inducit illam in extremum diſcrimen, & ejus ope liberari poteſt: quare occidere non poteſt ſine manifeſto peccato.

Denique ejus legis injuſtitia ex eo conſtare poteſt, quia ſi, ut infra dicemus, ob adulterium occultum viſo evidenter cognitum, quod in judicio probare non poteſt, nequit vir in conſcientia uxorem dimittere, cum non adeo gravis pœna divortium ſit, nec irreparabilis: & legem quæ ſtatueret, ut id liceret, injuſtam judicaremus, eo quod multis fraudibus aperiret viam, quo pacto ob adulterium ſoli viro cognitum evidenter dicemus conceſſum eſſe, ut occidat, quæ graviſſima pœna eſt, & ſemel illata irreparabilis. Nec vero alicujus momenti eſt, quod dicunt exceſſum illum eſſe manifeſtum, & ideo poſſe legem deputare maritum ut miniſtrum publicum. Idque frivolum eſſe, hac ratione demonſtro. Si vir reperiat uxorem in adulterio, & non ſtatim occidat, ſed velit vinculis alligare utrumque & ſpatium temporis illabatur, jam non habet jus occidendi, ſed deferre debet ad judices. Ergo non deputarunt jura illum executionis miniſtrum: alias cur etiam elapſo tempore non poteſt illos, quos in vinculis detinet, occidere ſine delatione apud judicem, cum manifeſtus exceſſus, ut illi dicunt, probatione non egeat. Signum ergo manifeſtum eſt uxoricidium in eo caſu permiſſum tantum ob doloris vehementiam ex injuria concepti, non vero probatum ut licitum in foro animæ. Adde, quidquid de eo ſit, an exceſſus notorius indigeat probatione, de quo modo non diſputo, adhuc licet id eſſet verum, in hoc tamen caſu non licet habere pro notorio, & irrefragabili delicto. Quis enim ſcit, ut ſupra dicebam, an leno maritus eſſet: an conſenſiſſet, ut quia ipſe impotens, cum alio concumberet, ut prolem ex eo ſuſciperet, quod factum non ſemel. An etiam id adulterium vi illata commiſſum eſſet, an in amentia, quæ ſunt exceptiones, & depulſiones ejus criminis, ac ex conſequenti cauſæ cognitionem depoſcunt. Numquam ergo ille ita notorius exceſſus eſt, ut judicis auctoritatem non expoſcat.

16 Denique neque ex legibus ſæcularibus civilibus, aut Caſtellæ, aut Luſitaniæ colligi poteſt ea deputatio, quam fingebat prima ſententia. Non quidem ex jure civili. Nam lex 12. tabul. ut ab illa ordiamur, hæc habet: *Mœchum in adulterio deprehenſum necato*. Sed permiſſionem imperandi verbo ſolere ſignificari, qui ignorat, ignorantiſſimus eſt. Adde etiam quid lex duodecim tabularum ad jus poli, atque conſcientiæ? Neque ex textu *in l. Gracchus, C. de adulteriis*, permittitur marito, ut occidat adulteram, ſi vilis ſit. Expende limitationem, ſi ille miniſter deputatur, quia in exceſſu manifeſto non eſt neceſſaria probatio, quorſum ea diſtinctio vilis aut principis viri. Sed addit lex eum legitime interfici, ergo licite. At verbum illud *legitime*, non ſemper ſignificat in conſcientia, quod juſtum eſt, ſeu quod ſecundum leges, ſed quod non contra leges, ideoque occiſio illa legitima, quod lege permittente facta eſt, unde neque punitur per legem. Præterea planum eſt lege civili nequaquam id conceſſum: quia *in l. nec timorem, D. de eo quod met. cauſa*, dicitur de eo, qui adultero in adulterio deprehenſo minatur mortem, & eo metu aliquid extorquet, dari reſciſſionem, quia injuſte fecit, additque: *Quamquam non omnem adulterum liceat occidere niſi ſe iſto defendat*, & ideo ait jure occidi non poſſe. *Et l. iſti quidem, eodem tit.* dicit *malo more geſtum eſſe*. Quare quod habetur *l. 24. D. ad l. Juliam, de adulter. §. fin.* habere jus occidendi, licet adulter ſit magiſtratus, reſtringendum ad patrem tantum, cui omnem adulterum permiſſum occidere in domo, in qua habitabat pater, aut gener *l. 20. 22. & 23. eod. tit.* marito etenim tantum licuit occidere adulterum, ſi tamen vilis eſſet. Unde *l. 25. eodem*, ſtatuitur, ut ſi maritus deprehendat adulterum, quem noluit, aut non liceat occidere, poſſe eum retinere horis 20. continuis, & teſtes inducere in accuſatione teſtimonio futuros deprehenſum in adulterio. His adde Novellam conſtitutionem 117. *c.* 15. ex qua intelligitur apertius non licuiſſe maritis univerſim occidere uxorem, neque adulterum etiam in adulterio deprehenſus: dicitur enim: *His quoque etiam illud adjicimus, ut ſi quis forſan ſuſpicatur aliquem velle ſuæ uxoris illudere caſtitati, & conteſtationes ei ex ſcripto tres deſtinaverit habentes teſtimonium trium virorum fide dignorum, & poſt has tres ex ſcripto conteſtationes invenerit eum convenientem ſuæ uxori, ſi quidem in ſua domo, aut ipſius uxoris, aut adulteri, aut in popinis, aut in ſuburbanis eſſe licentiam marito propriis manibus talem perimere, nullum periculum ex hoc formidanti. Si vero in alio loco talem invenerit cum ſua uxore loquentem, non minus tribus teſtibus fide dignis convocatis, per quos probare poſſit, quod eum ſua uxore comperit, judici tradere crimina examinanti*. Et poſt pauca. *Quia vero ita comperiuntur aliqui impii, ut etiam in venerandis domibus præſumant in talibus ſe miſcere ſceleribus, & ibi de peccatis tractare, ubi conſueverunt Deum timentes, peccatorum veniam poſtulare*, (Digna Imperatore ſententia) *jubemus ut ſi quis talis inveniatur in locis venerabilibus alienæ uxori, de qua in ſuſpicione eſt poſt tres, ſicut dictum eſt, conteſtationes loqui, licentiam eſſe ejus marito utroſque perſonas defenſori Eccleſiæ, aut aliis Clericis tendere, ut ad eorum periculum diviſim iſti ſerventur, donec judex hoc cognoſcens mittat ad Epiſcopum civitatis, quatenus ei iſti tradantur*, &c. Vide ex his omnibus quam longe abſint jura civilia a deputando maritum miniſtrum juſtæ executionis, ſi in adulterio deprehendat, cum ſolum concedatur, & cum limitatione adulterum occidere, nullibi autem uxorem occidere permiſſum: id enim tantum patri, & certis quibuſdam conditionibus per legem conceſſum eſt, ſive permiſſum potius. Cur autem patri potius, quam marito committatur occiſio filiæ, ratio redditur *l. 14. tit. 17. part. 7.*

17 Nec vero id apertius colligitur ex legibus noſtri Regni. Nam *l. 12. 13. & 14. tit. 17. part. 7.* tantum habentur eadem, quæ in jure civili continentur, & *in Novella* 117. Solumque conceditur marito facultas occidendi adulterum, non tamen uxorem. Quare ex legibus Partitarum adſtrui non poteſt ea deputatio, quam fingit prima ſententia. Sed neque ex jure novæ compilationis. Nam *lib. 8. tit. 20. l. 5.* conſtat ne judice manifeſte occiſionem uxoris in adulterio deprehenſæ fieri a marito propria auctoritate, & non ex deputatione legis: propria autem auctoritate non licere occidere etiam adverſarii fatentur. Id igitur oſtendimus, *El marido que matare por ſu propria auctoridad al adultero, y a la adultera, aunque los tome in flagranti delicto, y ſea juſtamente hecha la muerte, no gane la dote, ni los bienes del que*
mato.

Digitized by Google

matare, ſolvo ſi los matare, a condenare por auctoridad de nueſtra juſticia, que en tal caſo mandamos que ſe guarde de la ley del fuero, que en eſte caſo diſpone, que es la ley primera deſte titulo. Inquiro enim quid ſignificetur hoc loco illo verbo, *matarr por ſu propria auctoridad*. Planum certe loqui Regem de occiſione quæ fit, dum in flagranti deprehenduntur adulteri. Ea enim occiſio opponitur illi, quæ fit jam per judicis ſententiam. Ergo in eo caſu auctoritate propria occidit maritus, & non ex deputatione legis. Alias, quæ ratio eſſet, cur ille, qui in flagranti deprehenſos occidit, ſi jam eſt lege Caſtellæ deputatus miniſter, quia exceſſus eſt notorius privaretur bonis occiſorum, non autem qui occideret interveniente ſententia, quandoquidem in utroque caſu exequitur ut miniſter legis juxta illos? At maritus occidens in flagranti privatur ſemper occiſorum bonis. Ergo ſemper occidit auctoritate propria, & non auctoritate legis: alias non opponerentur, non diſtinguerentur iſtæ duæ occiſiones, quaſi una fiat auctoritate privata, & alia auctoritate legis, vel judicis.

18 Nec vero his obſtat, quod in ea lege dicebatur *Y ſea juſtamente hecha la muerte*: eo enim verbo tantum impunitatem concedit a crimine. *Juſta* itaque mors illa eſt, non tamen iuſte illata. Nec fortius aliquod argumentum ſumitur ex *l. 1. ejuſdem tit.* ibi, *Si muger caſada fiziere adulterio, ella, y el adulterador ambos ſean en poder del marido, y faga dellos loque quiſiere, y de quanto han*. Ea enim lex non loquitur de marito deprehendente in flagranti, ſed per ſententiam judicis procedente, idque conſtat tum ex declaratione quæ aſt *in d. l. 5. & l. 4. ejuſdem tit.* Tum etiam quia illa verba *ſi fiziere adulterio*, nimis generalia ſunt, & ex illis ſumere maritus occaſionem poſſet occidendi etiam poſtea. Nil itaque ibi dicitur, quo indicetur legem loqui de marito, qui in ipſo crimine deprehendit: ſed tantum eius eſt ſenſus tradendos a judice marito, ut quod libuerit faciat: & in eo caſu etiam bona retineat, niſi forte liberi extiterint. Tum etiam id conſtat, quia in fine eius primæ legis hæc habentur. *Y ſi por ventura la muger non fue en culpa, y fuere forzada, no aya pena.* Quomodo autem diſcerni poſſet, an mulier culpa caruiſſet, ſi in ea lege daretur marito poteſtas occidendi in ipſo crimine deprehenſos? Tantum ergo illa prima lex intelligitur de his qui occidunt poſt examen cauſæ. Tum denique hanc eſſe eius legis mentem mihi perſuadeo, quia ea ex legum foro deſumpta eſt: eo autem tempore, quo fori leges vigebant, ſervabatur apud Hiſpanos Partitarum jus, in quibus ea poteſtas marito non conceditur. Solum ergo ea fori lex explicuit, quod in legibus Partitarum expreſſum non erat, ſcilicet, auctoritate judicis condemnatos adulteros mariti poteſtati tradendos, inſuperque occiſorum bona non extantibus liberis. Nec maioris efficacitatis exiſtimo Luſitaniæ leges.

19 Licet ergo tantum per leges immune occidere ob vehementem dolorem, quem maritus animo concipit ex illato dedecore. Tantus enim eſt huius iracundiæ impetus, ut leges, & ſi manus non arment ad vindictam, tamen illas non omnino exarment, id tribuentes juſto dolori, ut vir impune poſſit necem inferre adultero. Cuius permiſſionis rationem obtulit Caſſiodorus excuſans illum, qui occidit adulterum hiſce verbis: *Quis ferat hominem ad leges trahere, qui matrimonii nixus eſt jura violare? Feris iuſtum eſt copulam ſuam extrema decertatione defendere, dum omnibus animantibus eſt inimicum, quod naturali lege damnatur. Videmus tauros fœminas ſuas cornuali concertatione defendere: arietes pro ſuis fœminis capitaliter inſanire, equos adjunctas ſibi fœminas calcibus, & morſibus vindicare, ita pro copulatis ſibi animas ponunt, qui verecundia non moventur. Homo autem quomodo patiatur multum relinquere adulterium, quod ad æternum ſuum dedecus cognoſcitur commiſiſſe?* Unde a Sapiente ſcriptum eſt Proverb. 6. *Zelus, & furor viri non parcet in die vindictæ*, ſive *in die judicii*, ut habent Septuaginta, hoc eſt, in judicio publico. Nam apud Hebræos nunquam licuit per legem aliquam privata poteſtate in adulterum ſævire: ſed ad judices crimen deferendum erat, ut ipſi de ſupplicio, & cauſa decernerent, *Neque acquieſcet*, inquit Salomon, *cujuſquam precibus*, videlicet, uxorati, & flecti neſcius ob furoris vehementiam, qui cum tantus ſit leniri aut mulceri non poteſt. Unde Chryſoſtomus *in lib. de virgin.* iram coniugis ob adulterium ſævientis dæmonem internum appellavit. *Neque* denique *ſuſcipiet pro redemptione dona plurima*. Vix enim unquam inventus eſt maritus adeo ſordidus, ut dedecus, quod ex adulterio coniugis eveniat, pretio aliquo compenſandum exiſtimet. Quod efficit natura dedecoris, cum

Baſilii Pontii de Matrim.

nullus ſit ita imperitus æſtimator, qui honorem non cunctis opibus præferendum judicet.

20 Demonſtravimus hactenus falſiſſimam eſſe eam ſententiam; reſtat dicamus, an aliquid periculi contineat, cenſuraque aliqua digna ſit eo modo explicata, quo primæ ſententiæ Doctores illam explicare diximus. Leonardus Leſſius illam probabilem judicat, & multi Salmanticenſes probabilem, & nulla nota dignam judicarunt, damnantibus tamen aliis. Ego meum in hac re judicium non interpono, dicam tantum, quo alii permoti cenſura dignam judicarunt. Eadem propoſitio expurgata videtur auctoritate ordinaria, & expuncta ex aphoriſmis Emanuelis Sa. Ille enim libro Aphoriſm. conſcientiæ, *verb. homicidium, num.* 14. hæc habet: *Adulteram traditam viro a judice, ut occidat, ſi velit, poteſt occidere, eſt enim tunc miniſter juſtitiæ voluntarius.* At *num.* 15. ita ſcribit: *Occidere in adulterio deprehenſam uxorem vel filiam, itemque adulterum licere ajunt quidam, alii melius negant.* Medina *de reſtitutione, quæſt.* 3. *cauſ.* 4. Covarruvias *par.* 2. *de ſponſalibus, cap.* 7. *§.* 7. *num.* 8. Navarrus *cap.* 25. *num.* 3. Soto *lib.* 5. *de juſtitia, quæſt.* 1. *art.* 3. *& in* 4. *diſt.* 37. *quæſt. unica.* Planum eſt, cum Sa dicit alios negare, & alios affirmare, citatis etiam teſtibus, loqui de ea ſententia, quam priores auctores defendunt. Hæc autem propoſitio, quamvis cum illa moderatione ſcripta ſit, quia tamen probabilem, licet minus probabilem, judicabat ſententiam affirmantium licere, expurgata eſt ea propoſitio in expurgatorio Romano. Nam cum Aphoriſmi Emanuelis Sa expurgantur, hæc ſunt eo loco, *pag.* 234. *num.* 15. *Dele, licere ajunt quidam*, &c. *uſque ad finem, & corrige, non licet id foro conſcientiæ*, juxta quem codicem expurgatorium Aphoriſmi poſtea excuſi *verb. homicidium, num.* 15. ita habent: *Occidere in adulterio deprehenſam uxorem vel filiam, itemque adulterum, non licet in foro conſcientiæ.* Quod ſi quis a me quærat, quantæ auctoritatis ſit codex illa expurgatorium, crediderim non exiguam eius auctoritatem eſſe, nec niſi conſultis fidei judicibus in Curia Romana in lucem edi, ſicut, & quem in Hiſpania excudit ſupremæ Inquiſitionis Senatus. Unde extra Hiſpaniam illi codici multum deferri, vel illud indicat, quod libri omnes poſt eum Codicem Romanum excuſi correcti juxta illum imprimuntur. Quod quidem magno argumento eſt magno conſilio, & publica auctoritate, ordinaria ſcilicet, factum eſſe, ſive editum in lucem: at ne ex eo aliquis remaneat ſcrupulus, poſſet aliquis dicere, ideo expungi, quia abſolute probabile judicavit licere eam occiſionem, non expungendum, ſi diceret id legibus Caſtellæ annuentibus licere, quia deputant virum ut miniſtrum juſtæ executioni. Eius tamen Codicis expurgatorii non tanta auctoritas eſt, ut notam inurat illi opinioni quam reiicit, ut late demonſtro in noſtro Commentario *de inſidiis licitis*, Itaque ex eo quod in eo Codice Romano expuncta ſit ea propoſitio, non ſequitur ulla cenſura dignam eſſe.

21 Atque ex his conſtat fundamentum illud, cui nitebatur prima ſententia, poſſe ſcilicet eam facultatem concedi per legem, ut in caſu notorio exequatur ſententiam inaudita parte, nullius eſſe momenti; tum quia propter ea, quæ diximus, iniuſta eſſet ea lex, tum etiam, quia adhuc non poteſt dici ille notorius exceſſus. Quare is caſus in quo inaudita parte procedi poteſt, (forſan enim aliquis eſſe poteſt, ut alibi dicam) longe a noſtro diverſus eſt; unde ab illo ad iſtud deſumere argumentum non poteſt, niſi juris, & æquitatis ignarus.

CAPUT XVI.

Adulterium cauſam eſſe divortii perpetui.

SUMMARIUM.

1 *Adulterium eſſe cauſam divortii, & colligitur ex Matth.* 19.
2 *Defenditur iſte locus ab hæreticorum interpretatione.*
3 *Adulterium cauſam eſſe divortii jure comprobatur.*
4 *Oriri ex ipſo naturali jure.*
5 *Quid nomine adulterii intelligatur, & an extendatur ad ſodomiam.*

1 IGitur merito Chriſtus Dominus, qui matrimonij contractum ad ſacramenti dignitatem evexit, & ad ſuam primam inſtitutionem revocavit *Matth.* 19. cauſa fornicationis divortium conceſſit. Ex quo teſtimonio cauſam deſumpſerunt hæretici, ut adſtruant licere ob adulterium dimittere, & dimittenti aliam ducere, quaſi is ſenſus ſit verborum Chriſti. Qui dimiſerit uxorem ſuam ob aliam cauſam, quam ob fornicationem, & aliam da-

xerit, mœchatur; ſi vero ob fornicationem dimiſſeri, & aliam duxerit, non mœchatur; & quicumque ob aliam cauſam, quam ob fornicationem dimiſſam duxerit, non mœchatur. Cæterum, ut jam ſupra, hæreticorum is ſenſus eſt. Nam poſt Chriſtum ſublata repudia, quacumque ex cauſa, ut ibidem oſtendimus: unde vivente prima conjuge nunquam licuiſſe etiam poſt adulterium ſecundum matrimonium, eo loco communem eſſe Patrum, & Conciliorum ſententiam oſtendimus.

2 Et quidem ex iſto loco perperam colligi dimiſſam ob adulterium liberam remanere multa convincunt. Primum quia ea concors Patrum, & Conciliorum ſententia fuit, qui ita hunc locum intellexerunt. Secundo quia per Chriſtum ſublata repudia, id quod Chriſtus Dominus ex eo confirmat, quia unius tantum viri una uxor eſſe debet. Quæ ratio ſuppoſita indiſſolubilitate matrimonii nulla eſſet, liceret una dimiſſa ulteram ducere, quacumque ex cauſa dimitteretur. Tertio; quia Chriſtus hoc loco indiſſolubilitatem adſtruebat matrimonii. Ab eo autem alienum erat dimittendi licentiam concedere, cauſa fornicationis. Quarto quia melioris eſſet conditionis adultera, quam quæ ob morbum dimittitur, cum illa libera remaneret, hæc ſecus. Quinto quia Marcus *cap.* 10. Lucas *c.* 16. Paulus *Roman.* 7. *&* 1. *Corinth. cap.* 7. abſolute pronuntiat nulla ex cauſa licere dimittere, & ſeparari vinculum: non quidem oppreſſum ſilentio adulterium, ſi ea cauſa ſufficiens eſſet, & id locus apud Matth. indicaret, cum poſterius ſcripſerint Evangelium & Epiſtolas. Denique, quia apud Matthæum tantum dixit Chriſtus: *Qui dimiſerit uxorem ſuam niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur*, quorum planus ſenſus eſt: Quicumque dimiſerit uxorem ex alia quacumque cauſa, quam ex fornicatione, quibus oſtendit non licere ob aliam cauſam dimittere. At ne quis exiſtimaret dimiſſa ob eam cauſam uxore ſolvi matrimonii vinculum, ſubjungit; *& qui dimiſſa uxore*, ob fornicationem ſcilicet, *aliam duxerit mœchatur*, *& qui dimiſſam eam ob fornicationem duxerit mœchatur*. Repetendum itaque eſt a communi relativum *qui*, quaſi arguat. Si enim ob eam cauſam non diſſolvitur matrimonium; nulla alia diſſolvi. Vel ut alii interpretantur, quicumque, niſi ob fornicationem, uxorem dimiſerit, mœchatur, quia facit eam adulterari, & qui aliam duxerit, quacumque ſcilicet ex cauſa dimittat primam mœchatur, dum ſuperſtes eſt prima: & qui dimiſſam quacumque ex cauſa ducit, mœchatur, cum ſuperſtes ſit ejus vir, quo ſuperſtite non licet alteri copulari, unius enim tantum eſt una uxor. Sed de hujus loci intelligentia vide etiam Maldonatu ibidem. Bellarm. *li.* 1. *de Matri. c.* 16. Valentiam *diſp.* 10. *generali q.* 5. *puncto* 7. Salmeronium *tom.* 6. *in novum Teſtamentum a diſput.* 45. & Benedictum Pererium *in c.* 7. *ad Rom. per.* 4. *primas diſput.* ubi etiam de loco Ambroſii diſputat, de quo nos multa ſupra *lib.* 7. in eamque ſententiam propendit, quæ ſentit eos Commentarios non eſſe Ambroſii. Mihi enim non vacat omnia late perſequi, ſed multa inſinuare tantum.

3 Ex eo ergo Matthæi loco habemus divortii perpetui ſufficientem cauſam eſſe adulterium: & quamvis alias etiam divortii cauſas eſſe judicarit Eccleſia, ut conſtat ex Alexandro Tertio *in Append. Lateran. p.* 47. *c.* 4. *& p.* 50. *c.* 22. *c.* 63. & Urbano III. *c.* 6. *de divortiis*, potiſſima tamen inter potiſſimas eſt alterius conjugis fornicatio. Inde etiam complura Eccleſiæ decreta emanarunt, quæ inſinuat ſervato temporis ordine Clemens Romanus *lib.* 6. *conſt. c.* 4. Nicænum *c.* 15. *&* 66. Anglicanum ſub Adeodato *c.* 10. Toletanum *c.* 8. Agathenſe *c.* 25. Veneticum *c.* 2. Anglicanum I. *c.* 10. Pariſienſe *lib.* 3. *c.* 2. Triburienſe *c.* 38 Sueſſionenſe ſub Pipino Rege, Stephanus Papa *epiſt.* 240. Romanum III. ſub Nicolao I. *col.* 1. *&* 2. Nicolaus I. *epiſt.* 22. *& epiſt.* 27. *col.* 3. *& epiſt.* 32. *col. ult. & epiſt.* 51. *col.* 3. & ad conſulta Bulgaror. *cap.* 96. Adrianus II. *epiſt.* 6. Joannes VIII. *epiſt.* 65. *col.* 2. *epiſt.* 188. *&* 198. Moguntinum ſub Alexandro II. Gregorius III. *lib.* 1. *epiſt.* 48. Moguntinum ſub Paulo III. *cap.* 36.

4 Atque id quidem, quod & a Chriſto, & a multis canonibus ſtatutum eſt, oritur ex ipſo naturæ jure, ſecundum veriorem ſententiam. Quia cum conjux naturali jure teneatur fidem ſervare, quando ille debitam fidem violat, ex naturæ jure conceditur, ut ſeparari poſſit, & abjici, quod recte citatis aliis docuit Thomas Sanchez *lib.* 10. *diſp.* 3. *num.* 4. Suntque in hac re pares tam vir, quam uxor, quidquid nonnulli dixerint, ut conſtat ex *cap. fin.* 32. *q.* 5. & ex his, quæ diximus ſupra *lib.* 7. Uterque enim ſibi mutuo obligatur ex juſtitia ad fidem ſervandam. Ex quo fit contra hoc nullam prævalere conſuetudinem poſſe, ut divortium non liceat: neque præſcribi ullo tempore contra petitionem divortii: ſed quocumque elapſo peti poſſe, ut colligitur ex *c. admonere* 32. *quæſt.* 2. Ubi adhuc poſt ſeptennium facultas eſt divertendi ab adultera uxore.

Adulterii autem nomine, cum dicimus præbere juſtam cauſam divortio perpetuo, nonnulli etiam intelligunt ſodomiam ſive viri ſive uxoris cum alia fœmina, conſummatam tamen, id eſt, effuſo ſemine intra vas præpoſterum. Caro enim, inquiunt, ea ratione dividitur in plures per concubitum, ſive agunt, ſive patiantur. Unde colligunt extraordinariam pollutionem ſive ſolius, ſive cum aliena, ſive cum propria non eſſe perpetui divortii cauſam, ſed ad tempus. Quod enim peccatum gravius ſit adulterio, non obſtat, hic enim ſolum attenditur diviſio carnis in plura, quæ eſt cauſa perpetui divortii. His etiam addunt beſtialitatem, cum caro conjugis dividatur in carnem beſtiæ, cum qua copulatur. Verius tamen mihi videtur nec peccatum nefandum, nec brutalitatem cauſam eſſe perpetui divortii, cum adulterio comparandam. Quia cum diviſio carnis in plures in jure dicitur eſſe cauſa divortii, de ea intelligendum, quæ juxta uſum naturalem eſt. Idque conſtat, quia ea diviſione inducitur in jure bigamia, & irregularitas. Nulla autem turpis conjunctio extra naturale vas bigamiam, irregularitatem inducet ea bigamiam ortam vel vera, vel ſimilitudinaria, aut interpretativa, ſi forſan illæ ſunt, ut manifeſtum eſt. Tantum ergo illa adulterii nomine intelligenda eſt. Sed quamvis ſpeculative loquendo mihi videatur quod dixi: attamen in praxi cenſeo non recedendum a priori ſententia quæ communis eſt inter DD. quos refert, & ſequitur Riccius *deciſ.* 237. in praxi licet nullo jure probatur. Nam quæ afferuntur ex *cap. adulterii*, *cap. flagitia*; *cap. non ſolum* 32. *q.* 7. ſolum probant gravitatem criminis, non vero eſſe cauſam divortii. Sed an ob conqueſtum fœminæ dicentis ſe a viro cognitam tantum ſeparari debeat quæſtio eſt. Nonnullis videtur ſufficere propter doctrinam Innocentii *in cap.* 1. *de adult.* Sed oppoſitum verius, quia nemo eſt idoneus in proprio facto, *l. nullus*, *ff. de teſtibus*, *& l. omnibus*, *C. eod.* Quare ultra aſſertionem mulieris, debet innoteſcere aliquod indicium, ex quo moveatur judex ad ita judicandum. Sic Riccius *deciſ. citat.* Favet communi ſententiæ Hieronymus *in cap. omnes accuſationes* 42. *quæſt.* 7. Alia autem crimina præbebunt divortii cauſam non perpetuam, ſed ſicut aliæ cauſæ, de quibus in dictis canonibus ſermo eſt. Ex his fit a fortiori oſcula actus, & amplexus non eſſe cauſam perpetui divortii, niſi ub illa ex adjunctis circumſtantiis præſumatur adulterium. Quomodo autem probari debeat adulterium ad effectum diſſolutionis matrimonii, tradit deciſio Rota 137. apud Farinacium 2. *vol. conſ.*

CAPUT XVII.

Quando teneatur divertere, & quando non liceat alteri conjugi.

SUMMARIUM.

1 *Quid explicandum.*
2 *Conjux innocens, abſolute loquendo, non tenetur dimittere adulteram.*
Duæ limitationes ejuſdem doctrinæ ibi. & 3.
4 *Primus caſus, in quo dimittere non poteſt.*
5 *Secundus caſus.*
6 *Objectio diluitur.*
7 *Idem dicendum, ſi vir uxorem proſtituat.*
8 *Tertius caſus, in quo non poteſt.*
9 *Quartus etiam caſus.*

Sed ut ea, quæ circa divortium adulterii cauſa remanent explicanda, tradantur diſtincte, & aperte, conſideremus duo tempora ſigillatim: primum ſtatim poſt adulterium commiſſum ante ſeparationem: ſecundum poſt factum divortium, & ſeparatos conjuges, innocentem a nocente. 1

Igitur quod attinet ad primum tempus, ut quæ in illo geri debeant intelligantur, obſerva conjugi innocenti non eſſe impoſitam neceſſitatem dimittendi adulterum conjugem, ſed illum retinere, & cum illo cohabitare poteſt, ut expreſſe Nannetenſe Concilium *c.* 12. & conſtat ex *c. de Benedicto*, *c. quod autem*, *c. non eſt*, *c. cum renundatur*, *c. apud miſericordem* 32. *q.* 1. Id autem cum duabus limitationibus accipiendum. Prima, niſi vir innocens ad ordines promoveri velit, nec enim poteſt ad uxorem adulteram accedere, alias irregularis, etiamſi ignarus; etiamſi coa- 2

ctus

Digitized by Google

ctus ſententiæ judicia, quam æquam eſſe non poſſe certum mihi eſt, niſi graviſſimum aliquod malum timeretur, niſi copularetur nocenti, quod præponderaret juri innocentis. Nec enim in ea copula attenditur culpa, ſed bigamia interpretativa, & defectus ſacramenti unius cum una. Ita decernit Concilium Neocæſarienſe *can.* 8. Quod ſuæ inſeruit collectioni Martinus Bracarenſis *cap.* 45. & habetur *c. ſi laici* 34. *diſt.* de quo ſuo loco. Imò ſi clericus ſit, in eodem capite, è domo reiicere compellitur, alias ab altaris removetur miniſterio.

3 Secunda limitatio eſt, niſi ſcandalum ex adulterio alterius coniugis ſequatur. Ex hoc enim ſolo capite ſcilicet evitandi ſcandali eſt obligatio divertendi, quæ ceſſat, ſi ſcandalo aliis mediis conſulatur. Si enim adſit ſcandalum, coniugem nocentem retinere judicatur, perinde atque eius adulteriis fovere. Sic accipiendum quod habetur *in cap. ſicut, & c. dixit Dominus, c. in coniugio, c. ſi quis, c. ſi quis* 2. Qui canones præceptum indicare videntur. Sic etiam accipiendum, quod eſt apud Clementem Romanum *lib.* 6. *conſtit. c.* 14. ubi & eadem ratio redditur. Sic enim dicitur: *Similiter qui retinet eam, quæ legem naturæ violavit, legis violator eſt S. R. E. Qui adulteram retinet ſtultus, & impius. Abſcinde eam, inquit x carnibus tuis: quæ non eſt auxiliatrix, ſed inſidiatrix, quæ mentem ad alium declinavit.* Intelligendum ſanè, quando ſcandalum ex retentione ſubeſt: tunc enim tenetur abiicere, ne criminis particeps videatur, id quod in aliis etiam canonibus reperitur. Sic intellexit eos canones M. ſententiarum *in* 4. *diſt.* 35. *c.* 2. quem ſecuti ſunt eo loco graves Theologi D. Thom. Bonaventura, Paludanus, & alii. Relinquitur ergo non teneri dimittere coniugem adulteram, ſed poſſe uti iure ſuo.

4 Sed obſervandum præterea nec ſemper poſſe dimitti ob adulterium. Sunt enim nonnulli caſus, in quibus coniux non poteſt nocentem eiicere, & eiectam tenetur ad ſe revocare. Primus caſus eſt, ſi innocenti valde dubia ſit propria continentia, aut probabiliter ſe timeat incontinentem fore: quem caſum notat Paludanus *in* 4. *diſt.* 35. *q.* 2. *art.* 3. *concluſ.* 4. Quia non tenetur vir plus corrigere uxorem, quam dominus famulum, inquit Paludanus, ſed dominus famulum excommunicatum non tenetur expellere, ſed licite poteſt ab eo licitum obſequium exigere. Igitur & uxorem. Adde ſtrictius eſſe, & prius præceptum de ſalute propria, quam de aliena. Nam aliena ſalus ſecundariæ obligationis, cum ordo charitatis a ſe ipſo incipiat. Ergo non poteſt correctioni & ſupplicio coniugis nocentis inſiſtere, cum diſpendio ſuæ continentiæ. Quare diligenter tunc conſiderandum erit, quod gravius malum ſit, adulterium innocentis, an diſpendium famæ. Addo etiam id mihi ideo juſtiſſimum videri, quia ſi coniux innocens poſtea fiat nocens, non poteſt nec uxorem abiicere, nec abiectam non recipere in conſcientia. Ergo ſi probabiliter timet, tenetur non dimittere.

5 Alter caſus eſt ex communi certaque ſententia, cum etiam alter coniux mœchatus eſt, tunc enim vir non poteſt uxorem dimittere tuta conſcientia. Non enim habet actionem ob iniuriam, cum mutuam iniuriam ſibi intulerint, *cap. penult. & ult. de adulteriis, cap. ſignificaſti, & cap. ex literis, de divortiis, cap.* 1. *& ſeqq. per totam* 32. *q.* 6. & in Appendice Concilii Lateranen. *part.* 6. *cap.* 14. In criminalibus enim delictorum perſecutionibus dolus cum dolo, delictum cum delicto compenſari ſolet, *l. ultima.* §. *ſi & ſtipulator, D. de eo per quem factum erit, l. ſi duo* 36. *D. de dolo malo, l. ſi ambo* 10. §. *quoties, D. de compenſat. l. viro atque uxore* 39. *D. ſoluto matrimonio,* §. *Marcellus, D. de doli mali & metus except. paria crimina,* inquit Innocentius III. conveniente iure civili, *compenſatione mutua delentur, d. cap. fin. de adulteriis.* Unde Ulpianus in *l. ſi uxor, D. ad l. Juliam, de adult.* inquit, *Judex adulterii ante oculos habere debet, & inquirere an maritus pudice vivens mulieri quoque bonos mores colendi auctor fuerit. Periniquum enim videtur eſſe, ut pudicitiam vir ab uxore exigat, quam ipſe non exhibeat. Quæ res poteſt & virum damnare, non rem ob compenſationem mutui criminis inter utroſque communicare.* Quam ſententiam ſumpſiſſe videtur Ulpianus ex reſcripto Antonini Imperatoris, cuius partem refert D. Auguſtinus *lib.* 2. *de adulterinis coniugiis, c.* 8. cuius hæc ſunt verba. *Sane meæ literæ nulla ex parte cauſæ præjudicabunt. Neque enim ſi penes te culpa eſt, ut matrimonium ſolveretur, & ſecundum legem Juliam uxor tua Eupaſia nuberet, propter hoc reſcriptum meum adulterii damnata erit, niſi conſtet eſſe commiſſum. Habebunt autem ante oculos hoc inquirere, an cum tu pudice vivens illi quoque bonos mores colendi auctor fuiſti. Periniquum mihi videtur eſſe, ut pudicitiam ab uxore exigat, quam ipſe non exhibet. Quæ res poteſt & virum damnare, non ob compenſationem mutui criminis rem inter utrumque componere, vel cauſum facti tollere.* Quo decreto ſumma iuris naturalis æquitas continetur, dum quis ea iubetur aliis facere, quæ ſibi iuſte fieri vellet, idemque ius meritis præſcribit. Nec minus huc pertinet præceptum Lactantii Firmiani *lib.* 6. *divinarum inſtit. Exemplo continentiæ docenda eſt uxor ut ſe caſte gerat. Iniquum enim eſt ut id exigas, quod ipſe præſtare vel nolis, vel non poſſis.* Quod cum Seneca *Ep.* 34. ſcripſit. *Improbus eſt, qui ab uxore pudicitiam exigit, ipſe alienarum corruptor uxorum.* Et Auguſtinus *lib.* 1. *de ſerm. Domini in monte. Nihil iniquius eſt, quam fornicari. Occurrit enim illud, in quo alterum judicas, temetipſum condemnas, eadem enim agis, quæ judicas* (alludit ad verba Pauli *ad Romanos* 2.) *Quapropter quiſquis fornicationis cauſa vult abiicere uxorem, prior debet eſſe a fornicatione purgatus & mundus.* Et *ſerm.* 45. *de verbis Domini. Si ducturi eſtis uxores, ſervate vos uxoribus veſtris, quales vultis eas invenire, tales & ipſæ inveniant vos. Quis juvenis eſt qui non caſtam velit ducere uxorem? & ſi accepturus eſt virginem, quis non intactam deſideret? intactam quæris? intactus eſto. Purum quæris? num enim illa poteſt, & tu non poteſ? Item illa. Tu exigis ab uxore videlicet, & non vis reddere hoc uxori? & vis uxorem tuam victricem eſſe libidinis, tu victus iaces?* Idem elegantiſſime addit; *ubi melius vivit mulier, quam vir, ibi capite deorſum pendet domus.* Alludit quippe ad illud Paulinum, *vir caput eſt mulieris* 1. *Corinth.* 11. & *ad Epheſ.* 5. Videantur plura *cap.* 1. 2. *&* 3. *& ultimo* 32. *q.* 6. Quibus etiam ſimilem locum apud Gregorium Nazianzenum obſervavit Cuiacius *ad Novellam* 22.

Verum his, quæ dixi paulo ante de compenſatione doli cum dolo, delicti cum delicto, obſtare videtur textus in *dict. l. ſi uxor* 13. §. *Judex D. ad l. Jul. de adulter.* ibi, *Quæ res poteſt & virum damnare, non rem ob compenſationem mutuam criminis inter utroſque communicare.* Ecce hic non admittitur compenſatio, ſed uterque coniugum damnari dicitur. Facilis tamen ſolutio eſt. Dico enim compenſatione mutua paria deleri crimina, ſive dolum cum dolo compenſari, quoad ius privatorum, non autem quoad vindictam publicam, ſive quoad vigorem publicæ diſciplinæ. Huic enim compenſatio nihil debet detrahere, ſicut neque tranſactio privatorum de crimine, quidquam præiudicare poteſt. Cum igitur adulterium ſit crimen publicum, poteſt is, qui iuriſdictioni præeſt, nulla habita ratione compenſationis, nihilominus & virum & uxorem adulterii reos ad ſupplicium rapere, pœnaque afficere. 6

7 Idem etiam dicendum eſt, ſi vir ſuam uxorem proſtituat, ſive lenocinium exerceat: tunc enim ob adulterium, cuius ipſe auctor fuit, repudiare eam non poteſt. *cap. diſcretionem,* §. *quod ſi forſitan, de eo qui cognovit.* Huc pertinet *l. cum mulier* 47. *D. ſoluto matrimonio.* Ubi eleganter Scævola: *Cur improbet maritus mores, quos ipſe aut ante corrupit, aut poſtea probavit.* Videatur & *l.* 2. §. *ſi publico, D. l. Jul. de adult.* Ratio autem videtur eadem eſſe, quæ ſupra allata eſt, videlicet mutua compenſatio parium criminum lenocinii cum adulterio. Sed neque exiſtimare debemus, quod vel uxori adulterium, vel viro lenocinium habeat impunitum, ſed magiſtratui nihilominus adverſus utrumque ſua pena manet integra, *d. l.* 2. §. *ſi publico.* Quæ doctrina vera eſt etiamſi non proſtituat invitam; nam *in d. cap. diſcretionem* illud, *præſertim invitam,* non accipitur pro *tantum:* quin potius indicat maxime vel conſentit, cum prohibere poſſet, quamvis quoad infligendam pœnam a judice ob adulterium, conſiderari debeat, an invita, an volens & conſentiens proſtituatur. Non autem conſentire adulterio cenſendus eſt vir, ſi occaſionem præbeat alimenta negando, eiiciendo è domo, vel non reddendo debitum. Nam quod habetur ex Chryſoſtomo in *cap. ſi tu abſtinas* 32. *quæſt.* 2. ibi, *tribuit ei fornicandi licentiam,* intellige occaſionem. Nec enim ea quæ diximus proxime inducunt ad adulterium. Quare ſi uxor ob paupertatem ſe alterius libidini proſtituerit, ſeparari ſe ab illa vir poteſt, *cap. ex literis* 5. *de divort.* Eleganter Ulpianus, *Non eſt ignoſcendum ei, qui obtentu paupertatis turpiſſimam vitam agit, l. palam* 43. *D. de ritu nupt. & c. ſignificaſti, de divort.* Et potius quælibet mala ſuſtinenda ſunt, quam aſſentiendum peccato, *c. inane* 32. *quæſt.* 5. Item ſi a marito uxor ob ſævitiam fugiens adulteretur, divertere ab illa poteſt; non enim dedit occaſionem proximam adulterio. Idem dic, ſi adulteretur infidelis eo quod fidelis non admitteret eius conſortium ſine Creatoris iniuria. An autem requiratur, ut adulterium alterius ſit publicum, ut divertere poſſit, dicam *cap. ſeqq.*

8 Tertius caſus, in quo non poteſt divertere, eſt quando adulterium commiſſum eſt ſine culpa coniugis adulteri: debet enim eſſe formaliter adulterium, *cap. in lectum 6. 34. q. 2.* de qua re videndus eſt elegans Commentarius Joannis Corraſii in Areſtum Toloſanum de quodam Pſeudo Martino, cuius hiſtoriam attingit etiam Henricus Stephanus in Apologia pro Herodoto. Unde ſi uxor cognita ſit per fraudem ab aliquo ſe virum ſimulante, excuſatur ab adulterii labe. Similiter ſi per vim cognita ab aliquo fuerit & compreſſa, quamvis multi ſentiant non excuſari, ſed virum poſſe petere divortium, meo judicio etiam excuſabitur, ſi illata vis reddidit omnino involuntariam copulam. Quod contingere poſſe dubitari non poteſt. In hoc enim caſu ea ratio prohibet divortium, Quia ea fœmina iniuriam non intulit, & abeſt dolus malus, ſine quo non eſt adulterium; divortium autem ſolum habet locum ratione illatæ iniuriæ. *Non poteſt fieri, ut niſi quis mœchetur prius in corde, mœchetur in corpore, c. de pudicitia 32. q. 5. & cap. non poteſt, cum duobus ſeqq. eadem cauſa, & quæſt.* Atque iuxta hæc accipio textum *in l. 39. vim paſſam D. ad l. Juliam, de adulter.* & faciunt etiam nonnulli Canones 32. *q.* 5. Huc etiam pertinet, ſi mulier, quæ viro ſuo in captivitate, aut expeditione per plures annos commorante, conteſtationes de morte viri depoſuerit, quas veras eſſe credebat, quia ſcilicet teſtes fide digni ſub iuramento depoſuerant, ipſum obiiſſe. *Novella 117. c. 8. & Authent. Hodie C. de repudiis, c. in præſentia de ſponſal.* atque ita alteri nupſerit; poſtea vero priore marito reverſo, ſe abſtineat a conſuetudine poſterioris mariti cupiens ad priorem reverti; tunc non poteſt adulterii inſimulari, neque prior vir ab illa divertere propter eandem rationem. Vide de his Farinacium 4. *p. q.* 241. *n.* 95. *& ſequentibus.*

9 Quartus caſus eſt, in quo maritus non poteſt divortium petere ab uxore, cui reconciliatus eſt poſt commiſſum adulterium, vel ſi ſciens ipſam adulteram, in coniugio tamen retinuerit. Nam hic quoque ſero accuſat mores mulieris, quos ſemel probavit. Atque ut iniuriarum actio tollitur diſſimulatione, & reconciliatione tacita vel expreſſa ſic etiam crimen adulterii inter coniuges aboletur tum diſſimulatione, tum reconciliatione. Satis autem ad reconciliationem erunt vel externa verba, quibus ea labes condonetur; vel etiam copula, vel etiam tactus, & oſcula; imo & inſpecto viri ingenio ſatis erit convictus, converſatioque poſt cognitionem adulterii, ut habet deciſio Rotæ 193. apud Farinacium *lib. 2. Conſiliorum*, & notant DD. *in d. l. ſi uxor.* Dixi *poſt adulterii cognitionem*. Quia ſi vir conſcius adulterii non eſt, quamvis perſeveraverit cum uxore, & actus maritales cum eam exercuerit, non cenſetur reconciliatus. Et ſcientia non præſumitur, niſi probetur, *l. verius D. de probation.* Idem eſt, ſi uterque fuerit nocens, & ſibi mutuo remiſerint iniuriam. At ſi poſtea alter labatur in adulterium, poteſt iam peti divortium ab alio, etiamſi alius ſemel, alius vero pluries adulter extitiſſet. An verò, ſi nocens coniux iam correctus alterum admoneat, ea correctio vim habeat reconciliationis, nonnulli dubitant, & affirmant, habere reconciliationis vim. Sed non recte quantum ego iudico. Nam ex ea correctione non colligitur reconciliatum eſſe utrumque, ſed tantum eum condonaſſe, qui admonet. Quare, qui pertinax eſt, non cenſetur condonaſſe. Unde iniuria perſiſtente, etiamſi alter qui admonuit condonaverit, non poteſt eſſe divortium. Imo is, qui admonitus eſt, cui condonatum adulterium eſt, & ipſe reconciliari noluit, poteſt divortium petere, ſi poſt admonitionem non deliquit. Quod ſi deliquerit, neuter poteſt divortium petere, perſeverat enim mutua iniuria.

CAPUT XVIII.

Quid ſervandum, ſi innocens velit divertere?

SUMMARIUM.

1 *Separationem fieri debere judicio Eccleſiæ.*
2 *Quid ſi publicum adulterium ſit, ſententia negans refertur.*
3 *Præfertur oppoſita, ibidem objectio diluitur.*
4 *Confeſſio coniugis de adulterio in judicio criminali, valet etiam in civili.*
5 *Quid ſi adulterium probari non poteſt. Quidam affirmant poſſe divertere ſecreto.*
6 *Oppoſitam verius.*
7 *Satisfit alterius argumentis, & num. 8. 9. & 10.*

EXplicuimus hactenus; quando teneatur divertere coniux ab adultero, & quando non poſſit: ſupereſt explicamus iam, ſi innocens velit divertere, qua ratione id præſtare debeat. Igitur ſi innocens, qui ius haber divertendi, nolit retinere nocentem, ſed ſeparationem eligat, ea ſeparatio iudicio Eccleſiæ fieri debet ex communi ſententia, & indicat Concilium Nicenum, *Canon.* 51, Innocentius I. *epiſt. ad Exuperium*. Toloſanum, *c.* 4. Concilium Veneticum, *cap. 2. fiat adulterii*, inquit, *probatione*. Toletanum XII. *Canon.* 8. & ex aliis Canonibus idem conſtat, quos ſubiiciemus ſtatim. 1

Sed duæ hoc loco dubitationes exiſtunt, quæ enodandæ ſunt, Prima eſt, an ſi adulterium ſit ipſo facto publicum & notorium, coniux innocens neceſſario expectare debeat iudicis ſententiam, ut dimittat nocentem? Negavit poſſe dimitti ex Theologis Gabriel *in 4. diſt. 35. q. unica, concl.* 5. ac pro ſe refert Panormit. Idque docuerunt nonnulli alii. Verius tamen mihi videtur in eo caſu, quando adulterium per ſe notum eſt, non eſſe neceſſarium Eccleſiæ iudicium expectare. Hæc videtur eſſe expreſſa deciſio Alexandri III, *in cap. ſignificaſti, de divortiis*, iudicantis eum, qui ob notorium adulterium uxorem dimiſerat, Eccleſiæ indicio non expectato, ad eam accipiendam non debere compelli, niſi forte conſtaret virum cum adultera adulterium commiſiſſe. Quam decretalem Innocentius, Hoſtienſis, Joannes Andreæ explicantes admonent notorium adulterium dici, quando iudici, & aliis notum eſt, vel ſunt probationes in promptu, vel, ut addit etiam Panormitanus, quando adulter crimen confeſſus eſt in iudicio cui addo verum eſſe, etiamſi in alio iudicio, ſcilicet, civili confiteatur, ea enim confeſſio nocebit in iudicio criminali, ut conſtat ex deciſione Rotæ *cit. cap. præced.* Atque hanc noſtram ſententiam apertiſſime docuit Panormitanus *in dict. cap. ſignificaſti, & cap. fin. de adulteriis, in 6.* ut miret pro oppoſita allegari a Gabriele affertque in ſui favorem textum *in can. Agatoſa 27. q. 2.* ubi qui propter adulterium mulieris ingreſſus eſt monaſterium, licite feciſſe dicitur, ſi poteſt de adulterio conſtare. Eandem etiam ſententiam docent Theologi & Summiſtæ communiter, D. Thomas *in 4. diſt. 35. quæſt.* 1. Ricardus *artic.* 1. *quæſt.* 3. Durandus *quæſt.* 1. Carthuſianus *eadem diſtinct. quæſt.* 1. qui docent non eſſe neceſſarium Eccleſiæ iudicium, ſi adſint probationes in promptu adverſus nocentem, Joannes Turrecremata *in cap. ſicut, hac quæſtione v. retinet meretricem*. Paludanus *in 4. diſtinct. 35. quæſ.* 1. *concl.* 2. Maior *eadem diſtinct. quæſt.* 1. Ab hac etiam celebri opinione ſtat Antonius 3. *part. tit.* 9. *cap.* 8. §. Angelus, *v. adulterium, num.* 3. Sylveſter *eodem tit. num.* 8. Roſella *v. divortium, num.* 11. Tabiena *v. adulterium, n.* 2. quamquam corrigendus error in citatione verborum Panormitani, quæ deſumpta ſunt ex commentario *in cap. plerumque, de donat. inter virum & uxorem, num.* 4. Armilla *ver. divortium, num.* 7. Navarrus *in ſum. capit.* 22. *num.* 23. Riccius *in praxi deciſ.* 236. *in fin.*

Neque obſtat textus *in cap. porro, de divortiis*, ubi etiam ſi conſanguinitatis notitia ſit, iubentur non ſeparari, niſi auctoritate, & iudicio Eccleſiæ: eſt enim ſpecialis diſpoſitio iuris in eo caſu, quia non tantum privatur iure poſſeſſionis, ſed etiam proprietatis, ita ut unuſquiſq; maneat liber ad nuptias, quæ graviſſima cauſa eſt, & ideo indigens Eccleſiæ diſcuſſione. In divortio autem ob adulterium tantum privatur poſſeſſione, quæ ſi fraus fuerit, facile reſtitui poteſt, cum non dirimatur matrimonium. 3

Illud tamen addendum eſt, quando adulterii cauſa cognoſcitur in iudicio ad ſeparationem, confeſſionem unius coniugis in iudicio criminali, etiam valere in hoc iudicio; docet Rota cum aliis, *deciſ.* 250. *n.* 2. apud Farinac. 2. *volum. conſ.* Sed quid ſi exorta controverſia ſuper impotentia, maritus confiteatur adulterium, poteritne uxor ex tali confeſſione agere contra maritum ad ſeparationem tori. Videtur pars negativa verior. Quia licet adulterium ſit legitima cauſa ſeparationis tori, & bene probetur per confeſſionem adulteri, *cap. tuæ litteræ, de adulteriis*, tamen confeſſio, de qua quæritur, repellenda eſt, & quia eſt contra formam expreſſam *in cap. ex literis, de divort.* & quia facta eſt acceſſorie, & incidenter ad alium effectum, & de re non deducta in alio iudicio, quo caſu non præiudicat ad alium effectum: & quia dicta confeſſio contradicit confeſſioni uxoris, & poſitioni impotentiæ. Sed de hoc vide Riccium *in praxi, deciſ.* 232. 4

Secunda dubitatio eſt, an ſi adulterium ſit occultum, ut probari ab innocente non poſſit, valeat ille non expectato Eccleſiæ iudicio tuta conſcientia uxorem dimittere? Nam libere poſſe domo eiici propria auctoritate, hoc eſt ſine Eccleſiæ ſententia, quamvis per Eccleſiam recipere 5

compel-

compellatur, docuit Paludanus, *in 4. diſt. 35. q. 1. art. 3. concluſ. 3.* Soto *diſt. 36. q. unica, art. 3.* Rebellus *2. p. de obligat. juſtitiæ, lib. 2.* Thom. Sanch. *lib. 10. diſp. 11. n. 12.* Idem antea docuit Panormitanus, *c. fin. de adulteriis*, & eorum ſcholiorum auctor, quibus Panormitani commentarius illuſtratur. Fundamenta referam paulo poſt.

6 At mihi magis placet, ſi crimen probari non poteſt, nullatenus etiam ſecreto, & clam poſſe ejici è domo fœminam, nec poſſe fugere in partes longinquas, ſed cohabitare debere. Ita ſentit D. Th. in *4. diſt. 35. qu. 1. artic. 3.* Bonaventura *eadem diſt. 4. q. 1.* Ricar. *artic. 1. quæſt. 3.* Turrecremata *in can. ſæcularer 33. quæſt. 2.* ex Carthaginenſi Concilio, cui Auguſtinus interfuit, & repetitur poſtea in Agathenſi *P. 2.* profert enim excommunicationis ſententiam in eos, qui uxores dimittunt, antequam in judicio probentur, & examinentur. Idem etiam adſtrui videtur ex *can. 3. & 4. ejuſdem quæſt.* & his quos ſupra referebamus canonibus, cujus opinionis argumenta hæc ſunt. Tum quia nullus debet eſſe actor, & judex: tum etiam quia divortium eſt pœna publica, & ob publicum crimen imponenda: tum etiam quia crimen proximi occultum non eſt in vulgus prodendum, quod accideret, ſi ob occulta conjugum adulteria diſſidia fierent. Tum denique ex, quæ potiſſima ratio eſt, quia lex, quæ prohibet ſeparationem conjugum, etiam fornicationis cauſa ante probationem, & Eccleſiæ judicium data eſt jure optimo, ut occurratur hominum malitiæ, iniquitati, & fraudi. Cumque ejuſmodi leges in præſumptionem fundentur, & præſumptiones ut in plurimum, non deficiont, nec ceſſat earum obligatio, etiamſi in aliquo peculiari caſu deficiat præſumptio, & ratio legis, ut jam oſtendimus ſupra *lib. 5. capit. 5.* Quare iſtæ leges etiam obligant in conſcientia eum, qui adulterii cognitionem habet, & probari non poteſt, quia eſt occultum, ut tuta conſcientia ſeparare habitationem non poſſit. Aliud autem eſt teneri ſervare hujuſmodi legem communem, aliud vero ſi ferretur contra illum ſententiam, ut etiam illi copularetur. Nam huic ſententiæ parere non tenetur in conſcientia, diſcriminis autem rationem inter legem, & ſententiam oſtendi late *loco citato*.

7 Sed videamus, quid pro ſe afferant Auctores illi. Paludanus eo movetur, quia ſiquis, inquit, furatus eſt mihi centum, & probare non poſſum, occulta compenſatio licet. Quando enim judicis copia haberi non poteſt, aut propter defectum judicis, aut adverſarii, aut aliter ſine culpa hujus, ille poteſt ſibi jus dicere: alias omnia bella eſſent injuſta: vindicatio enim non ſolum eſt virtus ſubditi, ſed etiam judicis: verum hæc facile diluuntur. Aliud enim eſt res certas, & liquidas recuperare: mea enim ubicunque repetero auferre poſſum, aliud pœnam publicam imponere, quale eſt divortium, quod auctoritate publica fieri neceſſe eſt. Bella autem multa juſta ſunt, quia geruntur ab eo, qui habet auctoritatem publicam, & in promptu habet cauſam juſtam, atque probabilem, quod non contingit in præſenti. Vindicatio autem tunc eſt ſubditi, cum vim vi repellit.

8 Panormitanus duo affert, alterum excogitatum a ſe, alterum ab antiquis etiam inventum. Primum eſt quod id *can. Agathoſa 27. q. 2.* Gregor. Magnus conſulitur de ingreſſu conjugis in monaſterium, quod maritus Agathoſæ ea invita reliquit, reſpondet, fas illi fuiſſe ingredi, ſi mulier fornicata fuerat. Ex quo argumentum ſumit Panormitanus. Si enim requireretur ſententia ad amittendam iſtam ſervitutem conjugalem non valuiſſet ille ingreſſus ante ſententiam. Sed non advertit Panormitanus in eo textu clare indicari præcedere aut cognitionem cauſæ, aut probationes in prompto, & non agi de ſeparatione propter occultum adulterium. Hoc enim inquit Gregor. *lib. 6. epiſt. 44.* ad notarium Panormitanum, ex quo deſumptus canon ille: *Si vero nihil horum eſt, nec quoddam fornicationis crimen, propter quod licet viro dimittere uxorem prædictam mulierem commiſiſſe cognoverit, ne illius converſio relictæ in ſæculo fieri poſſit perditionis occaſio, volumus ut maritum ſuum illi, etiamſi tonſuratus ſit, reddere debeat, omni excuſatione ceſſante.* In quo reſponſo Pontificis planum eſt requiri cauſæ cognitionem Eccleſiaſticam, & converſionem, ac profeſſionem mariti Agathoſæ ex Eccleſiæ pendere judicio. Non ergo de occulto adulterii crimine ſermo eſt in eo textu, neque ad id induci ulla ratione poteſt.

9 Secundum Panormitani argumentum quod jam a Theologis excogitatum, & ſolutum erat, illud eſt, quia Chriſto Domino dicente licere dimittere uxorem cauſam fornicationis, ſententia judicis non videtur neceſſaria. Verum ad hoc argumentum D. Thom. & alii reſpondent a Chriſto datam fuiſſe Eccleſiæ legem, ad quam illa ſententiam, judiciumque formare debeat,

Baſilii Pontii de Matrim.

ſententiam autem minime tuliſſe, ſed hanc omnem eidem Eccleſiæ condonaſſe. Siquidem ſententia, ut illi ipſi Theologi affirmant, nihil eſt aliud, quam legis applicatio ad ſingulare factum. Applicat enim generalem legem ad peculiare factum Eccleſiæ, ſive judex.

Denique Panormitani Scholiaſtes validum argumentum duxiſſe ſe credit ex *c. dixit Dominus 32. q. 1.* ubi dicitur propter fornicationem, aut ſuſpicionem fornicationis libere dimittitur uxor. Illud enim libere excludit ſententiam, quia eſt canon latæ ſententiæ *in c. pro humano ver. libere, de homicidio, in 6.* Item excludit ſententiam, *c. de illis, de ſponſalib. c. 1. de regul. juris in 6. & c. fin. de teſtamentis, lib. 6. & c. fin. de pœnis in 6.* Sed hoc argumentum, quod ille pluſquam Achillæum exiſtimat, nullius momenti eſt, nimium enim probat. Ex eo namque efficeretur, nunquam neceſſariam eſſe legem, ſive ſententiam Eccleſiaſticam, ſi ea vis eſt illius vocis, *libere*. Quare vox illa, *libere*, cum multiplicis ſignificationis ſit, juxta materiam canonis explicanda eſt: Inſtituto autem illa congruis expoſitio, ut *libere* idem ſit, quod tuta conſcientia, licite. At ſi dicat, quoties de fornicatione conſtat, vel de ejus vehementiſſima ſuſpicione, quæ judici vim poſſit afferre, & quæ manifeſta ſit, libere uxor ſive Eccleſiæ auctoritate a viro hoc ei permittente, ſive ab Eccleſia ipſa dimittitur. E quibus fit tranſire ad religionem non poſſe, ſi occultum crimen eſt, profeſſionem emiſſam eſſe nullam, & ab ordinario revocandum ad conjugem. Nulla enim injuria infertus religioni, ad quam non licet tranſitus, quandiu tamen eſt occultum, & improbabile. 10

CAPUT XIX.

Quid juris ſit innocenti poſt divortii ſententiam?

SUMMARIUM.

1 *Sententiam de divortio latam eſſe in favorem innocentis. Inde fit poſſe innocentem reconciliare ſibi nocentem, hancque teneri parere.*
2 *Limitatur, ſi res ſit integra.*
3 *Conjux innocens jus habet circa mutationem ſtatus innocentis, & num. 4.*
5 *Innocens facto divortio poteſt invita nocente ad religionem tranſire.*
6 *Si innocens eligat in ſæculo manere, non tenetur abjectum recipere, etiam pœnitentem.*
7 *Satisfit nonnullis objectionibus.*

SEparato jam conjuge innocenti, vel per ſententiam, vel ob notorium adulterium, videamus quidnam juris ſit nocentis & innocentis. In quo præ oculis habendum ſententiam latam eſſe in favorem innocentis, & nocentis odium. Ex quo principio multa decidenda. Unde juxta id in primis obſervandum, licet diſſentiant nonnulli ſibi nocentem reconciliare fas eſſe innocenti in innocentia perſiſtenti, & teneri in eo caſu nocens parere, & ſequi innocentem, etiamſi judex ſententiam non retractet. Ratio eſt, quia cum ea in favorem innocentis lata ſit, & odium nocentis, non eximitur nocens ab innocentis poteſtate, ſi velit innocens juri ſuo cedere adquiſito per ſententiam; alias eſſet ſententia illa in damnum innocentis, & in favorem adulteri, quod injuſtum eſt. Ita docent innumeri, quos refert, & ſequitur Thomas Sanchez *lib. ult. diſp. 10. num. 3.* 1

Id tamen intelligendum, ſi res ſit integra ex parte innocentis: ſi enim vel valide profeſſus, vel ſacris initiatus ſit, habet jam ſtatum immutabilem, ſeque tradidit religioni, unde non poteſt ad conjugem redire, fuit enim profeſſio habilis ad profitendam, ſecus ſi novitius tantum, vel tantum in minoribus conſtitutus, poteſt enim reconciliari, habet enim jus juſtitiæ ad conjugem nocentem, illudque jus nondum impeditum eſt alio juſtitiæ jure, quale habet religio in profeſſum juxta dicta ſupra. Idem eſt, ſi tantum impediatur voto ſimplici, extra religionem tamen, poteſt quidem redire, licet peccet, cum ſe exponat periculo violandi votum, tenebiturque reddere, ſed non exigere, ut magis explicabimus infra. 2

Deinde juxta idem fundamentum obſervandum eſt, cum ex ſententia in odium nocentis, & favorem innocentis lata ſit, adhuc innocentem jus habere circa mutationem ſtatus nocentis hoc pacto. Si nulla præceſſit ſententia, ſed ob adulterium ſeparati invicem ſunt, adhuc non licet adultero ſtatum mutare inſcio innocenti. Quia, cum juxta 4

dicta, innocens, quandiu ipſe non mutat ſtatum, habeat ius liberum, & expeditum ad revocandum ad ſe nocentem, ſi velit, non poteſt nocens quidquam agere, vel diſponere contra iſtud ius. Unde, ſi mutarit ſtatum, nihil prorſus efficiet, ſed revocari ab innocenti poterit, quo inſcio mutatio ſtatus facta eſt. Si vero præceſſit judicis ſæculari ſententia intrudentis fœminam adulteram ad monaſterium, conceditur innocenti biennium, ut deliberet an velit coniugem repetere, & intra illud biennium profeſſio adulteri nulla eſt: ſecus elapſo, *Authent. ſed hodie C. ad legem Juliam de adulteriis*, quæ diſpoſitio jure Canonico revocata non eſt. Quod enim jus Canonicum ſtatuit, ut altero coniuge ad religionem tranſeunte, alter non remaneat in ſæculo, Intelligendum eſt, ſi res ſit integra, & mulier adultera non extiterit. Sed cum de licentia utriuſque fit tranſitus: non vero in caſu præſenti, ut dixi ſupra iſto libro. Dubita tamen, an hodie poſt Tridentinum, in quo probationis tempus ad annum redactum eſt, locum haberet illa probatio biennii. Elapſo namque anno integro, ſi legitimæ ætatis ſit, fit tacite profeſſus.

4 Si vero præceſſit ſententia judicis Eccleſiaſtici de divortio, licet variæ de eo ſententiæ extiterint, nos tamen conſequenter ad ea, quæ modo dicebamus, ſcilicet, teneri nocentem reconciliari innocenti, ſi velit innocens, dicimus ratione huius juris, quod adhuc manet integrum apud innocentem, non poſſe nocentem invito, aut inconſulto innocenti ad religionem tranſire, vel ſacris ordinibus initiari, nec votum ſimplex caſtitatis emittere: & etiam ſi profeſſor ſit, vel ſacris initiatus, vel votum emiſerit, poſſe revocari ab innocente, & votum irritari, juxta ea, quæ diximus ſupra *lib. 7.* cum de voto ſermo eſſet. Non enim valet profeſſio contra jus coniugis innocentis. Valet autem mutatio ſtatus facta a nocente, ſi vel innocens ſciens non contradicat, eo enim ipſo cedit juri ſuo: vel ſi diligenter monitus nolit reconciliari, *cupit. gaudemus, de converſione conjugatorum*, ibi, *A te diligenter commonitus jam non vult reconciliari*. Is autem qui innocens eſt, non ideo conſtringitur etiam religionem ingredi, ſed poteſt in ſæculo remanere, cum poſſit ob adulterium ſeparatim vivere: & alias grave jugum imponeretur innocenti.

5 Tertiò obſervandum eſt juxta idem fundamentum, conjugem innocentem poſſe jam facto divortio ad religionem libere tranſire, etiam invito coniuge nocente: ea enim ſententia lata eſt in favorem innocentis: unde innocens utitur jure ſuo. Conſtat ex Gregor. I. *lib. 8. Epiſt. 32. & lib. 9. epiſt. 44.* & habetur *in dicto cap. Agathoſa 27. q. 2. c. conſtituto, c. veniens, de converſ. conjug.* Similiter poteſt ad ordines tranſire, quia jus coniugale amiſit reus ob culpam adulterii commiſſam, manente licet vinculo. Id autem nequaquam licet ante ſententiam, vel divortium ob notorium adulterium, non ſit crimen occultum ſit, juxta ea quæ diximus *cap. præcedenti*.

6 Quarto obſervandum ex eodem fundamento, ſi innocens eligat in ſæculo remanere lata ſententia, & facto divortio, nulla lege conſtringitur, nocentem recipere, ſicut neque retinere, etiam ſi nocens pœnitentiam egerit, & ad meliorem mentem revocatus ſit. Quæ adeo communis, & uno ſenſo recepta ſententia eſt, ut mirer nonnullos Theologos id oneris imponere voluiſſe coniugi innocenti, ut recipere nocentem emendatum teneatur. Illum enim eo onere liberat Bonaventura *in 4. diſt. 35. art. 1. q. 5.* Durandus *q. 2.* Paludanus *q. 2. artic. 2.* Maior *q. 1. prope finem*: Gabriel *q. 1. artic. 2. concl. 7.* Ad cujus probationem multa congerit Patrum teſtimonia, idem Soto *in 4. diſt. 39. quæſt. unica, artic. 3. concl. 4.* Neque alia mens eſt Sylveſtri, *v. divortium, q. 8.* Probat autem Gabriel hac ratione, quia uxorem peccantem eiicere lex eſt, *cap. dixit Dominus 32. q. 2.* At quod legis eſt, pœnitentia non deletur, alias qui fuerit pœnitens, pleſtendus non eſſet pœna legis. Quæ ratio placuit etiam nonnullis Theologis. At ſi illa propoſitione, *legis eſt uxorem nocentem eiicere*, intelligant contineri præceptum, falſum aſſumunt; ut jam ſupra oſtendimus: tantum enim conceditur per legem facultas, ut eiiciat, ſi velit, extra caſus jam explicatos, in quibus eiicere non poteſt. Optima ergo ratio eſt, quia ob injuriam illam, ſi publica, vel in judicio probata ſit, jure naturali oritur ius divortii. Ergo nulla lege cogitur retinere: alias nullum ius emanaret, ſi retinere, vel non abiicere cogeretur.

7 Verum huic communi ſententiæ videntur obſtare nonnulla. Primum eſt textus in *c. Ego dixi 34 quæſt. 1. & 2.* ex libro Hermæ Paſtoris, mandato 4. ubi dicitur, *Si vir non receperit ſuam uxorem, jam pœnitentem, magnum peccatum facere, &c.* quod autem *32. quæſt. 1.* ibi, *Nunc autem poſtquam Chriſtus ait adulteræ, Nec ego te condemnabo, quis non intelligat debere maritum ignoſcere, quod videt ignoviſſe Dominum amborum?* Et *cap. ſi vir, de adulteriis*, ex Concillo Arelatenſi ibi: *Quod ſi mulier dimiſſa egerit pœnitentiam, & voluerit ad virum ſuum reverti, debet, ſed non ſæpe recipere peccatricem.* Quæ omnia retulit Magiſter Sententiarum *diſtinct. 35. cap. 2.* Attamen illis probare tantum contendit, ſi pœnitentiam egerit, poſſe reconciliari. Quare iſta omnia vel interpretanda ſunt tanquam optima conſilia, non præcepta, & de honeſtatis, & æquitatis debito, non de legali, vel furſan fuere præcepta loco, & tempori accommodata ob peculiares cauſas, ut ſi ea ſeparatione; cum emendata iam fuiſſet uxor, maius aliquod damnum timeretur, tunc enim domum revocet, ut ſtatum dicam.

CAPUT XX.

Quando teneatur conjux adulteram abjectam recipere?

SUMMARIUM.

1 *Tres caſus, in quibus tenetur abjectam conjugem innocens recipere remiſſive.*
2 *Item ſi conſtat de injuſtitia ſententiæ divortii.*
3 *Item, ſi qui litem movit factus eſt nocens.*
4 *An requiratur, ut adulterium poſt ſententiam commiſſum ſit publicum, num. 5.*
6 *Quid ſi committatur adulterium, poſtquam ſententia tranſiit in rem judicatam.*
7 *Quid ſi innocens committat adulterium, poſtquam ipſe mutavit ſtatum.*

1 SUnt autem nonnulli caſus, in quibus tenetur abjectam recipere maritus. Nonnullos explicui ſupra iſto libro *cap. 17.* qui etiam poſt ſententiam divortii locum habent. Ut ſi reconciliatus ſit, & injuriam condonet; item ſi timeat probabile periculum ſuæ incontinentiæ.

2 Alius caſus eſt, ſi illi conſtet de ſententiæ divortii iniuſtitia, ſive quia poſtea certo intellexit falſam eſſe adulterii ſuſpicionem, vel ſe deceptum a teſtibus, tunc enim non obſtante ſententia lata tenetur in conſcientia ad coniugem redire, defecit enim præſumptio, cui ea ſententia nitebatur, juxta doctrinam traditam ſupra *lib. 5. cap. 5.* Et contra ſententiam quam tranſire in rem iudicatam in his tantum quæ ſunt in odium nocentis, probabile eſt, poteſt reus agere beneficio generalis reſtitutionis depromptis teſtibus & probationibus. Quod ſi innocens ſtatum mutaſſet, reſtituendus eſt nulla eſt profeſſio in præiudicium innocentis; & quamvis non repetatur ab altero coniuge, qui innocens condemnatus eſt, poteſt è monaſterio egredi ſine ſcandalo. Idem dic de profeſſione ſecuta poſt remiſſionem iniuriæ, aut quandocumque non eſt liberum expeditumque ius coniugis tranſeuntis ad religionem; poteſt quidem exire è monaſterio, ſi ſine ſcandalo fiat, etiam ſi non repetatur ab altero coniuge. Neque in hoc caſu locum habere videtur deciſio Tridentini, *ſeſſ. 25. de Regularibus, cap. 19.* ubi inquit, *Quicumque regularis prætendat ſe per vim & metum ingreſſum eſſe religionem, aut etiam dicat ante ætatem legitimam profeſſum fuiſſe, aut quid ſimile, velitque habitum dimittere quacumque de cauſa.* Licet enim Concilium videatur loqui valde univerſe attamen in noſtro caſu non loqui planum videtur, cum ſtatim dicat, *quod ſi habitum ſponte dimiſerit*. Is autem, qui uxori obligatus dimittit habitum, non ſponte dimittit; erat enim ie perpetuo inhabilis ob matrimonium, ſicut ſi ſervus abſque domini facultate profitetur.

3 Alius etiam caſus eſt; videlicet, ſi is qui litem movit, etiam eſt nocens, vel factus ſit nocens. Si enim adulterium etiam commiſit ante ſententiam latam, tenetur redire: conſtat enim illi de iniuſtitia ſententiæ: nec quidquam obeſt quod mutarit ſtatum juxta dicta. Idem dicendum; ſi adulterium commiſſum eſt poſt latam ſententiam, antequam tranſeat in rem iudicatam, ſive quia non elapſus eſt appellationis terminus; vel non emanarunt tres concordes ſententiæ, vel quia, licet tranſierit tempus, at quia reus minor eſt, beneficio reſtitutionis illi ſubvenitur. Nam in eo etiam caſu, ſi is qui litem movit, eo tempore adulterium committat, non poteſt in conſcientia litem movere, cum adhuc locum habet compenſatio.

4 Sed, ut ea, quæ in iſto caſo continentur, magis in ſingulari explicentur, nonnullæ difficultates explicandæ ſunt. Prima difficultas eſt, an adulterium poſt ſententiam eo tempore commiſſum debeat eſſe publicum, an ſat eſt ſic occultum? Forſan enim exiſtimabit aliquis non ſatis eſſe,

Digitized by Google

ſa, ſi adulterium ſit occultum, ſed publicum eſſe debere, ut teneatur a lite ceſſare, aut ad ſe revocare poſt ſententiam divortii, cum alterius coniugis adulterium fuerit in Eccleſiæ foro probatum. Nam quamvis uterque infideles ſibi mutuo extiterint, attamen legibus Eccleſiaſticis potius eſt ius eius, cuius adulterium probari poteſt, cum concedant leges Eccleſiaſticæ ſeparationem illi, quam tamen negant, cum adulterium eſt occultum, ac conſtare nequit. Huiuſmodi autem leges non tantum reſpiciunt, aut intendunt fidei mutuam obſervationem inter eos coniuges, ſed etiam ut & honori invicem conſulatur, ac ſi forte fragilitate labatur coniux aliquando, ita tamen ſe gerat, ut fiat, quam occulte fieri poſſit, ne ſcandalum generetur, & alter coniux lenocinio favere videatur. Si enim iſtæ leges Eccleſiaſticæ tantum reſpicerent, ne violaretur fides debita, etiam propter occultum adulterium dimittere liceret, cum non minus in eo fides lædatur, quod tamen falſum eſſe ſupra oſtendimus.

5 Cæterum verius videtur etiamſi occultum ſit adulterium ex una parte, eum qui occulte adulter eſt, non poſſe in conſcientia publicum adulterum dimittere: ſic D. Thomas *in 4. diſtinct. 35. quæſt. 1. art. 6.* Paludanus *q. 1. artic. 2. caſu 1.* Navarrus *cap. 22. num. 23.* & alii, idque planum videtur, Nam in hoc non attenditur forum exterius, ſed animæ. Quamvis enim qui publice adulter eſt, ſeparabitur Eccleſiæ iudicio, non vero qui occulte adulter eſt, at in foro animæ, qua ratione poteſt, qui iniuriam intulit, & is cuius iniuria compenſata iam eſt, petere reſtitutionem iniuriæ? Quod idem in exemplo debiti pecuniarum planiſſimum eſt. Quare quod Eccleſia neminem velit ſeparari, niſi ob adulterium probatum, vel notorium, non ſuadet occulto adulterio non compenſari iniuriam. Illud enim ſtatuit, ut occurreret hominum fraudibus. Cumque ex alia parte non ſit obligatio dimittendi, ſed tantum facultas, niſi in caſibus iam expreſſis, non eſt quod cogat adulterum occultum ad petendum divortium. Quod ſi aliquando magnum ſequeretur ſcandalum ex retentione adulteri notorii, tunc expendendum iudicio prudentum, quid eſſet maioris momenti, iniuria illata coniugi adultero, qua contra fas privaretur iure coniugii, an damnum ex ſcandalo vel iactura honoris adulteri occulti.

6 Secundo quæret aliquis, quid ſi patretur adulterium, poſtquam iam perfecta ſententia eſt, & tranſit in rem iudicatam, an eo tempore debeat reconciliare ſibi coniugem dimiſſum? Dico in primis probabile valde eſſe reo competere actionem, ut petat reſtitui ſibi coniugem, & audiri debere, ut tenet communior ſententia inter iuris interpretes & Theologos. Quamvis enim ſententia lata ſit; attamen illa reſpexit ſtatum præſentem, iuxta quem lata eſt; unde non tollit ius reo compenſationis, ſi innocens fiat nocens. Scio alios aliter ſentire, leviſſimis tamen commotos fundamentis. Quare quod attinet ad conſcientiæ forum, qui commiſit adulterium poſt divortii ſententiam nondum mutato ſtatu, etiamſi non compellatur a iudice, tenetur reconciliare ſibi coniugem dimiſſum. Ratio aperta eſt, quia ſemper tenetur alteri etiam dimiſſo ſervare fidem. Unde etiam poſt divortium peccans adulter eſt, & contra iuſtitiam agit. Ergo iniuriam intulit. Ergo compenſanda, nullo enim impeditur; non quidem ſtatus vinculo; ſupponimus enim nondum mutaſſe ſtatum; nec ob ſententiam latam illa enim reconciliationis non aufert facultatem, ut ſupra dicebamus. Quod ſi adhuc poſt ſententiam, ita non revocare poteſt libere innocens nocentem revocare ad ſe, multo potiori iure id debebit facere, qui iam nocens factus eſt, non obſtante præcedente ſententia, quæ in illius favorem erat, quia innocens, & quamdiu innocens exiſtebat, non aliter.

7 Sed quæres tertio, Quid ſi adulterium committat ia, qui innocens erat, poſtquam mutavit ſtatum, vel ſuſcepit ſacros Ordines? Et quidem ſi non facta eſt ſeparatio legitime, hoc eſt, vel notorium non eſt adulterium, vel licet notorium ſit, deducto illo ad forum iudiciale, nondum expedita ſententia eſt; vel ſi prolata, nondum tamen tranſiit in rem iudicatam, aut antequam tranſiret, præceſſit condonatio, idem iudicium ferendum eſt, ac ſi adulterium commiſſum eſſet re integra. Quare, cum religio non habeat ius in profeſſum perſeverante ac urgente iure alterius coniugis contra fas, iuſque ſpoliari, profeſſio non tenuit. Invalida autem profeſſione perinde iudicandum, ac ſi immutato ſtatu adulterium commiſſum eſſet. Unde & a iudice reſtituendus, imo & ipſe reconciliari tenetur, ac egredi è monaſterio poteſt ſine ſcandalo, ſi fieri poteſt, ut iam diar. Quare etiamſi probet poſtea adulterium antiquum coniugis, cuius cauſa voluit ſe cedere, non poteſt ad religionem redire, & peccat litem intentando; quia etiam is, qui innocens erat, adulter fuit ante ſententiam, & eundo profeſſio nulla erat. In quo non recte locutus Thomas Sanchez, nec conſequenter *lib. 10. diſp. 9. num. 34.* A fortiori idem dicendum, ſi novitius commiſit adulterium, in eo caſu, non enim poteſt permanere in religione; neque profiteri, ſed tenetur exire e religione, quia commiſſo adulterio ante profeſſionem iam eſt factus nocens, nocenti autem non licet divertere. Quod ſi præceſſit divortii ſententia, donec tranſeat in rem iudicatam, idem dicendum iuxta dicta. Nam uſque ad illud tempus non poteſt valide profiteri. At ſi iam tranſierit in rem iudicatam, adhuc diſtinguendum. Nam ſi novitius eſt, vel in minoribus conſtitutus, vel voto ſimplici, extra religionem tamen, devinctus, & eo tempore in adulterium incidit, redire tenetur iuxta ſententiam modo traditam, quia cum factus ſit nocens nondum mutato ſtatu, amiſit ius divertendi, quia eſt locus compenſationi etiam poſt latam ſententiam, & poſtquam tranſiit in rem iudicatam, ſi alio non impediatur fortiori iure: veluti vinculo religionis: aut Sacrorum ordinum ſtatu: eo etiam tempore nullum habet religio ius in religioſum, cum nondum ſe tradiderit religioni. Si autem iam profeſſus, vel ſacris initiatus adulterium commiſerit, nec tenetur, nec poteſt iam redire. Nam iam religio validum acquiſivit ius in religioſum, quando vovens erat habilis ad profitendum, quo impeditur ius coniugis prius dimiſſi, nec extinguitur ſequenti fornicatione, eſt enim longe ſtrictius ius religionis, aut mutationis ſtatus, quod præponderat iuri coniugis dimiſſi. Ex quo infeces eſſe ius recipiendi dotem, ſi poſt ſententiam is, qui innocens fuit, adulter fiat ante profeſſionem validam, vel mutationem ſtatus, idque deducitur ex eodem fundamento, quia compenſantur delicta etiam poſt latam ſententiam, iuxta dicta in ſuperioribus.

CAPUT XXI.

Ex aliis cauſis licere divortium.

SUMMARIUM.

1 *De fide eſt alias etiam eſſe cauſas divortii.*
2 *Explicatur locus Matth. 19. in quo tantum eſt expreſſa fornicatio.*
3 *Cur potiſſimum meminerit Chriſtus fornicationis.*
4 *Occurritur objectioni.*

MOleſte ferunt hæretici, quod Eccleſia divortium concedat quoad torum aliis de cauſis, quam ob fornicationem, quam expreſſit Chriſtus *Matth. 5. & 19.* At certum de fide eſt alias etiam eſſe cauſas divortii præter adulterium carnale. Id quod definitum eſt a Tridentino ſeſſione 24. de matrimon. canon. 8. *Si quis dixerit Eccleſiam errare, cum ob multas cauſas ſeparationem inter coniuges quoad torum, ſeu quoad cohabitationem ad certum incertumve tempus fieri poſſe decernit, anathema ſit.* 1

Neque vero his obſtat quod Chriſtus *Matth. 19.* ad dimiſſionem coniugis ſolum meminerit fornicationis ſive adulterii: dicendum enim eſt ex Evangelio etiam conſtare alias cauſas divortii, & ſeparationis, ut dicemus. Quare, ut recte intelligamus eam Chriſti ſententiam, limitanda eſt primo ad matrimonia fidelium, ut detur locus Apoſtolo præcipienti ſeparationem coniugii contracti inter infideles. Præterea intelligenda eſt Chriſti ſententia de dimiſſione ratione criminis, non vero ratione maioris perfectionis: cum qui cauſa maioris perfectionis dimittit, non ſit uxori cauſa mœchandi. Aut enim matrimonium diſſolvitur profeſſione, ſi non erat conſummatum: aut alter etiam coniux convertitur altero ad religionem tranſeunte. Cur autem Chriſtus tantum meminerit fornicationis, cum poſſit aliis de cauſis fieri divortium, Auguſtin. *lib. 1. de ſermone Domini in monte, cap. 26. & ſequentibus*, reſpondet, ideo eſſe, quia nomine fornicationis omnia vitia intelliguntur. Sed neque ipſi Auguſtino ea placuit interpretatio, Loquitur enim ſine dubio Chriſtus de fornicatione carnali: & alias non ex quocumque peccato licet dimittere uxorem, cum tamen quodlibet peccatum mortale nomine fornicationis myſtice in ſacra Scriptura ſignificari ſoleat. 2

Duas ergo ob cauſas Chriſtus potiſſimum meminit cauſæ fornicationis, & non aliarum cauſarum divortii. Prima eſt. Quia Chriſtus aſſignavit ibi cauſam perpetui divortii. At vero nulla alia præter adulterium eſt perpe- 3

tua. Nam ſi alter coniux committat adulrerium, licet ſemel, etiam ſi reſipiſcat, non tenetur alter reducere, neque acceprare per ſe loqoendo, niſi ex aliquo accidenti, ut dixi ſupra. At ſive incidat in hæreſim, ſive crudelis ſit, ſive ad peccatum pertrahat, ſi corrigatur, & deſiſtat a peccato, redearque ad meliorem frugem, ceſſat ratio divortij. Alia enim crimina per accidens opponuntur matrimonio: fornicatio autem per ſe opponitur obligationi fidei quæ ex matrimonio naſcitur. Secunda cauſa eſt, quia ſola fornicatio eſt propria cauſa diſſolutionis matrimonij; aliæ autem cauſæ etiam communes, ſunt aliis confœderationibus, & communitatibus, quæ diſſolvuntur accedentibus etiam illis, verbi gratia hæreſi, aut pertractione ad peccatum. Chriſtus autem non meminit earum, quae ſciebat eſſe communes omnibus etiam aliis confœderationibus: ſed meminit ejus, quæ ſola eſt propria cauſa ſeparationis matrimonii: cum hæc ſola, ut dixi, opponatur per ſe bono fidei conjugalis. Sic explicat rem iſtam Bellarminus *lib. 1. de matrimonio, cap. 14.* Caniſius *cap. 2. de divortiis, in fine*. Adde etiam materiam ſeparationis tori totam eſſe arbitrariam tam ratione ſubjectæ materiæ ſeparationis, quam ratione iuſti metus, ut eum Abbate in capita literas, numero ſeptimo de reſtitutione ſpoliatorum tenet Rota apud Seraphinum *deciſione 226. numer. primo*.

4 Neque obſtat etiam, quod uxori dimiſſæ præberi videatur cauſa fornicationis. Quia quando dimiſſio juſta eſt periculum fornicationis non imputatur dimittenti, ſed ei, qui dedit cauſam, cur dimitteretur. Alias etiam eodem argumento probaretur non licere dimittere ob fornicationem, cum ſæpe etiam ſit periculum incontinentiæ conjuge dimiſſo. Cum enim hic ſint duo pericula, unum coniugis incontinentis, alterum innocentis, potius Eccleſia vult conſulere periculo innocentis, ut recte docet *ibidem* Bellarminus.

CAPUT XXII.

Hæreſim eſſe cauſam divortii.

SUMMARIUM.

1 *Hæreſim eſſe cauſam divortii.*
2 *Provenire ex jure naturali ob periculum ſubverſionis.*
3 *Quid ſi poſt ſeparationem Eccleſiæ judicio factam, infidelis reconcilietur, & corrigatur.*
4 *Qui deliqeit, non poteſt ſtatum mutare invito innocente.*
5 *An cenſeatur remittere fidelis, ſi poſt delictum copuletur infideli.*
6 *An in hoc adulterio ſpirituali ſit locus compenſationi.*

1 CErtum eſt hæreſim unius coniugis cauſam præbere divortio ſufficientem *cap. fin. de converſ. coniug. cap. 2. & c. quanto, de divortiis, cap. nec ſolum, c. de idololatria 28. q. 1.* Hujus autem præcipua ratio deſumenda eſt ex generali prohibitione, qua hæretici vitari præcipiuntur ad Titum *3. hæreticum hominem poſt unam, aut alteram monitionem devita*, de quo late agimus in commentario de Canonibus Apoſtolicis, hoc eſt, *tract. de ordine, & annexis, lib. 5.*

2 Ex quo conſtat in primis, ex jure ipſo naturali oriri hanc divortii cauſam, cum jus naturale præcipiat vitandum eſſe periculum ſubverſionis; Unde, & poteſt hæretico propria auctoritate recedere ob periculum, quod ſtatim vitandum urget. Et debet ſeparatio fieri non tantum quoad torum, ſed etiam quoad cohabitationem, & obſequia, ne cum illis ulla communicatio intercedat: & alias merito cohabitans, vel nubens hæretico ſcienter habet contra ſe ejuſdem criminis præſumptionem, ut late Farinacius *in tract. de hæreſi quæſt. 190. § 5. num. 50.* Et ſimiliter mulier recepturs maritum hæreticum tanquam fautrix hæreticorum punitur, niſi probetur non cauſa hæreſis, ſed affectionis maritalis recepiſſe, ut docet idem Farinacius de hæreſi *qu. 182. num. 150. & ſequenti*. Secundo conſtat non ſicut in matrimonio carnali vel ſemel adulteraſſe, ſatis eſt ad divortium, etiam ſi non omnino corrigatur, ſic in hoc caſu dicendum eſſe, ſed cum reſtrictione, niſi emendetur. Si enim reſipiſcat coniux hæreticus, non poteſt alter divertere. Loquor antequam Eccleſiæ judicio ſeparetur. Itaque ante judicium Eccleſiæ tenetur reſipiſcentem admittere. Quia non eſt cauſa perpetui divortii, ſed temporalis; in quo valde differt ab adulterio carnali. Unde ante Eccleſiæ judicium nequit coniux Catholicus ad religionem tranſire; ut dicam ſtatim, juxta textum *in c. fin. de converſ. coniug. & c. duo, & cap. de illa, de divortiis*. Quare, ſi coniux Catholicus ante Eccleſiæ judicium religionem intraſſet, & profeſſus fuiſſet, profeſſio nulla eſſet, & revocari poſſet, ac repeti, ſicut ſupra dicebamus de eo, qui ſine licentia coniugis ad religionem tranſit: & ſi ordinaretur, revocaretur inſtante conjuge, ſicut ſupra etiam dicebamus de eo, qui ſine licentia conjugis ordinatur.

3 Sed quid dicendum, ſi jam fuerit Eccleſiæ judicio ſeparatus, & coniux infidelis reconcilietur, & corrigatur, nunquid tenetur coniux fidelis redeuntem recipere? Diverſæ ſunt Doctorum ſententiæ. At mihi videtur hæc res aperte in jure deciſa. Dico ergo, ſi Eccleſiæ judicio ſeparatus eſt, jam non tenetur ad coniugem emendatum redire, neque compelli poteſt, ſed ipſi liberum erit ſæculo remanere aut religionem aſſumere. Liberum eſſe ad religionem tranſire, quando Eccleſiæ judicio ſeparatio facta eſt, plane deciditur *in cap. fin. de converſ. coniug.* ibi, *Mulier quæ in fide remanſit poteſt nolente viro, qui ab infidelitate revertitur, propter quam ab eo fuerat judicio Eccleſiæ ſeparata, ad religionem libere convolare*. In quo textu infidelitatis nomine apoſtaſiam a fide intelligi plane indicat, quod fuerat Eccleſiæ judicio facta ſeparatio. Si enim eſſet infidelis, qui nunquam fidem ſuſcepiſſet, non pertinuiſſet ad Eccleſiæ judicium, nec ſeparatio facta fuiſſet Eccleſiæ judicio, ſed divino jure, ut ſupra dictum eſt. Expendo autem in eo capite non imponi neceſſitatem convolandi ad religionem quaſi vel debeat illum recipere ab infidelitate redeuntem, vel convolare ad ſtatum religioſum, ſed libera conceditur facultas. Quare, & eo textu ſubindicatur poſſe, ſi velit, remanere in ſæculo, neque ad virum reverti, etiam correctum, & emendatum. Quare nihil video in hac deciſione quod immutatum dici poſſit aut correctum per alia jura. Facit etiam pro hac ſententia textus *in c. de illa 6. de divortiis.* ibi, *De illa, quæ a viro ſuo lubente in hæreſim ipſius conſortium ſine judicio Eccleſiæ declinavit, videtur nobis, quod mulier ei, cum reverſus fuerit, eſt reddenda, quæ, & ſi reverti noluerit, compellatur. Si vero judicio Eccleſiæ ab eo receſſit, ad recipiendam eum nullatenus dicimus compellendum*. Quid apertius? Atque juxta hunc ſenſum accipienda ſunt verba textus *in c. quanto, de divortiis*, ibi, *Per hanc ipſam reſponſionem illa ſolvitur quæſtio. Utrum ad eum, qui ab hæreſi vel infidelitate revertitur, is qui permanſit in fide redire cogatur*. Hoc eſt, quando ante judicium Eccleſiæ receſſit, ne exiſtimarent hæreſi diſſolutum matrimonium. Atque huius ſententiæ optima ratio eſt. Quia ſeparatio a coniuge Catholico pœna eſt propter hæreſim inflicta. Non ergo vult Eccleſia, ut perveniens coniux Catholicus judicium Eccleſiæ ſeparetur propria auctoritate, cum poſſit ille negare ſe eſſe hæreticum, neque omnino conſtet. Atque hanc ſententiam expreſſe tenet Jacobus de Graffis *part. 2. deciſionum, lib. 1. c. 12. n. 22.* & Simancas *de Catholicis inſtitutionibus, tit. 40. n. 16.* licet aliquantulum ab hac recedere videtur, ſequitur etiam cum aliis Thomas Sanchez *lib. 10. diſp. 5. n. 19.* Poterit ergo innocens coniux ad ſacros ordines promoveri, ſi voluerit, altero invito, poteſt etiam ad religionem tranſire poſt Eccleſiæ judicium, nec enim in hoc eſt differentia ulla inter ſacros ordines, & religionem ut dicebam ſup. *c. 13.* Dicitur autem Eccleſiæ judicio ſeparari, non quia neceſſe ſit ſpecialis ſententia de divortio: ſed quando jam eſt de hæreſi per Eccleſiam condemnatus, cum hæc ſeparatio ſit pœna, quæ conſequitur hæreſis delictum, ut advertit Thomas Sanchez cum aliis *ibid. n. 20.*

At quamvis coniux Catholicus non poſſit compelli 4
poſt Eccleſiæ judicium, ut redeat ad coniugem reſipiſcentem; attamen ille qui deliquit, non poteſt ſtatum mutare, neque ad ſacros ordines, neque ad religionem tranſire ſine Catholici conſenſu, atque licentia, ut de coniuge adultero ſupra etiam dictum eſt: & ſi ſine licentia id faciat, profeſſio erit nulla, & revocabitur, & ſervabuntur omnia, quæ de eo, qui ſine licentia coniugis poſt conſummatum matrimonium ad religionem tranſit, dicta ſunt in ſuperioribus. Hæc autem vera ſunt, niſi Catholicus, vel profeſſus eſſet, vel ſacros ordines ſuſcepiſſet: tunc enim reconciliatus ille poteſt ſtatum religionis, vel clericalem amplecti. Quod ſi ante conſummatum matrimonium ſententia lata ſit, uterque libere poteſt ad religionem convolare, & diſſolvetur matrimonium profeſſione juxta dicta ſupra *cap. 11. & 12.*

Sed quid ſi poſt hæreſim unius coniugis alter Catholicus illi copuletur, cenſebiturne remittere? De hoc late 5
diſputat Thomas Sanchez *diſputat. citata num. finali*. Mihi duo videntur. Primum eſt, in quo cum eo auctore convenio, copulam ante ſententiam habitam non eſſe condo-

condonationem, neque in foro externo præſumi condonationem, cum nondum habuerit jus divertendi perpetuum, ſed tantum ad tempus ratione periculi. Secundum eſt, in quo ab eo diſſentio. Si copula habeatur poſt ſententiam, jam cenſetur condonatio, & in foro externo ita præſumetur. Cum enim ea ſeparatio non tantum inducta ſit in pœnam hæreſis, ſed etiam in favorem Catholici, & ideo ſit voluntaria Catholico, ſi ille velit divertere, ſi re vera jam copulatus eſt uxori poſt ſententiam, ceſſiſſe videbitur juri ſuo: & ita judicandum eſt, quamvis ipſe Catholicus oppoſitum affirmet, juxta ea quæ ſupra dicta ſunt de innocenti, quando poſt adulterium copulatur adultero. Nam inter has duas ſpecies nullum quoad hoc poteſt aſſignari diſcrimen, quamvis aſſignare conetur Thomas Sanchez *diſputatione citata in fine*. Cum enim ea ſeparatio relinquatur libera, & in poteſtate, & voluntate aut arbitrio Catholici, planum eſt eam in *ejus* favorem etiam eſſe magna ex parte inductam. Jam enim non eſt periculum perverſionis emendato conjuge fideli: ſed quia infame, & moleſtum eſſet Catholico cum illo cohabitare, datur facultas, ſive permiſſio divertendi, ſi velit.

6 Sed quæres tandem, an in hoc adulterio ſpirituali ſit compenſationi locus, ſicut diximus eſſe in adulterio carnali. Et in primis, ſi unus ex eis commiſerit adulterium, alius vero lapſus fuerit in hæreſim, adulter ante ſententiam non poteſt ab hæretico divertere, cum ante ſententiam nullum ſit jus divertendi, quod compenſari poſſit. At hæreticus poteſt divertere ab adultero, cum ex ejus peccato quæſitum ſit jus innocenti in eo crimine, ſaltem quando notorium eſt adulterium juxta ſupra dicta: ſi vero loquamur, poſtquam jam hæreticus condemnatus eſt, exiſtimo neque, adulterum teneri recipere hæreticum reconciliatum neque hunc teneri admittere adulterum, cum ſint hæc crimina diverſæ rationis. Et quamvis crimen hæreſis longe ſit adulterio gravius: attamen in ordine ad matrimonium magis pugnat conjugium cum adulterio, quam hæreſi, majorque injuria matrimonii eſt. Ex quo etiam infertur, ſi uterque lapſus fuerit in hæreſim, non *eſſe* compenſationi locum. Quia jura tantum concedunt conjugi Catholico, ut poſſit alium emendatum repetere, non autem concedunt conjugi nocenti. Cum ergo uterque nocens fuerit, neuter habet jus repetendi alterum, ſicut habet quando uterque commiſit adulterium. Cujus diverſitas naſcitur ex eo quod dicebamus, quia injuria in adulterio ſit directa matrimonio: at crimen hæreſis non infert injuriam conjugio, & ita non ſequitur ea crimina utriuſque naſci jus in alterum, aut compenſatam injuriam ad repetendum alium ad uſum matrimonii.

CAPUT XXIII.

De aliis cauſis, ex quibus licet divortium.

SUMMARIUM.

1 *Si conjux pertrahat alium ad peccatum, eſſe cauſam divortii.*
2 *Inferuntur nonnulla.*
3 *Alia peccata conjugis non eſſe cauſam.*
4 *Proponitur quæſtio de ſævitia.*
5 *Qualis requiratur ſævitia explicatur.*
6 *Ejus probatio.*
7 *Requiri in ea cauſa judicis ſententiam.*
8 *Virum ob uxoris ſævitiam etiam recte divertere.*
9 *Licere poſtea conjugi ad religionem tranſire.*
10 *Cauſam divortii coram Eccleſiaſtico judice examinandam.*
11 *Ubi ſequeſtranda uxor pendente lite.*
12 *Dotem non amittere uxorem, quamvis fiat divortium ob ejus ſævitiam.*
13 *Minori ob lapſum temporis ad probationem in caſu matrimoniali reſtitutionem competere.*

1 SOlent etiam aliæ cauſæ divortii enumerari, quæ breviter explicandæ ſunt. Una eſt, cum conjux pertrahit alterum conjugem ad peccatum, & ad illud ſollicitat. Probat textus *in cap. 2. de divortiis*, *&* *can. idolatria* 28. *q.* 2. Et quamvis in his canonibus tantum agatur de eo, qui ad infidelitatem pertrahit: attamen eadem ratio eſt, de inducente ad alia peccata, cum ſit periculum perverſionis, quod evitandum eſſe lex naturalis dictat juxta illud Chriſti Matth. 18. *Si oculus tuus ſcandalizat te, erue eum, & projice abs te*. Ubi inquit Hieronymus ſententiam Chriſti eſſe, ut ſi hi, qui nobis conjuncti ſunt, & etiam inſtar oculorum ut parentes, filius, uxor cauſa ſint ruinæ ab illis recedamus. Quod etiam eleganter proſequitur Chryſoſtomus *homil.* 17. *in Matth.* Integra namque cum Deo amicitia geri non poteſt, niſi aliæ reſcindantur. Et præterea, quia quem ſui delicti non vere pœnitet, ille numquam a Deo veniam ſperare poteſt. Vera autem pœnitentia conſiſtere nequit, niſi omnis peccandi propinqua amputetur occaſio, *cap. ſatisfactio, de Pœnitentia, diſtinct.* 3. ex Auguſtino *de Eccleſiaſticis dogmatibus*, *c.* 54. Neque id mirum, cum & locus ipſe, ubi lapſus eſt quis in peccatum, relinquendus ſit, ut eleganter admonet Iſidorus *lib.* 2. *de ſummo bono*, *cap.* 10. relatus a Gratiano, *can. omnes*, *diſtinct.* 81. *congruum eſt*, *inquit*, *inde etiam corporaliter avelli, ubi quiſque illecebris deſervivit. Nam locus ubi quiſque prave vixit, hoc in aſpectu mentis apponit, quod ſæpe ibi vel cogitavit, vel geſſit*. Atque ita hanc ſententiam docent Paludanus *in* 4. *diſtinct.* 35. *quæſt.* 1. *art.* 4. *concluſ.* 4. *&* *diſt.* 39. *quæſt. unica*, *art.* 3. Antoninus 3. *part. tit.* 1. *cap.* 21. Sylveſter *verb. divortium*, *quæſt.* 6. Navarrus *in ſumma cap.* 22. Bellarm. *dicto lib.* 1. *cap.* 14. Caniſius *cap.* 2. *de divortiis*, *& in ſumma juris canonici*, *lib.* 2. *cap.* 21. & Thomas Sanchez *lib.* 10. *diſput.* 17. *num.* 5.

Ex quo colliges eum virum, qui lenocinium cum uxore exercet, vel qui in domum ſuam introducit, qui uxorem ſollicitent, eoſque ſolos cum uxore relinquit, præbere juſtam divortio cauſam. Sic Angelus in ſumma titul. *Matrimonium quomodo ſeparetur*, & Sylv. *verb. divortium*, *num.* 2. Item ſi velit conjugem ſuorum furtorum participem facere, & ut illis cooperetur furta tegendo, & ſimulando: vel ſi velit, ut uxor pellicem foveat, & alat, & ſimilia, quæ vergunt in animæ periculum. Unde his caſibus poteſt, & debet propria auctoritate ad tempus ſecedere, ad evitandum periculum, donec accedente ſententia ſeparetur auctoritate judicis. Conſtat autem hujuſmodi divortium tantum eſſe temporale. Quare ceſſante ea inductione ad peccandum, tenetur conjugem recipere, etiam poſt Eccleſiæ judicium. 2

His autem criminibus exceptis, quamvis conjux variis aliis ſceleribus irretitus ſit, ſi non eſt cauſa perverſionis conjugi, non poteſt divertere, ut docet communis ſententia *in c. de divortiis*. Quamvis nonnulli conſulant poſſe conjugem aliquando ad tempus ſe ſubtrahere convictui alterius, ſi id expedire judicaverit, ut alter reſipiſcat. Verum in hoc exequendo maturo judicio, & magna prudentia opus eſt; poſſunt enim facile mutuo majora ſequi damna tam animæ, quam corporis, & irreparabiles iræ, ut experientia ipſa compertum eſt. 3

Reſtat ut dicamus de ſævitia, quæ aſſignari ſolet cauſa ſufficiens ſeparationis tori, immo cohabitationis, *c. literas*, *de reſtitutione ſpoliator. c. tranſmiſſa*, *eodem*, *& c.* 1. *ut lite non conteſtata*, ibi, *Verum quia dicebat mulier ſe virum habere ſuſpectum*. 4

Sed circa hanc cauſam breviter explicanda nonnulla ſunt. Primum qualis ſævitia præbeat juſtam ſeparationis cauſam? Illam dico ſævitiam ſufficientem, qua incutitur juſtus metus cadens in virum conſtantem, qui conſtare debet ex ſævis factis conjugis. Veluti ſi vir gladium appoſuerit ad collum & gulam uxoris, *l. metum*, *D. quod metus cauſa*, & Gloſſa *in c. dilectas*, *de his quæ vi*, animo tamen occidendi vel feriendi. Si enim aliqua arte fiat ad eruendum ſecretum, & arcanum aliquod, non eſt ſufficiens ſævitiæ ſignum, ut habet deciſio Rotæ apud Farinacium *tom.* 2. *dec.* 371. *n.* 10. Similiter, ſi inſidias vitæ paraverit alter alteri per venenum, vel maleficia, vel alio modo, in quo eſt æqua conditio viri & uxoris. Similiter minæ de occidendo, ſi tamen præ terribili ingenio ſoleret exequi juxta dicta ſupra *lib.* 4. & docet deciſio Rotæ 371. *cit. n.* 3. Maxime ſi his minis accedant injuriæ, & aliæ malæ tractationes, quæ excedant terminos levis correctionis marito in uxorem permiſſæ, ut docet Rota eodem tomo apud Farinacium *deciſ.* 193. *num.* 5. Similiter etiam percuſſiones graves & atroces, ut ſi ex illis ſecutus eſſet fœminæ abortus, ut indicat Farinacius *lib.* 2. *conſ.* 157. *n.* 6. Satiſque eſſe puto ſemel abortum ſecutum eſſe; aut ſi illæ percuſſiones eſſent ſanguinolentæ, Farinacius eodem conſilio, *num.* 10. vel in facie, capite, vel oculo illatæ fuerant, vel cum haſta, ſeu baculo fracto in percuſſione, vel in pectore, unde per aliquot dies ſanguinem expueret vel in manibus, ita ut per aliquod tempus illis uti non poſſet; vel quæ facerent, ut illa 5

io

in lecto aliquot diebus jaceret. Adde etiam verbera, ſi illa ſunt immoderata, & quæ excedant levem correctionem viro permiſſam. Nam viro licere levitea uxorem verberare correctionis gratia ſoppono, Rota *deciſione 371. cit. num. 4. & 5.* Verom negari non debet judicium de ſævitiæ qualitate eſſe arbitrarium, & multum in hoc poſſe judicis arbitrium. qui immoderatam ſævitiam & moleſtam tractationem judicabit, attenta qualitate perſonarum & fœminæ quæ venatur Rota *deciſ.* 15d. *num.* 3. apud Facin. *loco cit. & deciſ.* 38. *num.* 2. ſi enim illa nobilis, pudica, honeſta, & morigerata fuerit, minores moleſtiæ cenſeri debent ſævitiæ nomine. Adde his etiam, quando ex ſignis, factis, diſcordiis aſſiduis colligitur odium capitale, Rota *deciſ.* 15d. *cit. num.* 1. Atque hæc quæ diximus verum habent, quamvis uxor ſua culpa viri ſævitiam, vel odium in ſe concitaverit. Thomas Sanchez *lib.* 10. *diſput.* 18. *num.* 5. Caniſius *c.* 2. *de divortiis*. Quæ fuit etiam ſententia Panormitani *in d. c. literas, de reſtit. ſpoliat.* per textum *in c. de benedicto cum Gloſſa* 32. *q.* 1. de quibus etiam vide Ricc. *in praxi dec.* 235. *a num.* 3.

6 Sævitiæ probatio, cum ardua hæc materia ſeparationis ſit, concludens eſſe debet. Rota cum Pariſienſi, Baldo, & aliis *deciſ. 371. cit. num.* 1. licet in ea materia probent teſtes ſingulares, quando omnes probant ſævitiam in genere; Rota *deciſ.* 156 *cit. num.* 2. Unde non creditur conjugi de ſævitia mariti, niſi probet, Palacios Rubios *in c. per veſtras, num. 3. notabili 27. de donat. inter.* Rot. *deciſ.* 39. *num.* 7. apud Farinac. *lib. cit.* Unde neque erit ſufficiens probatio, quod cum alia uxore ſævus fuerit. Potuit enim ex aliis cauſis cum illa intercedere capitale odium, quod ad quæſtionem cum alia non multum faciet, Rota *deciſ. 371. cit. num.* 7. niſi probetur priorem uxorem inculpate vixiſſe, & bene morigeratam fuiſſe, & nullam ſævitiæ, neque odio dediſſe cauſam, quod difficillimæ probationis eſt. Probata autem plene ſævitia non debet eſſe locus cautioni alterius conjugis de non offendendo. Nulla enim ratio permittit trepidantem uxorem committere fragilitati cautionis, quod ſemper fieri ſolet ubi damnum & læſio timetur, Rota *deciſ.* 156 *citat. num.* 3. Caniſius cum aliis *c. 2. de divortiis*. Riccius *deciſ. cit. num. fin.* Sed cum ea non plene probatur, & reſultant indicia terribilitatis viri, tunc reſtituenda eſt uxor cum idonea cautione præſtita a viro de non offendendo, ut docet Abbas *in d. c. ex tranſmiſſa, num.* 1. *&* 2. *de reſtitut. ſpoliator. & in cap.* 5. *num.* 7. *ut lite non conteſtat.* & Rota *deciſ.* 371. *cit. num. fin.* ſufficiens autem cautio dicitur, quæ fit pignoribus vel fidejuſſore, *l. ſi mandato Titii* 39. *§. fin. D. mandati*. Quamvis & juratoria cautio ſufficiens dici poſſet, ſi non magis maritus timeat. Gloſſa & Innocentius *in d. c. ex tranſmiſſa*, quod judicis æſtimationi relinquitur. Covarr. 2. *p. cap.* 7. *§.* 5. *num.* 1. *uſque ad* 6. Et quamvis juris regula ſit viro non habenti pignora aut fidejuſſorem, quia pauper, aut advena, ſufficere cautionem juratoriam de non offendendo; at id non habet locum, quando perſona eſt ſuſpecta, vel extat timor offenſionis, ſic Riccius *in praxi deciſ.* 254. *ex num.* 2.

7 Verum ratione ſævitiæ non licet fœminæ ſine judicis auctoritate diſcedere, *c. porro, & c. ſignificaſti de divortiis*. Et quamvis ob viri ſævitiam permittatur uxori ab ipſo diſcedere, *dict. cap. literas, in fine*, id tamen ſolum procedit, quando maritus eſſet nimis ſævus, & eſſet periculum in mora, aut non pateret facile aditus ad judicem, *d. cap. literas*. Neque in hoc caſu locum habet reſtitutio ſpoliati propter imminens periculum, ſed recepta per judicem in continenti probatione oblata per fœminam, illam in loco honeſto deponi jubeat. Ex juſta autem cauſa uxori diſcedenti ad litigandum deberi ſumptus & alimenta, docet Rota *deciſ.* 250. apud Farinacium 2. *vol. conſil.* & Riccium *in praxi cit. aliis deciſ.* 235. *num.* 6.

8 Sed quæſtionem habet an liceat etiam viro divertere propter ſævitiam uxoris, ſicut uxori propter ſævitiam viri? Et mihi quidem non eſt dubium parem utriuſque in hac re cauſam eſſe, ſi uxoris ſævitia in virum probetur, militat enim eadem ratio. Et ſic in ſupremo Regis Catholici Senatu pronunciatum eſt in lite ſuper divortio inter D. Annam Palomeque, & Joannem Moreno ejus virum, & ſuadent ea quæ adducit Thom. Sanch. *lib.* 10. *diſput.* 18. *n.* 8.

At jam pronunciata ſententia divortii perpetui ratione ſævitiæ, licebit uxori, vel diverrenti inviro altero conjuge ad religionem tranſire, neque poterit revocari, ſicut diximus de eo, qui divertit ob adulterium, vel hæreſim; nec enim in hoc eſt aliqua major difficultas: ille autem, qui ob ſævitiam condemnatus eſt, non poterit ſtatum mutare invito altero, ut dictum eſt; ea enim ſententia in favorem illius qui venatur, lata eſt. Quod ſi poſtea copulentur, cenſebitur recondonaſſe alter alteri, neque habebit querela locum, niſi novæ ſe offerant cauſæ. Farinacius *l. 2. conſ.* 156. *n. fin.* Atque ea quæ diximus de ſævitia, dicenda etiam ſunt cum communi DD. de furore ſuperveniente, eſſe ſcilicet cauſam ſeparationis. Covarr. *d. §.* 5. *n.* 6. maxime quando vitæ periculum alteri imminet.

Illud rurſus addendum eſt cauſam divortii coram Eccleſiaſtico judice tractari debere, etiamſi agatur de ſeparatione propter adulterium. Covarr. cum communi 2. *p. c.* 7. *§ 6. n.* 14. Cum enim hæc res ad matrimonium pertineat, ſolus judex Eccleſiaſticus de ea cognoſcit, *c. 2. de iudic.* & facit Trid. *ſeſſ. 24. de matr. Canone ultim.* Quamvis de Adulterio cognoſcat etiam judex ſæcularis, quatenus agitur ad pœnam illius publice infligendam ex Conſtantini conſtitutione *in l. quamvis* 30. *C. ad l. Juliam, de adult. ſi vir adulter ſit gladio, ſi vero uxor, ut ea in monaſterium detrudatur*, *Authent. Sed hodie, C. eodem*. Quoad divortium autem, etiam propter adulterium, tantum agitur coram judice Eccleſiaſtico, cum in hac ſpecie agatur de jure ipſo inter maritum & uxorem, quod magis privati judicii eſt, & publicam vindictam non reſpicit, *c. tuæ* 5. *de Procuratorib.* Unde & Chriſtus *Matth.* 5. *&* 19. cauſam repudii non remiſit ad judicem ſæcularem, ſed ipſe judicavit, & Paulus 1. *Cor.* 7. cauſam conjugii inter fidelem & infidelem ipſe decidit. 9

Præterea addendum eſt pendente lite inter maritum & uxorem ſuper ſeparatione cohabitationis ſequeſtrari poſſe uxorem de jure non tantum apud honeſtas matronas, ſed etiam apud monaſterium, niſi probetur aliqua uxoris infirmitas, quæ id impediat. Nam & religioſæ honeſtæ matronæ ſunt, & locus tutior, & alias judices non poſſunt ſemper notitiam in particulari habere honeſtarum matronarum. Neque obſtat quod textus *in cap. ex tranſmiſſa, de reſtit. ſpoliat.* dicat uxorem lite pendente, ſi vir odio illam proſequatur, alicui probæ & honeſtæ matronæ eſſe committendam uſque ad cauſæ deciſionem, ut illam ſtudioſe cuſtodiat, non tamen conſtituit ne poſſit in aliquo etiam monaſterio ſequeſtrari. Cum enim finis legiſlatoris fuerit, providere de loco tuto, ne interim mulier aliquam violentiam patiatur, aut damnum, ideo DD. *in dict. cap.* ſequeſtrationem in aliquo religioſo loco fieri poſſe cenſuerunt, ſic Butrio *ibi, n.* 9. & Abbas *num.* 4. & alii. Adde etiam & collocari poſſe in domo patris, vel matris, vel patrui vel ſororis uxoris; imo & ea domus videtur eſſe præferenda monaſterio, de quo vide Riccium cit. aliis *in praxi deciſ.* 242. 10

Ulterius etiam addendum eſt, quamvis divortium fiat ob ſævitiam uxoris, non ideo dotem amittere. Licet enim *in cap. plerumque, de donat. inter.* ſtatuatur mulierem dotem amittere, quando ejus culpa ſequitur divortium. Dicendum tamen eſt eam concluſionem procedere, quando culpa uxoris quæ dedit divortio cauſam, eſt ex illis, propter quas jura exprimunt, dotem amitti qualis eſt adulterium, & mors, ut de adulterio conſtat ex *dict. cap.* inter quas non numeratur ſævitia, neque aliæ, de quo late Menochius *lib. 2 de Arbitrar. cent.* 3. *cap.* 387. *num.* 12. 15. 22. 23. De morte autem conſtat ex *l. ſi ab hoſtibus* 11. *in §. ſi vir uxorem, D. ſolut. matrim.* & cum pluribus docet Farinacius *de homicid. quæſt.* 120. *num.* 60. Nec quidquam nocet quod mulier percutiat, ſed requiritur ut occidat maritum, ut expreſſe tenet Aretinus *in dict. §. num.* 20. *col.* 3. Baldus *in l. hereditas in fine, D. de his quibus ut indignis*, & Jaſon *ibi. num.* 4. Peregrinus *de Jure Fiſci, lib.* 2. *tit.* 3. *num.* 15. Farinacius *dict. quæſt.* 4. *& num.* 55. Antonius Gomez *de delictis, cap.* 3. Rub. *de homicid. num.* 51. ubi plures alios refert. 11

Denique addendum eſt Minori in lite matrimoniali ob lapſum temporis ad probationem competere reſtitutionem in integrum, de quo late Storrin *in tract. de reſtitutione in integrum*, ubi utramque opinionem refert. Ego autem eam, quæ affirmat competere beneficium reſtitutionis, veriorem judico. Quia licet ad valorem contractus matrimonii ſufficiat ætas per jura deſignata duodecim & quatuordecim annorum, ea tamen exceptio quædam a regula generali de reſtitutione minorum exiſtimanda eſt, & ideo firmat regulam in contrarium. Unde ad reliquos omnes caſus excepto matrimonii contractu minor remanet, & gaudet reſtitutionis beneficio. Maxime cum in hac parte grave illi præjudicium & damnum ſequeretur, ſi maneret indefenſus ob lapſum termini, & omiſſam probationem. 12

LIBER

Digitized by Google

LIBER DECIMUS
DE PRIMO
EFFECTU CONJUGII,
HOC EST
DE POTESTATE DOMINATIVA
Conjugum in Corpus, & Voluntatem.

EXplicatis his, quæ cum matrimonio pugnant, agendum jam de effectibus Conjugii. Sunt autem præcipui ejus effectus poteſtas dominativa mutua, ex qua naſcitur & uſus corporis in actu conjugali, & poteſtas irritandi vota, ſimiliter legitimatio filiorum, & denique communio bonorum, honoris, & fori. De primo effectu agemus in hoc libro, de aliis vero in ſequenti.

CAPUT PRIMUM.

Actum conjugalem eſſe licitum.

SUMMARIUM.

1 *Uſum matrimonii eſſe actum bonum in genere ſuo.*
2 *Objicitur primo ex Siricio.*
3 *Objicitur ſecundo ex Origene.*
4 *Objicitur tertio ex Hieronymo.*
5 *Poſſe eſſe meritorium gratiæ ex opere operantis, nunquam tamen ex opere operato.*

1 CErtam in primis eſt ex doctrina Catholica uſum matrimonii non eſſe actum ex ſe malum, ſed potius ex ſe licitum & honeſtum. Sic contra nonnullos hæreticos, qui ex eo capite reprehendunt matrimonium, docet Catholica veritas, & communis Pati am ſenſus, quem adduximus ſupra *lib.* 1. cum probaremus licitum eſſe contractum matrimonii, hoc enim ex eo ſequitur manifeſte. Nam cum ex matrimonio oriatur obligatio ad actum coojugalem, ſi actus conjugalis malus eſſet, matrimooinm etiam iniquum eſſet, eo quod obligaret ad malum & peccatum. Adde etiam in eo actu conjugali ſervari juſtitiam, cum reddatur id quod debetur, debent enim ſe invicem ſibi conjuges juxta Paulum.

2 Sed adverſus hanc doctrinam Catholicam poteſt objici primo ex Sitiçio Papa ad Himerinm Tarraconenſem Epiſcopum, ubi verba illa Apoſtoli, *Qui in carne ſunt, Deo placere non poſſunt*, ad conjugium accommodare videtur, quaſi qui nuptiis copulantur, Deo placere non poſſint. Idem cum prohibet ſacerdotibus matrimonium, illis verbis utitur, *Sancti eſtote, quoniam ego ſanctus ſum, & mundamini qui fertis vaſa Domini.* Eſt ergo immunditia in conjugio in ejuſdem epiſt. *cap.* 5. *matrimonium pollutionem* vocat. Sed reſpondetur in primis, ut ab hoc ultimo incipiamus & dico non matrimonium appellari *pollutionem* a Siricio, ſed conjunctiones illicitas aliquorum, qui peracta pœnitentia ad eas redierunt, propter quas egerunt pœnitentiam. De his enim agit, qui acta pœnitentia inhibitos denuo appetivere concubitus. Sic reſpondet Bellarminus *tom.* 1. *lib.* 4. *de Romano Pontifice*, *cap.* 10. Verum etiam reſponderi poteſt Siricium loqui de matrimoniis etiam pœnitentium, quibus erant prohibita conjugia, ut alibi dico, & multis teſtimoniis oſtendo. Quam conjunctionem *pollutionem* vocat; quia contra legem inita matrimonia erant, ſicut matrimonium ejus, qui poſt votum contrahit, ſacrilegium appellari poteſt, ob peccatum in eo contrahendo commiſſum, licet valeat. Deinde dico *cap.* 6. & 7. *ejuſdem epiſtolæ*, Siricium reprehendere conjugia clericorum, qui jam in ſacris conſtituti erant, quibus perpetuo in Eccleſia Latina prohibita fuere conjugia, ut ſupra *lib.* 7. licet non omni tempore fuerint invalida, ut etiam ibidem explicatum eſt. Quare dicit Siricius clericos viventes in carne, hoc eſt, turpiter viventes, Deo placere non poſſe in illicitis matrimoniis. Nam licet eo tempore non eſſent irrita, attamen eorum uſus, cum voto caſtitatis tenerentur, non poterat ſine peccato eſſe. Et ideo etiam recte addidit Siricius, *Sancti eſtote, quoniam ego ſanctus ſum.* Peccabant enim in hujuſmodi actu conjugii ratione voti, ſicut & qui conjugati aſſumpti fuerant ad ſacros ordines, peccabant accedentes denuo ad uxores poſt emiſſum votum, non quidem contra temperantiam, ſed contra religionem, quod ſatis erat, ut actus ille diceretur immundus, & iniquus ob violationem voti, cujus habenda ratio. Addo etiam aliqua ratione poſſe dici ea verba Pauli, quæ adducit Siricius, de legitime contracto matrimonio, quam ſtatim explicabo.

Secundo objicitur textus *in c. connubia* 32. *quæſt.* 2. quod eſt Origenis *homil.* 6. *in Numeros*, ubi dicitur in coitu, & actu conjugali non adeſſe præſentiam Spiritus ſancti. Reſpondet Bellarminus *tom.* 3. *de matrim. lib.* 3. *cap.* 5. in primis non eſſe tantæ auctoritatis in Eccleſia, ut ejus teſtimonio moveri debeamus. Deinde Origenem eo loco nihil certi pronunciaſſe, inquit enim, *Ego autem, licet non uſquequaque pronunciem, puto tamen, &c.* Denique Origenem, cum dicit in illo actu non adeſſe Spiritum ſanctum, non dicit nullo modo adeſſe, ſed non adeſſe ad eum actum efficiendum ſpeciali aliquo anailio. Id enim Origenes docet, non omnia Sanctorum opera eſſe ex Dei auxilio. Quia quædam, etiam ſi a ſanctis fiant, mala ſunt: alia vero ſunt bona, ſed naturalia; & ideo non egent auxilium Spiritus ſancti peculiare, & inter hæc conſtituit opus conjugale. Cæterum ego clariorem eſſe puto Origenis ſenſum eo loco. Negat præſentiam Spiritus ſancti in eo actu, non in ordine ad gratiam actualem, vel habitualem, ſed in ordine ad gratiam gratis datam, ſcilicet, prophetiæ. Inquit enim: *Connubia legitima carent quidem peccato: non tamen tempore illo, quo conjugales actus geruntur, præſentia Spiritus ſancti dabitur, etiamſi propheta eſſe videatur, qui officio generationis obſequitur.* Negat ergo aſſiſtentiam Spiritus ſancti in ordine ad prophetiam. Quare nihil ex eo contra nos colligi poteſt. 3

Tertio objici poteſt Hieronymus, qui *lib.* 1. *contra Jovinianum*, actuum matrimonii *turpitudinem, & immunditiam* vocat ex illo 1. Regum 21. *ſi mundi ſint pueri, manducent*, & Apocalypſis 21. *Hi ſunt, qui cum mulieribus non ſunt coinquinati, virgines enim ſunt.* Deinde Gregorius *reſponſo* 10. *ad interrogationem Auguſtini, can. vir cum propria*, 33. *quæſt.* 4. inquit, *Vir cum propria uxore dormiens niſi lotus aqua intrare Eccleſiam non debet, ſed neque lotus ſtatim debet.* Sed ad Hieronymum, & duo ſacræ Scripturæ teſtimonia reſpondetur, actum conjugalem, quamvis ſine peccato fieri poſſit, habere tamen quandam turpitudinis notam, non quidem moralem in ordine ad Deum, ſed naturalem propter deformitatem, & rebellionem concupiſcentiæ, & membrorum. Inde enim oritur, ut homines hujuſmodi actibus vacaturi ſe ſe abſcondant, & *Levit.* 18. & 20. ejus actus inſtrumenta *turpitudo* 4

vocan-

vocantur. Ob hanc ergo cauſam dicitur Apocalypſ. 21. *Hi ſunt, qui cum mulieribus non ſunt coinquinati*, & 1. Reg. 21. *Si mundi ſunt pueri, manducent*, & eadem ratione Paulus 1. *Corinth.* 7. inquit: *Virgo cogitat quæ Domini ſunt, quomodo placeat Deo, ut ſit ſancta corpore, & ſpiritu*. Speciali ergo modo placet virgo, quo non placet conjugata, & ſpeciali modo virgo ſancta eſt corpore & ſpiritu, quo non eſt ſancta conjugata, ſcilicet, corpore, ob eam quam diximus turpitudinis naturalis notam ex concupiſcentia, & rebellione provenientem, quæ efficit pudore & verecundia. Ob eandem rationem Gregorius exigit, ut laventur, nec ſtatim Eccleſiam ingrediatur, ob decentiam quandam, ſicut & de actu pollutionis in ſomnis, quamvis ſine ullo peccato ſit, dixit Hieronymus contra Vigilantium: *Quod ſi me nocturnum phantaſma deluſerit, baſilicas Martyrum intrare non audeo, ita totus & animo, & corpore contremiſco*. Quibus loci ſacri reverentiam maximam oſtendit. Vel ideo ea dicit Gregorius, quia vix actus ille ſine veniali culpa exerceri poteſt, quamvis & ſine culpa poſſit, ut dixi ſupra *lib. 1. prope finem*. Alias objectiones omitto, quæ videri poſſunt apud Raiuerium de Piſis *verb. matrimonium, c. 11. col. pen.*

5 Ex his conſtat actum conjugii poſſe eſſe meritorium gratiæ ex opere operantis, ſi in gratia fiat, & cum debitis circumſtantiis, & fine, & ex auxilio gratiæ, ſicut loco citato retuli de ſanctis Joachim & Anna convenientibus, ex revelatione ſanctæ Brigittæ facta. Sed quærit Thomas Sanchez *lib. 9. diſp. 1. num. 3.* An in eo actu detur gratia ex opere operato. Reſpondet duo. Primo eſt tunc non conferri, quia actus conjugalis non eſt ſacramentum, neque pars ſacramenti, quod recte ab illo dictum eſt. Addit autem ſecundo non recte antiquitus, cum matrimonia clandeſtina erant valida, dum ſponſalia de futuro tranſibant per copulam in matrimonium, dari gratiam ex opere operato in ea priori copula. Hoc tamen longe diſtat a veritate. Quia non erat copula, quæ efficiebat ſponſalia tranſire in matrimonium, ſed conſenſus præcedens copulam ſufficientibus ſignis ante copulam explicitus, quem præſumit Eccleſia adfuiſſe ante copulam, ut explicui ſupra *lib. 2.* Quare in eo conſenſu ſignificato dabatur Sacramenti gratia ex opere operato, non in copula. Irrident enim hæretici nonnullos Catholicos, & merito in hac parte, quod illis venerit in mentem in copula dari gratiam ex opere operato, & copulam eſſe ſignum ſenſibile, quo Sacramentum matrimonii conficeretur.

CAPUT II.

De obligatione, quæ naſcitur ex conjugio in ordine ad actum conjugalem.

SUMMARIUM.

1 *Ex matrimonio oriri duplicem obligationem poſitivam, & negativam.*
2 *Debitum hoc reddendum petenti.*
3 *Tacite etiam peti, & cujus virtutis actus ſit.*
4 *Ex genere ſuo eſſe peccatum mortale non reddere.*
5 *Aliquando eſſe veniale ex levitate materiæ.*
6 *Eſſe obligationem conſervandi vires, ut fiat conjux impotens.*
Inſeruntur nonnulla, ibidem, & num. 7. & 8.

1 EX contracto legitime matrimonio duplex obligatio oritur in ordine ad uſum corporum, una negativa, & alia poſitiva. Negativa eſt non tradendi corpus ſuum alteri viro, vel fœminæ, æqua enim eſt utriuſque conditio. Quare etiamſi matrimonium contractum ſit ad caſte vivendum, vel inter impotentes cognita impotentia, hæc obligatio ſemper perſeverat, & ratione hujus obligationis, qui accedit ad alium vel aliam, adulter eſt, obligat ſemper, & pro ſemper, ſicut de quavis negativa obligatione dicendum eſt. At poſitiva obligatio eſt reddendi debitum conjugi petenti, vel tacite, vel expreſſe. In qua obligatione juxta dicta ſupra *lib. 1.* jus quidem exigendi, hoc eſt, poteſtas in corpus illud in ordine ad uſum tranſiit in poteſtatem conjugum, eſt paſſio neceſſario conſequens matrimonium, & ab illo inſeparabilis. At jus iſtud impediri poſſe diximus, vel impotentia, vel voto. Ex quo efficitur, ut licet acceſſus in eo caſu non eſſet contra juſtitiam, eſſet tamen contra religionem, vel etiam virtutem. Loquor autem quando communi modo, & abſolute contrahitur, & tunc dico naſci mutuam obligationem reddendi debitum. Quæ obligatio; cum ſit affirmativa, obligat ſemper, ſed non pro ſemper, ſed cum alter conjux recte, & legitime petierit. Dixi *recte*, & *legitime*, quia multa ſunt, quæ impedire poſſunt debiti redditionem, excuſareque a reddendo, quæ in ſequentibus explicanda ſunt.

Dixi eſſe obligationem reddendi debitum petenti, 2 quia revera ex matrimonio non oritur obligatio petendi; in nullo enim caſu tenetur petere, cum etiamſi in eo ſit periculum incontinentiæ, poſſit orationibus, & jejuniis mederi periculo. Tum etiam, quia non eſt obligatio reddendi, niſi petatur: talis enim eſt hujus debiti natura, ut non debeatur niſi cum exigitur. Dixi etiam *tacite*, vel *expreſſe*. Nihil enim refert, an petatur verbis, vel factis. Sæpe enim fœminæ naturali pudore impeditæ non petunt expreſſe, ſed tacite, & aliquibus ſignis. Quare, ſi prudenter judicet vir ex ſignis peti debitum a fœmina, & appeti copulam, tenetur tacite petenti, ut eſt communis Doctorum ſententia. Atque id quidem præ naturali fœminæ verecundia frequenter in illis accidet, in viris rarius. Quod ſi aliquis vir, vel ob naturalem pudorem, vel ob reverentiam erga fœminam, quæ magnæ auctoritatis eſt, vel ob ejus morum aſperitatem, non auderet verbis petere, ſed ſignis poſtularet, eadem prorſus ratio eſſet: tenetur enim fœmina reddere viro tacite petenti, ut cum communi ſententia docet Thomas Sanchez *diſp. 2. num. 4. & 5.*

Addo etiam eſſe tacitum petendi genus neceſſitatem 3 ipſam, & periculum incontinentiæ in conjuge. Quare ſi vir attenta ſuæ uxoris natura, ingenio, & moribus, prævideat periculum incontinentiæ in aliquo caſu, tenetur illi ſubvenire exigendo ab ea debitum: quæ exactio in eo caſu potius redditio quædam eſt, quæ neceſſitati clamanti, & exigenti ſubvenitur. Matrimonium namque etiam in remedium concupiſcentiæ inſtitutum eſt: & ad bonum fidei ſpectat vitare etiam periculum. Cujus autem virtutis actus ſit redditio debiti in eo caſu, diſputat, Thomas Sanchez *diſput. cit. num. 7.* affirmatque potius eſſe actum charitatis, quam juſtitiæ. Dicendum tamen eſt, ſi ſequamur opinionem eorum, qui dicunt actum moralem non poſſe eſſe in duplici malitia, aſſerendum eſt actum illum, ſi fiet ex fine ſubveniendi ruinæ proximi, eſſe quidem charitatis formaliter: materialiter vero juſtitiæ. Quia redditur debitum neceſſitati ex contracto, ex quo etiam eſt obligatio vitandi fornicationem in conjuge. At ſi ex ſuo, & proprio fine, ſcilicet, reddendi debitum exerceatur, erit juſtitiæ. Quod ſi actus ex aliorum ſententia poteſt duas bonitatis ſpecies participare, eſſe quidem in duplici ſpecie, juſtitiæ, ratione finis proprii actus, & charitatis, ex fine adjuncto operantis.

Eſt autem peccatum mortale ex genere ſuo non red- 4 dere debitum conjugi petenti legitime, & rationabiliter. Quia cum actus ſit in materia juſtitiæ, in ea materia regulariter eſt obligatio mortalis, niſi excuſet materiæ levitas ex communi Doctorum ſententia. Quare ſi omnino neget ſine cauſa, mortale peccatum eſt, & ſi raro, & magna cum difficultate reddat: quia notabiliter defraudaret conjugem debito. Item ſi ex negatione debiti ſcandala, diſcordiæ, & inimicitiæ oriſentur, periculumque incontinentiæ timetur, ſive pollutionis ſecum, ſive cum alio, mortale peccatum eſt negare. Item, ſi conjuge ſe excuſante ea cauſa non omnino ſufficienti, alter conjux inſtanter peteret, negare non poſſet ſine mortali peccato. Quæ omnia cum aliis docet Sanchez *diſput. 2. cit. num. 14. 15. & 16.* Rebellus *lib. 2. de matrimonio, quæſt. 16.* Emanuel Sà *v. debitum conjugale, num. 11.* Hæc autem omnia intelligenda ſunt regulariter, & niſi ſubſit juſta negandi cauſa, de qua dicemus poſtea.

At quamvis hæc redditio debiti ſit in materia juſti- 5 tiæ, patitur aliquando levem materiam, ita ut ratione levitatis materiæ non ſit culpa mortalis negare debitum conjugi petenti, ut quando non ſæpe negaret; ſed vel una, vel altera vice; vel ſi petenti mane, reddat nocte, aut paulo poſtquam petit, vel ſi nimis immoderate alter peteret, & ille juxta rationis metas redderet: aut etiam, quando non ita inſtanter petit ſibi reddi, ſed remiſſe. Quod ex natura, ingenio, & moribus petentis prudentis arbitrio judicandum eſt, Emanuel Sà *loco citato numer. 18.* Sanchez *diſputat. citat. numer. 11. 12. & 13.* Limitant autem prædicti DD. hæc eſſe vera, niſi in petente ſubſit periculum incontinentiæ, tunc enim regulariter illi ſubveniendum eſt ſub mortali. Dico *regulariter*, quia contingere poteſt, ut ex parte ejus, a quo exigitur,

Digitized by Google

gitur, ſi juſta cauſa præponderans negandi, de quo infra.

6 Ex doctrina hactenus tradita colliges hanc univerſalem regulam, obligationem eſſe in conjugibus conſervandi vires, quibus indigent ad moderate, & juxta rationem utendum conjugio. Nam lex juſtitiæ, quæ obligat ad reddendum, obligat etiam ad media neceſſaria, ut reddi debitum poſſit. Ex qua regula fit primo peccare mortaliter eum, qui mediis illicitis ſe reddit impotentem ad vacandum actibus conjugalibus. Unde ſi vel pollutionibus voluntariis, vel ad alias accedendo, ſe reddit notabiliter impotentem, ut non poſſit reddere debitum uxori juxta leges prudentiæ exigenti, peccat, ſi ad id advertat, duplici peccato, & contra caſtitatem, & contra juſtitiam.

7 Deinde fit ex eadem regula, ſi quis jejuniis, vel abſtinentiis ſe reddat etiam notabiliter impotem, peccare mortaliter, & teneri non ſervare. Quod verum eſt, ſive jejunia ſint voluntaria, ſive ex Eccleſiæ præcepto, quia fortius eſt iſtud juſtitiæ vinculum. Hoc autem decernendum erit attenta valetudine viri, & uxoris conditione, & ingenio. Quædam enim ſegnius, quædam ardentius incitantur Veneris ſtimulis. Unde vota jejuniorum, abſtinentiæ, peregrinationum, & aliarum aſperitatum juxta hæc erunt licita, aut illicita, ſi obſtent, vel non obſtent redditioni debiti. An autem hæc vota conjugum ſint ipſo jure irrita, dicam infra iſto libro.

8 Rurſus etiam ex eadem regula infertur uxorem, ſi abſtinentiis, ac jejuniis pallida, & deformis reddatur; timerique poſſit ex ea cauſa odioſam futuram marito, & avertendum conjugis animum ab ipſa ad quærendas alias, quod attento viri ingenio, & moribus judicandum erit, teneri deſiſtere ab hujuſmodi abſtinentiis, etiamſi ſint ea Eccleſiæ præcepto ob eandem rationem ſtrictioris obligationis. Sic Armilla, Navarrus, Angles, Bartholomeus Ledeſma allegati, & probati a Sanctio *diſput. 3. cit. n. 11.* Emanuel Sà *verb. jejunium, num. 9.* Idem dicendum dicit Sanchez de fœmina nuptura, ſi illis reddatur deformis, quod aliquantulum durum videtur, Imo & addit idem auctor *num. 13.* eſſe obligationem fœminæ deſiſtendi a jejunio Eccleſiæ ad præceptum mariti, ſi notabiles diſcordiæ, & rixæ inde oriri probabiliter timeantur: pro qua ſententia refert Medinam, Bartholomæum Ledeſmam, Navarrum, & alios. Et idem docet Joannes Azor *tom. 1. inſtitutionum moralium, lib. 7. cap. 29. quæſt. 7.*

CAPUT III.

Statuitur generaliter doctrina ad cognoſcendum in genere, quando ſit licita redditio debiti.

SUMMARIUM.

1 *Quorundam explicatio.*
2 *Aliorum regulæ quatuor.*
3 *Vera regula duabus partibus conſtans proponitur, & explicatur,*
4 *Rejicitur quædam evaſio.*
5 *Secunda pars regulæ.*
6 *Aliorum fundamentis ſatisfit.*
7 *Obſervatio pro majori explicatione.*

1 ANtequam in ſpeciali explicemus caſus, in quibus non licet conjugi petere, aut reddere debitum, ſtatuamus in genere, quando liceat, aut non liceat. In quo explicando Doctores diviſi ſunt, cum tamen ſit res meo judicio certiſſima, & apertiſſima. Nonnulli ergo hac regula utuntur. Quando petere non eſt ſecundum ſe malum, ſed ſolum ex Eccleſiæ prohibitione, reddens minime peccat, imo peccatum eſſet non reddere. At ſi ex ſe ſit malum petere, non licet reddere. Hanc regulam tradit Abulenſis *cap. 5. Matthæi, quæſt. 224.* Hæc tamen regula falſa eſt; & nullo fundamento nititur, ut ex dicendis conſtabit.

2 Deinde Thomas Sanchez *lib. 9. diſput. 6.* qui rem hanc præ cæteris diſtinctius, & exactius explicare conatus eſt, 4. regulis utitur, ex quibus etiam varias caſuum deciſiones infert. Prima regula, quam tradit *num. 4.* eſt negativa. Non quoties peccat conjux petens debitum, peccat alter reddendo, neque eximitur ab obligatione reddendi. In ejus probationem duo adducit exempla. Primum eſt, ſi vir affectu fornicario velit uxorem cognoſcere, & ita exigat, petens lethaliter peccabit, at uxor tenetur reddere. Secundum eſt; ſi conjux exiſtimans eſſe nullum matrimonium ob impedimentum dirimens petat debitum, conjux certo ſciens non eſſe irritum, non poteſt debitum negare, quamvis alter eo errore ductus peccet exigendo. Probat etiam ratione. Quia reddens debitum inique petenti non cooperatur peccato exigentis, formaliter loquendo, quia tantum cooperatur actui ex ſua natura licito conjugatis, & quem ipſe debet alteri reddere, quantumvis ex parte alterius ſit peccatum. Reddens enim non cooperatur petitioni, ſed copulæ, quæ alias licita eſt, & a ſe debita. Et confirmat. Quia neque cooperatur directe, cum non invitet ad peccatum, neque indirecte, cum non teneatur evitare peccatum exigentis. Addit tamen idem auctor *num. 5.* Quoties abſque timore odii, & indignationis, aut incontinentiæ alterius conjugis peccantis in exactione, negare poteſt, teneri præcepto correctionis fraternæ ad avertendum alterum. Secunda regula eſt, quam habet *numer. 6.* Quoties exigens ſolius culpæ venialis reus eſt exigendo: reddens vacat culpa, teneturque reddere, quia ex juſta cauſa poterit excuſari ab ea culpa veniali. Tertia regula, quam habet *num. 7.* Quando exigere debitum eſt culpa lethalis, non ob aliquam circumſtantiam tenentem ſe ex parte actus, ſed ob circumſtantiam perſonalem, ut ſi malo fine petat, vel alligatus voto, vel impedimento affinitatis, tantum abeſt; ut reddens peccet, ut potius reddere teneatur. Probat, quia cum actus ille non ſit ex ſua natura illicitus, ſed tantum ea circumſtantia non ſe tenente ex parte reddentis, qui nullo defectu laborat, poterit eſſe non ſolum licitus, ſed debitus ex juſtitia. Secundo: Quia voto caſtitatis adſtrictus non amiſit dominium corporis alterius conjugis per matrimonium adquiſitum, ſed tantum peccat exigens in ordine ad Deum, cui fidem voti violat. Ergo conjux a quo exigitur, tenetur reddere rem ſuam; ſicut, ſi nummos apud alium depoſitos peteret aliquis ad fornicandum. Et confirmat a ſimili. Quia ſi quis certam quantitatem pecuniæ apud alium depoſuiſſet, & poſtea neque do- 4
nans, neque promittens, ſoli Deo voveret ſe illos minime petiturum, tenetur ille, apud quem depoſuit petenti reddere, utpote nullum habens jus retinendi, neque diceretur cooperari ſacrilegæ violationi voti. Ergo idem in iſto caſu dicendum eſt. Quarta regula quam habet *num. 16.* Quando petens delinquit mortaliter ob aliquam circumſtantiam illius actus, & non ſolum ob circumſtantiam perſonalem, tunc etiam reddere eſt mortale, ut ſi petat in loco ſacro, aut publico, aut cum periculo abortus, aut modo prohibito, quia tunc non ſolum petitio, ſed & redditio afficitur malitia, & ita utraque eſt illicita. In his duabus regulis etiam conſentit Ægidius *diſp. 34. dub. 4. concl. 1. & 2.* Cæterum iſtæ regulæ, neque ſolidæ ſunt, neque veræ, neque ſatis inter ſe cohærentes, ut ex dicendis conſtabit.

Quare ego unicam tantum conſtituo univerſalem regu- 3
lam, qua rem iſtam definio. Quotieſcumque petens debitum peccat in petitione, ſive ratione circumſtantiæ ſe tenente ex parte actus, ſive ex parte perſonæ petentis, ſi non eſt in poteſtate petentis ſe ab ea circumſtantia, quæ reddit illicitam petitionem pro ut tunc exercitam, liberare, eſt peccatum in reddendo. At cum petitio mala eſt circumſtantia, a qua ipſe petens ſe poteſt ipſa petitione perſeverante liberare, non eſt peccatum reddere. Hanc regulam tradidi *in lib. 7. de impedimentis matrimonii*; & quamvis non ita diſtincte explicent, concedunt tamen, qui docent peccatum eſſe reddere debitum conjugi petenti, cum eſt impeditus voto. Hi ſunt Ricardus *in 4. diſt. 32. art. 2. quæſt. 1.* Guillielmus Rubion *quæſt. 2. art. 2. concluſ. 2.* Aſtenſis *in ſumma 2. part. lib. 8. cap. 10. art. 2. quæſt. 2.* Sylveſter *matrim. 7. quæſt. 5. dicto 6.* Hugolinus *de matrimonio cap. 10. num. 2.* Paulus Comitolus *lib. 1. reſponſ. moralium, quæſt. 136. num. 9. verſic. Magis eſt generalis, & tota.* Favent etiam huic regulæ, qui docent, quando uterque conjux eſt dubius de validitate matrimonii, peccare utrumque ſi petat, & reddat, quos referam infra ſuo loco. Totam hanc regulam quoad utramque partem colligo ex doctrina, quam eleganter tradidit Gabriel Vaſquez *1. 2. diſp. 65. cap. 5. & 6. & in opuſc. de ſcandalo, art. 1. dubio 3.* & præcipue *art. 8. dubio 4. num. 31. & dubiis ſequentibus.* Ratio vero hujus regulæ, quoad primam partem, hæc eſt unica, & manifeſta. Quia reddens debitum illi, quem ſcit cum peccato petere ob impedimentum, quod ab eo actu hic & nunc exercito ſeparabile non eſt, cooperatur peccato alterius, quod committit in actu exteriori prave utendi corpore alterius conjugis. Ergo non licet. Antecedens probo. Quia ut ſic reddens dicatur cooperari peccato, non neceſſarium intendat ruinam proximi, ſed ſatis eſt cooperetur ad actum,

qui

qui hic, & nunc non poteſt fieri bene, vel male: ſed neceſſario male. At uſus illius corporis hic, & nunc, pro ut eſt ab eo homine impedito voto, vel impedimento, non poteſt bene fieri: neque enim in ejus poteſtate eſt tunc tollere impedimentum. Ergo cooperatur illi. Et explicatur amplius. Quia, ſi ille poteſt reddere licite petenti eo modo quo diximus, non ſolum poterit, ſed tenebitur, & ex conſequenti non reddans peccaret. Ergo contra virtutem aliquam. Contra nullam autem peccat. Non contra juſtitiam, quia petens inique nullum habet jus inique petendi: id enim poſſumus quod jure poſſumus. Quare licet ille, qui impedimentum habet voti vel loci, vel aliud, habeat dominium ejus corporis, cujus uſum exigit, id tamen dominium quoad uſum impeditum eſt voto. v. g. & non habet jus, niſi ad uſum licitum. Ille autem ſub ea circumſtantia eſt illicitus. Ergo non facit contra jus illius, qui negat in eo caſu.

4 Neque quidquam obſtat ea differentia de circumſtantia ſe tenente ex parte perſonæ, aut ex parte actus. Quia circumſtantia illa, quæ ſe tenet ex parte perſonæ, vitiat actum pro ut hic & nunc fit juxta vera principia Theologiæ; ſicut & actus ipſe confeſſionem administrandi vitiatur ex excommunicatione, qua tenetur ſacerdos, quamvis ſecundum ſe actus ille ſit bonus, & non afferat ſecum eam circumſtantiam, & alias licitum eſſet petere ſacramentum ab excommunicato, qui abſolvi non poteſt. Quod tamen falſum eſſe docet Gabriel Vaſquez *art.* 8. *en. dub.* 4. & nos oſtendimus ſupra *lib.* 5. ex manifeſta ratione, quia tunc petit ſacramentum ab eo, qui acquieſcens ejus petitioni non poteſt bene, vel male adminiſtrare ſacramentum, ſed neceſſario adminiſtrat male, cum non habeat copiam abſolutionis; & tunc petitio habet rationem ſcandali activi, quia petit id, quod neceſſario faciendum eſt male, ſi fiat. Sic ergo, qui cooperatur uſui corporis cum petente impedito, v. g. voto, peccat; quia licet ille uſus, ex ſe ſit licitus, & non afferat ſecum eam circumſtantiam voti, at pro ut hic & nunc exercetur, non eſt licitus. Circumſtantia enim illa vitiat non ſolum petitionem, ſed etiam uſum petentis, cui uſui alter cooperatur reddens. Et explicari poteſt exemplis. Is enim, qui miniſtrat carnes in die Veneris, aut cœnam jejunanti parat, peccat; quia actus ille, licet ſecundum ſe non ſit illicitus, attamen ex circumſtantia temporis illicitus eſt. Item ſi quis miniſtraret cœnam ſcienti habere votum jejunandi illo die, peccaret: vel qui miniſtraret carnes Carthuſiano, quem ſciret non poſſe carnes comedere, cum tamen hæc omnia non ſint ſecundum ſe mala, ſed ex circumſtantia perſonæ.

5 At quando is, qui petit male ideo male petit ex aliqua cauſa, quam ipſe tollere & removere ab eadem petitione poteſt, licite reddo; ut cum petit ex pravo fine, licite reddo, & peto. Quia cooperor actui, quem ille hic & nunc poteſt bene exercere, & ſua culpa facit male, & ideo mihi non imputatur ejus peccatum. Hac ratione non peccat, qui petit ſacramentum confeſſionis ab eo ſacerdote, quem ſcit eſſe in peccato mortali, quia poteſt habere actum contritionis, quo digne miniſtrat, & ſua culpa non habet. Hac etiam ratione non peccat, qui petit mutuum ab uſurario, quem ſcit exacturum uſuras, quia ille petit tantum mutuationem pecuniæ, quam poſſet bene exercere. Nec etiam peccat ex eadem ratione, qui dat pecuniam exactam ab uſurario, quia actus ille dandi etiam hic & nunc non eſt malus, & actum accipiendi poſſet uſurarius bene exercere reddendo, quod datur ultra ſortem, & ſua culpa facit male. Itaque uno verbo rem iſtam comprehendens dico. Quoties peto actum ab aliquo, vel adjuvo ad actum, qui hic & nunc non poteſt ab illo fieri, bene vel male, pecco, & cooperor peccato illius. At cum poteſt fieri bene: & culpa facientis fit male, non pecco, neque cooperor. Quam doctrinam late docui ſupra *lib.* 5. & ex ea ſatis multa deduxi in praxi valde neceſſaria.

6 Ex his jam facile eſt reſpondere ad fundamenta Sanchii. Et ad ea, quibus primum regulam negativam probat, facillima eſt ex dictis ſolutio. Ad primum exemplum dico poſſe reddi debitum conjugi petenti ex pravo fine, quia ille actus numero poteſt ab illo bene fieri, & ejus culpa ille uſus eſt malus, quod ſecus contingit, quando, qui petit, aliquo voto vel impedimento tenetur. Ad ſecundum exemplum dico, ſi conjux reddens ſciat dubium alterius, non poſſe reddere petenti, licet poſſit petere. Quod manifeſte convincitur ex eo, quod cum uterque dubius eſt, non poteſt reddere, nec petere. Si enim non eſſet peccatum in reddendo petenti cum dubio, impediti quidem illi eſſent ratione dubii ad petendum; non autem ad reddendum. Ad rationem etiam conſtat, Oſtendimus enim, quomodo in ea redditione cooperetur peccato alterius in eo pravo uſu. Miniſtrat enim materiam ſui corporis, qua non poteſt alter bene vel male uti, ſed neceſſario male: ſicut famulus etiam ex præcepto, & ſubjectione, domino jejunanti miniſtrans cœnam aut carnes, peccat & cooperatur ob miniſtrationem materiæ. Similiter etiam ad fundamenta tertiæ regulæ facile reſpondetur. Ad primum dico, actum illum & uſum corporis tunc non tantum eſſe malum ex parte petentis, ſed etiam ex parte reddentis, quia miniſtrat materiam illicito uſui hic & nunc. Ad ſecundum dico, quamvis adſtrictus voto caſtitatis adhuc habeat dominium corporis conjugis, tamen dominium illud impeditum eſt quoad uſum propter rationem dictam. Quare exemplum, quod adducitur de reddente nummos deponenti, quem ſcio repetere illos ad fornicandum, non eſt ad rem, nam finis adjungitur ex malitia operantis, & poſſet hic & nunc bene uti ſalva redditione, ſicut dicebamus, cum petit uſum corporis ex pravo fine. Ad confirmationem dico, ſi ille, apud quem depoſita pecunia eſt, ignarus eſt voti, ignorantia excuſatur, & non peccat reddendo. At ſi conſcius voti eſt, jam ille poterit in ſuos uſus conſumere, ſi cum vovit non petere, votum fecit de non extrahendo ea poteſtate illius, neque per ſe, neque per alium, fuit enim illa quædam donatio. At ſi tantum votum fuit de non extrahendo per ſe, non poteſt reddere illi petenti, bene tamen alteri petenti ejus nomine.

Addendum tamen, quo ea regula perfecte tradatur, 7 cum leges aliqua decernunt, quæ pugnant cum debiti ſolutione, attendendum eſſe, quod vinculum ſit fortius, ut notavit Scotus *in* 4. *diſt.* 32. tunc enim vinculum fortius prævalere debet. Hinc colliges, cum ex copula periclitatur vita, vel ſalus alterius conjugis, non reddendum debitum, quia fortius eſt vinculum vitandi homicidium, & tuendi propriam vitam, quam vitandi incontinentiam alterius conjugis, qui ſe, ſi voluerit, continere poteſt. Similiter, ſi prolis abjiciendæ eſt probabile periculum, aut quod monſtruoſe effingatur, aut ſi jam peperit, & uxor puerum educatura re vera ſit præ ſua inopia, & ſi prægnans fiat ex lacte jam gravidæ, imminet probabile periculum vitæ pueri, aut ſi novam prolem ſuſcipiat, pudicitia & uxoris & filiarum, quas ante ſuſceperat, periclitatur, cum illis alendis atque educandis non ſufficiat, non poteſt reddere propter eandem rationem. Item urgente obligatione voti, ob quod inique petit, qui exigit, vel injuria conſtante ob adulterium, vel intra duos menſes a matrimonii contractu: præponderat enim, & potius eſt jus negantis, ut infra latius & ſigillatim explicabo. At cum præcepta occurrunt Eccleſiaſtica de continentia ſervanda temporibus feſtivis, aut jejuniorum, aut ob percipienda ſacramenta, non adeo ſtricte obligant, ut præponderent periculo incontinentiæ, ut explicuit Nicolaus I. ad conſulta Bulgar. *c.* 50. *&* 63. quem latius infra referamus.

CAPUT IV.

Quando ratione temporis ſit illicita conſummatio matrimonii.

SUMMARIUM.

1 *Quid agendum.*
2 *Peccatum eſſe conſummare ante denuntiationes.*
3 *Non eſſe peccatum conſummare ante benedictiones.*
4 *Objiciuntur nonnulla & diluuntur, &* 5. 6. 7. 8.
9 *Alia probatio noſtræ ſententiæ.*
10 *Ratione ſcandali, aut excommunicationis poſſe contingere peccatum.*
11. *De conſummatione intra bimeſtre, remiſſive.*

Diximus licere actum conjugii abſolute loquendo, 1 & obligationem naſci ex matrimonio ad uſum corporum, Reſtat faciamus gradum ad examinandum: quando ſit peccatum in prima conſummatione matrimonii, & deinde dicemus de peccato in conſequentibus actibus conjugalibus. Poteſt autem illicita reddi conſummatio, aut quia extra tempus debitum exigitur, ut conſumetur, aut ratione alterius impedimenti. Primum expediemus *in hoc cap.* ſecundum vero *in ſequenti*.

Primum ergo tempus, de quo dubitari poteſt, illud 2 eſt,

eſſe; an quando denuntiationes ex cauſa omittuntur, ne matrimonium malitioſe impediatur, peccatum ſit conſummare, ante aliquam vel aliquas denuntiationes factas juxta Epiſcopi vel Ordinarii decretum. Extat enim decretum Tridentini *ſeſſ. 24. de matrim. cap. 1.* cum agit de denuntiationibus ex cauſa omittendis in hæc verba: *Coram parocho, & duobus aut tribus teſtibus præſentibus matrimonium celebretur, deinde ante illius conſummationem denuntiationes in Eccleſia fiant, ut, ſi aliqua ſubſint impedimenta facilius detegantur, niſi ordinarius ipſe expedire judicaverit, ut prædictæ denuntiationes remittantur.* Circa quod decretum nonnulli exiſtimant non eſſe peccatum conſummare ante denuntiationes, quando parochus & ipſi contrahentes ſciunt nullum ſubeſſe impedimentum. Nam ſi de eo dubii ſint, aut non certi, abſque controverſia eſt peccare mortaliter. Sic Bartholomæus Ledeſma *de matrimonio, quæſt. 22. in fine.* Petrus Ledeſma *de matrimonio, quæſt. 45. art. 3. fol.* 180. & alii. Mihi tamen probabilius videtur eſſe peccatum mortale ante denuntiationes conſummare etiam in eo caſu, docet cum aliis Thomas Sanchez *lib. 3. de matrimonio, diſp. 11. n. 3.* Probat, quia matrimonium intrinſece ordinatur ad copulam, & prohibetur ante denuntiationes, ne forte ſiat copula fornicaria. Sed hæc ratio inefficax eſt, ſi jam facta eſt ſufficiens diligentia a parocho & contrahentibus, & ſciunt nullum ſubeſſe impedimentum. Quare ea mihi videtur eſſe ratio legitima; Quia lex Tridentini de præmittendis denuntiationibus, niſi remittantur ordinarii judicio, vel omnino vel ex parte, obligat ſub mortali, & fundatur in præſumptione ut plurimum. Ergo, quamvis in eo caſu ceſſet inconveniens, adhuc obligat lex, quia non ceſſat præſumptio ut in plurimum. Quam doctrinam ſupra ſatis explicui *lib. 5.* Ex qua concluſione facile colligitur, non ſolum peccatum eſſe in prima conſummatione, ſed etiam in aliis, donec denuntiationes fiant, aut omnino remittantur, ex eodem fundamento. Semper enim manet ejus legis obligatio, ut recte etiam docuit Sanchez *diſp. 11. cit. num. 5.*

3 Secundum tempus eſt, quod intercedit a contracto matrimonio uſque ad benedictiones Eccleſiæ. Quare dubitari poteſt, an ſit peccatum mortale conſummare ante acceptam benedictionem. Nonnulli peccatum mortale eſſe dicunt. Antoninus *3. p. tit. 1. c. 16.* Alii mortale tantum agnoſcunt in prima conſummatione, non vero aliis actibus conjugalibus, qui ſequuntur. Alii eſſe peccatum in petendo, non autem in reddendo. Alii denique non eſſe mortale, ſed veniale, quod plerique docent. Et quidem, ſi ex cauſa differantur benedictiones, communis Doctorum ſententia eſt licere ante illas actum conjugalem; Azor *tom. 3. inſtitut. moral. lib. 3. c. 31. quæſt. 9.* Deinde dico mihi probabilius videri, neque eſſe peccatum aliquod veniale abſolute loquendo, & ſecluſo ſcandalo aut excommunicatione. Sic Navar. Vera-Crux, Palacios, & alii, quos refert, & ſequitur Sanchez *lib. 3. diſp. 12. n. 6. & 7.* & Joannes Azor *quæſt. cit.* Cujus ſententiæ ea unica ratio eſt. Quia vel hæc obligatio provenit ex naturali jure, vel Eccleſiaſtico. Non primum. Quæ enim naturalis connexio eſt matrimonii cum Eccleſiæ benedictionibus: cum matrimonium ſit contractus de jure naturali, benedictiones vero inductæ ſint auctoritate Eccleſiæ. Neque etiam ſecundum: quia Tridentinum *ſeſſ. 24. cap. 1.* tantum dixit, *Hortatur ſancta Synodus*, quo verbo conſilium, non præceptum indicatur: ſicut & cum idem Concilium loquebatur de præmittenda confeſſione, ante contrahendum matrimonium, uſum eſt eodem verbo. Nullus autem dicet eſſe præceptum præmittendi confeſſionem ante aliquod ſacramentum excepta Euchariſtia quamvis ſit conſcius culpæ mortalis, ſed ſufficere contritionem veram vel æſtimatam, ut indigne accedat.

4 Sed ſolent adduci nonnulla ex jure Eccleſiaſtico, quæ videntur continere præceptum. Primo adducitur decretum Evariſti Papæ *in can. aliter 30. q. 5. Aliter non ſit conjugium, niſi ſuo tempore ſacerdotaliter, ut mos eſt, cum precibus, & oblationibus a Sacerdote benedicantur.* Sed jam ſupra *lib. 2. cap. 1.* de hoc textu late locuti ſumus, & oſtendimus tempore Evariſti Papæ non fuiſſe validum matrimonium abſque ea ſolemnitate, & irritum quodcumque clandeſtinum.

5 Secundo adducit ex Siricio Papa in epiſt. ad Himerium Tarraconenſem Epiſcopum *c. 4.* ubi ait: *Illa benedictio, quam nupturæ fœminæ Sacerdos imponit, ſacrilegium eſt ſi violetur.* Verum eo loco Siricius nomine benedictionis tanquam a ſigno, & a poſteriori explicuit matrimonii vinculum, quia non dabatur niſi contracto matrimonio; & non loquitur de violatione benedictionis, ſed de violatione conjugii. Verba apertiſſima ſunt, ſic enim habent: *De conjugali autem violatione requiſiſti, ſi deſponſatam alii puellam alter in matrimonium poſſit accipere. Hoc nefas omnibus modis inhibemus. Quia illa benedictio, quam nupturæ Sacerdos imponit apud fideles, cujuſdam ſacrilegii inſtar eſt, ſi illa tranſgreſſione violetur.* Quare non probo duas interpretationes, quas adducit Sanchez *diſp. 12. cit. num. ſin.* Prima eſt loqui Siricium, quando prorſus, & omnino omittitur benedictio. Secunda eſt, loqui de ſecundis nuptiis, in quibus non benedicitur vidua. Ex verbis enim relatis ſatis conſtat utramque interpretationem alienam eſſe a Pontificis mente.

Tertio adducitur ex Concilio Lugdunenſi, & habetur *in can. nulli 30. quæſt. 5.* ibi, *Nulli ex propinquitate ſui ſanguinis uxores ducant, nec ſine benedictione Sacerdotis.* Sed hoc textu in primis forte idem præcipitur, quod ab Evariſto præceptum fuerat, & ita utriuſque idem erit judicium. Vel dico in eo canone tantum haberi, ne prætermittantur benedictiones, non vero ne conſummetur matrimonium ante benedictiones, quod nos intendimus. 6

Quarto adducitur ex *can. conſanguineorum 35. q. 4.* ubi ſine benedictione copulati non admittuntur ad teſtimonium. Sed dico puniri illos, quia clandeſtine contraxerant, & ideo arceri a teſtimonio ferendo. Quare exiſtimo etiam tempore Concilii Carthaginenſis invaluiſſe legem Evariſti, ſicut *lib. 2. cap. 1.* oſtendimus etiam adhuc ſervatam multo poſtea tempore Baſilii, Ambroſii, & Hormiſdæ, & eo tempore non contrahi matrimonium ſine illis benedictionibus, quia utrumque fiebat ſimul; quod etiam nunc inter aliquos fideles conſuetudine receptum eſt, ut ſimul in Eccleſia & matrimonium contrahatur, & ſponſi benedicantur. 7

Quinto adducitur ex Concilio Carthaginenſi IV. *Sponſus & ſponſa, cum benedicendi ſunt eadem nocte pro reverentia benedictionis in virginitate permaneant.* Explicat Thomas Sanchez de conſilio, non de præcepto. Ego tamen dico loqui Concilium juxta legem Evariſti, & nomine benedictionis intellexiſſe matrimonium ipſum, quia ſine ea ſolemnitate non fiebat. Denique dico, quamvis his canonibus præceptum eſſet, ut non conſummaretur matrimonium ante benedictionem, tamen conſuetudine contraria abrogatum, & ita explicatum in Tridentino; cum dixit tantum ſe hortari, ut non conſummarent ante benedictiones. 8

Sed & præterea alii noſtram ſententiam hac ratione confirmant. Quia jure Eccleſiaſtico cautum eſt, ut intra bimeſtre tempus a matrimonio poſſit conjux deliberare de religione ſuſcipienda, & non poſſit cogi ad reddendum debitum. Quod ſi non poſſent licite conſummare ante benedictionem, ſequeretur non tantum bimeſtri, ſed multo tempore non poſſe cogi ad conſummandum, cum ſæpe differatur per annum, quia non poſſet ſine peccato conſummare. Diceret quis poſſe benedici ſtatim poſt bimeſtre, & ita conſummare, cogereturque benedictionem accipere; altero conjuge petente bimeſtri elapſo conſummationem. Sed hæc ſine ullo juris fundamento dicuntur. 9

Hæc autem noſtra ſententia intelligenda eſt abſolute loquendo. Nam ratione ſcandali provenientis, ex eo quod conſummetur ante benedictionem, vel ob excommunicationem latam contra eos, qui ante benedictionem conſummant, poſſet eſſe peccatum mortale. At quando ratione iſtorum contigerit eſſe peccatum, tantum erit in prima conſummatione; non poſtea, cum ea prohibitio ſi eſſet, ſolum reſpiceret debitum ordinem: ſic Sanchez *diſp. 11. cit. num. 11.* Sed non video, cur, qui omitteret denuntiationes, peccaret ſemper, quoties uteretur conjuge illis non præmiſſis: at qui benedictiones omittit, non peccet, quoties conſummat ante benedictionem? Sed ad hoc reſponderi poſſet diverſam eſſe rationem utriuſque legis. Prima enim fundatur in præſumptione fraudis vel impedimenti, quæ præſumptio ſemper perſeverat, donec denuntiationes præmittantur. At vero ſecunda lex non fundatur, niſi in quadam decentia prædictum ordinem ſervandi, & ita non ſervato eo ordine in prima conſummatione, nullum deinceps peccatum eſt. 10

Tertium tempus eſt bimeſtre, quod ad deliberandum datur a contracto matrimonio. Sed ſi conſentiat uterque nullum peccatum eſt. Si aliquis ex eis renuat, alter non habet jus petendi, & ſi per vim extorqueat, peccabit mortaliter, quia violat jus alterius in re gravi: cum reddat ea copula alterum inhabilem ad ingreſſum religionis, ut dixi ſupra *lib. 9. cap. 9.* 11

CAPUT

CAPUT V.

De impedimento conſummandi, vel petendi, aut exigendi ex emiſſo voto.

S U M M A R I U M.

1 *Quid agendum.*
2 *Qui emiſit votum religionis, obligari ad ingrediendum ante conſummationem.*
3 *Peccare eum qui tenetur eo voto, in conſummatione non contra caſtitatem.*
4 *Tantum peccare in prima conſummatione.*
5 *Qui tenetur voto caſtitatis emiſſo ante matrimonium, non poteſt conſummationem petere.*
6 *Illum poſt conſummationem obligari ad reddendum debitum.*
7 *Defuncto altero conjuge obligari ad abſolutam caſtitatem.*
8 *An peccet prima vice reddendo ex alia quæſtione pendere.*
9 *An contrahens cum voto caſtitatis teneatur ante conſummationem ad religionem tranſire. Prima opinio negans.*
10 *Secunda opinio affirmans.*
11 *Eluitur argumentum.*
12 *Prima ſententia præfertur.*
13 *Quid de eo qui vovit virginitatem.*
14 *Quid de voto ſuſcipiendi ſacros ordines, varia ſententiæ.*
15 *Prima opinio præfertur.*
16 *Quid de voto non contrahendi matrimonium.*
17 *Objectio diluitur.*
18 *Quid dicendum de his votis emiſſis poſt contractum ante conſummationem.*
19 *Quid quando emittantur poſt matrimonium conſummatum ſine licentia conjugis.*
20 *Quid quando de licentia conjugis.*
21 *Quid quando mutuo conſenſu emittant ea vota.*

1 POteſt reddi illicita conſummatio matrimonii ratione alicujus voti antea emiſſi, quod iſto cap. explicare aggredimur. Et primo loco agemus de voto caſtitatis, ſimplici inquam, nam cum ſolemni non contrahitur valide matrimonium juxta dicta ſupra *lib.* 7.

2 Primo ſi loquamur de voto religionis, certum eſt illum, qui emiſit religionis votum, obligari ante conſummationem matrimonii ad ingrediendum religionem. Ratio eſt manifeſta. Quia ante conſummationem matrimonii poteſt votum illud implere. Ergo tenebitur.

3 Secundo etiam certum eſt eum, qui tenetur eo voto, peccare in conſummatione matrimonii, non quidem contra caſtitatem, pono enim non emiſiſſe votum caſtitatis, ſed religionis. Peccat ergo contra votum religionis, quia libere apponit impedimentum impletioni voti, cum poſt conſummationem matrimonii non poſſit ille ad religionem tranſire, ut dixi *lib. præcedenti*.

4 Tertio etiam conſtitutum eſt apud Doctores eum, qui habet votum religionis, in prima tantum conſummatione peccare: poſt conſummationem autem perinde poſſe petere & reddere ac ſi nullo voto teneretur. Quia, ut diximus, iſte non fecit votum caſtitatis, & ita etiamſi petat non peccat contra caſtitatis votum, quod nullum eſt, neque contra votum religionis. Quia per conſummationem matrimonii jam factus eſt impotens ad implendum votum perſeverante matrimonio. Unde etiamſi poſtea petat, aut reddat debitum, non apponit amplius impedimentum impletioni voti. Impoſſibilium enim nulla eſt obligatio. Quod ſi alter conjux adulter ſit, jam, qui votum emiſerat, liber eſt impedimento matrimonii, & tranſire ad religionem poteſt, & debet. Similiter etiam diſſoluto per mortem eo matrimonio jam teneretur voto religionis, ceſſavit enim impedimentum, & ſi denuo contraheret, eodem modo philoſophandum erit. Videndus de hoc Sanchez *lib. 9. diſp. 33. q. 2.* Joannes Azor *t. 1. lib. 11. cap. 21. q. 8.* De peccato autem ejus conjugis, qui reddere debitum alteri petenti conſummationem cum eo voto, judicandum eſt juxta regulam traditam ſupra *cap. 3.*

5 Dicamus jam ſecundo loco de voto caſtitatis ante matrimonium emiſſo. Et primo certum eſt hominem cum eo voto contrahentem non poſſe petere conſummationem. Ita communiter DD. Et ratio eſt manifeſta, quia quantum ad hoc, ille poteſt ſervare votum caſtitatis. Ergo tenetur implere.

6 Deinde certum eſt poſt conſummationem matrimonii hujuſmodi hominem obligari ad reddendum debitum, & colligitur ex *c. quidam*, & *c. placuit. de convers. conjug.* Et ratio eſt. Quia poſt conſummationem matrimonii conjux habet jus petendi debitum, habet enim poteſtatem corporis alterius, & ideo alter ille conjux tenetur petenti conjugi debitum reddere. Petere autem ille etiam poſt conſummationem non poteſt propter rationem dictam. Quia quantum ad hoc implere poteſt votum emiſſum.

7 Tertio etiam certum eſt illum hominem defuncto altero conjuge obligari ad ſervandam caſtitatem ſimpliciter, fuit enim votum perpetuæ caſtitatis, & mortuo altero conjuge jam eſt in poteſtate illius ſimpliciter implere votum. Ad hoc igitur obligabitur ex vi voti prius emiſſi. Atque id certum eſt, & ſine controverſia apud Doctores.

8 Sed tota difficultas eſt, an qui emiſſo voto caſtitatis contraxit matrimonium, peccet etiam reddendo prima vice, & conſummando ad petitionem alterius. Quod ex ea quæſtione pendet an ille qui votum caſtitatis emiſit, & eo emiſſo contraxit matrimonium, teneatur religionem ingredi, ut ſervet votum caſtitatis. Quia jam illud eſt unicum medium, quando alter non vult ſervare caſtitatem, & hoc medium eſt in poteſtate conjugis. Si enim tenetur, peccabit quidem conſummando, quovis modo fiat ſive petendo, ſive reddendo. Quod ſi non tenetur, peccabit, ſi conſummet petendo, non vero ſi conſummet reddendo.

9 Quorundam opinio eſt hunc hominem non obligari ad ingreſſum religionis, etiamſi peccaverit contrahens matrimonium, eſſet enim nimis durum hunc hominem obligare ad medium ita difficile, præſertim cum ipſe non promiſerit religionem, ſed ſolum caſtitatem. Docet Soto *in 4. diſt.* 38. Corduba *in ſumma, quæſt.* 136. Thom. Sanchez *lib. 1. de matrim. diſp. 46.* & *lib. 9. diſp. 34.* Leſſius *lib. 2. de virtutib. cap. 41. dub. 6.* Ægidius *de Sacramentis, diſp. 34. dub. 5. concluſ.* 2. n. 25. & plures alii ex Recentioribus.

10 Aliorum vero opinio eſt, hunc hominem obligari ad ingreſſum religionis. Loquuntur autem hi DD. quando alter conjux non vult communi conſenſu ſervare caſtitatem. Sic docuit expreſſe D. Th. *in 4. diſt. 38. q. 1. art. 3. q. 2. ad 3.* & *4.* Sylveſt. *v. matrimonium.* 7. *q.* 5. Ricardus *in 4. diſt. cit.* Joannes Azor *tom. 1. lib. 11. cap. 21. quæſt.* 2. & multi hujus ætatis. Et in primis certum videtur conjugem obligari ad ingreſſum religionis, ſi poſt contractum matrimonium, & ante conſummationem illius, emiſit votum caſtitatis. Secluſa enim ignorantia ſic voventis caſtitatem, agnovit etiam unicum medium ſervandi illud votum eſſe ſtatum religionis renuente altero conjuge ſervare caſtitatem. Tenebitur ergo illud medium eligere. Deinde etiam quando emiſit votum caſtitatis ante matrimonium, obligari videtur ad religionem poſt contractum conjugium ante conſummationem illius. Quia iſte poteſt votum implere per medium moraliter poſſibile ex Dei gratia: ergo obligatur ad illud implendum. Ille autem ſua culpa & voluntate ſe in eum conjecit ſtatum, ut ad ſervandam caſtitatem debeat eligere illud medium. Quapropter, ſi velit conſummare matrimonium, peccabit contra votum, ipſe enim vovit caſtitatem ſimpliciter ſecundum totam ſuam latitudinem. Ergo non ſolum peccabit ſi petat, ſed etiam ſi reddat petenti conſummationem matrimonii. Tempore enim deſignato a jure neuter conjux tenetur alteri petenti reddere. Ergo qui emiſit votum caſtitatis, tenebitur ingredi religionem ante conſummationem matrimonii. Quia non obligatur ad conſummandum matrimonium ex una parte, & ex alia eſt in poteſtate ipſius cum Dei gratia eligere medium illud.

11 Quod ſi contra hanc ſententiam objicias, ſi vovens non emiſit votum religionis, ſed tantum caſtitatis, ſine cauſa ergo obligatur ad ingreſſum religionis. Reſpondetur expreſſe ſolum voviſſe caſtitatem, conſequenter tamen obligari voluiſſe ad aliquod medium requiſitum, & moraliter neceſſarium ad impletionem voti. Si ergo ſua voluntate in eum ſtatum devenerit, ut nullum aliud medium ſit in poteſtate illius ad ſervandum votum, niſi ingreſſus in religionem, tenebitur illud eligere ex vi voti. Nam ex vi illius tenetur ad medium neceſſarium ad implendum ſuum promiſſum. Nec vero hoc medium judicandum eſt impoſſibile, ſed poſſibile moraliter ex Dei gratia; neque iſte dicetur coacte ſuſcipere ſtatum religionis, ut nonnulli exiſtimant, ipſe enim ſibi vim intulit, qui ſe in eas redegit anguſtias.

12 Negare non poſſum hanc ſententiam ſecundam eſſe valde probabilem: attamen pro prima valde urget deciſio Joannis XXII. *in extravag. antiqua, de voto*, in qua decernit initiatum ſacris in quibus votum ſolemne caſtitatis emittitur, etiamſi initietur poſt matrimonium contractum ante conſummationem, non teneri religionem

Google

nem ingredi, ſed aut ingredi, vel conſummare, imo neque ingreſſus in religionem illi injungitur, ſed tantum admonetur, & conſiliis inducitur, non compellitur. Quare ego non video quomodo ea ſtante deciſione Pontificis ſecunda ſententia defendi queat. Sed de hoc iterum ſtatim. Juxta hæc etiam philoſophandum eſt: ſi uterque caſtitatem voverit, hoc excepto, quod in conſummatione uterque peccabit, & etiam poſtea quoties petat aut reddat. Vide Azor c. 21. cit. q. 5.

13 Quod ſi inquiras quid dicendum ſit de eo qui vovit virginitatem. Cujus difficultatis deciſio ex eo pendet, an votum caſtitatis abſolutæ & perpetuæ includatur in voto virginitatis, an vero ejus voti ſenſus tantum ſit non amittere ſtatum virginitatis. Si enim hic ſecundus fuerit animus voventis, peccabit quidem in prima conſummatione, ſive petendo, ſive reddendo, non poſtea, cum ſit facta impoſſibilis obſervatio voti. Si vero primus fuit voventis ſenſus, qui etiam regulariter eſſe ſolet in voventibus virginitatem, eodem modo philoſophandum erit, atque de voto caſtitatis.

14 Dicamus tertio loco de voto ſuſcipiendi ſacros ordines, an is qui fecit votum ſuſcipiendi ſacros ordines, & contraxit matrimonium, teneatur ne ante conſummationem matrimonii religionem ingredi, ut in ea poſſit ordines ſacros ſuſcipere. Et ratio dubii eſt, quia poſt contractum matrimonium hoc tantum reſtat medium ad implendum illud votum. In qua re ſunt contrariæ opiniones, ſicut in præcedenti caſu. Negat obligari Soto *loco cit.* & Thom. Sanchez *lib. 9. diſp. 34. n. 6.* Affirmat tamen Azor *c. 21. cit. q. 9.* Quia ratio facta de voto caſtitatis hic habet eamdem vim in homine agnoſcente naturam voti, & qui ſua voluntate devenit in eum ſtatum, in quo jam non reſtat aliud medium ad ſuum votum implendum, niſi ingreſſus religionis.

15 Hæc opinio probabilis eſt, Prima tamen mihi videtur probabilior juxta ea, quæ dixi ſupra *lib. præced. c. 13.* de eo, qui poſt matrimonium ante ejus conſummationem inſcia uxore ſacris ordinatur. Extat pro hac ſententia deciſio Pontificis *in d. extravag. Antiquæ, de voto.* Ubi hæc pars aperte deciditur. Quod ſi quis reſpondeat Pontificem in eo loco nihil de hac quæſtione definire, ſed ſolum illi quæſtioni finem imponere, an ordo ſacer dirimat matrimonium ratum non conſummatum, ſicut profeſſio. Circa eam autem, an ſic ordinatus teneatur ingredi religionem, ut hac ratione uxor libera maneat, nihil definit, ſed in caſu, quo nolit ingredi, dicit compellendum conſummare, ſi uxor inſtiterit. Hæc tamen evaſio eſt potius, quam ſolutio. Quamvis enim *in d. extrav.* præcipue intendat Pontifex eam quæſtionem definire de inefficacia ſacri ordinis ad dirimendum matrimonium ratum, attamen etiam ex profeſſo explicat Pontifex, quid fieri debeat in eo caſu, quando initiatur ſacris ante conſummatum matrimonium, & nullam neceſſitatem imponit initiato tranſeundi ad religionem. Neque etiam dici poteſt illam eſſe ſpecialem deciſionem Pontificis in eo caſu, quo vir poſt contractum matrimonium ante conſummationem initiatur ſacris. Sed certe Pontifex attente meditatus naturam illius voti, & communem vovendi modum, & quam difficiles exitus habeat ſtatus religionis contra voluntatem aſſumptus, judicavit illum ſic voventem noluiſſe ſe obligare, neque implicite ad religionem. Præterea, quia nulla poteſt aſſignari ratio propter quam, qui initiatus ſacris, & obligatus voto ſolemni caſtitatis, non compellitur religionem intrare, ſed tantum admonetur, & qui tantum habuit votum ſuſcipiendi ſacros ordines, compellatur intrare, cum multo major indecentia ſit in primo, quam in ſecundo. Non tamen negaverim, ſi cum quis emittens votum ſuſcipiendi ſacros ordines, advertit non eſſe aliud medium ſervandi votum, niſi ingrediendo in religionem, & adhuc voluit illud votum emittere, teneri ad ingreſſum religionis; quod idem dixerim de vovente caſtitatem poſt contractum matrimonium ante conſummationem. At hic regulariter non eſt communis vovendi modus. Pontifex autem communem vovendi modum attente contemplatus eſt, & ideo non agnoſcit in illo obligationem tranſeundi ad religionem.

16 Dicamus ultimo loco de voto non contrahendi matrimonium. Et in primis certum eſt, ſi voverit non contrahere matrimonium, peccare contrahendo. Sed an peccet etiam conſummando diſſenſio eſt. Diverſæ ſunt opiniones. Quidam affirmant non peccare in conſummando. Sanch. *diſp. 34. cit. n. 7.* Alii vero exiſtimant peccare conſummando. Mihi placet ea diſtinctio qua utitur Joannes Azor *d. c. 21. q. 7.* conſulendam eſſe mentem voventis. Si enim in animo habuit tantum vovere, non contrahere, non vero in animo habuit ſe obligare ad non conſummandum, peccabit in contrahendo tantum, non in conſummando: at vero ſi utrumque voto ſuo comprehendit, peccat etiam in conſummando. Quod ſi dubius animus ſit, an ſe obligaverit voto ad non contrahendum, vel etiam non conſummandum, dico in eo dubio, potius ex natura rei interpretandum voviſſe, nec contrahere nec conſummare, cum videatur voluiſſe abſtinentiam a nuptiis, quæ utrumque includunt, cum nuptiæ ordinentur ad conſummationem. Sicut quando quis dubitat, an votum emiſerit, necne, potius ſtandum eſt emiſiſſe votum, ut ſuo loco dicemus. Quare in eo caſu ex ipſa natura voti impeditur conſummatio.

Neque obſtat, quod jurans contrahere matrimonium, impleat juramentum contrahendo, non vero teneatur conſummare. Ergo & qui vovit non contrahere, non cenſetur voviſſe non conſummare. Reſpondetur enim juramentum induere naturam & conditiones actus, cui adjungitur; cumque in contractu matrimonii ſemper ſalva maneat conditio, *niſi voluerit ad religionem tranſire*; inde eſt, quod etiam in juramento eadem conditio intelligatur, neque ad plus obligat juramentum. At quando quis vovit non contrahere, votum non induit naturam actus cui adjungitur; ſed id quod vel ex natura rei comprehendit objectum voti, vel animus promittentis. Quare, cum in caſu non conſtet de promittentis animo, illum interpretamur juxta naturam rei, quam nuptiæ ad conſummationem ordinantur. Quæ ſolutio mihi magis placet, quam illa, quam ex Paludano adducit Joann. Azor *loc. cit.* 17

Ex traditis hactenus, meo judicio facile colligitur ſolutio multarum difficultatum, quas movet Th. Sanch. *diſp. 36.* & late diſputat, nec vero longa indigent diſputatione cum ex dictis facilem habeant ſolutionem. Primo ergo colligitur, quid dicendum ſit de prædictis votis, ſi emittantur poſt contractum matrimonium ante conſummationem. Si enim ſermo ſit de voto religionis, tenetur implere: & tranſire ad religionem, cum detur jure ipſo bimeſtre tempus ad eligendum ſtatum religioſum. In quo conveniunt Doctores omnes. Si vero ſermo ſit de voto caſtitatis, nonnulli juxta ſua principia dicunt illum teneri ante conſummationem ingredi religionem ad illud votum implendum; cum ſuperſit illud medium moraliter poſſibile, & ita peccare quovis modo conſummet. At nos juxta noſtra principia dicimus illum in conſummando peccare, ſi exigat, non vero ſi reddat. Si rurſus loquamur de voto aſſumendi ſacros ordines, ſi expreſſe factum ſit excludendo ſtatum religioſum, votum eſt nullum. Similiter ſi votum ſit ſuſcipiendi ſacros ordines ſine licentia uxoris ante tranſitum ad religionem, etiamſi cum animo ingrediendi poſtea, votum eſt nullum, quia eſt de re illicita. Peccatum enim eſt velle promoveri ad ſacros ordines ſine ingreſſu in religionem ſine licentia uxoris. At ſi votum ſuit ſuſcipiendi ſacros ordines in religione, neque tempus definivit, ſcilicet, diſſoluto eo matrimonio, tenetur ad religionis ingreſſum ante ordinationem, id enim incluſum eſt in voto, & alias peccabit conſummando contra votum religionis & aſſumendi ordines ſacros: non vero peccabit poſt primam conſummationem. Denique, ſi loquamur de voto non ineundi matrimonium, ſi votum factum eſt poſt illud conjugium initum, non poteſt intelligi niſi de non ineundo aliud eo diſſoluto. Si vero votum ſit non conſummandi, & agnoſcit naturam voti, tenetur ad religionem tranſire, & peccabit conſummando prima tantum vice, nam deinceps jam eſt impoſſibilis adimpletio. 18

Secundo colligitur quomodo philoſophandum ſit, quando ea vota emittuntur poſt matrimonium conſummatum, ſine licentia tamen conjugis. Nam primo de voto religionis dicendum eſt, ſi emittatur ſtatim implendum ſine conjugis licentia, nullum eſſe votum, cum ſit de re illicita, ſiquidem conſummato matrimonio tranſire ad religionem non poteſt ſine licentia conjugis. At vero, ſi abſolute fiat non determinato tempore, tenetur implere: vel ſi conjux licentiam præbeat; vel ſi fiat nocens ob adulterium, cum tunc poſſit ab ea recedere: vel diſſoluto matrimonio per mortem, quia votum illud emittitur pro tempore convenienti. Si vero ſermo ſit de voto caſtitatis, illudque ſit de non petendo, valet quidem votum, teneturque non petere: eſt enim ea materia licita & in ejus poteſtate conſtituta. Quare poteſt eam continentiam & abſtinentiam ab actu conjugali ex parte vovere, & favet Auguſtinus *in can. ſi dicat 33. qu. 5.* Quod ſi ſit votum caſtitatis abſolutum, quamvis nonnulli cenſeant non obligare, neque validum eſſe, verius eſt valere, ut conſtat ex *c. placet, & can. quidam, de converſion. conjugat.* quæ jura recte conſiderat Thomas Sanchez *lib. 9. diſp. 34. num. 25.* & Ægidius *de ſacramentis diſp. 34. dub. 6. concluſ. 2.* & nos dicemus infra iſto libro. Sed quod ſi alter conjux adulter ſit, poteritne licite in eo caſu, qui votum caſtitatis abſolutum emiſit, reddere? Affirmat San- 19

chez diſp. 25. cit. n. 38. eo quod n. 26. docuerat votum iſtud quoad partem non reddendi fuiſſe omnino irritum: at mihi hoc videtur difficile. Exiſtimo enim quoad partem non reddendi, quando ex jure juſtitiæ exigitur, omnino fuiſſe nullum; at quoad partem non reddendi, quando alter non habet jus exigendi, ut contingit in iſto caſu, eſſe validum. Ratio, quæ me movet, hæc eſt, Quia tota caſtitatis materia cecidit ſub eo voto. Ergo quoad eam partem eſt impedita ob impoſſibilitatem ſtatus. Unde in hac parte refellit Sanctium, Ægidius dub. 6. cit. n. 41. & ſequentibus. Et quidem prædicto modo emitti votum illud ex eo conſtat, quia ſi ſolam materia ejus voti eſſet de non petendo, poſſet eo diſſoluto matrimonio aliud inire; cum etiam alio inito matrimonio poſſet idem votum implere non petando, cum tamen Thomas Sanch. dicat non poſſe initi. Ergo ſignum evidens eſt totam materiam caſtitatis eſſe eo voto comprehenſam, quoad petitionem etiam tunc, quia in ejus tantum poteſtate eſt; quoad redditionem vero, quando jus alterius impeditum fuerit. Impeditur autem & culpa commiſſa, aut morte, & ſic tunc tenebitur implere quoad totam materiam. Unde conſequenter aſſero eum, qui votum caſtitatis emiſit ſive ante, ſive poſt conſummationem, peccare contra votum non ſolum petendo, ſed etiam reddendo, quoties liberum eſt reddere; aut quoties alter petit illicite. Et tunc duplex peccatum committere: unum, quia cooperatur illicitæ petitioni: aliud vero contra votum: quia in eo caſu eſt ſublatum impedimentum proveniens ex jure alterius, & ex conſequenti eſt libera tota materia comprehenſa voto, & poſſibilis. Si rurſus loquamur de voto aſſumendi ordines ſacros, conſummato matrimonio, niſi rejiciatur votum in tempus, quo ſolutus matrimonio ſit, ſed pro tempore præſenti, irritum eſt votum, utpote de re illicita, cum tranſire non liceat ad ſacros ordines ſine licentia conjugis. Votum autem non conſummandi matrimonium in iſto caſu locum non habet: quare intelligendum erit de alio matrimonio, iſto diſſoluto per mortem.

22 Tertio colligitur, quid dicendum ſit de prædictis votis, quando emittuntur de licentia conjugis poſt conſummatum matrimonium. Et quod attinet ad votum religionis facile explicatu eſt. Si enim de licentia conjugis votum religionis tunc implendum emittat, ſi poſtea petat aut reddat, non peccabit contra votum, ſed ſolum quatenus ſine cauſa votum non implet, & alter retardat ad impletionem voti. At is qui licentiam conceſſit, tenetur præſtare ea, quæ requiruntur, ut alter tranſire ad religionem poſſit conſummato matrimonio, quæ explicui ſupra lib. 11. & 12. & alias non tenebitur vovens ad religionem tranſire. Quod ſi de licentia alterius votum caſtitatis emiſerit, ſi illud de non petendo fuerit, ille qui licentiam conceſſit, ad nihil tenetur, ſed exigere poteſt, cum is, qui vovit ex ejus licentia, non ſe inhabilem aut impeditum reddiderit ad petendum, neque per eam licentiam viſus eſt renuntiaſſe juri ſuo. Sed ſi expreſſe licentiam concedet ad vovendam abſolute caſtitatem tam in petendo, quam in reddendo petenti, eo ipſo ex pacto, & conventione non poteſt, qui licentiam conceſſit, petere, eam ex ejus beneplacito alter voverit caſtitatem etiam in reddendo, quo ipſo videtur etiam a ſe renuntiaſſe jus exigendi, docet Ægidius diſp. 34. dub. 6. concluſ. 3. cum Leſſio lib. 2. de virtut. cap. 40. dub. 15. & cap. 41. dub. 6. Unde peccabit reddens, & exigens juxta regulam ſupra traditam cap. 3. & peccabit uterque contra religionem, quatenus uterque cooperatur violationi voti, niſi forte, qui licentiam dedit, irritet poſt votum alterius, de quo infra iſto libro. Similiter dicendum eſt de voto ſuſcipiendi ſacros ordines. Si de licentia conjugis fiat votum, licitum eſt, & ſtatim obligat ad ejus impletionem: & uxor, quæ licentiam conceſſit, tenetur ea præſtare, quæ requiruntur, ut alter ordinetur, juxta dicta ſupra lib. 9. cap. 13. & ſi petat aut reddat, peccat contra votum, quatenus impedimentum apponit implendo voto.

23 Ultimo colligitur, qui ſit dicendum, quando uterque de mutuo conſenſu emiſerunt eadem vota. Et primo, ſi uterque emiſit votum religionis, conſtat teneri ad ingrediendum ſtatim: & ſi petant, & reddant, peccare, quatenus impediunt executionem voti: ſi vero fuit votum caſtitatis, peccant in petendo, & reddendo, cum actus ille non poſſit bene fieri, ſed male, & uterque cooperetur peccato alterius juxta dicta ſupra capite tertio. Similiter, ſi unus ex eis emiſerit votum ſuſcipiendi ſacros ordines, alter vero caſtitatis, eodem modo peccat uterque ob non adimpletum votum. Quæ omnia ex dictis aperta ſunt, neque longa indigent diſcuſſione, videndus Thomas Sanch. lib. 9. diſp. 36. & 37.

CAPUT VI.

De impedimento conſummandi, petendi, & reddendi ex cognatione ſpirituali ſuperveniente.

SUMMARIUM.

1 *Quid antiquo jure ſtatutum eſſet quorundam opinio.*
2 *Nunquam aliquo jure ſtatutum eſſe ut quovis modo quis teneret, contraheret hoc impedimentum.*
3 *Poſt contractum matrimonium ſi levet, non diſſolvi.*
4 *Si in fraudem alterius conjugis tenuerit, non impeditur neque innocens, neque nocens a petitione debiti.*
5 *Si ex neceſſitate fiat, nullum naſcitur impedimentum.*
6 *Aliquorum ampliatio.*
7 *Si extra hos caſus teneat ſcienter, oritur impedimentum.*
8 *Si cum ignorantia, nullum eſt impedimentum.*
9 *Etiamſi ſit ignorantia facti.*
10 *Etiamſi ſit culpabilis ignorantia hujus juris, & facti.*
11 *Diluitur objectio.*
12 *Quid ſi tantum ſit ignorantia pœnæ hujus juris.*
13 *Ad hanc pœnam non eſſe neceſſariam judicis ſententiam.*

MUlta, quæ in hac re dici poterant de impedimento cognationis ſpiritualis, diai ſupra lib. 7. cum agerem de impedimento cognationis. Sed perſtrinximus nonnulla, quæ hic uberius explicanda remiſimus. Primo ergo nonnulli exiſtimant antiquo jure ſive quis ſcienter, ſive ignoranter teneret, aut baptizaret proprium filium, contrahere hoc impedimentum, & privari debiti petitione. Sanch. lib. 9. diſp. 26. nu. 7. Ægidius diſp. 34. dub. 8. n. 65. Probant ex cap. 1. 2. & 3. 30. qu. 1. ubi id indifferenter ſtatuitur, quæ jura correcta fuiſſe dicunt per textum in cap. ſi vir, de cognatione ſpirituali. 1

2 Ego tamen exiſtimo in primis (procedemus enim ſigillatim, ut diſtinctius explicemus) numquam, quod ego ſciam, conſtitutum fuiſſe aliquo univerſali canone, ut quovis modo quis teneret confirmandum, aut baptizandum, contraheret hoc impedimentum. Atque, ut id oſtendamus, ſciri debet, atque diſtingui, in canonibus quandoque agi de hoc impedimento antequam ineatur matrimonium, qui tamen poſt id impedimentum contraxerunt conjugium: quandoque agi de hoc impedimento contracto jam poſt celebratum matrimonium cum illa cujus filium levat: quandoque etiam agi de eo in ordine ad ſeparationem vinculi, quandoque in ordine ad ſeparationem tori. Primo ergo ſiquis proprium filium tenuiſſet ſive cum ſcientia, ſive cum ignorantia filiationis, impedimentum naſcebatur, ita ut matrimonium poſt contractum eſſet nullum, & ideo ſepararentur, ſi contraherent, quoad torum, & vinculum. Atque juxta hunc ſenſum accipio textum in c. 7. pervenit 30. qu. 1. de cujus textus interpretatione multa diximus ſupra lib. 7. & illum intelleximus de fœminis, quæ contraxerant matrimonium cum illis, quorum filios extra matrimonium ſuſceptos in concubinatu levaverunt, ut ibi demonſtravi ex integra ejus capitis. Sic etiam accipio textum in cap. 2. ſi quis filiaſtrum 30. q. 1. itaque jubetur ab uxore ſeparari, quam duxerat, quia cum ea intervenerat impedimentum ob levatum filium illius fœminæ ante contractum matrimonium in confirmatione: & inſuper in pœnam privatur ſpe matrimonii. Atque ſic intelligendum eſſe textum illum, & non de impedimento illo ſuperveniente matrimonio contracto, videor colligere ex eo, quod idem caput habetur apud Ivonem part. 9. cap. 80. & quamvis in titulo habeatur ex Concilio apud Vermerias, at in margine habetur ex Moguntino ſub Carolo Magno cap. 55. & in Moguntino de ſeparandis illis agitur, qui cum eo impedimento contraxerant. Cui expoſitioni accedit gloſſa ibidem. Sic etiam accipio textum in cap. de eo 30. q. 1. in 1. part. Canonis. Ex quibus clare liquet in matrimonio ſic contracto nullam eſſe poſſe debiti petitionem, neque redditionem, cum matrimonium ſit nullum. Quid autem dicendum ſit, quando eſt dubium de valore matrimonii, dicam poſtea. Quare non video, quo fundamento dici potuerit prædicta jura in c. 1. & 2. 30. quæſt. 1. eſſe revocata in cap. ſi vir, de cognatione ſpirituali: idque affirmari non poſſe magis adhuc conſtabit ex ſequentibus, cum plane in prædictis Cano-

Digitized by Google

Canonibus non agatur de iſto impedimento, quando ſupervenit matrimonio, ſed de eo impedimento jam contracto ante matrimonium initum.

3 Deinde dico. Si contracto matrimonio contingat aliquem conjugem levare filium alterius conjugis ex alio matrimonio, ut ſi poſt contractum conjugium cum illo peperiſſet fœmina prægnans relicta ex priori viro, aut fœmina levaret filiam viri ex concubina, nequaquam diſſolvitur contractum matrimonium. Atque hoc tantum convincant plura jura, quæ in alium ſenſum referuntur, & nihil amplius. Sic accipio textum *in c. 3. 30. q. 1.* Loquitur enim de jam conjunctis, & de uxore quæ viri filiam ex alia fœmina ſuſceptum levavit, decernitque eos jungi poſſe, quia, niſi de utriuſque conſenſu, non poteſt etiam cauſa religionis conjux dimittere conjugem, quam cognovit. Sic etiam accipio textum *in can. 4. dictum eſt nobis, eadem 30. q. 1. & c. 5. de eo, in ſecunda parte Canonis*. Quare illud *ſi innuptis permanere volunt*, ſic accipiendum, id eſt, ſi ſibi invicem non copulari elegerint, bonum eſt, ut exponit *ibid.* Turrecremata, cogitque ita interpretari ipſa cohærentia textus. Agit enim de matrimonio jam contracto, & de legitimis conjugibus. Sic etiam accipio textum *in c. 6. de his, eadem cauſa, & q. 1*, negat ſeparationem conjugii ex ſupervenienie cognatione, & in eodem ſenſu loquitur textus *in cap. 7. ad limina, ibidem*. Imo in eo tantum ſenſu accipio textum *in cap. ſi mulier 2. de cognat. ſpirit.* Tantum enim contendit ſeparandum non eſſe conjugii vinculum, ſive ſcienter, ſive ignoranter renuerint: alioquin leſentibus, & divertere cupientibus hac via ad diſſolutionem matrimonii pateret aditus, Et ſic in hac ſpecie non ideo minus matrimonium in ſuo ſtatu perdurat quod in cauſam cauſa ceciderit, cum tamen, ſi præcederet, incidere non poſſet, quod & in aliis cauſis ſæpe fit *l. 83. §. 1. de regulis juris*. Et denique rite contractum matrimonium ex poſt facto non vitiatur *l. 3. C. de interdicto matrimonio*. Sic Cujacius ad textum *in dict. cap. ſi vir*. Ex quo magis aperte conſtat *dict. cap. ſi vir*, non revocari decreta *in can. 1. & 2. 30. q. 1.* cum loquantur in caſibus valde diverſis.

4 Rurſus dico tertio. Si poſt contractum jam matrimonium vir ſive mulier ſuſceperint filios alterius conjugis in fraudem, & malitioſe, ut inde occaſionem capiant negandi debitum conjugi, prætextu cognationis ſpiritualis, non impeditur is, qui innocens eſt, ſed neque qui fraudulenter egit, a petitione debiti, licet punibile delictum ſit, Scio nonnullos aſſerere eum, qui fraudulenter egit, impediri, & privari debiti petitione. Sed non probo, ſentitque mecum ipſa veritate inductus Ægidius *diſp. 34. dub. 8. n. 66.* Et quidem antequam eum legiſſem, miratus ſæpe mecum fueram DD. in aliam abiiſſe ſententiam ſine ullo juris fundamento, nullus enim textus eſt, ubi id conſtituatur. Nam *in can. 3. neſſe deſideras 30. qu. 1.* loquitur quidem de ea, quæ habens odio virum, id faceret, ut ab illo ſepararetur: & tamen ibi decernitur abſque diſtinctione aliqua non eſſe fraudandos invicem, ſed ut iterum revertantur in ipſum: & *c. 4. dictum eſt*, decernitur ut propter fallaciam, & fraudem, quamdia vixerit, agat pœnitentiam, non tamen ſeparentur invicem: & *cap. 5. de ea*, eum qui ex induſtria fecerit, id eſt, in fraudem (ſic enim accipio) nequaquam ſeparetur, quamvis ex induſtria agens privatur ſpe conjugii. Sic etiam accipio textum *in c. de his*, punit enim quamdiu vivunt eos, qui fraudulenter id agerent. Illud enim, *ſi inſcienter ſicut aſſeritis*, non accipio de ignorantia, ut communis interpretum; ſed de ſcientia, & induſtria, ita ut illud *in ſcientia* non ſit una vox, id eſt, ignorantia, ſed duæ, ut ſeparavit, & diſtinxit editio correcta Pariſienſis, in qua ſolus textus juris canonici excuſus eſt, id eſt, ſi ex ſcientia, & induſtria, maxime cum ſtatim addiderit, *licet peccatum ſit*. Nam ſi inſcienter omnino eſſet factum, ſive ex ignorantia facti vel juris, peccatum evitari quis dubitat? Nec vero quemquam moveat, quod in fine capitis dicitur, *ut dignam pœnitentiam agens Domino dicat: Delicta, & ignorantias meas ne memineris*. Ignorantiæ enim nomine, quodvis peccatum intelligi, atque cenſeri non paucorum interpretatio eſt. Et etiam in hoc ſenſu accipio textum *in d. c. ſi vir*, dictum enim accipio de his, qui ex malitia tenuerunt, ut fraudarent conjugem uſu conjugii. Inquit enim: *Quod ſi ex ignorantia, ſive malitia id fecerint non ſunt ad invicem ſeparandi, atque alter alteri debitum debet ſubtrahere*. Et infra. *Quia ſi ex malitia ejus, ſua fraus patrocinari non debet, vel dolus*, quod idem ſtatutum fuerat in dictis capitibus, quæ de doloſe agentibus interpretatur etiam Turrecremata. Ex quo adhuc magis conſtat deciſionem *in d. c. ſi vir*, non eſſe correctionem juris antiqui in hac parte. Et eſt etiam optima ratio, quam affert Ægidius ex ipſa prudentia deſumpta. Quia moleſtiſſimum eſſet aliquem cum eadem in lecto dormire; & non poſſe petere ex lege Eccleſiaſtica. Vide quam multis peccatis præberetur occaſio manifeſta. Neque eadem ratio eſt de voto alterius conjugis, ipſe enim ſe in eas anguſtias conjecit. Accedit etiam alia ratio. Quia non poteſt quis eſſe cognatus alicui, quin e converſo etiam illa ſit illi cognatus. Ergo non poſſet impedimentum cognationis oriri ex parte unius, quin oriretur ex parte alterius. Unde cognati eſſent de mutuo: cumque non arceatur a debito, niſi ratione cognationis, ſic jura ſine diſtinctione docent non eſſe ſeparandos, non eſſe ſubtrahendum debitum, quibus verbis utrumque comprehendant, & debiti exactionem, & petitionem: planum eſt eum etiam, qui fraudulenter egit, & poſſe reddere, & petere debitum, neque in eo caſu contrahi impedimentum ſpiritualis cognationis, cum illud jure poſitivo tantum inductum ſit. Idem etiam dicendum, ſi ex mutuo conſenſu malitioſe factum fuerit, non enim privantur jure petendi, neque reddendi ob ea quæ dicta ſunt. Unde poteſt, & tenetur alter alteri reddere, quia ſine peccato petit juxta dicta ſupra *c. 3.* & docet etiam Thomas Sanch. *lib. 9. diſp. 28. concluſ. 2.*

Dico quarto. Si jam contracto matrimonio aliquis in neceſſitate propriam filium baptiſaverit, nullum naſcitur impedimentum. Unde non impeditur reddere, aut petere debitum. Quam concluſionem plane, & aperte docet Pontifex Joannes Octavus *in can. ad limina 30. q. 1.* Et quamvis iſte canon tantum loquatur de parente, qui baptizat communem utriuſque conjugis filiam, idem tamen dicetur de eo qui baptizat in neceſſitate filium alterius conjugis tantum. Atque idem etiam dicendum de eo, qui baptizat in neceſſitate uxorem ad fidem converſam. Et licet, cum ea neceſſitas explicatur, in dicto capite dicatur eum qui in abſentia ſacerdotum baptizat, intelligi nomine ſacerdotis, quemcumque alium miniſtrum, qui baptizare poſſet. Exprimitur autem potius ſacerdos, quia eſt in præcepto Eccleſiaſtico, ne baptizet jure ordinario niſi ſacerdos. Quod ſi quis parens videns filii neceſſitatem, etiam præſentibus aliis accederet ad baptizandum filium ſine ulla advertentia, ſubito raptus animi feſtinatione, & dolore, nonnulli putant non contrahere cognationem, Sanchez *lib. 9. diſp. 18. n. 2. in fine*, quod probabile eſt. 5

Hanc prædicti textus deciſionem extendunt nonnulli ad patrinum, ut etiamſi parens in neceſſitate filium teneat & levet in baptiſmo, non contrahat hoc impedimentum, & ita petere poſſit, ac reddere. Sic multi, quos refert, & ſequitur Thomas Sanchez *diſp. cit. n. 3.* Ego tamen non extenderem. Quia nulla talis patrini neceſſitas in baptiſmo eſt. Cui rationi non ſatisfacit Sanchius. Idem nobiſcum ſentit Henriquez *lib. 11. de matrimon. cap. 15. n. 11.* Petrus Ledeſma *de matrim. qu. 56. art. 1. dub. 1. in principio*, & me præſente idem olim conſultus reſpondit Compluti Gabriel Vaſquez. Cum enim jura ſolum agant de baptiſmate in neceſſitate, & alias non ſit æque neceſſitas actus baptizandi, & levandi vice patrini, non eſt cur ad patrinum eam deciſionem extendamus. Atque id verum exiſtimo, non ſi quovis modo teneat ad baptiſmum, ſed ſi teneat animo patrini, in quo probo, quod docet Thomas Sanch. *ibid. num. 4.* & Sà *v. matrimonii impedimenta, in antiquis, n. 23.* 6

Dico quinto. Si contracto matrimonio alter conjux aut communem, aut alterius tantum filium teneat, ſcienter tamen, non vero in fraudem, aut fraudandi animo, contrahitur hoc impedimentum: & ſi unus tantum fecerit ſine ſcientia alterius, is privatur debiti petitione. Quod ſi ex ſcientia utriuſque, neuter poteſt petere, neque reddere. Multæ ſunt hujus enunciationis partes. Prima eſt incurri hoc impedimentum, licet negaverint nonnulli, hique pauci, communis tamen ſententia eſt, quam multis citatis docet Thomas Sanchez *lib. 9. diſp. 26. nu. 7.* Tota autem difficultas eſt in hujus partis probatione: eo enim potiſſimum nituntur, qui contra ſentiunt, quod in nullo jure conſtitutum reperiatur, quod impulit etiam Franciſcum Suarez ut diceret *3. part. qu. 67. art. 8.* in rigore oppoſitam verum eſſe. Ego tamen exiſtimo communem hanc Doctorum ſententiam in jure validum habere fundamentum, eo quod tam antiqua *jura*, quam recentiora decretalium definiant hoc impedimentum non naſci vel cum in fraudem, vel ob neceſſitatem levatur, aut baptizatur. Ergo cum exceptio firmet regulam in contrarium, plane colligitur, ſi vel malitia, vel neceſſitas abſit, incurri hoc impedimentum. Id quod diximus plane conſtat ex *can. 3. 4. 5. 6. & can. ad limina 30. quæſt. 1.* 7

Neque obſtat, quod Thomas Sanch. dicit *ibidem* hæc revocata eſſe jure decretalium *in d. cap. ſi vir*. Oſtenſum enim eſt ſigillatim, & diſtincte nihil eſſe in dicto capite contrarium prædictis antiquis canonibus. Sed præterea idem convincunt ex textu *in d. cap. ſi vir*, cum expreſſe ſolum excludat hoc impedimentum naſci, quando ex ignorantia vel malitia aut fraude factum eſt. Ergo non excludit caſum in quo agitur ſine malitia, vel fraude, aut ignorantia. Idque ſic explico, ſi ſive fiat ſine ignorantia, & malitia, ſive non fiat, non arcentur a debiti petitione ex hoc impedimento: ergo nulla neceſſitas erat exprimendi caſum ignorantiæ, & malitiæ, ſiquidem in nullo caſu contrahebatur. Cum ergo ſpecialiter conſtituerit Pontifex in eo facto ex malitia vel ignorantia, plane indicat ſine ignorantia, & malitia incurri hoc impedimentum, & arceri a debiti petitione.

8 Dico ſexto. Si contracto matrimonio levet aliquis proprium filium, vel communem, vel alterius conjugis cum ignorantia, liber eſt ab eo impedimento, & poteſt petere, & reddere *cap. ſi vir, de cognatione ſpirituali*. Quæ enuntiatio pendet ex generalibus principiis a nobis traditis in materia de peccatis. Sed explico concluſionem. In primis illam intelligo veram, ſi loquamur de ignorantia juris, dari enim poſſe ignorantiam invincibilem juris humani oſtendo *loco citato*, & inſuper ignorantiam invincibilem juris, quæ excuſat a culpa, excuſare etiam a pœna. Quæ pars, quod attinet ad Deum, certiſſima eſt: quod vero attinet ad forum exterius, difficilior eſt, in jure enim difficile admittitur juris ignorantia, niſi in minoribus, fœminis, militibus, ruſticis: attamen ſi illa probetur, excuſat etiam in foro externo, ut late Caſtro *lib. 1. de l. pœn. c. 1. ad fin. & lib. 2. c. 14.* & cum Soto, & Covarr. docet Suarez *de legibus, lib. 5. cap. 12. n. 5. & 6.* Salas *de legib. diſp. 15. ſect. 9.* Idque conſtat. Quia univerſalis doctrina in jure eſt, *quod culpa caret, in damnum vocari non debere cap. 2. de conſtitut.* & facit regula, *Ceſſante cauſa ceſſat effectus, c. cum ceſſante, de appellat.* facit etiam textus *in c. Apoſtolica, de clerico excomm. miniſt. & cap. ut animarum, de conſtit. in 6. c. propoſuiſti, diſt. 82. Ignorantibus*, inquit, *non eſt vrata denigranda, & lege ultim. D. de decretis ab ordin. fac.* dicitur pœnam non imponi propter ignorantes, ſed propter ſcientes. Unde infert recte Suarez *c. cit. n. 8.* & Salas *ibid. n. 110. in fine*, quod ſi quis ignorans jus, per judicem condemnetur, quia defecit in probatione ignorantiæ, ſi ipſe ſit in conſcientia certus de ſua ignorantia inculpabili, licet exterius teneatur parere, tamen in conſcientia non tenetur, poteſtque illam condemnationem omittere cavendo ſcandalum. Idem eſt ſi lex pœnam imponat ipſo facto, nec enim tenetur quis in conſcientia illam implere in eo caſu. Quare ſi quis invincibiliter ignoret legem Eccleſiaſticam, quæ levantem proprium filium, aut alterius conjugis privat petitione debiti, tuta conſcientia poteſt petere, & reddere. Quamvis filium levaverit in baptiſmo aut confirmatione, aut etiam ſi baptizaverit eum eadem ignorantia. Suppono enim hanc privationem petitionis debiti in pœnam ſtatui, ut recte docet Thom. Sanch. *lib. 9. diſp. 30. n. 21.* Secus eſſet, ſi id factum eſſet ante contractum matrimonium. Quia impedimentum illud non naſcitur ut pœna delicti, ſed ut inhabilitas ob indecentiam. Unde in legibus inhabiles reddentibus parum excuſat ignorantia, ut docuit optime Suarez *eadem lib. 5. cap. 22. n. 4. & 7.* At quando jam eſt contractum matrimonium, ponitur etiam ut pœna delicti commiſſi: & ita ignorantia probabili, & invincibili, ſicut excuſatur a culpa, excuſatur etiam a pœna legis.

9 Extendenda etiam eſt prædicta enunciatio ad ignorantiam facti, in quo magis eſt certa, cum in jure admittatur frequentius ignorantia facti. Quare, ſi ſciens legem Eccleſiaſticam ignoret illum, qui levat, tenet, aut baptizat ſuum filium eſſe, vel ſui conjugis, non impeditur ab exigendo debito, vel reddendo. Probat idem textus *in d. cap. ſi vir*, & eadem ratio ſupra facta. Quia factum illud omnino caret culpa. Ergo & pœna. Sic expreſſe Azor *to. 3. lib. 3. c. 31. q. 10. diffic. 3.* Hæc autem ignorantia per juramentum probanda erit *c. in lectum 34. q. 1.* Cum enim delicta æſtimentur ex animo, & propoſito delinquentis, *c. cum voluntate 54. de ſententia excommun. & l. qui injuria 55. D. de furtis*, merito ignorantia excuſationem meretur.

10 Sed addo idem etiam dicendum eſſe, quamvis ea ignorantia tam hujus juris, quam facti ſit culpabilis, dummodo non ſit affectata ignorantia. Itaque quamvis levet, vel baptizet, cum ignorantia vincibili, imo, & craſſa, vel juris, quia ignoravit legem Eccleſiaſticam, vel facti, quia ignoravit eſſe proprium filium, vel conjugis, adhuc non privatur jure petendi, atque reddendi. Quam partem deduco ex manifeſto juris principio, quod quando lex requirit ſcientiam vel dolum, non ſufficit dolus præſumptus, ideo excludit dolum vel ſcientiam quævis ignorantia etiam craſſa. Quam doctrinam tradit Cajetan. *in ſumm. v. excommun.* explicando fere ſingulas excommunicationes, Navarr. *in ſum. c. 27.* Tiraquellus *in tract. de pœnis, temp. cauſa 13. n. 13. & ſequentibus*, ubi, & plures refert, quos etiam ſequitur Suarez *d. lib. 5. c. 12. n. 14. & 5. 10. in 3. part. diſp. 4. ſect. 3. a n. 9.* Salas *ſect. 9. cit. n. 114.* Thomas Sanch. *lib. 9. diſp. 32. n. 39. & 40.* conſtatque ex *l. ſed & ſi lege, §. ſcire, D. de petit. hæred. l. ignar 12. verſic. generaliter, D. de liberali cauſa, l. ſi quis id quod, verſic. doli mali, D. de juriſdict. omnium jud.* & dixi etiam ſupra *lib. 7.* cum agerem de impedimento voti. Et ratio ſic ſuadet eſſe dicendum. Quia pœnæ, ut in jure dicitur, leniendæ potius ſunt, quam exaggerandæ *cap. pœnæ, de pœnit. diſt. 1. & l. pœnis, D. de pœnis*. Quando autem lex requirit ſcientiam, & dicit, *Si ſcienter, ſi præſumpſerit, ſi auſus fuerit, ſi libere hoc fecerit*, ipſamet lex moderatur pœnam, neque vult illam incurri, niſi quando peccatum aut factum contra legem talem circumſtantiam habet. Quare quando adeſt ignorantia etiam craſſa, excluditur ille modus, quem lex requirit ad inflictionem pœnæ. Cum ergo lex *in d. cap. ſi vir*, in caſu, de quo loquimur, ſcientiam petat, quævis ignorantia etiam craſſa excuſat ab ea pœna.

11 Neque obſtat textus *in l. 1. D. ſi menſor falſum modum dixerit*, ubi dicitur ignorantiam craſſam æquiparari dolo. Nam revera, & in conſcientia ſola affectata ignorantia, æquiparatur ſcientiæ, quia ſola illa inducit directe voluntarium, ut notat gloſſ. *in cap. nos, de temp. ordin. in 6.* In textu ibi, *ſatis expreſſa*. Quare prædicta lex intelligenda eſt, quoad reparationem damni ſubſecuti. Vide Gotofredum *ibi*, & Salas, & Suarez *locis citatis*. Qui enim negligenter vel ignoranter craſſe exercet miniſterium ſuum, tenetur reſarcire damna ſequuta, non minus, quam ſi ex ſcientia feciſſet, ut explicuit gloſſa *in l. in actionibus, verſic. ſic etiam, D. de in litem jurando*.

12 Sed numquid extendenda eſt prædicta enuntiatio ad ignorantiam hujus pœnæ jure ſtatutæ? Pone aliquem recte noſſe legem prohibentem, & noſſe etiam ſe levare proprium filium, vel alterius conjugis, aut baptizare: ignorare tamen ea lege pœnam ſtatutam eſſe, qua privetur jure exigendi debitum, numquid excuſabitur? Quod quidem ex ea quæſtione pendet, an ignorantia ſolius pœnæ ſatis ſit ad excuſandum factum a pœna per legem impoſita? In qua nonnulli affirmant excuſare. Alii diſtinguunt inter legem humanam puniſentem actum jam damnatum & legem denuo damnantem, & punientem actum. Alii diſtinguunt inter legem imponentem pœnam ipſo facto, & judicem punientem, de quibus late Felinus *in cap. 2. de conſtitut. n. 6.* Mihi tamen videtur regulariter loquendo factum non excuſari ex ignorantia pœnæ, ut cum Covarruv. & aliis docet Suarez *lib. 5. de legib. cap. 12. n. 11.* Salas *d. ſect. 9. nu. 113.* Et ratio eſt aperta. Quia ignorantia pœnæ non excuſat a culpa, cum etiam ignorata pœna cognoſcatur integra prohibitio: & ut lex obliget, non ſit neceſſaria adjectio pœnæ, obligat enim quamvis pœnam non adjiciat. Dixi *regulariter* propter cenſuras, in quibus eſt ſpecialis ratio ratione contumaciæ, de quo ſuo loco. Et etiam, quia ſi ignorantia pœnæ redundet in ignorantiam obligationis legis, quia ſcilicet non cognoſcitur quanta ſit legis obligatio, excuſare poterit ignorantia pœnæ, ut monet idem Salas, & Suarez *loc. cit.* Ex hoc ergo principio jam conſtat, ſi quis ſciat legem Eccleſiaſticam, quæ prohibet levare filium proprium, vel conjugis in baptiſmo, aut confirmatione, vel baptizare, & ſimiliter ſi ſciat illum eſſe communem vel alterius conjugis filium, quamvis ignoret pœnam appoſitam, qua privatur jure exigendi debitum, non excuſabitur: ſed non licebit illi petere, licet poſſit, & teneatur reddere juxta principia tradita.

13 Denique dico, ut incurrat quis hujuſmodi privationem juris petendi debitum ratione cognationis ſpiritualis ſupervenientis, non eſt neceſſaria aliqua judicis ſententia. Quæ enuntiatio pendet ex his, quæ in materia de legibus diſputantur, an lex imponere poſſit pœnam ipſo facto, ita ut opus non ſit ſententia judicis. Et conveniunt fere omnes pœnam, quæ conſiſtit in inhabilitate, poſſe a lege imponi: talis autem eſt hæc pœna privationis juris petendi debitum ob cognationem ſupervenientem. Neque in hoc eſt aliqua ſpecialis difficultas examinanda. Vide Sanchez *lib. 9. diſp. 30. num. 2.*

CAPUT

CAPUT VII.

De impedimento conſummandi, vel petendi debitum ex affinitate ſuperveniente.

SUMMARIUM.

1 *Ex copula fornicaria cum uxoris conſanguinea oriri affinitatem, & impediri debiti petitionem.*
2 *Non extendi hoc impedimentum ad conjugem, qui rem habet cum ſuis conſanguineis, neque cum affinibus alterius conjugis.*
3 *Si uterque eſt impeditus, neuter poteſt petere, & reddere.*
4 *Qui ante conſummationem contraxit hoc impedimentum, non poteſt conſummare, nec tamen tenetur ingredi religionem. Sed diſpenſationem petere.*
5 *Limita hoc impedimentum intra duos gradus.*
6 *Per copulam metu extortam non contrahi hoc impedimentum: etiamſi tantum fuerit vis abſoluta.*

1 NOn magna difficultas eſt in hac re explicanda; quare breviter enunciationibus quibuſdam illam complectemur. Dico ergo primo. Certum eſt ex copula fornicaria cum conſanguinea uxoris affinitatem oriri, & hanc affinitatem impedire debiti petitionem *c. t. de eo qui cognovit*, non tamen impedire redditionem debiti *c. diſcretionem, & c. penult. & c. fin. eodem*. Neque obſtat textus *in c. qui dormierit 27. q. 2.* ibi enim verbu *reddendi* ſignificatur petitio debiti, ut exponit gloſſa. Hoc tamen intelligendum, quando copula cum conſanguinea talis fuerit, ut ſufficiat ad conſummandum, & ad contrahendam affinitatem juxta dicta ſupra *lib. 9.* Extende doctrinam iſtam, etiam ſi ea affinitas ſit occulta, cum incurratur ipſo facto, & ante judicis ſententiam, ut in ſimili de cognatione explicui *c. praeced. in fine*. Extende etiam ad *utrumque* conjugem, ſi uterque fuerit in culpa, ut eorum alter cognoſcat conſanguineam alterius; ut recte docet Thomas Sanchez *lib. 9. diſp. 27. nu. 3.* Quod colligitur a contrario ſenſu ex *cap. diſcretionem*, ibi, *Cum iniquitatis particeps non fuerit*. In eo autem caſu neuter poterit petere, aut reddere, quia non licet reddere iniqua petenti juxta dicta ſupra *cap. 3.*

2 Ex his colligitur primo hoc impedimentum non eſſe extendendum ad conjugem qui rem habet cum ſuis conſanguineis, quia licet gravius crimen inceſtus ſit, at ex eo nulla oritur affinitas cum alio conjuge, ratione cujus impediatur petere debitum. Neque extendendum etiam ad affines conjugis, & ita ſi rem habeat cum affine ſui conjugis, non contrahit affinitatem cum conjuge. Quare ſolum ad conſanguineos uxoris extendi debet. Sequitur etiam hunc inceſtuoſum petentem debitum peccare mortaliter ex communi ſententia. Adde etiam conjugem reddentem, ſi id impedimentum ſciat, peccare etiam mortaliter, neque enim iniqua petenti reddere poteſt, juxta dicta ſupra *cap. 3.*

3 Secundo colligitur. Si uterque conjux id impedimentum contraxerit, quia uterque rem habuit cum conſanguineis uxoris, & uterque conſcius eſt impedimenti, neutrum poſſe petere, neque reddere, juxta dicta ſupra *cap. 3.* Quod ſi malitioſe hoc fecerint, ut invicem fraudent, uterque poteſt, & petere, & reddere ut conſtat ex *cap. ſi vir, de cognat. ſpirit.* & dixi, *cap praeceden.* de eo qui ex malitia levat, aut baptizat ut contrahat cognationem, & impediat.

4 Tertio colligitur eum, qui ante matrimonii conſummationem contrahit affinitatem ex illicita copula cum conſanguinea conjugis, non poſſe conſummare petendo debitum: eſt enim illicita ea petitio juxta dicta: & primo bimeſtri teneri etiam non reddere, dum in eo tempore liber ſit ab obligatione reddendi, ut in eo tempore deliberet quid ſibi faciendum ſit, an ingredi religionem expediat, vel diſpenſationem impedimenti petere ob periculum imminens petendi debitum a conjuge. Obligare autem illum ad ingrediendum religionem nimis durum videtur juxta dicta ſupra *cap. 5.* Neque eſt eadem ratio de eo, qui votum caſtitatis emiſit. Quia is privatus eſt per votum jure petendi atque reddendi; at qui contraxit affinitatem, ſolum privatur jure petendi, non obligatione reddendi; & ita elapſo bimeſtri tenebitur reddere, ſi petatur debitum. Quare cum quoad hanc partem liber maneat, & facilis diſpenſationis ſit, non eſt cur ad ingreſſum in religionem obligetur, maxime cum etiam neque adſtrictus voto teneatur juxta dicta ſupra *cap. 5.*

5 Dico ſecundo. Quamvis jure antiquo affinitas orta ex copula illicita extenderetur, ſicut orta ex licita, & juxta gradus conſanguinitatis: attamen jure novo Concilii Tridentini tantum extenditur uſque ad ſecundum gradum. Quare ſiquis ex conjugibus rem habeat cum conſanguineo alterius in tertio vel quarto gradu, nulla affinitas contrahitur cum conjuge, & ex conſequenti non impeditur a debiti petitione. Quam ſententiam docuimus ſupra *lib. 7.* cum de affinitatis impedimento ſermo eſſet.

Dico tertio. Per copulam metu extortam non contrahitur hoc impedimentum, neque privatur ea, quae invita cognita eſt, jure petendi debitum. Quam enunciationem colligo ex textu *in cap. diſcretionem, de eo qui cognovit*. Eum autem textum nonnulli accipiunt non tantum de vi abſoluta, & colligi videtur ex illis, *unde cum adultero cohabitaſſe, donec elabi potuit*, quod non eſt argumentum praeciſae vis, quod etiam ſenſit Navarrus *in ſumm. cap. 27. n. 63.* At ego cum Sanchio *lib. 9. diſp. 31. n. 4.* tantum accipio de vi abſoluta ex illis verbis, *in quantum potuit renitentem*. Quare ſi non fuit vis abſoluta, ſed conditionata, & cum peccato contrahit impedimentum, neque poteſt petere. Inducor primo ratione textus ibi, *Sed neque affinitas, quae poſt contractum legitime matrimonium inter virum, & uxorem inique contrahitur, ei debet officere, quae hujuſmodi iniquitatis particeps non exiſtit, cum ſuo jure non debeat ſine ſua culpa privari.* At hic commiſſa culpa eſt. Ducor deinde quod *cap in ſacris, de his quae vi*, ob ejuſmodi vim non cenſetur liber ab excommunicatione in canone conſtituta, quia culpa non vacat. Idem ergo in iſto caſu dicendum eſt contra Navarrum. Illud tamen monuerim, non ſatis conſequenter loqui Thom. Sanch. Cum enim *lib. 4. diſp. 2.* dicat gravem metum non eſſe aeſtimandum comparatione mali, quod eligitur, ad malum quod evitatur, ſed tantum expendi debere objectum metus, & ita gravem metum eſſe, quamvis eligatur peccatum, dummodo ſit grave malum ex ſe, quod vitatur, modo dicit non eſſe gravem metum nunc, quamvis eligatur concubitus ad evitandum mortem, dicere enim debuit nunc eſſe gravem metum. ſi conſequenter loqui vellet, & ita nullum eſſe impedimentum, quod ex ea copula ſequitur per vim extortam. An autem requiratur ſcientia, & quomodo excuſet ignorantia, & quae excuſet, explicatum eſt *cap. praecedenti*. Quoad hoc enim eadem eſt ratio, cum etiam ad hanc affinitatem contrahendam requiratur, quod ſcienter fornicatus ſit cum conſanguinea conjugis *cap. 1. de eo qui cognovit*. 6

CAPUT VIII.

Quando ſit illicitus actus conjugii ratione finis?

SUMMARIUM.

1 *Quid agendum.*
2 *Licitum acceſſum ad conjugem propter aliquod ex tribus bonis matrimonii, & quomodo eum finem reſpicere debeat.*
3 *Quando ſit peccatum excludere in eo actu finem prolis.*
4 *An ſit peccatum copulari ad ſignificandam unionem verbi cum natura humana.*
5 *Acceſſum ob vitandam fornicationem aut in alio, aut in ſe nullum eſſe peccatum.*
6 *Rejiciuntur qui dicunt eſſe culpam venialem, & illis ſatisfit.*
7 *Rejicitur aliorum diſtinctio.*
8 *Acceſſum ſolius delectationis gratia ex genere ſuo nullum eſſe peccatum.*
9 *Neque etiam ſi fiat tuendae ſalutis cauſa.*
10 *Ratione mali finis adjuncti erit actus conjugalis malus mortaliter, aut venialiter.*

EXplicuimus hactenus, quando ratione impedimenti voti, cognationis, aut affinitatis impediatur uſus conjugalis, vel initio, & prima conſummatione, vel poſt conſummatum matrimonium; deinceps explicandae ſunt aliae circumſtantiae, ex quibus vitiari poteſt actus conjugalis, quae ad haec capita reducuntur finis, tempus, locus, modus, & damnum. Quae omnia ſingulis capitibus explicabimus, & in hoc ea, quae pertinent ad circumſtantiam finis, quae quidem magna ex parte explicata ſunt ex his, quae diximus ſupra *lib. 1. prope finem*, de fine matrimonii. 1

Primo ergo accedere ad uxorem alicujus finis gratia, qui pertineat ad tria bona matrimonii, licitum eſt, & actus virtutis: ut ſi quis accedat ſervandae fidei com- 2

monicationis indiſſolubilis, vel liberorum gratia. Certa eſt Doctorum ſententia. Hinc Auguſtinus in libro de bono conjugali, & refertur a Magiſtro *in 4. diſt. 31*, *concubitus conjugalis generandæ prolis gratia non habet culpam*. Quia cum iſti ſint fines, ad quos matrimonium ordinatur natura ſua, ſi iſti mali eſſent, vitioſus eſſet contractus matrimonii. Quomodo autem quis in eo actu conjugali debeat ſibi eum finem proponere, ut actum bonum exercere dicatur, petendum eſt ex generalibus principiis, quæ tradi ſolent 1. 2. *de bonitate, & malitia humanorum actuum*. Ut enim ſit aliquis actus virtutis requiritur, ut ſit propter ipſum, id eſt, propter ipſam honeſtatem virtutis juxta doctrinam Ariſt. 2. *Ethic.* 4. Quam recte explicat Gabriel Vaſq. 1. *tom. in* 1. 2. *diſp.* 51. *cap.* 30. Debet ergo affectus expreſſe ferri in honeſtum finem, ut actus ille dicatur eſſe virtutis, ſive ex generali intentione erga honeſtatem, vel ſpeciali: alias tantum erit actus ille virtutis materialiter, non formaliter. An autem ſufficiat habitualis intentio, qua matrimonium vel ejus actus antea relatus ſit ad finem bonum nulla retractatione ſecuta, vel neceſſaria ſit actualis, & quæ dicatur eſſe habitualis voluntas, ex ibi traditis facile explicari poſſunt. Sed addit Thom. Sanch. *lib.* 9. *diſp.* 8. *nu.* 3. ſi actus conjugalis referatur ad bonum prolis, neceſſarium eſſe ad evitandam venialem culpam, ut non ſiſtatur in ſuſceptione prolis, ſed ulterius ea proles referatur in Deum, & ejus obſequium. Hoc tamen non placet, ſi intelligatur de actuali relatione per actum voluntatis, ſed ſatis eſt ea virtualis relatio, qua bonum peculiare refertur ex ſe ad bonum ſuum, & primum finem, ut explicant Theologi 1. 2. *q.* 1. Gabriel Vaſquez ibi *diſp.* 6. Quare ſatis eſt, quod finis ex ſe bonus ſit, neque eſt neceſſaria ulla ulterior relatio, ſed tantum quod non excludatur expreſſe; jam enim ex expreſſa intentione tolleretur finis bonus peculiaris virtutis.

3 Sed rurſus inquirit idem Thomas Sanch. *ibid. n.* 20. Quale peccatum ſit excludere in ipſo actu conjugali finem prolis. Reſpondet non eſſe mortale, ſed tantum veniale peccatum, ſi alias ipſo actu, & ejus modo non apponant impedimentum. At ego exiſtimo id magis declarandum eſſe. Si conjuges opere ipſo actus conjugalis, aut aliis mediis non adhibent impedimentum generationi, voluntas illa, qua excluderent prolem, non poteſt eſſe efficax, ſed inefficax, & velleitas quædam, qua nollent eſſe prolem. Hujuſmodi autem actus inefficaces voluntatis ſumunt ſpeciem ab objecto, non prout a parte rei eſt, ſed ut in mente expreſſe proponitur juxta principia in 1. 2. de quo etiam dicam infra nonnihil, cum de moroſis delectationibus ſermo fuerit. Quare inſpiciendum eſt, ex quo fine expreſſo ſit iſtud deſiderium. Si enim eſt ratione paupertatis, non eſt malum neque venialiter, ſicut neque deſiderare mortem alicujus ob bonum licitum, quod ex ejus morte ſequi poteſt, ut docet optime Gabriel Vaſq. 1. *tom. in* 1. 2. *diſp.* 3. *cap.* 11. At ſi finis, ex quo expreſſe naſcitur ea velleitas, ſit malus, erit deſiderium malum, & peccatum veniale, aut mortale juxta finem ſibi expreſſe propoſitum, ex quo movetur ad illud deſiderium, vel velleitatem.

4 Sed rurſus quærit idem Auctor *ibid. n.* 13. *&* 14. an ſi quis vellet expreſſe conſummare ad ſignificandum unionem verbi cum humanitate, eſſet in eo actu peccatum aliquod? Reſpondet *n.* 14. eſſe peccatum veniale, quia pervertit ordinem in fine; rectus enim ordo poſtulat, ut actus ſit propter finem intrinſecum primo, & deinde propter extrinſecum. At mihi videtur in eo nullam eſſe culpam. Quia operari propter bonum ſacramenti, eſt operari propter ipſam perpetuam unionem, in quo non video quid peccati ſit. Deinde quia qui ex pluribus finibus licitis & honeſtis, quos poteſt actui præfigere, conſtituit ſibi aliquem, non ideo excludit alium finem intrinſecum, niſi expreſſe rejiciat, & ita conſtitutione alterius boni finis licet extrinſeci non eſt actus vitioſus. Nec video fundamentum, quo probet Thomas Sanch. ſemper eſſe conſtituendum finem intrinſecum, prius quam extrinſecum, dummodo intrinſecus non excludatur, neque tacite, neque expreſſe. At in iſto caſu non excluditur expreſſe, ut ſuppono, neque tacite, quia finis expreſſus non opponitur intrinſeco fini. Ergo non eſt unde dicatur in hoc fine præſtituendo ullam eſſe peccatum, ut docent nonnulli, quos refert ſupplem. Gabr. *in* 4. *diſt.* 31. *q. un. a.* 2. *prop.* 3.

5 Dico ſecundo. Actus conjugalis ad vitandam fornicationem expreſſe ſive in alio conjuge, ſive in ſe, eſt licitus, & honeſtus. Quod ſit licitus ad vitandam fornicationem in alio, docet communis Doctorum ſententia. Quia eſt actus charitatis ex fine ſalutis proximi, & etiam juſtitiæ reddere indigenti quod ſuum eſt. Quod autem etiam ſit actus licitus, ſi fiat cauſa vitandæ fornicationis in ſe, conſtat ex his quæ diximus ſupra *lib.* 1. *c. ult.* Ubi oſtendi hunc eſſe honeſtum finem contrahendi matrimonii. Si enim lex charitatis ſuadet, ut vitem fornicationem in altero conjuge, cum charitas bene ordinata incipiat a ſe ipſa, & præceptum de ſalute propria ſit primariæ obligationis, & de ſalute proximi ſit ſecundariæ obligationis, vitare in ſe ipſo peccatum, non poteſt eſſe malus finis, nec venialiter. Quod enim non ſit præcipuus finis matrimonii, parum refert, dummodo præcipui fines non excludantur tacite neque expreſſe, ut dicebam modo. Quod autem poſſit aliis mediis perfectioribus, & ſpiritualibus mederi concupiſcentiæ, parum etiam refert. Quia ego non teneor ulla lege ad vitandum peccatum per medium perfectius: ſed per medium ex ſe licitum, & honeſtum, neque ulla obligatio oſtendi poteſt exequendi ſemper quod perfectius eſt: alias opera perfectiora non eſſent in conſilio, ſed in præcepto. Cum ergo hoc medium ſit licitum, & honeſtum, licet minus bonum: alias vitatio fornicationis ſit bonus finis, non eſt unde vitietur ille actus, cum habeat bonitatem ex medio, & ex fine, aut ſaltem ex medio non vitietur. Sic docent multi. Ricardus *in* 4. *diſt.* 31. *art.* 3. *qu.* 2. Durand. *ibidem qu.* 4. *c.* 7. Major *quæſt. unica, concl.* 4. Navarr. *in ſumma, cap.* 16. *n.* 32. Hugolinus *de matrim. cap.* 10. Sà *v. debitum conjugale, c.* 5. Azor *tom.* 3. *lib.* 3. *cap.* 31. *qu.* 2. *difficultate* 5. Toletus *lib.* 7. *cap.* 22. *in principio*. Ægid. *de ſacram. diſp.* 34. *dub.* 1. *concl.* 1. *n.* 6.

Quare audiendi non ſunt ex antiquis nonnulli, qui dicunt eſſe culpam venialem. Pelbartus *in Roſario aureo v. matrimonium* 3. §. 22. Raynerius de Piſis *in ſumma Theologiæ v. matrimonium cap.* 13. *in principio*. Quam dicit eſſe doctrinam D. Thomæ *in* 4. *diſt.* 31. *part.* 2. *ar.* 2. *concl.* 5. & alii multi, quos refert Thomas Sanchez *lib.* 9. *diſp.* 9. *n.* 2. Adducunt nonnulla ex Patribus, quæ quomodo intelligenda ſint, dixi *lib.* 1. *cap. ult.* Deinde probat Pelbartus, quia aut ille impellitur a concupiſcentia, & tunc impulſus ille culpa venialis eſt: vel non impellitur, & tunc utitur ſuperfluo medio. Sed reſpondetur concupiſcentiam non eſſe actum, a quo eligitur vel imperatur actus matrimonii, ſed concupiſcentiam inſurgentem præbere cauſam, propter quam voluntas vult ad ſedandam illam eligere actum conjugii. In quo diſtinguendi ſunt juxta principia Theologiæ duo actus. Unus in parte ſenſitiva motus concupiſcentiæ, qui ſi probetur a voluntate ſine plena deliberatione, poterit in eo eſſe culpa venialis. At nos non loquimur de eo actu, qui involuntarie conſurgit ex appetitu, aut motu concupiſcentiæ, ſed de alio actu, quo ex plena deliberatione ad ſedandum eum motum eligitur actus conjugalis. In hoc dicimus ex genere ſuo nullum eſſe peccatum neque veniale, cum neque derivetur ex fine, qui eſt vitatio peccati concupiſcentiæ, neque derivetur ex medio, quod licitum eſt, ſcilicet, uti conjuge. Tertio probat Raynerius. Quia quando finis actus conjugii non eſt aliquod ex bonis matrimonii peccatum eſt. At aſſumit probandum. Solum eſt neceſſarium illa bona non excludere, neque tacite neque expreſſe, apponere autem alium finem bonum expreſſe nullum peccatum eſt, neque id probare poſſunt Doctores oppoſitæ ſententiæ. 6

Deinde neque audiendi ſunt alii, quos refert, & ſequitur Thomas Sanch. *lib.* 9. *diſp.* 9. *nu.* 4. qui ſub alia diſtinctione reſpondent, ſcilicet, tunc culpa vacare, accedere ad conjugem vitandæ fornicationis cauſa, quando nequit aliis modis ſtimulos carnis ſedare; ſecus quando poteſt alio medio ab incontinentia abſtinere, tunc enim erit peccatum veniale. Sed hæc diſtinctio ſcrupulis plena eſt. Quis enim poterit affirmare ſe aliis mediis non poſſe ſtimulos carnis ſedare? Ad quam multa experimento comprobanda aſtringerentur conjuges ad ſervandam continentiam? Quare etiam ſi facili medio poſſit ſedare concupiſcentiam, ſi tamen nolit, nullum peccatum eſt. Quia non tenetur medio perfectiori, & magis bono concupiſcentiam ſedare, ſed tantum medio ex ſe licito, & honeſto. Sed probat Sanctius ſuam ſententiam. Primo. Quia ubi alia media convenientia ad finem aſſequendum occurrunt, venialis perverſio eſt debiti ordinis medium de ſe ordinatum ad prolis generationem, & fidem ſervandam ad alium finem referre. Sed non percipio hujus rationis vim. Si remedium concupiſcentiæ, ad quod etiam ordinatur matrimonium ut ad finem, opponeretur fini intrinſeco matrimonii in toto aut parte, forſitan argumentum eſſet non omnino malum. At cum non opponatur, neque excludantur alii fines, neque tacite, neque expreſſe, nulla in hoc ordinis perverſio eſt, ut jam diximus. Secundo probat, quia cum copula rationem abſorbeat, privetque tanto 7

bono,

bono, imprudenter eligitur, ubi medium facilius adeſt. Sicut imprudens eſt ſumens potionem amaram, aut venas ſcindi permittens quo ſalutem adipiſcatur, potens faciliori medio ad eam reſtitui. Sed neque hoc argumentum eſt alicujus momenti, certum enim eſt eam privationem uſus rationis, quæ contingit in actu venereo & conjugali, ex ea parte præciſe nullum eſſe peccatum, neque veniale ex genere ſuo, quod ex doctrina D. Thomæ docuit Raynerius *v. matrim. cap.* 12. actus enim conjugalis non privat ratione ſecundum habitum, ſed ſecundum actum. Non eſt autem peccatum quod aliquis actus melior ſecundum genus ſuum, quandoque interrumpatur pro aliquo minus bono actu, magis tamen neceſſario, ſicut, & vita contemplativa interrumpitur actibus activæ minus bonis. Exemplum autem nullius momenti eſt. Quia ſciſſio venæ, & potio amara non habent aliam finem, quam reſtitutionem ſanitatis, quæ eam reſtitui poſſit facili medio, prodigalitas quædam eſſet ſanguinis, & laboris corporalis pro ſalute. At matrimonii actus habet etiam alios fines bonos præter remedium concupiſcentiæ, quos non excludit tacite neque expreſſe, qui in remedium concupiſcentiæ utitur conjugio, cum eodem tempore poſſit etiam expreſſe uti ex aliis finibus intrinſecis. Illud tamen ut certum admittunt DD. omnes, ſi quis una cum aliis finibus expreſſis appetat remedium concupiſcentiæ; nullum fore peccatum, quia jam non eſt ea cauſa motiva, ſeu impulſiva, & nulla perverſio eſt cum fine principali intendere etiam alium minus præcipuum.

8 Dico tertio. Actus conjugalis ſolius delectationis ex genere ſuo non eſt peccatum aliquod. Conſtat hæc pars ex dictis ſupra *lib. 1. c. xlt.* ubi oſtendi hunc finem ex ſe non eſſe malum, & hujus concluſionis fundamenta explicui, & ſatisfeci his, quæ contra objici poterant ex ſacra Scriptura, & Patribus & ratione, & quæ adducit Th. Sanch. *lib. 9. diſp.* 11. *n.* 1. *&* 4. qui oppoſitam ſententiam ſecutus eſt cum Joanne Azor *c. cit. diffic.* 3. qui dicit eſſe veniale peccatum. At non ideo admitti debet peccato carere conjugatos, quando cibis calidis, aut unguentis, oleis, muſco, & aliis medicamentis utuntur ad excitandam, & accendendam magis voluptatem. Hæc enim intemperantia voluptatis eſt, & veniale peccatum. Loquuti autem ſumus de ea voluptate, quam ex genere ſuo affert actus conjugalis.

9 Dico quarto. Actus conjugalis tuendæ, aut reſtaurandæ ſalutis cauſa non eſt peccatum, neque veniale. Docet Almainus *in 4. diſt.* 31. *qu. un.* Major *qu. un. concluſ.* 3. Sà *v. debitum conjugale.* Henriq. *lib.* 11. *de matrim. cap.* 15. *n.* 5. Ægidius *diſp.* 34. *dub.* 1, *concluſ.* 2. *n.* 10. & alii. Ratio eſt eadem. Quia finis non eſt malus, ſed licitus, ſcilicet reſtitutio, aut conſervatio ſanitatis: medium etiam eſt licitum, ſcilicet actus conjugalis, & etiam conveniens ad eum effectum, ut & Medici docent. Ergo non eſt unde derivetur malitia. Quod autem alio etiam modo poſſit uti ad conſervandam ſanitatem, illamque tuendam, vel reſtaurandam, parum refert, neque convincit culpam venialem. Quia ſatis eſt uti medio ex ſe licito, & alias convenienti. Neque etiam eſt inordinatio aliqua, quod referatur actus conjugii ad alium finem præter intrinſecos. Eſſet quidem inordinatio, ſi excluderet tacite vel expreſſe; at non excludit ut conſtat. Ex quibus ſoluta manent ea, quibus inductus Thom. Sanch. ſibi oppoſitum perſuaſit cum aliis *lib 9. diſp.* 10. *n.* 3. & Azor *c. cit. difficult.* 2.

10 Denique dico. Si actui matrimonii addatur finis aliquis mortaliter, aut venialiter malus, erit peccatum, mortale, aut veniale. Idem eſt, ſi quamvis recte inceptus actus ſit, poſtea mutetur affectus voluntatis. At conjugi reddenti debitum malus alterius finis nihil obeſt, quominus reddere poſſit, & teneatur. Neque enim eo inficitur redditio, aut petitio alterius, cum exerceat, vel cooperetur ad actum, quem alter ſua culpa facit male, ut explicui ex certiſſimis meo judicio principiis, quæ tradidi ſupra *c.* 3.

CAPUT IX.

Quando ſit illicitus actus conjugalis ratione temporis.

SUMMARIUM.

1 *Diſtinguuntur tempora tria, de quibus eſt quæſtio;*
2 *Prohibetur acceſſus, cum ſumenda eſt Eucharistia; at ſi acceſſerint, communi jure poſſunt.*
Baſilii Pontii de Matrim.
3 *Etiam tempore jejuniorum.*
4 *Etiam die Dominica.*
5 *Hæc præcepta jam ceſſaſſe.*
6 *Quid tempore excommunicationis.*

Poteſt etiam ratione temporis reddi illicitus concubitus. Tempora autem diſtingui poſſunt, aut cum ſumenda Euchariſtia eſt, aut cum jejunandum eſt, aut dies Dominici, & feſtivi, de quibus ſuo ordine referam antiquas Patrum conſtitutiones. 1

Igitur in primis ſi conjux ad ſacramentum velit accedere ſequenti die, ſuæque obligationi ſatisfacere, illicitus erit concubitus. Gratianus enim tempore communionis conjuges abſtinere debere probatum reliquit Hieronymi, Ambroſii, Auguſtini, Chryſoſtomi, & Gregorii teſtimoniis, & *in can. omnis homo, de conſecratione, diſt.* 4. *omnis homo ante ſacram communionem a propria uxore abſtinere debet tribus aut quatuor aut octo diebus.* Quem Canonem ex Concilio Illiberitano citat, cum tamen non extet, unde autem deſumptus ſit affirmare non audeo. Scio tamen D. Auguſtinum non ſemel docuiſſe, ut abſtinerent a conjugibus in ſolemnitatibus Eccleſiæ, & quoties communicandum eſſet. In ſermone 226. de tempore Dominica 10. poſt Pentecoſten ſermone ſecundo hæc habet. *Ille bonus Chriſtianus eſt, qui quoties ſolemnitates veniunt, ut ſecurius communicet ante plures dies caſtitatem cum propria uxore cuſtodit, ut ſecura, & ſincera conſcientia ad altare Domini caſto corpore, & mundo corde præſumat accedere.* Quod ſi panes Propoſitionis, inquit Hieronymus, non poterant ab his, qui uxores tetigerant, comedi, quanto magis panis ille, qui de cœlo deſcendit, non poteſt ab his, qui conjugalibus paulo antea adhæſere amplexibus, violari atque contingi, non quo nuptias condamnamus, hoc enim non dicimus, ſed quod eo tempore, quo carnes agni manducaturi ſumus, vacare operibus carnis non debeamus. At ſi copulati fuerint, non impediuntur communicare die ſequenti. Quia, ut docet D. Thomas 3. *part. q.* 81. *art.* 7. non ex quadam neceſſitate præceptum eſt, ſed conſilium ex decentia, & congruentia propter immunditiam corporalem, & mentis diſtractionem, quæ ex hujuſmodi actibus excitari plerumque ſolet, ut dicit etiam Gregorius *in can. vir cum propria* 33. *q.* 2. Qua etiam ratione ab ingreſſu removentur Eccleſiæ eodem capite, ut dixi ſupra *cap.* 1. Idem die de debita ſolvendo poſt communionem. Quantum autem temporis elabi debeat a debiti ſolutione uſque ad communionem, non poteſt certo definiri, ſed id juxta evagationem mentis, quam patitur in actu, definiendum eſt. De quo bene Thom. Sanch. *lib. 9. diſp.* 13. & nos *in tractatu de Euchariſtia.* 2

Deinde, ſi jejuniis vacandum eſt. Injunctum enim eſt conjugatis, ut qui pœnitentiam agere etiam viderentur, ne conjungerentur temporibus jejuniorum. Extat de hoc antiquum Liberii Papæ decretum. *Abſtinendum in his ſacratiſſimis quadraginta diebus a conjugibus, & pie vivendum, ut ſanctificato corde, & corpore iſti dies tranſigantur, donec perveniatur ad diem ſanctum Paſchæ,* &c. Idem poſtea reſpondit Nicolaus I. ad conſulta Bulgar. cap. 50. *Quid de eo qui quadrageſimali tempore cum uxore ſua coierit, ſit judicandum: Epiſcopi veſtri, & ſacerdotis, qui ab eo conſtituetur, arbitrio conſiderandum, ac definiendum committimus, qui ſingulorum mores agnoſcere poterunt: & uniuſcujuſque veſtrum cauſas libratis perſonis ac temporibus diſcernere, ſeu moderari debebunt. Porro cum ea eodem tempore ſine aliqua contaminatione dormire omnino liceret, ſi quis, & palea ſine læſione communionem aliquam habuiſſent, vel ſi diabolicæ fraudis aſtutia neſciretur. Nam ubi maſculus cum fœmina pariter converſantur, difficile eſt inſidias hoſtis antiqui deeſſe, quæ nimirum non defuere ubi ſolitaria fratris & ſororis Ammonis, ſcilicet, & Thamar exitiit parviſſimo ſpatio commoratio.* Hæc Nicolaus non minus vere, quam ſancte. 3

Die item Dominico abſtinendum ab uxoribus Patres admonuerunt. Pœnitentia enim decem dierum ſtatuitur in illum qui die Dominico cum uxore concumberet in pœnitentiali Romano antiquo, quod retulit Antonius Auguſtinus *tit.* 3. *cap.* 20. eorum quæ ille compilavit. Quod idem ad conſulta Bulgarorum *cap.* 63. reſpondet Nicolaus I. hiſce verbis, *Conſuluiſtis præterea ſi liceat die Dominico nocturno, vel diurno tempore cum uxore ſua conjungi, aut dormire? Quibus reſpondemus, quoniam ſi Dominico die ab opere mundano ceſſandum eſt, ſicut ſupra docuimus, quanto potius a voluptate carnali, & omnimoda corporis pollutione cavendum? Præſertim cum Dominici diei nomen, quod nihil eodem die præter quæ Domini ſunt Chriſtianus agere debeat, liquido manifeſtat.* Et in fine. *Porro ut verbis utar Apoſtoli hoc ad utilitatem* 4

veſtram dico, non ut laqueum vobis injiciam, ſed ad id quod honeſtum eſt, & quod facultatem præbeat ſine impedimento Dominum obſecrandi. Erga quem diem tanta fuit antiquorum reverentia, ut in illo matrimonium contrahere ſine pœnitentia non liceret, ut ex Tribulienſi Concilio refert Burchardus *lib. 19. decretorum, c.* 157. Multo tamen mirabilius, quod memoriæ tradidit ſanctus Auguſtinus ſermone 244. de tempore. *Qui uxorem ſuam in profluviis poſitam agnoverit, aut in die Dominico, aut in qualibet alia ſolemnitate ſe continere noluerit, qui in eo concepti fuerint, aut leproſi, aut Epileptici, aut etiam forte Dæmoniaci naſcantur.*

5 Hæc tamen præcepta jam mihi videntur evanuiſſe, ut docet etiam Joannes Azor *tom. 3. lib. 3. cap. 31. q. 7.* Quare, cum ſolum actus conjugalis illis diebus eſſet illicitus ex prohibitione Eccleſiaſtica, exiſtimo ceſſante ea prohibitione jam etiam ceſſaſſe eam obligationem. Quare tunc ſolum uſus conjugii ante ſumptionem Euchariſtiæ erit peccatum veniale, quando ob evagationem mentis minus aptum reddat conjugem ad ſumptionem illius. Quod quidem non provenit ex præcepto Eccleſiaſtico, ſed ex divino diſpoſitionem, & attentionem requirente. Adde etiam, quando ea præcepta vigebant, non habuiſſe locum, quoties erat incontinentiæ periculum, ut judicavit Nicolaus I. *cap. 63. etc.*

6 Solet etiam ad hanc temporis circumſtantiam reduci, quando alter ex conjugibus excommunicatus eſt, aut uterque: de quo late Thomas Sanchez *lib. 9. diſp.* 14. Res hæc in materia de excommunicatione examinata jam eſt; ideo nunc breviter perſtringam. Dico itaque licitum eſſe uxori cum excommunicato viro cohabitare, & ab eo petere debitum, & reddere *can. quoniam multos* 11. *qu.* 13. & eſt communis Doctorum ſententia. Quam etiam docet Comitolus *lib. 6. reſponſorum moralium, q.* 34. a. 2. quamvis nonnulli diſſentiant. Et idem dicendum eſt, quando ſola uxor eſt excommunicata, ut multis citatis docuit Gabriel Vaſquez *to. 4. in 3. par. de excommunic. dub. 9.* Avila *de cenſuris, part. 2. cap. 6. diſp. 13. dub.* 5. Noluit enim jus privare conjugem neque alium eo jure, quod habet ſupra excommunicatum. Atque idem dico, ſive uxor habita ſit poſtquam incidit in excommunicationem, ſive antea. Unde neque peccat petendo ab excommunicato, neque reddendo. Et idem eſt, ſi uterque ſit excommunicatus, non enim peccant invicem petendo atque reddendo, quæ omnia eo loco late a nobis diſputata ſunt.

CAPUT X.

Quando ſit illicitus actus conjugalis ratione loci?

SUMMARIUM.

1 *Quale peccatum ſit actus conjugalis in loco publico.*
2 *Proponitur quæſtio de loco ſacro.*
3 *Quid intelligatur nomine loci ſacri in hac parte, &* 4. 5. 6.
7 *Actus qui ex ſe peccata ſunt, habere malitiam ſacrilegii, & eorum fundamenta.*
8 *Major explicatio prædictæ ſententiæ.*
9 *Oppoſita ſententia præfertur, & ejus ratio a poſteriori.*
10 *Ejus ratio a priori.*
11 *Solvuntur fundamenta primæ.*
12 *De actu conjugali in loco ſacro variæ ſententiæ.*
13 *Neque eſſe illicitum actum conjugalem in loco ſacro; neque eo violari Eccleſiam.*
14 *Quid de actu conjugali, quando eſt alias illicitus.*
An omnis effuſio ſeminis etiam occulta violet Eccleſiam variæ ſententiæ, ibid.
15 *Requiri publicam verius eſt.*
Quæ dicatur publica, ibid.

1 SI actus conjugalis fiat in loco publico, certum eſt eſſe peccatum ratione ſcandali; eſt enim ex ſe occaſio ruinæ adſpicientibus. Neque mirum eſt, ſi homines hominum oculos in actu conjugali evitent, ſiquidem, & nonnulla animalia ratione carentia evitare dicuntur, ut de Elephantis, & aliis tradunt Hiſtorici.

2 Quod vero attinet ad locum ſacrum an reddat actum conjugalem illicitum, difficilius explicatu eſt. Ejus tamen intelligendi gratia dicemus primo, quid cenſeatur nomine loci ſacri, quod ad hoc inſtitutum attinet. Deinde, an ſecluſa juris prohibitione ſit peccatum ſacrilegii delictum commiſſum in loco ſacro. Tertio an ea juris prohibitione comprehendatur copula ex ſe licita, 3 qualis eſt actus matrimonialis: Denique an comprehendatur omnis illicita, an tantum notoria, & publica.

Igitur quo ad primum attinet ſufficienter explicat 3 Thomas Sanchez *lib. 9. diſp. 15. q. 3. per totam.* Suarez *3. tom. diſput. 81. ſect.* 4. Quare breviter ea in compendium redigemus quia & difficultate carent, & fere communi Doctorum ſenſu recepta ſunt. Nomine loci ſacri quoad hunc effectum intelligitur in primis Eccleſia benedicta aut conſecrata, ante quam conſecrationem non erat locus ſacer. Quo nomine intellige etiam Eccleſiæ corpus, quod ad ipſum ſpatium Eccleſiæ ſpectat, quod divinis officiis peragendis dicatum, aut benedictum eſt. Unde ſi ſupra tectum Eccleſiæ peccatum committatur, non dicitur fieri in loco ſacro; neque ſi ſubtus pavimentum Eccleſiæ in ſpelunca vel caverna aliqua, dummodo hæc loca non ſint deputata aut divinis officiis, aut ſepeliendis corporibus, ad quæ pateat aditus per Eccleſiam, dicuntur enim ſpectare ad Eccleſiæ corpus; ut ſi ſit capella aliqua in altiori loco edita, & conſtituta, in qua fiat ſacrum, & ab exiſtentibus in Eccleſia audiatur, & videatur, ut recte docet Sanchez *diſp. citat. nu. 26. &* 27. Similiter ſi extra limen Eccleſiæ committatur crimen, non cenſetur fieri in loco ſacro, limen enim dividit ſacrum a profano. Item neque ſi in cameris Eccleſiæ adhærentibus, quæ non conſtituunt unum corpus cum Eccleſia, neque in turri adhærenti, in qua cymbala conſtituta ſunt; neque in eo loco, quem ſacriſtiam vocant: nec enim efficit unum corpus cum Eccleſia, ſicut capellæ conficiunt. Idem dicendum de choro, quando ſeparatur ab 3 Eccleſiæ corpore, ut contingit in Eccleſiis monialium; non vero quando non ſeparatur, ſive ſit in loco infimo, ſive in editiori, ut ſolet eſſe in monaſteriorum Eccleſiis, tunc enim cenſetur locus ſacer, quia pertinet ad corpus Eccleſiæ. Idem etiam dicendum de cellulis, in quibus mulierum confeſſiones audiuntur. Et quidem de ea parte, qua confeſſarius adſtat, certum fere videtur, cum ſeparetur pariete a corpore Eccleſiæ, Et idem dixerim etiamſi ſeparetur tantum velo ab eo loco, in quo fœminæ ſunt. Nam exiſtimo etiam eum locum, in quem mulieres ingrediuntur, ut peccata confiteantur, non eſſe locum ſacrum: nec enim pertinet ad Eccleſiæ corpus; quod divinis officiis deputatum eſt: quamvis per portam, quæ reſpicit corpus Eccleſiæ, ſit aditus ad eas cellulas. Ad quod expendo ultima verba *in cap. unico, de conſecratione Eccleſiæ in ſexto,* ibi; *licet de una ad aliud per portam intermediam habeatur acceſſus.* Aliter ſentit Thomas Sanch. *ibidem nu.* 31. & communis; ſed quod dixi mihi videtur probabilius. Idem dixerim de his cellulis, quas *tribunas* vocant, ex quibus Principes, qui domos Eccleſiis conjunctas habent, ſolent audire Sacrum: de his enim idem judicium ferendum eſt, atque de cameris Eccleſiæ adhærentibus.

Nomine etiam Eccleſiæ intellige illam, etiamſi non 4 ſit omnino ædificata, ſed incœpta, præmiſſa tamen benedictione Epiſcopi, quia jam eo loco, & ſacra peragi, & mortui ſepeliri poſſunt. Adde etiam, & gaudere privilegio immunitatis Eccleſiaſticæ, ut docet Suarez *to. 1. de religione, lib. 3.* de reverentia debita locis ſacris *cap. 9.* a. 2. Quamvis inefficax inde ſumatur argumentum, cum multa loca gaudeant immunitate Eccleſiaſtica, ut ſunt monaſteria, quæ non cenſentur loca ſacra quoad hunc effectum, de quo modo loquimur. Similiter ſi Eccleſia extendatur, vel addatur capella, cenſetur locus ſacer propter eandem rationem; at ſi Eccleſia jam ſit deſtructa non cenſetur eo nomine, ut recte advertit Thomas Sanchez *n.* 39.

Nomine etiam Eccleſiæ intellige Eccleſias etiam mo- 5 naſteriorum, & hoſpitalium, dicuntur enim loca religioſa, neque ad uſus profanos redire poſſunt *cap. ad hæc, de religioſis domibus.* Item ad divina officia, & Dei cultum deputata perpetuo ſunt, eaque deputatio ab Epiſcopo facta in hoſpitalibus locum benedictionis ſupplet; quod etiam docet Joannes Azor *tom. 3. lib. 3. cap. 31. qu.* 4. In dubio autem præſumitur id eſſe factum de licentia Epiſcopi, ſi publice ibi ſacra fiant, adſint cymbala, vel cymbalum in publico loco conſtitutum, cum celebrantur divina, omnes ſine diſcrimine admittantur. Idem dixerim de eremitoriis, quæ in oppidorum ſuburbiis, aut prope urbes ædificari ſolent in honorem alicujus ſancti, in quibus ſacra fieri ſolent aliquibus anni diebus, ſi tamen benedicta ſint, alias eadem ratio eſt de illis, & de privatis oratoriis.

Cenſetur etiam locus ſacer cœmeterium Eccleſiæ bene- 6 dictum, cum eodem modo, atque Eccleſia polluatur, *c. unic. de conſecr. Eccleſ. in 6,* licet nonnulli ſine fundamento repugnaverint. Similiter loca ſacra cenſentur religioſorum claustra, ſi benedicta ſint, quæ divinis officiis

depu-

deputata ſunt, & ſepeliendis mortuis, Corduba *in ſumma, quæſt.* 12. Clauſtri nomine intelligo non atrium exterius cœlo apertum, ſed ſpatium, quod eſt inter parietes, & columnas, niſi forte illud ſpatium apertum habeat rationem cœmeterii, ut apud Carthuſianos contingit, alia vero religioſorum habitacula, & etiam oratoria privata, etiamſi ibi ſacra fiant, non cenſentur loca ſacra quoad hunc effectum ex communi ſententia, quam ſequitur Thomas Sanchez *ibidem num.* 39. *&* 42.

7 Secundum jam examinandum eſt, quod etiam difficilius eſt, an ſecluſa juris prohibitione, peccatum commiſſum in loco ſacro habeat ſpecialem rationem ſacrilegii. Nonnulli exiſtimant actus, qui ex ſe peccata ſunt, ſi in Eccleſia fiant, habere malitiam ſacrilegii, ſecluſa Eccleſiæ prohibitione, & ſpectato ſolum jure naturali, & hæc eſſe prohibita, ut ſacrilegium, quia mala & ſacrilega. Quam ſententiam præ cæteris expreſſit Suarez 3. *tomo in* 3. *part. diſp.* 83. *ſect.* 3. ſed latius *tomo* 1. *de religione, lib.* 3. *citato, c.* 7. Pro qua citaverat Doctores *cap.* 3. *num.* 6. Cujus fundamenta hæc ſunt. Primo quia nulla videtur eſſe ratio, quare ſicut datur in hac materia ſacrilegium, quia prohibitum, ita non detur, quia de ſe, & ſecundum ſuam naturam tale eſt. Secundo probat inductione. Quia actus conjugalis, etſi licitus, ſi fiat in loco ſacro, ex ipſa rei natura indecentiſſime fit. Unde, & multi dicunt etiam ob periculum incontinentiæ vitandum, non poſſe ibi haberi], non quidem alia ratione, niſi quia ex ſe habet inordinationem quandam intrinſecam, ſi in loco ſacro fiat ob ſuam turpitudinem. Sicut etiam exonerare ventrem in loco ſacro ſine neceſſitate cogente ſtatim rationi apparet eſſe indecentiſſimum, & turpiſſimum. Tertio probat ex eo, quod Paul. 1. *Corinth.* 11. ſignificat eſſe irreverentiam Eccleſiæ in illa manducare, & bibere communi, & ordinario modo, nihil diſcernendo inter illam & profanum locum. Ergo eſt irreligioſum ex natura rei ſine prohibitione Eccleſiæ. Cui videtur favere Baſilius in *regul. brev. reg.* 310. qui ex verbis Pauli colligit non eſſe communibus epulis locum in Eccleſia. Favet Hieronymus in *eundem locum Pauli*, Ambroſius *ibidem*, Chryſoſtomus *ibidem Homil.* 27. ibi; *Sed etiam Eccleſia afficitur contumelia: ſicut enim Dominicam Cœnam facis privatam, etiam rurſus locum utens Eccleſia tanquam domo.* Anſelmus *ibidem* contemni dicit, dum in Eccleſia carnales cibi ſumuntur, D. Thom. *ibid. lect.* 4. dicit non eſſe licitum Eccleſiam his communibus uſibus applicare. Quarto probat, quia uſus calicis ſacri in menſa vulgari ex natura rei eſt ſacrilegus, & contra reverentiam debitam rei ſacræ, ut colligitur *Danielis* 5. ex punitione Balthaſaris, qui profanavit vaſa Domini divinis uſibus applicata. Unde Hieronymus ibidem: *Quamdiu vaſa fuerunt in Idolio Babilonis, non eſt iratus Dominus. Videbantur enim rem Dei ſecundum pravam quidem opinionem tamen divina cultui conſecraſſe. Poſtquam autem humanis uſibus divina contaminant, ſtatim pœna ſequitur poſt ſacrilegium*. Ergo poteſt etiam in communi uſu loci ſacri dari ſacrilegium ex natura rei. Quinto probat ex facto Chriſti ejicientis ementes, & vendentes de templo. Ergo factum illud reputavit ſacrilegium eo modo, quo tunc fiebat, & videntur communiter docere Patres. Sed ea venditio malitioſa non erat ratione alicujus prohibitionis poſitivæ. Ergo ex natura rei, atque ideo de noſtris Eccleſiis idem dicendum eſt. Ultimo probat. Quia canere in Eccleſia laſciva aut vana, vel pulſare in citharis, aut organo ſonos profanos ſacrilegium eſt, quia loco ſacro injuria fit, dum in loco dicato ad Dei laudem profana hæc fiunt. Unde ad eam ſpeciem ſacrilegii ſpectare, qua ſacro loco fit injuria, docuit Cajetanus 2. 2. *quæſt.* 99. *art.* 1. §. *inter hæc, circa finem*. Ergo eadem ratione quæcumque actiones vel divina impediunt, vel habent indecentiam in loco ſacro, habent etiam malitiam ſacrilegii ex natura rei.

8 Deinde, quo magis eam ſententiam explicet, addit Suarez *dicto cap.* 1. *num.* 6. *& ſequent.* Hanc malitiam ſacrilegii non convenire quibuſque actibus malis, etiamſi in loco ſacro fiant, ſed tantum peccatis externis, ſive quæ exterius conſummantur. Unde in cogitationibus turpibus, aut blaſphemis habitis in loco ſacro, vel aliis quantumvis gravibus, nullam agnoſcit ſpeciem ſacrilegii. Quia tunc locus ſacer non eſt circumſtantia objecti, ſed tantum perſonæ peccantis in loco ſacro, eo quod actus iſte interior non infert ſpecialem injuriam loco ſacro, cum non ſit ſenſibilis. Sentit tamen cum Sylveſtro *in Roſa aurea caſu* 63. eſſe graviora peccata, ſed non in nova ſpecie malitiæ. At externa peccata, quæcumque illa ſint, dicunt ex ſe ordinem ad ſenſibilem locum, & ideo aliquam irreverentiam continent. Dicit denique dicto capite ſeptimo numero nono hæc externa peccata in loco ſacro regulariter non habere malitiam mortalem ſacrilegii; ſed tantum venialem, quod docet cum Leſſio *lib.* 2. *de virtutibus, cap.* 45. *dub.* 3. Quamvis Corduba *quæſt.* 190. dicat quælibet mortalia peccata facta in Eccleſia eſſe mortalia. Quæ autem judicanda ſint mortalia, quæ venialia, attendendum dicit ex majori vel minori deformitate, quæ eſt in peccato, ſecundum quam magis vel minus opponitur puritati, & ſanctitati templi. Unde poteſt contingere, ut aliqua peccata, licet ex ſuo genere minus gravia, opponantur magis templi ſanctitati, & majorem inferant irreverentiam, qualia ſunt fornicatio, & pollutio. Et addit etiam numero undecimo tactus impudicos in partibus inhoneſtis, pro quo refert Sylveſtrum, Cordubam, Ludovicum Lopez, Emanuel Rodriquez, Petrum Ledeſmam, & docet Salas cum Lucio II. *tom.* 2. *tract.* 13. *diſput.* 6. *ſect.* 22. *in fine*. Et quamvis non poſſit certa regula definiri, quod attinet ad nutus, jocos, verba, ſed prudentis arbitrio relinquendum ſit: eſt tamen optimum ſignum ad judicandum de gravi irreverentia, quando grave ſcandalum generatur; apprehenduntur enim illi ſic operantes, non ſolum ut luxurioſi, ſed etiam ut irreligioſi.

Cæterum mihi ſemper probabilior viſa eſt ſententia, quæ docet ſecluſo jure poſitivo, & Eccleſiaſtico nullum peccatum in Eccleſia commiſſum habere ſpecialem malitiam ſacrilegii in confeſſione explicandam. Quam ſententiam docuit Cajetanus 2. 2. *quæſt.* 99. *ad* 5. *dub. & tom.* 1. *opuſculorum, tractatu* 31. qui eſt 17. reſponſionum, *in* 1. 2. *dub.* 2. & licet non ita aperte idem etiam docuerat prima ſecundæ quæſtione ſeptima, aperte etiam docet Soto *lib.* 2. *de juſtitia, quæſt.* 4. *art.* 4. Victoria *in ſumma, quæſt.* 196. Angles *in floribus quæſtione nona in difficultate: An locus ſacer in quolibet peccato ſpeciem mutet.* Navarrus *in manuali, cap.* 6. *num.* 11. *& in can. conſideret, de pœnit. diſt.* 5. *in principio, n.* 19. *& ſequentibus*, Joannes Gutierrez *lib.* 1. *canonic. quæſt. cap.* 31. *num.* 35. Sanchez *lib.* 9. *diſput.* 15. *num.* 5. Valentia 2. 2. *diſp.* 6. *generali, q.* 15. *punct.* 1. *Præterea ad eandem ſpeciem*, Gabriel Vaſquez *tom.* 1. *in* 1. 2. *diſput.* 98. *num.* 4. 5. 6. inclinat Joannes Azor *tom.* 3. *lib.* 3. *c.* 31. *quæſt.* 3. Quæ ſententia primo probatur a poſteriori ea ratione, quam aſſignat etiam Thomas Sanchez, quia non omnia peccata commiſſa in loco ſacro ſunt ſacrilegia. Ergo quod aliqua ſint, alia vero non ſint, non poteſt provenire, niſi ex lege Eccleſiaſtica. Antecedens conſtat. Quia furtum in Eccleſia commiſſum eſt ſacrilegium, non tamen deceptio proximi per mendacium, vel falſum juramentum. Dare alapas alicui in Eccleſia, & calcibus, aut fuſte impetere non eſt ſacrilegium, vulnerare autem, ita ut effundatur ſanguis, ſacrilegium eſt. Item pollutio voluntaria in Eccleſia ſacrilegium eſt: & tamen verba inhoneſta, ſollicitatio fœminæ, oſcula, tactus impudici, & cogitationes quantumvis turpes, imo & contrectatio pudendi alicujus animalis, ex quo ſequatur effuſio ſeminis in Eccleſia, non eſt ſacrilegium, ut docet major, & melior DD. pars. Conſequentia autem probatur. Quia ſi id proveniret ex natura rei, per hæc omnia inferretur injuria loco ſacro, & ita omnia ea eſſent ſacrilegia: & pari etiam ratione ſacrilegia eſſent actus interni mali in Eccleſia. Quod enim ſit locus ſenſibilis, parum refert, quia conſecratio ſpiritualis eſt, & illi conſecrationi videtur inferri injuria, dum is locus eligitur ad pravas cogitationes. Unde Sylveſter *verb. confeſſio* 1. *quæſt.* 10. ſenſit cogitationem turpem in Eccleſia, eſſe mortale peccatum. Et ſane nulla inter hæc aſſignari poteſt diſtinctionis ratio. Quod ſi quis concedat in omnibus his eſſe ſpeciem ſacrilegii, tenetur etiam concedere eſſe fere in omnibus mortale peccatum, niſi levitate peccati commiſſi excuſentur: at cum committitur peccatum quodcumque mortale, erit peccatum mortale ſacrilegii. Quia grave eſt, quod in eo loco homines de peccatis agant, ubi conveniunt Deum timentes ad veniam de peccatis poſtulandam. Hoc autem nullus concedere auſus eſt, neque communis hominum æſtimatio, quæ in his rebus moralibus magni momenti eſt, unquam exiſtimavit committi peccatum ſacrilegii. Quod ſi ex aliquibus prave factis in templo ſcandalum generetur, erit quidem peccatum ſcandali juxta regulas, quæ de peccato ſcandali generalis, & ſpecialis tradi ſolent, non vero ſpeciale peccatum ſacrilegii.

Atque ex his, quibus a poſteriori probata eſt noſtra ſententia, colligitur etiam ſecunda ratio a priori. Quia non omnia, quæ in templo fiunt, habent ſpecialem irreverentiam cum loco ſacro, ut ſacer eſt, aut cum ejus deputatione, & benedictione. Quare, ut optime Cajetanus 2. 2. *loco citato*, inquit, directe agere contra ſancti-

ſanctitatem loci, ut ſit ſacrilegium, in eo conſiſtit, quod eſt incurrere voluntarie in illud, ad cujus contrariam ineſt ſanctitas loco. Ut v. g. ſi quis extrahit aliquem violenter a loco ſacro, facit contra illud ad quod ineſt ſanctitas, ſcilicet, ne extrahatur aliquis per violentiam ab illo. Similiter, ut non impediantur ſacra, ad quæ locus ille deputatus eſt, per ablationem conſecrationis aut benedictionis. Quare is tantum dicetur ſacrilegium in hac parte committere, qui factis ſuis conſecrationem Eccleſiæ, & benedictionem aufert. Et explicatur magis, quia negari non poteſt Eccleſiam prohibitione ſua, qua vetat aliquem actum fieri in Eccleſia, poſſe conſtituere illum in ſpecie ſacrilegii. Unde cum prohibet jocos, confabulationes, placita, venditiones fieri in Eccleſia, ſacrilegus erit, qui contra fecerit ex Eccleſiæ prohibitione, ut recte docet etiam Suarez *d. lib. 3. cap. 4. in principio*. At aliqua abſolute fieri prohibet, alia vero non, niſi in ordine ad violationem loci ſacri. Vult enim ſi fiant Eccleſiam ita pollui, ut ſacra fieri in ea non poſſint, niſi reconcilietur. Quare ea, quæ hoc modo prohibentur, non erunt peccata ſacrilegii, niſi quatenus violant Eccleſiam, ita ut reconciliatione indigeat. Cum ergo ſanctificari locum ad hunc vel illum effectum ſit ex lege poſitiva, & ex illa dependeat, quod in hoc loco ſacra fiant vel non, plane qui non agit contra eam effectum, ad quem ſanctificatus eſt, non committit ſacrilegium contra Eccleſiæ benedictionem, & conſecrationem. Quare licet peccata in loco ſacro commiſſa majorem gravitatem habeant: at ut inquit Cajetanus 2. 2. *quæſt. 7.* aggravatur per accidens, id eſt, in ſua malitia ſpecifica, non tamen novam ſpeciem malitiæ contrahendo. Quia illis non aufertur benedictio, & conſecratio, ita ut non liceat in eo ſacra facere ſecluſa Eccleſiæ lege, & ita nec profanari dicetur. Solum ergo in illis peccatis erit peccatum ſacrilegii, in quibus Eccleſia voluerit deferri cultum Deo per immunitatem Eccleſiæ ab illis, & ita ea agere in loco ſacro erit illam immunitatem violare. Quinque autem conſtituuntur ejuſmodi peccata, inter quæ eſt effuſio ſeminis, quæ autem comprehendantur hoc nomine explicabo infra iſto capite. Verum hactenus locuti ſumus de eo, qui peccatum committit in Eccleſia ſine contemptu tamen formali. Nam ſi adſit contemptus, planum eſt eſſe ſacrilegium. At peccatum contemptus eſt ex his, quæ in expreſſo affectu conſummantur, ſicut peccatum ingratitudinis, inobedientiæ, & ſcandali, quando ſpecialia ſunt.

11 Neque his obſtant fundamenta, quibus nititur Suarez. Ad primum enim reſpondetur primo peccatum contemptus loci ſacri eſſe prohibitum ex ſe ante omnem prohibitionem Eccleſiæ. Deinde dico fruſtra in omni peccatorum ſpecie quæri aliqua prohibita, quia mala, & mala quia prohibita. Nam in abſtinentia a carnibus nonnullis diebus, & in jejuniis, & innumeris aliis, quæ ex mera humana conſtitutione pendent, non poſſunt aſſignari aliqua prohibita, quia mala, ſed tantum mala quia prohibita. Ad ſecundam dico inductionem eſſe nullam, aſſumit enim probandam, ſcilicet actum conjugalem in Eccleſia eſſe illicitum ratione loci; id enim negamus cum veriori ſententia, quam explicabo infra iſto cap. Similiter dico exonerare ventrem in Eccleſia, ſi ita fieret levandæ naturæ gratia, non eſſe ſacrilegium; præſumi autem in foro externo ſacrilegium, quia præſumitur factam in contemptum, quando ſine urgente neceſſitate fit, ſicut blaſphemus, qui in imaginem expueret, præſumeretur hæreticus; quamvis revera poſſit eſſe ſine hæreſi, imo agnoſcendo reverentiam in imagine, cui ex odio in prototypum inſultare vellet. Ad tertium dico: primo a Paulo damnari eas epulas in Eccleſia ratione contemptus, quem præ ſe ferebant, dicit enim, *aut Eccleſiam Dei contemnitis*, & ideo etiam a Patribus damnari. Dico deinde a temporibus Apoſtolorum eſſe præceptum Eccleſiaſticum non convivandi prolane in Eccleſia, quod & poſteriorum Pontificum, & Conciliorum decretis confirmatum eſt. Qua lege poſita jam eſſet contra religionem id facere. Lex enim, quando præcipit, conſtituit actum in materia ſpecialis virtutis. Ad quartum facilis eſt ſolutio. Omnia enim ſancta habent præceptum naturale ſancte tractandi, contra quod peccatur peccato commiſſionis indigne tractando, & hoc fuit peccatum Balthaſaris. Ex eo tamen nihil colligitur contra nos; nec enim negamus poſſe contra reverentiam templi peccari eo peccato, cum in contemptum religionis, & conſecrationis fit aliquid in templo. Aſſerimus tamen eo ſecluſo non eſſe ſpeciale peccatum ſacrilegii ex jure naturali ſine prohibitione Eccleſiaſtica. Eodem modo reſpondemus ad quintum. Ad ſextum denique dicimus ejuſmodi opera eſſe ſacrilegia ex prohibitione Eccleſiæ, quam indubitatum eſt poſſe aliquid ſua lege conſtituere in materia religionis, ita ut factum contra illam ſit ſacrilegium ex jure tantum Eccleſiaſtico. Qua etiam ratione dicimus in effuſione ſeminis, & ſanguinis, & aliis, eſſe ſacrilegia ex Eccleſiæ prohibitione, & ita ex eo non probatur eſſe ſacrilegia ex jure naturali.

Conſtat ergo ex his, quæ dicta ſunt, peccata, & alia etiam, quæ peccata non ſunt, ſi in templo fiant, non habere ſpeciem ſacrilegii, niſi ex conſtitutione Eccleſiaſtica. Quare jam videamus an actus conjugalis in loco ſacro habeat ex jure poſitivo malitiam ſacrilegii, ſiquidem ex natura ſua non habet, ut dictum eſt. In quo non eſt eadem Doctorum ſententia. Quidam abſolute, & ſine ulla diſtinctione docent actum conjugalem in loco ſacro eſſe peccatum ex circumſtantia loci; ex quo conſequens erit juxta noſtra principia ſupra *cap. 3.* non poſſe petere, nec reddere ſine peccato. Quia ab alio actus peti non poteſt, qui nequit fieri bene vel male, ſed neceſſario male. Quam ſententiam tenet Paludanus in *4. diſt. 18. quæſt. 8. art. 4. & diſt. 31. quæſt. 3. art. 2.* Antoninus *3. part. tit. 1. cap. 20. §. 3.* Cajetanus in *ſumma, verb. matrimonium, cap. ultimo*, Armilla *verb. debitum, num. 6.* Valentia *tom. 4. diſp. 10. generali, quæſt. 6. punct. 2. §. 7.* & ſine ulla etiam diſtinctione loquitur Graffis in *deciſionibus, cap. 48. num. 26.* & Toletus *lib. 5. cap. 8. num. 14.* Verum alii ſub diſtinctione reſpondent. Dicunt enim actum conjugalem neceſſarium vitandæ fornicationi, aut incontinentiæ, ut cum longa obſidione incluſi morantur conjuges in Eccleſia, non habere malitiam ſacrilegii, neque pollui Eccleſiam, & eſſe licitum. Cum hac diſtinctione loquitur Avila *de cenſuris, part. 5. dub. 1. §. ſecundus caſus eſt*. Victurellus *ad librum & caput citatum*, Toleti *verb. ſeminis* Azor *tom. 1. lib. 10. cap. 26. quæſt. 13. & tom. 3. lib. 31. cap. 31. quæſt. 3.* Sairo *lib. 5. de cenſuris, cap. 16. num. 19.* Suarez *tom. 1. de religione, lib. 3. cit. c. 8. num. 3.* Ægidius *de Sacramentis, quæſt. 83. art. 3. dub. 4. num. 231.* & cum eadem diſtinctione loquitur Thomas Sanchez *diſp. 15. cit. num. 7. & 12.* citatis multis. 12

Denique alii docent nullum eſſe peccatum, ſi conjuges copulentur in loco ſacro, neque Eccleſiam violari, ſive copulentur in caſu neceſſitatis, ſive non, ſic docent Gloſſa *in cap. Eccleſiis, verb. ſemine, de conſecratione, diſt. 5.* ubi Hugo, Laurentius; & Gandulphus, Archidiaconus *ibidem, & in cap. unica, de conſecratione Eccleſiæ in 6.* Henriquez *cap. fin. num. 3. de conſecratione Eccleſiæ*. Roſella *verb. conſecratio 1. num. 9.* Gerſon. *2. part. in compendio Theolog. tract. de Sacramento matrimonii* Alexander Alenſis *2. part. quæſt. 147. membro 2.* qui tantum dicit eſſe peccatum propter contemptum Sacramenti, & alii etiam, quos refert Gloſſa *in cap. unico, de conſecratione Eccleſiæ in 6.* Emanuel Sà *verb. Eccleſia num. 14.* & hanc ſententiam eſſe fortaſſe veram dicit Soto *in 4. diſt. 13. quæſt. 2. art. 3. verſic. de quarta*, & poteſt etiam pro hac ſententia referri Gabriel Vaſquez *diſp. 98. cit. num. 6.* dum dicit, neque pollutionem in loco ſacro eſſe ſpeciale peccatum ſacrilegii, niſi ſit publica; quia Eccleſiam non violat, ut ſtatim referam. Horum accedo ſententiæ hac inductus ratione. Quia actus maritales in loco ſacro non habent labem ſacrilegii ex naturali, aut divino jure, ſed tantum ex Conſtitutione Eccleſiaſtica, quæ ſtatuit nonnullis actibus Eccleſiam violari, & reconciliandam eſſe, ut dicebam ſupra. Videamus ergo an jus Eccleſiaſticum ſtatuat maritali effuſione ſeminis locum ſacrum pollui. Si enim non ſtatuit, non eſt cur dicamus actum maritalem in loco ſacro, etiam extra caſum neceſſitatis, eſſe ſacrilegum, imo neque culpabilem, ſi ſcandalum abſit. Adducitur ergo textus ex *cap. ſignificaſti, de adulteriis*. At ibi de copula clerici cum externa uxore. In *can. Eccleſiis, diſt. 68. & de conſecratione, diſt. 1.* quod deſumitur ex Concilio Niceno, tantum dicitur violari Eccleſiam, ſi cujuſcumque, hoc eſt, ſive viri, ſive fœminæ pollutione maculetur. Eo autem verbo non ſignificatur maritalis actus. Atque idem dico de *cap. fin. de conſecrat. Eccleſiæ*. Debet ergo eſſe illicita ſeminis effuſio. Actus autem maritalis ex ſe non eſt illicitus, & ex jure non oſtenditur illicitus. Ergo non eſt unde dicamus eſſe illicitum & ſacrilegum in loco ſacro. Quod etiam a ſimili oſtendi poteſt in effuſione ſanguinis, quæ quando juſta eſt, non habet ſpeciem ſacrilegii. 13

Reſtat ergo, ut tantum effuſio ſeminis ex ſe illicita, & quæ cum peccato mortali fit, polluatur Eccleſia, & illa ſola commiſſa in loco ſacro habeat ſpeciem ſacrilegii. Quare & violabit etiam actus conjugalis, quando alias cum utriuſque peccato fieret, quamvis 14

caſus

Digitized by Google

caſus iſte valde dubitabilis ſit. Supereſt ergo explicemus ultimum, an omnis illicita copula, vel ſeminis effuſio in loco ſacro habeat ſpecialem malitiam ſacrilegii. Nonnulli id affirmant de omni ſeminis effuſione, quæ cum peccato eſt, ſive ſit occulta, ſive publica. Sic Paludanus *in 4. diſt. 3. art. 2. n. 14.* Antoninus *3. part. tit. 1. cap. 20. §. 2.* Adrianus *in 4. quæſt. 14. de matrim. §. pro hujus ſuccinctu.* Navarrus *in ſumma, cap. 16. num. 32. verſ. 4.* Thomas Sanchez *diſp. 15. cit. num. 11. in fine.* Suarez *d. lib. 3. cap. 7. num. 4.*

15 Cæterum communis Doctorum ſententia eſt non pollui Eccleſiam, niſi id delictum ſit publicum: ſi effuſio occulta ſit, neque polluitur, neque ſpeciem habet ſacrilegii. Sic Toletus *lib. 5. ſummæ, cap. 8.* Victorellus *in annotationibus ejuſdem.* Azor *tom. 1. lib. 10. cap. 26. quæſt. 13.* licet aliquanto diverſe loquatur *tom. 3. lib. 3. cap. 31. quæſt. 6.* cum dicit pollui Eccleſiam in habitu, non in actu, donec innoteſcat, Avila *de cenſuris, part. cit. dub. 3. concl. 2.* Sà *verb. Eccleſia, num. 19.* Sairo *loco ſupra citato, num. 21. in fine.* Graffis *deciſionum, part. 1. cap. 48. num. 26.* Ægidius *de Sacramentis, quæſt. 83. art. 3. dub. 1. num. 230.* Gabriel Vaſquez *diſp. 98. cit. num. 6.* Qui DD. ſimul teſtantur eſſe communem ſententiam. Eam probat optima ratio, quam inſinuat Gabriel Vaſquez. Quia, cum ea effuſio ſeminis ideo tantum ſacrilegium ſit, quia ex conſtitutione Eccleſiaſtica locus ſacer illa profanatur, & tollitur conſecratio, aut benedictio, (nulla enim alia ratio eſt ob quam ſit ſpeciale peccatum,) fit ut notoria tantum effuſio ſpeciale peccatum ſacrilegii ſit. Aliis etiam rationibus non contemnendis utitur Ægidius *loc. cit.* Quia cum humana effuſione ſeminis pollui cenſeatur Eccleſia, quia irreverentiam infert, & reverentia conſiſtat etiam in communi hominum æſtimatione, ſicut & fama hominum, neceſſarium eſt, ut notoria ſit hæc quaſi Eccleſiæ diffamatio. Alias rationes apud ipſum vide. Quare qui ſentiunt non eſſe ſacrilegium in his peccatis, niſi ex Eccleſiæ conſtitutione, quos retuli ſupra illo capite, difficile defendent per pollutionem occultam Eccleſiam pollui, aut violari, vel habere ſpeciem ſacrilegii. Publicum autem hoc loco dicimus, non id, quod juridice probari poſſet; ſed quod vel ipſa confeſſione rei in judicio, vel evidentia facti in multorum notitiam devenit, & eſt quaſi diffamata Eccleſia, & denigrata ejus reverentia, ut expreſſe docent multi ex Doctoribus citatis. Unde, ſi duo, vel tres aut pauci homines ſcirent pollutionem in loco ſacro admiſſam, adhuc neque egeret Eccleſia reconciliatione, neque eſſet ſpeciale peccatum ſacrilegii. Quo etiam ſenſu accipiendum eſſe delictum publicum in decreto Tridentini *ſeſſ. 24. cap. 6. de reformat.* oſtendo late *de ſacramento Ordinis, lib. 2.*

CAPUT XI.

Quando ſit illicitus actus conjugalis ex parte modi.

SUMMARIUM.

1 *Clementis Alexandrini, & Hieronymi verbis admonentur conjuges honeſtatis ſervandæ in actu conjugali.*
2 *Aſſeruntur quæ certa ſunt.*
3 *Adduntur alia in eandem rem.*
4 *Quoties generatio impeditur, eſſe peccatum in reddendo.*
5 *Copulam præter naturalem cum conjuge eſſe illicitam, imo, & non tactus.*
6 *Seminationem extra vas eſſe peccatum.*
7 *Copulam ſodomiticam inter conjuges etiam eſſe adulterium:*
8 *Poſſe uxorem reddere debitum marito effundenti ſemen extra vas, ſi non ſit de ejus conſenſu.*
9 *Licere etiam viro inchoatum coitum non abſolvere, ſi uxor nil aliud exigat.*

1 IGnoſcant pudicæ aures, multa enim in hoc cap. explicanda ſunt puris animis moleſta ſatis. Sed attingemus tantum illa, non inhærebimus. Sed prius admonendi ſunt conjuges præclaris verbis Clem. Alexandrini *lib. 2. Pedagogi, cap. 10.* Ubi hæc habet: *Cæterum quibus uxores ducere conceſſum eſt, iis pedagogo opus fuerit, ut non interdiu naturæ myſtica celebrentur orgia, nec ex Eccleſia, verbi gratia, aut ex foro mane rediens galli more coeat, quando orationis, & lectionis, & efficaciam quæ interdum ſiunt operum tempus eſt: veſpere autem oportet poſt convivium quieſcere, & poſt gratiarum actionem quæ fit Deo pro bonis quæ accepimus. Non ſemper autem concedit tempus natura, ut peragatur congreſſus matrimonii, eſt enim conjunctio eo deſiderabilior, quo diuturnior. Neque vero nocte tanquam in tenebris ſe immodeſte, & intemperanter gerendum eſt: ſed verecundia tanquam lux rationis, in anima eſt includenda. Nihil enim a Penelope telam texente differemus ſi interdiu quidem texamus dogmata temperantiæ, noctu autem ea retexamus, cum in cubile venerimus. Si enim honeſtatem oportet exercere, multo magis uxori tuæ oſtendenda eſt honeſtas, inhoneſtas vitando conjunctiones, & quod caſte verſeris cum proximis fide dignum e domo adſit teſtimonium. Non eſt enim, non eſt aliquid honeſtum apud eam reputandam, apud quam non eſt teſtata, ac probata honeſtas in acribus illis voluptatibus. Benevolentia autem quæ fatetur ſe ferri præcipitem ad congreſſionem, exigua floret tempore, & cum corpore conſeneſcit, nonnunquam autem etiam præſeneſcit flacceſcente jam libidine, quando matrimonialem moderationem, ne temperantiam meretriciæ voluptates injuria affecerint. Amantium enim caeca ſunt volucria, amoriſque irritamenta extinguuntur ſæpe pœnitentia: amorque ſæpe vertitur in odium, quando reprehenſionem ſenſerit ſatietas. Impudentium vero verborum, & turpium figurarum, meretriciorumque oſculorum, & hujuſmodi laſciviorum nomina, ne ſuat quidem memoria tenenda, beatum ſequentibus Apoſtolum qui aperte dicit: Fornicatio autem, & omnis immunditia, vel plura habendi cupiditas ne nominetur quidem in vobis, ſicut decet ſanctos. Recte ergo videtur dixiſſe quiſpiam: Nulli quidem profuit coitus, bene autem cum eo agitur, ſi non etiam læſerit.* Congruenter autem ad Clementem præclare ſcribit D. Hieronymus. *Nihil intereſt quam ex honeſta cauſa quis inſaniat. Unde & Xiſtus in ſententiis. Adulter eſt in ſuam uxorem amator ardentior. In aliena quippe uxore omnis amor turpis eſt, in ſua nimius. Sapiens vir judicio debet amare conjugem, non affectu. Reget impetus voluptatis, nec præceps feretur in coitum, nihil eſt fœdius quam uxorem amare quaſi adulteram.* Hæc D. Hieronymus *lib. 1. adverſus Jovinian.*

2 Sunt in hac re nonnulla certa, alia vero de quibus dubitatio eſt. Primo certum eſt poſſe eſſe peccatum in actu conjugali ratione modi. Ad diſcernendum autem peccatum in modo commiſſum non alia certior regula aſſignari poteſt, quam hæc. *Solus ille modus concumbendi cum uxore in vaſe naturali peccatum eſt, qui aptus eſt impedire generationem; ut ſi non impediatur, non eſt peccatum mortale.* Quæ doctrina ſatis ex ſe aperta eſt, & communi Doctorum ſenſu probata. Addunt tamen plerique DD. nullo coeundi modo in vaſe naturali generationem impediri. Sic Thomas Sanchez cum multis *diſp. 16. n. 5.* At mihi difficile videtur id quod aſſumitur, nullo ſcilicet coeundi modo ex his, quos excogitavit libido, impediri generationem. Quare rem hanc medicis relinquamus, Theologis, qui cœlibem vitam agentes experimento diſcere non poſſunt, ſpeculari turpe, ſcribere turpius eſt. Quare id a Medicis definitum accipiamus, & illos conteſtarit conſulant, cum ejuſmodi caſus in confeſſionibus occurrerint.

3 Verum huic generali regulæ nonnulla addenda ſunt. Primum eſt ſaltem eſſe peccatum veniale in petente tantum propter ardentem appetitum voluptatis, quem indicant ejuſmodi mutationes, niſi quando ex juſta cauſa fiant, quia aliter uſus copulæ eſſe non poſſit, ut docet cum aliis Thomas Sanchez *ibidem, num. 7.* Deinde non eſſe peccatum mortale, ſi eo copulæ modo aliqua pars ſeminis elabatur, dummodo retineatur alia. Docent enim Medici non totam ſeminis quantitatem in matrice retineri. Rurſus neque eſſe peccatum mortale, quamvis ex eo modo concumbendi, non ita certum ſit fore prolem, nec enim conjuges tenentur uti medio certiori ad prolem ſuſcipiendam. Sed ſatis eſt ſi utantur convenienti. Rurſus, ſi experimento conſtet fœminam aliquam ratione ſuæ debilitatis complexionis, & temperamenti ſemen non retinere, ſi aliquo certo copulæ modo conjungantur, cum tamen retineatur alio, eſſe peccatum mortale uti illo modo, quamvis ex ſe non eſſet impeditivus generationis. Satis enim eſt ad malitiam peccati in hac fœmina experimento compertum generationem impediri, cujus oppoſitum ſine fundamento docet Thomas Sanchez *diſp. cit. num. 5.* Denique illud addendum eſt, non eſſe neceſſarium, ut uterque ſimul concurrant in ſeminis effuſione, cum ſemen fœminæ certios ſit apud Medicos & Philoſophos non eſſe activum principium generationis. Quare expectare vir non tenetur, licet poſſit etiam effuſo ſemine adhuc copulam continuare, ut fœmina ſeminet. Imo & addit Thomas Sanchez *diſp. 17. num. 10.* non ſolum poſſe virum prævenire fœminam

ſeminan-

ſeminando, ſed etiam tactibus irritare venerem, quamvis ſciret id futurum, quod etiam docuit Henriquez *lib. 11. de matrim. cap. 15. num. 3.* Res certe eſſet ſcrupulis plena, ſi ad hoc quod liceret copula, neceſſarium eſſet, ut utriuſque ſemen ſimul concurreret. Quare non eſt cenſendum eam obligationem eſſe impoſitam naturali jure.

4 Ex his colligitur, quando ſit peccatum reddere viro vel uxori petenti debitum aliquo ſpeciali modo. Nam quoties generatio impeditur juxta dicta peccatum mortale erit in reddendo, ut etiam docet Sanchez *ib. n. 8.* At quando tantum eſt peccatum veniale in eo copulæ modo juxta dicta, Thom. Sanch. *ibid.* exiſtimat nullum eſſe peccatum in reddendo, quia cenſet excuſari a veniali culpa ex alterius petitione. At juxta principia tradita ſupra *cap. 3.* cenſendum eſt cum eodem in hoc caſu non eſſe peccatum veniale ex parte reddentis, non quidem, quia excuſetur a culpa veniali ob petitionem alterius, ſed ex ibi traditis. Quia peccatum veniale in hoc caſu naſcitur ex ipſo affectu petentis, & vehementi appetitu voluptatis, cui appetitui & affectui non cooperatur alter conjux reddens, ſed exercet actum licitum conjugibus, & ordinatum ad generationem. Adhuc enim & ille modus poſſet exerceri ſine eo appetitu & affectu.

5 Secundo certum eſt copulam viri cum uxore præter naturalem eſſe peccatum mortale. Quia conjuges ſolum habent poteſtatem ad uſum corporis, qui matrimonio deſervit, non aliter. Unde fit primo copulam ſodomiticam cum uxore peccatum eſſe mortale, & nullo modo honeſtari poſſe: idque non tantum verum exiſtimo de copula ſodomitica conſummata, ſed etiam inchoata. Quare inchoare copulam in vaſe præpoſtero uxoris, quo ſe magis excitet, aut turpiſſimæ voluptatis gratia, animo tamen conſummandi in vaſe naturali, etſi abſit periculum effuſionis ſeminis, mortale peccatum eſt, quia hæc omnia ſunt ex ſe ordinata ad alteram luxuriam, & improportionatam copulæ naturali. Docet Sanch. *diſp. 17. n. 5.* Non ergo omnes tactus licent inter conjuges, & ita neque licebit perfricare pudendum in vaſe præpoſtero uxoris, & aliud aſſerere mera turpitudo eſt, & habenas laxare libidini.

6 Secundo fit ſeminationem extra vas utriuſque vel alterius conjugis eſſe peccatum mortale nullo fine excuſandum, ſi conſulto id accidat. Eſt enim peccatum mollitiei, cujus intrinſeca malitia eſt, de qua dicam poſtea. Idque verum eſt ſive fiat in medio, ſive in fine copulæ quovis tempore. Docet citatis aliis Thom. Sanchez *diſp. 17. n. 13.* Conſtat hæc veritas *Geneſ. 38.* ubi filius Judæ interfectus a Deo dicitur, quia rem deteſtabilem fecit, effundebat enim ſemen extra vas uxoris, quo generationem impediret. Dixi *ſi conſulto fiat*. Quia poteſt quandoque contingere ſine ulla culpa, ut in viris potentibus, dum congredi conantur, poterit evenire ut ex feſtinatione præter intentionem ſemen effundatur, id enim non vitio, ſed naturæ feſtinationi & vigori tribuendum eſt, ut cum Soto, Bartholomeo Ledeſma, Graſſis, Emanuele Rodriquez, & Vega docet Sanchez *diſp. 17. cit. n. 13. in fine*. Secundo in impotentibus tempore ad experiendum conceſſo. Quandiu enim dubia impotentia eſt, poſſunt copulari, imo debent; hoc enim impedimentum non niſi experimento cognoſcitur. Et quamvis ſæpe contingat ſemen extra vas effundi, nullum peccatum eſt; ſatis eſt conari ad copulam, donec certo conſtet impotentia. Nam tunc jam erit peccatum mortale. Atque juxta hæc philoſophandum eſt in ſenibus præ ætate debilibus, de quo Thomas Sanchez *diſp. cit. n. 20.* Licebunt tamen inter iſtos conjuges ſenes, amplexus & oſcula, & tactus, ubi abeſt periculum pollutionis, quæ nec inter impotentes juvenes admittenda ſunt, cum inter illos non poſſit conſtare matrimonium. niſi ad caſte vivendum, ut dixi ſupra *lib. 7.*

7 Sed quæres, nunquid inter conjuges copula ſodomitica aut mollities habebunt etiam aliam ſpeciem præter fornicationis contra naturam. Mihi videtur cum Thoma Sanchez *diſp. 18.* eſſe etiam malitiam adulterii. quod etiam docet Joannes de Salas *2. tom. in 1. 2. tract. 13. diſp. 6. ſect. 16.* cum aliis, quamvis rationem non aſſequatur. Hujus autem ea ratio eſt. Quia bonum fidei, ut dixi *cap. 1. iſto lib.* obligat etiam negative, id eſt. ad nihil faciendum contra finem generationis. Quare habet poteſtatem conjux in uſum ſeminis in ordinem ad generationem. Quandocumque ergo generationi ſubtrahitur, fit contra jus conjugis, atque adeo ſpecialis mihi videtur eſſe malitia. Sicut & jus habet, ut neque cogitationem figat in alia, nec vel cogitatione delectetur, ut tradit Vaſquez *1. 2. diſp. 112. num. 10.* licet non omnino firmus. Et probat Salas *tract. cit. diſput. 9. ſect. 22. a medio.* Satis autem erit dicere ſe peccaſſe contra caſtitatem peccato contra naturam, & ſe eſſe conjugatum, & eam cum qua copulam ſodomiticam habuit, eſſe propriam conjugem, alias non explicabitur ſufficienter injuſtitiæ malitia & ſpecies.

Sed circa modum reddendi duæ exiſtunt difficultates breviter explicandæ. Prima eſt, an ſi maritus procreandorum liberorum pertæſus, ſatiandæque libidinis appetens, dum ſuam uxorem agnoſcit, tempore conſummandæ copulæ extra vas ſemen effundat, ſeſeque ab illa ſeparet, poſſit uxor reddere petenti debitum licite & ſine culpa. Judicarunt viri doctiſſimi, uxorem peccare, ſociamque eſſe peccati, atque adeo non poſſe reddere exigenti debitum. Probabant multis argumentis, quæ nullius momenti ſunt, tantum enim probant, conjunctionem illam, ſi fieret utroque conſentiente, eſſe illicitam. Quare ego exiſtimo, peccare quidem graviter virum & fœminam, ſi de ejus conſenſu id faciat; at ſi illa non conſentiat, licite poſſe reddere, & petere debitum a marito, etiamſi ille perperam redditurus ſit. Ratio deſumpta eſt ex generali doctrina, quam latius tradidi ſupra *lib. 5.* Quoties peto actum ab aliquo, quem ille poteſt bene vel male præſtare, non pecco, neque præbeo cauſam peccati, alter enim ſua malitia male facit, cum recte poſſit efficere. Hac regula utimur ut explicemus licere petere mutuum ab uſurario, quia ille poteſt ſine uſura mutuari: & licite etiam peti ſacramentum ab excommunicato, qui ſua culpa non abſolvitur, non vero peti poſſe ab illo ſive parochus ſit, ſive non, etiamſi paratus ſit, ſi abſque ſua culpa abſolvi non poteſt ab excommunicatione. In eo enim caſu non poteſt recte actum illum exercere, atque adeo directe cooperor ejus peccato. Quæ latius ſupra *lib. 5.* proſecuti ſumus. Et quidem, ſi vera eſſet illa prior ſententia, non ſolum non poſſet uxor marito ita prave affecto reddere petenti, ſed neque ab eo petere, eadem enim militat ratio. 9

Secunda difficultas eſt, an viro cum uxore concumbenti liceat inchoatum coitum non abſolvere. Negant Sylveſter *verb. debitum conjugale, q. 7.* & Roſella. Azor *tom. 3. lib. 3. c. 24. q. 9.* Fundamenta inſirmabo ſtatim mihi licere videtur, cum duabus tamen limitationibus. Prima, ne ſubſit probabile peccatum pollutionis alterius conjugis. Secunda ſi uxor ex inchoata copula contenta ſit, ſi enim conſummatam exigeret, reddenda eſſet. Doctores, qui licere dicunt, hi ſunt; Paludanus *in 4. diſt. 31. quæſt. 3. art. 2.* Antoninus *3. p. tit. 1. c. 20. §. 6.* Angelus *in verb. debitum conjugale, n. 7.* Armilla *v. eodem, n. 9.* Sà *verb. eodem, n. 17.* Ratio quæ me movet hæc eſt. Quia multis titulis id efficere poteſt, vel ut ſuæ valetudini conſulat, qui una etiam medetur infirmitati fœminæ, cujus eo modo ſedatur concupiſcentia: ne liberos plures habeat, quos alere non poteſt: ne voluptati intemperanter ſerviat, vacare enim rei uxoriæ voluptatis tantum gratia veniale peccatum eſt: ne fœtum opprimat. Sicut enim tactus, etiamſi ex natura ſua ordinentur ad actum, liciti ſunt, quamvis non ſit ultra progreſſus, cur non etiam licebit inchoatum coitum abſolvere cum duabus illis limitationibus? Neque enim hoc eſt prolem impedire contrarie, quod ſane peccatum eſſet, ſed negative, quod non eſt peccatum. 10

CAPUT XII.

Unde ſumenda ſit ratio turpitudinis in ſimplici fornicatione, & pollutione.

S U M M A R I U M.

1 *Simplicem fornicationem eſſe prohibitam.*
2 *Conciliorum decretis pœna impoſita fornicantibus.*
3 *Diluitur objectio ex epiſtola Clementis.*
4 *Unde ſumatur turpitudo fornicationis variæ ſententiæ, & 5.*
6 *Vera ratio ex fruſtrato fine ſeminis, & actus generationis.*
7 *Quomodo aſſignandæ operæ luxuriæ.*
8 *Unde ſumatur malitia pollutionis explicatur.*

Occaſione eorum, quæ dicta ſunt, placuit hoc loco rem iſtam examinare difficilem explicatu. In primis autem obſervandum eſt ſimplicem fornicationem prohibitam eſſe, & illicitam. Conſtat ex multis ſacræ Scripturæ locis. Sed ut eorum teſtimoniorum percipiatur vis, ſciri debet fornicationis nomine non tantum ſimplicem, quam vocant fornicationem, hoc eſt, con- 1

cubitum

cubitum eorum, qui vinculo religionis aut matrimonii ſoluti ſunt, ſed etiam adulterium: ſicut & mœchiæ nomine tam vague, quam adulterinus concubitus intelligi ſolet. Et quidem de mœchiæ nomine id aſſerit Auguſtinus *lib. 2. ſuper Exodum, cap. 71.* & multo antea Tertull. *lib. de pudicitia, cap. 4. & 5.* & poſt illos Iſidorus *in Exod. cap. 26.* fornicationis enim nomine adulterium interdum ſignificari concubitum vel illud oſtendit Matth. 5. *Qui dimiſerit uxorem ſuam, excepta cauſa fornicationis.* Igitur illicitam eſſe fornicationem non tantum colligitur ex illis ſacræ Scripturæ locis, in quibus de fornicatione tantum ſermo eſt, ſed etiam ex illis, in quibus prohibetur mœchia, Quod etiam Auguſtinus cenſuit *in lib. cit. ſuper Exod.* ubi inquit; *Sed ſi non omnis fornicatio etiam mœchia dici poteſt, ubi ſit in decalogo prohibita illa fornicatio, quam faciant viri, qui uxores non habent, cum fœminis, quæ maritos non habent, utrum inveniri poſſit ignoro. Sed ſicut furti nomine bene intelligitur omnis illicita uſurpatio rei alienæ (non enim rapinam permiſit, qui furtum prohibuit, ſed utique a parte totum intelligi voluit, quidquid illicite rerum proximi aufertur) profecto & nomine mœchiæ omnis illicitus concubitus, atque illorum membrorum non legitimus uſus prohibitus debet intelligi.* Fornicationem quoque reprehendit Clemens Romanus *lib. 6. Conſtit. Apoſtol. cap. 28. & 29. & lib. 7. cap. 3.* Tertullianus *lib. cit. circa finem.* Clemens Alexandrinus *lib. 3. ſtromatum a principio.* Origenes *homilia 7. in Ezechielem circa finem*, ubi illud exponit: *Transferunt crura tua per omnem tranſitum, & multiplicaſti fornicationem tuam.* Ambroſius *1. Corinth. 6.* ſuper illud, *Qui autem fornicatur, in corpus ſuum peccat, & in tract. ad virginem lapſam, cap. 4. & lib. de pœnitentia, cap. 14.* Joannes Chryſoſtomus *homilia 1. in Pſal. 50.* Hieronymus *lib. 3. in epiſt. ad Galat. cap. 5.* in illa verba; *Manifeſta ſunt opera carnis.* Extat etiam elegans oratio Gregorii Nyſſeni in illa: *Qui fornicatur, in corpus ſuum peccat.* Denique omnes Patres uno ore, ac ſpiritu reprehendunt.

2 Extant etiam Conciliorum decreta non pauca, quæ fornicariis pœnam imponunt. Adeo ſevere punivit Concilium Illiberitanum, quo homines petulantes intra pudicitiæ limites contineret, ut nec in fine velit communionem dari, *cap. 2. & cap. 7.* ad Clerum promoveri prohibet *cap. 30.* & levari pœnitentiam, cum uxores duxerint *c. 31. & caput 72.* Sveſſionenſe duce Pipino ſub Zacharia ibi, *Diverſas fornicationes non faciant.* Nannetenſe ſub Formoſo Papa cap. 13. *ſi qua mulier non habens virum, aut vir non habens uxorem, fuerint fornicati, tribus annis pœniteant.* Baſilienſe *ſeſſ. 20. cap. 1. in fine. Et cum omnis fornicationis crimen lege divina prohibitum ſit, & ſub peccati mortalis pœna neceſſario evitandum, monet omnes laicos tam uxoratos, quam ſolutos, ut ſimiliter a concubinatu abſtineant.* Concilium Lateranenſe ſub Leone X. *ſeſſ. 9. in reformatione Curiæ, & aliorum, & ſeſſ. 11.* eadem verba repetit ex Baſilienſi. Unde hæreſis eſt id pertinaciter negare ex *Clementina ad noſtrum, de hæreticis.* De hujus peccati gravitate nonnulla optime Deſtructiorum vitiorum *part. 3. cap. 4.*

4 Neque obſtat, quod ex *epiſt. 4.* Clementis I. opponi poſſet, ubi cum philoſophi cujuſdam vulgatum illud adduceretur: *Amicorum omnia eſſe debere communia*, inquit, *in omnibus etiam uxores comprehendi.* Nam epiſtolam confictam eſſe, & ab hæreticis confarcinatam late conatur oſtendere Ferdinandus de Mendoza *ad Canonem 2. Illiberitani Concilii*, de quo nos in Apparatu noſtro late diximus; & præterea Gregoriani decreti cenſores deeſſe illa verba affirmant in epiſtola Clementis, quæ extat manuſcripta in Bibliotheca Vaticana, quod ſcripſit antea Franciſcus Turrianus *lib. 6. pro epiſtolis Pontificum, c. 2.* Qua medicina vulnus epiſtolæ illatum ſanari recte, quis dubitet?

5 At cum ad hujus peccati turpitudinem & deordinationem aſſignandam perveniatur non ita facile redditur, neque quæ omnino ſatisfaciat ratio. Deſtructiorum vitiorum, *p. 3. cap. 4.* pro ratione reddit ordinationem divinam, & legem Dei prohibentis, ut caro refrænaretur ab impiis deſideriis: ſed non recte: fornicatio enim non eſt mala, quia prohibita, ſed e contrario, ideo eſt prohibita quia mala. Neque vero quis pro ratione merito reddiderit voluptatem. Sic Sanch. *lib. 7. diſp. 17. c. 5.* Voluptatis enim ſtudium raro ad peccati mortalis rationem perveniet, niſi ratione materiæ, cum qua conjuncta eſt, majorem inordinationem habeat. Quamvis enim ſolius voluptatis gratia acceſſus ad conjugem peccatum veniale eſſet ex aliorum ſententia, attamen mortale non eſt ſolius voluptatis ſtudium, niſi quatenus vel nocumenti inde ſequitur corpori, ut in voluptate cibi, & potus, vel quatenus avocatur ab aliis ſtudiis, aut operibus, quæ ex præcepto deberent fieri; vel quatenus eſt materia prohibita. Neceſſum ergo eſt, ſi dicamus hanc voluptatem veneream eſſe in materia illicita, & debito ordine carere, aſſignemus rationem cur illicita ea materia ſit, cur debita careat ordinatione: inde enim reddetur voluptas illicita.

Nonnulli nec pauci, nec ignobiles ideo cenſent illicitam, quia eo vago concubitu fraudantur filii debita educatione, carent veris parentibus: ad filiorum autem rectam educationem utroque parente opus eſt. Hanc inter alios rationem reddit Cardinalis Toletus *in ſumma, lib. 5. c. 10.* & noviſſime Leonardus Leſſius *de virtutibus cardinalibus, lib. 4. cap. 3. dub. 7.* ſatisfacereque conatur argumentis, quæ contra illam objici ſolent. 6
Et ut illa utcumque diluerentur, mihi tamen illud contra eam ſeſe offert, quod malitia ſimplicis fornicationis pugnare debet cum virtute temperantiæ. At obſtare rectæ filiorum educationi contra virtutem temperantiæ non eſt, ſed vel contra charitatem erga proximum: vel contra juſtitiam, qua reipublicæ tenemur. Quo autem pacto intemperate quis agat in eo non video. Deinde, quia eam aſſignare debemus malitiam in ſimplici fornicatione, quæ perſeveret etiam in aliis peccatorum luxuriæ ſpeciebus, Reliqua enim luxuriæ peccata ſupponunt malitiam fornicationis, novamque aliam addunt, veluti adulterium ſupra malitiam fornicationis addit injuſtitiam, ſtuprum, cum vis infertur ſimiliter, inceſtus contra reverentiam debitam proprio ſanguini, pollutio quod extraordinarie fiat, brutalis cum diſparis naturæ complice, ſodomia cum diſpari ſexu. At malitia quæ in eo conſiſteret, quod filiorum fruſtretur debita educatio, non reperitur in adulterio. Quamvis enim marito injuria fiat, & adulterinus exponatur pro legitimo, adeſt tamen utriuſque genitoris cura, unde nec fraudatur proles debita educatione.

Ergo, ut legitimam hujus peccati, ac turpitudinis 7
inordinationem aſſignem, quæ in omnibus ſpeciebus luxuriæ communis ſit, ſupponamus ſemen, actum generationis, & voluptatem, quæ in ipſo actu, & effuſione ſeminis reperitur, a natura inſtitutam ad prolem ſuſcipiendam, hujuſque legitimum eſſe finem: & quo facilius homines generationi vacarent, quæ ad generis multiplicationem neceſſaria, eam inditam voluptatem. Hinc factum eſt, ut, quo finem, & effectum ſortiretur generatio, matrimonium ab ipſo naturæ jure ortum habuerit. Non enim ſolum effuſio ſeminis præter naturam, aut etiam contra naturam, & cum beſtia eum effectum impedit, ſed etiam vagus concubitus, & omni lege ſolutus. Vagum autem concubitum generationi, ac ſuſceptioni filiorum obeſſe tradunt Medici, & experientia docet. Illæ enim, quæ ſæpius cum diverſis hominibus copulantur, rariſſime concipiunt. Et quaſi a ſigno illud oſtendit, quod communis, receptaque ſententia docet, matrimonium unius uxoris cum pluribus viris ipſi naturæ repugnare. Impeditur enim matrimonii finis, ſcilicet, prolis ſuſceptio, quamvis & alia etiam aſſignari incommoda ſoleant, de quo nonnulla ſupra lib. 7. Neque vero obeſt, quod in concubinatu ita ſe gerant vir, & fœmina, ac ſi ſervaretur tori fides in conjugio. Id enim accidentarium eſt in vago concubitu: concubitus enim non adſtringit ex natura ſua ad tori fidem, ſicut obligat ex ſe conjugium, ſed liber manet uterque, ut congredi cum alio poſſit. In his autem non eſt ſpectandum, quod accidentale eſt, & præter naturam ſoluti concubitus, ſed quod per ſe eſt. Id quod in aliis multis etiam affirmandum, ut in eo, qui audit confeſſiones cum periculo pollutionis, & in experimento impotentium per triennium, cum tamen ſit periculum emittendi extra vas. Quia in his rebus tantum inſpicitur quod per ſe intenditur: & in hac eadem materia fatentur illi, qui rationem deſumunt ex educatione prolis fraudata. Accedat Iſidorus Peluſiota *lib. 4. epiſt. 129. col. 1. in fine*, ubi hæc habet: *Quemadmodum qui in mari frumentum, aut aliud quidpiam ſemen projicit, in ſemen peccat dum id prohibet ad generationem pervenire, ita etiam is, qui in meretricem ſemen ſuum projicit, in corpus ſuum peccat, ipſa perimens id quod natum fuerit.* Sed accipe teſtimonium aliud Ruperti ex *lib. 2. de operibus Trinitatis, c. 65. Huic autem cauſæ non ſtudere*, (ſcilicet multiplicationi generis humani) *ſed potius ſuæ libidini intendere convincitur quicumque vir, ſive mulier legitimum torum tranſgreditur. Etenim mulier multis ſubdita viris, non fœcundior, ſed turpior fit.* Obſtat itaque ſolutus concubitus ex natura ſua fini ſeminis, & actui generationis: fraudatur enim ſemen ſuo effectu, ſcilicet, prole. Unde prolis ſuſceptionem in vago concubitu præter votum eſſe, ſi ejus naturam ſpectes, & in eo a conjugio differre Patres docuerunt. Clemens Alexandrinus *lib. 2. Pædagogi, cap. 10.* cum de ſoluto concubitu eſſet ſermo: *Ne ſemines, ubi non vis tibi naſci quod eſt ſemina-*

ſeminatam. Neque ullam omnino tangas mulierem, præterquam tuam ipſius uxorem, cum qua ſola tibi licet percipere carnis voluptates. Sed addo præclarum Auguſtini teſtimonium ex *lib. 4. Confeſſionum, c. 2. In illis annis unam habebam, non eo, quod vocatur legitimum, conjugio cognitam, ſed quam indagaverat vagus ardor inops prudentiæ, ſed unam tamen, ei quoque ſervans tori fidem. In qua ſane experirer exemplo meo, quid diſtaret inter conjugalis placiti modum, quod fœderatum eſſet generandi gratia, & pactum libidinoſi amoris, ubi proles etiam contra votum naſcitur, quamvis jam nata cogat ſe diligi.* Idem etiam oſtendunt ſterilitatis adjunctæ potiones, vel ut ſequatur aborſus; aut, ſi id minus evenit ex voto, recens natorum ſuffocatio, quo proles pereat, indicantes ſane eam conjunctionem non prolis, ſed tantum libidinis cauſa factam, atque adeo vagum concubitum vel lege ſolutum ex ſe obſtare fini ſeminis, generationiſque. Adeo verum eſt quod Tertullianus, & Auguſtinus alicubi affirmant, libidinoſos Deum ſterilem elegiſſe. Conſiſtit ergo ea fornicationis malitia in ſtudio effrænatæ voluptatis abſque ejus voluptatis naturali fine, ſcilicet prolis procreatione. Hucque alluſit Clemens Alexandrinus *loco citato*, cum non ſemel dixit non eſſe injuria afficiendum ſemen, injurius enim illi eſt, qui fraudat debito fine.

7 Hinc facile colligitur, quomodo luxuriæ ſpecies aſſignentur: ſemper enim in illis effrænatum hoc ſtudium voluptatis ſine debito fine naturali reperitur, ut conſtat in inceſtu, ſtupro, ſacrilegio, qui ſoluti concubitus deformitatem habent, adduntque malitiam vel contra religionem, vel juſtitiam, aut reverentiam. In adulterio etiam idem conſpicitur. Quia licet judicare aliquis poſſit eo coitu prolem non impediri, impeditur ſane ex ſe, quia vagus eſt, & omni lege ſolutus, atque adeo non magis hujus, quam illius, per accidenſque erit, ſi ſubſit generationis effectus. Peccatn etiam contra naturam tollere ejus voluptatis naturalem finem planiſſimum eſt, cum ſeminetur in locis petroſis, ut in lege dicebat Moyſes, id eſt, ubi proles omnino ſequi non poteſt. Seminis autem vel generationis actus nullum alium finem ſortiri poteſt: *Cum ſemen*, ut ait Clemens Alexandrinus *loco cit. ſit dux, principiumque generationis, & ſubſtantia, quæ ſimul habet inſitas naturæ rationes. Quæ ſunt autem ſecundum naturam rationes abſque ratione præternaturalibus mandando meatibus, ignominia, & probro afficere eſt valde nefarium, & impium.*

8 Hinc etiam facile aſſignatur ratio malitiæ pollutionis voluntariæ, quam exiſtimarunt nonnulli aſſignari non poſſe legitimam. Ea certe in eo conſiſtit, quod utitur quis ea voluptate abſque naturali fine, & modo præternaturali. Seminis enim, & actus generationis, ejuſque voluptatis nullus alius finis eſſe poteſt, quia alium uſum non habet ſemen, quam quod ſit genitale, & generationis dux, & princeps. In quo valde differt ab emiſſione ſanguinis: ſanguis enim cum ſit alimentum, non mirum ſi juſte minuatur per inciſionem venæ, quando ſint, hoc eſt, nutritioni animalis obeſt; ſicut ea eodem fine abſtinemus in ciborum copia. At ſemen eſt ſuperfluum alimenti, generationi tantum deſtinatum. Unde niſi in ordine ad eum finem, ea emiſſio ſeminis, eaque voluptas quæri non poteſt. Neque obſtat, quod ſæpe noceat retentio ſeminis, imo & abundantia reddatur ſterile, ut Medici cenſent: poteſt enim intra corpus arte minui, & medicamentis purificari, & prolificum effici, & ſaluti conſuli eo medio, effuſionis autem remedium reſpuendum omnino, cum ejus actus nullus alius finis præter generationem ſit.

CAPUT XIII.

De obligatione uxoris in retinendo ſemine, & proſpiciendo fœtui.

S U M M A R I U M.

1 *Qualis obligatio fœminæ in retinendo ſemine.*
2 *Quando fœtus* non eſt *animatus licere facere aliquid, quo ſequatur aborſus nonnulli dicunt, oppoſitum verius.*
3 *Quando eſt animatus non poſſe procurari aborſum ad ſalutem.*
4 *Licere uti medicamentis ad ſanitatem matris, ex quibus prævidetur aborſus, quidam dicunt.*
5 *Eorum fundamenta.*
6 *Vera ſententia.*
7 *Solvuntur fundamenta primæ.*

Diximus in modo copulæ conjugalis valde cavendum eſſe, ne talis ſit, ut impediatur generatio: reſtat ut conſequenter explicemus, quid uxor præſtare debeat in retinendo accepto ſemine, & proſpiciendo fœtui, dum eſt in utero. Et primum facile explicatu eſt. Certum enim illam nihil poſſe facere ad generationem impediendam, non venena ſterilitatis ſumere, non potionem, neque ſtatim poſt copulam conari ejicere, ſurgere, aut alia facere, quibus expellatur. Nec vero neceſſarium eſt, ut diu immota permaneat, brevi enim tempore matrix ſemen recipit, & ad ſe rapit; aut ſi minus diſpoſita eſt, ejicit. Illud tantum prohibemus, ne ipſa ad ejectionem conetur, fruſtraret enim ſemen ſuo fine, eſſetque peccatum mortale. 1

Quod vero attinet ad ſecundum, cum certum ſit peccatum lethale committi, ſi talis ſit modus congreſſus, ex quo ſequatur aborſus, dubium tamen eſſe poteſt, an liceat aliquando aliquid facere, quo ſequatur aborſus, quando eſt medium neceſſarium ad ſalutem fœminæ reſtaurandam. Et in primis quando fœtus nondum eſt animatus, nonnulli affirmant in eo caſu licere procurare aborſum, ſic docent Sylveſter *v. Medicus, quæſt.* 4. Antonin. *3. part. tit. 7. c. 2. §. 2.* Navar. *in ſumma, cap. 25. num. 22.* Covarr. *in Clement. Si furioſus, 2. part. §. 3. num. 1.* & alios ſequitur Sanchez *lib. 9. diſp. 20. num. 9.* qui adeo certam hanc ſententiam exiſtimat, & communem, ut dicat ſe nullum diſſentientem inveniſſe. Fundamenta ejus hæc ſunt. Quia illud vere non eſt homicidium, ſed quædam pars viſcerum nondum animata; & ideo non eſt cur conſervanda ſit illius vita materno diſcrimine imminente, maxime cum matre pereunte fœtus nequaquam informabitur anima rationali. Cæterum mihi verius videtur nunquam licere aborſum directe procurare etiam nondum animati fœtus, quamvis liceat medicamenta applicare, quæ ſanitatem directe cauſent, licet inde ſequatur aborſus. Sic docet Gabriel Vaſquez *opuſc. de reſtit. cap. 3. §. 2. num. 25. & cap. 2. §. 1. dub. 7. n. 28.* Petrus Navarra textum ex Auguſtino *in can. aliquando 32. quæſt. 2. & in cap. ſi aliquis de homicidio*, & Tertullianum in *Apologet. c. 3.* ſed nihil probatur illis teſtimoniis, explicari enim commode poſſunt de aborſu ſine cauſa facto, & cum peccato. Primæ igitur partis ratio eſt efficax, qua utitur Gabriel Vaſquez. Quia actus ille, licet non ſit homicidium, eſt tamen de ſe malum, & contra naturam, ſicut ſemen extra vas effundere; imo & magis eſt contra naturam generationis, conceptum jam ſemen effundere. Ergo hoc medio non licet uti ad ſanitatem fœminæ, ſicut licet uti abſciſſione membri. Quia talis evacuatio ex ſe non eſt ordinata in ſalutem, ſed ad actum generationis, ad quem ſolum ordinatur ſeminis effuſio, & retentio illius in matrice. Sed reſpondet Thom. Sanch. malitiam pollutionis non ſumi ex damno, quod generationi ſequitur, ſed quia ea voluptate deliniitis hominibus magnum periculum immineret evitandi generationem, & matrimonia: verum contra eſt, tum quia hoc ipſum oſtendit ſemen natura ſua ad generationem tantum ordinari, & nullum alium habere uſum in corpore. Sed de ratione prohibitionis pollutionis dixi jam ſupra *cap. 12.* Præterea probat a poſteriori Petrus Navarra optima ratione. Quia ſi liceret ea evacuatio fœtus nondum animati ad vitandam mortem matris, & reſtituendam ſanitatem, liceret etiam procurare aborſum nondum animatum, cum ad famam, & ſtatum conſervandum opus erit. Caſus enim ſeſe offerre poteſt adeo præmens, ut nullo alio medio poſſit mulier eripi, niſi aborſu fœtus nondum animati. Quod tamen ipſe Th. Sanch. non vult admittere *num. 10.* Sed nullo convenienti aſſignato diſcrimine. Neque ratio, qua utitur prima ſententia, difficilem habet ſolutionem. Concedimus namque non eſſe homicidium, negamus tamen partem eſſe viſcerum, cujus evacuatio liceat, ſed omnino eſſe contra naturam & finem generationis.

At vero quando fœtus animatus eſt, conveniunt quidem DD. non poſſe recte procurari aborſum, etiamſi hoc ſit unicum medium conſervandæ vitæ matris. Sic docet citatis aliis Th. Sanch. *diſp. 20. cit. n. 7.* Sylveſter *loc. ſupra cit.* Corduba *in quæſtionario, q. 38. dub. 3.* Gabriel Vaſquez *c. 2. de reſtit. §. 1. dub. 7.* Aragon *1. 2. qu. 64. art. 7. in dubio ante difficultatem contra 3. concl. concl. 2.* Et ratio eſt. Quia non licet intendere mortem alicujus, vel illam accelerare, ut alius ſalvetur, quia eſt medium intrinſece illicitum, quod non poteſt reddi honeſtum ex fine. 3

Sed difficultas eſt, an liceat uti medicamentis, quæ conducant quidem, & habeant effectum ſanitatis, ex eis tamen prævideatur ſecuturus aborſus, qualia ſunt ſanguinis miſſio, purgatio, unguenta, & alia ſimilia. In qua nonnulli affirmant licere: Corduba *q. 38. cit. dub. 7.* 4

Petrus

Petrus Aragon *loc. cit. concl.* 1. Th. Sanch. cum aliis *diſp.* 30. *cit. num.* 14. Sed quamvis in hac ſententia ſic accepta univerſe conveniant multi, attamen diverſimode eam limitant. Quidam dicunt id licere fœminæ, non tamen medico, vel obſtetrici. Alii excipiunt caſum, quando eſſet ſpes probabiliſſima fore, ut matre ab his medicamentis abſtinente, licet cum vitæ periculo, fœtus in lucem prodiret, ut baptizari poſſet: quia ordo charitatis obligat ad præferendam vitam ſpiritualem proximi extreme indigentis vitæ corporali propriæ, Petrus Navarra *loco cit. num.* 134. Alii reſtringunt, ut non ſit licitum uti illis medicamentis, quando æque ordinantur in matris ſalutem, & fœtus periculum; exigunt enim ut ſint magis effectiva ſanitatis matris, quam abortus. Sic ex Corduba *in ſum.* Ludovico Lopez, & aliis refert Sanch. *ibid. num.* 19. quando medicamentum eſſet anceps, an ſit allaturum auxilium, vel mortem, ſi ſalus matris deſperata eſt, licere uti eo remedio in dubio.

5 Fundamenta ejus, in quo conveniunt iſti DD. hæc ſunt. Primo. Quia actiones humanæ ſpeciem ſumunt ex eo, quod per ſe eſt in intentione operantis, non autem ex effectu per accidens ſubſecuto, ut docet D. Th. 1. 2. *quæſt.* 73. *art.* 7. *in corpore*. At principalis intentio in his medicamentis fertur in ſanitatem matris; fœtus autem mors, & abortus per accidens, & præter intentionem accidit. Ergo eſt licitum uti illis medicamentis. Secundo. Quia pollutio non minus eſt intrinſece mala, quam extinctio fœtus animati: & tamen, quamvis illam procurare non liceat, fas eſt illam permittere dando operam rei licitæ, ut ſtudio, confeſſionibus audiendis, aut etiam rei indifferenti, ut equitando, & iter agendo. Tertio; quia per accidens & præter intentionem occidere innocentem nulla eſt culpa, ut contingit in bello juſto, & in eo qui equo currens aliter evadere non poteſt, quam occidendo puerum jacentem in via, cum id præter intentionem accidat. Ergo erit licitum homicidium in iſto caſu ſecutum per accidens. Quarto. Quia invadente fera matrem fugientem cum fœtus periculo damnaret nemo. Quinto. Quia potius mater videtur habere jus ad medicamentum ſalutiferum cum morte fœtus, quam fœtus cum morte matris, cum hic pendeat a matre, non a contra: matre enim vi morbi ſublata mori etiam fœtum fere neceſſarium eſt. Sexto. Quia ſi proles jam nata materno lacte extreme indigeat, & matri ad ſervandam vitam neceſſarium ſit, ubera exſiccare poſſet utique non obſtante fœtus morte per accidens ſecuta, magis enim tenetur ſuæ ſaluti, quam fœtui conſulere. Ergo idem dicendum erit in noſtro caſu.

6 Sed quamvis hæc ſententia probabilibus in ſpeciem nitatur argumentis, mihi duo videntur dicenda. Primum eſt. Si remedium ſit miſſio ſanguinis, quo ſubtracto, quia eſt alimentum, fœtus ejiciendus prævidetur, licet uti eo remedio ad tuendam matris vitam. Alterum eſt, alia remedia etiam ad tuendam vitam matris, ex quibus ſequitur fœtus immatura abjectio non per ſubtractionem alimenti, ſed per alterationem aliquam poſitive cauſatam ex medicamento vel potione; nequaquam licent, ſed eſt peccatum homicidii illa adhibere. Hanc ſententiam quoad utramque partem docuit Gabriel Vaſquez *de reſtit. c.* 2. *§.* 1. *dub.* 7. *num.* 28. *& c.* 5. *§.* 2. *dub.* 6. *n.* 23. *& ſeq.* & nonnullis confirmat, quæ in compendium redigam. Prima ergo pars probatur. Quia licet ſanguis ſit alimentum prolis, tamen ſanguis ita eſt alimentum prolis, ut etiam ſit matris illi deſerviens ad vitæ ſuſtentationem. Unde licet proles jus habeat ad illud alimentum, ſed etiam mater habet, & prius jus ad illum ſanguinem ut fuerit illi opus: non enim tenetur intra ſe retinere alimentum proli, niſi prius ſuæ ſaluti conſulens. Neque obſtat quod non poſſit quis extreme indigenti auferre cibum ad propriam vitam tuendam, ex quo illi ſequatur mors, vel acceleretur, & ex conſequenti neque poterit ſanguinem mittere prægnans ut ſalvetur, ſi inde ſperetur ſecutura mors fœtus. Dico enim eſſe longe diverſam rationem. Nam quando quis aufert cibum ab extreme indigenti, facit contra jus illius, quia aufert ab illo cibum, ad quem ille ſolus, cum illum poſſideret, habebat jus. At vero in hoc caſu proles ita habet jus ad ſanguinem, ut & mater etiam habeat jus ad illum tanquam alimentum, & ita prius ſuæ ſaluti debeat conſulere, neque intra ſe retinere etiam ad tuendam vitam prolis, quod ſibi nocivum eſt. Nam cum mater ex ſolo ſuperfluo teneatur alere, non tamen ex ſibi nocivo, ideo poteſt etiam cum damno prolis mittere ſanguinem ſibi nocivum. Neque obſtat etiam, quod vita ſpiritualis prolis in utero periclitetur, quia mater non tenetur vitam temporalem pro illa perdere, cum de ſua ſalute ſpirituali dubia eſt, & alias ad id non teneatur ex officio, ut docet Vaſquez *ibid.* Secunda vero pars probatur ab eodem *cap.* 5. *§.* 2. *dub.* 6. Quia potione ejuſmodi poſitive occiditur innocens, & voluntarie, quando quidem prævidetur periculum fœtus: At poſitive occidere innocentem voluntarie homicidium eſt, & nunquam licet etiam ob propriam vitam. Nullum enim jus habet lædendi aliquem innocentem, ut ſe defendat, quod tamen ſecus eſt in ſubtractione alimenti ut dicebamus, quia jus naturæ concedit alimentum primo matri, eo quod ita natura ordinatum eſt, ut illa tueatur vitam prolis ex ſuperfluo tantum.

Ad fundamenta oppoſitæ ſententiæ facilis eſt ſolutio. 7
Ad primum dico difficilem explicatu eſſe mentem Divi Thomæ de ſpecie, quam ſumit actus humanus ex re indirecte volita, de quo late dixi 1. 2. in materia de peccatis. At modo dico certam apud me doctrinam eſſe etiam actum humanum, qui conſummatur exterius, ſpeciem ſumere etiam ab eo, quod eſt indirecte tantum volitum: neque eſſe neceſſarium ut circumſtantia nocumenti ſit expreſſe volita, ſed ſatis eſt ſit indirecte volita, ut tribuat ſpeciem actui: ut cum quis vult jacere ſagittam in feram, prope quam videt eſſe hominem, ſive id faciat ex ignorantia culpabili, ſive prævidens, non tamen intendens, ſive directe intendens, eadem eſt ſpecies homicidii. Quam doctrinam eleganter & ſolide nobis tradidit Gabriel Vaſquez *tom.* 1. *in* 1. 2. *diſp.* 102. *cap.* 3. *num.* 5. Quare ut applicatio ejus medicamenti habeat malitiam homicidii, non eſt neceſſarium ſit homicidium per ſe intentum & directe, ſed ſatis eſt prævideatur periculum, & applicetur cauſa, ex qua ſequatur probabiliter. Ad ſecundum reſpondet optime Gabriel Vaſquez *d. cap.* 3. *§.* 2. *dub.* 6. eſſe diſparitatis rationem inter homicidium & pollutionem; quod pollutio non imputatur peccato, niſi ſit per ſe intenta, etiamſi ſit voluntaria indirecte: quia tota illius malitia conſummatur in actu intentionis, aut ſaltem in applicatione medii non habentis aliud effectum. Quam etiam doctrinam tradidit 1. 2. *diſp. cit.* & Joannes Azor *tomo* 3. *lib.* 3. *c.* 23. *quæſt.* 3. At vero peccatum homicidii conſummatur exterius, & in actu exteriori reperitur primaria illius malitia; & ita nunquam licet aliquid voluntarie facere, unde ſequatur probabiliter homicidium poſitive. Quia tunc ſine intentione illius nihilominus imputabitur, & non eſt cauſa ſufficiens excuſans homicidium tueri vitam propriam, quoties homicidium eſt innocentis. Quod enim jus eſſe poteſt tuendi eo modo propriam vitam? Ratio autem quare ut pollutio imputetur peccato, debeat eſſe intenta, a poſteriori quidem eſt. Quia certum eſt ex omnium doctrina poſſe aliquem vacare bonis actibus, etiamſi prævideatur periculum pollutionis; quod in multis caſibus explicat Azor *loco proxime cit, q.* 4. 5. 6. *&* 7. in quibus non eſt peccatum ex defectu tantum intentionis. A priori autem ea videtur eſſe ratio. Quia effuſio ſeminis, aut procuratur ab homine immediate, vel in cauſa non habente alium effectum: & ſic jam eſt per ſe intenta: aut ſequitur ſine intentione, & ſic ſequitur ex naturali virtute expultrice, quæ naturaliter operatur nobis etiam nolentibus, & reluctantibus, & in rebus neceſſariis occupatis, quæ ad longe alia conducunt. Atque ob id neceſſarium eſt ex natura ipſa, ut ad hujus malitiam requiratur directa intentio, quod longe aliter ſe habet in homicidio, cum non poſſit ſequi ex naturali aliqua potentia in nobis naturaliter operante. Ad tertium reſpondetur, eſſe diverſam rationem de occiſione innocentis in bello juſto. Innocentes enim tunc cum nocentibus occiduntur ad impetrandam victoriam, quæ aliter obtineri non poteſt, ita exigente bono publico, quod præponderat. Quod autem in alio exemplo adducitur, falſum eſt. Non enim poteſt equo fugiens occidere innocentem jacentem in via, ut docet idem Gabriel Vaſquez *de reſtit. cap.* 2. *§.* 1. *dub.* 7. quia eſt poſitiva occiſio innocentis. Ad quartum reſpondet idem Vaſquez *dub.* 7. *cit.* diſparem eſſe rationem. Quia fuga matris tunc ex natura ſua fit in conſervationem utriuſque & non tantum unius, ſed æque utriuſque; & ita parum refert, quod inde ſequatur mors fœtus: at medicamentum applicatur in defenſionem matris, & poſitivam occiſionem fœtus, quod non licet. Ad quintum conſtat ex dictis nullum eſſe jus ad tuendam propriam vitam cum periculo innocentis. Ad ultimum etiam conſtat ex dictis non teneri matrem alere de ſibi nocivo, & eſſe diverſam rationem de ſubtractione cibi, & de aliorum medicamentorum applicatione.

CA-

CAPUT XIV,

Quando ſit illicitus actus conjugalis ratione damni?

SUMMARIUM.

1 *Coitus damna ex Clemente Alexandrino.*
2 *Cum periculo aut notabili damno conjugis non poſſe reddi, & num.* 3.
4 *Neque ſi ſit leproſus aut morbo contagioſo infectus teneri alterum concedere.*
5 *Quale peccatum ſit accedere ad menſtruam uxorem; variæ ſententiæ, eſſe veniale, & num.* 6.
7 *Quid de acceſſu ad uxorem gravidam.*
8 *Quid de copula ſtatim poſt partum.*
9 *Quid de copula tempore lactationis infantis.*
10 *Quid de copula tempore amentiæ.*

1 NOn pauca, neque exigua damna ex coitu oriri eleganter deſcribit Clemens Alexandrinus *lib. 2. pædagogi, cap. 10. ante medium*, hiſce verbis: *Quod ſi hoc ipſum an ducenda ſit uxor, veniat in conſiderationem: quomodo libere permittitur, ſicut nutrimento, ita etiam coitu ſemper uti, tanquam neceſſaria? Ex eo ergo videri poſſunt nervi tanquam ſtamina diſſecari, ac extendi, & in vehementi congreſſus intentione diſrumpi. Jam vero effundit etiam caliginem ſenſibus: robur quoque interrumpit. Patet hoc in animantibus rationis expertibus, & in iis quæ in exercitatione verſantur corporibus. Ex quibus hi quidem qui abſtinent, in certaminibus, ſuperant adverſarios, illa vero a coitu abducuntur, itaque adeo vix circumaguntur, & trahuntur omnibus viribus, & omni animi impetu perfecte exinanita. Parvam epilepſiam coitum dicebat Sophiſta Abderitanus exiſtimans morbum immedicabilem. At non enim ex eo conſequuntur reſolutiones, quæ exinanitioni ejuſque quod abſcedit aſſcribuntur magnitudini? homo enim ex homine enaſcitur & vellitur. Vide damni magnitudinem: totus homo per exinanitionem coitus abſtrahitur. Dicit enim. Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro ex carne mea. Homo tantum exinanitur ſemine, quantus cernitur corpore, eſt enim generationis initium id quod recedit: quin etiam conturbat ebullitio materiæ, & compagem corporis labefactat, & commovet. Lepide ergo dixit illi, qui interrogavit, quomodo adhuc rebus uteretur venereis: Bona verba, quæſo, ego vero libenter iſthinc, tanquam ab agreſti, & inſano domino profugi.* De quo etiam argumento multa Galenus *lib. 2. de ſanitate tuenda*. Damnum autem hoc conſiderari poteſt, & ex parte reddentium debitum, & ex parte prolis, atque hæc duo complectemur breviter in hoc capite, nec enim difficilem explicationem habent, & de his late Thom. Sanchez *lib. 9. diſp. 21. cum quatuor ſequentibus*.

2 Si ergo damnum ipſorum contrahentium conſideretur, vel alterius ex illis, primo certum eſt, & communi Doctorum ſenſu receptum, cum conjugis vita in diſcrimen adducitur, non eſſe obligationem reddendi dubitum, nec poſſe ab illo peti ſine peccato mortali. Apertiſſima hujus ratio eſt, qua utitur Ricardus *in 4. diſt. 31. art. 1. q. 1.* Quia noluit Deus virum obligari mulieri in his, quæ ſunt contra rectam inclinationem naturæ: recta autem inclinatio hominis per prius eſt ad actum nutritivæ potentiæ, quo conſervatur proprium individuum, quam ad actum generativæ: ſiquidem prius ſumit de nutrimento, quod neceſſarium eſt individuo, & ſuperfluum reſervat ad actum generationis. Hinc fit hominem non teneri ad actum generationis in præjudicium notabile incolumitatis corporis proprii. Atque eodem ſpectat illa ratio Durandi, quod juxta ordinem charitatis, quilibet tenetur plus ſibi, quam alteri: & ideo, ſi redditio debiti redundet in periculum propriæ perſonæ, non tenetur quis alteri debitum reddere. Atque in hoc conveniunt omnes excepto Gabriele, cujus argumentum adducam. Quia mulier debet poſthabere valetudinem ſuam ſpirituali vitæ mariti. Verum hoc facile diluitur, nec enim maritus eſt in extrema neceſſitate ſpiritualis ſalutis, ut illi proſpicere teneatur etiam cum periculo vitæ ſuæ. Vir enim liberari poteſt voluntate ſua, ſi libidinem vincat. Quibus etiam favet Th. Sanch. *diſp. 24. n. 12.* Ex qua ratione colligitur non ſolum conjugem poſſe non reddere, ſed etiam teneri non reddere, cum non habeat ſuæ vitæ dominium, & hæc ſit major, & potior obligatio, & ideo obligatio matrimonii ad uſum corporis eam exceptionem ſemper contineat. Similiter etiam ex eadem ratione conſtat eſſe peccatum mortale in petendo ab illo propter generalem doctrinam a nobis traditam *cap. 3.*

3 Secundo certum eſt apud Doctores, & communi ſenſu receptum, in quarta diſtinctione 32. cum notabili valetudinis detrimento non teneri, nec poſſe reddere debitum, neque ab eo exigere ſine peccato propter eandem rationem. Unde conjuge febre laboranti non poteſt reddi debitum, neque graviter vulnerato, nec dolore affecto, ſi tamen copula graviter noceat illi, dolori, aut vulneri. Similiter poſt prandium non tenetur conjux reddere, nec poteſt, ſi experimento cognovit grave ſalutis detrimentum ſequi. In hoc autem conſulendi ſunt medici, & præterea judicium ferendum ex temperamento, & complexione hominis, cum in aliquibus poſſit eſſe notabile damnum, in aliis leve. Similiter, ſi ſæpe ac ſæpius petat, & conjux ex ea redditione notabilem debilitatem incurrat, negare poteſt, & tenetur ſub mortali, vel veniali pro quantitate damni illati.

Tertio certum eſt, ſi conjux ſit leproſus, atque eodem morbo, qui integer eſt, infici facile poteſt, non teneri reddere debitum cum qui ſanus eſt, nec poſſe. 5
Sic docet Paludanus *in 4. diſtinct. 32. quæſt. 1. art. 1. concluſ. 1.* Durandus *quæſt. 1. n. 8.* Aureolus, & Gabriel *eadem diſt. quæſt. 1. art. 2. concl. 1.* Azor cum aliis *tom. 3. lib. 3. c. 31. quæſt. 20.* Ratio eſt eadem deſumpta ex notabili ſalutis detrimento. Nec mirum, cum ſponſalia ſuperveniente lepra diſſolvi jam olim reſponderit Urbanus tertius *cap. 3. de leproſorum conjugio*, quod eſt in Appendice Conciliii Lateranenſis *part. 50. c. 63.* paulo aliter. Atque idem dicendum, ſi quolibet alio morbo contagioſo, verbi gratia Gallico laboret conjux, ex quo ſanus notabile ſalutis detrimentum pati poſſit. At ſi de Medicorum ſententia vel non inſtantaneum in uno vel altero congreſſu, attenta compoſitione, & temperamento conjugis, reddere poteſt, & tenetur, & poteſt ab eo peti. Atque in hunc ſenſum accipiendus eſt textus *in cap. 2. de leproſorum conjugio*, in quo dicitur reddendum eſſe debitum conjugi petenti, etiam lepra infecto. Similiter dico, ſi magnus ſit horror conjugis ſani, quem concipit de leproſo, vel infirmo conjuge, ita ut pro complexione, ad nauſeam provocetur, & valde horreat, cenſeo cum Thoma Sanch. propter horrorem excuſari a reddendo debito. In quo valde attente conſideranda eſt complexio conjugis, ne licentia detur non reddendi ſine ſufficienti cauſa. Atque juxta hæc judicandum eſt de obligatione cohabitandi cum leproſo: licet non negaverim actum charitatis eſſe & valde meritorium, ſi ex Dei amore velit cohabitare, nec deſerere ita infirmantem conjugem, etiam cum periculo ſuæ infectionis.

At ſi ſpectemus damnum prolis, multa ſunt, de 6
quibus diſputari ſolet. Primum eſt, an liceat accedere ad uxorem tempore menſtruorum? Et in primis certum eſt apud omnes, quod quando menſtrua ſunt præternaturalia, vel perpetua, vel diuturna, licitum eſſet petere, & reddere. Similiter ad vitandum diſſidium, & odium uxoris, cum tunc pacis bonum excuſet, quæ cum aliis docet Joannes Azor. *dict. lib. 3. cap. 31. quæſt. 13.* Adde etiam certum eſſe licitum eſſe petere debitum, & reddere ad vitandum periculum incontinentiæ, vel in ſe, vel in conjuge, ut docet idem Auctor *ibidem*. Quare dubium eſt, an ſit peccatum extra hos caſus accedere ad menſtruatam uxorem. In quo dubio ſenſi aliquando eſſe mortale peccatum, cum viderem de eo Patrum teſtimonia. Nam Clemens Romanus libro ſexto, conſtitutionum Apoſtolicarum *cap. 27.* hæc habet. *Cum naturalis purgatio cernitur in uxoribus ne ſe cum illis commiſceant mariti, ut proli conſulatur. Id enim lex prohibuit, cum ait: Ad eam quæ patitur menſtrua, non accedes: neque cum gravidis rem habebis. Qui enim habent, non liberis, ſed voluptati operam dant. Qui autem ſtudioſus Dei eſt, non debet eſſe ſtudioſus voluptatis.* Gregor. *lib. 12. epiſt. interrogatione 10. Niſi purgationis tempus tranſierit, viris ſuis non debent admiſceri: quippe quia & ſine partus cauſa cum conſuetis menſtruis detinentur, viris ſuis miſceri prohibeantur, ita ut morte lex ſacra feriat, ſi quis vir ad menſtruatam mulierem accedat.* Eadem habet Nicolaus Primus ad conſulta Bulgarorum *cap. 64.* Cum menſtrua etiam coitum deteſtatur Hieronymus *in c. 18. Ezechiel.* & Auguſtinus *q. 64. in Levit.* Si enim, cum veroſimile periculum ſalutis eſt, culpa lethalis eſt uxori copulari: in hoc caſu, & propriæ valetudinis, & monſtruoſæ prolis periculum ſubeſt, ut conſtat ex his, quæ Levinus Lemnius tradit *lib. 1. de occultis naturæ miraculis, cap. 8.* & alii medici confirmant. Non ergo videtur licere fœminæ menſtruorum tempore viro petenti ſociam ſe, & miniſtram præbere ad opus iniquitatis. Atque ideo eo tempore nequaquam ad concubitum cogi poterit, quia eo tempore non debet, cum non accedat ad illam vir abſque peccato: peccato autem cooperari non liceat. Atque eandem ſententiam ſequitur Azor *quæſito citato*, & ex Theologis innumeri, & ex

juris

juris peritis non pauci, quos refert Thomas Sanchez *lib. 9. diſp. 21. num. 2.* Alii dicunt nullam eſſe culpam, idque probabile putat Sanchez *ibid. num. 7.*

6 Denique alii dicunt eſſe culpam venialem, quod mihi videtur probabilius, & ſequitur Thomas Sanchez *loc. cit.* & Ægidius *diſp. 34. dub. 9. concl. 2.* Itaque regulariter peccatum veniale erit, niſi excuſetur ex eo, quod urgeat incontinentiæ periculum. Ratio autem hujus inordinationis non eſt deſumenda ex præceptis, & legibus Eccleſiaſticis, quas jam exiſtimo exoleviſſe, ſed ex ipſa rei natura. Quia videlicet ſemen fruſtratur præcipuo fine, ſcilicet, prolis effectu ſine cauſa. In quo tantum levis culpa reperitur, cum omittatur finis præcipuus ſine cauſa, vel excuſatione aliqua. Quando enim eſt incontinentiæ periculum, jam conſequitur alium finem licet minus præcipuum. Atque inde legitimam rationem prohibitionis antiquæ apud Moyſem *Levit. 18.* deſumpſit Clemens Alexandrinus *lib. 2. pedagogi, cap. 10.* hiſce verbis. *Hic ipſe ergo Moyſes, cum ſuis quoque uxoribus prohibet congredi, ſi forte eas detineant purgationes menſtruæ. Non enim purgamenta corporis id quod eſt maxime genitale ſeminis, & quod mox homo futurus eſt, polluere eſt conſentaneum: nec ſordido materiæ profluvio, & quæ expurgatur inquinamentis inundare & obruere? ſemen autem degenerat, ineptumque redditur ſi matricis ſuccis prouctur. Nec vero ullum unquam induxit veterum Hebræorum coeuntem cum ſua uxore prægnante, &c.* Quare ſi incontinentiæ periculum non excuſet, peccatum ſaltem veniale eſt, ſi menſtrua uxor petat, vel ab ea petatur, & ſi reddat, quia cooperatur illicito uſui corporis in eo caſu juxta noſtra principia tradita ſupra *cap. 3.* In quibus diſſentit Thomas Sanchez *diſp. 21. citata, num. 16.* nec mirum cum diſſentiamus in principiis: parvus autem error ſive meus ſive illius in principio, magnus fit in fine neceſſe eſt.

Ex his colligitur primo, quid dicendum de copula
7 conjugali cum uxore gravida. Si enim ſit periculum abortus, mortale peccatum eſt ea communi ſententia. Et ratio eſt aperta ex dictis. At ſi non ſubſit periculum abortus, ſit tamen incontinentiæ, nullum eſt peccatum in reddendo, neque petendo. Quod ſi neque periculum incontinentiæ ſit, veniale peccatum exiſtimant multi propter eam rationem, quam aſſignat Clemens Alexandrinus *loco ſupra citato*, cum inquit: *Neque vero ullum unquam induxit ſcilicet Moyſes veterum Hebræorum coeuntem cum ſua uxore prægnante. Sola enim voluptas ſiquis ea etiam utatur in conjugio eſt præter leges, & injuſta, & a ratione aliena. Rurſus autem abducit Moyſes a prægnantibus quouſque pepererint. Revera enim matrix ſub veſica quidem collocata, ſuper inteſtinum autem quod rectum appellatur poſita, extendit collum inter humeros in veſica, & ut collis, quod admittit ſemen, impletum occluditur, rurſuſque tunc redditur fœtus qui purgatur. Fructu autem depoſito ſemen deinde ſuſcipit.* In quam ſententiam multa ſubjungit. Quod mihi probabilius eſt, cum Azor *tom. 3. qu. cit.* licet alii neque culpam venialem agnoſcant, inter quos eſt Thomas Sanchez *diſp. 22. num. 6.* Ægidius *dubio 9. citato concl.* 4.

8 Secundo colligitur, quid dicendum de copula ſtatim poſt partum ante purificationem ex ſanguine. In hoc enim caſu eodem modo judicandum eſt, atque de ea, quæ eſt cum uxore menſtruata: & Joannes Azor *cap. cit. q. 15.* regulariter exiſtimat eſſe veniale. Nec video quo fundamento Thomas Sanchez, cum agens de acceſſu ad menſtruatam agnoſcat culpam venialem, in hoc caſu neget *diſp. 22. num. 11.* Nam & proli, & fœtui, ſi concipiatur eo tempore, damnum inferri conſtat ex Galeno *lib. 1. de ſanitate tuenda*.

9 Tertio colligitur, tempore, quo lactatur infans, nullum eſſe peccatum uxori copulari per ſe loquendo. Quia in hoc nulla deformitas eſt. Dixi per ſe loquendo. Quia ſi valde inopes ſint, & ſi uxor concipiat, non habebit lac, quo filium alat, aut certum eſſet notabile proli detrimentum ſequi; quod tamen ſequi indicat Galenus *loc. citat.* non excuſarem a culpa congreſſum illum, cum eo ſubtrahatur alimentum extreme indigenti, quod tamen alimentum ſine ſuo damno retinere poterat conjux. Neque vero tenetur, aut poteſt periculo incontinentiæ ſubvenire cum morte, vel notabili damno innocentis, quem alere tenetur. Neque ab his diſſentit Thomas Sanchez *diſp. 22. n. 14.*

Denique colligitur tempore amentiæ, ſi uxor amens
10 ſit, & furioſa, non licere copulam ob periculum manifeſtum prolis: facile enim evenire poteſt, ut ſuffocetur; ejuſmodi periculum non eſt in viro etiam furioſo. Quod ſi inſani ſint, non tamen furioſi, ſed ſicut ſimplices pueri, non eſt peccatum illi reddere debitum. Videndum etiam ex medicorum conſilio an amens ex coitu deterior fiat, & majus ſalutis detrimentum patiatur: tunc enim judicandum erit copulam eſſe illicitam mortaliter, vel venialiter juxta tradita ſupra iſto capite. Quia qui ſanus eſt, non poterit ab inſano in eo caſu petere, neque reddere ſine peccato mortali, aut veniali juxta regulas, quas tradidi ſupra *cap. 3.*

CAPUT XV.

Quo pacto reddendum ſit debitum cum dubio juris, aut facti?

SUMMARIUM.

1 *Quid de doctrina hujus capitis late, & recte.*
2 *In dubiis tutiorem partem eſſe eligendam, tam in dubio juris, quam facti.*
3 *Aliqua inde colliguntur.*
4 *Objicitur ex materia ſacramentorum.*
5 *Diluitur objectio.*
6 *Juxta eam regulam procedendum in dubio matrimonii, reddendum, & non petendum debitum.*
7 *Ejus legitima ratio aſſignatur, & num. 8.*
9 *Explicatur etiam ea ratio, quando dubium eſt de conſanguinitate, aut vita prioris conjugis.*
10 *Opponitur ex motu Pii V.*
11 *Opponitur ex cap. conqueſtus, de reſtitut. ſpoliat.*
12 *Opponitur ex contractu cum ea, quam dubitat eſſe ſervam.*
13 *Quando uterque conjux eſt dubius, neque poteſt peti, nec reddi.*
14 *Excipe in impedimento impotentiæ, quod ipſo uſu cognoſcendum eſt.*
15 *Quid ſi matrimonium non ſit conſummatum, & dubium incidat.*

DOctrina hujus capitis valde neceſſaria eſt, & quæ ad plures in ſpecie caſus decidendos valde confert: illam præ cæteris, quos ego legerim, tradidit verius atque ſolidius Gabriel Vaſquez 1. 2. *diſp. 66. a c. 2.* cujus doctrinam in compendium redigentes huic inſerimus loco. De eo etiam egregie poſtea ſcripſit inſignis Magiſter Complutenſis non minus moribus quam doctrina eruditus Ludovicus Monteſino 1. 2. *tit. 1. diſput. 29. q. 4.* 1

Sed antequam doctrinam tenendam circa iſtud punctum tradamus, ſuppono primo celebrem illam ſententiam in jure canonico, *in dubiis tutiorem partem eſſe eligendam*. Quam regulam expreſſe tradunt Pontifices *in cap. ad Audientiam, & cap. ſignificaſti, primo, & ſecundo, de homicidio, & cap. juvenis. de ſponſalibus*, ubi in dubio homicidii præcipitur abſtinendum a miniſterio altaris propter ſuſpicionem, aut dubium irregularitatis: reddit autem rationem Pontifex, *Nam in dubiis tutior pars eſt eligenda*. Et quamvis nonnulli eam regulam ſolum velint intelligi in dubio facti, non juris, at in utroque dubio obſervandam eſſe docuit Gabriel Vaſquez 1. 2. *diſp. 65. cap. 3. & diſp. 66. c. 1.* & Ludovicus Monteſino 1. 2 *diſp. 29. q. 4. §. 1. n. 82.* Et quidem locum etiam habere in dubio juris hac aperta ratione convincitur. Quia eadem ratio, quæ ſuadet habere locum in dubio facti, ſuadet in dubio juris. In dubio autem facti habemus manifeſtam definitionem Pontificis in dictis capitibus, qui non tanquam nove ſtatuit in dubiis tutiorem partem eſſe eligendam, ſed potius ſupponens regulam illam tanquam veram ex ea colligit, in dubio homicidii habendum illum ut irregularem. Ratio autem propter quam in dubio facti eligenda eſt tutior pars, ea eſt, ne forte fiat illud, quod revera malum, & peccatum eſt. Idem autem periculum eſt in dubio juris: quare eadem regula ſervanda. Adde nullam commodam aſſignari poſſe regulam quando in juris dubio ſit eligenda tutior pars, quando ſecus. 2

Ex quo fit primo, cum qui tenue beneficium habet, & dubitat utrum recitare teneatur, peccare lethaliter ſi non recitat. In eo enim caſu habet conſcientiam dubiam: at cum ea operari non depoſito dubio non licet. Idem dicendum, cum quis dubius eſt, an votum emiſerit: tenetur enim ſequi tutiorem partem, ut optime docuit Gabriel Vaſquez *diſp. 64. cap. 3.* & in aliis multis, quæ non recte infert Sanchez *lib. 2. diſp. 41. a num. 1.* ob diverſa fundamenta, ex quibus procedimus. Sed non eſt locus omnia proſequendi. 3

Sed huic univerſali doctrinæ, quam ſtatuimus in dubio tutiorem partem eſſe eligendam, obſtare videtur id, quod communi ſenſu receptum eſt, ſcilicet in ad- 4

miniſtratione Sacramentorum, cum neceſſitas adeſt, licere ſequi opinionem probabilem, etiam ſi non ſit probabilior, ſi eo tempore non poteſt eſſe uſus probabilioris ſententiæ, eo ſcilicet fine ne pereat ſalus proximi. Similiter in caſu, quo baptizatus fuerit aliquis adhibita forma, vel materia dubia, & de qua ſunt variæ Theologorum opiniones, iterari debere baptiſmum ſub conditione cum forma, & materia indubitata, ne ſalus parvuli exponatur periculo, ſi forte maneat ſine ſacramento. In his autem non videtur eligi tutior pars. Quia ſi quis non iteret ſacramentum baptiſmi, vel non utatur opinione illa probabili, cum probabiliori uti non poteſt, tantum ſe exponit periculo peccandi contra virtutem Eleemoſynæ, vel miſericordiæ: at vero ſi repetat ſacramentum baptiſmi, vel operetur juxta eam opinionem probabilem, ſe exponit periculo peccandi contra religionem, & irrogandi injuriam ſacramento. Ergo non eligit tutiorem partem. Tutior enim pars eſt, vel in qua eligitur quod alienum eſt a culpa, vel ſaltem eſt minus malum. Minus autem malum eſt peccare contra miſericordiam, quam contra religionem.

5 Dicendum tamen adhuc in eo caſu eligi tutiorem partem, & ideo repetendum ſacramentum ſub conditione, vel in caſu neceſſitatis operandum juxta opinionem probabilem ſi non ſit locus probabiliori; ſicut & eadem ratione in caſu neceſſitatis extremæ is qui eſt in peccato, miniſtrare poteſt ſacramentum ſine peccato, ſi tempus ita urgeat, ut miniſtro non ſit locus pœnitendi. Nam, ut docet vere, & ſolide Gabriel Vaſquez 2. *tom. in 3. part. diſp.* 136. *cap.* 4. quamvis ſit major virtus religio erga Deum, quam miſericordia erga proximum; tamen quia Deo plus placet, ut proximo in cujus utilitatem inſtitutum eſt ſacramentum, ſuccurramus, quam ut diſpoſitionem alias debitam erga ſacramentum ſervemus, ideo tunc licite, & ſancte Sacramentum in peccato mortali celebratur, & celebrari debet. Quam rationem breviter attigit D. Th. 2. 2. *q.* 30. *art.* 4. *ad* 1. Et hoc ſenſu intelligitur illud Hoſ. 6. *Miſericordiam volo, & non ſacrificium, & ſcientiam Dei plus quam holocauſtum.* Eadem ratione licet iterato ſacramento ſub conditione, non tolleretur ob conditionis injuria ſacramenti, adhuc repetendum eſſet in dubio. Periculum enim repetendi baptiſmum, quod videtur eſſe contra religionem, minorem obligationem inducit, quam periculum ſalutis proximi, ut ei iterum remedium ſacramenti concederemus. Idquod, ut notat optime idem Gabriel Vaſquez *loc. cit. & diſp.* 146. *cap.* 3. *n.* 32. non ſolum naſcitur ex libera voluntate Dei, ſed etiam ipſa inſtitutio ſacramenti id ſuapte naturæ depoſcit, & jure naturali divino ita dicendum eſt. Nam ſacramentum inſtitutum eſt in remedium humanæ miſeriæ, & ita ratio ipſa poſtulat, ut non cenſeatur irreverenter tractare ſacramentum, nec Deo injuriam irrogare, qui urgente neceſſitate ejus, propter quem inſtitutum eſt, illud miniſtret in peccato, vel repetat in dubio. Neque in hoc caſu obligatio majoris virtutis ceſſare dicitur occurrente minore, ſed circumſtantia quædam, quæ neceſſaria erat, ut major virtus obligaret, adveniente neceſſitate, ad quam ex minori virtute tenemur. Circumſtantia autem neceſſaria, ut obliget religio ad illam reverentiam erga Sacramentum, & Deum eſt, ne ſit in detrimentum ejus, propter cujus neceſſitatem inſtitutum eſt. Hæc Gabriel Vaſquez. E quibus conſtat etiam in illo caſu locum habere regulam illam in dubiis tutiorem partem eſſe eligendam. Sed de ſenſu hujus regulæ dico plura de ordine, & annexis, *lib.* 2.

6 Sed cum certa juris regula ſit, *in dubiis tutiorem partem eſſe eligendam*, & in matrimonio dubium oriri poſſit, vel ſi credens certo priorem conjugem mortuum cum alio contraxerit, & de prioris obitu dubitare incipiat: vel de aliis impedimentis dubium incidat, explicatione indiget, quo pacto ſe in eo gerere debeat conjux qui dubitat. In varias quidem ſententias DD. diviſi ſunt, quas late, & efficaciter impugnat Gabriel Vaſquez, cui adhæret Thomas Sanchez *lib.* 2. *diſp.* 41. Refert etiam & refellit Monteſina *diſp. cit. q.* 4. §. 4. Habemus tamen in ea re expreſſam deciſionem Pontificis *in cap. Dominus, de ſecundis nuptiis, & in cap. inquiſitioni, de ſententia excommunic.* In primo hæc reſpondet Lucius III. *Si vero aliquis, vel aliqua id hactenus non obſervavit, & de morte prioris conjugis adhuc ſibi exiſtimat dubitandum, & quæ ſibi nupſit, debitum non deneget poſtulanti, quod a ſe tamen noverit nullatenus exigendum.* In ſecundo vero Innocentius III. *Verum cum conſcientia pulſat animum ex credulitate probabili, & diſcreta, quamvis non evidenti, & manifeſta, debitum quidem reddere poteſt, ſed poſtulare non debet, ne in alterutro, vel contra legem, vel contra judicium conſcientiæ committat offenſam.* Hæc reſpondere Pontifices.

Legitimam hujus deciſionis rationem, & ex principiis ipſius rei petitam tradit Covarr. 2. *parte, de matrimon. cap.* 7. §. 2. *n.* 7. quem poſtea ſecuti ſunt alii. 7
Nititur autem regula ſup. dicta, *in dubiis tutior pars eſt eligenda.* Ex duabus autem partibus illa tutior eſt, vel in qua nullum peccatum eſt, vel ſi neceſſarium ſit ex duobus malis unum eligere, illa tutior ſit, in qua minus malum reperitur. Quoties enim duo mala occurrunt, ut neceſſe ſit alterum eligere, illud eligendum eſt, quod alias minus eſſet, *cap. duo mala, cap. nervi teſticulorum diſt.* 13. Id quod ratione manifeſta comprobatur. Nam cum in nullo caſu concedendum ſit aliquem eſſe perplexum, ita ut non poſſit aliquam partem ſine peccato eligere, & ex duobus malis, ſi alterum neceſſario eligendum eſt major ſit ratio, ut eligatur id quod minus eſt, ſequitur illud ſine peccato eligi poſſe: & quod alias abſolute ex ſe conſideratum malum eſſet, tunc non eſſe peccatum: ceſſat enim propter occurrentiam alterius, ac proinde eam partem eſſe tutiorem, ſi eligatur occurrente alio majori malo.

Ex hoc autem principio ita colligit Covarruvias. 8
Quia cum ex duobus malis minus ſit eligendum, minus malum eſt reddere in dubio matrimonii, quam non reddere. Eſſe autem minus malum ex eo conſtat, quod reddens ſolum ſe exponit periculo incontinentiæ contra caſtitatem; at in non reddendo exponet ſe periculo peccandi contra jus matrimonii. Gravius autem peccatum eſt contra juſtitiam, quam contra temperantiam, ut docet Divus Thomas 2. 2. *q.* 58. *art.* 12. licet hominibus peccata contra temperantiam turpiora videantur. Unde hæc major obligatio non naſcitur ex præcepto Eccleſiæ conjugibus impoſito de reddendo debito in dubiis; Eccleſia enim non aliud præcipit, quam id, quod conjux jure naturali facere debet, cum in dubio eſt animus. Si enim alias in dubio non deberet reddere, non poſſet Eccleſia id præcipere cum periculo incontinentiæ, alias poſſet facultatem concedere aliqua ex cauſa accedendi etiam ad non ſuam.

Verum quia contingere poteſt, ut dubium ſit de 9
matrimonio ratione alicujus impedimenti conſanguinitatis, vel quia exiſtimatur vivere prior conjux; in quo dubio reddens debitum exponit ſe periculo committendi peccatum non ſolum contra caſtitatem, ſed etiam inceſtus, vel etiam injuſtitiæ contra primum matrimonium, in negando autem, ſolum ſe exponit periculo agendi contra juſtitiam: ideo addendum eſt, quando Pontifex *in capit. Dominus, de ſecund. nupt.* expreſſe agit de reddendo debito in dubio prioris matrimonii, adhuc in his caſibus eligi tutiorem partem, & minus malum. Quia in dubio circa mortem prioris conjugis magni momenti eſt poſſeſſio, ratione cujus cauſa matrimonii poſterioris multo major, & potior eſt. Ex quo fit eſſe majus malum non reddere petenti, qui eſt in poſſeſſione ſecundi matrimonii, quam exponere ſe periculo incontinentiæ, & adulterii contra primum matrimonium. Itaque in eo caſu non eſt minus malum reddere, quia peccatum non reddendi ſit contra plures, & majores virtutes, cum tantum ſit contra juſtitiam. Sed quia conditio poſſidentis multo fortior eſt, tantæque efficacitatis, & virtutis, ut ut nulla ſit injuria contra prius matrimonium reddere in dubio debitum petenti. Quare ex hac parte multo fortius manet jus matrimonii ſecundi, quam primi, cum in favorem ſecundi ſit certa poſſeſſio, & ex alia parte ſit major obligatio juſtitiæ, quam caſtitatis. Idem dicendum ſi dubium ſit de impedimento conſanguinitatis, adhuc enim majus eſt periculum in non reddendo ratione poſſeſſionis. Nam poſſeſſio matrimonii bona fide contracti multo majoris momenti eſt ut fiat injuria conjugi petenti in non reddendo, quam dubium conſanguinitatis, ut fiat injuria languior in reddendo. Cum ergo periculum injuriæ unius omnino tollatur per poſſeſſionem, in qua eſt jus quoddam quæſitum per matrimonium, reſtat, ut ex alia parte periculum incontinentiæ non impediat, quia cenſetur multo minus, quam periculum injuſtitiæ. Inter alias autem duas partes, ſcilicet petere, & non petere plane conſtat tutius eſſe non petere, atque ita optime conſtare deciſionem Pontificum in prædictis capitibus. Addit etiam recte Monteſinus quod ille reddendo debitum non ſe exponit periculo incontinentiæ & inceſtus, niſi ſolum materialiter, quoniam habet judicium prudens, quo judicat id, quod ſecundum Canones eſt definitum, ſcilicet, in caſu dubii reddendum eſſe debitum conjugi petenti.

Sed contra doctrinam iſtam opponi poteſt primo, 10
quod Pius V. in quodam Brevi Indis ad fidem converſis, qui cum pluribus uxoribus contraxerant, & primam invenire non poterant, conceſſit ut cum ſecunda

rema-

remanerent, etiamſi certi non eſſent de morte prioris conjugis. Sed in primis ex hoc argumento, ſi eſſet alicuius momenti, ſequeretur etiam poſſe reddere, & teneri cum mala fide, quia illi Indi cum mala fide cum pluribus uxoribus contraxerant. Quare reſpondetur Pontificem locutum eſſe iuxta text. *in c. gaudemus, de divortiis*, ſecundum quem licet infideli converſo alium coniugem ducere, ſi infidelis vel non vult cohabitare, vel non vult ſine iniuria Creatoris, ut dictum eſt ſupra *lib. 7.* Ex eo autem, quod coniux diu quæſitus inveniri non poterat, merito præſumpſit Pontifex infidelem coniugem nolle cohabitare ſine Creatoris iniuria, vel abſolute cohabitare nolle. Ex qua eadem ratione explicuimus ſupra *lib. 9.* alias literas Gregor. XIII. quam etiam ſequitur Gabriel Vaſquez *diſp. 66. cit. cap. 5.*

11 Secundo opponi poteſt text. in *c. conqueſtus, de reſtit. ſpoliat.* ubi Innocentius III. in eo caſu, in quo agitur de impedimento matrimonii, & quæſtio eſt, an fieri debeat reſtitutio ſpoliati ante probationem, reſpondet, ſi non offerantur ſtatim probationes, debere fieri reſtitutionem ad habitationem, & torum, ſi vero afferantur in continenti, tantum reſtitui debere ad habitationem, non ad torum propter periculum inceſtus. Ex qua deciſione videtur effici, non obſtante dubio de impedimento matrimonii, poſſe debitum peti. Sed reſpondetur facile deciſionem illam Pontificis totam inniti præſumptioni. Ex eo enim, quod afferantur in continenti probationes, præſumit nullum ſubeſſe impedimentum, & ideo peti, & reddi poſſe debitum. At ſi conjuges quamvis non efferant in continenti probationes, vel certo ſciunt, vel dubitant impedimentum eſſe, potius tenentur pati excommunicationem, quam copulari. Neque obſtat, quod habetur *in cap. litteras*, coniugem poſſe petere, vel reddere, quando impedimentum tantum eſt ex iure poſitivo, refertur enim tantum, ut opinio quorundam Antiquorum, oppoſitum tamen decisum eſt *in cap. inquiſitionis, de ſentent. excomm.*

12 Tertio opponitur. Quia ſi quis contraxerit ignoranter cum ſerva, & poſtea de eo impedimento incipiat dubitare, & de conditione uxoris, & ex conſequenti de valore matrimonii, reddere poteſt, & petere, ſi velit denuo contrahere cum illa matrimonium, non tamen obligari poteſt ad reddendum. Quia præjudicaret ſuæ libertati. Non ergo eſt univerſaliter verum conjugem in dubio teneri reddere debitum, licet non poſſit petere. Reſpondetur tamen ad hunc caſum conjugem dubium de conditione uxoris teneri reddere debitum petenti. Quia id præſtare poteſt ſine detrimento ſuæ libertatis. Quamvis enim reddat animo conjugali, non obeſt ſuæ libertati, quia non eo ipſo habet ratum, vel approbat matrimonium quod ignorans cum ſerva contraxit, ſed accedit eo tantum animo, ut reddat id ud quod obligatur in dubio matrimonii, ne forte injuriam irroget alteri conjugi. Quam etiam obligationem reddendi debitum eo pacto & animo, agnoſcunt alii Doctores, qui oppoſitum ſentiunt, quoties contingit dubium de ſervitute leve. ſub quadam diſtinctione conatur diſcordantes in hoc ſententias conciliare Monteſioo *loc. cit. n. 145.* ſed quod dixi probatur magis.

13 Ex dictis colligitur primo, quando uterque conjux eſt dubius, aut cum mala fide nulli licere petere, & ex conſequenti nec reddere. Pontifices enim in dictis capitibus decernunt dubium conjugem petere non poſſe. Quare qui negaret petenti in eo caſu, nihil facit injuſte, cum non poſſet recte, & licite reddere. Deinde ſit idem dicendum eſſe, quamvis mala fide alter tantum contraxerit: ea enim mala fides efficit, ut petere non poſſit, non tamen obſtat quo minus reddat alteri conjugi bona fide contrahenti, univerſe enim decernit Pontifex dubiam conjugem poſſe reddere, & non petere.

14 Deinde colligitur, ſi dubium ſit de impedimento impotentiæ, & frigiditatis licitum eſſe petere, & reddere. Ratio eſt, quia quando dubium eſt de impedimento matrimonii, jus habet unuſquiſque inquirendi de prædicto impedimento. Impedimentum autem frigiditatis inveſtigari non poteſt, niſi uſe, atque conatu, ideo licebit in tali uſu, & inveſtigatione perſeverare tempore ab Eccleſia præſcripto, vel dum experientia compertum ſit non poſſe uti conjugio.

15 Denique colligitur, ſi matrimonium nondum conſummatum, & dubium incidat de valore matrimonii, toto tempore duorum menſium non poſſe reddere debitum. Ratio eſt aperta: quia toto eo tempore liber eſt, & licite, ac ſecundum jure negare poteſt. Ergo negando non ſe exponit periculo agendi injuſte, atque adeo tutius eſt eo tempore negare, quam reddere. Elapſo autem eo tempore non debet retinere alterum conjugem ſuſpenſum, ſed vel detegere dubium, ut impedimentum examinetur, ſi tamen eam revelationem profuturam credat, non nocituram. Quod ſi non credat fore alicujus momenti, reddat debitum, & non petat. Nam nimis videtur durum obligare dubium conjugem ad ingreſſum religionis, et ea ratione liberum relinquat alium conjugem ad ineundum cum altero matrimonium: quia niſi ſtatus religionis ſuſcipiatur ſponte, difficiles ſolet exitus habere, & multæ aliæ cauſæ ſeſe offerre poſſunt, ob quas ad ingreſſum in religionem cogi non poſſit. Scio aliter ſentire alios: at mihi id videtur probabilius, ut ſentit etiam Gabriel Vaſquez *diſp. cit. cap. 6. in fine.*

CAPUT XVI.

De delectationibus moroſis inter conjuges.

SUMMARIUM.

1 *Quid agendum.*
2 *Omnem delectationem de peccato mortali eſſe mortalem.*
3 *Inferuntur nonnulla.*
4 *Delectationem de ipſa cogitatione non ſemper eſſe mortale, & aliquando neque veniale.*
5 *Objectioni occurritur.*

DE hoc argumento dixi late 1. 2. *in materia de peccatis q. 74. ad art. 8.* Ea tamen, quæ ibi dixi, redigam in compendium, generalem etiam doctrinam comprehendens, quæ ad judicandum in quavis delectatione moroſa ſufficiens ſit, de qua etiam agit late Joannes de Salas 1. 2. *tract. 13. diſp. 6.* per multas ſectiones. Duo igitur in hoc capite examinanda ſunt. Primum an delectatio moroſa de re formaliter malo ſit peccatum mortale. Secundum, an delectatio de opere materialiter malo ſit etiam mala mortaliter, & quibus regulis utendum ſit. 1

Igitur quod ad primum attinet, dicendum eſt primo delectationem omnem de peccato mortali eſſe mortalem. Quod videtur eſſe ſecundum fidem certum *Proverbiorum 2. lætantur cum malefecerint*, & docent Auguſtinus *tom. 2. epiſt. 119. cap. 10. tom. 8. in Pſal. 9.* ibi, *Exultabo ſuper ſalutare tuum*, & *Pſal. 50. in principio*, & *Pſal. 57.* in illud, *ſicut a pedes ſurdæ*, & *tom. 10. ſerm. 17. de verbis Apoſtoli, cap. 2.* Gregorius 1. *moralium, cap. 3.* Iſidorus *lib. 2. de ſummo bono, cap. 39.* Bernardus *lib. de diſpenſat. cap. 42.* & docet D. Th. 1. 2 *quæſtion. 34.* & cum eo Scholaſtici omnes. Imo Ariſtoteles 10. *Ethicor. cap. 3.* novit eſſe malam delectationem, & fideles omnes ſe accuſant, dum lætantur, vel ſe jactant de male factis. Et ratio eſt: quia illa delectatio eſt affectus vitalis liber, & de objecto malo formaliter: ergo eſt mala: ſicut enim conſenſus efficax effectivus accipit malitiam ab effectu malo, ita etiam conſenſus affectivus erit malus, ſi verſetur circa objectum malum, licet non ſit effectivus. Unde ſit gaudium de peccato commiſſo non ſolum eſſe malum, quia naſcitur a voluntate efficaci mali operis, ſed etiam formaliter ratione ſui, quamvis ab eo amore efficaci non oriretur. Sicut etiam ille, qui gaudet de peccato proximi, peccat, licet illud gaudium non fuerit ortum a voluntate efficaci adjuvandi proximum ad peccatum. Nam affectus ille terminatur ad objectum hic, & nunc intrinſece malum ſpectatis omnibus circumſtantiis. Unde nullo honeſto motivo honeſtari poterit gaudium de peccato proprio, vel alieno, quia objectum illud habet intrinſecam turpitudinem. Neque obſtat, quod poſſit aliquis gaudere de peccato, ut eſt cauſa alicujus boni, quod ex eo ortum eſt. Nam gaudium de peccato, ut eſt cauſa boni effective, eſt gaudere de effectu ipſo, non vero de peccato, ut infra magis explicabo.

Hinc colligitur primo delectationem moroſam eſſe mortalem, ſive ſit delectatio voluntatis, & appetitus ſimul, ut frequenter accidit, ſive ſit ſolius voluntatis, quod forte eſt poſſibile, ſive ſit ſolius appetitus voluntate permittente, cum facile poſſet, & deberet reprimere prædictam delectationem, aut voluntate, quamvis non delectante formaliter, imperante tamen appetitivi delectatione. Deinde ſit eſſe peccatum mortale delectari de mortali ſive ſit in materia venerea, ſive alia, ſive prohibita jure naturali, ſive poſitivo. Nam ſi quis gaudeat, quod libere comederit carnes die prohibito, peccat mortaliter: eſt enim gaudere de tranſgreſſione legis. Quam illationem probat conſenſus fidelium, qui indifferenter damnat delectationem moroſam, de quovis malo opere, & rationes etiam eodem modo de omnibus procedunt. Rurſus ſit eſſe 2

mortale delectari de quovis opere mortali, quod quis credit ſe feciſſe, licet non fecerit: quod æque eſt certum, quia in ordine ad affectum perinde eſt, quod accidiſſe putetur, ac ſi acciderit. Denique ſit eſſe mortale delectari de quovis opere mortali, quod neque accidit, neque accidiſſe creditur, neque periculum eſt, ne accidat, ſed in mente fingat ſe violaſſe legem jejunii, aut fœminam corrupiſſe, & de ea violatione delectetur ac ſi accidiſſet, ſine dubio peccat mortaliter. Et huic inſtituto favent quædam teſtimonia Patrum, quæ ad aliud afferri ſolent: & Auguſtinus 12. *de Trinitate c.* 11. Greg. & habetur *c. hæc etenim*, *diſt.* 49. *verſ. ponderoſus*. Et ratio eſt, quia bonitas, vel malitia affectus ſumitur ex objecto vere, vel apparenter repræſentato. Ergo cum delectatio tunc tendat in objectum apparenter malum, erit mala: idque non minus certum eſt, quam ea, quæ hactenus diximus.

4 Secundo dicendum eſt. Siquis opus mortale cogitet, & delectetur, non de ipſo mortali cogitato, ſed de ipſa cogitatione, non eſt mortale, & aliquando neque veniale, & ſæpe laudabile eſt. Docet D. Th. 1. 2. *q.* 74. *art.* 8. & communis ſententia, quæ ex dictis manifeſte probatur. Nam affectus eſt malus ex objecto malo: ſed cogitare mortalia non eſt malum, alias non ageremus de peccatis ſine peccato. Ergo delectatio de cogitatione peccatorum non eſt mala, neque peccatum.

5 Sed objicies, tempore D. Th. ut conſtat ex *d. art.* 8. erat probabilis opinio nullam delectationem moroſam de re illicita eſſe mortale peccatum, & hoc etiam tempore idem exiſtimarunt nonnulli viri Docti, & de opere prohibito jure poſitivo, communis ſententia docet, nullam delectationem eſſe malam & de opere prohibito jure naturali non omnem delectationem eſſe mortalem ſentiunt non pauci. Quo modo ergo tam apertus error in fide eſt aſſerere delectationem moroſam de opere malo non eſſe malam? Reſpondetur tamen Catholicorum ſententiam, quæ liberat omnem delectationem moroſam, aut aliquam a culpa mortali, non loqui de delectatione moroſa de peccato formaliter, ſive re ipſa, ſive ſecundum opinionem, aut fictionem: hoc enim aperte pugnaret cum fide; ſed loquitur tantum de delectatione moroſa circa opus malum materialiter. Ut ſiquis videns ægrotum die Veneris comedere carnes, delectetur in ſe, ac ſi comederet, non cogitans de prohibitione in illa die, ſed mente, & affectu abſtrahens ab omnibus circumſtantiis, quæ actum illum reddunt mortalem, & de illo ſic præciſe ſumpto delectatur, quod quidem objectum ſecundum ſe non eſt malum. Quæſtio ergo, quæ inter Catholicos diſputatur, & de qua diverſe ſentiunt, non eſt, utrum delectatio de opere mortali materialiter, quod, ſcilicet hic, & nunc, ſi mandaretur executioni, eſſet mortale, ſit ſemper mortalis, quantumvis deſit voluntas illud faciendi, & periculum talis voluntatis, & quantumvis cogitatione, & affectu objectum denudetur iis circumſtantiis, quibus ſi executioni mandaretur eſſet mortale. In primo ſenſu locuti ſumus in 1. concluſione, & ejus corollariis: in ſecundo vero loquemur in ſequentibus.

§. I.

Quando delectatio de opere materialiter malo ſit mortalis?

S U M M A R I U M.

6 *Referuntur variæ ſententiæ.*
7 *Vera ſententia ſtatuitur, & explicatur.*

6 NOn una eſt Doctorum ſententia. Primo enim quidam affirmant nullam delectationem moroſam eſſe mortalem. Hujus ſententiæ meminit D. Th. *art.* 8. *cit.* & probabilem vocat Corduba *lib.* 5. *quæſtion. q.* 23. communiter tribuitur Martino de Magiſtris, quem tamen Vaſquez 1. 2. *diſp.* 10. *cap.* 3. docet, nunquam de omni delectatione fuiſſe locutum. Ejus autem ſententiæ ſenſus eſt nullum objectum eſſe adeo intrinſece malum, quod non poſſit præſcindi a circumſtantiis vitiantibus objectum, & de quo ſic præſciſſo voluntas ſimplici delectatione gaudere non poſſit. Secundo alii docent in alio extremo omnem delectationem eſſe mortalem, quantumvis ab extrinſeco, & ex ſolo jure poſitivo prohibeatur: docet Joannes Medina *C. de reſt. q.* 21. *§. Mihi tamen*. Tertio alii dicunt nullam delectationem de opere prohibito ſolo jure poſitivo eſſe malam, & omnem delectationem de objecto prohibito jure naturali eſſe malam intrinſece. Sic Ledeſma 1. *p.* 4. *q.* 1. *art.* 7. Corduba *lib.* 2. *q.* 30. *d.* 1. Gabriel *in* 4. *diſt.* 15. *q.* 3. *art.* 3. *dub.* 3. qui & alios refert pro hac ſententia, imo recentiores, ut docet Gabriel Vaſquez *diſp.* 3. *c.* 1. contendunt ſecundam partem hujus ſententiæ eſſe communem, aperte deduci ex omnibus fere Theologis, cum D. Th. *q.* 74. *cit. art.* 8. *in corpore*, *adjuncta ſolutione ad* 5. Quarto alii docent neque omnem delectationem de opere materialiter malo lege poſitiva prohibito, neque omnem de opere prohibito jure naturali eſſe bonam, neque omnem eſſe malam mortaliter, ſed alias eſſe malas mortaliter, alias venialiter: alias indifferentes, alias bonas, ſive tantum jure poſitivo. Sic Gabriel Vaſquez *a diſp.* 11. *uſque ad* 116.

Noſtra tamen ſententia duas habet partes. Prima eſt. Non omnis delectatio moroſa libera eſt a mortali peccato. Loquimur autem, quando delectatio eſt de opere, non ut malum eſt formaliter. Atque hanc partem amplectitur communis Doctorum ſententia apud Vaſquez *diſp.* 109. *cap.* 2. & recentiores alii *art.* 8. *cit.* Eſtque adeo certa ut oppoſitum temeritate non careat. Secunda pars. Non omnis delectatio moroſa eſt mortale peccatum. Ita Doctores 1. 3. & 4. ſententiæ contra ſecundam, quam intolerabilem, ridiculam, & periculoſam appellat Vaſquez *diſp.* 110. *cap.* 2. ut pote quæ multis indoctis poteſt eſſe occaſio gravis ruinæ ſine ullo fundamento. Ratio autem utriuſque partis colligenda eſt ex differentia voluntatis efficacis, & delectationis. In quo primum certum eſt ſæpe licere delectari de aliquo, quod non liceret facere, delector enim de ſuſpenſo latrone, quem juſte non poſſem ſuſpendere. Differentia vero inter voluntatem efficacem & delectationem eſt, quod voluntas efficax ponit objectum cum omnibus circumſtantiis: & quia objectum cum omnibus circumſtantiis eſt malum & prohibitum, etiam voluntas illius efficax, quamvis non feratur directe, & expreſſe in omnes circumſtantias, mortalis eſt & eaſdem ſpecies malitiæ habet, atque objecta ipſa. Delectatio autem, quia eſt affectus non effectivus rei, ſed rem ipſam ſupponens, poteſt præſcindere unam formalitatem ab alia, & amare bonam aut indifferentem relicta mala: & tunc malitia non erit volita directe, ut conſtat, neque indirecte. Quia tunc amatur aliquid indirecte, quando ponens unum, ponit conſequenter aliud; quod non habet locum in affectu, qui non ponit, ſed ſupponit rem, non ſecus ac ſi invincibilis ignorantia eſſet illius circumſtantiæ, a qua præſcindit. Quia autem accidit aliquando objectum non ab extrinſeco, ſed ab intrinſeco habere malitiam, fit ut delectatio circa illud opus & objectum habens malitiam ab extrinſeco ex variis circumſtantiis loci, temporis, cæteræque perſonæ, denudari poſſit a malitia, alia vero non poſſit. Atque hæc ratio eſt, quare non omnis delectatio ſit mortalis, neque omnis ſit libera a mortali. Quæ autem delectatio ſit mala vel non ſit, ſubjectis regulis explicandum eſt. 7

§. II.

Prima regula de delectatione in materia venerea.

S U M M A R I U M.

8 *De delectationibus in materia venerea judicandum ſicut de voluntate efficaci.*
9 *Non licere delectari venerre ſub conditione ſi mulier eſſet ſua.*
10 *Non licere viduæ delectari de copula præterita.*
11 *Non licere ſponſis de futuro delectationem de copula futura.*
12 *Non licere conjugatis alligatis voto delectationem de actu conjugali.*
13 *Non licere delectationem de pollutione habita inculpabili modo.*

PRima ergo regula ſit. *Omnis delectatio moroſa in materia venerea eſt mala, & de illa eodem modo judicandum eſt quoad malitiam & ſpeciem illius, atque de volitione efficaci venerea.* Ratio hujus regulæ eſt. Quia huiuſmodi delectatio hoc habet ſingulare, ut ex voluntate redundet in appetitum, & reſidens in appetitu habeat vim accendendi ſanguinem, & fovendi corporis ardorem, & ſubminiſtrandi libidinis materiam ex diverſis partibus vocatam. Unde principium præbet operi externo non minus quam oſcula, tactus, & amplexus libidinoſi, ut recte Navarrus iuxta doctrinam D. Th. & ſum. Tabiena, quos refert Gabriel Vaſquez *diſp.* 112. *cap.* 1. quidquid ipſe contradicat *cap.* 2. Atque hoc fundamentum, quod caput eſt noſtræ ſententiæ contra Vaſquez, præterquam oſtendit ratio facta, & experientia, confirmant etiam nonnulla egregia Patrum teſtimonia. Primum eſt Ambroſii *lib. de parad. cap.* 14. hiſce verbis: 8

Eſt

Digitized by Google

Eſt enim flamma, quæ interna urit, unde hunc ignem non alligemus in ſinu mentis, & receſſu pectoris, ne interiores noſtri hominis uramus exuvias, & forenſe hoc noſtræ animæ veſtimentum, velamenque eas male edax libidinis flamma conſummat, ſed tranſeamus per ignem, & ſi quod incidit amoris incendium tranſiliat mens, & non alliges adulterinam cupiditatem vinculis cogitationum, nulloſque ſibi nodos aſſiduæ nexu meditationis adſtringat, &c. Secundum eſt ejuſdem Ambroſii *in Apologia David poſteriori, cap. 3. Ligabit* (inquit) *aliquis ignem in ſinu ſuo? Cave igitur tu, ne intra ſinum tuæ mentis ignem libidinis & amoris accendas: ne corporeum veſtimentum illo animi conſummatur incendio, ac perpetuitatem reſurrectionis amittas: vel certe veſtigium tuæ mentis uratur, ſi per libidinum faces tibi putaveris eſſe gradiendum nam qui uritur corde, comburitur corpore.* Alludit Ambroſ. ad illud Salomonis Prov. 6. *Nunquid poteſt homo abſcondere ignem in ſinu ſuo, ut veſtimenta illius non ardeant?* Ignem enim ex Ambroſii ſententia in ſinu alligat, abſconditque ille, qui impudicam & turpem delectationem per cogitationem menti, aut cordi adſtringit. Hæc vero corpus, quod inſtar eſt veſtis, qua anima utitur, incendio ſuo corripit atque ad opus turpitudinis perficiendum, quaſi furialibus facibus perducit. Confirmat etiam Auguſtinus *ſerm. 250. de tempore. Quomodo enim* (inquit) *ſi aliquis carbones ignis apprehenderit, ſi cito projecerit, nihil nocebunt ei: ſi vero eos diutius tenere voluerit, ſine vulnere eos jactare non poterit: ita ille qui ad concupiſcendum oculos defixerit & libidinis malum in corde ſuſcipiens moras in ſuis cogitationibus habere permiſerit, excutere eas a ſe ſine animi occiſione aut plaga non poterit.* Similia habet Chryſoſt. *epiſt. 4. ad Olympiadem.*

9 Hinc infertur primo non licere homini ſoluto delectari venerce ſub conditione, ſi mulier eſſet ſua. Nam quidquid ſit de ea quæſtione, an ſit poſſibilis delectatio conditionalis & de ea quæſtione an liceat in aliis materiis, certe in materia venerea non licet. Quia licet objectum non ſit de præſenti, & poſita ea conditione fieret licitum; attamen ipſa delectatio præſens eſt, & de præſenti principium eſt ſe operis illiciti. Sic docent, quamvis ex diverſo fundamento Cajetan. Armilla, Navarrus, Corduba, Medina, Valentia, & alii plures, quos refert & ſequitur Thomas Sanchez, *lib. 9. de matrim. diſp. 42. in corollariis 1. concluſ.*

10 Secundo infertur non licere delectationem veneream conjugis vidui ortam ex cogitatione copulæ habitæ tempore matrimonii. Non quia objectum ejus directum ſit illicitum, non enim eſt magis illicitum, quam delectationis judicis de occiſione latronis facta eo tempore, quo judicium exercebat: ſed quia delectatio eſt principium operis illiciti externi, quod non accidit in aliis delectationibus, ut dicam poſtea. Sic Petrus de Soto ex alio fundamento, & cum Navarro plures refert, & ſequitur Thomas Sanchez *loco cit.* & Gabriel Vaſquez *diſp.* 114. *cap.* 2. contra Palud. Angel. Valentiam, Victoriam, Medinam, Sà, & alios, quorum fundamentum ex dictis everſum eſt; & alias eodem modo probarent licere ſoluto, qui nunquam contraxit matrimonium, delectari de copula habenda tempore matrimonii, quod abſurdum eſt.

11 Tertio infertur non licere ſponſis de futuro delectationem veneream de futura copula ex eodem fundamento. Quia ejuſmodi delectatio de præſenti eſt principium operis illiciti. Ita docent, licet ex alio fundamento, Gabriel Vaſquez, & Thomas Sanchez *locis cit.* cum Recentioribus, & fere omnes, qui contrarium ſentiunt in corollario præcedenti. Pro quibus contra nos poteſt eſſe hoc argumentum. Nam ex noſtra ſententia fit eſſe mortale peccatum conjugatos abſentes delectari de copula, ſiquidem illa ob abſentiam haberi de præſenti non poteſt. Sequelam concedunt Navar. Corduba, Sà, & alii, quos refert Sanchez *diſput.* 44. *numero* 2. Aliis autem videtur hoc nimis ſcrupuloſum, maxime cum non videatur eadem ratio procedere, quæ in caſibus ſuperioribus, quia delectatio illa ordinatur ad copulam cum conjuge, quæ tunc eſt licita; licet per accidens ſit impoſſibilis. Sic docet communis Doctorum, quos ſequitur Sanchez *ibidem, num. 3.* Mihi primum videtur dici magis conſequenter, & verius.

12 Quarto infertur non licere delectationem veneream de copula conjugatorum, qui ſe voto caſtitatis obligaverunt, aut quibus uſus matrimonii præcepto Eccleſiaſtico interdictus eſt, ut quando conjux contraxit affinitatem aut cognationem cum altero conjuge, ratione cujus removetur a petitione debiti. Nam illis eſt illicita copula. Ergo etiam delectatio illa non minus, quam volitio efficax, ut dixi. Hæc illatio eſt

Baſilii Pontii de Matrim.

contra Sanchez ſupra *num.* 19. Nec tamen ſequitur ex ea eſſe mortale conjuges delectari in loco ſacro, de copula habita vel habenda extra illum: tum quia voluntas inefficax copulandi extra locum ſacrum peccatum non eſt: tum etiam, quia conjugalis copula etiam in loco ſacro non habet malitiam, ut dixi ſupra. Multo ergo minus delectatio.

Quinto infertur ex eodem fundamento non licere 13 delectationem veneream de ſeminis effuſione in ſomnis habita, vel alio modo inculpabili. Quidquid enim ſit de ea quæſtione, an liceat delectari opere facto inculpabiliter, attamen in materia venerea non licet propter rationem dictam. Sic docent, quamvis ex alio fundamento Soto, Medina, Ledeſma, Corduba, & alii, quos refert, & ſequitur Zumel t. 2. *quæſt.* 74. *art.* 8. *diſput.* 4. dub. 2. & 4. Sunt tamen alii non pauci, qui docent licitum eſſe delectari de dicta ſeminis effuſione ob ſanitatem, vel alium honeſtum finem, veluti mitigationem tentationis levata jam natura. Sic Vaſquez *diſp.* 105. *cap.* 2. cum Alexandro, Adriano, Sylveſtro, & aliis, quos refert Zumel *loco citat.* ſed meo judicio in re non differunt. Nam gaudere de ſeminis effuſione ob ſanitatem non eſt gaudere de pollutione, ſed de bono ſanitatis ſecuto.

§. III.

Proponuntur aliæ regulæ ad alias delectationum materias.

S U M M A R I U M.

14 *In aliis materiis a venerea delectatione de opere proprio, quod ipſe ſine peccato poteſt efficere, non eſſe peccatum niſi vitietur ex motivo expreſſe adjuncto.*

15 *Idem eſt ſi ſit alieni honeſtum opus, de quo eſt delectatio.*

16 *Quando ſimplex delectatio de opere malo ſit mala.*

17 *Non eſſe eandem rationem ſimplicis delectationis & voluntatis efficacis.*

18 *In quibus affectibus poſſit præſcindi opus a circumſtantia vitiante, & num. 19.*

20 *Explicatur in aliis materiis a venerea an liceat delectari de objectis malis, ſub conditione ſi non eſſent mala.*

Secunda regula ſit. *Nulla delectatio moroſa de opere proprio, de quo poteſt ipſe habere honeſtam volitionem efficacem eſt mortalis, niſi delectatio illa vitietur ex motivo extrinſeco expreſſe adjuncto.* Quæ doctrina communis eſt, & meo judicio evidens. Quia quod licet facere, licet appetere, & licet etiam gaudere de licite appetibili. Non enim mala delectatio eſt, niſi quia eſt de objecto malo; malum autem objectum non eſt quod licite appetitur. Nec video cur delectatio de eleemoſyna exhibita ſit bona, & de divitiis comparatis ſit indifferens, & de vindicta ſumpta ſit mala, niſi quia objectum eſt bonum, malum, vel indifferens. Ex quo fit licere judici delectari de ſuſpenſo latrone, quia licet velle occidere latronem: & conjugibus delectari de copula habita, vel habenda, quia licet illam efficaciter velle. Et quamvis Gabriel Vaſquez *diſp. 3. cap. 3. num. 9.* hanc regulam reprobet, ex tantum ratione, quia ſolutus licite poteſt ſtatuere uxorem ducere & tempore matrimonii ad illam accedere: & tamen ante tempus celebrati matrimonii delectatio illa mortalis eſt, ea ratio non mutat regulam propoſitam. Quia, ut dixi *in 1. regula §. præced.* alia eſt ratio de delectatione venerea, quæ ejuſdem rationis eſt cum efficaci voluntate. Quare ab illa ad alias delectationes argumentum deſumi non poteſt. 14

Tertia regula. *Quoties volitio efficax operis eſt uni moraliter honeſta, cuicumque alteri licet delectatio de tali opere alieno, niſi ex motivo extrinſeco vitietur.* Sermo eſt de aliis delectationibus a venereis. Et a poſteriori probatur. Nam quia judex licite ſuſpendit latrones, & ægrotus comedit carnes in quadrageſima, & Deus peccatores punit, licite delectamur de omnibus iſtis, dummodo non delectemur ex motivo inhoneſto. Nam ſi delectamur de damnato latrone ex motivo vindictæ, mortalis eſt delectatio. Et ratio a priori eſt. Quia delectatio illa habet objectum licitum. An vero licita ſit delectatio de factis alienis, ſive propriis inculpabiliter vel in amentia, aut ſomno factis, quæ ex ſe ſunt intrinſece mala, dicam infra. 15

Quarta regula. *Affectus ſimplicis complacentiæ, & delectatio de objecto & opere quocumque, tunc eſt mala, quando motivum ejus directum & formale, quod, &* 16

ſub quo includit circumſtantias, ſub quibus executio talis operis prohibetur jure naturali, vel poſitivo: attamen non eſt mala, quando ex parte motivi deeſt aliqua circumſtantia, qua deficiente voluntas efficax non eſſet mala. Hæc regula ſimul illuſtratur exemplo atque probatur. Non licet ſano in quadrageſima eſus carnium, nec homini privato occiſio alterius, neque judici occiſio animo vindictæ, certe ſi quis contempletur ſe ſanum comedere carnes in quadrageſima, aut non factum judicem hominem occidere, aut judicem creatum animo vindictæ aliquem occidere, & de his objectis delectetur, delectatio mortalis eſt, quia eſt de objecto veſtito circumſtantiis vitiantibus actum. Sed ſi die veneris ſtatuat comedere carnes die Dominica, & de carnibus ea die comedendis delectetur die veneris, ea delectatio non eſt mortalis. Hujuſmodi enim affectus non eſt malus, niſi quia eſt de objecto malo, & objectum non eſt malum, niſi quia contrarium legi: objectum autem prout tunc denudatur a circumſtantia vitiante, & objicitur menti & affectui ſimplici, non eſt contrarium legi. Ergo ea delectatio, quæ ſpeciem ſumit ab objecto per intellectum propoſito non erit peccatum.

17 Neque hinc licet inferre eandem eſſe rationem cujuſvis delectationis, & voluntatis efficacis. Valde enim differunt. Primo, quia volitio efficax mala eſſe poteſt, licet non tendat directe in circumſtantiam vitiantem opus, non tamen delectatio, quæ non tranſit in efficacem volitionem qualis eſt venerea, cujus differentiæ ratio tradita eſt ſupra iſto capitulo in principio. Ex quo etiam provenit ſecunda differentia, quod quis efficaci voluntate ſæpe non poteſt honeſte aliquid proſequi, quamvis directe non attendat malitiam vitiantem, & circumſtantiam, unde ſumitur vitium, eo quod a parte rei non eſt ſine tali circumſtantia, & conſequenter non poſſet non attingi indirecte circumſtantia a volente ejuſmodi opus. Attamen delectatio moroſa, cum non ſit effectiva, poteſt affective amplecti circumſtantiam licitam, & omittere eam qua opus vitiatur: & ideo ſæpe de opere, quod non poſſumus licite efficaciter velle, poteſt eſſe licita delectatio abſtrahendo a tempore, vel loco, vel alia circumſtantia vitiante opus.

18 Sed ſupereſt explicandum, in quibus operibus poſſit effectus præſcindere opus a circumſtantia vitiante, & conſequenter verſari circa ipſum opus ſine malitia mortali. In quo dicendum eſt primo id fieri poſſe in opere prohibito jure poſitivo: nam hæc opera ſunt mala ex lege extrinſeca prohibente, quæ ceſſare potuit. Ex quo etiam fit, quia neque imaginativa neque appetitus, niſi ex imperio directo intellectus & voluntatis, tendit in tranſgreſſionem legis, ideo fere nunquam ſimplicem affectum appetitus ſenſitivi in opere prohibito ſolo jure poſitivo eſſe mortalem. Nota tamen, ſi quis delectetur de hoc opere hic & nunc & ſub hac individuali libertate facto eſſe mortalem delectationem. Nam in objecto directo hujus delectationis invenitur legis tranſgreſſio: cum ad libertatem requiratur rationis judicium, quo opus illicitum eſſe cognoſcitur.

19 Dicendum ſecundo, non poſſe eam ſeparationem fieri in eo opere, quod jure naturali quavis circumſtantia exiſtente prohibetur, quale eſt odium Dei vel mendacium. In hujuſmodi enim operibus non poteſt præſcindi opus a malitia, cum ſemper & ubique ſit malum independenter a quacumque circumſtantia, atque adeo delectatio de illo ſemper eſt mala. At vero in opere prohibito jure naturali ſpectatis aliquibus circumſtantiis, præſcindi poteſt a circumſtantia, ſub qua prohibetur, & conſequenter a malitia, ut patet in furto, ad quod requiritur circumſtantia rei alienæ, aut in homicidio, ad quod exigitur, quod fiat privata auctoritate. Hujuſmodi ergo delectatio abſtrahendo ab illis circumſtantiis non eſt mortalis. Atque hinc etiam conſtare poteſt, quomodo poſſit eſſe ſine peccato delectatio de injuſto duello. Poſſunt enim ibi ars, ingenium, robur, & ſanguinis etiam effuſio præſcindi a circumſtantia vitiante, ab iniquo animo. Docet Petrus de Soto *lect. 9. de diſcrimine peccat. §. At vero.* Cajet. *v. delectatio*, aliique complures.

20 Ex dictis colligitur, quid dicendum ſit, an liceat delectari de objectis malis ſub conditione, ſi non eſſent mala. Supponamus autem dari poſſe ſimplicem affectum conditionalem, qui tendat in objectum veſtitum tali conditione, qualis eſt hic, latrones occiderem, ſi eſſem judex, qui affectus reſolvitur in hunc, placet mihi occiſio latronis a me judice ſecundum meam æſtimationem facta. Nam juxta dicta, cum eadem diſtinctione procedendum eſt. Primo, ſi conditio, qua objectum induitur, tollit ab illo formalem rationem malitiæ, licitus eſt prædictus effectus v. g. ſi eſſem judex, latrones occiderem, ſi hæc res aliena non eſſet, illa uterer hoc vel illo modo. Denudari autem poſſunt per conditiones a malitia ea objecta, quæ vel ſunt prohibita jure poſitivo, vel licet ſint prohibita jure naturali, attamen eorum malitia dependet ab aliqua circumſtantia juxta dicta. Denique, ſi per illam conditionem non removeatur malitia, ut contingit in his, quæ in quacumque circumſtantia mala ſunt, non licet hujuſmodi delectatio, cum objectum quacumque conditione poſitum remaneat malum. Locuti autem ſumus de delectationibus diverſis ab his, quæ ſunt in materia venerea: nam de venereis dixi ſupra in regula prima.

CAPUT XVII.

De poteſtate mariti ad irritanda vota uxoris.

SUMMARIUM.

1 *Quid agendum.*
2 *An vir habeat plenum dominium in voluntatem uxoris, prima opinio affirmans.*
3 *Negativa verior.*
4 *Solvuntur fundamenta.*
5 *Non poſſe maritum irritare votum uxoris de non petendo debitum.*
6 *Nec votum de opere faciendo tempore ſoluti matrimonii.*
7 *Neque emiſſum ante matrimonium, ſi non eſt materia ſubjecta.*
8 *Idem dicendum de votis emiſſis in priori matrimonio, & 9.*
10 *Vota in totum irritata a marito non reviviſcere, ſecus ſi ex parte, vel ad tempus ſuſpenſa.*

Hactenus explicata eſt poteſtas conjugum in corpus mutua in ordine ad ſolutionem debiti. Reſtat ut explicemus in hoc libro alium effectum matrimonii, ſcilicet poteſtatem conjugum mutuam in voluntatem, quæ ſpectatur in ordine ad irritationem votorum, ex quo deducemus poſtea facultatem conjugum ad vovendum. Et quia ex eiſdem principiis deducitur, agemus etiam univerſe de facultate vovendi eorum, quæ in aliena poteſtate ſunt, uxorum, religioſorum, ſervorum, & filiorum, qui ſub patria poteſtate ſunt. Sed de ea facultate vovendi poſtea, nunc de poteſtate mariti ad irritanda uxoris vota. 1

Sed primum omnium explicandum eſt, an uxor ſubjiciatur marito quoad dominium voluntatis ad irritationem votorum. Affirmarunt nonnulli & ita docuerunt poſſe maritum omnia vota uxoris irritare. Quam opinionem probabiliorem judicat Thom. Sanch. *lib. 9. de matrimon. cap. 39. numer. 4.* Quem infra interpretabimur, eamque tribuit gloſ. *in c. manifeſtum 33. quæſt. 5.* & Gratiano *ibid.* licet non ſatis aperte loquantur. Tribuit etiam gloſſæ ordinariæ, & Hugoni *in c. 30. Num.* Verum gloſſa & Hugo expreſſe excipiunt votum continentiæ, quoad non petendum debitum, & ideo manifeſte ſentiunt maritum non habere dominium abſolutum voluntatis uxoris, ſed ea tantum vota irritare poſſe, quæ illi ſubjiciuntur ratione materiæ. Refert etiam Bonav. *in 4. diſt. 32.* in expoſitione literæ, ibi tamen Bonaventura manifeſte excipit votum continentiæ: citat Durand. *in 4. diſt. 38.* ſed ibi ſolum contendit Durandus poſſe maritum emittere votum aliquod, quod mulier non poſſit irritare, de quo dicemus infra. Refert etiam Abbat. *in c. Scripturæ, de voto*, Palud. *in 4. d. 38. q. 3. art. 1.* Abulen. *in c. 30. Num. q. 84.* Roſellam *v. votum 2. ſupplem. in 4. diſt. 38. q. unica, art. 2.* Iſti tamen omnes excipiunt votum immoderatum eleemoſynæ, & ideo ſentiunt voluntatem uxoris non ſubjici viro ſimpliciter, ſed ratione materiæ voti. Alius vero refert, qui neceſſario explicandi ſunt de dominio ratione materiæ, quia, ut dicam *c. ſequenti*, generatim docent poſſe ſubditum quemcumque ſine conſenſu ſuperioris emittere votum de materia non ſubjecta ſuperiori. Citat diſtincte Sotum *lib. 7. de juſtitia, q. 3. art. 1.* Sed ibi aperte docet Soto poſſe uxorem emittere votum de non petendo debito, quamvis, ut infra videbimus, in eo faveat huic opinioni, quod exiſtimat poſſe maritum irritare illud votum, de quo infra dicemus. Probat vero hanc ſententiam Thom. Sanchez *n. 4. cit. & cap. 30. Num.* ubi hæc habentur: *Si habuerit maritum, & voverit aliquid, & audierit vir ſtatim contradixerit, & irritam fecerit pollicitationem eius*, &c. Contenditque ex lectione LXX. & quorumdam aliorum deducere 2

cere

cere ſermonem eſſe de omnibus univerſim votis, in quem ſenſum citat Auguſt. *tom.* 4. *quæſt.* 59. *in Num.* & Ambroſium *lib. de Paradiſo*, *cap.* 10. & refertur *can. ſin.* 33. *quæſt.* 5. Tandem ratione probat, quia vir eſt caput uxoris, ut conſtat. Ergo illi ſubjicitur uxor ſimpliciter.

3 Contrariam tamen ſententiam ſequuntur plures juris periti *in cap. Scripturæ*, *de voto*, *& in dict. cap. manifeſtum*, & ex dictis conſtat plures Doctores citatos pro priori opinione hanc amplecti, & ſequitur Antoninus 3. *part. tit.* 2. *cap.* 22. *§.* 1. Mairon *in* 4. *diſt.* 38. *quæſt.* 1. Palacios *ibi diſp.* 7. Valentia 2. 2. *q.* 88. *puncto* 6. Azor *tom.* 1. *lib.* 11. *cap.* 17. *q.* 12. Navarr. *in ſum. cap.* 12. *n.* 64. & plures alii, quos refert Th. Sanchez *diſp. cit.* Et mihi hæc ſententia videtur probabilior, nempe maritum non habere dominium voluntatis uxoris ſimpliciter ad irritanda quæcumque vota, ſed tantum ratione materiæ, & exiſtimo hanc eſſe ſententiam D. Th. Nam 2. 2. *q.* 32. *art.* 8. *ad* 2. fatetur poſſe uxorem ſine facultate mariti facere eleemoſynam aliquam de aliquibus bonis propriis. Ergo manifeſte ſupponit maritum non habere dominium abſolutum voluntatis uxoris, quantum ad omnia. Poterit ergo ex mente S. Thomæ uxor ſine conſenſu mariti votum facere de ea eleemoſyna elargienda. Deinde ratione probatur, & explicatur hæc opinio. Quia ex natura contractus matrimonii non deducitur tale dominium univerſale voluntatis uxoris. Hic enim contractus ex natura ſua ordinatur ad generationem prolis: educationem ejuſdem, & individuam vitæ ſocietatem: & ideo vir eſt caput uxoris, quantum ad regimen familiæ, & bonorum adminiſtrationem. Univerſale autem dominium voluntatis ſimpliciter, quantum ad omnia vota nullo idoneo argumento probatur.

4 Ad primum autem, quod adducitur ex *c.* 3. *Num.* reſpondemus a multis ita explicari, ut non intelligatur de omnibus univerſe votis, & Carthuſianus, & Auguſtinus *loc. citat.* pro contraria opinione manifeſte reſtringunt ad aliqua ſolum vota. Intelligendus ergo eſt locus iſte de votis, quæ ratione materiæ aliquo modo ſubjiciuntur poteſtati viri. Et eodem modo poteſt explicari Ambroſ. & D. Thomas *art.* 8. *cit.* Cæterum ſi conſulamus textum, facile colligitur eam locutionem generalem eſſe. Quod etiam dixit Marius eo loco. Quare dicendum eſt illam legem ſpecialem latam pro illo populo, & jam ceſſaſſe. Ratio vero non concludit, ut conſtat ex dictis.

5 Ex hac doctrina non erit difficile colligere ſolutionem multarum difficultatum, quæ ad præſens inſtitutum attinent. Primo enim colligitur quid ſit dicendum in eo dubio, an maritus poſſit irritare votum uxoris de non petendo debitum. In quo aliquorum opinio eſt poſſe virum hoc votum irritare. Ita ſentit Sotus *in* 4. *diſt.* 32. *q.* 1. *art.* 3. *& lib.* 7. *de juſtitia*, *quæſt.* 3. *art.* 1. Aragon 2. 2. *quæſt.* 88. *art.* 8. & multi alii, quos refert & ſequitur Thomas Sanchez *diſp. cit. n.* 11. qui refert pro hac opinione D. Thom. *in* 4. *diſt.* 32. *in fine expoſitionis litteræ*: ibi tamen D. Thomas expreſſe loquitur de voto caſtitatis ſimpliciter. Hanc vero opinionem merito deduxit Thomas Sanchez ex priori illa opinione de abſoluto dominio mariti circa voluntatem uxoris. Contrariam tamen ſententiam exiſtimo veriorem, quam ſequuntur gloſſa & alii in *dict. cap. manifeſtum*. Hugo *Num.* 30. Bonavent. in 4. *diſt.* 32. *in expoſit. litteræ*, Paludanus *diſt.* 38. *quæſt.* 2. *art.* 2. Sylveſter *verb. votum* 4. *quæſt.* 2. Valentia *de voto*, *puncto* 6. *§. exiſtimo autem*. Probanda vero eſt hæc doctrina ex principio tradito. Quia maritus ex vi contractus matrimonii ſolum adquirit jus in uxorem, ut obligata ſit ad reddendum debitum, libera tamen manet ad petendum, & propterea materia prædicti voti non ſubjicitur poteſtati mariti. Probatum autem eſt maritum non habere dominium voluntatis uxoris ſimpliciter quoad omnia; & ideo ſolum poterit ea vota irritare, quæ verſantur circa materiam ſibi ſubjectam.

6 Secundo ex eadem doctrina colligitur, an poſſit maritus irritare votum, quod facit uxor de opere faciendo tempore ſoluti matrimonii, ſi maritus moriatur, affirmat Th. Sanchez *diſp. cit. n.* 14. 15. *&* 16. ubi tres refert opiniones. Conſtat tamen dicendum eſſe maritum non poſſe tale votum irritare, eo quod materia non eſt illi ſubjecta. Et ex eodem principio deducendum eſt, an poſſit maritus irritare votum uxoris de ingredienda religione poſt mortem mariti. Affirmat cum aliis Thomas Sanchez ſupra *num.* 19. Contrarium tamen eſt verius propter doctrinam traditam de materia ſubjecta, aut non ſubjecta marito.

7 Tertio colligitur, an poſſit maritus irritare vota uxoris emiſſa ante matrimonium. Affirmat Th. Sanchez ſupra *n.* 25. & probat ex Auguſtino *quæſt.* 56. *in Numeros*, & eſt *in can. noluit* 33. *quæſt.* 5. Et quia vir habet dominium ſupra voluntatem uxoris. Aliter tamen nobis philoſophandum eſt cum Doctoribus ſupra relatis, ſcilicet, virum poſſe ſolum irritare ea vota uxoris, quorum materia ſibi ſubjecta eſt. Et hoc eſt conſiderandum in votis, quæ emiſit uxor ante matrimonium an in matrimonio materia illorum votorum ſubjiciatur vel viro, non & an ex intentione voventis relata fuerint ad tempus ſoluti matrimonii per mortem viri. Legatur Azor *lib.* 11. *cap.* 18. *qu.* 24. & hac ratione explicandus eſt Auguſtinus. Concedit vero Thomas Sanchez ſupra *num.* 27. non poſſe maritum irritare votum caſtitatis uxoris emiſſum ante matrimonium, loquitur autem de irritatione in totum, & ſecundum noſtram doctrinam, ratio conſtat ex dictis. Concedit ulterius idem Thom. Sanchez non poſſe maritum irritare votum uxoris emiſſum ante matrimonium de ingredienda religione; quod ſecundum noſtram doctrinam verum eſt, tenetur enim uxor, ſi moriatur maritus, ingredi religionem ex vi voti emiſſi ante matrimonium, cujus materia relata ad illud tempus nequaquam eſt marito ſubjecta.

8 Quarto colligitur, an maritus ſecundi matrimonii poſſit irritare vota, quæ fecit uxor tempore primi matrimonii? Quod poteſt intelligi de votis emiſſis ex facultate primi mariti, & de votis factis ſine conſenſu illius. Quidam docent poſſe maritum ſecundi matrimonii irritare omnia vota facta tempore primi ſine facultate primi mariti. Docet Th. Sanchez *loco cit. n.* 3. & probari poteſt. Quia ſecundus maritus eandem habet poteſtatem, ac primus. Sed primus poterat irritare quæcumque vota emiſſa ſine conſenſu ipſius. Ergo idem poterit ſecundus maritus. Et explicatur a ſimili. Nam unus ſuperior religionis habens æqualem poteſtatem cum prædeceſſore poteſt ea vota irritare, quæ prædeceſſor poterat. Alii vero recentiores Theologi contrarium docuerunt, ut refert Thomas Sanchez ſupra *num.* 2.

9 Nobis autem juxta doctrinam traditam philoſophandum eſt. Diximus enim maritum ſolum poſſe ea vota irritare, quorum materia illi ſubjicitur. Juxta quam regulam conſiderandum eſt, an vota emiſſa ab uxore tempore primi matrimonii verſentur circa materiam ſubjectam ſecundo marito. Si enim talia ſint, ſive emiſſa fuerint ex conſenſu prioris mariti, ſive non, poterit ſecundus maritus ea irritare ratione materiæ ſubjectæ. Si autem non verſentur circa materiam ſubjectam, non poterit ſecundus maritus illa vota irritare. Ex quibus facile eſt refellere nonnulla, quæ docent Auctores primæ ſententiæ, qui in ſpecie diſputant de votis emiſſis ab uxore tempore primi matrimonii ex facultate mariti. In quibus comparatione ſecundi mariti obſervanda eſt doctrina a nobis tradita de materia voti ſubjecta vel non ſubjecta ſecundo marito. Idem diſputant aliqui an poſſit maritus irritare vota uxoris, quæ fecit ante matrimonium exiſtens ſub poteſtate patris vel tutoris. Et in ſpecie affirmat de omnibus univerſim votis Thomas Sanchez *diſput. cit.* Arbitratur enim, ut vidimus, maritum habere dominium voluntatis uxoris, & ideo in præſenti dubio docet maritum non habere minorem poteſtatem, quam habuit pater ſive tutor. Verum in hoc etiam obſervanda eſt doctrina tradita, & conſiderandum eſt an materia voti ſubjiciatur poteſtati mariti.

Quinto colligitur, an vota uxoris irritata a marito reviviſcant ſoluto matrimonio per mortem. Auctores tamen ut bene notavit Thomas Sanchez *lib.* 9. *diſput. ult. num.* 3. vel reprobandi ſunt, vel explicandi, ut loquantur non de irritatione in totum, ſed vel de irritatione ſecundum partem, vel de ſuſpenſione pro tempore matrimonii. Si enim votum aliquod vere eſſet omnino irritatum, nullo modo reviviſceret ex vi prioris voluntatis quamvis vovens poſſet denuo vovere. Scire autem oportet diverſo modo loquendum eſſe in hoc dubio ſecundum diverſas opiniones relatas in principio capitis de poteſtate mariti ſupra voluntatem uxoris. Qui enim ſentiunt maritum habere dominium voluntatis uxoris ſimpliciter, conſequenter dicunt quodcumque votum uxoris poſſe a marito ita in totum extingui, ut nunquam reviviſcat. Sed ſecundum noſtram doctrinam conſiderandum eſt, an voti materia talis ſit, ut poſſit ſimpliciter obligatio extingui a marito, vel tantum ſuſpendi pro tempore matrimonii. Si enim ſimpliciter extinctum fuit, non reviviſcit ſoluto matrimonio. Si tamen ſolum potuit ſuſpendi pro tempore matrimonii, ſoluto eo implendum erit. Ex quo ſequitur tempore matrimonii non fuiſſe extinctum votum caſtitatis, ſeu religionis emiſſum ab uxore animo implendi poſt 10

mortem mariti. Et idem erit de quolibet alio voto ſecundum partem aut in totum relatum ad tempus ſoluti matrimonii. Et idem obſervandum eſt circa irritationem votorum uxoris, quæ emiſit ante matrimonium. Diſputat vero Thomas Sanchez ſupra *num.* 41. de votis emiſſis ab uxore tempore divortii, in quibus obſervanda eſt regula tradita de materia ſubjecta, aut non ſubjecta viro.

§. I.

De votis emiſſis ab uxore de conſenſu mariti.

S U M M A R I U M.

11 *Variæ ſententiæ de irritatione voti caſtitatis uxoris de conſenſu viri.*
12 *Vera ſententia cum diſtinctione.*
13 *Quid quando uterque ex communi conſenſu emiſit votum caſtitatis, prima ſententia.*
14 *Vera ſententia.*
Poſſe ex mutuo conſenſu revocare valide, licet cum peccato revocent, niſi ex cauſa ibid.
15 *Quid de aliis votis, variæ ſententiæ.*
16 *Vera ſententia.*
17 *Explicantur Ambroſius, & Auguſtinus.*

11 DE his votis eſt ſpecialis difficultas, agemus primo de voto caſtitatis uxoris emiſſo de conſenſu mariti, & poſtea de aliis votis. In primo ergo nonnulli dicunt non poſſe maritum tale votum irritare, quia per conſenſum plane videtur ceſſiſſe juri ſuo. Non ergo habet jus petendi debitum poſt conceſſam facultatem uxori. Et videtur eſſe ſententia Ambroſii lib. de Parad. *can. ſi.* 33. *quæſt.* 5. ibi, *vota vero continentiæ alterius permiſſu ita ab alio valent offerri, ut poſt promiſſionem non valeant in irritum deduci.* Quam opinionem ſecutus eſt D. Thomas *in* 4. *diſt.* 30. Riccardus, & Paludanus *ibi*, & alii quos refert Thomas Sanchez *diſp.* 40. *num.* 16. Contrarium docet Soto *lib.* 7. *de juſtitia*, *q.* 4. *art.* 2. *& in* 4. *diſt.* 32. *quæſt.* 1. *art.* 3. Palacios *ibid.* Thomas Sanchez *ſupra num.* 57. Probant, quia actus ille emittendi votum ſemper manet ſub dominio mariti.

12 Verior tamen videtur prior opinio, ſi recte explicetur de marito renunciante juri ſuo. Duobus enim modis poteſt maritus concedere facultatem uxori, ut faciat votum aliquod. Primo ut non abſolute concedatur facultas, & fiat promiſſio non revocandi illam; ſed expreſſe, aut implicite ſolum concedatur pro ut marito viſum fuerit in futurum. Et hoc modo poterit maritus revocare facultatem, & votum irritare. Secundo, ſi abſolute concedatur facultas, & explicite aut implicite fiat renunciatio juris & humana promiſſio non revocandi illam, & in hoc caſu non poterit poſtea irritare votum. Quia jus circa materiam illius tranſtulit in uxorem, ipſe autem non poteſt irritare votum, niſi ratione materiæ ſubjectæ. Quando vero uno aut altero modo concedatur facultas, ex circumſtantiis judicandum eſt. Fundamentum ſecundæ ſententiæ ſolutum eſt ex dictis.

13 Ex hac vero doctrina ſolvendum eſt aliud dubium, nempe, an quando uterque conjux ex mutuo conſenſu emiſit votum caſtitatis, poſſit maritus irritare votum uxoris. Affirmant Paludanus *in* 4. *diſp.* 32. *quæſt.* 2. & quidam alii recentiores. Probant primo. Quia etiam poſt votum manet uxor ſubjecta viro. Ratione ergo ſubjectionis poterit votum illud irritari. Secundo quia potuit concedi facultas non abſolute, neque cum animo ſe obligandi ad non revocandam facultatem in futurum. Tertio, quia ſi mutuo ſibi promiſerunt conjuges & conceſſerunt facultatem abſolute cum animo ſe obligandi ad non revocandam facultatem conceſſam, poterit contractus ille promiſſorius mutuo conſenſu diſſolvi, quo diſſoluto poterit maritus irritare votum uxoris. Alii vero dicunt non poſſe maritum tale votum irritare. Soto *lib.* 7. *de juſtitia*, *q.* 3. *art.* 1. & cum aliis Thomas Sanchez *diſp. cit. num.* 20.

14 In hoc tamen obſervanda eſt doctrina prius tradita de modo, quo conceditur facultas emittendi votum. Si enim ſolum conceditur, prout viſum fuerit conjugi, qui noluit obligari ex juſtitia ad non revocandum, poterit votum irritare: ſecus tamen, ſi abſolute conceſſa eſt, & cum obligatione juſtitiæ de non revocanda facultate. Ex qua doctrina facile intelligitur, quid probent argumenta primæ opinionis. Solum circa ultimum eſt inter recentiores aliqua controverſia. Aliqui enim judicant non poſſe conjuges reſcindere priorem contractum. Alii vero affirmant, quia eſt contractus humanus, qui ex natura ſua non poſtulat perpetuitatem; neque jure poſitivo prohibita eſt diſſolutio ſemel contracta. Poterit ergo privata voluntate contrahentium diſſolvi. Atque hoc mihi videtur probabilius propter dictam rationem. Quamvis timendum ſit non fieri ſine peccato contra votum, niſi aliqua ſubſiſtat cauſa aliqua. Sic autem diſſoluto contractu mutuæ promiſſionis poterit vir irritare votum illud, juxta principia tamen ſupra tradita.

Quod vero attinet ad alia vota uxoris emiſſa ex conſenſu mariti, & diſtincta a voto caſtitatis, negat poſſe maritum irritare Philiarcus de officio Sacerdotis *tom.* 1. *part.* 2. *lib.* 3. *cap.* 4. Quod enim poſſit ſuperior irritare votum ſubditi emiſſum ex conſenſu ipſius, ſolum putat eſſe verum in ſuperiore religionis, non autem in marito comparatione uxoris. Probat ratione ſupra facta. Quia maritus concedens facultatem plane videtur cedere juri ſuo, & obligari ad non revocandam facultatem. Alii tamen oppoſitum docent, Bonaventura *in* 4. *diſt.* 32. *in expoſitione literæ*, & alii. 15

Pro explicatione tamen obſervandum eſt, quod prius dicebamus poſſe votum emitti ab uxore ex facultate mariti, ita tamen, ut non obligetur ad non revocandam facultatem. Et hoc caſu poterit irritare votum, juxta ſecundam opinionem, quæ poteſt probari ex Auguſtino *d. c. manifeſtum* 33. *qu.* 5. ubi loquens Auguſt. de poteſtate mariti ad irritanda vota uxoris ait: *Nam cum ad peccatum ejuſdem viri voluerit pertinere ſi prius permiſerit, & poſtea prohibuerit, & tamen non dixit, quod mulier quod voverat faciat.* Deinde colligitur ex Ambroſio *lib. de parad. cap.* 10. & refertur *can. ſi. quæſt.* 5. Ratione etiam probatur ex ſupradictis. Quia maritus noluit ex juſtitia obligari ad non revocandam facultatem. Alio modo potuit ita concedi facultas, ut maritus vel omnino transferret dominium materiæ voti, vel ſaltem ex juſtitia vellet obligari ad non revocandam facultatem, & tunc non poterit irritare votum, licet faciens contra juſtitiam poſſit impedire executionem voti pro tempore matrimonii: quod ex ſupra dictis explicandum eſt. 16

Sed quæri poteſt, quo ſenſu Auguſtinus, & Ambroſius conceſſerint poſſe maritum irritare vota, & ſimul peccare. Nam juxta doctrinam traditam a nobis, ſine peccato poteſt votum irritare, quando non ceſſit juri ſuo, ſed facultatem conceſſit facturus in futurum, quod ſibi viſum eſſet. Reſpondeo citatos Patres duobus modis explicari poſſe. Primo, quando vir, etiamſi noluerit obligari ex juſtitia, obligatus tamen manſit ex fidelitate. Tunc enim valide potuit irritare votum, quia neque tranſtulit dominium materiæ, neque jus juſtitiæ, peccat tamen contra fidelitatem. Secundo, ſi nomine irritationis intelligant Patres impedire executionem voti pro tempore matrimonii, etiam quando alias tenebatur conjux non impedire: eo quod ex juſtitia obligatus erat ad non revocandam facultatem, & ad non impediendam executionem voti: licet, ut dixi, re ipſa faciens contra juſtitiam poſſit impedire, quod obſervandum eſt pro ſpecialibus dubiis. Ex doctrina tradita de irritatione inferunt nonnulli poſſe ſuperiorem religioſi irritare humanam promiſſionem, quam ejus ſubditus fecit alicui privatæ perſonæ ex conſenſu ipſius ſuperioris. Sed merito refutat Thomas Sanchez *ſupra num.* 24. Quia ex tali promiſſione acceptata comparat promiſſarius jus, contra quod non poteſt ſuperior aliquid facere. Nec enim habet jus ad inferendum damnum tertiæ perſonæ, & ideo non eſt eadem ratio de irritatione promiſſionis humanæ, & de irritatione voti. 17

§. II.

De poteſtate uxoris ad irritanda vota viri.

S U M M A R I U M.

18 *Poſſe uxorem irritare vota mariti in materia ipſi ſubjecta.*
19 *Quid dicendum de voto mariti de non petendo debitum.*
20 *Ex his ſolvuntur alia dubia de votis viri.*
21 *Quando cenſeantur vir, & uxor votum irritare.*
22 *Non eſſe neceſſarium ad irritationem, ut ſuperior cognoſcat votum emiſſum in ſpecie.*
23 *An requiratur cauſa ex parte irritantis, vel potentis. Verius ex nulla poſſe requiri, licet ſecus in diſpenſatione & commutatione, & 24.*

ALiqui Doctores ita loquuntur, ut negare videantur poſſe uxorem irritare aliquod votum mariti. 18

Aior

Uxor *lib.* 11. *cap.* 17. *quæſt.* 13. Petrus Ledeſma *q.* 64. *de matrim. art.* 4. Et forte moventur ex eo quod mulier non habeat poteſtatem in virum. Contraria tamen ſententia communis eſt, quam ſequitur Toletus *in ſum. lib.* 4. *cap.* 28. Valentia *de voto, punct.* 6. *in fine*, & communiter interpretes D. Thomæ 2. 2. *ad eandem quæſt. art.* 8. Quia licet uxor ſit ſubjecta viro, poteſt tamen habere dominium & jus ſupra materiam aliquam: ac proinde, ſi votum mariti verſetur circa illam materiam, poterit uxor votum illud caſſum reddere ratione ſubjectæ materiæ, ita ut pro tempore conſtantis matrimonii non poſſit maritus illud implere. Quod ſi mariti votum vel non erat de materia ſubjecta uxori tempore matrimonii, vel ſimpliciter referebatur ad tempus diſſoluti matrimonii per mortem uxoris, non poterit uxor illud irritare juxta dicta in præcedentibus. Hoc autem non poſſunt negare Auctores prioris opinionis, licet in modo loquendi ab aliis differre videantur.

19 Ex hoc ferendum eſt judicium de voto, quod poteſt maritus facere de non petendo debitum, an poſſit irritari ab uxore. Affirmant aliqui & ſequitur Henriquez *lib.* 10. *de matrim. cap.* 15. *n.* 8, & plures alii quos refert Thomas Sanchez *loco cit. num.* 7. Et ratio eſt, quia tale votum videtur eſſe contra jus naturis. Si enim maritus non petat debitum, obligabitur uxor ad petendum contra pudicitiam inſitam fœminis. Secundo alii aſſerunt non poſſe uxorem tale votum irritare eo quod votum illud non eſt de materia ſubjecta uxori. Nam ex contractu matrimonii ſolum manet maritus obligatus ad reddendum debitum uxori petenti, non tamen ad petendum. Quam opinionem propter iſtud fundamentum docuit Palacios *in* 4. *diſt.* 38. *diſp.* 2. & nonnulli alii, & Thomas Sanchez *loco cit.* qui addit obligari nihilominus virum ad petendum aliquando, ut hac ratione ex tali voto nullum onus imponatur uxori, & ſententiam ſic explicatam ſecutus eſt Navarr. *in ſum. cap.* 12. *numer.* 64. Valentia *puncto* 6. *cit.* Neque eſt magnum diſcrimen inter Doctores utriuſque opinionis. Et mihi placet non poſſe virum amittere talo votum cum damno uxoris, non quia ipſe teneatur petere, ſed quia tenatur reddere, & neceſſarium eſt ut nihil faciat maritus, propter quod uxor pudica trahatur a petendo debito. Et ideo merito D. Thomas *in* 4. *diſt.* 38. *quæſt.* 1. *art.* 3. *quæſt.* 2. *ad* 4. docuit, poſſe virum obligari ad petendum aliquoties, quia hoc potius eſſet reddere uxori petenti, & non capieſſe, ſaltem implicite, & hac ratione nihil fieret contra materiam & jus quod habet conjux. De aliis autem votis emiſſis ab illo philoſophandum eſt juxta traditam doctrinam.

20 In hac etiam parte poſſunt eſſe aliquot dubia ſicut in ſimili de votis, quæ fecit uxor ante matrimonium. Ex eodem tamen principio ſolvenda ſunt, & conſiderandum eſt, an tempore conſtantis matrimonii verſentur circa materiam ſubjectam uxori. Si enim talia ſint, poterunt ab uxore irritari, vel in totum, vel ſecundum partem pro quantitate ſubjectæ materiæ. Neque quantum ad hoc, aliquid intereſt quod vota illa emiſſa fuerint ante matrimonium, aut tempore matrimonii. Si autem vota illa non ſint contra jus uxoris, neque exerceantur circa materiam illi ſubjectam, nihil poterit uxor circa illa facere. Addendum tamen vota mariti emiſſa tempore matrimonii, ex voluntate tamen implendi illa poſt matrimonium, ſi uxor moriatur, non poſſe ab uxore irritari, quia referuntur ad tempus in quo materia non eſt ſubjecta uxori. Unde ſi maritus votum faciat de caſtitate ſervanda, aut de ingreſſu religionis diſſoluto matrimonio per mortem uxoris, votum erit ratum, & firmum, ſicut cum aliis Doctoribus dicebamus de ſimilibus votis uxoris; & de his votis emiſſis a marito idem in ſpecie docuit Thomas Sanchez *diſput.* 40. *num.* 11. Diſputant deinde aliqui, quid dicendum ſit circa vota mariti emiſſa ex facultate uxoris. In quo tamen philoſophandum eſt juxta noſtra principia, ſicut in ſimili de votis uxoris emiſſis ex facultate mariti ſupra dictum eſt. Et idem judicium ferendum eſt in alio dubio, an reviviſcant vota mariti, quæ uxor irritavit. Conſideranda enim eſt materia votorum, & an uxor potuerit ſimpliciter irritare, vel ſolum ſecundum partem pro tempore matrimonii.

21 Sed ſupereſt explicandum pro hujus doctrinæ complemento, quando cenſeatur uxor aut vir irritare votum alterius. In quo docent communiter Recentiores non eſſe judicandum ſuperiorem, aliquem ſimpliciter irritare votum, & ſimiliter virum vel uxorem, ex eo ſolum, quod ſemel aut iterum neget facultatem ad faciendum opus promiſſum. Docet Valentia 6. *puncto* *citat.* Thomas Sanchez *diſput.* 43. Aragon. 2. 2. *quæſt.* 88. *art.* 8. Eo quod in eo, qui ignorat votum ſubditi, negare prædictam facultatem non eſt ſufficiens ſignum irritationis. Requiritur ergo, ut ſuperior agnoſcat aliquo modo votum ſubditi, & poſt talem cognitionem non erit difficile ex verbis & circumſtantiis judicare, an velit ſuperior irritare, vel ſimpliciter, vel ſecundum partem. In quo recte philoſophatur Thomas Sanchez *loco ſupra cit.*

Illud tamen explicare oportet, an ſit neceſſarium ad irritationem, ut ſuperior cognoſcat votum emiſſum in ſpecie. Nonnulli Recentiores affirmare videntur argumento deſumpto a ſimili de cognitione neceſſaria ad diſpenſationem, vel commutationem voti, neceſſarium enim eſt, ut is qui diſpenſat, vel commutat, habeat cognitionem voti in ſpecie. Hoc tamen argumentum parum habet efficacitatis. Quia ad diſpenſationem neceſſaria eſt cognitio voti, ad ferendum judicium de cauſa diſpenſationis, an ſit ſatis idonea comparatione voti, ut in illo fiat diſpenſatio. Certum enim eſt apud Doctores omnes diſpenſationem in voto ſine cauſa eſſe invalidam, ut dixi *ſupra lib.* 8. Ad commutationem autem faciendam a ſuperiore etiam eſt neceſſaria cognitio voti in ſpecie. Nam vel commutatio fit in minus, & tunc admiſcetur diſpenſatio, ad quam neceſſaria eſt cognitio cauſæ, ut dicebamus, & cognitio voti: vel commutatio fit in aliquid æquale, & ad hanc commutationem etiam eſt neceſſaria cognitio voti: alias non poterit is, qui commutat, judicare, an commutatio fiat in æquale, vel non. Hæc autem non habent locum in irritatione. Quia ex parte irritantis non requiritur cauſa aliqua ad irritationem; & ideo ſufficit, ſi ſuperior dicat ſe irritare quodcumque votum emiſſum a ſubdito de materia ſibi ſubjecta. Quod obſervandum eſt in quolibet ſuperiore comparatione ejus, cujus poteſt vota irritare. An vero ſubditus teneatur aliquando manifeſtare ſuperiori ſe feciſſe votum, vel in genere vel in ſpecie, de materia ſubjecta ſuperiori dicam *cap. ſeq.* 22

Demum explicandum eſt, an ad irritandum requiratur cauſa ex parte ſubditi petentis. Aliqui Theologi dicunt ad irritationem eſſe neceſſariam cauſam; non tamen ſatis aperte loquuntur, an ſit neceſſaria cauſa ex parte irritantis; & nos jam diximus cum communi DD. ex parte irritantis non eſſe neceſſariam cauſam ad irritationem. De cauſa vero requiſita ex parte ſubditi Recentiores aliqui ſentiunt eſſe neceſſariam cauſam ex parte illius, ut juſte petat irritationem voti, ſicut neceſſaria eſt cauſa ex parte petentis diſpenſationem. Et ratio utriuſque videtur. Quia contra rationem eſt, ſi vovens velit liberari ab obligatione voti abſque aliqua cauſa, ſiquidem ipſe voluntarie omnino votum emiſit. Putant autem prædicti DD. idoneam cauſam petendi irritationem eſſe difficultatem implendi votum, ſi onus ſit alicujus momenti. 23

Alii vero abſolute docent non eſſe neceſſariam cauſam ex parte petentis irritationem voti. Quæ opinio mihi videtur probabilior. Quia qui votum emiſit, non obligatur ex vi voti ad non petendam ablationem illius per legitimam poteſtatem, ſed ſolum ad implendum votum perſeverante obligatione illius. Sicut ergo ſubſiſtente cauſa poſſet petere diſpenſationem voti, ita etiam ſine cauſa poterit petere irritationem. Ad diſpenſationem enim voti ideo eſt neceſſaria cauſa ex parte petentis, quia ſimpliciter eſt neceſſaria etiam ex parte concedentis diſpenſationem. At vero ex parte irritantis non eſt neceſſaria cauſa, ac proinde is, qui emiſit votum, poteſt ſine cauſa irritationem petere ab eo, qui habet legitimam poteſtatem irritandi. Cum enim ille poſſit votum irritare ſine cauſa, is qui petit, plane poſtulat rem, quam ille poteſt juſte facere, etiam nulla cauſa ſubſiſtente. Ergo juſte poſſet talem irritationem petere. Ex hac vero doctrina ſoluta manet ratio opinionis contrariæ. Aſſignatum enim eſt diſcrimen inter petentem diſpenſationem, & petentem irritationem ex natura diſpenſationis, & irritationis. 24

CAPUT

CAPUT XVIII.

An uxor poſſit votum emittere ſine conſenſu mariti.

SUMMARIUM.

1 *Aliqua vota poſſunt emitti a conjuge ſine conſenſu alterius, alia non.*
2 *Non omne votum eſſe manifeſtandum marito.*
3 *Quid quando votum emiſſum verſatur in materia ſubdita ſuperiori.*
4 *An votum obliget ad impletionem poſt mortem mariti explicatur, Prima opinio affirmans.*
5 *Secunda negans.*
6 *Secundæ fundamenta infirma.*
7 *Explicatur an vir poſſit emittere votum ſine conſenſu uxoris.*

1 EX his quæ capite præcedenti dicta ſunt, facile colligitur quæſtionis propoſitæ reſolutio, & quæ vota poſſunt emitti a conjugibus ſine conſenſu alterius. In hoc enim conſideranda eſt materia voti, ſi enim talis materia matrimonii legibus, & officiis ſit contraria, non poteſt uxor votum emittere ſine conſenſu mariti, neque è contra, juxta doctrinam Auguſtini *in cap. noluit, & cap. manifeſtum 33. quæſt. 5.* & ratio ex dictis petenda eſt, quia ſcilicet de materia alteri ſubiecta non poteſt vovens ſine conſenſu illius diſponere. Si vero materia voti non ſit ſubiecta marito, neque debita illi, poterit uxor votum emittere, quia ut ſupponimus, materia illa non eſt ſubiecta diſpoſitioni mariti. Ita docuerunt interpretes juris canonici in *cit. cap.* & Theologi in 4. *diſt.* 38. & Recentiores cum D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 88. *art.* 8.

2 Sed ſolet eſſe difficultas, an teneatur uxor votum ſuum manifeſtare marito. In quo philoſophandum eſt, ſicut in ſimili philoſophantur DD. de voto emiſſo a religioſo. Affirmant enim nonnulli de omni voto id eſſe neceſſarium, qui putant ad omne votum eſſe neceſſarium conſenſum ſuperioris, tunc enim non poterunt impleri ſine illius conſenſu. Verum ſi votum ſit tale, quod non requirat ſuperioris conſenſum juxta doctrinam traditam, non erit neceſſarium illud manifeſtare, ut cum Caietano. & aliis docuit Azor *loco ſupra citat. quæſt.* 6. Quia materia talis voti non eſt ſubjecta ſuperiori. Secus autem ſi votum impleri nequeat ſine ſuperioris conſenſu, cui ſubiacet materia illius, & de qua ſubditus non poſſet pro ſola ſua libertate diſponere.

3 Sed adhuc quæſtionem habet, an quando votum emiſſum verſatur circa materiam ſubditam ſuperiori vel coniugi, teneatur vovens ex vi voti non ſolum petere facultatem ad faciendum opus promiſſum, ſed teneatur etiam manifeſtare ſuperiori ſe emiſiſſe votum, negat Caietanus *quæſt. & art. cit.* Navarrus *in ſumma, cap.* 12. *num.* 69. Quia votum illud ſolum videtur emiſſum ſub ea conditione, ſi ſuperior conſenſerit. Si ergo petat facultatem, & ſuperior nolit eam concedere, jam videtur omnino abſolutus a voto. Affirmant tamen Soto *lib. 7. de juſtitia, quæſt.* 3. *art.* 5. Valentia *loco citato.* Sed in primis certum eſt potuiſſe voventem, quando emiſit votum, utroque modo emittere expreſſe, vel ut tantum obligaretur ad petendam facultatem vel ut expreſſe etiam obligaretur ad manifeſtandum votum. In quo eventu obſervanda eſſet forma voti emiſſi. Dubium ergo tunc tantum eſt, quando abſolute emiſit votum, neque aliquid cogitavit de manifeſtatione illius. In qua ſpecie, ſi manifeſtatio judicetur medium idoneum, ut ſuperior concedat facultatem, mihi probatur ſententia Soti. Quia ex vi voti obligatur vovens ad media neceſſaria ad obſervandum votum, præſertim cum adeo facilia ſint. Quod ſi manifeſtatio voti non judicaretur aliquid habitura efficacitatis ad obtinendam facultatem, non eſſet obligatus ad manifeſtationem voti emiſſi, ſemper tamen teneretur petere facultatem ad faciendum opus. Cum enim vovens agnoſcat materiam voti ſubiectam eſſe ſuo ſuperiori, hoc ipſo quod emittit votum ſecluſa ignorantia, vult obligari ad petendam facultatem a ſuperiore, vel coniuge.

4 Peculiaris autem difficultas eſt, an votum uxoris poſſit illam obligare ad impletionem poſt mortem mariti. Certum vero eſt poſſe uxorem expreſſe emittere votum aliquod, quod obliget ad ſui obſervationem marito defuncto, v. gr. ſi promittat poſt mortem mariti ſe ſervaturam caſtitatem. Secundo poteſt uxor expreſſe aliquid vovere implendum tempore matrimonii, & in hoc conſideranda eſt materia voti juxta doctrinam traditam. Quæſtio ergo manet de voto abſolute emiſſo, quod impleri poteſt, & tempore conſtantis matrimonii, & marito defuncto, an teneatur uxor implere votum. Et intelligitur dubium a Doctoribus, quando maritus voluit irritare illud votum, utrum in eo eventu manſerit omnino extincta obligatio, vel impedita ſolum pro tempore matrimonii. In quo prima ſententia eſt aſſerentium huius voti obligationem, quantumvis maritus velit votum irritare, non extingui omnino, ſed impediri tantum. Ita ſentit Roſella *v. votum 2. num. 7. & 13.* Valentia *punct. 6. citat.* Aragon *art. cit. §. ſi quis autem,* & plures alii, quos refert Thomas Sanchez *libr. 9. de matrimonio, diſp. 39. num. 14. & 15.* & in ſimili Hoſtienſis, Joannes Andreas, Innocentius, Antonius de Butrio *in cap. ſcripturæ, de voto.* Et probari poteſt. Quia materia huius voti relata ad tempus mariti defuncti non eſt ſubiecta marito, & alias votum abſolute emiſſum eſt, & poteſt impleri pro illo tempore. Ergo implendum eſt. Loquimur enim in eventu, in quo vovens abſolute emiſit votum, nihilque omnino cogitavit de tempore impletionis. Cum ergo impediatur impletio tempore conſtantis matrimonii renuente marito, differenda erit ad tempus, in quo poſſit uxor votum implere. Et confirmatur. Quia ſi votum eſt abſolute emiſſum, & nullum eſt ſignum virtualis alicuius intentionis voventis, neceſſarium eſt voventem eſſe in puro dubio circa tempus impletionis. In puro autem dubio tutior pars eſt eligenda, ut dicebamus ſupra iſto libro. Tutior autem pars eſt implere votum diſſoluto matrimonio per mortem mariti. Hæc ſententia multam habet probabilitatis, præſertim cum ea, quæ adducuntur pro contraria opinione parum efficacitatis habeant.

5 Secunda opinio eſt tale votum uxoris renuente marito & irritante omnino extingui. Ita ſenſit Soto *lib. 7. de juſtitia, quæſt. 3. art.* 1. Joannes Azor *ſupra,* & Thomas Sanchez *loc. cit.* cum aliis, quos ipſe refert pro hac opinione. Probari autem ſolet primo. Quia obligatio ſemel extincta non reviviſcit, *l. cum excuſſa, C. de remiſſ. pignor.* Quod per ſe certum eſt de obligatione abſolute extincta, & conſtat in remiſſione, v. gr. debiti pecuniarii. Ergo renuente marito omnino extinguitur obligatio voti emiſſi tempore matrimonii, cum materia ſit illi ſubiecta tempore emiſſionis voti. Secundo probari ſolet hæc opinio ex *cap. quidam, & ex cap. placet, de converſ. conjugat.* ex quibus id videtur colligi.

6 Verum quæ pro hac opinione adducuntur, non probant efficaciter primam ſententiam eſſe falſam. Et quidem ratio adducta nullius eſt momenti. Quia, ut bene vidit Roſella, & etiam conceſſit Joannes Azor, DD. primæ ſententiæ non concedunt obligationem illius voti extingui renuente marito, ſed impediri tantum pro tempore matrimonii, pro quo voti illius materia ſubiecta eſt marito. Duo autem jura cit. explicat Valentia ex inſtituto, & alii. Scire autem oportet *in dict. cap. quidam,* proponi Pontifici dubium de quodam, qui intravit monaſterium renuente uxore, & illa repetente coactus eſt ad matrimonium redire. Duo autem quæruntur. Alterum, an mortua uxore ſit ille cogendus ad ingrediendum monaſterium: alterum, an mortua uxore poſſit aliam ducere. Reſpondet autem Alexander III. ad primum. Quod votum non tenuit, & ideo ratione voti non eſſe cogendum redire ad monaſterium. Ad ſecundum reſpondet non poſſe mortua uxore alteram ducere. Ratio autem prioris eſt. Quia non potuit maritus renuente uxore emittere votum validum caſtitatis ſimpliciter ſervandæ, & ideo dixit Pontifex votum illud non tenuiſſe quantum ad hunc effectum, Ratio autem poſterioris ea eſt. Quia potuit maritus obligari ad non petendum debitum, hoc enim erat in eius poteſtate. Ex hoc autem ſequitur ipſum non poſſe mortua uxore contrahere matrimonium. Quod intelligendum eſt de Matrimonio licite contracto, & propter periculum faciendi contra votum, ſi iterum contraheret. Quod ſi dicat quis potuiſſe illum obligari ex voto obedientiæ ad redeundum in monaſterium, reſpondent Doctores votum illud non fuiſſe validum ad effectum conſtituendi illum ſubiectum prælato religionis, & ad nihil obligari ex vi illius. Ex his autem conſtat ex illo c. nihil colligi contra primam opinionem. Nam ideo ille non manſit obligatus ad ingrediendum monaſterium mortua uxore, quia non fecerat votum ingrediendi religionem, neque de hoc eſt ſermo, ſed fecit profeſſionem, & hæc fuit nulla, quia ingreſſus eſt monaſterium & profeſſionem emiſit renuente uxore *in cap. placuit.* ſimilis caſus eſt, de uxore, quæ exiſtimans mortuum eſſe virum, ingreſſa eſt religio-

nem

nem, & repetente marito coacta eſt egredi juxta reſponſum Celeſtini III. qui aperte fatetur illam non habere obligationem redeundi ad religionem mortuo viro, licet dicat eſſe optimum conſilium. Ex quo cap. nihil colligitur contra primam ſententiam, præſertim cum in eo non ſit ſermo de voto aliquo emiſſo a fœmina exiſtimante conſtare matrimonium, quin potius falſo judicante maritum eſſe mortuum. Propter quæ, ut dixi, prima ſententia multum habet probabilitatis, quamvis in praxi poſſit quis amplecti ſecundam.

7 Poſſet autem eſſe dubium, quid eſſet judicandum de prædicto voto uxoris, quando illa non manifeſtavit votum marito ante mortem ipſius mariti, Sed quid dicendum ſit in hoc caſu juxta noſtram doctrinam jam conſtat ex dictis. Diſputant deinde DD. an poſſit vir emittere votum aliquod ſine conſenſu uxoris. Negant Innocentius, Antonius de Butrio, Joannes Andreas *in cap. ſcripturæ de voto*, & forte moventur ex eo, quod maritus & uxor ſunt pares in cauſa conjugii, Verius tamen eſt quod docet Hoſtienſis & Abbas *in dict. cap. ſcripturæ*, & gloſſa communiter recepta *in can. manifeſtum 33. q. 5.* & alii frequenter, nempe poſſe maritum ſine conſenſu uxoris plura vota emittere, quæ ratione materiæ non ſunt uxori ſubiecta. Cum autem vir ſit caput uxoris, 1. *Cor.* 11. plura habet, quæ non ſunt uxori ſubiecta, quam habet uxor, quæ non ſint ſubiecta marito. Non poteſt autem maritus emittere votum de non reddendo debito conjugali uxori petenti, cum quantum ad hoc ſint pares in cauſa conjugii maritus & uxor. Et ſic eſt intelligenda prædicta propoſitio adducta pro priori opinione. Nam ſicut vir habet dominium corporis uxoris, ita & uxor habet dominium corporis mariti. Et juxta hæc quæ hactenus dicta ſunt philoſophandum etiam eſt de votis religioſorum, & ſervorum, & filiorum ante annos pubertatis, & de eorum irritatione. Solum addendum eſt hanc poteſtatem irritandi eſſe ex naturali jure, ut oſtendi ſupra *lib.* 7. quamvis limitatio temporis intra quod poſſint vota irritari, proveniat in aliquibus ex jure tantum poſitivo. Et de his hactenus.

LIBER UNDECIMUS.

DE ORIGINIS CONFIRMATIONE.

IN hoc libro explicandi ſunt duo alii effectus matrimonii, Primus eſt originis confirmatio, quam legitimationem vocant, de qua etiam Juſtinianus Novella 74. & 89. fit etiam ejus mentio in aliis quibuſdam Novellis 12. 78. 18. 117. eodemque pertinet titulus *Cod.* de naturalibus liberis, & matribus eorum, & quibus cauſis juſti efficiantur, item §. ultimo, Inſtit. de nupt. Eam autem diſputationem de originis confirmatione, in duas partes commode dividimus: prima eſt de modis, quibus origo confirmatur, ſecunda eſt de effectu hujus confirmationis, & utilitate tam ad ſpiritualia, quam temporalia bona ſive libera ſint, ſive primogenia, & feudalia. Nam de communione bonorum, de qua hic dicere cogitabam, diſſero alibi late.

CAPUT I.

De originis confirmatione per juſtas nuptias.

SUMMARIUM.

1 *Unde neceſſitas confirmationis originis, & quid agendum.*
2 *Primus modus legitimandi proponitur.*
3 *A quo ſumpſerit initium legitimatio per nuptias.*
4 *Quid ſtatuerit Juſtinianus, & 5.*
6 *Quid additum legibus Pontificiis.*
7 *Legitimationem per matrimonium non eſſe juris naturalis, ſed poſitivi.*
8 *Objectio diluitur.*

1 NATURA *quidem ab initio, dum de filiorum procreatione ſanciret, ſcriptis nondum poſitis legibus, omnes ſimiliter quidem liberos, ſimiliter autem produxit ingenuos. Primis namque parentibus primi filii ſimiliter quidem liberi, ſimiliter autem legitimi a natura fiebant: bella vero & lites, libidines, atque concupiſcentiæ cauſam depoſuerunt ad aliud ſchema; ſervitutem namque invenit bellum, naturales autem caſtitatis caſus. Lex autem rurſus hujuſmodi delicta curans libertatem ſervis molita eſt. Imperatoriæ vero conſtitutiones aperuerunt his, quæ non recte facta ſunt, ad jus legitimum vias.* Hactenus præclare Juſtinianus *Novella 89. Authent. Quibus mod. naturales efficiantur ſui, cap.* 1. quæ fere eadem non minus eleganter ſcripſit. *Autent. Quibus mod. efficiantur legitimi, cap.* 1. *Novella* 74. Explicemus igitur modos, quibus huic malo mederi conatæ ſunt tam canonicæ, quam Cæſareæ conſtitutiones: & primo agemus de originis confirmatione per matrimonium, & poſtea de aliis modis, quibus origo confirmatur.

Primus modus inter eos, quibus illegitime nati fiunt legitimi, eſt per conſequens matrimonium, *cap. tanta, qui filii ſint legitimi, & cap. conqueſtus* 1. *cap. tranſmiſſæ* 3. *& c. cauſam* 4. *eodem.* Confirmat etiam textus *in l. Divi Conſtantini, & in l. cum quis, C. de natural. liber. & §. Inſtit. de nupt. & Novella* 74. *&* 89. *& jure noſtri regni, l.* 1. *tit.* 113. *part.* 4. 2

Sed circa beneficium iſtud obſervandum eſt primo ante Conſtantinum in jure Digeſt. & apud antiquos J. C. & Principes magnum de hac originis confirmatione per ſequens matrimonium ſilentium eſſe. Filii enim illegitimi pro nullis habiti, utpote qui ſine patre & civitate eſſent, ut eleganter docet Antonius Faber *in Juris prud. tit. 9. principio 2. illat.* a principio ubi oſtendit ante Conſtantinum nullam in jure civili naturalium liberorum mentionem eſſe, & diſſolvit, quæ obſtare videbantur, Quare a Conſtantino Imperatore, qui, ut ait Zeno *in d. l. Divi* fide Chriſtiana Romanum munivit imperium, ortum habuiſſe videtur. Sed ſtricta valde ejus conſtitutio fuit, tantum enim ſubvenit filiis ſuſceptis ex ingenuis concubinis & non ex aliis fœminis; & non niſi deficientibus legitimis, juſtiſque filiis. Ejus autem veſtigiis inſiſtens Imperator Zeno *in d. l. Divi* ſtatuit, ut qui ante ejus conſtitutionis tempus filios ex ingenua concubina ſuſcepiſſent, non exiſtentibus juſtis filiis efficerentur legitimi, & ſui hæredes, At vero, ſi tempore ejus editæ conſtitutionis nonnullos ex concubina filios haberent, & poſtea ante dotalia inſtrumenta confecta, & nuptias initas ſuſciperent ex ea concubina liberos, noluit illos fieri legitimos, etiam ſubſequentibus nuptiis: *Cum liceat*, inquit, *eaſdem mulieres ſibi prius jure matrimonii copulare.* Latius patuit Anaſtaſii Imperatoris diſpoſitio *in l. jubemus, C. de natur. liber.* voluit enim per ſubſequens matrimonium legitimos fieri liberos ex quacumque muliere concubina ſuſceptos, ſive ſuſcipiendos. Et quidem Anaſtaſii Conſtitutionem voluiſſe valere etiam in poſterum hanc rationem naturalis prolis legitimæ faciendæ, conſtat ex illis *prægnatos ſeu procreandos*, & etiam ex illis,

lis, *in poſterum nihilominus*, quæ ſeparata oratione legenda ſunt, ut notavit Accurſius, & probat Cujacius *ad Novellam* 12. §. *ſecunda pars hujus Novellæ*, qui nonnullis notulis adjectis eam legem alias ſub obſcuram facilem reddit. Quod autem ex etiam Anaſtaſii conſtitutio ſe ſe extenderet ad filios ſuſceptos, etiamſi non eſſet ingenua concubina, colligi videtur ex illis verbis univerſalibus, *ubique mulieres uxoris loca habentur*; loquitur enim Imperator ſine reſtrictione ulla.

4 Subſecutus Juſtinianus Imperat, *l. cum quis*, *eodem*, ubi idem conſtituit. At idem Juſtinianus *in l. nuper. eod.* quandam dubitationes ſuſtulit, quam nimia quorumdam ſubtilitas excogitaverat, ſcilicet, anteriores liberos, id eſt, ante initum matrimonium ſuſceptos, niſi in utroque tempore viventes, ſuperſtites inveniantur. Conſtituit itaque beneficium iſtud locum habere, etiamſi poſt dotalia inſtrumenta confecta nullos legitimos ſuſceperint, vel deceſſerint. Addiditque multo magis filium, qui conceptus non conſtante matrimonio fuerat, natus vero ſubſecuto, legitimam prolem naſci, quia ſibi ipſi auxiliator eſt. *Satis enim* inquit Juſtinianus, *abſurdum eſt, ſi filii poſt dotem progeniti anterioribus liberis adjutorium offerunt*, *& ipſum puerum vel puellam ſibi opitulari non poſſe*. In eo etiam a Zenonis conſtitutione receſſit, quod Zeno tantum ex concubina ingenua ſuſceptos liberos legitimos effici voluit; at vero conſtitutio Juſtiniani de libera loquitur, cum qua ſit connubium. Liberæ autem nomine etiam intelligitur libertina.

5 At poſtea idem Juſtinianus noviori Authentic. jure latiorem eſſe voluit eam diſpoſitionem. Cum enim adhuc eatenus eo beneficio gauderent, ſi filii legitimi ſuſcepti non eſſent ex alia conjuge, ut conſtat ex Zenonia & Anaſtaſii conſtitutionibus, ſublatum tamen ab eodem Juſtiniano *Authent. de inceſtis nupt.* ſive *Novella* 12. ubi explicat ſenſum *in d. l. cum quis*, nequam enim eo ſenſu ſtatuiſſe, ut etiamſi alii legitimi ſupereſſent, locum haberet. Sed rurſus *Novella* 18. *cap. ult.* *Authent. Sed nova*, *C. de natural. liber.* idem extendit ad filios ex ancilla concubina ſuſceptos, ſi tamen alii legitimi non ſupereſſent, quod perperam omiſſum ab Haloandro notat Cujacius *ad Novellam* 12. *prope finem*. Voluit enim contractis cum ancilla nuptiis legitimos effici. Denique adhuc quoad filios ex ancilla ſuſceptos eam limitationem etiam ſuſtuliſſe videtur *Novell.* 178. *c. 3. collat. 6. tit. 6.* Cum his concordat noſtri Regis Alphonſi diſpoſitio *l. 1. tit. 13. p. 4.* ibi, *Otro ſi ſon los legitimos los hijos, que home ha en muger que tiene por barragana ſi deſpues de eſſo ſe caſa con ella*; Et poſtea eadem lege, *Eſſo miſmo ſeria ſi alguna oviſſe hijo de ſu ſierva, & deſpues ſe caſaſſe con ella*. Nomine autem *Barragana* intelligi in jure noſtro fœminam, quæ vel ingenua ſit, vel ſaltem libertina, conſtat ex *l. 1. tit. ſequenti eadem part.* ibi, *Eſta tal*, ſcilicet ingenua, *puede ſer recibida por barragana*, *ſegun las leyes*, & infra: *Otro ſi puede ſer recibida por tal muger la que fueſſe forra como la ſierva*. Omnes itaq; conſtitutiones Imperatorum, quantumvis hujuſmodi beneficium extenderint, nondum tamen pervenire voluerunt ad filios ſuſceptos ex alia fœmina, quam ex concubina ingenua ex conſtitutione Conſtantini atque Zenonis, aut etiam libera ex lege Anaſtaſii & Juſtiniani: vel denique ancilla, ut & idem Juſtinianus & Alphonſus ſtatuerunt. In concubinatu enim poteſt eſſe & aliena liberta, & ingenua, ut Martianus J.C. reſpondit *l. 3. D. de concubinis*.

6 Latior denique excepit diſpoſitionem civilem Pontificia conſtitutio. Jus enim civile, ut modo dicebam, & advertit Panorm. *in d. cap. tanta nu.* 14. ſolum voluit hoc beneficium tribui ex concubina ſuſceptis filiis, non autem illis qui ex ea ſuſcepti eſſent, quæ concubina non eſſet, ut conſtat ex principio *Inſtit. de Hæred. quæ ab inteſt. deferuntur*, & ex §. *fin. Inſtit. de nupt. & Novella* 89. *c.* 8. ut apertius vertit imperialis conſtitutio *de Nupt. tit.* 2. in hæc verba: *Si quis autem dotalia conſcripſerit inſtrumenta ad mulierem ab initio liberam, vel libertinam, cum qua tamen licet omnino cohabitare, concubinæ loco cum eo habentem conſuetudinem, cum vel jam eſſet pater filiorum legitimorum, vel ejuſmodi filiorum nondum factus eſſet pater legitimum eſſe matrimonium, & filios tum qui prius ſuſcepti fuerunt, quam qui adhuc erunt in utero, eis eſſe germanos, ac legitimos ſancimus: & licet ei non nati ſint poſtea filii, aut etiam nati deceſſerint nihilo ſecius germana eſt ac legitima prior proles. Ejus enim in filios ſic natos affectio, quæ etiam ad dotale inſtrumentum incitavit, cum dedit etiam ſecundis filiis occaſionem, ut poſtea eſſent legitimi*. At jus canonicum ad omnes ex quavis fœmina ſuſceptos liberos extendit *in d. c. tanta*, in quo hæc ſunt verba: *Tanta eſt vis matrimonii, ut qui antea ſunt geniti, poſt contractum matrimonium legitimi habeantur. Si autem vivente uxore ſua aliam cognoverit, & ex ea prolem ſuſceperit, licet poſt mortem uxoris eandem duxerit, nihilominus ſpurius erit filius, & ab hæreditate repellendus præſertim, ſi in mortem uxoris prioris alteruter eorum aliquid fuerit machinatus*. Hæc Alexander III. *in d. c.*

Ex hac obſervatione infero primo, beneficium hoc confirmationis originis per ſubſequens matrimonium non eſſe naturalis juris conſtitutionem, ſed humani. Itaque quidquid ex Theologis nonnulli dixerint, non habet matrimonium ex naturalis juris efficacitate, ut legitimum reddat prolem antea ſuſceptam, ſed id conceſſum matrimonio eſt ex humana conſtitutione civili & Eccleſiaſtica. Idque plane convincunt Imperatorum hactenus prolatæ conſtitutiones Conſtantini, Zenonis, Anaſtaſii, & Juſtiniani, ex quibus de hujus beneficii primo Authore conſtat, & quid ab unoquoque fuerit innovatum. Præterea idem convincitur ex eo, quod habet Zeno *in d. l. Divi in fine* dum ait, eo beneficio non gaudere, qui concubinas hactenus habuiſſent, ſi filios nondum ſuſcepiſſent. Id enim plene indicat beneficium hoc ex lege pendere, non ex natura conjugii. Ad hæc Juſtinianus *Novella 89. cap.* 8. hunc modum legitimationis a ſe inventum affirmat quatenus Conſtantini & Zenonis, & Anaſtaſii limitationes removit. Præclare enim Juſtinianus *l. cum quis*, *C. de natural. lib. cum enim affectio prioris ſobolis, & ad dotalia inſtrumenta conficienda, & ad poſteriorem filiorum edendum progeniem præſtiterit occaſionem, quomodo non eſt iniquiſſimum ipſam ſtirpem ſecundæ poſteritatis priorem quaſi injuſtam excludere: cum gratias agere fratribus ſuis poſteriores debeant, quorum beneficio ipſi ſunt juſti filii, & ordinem conſecuti*. Denique inter alia multa illud maxime oſtendit verum eſſe quod dicimus, quod Juſtinianus *eadem Novella 89. c.* 11. beneficium confirmatæ originis per ſubſequens matrimonium pendere voluit ex voluntate filii, ita ut qui conſentirent legitimi, qui vero renuerent naturales haberentur. Ergo id non provenit ex natura conjugii, alia, id beneficium ad omnes ex æquo filios etiam reluctantes perveniret. Atque hanc ſententiam expreſſe docet Covarruv. 2. *part. de matrimon. cap.* 8. *§.* 2. *num.* 11. unde infert poſſe beneficium iſtud contraria lege tolli, contra Jaſonem *conſil.* 234. *vol.* 2. qui dixit non poſſe tolli, quia id jure divino ſancitum eſt. 7

Sed huic illationi videtur obſtare textus *in d. cap. tanta*, ubi hæc habet Pontifex: *Tanta eſt vis matrimonii, ut qui antea ſunt geniti, poſt contractum matrimonium legitimi habeantur*. Quibus verbis videtur iſtud beneficium reduci ad efficacitatem matrimonii. Id ipſum indicare videntur verba Regis noſtri Alphonſi *in d. l.* 1. *La muger que eſtos hijos a tales no ſean legitimos, quando nacen, tan grande fuerza ha el matrimonio, que luego que el padre, y la madre ſon caſados, ſe fazen por ende los hijos legitimos*. Attamen ego dixerim illa verba non indicare nativam efficacitatem matrimonii ad confirmandam originem, ſed eam quidem illi convenire; unde autem habeat non explicari. Habet autem ex juris humani diſpoſitione, ut plane oſtenſum eſt. 8

§. I.

Matrimonio inito in articulo mortis confirmari originem.

S U M M A R I U M.

9 *Etiam mortis articulo filium legitimari poſſe.*
10 *Nonnulli qui contra ſentiunt, refelluntur.*
11 *Objiciuntur nonnulla, & diluuntur, & 12.*

SEcundo colliges hujuſmodi beneficium habere locum, etiamſi in mortis articulo conſtitutus ſit pater; poteſt enim in eo etiam articulo contracto matrimonio filius legitimari, id quod hodie conſuetudine receptum eſt, & ſecundum jus canonicum res aperta. Secundum jus autem civile idem dicendum eſt, quia oppoſitum non diſponitur: & ideo valet, niſi jure prohibeatur. Sic Anton. Gabr. *commun. concl. lib. 6. tit. de legitimatione, concl. 1. ampliat.* 8. Anton. Gai. *lib. 2. obſervat.* 141. Borcholten §. *fin. Inſtit. de nupt. num.* 8. Conradus Ritersh. *ad Juſtiniani Novellas*, *par. 4. cap. 12. num.* 8. Joannes Schneid. *Inſtit. de patria poteſt. num.* 23. citat. aliis, & Gregorius Lopez *in l. 1. tit. 13. part. 4. lit. C. in principio*, *& in fine* 1. *col.* Covarru. 2. *part. de matrimon. cap.* 8. *§.* 2. *num.* 10. *& ſequentib.* Molina citat. aliis *tom. 1. de juſtit. tract. 2. diſput.* 172. *nu.* 13. Joannes Azor *tom. 3. lib. 2. cap. 13. quæſt.* 12. Sayro *lib. 6. de cenſuris*, *cap. 10. num.* 22. & noviſſime Thomas Sanchez *lib. 7. de matrim. diſput. 1. a num.* 4. & denique communis ſententia eſt interpretum juris *in d.* 9

c. tan-

Digitized by Google

c. tanta, *& in d. l. nuper*, *& in d. §. fin. Inſtit. de nupt.* Quorum ratio eſſe poteſt favor legitimationis, & honor matrimonii, cui ſine limitatione conceſſum eſt, ut confirmet originem. Quare id etiam habebit in mortis articulo, cum ad extremum uſque ſpiritum contrahi matrimonium poſſit.

10 Verum contra illationem hanc ſenſere alii, quos refert Cardinalis *in d. cap. tanta*, inducti imprimis; quia in mortis articulo conſtitutus ineptus eſt ad actum conjugalem, & ex conſequenti inhabilis ad conjugium, *cap. 2. de frigidis, & malefic.* Deinde ex textu *in d. l. nuper*, ibi, *ſpem ſobolis tollendæ*, quam ſpem morti proximus animo concipere non poteſt. Denique quia videtur in fraudem hæredum fieri. Sed falſo id affirmarunt, & ex ipſis Juſtiniani verbis facile convincuntur, cum velit legitimam prolem fieri per matrimonium, ſive antea, ſive poſtea nulli ſuſcipiantur liberi. Fortuitus autem caſus prius beneficium tollere non poteſt. Neque obſtat primum argumentum, valet enim matrimonium ſine concubitu, imo & cum voto non concumbendi, *c. ſufficiat*, *& cap. Beata Maria 27. q. 2. & l. nuptias 30. de regul. juris*, & nos late demonſtravimus ſupra *lib. 1.* Neque obſtat etiam ſecundum ex *d. l. nuper*, quam Cynus, & Baldus *ibid.* Schned. *loc. cit. num. 22.* Cardinalis *in d. cap. tanta*, ſic explicant, ſatis eſſe ſpem ſobolis tollendæ, cum eo matrimonio proles efficiatur legitima, & ita nova filii qualitas procreetur. Solidior tamen ſolutio eſt ſpem ſobolis nequaquam ad matrimonium requiri, ut oſtendi *lib. 1.* contra hujus temporis & antiquos hæreticos. Denique neque obſtat tertium, Quia nulli injuriam irrogat, qui jure ſuo utitur, ut etiam diximus ſupra *lib. 5.*

11 Sed adhuc iſti illationi opponi poteſt. Quia matrimonium morte ſolvitur. Ergo non poteſt actus incipere, ubi finiri debet: facit textus *in l. Titia cum moritur, D. de uſufructu*, ubi Modeſtinus: *Titio cum moritur uſusfructus inutiliter legari intelligitur, in id tempus videlicet collatus, quo a perſona diſcedere incipit.* Et facit etiam textus *in l. uſumfructum, cum moriar, D. de uſufructu legato, & l. hæres meus, §. quamvis, D. de cond. & demonſtr. & l. ſi pater mulieris, D. de jure dot. & l. cum pater D. de pactis dotalibus, & l. Julianus, & l. libertas D. de manumiſ. teſtam.* Reſpondetur tamen cum Sarmiento *lib. 1. ſelect. interpret. c. 7. nu. 6.* magnum eſſe diſcrimen inter actus celebratos in articulo mortis, aut quando actus aliquis confertur in diem mortis. In primo caſu valet, etiamſi tunc contingat tempus mortis; in ſecundo vero inutilis eſt. Explicemus ex jure ipſo. Libertas ſervo collata in tempus mortis inutilis eſt *in d. l. libertas D. de manumiſſ. teſtam. Stichus cum morietur liber eſto*, nullius momenti exiſtimanda eſt: & tamen morienti ſervo non inutiliter libertas datur, *l. unica, C. de lat. lib. tol.* ubi ejuſmodi ſervus moriturus liber efficitur. Similiter, ſi vendam tibi uſumfructum, qui morte mea finitur, & ſtatim moriar, venditio valet *l. neceſſario §. fin. D. de periculo, & commodo rei vend.* & tamen ſub illis verbis, *cum moriar*, nulla venditio eſt ex *dict. l. uſumfructum cum moriar*. Ex quo conſtat, quid dicendum ſit in matrimonio. Attamen ego aliter dicendum exiſtimo, ſcilicet, in his, quæ conferuntur in tempus, in quo fieri non poſſunt, inutilem eam ſtipulationem eſſe, ſic uſusfructus & libertas, at vero ea, quæ tempore mortis locum habere poſſunt, utilem habere ſtipulationem. Facit textus *in l. 45. §. 1. de V. O. & l. unica, ut actiones ab hæred. & l. 11. C. de contract. & commit. ſtipulat.* Vel rurſus dici poteſt apertius aliud eſſe inſtans, momentum mortis, quo homo deſinit eſſe, & finitur; aliud tempus morti proximum quod articulus mortis dicitur in primo caſu vitiatur diſpoſitio, juxta dicta in præcedenti ſolutione; in ſecundo verò valida eſt. Matrimonium autem non reiicitur in tempus, in quo homo deſinit eſſe, ſed in tempus morti proximum, in quo valide & licite celebrari poteſt. Vel denique ad ea explicanda jura, quæ adducta ſunt, vide Donell. *in l. 45. de V. O. §. 1. n. 1. & ſequentibus*, ubi eleganter explicat quid in ea ſtipulatione *cum moriar* habeat jus digeſtorum & Juſtiniani.

12 Sed denique prædictæ illationi videntur obſtare nonnulla ex pari, aut ſimili deducta. Quia in mortis articulo conſtitutus, non videtur poſſe teſtari, quia mens morituri mortis cogitatione perturbatur *l. hac conſultiſſima, §. atque humana, D. qui teſtam. facere poſſit vel non.* Quod ſeminecis & morituri balbutiens lingua ſit. *l. quoniam indignum, C. de teſtam.* Præterea, quia in articulo mortis conſtitutus teſtis eſſe non poteſt, quia vacillat intellectus, memoria, & morti propinquus pro mortuo habetur, mortiſque dolore atque cruciatus metu alienus ab intellectu eſt, ut DD. notant *in d. l. hac conſultiſſima l. qui diem, de manumiſſis teſtam, & c. literas 2. de præſumpt.* Præterea tertio. Quia ſi vulneratus in mortis articulo ex vulnere conſtitutus aſſerat ſe vulneratum, & percuſſum ab aliquo, ea inculpatio nullius roboris vel momenti eſt, neque ad capiendum nec torquendum reum, qui percuſſor eſſe denunciatur, & videtur probari *in l. ſiquis in gravi, §. ſiquis moriens, D. de S. C. Syllan. & Claud. ſiquis moriens dixiſſet a ſervo vim mortis ſibi illatam eſſe, dicendum eſt non eſſe credendum domino, ſi moriens hoc dixit, niſi potuerit etiam comprobari.* Quarto, ſi teſtis in articulo mortis conſtitutus ad ſuæ conſcientiæ exonerationem dicit ſe falſum depoſuiſſe in aliqua cauſa, nullius momenti eſt ea declaratio, ut docent communiter DD. *in d. l. ſiquis in gravi*, & probat textus *in d. c. literas*, & Felinus & alii *ibi.* Idem de notario aſſerente in eodem articulo ad ſuæ conſcientiæ exonerationem falſum inſtrumentum fabricaſſe; nec enim ideo enervatur inſtrumenti vis, ut eſt communis DD. *in d. l.* Idem etiam de judice, qui in articulo mortis fatetur ſe inique protuliſſe ſententiam in favorem alterius, cui non creditur in ſuæ ſententiæ præjudicium. Id quod etiam docet communis DD. *ibid.* Sed de his ſingulis diſputare longum, eſſet atque moleſtum. Breviter dico teſtamenti factionem morientibus non denegari, ſi ſanæ mentis ſint, indubium eſſe *l. ſenium, C. qui teſtament. fac.* Quod verò ad teſtis morientis depoſitionem attinet, & alia quæ ſubjunximus, late & quantum ſatis eſt, Farinac us citatis aliis *1. part. praxis crimin. quæſt. 46. per totam & 2. part. q. 80. oppoſit. 40. a nu. 105.* Solum addo ex illis ad id, de quo agimus, nullum argumentum deſumi, quia matrimonii contractus jure naturali licitus in mortis articulo prohibitus non eſt.

§. II.

Etiam matrimonio præſumpto, mediato, rato, & etiam exiſtentibus aliis filiis legitimis originem confirmari.

S U M M A R I U M.

13 *Etiam matrimonio præſumpto legitimari filium.*
14 *Obiiciuntur nonnulla & diluuntur.*
15 *Etiam matrimonio mediato legitimari filium.*
16 *Etiam matrimonio rato non conſummato.*
17 *Quamvis exiſtant filii ex aliis matrimonio.*

13 Tertio colliges etiam hoc beneficium confirmationis originis provenire ex matrimonio non tantum vero, ſed etiam exiſtimato & præſumpto. Non loquor in hac illatione, quando filii ſunt exiſtimative naturales, ſed quando ſunt vere naturales, matrimonium autem eſt præſumptum. De primo enim caſu dicam *cap. ſeq.* Itaque, ſi quando filii ſuſcepti ſunt, conjugium eſſe poterat inter parentes, ita ut filii vere naturales extiterint, & poſtea ſuperveniente aliquo impedimento occulto, ſive cum bona fide utriuſque, ſive alterius tantum contrahatur conjugium, legitima proles erit ex eo matrimonio præſumpto. Voluit enim Eccleſia legitimos reddi eo matrimonio, quod ab Eccleſia & jure probaretur, illud autem probatur, ſi occulto exiſtente impedimento, & bona fide initum ſit. Idque ea potiſſimum conſideratione convincitur. Quia ſi matrimonium bona fide ſaltem unius conjugis contractum eſt, proles tunc ſuſcepta naſcitur legitima *cap. cum inter. cap. perlatum. c. quod nobis, juncta gloſſa, c. ex tenore, qui filii ſint legit.* Si ergo prolem tunc ſuſceptam efficit legitimam matrimonium bona fide contractum, nulla eſt ratio, cur non reddat etiam legitimam antea ſuſceptam, cum fictione juris retrotrahatur ad tempus ante ſuſceptam prolem. Atque hanc fuiſſe in his legiſlatorum voluntatem colligi etiam poteſt ex fine Legis, & hujus diſpoſitionis. Finis enim fuit, tum ut decoraretur reſpublica correctis natalium defectibus, tum ut inhoneſta conſuetudo tolleretur allectis parentibus legitimationis ſpe. Parentes autem bona fide contrahentes, quod in ſe eſt fecerunt, nec per ipſos ſtetit, quin matrimonium valeret, ac proinde æquum eſt, ut etiam hujuſmodi matrimonium vim habeat confirmandi originem. Nam, ut habet regula juris *in 6.* cum non ſtat per eum, ad quem pertinet quominus conditio impleatur, haberi debet perinde ac ſi impleta fuiſſet. Adde etiam titulum putativum in jure operari effectum veri tituli, ut conſtat in materia juriſdictionis *l. Barbarius Philippus, D. de officio Prætoris, & l. 2. C. de ſentent. & interloc. & cap. infamis 3. q. 7. v. verum tamen*, & dixi ſupra *lib. 5.* Quare, cum hic ſit titulus putativus matrimonii, & uterque in poſſeſſione, conjugium reddet filios naturales legitimos

Digitized by Google

gitimos. Hanc ſententiam ſeqountur, qui docent matrimonio præſumpto fieri legitimos filios præſumpte naturales; id enim a fortiori concedere tenentur in noſtro caſu, quos referam *cap. ſequent.* & in hac facti ſpecie expreſſe nobiſcum ſentit Molina *de primogen. lib. 3. cap. 1. n. 11. ad fin. ejus numeri*. Caniſius cum aliis *in d. c. tanta, pag. mihi* 348. & Nicolaus Garcia *part. 7. de benef. cap. 2. nu.* 30. cum aliis, quos refert.

14 Sed contra hanc illationem ſenſit Panormitanus *in dict. cap. tanta num. 9.* Covarruv. *part. 2. de matrim. cap. 8. §. 2. num.* 20. Franciſcus Sarmiento *d. lib. 1. cap. 6. num. 2. verſiculo, in ſecunda igitur ſpecie*, & Molina *tom. 1. de juſt. tract. 2. diſp. 172. n.* 12. ob hæc argumenta. Primo. Quia textus *in d. c. tanta*, inquit, *Tanta eſt vis matrimonii*, quæ de vero matrimonio debent intelligi, quia regulariter verba ſimpliciter, & non ſecundum quid intelligi debent, *l. 1. qui in perpetuum D. ſi ager vectigalis*. Appellatione igitur matrimonii non poteſt venire matrimonium præſumptum. Secundo. Quia effectus hic legitimationis *in cap. tanta*, tribuitur matrimonio. At ſi putativum ſufficiens eſſet ad legitimam reddendam prolem, plane non tribueretur hic effectus matrimonio, ſed bonæ fidei, ſiquidem nullum fuit matrimonium. Sed hæc non obſtant. Ad primum enim reſpondetur verba proprie, & non ſecundum quid accipienda, niſi aliud ſuadeat, & finis, & ratio legis, & mens loquentis, & inſtituentis, ut in jure notum eſt. Quare ex fine & jure optime colligimus *in d. cap. tanta*, eam vim eſſe matrimonii veri, atque præſumpti *cap. 2. & penult. qui filii ſint legit.* Ex quo etiam conſtat ad ſecundum. Tribuitur namque ille effectus non tantum bonæ fidei conjugum, ſed etiam matrimonio, quod Eccleſia vere exiſtimat, & judicat matrimonium, ne probet propter occultum impedimentum. Idque ex eo manifeſtum eſt. Quia patentium ignorantia, niſi accederet etiam judicium & approbatio Eccleſiæ, non redderet ſobolem legitimam ut conſtat ex *c. cum inhibitio, de clandeſtina deſponſatione*, & *ex cap. quod nobis, qui filii ſint legitimi*, ibi, *Poſtmodum ab Eccleſia comprobato*. Neque ſufficeret etiam Eccleſiæ approbatio ſine bona fide, vel utriuſque vel alterius tantum.

15 Quarto colliges ſubſequenti matrimonio legitimam prolem reddi, quamvis non ſubſequatur immediate. Itaque, ſi quis ſuſcepit filios ex concubina, & poſtea ducat aliam conjugem, qua demum mortua contrahat matrimonium cum prædicta concubina: filii antea ex ea nati legitimantur, non obſtante matrimonio interjecto. Sic docet Abbas in *d. cap. tanta* & Angelus *in d. §. fin. Inſtit. de nupt.* Schneid. *de patria poteſtate*, nu. 22. Covar. *in d. §. 2. num.* 28. citatis aliis, Azor *tomo 2. lib. 2. cap. 13. quæſt.* 5. Sayro *lib. 6. de irregularitate, cap.* 10. *nu.* 19. cit. aliis. Quibus etiam adde Petrum Gregorium *in ſyntagm. jur. p. 2. lib. 10. ca. 4. nu.* 5. qui adducit textum *in d. l. divid. cumquis l. nuper, C. de natural. liber.* Caniſium *in d. cap. tanta, pag.* 351. Cujus ratio eſt. Quia ſufficit parentes tempore ſuſcepti filii potuiſſe contrahere, ut conſtat *ex d. c. tanta*. Eſt etiam pro hac ſententia elegans textus *in l. 8. §. 1. D. commun. prædiorum*.

16 Quinto colliges filios ſuſceptos fieri legitimos matrimonio ſubſecuto, licet tantum ſit ratum, & non conſummatum. Ex ea enim efficacia conceſſa eſt in jure matrimonio. Matrimonium autem ratum etſi non conſummatum vere matrimonium eſt; id quod in ſpecie docuit Sayro *d. lib. 6. cap. 10. nu.* 28. Quod idem affirmare debent, quicumque ſentiunt per copulam præcedentem matrimonium poſtea ſequutum non conſummari, ſed eſſe debere copulam matrimonialem, non fornicariam, ut dixi ſupra *lib.* 9. Adde, quamvis matrimonium ratum eam vim habeat, non tamen eam conceſſam ſponſalibus de futuro. Excipe jus antiquum; & etiam nunc, ubi Tridentini decretum receptum non eſt. Legitimantur enim filii antea ſuſcepti per ſponſalia, quoties illa ex diſpoſitione juris tranſeunt in matrimonium. Quia tunc operantur, non quatenus ſponſalia, ſunt, ſed quatenus vim matrimonii obtinent ex juris diſpoſitione.

17 Sexto colliges hujuſmodi beneficium habere locum ſive exiſtant alii filii juſte ſuſcepti ex alio matrimonio, ſive ſecus, quamvis enim de hoc dubium fuerit, atque reſtrictior diſpoſitio Conſtantini, Zenonis, & Anaſtaſii, attamen latior Juſtiniani *in l. cum quis*, & *Novell.* 74. & 89. ubi ſive exiſtant alii legitimi & juſti filii, ſive non exiſtant, voluit Juſtinianus per ſubſequens matrimonium legitimam prolem effici, ut ex his, quæ ſupra diximus, conſtat. Ex quibus etiam patet hoc beneficium pertinere non tantum ad filios ex concubina, ſive libera, ſive ancilla ſuſceptos, ſed etiam ex quavis alia ſoluta fœmina. Quamvis enim de hoc, ut viſum eſt, ſtrictior fuerit juris Cæſarei diſpoſitio, Pontificii tamen conſtitutio, cui in hoc ſtandum eſt, ſic ſtatuit, ut docet etiam Abbas *in d. cap. tanta num.* 14. Azor *d. lib. 2. cap. 13. quæſt.* 7. Covarruv. *part. 2. cap. 8. §. 2. num.* 4. & Gregor. Lopez. *d. l. 1. tit. 13. part. 4. v. Que tiene por Barragana*. Licet non explicet, an id exiſtimet dicendum jure Pontificio tantum, vel etiam civili. Quare non probo, quod Antonius Gabriel *de legit. conclus. 1. num.* 51. exiſtimat id eſſe verum non ſolum jure Pontificio, ſed etiam civili.

§. III.

Matrimonio ſine dotalibus inſtrumentis, & ſine parentum aut filiorum conſenſu legitimari, & etiam nepotes.

SUMMARIUM.

18 *Legitimum matrimonium etiam ſine tabulis dotalibus.*
19 *Non habere locum inſpecto Jure civili quidam ſentiunt.*
20 *Verius oppoſitum.*
21 *Etiamſi matrimonium fiat abſque conſenſu parentum.*
22 *Nec requiri filiorum conſenſum ad legitimationem per matrimonium.*
23 *Etiam legitimos reddi nepotes.*
24 *Objiciuntur nonnulla, & diluuntur*, & 25.

Septimo colliges nihil aliud requiri, quam ſubſequens matrimonium, atque adeo hujuſmodi beneficium locum habere, ſive dotalia inſtrumenta confecta fuerint, ſive ſecus. Et quidem de hac illatione ſecundum jus Canonicum dubitari non poteſt, juxta cujus diſpoſitionem filii ex quacunque fœmina ſuſcepti, dummodo inter illos conjugium eſſe poſſit, legitimos fieri ſequuto matrimonio. Conſtat autem conjugium ſecundum jus Canonicum etiam ſine dotalibus inſtrumentis. Id etiam conſtat ex titulo, *qui filii ſint legitimi*. Atque huic juri ſtandum eſt tanquam in hac materia potentiori. 18

An vero idem dicendum ſit ſecundum jus Cæſareum multi dubitarunt. Quamvis enim verum ſit ex jure civili poſſe nuptias juſtas conſtare ſolo conſenſu etiam ſine ſcriptura dotis. *l. nuptias* 30. *D. de regulis juris, nuptias non concubitus facit, ſed conſenſus*. Unde ad matrimonii ſubſtantiam non eſſe neceſſarias tabulas nuptiales, non dotem; non donationem propter nuptias; non celebritatem nuptiarum, non pompam, ſive ſolemnitatem, conſtat, *l. 13. in principio D. donatio, & l. ultima, in principio, C. de donation. ante nuptias, l. 9. ſi vicinis, l. 13. neque ſine, l. 21. a Caligata & l. ſequenti C. de nupt. & l. 4. de pignoribus l. 4. de fide inſtrumentor.* & diximus etiam nonnulla ſupr. *lib.* 1. & 2. Itaque quamvis hæc vera ſint; attamen in hujuſmodi nuptiis, quæ conveniunt cum ea, ad quam prius conſuetudinem habuerat, dotalia exigi inſtrumenta, ut legitima fiat proles docent non pauci, Barcholten. *Inſtit. de nupt. §. fin. num.* 9. Ritersh. *ad Novell. part. 4. ca. 12. num.* 7. Covarruvias, *d. §. 2. num.* 8. Azor. *d. lib. 2. cap. 13. quæſt.* 4. Inclinat Schneid. *Inſtit. de patria poteſtate, num.* 22. Angelus, Baldus, Lucas de Pena & Præpoſitos, quos refert Fachinæus, *lib. 3. controverſ. cap.* 51. quos etiam ipſe ſequitur *in fin. ejus cap.* ſpectato juri civili, licet aliter dicendum ſentiat jure Canonico, cui in hoc ſtandum eſt, quod etiam ſequitur Caniſ. *in d. cap. tanta, loco ſupra citat.* Non alio fundamento moventur, niſi quia beneficium hoc jure humano inductum eſt, & ideo non aliter locum habet, niſi juxta juris civilis diſpoſitionem. At jure civili beneficium hoc non eſt conceſſum, niſi dotalibus confectis inſtrumentis, *Novell. 12. cap. 2. Novell. 18. Novell. 117. cap. 2. & §. fin. Inſtit. de nuptiis, & §. 2. de hæred. quæ ab inteſt. defer.* & ubicumque Juſtinianus de hac confirmandæ originis ratione agit, dotalium inſtrumentorum meminit. At Antonius Gabriel *de legit. conclus. 1. num.* 12. ſub diſtinctione loquitur. Si enim ſuperſint filii legitimi, addit eſſe neceſſaria inſtrumenta: quod ſi non extent, cenſet non neceſſaria. Verum hic nullo juris fundamento nititur, ubique enim de hac re eodem modo loquitur Juſtinianus, & exprimit inſtrumenta dotalia: quare aut ſemper, aut nunquam requiruntur. 19

20 Verius ergo mihi videtur ad beneficium iſtud ex ſubſequenti matrimonio conferendum etiam attento jure civili, non requiri inſtrumenta dotalia. Sic Donellus,

lib.

Digitized by Google

lib. 2. comment. cap. 21. verſ. Nuptiis cum eadem muliere. Sed ſatis eſſe validum matrimonium. Idque mihi perſuadeo iſta conſideratione. Quia id, quo potiſſimum permoti Conſtantinus, Zeno, Anaſtaſius, & Juſtinianus eas conſtitutiones ediderunt, id fuit, ut ſpe legitimandi prolem, pravam ac turpem conſuetudinem relinquerent, & affectam. Quare ea legitimationis efficacia conceſſa videtur honeſtæ conjugali conjunctioni, ut ex ipſis conſtitutionibus conſtat, non vero dotis promiſſioni, aut confectioni inſtrumenti. Cum ergo ſine dotalibus inſtrumentis nuptiæ valere & conſiſtere poſſint, habebunt ſane eundem effectum *l. in omnibus cauſis id obſervetur, D. de regulis juris*. Quod ſi Juſtinianus exigere videtur inſtrumenta dotalia in locis allegatis, dicendum cum Donello *ibidem* exigi quidem, non ad beneficium confirmandi originem, ſed ad nuptiarum probationem certam, ne quid hic a conjugibus ſimularetur ad ſtatum confirmandum, cum eo tempore non aliter conſtare ſoleret nuptias eſſe contractas, quam dotalibus inſtrumentis confectis. Quam rationem aſſignare videtur Imperator. *§. illud autem Authent. quibus mod. naturales efficiant. legitimi*. Vel dicendum idque ſatis aperte videtur colligi ex *Novell. 89. §. reliqui igitur* dotalia inſtrumenta per periphraſim appellari *nuptias* a ſigno, & ab adjunctis, quemadmodum a ſolemnitate appellantur tædæ nuptiales, filius conceptus ante dotalia, natus poſt dotalia. Quare non efficitur dotis, aut dotalis tabulæ confectionem exigi, ut matrimonio ſubſequenti legitimus proles fiat. Addo etiam conſiderationem aliam, qua noſtra magis confirmetur ſententia. Quia cum poſſit ea origo confirmari ex matrimonio contracto per eum qui in articulo mortis fuerit conſtitutus, quando non eſt facile dotale inſtrumentum confici, plane ſequitur hujuſmodi inſtrumenta dotalia non requiri, ut aliquid ſubſtantiale ad confirmandam originem. Quam rationem ſi attendiſſent, qui *in 3. illatione* nobiſcum ſentiunt, in hac ſentirent etiam nobiſcum.

21 Octavo colliges eam vim convenire matrimonio etiam abſque conſenſu parentum. Itaque ipſis reluctantibus & invitis parentibus proles fit legitima, ſi ſemel contrahant conjugium. Hic enim favor matrimonio conceſſus eſt, cui parentes renuntiare non poſſunt. Sic communis ſententia, quam expreſſe Sayro *dict. lib. 6. cap. 10. nu. 23.* Molina *tom. 1. de juſtitia, tract. 2. diſputat. 172. num. 5.* Joannes Azor. *tom. 2. lib. 7. c. 13. quæſ. 12.* Covarruvias *part. 2. cap. 8. §. 2.* Neque obſtat textus *in d. Authent. Quibus mod. natural. effic. ſui. Novell. 89. c. 19. ſi vero is*, ubi conſenſus parentum requiritur. Ut enim conſtat ex conſtitutione ſermo eſt de his, qui legitimi fiunt reſcripto, aut privilegio Principis, non diſpoſitione juris, ut *loca citat. nu. 23.* citatis aliis interpretatur Covarruvias.

22 Nono colliges, neque etiam ultra matrimonium requiri filiorum conſenſum, ſed ipſos etiam invitos legitimos fieri. Pro qua ſententia facit Bartol. *in ultima D. de his qui ſunt ſui juris*, dum affirmat infantem poſſe fieri legitimum, ſequitur Barbacius *conſil. 33. vol. 2.* Joannes Azor *dict. lib. 2. cap. 13. quæſt. 12.* Molina *loco citato, num. præcedenti* Covarruvias *dict. §. 2. num. 16.* & Sarmiento *lib. 1. ſelectar. interpretat. cap. 8. poſt. principium*. Hæc tamen illatio intelligenda eſt jure Pontificio ſpectato, ut aperte Covarruvias fatetur *dict. nu. 16.* ubi ſe purgat a calumnia Sarmiento, qui etiam in eadem ſententia eſt. Nam ſi attendamus jus civile, planum mihi videtur ultra matrimonium requiſitum fuiſſe filiorum conſenſum. Facit textus *in Authentic. quibus mod. naturales efficiantur ſui Novell. 89. c. 11. Generaliter autem in omnibus qui per prædictum modum deducuntur ad legitimum jus, tunc id volumus; obtinere, cum & filii ratum habuerint. Nam ſi ſolvere jus patriæ poteſtatis invitis filiis non permiſſum eſt patribus: multo magis ſub poteſtatem redigere invitum filium, & nolentem, ſive per oblationem ad curiam, ſive per inſtrumentorum celebrationem, ſive per aliam quamlibet machinationem, tanquam fortem metuentem paternum, juſtum non eſt, neque imperii, & legiſlatoris ponimus proprium*. Atque ita inſpecto jure civili citatis aliis ſenſit Fachinæus *lib. 3. controverſ. cap. 54.* in eo tamen corrigendus, quod exiſtimaverit idem ſervandum eſſe jure Pontificio. Quia cum jure civili ita aperte conſtitutum ſit, neque contrarium jure canonico ſit ſancitum, tacite vel expreſſe illi inhærendum cenſet; ſicut enim leges non dedignantur ſacros Canones imitari, ita & ſacrorum ſtatuta Canonum Principum Conſtitutionibus adjuvantur *cap. 1. de novi operis nuntiat.* Corrigendus itaque in eo. Nam omnia jura Pontificia aperte clamant, ſoli matrimonio id conceſſum, etiam ſine tabulis, ſine conſenſu, *Tanta* enim, inquit Pontifex, *eſt vis matrimonii*. Atque huic juri ſtandum eſt, quod prævalet in hac parte etiam in terris imperii, ut dicam infra. Verum quidem eſt potuiſſe id etiam conſtitui, ut non niſi conſentientibus filiis legitimi fierent ex matrimonio parentum, cum enim ea legitimatio inducta ſit humano jure, potuit his vel illis conditionibus induci. Corrigendus etiam Sarmiento in ratione, qua concluſionem probat, ſcilicet, quia nemo poteſt efficere, ut effectus legis non ſequatur; ſi facit actum legitimum *l. nemo poteſt. D. de l. 1.* ſicut patres non poſſent pacto efficere, ut filii non legitimentur. Hæc enim ratio verum habet, quando revera ita lege conſtitutum eſt: at quando lege conſtituitur, ut ea legitimatio pendeat ex filiorum conſenſu, non poteſt actus legitimus eum effectum parere, ut juri civili notum eſt.

23 Decimo colliges, ſubſequenti matrimonio non ſolum effici legitimos filios antea ſuſceptos, ſed etiam nepotes, quamvis tempore contractus matrimonii filii deceſſerint. Hanc ſententiam citatis aliis tenet Covarruvias *§. illo. 2. nu. 22. & ſeqq.* Fachin. *lib. 3. controverſ. cap. 56.* Joannes Azor. *dict. lib. 2. cap. 13. q. 13.* Molina *diſp. 172. nu. 10.* alter Molina *lib. 3. de primogenitis, cap. 1. nu. 9.* Antonius Gomez *ad l. 9. Tauri num. 61. & 62.* cum aliis quos citant. Facit pro hac ſententia textus *in l. ſi filium, D. de gradibus, ſi filio meo mortuo Titium adoptavero, videri eum defuncti fratrem fuiſſe*. Hæc ibi. Ex quo ſic ducitur argumentum. Quamvis mortuus filius, ejus tamen frater cenſetur adoptatus, nec ideo ad hujuſmodi gradum deficit habilitas extremi a quo. Ergo & pari ratione nepotes ex filio legitimi erunt; quamvis mortuus filius. Facit etiam efficaciter alia Fachinæi ratio, cujus ſupra *nu. 9. verſ. Secunda pars*, meminimus. Quia ideo filius ſubſequenti matrimonio legitimus efficitur, quia fictione juris matrimonium retrotrahitur ad tempus, in quo nondum ſuſceptus filius; Sed ſi matrimonium contractum antea eſſet, filius defunctus legitimus eſſet. & nati ex eo. Ergo idem eſt, etiam ſi poſtea contractum matrimonium ſit, maxime cum hæc pendeant ex legiſlatoris voluntate.

24 Verum contra illationem hanc ſentire non pauci, Decius *conſil. 343.* Anton. Gabriel *de legitimat. concluſ. 1. nu. 52.* Gregor Lopez *dict. l. 1. tit. 13. partita 4. col. 2. in fine*. Caniſius *in dict. cap. Tanto part. 357.* & alii quos referunt Fachinæus, & Covarruvias *locis citat.* Probant primo ex textu *in l. qui libertinus 37. D. de operis libert. Poſthumus liberti hæredes patris ſui non liberat, quod proficiſci liberatio a liberto debet. Nec quiſquam poſt mortem liberari intelligi poteſt*, &c. Si ergo filius poſthumus non liberat libertum ab operis, a quibus liberaſſet nondum quinquennia, pariter etiam filius mortuus non liberabit filios a defectu natalium: Secundo probant. Quia in nepotes derivatur legitimatio per filios. Si ergo filius illegitimus eſt quia jam defunctus, quando contrahitur matrimonium, non poteſt nepotibus legitimatio quæri. Debet enim eſſe extremum habile, per quod nobis adquiritur *l. 1. §. 3. & §. Cæterum; de adquirend. poſſeſſione*. Tertio probant ex textu *in l. is qui 44. D. de adoptionib.* ubi dicitur non poſſe quemquam adoptari ex filio jam mortuo, quia deficit habilitas extremi, & in eo caſu fictio non procedit juxta text. *in l. ſi is qui pro emptore 15. D. de uſucap.*

25 Hæc tamen non obſtant noſtræ ſententiæ ad primum enim reſpondetur aut ex *l. qui libertinus*, argumentum peti ab exemplo: aut ex illa ratione legis: *nec quiſquam poſt mortem liberari intelligi poteſt*. Si argumentum dicitur ab exemplo, eſt omnino diverſum. Ut enim libertus operas non debeat, requirit jus, ut duos, pluresve filios, filiaſve habeat, præter eum qui ſuas operas beſtiis locaverit, aut his amiſſis filium quinquennem. Quare ea præſens conditio eſſe debet, ut operas patrono libertus non debeat. At non colligitur ex jure filii vitam neceſſariam eſſe, ut derivetur legitimatio ad nepotes. Si vero argumentum ſumitur ex ratione illa perpetua non eſt, ſcilicet neminem intelligi poſſe poſt mortem liberari. Fuit quidem ea opinio Antiquorum Juris-Conſultorum, improbata tamen a Juſtiniano *§. poſt mortem Inſtit. de inutil. ſtipul. & l. unica, C. ut actiones ab hæred. & l. 11. C. de contrah. & committ. ſtipul.*, ut *in d. l. qui libertinus, & in dict. §.* notavit Gothofredus, & Donellus *in l. 45. §. 1. de V. O.* Neque obſtat ſecundum. Dicimus enim extremum eſſe habile pro eo tempore, quo fingitur retrotrahi matrimonium. Fingitur enim ab initio eſſe contractum, ut jam dictum eſt. Neque obſtat tertium. Ut enim docet Covarruvias & ex textu ipſo colligitur, non poteſt aliquis, ut nepos ex filio adoptari, niſi nominatim dicatur, ex quo filio.

CA-

CAPUT II.

De qualitate in filiis requiſita, ut legitimi reddantur ſequentibus nuptiis.

SUMMARIUM.

1 *Requiri in filis legitimando per matrimonium quod ſit ex ſoluto & ſoluta.*
2 *Explicantur nonnulla ex jure Civili.*
3 *Opponitur, & diluitur.*
4 *Non legitimari filium ſuſceptum ab iis, qui tenentur impedimento dirimenti.*
5 *Secus ſi ſuſcipiatur filius ab initiato minoribus ordinibus.*
6 *Aut ſi teneantur parentes voto ſimplici caſtitatis.*
7 *Aut ſi alter ex parentibus contraxerit tantum ſponſalia.*

1 VIdimus hactenus, quo beneficium legitimationis adquiratur, ſcilicet, matrimonio, ſive vero, ſive præſumpto, ſive rato tantum, ſive etiam conſummato, & ſive contrahatur in vita, ſive in mortis articulo, & ſolo matrimonio reddi prolem legitimam ſine dotalibus inſtrumentis, & ſine filiorum, aut parentum conſenſu, legitimos reddi non tantum filios, ſed etiam nepotes defuncto filio. Examinandum nunc quæ qualitas requiratur, aut quales filii eſſe debent, ut legitimationis beneficium ſubſequentibus nuptiis poſſint adipici. Habemus autem in hoc expreſſam juris diſpoſitionem, ut ſcilicet filii ſuſcepti ſint ex ſoluto, atque ſoluta, id eſt, ex his parentibus, inter quos matrimonium conſtare poſſet. Sic jure Pontificio cautum in *dict. cap. Tanta*, & aliis ſupra relatis *cap. præcedenti, in principio*, & etiam iure civili §. *fin. Inſtit. de nupt.* ibi, *Quia muliere libera procreatus*: & conſtat etiam ex aliis legibus ibidem relatis. Exigitur enim, ut uxor eſſe poſſit. Quare ſecundum hanc utriuſque iuris diſpoſitionem canonici, & civilis eam univerſalem regulam ſtatuimus. Quotieſcumque ex aliquo impedimento dirimente inter parentes matrimonium eſſe non poteſt iure Pontificio: etiam ſi diſpenſabile ſit, aut quoties inter aliquos iure civili matrimonium eſſe non poterat, etiam ſi impedimentum illud temporale eſſet, proles ex eo matrimonio ſuſcepta non poteſt reddi legitima per ſubſequentes nuptias. Quam regulam ut explicemus magis, colligamus eo ſpeciali nonnulla.

2 Primo ex dicta regula colliges intellectum ad multa in iure civili. Hinc intelliges diſpoſitionem iuris in §. *ſed & aliud*, *Authent. quibus mod.* ſi habuit filium ex indigna non legitimari per ſubſequens coniugium. Quia ſcilicet, attento iure civile non potuit eſſe conjugium inter eos atque ideo neque eo jure fiebant legitimi filii. Atque in hoc ſenſu, ſcilicet, ſecundum jus civile locuti ſunt Auctores, quos refert Fachin. *lib. 3. controverſ. cap. 53. in principio*, & probat textus *in l. 1. C. de naturalibus liberis*, ibi, *ſenatores vel præfectos.*, &c. Quo loco non *præfectos*, ſed *perfectiſſimos* legendum eſſe monet Cujacius *ad Novell.* 89. & Briſſon. *de V. S. v. perfectiſſimi*. Quod nomen dignitatis fuiſſe, probat ex Auguſtino *epiſt.* 98. & ex *l.* 11. *C. de quæſtionibus & ex C. Theodoſ.* ubi ſæpe. Idem etiam conſtat ex text. *in l. humilem, C. de inceſtis nupt. lib.* 5. Jure enim civili prohibentur nuptiæ Senatoris cum indignis, & ſimiliter Senatoris filii & etiam Clariſſimi *l.* 44. *de ritu nupt. & l. ſemper*, §. 1. *eodem & l. 3. C. de nupt. Ulpian. in fragment. tit. 13. & palam quæſtum facere, D. de ritu nupt.* Videlicet ne ordo Senatorius hujuſmodi contaminaretur nuptiis: de quo late Briſſonius in libro de iure Connub. a principio. At poſtea Juſtiniani Novellis Senatores, viri clariſſimi, & viri perfectiſſimi cum eis, ſi reſipiſcant, connubium habent exceptis ancillis. Quare antiquata videtur *l. 1. C. de naturalibus liberis*, & Antiquata etiam Martini lex cujus pars eſt text. *in d. l. humilem*. Revocantur autem in Novell. 117. *cap.* 6. Hinc etiam intelliges textum *in l. & ſi contra. C. de nuptiis*. Illi enim, qui in Provincia erat matrimonium prohibitum erat cum oriunda, vel ibi domicilium habente, & *l. ſi quis officium 38. D. ritu nupt.* Potentatus enim nuptias prohibet. Quo conſtito iure optime cautum eſt, ut eo tempore ſuſcepti filii nunquam iuſti fiant. Et poſtea ſuſcepti filii depoſito officio nuptiis perſeverantibus iuſti, legitimique naſcantur: non ſecus ac ſi duo conſanguinei conſcii impedimenti nuptias contraxiſſent, qui tamen poſtea diſpenſatione obtenta iterum confirmaſſent, & utroque tempore liberos procreaſſent, primi illegitimi remanent, poſteriores vero legitimi naſcuntur. Et in eundem ſenſum accipe textum *in l. eos qui 65. §. 1. de ritu nuptiarum*. Sic etiam accipe textum *in l. ſiquis in Senatorio 27. eodem*. Senator enim cum libertina nubere non poteſt. At depoſito Senatorio ordine iam illam uxorem habere poteſt. Hujuſmodi multa alia reperies in eo titulo. Idem etiam dicendum de tutore comparatione pupillæ, quia pupillam ducere non poterat, ne pupillæ in re familiari circumſcribantur ab his, qui rationes eis geſtæ tutelæ reddere compelluntur *l. libertum, D. de ritu nuptiarum*. Atque hoc eodem ſenſu accipiunt multi reſponſum Juris Conſulti *in l. Paulus, de ſtatu hominum*, ſcilicet filios ſuſceptos ab eo, qui patre aut invito, aut ignorante contraxit, mortuo avo legitimos non fieri nec juſtos filios: ſuſcepti enim eo tempore, quo matrimonium iniri non poterat. Sed non recte ſic accipiendum exiſtimant, oſtendimus enim ſupra libro ſecundo, capite ptimo valuiſſe jure civili ejuſmodi conjugium ſemel conſummatum; attamen in pœnam excluſi filii eo tempore ſuſcepti ab hæreditate ſunt, videlicet, ne avo invito agnoſceretur hæres de quo videndus Gothofredus *in l. filius emancipatus 25. D. de ritu nuptiarum*.

Sed his obſtare videtur *regula*, *Non firmatur*, *de regulis juris in 6.* Convaleſcit enim in his caſibus matrimonium a principio nullum. Verum non eſſe illam regulam univerſalem, ſed interdum tantum habere locum, videtur indicare Gothofredus *in d. l. ſiquis in Senatorio*, & ſequitur late Briſſon. *dict. lib. de jure connub.* Aliam adhibet ſolutionem Pechius *in dict. regula, nu. fin.* quæ apud illum videri poteſt. Videndus etiam Dynus *ibidem*. Mihi placet non ſolo temporis tractu convaleſcere hujuſmodi matrimonia, ſed acceſſu novi conſenſus poſt officium depoſitum, vel ſenatoriæ dignitatis privationem. Idque jura indicant *in dict. l. ſi quis officium 38. de ritu nuptiarum*, ibi, *ſi poſt depoſitum officium voluerit mulier nuptias contrahere*, *& l. eos qui 65. eodem*, ibi, *& tamen poſt depoſitum officium, ſi in eadem voluntate perſeverat*. Non ergo tempori, ſed novo conſenſui tribuitur confirmatio & valor. 3

Secundo colliges filios ſuſceptos non ſolum vivente alio conjuge, ſed etiam ſi ſoluti parentes ſint, ſi tamen ex conſanguinea, aut affine, aut publica interveniente honeſtate, aut diſpari cultu, aut furia, vel errore, aut denique interveniente quovis impedimento dirimente, juxta ea, quæ de impedimentis matrimonii jura diſponunt, nequaquam ſubſequentibus nuptiis fieri legitimos. Quæ communis Doctorum ſententia eſt, nemine dempto, & per plures numeros eam late proſequitur Sayro *d. cap. 7. a num. 16.* Hujus autem & præcedentis illationis ea ratio eſt, quia filii ſuſcepti ante nuptias legitimi fiunt illis ſubſequentibus fictione juris, ut ſæpe dictum eſt: At, ut fictio, quæ veritatem imitatur, locum habeat, neceſſe eſt, ut ſint extrema habilia, ut conſtat exemplo adoptionis, quæ naturam imitatur *Inſtit. de adoptionibus*. Ut ergo matrimonium ſubſequens confirmet originem, neceſſarium eſt, ut eo tempore, ad quod retrotrahitur, parentes potuerint valide copulari per juſtas nuptias: atque ideo, ſi eo tempore impedimentum extiterit, cum non potuerit iniri conjugium, neque poſtea ſecutum confirmabit originem. 4

Tertio colliges, ſiquis in minoribus ordinibus conſtitutus filios ex aliqua fœmina ſoluta ſuſcipiat, nullo alio interveniente impedimento, ſubſequentibus nuptiis legitimos reddi. Sic docet Cardinalis *in dict. cap. Tanta, num. 4.* Joannes Andreas *in regula Sine culpa, de regulis juris, in 6.* Covaruvias citat. aliis *dict. cap. 8. §. 2. num. 5.* Fachin. *lib. 3. controverſ. cap.* 52. Maiolus *de irregular. cap. 4. num.* 15. Fanet. Sylveſt. *v. illegitimus, quæſt.* 4. & expreſſe *v. legitim. quæſt.* 8. quos ſequitur Sayro *lib. 6. de irregularitate, cap. 8. num.* 17. Cujus ea evidens ratio eſt quia clericus in minoribus conſtitutus, etiam ſi habeat beneficium Eccleſiaſticum, non eſt ad matrimonium inhabilis. Quamvis enim conſtante beneficio iniri non poſſit, & ſtatim atque nubit, amittit, ut dixi ſupra *lib.* 7. attamen id omittere in ejus, & non in alterius poteſtate eſt; nulla itaque diſpenſatione indiget, ut habilis ad matrimonium fiat. Ex quo vides diverſam eſſe hujus rationem, & ejus qui impedimento diſpenſabili tenebatur tempore ſuſcepti filii. Quam diverſitatis rationem miror non advertiſſe Franciſcus Sarmiento *lib. 1. ſelect. cap. 5. n. 7.* & Antoninum Gabrielem *de legitimatione concluſ.* 1. cum aliis, qui oppoſitam ſententiam ſequuti ſunt nullo cum fundamento juris aut rationis. Idem dic de filio ſuſcepto a moniali, ſi in anno probationis ſit, regula enim continentiæ nondum tenetur *can. ſtatuimus 23. de regular.* 5

Quan-

Digitized by Google

6 Quarto colliges, filios ſuſceptos ab eis, qui tantum ſimplici voto caſtitatis tenebantur, & alias non erant inhabiles ad conjugium, ſubſequente poſtea matrimonio legitimus reddi. Sic probabile putat Joannes Azor *dict. lib. 2. cap. 13. quæſt.* 10. licet oppoſitum verius exiſtimet. Mihi hujus illationis hoc videtur eſſe certiſſimum fundamentum; quia votum ſimplex caſtitatis non impedit, & dirimit matrimonium celebratum: prolis autem legitimatio non aliunde provenit, quam ex valore matrimonii quod eo tempore eſſe putcrat. Finge ergo adſtrictos voto ſimplici matrimonio copulari, proles ex eo matrimonio ſuſcepta legitima naſceretur, non alia ratione, niſi quia validum matrimonium eſſet. Cui ſententiæ ſubſcripſere omnes Doctores Salmantini *anno* 1614. quos retuli ſupra *lib.* 9. Ergo fictione juris retrotractum matrimonium prolem ſuſceptam voto ſubſiſtente reddet legitimam, quamvis eum ſacrilegio contra votum procreatam. Ea qua ratione facile dilues ea; quibus permotus idem Joannes Azor *loco cit.* verius exiſtimat in eo caſu non legitimari prolem antea ſuſceptam.

7 Quinto colliges filios ſuſceptos ex muliere, quæ alteri deſponſata erat de futuro, reddi legitimos ſubſequenti matrimonio. Sunt enim vere naturales, & ſine diſpenſatione ulla per matrimonium diſſolvuntur ſponſalia *cap. ſi inter, de ſponſalibus, & cap. 1. de ſponſa duorum, & can. fin. 27. quæſt.* 2. Licet enim cum peccato contrahatur conjugium, valide tamen. Atque hoc ſenſu intelligenda eſt diſpoſitio *in l. 11. Tauri*, quæ eſt *9. tit. 8. lib. 5. compilat. juſtamente ſin diſpenſation.* Unde filios iſtos naturales eſſe docuit Lara *in l. ſi quis a libe rit, num. 93. D. de liberis agnoſcend.* Covarruvias *1. part. de ſponſal. cap.* 1. *num.* 17. Molina *tom. 1. de juſtit. tract.* 2. *diſp.* 167. Thomas Sanchez *lib. 1. de matrimon. diſp. 2. num.* 8. cujus oppoſitum ſine fundamento juris aut rationis docuit Sarmiento *dict. lib. 1. cap. 5. num.* 5. Cervantes *in l. 11. Tauri, num.* 145.

§. UNIC.

Filios putative naturales etiam fieri legitimos ſequenti matrimonio.

S U M M A R I U M.

8 *Filios naturales putativos legitimos fieri matrimonio etiam præſumpto.*

9 *Opponuntur nonnulla.*

10 *Diluuntur.*

8 SEcundo colliges filios ſuſceptos ab his inter quos re ipſa matrimonium eſſe non poterat, ignorabatur tamen ab altero eorum, vel ab utroque impedimentum, ſi ſequitur poſtea præſumptum matrimonium ex eadem ignorantia valet, filios inquam putative tantum naturales, at re ipſa, vel inceſtuoſos, vel adulterinos, legitimos fieri. Quod filios re ipſa naturales legitimos efficiat matrimonium ex ſuperveniente impedimento, & ignorato præſumptum, dixi ſupra *cap. præced.* nunc vero contendo filios exiſtimative naturales legitimos fieri matrimonio etiam præſumpto. Sic ſenſiſſe videtur Sylveſter *v. filius q.* 8. Pro qua etiam citat Joannem Andream, & Antonium de Butrio *in dict. cap. tanta*, ſequuntur alii, quos refert Covarruvias *dict.* § 2. *num.* 19. & 20. Joannes Azor *dict. lib. 2. cap. 13. quæſt.* 9 Emanuel de Sà *v. filius, num.* 19. favet quod docet Caniſius *in d. cap. tanta pag.* 357. Convincitur hæc ſententia ratione facta præcedenti *d. num.* 8. vel 9. Quia ex matrimonio illo præſumpto retrotracto ad illud tempus cum ea bona fide naſceretur proles legitima. & ratione bonæ fidei extrema ſunt habilia. Ergo fictio juris in eo caſu idem operabitur, atque veritas. Vel idem, atque ſi ex matrimonio bona fide inito proles ſuſciperetur. Quare non eſt cenſendum hunc caſum omiſſum a legislatore, ſed tacite comprehenſum *in cap. ex tenore*.

9 Sed contra illationem ſenſere non pauci Doctores, neque infimæ notæ, Calderinus, & Abbas, quos refert Sylveſter *loco cit.* ſenſit etiam Covarruvias *dict.* §. 2. *n.* 19. & 20. Molina *de juſtit. tract. 2. diſput.* 172. *n.* 11. Alter Molina *de primogen. lib. 3. c. 1. num.* 11. & aliis quos citat. ſenſit etiam Antonius Gabriel *de legitimat. concluſ.* 2. Sarmiento *lib. 1. ſelect. interpret. cap. 6. num.* 2. Fachinæus *lib. 3. controv. cap.* 53. citatis aliis, & cum aliis Nicolaus Garcia *de beneſic. part. 7. cap. 2. num.* 33. Opponunt primo. Quia tempore ſuſcepti filii matrimonium eſſe non poterat inter illos impedimento ſubſiſtente: jus autem humanum, ea cujus conſtitutione ea diſpoſitio pendet, noluit hoc beneficium conferri

niſi natis ex his, qui valide matrimonio jungi poterant. Unde nulla bonæ aut malæ fidei diſtinctione facta inquit Pontifex *in dict. cap. tanta ſi autem vir vivente uxore ſua aliam cognoverit, & ex ea prolem ſuſceperit, licet poſt mortem uxoris eandem duxerit, nihilominus ſpurius erit filius.* Secundo opponunt argumentum ex textu *in cap. cum inhibitio, §. ſi quis vero, de clandeſtin. deſponſat.* ubi dicitur filios natos ex matrimonio clandeſtino, licet ignoranter contracto, legitimos non eſſe, *de parentum ignorantia*, inquit textus, *nullum habebunt ſubſidium proles, cum illi taliter contrahendo non expertes ſcientiæ, vel ſaltem affectatores ignorantiæ eſſe videantur*, ubi ignorantia, quando conjuges agunt contra id, quod eſt jure prohibitum, non admittitur. Igitur, & in noſtro caſu non admittitur ignorantia, eo quod mulier ſe cognoſci permittit contra rationem. Denique opponunt Sarmiento & Fachinæus, & alii quia quando quis dat operam rei illicitæ, opinio ejus vel error nihil operatur, nec eum excuſat, ſed inſpicitur contra eum veritas, non opinio, *l. eum qui innocentem, §. ſi injuria, cap. continebatur, cap. tua, de homicidis.* Igitur ſi vir copuletur mulieri, quam ſolutam putat, ſi ea fuerit conjugata, eum rem illicitam faciat, non efficit quo minus filius adulterinus non ſit.

Sed hæc, quamvis noſtram ſententiam difficilem reddant, non tamen obſtant. Reſpondetur enim ad pri- 10
mum verum eſſe tempore, quo ſuſceptus filius eſt, contrahi matrimonium inter parentes non potuiſſe re ipſa: potuiſſe tamen ſecundum opinionem populi, & approbationem Eccleſiæ ob occultum impedimentum. Atque id tantum exigi a Pontifice in ſua deciſione, cujus ea manifeſta ratio eſt. Sola enim opinio populi ignorantis impedimentum ſufficiens eſt, ut qui re ipſa inhabiles ſunt ad matrimonium, judicentur habiles, & matrimonium eorum non prohibeatur ab Eccleſia. Si ergo ſecundum opinionem poſſe contrahi matrimonium ſatis eſt, ut contractum ſecundum opinionem ſobolem procreet legitimam: cur etiam, ſi retrotrahatur poſſe ſecundum opinionem contrahi, non idem efficiet, cum ſit eadem omnino cauſa? atque adeo idem omnino dicendum, *l. in omnibus cauſis id obſervetur, D. de regul. juris.* Neque obſtat ſecundum ex textu *in cap. cum inhibitio*. Probat enim non ſatis eſſe bonam fidem, ſed ulterius requiri approbationem Eccleſiæ, ut dixi ſupr. *c. præced. n.* 9. Adde etiam in eo, qui clandeſtine contrahit contra interdictum Eccleſiæ, adhuc nec bonam fidem eſſe, ſed etiam deſiderari a jure, idque indicant illa verba, *non expertes ſcientiæ, vel affectatores ſaltem ignorantiæ videantur*; bona enim fides cum ſcientia vel ignorantia affectata eſſe nequit. Neque obſtat tertium. Quamvis enim gravis de eo quæſtio ſit, an qui dat operam rei illicitæ, teneatur de omni eo, quod ſequitur ex eo: & nonnulli affirment, attamen ego ſemper oppoſitum exiſtimavi, non teneri de eo quod ſequitur, ſi cum opere illicito adeſt invincibilis ignorantia, de qua quæſtione late Farinacius *4. part. praxis criminalis, q. 126. a n.* 60. Illi ergo in ea copula non commiſerant peccatum inceſtus. Quare ſuperveniens matrimonium bona etiam fide initum reddet prolem illam legitimam, quaſi retrotractum ad illud tempus. Sed & illud ſubtili conſideratione addendum eſt circa rem, & mutiliter omnino argumentum deſumi ex opere illicito: ſic enim ſubtili conſideratione judicandum eſt. Quandiu opus judicatum illicitum, filius etiam illegitimus habitus eſt, ea illegitimitatis ſpecie, quæ ab eo actu proat illicito promanare potuit: nulla autem alia derivari potuit ex eo opere cum prædicta ignorantia, quam naturalis: nam quoad circumſtantiam inceſtus non fuit opus illicitum, cum ejus peccati ratio in eo opere defuerit. At quando fictione juris matrimonium retrotrahitur ante tempus ſuſceptæ prolis ſimili fictione, & actus ille vel opus fingitur fuiſſe copulæ conjugalis, & licitæ, quæ quidem ea ſubſiſtente ignorantia licita fuiſſet. Unde conſequens eſt, ut legitimatio non procedat ex opere illicito, ſed ex opere fictione juris licito. Sicut ergo ex opere illo, dum matrimonium bona fide contractum conſtaret, non illicito, ſed licito, proles ſequeretur legitima: ita etiam ex opere antecedenti, quod ea fictione juris licitum judicatur, ob bonam matrimonii fidem proles redditur legitima. Quam rationem parum acute mihi conſideraſſe videntur juris interpretes.

CAPUT III.

Quo tempore requiratur, aut ſufficiat in parentibus habilitas ad contrahendum.

SUMMARIUM.

1 *Proponuntur tres caſus, in quibus examinatur quæſtio.*
2 *Si nativitatis filii tempore parentes ſunt habiles, legitimus efficitur ſequenti matrimonio.*
3 *Opponuntur nonnulla, & 4. 5. 6. 7.*
8 *Idem dicendum, ſi habiles ſint tempore conceptionis, non vero nativitatis.*
9 *Idem etiam, ſi intermedio tempore tantum fuerint habiles.*

1 SEd ſiſtamus hoc loco. Diximus reddi legitimos filios ſuſceptos ex fœmina, cum qua nuptiæ juſtæ eſſe poterant, videamus quo tempore ſatis ſit, ut potuerit inter eos conſtare conjugium, an tempore conceptionis prolis, an tempore nativitatis & partus. Pone aliquem cum conſanguinea conſuetudinem habere, gravidam puero reddi, inter eos tunc ratione impedimenti conſanguinitatis non poteſt eſſe conjugium, diſpenſationem impetrant a Romano Pontifice prægnationis tempore, qua fiunt eatenus ad conjugium habiles, naſcitur eo tempore puer, & parentes filio nato contrahunt, cenſebitur ne filius iſte legitimus, eo quod licet conceptionis tempore inter eos matrimonium eſſe non poſſit, potuit tamen eſſe partus tempore, impedimento conſanguinitatis ſublato ex indulgentia Pontificis? Hæc certe res negligenter diſcuſſa a Doctoribus eſt, a nobis aliquando exactius diſcutienda. Mihi tres facti ſpecies, aut tres caſus hoc loco poſſe conſiderari videntur. Primam propoſuimus: ecce ſecundam. Tempore conceptionis filii parentes conjungi matrimonio poſſunt. Sed eo tempore ante filii nativitatem unus ex parentibus cum conſanguinea alterius rem habet, ex quo ortum eſt affinitatis impedimentum, quo conſtante naſcitur proles, quando parentes matrimonio copulari non poſſunt, cenſebitur ne legitima ſoboles, quæ naſcitur eo tempore, quo parentes impediti ad matrimonium erant? Ecce tertiam. Demus tempore conceptionis filii interveniſſe impedimentum conſanguinitatis, obtinetur diſpenſatio, qua fiunt habiles parentes ad conjugium eo intermedio tempore: ſed ante partum ex copula aliqua fornicaria ſupervenit impedimentum, quo minus contrahere poſſint, ſatis ne erit, ut proles reddatur legitima, eo intermedio tempore, prægnationis ſcilicet, potuiſſe contrahere, quamvis tempore conceptionis, & nativitatis inhabiles fuerint? De prima tantum ſpecie agunt DD. duas alias non attigerant, nos de his tribus ſigillatim.

2 In prima igitur ſpecie ſemper exiſtimavi prodeſſe puero nativitatis tempus, ut legitimus efficiatur, itaque ſatis eſſe, ſi nativitatis tempore potuerint parentes contrahere, licet conceptionis tempore non potuerint, ut proles ſuſcepta reſtituatur natalibus. Sic docent Joannes Andreas, Hoſtienſis, Antonius de Butrio, Cardinalis *in dict. cap. tanta* Covarr. *d. cap.* 8. §. 2. *num.* 2. Gregorius Lopez *dicta lib.* 1. *tit.* 13. *partita* 4. *lit. C. col.* 2. *a medio*, Cujacius *ad Novellam* 22. Fachinæus *lib.* 3. *controverſ. cap.* 50. Thomas Sanchez *lib.* 8. *de matr. diſp.* 7. *n.* 19. *& diſp.* 34. *n.* 47. Mol. *tom.* 1. *de juſtitia, tract.* 2. *diſput.* 178. *num.* 4. Sayro *lib.* 6. *cap.* 10. *num.* 29. citatis aliis Azor *dict. cap.* 13. *quæſt.* 3. & alii, quos refert Nicolaus Garcia *d. cap.* 2. *num.* 35. Quod quidem verum eſt jure Caſtellæ, & Cæſareo, Caſtellæ quidem, quia ita diſpoſitum eſt *in l.* 11. *Tauri, quæ eſt* 9. *tit.* 8. *lib.* 5. *compilat.* Jure quoque Cæſareo aperte convincitur ex texto *in l. nuper, C. de naturalibus lib.* ubi hæc habentur: *Et generaliter definimus id, quod ſuper hujuſmodi caſibus variabatur, definitione certa concludimus, ut ſemper in hujuſmodi quæſtionibus, in quibus de ſtatu liberorum eſt diſputatio, non conceptionis, ſed partus tempus inſpicitur, & hoc favore facimus liberorum, et editionis tempus ſtatuimus eſſe inſpectandum, exceptis his tantum caſibus, in quibus conceptionem magis approbari infantium magis utilitas expoſtulat.* Idem apertiſſime conſtitutum eſt ab eodem Juſtiniano *Novell.* 89. *cap.* 8. ibi, *inſuper etiam ex rationabilibus hic adjectum eſt cauſis.* Facit etiam pro hac ſententia textus *in l. qui in utero* 7. *D. de ſtatu hominum*, ibi, *qui in utero eſt, perinde eſt, ac ſi in rebus humanis eſſet conſtitutus quando de commodis ejus agitur.* Si ergo de incommodis, habetur pro non nato, neque conſtituto. Illud addendum, id derivari ex ſpeciali juris diſpoſitione, non vero ex ſupradicta fictione juris, cum ſi matrimonium transferatur ad tempus, quod jus fingit, eo tempore non poſſet ſtare matrimonium ante ſuſceptam prolem. Quare nova diſpoſitione opus fuit ſupra generalem illam, qua cautum fuit, ut legitimi fierent liberi ex ſolutis parentibus ſuſcepti.

3 Verum contra hujus illationis doctrinam ſentiunt Salicetus *in l. filium, C. de ſuis & legitim. hæred.* Sarmiento *lib.* 1. *ſelect. interpr. cap.* 5. & nonnulli alii, quos ipſe refert, Caniſius *in d. cap. tanta, p.* 360. & Nicolaus Garcia *loco citato, num.* 38. ſunt autem horum Doctorum fundamenta ſatis in ſpeciem probabilia. Moventur primo ex textu in *l. Paulus* 5. *D. de ſtatu hom.* ubi conceptionis tempus inſpicitur, etiam quando filiis non eſt utile, ubi, *eum qui vivente patre, & ignorante de conceptione filii, conceptus eſt, licet poſt mortem avi natus ſit, juſtum filium ei, ex quo conceptus eſt, eſſe non videri.* Reſpondet Fachinæus *loco citato* non inſpici tempus nativitatis in ſpecie *d. l. Paulus*, quia nec eo tempore inſpecto legitimi filii eſſe poterant. Nam matrimonium contractum fuerat a filio familias vivente patre ſine ejus conſenſu: quo caſu erat invalidum, nec patre mortuo validum efficiebatur. Addit Covarruvias matrimonium tempore conceptionis contractum, ut legitimum eſſet poſt filiorum nativitatem mortuo avo, neceſſarium fuiſſe ut denuo confirmaretur novo conſenſu, non autem conſtare novum acceſſiſſe conſenſum poſt filii nativitatem, & avi mortem. Verum neque Fachinæus neque Covarruvias argumento videntur ſatisfacere. Nam licet demus matrimonium contractum a filio familias ſine conſenſu patris, & conſummatum nullum fuiſſe, cujus oppoſitum oſtendi ſupra *lib.* 2. *c.* 1. valebat tamen defuncto patre, quando jam factus ſui juris, & ſolutus erat patria poteſtate, in quo caſu nulla patris, neque avi, in cujus poteſtate non erat, requirebatur voluntas. Adfuiſſe etiam conſenſum poſt avi mortem, quo confirmaretur alias invalidum, colligitur ex cohabitatione, ſiquidem natus poſtea filius eſt. Alias, ſi nullum etiam poſt avi mortem eſſet matrimonium, nulluſque novus conſenſus adfuiſſet, fruſtra quæreretur, an juſtus patri filius eſſet, & ridiculum Jureconſulti reſponſum. Valuit itaque matrimonium poſt mortem avi. Atque in eo conſiſtit argumenti vis, quod cum matrimonium illud poſt mortem avi valuerit, & quando filius natus eſt, nihilominus, quia conceptionis tempore nullum erat, utpote contractum ſine parentum conſenſu, non efficitur filius legitimus. Quare ego reſpondeo eſſe peculiarem diſpoſitionem juris in eo caſu, quando matrimonium fit ſine parentum conſenſu, inſpecto etiam jure civili: ſuſcepti enim ex eo conjugio nunquam quoad ſucceſſionem efficiebantur juſti filii, licet valuerit quidem, ut dixi late ſupra *lib.* 2. *cap.* 1.

4 Moventur ſecundo ex textu *in l. & ſi contra, C. de nuptiis* ubi matrimonium invalidum officii tempore, depoſito officio, cenſetur validum ex conſenſu, addituque filios poſtea natos eſſe legitimos: ubi quærit gloſſa. Quid ſi antea nati? Reſpondet eſſe illegitimos, ut habetur *in l. Paulus, D. de ſtatu hominum.* Cæterum, ſi hoc argumentum non prematur magis, nullius momenti eſt. Facile enim dici poteſt, filios ſuſceptos a Præſide, poſt depoſitum officium eſſe legitimos, antea vero non, quia dum fungebatur officio, invalidum erat matrimonium. Unde illi filii tanquam ſuſcepti ex fœmina, cum qua matrimonium eſſe non poterat eo tempore, nunquam fiunt legitimi ſequenti poſtea confirmatione matrimonii. Quis hoc non videt? Neque caſus illius legis quidquam habet commune cum diſpoſitione textus in *l. Paulus*, ut conſtat. Si textus ageret de conceptionis & partus tempore, & utrumque compararet inter ſe, recte procederet argumentum. Attamen de hoc neque ullum verbum eſt.

5 Sed urgeri adhuc fortius poteſt argumentum ex *d. l. & ſi contra*, cujus hæc verba. *Etſi contra mandata Principum contractum ſit in Provincia conſentiente muliere matrimonium: tamen poſt depoſitum officium, ſi in eadem voluntate perſeveraverit, juſtæ nuptiæ efficiuntur, & ideo poſtea liberos ſuſceptos natoſque ex juſto matrimonio liberos eſſe, reſponſum viri prudentiſſimi Pauli declarat, quod habetur in l. eos qui, de ritu nupt.* At ubi Latini Codices legunt *ſuſceptos natoſque*, *lib.* 28. *Baſilicon*, Thalelæus legit *conceptos, natoſque poſtea*. Quæ lectio, ſi vera eſt, valde noſtram ſententiam oppugnat, ſive potius expugnat, quaſi velit Imperator, ut legitimi liberi naſcantur ex eo Præſidis matrimonio poſt officium depoſitum confirmato, non ſolum nati, ſed & concepti ſint, poſt depoſitum officium. Attamen ego Latinam lectionem retinendam cenſeo,

cenſeo; eamque pro noſtra ſententia expendo atque conſidero. Non enim Imperator dixit, *poſtea conceptos*, ſed *poſtea ſuſceptos, natoſque*, quaſi ſatis ſuperque exiſtimaverit ad legitimationis beneficium obtinendum ſi proles nativitatis tempore ex legitimo conjugio naſceretur. Adde etiam *in lib. Baſilicq. 28. tit. de nuptiis*, ex verſione Gentiani Herveti, ſic legi: *Sed ſi poſtea contenta fuerit mulier contracto cum ea matrimonio, qui poſtea naſcuntur filii ſunt legitimi*. Quod etiam noſtram ſententiam confirmare videtur, *naſcuntur* enim dixit, non *concipiuntur*. Adde etiam in *d. l. eos qui, de ritu nupt.* Paulum, quem laudat Juſtinianus, eodem modo ſcripſiſſe, *ideo poſtea liberos natos ex juſto matrimonio legitimos eſſe*. Frigide autem gloſſa *d. l. eos qui* exiſtimavit aliter eſſe in concubina. Non enim advertit cum concubina uxoriam conjunctionem eſſe potuiſſe, cum tamen inter Præſidem, & ejus Provinciæ fœminam conſiſtere conjugalis copula non poſſet.

6 Moventur tertio ex *l. libera, C. de ſuis & legit. hæred.* ubi dicitur natum ex ſervo & libera eſſe ſpurium, quamvis poſtea patri libertas ſuperveniat, & natalium reſtitutio, quod non aliter diſpoſitum eſt; niſi quia primum tempus inſpicitur. Reſpondetur tamen rextum iſtum ad rem non eſſe. Nam jure civili liberi cum ſervo conjugium eſſe non poterat, niſi patroni tantum cum ancilla, quæ eo ipſo noviori Juſtiniani jure libertatem aſſequebatur & uxoris locum. Unde juxta regulam generalem traditam ſpurius natus erat filius natus ex ſervo & libera, quia inter parentes matrimonium eſſe non poterat. Nihil itaque proficit filio jam nato reſtitutio natalium, & ingenuitas ſuperveniens parenti quæſita, ſicut neque filio ſuſcepto ex conſanguinea ſuperveniens diſpenſatio juxta dicta.

8 Quod ſi urgeas verba illa, *ex libero conceptus & ſerva*, ubi non dicitur *natus*, ſed *conceptus*. Ergo quod conceptionis tempore non potuerit iniri conjugium, ſatis eſt ad beneficium illud excludendum; alias enim eſſet ex libero natus & ſerva: ſed vox illa *conceptus* pro *nato* accipienda eſt, itaque intellexit Cujac. *ad tit. 54. lib. 1. verſic. hic locus demonſt.*

In ſecunda autem facti ſpecie, quando ſcilicet conceptionis tempore poterat iniri conjugium, non vero tempore nativitatis ex ſuperveniente impedimento dirimente, ego quidem exiſtimo adhuc huic beneficio locum eſſe, & originem confirmari. Docet Ludov. Molin. *tract. 2. de juſt. diſp. 172. n. 4.* Quod quidem mihi perſuadeo, & ratione, & exemplo. Ratio eſt, qua hactenus uſi ſumus. Matrimonii confirmat originem fictione juris transferentis matrimonium in aliud tempus, in quo nondum eſſet proles ſuſcepta. Finge ergo transferri ad tempus ante ſuſceptam ſobolem, eo tempore extrema exiſtunt habilia & contractum matrimonium valeret, & ſuperveniens impedimentum tantum impediret uſum conjugii, non ejus valorem. Idque maxime dicendum, cum jure humano aliter non diſponatur, quod quidem ſecus diſponi potuiſſet, cum hæc originis confirmatio ex humana diſpoſitione pendeat. Exemplo etiam id ipſum confirmari poteſt, deſumpto ex libertatis beneficio. Quovis enim tempore contigerit matrem eſſe liberam, ſive conceptionis ſive nativitatis, ſive inter medio tempore, liber naſcitur filius, *Inſtit. de ingenuis*. Quare idem dicendum videtur favore prolis de confirmatione originis. Imo & videtur hæc ſententia colligi ex *d. l. nuper: C. de natur. liber.* ibi, *Et hoc favore facimus liberorum*, & ibi, *exceptis his tantum caſibus; in quibus conceptionem magis approbari infantium magis utilitas expoſtulat*. Cum ergo in hoc caſu utilitas infantis expoſtulet inſpici conceptionis tempus, planum videtur prodeſſe proli, quod conceptionis tempore nullum impedimentum extiterit, quamvis ſupervenerit poſtea, cum naſcitur filius. Facit etiam pro hac ſententia, quia cum agitur de partus commodo, filius pro nato habetur, *l. qui in utero 7. D. de ſtatu homin.* & calamitas matris filio nocere non debet *Inſt. de ingenuis*, ſicut & neque calamitas patris debet nocere filio *l. ex liberis 17. D. de uſufructu*. Facit etiam, quod partui concepto quæſitum videtur jus legitimationis ex fictione juris, quod ex impedimento matris tolli non poteſt *l. id quod noſtrum 11. de regul. jur. & nemo alterius odio prægravari debet, c. non debet 22. de regul. jur.* Puniretur enim partus ſine culpa, quod jura prohibent *c. ſine culpa 18. de reg. jur. in 6. cum pœnæ ſuos debeant tenere auctores l. ſancimus 22. C. de pœnis*.

9 In tertia denique ſpecie, quando tantum intermedio tempore poteſt matrimonium contrahi, licet minus certa res ſit, idem tamen mihi perſuadeo ex adducto exemplo libertatis. Et præterea. Quia id quod in prima & ſecunda ſpecie quæſtionis hactenus diximus, ſtatutum a jure eſt tantum favore liberorum. Hic autem eadem verſatur ratio, & ubi ratio eadem eſt, ibi jus idem eſſe debet *l. illud, D. ad l. Aquil. & Inſtit. de legitima patron. tutela, & quæ non differunt juris diſpoſitione l. a Titio 108. de V. O. & quorum æqualis eſt ſanctitas, eorum æqualis celebretur feſtivitas c. ſcire debet 8. diſt. 78. & diſt. 76.* Atque hæc de originis confirmatione per ſubſequens matrimonium.

Baſilii Pontii de Matrim.

CAPUT IV.

De confirmatione originis per reſcriptum Principis.

SUMMARIUM.

1 *Alter modus legitimandi per reſcriptum.*
2 *Quædam limitationes referuntur, & 3.*
4 *Quæ dicatur legitimatio per reſcriptum.*
5 *Quæ deinceps explicanda.*

Confirmatur etiam origo reſcripto & indulgentia Principis, quæ legitimatio, quamvis etiam abſolute diſpenſatio ſoleat appellari *cap. per venerabilem, qui filii ſint legitimi, v. diſpenſatio*; differt tamen a relaxatione, ſive diſpenſatione, qua in aliquo ad aliquem ſpecialem caſum ſuppletur defectus natalium, quod illa ſimpliciter legitimatio dicitur, hæc autem poſterior diſpenſatio quædam tantum, ut docet cum communi ſententia Covarr. *p. 2. de matr. c. 8. §. 8. nu. 1.* Azor *diſt. lib. 2. cap. 14. q. 2.* Molina *tom. 1. tract. 2. de juſt. diſp. 173. nu. 5.* Antonius Gabriel cum aliis *de legitim. concl. 8.* 1

Verum Antonius Gabriel doctrinam hanc duobus modis limitat. Primus, ut etiam legitimatio dicatur, cum quis ad aliquem ſpecialem caſum habilis fit, ſi Princeps nihil amplius præſtare poterat, itaque ſolum proprie diſpenſatio erit quando fit ab eo, qui cum poteſtatem habeat legitimandi in ampliori forma, noluit amplius concedere: ſecus vero quando legitimatio reſtringitur, eo quod legitimans ampliorem facultatem non habebat, ſive utatur verb. *diſpenſandi*, ſive *legitimandi*, potius enim attendendum eſt ad id quod fit, quam ad id quod verba ſonant. Mihi tamen hæc limitatio non placet. Nam etiam ſi habilem reddere ad ſpecialem caſum proveniat ex ſtricta facultate limitata concedentis, adhuc diſpenſatio tantum eſt, non legitimatio: alias daremus aliquem poſſe eſſe partim legitimum, partim illegitimum. Quod non minus abſurdum eſt, quam aſſerere aliquem eſſe poſſe partim ſervum partim liberum *l. ſi duobus 5. D. de ſtatu lib.* 2

Secundo limitat Antonius Gabriel, ut legitimatio dicatur, non diſpenſatio quando perſona eſt generaliter habilis; eſt tamen reſtricta ſucceſſio, vel effectus, qui ex legitimatione ſequitur, ut ſi dicatur, te legitimum efficio, ita tamen ut inde nullum præjudicium filiis legitimis ſequatur, aut ita ut patri ſuccedas in qua portione pater voluerit. Quæ quidem limitatio vere conſtituta videtur contra Antonium Gomez *in l. 9. Tauri, num. ult.* qui tantum diſpenſationem eſſe vult. Sentiunt nobiſcum Covarr. *d. §. 8. num. 1.* Emanuel Acoſta *§. & quid ſi tantum, p. 2. num. 52.* Molina *lib. 3. de primog. cap. 3. num. 38.* Qui & refert juxta hanc opinionem in ſupremo Caſtellæ Senatu judicatum, Garna *decis. 383.* & alii quos referunt. Pro qua facit, quod Carolus V. & Philippus II. explicuerunt in nullo legitimationis Principis reſcripto conſequi quemquam in Caſtellæ regno parentis nobilitatem, Hiſpani *hidalguia*. Unde dicendum eſſet nullam in Caſtellæ regno legitimationem eſſe, ſed quantumvis amplam eſſe diſpenſationem, quod eſt valde abſurdum. 3

Quare legitimatio eſt, quoties perſona fit generaliter habilis, & legitimatio non reſtringitur ſive reſtringatur effectus, qui ex illa ſequitur, ſive non: diſpenſatio autem, quando ipſa ſubſtantia legitimationis reſtringitur. His adde legitimationem cenſendam, ſi utator verbo *legitimus*. Sed de his vide Rotam apud Farinac. *2. p. decis. 626.* Ex quo conſtituto diſcrimine ſequitur aliud, videlicet cum diſpenſatio eſt, cum ſit ſtricti juris, ut dixi ſupra *lib. 8. cap. ..* non plus valet, quam ſonant verba ſtricte ſumpta, neque habet privilegia quæ legitimatis competunt, ut notant Doctores *in cap. 1. §. ultimo, & cap. 2. de fil. presb. in 6.* Legitimatio autem ample eſt intelligenda, ut dictum eſt *eodem libro*. Unde etiam in ea legitimatione, qua reſtringitur aliquis peculiaris effectus, gaudet legitimatus omnibus privilegiis, quibus gaudere ſolent legitimati a Principe, illis exceptis, quæ reſtringuntur. 4

5 Verum neque omnibus conceſſum eſt habiles reddere, & natalibus reſtituere, neque omnes reſtitui poſſunt, neque ex quacunque cauſa aut quavis forma. Quare videamus hæc tria. Qui poſſint beneficium legitimationis concedere. Quibus concedendum. Qua ex cauſa, & forma, & quibus ſervatis conditionibus.

CAPUT V.

Qui poſſint legitimare.

S U M M A R I U M.

1 *Supremos Principes legitimare poſſe.*
2 *Eſſe actum mediæ juriſdictionis inter contentioſam, & voluntariam.*

1 QUod ad primum attinet, illud conſtantiſſimi juris eſſe debet, eam poteſtatem reſidere penes ſupremos Principes, ſive Eccleſiaſticos, ſive ſæculares non agnoſcentes ſuperiores in temporalibus, & reſpublicas liberas: cum enim hæc differentia legitimi, & illegitimi tam quoad ſpiritualia, quam temporalia, legibus tantum humanis introducta ſit, planum eſt ad eos pertinere legitimandi poteſtatem; ad quos ſpectat leges condere, & inhabiles introducere. Poſſunt itaque ſupremi Principes, ut docet communis certaque ſententia: imo Baldus *in l. 1. in principio, C. de jure aurei. aur.* dicit eſſe de ſervatis Principi, & Paulus de Caſtro *conſ.* 225. Decius *conſ.* 150. n. 5. & Abbas *in d. cap. per venerabilem, num.* 23. docent eſſe unam ex regalibus ex *l. 1. §. ait Prætor, D. de poſthum. & in Authent. quibus mod. natur. effic. ſui in §. illud*, ibi, *per reſcriptum noſtrum*, & non obſcure colligitur ex *d. cap. per venerabilem.* Quare licet inferiores Principes poſſint habiles reddere ad Eccleſiaſtica aliqua munera, ut ad ordines, & beneficis Eccleſiaſtica ſimplicia, attamen legitimare non poſſunt.

2 Ex his colligitur legitimare eſſe actum juriſdictionis, idque colligitur ex *dict. cap. per venerabilem*, ibi, *juriſdictionis noſtræ*. Sed cum veteres diſtinxerint juriſdictionem in contentioſam & voluntariam *l. 2. D. de officio Prætor.* Voluntaria, quæ exercetur in volentes, in his quæ extra judicium contentioſum ſunt, aliquando cauſa cognita ut adoptio, manumiſſio, emancipatio, & alia, Contentioſa vero, quæ in judiciis civilibus, quia exercetur in invitos & contendentes. Non vero cuicumque contentioſa convenit, etiam voluntaria convenit. Quia in voluntaria magna res verſatur cauſa ſtatus, quæ majores judices requirit. Quæſtionem ergo habet ad quam iſtarum juriſdictionum legitimatio pertineat. Communis ſententia ad voluntariam revocat. Mihi placet mediam quandam juriſdictionem eſſe conſtituendam cum Donello *lib. 7. commentar. cap. 8. verſ. juriſdictionem.* Quæ ſcilicet exercetur in invitos quidem ſine cauſæ tamen cognitione ut datio tutoris, invitis enim dantur tutores, *l. nec non. D. de tut. & curator datis*, & dantur etiam inviti, quia tutela publicum munus eſt, quod ſine juſta excuſatione detrectari non poteſt. *Inſt. de excuſat. tut. in principio*: & curatores dantur inviti, licet non invitis, *Inſt. de curat.* dantur tamen ſine judicio, contentioſo ſcilicet. *Judicii* enim nomine contentioſa & voluntaria comprehendunt, facit *l. 4. §. 1. de interrog. in jure fac. & l. 34. de legib.* ibi, *Contradictorio judicio*, id eſt contentioſo, ex quo liquet eſſe aliud non contentioſum. Ad hanc ergo mediam juriſdictionem pertinere credo legitimationem. Quia aliquando poteſt eſſe invitis aliis, ut infra dicemus, ſicut de tutore dictum eſt. Mediam illam juriſdictionem agnoſcit Donell. *loc. cit.* & in legitimatione inſinuavit illam olim Abbas *in d. c. per venerabilem, num.* 13.

§. I.

De poteſtate Romani Pontificis ad legitimandum.

S U M M A R I U M.

3 *Romanum Pontificem legitimare poſſe.*
4 *An legitimare poſſit in ordine ad temporalia in locis non ſubjectis illi in temporalibus, quorundam ſententia.*
5 *Aliorum ſententia ſub diſtinctione.*
6 *Verior ſententia negans.*
7 *Reſpondetur fundamentis primæ.*
8 *Quando Pontifex legitimare poſſit diſpenſando in radice matrimonii, & 9.*
10 *An poſſit diſpenſare cum præjudicio tertii.*
11 *Quibus verbis cenſeatur legitimare diſpenſando in radice matrimonii quorundam ſententia.*
12 *Vera ſententia ex deciſione Rotæ.*
13 *Explicatio quotidianæ quæſtionis.*

EX his quæ dicta ſunt, facile eſt colligere jus legitimandi eſſe penes Romanum Pontificem, qua legitimatione fiunt legitimati habiles ad ſpiritualia. Nam cum leges Eccleſiaſticæ, quæ inhabiles reddunt illegitimos ad Eccleſiaſtica munera, Pontificum auctoritate introductæ ſint, ad eoſdem etiam ea legitimatio pertinet. Ad temporalia autem legitimare in terris Romano Pontifici ſubjectis in temporalibus planum eſt pertinere ad eundem non ſecus atque ad alios ſupremos Principes. 3

An vero idem jus legitimandi ad temporalia habeat in his locis non ſubjectis in temporalibus Pontifici, dubiæ quæſtionis eſt. Varias de eo ſententias Panormitanus refert *in dict. cap. per venerabilem, n.* 22. Tres ſunt potiſſimæ. Nonnulli abſolute, & ſine ulla diſtinctione Pontifici id jus competere plane concedunt. Hi ſunt Sylveſter ex ſententia Hoſtienſis, Auguſtini, Triumphi, Antonini, quos refert, & ſequitur Azor *d. lib. 2. c. 14. q. 4.* Ea ratione moventur. Quia Pontifex poteſt in ordine ad ſpiritualia naturales & ſpurios legitimos efficere. At is, qui ratione ſui muneris poteſt quod eſt minus, ut in allegatione *d. cap. per venerabilem*, continetur, ubi argumentum ſumitur a majori. Cum ergo ſpiritualia longe majora ſint quam temporalia & civilia, poteſt Romanus Pontifex legitimationem concedere ad temporalia eo ipſo, quod ad ſpiritualia reſtituit. 4

Alii vero ſub diſtinctione reſpondent. Dicunt poſſe quidem Romanum Pontificem, dum non eſt quæſitum jus; ſed datur in futurum, v. g. petitur legitimatio vivente patre, cui nondum ſucceſſere alii filii, neque habent quæſitum jus, diſpenſare Pontifex poteſt, & legitimare ad temporalia. At vero, ſi quæſitum jus ſit, & mortuo patre, nequaquam poterit. Sed hæc diſtinctio non procedit ex firmo fundamento, neque ſatis firma eſt, habet enim Pontifex poteſtatem multa faciendi etiam contra jus quæſitum alteri, illudque poteſt multis modis tollere & imminuere: ut cum aliquem creat Epiſcopum, vel Cardin. eximit a patria poteſtate, & quia jus habet creandi Cardinalem, eo ipſo habet poteſtatem tollendi jus quæſitum patri. Solvit etiam aliquando ſæculares a juramento præſtito obſequii, & fidelitatis *cap. 2. §. illorum, de hæretic. in 6. & cap. ita quorundam, de Judæis*. Similiter etiam probabili ſententia poteſt diſſolvere matrimonium ratum, non conſummatum contra jus quæſitum marito. Similiter etiam immutare qualitatem aliquam requiſitam a fundatore in Capellania pro aliqua vice contra jus quæſitum aliis vocatis per fundatorem juxta doctrinam Abbatis *in cap. cum acceſſiſſent, de conſtit.* quam multi ſequuntur. 5

Quare ego quidem eorum accedo ſententiæ, qui dicunt non licere Pontifici legitimare aliquem in ordine ad temporalia in locis ipſi temporaliter non ſubditis, niſi quandoque, & in cauſis arduis, ut explicabo ſtatim. Sic Joannes Andreas, Antonius de Butrio, Abbas *in d. cap. per venerabilem*, Bart. in *Authent. ex complexu, C. de inceſt. nupt.* Tabiena *verb. legitimus, quæſt.* 2. & in hanc inclinare videtur Emanuel Sà *verb. filius, num.* 10. & Caniſius *in cap. per venerabilem, p.* 367. Molina *lib. 3. de primog. cap. 2. num.* 11. Quam ſententiam mihi perſuadeo iſta conſideratione. Quia ea ſolum ratione Pontifex duos gladios habere dicitur, ſcilicet, ſpiritualem, & temporalem, non quidem quia duas juriſdictiones habeat, ſed quia ex eadem juriſdictione, quam habet a Deo in ordine ad ſpiritualia, ſequitur ut etiam indirecte ſæpe in temporalibus habeat, quoties ad ſpiritualia neceſſarium erit. Quando autem cauſa ſpiritualis non poſtulat, nequaquam illi conceſſa facultas eſt ad temporalia. Pro qua doctrina facit textus in *c. 1. de homicidio, in* 6. & quæ dixi ſupra *lib. 5. cap.* 3. & quæ docet latiſſime Bellarmin. *in Apologia de poteſtate Papæ*, & Suarez *in defenſione Apologetica contra Regem Angliæ*, variis in locis. Non ergo in omni caſu poteſtatem habet Pontifex reſtituendi aliquem natalibus, quod ad temporalia pertinet. Quod etiam vel ex eo colligere poſſumus, quia lex de inhabilitate illegitimi ad temporalia civilis eſt, lata a Principe ſæculari in ſuæ ditionis loco. Leges autem ſæculares quando non adverſantur bonis ſpiritualibus, nec mutare, nec abrogare neque in illis diſpenſare poteſt Pontifex. Quare merito Innocentius III. *in d. cap. per venerabilem*, inquit, *Id autem in patrimonio Beati Petri libere poteſt Apoſtolica ſedes efficere, in quo & Summus Pon-*

mus Pon-

mi Pontificis auctoritatem exercet, & ſummi Pontificis exequitur poteſtatem. Et infra: *Inſuper cum Rex ſuperiorem in temporalibus minime recognoſcat, ſine juris alterius læſione in eo ſe noſtræ juriſdictioni ſubjicere potuit*. Et paulo ſtatim, *Quod non ſolum in Eccleſiæ patrimonio, ſuper quo plenam in temporalibus gerimus poteſtatem, verum etiam in aliis regionibus certis cauſis inſpectis temporalem juriſdictionem cauſaliter exercemus, non quod alieno juri præjudicare velimus*, &c. Ergo Pontifex Innocentius fatetur, non niſi certis cauſis inſpectis, & cauſaliter ſe temporalem in aliis locis auctoritatem exercere. Cur itaque nos dicemus plene, & libere habere in temporalibus legitimandi juriſdictionem in locis alterius ditioni ſubjectis? Jus igitur habebit, quando ſpiritualis cauſæ neceſſitas poſtulaverit, non aliter, utpote ſi res ad ipſum deferatur, quia temporalis Principatus. Vel quia id facere princeps ſæcularis aut non poſſit, aut nolit, aut non curet, cum tamen alioquin facere deberet. Vel quia ad pacem, ſalutem, vel commune bonum fidei, vel religionis, aut Reipublicæ Chriſtianæ ſpectet ea natalium reſtitutio. Et in hoc ſenſu accipio quod habet deciſio Rotæ, quam refert Nicolaus Garcia *part. 7. de beneſic. cap. 2.* poſt *num. 41. §. verum aliqui ex dominis*, & eſt etiam apud Farinac. *part. 1. deciſ. 171.*

7 Neque obſtat primæ ſententiæ fundamentum; ut enim ex dictis conſtat; non eſt conceſſa Pontifici juriſdictio temporalis directe, ſed indirecte juxta modum explicatum, quatenus ſubſervit bono fidei, & Eccleſiæ, & ejus neceſſitas poſtulat, non aliter. Quare, licet multo minora ſint temporalia, quam ſpiritualia, attamen non eſt conceſſa juriſdictio ad temporalia. Neque obſtat, quod in principio *d. cap. per venerabilem*, utatur Pontifex eo argumento a majori ad minus: ut enim optime Abbas *ibid. n. 6.* ea ratio non continetur in deciſione Pontificis, ſed in allegatione partis petentis indultum.

8 Sed cum conſtet Pontificem directe legitimare non poſſe ſæcularem non ſubditum in ordine ad temporalia, quæſtio eſt non levis, an ſaltem poſſit legitimare indirecte, diſpenſando, ſcilicet, in radice matrimonii, ut quando nati ſunt filii ſub figura matrimonii, quamvis invalide contracti. Si enim ex fornicatione nati ſint, dictum eſt jam in præcedentibus non poſſe Pontificem quoad temporalia, neque directe, neque indirecte legitimare, cum non ſit aliquid quod per conſequentiam trahat eam legitimationem. Et quamvis nonnulli ſenſerint non poſſe Pontificem diſpenſare in radice matrimonii, abſque ullo tamen firmo fundamento. Quare dicendum eſt primo. Quando matrimonium fuit nullum ex defectu requiſito jure naturali non poteſt Pontifex legitimare prolem diſpenſando in radice matrimonii, ut ſi v. g. fuit nullum ex defectu conſenſus. Sic docet citatis aliis Thomas Sanchez *lib. 8. de matrimonio, diſp. 7. num. 8. & 10.* & Sayro cum aliis *lib. 6. de irregular. cap. 11. num. 6. verſic. tertium eſt*. Licet enim princeps ſupplere quandoque poſſit conſenſum, ubi non eſt, *cap. is qui, de ſponſal. & in l. 2. C. de rei uxor. act.* id tamen ſolum verum eſt in his, quæ ab humana auctoritate pendent, & in quibus Reipublica ſupplere conſenſum poteſt, non tamen in Sacramentis, ubi nihil, quod ad eſſentiam eorum attinet, immutare humana auctoritas poteſt, neque in his, in quibus naturali jure verus conſenſus neceſſarius eſt, ut explicui late ſupra *lib. 2.* Quare cum in matrimonio Pontifex defectum conſenſus ſupplere non poſſit, nec poterit etiam diſpenſare in radice matrimonii, quod nullum fuit a principio ex defectu ejus, quod jure naturali requiritur.

9 Secundo dicendum eſt. Quando matrimonium fuit nullum ex aliquo impedimento jure humano inducto, ut in conſanguinitatis, ſolemnis profeſſionis, vel ordinis, & ſimilium, poteſt Pontifex legitimare aliquem diſpenſando in radice matrimonii. Communis eſt Doctorum ſententia, quos refert, & ſequitur Thomas Sanchez *diſp. citat. num. 4.* Sayro *dicto num. 6. verſic. quartum eſt*; Molina *lib. 3. de primog. cap. 2. num. 12.* cit. aliis, & cum multis Nicolaus Garcias *d. p. 7. cap. 2. num. 41. & 42.* Cujus ſententiæ unica & potiſſima ratio eſt. Quia quod illi filii illegitimi nati ſint, ortum eſt ex nullitate matrimonii proveniente ex jure Canonico. Poteſt autem Pontifex ſuam legem abrogare, non tantum ut locum non habeat in futurum, ſed etiam ut effectus, vel damna præterita aboleat, ac ſi ea lex nunquam edita fuiſſet, ut probat textus *Clement. unica, de immunitate Eccleſ.* & probat etiam quod ſupra *cap. 1.* diximus de legitimatione per ſubſequens matrimonium. Retrotrahitur enim matrimonium ex diſpoſitione juris civilis, ac ſi eo tempore ante prolem ſuſceptam eſſet contractum. Ea autem diſpenſatione extante per conſequentiam damna ceſſant, quæ jure civili derivantur in illegitimos, ſicut quando legitimatur quis per ſubſequens matrimonium. An autem ea legitimatio in radice matrimonii facta ſine cauſa valeat, petendum eſt ex generali doctrina de diſpenſatione, quam tradidimus ſupra *libro octavo*.

Sed circa hanc poteſtatem Pontificis diſpenſandi in radice matrimonii, duo ſuperſunt explicanda. Primum eſt, an poſſit Pontifex diſpenſare in radice matrimonii, etiam cum præjudicio tertii. Nonnulli enim volunt poſſe diſpenſare vivente patre, quando nondum eſt alteri quæſitum jus, ſed ſpes quærendi: attamen quando jam eſt ad hæredes devolutum jus, non poſſe. Sic Angelus *in ſumma verb. Papa, num. 4.* Sylveſt. *eod. verb. in fine*. Cæterum probabilius eſt etiam poſſe in eo caſu, ut citatis aliis docet Thomas Sanchez *diſput. 7. citat. num. 6.* Sayro *d. num. 6. prope finem*. Molina *lib. 3. de primog. cap. 2. num. 12. in fine*. Ratio hujus eſt. Quia Pontifex diſpenſando in radice matrimonii nihil aliud agit, quam tollere legem Eccleſiaſticam impedientem matrimonii valorem, & retrotrahere illam abrogationem ad præteritum tempus, quam poteſtatem non impedit quod hæreditas ad alios devoluta ſit, ut confirmant ea, quæ paulo ſuperius diximus. Ea autem abrogata lege, & retrotracta ad tempus contracti matrimonii, per quandam conſequentiam efficitur, ut alii habiles exiſtant ad eam hæreditatem adeundam, quam alii adierunt, ea tacita conditione, niſi alterius emerſerit potius jus. Et qui jure ſuo utitur, ſicut in ea ſpecie utitur Pontifex, nulli præjudicium infert. 10

Alterum explicandum ſupereſt, quid requiratur ſut Pontifex diſpenſare intelligatur in radice matrimonii, & eo modo legitimare aliquem. In quo hanc certam regulam obſervandam dicit Sanchez, ut Pontifex in ſua diſpenſatione intelligatur legitimare diſpenſando in radice matrimonii, neceſſarium eſt explicet ſe legitimum reddere matrimonium ex tunc. Eo enim ipſo aufert impedimentum initi matrimonii, & perinde eſt, ac ſi ab initio legitimum extitiſſet. Unde juxta propoſitam regulam infert, ſi Pontifex in diſpenſatione concedat, ut valide ineatur matrimonium, *prolem ſuſceptam, ſi qua ſit, & ſuſcipiendam legitimam decernendo*, non eſſet diſpenſatio in radice matrimonii, neque proles ſuſcepta redderetur legitima quoad ſucceſſionem, ut docet etiam Molina *loco cit.* Cum enim ejuſmodi legitimatio res ardua ſit, non eſt credendum his clauſulis generalibus fieri. Quare ea verba, *decernendo prolem ſuſceptam & ſuſcipiendam legitimam*, accipienda ſunt improprie circa prolem ſuſceptam, alter vero proprie circa ſuſcipiendam. Quod minus inconveniens ad evitandum majus admittendum eſt. Similiter ſi Pontifex tantum in diſpenſatione diceret ſe licentiam concedere perſeverandi in eo matrimonio, non cenſeretur in ejus radice diſpenſare, ſed tantum ab eo tempore cenſeri legitimum. Imo neque quoad aliquid legitimaretur proles antea ſuſcepta, cum illud non exprimeretur, neque indicaretur in reſcripto Pontificis. Idem dicendum alii volunt ſi Pontifex in reſcripto diceret, *legitimamus matrimonium*, niſi adderet *ex tunc*. Nihil enim eſt in eo reſcripto, quod ex proprietate verborum cogat aſſerere diſpenſatum eſſe in radice matrimonii, ſed tantum ab eo tempore legitimum eſſe conjugium antea invalidum. Quod etiam docet Henriquez *lib. 11. de matrimonio, cap. 20. num. 2.* quamvis oppoſitum dicat Molina *loco cit.* 11

Sed hanc opinionem Thomæ Sanchii rejecit Rota, cujus deciſiones, quia multa continent, quæ in hac materia magni momenti eſſe poſſunt, ſubjicimus, quarum prima ſic ſe habet. Pro illegitimitate Martini junioris plura deducebantur per informantes. Primo, quod Martinus natus eſt ex coitu inceſtuoſo, cum parentes eſſent tertio conſanguinitatis gradu conjuncti *cap. non debet, de conſang. & affinit.* Unde non fuit effectus legitimus per ſubſequens matrimonium, Abb. *in cap. tanta, num. 14. qui fil. ſint legitimi*, & in his terminis Rota coram fel. rec. Clemente VIII. tunc auditore in cauſa Syracuſana legitimitatis, *19. Octobris 1573.* Nec ſufficit diſpenſatio, quia non poteſt operari hunc effectum, cum non ſit in radice matrimonii quia tempore conceptionis Martini copula non fuit affectu maritali. Anchar. *conſ. 409. ſub num. 4. verſ. ſed eſt diſcutiendum*, Abb. *in cap. per venerabilem, num. 21. qui fil. ſint legitim.* Put. *deciſ. 483.* quæ incipit, *Math. Gabella; lib. 2.* 12

Ad hæc reſponſum fuit, quod legitimitas probatur, 13 ex ſubſequenti matrimonio celebrato juncta diſpenſatione Papæ.

Non obſtat oppoſitio, quod Martini, & Urſulæ copula non fuerit affectu maritali, & ſic diſpenſatio non tangit radicem matrimonii. Nam tollitur primo, quia affectio maritalis adfuiſſe ab initio præſumitur. Nam qui hodie nuptias contraxit, ex qua antea liberos ſuſceperat, regulariter præſumitur eundem ab initio animum habuiſſe matrimonii contrahendi. Cache. *in dec. Pedemont.* 154. v. 4. contra quam præſumptionem nihil eſt probatum in caſu noſtro, & eſt negativa probanda ab hæredibus adverſariis ut in deciſ. R. P. D. mei Cavallerii in hac cauſa facta.

Nec facit, quod tunc præſumitur conſenſus, & effectus maritalis, quando de facto & nulliter contractum eſt matrimonium, & ſubſequuta copula, in quibus terminis procedit Rota *in d. deciſ. Siracuſana*, & ponit exemplum Joan. Andr. *in d. cap. per venerabilem*, v. *20. ver. ſi proles*. Nam Doct. dicunt, quod legitimatio non ſit in radice matrimonii, niſi in prole genita ex coitu matrimoniali, ſaltem ex affectu, vel conſenſu. Ita dicit Ancharr. allegatus, *d. conſ.* 409. *ſub num.* 4. poſt Joann. Andr. *in d. cap. per venerabilem num.* 30. & *ibi* Abbas *ſub num.* 22. repetit eadem verba, ſaltem conſenſu, & affectione, ſine quibus non eſt matrimonium de facto, & non poteſt ſuppleri conſenſus, & ita ſunt intelligendi alii DD. Unde cum ſatis ſit coitum fuiſſe ex affectu, vel conſenſu maritali, in hoc præſumitur adfuiſſe, & adfuit. Licet non ſint publice celebrati actus matrimoniales, de qua publicitate non loquuntur Doctores.

Neque iſta negativa probatur ex narrativa diſpenſationis, ubi habetur, quod Martinus & Urſula ſcientes ſe tertio conſanguinitatis gradu eſſe conjunctos, non ſe cognoviſſe, ut crimini admiſſo facilior eſſet diſpenſatio, ſed ſola veſana libidine victi, ergo non ſecreto affectu maritali, Nam vis hujus narrativæ eſt, reddere Papam faciliorem ad concedendam diſpenſationem, quæ fuiſſet difficilior, ſi ea intentione, ut facilius diſpenſationem impetrarent, ſe cognoviſſent: ſed præter omnem intentionem velle excludere conſenſum, & affectum maritalem in copula, de quo nullum verbum, & qui eſſe poterat conjunctus cum illa veſana, & inceſtuoſa libidine ante obtentam diſpenſationem.

Secundo non obſtat oppoſitio, quia diſpenſatio prolis per ſubſequens matrimonium ſine ſolemnitatibus juris civilis eſt indulgentia juris Canonici *in d. c. tanta*. Covarr. *in 4. Decret.* 2. *p. c.* 8. §. 2. *n.* 18. ubi ſubdit Papam revocare poſſe, ſi juſta ratione placeret. Sicut igitur Papa conſtitutione univerſali decrevit prolem ſuſceptam legitimam eſſe per ſubſequens matrimonium, non intelligendo de ſuſcepta ex coitu inceſtuoſo, ita nihil prohibet, quo minus ex juſta cauſa poſſit etiam prolem ex iſto coitu ſuſceptam legitimam decernere, & jus Canonicum extendere, & majorem vim tribuere matrimonio quam habeat de jure. Et Papa hoc pacto imprimit qualitatem effectui producto ante eſſe matrimonii, ut dicit Anton. de Butr. *d. cap. tanta*, in principio, quod a jure non erat indultum: & hoc patet, ſi quidem Martinus & Urſula expoſuerunt Papæ coitum inceſtuoſum, prolem ex eo ſuſceptam, & alia, quibus non obſtantibus Papa conceſſit mandatum de diſpenſando, cum decreto legitimationis prolis ſuſceptæ, & ſuſcipiendæ, quod ſufficit Mareſch. *in c.* 1. *n.* 126. *de conſt. in* 6. & operatur ubiq; effectum ſuum contra ſententiam Præpoſit. *in d. cap. tanta, col.* 68. & ſecundum communem, & veriorem opinionem de qua per illuſt. D. Cardinalem Manticam *de conject. lib.* 11 *tit.* 12. *num.* 14. poſt Covarr. *in dict. cap.* 8. §. 2. *num.* 8. ubi in ſpecie in contrarium allegat, & reprobat Præpoſit. & Angel. & eoſdem reprobat Gabr. *conſil.* 51. v. 14. *lib.* 1. qui multos adducit, alias nimium eſſet reſtricta facultas diſpenſandi ſecuta copula, & prole ſuſcepta, non celebrato palam matrimonio de facto, quæ tamen eſt plurimam eſſe neceſſaria ad evitanda ſcandala quorum timor remaneret in prole non legitimata. Unde falſum eſt dicere, quod deficiat poteſtas, vel intentio Papæ in his diſpenſationibus, quoad legitimationem prolis præterquam quoad ſpiritualia, ut dicunt modern. Cordubenſ. *de matrimonio, lib.* 8. *diſp.* 7. *n.* 14. Nam quoad poteſtatem in his, quæ a jure humano, & poſitivo prohibentur, qualis eſt caſus propoſitus, abſque alicujus dubitatione Romani Pontifices ampliſſimam habent poteſtatem *cap. propoſuit*, §. *licet vatem, de conceſſ. præbend.* Ferdinand. de Loazes *in tract. de matrimonio Regis Angliæ, dubit.* 2. *in reſponſ. ad primum partis negativæ fundamentum, n.* 1. *verſ. in his enim, & in reſponſ. ad* 6. *argument.* poſt Abb. *in cap. per venerabilem, n.* 22. *verſ. vat non tenuit impediente lege canonica, qui fil. fiat legitim.* & *ibi* omnes, quibus accedit, quod nullus alius præter Papam poteſt ſe ingerere de matrimonio, & conſecutivis, ut dicunt DD. allegati per Gabr. *de conſil.* 51. *num.* 14. & addit neminem de hoc dubitare, quinimo ut dicit idem Loazes *ubi ſupra dub.* 10. *num.* 56. diſpenſatio ad acceſſoria, & conſecutiva trahitur, ut voluit gloſſ. notab. quam ibi Doctores communiter ſequuntur *in c. quia tantum, de præbend.* Anton. de Butr. Abbas, & Doctores *in c. cum in cunctis, de election.* Socin. *conſil.* 136. *incipit*, Quæſtio principalis, ubi ſunt hæc verba clara, *l. ille aut ille, D. de l.* 3. *lib.* 2. Et de intentione dubitari non poteſt, intentio enim principalis eſt diſpenſare ſuper matrimonio non obſtantibus conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, & conſecutive prolem ſuſceptam, & ſuſcipiendam legitimam decernere, ut legitur in literis, ſive mandato de diſpenſando, quia abſtulit impedimentum canonicum, reſpiciendo principium, quando adfuiſſe præſumitur affectus maritalis & ſi illicitus tunc ut dictum eſt ſupra.

Secundo loco opponebatur contra mandatum illius qui matrimonium celebraverat cum Urſula, tanquam procurator Martini, quia nullibi reperitur, & non præſumitur ex allegatis, ſed fuit reſponſum ſufficere probationem mandati ex teſtibus, *l. in exercendis litibus, C. de fide inſtrum. cap.* 1. *de procuratorib.* Boer. *deciſ.* 281. *in princip.* ubi plures allegat, & de mandato deponit frater Thom. ut *in ſummario, num.* 4. & dicit illud vidiſſe, & legiſſe, & idem tertius teſtis *in ſummario, n.* 6. qui concordat cum fratre Thom. quibus adminiculantur teſtes *ibidem* deponentes de auditu, & multum facit, quia pro hæredibus Mariæ dicitur, dum impugnant mandatum, quod continebat conditionem de eo non utendo, niſi de tempore, quo Urſula vivere non poſſet: nec oſtenditur, quod in alio caſu ſit uſus procurator, & ſatis eſt, quod Urſula tunc erat in gravi periculo mortis conſtituta.

Tertio dicebatur, matrimonium non fuiſſe contractum coram Parocho, juxta formam Concilii Trident. *ſeſſ.* 24. *cap.* 1. *de reformat. matrim.* ſed placuit reſponſio, ſatis fuiſſe ſatisfactum Concilio per aſſiſtentiam Sacerdotis de licentia Illuſtr. D. Card. Zapatæ tunc Epiſcop. Pamp. & ita decrevit S. Congregatio Concilii.

Licentia vero probatur ex depoſitione ipſiuſmet, D. Cardinalis, qui licet non recordetur de explicita licentia ad hoc data fratri Thomæ: tamen deponit de licentia petita ad illos conjungendum in matrimonio, non præcedentibus monitionibus propter periculum, quod erat in mora, & quod ei reſponderat, quod dabat licentiam, & dediſſet cuicumque Presbytero, ut coram ipſo celebraretur dictum matrimonium, & quod frater Thomas intelligere potuit quod illam dabat, qui eſt vir doctus, & bene intelligens, & idem frater Th. teſtatur ſe habuiſſe.

Quarto oppugnabant matrimonium ut inde excluderetur legitimitas, quia conſtabat, quod die 26. menſis Julii anni 1589. hora 8. de mane fuerat conceſſa diſpenſatio in civitate Pampil. ut in ſummario hæredum *num.* 6. & eadem die fuit data licentia contrahendi, & matrimonium contractum poſt duas horas in circa, cum tamen locus contracti matrimonii in oppido S. Sebaſtiani diſtet a civitate Pampil. per 40. milliaria, & ſic non erat veriſimilis notitia diſpenſationis. Cui objectioni reſponſum fuit, quod de matrimonio contracto poſt diſpenſationem conſtabat: probatum tamen fuit, de jure neceſſariam eſſe notitiam, ſaltem veriſimilem, quinimo contrarium videtur probari poſſe exemplis, nam eligentes qui erant excommunicati, ſi eligunt poſt abſolutionem, quam ignorabant, valet electio, Archid. *in cap. quanto, in fin. & ibi* Gemin. 2. *quæſt.* 4. & Rota tenuit coram Illuſtriſſ. D. Cardinali Seraphino in cauſa Calciaten. canonicatus 6. *Martii* 1589. idem dicitur ante notitiam prodeſſe reſtitutionem Principis, parique modo libertatem conceſſam, *l. ejus qui in provincia* §. *fin. D. ſi cert. pet.* Bart. *in l. fin. num.* 5. *de ſentent. paſ.* & collatio beneficii facta a collatore vacationem ignorante valet. Rot. *deciſ.* 36. *de præbend. in antiq.* Joann. Monach. *in cap. ſi tibi abſenti, num.* 56. & *ibi* Prob. *num.* 5. 6. & 7. Geminian. *num.* 9. *de præbend. in* 6. ita in hoc caſu valet matrimonium, etiamſi conjuges nondum ſciverint ſententiam executoris, quia habebant intentionem contrahendi, quatenus eſſet conſequuta gratia diſpenſationis, ut per Monach. ſupra allegatum in ſimili.

Non obſtat executorem nulliter procedere ante præſentationem literarum ſuæ facultatis, Caſſad. *ſuper reg. deciſ.* 33. *num.* 3. & *de reſtit. ſpol. deciſ.* 8. *num.* 10. quoniam ibi executor debet eſſe certus pro exercenda juriſdictione inter partes cujus qualitates ſcire debet ex reſcripto: in caſu noſtro in hac diſpenſatione gratia dependet a facto executoris, qui vigore mandati de diſpenſando conceſſit licentiam de

contra-

contrahendo dicto matrimonio, poſt cujus conceſſionem ſtatim factæ fuerunt perſonæ conjugum materia legitima ad contrahendum.

Reliquæ objectiones ſubreptionis, & non verificationis mandati diſpenſando fuerunt viſæ minus relevantes, & bene evacuatæ in dicta deciſione D. mei Cavalierii, & in reſponſionibus datis pro Martino juniori.

Unde fuit reſolutum per dominos ſententiam Rotæ ſeu eſſe confirmandam.

ALTERA DECISIO.

R. P. D. Juſto. Pampil. illegitimitatis, *Mercurii 10. Junii* 1609. iterum propoſui hanc cauſam ſuper prima parte deciſionis jam factæ, & Domini diligentiſſime viſis omnibus, & diſcuſſis, remanſerunt in deciſis, tam ex doctrina Joann. Andr. *in cap. per venerabilem, nu. 30. qui fil. ſint legitim.* cum turba ſequacium, quam ex priori ſententia Hoſtienſ. *ibid.* & aliorum de quibus infra. Non enim negari poteſt decretum legitimitatis, de quo tractatur eſſe occaſione matrimonii, & in ejus initio & radice. Tum quia in querela Urſulæ de Seraſtume, contra Martinum de Urnieta exponitur ipſum Martinum Urſulam defloraſſe ſub promiſſione (quia erant in gradu prohibito) impetrandi diſpenſationem a Sede Apoſtolica; & cum ea matrimonium contrahendi. Quapropter petebatur Martinum condemnari, ut formaliter adimpleret promiſſionem, & contraheret cum ipſa, vel competenter dotaret, ut condemnatus extitit, & in literis ad ſupplicationem partium expeditis, ſive mandato de diſpenſando expoſitum eſt, & petita ab utroque parente legitimatio prolis ſusceptæ, & ſuſcipiendæ. Et ſic adeſt promiſſio, atq; a principio poſtmodum executioni demandata. Tum etiam, quia ſufficeret affectio, vel conſenſus in matrimonium illicitus ex præmiſſis, videlicet ex petita diſpenſatione poſt copulam & prolem, & ex ſubſequuto matrimonio, quæ ſunt tantæ vis, & virtutis, ut dicendum ſit non adfuiſſe impedimentum a principio, & tunc vere contractum fuiſſe matrimonium, Alciat. *conſil.* 52. *ſub n.* 6. *verſ. & loquitur præfatus*, *lib.* 9. per textum expreſſum, *in l. cum quis, §. cum enim, C. de natur. lib.* Oſaſc. *deciſ. Pedemont.* 154 *n.* 4. *& fin.* Riminald. Jun. *conſil. matrimon.* 37. *nu.* 10. Surd. late *conſ.* 213. *n.* 17. *& ſeq. lib.* 2. & conſequenter non poteſt conſiderari aliquod impedimentum interveniſſe, ut dicitur in diſpoſitione *c. tanta, qui fil. ſint legit.* in quo filii inceſtuoſi non diſpenſantur per ſubſequens matrimonium an diſpenſatione Eccleſiæ, ſunt tamen attendenda verba diſpenſationum, quæ impetrantur ſecundum Joan. Andr. *ibi n.* 5. *verſ. credo verba diſpenſationum eſſe attendenda*, Abb. *nu.* 14. ibi, *Niſi aliud in diſpenſatione dicatur*, Præpoſit. *nu.* 12. *verſ. ſed putat.* Joan. Andr. Card. *in fin. nu.* 9. ſed diſpenſatio poteſt eſſe talis; quod ſit, Alenand. de Nævo *nu.* 33. Bald. *in cap.* 1. *§. naturales nu.* 12. *in fin. verſ. ult. ſciat, ſi de feud. fuerit controv.* Marſil. *ſing.* 121. *nu.* 1. Alenand. *conſil.* 70. *nu.* 2. *lib.* 6. Ita inferendo ad caſum noſtrum, ſi fuiſſet obtenta diſpenſatio abſque explicito decreto legitimationis prolis ſusceptæ, utique proles non fuiſſet legitimata, & ita loquuntur omnes DD. *in l. Paulus, D. de ſtat. hom.* ſed cum adſit decretum non poteſt dubitari, quia attendenda ſunt verba diſpenſationum ex præmiſſis, quæ tollunt omne dubium illegitimitatis, quoniam & iſta dicitur legitimatio per ſubſequens matrimonium vigore diſpenſationis, quæ facit ſic legitimatum omnino capacem Cephal. *conſil.* 307. *num.* 53.

Et in hoc differt iſte caſus ab eo, quando narratur ſequutam eſſe copulam in figura conſenſus matrimonii, cum defectu matrimonii in eſſentia propter impedimentum, quia tunc ſatis eſt facere mentionem prolis abſq; aliquo decreto ſuper legitimitate, & Papa diſpenſando cenſetur prolem ex illo matrimonio ſusceptam legitimare ab initio & non nuper, quia approbat matrimonium, & ejus effectum, ac ſi ab initio contractum fuiſſet, nullo exiſtente canonico impedimento, & diſponit in radice matrimonii, Anton. de Roſ. *in tract. de legitim. lib.* 2. *in principio*, *nu.* 19. Covarr. *de ſponſal.* 2. *p. cap.* 8. *n.* 13. ubi Doctores allegat *in cap. per venerabilem, qui fil. ſint legitim.* Quinimo in caſu noſtro, non eſt legitimatio, ſed decretum legitimitatis, quia Papa tollendo impedimentum juris canonici diſponit ſuper radice matrimonii, tanquam a principio & proles reintegratur ad idem principium, ac ſi non adfuiſſet canonicum impedimentum ex præmiſſis; & ex Gozad. *conſ.* & *n.* 63. & diſpenſatio in radice matrimonii eſt ad differentiam ſimplicis legitimationis, quando legitimatio impetratur circa ſolam illegitimitatem ſeorſum, & ſeparatim a matrimonio, ut colligitur ex Navarr. *conſil.* 3. *n.* 12. *de ſponſalib.* & in noſtris terminis, imo in fortioribus, quod hoc decretum in diſpenſatione Papæ materiam, & verba declarat Cephal. *d. conſil.* 307. *num.* 49. *cum pluribus ſeqq. lib.* 3. aſſerens quod illa verba, *prolem ſusceptam, & ſuſcipiendam exinde legitimari decernendo*, minus ſunt neceſſaria in filiis ſusceptis in figura matrimonii, magis autem neceſſaria in non ſusceptis in figura matrimonii. Et alia dicit, ex quibus patet quantum ſit male fundatus intellectus moder. Cordub. *in tract. de matrimonio, lib.* 8. *diſp.* 7. *num.* 16. *&* 23. & prius *num.* 14. credens verba illa, *prolem ſusceptam*, impropie eſſe intelligenda, & enervare conatur ejus vim, non ſolida ratione, quia videlicet, ſunt clauſulæ de ſtylo apponi ſolitæ. Quod eſt falſum in facto et jure. In facto enim notum eſt peritis, quod iſta non ſumuntur ex clauſulis ſupplicationis, ſed ex corpore petitionis ad ſupplicationem partium. In jure, quia clauſulæ, quæ ſunt ſolitæ apponi de ſtylo ſunt attendendæ, ex Anton. Gabr. *lib.* 6. *tit. de conſul. concl.* 4. *& de clauſ. concl.* 7. & iſta fraus, & fallacia contra literas Apoſtolicas etiam in his, quæ conſiſtunt in clauſulis & decretis, eſt omnino rejicienda.

Nec obſtat diſtinctio Joan. Andr. in *d. cap. per venerabilem*, *nu.* 30. cum omnibus qui eum ſequuntur, excepto Anton. de Butr. *ibid. nuor.* 11. Mil. *in repert. in verb. diſpenſatio*, *nu.* 23. *verſ. diſpenſatio Papæ*, & quibuſdam aliis, ſcilicet quia loquuntur in matrimonio de facto contracto. Nam in caſu noſtro adeſt promiſſio explicita ducendi ab initio copulæ, & verba Joan. Andr. ſunt iſta. Dic opinionem gloſſ. veram in prole genita ex coitu matrimoniali, ſaltem ex affectu vel conſenſu. Unde includit etiam caſum, in quo fuerit affectio maritalis, ſine promiſſione excludendo omnino prolem ſusceptam ex coitu non matrimoniali, ut *ibi* per Abbatem *ſub nu.* 22. & tranſeunt omnes ſequaces cum opinione Joan. Andr. inter quos licet aliqui moderni loquantur multum ſtricte, cum exemplo matrimonii de facto contracti, nihilominus nullus hucuſque viſus fuit, qui audeat reprobare Joan. Andr. & alios in illis verbis, ſaltem ex affectu, vel conſenſu.

Nec narratio ſtringit, cum dicitur, quod in matrimonio de facto, non eſt ſupplendus conſenſus, ſupplendus tamen eſſet in matrimonio contrahendo, quia vera eſt propoſitio, ſed conſequentia non procedit, ubi ſaltem non conſtet de coitu omnino fornicario, abſque aliqua affectione, vel conſenſu in matrimonium: quod probatur: Quia *in d. cap. tanta*, Papa non ſupplet conſenſum, quando eſt ſuſcepta proles, nec ullus dixit ibi præcedere debere matrimonium de facto, vel concubitum in figura matrimonii, ſed text. & DD. indiſtincte loquuntur, & tenent prolem eſſe legitimam, ex canonica diſpenſatione etiam in terris Imperii, ut late per Gabr. poſt allegat. *conſ.* 21. *lib.* 1.

Quinimo ſicut Papa ampliare poſſet diſpoſitionem *d. cap. tanta*, ut conjuncti in tertio conſanguinitatis gradu poſſint ad invicem matrimonialiter copulari, eo modo, ut procederet diſpoſitio ejuſdem *cap. tanta*, etiam in quocunq; loco ſibi non temporaliter ſubjecto, quia hodie non eſt diminuta poteſtas, ſed eſt integra, ut tunc erat, idem dicendum eſt poſſe facere de gratia ſpeciali, quia facilius eſt limitare legem in uno, vel pluribus caſibus, quam in totum abrogare. Felin. *in cap. quæ in Eccleſiarum*, *nu.* 19. *de conſt.* Nec reperitur ratio, cur hi facere poſſit Papa edendo conſtitutionem, qua poteſt ubique hæreditatem deferre, & auferre *cap. quod nobis*, *cap. ex tenore*, *qui fil. ſint legitim.* & conſtat ex notat. a Bart. *in l.* 1. *in fine, C. de ſacroſanct. Eccleſ.* Alex. *in l. captatorias, D. de teſtam. milit.* Gabr. *d. conſil.* 21. *n.* 19. non autem poſſit idem facere reſcripto, vel gratia diſpenſationis, quæ procedit a canone animato, & quando legitimationis cauſa, & radix eſt matrimonium, Papa decernendo, quem legitimum in ipſa diſpenſatione, diſponit ſuper his, quæ ſpectant ad ſuam poteſtatem excluſive quoad omnes alios, ut in prima deciſione declaratum fuit.

Præmiſſa vero videntur clare explicari ex textu *in cap. quia circa*, *de conſanguin. & affinit.* ubi probatur cauſas concedendi diſpenſationes matrimoniales; duas eſſe præcipuas, ſcilicet prolem ſusceptam, & evitationem ſcandali, & ibi text. loquitur in matrimonio de facto contracto, quia tunc ille caſus, & ante Concilium Tridentinum facilius diſpenſabatur cum iis, qui jam contraxerant aliquo modo, & conſummaverant matrimonium, & ideo facile caſus contingebat, & in illis loquebantur DD. quam eveniat poſt Concil. ex *ſeſſ.* 24. *cap.* 5. *de reform. matrimon.* & exponit Navarr. *in manual. confeſſ. cap.* 22. *num.* 63. & tamen *ibi* Abb. *nu.* 2. & Alenand. de Nævo etiam *nu.* 2. dicunt procedere in matrimonio contracto, & in contrahendo, quod eſt

ſavbpe filiorum, cum ipſis non legitimatis ſemper ſequeret cauſa ſcandali, & Caſtrenſ. *conſ.* 467. *num.* 7. *in principio*, *lib.* 2. dicit quod ſi filii non eſſent nati in figura matrimonii, tunc ſi matrimonium adhuc ſubeſſe poteſt, quia vivunt ambo, & matrimonium contrahere volunt, tunc Papa diſpenſando ſuper matrimonio, poteſt filios legitimare, quod in noſtra diſpenſatione non eſt vi meri reſcripti, quia Papa non legitimat prolem, ſed cum matrimonio rite contracto mandat decerni legitimam, & ſic expreſſe vi matrimonii. Et non procedit dictum Bald. *conſil.* 129. *n.* 3. *lib.* 3. & Covarr. *ſuper* 4. *Decr.* 2. *part. c.* 8. §. 8. *n.* 13. nam decernendo prolem legitimam, decernit retro, & non ex nunc, quia per diſpenſationem, & matrimonium ſubſequutum, tollitur impedimentum a principio, quando cum copula intervenit contractus, conſenſus, vel affectio in matrimonium, Quam diverſitatem verborum conſiderat Anchar. *conſ.* 409. n. 4. quia ſi Papa procedit per remotionem obſtaculi a jure canonico interpoſiti, nemini facit injuriam.

Non obſtant deciſiones Rotæ, quæ in contrarium allegantur, pro quarum intellectu dicebant domini eſſe advertendum, quod una ſpecialis diſpenſatio aliam non declarat. Sed attendenda ſunt verba diſpenſationum ſingulariter ex doctrina Joan. Andr. & aliorum ſupra allegatorum. Unde deciſ. Put. 483. *lib.* 2. Than. *deciſ.* 71. Chiſanen. *deciſ.* 83. & in cauſa Syracuſana coram Clemente VIII. tunc Rotæ auditore allegata in prima deciſione, loquuntur quando unus ex conjugibus, qui contraxerant de facto obierat, antequam diſpenſatio ſortiſſet ſortita effectum, & in eo caſu deciditur, quod ibi in prole ſuſcepta in figura matrimonii, etiam de per ſe abſque novo matrimonio, poteſt habere locum legitimatio prolis tanquam æque principaliter conceſſa, ut ſupra dictum eſt, quod in matrimonio de facto ſufficit narrata proles, ut intelligatur legitimam poſt diſpenſationem effectum ſortiram, de quo non quæritur in præſenti caſu. In aliis vero deciſionibus Leodien. canonicatus primo coram R. P. D. meo Ludoviſio 25. *Febru.* 1601. & poſtmodum coram Illuſtriſs. D. Card. Pamphilio, tunc Rotæ Auditore. 19. *April.* 1602. fuerat Papæ expoſitum, quod erat contractum matrimonium de facto, & ſuſcepta proles. Unde Papa poſt diſpenſationem legitimat prolem exinde ſuſceptam, ut colligitur ex deciſionibus, & ſupplicatione diſpenſationis tunc data, & cum ibi non fuerit probatum matrimonium, & prolem exinde ſuſceptam, idcirco concluditur prolem non fuiſſe legitimam, quia fuit conceſſa ſub illa forma, & idcirco ubi dicitur explicite, quod diſpenſatio comprehendebat ſolum prolem ſuſceptam in figura matrimonii, ut ibi narrabatur, & nemo dicit legitimationem Papæ eſſe extendendam ad alium caſum, ſed cujuslibet diſpenſationis verba eſſe attendenda. In noſtra autem narratur copula, & proles ſuſcepta, nec tempore copulæ excluditur matrimonium, vel affectio maritalis; & Papa diſpenſat, & decernit abſque aliqua limitatione: quo decreto dicitur etiam uti non ſolum in claris, ſed etiam in dubiis, *cap. quod nobis*, & *c. ex tenore*, *qui fil. ſint legitim.* ut bene declarat Anton. de Butr. *in d. c. per venerabilem*, *n.* 10. *circa finem*, *verſ. videmus ergo*, dicendo quod data certitudine defectus conſenſus, non eſt in radice matrimonii licet Papa poſſit fingere conſenſum ſtante dubio, *c. is qui de ſponſ.* & dictum eſt ſupra in principio deciſionis, ex text. *in l. cum quis*, *§. cum enim*, *ff. de natur. lib.* & Alexand. Rimin. Surd. & deciſ. Pedemont. cum allegatis. In caſu vero noſtro nulla eſt certitudo defectus conſenſus, ſed ſumus in claris, & poſſet etiam procedere in caſo dubio. Unde tutum eſt decretum legitimitatis prolis ſuſceptæ.

Nec ſatisfacit dicere copulam fuiſſe libidinis cauſa, quia ad hunc effectum ſatis eſt non conſtare, quod non fuerit ex caſu matrimonii, libido enim eſt cauſa impellens, & non impedit affectionem, & conſenſum in matrimonium, *cap. tua nos*, ubi Abb. *n.* 4. *de ſponſ.* quæ procedunt, ut dictum eſt, petita, & obtenta diſpenſatione, & ſequuto matrimonio, quia diſpenſatio eſt vis matrimonii, alias non præſumeretur animus, & affectio maritalis, quod evenit ut plurimum in fornicariis, ſi enim præſupponeretur concubitus omnino fornicarius, ex hoc capite tanquam ſuper radice matrimonii, Papa non decerneret prolem ſuſceptam legitimam, ſed ſi placeret, legitimaret.

Procedunt autem omnia prædicta ſic, quia in manibus Papæ eſt radix & fundamentum a quo ſurgit hæc legitimitatis, & illegitimitatis differentia. Qua propter Papa poteſt ubilibet, ex quo habet etiam purum laicum ad matrimonium ſubjectum, *cap.* 1. & *cap. cauſam*, *qui fil. ſint legitim. cap. tuam*, *de ordin. cognit.*

Verum aliqui ex dominis occaſione præſentis diſputationis, quæ ex præmiſſis eſt ſufficienter determinata, eum informantes ulterius progrederentur, tenuerunt quod Papa principaliter, vel in conſequentiam poteſt legitimare in toto mundo, reſpectu ſpiritualium, & temporalium. Nam affirmativam opinionem ſecuti ſunt Joann. Antiquus, Gloſ. *in d. c. per venerabilem*, *in* 3. *compilatione*, *in verb. poteſtatem aſſerenda*, quod eo ipſo, quo quis eſt legitimatus in ſpiritualibus, intelligitur legitimatus in temporalibus, & *ibid.* Præpoſit. *n.* 77. recenſet eundem Joann. inter Doctores tenentes affirmativam ſententiam quam ſequitur Gaufredus de Trano (qui fuit Auditor Rotæ) in ſumma *tit. qui fil. ſint legitimi*: ubi concludit, quod is, quem Papa legitimat, intelligitur legitimatus ad temporalia in conſequentiam quandam, per text. *in d. cap. per venerabilem*. ubi Præpoſ. *n.* 77. Hoſtienſ. vero *ibid.* indiſtincte tenet Papam poſſe legitimare in temporalibus, & in ſumma *eodem tit. §. qualiter & a quo*, *n.* 11. *verſ. ſalva reverentia aliorum*, ubi dicit eſſe text. *in d. cap. per venerabilem*, & alias rationes adducit. Joann. Andr. in antiquiſſima lectura manuſcripta affirmat opinionem Hoſtienſ. poſſe habere locum quando pater in vita ſua petiviſſet legitimationem, ſicut petivit Rex Franciæ in *d. cap. per venerabilem*, dum autem in lectura impreſſa, n. 29. allegat Gaufred. eſt mendoſa, quia Gaufred. loquitur ut ſupra. Hanc eandem opinionem affirmativam tenuit Joan. Cald. & Gaſp. ejus filius, qui dicit, quod eſt etiam opinio Naſo, ut refert Anton. de Butr. *in dicta c. per venerabilem*, n. 10. *col.* 3. *verſic. Joann. Cald. & filius ejus*, & opinionem Hoſtienſ. approbavit Rota *deciſ.* 300. alias prima in Nov. *qui filii ſint legitimi*, n. qua dicti domini cenſuerunt non eſſe recedendum. Quamvis contrariam opinionem tenuerunt Bernar. de Botono Parm. Gloſſator Decretalium Gregorii IX. *in d. cap. per venerabilem*, *in gloſſa ſecunda ſuper verb. habet poteſtatem*, non ea ratione quia Papa non poſſit, ſed quia non debet interturbare alienam juriſdictionem, juxta terminos, *c. novit*, *de jud.* & negativam tenere videtur *ibid.* Innocentius *n.* 1. *ſuper verb. evaderet*, ubi loquitur in Epiſcopo, licet *n.* 3. *verſic. alii tamen dicunt*, videatur tenere, quod per quandam conſequentiam intelligatur diſpenſatum in hæreditate, Marſil. Laudenſ. *in tract. de legit. num.* 34. tenet cum Gloſſ. & Guido Pap. *ſingul.* 33. *incipit legitimatus a Papa*, Angelus de Clavaſio *in ſumma*, *verb. legitimatio*, *§. primo*, *incipit*, *Verum Papa*, Covarruvias *ſuper* 4. *Decretal. part.* 2. *cap.* 8. §. 8. *num.* 14. & *num.* 18. ubi generaliter loquit, nullum Principem poſſe natalibus reſtituere, vel legitimum efficere ſibi non ſubditum, quoad bona intra alterius Imperii, aut Regni limites exiſtentia. Sed *num.* 16. *concluſ.* 5. affirmat quod Papa ex cauſa poteſt legitimum efficere eum, qui Principi ſæculari ſubjectus ſit, etiam quoad bona, & munera temporalia, quem refert, & ſequitur Ludovic. Molin. Societatis Jeſuitarum *tom.* 1. *de juſtitia*, & *jure*, *diſp.* 173. & alter Ludovic. Molin. *de Hiſpan. primogen. lib.* 3. *cap.* 2. *num.* 11. negativam profitentur cum Guillelm. Benedict. & Covarruvias, ſed *num.* 12. ſequitur diſtinctionem Joannis Andreæ, & modern. Cordub. alias allegatus *lib.* 8. *diſp.* 7. *in principio*, efficacioribus verbis utens dixit, quod hæc eſt veriſſima & receptiſſima ſententia, & quod ita communiter tenetur, quia ſicut princeps ſæcularis nequit legitimare quoad Eccleſiaſtica, eo quia caret juriſdictione Eccleſiaſtica, idem eſt, ſi nec Pontifex extra ea loca poteſt quoad temporalia. Quæ verba antiquorum ſcriptorum modeſtiam non imitantur, & fallitur, cum iſta non ſit vera, nec communis opinio, ſed tantummodo illorum, qui negant temporalem Papæ juriſdictionem; & ipſemet inferius *num.* 3. & 4. defendit opinionem Joann. Andr. & dicit eſſe frequentiſſimam & veriorem ſententiam, allegando infinitos Auctores. Et ad tria advertebant iſti domini in propoſito. Primum quod tempore Gloſſatorum, & antiquorum Doctorum, nondum emanaverant Decretales Bonifacii VIII. & Joann. XXII. ſuper utroque gladio. Ideo non ipſi, ſed quidam moderniores audacter loquuti ſunt, ſcientes definitionem Eccleſiæ; ſecundum quod Joann. Andr. & alii, qui ſequuntur ejus opinionem allegari non poſſunt pro prædicta parte negativa, qui non loquuntur in ſimplici legitimatione ſeorſum a diſpenſatione matrimoniali, ſed in diſpenſatione ſecundario ad diſpenſationem matrimonialem, ponendo caſum, in quo conſtituunt opinionem Hoſtienſ. eſſe ſine difficultate, & ſic pro ſecunda præmiſſa opinione admodum pauci ſimpliciter loquuntur. Tertio quod ſumus in diſpenſatione cum decreto legitimitatis impetrato ab ipſomet patre, quo caſu dixit Joann. Andr. procedere opinionem Hoſtienſ. & eſt communis opinio Doctorum per text. *in dict. cap. per venerabilem*, quia pater bene poteſt prorogare juriſdictionem, Deciſ. *conſul.* 55. *num.* 7. cum

aliis

aliis allegatis per Decian. *conſil. 3. n. 188. lib. 3.* & ſic in utroque capite ſumus extra difficultatem quod tenet, & valet ubique hæc diſpenſatio cum pronunciatione, vel decreto legitimitatis, & ita deciſum,

DECISIO TERTIA.

STantibus reſolutionibus in hac cauſa factis circa præſumptam juſtificationem literarum Apoſtolicarum, fel. record. Gregorii XIII. cenſuerunt domini, nemine diſcrepante, diſpenſationem, de qua agitur, fuiſſe in radice matrimonii, informante tantum D. Anna, cum pars adverſa ſæpiſſime citata noluerit informare. Atque in primis de poteſtate Summi Pontificis dubitari non poteſt, cum omnino Martinus, & Anna eſſent conjuncti in 2. 3. 4. & 5. conſanguinitatis gradu, & ſic impediretur contrahere matrimonium de jure tantum poſitivo, *cap. non debet, de conſang. & affin.*

Quo caſu ſtante maritali affectu, cum copula vel matrimonio de facto contracto, ut hic, & infra dicetur, potuit ſine dubio Papa removere tale impedimentum, juris tantum Canonici, & diſpenſare in radice matrimonii, illudque approbando prout ex tunc, ut DD. dicunt perinde, ac ſi matrimonium ab initio validum interveniſſet ſecundum receptiſſimam opinionem Joann. Andr. *in cap. per venerabilem, nu. 30. qui fil. ſint legit.* & *ibi* Abbas *ſub n. 21.* Anchar. *ſub n. 21. in fin. & num. 22.* Alexand. de Nævo *num. 18.* Butr. *col. 5. num. 10. verſ. tu dic.* Præpoſ. *in §. quod autem nu. 68. ante fin. & n. 69. & 74.* Anchar. *conſil. 409. num. 4. & 5.* & poſt alios Covarr. *de ſponſ. 2. part. cap. 8. §. 8. num. 13.* Celſ. Ugo *conſil. 31. n. 7.* Anton. de Roſell. *tract. de legit. lib. 2. in principio, n. 19. & ſeqq.* Martin. Laudenſ. *eod. tract. n. 85.* Colleg. Bononien. inter conſ. Flor. de S. Petro *conſil. ult. n. 44. & ſeqq.* Molin. *de Hiſp. primog. lib. 3. c. 2. nu. 12.* Peregr. quamvis alioquin juriſdictioni Eccleſiaſticæ parum amicus, *de fideic. art. 24. n. 77. & n. 80.* Navarr. *lib. 4. conſil. tit. qui filii ſint legitimi conſil. 2. nu. 12. 14. & 15.* alios plurimos allegat, & ſequitur Sanchez *de matrim. lib. 8. diſp. 7. n. 4.* & fuit late dictum in cauſa Pampilon. illegitimitatis, *5. Decembris* 1608. & 30 *Junii* 1609. coram bon. mem. Juſto.

Et pro hac parte ponderabatur text. juncta gloſſ. *in Clement. unic. de immunit. Eccleſ.* ubi ſummus Pontifex revocat nonnullas prædeceſſorum conſtitutiones, & quidquid ex eis ſecutum eſt ubi gloſſ. *in verbo infectis* ſubdit & vide quanta eſt Papalis poteſtas circa ea, quæ ſimpliciter ſunt de jure poſitivo, quia revocat illa ut ex tunc, & illam gloſſ. ſequuntur *ibi* Card. *1. oppoſit. n. 6.* Anchar. *nu. 5.* Imol. *n. 6.* Abb. *in cap. non decet, in fin. de conſang. & affin. & in cap. quæ in Eccleſiarum in 4. notab. num. 3. de conſtit.* Felin. *in cap. ult. ſub n. 3. verſ. primus eſt eod. tit.* Tiraq. *de jure conſtit. poſſeſ. 2. part. limit. 7. n. 27.* Sanchez *ubi ſupra, n. 4.*

Et in materia matrimonii, & legitimationis liberorum eſt bonus text. *in cap. quod nobis, qui fil. ſint legit.* quem & alios allegat Anchar. *d. conſ. 409. n. 5.* Peregr. *ubi ſup. n. 80* quod etiam eſt commune omnibus aliis habentibus poteſtatem condendi legem, ut eorum conſtitutiones trahantur ad præterita ſi de eorum voluntate conſtet, juxta text. *in l. leges, & conſtitutiones,* ubi Bald. Salic. & alii *C. de leg.* & per Doctores *in c. fin. de conſtit.*

Ex qua diſpenſatione in radice facta auctoritate Papæ in conſequentiam oritur legitimitas filiorum, quoad utrumque forum, & ſucceſſionem in quibuſcumque bonis, & locis etiam in terris Imperii, Doctores communiter *in dicto c. per venerabilem,* ubi Hoſtienſ. Joan. Andr. Abb. Alexand. de Nævo, *n. 17.* Hoſtienſ. *in ſumma tit. qui fil. ſint leg. §. qualiter, & a quo, ſub. num. 11. verb. ſalva reverentia,* ubi ponit rationem, quia ſi potuit facere filios illegitimos prohibendo matrimonium in certis gradibus, multo magis poteſt facere legitimos, removendo impedimentum canonis prohibitivi; quam etiam repetit *in d. cap. per venerabilem, ſub nu. 8.* Anchar. *d. conſ. 409. n. 4. & 5.* Guliel. de Bened. *in c. Raynutius, in verb. uxorem nomine, Adelaſiam, in principio, n. 102. de teſtam.* Celſ. Ugo *d. conſ. 31. n. 7.* Colleg. Parav. *inter conſ. ult. vol. conſil. 3. nu. 63. lib. 1.* Martin. Laud. *de legit. ſub nu. 85.* Molin. *ubi ſupra verſ. ſi vero impedimentum,* Cephal. *conſ. 307. n. 51. & ſequentib. lib. 3.* Pereg. *d. art. 24. n. 77. verſic. non utitur, & num. ſeq.* Nic. de Ubaldis Rotæ Auditor *in tract. ſucceſ. ab inteſt. 1. part. n. 106.* Gabr. *conſ. 21. nu. 17.* ubi teſtatur hanc eſſe receptiſſimam opinionem *lib. 1.* Angel. & aliis ſubſcribentes inter conſil. Bald. *lib. 6. conſ. 64. nu. 6.* Alexand. de Nævo *in c. referente, n. 4.* ubi de communi, *qui fil. ſint legit.* Valent. Forſter. *de ſucceſ. lib. 6. cap. 34. qu. 2. num. 17. verſ. aut legitim.* Put. *deciſ. 483. num. 4. lib. 2.* & tenuit Rota in utroque deciſ. Pampil. coram Juſto ſupra allegata.

Quod multo magis procedit, ſtante decreto legitimitatis in diſpenſatione impetrato ab ipſis parentibus, ut per Rotam *in 3. deciſione Pampilonenſ. in fin.* Cum enim per leg. canonicam eſſet inducta illegitimitas filiorum natorum ex conjunctione eo jure prohibita, ſequitur ut ea ſublata per diſpenſationem in radice filii remaneant in eo ſtatu in quo eſſent, ſi nulla adeſſet canonica prohibitio, facit text. *in cap. licet igitur, authent. quib. mod. nat. efficiuntur ſui in princ. ver. natura, & in §. ſi quis ergo.* Ubi quod a natura non erat hæc diſtinctio filii naturalis, & legitimi, ſed per leges introducta & quod per legitimationem filii rediguntur ad priſtinum naturæ ſtatum, & ſentit Bart. *in l. ſi is, qui pro emptore, n. 29. D. de uſucap.* bonus text. *in l. qui liberos, §. 1. D. de ritu nupt.* & late proſequitur Engen. *conſil. 52. n. 40. & ſeq.* & Joan. Franc. Marcuſſus inter conſ. Mendel. *conſ. 750. n. 29. & ſequent. lib. 4.*

Qui DD. loquuntur in minus fortibus terminis, quam ſint in caſu noſtro, cum ſuprema & ampliſſima ſit poteſtas Papæ, circa matrimonia; *cap. propoſuiſti, de conceſſio. præb.* Bellerm. *conſ. 40. col. 5.* Socin. jun. *conſil. 31. n. 50. lib. 2.* Pereg. *d. art. 24. nu. 82.* adeo ut in diſpoſitione loquente de filiis natis ex legitimo matrimonio, veniant filii legitimati a Papa mediante diſpenſationem in radice matrimonii. Socin. *in l. Gallus, §. ſi ejus ſub nu. 5. verſ. & ad argument. D. de lib. & poſthum.* quem ſeq. Beroi. *conſil. 32. n. 13. & conſ. 180. n. 11. lib.* Peregr. *de fideic. art. 22. num. 45. verſ. quem tamen concl. & art. 24. n. 80.*

Ex qua etiam diſpenſatione in radice matrimonii facta conſecutive oritur præjudicium tertii, cui propter impedimentum contrahentium matrimonium ſucceſſio erat delata unde ſublato dicto impedimento per diſpenſationem tertii, quod conſecutive venit, non attenderetur, ut in terminis Ruin. *conſ. 189. num. 16. lib. 2.* Anchar. *d. conſ. 409. ſub num. 5. verſ. canonica igitur conſtitutio.* Put. *deciſ. 483. n. 2. lib. 2.* Sanchez *d. diſp. 7. nu. 6. verſ. tu dic.* Aimon. *conſ. 704. nu. 4. lib. 4.* Valent. Forſter. *de ſucceſ. lib. 6. cap. 34. qu. 2. n. 17. in fin. verſ. nec obſtat.* Felin. *in cap. quæ in Eccleſiarum, ſub n. 21. in 2. ampliat. verſ. addo, de conſtit.* & late comprobat Decian. *conſil. 5. n. 67. & ſeq. lib. 1.*

Quod autem voluerit Pontifex in caſu propoſito diſpenſare in radice matrimonii deducebant domini. *Primo,* quia hic habetur narrativa, quæ præſumitur juſtificata, juxta reſolutiones jam factas, in qua narratur non ſolum præceſſiſſe tractatum parentum de matrimonio contrahendo, cum ſpe obtinendi diſpenſationem, ſed etiam præceſſiſſe ipſum matrimonium de facto, & clandeſtine contractum, ſive ſponſalia de futuro cum copula, & ſubſequitur diſpenſatio, ut conjuges in ſic contracto matrimonio poſſint remanere, vel illud de novo contrahere, ſervata forma Concil. Trident. Ideo ſine dubio videtur hæc diſpenſatio in radice, & initio matrimonii, tamquam ſit approbatum, & confirmatum a Papa removendo impedimentum conſanguinitatis, quod impediebat illos contrahere, & in contracto permanere, ex late traditis per Joan. Andr. *in d. c. per venerabilem, n. 30.* & *ibi* Abb. *num. 21. qui fil. ſint legit.* cum aliis ſupra adductis *in princ. deciſionis, & in 2. deciſione Pampilonen.* coram Juſto. qui DD. etiam contentantur de ſolo conſenſu, & affectu maritali, cum copula, ut proles inde ſuſcepta cum diſpenſatione in radice dicatur vere legitimata, ut conſtat ex verbis Joan. Andr. auctoris hujus opinionis, *d. c. per venerabilem, n. 30.* ibi ſaltem, ex affectu, vel conſenſu, & cæteri ibi ſequuntur, quæ affectio maritalis etiam in dubio præſumitur, ut fuit dictum in *1. deciſione Pampilonenſ.* coram eodem Juſto. Unde multo magis idem videtur dicendum in hoc caſu, in quo non ſola maritalis affectio, cum copula intervenit, ſed etiam matrimonium de facto contractum, vel ſponſalia de futuro, & ea clarior redditur voluntas Papæ diſpenſandi in radice, ex eo, quia conceſſit licentiam remanendi in ſic contracto matrimonio, quod fieri non poſſet, niſi matrimonium ipſum prout erat jam contractum, a Papa approbaretur, ſublatis impedimentis, ne alias daretur licentia manendi in peccato, & in conjunctione illicita.

Et quod hujuſmodi licentiam conceſſerit, confirmatur tum ex illa dictione, *veſtro,* quæ ſignificat conceſſionem Papæ referri ad matrimonium de facto rati ſupra narratum, tum ponderando illam dictionem, *ſic,* quæ eſt repetitiva omnium qualitatum præcedentium, *cap. quanto, de uſur.* Bero. *conſil. 65. nu. 45. lib. 2.* Menoch. *conſil. 232. n. 21.* & ſignificat idem quod *ſicut, §. ſi vero ſolum,* juncta gloſſ. *in verb. ſic authent. de nupt.*

Albe-

Digitized by Google

Alberic. in dictionario eod. verb. unde perinde eſt, ac ſi fuiſſet dictum, in matrimonio, ſicut eſt contractum remanere, & iſta eadem dictione uſus eſt Pontifex in c. quia circa, ibi, ut remaneat in copula ſic contracta de conſanguinitate & affinitate qui text. probat quod data licentia permanendi in matrimonio ſic contracto dicatur diſpenſatum in radice, & ita illum text. intelligit Abbas in dicta cap. per venerabilem, ſub n. 25. in fine, ibi, vel niſi inciperet a radice matrimonii, ut cap. tanta, ſupra eodem, & cap. quia circa, ſupra de conſanguinit. & affinit. Sylveſt. in ſumma in verb. legitimus, & ſub n. 9. verſ. & quando vult incipere a radice matrimonii, & ſenſit expreſſe Celſ. Ugo conſil. 16. ſub n. 13. & clarius d. conſ. 31. nu. 6. & 7. ubi melius quam alii materiam declarant teſte Molin. qui eum ſequitur de Hiſpan. primog. lib. 3. cap. 2. n. 12. cui conſilio plurimi viri graviſſimi ſe ſubſcripſerunt, & nonnulli de conſilio ſereniſſimi Regis Catholici, ut ibi patet, & idem expreſſe firmat poſt Boer. & alios Peregr. de fideicommiſ. art. 4. nu. 79. Ubi dicit quod licentia perſeverandi ſuper contracto matrimonium contractum implicite confirmat, ideo retro reſpicit, & in his terminis procedit deciſio in cauſa Syracuſana illegitimitatis, coram felic. recordat. Clemente VIII. quæ eſt deciſ. 207. part. 1. div. verſ. & fuit deciſum in cauſa Pampilonenſ. matrimonii 5. Aprilis 1585. coram Orano, & dicta concluſio confirmabatur, ponderando verbum illud, remanere, quod ſignificat continuationem actus præcedentis cum perſeverantia, l. ſed ſi maneat, D. de precar. l. ſed hoc ita D. de re judic. & melior text. eſt in c. ſi ex bono, de pœnit. diſt. 4. & in l. amiſſione in fin. D. de cap. diminut. ibi, nam manere Magiſtratum, vel Senatorem vel Judicem, certum eſt, quia ſcilicet, per illam capitis diminutionem, ille non perdit officium, ſed in eo manet, & perſeverat, & ſubjungit ad illum text. Rebuf. in l. alienatam, in verb. manet, ubi plura congerit, & in v. remanere, D. de verbor. ſignific. & Briſon. lib. 11. de verborum ſignificat. in verb. manere, & lib. 16. in verb. remanere, & de manente in matrimonio, eſt text. in l. uxorem, §. teſtamento quo filiam, verſ. manente, D. de leg. 3.

Non obſtat opinio Covarruviæ ubi ſupra, num. 13. quod per licentiam remanendi in matrimonio ſic contractu, non inducatur diſpenſatio in radice, quem & alios refert Sanchez de matrimonio, lib. 8. diſp. 7. n. 25. dicens eſſe neceſſarium novum conſenſum, ut ibi per eum, quia fuit reſponſum dict. opinionem videri minus veram, prout eam reprobavit Rota in dict. Pampiloneaſ. matrimonii, coram Orano, quia Doctores quos Covarruvias allegat, in l. Paulus, D. de ſtat. homin. hoc non dicunt, vel non loquuntur in terminis caſus noſtri, in quo adſunt etiam plura alia verba, & contrarium expreſſe ſentiunt Boer. deciſion. 264. nu. 26. Roſel. de legitimat. lib. 2. in princip. nu. 19. Celſ. Ugo d. conſ. 31. n. 6. & 7. Peregrin. de fideicommiſ. art. 24. n. 74. & ratio eſt. Quia Papa diſpenſando, quod conjuges poſſint remanere in matrimonio nulliter contractu, dicitur in neceſſarium antecedens illud approbare, & confirmare, & quod non ſit in hoc caſu neceſſarius novus conſenſus, ſed ſufficiat naturalis ab initio præſtitus, elicitur ex text. in cap. cum locum, cap. cum apud, & cap. tua, de ſponſ. Et confirmatur. Quia etiam poſt mortem alterius ex conjugibus, & quando non poteſt ſubſequi novus conſenſus poteſt approbari matrimonium in radice ſi diſpenſatio fuit petita eorum vita durante, Anchar. d. conſ. 409. nu. 4. & 5. Put. deciſ. 483. n. alt. lib. 2. Rot. deciſ. 207. n. 2. & part. 1. diver. Pereg. ubi ſupra 83. & alii quos allegat Sanchez d. diſp. 7. n. 6. & quod non requiratur novus conſenſus tenet gloſ. recepta in cap. non debet, in verb. de cætero, de conſang. & affinit. Celſ. Ugo d. conſil. 31. n. 7. in fine.

Ulterius quod hæc diſpenſatio fuerit in radice, deducebant domini ex illis verbis, prolem ſuſceptam, ſi qua ſit, & ſuſcipiendam, exinde legitimam decernendo, unde ſicut proles ſuſcipienda, erit ſine dubio legitima in radice matrimonii, ita proles antea ſuſcepta, cum non debeant diverſo jure cenſeri, l. eum qui ædes, de uſucap. & adæquatorum idem ſit judicium l. 1. de legat. 1. ubi Doctores præſertim cum verba iſtius clauſulæ determinentur ab eodem verbo legitimam decernendo, unde æqualis debet eſſe determinatio, juxta text. in l. jam hoc jure, de vulg. Alexand. in d. l. in teſtamento, l. 1. C. de teſtam. milit. & ibi Jaſon n. 5. Dec. nu. 8. & quod ex dicta clauſula inducatur diſpenſatio in radice expreſſe ſentiunt Celſ. Ugo d. conſil. 31. n. 6. & Cephal. conſ. 307. n. 55. cum pluribus ſequentibus, lib. 3. ſubdit n. 61. dictam clauſulam non fuiſſe neceſſariam, propter filios natos poſt diſpenſationem in figura matrimonii, ſed bene fuit neceſſaria propter filios antea natos, & idem fuit firmatum in dicta Pampilonenſ. coram Orano, & in utraque Pampilonen. coram Juſto, & in ultima, in ſpecie reprobatur Sanchez contrarium ſentiens in loco ibi allegato. Et confirmatur ponderando illam dictionem, exinde in hac clauſula poſitam, ibi prolem ſuſceptam, vel ſuſcipiendam ex inde legitimam decernendo; nam reſpectu prolis ſuſceptæ, non poteſt referri, niſi ad tempus, vel factum præcedens, ſi referatur ad tempus dicendum eſt referri ad principium iſtius tractatus, videlicet, ad primum conſenſum, & copulam ſubſecutam inter contrahentes ante nativitatem D. Anne, ad text. in §. ſi ab hoſtibus, verſ. ſi vero, ibi, exinde, ex quo captus eſt pater, filius ſui juris eſſe videtur. Inſtit. quib. mod. jus patriæ poteſt. ſolv. l. quod ſi filius, D. de capt. & idem probatur in l. poſt litem. D. finium regund. in parte, prope fin. de teſt. cum aliis per Briſon. lib. 5. de V. S. in ver. exinde Maſcar. Salon. in repet. l. Gallus, §. nunc de lege n. 1. de liber. & poſthum. Unde idem videtur ſignificare iſta dictio relata ad tempus præteritum, quod importat dictio ex tunc, eum quo termino omnes admittunt diſpenſationem eſſe in radice matrimonii, ut ſupra dictum eſt, ſi vero referatur ad factum præcedens, ut in c. 1. de eſſ. lib. 6. in l. ſi ſeu in 6. de jure fiſc. l. 4. D. pro donat. & tunc ſignificat idem quod ex eo, & refertur ad factum proximum Pontificis, ex Doct. Bart. in l. non dubium, n. 23. C. de leg. & ibi Bald. n. 2. Card. in clem. antea, n. 3. de immunit. Eccleſiæ. Factum autem proximum erat, quod Pontifex diſpenſabat, ut in ſic contracto matrimonio conjuges permanerent, unde ſubjungendo immediate prolem ſuſceptam, & ſuſcipiendam exinde legitimam decernendo, ſignificat ex illo facto, & ex illa licentia remanendi in matrimonio antea contractu, ſe legitimare prolem ſuſceptam & ſuſcipiendam. Et hic ſenſus comprobatur ex verbis ejuſdem diſpenſationis in narrativa, ibi, ſi divortium fieret inter vos, gravia exinde ſcandala orientur, id eſt, ex illo factu ſi divortium fieret, orientur ſcandala; ſic ex illo facto diſpenſationis ut poſſint remanere in matrimonio contracto proles decernitur legitima, & hoc caſu quando cum ſola mentione matrimonii de facto contracti proles decernitur legitima, quod diſpenſatio ſit in radice, ſenſit Roſell. tract. de legit. lib. 2. in princ. ſub n. 19. verſ. alio. Et quod legitimatio intelligitur etiam quoad temporalia, tradit ex communi ſcribentium ſententia Molin. in alleg. lib. 3. cap. 2. n. 12. de Hiſpan. primog. verſ. atque quando, ex quibus domini concludebant ſatis apparere de voluntate Papæ diſpenſandi in radice matrimonii.

Neque obſtat quod Joan. Andr. Anchar. & cæteri ſupra relati, circa principium deciſionis loquantur, quando Papa uſus verbo legitimationis, videlicet, legitimando matrimonium, & prolem quod non fecit in his literis, in quibus dedit tantum licentiam remanendi in matrimonio, & prolem legitimavit, quaſi dicta legitimatio ſit cenſenda, tamquam ſeparata, & ſeorſim facta a matrimonio, ſecundum Covarr. loco ſupra citata, & Sanchez d. diſp. 7. n. 25. quia fuit reſponſum ad hoc ut diſpenſatio dicatur in radice, non eſſe neceſſarium, ut Papa utatur verbo legitimamus, cum nec ratio recti ſermonis id patiatur, ut matrimonium legitimari dicatur, ſicut proles, ſed ſatis eſt, Papam approbare, ratificare, confirmare, vel permittere matrimonium, ut de approbatione matrimonii ex text. in d. c. quod nobis, qui fil. ſint legit. & de permiſſione in cap. referente, ubi gloſ. in verb. permiſſionem, eadem tit. & ideo Anchar. d. conſ. 409. licet ſub n. 4. verſ. quia aut Papa, &c. utatur verbo legitimationis, tamen ſupra n. 3. in fine, & n. 5. in princ. & verſ. ex quib. utitur verbo approbationis, quo etiam utitur Rota, deciſ. 207. n. 3. part. 1. Put. deciſ. 483. n. 2. lib. 2. & omnino non videtur facienda vis in verbis, ſed quod facta legitimatio prolis in ordine, vel reſpectu, vel habita mentione matrimonii de facto contracti, ut per Molin. loco ſæpe allegata, verſ. non enim. Roſel, de legitim. lib. 2. in princip. n. 19. verſ. alio, cum nec verbum legitimare matrimonium aliud ſonet, quam id matrimonium ratum habere & approbare, ut per eumdem Sanch. dict. diſp. 7. n. 28. quæ approbatio, & ratificatio ſatis ſuperque videbatur inducta ex ſupra allegatis.

Non obſtat, quod conjuges qui poterant vigore dictæ diſpenſationis in matrimonio de facto contracto remanere, ſeu illud de novo contrahere, hanc ſecundam viam eligendo videantur ſibi præjudicaſſe, quia fuit reſponſum, in præſenti tantum agi de intentione Papæ, quæ fuit in utroque caſu diſpenſare, non autem agitur de facto conjugum, quod Papa divinare non potuit, quam ſcilicet viam illi conjuges eſſent electuri, & ſecunda fuit electa ad evitanda ſcandala. Ut in ſimili caſu advertit Rota in utraque deciſione Pampil.

coram

coram Juſto, imo ad hoc propoſitum, & ex abundanti unus ex dominis dicebat, diſpenſationem cenſeri in radice, non ſolum ſi matrimonim præcedat de facto, prout hic præceſſit, ſed etiamſi ſolum fuiſſet ſubſequutum Abb. *in d. cap. per venerabilem, n. 25. in fin*, per hæc verba ſupra, ad aliud propoſitum allegate, vel niſi velit incipere a radice matrimonii, ut *cap. tanta ſuper eodem*. Et idem tenet Butr, *ibidem n. 11.* & Mart. Lauden. *de legitimat. ſub n. 88. verſ. nam legitimatis*, junctis verbis præcedentibus ibi, nam legitimatio, quæ fit ex *c. tanta*, fit ex ſolo matrimonio, & probat legitimationem etiam in terris imperii, quia diſponit in radice matrimonii. Unde ſi Doctores iſti dicunt, legitimationem, quæ fit ex *cap. tanta*, eſſe in radice matrimonii, certum eſt non eſſe neceſſe quod matrimonium præcedat, cum in caſu dicti *cap. tanta*, matrimonium ſequatur, & non præcedat, & propterea ſi Papa diſpenſat ſuper matrimonio contrahendo in gradu prohibito, videtur diſpenſare in radice; quia ſufficit, quod matrimonium ſequatur, qualis eſt diſpenſatio, de que *in d. c. tanta*. Quod confirmatur, quia de jure civili ad matrimonium contrahendum ſufficit maritalis affectio *l. nuptias, de reg. juris*, quæ ſecuto matrimonio præſumitur ab initio fuiſſe. Unde filii de jure civili iſto caſu ſunt legitimi per præſumptionem, de jure vero canonico per fictionem, ut per Alciat. *conſ. 52. tom. 3. lib. 9.* Surd. *conſil. 213. n. 17. lib. 2.* & cum utroque caſu adſit illa maritalis effectio, vel vere, vel præſumpta, ſequitur, ut Papa diſpenſando videatur utroque caſu diſpenſare in radice, cum in utroque vigeat eadem ratio, quam Joan. Andr. & alii conſiderant *in d. cap. per venerabilem*, quare legitimatio teneat, in utroque foro, ſi matrimonium procedet, videlicet, quod cum impedimentum ſit inductum per canonem, Papa poteſt removere ejuſmodi impedimentum. Sed quidquid ſit de hac opinione domini ex ſupradictis concluſerunt diſpenſationem conceſſam a felic. record, Gregorio XIII, 23. *Aprilis* 1573. parentibus D. Annæ Ceron fuiſſe in radice matrimonii.

Atque ex his, quæ hactenus dicta ſunt de diſpenſatione Pontificis in radice matrimonii, etiamſi ſequetur per conſequentiam aliorum præjudicium, colligi facile poteſt, quid dicendum ſit in ea quæſtione non ſemel occurrente, an ſcilicet, cum Pontifex cum aliquo vocato ad majoratum, & excluſo, quia initiatur ſacris ordinibus, diſpenſet, ut valide ineat matrimonium, an ſoquam, tunc eo ipſo reddatur habilis ad ſucceſſionem, non obſtante eo jure, quod jam quæſitum eſt illi, qui proxime vocabatur ad primogenitum. Dubitabilis quidem res eſt, ſed juxta dicta videtur dicendum, habilem reddi. Perinde enim ſe habet illa diſpenſatio, & ita tollit impedimentum, ac ſi numquam antea fuiſſet. Non ſecus ac ſi is, qui primo vocatus eſt & vita decederet, & per miraculum reſurgeret, ſuccederet in primogenio, non obſtante jure, quod erat quæſitum ſecundo. Neque obſtat ſiquis dicatur quod eo ipſo, quo alter ſacris initiatus eſt, jus omnino amiſit, & etiam deficit conditio laici ſtatus requiſita a fundatore. Dico enim, non eſſe extinctum omnino jus, ſed impedimentum tantum, & ita ſublato impedimento, quod Pontifex efficere poteſt, reviviſcere, & eſſe potius in eo, quod ſecundo quæſitum eſt, & conſtat manifeſte ex adducto exemplo. Nec vero cenſendum eſt deficere in eo conditionem requiſitam a fundatore, ſi animum inſtituentis majoratum inſpiciamus. Ideo enim excluſiſſe cenſendus eſt ſacris initiatos, & religioſos, quatenus eorum ſtatus ſucceſſioni, & conſervationi domus, ac propagationi generis impedimento erat, non ob aliam rationem, niſi ſuam mentem magis explicuiſſet inſtitutor. Quare cum per diſpenſationem Pontificis cum initiato in ſacris, vel cum ſolemniter profeſſo, extrahatur omnino ab ſtatu Eccleſiaſtico, & reducatur ad ſæcularem, non eſt cur excludatur a ſucceſſione. Ego quidem ſic cenſeo.

§. II.

De aliis, qui legitimare poſſunt.

S U M M A R I U M.

14 *Imperatores & Principes ſæculares ſupremos legitimare poſſit ſibi ſubditos, & n. 15.*
16 *Poſſe legitimare per alios & mediate.*
17 *An infans a Comite Palatino legitimari poſſit.*
18 *An idem Comes legitimare poſſit aliquem exiſtantibus filiis legitimis.*

14 EX dictis etiam conſtat Imperatorem & Principes ſæculares ſupremos poſſe ſuis ſubditis legitimationis beneficium impendere cum communi Doctorum ſententia. At per eam legitimationem nullum jus ad ſpiritualia conferunt. Reddere quidem habiles poſſunt ad temporalia, ſucceſſiones ex teſtamento, & ab inteſtato, honores, dignitates, & officia civilis Reipublicæ, & ad nobilitatem parentum; attamen non poſſunt reddere habiles ad ordines, & ad beneficia eccleſiaſtica, quæ ſpiritualia ſunt, ut docet etiam Sà *v. filius, n. 11.* Quamvis & hoc concedendum eſt ſæculares Principes, dum aliquem habilem reddunt ad temporalia bona parentum, indirecte etiam legitimatum habilem efficere ad jus patronatus, licet ſit aliquid ſpirituale. Eo enim ipſo, quod tribuit jus ſuccedendi in bonis parentum, inter quæ eſt jus patronatus, habilem reddit, ut in eo ſuccedat. Sic docet Covarruvias *2. par. de matrim. c. 8. §. 8.* Rochus de Curte *in jure patron. part. 2. qu. 2. art. 26.* Joannes Azor *d. lib. 5. c. 14. q. 7.*

Præterea colligitur alios Principes inferiores Papa, 15 & Imperatore, ſupremos tamen, poſſe etiam natalibus illegitimos reſtituere juxta ea, quæ dicta ſunt. Verum Emanuel Sà *v. filius, nu. 13.* limitatam eſſe eorum juriſdictionem in hoc vult, ut illis non liceat ſpurios legitimare, niſi tantum Papæ, & Imperatori. Sed neque id video conſuetudine receptum, nec mihi videtur niti fundamento. Leges enim excludentes filios illegitimos quoſcumque a temporalibus in his locis, quæ in temporalibus, neque Pontifici, neque Imperatori ſubſunt, pertinent ad eorum locorum Principes, quorum eſt illas concedere vel abrogare: neque jus civile ſive Cæſareum in illis locum habet, niſi quatenus iidem acceptarunt, induxerunt, vel confirmarunt. Ergo eas leges tollere, relaxare, vel ab illis aliquem eximere ejuſdem erit poteſtatis.

Rurſus colligitur, hanc reſtitutionem natalium non 16 tantum poſſe fieri a Principibus immediate, & per ſe, ſeu tantum per Senatum eorum ſupremum, ſed etiam mediate, & per alios etiam diſtantes. Hinc eſt Romanum Pontificem legitimare poſſe per legatos Apoſtolicos: Solet enim Pontifex ſuis legatis poteſtatem concedere ſub eo verborum tenore, quem refert Joannes Azor *tom. 2. lib. 5. c. 30. qu. 1.* Idem etiam exercere ſolet Imperator per Comites Palatinos. Quos autem legitimare poſſit tam legatus Papæ, quam Comes Palatinus pendet ex conceſſione illis facta. Legati quidem Apoſtolici facultatis hic tenor eſt: *Concedimus, ut ſuper natalium, etiamſi ex adulterio, inceſtu, vel nefario, aut quocumque illicito coitu procreati fuerint, defectibus diſpenſare, ut quæcumque, quodcumque, qualiacumque beneficia eccleſiaſtica, cum cura, & ſine cura, ſæcularia, & regularia invicem compatibilia, etiamſi ſæcularia, canonicatus, & præbendæ, & ſi ex nobili genere procreati fuerint etiam majores, & principales perſonatus, & officia in Cathedralibus, Metropolitanis, Collegiatis Eccleſiis, & in illis, in quibus dictorum, patientium defectum natalium patres beneficium obtinuerint, dum tamen illis immediate non ſuccedant, & quod de natalium defectibus hujuſmodi nullam in quibuſcumque literis, & gratiis ſibi concedendis mentionem facere teneantur, indulgere valeas.* Hæc refert Azor *loco cit.* Similiter etiam, & poteſtas Comitis Palatini, ex reſcripto Imperatoris menſuranda eſt, ut monet etiam Caniſius *in d. c. per venerabilem, part. 374.* Unde ad Emphyteuſes eccleſiaſticas Comes Palatinus etiam ex literis Apoſtolicis legitimare non poteſt, niſi id in literis exprimatur, ut habet deciſio Rotæ ſtatim citanda apud Farinacium *n. 3.*

Ex quo ea facile diluitur quæſtio, quæ ſolet inquiri, 17 an infans a Comite Palatino legitimari poſſit. Negativam enim partem multi tenuere, quos refert, & ſequitur Antonius Gabriel *tit. rit. de legit. concluſ. 5.* Affirmativam etiam tenuere non pauci, quos refert *ibid. n. 4.* Dicendum tamen eſt id ex tenore reſcripti petendum eſſe. Si enim Comiti Palatino conceſſum eſt, ut poſſit legitimare tam abſentes, quam præſentes, poſſe etiam infantes legitimare tradit Jaſon *conſil. 125. verſic. Tertio facit*. Item ſi dictum ſit, ut poſſit quoſcumque ſpurios legitimare, vel ex quocumque illicito, vel damnato coitu procreatos, de quo vide Deciam *conſilio 50. num. 1. & num. 6. verſ. Rurſus reſpondere*. Vel ſi Comes Palatinus haberet plenam, omnimodam, & liberam legitimandi facultatem, ut Antonius Gabriel cum aliis docet *ibidem num. 5. 6. 7. & 10.* Addit etiam, vel niſi infans cum ad ætatem pervenerit, ratam habuerit eam reſtitutionem factam a Comite Palatino. Decius *conſil. 55. num. 6. verſ. Tertio reſpondetur*. Antonius Gabriel *ibidem num. 8.* Quamvis dubitabile ſit, quando ea legitimatio incipiat habere effectum, de quo fortaſſe infra. De quo vide etiam inter novem Centurias deciſionum Rotæ per Farinacium *deciſ. 786. numero 1.*

Simi-

Similiter etiam ex eodem fundamento aliod dubium expeditur, ſcilicet, an poſſit Comes Palatinus legitimare aliquem extantibus filiis legitimis. Poterit enim, ſi facultatem habeat conceſſam a ſupremo Principe. Hujuſmodi autem facultas data non cenſetur, etiamſi in reſcripto dicatur, *ut poſſit legitimare filios ſpurios, & illegitimos, etiamſi pater eorum haberet ex ſe deſcendentes ex legitimo matrimonio*, docet Socinus *conſ. 95. n. 19. & ſequenti*. Neque etiamſi dicatur, *quod legitimari poſſit ſine præjudicio prolis legitimæ*, ſecundum Paulum de Caſtro *conſil. 180. verſ. non propter*. Potius enim ea clauſula videtur adempta ejuſmodi facultas; neque etiam cenſetur data, quamvis dicatur, *quod extantibus maſculis legitimatus non ſuccedat*. Creditur autem data facultas, ſi dicatur, *quod habeat plenam & liberam legitimandi facultatem*, vel ſi dicatur, *ut legitimare poſſit, abſque præjudicio tamen eorum, qui ſucceſſiſſent acceſſurio, ſi ab inteſtato deceſſiſſet*. Eo enim ipſo vult legitimare poſſe extantibus filiis legitimis. Similiter, ſi concedatur facultas cum clauſula: *Non obſtantibus legibus quibus cavetur, ut ſpurii legitimari non poſſint, ſine conſenſu parentum filiorum & legitimorum heredum*. Quæ omnia citatis aliis docet Antonius Gabriel *d. tit. de legit. concl. 6. a num. 8. uſque ad 15.*

CAPUT VI.

Qui poſſint legitimari.

SUMMARIUM.

1. *Legitimandus debet eſſe ſubditus legitimanti.*
2. *Infertur legitimari non poſſe non ſubditum, etiam ut ſuccedat in bonis, quæ ſunt in territorio legitimantis.*
3. *Opponitur, & fit ſatis.*
4. *Principem ſuum filium legitimare poſſe nonnulli doceat.*
5. *Alii verius negant.*
6. *Principem ſæcularem legitimare poſſe filium clerici.*
7. *Opponuntur nonnulla, & n. 8.*
9. *Clericum minoribus initiatum, gaudentem privilegia fori non poſſe legitimari a ſæculari Principe.*
10. *Opponuntur nonnulla & diluuntur, & n. 11.*
12. *Invitum legitimari non poſſe.*
13. *Qualis filii conſenſus eſſe debeat.*
14. *Limitatur ea doctrina.*
15. *Infans a quibus legitimari poſſit.*
16. *Quæ qualitas conſideranda in parentibus legitimandi.*

1 Diximus hactenus, quis poſſit beneficium legitimationis conferre, nunc videndum, quibus ejuſmodi beneficium dari poſſit, non enim omnibus promiſcue. In qua conſideratione illud primum eſt, ut non detur niſi ſubditis ejus Principis, qui legitimandi jus habet. Cum enim actus juriſdictionis ſit, non poteſt in non ſubditum jure dici, *l. Præſes Provinciæ 1. C. de interdicto l. ultima de juriſdictione, & tota tit. C. ſi a non compet. jud.* & alibi ſæpe. Quare legitimationem non poſſe fieri in non ſubditum docent multi, quos refert, & ſequitur Decius *conſ. 150. n. 5.*

2 Ex quo infertur primo Principem legitimare non poſſe alterius ſubditum, etiam ad eum effectum, ut ſuccedat in bonis, quæ ſunt in ipſius territorio, quamvis legitimari pater conſentiat, & iſti quorum intereſt. Communis ſententia, quam docet Petrus Ancharan. *conſ. 120.* Abbas *in d. c. per venerabilem, n. 23.* Covarruvias 2. *part. cap. 8. §. 8. num. 14.* Fachinæus cum aliis *lib. 3. controverſ. cap. 58.* Idque probant ea jura, quæ adduximus ex jure civili. Probat etiam textus *in d. c. per venerabilem*, ubi inquit Pontifex ſe filios Regis Franciæ legitimaſſe, cum ſuperiorem in temporalibus non recognoſcat, & ideo poteſt id facere ſine alterius injuria, cum autem qui diſpenſationem petebat alteri ſubditum eſſe in temporalibus. Quibus plane indicat Pontifex ſe non poſſe legitimare alterius ſubditum. Duas etiam hujus noſtræ ſententiæ rationes non contemnendas affert Abbas *d. num. 23.* Prima. Quia legitimatio eſt unum ex regalibus, ut dixi ſupra: & ideo non poteſt conſenſu privatorum tranſferri. Secunda eſt. Quia non omnino juriſdictionis voluntariæ eſt, ſed etiam aliquid habet contentioſæ, excludit enim agnatos invitos, qui ſuccederent ab inteſtato.

3 Sed contra illationem hanc ſentit Baldus *proœmio Codicis col. penult.* Decius *conſ. 50. n. 7. verſ. Tertio non obſtat*. Moventur primo. Quia legitimare non eſt actus juriſdictionis contentioſæ, ſed voluntariæ, cum invitis dari non poſſit *§. generaliter, Authent. quib. mod.* & conſequenter coram quocumque judice exerceri poteſt, & in omni loco fieri, *l. 2. D. de officio Proconſul. l. 2. C. de emancip. liberis*, præſertim cum nemini fiat præjudicium conſentientibus nimirum, quorum intereſt. Sed hoc non obſtat. Demus enim eſſe actum juriſdictionis omnino voluntariæ. At non poteſt haberi coram quocumque judice. Jura autem allata tantum probant, quando is, qui conſenſu juriſdictionis, illam prorogare poteſt, ut quia ſub eodem Principe eſt. Neque obeſt, quod nemini præjudicium fiat. Privatorum enim conſenſus non facit judicem, *l. privatorum, C. de juriſd. omn. jud.* Nec vero Imperator, neque Pontifex extra ſuam ditionem in temporalibus poteſtatem habet, ut ex dictis conſtat.

Secundo inferunt alii poſſe etiam hoc beneficium confirmationis originis Principem filiis ſuis impertiri, non quidem tamquam patrem filiis, ſed tamquam Principem ſubditis, ut notat Abbas *in d. c. per venerabilem, n. 13.* & Baldus *in l. ſi Conſul. 4. de adopt.* ubi docet Comitem Palatinum poſſe legitimare filium coram ſe ipſo, & ſequitur Joannes de Anania *conſil. 29.* & Caniſius *in cap. per venerabilem, p. 369.* Facit pro hac ſententia textus *in d. cap. per venerabilem*, ibi, *in quo videretur aliquibus, quod per ſe ipſum non tamquam pater cum filiis, ſed tamquam Princeps cum ſubditis poterit diſpenſare*. Idem probatur a ſimili de manumiſſione, quæ poteſt fieri a patre, vel filio apud ſe ipſum, vel a patre apud filium, vel a filio apud patrem. 3

Sed contra ſentit Jaſon *l. qui juriſdictioni præeſt 10. D. de juriſdict. Qui juriſdictioni præeſt, neque ſibi jus dicere debet, neque uxori, neque liberis ſuis, neque libereis, vel cæteris, quos ſecum habet*. Dubitat Gloſſa *in dicto c. per venerabilem, verb. tamquam Princeps*, meliuſque factusum Principem dicit, ſi non facit. Præterea moventur quia tunc præſtaret auctoritatem facto ſuo. At *§. fin. de juſt.* cavetur a ſeipſo quemquam dignitatem accipere non poſſe, ut ſit inter dantem & recipientem diſtinctio. Addit tamen Gloſſa, *quamvis forſan, ut alia ſuccedat, Princeps filium ſuum legitimare poſſit*. Imo & Pontifex *in d. c. per venerabilem*, dubitanter loquitur, neque ex propria ſententia, ut conſtat ex verbis allatis. Et quidem ſi legitimatio eſſet actus juriſdictionis omnino voluntariæ, plana res eſſet filium a patre legitimari poſſe, ſicut in manumiſſione pater filium apud Prætorem manumittit, *l. 1. D. de officio Prætoris*, & idem apud ſemetipſum emancipari, aut in adoptionem dari poteſt, *l. 2. D. eodem, & l. 3. D. de adopt.* & pater apud ſemetipſum emancipare filios, vel dare in adoptionem, vel ſervos manumittere, *l. 4. D. eodem, & l. 2. de officio Præſidis*. Verum quia legitimatio eſt actus nonnihil habens juriſdictionis contentioſæ, planius eſt non poſſe jus filio dici. Licet enim in voluntariis pater filio, & filius patri, & idem in ſua cauſa judex eſſe poſſit, *l. in privatis 77. D. de judiciis, juncta l. 78.* & conſtat etiam in manumiſſione, *l. unica, D. de officio Conſulis, & l. apud filium, & l. ſi regnum, de manumiſſ. vindicta*: attamen hæc privata res eſt, & voluntariæ omnino juriſdictionis. Cum enim natura pater & filius pene una perſona intelligantur, *l. fin. C. de impub. & aliis ſubſtitut.* tantum videntur judices eſſe poſſe in privatis rebus, videlicet, pecuniariis, aut civilibus, manumiſſione ſervorum & ſimilibus, non vero in aliis, neque in legitimatione. Atque hæc ſententia mihi magis placet. In his etiam quæ juriſdictionis voluntariæ ſunt, non eſſe neceſſariam ſemper diſtinctionem perſonarum dixi ſupra *lib. 8.* 4

Tertio infertur ſæcularem Principem poſſe natalibus reſtituere filium primogenitum a clerico, id eſt, in ſacris conſtituto. Sic docet Covarr. *cap. 8. §. 8. num. 10.* Cum aliis Fachin. *d. lib. 3. c. 59.* & alii, quos refert & ſequitur Azor *dict. lib. 2. cap. 15. quæſt. ultima*, & mihi quidem ſic videtur. Facit pro hac ſententia primo textus *in §. illud Auth. quibus mod. nat. effic. ſui*, in illis verbis. *Quid enim ſi ad ſacerdotium alter eorum aſcendat*. Quibus verbis indicat Imperator ſe poſſe filium ſacerdotis natalibus reſtituere. Facit etiam pro hac ſententia manifeſta ratio. Nec enim ille indiget legitimatione Pontificis, cum ſit laicus, neque ratione bonorum, ad quæ legitimus efficitur, cum non legitimetur ad bona patris Eccleſiaſtica, ſed temporalia, & ad ea, de quibus ex jure, vel conſuetudine teſtari poteſt. Non ergo eſt unde colligatur neceſſario adeundum eſſe Principem Eccleſiaſticum. Idem docuit Decius *conſ. 150. n. 5.* qui & optimam rationem affert, & ut Logici loquuntur, quaſi a priori. Quia legitimatio non eſt actus patris conſentientis, ſed Principis legitimantis. Actus 6

enim

enim tribuitur facienti principaliter illum, non conſentienti. Quia aliud eſt facere, aliud facienti conſenſire, *l. aliud eſt vendere, D. de reg. jur.* Apud quem alia etiam iu hanc rem eleganter ſcripta videri poſſunt.

7 Sed contra ſentit Geminianus *in c. ult. de judiciis, in 6.* & in Senatu Pariſienſi ſic judicatum eſſe *anno* 1562. refert Petrus Gregor. *lib. 10. ſyntagm. cap. 4. in fine*, & Joau. Azor *loca cit. Tutius*, inquit, *eſſe ab utroque Principe diſpenſationem ſive legitimationem poſtulare.* Moventur primo, quod ad legitimationem requiratur patris conſenſus *in Auth. quib. mod. nat. effic. ſui*, ut infra dicemus, clericus autem in laicum conſentire non poteſt, *cap. ſi diligenti, de foro compet.* Forſan quis dicere poſſet prorogari a clerico eam juriſdictionem poſſe, quia voluntaria eſt. Sed contra eſt. Tum quia ejuſmodi juriſdictio eſt de ſervatis Principi, in quibus non habet locum prorogatio: tum etiam, quia tam eſt prohibitum clerico prorogare voluntariam, quam contentioſam juriſdictionem, ut dicam illatione ſequenti. Sed hoc argumentum non obſtat. Quia, ut recte Fachin. non prorogat clericus juriſdictionem ſæculari Principi, quam ipſe jam habet in filium laicum, & ejus bona, ſed tantum conſentit pro ſuo jure, & præjudicio, ne ſcilicet invito detur hæres.

8 Moventur ſecundo. Quia eccleſiaſticorum bona a laicorum poteſtate ſunt exempta, *c. Eccleſia ſanctæ Mariæ, de conſtit.* Non ergo Princeps laicus poteſt legitimare aliquem ut in illis ſuccedat. Sed ridiculum argumentum eſt. Exempta ſunt bona temporalia clericorum a gabellis & tributis, de quo alibi: exempta etiam eo vivente, & poſſidente; at quod illis ſuccedant alii poſt mortem, non pendet ex diſpoſitione Pontificis. Unde ſi majoratum vellet inſtituere in aliquo conſanguineo ex bonis temporalibus, non egeret facultate Pontificis, ſed Principis ſæcularis, ut vulgo notum eſt.

9 Quarto infertur clericum in minoribus conſtitutum, ſi ex eorum numero ſit, qui gaudeant privilegio fori juxta dicta *in comment. de privilegio canonis*, non poſſe legitimari per Principem ſæcularem, ſed Eccleſiaſticum. Sic Decius *conſ.* 150. *ex num.* 4. Joannes Azor *d. cap.* 14. *qu. ultimo in fine.* Facit pro hac ſententia primo, quia clerici etiam in minoribus conſtituti ſubjecti ſunt Principi Eccleſiaſtico, *c. de foro compet. cap. cum non ab homine, de judiciis, cap. nullus cum clericus* 11. *qu.* 1. & in contrarium non valet conſuetudo *cap. clerici, de jud.* Ergo in illis non poteſt ſæcularis juriſdictio exerceri, eſſet enim in non ſubditos: legitimatio enim actus juriſdictionis eſt. Et quamvis demus eſſe juriſdictionis mere voluntariæ, quod ſecus eſt, ut jam ſupra probatum eſt, quoad hoc eamdem eſſe rationem juriſdictionis contentioſæ, & voluntariæ docuit Ancharranus *conſil.* 321. ubi dicit, regulam poſitam *in l. fin. D. de juriſd.* habere locum in juriſdictione voluntaria, Alexander *conſ.* 67. *num.* 7. Actus enim juriſdictionis debet fieri coram competente judice *l.* 1. *§. fin. de emancip.* & *in l. Divi C. de decur.* Tum etiam, quia clerico prohibitum eſt juriſdictionem prorogare, quod etiam videtur habere locum in juriſdictione voluntaria. Quia jura in dictis capitibus loquuntur generaliter, & ratio, quæ in illis aſſignatur, ſcilicet, quia agitur de intereſſe clericorum *in d. c. ſi diligenti*, & quod agitur de intereſſe ſuperioris *in d. c. ſignificaſti*, etiam habet locum in juriſdictione voluntaria.

10 Sed contra ſentiunt Covarr. *in dict. §. 8. n. 9.* Præpoſitus, Joannes Andreas & Lambert. ab eo relati, & deciſio Rotæ 7. *tit. de judiciis*, quam citat cum aliis Decius *dict. conſil. num.* 1. Moventur autem ſatis in ſpeciem probabilibus argumentis. Primo. Quia ab emancipatione ad legitimationem valet argumentum, ut notat Bartol. *in l. jubemus C. de emancipat. lib.* & alii. Sed emancipatio clerici poteſt coram judice ſæculari fieri. Cum enim patria poteſtas ſit jure civili introducta, etiam coram ſæculari judice debet relaxari. Ergo idem de legitimatione dici poteſt, cum per legitimationem tranſeat etiam filius in patriam poteſtatem *in §. generaliter Auth. quib. mod. natur. effic. ſui.* Moventur ſecundo. Quia illa legitimatio fit vivente patre, & in terris Principis ſæcularis, & bonis in ejus ditione conſiſtentibus, quibus duobus concurrentibus videtur poſſe a Principe ſæculari fieri. Tertio moventur. Quia legitimatio eſt donum Principis, ut notat Bald. *in l.* 1. *C. de jure aureor. annul.* Nihil autem obſtare videtur, quominus per laicum clerico donatio conferri poſſit: imo abſurdum eſſet, ſi laicus clerico donare non poſſit. Unde laici clericis privilegia concedere poſſunt, ut notant Doctor. *in c. novit de judic.* Poterit ergo privilegium legitimationis clericis conferri per laicos. Denique moventur quarto. Quia judex laicus dare curatorem poteſt clerico coram eo litiganti, ut concludit Rota *titul. de judiciis*, in antiquis *deciſ.* 13. & laicus poteſt eſſe tutor pupilli clerici, quæ eſt doctrina Baldi *in conſ.* 243.

11 Sed hæc non obſtant his, quæ in quarta illatione diximus. Non obſtat primum. Dico enim non ſemper ab emancipatione ad legitimationem argumentum valere, ſed quando eadem fuerit ratio: in hoc autem caſu valde diſſimilis invenitur. Emancipatio enim eſt actus patris agentis, qui filium emancipat, & jus patriæ poteſtatis remittit. Legitimatio autem non eſt actus patris, ſed ſuperioris legitimantis. Quare requiſitur ut fiat in ſubditum ejus Principis, cum ſit actus juriſdictionis. Atque idem dico de relaxatione patriæ poteſtatis. Cum ergo clericus non ſit ſubditus Principis ſæcularis, non poteſt ab eo legitimari. Neque obſtat ſecundum, reſpondetur enim id quod dicitur in argumento locum habere, quando ea legitimatio exercetur inter ſubditos, quod in iſto caſu non contingit. Neque obſtat, quod bona illa ſint in ditione Principis ſæcularis: cum enim perſona non ſit ſubdita, quæ præcipue in hoc caſu conſideratur, parum refert bona eſſe in ejus ditione. Neque obſtat tertium. Quamvis enim laicus in clericum donationem, & privilegium conferre poſſit, non tamen legitimare. Poteſt quidem privilegium concedi, quando agitur tantum de utilitate clerici non vero quando agitur de aliqua juriſdictione voluntaria vel contentioſa, quæ debet in clericum exerceri. Quare cum legitimatio ſit actus juriſdictionis, in qua laicus contra clericum non eſt competens judex: & præterea in ea legitimatione mutetur perſona clerici, cum redigatur in patriam poteſtatem, & alios effectus pariat, qui poſſunt eſſe in præjudicium clerici, non poterit exerceri a laico in clericum. Denique non obſtat, quod clerico laicus judex curatorem dare poſſit. Eo enim conceſſo ratio differentiæ colligitur ex dictis. Quia curator datur liti & cauſæ, non perſonæ, & hac ratione nititur Rota *loco citata*. At legitimatio reſpicit perſonam, quæ alteratur, & reſtituitur natalibus. Unde laicus non eſt competens judex. Imo & illud Rotæ locum habet in curatore ad illam ſpecialem litem, non vero in curatore generali, ut notat Joannes Andreas *in tit. de curatoribus, in principio*, & alii. Demum, quod Baldus inquit, tutorem dari poſſe a laico, verum non eſt, cum *tutela ſit vis & poteſtas in capite libero ad tuendum eum, qui propter ætatem ſe defendere nequit l.* 1. *in principio D. de tutelis, & Inſtit. eodem.* Quod conferri non poteſt a laico in clericum. Quod adeo verum eſt, ut etiam ſi laicus clericum tutorem daret clerico, nulla eſſet tutoris datio, ut docet Ancharranus & *alii*. Quare tutor quidem laicus, ſive clericus clerico dari poteſt, ſicut communis Doctorum ſententia tenet *capit.* 2. *de judiciis*, Epiſcopum poſſe cauſas civiles clericorum laico judici delegare, atque committere. Attamen *a* clerico dari debet tutor, ita ut *a* judice Eccleſiaſtico poteſtatem habeat. Non enim qualitas tutoris, ſed dantis tutorem inſpicienda eſt.

12 Secundo illud conſiderandum eſt in perſona, quæ natalibus reſtituitur, ne detur ea legitimatio invito. Nec enim invitus legitimari poteſt attenta juris diſpoſitione, ſed oportet filium conſentire huic beneficio. Certi enim & explorati juris eſt invitos filios naturales, vel emancipatos non redigi in patriam poteſtatem, *l. ultima D. de his qui ſunt ſui vel alieni juris.* Neque id jus poſtea mutatum eſt, cum de originis confirmatione actum eſt, ſed generaliter etiam in ipſis modis confirmatum a Juſtiniano Novella *quibus modis natur. effic. ſui §. generaliter.* In hæc verba. *Generaliter autem in omnibus, qui per prædictum modum redacantur ad legitimum jus, tunc id volumus obtinere, cum & filii hoc ratum habuerint*, &c.

13 Sic autem hujuſmodi conſenſus accipiendus eſt, ut non ſit neceſſe filium aperte conſentire, ſed ſatis eſſe, ſi non contradicat, argumento textus *in l. in adoptionibus* 5. *D. eodem.* Unde in filii voluntate id videtur ſervandum, quod in ejuſmodi re fieri debere præcipitur *l.* 2. *§. ultimo D. ſoluto matrimonio* ibi, *ſcire eum exigimus, ut videatur non contradicere.* Quare ſi is, qui legitimatur, talis ſit, qui capere poſſit, quæ geruntur, certior fieri debet ejus quod agitur. Si monitus negat ſe velle legitimum fieri, invito legitimatio non procederet. Si autem conſentiet, aut ſilebit, procedet. Si ignorans legitimetur, ſilentium ejus faciet quidem, non ut pro non contradicente, ſed pro repugnante habeatur. Scire enim eum exigimus, ut habeatur pro conſentiente. Sic explicat Donel. *lib.* 2. *comment. c.* 22. *verſ. adoptionis ſpecies, in fine.* Sed illud etiam addendum, non eſſe neceſſarium præſentem filii conſenſum, cum legitima-

tur,

Digitized by Google

tur, ſed ſatis eſſe, ſi legitimationem de ſe factam ratam habeat. Probat textus *in dict. §. generaliter*, & Decius *conſ. 55. n. 7.*

14 Hæc autem, quæ dicta ſunt de invitis non legitimandis, procedunt, & vera ſunt, ſi agatur de legitimatione ex delegatione, aut ordinaria ratione, & quando Princeps vult alligari legibus: non vero ſi Princeps de plenitudine poteſtatis reſtituat natalibus, poterit enim etiam invito hujuſmodi beneficium indulgere, ut docet Tiraquellus *de nobilitate c. 6. n. 21.* Antonius Gabriel *tit. de legitimat. concl. 5. in fin.* Cujus ea apertiſſima ratio eſt quam ſupra non ſemel inſinuavi. Quia cum hæc omnis differentia inter legitimos, & illegitimos jure tantum humano inducta ſit, & beneficium legitimationis, & conditionis ſervandæ eodem jure conſtituantur, planum eſt eadem voluntate Principis abrogari poſſe, aut ex parte mutari.

15 Hinc facile colliges inſantem, quamvis ab inferioribus quibus legitimandi poteſtas juxta leges datur, legitimari non poſſit, ut communis DD. ſententia eſt, quam cum aliis docet Antonius Gabriel *dict. concl. 5.* & Decius *conſil. 55.* attamen a Principe reſtitui poſſe natalibus propter rationem dictam. Tum quia ſatis videtur, ſi cum ad ætatem legitimam pervenerit, ratam habere poſſit legitimationem, tum etiam quia invitum & non conſentientem poteſt Princeps legitimum reddere.

16 Poſtremum in perſona ejus, qui reſtituitur, conſiderandum eſt, ut ex illis parentibus procreatus ſit, inter quos matrimonium eſſe poſſet, vel ſi parentes non contraxerint, ſi tamen voluerint, & parati fuerint contrahere, ſed facere non potuerint vel morte præmatura mulieris, vel quia mulier ſe occultabat, vel ab aliis occultata eſt, vel inhoneſte poſtea ſe geſſit, *§. ſit igitur Novel. quibus mod. natur. effic. legitimi*, ipſe enim Juſtinianus de his conjunctionibus generaliter ita cavit ſe eas rejicere, ut noluit ex his natos patribus etiam naturales vocari, & pronuntiet omni beneficio & clementia, tum patres, tum liberos hac appellatione eſſe indignos *in dicta Novella, §. ultimo. Eos enim, qui ſemel ex odibilibus nobis, & propterea quoque prohibitis nuptiis procedunt, neque naturales vocari, neque participanda eis ulla clementia eſt.* Atque hinc effectum eſt, ut non pauci docuerint hujuſmodi filiorum non legitimationem, ſed diſpenſationem tantum eſſe. Sic Baldus *l. 1. C. de natur. lib.* Decius *conſ. 610. nu. 6.* & alii quos refert Fachinæus *d. l. 3. c. 57.* addendum tamen hoc intelligendum eſſe, quando Princeps juxta legem a ſe propoſitam ageret. At de plenitudine poteſtatis; non dubito quin habilitatio ſpurii vere legitimatio ſit, & non diſpenſatio. Docet Covarruvias *2. p. cap. 8. §. 8.* Fachin. cum aliis *d. cap. 57.* cujus ea manifeſtiſſima ratio eſt. Quia hæc omnia ex humano jure conſtant. Auferri ergo poſſunt, & immutari a Principe. Poteſt enim & vult, ſi quidem facta mentione defectus legitimam facit. Quod autem matrimonium inter ejus parentes eſſe non potuerit, parum refert. Nec enim ille fit legitimus ex conjugio, vel fictione conjugii, ſed ex indulgentia Principis: & quamvis Imperator dicat eos indignos eſſe Principis clementia, non tamen ideo, negat eos a Principe legitimari poſſe. Neque obſtat etiam, quod *in d. c. per venerabilem*, appelletur diſpenſatio, ut conſtat ex dictis ſupra *c. 4.*

CAPUT VII.

De forma petendi reſcriptum, & conditionibus ſervandis.

SUMMARIUM.

1 *Legitimationem fieri debere ex cauſa.*
2 *Explicandum in libello an potuerint parentes facile nuptias contrahere.*
3 *Et an ſint alii legitimandi, vel extent filii legitimi.*
4 *Quando neceſſarium ut citentur agnati & cognati.*
5 *An filius legitimari poſſit hæreditate devoluta ad agnatos.*
6 *Quomodo ſpecies illegitimitatis explicanda.*
7 *Opponitur & diluitur.*
8 *An explicandum, quando eſt duplicatum adulterium, & num. 9.*
10 *Limitatio prædictorum.*

1 RESTAT explicemus ultimum circa legitimationem a Principe factam, ſcilicet, quæ ſit forma petendi reſcriptum, & quæ conditiones ſervari debeant, ut valide impetretur Principis indulgentia. In primis cauſa debet intervenire, ut docet Abbas *in d. c. per venerabilem, n. 4.* licet valeat etiam ſine cauſa data legitimatio juxta generalem doctrinam, quam tradidi ſupra *lib. 8.* Deinde ea legitimatio per procuratorem peti poteſt, ſive a patre, ſive ab eo qui legitimus redditur, ut docet Decius *conſ. 55. n. 5.* cum Bart. quem communiter Doctores ſequuntur *in lege Gallus, §. forſitan, D. de lib. & poſthum.* Reſcriptum enim impetrari a quocumque poteſt, *l. univerſus, C. de precibus impub. offer.* Quod etiam probat aliis rationibus, quæ apud illum videri poſſunt.

Sed deveniamus ad ea, quæ in libello explicanda ſunt. Primo explicandum, an potuerit facile cum matre nuptias contrahere, & legitimare, eo enim cognito Princeps legitimare non ſolet, ut invitet adempta legitimatione ad ineundum conjugium. Docet Molina *lib. 3. de primog. c. 3. n. 37.* Covar. *2. p. c. 8. §. 9. num. 5.* Azor *loco cit.* & alii plures, quos refert & ſequitur Joſephus de Ruſticis *ad l. cum avus, lib. 2. c. 15. p. mihi 248. verſic. duodecima limitatio eſt*, Caniſius *in d. c. per venerabilem, pag. mihi 371.* 2

Deinde explicandum eſt, an ſint alii legitimandi, vel extent alii filii legitimi, jure enim conſtitutum eſt, ut niſi non extantibus filiis legitimis legitimatio non detur *§. ſi igitur Novel. Quibus modis natur. effic. legit. & in §. ſi quis ergo, & in §. ſequenti, Auth. Quibus modis effic. ſui & in d. §. generaliter, eodem.* Idque docent complures Doctores. Hanc autem doctrinam nonnullis modis DD. limitare, ſolent. Primo, ut etiam extantibus filiis legitimis concedi poſſit legitimatio, ſi ipſi conſentirent. Docet Alexand. *conſ. 94.* & Antonius Gabriel *concluſ. 6. nu. 17.* Secundo, quando filii legitimi, & naturales extantes alias eſſent ſucceſſuri. Paulus de Caſtro *conſil. 27.* Anton. Gabr. *loco citato n. 16.* Tertio, quando ipſemet pater legitimationem petit, tunc enim etiam extantibus legitimis filius concedi poteſt. Et ſimiliter, quando legitimatio petitur a filio ex ordinatione patris in teſtamento. Sic nonnulli, quos refert & ſequitur Anton. Gabr. *concl. 6. num. 5.* Verum circa limitationes iſtas hoc meum eſto judicium. Priores duas admiſerim, quia ceſſat in illis ratio legis, quæ noluit præjudicium inferri filiis legitimis extantibus, neque eorum legitimas portiones minui. Tertiam non facile admiſerim, cum jura indiſtincte loquantur. Et præterea ex conſenſu patris accedente non ceſſet ratio legis, infertur enim nocumentum filiis legitimis ex legitimatione. Vide Azor *d. lib. 2. c. 14. qu. 11.* Addendum etiam ea, quæ diximus vera eſſe, ſi Princeps legitimet aliquem juxta legis præſcriptum, ſi enim de plenitudine poteſtatis legitimet, poteſt etiam extantibus aliis legitimis alterius originem confirmare, & cum clauſula *non obſtante*. Hæc enim omnia jure humano inducta ſunt. Atque hac ratione diverſas in hac re Doctorum ſententias ſuper legitimatione facta a Principe in concordiam redigit Anton. Gabriel *d. tit. concluſ. 6. num. 3.* citatis Angelo, Aretino, Alexandro, Jaſone & aliis. 3

Atque hinc infertur, quando neceſſarium ſit, ut citentur agnati, atque cognati. Noſtra enim opinio eſt, atque communis, quando legitimatio filii fit vivente patre, non eſt neceſſaria cognatorum citatio, poterat enim pater de ſuis diſponere. Docet Bart. quem communiter ſequuntur Doctores *in d. l. Gallus, §. & quod ſi tantum.* Baldus *conſil. 171. & 486.* Angelus *conſil. 87.* & alii, quos refert & ſequitur Decius *conſ. 55. num. 4. verſiculo ſecundo dicit*, Anton. de Butrio in *dicto c. per venerabilem*. Covar. *loco citato, n. 7.* Joſephus de Ruſticis *d. lib. 2. cap. 15. num. 138. & ſequenti*, Joannes Azor *dicto lib. 2. c. 14. quæſt. 10.* At vero mortuo patre, ut Princeps legitimum faciat citandi ſunt agnati, & patris inteſtati ſucceſſores. Quæ communis opinio eſt, ut docet Covar. *loco citato num. 9.* Azor *ibidem*. Poſt obitum enim patris jus ſuccedendi delatum eſt cognatis, ſive agnatis. Unde cum jus ad illos pervenerit, vocandi ſunt, ne juri illorum quæſito noceat Princeps, niſi forte Princeps legitimum faciat ex voluntate patris præterita, quam expreſſit teſtamento, ut docet Covar. ex Bart. *loco citato num. 8. in fine*, & Joſephus de Ruſt. *ibidem num. 139.* vel niſi Princeps ex ſuæ poteſtatis plenitudine operetur: nam ſi conſtet eum voluiſſe inferre præjudicium, ex clauſula *de plenitudine poteſtatis, motu proprio, vel non obſtante*, iſtæ clauſulæ citationem tollent. Docet Joſephus de Ruſt. cum aliis *ibid. num. 140.* 4

Quod ſi quæras, an legitimari poſſit a Principe filius hæreditate devoluta ad agnatos, antequam illam adeant, vel poſtquam adierint, & poſſeſſionem adepti fuerint. Et quamvis in eo Doctores diverſa ſenſerint, 5

dom

Digitized by Google

dum alii poſſe Principem legitimare dicant, poſtquam etiam hæreditatem adierint, alii devoluta tantum hæreditate: communis tamen ſententia eſt Principem poſſe natalibus reſtituere, quando hæreditas eſt ad ſucceſſores devoluta. Habent enim tantum in eo caſu jus ad rem, non vero poſtquam adierint hæreditatem. Sic Azor *loco cit. q.* 10. *verſ. alii fatentur*. Quæ tamen omnia intelligenda ſunt, niſi Princeps ex magna aliqua cauſa operetur de plenitudine poteſtatis.

6 Rurſus quod attinet ad ſpeciem illegitimitatis filii explicandam, hanc ſtatuo regulam cum communi ſententia, explicandam eſſe ſpeciem defectus, non tantum in genere, ſed etiam in ſpecie, an ſcilicet natus ſit ex inceſtu, adulterio, vel ſacrilegio, vel ſi ex inceſtu, an ſit natus ex ſorore, matre, vel nuru, vel fratris uxore. Quamvis enim demus omnes eos gradus inceſtus eſſe ejuſdem ſpeciei, ut docet Cajetan. 2. 2. *qu.* 114. *nu.* 9. attamen negari non poteſt hanc qualitatem inceſtus poſſe movere Principem ad denegandam legitimationem, & præterea neceſſaria eſt ea ſpecialis cognitio, ut intelligat Princeps beneficii quantitatem juxta dicta ſupra *lib.* 8. *cap.*... Similiter ſi ex ſacrilegio, an ex ſacerdote, vel ſacris ordinibus initiato, vel religioſo, & an ex ſacerdote & religioſo ſimul, vel virgine Deo ſacrata. Item an ex inceſtu ſimul & adulterio, hoc eſt, an conſanguinea vel affini uxore aliena, vel an ex inceſtu pariter & ſacrilegio, ut ex religioſo & moniali conſanguinea, vel affini, docet communis ſententia, quam tenet Butrio *in dicto cap. per venerabilem*, Decius *conſil.* 579. Covarr. *de matrimonio*, 2. *p. cap.* 8. §. 9. *n.* 4. Fachinæus *dict. lib.* 3. *cap.* 61. Azor *dicto lib.* 2. *cap.* 14. *qu.* 8. & alii. Quæ communis ſententia hoc potiſſimum nititur fundamento. Quia quanto magis eſt turpis, & damnatus coitus, tanto majus crimen eſt, §. *ultimo, Authent. quibus, mod. natur. effic. ſui*, atque adeo videtur ea qualitas explicanda Principi, cui exponenda ſunt, quæ ejus conceſſionem retardare poſſunt, *cap. poſtulaſti, de reſcriptis*, juxta dicta ſupra *lib.* 8.

7 Sed hujus oppoſitum docet Baldus *in l. ſi qua illuſtris, C. ad Orfitian. & in cap.* 1. *§. naturalis, ſi de feudo fuerit controverſia*. Præpoſitus *in dicto c. per venerabilem, qu.* 4. Decius non ſibi conſtans *conſil.* 55. Joan. Andreas *in capit. ultimo, de filiis Presbyter.* Probant ex vulgari regula, *cogitatum in genere ſufficit, l. qui jure militari, D. de teſtam. milit.* Sed hoc non obſtat communi ſententiæ. Nec enim eſt ad rem, quod in dicta l. conſtituitur, ibi enim id definitur, ut ſive in genere, ſive in ſpecie, de filio poſthumo fuerit a milite cogitatum, eumdem fore affectum, ſi ſcilicet teſtamentum non rumpatur.

8 Sed quando legitimatio poſtulatur pro filio nato ex adulterio, quæſtio eſt quando uterque vir & fœmina vinculo conjugali tenetur, explicandum ſit duplicatum adulterium, an vero ſufficiat dicere, ſuſceptum eſſe ex adulterio. Duplicatum adulterium explicandum eſſe docet Oldradus *conſ.* 247. Præpoſitus *in dicto cap. per venerabilem*, Decius *conſil.* 55. *n.* 4. & 338. *n.* 7. Covarruv. *in dict. cap.* 8. §. 9. *n.* 3. Joannes Azor *d. lib.* 2. *cap.* 14. *q.* 6. Quorum iſtud tantum fundamentum eſt, quia difficilius legitimaret Princeps, ſi ſciret geminatum adulterium, quam ſi ex una parte tantum interveniſſet. Principi autem explicanda ſunt, ne reſcriptum ſubreptitium videatur, quæcumque difficilem redderent Principem, *cap. quæ poſtulaſti, de reſcriptis, cap. ſuper litteris, eodem cap. dudum, de electione*.

9 Contrarium tamen docuit Angelus *conſil.* 204. & ſequitur Fachin. *dicto lib.* 3. *cap.* 60. Qui ex eo fundamento in hanc ſententiam inducuntur. Quia adulterium ex parte mulieris nuptæ gravius eſt, quam ex parte viri, gravius enim crimen, cum & conjugii jura violantur, & uxoris pudor ſolvitur, *can. nemo* 32. *q.* 4. Princeps igitur intelligere poteſt ex eo, quod narretur filium ex adulterio ſuſceptum eſſe a muliere nupta commiſſum, quod gravius eſt, & illum retardare poſſet: quod enim adulterium ex parte viri ignoretur a Principe, parum referre videtur, cum neque quod ad punitionem ſæculi attinet, adulterium cenſeatur, ut notant Doctores *in l.* 1. *C. de adulteriis*, & docet communis Doctorum ſententia. Quare quamvis Principi manifeſtanda ſint ea, quæ illum vel retrahere, vel retardare poſſent, quo minus legitimationem concederet, attamen non eſt veroſimile in eo caſu non conceſſurum legitimationem, quamvis cognoſceret adulterium interveniſſe ex parte viri ſi eam non negat ſciens interveniſſe ex parte fœminæ, quod majoris conſiderationis eſt. Verum juxta ea quæ dixi ſupra *lib.* 8. *cap.* 4. magis placet prima ſententia.

10 Hæc tamen omnia limitanda ſunt, niſi ex verbis reſcripti conſtet legitimantem voluiſſe in quovis defectu diſpenſare, aut quamvis maculam tollere, vel taciturnitas illa non reddidiſſet difficiliorem Principem ad legitimandum, ut ex ejus depoſitione, ſtylo, & conſuetudine conſtare poterit. Tunc enim taciturnitas non inducit ſubreptionem, ut docet cum aliis Rota inter dictas centurias Farinac. *deciſ.* 861. *in fine*.

CAPUT VIII.

De legitimatione ex bona fide matrimonii.

SUMMARIUM.

1 *De quo agendum.*
2 *Filios ex matrimonio bona fide inito legitimos eſſe.*
3 *Quæ requirantur, ut bona fide matrimonium contrahi dicatur.*
4 *Id eſſe diſpoſitum jure Eccleſiaſtico.*
5 *Legitimos eſſe filios ſuſceptos ex matrimonio inito poſt nuntium de morte viri, etiam ſi poſtea reddatur primo.*
6 *Et ſuſceptos ante ſententiam latam de nullitate conjugii, vel lite pendente, prohibiti ſint cohabitare, &* 7.

1 Filii extra matrimonium ſuſcepti legitimi ſunt vel ſubſequenti conjugio vel Principis beneficio, de quibus hactenus dictum eſt, vel etiam bona fide. Ea autem bona fides, quæ filios efficit legitimos, de duobus eſſe poteſt, vel de ipſo matrimonio, quamvis revera nullum ſit, vel de filiis ſuſceptis: de primo dicam in hoc cap. de ſecundo vero in ſubſequenti.

2 Igitur, quod attinet ad bonam fidem de matrimonio, conſtitutiſſimi juris eſt filios ſuſceptos ex matrimonio, nullo quidem, ſed revera exiſtimato, contractoque cum bona fide legitimos eſſe, *c. cum inter, c. per latam, c. quod nobis, juncta gloſſa, c. ex tenore, qui filii ſint legitimi*. Quam etiam ſententiam Doctores omnes conſtantiſſime docent & præter communiter ſcribentes in dictis locis adde Panormitanum *in c. cum inhibitio, de clandeſtina deſponſatione, n.* 4. Antoninum 3. *part. tit.* 29. *c.* 4. *in principio*, Tabienam *verb. filius, n.* 5. §. 4. Covar. 2 *part. de matrimonio, cap.* 8. §. 1. *nu.* 2. & §. 3. *n.* 6. Majolum *de irregularit. lib.* 1. *c.* 5. *n.* 1. Sairo *lib.* 6. *de irregularit. cap.* 10. Hugolinum *de irregularit. cap.* 44. §. 1. *n.* 6. Avilam *part.* 7. *diſput.* 3. *dub.* 6. *in principio*, & Henriquum Caniſium *in dicta capita*. Ex quorum omnium mente hæc concluſio colligitur, ſcilicet, filios ſuſceptos ex matrimonio nullo ob aliquem defectum, cum bona tamen fide utriuſque, vel alterius tantum, eſſe legitimos.

3 Verum circa concluſionem iſtam obſervandum eſt primo, nonnulla requiri, ut bona fides in eo matrimonio nullo efficiat prolem legitimam. Primo, ut bona fide contractum ſit matrimonium vel utriuſque, vel alterius tantum *dicta cap. ex tenore*, ſive ſit ea bona fides cum ignorantia juris vel facti, ut docet Majolus *lib.* 1. *cap.* 5. Hugolinus *loco citato* & alii. Itaque ſi uterque malam fidem haberent, quia ſciebant impedimentum, filii legitimi non erunt, quamvis matrimonium videatur in facie Eccleſiæ contractum. Secundo requiritur, ut matrimonium celebretur in facie Eccleſiæ præmiſſis denunciationibus coram parocho & teſtibus; nam ſine ea forma non contrahitur jam matrimonium in facie Eccleſiæ poſt Tridentinum. Ubi autem Tridentini decretum receptum non eſt, debet contrahi præmiſſis denunciationibus juxta textum *in cap. cum inhibitio, de clandeſtina deſponſat.* niſi uſu receptum eſſet, ut ea denunciatio omitteretur, ut notat Caniſius *cap.* 2. *qui filii ſint legitimi, & in dicto cap. cum inhibitio.* Quare utrumque adeſſe debet, & bona fides, & publicum matrimonium, alias non erunt legitimi, ut *in d. cap. fin. §. ſi quis, & cap. referente* 10. *qui filii ſint legitimi*. Tertio requiritur, ut ea bona fides permanſerit ſaltem tempore conceptionis, ut colligitur ex *dicto capit. ex tenore*, & notant communiter Doctores citati. Quare licet bona fide contractum fuerit matrimonium, ſi tamen ante tempus conceptionis filii bona fides defuit, tunc ſuſcepti filii non ſunt legitimi. Si autem tempore conceptionis adfuerit bona fides, quamvis poſtea pater moriatur, vel per ſententiam diſſolvatur matrimonium, illi manent legitimi. Loquimur in his de jure canonico, quod in cauſa matrimoniali ſequimur, *c. fin. de frigidis nupt.* Nam de jure civili matrimonium non valet, quod ab ignorantibus parenti-

bua

bus ita contractum eſt, & ſpurii habentur liberi, *l. 3. C. ſoluto matr.*

4 Deinde obſervandum eſt totam hanc eſſe diſpoſitionem juris Eccleſiaſtici, & inde profectam, non vero juris naturalis, eſſe tamen valde conformem juri naturali. Jus autem Eccleſiaſticum id ſtatuit in favorem matrimonii. Cujus ſtatuendi ea commoda potuit eſſe ratio. Quia bona fides reddit tutum poſſeſſorem rei alienæ, dummodo tempore a lege præſcripto, *regula poſſeſſor*, & *regula pro poſſeſſore, de regulis juris in ſexto*, & *cap. ultimo, de præſcriptionibus*. Omnis autem dicitur bonæ, vel malæ fidei poſſeſſor, qui ſcit rem ſuam, vel non ſuam eſſe *l. bona fides, de verborum ſignificatione*. Igitur non mirum, ſi ob bonam fidem Eccleſia judicet legitimum poſſeſſorem uxoris alienæ, & matrimonii, & tamquam pro legitimo poſſeſſore ſententiam ferat, & filios ex eo ſuſceptos judicet eſſe legitimos.

5 Ex his nonnulla licet inferre, doctrinæ cauſa. Primo colligitur ſi conjux, quæ de mariti morte nuntium accepit, & illa ſententia judicis interveniente nupſit alteri, prolemque ſuſcepit, licet poſtea redeunti viro reddatur, & a ſecundo ſeparetur, proles ex eo matrimonio putativo ſuſcepta legitima eſt. Sic Majolus *lib. 1. cap. 5. n. 8.* poſt Zabarellam *in d. c. per venerabilem, §. videbatur, oppoſ. 4. & qu. ult.* Sairo *d. c. 10. n. 32.* Hugolinus *d. c. 44. §. 1. num. 6.* Et idem dicendum eſt, ſi prius matrimonium per falſas probationes diſſolvatur, & cum alio ignaro ejus falſitatis denuo celebretur. Proles enim ex eo matrimonio, ſuſcepta cum eo errore legitima eſt, ut docet Hugolinus *loco citato*.

6 Secundo colligitur eſſe etiam filius legitimos procreatos ex matrimonio nullo, bona tamen fide contracto ante ſententiam latam de nullitate, & ſuſceptos etiam lite pendente. Litis enim pendentia non impedit, quin proles ſit legitima, antequam declaretur nullum illud matrimonium. Docet Panormitanus, *cap. cum inter, n. 4. qui filii ſint legitimi* Majolus *dicto cap. 5. num. 7.* Sairo *cap. 10. cit. nu. 33.* Cujus ratio eſt. Quia ſunt in quaſi poſſeſſione matrimonii, lite enim pendente non ſuſpenditur matrimonialis cohabitatio, *cap. 2. ut lite pendente*. Si ergo pendente lite matrimonii uſus minime interdictus eſt, non debet ex eo, quod legitime factum eſt, ulla pœna ſequi, *l. Gracchus, C. ad l. Jul. de adulter.* Atque adeo ex eo matrimonio legitime contracto, licet nulliter, non debet oriri proles illegitima. Imo dicendum, quamvis ſententia lata ſit de nullitate, ſi tamen vel decennio appellationis ſuſcepta proles, aut concepta fuerit, vel interpoſita appellatione, cum perinde ſit ac ſi nihil omnino geſtum eſſet, argumento textus *in cap. quod conſultationem, de appellationibus, & cap. venientes, de jure jurando, & cap. non ſolum, de appellationibus in 6.* Sic Zabarella *in dict. cap. cum inter, qu. 5.* Covarr. *d. cap. 8. §. 1. n. 7.* Majolus *d. c. 5. n. 7. & n. 11.* De qua etiam vide Præpoſitum *in dicto cap. cum inter, n. 3. & 4.*

7 Tertio colligitur idem dicendum eſſe quamvis lite pendente ſuper nullitate matrimonii facta fuerit per ſententiam ſeparatio tori, & ſub excommunicatione interdictum ne cohabitent, ſi contra interdictum cohabitaverint, prolemque ſuſceperint, filii nati ſunt legitimi. Nam excommunicatio contra parentes lata, & eorum conſummationem filiis nequaquam nocere debet, neque eos conſtituit in mala fide. Zabarella *in d. cap. cum inter, qu. 2.* Abbas *cap. 1. n. 1. 4. & 6. & cap. 2. n. 5. de matrim. cont. contra interdict. Eccleſ.* & Sairo citatis aliis *d. cap. 10. n. 34.* Neque his obſtat, quod per litis conteſtationem inducatur mala fides, *l. ſed etſi lege, §. ſi ante litem, D. de petit. hæred.* Quia id obtinet in rei vindicatione, & petitione hæreditatis, in quibus poſſeſſor bonæ fidei tenetur una cum re, quæ petitur tam perceptos, quam qui percipi potuerunt fructus reddere, quaſi per litis conteſtationem conſtituatur in mala fide, *l. certum 22. C. de rei vind. §. 3. Inſtitut. de offic. judicis*. At non ſic eſt in matrimonio. In eo enim liberi tamquam fructus ex re aliena percepti non petuntur, ſed tantummodo, ut ſeparetur matrimonium propter impedimentum canonicum. Manent ergo hi liberi parentibus ſuis.

CAPUT IX.

De legitimatione ob bonam fidem de filiorum nativitate.

S U M M A R I U M.

1 *Explicatur id de quo agendum.*
2 *Filii domi nati conſtante matrimonio legitimi habentur, etſi ſint ex adulterio.*
3 *Major declaratio ejus doctrinæ.*
4 *Expoſitos habendos pro legitimis.*
5 *Alteram ſententiam proponitur, & rejicitur.*
6 *Expoſitus irregulares non eſſe.*

Diximus de bona fide de matrimonio, quæ ſufficeit filios legitimos efficere, etiamſi reipſa non ſint. Dicamus nunc de bona fide comparatione filiorum, quæ duobus modis eſſe poteſt, vel quia ſuſcepti ſunt vero matrimonio conſtante, quamvis non ex conjuge, vel quia eorum parentes ignorantur, ut contingit in filiis expoſitis. Quæ duo iſto capite conſequemur. 1

De primo ergo dico, illi filii legitimi reputantur & ſunt, quamvis re ipſa non ſint, ſi ex uxore domi nati ſint marito. Quamvis enim forte ex adulterio ſuſcepti ſint, eo ipſo præſumuntur eſſe mariti, atque adeo legitimi, *l. filium, D. de his qui ſui vel alieni juris, l. miles 15. §. defuncto, D. ad l. Juliam de adult.* Abbas *in d. cap. tranſmiſſæ*. Baldus *in l. fin. C. de communi ſervo manumiſſo, & in cap. per litteras, de probat.* Et quamvis Alciatus *regula 3. præſumpt. 37.* exiſtimet non recte deduci ex *dicto §. defuncto*, ut etiam is præſumatur ex marito conceptus, & id ex eo textu tantum effici, ſcilicet judicium adulterii contra matrem inſtitutum non debere nocere filio, eo quod res cum matre, non cum filio acta ſit, *l. 3. §. cauſæ cognitio, D. de Carbon. edict. l. 3. §. penult. D. de jure jurando*, & res inter alios acta alteri præjudicare non debeat: nihilominus adhuc Alciatus putat eam ſententiam eſſe veram, quia partus benignior eſt. Et in re dubia benigniorem partem ſequi non minus honeſtum eſſe, quam tutum, habet regula juris, *l. ex quæ in partes, §. in re dubia, de reg. jur.* ut etiam paulo infra latius dicemus. 2

Hanc concluſionem extende, ut locum habeat, etiamſi uxor apud alium, cum quo commiſceri ſolebat, puerum peperiſſet, ſi tamen in eo loco non invito viro eſſet, & illi ad uxorem aditus frequenter pateret, adhuc enim juſtus mariti filius intelligitur. Extende etiam, quamvis uxor neget ſe eum filium ex viro peperiſſe, adhuc enim ex marito ſuſceptus dicetur. Quia matris profeſſio filio nocere non debet, *l. penult. D. de probationibus*, & utrumque docuit Paleotus *de ſpur. fil. cap. 24.* Menoch. *de arbitr. caſu 59. num. 27.* Alciatus *in dicta præſumpt. 37. nu. 4.* Nihil ergo intereſt, an uxor alterius concubina tantum ſit, an etiam meretrix, & an a viro ſuo diſceſſerit, dummodo maritus ad eam acceſſum habuerit, ita quod ex eo filius poterit concipi, ut docet Covarr. *de matrim. part. 2. d. cap. 8. §. 3. n. 10.* Negari tamen non debet hanc præſumptionem pro filiis admittere probationem in contrarium. Ut ſi conſtet maritum diutius abfuiſſe, quam ex eo filius concipi potuerit, *l. qui filium D. de his qui ſui vel alieni juris*, ſicut Juſtinianus declarat *de filio, qui 11. menſe perfecto poſt mortem viri natus ſit*, *Novella 35.* vel ſi conſtet maritum aliquo vitio, vel morbo laborare, quo impediatur, quo minus generare poſſit *d. l. filium*. Nec enim præſumptio ad impoſſibile trahi poteſt, *cap. quia 10. de præſumpt.* & in rebus certis non eſt conjecturæ locus, *l. continuus 137. de verb. oblig.* Vel ſi probetur, quamvis potuerit accedere ad uxorem apud concubinam retentam, numquam tamen acceſſiſſe, aut eo tempore non acceſſiſſe, in quo poſſet filius concipi & naſci, ut habet deciſio Rotæ apud Farinacium *vol. 1. conſ. deciſ. 27.* Quamvis ergo regulariter filius natus ex muliere uxorata præſumatur filius mariti, patitur tamen plures limitationes, de quibus vide Menoch. *de arbitrar. dicto caſu 89. a n. 24. & a n. 53. & a n. 67.* Maſcard. *de probat. concl. 788. per totum, & concl. 798. n. 2. & concl. 805. per totum.* 3

De ſecundo vero, an ſcilicet omnimoda parentum ignoratio & incertitudo, ut contingit in his, quos vulgo expoſitos vocamus, reddat legitimos, hanc enuntiationem ſtatuo. Ejuſmodi expoſiti vere habendi ſunt pro legitimis, quamvis re ipſa ex illicito coitu natos eſſe contigerit. Hanc concluſionem ex antiquis docent multi, ita ut eam communem eſſe dicat Paleotus, qui 4

illam

illam conſtantiſſime defendit *lib. de ſpur. fil. cap. 63.* ſequitur Sairo *lib. 6. de irregularit. cap. 10. num. 19.* qui dicit eam eſſe veriorem in puncto juris, & Piaſecius *in praxi Epiſcopali, p. 1. c. 1. n. 27.* Menoch. *conſ. 69.* & alii, quos refert Covar. infra citandus. Hujus ſententiæ nonnullæ probationes afferri ſolent, quas omitto, quia non omnino efficaces ſunt. Pro illa ergo primo facere videtur conſtitutio Gregorii XIII. cujus meminerunt Henriquez, & Avila ſtatim citandi, & Sairo *loco citato* in qua conſtituit, ut expoſiti habeantur pro legitimis & puri ſanguinis. Deinde facit hæc ratio. Quia in dubio debet præſumi aliquis legitimus, & in favorem prolis judicari. Ergo expoſiti legitimi cenſendi ſunt. Antecedens ſi oſtendero, planum erit, quod noſtra enunciatione continetur. Illud ergo probatur, tum ex *cap. ex tenore, qui filii ſint legit.* ubi ex bona fide utriuſque, vel alterius conjugis in matrimonio etiam alias nullo favetur proli: tum etiam quia cum alicujus uxor ſui copiam aliis etiam fecit, filius ex ea natus mariti potius, quam adulteri judicatur *d. l. miles*, & docet Decius *conſil. 67.* & diximus ſupra *iſto cap.* tum etiam, quia Innocentius III. *in c. accedens, de purgat. can.* in eo qui ſacris ordinari vult, tunc tantum dicit eſſe neceſſariam ſuorum natalium probationem, cum contrarius de eo rumor circumfertur. Quaſi alias ſemper præſumatur legitimus. Tum etiam, quia illegitimitas vulgo cenſetur infamia facti: in dubio autem aliquem infamem præſumi abhorret a regulis juris, *c. dudum, de præſumpt. & l. merito, D. pro ſocio*. Tum etiam, quia iſti expoſiti, quamvis re ipſa de ſervili conditione eſſent, liberi & ingenui cenſentur favore prolis *c. 1. de infantibus expoſ. & l. nemini, C. de Epiſc. aud. & l. 3. & ultima, de infantibus expoſitis*. Tum denique, quia iſti præſumuntur ex patribus fidelibus nati, & ideo admittuntur ad honores, & officia, & videtur deciſum ab Innocentio III. *in c. cum deputati, de judiciis*. Hujus autem benignioris præſumptionis optima ratio ex jure ipſo deſumitur. Quia cum filium ex concubitu procreari ſit neceſſe, & concubitus ille vel honeſtus debeat eſſe, vel inhoneſtus, illud magis conjiciendum eſt, quod honeſtum fuerit, quam quod inhoneſtum, ut notat Baldus *in l. filium, de his qui ſui*, & conſtat etiam ex argumento textus *in cap. is qui fidem, de ſponſalib.* ubi præſumitur animus maritalis, ne præſumantur conjuges cum peccato copulari. Et ubi in aliquo actu duæ poſſunt ſequi conjecturæ, quarum altera delictum ſignificet, & altera excludat, eligenda ſane potius eſt, quæ vitio careat, ut notat Bart. *in l. non ſolum §. ſed ut D. de oper. novi nunciat.* Ex qua etiam benignitate naſcitur, ut quando ex hominibus quidam ſunt homicidæ, alii vero non, quos Eccleſia diſcernere non poteſt, neminem repellat, ne innocentes cum nocentibus involvat.

5 Sed contra ſententiam iſtam ſenſere alii, hique non pauci. Covarr. 2. *p. de matrim. cap. 8. §. 3. & in Clementina ſi furioſus, p. 1. in principio, nu. 9.* citatis aliis ex antiquis, & Alciatus *lib. 3. de præſumpt. 1. num. 12.* Henriquez *lib. 14. c. 8. §. 10.* Avila *de cenſuris, part. 7. diſp. 3. dub. 9.* Majolus *de irregularitate, lib. 1. cap. 11. nu. 2. & 3.* Hugolinus *de irregularitate, cap. 44. §. 7. n. 2.* Toletus *in ſumm. lib. 1. cap. 58. n. 4.* Quorum potiſſima ratio hæc eſt. Quia licet daretur in caſu dubio nullum præſumendum eſſe illegitimum, attamen hic non ſumus in caſo dubio, potius enim præſumptio eſt, illos eſſe ex copula fornicaria. Quia plerumque iſti exponuntur non legitimi, in obſcuris autem id præſumitur, quod vero ſimilius eſt, & quod plerumque fieri ſolet, *l. 115. de regulis juris, & l. ſicut poſſidetis. C. de probationibus*, & Hugolinus *loco citato* refert, ſe per multos annos, in quibus animarum curam geſſit, numquam vidiſſe expoſitos ex legitimo matrimonio procreatos, ſed tantum ex illicita copula. Sed in primis dico nullam eſſe ejuſmodi præſumptionem contra expoſitos, & Hugolini teſtimonio oppono ego aliud illuſtriſſimi Cardinalis Paleoti, *d. c. 63. n. 4.* qui cum varia ex antiquis hiſtoriis exempla retuliſſet, inquit: *Nos ipſo uſu quotidie experimur multos quandoque rei familiaris inopia, cum ſe victus neceſſaria videant liberis ſuppeditare non poſſe, ſolere illos exponere*. Illam etiam præſumptionem excludit, quod habet Pontifex *in cap. 1. de infantibus expoſ.* parentes, qui filios exponunt, jus patriæ poteſtatis amittere, neque poſſe rurſus eos ut filios vendicare. Quod quidem locum non habet, niſi in parentibus legitimis, cum hi ſoli filios habeant in poteſtate, *§. ſi adverſus, Inſtit. de nuptiis*. Neque obſtat etiam, quod ejuſmodi expoſiti cenſentur eſſe a parentibus infamibus, vel qui per ipſam expoſitionem effecti ſunt infames. Hoc enim nullius momenti eſt. Quia parentum infamia in eo caſu non redundat in filios. Neque obſtat etiam, quod ea hoſpitalia, in quibus expoſiti aluntur,

Baſilii Pontii de Matrim.

ſpuriorum vulgo vocentur. Quia ut optime Baldus *in l. nutritoribus, C. comm. de ſucceſ.* popularis ſermo noſter jus non facit. Neque obſtat denique, quod *in d. c. 1. de infant. expoſit.* illegitimi dicantur, qui nequeunt parentem oſtendere, dico enim in his non deficere jus, ſed probationem, & ipſos vere legitimos eſſe. Taleſque haberi quamvis natales ſuos proprios juſte probare non poſſint.

Ex his facile colliges neque hos expoſitos eſſe in rigore juris irregulares, neque diſpenſatione indigere. 6
Quod probat Sairo *loco citato* ex eo quod in jure non eſt expreſſum, ut iſti ſint irregulares, & non incurritur irregularitas, niſi ſit in jure expreſſum, *cap. is qui, de ſententia excommun. in 6.* Sed nulla hæc ratio eſt. Quia in jure expreſſum eſt illegitimos eſſe irregulares, & quæſtio verſatur, an expoſiti comprehendantur inter illegitimos. Nos autem dicimus non comprehendi propter rationes adductas, & ideo non eſſe irregulares. Neque obſtat, quod nonnulli diſpenſationem petierint, ut teſtatur Piaſecius *loco citato*. Quod enim aliqui ad ſcrupulus evitandos eam petierint, aliis officere non poteſt. Neque obſtat etiam ea regula, *quod in dubiis tutior ſit eligenda*, & tutius videatur ſe reputare pro illegitimo, & diſpenſationem petere. Dico enim in hac parte non eſſe dubium formale, ſed potius præſumptionem in favorem prolis, quam jura offerunt, ut conſtat ex his, quæ pro noſtra ſententia adducta ſunt, & ita non eſt hæc pars minus tuta, ſed de hoc alibi.

CAPUT X.

De aliis modis, quibus origo confirmatur.

SUMMARIUM.

1 *Oblatione Curiæ legitimari filium.*
2 *Obſervatio de Curialibus.*
3 *Quibus modis fieret oblatio Curiæ.*
4 *Accurſius refellitur.*
5 *Legitimatio per adoptionem.*

NE quid, quod ad iſtud argumentum attinet, intactum ſaltem relinquamus, explicandi ſunt alii 1
modi, quibus jure civili confirmatur etiam origo. Legitimus itaque efficitur filius oblatione Curiæ civitatis, unde originem habet, vel ſub qua vicus aut poſſeſſio eſt, unde communiter conſiſtit, vel quæ principatum tenet Provinciæ ejus. Qui legitimandi modus receſſit ab uſu Curiæ, ut loquitur Accurſius, eſt tamen propter cognitionem antiquitatis explicandus.

Cujus rei gratia obſerva Curiam olim municipiis, & 2
civitatibus dictam eſſe communionem eorum, qui conſilio publico præerant. Unde decuriones quidam dictos putarunt, ut ſcriptum eſt *in l. pupillus, §. Decuriones, D. de verborum ſignific.* Quod cum deducerentur coloniæ, eſſent decima pars eorum qui deducerentur. Quæ pars conſilii publici gratia conſcribi ſolita erat. Cæterum poſtea in curia eſſe cœperunt omnes illi, per quos publica munera, & functiones exercentur, inter quos erant etiam decuriones, quaſi ejus Curiæ Senatores. Omnes autem dicti Curiales, *l. Curiales 39. & l. Curiales 47. C. de Decurionibus, lib. 10.* ea vero Curialium conditio fuit, ut qui ſemel Curiæ adſcripti eſſent ab ea recedere, vel ea ſe eximere nequaquam poſſent, adeo, ut ſi ſe ad aliud vitæ genus contuliſſent, per Præſides vel alios magiſtratus ad Curiam revocarentur, & ſuis redderentur functionibus, & publica damna reſarcire cogerentur, *l. Curiales 39. & l. 43. & l. 49. cum ſequenti, C. de Decurionibus, l. ſi quis 12. C. de Epiſcop. & Clericis*, & de his paſſim multa in legibus, & novellis Theod. & aliorum Imperatorum ante Juſtinianum. Ex bonis etiam eorum certa pars certis conditionibus Curiæ debebatur, & extat titulus *in Codice, quando & quibus quarta pars de bonis Decurionis debetur*. Ideo illis denegata facultas alienandi, vel repudiandi hæreditates paternas, vel donationes, ne frauderetur Curia, *l. quoniam, C. de natur. liberis*. Nec vero hac conditione tenebantur ſolæ Curialium perſonæ, ſed etiam liberi, qui ex illis naſcebantur, *d. l. quoniam, & l. 3. in fine, C. eodem*. Ex quo facile perſpicitur eam conditionem Curialium multis de cauſis publice utilem fuiſſe. Unde merito, *in d. l. 3. C. de natur. lib.* dicitur eo facto, ſcilicet, dum liberi dantur addicunturque Curiæ, publicis civitatum commoditatibus conſuli.

Ut ergo ad ea Curialium onera, quæ plures refugiebant, 3

bant, multi luctarentur, hunc legitimationis modum prudenter excogitavit Theodoſius, ut honor & commodum legitimationis, eſſet quaſi illecebra quædam ad ſubeunda æquiore animo ea munera. Sic conſtat *ex Novella 89. §. primus itaque*. Hæc autem oblatio Curiæ uno e tribus fiebat modis. Nam vel pater offerebat Curiæ filium in publico conſeſſu, & datus intelligebatur Curiæ, ſive filius ita a Curia receptus, ut ſtatim alicui muneri adjungeretur, ſive ut oblatio & receptio actis mandaretur, *§. ſi quis igitur, dicta novell. 89.* Illud tamen in hoc modo obſervatum eſt, ut filius non traderetur Curiæ invitus, quo libentius ſua munera peragerет. Solum autem in eo caſu filius invitus adſcribebatur, ſi repertus eſſet aliquam hæreditatem poſſidere a patre profectam *eo titulo, ſi Curiæ vacca ſubiret, d. l. 3. C. de natur. lib.* Secundo ſi filias naturales traderet pater nuptum viris Curialibus, nec enim filiæ adſcribebantur Curiæ: filii autem qui ex illis naſcebantur, Curiæ addicebantur, & munera publica ſubibant *d. l. 3.* Vel denique ipſi filii naturales ſeſe offerebant Curiæ, aut ex voluntate patris, aut etiam ultro & ſponte, ut ex citatis legibus conſtat. Habebat autem locum ea diſpoſitio tantum in filiis naturalibus, non in aliis.

4 Ex his colliges non recte Accorſium, *ſ. alt. Inſt. de nupt.* aſſeruiſſe idem juris eſſe ſi patres filios in Principis obſequium dederint. Nulla enim ejuſmodi conditio eſt, nulla ſubeundi muneris neceſſitas, neque in perpetuitate conditionis, neque in bonorum ſucceſſione, qualem eſſe diximus in his, qui Curiæ offerebantur.

5 Denique olim alius erat legitimandi modus, ſcilicet, adoptio, ut conſtat *ex Inſtitut. eod. tit. & l. jubemus, C. de natur. lib.* Sed ſublatus a Juſtiniano eſt *l. 7. eodem, & novel. 89.* Item ſi pater liberos ſuos naturales vocat in teſtamento, ſive inſtrumento publico privatam habente ſubſcriptionem trium teſtium, non adjiciendo tamen, quod naturales ſint, *novella 89. & 117.* Omitto etiam extingui illegitimitatem per ingreſſum in religionem, quia illa tantum eſt diſpenſatio quædam, & in ordine ad determinatos effectus, ut alibi dicendum eſt.

CAPUT XI.

De effectu legitimationis.

S U M M A R I U M.

1 *De quo agendum.*
2 *Legitimatos per ſubſequens matrimonium vere eſſe legitimos.*
3 *Per omnia æquiparantur legitimis.*
4 *Capaces eorum, quæ in ſtatutis conceduntur legitimis.*
5 *Habiles eſſe ad ordines, & beneficia quæcumque.*
6 *Habiles eſſe ad ſuccedendum patri in hæreditate.*
7 *Admitti etiam ad feuda, & primogenia.*
8 *Filius ſuſceptus ex concubina, etiamſi poſtea ex alia ſuſcipiantur liberi conſtante matrimonio, ſi legitimus poſtea eſt præferendus, quamvis aliqui negent, & num. 9.*
10 *Succedit filius legitimatus per ſubſequens in majoratu ad quem vocantur filii nati ex legitimo matrimonio.*
11 *Idem dicendum, etiamſi in odium ſubſtituti contrahat matrimonium ad legitimandum aliquem.*
12 *Eodem modo judicandum de filiis putativis naturalibus.*
13 *Quid dicendum de legitimato per reſcriptum. Quæ diſcrimina inter utramque legitimationem quo ad effectum ſuccedendi.*

1 PRimum agemus de effectu legitimationis ex ſubſequenti matrimonio, deinde de effectu legitimationis per reſcriptum Principis.

2 Sed quod ad primum attinet, ante omnia conſtituendum eſt legitimatos per ſubſequens matrimonium vere eſſe legitimos, & non tantum pro legitimis haberi, ut docet Panormitanus *in d. cap. tanta*. Quam eſſe communem ſententiam teſtatur Covarr. *d. cap. 8. §. 2. n. 20. & 21.* & ſequitur Azor *d. lib. 2. cap. 13. qu. 6.* & Caniſius *in d. cap. tanta*. Neque obſtat quod *in d. cap. tanta*, dicitur, *legitimi habeantur*, ut enim recte docet Panormitanus, verbum iſtud poſitum ab eo, qui poteſtatem habet, rei veritatem continet juxta doctrinam Bart. dicentis idem eſſe ſi ſtatutum dixerit *habeantur pro civibus, ac ſiat cives ex l. ſi is qui pro emptore, D. de uſucap. & l. ſi maritus, D. ad l. Jul. de adulter.*

Huc ſuppoſito certa regula eſto: Filii legitimati ſub- 3
ſequentibus nuptiis per omnia æquiparantur filiis legitimis natis ex legitimo matrimonio. Communis ſententia quam cum aliis docet Covarruv. *d. cap. 8. §. 2. a num. 21.* Molina *lib. 3. de primogen. cap. 1. a num. 6.* Julius Clarus *lib. 3. ſentent. §. feudum, quæſt. 82. verſ. item quæro.* Alter Molina *tom. 1. de juſtitia, tract. 2. diſput. 372. num. 6.* Joſephus de Raſt. *lib. 2. comment. in l. cum divus, cap. 16. num. 7.* unde hujuſmodi filii legitimi in jure appellantur, *§. ſi quis igitur auth. quib. mod. natur. effic. ſui & §. 1. auth. quibus mod. effic. legit. & l. nuper, & l. cum quis §. ultimo, C. de natural. lib.* & facit etiam textus *in d. c. tanta* ibi, *Poſt contractum matrimonium legitimi habeantur.*

Ex qua regula colligitur primo legitimatum per ſub- 4
ſequens matrimonium capacem eſſe eorum omnium, quæ in ſtatutis municipalibus conceduntur abſolute legitimis, ut docet Covarr. *§. 2. cit. n. 25.* & Azor, *d. lib. 2. c. 13. qu. 14.* qui dicunt eſſe communem, quamvis alii contra ſentiant. Nam & hi omnino legitimi comprehenduntur, ut dictum eſt.

Secundo colligitur legitimatum per ſubſequens ma- 5
trimonium habilem eſſe ipſo facto ad omnia munera Eccleſiaſtica, ſive ordines, ſive beneficia, etiam Epiſcopatum, & honores, & dignitates Eccleſiaſticas abſque ulla alia diſpenſatione, non ſecus ac ſi poſt contractum matrimonium natus eſſet. Molina *diſp. citat. num. 6.* Azor *a cap. 13. quæſt. 4.* Quod adeo verum eſt, ut ſi ante contractum matrimonium inter parentes promoveatur ad ordines ſine diſpenſatione, & poſtea parentes contrahant, eo ipſo ſine ulla diſpenſatione poſſit & in ſuſceptis miniſtrare, & ad ſuperiores aſcendere. Nam irregularitas illegitimi aufertur per ſubſequens matrimonium, ſicut & irregularitas ex defectu ætatis per lapſum temporis, ex promotione autem ad ordines ſine diſpenſatione non incurrit novam irregularitatem, ſed tantum peccavit mortaliter. Sic docet Sayro *lib. 6. cap. 10. num. 30.* Quamvis oppoſitum ſentiat Piaſecius cum Vivaldo *part. 1. cap. 1. num. 27. ſublimitari etiam debet.* Quæ vera ſunt adhuc extante conſtitutione Sixti V. contra illegitimos, ut ipſe declaravit in 2. quæ incipit, *ad Romanum ſpectat Pontificem*, ibi, *declaramus illegitime natos.* Admittuntur etiam ad emphyteuſim Eccleſiaſticam quam pater habuerat, Covarr. *loco cit. num. 23.* Paleotus *lib. de ſpuriis filiis, cap. 31. num. 3.*

Tertio colligitur legitimatum per ſubſequens matri- 6
monium habilem etiam eſſe ad ſuccedendum patri in hæreditate, & legitima portione, ſicut alios legitimos ob eamdem rationem. Quod ſi quæras an id etiam habeat verum ſtante jure civili, quo non legitimantur per matrimonium, niſi ſolum naturales liberi, hoc eſt, qui domi ex concubina nati ſunt, ut dixi ſupra *cap. 1.* Et quamvis nonnulli id affirment, quia cum iſti ſoli legitimentur a jure civili, alii vero non, videtur hos ad ſucceſſionem hæreditatum admitti non debere, cum ſucceſſio jure civili introducta ſit, quod docet Ferdinandus Vaſquez *controverſ. illuſtr. lib. 6. cap. 41.* cum aliis quos refert Covarr. *d. §. 2. n. 8.* At verius eſt etiam in foro Cæſaris legitimos cenſendos eſſe, cum matrimonium jure Pontificio judicetur, non civili. Cui conſequens eſt ut ſucceſſio hæreditaria ex matrimonio dependens ad omnes legitimos per matrimonium indiſtincte pertineat. Si enim filii, & hæredes, ut loquitur Paulus *ad Romanos 8.* docet Covarr. cum aliis *d. §. 2. n. 8.* & Caniſius *in d. cap. tanta pag. mihi 349.* Neque obſtat quod ſucceſſio hæreditaria inducta ſit jure civili, id enim habebit locum, quando prohibente jure civili contrahitur matrimonium; tunc enim non erit locus patriæ poteſtati, neque ſucceſſioni hæreditariæ, neque aliis, quæ juris civilis ſunt. At vero cum matrimonium apud Chriſtianos æſtimetur jure Pontificio, etiam in foro civili, neceſſe eſt; ut ex matrimonio eo jure contracto ſequantur illi effectus, qui ex matrimonio legitime contracto, ſequi ſolent.

Quarto colligitur legitimatum per ſubſequens matri- 7
monium etiam admitti ad feudalia, & primogenia. Covarruv. *ibid. numer. 27.* Azor *d. quæſt. 14.* Neque obſtat quod *c. 1. §. naturales in libris feudorum*; habetur, naturales & non legitimos ad feuda non admitti, id enim intelligendum de legitimis ex beneficio Principis. Diſtinctionem enim Baldi de filiis abſolute vocatis legitimis, vel natis ex legitimo matrimonio infra rejiciemus. Præterea ſicut nativitate filii legitimi donatio a parente facta revocatur: ita etiam revocatur legitimatione filii per ſubſequens matrimonium. Eadem ratione excludit etiam ſubſtitutum patri vel matri ſub ea conditione, *ſi ſine liberis legitimis deceſſerit*. Præponuntur etiam filiis natis ex eo matrimonio, & ex

alio

Digitized by Google

alio poſteriori, tamquam majores natu ad ſucceſſionem in majoratu. Quæ omnia docent Doctores citati Covarr. Azor, uterque Molina *locis citatis*, & confirmantur hæc omnia ex *l. cum quis, C. de naturalibus liberis*, §. *ultimo*.

8 Sed circa hæc inquiritur primo. Quid dicendum ſit, ſi poſt filium ſuſceptum ex concubina contrahat aliquis matrimonium cum alia, ex qua etiam liberos ſuſcipiat, eaque defuncta rurſus ineat matrimonium cum concubina, an filius ex illa ſuſceptus, qui per ſubſequens matrimonium legitimatur præferendus ſit filiis natu minoribus natis ex primo legitimo matrimonio? Negant nonnulli, Molina *lib. 3. de primog. cap. 1, n. 7.* Tiraquellus *de primog. q. 34. n. 5.* citatis innumeris, & Azor *lib. 2. tit. c. 13. q. 15.* Quorum potiſſima ratio eſt, quia nati ex primo matrimonio ſunt prius legitimi, atque adeo prius illis quæſitum eſt jus ad majoratum, quod per legitimationem ſequentem tolli non debet.

9 Oppoſitam ſententiam tenet Covarr. *in d. §. 2. nu. 35.* Caniſius *in d. cap. tanta, pag. mihi 353.* & multum probabilitatis habere videtur, imo & forſan de rigore juris verior eſt. Si enim ea legitimatio locum habet, quia fictione juris retrotrahitur matrimonium, ad tempus ſuſcepti filii, ut ſæpe jam diximus, ſi in illud tempus rejiceretur matrimonium, ita ut eo tempore exiſtimetur contractum, eſſet certe ille legitimatus primogenitus & legitimus, & ex conſequenti illi deberetur primogenium. Non ſecus ac ſi filius primogenitus defunctus iterum reſurgeret, illi certe deberetur primogenium. Neque obeſt, quod jam fuerit quæſitum jus nato ex legitimo matrimonio, id enim jus ſemper intelligitur ſub ea conditione, niſi potius jus oriatur. Sic exemplo filii majoris reſurgentis explicari poteſt, qui auferret etiam filio ſecundogenito jus per ejus mortem quæſitam, illius etiam præjudicii nullam habendam eſſe rationem convincit etiam præjudicium, quod quoad rum ad legitimas portiones ſequitur filiis natis ex legitimo matrimonio per legitimationem eorum, qui antea nati fuerant. Sicut ergo in hoc caſu nulla ratio habetur ejus præjudicii, ita neque in præſenti ſpecie habenda ulla ratio eſt. Primam tamen ſententiam video eſſe communiter receptam, quamvis ego ab hac ſecunda neque in judicando, neque conſulendo recederem.

10 Secundo inquiritur, an ſi majoratus ita inſtitutus ſit, ut ſuccedant in eo filii legitimi, & nati ex legitimo matrimonio, cenſeantur excludi legitimati per ſubſequens matrimonium. In primis excludi poſſe expreſſa voluntate inſtituentis certum eſt, & in eo conveniunt omnes, cum ea diſpoſitio ex libera illius voluntate pendeat. An autem quando non conſtat de expreſſa voluntate inſtituentis, cenſeantur illis verbis excluſi, gravis dubitatio eſt, & tam affirmantem, quam negantem partem ſequuntur multi, & de ea quæſtione agit late Molina *de primog. lib. 3. cap. 1. n. 10.* Covarr. *in d. cap. 8. §. 2. n. 25. & 30.* Julius Clarus *d. §. feudum, verſ. ultimo*, & latiſſime omnium Joſephus de Ruſt. *d. lib. 2. cap. 16.* cum quibus affirmandum eſt ſuccedere, & ex conſequenti filium legitimatum excludere minorem natu qui ex legitimo matrimonio cum eadem matre natus eſt, & excludere etiam ſubſtitutum ita inſtitutum *ſi deceſſerit ſine liberis legitimis, & natis ex legitimo matrimonio*. Multa pro hac ſententia adducunt Doctores citati, mihi præ cæteris illud fundamentum probatur. Quia in jure legitimati ex ſubſequenti matrimonio æquiparantur filiis natis ex legitimo matrimonio, & facit textus *in cap. cum in cunctis, de electione*, juncto textu *in cap. innotuit, eodem*. Plures pro hac ſententia refert & ſequitur Nicolaus Garcia *d. part. 7. c. 2. n. 44.*

11 Tertio inquiri ſolet, utrum ſi quis in odium ſubſtituti matrimonium contrahat, ut illum excludat, an filii ita legitimati ſint præponendi in ea ſucceſſione. Et quamvis nonnulli negent, verius tamen eſt excludi, etiamſi legitimet in odium tertii. Docet Menchaca *3. lib. controv. c. 4. n. 5.* Sarmiento *lib. 1. ſelect. cap. 6.* & alii plures: is enim, etiamſi peccet propter odium erga ſubſtitutum, attamen utitur jure ſuo, matrimonium contrahendo. Qui autem jure ſuo utitur, nequaquam cenſendus eſt fraudem committere, injuriam inferre, vel dolo facere, ut habet juris regula.

12 Hæc omnia, quæ dicta ſunt de filiis legitimatis per ſubſequens matrimonium, extende etiam, quamvis ſi hi fuerint naturales putative, cum illi etiam legitimi efficiantur per ſubſequens matrimonium, juxta dicta ſupra *cap. 1.* Quare immerito eos a ſucceſſione majoratus excludit Molina *lib. 3. c. 1. n. 11.* Neque obſtat ejus ratio, quod ſcilicet, quando ille filius ſuſceptus eſt, dabatur opera rei illicitæ, & ideo non profuit parentibus ignorantia impedimenti. Sequeretur enim ex ea ratione nullum legitimari. Quia etiam in ea conjunctione datur opera rei illicitæ, illicitus enim eſt omnis concubitus extra conjugium. Tum etiam, quia ea doctrina, quæ docet ignorantiam non excuſare etiam invincibilem, cum datur opera rei illicitæ, neque firmum fundamentum, neque vera eſt, ut oſtendi in commentario de privilegio canonis, hoc eſt, *lib. 3. de ordine, & auxenti*. Extende rurſus ea omnia ad legitimatum per ſubſequens matrimonium putativum, ut recte docet idem Molina *ibid. n. 15.* citatis multis.

De legitimato vero per reſcriptum Principis idem affirmandum eſt, atque de filiis legitimatis per ſubſequens matrimonium quantum ad hoc, ut ſuccedant in bonis parentis, & aliorum conſanguineorum, tam ex teſtamento, quam ab inteſtato, ſervatis tamen in reſcripto conditionibus; quas ſervandas eſſe diximus ſupra *c. 7.* Sunt tamen adhuc nonnulla diſcrimina inter legitimatum per reſcriptum Principis, & per ſubſequens matrimonium. In primis quia legitimatus per reſcriptum *de poteſtate ordinaria*, non poteſt ſuccedere in majoratu, cujus bona vinculo ſubjecta ſunt, ſive ille majoratus inſtitutus ſit ſecundum jus commune, ſive ſpeciali privilegio Principis, ſive in eo majoratu appoſita ſit clauſula, *ſi ſine liberis legitimis deceſſerit, aut ſine filiis natis ex legitimo matrimonio*. Quæ omnia late, & recte Molina Theologus *tom. 1. de juſtitia, tract. 2. diſp. 174.* Adde Caniſium *in cap. per venerabilem, pag. mihi 372. & ſequenti*. Cum enim legitimatio per reſcriptum Principis ſit quædam diſpenſatio contra jus commune, reſtringenda eſt *regula odia, de reg. jur. in 6.* & iniquum eſſet a Principe beneficium concedi in præjudicium eorum, qui in primogenio ſucceſſuri erant, *l. nec avus 4. C. de emancip. liber.* ubi præclare inquiunt Imperatores Diocletianus, & Maximian. *Neque in cujuſque injuriam beneficia tribuere moris eſt noſtri*. Et reſcripta ita accipienda ſunt, ne lædant alium, *l. reſcripta 7. C. de precib. imper. offer.* In eadem ſententia eſt alter Molina *lib. 3. c. 4.* per plures numeros. Dixi de poteſtate ordinaria, nam ſi uti vellet abſoluta poteſtate, poſſet Princeps legitimare aliquem, etiam cum alieno incommodo, *l. 2. §. ſi quis a Principe, D. ne quid in loco publ.* Quod tamen non facile ſolet facere *l. 2. D. de natalib. reſtituendis* parendum tamen ſi fecerit, cum de ejus poteſtate diſputare inſtar ſacrilegii ſit, *l. 2. C. de crimine ſacrileg.* hoc eſt, ut Salicetus interpretatur, crimen ſacrilegii eſt improbare, quod princeps fecit. Quæ ſententia communis eſt. & vide Rotæ deciſionum apud Farinacium 2. *p deciſ. 626. nu. 3.* ubi Gregorius XIII. omnino reſtituit natalibus ac ſi ex vero matrimonio, non ficto natus eſſet. Vide etiam apud Seraphinum *deciſ. 45. 67. 325. 340.* ex quibus conſtat poſſe legitimari per reſcriptum etiam ad feuda, & etiam cum præjudicio fœminarum vocatarum poſt maſculos, cum earum jus non auferatur, ſed differatur, remoto impedimento legitimati, quod jure ſuo idem potuit princeps præſtare. Opus tamen eſt in ea ſpecie clauſula derogatoria, *non obſtante*, vel ex clauſula, *plenitudinis poteſtatis*, ut jam ſupra dictum eſt. Deinde legitimatus per reſcriptum principis meliorari a parente non potuit, neque in eo primogenium inſtituere, ſi habeat alios filios legitimos. Quia non poſſunt parentes filiis ſic legitimatis relinquere, niſi tantum quantum uni ex filiis ex legitimo matrimonio ſuſceptis, cui minima portio relicta eſt, §. *& quoniam vovit, Auth. Quibus modis natur. effic. ſui*. Quas leges, quamvis loquentes in legitimatis ex principis reſcripto procedere docent Decius *conſ. 393. n. 2.* Tiraquellus *de primog. c. 34. n. 50.* & qui eos ac plures alios refert & ſequitur Molina *lib. 2. de primog. c. 11. nu. 18. cum ſeqq.* Quod potiori ratione aſſerendum eſt inſpecto jure noſtro *in l. 10. tit. 8. lib. 5. compil.* Qua cautum eſt legitimatos per reſcriptum Principis non poſſe ſuccedere parentibus, niſi in quinta bonorum ſuorum parte. Quod ſi pater non habeat filios, ſive deſcendentes legitimos, nihil obſtat quominus pater poſſit in ejus perſona primogenium inſtituere, vel illi relinquere ſuorum bonorum partem quam voluerit. Quod ad honores autem & nobilitatem pertinet ejuſmodi legitimatis aditus patet, ut recte Paluotus *lib. de ſpuriis filiis, c. 62.* Quis enim jure dubitet, cum hæc differentia orta ſit ex humano jure. Verum eſt jure Pontificio Sixti V. legitimatis per reſcriptum Principis in religionum ingredientibus præcluſum eſſe aditum ad honores & dignitates, ut expreſſit in ſecunda conſtitutione contra illegitimos. Sed jam ea conſtitutio ad terminos juris communis reducta per Greg. XIV. 13

LIBER DUODECIMUS.

DE SPONSALIBUS.

DIſtulimus in hunc locum tractationem de ſponſalibus, cum tamen alii de illis primo loco differant, quia multa ex his, quæ de ſponſalibus dicenda erant, explicari commodius poterant, cum de matrimonio eſſet ſermo, & ne in ipſo operis veſtibulo ea omnia diceremus. Quare de ſponſalibus illa nunc dicemus, quæ illis peculiaria ſunt, attingentes tantum, quæ communia cum matrimonio, & libros & capita indicantes, in quibus illa diſputata ſunt. De ſponſalibus autem explicabimus primo quid ſint, & quæ requirantur ut valeant, & de eorum obligatione. Deinde de illis, cum advenit conditio, vel juramentum. Poſtea quibus ex cauſis diſſolvantur. Denique de pœna, quæ in illis apponi ſolet.

CAPUT PRIMUM.

Quid ſint ſponſalia.

SUMMARIUM.

1 *Sponſalia unde dicta.*
2 *Variæ ſignificationis eſſe.*
3 *In dubio* ſponſæ *nomine intelligi ſponſam de futuro.*
4 *Sponſalium definitio.*

1 SPonſalia ab ſpondendo dicta Florentinus ſcribit, *l. 1. de ſponſal.* Spondebant enim majores, ſibique ſtipulabantur lutoras uxores Ulpiano Auctore *l. 2. de ſponſal.* Sponſio enim non ſimplicem in jure promiſſionem ſignificat, ſed ad ſtipulationem refertur, *l. ſponſio, de verborum ſignificatione.* Quamvis enim *ſtipulari, & ſpondere* diverſa ſint, *l. 1. de duobus reis*, tamen tota illa conceptio verborum, quæ conſtat ex ſtipulatione & ſponſione, id eſt, interrogatione & promiſſione, modo *ſtipulatio*, modo *ſponſio* appellatur. Unde Servius apud Aulum Gellium *lib. 4. cap. 4.* qui uxorem inquit, ducturus erat ab eo unde ducenda erat ſtipulatur eam in matrimonium ductum iri, qui daturus erat, & idem ſpondebat, & is contractus ſtipulationum, ſponſionumque dicebatur ſponſalia. Hinc quæ promiſſa erat ſponſa appellabatur, qui ſpoponderat ducturam, ſponſus. Præcedebant ſponſalia matrimonium, ne, ut inquit Auguſtinus *lib. 8. confeſſ. capit. 3.* viles habeant uxores ſtatim mariti datas, quas ſponſi non ſuſpirabant dilatas, & habetur *can. inſtitutum eſt 27. quæſt. 2.* Miſum enim auget charitatis & amoris deſiderium ejus rei, quam appetas, dilatio.

2 Sponſalium autem vox non unius ſignificationis eſt. Nam & ſponſalia, dicuntur contractus iſte promiſſorius prævius matrimonio. Sponſalia etiam dicuntur munera, quæ a ſponſis ſponſæ dantur *in rubric. & l. 1. C. ſi Rector Provinciæ ſponſalia dederit, C. Theodoſian.* Matrimonium quoque ipſum ſponſalia vocari ſolere docet Covarruv. *1. part. de matrim. c. 1. num. 3. & 4.* Dubitabat autem Gabriel Vaſquez *diſp. 4. de matrim.* an hæc acceptatio ſponſalium pro matrimonio ſit aliquando in jure uſitata, nullumque putat eſſe textum, unde colligatur in ea ſignificatione uſurpari. In jure quidem civili non legi, at in jure Pontificio extat inter alios textus *in cap. 13. de præſumpt.* ibi, *ſed ſolutis ſponſalibus ſeparentur*, cum tamen ageretur de matrimonio de præſenti. Præceſſerat enim initio capitis de juvene, qui in ſponſam per verba de præſenti conſenſerat. Illud frequentiſſimum tam in jure civili, quam Pontificio ſponſam, & ſponſum dici tam de præſenti, quam de futuro. Quamvis nomen uxoris numquam dicatur niſi de ſponſa de præſenti, & cognita, ut monet *ibidem* Covarr. Neque oppoſitum convincitur ex *cap. juvenis, de ſponſal.* Ideo enim ea puella uxor, & conjux appellatur, quia licet revera conjux non fuerit, attamen quia juvenis domum eam traduxit, & cum ea verum conjugium contrahere attentavit, ideo conjux appellatur a Pontifice, ſicut *Geneſis 29.* quæ deſponſata erat, uxor appellatur, non pro eo tempore, quo nondum contractum erat conjugium, ſed anticipate pro futuro, in quo contrahendum erat.

Ex qua doctrina colligit Covarruv. cum aliud non conſtat vel ex intentione loquentis vel teſtantis, quoties nomen ſponſi, & uxoris reperitur, & dubia eſt intentio, ſponſi nomine intelligenda eſt perſona de futuro, uxoris vero de præſenti. Quia in dubio animi loquentis debemus intelligere verba juxta communem modum. Eam autem doctrinam, quam prudenter ſatis tradit Covarruvias, Thomas Sanchez limitari vult, ut etiam nomen uxoris, & ſponſi in favorabilibus in lata ſignificatione accipiatur, contra vero quando res ſunt odioſæ. Sed neque ea doctrina Sanctii poteſt eſſe in univerſum vera, ita ut non ſubjaceat moderationi, quam adhibuit Covarruvias: placet enim mihi quod docte Duarenus animadvertit ad titulum *ſoluto matrimonio, de ſponſal. ſ. 3.* nihil periculoſius eſſe in jure, quam per univerſas theſes aliquid definire, fallaces enim hujuſmodi regulæ, & fere nihil firmi habent. 3

Sponſalia autem in prima ſignificatione ſumpta ſic definit Florentinus *in d. l. 1. Sponſalia ſunt mentio & repromiſſio futurarum nuptiarum.* Quam fere definitionem probant juris Canonici interpretes *in c. noſtrates 31. qu. 5.* & Theologi cum Magiſtro *in 4. diſt. 27. & 28.* Licet explicatior videtur ea, qua utitur Valentia *diſp. 10. generali, quæſt. 2. punct. 1.* Toletus *lib. 7. cap. 2. ſponſalia ſunt mutua promiſſio futuri matrimonii ſigno aliquo ſenſibili expreſſa.* Qua definitione docetur primo non quamcumque promiſſionem ad ſponſalia ſufficere, ſed mutuam, quæ appellatur a J. C. repromiſſio. Unde ſi unus promitteret matrimonium, & alter non repromitteret, tacite, vel expreſſe, ſponſalia non eſſent, quamvis admitteremus poſſe etiam eſſe obligationem non mutuam ad matrimonium futurum, de quo poſtea *cap. 4.* Similiter neceſſarium eſt hanc promiſſionem innoteſcere contrahentibus aliquo ſigno ſenſibili, alias non poſſet eſſe mutua. Nec enim repromittet ille, cui nota non eſt promiſſio alterius. Dicitur etiam *futurarum nuptiarum*, ut inde conſpicias differentiam inter matrimonium & ſponſalia. Aliud enim eſt nuptias contrahere, aliud vero ad nuptias contrahendas ſe obligare, ſicut multum diſtant mutuam pecuniam dare, aut promittere ſe daturum, *l. ſi pœnam, de verborum obligatione.* Sed jam oportet ut circa ſingulas definitionis partes multa examinemus. 4

CAPUT II.

In ſponſalibus ſufficere conſenſum fictum.

SUMMARIUM.

1 *Promiſſionem ſine animo promittendi eſſe non poſſe.*
2 *In quo conſiſtat promiſſio, & quomodo differat a propoſito.*
3 *Promiſſionem inter homines conſiſtere in verbis.*
4 *Ex his probatur quod dictum eſt.*
5 *Status quæſtionis explicantur.*
6 *Ex promiſſione ſine animo ſe obligandi, & cum animo*

Digitized by Google

mo promittendi nullam obligationem oriri quidam dicant.
7 *Oppoſita ſententia verior probatur.*
8 *Objectionibus ſatis fit.*

1 QUid res haberet in matrimonio, & aliis contractibus de præſenti, diximus ſupra *lib. 2. c. 4.* Quid autem dicendum eſſet in ſponſalibus, & promiſſionibus, huc remiſimus diſputandum, de quo agit Thomas Sanchez *lib. 1. de matrimonio, diſp. 9. 10. & 11.* Sed antequam ad hujus quæſtionis examen accedamus, diſcutienda prius nonnulla ſunt, quæ ab illo Doctore ſupponuntur ut certa. Supponit *diſp. 9. nu. 3.* poſſe eſſe promiſſionem voluntariam, non ſolum ſine animo ſe obligandi, ſed etiam ſine animo promittendi, quæ ore tenus promiſſio ſit, atque ideo nullius momenti, cum non ſit promiſſio, ſed promiſſionis fictio. Hoc autem quod apud hunc auctorem indubitatum eſt, mihi omnino falſum videtur, ut optime oſtendit Gabriel Vaſquez *diſp. 6. de matrimon. c. 2. nu. 13.* ex quo nonnulla ad hujus rei confirmationem delibabo. Videtur igitur non minus falſum quam ſi quis diceret hominem velle verba infamatoria proferre coram multis ſine animo detrahendi, aut poſſe lethaliter ferire exterius ſine animo feriendi, aut poſſe rem exterius alicui tradere accepto pretio ſine animo vendendi, vel tradendi: id quod ita eſſe conſtabit, ſi promiſſionis naturam attendamus.

2 Promiſſio igitur valde differt a propoſito aliquid faciendi. Propoſitum enim eſt actus voluntatis, at vero promiſſio eſt actus intellectus, cum in promiſſione ſit veritas, quæ ſolum eſt in intellectu, ſicut in non adimplenda promiſſione falſitas & infidelitas eſt. Quare promiſſio ſive fiat homini vel Deo non eſt quidem affirmatio propoſiti aliquid faciendi in futurum. Ea enim ſolum affert quandam manifeſtatio propoſiti, quod habet, & ejus veritas non conſiſteret in adimpletione, ſed in eo quod quando affirmat ſe velle id facere in futurum, revera id ſit voluntatis propoſitum. Eſt ergo promiſſio affirmatio quædam alicujus rei in futurum faciendæ, inſinuata ei, in cujus gratiam, utilitatem, vel obſequium ter facienda eſt. Eſt quidem affirmatio intellectus, quæ ita in promiſſione humana neceſſaria ſunt, ut aliter fieri non poſſit, ut infra dicam. Dixi *rei in futurum faciendæ*. Quia promiſſio & fidelitas, quæ in promiſſione conſiſtit, reſpicit futurum, ſicut infidelitas. Cujus evidens ſignum eſt, quod ſi quis dicat ſe habere propoſitum faciendi aliquid die craſtina, & non habeat, mendax erit contra veritatem de præſenti, ſi tamen voluntate mutata impleat, non erit infidelis. Debet etiam promiſſio eſſe inſinuata ei cui fit: nam ſi non innoteſcat illi, nondum eſt mea fides adſtricta, neque infidelis ero ſi non impleam, fidelitas enim eſt virtus ad alterum, ſicut juſtitia. Quare innoteſcat illi neceſſe eſt, nec ſatis eſt ſi innoteſcat alteri. Addidi *in gratiam, obſequium, vel utilitatem ejus, cui fit promiſſio*. Quia alias non diceretur promiſſio, neque adſtringi fides promiſſionis, ſed tantum declarari propoſitum. Ut ſi quis diceret Petro, & aſſeveraret ſe craſtina die lecturum Theologiam, ſi ad eum nihil pertineret, non eſſet promiſſio, neque fides adſtricta; ut plane conſtat. Requirit ergo promiſſionis natura, ut ſit de re utili, vel in obſequium & gratiam ejus, cui promiſſio fit. Ex quo optima ratione deduximus ſupra *lib. 3.* promiſſionem metu extortam nullam obligationem parere, quam differentiam noviſſime reperio apud Ludovicum Turrianum *tom. 2. in 2. 2. diſp. 55. dub. 5. n. 9.* Et quidem hanc ſententiam plane ſupponit Soto *in 4. diſt. 20. quæſt. 2. art. 1. §. item tertio*, dum dicit promiſſionem pœnitentia de implenda pœnitentia factam confeſſori non obligare, niſi confeſſarius haberet poteſtatem illum obligandi ad pœnitentiam impoſitam: Quia ea pœnitentia non eſt in utilitatem confeſſarii.

3 Deinde obſervandum eſt promiſſionem, ſi Deo fiat, intellectu tantum fieri poſſe: Deo enim corde ipſo loqui poſſumus: at vero ſi fiat homini, neceſſario ad promiſſionem requiri verba, aut ſigna externa, quæ indicent alteri affirmationem illam, & quæ alter percipiat. Unde nequaquam promiſſionem eſſe poſſe mere internam inconctanter aſſerimus, in quo etiam deceptus videtur Thomas Sanchez. Et quidem promiſſionem inter homines non niſi per verba fieri poſſe docet D. Thomas *2. 2. quæſt. 2. art. 1. in corpore*. Abulenſis *cap. 9. Numer. quæſt. 44.* Soto in eam magis inclinat *lib. 3. de juſtitia, quæſt. 5. art. 3.* Tabiena *verb. votum 1. in principio, & n. 5.* poſt ſecundam concluſionem, Leſſius *lib. 2. de virtut. cap. 47. dubitat. 5. & 6.* & alii non pauci Recentiores, quibus noviſſime accedit Turrianus *d. tom. 2. diſput. 64. dub. 19.* Cujus ratio

Baſilii Pontii de Matrim.

deſumitur ex dictis. Quia promiſſio cum non ſit tantum propoſitum aliquid faciendi, ſed enuntiatio rei futuræ, ut dictum eſt, neceſſaria verba ſunt, quia veritas non reperitur in voluntate & affectu, ſed in intellectu dicente vel verbo, vel ſigno ſenſibili explicante. Cumque promiſſionis obligatio pertineat ad veritatem, eſt enim fidelitas, quæ eſt virtus, quæ ſecundum Auguſtinum *lib. de mendacio, cap. 20. & epiſt. 29.* ex eo dicitur, quia per eam fiunt dicta, & promiſſio atque fidelitas ſit virtus ad alterum, neceſſarium eſt, ut promiſſio inter homines non niſi cum ſigno ſenſibili eſſe poſſit, ſolo enim intellectu cum eo loqui non valemus. Homini ergo promittere nihil aliud eſt, quam ſic loqui & enuntiare, ut ſupra explicatum eſt.

Ex his jam facile intelligitur id, quod initio dicebamus, nequaquam fieri poſſe ut quis velit libere alteri exterius promittere ſine voluntate promittendi. 4
Cum enim promiſſio hominis conſiſtat in verbis, aut ſignis, quibus exterius affirmat alicui ſe aliquid facturum futuro tempore in utilitatem ipſius, & qui hujuſmodi verba profert voluntarie, & libere, non poſſit non velle proferre, & eo modo enuntiare, fit ut non poſſit non velle promittere, cum promittere ſit eo modo loqui, ut dictum eſt, neque aliud aſſignari poſſit, in quo conſiſtat natura promiſſionis. Nec enim poteſt ad promiſſionis rationem pertinere propoſitum faciendi, quod promittitur, tum quia propoſitum, & promiſſio valde inter ſe differunt, ut jam dixi: tum etiam, quia promiſſio non eſt affirmatio propoſiti, ſed rei in futurum faciendæ. Tum etiam quia poteſt quis promittere ſine propoſito implendi, ut notum eſt. Quod ſi D. Thomas *2. 2. q. 88. art. 1.* dicit, votum procedere ex propoſito, id intelligendum eſt regulariter, & in eo qui debite, & honeſte vovet.

His ergo rejectis, ut ad rem magis accedamus, non 5
vertimus in dubium, cum is qui promiſit, animum ſe obligandi habuit, non tamen implendi promiſſum, aut quando is qui promiſit non habuit explicite animum ſe obligandi, habuit tamen cognitionem promiſſionis, & ejus naturæ. Nec etiam quando tempore promiſſionis adfuit expreſſa voluntas ſe obligandi, licet ſtatim facta promiſſione pœniteat. Planum enim eſt in his omnibus promittentem obligari ratione promiſſionis ad implendum, & promiſſionem valere, ac obligationem inducere. Eadem autem, quæ in promiſſione certa eſſe diximus, certa etiam ſunt in quovis alio contractu, ut dixi libro ſecundo. Solum ergo vocamus in dubium, an promiſſionis contractus ſine animo ſe obligandi vero, ſed tantum ficto, obliget promittentem revera, vel liber ſit a promiſſionis obligatione.

Prima ſententia docet, ſi deſit animus ſe obligandi 6
cum vero animo promittendi, nullam inde obligationem oriri, neque eſſe promiſſionem, Thomas Sanchez *diſp. citata, nu. 5.* & univerſim de omni pactione docuit Angelus, *verb. pactum, n. 4.* Sylveſter *eodem verb. qu. 4.* Armilla *ibidem, n. 2.* Tabiena *ibid. quæſt. 2.* & de promiſſione ſponſalitia, Vera-Cruz *3. part. ſpeculi, art. 19. poſt 5. concluſ.* Corduba *lib. 1. quæſtionar. qu. 13. dicto ſecundo*, ubi alios citat, & univerſe de omni contractu docet Ricardus *in 4. diſt. 27. art. 1. qu. 2.* Guillelmus Rub. *qu. 1. art. 1.* Gabriel *qu. 1. art. 1. notab. 3.* Docent itaque eum qui ficte promiſit aliquam ducere tantum teneri ratione damni illati ſi corrupit, non aliter. His etiam accedit Molina *tom. 2. de juſtitia, diſp. 352. §. ego probabilius*. Ex qua ſententia multa infert Thomas Sanchez, quæ nos infra diſcutiemus. Fundamenta autem ejus adducam poſtea.

Mihi tamen ſemper verius viſum eſt ex promiſſione 7
ficta, id eſt, ſine vero animo ſe obligandi obligationem naſci etiam ſecluſo damno, aut injuria, aut ſcandalo. Quam ſententiam docuit Gabriel Vaſquez *diſp. 6. de matrim. cap. 3.* & docere videtur quotquot aſſerunt eum, qui ficte contraxit, matrimonium teneri contrahere eo quod debeat vera verba efficere, quos retuli ſupra *lib. 2.* & eandem ſententiam ſecutus eſt Ludovicus Turrianus *tom. 2. in 2. 2. diſp. 64. cit. dub. 15.* Ratio hujus ſententiæ eſt. Nam fidelitas eſt veritas quædam in adimplendis promiſſis, & ſicut veritas de præſenti in eo conſiſtit, ut verbis mentis reſpondeant oris verba, ita veritas de futuro in eo ſita eſt, ut impleantur promiſſa. Unde merito D. Th. *2. 2. q. 98. art. 1.* docuit perjurium ſine falſitate eſſe non poſſe, perjurium autem eſt cum quis non implet promiſſum. Eſt ergo fidelitas quædam veritas. His adde aliud eſſe promittere aliquid in futurum, aliud vero obligationem verum ſervandi in promiſſis, ſicut in veritate de præſenti aliud eſt aſſertio, & affirmatio, aliud vero eſt obligatio dicendi verum in aſſertione. Tum quia aſſertio, & promiſ-

ſio ſine veritate eſſe poſſunt; ſi non impleantur promiſſa: tum etiam, quia aſſertio, & promiſſio ſunt actio quædam humana: at vero obligatio illa eſt jus naturale, quo tenentur homines ad ſervandam veritatem in promiſſis, ſicut in ſuis aſſertionibus, licet ſint inter ſe conjuncta. Ex quibus facile deducitur ratio, quia eo ipſo, quo quis profert verba promiſſionis, & quæ ſcit eſſe promiſſionis, & illi, cui fit promiſſio, ſunt inſinuata, naturali jure tenetur ad ſervandam veritatem, cum promiſſio debeat eſſe fidelis & vera. Non eſt autem in ejus poteſtate non teneri jure naturali ad implendum promiſſum, ſicut nec eſt in poteſtate ejus, qui affirmat aliquid de præſenti, non ſe obligare ad dicendum verum. Itaque qui promiſit non poteſt ſua voluntate tollere eam naturalem obligationem. Promiſſionis autem naturam in verbis illis cum animo promittendi conſummatam, atque perfectam eſſe jam diximus. Animus ergo non ſe obligandi non deſtruit naturam promiſſionis. Adde etiam quæ dixi ſupra *lib. 2. cap. 4. concl. 2.* quibus oſtendi non poſſe eſſe voluntatem proferendi ea externa ſigna promiſſionis, ſive contractus ſine implicito animo ſe obligandi.

8 Sed contra ſententiam iſtam objecimus eo loco nonnulla, atque diximus deſumpta ab exemplo voti, & matrimonii. Sed rurſus objicit Thomas Sanchez. Quia obligatio promiſſionis provenit ex lege poſitiva, quam quis ſibi imponit. Nulla autem lex obligat, niſi legiſlator velit, ut obliget. Ergo quando quis promittit animo non ſe obligandi, promiſſio, quæ eſt lex privata, non obligat. Confirmatur. Quia quæcumque obligatio non proveniens ex lege ortum habere debet ex privata hominis voluntate volentis ſe obligare, ac proinde exiſtente voluntate non ſe obligandi deficiet obligatio. Sed hujuſmodi eſt obligatio promiſſionis; quæ ſolum habet ortum ex voluntate promittentis. Igitur ſine animo ſe obligandi promiſſio nullo modo obligabit. Reſpondetur tamen facile juxta dicta, obligationem promiſſionis non oriri ex voluntate promittentis, ſed ex naturali jure, quo debet eſſe conjuncta verbis veritas in futurum, quam non poteſt auferre a verbis, qui promittit. Et quamvis in voluntate ejus, qui promittit, ſit promittere & proferre verba, aut ſigna promiſſionis, in quo conſiſtit ejus ratio, non tamen eſt in ejus poteſtate, quod non ſequatur obligatio poſita jam ſemel promiſſione, ſicut etiam non eſt in poteſtate legiſlatoris poſita lege, quod non obliget, obligatio enim legis ſequitur ex naturali jure, licet in ejus poteſtate ſit legem non ponere, aut obligare lege pœnali, & non culpæ, id quod magis explicabo infra.

9 Secundo objicit ex *cap. ultimo, de condit. appoſ.* ubi conditio contraria ſubſtantiæ matrimonii ipſum reddit nullum, licet adſit intentio contrahendi, & verba ſufficientia ad explicandum conſenſum. Ergo etiam in promiſſione conditio contra ſubſtantiam illius reddet nullam. Hujuſmodi autem non eſt voluntas non ſe obligandi, ipſa enim natura contractus poſtulare videtur, ut fiat animo ſe obligandi; non eſt ergo contra ſubſtantiam contractus, quæ conſiſtit in debita materia & forma, qua poſita ſequitur obligatio, etiam ſine meo conſenſu. Unde illæ conditiones dicuntur eſſe contra ſubſtantiam matrimonii, non quia nolit eſſe eam obligationem: ſed quia non vult transferri dominium corporis, ex quo oritur obligatio, quæ eſt ſubſtantia contractus matrimonii.

§. UNIC.

Colliguntur ex dictis nonnulla.

S U M M A R I U M.

10 *Idem dicendum de voto.*
11 *Idem dicendum a fortiori ſi promiſſio ſit jurata.*
12 *Non eſſe in poteſtate promittentis ſe obligare ad veniale vel mortale.*
13 *Valet etiamſi dubium ſit de animo ſe obligandi, ſi promiſit.*
14 *Qui ſub ſpe conjugii promiſſi virginem defloravit, tenetur implere etiam ſecluſo damno.*
15 *Idem etiamſi diſpares in nobilitate, & divitiis, ſi nota erat diſparitas.*
16 *In quo caſu nobilis fictus promiſſor non tenetur.*
17 *Ficte promittentem in judicio rogatum an promiſerit, non poſſe negare.*

10 EX dictis colligitur primo idem dicendum eſſe de obligatione voti, quod ad hanc rem attinet. Itaque ſi quis promiſit Deo per votum, etiamſi id faciat ſine animo ſe obligandi, tenetur voto: vere enim vovet, neque advenit voto ex voluntate humana obligatio implendi, ſed facta promiſſione, quæ conſiſtit in ea affirmatione inſinuata naturali jure ſequitur obligatio, maxime cum ea voluntas proferendi ſigna promiſſionis & voti ſeparari non poſſit ab implicita voluntate ſe obligandi, ut ſupra *d. lib. 2. cap. 4.* late oſtenſum eſt, ubi etiam explicui, quid dicendum ſit, quando is qui promiſit ignorabat omnino naturam promiſſionis, aut voti.

Secundo colligitur multo majori ratione obligare promiſſionem, ſi confirmetur juramento, in quo Thomas Sanchez *diſputatione 9. citat. a num. 4.* oppoſitum docet. Sed immerito. Quia, ſi promiſſio etiam ſecluſo juramento obligat ex natura ſua, ut dictum eſt, multo magis obligabit, ſi obligationi fidelitatis addatur obligatio religionis. Atque id ipſum magis oſtendit falſitas fundamenti, quo nititur Thomas Sanchez, videlicet obligationem juramenti pendere ex voluntate jurantis, quam doctrinam dicit eſſe Divi Thomæ *in 3. diſt. 39. quæſt. 1. art. 3. quæſt. 3. & 2. 2. qu. 89. art. 7. ad quartum*, & etiam Iſidori *lib. de ſummo bono, cap. 34.* dicentis quacumque arte verborum quis juret, Deus tamen qui conſcientiæ teſtis eſt, ſic accipit, ſicut ille cui juratur intelligit. In qua probatione multiplex lapſus eſt iſtius Auctoris. Primus. Quia dicit obligationem juramenti pendere ex voluntate jurantis: meum enim tantum eſt adducere Deum in teſtem vel aſſertionis, vel veritatis de futuro tamquam fidejuſſorem. Quod autem obligatio conſurgat non adducendi Deum fidejuſſorem infidelis promiſſionis, ex jure naturali eſt: cum non ſit in mea poteſtate, quod non ſit indecens & indecorum Deum teſtem, & fidejuſſorem falſæ promiſſionis adducere. Secundus eſt, quia cum obligatio juramenti promiſſorii intra limites religionis ſupponat obligationem fidelitatis ex promiſſione, ſi promiſſio nulla fuerit, nulla etiam erit obligatio juramenti, veluti ſi is cui facta eſt promiſſio ſub juramento, repudiet promiſſionem ſemel acceptatam, ſicut ruit obligatio promiſſionis, ruit etiam obligatio juramenti promiſſorii. Quare, ut probaret Thomas Sanch. promiſſionem nullam juramento firmatam non valere, immerito ex eo probavit, quod obligatio juramenti ex jurantis intentione penderet, ſed ex eo probare debebat, quod nulla exiſtente promiſſione, nulla eſt obligatio juramenti promiſſorii, quæ in illa fundatur. Labitur rurſus, dum ſupponit ut certum, ſi deſit animus jurandi nullam eſſe obligationem juramenti: tam enim id impoſſibile eſt, quam quod de promiſſione dixi, & jam ſupra a nobis rejectum eſt. Nec recte pro ea ſententia citat D. Thomam. Nam D. Thomas eo loco tantum agit de juramento per verba amphibologica, an debeant ſumi ſecundum ſenſum jurantis, an ſecundum mentem audientis, de quo alibi dicendum eſt. Eumdem etiam ſenſum habent verba Iſidori, quæ citat. Illud addiderim nonnullos Auctores, qui nobiſcum conveniunt in hac illatione, alio niti fundamento. Quia cenſent etiam promiſſionem de ſe nullam validam fieri juramento, de quo infra dicemus.

12 Tertio colligitur eumdem auctorem falli cum dixit, poſſe aliquem ita contrahere ſponſalia, ut ad ſolum veniale peccatum teneatur. Nam ut dicebamus a voluntate promittentis non pendet promiſſionis obligatio, ſed ex naturali jure, & ideo non eſt in ejus poteſtate, ut ſit culpa venialis in materia notabili. Et explicatur magis. Quia peccatum infidelitatis eſt peccatum commiſſionis contra præceptum negativum non faciendi falſam promiſſionem. Affirmari ergo non poteſt hominem ſibi legem conſtituere, qua ſtatuat inconveniens non eſſe naturæ rationali non ſervare veritatem in promiſſis. Adde quod cum ex promiſſione acceptata in materia temporali, & utili oriatur jus juſtitiæ, & jus naturale dictet reddere unicuique quod ſuum eſt, non poteſt eſſe levis injuſtitia non implere promiſſum, ſi res promiſſa ſit magni momenti. Sed de hoc late in materia de legibus.

13 Quarto colligitur, quid dicendum, cum quis dubius eſt, an promiſerit cum animo ſe obligandi, vel non. Nam juxta ea quæ diximus, planum eſt teneri, cum promiſſio ſit acceptata ab altero. Et quamvis certus eſſet defuiſſe animum, nihilominus maneret obligatus, in quo idem nobiſcum ſenſit Thomas Sanchez *diſp. cit.* Nec ſimilis huic ea quæſtio eſt, quæ de voto examinari ſolet, cum quis dubitat, an votum emiſerit. Hic enim non dubitat, an promiſerit, ſed an habuit animum ſe obligandi. An enim promiſerit dubitari non poteſt. Nam vel promiſſio non fuit inſinuata ei, in cujus obſequium vel utilitatem erat, & hoc pacto nullam obligationem inducit. Si vero fuit ab alio acceptata, non habet locum dubium de promiſſione. Dubium autem

tem

Digitized by Google

tiutem de animo non ſe obligandi nullius momenti eſt ad infringendam obligationem promiſſionis acceptatæ; cum etiamſi poſitive animum ſe obligandi non habeat, promiſſio teneat, ut jam dictum eſt.

14 Quinto colligitur falli etiam eumdem auctorem, cum docet *diſp.* 10. *numer.* 3. eum qui ſponſalibus promiſſis virginem decepit, & corrupit, non debere promiſſum implere, niſi tantum ratione damni illati. Tenetur enim, qui ſpe fictæ promiſſionis virginem decepit, & violavit, ratione promiſſionis tantum, & non ratione damni illati, vel injuſtitiæ. Utrumque oſtendo facile. Primum quod teneatur ratione promiſſionis conſtat, Quia promiſſio, etiam ſine animo ſe obligandi, inducit jure naturali obligationem, ut dixi: quod in hoc caſu multo magis verum eſt, cum mulier ſui corporis copiam fecerit, ſub cujus conditione facta eſt promiſſio. Quod autem ex eo capite teneatur, & non ex alio, probatur non obſcure. Quia obligatio reſarciendi damnum ex uno ex duobus capitibus oritur, vel ratione damni illati, vel ratione contractus. In hoc autem caſu tenetur ſolum ratione contractus & non damni illati, quia nullum eſt damnum illatum virgini conſentienti. Nec vero dici poteſt damnum inferri ex eo quod, dum promiſit, non habuit animum ſe obligandi, illa enim intentio intus manens nemini nocet, ſed ſolum damnum infert, & contra juſtitiam, ex eo quod promiſſum non implet. Tantum ergo ex iſto capite tenetur, & non aliunde. Plures autem ex his DD. quos pro ſe refert Thomas Sanchez, loquuntur in alio longe diverſo caſu: non enim agunt de ficta ſponſalium promiſſione, ſed de eo qui poſt ſponſalia illi copulatus eſt ficto animo, ut ſic ſponſalia non tranſirent in matrimonium. Extant etiam complures deciſiones, quæ decernunt promittentem matrimonium, & ſub ea ſpe deflorantem virginem teneri, & eſſe compellendum per cenſuras ad implenda ſponſalia, etiamſi non ſint jurata. Ut apud Farinac. *ex tit. deciſ. RR. deciſ.* 25. & *deciſ.* 779. *ex eodem tomo* definitur teneri ad ducendam, vel dotandam juxta text. *in c.* 1. & 2. *de adult.* Quæ deciſiones etiam habentur apud eumdem Farinac. *tom.* 1. *conſ. deciſ.* 74. & *tom.* 2. *conſ. dec.* 73.

15 Sexto colligitur falli etiam eumdem auctorem eum in eadem *diſp.* 10. *num.* 5. dixit, eum qui ficte promiſit, & ſub ea ſpe virginem decepit, & cognovit, non teneri implere promiſſum, ſi diſparis conditionis erant, vel in nobilitate, vel in divitiis. Exiſtimo enim teneri ducere uxorem ratione promiſſionis, quamvis illa ignobilis aut pauper ſit: ille vero longe nobilior, ſicut ſupra *lib.* 2. *cap.* 5. diximus de ficte contrahente matrimonium. Id quod intelligo, quando revera nullum aliud ſignum exterius fuit, quo indicaret eum dolo promitti. Diſparitas enim illa conditionis non eſt argumentum ſufficiens doli, neque fictionis, ut ſtatim dicam. Quod ex dictis plane convincitur, tum attenta natura promiſſionis, tum etiam, quia, ut dicebamus modo, alias nullo modo teneretur, cum non teneretur ratione damni illati. Sed prætetea rem iſtam magis concidendo ſic demonſtro. Vel iſte nobilis fictus promiſſor excuſatur ab adimplendo promiſſo propter diſparitatem, quæ eſt inter corpus nobile, & ignobile. At hoc affirmari non poteſt, alias vere promittens ex libidine vel utilitate non teneretur implere, cum id quod promiſſum eſt longe majoris valoris ſit. Quare ſi revera inæqualitas inter nobilem, & ignobilem everterit ſponſaliorum contractum, & ad illum neceſſaria eſt æqualitas, plane etiamſi ex animo promitteret, non teneretur. Nec enim hic locum habere poteſt, quod in aliis, cum aliquis ſciens & volens rem magni momenti dare pro re minoris pretii, valere donationem. Nam quando quis nulla paſſione agitur, cenſetur liberalitatem exercere, & condonare exceſſum. At quando quis paſſione ductus operatur, aliter eſt judicandum, non enim condonat. Unde ſi cum meretrici valde renuenti ſui corporis copiam faceret, promitteret rem magni momenti, non teneretur dare, ſed juſtum pretium, ſicque non ſemel judicatum eſt. Ergo ſi revera eſt diſparitas inter corpus nobilis, & ignobilis, etiam ex animo promitteret, cum id promittat non ea liberalitate, ſed paſſione ductus, non cenſetur quaſi exceſſum condonare, & ita non teneretur adimplere. Non ergo ea diſparitatis ratione ſecundum ſe excuſatur. Vel excuſatur, quia diſparitas illa eſt ſignum ſufficiens, ut mulier intelligat dolum ſubeſſe, atque adeo, ſi ejus diſparitatis conſcia ſe tradidit, ipſa decepit. Sed neque hoc verum eſt, tum quia ex eo ſequetur eum, qui ſpe fictæ promiſſionis decepit virginem etiam diſparis conditionis, ignaram tamen ejus diſparitatis, teneri implere promiſſum, cum tunc nullum ſignum fuerit deceptionis: cujus tamen oppoſitum idem auctor docet Baſilii Pontii de Matrim. eadem *diſp.* 10. *num.* 21. diſparitatem enim corporis, & conditionis ex ſe non eſſe ſufficientem cauſam ad nullitatem ſponſalium jam oſtendi, & adhuc magis oſtendam. Tum etiam, quia ſi ea diſparitas cognita eſſet ſufficiens ſignum doli, & fraudis, numquam valerent ſponſalia nobilis cum ignobili, etiamſi nobilis ex animo loqueretur. Nam cum fœmina debeat judicare eſſe dolum, conſenſus ille non eſt ſufficiens, cum non videatur acceptare conſenſum ad matrimonium. Tum præterea, quia ad contractus matrimonii ſubſtantiam tantum pertinent corpora; & alia bona accidentaria ſunt. Ergo quantacumque cognoſcatur diſparitas, cognoſcitur etiam nihil deeſſe intra limites matrimonii ad æqualitatem in contractu ſervandam: & alias non poſſet eſſe contractus iſte ex natura rei inter homines diſparis conditionis. Non ergo poteſt ea diſparitas eſſe ſufficiens indicium doli vel fraudis: neque erit imprudens fœmina, quæ in eo caſu copiam ſui corporis facit, nec ſeipſam decipere dicetur. Tenetur ergo implere promiſſum, quantum eſt ex parte contractus promiſſionis. Cum enim ſæpe multi viri nobiles non ſolum ſponſalia, ſed etiam matrimonium contraxerint cum fœminis infimæ notæ, cur non ſecum id fieri poſſe crederet, quod cum aliis factum eſt, cum etiam concurrerent verba viri, quibus oſtenderet ſe promittere ex animo? Quare ſive prudenter credat, quia vidit magnam eſſe in verbis nobilis aſſeverationem: ſive quamvis, ſi prudenter ſe gereret, ſuſpicari deberet eam promiſſionem non ex vero, ſed ficto animo procedere; illa tamen id minime ſuſpicata eſt, ſed ſimplici animo conſenſit, idque nobili promittenti notum eſt, naturali jure contractus tenetur promiſſum implere. Dixi *ex parte contractus*, quia poſſunt occurrere aliæ circumſtantiæ, quæ liberent promittentem ab implendo promiſſo, ut conſtabit ex his, quæ dicemus infra de cauſis diſſolventibus ſponſalia. Hinc etiam conſequens eſt eum nobilem ficte promittentem non ſatisfacere dotem conſtituendo, niſi ipſa remittat: nec enim ea dotis conſtitutione verba efficiuntur vera: ille autem tenetur veritatem in promiſſis ſervare, etiam in ficta promiſſione, ut jam dictum eſt.

In eo ergo tantum caſu non tenetur nobilis fictus promiſſor, quando ſigna dedit, quibus fœmina ſufficienter intelligere potuit dolum ſubeſſe promiſſioni: vel quando fœmina agnoſcens inæqualitatem revera intellexit dolose promitti conjugium. Nam ſi illa revera dolum ſuſpicata eſt, ſive hanc ſuſpicionem tacuerit, vel manifeſtaverit, ſi ſui copiam facit, non id facit ſpe promiſſionis, quam fictam eſſe vere ſuſpicatur, ſed ex mera ſua voluntate. Atque in hoc tantum caſu intelligendus eſt D. Thomas, & alii Doctores, quos citat pro ſua ſententia Thomas Sanchez, cum dicunt, ſi nobilitatis diſparitas a fœmina ſit cognita, præſumi poſſe non eſſe deceptam, ſed ſe finxiſſe decipi. Nec enim præſumi poteſt aliquam ſe fingere deceptam, niſi præſumamus ab illa cognitam fraudem. Atque hunc eſſe ſenſum Divi Thomæ, & aliorum, qui ejus verba tranſcripſerunt, oſtendit Angelus *verbo ſtuprum, numer.* 1. cum ait: *Niſi ſecundum Thomam eſſet tanta inæqualitas, quod potius decipi ſe finxerit, quam ſit decepta.* Sic etiam intellexit Victoria *in ſumma*, *n.* 265. cum ait: *Quamvis enim promiſerit ei ſe ducturum eam in uxorem aliquando ipſa tamen bene intellexit, quod non debeat facere, quia erat magna inæqualitas inter eos.* 16

17 Denique colligitur contra eumdem auctorem in eadem *diſp.* 10. *qu.* 6. eum, qui ficte promiſit, ſi in judicio interrogetur an promiſerit, non poſſe negare ſe promiſiſſe: tenetur enim ille promiſſione. Nec vero ſunt alicujus momenti ea, quæ idem auctor adducit in exemplum de clerico, qui rogatus, an portet aliquid, ex quo gabellam debeat, poteſt negare, & de eo qui venit ex loco non infecto peſte, quem tamen cuſtodes urbis putant eſſe infectum, & aliis ſimilibus. Nam in his exemplis jurans verum dicit ex conditione ſuppreſſa in juramento, *non porto bona, ex quibus ego teneor gabellam ſolvere*, vel *non venio ex loco infecto peſte, quem tu putas.* At in præſenti caſu non poteſt ſubintelligere eam conditionem, *non promiſi, ita ut tenear implere*, tenetur enim, ut jam ſupra demonſtratum eſt.

CAPUT III.

Sponſalium promiſſionem mutuam eſſe debere.

SUMMARIUM.

1 *Præmittuntur nonnulla de forma ſtipulationis.*
2 *Sponſalium contractum eſſe mutuum.*
3 *Promiſſionem ſponſalitiam antequam alter acceptet, poſſe revocari.*
4 *Mortale peccatum eſſe non implere ſponſalia.*
5 *Si fœmina reſpondeat, placet, roganti an velit ductum iri, valent ſponſalia.*

1 RES hæc facilis explicatu eſt. In primis tamen præmittenda ſunt nonnulla de ſtipulatione, quamvis ejus exacta diſputatio ab hoc loco aliena, in alium reſervetur. Sciamus tamen ſtipulationem, quamvis in ea includatur acceptatio, ut ſtatim dicam, non tamen formaliter ſignificare idem quod *acceptare*, ſed idem quod *poſtulare*. Quæ poſtulatio interrogatione etiam fieri ſolet, ut ſatis notum eſt in vulgari uſu. Atque hanc eſſe ſignificationem verbi *ſtipulandi* conſtat ex A. Gellio *lib. 4. noctium Attic. cap. 4.* cum inquit, eum, qui ducturus erat uxorem, cum patre, aut fratre, aut curatore ſtipulari conſueviſſe eam in matrimonium ductum, antequam pater vel frater, aut alius aliquid ſponderet; nam de eo qui ſpondebat ſubdit, *qui daturus erat itidem ſpondebat*. Cumque eo ordine fieret, ut prius alter poſtularet, ſtatim alter ſponderet, ut dicam ſtatim plane ſtipulari non ſignificat acceptare, neque ſtipulatio acceptationem. Idem etiam confirmat quod habetur *l. 1. §. qui præſens, de V. O.* ubi decernitur, qui præſens alterum interrogavit, ſi antequam reſponderetur diſceſſit, inutilem ſtipulationem fieri: debebat enim eſſe inter præſentes, & per interrogationem, & reſponſionem fieri debebat *l. continuus 137. de V. O.* Eadem etiam ſtipulationis forma conſtat ex §. ſequenti, & jure noſtro *l. 2. tit. 11. part. 5.* Ex quibus colliges ſtipulationem accipi pro interrogatione prius facta, & ſponſionem pro reſponſione. Atque poſtulationem illam per interrogationem factam reſpexiſſe videtur J. C. in *l. ſponſalia ſunt D. de ſponſalibus*, cum dicit, ſponſalia eſſe mentionem, & repromiſſionem futurarum nuptiarum. Nomine enim *repromiſſionis* intellexit reciprocam promiſſionem: *mentionis* autem nomine poſtulationem illam, quæ cum interrogatione præcedebat. *Mentionem* autem dixit, quia qui ita poſtulat, & ſtipulatur, eſt qui primus meminit ejus, de quo futurus eſt contractus. Itaque idem eſt ac ſi diceret, ſtipulatio, & repromiſſio. Dicta autem fuit repromiſſio, quia ea ſtipulatio vim habet promiſſionis, ut dicam ſtatim. Atque ideo apertius Ulpianus *lib. 2. eodem*, *ſponſalia*, inquit, *dicta ſunt ab ſpondendo, nam moris fuit veteribus, ſtipulari, & ſpondere ſibi uxores*. Significat ergo ſtipulari per interrogationem poſtulare. Quæ poſtulatio jure Cæſarum a priſcis temporibus præcedere debebat. Verum eſt hanc poſtulationem, & promiſſionis vim habere, & præterea acceptationis. Nam qui ab aliquo poſtulat, eo ipſo quod is, a quo poſtulat, conſentiat, poſtulans etiam ſine aliquo alio conſenſu conſentire videtur, & eo modo, quo poſtulavit, acceptare; atque ita contractus mutuæ obligationis ſtipulatione, & ſponſione plena perficitur, ita ut nihil amplius deſideretur.

2 Quo ſuppoſito certum eſt contractum ſponſaliorum conſtare mutua, & reciproca promiſſione: alias ſponſalia non erunt, in quo conveniunt Doctores omnes ſine controverſia. Itaque non tantum unus promittit, & alter acceptat; ſed etiam is, qui acceptat, repromittit, & compenſat alterius promiſſionem ſua promiſſione. Conſtat ex A. Gellio *loco cit.* & ex definitione Florentini ſupra tradita, *& lib. 2. ſtitr. part. 4.* & ex jure canonico non obſcure colligitur *cap. præter c. de il. lis, & c. gemma, de ſponſalibus*, & alibi ſæpe. Adde, ut inquit idem A. Gellius, ex prædicto contractu virum ſponſum, fœminam ſponſam vocari: quæ appellatio non conveniret, ſi unus tantum fidem dediſſet, alter vero acceptaſſet tantum, & non dediſſet. At quamvis jure Cæſarum ad ſtipulationem certa requireretur forma, certum eſt ad ſponſalia nullam requiri, niſi ſignificationem mutuæ promiſſionis; imo, & fortaſſis in ſponſalibus idem etiam jure Cæſarum dicendum eſt, ut videtur colligi *ex l. ſufficit, D. de ſponſal.* ubi dicit Ulpianus ſponſalia nudo conſenſu fieri, id eſt, abſque ſolemnitate aliqua, & *l. ultima, eodem*, dicit ſponſalia per epiſtolam poſſe fieri; quod in ſtipulatione locum non habebat. Et idem colligi videtur ex *l. Partiturum cit. & ex l. 3. tit. 16. lib. 5. compilat.* Noſſe autem oportet hujus contractus naturam, ut inde ſciamus, quando naſcatur impedimentum publicæ honeſtatis. Si enim non eſt mutua promiſſio, etiamſi alter ex promiſſione maneret obligatus, de quo ſtatim *cap. ſequenti*, non orietur impedimentum, cum ea promiſſio ex parte unius tantum non conſtituat veram ſponſalium rationem.

3 Ex quibus infertur primo promiſſionem ſponſalium abſenti vel præſenti factam, antequam alter acceptet, poſſe ſine ulla culpa revocari; quod quidem verum eſt, etiam ſi demus promiſſionem gratuitam vel donationem, antequam alius acceptet, obligare. Eſt enim longe diverſa ratio, Quia promiſſio ſponſalitia non eſt gratuita, ſed ſub conditione reciprocæ promiſſionis. Unde non poteſt parti alteri quæri jus donec ille repromittat, cum adhuc pendeat conditio repromiſſionis, ac proinde liberum eſt, illi promittenti revocare. Nam antequam alterius adſit repromiſſio, nullum jus tollitur, neque in aliquo læditur. Nec vero ideo peccat, aut efficit falſam promiſſionem. Nam tunc perfecta promiſſio non eſt, donec alteri innoteſcat, ut dixi *capit. præcedent.* Unde eatenus veritatem ſervat, quatenus, cum profert, habet animum implendi. Quod autem animum revocet, in eo caſu non eſt falſitas, ſed inconſtantia.

4 Secundo infertur eſſe mortale peccatum promiſſionem ſponſalitiam acceptatam non implere. Quamvis enim verum eſſet, ſolum eſſe veniale non implere promiſſionem acceptatam, quando illa eſſet gratuita, ut donatio; attamen longe diverſa ratio eſt, quia in obligatione ſponſalitia, eſt ultro citroque obligatio, & una promiſſio alia compenſatur: & ideo non tantum eſt quæſitum jus fidelitatis, ſed etiam juſtitiæ, quod in re tanti momenti violari non poteſt ſine lethali culpa, ut fatentur omnes. Vide Turrianum *diſp. 64. cit. dub. 16.*

5 Tertio infertur; ſi quis a fœmina poſtularet, an vellet ductum iri, illaque reſponderet, & ſponderet, *placet*, contracta eſſe ſponſalia. Nam negari non poteſt ex natura contractus poſtulationem illam, ſive cum interrogatione, ſive ſine illa fiat, vim habere acceptationis, & repromiſſionis, ut ex J. C. definitione conſtat, qui optime nobis vim obligandi, quæ verbis ineſt, tradiderunt.

CAPUT IV.

An poſſit eſſe promiſſio matrimonii alteri facta non mutua.

SUMMARIUM.

1 *Quidam aſſerunt promiſſionem matrimonii eſſe poſſe non mutuam.*
2 *Verius oppoſitum probatur.*
3 *Repellitur quorumdam ſolutio.*
4 *Promiſſio matrimonii non obligat, neque ex juſtitia, neque ex fidelitate ante acceptationem alterius.*
5 *Objicitur, & fit ſatis, & 6.*
7 *Promiſſionem matrimonii factam infanti eſſe nullam.*
8 *Opponitur, & reſpondetur.*
9 *Promiſſionem matrimonii etiam abſenti fieri poſſe.*
10 *Si viro promittente fœmina acceptet, non eſſe neceſſariam repromiſſionem.*
11 *Objectioni aliorum fit ſatis.*

1 THomas Sanchez *lib. 1. de ſponſal. diſp. 5. quæſt. 2.* inquirit, An ſi quis fœminæ promitteret ſe illam in uxorem ducturum, ipſe ſolus obligatus manere poſſit, ſine eo quod alter maneat obligatus? putatque in hoc eſſe varias DD. ſententias. Ipſe tamen ſenſit eſſe poſſe promiſſionem futuri matrimonii gratuitam, ita ut unus tantum maneat obligatus: at vero ſi promiſſio non fuerit gratuita, ſed reciproca, neutrum obligari: ſi alter non acceptet. Atque hoc modo *ibid. num. 11. & ſeqq.* conciliari dicit DD. ſententias, quas ille putat eſſe diverſas, dum quidam aſſerunt neutrum obligari: alii vero eum, qui ita promiſit, obligatum manere. Cujus non aliud fundamentum eſt niſi quia nihil illi videtur obſtare, quominus promiſſio futuri matrimonii utroque modo fieri poſſit, & ſimplici promiſſione ſine conditione aliqua, aut ejus

mutui-

Digitized by Google

ſutuitu, & promiſſione reciproca. Unde fatetur promiſſionem futuri matrimonii poſſe claudicare, ut ipſe loquitur, id eſt, non eſſe reciprocam. Ex qua doctrina hic auctor nonnulla infert, de quibus nos etiam breviter dicemus. Addi etiam poteſt aliud fundamentum, Quia ſequeretur ex oppoſita ſententia cum, qui promiſit, poſſe fœminam acceptantem etiam compellere ad matrimonium ac ſi contraxiſſet ſponſalia.

2 Verum ego exiſtimo nunquam eſſe poſſe promiſſionem futuri matrimonii gratuitam, & ſine conditione repromiſſionis; & ex conſequenti, ſi unus promittat, neque alter repromittat tacite vel expreſſe, neutrum obligari. Et in primis nullum ex DD. quos pro ſe citat in ea eſſe ſententia, plane docet Gabriel Vaſquez *diſp. 4. de matrim. cap. 3.* quin potius Antoninus, atque Roſella expreſſe dicunt eo ipſo, quod alter promiſſionem factam acceptat, repromittere eo ſigno, quo acceptare ſe oſtendit. Et probatur ratione, quam eleganter tradidit Gabriel Vaſquez *cap. citat. num. 33.* Quia contractus matrimonii eſt inſtar contractus cujuſdam commutationis, & neceſſario in ſe continet mutuam obligationem utriuſque ita ut nemo vellet, nec velle poſſit ſe tradere, niſi ſub ea conditione, ut alter ſe ei mutuo tradat in compenſationem, & obliget. Unde acceptatio ejus traditionis eſſe non poteſt, quin etiam includat neceſſario, & ſua natura mutuam traditionem, neque unum ab altero voluntate contrahentium ſeparari poteſt. Igitur promiſſio futuri matrimonii non poteſt eſſe ſine conditione mutuæ promiſſionis, nec enim eſt promiſſio donandi, ſed quaſi commutandi. Unde, ſicut promiſſio permutationis aut venditionis eſſe non poteſt, niſi ſub conditione promiſſionis emendi, quia materia ipſa ita poſtulat, ſic in præſenti.

3 Sed reſpondet Thomas Sanchez *dict. diſp. 5. q. 1. num. 6.* diverſam eſſe rationem ſponſalium, & matrimonii. Quam tamen non aſſequor, nec vero aſſignari poteſt: ſed ſicut matrimonium poſtulat mutuam obligationem, ita etiam promiſſio matrimonii. In promiſſione enim illa agitur de matrimonio contrahendo ab utroque. Ergo ille, qui promittit alteri matrimonium pro futuro tempore, neceſſario poſtulat ab eo, ut ſecum conſentiat, non quidem ut tunc fiat, ſed ut futuro tempore fiat. Ergo petit, ut conſentiat in promiſſionem de futuro, id eſt, ut velit in futurum contrahere. Is autem conſenſus in futurum contrahendi matrimonii, quando reſpondet promiſſioni, eſt repromiſſio. Nam qui ſic conſenſit, & conſenſum ſuum explicat, reveta repromittit, & dicit ſe contracturum: alioquin ſuum non explicaret. Sed urget magis Gabriel Vaſquez. Quia licet tempore præcedere poſſit promiſſio unius conſenſum, & acceptationem alterius, attamen non poteſt aliquis acceptare alterius promiſſionem, quin velit ipſe matrimonium contrahere in futurum: nec enim per conſenſum de præſenti poteſt acceptare promiſſionem, quæ maneat intra genus promiſſionis, cum illa ſit de futuro. Cumque explicans hanc acceptationem neceſſario ſignificet ſe velle in futurum contrahere, ſequitur eo ipſo quod conſentit, & acceptat, aut ſignificat conſenſum, & acceptationem repromittere.

4 Ex hac doctrina nonnolla colliguntur contra eundem Auctorem. Primo colligitur promiſſionem futuri matrimonii non obligare ante acceptationem, neque ex juſtitia; neque ex fidelitate, quod ex principiis traditis manifeſte deducitur. Si enim promiſſio matrimonii natura ſua non poteſt eſſe ſine conditione repromiſſionis, & ea non poteſt ſine acceptatione eſſe; planum eſt promiſſionem matrimonii ante acceptationem non obligare. Imo, etiam ſi diceremus eſſe poſſe promiſſionem matrimonii gratuitam, ut dicit Thomas Sanch. adhuc dicendum eſſet, ante acceptationem non obligare. Id quod verum eſſe jure communi, & antiquo, & jure noſtro docet optime Thom. Sanch. *diſp. 6. in princip.* & etiam jure naturali *nu.* 10. Cujus ea ratio breviter eſt, nam de hoc alio loco latius. Quia promiſſio, ut diximus, eſſe non poteſt, niſi manifeſtetur ei, in cujus utilitatem fit, cum ſit virtus ad alterum, ſcilicet, fidelitatis: non poteſt autem poni in obſequium alicujus, donec ille alter acceptet, & utilem judicet: nam uſque ad eam acceptationem perinde eſt, ac ſi audiſſet promiſſionem, & nihil feciſſet. Præterea, cum jus unius ad alterum ex voluntate oritur, ſicut contingit in promiſſione, non poteſt non naſci ex utriuſque conſenſu. Nec enim fieri poteſt, ut aliquid ex voluntate alterius incipiat ut meum pertinere abſque conſenſu meo; alias idem fieri poſſet me renuente promiſſionem, quod eſt abſurdum. Idem ergo dicendum eſt de obligatione fidelitatis, quæ naſcitur ex promiſſione; ei namque qui nihil curat de promiſſione, non debetur fidelitas in promiſſis, ſicut nec ei, qui remittit verbum promiſſionis. Atque hoc, quod diximus de promiſſione matrimonii, verum putamus ex eodem fundamento de quavis promiſſione etiam facta pio loco, ut nullum ante acceptationem jus adquiratur: quamvis, ut ſit talis promiſſio votum erga Deum, non requirat acceptationem ex parte pii loci, ſed ſufficiat acceptatio ex parte Dei, quem bonis operibus ſemper adeſſe credimus. Promiſſio autem ex voto in matrimonio locum non habet etiam in cauſa pia: non eſt enim materia voti, cum impediat majus bonum, & melioris vitæ propoſitum, quod pugnat cum ratione voti etiamſi fiat intuitu miſericordiæ, ut remedium pauperis fœminæ. Sed de hoc in materia de voto.

Sed contra hujus illationis fundamentum poteſt objici primo. Quia conſenſus obligationem parit. Sed conſenſus meus ante acceptationem perfectiſſimus eſt, Ergo parit obligationem. Omiſſa ſolutione, quam adhibet Thomas Sanchez, dico in unoquoque contractu oriri obligationem ex conſenſu adhibito juxta naturam illius, non quomodocumque. Natura autem promiſſionis poſtulat, ut alteri nota ſit, & in utilitatem ejus, quod acceptatione fit. Quare donec ea omnia facta ſint, non eſt perfectus contractus promiſſionis, neque conſenſus ad eam requiſitus ſufficienter conſtitutus. Eam autem eſſe naturam promiſſionis dictum eſt ſupra *cap. 2.* 5

Secundo objicitur nonnullas promiſſiones valere jure civili ante acceptationem, quas refert Molina *tom. 2. de juſtitia. diſp. 272. §. in principio hujus*. Reſpondeo nullam eſſe promiſſionem, in qua non ſit acceptatio, ſive ejus cui fit, ſive reipublicæ, aut Principis acceptantis, loco privatæ perſonæ. Nec denique obſtat lex noſtri regni, de qua Thomas Sanchez *diſp. 6. n.* 18. & recte docet non tollere acceptationem, ſed ſolemnitates antiquas ſtipulationis, ut conſtabit attente expendenti verba. 6

Secundo colligitur non ſolum falſum, ſed etiam ridiculum eſſe id, quod aſſerit Thom. Sanch. *diſp. 6. cit. n. 15. & n. 27.* ſponſionem matrimonii factam infanti favore illius, ita ratam, & firmam eſſe, ut revocari nequeat, ſed tempus expectandum, donec ille velit repudiare vel acceptare. Cujus ratio deſumitur ex dictis, cum oſtenſum ſit nullam promiſſionem ante acceptationem obligare. Quæ enim promiſſio infanti nec ſcienti, nec intelligenti eſſe poteſt, cum non differret ab ea quæ lapidi fieret? Aliter eſſet dicendum, ſi promiſſio facta eſſet parentibus infantis, aut tutoribus, & illi acceptaſſent; tunc enim non obligat, quia promiſſio ſponſalitia ſit, ſed ratione alterius promiſſionis, quæ ibi intervenit cum patribus aut tutoribus illius. 7

Sed probat Thomas Sanchez ex *l. jubemus, Cod. de emancipat. liber.* ubi decernitur patrem emancipare poſſe filios infantes, ita ut ea eo tempore effectum habeat emancipatio, in qua ætate nulla poteſt eſſe acceptatio. Sed eſt longe diverſa ratio emancipationis, & promiſſionis, ex qua provenit ut in emancipatione non requiratur conſenſus infantium, in promiſſione vero requiratur acceptatio. Nam emancipari eſt extrahi filium & ſolvi patria poteſtate, quæ cum jure poſitivo ſit inducta tam in filios adultos, quam infantes, inde fit ſine conſenſu filiorum, imo & parentum, eodem jure poſſe liberari, ac proinde poteſt a patribus filiis concedi ſine illorum conſenſu, renuntiat enim pater privilegio jure poſitivo ipſi conceſſo, cum plura commoda illi proveniant ex patria poteſtate. At qui promiſit, non renunciat alicui privilegio, ſed ex ſuo dat aliquid, in quod quæratur jus fidelitatis, & juſtitiæ infanti adverſus promittentem; quod jus nulli quæri poteſt ſine proprio conſenſu ex natura ipſa promiſſionis, ut dictum eſt. Atque hoc diſcrimen vere a nobis conſtitutum eſſe illud etiam demonſtrat, quod licet in eadem lege dicatur, in emancipatione, & renunciatione patriæ poteſtatis requiri conſenſum adulti filii, & ideo non poſſint abſentes emancipari, inter quos non poteſt eſſe contractus ſtipulationis Cæſarum jure; attamen dubitari non poteſt concedi etiam a jure emancipationem adultorum potuiſſe abſque illorum conſenſu, ſicut potuiſſet hoc jus patriæ poteſtatis a parentibus tolli, ut pote jure Cæſarum introductum. At nunquam fieri poteſt, ut promiſſione tam matrimonii, quam alterius rei teneatur aliquis alio rejiciente promiſſionem, ut manifeſtum eſt. 8

Tertio colligitur promiſſionem matrimonii etiam abſenti fieri poſſe, neque in hoc ſervatur ſtipulationis ſolemnitas: attamen antequam acceptetur ab abſente, poſſe revocari, & non obligare. Quia promiſſio matrimonii, ut ſæpe dictum eſt, fit ſub conditione repromiſſionis, & ita antequam interveniat alterius repromiſſio, nulla inducitur obligatio. Quare fallitur Thom. Sanch. *diſp. cit. n. 36. & ſeqq.* dum dicit poſſe ſtipulari aliquem 9

quem pro alio in hac promiſſione, ita ut recedere non liceat promittenti. Nullus enim habet jus acceptandi ſine mandato alterius. Unde non ſatis eſt, neque pater neque mater, neque frater, neque ſoror, neque alii ad acceptandum ejus nomine. Quamvis forſan aliqui ex his ſufficienter ad ſtipulandum ejus nomine, de quo Gabriel Vaſquez *loc. cit.*

10 Quarto colligitur contra eandem auctorem *diſp.* 5. *dub.* 1. ſi viro promittente matrimonium, eam promiſſionem fœmina acceptet, contractum ſponſaliorum valere, neque eſſe neceſſariam aliam repromiſſionem, ſed ipſam acceptationem repromiſſionem eſſe. Sic docet Antoninus 3. *part. tit.* 1. *cap.* 18. *verſ. non ergo*, Roſella *verb. ſponſalia*, n. 1. Sylveſter *eodem verb. in principio*, Paladan. *in* 4. *diſt.* 27. *q.* 1. *art.* 1. *concl.* 1, & alii, qui docent ex ſola acceptatione ex parte unius naſci obligationem mutuam ſponſalium, eo quod ipſa acceptatio intelligatur in modum ſponſionis. Favent Tabiena *verb. ſponſalia* n. 4. Armilla *eodem v.* n. 3. Angelus *eodem v.* n. 19. Navarr. *in ſum. cap.* 22. *n.* 25. cum aſſerunt non eſſe ſponſalia, quoties vir ſpondet, & mulier non reſpondet, neque indicat ſe acceptare ſponſalia. Ratio autem manifeſta eſt. Quia, cum promiſſio matrimonii non ſit, niſi ſub conditione repromiſſionis, neque eſſe poſſit, eo ipſo, quo aliquis acceptat, ſignificat vel ſe in futurum contrahere, cum non poſſit aliter promiſſionem acceptare, quæ eſt de matrimonio futuro. Exemplum eſt manifeſtum in eo, qui acceptat promiſſionem venditionis; eo enim ipſo vult in futurum emere, cum venditio ſine emptione eſſe non poſſit, neque promiſſio venditionis ſine ulla repromiſſione emptionis.

11 Verum ut Thomas Sanchez probet præter acceptationem neceſſariam eſſe repromiſſionem aliam, & alias non naſci mutuam obligationem, utitur ea regula, quod *qui tacet conſentire videtur in eo quod eſt in ſui favorem, non in præjudicium*, quare conſentit in eo, quod alter illi maneat obligatus. Sed hoc nullius momenti eſt, nam licet demus eam regulam ſolum habere locum in his quæ ſunt in favorem tacentis, de quo non eſt hic locus diſputandi: nec enim agimus, an taciturnitas habeat vim acceptationis, quam in ſponſalibus certum eſt habere *c. unico, de deſponſat. impub.* in 6. & conſtat ex his, quæ dixi ſupra *lib.* 2. ſed de acceptatione agimus, an vim habeat repromiſſionis. Quamvis ergo ea regula ſolum haberet locum in his, quæ ſunt in favorem tacentis, non ſequeretur acceptationem ſponſionis futuri matrimonii factam eſſe tantum in favorem tacentis, & ex taciturnitate acceptantis abſque eo quod ipſe maneat obligatus, cum nullo modo ita poſſit acceptari promiſſio, ſed ea acceptatio neceſſario, & eſſentialiter includat repromiſſionem. Covarruvias autem & alii Doctores quorum auctoritate utitur Thomas Sanchez, agunt de aliis caſibus longe diverſis, ſcilicet quando in acceptatione, quæ per taciturnitatem fieri intelligitur, non includitur promiſſio, ut quando coram ordinario facta eſſet inſtituto, quæ ad ipſum pertinebat, ipſo vidente, atque tacente. Verum eſt eum, qui promittit matrimonium alicui fœminæ, & illa non repromittens petit tempus ad deliberandum, manere obligatum ad expectandam deliberationem mulieris, cum ſi tempus deliberandi conceſſerit. Hoc autem non eſt teneri ad matrimonium abſolute ſine conditione repromiſſionis. Quandiu enim alius non repromittit, non eſt vinculum obligationis abſolutum, ſed ſuſpenſum, donec adveniat ea conditio, ad quam ponendam tempus conceſſum eſt a promittente. Atque hæc, quæ diximus de iſtis promiſſionibus in his illationibus, vera etiam ſunt, quamvis firmentur juramento. Quia ſupponit promiſſionem revocabilem ante acceptationem. Illud addiderim eum, qui promiſit, poſſe agere adverſus fœminam acceptantem, ut impleat repromiſſionem incluſam in ipſa acceptatione. Atque ex his ſoluta ſunt, quæ adduximus pro prima ſententia. Conſule etiam ea quæ diximus ſupra lib. 2. *c.* ...

CAPUT V.

De aliis, quæ requiruntur ex parte contrahentium, ut ſponſalia ſint valida.

S U M M A R I U M.

1 *Deliberationem, rationis uſum, libertatem, ſigna externa requiri ad ſponſalia.*
2 *Ut ſint habiles ad contrahendum matrimonium.*
3 *Quæ ætas requiratur ad ſponſalia.*
4 *Quid de matrimonio de præſenti inter impuberes.*
5 *Debere ferri in perſonam determinatam.*
6 *Nullam eſſe formam pro ſponſalibus contrahendis.*

IN primis requiritur deliberatio, & rationis uſus, ſicut ad matrimonium, quod late a nobis explicatum eſt ſupra *lib.* 4. *cap.* 1. ſecundo requiritur libertas a coactione, & metu juſto: eo metu redduntur ſponſalia nulla jure naturali, ut explicui *eodem lib. cap.* 6. An etiam ſponſalibus officiat levis metus, petendum eſt ex dictis *eodem lib. cap.* ... Quare eadem, quæ de matrimonio diximus, cum adeſt error vel metus, dicenda ſunt de ſponſalibus. Tertio requiruntur externa ſigna, ſive verba, ſive alia juxta morem Provinciæ. Quare autem verba ſint ſponſalium, & quomodo accipienda in dubio, & quæ etiam ſigna ſponſalium, explicui late, cum de matrimonio agerem *lib.* 2. Unde non indigent ſponſalia ſtipulatione; neque ſcriptura, & non tantum inter præſentes, ſed etiam inter abſentes contrahuntur per procuratorem vel nuntium, vel epiſtolam, *& l.* 47. *& ultima, de ſponſal.* ſervatis etiam his, quæ præcipiuntur *c. unica, de deſponſ. impub.* in 6. de quibus late ſupra *lib.* 2. *c.* 14. *& ſeqq.* 1

Quarto requiritur, ut qui ſponſalia contrahunt, ſint habiles ad contrahendum matrimonium, alias erit promiſſio de re iniqua, & illicita. Unde jure civili inter eas perſonas, inter quas conjugia prohibita ſunt, cenſentur prohibita ſponſalia *l. ſi quis tutor, D. de ſponſalibus.* Prohibito itaque matrimonio prohibita ſponſalia ſunt, ſi tamen ſit eadem prohibitionis ratio. Cujus rei exemplum eſt Senatoribus, qui prohibentur libertinam uxorem ducere, ne dedecoretur ordo ſenatorius tali conjunctione, nam & ſola deſponſatio turpitudinem habet. At ubi ceſſat ratio, quæ viget in matrimonio, ceſſabit etiam prohibitio ſponſalium, ut in muliere, quæ intra annum luctus nubere prohibetur propter turbationem ſanguinis, nullum enim periculum eſt, ne ſponſalia ſola turbationem ſanguinis afferant *l. ſolent, D. de his, qui not. infam.* Item, qui officium in aliqua Provincia adminiſtrat, uxorem ibi ducere non poteſt, quamvis non prohibeatur inire ſponſalia *l. ſi quis officium, D. de ritu nupt.* Quia poſt depoſitum officium liberum eſt mulieri nuptias non contrahere. Unde nullus metus ei nocere poterit, quæ fuit ſola prohibitionis ratio. Secus eſt in tutore, cui & prohibentur ſponſalia, & matrimonium *l. tutor, D. de ſponſalib. & l. ſi quis tutor, D. de ritu nupt.* Militat enim eadem ratio tam in matrimonio quam in ſponſalibus. 2

Quinto requiritur ætas contrahentium. Et jure quidem civili diſcrimen eſt inter matrimonium, & ſponſalia, quod in ſponſalibus ætas definita non ſit, ſicut in nuptiis. Unde impuberes contrahunt ſponſalia, modo infantes non ſint *l. in ſponſ. de ſponſ.* Itaque, ſi puellam nondum duodecim annis natam quis uxorem duxerit, nuptiæ non ſubſiſtunt, ſed tunc legitimam fore uxorem Pomponius ait, cum apud virum duodecim annos impleverit *l.* 4. *de ritu nupt.* At jure Pontificio ſeptennii ætas ſponſalibus contrahendis determinata eſt *cap. litteras cap. acceſſit, c. ad diſſolvendum, de deſponſat. impub.* Definitur autem ſeptennium tam in viro, quam in fœmina, quia cum ad ſponſalia ſufficiat uſus rationis neque requiratur potentia, ſeptennio jam frequens eſt rationis uſus. Quod ſi ſeptennio nondum illuxerit rationis, uſus, ſponſalia nulla ſunt, quia debent eſſe cum deliberatione, ut dictum eſt ſupra *iſto cap.* Requiritur autem completum ſeptennium, quando non conſtat malitiam ætatem ſupplere. Itaque non habet hic locum illa vulgaris regula, *parum pro nihilo reputatur*. Exigit enim jus completum ſeptennium. Sufficiet tamen dies ultimus incæptus favore matrimonii, ſicut diximus ſupra *lib.* 9. *de bimeſtri ſpatio ad deliberandum dato*. Sed non ita definitum jure ſeptennium eſt, ut, ſi antea malitia ſuppleat ætatem, valeant ſponſalia. Si enim ſuppleat, etiam ante ſeptennium contracta valent, ut diximus ſupra *lib.* 2. & docet cum Joanne Andrea, Innocentio, & Præpoſitus Caniſius *in cap. juvenis, de ſponſal.* Cujus fundamenta ſupra a nobis adducta ſunt. Id quod verum eſt, ſive prope ſeptennium uſus rationis illuxerit, ſive multo ante ſeptennium, ſolum enim requiritur uſus rationis. Quod ſi ante ſeptennium celebrata ſponſalia ſint malitia non ſupplente ætatem, nulla ſunt, niſi denuo ratificentur poſt ſeptennium. Rata autem habentur, ſi ſimul habitent, aut aliis mediis, quibus conſenſum explicari dixi ſupra *lib.* 2. juxta textum *in c. unico, de deſponſ. impub. in* 6. Supponimus autem ea ſigna ratificationis adhiberi a ſcientibus ſponſalia contracta ante ſeptennium eſſe nulla; alias cum ignorantia non præſumitur conſenſus juxta dicta ſupra *lib.* 2. 3

prope

prope finem. Hæc quæ hactenus diximus in jure certa ſunt, & communi DD. ſenſu recepta.

4 Atque idem dic de matrimonio de præſenti inter impuberes, quod tantum habet vim ſponſalium de futuro. *c. fin. de deſponſ. impub. & c. unico, eodem in 6.* Quod ſi ante ſeptennium aliqui contrahant ſponſalia, quæſtio eſt an ſit peccatum. Ego ſentio nullum eſſe. Quia ſi malitia ſupplet, valent: ſi non ſupplet, nihil agunt, neque injuriam inferunt alicui ſacramento. Idem dic ſi ante ætatem legitimam contrahere velint matrimonium. Quia quantumvis conentur, ſponſalia tantum efficiunt, cum ante dictam ætatem pubertatis ſint inhabiles contrahendo matrimonio. Neq; obſtat *in c. 2. de deſponſ. impub.* in illo enim non agitur de ſponſalibus prohibendis, ſed de matrimonio non celebrando ante pubertatem. Quod autem ibi dicitur propter urgentiſſimam neceſſitatem utpote bono Patriæ poſſe illos conjungi, qui non ſunt juſtæ ætatis ad contrahendum, referri non poteſt ad veram matrimonii conjunctionem propter defectum conſenſus matrimonialis, qui nondum eſt in impuberibus *cap. tuæ 25. de ſponſalib. & c. a nobis 8. de deſponſat. impuberum*, ſed referendum eſt ad conjunctionem matrimonialem quæ fit de facto, non de jure: & ideo textus utitur verb. *toleretur*, quaſi per diſſimulationem quandam, quam interpretationem admittunt Caniſius, & Thomas Sanchez *lib. 1. diſp. 17. num. 6.* Sed mihi difficilis apparet. Quia ſi etiam ante pubertatem ſequeretur copula tranſirent jure antiquo ea ſponſalia in matrimonium, ut dixi ſupra *lib. 2.* Quare ergo vel intelligerem textum de conjunctione, hoc eſt habitatione in eadem domo, vel dicerem ante Clementem III. valuiſſe matrimonia de præſenti inter impuberes, ut dixi etiam ſupra *lib. 2.* quæ erant veluti conditionalia matrimonia. Nicolaus autem, qui multis annis præceſſit Clementem III. ea prohibuit, niſi magni alicujus diſſidii vitandi cauſa fierent. Itaque jus iſtud *in d. cap. 2.* non corrigit alia jura quæ matrimonium de præſenti inter impuberes reſolvunt in ſponſalia, cum ſit antiquius, ſed ſtatuit ne talis contractus de præſenti inter impuberes fiat, niſi ex magna cauſa. Quem contractum de præſenti inter impuberes poſteriora jura Clementis, Lucii, & Innocentii III. vim tantum ſponſalium re ipſa habere vel declararunt, vel denuo ſtatuerunt.

5 Sexto requiritur, ut ſponſalia ferantur in determinatam perſonam, quia ſicut matrimonium eſt cum determinata perſona, ita etiam ſponſalia. Ex quo infert Thom. Sanch. *lib. 1. diſp. 26. n. 2.* ſi quis promiſit contrahere matrimonium cum ea, quam pater elegiſſet, in patris poteſtate eſſe eligere filiam, quam voluerit, juxta regulam, *In alternativis, de reg. juris in 6.* teneriq; patrem dare ſuperſtitem ſi aliæ defecerint, juxta *l. 21. tit. 2. p. 4.* etiam ſi quando promiſit, non habuiſſet in animo illam dare, ſaltem in foro externo, niſi in animo habuiſſet dare aliam, & non illam: hocque jus dandi quam vellet, integrum eſſe patri, quamvis cum aliqua earum copula interceſſiſſet. Verum conſequenter ad ea, quæ dixi ſupra *c. 4.* ubi oſtendi non poſſe eſſe promiſſionem matrimonii validam ſine repromiſſione, dicendum eſt, ſuſpenſam eſſe eam obligationem, & quaſi conditionalem, donec pater eligat, & præſente filia vel conſcia electionis patris, ut illam ratam habeat *in d. cap. unico, de deſponſ. impub. in 6.* & ante patris electionem, & filiæ ratificationem non eſſe ſponſalia pura, ſed conditionata. Eodem modo philoſophandum eſt, & juxta eadem principia, ſi contrahens dicat ſe ducturum aliquam ex pluribus conſentientibus, quam ipſe elegerit: ex parte namque illarum ſuſpenſa ſunt ſponſalia, donec eligat; poſita autem electione jam redduntur pura, & obligatoria, juxta ea, quæ de conditionalibus contractibus dixi late ſupra *lib. 3.* Quod ſi poſtquam promiſerit ducturum aliquam ipſe elegerit, & illæ ſub ea conditione conſenſerint, ſi poſtea alicui earum copuletur, antiquo jure tranſirent in matrimonium, quaſi per copulam cenſeretur a conditione recedere *c. de illis, de condit. appoſit. in fine*. At ſi revera non fuiſſet facta electio, deficeret illa præſumptio, juxta ea, quæ diximus ſupra *lib. 2. de copula ſubſequenti ſponſalia*. Jure autem novo Tridentini cum non tranſeant in matrimonium, neque copula purificantur ea ſponſalia, niſi aliud probetur, ſcilicet, ſignis aliis electionem factam. Unde, etiam ſi parochus præſens fuiſſet illi promiſſioni conditionatæ, & poſtea copulæ, ſi nihil aliud interveniret, non fieret matrimonium, etiam in eo caſu quod teſtis eſſet contractus matrimonii, ut jam dictum eſt ſupra *lib. 2. & lib. 4. prope finem. & lib. 5.*

6 Circa formam autem contrahendi ſponſalia non requiritur aliqua ſolemnitas ut valeant, & ita ſine parocho & teſtibus celebrari poſſunt. Decretum enim Tridentini non extenditur ad ſponſalia, neque in eis aliquid innovatur, ut ſæpe ſæpius declaratum eſſe a Cardinalibus conſtat ex illis declarationibus, quas colligit Farinacius. Et idem dicitur de ſponſalibus impuberum etiam ſi de præſenti fiant, quare illa relicta ſunt diſpoſitioni juris communis antiqui. Unde nec veniale peccatum eſt contrahere clandeſtina ſponſalia, cum nulla de eis extet prohibitio. An autem una cum conſenſu contrahentium ſponſalia requiratur etiam ad eorum valorem conſenſus patris, vel eorum in quorum poteſtate ſunt, dixi ſupra *lib. 2. cap. 1.* tam de matrimonio, quam de ſponſalibus.

CAPUT VI.

Quem effectum habeant ſponſalia valida?

SUMMARIUM.

1 *Ex ſponſalibus oritur obligatio contrahendi matrimonium, & quomodo obligatio intelligenda.*
2 *Quomodo qui renuit compellendus ſit a judice.*
3 *Opponuntur nonnulla, & diluuntur, & 4. 5.*
6 *An copula cum ſponſa ſit adulterium jure civili, & 7.*
8 *Non eſſe adulterium jure canonico.*

PRimus effectus eſt contractus ſponſalitii obligatio, quæ ex illo oritur, & hæc obligatio naturalis eſt, qua contrahentes obligati manent ad promiſſionem implendam; eaque eſt obligatio ſub lethali culpa, cum ſit materia gravis, & alias quantitas obligationis non pendeat ex voluntate promittentis, ut dixi ſupra *iſto lib. c. 2.* Colligitur etiam hæc obligatio ex *c. deſponſatus, c. de conjugali 27. q. 2. c. 2. & c. ex litteris 1. 2. & requiſivit, de ſponſalibus*, & eſt omnium DD. ſententia. Itaq; etiam ſecluſo damno, ſi quod intulit per violationem, ratione promiſſionis, uterque obligatur implere ſub lethali culpa. Incipit autem ea obligatio a momento contractus *l. in omnibus obligationibus, D. de reg. juris, & l. cum qui, §. quoties, de V. O.* Cujus oppoſitum immerito docuit Th. Sanch. *lib. 1. diſp. 28. n. 2.* argumento textus *in l. debitores præſentes, C. de pignor.* ex quo textu, conſtat debitorem non teneri ſolvere, niſi quæſitum, quando non eſt debito ſolvendo præfixus terminus. Sed id perperam ex *dict. l.* colligitur, nam ibi agitur de diſtractione pignoris, quod creditor habet, non enim valent pacta de pignore propria auctoritate diſtrahendo. At quando convenit, ne pignus debitoris diſtrahatur, & perpetuam moram ſolvendi faciat, ſolemniter ac eum teſtibus denuntiare eidem poſſunt, ut pignus liceat diſtrahere, ut in *d. l. debitores*, & docet Paulus *lib. 2. ſent. 5. §. 1. & l. 4. D. de pignorat. act. eo moram faciente pignus juſſu judicis vendi poteſt, l. 18. in fine, C. de adminiſtrat. tut.* alias denuntiatio præciſe non requiritur. *§. 15. in fine, Inſtit. de actionibus*. Vide Cujacium *lib. 5. obſerv. c. 31.* Itaque perperam ſuam doctrinam ex *dict. l.* colligit Sanctius. Quod autem attinet ad eam doctrinam, quam affert, verum quidem eſt, quando aliquis mutuam pecuniam dedit, nec terminum præfixit, intelligi debere neceſſario aliquem terminum arbitrio judicis, ut utile ſit mutuum: alias nulla mutuatarii utilitate datum mutuum eſſet, ſi ſtatim repeteretur, ſicut etiam idem dicitur de Precario. At in noſtro caſu longe diverſa ratio eſt: non enim eſt neceſſarium tempus expectandi, in quo ſit utilis ea promiſſio: eſt enim utilis a principio, & utilis adimpletio & ita etiam alio non petente adimplenda eſt, niſi alter adimpletionem differri ex cauſa poſtulet.

Quod ſi is, qui ſponſalia contraxit, adimplere nolit, 2 monendus prius per judicem eſt, & ſi adhuc renuat, per cenſuram compellendus eſt *cap. ex litteris 10. de ſponſal.* In quo eſt diverſa ratio juris civilis, & canonici. Nam jure civili adverſus eum qui ſpopondit, nulla competit actio, quamvis olim etiam jure Romanorum actionem ex ſponſo dari, litemque pecunia æſtimari ſolitam auctor ſit Sulpitius apud A. Gellium. Eo itaque jure permiſſum eſt ſponſo vel ſponſæ recedere a ſponſalibus *l. 1. C. de ſponſalibus* prætérquam ſi arrhæ interveniſſent, quæ duplicatæ a renuntiante reſtituuntur: & hoc renunciationis genus repudium appellatur *l. inter ſtuprum l. inter divortium, de V. S.* quod a patre pro filio vel filia, quam habet in poteſtate, fieri poteſt, a tutore autem pro pupillo, vel pupilla non poteſt, *l. in poteſtate l. ſi tutelæ, de ſponſal. l. 4. C. eodem.* Neque infamia notantur cum aliis poſtea contrahentes, quaſi bina ſponſalia eodem tempore conſtituta habeat, diſſolutis videlicet per hujuſmodi renuntiationem prioribus ſponſalibus *l. 1. §. quid ergo, de his qui not. infam.* At vero ju-

ro jure canonico renunciatio unius invito altero prohibita eſt *d. c. ex literis*, *& in c. de illis*, *§. mulier*, *de deſponſ. impub.* Quare cum ex illis ſponſalibus naſcatur obligatio, per Eccleſiaſticum Judicem ſervare compelluntur. Idem eſt ſive ſponſalia ſint iurata, ſive ſimplicia, ut conſtat ex *dict. §. ſi mulier*, adeo ut ſi poſt prima ſponſalia alia contraxerit, & iuramento confirmaverit, nulla ſunt, & iuramentum nullam obligationem inducat, utpote, quod vinculum eſſent iniquæ obligationis. Illud tamen addendum eſt juxta Seraphinum *deciſ.* 1113. Judicem compellere debere per cenſuras compulſione moderata, non præciſa, ſi pertinax ſit pars in reſiſtendo *cap. requiſivit, de ſponſal.* Imo, & quando prudenter judicatur fruſtra ferri excommunicationem, ab illa abſtinendum docet idem Seraphinus *deciſ.* 1258. vide etiam Riccium *dec.* 338. in prax. *& deciſ.* 232. *n.* 1. *&* 2.

3 Sed obſtare videtur primo quod in obligatione facti nemo compelli debeat, ſed perſoluto intereſſe liberetur *l. ſtipulationes* 27. *§. Celſus, de V. O.* ſed hoc locum non habet in his, quæ non recipiunt æſtimationem, ut eſt matrimonium, & alia ſpiritualia: in his enim preciſe ad factum compelli poteſt, juxta doctrinam Panormitani *in dict. cap. ex literis*, *n.* 9. Et ratio eſt. Quia quod in his, quæ æſtimationem recipiunt, liberetur quis præſtando intereſſe, neq; ad factum præciſe obligatur, id naſcitur ex voluntate tacita contrahentium. Cum enim facta ab invito non recte præſtari ſoleant, juxta illud, *raro reſpondent coacta ingenia*; videtur tacite inter contrahentes id actum ut ſi res non fiat, in locum facti ſuccedat intereſſe, quod ſecus eſt in his, quæ æſtimationem non recipiunt, ac proinde præciſa eorum obligatio eſt.

4 Neq; obſtat ſecundo textus *in c.* 2. *de ſponſ.* ibi. *Commovendi ſunt, & omnibus modis inducendi.* Quem textum ſic interpretatur Thomas Sanchez *lib.* 1. *diſput.* 29. *num.* 4 quod prius monendi ſunt, poſtea tamen cogendi, niſi ſubſit juſta cauſa. Sed non attendit Thomas Sanchez textum hunc ex *c.* 2. non eſſe ad rem, de qua agimus. In eo enim non eſt ſermo, quando ſponſalia unus ex eis implere non vult, ſed quando ſponſalia mutuo conſenſu eorum, qui contraxerunt diſſolvuntur. Expreſſe enim ibi, *ſi autem ſe ad invicem admittere noluerint*. Idem indicat exemplum deſumptum ex contractu ſocietatis, quo utitur Pontifex. Neq; hanc interpretationem labefactat, quod dicat textus illos prius monendos, & modis omnibus inducendos ut præſtitam fidem obſervent, & ſi non paruerint, patienter tolerandum eſſe, quaſi inſinuare videatur Pontifex peccatum eſſe in ea diſſolutione; cum tamen in diſſolutione ex conſenſu mutuo ſponſalium nullum peccatum ſit. Reſpondetur enim dupliciter aliquid in jure dici *patienter tolerari*, uno modo permittendo ſolum illud, ut malum ad evitandum majus, ut *in c. cum jam dudum* 18. *de præb. can. fin. diſtinct.* 4. *& can. quod verius* 33. *quæſt.* 2. Melius enim eſt ex duobus malis quod minus eſt eligere *can. duo mala*, *diſt.* 13. alio modo aliqua in jure permitti dicuntur, hæc impune fiant, & abſque peccato, quia mallet jus ob aliquam rationem aliud fieri, ut *in dict. cap.* 2. mallet enim ſummus Pontifex vitandæ inconſtantiæ cauſa in re tanti momenti matrimonium contrahi, quam ab ſponſalibus diſcedi mutato animo: itaque idcirco prius admonendos, & inducendos ſcribit, quam a ſponſalibus diſcedant. Sic explicant Tancredus, Hoſtienſ. Panormitan. *ibi*, Covarruvias 2. *part. de matr. cap.* 5. *§.* 1. *in principio*, ubi & eam interpretationem communem dicit. Igitur *in dict. cap.* 2. non utitur Pontifex *verb. cogendi*, ſed *monendi*, quia de illis agit, qui ex mutuo conſenſu recedunt, quibus recedere quidem impune licet; ſed vitandum inconſtantiæ cauſa, quam præ ſe ferunt, monendos dicit Pontifex ne recedant.

5 Neque etiam obſtat textus *in cap. requiſivit, de ſponſal.* quo prohibetur compelli ſponſam, quæ ſe nupturam ſub juramento promiſit. Reſpondetur enim tunc minime compellendam eſſe, ubi cauſa ſubeſt, cur compelli non debeat, ut dictum eſt, quod idem ſtatuitur *in dict. cap. ex literis* 10. *ibi in fine*, *niſi rationabilis cauſa obſtiterit*. Nomine autem rationabilis cauſæ quævis illa intelligitur de his, quæ ſufficiunt ad diſſolvenda ſponſalia. Inter illas autem ea eſt, ſi ſponſa ita exhorreſcat ſponſum ut veroſimile ſit ſcandala, lites, perpetuaſque diſcordias ex matrimonio fore. At ſi nulla juſta ſubſit cauſa, compellendus eſt per cenſuras Eccleſiaſticas contrahere, ita ut ex nolente fiat volens, argumento textus *in can. videtur* 23. *quæſt.* 6. Compulſio enim hæc ad inducendum liberum conſenſum adhibetur, non vero ut invitus adigatur in matrimonium, quod in hoc caſu nullum eſt, ſi ab invito contraheretur *c. cum locum* 14. *de ſponſ.* Quare in hoc textu dixit Th. Sanch. & alii ſuſtineri minus malum, ſcilicet, violationem fidei, & perjurium, ad evitandum majus malum ſcilicet, perpetuas inimicitias: ego tamen exiſtimo eos non recte colligere ex illo textu. Nam ſi rationabilis cauſa ſubeſt, judicat Eccleſia ceſſare ſponſaliorum vim, & ex conſequenti obligationem adjectam juramenti. Quia ob mutationem ſtatus rerum, ob graves inimicitias, & ſcandala, quæ jam timeri poſſunt, cum tamen tempore contractus ſponſaliorum non timerentur, ceſſavit ea obligatio, & etiam juramenti. Quare non toleratur minus peccatum ad evitandum majus, ſed decernitur jam in eo caſu non habere locum obligationem promiſſionis, atque juramenti propter inſignem factam rerum mutationem, ut magis explicabo infra, cum de cauſis diſſolvendi ſponſalia ſermo fuerit. Ex quibus fit hujuſmodi cauſæ cognitionem eſſe debere judicialem, cum pronunciandum ſit ſuper valore ſponſalium, & eorum diſſolutione. Deinde fit, ſi non ſit quæſtio de ſponſalium valore etiam poſſe compelli ad implenda ſponſalia per ſæcularem judicem, licet juramento firmentur, ut docet Thomas Sanchez *diſput. cit.*

Alter etiam ſponſalium effectus a nonnullis enume- 6
rari ſolet, ut ſcilicet cum ſponſa de futuro res habita adulterii nomine cenſeatur. Et quidem jure civili etiam violatam accuſare poterat ſponſus jure mariti. Non enim minus in ſponſa, quam in uxore adulterium committi dixit J. C. *l. ſi uxor* 13. *§. divi ad l. Jul. de adult. divi Severus, & Antoninus reſcripſerunt etiam in ſponſa hoc idem vindicandum, quia neque matrimonium qualecunque, neque ſpem matrimonii violare permittunt.* Errat autem turpiter Thom. Sanch. *lib.* 1. *diſp.* 2. *num.* 9. cum *in dict. l. ſponſæ* nomine, intelligit deſponſatam de præſenti. Nam cum ſponſa de præſenti non eſt ſpes matrimonii, ſed matrimonium. Idem conſtat *l. miles §. quærebatur D. eodem.* Dum enim ſponſam altera patre nuptui collocatam jure mariti accuſandi facultatem ſponſo negat aliis in caſibus concedere videtur, & *l. propter C. eodem.*

Neq; huic definitioni obſtat textus in dict. *l. ſi uxor*, 7
ubi cum negatur impuberem puellam accuſari jure mariti, ſed quaſi ſponſam accuſari poſſe, conſequens videtur ſponſam jure mariti non accuſare. Nonnulli dicunt accuſari ſponſam violatam jure ſponſi. At in jure nulli ius eſt ad hunc effectum, niſi marito, aut extraneo. Dicendum ergo adhuc ſponſam accuſari iure mariti neque obſtare prædictam legem, cuius ſenſum mihi videtur aſſecutus Cuiacius *lib.* 6. *obſervat. cap.* 16. Impubes uxor duci non poterat, ſed bene ſponſa haberi, dummodo infans non eſſet; neceſſarium tamen erat, ut nominatim ſponſalia contraherentur. Unde ſi in domum duxiſſet eam impuberem non factis ſponſalibus, neque matrimonium neque ſponſalia erant. At ſi ſponſalia nominatim contracta eſſent, jam habebatur ſponſæ loco, & illam violari ſe paſſam accuſare iure mariti vir poteſt. Senſus ergo dict. legis hic eſt ſi impubes fœmina domum ducta fuerit, ſcilicet non contractis nominatim ſponſalibus, & illa adulterium commiſerit, non datur accuſatio mariti iure, etiam ſi apud eum creverit, & poſtea uxor eſſe cœperit, ſed vel quaſi ſponſa accuſari poterit ex reſcripto Divi Severi. Si vero quaſi ſponſam domum duxerit, contractiſque cum ea ſponſalibus, etiam ſi impubes illa ſit, accuſari ab illo iure mariti poteſt iuxta reſcriptum itidem Divi Severi. Atque idem eſt ſenſus Imperatoris *in dict. l. propter C. eodem. Propter violatam virginem adultam, quæ poſtea maritæ eſſe cœpit, accuſator juſtus non eſt, & idem jure mariti crimen exercere non poteſt, niſi puella violata ſponſa ejus fuerat.* Senſus eſt, ut *ibidem* interpretatur Cujacius. Propter violatam, id eſt, ſponte corruptam virginem, hoc eſt, impuberem: unde puberes devirginatæ ſæpe vocati ſunt: adulteram, id eſt, quæ poſtea adulta eſſe cœpit, vir accuſator juſtus non eſt, niſi ea puella impubes ſponſa ejus fuerit. Quare cave a Gothufredo *in d. l. propter* aliter explicante.

Hæc quidem jure civili, & in foro externo. At in 8
jure canonico, & in foro conſcientiæ adulterium non eſt cum ſponſa alterius de futuro rem habere. Quia nulla eſt iniuſtitia, cum illa non ſit aliena, hoc eſt, alterius, nondum enim tradidit corpus ſuum; neque tranſtulit in dominium viri. Hinc conſequenter fit non eſſe circumſtantiam in confeſſione explicandam. Quare ridicule Thomas Sanchez *lib.* 1. *diſp.* 2. *num.* 6. cenſet, ſi res habeatur cum ſponſa alterius de futuro, eſſe circumſtantiam in confeſſione explicandam, quia eſt gravis iniuria: at ſi habeatur res cum ſponſa alterius non eſſe circumſtantiam explicandam, quia levis iniuria eſt ſponſæ. Si iniuſtitia eſt, utraque parte ſit neceſſe eſt: & cum ſit in re gravi, non poteſt non eſſe mortalis culpa, & ideo explicanda.

Et quod

Et quod homines non reputent eam gravem injuriam, ſi ſponſus fornicetur, parum refert; alias idem dicendum eſſet, quamvis jam eſſet contractum matrimonium, pravum enim eſt homines graviorem injuriam judicare ſi uxor adulteretur quam ſi maritus, & apud omnes illam ſeveriſſima pœna puniri, hunc vero minime. Veritas ergo eſt non eſſe neceſſarium in confeſſione explicare ſive cum ſponſo, ſive cum ſponſa res habeatur, quia non eſt ibi injuſtitia ſupra fornicationis malitiam, cum ſit uſus corporis, quod adhuc non eſt alienum. Quod autem ſponſus per ſponſalia jus habet tantum eſt, ut non impediatur injuſte ad illam ducendam in uxorem: quod jus non impedit, qui cum illa rem habet. Nam ſi ſponſus de futuro ſciat, poteſt libere illam rejicere, vel eam cum eo defectu ſciens volenſque in uxorem recipere. Si autem concubitus occultus omnino ſit, non eſt defectus ille ex his, qui commutanti manifeſtandi ſunt, ne committatur injuſtitia, & inæqualitas contractus, cum detur corpus æquale pro corpore æquali ſecundum ſubſtantiam, in quo conſiſtit juſtitia matrimonii, ut dixi *in tract. de reſtit. cap. de reſt.* in bonis corporis, ſed vide de hoc Turrianum *tit. 2. diſp. 78. dub.* 2. Quomodo autem ſponſalia ea vim habeant; ut copula ſecuta tranſeant in matrimonium, & an nunc in aliquo caſu locum habeat, jam ſupra explicatum eſt *lib. 2. & lib. 5.*

CAPUT VII.

De ſponſalibus conditionatis.

SUMMARIUM.

1 *Sponſalia conditionata explicantur juxta ea, quæ de matrimonio.*
2 *Conditio contra ſubſtantiam matrimonii rejicitur a ſponſalibus.*
3 *An idem de turpi, & impoſſibili.*

1 SUppoſitis his, quæ dixi ſupra toto *lib. 3.* facile erit rem iſtam expedire. Conſtat primo, ſi conditio honeſta aut licita adhibeatur, obligationem eſſe expectandi eventum conditionis: eveniente autem illa conditione purificari ſponſalia ſine novo conſenſu ut dixi eodem *lib. c.* Quod ſecus eſt in matrimonio, ut ibidem oſtendi, & de ſponſalibus contractis ſub conditione, *ſi Papa diſpenſet*, vide Seraphinum *decif.* 1156. ubi dicit illam debere exprimi in ipſo contractu, alias non cenſeri appoſitam: vide etiam Riccium *in praxi decif.* 248. Quod autem tam Seraphinus quam Riccius dicunt diſpenſante Papa neceſſarium eſſe novum conſenſum, accipio de conſenſu ad matrimonium, non de conſenſu ad contractum ſponſalium. Donec autem adimpleatur conditio non eſſe locum aliis ſponſalibus, etiam abſolutis, propter rationem traditam *lib. 7.* cum de impedimento publicæ honeſtatis ſermo eſſet. Nam una obligatio abſoluta, poſterior ejuſdem rationis non prævalet contra priorem. Et quamvis illa obligatio videatur eſſe conditionalis, eſt tamen etiam obligatio abſoluta expectandi eventum conditionis, contra quam non poteſt prævalere obligatio abſoluta poſterior ſponſalium.

2 Conſtat ſecundo, ſi conditio ſit contra ſubſtantiam matrimonii in ſenſu explicato *lib. 3.* ſicut rejicitur a matrimonio, rejici etiam a ſponſalibus. Unde ſi quis ita contrahat, *ducam te in uxorem ſi poſt matrimonium aliis corpus tuum tradideris*, nullus eſt ſponſalium contractus ſicut ipſe contractus matrimonii nullus eſſet. A matrimonio enim non repellitur jure poſitivo conditio contraria quin potius ipſum annullat jure naturali, ut dictum eſt. Quod ſi quis ita contraheret, *ducam te in uxorem ſi ante matrimonium aliis corpus tuum tradideris, aut venena ſumpſeris ſterilitatis*, cum hæc conditio adimplenda ſit ante contractum matrimonii, & ideo non ſit contra ſubſtantiam matrimonii nondum contracti, de illa perinde judicandum eſt ac de conditione turpi juxta dicenda ſtatim.

3 Sed difficultas eſt, quid dicendum ſi conditio turpis, vel impoſſibilis adhibeatur contractui ſponſalium. Jure naturali conſtat dependentem eſſe conſenſum a conditione, & ita ex impoſſibili conditione eſſe nulla ſponſalia, cum impleri conditio non poſſit: ex turpi vero ſuſpendi uſque ad eventum conditionis. Sed an jure poſitivo repellatur a ſponſalibus ſicut repellitur a matrimonio diſſenſio eſt. Thom. Sanch. cum aliis *lib. 5. diſp.* 17. n. 2. cenſet repelli. Fundamenta ejus adeo debilia ſunt, ut ipſe eorum debilitatem agnoſcens recurrerit ad communem DD. ſenſum. Sed quid tu mihi communem Doctorum ſenſum opponis in re, quæ ex juris tantum poſitivi diſpoſitione pendet? Quare quod in prima editione libri de impedimentis dixi, idem dico, ſcilicet in contractu ſponſalium, ſi adhibeatur conditio turpis, aut impoſſibilis, quæ non refundatur in matrimonium, non eſſe valida, niſi impleta conditione: docet Petrus Ledeſma *de matr. q. 47. ar. 5. ad finem*, & refert eam Doctiſſimos Salmanticenſes tenuiſſe: docet etiam Fernandus Rebellus *lib. 2. de matr. q. 10. ſect. 5.* & alii. Ratio eſt unica. Quia quod habeatur pro non adjectis in matrimonio tantum eſt ex diſpoſitione juris poſitivi, favore illius ob præſumptionem, quæ non habet locum in ſponſalibus. Et quamvis in *l. Oratio, D. de ſponſ.* dicatur diſpoſitum in matrimonio cenſeri etiam diſpoſitum in ſponſalibus, loquitur tamen non de inhabilibus ad matrimonium, qui etiam inhabiles erunt ad ſponſalia, quod intellige, ut dixi ſupra *dicta lib. c. 5.* ſi eadem ſit prohibitionis ratio. Dixi *quæ non refundatur in matrimonium.* Quia ſi quis ita reſpondeat, *ducam te in uxorem ſi poſt matrimonium furtis meis conſenſeris*, ſponſalia hæc in foro externo cenſebuntur valida, quia ab objecto ſponſalitiæ promiſſionis hoc eſt matrimonio repellitur conditio turpis. Igitur talis promiſſio in foro externo judicabitur promiſſio contractus puri, id eſt matrimonii pure contrahendi, cum conditio illa turpis habeatur pro non adjecta. Illud adde majoris explicationis gratia, nullam eſſe poſſe obligationem executione turpis conditionis, nam dicimus eſſe obligationem ad turpe aliquid committendum. Poſita tamen jam implenda ſponſalia, & non fuiſſe nulla ex addita conditione turpi, nec vere obligaſſe ante eventum turpis conditionis. Quod etiam docuiſſe videtur Turrian. *tom. 2. in 2. diſp. 67. dub. 4.* At in conditione neceſſaria de futuro, aut in conditione de præſenti, aut præterito, eadem dicenda ſunt, quæ de matrimonio dixi ſupra *lib. 3.*

CAPUT VIII.

De ſponſalibus quibus advenit juramentum.

SUMMARIUM.

1 *Quid explicandum.*
2 *Diviſio juramenti in aſſertorium, & promiſſorium, & ejus explicatio.*
3 *Utilem eſſe quæſtionem de vi quam addit juramentum contractui.*

HUc diſtulimus diſputationem de robore, quod juramentum adjicit contractui, ſive ſponſalitio, ſive matrimonii, ſive cuicumque alteri. Res latiſſima, & nec facilis explicatu. Quare, ut diſtincte, & ſimul etiam breviter multa complectamur, placet totam rem hanc certis enunciationibus definire, eaſq. & confirmare, & corollariis deductis illuſtrare, quæ lucem multis aliis præbebunt, quæ diſputari ſolent de juramento confirmatorio. 1

Sed ante omnia ſupponendum eſt, juramentum communi receptaque diviſione dividi in aſſertorium, & promiſſorium. Quam diviſionem ita explicat D. Th. 2. 2. *q. 89. art.* 1. Divinum, inquit, teſtimonium quandoque inducitur ad aſſerendum præſentia vel præterita, & hoc dicitur juramentum aſſertorium, quandoque autem inducitur divinum teſtimonium ad aſſerendum aliquid futurum, & hoc dicitur juramentum promiſſorium. Quam diſtinctionem optime explicat Suarez *tom. 2. de religione lib. 1. de juramento, c.* 8. Sic autem intelligenda eſt, ut omne juramentum promiſſorium includat etiam aſſertorium. Nam qui aliquid ſub juramento ſe facturum promittit, tenetur non ſolum de futuro verum efficere, quod promittit, ſed etiam de præſenti vere habere animum faciendi, quem animum etiam ſub juramento aſſerit: & ea parte qua aſſertorium eſt, reſpicit tantum enunciationem de præſenti, ſcilicet, animum præſentem faciendi, quod promittit: at qua promiſſorium eſt, reſpicit futurum tempus. Illud etiam addendum, quod quamvis aliqua videantur de futuro enunciari, & confirmari juramento, ut ſi quis juret Petrum cras occiſurum aliquem, re tamen vera eſt affirmatio tantum de præſenti, quod ſcilicet ita exiſtimet ex certa ſcientia, & probabilibus conjecturis: & ita licet videatur propoſitio de futuro, eſt tamen de præſenti. Quod ſi quis juret ſe cras aliquid facturum, eſt quidem obligatio faciendi futuro tempore, quod jurat, & virtualis quædam promiſſio, cui Deus teſtis adhibetur, licet verbis non videatur promittere, & ideo ad promiſſorium juramentum 2

tum

Digitized by Google

reducitur, Quare univerſe verum eſt, quod docuit Divus Thomas, juramentum aſſertorium tantum reſpicere propoſitionem de præſenti aut de præterito, qua ſcilicet, aſſertorium eſt, promiſſorium vero ut tale eſt, ſolum reſpicere aſſertionem de futuro, In præſenti non agimus de juramento aſſertorio, ſed de promiſſorio, quomodo ſcilicet confirmet actum pro tempore futuro.

3 Rurſus obſervandum eſt perperam nonnullos aſſerere nullius momenti eſſe eam decidere quæſtionem, quam vim tribuat juramentum actibus, quibus accedit, cum ſemel conſtet juramentum, quod eſt vinculum iniquitatis, ſervandum non eſſe, verum decipiuntur valde, ut recte docet Gabriel Vaſq. *de teſtam. c. 3. dub.* 2. Quia ſi contractus non firmatur juramento, etiamſi illi accedat obligatio religionis juramenti ſolum eſt perſonalis, & alias contractus remanſit nullus, tranſiret autem, ſi fieret validus juramento. Deinde ſi non firmatur juramento, promiſſio non obligabit, & poterit juramentum a Pontifice relaxari. Ideo enim dicunt multi relaxari non poſſe, ne fiat præjudicium tertio: quod in eo caſu nullum fieret, ſi obligatio tantum eſſet ex religione, cum nullum jus juſtitiæ quæſitum eſſet. Alia etiam multa ſequuntur, in quibus diverſimode loquendum eſt, ſi actus firmatur, aut non firmatur juramento, quæ proſequitur Suarez *lib. 2. de juramento, cap* 25 & ex dicendis conſtabunt. Jam ergo rem hanc, quæ magni momenti eſt, explicare aggrediamur per diverſas enunciationes, ex quibus duas præmittemus, ut aliarum fundamenta.

§. I.

Quæ obligatio naſcatur ex juramento.

S U M M A R I U M.

4 *Prima propoſitio de vi, quam habet juramentum natura ſua.*
5 *Ex juramento præciſe ſolum oriri obligationem religionis.*
6 *Quando adeſt alia obligatio, non eſſe ex vi juramenti.*
7 *Explicatur quare dicatur juramentum induere naturam actus, cui adjungitur.*

4 Prima enuntiatio ſit. *Juramentum natura ſua ſolum habet vim inducendi obligationem ex religione provenientem. Quod ſi aliam aliquando habet, non ex ejus natura, ſed ex juris diſpoſitione provenire neceſſe eſt.* In hac concluſione explicamus obligationem, quæ præciſe oritur ex natura juramenti. In quo ſolus Molin. *tom. 1. de juſtit. tract. 2. diſp.* 150. exiſtimavit eam eſſe vim juramenti promiſſorii, ut ultra obligationem religionis, quæ primaria eſt in illo ordine ad Deum, pariat aliam ſecundariam comparatione proximi, cui fit promiſſio, & hanc dicit eſſe obligationem juſtitiæ, quando juramentum fit omnino libere ſine vi, & fraude. Cujus non aliud fundamentum eſt niſi quia in juramento promiſſorio intrinſece includitur ratio promiſſionis, eo enim differt ab aſſertorio. Sed ex promiſſione oritur jus juſtitiæ. Ergo etiam ex juramenti promiſſorii ratione, & efficacitate inducitur obligatio juſtitiæ.

5 Sed verius eſt, quod habet enuntiatio propoſita, ex juramento præciſe non poſſe oriri aliam obligationem quam religionis. Docet Innocent. *c. cum contingat, de jurejur.* Jaſon *in l. jusjurandum, D. de jure jur.* Gabr. Vaſq. *de teſtam. c. 3. dub. 2. n.* 21. Suar. *lib. 2. de juramento, c.* 29. *n.* 23. Thom. Sanch. *lib. 3. ſum. c.* 12. *n.* 3. & plures alii Theologi frequenter. Ratio autem eſt facilis, & aperta. Quia juramentum ex natura ſua non habet inducere aliam obligationem, quam religionis, quod oſtendo, & ab abſurdo, & a priori, ab abſurdo quidem. Quia quod juramentum habet ex natura ſua, ubicumque fuerit validum juramentum, idem habebit. Ergo juramentum ſuper ſolutione uſurarum, quod validum, & ſervandum eſſe conſtat *c. debitores, de jurejurando*, induceret obligationem juſtitiæ, atque adeo ex juſtitia eſſent debitæ uſuræ, & uſurarius vera earum dominium compararet. Similiter etiam juramentum coactum eandem obligationem induceret, quod omnes in iſtis caſibus uno ore negant. Præterea etiam, quando contractus nullus ob bonum publicum confirmatur juramento & ob bonum privatum, oriretur eadem obligatio: & tamen conſtitutum eſt apud Doctores non in omnibus his eam obligationem oriri, ut explicabo infra. A priori autem ratio eſt. Quia juramentum natura ſua tantum ordinatur in confirmationem juxta Paulum *ad Heb.* 6. & ideo D. Thom. 2. 2. *q.* 89. *art.* 1. dixit jurare eſſe aſſumere Deum in teſtem, & quando hoc fit ad confirmandum aliquid futurum eſſe juramentum promiſſorium. Ergo juramentum promiſſorium natura ſua ſupponit promiſſionem veluti materiam confirmandam, ſolumque inducit obligationem religionis qua obligatione promittens ſub juramento tenetur Deo reddere juramenta.

Ex quibus fit, ſi quando contigerit juramento appoſito non ſolum eſſe obligationem religionis, ſed etiam juſtitiæ, & actionem naſci promiſſario, id non poſſe provenire ex natura juramenti, ſed aliunde, ſcilicet, ex diſpoſitione juris poſitivi, quod an fiat, & in quibus caſibus fiat, dicam infra. 6

Hinc etiam fit, cur dicitur juramentum, induere naturam actus, cui adjungitur. Si enim eſt intelligendum, ut quoties juramentum adjungitur actui, qui ex ratione contractus obligationem habet, obligatio juramenti cadat ſupra obligationem illius, & juxta modum illius, ita ut ea ceſſante ceſſet obligatio juramenti. Ratio eſt, quia eo caſu adducitur juramentum in confirmationem illius. Hinc fit quod quemadmodum promiſſio ſemper fit ſubintellectis quibuſdam conditionibus, & ut ejus obligatio perſeveret neceſſe eſt, perſeveret idem rerum ſtatus, qui erat a principio, alias non erit infidelis, qui non adimplet, ut eſt ſententia Divi Thomæ 2. 2. *quæſt.* 88. ex Tullio, & Seneca, & dicemus infra: ita etiam juramentum cadens in eam promiſſionem ſubintelligit eaſdem conditiones, quæ ſervarentur in promiſſione illa, ſi eſſet valida, & juramentum libera fieret. Unde falſo Molin. *tom. 1. tr. 2. de juſt. diſp.* 149. docet eum, qui alteri promiſit ſe ducturum illam in uxorem, teneri obligatione juramenti, ita ut non poſſit ingredi religionem. Quamvis enim ſemper verum ſit perſeverante obligatione juramenti, teneri eum, qui juravit, ad promiſſionem implendam, tamen conſiderari oportet an ex variatione rerum ceſſet obligatio prioris juramenti, & ita, ſicut in ſponſalibus facta libere omnino, & ſine coactione intelligitur excepta electio perfectioris ſtatus, ita etiam in ſponſalibus juratis. Hinc rurſus fit, quod ſicut, ſi ille cui facta eſt promiſſio non velit ſibi promiſſionem impleri, ceſſat obligatio illius, ut docet S. Th. 2. 2. *q.* 89. *art.* 9. *ad* 1. eſtque communis ſententia: quia in quacumque promiſſione facta alicui in utilitatem ejus, intelligitur conditio conſenſus illius, id eſt, ſi ille voluerit ſibi adimpleri promiſſionem, ita etiam ſi promiſſio juramento confirmetur, nolente altero, ut impleatur promiſſio, ceſſet etiam obligatio juramenti. Quia hæc juramenti obligatio ſolum permanet, quandiu perſeverat promiſſionis obligatio, cum juramentum ſolum adducatur in confirmationem illius: & ita qui poteſt remittere obligationem promiſſionis, conſequenter etiam aufert obligationem juramenti, ut obſervavimus ſupr. *lib.* 8. cum ſermo eſſet de diſpenſatione juramenti. Adde, quod etiam ſi promiſſio nulla fuerit ad inducendam obligationem juſtitiæ, & tantum implenda ſit ex religione juramenti, poterit nihilominus ceſſare obligatio juramenti, non quia is, cui factum eſt, habeat jus juſtitiæ, ſed ex hoc, quod ipſe nolit rem promiſſam acceptare. Quæ doctrina confirmari poteſt ex *c. debitores, de jure jurando*, ibi, *Mandamus quatenus creditores ad juramenta ſuper uſuris ſibi ſolvendis præſtita relaxanda Eccleſiaſtica diſtrictione cogantur.* Cumq; uſurarii nullum jus juſtitiæ habeant adverſus promittentem, non dicuntur relaxare, quia remittant juſtitiæ jus: ſed tantum, quia nolint ſibi dari pecuniam promiſſam neque illam accipere. Inutiliter ergo diſtinguit Molina juramentum homini factum vel Deo: ſemper enim fit Deo, ejus tamen materia aliquando eſt promiſſio facta homini vel indeterminata. 7

§. II.

Quæ debeat eſſe materia juramenti, ut obligationem inducat.

S U M M A R I U M.

8 *Enuntiatio ſecunda de materia juramenti, etiam debere eſſe honeſtam ex ſe vel ex fine operantis.*
9 *Juramenti materiam non fore turpem probatur.*
10 *Opponitur ex Levitici 5.*
11 *Opponitur ex Judicum ult.*
12 *Opponitur ex 1. Eſdræ 10.*
13 *Quarta objectio diluitur.*
14 *Opponitur ex c. cum quidam, de jurejurando.*
15 *Opponitur ex c.* venerabilem, *de electione.*
16 *Opponitur ex Joſue 9.*

17 Quid

17 *Quid dicendum de juramento de re illicita tempore juramenti, quæ poſtea ſit licita.*

8 SEcunda anunciatio. *Materia, in quam cadit juramentum, ut obligandi vim habeat, non debet eſſe turpis, neq. indifferens, ſed honeſta, vel ex ſua ſpecie, vel ex fine operantis; alias nulla prorſus obligatio ex juramento confirmatorio ſequetur.* Hæc enunciatio plures habet partes, quarum ſingulæ explicandæ ſunt, atque probandæ.

9 Prima pars eſt, quod materia juramenti non ſit res turpis, aut quæ ſine peccato ſive veniali, ſive mortali adimpleri non poſſit. Quid clarius, atque receptius, quam juramentum contra bonos mores non obligare; *reg. non eſt obligatorium, de reg juris in 6. c. quanto, c. ſi vero, c. cum contingat, de jure jurando*, & multa alia habentur apud Gratianum 2. 2. *q.* 4. fere per totam. Ratio eſt evidens, quia juramentum non poteſt eſſe iniquitatis vinculum. Ergo ſi contractus eſt illicitus, & peccaminoſus, non obligat juramentum, adeo ut neque juramenti vim tribuat contractui, neque ipſum ſervandum ſit, neque opus ſit relaxatione aliqua vel diſpenſatione. Implicat enim obligari aliquem ad peccandum, & nemo peccaret implendo id, ad quod obligatur. Quare qui jurat de aliquo malo faciendo, peccat mortaliter, & ſi non habeat animum implendi, peccat etiam. Quare debet a jurando deſiſtere. Quod autem ſit gravius peccatum jurare ſe aliquid mali facturum cum propoſito faciendi, aut jurare ſine eo propoſito, alibi examinandum eſt.

10 Verum contra hanc primam partem enuntiationis obſtare videntur nonnulla. Primo obſtat illud Levit. 5. *Anima quæ juraverit, & protulerit labiis ſuis, ut vel male quid facere, vel bene, & id ipſum juramento, & ſermone affirmaverit, oblitaque poſtea intellexerit delictum ſuum, agat pœnitentiam de peccato ſuo.* Quibus indicari videtur peccatum eſſe oblivisci, id eſt, non implere, quod quis juramento promiſit, male faciendum. Primo tamen reſponderi poteſt, aut ibi male facere non ſumi pro malo culpæ ſed pro malo pœnæ, ut votum de affligendo aliquo, licite tamen, vel de affligendo ſe per caſtigationem corporis, ut illud ſpiritui ſubjiciat. Sic ex Hebræis nonnulli, & Cyrill. *lib. 3. in Levit.* & Oleaſter *ibi*, ſequitur Lorin. *in Levit. c. 5. v. 4.* probatque eſſe Origenis, Ruperti, Bedæ, Iſidori, Rodulphi. Secundo reſponderi poteſt, & verius, ibi præcipi agi pœnitentiam de peccato in juramento commiſſo, ſive commiſſum ſit in modo jurandi, aut in non implendo. Unde dicitur ſi poſtea intelligat peccatum ſuum, neque explicatur quale illud ſit, ut intelligere poſſimus, & eſſe peccatum in male jurando, & in non implendo, quod recte juratum eſt. Sic Abulen. *ibi q.* 4. ſequitur Suarez *lib. 1. de juramento c.* 24. Placet prima interpretatio, hanc enim poſtremam optime repellit Lorinus *loc. cit.*

11 Secundo obſtare videtur quod Judicum ultimo filii Iſrael juraverunt non dare filias ſuas uxores filiis Benjamin, quod juramentum videtur fuiſſe ea prava intentione extinguendi tribum illam, atque adeo de re illicita. Et tamen juramentum illud ſervandum eſſe tanquam obligationem inducens conſtat ex textu ipſo. Multa Abulenſ. de iſto juramento *eo loc.* Dico breviter in primis filias hæreditatis participes non potuiſſe etiam remoto juramento dari aliis tribubus, & ita recte potuerunt juramento promittere. Deinde filias non participes hæreditatis potuiſſe non dari occaſione belli juſti, & in pœnam delicti commiſſi, ut eorum communicationem vitarent, quod juſtum eſſe potuit. Dico denique juramentum illud in caſu neceſſitatis illius, de quo non cogitaverant, novo emergente rerum ſtatu non obligaſſe, At quia illi exiſtimabant ſe teneri, modum invenerunt, quo judicarunt non violari ab illis juramentum, quod omne geſtum ab illis eſt ex ignorantia valde probabili. Sic Ser. *q. 3. in idem c.* & ead. fere Suar. *c. cit.* Vide etiam Nicol. de Lyra, qui in eo caſu negat obligaſſe juramentum.

12 Tertio obſtare videtur juramentum factum a populo Iſrael, 1. *Eſdr.* 10. ubi jurarunt projicere uxores alienigenas, quas duxerant cum filiis ſuſceptis. Quod juramentum videtur fuiſſe contra leges naturales, de indiſſolubilitate matrimonii, & de alendis liberis. Reſpondetur tamen omiſſis aliorum ſolutionibus, de quibus Suar. *c. cit.* uxores illas fuiſſe alienigenas, & in infidelitate manentes, & ita licite potuiſſe repudiari, cum alias eo tempore repudia licerent. Deinde dico totum illud factum eſſe ex juſſione Dei, ut conſtat ex text. Quare potuit a Deo diſſolvi conjugium illud. Quod vero attinet ad filios, dico nihil actum eſſe contra legem de alendis liberis, cum dimiſſi fuerint ſub cura matrum, quos expediebat ejicere Deo præcipue jubente, ſi forte educati erant gentilitio ritu. Ex quo aliquale argumentum deſumi poteſt ad confirmandam juſtitiam decreti Philippi III. Regis noſtri, cum Maurorum colluviem perfidam una cum filiis ex omni ſua ditione expulit.

Quarto obſtare videtur quod ea regula colligatur ex jure, quo cavetur ea juramenta non obligare, quæ obſervata vergunt in interitum ſalutis æternæ, *c. ſi vero, c. cum contingat, de jurejur.* Peccatum autem veniale non inducit interitum ſalutis æternæ. Ergo non impediet obligationem juramenti. Sed reſpondetur facile omiſſis aliis ſolutionibus, etiamſi tantum ſit peccatum veniale, eſſe in diſpendium ſalutis æternæ, cum niſi eo crimine purgetur, ingredi non poſſit in vitam æternam. 13

Quinto obſtare videtur text. *in c. cum quidam, §. ult. de jurejur.* ubi quidam dicuntur abſolvendi ab obſervatione juramenti illiciti, & contra rationem facti, quo indicatur juramentum illud obligationem induxiſſe, quæ abſolutione tollatur, alias non eſſe opus abſolutione. Varias interpretationes refert Suar. *eo loco*, & alii. Mihi duæ probantur. Prima, verbum illud *abſolvendi*, accipiendum eſſe de abſolutione declaratoria, qua ſcilicet declaretur illum fuiſſe liberum obligatione juramenti. Quo ſenſu accipitur idem verbum *in c. Audivimus 24. q.* 1. Quam interpretationem indicat Abb. *ibid.* ſequitur Suar. *lib. cit. c.* 15. Sanch. *lib. 3. ſum. c. 7. n. 11. & ſeq.* Secunda, quæ communis eſt, interpretatur de abſolutione ad cautelam, non quod illa eſſet neceſſaria, ut optime Suar. *d. c. 15. n. 7. in fine.* Sed quia datur petenti ad majorem quietem & ſatisfactionem ejus, ſicut datur interdum privilegium petenti illud etiamſi neceſſarium non ſit, ut in commentario de bonis Canonicis non ſemel diximus, hoc eſt, lib. 4. de ordine & annexis. 14

Sexto obſtare videtur text. *in c. venerabilem verſ. idem etiam, de elect.* ubi Pontifex exemplo Gabaonitarum probat non eſſe temerandum juramentum eo prætextu, quod ſit illicitum, donec judicio ſuperioris, ad quem pertinet, declaretur. Sed dubium, an illud juramentum ſit illicitum. Nam ſi res eſſet clara & certa, non eſſet neceſſaria ſuperioris declaratio, quod etiam inſinuatur in eodem textu, ut advertit Gloſſa. 15

Septimo obſtare videtur juramentum illud Joſue nono, quod filii Iſrael jurarunt Gabaonitis, & tamen quamvis eſſet contra legem Dei, obſervatum eſt propter religionem juramenti. Multa de hoc juramento DD. Scholaſt. & interpretes ſacræ Scripturæ eo loco. Sed cavendum in primis a diſtinctione Gratiani 22. *q. 4. §. ult.* Qui cenſuit juramenta contra præceptum divinum obligare interveniente ignorantia facti circa id quod juratur, tantum enim in eo caſu obligari quia poteſt ex conſcientia erronea. Dico ergo breviter juramentum illud Joſue non fuiſſe illicitum, neq; de re illicita, idq; docent omnes excepto Abulenſi. Nam potuerit quidem fœdus inire cum Gabaonitis ad veram religionem redeuntibus: neque præceptum Domini erat de occidendis illis, qui ex gentibus in legem Dei, & populi tranſirent, ut docet Serar. *ibid. q.* 8. Cum ergo ſua oratione Gabaonitæ profiterentur ſe non legi Dei rebelles eſſe, ideo fœdus cum illis percutere non fuit illicitum, & ita Iſraelitæ judicarunt ſe nihil egiſſe contra veram intelligentiam præcepti Dominici. Dico deinde illo juramento etſi licito revera non adſtrictos Iſraelitas propter deceptionem, & mentem jurantium, qui in homines longe diſſitos ferebantur, id quod ſatis oſtendit idem Serar. *q.* 14. Quo conſtituto reſtat etiam recte potuiſſe eam pœnam ſervitutis imponere propter fraudem, cum potuiſſent illos, ſi non occidere quia in partes Dei tranſibant; at bonis omnibus ſpoliare, ut Serar. *ibid. q.* 14. Adde etiam totum illud negotium geſtum eſſe ex Dei inſpiratione. Videatur etiam Suar. *lib. 2. de juram. c.* 16. Servarunt autem juramentum, quamvis non tenebantur, vel ut oſtenderent obſervantiam juramenti, vel quia dubitabant de ejus valore ac robore, & in dubio ſervare voluerunt, ut videtur indicare Pontifex *in d. c. venerabilem.* 16

Ex his colligitur, quid dicendum ſit de juramento faciendi aliquid, quod eſt malum tempore juramenti, poſtea tamen ex mutatione rerum poteſt licite impleri. Nonnulli enim DD. affirmant non obligare, eo quod ſit de re illicita. Docet Lud. Lop. 1. *p. inſt. c.* 43. & Th. Sanch. *lib. 1. de matr. diſp. 5. n. 9.* agens de voto. Idem enim propter eandem rationem diceret de juramento. Mihi videtur utendum diſtinctione, & conſulendum eſſe jurantis animum. Certum enim eſt potuiſſe jurantem velle ita emittere votum, ut ſi tempore impletionis materia judicaretur grata Deo, juramentum obligaret. Potuit enim juranti occurrere dubium de mutatione rerum, & varietate eventus, quo oblato potuit ejus animus ita ferri in impletionem 17

jura-

juramenti, ut ex vi illius maneret obligatus ſub conditione implicita aut explicita, ſi tempore impletionis poſſet juramentum juſte impleri. Si tamen jurans aut vovens nihil omnino cogitavit de mutatione rerum & tempore emiſſionis juramenti abſolute judicavit materiam illam non eſſe materiam juramenti, & impletionem illius fore ingratam Deo, dicendum eſt tale juramentum aut votum non obligare. Quia ſecluſa ignorantia non potuit obligari ad rem injuſtam, & ut ſupponimus, nihil omnino neq; expreſſe, neque implicite cogitavit de varietate rerum, & juſtitia rei promiſſæ. Atque hoc ſeoſu accipio Auctores primæ ſententiæ. Et eodem modo philoſophandum, eſt in ſimili dubio, quod moveri poteſt de juramento aut voto rei judicatæ impoſſibilis eo tempore, quo emittitur votum vel juramentum, poſtea tamen fit poſſibilis. Quod ſi quis faciat juramentum promiſſorium de re illicita, eodem modo judicandum, eſt, atque de voto in ſimili caſu. Conſiderandum enim eſt, an malus ille finis teneat ſe ex parte impletionis juramenti, & ſic non obligat juramentum, quia res promiſſa ut ſubeſt executioni ſub illo fine mala eſt, ſi vero finis ſolum ſe tenet ex parte voventis, juramentum obligabit, ex quod res promiſſa poteſt juſte impleri.

§. III.

Explicatur ſecunda pars enantiationis, & nonnulla colliguntur.

18 *Juramenti materiam non poſſe eſſe indifferentem.*
19 *Sed honeſtam vel ex ſe vel ex fine operantis.*
20 *Non valere juramentum innocentis damnati ad mortem de redeundo ad carcerem.*
21 *An poſterius juramentum poſſit obligare contra prius, explicatur.*
22 *Valere juramentum latroni factum & uſurario.*
23 *Valere juramentum de opere virtutis impeditivo majoris boni.*
24 *Quomodo judicandum de juramento non faciendi vel omittendi aliquid.*
25 *Quid de juramento non implendi aliquod conſilium Evangelicum, vel de non ingrediendo religionem.*
26 *Opponitur ex cap.* commiſſum, *de ſponſ.*
27 *Quid de juramento alumni Collegii Anglicani.*
28 *Non valere juramentum de non agendo aliquid, quod ſi non agat, præbet occaſionem ruinæ.*
29 *Explicatur cap.* quemadmodum, *de jurejurando.*
30 *Quidquid fit contra legem aliquam obligantem in conſcientia, non valere.*

18 SEcunda pars hujus enuntiationis eſt materiam juramenti non debere eſſe indifferentem. Non loquimur ſolum, quando juramentum fit tantum Deo, tunc enim eadem ratio eſt, atque de voto, ſed etiam de juramento, quod ſimul eſt comparatione hominis. Quam ſententiam docent Cajet. 2. 2. *q.* 89. *ar.* 7. *ad* 3. Gabriel Vaſq. *de teſtam. c.* 3. *dub.* 2. *n.* 38. Valent. 3. tom. *diſp.* 6. *generali*, *q.* 7. *punct.* 3. *§. ſimiliter juſtitia*, *&* *punct.* 4. *§.* 3. *verſ. ſecundo certum etiam eſt*. Daniel Venator. *in Analyſi juris Pontif. tit. de jurejur. §. quæ adjacentia*. Sequitur Suar. *lib.* 2. *de juram. c.* 16. & DD. communiter cum interpretantur illas tres conditiones juramenti, judicium, juſtitiam, & veritatem. Nomine *juſtitiæ* intelligunt materiam honeſtam, quod proprie in juramento promiſſorio vim habet. Sic explicat D. Th. 2. 2. *q.* 89. *ar.* 3. & ſequunt. communiter DD. *ibi*, & P. Arag. *ead. q. ar.* 1. *§. de defectu juſtitiæ*, *d.* 4. *& ſeqq.* Et probat D. Th. teſtimonio Hieronymi, quod eſt *in c. etſi Chriſtus de jurejur.* Ratio etiam eſt facilis & aperta. Quia ſi non poteſt dari actus indifferens in individuo, planum eſt non eſſe materiam juramenti, cum ſi non ſit bonus, neceſſario debeat eſſe malus. Si vero datur actus indifferens in ſingulari, deeſt honeſtas, & ex conſequenti Deo irreverentiam inferre, dum teſtem, & fidejuſſorem adducit ejus quod nihil intereſt, unde ejuſmodi juramentum nullius obligationis erit, cum cadat ſup. materiam incapacem. Quod ſi dicatur ſæpe res indifferentes eſſe commodas proximo, jam ſi fiant in utilitatem proximi, non erit actus indifferens, ſed bonus pertinens vel ad miſericordiam, vel benevolentiam, aut charitatem, aut liberalitatem, ut recte Suarez *cap. cit.*

19 Debet ergo eſſe materia honeſta, ſive ex ſe, ſive ex ſuppoſito fine operantis. Sæpe enim contingit materiam de ſe eſſe indifferentem, at ex parte finis operantis reddi honeſtam, & hoc ſatis eſt, ut juramentum cadat ſup. materiam honeſtam, & obligationem inducat, ut docent Suar. & Vaſq. *loc. cit.* & alii. Atq; ex hoc in ſequent. colligemus rationem multorum, quæ in jure dicuntur de obligatione juramenti. In eo autem maxime attendendus erit animus jurantis ad obligationem juramenti in conſcientia. Poterit enim fieri, ut actui, qui jure nullus eſt, apponatur juramentum, & ex fine bono operantis obliget in conſcientia, cum tamen in foro externo non obliget, ut de juramento ſolvendi, quod quis in ludo amiſit pecunia credita, docet Gab. Vaſq. *dub.* 2. *cit. in fin.*

20 Ex hujus concluſionis doctrina colligitur primo non valere juramentum de redeundo ad carcerem, quando quis injuſte damnatus ad mortem eſt, de quo late dico *in Com. de inſidiis itertis*, & de eo videndi ſunt Gab. Vaſq. 1. 2. *diſp.*... Suar. *lib.* 2. *de juram. c.*... Salas *de leg. diſp.* Seraph. *de privil. juram. privil.* 132. Meſqua *lib.* 2. *de poteſt. in ſeipſum c.* 10.

21 Secundo colligitur quid dicendum ſit in eo, an qui promiſit alicui, v. g. venditionem domus, poſſit obligari per juramentum ad vendendum illam alteri vel poſſit juramentum obligare ad aliquid contra prius juramentum factum alteri, in cujus qu. prima parte Innoc. *in c. veniens, de jurejur.* cenſet poſſe aliquem per juramentum obligari contra ſimplicem promiſſionem alteri factam, fatetur tamen recompenſandum eſſe damnum, ſi aliquod patiatur is, cui promiſſio facta eſt. Hoſtienſ. tamen, Joan. And. & alii *in d. c.* contrarium docent & probari poteſt. Quia, ut ponimus, prior promiſſio obligabat. Ergo qui facit contra illam, injuſte facit, & ex conſequenti qui facit contra illam promittendo, male promittit. Ergo etiamſi ſecundam promiſſionem confirmet juramento, juramentum non obligabit. Quia, ut ſupra dictum eſt, per juramentum non poteſt aliquis obligari ad peccatum. Unde aperte fallitur Innoc. docens ex una parte juramentum illud obligare, & ex alia recompenſandum eſſe damnum illatum priori promiſſario. Si enim infertur damnum aperte fit contra juſtitiam. Non ergo poteſt obligare juramentum ad inferendam injuſtitiam. Et eodem modo philoſophandum eſt in ſecunda parte hujus quæſtionis. Dicendum enim eſt ſecundum juramentum non obligare contra prius juramentum. Et ratio eſt, Quia vel prius juramentum confirmabat promiſſionem juſtam homini factam, & contra prius juramentum non poteſt obligare ſecundum propter aſſignatam rationem; vel confirmabat votum Deo factum, quod invariatis circumſtantiis obligat, & contra tale votum non poteſt obligare ſecundum juramentum. Quia obligare non poteſt ad violationem voti. Utrum vero, quod fit contra prius juramentum, poſſit valide fieri, licet cum peccato, pendet ex diverſis materiis. Et certum eſt in matrimonio poſſe illud valide fieri contra promiſſionem ſponſalitiam etiam juramento firmatam, ut dixi *lib.* 6. In aliis vero contractibus conſideranda eſt natura, & efficacia ſecundi contractus comparatione prioris. Conſiderandæ etiam ſunt diſpoſitiones legum, quod in genere inſinuaſſe ſit ſatis.

22 Tertio colligitur valere juramentum latroni factum de ſolvendis pecuniis, & factum uſurario de ſolvendis uſuris, fuit etiam de materia honeſta ex fine redemptionis vexationis. Et ſatis eſt, quod materia fuerit honeſta, quando juramentum eſt emiſſum, licet actu non perſeveret redemptio ipſa vexationis: ut optime docet Cajet. *loco ſup. cit.*

23 Quarto colligitur juramentum promiſſorium factum de opere virtutis valere, etiamſi impeditivum ſit majoris boni, & quamvis non ſit de majori bono. In quo eſt diverſa ratio de juramento facto Deo tantum ſine voto, & de juramento facto homini. Quare ſi quis alicui promittat ſub juramento ſe ducturum aliquam in uxorem, tenet juramentum juxta communem doctrinam, quæ conſtat ex *c. commiſſum*, *c. ex literis* 2. *c. ſi cut*, *de ſponſ.* ubi probatur juramentum de contrahendo matrimonio, eamque doctrinam late explicat Suar. *d. lib.* 2. *de juramento*, *c.* 12. *&* 13.

24 Quinto colligitur quomodo judicandum ſit de juramento non faciendi vel omittendi aliquid. Si enim quod omittendum eſt, opus virtutis cadens ſub præcepto, peccatum eſt in illa omiſſione, & non eſt obligatorium juramentum. Si vero eſt omiſſio actus indifferentis, eſt obligatorium, quia non efficere actum indifferentem & ſine fine honeſto bonum eſt, at ſi eſt omiſſio licita, obligabit juramentum de non acceptando Epiſcopatum, de quo *c. unic.* 85. *diſt.* Quamvis enim votum de non acceptando Epiſcopatum, etiamſi publica urgeret neceſſitas, etiam reſiſtendo ſuperiori, eſſet de re illicita, & non ſervandum, valet tamen de non acceptando ratione humilitatis, & ad evitandos honores, & fugiendas divitias, & niſi neceſſitas, & præceptum ſuperioris urgeat, tunc enim licitum eſt ac ſervandum. Hic etiam pertinet juramentum de non revocando teſtamento. Si enim non ponatur finis honeſtus, non obligabit in conſcientia, quia non revocare teſtamentum eſt materia indifferens. De quo videndus Gab. Vaſq. *de teſt. c.* 5. *§.* 1. *dub.* 5.

Sexto

Digitized by Google

25 Sexto colligitur ex eadem doctrina quid cenſendum de juramento non implendi conſilium aliquod Evangelicum, vel non ingrediendi religionem, quando directe fit. Si enim indirecte ſequatur ex impedimento operis ſupererogationis, parum refert, ut conſtat ex dictis *illat.* 4. Sed loquor, quando directe & immediate quis juravit non ingredi religionem, non dare eleemoſynam, cum eſt in conſilio, non ſervare vitam cœlibem. In quo Hugo *in c. ſi aliquid* 22. *q.* 4. putat eſſe implendum, & quod magis eſt, Gratian. *in can. ſi innocens*, *ibid.* docuit juramentum poſſe licite impleri, etiamſi ſit de actu contrario conſilio Evangelico, at ſi quis, inquit poſt votum contraxit matrimonium, & poſt contractum matrimonium poſtea jurat ſe conſummaturum illud, implendum eſt, inquit) juramentum. Ea tamen opinio Gratiani rejicitur communiter a DD. ut ibi notavit Gloſſa. Quare merito Soto *lib.* 8. *de juſt. q.* 2. *art.* 3. Navar. *in ſum. c.* 12. *nu.* 16. ſecutus Joan. And. & alios dicunt tale juramentum non eſſe implendum, neque inducere obligationem implendi. Quod intelligendum eſt ſecluſis aliis circumſtantiis extrinſecis. Probari vero poteſt. Quia tale juramentum vel confirmat votum Deo factum, & tunc non obligat, quia votum de re contraria conſilio Evangelico validum non eſt. Vel confirmat promiſſionem homini factam, & tunc ſi nullum adſit extrinſecum damnum, promiſſio illa non ſic eſt intelligenda, ut debeat impleri, contra conſilium Evangelicum. Juramentum enim circa promiſſionem explicandum eſt juxta naturam, & ſenſum ipſius promiſſionis. Atque ex eadem doctrina facile colligitur, quid dicendum in eo, quod diſputant Auctores de juramento non dandi mutuum. Et reſpondent primo tale juramentum non eſſe validum relatum ad tempus, quo obligaretur jurans ex miſericordia ad mutuandum, tunc enim tale juramentum eſſet de non implendo præcepto. Secundo reſpondent etiam non obligare tale juramentum, quando actus mutuandi ex miſericordia poteſt pertinere ad perfectionem Evangelicam, cujus ratio ex dictis aſſignanda eſt.

26 Sed poteſt objici textus *in cap. commiſſum, de ſponſal.* ubi cum juvenis quidam juramentum feciſſet de contrahendo matrimonio, & poſtea vellet religionem ingredi, interrogatus Pontifex, an prædict. juvenis poſſet ingredi religionem non contracto matrimonio. Reſpondet, tutius eſſe ſervare juramentum, & poſt contractum matrimonium ad religionem migrare. Videtur ergo Pontifex tale juramentum obligare. Abbas & alii *in d. c.* dicunt, tale juramentum revera non obligare, reſponſum vero Pontificis interpretantur, ut implere juramentum dicatur tutius ſecundum opinionem vulgi. Quam explicationem ſecutus eſt Palud. *in* 4. *diſt.* 28. Soto *diſt.* 27. & alii. Mihi tamen aliorum placet interpretatio, qui dicunt in eo capite ſermonem eſſe de eo, qui promiſerat poſt certum tempus ſe contracturum matrimonium, tempore autem expleto nolebat illud contrahere, & ingreſſum religionis differebat in aliud tempus. Et in hoc eventu vult Pontifex, ut juvenis ſuam promiſſionem adimpleat, vel ingrediatur religionem; ne prætextu ingrediendi religionem cauſam quæreret non implendi juramentum, & promiſſionem. Sic Joan. Andr. *ibi*, & Thom. Sanch. *lib.* 1. *de matrim. diſp.* 43. & alii. Ex iſto vero ſenſu nihil ſequitur contra doctrinam a nobis traditam. Vel dici etiam poteſt tale juramentum non eſſe directe de non faciendo conſilio Evangelico, ſed de opere alias bono, quamvis ſit impedimentum melioris boni, ejuſmodi autem juramentum validum eſſe conſtat ex dictis *illatione* 4. ſed de hoc late infra *cap.* 9.

27 Septimo colligitur, quid dicendum in eo, quod quæri ſolet, an juramentum, quod emittunt alumni collegii Anglicani, quo promittunt ſe poſt abſoluta ſtudia literarum ituros in Angliam, ut doceant veram fidem, ita obliget, ut ante ejus impletionem non poſſit quis in religionem intrare. In quo mihi placet poſſe ingredi religionem non impleto juramento. Tum quia hoc in praxi receptum eſt: tum quia qui juramentum in melius commutat, perjurus non eſt, *c. perjurans* 2. *de jurejur.* Sed qui religionem ingreditur, prædictum juramentum in melius commutat. Ergo non tenetur adimplere illud juramentum, ita ut non poſſit ſuſcipere religionis ſtatum, hic enim ſtatus ſine dubio eſt aliquid perfectius. Recte ergo poteſt fieri commutatio prædicti juramenti in ſtatum religionis. Explicari poteſt a ſimili de commutatione voti, ex communi enim Auctorum ſenſu etiam auctoritate privata poteſt vovens votum ſuum in melius commutare, neque cenſetur reus fracti voti, qui temporale obſequium in perpetuam religionis obſervantiam commutat, *c. ſcriptura*, *de voto*. Neque obſtat, quod mancipium non poſſit ingredi religionem contra voluntatem domini, nec tutores, nec creditores, priuſquam reddiderint ſui muneris rationem, aut debitis ſatisfecerint. Eſt enim valde diverſa ratio propter damnum aliorum, & contra apertum jus juſtitiæ quæſitum aliis, quod non contingit in præſenti. Hinc etiam colliges quid dicendum, an ſit validum juramentum, quod emittunt ſcholaſtici in aliquibus congregationibus Italiæ, promittunt enim ſe non ingreſſuros religionem, niſi re prius manifeſtata ſuperiori illius collegii. Eſt enim illud juramentum validum, quia ſcholaſticus non jurat ſimpliciter ſe non ingreſſurum religionem, neque jurat ſe non ingreſſurum ſine facultate illius ſuperioris, ſed ſolum non ſuſcepturum religionis ſtatum, niſi re prius manifeſtata ſuperiori. Poſtea autem poterit ingredi, velit nolit ſuperior ille. Poteſt autem eſſe juſta cauſa poſtulandi tale juramentum. Ulterius etiam juxta hæc explicandum eſt, quam obligationem inducat juramentum, quod fit in multis collegiis Hiſpaniæ. Dum enim aliquis collega eligitur, jurare cogitur ſe laturum auxilium collegis ejuſdem collegii in qualibet opportunitate, in qua ille poſſit ferre ſuffragium. Dicendum autem eſt tale juramentum ſolum obligare, quando collega ejuſdem collegii dignior eſt aliis, vel ſaltem æque dignus: tunc enim, cum res ſit juſta, potuit ad illam obligari ex vi juramenti, ad ferendum autem ſuffragium contra juſtitiam diſtributivam obligari non potuit. Quod ſi concurrant duo collegæ ejuſdem collegii, conſiderandum eſt etiam quod diximus, an ſint æquales, vel an aliquis eorum ſit dignior. Et quidem ſi aliquis ſit dignior, illi ſine controverſia eſt ferendum auxilium, ſin autem æquales ſint, liberum erit collegæ ejuſdem collegii cui voluerit ferre auxilium. Similiter ex dictis explicari debet juramentum, quod in aliquibus Provinciis exigi ſolet ab his, quibus confertur beneficium curatum, coguntur enim jurare ſe non dimiſſuros beneficium cum reſignatione in favorem tertiæ perſonæ. Dicunt enim nonnulli obligare prædictum juramentum excepto eventu, in quo beneficiarius velit religionem ingredi. Ego tamen exiſtimo conſiderandum eſſe, an juramentum fuerit abſolute factum de non dimittendo beneficio cum reſignatione in favorem alterius. Et tunc, etiamſi velit religionem ingredi, non poterit reſignare beneficium, niſi prius poſtulet relaxationem ejus juramenti. Vel prædictum juramentum ſecundum communem uſum ſolum de non reſignando beneficio petita penſione aliqua & ita ut reſignans maneat in ſæculo, & tunc temporis juxta communem conſuetudinem explicandum eſt juramentum.

Octavo colligitur pacta etiam juramento confirmata de non agendo aliquid, quod ſi non agat, præbeat occaſionem peccati vel ruinæ, quatenus faciliorem aditum præbet, nullius eſſe momenti, ut ſi aliquis aliquem in œconomum, emptorem, aut negotiorum geſtorem inſtituat pacto inito, ut is non teneatur de dolo aut furto, quod in ea adminiſtratione commiſerit, tale pactum etiam juramento confirmatum eſt nullum, quia præbet occaſionem ruinæ. Secus eſt, ſi poſtquam dolus præceſſit, aut furtum commiſſum eſt, valida eſt talis remiſſio, & juramentum, quia tunc non præbetur occaſio ruinæ, ſed ſolum condonatur injuria facta. Hæc habentur *in l. ſi unus*, *§. illud*, *& §. pactis*, *D. de pactis*, *l. pacta*, *quæ C. de pactis*, *l. quidam decedens*, *in principio*, *alias l. ita autem*, *§. Julianus*, *D. de adminiſtr. tut. & l.* 29. *tit.* 11. *partit.* 5. Idem eſt, ſi quis incitans aliquem ad furtum ante delictum commiſſum illi promittat ſub juramento ſe loco illius ſoluturum pœnam, *l. ſi a reo*, *§. ult. D. de ſolut.* 28

Nono colligitur juxta hanc doctrinam intelligendum textum alias difficilem *in c. quemadmodum*, *§. illud*, *de jurejur.* ubi Pontifex duas quæſtiones proponit. Prima eſt. Si vir juret uxori, quod eam ſuper nullo crimine accuſabit, quam vim habeat juramentum? Et reſpondet eſſe temerarium, & non obligare, quia alias etiam in caſu, quod eſſet infidelis, non poſſet accuſare, quod conſtat eſſe abſurdum. Quare juramentum illud non obligabit in omnibus illis caſibus, in quibus tenetur accuſare, obligaret tamen ex ea parte, qua impleri poſſet. Secunda illius textus quæſtio eſt, an ſi juret ſe non accuſaturum de adulterio, teneatur implere? ad quam reſpondit Pontif. tutius eſſe, ut propter juſjurandum deſiſtat ab accuſando in ordine ad faciendum divortium, quanquam denuntiare poſſit ad pœnitentiam agendum. Hunc textum diverſimode DD. interpretantur, quorum interpretationes refert, & refellit Suar. *d. lib.* 2. *de juram. c.* 17. *a n.* 14. Mihi quidem attente conſideranti textum illum, & conſequentiam illius, videtur in hac ſecunda quæſtione Pontifex agere de juramento præſtito ante adulterium commiſſum, ſicut in prima quæſt. Nam de juramento præſtito poſt adulterium commiſſum, ſive emendatum, ſive non emendatum, nulla poterat eſſe quæſtio, cum poſſit ignoſcere uxori, & non accuſare. Dico ergo de juramento facto ante adulterium commiſſum eſſe intelli- 29

gendum textum in ſecunda ſui parte, ſicut & intellexit Cujacius *ibid.* Eiuſmodi autem juramentum de non accuſando licitum eſſe non dubito, & ſic viſum eſſe Pontifici. Neque enim hoc eſt favere uxoris turpitudini, cum denuntiatione, & aliis viis, poſſit illi remedium adhiberi, quod & indicat Pontifex. Quare cum ſemper marito ſalva maneat poteſtas denunciandi, ut corrigatur uxor, & intentandi etiam alia remedia non eſt cur juramentum de non accuſando dicatur præbere occaſionem ruinæ, & fornicationi, maxime cum maritus non juraverit abſolute non accuſare, ſed non accuſare ad celebrandum divortium. Manet ergo integra poteſtas accuſandi ad vindictam publicam, commune bonum & alia.

30 Ultimo denique colligitur quidquid fuerit contra legem ſive Canonicam, ſive civilem præcipientem, & obligantem in conſcientia perſonas, non poſſe addi juramentum, neque valere. Quia illud eſt contrarium rationi, & bonis moribus naturalibus cum naturalis ratio dictet parendum eſſe legi juſte præcipienti, ſive ea ſit naturalis, ſive canonica, ſive civilis. Et in hoc ſenſu accipiendum eſt quod nonnulli docent illicitum eſſe juramentum, quod contrarium eſt bonis moribus naturalibus, de quo Suar. *lib. 2. de jurament. c. 20. & 21.* Quomodo autem cognoſcendum ſit quando lex civilis irritans actum ſimul etiam contineat præceptum, explicabo infra §. *ſeq.*

§. IV.

Quomodo ea doctrina accommodanda ſit actibus contra leges civiles.

S U M M A R I U M.

31 *Enuntiatio tertia. Ex eo quod materia juramenti non poſſit eſſe turpis, non recte colligi quædam juramenta non valere.*

32 *Non eſſe nullum ex eo capite juramentum appoſitum ſtipulationi pœnali de non revocando teſtamento.*

33 *Idem dicendum de juramento addito ſtipulationi pœnali de contrahendo matrimonio.*

34 *Idem de juramento confirmante donationem omnium bonorum.*

35 *Idem de juramento confirmante contractus nullos ob bonum publicum.*

36 *Explicatur ex quadam regula quomodo diſcernendum ſit quando juramentum confirmans id quod contra leges civiles eſt, ſit nullum, quia cadit ſupra materiam illicitam.*

31 Tertia enuntiatio. *Ex dictis enuntiatione precedenti non recte colligunt nonnulli juris interpretes non valere juramentum confirmans contractus irritos ob utilitatem publicam, aut juramentum quo confirmatur ſtipulatio pœnalis appoſita promiſſioni de non revocando teſtamento, aut de contrahendo matrimonio, aut omnium bonorum donatio, & alia hujuſmodi. Quare ſi forte in his eſt nullum juramentum, aliunde petenda ratio eſt.*

32 Percurramus enuntiationis partes, & explicemus. Ex eo quod dictum eſt juramentum cadens ſupra materiam illicitam nullum eſſe, neque relaxatione indigere colligit Covarruv. & alii irritum eſſe juramentum appoſitum ſtipulationi pœnali adiectæ promiſſioni de non revocando teſtamento, eo quod videatur eſſe bonis moribus contrarium. Sed quidquid ſit de eo, quod jure civili ſtatutum eſt de huiuſmodi ſtipulatione pœnali, de quo ſuo loco, ego certe ſecundum jus naturale, etiam appoſita pœna, nullum in hoc invenio peccatum. Quod enim peccatum eſt in eo quod aliquis apponat ſtipulationem pœnalem de non revocando teſtamento? Hæc certe abſque peccato fieri poteſt. Quare ex parte materiæ cum illicita non ſit, non repugnaret juramento confirmari, hoc eſt, vim habere juramentum in ratione religionis ſecundum jus naturale, ut docent Mol. *tom. 2. de juſt. diſp.* 271. Gabriel. Vaſquez *de teſtament. cap. 3. dub. 7. num.* 20. Idem dico de ſimilibus promiſſionibus, quando fiunt ſine vi, dolo aut fraude. Per ſe enim loquendo ſi quis velit promittere ſine vi aut fraude, ſe non revocaturum teſtamentum ſub pœna certæ pecuniæ dandæ, nullum eſt peccatum, quia ipſe poteſt libere diſponere de ſuis bonis juſta de cauſa, & ita obligari ad non revocandum teſtamentum, niſi ſupra dicta pœna.

33 Idem dico de eo quod infert Covarruv. ſcilicet ſtipulationem pœnalem de contrahendo matrimonio non confirmari juramento. Et quidem ſi vigeat præceptum aliquod quod prohibeat eo modo contrahere talis ſtipulatio erit jure poſitivo prohibita, & tunc verum erit quod docet Covarruv. An vero ſit talis prohibitio dicam poſtea, cum agam de pœnis appoſitis in ſponſalibus. Secundum jus tamen naturale talis ſtipulatio non continet aliquid illicitum, & ita ex parte materiæ non repugnaret juramento confirmari quoad obligationem religionis.

Idem dico de eo quod infert Anton. Gom. *l. 69. Tauri*, donationem omnium bonorum non confirmari juramento, eo quod videatur contra naturalem legem, & auferat poteſtatem teſtandi, & afferat votum deſideranti mortem donantis. Verum in tali donatione abſolute loquendo nullum peccatum eſt, cum poſſit quis juſta de cauſa abſolute donare omnia ſua bona. Neque refert ſi quis ex eo ſumat occaſionem optandi mortem donantis: idem enim opponi poſſit inſtitutioni maioratus, quæ ſecundum omnes licita eſt. Unde ex parte materiæ non repugnat juramentum illi appoſitum inducere ſaltem obligationem religionis, ut docet Molin. *tom. 1. tract. 2. diſput. 151. & tom. 2. diſput. 280. in princip.*

Idem dico de contractibus etiam nullis ob bonum publicum. Ex parte namque materiæ in multis eorum non repugnat naſci obligationem religionis quia in celebrandis illis contractibus invalide nullum peccatum eſt, ut in eo quod quis teſtetur ſine ſolemnitate. Non enim illicitum eſt, quod per contractum irritum quis rem alteri tradat, quamvis alter retinere non poſſit. Unde ex hac parte non repugnaret ex juramento appoſito naſci obligationem religionis, ut docet Gabriel Vaſquez *dub. 2. citat.* An autem in prædictis caſibus juramentum inducat obligationem religionis, & quare non inducat, conſtabit ex ſequentibus. 34

Verum cum videamus nonnulla prohibita jure civili, quibus tamen appoſitum juramentum ſervatur, cum aliis appoſitum non ſervetur, ideo explicare oportet quomodo id diſcernendum ſit, ut intelligamus, quando juramentum appoſitum contra id, quod lege civili cautum eſt, reiiciatur ex eo capite videlicet, quia cadat ſupra materiam illicitam. Nam quando ex aliis capitibus reiiciatur dicendum eſt in ſequentibus. Atque omiſſis variis doctorum diſtinctionibus de legibus, quæ reſpiciunt bonum publicum, aut bonum privatum, quæ neque firmæ, neque ſolidæ ſunt, mihi videtur vera doctrina, & apta regula quam tradit Gabriel Vaſquez 1. 2. *diſputat. 171. cap. 4. in princip.* ut probet hæreticum non peccare, neque contra leges delinquere, ſi ſua bona alienet poſt commiſſum crimen. Quoties verba legis potius feruntur in actum quam in perſonam non prohibetur actus tanquam peccatum, ſed potius leges diſponere videntur circa firmitatem, & robur ipſius actus: Veluti cum lex prohibet, ne fiat teſtamentum, niſi cum tali ſolemnitate, non ita prohibet, ut peccatum ſit teſtari contra formam legis, ſed ſtatuitur, ut teſtamentum ſecus factum firmitate careat. Cum vero verba legis diriguntur in perſonam, tunc peccatum eſt aliquid facere contra legis diſpoſitionem. Huiuſmodi ſunt leges, quæ prohibent regiis miniſtris munera accipere, arma, vel pecunias extra regnum deferre, aut quæ taxant pretia rebus, prohibent enim ne quis vendat, niſi tantum taxato pretio. Quam doctrinam ex parte tradidit Bart. *in l. ſi quis pro eo*, ubi ait has poſteriores leges obligare in conſcientia, & ita juramentum cadens ſupra illas nullum eſſe, quia impleri ſine peccato non poteſt: priores autem dicit non obligare in conſcientia, ſed ſolum qualificare contractum, ut non valeat, vel irritetur, ſi aliter fiat: unde juramentum cadens contra has leges eſſe obligatorium, cum ſine peccato impleri poſſit. Pro qua Bart. doctrina refert Panormitanus *in cap. cum contingat, de jurejurand. in 6.* Angelum de Peruſio *in conſil.* quod incipit, *Domina Catharina*. Referunt etiam alios Alciatus *in dict. cap. cum contingat, num. 9.* & Covarruv. *2. p. relect. cap. quamvis pactum, §. 2. nu. 1.* & fatetur eſſe communem legiſtarum, quamvis eam reprobet Panormit. *loco citat.* ſed inutili fundamento. Dicit enim idem eſſe prohibere actum factum a perſona, vel perſonæ ne faciat actum. At in æquivoco laborat Panormitanus. Cum enim Bartol. dicit legem ferri in actum, non dicit ferri quoad obligationem exercendi, vel non exercendi, ſed quoad robur actus, quod lex ab illo tollit, ſi fiat tali modo, ſive fiat cum peccato, ſive abſque illo. Approbat etiam ex parte hanc Bart. doctrinam Suar. *d. lib. 2. c. 20. nu. 11.* Diligenter ergo verba legum conſideranda ſunt, an ferantur in perſonas prohibendo, vel præcipiendo, an vero ferantur tantum in actum, ut inde cognoſcamus, quando juramentum contra illas ſit nullum, ex eo quod cadat ſupra materiam illicitam. Quod ſi ſit juramentum contra leges, quæ feruntur in actus, & alias juramentum ſit nullum, id ex alio capite proveniet juxta dicenda in ſequentibus enuntiationibus. Ideo diximus juramenta de non revocando teſtamento, de pœnali 35

ſtipu-

ſtipulatione appoſita matrimonio, de donatione omnium bonorum, non eſſe irrita quia illicita, cum leges illæ non ferantur in perſonas, ſed in actus.

§. V.

Quæ obligatio juramenti, quando lex illi reſiſtit.

S U M M A R I U M.

37 *Quarta enunciatio. Nullum eſſe juramentum lege prohibente actum confirmari ille, ſive ſit lex Pontificia, ſive ſæcularis.*
Primam concluſionis partem certam eſſe ibid.

38 *Poſſe reſiſtere Pontificem & Principem ſæcularem, ne apponatur juramentum, probatur.*

39 *Principem ita poſſe prohibere, ne adhibeatur juramentum ut ſi apponatur, nulla ſit obligatio juramenti, oſtenditur.*

40 *Tales leges eſſe juſtas, neque adverſas libertati Eccleſiaſticæ.*

41 *Jure etiam civili juramentum non admitti ad firmandum contractum lege prohibitum.*

37 QUarta enontiatio eſt. *Si lex reſiſtat juramento, dum prohibet illo confirmari contractum aliquem, nullius prorſus obligationis eſt juramentum. Unde neque relaxatione indiget. Reſiſtere autem poteſt non ſolum lex Pontificia, ut in Trid. ſeſſ. 25. de regularib. cap. 16. cum prohibet renuntiationem juramento firmari, ſed etiam civilis, ut in multis jure Caſtellæ cautum eſt, ne confirmentur juramento, quæ æquiſſimæ leges ſunt, neque adverſæ libertati Eccleſiaſticæ, neque quoad hanc partem hoc titulo revocari ab Eccleſia poſſunt.*

Duæ ſunt hujus enuntiationis partes. Prima eſt quando lex reſiſtit juramento prohibens ne juramentum apponatur, tale juramentum adhibitum nullius roboris eſſe neque relaxatione indigere. In qua prima parte nulla difficultas eſt. Si enim lex prohibet juramentum, poteſt inhabilem reddere ad jurandum, ſicut reddit aliquos in aliquibus eventibus inhabiles ad votum, *cap. 1. de his, quæ vi*, & applicabitur magis in *2. parte*.

38 Tota autem difficultas eſt in ſecunda parte huius concluſionis, in qua aſſerimus reſiſtere poſſe juramento Principem ſæcularem pro ſua poteſtate, ita ut juramentum tunc appoſitum nullam obligationem pariat. Et quidem id ita factum eſſe a Principibus ſæcularibus in Caſtella conſtat ex *l. 10. & 11. tit. 1. lib. 4. compilat.* & idem etiam legibus Luſitaniæ cautum docet Molina, & Pinellus *locis infra citandis*, & juſtitiam harum legum Hiſpaniæ, Luſitaniæ, Burgundiæ in hac parte laudat, & approbat Petrus Buſſius *l. 1. num. 17. de tranſact.* Atque id poſſe Principem ſæcularem efficere docent Covarru. *in cap. quamvis pactum, de pactis, 1. p. §. 3. nu. 8. & 2. p. §. 1. n. 8.* Azuedo *in d. l. 11. a nu. 2.* Gutierr. *in Auth. ſacramenta pub. a n. 46.* Mol. *de juſt. tract. 2. diſp. 147. verſ. ex his colligo, & verſ. quoad poteſtatem*, Pinellus *l. 2. C. de reſcind. vend. p. 3. c. 1. n. 11.* Padilla *ibid. nu. 35.* P. Ledeſma *2. tom. ſum. tract. 1. c. 4. dub. 2.* Sanchez *lib. 3. ſum. cap. 12. a n. 6.* Oſuvaldus aliis citatis *lib. 21. cap. 13. in notis litera A.* & plures alios refert Additionator Seraphini *privileg. 76. n. 19.*

39 Verum quamvis DD. iſti, & alii multi conveniant ſæcularem Principem poſſe reſiſtere juramento, & prohibere, ne fiat, nolunt tamen concedere ita impedire, ut ſi juramentum fiat nulla ſequatur obligatio. Sic cenſet Covarru. *d. 2. p. §. 1. n. 8.* Barboſa *l. 1. §. 1. n. 70. & 71. D. de ſolut. matrim.* & Parlador. *lib. 2. rer. quotid. cap. 4.* & Oſuvaldus *in d. lit. A. in fin. & lit. P.* Ego tamen exiſtimo ſæcularem Principem non tantum poſſe reſiſtere juramento, ita ut prohibeat ne fiat, ſed etiam impediendo effectum juramenti, ita ut ſi fiat, nulla ſequatur obligatio. Docet Molina *locis citatis*, & Sanchez *cap. cit. num. 10. & 11.* Gabr. Vaſquez *de teſtament. cap. 3. dub. 2.* & plane hanc fuiſſe intentionem Regum Caſtellæ conſtat ex *d. l. 11.* in qua expendo illa verba, *y la obligacion no valga, ni aga fe, ni prueva.* Ratio autem ex eo petenda eſt. Quia ſicut cum quis jurat alicui ſe aliquid daturum, ſi ille nolit accipere, ablata materia juramenti, corruit eius obligatio, ita etiam Princeps auferendo materiam iuramenti, priuſquam in eam inducatur iuramentum, efficit, ut iuramentum adhibitum nullius ſit roboris. Prius eſt enim materiam eſſe capacem iuramenti quam iuramentum vim habere, materia autem iuramenti honeſta eſſe debet, non turpis, neque indifferens; actus vero iam nullus per poteſtatem publicam non eſt actus virtutis alicuius, ſed indifferens. Non enim eſt fidelitatis, quia nulla infidelitas eſt, quod ego non impleam aliquid, quod implere non teneor: non iuſtitiæ, cum actus ſit nullus: non charitatis erga ſe, ut in ſolutione latroni facta: non redemptionis vexationis, ut in ſolutione uſurarum: non religionis, quia juramentum non facit materiam ſuam eſſe materiam religionis, ſed in ſuo genere relinquit. Cum ergo poteſtas publica reddendo actum irritum extraxerit illum a ratione virtutis, & iuramentum cadere debeat ſupra actum virtutis, inde eſt, quod impediatur reſultare obligatio iuramenti, quamvis adhibeatur. Quam rationem non ſunt aſſecuti iuris interpretes, & ideo in hoc valde allucinantur, nos autem conſequenter loquimur & certiſſimis niti fundamentis. Unde ſi tale iuramentum adhibeatur, cum legibus reſiſtentibus nullum ſit, non eget relaxatione aliqua. Hinc conſtat non eſſe veram illam regulam, juramentum ſervandum, quando in ſervando nullum eſt peccatum. Licet enim in hac parte regula negativa ſit univerſaliter vera, ſcilicet non eſſe ſervandum, quando ſine peccato impleri non poteſt: at affirmativa non eſt univerſaliter vera, poteſt enim eſſe juramentum irritum ex alio capite. Sed & alio etiam modo poſſumus intelligere Principem ſæcularem poſſe impedire effectum juramenti. Quia ille poteſt etiam remittere obligationem juramenti in materia ſubjecta eius poteſtati. Quare ea poteſtate utens juramentum hoc in ejuſmodi contractibus adhiberi prohibens, remiſiſſe videtur, ſubintelligitur enim in ejuſmodi juramento ea conditio, *niſi princeps aliud juſſerit*, ut docet multis allegatis Covarr. *in dict. c. quamvis, p. 1. §. 3. n. 15.* Quomodo autem his non obſtat textus *in c. licet*, dicam infra.

Atque ex hoc diſcurſu conſtat ejuſmodi leges ſæculares juſtas eſſe, neque adverſas Eccleſiaſticæ libertati. Non enim ea diſpoſitio tendit ad impediendam Eccleſiaſticam immunitatem, ſed ad defendendam propriam juriſdictionem. Nam cum propter juramentum res devolvatur ad forum Eccleſiaſticum, *c. fin. de foro compet. in 6.* recte potuit princeps cavere, ne eo modo prorogarent laici juriſdictionem Eccleſiaſticam, & locum darent multis expenſis in tribunalibus Eccleſiaſticis lites proſequentes, ut docent DD. citati. Harum itaque legum juſtitiam & æquitatem defendit Pinellus *ibid.* Non poſſe autem eas leges ab Eccleſia interdici nec revocari, ex eo conſtat, quia non poteſt Eccleſia efficere contractum illum, vel materia, validum, cum non ſit ſubiecta ejus poteſtati. Nullo autem perſeverante contractu non poteſt manere materia juramenti, ut dicebamus.

Iure etiam civili mihi eſt maxime certum non admitti juramentum ad firmandum contractum lege prohibitum, ut expreſſe decernitur *in l. non dubium, C. de legibus*. Cujus legis deciſionem Covarr. reſtringit primo, quando cadit juramentum ſupra materiam turpem. Secundo ut intelligatur in contractibus nullis ob bonum publicum. Quam ſecundam limitationem probant Suarez & alii. Sed neutra probanda eſt, neque convenit univerſalitati, cum qua loquitur textus. Nec enim ibi ſermo eſt de aliquo contra utilitatem publicam, ſed ad compeſcendam quorundam Curialium avaritiam. Et quamvis ex eo deſumpta ſit legis occaſio, non tamen ſolum prohibuit juramentum adhiberi, in confirmationem turpis actus, ſed in univerſum, ne eo prætextu religionis juramenti fraus fieret legibus prohibentibus, & irritantibus contractus. Subiicio verba. Ipſa enim ſatis manifeſte utramque limitationem reiiciunt. *Nullum enim pactum, nullam conventionem, nullum contractum inter eos videri volumus ſubſecutum, qui contrahunt lege contrahere prohibente. Quod ad omnes etiam legum interpretationes tam veteres, quam novellas trahi generaliter imperamus ut legislatori quod fieri non vult, tantum prohibuiſſe ſufficiat, cæteraque quaſi expreſſa ex legis liceat voluntate colligere, hoc eſt, ut ea quæ lege fieri prohibentur ſi fuerint facta, non ſolum inutilia, ſed pro infectis etiam habeantur, licet legislator fieri prohibuerit tantum, neque ſpecialiter dixerit inutile eſſe debere, quod factum eſt. Sed & ſi quid fuerit ſubſecutum ex eo, vel ob id quod interdicente lege factum eſt, illud quoque caſſum atque inutile eſſe præcipimus. Secundum itaque prædictam regulam, qua ubicumque non ſervari factum lege prohibente cenſuimus, certum eſt neque ſtipulationem huiuſmodi tenere, nec mandatum ullius eſſe momenti, neque ſacramentum admitti.* Hæc Imperator. Cum ergo omnia univerſim, quæ facta ſint contra leges Imperatorias prohibentes tam veteres, quam recentes, irrita & nulla eſſe decernuntur, & multa ſint, quæ neque ſint contra utilitatem publicam, neque vero turpia, & ulterius ſacramentum probibeatur admitti, aut ejuſmodi actibus contra leges adiici, planum eſt jure civili non admitti juramentum ad firmandum contractum lege prohibitum. Facit etiam pro hac ſententia textus *in l. juris gentium, D.* 41

Digitized by Google

de pactis, ibi, *Quoties pactum a jure communi remotum eſt, ſervari hoc non oportet, nec legari, nec jusjurandum de hoc adiectum, ne quis agat ſervandum.* Ubi obiter obſerva illud *neque legari* corrupte legi, ut notat Duaren. *ibid.* legendum ergo, *neque ligat*, ligari enim pactis homines dicimus, id quod etiam notavit Gothofred. *ibid.* & Cujacius *lib.* 1. *obſerv. cap.* 24. Dicitur autem a communi iure remotum pactum, quod eſt contra leges, non vero, quod eſt tantum ob cauſam publicam, ut *ibid.* advertunt Duarenus, & Gothofredus. Quare idem eſt pactum a communi iure remotum, quod pactum contra regulas juris civilis. *l.* 28. *eod.* Idem etiam conſtat, ſcilicet, reſiſtere jus civile juramento ex *l.* 122. *ſi quis inquilinus*, §. 3. *iuncto etiam* §. *fin.* ibi, *Divi Severus & Antoninus reſcripſerunt, juſiurandum contra vim legum, & auctoritatem juris in teſtamento ſcriptum nullius eſſe momenti.* Quod adeo verum eſt, ut conditio iurisiurandi ſit ex his, quæ habentur pro non adiectis iure civili, *l.* 8. *D. de conditionibus inſtit.* & dixi ſupra *lib.* 3. Idem etiam conſtat ex *l. ſi quis pro eo* 56. *D. de fidejuſſor. ſi quis pro eo, qui liber non eſſet, & operas præſtiturum ſe juraſſet fidejuſſor erit, non tenebitur.* Cum enim contractus nullus eſſet, nulla ſecuta eſt obligatio. Unde iuramentum non eſſe modum inducendæ obligationis iure civili notavit ibi Gothofred. Quamvis exiſtimavit aliter dicendum iure Canonico, de quo poſtea. Hic tamen textus non mihi videtur ſatis intentum probare, quia non dicitur non teneri iurantem, ſed non teneri fideiuſſorem; quia contractus adhuc manſit nullus, & ideo non tenetur fideiuſſor, licet iurans teneri poſſit, cum iuramentum non excedat limites iurantis. Infra tamen oſtendam ex eo quod contractus maneat nullus, non ſubſiſtere obligationem iuramenti. Neque his obſtat textus *in l. ut iusiurandi, D. de oper. libert.* agitur enim ibi de operis, quæ in officio conſiſtunt, & reſpiciunt commodum perſonale, & quas debet libertus patrono, non de favorabilibus, quæ communia ſunt ingenuis atque libertis, quidquid dicat Covarru. Cum autem illæ operæ debeantur patrono a liberto, recte potuit in illam promiſſionem cadere iuramentum, eſt enim iuſtus, & licitus contractus non prohibitus. Videndus Gabriel Vaſquez *cap.* 3. *de teſtam. dub.* 2. cit. Quare non recte Petrus Buſſius *ad l.* 1. *de pactis*, n. 8. & 9. ſenſit eſſe ſpecialem iuris civilis diſpoſitionem, ut ex pacto liberti cum patrono confirmato iuramento oriatur actio & obligatio. Nec enim ſpeciale eſt in eo contractu, ſed generale, ut quicunque licitus confirmari iuramento poſſit. In prædicta autem lege tantum ſermo eſt de operis propriis debitis a libertis.

§. VI.

Quam vim habeat iure civili iuramentum ſupra actus invalidos.

S U M M A R I U M.

42 *Jure ſeculari nullum eſſe juramentum cadens ſupra contractum jure nullum, quicunque ille ſit.*
43 *Quæ probanda ſunt proponuntur.*
44 *Primum probatur, &* 45.
46 *Secundum probatur.*

42 QUinta enuntiatio: *Jure ſæculari (ſecludo nunc Pontificium) ſive civili, ſive Caſtellæ contractus, qui ipſo iure nullus eſt, ſive ſit in utilitatem publicam, ſive privatam, & iam ſi addatur iuramentum, nullum robur accipit in ratione contractus. Imo neque iuramentum validum eſt, neque relaxatione indigens in eo foro, & ſæpe in conſcientia.*

43 Hæc concluſio eſt, de qua potiſſime inter Doctores certatum eſt, & in varias ſententias diviſi ſunt, quæ paſſim referuntur a DD. & videri poſſunt apud Thomam Sanchez *lib.* 3 *ſum.* c. 12. n. 8. & alios. Ego tamen univerſe exiſtimo duo, iure ſæculari nullos contractus remanere adhuc adiecto iuramento, & præterea nullum eſſe iuramentum adiectum contractibus iure nullis, quicunque illi ſint. Docet Jaſon in *Authent. ſacramenta pub.* Fortunius *tract. de ultimo fine*, *illatione* 19. Alciatus *in d. c. cum contingat.* Oſuvaldus citat. aliis *lib.* 21. *cap.* 13. *litera* P. Donellus *lib.* 21. *comment.* c. 13. Quamvis non mihi omnino placeat eius fundamentum Petrus Buſſius in *l.* 1. n. 8. *D. de pactis*, & in *l.* 1. nu. 4. *D. de iureiurando*, & alii quos refert Seraphinus *privilegio* 61. *n.* 1. Duo ergo probanda nobis ſunt. Primum eſt per iuramentum non addi robur contractibus iure nullis in ratione contractus. Secundum neque ipſum iuramentum in ratione iuramenti robur habere.

Quod attinet ad primum, iure quidem Cæſareo non eſt nimis ambigendum, propter deciſionem *in d. l. non dubium*, & aliis citatis §. *præced.* Neque his obſtat textus *in authent. ſacramenta pub. C. ſi adverſus venditorem*, de quo textu dicam, §. *ſequenti*. Idem dicendum eſſe de jure Caſtellæ & Luſitaniæ, cum apertiſſime reſiſtant adiectioni juramenti, oſtenſum eſt §. *præcedenti*.

Sed probemus magis in particulari, & oſtendamus 44
nullum diſcrimen eſſe, ſive apponatur juramentum actibus jure nullis ob utilitatem publicam, ſive privatam. Idque oſtendo iſta conſideratione. Vel hæc differentia, quod juramentum adiectum confirmet quoſdam contractus, alios vero non confirmet, naſcitur ex parte materiæ, quia una eſt illicita, altera vero licita, vel ex ipſa natura juramenti, vel ex diſpoſitione aliqua juris poſitivi. Nihil iſtorum dici poteſt. Ergo dicendum eſt juramentum nihil magis roboris addere his actibus, quam illis. Minorem oſtendo, quoad omnes ſuas partes. Primo non eſſe diſcrimen ex parte materiæ. Quin quamvis Suarez, & alii exiſtimaverint eſſe diſcrimen, quia cenſent omnem actum contra utilitatem publicam eſſe illicitum, & peccatum, hoc tamen verum eſſe non poteſt. Quia licet ſi actus hic & nunc prohibitus ob utilitatem publicam, præiudicium illi afferret eſſet illicitus, & ex conſequenti nullius momenti eſſet juramentum adiectum, ſi tamen hic & nunc non nocet Reipublicæ, etiamſi nocivum eſſet ſi ut plurimum ita fieret, nihilominus eſt licita materia pro ut hic & nunc fit. Similiter ſi contractus ob utilitatem publicam non ſolum eſſet prohibitus per legem illum irritantem, ſed etiam ſub culpa prohibentem juxta doctrinam a nobis traditam ſupra §. 4. Licet hic & nunc nocivus non eſſet ille contractus Reipublicæ, tamen, quia non deficeret ratio legis in communi, illicitus eſſet, & juramento confirmari non poſſet. At multæ leges irritant tantum contractus ob bonum publicum non prohibendo perſonis. Quare in eo quod quis faciat contra illas non peccat. Exemplum ſit in lege præſcribente ſolemnitatem teſtamentis quæ cenſetur eſſe ob utilitatem publicam primario, & nihilominus, qui ſine ea ſolemnitate teſtaretur, non peccaret, & tamen non confirmatur juramento eiuſmodi teſtamentum, ut docent etiam Doctores oppoſitæ ſententiæ, ſi verum eſt teſtamentum ita eſſe irritum, ut neque naturalem obligationem pariat, de quo dicam §. *ſeq.* Item renuntiatio facta a Novitio ante duos menſes ultimos probationis, ſine ſolemnitate Tridentini eſt nulla etiam juramento adiuncto quæ lex reſpicit bonum publicum: & tamen quia lex iſta non fertur in perſonas, ſed in actum, qui contra illam ageret, non peccaret. Adde etiam contractus cum agricolis non ſervata forma contractus. In illis enim legibus, quæ formam illis præſcribunt, publica verſatur utilitas, ne deficiat agricultura, nec ſecus facti firmantur iuramento, & tamen in illis contractibus abſque ea ſolemnitate celebratis nullum peccatum committitur. Præterea non repugnat irritari contractus ob bonum publicum, ſine eo, quod lex dirigatur ad perſonas, ſed tantum ad actum ipſum. ut explicui §. 4. & tunc actus illi non confirmarentur juramento, & fierent ſine peccato. Ergo non eſt univerſaliter verum, ideo actus irritos ob bonum publicum non firmari juramento, quia ſunt de materia illicita, & ex conſequenti non eſt univerſaliter loquendo differentia ex parte materiæ inter contractus irritos ob bonum publicum, vel privatum. Maxime cum etiam leges reddentes irritos contractos ob bonum privatum, poſſent etiam ferri directe in perſonam, & non ſolum in actum contrahendi. Denique neque eſt diſcrimen niſi quod proveniens ex natura iuramenti, quod apertius eſt quam ut longa probatione indigeat. Quia iuramentum ex ſe tantum inducit robur religionis, ut dixi ſupra §. 5. Ergo ex natura iuramenti provenire non poteſt, ut iuramentum adiectum huic actui irrito, illum validum efficiat, alium vero relinquat invalidum. Quare ſi iuramentum validum efficaret contractum irritum ob utilitatem privatam, validum etiam efficeret contractum irritum ob utilitatem publicam, cum ſemper eadem ſit natura iuramenti. Denique neque hoc diſcrimen oriri poteſt ex iure civili, aut laico. Quia nullum ius eſt, quod conſtituat hoc diſcrimen inter iuramenta adiecta actibus irritis ob utilitatem publicam, & privatam, ut conſtat ex *dicta l. non dubium C. de legibus*, quam expendi §. *præcedent.* & *dicta l. juriſgentium, D. de pactis*, & idem dico de legibus noſtri regni.

Reſtat probemus ſecundam partem, ſcilicet nullam 45
eſſe vim iuramenti adiecti his contractibus irritis ſive ob utilitatem publicam, ſive privatam. Donellus *in loco citato* probat. Quia quidquid contra civiles leges annullantes fit, eſt illicitum & peccatum. Sed non recte, ut ſupra ſatis oſtenſum eſt. Quare alia

ratio

ratione probandum eſt, & meo judicio manifeſta. Quam ut proponam, ſuppono primo, quod dixi ſupra §. 3. juramentum cadens ſupra materiam indifferentem nullius roboris eſſe. Deinde eos contractus & actus eſſe lege ipſa ſæculari nullos. Ex his ergo hanc infero rationem. Ergo juramentum eſt nullum. Probo conſequentiam. Quia juramentum non eſt obligatorium, niſi cadat ſupra materiam virtutis. Sed contractus jure nullus non eſt jam materia virtutis, ſed indifferens, ut dixi §. 3. Ergo juramentum eſt omnino nullum. Quare impoſſibile eſt ut juramentum cenſeatur vim aliquam habere jure civili & ſæculari: niſi probetur per jus ipſum contractum prius effectum validum, ut accedente juramento ſit validus in ratione contractus. Quod tamen nullo civili jure, neque Caſtellæ cautum eſt. Unde non poſſum non mirari Doctorum vulgus in oppoſitam ſententiam abiiſſe. Ex quibus etiam fit contra Suarez dicto lib. 2. cap. 29 neque indirecte per jura reddi validum contractum. Id enim eſſet jam valere contractum, quod jura non diſponunt, imo contradicunt. Adde etiam prohibitum & irritum pactum de non contraveniendo l. 28. D. de pactis. Quare abſque ullo fundamento rationis & juris eum modum dicendi Suarez ſecutus eſt.

§. VII.

Quid dicendum jure Pontificio?

S U M M A R I U M.

47 *Sexta enuntiatio. Idem dicendum jure Pontificio, & quamvis aliquid addat juri civili, non tamen illi contrarium.*

48 *Juramentum additum contractibus laicorum jure nullis non firmari juramento jure Pontificio probatur.*

49 *Quid addiderit jus Pontificium ſupra civile explicatur.*

50 *Impugnatur Antonius Faber circa intellectum diſpoſitionis Pontificiæ.*

51 *Tribus objectionibus fit ſatis, n. 52. & 53.*

47 SExta enuntiatio. *Idem prorſus dicendum eſt jure Pontificio. Itaque contractus laicorum ipſo jure nulli nullum prorſus robur accipiunt ex juramento, & licet jus Pontificium aliquid addiderit diſpoſitioni juris civilis, non tamen contrarium illi.* Quare admiratione dignum vulgarem errorem ſine fundamento juris judicum ſubſellia occupaſſe. Docent Doctores quos refert Seraphinus *diſt. privil. 61. num.* 1. & Geminian. *in d. cap. licet, de jurejurando, in 6. num.* 7. ubi Additionator dicit idem tenuiſſe Rotam in antiquis *eodem tit.* Anchar. *ibidem num.* 6. Petrus Buſſius *loco ſupra citat.*

48 In hac enunciatione duo explicanda & probanda ſunt. Primum eſt, Jus Pontificium ex adiecto juramento non decreviſſe confirmari contractus in ratione contractus, alias jure nullos. Quia ſine jure manifeſto non poſſumus affirmare eos contractus effici validos adiecto juramento, cum juramentum id non habeat ex natura ſua, ut ſupradictum eſt. At nullum jus Canonicum dicit hos contractus valere, ſed tantum aſſerit juramentum ob ejus religionem ſervandum eſſe inviolabiliter. Quæ duo ſunt inter ſe valde diverſa, ut attigimus ſupra in principio hujus capitis. Hoc autem quod jus canonicum dicit ſufficienter ſalvatur in eo, quod licet contractus maneat irritus in ratione contractus, juramentum tamen ſit validum, quæ ut dixi, ſunt valde diverſa, & pariunt diverſos effectus. Certe in *cap. cum contingat. de jurejurando*, dicitur: *Quamvis contractus non ſit obligatorius ſecundum legitimas ſanctiones, ac tamen tali prætextu contingat viam perjuriis aperiri, ſervandum eſſe juramentum.* Et in *cap. quamvis pactum, de pactis in ſexto*, ſervari etiam juramentum debere præciſe dicitur, & *cap. licet mulieres, de jurejurando in ſexto*, idem dicitur, & præcipitur judicibus laicis, ne non relaxato juramento audiant contra præteritas alienationes, quibus verbis non traditur robur contractui, ſed ſervari dicitur juramentum. Facit etiam quod *cap. debitores, de jurejurando*, eodem modo dicitur ſervandum eſſe juramentum de ſolvendis uſuris ob religionem juramenti, cum tamen contractus ſit omnino nullus, neque obligationem pariat. Facit etiam textus *in cap. penult. de pignoribus*, ubi contractus improbatus manet, & nullus, ſatisfactum tamen juramento, cum miſerit per infidelem nuntium intra tempus. Alias ſi contractus valuiſſet ob juramentum additum, non juberetur rem cum fructibus computatis reſtituere, ut advertit optime Cujacius *ad c. ex reſcripto, de jurejurando.* Deinde probo aliâ

manifeſta ratione meo judicio. Quia juramentum natura ſua non valet efficere illum contractum validum. At in Pontifice non poteſtas, qua efficiat validos contractus laicorum alias nullos, cum materia illa, ut præcedit juramentum, non ſubdatur poteſtati Pontificis. Unde Gabriel Vaſquez dubio ſecundo citato inquit, difficultate non carere, quod contractus jure humano nullus poſſit in aliis, quam in terris Pontifici ſubjectis effici validus ratione juramenti. Quia Pontifex non poteſt in alia ditione contractus laicorum irritos efficere, aut validos. Cui doctrinæ favet etiam Archidiaconus, qui *in d. c. licet*, ſcribit illud tantum habere locum in locis ſubiectis dominio temporali Pontificis. Quibus indicat non poſſe in aliis locis validum effici contractum auctoritate Pontificia. Eidem doctrinæ accedit Petrus Buſſius *d. l.* 1. *n.* 7. *de jurejurando*. Cum ergo juramentum non habeat natura ſua, & alias poteſtas Pontificis non ſe extendat ad eos efficiendos validos, non eſt unde dicamus contractus illos juramento adiecto valere. Adde etiam nullum eſſe finem, qui exigat, ut Pontifex eum valorem actibus irritis concederet. Satis enim conſultum eſt animarum periculis, ſi juramenta ſervari præcipiantur, propter rationem quam ſtatim aſſignabo.

Quid ergo addiderit ius Pontificium ſupra ius civile 49 iam explico. Materia iuramenti, ut diximus ſupra §. 2. & 3. debet eſſe honeſta; & non indifferens, neque turpis, itaque materia indifferens, cum non ſit actus virtutis, non eſt capax obligationis iuramenti. Ideo jus Civile cum non attendat, quem quiſque ſibi finem præſtituat, ſed quid ſequatur ex natura contractus prohibiti, & irriti, decernit iuramentum non eſſe ſervandum, utpote nullius momenti. At quia homo cum operatur poteſt materiæ indifferenti finem honeſtum præſtituere, ut ſi iuret quis ſe ſoluturum id, quod amiſit in ludo pecunia credita ex honeſto fine, ſcilicet ne in ſua fama ſequeretur damnum, aut ob alium bonum finem: & in eo caſu teneat iuramentum cum cadat ſupra materiam honeſtam ex fine operantis, ius Pontificium, quod conſcientiam reſpicit, negat actionem, relaxationem tamen concedit, & non agi contra iuramentum donec relaxetur ſolum ob vitationem peccati. Quia tutius eſt, ut ſine actione aliqua, ut docet Buſſius loco modo citato *num.* 7. Quare tota hæc lex Pontificia in præſumptione fundatur; Unde qui ſciret ſe non iuraſſe ex honeſto fine addito huiuſmodi contractibus, in conſcientia non egeret relaxatione, quamvis in iudicio agere non poſſet. Cumque Princeps cenſeatur efficere id quod facit meliori modo quo poteſt, & Pontifex non poſſit revalidare contractum alias nullum in materia non ſubiecta eius dominio, cenſendus eſt hac via tantum proceſſiſſe.

Ex his colligo non recte Anton. Fabrum *errore* 41. 50 *Pragmat. cap.* 5. cenſuiſſe, iuris Canonici conſtitutionem de confirmandis actibus iure invalidis, veluti renuntiatione ſucceſſionis ſtricte accipi debere neque ad alios caſus extendi. Et quidem ſi ego iudicarem contractus validos effici adiecto iuramento, & id poſſe præſtare Pontificem ſentirem cum Antonio Fabro ſolum ad contractus expreſſos extendendam eſſe Pontificiam conſtitutionem, cum revalidatio eorum provenire debeat ex ſpeciali lege, quæ tantum loquitur de his, & non aliis. At quia id Pontifex non poteſt, ut probatum eſt, non ſatis percepit vir acutiſſimus, quæ eſſet diſpoſitionis Pontificiæ vis in eiuſmodi conſtitutionibus: tantum vult ſervari iuramentum quod præſumit factum ex honeſto fine. Hoc autem eandem rationem habet in quovis alio contractu, cum etiam aliis honeſtus finis adhiberi poſſit, & ideo in omnibus aliis eadem diſpoſitio eſt, contractus autem invalidi remanent, cum nequeat Pontifex eos validos efficere.

Sed contra ſententiam iſtam obiicitur primo. Quia 51 materia iuramenti debet eſſe actus virtutis. Sed contractus iure nullus non eſt actus virtutis. Ergo iuramentum cadens ſupra illos obſervari non deberet. Sed præcipitur obſervari iure Pontificio. Ergo ſignum manifeſtum eſt redditam eſſe materiam illam validam, alias nulla eſſet obligatio iuramenti. Reſpondetur ſi leges illæ quæ obſervari decernunt iuramentum, eſſent latæ ab his, qui poſſunt revalidare contractus, concederem utique contractus effectos validos eo ipſo quod adiiceretur iuramentum. At cum Pontifex ſit qui ſervari decernit, cuius poteſtati non ſubditur materia eorum contractuum, neque revalidatio, ideo dico non effici validos, ſed præcipi nihilominus obſervari, quia præſumit ex honeſto fine iuramentum emiſſum. Docet autem Gabriel Vaſquez *loc. citato*, conſentanee ad principia Theologica iuramentum de contractu nullo, ſi ex honeſto fine fiat, eſſe obligatorium. Id ergo

reſpiciens Pontifex decernere potuit, ut iuramentum appoſitum ſervaretur. Quod ſi inſtes. Ergo idem dicendum erit de obſervatione iuramenti, quando cadit ſupra actus irritos ob bonum publicum. Neque univerſe neganda eſt ſequela, neque univerſe concedenda, ſed iudicandum iuxta ea quæ dicemus *§. ſequenti.*

52 Secundo obiicitur, Quia iura Pontificia diverſimode loquuntur, quando tantum volunt iuramentum ſervandum eſſe ob religionem iuramenti, atque loquuntur in prædictis capitibus, in quibus tribuunt robur actibus confirmatis iuramento. Nam in primo tantum exigunt, ut iuramentum ſervetur, *cap. debitores, de iureiurando*, at in aliis dicunt omnino ſervandum eſſe, *cap. quamvis pactum de pactis in 6.* Particula autem *omnino* ſignificat firmitatem contractus. Hoc argumento utitur Thomas Sanchez *lib. 3. ſum. cap. 12. num. 5.* Sed nulla hæc obſervatio eſt, & eodem modo loqui iura conſtat, cum etiam *in dict. cap. quamvis pactum*, dicatur, *ideo ſervandum iuramentum, quia non vergit in damnum ſalutis æternæ*. Quibus verbis tantum urget Pontifex obligationem iuramenti ex religione provenientem. Quod ſi inſtet aliquis, etiam iuramentum ex dolo, vel metu factum eſſe ſervandum ex religione: & tamen in citato capite expreſſe loquitur Pontifex de ſervando iuramento præſtito ſine vi & dolo. Reſpondeo adhuc aliquid eſſe ſpeciale nempe ut iuranti ſine vi, & dolo, negetur actio in foro externo per Pontificem, donec relaxetur, quod recte potuit decernere Pontifex ad evitationem periurii, quæ tamen actio non negatur illi, qui vi aut dolo iurare compulſus eſt.

53 Denique obiicitur *cap. quamvis, de pactis*, ibi: *Licet improbetur iure civili, ſi confirmetur iuramento, valent contractus*, non dicitur, *valent iuramentum*, ſed contractus. Expendo etiam illa, *licet improbetur iure civili*. Id ergo valere decernit Pontifex, quod iure civili improbatur, iure autem civili improbatur contractus. Sed reſpondeo iuxta dicta in primis textum illum diverſimode intelligendum comparatione ſubditorum Pontificis in temporalibus, & comparatione aliorum. Quoad primos valet contractus, quia poteſt Pontifex in ſua ditione temporali vim tribuere contractibus. Quoad alios vero contractus manet nullus, & tantum viget religio iuramenti. Deinde dico legibus civilibus utrumque improbatum eſſe, & contractum fieri valide, & iuramentum etiam valide apponi, ut conſtat ex dictis ſupra *§. 5.* Jus ergo Canonicum vult valere non contractum illum in ratione contractus, ſed contractum quatenus præciſe ſubeſt iuramento, hoc eſt, vinculum ipſum iuramenti. Quia donec relaxetur, negat actionem, neque admittit aliquid contra iuramentum præſtitum ſine vi, & fraude.

§. VIII.

Ex doctrina tradita colliguntur nonnulla.

S U M M A R I U M.

54 *Iuramentum additum contractibus nullis ob utilitatem publicam, non ſolum non confirmare contractum ſed neque ipſum iuramentum robur habere.*
55 *Obiicitur & diluitur.*
56 *Limitatur tradita doctrina.*
57 *Quando lex prohibet & fertur in perſonas nullum eſſe iuramentum firmans actum contra illam explicatur exemplis.*
58 *Inſpiciendum eſſe quod iure prohibeatur, ſupra quid cadat iuramentum.*
59 *Alienationem rei dotalis, & alios contractus, de quibus ibi, non confirmari iuramento.*
60 *Quid dicendum de iuramento appoſito ſponſalibus & matrimonio explicatur ex dictis.*

JAm facile eſt juxta doctrinam traditam enuntiationibus præcedentibus definire, quid dicendum ſit in multis peculiaribus caſibus, quorum nonnullos percurram, & proponam breviter, quia de illis late agere non eſt hujus locis.

54 Primo ergo colligitur contractus nullos ob utilitatem publicam adiecto iuramento non ſolum robur non accipere, in ratione contractus, ſed neque iuramentum eſſe ſervandum, & eſſe omnino nullum. Voco autem contractus irritos ob utilitatem publicam (quod alii non ſatis explicant, & uno verbo nobis explicuit Gabriel Vaſquez *dub. 3. cit. nu. 30.*) eos omnes, qui deficiunt in forma & ſolemnitate præſcripta, quales ſunt teſtamentum, matrimonium, contractus minorum, & ludi, renuntiatio novitii, alienatio rerum Eccleſiaſticarum, & alii, quibus jure Canonico vel civili præſcripta certa quædam forma & ſolemnitas eſt. Dico ergo, quantumvis his actibus nullis addatur juramentum, nec validari in ratione actus, neque juramentum ſervari. Jus enim Canonicum in obſervatione juramenti de his non locutum eſt, ut conſtat ex capitibus adductis.

Sed contra hanc illationem videtur eſſe, quod contractus minorum, in quibus certa ſolemnitas requiritur, ſunt validi, ſi confirmentur juramento, juxta conſtitutionem Federici Imperatoris *in Auth. ſacramenta puberum, C. ſi adverſ. vendit.* ubi eorum juramenta ſuper contractibus rerum ſuarum non retractandis inviolabiliter obſervari præcipiuntur: & cum alias ſit diſpoſitio eius Principis qui potuit validum efficere contractum, ſequitur adiecto juramento contractum valere, & actionem dari. Multa in huius expoſitionem dici poſſunt, quæ perſtringam, & inſinuabo tantum. Valde hoc Authenticum reprehendit Duarenus eodem *tit. ſi adverſ. vendit. pag. mihi* 111. *col.* 1. Ego tamen exiſtimo diſpoſitionem hanc tantum verſari in contractibus minorum alias jure validis, quibus nulla deeſt ſolemnitas juris, ut bene probat Donellus *lib. 21. c. 13.* & Petrus Buſſius *l. 3. nu. 4. D. de iureiurando*, & multi etiam quos referunt, & ſequuntur Burgos de Paz, *l. 1. Tauri n.* 288. Matienzo *lib. 5. Compil. tit. 4. l. 2. gloſſa 9. nu.* 10. Ac tametſi Jaſon, Cynus, Salicetus, Baldus & alii, quos refert Gail. *lib. 2. obſervat. cap.* 4. id in utramque partem diſputent, concludunt tamen ſi contractus minorum tantum ſit nullus ratione defectus ætatis, confirmari juramento, non vero, ſi ſit nullus ex defectu ſolemnitatis. Pro qua Doctrina plures refert Seraphinus *privileg. 83. n. 43. & ſequentibus*. Et idem ipſe ſequitur ex diſpoſitione huius Authentici *num. 50. verſic. Ex his omnibus colligunt*. Quare in ea conſtitutione negatur beneficium reſtitutionis ratione minoris ætatis, ſi contractus alias ratione ſolemnitatis validus confirmetur iuramento. Addo etiam ſi quis exiſtimet minores naturaliter ſaltem obligari, dicet etiam valere contractus iuramento adiecto quoad naturalem obligationem. Ego tamen verius puto ex contractibus pupillorum iure nullis neque naturalem obligationem oriri, ut docet etiam Mynſingerus *Inſtit. ad tit. de auctor. tutor.* Pichardus *ibidem*, & alii non pauci. Vide de obligatione minorum Seraphinum *privileg. 83. loco citato*, Buſſium *in l. verum 11. §. ſciendum, nu. 9. & ſequentibus, D. de minoribus*. Denique de contractu cum minore Covarruv. ſentit non ſolum illum non firmari iuramento, verum neque iuramentum ſubſiſtere. Exiſtimat enim Covarruv. peccare eum, qui contrahit cum minore, quia directis verbis prohibetur contrahens, & ideo ſub peccato illi prohibetur cum minori contrahere, quia & prohibetur accipere & retinere. Unde & iuramentum in eo caſu cadens ſupra actum illicitum, nullum erit. 55

Verum doctrina huius illationis non ita univerſe accipienda eſt, ut ſi omnibus actibus irritis ob utilitatem publicam, in quibus ſcilicet præſcribuntur certa forma, atque ſolemnitas, addatur iuramentum, nullius ſit roboris. Poteſt enim contingere, ut adiectum ſervari debeat ex præſumptione boni finis præſtituti ab operante. Quod diſcernendum eſt nonnullis obſervationibus, quas præ oculis habere debemus, & in generali adduxiſſe noſtro inſtituto ſit ſatis. In primis inſpiciendum eſt an ius præſcribens ſolemnitatem & formam tantum eam requirat, ut faciat fidem in iudicio, & ſolum quoad hunc effectum reddiderit irritum actum factum ſine forma, non vero quoad naturalem obligationem, quæ alias ſequeretur. In eo enim caſu ſervandum iuramentum eſt in utroque foro & habebit locum compenſatio in foro conſcientiæ contra negantem, aut retinentem. Exemplum ſit in teſtamento minus ſolemni, in quo mihi, ut dixi *lib. 5.* valde probabile eſt defectum ſolemnitatis non tollere naturalem obligationem. Et idem univerſe dicendum in his actibus in quibus iure civili non tollitur naturalis obligatio. In his enim remanet obligatio naturalis, ſupra quam valide cadat juramentum. Cui doctrinæ favere debent quotquot ad juramenti valorem requirunt, quod cadat ſupra naturalem obligationem, quos refert Thomas Sanchez *lib. 3. ſummæ cap. 12. quæſt. 2.* Ad quas forte leges pertinet ea, quæ prohibet ludum pecunia credita. 56

Secundo iuxta ea, que dixi ſupra *§. 4.* inſpiciendum eſt, quomodo aſſervatur lex prohibens & irritans aliquem actum ex non ſervata forma, an non tantum annullet, ſed etiam prohibeat, & dirigatur in perſonam: tunc enim non ſolum actus erit nullus, ſed etiam illicitus, & iuramentum adiectum erit nullum, utpote cadens ſupra materiam illicitam. Sic non valet jura- 57

Digitized by Google

juramentum clerici de renuntiatione fori, prohibentur enim *c. ſi diligenter, de foro competenti*. Sic etiam arrharum donatio non ſolum non firmatur juramento, ſed etiam non ſubſiſtit juramentum. Quia ut inquit Covar. 2. *p.* §. 2. *nu.* 6. & Ruderic. Suarez, *l.* 1. *fori l.* 3. *tit. de las Arrhas, quæſt.* 3. Regia lex donationem hanc prohibet, & dirigit verba prohibitionis in ipſum donantem, atque adeo illicita eſt talis donatio, & juramentum non eſt validum.

58 Tertio inſpiciendum eſt attente quid ſit id, quod jure prohibetur, & quid ſit id, ſupra quod cadat juramentum. Poteſt enim contingere, ut non cadat ſuper id quod prohibitum eſt, & ita valeat. Explicemus ſigillatim. Si contractus conſiſtat in actione, quæ reſpicit tempus præſens & in ea perficiatur, & addatur promiſſio de non contraveniendo; eaque juramento firmetur, nulla eſt confirmatio; nullumque juramentum re ipſa, niſi forte potuerit eſſe bonum finis operantis juxta dicta. Ratio eſt, quia ea promiſſio de non contraveniendo contra leges eſt, argumento text. *in l.* 28. *de pactis*. Si enim prohibetur ipſe contractus, ſimul prohibetur ea pactio de non revocando. Alias fruſtranea eſſet lex, quæ annullaret contractum, ſi non excluderet etiam pactum de non revocando. At ſi non contractus, perficiatur actione, quæ reſpicit tempus futurum, & ſeparari poſſit a promiſſione de non revocando, ſi tunc promiſſio juramento firmetur, tenet juramentum, datur tamen actio juranti *c. debitores, de jurejur. cap. ad audientiam, de his quæ vi, cap. ad aures, eodem*. Sunt enim duæ promiſſiones ſeparabiles inter ſe & ſupra aliquam earum poteſt cadere juramentum ſine peccato, & ſine prohibitione juris. Denique ſi promiſſio contractus non eſt ſeparabilis a promiſſione non revocandi, & non contraveniendi, juramentum neutrum confirmabit in caſibus ſupradictis, non aliter.

59 Secundo colligitur alienationem rei dotalis juramento non firmari, neque renunciationem futuræ ſucceſſionis, neque donationem inter virum, & uxorem, neque donationem ultra quingentos ſolidos ſine inſinuatione, neque donationem omnium bonorum præſentium. Iſti enim contractus ſunt ipſo jure nulli, ut ſuis locis videndum eſt. Idem dico de renunciatione ſub juramento de alimentis futuris ſibi debitis. Contractus etiam cum prodigo non firmatur juramento, quod etiam docet Covarr. *ſecunda parte* §. 3. *nu. finali*, licet ex diverſo fundamento, ſentit enim ille eſſe peccatum contrahere cum prodigo, quia eſt in illo mentis defectus. Sed an etiam juramentum his actibus adjectum relaxatione indigeat, petendum eſt ex doctrina tradita, attente conſiderando an lex non tantum feratur in actum, ſed etiam in perſonas, ita ut actus ſit illicitus.

60 Ultimo colligitur quid dicendum ſit de juramento adhibito in contractu ſponſalitio, & matrimonii. Si enim matrimonium ſit invalidum ex defectu publicæ ſolemnitatis, vel inhabilitatis contrahentis, non ſolum non firmatur juramento, ſed neque juramentum habet vim, neque relaxatione indiget. Eſt enim peccatum contrahere matrimonium cum illo impedimento. Et præterea pone aliquem eo modo ducere uxorem, & jurare, inquiro quis ſit ſenſus illius juramenti? Si eſt aſſertorium, falſum eſt, cum revera non contrahat matrimonium: ſi eſt promiſſorium de non contraveniendo, nullum eſt, cum non poſſit obligari ad uſum matrimonii invalidi. Similiter in ſponſalibus, ſi quis ea celebret, & juramento confirmet, tenetur non reſilire, ſi valida ſponſalia fuerint, ſubintelligendo tamen eaſdem conditiones, quæ in ipſis ſponſalibus ſubintelliguntur.

§. ULT.

Quid dicendum de juramento per vim, & metum extorto?

S U M M A R I U M.

61 *Quæ ſunt certa ſtatuuntur.*
62 *Variæ ſententiæ de valore juramenti metu extorti, jure poſitivo.*
63 *Poſſe jus Pontificium reddere nullum ejuſmodi juramentum.*
64 *Jure civili juramentum dolo, & metu extortum additum actibus validis nullius eſſe momenti.*
65 *Impugnantur in hoc quorundam placita, & 66.*
67 *Idem dicendum jure Luſitaniæ atque Caſtellæ.*
68 *Jure civili, & canonico juramentum vi extortum additum actibus invalidis ob utilitatem publicam, nullum eſſe.*
Baſilii Pontii de Matrim.
69 *Idem dicendum jure civili, & Caſtellæ quando additur contractibus nullis ob utilitatem privatam.*
70 *Quid dicendum jure Pontificio, & 71.*
72 *Rejicitur aliquorum diſtinctio, 73. & 74.*
75 *Juramentum confirmans matrimonium ex metu irritum, nullum eſſe.*
76 *Idem dicendum de juramento addito ſponſalibus ex metu contractis.*

Quæſtio poteſt intelligi de metu levi, & de metu gravi, poteſt etiam intelligi de metu juſte incuſſo propter motivum aliquod honeſtum, & de metu injuſte illato. Certum ergo eſt, ſi loquamur de metu levi; validum eſſe juramentum metu extortum. Quia ipſum a ſe metum repellere poteſt, ut dixi ſupra *lib.* 4. Similiter certum eſt valere juramentum ex metu extrinſeco imminentis periculi, & juſte etiam incuſſo, quia ipſe ſibi metum infert. Addo etiam jure naturæ certum eſſe valere juramentum etiam ex metu gravi, & injuſto conceptum. Quia cum eo metu eſt ſufficiens voluntarium ad peccatum. Ergo, & ad colendum Deum per votum, & juramentum, & ita diximus *de voto ſupra lib.* 7. cum de impedimento ordinis ageremus. 61

Quare tota difficultas eſt, an jure poſitivo ſit nullum juramentum metu extortum, in quo variæ ſunt DD. ſententiæ. Quidam in univerſum docent quodvis juramentum metu extortum valere, ſive ſit in confirmationem contractus validi ſive invalidi. Sic docere videtur Thomas Sanchez *lib.* 4. *de matrimonio diſp.* 24. *quæſt.* 2. juncta argumentorum ſolutione, Franciſcus Suarez, *lib.* 2. *de juramento c.* 10. *num.* 4. *juncto cap.* 11. *nu.* 10. qui & alios refert. Cujacius *cap.* 1. & 2. *de jurejurando*, plures etiam refert Oſuvaldus *in epitome Donelli lib.* 21. *c.* 13. *litera*. Q. Alii vero docent in univerſum quod libet juramentum metu extortum nullum eſſe, plures pro hac ſententia refert Additionator Seraphini *privilegio* 110. *n.* 5. Alii denique diſtinguunt, quando juramentum additur contractibus jure improbatis, tunc enim dicunt non valere: at vero quando additur actibus jure validis, tunc valere. Doctores hujus ſententiæ poſtea referemus. 62

In primis certum ſit poſſe jus Pontificium reddere nullum ejuſmodi juramentum. Quia poteſt ex parte Dei remittere obligationem religionis, cum ſit promiſſio Deo facta, cujus materia eſt contractus humanus. An etiam jus civile potuerit reddere nullum ejuſmodi juramentum, conſtabit ex dicendis infra. Nunc autem non inquirimus, quid potuerit eſſe, ſed quid habeat de facto, an ſcilicet re ipſa juramentum metu conceptum valeat. Quo ſuppoſito ſub diſtinctione explicanda quæſtio eſt: & primo loquemur, quando juramentum metu conceptum additur actibus validis, poſtea vero, quando adjicitur actibus invalidis. 63

In primo caſu aliter dicendum eſt jure civili, aliter jure canonico. Nam jure civili mihi perſuadeo juramentum dolo atque metu extortum eſſe nullum, & nullius obligationis, etiam ſi cadat ſupra actus validos. Id convinco ex Federici conſtitutione *in dict. Authent. ſacramenta puberum* ubi juramentum metu, atque dolo extortum nullius eſſe momenti dicitur, ſive a majoribus ſive a minoribus adhibeatur. Oſtendimus autem §. *præcedente* cum Donello, & aliis Federicum ibi agere de juramento adjecto contractibus alias validis. Sed videamus, quid Theologi reſpondeant. Thomas Sanchez *diſput. citat. num.* 5. *in ſolutione* 2. dicit communem ſenſum eſſe Authenticum illud correctum eſſe per jus canonicum in *cap. ſi vero, & cap. verum, de jurejurando*, quatenus conſtituit Federicus juramenta metu extorta nullius eſſe momenti: & cum materia juramenti ſit ſpiritualis, in ea juri canonico ſtandum eſt *cap.* 2. *de jurejurando in* 6. Franciſcus Suarez *dicto cap.* 11. *num.* 17. dicit non pertinere ad legem civilem declarare, an illud juramentum obligaret: neque poſſe irritari ratione materiæ, ſi materia ſit licita & valida; & ideo Federici conſtitutionem intelligendam eſſe in ordine ad forenſe judicium ſæculare. Sed reſpondet rurſus, ſi juramentis puberum tributa eſt vis confirmandi contractum alias invalidum, eam vim denegari juramentis extortis metu, & dolo, & ita non valere; neque ullius eſſe momenti in ordine ad confirmandum contractum in ratione contractus; valere tamen in ratione juramenti, & quoad obligationem religionis. Idem docuiſſe videtur Fortunius Garcia *lib. de ult. fine illatione* 22. *num.* 463. *cum ſequenti*, cum dicit Authenticum illud intelligendum eſſe, ut juramentum metu extortum nullum ſit quoad obligationem homini adquiſitam, ea enim ex tali juramento non adquiritur: non tamen quo- 64

ad obligationem adquiſitam Deo, de qua jus civile nihil diſponit, ne mittat falcem in meſſem alienam.

65 Sed nihil iſtorum mihi probatur. Atque ut incipiam ab hac ultima ſolutione Suarii, & Fortunis, illa non probatur. Supponit enim Authenticum *in 2. part.* agere de contractibus invalidis, firmatis tamen juramento puberum ſponte facto, & eam efficaciam negari juramentis quorumcumque extortis metu. Cum enim jam oſtenſum ſit non agi, niſi de contractibus minorum validis, quibus adicitur juramentum, non poteſt in eo ſtare differentia inter juramenta puberum ſponte facta, aut ex metu, & dolo quod unum confirmet, alterum non confirmet. Sed ſuppoſito quod contractus ſit vere validus, ita obſervari vult a puberibus, ut nec beneficium reſtitutionis detur ratione minoris ætatis; alterum vero neque a majoribus, neque a minoribus obſervari. Deinde id quod primo loco dicit Suarez tantum intelligi in ordine ad forenſe judicium ſeculare; non ſatis intelligo, quid ſibi velit: illud enim eſt quod volumus, conſtitutionem Federici reddere nulla juramenta metu extorta adiecta etiam actibus validis a ſibi ſubditis, & apud ſuos judices. Quod ſi legitime efficere potuit Federicus, ſtat pro nobis Suarez. Si autem non potuit, nulla erit ejus conſtitutio in hac parte, ut dicebat Thomas Sanchez, ad cujus ſolutionem examinandam jam accedamus.

66 Denique non placet quod dicit Thomas Sanchez. Primo quia ut dicamus eam conſtitutionem eſſe correctam per jus canonicum, oſtendendum eſt, repugnare conſtitutionem juris canonici, & Federici, quod tamen non oſtenditur, nec enim repugnant. Nam licet demus jus canonicum decernere ſervanda juramenta metu extorta: attamen id intelligendum erit ſuppoſita habilitate terminorum, id eſt, juramento, alias valido. Pone enim non cadere ſupra materiam licitam, vel honeſtam, ſed ſeipſa indifferentem, & ita conſtare, non potuit dicere jus canonicum ſervandum eſſe. Præterea pone juramentum metu extortum ad confirmandum contractum alias nullum ob publicam utilitatem, in quo caſu communis ſententia docet eſſe nullum juramentum, non poteſt dici in eo caſu ſervandum, cum in eodem caſu juramentum etiam ſponte factum nullius ſit roboris. Quare jus canonicum ſervanda dicit juramenta alias valida, quæ autem invalida fuerint, non præcipit ſervanda. Cumque ea juramenta metu extorta facta ſint invalida jure civili, & ab habente legitimam poteſtatem, non poteſt ex deciſione juris Canonici deduci illa eſſe ſervanda, cum ea deciſio intelligatur de validis juramentis. Solum supereſt oſtendamus Imperatorem potuiſſe ea juramenta metu extorta irritare, quod jam ſupra oſtenſum eſt §. 5. & docet aperte Molina *tom. 1. de juſt. tract. 2. diſp. 149. n. 13.*

67 Idem quoque dicendum eſt jure Luſitaniæ *in lib. 4. Ordinamenti, titulo 5.* omnino prohibetur adhiberi contractibus etiam validis juramentum ſine Regis facultate, quod in praxi ſervari dicit Molina *ibid. n. 16.* A fortiori eodem jure nulla erunt juramenta extorta per dolum, & metum. Idem dicendum Caſtellæ jure, quando quidem etiam *d. l. 10. & 11. tit. 1. lib. 4. compilationis*; prohibentur contractus alias validi confirmari juramento nonnullis caſibus exceptis, & ſi juramento confirmentur, efficiuntur nulli. At ſi actus redditus eſt nullus per poteſtatem legitimam, nulla poſtea ſuper eos cadere poteſt obligatio juramenti, ut ſupra oſtendimus, cum jam non maneant actus alicujus virtutis. Jure autem Pontificio, quid dicendum ſit conſtabit ex ſequentibus.

68 In ſecundo vero caſu, ſi ſermo ſit de juramento adiecto contractibus invalidis, dicendum eſt primo. Si contractus eſt nullus ob utilitatem publicam in ſenſu ſupra explicato, ſicut juramentum ſponte factum nullam obligationem inducit in nonnullis caſibus juxta regulas traditas, a fortiori etiam neque metu extortum. Id quod exiſtimo verum tam jure civili, quam canonico. Jure civili cum ſupra oſtenſum ſit impeditam eſſe omnino obligationem juramenti advenientis actibus invalidis *l. non dubium C. de legibus*. Jure etiam Pontificio argumento textus *in cap. ſi diligenti, de foro competente, &* in Tridentino *ſeſſione 25. de Regul. cap. 16.*

69 At quando contractus eſt nullus ob utilitatem privatam, ego exiſtimo jure civili certum eſſe nullam etiam naſci obligationem propter univerſalem illam conſtitutionem *in d. l. non dubium*, & de jure civili docet expreſſe Seraphinus *privileg. 110. n. 11. verſic. Ex ſupra dictis ergo*. Idem dico jure Regni Caſtellæ, & Luſitaniæ, quod recte efficere potuerunt Principes ſeculares pro ſua poteſtate.

70 Jure autem Pontificio attente inſpectis Pontificiis conſtitutionibus ego diſtinguendum cenſeo. Si juramentum promiſſorium cadat ſuper promiſſionem diverſam a promiſſione de non revocando juxta dicta *§. præcedenti*, tunc exiſtimo jure Pontificio robur habere juramentum, & ſervandum, etiam ſi metu extorqueatur, & relaxationem petendam. Hanc partem tantum convincunt ea omnia, quæ ex jure Pontificio adducuntur, ut *in c. debitores, de jurejurando* de ſolvendis uſuris diverſa eſt promiſſio a promiſſione de non repetendis, & juramentum adimpletum eſt ſolvendo, neque contra illud fit ſi poſtea repetatur, quod ſolutum eſt. In *c. ſi vera*, agitur de juramento de renuntiando beneficio; quæ promiſſio eſt diverſa a promiſſione de non repetendo. Quo etiam ſenſu intelligendus textus *in c. Abbas, & in c. ad audientiam, de his quæ vi.* Et expendendo *in c. ad audientiam*, dixiſſe Pontificem non obſtare juramento prædicto, quo non ad repetendum, ſed ad reſignandum beneficium tenebatur. Sic etiam intelligendus textus *in c. verum, de jurejurando*, ibi enim etiam agitur de eo, qui latroni promittit pro ſalvanda vita aut rebus ſuis ſuendis, in quo vides diverſas obligationes ſeparari.

71 At ſi promiſſio de non repetendo ſeparari non poſſit ab obligatione, in quam cadit juramentum, quia contractus jam eſt perfectus, tunc exiſtimo quoties cadit ſupra contractum invalidum, etiam jure Pontificio juramentum nullam obligationem inducere, neque relaxatione indigere. Ad id me movet, quod videam *ind. c. cum contingat, & in d. c. quamvis pactum, & d. c. licet mulieres*, cum ſervari præcipitur juramentum cadens ſupra actus nullos excipi quando metu, & dolo extortum eſt. Neque enim dici poteſt ſenſum eſſe, quando ſponte fiunt valere contractus in ratione contractus, & confirmari religione juramenti, quando vero non fiunt ſponte, valere juramentum, non tamen confirmari contractus in ratione contractus. Nam jam ſupra oſtenſum eſt Pontificem pro ſua poteſtate, & in materia non ſibi ſubiecta non potuiſſe validos efficere contractus. Quare cum in prima parte earum conſtitutionum Pontificis non poſſit eſſe ſenſus juramento confirmari contractus, ſed tantum ſervandum eſſe virtute religionis; cum excipitur juramentum dolo aut metu extortum, procul dubio ſenſus eſt nullam obligationem ex eo naſci, atque ideo neque relaxatione indigere. Hanc ſententiam quoad hanc partem docet Gloſſa *in d. c. quamvis pactum, verb. non vi.* Abbas *in d. c. cum contingat n. 3.* quem *ibi* ſequitur Alciatus cum aliis, Felinus *in c. de jurejur. n. 2.* Sylveſter *v. juramentum 4. quæſt. 8.* citans Decio, Archidiacono & Bart. plures etiam DD. refert Seraphinus *privileg. 110. n. 7. & ſequentibus*. Ratio autem, quare Pontifices in his conſtitutionibus diverſimode loquantur de ejuſmodi juramentis, ea mihi videtur eſſe. Quia cum in Pontificis poteſtate ſit relaxare juramentum, quoad obligationem promiſſionis erga Deum nomine Dei cujus vicem gerit, ſicut relaxat obligationem voti, ideo primo caſu noluit relaxare, quamvis poſſet, quia per repetitionem, quam non contraveniendo juramento habebat, putabat remedium adhiberi. At in ſecundo caſu cum juramentum etiam caderet ſupra non repetendum, noluerunt juramentum ſtare, ſed relaxare in odium extorquentis per injuriam, ut remedium ſupereſſet repetitioni, & ne impediretur juramento.

72 Ex his colligitur primo non eſſe veram eam diſtinctionem, qua utuntur aliqui, ſcilicet, juramentum metu extortum valere, quando cadit ſupra actus jure validos, non vero quando ſupra invalidos. Hæc enim ſecunda pars non poteſt eſſe univerſim vera. Nam promiſſio uſurario facta aut latroni ex metu cadente in virum conſtantem eſt jure naturali nulla, ut dixi *lib. 4.* & tamen ſervatur juramentum illud *c. debitores, & c. verum, de jurejur.* Atque idem dico de reſignatione beneficii, quæ ad liberalitatem pertinet: & tamen juramentum ſervatur *c. ſi vera, de jurejurando, c. Abbas, & c. ad audientiam, de his quæ vi.* Ergo non poteſt eſſe univerſim verum juramentum cadens ſupra actus invalidos metu extortum, nullum eſſe neque relaxatione indigere.

73 Secundo colligo neque etiam ſuſtineri poſſe aliorum diſtinctionem, qua rem iſtam explicare, & conciliare ſibi videntur diverſa jura, ſcilicet, in foro externo juramentum metu extortum nullius roboris eſſe in foro tamen conſcientiæ ſervari debere. Et ideo jus Pontificium *in d. c. cum contingat*, & ſimilibus excludere juramentum dolo, & vi præſtitum, in judicio ſcilicet, & tribunalibus, at vero in *c. debitores*, & ſimilibus dicere eſſe ſervandum, & relaxationem petendam pro foro animæ, quaſi in judicio ad agendum ea abſolutio neceſſaria non ſit. Qua diſtinctione rem iſtam explicat

Grego-

Digitized by Google

Gregorius de Valentia 3. tom. diſput. 6. generali. q. 7. puncto 4. §. 3. ſequitur Fachinæus lib. 8. controverſia c. 102. & in eam videtur inclinare Suarez in verbis ſupra relatis. Hanc tamen conciliandi rationem minus probo. Quia etiam in foro externo requiritur relaxatio juramenti jure Pontificio, quando cadit ſupra actus aliquos invalidos, ut conſtat ex c. debitores, de jurejurando; ubi de foro externo ſermo eſt. Neque valet ſolutio, quam inſinuare videtur Gregorius de Valentia loc. citato ſe loqui, quando per vim, & injuriam extorquetur juramentum. Nam ſi tantum per injuriam extorquetur, & non per vim, tunc dicit etiam in foro externo abſolutionem eſſe petendam, ut in d. c. debitores. Hæc, inquam, interpretatio non placet. Quia in d. c. ſi vero, de jurejurando, agitur de foro externo; & de juramento per vim extorto, & in c. Abbas, & c. ad audientiam, de his quæ vi & tamen juramenti conceditur abſolutio. Ergo ea conciliatio per diſtinctionem fori, & poli, jure non ſubſiſtit.

74 Tertio colligo; neque etiam ſuſtineri poſſe diſtinctionem aliam, quam inſinuare videtur Seraphinus privilegio 120. num. 11. jure Pontificio, tunc juramentum obligationem inducere, cum actus, ſupra quem cadit, non requirit liberam omnino voluntatem: at ſi jus requirat liberam omnino voluntatem, tunc non obligare juramentum. Exemplum ponit in matrimonio, & in reſignatione beneficii; quæ omnino debent eſſe libera. Hæc tamen diſtinctio mihi non videtur ſufficiens ad rem iſtam explicandam. Quia ad donationem liberalem requiritur jure naturæ, & poſitivo libera omnino voluntas, cum ſit actus liberalitatis, ut oſtendi ſupra lib. 4. & tamen promiſſio uſurario aut latroni facta juramento firmata, ſervanda eſt ob religionem juramenti c. debitores, & c. verum, de jurejurando; & de reſignatione beneficii ſermo eſt in dicto c. Abbas, & c. ad audientiam; & nihilominus beneficium abſolutionis impenditur. Ergo ſignum eſt etiam obligare juramentum jure Pontificio in his, quæ requirunt liberam omnino voluntatem.

75 Quarto colligo, ſi matrimonium ex metu contractum confirmetur juramento, nullum eſſe juramentum, cum cadat ſupra contractum nullum ob utilitatem publicam, & pactum de non contraveniendo nullum ſit, cum ſeparari non poſſit ab obligatione contractus; & ideo in eo caſu non eſſe opus aliqua relaxatione c. cum locum, & ibi Panormitanus c. veniens eſt 2. de ſponſal. c. ſignificavit, de eo qui duxit, gloſſa in c. 2. de his quæ vi. Seraphinus privileg. cit. n. 11. in fine. Covarruvias 2. parte de matrimonio cap. 3. §. 5. per totum, & alii, quos refert Addinonator Seraphini privileg. citat. num. 22. & alii quos refert Sanchez lib. 4. diſput. 20. n. 15. Quis autem ſit ſenſus, quando juramentum adhibetur matrimonio, quod nullum eſt dixi §. præcedente.

76 Quinto colligo, quod attinet ad ſponſalia, ſi metu extorta ſint, & adjiciatur juramentum, tale juramentum non obligare, neque relaxatione indigere. Docet cum aliis Thomas Sanchez lib. 4. de matrimonio diſp. 21. num. 3 Moveor ex c. ex literis, de deſponſat. impuber. ubi de ſponſalibus juratis ſermo eſt. Moveor etiam, quia contractus ſponſalium ex metu nullus eſt, & jure poſitivo, & naturali, ut dixi ſupra lib. 4. Deinde quia ut dicebam ſupra iſto §. quando promiſſio non retractandi non diſtinguitur a promiſſione contractus, ſed juramentum ſupra eam cadit, jure Pontificio non valet. In ſponſalibus autem promiſſio contrahendi matrimonium, & promiſſio non retractandi ſponſalia non ſeparantur: atque ideo juramentum cadens ſupra illam, nullam obligationem inducit. Quid autem dicendum ſit in foro conſcientiæ, ſi ſponſalia ex metu levi facta eſſent, & juramento confirmata, petendum ex his, quæ dixi ſupra lib. 4.

CAPUT IX.

Sponſalia diſſolvi mutuo diſſenſu.

SUMMARIUM.

1 *Mutuo diſſenſu diſſolvi ſponſalia.*
2 *Etiam ſi ſint juramento firmata.*
3 *Quid de ſponſalibus impuberum.*
4 *Idem de ſponſalibus impuberum præſumptis.*
5 *Quid ſi ante pubertatem diſſenſit, & perſtat in diſſenſu.*
6 *Diſcrimen inter ſponſalia ante ſeptennium, & ante pubertatem.*
7 *Quid ſi ſponſalia impuberum juramento confirmentur, & 8.*
9 *Quid quando parentes contrahunt pro filiis.*
10 *Objectioni ſit ſatis.*

AGredimur deinceps explicare quibus ex cauſis diſſolvuntur ſponſalia, quæ his verſibus comprehenduntur, apud Hoſtienſem. 1

Diſſenſus, crimen, fuga, tempus, & ordo, ſecundo,
Morbus, & affinis, vox publica, cumque reclamant.

Prima ergo cauſa diſſolvendi ſponſalia eſt mutuus contrahentium conſenſus c. 2. de ſponſal. Quem textum jam ſupra ſatis explicui. Non enim eſt contractus iſte indiſſolubilis natura ſua, & ita per eaſdem cauſas, per quas naſcitur, diſſolvitur. In hoc conveniunt Doctores omnes. Verum neceſſarium eſt, ut diſſenſus alterius non extorqueatur ab altero per vim, & metum, juxta dicta ſupra lib. 4. alias nulla erit remiſſio, ſimiliter neceſſarium eſt, ut cum alter eorum reſilit, alter acceptet ejus remiſſionem, antequam pœniteat, alias valebit contractus ſponſalium: nec enim diſſenſu ſolus ille, qui diſſenſit, liber evadit, donec alter acceptet.

Idem dicendum eſt, etiam ſi ſponſalia fuerint juramento confirmata. Nam cum materia juramenti, in quam cadit, ſit promiſſio facta homini, altero remittente promiſſionem ceſſat obligatio juramenti, quæ in illa fundabatur cap. debitores, de jurejurando & dixi cap. præcedenti, in principio, & ſupra lib. 8. Atque in hoc conveniunt etiam DD. videri poſſunt. Thomas Sanchez lib. 1. de matrimon. diſput. Rebel lib. 3. de matrim. quæſt. 8. ſect. 1. concluſ. 3. Toletus in ſum. lib. 7. cap. 21. Hoc tamen intelligendum eſt, ſi juramentum confirmaverit ſponſalia. Si enim juramentum ſit abſolute Deo factum ſe ducturum aliquam fœminam pauperem, tunc non tenetur ducere, ſed poteſt in cœlibatu manere. Docet Molina tom. 1. de juſtitia tract. 2. diſp. 140. num. 10. Rebel. 4. quæſt. 8. art. 1. num. 4. Cujus ea optima ratio eſt. Quia juramentum abſolute factum Deo, & non certæ perſonæ habet rationem, & obligationem voti. At votum debet eſſe de meliori bono; & melius bonum eſt cœlibatus quam matrimonium. Addunt autem prædicti Doctores id verum eſſe regulariter loquendo, niſi inſpectis circumſtantiis melius eſſet iſti homini nubere, quam uri: tunc enim cenſent Molina, & Rebellus obligare votum, vel juramentum de ducenda uxore, quod in materia de voto diſcutiendum eſt. Addit etiam Rebellus illum, ſi nubat, teneri ducere illam pauperem fœminam, quam abſolute juravit. Id tamen mihi non placet. Quia ſi juramentum de bono impeditivo majoris boni eo modo conceptum nullum eſt, non tenebitur ducere pauperem ex eo juramento, cum nulla fuerit ejus obligatio.

Sed hæc quæ dicta ſunt de diſſolutione ſponſalium 3 ex mutuo conſenſu, intelligenda ſunt de his, qui pubertatis annos exceſſerunt, & in pubertate contraxerunt ſponſalia. Nam de impuberibus contrahentibus ſponſalia ſtatutum eſt in cap. de illis, & cap. a nobis, de deſponſatione impuberum, ut ſi intra annos pubertatis contraxerint, non liceat eis ante pubertatem reclamare, neque eorum alicui, ſed expectandum erit tempus pubertatis. Secundo quod ſi vel unus eorum reclamaverit, ſponſalia diſſolvuntur. Tertio, quod ſi eorum aliquis prius pervenit ad annos pubertatis, ſi alter, qui intra pubertatis annos eſt, poſtea pubes factus reclamaverit, etiam diſſolvuntur. Quarto idem etiam eſſe, ſi is, qui prius pubertatem attigerit, reclamaverit. Quid enim opus eſt expectatione alterius, ſi vel unius diſſenſus ſufficit ad ſponſalia diſſolvenda? Quinto, ſi pubes cum impubere contraxerit, pubes quidem reſilire non poteſt, ſed expectare tenetur, an impubes poſtea, cum pubertatem attigerit, velit reclamare, qui ſi reclamet, ſponſalia diſſolvuntur, alias minime. Hoc autem jure ſtatutum eſt in favorem fragilis ætatis, ut ſæpe mutantes conſilium ſæpe reſiliant, & ſæpe contrahant. Hinc ſit ante pubertatem ex eo mutuo diſſenſu reſilire non poſſe cap. de illis. Impuberes enim neque conſentire, neque diſſentire, neque etiam quidquam ante pubertatem ſcire vel intelligere exiſtimantur l. ultima D. de jur. & facti ignorantia, & l. 1. C. de falſa moneta. Atque ea quæ diximus vera ſunt, non tantum in foro externo, ſed etiam in foro interno, ut docet Thomas Sanchez lib. 1. diſp. 51. quæſt. 3.

Idem quod dico de veris ſponſalibus impuberum, 4 intelligendum etiam eſt de ſponſalibus præſumptis, hoc eſt, contractis per verba de præſenti, cum ea ſolum habeant ſponſaliorum vim d. c. a nobis, de deſponſat. impub.

impub. ſed oportet, ut ſtatim, poſtquam attigit pubertatem, reſiliat: alias ſi non reclamaverit, poſtea non erit locus, cum viſus ſit approbaſſe. Statim autem fieri dicitur poſt pubertatem, ſi intra triduum fiat, argumento textus in *l. fin. C. de errore advoc.* ibi, *in continenti, & l. fin. C. de judic.* ibi, *illico autem; id eſt intra triduum*. Non eſt autem neceſſarium, ut expreſſe ratificet ſponſalia, ſed ſatis eſt, ſi non reclamaverit, *d. c. de illis*, ibi, *ſi cum ad annos pubertatis venerint, reclamaverint, ſeparentur*. Ergo, ſi ad diſſolvenda ſponſalia requiritur reclamatio, ſatis erit ad firmitatem non reclamare. Cujus ea ratio eſt. Quia cum ea ſponſalia ante pubertatem contracta fuerint valida, non eſt neceſſarius novus conſenſus: matrimonium autem in ea ætate contractum erat invalidum, & ideo novus conſenſus poſt pubertatem jure requiritur.

5 Quod ſi ante pubertatem diſſenſit, & ſemper manſit in eodem diſſenſu, etiam cum pubertatem attingit, diſſolvuntur ſponſalia, non ratione diſſenſus ante pubertatem, ſed ratione perſeverantiæ in illo, poſtquam ad pubertatem pervenit, ut recte docet Thomas Sanchez *lib. 1. diſput.* 51. *num.* 16. At ſi interius diſſentiat poſt pubertatem, exiſtimat idem Thomas Sanchez *num.* 17. in foro conſcientiæ eſſe diſſoluta ſponſalia. Ego tamen conſequenter ad ea, quæ dixi ſupra iſto *lib. cap.* 2. & etiam *lib.* 2. exiſtimo non ſufficere neque in foro externo neque interno, quando ille diſſenſus non manifeſtatur per verba, valere enim diximus cum conſenſu ficto alios contractus præter matrimonium.

6 Ex his colligitur longe diverſam eſſe rationem de ſponſalibus contractis in infantia ante ſeptennium, & de contractis ante pubertatem, quod illa ſunt omnino nulla, & ideo nullum ex illis oriebatur impedimentum publicæ honeſtatis *c.* 4. *&* 5. *de deſponſat. impube. & c. unico, eodem* in 6. in principio. Quare niſi poſt ſeptennium accederet conſenſus, nulla erant; accedente autem conſenſu non convaleſcebant prima, ſed noviter ſponſalia contrahebantur ex novo conſenſu. Sponſalia autem poſt ſeptennium ante pubertatem & valida ſunt, & eo tempore obligant, ita ut ſecunda ſponſalia oriri non poſſint: & ex illis jure antiquo oriebatur impedimentum publicæ honeſtatis, etiam ſi poſtea diſſolverentur, ut conſtat ex *d. c.* 4. *&* 5. *de deſponſat. impub.*

7 Sed quæres quid dicendum ſit, ſi impuberum ſponſalia juramento confirmentur? Nonnulli dicunt confirmari juramento, & reſilire non poſſe, ſed implenda eſſe etiamſi ad annos pubertatis pervenerint. Docet cum aliis Thomas Sanchez *lib.* 1. *diſp.* 55. *quæſt.* 3. *num.* 22. Ejus fundamentum eſt quod in *c. ex literis* 30. *de ſponſal.* ſponſalia inter impuberes jurata, etiam ſi alter ex eis reſilire vellet poſt pubertatem, ſervare compellitur per cenſuras. Addit autem Thomas Sanchez *nu.* 29. ut ejuſmodi juramentum confirmet ſponſalia, neceſſarium eſſe, ut ſint proximi pubertati. In quo non loquitur conſequenter, ſed evertit ſententiam, quam primo defenderat, ut ſtatim oſtendam. Quod ſi juramentum factum ſit antequam eſſent doli capaces, & proximi pubertati, dicit *eadem q. n.* 25. adhuc eſſe neceſſariam relaxationem, concedendam tamen.

8 Sed mihi longe probabilius videtur, etiam ſi juramentum interponatur, adhuc remanere ſponſalia impuberum ejuſdem rationis. Docent nonnulli, quos refert idem Auctor *num.* 21. & ipſe judicat eſſe probabilem. Inducor hac manifeſta ratione. Quia juramentum, ut dixi *c. præcedent.* in principio, ſequitur naturam obligationis, cui adjungitur, ſed ſponſalia impuberum jure communi diſſolvuntur altero eorum reclamante, cum ad pubertatem pervenerit. Ergo idem etiam eſt, quamvis juramentum accedat. Ut enim dicamus alium effectum habere juramentum, deberet eſſe in hoc ſpecialis juris diſpoſitio, quæ non eſt. Itaque conſtat, quia ex *cap. ex literis*, quod adducit Thomas Sanchez non colligitur valida fuiſſe impuberum ſponſalia. Quod ex ipſius doctrina manifeſte convinco. Si ut juramentum eam vim haberet, deberet fieri a proximis pubertati: ſi eo tempore malitia ſupplebat ætatem, jam erant ſponſalia omnino firma, & non erant ſponſalia impuberum. Conſtat manifeſte, Quia ſi proximi ſunt pubertati, quando malitia ſupplet ætatem, poſſunt valide contrahere matrimonium, multo a fortiori poſſunt valida omnino inire ſponſalia. Ergo ſi eo tempore juraverunt, non conficitur ſponſalia impuberum confirmata fuiſſe illo juramento, ſed conſenſu, cum malitia ſuppleret ætatem; & ex conſequenti ex eo ad probandum ſponſalia impuberum juramento confirmari, non recte ſumitur argumentum. Deinde dico cum Cujacio in dicto cap. illud intelligi de proximis pubertati. Vocat enim impubeſcentes, hoc eſt ut inquit Cujacius, *adoleſcentes*, & prope puberes, *molli jam incipientes pubeſcere veſte*, ut Lucretius loquitur. Sponſalia igitur illa valebant, quaſi facta inter eos, qui proxime accedebant ad pubertatem: & ita illa non fuerunt impuberum ſponſalia, ſed puberum, & ideo compellitur implere, qui reſilire voluit. Si ergo ſponſalia vere impuberum confirmentur juramento, & alter eorum reſilire velit poſt pubertatem; nulla indiget relaxatione juramenti. In quo non recte loquitur Thomas Sanchez *d. n.* 25. Quia cum ablata materia promiſſionis ſponſalitiæ, auferatur etiam obligatio juramenti, ut conſtat ex dictis, nulla opus eſt relaxatione altero renuente.

Sed quid dicendum, quando parentes contrahunt ſponſalia pro filiis? Id habemus expreſſe deciſum in *cap. unico, de deſponſat. impub. in* 6. *§. final.* ubi decernitur, ſi parentes contrahant ſponſalia pro filiis puberibus, vel impuberibus, non valere, niſi filiorum accedat conſenſus vel tacitus, vel expreſſus: ut ſi præſentes fuerint, & non reclamaverint, vel ſi abſentes ratificaverint poſtea tacite vel expreſſe conſenſu eius, quod a patre geſtum eſt. Quare etiam ſi parentes contraxerint, licitum erit filiis poſt pubertatem, reclamare, neque alias valebunt, & etiam ante pubertatem, ſi non conſenſerint patribus, nulla ſunt ſponſalia *d. c. unico*. 9

Sed videtur obſtare textus *in c.* 1. *de deſponſatione impuberum* ibi, *Poteſt autem pater filium nondum adultum, voluntas cujus diſcerni non poteſt, cui vult matrimonio tradere, & poſtquam filius pervenerit ad perfectum ætatem omnino debet hoc adimplere*. Eadem habentur *c.* 2. 32. *quæſt.* 2. Reſpondet Bernardus quem ſequitur hic Panormitanus, & Gloſſa, quod verbum illud *debet* in fine textus poſitum intelligendum eſt de debito honeſtatis, non neceſſitatis, eo quod honeſtas poſtulet, ne filius a patre diſſentiat. Sed hæc interpretatio non placet, & eam improbat Præpoſitus eo loco. Quia non videtur, quomodo textus iſte conſtituat differentiam inter puberem, & impuberem, cum etiam in adultis honeſtum cenſeatur parere voluntati patris contrahentis matrimonium pro ipſis, cui alias de jure gentium parere tenetur *lib.* 1. *in fine cum ſequenti D. de juſtitia, & jure*. Alii ſic interpretantur filio impuberi hanc neceſſitatem imponi, ut pubes factus teneatur patris factum approbare, niſi juſtam habeat reclamandi cauſam. Sic Caniſius *in d. c.* 1. Sed contra eum etiam poteſt ratio facta retorqueri. Quare reſpondeo juxta ea, quæ dixi ſupra *lib.* 2. *c.* 1. ex eo textu convinci neceſſitatem olim impoſitam filiis non contrahendi matrimonium ſine parentum conſenſu. Quamvis enim matrimonium ſi nullo modo conſentiret filius, nullum eſſet; at filius ſine voluntate patris contrahere non poterat: & ideo debebat patris conſilium, & voluntatem ſequi. Quare textus iſte non eſt ad rem, de qua modo agimus. 10

CAPUT X.

De ingreſſu in religionem.

S U M M A R I U M.

1 *Ingreſſu in religionem diſſolvi ſponſalia.*
2 *An per ſolum ingreſſum, an vero profeſſio expectanda ſit: variæ ſententiæ.*
3 *Verior ſententia, &* 4.
5 *Quatuor objectionibus aliorum ſit ſatis, &* 6. 7. 8.
9 *Quod ſi ſponſalia ſint jurata, difficultas ex c. commiſſum proponitur, variæ interpretationes rejiciuntur, &* 10. 11.
12 *Duæ ejus textus interpretationes magis probantur.*

SEcunda cauſa, ex qua etiam diſſolvuntur ſponſalia, eſt ingreſſus religionis *capit.* 2. *de converſ. conjug.* & communi DD. ſenſu recepta. Quamvis enim in eo capite tantum agatur de diſſolutione matrimonii rati nondum conſummati, attamen proportione quadam DD. inde colligunt etiam diſſolvi ſponſalia per ingreſſum in religionem. 1

Sed circa cauſam illam nonnullæ difficultates explicandæ ſunt. Prima eſt, an diſſolvantur ſponſalia per ſolum ingreſſum, an vero expectanda ſit profeſſio? In qua variæ ſunt Doctorum ſententiæ. Prima aſſerit non diſſolvi niſi per profeſſionem. Sic Covarruvias 1. *part. de matrimonio cap.* 5. *num.* 15. Navarrus

in

in ſum. cap. 22. *num.* 26. & ex Theologis non pauci. Quia revera non eſt textus unde colligatur ante profeſſionem diſſolvi, & alias ex natura rei non videntur diſſolvi, cum poſſit maritus egredi, & implere ſponſalia. Secunda ſententia dicit, diſtinguendum eſſe ſcilicet, quoad eum, qui in ſæculo remanet ſponſalia diſſolvi, non vero quoad illum qui religionem ingreditur. Quia ſi ille alter velit cum eo egrediente contrahere, tenetur. Sic ſupplement. Gabrielis *in* 4. *diſt.* 27. *quæſt.* 2. *art.* 1, *caſu* 6. Rebellus *lib.* 4. *de matrimon. q.* 8. *ſect.* 6, & quoad ingredientem non ſolvi niſi per profeſſionem docent Petrus Ledeſma, Henriquez, & alii, quos refert, & impugnat Sanchez *loc. cit. nu.* 5. Tertia ſententia eſt aliorum, qui docent ſponſalia diſſolvi ſolo religionis ingreſſu quoad utrumque. Sic Toletus *in ſumma lib.* 7. *cap.* 21. Sanchez cum aliis *dict. lib.* 1, *diſp.* 42. *num.* 2. & 5.

3 Ego quidem de iſta difficultate ſic ſentio. Primo nullo jure poſitivo ſtatui, ut ſponſalia diſſolvantur per religionis ingreſſum, cum jura quæ adducuntur, ſolum diſponant de matrimonio rato, non conſummato, & dicant illud diſſolvi profeſſione, non ingreſſu religionis. Neque obſtat, quod ſi ad matrimonium diſſolvendum exigitur profeſſio, ad diſſolvenda ſponſalia ſufficiat ingreſſus. Id enim recte diceretur, ſi eſſet aliquod fundamentum in jure, quod non eſt: & in hujuſmodi rebus non licet ab una ad aliam argumentum ſumere: & præterea ratio differentiæ inter hæc duo conſtabit ex dicendis.

4 Deinde dico de iſta cauſa idem judicium ferendum eſſe, atque de mutatione ſtatus notabili poſt ſponſalia. Quare, ſicut qui videt defectum aliquem ſupervenientem, poteſt, ſi velit, contrahere cum illo, & alter tenetur, ita ſiquis religionem ingrediatur, cum notabilis in ſtatu facta mutatio ſit, poterit quidem qui eſt in ſæculo, ſi velit, cum eo contrahere. Ex quo conſequenter ſit ingredientem in religionem, ſi egrediatur, teneri ſtare contractui in caſu, quo alter velit; alium autem liberum eſſe ad contrahendum cum alio ſi velit. In quo ſenſu recte loquitur ſecunda ſententia Rebelli, quam etiam ſequitur Ægidius *de ſacramentis diſput.* 23. *dub.* 3. *concluſ.* 4. Et fundamentum eſt manifeſtum juxta rationem dictam. Unde eadem eſt ratio ſive ingrediatur doloſe, ſive ex animo profitendi: non enim liberatur ab obligatione ſponſalium, niſi qui manet in ſæculo remittat: quod ſi non remittat, non diſſolvuntur, donec profiteatur, aut voveat religionem: & in hoc ſenſu recte loquitur prima ſententia. Quia qui in ſæculo remanet, non habet jus petendi vel exigendi, ut regrediatur, & impleat promiſſum, ſed expectare tenetur, ſi non relaxet obligationem ante tempus profeſſionis.

5 Sed contra ſententiam iſtam obiicit primo Thomas Sanchez. Quia quamvis non inveniatur in jure, ut novitiatus diſſolvat ſponſalia, ſicut conſtitutum eſt de profeſſione reſpectu matrimonii rati, ex quadam tamen proportione, & ſimilitudine poteſt argumentum ſumi, ut ſicut profeſſio diſſolvit matrimonium ratum, quo conſummantur ſponſalia, ita etiam probatio, quæ eſt via ad profeſſionem, diſſolvat ſponſalia, quæ ſunt via ad matrimonium. Sed facile diluitur, cum eam vim habere non poſſint ſponſalia ex natura ſua, neceſſe eſt, ut habeant ex aliquo jure poſitivo, quod in hac parte non extat. Ex eo autem quod jus ſtatuat diſſolvi matrimonium ratum per profeſſionem, non ſequitur diſſolvi ſponſalia per ingreſſum, tum quia jure divino diſſolvitur matrimonium ratum ex privilegio conceſſo ſtatui, ut dixi ſupra *lib.* 9. & quando jure eccleſiaſtico diſſolveretur, id conceſſum eſt perfectioni ſtatus. Non autem poſtulat ſtatus, ut idem concedatur anno probationis comparatione ſponſalium. Quia ſi perſeverat in religione, qui ingreditur, ipſa profeſſione ceſſant ſponſalia, ſicut ceſſaret matrimonium; ſi vero non perſeverat, nulla ratio exigit, ut qui retrocedit gaudeat favore religionis, ſed æquum eſt ut cum antiquis obligationibus in ſæculum redeat.

6 Obiicit ſecundo. Quia hæc diſſolutio non ſolum provenit ratione notabilis mutationis, neque ratione renuntiationis, ſed favore ſtatus, ſicut favore ſtatus profeſſione dirimitur omnino matrimonium: alias dicendum eſſet profeſſione dirimi matrimonium conſummatum, ſi ratio eſſet notabilis mutatio ſtatus. Reſpondeo nullam eſſe hujus argumenti vim, neque ſatis percipi in quo conſiſtat. Dico ergo diſſolvi tantum ex parte manentis in ſæculo ratione notabilis mutationis, non ratione renuntiationis ſæculi. Ex hoc autem non ſequitur ratum matrimonium diſſolvi ratione mutationis, ſed divino privilegio in favorem ſtatus, quod non eſt conceſſum ingreſſui comparatione ſponſalium, ut dictum eſt. Ex eo autem quod ratione mutationis tantum diſſolvantur ſponſalia, non video, quomodo inferatur, alias etiam matrimonium conſummatum diſſolvi per profeſſionem. Nam matrimonium inſolubile vinculum eſt, contractus vero ſponſalium non ſic; & ſolo privilegio divino concedi poteſt diſſolutio matrimonii, quod conceſſum fuit comparatione rati: non vero comparatione conſummati.

7 Obiicit tertio. Quia ſi ingrediens religionem proteſtaretur ſe nolle ſponſalibus renuntiare uſque ad profeſſionem, & licet uterque ſimul ingrederetur, in quo caſu ceſſaret notabilis mutatio cum in utroque eſſet mutatio æqualis, adhuc diſſolverentur ſponſalia. Ergo ex favore ſtatus provenit diſſolutio. Dico in primis parum referre, quod ingrediens proteſtetur, vel non. Diximus enim non diſſolvi quoad ipſum, ſed remanentem non teneri, & poſſe reſilire, non vero ingredientem, ſi ad ſæculum revertatur. Dico deinde, ſi uterque religionem ingrederetur, utrumque habere rationem reſiliendi ab ſponſalibus propter dicta, ſicut ſi uterque in lepram incideret.

8 Obiicit denique, quia votum religionis dirimitur per ingreſſum in illam bona fide, & animo permanendi, ita ut ſi vovens egrediatur experiens eum ſtatum ſibi non convenire, liber maneat. Ergo talis ingreſſus ſufficiens eſt ad dirimenda omnino ſponſalia, major eſt enim obligatio voti religionis, quam ſponſalium. Sed nullum eſt argumentum, & ſimile de voto religionis non eſt ad rem. Quod enim votum ceſſet per ingreſſum bona fide, & animo experiendi, non eſt ex eo quod maior vel minor ſit obligatio ſponſalium, quam voti: ſed quia eo tantum ingreſſu in religionem, & experientia illius impletur votum. Itaque ingreſſu ipſo ceſſare dicitur obligatio voti, ſicut votum dandi hodie eleemoſynam, ceſſat ipſa donatione eleemoſynæ, quia per illam impletur: at ingreſſus in religionem non eſt impletio ſponſalium, neque mutatio in melius donec profiteatur, & perſeveret, qua profeſſione extinguitur etiam quoad eum profitentem obligatio ſponſalium.

9 Secunda difficultas eſt. An, ſi ſponſalia ſint juramento confirmata, diſſolvantur ingreſſu in religionem: an vero qui juravit teneatur prius matrimonium contrahere? Totu huius rei difficultas naſcitur ex *cap. commiſſum* 16. *de ſponſalibus*, ubi cum quidam ſub juramento fidem fœminæ dediſſet de contrahendo matrimonio intra biennium, & vellet ad religionem tranſire, conſultus Alexander III. reſpondet tutius eſſe matrimonium contrahere & poſtea, ſi vellet ad religionem ante conſummationem tranſire. Cuiacius *ibi* exiſtimat contractum illum potius fieri, & ad opinionem vulgi, & ſimulate quam vere, ſive ex animo, ut hoc qualicumque connubio ſatisfiat juramento. In eandem etiam interpretationem accedit Gloſſa, dum dicit illud matrimonium celebrari, quia ſecundum opinionem vulgi exiſtimaretur juramentum illud ligare, cum tamen ſevera non ligaret. Quam Gloſſæ interpretationem recipiunt Panormitanus *ibidem*, Ricardus *in* 4. *diſt.* 27. *art.* 2. *quæſt.* 4. Soto *quæſt.* 2. *art.* 5. Henriquez *lib. de matrimonio, cap.* 13. *num.* 15. Unde addit Soto nemini conſulendum eſſe, ut prius contrahat, & quia inutile eſſet, & quia iniuriam irrogaret ſponſæ. Quos doctores ideo retuli, quia Caniſius *in dict. c.* ob eam interpretationem Cuiacii Poſtuma ad decretales reiicienda eſſe cenſet, conficta ab hæretico aliquo eius nomine, cum hanc interpretationem tot antiqui nobileſque Doctores admiſerint. Adhuc tamen ea interpretatio non placet. Quia non eſt conſultus Pontifex de eo, quod volgi opinione faciendum eſſet, ſed de eo, quod vere, & in conſcientia fieri deberet: ideo reſpondet tutius eſſe inire matrimonium. Debet enim reſponſio interrogationi accommodari. *can. deinde, diſt.* 26. ibi, *meminerint hoc, & a Judæis interrogatum, & Judæis eſſe reſponſum*. Sumeretur etiam inde occaſio peccandi, utque errandi, cum popolus intelligeret reſponſum Pontificis, ut verba ſonant, & ita potius eſſet tutius veritatem declarare.

10 Secunda interpretatio eſt. Eum qui ſub juramento promiſit contrahere matrimonium, teneri prius contrahere, & non poſſe ante contractum matrimonium ad religionem tranſire. Quam ut veram amplectuntur Scotus, Ledeſma, Navarrus, & alii quos refert, & ſequitur Rebellus *dict. lib.* 4. *de matrim. quæſt.* 8. *ſect.* 6. *concluſ.* 2. Idque primo conſtat. Quia ea videtur eſſe plana doctrina Pontificis, cum dicat *tutius eſſe*, qua forma loquendi non explicatur conſilium, ſed neceſſitas. Simili enim modo loquuntur etiam Pontifices cum de juramenti adimpletione agunt, quod additur contractibus invalidis. Deinde quia non repugnat utrique

oblige-

Digitized by Google

obligationi ſatisfieri & juramento contrahendo matrimonium, & deſideriis tranſeundo poſtea ad religionem. Ergo ſervanda eſt obligatio juramenti. Præterea vel certum eſt in eo caſu non eſſe obligationem ſervandi juramentum, vel dubium eſt. Si primum: non ſatis conſiderate dixiſſet Pontifex tutius eſſe contrahere matrimonium, Quomodo enim tutius eſt illud ſervare, cujus certum eſt nullam obligationem eſſe? Si vero dubium eſt, ergo tutior pars eligenda, & ex conſequenti non poteſt aſſeri juramentum in hoc caſu ſequi naturam actus. & ſponſalium, quibus adjungitur, neque in hoc caſu ſubintelligi conditionem, *niſi velit religionem ingredi*, ſed potius exceptam, quando adeſt juramentum.

11 Hanc tamen interpretationem impugnat Thomas Sanchez nonnullis rationibus parum efficacibus. Illa potiſſima ratio eſt. Quia juramentum ſortitur naturam actus, cui adjungitur *cap. quemadmodum, de jurejurando, & l. fin. C. de non numerata pecun.* & dixi ſupra *cap. 8. §. 1.* unde conditio tacite incluſa in actu, includitur etiam in juramento. Sed promiſſioni matrimonii ineſt tacita conditio, *niſi promittens elegerit religionem*, ſicut ineſt ipſi matrimonio. Ergo, & juramento. Sed reſpondet Rebellus in ſponſalibus abſolute contractis ſubintelligi conditiones ſecundum juris diſpoſitionem, & ex conſequenti illam in jure deciſam, *ſi velit tranſire ad religionem*. At in ſponſalibus juramento confirmatis eſſe peculiarem rationem dubitandi propter textum *in dict. cap. commiſſum*, voluerit ne Pontifices, ut juramentum prius impleatur, quam fiat tranſitus ad religionem. Hæc tamen ſolutio non placet. Quia cum iſta conditio, *niſi velit tranſire ad religionem*, non inſit, neque matrimonio, neque ſponſalibus ex humano jure, ſed tantum ex divino privilegio, aut naturali jure, non poteſt ab ſponſalibus juratis per eccleſiam excludi, niſi quatenus judicaret, & declararet ſtrictiorem eſſe in eo caſu obligationem juramenti, & præponderare ejus adimpletionem electioni ſtatus, cujus nullum fundamentum eſt. Et explicari poteſt exemplo deſumpto ex ipſo matrimonio rato etiam jurato; adhuc enim tranſire liceret. Quia juramentum ſubintelligit eaſdem conditiones matrimonii. Præterea. Quia nihil contra juramenti religionem fit, ſi ſubintelligat eam conditionem in ſponſalibus, ſicut ſubintelligit in aliis contractibus. Maximè cum in hoc caſu non ſit aliquod morale dubium, neque aliqua ratio majoris boni in tali matrimonio, ut poſſit eſſe ſive in conſilio, ſive in præcepto prius contrahere ejuſmodi matrimonium.

12 Tertia ergo interpretatio eſt, quam tradit Innocentius *ibidem*, & communiter receptam eſſe docet Præpoſitus, & mihi ſupra viſa eſt probabilior, *cap. 8. §. 3.* ſcilicet, quod cum hic ſponſus non deliberato animo, & firmo ſtatuiſſet religionem ingredi, ſed motu quodam conſcientiæ impulſus tantummodo aſpiraret ad religionem, multaque ſubinde incidant, quæ retardare aliquem poſſunt ab ingreſſu religionis, ideo reſcripſiſſe Pontificem tutius eſſe ſponſo, ſi matrimonium prius contraheret ne illud protrahendo biennii tempus eluderetur, & perjurii crimen incurreret. Atque hanc eſſe veram interpretationem indicat ipſe textus, dum dicit, *tutius eſt ei prius contrahere, & poſtea, ſi velit, ad religionem tranſire*. Quod ſi certo ſponſus ille conſtituiſſet religionem ingredi, non conſuleret Pontifex, ut contraheret prius: eſſet enim inutile; ſed diceret juramento non obſtante ſponſum ingredi poſſe religionem. Igitur ideo dixit Pontifex tutius eſſe, id eſt, tutum eſſe (ſæpe enim poſitivum intelligi ſolet in comparativo) matrimonium contrahere, ne prætexto levis, & inconſtantis deſiderii deeſſet religioni juramenti, & alias etiam religionem non ingrederetur, quam leviter, & inconſtanter appetebat. Hanc etiam interpretationem ſequitur Caniſius *ibidem*, & Thomas Sanchez *diſput. 53. num. 5.*

13 Vel ſecundo dici poteſt Pontificem reſpondiſſe juxta id, quod moraliter, & regulariter evenire ſolet. Sæpe enim ex hujuſmodi ſponſalibus publicis juratis, & non impletis damnum aliquod ſuboriri ſolet ſponſæ, quod niſi contractu matrimonio ſufficienter reparari non poteſt: & ideo dixit tutius eſſe contrahere, ſi illa mulier admonita velit ſibi impleri ſponſalia. Et quidem ſuppoſito aliquo damno ſponſæ in præcepto eſt illam admonere, ut vel remittat ſponſalia, vel ſi non vult remittere, contrahatur matrimonium. Quamvis eo damno ſecluſo poſſet ad religionem convolare non monita uxore. Et quidem aliquam peculiarem circumſtantiam fuiſſe in ea ſpecie propoſita Pontifici, ratione cujus Pontifex dixit tutius eſſe contrahere ex eo conſtat, quia ea non ſubſiſtente otioſus actus videretur contrahere eum ſtatim relinquenda: & etiam ipſe contrahens exponeretur periculo non implendi deſiderium ingrediendi religionem, cum non ita facile ſit ſemel ductam uxorem relinquere: facilius multo ante contractum ad religionem tranſire. Vide de hac interpretatione Suarez *lib. 2. de juramento c. 13. n. 8. & ſeqq.* Remanet ergo regulariter, & abſolute loquendo licitum eſſe religionem ingredi poſt ſponſalia juramento confirmata, quæ diſſolventur juxta dicta difficultate præcedenti.

CAPUT XI.

De Ordinis ſacri ſuſceptione.

SUMMARIUM.

1 *Non dirimi ſponſalia ſuſceptione minorum ordinum, ſed majorum.*
2 *An peccent qui poſt ſponſalia ordinantur ſacris. Variæ ſententiæ.*
3 *Non peccare videtur probabilius.*
4 *Quid de poſtulato, aut præſentato ad Epiſcopatum.*

CErtum eſt in primis per ſuſceptionem minorum ordinum non dirimi ſponſalia, cum non pugnent cum ſtatu conjugii *c. 1. & 2. de Cler. conjug.* neque poſſit eſſe ſponſa rationabiliter invita. Unde neque peccaret, qui poſt ſponſalia ordines minores ſuſciperet, juxta Trident. *ſeſſ. 24. c. 4.* Deinde certum eſt per ſacri ordinis ſuſceptionem dirimi ſponſalia. Ratio eſt manifeſta. Quia jam per ſacrum ordinem reddidit ſe inhabilem ad matrimonium: & quamvis vinculum matrimonii etiam rati præponderet ſuſceptioni ſacri ordinis, & non diſſolvatur, at vinculum ſponſalium, cum multis aliis cauſis ſolubile ſit, ratio ipſa petit, ut diluatur ex inſigni facta mutatione. De voto autem ſuſcipiendi ſacros ordines dicam *cap. ſequenti*. 1

Solum ergo difficultas eſt; an peccet qui contraxit ſponſalia, ſi promoveatur ad ſacros ordines. Nonnulli affirmant nullum eſſe peccatum, ſicut neque eſt in aſſumendo ſtatum religionis. Sic Soto *in 4. diſt. 24. q. 2. art. 9.* Navarrus *in ſum. c. 22. n. 25.* & alii. At vero alii dicunt peccare eum, qui contractis ſponſalibus ad ſacros ordines promoveri curat. Sic Rebellus cit. alii *d. q. 8. ſect. 5.* Thom. Sanch. *lib. 1. diſp. 47.* Hujus ſententiæ fundamentum deſumitur ex differentia, quæ eſt inter ſacros ordines, & religionis ingreſſum. Nam hic dirimit matrimonium ratum nondum conſummatum, illi vero non, *extravagant. Antiquæ, de voto*. Cum ergo neque privilegio divino, neque jure eccleſiaſtico id habeat ſtatus Clericalis, quod religio, non eſt cur dicatur in ſponſalibus eam conditionem ſubintelligi, *niſi elegerit ſtatum clericalem*. Et explicatur magis. Nam vel ea conditio ineſt ex lege poſitiva: & hoc non, nulla enim extat: vel lege naturali, & ex natura rei, quia debet ſubintelligi conditio melioris ſtatus; & neque hoc dici poteſt. Quia non ſatis eſt ſtatum clericalem præſtare conjugio, ut ad illum tranſire liceat, ſiquidem neque votum, neque juramentum in bonum evidenter melius commutare licet in alterius præjudicium, ex *l. id quod noſtrum eſt, de reg. juris, & l. mutui D. ſi certum petatur*. Et conſtans doctrina eſt, quam ſupra tradidimus juramenti obligationem homini factam non poſſe in melius commutari, ſed implendam, & in eo differre votum a juramento. Idem etiam oſtendit praxis recepta, in qua cum aliquis ad ordines ſacros promovendus eſt, examinatur an ſponſalia contraxerit, quæ examinatio non fit, cum quis aſcendit ad religionis ſtatum: quod indicare videtur non licere ad clericalem ſtatum aſcendere, ſine licentia ſponſæ, & remiſſione facta. Limitat tamen hanc ſententiam Rebellus ubi ſupra, niſi magna eſſet penuria ſacerdotum, aut aliqua publica neceſſitas, ratione cujus jam cenſerentur ſponſalia diſſolvi ob rerum, & circumſtantiarum mutationem. 2

Ex his duabus ſententiis licet utraque probabilis ſit, 3
prima tamen mihi magis probatur: ſemper enim videtur ſubintellecta conditio melioris ſtatus, ſicut etiam capite ſequenti dicemus de voto. Et quamvis propoſitum cælibatus ſit melioris boni, attamen, quia non eſt ſtatus, ideo non videtur ſubintellecta conditio cælibatus. At clericalis ordo ſtatus eſt immobilis, & ideo ex ipſa natura rei ſubintelligitur ea conditio in ſponſalibus. Adde etiam, quod capite ſequenti dicemus, etiam poſt ſponſalia licitum eſſe & obligatorium votum de ſuſcipiendis ſacris ordinibus. Non ergo peccatum eſt ſuſcipere ſacros ordines poſt ſponſalia, alias votum eſſet de re iniqua, ideo non ſervandum, quod non ſatis attendit Thomas Sanchez *diſp. cit.* cum admittat ejus voti obligationem. Nec vero aliquod præjudicium infertur promiſ-

promiſſario, quod ullius momenti ſit, cum in ea promiſſione ſubintelligatur ea conditio, & ideo non poſſit eſſe promiſſarius rationabiliter invitus; alias etiam diceretur inferri præjudicium promiſſario, ſi quis poſt ſponſalia emitteret votum caſtitatis, vel religionis, vel ad religionem tranſiret, quod falſum eſt. Ratio autem, quare nullum infertur præjudicium, ex eo deſumitur. Quia ſicut, ſi expreſſe initio conveniſſent, ut liceret eorum unicuique poſt ſponſalia vovere caſtitatem, vel promoveri, non poſſet alter rationabiliter queri; ita etiam non poteſt juſte conqueri, quamvis expreſſum non ſit a principio, quia ea conditio jure ineſt: & quando aliquid ipſo jure ineſt, eundem effectum habet, ſive exprimatur eo modo quo jure ineſt, ſive non exprimatur, ut dixi ſupra *lib. 3. cap.* Neque obſtat illa
3 praxis recepta. Poteſt enim examen illud fieri aliis etiam de cauſis, & ut ſciatur, an forte ſub ea ſpe matrimonii aliquam fœminam deluſerit, ſicut etiam de ingreſſuris in religionem idem examen ſæpe præmittitur.

4 Addendum præterea per præſentationem, aut poſtulationem ad Epiſcopatum ejus, qui nondum eſt in ſacris, non diſſolvi ſponſalia, quia non tenetur conſentire poſtulationi, licet poſſit juxta dicta de voluntate ſuſcipiendi ordines. Neque etiam per electionem ad Epiſcopatum, quia ſi eſt nondum ordinati, eſt nulla; *c. a multis, de ætate, & qualitate*. Imo neque per præſentationem factam etiam ſub præcepto, niſi facta eſſet ex ſcientia ſponſalium. Quia præcepta Principis intelliguntur ſine præjudicio alterius, quando non aliud exprimunt *l. nec autem C. de emancipat. lib. l. 1. §. ſi quis a Principe, D. ne quid in loco publico*. Unde tunc ſatis erit Pontifici exponere cauſam non implendi præceptum juxta textum *in cap. ſi quando, de reſcriptis*. At per confirmationem in Epiſcopatu, etiam ſi non ſit ſacris initiatus, ſolvuntur ſponſalia. Quia jam ſemel confirmatus matrimonium ſpirituale contraxit cum Eccleſia, ut dixi alibi. Per illud autem matrimonium ſponſalia diſſolvi æquum eſt, ſicut per matrimonium carnale. Et quamvis confirmatus poſſit diſpenſationem petere, & contrahere; tamen ad id non tenetur, cum æquius ſit ſponſalia diſſolvi, quam ſemel confirmatum denuo conjugem fieri.

CAPUT XII.

De voto ſimplici.

S U M M A R I U M.

1 *De voto religionis, caſtitatis, ſuſceptionis ſacrorum ordinum, ſi præcedant, dirimere ſponſalia.*
2 *Voto religionis ſubſequente diſſolvi.*
3 *Idem dicendum de voto ſuſcipiendi ſacros ordines.*
4 *Idem dicendum de voto caſtitatis.*
5 *Tribus objectionibus ſatisfit, & 6. 7.*

1 DE tribus votis poteſt eſſe ſermo. Primo de voto religionis: ſecundo de voto caſtitatis præciſe cum animo manendi in ſæculo: tertio de voto ſuſcipiendi ſacros ordines. Loquimur autem de voto præciſe ſecluſo damno violationis, aut alio ſimili, de quo jam dictum eſt ſupra *lib. 6.* Quod ergo attinet ad vota religionis, caſtitatis, & ordines ſacros ſuſcipiendi, ſi præcedant ſponſalia planum eſt ea diſſolvere. Nulla enim ſunt ſponſalia poſtea ſubſecuta, cum ſint promiſſio rei illicitæ *c. Rurſus, qui clerici vel voventes*. Jam enim poſt illud votum inique promittitur matrimonium. Quod verum eſt, etiamſi ſponſalibus ſubſecutis juramentum addatur *dicto cap. rurſus*. Quod ſi ſponſalia contraherentur cum animo vel conventione ſtatim poſt contractum matrimonium tranſeundi ad religionem vel vivendi in matrimonio caſte, ſi præceſſiſſet votum ſuſcipiendi ſacros ordines, adhuc eſſent illicita ſponſalia. Quia vir ſe redebat inhabilem ad illos ſuſcipiendos. Quod ſi aliter cum pacto expreſſo inter utrumque, otioſa mihi videtur talis celebratio matrimonii, ut dixi ſupra in ſimili *lib. 6.*

2 Quod ſi votum ſequatur poſt ſponſalia, in primis mihi videtur, de voto religionis cum communi ſententia dirimi ſponſalia. Si enim poſt ſponſalia contracta licet ad religionem tranſire, ut dictum eſt: quanto magis id vovere. Illud tamen addiderim ex vi hujus voti non aliter dirimi ſponſalia, quam per ingreſſum religionis dirimuntur. Quare cum per ingreſſum non omnino dirimantur uſque ad profeſſionem ut dixi capite præcedenti, ita neque per votum niſi reipſa ingrediatur, & profiteatur. Unde colligo, ſi ille adimplens votum ingrederetur bona fide, & poſtea non profiteretur, non eſſe diſſoluta ſponſalia quoad ipſum, ſed teneri implere, ſi velit qui in ſæculo remanſit. Neque obſtat, quod poſſit contrahere, & tranſire ad religionem, & ſic utrique obligationi ſatisfacere. Quia niſi honor ſponſæ exigat, abſolute loquendo inutilis eſt ea celebratio, & otioſa, & ſæpe periculoſa; & revera ea ſponſalia non præmittuntur propter ſe, ſed propter matrimonium. Vide *Ægidium de ſacram. diſp. 23. dub. 3.*

De voto vero ſuſcipiendi ſacros ordines multi dicunt 3
illo non dirimi ſponſalia, neque licite emitti poſt ſponſalia. Sic cum aliis Thomas Sanch. *diſp. 47. n. 3.* Ego tamen idem dico de voto ſuſcipiendi ſacros ordines, atque de voto religionis, & caſtitatis. Quod etiam docuit Joannes Azor *tom. 1. lib. 11. c. 21. q. 10. circa med.* Si enim ipſum ordinem ſacrum aſſumere poſt ſponſalia licet, ut dixi capite præcedenti, etiam vovere licebit. Quod ſi licitum eſt votum, non poteſt non dirimere, quia incompatibile eſt cum matrimonii contractu. Eſſe autem licitum votum ex eo conſtat, quia ex ipſa natura rei videtur ſemper ſubintelligi exceptio melioris ſtatus: ordinum autem ſuſceptio, ſtatus eſt, neque ad hoc opus eſt aliqua juris diſpoſitione, ut magis conſtabit ex dicendis ſtatim. Non tamen dirimuntur ſponſalia quoad illum, qui ejuſmodi votum emiſit, donec ſacris ordinibus initietur.

Denique quod attinet ad votum caſtitatis ſuperveniens 4
ſponſalibus, nonnulli cenſent eo non dirimi ſponſalia. Sic multi, quos refert Joannes Azor *loco ſupra citato*, & ſequitur Thomas Sanchez *lib. 1. de matrimonio diſp. 46. n. 9.* juxta ſolutionem *argumenti 4. numero 11.* Qui etiam dicit neque ejuſmodi votum poſt ſponſalia licitum eſſe. Ego tamen exiſtimo eo voto caſtitatis ſubſequenti dirimi ſponſalia. Sic multi quos refert, & ſequitur Joannes Azor *loco citato*. Suarez *lib. 2. de voto capit. 4. num. 13.* Gabriel Vaſquez *opuſculo de Reſtitutione cap. 3. §. 2. dub. 6. n. 17.* & probabile putat Ægidius *diſp. 23. cit. dub. 3. concluſ. 7.* certum tamen quod ex parte non voventis diſſoluta ſint ſponſalia, quia qui vovit caſtitatem ſatis indicavit ſe renuntiaſſe promiſſioni matrimonii. Alios etiam auctores pro hac ſententia refert Thomas Sanchez *diſput. 46. num. 7.* Et quidem mihi videtur hæc ſententia plane confirmari *ex cap. veniens, qui clerici vel voventes*. Species facti hæc eſt. Quædam mulier ſponſalia contraxit cum alio abſente, cujus ſævitia, ut fama divulgabat, deterrita, de conſilio cujuſdam Eremitæ Auguſtiniani votum ſimplex caſtitatis emiſit. Quo audito vir contraxit matrimonium cum altera: conſulitur Pontifex Alexander Tertius, & reſpondet. *Nos itaque attendentes tutius eſſe, ut præfata mulier poſt fidem, & votum ſimpliciter oblatum matrimonium contrahat, quam fornicationis reatum incurrat, mandamus, quatenus ſi plus non proceſſit, ſibi de fide mentita, & voto violato congruam ſatisfactionem indicens, & ei, cui vult nubendi in Domino, licentiam concedere in Domino non poſtponas.* Hæc ibi. Ex quo textu plane conſtat illam fuiſſe obligatam voto, & revera votum valuiſſe, quandoquidem imponitur pœnitentia de violato voto: & alias, ſi votum non fuiſſet licitum, nec valeret, non peteret fœmina nubendi licentiam, neque egeret diſpenſatione ad nubendum alteri, quam eo loco Pontifex per Epiſcopum concedit. Diſpenſatio autem conceſſa eſt, eo quod mulier, ut colligitur ex textu, illicitos concubitus meditabatur. Accedit etiam non una ratio. Prima, quia vel iſtud votum caſtitatis emiſſum poſt ſponſalia eſt validum, vel non. Hoc ſecundum dici non poteſt, ut conſtat ex textu, & ex eo quod fatetur idem Thomas Sanchez, voventem obligatum manere ad petendum, & peccare contrahendo matrimonium. Si ergo validum eſt votum, non poſſunt ſponſalia conſiſtere, quia incompoſſibilis eſt obligatio abſoluta voti cum obligatione ſponſalium. Secunda. Quia jure naturali id etiam videtur obſervandum, cum nulla fiat injuria promiſſario, in eo quod non impleatur ea promiſſio, ut magis conſtabit ex ſolutione argumentorum. Denique, quia illi, qui non vovit, non poſſet non eſſe oneri matrimonium ſecutum: cum ille, qui votum fecit caſtitatis, jure non poſſit debitum conjugale petere, ac proinde cogetur ille debitum petere, quoties uti voluerit conjugio, quod ſine onere, & difficultate non fit.

Sed contra ſententiam iſtam objicitur primo. Quia 5
Eccleſia cogit eum, qui contraxit ſponſalia ante votum implere, & ſervare præſertim ſi juramento confirmentur. Idque conſtare poteſt ex *d. cap. veniens*, ubi imponitur pœnitentia fœminæ de fide violata, ſcilicet, ſponſo, quia ipſa in cauſa fuerat, ne contraheretur matrimonium. Sed reſpondeo ſi occulte contracta ſponſalia ſint, & emiſſum votum, Eccleſiam non compellere adimplenda

da

da ſponſalia, ſed in foro conſcientiæ obligationem eſſe implendi votum. Si vero in iudicio conſtet contracta fuiſſe ſponſalia, non autem conſtet de emiſſo voto, cogit abſolute ſponſalia implere, non ea defectu iuris, ſed probationis. At ſi utrumque conſtet, & contraxiſſe, & voviſſe, non ſimpliciter compellit implere ſponſalia. Et ideo *in d. cap. veniens*, ea mulier accuſatur de fide mentita, & voto violato, quia neque contraxit matrimonium, neque caſtitati ſervandæ ſtudebat. Quod ſi urgeas, quod *in d. cap.* dicitur fides violata: ergo adhuc valebant ſponſalia emiſſo voto. Reſpondet Joannes Azor ita in foro externo judicatum, quia de voto non conſtabat: & ſimul etiam diſpenſationem dari, quia poſtea publicum factum eſt.

6 Secundo obiicit Thomas Sanchez. Quia nullo iure oſtenditur ineſſe ſponſalibus eam tacitam conditionem, niſi ſtatum continentem voverit. Reſpondetur in primis *in d. cap. veniens*, contineri eam diſpoſitionem. Deinde dico, quando non contineretur, non eſſe neceſſariam in hac parte iuris humani diſpoſitionem, ſed ex ipſo iure naturali deduci. Cum enim alias non fiat iniuſtitia proximo, niſi quod illi iſta promiſſio non impleatur, non videtur ſufficiens hoc vinculum obligationis, ut ille qui promiſit, jam amplius non poſſit ad perfectiorem ſtatum aſcendere. Si quidem implens promiſſionem ſibi ponit obſtaculum perpetuum ad obſervandam caſtitatem, vel profitendam religionem. Quod non ita contingit in aliis promiſſionibus, ſi impleantur, ut docet Gabriel Vazquez *loco citato*.

7 Denique obiicit. Quia Deus non acceptat promiſſionem rei prius alteri promiſſæ, & in alterius præiudicium, ut ſi promiſi Petro equum, & poſtea Eccleſiæ, non valet ſecunda promiſſio. Sed iſte; qui contraxit ſponſalia, promiſit iam corpus ſuum alteri. Ergo ſecunda promiſſio ejuſdem corporis facta Deo non eſt illi accepta. Reſpondetur ex eleganti doctrina, quam tradit Gabriel Vazquez *loco citato*. Inquit enim, quod ſi promiſſionem, quæ facta eſt proximo alicuius rei, ſequatur votum, quod ſit einſdem rei, non eſt ſervandum votum: & e contra ſi votum præcedat, non eſt implenda promiſſio, quando utraque impleri non poteſt, ut ſi aliquis rem aliquam vel pecuniam promiſit proximo, & poſtea Deo, vel prius Deo, & utrique non poteſt promiſſum ſolvere: prima obligatio tenet, quia ſecunda adveniens primæ, cum non ſit de materia licita, non eſt valida. Unde hic non eſt attendendum, quæ ſit maior obligatio, voti an promiſſionis proximi, ut videamus quæ illarum ſit obſervanda, quando ſimul concurrunt, ſed ſolum conſiderandum eſt, quod quæcumque promiſſio obligat ſub ea conditione, modo liberam inveniat materiam, neque alteri obnoxiam reſtitutioni vel obligationi, nec promiſſio abſolute valet, ut promiſſio, niſi ſub hac conditione. At non ſic iudicandum eſt in præſenti caſu, idque provenit ex ſpeciali ratione promiſſionis, quæ obſtaculum eſſet implendi perfectiorem ſtatum, quod non ineſt in aliis promiſſionibus aliarum rerum, quæ adducuntur in argumento. An autem qui caſtitatem vovit ante matrimonium, teneatur religionem ingredi ante conſummationem, ſi contrahat, dixi ſupra *lib.* 10. *cap.*.. Atque hæc, quæ diximus, etiam intelligenda ſunt, licet iurata ſint ſponſalia: iuramentum enim induit naturam actus, cui adiungitur, ut dixi *capit.* 2. §. 1.

CAPUT XIII.

De matrimonio.

S U M M A R I U M.

1 *Matrimonio valido diſſolvi ſponſalia.*
2 *Certum diſſolvi quoad eam qui non contraxit matrimonium.*
3 *Diſſolvi etiam quoad eum qui contraxit quidam docent.*
4 *Verius oppoſitum.*
5 *Explicatur capit.* qui poſt votum, *de Regul. in* 6. *&* 6.7.8.

1 MAtrimonio ſequenti diſſolvi ſponſalia certum eſt *cap. 1. de ſponſa duorum, cap. ſicut, cap. ſi inter virum, c. veniens, cap. is qui fidem, de ſponſalibus*, & alibi ſæpe. Matrimonii enim vinculum longe fortius eſt quam ſponſalium. Intellige autem de matrimonio valido, nam ſi invalidum fuerit ex quavis cauſa, non diſſolvuntur ſponſalia præcedentia. Quia revera nullum fuit vinculum matrimonii, quod prævaleret.

Sed difficultas eſt, an omnino diſſolvantur ſponſalia ex parte utriuſque, ita ut matrimonium poſt contractum diſſolvatur vel morte, vel ingreſſu in religionem adhuc teneatur obligatione ſponſalium? Et quidem, quod attinet ad illum, qui non contraxit matrimonium, planum eſt manere liberum, quia jam poteſt reſilire, cum alter tranſeundo ad matrimonium ſufficienter oſtenderit ſe velle priori contractui renuntiare. Quare in ejus poteſtate eſt eam renuntiationem acceptare. Sed demus non acceptare eam renuntiationem, & adhuc perſiſtere innuptum: ſi enim ille etiam duceret aliam, plane oſtenderet ſe acceptare, & omnino diſſoluta manerent ſponſalia. In eo ergo caſu procedit difficultas, an matrimonio ſequenti ex parte unius ſint omnino diſſoluta ſponſalia, an vero ſuſpenſa tantum eorum obligatio. 2

Quidam affirmant omnino diſſolvi, ita ut nulla prorſus maneat ſponſalium obligatio. Docet cum aliis Thomas Sanchez *diſp. 48. nu. 3.* Fundamenta hæc ſunt. Primo, quia ex canonibus allegatis conſtat omnino extincta eſſe, obligatio autem ſemel extincta amplius non reviviſcit, *l. qui res, §. meam, D. de ſolutionibus, cap. quævis, de conſecratione, diſt.* 4. Secundo, quia cum ſunt obligationes ejuſdem rationis, extinguitur prior per ſubſequentem fortiorem, ut votum ſtrictioris religionis omnino extinguitur profeſſione ſequuta in laxiori. Addit etiam hoc eſſe verum, quamvis jurata ſponſalia ſint. Limitat tamen, niſi una cum ſponſalibus ſecuta eſſet puellæ violatio, tunc enim teneretur, non ratione ſponſalium, quæ iam evanuerunt, ſed ratione damni illati, niſi iam alias reſtauratum eſſet. 3

At mihi verius videtur eam obligationem ſponſalium in caſu, quo alter expectet, non extingui, ſed ſuſpendi, ita ut eo matrimonio diſſoluto teneatur priora ſponſalia implere. Docet Adrianus *in quarto quæſt. 2. de Matrimonio ad 2. in fine*. Petrus Ledeſma *quæſt.43. artic. 3. dubio 2. ad 2. pag. mihi* 118. *&* 120. Ægidius *diſput. 23. cit. dubio 4. concl.* 3. & alii. Probatur primo iſta conſideratione. Quia aut ea obligatio nata ex ſponſalibus extinguitur ex diſpoſitione juris poſitivi, aut ex ipſa natura rei ob ſecutam poſteriorem, & fortiorem obligationem, nec enim ex alio capite aboleri poteſt. Non ex diſpoſitione juris poſitivi. Quia in canonibus allegatis pro prima ſententia tantum dicitur, eum, qui poſt ſponſalia contrahit matrimonium cum aliqua, debere manere cum illa, an vero extinguatur omnino obligatio ſponſalium, non definitur, ſolumque indicatur illum ea de cauſa non poſſe cum prima contrahere, quia iam impoſſibile eſt, contracto coniugio cum ſecunda. Non ergo id provenit ex diſpoſitione juris poſitivi. Neque etiam ex ipſa rei natura. Quia quando priori vinculo ſupervenit aliud fortius diverſæ rationis, vel aliud impedimentum, quominus primum impleatur, non extinguitur, ſed ſuſpenditur, ut cum quis votum religionis emiſit, & poſtea contraxit conjugium, & conſummavit, non extinguitur voti obligatio, ſed diſſoluto matrimonio tenetur religionem ingredi. Neque dici poteſt in hoc exemplo ſupervenientem obligationem eſſe diverſæ rationis, & ita non mirum ſi una non extinguat aliam: at in hoc caſu eſſe ejuſdem rationis. Contra hoc enim eſt. Quia quod ſint eiuſdem rationis vel diverſæ, parum refert, ſi una ſit impedimentum impletioni alterius, quia adhibetur impedimentum comparatione eiuſdem perſonæ, cum qua contracta eſt prior obligatio. Quare cum ſit matrimonium cum alia perſona diſtincta ab ea, cum qua contracta ſunt ſponſalia, impedimentum opponitur primæ obligationi, non extinguitur. Optimum exemplum erit: ſi tibi prius vendidi equum, & poſtea vendo alteri, & trado, venditioque ſecunda ex aliquo caſu ita diſſolvitur, ut meum equum accipiam, teneor tibi eundem tradere, neque prioris venditionis obligatio diſſoluta eſt. Neque obſtat id, quod in exemplum adducit Thomas Sanchez, de eo qui vovit religionem ſtrictiorem ſi profiteatur in laxiori, liber manet voto. Eſt enim diverſiſſima ratio. Quia extat de eo diſpoſitio juris Eccleſiaſtici *in cap. qui poſt votum de regular. in 6.* cuius capitis ſenſum oportet explicare. 4

Pro ejus autem intelligentia ſciendum eſt in eo capite docere Pontificem, eum qui emiſit votum ſtrictioris religionis ingrediendæ, ſi profeſſionem faciat in laxiori, poſſe in ea permanere, quia per votum ſolemne inquit, derogatum eſt voto ſimplici. Addit tamen Pontifex illi homini imponendam eſſe pœnitentiam pro voto priori non impleto. Circa quem textum prima difficultas eſt, qua ratione per votum ſolemne derogetur ſimplici ingrediendi ſtrictiorem religionem? Quæſtionis cauſa eſt, quia poſt votum ſolemne emiſſum in laxiori religione, poſſet homo ille adimplere votum ſimplex ſtrictioris religionis, niſi alias peculiari diſpoſitione Pontificis non impediatur. Ergo ex natura rei per- 5

rale

Digitized by Google

tale votum ſolemne non derogatur prædicto voto ſimplici. Alter enim ſe habet lex in his votis, ac ſe habet in contractu civili, verbi gratia, in contractu venditionis. Secunda enim venditio ſubſecuta traditione valida eſt, & derogat priori venditioni, quæ facta fuit ſine traditione; quia facta ſecunda venditione, & ſubſecuta traditione rei venditæ non eſt in poteſtate venditoris adimplere primam venditionem. At vero, ut dixi, poſt ſolemne votum factum in laxiori religione poteſt vovens tranſire ad ſtrictiorem, niſi impediatur peculiari jure. Ergo poſt votum illud ſolemne adhuc eſt in poteſtate voventis adimplere primum votum.
Secunda difficultas eſt circa eundem textum de cauſa, ob quam prædicto homini imponatur pœnitentia. Si enim, ut dixit Pontifex, homo ille poteſt licite manere in religione, non videtur cauſa aliqua juſta, propter quam puniatur: ſi enim punitur, quia non im-
5 plet primum votum, cum poſſit, ſignum eſt eum obligari ad ingrediendam ſtrictiorem religionem, quam voverat: aut ſi licet poteſt permanere emittens vota ſolemnia religionis laxioris, ſine cauſa imponitur illi pœna.

6 Nonnulli Doctores diſputantes de cauſis propter quas excuſatur aliquis ab impletione alicujus voti, ſolum docent per profeſſionem in laxiori religione excuſari voventem ab impletione voti ſtrictioris religionis. Quia votum ſolemne fortius eſt voto ſimplici. Et confirmant ex *d. cap.*... Docent autem per fortiorem obligationem voti ſolemnis extingui minorem obligationem voti ſimplicis, & adducunt exemplum deductum ex contractibus civilibus. Prædictis tamen difficultatibus non ſatisfit ex prædicta doctrina niſi amplius explicetur.

7 Ut ergo veritatem oſtendamus, revocandum eſt in memoriam, quod ſupra *lib.* 7. oſtendimus ſolemnitatem voti ſola Eccleſiæ conſtitutione fuiſſe inventam. Deinde caput illud *qui poſt votum*, intelligi poteſt, & de illo, qui emiſerat votum ſimplex ingrediendi ſtrictiorem religionem ſolum animo experiendi, an ſibi placeret ſtatus ille: & de illo, qui emiſerat votum ſtrictioris religionis, & voluit etiam obligari ad perſeverandum. Et primo ſi ſolum fecerat votum ingrediendi cum animo experiendi & velit illud votum ſimplex commutare in profeſſionem ſolemnem laxioris religionis, videtur ſane potuiſſe illud facere; quia majus bonum eligit. Obligatur enim per votum ſolemne ad perſeverandum in ſtatu religionis, cum tamen per votum ſimplex prius emiſſum ſolum obligaretur ad experiendum, an ſibi placeret ſtatus religionis. Majus autem bonum eſt velle perſeverare in religione laxiori, & ad id obligari, quam ſolum velle obligari ad probationem religionis ſtrictioris. Et in hoc eventu ſolum poſſet imponi pœnitentia voventi, vel pro mora implendi prius votum, ſi ſtatim non eſt facta commutatio, vel quia præſumeretur levitas animi in vovente, & remiſſio aliqua, & tepiditas ſpiritus, qua retraheretur ab ingreſſu ſtrictioris religionis. Nihilominus verum eſſet commutationem fieri potuiſſe ex natura rei, & ſic profeſſum dicta poſſe permanere in laxiori religione: & in hoc caſu ſatis explicata manet mens, & doctrina Pontificis, quoad utramque difficultatem.

8 Difficilius eſt explicare doctrinam capitis ſi votum ſimplex religionis ſtrictioris factum fuit poſteriori modo; hoc eſt, quando vovens non ſolum voluit obligari ad ingreſſum ſtrictioris religionis, ſed etiam ad perſeverantiam in illa, tunc enim non videtur auctoritate privata poſſe fieri commutatio, quia materia prioris voti perfectior eſt, nempe ingreſſus & perſeverantia in religione ſtrictiori. Deinde in hoc caſo magnam habet vim ratio dubitandi ſupra facta. Dicendum vero eſt ſi votum fuit non ſolum ingrediendi, ſed etiam perſeverandi, in ſtrictiori religione, diſpoſitione juris factum eſſe, ut, qui emiſit profeſſionem in laxiori poſſit in ea perſeverare. Hoc autem factum eſt commutatione, & diſpenſatione aliqua prioris voti, quaſi implicita in ea juris diſpoſitione. Hoc autem optime potuit ſtatuere Pontifex, tum propter bonum ipſius religioſi, qui difficultate premebatur circa impletionem prioris voti ſtrictioris religionis. Tum etiam propter bonum ipſius religionis, in qua emiſit profeſſionem, ad quam fortaſſis non admitteretur, ſi religio illa agnoſceret illum obligatum ad tranſitum in aliam religionem ex vi prioris voti, & communiter multæ religiones habent privilegium ad commutandum tale votum, & diſpenſandum ſimul; ut in tali religione poſſit quis profiteri, etiamſi de ingreſſu alterius fecit votum. Conceditur ergo juris diſpoſitione, ut qui in laxiori emiſit profeſſionem, non teneatur tranſire ad ſtrictiorem, etiamſi illius fecerit votum. Quia tamen votum ſtrictioris prius obligabat, & ille non implevit, imponitur pœnitentia in *d. cap.* pro voto non impleto, & ideo Gloſſæ communiter in *d. cap.* docent illum hominem peccaſſe, ſed non ſatis explicant an fuerit locutus Pontifex in priori, vel in poſteriori caſu, de quibus nos locuti ſumus. In utroque autem, licet diverſa ratione; verum ſenſum habere poteſt doctrina Pontificis, ut explicatum eſt. Ex quibus ſoluta manent, quæ pro ſe affert Thomas Sanchez.

CAPUT XIV.

De ſecundis ſponſalibus.

SUMMARIUM.

1 *Per ſecunda ſponſalia non diſſolvi prima.*
2 *Etiamſi juramento firmentur ſecunda.*
3 *Quid ſi cum ſecundis ſponſalibus ſequatur copula explicatur, & 4.*
5 *Quid dicendum in eo caſu ante Tridentinum.*

Certa & communis eſt Doctorum ſententia, per ſecunda ſponſalia non diſſolvi priora, quia nullius ſunt valoris, adeo, ut neque ex illis gignatur impedimentum aliquod publicæ honeſtatis, ut conſtat ex *capit. unico, de ſponſalibus in 6.* Quamvis quoad eum qui non contraxit ſecunda ſponſalia, diſſolvantur; habet enim ſufficientem rationem reſiliendi, & acceptandi renuntiationem illius, quam alter præ ſe tulit in ſecundis ſponſalibus contrahendis. 1

Sed circa hoc ſunt duæ difficultates explicandæ. Prima eſt an diſſolvantur per ſecunda, ſi poſteriora juramento confirmentur. Et certum eſt non ſubſiſtere ſecunda, etiamſi juramento confirmentur. Quia juramentum non eſt vinculum iniquitatis: ſponſalium autem ſecunda promiſſio fuit illicita, utpote contra fidem datam primæ. Hoc tamen intellige, niſi ſubſit juſta cauſa diſcedendi a primis ſponſalibus: tunc enim licita eſt ſecunda promiſſio & obſervanda etiam non jurata. Major autem difficultas eſt, an ſi priora ex aliqua cauſa ceſſent, ſervanda ſint ſecunda. Cenſent nonnulli obligationem eſſe ſervandi ſecunda in eo caſu, ſic Covarruvias *1. part. de matrimonio, cap. 4. §. 1. nu.* 10. quem ſequitur Rebellus *d. lib 4. quæſt. 8. ſect. 8. concluſ. 1. in fine*, & alii. Mihi verius videtur non teneri. Sic Thomas Sanchez cum aliis *lib. 1. diſp.* 55. *num.* 6. ſequitur Ægidius *de ſacramentis, diſp.* 22. *dub.* 6. *concl.* 8. Ratio eſt manifeſta. Quia ſi nulla fuit prior obligatio, non eſt quid convaleſcat juxta regulam juris *non firmatur, de regulis juris lib 6. l. quod ab initio, D. eodem.* Loquor nunc abſolute, nam ſi occurrat alia peculiaris circumſtantia dicam ſtatim. 2

Secunda, eaque major difficultas eſt, an ſi poſt ſponſalia cum prima ſequatur ſponſalia cum ſecunda una cum copula, diſſolvantur prima. Quæ difficultas non habet locum, ſi primis ſponſalibus acceſſit etiam copula. Nam in eo caſu uterque damnum patitur, & qui prior eſt tempore, potior eſt in jure, ſive ſecunda fœmina ignoret prima ſponſalia, ſive non. Neque etiam eſt difficultas, quando ſecunda fœmina re vera habuit notitiam priorum ſponſalium, tunc enim decepta dici non poteſt, ſed ſibi imputet. Loquimur ergo quando fuit bona fides in ſecunda fœmina, & ſub fide data de conjugio ſe tradidit, & loquimur poſt Tridentium, quando ſponſalia ſubſecuta copula non tranſeunt in matrimonium. Nam quid dicendum ante Concilium explicabo poſtea. 3

Nonnulli docent non diſſolvi ſponſalia priora. Sic cum aliis Thomas Sanchez *lib. 1. diſp.* 49. *nu.* 5. Addit tamen *num.* 6. temperandam eſſe hanc ſententiam, niſi ſecunda fœmina, quæ cognita eſt, & violata ſub ſpe conjugii notabile damnum pateretur, tunc enim poſſet judex in judicando ſequi oppoſitam ſententiam: & obligare ad contrahendum cum ſecunda. Non alia ratione movetur, niſi quia injuria illata poſteriori non aufert jus ſuum priori. At mihi verius videtur in eo caſu diſſolvi ex parte utriuſque, & cogendum eſſe ad ducendam ſecundam, ſic Major *in 4. diſt.* 47. *q.* 5. Rebellus *d. lib.* 4. *q.* 8. *ſect.* 7. *nu.* 56. *§. verum quo ver*, Ægidius *de ſacram. diſp.* 23. *dub.* 4. *concl.* 4. Ratio quæ me movet hæc eſt. Quia per copulam illam animo maritali factam ſpe futuri conjugii fit anticipata quædam traditio, quæ jure antiquo præſumptione juris & de jure induceret matrimonium. Ergo videtur ſufficiens poſt Tridentinum ad priora ſponſalia diſſolvenda. Exemplum appoſitiſſimum eſt in contractu venditio- 4

his, in quo ſecunda venditio ſecuta traditione, licet fiat cum pacto vendentis, & cum injuria prioris emptoris prævalet iuxta leges Regias, & Civiles, *l. quoties 15. C. de rei vendic.* Nec vero negamus compenſari debere priori ſponſæ in injuriam iuxta naturam rei. Deinde probat optime Rebellus. Quia quando duo contendunt, unus de lucro adquirendo, alter de damno vitando, huic potius favendum eſt, quam primo. At ſecunda fœmina damnum patitur, & id agit ut damnum evitet, prior vero ut lucrum adquiret. Ergo huic, quæ damnum paſſa eſt, favendum potius, quam alteri, quæ vel nullum, vel leve patitur. Denique Doctores prioris ſententiæ non ſatis conſtantes in illa ſunt. Si enim litigantibus illis duabus fœminis dicunt poſſe judicem favere ſecundæ, ergo prima ſponſalia diſſoluta ſunt, alias illi minime ſavere poſſet, ſed primæ. Quod ſi intelligant eam doctrinam quando damnum eſt notabile; inquiro ab iſtis, quo modo poſſit eſſe copula ſecuta poſt ſponſalia ſine damno, cum veroſimile ſit illam manſuram innuptam, aut non niſi difficile inventuram cui nubat. Aliis probat Ægidius *loco citato*. Quare ad fundamentum Sanctii dicendum eſt poſteriorem injuriam, & traditionem prævalere priori promiſſionis, eſt enim fortius vinculum, & ſtrictior obligatio reſarciendi injuriam, quam vinculum primæ promiſſionis, & ideo prævalet, & ſi poſterior, iuxta doctrinam traditam a nobis *lib.6.* cum ſermo eſſet de impedimento voti non dirimenti.

5 Sed *rurſus* quæret aliquis, an ante Tridentinum ſecunda ſponſalia ſecuta copula diſſolvant etiam prima, & tranſeant in matrimonium. Communis Doctorum ſententia docet tranſire. Sic Covarruvias, & cum aliis Thomas Sanchez, Rebellus, & Ægidius ſupra citati. At difficile his auctoribus videtur, quo modo ſecunda ſponſalia tranſierint in matrimonium, cum fuerint invalida. Reſpondet Rebellus priora, etſi non fuerint ſimpliciter valida, non tamen fuiſſe omnino nulla, cum afferant obligationem ineundi conjugii, ſi priora ſponſalia diſſolverentur: tum quia valebant ad declarandam voluntatem celebrandi matrimonium per copulam ſequentem. Verum conſequenter ad ea, quæ dixi ſupra *lib.* 2. cum agerem de ſigno copulæ, exiſtimo facile aſſignari poſſe rationem. Eccleſia numquam iudicavit copulam poſt ſponſalia matrimonium efficere, ſed præſumpſit conſenſum de præſenti interveniſſe ante copulam, ſufficientibus aliis verbis vel ſignis explicatum, non vero ipſa copula. Itaque Eccleſia ne præſumeret peccatum, aſſumpſit copulam tanquam ſignum a poſteriori prius contracti matrimonii. Juxta hæc ergo facile dicimus, ſi revera ante copulam ſubſequentem priora ſponſalia fuit verus affectus maritalis ſufficienter expreſſus, planum eſt diſſolvi prima ſponſalia, non ſecus ac per matrimonium diſſolvuntur. Et cum ex copula præſumat Eccleſia præceſſiſſe conſenſum maritalem ſufficienter expreſſum plane priora ſponſalia diſſolvi indicabit, ubi Concilium quoad hanc partem non fuerit receptum. At vero ſi revera non fuit animus maritalis ſufficienter expreſſus, non diſſolventur tanquam perſequens matrimonium re ipſa, ſed ratione damni, licet Eccleſia ſemper præſumet matrimonium, niſi manifeſta ſit in contrarium probatio. Nam etiam contra præſumptionem juris & de jure admitti quandoque probationem certum eſt.

CAPUT XV.

De abſentia ſponſi.

SUMMARIUM.

1 *Abſentiam eſſe cauſam diſſolvendi ſponſalia.*
2 *Intellige quando cum abſentia mutatur domicilium.*
3 *Quid quando non mutatum eſt domicilium, & eſt juſta cauſa abſentiæ, & quandiu expectandum jure civili, & canonico, & 4.*

1 EXtat etiam alia cauſa diſſolvendi ſponſalia in *cap. de illis 5. de ſponſalibus*. Conſultus enim Pontifex ab Archiepiſcopo Panormitano quid faciendum de mulieribus, quarum ſponſi poſt ſponſalia contracta, & juramento confirmata inſciis illis ad exteras nationes ſe contulerunt, reſpondet liberum eſſe mulieribus cum aliis inire coniugium, dummodo res ſit integra, hoc eſt, non fuerit ſecutus conſenſus de præſenti, aut copula poſt ſponſalia, pœna tamen illis impoſita ob perjurium, ſi in cauſa fuerunt abſentiæ ſponſi. Cujus deciſionis ea ratio eſt, quia per diſceſſum intelligitur ſponſus ſuo juri renuntiare; ex parte ſua, & ita poſſe fœminam eam renuntiationem acceptando ad matrimonium cum alio ineundum progredi, diſſolutis ſponſalibus utriuſque conſenſu, *c. 2. de ſponſalib.*

Ex quo conſtat in primis deciſionem hanc intelligendam eſſe non de ſimplici diſceſſu ſponſi, ſed de eo, qui fit cum mutatione domicilii, ut notat Abbas *ibi nu.* 2. & indicant illa verba textus, *dimittunt terram ſe ad alias partes transferentes*: Nam dimittere, & transferre hic accipiuntur cum effectu. Nec enim qui de aliquo loco animi recreandi gratia, vel alicujus negotii cauſa alio ſe transfert, dicitur terram dimittere, *l. cum poſſidere 6. §. qui ad nundinas, D. de adquirend. vel amittend. poſſeſſione*. Quemadmodum neque ſcholaris ſtudiorum cauſa vere dicitur domicilium mutare, *l. 2. C. de incolis*. Rurſus colligitur ex eo textu non effici diſceſſum ejus, qui animo redeundi fit, vel qui alio ſe confert negotii gerendi gratia, vel ob ægritudinem, vel mortem parentum, eſſe cauſam diſſolvendi ſponſalia. Quare in eo diſceſſu non habet locum hujus textus deciſio. 2

Quid ergo agendum, quando ſponſus non relicta ſponſa, ſed ex cauſa, ſive voluntaria, ſive neceſſaria abſens eſt, non mutato domicilio. Et in primis certum eſt ſi abſit de conſenſu ſponſæ, teneri expectare ſponſum eo tempore, quo convenerint. At ſi inſcia ſponſa diſceſſerit, nonnulli docent ſervandam eſſe diſpoſitionem juris civilis, quæ loquitur in eo caſu quamdiu ſcilicet ſponſa expectare teneatur ſponſum abſentem. Si enim intra Provinciam abſit, per biennium expectandum deciditur *l. 2. C. de repudiis*. Si vero extra Provinciam, per triennium, lege eadem, niſi neceſſaria cauſa vel valetudo, mors parentum longiori tempore abeſſe cogeret: tunc enim expectandus eſſet finis impedimenti, *l. penult. D. de ſponſalibus*. Sic Caniſius *in d. capit. de illis*. Dicit enim hanc definitionem juris Civilis etiam iure Canonico retinendam, & obſervandam eſſe. Cum enim hæc res non ſit ſacris Canonibus deciſa, merito ad jus Civile confugitur, juxta textum *in cap. 1. de novi oper. nunt.* Maxime cum ſponſalia non ſint res Eccleſiaſtica, ſed contractus plane civilis. Accedit ex parte Rebellus *d. lib. 4. quæſt. 8. ſect. 3. numer. 2. & 3.* Alii vero dicunt jus civile in hac parte correctum eſſe per ius Canonicum, & ita ſtatim poſſe contrahere per textum *in d. cap. de illis*. Sic Thomas Sanchez *lib. 1. diſp. 45. num. 6.* & ex parte etiam Rebellus *ibid. concl. 2.* Toletus *in ſumma, lib. 7. cap. 21. §. ſextum eſt*. 3

Ego tamen exiſtimo in primis ius Canonicum non corrigere in hac parte ius Civile, cum loquantur in diverſa facti ſpecie, & abſentia ſponſi. Quare caſus iſte, de quo agimus, revera non eſt deciſus per ius canonicum, cum tantum agat de diſceſſu ſponſi relicta ſponſa, & mutato domicilio. Deinde dico neque in hac re ſtandum eſſe diſpoſitioni iuris Civilis, ut dicebat Caniſius, & alii. Inducor hac ratione. Quia jure Civili diſſolvuntur ſponſalia, vel unius tantum diſſenſu, ut dixi ſupra *c. 9.* & ideo non mirum ſi diſſolvantur in abſentia. Unde merito dixit Imperator *ind. l. 2. Liberum eſt filiæ tuæ, ſi ſponſum ſuum poſt tres peregrinationis annos expectandum ſibi ultra non putet, omiſſa ſpe hujus conjunctionis matrimonium facere, ne opportunum nubendi tempus amittat, cum poſſet nuntium remittere, etiamſi præſente illo conſilium mutare voluiſſet.* Hæc ibi. Quod ſi dicas. Quare ergo biennio expectabatur præſens, triennio abſens, ſi ex unius diſſenſu diſſolvebantur? Cauſa quidem eſt, quia dabatur actio ex ſponſo ad repetendas arrhas, & donationem propter nuptias, ut credo me dixiſſe ſupra *cap. 1* ſi culpa alicujus diſſolvebantur, vel uno tantum volente, Quare dico negotium iſtud reliquendum tunc arbitrio judicis, qui iudicabit, an admoneri vel requiri ſponſum abſentem expediat, & tempus expectandi definiet, ut monet tandem Caniſius cum Covarruvias, & aliis eo loco. Atque idem dicendum, quamvis ſponſalia iuramento fuerint confirmata. 4

CAPUT XVI.

De elapſu termini præfixi.

SUMMARIUM.

1 *Elapſu termini præfixi etiam diſſolvi ſponſalia. Quibus modis ſoleat terminus præfigi.*
2 *Quid quando verba, quibus terminus præfigitur, ſunt ambigua. Duæ regulæ quorundam.*
3 *Rejiciuntur ut parum ſolidæ.*
4 *Verior explicatio.*

HAbemus deciſionem Pontificis *in can. ſicut 22. de ſponſalibus*, ubi hæc ſunt verba: *Niſi in juramento ſuo certum terminum præfixit ? intra quem dictam* 1

duc-

duceret in uxorem, & per eum non ſtetit, quin ad ſtatutum terminum matrimonium contraheret. Hæc ibi. Ex quo textu divetur effici, ſi terminus definitus ſit in ſponſalibus contrahendo matrimonio, & ille terminus elabatur, obligationem finiri. Quam conſtitutionem ut explicemus, obſervandum eſt terminum duobus modis præfigi poſſe. Uno modo ad differendam tantum obligationem ita ut ante illud tempus non obſiget ad implendam. Huc pertinet, quod habet Juriſconſultus *in l. continuus, §. 2. de verbor. obligat.* ubi dicit: *Quod in diem debetur ante ſolvi poteſt, licet peti non poſſit, & l. eum qui Kalendis, §. 1.* dicitur dies ſtipulationi adjectus id efficit, ne præſenti die pecunia debeatur eum effectu ſcilicet. Videndus Donellus *in d. l. eum qui 31. & l. 137. de verborum obligat.* Et certe in debiti ſolutione præfigitur terminus cauſa differendæ obligationis, & ideo maxime definitur debitoris gratia, licet non negem aliquando præfigi gratia creditoris. Quod valde ſciri oportet ad percipiendas integras uſuras intermedii temporis, de quo Donellus *l. 122. de verborum obligat.* Aliquando autem præfigitur tempus non tantum differendæ obligationi, ſed & implendæ, & finiendæ, ita ut ultra illud jam nulla remaneat obligatio. Qualis terminus ſolet præfigi in votis, & in præceptis deſignantibus onus aliquod diei. Inter quos modos tempus præfiniendi magnum diſcrimen eſt. Nam ſi tempus definiatur differendæ obligationis cauſa, ſi prævideatur futurum impedimentum tempore præfixo, teneor anticipare, non vero ſi tantum præfiniatur finiendæ, & implendæ. Similiter ſi terminus præfigatur obligationi differendæ, etiam elapſo termino manet obligatio, & ex tunc cogi poteſt tanquam qui in mora cenſeatur eſſe. At quando præfigitur finiendæ obligationi, eo elapſo non manet obligatio. De his plura etiam diximus *in tr. de confeſſione*.

7 Igitur juxta hæc dicendum eſt, ſi in ſponſalibus præfigatur terminus tantum differendæ obligationi, ante eum diem nullus cogi poteſt ad contrahendum: ſed eo die elapſo poteſt, nec finitur obligatio, ſi vero præfigatur finiendæ obligationis gratia, eo tempore, is per quem non ſtetit, quo minus impleretur promiſſio, liber manet ab obligatione ſponſalium. Et quidem ſi verba aperta ſunt, nullus eſt controverſiæ locus, cum ea obligatio pendeat ex contrahentium voluntate, quæ ſibi uno modo vel alio tempus deſignare poteſt. At quando verba ambigua ſunt, & de intentione non conſtat, quo modo judicandum eſt, utrum hac vel illa ratione tempus præfixum ſit? Th. Sanch. ex antiquis juris Canonici interpretibus, ut rem iſtam explicet, duas proponit regulas. Prima eſt. Si terminus ab uno tantum contrahentium deſtinetur, ut alter intra illum impleat, cenſetur deſtinari tantum ad ſollicitandum, non vero ad finiendam obligationem, ut ſi promiſi tibi vendere rem aliquam intra menſem, te non adſtricto ad emendum: Secunda regula eſt. Quando terminus ab utroque contrahentium imponitur reſpectu alicujus ab utroque implendi, ſi adjiciatur in ipſo contractu, cenſetur adjectus dies finiendæ obligationi. Si enim terminus adjiciatur poſt perfectum contractum, non finit obligationem, niſi ea adjectione primus contractus revocatus cenſeatur, & alter denuo celebratus. *l. Celſus, D. de receptis arbitris, & cap. dilecti, de dolo, & contumacia.* Has etiam regulas probat Ægidius *diſp. 23. cit. dub. 6.*

8 Sed mihi non omnino videntur ſolidæ. Tum quia etiamſi ab uno tantum ponatur terminus præfixus, ut a venditore, poſſet præfigere, ita ut eo elapſo, non teneatur vendere. Moleſtum enim eſſet impeditum eſſe ad vendendum pro voluntate ementis, cum plures ſeſe offerre poſſint occaſiones commode vendendi, quibus privari contra rationem & æquitatem eſſet. Tum etiam quamvis ab uno contrahentium terminus præfigatur, poteſt eſſe intentio tantum differendi, non finiendi, ut conſtat in termino præfixo ſolutioni debiti, & uſurarum intermedii temporis. Tum etiam ab utroque poteſt præfigi terminus comparatione alterius implendi ab utroque, & tamen non finietur obligatio tranſacto termino, ſed tantum differtur uſque ad eum diem, ut conſtat in hoc eodem exemplo, quando in gratiam creditoris præfixum tempus eſt. Non ergo illa regula vera eſt, & ſolida.

9 Quare ego exiſtimo negotium hoc, quando dubium eſt, definiendum eſſe ex ſubjecta materia. In debitis enim pecuniariis planum eſt non ita præfigi, ut eo elapſo finiatur, ſed ut ſit in mora. In aliis autem materiis ipſa materia judicat præfigi ad finiendam obligationem, ut in obligatione emendi vel vendendi. Unuſquiſque enim cupit expeditus eſſe, cum poſſint ſe offerre aliæ commoditates vendendi, ſeu emendi: idque communis hominum ſenſus videtur judicare. Idem dico, quando terminus definitur in ſponſalibus, credo ex communi ſenſu præfigi finiendæ obligationi; non ergo præfigi etiam aliquando differendæ obligationi, ita ut antea cogi non poſſunt ad contrahendum matrimonium. Quia ſæpe multa parari oportet ad nuptias, quæ opus ſunt, quod in nuptiis Magnatum contingere ſolet. Addo tamen præfigi etiam ad finiendam, nequæ enim volunt contrahentes alligari, ut expectare teneantur; ſed manere etiam liberi ad alias nuptias procurandas ne tempus nuptiis maturum elabatur. Atque juxta hunc communem hominum ſenſum locutus eſt Pontifex *in d. cap.* Quare eo termino elapſo is, per quem non ſtetit, liber eſt ab obligatione, non autem is, per quem ſtetit. Neceſſarium tamen eſt, ut per eum ſteterit culpabiliter. Si enim caſu aliquo vel ægritudine, vel alia cauſa legitima fuerit impeditus, non poteſt alter reſilire, ut videtur colligi ex *d. cap. ſicut*, & docet cum aliis Thomas Sanchez *lib. 1. diſp. 53. num. 7.* Legitime enim impedito non currit tempus *l. 1. C. de annal. except. in fine*. Quod ſi uterque in culpa fuerit, uterque liber eſt ab obligatione. Oportebit autem, cum aliquis legitimo impedimento detentus non implet, ſi tandiu differatur, ut videat tempus aptum nuptiis elabi, adeat judicem, ut alio monito, & requiſito præfigat tempus.

CAPUT XVII.

De ſupervenienti mutatione, aut impedimento.

SUMMARIUM.

1 *Diſſolvi ſponſalia ex ſuperveniente impedimento affinitatis, vel cognationis legalis, vel etiam rumore de impedimentis.*
2 *Mutatione rerum & circumſtantiarum, ſub quibus eſt facta promiſſio, diſſolvi ſponſalia.*
3 *Fornicatione a quovis eorum admiſſa diſſolvi, idem ſi ſpiritualis ſit.*
4 *Morbo contagioſo, Gallico, membri mutilatione, debilitate, & ſimilibus, & tetro oris odore, ibid.*
5 *Idem de deformitate ſuperveniente.*
6 *Idem de notabili morum aſperitate.*
7 *Et ſi capitales inimicitiæ ſupervenerint.*
8 *Idem ſi ſuperveniat notabilis paupertas, vel utriuſque, vel unius, & timor exhæredationis.*
9 *Vel ſi aliquid evenerit, vel emerſerit, quod ſi præceſſiſſet, non contraherentur ſponſalia.*

COmplectemur in hoc cap. breviter alias etiam cauſas, ex quibus contingit ſponſalia diſſolvi. Igitur diſſolvuntur etiam ex ſuperveniente impedimento affinitatis, ut ſi poſt ſponſalia quis rem habeat cum conſanguinea uxoris intra ſecundum gradum, *cap. fraternitati 7. cum duobus ſequentibus, de eo qui cognovit*. Quod impedimentum novo Tridentini jure limitatum eſt ad ſecundum gradum. Idem eſt, ſi legalis cognatio ſupervenerit, cum ſit impedimentum dirimens, *cap. unico, de cognatione legali*, ut advertit Caniſius *in ſum. juris Canonici, lib. 2. titul. 9. de ſponſal.* His adde rumorem etiam de impedimentis, ut docet Toletus *in ſum. d. lib. 7. c. 21.* Rebellus *quæſt. cit. ſect. 8.* 1

Deinde reliquos caſus iſta regula comprehendo. Quoties contractis ſponſalibus mutatur rerum ſtatus, & circumſtantiæ, ſub quibus promiſſio facta eſt, non eſt obligatio ſervandi ſponſalia, ſed poteſt is, cui ea mutatio non accidit, reſilire. Quam regulam tradunt communiter Doctores, Duarenus *D. ſoluto matrimonio, in principio*, ubi de ſponſalibus agit *§. 4. prope finem*, Caniſius *in ſumma, lib. 2. de ſponſalibus, tit. 9. in annot.* Sanchez citatis multis *lib. 1. diſp. 62. num. 3.* Rebellus *d. quæſt. 8. ſect. 8.* Ægidius *d. diſp. 23. dub. 2.* Sumitur ea regula ex doctrina D. Thomæ *2. 2. q. 89.* quam Tullii, & Senecæ auctoritate confirmat, de qua ſupra *cap. 8.* 2

Ex qua regula in primis colligo, ſi alter ex contrahentibus fornicationem admiſerit, ſponſalia diſſolvi, etiamſi jurata ſint *cap. quemadmodum 25. de jurejurando*. Si enim fornicatio diſſolvit matrimonium quoad torum, quid mirum ſi diſſolvat ſponſalia, cum frangenti fidem non ſit ſervanda fides? Id autem verum eſt, ſive fornicatio admiſſa ſit a viro vel fœmina, quoad hoc enim paris conditionis ſunt. Diſſolvuntur vero ea ſponſalia in favorem innocentis, & ideo ſi innocens adhuc velit contrahere, alter tenetur. Ut cum aliis docet Sanch. *diſp. 60. num. 6.* Extende etiamſi ſponſa per vim cognita fuerit, & omnino renuens. Quamvis enim id ſine culpa ejus acciderit, & ex eo facto nulla poſſit generari ſuſpicio infidelitatis in poſterum: ta- 3

men ex communi hominum ſenſu notabilis eſt facta mutatio, & probroſum judicatur fœminam ducere vi ſtupratam ab alio, ut recte docet cum aliis Thomas Sanchez *diſp. cit. num.* 7. In qua ſpecie diverſam merito credit eſſe rationem viri, cum in fornicatione per vim extorta, nec vir infidelis fuerit, neque ullum præjudicium, nec injuria, vel infamia redundet in ſponſam. Addit etiam & recte in fornicatione poſt ſponſalia non eſſe compenſationi locum, cum longe gravior ſit injuria viri, quam fœminæ. Idem judicium ſit de fornicatione ſpirituali, qua ſcilicet alter ex ſponſis labitur in hæreſim, vel gentiliſmum. Si enim ea hac ratione diſſolvitur jam contractum matrimonium quoad habitationem, melius diſſolventur ſponſalia juxta textum *in d. cap. quemadmodum*. Illud tamen addendum eſt, quotieſcumque licitum fuerit matrimonium Catholici cum Hæretico, valida eſſe ſponſalia, quæ non alia ratione ſunt illicita, niſi quando matrimonium eſt illicitum, promiſſio enim de re illicita non obligat. At quando matrimonium ejuſmodi licet, etiam licet promiſſio matrimonii, ſed de hoc fortaſſe latius in Appendice ad hunc tractatum.

4 Secundo colligo, etiam ſponſalia diſſolvi propter morbum contagioſum, paralyſim, vel lepram ſupervenientem *d. cap. quemadmodum 26. de jurejurando*. Vel ſi oculos, aures, vel oculum, ſive naſum amiſerit, vel aliqua notabilis turpitudo ſuperveniat, aut debilitas ex morbo habituali, quæ moleſta conjugi merito judicari poſſit. Thom. Sanch *lib.* 1. *diſp.* 57. Rebellus *eadem ſect.* 8. *concluſ.* 2. Caniſius *in ſumma juris Canonici, loc. citat.* Toletus *in ſumma, d. lib* 7. *cap.* 21. Idem judicium eſt de morbo Gallico, & ſatis ejus vehemens ſuſpicio, etſi non plene probetur, docet Seraphinus *deciſ.* 1113. *num.* 8. *&* 9. Riccius *deciſ.* 232. *num.* 4. *in fine*. Sed nunquid inter infirmitatem moleſtam annumerari debet oris graveolentia? Affirmat Th. Sanch. *diſp.* 57. *num.* 2. quando ſcilicet illa immedicabilis eſt. Quam opinionem ego veram exiſtimo, & confirmo ex duplici capite. Tum quia ſignum eſt morbi habitualis moleſtiſſimi, ut conſtat ex *l. qui clavum, D. de ædilitio edicto, §. final.* ibi, *Is cujus os olet, an ſanus ſit quæſitum eſt. Trebatius ait non eſſe morboſum alicui os olere, veluti hircoſum, & ſtrabonem, hoc enim ex illuvie oris accidere ſolet. Si tamen ex corporis vitio id accidat, veluti quod jecur, quod pulmo, aut aliud quid ſimiliter dolet, morboſus eſt*. In quem textum vide Gothofredi annotationem, & Cujacium *l.* 11. *obſervat. c.* 10. Tum etiam quia non leve depravati, & corrupti animi indicium eſt, ut elegantibus verbis ſcribit Luiſius Legionenſis *Cant.* 5. in illa verba: *Labia illius diſtillantia myrrham primam. Merito*, inquit, *hoc in laude ponitur propterea quod his quibus anima fœtet, nihil tetrius, aut turpius fieri poſſit. Hos enim nemo ſanus vel ad colloquium, vel ad complexum admiſerit: illos contra quorum ex ore bonus ſpirat odor, ipſo bono odore omnes invitatè gratos, atque jucundos habent, utpote & animo, & corpore optime temperatos. Nam profecto ex utriuſque partis bona temperatura illa ſuavitas odoris exiſtit. Ego enim, ut quod expertus ſum loquar, ſic judico non colloquio ſolum, ſed amicitia etiam & conſuetudine bonorum arcendos eſſe eos, quibus anima fœtet. Nam quantum recordari retro poſſum, neminem vidi hactenus tetrum odorem ore exhalantem, quem non poſtea graviſſimis animi morbis obnoxium cognoverim, atque his potiſſimum morbis, qui ex atra bile ſunt, invidentiæ, fraudis, perfidiæ, voracitatis, ſimilibuſque permultis*. Hæc ille.

5 Idem dicendum de deformitate ſuperveniente fœminæ, quæ tempore ſponſaliorum pulchra erat. Eſt enim tanta mutatio in ea, quæ ſi præceſſiſſet, illam fortaſſis non duceret in uxorem, quod cum aliis docet Thom. Sanch *diſput.* 57. *cit. n.* 6. In quam rem notanda ſunt verba Innocentii *in d. cap. quemadmodum, n.* 3. *Diſſolvuntur*, inquit, *ſponſalia quando notabilis deformitas ſupervenit. Quia non manent res in eodem ſtatu, cum non ſit fœmina apta facere id propter quod ducitur, ſcilicet tollere viro fornicandi occaſionem, quia ad eam tam deformem accedere non valet*. Hæc ibi.

6 Tertio colligitur idem dicendum eſſe, ſi ſuperveniat notabilis morum aſperitas, eſt enim ſufficiens cauſa divortii, *c. literas, de reſtit ſpol.* ut dixi ſupra *lib.* 9. *c. fin.* & docet Sanch. *lib.* 1. *diſp.* 58. *n.* 2. Caniſius *in ſumm. loc. cit. in annot.* Toletus *dict. lib.* 7. *c.* 25. ex ſententia Panormitani, & alii quos refert Thomas Sanchez. Idem dic ſi morum ſit facta mutatio, ita ut poſt ſponſalia appareat illum valde vitiis deditum eſſe. Sanchez *dict. lib.* 1. *diſput.* 62. *num. fin.* Ægid. *de ſacramentis, diſp.* 23. *dub.* 8. *num.* 67.

7 Quarto colligo. Idem dicendum, ſi capitales inimicitiæ ſuperveniant. Hoſtienſ. *in ſumm. de ſponſal. §. fin.* propter rationem juris *in c.* 2. *& c. requiſiſti, de ſponſ.* & ſequitur Præpoſitus *in c. de illis, n.* 5. & docet cum aliis Thom. Sanchez *diſp.* 158. *num.* 3. Tolet. *d. cap.* 21. His accedit, quando poſt ſponſalia timentur ſcandala ob contradictionem parentum, vel conſanguineorum, & eorum potentiam, ut dicebamus de capitalibus inimicitiis. Ægid. *ibid. num.* 68. Vide deciſionem Seraph. *infra citandam*.

Quinto colligo. Idem dicendum, ſi ſuperveniat notabilis paupertas, ſive alteri tantum, ſive utrique, & ſive dotem promiſerit, ſive non. Si enim dotem promiſit, & ad paupertatem devenit, jam eſt quaſi defectus conditionis. Si vero non promiſit, cum dote non promiſſa cenſeatur omnia bona ſua in dotem promittere jure Luſitaniæ atque Caſtellæ *lib.* 4. *compil. tit.* 46. *initio*, ſi ad paupertatem deveniat, notabilis mutatio eſt, & ſufficiens ad diſſolvenda ſponſalia, cum non ſit quo poſſint onera matrimonii ſubire. Atque idem eſt, quamvis ſponſalia juramento confirmentur. Sic cum aliis Th. Sanch. *diſp.* 59. *n.* 2. *&* 4. Rebellus *dict. lib.* 4. *q.* 8. *ſect.* 8. *n.* 69. Ægidius *dict. dub.* 8. *n.* 69. Toletus *dict. cap.* 21. *§. decimas quartas*. Quod ſi uterque in paupertatem deveniat, multo minus idonei ſunt ad onera matrimonii. Neque in hoc caſu compenſationi locus erit, ut docuit Rebellus *loc. cit. n.* 70. Unde recte timorem exhæredationis, ſi parentes vellent exhæredare, eo quod tale matrimonium contrahit, juſtam cauſam eſſe diſſolutionis ſponſalium, docet Seraphin. *deciſ.* 1258. *num.* 1. *&* 2. niſi duceret non indignam, in quo caſu non eſſet licita exhæredatio, niſi urgeret ſpeciale ſtatutum municipale. Idem Riccius docet *deciſ.* 232. *in praxi*, qui etiam de aliis cauſis diſſolutionis agit. 8

Sexto denique colligitur, idem dicendum, quoties poſt contracta ſponſalia aliquid evenerit, vel emerſerit, quod ſi præceſſiſſet, non fuiſſent contracta ſponſalia, ſed inviti eſſent rationabiliter animi contrahentium ſecundum ea, quæ docet D. Thom. *in* 4. *diſt.* 27. quem refert & ſequitur Navarrus *in man. cap.* 22. *n.* 27. Thom. Sanch. *diſp.* 62. *n.* 3. Ægid. *d. diſp.* 23. *dub.* 8. *in principio*. Caniſius *loc. cit.* Toletus *d. cap.* 21. Quod certe ratione non caret, cum in generali ſive ſimplici obligatione non contineantur ea, de quibus veroſimiliter non eſt cogitatum. *l. obligat. generali* 6. *D. de pign. & l.* 1. *C. quæ res pign. oblig. poſſ. l. ſi libertus* 30. *de ope. libert. & c. veniens* 16. *de jurejur.* Quod prudens judex æſtimabit, ideo enim dixi rationabiliter. Nam ſi ſine ratione mutarentur animi, non ideo ſponſalia ex illis ſupervenientibus diſſolvuntur. Quando autem iſtæ cauſæ ſubſunt recuſandi matrimonium, debet judex ceſſare a coactione, qua compellit implere, ut per Seraphinum *dec.* 1113. *n.* 4. 9

CAPUT XVIII.

Quid dicendum, ſi iſtæ cauſæ præcedant, ignorentur tamen.

SUMMARIUM.

1 *Diſſolvuntur etiam, quamvis iſtæ cauſæ præceſſerint, ſi ignorentur.*

2 *De fornicatione ſponſæ præcedenti ignorata idem dicendum, ſicut de fornicatione poſt.*

3 *Explicatur an tunc ſint irrita, vel irritanda.*

4 *Si contraheret, etiamſi ſciret eas cauſas, valere; vel ſi poſt cognitas ſe cognoſcant.*

5 *Explicatur, an qui patitur, eos defectus teneatur manifeſtare, & 6.*

7 *An qui patitur defectum poſſit ignarum compellere ad implenda ſponſalia exponitur.*

8 *Cum ex cauſa diſſolvuntur ſponſalia jurata non eſſe opus relaxatione, neque ſententia judicis, quando jure dirimuntur, & cauſa eſt manifeſta.*

SÆpe contingit, quando ſponſalia contrahuntur, haſce cauſas probabiliter ignorari, poſtea tamen cognoſci. Quare videndum quid juris ſit in eo caſu. Dico ergo omnes iſtæ cauſæ, excepta fornicatione, de qua ſtatim, quæ ſufficiunt ad diſſolvenda ſponſalia, ſi ſupervenient, ſufficiunt etiamſi præcedant, ſi ignoratæ ſint. Communis eſt Doctorum ſententia, quam cum aliis ſequitur Thom. Sanchez *lib.* 1. *diſput.* 63. *nu.* 2. Seraph. *deciſ.* 1113. *num.* 9. citat. Soto. Potiſſima ratio eſt. Quia eſt inſignis facta mutatio, cum iſte contrahens denuo inveniat notabile vitium antea ignoratum: rebus autem notabiliter mutatis, non obligat promiſſio, *dict. c. quemadmodum, de jurejurando*. 1

Ex quo colligitur in ſpecie fornicationem ſponſæ præceden- 2

cedentem ignoratam, & poſtea cognitam eſſe ſufficientem cauſam reſiliendi. Exiſtimabat enim vir illam honeſtam eſſe, & gravis mutatio eſt, & injuria. Idem eſt, ſi virginem exiſtimabat, & poſtea novit eſſe viduam. At ex parte viri fornicatio præcedens ignorata, & poſtea cognita non eſt juſta cauſa reſiliendi. Thom. Sanchez *diſp. 63. n. 9.* nulla enim ſponſa afficitur injuria, neque moleſtia, ex eo quod aliquis vir prius aliam cognoverit, niſi jam hoc pertineat ad vitioſus mores, quos antea ignorabat, utpote quia cum aliqua fœmina meretriciam vitam ducat.

3 Sed quæri poteſt primo, an quando ex deceptio intervenit, ſint ſponſalia ipſo jure irrita, vel irritanda. Hanc quæſtionem magni momenti exiſtimat Thomas Sanch. ut judicetur an oriatur impedimentum publicæ honeſtatis, ſed jure novo parum refert ad id ejus cognitio, cum juxta Trident. ex ſponſalibus, quavis ratione invalidis, non oriatur impedimentum publicæ honeſtatis. Quare ſi poſtea irritata ſint, nec etiam orietur impedimentum. Sed neque jure antiquo cum ſponſalibus invalidis ex defectu conſenſus non oriebatur impedimentum. In his autem, ſi eſt defectus aliquit, in ipſo conſenſu eſt, cum nihil tam contrarium conſenſui, quam deceptio. Sed quidquid ſit de neceſſitate hujus quæſtionis, facilis ejus reſolutio eſt juxta dicta ſupra *lib. 4. de errore*. Quando enim dolus vel deceptio dedit cauſam ſponſalibus, nulla re ipſa ſunt, etiamſi adhibeatur dolus ab aliquo tertio, ut ibidem dictum eſt. Quando vero incidit dolus in ſponſalia, non ſunt irrita, ut docet etiam Th. Sanch. *lib. 1. diſp. 64.* Quando autem dicatur dare cauſam, quando incidere in utroque foro late explicatum eſt *loc. cit.* Atque hæc quidem quæ dixi jure naturæ vera ſunt. Jure autem poſitivo exiſtimo valere, irritanda tamen juxta ea quæ ſupra *lib. 4. c. 3.* de contractibus bonæ fidei dolo factis in quo diverſam tenet ſententiam Th. Sanch. *diſp. 64. n. 3.*

4 Ex quo colligitur, quando quis eo animo contraxit ſponſalia, ut revera contraheret, etiamſi ſciret ejuſmodi cauſas vel earum aliquam, ſponſalia valere. Quia tunc dolus non dedit cauſam, & comparatione hujus animi nulla mutatio facta eſt, quando ejuſmodi cauſæ deteguntur, de quo Sanch. *diſp. 65. n. 2.* & conſtat ex ſimili ex dictis ſupra *lib. 4.* Rurſus ſit, ſi poſt ejus cauſæ cognitionem ſive præceſſerit, ſive ſecuta ſit, ſponſi ſe mutuo cognoſcant, cenſentur priori injuriæ renuntiare, & confirmare ſponſalia. Et quidem quando illa a principio fuere valida, non eſt dubium, & probatur a ſimili de eo qui poſt ſcientiam adulterii cognovit adulteram uxorem, jam enim non poteſt amplius ratione commiſſi adulterii divertere, ut *lib. 9.* explicatum eſt. Si vero fuerunt invalida ob dolum præcedentem, & poſtea detecto dolo adhuc conjunguntur, videntur conſenſum denuo habere contrahendi, & præcedentem confirmare. Quod etiam docet & probat Sanch. *diſp. 66. nu. 4.* Secus eſſet, ſi dolum ignoraret, tunc enim, etiamſi conjungantur, non cenſentur ratificare ſponſalia. Quia ad ratificandum actum aliquem prius nullum requiritur ſcientia nullitatis, juxta dicta ſupra *lib. 4.* Sic etiam docet Ægidius *de ſacrament. diſp. 23. cit. dub. 10.*

5 Secundo quæri poteſt, an is, qui ejuſmodi defectibus impeditus contrahit ſponſalia, teneatur ea manifeſtare alteri parti. Et quidem, ſi ſciret probabiliter alium contracturum, etiamſi eos defectus agnoſceret, planum eſt non teneri. Sed difficultas eſt, quando judicat illum non contracturum ſi ſciret. Cui quæſtioni affinis illa eſt, qua quæri ſolet in materia de emptione, & venditione, an venditor teneatur manifeſtare vitium rei venditæ, de qua nos eo loco late dicimus, & Leonardus Leſſius, Salas, & alii. Sed claritatis gratia diſtinguendi ſunt defectus in duplici genere. Primum eſt eorum defectuum, qui inſunt uni ex contrahentibus, ſive cum culpa, aut ſine illa, qui reddunt nuptias minus appetibiles, non tamen pernitioſas, ut ſi mulier quæ exiſtimatur pulchra, quia abſens eſt, ſit deformis, & quæ exiſtimatur dives ſit pauper, & quæ exiſtimatur honeſta, non ſit virgo, ſed corrupta vel vi, vel ſponte, quando tamen ſtuderet in poſterum honeſte vivere, ſi enim id non proponeret, jam nuptiæ non ſolum eſſent minus appetibiles, ſed etiam pernitioſæ. Alterum genus eorum defectuum eſt, qui reddunt nuptias non ſolum minus appetibiles, ſed etiam pernitioſas, morbus ſcilicet contagioſus, improbi mores, quibus deſiſtere non vult, gravis infamia ſive perſonalis, ſive generis, quæ poſſet honeſtam familiam deturpare.

6 Si ergo ſunt defectus primi generis, judico non teneri contrahentem aperire eos defectus. Neque enim cogendus eſt contrahens hæc omnia manifeſtare ex prudenti hominum judicio, ſed ſibi imputet, qui contraxit, ſi non diligenter inquiſivit. Docet Ægidius *diſp. 23. cit. dub. 12. concl. 1.* Nec enim ob id redduntur nuptiæ pernitioſæ. Limitat tamen, niſi ſponſa prudenter timeret eos defectus detegendos, & graves inde inimicitias oriri poſſe, quæ matrimonium litibus replerent, & amorem in odium converterent: tunc enim teneretur a nuptiis abſtinere. Quam etiam ſententiam cum eadem limitatione ſequitur Turrian. *2. tom. 2. 2. diſp. 78. dub. 2.* Illud addendum juxta ea, quæ late dixi in Commentario de inſidiis licitis, nullo modo poſſe dolo aut mendaciis eos defectus celare: poteſt tamen tegere, & diſſimulare etiam artificio aliquo poſt contractum matrimonium ſine culpa, & ante contractum matrimonium ſine mortali culpa, ut docet hic Ægidius, & ego olim oſtendi *in tract. de reſtit.* ſi vero ſint defectus ſecundi generis exiſtimat Ægidius *loc. cit. concl. 3.* vel teneri contrahentem manifeſtare, vel ſponſalia recuſare. Colligitque ex his, quæ *in tract.* de emptione & venditione dici ſolent, ſunt enim hi defectus pernitioſi nuptiis, & ad uſum nuptiarum, generationis actum, & educationem prolis parum accommodati. Quod quidem probabile eſt, ſibi namque imputare debet, quod ſe in eas anguſtias conjiciat.

Ex his facile colligitur, an is, qui defectum aliquem patitur, poſſit ignarum ejus defectus renuentem implere ſponſalia, cogere ut adimpleat. Et quidem ſi ſunt defectus poſterioris generis, non poteſt, etiamſi poſt ſponſalia in eos defectus inciderit. Sicut qui vendit alicui ligna putrida, & carioſa ad ædificandum, aperire tenetur ante traditionem. Sic Ægid. *dub. 12. cit. in fine.* Idem dico de patiente defectus primi generis, ſi dolo induxit illum ad ſponſalia contrahenda, intulit enim injuriam, a qua abſtinere debet non urgendo implere. At ſi patiens defectus primi generis non illum induxit ad contrahendum, probabile ſatis eſt poſſe cogere ut impleat, ſic Ægid. *loc. cit. concl. 5.* Sanch. *diſp. 68. nu. 8.* Probabilius tamen videtur non poſſe illum reſilientem cogere, id quod etiam ſatis probabile judicat Ægid. *dub. cit. n. 99.* Quia revera, ſi iſti defectus reddunt nuptias valde incommodas alteri contrahenti, ſemper habet jus vitandi proprium incommodum, etiamſi ignoret, qua ratione ſibi incommodum inferatur. In quo vides longe diverſam eſſe rationem in hoc caſu, & quando quis excommunicatione ligatus litigat cum aliquo. Hic enim non tenetur non litigare, licet collitigator poſſit apponere exceptionem, quia ex excommunicatione non eſt nullum jus excommunicati, ſed impeditur ad agendum. At in noſtro caſu omnino eſt nullum jus decipientis in foro conſcientiæ, ut dictum eſt *lib. 4.* quamvis in foro externo validum judicaretur, irritabile tamen. 7

Sed his addenda ſunt duo. Primum eſt, cum ex aliqua cauſa diſſolvuntur ſponſalia etiam juramento confirmata, non eſſe neceſſarium petere relaxationem juramenti, ſed evaneſcente promiſſione juramenti etiam obligationem evaneſcere juxta dicta ſupra *c. 8. §. 1.* Secundum eſt, quando ſponſalia ipſo jure dirimuntur, vel manifeſta eſt cauſa diſſolvendi, non eſſe neceſſarium judicis auctoritatem circa diſſolutionem. Vel ſi ſponſalia ſint clandeſtina, eo quod ſcandalum ceſſet: alias neceſſaria erit ſententia judicis, juxta ea quæ docet Navarrus *in ſum. c. 21. nu. 28.* Caniſius *in ſum. jur. can. lib. 2. tit. 9.* Rebellus *d. q. 8. ſect. 9.* Quod ſi cauſam probare non poſſit, niſi detegendo vitium ſponſæ, prius monenda eſt, ut deſiſtat & reſiliat, & id etiam aliorum intermediis exhortationibus agendum. Quod ſi nihil proficiat, detegendum eſt, ut docet Sanchez *diſp. 69.* Rebellus *d. ſect. 7.* Qualis autem probatio ſufficiat, & an ſatis ſit confeſſio partis, agit Sanchez *diſput. 71. cum duabus ſeqq.* quem vide. 8

CAPUT XIX.

De Arrha & pœna in ſponſalibus appoſitis.

S U M M A R I U M.

1 *Arrhæ ſignificatio, conſtitutio civilis de arrhis.*
2 *Eamdem conſtitutionem licere jure Canonico.*
3 *Arrhas in ſpecie & corpore dari poſſe. Quantitatem limitatam jure noſtro, & quomodo intelligendum.*
4 *Quid quando parentes datis arrhis ſponſalia contrahunt, & filii reſiliunt.*
5 *An pœna dupli, vel quadrupli debeatur ante ſententiam.*
6 *An pœna appoſita in ſponſalibus debeatur, variæ ſententiæ.*
7 *Quædam certa ponuntur.*

8 *Licere oppoſitionem pœnæ tam jure civili, quam Canonica.*

9 *Expenditur Leonis Imperatoris conſtitutio.*

1 SOlent in ſponſalibus apponi arrha, & etiam pœna, & pactum de non diſcedendo ab aliquo loco, de primis duobus agemus in iſto c. de tertio vero *in ſequenti*. Quod attinet ad arrhas ſciendum eſt, quod ad præſens inſtitutum attinet nonnunquam ſponſalia a juris auctoribus arrhas vocari, *l. 1. C. ſi nup. ex reſcript. pet. & tit. de ſponſalibus in C. Theodoſ.* in quo Codice extat etiam hic titulus, *ſi Provinciæ Rector vel ad eum pertinentes ſponſalia dederunt*, qui titulus aliter in Codice Juſtinianeo legitur, eam tamen lectionem eſſe mendoſam docet Duarenus *de ſponſalibus ad tit. ſolut. matrim.* §. 4. Arrha igitur eſt id, quod a ſponſo ſponſæ datur, vel e contra in argumentum ſponſalium contractorum, & eſt veluti pignus contrahendi matrimonii *l. 3. & l. fin. C. de ſponſalibus*. Unde etiam vocari ſolet arrha ſponſalitia, *in l. ſi legibus 16. C. de Epiſc. aud.* Arrha autem non cenſetur, niſi re ipſa tradatur, ut ex doctrina Bart. & communi docet Sylveſter *verb. ſponſalia, n. 9. verſ. tertium*. Quod ſi nuptiæ ſecutæ fuerint, arrha a dante recte repetitur, cum contracto matrimonio ſine cauſa ſit apud recipientem, *l. exempto 11. §. ſi qui vinum, D. de action. empti*, niſi forte aliud conſuetudo habeat, per quam certum eſt juri ſcripto derogari poſſe, *capit. fin. de conſuetudine, & l. de quibus 32. in fine, D. de legib.* At ſi matrimonium inter ſponſos ſecutum non eſt, ſi per dantem ſteterit, arrha amittitur: ſi per recipientem, duplum vel etiam quadruplum reſtituitur, ſi ita convenerunt, *l. 3. & l. fin. C. de ſponſ. & l. ſi quis officium, D. de ritu nupt.* Quod ſi juſtam cauſam renuntiandi habuit alteruter, hæc pœna ceſſat, *l. 2. & ult. C. de ſponſ. & l. 1. C. ſi nupt. ex reſcript. petantur*.

2 Verum hic difficultas eſt, an etiam jure Canonico licita ſit de arrhis conſtitutio? Nam gloſſa *in c. gemma 29. de ſponſ.* dubitat de jure Canonico, & videtur exiſtimare in hoc eſſe diverſam diſpoſitionem juris civilis & Canonici. Verum communis ſententia docet licitam eſſe hanc de arrhis diſpoſitionem, jure etiam Canonico. Sic Duarenus *loc. cit. §. cit. in fin.* ubi dicit non eſſe immutatum per jus Pontificium, atque ita in foro Pontificio idem ſervandum, quoties alterius culpa diſſolvuntur ſponſalia. Ægidius *diſp. 22. dub. 3. n. 14.* Sanch. *lib. 1. diſp. 35.* Rebel. *d. l. 4. q.*... Caniſius *in d. c. gemma*, & alii. Et quidem jure Pontificio etiam licitas eſſe arrhas probat textus *in c. ſi quis uxorem cum ſequenti 27. q. 2. c. noſtrates, c. fœminæ 30. q. 5.*

3 Rurſus inquiri poteſt, an arrhæ in ſpecie vel corpore dari poſſint. Negant enim nonnulli. Sed verius eſt nihil intereſſe, an in ſpecie, an in corpore dentur, ut ex Præpoſito, Baldo, & aliis recte docet Covar. *1. p. de matr. & c. 3. n. 7.* Sanch. *diſp. 35. n. 9. & 11.* Ægidius *dub. 3. cit.* Caniſius *in d. cap. gemma*. Et quidem merito, cum arrha nihil aliud ſignificet, quam matrimonium vel ſponſalia contracta, quod æque per quantitatem & per ſpeciem fieri poteſt ut probat textus *in d. c. exempto*. Sed quid de quantitate dicemus, an poſſint in quavis quantitate dari? Nonnulli affirmant, in quavis quantitate dari poſſe. Sic cum aliis Sanch. & Ægidius *loc. cit.* Alii quantitatem limitant attenta qualitate perſonarum, ſic Joannes Andreas *in d. c. gemma, n. 9.* Caniſ. *ibid.* aſſerit enim Joan. Andr. ſe vidiſſe arrhas quatuor milium librarum. Et quidem id ſuadet ipſa libertas matrimonii. Si enim pauperes magnam arrham conſtituant, cum is qui accepit, dubitet illo infringi matrimonii libertatem, quod inter locupletes ſecus contingit. Quamvis hæc ratio non multum vigeat, cum amiſſio imponatur reſilienti ſine cauſa rationabili: dicemus autem ſtatim licitam eſſe adjectionem pœnæ his, qui ſine juſta cauſa reſiliunt ab ſponſalibus. Quare verius videtur quod alii dicebant non eſſe determinatam jure quantitatem in arrhis conſtituendis. Verum jure noſtro de hoc ambigere non licet, ſolum enim conſtitui arrhæ poſſunt in decima parte bonorum dantis, *l. 1. tit. 2. de las arrhas, lib. 3. fori*, quæ approbantur, *l. 50. Tauri*, quæ hodie eſt *l. 2. tit. 1. lib. 5. novæ compil.* & ſubditur non poſſe huic legi renuntiari. Quod adeo verum eſt, ut etiam non habeat hæredes neceſſarios, non poſſit excedere decimam partem, ut colligitur ex *l. 2. tit. 2. lib. 3. fori*. Bona autem viri intelligenda ſint, quæ remanent deducto ære alieno, *l. ſubſignatam D. de verb. ſignif.* Inter quæ bona computari etiam debent officia vendibilia, ſi vir habeat. Quod ſi conſtitutio arrharum excedat dictam decimam partem, tantum ſunt invalida quoad exceſſum. Hæc autem limitatio quantitatis arrharum debet intelligi impoſita marito, non alicui tertio, ut plane deducitur ex *dict. l. 3. tit. 2. lib. 3. fori*, quæ ſolum loquitur de marito dotem conſtituente.

4 Ex his jam conſtat quid ſit dicendum quando parentes ſponſalia filiorum datis arrhis confirmant. An ſi filii reſiliant, datas amittant, vel acceptarum duplum, aut etiam quadruplum ſolvere teneantur? Si enim culpa eorum accidat, jam conſtat quid dicendum. At ſi parentes, exequi parati ſint, filii vero reſiliant, exiſtimo non teneri parentes, cum iſta ſit quaſi pœna conventionalis, quæ ſine culpa non debetur, ut docet Leſſius *de virtutibus, lib. 2. cap. 40. num. 131.* ſequitur Ægidius *dict. lib. 3. num. 17. verſ. difficultas eſt*.

5 Sed denique quæret aliquis, an hæc pœna dupli aut quadrupli debeatur ante ſententiam judicis, vel illa expectanda ſit. Planum eſt, quoties dubium eſt, an ex juſta cauſa reſiliat vel non, ſententiam judicis neceſſariam eſſe. At quando notum eſt cauſam juſtam reſiliendi non eſſe, nonnulli exiſtimant deberi ante ſententiam, alii nequaquam: alii, quibus magis aſſentior, dicunt deberi, cum exigitur ab altero, non antea, cum enim hæc ſit pœna quædam conventionalis, alter habet jus exigendi ab alio pœnas debitas ex juſto pacto. Sic Covarr. *p. 2. de matr. c. 6. §. 8. n. 11.* Leſſius *de virt. lib. 2. cap. 20. n. 135* Ægidius probabile judicat *diſp. 22. cit. dub. 4. n. 19.*

Quod attinet ad ſecundum, ſcilicet ad pœnam ſponſalibus appoſitam contra eum, qui diſceſſerit a contractu. Non loquor quando legatur aliquid ſub conditione ſi nupſerit, jam enim de hoc ſupra ſatis *lib. 3.* Solum ergo ſermo eſt, quando apponitur pœna contra eum, per quem ſteterit, quo minus ſponſalia impleantur, & magna quæſtio eſt, an ea pœna debeatur, ſive juſte, ſive injuſte reſiliat. Communis Doctorum ſententia eſt, non deberi pœnam. Sic multi, quos refert Sanch. *d. lib. 1. diſp. 30.* Caniſius *in dict. cap. gemma*, Cujacius *ibid.* Imo ex eis nonnulli dicunt neque modicam pœnam apponi poſſe, quos refert & ſequitur Caniſius *ibid.* Alii modicam pœnam licite apponi poſſe dicunt, eo quod modica pœna non infringat matrimonii libertatem. Alii etiam adduunt juramentum de ſolutione pœnæ nullum eſſe, utpote contra bonos mores, & libertatem matrimonii, ut ex Antonio Gom. & Cov. relati ſup. *c. 8. §. 3.* Alii etiamſi improbent, & illicitam dicant adjectionem pœnæ, dicunt tamen confirmari juramento. Sic Ægidius *d. diſp. 22. dub. 5. n. 24.* cum Leſſ. *lib. 3. de virtutibus, cap. 17. n. 56.*

6 Sed mihi videtur in primis, ut ab hoc ultimo incipiamus. Si adjectio pœnæ in ſponſalibus ita prohibita eſt, ut ejus appoſitio ſit peccatum, non recte dicunt Ægidius, & Leſſius confirmari juramento, cum juramentum non poſſit eſſe vinculum iniquitatis, qui enim prohibet adjectionem, prohibet ſolutionem. Obligari ergo per juramentum ad ſolutionem prohibitam iniquum eſt, neque contra hoc eſſe poteſt, vel apparens ratio. Si vero non eſt peccatum in adjectione, confirmabitur juramento, vel non confirmabitur juxta regulas ibidem traditas, ſi nulla eſt ipſo jure adjectio pœnæ. Deinde dico adjectionem pœnæ, ita ut ſolvere teneatur is, qui ex juſta cauſa diſcedit, iniquam eſſe, & nullius obligationis, etiamſi juramento firmetur. Quia manifeſte eſt contra libertatem matrimonii, cum retardari poſſit is, qui juſtam habuerit cauſam non contrahendi, & in hoc conveniunt Doctores omnes, & forſan hoc tantum contendunt jura civilia, atque canonica, ut dicam ſtatim.

7 Denique dico. Mihi probabilius eſt, imo fere certum in ſponſalibus licite poſſe apponi pœnam injuſte reſilienti, tam Jure Civili, quam Canonico. Et quidem huic noſtræ concluſioni non obſtare jus civile certum eſt, ſi quis attente conſideret: nam jure civili vel unius voluntatis diſſenſus ſufficit ad ſponſalia diſſolvenda, ut dixi ſupra hoc libro. Quare contra libertatem matrimonii eſſe credunt appoſitionem alterius pœnæ, quam ejus, quæ legibus permiſſa eſt in arrhis: & nihilominus ſi dolus nuntium remittentis arguatur, agitur de dolo ad id quod intereſt, *l. Titia, de verb. oblig. l. 1. C. de inutil. ſtipul. l. 1. D. de dolo*. At jus Canonicum cum non admittat diſſolutionem ſponſalium, niſi vel ex mutuo conſenſu, vel ex cauſa. Inde eſt, ut ex eo quod iure civili in hac parte cautum eſt, argumentum deſumi non poſſit ad id, quod iure Canonico diſpoſitum eſt. Videamus ergo an iure Canonico reprobetur adiectio pœnæ. Et non reprobari convinco iſta conſideratione. Vel iure ipſo naturali improbatur, quia eſt contra libertatem matrimonii, vel ex diſpoſitione iuris Canonici. Non ex iure naturali. Quia non eſt contra libertatem matrimonii, quod impediatur quis iniuſte reſilire a contractu implendo: ſicut neque contra eius libertatem agitur, quando quis iuſte per cenſuras cogitur contrahere: is enim metus iuſte incurritur, & ipſe ſibi metum infert, qui in culpa eſt non contrahendo, non alius, ut dixi ſupra *lib. 4.* Neque etiam prohibuit jus canonicum. Quia textus *in d. cap.*

Digitized by Google

cap. gemma, plane loquitur de ſponſalibus invalidis celebratis ante ſeptennium, & ideo immerito addita fuerat pœna ad libertatem tollendam. Quare ſi caſus & ratio deciſionis attente ſpectetur, tantum agitur de reprobanda pœna, quando additur etiam pro caſu, in quo juſte non ſervantur ſponſalia, & ex legitima cauſa, tunc enim improbanda pœna eſt. Deinde validum etiam argumentum deſumitur ex his, quæ ſuperius dicebamus *in hoc cap.* non improbari jure Canonico diſpoſitionem civilem in arrhis conſtituendis, cum ſolutione dupli aut quadrupli, conventum fuerit. Nullum enim idoneum diſcrimen aſſignari poteſt, cur ea ſolutio dupli aut quadrupli, quæ quantitas ſæpe excedere poterit quantitatem pœnæ adjectæ, non ſit contra libertatem matrimonii, neque improbetur, rejiciatur autem adjectio pœnæ, cum ea ſolutio dupli aut quadrupli revera ſit quædam pœna conventionalis. Nullum autem conveniens diſcrimen inter hæc duo aſſignari poſſe facile convincet, qui legerit ea, quæ pro aſſignando diſcrimine dicit Gloſſa *in dict. cap.* & Hoſtienſis *in ſum.* & Bart. *in d. l. Titia*, *num.* 4. & Joannes Andreas, *in d. cap. gemma*, *num.* 9. Quare nullum eſſe peccatum in adjectione pœnæ, contra injuſte reſilientem docet Suarez *tom. 2. de relig. lib. 2. de juramento*, *c. 23. n. 5.* Ægidius *d. diſp. 22. dub. 5. concl.* 2. Gothofredus *in d. l. de verb. oblig. verb. quia inhoneſtum*. Gabriel Vaſquez *opuſc. de teſtam. c. 3. dub. 2. num.* 28. & juramentum de hac pœna ſolvenda valere docuit Molina *tom. 1. de juſtitia*, *tr. 2. diſp. 151. num.* 22. licet exiſtimo ſecluſo juramento irritam eſſe jure Canonico.

9 Sed concludamus rem hanc *conſtitutione Novella* 18. Leonis Imperatoris, qui æquitatem pœnæ ſtatuendæ in ſponſalibus optime explicuit. Epigraphe conſtitutionis hæc eſt, *ut in ſponſalib. conſtituta pœna exigatur*, quo loco notat Gothofredus abrogari hac conſtitutione diſpoſitionem *in dict. l. Titia*, 134. *de verb. oblıgat.* Sed non ita eſt, jam enim oſtendi quid jure civili antiquo conſtitutum eſſet, cum ex voluntate unius tantum licebant, & ſponſalium diſſolutio, & etiam matrimonii, quæ leges jam procedente, & invaleſcente Chriſtiana religione, evanuerunt. Sic ergo loquitur Imperator. *At ſane ne, ut fieri aſſolet, ſponſalia ſurſum deorſum ferantur. Hoc mihi, quemadmodum dixi, majorem obtinere vim videtur. Solius enim arrhæ perditio, quæ in eum qui dedit, ac deinde ſponſalibus non acquieſcit, conſtituta eſt, ejuſque in duplum reſtitutio, quam mulctam is qui arrham cepit, deindeque in pacto convento non perſiſtit, ſuſtinet, at propter pœnæ levitatem ad pactorum reſciſſionem, qui id facere cogitant, facilius feruntur, facit. At ex pacto definitæ pœnæ gravius damnum ſibi obvenire videns inconſtans ille tardior omnino ad divellenda ſponſalia fiet. Quod ſane nos etiam nuptialibus contractibus magis commodabile fore animadvertentes, quod ex conſuetudine fieri ſolet, in legitimam conſtitutionem traducimus. Ex arrhæ ſiquidem perditione faciles ſponſalium everſiones video: ex pœnæ perſolutione non item. Nam gravius diſpendium (pacto enim conſtituta pœna arrha major prorſus, atque gravior eſt) vel invitum inhibens animi inconſtantiam, acquieſcere illis, quæ antea de ſponſalibus placuerant, compellet.* Hactenus Imperator. Quibus ea quæ diximus confirmantur, & optima ratione ſuffulta, quæ pluris eſſe debet, quam plurium juris interpretum ſine ratione auctoritas, *l. 2. §. neque. Cod. de vet. jur. enucl.* Ex his conſtat quid dicendum ſit in eo, an juramento confirmetur. Nam juxta principia ſupra tradita *cap.* 8. dicendum eſt, teneri juramentum, cum neque adjectio pœnæ ſit illicita jure Canonico, neque irrita.

CAPUT XX.

De pacto permanendi in aliquo loco.

SUMMARIUM.

1 *Valere pactum de commorando in aliquo loco pro determinato tempore.*
2 *Non valere pactum de perpetuo manendo quidam dicunt,*
3 *Verius oppoſitum.*
4 *Quatuor objectionibus ſit ſatis, & 5. 6. 7.*
8 *Valere pactum, quod vir perpetuo habitet in domicilio uxoris.*
9 *Valere pactum, quod in remiſſionibus injuriarum apponi ſolet, ne quis ingrediatur in aliquam urbem.*
10 *Duabus objectionibus ſit ſatis, & 11.*
Baſilii Pontii de Matrim.
12 *Ex violatione ejus pacti non incurritur pœna criminalis, ſed civilis. Limitatur ea doctrina.*
13 *Pactum illud apponi etiam poſſe a procuratore, qui habet mandatum ad conſtituendam pacem cum offenſo, etiamſi non fuerit expreſſum in mandato.*

Res eſt cognitione digna, & quæ ſæpe ſolet occurrere, ideo ut explicetur diſtincte tam in materia matrimonii, quam aliis, quatuor vel quinque caſus diſtinguendi ſunt, & ſigillatim examinandi. Primus caſus eſt, quando apponitur pactum, quo quis obligatur ad manendum in aliquo loco, ſed pro determinato tempore, non perpetuo. Negat valere Dynus *in l. Titio centum, §. Titio centum, 2. D. de cond. & demonſt.* ut refert Bart. *ibi ante n.* 1. & ſequitur idem Bart. *ibid. n.* 4. & *in l. qui concubinam, §. uxori, num. 3. D. de leg.* 3. ubi ſpeciem quandam ſervitutis vocat. Potiſſimum argumentum deſumitur ex *dict. l. Titio centum*. Sed facilis eſt hujus caſus reſolutio. Dicendum enim eſt, valere pactum de commorando in aliquo loco pro determinato tempore. Favet Covarr. Gail, Capycius, & alii citandi in caſu ſecundo, dum tantum conſiderant perpetuitatem pacti, docet Baldus *in cap. ex reſcripto, num. 11. de jurejurando*, cum inquit, poſſe debitorem ſe obligare, etiam abſque juramento, ad permanendum in aliqua civitate, & ad non recedendum ex illa, niſi de licentia creditoris, & Innocentius, & Hoſtienſis *ibidem n.* 6. & 19 Butrius *num.* 2. & 10. & alii. Facit pro hac ſententia text. *in dict. cap. ex reſcripto, & in cap. expoſita, de arbitris*. Facit etiam, quod poteſt quis privata auctoritate ſe in obſidem dare, ut conſtat *ex l.* 3. *tit.* 13. *part.* 5. Facit etiam *lex 3. §. ſi quis volentem, D. de lib. hom. exhib.* ubi dicitur, quod ſiquis volentem detineat, non dicitur dolo malo facere. Quid autem dicendum ſit ad textum *in dict. l. Titio centum*, dicam in caſu ſeq. 1

Secundus caſus eſt de pacto, quo quis obligatur ad perpetuo manendum in aliqua civitate. Pactum hoc nullatenus valere ſentiunt Dynus, Bartol. Baldus *in d. l. Titio centum*, Albericus *ibidem*, Palacios, Rubeus *in rubr. de donat. inter vir. & uxor. §. 1. num.* 3. Capycius *deciſ.* 135. Andr. Gail *lib. 2. de pace, c. 2. num.* 20. inſinuare videtur Gothofredus *in d. l. Titio centum*, & Cujacius *lib. 14. obſervat. cap.* 27. Alii ſub ea diſtinctione loquuntur, ut non valeat ejuſmodi pactum quantum ad obligationem præciſe habitandi in aliquo loco, valeat autem quantum ad hoc, ut teneatur alteri in id quod intereſt. Sic Covarr. *2. pars. de matrim. cap. 7. in principio, num.* 5. Salcedo *in addition.* ad Bernard. Diaz *reg.* 880. *limit.* 1. & alii, quorum fundamenta adducam poſtea. 2

Contrariam tamen ſententiam tenet Gothofredus *in dict. l. Titio centum*, dum dicit, aliud eſſe per modum legandi, aliud paciſcendo, & legato obligari non poſſe, bene tamen pacto. Alexander *ibi in additionibus ad Bart.* qui pro hac ſententia conſiderat textum *in l. Julianus, §. eum quoque, D. ex quibus cauſ. major.* conſentiunt Antonius de Butrio, & alii in ſequenti caſu referendi. Stat pro hac parte optima ratio jure etiam ſuffulta. Quia non eſt cur ea poteſtas homini denegetur, ut conſtat ex jure naturali, nec etiam ex jure poſitivo, & ita adimplendum erit pactum nulla lege prohibitum, *l. 1. D. de pactis*. Quod autem ejuſmodi pactum nulla lege prohibeatur, convincitur in primis ex textu *in l. cum ſcimus, C. de agricolis, & cenſitis*, qui pro hac parte videtur expreſſus ubi poteſt aliquis ſe efficere colonum adſcriptitium, a ſe obligare adhærere glebæ perpetuo, & culturæ fundi inſiſtere, a qua non poteſt ullo modo recedere, *l. 2. l. originarios, l. ſervos; eodem; l. 89. tit. 18. p.* 3. Idem oſtenditur ex eo quod quis poteſt ſe facere curialem ſponte ſua *l. cum Decurionatus, C. de Decurion. lib.* 10. & dixi ſupra *lib. 11. c.* 5. Curiales autem non poſſunt ullo modo a ſua civitate diſcedere, *l. ſi quis Decurio, l. Curiales, l. quidam, C. de Decurion. & l. unic. C. ſi Curialis relict. civit. l. 2. D. de Decurionib.* cum ſimilibus, valebit ergo obligatio ad perpetuo habitandum in aliquo loco. 3

Sed conſtabit magis ejuſmodi pactum jure non improbari ex ſolutione eorum, quæ contra objiciunt Doctores primæ ſententiæ. Objiciunt primo textum *in dict. l. Titio centum*, ibi, *Titio centum relicta ſunt, ita ut de monumento meo non recedat; vel in illa civitate domicilium habeat, poteſt dici non eſſe locum conditioni per quam jus libertatis infringitur. Sed in defunctis libertis alio jure utimur.* Reſpondetur primo ex Gothofredi ſententia legato non poſſe hominem ingenuum obligari, pacto tamen poſſe, & ita ex uno ad aliud argumentum non valere docet Menchaca *de ſucceſſ. creat. lib. 3. §. 29. n. 3. ex l. non ſolum, D. de action.* 4

& obligat. juncta l. 1. D. de condit. inſtitut. & l. 3. de condit. & demonſtrat. Sed non omnino placet hæc ſolutio, cum videamus maioratus bona ſæpe relinqui ſub ea conditione, quod oſtendit poſſe obligari legato ad permanendum in aliqua civitate. Reſpondeo ergo primo prædictam legem intelligi poſſe, quando ea conditio non recedendi a monumento, vel alicubi commorandi Titio impoſita vana eſſet, ut interpretatur Bartol. & alii, quos refert Thom. Sanch. *lib. 1. diſp. 40. n. 2.* Aliam etiam interpretationem addemus *in caſu ſeq.*

5 Objicitur ſecundo rationem textus *in d. l. Titio centum*, ibi, *jus libertatis infringitur*. Nec enim multum a ſpecie ſerviantium differunt, quibus non datur facultas recedendi, *l. 2. D. de lib. hom. exhib. & l. ab hoſtib. D. de capt. & poſtl. rev.* Nam qui liber eſt, poteſt ire quo vult, *l. penult. C. de oper. liber.* Sed pacto nemo poteſt ſibi libertatem adimere, *l. nec ſi volens, l. interrogatam, C. de liberali cauſa*. Ergo hujuſmodi pactum non valet. Reſpondetur in primis hoc pacto non reddi hominem ſervum, licet reſtringatur libertas, & ea reſtrictio talis eſt, ut libera ſibi quis eam poſſit ex pacto imponere, licet forte a diſpoſitionibus, in quibus præter voluntatem imponitur, excludatur *d. l. Titia centum*, & licet qui ingenuus eſt, non poſſit ſe vere ſervum efficere *d. l. ſi nec volens*, tamen reſtringere ſibi libertatem poteſt, ut dictum eſt ex *dict. l. cum ſcimus*. neque ulla lex eſt, quæ hujuſmodi poteſtatem prohibeat, ut docet Gregorius Lop. *l. 27. tit. 11. p. 3. gloſſ.* 8. & alii.

6 Objiciunt tertio. Quia non valet operarum locatio in perpetuum, ne ſit inutilis libertas, argum. text *in l. 3. §. at tamen, D. de uſufr. & l. antiquitas, C. eodem*. Similiter non valent pacta de incarcerando, & alia ſimilia. Sed reſpondetur facile non eſſe hæc pacta ejuſdem rationis. Non enim ex pacto vivendi in aliquo domicilio ſequitur eſſe inutilem libertatem. Alia vero pacta quæ adducuntur veritate caret eſſe invalida.

7 Objiciunt quarto. Quia factum præciſe non obligat, & qui factum promiſit, ſolvendo quod intereſt, liberatur, *l. in ſtipulationibus, l. ſtipulationis, §. Celſus, D. de verb. oblig.* & Doctores communiter: ergo qui promiſit commorari in aliqua civitate, liberabitur ſolvendo intereſſe, nec poteſt præciſe ad commorandum obligari. Sed eſt inefficax argumentum. Tum quia fortaſſe poteſt quis ad factum præciſe obligari ut non pauci docent. Tum etiam, quia jure noſtro ad factum quis præciſe obligari poteſt *l. 35. tit. 11. part. 5. & l. 3. tit. 14. eadem part.* & notat *ibi* Gregorius Lopez, Gutierrez *de juramen. confirm. 1. part. cap. 39. num.* 5. & alii. Imo & jure Canonico factum præciſe obligare videtur argument. textus *in cap. qualiter, de pactis*, & notat Abbas *in cap. per tuas, de arbitris*. Tum etiam, quia quando ex voluntate paciſcentium colligitur voluiſſe ad pactum obligari, ſic ſervandum eſt jure civili, cum præciſe cogi non ſit contra bonos mores civiles, & naturales, *l. 1. l. juriſgentium, de pact.* Tum denique quia cum paciſcentis intereſt factum præciſe adimpleri, neque illi ſatis ſit ſolutione pecuniæ, cogi poteſt, ut præciſe factum præſtet, ut docuit Baldus *in l. cum precibus, C. de rer. permut. num. 1. per legem cum ſervus, D. mandati*, & per rationem *in l. Procurator, §. fin. C. rem ratam haberi*. At qui vult aliquem obligare, ut in aliquo loco maneant, plane ad factum vult obligare, neque vult ſibi pecunia ſatisfieri.

8 Tertius caſus eſt, cum in contractu matrimoniali ſive ſponſalibus, ut ſæpe fit, apponitur pactum, ut vir teneatur perpetuo habitare in domicilio uxoris, neque poſſit alio domicilium transferre. In quo dico ejuſmodi pactum valere. Docet Hoſtienſis *in ſumm. de conjugio, ſerv. ... 5.* Joannes Andreas, Abbas, Præpoſitus, Anchatran. Bottio *in c. 1. qui matrim. accuſ. poſ.* Zabarella *in c. 20. eodem*, Sylveſter *verb. uxor, quæſt.* 8. Rebuffus *de privileg. ſcholar. 77. in fin*, Gregor. Lopez *l. 2. tit. 5. p. 4.* Navarrus *in Manuali, cap. 14. n.* 20. & alii, quos refert & ſequitur Th. Sanch. *dict. 40. num.* 2. Adduntque ex eis multi, ſi contraveniatur, poſſe exigi pœnam, neque hoc repugnare libertati conjugii. Facit primo, quod in traditione rei ſuæ unuſquiſque poteſt pactum quod vult apponere *l. 1. C. de pactis, & cap. verum, de condit. appoſit.* Ergo idem eſt in traditione mulieris, cum tradat ſe ipſam viro per matrimonium. Facit etiam optima ratio. Quia nihil obſtat quominus pactum iſtud ſit obligatorium. Non enim eſt contra bonos mores naturales, cum licet uxor parere teneatur mariro in alium locum ſe transferenti, quia jure naturali viro ſubdita eſt, poteſt tamen ille ſe pacto adſtringere ex juſta cauſa ad habitandum in aliquo loco. Quæ enim in hoc turpitudo verſatur: Ex ergo paciſcente de commorando in aliquo certo loco valet pactum, & compelli poteſt. Neque eſt contra libertatem ingenui. Quia ille poteſt, ſi vult illi libertati renuntiare, ut dictum eſt, ſicut per clauſulæ votum ſe obligant fœminæ religioſæ ad commorandum in certo loco. Conſiderat etiam recte pro hac ſententia Alexand. de Nevo illud pactum non tam poni ad obligandum maritum, quod habitet in certo loco, quam ne uxor cogatur dimittere civitatem, in qua fuit nata, atque nutrita, & ne ſeparetur a parentibus, & conſanguineis, *l. poſſeſſioni, C. commun. utriuſque judic.* Quæ ſeparatio eſt nimis dura, *l. liberorum, de verb. ſignificat.* Imo ejuſmodi pactum valde conſentaneum eſſe, vel ſaltem non abhorrere a jure naturali maxime indicat illud Geneſ. 2. *Propter hanc relinquet homo patrem, & adhærebit uxori ſuæ*, & 3. *Eſdræ cap. 4.* ſcribitur, *Homo patrem ſuum relinquit, qui nutrivit illum, & ſuam regionem, & ad mulierem ſe conjungit, & cum muliere remittit animam, & neque patrem meminit, neque matrem, neque regionem*. Facit etiam præterea pro hac ſententia, quod Palacios, Rubeos, & Gregor. Lopez *locis citatis*, expendunt, quod quamvis non valeret pactum, quo quis ſe obligat perpetuo habere domicilium in aliqua civitate, ſi appoſitum ſit in favorem ſecundæ perſonæ, valere *l. cum tale, ſi quis legaverit, de condit. & demonſtrat.* Conſtat autem ex dictis hujuſmodi pactum in noſtro caſu eſſe in favorem uxoris. Denique etiam pro hac ſententia conſidero, quod quando verum eſſet abſolute ejuſmodi pactum non valere, excipiunt tamen omnes, quoties ille qui paciſcitur, habet jus aliquod in eam perſonam, cui imponitur onus habitandi in certo loco, eo enim caſu valet, & ſic accipiunt textum *in d. l. Titia centum*. At uxor habet jus circa maritum. Atque hanc rationem inſinuaſſe videntur Alphonſus *in l. 4. tit. 5. p. 4.* ibi, *E eſto es porque ha derecho en el*. Limitanda tamen eſt propoſita doctrina, niſi nova cauſa emergat mutandi domicilium, tunc enim, etiamſi pactum ſit juramento confirmatum, licebit reſilire, mulier tenebitur virum ſequi, ut cum communi docet Thomas Sanchez *ibid. num. 3.*

Quartus caſus eſt, an a contrario valeat pactum, ne 9
quis poſſit ingredi aliquam civitatem, quod frequenter fit in remiſſionibus injuriarum. Et de pacto temporali, dubitari non poteſt, perpetuum vero negantur apponi poſſe, Anchar. *conſil. 75. n. 3.* Alciatus *conſil. 34. n. 3. lib. 5.* & alii, Fundamenta adducam poſtea. Sed verius videtur imponi poſſe, & docet Gama *deciſ. 63.* & alii, quamvis non ignorem aliquando oppoſitum judicatum. Ratio quæ me movet hæc eſt. Quia hoc pactum nihil continet contra bonos mores civiles, & naturales, & eſt de re, quam quis facere poteſt, ſcilicet domicilium mutare, *l. incola, l. nihil. D. ad municipal.* Deinde hoc pactum conducit ad quietem conſanguineorum occiſi, delinquenti ſecuritatem, decus publicum, ne oculis eorum, qui injuriam paſſi ſunt, obvius fiat occiſor. Quis enim hoc non judicet, imo & inverecundia plenum, & diſcordiarum ſeminarium? Reipub. etiam intereſt, ut aliqua pœna puniatur is, qui ultimo ſupplicio afficiendus erat, niſi remiſſionem illam conditionatam impetraſſent ab offenſo. Favet etiam nonnihil Davidis factum 2. *Reg.* qui Abſalonem ab oculis ſuis removit.

Sed opponunt primo. Quia pactum hoc videtur eſſe 10
contra utilitatem publicam, cum Reipublicæ interſit civitates liberis hominibus repleri, *l. fin. C. de indicta viduit. tol.* Sed nullum eſt argumentum. Major enim utilitas Reipublicæ verſatur, in eo quod puniantur delicta *l. ita vulneratus, D. ad l. Aquil.* major autem utilitas publica minori præfertur. Reipublicæ etiam intereſt repleri civibus honeſtis, qui paci, & quieti ſtudeant, non vero homicidis, & publicam quietem turbantibus. Adde etiam ea ratione non repleri civibus liberis civitatem, ſed potius privari, cum neceſſe ſit ex aſpectu occiſoris vel injuriantis diſcordias, lites, atque bella exoriri. Denique poſſe aliquem in civitatem ingredi bonum privatum primario eſt, ſecundario vero, & remote publicum, publica autem utilitas, quæ venit in conſequentiam, non attenditur.

Opponitur ſecundo. Quia ejuſmodi pactum videtur 11
eſſe contra naturam pacis, quæ ſtatuitur, & ideo contra naturalem obligationem. Reſpondetur naturali jure ſolum teneri odium deponere. Quod autem offenſus nolit offendentem in eam civitatem ingredi, potius paciſcitur ex ſtudio pacis, & odii deponendi, ne ſcilicet ex ejus conſpectu iterum reviviſcat odium accenſo ſanguine. Potius itaque conaretur occiſiones odii, & diſcordiarum amputare. Neque obſtat, quod ejuſmodi pactum videatur quoddam exilii genus continere, & impoſitio exilii pertineat ad judicem. Reſpondetur enim non imponi ut exilium, quaſi transgrediens criminaliter puniendus ſit, ſed ex pacto, & conventione privatorum.

Ex quibus colligitur pœnas priores criminales non 12

incurri

incurri ex violatione ejus pacti t at pœnæ civiles, & pecuniariæ debentur, nun quidem ex delicto, ſed ex ſtipulatione, juata doctiinam Bart. *in l. ſi unus, ſ. pactus ne peteret, n. 26. D. de pactis*. Quare non incurrit pœnas corporales, quæ privatorum conventioae imponi non poſſuni. Limitant tamen uonnulli & recte, niſi ea pœna impoſita ſit a Principe qui poteſt legem ferre, cum remiſſio injuriæ facta eſt, vel niſi contractus pacis ſive remiſſionis a Principe fuerit confirmatus, eo quod Princeps eas pœuas imponere poſſit ſua poteſtate.

13 Denique quæſtionem habet, an ſi procurator habeat mandatum offendentia ad pacem conſtituendam cum offenſo, poſſit apponere pactum illud, ſi de eo non eſt expreſſa mentio in mandato. Communis ſententia docet nou poſſe. Quia cum hoc pactum ſit de re graviſſima, uon videtur incluſum, niſi ſpecialiter exprimatur, juxta communem doctrinam in mandatis ſervatam. At mihi probabile eſt apponi per procuratorem poſſe. Moveor ea eo quod iu omnibus fere remiſſionibus hoc pactum ſolet apponi, & procurator cenſetur habere mandatum ad ea facienda, quæ ſunt ex conſuetudine, juxta doctrinam Bart. *in l. fin. D. quæ in fraudem creditorum*, & procurator conſtitutus ad aliquid agendum poteſt conſtituere pœnam, & pacta ſolita, Baldus *in l. bene a Zenone, de quadrien. præſcript.* Illud vero certum eſt, ſi offendens, ut remiſſionem a Principe obtineret, illud inſtrumentum produceret, ratum habere videri pactum illud. Ratio eſt, quia utens inſtrumento videtur in eo contenta approbare, *l. qui ex teſtibus, C. de teſtibus*, & contractum ratificat, qui ex eo percepit commodum, ut multis docet Tiraquellus *de jure conſtit. part. 3. limit.* 10. *n.* 12. Neque poterit partem acceptare, & partem repudiare, dum eo inſtrumento utitur in ſuum commodum, *l. quidam elogio 2. C. de jure delib. l. ſi ita ſtipulatio, in fine, D. de oper. libert. l. in cauſæ, D. de procurator. l. qui utilia, C. de omni agro deſ. lib.* 11. ibi, *Qui utilia Reipublicæ loca poſſident permixtione facta etiam deſerta ſuſcipiant*. Atque hæc de ſacramento, & contractu matrimonii. In quo opere ſiquid vere dictum fuerit, cedat in Dei laudem, & ſanctæ Catholicæ Eccleſiæ Romanæ obſequium, cui omnia, quæ ſcripſi hactenus, & ſcripſero, ſubjecta ſemper volo.

APPENDIX

DE MATRIMONIO CATHOLICI CUM HÆRETICO.

Ad Libri 7. Caput 46. & 47.

SUpra libro ſeptimo, cum de impedimento diſparis cultus ſermo eſſet, egimus de matrimonio Catholici cum hæretico, & noſtram breviter ſententiam expoſuimus. At quia ea, quæ ibi ſcripſimus, brevius ſcripta videntur, quam res ipſa poſtulat, licet pro eo loco ſatis dicta ſint, placuit hanc appendicem addere majoris explicationis gratia. Sunt autem in hoc opuſculo ſeptem præcipua examinanda. *Primum*, an ſit illicitum matrimonium Catholici cum hæretico? *Secundum*, an ita ſit illicitum, ut in nullo caſu liceat? *Tertium*, quæ ſint cauſæ, ex quibus ejuſmodi matrimonia licere poſſint, & quando dicatur ceſſare periculum perverſionis conjugis Catholici, & quæ ſecuritas exquirenda ſit eorum, de quibus in hac re pactum intervenerit? *Quartum*, an cum periculo veroſimili perverſionis conjugis Catholici poſſit ex magna cauſa tale matrimonium iniri? *Quintum*, quæ cura prolis educandæ in eo matrimonio deſideretur? *Sextum*, an Pontifex diſpenſare poſſit, ut Catholicus copuletur matrimonio cum hæretico, & quis ſit ejus diſpenſationis ſenſus? *Septimum*, quomodo celebrandum? Ubi agetur de forma, loco, cæremoniis, & intentione Catholici contrahentis.

ÇAPUT PRIMUM.

Matrimonium Catholici cum hæretico eſſe validum.

SUMMARIUM.

1 *Enuntiatum Authoris.*
2 *Contra non pauci.*
3 *Canones VI. Synodi nullius eſſe auctoritatis, neque receptos ab Eccleſia.*
4 *Obſtare videtur text.* in c. ſeatam Synodum, 17. diſt. *ſed refellitur.*
5 *Item* cap. habeo, 17. diſt.
6 *Auctoris mens de fide canonum VI. Synodi, & n. 7.*
8 *Hæreticus hic proprie quis.*

EXplicatum jam eſt, quod iſto cap. proponitur, ſupra *lib. 7. c. 47.* redigam tamen illa in compendium, addamque nonnulla, quæ propoſitæ diſputationi deſerviant.

1 Hanc ergo enuntiationem ſtatuo. *Matrimonium Catholici cum hæretico non eſt irritum, ſed jam ex multis temporibus valet in Eccleſia ſemel contractum.* Communis hæc DD. ſententia eſt, quam Baſilii Pontii de Matrim. communi ſenſu amplectuntur tam Theologi, quam Canoniſtæ. Sic ex illis docet D. Thom. *in 4. diſt. 39 q. unic. art. 1. ad 5.* quem cæteri ſequuntur nemine dempto. Ex juriſperitis gloſſ. *in cap. non oportet, verb. hæretici 28. q. 1.* quam ſequuntur juriſperiti omnes, ſolum quatuor aut quinque exceptis quos referam poſtea, eos omnes DD. refert, & ſequitur Th. Sanch. *lib. 7. de matrim. diſp. 72. n. 2.* qui apud illum videri poſſunt, ego enim nolo quemquam referre ex aliena fide. Idem poſtea docuerunt Joannes Gutierez *de matrimonio, cap.* 104. Ægid. *tom. 2. de ſacram. diſp. 31. dub. 3. concluſ. 3.* Cornelius a Lapide *2. Corinth. 6. in fine*, Reginald. *2. tom. praxis lib. 31. num.* 169. Fillucius *tom. 1. ſummæ, tract. 10. de ſacrament. matrimonii, part. 2. cap. 6. quæſt. 2. num.* 229. & alii quos referre in re apud omnes ita recepta ſupervacaneum videri poſſet. Suadet hanc communem receptamque ſententiam primo text. *in c. decrevit, de hæreticis in 6.* ubi Catholica nubens hæretico privatur quidem dote in pœnam delicti, non tamen ſeparari jubetur, quo ſatis indicatur ſupponi quidem in eo textu valere matrimonium. Facit etiam pro hac parte, quod in omnibus Eccleſiaſticis canonibus, in quibus ea conjugia interdicuntur, nullum eſt verbum de ſeparatione eorum, quod quidem veroſimile non eſt omiſſum a patribus, ſi ea matrimonia irrita judicaſſent. Id

Digitized by Google

conſtabit ex canonibus, quos poſtea referemus. Facit denique communis Eccleſiæ conſuetudo, quæ ſic interpretata eſt eam canonicam prohibitionem, & eam tantum vim habere declaravit facto ipſo, ut prohibita quidem ſint non autem irrita, nunquam enim legitur ſic conjunctos ſeparaſſe. Inveterati autem mores legem imitantur, *§. ex non ſcripta, Inſtit. de jure nat. gent. & civ. & l. de quibus 32. D. de legibus, & l. 1. & 3. C. quæ ſit longa conſuetudo*, *lib.* 8. & optima legum interpres conſuetudo, *l. ſi de interpretatione 37. D. de legibus*.

2 Verum contra ſenſere quidam ex Juriſperitis iique pauci, gloſſ. in *cap. finali verb. contra ſubſtantiam, de condit. appoſ.* Hoſtienſ. *cap. 1. de conjugio ſervorum, num. 6.* & *ibidem Anchorranus num. 6.* Carrerius *de hæreticis, num. 157.* Simancas *de Catholicis inſtitut. cap. 40. & 46.* Rojas *ſing. 228. num. unico*, quibus favet Alphonſus *in l. 15. titul. 1. partit. 4.* Et primo pro hac ſententia contra communem opponunt textum *in Canone 72.* ſextæ Synodi *in Trullo*, qui in hanc formam conceptus eſt, *Non licere virum orthodoxum cum muliere hæretica, neque orthodoxam cum viro hæretico copulari, ſed ſi quid ejuſmodi ab ullo ex omnibus factum apparuerit, irritas nuptias exiſtimari, & nefarium conjugium diſſolvi*. Quid clarius? Irritas nuptias, & diſſolvi conjugium aperte poſitum eſt in eo canone.

3 Hujus argumenti vim aliqui effugere ſe putant, cum dicunt canones illius Sextæ Synodi nullius eſſe auctoritatis, neque receptos ab Eccleſia fuiſſe. Sic reſpondet Thomas Sanchez *diſp. citat. num. finali*, quem ſequuntur Joannes Gutierez, *Ægidius*, Reginaldus, & alii. Ego quidem non dubito canones illos in dubium vocatos, eo quod neque a legitima Synodo editi fuerint, & nonnulli ex eis quædam contineant Romanæ Eccleſiæ inviſa, ut quæ de cœlibatu Clericorum, & de jejunio Sabbati ſtatuuntur, & eorum auctoritatem elevat Anaſtaſius Bibliothecarius in præfatione ad ſeptimam Synodum, & Theophanes in ſuis Annalibus referente Franciſco Turriano de ſexta, & ſeptima Synodo, & Humbertus Apoſtolicæ ſedis legatus in libro contra Michaelem Imperatorem, & in diſputatione contra Nicetam Pectoratum, quorum teſtimonia late refert Ferdinand. de Mendoza *lib. 2. de confirmando Concilio Illiberitano ad Canonem 26. cap. 52.* & Severinus *tom. 3. Conciliorum in notis ad Concilium Quiniſextum, verb. reprobatum*.

4 Sed his obſtare videtur textus *in cap. ſextam Synodum 16. diſt.* quo loco Gratianus Decretum Adriani Pontificis refert in hæc verba: *Sextam Synodum ſanctam recipio cum omnibus canonibus ſuis*. Sed in eo deceptus eſt Gratianus, quod exiſtimavit decretum illud eſſe Adriani Papæ, cum ſit Tharaſii Archiepiſcopi Conſtantinopolitani. Adrianus enim in Epiſtola ſua, qua reſcribit Tharaſio, ea tantum poſuit, quæ idem Tharaſius in prima epiſtola ad Adrianum poſuerat. Adriani verba hæc ſunt, *In qua*, ſcilicet, epiſtola Tharaſii, *clare eſt expreſſum, quod in VI. Synodi divine, & legaliter prædicatis canonibus recipitur pictura illa veneranda, in qua agnus digito Præcurſoris demonſtratus graphice eſt inſculptus*. Ex quo conſtat in ea epiſtola Tharaſii, & Adriani id tantum probari, quod in ſextæ Synodi canone ad ſacras imagines picturam præſertim agni demonſtrati digito Præcurſoris adducebatur: de aliis autem canonibus neque egit Adrianus, neque Tharaſius, nihil enim ad inſtitutum pertinebant. Deinde addo neque in epiſtola Tharaſii ad Papam Adrianum ea haberi verba, quæ retulit Gratianus; ut duplex in hac re fuerit Gratiani lapſus, & quod Adriano tribuerit quod ſcriptum eſt a Tharaſio. Sed condonemus aliquid illorum ſæculorum tenebris. In legitima quidem, & Græci Concil. & ejus epiſtolæ tranſlatione, ut notant ad eum canonem Cenſores decreti Gregoriani, hæc habet Tharaſius: *Quare & eaſdem ſanctas ſex Synodos ſuſcipio cum omnibus quæ jure ac divinitus ab ipſis promulgatæ ſunt*. Quibus verbis continetur Tharaſium ſuſcipere, non quidem ſextam Synodum tantum, ſed ſex Synodos Generales, quæ præceſſerant, cum omnibus, quæ jure, ac divinitus promulgaverant. At ut hæc vera ſint, neceſſarium non eſt, ut in qualibet Synodo Generali editi fuerint canones: ſatis eſt in aliqua, vel earum aliquibus conditos. Ex hac certe forma loquendi non efficitur probari, ac ſuſcipi a Tharaſio canones hujus ſextæ Synodi. Satis ergo eſt ad verborum Tharaſii veritatem, ſi in nonnullis Synodis earum canones editi fuerint, ut certe ſunt editi in Nicena, Conſtantinopolitana, & aliis. Alias, ſi de omnibus ſex Synodis ea verba intelligenda eſſent, nequaquam de quinta Synodo vere dici poſſent, cum in ea quinta Synodo nullos canones editos indubitatum ſit. Addo etiam, ſi canonis nomine dicamus comprehendi quidquid in Concilio actum, atque decretum eſt, quod Tharaſius dixit, & retulit Adrianus ſe ſuſcipere ſex Synodos cum canonibus ſuis omnibus, ſex Synodis aptari poteſt, eo quod in omnibus illis aliquid conſtitutum, decretumque fuerit, etſi de canonis nomine, & decretorum numero non conſtet. Imo juxta hanc canonis acceptionem poſſet tamen legitimum, & incorruptum habere ſenſum, quod corrupte poſitum eſt a Gratiano, *Sextam Synodum ſuſcipio cum canonibus ſuis*, id eſt, cum eo, quod conciliariter ab ea decretum, & conſtitutum eſt. Atque ex his, quæ dicta ſunt, facile accipiat canon primus ſeptimæ Synodi, in quo cum de approbandis ſex Synodis Generalibus præcedentibus ageretur, hæc ſcripta ſunt. *Confirmamus quæ edita fuerunt a Sanctis Spiritus tubis omni ex parte benedictis Apoſtolis, & ſex ſanctis univerſalibus Synodis his, quæ ad hujuſmodi decretorum traditionem localiter coacta fuerunt, & noſtris ſanctis Patribus*. Id enim confirmat quod in illis Conciliis decretum eſt, abſtinens a verbo Canonis. Conſtat autem in omnibus illis aliquid decretum, & conſtitutum eſſe, cujus ſtatuendi gratia fuit Synodus congregata.

Rurſus prædictis obſtare videtur textus *in c. habeo 16. diſt.* qui deſumptus eſt ex ſeptima Synodo, *Actione* 4. in qua iſti ſextæ Synodi canones approbantur. Sed reſpondetur eum textum non eſſe conſtitutionem, aut decretum ſeptimæ Synodi, ſed cum in ea Actione, & aliis omnium Epiſcoporum dicta de cultu ſacrarum imaginum recenſerentur, Elias Presbyter legit, quod in quodam canone ſextæ Synodi dictum eſt de pictura agni digito Præcurſoris demonſtrati. Eliæ objecit Monachus Abbas, quare canonem illum non ex libro, ſed ex charta legeret, reſpondet Tharaſius chartam illam eſſe autographum in quo Patres ſubſcripſerant. Quibus Petrus Epiſcopus Nicomediæ, quo firmiorem redderet ſententiam Eliæ, & confirmationem Tharaſii, adjecit ſtatim ſe habere librum continentem canones ſextæ Synodi, cujus verba *in ea actione* 4. referuntur, poſt quæ addit Tharaſius nonnulla de canonibus ſextæ Synodi, & de tempore, quo editi fuerant. Quæ quidem Concilium non legitur approbaſſe, ſed tantum reſpondiſſe, vere impios eſſe illos, qui Chriſti imaginem, & reliquias ſubvertere conarentur. Quare quæ ab Elia, Petro, & Tharaſio in ea Actione ſeptimæ Synodi dicta ſunt, non eam auctoritatem habent, ut poſſint hiſce canonibus auctoritatis pondus conciliare. 5

Cæterum, quamvis, ut dixi, non dubitem canones illos ſextæ Synodi Latinis incognitos multo tempore extitiſſe, & nonnullos ex eis Romanæ Eccleſiæ prorſus adverſos: tamen neque etiam dubito his, quæ moribus Eccleſiæ Romanæ adverſari videbantur exceptis, alios omnes ab Eccleſia approbatos, & apud Græcorum Eccleſias vim legis obtinuiſſe, & diu ſervatos. Primum probatos reliquos ab Eccleſia fuiſſe convincit teſtimonium Anaſtaſii Bibliothecarii, in præfatione in ſeptimam Synodum, ad Joannem Octavum, ubi ſic ſcribit, *Erga regulas, quas Græci in ſexta Synodo perhibent editas ita in hac ſeptima Synodo principalis ſedes admittit, ut nullatenus ex illis illæ recipiantur, quæ prioribus canonibus, vel decretis Sanctorum ſedis hujus Pontificum, aut certe bonis moribus inveniantur adverſæ*. Cumque lex iſta de matrimoniis hæreticorum irritandis non fuerit adverſa nec bonis moribus, nec his, quæ prioribus canonibus Sedis Apoſtolicæ conſtituta fuerunt, cum nullus exiſtat antiquior canon, qui validas aut invalidas eas nuptias decernat, recte ſequitur eum etiam cum aliis, qui non adverſantur decretis Romanorum Pontificum, fuiſſe receptum. Accedit etiam, quod Adrianus Primus inter alios canones, quibus ſe tuetur, advocat in auxilium canonem hujus ſextæ Synodi, & Sixtus Quintus canonem de fœminarum abuſu ex iſta ſexta Synodo diſertis verbis mutuatus eſt. Apud Græcos autem eos canones pro legibus habitos oſtendit paſſim Photii Nomocanon, frequentiſſime enim ex his canonibus leges depromit, Idem oſtendit Balſamonis ad eos canones Commentarius, ubi ſæpe etiam dicit, quando uſu, vel contrariis legibus abrogati ſint. Quod ſi apud Græcos vim legis obtinuiſſe conſtat ex dictis, efficitur etiam catholicorum matrimonia cum hæreticis apud illos irrita fuiſſe. Alia ergo illi canoni ſextæ Synodi ſolutio quærenda eſt. 6

Duo ergo ſeſe mihi offerunt, quibus nos ab iſto nodo extricare poſſimus. Primum eſt, id quod dicebam etiam *dict. lib. 7. cap. 47.* concedi poſſe catholicorum matrimonia cum hæreticis primis ſæculis fuiſſe irrita, quod poſtea vel contraria conſuetudine, vel contrariis legibus mutatum eſt, & valere permiſſa. Id quod in primis mihi ſuadebat, quod videam in Conciliorum antiquorum canonibus, quibus catholici cum diſparis cultus conjuge copulari prohibentur, ſimul conjungi matrimonium catholici cum infideli, & hæretico. 7

Sic

Digitized by Google

Sic conjungit Concilium Carthaginenſe III. *can.* 11. & in Chalcedonenſi, *can.* 14. ſimul prohibentur conjugia cum infidelibus, hæreticis, & Judæis, neque ſpecialius de his, quam de illis loquitur, & in Concilio Illiberitano eiſdem verbis, licet in diverſis canonibus, prohibentur conjugia hæreticorum, & infidelium, ut conſtat ex *can.* 15. 16. & 17. inter ſe collatis. Idem etiam conſtat ex concilio Agathenſi *can.* 67. Cumque matrimonia cum infidelibus, paganis, & Judæis irrita fuerint, videtur effici idem primis ſæculis judicaſſe Eccleſiam de matrimoniis hæreticorum, & id expreſſum fuiſſe *in dict. can.* 72. ſextæ Synodi. Id enim ſæpe ſoleo repetere, cum olim poteſtas conſtituendi impedimenta penes Epiſcopos eſſet, & Concilia ſive nationalia, ſive provincialia, multa fuiſſe impedimenta dirimentia apud aliquas Eccleſias, quæ in aliis minime ſervabantur. Quale eſt illud de matrimoniis contractis contra conſenſum parentum, quæ apud plures Græcos nulla fuiſſe oſtendi manifeſte teſtimonio Baſilii in epiſtola ad Amphilochium, quæ inter Græcos Canonica habita eſt, & Commentario Balſamonis in eum locum, quæ omnia retuli ſupra *lib* 2. *de matrimon. c.* 1. Potuit ergo apud aliquos Orientalis Eccleſiæ vigere obſervantia canonis ſextæ Synodi, in quo ea conjugia catholici cum hæretico irrita decernuntur. At quamvis ut lex jure Eccleſiaſtico recepta fuerit apud Græcos, juris tamen civilis diſpoſitionem aliam fuiſſe dicendum eſt. Jure enim civili valuere matrimonia cum hæreticis. Idque colligo ex his, quæ habet Photius *in ſuo Nomocanone, tit.* 12. *de hæreticis, can.* 13. ubi poſtquam retulit canones ea matrimonia damnantes hæc ſubjicit, *Jus civile, licet nuptias definiat dicit eſſe viri, & mulieris conjunctionem, & totius vitæ conſortium, divinique & humani juris communicationem, & convenienter huic definitioni oporteat eos, qui matrimonio conjunguntur, eſſe ejuſdem religionis, ſcit tamen, & admittit matrimonium inter orthodoxam, & hæreticum. Dicit enim lib.* 5. *Codicis tit.* 5. *conſtit.* 12. *quod ſi contendant parentes, ſuperior evadit qui vult filios ſuos ad fidem orthodoxam adducere. Et conſtit.* 18. *ejuſdem tituli quod ſi alter eorum, qui cohabitant, ſit orthodoxus, & alter hæreticus, oportet eorum liberos eſſe orthodoxos.* Hæc Photius. Sed quid mirum, ſi jure civili matrimonia cum hæreticis valerent, ſiquidem & cum Judæis inita jure civili ſuſtinebantur, ut conſtat ex his, quæ *ibidem* addit idem Photius. Inquit enim. *Sexta conſtitutio, tit.* 9. *lib.* 1. *Codicis, dicit quod Chriſtianus, qui Judæam uxorem accepit, & Judæus Chriſtianam, reus eſt adulterii.* Adulterium autem ſine vero conjugio nulla ratio admittit. Atque hic primus modus ſolvendi nodum *canonis* 72. ſextæ Synodi.

9 Accipe alium. Nomine hæretici in eo *can.* 72. non intelligitur is, qui proprie hæreticus eſt, id eſt, qui a fide catholica defecit: ſed is, qui infidelis eſt nondum ſuſcepto baptiſmo, & nuptias cum eo contractas irritas decernit. Sic canonem iſtum interpretatus eſt Doctiſſimus Covarr. cujus laus in Salmaticenſi Gymnaſio numquam marceſcet quem refert & ſequitur Reginaldus, *loco citato*. Rejiciunt tamen eam interpretationem Thomas Sanchez *diſput. citat. num.* 1. & ejus ſectator Ægid. *loco citato*, non alia ratione, niſi quia valde improprie ſumeretur nomen hæretici. Cæterum eam interpretationem illi canoni legitima adhiberi iudicat Reginal. ex eo, quod in fine ejus canonis additur juxta ſententiam Pauli, quæ verba reſpiciunt ea, quæ Paulus ſcripſerat 1. *Corin.* 7. de infidelibus conjugatis, non ſeparandis, ſi quis eorum ad fidem convertitur. Sed multo fortius, & apertius confirmare poſſumus eam interpretationem ex Commentario Balſamonis ad Nomocanonem Photii *d. tit.* 12. *can.* 13. ubi hæc habet. *Lege etiam* 72. *canonem Synodi in Trullo & ſcies quod fidelis cum muliere infideli non jungitur matrimonio, etiamſi nonnulli decepti a fine ipſius canonis, qui docet de infidelibus, qui crediderunt poſt matrimonium, aliud audacter diurrant. Ego autem, qui ſcio eſſe orthodoxos Iberos, & noſtra omnia ſuſcepiſſe, & videmus illos Agarenis ſuas filias nuptui tradere, miror & neſcio, quomodo a ſuis Sacerdotibus, qui legunt & ſciunt decreta canonum, hæc non prohibentur. Hæc ergo corrigi cupio potentiſſimi, & ſanctiſſimi noſtri Imperatoris auxilio.* Hæc Balſamon. Decipiuntur ergo qui poſtremam partem canonis de infidelibus, primam vero de hæreticis intelligunt, convinciturque eſſe falſus hic Balſamonis Commentarius, qui plane docet nonnullos deceptos poſtrema parte canonis exiſtimaſſe fidelis cum infideli valere conjugium, cum tamen in prima parte canonis decreviſſet irritas eſſe nuptias. Et quidem ſi ea priora verba canonis non intelligantur de infidelibus, non eſt in eo canone aliquid unde colligi poterit, fideles cum infidelibus non eſſe jungendos, aut eas nuptias non conſiſtere: quod tamen affirmat Balſamon in eo canone contineri. Alia objecimus contra communem ſententiam ſupra *lib* 7. *c.* 47. & *ibi* diluimus.

CAPUT II.

Matrimonium Catholici cum hæretico eſſe illicitum jure Eccleſiaſtico, & naturali.

SUMMARIUM.

1 *Enuntiatum Authoris quo jus Eccleſiaſticum.*
2 *Quo jus naturale.*
3 *Quantum periculum inſit ejuſmodi matrimoniis, oſtenditur, & n.* 4. 7. 9. 10.
5 *Pontificum & Conciliorum cum Patribus Eccleſiæ mens una.*
6 *Communicantem cum Hæreticis cenſeri de hæreſi ſuſpectum, & fautorem hæreticorum.*
8 *Prohibitionem ejus communicationis non tantum Eccleſiaſticam eſſe, ſed naturalem, ſpectareque vel ad fidem, vel charitatem.*
11 *Corollarium.*

CErta enuntiatio. *Matrimonium Catholici cum hæretico eſt illicitum, tam jure Eccleſiaſtico, quam naturali.* Et quidem jure Eccleſiaſtico illicitum eſſe probant ea jura, in quibus contrahi prohibetur. Atque ut omittam eos canones, in quibus prohibetur matrimonium cum infideli, aut Judæo cum hæretico certe prohibet Illiberitanum, *can.* 16. Laodicenum ſub Sylveſtro I. *can.* 10. & 31. Carthaginenſe III. *can.* 12. Chalcedonenſe *can.* 14. & refertur etiam ſexta Synodus *can.* 72. de quo jam ſupra. Agathenſe ſub Symmacho, repetito canone Laodiceno, *can.* 67. & habetur *in c. non oportet* 28. *qu.* 1. & Stephanus IV. *in epiſt. ad Francorum Regem*, quæ extat apud Baronium *tom.* 9. *anno* 770. *n.* 8. & Bonifacius VIII. *in d. c. decrevit, de hæreticis in* 6. omnia retulimus late ſupra *lib.* 7. *c.* 46. Oſtendunt ergo iſtæ leges prohibitionem Eccleſiaſticam, atque adeo ejuſmodi contractum eſſe jure Eccleſiaſtico illicitum. 1

Jure etiam naturali non licere oſtenditur ex multis ſpiritualibus periculis, quæ ejuſmodi matrimonia conſequi veroſimile eſt. Offerre ſe autem peccandi periculo illicitum eſt jure naturali. *Qui enim amat periculum, peribit in illo.* Ineſſe autem periculum ejuſmodi conjugiis probant tam ea, quæ de periculo in matrimonio infidelium, quam quæ de hæreticorum conjugio docent Canones, & Patres. Nam quoad hoc eadem ratio eſt in utroque conjugio, imo major ratio militat in hæreticis, quorum nocentior communicatio eſt. In primis ergo eſt periculum perverſionis alterius conjugis fidelis, quod periculum expreſſum a Deo eſt *Exodi* 34. ibi, *Ne poſtquam fornicatæ fuerint, fornicari faciant filios tuos in Deos ſuos.* Et *Deuteron.* 7. ibi, *Quia ſeducet filium tuum ne ſequatur me.* Et 3. Regum 11. *Certiſſime enim avertent corda veſtra, ut ſequamini Deos earum.* Tertullianus *lib.* 2. *ad uxorem, cap.* 3. ibi, *Quis autem dubitet obliterari quotidie fidem commercio infideli? Bonos corrumpunt mores colloquia prava, quanto magis conjunctus, & individuus uſus? Quævis mulier fidelis Dominum obſervet neceſſe eſt: & quomodo poteſt duobus dominis ſervire, Deo & marito, adde Gentili? Gentilem enim obſervando gentilia exhibebit, formam, extructionem, munditias ſæculares, blanditias turpiores, ipſa etiam matrimonii ſecreta maculoſa, non ut penes ſanctos officia ſexus cum honore ipſius neceſſitatis, tamquam ſub oculis Dei, & modeſte, & moderate tranſiguntur.* Multaque alia proſequitur *cap.* 4. *& ſequentibus*, Synodus Nicæna I. *can.* 53. eam rationem prohibitionis aſſignat, *ne in errorem maritorum pervertantur, & fiant vel Judææ, vel Gentiles propter infirmitatem.* Idem periculum ſubverſionis elegantia qua ſolet ſcribit Ambroſius *lib.* 1. *de Abraham, cap.* 9. *Ut cognoſcamus fidem, & quamdam auctoritatem de auctoris proſapia in his requirendam, quos nobis velimus adjungere. Cum ſancto enim ſanctus eris, & cum perverſo perverteris. Si hoc in aliis, quanto magis in conjugio, ubi una caro, & unus ſpiritus eſt.* Et infra. *Ratio docet, ſed etiam amplius exempla movent. Sæpe illecebra mulieris decepit etiam fortiores maritos, & a religione fecit deſerere, & ideo tu vel amori conſule, vel errorem fuge.* Idem etiam periculum attigit Cyprianus in *lib. de lapſis, columna mihi antepenultima.* Attingit etiam idem ſubverſionis periculum Chryſoſt.

homil.

Digitized by Google

homil. 48. in Geneſim, & Stephanus IV. *in epiſtola citata*, ibi, *quam plures comperimus, ſicut externæ hiſtoriæ inſtruimur, per alienæ nationis injuſtum copulam a mandatis Dei deviare, & in magna devolutos facinora*.

3 Quantum etiam periculi inſit in ejuſmodi matrimoniis, conjectare poſſumus ex triplici ſigno. Primum eſt, quod non minus ſevere ſtatuerunt Patres, ut quæ mulier cum infideli, aut fidelis cum fœmina infideli miſceretur, acriter puniretur. Ad hunc ſenſum non invitum traho Concilium Arelatenſe I. *c. 11.* Idem prohibet Concilium Nicenum I. *cap. 68.* Arvernenſe *cap. 6.* Alexander III. *in Appendice Concilii Lateranenſis, part. 50. c. 49.* Quod ſeveritatis genus noſtra Hiſpania imitata eſt. Nam in antiquiſſimis poſt reſtaurationem fere ſtatim conditis legibus, quas vulgo *fueros de Sepulvega*, vocant, ſtatuitur, ut quæ Chriſtiana Mauro, vel Judæo mixta reperiatur, illa crémetur, ille præcipitetur. Nec mirum. Nullum enim efficacius telum ad Iſraelitarum fidem evertendam excogitavit diabolica aſtutia, quaſi cum Muhabitis fœminis idolorum cultricibus fornicarentur, quam rem eleganter deſcribit Philo *lib. de fortitudine*, ab illis verbis, *Arabum gens*.

4 Sed etiam ex alio capite colligere poſſumus quantum periculi contineat ejuſmodi matrimonium, quod Pontifices atque Concilia ſeveriſſime communicationem, & convictum cum hæreticis prohibuerunt, & evitandum eſſe cenſuerunt. Extat in primis Apoſtolorum Canon. 44. *Epiſcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, qui cum hæreticis, vel ſolum comprecatus fuerit, ſegregetur.* Quo loco Photius, ſive Balſamon inquirit, cur qui cum hæreticis comprecatur, non majore pœna quam ſegregationis puniatur, cum eadem puniatur, qui cum excommunicato oraverit *Can. Apoſt. 10.* At reſpondet hic non eſſe ſermonem de precatione ſolemni, vel in Eccleſia, ob hanc enim ſtatim deponi jubetur, ſed de comprecatione privata, & extra Eccleſiam. Quam cum hæreticis communicationem vitandam Apoſtoli præcipiunt *Can. 63.* & pluribus poſtea decretis Pontificum, & Conciliorum ſtatutum & confirmatum eſt. Sic ſtatuit Clemens Romanus *lib. 6. conſtitut. Apoſt. cap. 11. 13. 16. & 25* Veluti ignem adurentem eos, qui proxime accedunt, evitandos monet. Et *lib. 2. cap. 2. cap. 62.* Fabianus *epiſt. 1. col. 2. & epiſt. 2. col. 3. circa finem*, Laodicenum *can. 9. 32. 33. 34. & 37.* Sardicenſe *in epiſtola Synodali 3. pag. mihi 446. in tom. 1. Conciliorum, col. 1. a media*, Liberius *epiſt. 13.* Felix Primus *epiſtol. 3.* Carthaginenſe IV. *can. 70. 71. 72.* Africanum ſub Cœleſtino *can. 60.* Bracarenſe I. *can. 15.* & Innocentius I. *tom. 1. Conciliorum, pag. mihi 585. col. 1. in fine, & 723. column. 1. in principio.* Leo I. *epiſt. 29. & 41. & ad Marcianum Auguſtum, & epiſt. 100.* Gelaſius *epiſt. 1. columna 2. ante medium, epiſtola 4. columna 1. & epiſtol. 7. col. 5. in fine, & epiſt. 11. col. in fine, & col. 2. & epiſt. 13. columna 5. & 6.* Symmachus *epiſtol. 9. columna 2. circa medium*, Concilium Epaunenſe *cap. 14.* Hormiſdas *epiſt. 6. columna 2. & epiſtola 10. column. 1. & 2. epiſt. 16. columna 1. & epiſt. 21. a medio & epiſt. 22.* in Monitorio quod eſt poſt *epiſtolam 31. columna 1. & epiſt. 3. column. 3. in fine*, Ilerdenſe *Canon. 15.* Synodus Conſtantinopolitana ſub Mena, *Actione 5. in epiſtola Hormiſdæ pag. mihi 449. col. 1.* Conſtantinopolitanum Generale V. *Collat. 8.* ex Cyrillo, Romanum II. ſub Zacharia *pag. mihi 216. col. 2.* Remenſe ſub Leone VIII. *cap. 13.* Toletanum ſub Victore II. *can. 13.* Lateranenſe ſub Alexandro III. *can. 27.* Lateranenſe ſub Innocentio III. *can. 3.* Martinus V. in Bulla poſt Concilium Conſtantienſe, Lateranenſe ſub Leone X. *ſeſſ. 9. tom. 4. Conciliorum pag. mihi 609. column. 2.* Quæ omnia decreta ego aſſidua Conciliorum lectione collegi, & propoſui ſervato temporis ordine.

5 Eadem mens, quæ fuit Pontificibus, & Conciliis, fuit etiam Patribus Eccleſiæ. Nam Irenæus *lib. 3. contra hæreſes, c. 3.* refert Apoſtolos, nec verbo communicaſſe cum hæreticis quaſi obſervantes divinum præceptum, & ibi refert exemplum Joannis Evangeliſtæ, qui balneum ingredi noluit, in quo erat hæreticus Cerinthus, quod etiam refert Euſebius *lib. 3. Hiſtoriæ, c. 18.* & aliud ſimile refert de Polycarpo *lib. 4. cap. 14.* & de Origene *lib. 6. c. 43.* & Athanaſius *in vita Antonii* ſcribit illum cum hæreticis numquam pacifice ſermonem habuiſſe. De qua re multa videri poſſunt in Origene *lib. in Job.* Chryſoſtom. *in Paulum 1. Corinth. 7. & 2. Corinth. 6.* Ambroſio *lib. 7. in Lucam, c. 9. & 10.* Auguſtino *epiſt. 82. & 162.* & Cypriano *epiſtola quarta 55. & 76.* ubi poſt multa concludit: *Simus ab illis tam ſeparati, quam illi ſunt ab Eccleſia profugi*.

6 Atque hinc etiam ortum eſt, ut communicans cum hæreticis cenſeatur de hæreſi ſuſpectus, & fautor hæreticorum. Sic ſtatutum eſt in Concilio Tarraconenſi, cujus meminit Directorium Inquiſitorum *p. 2. fol. 234. & ſequentibus, verſ. item quæritur*. Adeoque ſuſpectus eſt, ut indigere purgatione canonica ſcribat Symancas *tit. 11. rubrica de communicatione cum hæreticis prohibita num. 9.* Imo & clerici ſic communicantes beneficio, & officio ſuſpenduntur, eiſque legitima probatione deficiente purgatio canonica inducitur, quam ſi præſtare renuerint, vel in ea defecerint, pro convictis habentur *can. inter ſollicitudines, verſic. in pœnam autem, de purgatione canonica. In pœnam autem familiaritatis illius quam cum hæreticis habuiſſe dignoſcitur, eum ab officio volumus munere ſuſpenſum, donec ſcandalum ſopiatur, ita tamen, ut publice familiaritatem hæreticorum objuret.* Quod etiam ſentiendum eſt de eo qui cum illis negotiatur, *c. ſicut, de hæret.* & qui illos viſitat, *c. accuſatus §. ille quoque, de hæret. in ſexto*. Unde merito Concilium Salisburgenſe, quod refert Directorium Inquiſitorum *p. 2. quæſt. 57. commentaria 82. verſ. ad hoc ne quid deſideretur, pag. mihi 411. col. 1. in fin.* inquit: *Eos quoque obſervare debent parochi, qui ex hæreticorum locis, five de hæreſi ſuſpectis veniunt, ſingulorumque dicta & facta animadvertant, ac de eorum vitæ conſuetudine, & ratione cognoſcant: & ſi quæ de his ſuſpicia fuerit, ordinarium admoneant.* Adeo mores ex hæreticorum familiaritate, & convictu contaminari creditum eſt.

Denique ex alio capite inveſtigare poſſumus, quantum inſit periculi in ejuſmodi conjugio, quod non ſolum fornicationem, non ſolum familiaritatem, & communicationem cum ipſis hæreticis ſub graviſſimis pœnis prohibuerunt Patres, ſed etiam hæreticorum libros apud ſe retinere catholicis non minus rigide interdixerunt. Et quidem ab antiquiſſimis temporibus ea lectio librorum hæreticorum interdicta eſt, & ipſi libri inquiſiti, atque combuſti, ne legentes contaminarentur, ut conſtat ex Dionyſio Areopagita, *de Divinis nominibus, c. 6.* & Ignatio *in epiſtola ad Mariam*, & ex Abdia Babylonico *lib. 4. Certaminis Apoſtolorum*. Idem fieri conſtituit Conſtantinus Imperator in epiſtola ad quaſcumque Eccleſias, quam refert Nicephorus *lib. 8. Hiſtor. Eccleſiaſt. c. 25.* Concilium Carthaginenſe IV. *c. 16.* & eſt *in c. Epiſcop. 37. diſtinct.* Leo I. *in epiſt. 48.* quæ eſt *ad Martianum Imperatorem, & epiſtol. 91. ad Turibium Aſturicenſem Epiſcopum, cap. 15.* Theodoſius, & Valentinianus *in edicto, quod relectum eſt coram Patribus 5. Concilii Generalis Conſtantinopolitani ſecundi*, & eſt *in l. damnata, C. de Epiſcop.* cui edicto ſubſcripſit Theophylus Alexandrinus Epiſcopus in epiſtola immediate ſequenti ipſum edictum, quæ lecta eſt *Collat. 5.* ejuſdem Concilii Generalis, & Valentinianus, & Martianus in epiſtola ad Palladium Orientis præfectum, & eſt *in l. quicumque, C. eodem*, & inſerta *in Actione 5. Concilii Chalcedonenſis*. Idem etiam ſentit Cyrillus Alexandrinus *in lib. de eo quod unus eſt Chriſtus*, & lectus eſt coram Patribus ejuſdem Concilii Generalis V. *Collat. 8.* Quod & Juſtinianus Imperator, qui huic Concilio interſuit, ſpeciali edicto confirmat, & eſt *in Novella conſtitut. 42.* quod Juſtiniani edictum relectum, & approbatum eſt in Conc. Hyeruſolimitano, ſub Petro ejuſdem Urbis Epiſcopo, & refertur in V. Synodo Generali, *actione 1.* Et idem Concilium Generale V. *actione 1.* in ſententia lata ab Epifanio Conſtantinopolitano Epiſcopo, & reliquis Patribus contra Severum Antiochenum Epiſcopum & alios. Quam eamdem ſententiam protulit Menas poſt Epiphan. Conſtantinopolitanus Epiſcopus cum Patribus aliis de libris Neſtorii. Idem judicium tulit Concil. Generale VI. *de libris ſeptem Epiſcoporum hæreticorum*, & Concilium Generale VII. *can. 9.* & Concil. Conſtantienſe *ſeſſ. 5. & 8. & 15.* Leo X. *in Bulla contra errores Lutheri ad finem Lateranenſis Concilii*, ſub ipſo Leone celebrato, Concilium Senonenſe *in Generali decreto*. Quæ quidem omnia ſatis evidenter oſtendunt ineſſe periculum perverſionis tam in legendis hereticorum libris, quam in communicatione, aut familiaritate cum illis, aut etiam copula illicita. Quanto majus periculum ineſſe credendum eſt in conjugio, in quo individua vitæ communicatio eſt. 7

Cum ergo ejuſmodi communicatio adeo periculoſa 8 ſit ut oſtendunt ea omnia, quæ hactenus adduximus, non eſt prohibitio ejus communicationis Eccleſiaſtica tantum ſed naturalis, ſpectatque vel ad fidem, vel caritatem, ut docet Suar. *de fide diſp. 22. ſect. 1. n. 4.* Tanta enim communicatio cum hæretico, quæ reddat communicantem de ſua fide ſuſpectum prohibetur ratione fidei, quia eſt contra externam fidei confeſſionem, de quo Leo I. *ſerm. 1. de paſ. & ſerm. contra Eutychen.* Ratione etiam charitatis obligat hoc præceptum primo, ad vitandum ſcandalum proprium, ne quis in periculo errandi ſe conſtituat. Deinde ad vitandum ſcandalum proximorum, qui eo exemplo facile ad familia-

familia-

miſiarem communicationem cum hæreticis incitantur, & in periculo conſtituuntur. Denique ad vitandum nocumentum ipſiuſmet hæretici, qui & hujuſmodi communicatione fit audacior, & in ſuo errore pertinacior, quæ rationes reddunt allegati Patres.

9 Inſunt præterea alia pericula graviſſima, in conjugio Catholici cum hæretico. Nam ſi matrimonium eſt, animarum, corporumque conjunctio, difficillimum eſt, ubi fides non eſt, mutuum amorem vigere, quod præclare dixit Ambroſ. d. *lib. 1. de Abraham, cap. 9. Quomodo enim poteſt congruere charitas, ſi diſcrepet fides?* Et Bonifacius V. *in epiſt. ad Reginam Angliæ*, quæ eſt apud Baronium *tom. 8. anno 625. nu. 16.* in eamdem rem hæc ſcribit. *Unde paternis officiis veſtræ glorioſæ Chriſtianitati noſtram communionem non diſſulimus conferre, adhortantes, quatenus divinæ inſpirationis imbuta ſubſidiis, importune & opportune agendum non differas, ut & ipſe ſcilicet, Rex Salvatoris noſtri Domini Jeſu Chriſti cooperante potentia, Chriſtianorum numero copuletur, ut perinde intemerato ſocietatis fœdere jura teneat maritalis conſortii. Scriptum namque eſt: Erunt duo in carne una. Quomodo namque unitas vobis conjunctionis ineſſe dici poterit, ſi a veſtræ fidei ſplendore interpoſitis deteſtabilis erroris tenebris remanſerit ille alienus?* Quare inter fidelem graves oriri inimicitias veriſimile eſt. Ut enim inquit Philo *lib. de Monar.* ſolus Dei cultus eſt amoris mutuæque benevolentiæ vinculum inſolubile. Atque his matrimoniis crediderim convenire, quod ſcriptum eſt a Daniele cap. 2. *Quod autem ferrum vidiſti mixtum teſta & luto, commiſcebuntur quidem humano ſemine, ſed non adhærebunt ſibi, ſicut ferrum non poteſt commiſceri teſtæ.* Fieri quidem non poteſt ut æs, lutumque miſceantur. Aeris enim ea natura eſt, ut igne emolliatur, lutum autem indureſcat, æs frigore, & humiditate coaleſcit, lutum vero frigore, & humiditate diſſolvitur. Quare quæ uni ex iſtis utilia ſunt, alteri nocent: ex quo provenit, ut eorum mixtio omni ex parte repugnet. Non minus repugnare videtur mixtio lutei cordis hæretici, æreique Catholici, ſi quidem conjugium non tantum eſt corporum conjunctio, ſed etiam animorum.

10 Videtur etiam periclitari in ejuſmodi matrimoniis bonum fidei, cum conjugis ſidelem infidelis caſtitas periclitetur, quod etiam expreſſit *loco citato*, Ambroſ. & duplici ratione confirmat. *Prima*, inquit, *conjugii fides caſtitatis gratia eſt. Si Idola colat, quorum prædicantur adulteria, ſi Chriſtum negat, qui præceptor, & remunerator eſt pudicitiæ, quomodo poteſt diligere pudicitiam?* Ecce primam rationem, audi ſecundam. *Accedit aliud inſigne teſtimoniæ, ſi credas a Deo tibi, quod fortitus es conjugium datum: Unde & Salomon ait, a Deo præparatur viro uxor. Non poſſunt hoc diſpares fide credere, ut ab eo, quem non colunt, putent ſibi impartitam gratiam.* Periclitatur rurſus bonum prolis, ſi quidem jure timeri poteſt ejus prava educatio. Illud periculum agnoſcit Clemens Romanus *epiſtol. 4. colum. 2. ante medium*, cujus verba dabimus infra ſuo loco. Atque hinc Concilium Toletanum IV. *can. 59. & 60.* & Toletanum XVII. *can. 8.* filios abſtrahi præcipiunt a Judæis ut recte educentur.

11 Ex quibus non obſcure colligitur eum qui contraheret cum hæretico, peccare mortaliter. Sic enim expreſſe docuerunt, qui de hujus peccati gravitate meminere, cum Soto, Thomas Sanchez, Joannes Gutier. Reginaldus, Filliucius, Joan. Azor *tom. 1. lib. 8. c. 11. qu. 5.* Violatur enim tam lex Eccleſiaſtica, quam lex naturalis in ſe graviſſima, & cum veroſimili periculo incidendi in peccata graviſſima. Sed limitant Thomas Sanchez, Reginaldus, & alii, ut id non intelligatur in Germania, Polonia, & aliis locis, in quibus ob communem convictum, & ſocietatem fideles cum hæreticis conjugia frequenter ineunt. Quæ doctrina & limitatio ſic intelligenda eſt, in his regionibus non fore peccatum, non quia legis Eccleſiaſticæ robur evanuerit contraria conſuetudine, id enim non aufert prohibitionem naturalem: ſed quia juxta mores, & ingenium gentis, pericula veroſimiliter ceſſare credantur. Quod ſi revera non ceſſent, aut in peculiari contractu non ceſſare judicentur, etiam in illis regionibus fideles, qui contrahunt cum hæreticis, peccabunt mortaliter. Quia ſublata obligatione legis Eccleſiaſticæ remanet prohibitio naturalis, quæ tamdiu perſeverat, quamdiu periculum imminet. Id quod prudenter advertit Cornelius *1. Corinth. 7. prope finem*. Et quia difficile eſt, ut fidelis conjux ſua lege uti libere permittatur, & prolem recte educare, ideo ait, ut plurimum cavenda eſſe ejuſmodi conjugia, etiam inter illos, ob prohibitionem ſcilicet naturalem. Quod idem monet Ægid. *loco citato diſp. 31. dub. 3. prope finem*. Raro enim in praxi ea pericula ceſſant, & alias alii Catholici ſcandalum patiuntur, ſi fidelis nubat hæretico, qui ſe hæreticum aperte profiteatur.

CAPUT III.

An matrimonium Catholici cum hæretico adeo ſit illicitum, ut numquam liceat?

S U M M A R I U M.

1 *Tunc ſaltem licite contrahi, ſi hæreticus convertatur ad fidem, vel converſionem promittat.*
2 *Illicitum videri iſtud matrimonium ratione periculi perverſionis conjugis, & prolis.*
3 *Adducuntur teſtimonia ex Scriptura, Patribus & ratione, & n. 4. 5. 6. 7. 8.*
9 *Conjugium Catholici cum Hæretico licet ſit illicitum, poſſe tamen aliquando celebrari ſine ullo peccato, & num. 10.*
11 *Confirmatur exemplis ex Scriptura, & n. 12.*
13 *Ex Patribus, & n. 14.*
15 *Corollarium.*

1 SEd his conſtitutis oritur hinc alia implicatior quæſtio, an ſcilicet matrimonium fidelis cum hæretico, quod illicitum eſſe, & jure naturali, & poſitivo diximus, ita ſit illicitum, ut numquam licere, & ſine peccato poſſit celebrari. In qua difficultate illud apud omnes dubitatione vacat, quod tunc ſaltem licite contrahitur, ſi hæreticus convertatur ad fidem, vel converſionem promittat: eam enim cautam expreſſere Concilia, quæ ea conjugia prohibuerunt. Sic Nicen. *cap. 53.* ibi, *modo ad fidem veniant*, cum de infidelibus agit, Illiberitanum *cap. 16.* ibi, *ſi ſe transferre voluerit*, Laodicenum *c. 31.* ibi, *ſi tamen Chriſtianos ſe fieri promittant.* Chalcedonenſe *act. 15. can. 14.* ibi, *niſi forte promittat ad orthodoxam fidem ſe per perſonæ orthodoxæ copulam tranſire.* Hoc ergo cum certum ſit, illud tantum inquirimus, an cum hæretico in ſua hæreſi perſiſtente, nec converſionem promittente, neque vero ſimilem ſpem de ſua converſione præbente, liceat aliquando conjugium.

2 Nullum legi hactenus, qui diceret ita eſſe illicitum conjugium hæretici cum Catholico, ut in nullo caſu liceat, quamvis audivi non paucos, qui adeo periculum perverſionis conjugis, & prolis, quod in hoc matrimonio reperitur, exaggerarunt, ut dicerent illud periculum evidens eſſe. Quod ſi in his eſt periculum evidens, nequaquam poterit licere ejuſmodi conjugium. Nam cum iſtis periculis evidentibus ſubveniri non poſſit, alias evidentia non eſſent, fit ut matrimonium, cui iſta pericula evidentia conjuncta ſint, numquam liceat. Poteſt pro hac ſententia induci Alphonſus Salmeron, *1. Corinth. 7. diſp. 14. in ſolut. dub. 10.* ubi dicit matrimonium iſtud adverſari omnibus bonis matrimonii, ſcilicet fidei, proli, & ſacramento, ex quibus ſequitur numquam poſſe licere.

3 Quæ ſententia poſſet fulciri argumentis deſumptis ex ſacra Scriptura, Patribus, & ratione, quæ ſuo ordine proponam. Atque in primis ex ſacris literis adducuntur non pauca. Primo loco ex *cap. 24. Geneſ.* ubi Abraham adjurans ſervum ſuum inquit, *ut non accipias filio meo uxorem de filiabus Chananæ.* Et *Gen. 26.* cum divinus ſcriptor retuliſſet Eſau quadragenarium duxiſſe uxores Hethæas, additur *quæ offenderunt animam Iſaac, & Rebeccæ.* Et *cap. 27.* dixit Rebecca ad Iſaac: *Tædet me vitæ meæ, propter filias Heth: ſi acceperit Jacob uxorem de ſtirpe hujus terræ nolo vivere.* Et *c. 28.* Iſaac præcipit Jacob dicens: *noli accipere conjugem de genere Chanaan.* Et *Geneſ. 34.* cum Sichem poſtularet Dinam in uxorem, fratres ejus reſponderunt in hæc verba. *Non poſſumus facere quod petitis, neque dare ſororem noſtram homini incircumciſo, quod illicitum, & nefarium eſt apud nos: ſed in hoc valebimus fœderari, ſi volueritis eſſe ſimiles noſtri, & circumcidatur in vobis omne maſculini ſexus, tunc dabimus, & accipiemus mutuo filias veſtras, & noſtras.* In quo teſtimonio magna conſideratione digna videntur verba, *non poſſumus*, & illa, *quod illicitum & nefarium eſt*, quæ verba illicitum omnino eſſe ejuſmodi conjugium fidelis cum infideli plane convincere videntur.

4 Secundo loco etiam induci poſſunt alia ſacræ Scripturæ teſtimonia, in quibus expreſſa lex extat de non ineundo conjugio cum infidelibus. Nam *Exod. 34.* præcepit Deus Moyſi: *Cave ne umquam cum habitatoribus*

terræ

terræ hujus jungas amicitias, quæ ſiat tibi in ruinam. Et poſtea. *Neque uxorem de filiabus eorum accipias filiis tuis, ne poſtquam ipſæ fuerint fornicatæ, fornicari faciant filios tuos in Deos ſuos.* Et Deuter. 7. *Non inibis cum eis fœdus, neque miſereberis eorum, neque ſociabis cum eis conjugia filiam tuam non dabis filio ejus, neque filiam illius accipies filio tuo, quia ſeducet filium tuum, ne ſequatur me, & ut magis ſerviat Diis alienis, iraſceturque furor meus, & delebit te cito.* Et 3. Reg. cap. 11. peccatum Salomonis narratur his verbis. *Rex Salomon adamavit mulieres alienigenas de gentibus ſuper quibus dixit Dominus filiis Iſrael, neque ingrediemini ad eas, neque de illis ingredientur ad veſtras: certiſſime enim avertent corda veſtra, ut ſequamini Deos earum.* Quid clarius? Certiſſime inquit, Deus avertenda corda fidelium in ejuſmodi conjugiis. Ergo evidens periculum eſt, atque cum iſtis matrimoniis inſeparabiliter conjunctum, alias non eſſet certiſſimum in eo conjugio avertenda corda fidelium. Et *lib. 1. Eſdræ, cap. 9.* dictum eſt Eſdræ, de nonnullis Sacerdotibus, quos ſeparari oportebat a populo terræ, & abominationibus ejus. *Tulerunt enim de filiabus eorum ſibi, & filiis ſuis, & commiſcuerunt ſemen ſanctum cum populo terrarum. Manus etiam Principum, & Magiſtratuum fuit in tranſgreſſione hac prima.* Et poſtea cum Eſdras plorans coram Domino, & orans, peccatum populi confiteretur, legem a Domino latam his verbis protulit. *Nunc ergo filias veſtras ne detis filiis eorum, & filias eorum ne accipiatis filiis veſtris, & non quæratis pacem eorum, & proſperitatem eorum uſque in æternum, ut confortemini, & comedatis, quæ bona ſunt terræ & hæredes habeatis filios veſtros uſque in ſæculum.* Ubi præter prohibitionem divinam adjunguntur miſerabiles caſus, & eventus ex ejuſmodi conjugiis, ſcilicet privatio bonorum, regni, & hæredum in ſupplicium tam nefariæ conjunctionis. Et *Eſdræ 2. c. ult.* inquit Nehemias. *Sed & in diebus illis vidi Judæos ducentes uxores Azotidas, Ammonitidas, & Moabitidas. Et filii eorum ex media parte loquebantur Azotice: & neſciebant loqui Judaice, & loquebantur juxta linguam populi, & populi. Et objurgavi eos, & maledixi, & cecidi ex eis viros, & decalvavi eos, & adjuravi in Deo ut non darent filias ſuas filiis eorum, & non acciperent de filiabus eorum filiis ſuis, & ſibimetipſis, dicens: Numquid non in hujuſmodi peccavit Salomon Rex Iſrael? Et certe in gentibus multis non erat Rex ſimilis ei, & dilectus Deo ſuo erat & poſuit eum Deus Regem ſuper omnem Iſrael: & ipſum ergo duxerunt ad peccatum mulieres alienigenæ. Numquid & nos inobedientes faciemus omne malum grande hoc, ut prævaricemur in Deo noſtro, & ducemus uxores peregrinas?*

5 Tertio autem ex novo Teſtamento adducuntur nonnulla. Scriptum enim eſt a Paulo 2. *Cor. 6. Nolite jugum ducere cum infideli.* Quæ verba de matrimonio accipit Hieronymus *lib. contra Jovin. cap. 5. & in epiſt. de Monogamia, cap. 2.* quem ſecuti ſunt Cajetan. & Salmeron *in eam epiſt. diſp. 6.* Cornelius, & Eſtius, qui etiam ea Pauli verba de matrimonio accipiunt. Sed quamvis ea verba de communicatione cum infideli intelligantur, ut ea accepiſſe videntur Gloſſ. Interlinearis, Primaſius, Lyra, Hugo Card. Titelmanus, Juſtinianus, & alii, nihilominus validum inde ſumitur argumentum ad rejicienda iſta connubia. Si enim converſatio, convictus, convivia cum infidelibus prohibentur, quæ ad tempus ſunt, non perpetua, & multis de cauſis interrumpi neceſſe eſt, quanto magis prohibitum erit conjugium? Eſt enim omnium ſocietatum humanarum intima & arctiſſima, ea qua per conjugium ſibi mutuo adhærent vir & mulier. Quatuor autem rationibus probat Paulus non eſſe ducendum jugum cum infideli, quæ in omni matrimonio hæretici & fidelis militare videntur. Primam rationem affert cum ait: *quæ ſocietas luci ad tenebras?* Quaſi dicat, lux, & tenebræ in eumdem locum, aut ſubjectum convenire ſimul nequeunt. Ergo congrue fieri nequit, ut fidelis habens lucem fidei in idem jugum conveniat cum infideli, qui plenus eſt tenebris infidelitatis. Secunda eſt, *nulla eſt conventio Chriſti ad Belial.* Atqui fideles pertinent ad Chriſtum, infideles ad Belial. Ergo iſti convenire nequeunt. Tertia, fidelis cum infideli, nullam habet partem, aut communicationem, ſed ab eo toto genere diſſidet, tantumque diſtat, quantum fides diſtat ab infidelitate, cœlum ab inferno. Ergo ſic conjungi non poſſunt. Quarta. Templum Dei non poteſt aſſociari Idolis, & templis Dæmonum. Ergo nec fidelis infideli. Fidelis enim eſt templum Dei, infidelis vero templum & ſimulacrum Diaboli. Præterea idem Paulus 1. *Cor. 7.* inquit. *Cui vult nubat, tantum in Domino,* hoc eſt, cum Chriſtiano. Sic interpretatur Tertullianus *de Monog. cap. 7. & c. 11. & lib. 5. contra Marcionem, c. 7. & lib. 2. ad uxorem, cap. 1.* ſequitur Hieronymus *in Apolog. ad Pamachium, & lib. 1. contra Jovinian.* Auguſt. *lib. 1. de adulterinis conjugiis, cap. 21.* quam Pollentii etiam fuiſſe interpretationem dicit, & probat, & Gloſſ. Interlinear, & Ambroſ. Theodor. Theophyl. Anſelmus, Sedulius, D. Thom. Aymo, & ex poſterioribus etiam interpretibus Lyra, Salmeron *diſp. 14.* Cajet. Cornel. Juſtin. & Eſtius. Atque in his verbis Pauli præceptum contineri, quo nuptiæ cum infidelibus prohibeantur, docent ex antiquis Tertullian. Hieronym. Theodoret. Theophylact. Anſelm. Sedulius, D. Thomas, & ex poſterioribus Lyra, Cajetan. qui ſcribit hunc eſſe primum locum novi Teſtamenti, in quo ejuſmodi conjugia prohibentur, & Salmeron, Juſtin. & Eſtius, & denique Cornel. 2. *Cor. 6.*

6 Quarto non pauci referuntur Patres, qui hæc pericula in quovis matrimonio iſtorum ineſſe indicant, & univerſe loquuntur. Tertull. *lib. ad uxorem*, ubi peculiari quadam, ac pene divina eloquentia damna conſiderat, quæ ex his matrimoniis provenire ſolent. Cyprian. *lib. de lapſis*, Ambroſ. *epiſt. 70. & lib. 1. de Abraham, c. 9.* Chryſoſt. *hom. 46. in Geneſ.* Hieron. *contra Jovinianum*, & Auguſt. relatus *in cap. cave 37. q.* quorum Patrum verba retulimus fere omnia ſupra *lib. 7. de matrim. c. cit.* Quibus accedat Imperfectus *in Matthæum*, qui *hom. 11.* brevibus verbis rem iſtam comprehendit. Inquit enim: *Si fidem Domino ſervaremus, ſicut ille nobis, numquam nos infidelium amicitias coleremus. Numquam nos infidelium matrimonium jungeremus.*

7 Quinto ſi exemplis nobis divina ſolet innoteſcere providentia, ea matrimonia infelices exitus habuere, quod ſatis magno argumento eſt illa non recte contrahi, & ideo impleri, quod olim dictum a Deo ſupra poſuimus: *Iraſcetur furor meus in te, & delebit te cito*; ſi quidem fere omnes, qui ea conjugia tentaſſe leguntur, cito deleti ſunt. Adducitur in exemplum Acab, qui Jezabel infidelem duxit uxorem 3. *Reg. 16.* quæ viri animum ita pervertit, ut dicatur a Deo venundatus, ut faceret malum. Item Alphonſus V. Rex Legionenſis, qui Regi Toletano Mahometanæ perfidiæ filiam ſuam nuptui tradidit. Joannes item Cantacucenus, qui etiam filiam ſuam Turcarum ſummo Imperatori uxorem dedit. Alius etiam princeps qui filiam ſuam Amurati filio Mahamed conceſſit in conjugem. Imperator Trapilondæ, qui Regi Perſæ filiam ſuam locavit. Item Clodoveus Francorum Rex, qui Amalarico Regi Hiſpaniæ Gothico Arriano filiam copulavit, Carolus IX. Galliarum Rex, qui ſororem Principi Bearnenſi in conjugium dedit. Marchio quoque Monferratenſis, qui filiam ſuam Violantem Imperatori Palæologo Schiſmatico conjugem ſociavit. His adde Joramum matrimonio copulantem filiam Achab. 4. *Reg. 38.* Ochoziam cum ejuſdem Achab filia conjugium ineuntem. Salomonem cum alienigenis, Herculem Eſtenſem Ducem Ferrariæ cum hæretica Hugonota: hi omnes, & alii non pauci, qui referri poſſent, brevi conſumpti, aut bellorum variis caſibus afflicti aut alias calamitates, ærumnas, perſecutiones, domeſticas, aut civiles perpeſſi, & in ingentia vitia prolapſi, illecti earum fœminarum illecebris, ut pote qui Dei in ſe iram concitaverunt propter iniqua conjugia. Quæ cum contraxiſſent, quo tuti adverſus hoſtiles inſidias redderentur, ea parte, qua ſe magis tutos exiſtimabant, Deo ita diſponente, majora damna perpeſſi ſunt, ut facto ipſo Deus illis oſtenderet, juſtitiam, & æquitatem, Dei obſequia privatis commodis anteponenda, & Deo duce illis inhiandum.

8 Ultimo denique eo argumento nonnulli demonſtrare ſe putant numquam iſta conjugia licere: quia numquam ſine peccato contrahi poſſunt. Quod autem in contrahendo ſemper intervenire peccatum neceſſe ſit, oſtenditur, tum quia hæreticus in peccato celebrans matrimonium peccat, & etiam adminiſtrat in peccato, cum ille ſit miniſter. Ergo & fidelis cooperans peccato hæretici peccat in ea celebratione. Tum etiam quia hæreticus non celebrat matrimonium cum intentione debita ut pote qui neget eſſe ſacramentum, atque adeo fidelis cum illo contrahens vult fruſtrari effectu gratiæ, nec celebrare ſacramentum, cum ejuſmodi matrimonium neque gratiam conferat, neque ſacramentum ſit. Tum denique quia ſi hæreticus exiſtimat matrimonium eſſe ſolubile per repudium, contrahens cum ea intentione nullum efficit matrimonium. Fidelis ergo ſciens hunc hæretici errorem exponit ſe periculo nullitatis matrimonii, & copulæ non conjugalis, ſed fornicariæ.

9 At quamvis difficillima videantur, quæ objecta ſunt, verum ſine dubio eſt conjugium Catholici cum hæretico licet ſit illicitum, non tamen adeo illicitum, ut

num-

numquam licere poſſit, ſed aliquando poſſe ſine ullo peccato celebrari. Neque in hoc a me ipſo diſſentio, id eſt, ab his, quæ olim ſcripſi, neque privato aliquo affectu nunc in hanc ſententiam inducor, ſed quia ipſa inductus ratione idem ſcripſi, cum primum librum de impedimentis matrimonii in lucem emiſi. Nam *d. lib. de impedimentis, c. 20. §. 1. pag. 251. col. 1.* expreſſe dixi. *Itaque ſive Catholicus nubat hæretico, vel Judæo, vel Gentili, niſi juſta cauſa excuſet, peccatum eſt.* Et *in eodem §. 1. pag. 256. colum. 2. in fine*, hæc ſcripſi. *In his autem regionibus, in quibus Reſpublica hæreticis, & Catholicis conſtat, ſine peccato fiunt ejuſmodi connubia ob communem convictum, & ſocietatem, & quia minor eſt periculi occaſio, cum parentes nihil de religione curent, tolerante præcipue Romano Pontifice.* Sed apertiſſime *§. 2. pag. 258. col. 2.* dixi. *Ex his fit conjugium fidelis cum infideli non eſſe intrinſece malum, id eſt, abſolute, & in quavis circumſtantia, quale eſt mendacium, & alia hujuſmodi: ſed eſſe ex his, quæ aliqua ablata, vel poſita circumſtantia honeſta reddi poſſunt, qualia ſunt occidere, accedere ad fœminam, auferre ab alio bona. Ratio etenim naturalis dictat, non eſſe ineundum ejuſmodi conjugium, quatenus dictat non eſſe faciendum, vel ob periculum ſubverſionis, vel ob alias cauſas, quibus ceſſantibus, vel aliis occurrentibus, quarum ſtrictior obligatio ſit, ejus etiam obligatio ceſſabit. Itaque inſpiratione divina credendum eſt Eſter nupſiſſe Aſſuero: & nunc diſpenſatione Pontificis ejuſmodi connubia licite iniri poſſent juſta exigente cauſa*, ut docuit Bellarm. *lib. 1. de matrim. c. 24. prop. 4.* Oſcitantes ergo noſtra legerunt, aut nimio noſtra calumniandi, & obſcurandi ſtudio tenebantur, qui in vulgus ſparſerunt me ab eo diſceſſiſſe, quod excoluaram, cum non ſolum non diſceſſiſſe, ſed potius eventum, quem præ manibus habuimus, inſpexiſſe præſagus animus videretur, cum illa verba poſui, *vel aliis cauſis emergentibus, quarum ſtrictior obligatio ſit.*

10 Atque hanc ſententiam amplexi ſunt Doctores communi ſenſu, quotquot de hac re diſputarunt qui in aliquibus eventibus licite ea matrimonia celebrari docuerunt, etiam ſine converſione conjugis hæretici. Referam tantum recentiores. Sic Thom. Sanch. *lib. 7. de matrim. diſp. 72. n. 5.* Azor *tom. 1. lib. 8. c. 11. qu. 3.* Navarr. *lib. 1. conſil. tit. de conſtitutionib. conſ. 59. & 60. in utraque editione*, Reginald. *tom. 2. praxis, lib. 31. n. 169.* Filliuc. *tom. 1. ſumm. tract. 10. de ſacrament. matrim. p. 2. c. 6. qu. 2.* Ægidius *tom. 2. de ſacramentis, diſp. 31. dub. 3. concluſ. 3.* Bellarm. *lib. 2. de matrim. d. cap. 23. propoſit. 4.* Joan. Gutierr. *de matrim. c. 104. n. 7.* Salmer. *1. Cor. 6. diſp. cit. §. ad octavum dicendum.* Comel. *1. Cor. 6. nu. 258.* Eſtius *1. Cor. 7. n. 39.* Serarius *in opuſculo de matrim. catholici cum hæretico, n. 18. & in librum Eſther, cap. 2. particula 6. primæ partis, qu. 1. & in librum Judith, c. 14. qu. 4.* Salianus *Annalium tom. 3. anno 3047. n. 5. & tom. 4. anno 3346. nu. 83.* Pererius loquens de infidelibus *Gen. c. 24. diſp. 3.* Itaque ut uno verbo dicam, nullum legi ex his, qui ſcripta ſua evulgarunt, qui diceret ita illicitum eſſe matrimonium catholici cum hæretico, ut in nullo caſu contrahi poſſet ſine peccato, etiam conjuge perſeverante infideli.

11 Confirmemus igitur ſententiam iſtam quam in praxi ſecuram tot, tantorumque Doctorum auctoritas reddit primum ex Sacra Scriptura deſumptis. Nam non pauci viri, fœminæque ſanctiſſimæ in Sacra Scriptura leguntur conjugium celebraſſe cum infidelibus, quorum eadem ratio eſt, atque de hæreticis, ut dicebam ſupra *c. 2.* quoad prohibitionem naturalem ortam ex periculo perverſionis quæ tamen ob id non reprehenduntur. Neque credendum eſt eos cum peccato celebraſſe, ſed quia prohibitionis rationem ceſſare intellexerunt, aut in eo caſu locum non habere. In primis Jacob duxit Liam, atque Rachelem Idolorum cultrices, quod ex textu ſacro non obſcure colligitur, cum Rachel Idola patris ſui ſuffurata dicitur, & diſerte affirmat Chryſoſt. *in Gen. hom. 57.* Genadius *lib. 1. c. 18. & lib. 7. c. 42.* Cajetan. & Oleaſter. Imo multo tempore poſt conjugium coluiſſe idola illud oſtendit, quod *Gen. c. 35.* dicitur Jacobum mundaſſe omnes domus ſuæ, & abſtuliſſe idola, & ſepeliviſſe ſub terebintho. Ea autem idola fuiſſe, quæ Rachel a patre ſuffurata fuerat, ſentiunt Joſephus, Procopius, Abulenſis, Lyranus, Cornelius, Martinus del Rio, ut refert Salianus *tom. 1. Annal. anno 2305. nu. 14.* Licet ipſe minime probet, illorum tamen Doctorum auctoritas efficit, ut cum magna probabilitate hoc utamur exemplo. Quare quod fratres Dinæ Sichem dixere impoſſibile eſſe iniri inter eos fœdera conjugalia, niſi ad Hebræorum religionem tranſirent, & illicitum, & nefas eſſe, non quidem ideo dixerunt, quia non poſſet inter eos ex juſta cauſa licere conjugium, etiam non abjecto cultu patrio, ſed ob eam cauſam, quam non obſcure indicat ſacer ſcriptor cum dicit, *loquuti ſunt filii Jacob Sichem in dolo ſævientes ob ſtuprum ſororis.* Itaque ſacrilege illo ritu circumciſionis abuſi ſunt, quod die tertio, quando major ſolet eſſe dolor vulnerum, illos occiderent, & eo nomine reprehenduntur ut ſacrilegi a Saliano *loco proxime citato, n. 10.* Pererio *Geneſ. 34. n. 18.* Sed de hoc filiorum Jacob facto poſtea latius. De Juda etiam *Geneſ. 38.* ſcribitur duxiſſe mulierem Chananæam. Jacob ipſe filiam ſuam Dinam nuptui tradebat idolatræ principi *Geneſ. 34.* Sanctiſſima fœmina Judith ſeſe ornavit atque compoſuit, quo ad ſe alliceret Holophernem, ut illi nubens ea ratione Bethuliam ab obſidione, populum a nece imminenti liberaret. Sic ſentit Serarius *in Judith, c. 14. qu. 4. Judith potuit ſperare futurum, ut ab Holopherne uxor duceretur, ut ſupra dictum eſt, qu. ſcilicet 2.* Et ſtatim. *Quamvis vero ſit connubio viduatus præſtantior, eo tamen relicto, non ſolum licet nuptias inire, ſed forte hoc ipſum quandoque melius, ſi ob commune bonum, ob Dei, & religionis honorem fieret. Ideoque magna cum laude potuiſſet Judith vidua Holopherni iſto quidem ſcopo, & propoſito nubere.* Salianus etiam *tom. 4. anno 3346.* eamdem rationem probans inquit, *Rem ipſam humana prudentia metiens ſperare potuit ſe Holophernem ad voluntatem, & ſpem conjugii illecturam.* Id ipſum judicaverat antea Lyranus. *Judith 9.* in illa verba, *& capies eum*, ubi inquit. *Ideo per iſtam viam dici poteſt, quod non fuit intentio Judith Holophernem adducere ad aliquod peccatum, ſed intendebat ſe apparere gratioſam coram ipſo, quod vellet eam uxorem habere, quod non erat illicitum Holopherni, quamvis Judith nullo modo vellet ſibi in conjugium copulare.* Ergo neque erat illicitum Judith, alias etiam eſſet illicitum Holopherni. Indicaſſe autem antea videtur Auguſtinus, ſive quis alius ſit auctor *ſerm. 229. de tempore*, qui eſt *in Appendice 67. Luxu regifico nuptiarum pompa aulio nabente conſtruitur, cuncti ebrietate ſolvantur.* Eſther quoque nupſit Aſſuero Regi infideli, & in ſua infidelitate manenti, quod quidem matrimonium non fuit ab illa contractum ex ignorantia, ſed conſulente, & probante Mardochæo viro ſanctiſſimo, de cujus faciebat cuncta conſilio.

Superſunt etiam poſt Chriſtum plura exempla ſanctiſſimorum virorum, & fœminarum, cum infidelibus in infidelitate manentibus conjugium ineuntium. Cæcilia enim, atque Lucia ſanctiſſimæ fœminæ viris paganis voluntate parentum nupſere, qui tamen ad veram religionem earum precibus poſtea ſunt converſi. 12
Saturus Arrianam fœminam duxit uxorem, ut teſtis eſt Victor Uticenſis *lib. 1. hiſt.* Monica Patritio Ethnico nupſit, ut teſtis Auguſtinus *lib. 9. confeſſ. cap. 9.* Crotildis ſanctitate conſpicua fœmina nupſit Ethnico Clodovæo, ut Gregorius Turonenſis ſcribit *lib. 2. c. 28.* cujus matrimonii utilitatem narrat *c. 31.* Ingundem catholicam fœminam Hermenegildo, cum Arrianam perfidiam ſectabatur, & Ringundem Recaredo etiam Arriano nupſiſſe ſcribit Mariana *lib. 5. de rebus Hiſpaniæ, c. 2.* Sigebertus, & Chilpericus Francorum Reges duas ſorores Brunichildem, & Galſuintham Athanagildi Hiſpaniarum Regis Arriani filias, Arrianas & ipſas, uxores concupiere, & duxere, quas poſtea ſuaſu maritorum ad fidem converſas refert Turonenſis *lib. 4. de hiſtoria Francorum c. 27. & 28.* Nam ante nuptias præceſſiſſe pactum de converſione ad fidem, ut videtur indicare Serarius *lib. de matrimonio catholici cum hæretico*, divinare eſt, & ſine fundamento loqui: non enim eſt unde conſtet. Sed audi quod ſcribat Beda *lib. 1. hiſtoriæ gentis Anglorum, c. 25.* cum narrat ingreſſum Auguſtini a Gregorio in Angliam deſtinati, quæ refert Baronius *tom. 8. Annalium anno Chriſti 597. n. 21. Qui hoc audiens, manere illos, ſcilicet Auguſtinum, & ſocios in ea, quam adierant, inſula & neceſſaria miniſtrari, donec videret quid eis faceret, juſſit. Nam & antea fama ad eum Chriſtianæ religionis pervenerat utpote qui & uxorem habebat Chriſtianam de gente Francorum Regia, nomine Bertham, quam ea conditione a parentibus acceperat, ut ritam fidei ac religionis ſuæ cum Epiſcopo, quem ei adjutorem fidei declarat, inviolatum ſervare licentiam haberet.* Audi etiam eumdem Bedam *lib. 2. hiſtoriæ gentis Anglorum, cap. 9.* cum Anglorum Aquilonarium ad fidem converſionem deſcribit. *Huic*, inquit, *genti occaſio fuit percipiendæ fidei quod præfatus Rex ejus Eduinus cognatione junctus eſt Regibus Cantuariorum, accepta in conjugem Adelberga filia Edelberti Regis, quæ alio nomine Tate vocabatur. Hujus conſortium, cum primo ipſe miſſis procis a fratre ejus Eadbaldo, qui tunc Regno Cantuariorum præerat, peteret, reſponſum eſt non eſſe licitum Chriſtianam Virginem Pagano in conjugem dari, ne fides & ſacramenta cæleſtis Regis profanarentur conſortio Re-*

gis,

gis, qui veri Dei cultus eſſet prorſus ignarat. Quæ cum Eduino verba nuntii referrent, promiſit ſe nihil omnibus modis contrarium Chriſtianæ fidei, quam virgo colebat, eſſe facturum, quin potius permiſſurum, ut fidem cultumque ſuæ religionis cum omnibus, qui ſecum veniſſent, viris ſive fœminis, ſacerdotibus, ſeu miniſtris more Chriſtiano ſervaret. Neque abnegavit ſe etiam eamdem ſuſcepturum eſſe religionem, ſi tamen examinata a prudentibus ſanctior, ac Deo dignior poſſet inveniri. Itaque promittitur virgo, atque Eduino mittitur, & juxta quod diſpoſitum fuerat, ordinatur Epiſcopus vir Deo dilectus Paulinus. Hæc Beda, apud quem etiam extant epiſtulæ Bonifacii Pontificis ad Eduinum Regem, & Adelbergam Reginam.

13 Secundo loco eam ſententiam probare poſſumus nonnullis teſtimoniis Patrum. Nam in primis Hieronymus *lib. 1. contra Jovinianum*, hæc matrimonia Catholicorum cum infidelibus ſuo tempore frequentia fuiſſe ſcribit in hæc verba. *At nunc pleræque contemnentes Apoſtoli juſſionem junguntur Gentilibus, & templa Chriſti proſtituunt idolis, neque intelligunt ejus corporis partem eſſe, cujus & coſtæ ſunt.* Reprehendit quidem Hieronymus in ſequentibus, mirum tamen ea frequentia conjugia, ſi peccaminoſa fuiſſent, toleraſſe, aut diſſimulaſſe Eccleſiarum paſtores, ſed ſuſtinuere, quia nequaquam eo tempore, & in illis circumſtantiis illicita credebant, ut ex ſubjiciendis conſtabit. Deinde Auguſtinus *lib. de fid. & oper. cap. 13.* ſuo tempore ejuſmodi matrimonia in Africa frequentiſſima fuiſſe dicit, & ab Epiſcopis tolerata. *Sed quoniam*, inquit, *malorum Chriſtianorum mores, qui fuerunt antea etiam priſtini habuiſſe non videntur hoc malum, ut alienas uxores ducerent viri, aut alienis viris fœminæ nuberent, inde fortaſſe apud quaſdam Eccleſias negligentia iſta ſurrepſit, ut in catechiſmis competentium nec quærerentur, neque repercuterentur hæc vitia. Atque inde factum eſt, ut inciperent & defendi, quæ tamen in baptizatis rata ſunt adhuc, ideo nos negligendo non defenſa faciamus.* Et ſtatim. *Hinc autem exiſtimandum eſt non ea primum apparuiſſe in moribus, quamvis malorum Chriſtianorum, quoniam Beatus Cyprianus in epiſtola de lapſis cum deplorando, & arguendo multa commemoraret, quibus merito dicit indignationem Dei fuiſſe commotam, ut intolerabili perſecutione Eccleſiam ſuam ſineret flagellari, hæc ibi omnino non nominat, cum etiam illud non taceat, & ad eoſdem mores malos pertinere confirmet, jungere cum infidelibus vinculo matrimonii, nihil aliud eſſe aſſerens, quam proſtituere gentibus membra Chriſti, quæ noſtris temporibus non putantur eſſe peccata. Quoniam re vera in Novo Teſtamento nihil inde præceptum eſt, & ideo aut licere creditum eſt, aut velut dubium derelictum eſt.* Hæc Auguſtinus. Quid clarius? Licere Auguſtini tempore ea conjugia fidelium cum infidelibus plane affirmat, ita quidem quia ob frequentiam, & pericula, & ſcandala ceſſabant, ſicut & nunc in his provinciis, in quibus Catholici cum hæreticis unam Rempublicam conſtituunt, ceſſare dicunt multi quos ſupra retulimus.

14 Denique ſunt pro hac ſententia Patres Africani. Nam cum generaliter in Africa prohiberi non poſſent iſta conjugia propter multitudinem Infidelium Gentilium, & Hæreticorum ne matrimonia ceſſarent, prohibita ea conjugia fuerunt ſaltem filiis Epiſcoporum, & Clericorum. Sic enim in Concilio Carthaginenſi III. *can. 22.* ſtatutum eſt. *Item placuit, ut filii, vel filiæ Epiſcoporum, vel quorumlibet Clericorum Gentilibus, vel Hæreticis, vel ſchiſmaticis matrimonio non jungantur.* Quibus etiam conſonant Patres Concilii Chalcedonenſis *Act. 15. can. 14.* in prima parte Canonis, in qua ſic ſcriptum eſt. *Quoniam in quibuſdam provinciis conceſſum eſt Lectoribus, Pſaltis, uxores ducere, ſtatuit ſancta Synodus, non licere cuiquam ex his accipere ſectæ alterius uxorem. Qui vero ex hujuſmodi conjugiis jam filios ſuſceperint, ſi quidem præventi ſunt, ut ex ſe genitos apud hæreticos baptizarentur, offerre eos Eccleſiæ Catholicæ communioni conveniet. Non baptizatos autem non poſſe alterius apud hæreticos baptizari.* Hæc ibi. Ergo Concilii Carthaginenſis lege aliis hominibus, & fœminis præter filios Epiſcoporum, & Clericorum licebat inire matrimonia cum infidelibus, hæreticis, & paganis: & Concilii Chalcedonenſis lege alii, præter clero deputatos, matrimonia cum hæreticis inire poterant, quamvis in ſecunda parte canonis fœminis, ut fragilioribus, prohibeantur iſta matrimonia. Quibus ſatis aperte datur intelligi alios homines, præter clero deputatos, poſſe alterius ſectæ fœminas matrimonio ſibi copulare. Nam in materia de legibus eſt ea doctrina communiter recepta, quæ docet extenſionem fieri legis, ultra quam verba ſonant, non ſolum ex alia parte legis, aut ex conſequentibus, ſed etiam a contrariis, ut cum lex nominatim quid in aliqua re ſtatuit; intelligatur in re contraria contrarium velle, etſi non expreſſerit. Hinc enim *in l. cum lex, D. de legib.* definitum eſt, *cum lex in præteritum quid indulget, in futurum vetat.* Quam doctrinam eleganter explicat Donellus *lib. 1. comment. c. 14.* & ejus enucleator Oſvualdus *ibid. litera D.* Cum ergo lex Carthaginenſis Concilii tantum de filiis clericorum diſponat, & conſtitutio Chalcedonenſis tantum de clero deputatis, contrarium in his, qui vel filii clericorum non ſunt, vel non deputati clero, diſpoſuiſſe cenſetur. Et cum eadem conſtitutio Chalcedonenſis de filiabus tantum diſponat, ne nubant hæretico, vel Judæo, vel Pagano, aliter in viris diſpoſitum exiſtimandum eſt ex eadem conſideratione.

Ex his, quæ hactenus dicta ſunt, facile colligitur matrimonium catholici cum infideli, hæretico, vel pagano non eſſe ita intrinſece malum, ut nulla circumſtantia reddi poſſit licitum: ſed aliquibus additis, vel mutatis circumſtantiis licere aliquando poſſe, & ſine peccato contrahi. Id enim perſuadent tot piiſſimorum hominum exempla, tum in antiqua, tum in nova lege, & ſanctorum Patrum, & Conciliorum teſtimonia. 15

CAPUT IV.

Satisfit argumentis contra veram ſententiam.

SUMMARIUM.

1 *Solvuntur argumenta ex Geneſ 24. 26. 27. & 28. adducta, & n. 2. 3.*

4 *Et quod adductum ex Gen. 34.*

SUpereſt ſatisfaciamus his, quæ capite præcedenti propoſita ſunt. Et quod attinet ad ea teſtimonia, quæ primo loco adduximus ex *c. 24. 26. 27. & 28. Geneſis* non eſt difficile legitimam eorum ſolutionem reddere. Ambroſ. *lib. 1. in Luc. cap. 9.* ideo exiſtimavit ea conjugia odio habita, quod Chananææ fœminæ Idolorum cultui deditæ eſſent, eamdemque rationem Chryſoſt. *in Gen. hom. 48. in initio*, & alii DD. tradiderunt. At huic rationi obſtat, quod illi cognati Iſaac, & Abraham, quorum matrimonia appetivere, licet aliquam veri Dei cognitionem haberent non tamen ſinceram, & puram, ſed admixtam ſuperſtitione earum gentium, quibuſcum vivebant, ut recte docet Pererius *diſput. 3. in c. 24. Gen.* & Thare aliquando Idola coluiſſe, oſtendit etiam Salianus *tom. 1. Annalium, anno mundi 2113. n. 5.* cum Torniellio, ſicque conciliat teſtimonia ex *Joſue 24. & Judith. c. 5.* 1

Deinde Theodoretus credit ideo Abraham eorum Chananæorum fugiſſe conjugia, quia Abrahæ lege Dei interdicta fuerunt matrimonia cum infidelibus. At nullibi ejus legis divinæ ulla mentio eſt, aut ullum veſtigium extat. Quod ſi legis nomine peculiarem, & occultam revelationem intelligat, nullo firmo fundamento aſſeritur. Et quidem eam legem divinam eo tempore nondum extitiſſe ſatis probat, quod Judas filius Jacob, ut dictum eſt, Chananæam duxit uxorem *Geneſ. 38.* Et ex ipſa Moyſis narratione licet intelligere, inquit Pererius, cæteros filios Jacob, poſtquam is *regreſſus* eſt ex Meſopotamia in terram Chanaan, *ex ea* gente uxores duxiſſe etiam, cum multi eſſent, & fortaſſe in poſteris Laban non tot erant eo tempore nubiles fœminæ, quas poſſent in matrimonium aſſumere. Qua etiam conſideratione prior illa D. Ambroſii ratio refelli videtur. 2

Igitur dicamus reſpuiſſe Abraham, Iſaac, & Rebeccam matrimonium cum filiabus Heth, non quidem, quia Idolorum cultrices eſſent, ſed quia depravatis moribus ſuis offendiſſent eorum animos, & quia non erant ex ſua ipſorum gente, cujus gentis connubia concupiſcebant, & ideo in Meſopotamia inter conſanguineos conjugia quæſierunt, licet etiam illi in Meſopotamia Idolorum cultu infecti eſſent. Salianus *tom. 1. Annal. anno mundi 2178. n. 8.* hæc habet: *Addantur & aliæ rationes, cur Abraham a Chananæorum affinitatibus abhorreret: graves, ſcilicet, idololatria, & perverſi mores. Sed id malum omnium non fuit. Melchiſedech enim, & Abimelech veri Dei cultores erant, ut ante dictum eſt, & multos habebant ſubditos nec indignos principibus ſuis. Abhorruerit potius a gente, quæ utique Noe maledicto teneretur, & poſt aliqua tempora funditus eſſet exterminanda, Ideoque non oportebat eam ex gente ſemen Abrahæ com-* 3

be com

ba commiſceri, neque confundi, ne cum ea ſimul interiret. Idem etiam obſervavit Jacob, ut apparet ex Gen. 27. *Sed aliqui filiorum ejus laxiores in ea re fuerunt, ut conſtat ex* Gen. 38. Idem Salian. *anno* 2238. *n.* 4. cum explicat nuptias Eſau cum duabus fœminis Chananæis, quas ex ſententia Joſephi, atque Chryſoſtomi duxit inconſulto patre, inquit: *Quæ fidem aliquam accipiunt ex eo quod ait Moyſes, Ambas offendiſſe animum Iſaac, & Rebeccæ. Itaque ſive propter improbatam cognationem cum alienigenis, ſive propter morum improbitatem, ſive propter religionis diſſimilitudinem ex qua Eſau in periculum idolatriæ trahebatur, ut notavit Abul. Cajet. Targum On Kelos explicans eam offenſionem ait: Et fuerunt rebelles, atque immorigeri verbo Iſaaci, & Rebeccæ. Septuaginta: Et erant contendentes, ſive contentioſæ adverſus Iſaac, & Rebeccam. Targum Hieroſolymitanum. Et fuerunt rebelles, & inflato animo, colentes idola, nec recipientes doctrinam, neque ab Iſaac, neque a Rebecca. Fortaſſe etiam offendebant, quia duæ erant, cum Iſaac unica ſemper contentus vixiſſet, & quia ut fit, invicem rixabantur, & Iſaac natura mitiſſimus diligebat pacem. Qua improbitate earum bene uſus eſt Dominus, averteus utriuſque animum a contrahendo nuptias Jacobo, in quo ſpes ſumma benedicti ſeminis, cum iſtiuſmodi mulieribus. Et ſimul Iſaaci virtutem, & patientiam moleſtiis domeſticis exercent, & meritorum coronas amplificant.* Hæc Salianus. Et quidem eam rationem deſumptam ex eo, quod maledictione Noe gens illa teneretur, attigerat multo antea Ambroſ. *lib.* 1. *de Abraham*, *cap.* 9. eamdemque probavit etiam Perer. *Gen.* 24. *diſp.* 3. & Stella *ibidem*. Thom. etiam Anglicus aliam rationem aſſignat, ſcilicet ut ea re magis oſtenderent ſe in ea terra eſſe advenas, & peregrinos, donec Deus poſteris Abrahæ promiſſionem de ejus terræ poſſeſſione tradenda impleret. Aliam denique nobis rationem offert Leonardus Marius Geneſ. 24. *Noluit Chananæas Abraham, quod per matrimonium promiſſas ſibi benedictiones vellet etiam ad patrueles, & cognatos derivare, eos ſic liberaturus de idolatria, in qua etiam ipſi erant, ut & Auguſtinus docet, & ex Idolis Rachelis ſatis conſtat, etſi ſimul Deum agnoſcerent verum.* Hæc Marius.

4 Ex his, quæ hactenus dicta ſunt, facile etiam intelliges, quid ſit illud, quod etiam primo loco affertur, ex *Gen.* 34. Plane etiam ſacra Scriptura teſtatur filios Iacob loquutos eſſe in dolo Sichem, & Hemor, non quod illis non licerent ea conjugia, ſed ut circumciſos tertio die occiderent, *ſævientes*, inquam, *ob ſtuprum ſororis*. Impugnat ergo recte Pererius Cajetanum qui aſſeruit, cum præceptum datum Abrahæ de circumciſione fuit, præceptum etiam, ne ea connubia miſcerent cum incircumciſis. Nullum enim tale præceptum eo tempore datum, & Abraham, & ejus filii duo, & nepotes uxores de incircumciſo populo ſibi copularunt. Non tamen diſplicet, quod Perer. *Gen.* 34. in ea verba notat, aliud eſſe matrimonium inire cum paganis, & ex eis filiam ſibi copulare, aut illis filiam nuptui tradere, idque nulla lege tunc prohibitum. Aliud vero una cum conjugio ſimul cum Idolorum cultoribus habitare, & cum illis unum populum conſtituere, quod Sichem, & Hemor una cum matrimonio poſtulabant. Id autem tum fuiſſe illicitum Hebræis, non ex aliquo divino præcepto expreſſe illis tradito, ſed traditione Majorum, quæ vel ex inſpiratione divina, vel revelatione aliqua duxerit originem. Etenim coadunatio hominum in unum populum requirit unitatem legis, & religionis, quæ ſi diverſæ fuerint, male coaleſcet populus in unum corpus pacifice, & quiete vivens. In quam etiam ſententiam inclinat Salianus *tom.* 5. *Annal. anno mundi* 2305. *n.* 6.

§. I.

Satis ſit quatuor objectionibus ſequentibus.

SUMMARIUM.

5 *Occurritur objectionibus ex Exodi 34. & Deut. 7. & n. 6. 7. 8. 9.*
10 *Corollarium primum.*
11 *Secundum.*
12 *Tertium.*
13 *Senſus eorum quæ ex Paulo & Patribus.*

5 DEveniamus jam ad ea, quæ ſecundo loco objecta ſunt ex lege a Deo lata *Exod.* 34. & *Deut.* 7. qua prohibita ſunt conjugia cum alienigenis Chananæis, & ſeptem illis gentibus, quæ in Paleſtina habitabant. Circa quam inquirendum in primis eſt, ad quas gentes ea prohibitio extenderetur. Nonnulli enim tantum de ſeptem illis gentibus accipiant, & cum illis tantam miſceri connubia prohibitum, non vero cum aliarum gentium fœminis etiamſi idola colerent. Et videtur in hanc ſentiendi rationem inclinare S. Thom. 1. 2. *q.* 105. *art.* 4. *ad* 6. ubi de illis ſeptem gentibus maxime intelligendum illud præceptum dicit, quod etiam docet Stella eo loco *Exod.* 34. Idem expreſſe docet Cajetan. quem refert, & ſequitur Bellarm. *lib.* 1. *de matrimon. c.* 23. *circa finem ſecundæ propoſitionis*, nec rejicit Serar. *Eſther* 2. *in ſexta particula* 1. *p. quæſt.* 2. *in princ.* ſequitur Ægid. *diſp.* 31. *dub.* 3. *num.* 42. Thom. Sanch. *lib.* 7. *de de matrim. diſp.* 71. *n.* 7. Filliucius *tom.* 1. *ſum. tract.* 10. *de matrim. p.* 1. *c.* 6. *qu* 1. Inſinuat Azor *tom.* 1. *lib.* 6. *c.* 12. *in princ.* Addunt tamen DD. illi communi ſenſu eam prohibitionem limitandam eſſe, ut tantum ejuſmodi matrimonium cum Chananæis fœminis interdictum intelligatur, dum in ſuo errore perſiſterent. Si enim patrio errore relicto in Judaicam religionem tranſirent non prohiberi conjugium: ceſſaret enim tunc periculum perverſionis.

Alii ſunt, qui exiſtiment cum paganis quibuſvis, ſi ad fidem converterentur, contrahere matrimonia licuiſſe Judæis, exceptis fœminis Chananæis, quæ etiamſi ad veram religionem tranſirent, a Judæorum connubiis excluſæ erant. Sic Salian. *loco infra citando*. Et videtur favere Lorinus *Numerorum* 36. *c.* 7. dum legem Deuteronomii de captiva uxore ducenda, de quibuſvis alienigenis intelligit, exceptis Chananæis. 6

Cæterum ego verius exiſtimo, quod dixi etiam 1. *p.* 7
var. diſp. quæſt. 4. expoſitiva *c.* 8. eam legem *Exod.* & *Deuter.* quamvis de Chananæis, & illius regionis fœminis expreſſe loquatur, extendendam tamen ad omnes fœminas infideles. Quam ſententiam docuit etiam poſtea Pineda *de rebus Salomonis lib.* 7. *c.* 4. *n.* 6. ſequitur Salian. *tom.* 3. *Annal. anno* 3048. *nu.* 5. Gaſp. Sanch. *l.* 3. *Reg. c.* 3. Serar. *q. cit.* Quæ ſententia in primis probari poteſt ex *Num.* 36 ubi jubentur viri ducere uxores de ſuis familiis & tribubus. *Omnes*, inquit, *viri ducant uxores de tribu, & cognatione ſua, & cunctæ fœminæ de eadem tribu maritos accipient*. Poſitivum enim hoc præceptum inducit negativum non ducendi alias uxores, neque nubendi aliis viris. Id enim commune eſt in legibus, ut a contrariis etiam fiat extenſio, quamvis verba non exprimant: ut ex Donel. *lib.* 1. *comment. c.* 14. docui *c. præcedenti*. Hac prima probatione utuntur Pineda, & Gaſpar Sanchez *locis citatis*. Difficilis tamen probatio eſt, quia magna eſt difficultas de ejus legis intelligentia, & probabilis opinio eſt, quæ docet non prohiberi ibi univerſe ne fœmina unius tribus nubat viro alterius tribus, neque viris ne ducant uxores alterias, ſed tantum principibus hæreditates capientibus, ne hæreditas unius Tribus, vel familiæ ad aliam devolvatur. Atque hanc eſſe plurimorum ejus legis intelligentiam docet Lorinus *in d. cap. n.* 7. Idque manifeſtum eſſe dicunt, primo quia ſancita eſt lex illa in cauſam filiarum Salphaad, ad quas cum fratres non haberent, ſpectabat hæreditas paterna. Secundo, quia aperte hoc ipſum ſignificabant verba illa, quæ in Hebræo Codice habentur. *Omnis filia poſſidens hæreditatem*. Quod ſi aliquando vir aliquis Iſraelita ducere vellet uxorem Tribus alienæ indotatam nullo præcepto legis prohibebatur. Quare *Judicum* 21. cum Beniaminitæ virgines quaſcumque ſibi oblatas etiam indotatas libenter accepturi eſſent in uxores, reliquæ undecim Tribus non prætexunt legem Dei, quominus filias ſuas illis nuptui darent, ſed juramentum quo prohibebantur. Sed aliis legem iſtam de matrimonio niſi inter homines ejuſdem Tribus non contrahendo, cujus ferendæ ratio latiſſime patet, intra tam anguſtos terminos concludi nulla ratione probatur. Sic Abulenſis, & omnino plures alii, quos refert Lorinus *loco citato*, ratio eſt. Nam quæ res Deum impulit, ut mulierem ad quam hæreditas paterna jam pervenerat, nollet niſi gentili ſuo nubere, ne ſcilicet agri undecim tribuum permiſcerentur, eadem cogebat, ut ne illis licere vellet, ad quas, ſi minus pervenerat, ut aliquando pervenire poſſet hæreditas. At nulli poterat propter varios fortunæ caſus, & aut fratrum in orbitate diſceſſum, aut nepotum funera. Conſentaneum ergo eſt, ejuſmodi inter diverſas familias connubia omnibus ex æquo interdicta fuiſſe. Itaque non ſine cauſa LXX. Interpretes hoc loco ſcripſere, *proximæ & propinquæ hæreditatis*, ut intelligeretur non tantum eas fœminas, quæ paternam hæreditatem adiviſſent, ſed illas etiam quibus jus eſſet adeundi, hoc eſt, ſine ulla exceptione univerſas hac lege concludi. Quod autem in Hebræo Codice filia poſſidens hæreditatem legitur, idem eſt, ac ſi filia hæres legeretur, quemadmodum explicat Chaldaicus Paraphraſtes, & omnis inquit filia hæres

poſſeſ-

poſſeſſionis. Id vero ut ſit hæres in utraque editione cum additur, duo genera fœminarum intelligi volunt, atque excludunt unum illarum, quæ ex adulterio ſuſceptæ eſſent. Alterum earum, quæ pertinerent ad familiam Levi, cui nulla prædia attributa erant. His enim fœminarum generibus alteri, quoniam a jure hæreditatis conſequendæ excludebantur: alteri, quoniam cujus rei hæres eſſet, non habebat, libera poteſtas erat cui vellent nubendi. Ergo viri illi Tribus Beniamin, qui ſoli ex prælio remanſerant, cæteris omnibus contribulibus ad unum cæſis, libenter ad ſtirpem generis conſervandam matrimonia contraxiſſent cum fœminis Judæis, vel ſpuriis, vel e Levitica tribu ortis, ſed eis ne nuberent impedimento erat non quidem legis ullius auctoritas, ſed jurisjurandi, quo reliquæ ſe Tribus adſtrinxerant, cujuſque cauſam obtendebant fides, atque religio. Alia quibus hanc Patrum ſententiam impugnat Lorinus, vidit & diluit noſtræ gentis & Bartholomæi Collegii apud Salmanticenſes, & a Salmantino erecti decus Epiſcopus Abulenſ. in c. 36. Num. quæſt. 6. & 8. At quamvis hæc ſecunda ſententia mihi videatur verior, adhuc non probatur, quod Pineda contendit, ut plane colligitur ex his, quæ dicit Abul. d. qu. 8. ſi quidem cum alienigenis ad fidem converſis matrimonia copulare non illicitum, quæ tamen de ſua tribu non erant. Illa ergo, *viri accipiant uxores de tribu ſua, ne hæreditas transferet de tribu in tribum*, accipe negative. *Non accipiant de aliena tribu*, quo non prohibebantur matrimonia jungere cum alienigenis fœminis, ſi quidem de aliena tribu non erant, & alias earum nulla in terra Chanaan poſſeſſio erat, quod idem de viris alienigenis aſſumptis ad Hebræarum maritos, dictum accipe. Sed de hoc alibi latius.

8 Melius ergo probatur legem illam Exodi, & Deuteron. extendi etiam ad omnes fœminas infideles ex 3. Reg. 11. ubi de Salomonis incontinentia dicitur: *Adamavit mulieres alienigenas multas, filiam quoque Pharaonis, & Moabitidas, & Ammanitidas, & Sidonias, & Hethæas*. Quibus verbis non tantum Chananææ, ſed etiam Sidoniæ, Moabitides, Ægyptiæque comprehenduntur. Joſephus quidem ſic intellexit, Nam *lib. 8. c. 2. ad finem* inquit: *Multas externæ originis duxit, Sidonias, Tyrias, Ammonitidas, Idumæas, atque ita contemptis ſemel Moyſis inſtitutis, quæ non niſi gentis ejuſdem fœminas permittebant, illorum Deos colere cœpit*. Item *lib. 1. Eſdræ cap. 9.* inter alias gentes, quarum connubia interdicuntur, numerantur Ægyptiæ. Igitur ſignum eſt ſic eam legem intellectam, ut ad omnes infideles fœminas extenderetur. Neque eſt alicujus momenti, quod, Cajetanus dicit, ſcilicet loqui Eſdram de fœminis Ægyptiis quæ in terra Chanaan commorabantur. Quid enim refert inter Chananæas commorari, ſi revera diverſæ gentis erant, & ex ea gente, cujus connubia interdicta non erant. Favet etiam ratio. Quia inſuetum non eſt ex identitate rationis legis eam extendi, etiam ad id, quod verbis legis expreſſum non eſt, & docet eleganter Donellus *lib. 1. comment. cap. 14.* & probat textus *Inſtitut. de legitima patronorum tutela, & §. ſciendum autem eſt, Inſtitut. de ſatisdatione tutorum, vel curatorum*. Cum ergo ratio prohibitionis matrimonii cum fœminis Chananæis eſſet periculum perverſionis, quod ex ſocietate idola colentium imminebat, & idem eſſet periculum, ſi cum aliis idolatris connubia miſcerentur, plane ſequitur eamdem legis diſpoſitionem eſſe debere. Quod ſi quis exiſtimet *Deuteron. 23.* arceri Moabitides, & Ammonitas expreſſe a Judæorum conjugiis, quis ſit ejus conſtitutionis ſenſus explicui 1. p. *variar. loc. cit.*

Addo rurſus, ſi idolorum cultrices ſuam ſuperſtitionem desererent, & Judaicam religionem amplecterentur, licuiſſe Judæis illas ſibi matrimonio copulare, ſive illæ eſſent ex Chananæis, ſive ex alia gente. In quo non placet Saliani ſententia, noſtram autem docet Gloſſa ordinaria *3. Regum 3.* cujus hæc ſunt verba: *Lex prohibet cognationem cum gentili muliere, quamdiu manet in paganiſmo, non poteſt duci in uxorem: Alioquin proſelita facta duci poteſt. Salomon autem erudiri fecit filiam Pharaonis in lege Domini: licet temporum ſucceſſu ab ea receſſerit, & Regem quoque ad idolorum cultum inclinaverit*. Hæc Gloſſa. Idem docent Lyra *ibidem*, Maſius *in Joſue locis infra citandis*, Pineda *loco ſupra citato*, Serarius *in Joſue, cap. 6. qu. 30. & cap. 9. q. 8. & lib. 2. Machabæorum, cap. 2. qu. 23.* Gaſpar Sanchez *d. lib. 3. Regum cap. 3. nu. 4.* Et quidem quod ex aliis gentibus liceret, ſi ad religionem tranſirent, ſatis oſtendit Ruth Moabitidis cum Booz matrimonium. Tranſivit enim illa ad Judæorum religionem cum diceret ſocrui, *Populus tuus, populus meus, Deus tuus, Deus meus*, David *2. Regum 3.* duxit Thalmei Regis Geſſur Ethnici hominis filiam matrem Abſalon, utpote ad veram religionem converſam. Nam de tam pio Rege ſecus opinari nefas eſt, ut recte cum Abulenſi docet Gaſpar Sanchez *2. Regum c. 3. num. 3.* Similiter etiam lex illa, quæ extat *Deuteronomii* 26. de modo captivæ fœminæ ducendæ in uxorem, plane indicat ex alienigenis, ſi ad fidem converterentur, uxorem aſſumi poſſe. Sed etiam ex Chananæis, ſi ſacram religionem amplecterentur, idem dicendum eſſe ſentiunt præter Doctores citatos Hebræi, quos refert Maſius *Joſue 6.* in illa verba, *itaque Rahab meretricem*. Et convinci poteſt in primis ex eo, quod Salmon ex Tribu Juda duxit uxorem Rahab meretricem Chananæam, quæ exploratores abſcondit. Tranſiſſe autem illam ad veram religionem probat Serarius *Joſue 6. qu. 47.* cum Maſio. & Gaſpar Sanchez *dict. lib. 3. Regum cap. 3. n. 5.* cum Abulenſi *Joſue 6. qu. 56.* Colligiturque ex Paulo *ad Hebræos* 11. ibi: *Fide Rahab meretrix non periit cum incredulis*, & ex Jacobo *cap. 2.* ibi: *Nonne Rahab meretrix ex operibus juſtificata eſt?* Deinde etiam oſtendi poteſt ex dicta lege *Deuteron.* 21. cum de captiva uxore ducenda ſermo eſt, quæ lex generalis eſt, & tam de Chananæis fœminis captivis, quam de quibuſvis aliis intelligenda. Nec vero dici poteſt illam reſtringendam ad alienigenas, exceptis Chananæis, ut exiſtimabat Lorinus *loc. ſup. cit.* Nam quamvis *Deuteron.* 20. præceperit Deus, ut cum bello oppugnarent urbes, quæ procul erant, & extra Chananæorum fines, quodvis maſculini generis interficerent, exceptis fœminis & infantibus. *Ac in* urbibus Chananæorum delerent quoſvis, tam maſculos, quam fœminas, quam infantes. Id tamen intelligendum quidem, niſi pacem amplecterentur, & ad veram religionem tranſirent. Quare ea clauſula, de his qui pacem acceptarent, omnium quæ poſtea in eo capite dicuntur, limitatio eſt. Atque hac ratione legem intellectam conſtat ex pacto cum Gabaonitis inito. Sed audiamus Maſium *Joſue 6.* ad verba citata: *Verum enim vero moveri magna ratione quæſtia poteſt hoc loco, quomodo licuerit Iſraelitis mulierem hanc Chananæam cum ſuis conſervare adverſus apertiſſima & explicatiſſima Dei juſſa, & quidem ſæpe inculcata, quibus ille ſanxiverat legem, ne cum Chananæis aut fœdus inirent, aut vitæ eorum parcerent, ſed internecione omnes delerent*. Reſpondet Maſius. *Hoc ſolum nunc dicam meo judicio legem illam hac æquitate moderandam, interpretandamque eſſe, ut ad eos, qui pacem petant, ſuaſque ſuperſtitiones cum vera religione mutare parati ſint, non pertineat. In hanc enim opinionem inducor cum ipſius ſacræ hiſtoriæ exemplis rebuſque geſtis, tum illis etiam verbis, quæ c. 11. legimus. Non erat urbs, quæ pacem faceret cum filiis Iſrael, præter Hevæos cives Gabaonis, & inſuper ipſa legis ratio, quæ a Deo eſt allata, hanc dicit ne Chananæorum ſuperſtitionibus inficeretur populus Iſraeliticus. Neque enim contagio ab illis metuenda eſt, qui ſani facti ſunt*. Hæc Maſius, quæ latius confirmat poſtea *cap. 9.* ad illa verba: *Et non percuſſerunt ipſos Iſraelitæ*. Gabaonitæ autem & pacem poſtularunt, & ad veri Dei religionem tranſierunt, ideo recte cum illis fœdus percuſſum eſt. Utrumque docet late Serarius *Joſue 9. qu. 7.* & 8. quem vide.

Ex his ergo, quæ a nobis diſputata ſunt, pro inſtituti occaſione ſatis, pro rerum varietate breviter infero primo duo præcepta eſſe in ea prohibitione legali. Unum naturale, ratione enim periculi perverſionis natura ipſa dictat non ineundum ejuſmodi conjugium. Alterum judiciale, & poſitivum divinum, ratione cujus jam poſt eam legem numquam licuit in Hebræorum populo alterius ſectæ fœminam ducere, etiamſi periculum perverſionis inſpectis circumſtantiis ceſſaret, dummodo fœmina ad Judæorum religionem non tranſiret. Sicut & inter nos, quamvis ceſſet periculum perverſionis in contractu matrimoniali cum hæretico, adhuc, ubi jus Pontificium viget, quo ea matrimonia prohibentur, non licent ſine Pontificia diſpenſatione, ut infra explicabo latius. Quamvis enim ceſſante periculo lex naturalis ceſſet: at non ceſſat lex poſitiva inter nos, neque apud eum populum legis divinæ obligatio ceſſabat. Imo crediderim ejus populi Hebræorum inſpecta natura, ingenio, & conditionibus, niſi fœmina ad veri Dei cultum tranſiret, periculum contagii minime ceſſaviſſe. Tanta erat ejus populi in idololatriam inclinatio atque propenſio. 10

Ex quo rurſus colligo, quod Deus cum eam legem ſtatuit, certiſſime Iſraelitarum caſum prædixerit, ſi cum infidelibus fœminis connubia miſcerent, prædictionem tantum fuiſſe ejus, quod in eo populo eventurum Deus pro ſua infinita ſcientia cognoſcebat, non vero illis verbis ſignificaſſe certam & infallibilem connexionem periculi cum ejuſmodi conjugio. Quis hoc 11

non

non videt? Falluntur me judice, niſi ego fallor, qui his teſtimoniis utuntur, vel potius abutuntur; ut probent eſſe inſeparabile periculum perverſionis cum iſtis matrimoniis. Nam ſi illis verbis, *certiſſime enim avertent corda veſtra*, ſignificaſſet Deus inſeparabile periculum, cohærenſque infallibiliter cum iſtis conjugiis, ſequeretur in primis eſſe de fide tale periculum cum eo matrimonio inſeparabiliter conjungendum. Item de fide etiam eſſet iſtud matrimonium cum infideli in ſua infidelitate manenti nunquam licere, nec licuiſſe. Item de fide eſſet quotquot ea conjugia cum infidelibus in ſua infidelitate perſiſtentibus contraxerunt, vel deinceps contraxerint, & lapſos, & lapſuros eſſe. Quæ omnia ſunt contra communem DD. omnium ſenſum, & ſanctiſſimorum hominum exemplis ex ſacra, & humana hiſtoria ſupra adductis refelluntur, Quod ergo dictum a Deo eſt, *certiſſime enim avertent corda veſtra, ut ſequamini Deos eorum*, non tantum fuit indicatio periculi, ſed etiam eventus futuri prædictio in eo populo ad idolorum cultum valde propenſo.

12 Denique infero ex prædictis teſtimoniis tantum colligi periculum quidem perverſionis eſſe in ejuſmodi conjugiis, & ob id fieri jure naturali illicita; non tamen colligitur iſtud periculum inſeparabile eſſe, aut infallibiliter conjungi. Quare ſi ob aliquas peculiares circumſtantias ſeparetur periculum, ut ſeparari reipſa poſſe oſtendit ratio, & exempla ſuperius adducta, ceſſabit etiam ea naturalis prohibitio, & matrimonia recte contrahentur, quod modo contendimus.

13 Atque in hunc ſenſum accipienda ſunt, quæ tertio, & quarto loco adducuntur ex Paulo & Patribus, tantum enim judicant veroſimile periculum, quod in iſtis conjugiis intervenire ſolet, & ideo condemnant, & ut illicita reprobant. Sunt enim frequenter plena periculis, ut Tertullianus, & Ambroſius proſequuntur, & nos *cap.* 2 late expoſuimus. Non tamen convincunt ea Pauli, & Patrum teſtimonia eſſe ejuſmodi periculum inſeparabile, & ideo in nullo caſu licite contrahi, quod probandum erat. Separari enim non ſemel hoc periculum, etiamſi infidelis non convertatur ad fidem, convincunt omnia, quæ *cap.* 2. propoſuimus.

§. II.

Satisfit quintæ, & ſextæ objectioni.

S U M M A R I U M.

14 *Reſpondetur ad objecta conjugiorum Catholici cum hæretico, aut infideli, quæ infelices exitus habuere.*
15 *Adducuntur alia quæ proſpere ſucceſſere.*
16 *Quid in iſtius matrimonio inſpiciendum, & numer.* 17. 18.
19 *Epiſtola Stephani IV. oppoſita occurritur.*

14 AT ut ſatisfaciamus his, quæ quinto loco objiciuntur, deſumpta ex variis conjugiorum exemplis Catholici cum hæretico, aut infideli, quæ infœlices exitus habuere, tria præ oculis habenda ſunt. Primum eſt, non ſemper ex eventibus judicandum eſſe, an aliquid prudenter conſtitutum ſit, vel ſecus.

— *Careat ſucceſſibus opto,*
Quiſquis ab eventu facta notanda putat.

Multa quidem prudentia hominum recte decernit, quæ ex variis circumſtantiis, quæ ſuperveniunt, & humana prudentia prævidere nequit, in contrarium finem vertuntur. Id quod multis antiquis, & quotidianis exemplis oſtendi poteſt, & experimento comprobari. Duo tamen proponam quæ multorum vice haberi poſſunt. Primum in hac ipſa conjugiorum materia. Quis dubitet matrimonium Salomonis cum filia Pharaonis licite, & prudenter fuiſſe contractum? Initum quidem ad confirmandum Salomoni regnum, inquit enim Scriptura 3. *Regum* 3. *Et confirmatum eſt regnum in manu Salomonis, & affinitate conjunctus eſt Pharaoni Regi Ægypti*. Nam adverſus internas, & externas adverſariorum molitiones contracta cum potente Ægyptorum Principe affinitate, & ipſa Salomon potentior factus eſt, & ab externis auxiliis paratior, ſi aliquando res, & occaſio poſtularet. Eupulemus apud Euſebium profert literas Salomonis ad Vafrem Regem Ægypti, quem vocat *amicum patrium*. Ex quo a Davide conciliatas haſce nuptias non male ſuſpicatur Pineda de rebus Salomonis *lib.* 5. *cap.* 2. *n.* 3. & *lib.* 7. *cap.* 4. *n.* 2. Salianus *tomo* 3. *Annalium*, *anno Salomonis* 3. *n.* 116. Neque enim ullum cum Pharaone videtur interceſſiſſe David bellum, ipſios videlicet amicitia ac fœdere ſtabilitis. Neque dubium, quin parens cætera quaſi teſtamento Salomoni facienda præſcribens, de nuptiis primo quoque tempore comparandis, & ineundis filium commonefecerit, vel illius pædagogum Nathan prophetam alioſque proceres. Dionyſius arbitratur Salomonem hanc duxiſſe uxorem propter commune totius populi bonum, quod tunc Ægypti Rex potentiſſimus eſſet, atque adeo ex ejus cognatione, & amicitia tum Hebræorum pax, tum res omnes mirificum incrementum capturæ viderentur. Quid deſideramus amplius? Sacer ſcriptor loco citato Regum, ſtatim atque iſtæ nuptiæ referuntur, addit: *Dilexit autem Dominum Salomon ambulans in præceptis patris ſui David*. Non ergo eo tempore & facto diſceſſerat a præceptis Domini Salomon. Credendumque eſt eam Pharaonis filiam ad veri Dei cultum, & religionem converſam, ſi quidem & ipſe Salomon patre vivante uxorem accepit Naamæ Ammonitidem, imbutam jam, ſcilicet Hebræorum religione, aliàs moleſte tuliſſet, & reſtitiſſet ſanctiſſimus Pater. Itaque recte, & ſine peccato nuptias contractas a Salomone cum filia Pharaonis docent Abulenſis 3. *Regum* 3. *qu.* 14. & *cap.* 15. *qu.* 5. Cajetanus 3. *Regum* 3. Dionyſius *in d. c.* 3. Gloſſa, & Lyra 3. *Regum* 3. Burgenſis *ibidem*, in expoſitione morali, ex eo etiam recte contractum matrimonium probat, quia illæ nuptiæ figura erant nuptiarum Chriſti, & Eccleſiæ. Sed licet peccaminoſæ nuptiæ fuiſſent, potuerunt ſignificari nuptiæ Chriſti, ut in facto Sampſonis docent non pauci. In eadem ſententia eſt Dominicus Soto *in* 4. *diſt.* 39. *qu. unica*, *art.* 1. Bellarminus *d. lib.* 1. *de matrimonio cap.* 13. Soto Mayor *in Cantica in præfatione*, Giſſerius *præfatione in Cantica*, *cap.* 3. §. *altera ſententia*. Pineda *lib.* 7. *de rebus Salomonis*, *cap.* 3. *n.* 118. Gaſpar Sanchez *lib.* 3. *Regum c.* 3. *n.* 5. & denique affirmat Pineda nullum alium ſe legiſſe præter Theodoretum, qui eas nuptias peccati damnaverit. At hoc matrimonium licite & prudenter initum, & conſulente Davide, quam præcipitem egit Salomonem? Creditur enim illa a veri Dei cultu poſtea diſceſſiſſe, & maritum uxorium in ſuam inſaniam pertraxiſſe, adeo, ut hoc matrimonium rite, & recte contractum 3. *Regum capit.* 11. reprehendat Scriptura, ut ſupra vidimus. Sic cenſet Gloſſa Ordinaria, Lyra, & pleriique alii ex his, quos modo retulimus.

Sed accipe exemplum aliud memoria dignum, quod in ejuſmodi rebus ſæpe animum meum conſolatur. 15
Expeditionis primæ Ludovici Francorum Regis in Palæſtinam auctor fuit Bernardus, adhortator, & perſuaſor. Quam prudenter, quam ſancte eam expeditionem ſuaſerit quis dubitet? Eam ſuaſit expetitus Regis Francorum, & Apoſtolicis litteris, denique juſſu Eugenii Summi Pontificis electus, tamquam Eccleſiæ Romanæ lingua, ad exhortandos fideles propoſitis peccatorum remiſſionibus iis omnibus, qui ſuorum fratrum animas liberarent, aut pro illis ſuas animas poſituri iter arriperent. Pauca & levia hæc, audi majora. *Evidenter*, inquit auctor vitæ Bernardi, *lib.* 3. *cap.* 4. *hoc verbum prædicavit Domino cooperante, & ſermonem confirmante, ſequentibus ſignis. Sed quantis, & quam multiplicibus ſignis? Quanta vel numerare, nedum narrare difficile foret. Nam & eodem tempore ſcribi cœperant, ſed ipſa demum ſcriptorum numeroſitas ſcribendorum, & materia ſuperavit auctorem, nimirum, cum aliquando una die viginti, ſeu etiam plures ab incommodis variis ſanarentur, nec facile ab huiuſmodi dies ulla vacaret. Denique plures eo tempore Chriſtus per ſervos ſuos tactum, & orationem, in ipſis etiam matrum uteris, cæcos videre, claudos ambulare, & aridos convaleſcere, ſurdos fecit audire, & mutos loqui mirabilius reſtituente gratia, quod minus præſtitum fuerat a natura*. Infœlix fuit belli exitus hominum judicio metienti omnia juxta præſentis utilitatis regulas: abalienantur populorum animi a Bernardo, contra illum latrare non ceſſant, ejus exiſtimationi non parum detrahitur, cruciatur Bernardi animus, & adhuc poſt infœlicem exitum expeditionis miraculis Deus comprobat a Deo verbum prædicationis Bernardi exiſſe, Deumque & ejus ſpiritum Bernardi prædicationi affuiſſe, in ejus teſtimonium cæcus illuminatur. Teſtis ſcriptor vitæ Bernardi *loco citato*. Satis eo facto Bernardus ſe a præſumpta temeritate purgaverat, ſed adhuc calumniam patitur, adeo ut pro ſe apologiam ſcripſerit *lib.* 3. *de conſider. ad Eugen. in fine*, ubi & ſanctiſſime, & elegantiſſime, & efficaciſſime ſe defendit. Qui etſi conſcientia ſua tutus & quietus, inquit Baronius *tom.* 12. *anno* 1148. *nu.* 9. *in fine*, quod tamen ob peccata populi periclitaretur publica cauſa Dei, & civitas ſancta eſſet expoſita infidelibus dedenda aliquando hoſtibus, vehemens dolor ipſius animum occupabat, non ſolum quod inanis ceſſerat primus acceſſus, ſed quod non eſſet, qui de altero iterando loqui præſumeret. Quem ſic mœrentem voluit conſolari Deus

Baſilii Pontii de Matrim.

Digitized by Google

per quemdam ex ipſius diſcipulis Abbatem Caſæmarii, qui ad ſanctum Bernardum de eodem argumento literas dedit; eſtque inter Bernardi epiſtolas, *epiſt. 333.* ubi inter alia hæc habentur, quæ tranſcribo, quia lectu & cognitione digniſſima ſunt. *Videtur itaque mihi, quod omnipotens Deus de hac via multum fructum fecit, non tamen in eo ordine, quo ipſi viatores arbitrabantur. Si quidem, ſi hoc quod cœperant, ſicut decet Chriſtianos, juſte, ac religioſe proſequi vellent: Dominus cum eis eſſet, ac magnum fructum per eos perfeciſſet. Sed quoniam ipſi ad mala ſunt devoluti, & hoc nequaquam Dominum, qui auctor vitæ fuerat, a principio latere potuit, ut ſua providentia in ſui diſpoſitione non falleretur, malitiam eorum in ſuam convertit clementiam, & miſit eis perſecutiones, & afflictiones quibus purgati ad regnum pervenire poſſent. Denique confeſſi ſunt nobis, qui redibant, quod vidiſſent multos ibi morientes, qui libenter ſe mori dicebant, atque nolle reverti, ne amplius in peccatis reciderent. Sed ne in dubium veniat quod dico, quaſi patri meo ſpirituali in confeſſione aperio, quod patroni loci noſtri B. Joannes, & Paulus ſæpius nos viſitare dignati ſunt. Quos ego ſæpe hac re interrogari feci, & hujuſmodi ſententiam reſponderunt. Dicebantque multitudinem Angelorum, qui ceciderant, de illis, qui ibi mortui ſunt, eſſe reſtauratam. Hoc autem ſciatis, quod magnam veſtri memoriam habuerunt, finemque veſtrum cito venturum prædixerunt. Quia igitur bene res, etſi non ſecundum hominum deſiderium, tamen ſecundum Dei propoſitum evenit; veſtræ erit prudentiæ, in ipſo de hac re conſolari, cujus ſolius gloriam quæritis, & deſideratis. Idcirco namque vobis & exhortandi, & operandi gratiam in hoc negotio dedit, quia bonum, quod inde facturus erat prævidit.* Hactenus Abbas Caſæmarii. Recte itaque fieri potuit ut prudens hominum judicium nonnumquam matrimonia amplexatum ſit, ut media ad conſervandam pacem Eccleſiæ, vel de novo acquirendam, & Deus ob aliqua occulta peccata, vel abſconditos ſuæ providentiæ fines permiſerit, ut longe diverſum exitum haberent, & hoſtiles potius inimicitias parerent, & multorum ruinam. Quare ex infœlici aliquorum conjugiorum exitu ad impugnandum initium matrimonii contracti, vel judicium, vel conſilium de eo contrahendo argumentum ſumi non poteſt.

16 Deinde etiam valde præ oculis habendum eſt in matrimonio fidelis cum hæretico vel infideli, an fideli Principi, & Regno omni ex parte fideli, & puræ & ſinceræ fidei, detur uxor hæretica & infecta, an vero Principi infideli, qui populo hæreticorum imperat, detur uxor fidelis. In primo enim longe major deformitas eſt, cum contaminatio incertæ fidei timeri poſſit a Regina animum Regis abalienante a vera & ſincera fide, & ab ejus fœminis, & familia infecta, a quibus alios regni incolas inficiendos fore veriſimile eſt. Ideo tam graviter & religioſe Alphonſi Regis *lege 1. tit. 6. p. 2.* de uxore ab Hiſpanis Principibus eligenda cautum eſt, his verbis; *Sera la muger del Rey de alto linage, bien acoſtumbrada, fermoſa, y rica. Et ſi tal non la pudieſſe fallar, cate que ſea de buen linage, e de buenas coſtumbres, ca los bienes, que ſe ſiguen de eſtas dos, fincan ſiempre en el linage, que della decende, mas la hermoſura y la riqueza paſſan mas de ligero. Onde el Rey que aſſi non lo catáſſe, erraria en ſi meſmo, e en ſu linage, que ſon dos yerros de que ſe de deve mucho guardar todo Rey.* At in ſecundo caſu non eſt tanta deformitas, neque tantum periculi imminere videtur, cum ſolius Reginæ animus exponatur periculo, & alias poſſit eſſe ſpes maritum ad veram fidem reducendi, ut ſæpe contigiſſe hiſtoriæ narrant, & exemplorum aliqua, quæ retulimus, probant. Illud enim inſpici debet, ſi nonnulla conjugia damnum intulere perverſionis ſuis conjugibus fidelibus, alia nec numero pauca utilitatem conjugibus infidelibus attuliſſe, ut ex adductis exemplis ſupra c. 3. conſtare poteſt. Deinde etiam, ut hæc matrimonia damnemus, vel approbemus, ſpectandi nobis ſunt fines in eo matrimonio propoſiti. Sæpe enim, qui in eis debitum finem ſibi non propoſuerunt, a Deo puniti ſunt infœliciſſimis eorum conjugiorum eventibus, ut eleganter comprobat Adamus Contzen *lib. 8. politica cap. 24. §. 6.* Cum autem juſtos fines in iſtis matrimoniis intendunt contrahentes, Dei gloriam, religionis augmentum, tranquillitatem Reipublicæ, quæ etiam cedat in divinum cultum, & Eccleſiæ Catholicæ fœliciorem curſum, recte ſperare poteſt animus fore, ut Deus iſtis connubiis aſſiſtat, faveat, & fauſto fine concludat, ſiquidem a divinis auſpiciis exordium ſumpſere.

17 Denique inſpiciendum eſt, an in iſtis matrimoniis catholici cum hæretico, vel infideli interveniat Apoſtolica diſpenſatio, cujus eſt diſpenſare in lege prohibente ea matrimonia, ubi illa viget; & ad quem in dubio an expediat tale conjugium, recurrendum eſt, tamquam ad Eccleſiæ caput, & noſtrarum actionum viſibilem regulam, & cujus judicio catholicorum animi ſedantur, & ſcrupulis & anxietatibus eximuntur.

Hæc tria, ſi præ oculis habeamus, facile erit de propoſitis exemplis judicare. Nam in primis nulli eorum legimus acceſſiſſe diſpenſationem legitimi ſuperioris, ſed apud Hebræos contra legem a Deo latam ſine juſta, & urgenti cauſa excuſante eſſe contracta. Apud Chriſtianos vero inconſulto Pontifice, cujus ante omnia judicium atque ſententia exquiri debet, non ii fines propoſiti ſunt, qui Deo cultum & gloriam aut excitarent, aut reſtituerent, aut conſervarent, aut promoverent, ſed temporalis tantum conſervationis cauſa. Ad hæc ſæpe catholicis Principibus, & catholico populo ſinceræ fidei imperantibus nupſere hæreticæ, cum magno puritatis fidei periculo, quod non licere diximus. Unicuique autem facile erit hæc, quæ in genere dixiſſe ſit ſatis, accommodare in ſingulari adductis exemplis. 18

Opponitur tamen epiſtola Stephani IV, qua ſevere prohibuit Carolo Francorum Regi, ne duceret uxorem Bertham filiam Deſiderii Longobardorum Regis. Duxit ille quidem, ſed vix anno elapſo repudiavit, ex quo graves diſſenſiones ſecutæ ſunt. Sed hæc Stephani prohibitio nihil obeſt noſtræ ſententiæ, & infœlix ejus matrimonii exitus potius quæ diximus comprobat. Duxit ille quidem non ſolum non conſentiente Pontifice, cujus diſpenſationem velut Eccleſiæ filius expetere, & expectare deberet, ſed potius reſiſtente, & ſub cenſuris prohibente illud conjugium. Quid mirum ſi contra obedientiam debitam Romanæ Sedi initæ nuptiæ ſiniſtro fine terminatæ fuerint? Adde aliud, quod illicitum reddidit iſtud matrimonium, Habebat jam aliam uxorem Carolus, & ea ſuperſtite Berthæ nuptias affectabat, ut advertit Baronius *tom. 9. anno 770. n. 11.* & aperte ex ipſa Stephani epiſtola colligitur. Extat illa apud Baronium *loco citato*, in qua hæc verba habentur; *Ecce enim mitiſſimi, & a Deo inſtituti benigniſſimi Reges jam Dei voluntate, & conſilio conjugio legitimo ex præceptione genitoris veſtri copulati eſtis accipientes, ſicut præclari & nobiliſſimi Reges, de eadem veſtra patria, ſcilicet ex ipſa nobiliſſima Francorum gente pulcherrimas conjuges, & earum vos amori oportet eſſe annexos, & certe vobis non licet eis dimiſſis alias ducere uxores.* Vides, inquit Baronius, ex eo diſſuaderi connubium cum Longobardis, quod aliis fuiſſent antea conjugibus copulati. Inferius etiam ſubdit Stephanus, *Impium enim eſt, ut vel penitus veſtris aſcendat cordibus, alias accipere uxores ſuper eas, quas primitus vos certum eſt accepiſſe.* Et rurſus prope finem, *Nec iterum veſtra nobiliſſima germana Deo amabilis Ghiſyla tribuatur filio ſæpe fati Deſiderii, nec veſtras quoquomodo conjuges audeatis dimittere.* Ex ea ergo prohibitione Stephani, aut Caroli conjugio ad id, quod ſtatuimus, impugnandum deſumi non poteſt argumentum. Ea autem, quæ ultimo objiciuntur loco, explicabuntur infra cap. ult. cum agam de modo, quo celebrari debent iſta matrimonia.

CAPUT V.

Quæ ſint cauſæ, ex quibus licet matrimonium catholici cum hæretico?

SUMMARIUM.

1 *Matrimonium Catholici cum hæretico, quando, & quibus ex cauſis licitum.*
2 *Quid ſi conjux hæreticus, neque ad fidem catholicam transfertur, neque converſionem promittit, & numero 3.*
4 *Quæ ſecuritas requiratur, ut prudenter, & licite illud matrimonium fieri poſſit.*
5 *Quod medium ad illam ſecuritatem.*

Explicuimus capitibus præcedentibus fidelis cum hæretico matrimonium illicitum quidem eſſe ob periculum perverſionis, & jure ipſo Eccleſiaſtico, ſic tamen illicitum, ut aliquando poſſit licite contrahi. Jam oportet exponamus, quando & ex quibus cauſis licite iniri poſſit. In quo in primis extra omnem dubitationem eſt licere, ſi infidelis conjux, vel hæreticus convertitur ad fidem catholicam. Nicænum primum generale *cap. 53.* ibi, *modo ad fidem veniat.* Illiberitanum *cap. 16.* ibi, *ſi transferre voluerint ad Eccleſiam.* Sub ea ergo concluſione prohibet, ergo ſub contraria permittitur. Imo ſatis eſſet promiſſio converſionis conjugis hæretici. Laodicenum ſic ſtatuit *canon. 31.* ibi, 1

ſi ta-

ibi, *ſi tamen Chriſtianos ſe fieri promittant*. Chalcedonenſe *Act.* 15. *can.* 14. ibi, *niſi forte promittat ad Orthodoxæ copulam transferre*. Agathenſe ſub Symmacho *can.* 67. repetito canone Laodiceno, & habetur *in can. non oportet* 28. *qu.* 1. Ambroſius *lib.* 1. *de Abraham*, *cap.* 9. ibi, *ſane ſi Chriſtianam ſe faciat, & laudem habebis ex eo*. Auguſtinus *epiſt.* 70. in eo laudat Comitem Bonifacium, quod hæreticam uxorem non duxiſſet, niſi prius eſſet facta Catholica. Itaque vel actualis converſio conjugis hæretici, vel promiſſio converſionis reddit licitam eam matrimonialem copulam. Quod autem de ſpe dicitur, ſic accipiendum eſt, ſi ſit veroſimilis ſpes adimpletionis promiſſæ converſionis. Quando autem veroſimilis judicari poſſit, explicabo poſtea. Hujus vero ratio ea eſt manifeſta, quia conjuge hæretico, vel infideli ad fidem redeunte, jam ceſſat periculum ſubverſionis, quod lege naturali impedimento erat nuptiis. An autem periculo ex hac ratione ceſſante, ſit neceſſaria ulterius diſpenſatio, dicam infra, *cap.* 8.

2 Sed demus neque conjugem hæreticum ad fidem catholicam transferri, neque converſionem promittere, erit ne aliqua alia cauſa, quæ eas nuptias licitas efficiat? Nonnullos enim audivi aſſerentes in nullo alio caſu licere, niſi in eo, quem Concilia expreſſerunt, quamvis neminem legerim ex his, qui typis mandarunt ſua ſcripta, qui in ea opinione ſit. Quare vera & communis ſententia eſt etiam cum conjuge hæretico non redeunte ad fidem poſſe licere nuptias. Cujus communis ſententiæ illud eſt unicum fundamentum. Quia etiam conjuge hæretico non converſo ceſſare poteſt periculum perverſionis conjugis catholici propter circumſtantias occurrentes prudenter conſideratas. Igitur eo ceſſante periculo ceſſabit etiam naturalis prohibitio, ſive ceſſet, quia convertitur infidelis, ſive alio modo, aut ratione. Poſſe autem non redeunte ad fidem hæretico periculum perverſionis evaneſcere, docent communiter Doctores. In primis illi, qui dicunt tunc in Germania, & Regionibus infectis licite contrahi a catholicis matrimonia cum hæreticis, quia jam ipſo uſu convictus exigente, & humanis neceſſitatibus, ne innupti remaneant, & attento etiam hominum ingenio & natura, qui de rebus religionis parum curant, tantumque politicæ conſervationi ſtudent prudenter judicatur periculum illud ceſſare. Sic autem expreſſe docent Joannes Azor *tom.* 1. *lib.* ... *c.* 11. *quæſt.* 5. Thomas Sanchez *lib.* 7 *de matrim. diſp.* 72. *n.* 5. cum Navarro *lib.* 1. *conſil. tit. de conſtit. in utraque editione conſil.* 1. *nu.* 59. & 60. Reginaldus 2. *tom. praxis*, *lib.* 31. *n.* 169. Ægidius *diſp.* 31. *dub.* 3. *n.* 45. ubi ſine converſione hæretici admittit, licet raro evenire dicat, Filliucius *tom.* 1. *tract.* 10. *de matrim. p.* 2. *cap.* 6. *qu.* 2. Joannes Gutier. *de matrim. c.* 104. *n.* 7. Cornel. 1. *Corinth.* 7. *nu.* 258. licet non frequenter conſulenda ea matrimonia dicat. Serarius *opuſculo citato n.* 18. ubi non ſolum cauſam juſtam contrahendo matrimonio præbere dicit ſpem converſionis, ſed etiam addit: *vel alia aliqui cauſa quædam eximia*. Idem docuiſſe videtur Judith *cap.* 14. *qu.* 4 dum ſcribit Judith licite ſperare potuiſſe nupturam ſe Holopherni etſi pagano, ut eo conjugio patriam ab obſidione liberaret. Putat ergo Serarius etiam tunc licite potuiſſe nuptias inter Judith, & Holophernem contrahi ob publicæ ſalutis cauſam, etiamſi ille non converteretur ad fidem, atque adeo extra caſum converſionis conjugis infidelis, in aliis etiam caſibus, licere poſſe. Quem in hac parte ſecutus eſt Salianus *tom.* 4. *Annalium anno* 3346. *n.* 87. dum de Judith eodem affirmat cum Serario. Rurſus idem quoque Serarius docuiſſe videtur Eſther *c.* 2. *partic.* 6. *t. p. qu.* 2. Cum enim propoſuiſſet quæſtionem, an Eſther catholica fœmina potuerit Regi Ethnico nubere, inter alia ſcribit: *Si tamen moratim quamdam ex quorumdam aliorum, verbi gratia, qui Jacob, & ſimilium conſtantia, ex perſonarum etiam, quæ matrimonium ineunt, virtute, temporum, rerumque occaſionibus libram adhibeamus, poſſe interdum hoc periculum abeſſe judicabimus, ſicque potuiſſe Aſſuero Eſtherem nubere, prout* lib. 1. de matrim. c. 23. *explicat*. Bellar. *pluribus*. Hæc Serarius. Cum ergo periculum perverſionis ceſſare poſſit etiam conjuge hæretico non converſo, vel quia, ut dixi, conjux hæreticus parum de religionis diverſitate curat, ſolum communem convictum, pacem & tranquillitatem amat, & rei familiaris ſedulam adminiſtrationem, ut quia ſub eo pacto nuptiæ celebrantur, ut liceat conjugi fideli ſuam religionem libere profiteri, idque ſecure cavetur quantum humana prudentia aſſequitur, negari non poteſt etiam ſine converſione hæretici ad fidem poſſe in aliquibus caſibus licere conjugium. Imo expediens eſſet hæreticis, ne perpetuo a catholicorum conjugiis arcerentur, in ſuis comitiis legem ferre, qua capitali conſtituta pœna prohiberent, ne quis hæreticus conjugem fidelem a ſua religione avertere conaretur, & ut proles apud conjugem fidelem eſſet uſque ad pubertatem. Ea enim ſancita lege nulla eſſet cauſa, frequenter loquendo, repudiandi ea conjugia. Quorum etiam, & juſta cauſa eſſe poteſt, etiam cum veroſimili periculo perverſionis, ſi illud matrimonium in inſigne Chriſtianæ Reipublicæ augmentum, aut proſperum ſtatum redundet, vel in tranquillam vitam, & a perſecutionis liberam Catholicorum alicujus Regni, qui niſi tali inito matrimonio perſecutione premerentur, & conſumerentur, de quo dicam capite ſequenti.

Nec dictis obſtat, quod antiqui Canones, & Patres 3 tantum eam cauſam converſionis expreſſerint. Dicendum enim eſt eam cauſam non pro unica legis exceptione, ſed exempli loco poſuiſſe, ſicut cum Trident. *Seſſ.* 23. *de matrim. cap.* 1. cauſam omittendarum denunciationum aſſignat, ſi matrimonium malitioſe impediendum fore exiſtimetur. Non eſt ea unica cauſa omittendi denuntiationes ſed exempli loco appoſita, ut ſupra *lib.* 5. *de matrim.* diſcuſſum eſt. Hujus autem ratio ſumitur ex generali doctrina in materia de legibus, quam eleganter tradit Donel. *lib.* 1. comment. *c.* 14. *§. ex ratione legis*. Ratione enim legis pleniore animadverſa hanc ipſam, quam longe patet, ſequamur propter ſententiam, ut lex ipſa ubique conſervetur, quoniam & ipſa lex eſt. Id quod exprimunt iſtæ juris ſententiæ. *Cum lege certi aliqui caſus comprehenſi ſunt, ſi in aliqua cauſa ſententia eorum manifeſta eſt, ex ad ſimilia procederit, & ſecundum hoc in his jus dici debet*, *l. non poſſunt*, *D. de legibus*. Item. *In caſibus & rebus omiſſis verba ceſſant, ſed ſententia eo porrigenda eſt*, *l. ſi id quod*, *D. de juriſdict.* Item, *verba deficiunt, ſed lex plenius interpretanda, ut ſuppleatur id quod legi deeſt*, *l. lex Julia*, *D. de fundo dotali*, & *l. oratio*, *D. de ſponſal. l. nam ut ait*, *D. de legib.* Hoc aliis verbis, eadem tamen ſententia, dictum a Cajo eſt, *ubi eadem ratio ſit conſequens eſt, ut idem æſtimari debeat*, *l. illud*, *D. ad l. Aquil.* Adde etiam textus *in cap. tranſlato* 3. *de conſtitut.* ubi Gloſ. *ab uno enim conjuncto ſit extenſio ad alterum*.

Diximus hucuſque licere conjugium catholici cum 4 hæretico, vel quando ille convertitur ad fidem, vel eſt converſionis ſpes, eamque promiſit, vel quando etiamſi converſionem non promiſerit, tamen ex pacto permittitur catholicus vivere juxta religionis catholicæ ritum una cum ſua familia, & recte etiam debito tempore prolem educare. Nunc explicare oportet, quæ ſecuritas requiri debeat, ut prudenter, & in conſcientia licite illud matrimonium fieri poſſit. Et quidem illud præ oculis habendum eſt non deſiderari evidentem certitudinem, ſed juxta providentiam hominum prudentem, atque cordatam, & quæ ſufficiat, ut prudens homo judicet alium prudenter operari. Nam, ut inquit Sapiens, *cogitationes hominum timidæ & incertæ providentiæ noſtræ*. Terminum enim in rebus humanis invenire difficile eſt. Unde Polyb. *lib.* 26. hiſtor. *c.* 11. inquit: *Et eſt quidem fortaſſe difficile in omni re terminum invenire ubi ſiſtas, non tamen plane ejus inveniendi negata eſt facultas*. In cauſa autem præſente longe difficilius eſt, cum pendeat eventus ex humana voluntate, quæ adeo inſcrutabilis eſt, ut illam omnino penetrare divinæ intelligentiæ ſit. Si enim Galenus eum qui corporum omnium complexiones naturales aſſequeretur, Æſculapio parem facit, quanto magis, ſi liberas inclinationes omnino cognoſceret? Poſſumus ergo in primis loqui de ſecuritate exquirenda in converſione hæretici, qui ad fidem revertitur, ut matrimonium contrahat, de ejuſque permanentia in fide. At quis judicare poterit illum vere, & ex animo converti, nec ſimulare converſionem, & fortaſſe ſimulavit filia Pharaonis, & aliæ mulieres alienigenæ, quas duxit Salomon. Id quidem non aliunde, quam ex factis externis judicandum, ex catholicis exercitiis, ex affectu, quem erga catholicam religionem oſtendit. Fateor omnia hæc eſſe fallibilia ſigna, & ab homine callido; & verſuto magno artificio ſtudioſiſſime fingi poſſe: ſed nos non aliter judicare poſſumus, internique affectus, & cordis ſecreta, ſoli Deo reſervantur. Quod ſi loquamur de ſecuritate promiſſionis implendæ, qua converſionem promiſit hæreticus (diximus enim etiam promiſſa converſione cum veroſimili ſpe poſſe contrahi matrimonium) atque idem dico, ſi loquamur de ſecuritate adimplendi pactionem, qua conſtitutum eſt, ut conjux catholicus ejuſque familia catholico ritu vivere permittatur, & recte prolem educare, prudens ſecuritas mihi videtur, tum ea, quæ naſcitur ex pactis juramento firmatis. Juramenti namque religio magni, & apud catholicos, & hæreticos momenti eſt. Neque ex eo quod hæreticus aliquis, etiam miniſter, depravato animo conſuluerit pri-

varim, aut publice, pejerandum eſſe, quoties politica gubernatio exigat, ideo conſilium illud appellandum eſt commune hæreticorum dogma. Quot catholici Principes ex alicujus aulici valde familiaris conſilio politico magis, quam catholico, fregere fidem, quia illis bene erat? Plenæ hiſtoriæ. Nemo autem hoc eorum vitium dicit eſſe commune Chriſtianis Principibus placitum. Videmus certe in contractibus aliis fidem ſervari ab hæreticis, & cum illis ſecure iniri: aut alias dicendum eſſet eos ab omni humano commercio excluſos eſſe, ſi non eſt aliqua conveniens ratio, qua cum illis poſſint pacta firmari. Adde etiam pignora, & obſides, ſi fieri poſſit, quibus datis ſecurior reddatur impletio pacti. Adjunge etiam dotis acceptæ reſtitutionem, ſi pacta non impleverit, quæ reſtitutio ſecura fiet ex promiſſoribus, aut pignoribus, vel aliquo depoſito loco fidejuſſorum datis. Periculum namque amittendi hæc commoda temporalia ſæpe compellet ſervare datam in promiſſis fidem. Addo etiam ex eo prudenter ſecuritatem deſumi poſſe, ſi alias politicæ eorum gubernationi aut neceſſarium, aut valde conveniens judicetur ſtare promiſſis, & pactis. Si enim hæc ratio inter Catholicos aut privatos, aut Principes magni momenti, & conſiderationis eſt; cur non veniet in conſiderationem, quando cum hæreticis pactiones ineuntur? Sæpe politicæ conſervationis intuitu ea efficient, & præſtabunt, ad quæ neque pactio, neque fides debita juramento permoveret. Quibus ſi adjungeretur ea ſanctio apud hæreticos, quam ſupra diximus & ſevere obſervata, nihil eſſet quod amplius humana providentia, frequenter, & ut plurimum loquendo, deſiderare poſſet.

5 Sed numquid idoneum medium erit ad eam ſecuritatem, quod inter Catholicum, & hæreticum contrahatur tantum matrimonium ratum & differatur conſummatio, ut interim ſumatur experimentum, an implenda promiſſa ſint ab hæreticis, an ſecus: & ſi impleverint, conſummetur matrimonium; ſi ſecus, petatur a Pontifice diſſolutio matrimonii rati nondum conſummati? Medium hoc, quod aliquando humana prudentia excogitavit ad ferendum de ſecuritate promiſſorum judicium, nec poteſt abſolute rejici, neque abſolute probari? Aliquando expedire fortaſſis poterit, & a Carolo V. Imperatore electum, quando cum Franciſco Gallorum Rege pactus eſt, & a nonnullis aliis. Et probari quidem fortaſſis poterit tamquam medium non omnino ineptum, cum id quod implendum ſtatuitur, poteſt recte, aut omnino, aut majori ex parte ante conſummationem impleri. At quando non poteſt ante conſummationem in effectum deduci, quod pacto firmatum eſt, ſed plura, & potiora ſunt, quæ conſummato matrimonio adimplenda ſunt, nemo prudens medium illud amplecti poteſt; & loco matrimonii rati minus inconveniens medium eſſet ſponſalia tantum inire, aut tractatus præmittere de ineundis nuptiis, qui juramento firmentur. Tum quia ex dilatione conſummationis matrimonii, quæ ſecuritas deſumi poterit, ut credamus fidelem conjugem non avertendum per hæreticum, ſi neque cohabitant, neque in eadem urbe commorantur? Et ut credamus hæreticum permiſſurum fideli, ut ſuo ritu vivat, ſi toto eo tempore ante conſummationem non eſt in poteſtate conjugis hæretici? Et ut credamus conjugem hæreticum facturum copiam conjugi fideli, ut prolem recte educare valeat, ſiquidem ea non ſuſcipitur, niſi conſummato matrimonio! Eorum omnium ſecuritatem ex dilatione conſummationis deſumere velle, neſcio quam cum ratione, & prudentia conveniat. Tum præterea quia multis calumniis ſubjacet medium iſtud, fraudibus, diſſenſionibuſque. Quis enim judicaturus eſt poſtea, an experimentum, quod eo intermedio tempore quæſitum eſt, ſufficiat, ut credamus poſt conſummationem implenda fore, quæ reſtant? Tum rurſus, quia pone non conſummati, eo quod non capiatur ſufficiens experimentum ſecuritatis in poſterum, redundat ſane in dedecus fœminæ Catholicæ; eſt enim quædam repudii ſpecies, quam qui grave dedecus in fœmina, præſertim nobili, non judicat, non indiget admonitione, ſed pœna. Tum etiam, quia abſolute loquendo ea dilatio conſummationis poſt contractus nuptias inconvenienti non caret. Prudenter Benedictus Fernandes Geneſ. *cap.* 24. *ſect.* 3. *n.* 8. in fine, cum expenderet vocatam Rebeccam poſt contracta ſponſalia, & illam ſtatim ad maritum pergere voluiſſe, inquit: *Cæterum conſtitutis ſponſalibus ad matrimonium illico feſtinandum, ne interim periculum incontinentiæ adeant ſponſi, quod quidem & certum eſt, & quotidianis exemplis comprobatur*. Probat Ambroſii teſtimonio, qui libro de Iſaac hoc ipſum conſiderans, inquit: *Nec immerito illa dilationem non attulit; ſare enim properare debuit ad maritum*. Denique *moram damnoſam* dixit Ovidius Metamorphoſ. 11. *moram ſæpe malorum dediſſe cauſas*, Silius Italicus *lib.* 4. Sequamur ergo quod dixit eleganter Seneca *lib.* 4. *de benefic. cap.* 33. Cum enim quæſiviſſet: *Quid ſi neſcis utrum gratus ſit is, cui beneficium conferendum eſt, an ingratus, expectabis, donec ſcias an dandi beneficii tempus non admittes?* Cauſam quæſtionis proponit Seneca his verbis: *Expectare longum eſt. Nam, ut ait Plato, difficilis humani animi conjectura eſt; non expectare temerarium eſt*. Sed vide quid Seneca reſpondeat: *Huic reſpondebimus, numquam expectare nos certiſſimam rerum comprehenſionem, quoniam in arduo eſt veri exploratio, ſed ea ire, qua ducit veriſimilitudo. Omne hac via procedit officium, ſic ſerimus, ſic navigamus, ſic militamus, ſic uxores ducimus, ſic liberos tollimus, cum omnium horum incertus ſit eventus. Ad ea accedimus, de quibus bene ſperandum eſſe credimus. Quis enim pollicetur ſerenti proventum, naviganti portum, militanti victoriam, marito pudicam uxorem, patri pios liberos? Sequimur qua ratio, non qua veritas trahit. Expecta, ut niſi bene ceſſura non facias; & niſi comperta veritate nihil moveris, relicto omni actu vita conſiſtit*. Hæc Seneca. Aliæ etiam rationes ad medium iſtud rejiciendum ex re ipſa naſcentur, & præſenti caſu, quæ adhuc magis improbandum ſuadeant, quæ ſic univerſe loquendo attingi non poſſunt, in ſpeciali vero caſu facile conſiderari poterunt. Atque hæc mihi de capienda ſecuritate in communi dicenda viſa ſunt; cum tamen tota hæc res humanæ prudentiæ committenda ſit, quæ in ſingulari cauſa ex particularibus circumſtantiis, ex gentis ingenio, & moribus, ex ſervata in aliis rebus, aut pactis, aut conjugiis fide publica, ex neceſſitate etiam ſtandi promiſſis, ex potentia, quæ ſit penes conjugem Catholicum, aut ejus conſanguineos ad efficiendum, ut re ipſa pactiones impleantur, judicare poterit, an ſit veroſimile hæreticum revera præſtiturum quod promiſit.

CAPUT VI.

An cum periculo perverſionis poſſit ex aliqua magna cauſa contrahi matrimonium cum hæretico?

S U M M A R I U M.

1 *An etſi non ceſſet periculum perverſionis, poſſit ex magna aliqua cauſa licite matrimonium contrahere Catholicus cum hæretico.*
2 *Affirmat Author.*
3 *Probat exemplis, & n. 4.*
5 *Probat ratione, & auctoritate Doctorum.*
6 *Probat Patrum, & Pontificum reſponſis.*
7 *Probat concluſionibus Doctorum.*

HActenus in offenſo pede iter fecimus, innumeris Doctoribus adjuvantibus ſententiam noſtram pronunciavimus, non ita pervium, quod in iſto capite explicaturi ſumus; ſed pervium tamen, & aliquorum auctoritate firmatum; neque enim nos novas umquam vias ingredimur in rebus moralibus. Cum ergo conſtet ceſſante periculo perverſionis eas nuptias Catholicum cum hæretico poſſe contrahere; & etiam oſtenſum ſit ejuſmodi periculum ceſſare poſſe, tam conjuge converſo ad fidem, quam non converſo, illud explicare oportet, an etiamſi non omnino ceſſet periculum perverſionis, ſed ſit probabile ejus periculum, poſſit ex magna aliqua & eximia cauſa, puta vel augmenti, & propagationis Eccleſiæ, vel tranquilli ejus ſtatus, vel libertatis Catholicorum, qui ſub aliquo hæretico Principe, & conſiliariis hæreticis oppreſſi tenebantur, licite matrimonium contrahere Catholicus cum hæretico. Quæſtionis ea cauſa videtur eſſe, quia numquam licere puteſt ſe exponere periculo peccandi, *nam qui amat periculum, peribit in illo*, ut ſcriptum eſt a Sapiente; *& qui tangit picem inquinabitur ab ea*; & ſalutem ſuam ſpiritualem contemnere convincitur, qui ſe objicit tam probabili ejus amittendæ periculo. Id quod etiam communi Doctorum calculo comprobatum eſt, & cum Bonaventura, Cajetano, Armilla, Caſtro, Navarro, Corduba, Alcocer, & Soarez docet Thomas Sanchez *tom.* 1. *ſummæ*, *lib.* 1. *cap.* 8. *n.* 1. 1

Verum ſemper mihi perſuaſi ob eximiam aliquam, & urgentem cauſam poſſe Catholicum matrimonio jungi cum hæretico, quamvis exponat ſe probabili perverſionis 2

ſionis periculo: dum tamen contrahat eum firmo propoſito non labendi, fidenſque de divina miſericordia, & gratia fore ut eripiatur ab eo periculo ſine crimine; ſiquidem urgente Dei cauſa illud ſubire periculum non recuſat. Qui ſpeciatim agens de matrimonio Catholici cum hæretico id diſputaverit, legi neminem; inſinuavit Serarius *locis* ſtatim *citandis*. Probare itaque conabor, & exemplis ſanctiſſimorum virorum, aut fœminarum, & ratione ex communi Doctorum doctrina deducta.

3 Primum appoſitiſſimumque exemplum deſumatur ex *lib. Judith.* Obſidebatur Bethulia Iſraelitarum urbs ab Holopherne, & ejus exercitu copioſo; atque ita premebatur obſidione, ut niſi intra quinque dies *auxilium* adeſſet a Domino, ſe, & omnia ſua Holopherni dedere cogitarent, ut eſt *in cap. 7. Judith*. Tunc autem Judith ſanctiſſima vidua, & pulchra nimis, his auditis ſermonibus, vocatiſque duobus populi presbyteris, & ſenioribus, illiſque increpatis, tandem ait: *Stabitis vos nocte iſta ad portam, & ego exeam cum Abra mea, & orate, ut ſicut dixiſtis, in diebus quinque reſpiciat Dominus populum ſuum Iſrael. Vos autem nolo, ut ſcrutemini actum meum, & uſque dum renunciem vobis, nihil aliud fiat, niſi oratio pro me ad Dominum Deum noſtrum*, Judith 8. Annuere Ozias Princeps Judææ, & alii ſeniores. Cubiculum illa ſuum ingreditur, cilicio ſe operit, cinere aſpergit, orat, & inter alia inquit: *Capiatur laqueo oculorum ſuorum in me, & percutias eum ex labiis charitatis meæ*, Judith 9. Statim oratione peracta Judith 10. *abſtulit a ſe cilicium, exuit ſe veſtibus viduitatis ſuæ, lavit corpus ſuum, unxitque ſe myrto optimo, diſcriminavit crinem capitis ſui, impoſuit mitram ſuper caput ſuum, & induit ſe veſtimentis jucunditatis ſuæ, induitque ſandalia pedibus ſuis, aſſumpſit dextraliola, & lilia, & inaures, & annulos, & omnibus ornamentis ſuis ornavit ſe. Cui etiam Dominus contulit ſplendorem, & eius pulchritudinem ampliavit, quoniam omnis iſta compoſitio non ex libidine, ſed ex virtute pendebat*. Egreditur una cum Abra ancilla ſua ex Bethulia, deſcendenſque de monte circa ortum diei, apprehenditur ab Aſſyriorum exploratoribus, deducitur ad tabernaculum Holophernis, qui vix eam intuitus eſt, cum captus eſt in oculis ejus. Quis dubitet ſanctiſſimam Judith hic ſe expoſuiſſe periculo violandæ caſtitatis? Potuit enim prudenter timeri vel ab exploratoribus, vel ab Holopherne in ejus amorem ardeſcente violandam. Expoſuit etiam ſe periculo legem Moyſi tranſgrediendi in multis, quæ ſpectabant ad cibum, & potum ex convictu Aſſyriorum. Et quidem expoſitam periculo Judith amittendæ caſtitatis agnoſcit, & fatetur Serarius *Judith 13. qu. 4.* Cumque quæſiviſſet, an licite ſe potuerit in periculum caſtitatis dare, ſic reſpondet: *In caſtitatis vero periculum ſe ſe dare neque ullus, neque ulla debet, niſi vel graves juſtæque rationes oſtenderent periculum illud vitari poſſe, & licet quandoque difficulter poſſet, poſſet tamen, & ejuſcemodi eſſent tempora, ut in ſolem, & pulverem prodeundum foret*. Et poſt pauca, *Potuit etiam bonis juſtiſque rationibus animum inducere, ut crederet poſſe ſe Dei cum gratia & auxilio, quod tot jam precibus, lacrymis, jejuniis, & ſaccis imploraverat, & porro adhuc in ipſis etiam hoſtium caſtris imploratura erat, pervincere, ne pudicitiæ jacturam ullam faceret. Cum enim corporis, animique illecebras tot, & tam præclaras haberet, futurum credebat, ut ſua in poteſtate Holophernem totum teneret, ab militum omnium injuria, ipſius mandatis præceptis, defenderetur: ab ipſomet vero etiam facile impetraret, ut vim nullam adhiberet, non niſi precibus, & blanditiis ad noctem invitaret: ſed antequam nocte ulla inquinaretur, anteverteret omnia & illius complexum quoque tandem modo effugeret: omnium tamen maxime illum occidendo, idque vel in ipſo primo cubiculi aditu, lethalem in ejus viſcera cultrum aliquem adigendo, vel in cubili manibus cum ambabus ſtrangulando, & ſuffocando, vel denique eo ipſo modo, quo negotium tandem perfectum eſt, ſomni merique plenum propriis armis obruendo. Quod ſi horum, contra quam certiſſime ſperaret, nihil omnino poſſet, obnoxiam ſe quidem corporis injuriæ futuram, animo tamen caſtiſſimo ſemper manſuram confidebat*. Confirmatque teſtimonio Ambroſ. quod ſtatim dabo. Et poſtea, cum dixiſſet Serarius a divina revelatione accepiſſe Jeruſalem per eam ſalvam fore, & illi revelationi ipſam fidem adhibuiſſe, ut colligi poteſt ex *cap. 12. verſu 7.* hæc addit Serarius, *Si dicas, certum igitur eam fuiſſe, fore ut neque vitæ, neque caſtitatis detrimentum ullum perpetraretur, ſicque de fortitudinis ejus, & magnanimitatis laude non parum deteri. Reſpondeo hujus tantum certum videri fuiſſe futurum, ut ſua opera Iſraelitæ tempeſtatem hanc evaderent: modum tamen & rationem perſpectam non omnino habuiſſe, quemadmodum etiam Prophetæ Iſaias, Jeremias, & alii certiſſima quædam habebant, aliorum, quæ ad ipſos ſpectabant, ignari erant. Et ſanctus Paulus Actorum 20. verſ. 22. Ecce alligatus ego ſpiritu, vado in Jeruſalem, quæ in ea ventura ſunt mihi ignorans, niſi quod Spiritus ſanctus per omnes civitates, mihi proteſtatur dicens, quoniam vincula & tribulationes Hieroſolymis me manent. Certa igitur pericula a genere ſua depellendi erat: ſed incertus eorum, quæ ſibi eventura eſſent, magnopere tamen confidebat, ſe ab omnibus etiam calamitatibus eruendam, præſertim vero ab omni pudoris jactura, & graviori ullo peccato*. Et quidem Judith ſe periculo caſtitatis expoſuiſſe fatetur non ſemel Ambroſius, & ex cauſa publicæ ſuæ gentis ſalutis excuſat. Nam *libro 3. de officiis, cap. 12.* hæc habet. *Utique quod in illis Pythagoreis duobus mirantur, non expavit mortis periculum, ſed nec pudoris, quod eſt gravius bonis fœminis, non unius ictum carnificis, ſed nec totius exercitus tela trepidavit. Stetit inter cuneos bellatorum fœmina, inter victricia arma ſecura mortis. Quantum ad molem ſpectat periculi, moritura proceſſit, quantum ad fidem, dimicatura*. Et in eodem capite, *Honeſtatem ſecuta eſt Judith, & dum eam ſequitur, utilitatem invenit. Honeſtatis enim fuit prohibere ne populus Dei ſe profanis dederet, ne ritus patrios, & ſacramenta proderet, ne ſacras virgines, viduas graves, pudicas matronas barbaricæ ſubjiceret impuritati, ne obſidionem deditione ſolveret. Honeſtatis fuit ſe malle pro omnibus periclitari, ut omnes eximeret periculo*. Eadem etiam habet *cap. 14.* Et lib. 2. de Virginibus: *Et Judith ſe, ut adultero placeret, ornavit: quæ tamen, quia hoc religione, non amore faciebat, nemo eam adulteram judicavit. Bene ſucceſſit exemplum. Nam ſi illa, quæ ſe commiſit religioni, & pudorem ſervavit, & patriam, fortaſſis & nos ſervando religionem, ſervabimus etiam caſtitatem. Quod ſi Judith pudicitiam religioni præferre voluiſſet, perdita patria, etiam pudicitiam perdidiſſet*. Et addit ipſe S. Ambroſius: *Itaque talibus informata exemplis, ſimul animo tenens verba Domini, quibus ait: Quicumque perdiderit animam ſuam propter me, inveniet eam, flevit, tacuit, ut eam vel loquentem adulter audiret: nec pudoris elegit injuriam, ſed Chriſti recuſavit*. Indicavit idem periculum Auguſtinus *ſerm. 66.* citato in Appendice. *Orationis fervore caſtitatis pudorem ſervavit intactum, & quietum, decepitque alienum*. Et poſtea. *Ecce glorioſæ fœminæ caſtitatem ſervavit oratio, & hoſtem ſervare non potuit multitudo*. Et *ſerm. 67. Pergit divino ſpiritu ducta, & unius ancillæ ſolatio contenta, Species cuſtodit, quæ blanditur, & ne violenter pudicitia cuſtodita lædatur, Holophernem alloquitur, ut deſiderium inane conciperet*. Sicut ergo Judith pro ſui populi ſalute publica potuit ſe periculo caſtitatis amittendæ exponere munita orationis præſidiis, & de divina protectione confidens, ita etiam poterit aliqua fœmina ob inſigne bonum Eccleſiæ Catholicæ, aut publicam ſalutem alicujus Reipublicæ, inire matrimonium cum hæretico, ſperans fore, ut a Deo, cujus cauſa tali ſe objicit *periculo, muniatur*, & protegatur ne cadat.

Aliud quoque præſenti cauſæ accommodatiſſimum exemplum nobis ſuppeditat liber Eſther. Catholica & ſanctiſſima fœmina nupſit Aſſuero Idolorum cultori. Quot illa, quantiſque ſe periculis expoſuit? Non manifeſtavit genus, non religionem ſuadente Mardochæo, de cujus agebat cuncta conſilio, circumdata erat ethnicis famulabus, aſſiſtebant eunuchi infideles actionum Eſtheris ſpectatores. Sed audiamus Serarium, qui hæc pericula eleganter proſequitur part. 6. t. part. Eſth. ex cap. 2. quæſt. 6. *Quomodo autem fieri potuit, ut ciborum ſi delectum haberet, ſi aquis crebrius elueretur, ſi id genus alia uſitaret, non notaretur? Non quod de ſua proſapia verbis reticebat, factis eloqueretur? Daniel profecto, ne pane cibatuque regio pollueretur, leguminibus & aqua tantum uti, idque ab eunucho præpoſito, precibus impetrare debuit. An is ſtatim neceſſitatis articulus, ut tum in Dei contemptum, ii tunc ritus non vitarentur, poſſent eorum aliis omitti? An in Regis menſa ea cibi, potionisque copia erat, ut ſi quid porcinum immundumve eſſet, non ederetur, e cæteris, quod ſatis foret ſumeretur? An cum virgo eſſet, poſteaque Regina, ſe his & illis delectare dicere non poterat? Quid ſi non diſſimiles Perſarum ritus? Libatum vero diis ſi quid eſſet, ut fuiſſe notavit Danielis capit. 1. Theodoretus, id ne guſtaretur, cavere qui potuit? Cur & Daniel ex eadem Regiæ menſæ copia, quod liceret, ex corpore non potuiſſet? An delitias potius, lautitiaſque omnes fugiebat? Idcoque leguminum & aquæ ſimpliciſſimum victum requirebat? Ut ut ſit, duo certiſſima eſſe debent. Unum non violaſſe ipſam Eſtherem Iſraelis ritus. Ita enim ipſa infra* cap. 14. verſ. 16. 17. & 18. *clariſſime. Tu ſcis neceſſitatem meam, & quod non comederim in menſa A-* 4

mna, nec mihi placuerit convivium Regis : & non biberim vinum libaminum , & numquam lætata ſit ancilla tua , ex quo huc translata ſum , uſque in præſentem diem , niſi in te Domine Deus Abraham. Alterum . Sicuti ad malum ingenioſa hominum eſt perverſitas : ita etiam ad bonum virtus. Excuſatur autem Eſther a culpa, quod de conſilio Mardochæi iſtis ſe periculis expoſuerit, qui divino inſtinctu, & aliquid boni populo Judæorum præſagiens ejus matrimonii conſiliator fuit. Unde *cap.* 4. dixit Eſtheri : *Et quis novit , utrum idcirco ad Regnum veneris , ut in tali tempore parareris ?* Licet ergo ſe exponere ſalutis ſpiritualis periculo in matrimonio fidelis cum infideli, & hæretico , ex aliqua magna cauſa, ſicut Eſther ſe expoſuit nubens Aſſuero Pagano.

5 Protulimus exempla, proferamus rationem . Exponere ſe periculo ſalutis ſpiritualis amittendæ, quamvis peccatum ſit, non tamen ex his peccatis eſt, quæ quavis circumſtantia poſita vel detracta ſuam deformitatem retinent, ſed cujus malitia pendet ab his, aut illis circumſtantiis . Quare ea expoſitio periculi culpa vacabit, quando ex magna fiat & urgenti cauſa. Tunc enim non eſt amare periculum , ſed amare ingens illud bonum , ad quod ſine eo periculo perveniri non poteſt. Itaque periculum adit invitus , non amans . Qui ergo eo modo periculum ſubit in tali conjugio , ut magnum Eccleſiæ , aut alteri Reipublicæ commodum ſequatur, non peccat. Doctrina ejus antecedentis confirmabitur Doctorum Scholaſticorum conſenſu , & Patrum auctoritate , & denique nonnullis in medium productis caſibus, in quibus ea doctrina admittenda neceſſario eſt . In primis ergo non eſſe peccatum exponere ſe periculo ſpiritualis ſalutis ex cauſa aliqua urgenti, docet D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 10. *art.* 9. *in corpore. Si aliqui fuerint firmi in fide ita quod ex communicatione eorum cum infidelibus converſio infidelium magis ſperari poſſit , quam fidelium perverſio , non ſunt prohibendi infidelibus communicare , qui fidem non ſuſceperunt , ſcilicet, paganis , vel Judæis , & maxime ſi neceſſitas urgeat .* Cajetanus in *ſumma* , *verbo periculum . Secunda in eundo ad locum , ſive ſocietatem , ubi eſt periculum peccandi mortaliter propter aſpectum , perſuaſiones , commoditates , aut aliquid hujuſmodi. Et hoc quidem , ſi ſine urgente neceſſitate fit , ad incautelæ peccatum ſpectat. Non eſt autem ex ſuo genere peccatum mortale : quia in ſuæ libertatis arbitrio reſtat peccare mortaliter , etiam præſentibus talibus occaſionibus peccandi .* Armilla eodem verbo . *Similiter peccat mortaliter vadens ad locum , ſive cum ſocietate , ſive non , ubi eſt periculum peccandi mortaliter , & timet peccare vel propter aſpectum , vel perſuaſiones , vel commoditates , vel hujuſmodi. Non enim hoc ex genere ſuo mortale eſt , quia numquam cogitur homo ad peccatum mortale, ſed ex conditione perſonæ , quæ ſcit ſe fragilem , & dubitat cadere , maxime ſi per experientiam ſe novit pro talibus cecidiſſe. Si vero conſtantem ſe credit , & neceſſitas illuc eundi urget , non peccat mortaliter : ſecus autem non urgente neceſſitate , ſecundum Cajetanum ibi.* Soto *lib.* 5. *de juſtit. quæſt.* 2. *art.* 6. *poſt ſecundam concluſionem* , ubi cum objeciſſet ſequi , numquam licere ſalutem exponere periculo , reſpondet negando ſequelam : *Nam jacturam facere gratiæ detrimentum eſt ipſius charitatis , exponere autem illam periculo , adeo non eſt remiſſio charitatis , ut ex nimio ejus ardore procedat.* Corduba *in ſumma* , *qu.* 4. *fol.* 19. Henriquez *lib.* 4. *de pœnitentia* , *cap.* 25. *num.* 3. ubi diverſa genera periculorum enumerans, ſic loquit : *Tertium periculum , quod extrinſece adjacet , & tamen expertus eſt homo ſe facile ex fragilitate , & in cautela peccare , dum ad certum locum vel alicujus ſocietatem accedit , quod periculum , quamvis in generali debeat homo vitare , ab eo tamen , cum in ſe ipſo peccatum non ſit , ſed peccati occaſio , excuſatur aliquando per impotentiam moralem : quæ occaſionem reddit huic homini involuntariam , aut non imputabilem ; aut ob aliam notabilem cauſam* , Alphonſus a Caſtro *lib.* 1. *de juſtit. hæret. punit. cap.* 17. *pag. mihi* 421. ab illis verbis, *ſunt rurſus alii viri docti .* Et concludit : *Quia ſic faciens non ſe exponit periculo hæreſis , ſed neceſſitate urgente divinæ ſe commendat miſericordiæ, de qua confidit , quod propter plebem ſibi commiſſam , pro qua ſolum libros tales legit , non permittet illum a libris hæreticorum decipi .* Navar. *in ſumma Latina* , *cap.* 3. *num.* 14. & *in can. negatia , de pœnit. diſtinct.* 5. *num.* 8. In primo enim loco multorum caſuum deciſionem ex ea doctrina colligit, qui apud illum videri poſſunt, & nonnullos attingemus ſtatim : Suarez 3. *part. tom.* 4. *diſputat.* 32. *ſect.* 2 *num.* 4. hæc habet : *Solum eſt attendendum ad judicandum , quod aliqua ſit moralis occaſio proxima , neceſſariam eſſe ut ex ſuo genere talis ſit , quæ frequenter inducat homines ſimilis conditionis ad tale peccatum , vel certe , ut experimento conſtet in hoc homine habere talem effectum. Deinde neceſſe eſt , ut illa occaſio voluntaria ſit , quia alias quod ex illa naſcitur , ut ſic , non erit voluntarium , neque ipſa in ſe poterit eſſe culpabilis. Unde fit , quando moraliter vitari non poteſt , illam non cenſeri voluntariam , neque aſſumptam , ſed illatam , & ideo non eſſe moralem , ſed neceſſitatem quamdam potius , vel impotentiam , propter quam homo non ſit abſolutione indigens.* Thomas Sanchez *tom.* 1. *ſummæ* , *lib.* 1. *cap.* 8. & cum dixiſſet eſſe peccatum mortale exponere ſe periculo peccandi mortaliter , addit *nu.* 3. *Secundo temperatur , niſi cauſa gravis ei ſe periculo exponere urgeat. Et ratio eſt quod tunc periculum illud non ſit moraliter voluntarium , cum moraliter loquendo , id eſt , ſine gravi periculo vitari nequeat .* Jacobus a Graffis *lib.* 2. *de arbitrariis conſeſ. cap.* 49. *a num.* 5. *Quod ſi pœnitens dicat , quod quando tangit fœminam cauſa medendi poſuit ſe in probabili periculo pollutionis , reſpondeat confeſſarius , an ſe expoſuerit huic periculo abſque urgenti cauſa , & tunc eſt peccatum mortale , alias ſecus , ut quia erat neceſſarium mederi , & alias non erat medicus , & propoſuit firmiter ſe non conſenſurum delectationi . Neque obſtat , ſi dicatur qui amat periculum , peribit in illo ,* Eccleſiaſt. 3. *Nam non dicitur amare periculum , qui neceſſitate compulſus in illud ſe conjicit , quia de divina miſericordia confidere merito poterit fore , uti majus ſibi auxilium impendeat , quo a lapſu caveat.* Et poſtea . *Quod ſi hoc procedit ex tactu ex ſui natura illicito ut in chirurgo verenda fœminæ attrectante , multo magis id procedere dicimus in pollutione præter intentionem ſubſequente ex tactu licito , quando tactus ille eſt neceſſarius , quia ceſſat periculum conſenſus. Enim vero tunc caret culpa , ut ex amplexu juxta patriæ conſuetudinem , quo recuſato incideret in notam inurbanitatis. Ita dixit Thomas Sanchez* lib. 9. de debito conjugali , diſp. 45. num. 8. Hæc Graffius . Accedit etiam Serarius *loco citato* cum agit de Judith , cujus verba jam ſupra dedimus . Emanuel Sà in ſumma verb. *abſolutio* , *num.* 12. ibi ; *Item abſolvi poteſt , qui ex rationabili , & juſta cauſa non vult amittere peccandi occaſionem , modo proponat firmiter non peccare etiamſi aliquoties ſit relapſus.* Ludovicus Lopez *Inſtructorio conſcientiæ* , 1. *part. cap.* 20. *concluſione* 3. & 4. & ex multis , quæ docet in diverſis caſibus in capitibus ſequentibus , dum examinat Navarri doctrinam in peculiaribus factis.

6 Probavimus hactenus doctrinam illam quatuordecim Scholaſticorum Doctorum auctoritate , probemus nunc Patrum , & Pontificum reſponſis . In primis adducit Thomas Sanchez *loco citato* elegans teſtimonium Divi Baſilii *in lib. de conſtit. Monaſt. cap.* 4. *pag.* 489. ubi hæc habet. *Qui urgenti aliqua cauſa , & neceſſitate ſe periculo objicit , vel permittit ſe eſſe in illo , cum alioqui nollet , non tam dicitur amare periculum , quam invitus illud ſubire , & ideo magis providebit Deus , ne in illo pereat .* Favent etiam huic doctrinæ reſponſa Pontificum . Nam matrimonium inter impotentes cognita impotentia ad caſte vivendum valet. Itaque ſi ſe experti ſunt impotentes , & volunt remanere nupti ad caſte vivendum , vel ut frater , & ſoror , recte poſſunt , ut explicui ſupra *lib.* 7. *de matrim.* cum de impedimento impotentiæ ſermo eſſet . At quis neget eſſe illos in probabili periculo vacandi tactibus , aut oſculis , quæ cognita jam impotentia non licent , ſicut non licent inter illos actus conjugales ? Remanere autem illos conjugatos in eadem domo jam pridem reſpondere Pontifices , *cap. conſultationis , de frigidis , & maleſ.* & alibi ſæpe , ut oſtendi *loco citato.*

7 Denique hanc , quam hactenus confirmavimus , doctrinam , veram eſſe conſtat ex eo , quod multæ aliæ concluſiones apud Doctores receptæ ſunt , quæ fundamentum iſtud neceſſario ſupponunt . Aliquæ conſtant ex teſtimoniis Theologorum adductis , qui in ſpecialibus caſibus ad eam doctrinam recurrerunt , proponam alias. In hoc quidem fundamento nititur ea concluſio, quæ docet medicum poſſe medicamenta præbere prægnanti fœminæ ægrotanti , etiamſi ſit periculum abortus , & quod fœtus anima pereat ſine ſalutari baptiſmo. Probabilis itaque ſpes vitæ matris , ad cujus aſſecutionem medicamenta diriguntur , excuſat medicum , qui medicinam præbet ex qua periculum ſit abortus , & damnationis pueri quod quidem extra illius neceſſitatis caſum graviſſimum peccatum eſſet . Cujus ſententiæ fuit Corduba , & refert , & ſequitur Gabriel Vaſquez *de reſtitut. cap.* 2. §. 1. *num.* 28. & magis explicat *cap.* 3. §. 2. *dub.* 6. *nu.* 23. & 24. In hoc etiam fundamento nititur concluſio , quæ docet poſſe hominem aliquod medicamentum ſumere ad aſſequendam ſalutem , quamvis probabiliter putet ex eo futuram ſeminis effuſionem , in quo caſu tam voluptatis vis , quam naturæ

fugi-

fragilitas ſatis oſtendit, in quanto periculo conſenſus in delectationem verſetur ille, qui eam medicinam, vel potionem ſumit. Sic Gabriel Vaſquez *alt. loco cita-te*, & Canonier *tom.* 2. in Aphoriſmos Hippocratis, multis citatis auctoribus. In hoc eodem fundamento nititur alia concluſio, quæ affirmat, quod quando aliquis, de cujus potentia dubitatur, uxorem ducit, poteſt per triennium deſtinatum a jure potentiam experiri, quamvis certum ſit illum exponi periculo moraliter certo ſæpe conſummandi extra vas. Tali autem periculo ſe exponere, quod in aliis caſibus graviſſimum peccatum eſſet, in hac ſpecie peccatum nullum eſt. Ideo enim ſe tali periculo exponit, ut ea cohabitatio & experientia oſtendat viri naturalem potentiam, vel impotentiam, ut ea perſpecta, vel perſeveret matrimonium, vel diſſolvatur conjuge habili petente. Nam diſſolvi matrimonium impotentium antea validum diximus ſupra *lib. 7. de matrim.* cum ageremus de impotentiæ impedimento, & tenuit Rota inter Seraphini deciſiones. Ex his ergo, & ſimilibus caſibus facile perſpicitur, offerre ſe periculo peccandi tunc damum eſſe peccatum, quando fit ſine urgenti cauſa, vel neceſſitate ad id obligante, & impellente, non vero, ſi talis adſit cauſa. Nec vero ſemper neceſſarium eſt, ut ea urgens cauſa ſit ſpiritualis animæ ſalus, ſed ſufficere etiam temporalis boni alicujus gravem cauſam, ut in conjugio Eſtheris cum Aſſuero, Judith cum Holopherne clare cognoſcitur, quamvis remote etiam in illis matrimoniis verſaretur ſpiritualis ſalus, & utilitas Judaicæ gentis, & ejus religionis conſervatio: in caſu etiam prægnantis fœminæ, aut ſalutis ægroti apertius multo conſpicitur. Nec vero requiritur ſemper, ut ſit cauſa involuntaria, aut ex neceſſitate proveniens; ſed ſatis eſt, etiamſi ſit cauſa voluntarie quæſita, ſicut in eo intelligimus, qui dubius de potentia matrimonium contrahit, & in conjugio Eſtheris cum Aſſuero, & in confeſſore qui confeſſiones audit cum periculo pollutionis, & in Magiſtro, qui materiæ de caſtitate, & vitiis oppoſitis ſtudio vacat, cum eodem periculo, quod confitandi, & ſtudendi munus voluntaria ſuſcipitur.

CAPUT VII.

Quæ cura prolis ſufficiat, ut licite contrahat matrimonium catholicus cum hæretico.

S U M M A R I U M.

1 *Filiorum cura in matrimonio habenda, & numero 2. & 3.*

4 *Quæ cautio ſufficiens judicari debeat, ut Catholicus in eo matrimonio contrahendo excuſetur a culpa.*

5 *Quanta diligentia adhibenda in eo præcavendo periculo.*

1 Filiorum quidem in matrimonio curam habendam eſſe nullus dubitare poteſt. Inquit enim Paulus 1. ad Timoth. 5. *Si quis autem ſuorum, & maxime domeſticorum curam non habet, fidem negavit, & eſt infideli deterior.* Vide quanto verborum pondere Paulus ſuadeat filiorum curam. Viduas præ cæteris adhortatur Paulus, de illis enim agebat in proxime ſuperioribus. Sic interpretantur Ambroſius, Oecumenius, Theophylactus. Una etiam cum viduis filios monet, ut exponit Theod. & in viduis omnes inſtruit, ut explicat Chryſoſtomus, quem ſequitur Juſtinianus ibidem. *Domeſticorum* nomine filios, & nepotes intelligunt Auguſtinus, & Theophylactus, licet alii vel ſanguinis propinquitate conjunctos, vel ad eamdem domum, & familiam pertinentes, vel domeſticos fidei comprehendant. Sed vide quid dicat Paulus, eum qui ſuorum, ſive filiorum & nepotum, ſive ſanguine conjunctorum, ſive ad ipſius familiam & domum pertinentium, vel ad eamdem fidem, curam negavit, vel abjecit, eſſe infideli deteriorem. Quod quidem quia nonnullis durius dictum videtur, accipiunt per exaggerationem, & hyperbolen quamdam. At melius illi, qui interpretantur eum, qui ſuorum curam abjecit, negaſſe fidem, & eſſe infideli deteriorem, non verbis, ſed facto ipſo. Qui enim non opere præſtat ea, quæ ſuadet fides catholica, quæ non deſtruit naturam, ſed perficit, is quidem opere ipſo in hac parte diſceſſit a fide, & eſt infideli deterior non quidem abſolute, ſed in hac tantum parte. Sic D. Thom. & Cajetanus. Eſt ergo infi-

Baſilii Pontii de Matrim.

deli deterior, quia infideles ſuorum curam habent, & eorum neceſſitatibus provident: cumque hoc illi naturæ inſtincto faciant, catholicus & natura, & fide inſtructus ab eo præſcripto diſceſſit: præbet etiam occaſionem calumniæ contra fidem, ut dixit in eo loco Chryſoſtomus. *Qui*, inquit, *propinquos generе, aut affinitate conjunctos aſpernatur, quo pacto erit in alienos clemens? Nonne vanitati judicio omnium erit obnoxius, ſi alienos beneficiis fovens, propinquos ſumma immanitate deſpiciat? Quid item, ſi illos de fide inſtruat, hos in errore jacere permittat: Quanta illud immanitatis erit!* Et infra. *Quando, quod infidelis facit, tu facere negligis, nonne fidem negaſti? Non in ſola confeſſione, ſed multo magis in effectu operis fides oſtenditur.* Præbet igitur occaſionem infidelibus male ſuſpicandi de lege Evangelica, & fidem Chriſti blaſphemandi, quod eſt quædam fidei negatio, qui ſuos deſerit filios, neque ad pietatem erudit. Fidem itaque negavit non voce, ſed facto, juxta illud: *Qui confitentur ſe noſſe Deum, factis autem negant*, ad Titum 1. Eſt infideli deterior, quia naturæ leges, & jura violat, de quibus Plutarchus *in libro de amore prolis*, & alii apud Stobæum *ſermone* 81. & Quintilianus *declam.* 388. in quam rem multa congeſſit Juſtinianus *eo loco*. Parentum etiam in liberos curam eleganter proſequitur optimus Philoſophorum Seneca *lib. 6. de benef. c.* 24. Auguſt. *lib.* 19. *de civitate Dei c.* 18. & *epiſt.* 119. Chryſ. *loco citato*, & Ambroſ. *in eum locum Pauli*.

Sed cum Paulus dicat eum, qui ſuorum, & maxime domeſticorum curam non habet, fidem negaſſe, & eſſe infideli deteriorem, videamus ad quam amuſſim debeant parentes conformare filios & familiam, ut blaſphemi aut fidem negantis notam effugiant. Duo mihi cogitanti objiciuntur Patres. Primus eſt Auguſtinus qui *lib. 9 confeſſ. cap. 9.* dum matrem ſuam Monicam laudat, exemplum hujus curæ parentis elegantiſſimum proponit. *Fuerat unius viri uxor, mutuam vicem parentibus reddiderat, domum ſuam pie tractaverat, in operibus bonis teſtimonium habebat. Nutrierat filios, toties eos parturiens, quoties abs te deviare cernebat. Poſtremo nobis Domine omnibus, qui ex munere tuo ſinis loqui ſervis tuis, qui ante dormitionem ejus in te jam conſociati vivebamus, percepta gratia baptiſmi tui, ita curam geſſit, quaſi omnes genuiſſet, ita ſervivit, quaſi ab omnibus genita fuiſſet.* Alter eſt Bernardus *lib. 4. de conſiderat. ad Eugen.* licet enim agat cum Eugenio Pontifice, inde tamen ad omnes doctrina derivari poteſt, qui publicam aut privatam adminiſtrationem habent. *Omne*, inquit, *quod perperam agitur te præſente, id tibi turpius. Intereſt gloriæ ſanctitatis tuæ, ut quos præ oculis habes, ita ordinati, ita ſint informati, quatenus totius honeſtatis & ordinis ipſi ſpeculum, ipſi ſint forma. Inveniantur præ cæteris oportet expediti ad officia, idonei ad ſacramenta, ad plebes erudiendas ſolliciti, circumſpecti ad ſeſe cuſtodiendos in omni caſtitate.* Et infra. *Multa neſcias, multa diſſimules, nonnulla obliviſcaris, ſunt tamen, quæ ignorare te nolim, mores cujuſque, & ſtudia non oportet, ut vitia domus tuæ ultimus ſcias. Quapropter alius alia diſpenſet, de diſciplina tu provide, illud nemini credas: ſi inſolentior coram te vel ſermo ſonuerit, vel habitus apparuerit, manus tua ſuper ejuſmodi, tu ulciſcere injuriam tuam. Impunitas auſum parit, auſus exceſſum. Sacerdotes domeſtici, aut cæteris honeſtiores aut fabula omnibus ſunt. In vultu, habitu, in inceſſu illorum, qui circa te ſunt nihil reſidere impudicum, nihil indecens patiaris.* Sed quid ſi aliquis durus ſit, & regimini reluctetur? Audi quid reſpondeat Bernardus, quod ingenti ſolatio eſſe debet, cum ſubditus adeo perverſis moribus eſt, ut diſciplina non proſit, *Noli diffidere, curam illius habe, & non cura, vel ſana illum. Non eſt in medico ſemper relevetur ut æger. Paulus loquitur, plus omnibus laboravi, non ait, plus omnibus profeci, aut plus omnibus fructificavi, verbum inſolens religioſiſſime evitans. Noverat homo quem docuit Deus, quia unuſquiſque ſecundum ſuum laborem accipiet, non ſecundum proventum.*

Quod ſi parentes curam jam ſuſceptorum filiorum habere jubentur, conſequens eſt ut quando matrimonium contrahunt, teneantur bono prolis proſpicere, ejuſque periculum, quoad fieri poſſit, evitare. Quis hoc neget? Nam ut dixi ſupra *cap.* 4. hoc periculum, quod proli etiam ex hujuſmodi matrimoniis frequenter imminet, eſt unum ex capitibus, quæ hæc catholicorum cum hæreticis matrimonia reddunt illicita. Atque ut ea mala prolis educatio evitaretur, dixit Clemens Romanus *epiſt.* 4. *column.* 2. *ante mediam*. *Neceſſe eſt, ut ſalutis cauſa filius, qui ſermonem receperit veritatis, a parentibus ſeparetur incredulis, ac rurſum pater ſeparetur a filio aut filia a matre.* 3

Quod ſi dicat aliquis, & quomodo juſtum videtur ſeparari filios a parentibus? Audi quomodo. Quia cum ipſis ſi cum illis in errore permaneant, neque illis proderunt, & ipſi pariter interibunt. Hinc etiam Toletanum IV. *cap. 39. & 60.* Toler. XVII. *Canone* 8. filios abſtrahi præcipit a Judæis ad recte educandum.

4 Sed cum hoc certum ſit, cum fidelis cum hæretico contrahit, teneri jure naturali præcavere pravæ educationis prolis pericula, exquirendum eſt, quæ cautio, quæ diligentia ſufficiens judicari debeat, ut catholicus in eo matrimonio contrahendo excuſetur a culpa? Id ut definiamus, nonnulla præ oculis habènda ſunt. Primum eſt prolem non eſſe primum, neque præcipuum finem matrimonii, ſed individuam vitæ ſocietatem, & communicationem, ut oſtendi ſupra *lib. 1. de matrimon.* ſatis. Ex quo ſit matrimonium etiam ſine ordine ad copulam ea intentione contrahentium valide fieri, & inter impotentes, inter quos nulla futura eſt carnis commixtio valide celebrari, & inter adſtrictos voto, & ſteriles, a quibus nulla ſuſcipienda proles eſt. Itaque dubitari non poteſt prolis ſuſceptionem non eſſe primum, neque præcipuum finem matrimonii. Deinde non ſolum non eſt præcipuus finis prolis ſuſceptio, verum & incertum eſt an ſuſcipienda proles, etſi matrimonium contrahatur in ordine ad copulam. Quoties enim evenit, vel non ſuſcipi liberos, aut ante legitimum nativitatis tempus abortivos eſſe, aut ſtatim natos perire, vel ante uſum rationis, aut etiam ante id tempus in quo ipſi bonum a malo, verum a falſo diſcernere poſſint? Incertum etiam, an illi in poteſtate parentis catholici efficiendi ſint, hæretico vita functo, vel e contrario. Quæ omnia ideo a me conſiderantur ut oſtendam non tantam diligentiam adhibendam requiri in præcavendo periculo perverſionis prolis, ac in præcavendo periculo perverſionis catholici contrahentis. Nam hoc periculum ab initio imminet, & certum eſt: at illud incertum, an futurum ſit. Minor ergo cautio adhibenda in eo caſu, quam in iſto eſt, adhibenda tamen aliqua, & prudens.

5 Quantum autem diligentiæ adhibendum ſit in eo præcavendo periculo, colligere poſſumus ex diligentia, qua parentes providere tenentur ſaluti ſpirituali filii jam ſuſcepti: ex nullo enim certiori principio colligi poteſt. Ut ergo, qua cura providere debeant parentes filiis jam natis, intelligamus, conſulamus Doctores aliquos. Navarrus *in manuali cap. 14. n. 17.* eos parentes damnat peccati mortalis, qui fuerint notabiliter negligentes. Sufficit ergo moderata cura. Ludovicus Lopez *in inſtructorio 1. part. cap. 54. §. tenetur pater*, inquit, *niſi excuſetur rationabili cauſa providere in ſpiritualibus*. Satis ergo eſt, ſi eam adhibeat diligentiam, quam prudenter poteſt adhibere. Sufficit ergo paciſci, ut conjugi catholico permittatur filios, & filias educare, nutrices deſignare uſque ad pubertatis annos. Jam enim ex eo tempore, ſi proles pervertatur, ipſi imputabitur, non negligentiæ conjugis catholici. Imo etiamſi tale pactum non interveniet, ſatis facturum credo conjugem catholicum curæ, quam tenetur adhibere, ſi fecerit quoad poſſit, ut educatio prolis illi committatur, & ſi poſtquam ad uſum rationis proles pervenerit, curaverit admonitionibus, conſiliis, ſuaſionibus veram religionem ſuggerere. Id quod expreſſiſſe videtur Serarius opuſculo citato *nu. 47.* ibi, *Inſuper etiam laborandum ut filiorum educationi Catholicæ, uxoris etiam converſioni, quoad ejus poterit, impenſiſſime ſtudeat.* Eo ergo ſtudio ſatis fieri obligationi circa prolem judicavit Serarius, qui magis acriter contra iſta matrimonia invehitur. Quod ſi omnis ejus conatus irritus ceſſerit, illum conjugem Catholicum ſuæ obligationi ſatisfeciſſe crediderim, & recte ab initio potuiſſe matrimonium inire, cum firmo propoſito efficiendi quantum in ſe fuerit ea, quæ prudentia dictaverit, ut recte proles educetur, & inſtituatur. Sic enim non poterit dici conjugem ſe negligenter geſſiſſe, quod tantum poſtulat Navarrus. Ex quibus etiam conſtat nequaquam credendum ſatisfacere conjugem Catholicum obligationi qua tenetur proli proſpicere, ſi pactum ineat, ut filii apud patrem hæreticum, filiæ apud matrem Catholicam educentur, quod pactum peccaminoſum eſſe dixi ſupra *lib. 7. de matrim. cap. 46.* & Joannes Azor, & docent alii Doctores communiter, & acriter, & graviter, & vere rejicit Serarius *opuſculo citato, n. 15. & 16.*

CAPUT VIII.

An Pontifex diſpenſare poſſit, ut Catholicus copuletur hæretico, & quis ejus diſpenſationis ſenſus.

S U M M A R I U M.

1 *Diſpenſatio Pontificis utrum neceſſaria in eo matrimonio contrahendo.*

2 *An requiratur cauſa ad eam diſpenſationem, & quæ ſufficiat, & an exiſtente juſta cauſa poſſit ſine diſpenſatione contrahi, etiam ubi receptum non eſt ex conſuetudine, ut non expectetur diſpenſatio, neque exigatur.*

3 *Qualis requiratur cauſa ad diſpenſationem in hac materia, & n. 4. 5.*

6 *An juſta ſubſiſtente cauſa poſſit contrahi matrimonium Catholici cum hæretico petita diſpenſatione, ſi negetur, aut etiam non petita.*

7 *Senſus diſpenſationis Pontificiæ, ut Catholicus contrahere poſſit matrimonium cum hæretica, quis.*

REvocandum eſt in memoriam quod dixi ſupra *c. 2. hujus opuſculi*, conjugium Catholici cum hæretico illicitum eſſe abſolute loquendo, & jure naturali, & jure etiam Eccleſiaſtico. Illo quidem propter pericula ſpiritualis ſalutis, iſto vero propter leges Eccleſiaſticas prohibentes. Juxta hæc ergo primo dicendum eſt, neceſſariam eſſe diſpenſationem Pontificis, ut ejuſmodi matrimonium licite contrahatur, utpote quod ea diſpenſatione tollatur obligatio legis Eccleſiaſticæ impedientis ea conjugia. In quo conveniunt Catholici Doctores omnes ſine controverſia. Sed quoniam obligatio, quæ naſcitur ex prohibitione legis Eccleſiaſticæ, poteſt conſuetudine abrogari, ea enim eſt conſuetudinis vis, ſicubi jam ex contraria conſuetudine receptum ſit, ut ſine diſpenſatione ea matrimonia contrahantur, jam non erit neceſſaria diſpenſatio Pontificis; quod quidem probandum ex generalibus principiis in materia de conſuetudine, & in hac ſpecie docent Joannes Azor *tom. 1. lib. 8. cap. 11. quæſt. 5.* & alii ex his, quos retuli ſupra *cap. 3.* 1

Sed hic inquiri poteſt, an requiratur cauſa ad eam diſpenſationem, & quæ ſufficiat, & an exiſtente juſta cauſa poſſit ſine diſpenſatione contrahi, etiam ubi receptum non eſt ex conſuetudine, ut non expectetur diſpenſatio, neque exigatur. Et quidem, quod ad primum attinet, decidendum eſt juxta generalia principia in materia de diſpenſationibus, ubi examinatur, an ſit neceſſaria cauſa ad diſpenſandum, & diſpenſatio data ſine cauſa valeat, neque enim in hoc eſt aliqua peculiaris difficultas, & nos ſatis explicuimus ſupra *lib. 8. de matrim. cap. 14. a n. 3.* Summa hæc eſt. Cum impedimentum hoc jure tantum Eccleſiaſtico inductum ſit, diſpenſatio in eo ſine cauſa data valida eſt, ut *ibidem* dixi *n. 7.* datur tamen cum peccato, ſi detur ſine cauſa, *ibidem, n. 4.* ubi etiam explicui, an ſit peccatum mortale vel veniale. 2

Quod ad ſecundum attinet, qualis, ſcilicet, cauſa requiratur ad diſpenſationem in hac materia, aliqua diſſenſio eſt. Nam Joannes Azor *tom. 2. lib. 5. cap. 2. quæſt. 2.* loquens de diſpenſatione Pontificis in iſto caſu, hæc ſcribit: *Sed non expedit talem diſpenſationem concedere, niſi primariis viris, & ob commune pacis bonum, & hæretico id volente, & petente, & fidem dante ſua ad fidem Catholicam converſionis.* Unde ſentire videtur non licere diſpenſationem Pontificis, niſi ex cauſa publica, & hæretico petente diſpenſationem, & converſionem promittente. Cæterum ſi ideo Joannes Azor exigat promiſſionem converſionis conjugis hæretici, ut eo modo ceſſet periculum, ob quod ea conjugia naturali jure prohibentur, ut dixi ſupra *cap. 2.* non omnino male loquitur, quamvis non ſatis conſequenter ad ea, quæ dixerat *tom. 1. loco cit.* At nos nunc non agimus, niſi de diſpenſatione Pontificis, quando nihil aliud obſtat iſtis matrimoniis, niſi lex Eccleſiaſtica, & cauſam legitimam hujus diſpenſationis inquirimus. 3

Dico ergo in primis, non dubitamus commune pacis bonum, vel aliquorum regnorum concordiam, aut tranquilliorem ſtatum Catholicorum alicujus regni, cauſam ſufficientem præbere diſpenſationi, etiamſi neque hæreticus petat diſpenſationem, neque converſionem promittat. Cur enim neceſſario requiretur ad diſpenſationem ea converſionis promiſſio? Ad vitandum periculum? Minime. Supponimus enim ſublatum eſſe periculum, & ſolum obſtare legem Eccleſiaſticam. Ad tollen- 4

tollendam autem obligationem ejus legis Eccleſiaſticæ, cur non erit cauſa ſufficiens commune bonum, & ea quæ diximus, cum vel ſola ea ſubſiſtente cauſa non dicetur Pontifex uti ſua poteſtate ad diſſipationem, ſed ad ædificationem. Adde in aliis legibus Eccleſiaſticis non minus ſtricte obligantibus, neque minoris momenti, diſpenſare Pontifices ex ſimilibus cauſis, imo & minus gravibus, veluti in matrimonio viri cum duabus ſororibus, aut ejuſdem fœminæ cum duobus fratribus, & in matrimonio rato non conſummato, & in convictu & communicatione cum ipſis hæreticis, etiam diuturna. Ergo commune bonum, & ea quæ diximus, juſtam præbebunt diſpenſationi cauſam.

5. Dico rurſus, Si tantum iſtis conjugiis obſtet lex Eccleſiaſtica, quia legis naturalis obligationi ſufficienter conſultum eſt, & ſatisfactum, mihi videtur vel ſolam commoditatem convictus humani præbere juſtam cauſam diſpenſationi, neque majorem requiri. Itaque ſicut ut diſpenſet Pontifex in aliquo affinitatis, vel conſanguinitatis gradu, ſufficiens cauſa eſt commoditas iſtius conjugii, quod non poſſit mulier ita commode alteri nubere, aut quia ea converſatione, & colloquiis cum conſanguineo fama ejus aliquantulum denigrata eſt, eandem etiam cauſam exiſtimo ſufficientem, ut Pontifex diſpenſet in eo quod Catholicus matrimonio jungatur hæretico. Quæ me in hanc ſententiam inducunt, hæc ſunt. Primum, quia ſemel ſublato periculo, quod jure naturali obſtabat, non eſt cur ea non reputetur ſufficiens cauſa, cum ſublata naturali obligatione, Eccleſiaſtica, quæ remanet, non multum urgeat, ut ad eam abolendam gravior cauſa requiratur. Deinde oſtendo ratione meo judicio manifeſta. Quia non minus fundamentum, ſive cauſa requiritur ad derogandum legi ex parte, quam ad diſpenſandum in ea comparatione alicujus perſonæ, ut ſatis manifeſtum eſt, cum eadem videatur eſſe ratio. At ut derogetur iſti legi Eccleſiaſticæ ea parte, ſufficit commoditas conjugiorum. Ergo etiam ad diſpenſandum cum aliquibus. Minorem probo ex conſuetudine recepta apud Germanos, & Polonos, & alias regiones, apud quas ſine ulla diſpenſatione Catholici matrimonio copulantur hæreticis. Nam quidquid de eo ſit, an illi peccent contra jus naturale, at non peccant contra legem Eccleſiaſticam jam abrogatam. Ea autem conſuetudo ex eo vires capit ad derogandum legi, quia adeſſe creditur conſenſus Pontificis derogantis. Sicut ergo tunc a principio conſuetudinis præſcriptæ adfuit ſine peccato conſenſus Pontificis derogantis legi comparatione illorum hominum, ob communem convictum, & matrimonii commoditatem, ita etiam nunc abſque ullo peccato poterit Pontifex ea eadem cauſa diſpenſare, ut Catholicus copuletur matrimonio cum hæretico. Ego ſane nullam invenio diverſitatis rationem. Quare, ſi aliquando Pontifex in aliqua diſpenſatione dixit ſe nec poſſe, nec debere diſpenſare, niſi adſit aliqua cauſa publici boni Eccleſiæ, & religionis reſtauratio, & augmentum, accipe illa verba de debito honeſtatis, multa enim licent ſed non omnia expediunt.

6. Quod vero attinet ad tertium, an ſcilicet juſta ſubſiſtente cauſa poſſit contrahi matrimonium Catholici cum hæretico petita diſpenſatione, ſi negetur, aut etiam non petita. Decidenda res eſt ex communibus principiis in materia de diſpenſatione, de quo dixi ſupra *d. lib.* 8. *r. citat. num.* 7. In eo tantum caſu etiam non petita neque expectata diſpenſatione, fieri poſſet, quando ratione occurrentium circumſtantiarum per epiikejam judicaretur eam legem Eccleſiaſticam in eo caſu, non ſolum deficere negative, ſed contrarie, & damnoſa eſſet tunc legis obſervantia, ut *ibidem* dictum eſt. Ad quod judicandum magna prudentia opus eſt, cum & res gravis ſit, & alias Pontifex, qui diſpenſationem negaret, ſuperiorem non habeat. Quibus conſonat, quod docet Suarez *lib* 6. *de legibus*, *cap.* 18. *n.* 23. ubi hæc habet. *At vero ſi ſit princeps ſupremus, qui negat diſpenſationem quæ judicatur debita, ſtandum eſt judicio, ſeu voluntati ejus, niſi nocumentum tam grave immineat, ut non poſſit lex humana obligare cum tanto diſcrimine: quia extra hanc neceſſitatem lex non relaxata per diſpenſationem, ſemper obligat.* Videndus etiam eſt Joannes de Salas *de legibus*, *diſp.* 20. *ſect.* 7. *num.* 74. ubi docet principem peccare mortaliter negando diſpenſationem, quando debita eſt, & *ibidem* optime etiam explicat, quæ dicatur adeo juſta cauſa diſpenſationis, ut debita videatur, ita ut ea ſubſiſtente, ſi princeps non diſpenſet, peccare judicetur: aſſeritque quando diſpenſatio eſt vel neceſſaria, vel valde utilis bono privato, debere concedi, probatque nonnullis argumentis, quæ apud ipſum videri poſſunt.

7. Ex his quæ dicta ſunt, facile eſt colligere, quis ſit ſenſus diſpenſationis Pontificiæ, quando diſpenſat, ut Catholicus contrahere poſſit matrimonium cum hæretico. Nam in primis, planum eſt diſpenſare illum tantum in eo, quod ejus poteſtati ſubjectum eſt, videlicet, in lege Eccleſiaſtica impediente ea matrimonia. Deinde certum eſt illum nec diſpenſare, nec poſſe in lege naturali prohibente ea conjugia ratione periculi. Quare, ſi adhuc diſpenſatione poſita Pontificia eſſet periculum perverſionis, nequaquam liceret illud matrimonium prætextu diſpenſationis Pontificiæ, quia remaneret integra, & vigens naturalis obligatio. Addo tamen, cum Pontifex diſpenſaverit, ut illud matrimonium ineatur, poſtquam res ad eum delata eſt, & cum illo communicata, temeritate non carere eum, qui in dubium revocaverit, an licite illud matrimonium poſſit contrahi. Quia non poteſt hoc in dubium verti, niſi affirmetur unum e duobus, aut Pontificem rem eam non bene conſideraſſe, neq; ſatis perſpectam habuiſſe neq; attendiſſe, an in eis circumſtantiis propoſitis ceſſet ſubverſionis periculum, & an ſatis cautum ſit debitæ prolis educationi, aut erraſſe diſpenſando. Quodlibet affirmare temeritatis eſt. Nam ſi inconvenientia adeo nota ſunt, ut manifeſtum ſit non ceſſaſſe periculum juxta regulas humanæ prudentiæ, magnæ oſcitantiæ argueretur Pontifex, ſi in eis circumſtantiis diſpenſaſſet, & in ea ſpecie diſpenſaturum credi non poteſt. Si vero res tantum eſt dubia, & videmus eam diſpenſationem Pontificis emanaſſe, magna temeritas eſt, plus de ſuo privato judicio præſumere eum, qui adhuc affirmat non licere, quam de judicio Pontificis. Enervat quidem ea conſideratio modum, quem Catholici unicum obſervant eximendi ſe a multis ſcrupulis in rebus dubiis. Satis enim ſe tuto agere credunt, ſi conſulant Pontificem in re dubia, & obtenta ab eo diſpenſatione operentur. Itaque ex nullo alio capite certius judicare poſſumus, ſine ſcrupulo operari non poſſe, quam ſi re ad Pontificem vere delata, & cum illo communicata, ipſe diſpenſet. Quare qui diſpenſatione Pontificia jam obtenta adhuc tale matrimonium illicitum judicaret, graviſſimis eſſet pœnis coercendus, tanquam qui injurius eſſet auctoritati Pontificiæ.

CAPUT IX.

Quomodo celebrandum ſit matrimonium Catholici cum hæretico.

SUMMARIUM.

1 *Matrimonium Catholici cum hæretica celebrandum.*
2 *Ejus forma.*
3 *Parochus an peccet aſſiſtens ejuſmodi matrimoniis, & n.* 4. 5.
6 *De Epiſcopo, qui præbet licentiam Catholica ad contrahendum matrimonium cum hæretico quid.*
7 *Parochus an peccet communicando cum excommunicata in ſacramento matrimonii.*
8 *In ea matrimonio an interveniant benedictiones, ſacra communio, Miſſa.*

IN hoc capite nonnulla explicanda ſunt, quæ quia difficilem exitum habere videntur, non paucos induxere ut ſibi perſuaderent nequaquam iſta matrimonia poſſe ſine peccato contrahi.

§. I.

Forma in celebrando matrimonio ſine peccato contrahentis, & parochi diſcutitur.

PRimum ſpectat ad formam, ſecundum quam tale matrimonium contrahendum eſt, neque enim apparet qua forma ineundum ſit. Sed dicendum eſt non obſcuram eſſe hujus rei deciſionem. Nam ſi matrimonium contrahat Catholicus cum hæretico in eo loco, in quo receptum eſt Tridentinum, ſive per ſe, ſive per procuratorem contrahat, ſervanda eſt forma a Tridentino præſcripta, ut ſcilicet præſente parocho, & duobus aut tribus teſtibus contrahatur. Nam ea forma non tantum præſcripta eſt pro matrimonio ut ſacramentum eſt, ſed etiam ut contractus eſt, & ideo neq; in ratione contractus ſubſiſtit, niſi ea forma ſervata. Quod id verum eſſe, quamvis tanquam advenæ in eo loco verſentur, conſtat ex dictis ſupra *lib.* 5. At ſi matrimonium celebret Catholicus cum hæretico in eo loco, ubi Tridentinum nondum receptum eſt, ſive ſit 1

Catho-

Digitized by Google

Catholicorum, ſive hæreticorum provincia, non eſt neceſſaria ea forma, ſed etiam ſine teſtibus, & ſine denunciationibus valebit matrimonium, & in Catholicorum provincia licite contrahitur præmiſſis tantum denuntiationibus, juxta formam *in cap. cum inhibitio de clandeſt. deſponſat.* In hæreticorum vero provincia, in qua forte jam ex contraria conſuetudine non ſervatur ea lex Canonica de præmittendis denuntiationibus, contrahetur etiam ſine illis non ſolum valide ſed ſine peccato. Quæ quidem omnia ex generalibus principiis abſq; ulla ſpeciali difficultate colliguntur.

3 Sed quærunt aliqui, an peccet parochus aſſiſtens ejuſmodi matrimoniis. Serarius, in *opuſculo citato cap. 3. ex num. 21.* contendit peccare graviter parochum, qui aſſiſtit iſtis matrimoniis, niſi quando conjux hæreticus promittit converſionem. Ejus fundamentum in eo conſiſtit quod putat parochum cooperari matrimonio hæretici & Catholici, non quidem quia ſit miniſter, ut exiſtimavit Canus, ſed quia in genere cauſæ materialis, aut diſpoſitive, aut tanquam cauſa ſine qua non concurrit, quatenus ejus præſentia reddit habiles contrahentes, qui ſine illa habiles non eſſent ad matrimonium poſt legem Tridentini. Cum ergo contrahentes peccent, aſſiſtere parochum illorum matrimonio eſt eorum peccato cooperari, quod non licet. Addit ideo etiam peccatum committi ab eo parocho, quia interveniunt Miſſa, benedictiones, ſacra Communio, quam ejuſmodi peccatoribus impertiri crimen eſt.

4 Cæterum ego exiſtimo nullum eſſe peccatum parochi, quod aſſiſtat iſtis matrimoniis. Et in primis, ſi non ſervatur Tridentini decretum, quia receptum non eſt, plane conſtat nullum peccatum committi in ea aſſiſtentia, cum neceſſaria non ſit, alias omnes illi, coram quibus celebraretur peccarent. In eo enim caſu non cooperatur tali matrimonio, ſi quidem ejus valor tunc parochi præſentia non indiget. Deinde, ſi celebretur matrimonium, ubi Tridentini forma recepta eſt, quoties matrimonium licite contrahitur juxta dicta in ſuperioribus, licite etiam aſſiſtere parochum dubitari non poteſt, ſiquidem aſſiſtit actui licito. Cumque Serarius fateatur recte parochum aſſiſtere, quando eſt vel promiſſio, vel ſpes converſionis, quia in eo caſu exiſtimat licite contrahi matrimonium: idem concedendum eſt, in quovis caſu, in quo ex alia cauſa ſine crimine celebretur; Dico *ſine crimine*, quantum eſt ex eo capite, quod ſit matrimonium Catholici cum hæretico. Quod enim conjux aliquis ſive hæreticus, ſive Catholicus in eo contractu peccet, quia ex peculiari, & privata ſua intentione, aut motivo vult cum peccato miniſtrare, non efficit ut peccet parochus aſſiſtens. Alias etiam quando duo Catholici contrahunt ſi parochus ſciat illos contrahere in peccato, non poſſet aſſiſtere, quod eſt falſum. Rationem indicabimus paulo poſt.

5 Denique dico. Etiamſi Catholicus cum hæretico celebret matrimonium illicite, id eſt, ſine cauſa juſta excuſante earum nuptiarum contractum adhuc cenſeo parochum aſſiſtentem non peccare. Moveor fundamento oppoſito fundamento Serarii. Quia parochus aſſiſtens non cooperatur illicitæ celebrationi matrimonii. Ergo non peccat, dum aſſiſtit. Antecedens probo, tum quia ille tantum eſt teſtis qualificatus cum poteſtate ſubſtituendi, ut explicui *lib. 5. de matrimonio.* Alioquin dicendum eſſet alios etiam teſtes peccare, dum aſſiſtunt illi matrimonio, quod Serarius negat. At quamvis inter parochum & teſtes conetur aſſignare diſcrimen, tamen quantum ad hoc nullatenus diſcriminantur. Tam enim parochus, quam teſtes reddunt contrahentes habiles ad matrimonium, neq; parochus ſine teſtibus, neque teſtes ſine parocho ſufficerent. Si ergo, quia parochus reddit illos habiles ad ſic contrahendum, ideo Serarius putat eum eſſe cauſam cooperantem, idem etiam de teſtibus affirmare deberet: quod ſi teſtes non cooperantur celebrationi matrimonii, neque parochus. Tum præterea probo idem antecedens, ſcilicet, non cooperari parochum illicito matrimonii contractui. Quia parochus non aſſiſtit actui de ſe malo, ſed quem culpa ſua contrahentes prave faciunt, cum poſſent honeſte facere. Ea autem eſt regula generalis, & apud me certiſſima, quam multis demonſtravi ſupra *lib. 5. de matrimonio, cap. 18.* Quoties vel peto actum, vel miniſtro actui, quem poſſet alius bene præſtare, & ſua culpa facit male, non dicor ego cooperari peccato illius, ſed a culpa ſum immunis omnino. Hoc explicavimus ibi innumeris exemplis, & in petitione mutui ab uſurario, & ſacramenti ab excommunicato, & venditione agni immolandi a Judæo, quem ſcit venditor ad immolandum emere, & locatione domus meretricibus, & remigatione Chriſtianorum captivorum apud Turcas contra Chriſtianos, & aliis multis. Cum ergo Catholicus, & hæreticus contrahentes poſſint honeſte contrahere, quia poſſet ille converſionem promittere, & culpa ſua non promittit, neque offert ejus veroſimilem ſpem, inde eſt, quod parochus aſſiſtens tali actui qui culpa contrahentium ſit perperam, non dicatur eorum peccato cooperari. Conſtat hæc omnia ex dictis ſupra *lib. 5. cap. 18. citato.*

Ex his colligo idem omnino dicendum eſſe de Epiſcopo, qui præbet licentiam Catholico ad contrahendum matrimonium cum hæretico. Quoties enim illi ſine peccato contrahunt, non peccat Epiſcopus licentiam concedendo, ut etiam affirmavit Serarius *opuſculo citato cap. 4.* Poteſt autem contingere, quod contrahentes non peccent contrahendo, non ſolum, quando converſio promittitur ab hæretico, ſed etiam quando ob communem convictum ea matrimonia judicantur neceſſaria, & alias ex more, & conditione gentis ceſſat periculum perverſionis, ut ſupra explicatum eſt. Quare non crediderim peccare Epiſcopos in Germania, & Polonia, & ſimilibus regionibus infectis tolerando ea conjugia, quia veriſimiliter ceſſat ejuſmodi periculum juxta ſupra dicta. At in eo differt Epiſcopus a parocho, quod Epiſcopus ratione ſui officii tenetur impedire, ne talia matrimonia contrahantur cum peccato, quoad fieri poſſit. Satisfaciet autem ille ſuo muneri, ſi conetur impedire. Quod ſi impedire non poſſit, non peccabit tollerando eorum conjugiorum celebrationem, ut *citato loco*, docet Serarius. Atque idem, quod diximus de parocho, dicendum eſt de eo Sacerdote, qui ex parochi vel ordinarii licentia aſſiſtit matrimonio propter eaſdem rationes.

Sed nunquid peccabit parochus, eo quod communicat cum excommunicato in ſacramento matrimonii? Eſt enim hæreticus excommunicatus a jure. Sed neque ex hoc capite peccat parochus. Ratio eſt, quia ille parochus non communicat in ſacramento, cum non miniſtret ſacramentum, ſed tantum ſit teſtis ſacramenti, quod ipſi contrahentes miniſtrant. Ex alia vero parte ob eam communicationem non peccat, quia non ſunt hæretici nominatim denuntiati, & eorum excommunicatorum, qui denuntiati non ſunt non tenetur communicationem, & communem convictum evitare juxta Extravagantem Martini V. *ad evitanda ſcandala*. Et quamvis denuntiati ſint, utilitas, vel neceſſitas inter alia excuſat a peccato communicantem cum excommunicato. Eſt autem conjugi Catholico recte contrahenti neceſſaria parochi præſentia, qui per connexionem trahit ad ſe hæretici perſonam, & reddit licitam communicationem cum illo in eo caſu. Quæ omnia ex principiis generalibus conſtant in materia de excommunicatione, & ideo in iſtis non eſt amplius immorandum. 6

Illud etiam pertinet ad formam celebrandi conjugii, ut in eo matrimonio Catholici cum hæretico non interveniant benedictiones, quas vulgo vocant, *velationes*, non ſacra communio, non Miſſa, quia coram hæretico ex nulla cauſa celebrari poteſt, neque ex graviſſimo metu. At ea ad valorem matrimonii neceſſaria non ſunt, & ideo ſine illis conſtat tale matrimonium. Ex eo autem, quod iſta coram hæretico ſine peccato fieri non poſſunt, non recte colligitur non poſſe hæc matrimonia ſine peccato fieri, cum contractus matrimonii ante benedictionem ſit omnino perfectus. Ut autem in loco ſacro fiat matrimonium, non eſt neceſſarium, cum neque ad matrimonium inter Catholicos requiratur, ut dixi ſupra *lib. 5.* 7

§. II.

Qualis intentio Catholici, & quæ in hæretico ſit ſufficiens ad valorem matrimonii.

S U M M A R I U M.

9 *Conjugis Catholici qualis intentio eſſe debeat.*
Hæretici qualis, ibidem & n. 10.
11 *Quid ſi hæreticus exiſtimet matrimonium eſſe ex cauſa diſſolubile, & licere libellum repudii.*
12 *Qui hæretici iſto errore teneantur, & n. 13.*
14 *Hæretici defendantur.*

Reſtat de intentione dicamus. Et quidem conjugis Catholici ea intentio eſſe debet, ut faciat quod Chriſti inſtitutio voluit, ea enim neceſſaria eſt, ut matrimonium ſit ſacramentum. In hæretico quoque ſufficit intentio faciendi, quod Chriſtus ordinavit, vel vera Eccleſia tenet, quævis illa ſit. Hanc enim intentionem ſufficientem eſſe ad valorem ſacramenti oſtendi *in tr. de Sacram. in genere*, quamvis hæreticus in particulari erret, exiſtimans ſuam Eccleſiam eſſe veram, vel Chriſtum nihil inſtituiſſe de ſacramento matrimonii. Sunt enim iſti errores tantum concomitantes matrimonium, nullam vero in illud efficacitatem habent, & ideo ex illis nihil vitii in matrimonium deriva- 8

derivatus. Ea ergo ſola intentione ſacramentum erit matrimonium Catholici cum hæretico & Catholicus accipiet gratiam, ſi aliud impedimentum non apponat, hæreticus carebit effectu ſacramenti, hoc eſt, gratia. Erunt autem cauſæ gratiæ ipſi miniſtri. Cum enim in hoc ſacramento ſpeciale ſit, quod ipſi contrahentes ſint miniſtri, ipſi etiam ſunt cauſa gratiæ, quæ in eo confertur. Quare ad gratiam, quæ in eo caſu dabitur conjugi Catholico, tam Catholicus, quam hæreticus concurrent tanquam inſtrumenta moralia, ut ibid. docui. Neque in hoc eſt aliqua major difficultas quam in eo, quod affirmat doctrina Catholica, hæreticum poſſe eſſe miniſtrum Baptiſmi, & Ordinis, & Confeſſionis in extrema neceſſitate. Sicut enim ille quamvis hæreticus, in his caſibus eſt inſtrumentum gratiæ: ita etiam in noſtro caſu erit cauſa inſtrumentalis gratiæ quæ producitur in conjuge Catholico, nec vero peccat conjux Catholicus præbens ſe miniſtrum gratiæ comparatione hæretici, qui eam non recipit; cum id non accidat ex defectu Catholici, ſed culpa hæretici, qui impedimentum apponit, ut in aliis etiam ſacramentis dicendum eſt.

10 At ſi hæreticus nullam habet intentionem faciendi, quod facit Eccleſia in matrimonio, & ex conſequenti nolit conficere ſacramentum, matrimonium ſane illud ſacramentum non erit. Non enim ſatis eſt ad ſacramentum matrimonii ſola recta intentio conjugis Catholici, cum ad ſacramentum requiratur intentio miniſtri, & uterque contrahens ſit cauſa partialis hujus ſacramenti, quod dependet ab intentione utriuſque. Si vera eſſet opinio quorundam recentiorum aſſerentium matrimonium eſſe duo ſacramenta partialia (ſicut de ſpeciebus panis & vini, philoſophantur Doctores in Euchariſtiæ Sacramento) facile diceretur partiale ſacramentum, quod pendet ex intentione conjugis Catholici, fieri quidem, aliud vero partiale, quod ad hæreticum ſpectat, non fieri. Sed eam opinionem non probamus, aſſerimuſque ſacramentum matrimonii eſſe unicum indiviſum pendens ab utriuſque intentione tanquam a cauſa, & ita qualibet earum deficiente circa rectam intentionem faciendi, quod facit Eccleſia, ſacramentum non fieri. At quamvis tale matrimonium non valeat in ratione ſacramenti ex defectu intentionis, valet tamen in ratione contractus. Nam etiam poſt inſtitutionem Chriſti inter Catholicos ſeparabiles eſſe duas iſtas rationes dixi ſupra lib. 1. de matrim. Erit ergo tale matrimonium Catholici cum hæretico, ſi in hoc non ſit intentio faciendi quod Eccleſia vera intendit, vel Chriſtus inſtituit, contractus quidem naturalis, non ſacramentum, perpetuuſque & inſolubilis ex ſe jure naturali, ut etiam eodem lib. 1. dictum eſt. Catholicum autem ſic contrahentem cum hæretico, quem ſcit cum peccato contrahere, aut ſine intentione requiſita ad ſacramentum, non peccare, modo ipſe habeat debitam intentionem, eodem modo declarandum eſt, ac ſupra dicebamus de parocho. Non enim cooperatur Catholicus peccato hæretici miniſtri, ſi quidem ille ſua culpa prave miniſtrat, cum poſſet bene, & alias Catholico matrimonium illud eſt utile ſpiritualiter, vel temporaliter, & ideo non tenetur omittere, ut dixi lib. 5. de matrimonio, cap. 18. citato.

11 Sed quid ſi hæreticus in eo ſit errore ut exiſtimet matrimonium eſſe ex cauſa diſſolubile, & licere libellum repudii, ut olim in lege ante Chriſtum, in quo errore nonnulli hæretici verſantur. Res eſt facilis explicatu juxta dicta. Quamvis hæreticus eum errorem habeat, & mente retineat, vel explicet, ſi tamen vult contractum matrimonii celebrare juxta ſuam naturam, quæcunque illa ſit, valebit contractus, & erit inſolubilis, quia error ille tantum eſt concomitans, & ab eo nullum vitium in matrimonium derivatur juxta generalia principia in materia de ſacramentis in genere, quæ hic ſuppono. Si vero expreſſe velit ita contrahere, & non aliter, ſive eum animum explicet, ſive mente retineat, nullum eſt matrimonium. Eſt enim ea matrimonii qualitas, cui innititur is contrahens, veluti quædam conditio, quæ eſt contra ſubſtantiam matrimonii, & conditiones contra ſubſtantiam vitiant matrimonium, cap. fin. de condit. appoſit.

12 Neque aliqua difficultas eſſe poteſt in hac re, quod ad jus attinet: ſolum de facto poteſt eſſe difficultas in cognoſcendo, qui hæretici iſto errore teneantur, neque enim omnes tenentur. Nam ego apud hæreticos hæc reperio, adulterium, vel diſceſſionem malitioſam, & contumacem eſſe cauſam divortii, & diſſolutionis matrimonii jure, ut illi credunt, divino: & in his caſibus non eſſe liberum etiam innocenti contrahere matrimonium, niſi multis monitionibus præmiſſis ut ſe nocenti reconciliet, quæ ſi adhuc non ſufficiant, & non poteſt innocens continenter vivere, datur licentia ducendi aliam uxorem, & matrimonium diſſolutum eſſe decernitur. Quod idem ſervant in diſceſſionis malitioſæ cauſa. Ac ne ſine teſte loquamur, accipe verba Joannis Schneidevvini hæretici primæ claſſis; Inſt. de nupt. p. 4. de divortio, n. 35. Agens de divortio adulterii cauſa, inquit hæreticus: Theologi autem, & Conſiſtoriales in Eccleſiis noſtris contrarium Canoniſtis tenent, & pronuntiant, ſervato hoc proceſſu, quod advertantur innocentem ad reconciliationem: Eccleſia enim non claudit gremium redeuntibus, ut dicitur in cap. ſuper eo 4. de hæreticis in 6. Et ſi innocens poſt multas admonitiones nocentem recipere noluerit, iterum admoneat innocentem, ut ab illo conjuge abſtineat vivente adultero. Sed ſi ſe continere, & caſte vivere non potuerit, & ſic ad aliud matrimonium conferre voluerit, tandem conceditur ei, ut alii nubat. Idem hæreticus eadem parte n. 44. cum agit de divortio ob diſceſſionem contumacem & malitioſam inquit: Theologi, ſive Conſiſtoriales noſtri hunc proceſſum obſervare ſolent, ut pars deſerens per legitima intervalla per publica edicta citetur in loco ubi contraxerunt partes matrimonium, & habitarunt, & ubi habent cognatos, ut præſumatur citationem ad ejus notitiam pervenire poſſe, ſecundum Gloſſam in dicto cap. Perlatum in verbo parentibus, qui filii ſint legitimi. Sed & in diverſis territoriis hujuſmodi citationes publice aſſignantur, & ſi contempta citatione contumaciter non comparuit, parti innocenti, ſi continere ſe nequeat, permittitur alteri nubere. Et ſi deinde redeat deſertor, debet puniri, vel virgis cædi, vel decapitari. Hujuſmodi enim deſertiones raro aut nunquam ſunt ſine adulterio, alias deſertor maneret domi apud conjugem, & liberos ſuos. Audiamus alium hæreticum teſtem de facto proprio deponentem, is eſt Conradus Rittershuſius hæreticus etiam primæ claſſis, ad Novellas Juſtiniani, part. 4. de nupt. cap. 9. cum agit de diſſolutione matrimonii ex cauſa adulterii, quam ſolam refert, inquit: Non leviter permittitur etiam innocenti, qui repudium miſit, ut ſecundum matrimonium contrahat, ſed per hos quaſi gradus ad id pervenitur. Et ſtatim eadem ſubjicit, quæ Schneidevvinus eodem cit. & Beuſtius hæreticus de matrimonio p. 2. c. 25.

Sed & Catholici, qui contra hæreticos ſcripſerunt, non omnibus eum errorem tribuunt, ut exiſtiment diſſolvi matrimonium poſſe, niſi in certis cauſis, quas illi hæretici putant de jure divino non eſſe, non humano. Bellarminus qui attente libros hæreticorum legiſſe creditur tom. 3. de matrimonio cap. 15. quamvis Lutherum referat, qui in poſtremis libris creſcente impudentia plures, & leviſſimas excogitavit cauſas diſſolutionis conjugii, cum in primis curis tantum ob adulterium diſſolvi agnoviſſet, quamvis etiam referat Martinum Bucerum, qui Lutherum impudentia ſuperavit, & aſſeruit diſſolvi poſſe quacunque ex cauſa ſibi conjuges diſplicerent. Attamen refert etiam Philippum Melancthonem tantum in cauſa adulterii, aut juſtæ deſertionis aſſerere matrimonium diſſolvi, & Brentium in cauſa tantum adulterii, Calvinum ſequitur Kemnitius, & in adulterii cauſa tantum diſſolutionem probat. Qui ergo a puro Lutheraniſmo diſcedentes ad Calvini partes declinarunt, & ejus Magiſtri nomine gloriantur, non ex quacunque cauſa diſſolvi credunt, ſed ex adulterio, quam cauſam putant jure divino contineri, dum apud Matthæum dixit Chriſtus, excepta fornicationis cauſa. Habent ergo illi intentionem faciendi in matrimonio totum id, quod Chriſtus ineſſe matrimonio voluit, quoad ejus firmitatem, & ex conſequenti ſufficientem intentionem habent ad perpetuitatem matrimonii. Eadem fere cum Bellarmino attingit Gregorius de Valentia tom. 4. diſp. 10. generali, q. 1. p. 7. in principio. 13

Illud addendum falſo etiam generaliter hæreticis tribui, quod dicant matrimonium hæretici cum Catholico apud eos nullum eſſe, aut ſi ſciat eſſe Catholicum conjugem, poſſe ab illo diſcedere, & matrimonium diſſolvi. Et quidem quoad primam partem attinet, obſtat experientia, cum ſint non pauci hæretici, qui in Belgio, Germania, Polonia, & aliis regionibus infectis matrimonia ineunt cum Catholicis. Quibus parum obſtat unus Albericus Gentilis, qui ea matrimonia hæretici cum Papiſta eſſe vult. Conſtat enim ex facto ipſo illius ſententiam non admiſſam ab ipſis hæreticis. Sed neque ſecundum apud eos receptum video. Nam plane VVeſembecius hæreticus in paratitlis, de ritu nuptiarum, num. 8. multis concedit, etiamſi quis hæreticam ducat ignorans eſſe hæreticam, & poſtea ſciat & matrimonium valere, & diſſolvendum non eſſe. Quanto magis id affirmandum erit, ſi ab initio contraxit cum hæretica, ſunt ut illi loquuntur, Papiſtam eſſe cognoſcens. Atque ex his quæ hactenus dicta ſunt, ſatis conſtare poteſt, cum quibus hæreticis contrahi matrimonium poſſit, quod valeat in ratione contractus ratione debitæ intentionis, & cum quibus ſecus, ex ejuſdem defectu. Atque de his hactenus. 14

DECLA-

D E C L A R A T I O

SANCTISSIMI D. N. BENEDICTI PP. XIV.

Cum inſtructione ſuper dubiis reſpicientibus Matrimonia in Hollandia & Belgio contracta & contrahenda, edita die 4. Novembris anni 1741.

Matrimonia, quæ in locis fœderatorum Ordinum dominio in Belgio ſubjectis iniri ſolent, ſive inter Hæreticos ex utraque parte, ſive inter Hæreticum ex una parte Virum & Catholicam fœminam ex alia, aut vice verſa, non ſervata forma a Sacro Tridentino Concilio præſcripta, utrum valida habenda ſint, necne, diu multumque diſceptatum eſt, animis hominum ac Sententiis in diverſa diſtractis: id quod ſatis uberem anxietatis, ac periculorum ſementem per multos annos ſubminiſtravit, quum præſertim Epiſcopi, Parochi, atque illarum Regionum Miſſionarii nihil certi hac ſuper re haberent, nihil vero inconſulta Sancta Sede auderent ſtatuere, ac declarare. Cum autem proxime evolutis annis, in tam ancipiti, gravique cauſa Apoſtolicæ Sedis judicium vehementius expoſceretur, urgeretque id imprimis vigilantiſſimus Iprenſis Epiſcopus, dum pro debito Officii ſui, & ſua erga Beati Petri Cathedram obſervantia, de Eccleſiæ ſibi concreditæ ſtatu ad Romanum Pontificem referebat; ponendumque omnino eſſe tam prolixæ dubitationi finem, graviſſimis verbis, ac rationibus perſuaderet; Clemens XII. id temporis Romanus Pontifex, qui rei gravitatem, quanti oportebat, æſtimaret, Sacræ Congregationi Eminentiſſ. Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum in mandatis dedit, ut de tota controverſia diligenter more ſuo cognoſceret. In re itaque tanti momenti volens eadem Sacra Congregatio quam accuratiſſime procedere, commiſſæ ſibi cognitionis initium ab exquiſitis aliorum quoque Belgii Epiſcoporum relationibus, atque Sententiis, quas deſuper explorari fategit, petendum duxit: eodemque tempore audire voluit præſtantes aliquot hujus Almæ Urbis Theologos quibus injunxit, ut rem totam ea, qua decet maturitate diſcuterent, ſuamque opinionem proferrent. At dum hæc maxime agerentur, ſuperſedendum per aliquot menſes fuit ab iſtiuſmodi Cauſæ expeditione, propter viduitatem, quæ intercidit Romanæ Eccleſiæ, donec ad Summum Pontificatum feliciter evectus Sanctiſſimus D. N. Benedictus XIV. inter primas Regiminis ſui curas, cauſæ hujus cognitionem repeti juſſit a memorata Sacra Congregatione Concilii, quam voluit coram ſe haberi, ut auditis Eminentiſſim. Patrum ſententiis, ipſe demum, quid hac in re tenendum foret, ſupremo ſuo pronuntiaret oraculo. Cum igitur Congregatio præfata ſub diem 13. Maii currentis anni 1741. coram Sanctitate ſua fuerit habita, idem Sanctiſſimus D. N. ſpatio aliquo temporis ad rem ſecum expendendam accepto, nunc nuper declarationem & inſtructionem exarare præcepit, qua, veluti certa regula, ac norma, omnes Belgii Antiſtites, Parochi, earumque Regionum Miſſionarii & Vicarii Apoſtolici deinceps in hujuſmodi negotiis uti debeant.

Primo ſcilicet, quod attinet ad Matrimonia ab Hæreticis inter ſe in locis fœderatorum Ordinum Dominio ſubjectis celebrata, non ſervata forma per Tridentinum proſcripta, licet Sanctitas ſua non ignoret, alias in caſibus quibuſdam particularibus & attentis tunc expoſitis circumſtantiis, Sacram Congregationem Concilii pro eorum invaliditate reſpondiſſe, æque tamen compertum habens nihil adhuc generatim & univerſe ſuper ejuſmodi Matrimoniis fuiſſe ab Apoſtolica Sede definitum, & alioquin oportere omnino ad conſulendum univerſis Fidelibus in iis locis degentibus, & plura avertenda graviſſima incommoda, quid generalites de hiſce Matrimoniis ſentiendum ſit, declarare: negotio mature perpenſo, omnibuſque rationum momentis hinc inde ſedulo libratis, declaravit, ſtatuitque: Matrimonia in dictis fœderatis Belgii Provinciis inter Hæreticos uſque modo contracta, quæque impoſterum contrahentur, etiamſi forma a Tridentino præſcripta non fuerit in iis celebrandis ſervata, dummodo aliud non obſtiterit canonicum impedimentum pro validis habenda eſſe; adeoque ſi contingat utrumque Conjugem ad Catholicæ Eccleſiæ ſinum ſe recipere, eodem, quo antea, conjugali vinculo ipſos omnino teneri, etiamſi mutuus conſenſus coram Parocho Catholico ab eis non renovetur; ſin autem unus tantum ex Conjugibus ſive Maſculus, ſive Fœmina, convertatur, neutrum poſſe, quamdiu alter ſuperſtes erit, ad alias nuptias tranſire.

Quod vero ſpectat ad ea Conjugia, quæ pariter in iiſdem fœderatis Belgii Provinciis, abſque forma a Tridentino Statuta, contrahuntur a Catholicis, Hæreticis, ſive Catholicus vir Hæreticam Fœminam in matrimonium ducat, ſive Catholica fœmina hæretico viro nubat, dolens imprimis quam maxime Sanctitas ſua eos eſſe inter Catholicos, qui inſano amore turpiter dementati, ab hiſce deteſtabilibus connubiis, quæ S. Mater Eccleſia perpetuo damnavit, atque interdixit, ex animo non abhorrent, & prorſus ſibi abſtinendum non ducunt; laudantque magnopere zelum illorum Antiſtitum, qui ſeverioribus propoſitis ſpiritualibus pœnis, Catholicos coercere ſtudent, ne ſacrilego hoc vinculo ſeſe Hæreticis conjungant; Epiſcopos omnes, Vicarios Apoſtolicos, Parochos, Miſſionarios, & alios quoſcumque Dei, & Eccleſiæ fideles Miniſtros in iis partibus degentes, ſerio, graviterque hortatur, & monet, ut Catholicos utriuſque ſexus, ab hujuſmodi nuptiis in propriarum animarum perniciem ineundis, quantum poſſint abſterreant, eaſdemque Nuptias omni meliori modo intervertere, atque efficaciter impedire ſatagant. At, ſi forte aliquid hujus generis matrimonium, Tridentini forma non ſervata, ibidem contractum jam ſit, aut impoſterum (quod Deus avertat) contrahi contingat, declarat Sanctitas Sua, Matrimonium hujuſmodi, alio non concurrente canonico impedimento, validum habendum eſſe, & neutrum ex conjugibus, donec alter eorum ſupervixerit, ullatenus poſſe, ſub obtentu dictæ formæ non ſervatæ, novum matrimonium inire; id vero debere ſibi potiſſimum in animum inducere conjugem catholicum, ſive virum ſive fœminam; ut pro graviſſimo ſcelere, quod admiſit, pœnitentiam agat, ac veniam a Deo precetur, coneturque pro viribus alterum conjugem a vera fide deerrantem ad gremium Catholicæ Eccleſiæ pertrahere, ejuſque animam lucrari, quod porro ad veniam de patrato crimine impetrandam opportuniſſimum foret, ſciens de cætero, ut mox dictum eſt, ſe iſtius matrimonii vinculo perpetuo ligatum iri.

Ad hæc declarat Sanctitas ſua, ut quidquid hactenus ſancitum, dictumque eſt de matrimoniis, ſive ab hæreticis inter ſe, ſive inter Catholicos, & hæreticos initis, in locis fœderatorum Ordinum dominio in Belgio ſubjectis, ſancitum, dictumque intelligatur etiam de ſimilibus matrimoniis extra fines Dominii eorumdem fœderatorum ordinum contractis ab iis, qui addicti ſunt Legionibus, ſeu Militaribus copiis, quæ ab iiſdem fœderatis Ordinibus tranſmitti ſolent ad cuſtodiendas, muniendaſque arces conterminas, vulgo dictas *di Barriera*; Ita quidem, ut matrimonia ibi præter Tridentini formam, ſive inter catholicos, & hæreticos inita, valorem ſuum obtineant, dummodo uterque conjux ad eaſdem copias, ſive legiones pertineat; & hanc declarationem vult Sanctitas Sua complecti etiam civitatem Moſæ-trajectenſis a Republica fœderatorum ordinum, quamvis non jure dominii ſed tantum oppignorationis, ut ajunt, nomine poſſeſſam.

Tandem circa conjugia, quæ contrahuntur, vel in Regionibus Principum Catholicorum ab iis, qui in Provinciis fœderatis domicilium habent, vel in fœderatis Provinciis, ab habentibus domicilium in Regionibus Catholicorum Principum, nihil Sanctitas Sua de novo decernendum, aut declarandum eſſe duxit, volens, ut de iis, juxta canonica juris communi principia, probataſque in ſimilibus caſibus alias editas a Sacra Congregatione Concilii reſolutiones, ſubi diſputatio contingat, decidatur; & ita declaravit, ſtatuitque, ac ab omnibus impoſterum ſervari præcepit. Die 4. Novembris 1741.

A. Card. Gentili S. C. Præf.

C. A. Arch. Philippen. Secret.

M. BA-

M. BASILII PONTII LEGIONEN.

TRACTATUS

SUPER

CONFIRMATIONE

STATUTI EDITI,

Ac Juramenti ab Academia Salmanticenſi & Sacris Familiis Beatorum Dominici, & Auguſtini præſtiti; de Tenenda ac docenda Sanctorum Auguſtini & Thomæ doctrina: ex Hiſpanico in Latinum translatus a PETRO PARZONIO POLONO.

Illuſtriſſimæ, ac Florentiſſimæ

ACADEMIÆ CRACOVIENSI

& ſingulis in ea legitime certantibus.

ANDREAS PHÆUS IMPRESSOR DUCALIS. Optima quæque precatur.

DIU, multumque cogitavi, an in ſinu ſplendoris ac nominis tui collocarem tractatum hunc ibero ex idiomate latino ſermone donatum, binos articulos continentem: in quorum primo, rationes quibus Academia Salmanticenſis ducta fuit ad emittendum juramentum ſectandi doctrinam Sanctorum Auguſtini & Thomæ Doctorum: in ſecundo vero argumentis in contrarium adductis reſponſiones recenſentur. Multum inquam cogitavi hæc tibi dedicare; quantum enim fiducia patrocinii tui animabar: tantum magnitudinis tuæ reverentia deterrebar. Cum tandem animum huc illuc fluctuantem ad ſeſe traxiſ recogitatio tuorum erga Doctores Sanctos Auguſtinum & Thomam Aquinatem meritorum: quibus dum me fateor debere, non alia ſane ratione ſatisfacere poſſe intelligebam. Nam quis Academiæ Salmanticenſis haroicum in dictorum Sanctorum amplectenda doctrina ſtudium, iuſiurandi Sacramento firmatum, melius tuo nomini conſecraret; quam qui arctiſſimo ſeſe vinculo ad obſequium tuæ famæ devinxit? Et in quem aptius ſinum convolaſſet hujus Illuſtriſſimæ Academiæ erga ſuos parentes votivus amor quam in tuum; quæ tanto cum ſplendore veſtigiis illius inhæres, ac pia quadam æmulatione compar eſſe contendis? Tu enim a Sereniſſimis Poloniæ Regibus a multis fundata ſæculis, ſanctiſque legibus munita ac privilegiis; non de plauſu tantum ſibi religioſi ſermonis, nec de ſonitu & blandimento viridantium gloriaris foliorum: verum Sanctorum Auguſtini, & Angelici Doctoris puriſſima ac ſolidiſſima doctrina ſectatrix; tot viros inclytos, omnique diſciplinarum genere, ac ſanctimonia decore nitentes edidiſti: ut non immerito duo ſceptra regia pro ſtemmate geſtes; inſigni documento te in edendis præclariſſimis viris alias inter Academias coruſcare: non minus quam inter alia humanæ ſortis faſtigia, regia ſceptra fulgeſcant. Excipe igitur libellum hunc, quantum ex mea imbecillitate pertenuem, ex materiei tantum gravitate conſpicuum: atque illum pro tua generoſitate perpetuo, meæ erga tua merita gratitudinis teſtem, cordi habere velis. Bracciani 1. Januarii 1632.

ARTICULUS PRIMUS.

Quod Academia Salmanticenſis juſte exigit a ſuis Profeſſoribus hoc juramentum, & cum matura deliberatione prædictum Statutum, & Juramentum edidit.

§. I.

Proponitur factum, ac tenor Juramenti.

1 PErpendit Academia ſibi falſo imputari, quod pateretur in ſuis Scholis novas opiniones, ex quibus præſentes controverſiæ exortæ ſunt, defendi: ſcripta ſua in ſacro Inquiſitionis Senatu denunciata; unam, & alteram ſuarum theſium propoſitionem ab eodem ſuſpenſas, Scholas publicas Theologiæ in ſuimet contemptum clauſas: aliaſque deplorandas notas, cum omnium Collegiorum ac Religionum mœrore, ſe eſſe perpeſſam advertit. Iſtæ ſunt veræ cauſæ hujus juramenti, & ſi quis alias retulerit, a veritate plurimom aberrat. Nulla vindictæ cupiditas ad illud faciendum impulit, ſed flagrans, & univerſale Academiæ deſiderium honori ſuo conſulendi, quem per quadringentos aonos cum ſumma doctrinæ puritate, illibatum, & ioviolatum conſervavit. Cœpit Academia in Congregatione decem & octo virorum graviſſimorom, ſacræ Theologiæ ac J. U. Doctorum, de remedio opportuno agere; ab omnibus præſens juramentum tanquam medium aptiſſimum ad attollendam Academiæ authoritatem quæ læſa videbator, propoſitum fuit: ut ſi aliquis deinceps Academiæ, apud ſupremom Senatum aliquam, vel ſaltim levem notam inurere vellet; omnibus notum fieret Academiæ cauſam conjunctam eſſe cum honore S. Auguſtini, & Thomæ, ſic enim ſecuram ſe reddebat: publico Sacramento ab omni doctrina Sanctis Auguſtino, & Thomæ contraria ſe temperaturam aſtringens. Et hoc Academiæ conſilium in tam immani perſecutione naturalis defenſio fuit; nam ut ait Plinius, *Leonum feritas non dimicat inter ſe, ſerpentum morſus non petit ſerpentem;*

ſed ſi

Digitized by Google

ſed ſi vis inferatur, nullus eſt cui non ſit ora & animus injuriæ impatiens, & promptus ſi necessi ad ſe vindicandum alacritas. Et quia hoc negotium erat graviſſimum, is per multos dies fuit ventilatum; & in graviſſimarum Religionum Cœnobiis per orationes, ſacrificia, ac continuas corporis caſtigationes, ſummo ſpiritus fervore Deo commendatum: res non agebatur ex prava intentione, cum Spiritus Sanctus excitabat ad divinum auxilium impetrandum, his mediis, & tanto fervore. Non deerant emergentium difficultatum dubia ac timores, quæ omnia ibidem bene perpenſa, ſuperata ſunt: cæteraque quæ poſtea exurgent, Divino numine cujus cauſa agitur, ſuperabuntur.

2 Eo tempore ad Academiam Eminentiſſimi Cardinalis Caſtellæ Præſidis literæ, zelo ac ſpiritu prorſus divino plenæ fuerunt allatæ; quas ipſa a tam illuſtris Matris filio miſſas, ſumma cum veneratione accepit: qui gradibus, Cathedris, & Collegiis Academiæ ornatus, omnibus conſpicuus extitit. Veruntamen ægerrime tulit ſe in dictis literis de ſententiarum novitate reprehenſam fuiſſe, & notatam, ac ſi ipſa doctrinas novas doceret; maxime quod illa doctrina quæ literis occaſionem dederat, non eſſet minus antiqua quam doctrina Sancti Thomæ, & Patrum Eccleſiæ: in qua firmiſſima jecerat fundamenta. Caſus illi non abſimilis, quem tempore Epheſini Concilii Hiſtoriæ narrant eveniſſe. Apud Chriſtianiſſimos Valentinianum, & Theodoſium Imperatores, Divus Cirillus Catholicorum propugnator, quaſi ipſe populum conturbaret, novitates ſeminaret, & ſimilia faceret fuerat inſimulatus. Dicti Imperatores ſancto zelo pleni, verba hujuſcemodi, quæ in Actibus Concilii Epheſini tom. 1. cap. 7. continentur, ad Cirillum ſcripſere. *Oportet Sacerdotes cum morum ſuavitate, fideique integritate in primis ornatos eſſe, tum maximum animi candorem, ac ſinceritatem per omnem vitæ curſum præſeferre: ac ſecum certo ſtatuere uniuſcujuſque rei naturam potiſſimum vero incorruptæ pietatis doctrinam ſedulo inveſtigandi ſtudio facilius, quam pertinaci animorum contentione inveniri. Etenim jam inde a primis uſque temporibus non imperantis cujuſpiam aut certe imperium uſurpantis interminationes, aut protervia; ſed Sanctorum Patrum Sacrarumque Synodorum decreta eam nobis conſtituerunt; nam religione, prudentia, & conſilio magis quam cujuſquam imperio firmari, nulli opinor dubium eſſe poteſt.* Diſcipuli ſancti Cirilli Imperatoribus reſponderunt, ſententiam quæ a Cirillo defendebatur, omnes antiquiores Patres, nullo excepto, tenuiſſe. In reſcripto Imperatorum, Eminentiſſimi Cardinalis Præſidis zelum; in reſcripto Academiæ, reſponſum illorum reipſa intuemur: manum illas literas exarantem bonus proculdubio ſpiritus regebat, quandoquidem in cauſa fuerunt, ut Academia quovis poſtpoſito timore de non admittenda, neque docenda doctrina, quæ ſanctis Auguſtino & Thomæ adverſaretur, juramento ſe aſtringendi quemadmodum & fecit, conſilium capeſſeret: qui adeo unanimi ſpiritu perfectum eſt, ut ex ſexaginta circiter ſuffragiis, cum res palam eſt, unum tantum, aut alterum repugnarint; cum vero ad vota ſecreta pro majori libertate ventum eſt (res ſatis nova & nunquam antea in Academia viſa) nulla prorſus extitit contradictio: & ſic ab omnibus in clauſtro exiſtentibus juramentum ſequentis tenoris emiſſum eſt.

3 *Juro in quotidianis lectionibus, quas in Academia, vel Cathedra moderator, vel voluntarius profeſſor legero; me docturum atque lecturum in Theologia Scholaſtica doctrin. Auguſtini & concluſiones D. Thomæ quas in ſumma Theologiæ docet, ubi horum Sanctorum mens aperta fuerit: ubi vero anceps, & dubia, nihil docturum neque lecturum quod eorum doctrinæ adverſari ſenſerim; ſed quod vel juxta meum ſenſum, vel eorum qui diſcipuli Sanctorum Auguſtini & Thomæ communiter cenſentur, tantorum Patrum doctrinæ magis conforme judicaverim. Excipio opinionem de Immaculatæ Virgin. Concept. & ea quæ jure Eccleſiaſtico immutata ſunt vel poſtea immutabuntur: & quæ cum olim controverſa eſſent, jam Conſtitutionibus Apoſt. diffinita ſunt. Et ſi aliquando Cathedram Scoti, vel Durandi moderabor; quamvis ad id teneri nolo, licere tamen mihi volo, pro eo tantum tempore probabiles eorum Doctorum opiniones ſequi abſque perjurii crimine.*

4 Verba juramenti maturitatem, & prudentiam qua factum eſt, ac candidam hujus actionis mentem præſeferunt. ſiquidem in ipſis diſputationibus latiſſime campus patet: nec prohibetur, quin in publicis diſputationibus defendantur opiniones probabiles cujuſcumque Doctoris Scholaſtici, ut earum veritas examinetur, & authoribus illarum debitus honor exhibeatur, juxta Academiæ ſtatutum. Inſuper ut juramenti ſuavitas magis eluceſcat, ſanctorum Auguſtini, & Thomæ ſententiis, ubi ipſorum ſenſus fuerit perſpicuus, contraire non permittitur, at ubi ambiguus fuerit, explanatio proprio ſenſui ſincere explicato; relinquitur: conſcientia enim quam juramentum informat, teſtis eſt fidelis, & incorruptus. Eum vero, qui ſententiæ dubiæ explanationem proprio judicio committere noluerit, liberum relinquit, inſtruitque ut illorum opinioni, & ſenſui ſe conformet: qui communiter exiſtimantur ſanctorum Auguſtini, & Thomæ diſcipuli. In hoc juramento Eccleſiæ Romanæ ejuſque diffinitionibus, ut decretis jus illibatum relinquitur; quod licet in verbis juramenti tacite ſubintelligatur: Academia nihilominus ſenſum Catholicum enucleatius voluit aperire. Nec graviſſimos etiam Doctores Scotum, & Durandum Cathedris ſpoliat, eoſque tantummodo titulares facit; nam ipſorum Cathedraticis probabiles illorum opiniones eo videlicet tempore, quo illorum Cathedris præerunt: ſequendi, & defendendi liberam facultatem elargitur. Nec denique hoc juramento tollitur facultas ferendæ ſententiæ ſcripto extra lectiones, quæ habentur ex Cathedra; quia permittit unicuique libertatem eas ferendi pro arbitrio: ſervatis regulis Theologorum in materia conſcientiam concernente, a Juriſperitis etiam receptis. Univerſa hæc ſi attentius; & æquo animo perpendantur, objectiones huic juramento oppoſitas penitus diluunt: quæ ab illis qui præfatum juramentum (ut ſuo loco dicetur) non viderunt, proculdubio formantur.

§ II.

Quantum interſit ſanæ Doctrinæ unicum Magiſtrum eligere, & ſequi.

NUlli controverſum eſt quantum unitas doctrinæ & præſertim in Sacra Theologia conducat: & hoc principio ſuppoſito; quam recte Academia doctrinam S. Auguſtini, & Thomæ amplectendam decreverit, manifeſtiſſime patet. In hujus veritatis confirmationem certiſſima regula eſt illa, quam Divus Paulus epiſt. 2. ad Timoth. cap. 2. tradidit; in qua modum præſcribit, quo alios inſtruere debeat, & in ipſo omnibus aliis, qui eodem officio ſunt perfuncturi. *Sollicite cura, te ipſum probabilem exhibere Deo, operarium inconfuſibilem, recte tractantem verbum veritatis: profana autem, & vaniloquia devita, multum enim proficiunt ad impietatem.* Quem locum Doctor Angelicus elucidans, & hæc verba diſcutiens ait, *Recte tractat, vera docendo, & utilia: non quærens lucrum, & gloriam.* Tunc eſt recta doctrina, quando in ipſa præfertur veritas & non vanagloria. Si igitur Academia, Sanctorum Auguſtini, & Thomę doctrinę veſtigiis inheret; quis ambigat, quin univerſæ vanitati portas precludat, & ſolum verbum veritatis tractet? & quin inventus a primis incunabulis ſecuriores doctrinas, & a vanitate magis alienas, amare doceatur; & a novitatibus, quę juvenes variis periculis exponunt preſervetur? Quod egregie in prologo ſuper Matth. Divus Chriſoſt. notavit cum inquit. *Adoleſcentibus in ludo litterarum poſitis, non tam placent ſolida, quam picta, quæque potius pulchra, quam utilia ſectantur; nec tam agentia diligunt, quam ſonantia: magis gaudent amœnitate foliorum conſpergi, quam fructuum ubertate nutriri.* Quem enim certum fructum ſperare poteſt, is qui a principio aſſuevit nullius certi, & determinati Doctoris ſententiæ adhærere? Igitur ante omnia Profeſſores diſcipulis ſuis, maximæ Theologiæ auditoribus procurare debent certum quendam Doctorem; ex quo communem, & antiquam Eccleſiæ doctrinam ſolido fundamento innixam hauriant: ſupra quam omnis intellectus humani cogitatio, & opinio fundari debet, cujus ſphera, & amplitudo tanta ſit, ut ingeniis etiam ſubtilioribus locum expatiandi, & acumen ſuum exercendi abunde ſuppeditet.

6 Verba Divi Epiphanii lib. de hæreſibus hær. 64. ad rem propoſitam diſcutiamus. In Eccleſia primitiva inquit ipſe, illud quod magis conſervavit puritatem doctrinæ erat, quod paucos Authores ſequebantur: & hos fructuoſos, concordes, & uniformes. *Valde pauci expoſitores erant: cum hi qui tunc erant conarentur non delectare, ſed juvare præſentes. Ex quo autem deinceps ad levitatem res devenit ut omnibus liceat interpretari ſcripturas; & omnes ad faciendum quidem bonum hebetati, ſunt opinione referti, circa ratiocinandum vero fecerunt profectum, jactantes ſe velut, qui omnia cognoſcere poſſint: doceri quidem ſibi opus eſſe confiteri erubeſcentes, contendere vero potius ac proſilire velut Doctores aſſueti.* Malum hoc, quod in Eccleſia Dei a multis annis viget, ſemper opportuno dignum remedio exiſtimatum eſt: quod ad

vivum

vivum repræſentavit Sanctus Epiphanius dum illius temporibus graſſabatur; & quomodo ea eo naſcantur altercationes, & contentiones, ac maxima veritatis confuſio, cum manifeſto diſcipulorum diſpendio. Ad hoc idem propoſitum Sanctus Auguſtinus lib. 2. de ſerm. Dom. in monte cap. 40. ait. Quod melius intelligunt rem pauci, quam contuſio multorum, ubi paucos vocat, multos in una eademque Doctrina unitos. *Vehementer* (inquit) *metuendum eſt ne forte ſtudia altercandi, & cauſandi quiſque non videat, quod a paucis videri poteſt.* Quod etiam ponderavit Tertullianus lib. de anima cap. 2. ibi, *Late quæruntur incerta, latius diſputantur præſumpta, quanta difficultas probandi, tanta aperoſitas ſundendi; Chriſtiano autem paucis ad ſcientiam hujus rei opus eſt; nam & certa ſemper in paucis, & amplius illi quærere non licet quam quod invenire licet.* Si ergo hujuſmodi Tertulliani, & Auguſtini regulæ obſervatæ fuiſſent, non tot Magiſtris, nec tanta doctrinarum & opinionum multitudine repleremur. Tantum igitur abeſt, ut hæc obligatio, ac determinatos Doctores ſequendi juramentum, majus bonum impediat; ut libertas prætenſa qua unicuique ad placitum Doctorem ſequi licet; detrimenti in doctrina, & ruinæ ſit principium.

7 Damnum hoc, quod hac tempeſtate Reſpubl. Chriſtiana intuetur, longe ante Doctor Angelicus prævideraт. Diſputabatur enim ardenter in Scholis, multi Authores repetiebantur, libri quamplurimi in lucem edebantur; quod Sanctus Doctor in animis diſcipulorum radices fixiſſe perpendens; compulſus eſt, non ſine Sancti Spiritus inſtinctu, Summam Theologiæ componere: quam veluti ultimam ſuam voluntatem pro inſtructione omnium Theologorum Scholaſticorum, cunctorumque fidelium Eccleſiæ Catholicæ reliquit, in cujus principio ſic ait; *Conſideravimus namque hujus doctrinæ novitios plurimum impediri in his, quæ a diverſis ſcripta ſunt: partim quidem propter multiplicationem inutilium quæſtionum, articulorum, & argumentorum; partim etiam, quia, ea quæ ſunt neceſſaria talibus ad ſciendum, non traduntur ſecundum ordinem diſciplinæ.* Et ſtatim ſubdit. *Hæc igitur, & alia ejuſmodi evitare ſtudentes, tentabimus cum confidentia Divini auxilii &c.* Eadem ratio, quæ olim Doctorem Angelicum impulerat, Academiam nunc ad hoc juramentum emittendum, & ſibi determinatum Doctorem cooptandum, adegit; quandoquidem tempeſtate hac, damnum magis notabile, majoriſque periculi ac ruinæ, quam Divi Thomæ tempore; propter majorem doctrinarum novitatem, & diverſitatem evadit.

8 Omnes reliquæ ſcientiæ naturales intra proprias ſpheras habent ſuos principes, quorum doctrinam earum Profeſſores ita amplectuntur; ut eorum authoritati nequeant contraire. Philoſophi Ariſtotelem, Rhetores Latini Ciceronem, Græci Demoſthenem; Aſtrologi, & Mathematici Ptolemeum, & Euclidem; Medici Galenum, & Hipocratem pro principibus ſuarum ſcientiarum agnoſcunt. Immo pleriſque inſignes philoſophi, in tantum doctrina Socratis delectati ſunt, ut in verbo ipſius juraverint: teſte Apulejo lib. 10. Metham. qui ait. *Cum autem etiam egregii Philoſophi ſectam ejus ſanctiſſimum præoptent: & ſummo beatitudinis ſtudia jurent in ipſius nomen.* Cum in Regnis Hiſpaniarum diſpoſitio legum municipalium deficit, doctrinam Bartholi conſulere tenentur, quæ conſuetudo non dicitur humana ingenia captivare, quin potius diſſoluta componere: de ingeniis enim hujuſmodi libertati ſuæ relictis, vere dicitur id quod habetur Job 11. *Vir vanus in ſuperbiam erigitur; & quaſi pullum onagri ſe liberum natum putat.* Et evidens eſt, Magiſterium unius omnibus quidem ſcientiis utiliſſimum, potiori tamen jure Theologiæ tanquam munimen adhibendum eſſe; quæ & cæteris diſciplinis eſt ſublimior, & in parte topica cum evidenti periculo, eſt expoſita majori opinionum varietati. Conveniens igitur & neceſſarium erat, ut tempore tantæ licentiæ, & innumerabilium opinionum; Academia determinatos Doctores eligeret; quos in parte ſcholaſtica tanquam principes ſequeretur: quique tantæ authoritatis ſint, ut illius profeſſores eorundem ſententiæ ſe ſubjiciant; totam ſuam operam non in novarum adinventione doctrinarum, ſed in doctrinæ horum doctorum elucidatione, navantes: ipſoſque a divina providentia ad libertatem, & humanam inconſtantiam compeſcendam datos agnoſcentes.

9 Quis enim æqua hæc judicii trutina librans; aliquos in Theologia Scholaſtica præter Auguſtinum, & Thomam principes repererit? Et quemadmodum nullus perturbatur, eo quod Ariſtoteles inter Philoſophos, Hipocrates, & Galenus inter Medicos, Ptolomeus, & Euclides inter Mathematicos, principes, & Corriphæi habeantur; ita nec perturbari debet cum Academia inter Theologos Scholaſticos Divos Auguſt. & Thom. in principes elegerit. Quia enim ita vecors in Theologia Scolaſtica eiſdem Sanctis eam præeminentiam negot; quam in philoſophia Ariſtoteli, in medicina Hipocrati, & Galeno concedit?

Alienum a ratione judicavit Academia, in hac ſacra facultate quemlibet Theologum profeſſorem principem eſſe; cum multa capita in ipſa, cauſa detrimenti, & obliterationis veritatis eſſe videantur: quotieſcumque enim multi contendunt eſſe principes, nullus eorum eſt princeps, & ſic doctrina ſcholaſtica ſine principe, ac magiſtro manet; quod egregie ſanctus Athanaſius in oratione adverſus idola, plurium deorum exemplo declaravit dicens. *Ut multitudo deorum nullitas eſt deorum; ita quoque neceſſe eſt multitudinem principum id efficere, ut nullus ſit princeps: ubi autem princeps non eſt, ibi prorſus diſturbatio naſcitur.* Si enim iſtis calamitoſis temporibus in ſcholaſtica Theologia principes, & determinati Magiſtri, approbati, & jurati, ut eſt Divus Thomas, & Auguſtinus conſtituti eſſent; non fuiſſent proculdubio Eccleſia Dei inter ipſoſmet Catholicos tot periculoſa diſſidia, pernicioſaſque turbationes perpeſſa. Quando etenim unitis armis virulento doctrinarum contagio quo tota Europa laborabat obſiſtere neceſſe fuerat: tunc ſumma opinionum libertas tantam doctrinarum diverſitatem ſuperſeminavit: ut vix penna aperiatur, aut gladius evaginetur, qui non civili bello deſerviat; cum tamen omnia hujuſmodi arma unanimi ſpiritu contra hæreticos arripienda eſſent: Unde verificatur illud, 10

Cum ſuperba foret Babilon ſpolianda trophæis
Bella geri placuit, nullos habitura triumphos.

Cum itaque tot ſint, qui volunt eſſe principes, ut Magiſtrum non agnoſcant, *inde prorſus diſturbatio naſcitur.*

In cæteris ſcientiis naturalibus, & prophanis, multitudo Magiſtrorum, & opinionum diverſitas, non eſt adeo periculoſa ſicuti in ſacra Theologia; & maxime cum agit de rebus graviſſimis cujus modi hiſce temporibus agitatæ ſunt: quæ ipſam etiam Sedem Apoſtolicam non leviter perturbaverunt; quæ ſicut Eccleſiam confitetur eſſe unam (cujus figura fuit illa Chriſti Domini tunica inconſutilis) doctrinam quoque illius cupit eſſe uniformem, & unam: Doctorum enim multitudo ac opinionum diverſitas, quæ ab una, & altera parte proterve defenduntur; maxima ſcandala, & pericula portendunt: illis præcipue, qui ſuum proprium ſequuntur ſenſum. *Hæc ſunt*, inquit Cyprianus in ep. ad Dacianum, *hæreticorum initia, & ortus, atque conatus male cogitantium, & ſibi placentium.* 11

Cum igitur hæc uniformitas doctrinæ ſit tutior, jure optimo Academia hoc hæreticorum conſilium nacta eſt: quod dignum plane eſt, ut ab omnibus illius profeſſoribus maxima cum humilitate, & ſubjectione colatur. *Nam unitas aliquorum particularium* (loquit doctor Angelicus 22. quæſt. 39. a. 1.) *ad invicem, ordinatur ad unitatem Eccleſiæ, ſicut compoſitio ſingulorum membrorum in corpore naturali ordinatur ad totius corporis unitatem.* Igitur ſi ſit magis ſecurum, & perfectum, habere determinatum Doctorem; quis ſibi perſuadebit minus perfecta, & minus tuta, tutioribus, & perfectioribus præferre, & ea quæ ſunt utiliora recuſare? 12

§. III.

Academia eligendo Sanctos Auguſtinum, & Thomam pro Magiſtris determinatis in Theologia Scholaſtica, ipſos uti præſtantiores & principes in illa elegit.

QUilibet ſanæ, ac candidæ mentis, determinatum Doctorem eligendum eſſe judicaret, licet non ageretur de Sanctis Auguſtino, & Thoma; eam ſolum ob cauſam, ut uniformitas in Magiſterio, & diſciplina haberetur: non aliter quam illa mater, quæ ne videret filium ſuum quem pepererat diſſidi, fictitiæ matri quæ falſo proprium eſſe aſſerebat, paſſa eſt adjudicari. Idem nos quoque præſtaremus, niſi juſtitia ipſa, ac teſtimonia clara hanc in Scholaſtica Theologia 13

logia

logia præeminentiam Sanctis Auguſtino, & Thomæ tribuerent.

14 Scholaſtica Theologia olim extitit tanquam militia quædam expeditiſſima Eccleſiæ militantis; a Sanctis Patribus Succeſſoribus ſuis in ſcriptis relicta, quo facilius infideles debellarent: licet regulis dialecticis, quæ tunc Eccleſiæ ſuſpectæ erant, illam non adaptaverint: nam hæretici dictis regulis abutentes: conſequentiis uſi ſunt ſophiſticis. His poſt modum armis hæreticos Catholici expoliarunt, iiſdemque utentes, conſequentias eorum malas eſſe deprehendentes: errores illorum vento ſolo fundatos confutarunt. Horum autem facinorum heroicorum princeps, & anteſignanus fuit Auguſtinus inter Theologos Scholaſticos eminentiſſimus; non enim in confutandis tanta energia hæreticorum erroribus, repertus eſt illi ſimilis. Declaravit enim altiſſimum miſteriorum in lib. de Trinitate, de gratia, & libero arbitrio; ex quibus Concilia generalia ſuos canones contra hæreticos, prout videre eſt in Conciliis Arauſicano, & Milevitano, poſtmodum in Tridentino, collegerunt. Præterea in tractatu de Creatione, de opere ſex dierum contra Manichæos, & contra errores gentilium in lib. de civit. Dei; de viſione Dei, de incarnatione, in tractatu ſuper Joannem: de modo autem interpretandi Scripturam Sacram in lib. de doctrina Chriſtiana; quæ vero pertinent ad artes liberales in lib. Logicæ, & Muſicæ: & ut Poſſidii Epiſcopi ſententia affirmat, id legi Dei deeſt, quicquid Auguſtinum contigerit ignorare. Nulla enim eſt materia Theologica, quæ mirum in modum operibus Sancti Auguſtini non reſpondeat, ita ut non ſit inventus ſimilis illi; & ſi aliquis majorem ipſo repererit; electionem Academiæ poterit traducere. Cæteri namque Patres, vel ſacris tantum ſcripturis enucleandis, vel concionibus, quas ad populum haberent componendis; vel divinis allegoriis: aut ad ſummum duabus, vel tribus materiis, quæ tractatum in ſe contra illius temporis hæreticos continerent, edendis operam navabant. In cujus fidem præclarum Romanæ Eccleſiæ in officio hujus Sancti Doctoris lect. 6. teſtimonium habemus dicentis. *Tam multa pie, ſubtiliter, & copioſe ſcripſit, ut Chriſtianam doctrinam maxime illuſtrarit; quem in primis ſecuti ſunt, qui poſtea Theologicam diſciplinam via, & ratione tradiderunt.* Injuſte igitur electio Academiæ reprobatur; quod in Magiſtrum in Theologia Scholaſtica illum elegerit: quem Eccleſia Romana principem Theologiæ appellat.

15 De firmitate doctrinæ illius teſtimonium perhibeant Pontifices, ex quibus paucos aliquos, nimis enim eſſet omnes recenſere prolixum, recitabimus. Cœleſtinus ergo primus in epiſt. decretali, quam ad Epiſcopos Galliæ direxit, qui doctrinæ hujus ſancti Doctoris detrahebant ſic ait, *Auguſtinum ſanctæ recordationis virum pro vita ſua, & meritis, in noſtra communione ſemper habuimus, neque unquam hunc ſiniſtræ ſuſpicionis, ſaltem rumor aſperſit: quem tantæ ſcientiæ olim fuiſſe meminimus, ut inter Magiſtros optimos, etiam ante a meis prædeceſſoribus haberetur: Bene ergo omnes de eo in commune ſenſerunt; utpote qui ubique cunctis, & amori fuerit, & honori; unde reſiſtatur talibus, quos male creſcere videmus.* Præterea ſanctus Proſper, ut poſtea dicemus, hoc decretum magnopere celebravit. Joannes quoque ſecundus Pontifex vir ſanctitate celebris, in epiſt. ad quoſdam nobiles Romanos ſic ait *Sanctus Auguſtinus cujus doctrinam ſecundum prædeceſſorum meorum ſtatuta, Romana ſequitur, & ſervat Eccleſia.* Pleroſque alios ſanctos Pontifices in medium poſſemus adducere, qui doctrinam hujus ſancti tanquam tutam, & firmam, in maxima perpetuo veneratione habuerunt. Ex quibus omnibus colligere licet, electionem, quam Academia fecit, jurando, videlicet ſe doctrinam Sancti Auguſtini ſecuturam; Sanctorum Pontificum intentioni & univerſalis Eccleſiæ judicio maxime eſſe conformem. Non poteſt igitur Academia niſi ab illis, qui Pontificum, & Eccleſiæ authoritatem parvi pendunt notari.

16 Multo minus etiam actio Academiæ arguenda erit, quod videlicet Angelici Doctoris doctrinam amplecti, & ſequi juraverit. Et ad ſtabiliendam hanc veritatem, ſatis erit conſiderare hunc Sanctum Doctorem diſcipulum Sancti Auguſtini fideliſſimum extitiſſe; ita ut ſecundus Auguſtinus nuncupari poſſit: quod Urbanus V. ad Tholoſanam Academiam inſinuaſſe videtur dicens. *Attendentes quanta a Deo ſcientia ditatus, ordinem fratrum Prædicatorum, & univerſalem Eccleſiam illuſtraverit, ac Beati Auguſtini veſtigia ſectatus eandem Eccleſiam doctrinis, & ſcientiis quam plurimis adornavit, &c.* Hic enim Sanctus Doctor quaſi primus ex Theologis Scholaſticis fuit, qui aliis viam aperuit; Theologiamque Scholaſticam ad rectam methodum, & ordinem reduxit: & nulli dubium eſt, quin ſicut in ſcientiis naturalibus omnes Magiſtri, & ſcriptores Ariſtotelem interpretati ſunt: ita in parte Scholaſtica omnes Sanctum Thomam elucidant; cujus doctrinam Eccleſia ex antiqua approbatione per tot annorum curricula cum generali Academiarum applauſu, quæ ipſum pro principe venerantur: ſemper eſt ſecuta. Sic enim Eccleſia in officio hujus Sancti Doctoris canit. *Ac dici non poteſt quanto in pretio ſinceriſſima ejus in rebus Theologicis doctrina ſemper ſit in Eccleſia habita: quem omnes Theologorum Academiæ tanquam principem, ac parentem Theologiæ merito venerantur, ac laudant.* De multitudine etiam ſcriptorum, & excellentia Magiſterii illius, Eccleſia Romana ſic habet. *Nullum fuit ſcriptorum genus, in quibus non eſſet diligentiſſime verſatus.* Et poſt pauca addit. *Scripta ejus multitudine, & varietate, & facilitate explicandi res difficiles adeo excellunt: ut ob eam cauſam etiam nomen Angelici Doctoris jure adeptus.* Hoc idem confirmat Octavus de quo inferius dicemus, dum ait. *Hic ſiquidem honor, ejus virtutibus cum admirabili doctrina conjunctus, jure optimo debetur; ac doctrinæ quidem teſtis eſt ingens librorum numerus, quos ille in breviſſimo tempore in omni fere diſciplinarum genere, ſingulari ordine ac mira perſpicuitate, ſine ullo prorſus errore conſcripſit: tantamque aſſecutus fuit miſteriorum ſacrorum, quantum quiſpiam mortalium aſſequi poterat.* Cujus rei mentionem facit Sanctus Antoninus 3. p. Hiſtor. tit. 33. cap. 7. §. 12. dicens. *Sciſcitabatur vero ex Sancto Paulo Thomas an probe aſſecutus eſſet mentem epiſtolarum ejus? Cui Apoſtolus reſpondit, quantum quidem aſſequi poteſt quiſpiam in humano corpore.*

De ſoliditate vero doctrinæ hujus Sancti clarum, 17
atque perſpicuum teſtimonium Clemens Octavus in Bulla ad nobiles Neapolitanos, perhibuit dicens. *Sine ullo prorſus errore.* Obſervetur diligenter nullum ex his, qui hoc tempore contra Divum Thomam ſcripſerunt, ut ejus doctrinæ detraherent, auſum fuiſſe quicquam dicere contra hanc Bullam, vel ejus aliquam mentionem feciſſe: non enim illam utpote recentem, ac veram negare valebant. Manifeſtum vero eſt plus auctoritatis hoc ſolum Pontificis hujus teſtimonium, quam omnes diſcurſus, qui in contrarium coacerventur, habere. Tandem Innocentius Sextus hujus doctrinæ certitudinem his verbis nobis eſt teſtatus. *Hujus Doctoris Sapientia præ cæteris (excepta Canonica) habet proprietatem verborum, modum dicendorum, veritatem ſententiarum; ita ut nunquam qui eam tenuit inveniatur a tramite veritatis deviaſſe: & qui eam impugnavit, ſemper fuit de veritate ſuſpectus.* Noſtræ tempeſtatis invidia hanc prærogativam non ferens, illam licet ſine aliquo fundamento negare conata; inquit tam celebrem prærogativam non ſolum de Divo Thoma, ſed nec de aliquo alio Doctore Catholico aſſeverari poſſe. Sed hæc objectio reſponſione utique digna non eſt, ſi namque univerſa Doctorum ſcripta, quæ pro Academia citantur negare, aliquid haberet momenti; nullus procaldubio in toto terrarum orbe ſecurus eſſet. Admirationem tamen incutit ipſos tam præclarum præfati Pontificis teſtimonium negare; quod in operibus Divi Thomæ, Pii Quinti authoritate, & juſſu excuſſis, reperitur: nos illud in ſcriptoribus antiquioribus invenimus, Lambertus enim de Monte in lib. de anima, Coloniæ Agrippinæ Anno 1494. multo ante quam hæc objectio in lucem prodiret, impreſſus; eadem Innocentii verba citat: quæ ex ſuo originali deſumpſit. Ambroſius etiam Catherinus, cui plerique etiam ex iiſdem recentioribus, qui hanc prærogativam negant, multum deferunt: eadem verba lib. 2. in diſput. de immaculatæ Virginis Conceptione p. 51. refert dicens. *Recipimus, & nos præclariſſima ſummorum virorum teſtimonia de ejus* (ſcilicet Divi Thomæ) *doctrina: & quod quidem Pontifex de illo teſtatus eſt; obſervatum eſſe nullum unquam ejus impugnaſſe doctrinam qui non fuerit de veritate ſuſpectus, facile comprobamus.* Neque etiam dubitari poteſt quin Deus benedictus donum hoc alicui Eccleſiæ Doctori eximio communicaverit: cum Sanctus Gregorius Niſſenus in principio Exameron, aliquid ſimile de Sancto Baſilio ſuo Germano in hæc verba affirmet. *Sed antequam exordiar, illud teſtatum eſſe volo, mihi certum eſſe nulla in re contradicere his quæ a Baſilio in mundi procreationem conſcripta ſunt etiam ſi me dicendi ordo ad aliam expoſitionem adduxerit. Rata igitur ſint ejus ſcripta, præſtentque; nec ullis, niſi teſtamento divino ſpiritu dictante enarrati, monumentis cedant.*

Decre-

18 Decreta quoque Concilii Tridentini a nobis nuper relata teſtimonium huic perhibent veritati ; quorum plurima ex doctrina Angelici Doctoris ſunt deprompta: cujus rei teſtis fideliſſimus eſt Pius Quintus in Bulla, qua Divum Thomam inter celebriores Eccleſiæ Doctores retulit, cujus verba ſunt hæc. *Sed quoniam omnipotentis Dei providentia factum eſt, ut Angelici Doctoris vi, & veritate doctrinæ, ex eo tempore, quo cœleſtibus civibus aſcriptus eſt, multæque deinceps exortæ ſunt hæreſes, confuſæ & convictæ diſſiparentur: quod & antea ſæpe, & liquido nuper in Sacris Concilii Tridentini decretis apparuit &c.* Quanti denique hujus Sancti Doctoris doctrina Concilio Tridentino fuerit ; Didacus a Paiva in ſermone quodam de hoc Sancto Doctore apertiſſime oſtendit; cum enim ventilata fuiſſet ſeſſ. 22. in qua decretum eſt Chriſtum Dominum diſcipulos ſuos in nocte Cœnæ Sacerdotes inſtituiſſe, & coram omnibus Concilii Patribus hic articulus legeretur ; aſſurgens quidam Epiſcopus dixit, hanc determinationem doctrinæ Divi Thomæ contraire videri; quod audientes Concilii Patres ſeſſionem illam ſuſpenderunt ; & decretum illud quouſque de mente Doctoris Angelici conſtaret, retinuerunt. Cum igitur, Eccleſia ac Sacra Concilia non abnuant eſſe Thomiſtas, nomenque hoc non ſolum verbo verum opere etiam complectantur ; quis erit tam protervus qui dicat Academiæ electionem inconſiderate fuiſſe factam, quæ ſe ad doctrinam hujus celeberrimi Doctoris amplectendam jurejurando adſtrinxit?

19 Profecto tam ſolemnis approbatio doctrinæ Divi Thomæ a Concilio Tridentino facta, omnem homini Catholico reclamandi modum eripit ; ut preclare amplificat Cæſar Baronius in Martyrologio Romano ſub die 7. Martii his verbis. *Vix quiſquam enarrare ſufficeret, quot vir ſanctiſſimus, atque eruditiſſimus Theologus, tam præconiis celebretur ; quantumque illius illibatæ doctrinæ a Sanctis Patribus in ſacroſancto Oecumenico Concilio Tridentino conſidentibus, fuerit acclamatum.* Quid mirum ſi Academia acclamet Sancti Thomæ eodem modo, quo Sanctiſſimi illius Concilii Patres, illi acclamaruit, per os Concionatoris, qui in feſto Sancti Thomæ ad eoſdem Concionem habuit dicens. *Non potuit Divus Thomas Eccleſiaſticis intereſſe Conciliis, morte præventus; Verum ecce ſuperſtes atque in æternum victurus nobis adeſt: bona ſua ſpiritualis doctrinæ theſauros hæreditario jure nobis delegavit. Nulla proinde ab ejus felici tranſitu Concilia ſine ſancto Doctore celebrata ſunt: ut enim de cæteris ſileam, quod audimus, quod videmus, quod manibus noſtris contrectamus ; quid ni aperta voce ad laudem ejus teſtemur? Veſtra comitia perpendite, ex plurimo eoque honorabili Doctorum cœtu, quotuſquiſque conſultor accedit, qui Divi Thomæ authoritate, velutı ſplendenti gemma ſuam ſententiam non exornet? ut de conſultiſſimo Patrum receſſu Doctor hic ſententiam rogatus frequentiſſime conſet; ad quem, ut ad Lydium lapidem, ſi quid ambiguitatis, aut controverſiæ fuerit exortum communibus votis referendum cuſſimetis, & qui eam ſui placiti patronum obtinuerit, incertam judiciorum aleam non ſit habiturus: quia ſecundum eum ſententia ferenda ſit.*

20 Iodicent nobis modo, qui pro viribus, & poſſe Salmanticenſis Academiæ electionem labefactare conantur: ubi nam de aliquo Doctore Eccleſiæ Sancto, vel non Sancto, tam præclara elogia legorint? aſſignent aliquem, de quo Eccleſia affirmet, omnes ipſum Academias tamquam Theologiæ principem, ac parentem venerari? aut de quo alio Eccleſia prædicet, quæ de hujus Sancti doctrina, & Magiſterio teſtatur? aut de quo alio Pontifices affirmaverint, in ejus doctrina nullum prorſus errorem reperiri; ac ita ſecuram eſſe, ut nullus eam ſequens erraverit? dicant denique quem alium ſacra Concilia in ſuis decretis, ac determinationibus tanti fecerint, aut cujus doctrinam tanti æſtimaverint; ut ne ipſi contravenirent, ſeſſionem, donec de mente illius conſtaret, prorogaverint? Et eam aliquem Doctorem Theologorum reperient, de quo Eccleſia, & Pontifices aliquid ex iis etiam minimum affirment, quæ de Divo Thoma teſtati ſunt: tunc iſti tales optimam poſſint occaſionem ſortiri, illos cum ſancto Doctore comparandi ; ſed cum de nullo alio, vel Eccleſia, vel Pontifices ſimilia affirmaverint: eos fateri neceſſe eſt, Academiam Sanctos Auguſtinum, & Thomam in Magiſtros cooptando, juramentumque de eorum amplectenda doctrina emittendo, optimorum, ſecundum judicium & ſenſum Univerſalis Eccleſiæ Magiſtrorum, electionem feciſſe. Reſpondemus illis, qui nos redarguunt cum Theodoſio citato a Soſomeno lib. 7. cap. 12. Qui doctores quoſdam diverſas tuentes opiniones in unum adunari mandavit ; a quibus ſic adunatis quæſivit, utrum Patres Eccleſiæ de illorum doctrina recte ſenſerint: quibus affirmative reſpondentibus, ſubjunxit ipſe. *Examinemus ergo doctrinam veſtram ad illorum ſcripta ; & ſi cum illis conſenſerint, retineatur: ſin minus, abjiciatur.* Penſemus ſedulius, quænam doctrina Sacrorum Conciliorum, & antiquorum Eccleſiæ Patrum doctrinæ ſit conformior; utrum Sancti Auguſtini, & Sancti Thomæ, vel etiam aliorum doctorum, quos nonnulli Sancto Auguſtino, & Thomæ æquiparare conantur? tunc ſi doctrina horum Doctorum fuerit conformior communi Eccleſiæ doctrinæ, amplectemur illam; ſi autem Sanctorum Auguſtini, & Thomæ doctrina in hac parte præeminent: hos duos tamquam Principes ſequemur. Verum ſi quiſpiam eo progreſſus fuerit; ut teſtimonia ſummorum Pontificum ad rem non pertinere, nec doctrinæ Sancti Thomæ tantum tribuere affirmet ; reſpondemus illi cum Sancto Hieronymo in epiſt. ad Damaſum, cujus meminit Sanctus Thomas 2. 2. queſt. 11. artic. 2. ad tertium, ubi ait. *Si autem hæc noſtra confeſſio Apoſtolatus tui judicio comprobatur ; quicumque me culpare voluerit, ſe imperitum, vel malevolum, vel etiam non Catholicum, non me hæreticum comprobabit.* Ex quibus verbis manifeſte patet, Divum Hieronymum non loqui de approbatione doctrinæ quam Sedes Apoſtolica, eam de fide diffiniendo facit; ſi enim ſic intelligendum eſſet, proculdubio ſine aliqua disjunctiva præfatus Sanctus eum qui hanc doctrinam reprobaret, vel ei contradiceret ; non eſſe bonum Catholicum affirmaret.

§. IV.

Circumſtantia hujus temporis urget Academiam ad præfatum juramentum emittendum.

Scriptura Sacra in libro Geneſis loquens de Patriarcha Seth ; dicit ipſum habuiſſe filium quem vocavit Enos, qui interpretatur obliviolus ; de quo paulo poſt ſubjungit dicens : *Iſte cœpit invocare nomen Domini.* Qui locus Scripturæ ſacræ maximam videtur ingerere difficultatem ; quomodo enim Enos cum fuerit dictus obliviolus, tantam ſedulitatem in cultu veri Dei adhibuerit? Cujus difficultatis germana reſolutio eſt hæc: quod illi primi Patriarchæ filiis ſuis nomina ſecundum ea quæ ipſorum temporibus eventura erant, imponebant. Enos itaque appellatus fuit obliviolus : quia temporibus illius idolatria in mundo initium habuit. Et quia quo alii a veri Dei cultu magis deviabant, falſorumque Deorum religionem ſectabantur ; eo Enos in veri Dei culto ampliores faciebant progreſſus, totiſque illum viribus promovere ſatagebat : Et ideo dictum eſt de eo. *Quod cœpit invocare nomen Domini.* Eo enim magis piorum corda in divino cultu, Sanctorum ejus veneratione, & virtutis amore inflammantur; quo cæteri in iis quæ ad Deum pertinent refrigeſcunt: ſicut poſito uno contrario aliud ad præſentiam illius magis eluceſcit. 21

Homines ſuſpecti in fide ut Eraſmus, & hæretici, ut Joannes Druſius cum illis exprobrabatur, debitum honorem ſanctis Dei, & maxime Sancto Auguſtino minime deferre; eo quod, ut homo, lapſus fuerat: multa verba ad abſtergendam hanc notam, quam ſibi valde nocivam arbitrati ſunt, conſumpſerunt. His itaque ſic ſtantibus, quis Catholicorum ſibi perſuadet illa, quæ his temporibus oculis noſtris intuemur? debitam nimirum reverentiam Sanctis Auguſtino, & Thomæ denegari, doctrinamque illorum tot novis opinionibus obfuſcari ; quas tamen colorabant dicentes, ſic Sanctos Doctores, & ſpecialiter Sanctum Thomam intelligi debere: contra cujus doctrinam multa ſcripta prodierant, in quibus cum mens D. Thomæ minime reperiretur ; bellum apertum contra ipſum denunciatum eſt : quod adeo excreverat, ut in publicis Scholis cum maximo ſcandalo ejus authoritas, quam Sacra Concilia tanti fecerunt, traduceretur. Inſuper quidam novitii in litteris auſi ſunt dicere; Tranſeat Auguſtinus, tranſeat Sanctus Thomas: hoc enim a ſuis Magiſtris olim didicerant. Immo euſque devenerant; ut publicatus fuerit quidam libellus, qui licet ſine nomine Authoris editus fuerit, nihilominus tamen agnitus eſt : cujus titulus erat: *Ad Judices veritatis.* Judices veritatis Sanctos Doctores in contemptum occupabant. Libellus ille attente conſideratus, nil aliud niſi improperia in Doctorem Angelicum, ac injurias continebat: negando illius ſingularem dignitatem, iſtorum Sanctorum Doctorum auctoritatem extenuando: doctrinam illorum ſiniſtre inter- 22

prætando, illis omnes alios ſcriptores ſcholaſticos adæquando: ad hoc, ut quilibet majorem habeat opinandi libertatem. Res adeo periculoſa, ut cum ipſa vix fidei conſiſtere poſſit certitudo. Contra Doctorem Angelicum in Suggeſtis, & Cathedris multa dicebantur; in theatris doctrina illius aranearum telis aſſimilabatur; ita ut ipſimet qui illam pro certiſſima habebant, palam eam defendere non auderent. Qua propter hanc impudentem temeritatem Academia advertens, zelo ſancto ducta, ſumpſit arma, vexillum in honorem dictorum ſanctorum erexit; omnibus adverſariorum conatibus obviare decrevit; nullius alterius præmii intuitu, quam illius, quod reddet juſtus judex: his qui tuentur honorem, & ſequuntur doctrinam iſtorum Eccleſiæ luminum.

24 Advertit Academia quantum conducat horum Sanctorum authoritatem propugnare, hac potiſſimum tempeſtate cum quidam in libris noviter in lucem editis, & viva voce maxima cum libertate, & cum exigua reverentia de Patribus Eccleſiæ loquuntur, cupientes perſuadere non eſſe rationi conſentaneum ingenia ſublimia hujus ſæculi horum Patrum doctrinæ aſtringere: ſed cuilibet ad placitum opinari liberum eſſe debere. Quæ omnia prævidens Academia Salmanticenſis, Sanctorum Auguſtini, & Thomæ doctrinam ſequi juravit, arbitrata, dum totum doctrinæ veſtigiis inhæret: omnes alios Doctores Sacros, cum hi duo omnium aliorum compendium ſint ac epilogus, amplexari. Viſum eſt Academiæ, ſe ſuo muneri, dignitati, ac famæ non ſatisfacere, veritates tantummodo Catholicas, ut conſuevit vulgus, propugnando; niſi has veritates pro viribus ita tutas redderet, ut ſua doctrina nec minimam quidem falſitatis aut levitatis alicujus ſuſpicionem pateretur: confirmando doctrinam ſuam doctrinæ antiquæ, & pro certa ab omnibus cognitæ, defendendo, & docendo non ſolum veritatem Evangelii, ſed etiam doctrinam Sanctorum Doctorum ab Apoſtolis ad ipſos devolutam. Conſideravit inſuper Chriſtum Dominum Eccleſiæ ſuæ gubernacula non tumidis, & elatis, ſed humilibus ingeniis commiſiſſe: quia humilitatem perpetuo prædicavit. Solertes exercituum Duces cum arcem aliquam a potenti hoſtium inſultu defendendam ſuſcipiunt; ante omnia ſatagunt ne muris illius hoſtes appropinquent: ideo turres, & propugnacula fortiſſima per illius arcis circuitum conſtruunt, exiſtimantes civitatem in magno periculo verſari; ſi hoſtes e propinquo illius arcem oppugnent. Arx fortiſſima, quam Academiæ defendunt fides eſt catholica; turres illius, & propugnacula Doctores Sacri ſunt: qui ſi expugnabuntur, ipſa quoque arx, fides nimirum Catholica periclitabitur: Igitur omnia hæc pericula præcavere, eſt omnino neceſſarium.

25 In Academiis Catholicorum tantum curæ in Sanctorum Doctorum diſciplina & honore tuendis adhiberi debet; quantum ab hæreticis in eorundem minuenda authoritate impenditur; fundamentum enim cujuslibet erroris, & maxime in fide, eſt veritatis defenſores Doctores videlicet Sacros, ſua authoritate ſpoliare. Sacra Concilia parvipendere manifeſta hæreſis eſt, doctrinam Sanctorum contemnere, eorumque authoritatem elevare, prælata ipſis ingenii proprii inventione, ſuperbia eſt periculoſa; quæ majoribus damnis cauſa, & principium eſſe poteſt. Proferre in medium hunc, vel illum errorem alicujus Sancti abſque ulla neceſſitate, non facit ad veritatis confirmationem, ſed ad minus reverenter de viris ſanctis judicandum: quorum doctrina quamvis doctrina ſit hominum, cum reverentia legenda eſt. Ab hujuſmodi commentis Calvinus cœpit ſuum diſſeminare venenum, teſte Magiſtro Cano de locis Theologicis lib. 7. cap. 5. Lutheranorum audaciam nihil facientium doctrinam ſanctorum Patrum in præſentia Regis Franciſci, excuſans: hoc prætextu, quod multas veritates ignoraverint: & hoc ipſum contra ſanctos Auguſtinum, & Thomam his temporibus allegatur.

26 Confirmemus amplius hunc diſcurſum, & conſtabit unicuique evidenter conveniens eſſe, ut Eccleſiæ doctrina ſit uniformis, ut infra videbimus: nec non etiam doctrinam ſanctorum Auguſtini, & Thomæ potiorem habere authoritatem, & certitudinem in Theologia Scholaſtica; hos duos ſanctos Doctores in hac parte Theologiæ principem locum tenere, ut præcedenti paragrapho probatum eſt: nec minus certum eſt, quemlibet deſideraturum, ut juventus doctrina imbuatur tutiori, quæ minus obnoxia ſit multiplicitati opinionum, ex qua tantæ perturbationes oriuntur; utque authoritas, & honor ſanctorum Auguſtini, & Thomæ illæſus integerque perſeveret: & ut doctrina utriuſque magis, ac magis in omnium mentibus imprimatur: gratumque futurum omnibus honorem, & æſtimationem iſtorum ſanctorum, honore novarum ſcholarum hujus temporis, quæ tot admittunt capita, quod ſcriptores.

27 Cum enim certæ Academiæ advertent Salmanticenſem Academiam inter alias orbis ſcholas celeberrimam, voto, & juramento ad ſequelam doctrinæ dictorum ſanctorum ſeſe aſtrinxiſſe; continuo ad eandem amplectendam animum ſuum intendent, & quæ nunc illi oppoſitam tuentur, relicta omni contentione, & pertinacia eandem ardentius præ aliis ſequentur: eamque ſuis commentariis illuſtrabunt. Tanta namque eſt vis exempli ejus, qui præeminet, ut cæterorum animos ad ſui imitationem facile alliciat: ſicut contigit tempore Aſſueri Regis, qui ſimul, atque Religioni Hæbreorum favere viſus fuit; univerſus populus eandem Hebræorum Religionem tanti facere cœpit; ut plerique diverſi cultus homines ad eam tranſierint, ejuſque ritus, & cæremonias ſuſceperint. *In tantum, ut plures alterius gentis, & ſectæ eorum Religioni, & cæremoniis jungerentur: grandis enim cunctos Judaici nominis terror invaſit.*

28 Academia Salmanticenſis jurando ſequi Sanctorum Auguſtini, & Thomæ doctrinam; illam excellentiorem eſſe aliis doctrinis, originemque ſuam, & antiquitatem ab ipſomet Evangelio ducere declaravit: univerſæ novitati, & effreni recentiorum Theologorum opinandi ad placitum libertati aditum præcluſit: quæ ſi refrenata non fuiſſet, eoſdem gemitus parturire poſſet; quos expreſſit Sanctus Pacianus epiſtola prima ad Sempronium dicens; *Et noſtram potius authoritatem Patres ſequentur? & comtudanda Sanctorum cedet antiquitas? & jam putreſcentia vitiis tempora canos Apoſtolicæ antiquitatis tradent?* Quis enim tunc hujuſmodi infortunium non gemebundus defleret, ſi veneranda canities, ac vetuſtas doctrinæ iſtorum Eccleſiæ luminarium expelleretur; libertas vero quæ illos impugnet, eorumque doctrinam parvifaciat, anteponatur?

29 Exemplum habemus de Sancti Auguſtini doctrina in materia de peccato originali, in qua ipſe multum inſudavit; quam quidam ex recentioribus ita expendit: *Verum opinio Auguſtini hoc modo intellecta Theologis Scholaſticis jam non probatur; & merito, ex ea enim cogitur incidere in ſententiam Pelagii.* Cum tamen doctrina Sancti Auguſtini conſiderata ſecundum ſuam rationem formalem ſit veriſſima, ac ſolidiſſima. Cumque hic Auctor citat alios, qui Divi Auguſtini doctrinam recte percipiunt, & in ea doctrinam ſuam fundant, illorum ſententiam non ſequitur, & frequentem ſibi conſuetudinem retinens, Sanctis doctoribus errores, quos ipſi nequidem ſomniarunt attribuit: & multum operæ impendit in explicanda quorundam exiguæ authoritatis ſcholaſticorum mente, immo etiam aliquorum hæreticorum; prout manifeſte patet in ejus operibus, ubi excuſat hæreticos Anomeos, & officio Cenſoris contra ſanctos Doctores fungitur, quos ſanctus Thomas cum pleriſque ſcriptoribus Catholicis in vero, ac legitimo ſenſu explicaverat.

30 Similiter de ejuſdemmet ſancti Auguſtini doctrina in materia de gratia, prædeſtinatione ac libero arbitrio, in qua ingenii ſui virtutem fortius intendit; & ſublimem calami ſui vim uberius exercuit, ut propterea in tantum Eccleſia illum veneretur, ut Sacra Concilia ipſius verbis loquantur, prout in ipſiſmet videre licet, & in epiſt. ſancti Hormiſdæ Papæ ad Poſſeſſorem Epiſcopum: Non defuit aliquis, qui diceret, quod Divus Auguſtinus in tenebris poſitus, non ſatis attendit nonnulla, quæ hic novus obſervaverat; fideles turbatos fuiſſe ex ipſius diſputationibus, & opinione, quæ pleriſque occaſionem præbuerunt, relicta fide Catholica ad Pelagianiſmum deficiendi. Verba iſtius Authoris ſunt. *Interim vero dum ſub ea quaſi caligine, Divus Auguſtinus ad hoc non attendit, quæ ſi ſemper data, & explanata fuiſſent; forte, neque Pelagiana hæreſis fuiſſet exorta, neque ex Auguſtini opinione concertationibuſque cum Pelagianis tot fideles fuiſſent turbati: atque ad Pelagianos defeciſſent.* Nomina iſtorum Authorum reticemus, defenſionem Academiæ non alicujus perſonæ dehoneſtationem intendentes. Prætermittimus etiam, ut brevitati ſtudeamus, multa ſimilia loca, & textus recentiorum, ubi minus decenter de ſanctis loquuntur.

31 Sanctus Proſper magnus ſancti Auguſtini diſcipulus in principio libri contra Collatorem, vere nos docuit, quid nobis in hac temporis calamitate, qua honor Divis Auguſtino, & Thomæ debitus denegatur, ex præſcripto juſtitiæ agendum ſit, juſte indignatus contra nonnullos Galliæ Epiſcopos, qui doctrinam ſancti Auguſtini de prædeſtinatione, & gratia oppugnabant, & de ea non aliter, quam au-

thores

Digitized by Google

thores citati loquebantur, dicens. *Gratiam Dei, qua Chriſtiani ſumus quidam dicere audent a Sanctæ memoriæ Auguſtino Epiſcopo non recte eſſe defenſam; librosque ejus contra errorem Pelagianum editos, immoderatis calumniis impetere non quieſcunt: quorum intus interſtrepens domeſtica malignitas non minus ſpernenda eſſet, quam foris latrans hæretica loquacitas; niſi ejectis extra ovile Dominicum lupis, ſub nomine ovium ſuffragarentur: eſſentque hujuſmodi, ut nec ordo eorum in Eccleſia neque ingenia deſpicienda videantur; ſiquidem habentes ſpeciem pietatis in ſtudio, cujus veritatem diffitentur in ſenſu: trahunt ad ſe multos ineruditos, & non habentia ſpiritum diſcretionis corda conturbant; atque in eum ſtatum cauſam Eccleſiæ deducere moliuntur, ut dum noſtros affirment non veraciter pro gratia loquutos; inimicos gratiæ perſuadeant injuſte eſſe damnatos. Non ergo negligendum eſt hoc malum, quod ab occultis pravisque ſeminibus augetur quotidie, & ab ortu ſuo latius longiuſque diſtenditur: ſed ſtudendum eſſe in quantum Dominus adjuvat, ut fallacium calumniatorum hypocriſis detegatur: qui ex ipſa injuriæ magnitudine, quam in uno cunctis, ac præcipue Apoſtolicæ Sedis Pontificibus intulerunt; ab indoctis, & parum cautis excellentioris ſcientiæ judicantur, & miſero perverſoque ſucceſſu facilem mendacio conſenſum eliciunt; qui reverentiam ſibi præſumptione pepererunt.* Verba, & doctrina hujus ſancti maxima ſane digna ſunt ponderatione, ſi attendimus noſtris temporibus, ſervata proportione, illud evenire: quod illius tempore accidit: & cogitamus non moveri litem de rebus, & bonis temporalibus ſed de honore, & reverentia debita doctrinæ ſanctorum Auguſtini, & Thomæ. Expendamus conſequentiam iſtius ſancti, *Qui ex ipſa injuriæ magnitudine, quam in uno*, id eſt Auguſtino, *cunctis, ac præcipue Apoſt. Sedis Pontificibus intulerunt, ab indoctis, & parum cautis excellentioris ſcientiæ judicentur.* Conſideremus præterea Sanctum Proſperum non hic agere contra hæreticos, ſed contra Catholicos magnæ apud omnes authoritatis: quam excellens eorum ſcientia ipſis conciliaverat ut idem ſanctus adnotavit: judicavitque omnino impugnationem doctrinæ ſancti Auguſtini in certiſſimum damnum, & injuriam univerſalis Eccleſiæ redundare.

32 Factum Cæleſtini primi in Epiſtola decretali inſigna dedit exemplum Academiæ, quod ipſa imitaretur; ad illum confugerunt affluxo anno primo poſt mortem ſancti Auguſtini qui fuit annus 431. teſte Baronio, ſanctus Proſper, & Hilarius: petieruntque ut multorum Catholicorum Auguſtini doctrinæ contradicentium audaciam coerceret: ſanctus hic Pontifex ſuper ea re litteras confecit, in quibus hæc verba habentur, quæ Academiæ decretum confirmant: & debitum zelum, quem in eo ſanciendo demonſtravit, commendat. *Quid illic ſpei eſt, ubi magiſtris tacentibus hi loquuntur, qui ſi ita eſt, diſcipuli non fuerunt? timeo ne conivere hoc ſit tacere, timeo ne magis ipſi loquantur, qui permittunt illis taliter loqui: in talibus cauſis non caret ſuſpicione taciturnitas, quia occurreret veritas ſi falſitas diſpliceret: merito namque cauſa nos reſpicit ſi cum ſilentio foveamus errori.* Cuinam poſt Sedem Apoſtolicam juſtius competit arcere a ſuis ſcholis tam præſumptuoſos Magiſtros? Equidem quiſquis animadvertit juvenes licentioſos omni reverentiæ ſanctis debitæ in ſuis ſcholis renunciare; merito in ſuſpicionem tam gravis criminis Academiam vocaret; ſi ipſa illud diſſimularet, & ſilentio involveret. *Ergo corripiantur hujuſmodi, non ſit his liberum habere pro voluntate ſermonem.* Quæ verba ſunt conſideratione digna ad denegandam libertatem profitendi doctrinam his ſanctis appoſitam. Statim ſubjicit. *Deſinat novitas inceſſere vetuſtatem; deſinat Eccleſiarum quietem inquietudo turbare, conatur ſæpe naufragio mergere, quos intra portum ſtantes ſtatio facit fida ſecuros.* Eadem prorſus eſt Academiæ in hoc ſuo juramento intentio, Rempublicam quantum in ipſa eſt quietam, & pacatam reddere, & debitum ſanctis Auguſtino & Thomæ honorem, reverentiamque illibatam ſervare. Commendavit magnopere hoc decretum ſanctus Proſper loco citato dicens. *Sancto manifeſtavit eloquio evidenter pronuncians, quantum ſibi iſtius præſumptionis novitas diſpliceret; qua auderent quidam adverſus antiquos magiſtros inſolenter inſurgere, & indiſciplinata calumnia prædicationi veritatis obſtrepere.* Itaque plene juſtificatum eſt decretum Academiæ, ejuſque neceſſitas colligitur eo tempore, quo homines recenter nati in venerandos ſanctorum Auguſtini, & Thomæ canos inſurgebant, quandoquidem veſtigiis Pontificum inhærens, ne ſecuritati ſuæ provideret, hanc ſibi legem impoſuit; ut illorum doctrinam doceret, & ſequeretur, ſublata libertate ab ea recedendi: illoſque inter primarios Eccleſiæ Magiſtros agnoſceret. Cæleſtinus Pontifex declaravit id, quod nos vidimus, præcepitque, ut coercerentur, & caſtigarentur, qui, doctrinæ S. Auguſtini non conſentirent. Examinetur igitur quid ex his duobus magis expediat, an decretum obligans ad tenendam iſtorum ſanctorum doctrinam, an libertas ab ea recedendi: quæ quidem libertas ſi mala ſit, ut malam eſſe ſenſit ſummus Pontifex; certe dubitare non poſſumus quin unuſquiſque eandem ſententiam diffinitivam laturus ſit: *Ut reſiſtatur talibus, quos male creſcere videmus*, quæ fuit ſententia Pontificis maximi.

Baſilii Pontii de Matrim.

Docilitas eſt virtus neceſſaria, & Magiſtro, & diſcipulo, & qui non vult ſeſe ſubmittere doctrinæ, fruſtra doceri ſe curat: ſi enim diſcipulus obſervat Magiſtrum parvipendere Eccleſiæ Doctores; quomodo docilem ſe, eidem omnis docilitatis experto præbebit? Hoc ipſum expreſſit Divus Thomas 2. 2. quæſt. 49. artic. 3. ad ſecundum, & tertium ibi, *Quod ad ejus conſumationem plurimum valet humanum ſtudium; dum ſcilicet homo ſolicite, frequenter, & reverenter, applicat animum ſuum documentis majorum: non negligens ea propter ignaviam; nec contemnens propter ſuperbiam.* Quæ enim major ſuperbia reperiri poteſt, quam doctrinæ Sanctorum Auguſtini, & Thomæ non ſolum nolle ſubjici, ſed etiam ipſi contradicere? Hanc viam itaque Academia elegit, qua illius Doctores veram exiſtimationem, & authoritatem, ſibi ipſis compararent. Eandem viam ſacra Societatis Jeſu Religio ſecuta eſt, quæ ex ſingulari inſtinctu Spiritus ſancti in 4. parte ſuarum Conſtit. cap. 5. §. 4. ſic ordinavit. *Sequantur in quavis parte ſecuriorem; & magis approbatam doctrinam: & eos authores, qui eam doceant.* Quibus verbis plane teſtati ſunt illi ſancti Patres: quanti ſit momenti docilitas, & ſubjectio erga doctrinam antiquam, quæ & certior eſt, & magis probata. Unde ad particularia procedendo; ulterius cap. 14. §. 1. *Generatim, ut dictum eſt cum de Collegiis agitur, illi prælegentur libri, qui in quavis facultate ſolidioris, ac ſecurioris doctrinæ habebuntur.* Et adducto exemplo in Theologia Authorum, & ducum ſolidioris, ac tutioris doctrinæ, nullum alium D. Thoma excellentiorem Doctorem invenerunt. *In Theologia legetur vetus, & novum teſtamentum, & Doctrina ſcholaſtica Divi Thomæ.* Qua Conſtitutione Societas Jeſu declaravit doctrinam ſancti Thomæ omnibus aliis tutiorem, & majoris authoritatis exiſtere. Quam prærogativam ex eo maxime conſecutus eſt Doctor Angelicus, quod ſumma veneratione doctores antiquos coluit; unde tam magnam gratiæ plenitudinem accepit; & ad hanc mentis celſitudinem pervenit, ut eſſet quaſi communis omnium Sanctorum mens, & intellectus. Appoſitè id dixit Cajetanus 2. 2. quæſt. 148. art. 4. ubi ait. *Quia ſumme veneratus eſt Div. Thomas ſacros Doctores; ideo intellectum omnium quodammodo ſortitus eſt.* Hanc humilem venerationem Academia juravit: *nunquid* ergo minus juſtum erit hoc illius juramentum? facile diſcipuli ſuos Magiſtros deſpicient: ſi ipſimet Magiſtri antiquos Doctores parvifaciunt. Hoc argumento uſus eſt Sanctus Athanaſius in Epiſtola ad Epiſcopos Africanos. *Quiſque enim eorum ſibi perſuadebat, ſi ſolverit aliquid ex decretis majorum, occaſionem ſe daturum poſteris, ut quod ipſi egiſſent reſcinderent.* Et paulo poſt ait. *Quomodo eos, quibus ſuccedere Patres ſuos appellabunt; quorum ſententias ipſi culpant? aut quomodo ipſi veraces apud ſuos diſcipulos habebuntur, quibus perſuadent præceptoribus non credendum eſſe?* Itaque qui non ſequitur majorum ſuorum veſtigia: fruſtra ſibi perſuadet poſteros ſua ſequuturos. Quomodo enim diſcipuli Sanctos Auguſtinum, & Thomam Magiſtros appellabunt, ſi recentiores eorum doctores doctrinas illorum irrident? ex quo cuncta cæca quadam, & periculoſa confuſione involvuntur. Hæc igitur iſtius temporis pervicacia proculdubio Academiam obligavit: ut ſenſum ſuum hoc juramento omnibus publice teſtaretur.

33

§. V.

Juramentum hoc ad ſequendas antiquas Eccleſiæ doctrinas, & novitates evitandas, neceſſarium eſſe.

PLurimum in divinis ſcripturis commendatur, ut in Doctrina gradiamur per vias antiquas: ut dixit Jeremias cap. 6. *State ſuper vias, & interrogate de ſemitis* 34

antiquis, quæ ſit via bona, & ambulate in ea, & invenietis requiem animabus veſtris, quem locum Sanctus Hieronymus exponens, ſemitas, & vias antiquas dicit eſſe illas quas triverunt Sancti, verba illius ſunt hæc. *Interrogandum de ſemitis antiquis ſive ſempiternis: quæ multorum Sanctorum ſunt tritæ veſtigiis*, Cui dubium eſt quin hæc via non ſit ſecura, & quæcumque alia plena offendiculis? Expendit ſimiliter Sanctus Hieronymus alium locum ejuſdem Prophetæ cap. 18. Ubi Deus in populum ſuum iraſcitur, eo quod vias antiquas, & tritas non ſequitur. *Oblitus eſt mei populus meus, fruſtra libantes, & impingentes in viis ſuis, in ſemitis ſæculi, ut ambularent per eas in itinere non trito*. Manifeſtum eſt enim qui graditur per vias non tritas a præcipitio parum abeſſe. Et ideo Sanctus Paulus 1. Timoth. 6. prohibet Timotheo ſemitas novas tanquam vanas, & periculoſas cum dicit. *O Timothee depoſitum cuſtodi, devitans prophanas vocum novitates, & oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ*. Quo loco admiranda ſunt prorſus verba Sancti Vincentii Lirinenſis. *Depoſitum inquit cuſtodi; quid eſt depoſitum? id eſt quod tibi creditum eſt, non quod a te inventum; quod recepiſti non quod excogitaſti: rem non ingenii ſed doctrinæ, non uſurpationis privatæ, ſed publicæ traditionis: rem ad te perductam non a te prolatam; in qua non author debes eſſe ſed cuſtos, non inſtitutor, ſed ſectator; non ducens, ſed ſequens, Depoſitum inquit cuſtodi, Catholicæ fidei talentum inviolatum illibatumque conſerva, quod tibi creditum eſt. Hoc penes te maneat, hoc a te tradatur; aurum accepiſti, aurum redde: nolo mihi pro aliis alia ſubjicias; nolo pro auro, aut impudenter plumbum, aut fraudulenter ferramenta ſupponas: nolo auri ſpeciem ſed naturam. Plane o Timothee, o Sacerdos, o Doctor, ſi te divinum munus idoneum fecerit ingenii exercitatione, doctrina eſto ſpiritualis tabernaculi Beſeleel: pretioſas dogmatis gemmas ſculpe, fideliter adorna, compta ſapienter; adjice ſplendorem, gratiam, venuſtatem: intelligatur te exponente illuſtrius quod antea obſcurius credebatur; per te poſteritas intellectum gratuletur, quod antea vetuſtas non intellectum venerabatur; eadem tamen quæ didiciſti ita doce, ut cum dicas nove, non dicas nova*. Verba equidem admiratione digna, & ad noſtrum propoſitum accomodatiora nullus facile inveniet.

35 Hoc ipſum ſacræ paginæ ſuadent; antiqui gentiles adminiſtratores Rerumpublicarum pro tutamento ſuarum cæcarum ſuperſtitionum obſervarunt; multum abhorrentes a quibuſcumque novitatibus, ex ſolo legis naturalis dictamine. Plutarchus enim in vita Periclis de quodam legislatore ait. *Decretum fuit, ut omnium qui de aliis non recte ſentirent, aut de rebus cœleſtibus novos ſermones inducerent; nomen deferretur*. Quo decreto legislator damnavit non ſolum differentiam ſectarum; ubi de rebus ſacris agitur; ſed & *novos ſermones inducere*. Immo adeo damnoſas eſſe hujuſmodi novitates judicavit, ut ei ſatis non fuerit vi argumentorum, & diſputationum ipſas e medio tollere: verum etiam inflictione pœnarum earum Authores punire. Socrates quoque ſcribens ad Regem Nicoclem ſic eum alloquitur. *In his quæ ad deorum cultum pertinent ita facito, quemadmodum eſt a maioribus præceptum; novitatem ſemper abhorruerunt ſapientes*, Juſtum eſt igitur novitates iſtas reprimere, ex quibus ſumma, & irreparabilia damna provenire poſſunt; quas integritas Catholicæ fidei non tantum punit, ſed diligenter attendit, ut omnes earum radices, & principia uſque ad ultimas fibras evellantur: ut optime dixit Sanctus Gregorius Nazianzenus. *Aliis ſcelerum fines punientibus, nos principia ipſa plectimus; & velut quoddam quod vix reprimi ac ſiſti queat profluvium: multa inter detinemus*. Egregie etiam ad rem noſtram faciunt Euſebii Philoſophi verba a Stobæo relata ſerm. quarto. *Euſebius Philoſophus dicebat homines multa potius ſcire: quam vera dicere ſtudio teneri; proinde multos dum contrarias veteribus opiniones probant: veri cognitionem de rebus maxime neceſſariis efficere dubiam*.

36 Ex novitatibus graviſſimi errores ſumpſerunt exordium, ab his cæpit contemptus doctrinæ Sanctorum, qui uſque ad ultimum præcipitium pervenit. Hæ fuerunt cauſa ruinæ illi alteri Paulo, & ad hæreſim defectionis, ut refert Euſebius lib. 7. Eccleſ. Hiſtor. verbis certe notatu digniſſimis *Quia in Congregationibus Eccleſiaſticis, volebat a viris, & mulieribus ſibi nova dicenti applaudi, & acclamari; antiquis autem Patribus, & ſcriptoribus, & defunctis inſultari*. Vidimus oculis noſtris ſimiles applauſus hoc ſæculo procurari, propterea eadem pericula pertimeſcere poſſumus. Ipſemet Euſebius ſimilem caſum refert de Taciano hæretico lib. 5. cap. 19. & de Neſtorio, & Arrio Theodoretus, Soſomenus, & Caſſiodorus eadem referunt; de Eunomio Sanctus Baſilius lib. 5. adverſus Eunomium hoc ipſum obſervat; & de Origene Sanctus Vincentius Lirinenſis cap. 23. Commonitorii gravi verborum pondere ait, *Quamobrem hic idem Origenes tantus ac talis, dum gratia Dei inſolentius abutitur; dum ingenio nimis indulget ſibique ſatis credit, dum ſe plus cunctis ſapere præſumit; dum Eccleſiaſticas traditiones, & veterum Magiſteria contemneat, quædam ſcripturarum Capitula nove interpretatur; meruit, ut de ſe quoque Eccleſia diceretur, ſi ſurrexit in medio tui Propheta &c.*

Caput relatum 37. diſtinct. deducta ex epiſt. 5. Sancti Clementis clare animadvertit hoc periculum; & illud ipſum quod noſtris temporibus non ſine maxima Eccleſiæ perturbatione experimur. *Relatum eſt* (inquit) *quoſdam docere non ſecundum traditionem Patrum, ſed juxta ſenſum ſuum*. Sequitur longiori diſcurſu hoc genus ingeniorum perſtringens. Hæc igitur a Sancto Clemente reprehenſa, Academia evitare contendit. Sanctus Dionyſius de Cœleſti Hierarchia cap. 1. idem advertit. Epiphanius de hæreſibus hære. 61. Ambroſius lib. 3. de fide ad Gratianum cap. 7. Sanctus Auguſtinus lib. de utilitate credendi ad Honoratum cap. 7. quem reprehendit eo quod Sacra miſteria antiquis neglectis Doctoribus interpretari ſit auſus. *Ita ne eſt, nulla imbutus Poetica diſciplina, Terentium ſine Magiſtro attingere non auderes: Aſper, Cornutus, Donatus, & alii requiruntur, ut quilibet Poeta poſſit intelligi; tu in Sanctos libros ſine duce irruis, & de his ſine præceptore audes ferre ſententiam?* Is vero cui videretur nullum Doctorem eligendum eſſe, ſed unicuique relinquendam eſſe ampliſſimam libertatem ſequendi proprium mentis ſuæ dictamen: advertat bene verba Sancti Auguſtini de utilitate credendi ad Honoratum cap. 17. *Si unaquæque diſciplina quamquam vilis, & facilis ut percipi poſſit, Doctorem, & Magiſtrum requirit; quid temeritatis ſuperbiæ plenius, quam divinorum Sacramentorum libros ab interpretibus ſuis nolle agnoſcere?* Ab illa igitur quam Sanctus Auguſtinus ſuperbiam appellat Academia ſuos Profeſſores immunes eſſe cupit, quin potius tuta humilitate præditus, ut in Magiſtrum Sanctum Auguſtinum eligant; & ad ſectandam illius doctrinam ſe obligent; doctoriſque Angelici, qui inter Sancti Auguſtini diſcipulos Principem locum obtinet. Idem dicit ſanctus Gregorius lib. 28. Moral. cap. 9. Caſſiodorus in ſuis conſtitutionibus cap. 11. invehitur contra libertatem ingeniorum, quæ antiquis doctorum Eccleſiæ doctrinis nequaquam ſeſe ſubmittunt. *Sunt nonnulli, qui putant eſſe laudabile, ſi quid contra antiquos ſapiant: & aliquid novi, ut periti videantur, inveniunt*. Ab hac itaque nota voluit Academia ſe liberare juramenti hujus beneficio. Lateranenſe Concilium ſub Leone X. act. 11. cum maxima ſollicitudine admonet omnes Doctores Catholicos, potiſſimum in rebus tanti momenti, quorum debeant diligenter attendere ad doctrinas antiquas Patrum Eccleſiæ: amputatis novitatibus quibuſcumque. Concilium Tridentinum ſeſſ. 4. ad viros elati ſpiritus verba faciens eos *ingenia petulantia* appellat. Hoc idem multo ante edocti fuimus ab Eccleſiaſtico in cap. 8. qui ait. *Non te prætereat narratio ſeniorum, ipſi enim didicerunt a Patribus ſuis, quoniam ab ipſis diſces intellectum & in tempore neceſſitatis dare reſponſum*. Hanc modeſtiam, & humilitatem prædicavit ſanctus Paulus ad Rom. 12. *Non plus ſapere, quam oportet ſapere: ſed ſapere ad ſobrietatem*. Juravit itaque Academia Salmanticenſis doctrinam ſanctor. Auguſtini, & Thomæ tenere ac defendere; ut notum faceret univerſo orbi, doctrinam ſuam eſſe *ad ſobrietatem*, ſic enim illuſtrior & ſecurior erit, Quis itaque poterit factum Academiæ condemnare; dum ipſa ea quæ ſancti Patres Concilia, & Apoſtoli docuere, amplectitur? aut quid ipſi objici poteſt, quod continuo non evaneſcat?

Cogitavit Academia, eam licentiam, quæ det illis libertatem opinandi in rebus Theologicis, nulla habita ratione principalium Eccleſiæ ſyderum, ſuis Profeſſoribus non poſſe concedi; quin ipſi exponantur immoderatæ curioſitati; & Theologia ipſa cujus finis eſt veritates fidei certo, & dilucide explicare, ac mores hominum, & conſcientias dirigere; extra legitimos, & proprios terminos, ac limites trahatur: ac peregrina, & hactenus incognita forma induatur. Et quanquam Academia doctrinas novas condemnare, nec poſſit, nec velit; quia tamen ſe unam ex primis orbis Chriſtiani Academiis eſſe agnoſcit: cupit, ut Profeſſores, & diſcipuli id, quod in Eccleſia tutius, antiquius, & majoris eſt authoritatis teneant: ideoque D. Auguſtinum, & Thomam elegit, ut ſint ſuorum Profeſſorum principes, & Magiſtri; de quorum doctrina, & illius ſecuritate, ac ſoliditate paragrapho 38

tertio

tertio diximus : volens interventu iſtorum principum authoritatem ſinceræ ſuæ doctrinæ conſervare : quæ quadringentis annis, & amplius cum tanta Eccleſiæ Catholicæ utilitate, horum Regnorum, & Sereniſſimorum Regum Hiſpaniæ gloria illibata perſeverat : qui ſicut ſunt, ſemperque fuerunt per excellentiam Catholici, omniumque mundi Principum exemplum : ſic Academia quæ ab eorundem potenti manu profecta eſt, per excellentiam debet eſſe Catholica, & omnium aliarum Rerumpublic. litterariarum exemplum. Hac ratione Academia ſuam amplitudinem in tuto collocat ; ſimulq; authoritatem facultatis Theologiæ ; & ſuorum Profeſſorum ab omnibus hujus ſæculi novitatibus immunem ſervat : & ne ulterius ſerpant, quantum in ipſa eſt providet, quia experimento comperit Theologiam Scholaſticam varias mutationes paſſam eſſe : non ſecus ac veſtium formæ quæ multimodis mutationibus obnoxiæ ſunt, & ex hac inſtabilitate veritatem ipſam in evidentia pericula conjici, authoritatem attenuari, ut advertit Sophronius teſte Socrate lib. 2. Tripart. c. 34. quando vidit opiniones Achacii in Concilio Seleuciano referri. *Si per ſingulos dies propriam edere fidem licuerit, veritatis integritas non diu manebit*. Plutarchus etiam de quodam Frenide qui ſe magnum muſicum exiſtimabat ; dixit eum poſuiſſe in ſua Cithara novem chordas : & Ephorum ad eum acceſſiſſe, & ruptis duabus Citharæ illius chordis, ſic eum allocutum fuiſſe. *Noli depravare muſicam, priſci Cantores non noverant niſi ſeptem chordas ; quibus aliquid addere, aut Muſicam pro ſimplici reddere operoſiorem : erit artis corruptela*.

41 Eccleſiæ Magiſterium per multorum annorum ſpatium in doctrina ſancti Thomæ majori ex parte conſervatum eſt, ita ut aliorum ſententiæ contra ipſam non prævalerent. Et quamvis una, vel altera Schola ex antiquis (puta Scoti) magnam ſine ullo periculo, authoritatem ſibi conciliavit, non tamen ob id inter illas ſanguinolentum bellum excitatum fuit : ſed omnis controverſiæ illorum finis, major veritatis elucidatio extitit. Hanc autem concordiam his temporibus novitate opinionum ab antiquis valde diſcrepantium, vidimus perturbari ; non ad alium finem quam ad aſſequendam gloriam : quam quidam ex introductione novitatum ſibi exiſtimant comparari. Nam abſque ullo dubio, ſi novæ opiniones quæ his temporibus de novo introducuntur ; aut quæ olim ſepultæ in antiqua Eccleſiæ oblivione nunc excitantur : eſſent illæ eædem quas Sanctus Auguſtinus, & Thomas, aut etiam Scotus tenuerunt ; ipſimet qui illas invenerunt in contrarium eas nobis proponerent : ob hunc duntaxat finem ut ſe authores novitatum eſſe jactarent. Ageſilaus Lacedemoniorum Rex iter quodam tempore faciens (teſte Eraſmo in Apophthegmatibus) ſubſtitit, ut quoddam ædificium cujus trabes quadrata forma conſtabant, conſideraret ; quibus conſideratis a Domino domus quæſivit utrum ibi arbores quadratæ naſcerentur ? quo reſpondente minimè, vero rotundæ *Sed ex rotundis arte quadrari*. Tunc ſubintulit Rex. *Quid ? ergo ut ſi naſcerentur quadratæ faceretis rotundas ?* Doctrina Eccleſiæ tempore Apoſtolorum nata eſt rotunda, ſpherica, perfecta ; hanc Patres Eccleſiæ, quorum anteſignani erant Sanctus Auguſtinus, & Thomas in eademmet forma conſervarunt : non deſunt tamen aliqui qui eam velint reddere quadratam, & ſi nata fuiſſet quadrata, vellent ipſam habere rotundam. Hæc igitur ſunt quibus Academia obviare decrevit ; cupiens ut illa doctrina quæ tempore Apoſtolorum nata eſt rotunda, a Patribus Eccleſiæ conſervata rotunda, a ſuis quoque Profeſſoribus in eadem forma conſervaretur : ad præcludendam viam quibuslibet novitatum inventoribus ; quos egregie ſanctus Pontifex Hormiſdas in Epiſt. ad Poſſeſſorem Epiſcopum deſcribit : ubi ſanctum Auguſtinum ac ejus doctrinam plurimum extollit. *Una* (inquit) *pertinacis cura propoſiti rationi velle imperare, non credere ; contemptoris authoritatum veterum, novarum cupidi quæſtionum : ſolam putantis ſcientiæ rectam viam qualibet conceptam facultate ſententiam, ejuſque tumoris elati, ut ad arbitrium ſuum utriuſque orbis putent inclinandum eſſe judicium*.

§. VI

Hoc juramentum neceſſarium eſſe ad conſervandam doctrinæ unitatem, quæ magni eſt momenti in Eccleſia Dei.

42 SAnctus Dionyſius Areopagita in lib. de divinis nominibus cap. 4. perpendens nihil eſſe magis diviſivum, quam ignorantia, nihil magis unitivum, quam legitima, & vera ſapientia : hæc inquit Sanctus Dionyſius eſt veritatis effectus. *Eſt enim perfectiva, & adhuc converſiva ad vere exiſtens, a multis opinionibus convertens ; & varias viſiones, vel ut magis proprie dicatur phantaſias, ad unam veram uniformem congregans cognitionem : & uno unitivo lumine complens*. Quem locum exponens Doctor Angelicus, profert quædam verba, quæ continent certam regulam rei propoſitæ. *Manifeſtum quod circa unum non contingit niſi uno modo verum dicere, ſed multipliciter a veritate errare contingit ; & ideo illi qui cognoſcunt veritatem conveniunt in una ſententia : ſed illi qui ignorant, dividuntur per diverſos errores*. Itaque ſi opinionum varietas, non eſt tuta, & certa ad veritatis notitiam via, optime juravit Academia ſe ſecuturam Sanctos Auguſtinum, & Thomam : ut eorum luce illuſtrata in unam doctrinam conveniret, & a multitudine opinionum immunem ſe redderet. *Nec enim*, ut inquit Caſſiodorus, *quæ multipliciter intelligitur, plerumque veritas ignoratur*.

Baſilii Pontii de Matrim.

Et hæ quidem variæ opiniones cum ad praxim reducuntur, cauſant damna irreparabilia Reipub. in diſcretione ſpirituum, & directione conſcientiarum, in regimine, & in juſtitia, ut nulla fere ſit prætenſio, quæ non ſe probabilem eſſe venditet : Tenemur principiis ex quibus hæc mala pullulant, obſtare : omnem intellectum in unam doctrinam reducendo : Quæ vero doctrina magis una dici poteſt, doctrina Sanctorum Auguſtini, & Thomæ : qui tanquam ſydera intelligibilia, & pura feliciter, & ſine ullo periculo a tot ſæculis ſuæ ſplendore doctrinæ, Eccleſiam illuminant ? 43

Ut autem neceſſitas unius doctrinæ certius conſtet, 44
perpendamus verba Ezechielis Prophetæ cap. 34. ubi Dominus per os Prophetæ de paſtoribus, & Doctoribus conqueritur, qui populo aquam turbidam & corruptam porrigebant ; inſinuatque opportunum huic malo remedium eſſe, ſi paſtor unus illis concedatur : ut intelligamus turbationem aquæ, ideſt doctrinæ ex defectu unitatis provenire. *Nunc ſatis vobis erat*, inquit, *paſcua bona depaſci ? inſuper reliquias paſcuarum veſtrorum conculcabatis pedibus veſtris ; & cum puriſſimam aquam biberetis, reliquam pedibus veſtris turbabatis, & oves meæ his quæ conculcata pedibus veſtris fuerant, paſcebantur, & quæ pedes veſtri turbaverant, hæc bibebant* ; Hoc eſt damnum, remedium vero futurum *ſuſcitabo ſuper eas* (dicit Dominus) *paſtorem unum*. Quæ verba licet ſecundum communem expoſitorum doctrinam de Chriſto Domino intelligantur, non ideo tamen ipſius miniſtri excluduntur, per quos Chriſtus Dominus oves ſuas regit & paſcit. Et quidem verba, *Paſtorem unum*, ſignificant modum, quo Chriſtus Dominus perturbatis doctrinarum paſcuis, remedium adhibet uniformitatem & unitatem. Neque vero Propheta loquitur tantum de perverſis, & hæreticis dogmatibus, ſed etiam de temerariis, & vanis Catholicorum opinionibus.

Rem præſentem declarat Sanctus Hieronymus lib. 45
11. ſuper Ezechielem exponendo ſupradicta verba Prophetæ. Et quia ſunt digna maxima conſideratione, viſum eſt illa hic inſeri. *Loquitur* (inquit) *Dominus non ſolum ad oves, & capreas, ſed & ad arietes, & hircos, qui ſunt in gregibus principes, quibus ait. Nonne ſatis vobis erat, quod bonis ſcripturarum paſcuis veſcebamini, & cum aquam eloquiorum Dei puriſſimam biberetis, reliquas aquas pedibus turbabatis ; ut populus meus conculcata a vobis paſcua manducaret ; & turbidas aquas biberet, ut veſtro vitio, quod per ſe bonum erat corruptum violatumque ſuſciperet : quod & omnes hæretici faciunt, ut carpant eloquia ſcripturarum, & quantum eſt in ſe maculent : ſed & Eccleſiaſtici viri, qui dogmatum non cuſtodiunt veritatem, ſed de ſuo corde exaſtiagnant ; magiſtramque habeant præſumptionem ſuam, ſimili errore retinentur ; qui cum populis perſuaſerint vera eſſe quæ fingunt, & in theatralem modum plauſus concitaverint, & clamores, immemores ſunt imperitiæ ſuæ, & adductis ſuperciliis libratiſque ſermonibus atque trutinatis Magiſtrorum ſibi aſſumunt authoritatem*. Sententia Sancti Hieronymi magnam attentionem poſtulat : in eo enim exprimitur propriis coloribus præſumptio Doctorum ; qui eam tamquam ducem eligunt, in novitatibus quas ingerunt : & remedium quod Deus in unitate paſtoris vult apponere, non in privati commodi, ſed in ovium utilitatis procuratione ſitum eſt : quam Academia Salmanticenſis reſpexit, cum Profeſſores uni doctrinæ aſtrinxit : ne diſcipulos in periculo bibendi aquam turbidam verſari permitteret.

Hæc uniformitas doctrinæ conducit ad ipſam etiam 46
Profeſſorum Academiæ authoritatem confirmandam, nihil enim verius, & quod plus negotii nobis faciat infideles objiciunt : quam noſtrarum diverſitatem doctrinarum. Hoc mirabiliter obſervavit Sanctus Augu-

ſtinus lib. de ovibus cap. 15. circa finem. *In tantum culmen Chriſti erecta eſt Eccleſia, ut jam confundantur omnes maledici, nec audent maledicere, hoc ſolum illis remanſit quod contra vos dicerent, quare inter vos non conſentitis? Gentiles pagani, qui remanſerunt, non habentes quid dicant contra Chriſti nomen: diſſenſionem Chriſtianorum Chriſtianis objiciunt.* Iſtud eſt majus opprobrium, quod infideles Catholicis opponunt; inde hæreticus ſumit argumentum, & arguit contra nos: non eſſe veram illam Eccleſiam, in qua eſt tanta opinionum diverſitas. Sic arguit perverſus ille coluber Calvinus lib. 4. inſtit. cap. 23. §. 14. Eccleſia perpetuum, & cruentum cum hæreſi bellum gerit, contra quam ex doctrinis Theologicis ſuas acies inſtruit; in quibus ſi rebelles extiterint, facile totus diſſolvitur exercitus; & libera adverſario victoria conceditur. Et hoc eſt quod dixit Boetius lib. 4. de conſolatione. *Noſtine igitur omne, quod eſt tandiu manere atque ſubſiſtere quandiu ſit unum; ſed interire, atque diſſolvi pariter, quando unum eſſe deſierit?* Iudicet igitur quilibet, quam aptum ſit remedium quod huic malo quantum in ipſa eſt Academia adhibet; penitus extirpando opprobrium quod infidelis nomini Chriſtiano inferre conatur, cum ſe obligat ad docendum publice ſanctorum Auguſtini, & Thomæ doctrinam.

47 Præterea hæc uniformitas doctrinæ ad conſervandam unitatem fidei plurimum neceſſaria eſt, difformitas enim iſta ſchiſmatibus, & hæreſibus viam aperit, & ad eas diſponit. Sanctus Iſidorus lib. 3. de ſummo bono egregie animadvertit, diſputationem quidem ingenia inſtruere, contentionem vero, & obſtinationem illa corrumpere; hæc enim excitat rixas, & pugnando verbis blaſphemat; inde ſchiſmata, ac hæreſes oriuntur quæ fidei muros, & munitiones dejiciunt; corrumpunt veritatem; charitatis vinculum diſſolvunt; doctrinas inter ſe pugnantes, & oppoſitas generant; quibus in unitate exiſtentibus, fides ſeſe tuetur, hæreſis confunditur: illæſam ſe conſervat veritas. *Sicut inſtruere ſolet collatio, ita deſtruit contentio; hæc enim relicto ſenſu veritatis lites generat, & pugnando verbis etiam in Deum blaſphemiam facit: inde hæreſes, & ſchiſmata a quibus fides ſubvertitur, veritas corrumpitur, charitas ſcinditur; contentionum ſtudium non pro veritate, ſed pro appetitu laudis certat: tantaque eſt in his perverſitas, ut veritati cedere neſciat, ipſamque rectam doctrinam evacuare contendat. In diſputatione fidelium cavenda eſt præſumptio, & artificioſa ſubtilitas, quæ callidis objectionibus retro tendit; ita enim verſutis aſſertionibus pravorum diſputatio innodatur: ut recta eſſe ſimuleat, quæ perverſa perſuadent.* Iſtud malum deplorabat quondam ſanctus Hilarius contra Conſtantium, & dicebat. *Periculoſum nobis atque etiam miſerabile eſt, tot nunc fides exiſtere quot voluntates: & tot nobis doctrinas eſſe quot mores.* Ubi Sanctus Hilarius conqueritur tam de fidei, quam doctrinæ diviſione, cum ex altero illorum alterum generetur. Quod ſatis erudite Tertullianus lib. de præſcription. notavit, cum Rerumpub. ruinas, & everſiones in doctrinarum opinandique libertatem tanquam in præcipuam cauſam refert. Igitur ſi huic damno non adhibetur remedium, in eodem nos quoque periculo permanemus.

48 Pravæ humorum affectiones nequaquam ſunt numerandæ inter minores corporeæ ſalutis hoſtes; & in Monarchiis non ſemper majora damna ab extraneo hoſte proveniunt; rarius homines gladio mori contingit; ſed frequentiſſime ex intemperantia humorum corporis, nec ſine eorundem conſonantia ſanitas conſervatur. In doctrina etiam Reipub. ſimiliter accidit; ſi enim doctrina a debita temperantia recedat, ſtatim a periculoſis morbis ipſa Reſpub. circundatur: doctrina ſana ea eſt, quæ eſt magis una, in illa ſi ſit diviſio, & inæqualitas: neceſſe eſt etiam inſit intemperies. Ita cenſuit Hugo Cardinalis explicans locum Apoſtoli ad Tit. 1. Hæc verba Apoſtoli *in doctrina ſana*, eadem eſſe ac *forti, viva, temperata*. Igitur doctrina diviſa nec poteſt eſſe fortis, nec temperata, & propterea Hieremias Propheta loco citato dixit doctrinam antiquorum eſſe bene temperatam, & ſanam *Interrogate de ſemitis antiquis, quæ ſit via bona*. Si vero inquiramus de ſemitis antiquis Eccleſiæ quæ ſit via bona; ubi eam meliorem inveniemus, quam in Sanctis Auguſtino, & Thoma? Igitur electio Academiæ extra omnem calumniam conſtituitur.

49 Ad tutiorem fidei conſervationem plurimum conferre doctrinæ unitatem amplius confirmatur ex eo, quod varietas, & confuſio doctrinarum, principali profeſſioni authoritatem fere omnem detrahit; propterea Sancti Patres irriſerunt hæreticos; & eorum Conventicula, ac pſeudoconcilia, quia errare convincuntur ex eo quod minime ſibi conſtent. Optime id dixit Sanctus Athanaſius epiſt. ad Africanos. *Vanus igitur eorum labor, qui contra illud alia ſubinde concilia moliuntur; quippe qui pluſquam decem Synodos jam inſtituerint in ſingulis ſemper aliquid innovantes: hoc a prioribus detrahentes, illa in ſequentibus demutantes adjicientesque nihil ſua vi hactenus dum ſcribunt & delent profecerunt:* Et poſt pauca addit. *Aut quis cum eis convenire poſſet, qui nec ſecum quidem conveniunt, aut ſua ipſorum approbant? quippe qui in ſuis conciliis decem ſcilicet aut pluribus, etiam ut ſuperius dixi, alias alia ſcribentes; ſatis docent ſe unuſcujuſque ſuæ Synodi criminatores eſſe.* Tertullianus etiam lib. de præſcript. ex ipſamet eorum diſſenſione probat nos ſine ullo fundamento loqui. *Mentior ſi non a regulis ſuis variant inter ſe, dum unuſquiſque proinde ſuo arbitrio modulatur quæ accepit; quemadmodum de arbitrio ſuo ea compoſuit ille qui tradit: Idem licuit Valentinianis quod Valentino; idem Marcionitis, quod Marcioni, de arbitrio ſuo fidem innovare: deinde inſpecta omnes hæreſes in multis cum authoribus ſuis diſſonantes deprehendamur.* Et experientia id clare demonſtrat in hæreticis hujus ſæculi; nam quilibet eorum in ſcriptura ſacra novas lectiones habet, quæ ad tantum numerum excreverunt; ut unus ex ipſis non conſiderans, quæ dicebat, veritatem faſſus eſt, videlicet longe melius eſſe recipere vulgatam editionem juxta Decretum Concilii Tridentini, quam tantam lectionum confuſionem, & certe ex iſta hæreticorum inter ſe pugna, præcipue eorum ruina naſcitur; veritas adeo certa, ut eam Lutherus, vel invitus confeſſus fuerit, exponens pſal. 5. his verbis. *Sic enim Regnum in ſeipſo diviſum deſolatur; neque enim illi unquam hæretici victi ſunt vi, aut actu, ſed mutua diſſenſione: neque aliter cum eis pugnat Chriſtus quam mixto inter eos ſpiritu vertiginis, & diſſenſionis, ſicut inter Sichimitas Judic. 9. & inter Babilonicæ Turris operarios.* Idemque hæreticus in Confeſſione Manſfeldica contra nos adducit *Suſpectam merito habemus Sacramentariorum doctrinam, primo propter novitatem;* Ecce ipſimet etiam hæretici doctrinæ novitatem damnant. *Secundo, quod non diſſiunt in eadem ſententia concordes, ſed inter ſeipſos diviſi ſunt.* Si hæc diſſenſio hæreſi proprie convenit: unitas Eccleſiæ propria erit. Illa dæmonem patrem habet, qui eſt pater diſcordiæ; hæc Chriſtum qui eſt Pater charitatis, & unitatis Chriſtianæ: igitur quo plus ad unitatem ſenſus noſter acceſſerit, eo Chriſto chariores erimus, & ab omni fidei ſciſſura remotiores.

50 Fides Catholica ab hæreticorum argumentis melius ſe tuetur, ſecluſa opinionum varietate, & multitudine: etenim unitas fortior eſt. Hæreticorum argumenta diriguntur contra veritates revelatas quæ obſcuræ ſunt, & inevidentes; proinde qui bene reſpondet, conatur ſolvendo argumenta evidenter demonſtrare non ipſas veritates fidei Catholicæ, ſed argumenta et contraria non convincere: medium magis idoneum ad hoc faciendum, eſt ſententias ſequi tutiores, melius intellectas, communiores, & principiis notioribus innixas; & ex contrario accidit, ut ſi hæreticus viderit Catholicum reſpondentem adhærere doctrinam philoſophicam aut Metaphiſicam minus probabilem; quæ cum argumentis probabilioris philoſophiæ deſtruitur: judicat veritatem fidei averſam remanere. Ita evenit quibuſdam Catholicis, qui volentes hæretico reſpondere cum una opinione, quam viri doctiſſimi improbabilem judicarunt, remanſerunt confuſi & gloriabantur hæretici dicentes, fidem noſtram docere miſteria impoſſibilia: & in confirmationem proferentes argumenta Catholicorum; qui contrariam philoſophiam defendunt quæ quidem convincunt illam ſententiam in philoſophis eſſe impoſſibilem, licet non contra fidem, hæc enim a tam incertis principiis non dependet. Hoc accidit illis, qui contendunt probare Chriſtum Dominum in diverſis hoſtiis conſecratis exiſtere; ex eo quod non repugnat unum corpus eſſe in pluribus locis: & quia validiora videntur argumenta, quæ probant hanc doctrinam philoſophicam eſſe impoſſibilem; conſequens factum eſt, ut veritas Catholica, quam in doctrina tam incerta fundare volebant; ſine ullo fundamento remaneret. Ex his igitur quicumque deſiderat veritatem ſuperiorem eſſe; judicet cum varietate doctrinarum non exarmari hæreticos, nec ad cognitionem veritatis adduci, ſed potius illis arma miniſtrari: quandoquidem noſtris argumentis utuntur. Manet itaque fixum unitatem doctrinæ tanquam legitimam fidei filiam, eam adjuvare, & tueri; & ſicut fides eſt una, ita ejus tutricem Theologiam unam eſſe debere: *Idem ſentiamus omnes* (dixit Apoſtolus) *& non ſint in vobis ſchiſmata.* Et quamvis ea quæ in hoc paragrapho di-

cta

cta ſunt non convicerent unitatem doctrinæ, ad unitatis fidei conſervationem eſſe abſolute neceſſariam, ſaltim convincunt eſſe convenientiorem: & hoc ſolum determinationem Academiæ omni ex parte juſtificatam reddit.

51 Nonnullis viris doctrina, & pietate clariſſimis, Academiæ decretum conſiderantibus venit in mentem; divinam providentiam hac cautela forſitan voluiſſe obviare alicui gravi damno, quod circa doctrinam his Regnis imminere poteſt: puritas enim, & integritas fidei non eſt his Regnis indiſſolubiliter alligata; quamvis a multis ſæculi in illis illęſa perſeveret per Dei miſericordiam: in tantum peccata noſtra augeri poſſunt, ut Deus ea punire velit ablatione fidei a Prelatis, & ſubditis; quo flagello percuſſit Regna, & provincias vicinas: ſi res iſta eveniret, quæ tamen Dei favore longiſſime abeſt, ut ait Dialecticus: *Poſſibili poſito in eſſe nullum ſequitur inconveniens*; quænam quęſo arces fidem tuerentur in hac Monarchia, niſi illuſtres Academiæ? Vult itaque Deus ut illa, quæ ceteris pręeminet, obligetur religione juramenti ad tenendam doctrinam tutiorem qualis eſt doctrina Sanctorum Auguſtini & Thomæ, ut in illa firmiter radicata iſtorum Sanctorum doctrina, & ab eadem plantata in pectoribus diſcipulorum, qui magno numero in Academia inſtituuntur, qui ab ipſis teneris annis flagrabunt amore erga iſtos Sanctos: a malis tam pernicioſis liberentur. Quis ſcit an ſicut ſuperiori ſæculo Deus movit Reges Catholicos; ut ſanctum Inquiſitionis tribunal in Hiſpaniis erigerent, quod fuit antidotum ut hæc Regna pręſervaret ab hęreſi, quæ exorta fuit illorum temporibus, & auſa eſt nobiliores hujus Coronæ partes depravare; ita etiam nunc Academiæ hoc juramentum inſpiraverit: quo impendentium malorum non minora pericula amoveantur. Raro accidit, ut Communitates, & Capita, Cœlorum magnitudinem adęquant a iiſque ſuperiora, tam illuſtria facinora edant; quin aliquid magni futurum protendant: ut de morte Pompei dixit Lucanus. Lib. 3.

Tot variæ cultu gentes, tot diſſona vulgi.
Ora... tot immenſi comites miſſura ruinæ
Excivit populos;

Congregatio ſexaginta virorum tantę gravitatis, & doctrinæ, diverſarum profeſſionum, & Religionum a longo tempore inter ſe diſſidentium, ſed in hoc juramento uniformium: certe pręcavendum aliquem magnum errorem, aut aliud imminens damnum a Deo facta eſt; & ut fides in Hiſpania pura, & illęſa perſeveret.

§. VII.

Unitatem doctrinæ, quæ hoc Juramento procuratur paci Regni, ejuſque bono regimini expedire.

IPſamet ſtatus, & boni regiminis ratio, & Reipub. adminiſtratio ad unitatem doctrinę ſummo conatu
52 procurandam obligat: ex illa enim Reipub. tranquillitas, & animorum concordia pendet: ut optime dixit Philo, *Nihil tam facit unanimes, quam unius Dei Religio*. De unitate doctrinę id affirmare poſſumus, nullos eſſe magis unanimes, quam illos, qui eadem ſentiunt, & dicunt; cum diſſentiones quę ſunt ex mentium diſcordia, non minus cruentę exiſtant: quam quę ex voluntatum contrarietate oriuntur. Proferamus in primis verba magni illius Politici Chriſtiani pariter, ac Catholici Odoardi Veſtonij in Theatro vitę civilis lib. 2. num. 17. *Duo porro ſunt quantum ad ſapientiam plurimum conferentia vitæ civilis, dogmatis nempe inter cives communitas, & in eodem conſtantia: dogmatis communitas fons eſt pacis, & concordiæ inter cives, ſicut e contrario nihil acrius ad tumultus ciendos inter eoſdem, quam ſententiarum præſertim in divinis pugnax quædam diſcrepantia: At quomodo conſpirabunt cives in unum dogma; ſi proprium unicuique judicium omnia apud eos fabricetur? quam enim ſumus ab ingenio proni in varias opiniones, vel ipſi ſenſus noſtri quotidie deprehendunt atque experiuntur; adeo ut Philoſophi non melius quam horologia olim inter ſe convenerint: ut Seneca jocatur. Conſtantia vero a privatis inventis oriri nequaquam poterit; quis enim libenti animo mortem oppeteret in defenſionem illius dogmatis quod ipſemet ſolus ſui ingenii marte excuderit? præſertim cum potentes, & ſapientes viri in illud atrocius reclamaverint. At non eſt e re civili, ſapientiam civium eſſe variabilem in omnem partem. Prohibet inſtar mutabilem; nam ſi id eſſet, nulla plane ſapientia ex ſententia animorum apud eos ſuſciperetur: cum perinde ab ipſis æſtimetur hanc dimittere, vel eam inficiari*. In quibus verbis pręfatus Politicus duo inquit, primum unitatem doctrinę dicit eſſe fontem unde pax Reipub. ortum habet.

M. Baſilii Pontii.

In hujus rei confirmationem obſervandum eſt viros 53
doctos in Repub. ſuos habere ſemper protectores, & patronos; qui pro magno habent quod docti eorum patrocinio ſe devoveant, & gratiam ambiant: natura ad hanc eminentiam illos inclinante, quia præclariora ingenia generis humani flos reputantur. Hujus rei exempla plurima tam antiqua, quam recentia reperiuntur; ut etiam hæretici ſub tali umbra, & adminiculis errores ſuos diſſeminaverunt: & eorum protectores optimam rationem aſſequendæ hujus vanæ gloriæ arbitrantur; defenſionem opinionis eorum amici & ejus qui ad eorum auxilium confugit ſuſcipere: quod cum ſcientia quæ illis deeſt facere nequeunt, odiis, querelis, & pravo cordis affectu præſtare conantur; & ſic ex parvis ſcintillis magna incendia in Repub. excitantur: quæ non niſi ſummis conatibus, & maximo Reipub. diſpendio extingui poſſunt. Circa hoc, ut circa alia, erravit Machiavellus, qui Monarchiæ ſtabilitatem in ſubditorum inter ſe diſſenſione collocavit dicens *Regnare ſi vis, divide*. Cum enim inter ſe rixantur, nihil adverſus Regem moliuntur. Sed ipſe deceptus eſt, nam utraque pars Regem ad ſe trahere contendit; qui ſi neutri faveat, in utriuſque offenſam incurrit: ſi uni plus quam alteri, hujus inimicitiam aperte in ſe concitat; cui ſe male effecti aſſociant, & in tantam potentiam deveniunt, ut Regis vires illi ſint multum inferiores. Satis clare hoc expreſſit ſanctus Gregorius in paſt. 3. parte capit. 24. illis verbis. *Nihil pernicioſius, & ad evertendas Reſpub. aptius, quam cum eorum ordines diſtrahuntur; & disjunguntur*. Quin etiam idem ſanctus Doctor ibidem conſilium dat ineundi pacem cum perverſis, quando bonis nocere non poſſunt; ut ad meliorem frugem, & Dei ſervitutem perducantur: Deus ſola linguarum diverſitate genus humanum diviſit, & a prava cogitatione, quam opere complere cœperant ædificationis Turris Babilonicæ removit: neque enim ſola opinionum diverſitas, ſed etiam verborum abſque ſententiarum contrarietate homines dividit, & in diverſa trahit. Legatur Thomas Bozius lib. 2. de imperio virtutis c. 16. & 17. His poſitis quis abſque rubore impugnare poterit juramentum Academiæ quo ſe uni doctrinæ, a glorioſis ſanctis Auguſtino, & Thoma traditæ aſtringit; cum tanti ſit momenti unitas doctrinæ, ad conciliandos inter ſe animos, & Reipub. pacem conſervandam? Nonnulli ſacrarum litterarum interpretes obſervant illos omnes, qui Chriſtum comitabantur in ſolemni ſuo ingreſſu in Hieruſalem die Palmarum, tam qui præcedebant, quam qui ſequabantur, eadem omnino verba protuliſſe: *Oſanna filio David, Benedictus qui venit in nomine Domini*. Nos igitur omnes qui Chriſtum ſequimur; in hoc gloriemur, quod ſermo noſter ſit uniformis: conveniamus in unius doctrinæ profeſſionem, ad majorem Chriſti & nominis ejus gloriam.

Pro majori hujus veritatis ſtabilimento adducamus 54
diſcurſum ſancti Thomæ lib. 1. de regim. Principum cap. 2. quo probat meliorem eſſe Principem, & Gubernatorem unum, quam multos. *Ad hoc cujuſcumque regentis ferri debet intentio, ut ejus quod regendum ſuſcepit ſalutem procuret. Gubernatoris enim eſt navem contra maris pericula ſervando, illæſam perducere ad portum ſalutis. Bonum autem, & ſalutis conſociatæ multitudinis, eſt, ut ejus unitas conſervetur quod dicitur pax: qua remota ſocialis vitæ perit utilitas, quinimmo multitudo diſſentiens ſibi ipſi fit oneroſa. Hoc igitur eſt ad quod rector multitudinis intendere debet: ut pacis unitatem procuret*; & paulo poſt ait. *Quanto igitur regimen efficacius fuerit ad unitatem pacis ſervandam: tanto erit utilius. Hoc enim utilius dicimus, quod magis perducit ad finem: manifeſtum eſt autem quod unitatem magis efficere poteſt quod eſt per ſe unum quam plures: ſicut efficaciſſima cauſa eſt calefactionis, quod eſt per ſe calidum. Utilius igitur eſt regimen unius, quam plurium*. Nihil ulterius addi poteſt, ſolum quod de Rege dixit Sanctus Thomas, doctrinæ applicetur: eadem enim manet forma, & vis argumenti. Si igitur negari poteſt unitatem doctrinæ medium eſſe omnium aptiſſimum ad tranquillitatem Reipub. ſervandam; certe nullus erit niſi pacis oſor, qui decretum Academiæ in hoc juramento reprobet.

Secundum, quod modernus ille Politicus advertit, eſt, unitatem doctrinæ efficere cives conſtantes; qui enim doctrinam ſuam ex inventione propria habet, firmus, & ſtabilis eſſe nequit: nam doctrina quæ inventorem ſuum hodie delectat; craſtina die eidem diſplicere poterit. Et ſicut idem Politicus lib. 5. cap. 5.

n. 22. diait cum agit de hæreticis proteſtantibus qui aliquando utebantur teſtimoniis Sanctorum Patrum, ut plauſum populi ſibi conciliarent: *Cæterum id faciunt aut verborum ſenſus corrumpendo, aut eos adulterando; in quo præludunt qualitatem ingenii in ipſis: ad falſandam etiam Principum reſcripta, omniaque monumenta civilis actionis viciandum.* In illis ſe exercent; & experimentum faciunt, ut ordinationes, & decreta principum, teſtamenta, & inſtrumenta publica corrumpant; non aliter dicendum eſt cum animos ſemel occupaverit non doctrina certa, ſed inſtabilis, & quæ varios agnoſcit Magiſtros, qui nunc unum, poſtea docent aliud, quibus alii ſtatim contradicunt, & quæ ab illis conſtituta fuere evertunt; hac mutatione, inconſtantia, præparari, & diſponi animos, ut in omnibus aliis civilibus actibus ad mutationem ſint faciles; & ad diverſas formas inſtar Prothei arripiendas inclinari, omniumque ventorum impulſibus expoſiti. Inconſtantia doctrinæ, eſt introductio ad inconſtantiam in actionibus Reipublic. gerendæ neceſſariis, nec minus fugienda, quam conſortium ejus ſibi fugiendum ille duait: quem eodem ore calidum, & frigidum efflare obſervavit.

56 Hinc damnum illud, quod plerique Religioſi hoc ſæculo deflent exortum eſt, nimirum non eſſe in poteſtate Confeſſarii, aut Juriſperiti, ad id quod juſtum eſt vel tutius, pœnitentem, vel conſultantem adducere; quia alii doctores, & magiſtri doctrinam diverſam laxiorem tuentur: conformando mentes ſuas menti pœnitentium, & conſultantium; & hi deſtruunt quicquid alii ædificant, nec audent certam, & efficacem vulneribus adhibere medicinam, aut illicitos contractus condemnare: quod equidem vergit in grave, & evidens Reipub. damnum. Are noſtra non eſt alienum id quod refert Sanctus Lucas in Actibus Apoſtolorum cap. 23. Vidit ſe Sanctus Paulus accuſatum in conventiculo Judeorum Chriſti inimicorum; quorum erat tanta inter ipſos diſcordia propter ſectas Phariſeorum, & Saducæorum: ut non facile quis dixerit, an congregati majori odio Chriſtum inſecuti fuerint, an ſe invicem. Ut igitur incolumis ea eorum manibus elaberetur Paulus, diait ſe phariſæum eſſe; & propter ſpem reſurrectionis ad mortem quæri. Vix finem loquendi fecerat, cum inter omnes illius cauſæ principalis oblitos tam cruenta rixa accenſa eſt: ut facile fuerit Apoſtolo ab eorum furore ſe liberare. *Et cum hæc dixiſſet, facta eſt diſſenſio inter Phariſæos, & Saduceos, & ſoluta eſt multitudo*, Hac arte legitime uti potuit Apoſtolus, quia illi contra fidem conveniebant, ut annotavit Sanctus Gregorius lib. 34. moral. cap. quarto, Chriſoſt. in illum locum Apoſtolorum, Sanctus Thomas 22. quæſt 37. a. 1. ad ſecundum. Itaque caſum in contrarium effingamus, ponamus enim ad Concilium illud tractum fuiſſe non Sanctum Paulum, ſed hominem quendam ſceleratum, & impium; qui ut ſe liberaret, Saducæum ſe proclamaret, & in capitis damnationem poſtulari ex eo quod reſurrectionis carnem negat: cui dubium eſt, quin Saducæi illico Concilium in tumultum convertiſſent, ut reus, & indemnis evaſiſſet? Hic eſt fructus qui ea doctrinis oppoſitis producitur; quæ ſi fidem non attingant, mores informant! res certe multum periculoſa; ut via ac ne via quidem poſſit Confeſſarius pœnitentem ab iniquitate avertere: & in regiam ſalutis viam adducere. Statim enim pœnitens factum ſuum eſſe probabile contendit; plures ſe habere Theologos, qui ſecum ſentiant aſſerit: nec defuturos, qui eum abſolvant, ſi ipſe Confeſſarius abſolutionem deneget. ſicque in peccatis perſeverat, in uſura, & injuſto lucro; etenim probabilitas in tantum laxata eſt: ut via reperiatur contractus illicitus, qui non habeat authores qui eum defendant, & approbent.

57 Ut clarius appareat æquitas electionis doctrinæ Sanctorum Auguſtini & Thomæ ab Academia in juramento factæ; adeo ut nulla bono regimini Reipublic. utilior fieri potuerit: rem totam propius inſpiciamus. nullus eſt titulus in jure Canonico qui non innitatur alicujus textui Sancti Auguſtini; quod ſufficienter demonſtrat hunc Sanctum dediſſe leges in quacumque materia, & pro omni perſonarum genere: ſic enim canit Eccleſia in ejus officio. *Cunctorumque conditionibus ſalubriter providendo, tuam in hoc mari Naviculam Auguſtinus provide gubernavit.* Quicquid neceſſarium eſt Principibus, ut ſe, & ſuos ſubditos juſte, & religioſe gubernent; in libris de regimine principum Sancti Thomæ luculentius, & excellentius continetur: quam in quocumque alio tractatu de hoc argumento edito. Sententiæ Divi Thomæ ejuſque diſcipulorum quampluſimum amplificando regno deſerviunt Sanctus Thomas ejuſque Schola docet, quam exacte ſervari debent leges, & Regia edicta; taxæ a ſupremo ſenatu rebus quibuſcunque impoſitæ & officialibus præſcriptæ: quæ ſi ad unguem obſervatæ fuerint, Reſpub. non tantum damni referret cum pauperum oppreſſione. Quam grave eſt damnum quod ea contractibus oritur, præſertim ex eo quod domini ſub pretextu ſuæ indigentiæ, & neceſſitatis, ſubditos ſuos opibus expoliant, ſtatumque omnem evertunt; & quod non aliunde provenit, quam ex eo quod nullus eſt contractus qui non cenſeatur probabiliter legitimus: cum Confeſſarii, & Doctores a doctrina Sancti Thomæ receſſerunt. Nihil ad Regni conſervationem videtur eſſe majoris momenti, quam ut illius incolæ jacturam honoris non ſuſtineant; nam pudore projecto, ad quæcumque crimina, & prava facinora committenda viri pariter ac mulieres ſe ſe prorripiunt: nulla vero doctrina pro honoris conſervatione melior inveniri poteſt, doctrina Sancti Thomæ; quæ regulam ſtrictam teſtibus præſcribit, qua docet illos rationem tegendi ſecreti in quacumque occaſione: quæ quidem regula ſi fideliter ad praxim revocaretur, multas damnorum & gravaminum occaſiones, & honorum jacturas averteret. Judicum, & juſtitiæ miniſtrorum authoritatem ſervare, maxime ad Reipub. pacem conducit, doctrina Sancti Thomæ hoc præſtat, quæ docet cum reus reſpondere, & veritatem fateri tenetur: hanc ſequamur & continuo apparebit quanta bona ex ea proveniant, quanta mala & damna quæ juſtitia vindicativa patitur, evitentur: quorum quidem damnorum certam experientiam nonnulli qui etiamnum in Conſilio ſedent, habuerunt; nam cum reus de crimine eſſet convictus probationibus quæ ad ſententiam mortis ferendam ſufficiebant, tamen delictum fateri noluit: nixus opinionibus doctrinæ Sancti Thomæ, & ejus diſcipulorum oppoſitis. Tunc maxime ad virtutem excitantur ingenia, & viri inſignes æſtimantur; quando in collatione officiorum, & dignitatum utriuſque politiæ, Eccleſiaſticæ & ſæcularis, juſtitia diſtributiva ſervatur; & digniores aliis præferuntur. Hoc vero docet Divus Thomas ejuſque Schola. Multa alia ſimilia præterimus brevitatis gratia. Et quamvis aliorum Doctorum doctrina poſſit eſſe utilis rectæ Reipub. adminiſtrationi; tamen illa non eſt univerſalis, vel non ita in omnibus [illegible], ſicut doctrina Divi Thomæ: ut bene norunt omnes qui vel leviter illius libros perlegerunt.

Philoſophia antiqua niſi fides eam emendaſſet, non ſolum non erat utilis regimini ſupernaturali, & divino ſed neque civili. Plato, Epicurus, Plinius, Cicero, & Seneca, negaverunt Deum eſſe timendum; Epicurus de medio auferens deorum præmia, & beneficia: homines a divino cultu alienavit. Democritus, & alii nonnulli tenuerunt fas eſſe homini ſemetipſum interimere. Plato indulſit Regibus ut mendacio uti poſſent. Apud Lacedemonios furta, latrocinia, mulierum communitas licita erant. Ariſtoteles conceſſit mulieri prægnanti inopi, ut abortum ſibi procuraret, prolem in utero perimendo: ut ab onere ipſius prolis educandæ ſe liberaret. Refert Cicero crimen peſſimum ab aliquibus antiquis Philoſophis approbatum fuiſſe. Judicet igitur quiſquis qualis eſſet illa Reipub. quæ ſecundum ſimilia dogmata Philoſophica regeretur? & quamvis Philoſophiam illam idolatria cæcam faceret, tamen audebat in faciem inſultare Chriſtianæ Reipub. Doctoribus; in qua lux Evangelii tenebras iſtas diſſipavit, & in tantam lucem naturale lumen evexit; ut quilibet, vel exiguus pulvis aut atomus pulchritudini ejus detrahat: quæ quidem atomi ad tantam multitudinem facile excreſcent, niſi a pura Sanctorum Doctorum doctrina diſſipentur; ut non immerito denſiſſimæ tenebræ, & obſcuriſſimæ umbræ ab iis pertimeſcendæ ſint; quibus populi Catholici, qualis eſt Hiſpaniæ, actionum, & morum ſplendor obſcuretur. Itaque Academiæ juramentum non ſolum rationibus Theologicis, ſed etiam politicis approbatum manet: quod nos in ſpem non dubiam adducit id aliis Academiis hanc auream ſententiam Doctoris Angelici lib. 2. de regim. Principum cap. 16. præ oculis habentibus, exemplo fore. *Tradunt etiam Hiſtoriæ, quod in qualibet Monarchia ab initio ſæculi tria ſe invicem per ordinem comitata ſunt: divinus cultus, ſapientia ſcholaſtica, & ſæcularis poteſtas. Quæ quidem tria, ſe invicem per ordinem conſequuntur; & in Rege Salomone ex ſuis meritis conſervata ſunt: quia per divinam reverentiam cum deſcendiſſet in Hebron locum orationis; aſſumptus in regem, conſequutus eſt ſapientiam: & ex utroque ulterius in regali virtute ſuper Reges ſui temporis excellentiam.* 58

§. VIII.

§. VIII.

Hoc juramentum utile eſſe ad profectum auditorum, & ad optimum docendi modum.

59 PRecipuus Academiarum finis eſt optima ratio, & modus docendi auditores, & maxime juvenes: ut nimirum eorum quæ ſemel perceperint, non facile obliviſcantur. Hi enim dum ad Scholas accedunt: primo anno doctrinam unius Authoris audiunt, ſecundo doctrinam priori oppoſitam: & inde mens eorum confunditur, nullumque ex ſtudiis fructum referunt, præcipue ſi Profeſſores audiant: nam quod in una lectione didicerunt, cum eo quod in alia acceperint, confunduntur. Demus exemplum in ipſamet Theologia. Audit diſcipulus in artibus doctrinam Scoti; accedit poſtea ad ſcholam Theologiæ, ibi audit doctrinam ſancti Thomæ, vel eam quæ nec eſt ſancti Thomæ, neque Scoti, quo tunc diſcipulus iſte ſe vertet? certe diverſitas Magiſtrorum in maximam confuſionem, & turbationem illum conjicit. Hoc conſideravit Seneca epiſt. 45. *Lectio certa prodeſt, delectat, qui quo deſtinaverit pervenire vult: unam viam ſequatur non per multa vagitur, non ire iſtud, ſed errare eſt.* Videtur Seneca legiſſe verba Spiritus Sancti dicentis. *Cor ingrediens duas vias non habebit ſucceſſus.* Cujus rei Gloſſa hanc rationem reddit: *quia in vacuum laborat.* Nam velle ad terminum diverſis viis pervenire, labor eſt inanis. Divus Auguſtinus eleganter deſcribit hoc damnum lib. 15. de civit. cap. 4. *Has, & alias per innumerabiles diſſenſiones Philoſophorum; quis unquam populus, quis Senatus, quæ poteſtas, vel dignitas publica impiæ civitatis dijudicandas & probandas, accipiendas, alias improbandas repudiandaſque curavit: ac non paſſim ſine ullo judicio confuſeque habuit in gremio ſuo; tot controverſias hominum diſſidentium non de agris, vel domibus, vel alia quacumque pecuniaria ratione: ſed de his rebus, quibus aut miſere vivitur, aut beate? Ubi etſi aliqua vera dicebantur, eadem licentia dicebantur & falſa proſit: ut non fruſtra talis civitas myſticum vocabulum Babilonis acceperit: Babilon quippe interpretatur confuſio.* Si itaque res ſic ſe habeat, ut uni viæ duntaxat ſit inſiſtendum, quænam erit præferenda; via ſanctorum Auguſtini, & Thomæ, an quæ in tam varias diviſa eſt ſemitas quæ ſingulis diebus aperiuntur, nullo alio duce, quam proprii judicii dictamine? Propterea omnes quotquot prima grammaticæ elementa rudunt: eandem artem ſequuntur, & in omnibus orbis Chriſtiani Academiis. In ſchola artium prælegitur Ariſtoteles princeps Peripateticorum, neglectis penitus Stoicis, & Academicis. Academia Salmanticenſis aſſignavit Artiſtis fratrem Dominicum Soto. Complutenſis vero in ſtatutis ſuis, tam antiquis, quam recentioribus mandavit, ut legatorum unus author certus, & determinatus.

60 Diſciplina Scholaſtica eſt ad modum perfecti diſcurſus, qui in aliquo principio firmo, & certiſſimo fundatur; nec intellectus quieſcit donec ad illud principium pervenerit: neque principia generalia ſufficiunt, ſed ad doctrinas particulares eſt accedendum; quod cum fieri non poſſit prioribus annis, præceptorum induſtria hunc defectum ſupplet: quibus neceſſum eſt, ut diſcipuli fidem habeant teſte Ariſtoteles, *Oportet diſcentem credere.* Unde accidit, ut plurique, qui multis annis litteris & Scientiis operam dederunt, parum aut nihil profecerunt; eo quod Magiſtris ſuis credere recuſaverint. Prudenter id dixit Hugo de ſancto Victore lib. 3. Didaſc. *Quid eſt quod ex tanta turba diſcentium, quorum multi, & ingenio pollent & exercitatione vigent; tam pauci inveniantur, quibus ad ſcientiam pervenire contingat? Sciendum eſt, quod in quolibet negotio duo ſunt neceſſaria; opus videlicet, & ratio operis, quæ ita ſibi annexa ſunt, ut alterum ſine altero, aut inutile ſit, aut minus efficax. ſic nimirum in omni ſtudio, qui ſine ordine, diſcretione operatur, laborat quidem ſed nec proficit: & quaſi aerem verberans vires in ventum fundit.* Cum igitur in ſcientiarum traditione neceſſe ſit diſcipulos credere; evidenter ſequitur doctrinam debere eſſe unam: magna namque eſſet ſtultitia, hodie credere unam doctrinam, & cras contrariam, alias neceſſe ut contingat, quod aliquando contingere affirmat Seneca epiſt. 1. *Vitam in peregrinatione agentibus hoc evenit; ut multa hoſpitia habeant, nullas amicitias.*

§. IX.

Ex præmiſſis colligitur juramentum Academiæ licitam eſſe, ejuſque materiam juramento, & voto convenire.

61 SUppoſitis quæ hucuſque adducta fuerunt ad demonſtrandam neceſſitatem, & utilitatem hujus juramenti, pro conſecutione finium adeo ſublimium, tam ſuperiorum, quam politicorum, & boni Regiminis; vix dubitari poteſt, quin materia hujus promiſſionis non ſit apta ad juramentum, & ad votum; ſed ut clarius innoreſcat, ex præmiſſis nonnullas conſiderationes deducemus in noſtræ pretenſionis confirmationem. Quis excuſatum habebit eum, qui diceret hoc male propoſitum fuiſſe: nullus certe a perjurio liberabit eum, qui hoc juramentum emiſit, & non ſervavit. Nulli poteſt eſſe dubium doctrinam iſtorum Sanct. eſſe ſanam, tutam, approbatam, & magnæ authoritatis in Eccleſia; liberam ab erroribus, quibus aliorum doctrina expoſita eſt: ut habetur in Bulla Urbani V. ſuperius relata. Igitur non tantum continet materiam juramenti promiſſorii ſed etjam voti; quia eſt de re eroica, & maximi momenti in Republica Chriſtiana: pro majori ejus ſecuritate, & conſervatione.

Negari non poteſt bonam doctrinam eſſe veluti animam, & formam boni Reipublicæ regiminis, ut ante vidimus; & humanas actiones ab ejus directione dependere, tanquam a ſua regula: quæ cujuslibet arbitrio ſine evidentiſſimo periculo eſſe non poteſt: & quo doctrina tutior erit, eo Reipublicæ adminiſtratio perfectior, & felicior evadet, ut ex ſuperioribus conſtat. Itaque negari non poteſt juramentum hoc juſtum, & ſanctum eſſe; quod non committit mentes propriæ libertati arbitrii, ut quod libuerit amplexentur: ſed eas ſubjicit ei, quod conformius eſt doctrinæ Eccleſiæ, quæ paci, & bono Reipub. regimini magis congruit. Et hoc eſt: quod docuit Apoſt. his verbis; *Ut non ſimus parvuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum: in aſtutia ad circumventionem erroris.* 62

Adducamus doctrinam ordinariam c. ſi aliquid c. Inter cætera 22. q. 4. communem Theologorum 2. 2. q. 89. art. 7. Si antequam hoc juramentum inſtitueretur, materia illius erat ſancta, & licita; quis contendere poterit poſtquam illud emiſſum fuit, redditam fuiſſe illicitam? Ante juramentum non erat illicitum, ſed bonum ſequi doctrinam ſanctor. Auguſt. & Tho. illamque non impugnare, quandoquidem ipſamet Eccleſia hoc conſulit, & ſuadet: igitur evidenter ſequitur juramentum, quod ſuper tali materia emittitur, non eſſe de re indifferenti, vel illicita, ſed de re juſta, probeta & ſancta. 63

Id, quod eſt materia conſtitutionis, legis aut mandati Superioris, poteſt etiam eſſe materia voti, & juramenti; itaque ſi non damnatur tanquam illicita conſtitutio, quæ obligat ad tenendam doctrinam iſtorum Sanctorum; neque etiam juramentum, ſeu votum, quod idem præſtat, damnari poterit. Quod vero hæc ſit materia conſtitutionis, aut præcepti, conſtat ex multarum ſacrarum Religionum conſtitutionibus. In Conſtitutionibus ordinis ſancti Dominici diſtinct. 2. c. 14. § 2. habetur, hoc præceptum fuiſſe in multis Comitiis habitis Bononiæ Anno 1564. his verbis; *Quicunque a ſolida doctrina Divi Thomæ receſſerit, & verbo vel ſcripto aliquid contrarium dixerit: officio Lectoratus, & quocunque alio gradu, & dignitate in perpetuam privatus ſit.* Et Valentiæ eædem pœnæ extenduntur contra eos, qui in concionibus aliquid propoſuerint contra doctrinam Divi Thomæ. Idem fere habet Religio Carmelitarum excalceatorum 2. parte conſt. cap. 4. num. 6. & refertur a Collegio dictorum Carmelitarum Complutenſi, in logica quam imprimi fecit, in præfatione elogio 3. *Lectores Theologiæ operam dabunt, ſacram doctrinam a ſanctis Patribus, præcipue a Divo Thoma traditam, edocere. Idemque Lectores Artium obſervent, ſin minus ab officio Lectorum priventur.* In Regio ſancti Laurentii collegio præceptum fuit de mandato expreſſo Philippi Secundi. Et Societas Jeſu in Conſtitutionibus parte 4. cap. 14. §. 1. *Legatur doctrina ſcholaſtica Divi Thomæ*, Et in Congregatione 5. Generali canon. 9. præcipitur omnibus, ut ſequantur Doctorem Angelicum tanquam Magiſtrum his verbis. *Sequantur noſtri Doctores in ſcholaſtica Theologia doctrinam Divi Thomæ; nec deinceps ad Cathedram Theologiæ promoveantur, niſi qui Divi Thomæ doctrinæ bene affecti fuerint: ab ea vero alieni docendi munere repellantur.* Ita refert Collegium Carmelitarum excalceatorum loco citato. Et ante illud doctiſſimus Pater Granado ejuſdem Societatis, in primam partem ſancti Thomæ cap. 3. cum agit de ingenio, & mirabili doctrina Divi Thomæ, vocat eum Antonomaſticans *Sedes Sapientiæ*: Et ex verbis præmiſſis probat Societatem Jeſu ſequi doctrinam Divi Thomæ. Idem in multis aliis Eccleſiæ Religionibus ſtatutum reperitur; quæ ſuis præcipiunt, ut ſequantur doctrinam Sancti Thomæ: tranſgreſſores privatione officiorum puniendo. Itaque qui hoc juramentum improbat tanquam illicitum, & de materia injuſta, aut indifferenti: ſimul etiam reprobat, & damnat, tanquam injuſtas omnes iſtas Conſtitutiones. 64

Exemplum optimum præbet nobis ſanctus Hieronymus, 65

Digitized by Google

mus; ſtatim atque in lucem prodiit doctrina Sancti Auguſtini tanti eam fecit & reveritus eſt: ut illico conſtituerit eam, tanquam propriam ſequi. *Mihi vero decretum eſt, te amare, te ſuſcipere, colere atque mirari atque dicta quaſi mea defendere*: ut habetur epiſtola 30. inter epiſtolas Divi Auguſtini. Sanctus Hieronymus *Maximi* cognomen ab Eccleſia promeruit, ejuſque ſententiæ tanti ſunt ponderis, ut authoritatem decretorum cujuſcunque celeberrimæ Academiæ exæquare poſſint: quid mirum, quod Academia Salmanticenſis, quæ hodie inter primarias locum habet, ſe ſe conformaverit ſententiæ illius doctoris, quem Eccleſia titulo *Maximi* inſignivit? Non dixit Divus Hieronymus ſecuturum ſe hanc, aut illam ſancti Auguſtini ſententiam; ſed univerſim & ſine ulla limitatione: *Tua dicta quaſi mea defendam*. Dicet ne aliquis hanc ſancti Hieronymi determinationem injurioſam fuiſſe aliis Sanctis; aut ingratitudinis, & injuſtitiæ notam erga alios Doctores ſanctos Divo Auguſtino, & Divo Hieronymo antiquiores ſubiiſſe, aut in re minus bona verſari? Si igitur hæc ſancti Hieronymi diffinitio omni culpa vacat; quomodo Academiæ determinatio repræhenſioni obnoxia erit?

66 Atque ut nulla ſuperſit dubitandi materia, ſupponamus diſtinctionem ab omnibus receptam; non eandem eſſe rationem juramenti, quod fit ſoli Deo, & illius quod fit in favorem, & commodum tertii: quale eſt juramentum, de quo nunc eſt quæſtio, factum in honorem ſanctorum Auguſtini, & Thomæ, & ipſius Academiæ. In priori juramento certum eſt, quod ſicut juramentum habet naturam voti; quæ ſi ſit mala, aut indifferens, votum non obligat: ut docet Sanctus Thomas 2. 2. quæſt. 89. art. 7. ad ſecundum, Cajetanus verbo perjurium cap. 1. Soto lib. 8. de jure quæſt. 1. art. 7. ad ſecundum Covarruv. in cap. Quamvis pactum 1. part. §. 6 num. 6. & 7. & alii quam plurimi Doctores. Nullus vero audebit dicere materiam hujus juramenti malam eſſe: hoc enim eſſet damnare doctrinam ſanctorum Auguſtini, & Thomæ. Neque etiam dici poteſt indifferens, quia hoc ſimiliter eſſet contra ſententiam plurimorum ſanctorum; Summorum Pontificum, & Sacrorum Conciliorum ſupra allegatorum: igitur ex hac parte juramenti juſtitia eſt evidentiſſima.

67 Minus vero dubium eſſe poteſt ſi ad ſecundam diſtinctionis propoſitæ partem attendamus; quia hoc juramentum jus tertii comprehendit, nimirum ſanctorum Auguſtini, & Thomæ, de quorum honore agitur: & in hac juramenti ſpecie ut obligationem inducat ſufficere, quod impleri poſſit, *Abſque diſpendio ſalutis æternæ*. Hæc eſt ſententia communis omnium Doctorum in cap. cum contingat de jurejurando cap. quamvis pactum de pactis lib. 6. Jam vero aſſerimus juramentum impleri poſſe *ſine diſpendio ſalutis æternæ*: quando in ejus impletione nullum committitur peccatum mortale, aut veniale. Panormit. in cap. Cum contingat de jurejurando num. 7. Molina de juſt. & jure tom. 1. diſput. 243. verſ. Ex his exemplis. Et tom. 2. diſput. 271. & alii multi quos referunt Sanchez. lib. 1. de matrimonio diſput. 32. Suarez. tom. 2. de Relig. lib. 2. de juram. cap. 22. num. 3. Grave admodum eſſet ſi quis auderet dicere juramentum iſtud non poſſe impleri abſque peccato; hoc enim idem eſſet ac dicere illum peccaſſe, qui ſanctorum Auguſtini, & Thomæ doctrinam ſecutus eſt, quod aures fidelium ſine horrore audire non poſſunt. Qui vero admittit nullum in adimpletione juramenti peccatum committi, conſequenter etiam fateri debet illud eſſe obligatorium; aut communem omnium Authorum doctrinam reprobare: qui loquuntur in caſu, quo juramentum ſit de materia minus bona, aut indifferenti in favorem tertii. Ita ſolvunt hanc difficultatem Paludanus in 4. diſt. 38. q. 1. num. 29. Sylveſtrina ver. juramentum 4. quæſt. 2. Angelica verſ. juramentum 5. num. 5 Navarrus in Summa cap. 32. num. 17. Suarez. lib. 2. de juram. cap. 12. num. 14 & cap. 16. per tot. & cap. 22. num. 3. Rebel. de obligationibus juſtit. 2. p. lib. 1. quæſt. 9. n. 4. Molina diſput. 149. citata. Leonardus Leſſius lib. 2. de virtutibus cap. 42. dub. 4. num. 20. Sairus in Clavi Regia lib. 5. cap. 5. num. 3. ad finem.

68 Hæc *ex abundanti* adduximus, certum, eſt enim hujus materiam juramenti non eſſe indifferentem, ſed omnino confitendum illud juſtum, & ſanctum eſſe. Declaratur. Aſſertio eſt Catholica affirmare illum, qui ſe exponit periculo peccandi, aut errandi, peccare: & ſi materia gravis ſit, peccato mortali. Hæc aſſertio uti Catholica probatione non indiget: ſed eſt ſuponenda. Itaque evidenter ſequitur, eum qui jurat ſeſe non expoſiturum periculo errandi; jurare, & promittere rem ex natura ſua moraliter bonam; unde colligitur juſtam, & ſanctam eſſe iſtius juramenti materiam: quandoquidem Theologus Scholaſticus, qui jurat conformare ſe doctrinæ ſanctorum Auguſt. & Thomæ in rebus Theologicis; jurat quod ſe non exponet periculo errandi: jurat igitur, quod bonum eſt, & ſanctum. Si antecedentis veritatem ex principiis Catholicis demonſtramus; evidenter etiam oſtendemus cauſam ſanctorum Auguſt. & Tho. necnon Academiæ, & Sacrar. Religionum ei adhærentium, quæ pro his ſanctis ſtant, juſtiſſimam eſſe. Veritas antecedentis luce ipſa clarior eſt, & ab ipſis ſummis Pontificibus tradita. De doctrina ſancti Auguſtini nulli eſt dubium; in S. Thomæ habemus Bullam Urbani V. in tranſlatione corporis ejuſdem ſancti in Civitatem Toloſſanam: ubi hæc verba obſervatione digniſſima continentur. *Volumus inſuper, & tenore præſentium vobis injungimus; ut B. Thomæ doctrinam tanquam veridicam, & Catholicam ſectemini: eamque ſtudeatis totis viribus ampliare.* Pius V. in Bulla, in qua eum nominat quintum Eccleſiæ Doct. loquens de ejus doctrina, poſtquam dixit quot hæreſes cum ejus doctrina convictæ fuerint, ſubjungit hæc verba. *Majore quam antea grati, & pii animi affectu colendam ſtatuimus.* Si Academia Toloſſana juraſſet ſe præſtituram id, quod Urbanus V. Pontif. ipſi mandaverat, quis quæſo de juſtitia talis juramenti dubitare præſumpſiſſet? Si igitur Academia Salmanticenſis hodie jurat, quod Urbanus V. propoſuit Toloſſanæ, & Pius V. univerſæ Eccleſiæ, quis non judicabit æquiſſimum eſſe illius juramentum? Innocentius VI. jam citatus cum loquitur de doctrina doct. Angelicis ait, eum qui illam ſequitur nunquam errare: qui vero eam deſerit, aut impugnat, *Semper eſt de veritate ſuſpectus*. Hanc veritatem confirmavit Joannes 22. in ſolemnitate Canonizationis hujus S. Doctoris, ut videre eſt in compendio Hiſt. Ord. Prædicat. in fine conſtitutionum: & Clemens VIII. in Bulla ad Neapolitanos dixit expreſſe S. Doctorem ſcripſiſſe *Sine ullo prorſus errore*. Dicunt Sancti Pontifices, & docent nos tutam eſſe iſtius ſancti Doctrinam; non errare qui eam ſequuntur: ſuſpectos eſſe de veritate, qui eam impugnant. Cum igitur Academia juravit illam ſequi; juravit ſe non exponere periculo errandi. Itaque hoc juramentum non eſt de materia indifferenti ſed juſta, & ſancta, juſta non quomodocumque: ſed ita ut non impediat bona majora, quin potius illa ſecum adferat: ut ex ſupradictis aperte colligitur.

§. X.

Habendam eſſe rationem boni nominis Academiæ, Sacrarum Religionum, quæ juramentum hoc emiſerunt.

DEliberavit per multos dies de hoc ſtatuto, & juramento Academia; & de eo pluribus diebus 69
diſputatum fuit in Theologicis Congregationibus: nec ex unius aut alterius, aut etiam majoris partis ſententia decretum habitum fuit: ſed ex univerſi plenique clauſtri conſenſu, in quo ſexaginta fere ſententiam dixerunt: nullo penitus in tanto virorum graviſſimorum, & ex tam variis Religionibus, & Collegiis numero contradicente, quamdiu res ſuffragiis ſecretis acta eſt. Durum quidem eſſet damnare levitatis, & injuſtitiæ diffinitionem Academiæ tam illuſtris: tanta cum deliberatione, & judicio factam. Ariſtoteles enim 2. topic. dicit, *Quod omnes, vel plures ſentiunt, id falſum non eſt putandum: illa ſunt aſſumenda, quæ aut omnibus, aut pluribus, aut ſapientioribus videntur.* Tot virorum doctiſſimorum, & Religioſorum ipſa canitie venerabilium nomen, non videtur tam parvi faciendum, præſertim in re adeo gravi, & examinata. Et 6. Ethic. idem Philoſophus dicit *Oportet attendere expertorum, & ſeniorum, & prudentium in demoſtrabilibus enunciationibus, & opinionibus; non minus quam demonſtrationibus: propter experientiam enim vident principia.* Propter hanc etiam cauſam voluit Spiritus Sanctus, ut cum veritates fidei diffiniuntur diſputationes & conſultationes Theologorum præcedant determinationem earumque pronunciationem, quæ ſummo Pontifici reſervata eſt: & in Conciliis Generalibus determinationem conceſſit majori parti, confirmationem vero ſummo Pontifici; quod optime advertit Marcianus Imperator in edicto, quod in Concilio Calcedonenſi contra hæreſes pronunciavit Act. 3. *Nam vere impius, & ſacrilegus eſt, qui poſt tot Sacerdotum ſententiam, opinioni ſuæ aliquid tractandum relinquit; extremæ quippe dementiæ eſt in medio, & perſpicuo die commentitium lumen inquirere: qui enim poſt veritatem repertam aliquid ulterius diſcutit, mendacium quærit.* Propterea Cicero lib. 4. queſt. Academic. dixit. *Plerique errare malunt, eamque ſententiam quam adamaverant pugnaciſſime defendere,*

quam

quam ſine pertinacia quod conſtantiſſime dicatur exquirere.

70 Certiſſimum eſt examen, & electionem doctrinæ præcipue ad Academiæ Doctores pertinere: non minus quam legum ferendarum diſcuſſio ad Senatum, & ad Regia Conſilia; ubi enim reperiri poſſunt viri doctiſſimi, & ſcientiarum peritiſſimi, præſertim Theologiæ ſcholaſticæ, quam in Academiis? ubi nam habentur continuæ concertationes, & litteraria exercitia? Et in ſenſum ad litteram citantur hæc verba Spiritus Sancti Eccleſiaſtici 6. *In multitudine Presbyterorum ſcilicet ſeniorum prudentium ſta, & ſapientiæ illorum ex corde conjungere.* Nec mirum quod cæteris antecellant: qui ab omnibus exercitiis liberi, & vacantes ſola librorum lectione ſcientias comparare conantur. Nam *otioſa litterarum tractatio, quam libri ſuppeditant: ſimilis eſt corpori organico animam deſideranti.* ait Nicephorus.

71 In Concilio Vienenſi relato, Clem. 1. de ſumma Trinit. & de fide Cathol. §. Ad hoc. Sententia eorum qui docent virtutes infundi in Baptiſmo, approbata fuit hac ratione. *Tamquam dictis Sanctorum, & Doctorum magis conſonam, & concordem: Sacra approbante Concilio duximus eligendam.* Gloſſa vero ait Doctores illos fuiſſe Alexandrum de Ales, Albertum Magnum, Sanctum Thomam, & alios qui eo tempore Pariſiis docebant. Concilium aſſignavit Academiis locum earum meritis debitum; illum videlicet quem in eligenda ſaniori doctrina obtinent. In Hiſtoriis legitur, quanti Regna Catholica ſemper Academias fecerint. Academia Pariſienſis in majoribus Galliæ dubiis loco oraculi habita fuit; ejuſque decreta Gallia ſecuta & reverita eſt: ita habet Gagninus in hiſt. Francorum: & refertur in Annalibus Eccleſiaſticis Anno 1402. ubi ſic legitur *Magni ſiquidem nominis atque authoritatis per id tempus Schola habebatur ipſa.* Et mox ſubjungit. *Inter itaque multas ſimultates cum res ſola Francorum ad civilem diſcordiam inclinaret nemo non ſere ſtudebat Scholæ favorem atque benevolentiam ſibi comparare & eo melior æſtimandus, quo litteratorum majori authoritate uteretur.* In ſchiſmate Eccleſiæ tota Gallia ejuſdem Academiæ conſilio ab obedientia Benedicti XIII. receſſit; & cum celebraretur Concilium Conſtantienſe, eadem ad Cardinales unam epiſtolam tanta majeſtate ſcripſit: ut ex ea maxime appareat quanta illius erat in Eccleſia authoritas. Una cum epiſtola miſit concluſiones diffinitas, quibus docebat, quid pro vero, & quid pro falſo habendum erat: ut refertur in Annalibus Eccleſiaſticis Anno 1408. num. 8. Idem eodem tempore præſtitit Academia Bononienſis, in qua quædam concluſiones quibus demonſtrabantur jura Eccleſiæ tempore ſchiſmatis, propugnatæ ſunt: propter quas ſapientiſſimi quique ab obedientia Gregorii ſe ſubtraxerunt.

72 Nec neceſſaria nobis exempla externa; notum eſt enim univerſo orbi in quanto pretio Sereniſſimi Reges Catholici Academiam Salmanticenſem habuerint; quandoquidem in prædicto tempore Caſtellæ & Aragoniæ regimen illius conſilio innitebatur; quod movit Summos Pontifices, atquam plurima privilegia illi concederent, & ad eam ut ad patrem Eccleſiæ tam inſignem reſcriberent, ejuſque ſententiam in rebus graviſſimis requirerent: ut de matrimonio Henrici Octavi Angliæ Regis. Hoc ipſum deinceps Hiſpaniæ Reges præſtiterunt, nam ut ſuæ conſcientiæ, & ſuorum Regnorum ſecuritati providerent: ſæpius Academiam conſuluerunt. Philippus Secundus nullum certius fundamentum ſui juris ſuper Regnum Luſitaniæ, quam ſententiam Academiæ Salmanticenſis habuit. Cum itaque tanta ſit apud Pontifices, Concilia, Reges, Regna, Reipublicas Academiæ ipſius authoritas: certe illa imminui non poteſt, quin una ex inſignioribus Europæ Academiis ſuo decore privetur.

73 Nec eſt quod quis dicat hoc Academiæ ſtatutum, & juramentum factum fuiſſe in tempore contentionum, & ea æmulatione non ex juſto zelo emanaſſe; etenim factum fuit cum multa gravitate, & deliberatione: prævia invocatione divini auxilii multis diebus facta a pleriſque Communitatibus magni nominis, & Religioſis, ut paragrapho primo expoſitum fuit: & quamvis unus, aut alter ſpiritu æmulationis ductus diceretur; tamen cum univerſa Congregatio ex ſexaginta ſuffragium ferentibus concorditer nullo diſcrepante illud inſtitueret; certe Deo authore id inſtituiſſe dicendum eſt. Adde quod huic objectioni nullus eſt locus, quando rei ipſius ſubſtantia quam ſolam intueri debemus: maximi ſit momenti, & valde neceſſaria. Calvinus lib. 4. inſtit. cap. 9. ſect. 10. ut ſacrorum Conciliorum authoritatem elevaret, hoc idem aſſerebat: Sanctos nimirum Patres in Conciliis paſſione non zelo Religionis ductos, partiales eos affirmans. *Quamquam in illis quoque antiquis, & purioribus Conciliis eſt quod jure deſideres; vel quod ſimpliciter ut homines falli imperitia poterant; vel quod nimio affectu præcipites ferebantur. Hujus poſtremi (quod omnium duriſſimum videtur) exemplum illuſtre extitit in Nicena Synodo.* Et Stapletonius contr. 3. lib. 7. c. 9. refert proteſtantes dixiſſe. *Idoneos & non partiales ad examen juxta verbum Dei admitti oportere.* Hoc ipſum in ſe tamen diſſimili nobis nunc objicitur, quia enim ſubſtant a rei exigitur jurare in doctrinam Sanctor. Auguſt. & Tho. ex ſiniſtra intentione ſtatutum factum fuiſſe prætenditur. David præcipit Salomoni, ut pœnam mortis imponeret Joab. 3. Reg. 2. eo quod duos Duces populi Iſrael Abner, & Amaſiam interfecerat; ſtatim perfecto funere patris, illius mandatum implevit; tanta Salomonis feſtinatio ſine dubio a perverſis hominibus calumniam paſſa eſt, & vindictæ ac paſſioni præcipiti attributa; ex eo quod Joab cujuſdam ſeditionis eodem tempore excitatæ caput extiterat: ſed ſapiens prava hominum judicia non attendit, quo minus patris voluntati obtemperaret in bono. Quid refert objicere contentiones, cum res de qua eſt ſermo ſancta ſit & juſta? multo magis dolendum eſt, quod nonnulli vindictæ nomen illi imponant, ſic enim hæc Sanctor. Auguſt. & Tho. veneratio; pœna eſſet dicenda: & apertum Academiæ bellum indicitur. Equidem mens noſtra non capit quæ poſſit eſſe illa ſiniſtra intentio quæ profeſſoribus de Congregatione tribuitur; & qua ratione electio doctrinæ Sanctorum Auguſt. & Thomæ vindicta dicatur: Hæc conſideratio ſola cuilibet ſufficere debet ut mentem, & authoritatem ſuam ad defenſionem honoris illorum Sanctorum intendat.

§. XI.

Convenienter factum eſſe dictum Statutum, & Juramentum.

74 CONcluſio iſtius paragraphi videtur ſufficienter probata in multis partibus hujus prioris articuli: ex quibus inſertur ſtatutum, & juramentum ab Academia tam celebri factum, in quo eligit in patronos ſuæ doctrinæ duo lucidiſſima Eccleſiæ Sydera Sanctos Auguſtinum, & Thomam, in maximam Reipublicæ Chriſtianæ utilitatem; dictorum Sanctorum honorem, & decus, optimam juventutis educationem, hujus Regni pacem, & tranquillitatem cedere: & exemplum bonum aliis Academiis præbere. Si enim ab aliqua alia Academia extra Hiſpaniam ſimile ſtatutum, aut juramentum emiſſum fuiſſet; omnibus proculdubio illud laudabile, & juſtum videretur: ſicut re ipſa mandatum Urbani V. univerſæ Eccleſiæ æquum viſum eſt: quo præcepit Academiæ Toloſanæ ut ſequeretur, & doceret doctrinam ſancti Thomæ. Et ſimiliter ſtatuta multarum illuſtrium Religionum, quæ hoc ipſum conſtituunt ab omnibus approbantur. Qua ratione igitur factum ab Academia Salmanticenſi improbabitur, quin graviter offendatur authoritas doctrinæ iſtorum ſanctorum; quo nihil accidere poſſet glorioſius hæreticis Europæ? Cum enim iſti ſancti ſint, velut duæ munitiſſimæ arces fidei catholicæ, & fortiſſimi Eccleſiæ duces contra hæreticos: quid ipſi audire libentius geſtiunt, quam nullum velle aſtringi illorum doctrinæ in Theologia ſcholaſtica; in qua certum eſt eos obtinere principatum, ut frequenter Eccleſia ipſa teſtata eſt?

Quamvis autem ſtatutum, & juramentum ab Academia, & Sacris Religionibus factum, videatur fundari in perfecta & inviolabili juſtitia; tamen ut abunde, & plene omnibus ſatisfiat: reſpondebimus contrariis argumentis in articulo ſequenti. Quod autem ſummæ juſtitiæ prædictum ſtatutum & juramentum innitatur, conſtat ex decreto Urbani V. ad cujus notitiam cum perveniſſet perſecutio excitata tempore antecedenti contra doctrinam ſancti Thomæ; ſpeciali reſcripto Academiæ Toloſanæ mandavit, ut illius Profeſſores legerent, & docerent doctrinam doctoris Angelici, in hæc verba ſuperius a nobis citata. *Nos attendentes quanta a Deo dotatus ſcientia ordinem Fratrum Prædicatorum, & univerſam Eccleſiam illuſtraverit, ac Beati Auguſtini veſtigia ſecutus, Eccleſiam eandem doctrinis; & ſcientiis quam plurimis decoravit; volumus inſuper, & tenore præſentium vobis injungimus, ut dicti Beati Thomæ doctrinam tamquam veridicam, & Catholicam ſectemini: eamque totis viribus ſtudeatis ampliare.* Hoc reſcriptum licet ad ſolam Academiam Toloſanam ſit directum; tamen reſpectu Academiæ Salmanticenſis vim legis habere non immerito dici poteſt: cum in utraque eadem ratio, & cauſa militet. Eadem nunc contra Doctorem Angelicum perſecutio, immo, & multo atrocior, authoritas doctrinæ illius in Eccleſia non ſolum eadem, ſed multo major: illius adverſarii, & fortiores, & numeroſiores. Cum igitur caſus ſit

ſimilis

ſimilis, eadem debet eſſe legis diſpoſitio: cap. in cauſis de re judicata. *Cum in ſimilibus cauſis cæteri texeantur ſimiliter judicare*, Quæ regula non ſolum locum habet in decretis Pontificum contentis in corpore juris; ſed in omnibus aliis emanatis ſuper caſus particulares can. Romanorum 19. diſt. cum adductis per Dominicum conſ. 46. Nec in teſcriptis Pontificum hæc deciſio dubitationem ullam patitur, Felin. in Rubr. de reſcript. n. 1. Archidiaconus can. Ignorantiam 28. diſt. Rom. conſ. 260. Gomez in proœmio regul. Cancellariæ quæſt. 2. §. 4. pro iſta parte, Et in aliorum Principum reſcriptis. Idem ſtatuit Burgos de Pace in proœmio legum Tori, a num. 442. Gabriel. Vaſquez. t. 2. quæſt. 95. art, 4. diſput. 157. num. 39.

76 Caſus eſt omnino ſimilis cum ſit eadem doctrina, idem author, & major in eum perſecutio; & ſi arbitrarium eſt judicare ſimilitudinem caſuum, ut cum aliis authoribus docet Menochius de arbitrariis lib. 2. cent. 1. caſu 84. nu. 8. planum eſt æquiparationem eſſe æqualem: quoniam ratio eſt eadem. Nec rationi conſentaneum eſt facere deciſiones contrarias diffinitionibus ſummi Pontificis, ut docet Alex. conſ. 203. num. 6. lib. 2 Ruin. conſ. 78. n. 3. lib. 1. Crot. in l. ſi conſtante n. 94. ff. ſoluto matrim. eumque ratio ſit eadem, decretum non minus ad unam quam ad aliam Academiam ſe extendit. argum. text. in l. finali, C. de nuptiis. *Cum ex una radice vitium naſcitur, conſequens eſt*, ut *eadem lege tollatur*,

77 Cum ergo caſus ſint adeo pares, juri conſonam eſt, ut reſcriptum Urbani V. per extenſionem, etiam ad Academiam Salmanticenſem dirigatur; ut advertunt Gloſſa, & Doctores in l. ſi quis ſervo. C. de furtis. Bart. in l. ut tantam. ff. de ſervo corrupto. Panormit. in cap. de multa, nu. 10. de præbend. Suarez lib. 6. de legibus cap. 4. num. 9. his verbis. *Alius præterea modus extenſionis eſt per æquiparationem caſu uno, per aliam legem prius factam.* At licet concederemus decretum Urbani V. non continere præceptum, ſed conſilium dumtaxat; nihil tamen juſtitiæ, & æquitati Statuti Academiæ propterea detrahitur, cum conſilio Apoſtolico ſeſe conformaverit: unde qui eam ex illa cauſa carpit, Apoſtolicum, ſeu præceptum, ſeu conſilium calumniatur; quodquidem ſufficere poteſt ad reſpondendum contrariis objectionibus: quæ cum Academiam Salmanticenſem petant, decretum Apoſtolicum pariter impugnant.

ARTICULUS II.

In quo reſpondetur fundamentis contrariis.

78 VIX alicui in mentem venire potuiſſet, actionem Academiæ adeo juſtam, Eccleſiæ & Regni bono utilem, ſcripto a nonnullis impugnari: ſed quoniam compertum fuit aliquos contra eam ſtylum acuiſſe: pro ejus juſta defenſione reſpondebimus breviter, & plene objectis licet vanis, quæ evaneſcunt ex ſola juramenti forma §. 5. deſcripta, ut omnem aditum calumniæ præcludat: ita ut opus non ſit alias rationes ad reſpondendum adducere, ex omni enim parte maxima vallatur æquitate, & omnem reprehenſionem effugit æmulorum; qui videntur ſimiles Regi Moabitarum Prophetam Balaam ad maledicendum populo Dei conducenti: qui cum maximo mærore animadverteret prophetam pro maledictione benedictionem populo Dei impendere, ſæpe ſitum mutare faciebat; & conabatur ne pulchritudo exercitus populi Iſraelitici in totum ſed ex parte tantum oculis ejus exponeretur: *Demens* (ait Origenes hom. 26. in Num.) *putat Iſraeliticam gratiam loci objectione poſſe celari*. Arbitrabatur ſtultus Moabita hac arte occultandam fore pulchritudinem aciei ordinatiſſimæ, ſed errabat; Deus enim, qui oculus Prophetæ regebat, omnem exercitus pulchritudinem in medium ante occulos ejus edaxerat. Non deſunt, qui juramentum hoc impugnent; ſed cum tanta prudentia, & judicio illud factum eſſe animadvertunt, non audent facie ad faciem illud intueri, per latera tantum adoriuntur, ſed fruſtra. Nihil profuit Regi Moabitæ avertere Prophetam a conſpectu frontis exercitus Iſraelitici; ſemper enim poſtpoſita maledictione populo Dei benedixit: ejuſque venturam gloriam, uſque ad tempus legis gratiæ prædixit. Similiter nec argumenta aut cavillationes proderunt impugnantibus juramentum Academiæ tam illuſtris; nam Deus manifeſtabit ingentia bona, uberimoſque fructus quæ Reipubl. ex hoc juramento provenire poſſunt: concordiam videlicet animorum, ſecuritatem doctrinæ, honorem & gloriam ſanctorum Auguſtini, & Thomæ. Reſpondebimus tamen ſingillatim contrariis objectionibus ad abundantiam doctrinæ; quanquam ſuperfluum videri poſſit.

§. XII.

Prima Objectio.

OBjicitur primo. Hoc juramentum ex eo nullum eſſe, quia Sedes Apoſtolica, & Academiarum fundatores inſtituerunt Cathedras diverſas, in quibus 79
contrariæ opiniones in quæſtionibus problematicis docerentur, ut ex ipſis Academiarum ſtatutis manifeſtum eſt: quod quidem inſtitutum fuit in majorem Eccleſiæ, & Theologiæ utilitatem. Igitur, juramentum, quod huic inſtitutioni repugnat, non inducit obligationem, quia eſt majoris boni impeditivum; & contra ſtatuta, & leges confirmatas, quibus ipſa Academia Salmanticenſis ſubjecta eſt: unde nec ipſi licitum fuit privare libertate tenendi doctrinam quam quiſque voluerit.

Reſpondetur huic objectioni.

IN primis quærimus ab his qui hoc argumento utuntur, an ſi aliquis ex Profeſſoribus privatim juraret ſeſe conformaturum doctrinæ Sanctorum Auguſtini, & 80
Thomæ; an juramentum validum eſſet, necne? certe cum juramentum iſtud ſit in materia ſufficienti & juſta, ejus validitas & obligatio in dubium revocari non debet: ut ex dictis §. 9. probatum relinquitur: nam cum hæc ſit materia legis, & conſtitutionis, ſimiliter poteſt eſſe materia voti vel juramenti. Et ad id quod dicitur juramentum hoc eſſe majoris boni impeditivum, articulo præcedenti ſatisfactum fuit: ubi expoſuimus quam innumera bona unitas doctrinæ ſecum deferat.

Et ſuppoſito quod materia ſit indifferens; fines quos 81
in eo emittendo Academia ſibi propoſuit, faciunt eam juſtam, & obligatoriam; qui alii non ſunt quam ſecuritas doctrinæ, & debita animorum compoſitio, a libertate opinandi libera; quæ libertas in rebus Theologicis maximi eſt periculi: & ubi ſimilea antea relati, quæ doctrine communis eſt inter doctores Riccardus in 4. diſtinct. 38. artic. 3. quæſt. 1. Cajet. verb. Votum. Armille eodem verbo num. 4. Soto lib. 7. de Juſtitia quæſt. 1. artic. 3. circa ſecundam concluſ. Navar. in Manual. cap. 11. num. 28. Azor. lib. 15. inſtitut. moral. cap. 14. quæſt. 5. Valencia 3. tom. diſputat. 6. generali, quæſt. 6. puncto 2. difficultate 3. Aragon. 2. 2. quæſt. 88. artic. 2. dub. 1. circa tertiam concluſion. Emanuel Rodriguez tom. 2. ſummæ cap. 94. num. 6. Ledeſma in ſumma tom. 2. tract. 10. cap. 2. dub. 2. Omnes iſti ponunt caſum illius qui promittit ſe non habitatorum in certa domo, quæ res ſecundum ſe eſt indifferens; ſed ſi finis promiſſionis ſit fuga peccati: tunc materia eſt ſufficiens, & obligatoria. Supponamus ſimiliter, quod tamen a veritate alienum eſt, eſſe indifferens conformare ſe doctrinæ Sanctorum Auguſtini, & Thomæ; ſed Academiam hoc promiſiſſe ad evitandum periculum errandi in tanta opinionum libertate, & varietate quæ ſingulis diebus exoriuntur: pro majori fidei ſecuritate, & Reipubl. utilitate, pace, & bono regimine; alienum a ratione eſſet velle perſuadere tale juramentum aut votum non eſſe obligatorium: cum præſertim ſit medium valde accommodatum ad plurima, & maxima bona obtinenda; & is qui jurat in doctrinam ſanctorum Auguſtini, & Thomæ: promittit ſe non exponere periculo errandi, & a fide deficiendi. Communiorque Doctorum ſententia cenſet, ſaltim quando dubitatur utrum materia juramenti eſt indifferens aut ſancta, votum vel juramentum validum eſſe: ita Aragon. 2. 2. quæſt. 88. art, 2. dub. 2. circa tertiam concl. verſ. 3. Emanuel Rodriguez, tom. 2. ſummæ cap. 49. num. 7. Jam vero cur negabimus licitum eſſe, vel obligatoriam Profeſſoribus Academiæ Salmanticenſis, quod cuicumque privato licitum eſſe, & obligatoriam, convincitur?

Et ad id quod objicitur hoc juramentum eſſe contra 82
leges, & ſtatuta Academiæ, propterea nullius eſſe roboris; nec Academiam potuiſſe tale ſtatutum facere, nec in illud conſentire; Reſpondetur, dicendo adverſariis quod dixit Cicero 1. de natura deorum. *Nihil eſt temeritate turpius, neque quicquam tam indignum ſapientis gravitate, & conſtantia; quam aut falſum ſentire, aut quod non ſatis explorate perceptum ſit, & cognitum: ſine dubitatione defendere.* Si quidem adverſarius nulla habita notitia ſtatutorum Academiæ Salmanticenſis, ſua imaginatione vel inclinatione ductus hanc objectionem fecit. Academia enim Salmanticenſis in iſtius ſtetati formatione, ſtatutorum ſuorum rationem habuit

buit

buit; quorum omnium finis eſt ut in Theologia Scholaſtica legatur, & doceatur doctrina ſancti Thomæ; nam cum agitur de Cathedra Scoti, ſtatutum quod eſt inter ſtatuta Anni 1561. edita 1584. tit. 12. n. 14. habet aliquid minus quam noſtrum juramentum. *Cathedraticus Scoti teneatur legere doctrinam, & lectionem Scoti, quamvis in reſolutione quæſtionis non remaneat in doctrina Scoti*. Juramentum autem noſtrum majorem concedit authoritatem Scholæ Scoti dum permittit Profeſſori illius ut Scoti doctrinam ſequatur: quamdiu ex eadem Cathedra docet.

83 Idem ſtatutum agens de doctrina ſancti Thomæ Academiæ Profeſſores eandem ſancti Thomæ doctrinam in omnibus Cathedris docere debere ſignificat his verbis, *In Cathedris Primæ, & Veſperarum, quatuor libros ſententiarum ſic legere teneantur; ut partes ſummæ ſancti Thomæ legant priori anno: a prima quæſt. p. p. uſque ad quæſtionem de Angelis*. Cur præcipit Academia, ut in Cathedris Magiſtri ſententiarum legantur partes ſummæ ſancti Thomæ; niſi ut earum doctrina doceatur? et inde manifeſtum fiat Academiæ ejuſque legum, & ſtatutorum finem non alium fuiſſe, quam ut partes ſancti Thomæ eum locum apud Theologos obtinerent; quem jus civile apud Juriſperitos tenet, apud Medicos Galenus, & Hipocrates. Ita habetur in ſtatuto x. tit. 62. *Mandamus ſtudiorum Præfecto, ſeu Rectori, & illius judici; ne ob civilia debita faciant ſequeſtrare, aut vendere libros Scholaſticorum, quamdiu lectiones audiunt: quod tamen de ſolis libris ad intelligentiam lectionum neceſſariis accipiendum eſt; quales ſunt utramque corpus juris Civilis, & Canonici pro Juriſconſultis; Summa ſancti Thomæ pro Theologis: Hipocrates, Galenus, & Avicenna pro medicis*. Optime itaque ſtatuta agnoſcunt præcipuum librum, & Magiſtrum Theologiæ Scholaſticæ eſſe ſanctum Thomam: quandoquidem noluit Theologos eo privari quamvis debita non perſolverent. Si igitur hunc finem ab antiquo Academia habuit, & nunc ei ſe conformare juramento intendat, quomodo violatorum ſtatutorum rea dicenda eſt? aut cui facie injuriam conformando ſe ſuis legibus? hoc ſolum addito, quod omnem aufert occaſionem ſuſpicandi, eam non ſemper in corde, & in mente doctrinam ſancti Thomæ retinere. Fruſtra ergo objicitur, Academiam contra ſuorum ſtatutorum diſpoſitionem juramentum inſtituiſſe: nec minus vanum eſt dicere, ut Magiſtri quem voluerint Authorem ſequantur & legant; nullum enim tale reperitur ſtatutum, ſed contrarium potius, & quod in hac parta opponitur non eſt veritati conſentaneum; ſicut neque id quod affertur de decreto Academiæ Complutenſis, cujus nullum tale reperitur decretum, nec ad ullum tribunal provocatio. Facile eſt unicuique dijudicare adverſariorum mentem non eſſe aliam, quam unumquemque in ſua libertate opinandi nullo authore ſibi præſcripto conſervare: quod cum Academia valde periculoſum animadvertit, hoc juramento ne id fiat præcavere voluit.

84 Addimus, Academiam in inſtitutione hujus juramenti & ſtatuti, & certa electione ſuorum Doctorum jure ſuo uſam fuiſſe, nec cuiquam gravamen intuliſſe; clarum eſt Academiam Salmanticenſem conſtitutiones faciendi diplomate Pontificio ſpeciali, necnon conſtitutiones antiquas Apoſtolicas alterandi, & mutandi, facultatem habere; dummodo ex quatuor partibus Clauſtri tres conveniant: quod ignoraſſe videtur adverſarius. Quamvis ergo inter conſtitutiones Apoſtolicas Martini V. pro dicta Academia, aliqua ineſſet ſtatuto, de quo agimus contraria; liberum fuit Academiæ eam alterare: quia in formatione iſtius ſtatuti, & juramenti univerſum clauſtrum nemine prorſus diſſentiente convenit.

85 Idem videre licet in omnibus Communitatibus inferioribus, ut in Capitulis Eccleſiarum Cathedralium; nam ex communi ſententia iſtæ jus habent faciendi ſtatuta, quæ ligent ſingulos de Capitulo, in iis quæ ad illius regimen pertinent: ut ab omnibus authoribus traditur *In cap. Cum omnes de conſtitutionibus*. Idem docet Felin. in dicto cap. *Cum omnes*. de Congregationibus, ſeu Comitiis Studiorum Generalium; quod cum in ceteris ſi certum tamen certiſſimum eſt in electione, & determinatione Authorum, & Magiſtrorum quorum doctrina legi, & doceri debeat, at ſuo loco conſiderabitur: nam in hoc poſita eſt præcipua cura regiminis Academici.

§. XIII.

Secunda Objectio.

OBjiciunt ſecundo hoc juramento injuriam fieri S. Bonaventuræ, & Ordini Sancti Franciſci: dum eorum doctrina certis terminis in prælectionibus publicis includitur; certum eſt autem Sanctum Bonaventuram non eſſe inferiorem Eccleſiæ doctorem ſancto Thoma; nec minoribus encomiis, & laudibus a Conciliis Pontificibus celebratum. Præterea juramentum hoc ingratitudinis vitio laborat, nec principibus Theologiæ Scholaſticæ debitas habet gratias: qui omnes ex ordine ſancti Franciſci prodierunt; nam ſanctus Thomas quam plurimas quæſtiones ab Alexandro de Ales ejus Magiſtro mutuatus eſt: at juramentum quod ingratitudinis notam inurit, privatque ſcientiarum Authores debita veneratione: non obligat eſtque prorſus invalidum, & illicitum. Tandem opponunt ipſimet ſancto Thomæ injuriam hoc juramento irrogari; cujus doctrina tantæ eſt dignitatis, ut ad eam amplexandam velle vim inferre ſicut Mauri faciunt de Alcorano: multum de dignitate, & excellentia doctrinæ ejuſdem Divi Thomæ detrahit.

Reſpondetur huic objectioni.

HAEC Objectio reſponſione indigna videbatur, aperitque mentem ejus qui ea utitur, penitus alienam a Sanctis Doctoribus, cum nullum ex illis ducem habere velit: quod in magnum antiquorum Doctorum dedecus vergit. Sed ut omnibus innoteſcat nos illius vim non ſubterfugere; illi reſpondebimus non tantum in univerſali ſed etiam ſingulis illius partibus. Primo igitur dicimus clarum eſſe, nihil eſſe conducibilius profectui diſcipulorum quam unitas doctrinæ, & electio boni Magiſtri; & in Theologia Scholaſtica inter omnes Doctores ſanctos Auguſtinum, & Thomam principem locum obtinere: in primo articulo ſufficienter probatum eſt. Qui autem unitatem doctrinæ intendit, cujus neceſſitas ex tam certis rationibus non tantum Theologicis, ſed etiam Politicis colligitur: certe nulli injuriam facere dicendus eſt.

Secundo dicimus hoc juramentum nullam inferre cæteris ſanctis injuriam; utinam omnes qui Deo fruuntur in cælo, ſederent hujus cauſæ judices: certa eſſet Academia omnes illos pronunciaturos in ſui favorem ſententiam. Ad hoc facit quod Frater Joannes de Jeſu Maria Carmelita excalceatus, in lib. de arte vitæ ſpiritualis quem compoſuit in lingua Italica; Michael vero Coſmus in linguam Hiſpanicam tranſtulit; edito Valentiæ Anno 1620. lib. 5. cap. 8. ſic habet. *Cum quadam nocte Frater Lauterius Religioſus Ordinis Sancti Franciſci ſtuderet: incidit in quæſtionis cujuſdam Theologicæ gravem difficultatem, cujus nodum diſſolvere non poterat: nec propterea ſummam Sancti Thomæ inſpicere, aut conſulere enodandæ difficultatis gratia dignatus. Confugit ad orationem, oravitque Deum, & Sanctum Franciſcum, ut illi claram notitiam difficultatis concederet. Apparuit illi in ſomnis Sanctus Franciſcus, quem comitabatur doctor Angelicus, uterque millies ſole pulchriores: Doctoris vero Angelici veſtis ſuperior variis ſplendidiſſimis ſtellis coruſcabat; Beatiſſima virgo ſuper eorum capita ſtabat, quæ extenſis manibus, ſuper illa coronas pretioſiſſimas imponebat. Tunc Sanctus Franciſcus demonſtrans Sanctum Thomam, Religioſo his verbis locutus eſt:* Crede huic, quia ejus doctrina non deficiet in æternum. *Experrectus Religioſus ſtatim aperuit ſummam Sancti Thomæ: primumque quod illi occurrit fuit difficultas illa, quam cum ſumma claritate, & diſtinctione declaratam invenit: Deoque gratias egit, miris præconiis Doctorem Angelicum extulit: deincepſque ſingularem devotionem erga illum illiuſque libros divinos habuit: & ſæpe miraculum hoc palam narravit*. Hactenus verba Authoris. 88

Sed qui fieri poteſt ut cæteri Sancti conquerantur, quod Academia elegerit Sanctum Thomam, cujus ſumma fuit modeſtia, & ſingularis erga Sanctos Patres reverentia, & pietas; quos tamquam parentes, & Magiſtros ſemper coluit, eorumque ſententias quamvis parum ſibimetipſis conſentientes viderentur, interpretatus eſt: (quam eximii Doctoris Angelici moderationem, & pietatem, Schola Thomiſtica ab eo hæreditavit;) ſecutus exemplum Sancti Gregorii Niſſeni, qui in prologo Exameron ſic ait. *Nemo igitur expectet a nobis ut quæſtionibus quæ vel ex Sacra Scriptura, vel ex his quæ a præceptore noſtro ſtatim declarata: quæque in communem opinionem cadere videntur,* 89

ſimpli-

implicemur: nobis enim eſt propoſitum, ut ea conciliemus quæ pugnare inter ſe appareant contraria. Idemque refert Ruffinus lib. 2. cap. 9. de Sancto Gregorio Nazianzeno, & Baſilio his verbis. *Adoleſcentes cum eſſent, & ſacris litteris operam dare cœpiſſent; earum intelligentiam non ex propria præſumptione ſed ex majorum ſcriptis & Authoritate hauriebant: eorum ſane quos ex Apoſtolica ſucceſſione intelligendi regulam ſuſcepiſſe conſtabat.* Sanctus Baſilius epiſt. 64. omnem conatum adhibet ut explicet Sanctum Gregorium Taumaturgum: cui nonnulli aliquem errorem attribuebant. Sanctus Athanaſius in lib. de decretis Nicenæ Synodi in multis Origenem excuſavit: quem eminenter ſcripſiſſe nullus recte negaverit. Idem exemplum præbuit Auguſtinus lib. contra Julianum, ubi exponit mentem ſancti Gregorii Nazianzeni; & excuſat ea, quæ Julianus ipſi opponebat. Et lib. 6. de Trinitate cap. 10. explicat quædam ſancti Hilarii verba, quæ dura videbantur: & dicto lib. 1. contra Julianum citat cum tanta reverentia ſanctos Doctores, qui ante eum vixerant, optimam regulam præſcribendo Magiſtris, ut diſcant quanta veneratione ſanctos proſequi debeant; & quamvis forſitan in illis aliquis error notaretur: tamen quando non eſt evidens, multo melius, & utilius eſt illorum verba, & mentem benigne interpretari quam calumniari, & reprehendendi omnem occaſionem inveſtigare; quod his temporibus ſatis irreverenter fieri videmus, dum unuſquiſque Magiſtrum ſe, & Authorem facit: contra præceptum ſancti Jacobi cap. 3. dicentis. *Nolite plures Magiſtri fieri fratres, ſcientes quoniam majus judicium ſumitis.* In hunc ſenſum Sanctus Auguſtinus verba Apoſtoli accepit, expreſſitque ad vivum, & caſtigavit hujus ſæculi licentiam. *Magiſtros autem plures tunc fieri exiſtimo, cum diverſa atque inter ſe adverſa ſentiunt; cum vero id ipſum dicunt, ab unius veri Magiſtri magiſterio non recedunt; offendunt autem non cum illius multa dicunt, ſed cum addunt ſua: ſic quippe incidunt ex multiloquio in falſiloquium.* Quod vitium hoc ſæculo nimium confirmatum eſt, in quo contemnitur, & calumniam patitur ſanctorum Patrum antiqua doctrina, & hæreſi fomenta ſubminiſtrantur: ſic enim inſurgit contra nos Calvinus. *Quod ſi eorum quos intelligunt fixos volunt eſſe terminos; cur ipſi quoties libet adeo licenter tranſgrediuntur? ex Patribus erant, &c.*

50 Quomodo objici poteſt injuriam fieri ſanctis Patribus in electione ſancti Thomæ, quandoquidem quicquid eſt optimum in ſanctis Patribus, & Doctoribus recentioribus, in Divo Thoma reperitur? quod in catena aurea, quam ex ſententiis Patrum ex variis eorum libris collectis compoſuit, clare demonſtratur. In quæſtionibus in quibus citat ſuarum concluſionum Authores: earundem concluſionum antiquitas maniſeſte eluceſcit. Sæpe quæſtionis reſolutionem ſibi non tribuit, ſed ait Reſpondeo, ſanctum Auguſtinum ita docere. Idemque de aliis Patribus præſtat; & ſuppoſita ſententia, mox argumentis oppoſitis reſpondet; nunquam tuetur opinionem contrariam ſententiæ alicujus ex Patribus, niſi multos alios ſuæ opinionis Patres habeat; tuncque probabilem eſſe docet illius unius ſententiam: cujus rei multa habemus exempla, in tractatu de opere ſex dierum, & prima parte. Eodem modo agit cum Doctoribus Scholaſticis qui eum vel præceſſerunt, vel ei æquales fuerunt: nempe cum Alexandro de Ales, Alberto Magno, ſancto Bonaventura Eccleſiæ Doctore; cum quibus ſanctus Thomas contulit, diſputavit, eorum argumentis ſatisfecit: quod ipſum multum juvit ut ad culmen Theologiæ per Dei gratiam aſcenderet; quæ in tantum ejus intellectum evexit, ut ſummam Theologicam componeret: in qua cum tanta animi dexteritate, & magiſterio quicquid in ſuis coætaneis purius, & ſelectius exitit, compegit; ut omnes Academiæ eum Magiſtrum ſibi præpoſuerint, quod nulli trium prædictorum eveniſſe maniſeſtum eſt: non alia de cauſa quam quod Sanctus Thomas habeat quicquid illi doctiſſimi, & primarii viri præclare, & ſapienter docuerunt. Videtur hic optime quadrare elogium quod Divus Gregorius Nazianzenus fecit Divo Baſilio ejuſque operibus. *Nec Scriptoribus materia ulla alia, & copia poſt eum præter ipſius ſcripta ſuppetit; ſilentur vetera, quæcumque in divinorum Oraculorum explanatione a quibuſdam elaborata ſunt, nova prædicantur; atque is apud nos eruditiſſimus habetur; qui libros ipſius quam maxime intelligit ac lingua verſat, auribuſque inſillat: unus enim omnium loco ſtudioſis ad eruditionem comparandam ſufficit.* Maxima fuit ſcientia, & ſapientia Magiſtri ſententiarum, tamen Div. Thomas ejus diſcipulos ad ſe pertraxit; & ſi utriuſque commentatores enumerentur: conſtabit numerum interpretum Sancti Thomæ aut æqualem aut parum inferiorem numero interpretum Magiſtri ſententiarum. Nullius Authoris liber (ſi Biblia Sacra excipias) toties Typis iiſque diverſis, quam ſumma Theologica Sancti Thomæ evulgata eſt. Unde facile colligitur Sanctum Thomam eſſe velut viceſgerentem antiquorum Patrum, & illuſtriorum Scholaſticorum; ejuſque libros iis qui Theologiæ ſtudent tanquam facem prælucere debere; quia continet ſummam totius doctrinæ inſignium Theologorum qui eum præceſſerunt.

Nemini facit injuriam quicunque jure ſuo utitur, juxta regulam juris communis. *Non videtur dolo facere, qui jure ſuo utitur.* Academia jus habet eligendi ſibi Magiſtrum, aut doctorem, cujus doctrinam ſequitur; nunc vero non elegit novum Magiſtrum, ſed illum, quem leges, & ſtatuta ipſius ordinarunt: Cur igitur non poteſt ſe juramento, aut voto obligare ad illius doctrinam conſectandam; cum id bono publico expedire judicaverit, & omnes Academiæ indubitanter hoc jure utantur? Neque enim habenda eſt ratio inconvenientium, quæ adducta fuerunt; ſunt enim levia, & nullius momenti accidentia: quæ cum ſint extra juramenti intentionem, valorem illius non impediunt. Gloſſa fin. in cap. Quamvis pactum de pactis lib. 6. Ibidem Franchus num. 12. Dominicus n. 11. Alexander de Nevo in cap. Cum contingat de jurejurando num. 39. Et ibidem. Imola n. 19. Cardinalis, & Butrius ad finem. Alciatus num. 27. Inſuper ut præjudicium tertii vim juramenti infringat; neceſſe eſt, ut involvat aliquod peccatum contra jus naturæ: ut docet Suarez lib. 2. de juram. cap. 27. num. 5. quod omnem dubitationis materiam tollit; nam Academia nullo jure obligata eſt, ſive naturali, aut juſtitia, aut lege aliis Doctoribus Scholaſticis antiquis, ut eorum doctrinam ſequatur: quin potius omnes ejus leges, omnia ſtatuta Scholæ Magiſterium Divo Thomæ deferendum eſſe clamant. 91

Cujus doctrinæ certiſſimæ plurima habemus exempla, ſtatuta, & juramenta quorum æquitatem, & juſtitiam nullus in dubium revocavit. In primis juramentum fit admittendi in certis Congregationibus tantum ex legitimo thoro prognatos, aut nobiles certi gradus, & ordinis; quantumvis ex tali juramento cæteris magna damna proveniant, illique qui incaute tales ſeſe probare contendunt: nullus tamen hoc ſtatutum in multis communitatibus receptum; & a Sede Apoſtolica approbatum, improbavit. In Academia Pariſienſi fit juramentum cum ſumma conſtantia tenendi aliquas opiniones, ut ibi contrariarum ſententiarum defenſio nullo modo permittatur, licet in præjudicium aliorum authorum: nullus juramentum hoc reprehendit. Multæ, & inſignes communitates jurant opinionem ſanctam, & piam immaculatæ Conceptionis Beatæ Virginis, & inter eas Academia Salmanticenſis; hoc juramentum eſt in aliquod præjudicium doctrinæ Sancti Thomæ, & ordinis Dominicani: nullus tamen ſuper illud litem movit. Pleræque Academiæ in Scholis Artium eligunt aliquem certum Authorem: nulli etiam hæc electio viſa eſt injuſta. Nonnullæ Religiones, ut ante dictum eſt delegerunt ſibi aliquem Doctorem determinatum, quem ſequantur; Carmelitana Joannem Bacconis, Franciſcana Scotum; nec propterea dicitur alios Authores injuriam pati. Dominicani jurant ſe adhæſuros doctrinæ ſancti Thomæ, & hoc juramento ſe obligant omnes, qui gradum aliquem aſſequuntur: certe durum eſt aſſerere ordinem tam celebrem, & viris Sanctitate, ac doctrina illuſtribus refertiſſimum, inſtituiſſe juramentum illicitum, & quod in aliorum Sanctorum injuriam cedat. Auguſtiniani præfixerunt ſibi Ægidium Romanum S. R. E. Cardinalem, & inſignem Divi Thomæ diſcipulum, & ejus doctrinæ defenſorem: nec propterea ſe alios Sanctos aut Doctores offendere exiſtimarunt; cur igitur Academia Salmanticenſis ex eo quod Sanctos Auguſtinum, & Thomam in Magiſtros elegerit, injuſtitiæ erga alios Sanctos, & Doctores damnabitur? Alias omnes Communitates, aut quicumque alius qui ſe ad certos Doctores determinant, ejuſmodi injuſtitiæ rei erunt; quo nihil abſurdius dici poteſt. 92

Officium Doctoris, & Magiſtri optime declaravit Sanctus Thomas in cap. 3. Epiſtolæ ad Titum lect. 2. dicens. *Doctor ad duo intendere debet, ſcilicet ad utilitatem, & ad veritatem.* Primum habetur Iſa. 48. *Ego Dominus docens te utilia.* Secondum in lib. proverb. 2. *Veritatem meditabitur guttur meum*; Hæc duo non manent in libertate Doctoris, ſed ad ea neceſſario obligatur; *Ad duo intendere debet.* Propterea præfecto ſtudiorum major eſt habenda ratio utilitatis ſtudentium, quam voluntatis docentium, Conſtat itaque juſtum eſſe Academiæ factum, neque cuiquam injurium: quando quidem illa jure ſuo quo pollet ratione regiminis, & præfecturæ ſtudiorum, circa determinationem Authorum 93

& Ma-

Google

& Magiſtrorum uſa eſt. Exemplo res declaratur. Illum enim qui in artibus, ſeu Philoſophiæ Scholis vellet legere Platonem, aut Socratem, aut Theophraſtum; Academia jure prohibere poſſet, & Ariſtotelis tantum lectionem concedere; ad hoc enim jus, & facultas ejus extenditur; cujus legitimo uſu nulli extraneo injuria infertur. Igitur cum in Scholis Theologiæ Scholaſticæ elegit Divum Auguſtinum, & Divum Thomam; neminem lædit, ſed potius doctrinæ ſecuritati conſulit: elegit quod ſibi convenientius viſum fuit juxta jus ſuum; meritoque his objectionibus illud Evangelii Matth. 20. reſpondere poterit: *An non licet mihi quod volo facere, an oculus tuus nequam eſt quia ego bonus ſum?*

94 Si hæc objectio alicujus eſſet ponderis ſatendum eſſet nulli unquam licitum eſſe quemquam ex ſanctis ſibi in Magiſtrum eligere; ne aliis injuria inferatur; & ad hoc objectio tendit ut nullus magiſter quem ſequamur eligatur; ſed Academia judicavit magnum eſſe inconveniens, & præjudicium ſtudere ſine determinato Doctore, quod quidem incommodum ipſa impedire voluit; quid inſulſius quam privatis communitatibus prohibere electionem alicujus ſancti in Patronum, & Advocatum, ne videlicet aliis ſanctis offenſionis cauſa præbeatur? Sic enim qui Divum Petrum eligeret: Divo Paulo diſpliceret. Contra peſtem invocamus Divum Rochum, contra dolorem dentium Sanctam Apolloniam; & contra alias infirmitates, Civitates, & Regna hujus aut alterius ſancti patrocinium implorant; nec propterea quiſquam dixerit alios Sanctos contemni, vel offendi. Qui doctrinæ peſtem pertimeſcit; Sanctos Auguſtinum, & Thomam ad ſui tutelam in patronos eligit; cui propterea gravamen infertur? quænam ibi ineſt injuria? certe dicendum erit illos potius qui nullum eligant, omnibus eſſe injurios.

95 Quamvis ex his generatim dictis objectioni videatur ſufficienter ſatisfactum, volumus tamen ſingillatim omnibus ejus partibus reſpondere. In primis quantum ad injuriam, quæ dicitur fieri Sancto Bonaventuræ, quamvis ex dictis §. 3. appareat, quam diverſe Eccleſia, Pontifices, & Concilia de S. Thoma, & de Sancto Bonaventura, quantum ad eorum doctrinam, loquantur; ſed hoc ad rem noſtram nunc adducere non libet. Fatemur mentium noſtratum infirmam aciem pertingere non poſſe ad ſublimitatem doctrinæ utriuſque ſancti Doctoris; ut poſſit dijudicare quænam ſit ſublimior; ſed præſuppoſita inter utrumque æqualitate, quam objectio proponit; demonſtrabimus tantum Academiam cum elegit ſanctum Thomam in Magiſtrum Theologiæ Scolaſticæ, quæ in ejus Scholis docenda erit: non receſſiſſe a debita reverentia, & veneratione erga Doctorem Seraphicum ſanctum Bonaventuram. Primo quia nulli hactenus in mentem venit primos fundatores Academiæ, & Conditores legum, & Statutorum illius, vel etiam Martinum V. qui dictavit Conſtitutiones, quibus illa nunc regitur, injuriam feciſſe ſancto Bonaventuræ; ſtatuendo per vota Scholaſticorum, ut doctrina ſancti Thomæ doceretur in Cathedris pro ea fundatis: igitur neque etiam nunc fiet injuria Doctori Seraphico, quod doctrina Doctoris Angelici docenda, & tradenda eligatur. Secundo abſurdum eſſet dicere Ordinem Seraphicum Sancti Franciſci injuria affeciſſe Sanctum Bonaventuram, quem ſingulari veneratione colit; cum ſuæ Scholæ principem Scotum effecit: & cum ſequitur doctrinam Scoti relicta doctrina ſancti Bonaventuræ, quotieſcumque ab eo diſſentit. Nec minus abſurdum eſſet dicere Patres Societatis Jeſu, qui tanto honore, & affectu Sanctos, & maxime doctrina celebres proſequuntur: offendiſſe Sanctum Bonaventuram, quando in ſuis Conſtitutionibus elegerunt doctrinam Sancti Thomæ tanquam tutiorem; conſequenter prohibendo, ne in eorum Scholis doctrina oppoſita S. Thomæ tradatur: neque proinde doctrina ſancti Bonaventuræ, quotieſcumque doctrinæ ſancti Thomæ contrariatur. Tertio non fit injuria niſi privetur aliquis bono ſibi debito, aut ab ejus aſſecutione impeditur, nam injuria eſt contra juſtitiam; ut igitur poſſit dici hoc noſtro juramento fieri injuriam ſancto Bonaventuræ, probandum eſſet Academiam obligatam eſſe doctrinæ ſancti Bonaventuræ, etiam cum doctrinæ ſancti Thomæ opponitur: hoc vero probari non poteſt, alias ſequeretur eos omnes peccaſſe mortifere, & contra juſtitiam in materia gravi, qui hactenus docuerunt opiniones oppoſitas ſancto Bonaventuræ. Denique Pontifices, qui commendant doctrinam S. Thomæ tanquam veram, & tutam, & hortantur atque etiam præcipiunt, ut teneatur; ſicut mandavit Academiæ Tholoſanæ Urbanus V. non injuriam intulerunt ſancto Bonaventuræ: ergo neque etiam Academia Salmantic. ſuo juramento ei inferet.

Nec eſt, quod aliquis objiciat, peccatum injuſtitiæ non in hoc poſitum eſſe, quod doceantur opiniones oppoſitæ ſancto Bonaventuræ, ſed quod obligantur juramento Cathedratici, & Lectores ne unquam ſuas ſequantur; nam cuilibet fas eſt juramento Academiæ pro libito ſe obligare, nec libere, & ſponte illud faciendo peccat, aut injuſte agit; igitur neque etiam peccat cum illud facit promotus ad aliquam Cathedram, ut Theologiam doceat in illius Scholis: quippe qui in hanc neceſſitatem ſponte ſe conjiciat, cum libere illum ſtatum aſſumit, qui juramentum exigit. Exemplo rem declaremus. Quamvis peccatum ſit eripere alicui id, quod jure naturæ ipſi debitum eſt, poſſe appellare a ſententia, quam injuſtam exiſtimat; aut privare aliquem inauditum re, quam poſſidet: nihilominus nullus reprehendit Ordinem ſancti Jacobi, qui arcet habitu Religionis illum, quem reperit eſſe illegitimum; neque Ordinem ſancti Dominici, qui privat ſuos Religioſos facultate appellationis; quia quicumque ordines iſtos ingreditur, & in illis profitetur, ſponte his juribus renunciat; & dum his juribus, quibus ante profeſſionem pollebant, renunciant: in illis præjudicium ipſis fieri nullus eſt, qui aſſerat. Idem plane in caſu noſtro dicendum eſt; cum hoc juramentum ad ſolos Cathedraticos; & Lectores Academiæ ſpectet; qui nemine cogente docendi munus ſuſcipiunt, cum hoc juramentum annexum eſt; certe libere juramentum emittunt, nec injuſte illud ab eis exigitur.

Et ſi objiciatur, laudabile eſſe, & ad virtutem ſpectare, velle ex devotione erga ſanctum Bonaventuram illius opinionem ſequi, & defendere; at nulli licitum eſſe obſtringere ſe juramento ad non exercendum aliquem virtutis actum: dicimus objectum hujus juramenti nequaquam eſſe ſequi opinionem ſancti Bonaventuræ; ſed amplecti ſententiam ſancti Thomæ, quod eſt honeſtum, & laude dignum, ut ante probatum eſt: nec eſt abſonum conſequenter excludere juramento aliquem virtutis actum qui alium virtutis ſecum non compatitur; ſicut poteſt quis jurare ſe omne id, quod in eleemoſinam daturus eſt, daturum Patribus ſancti Franciſci, qui eſt actus virtutis: hoc tamen juramento conſequenter impeditur alius virtutis actus, videlicet dare eleemoſinam orphanis extra caſum neceſſitatis. Sic in noſtro caſu, objectum juramenti eſt actus virtutis, ſequi ſcilicet doctrinam ſancti Thomæ; qui tamen non admittit alium, videlicet ſequi doctrinam ſancti Bonaventuræ quando opponitur doctrinæ ſancti Thomæ: quod nihil abſurdum continet. Tandem ſi hac ratione injuria irrogatur ſancto Bonaventuræ; certe eam irrogavit Urbanus V. qui præſcripſit Academiæ Tholoſanæ, ut hæreat doctrinæ ſancti Thomæ, eique amplificandæ omnem operam exhibeat: tunc vero amplificatur cum omnes eam tuentur; defendi vero, & ſuſtineri univerſim non poteſt quin doctrina ſancti Bonaventuræ aliquando impugnetur, utpote in pleriſque articulis illi oppoſita: ex his evidenter deduci videtur hoc juramento cæteris Doctoribus Scholaſticis nullam injuriam fieri. 96

Sed jam ad ſummæ ingratitudinis notam quæ huic juramento in propoſita objectione inuritur accedamus. Non eſt opus tempus terere ad demonſtrandam hujus objectionis infirmitatem; quia quamvis ingratitudinis notaretur diſcipulus, qui a veritate convictus doctrinæ Magiſtri non aſſentiret (quod tamen injuſte fieret:) nihilominus ab hac nota libera eſſet Academia Salmanticenſis, quam non docuit Alexander de Ales, nec Nominales; ſicut non laborant ingratitudinis vitio erga Platonem; aut alios philoſophos antiquos illæ Academiæ, quæ amplectuntur, & defendunt doctrinam Ariſtotelis, qui Platonis extitit diſcipulus, & multa ab aliis philoſophis accepit; ex eo quod Platonis aut aliorum philoſophorum doctrinam non ſequantur; multo magis ab hoc vitio immunis erit erga Alexandrum de Ales & Nominales quos nunquam audivit: quod doctrinæ Sancti Thomæ ſe addicat. 97

Agedum evidenter hoc ipſum demonſtremus. Primo ſi ingratitudinis labem contrahit Academia hoc ſuo juramento; eandem etiam incurrent ordo ſancti Dominici, Societatis Jeſu, & Carmelitæ Excalceati, quorum Conſtitutiones, illos omnes ad doctrinam Divi Thomæ tradendam obligant, ut n. 64. probatum eſt: & ab eorum Scholis excludunt illos quos objectio vocat primarios ſcientiarum fundatores. Similiter eodem vitio obnoxius eſſet Urbanus Quintus, quia cum mandavit doceri, & dilatari doctrinam ſancti Thomæ, eo ipſo ab aliis Scholaſticis Authoribus avertit: at neque Pontifex, neque Religiones tam illuſtres ingratitudinis damnati debent. Una eſt Magiſtri, & diſcipuli doctrina, quæ quatenus a Magiſtro traditur doctrina: ut vero ab auditore diſcitur, diſciplina nuncupatur. Porro gratitudo ſolum acceptum beneficium intuetur; nec debe- 98

tur

Digitized by Google

tur ei, a quo non beneficio, ſed damno quis afficitur: conſtat autem errorem omnem, & deceptionem, ac falſitatem quantumcumque ſpeculativam intellectui damnum adferre; unde manifeſte infertur omnes illos ſancti Thomæ Magiſtros in objectione relatos ex hoc juramento laudem conſequi ob veritatem illi traditam: nam juramentum veras eorum doctrinas complectitur, dum comprehendit illas, quas ſanctus Thomas ab illis accepit, quæ cum illis unam doctrinam conficiunt. At ſi quod illi docuerunt a veritate eſt alienum, aut minus certum & probabile; maximum detrimentum intulerunt menti ipſius, nec propterea illis ullæ gratiæ ſunt habendæ: & conſequenter non promeretur Academia ingratitudinis notam; cum non obliget ſuos Profeſſores, ut ſequantur opiniones oppoſitas Doctori Angelico; quas aut falſas, aut minus probabiles exiſtimat.

100 Valde eſt conſideranda illa pars objectionis, quæ facit hoc juramentum injurium ſancti Thomæ, quia ejus doctrina tanti eſt valoris, ut velle eam vi ſuſtinere inſtar Alcorani Mahumetici; in magnum ejus vertatur detrimentum. Non poſſumus ſufficientes mirari ſi author hujus objectionis eſt Catholicus; quod Alcoranum Mahumeticum adducat in exemplum in re propoſita: certe ſi Academiæ ſimile quid de modernis Authoribus faciſſet; apud Sanctum Inquiſitionis officium accuſata eſſet, multaque acerbiſſima, ob id paſſa fuiſſet; ſed cum iſta adverſus ſanctum Doctorem Angelicum prolata ſint, nullus eſt qui recogitet, & vendicet. Si jurare doctrinam ſancti Thomæ vergit in injuriam ipſius; cur non idem de ſancto Auguſtino allegatur, in cujus doctrinam primum juratur? Forſitan ejus doctrina non eſt excellens, quandoquidem de juramento pro ea facto nihil dicitur? Quod certe evidenter demonſtrat adverſariorum ſcopum. Nullus omnino niſi obtuſæ mentis, negare poteſt, in magnam gloriam Ariſtotelis cedere, quod ipſe ſit Philoſophorum princeps, & Hippocratis quod Medicorum: & ſic ſancti Thomæ quod Theologorum Scholaſticorum. Nullus merito dixerit, multa rite ordinata in bonum Reipub. viloſcere & virtute carere quod eorum obſervatio præcipiatur; quin potius ex eo colliget ſubditorum malitiam aut libertatem: qui cum leges contemnere ſoleant, ad earum obſervationem præmiis, vel pœnis inducantur. Magnum eſt caſtitatis pretium; tamen ad illius cuſtodiam licet votum emittere, quo quis neceſſitatem ſibi imponit eam conſervandi; nec propterea dicendum eſt ad eam homines cogi ſicut Mahumetanos ad Alcoranum. Eccleſia ordinavit, ut qui baptiſmum ſuſcipit, juret, & voveat mandatorum Dei obſervationem; quamvis ad ſervanda illa efficacibus motivis nos trahant: ſunt enim primatiæ Concluſiones luminis naturalis, & dignitates, ſeu axiomata ſcientiæ practicæ divinæ legis. Eccleſia ad veritates fidei tenendas obligat ſub pœnis, & cenſuris: & illarum deſertores facit infames, & igni tradendos. Jus Civile, & Canonicum ſuis legibus pœnas imponunt, quibus eas obſervare compellat; homicidas, & latrones Jus Civile ſuſpendio vitam finire cogit: nec ob id legibus, aut fidei, vel bonis inſtitutis fit injuria. An Academiæ quæ jurarunt pro immaculata Conceptione ſereniſſimæ Angelorum Reginæ, vi eam defendunt, ſicut Alcoranum Mahumetani? Judicent Doctores, an hæc ſit optima conſequentia. Obſervationi iſtius rei neceſſitas imponitur; ergo illa inſtar Alcorani obſervatur? Obligatio, quam vota, juramenta, leges, & pœnæ inducunt, ſancte, & prudenter adhibetur; non in detrimentum rei ad quam obligant, ſed ut vis vi addatur: & hoc jure omnes penitus Reſpub. in ſuo regimine uſæ ſunt. Si nulli eſſent pravi homines, jus rationis, & viris ſola ſufficeret, nam *Oderunt peccare boni virtutis amore*: ſed cum infinitus ſit eorum numerus, qui omni virtutis, aut rationis cura depoſita, ſolo paſſionum ſuarum ductu vitam agunt: pœnæ pro iſtis, & obligatio apponuntur doctrina Sancti Thomæ, ut objectio fatetur, optima eſt, ſed non eſt excellentior virtute, & lumine rationis; nec hujus tempeſtatis ingenia ad eam ita alligantur, & inclinantur, vel tanta pollent moderatione, & humilitate, ut non indigeant fræno juramenti: quod Academia impoſuit non quidem omnibus Theologiæ Scholaſticæ Profeſſoribus, ſed illis ſolum qui in ea gradum aliquem conſequentur, & munus docendi ſuſcipient.

101 Ridiculum eſt quod dicitur, ſignum eſſe debilitatis doctrinæ Sancti Thomæ, & ejus defenſorum, quod pro illius defenſione juramentum inſtituatur: nam contrarium ex eo infertur. Qui enim hoc juramentum emittit, ſe obligat, & exponit ad illius defenſionem adverſus quoſcumque eam impugnantes. Nonnulli eam deſerebant, quod argumentis contrariis ſatisfacere non poſſent, quod eſt infirmitatis ingenii certum indicium: Igitur qui obligat ſe juramento ad eam tenendam, & defendendam contra quemlibet adverſarium, majorem animi valorem oſtendit; ſicut juramentum quod nonnulli Equites Regulares faciunt defendendi aliquod Caſtellum contra hoſtes quoſcumque: argumentum eſt maximæ virtutis bellicæ; & fortitudinis. Non infirmum te, ſed fortem exhibuit David, cum dixit: *Juravi, & ſtatui cuſtodire judicia juſtitiæ tuæ*. Idem facit qui jurat ſe doctrinam Divi Thomæ defenſurum contra quaſcunque adverſariorum machinas. Longe equidem a vero aberravit, qui in objectione dixit velle eam defendere cum juramento, eſſe, velle eam defendere eo modo, quo Mauri Alcoranum defendunt; nam qui jurat libere ſe eam defenſurum, obligatur ad illius defenſionem, recipitque curam perſuadendi illam diſcipulo argumentis efficacibus, & reſpondendi objectis, & inveniendi nova argumenta in illius confirmationem; quibus demonſtretur eam eſſe qualibet alia veriorem, aut probabiliorem; Mauri vero hanc rationem defendendi ſui Alcorani non ineunt: ut luce meridiana clarius eſt. Quod vero dictum eſt in ultima parte objectionis, non a doctis ſed a vulgaribus hominibus; hoc nempe juramento oſtendi illius Auctores non poſſe etiam validis rationibus contrarias opiniones confutare, certe vulgaris eſt illatio: quia qui jurat ſe defenſurum, & docturum hanc doctrinam contra quoſcunque eam impugnantes; agnoſcit illam niti certis, & ſufficientibus principiis; quibus ſubnixus, & inſtructus poteſt eam ex parte docere, & auditoribus perſuadere. Nec obſtat quod aliquis licet convictus, propter animi ſui pertinaciam nolit eam recipere; nec enim hæc illatio eſt bona. Jurat Academia ſequi doctrinam S. Thomæ, igitur non poteſt eam impugnantes convincere. Obligemus nos juramento ad eam tenendam, probandam, a contrariis argumentis defendendam; non eſt autem noſtræ facultatis efficaciter adverſarios convincere. Concilia convincunt, & damnant hæreticos: qui tamen convictos ſe non fatentur. Tantum abeſt Academiam cum hoc juramentum inſtituit, cogitaſſe ſe non poſſe in legitimis diſputationibus opiniones contrarias arguere & vincere: ut ante juramentum præſtitum, oppoſitum certe agnoverit.

§. XIV.

Tertia Objectio.

TErtio objicitur hoc juramentum ad minus bonum obligare; melius eſt enim ſequi plurimos ſanctos Patres primitivæ Eccleſiæ, quorum opera ad notitiam ſancti Thomæ non potuerunt pervenire: vel quia non erant latinitate donata, vel eorum exemplaria habere non potuit: quam eoſdem Sanctos gratia ſequendi ſanctum Thomam deſerere. Itaque juramentum quod obligat, ut non ſequamur ſanctum Chriſoſtomum, Cirillum, Irenæum, Athanaſium, alioſque innumeros ſanctos Doctores in operibus, quæ recenter latina facta fuerunt aut cognita, eiſque ſanctum Thomam anteponamus, qui ætate, & authoritate inferior eſt illis, obligandi vim non habet. 102

Reſpondetur huic Objectioni.

QUamvis huic objectioni plene ſatisfactum videatur ex his quæ Articulo primo dicta ſunt: nihilominus pro majori evidentia dicimus notandum eſſe circa id quod primo loco objicitur; quod licet votum, quod Deo fit non obliget, quando pro ejus implemento majus bonum relinquitur pro minori: tamen in juramento quod fit hominibus, & Sanctis non idem obſervatur; Si enim juravi cuidam amico meo me daturum illi mille aureos ad complementum dotis conjugalis ſuæ filiæ non licet mihi eum illis aureis privare, quamvis vellem eoſdem dare Monaſterio egeno aut Orphanæ deſideranti ingredi Monaſterium pro illius dote. Et ſi quis juraſſet alicui Sancto ſe ædificaturum Eccleſiam, tali juramento non ſatisfaceret, ſi eam ædificare vellet in honorem alterius Sancti majoris dignitatis; juramentum enim fit, ut invocetur Deus in teſtimonium veritatis, quæ affirmatur, & ſpectat ad Dei honorem, ut non fiat teſtis falſitatis: ſicut eam teſtificabitur, ſi juramentum non impleatur. Et ſimiliter juramentum fit in commodum hominis, aut in honorem alicujus Sancti; quod vero in honorem, aut utilitatem alterius hominis, aut Sancti quantumvis dignioris fit; non eſt æque utile, aut honorificum homini, aut Sancto cui juratum fuit. Hanc doctrinam articulo primo ſufficienter ſtabilivimus, ex quo infertur, quod cum hoc juramentum factum fuerit 103

in ho-

in honorem ſpecialem Doctoris Angelici; nec tantam honoris conſequatur, ſi eo relicto ejuſque ſententia ſequamur ſententiam alterius Sancti majoris, & antiquioris: juramentum in ſua vi permanet, & ad ſectandam Divi Thomæ ſententiam obligat; quamvis oppoſitam doctrinæ alicujus majoris Sancti; dummodo conſtet falſam non eſſe ſententiam, quæ D. Th. eſſe creditur. Itaque inconſiderate objectum fuit, hoc juramentum non obligare, quia de re minus bona factum fuit.

104 Addimus, nos neſcire enm qua auctoritate Authores objectionis doctrinas Sanctorum dijudicant contra decreta Pontificum; qui ut antea retulimus declaraverunt in doctrina Sancti Thomæ nullam inveniri falſitatem, neque erraſſe, qui eam ſequutus eſt: & qui eam non ſequitur de veritate ſuſpectum eſſe. Inſuper doctrinam hujus ſancti vocaverunt Catholicam id eſt univerſalem; quia omni tempore, & loco, & ab omni genere hominum accepta fuit, & credita; quam vocis acceptionem docet Vincentius Lirinenſis. *In ipſa Catholica Eccleſia, ad quam non una natio, non unus angulus, ſed maris multitudo convertitur, id teneamus, quod ubique, quod ſemper creditum eſt: hoc eſt enim vere, proprieque Catholicum, quod ipſa vis nominis ratioque declarat; quæ omnia hæc vere univerſaliterque comprehendit: quæ cum ita ſint, ille eſt verus germanuſque Catholicus, qui quicquid univerſaliter antiquitus Eccleſiam Catholicam tenuiſſe cognoverit, id ſolum ſibi tenendum credendumque decernat. Quicquid vero ab aliquo deinceps uno præter omnes, vel contra omnes Sanctos novum, & inauditum ſubinduci ſenſerit: id non ad Religionem, ſed ad tentationem potius intelligat pertinere.* Quod eo modo intelligi debet quo tradit Sanctus Auguſtinus epiſt. 80. non quod omnes, & ſinguli nullo excepto in omnibus locis, aut temporibus talem doctrinam teneant; ſed quod in omnibus regionibus ſemper aliqui extiterint: qui eam noverint, & amplexati ſint. Hoc ſenſu Pontifices Summi vocant doctrinam Sancti Thomæ Catholicam: quia in omnibus Eccleſiæ partibus illa cognita fuit, & ſectatores habuit; & in omnibus ſæculis illa doctrina recepta fuit; & ſi non ſub nomine Sancti Thomæ, ſub nomine tamen aliorum Doctorum Catholicorum, puta Sancti Auguſtini, & aliorum Sanctorum, quorum illa erat; prout ante probatum fuit. Itaque objectio temere judicat de doctrina Sanctorum: & affirmat doctrinam Sancti Thomæ eſſe illi oppoſitam quorum opera non legit: quod ſi contingat reperiri aliquem locum apud Sanctos Patres, qui perperam intellectus, videretur eſſe contrarius Sancto Thomæ, omnino ſecurus eſſet is, qui ſententiæ Sancti Thomæ accederet: quandoquidem Sancti Pontifices dicunt non errare eum, qui illam ſequitur, & eum ſe exponere periculo errandi, qui eam non ſequitur, & quod illius doctrina eſt Catholica. Adde quod illi qui adhæret Sancto Auguſtino in his, quæ non retractavit: non eſt timendum ne forte aliquid novi inveniatur, quod majorem authoritatem mereatur: & ſicut primo articulo dictum eſt, Sanctus Thomas nunquam a Sancto Auguſtino recedit, ſed in omnibus eum ſequitur; nec diverſa eſt doctrina unius ab altero: ſicque, qui eam defendit vacat omni periculo ne ab aliquo majoris authoritatis, aut exiſtimationis ſuperetur. Multis experientiis compertum eſt ſæpe allegari pleraſque Sanctorum propoſitiones tamquam contrarias doctrinæ Sancti Thomæ, quas cum S. Thomas adducit, & explicat, animadvertimus nullam habere cum eo oppoſitionem. Credibile eſt ſanctum Auguſtinum non mutaturum ſententiam, ut libri, qui hactenus editi ſunt fidem faciunt; maxime cum illius doctrinam, & ſcientiam Eccleſia tam excellenter approbaverit; & ſimiliter ſi occurreret Sancto Thomæ aliquid ex Patribus, quod latuiſſet ſanctum Auguſtinum, & contrarium eſſet illius ſententiæ, illud tamen ſanctus Thomas non amplecteretur, relicto Sancto Auguſtino, quem ſemper ſecutus eſt.

105 Tandem dicimus, tantum abeſſe quod doctrina ſancti Thomæ contradicat variis Sanctorum ſententiis, ut ipſa omnes illas explicet, & doceat; adeo ut merito de ſancto Thoma dici debeat, quod de ſeipſo dicit Iſaias cap. 5. *Dominus dedit mihi linguam eruditam.* Vere enim dicendus eſt ſanctus Thomas lingua Sanctorum, qua loquuntur, & ſuos conceptus exprimunt. Sanctus Chriſoſtomus cum exponit hæc verba Act. 2. *Stans autem Petrus cum undecim levavit vocem ſuam, & locutus eſt illis*, ait. *Quid eſt cum reliquis undecim?* & mox reſpondet. *Communem inquit vocem edebant, at Petrus omnium erat os: ſed aſtabant illi undecim comprobantes ſuo teſtimonio ea quæ ab illo dicebantur.* Hoc ipſum ſancto Thomæ accomodari poteſt, ejus nempe doctrinam communem eſſe omnibus aliis Sanctis, ſive qui præceſſerunt, ſive qui eum ſequuntur; omnes ei aſſiſtunt, & authoritate, ac teſtimonio ſuo approbant, confirmant tanquam vere quæcumque ab eo determinantur: quia ipſe eſt os omnium quo omnes loquuntur. *Ego ſi quis Divi Thomæ animum adhibuerit, hunc nullis aliis indigere opinor*, ait Gennadius Patriarcha Conſtantinopolitanus. Et Franciſcus Tirelmanus Ordinis ſancti Franciſci, vocat eum *Theologorum Theologum, Alpha literarum omnium, veritatis unicus artifex, architectus omnis literaturæ, delitiæ, primus, medius, & noviſſimus omnium.* Ut inde appareat communem Eccleſiæ ſenſum eſſe, opera ſancti Thomæ, comprehendere mentem Sanctorum, qui ante ipſum, in Eccleſia floruerunt. Nullus igitur dicat ſanctum Thomam contradicere Sanctis, aut antiquioribus, aut eo recentioribus; in eo, quod ſecundum veritatem magis confirmatam ſcripſerunt. Quod ſi in aliis, quæ non tanta veritate nituntur recedit, ut veriora proferat: non eſt cur alii illi præferantur. Qui vero dicit poſt Sancti Thomæ tempora inventa fuiſſe, & latinitate donata, multa Sanctorum Doctorum antiquorum opera tam Græcorum quam latinorum, quorum notitiam Sanctus Thomas habere non potuit; quæque continent doctrinam oppoſitam ſententiis ſancti Thomæ, quorum major debet eſſe authoritas, quam ſancti Thomæ: is certe quamvis imprudens gravem injuriam infert Eccleſiæ latinæ; ſignificat enim ſanctum Thomam erraſſe in iis, quæ ab Eccleſia latina accepit; ſi Doctoris Angelici ſententiæ a Sanctis Eccleſiæ Romanæ Pontificibus approbatæ, emendari debet per opera Sanctorum Eccleſiæ Græcæ, quæ de novo in lucem prodierunt. Quid vero magis abſurdum, quam, ut detrahatur authoritati Doct. Angelici, qui in omnibus ſecutus eſt doctrinam Catholicam Eccleſiæ Romanæ, ejuſque Doctorum: velle imminuere authoritatem ejuſdem Eccleſiæ, ac Doctorum ipſius, & certitudinem eorum doctrinæ in dubium vocare, eiſque præferre ſententiam aliquorum Græcorum? quæ tamen ſi bene intelligantur, illis contrariæ non ſunt.

Neque etiam obſtat, quod nonnulli huic juramento opponunt, videlicet ſanctum Thomam eſſe Doctorem modernum, quem hæretici non tanti faciunt, quanti antiquos priorum quatuor ſæculorum Eccleſiæ Doctores: facile enim reſpondemus. Primo aliquando hæreticos mirifice loqui de Divo Thoma: licet iſti comparari poſſunt iis qui genuflexi ante Chriſtum, eumque ſalutantes, *Ave Rabbi*; alapis ſacrum caput percutiebant. Laudes hæreticorum ſpernimus: & eorum in ſanctum Doctorem maledicta, in ejus gloriam cedere arbitramur. Cujus enim doctrina potentius hæreticos poſtravit, hanc majori odio perſequuntur. Hæretici hujus ſæculi, ut notat Magiſter Canus lib. 7. de locis Theologicis cap. 1. nihil avidius deſiderant, quam videre authoritatem antiquorum Patrum, & recentiorum imminutam; docentque nulli eſſe credendum, neque etiam Sacræ Scripturæ, niſi quatenus unuſquiſque ex proprio ſpiritu eam approbat: & ideo contra hæreticos hujus temporis non plus poſſunt doctores antiqui quam recentiores. Præterea hæretici admittunt ſola quatuor Concilia antiqua, Nicenum, Conſtantinopolitanum, Epheſinum primum & Calcedonenſe, rejectis omnibus aliis. Hæc tamen inſania non prohibet quin Doctores Catholici illis opponant decreta Sacri Concilii Tridentini, cujus authoritas illis quatuor Conciliis non eſt inferior: quamvis omnium hæreticorum conatus contra illud dirigantur; quod unus ex illis vocat locum immundum, & omnium hæreſeon officinam: cum enim advertant omnes ſuos errores ejus decretis damnari; nec rectis oculis illud videre poſſunt, nec libenti animo ſuſcipere quin potius deridere: ut experientia ipſa compertum eſt. Eos etiam Patres, illa Concilia, & doctrinam Eccleſiæ quam antea vereri videbantur, ſpernunt; quod clare demonſtrant varia nomina quibus Theologiam Scholaſticam traducere conantur, & ipſas etiam Academias: nam Theologiam vocant veritatis ignorantiam, vanam deceptionem; Academias vero domum perditionis Antichriſti: Pariſienſem Scholam vocant prophanam, in qua Evangelium obſcuratur, & lux fidei extinguitur. Prudenter ad hoc propoſitum dixit Magiſter Canus lib. 8. de locis Theologicis cap. 1. *Connexæ ſunt ſemper contemptio Scholæ, & hæreſum peſtes.* Et ſimiliter Concilium Colonienſe part. 12. cap. 3. *Academias, & Univerſitates publicas per hæreſum colluvionem perire cernimus.* S. Th. vero, quem laudibus ante extulerunt, vocant piæ doctrinæ deſtructorem; locum immundum, ad quem omnes hæreſes confluunt, vas iræ divinæ: quod ſane non eſt mirum, quem enim potiſſimum ſibi adverſari ſentiunt, totis viribus impugnant. Cum igitur ipſi profiteantur nullum ſe habere capitaliorem hoſtem; nos e contrario illam 106

Baſilii Pontii de Matrim.

ſingulariter revereri, & ſumme æſtimare debemus, in ejuſque doctrinam jurare: quam ſuper omnes alias hæretici reformidant. Tandem ſi hæc objectio aliquid conficit, ſimiliter concludet adverſus Sanctum Gregorium Magnum, Sanctum Anſelmum, Sanctum Bernardum, Bedam, & alios innumeros Patres, qui poſt quintum Eccleſiæ ſæculum vixerunt: quod tamen juramentum impugnantes non intendunt.

§. XV.

Quarta Objectio.

107 OPponitur etiam huic juramento maximam eſſe differentiam inter Sacram Scripturam, & opera Divi Thomæ; tamen Eccleſiam nunquam voluiſſe obligare omnes fideles ad eam interpretandam ex mente ſolius Sancti Hieronymi, aut alterius cujuſvis Eccleſiæ Doctoris eximii, nec id juſtum eſſe cogitaſſe; igitur valde indecens eſt, velle obligare Theologos ad interpretandum Sanctum Thomam juxta ſenſum Capreoli, Ferrarienſis, & Cajetani exclusis aliorum expoſitionibus; & ut tanquam propriam doctrinam amplectantur, quæ iſti, vel alii Thomiſtæ ſcripſerunt; certe hoc gravem injuriam infert Scotiſtis, Nominalibus, diſcipulis ſancti Bonaventuræ, & Durandi, aliiſque Thomiſtis recentioribus, qui illis nulla in re ſunt inferiores.

Reſpondetur huic Objectioni.

HÆC Objectio non videtur impugnare eam juramenti partem quæ obligat doctrinæ Sancti Tho-
108 mæ, ſed eam, quæ illam tenendam dictat, juxta ſenſum quem ei tribuunt, qui communiter cenſentur diſcipuli ſancti Thomæ; verum ſi attente conſideretur, univerſæ doctoris Angelici doctrinæ everſionem molitur; nam experientia nos docuit, pleroſque eſſe, qui profitentur ſe ſequi, & docere doctrinam Sancti Thomæ; voluntque videri ſe eo Magiſtro uti; eorum tamen intentio non eſt mentem Sancti Doctoris declarare, ſed ſuam valde ei contrariam: conanturque perſuadere hanc eſſe doctrinam ſancti Thomæ, ut ſic ſimplices, & minus eruditi tanquam illius doctrinam recipiant, eam quæ ex diametro illi oppoſita eſt.

Atque ut conſtet objectionis imbecillitas dicimus primo, proportionem inter ſacram Scripturam, & ſuos
109 interpretes; Divum Thomam, ejuſque diſcipulos, quam objectio prætendit: in hoc juramento exacte ſervari. Eccleſia non aſſignat ſacræ ſcripturæ unum duntaxat interpretem, cujus mentem ſequi debeant omnes Chriſtifideles, ſed plurimos; & recipit quamcunque Sanctorum, & Doctorum fidelium, legitimorum Eccleſiæ filiorum, & diſcipulorum: ut non admittit explicationes ſuorum adverſariorum, fidei desertorum, & Eccleſiæ perduellium quales ſunt hæretici, hi enim licet clamitent ſe inhærere ſacræ Scripturæ, juxta ſenſum quem illi affigunt: tamen cum eorum ſenſus non conveniat cum explicatione germanorum Eccleſiæ interpretum ac Doctorum, non recipitur, ſed damnatur. Idem accidit in caſu noſtri juramenti quod non obligat, ut ſequamur certum aliquem Divi Thomæ expoſitorem; ſed ut ſequamur illius doctrinam juxta intelligentiam cujuſcunque certi & probati diſcipuli Sancti Thomæ, legitimique Thomiſtæ: & quia tales non ſunt Neotherici quidam Theologi, quos objectio vult eſſe ingenio, elegantia, ſtylo, & acumine ſuperiores probatis Thomiſtis; contra hujuſmodi inſtitutum fuit juramentum: hi namque ementito nomine doctrinæ ſancti Thomæ, doctrinam illi penitus contrariam defendunt, nomen doctrinæ & intelligentiæ ejuſdem Sancti, illi falſo imponentes: Illi communiter vocantur diſcipuli ſancti Thomæ, qui cum amore, & reverentia mentem ejus exponunt; & verum illius ſenſum inveſtigant. Ægidius Romanus, Joannes de Neapoli, Capreolus, Cajetanus, Ferrarienſis, & alii ſimiles, cum amore eam intellexerunt. Ægidius, Joannes de Neapoli, & Auguſtinus Triumphus, audierant ipſummet Sanctum Thomam docentem, qui doctrinam ab eo acceptam ſuis diſcipulis tradiderunt, eamque hæreditariam poſteris ſucceſſive reliquerunt. Magiſtri mens non bene exponitur niſi a bene affectis eumque diligentibus, ut docet Sanctus Chriſoſtomus prolog. in epiſtolas ſancti Pauli. *Idem tamen ego præ dolore diſcrucior, hoc ipſo quod virum hunc non omnes ſic, ut par, eſt intelligant; verum ita illum nonnulli ignorant, ut ne epiſtolarum quidem ejus numerum plane noverint: hæc vero non ignorantia facit: ſed quod nolint beati hujus viri ſcripta aſſidue in manibus habere; nemo enim quæſcimus (ſi qua ſcimus) ab ingenii bonitate, atque acumine ſcimus: ſed quod nos viro impenſe affecti, ab illius lectione nunquam diſſedimus. Si quidem qui amant hi ante omnes eorum facta norunt quos amant: ut qui de his ipſi ſint ſollicití.* Quantum vero neceſſaria ſit diſcipulo, ut ſuas partes utiliter exequatur, reverentia erga ſuum Magiſtrum: docet ſanctus Auguſtinus lib. de utilitate credendi cap. 6. *Si Virgilium odiſſemus, immo ſi non eum prius quam intellectus eſſet, majorum noſtrorum commendatione diligeremus; nunquam nobis ſatisfieret de illis ejus innumerabilibus quæſtionibus, quibus Grammatici agitari, & perturbari ſolent: neque audiremus libenter, qui cum ejus laude illas expediret; ſed illi faveremus, qui per eas illum erraſſe, ac deliraſſe conaretur oſtendere: nunc vero cum eas multi, ac varie pro ſuo quiſque capta aperire conentur, his potiſſimum plauditur per quorum expoſitionem melior invenitur Poeta.* Satis omnibus noti ſunt, qui amore, affectu, & reverentia ſancti Thomæ doctrinam proſequuntur; nec eſt mirum, quod communiter, & palam inter ejus diſcipulos numerentur: quos audiendos eſſe juramentum præſcribit.

Sed ut innoteſcat in quo objectionis author fallitur; 110
adjungimus quod ſicut Eccleſia & Gelaſius Pontifex in Concilio Romano ſeptuaginta Epiſcoporum decreverunt; illos libros habendos in numero Catholicorum, quos Divus Hieronymus probaſſet, non vero eos quos ipſe reprobaſſet: ſic Academiæ liberum fuit deſignare aliquos ex diſcipulis Sancti Thomæ tanquam veros illius diſcipulos, a quibus petendus eſſet verus ſenſus doctrinæ ejuſdem; & præſcribere ne ab eorum interpretatione quiſquam diſcederet: ſed noluit ad tantas anguſtias juramento adigere, & ideo dictum juramentum ita concipitur. *Sed quod vel juxta meum ſenſum, vel eorum, qui communiter diſcipuli Sanctorum Auguſtini, & Thomæ cenſentur, tantorum Patrum doctrinæ magis conforme judicaverim.* Ubi Academia liberum facit Profeſſorem eligendi eum, quem ipſe judicaverit melius aſſecutum mentem Doctoris Angelici; ex quibus verbis videre eſt longe ampliorem locum dari Profeſſori ad exponendum ſanctum Thomam, quam ad explicandam ſacram Scripturam: nam expoſitio ſancti Thomæ permittitur proprio judicio juramenti religione obligato; at ſacri Canones non permittunt ſacram Scripturam exponi juxta proprium uniuſcujuſque ſenſum; ſed juxta communem Sanctorum Patrum intellectum. Quod ſi is qui juravit, huic periculo ſeſe exponere non cupit, ſed tutius aliorum inhærere veſtigiis: Academia hæc verba juramento appoſuit; *Vel eorum qui communiter diſcipuli ſanctorum Auguſtini, & Thomæ cenſentur:* illi videlicet qui ut ante diximus, docentem ſanctum Doctorem audierunt, aut quos antiquitas tanquam legitimos ejus diſcipulos approbavit & recepit. Recte dixit quidam juriſperitus Caraccius tract. de elect. opinion. tit. author doctor. num. 12. *Antiqui non ſolum ſunt eximiæ authoritatis propter effectum temporis decurſi, ſed etiam quia vere doctiſſimi erant: nam ipſi uſi ſunt bonis libris, cum tantummodo viderent Textus, & Gloſſas, vel Textus ſolum, & ſic omnia in fonte; hodie vero cum ſit tanta librorum copia, ut labori parcatur: datur opera libris facillimis, in quorum lectura nihil addiſcitur.*

Nec fas eſt ſilentio involvere ultima objectionis verba, in quibus tribuitur hujus ætatis Scriptoribus major fœlicitas ingenii, acuminis, methodi, elegantiæ, ut eorum doctrinæ quam ſequi deſiderant authoritatem concilient; certe non videtur ſine temeritate comparari poſſe quenquam ex modernis cum ſubtilitate Cardinalis Cajetani, cum eruditione Magiſtri Soti, cum Magiſterio Victoriæ, aut aliorum: qui tantum nomen ſibi promeruerunt. Quod ſi nonnullis antiquioribus Thomiſtis defuit aliquid latinæ venuſtatis, & elegantiæ: vera tamen, & ſolida doctrinæ intelligentia non caruerunt. Non ſemper elegantia ſermonis fuit in pretio Eccleſiæ, quandoque enim tanquam nociva habita fuit; vel quia affectata oratio, rationum momenta, & ſoliditatem deprimit, vel quod ſub lenocinio verborum ſæpe perverſa doctrina tegebatur: qua incauti, & ſimplices decipiebantur. Ita ſentit Philo lib. de Gigantibus, ubi aſſerit Moyſen e ſua Republica elegantiam ſermonis eliminaſſe: *Laudatas elegantesque artes picturam, atque ſtatuariam ex ſua Republica ejeciſſe: eo quod veritatem mendaciis vitient, illudentes per oculus animabus facilius.* Optimus hujus rei teſtis eſt ſanctus Greg. Naz. oratione in laudibus ſancti Athanaſii. *Fuit quondam tempus cum res noſtræ florerent, & præclare ſe haberent; cum nimirum ſuperflua hæc, & verborum lepore, atque arte fucata tractandæ Theologiæ ratio ad divinas cauſas ne aditum quidem habebant: verum idem erat*

erat calculis ludere inverſionis celeritate aſpectum fallentibus, aut ſomnigenis, & laſcivis corporis flexibus ſpectatores ludificari; nova quidpiam, qui curioſe de Deo dicere, vel audire; ſimplex contra, ingenuaque oratio atque doctrina, pietas exiſtimabatur. Nec minus ad rem faciunt verba Vincentii Lirinenſis cap. 6. dicentis. *Sed forte tunc ipſi novitiæ adinventioni patrocinia defuerunt? quinimo vero tanta vis ingenii adfuit, tanta eloquentiæ flumina; tantus aſſertorum numerus, tanta veri ſimilitudo, tanta divinæ legis oracula; ſed plane novo ac malo more intellecta: ut mihi omnis illa conſpiratio nullo modo deſtrui potuiſſe videatur, niſi ſola tanti molimmis cauſa ipſa illa ſuſcepta; ipſa defenſa, ipſa laudata, novitatis profeſſio deſtituiſſet; quod poſtremo ipſius Africani Concilii ſive decreti; quæ vires è donante Deo, nulla, ſed univerſa tanquam ſomnia, tanquam fabulæ, tanquam ſuperflua, aboliſa, antiquata, calcata ſunt.*

§. XVI.

Quinta Objectio.

112 OBjicitur præterea, in ſumma ſancti Thomæ multas aſſe quæſtiones de formalitatibus, & de entibus rationis, quæ Deus eo modo non cognoſcit, atque ita ea non revelat; ſicut nec multas quæſtiones philoſophicas, ſine quarum tractatione Eccleſia perſeveravit annis mille ducentis, neque unquam circa illas quicquam diffiniet: idcirco pleriqne ex his articulis aut quæſtionibus nihil ad fidem pertinentes, & aliæ ſuperfluæ propoſitiones, vix poſſunt eſſe materia juramenti obligatorii.

Reſpondetur huic objectioni:

113 INdigne prorſus hoc objicitur ſancto Thomæ, & juramento: quia pertinet ad reverentiam ſancti Doctoris, ut in his minutiis ejus ſententia cæteris præferatur. Quod vero ſpectat ad honorem, & gloriam alicujus ſancti, poteſt eſſe legitima materia voti, vel juramenti, quæ pro ratione gravitatis, aut levitatis inducet obligationem peccati mortalis, aut venialis; juxta doctrinam communem Doctorum, qui tractant de voto, & juramento: & poteſt contingere, ut materia ex ſe lavis, & parvi momenti, ad honorem alicujus ſancti relata per quam diffinitur, & determinatur, in numerum rerum majoris conſiderationis recenſeatur: adeo ut violatio juramenti circa eam facti, gravem culpam induceret. Certum eſt, ut de aliqua doctrina juramentum fiat, non requiritur, quod a Deo revelata ſit, ſed tantum ut ſit melior cæteris; quæ facilius cum fide conveniat eamque confirmet, vel ad eam explicandam, aut defendendam magis conferat, qualis eſt philoſophia Ariſtotelis, ut experientia compertum eſt: non vero doctrina Platonis, quæ multis occaſionem præbuit erroris. Nec ratione vacat, quod hæretici tanto odio proſequantur doctrinam Ariſtotelis; quod Lutherus ſancto Thomæ improperat lib. contra Latomum dicens: *Author eſt regnantis Ariſtotelis*. Et cum ſcribit ad Regem Angliæ, ſanctum Thomam, & Doctores Scholaſticos per ignominiam vocat, *Dialecticos, Peripateticos, Temerarios, Scholaſticos, Illuſores, Thomiſtros, & Impropriſtas*: quod ſane oſtendit philoſophiam Ariſtotelis non eſſe illis favorabilem ad ſuos errores defendendos, ſed potius opportunam ad eos diſſipandos. Quamobrem ſicut liberum eſt cuilibet jurare in doctrinam Ariſtotelis, eo fine, ut concluſiones Theologicas melius defendat, fortius & efficacius hæreſes refutet: neque negare quiſquam poteſt hanc eſſe aptam juramenti materiam eodem: jure conceditur unicuique jurare defenſionem quæſtionum, quas ſanctus Thomas docet, in eum finem, ut melius percipiat, & declaret concluſiones Theologicas, quas diffinit. Deinde ut notum eſt, ſummi Pontifices aliquas veritates Theologicas, quas determinaverunt: in quibuſdam ſelectis quæſtionibus philoſophicis fundaverunt. Innocentius III. cap. cum Marthæ de celebratione Miſſarum, expendens an in calice fiat vera mixtio vini, & aquæ: eligit tutiorem ſententiam philoſophicam quæ eſt ſancti Thomæ, & Ariſtotelis. Concilium Tridentinum ſententiam, quæ docet gratiam & charitatem eſſe habitus: credibilem oſtendit eſſe una concluſione philoſophica. Alia plurima exempla proferri poſſunt, quæ confirmant doctrinam philoſophicam ſancti Thomæ, & Ariſtotelis plurimum conducere ad declarationem, & intelligentiam Theologiæ Scholaſticæ, & veritatum fidei. Quod vero objectio ſubjungit, Thomiſtas exiſtimare Deum non cognoſcere entia rationis eo modo, impertinens eſt: illa enim Deus cognoſcit ea ratione, qua cognoſci poſſunt, neque id negat ſanctus Thomas. Unde velle honorare ſanctum Thomam ſequendo ejus ſententiam circa modum, quo Deus cognoſcit entia rationis; eſt materia ad votum vel juramentum ſufficiens.

§. XVII.

Objectio ſexta.

INſuper objicitur hoc juramentum abſolute ſumptum 114
eſſe impoſſibile, quia ei materia certa, & diffinita non ſubjicitur; quis ſcit, quæ ſint legitima ſancti Thomæ opera? Multi dicunt ſecundam ſecundæ ad eum non pertinere: inter quos aliqui ex Schola, & Scriptoribus familiæ Dominicanæ. Commentaria in libros ſententiarum pleriqne ex Catalogo ſuorum operum expungunt; opinantes eſſe excerpta a ſuis præceptoribus dum auditor eſſet, vel compilationes ex diverſis Magiſtris. Satis nota eſt difficultas excitata de lectionibus in epiſtolas ſancti Pauli; & quod ſpectat ad opera, quæ tanquam legitima recepta ſunt: quanti in illis *errores, additiones, mutationes, mixtiones, reformationes, & variæ impreſſiones*; quod ſufficienter declarant multiplices & innumerabiles *mutationes, detructiones, & additiones*: in illis a viris Dominicanæ familiæ graviſſimis factæ.

Reſpondetur huic Objectioni;

HOC argumentum ex pravo deſiderio dubitandi 115
provenit: idem enim de operibus ſancti Auguſtini, aut cujuſvis alterius Doctoris dici poteſt. Si hoc argumentum alicujus eſſet roboris, nullius ſancti Authoris opera certa eſſe poſſent; & forſitan ex hoc fonte, & ſub hoc prætextu cum tanta facilitate eorum opera deſpiciuntur: qui in rebus quibuslibet difficultates, & dubia formant, omnem certitudinem perimunt; & hoc hominum inquietorum proprium eſt: qui bella volunt, & pacem oderunt, Bellarminus de Scriptoribus Eccleſiaſticis, tractans de ſancto Thoma ait. *Ejus opera* (ut Hieronymus de Cypriano ſcripſit) *ſole ſunt clariora: ut ſupervacaneum videatur eorum indicem texere*. Et de ſumma ſancti Thomæ ſcribit Poſſevinus tom. 3. Apparatus Sacri. *Summa denique Theologiæ in qua omne tulit punctum ac reliquis omnem videtur præcludiſſe viam, qua aliquid anguſtius aut plenius, aut brevius fieri poſſe unquam putem; ut divinitus Joannes Papa pronunciaverit: Niſi Divus Thomas alia edidiſſet miracula, unuſquiſque articulus eorum, quos ſcripſit, habendus pro miraculo eſſet.*

Sed ſuppoſito, quod juramentum non ſe extendit 116
ad omnia opera ſancti Thomæ, ſed ad ſolam Theologiæ ſummam; non ignoramus aliquos revocaſſe in dubium ſecundam ſecundæ, & Vincentio Belvacenſi tribuiſſe, ex eo, quod multa illius in ſpeculo morali continentur: aſſerentes Belvacenſem obiiſſe anno 1254. viginti annis antequam ſanctus Thomas ſummam Theologiæ confeciſſet: quæ fuit ultimus illius partus. Sed licet Bellarminus hoc dubium moverit, ejus tamen rationem non habuit: illudque hac reſponſione removet. *Neque eſt credibile ullo modo ſanctum Thomam ſummæ ſuæ partem ſecundam eamque nobiliſſimam, ex alio ſcriptore hauſiſſe*. Verum ſine ulla difficultate reſpondetur primo, hoc argumento concludi ſanctum Thomam accepiſſe dumtaxat a Vincentio Belvacenſi multa, quæ in ſummam ſuam redegit; quod licet verum eſſet (quod tamen non eſt) potius concludit eſſe opus ſancti Thomæ: ſi enim inter ſe conferantur utriuſque ſcripta, maxima in methodo, & ſtylo inter eos differentia deprehenditur; & Divus Thomas, qui accepta ab alio propria ſibi methodo tractavit eiſque authoritatem dedit: ea ſua ſibique propria effecit. Nonne multa, quæ plerique ex ſanctis Patribus nobis reliquerunt, ex aliorum libris deſumpſerunt? ſanctus Cyprianus plurima a Tertulliano accepit: præſertim in tractatu de patientia. Divus Ambroſius a Philone, & ſancto Baſilio in Examerон, & aliis libris. Sanctus Proſper a Sancto Auguſtino. Plerique ſermones ſancti Maximi ſunt etiam ſancti Ambroſii, & ſancti Chriſologi. Sermonis ſancti Bernardi de ſancta Maria Magdalena maxima pars, aut integer reperitur in operibus ſancti Petri Damiani: Et infinita ſunt in aliquorum ſanctorum operibus, quæ in aliorum ſcriptis leguntur;

nec propterea eorum eſſe illa dicendum eſt : ſapientes enim & ſacri Scriptores novis inventionibus non gloriantur, nec propriis ingeniis, ut hac ætate fit, confidunt.

117 Secundo dicimus certum eſſe Divum Thomam eſſe verum Authorem ſecundæ ſecundæ, ut conſtat ex ſtylo, in quo penitus conformis eſt aliis partibus ſuæ ſummæ ; & ſanctus Doctor in multis locis ſecundæ citat ſeipſum in aliis ſuis libris : ut videre eſt in prologo ſecundæ ſecundæ, & in quæſt. 3. & 4. art. 1. & 3. & alibi paſſim. Nonnulli recentiores in rebus moralibus ſecuti ſunt opiniones contrarias doctrinæ quam tradit ſanctus Thomas in ſecunda ſecundæ ; qui ne viderentur adverſari Divo Thomæ negaſſent ſecundam ſecundæ eſſe ſancti Thomæ ſi fieri potuiſſet : quod tamen non negaverunt. Præterea non accepit Sanctus Thomas a Belvacenſi, ſed potius Belvacenſis a ſancto Thoma ; quia certius eſt apud Hiſtoricos Belvacenſem perveniſſe uſque ad annum 1264. ut ſcribit Jacobus de Suſoto in Chronico ordinis ſancti Dominici ; tractando de Magiſtro Humberto Caſtelfranco in compendio : & Albertus Caſtellano in Chronico cap. 5. & Ferdinandus de Caſtello 1. p. lib. 2. cap. 69. Et Pontificale ſupponit eum in vivis agere Anno 1261. Sicque ipſe habuit, & vidit multa ſcripta ſancti Thomæ, eiſque uſus eſt. Probatur evidenter, quia in ſpeculo naturali lib. 26. cap. 74. citat ſanctum Thomam, quem vocat Thomam de Aquino, & ipſiſſima verba inſerit, quæ deſumpta ſunt ex quæſt. 11. de veritate, quæ eſt de Magiſtro in artic. 3. Et cap. 82. citat eundem Thomam de Aquino : & deſcribit verba quæſt. 12. de prophetia artic. 1. Et quod majori eſt dignum conſideratione cap. 101. ponit doctrinam ſancti Thomæ, quæ habetur ſecunda ſecundæ quæſt. 174. aut quæſt. 13. de veritate. Itaque conſtat Belvacenſem, tunc vidiſſe opera ſancti Thomæ, qui vixit poſt Belvacenſem ſolum annis decem ; nam obiit ſanctus Thomas Anno 1274. ipſeque Belvacenſis tom. 1. cap. 2. fatetur ſe multas quæſtiones ex modernis accepiſſe : nec ſibi munus Authoris ſed tantum Collectoris convenire. *Interdum etiam ea, quæ ipſe vel a majoribus meis, vel a modernis Doctoribus didici, vel in quorundam ſcriptis notabilia reperi, nomine meo intitulavi* : Et in cap. ait : *Audiat me non per modum Authoris, ſed exceptoris*. Nec his obſtat quod in ſpeculo morali non citat ſanctum Thomam ſicut in naturali ; ipſe enim hujus rei claram rationem reddit cap. 19. in prolog. his verbis. *In tertia vero parte virtutes ac vitia deſcribendo, non potui omnium librorum moralium etiam quos in promptu habebam, omnes flores in unum colligere, ſed de multis pauca pro modulo meo eligere ; alioquin oporteret volumen in immenſum extendere*. Præterea veriſimile eſt, ut ait Cardinalis Bellarminus de Scriptoribus Eccleſiaſt. ubi agit de ſancto Thoma Aquinate, extitiſſe alium Vincentium recentiorem ſancto Thoma, qui a Divo Thoma deſumpſiſſet ſua ſcripta ; nec infrequens eſt opera alicujus Authoris moderni tribui alteri ejuſdem nominis antiquiori : propter nominis conformitatem. Hæc etiam refert, nec reprobat Frater Abraham Bzovius Ordinis Prædicatorum tomo 13. Annal. Eccleſiaſtic. Anno 1250. num. 11. ubi addit quendam alium continuaſſe ſpeculum morale uſque ad annum 1274. ex ſcriptis ſancti Thomæ, qui, ut dictum eſt, obiit anno 1274.

118 Ultimo diximus nos multum mirari, quod iſta objiciant Academiæ, quæ ejus intentioni non adverſantur. Sanctus Thomas eſt in continua poſſeſſione quadringentorum annorum totius ſummæ Theologicæ, ejuſque partium ; quas omnes orbis Chriſtiani Academiæ ſemper in maximo pretio habuerunt. Et Demetrius Sidonius (ut refert Sixtus Senenſis lib. 4.) aliquas ex iis in Græcum vertit ſimul cum ſumma contra gentes, quod certe magnum videri debet habita ratione ſupercilii, & faſtus Græcorum, qui Doctores Latinos, ut in linguam ſuam transferrentur dignos nunquam exiſtimaverunt. In Eccleſia vero tanti momenti fuerunt, ut ſupervacaneum ſit dubitare, an ſint opera illius, nec ne. Doctrinam hujus ſummæ, quam Eccleſia recipit ſub nomine ſancti Thomæ, & univerſalis omnium ſenſus, Academia amplexata eſt, & juramento ſe ei obligavit ; hæc eſt quam Concilia tanti fecerunt, Academiæ ut ducem & regulam, nec non & Theologi ſecuti ſunt : hanc ſequi intendimus, non ſolum quia Doctoris Angelici nomine inſignita eſt, ſed ob ſecuritatem, & profunditatem quam Eccleſia in ea eſſe cognovit. Qui allegat dolum in continua poſſeſſione quadringentorum annorum, non parcet aliis ſcriptis ſanctorum Auguſtini, Hieronymi, & Ambroſii, cæterorumque Patrum : ita ut fides, & traditio humana vacillet, nulliuſque rei certitudinem habeamus ; filiis non agnoſcentes ex ſuis parentibus progenitos, ſicut nec libros a ſuis legitimis authoribus compoſitos : hæc enim omnia traditione humana, & communi hominum conſenſu conſervantur ; quæ ſi convellantur & nutent, neceſſe eſt in novas tenebras, & novam confuſionem omnia præcipitari ; ut late proſequitur ſanctus Auguſtinus contra Fauſtum. Hæreſiarchæ hujus tempeſtatis non potuerunt aliter reſpondere certis Scripturæ locis, quibus ſe convinci animadvertebant : quam negando libros ex quibus deſumuntur eſſe canonicos. Itaque dicimus doctrinam, quam juramus, & ſuſtinemus, eſſe illam Theologiæ ſummam : quam Eccleſia tanquam ſolidam, & tutam ſequitur, & veneratur.

119 Non videtur autem conſentaneum modeſtiæ Chriſtianæ quod objectio ſupponit ; videlicet in operibus legitimis ſancti Thomæ tantos eſſe *errores, additiones, mutationes, mixtiones, reformationes : quod ſufficienter declarant innumeræ mutationes, detractiones, & additiones, a Religioſis ſancti Dominici in illis factæ*. Conviciis non eſt æquum nos reſpondere, neque conveniens dignitati & honori Academiæ, & ſacræ Dominicanæ Familiæ : tamen deſideramus imbecillitatem argumenti explicare : Nonne libri omnium Sanctorum Patrum pleni ſunt ſcholiis & annotationibus hominum curioſorum, & eruditorum ; qui textum Sanctorum emendant, & correctiorem edunt, ſine defectu Sancti, vel præjudicio ſuæ authoritatis ; aut nota levitatis & errorum : niſi forte eorum quos temporis iniquitas, aut typographorum incuria, aut Scriptorum imperitia ante typographiæ uſum, aut hæreticorum nequitia ingeſſit ? Iſtas correctiones textuum Sanctorum Patrum, quis unquam vocavit *mutationes, mixtiones, reformationes, & alterationes, detractiones* ? illarum authores vocant eas *illuſtrationes* ? & merito, nam lucem afferunt Sanctis Patribus, & eorum dicta manifeſtant. Ita fecit Jacobus Pamelius in Tertullianum, & ſanctum Cyprianum ; Marianus Victorius in ſanctum Hieronymum ; Petrus Nanius in ſanctum Ambroſium, & plerique in ſanctum Auguſtinum, ut conſtat ex novis ejus editionibus Pariſienſi & Plantiniana. Gherardus Voſſius in ſanctum Ephræm Syrum, Nicetas in Sanctum Gregorium Nazianzenum ; Jacobus Billius Pruneus in ſanctum Joannem Damaſcenum, Loyaſa in ſanctum Iſidorum ; & alii innumeri in alios Patres, & Scriptores Eccleſiaſticos. Quantis correctionibus obnoxia fuit ſacra Scriptura, quæ etiam ſingulis diebus per codices certiores, & ſecuriores emendantur ! Origenes fecit Octapla, Lucianus Martyr reſtituit editionem Septuaginta interpretum ; ſanctus Hieronymus appoſuit Obelos, & Aſteriſcos, ac alia nonnulla ſigna : & noſtra ætate Sixtus Quintus, Clemens Octavus, & Paulus Quintus Summi Pontifices multas lectiones immutarunt ; quas ſtudioſe collegit Franciſcus Lucas Burgenſis ; nec propterea dici poteſt Scripturam ſacram immutatam, aut truncatam fuiſſe ; ſed tantum vindicatam ab injuria temporis, & typographiæ, & ad veriſſimam lectionem revocatam : & idem præſtiterunt viri ſolertes circa opera Doctoris Angelici.

120 Non laudamus illos ſancti Thomæ novos correctores, quorum cenſura nulli parcit ſyllabæ, puncto, apici, aut literæ ; videant illi ex quo affectu tanta ſollicitudo naſcatur : nec enim id inquirere vacat. Similem perſecutionem paſſus eſt ſanctus Auguſtinus, ut cum ſimili admiratione obſervavit ſanctus Proſper in prologo contra Collatorem : integrum locum illius adducemus ; quia quod ipſe reſpondit pro ſancto Auguſtino ; nos pro ſancto Thoma reſpondebimus : *Neque enim cum ſint bonæ opinionis viri, creduntur ullo modo tarditate intelligentiæ, aut temeritate judicii in ſuperfluæ querelæ conclamationem potuiſſe prorumpere ; ac non potius magno ingenio, ac vehementi ſtudio laboraſſe, ut ſubtiliſſimi tractatoris diſputationibus comprehenſis : cenſura nunc diſtrictior, & inſpectio ſagacior inveniret, quod antea ſecurus favor, & benignitas incurioſa non viderat. Unde ergo diligentia tam ſeveri emerſit examinis ? Unde in hanc authoritatem ſupercilium, tam tertiæ frontis ſe armavit ; ut menſuras ſenſuum, pondera locutionum, numeros ſyllabarum faſtidioſus ſcrutator eventilet : magnumque ſe aliquid efficere præſumat, ſi prædicatori Catholico notam erroris affigat ? quaſi incognitum aliquod opus, & quod hactenus latuerit impetatur ; ac non illa his morſibus doctrina laniatur, quæ novorum hæreticorum commenta diſſecuit : & diabolicum tumorem Pelagianæ elationis eliſit*.

§. XVIII.

§. XVIII.

Objectio Septima.

121 SEptimo opponitur hoc juramentum multum favere Hæreticis, quibus varietas, & contrarietas opinionum in materia probabili pro defenſione myſteriorum fidei, maximum terrorem incutit: deſperantque ſe poſſe aliquid conficere, dum vident tot, & tam variis modis veritates fidei noſtræ defendi, & explicari poſſe. Quare valde periculoſum eſt, & nocivum omnes vias defendendi veritatem Catholicam impedire, & obſidere, una ſola relicta; nam hoc conſilio arma noſtra hoſtibus traduntur, & Eccleſia ſuis munitionibus, & defenſionibus ſpoliatur: ac viæ quibus vitentur inſidiæ inimicorum præcluduntur.

Reſpondetur huic Objectioni.

122 NUllus eſt ex illis, qui tenentur Conſilia ſancti Pauli, & veritates decretorum Apoſtolicorum ſuſtinere; quin ſimiliter obligetur ad demonſtrandum juramentum Academiæ non favere hæreticis, ſed eſſe valde utile ad eorum converſionem; etenim ſi aſtringere ſe ſoli doctrinæ ſanctorum Auguſtini, & Thomæ converſionem hæreticorum impedit, ſi hæretici contremiſcunt ad intuitum varietatis doctrinarum, quæ ſunt velut diverſæ viæ ad eorum hæreſes expugnandas apertæ: igitur Apoſtolus doctor gentium, hæreticorum converſionem impediebat, dum hortatur, & conſulit, ut omnes in unam doctrinam conveniant. Similiter ſacri Ordines Sanctorum Dominici, & Auguſtini, Carmelitarum, Societatis Jeſu, & alii, qui ſibi præſcripſerunt unum Doctorem quem ſequantur, ſive Divum Thomam ſive alium; converſioni, & convictioni hæreticorum poſuerunt obſtaculum? immo eam totis viribus conſequi conantur, ad majorem Dei gloriam, fidei propagationem, & Eccleſiæ incrementum. Igitur Urbanus V. qui mandavit Academiæ Tholoſanæ, ut ſequeretur doctrinam Sancti Thomæ, eamque dilataret; voluit ut ipſa inermis & nuda, bellum cum hæreticis gereret? Igitur Pius V. in Bulla citata non bene affirmavit cum doctrina Sancti Thomæ ſemper confutatas fuiſſe antiquas hæreſes & novas; quia ægre confutari poterunt hæretici cum unitate doctrinæ hujus Sancti, quæ (ut objectio prætendit) impedit ne convinci poſſint? Certe ſcripta ſancti Thomæ nituntur certiſſima regula doctrinæ Chriſtianæ, ut aſſeruit Pius V. quare non poteſt obſtare converſioni infidelium ſed eam adjuvare: tanquam regula, & via tuta veritatis, quam ipſi ſequantur.

123 Sed & falſum ſupponit objectio, diverſitatem videlicet ſententiarum, & varietatem modorum declarandi miſteria fidei noſtræ juvare ad convictionem hæreticorum; certum eſt enim falſitatem nullo modo ex ſe converſionem hominum ad veritatem fidei infallibilem juvare: & ſi diverſas ſententias doctrinæ divi Thomæ contrarias, ſequi juvat, manifeſtum eſt, unam illarum debere eſſe falſam, duæ enim contrariæ ſimul non ſunt veræ. Igitur ſi varietas ſententiarum juvat ad converſionem infidelium, falſitas ſimiliter ad eam juvabit, quod nullus Catholicorum dixerit. Ad cujus majorem evidentiam declaratur hoc exemplo? Duo Catholici diſputent cum duobus hæreticis de eodem articulo, unuſquiſque Catholicorum pro confutatione hæreſis utatur ſua ſententia ſibi invicem contraria; ambo hæretici convertantur, qui ſi poſtmodum de ſua converſione inter ſe agant, & quilibet eorum videat principia, & motiva, quibus ad fidem adductus eſt eſſe contraria principiis, & motivis quibus alter ad fidem adductus fuit: certe ſi ratione & judicio pollent, cognoſcent alteram ex his viis falſam eſſe, timebuntque ne falſa ſint imbuti doctrina: quandoquidem duæ ſententiæ contrariæ ſimul veræ eſſe non poſſunt, ut jam dictum eſt.

124 Atque ut innoteſcat quam longe a vero aberret objectio, & quam gravem reprehenſionem illa mereatur; ſcire debet author objectionis; aliud eſſe defendere opiniones contrarias: aliud ſequi diverſos modos, ſeu inire diverſas vias explicandi, & proferendi aliquam veritatem. Primum enim fieri non poteſt ſine defenſione alicujus falſitatis, ſiquidem ex duabus ſententiis inter ſe oppoſitis una ſemper eſt falſa. Secundum ſine falſitate fieri poteſt, neque enim varii modi explicandi aliquam veritatem ſemper ſunt ſibi invicem contrarii; & hæc ad converſionem hæreticorum juvare poteſt, non vero ſententiarum contrariarum varietas: propter falſitatem alicujus ex his ſententiis, quæ ad talem effectum a Deo non ordinatur. Juramentum autem obligat tantum, ut non teneamus ſententiam oppoſitam Concluſioni Sancti Thomæ; nec excludit diverſos modos, quibus fides confirmetur, & defendatur: dummodo doctrinæ Sancti Thomæ non repugnent. Quamobrem tantum abeſt, ut hæreticis hoc juramentum favere debeat, ut potius per illud magnum damnum ſibi parati ſentiant, ſi ipſi fatentur doctrina S. Thomæ ſuam deſtrui, uno illorum dicente: *Tolle Thomam, & vaſtabo Eccleſiam*. Si ipſi experiantur quotidie id, quod ex Bulla Pii quinti retulimus, doctrina Sancti Thomæ, quæ una eſt, & ſemper uniformis, ſuas hæreſes diſſipari; ſi doctrina Sancti Thomæ eſt *Scutum Eccleſiæ militantis adverſus hæreticorum jacula* ut ait Summus Pontifex: credere eſt hæreticos videntes Academiam Salmanticenſem eam nunc dilatari, ea ſe munire, eam omnibus tradere; non meliorem ſpem de ſuis, quam prædeceſſorum ſuorum erroribus concepturos, deſperata penitus omni eorum propagatione, & contra doctrinam ſancti Thomæ victoria: cum videant omnes ſuos Magiſtros per eandem doctrinam proſtratos, & condemnatos.

Baſilii Pontis de Matrim.

125 Tam vero abeſt ut timeamus damnum quod objectio proponit, ut potius pro indubitato teneamus hæreticos præ gaudio exultaturos, ſi viderint juramentum hoc impugnari; ſicque Catholicos deridebunt, eiſque illudent: maleque ſentient de doctrina, quæ eſt Clypeus, quo Eccleſia ſe protegit contra eorum argumenta, dejicit eorum hęreſes; obſervabunt Pontificibus, qui tam ſerio approbarunt doctrinam hanc non multum deferri: & concludent doctrinam, quam Hiſpania profitetur valde imbecillem eſſe: cumque non amplius arma ſancti Thomę reformident, novus errores comminiſci præſument. Tale fuit luporum conſilium removendi canes ab ovili: ut tuti gregem invadere poſſent. Nullum conſilium dari poteſt, quod plus faveat hęreticis, quam elevare authoritatem ſancti Thomę, quæ ſola impediebat hæreticum illum ne Eccleſiam diſſiparet, ut ipſemet fatebatur; quod certe demonſtrat quantum præ cæteris Scholaſticis metuant ſanctum Thomam: quos, ut contra ſuos debiliores, parvi faciunt.

§. XIX.

Objectio Octava.

126 OBjicitur ulterius ſtatutum iſtud, Academiæ tam celebris dignitatem, & amplitudinem lædere; ejus enim occaſione Academia nomen, & ſtatum ſtudii generalis Theologiæ amittit, fitque ſchola particularis unicæ doctrinæ dedicata: Sicut Almacrum, Carbonera, & Origuella.

Reſpondetur huic Objectioni.

127 MAximas gratias habet Academia authori hujus objectionis, qui tam eſt ſollicitus de ipſius honore, authoritate, & juribus, ut pro eorum conſervatione a juramento abſtinendum eſſe ſuadeat: ſed ab eo quærimus utrum, ut aliqua Academia ſit ſtudium generale, neceſſe ſit ut in ea legantur, admittantur, & defendantur tanquam probabilea omnes opiniones quorumcumque Doctorum, qui in qualibet ſcientia floruerunt; ſi hoc eſt neceſſarium, nunquam hæc Academia dici potuit ſtudium generale, quia nunquam ejus profeſſores philoſophiæ docuerunt, aut legerunt opiniones Platonis, Zenonis, Cleantis, Anaxagoræ, & aliorum philoſophorum, quos Ariſtoteles refert, & refutat: ſed ſolas ſententias Ariſtotelis legerunt, & defenderunt; quia illis verum viſum eſt hoc Averrois dictum 1. Methaphiſ. text. 18. *Sententia Ariſtotelis eſt minoris dubitationis omnium ſententiarum, & magis convenitur, ut vera ſit*. Eapropter doctrinam Ariſtotelis cæteris prætulerunt. Idem dicendum de aliis ſcientiis. Si itaque determinatio in Phiſica non privat Academiam Salmanticenſem honore ſtudii generalis, cur limitatio in Theologia ad doctrinam Doctoris Angelici, cujus ſententiæ, ut viri majoris authoritatis ipſo Averroe teſtantur, in Theologia ſunt omnibus aliis probabiliores, eodem honore eam ſpoliabit? Præterea ſi ut aliqua Academia obtineat honorem ſtudii generalis, non ſufficit ut in ea doceantur omnes ſcientiæ cum ſumma eminentia; ſed requiritur ut omnium Authorum doctrinæ doceantur, & tanquam probabiles tradantur: neceſſe erit inſtituere Cathedras pro Ocham, & aliis ſimilibus ſcriptoribus, ut eorum ſententiæ legantur, & ſuſtineantur; atq; adeo, niſi etiam erigantur Cathedræ ad legendam

& deſendendam tanquam opinionum novarum congeriem, quas recenter nonnulli hujus temporis Authores invexerunt: dicent Academiam eſſe mutilam, & titulo ſtudii generalis indignam; quia non docet eam doctrinam, quam ipſi omnium veriſſimam arbitrantur; quoniam ejus authoras ingenio, elegantia, ſtilo, & ſubtilitate omnes alios ſuperant.

128 Addimus, tantum abeſſe ut hac via quam objectio demonſtrat Academia ſibi poſſit conſervare dignitatem ſtudii generalis; legendo videlicet, & ſequendo libere varias, & contrarias opiniones: ut potius in ordinem ſtudii particularis ſit reducenda. Laertius lib. 6. refert, Athenis extitiſſe Academiam, & Scholam univerſalem, ad quam omnes confluebant: ubi Plato ſuam doctrinam legebat. Sed poſtquam Ariſtoteles illius diſcipulus cœpit ipſi contradicere, & novas ſententias introducere; deſiit eſſe Schola univerſalis, & in tres particulares Scholas diviſa eſt: quarum una Lycæum, ubi Plato ſuam doctrinam docebat; ſecunda Academia, ubi Ariſtoteles ſuam: Tertia Cynoſarges, ubi Antiſtenes, unde & ſecta Cynicorum ortum habuit. En ipſa ſententiarum diviſio Scholam univerſalem corrupit, & in tres particulares diviſit. Itaque quamdiu Academia unam doctrinam conſervabit, ſimul cum ea retinebit nomen, & præeminentiam ſtudii generalis, ad quod omnes confluent ut omnes ſcientias addiſcant; ubi vero patietur diviſionem in contrarias opiniones, ad rationem ſtudii particularis deſcendet: nam ſinguli diverſarum opinionum defenſores ſectam facient, & auditores ad ſe trahent; & ſic cum diviſio unitati adverſetur, nec eam ſecum compatitur: ex diviſione ſtudii generalis plura ſtudia exorientur.

129 Non poſſumus non aperire, quod author objectionis videatur quaſi latenter per ignominiam exprobare Academiæ Salmanticenſi, quod videlicet ipſa ſe Thomiſtam faciat, dum ſe doctrinæ ſanctorum Auguſt. & Thom. addicit; ſed Academia Salmanticenſis hunc titulum honorificum reputat, ſperatq; ſe illo ornata toti Europæ fore conſpicuam: tantum abeſt, ut erubeſcat vocari Auguſtiniana vel Thomiſtica. Stephanus Epiſcopus Pariſienſis in quadam epiſtola quæ incipit Magiſtra experientia, de doctrina doctoris Angelici ſic locutus eſt. *Qui denigrat doctrinam B. Thom. occultat veritatem, dehonorat Romanam Eccleſiam, ipſe eſt enim univerſalis Eccleſiæ fulgentiſſimum lumen, fons Doctorum, candelabrum inſigne lucens, per quod quotquot ingrediuntur vias vitæ, & ſcholas doctrinæ ſanctæ, lumen videat.* Si talis eſt doctor Angelicus, ut qui ab illius doctrina ſe ſeparat, injuria afficit Eccleſiam Romanam; ſi eſt lumen fulgentiſſimum Eccleſiæ, fons doctorum: ſi ejus beneficio, qui ſcholas ingrediantur doctrinæ ſecuræ lumen intuentur; quomodo dedecus patietur Academia, unde Eccleſia Romana ſplendorem, & decus accipit? quæ non ſe injuria affici exiſtimavit, quod Lutherus eam appellavit Thomiſtam, & ejus doctrinam Thomiſticam; ut habetur in epiſtola quam ſcripſit ad Silveſtrum Sacri Palatii Apoſtolici Magiſtrum: & in libro quo reſpondit Henrico Octavo Regi Angliæ, ubi per ironiam dixit: *Ut ergo videam ad egregiam Regis Thomiſtatem*, Agebat vero contra celeberrimum illum librum quem contra ipſum ſcripſit de Sacramentis. Tandem ſi ſtudii generalis conditio requirit, ut in ipſius ſcholis legantur doctrinæ differentes, & inter ſe contrariæ; juramentum permittit, ut in Cathedris Scoti, & Durandi Profeſſores, illorum probabiles opiniones ſequantur: & ut in concluſionibus, & Theſibus, quæ diſputandæ in ſcholis proponuntur; quælibet opinio ponatur, quæ ſecundum ſtatutum defendi poſſit: ex quo inferimus authores hujus objectionis confuſam duntaxat juramenti Academiæ, notitiam habuiſſe.

§. XX.

Ultima Objectio.

130 HActenus ſatisfecimus omnibus argumentis contra juramentum, contentis in quadam ſcriptura ſine ullo authoris nomine diſſeminata: nunc adducemus nonnullas alias objectiones ſola voce propoſitas, non majoris ponderis, & ſubſtantiæ. Dicunt, hoc juramentum non eſſe bonum, quia majorum bonorum eſt impeditivum, quorum primum eſt legere opiniones diverſas, & oppoſitas: quod plurimum convenit cuicunq; peritiſſimo Theologo, qui omnium opinionum & doctrinarum notitiam habere debet. Secundum, hoc juramento prohibetur acceſſus eminentioribus ingeniis, quibus Academia illuſtraretur, ſi unuſquiſque in ſua opinandi libertate relinqueretur; hac enim ratione ſcientiis maximus ſplendor & perfectio accederet, dum aperiretur, & addeteretur, quod prioribus Doctoribus ignotum fuit; ad quod ſpectare dicitur prophetia Danielis: *Multi pertranſibunt & multiplex erit ſcientia.* Quæ prophetia impletur in multo ſcientiarum ſplendore, qui ex magna opinionum & doctrinarum varietate emanavit. Videtur namque valde durum Academiam velle mentes hominum privare illo jure & dominio, quod Deus illis conceſſit; qui hoc tantum ab hominis intellectu exigit, ut in rebus fidei obſcuris & non intellectis aſſenſum præbeat: at in rebus opinionum libertati expoſitis, humanam mentem velle captivare, certe plus æquo ſeverum videtur. Quid ſi nunc Sancti Auguſtinus & Thomas in ſcholis Salmanticenſibus verſarentur, eorumque ingenia hoc juramento ligarentur ad eam ſcientiam qua tunc pollebant; nonne in grave boni communis, & Eccleſiæ damnum hoc contigiſſet? ſiquidem ipſi miro ingenii acumine tantum profecerunt, & ſibimet ipſis ſuperiores evaſerunt; ut ingentes ſcientiæ divitias & theſauros comparaverint: quibus mirum in modum Theologia ſcholaſtica pretioſior, & ditior facta eſt. Quod ſi injuſtum fuit eorum ingenia ſimilis juramenti faſciis coarctare; cur æquum cenſeatur modernorum Doctorum mentes vi intelligendi, ſubtilitate, elegantia, & ſtylo, illis non inferiores impedire? Tertium, quia videtur a juſtitia alienum, velle obligare futuros Cathedraticos & Graduatos qui præſentibus ſuccedent, ut jurent in eandem doctrinam; cum accidere poſſit, & non raro, ut non omnes eam plene intelligant, vel ad eam non inclinentur: quod quoties res non erit evidens contingere facillimum erit, & inde eveniet, ut ſæpe Profeſſor eam doctrinam ſit docturus, quam ipſe falſam exiſtimat: at vero a falſitate & deceptione non eſt immunis Magiſter, qui eam diſcipulis doctrinam tradit, quam apud ſe veritati contrariam, aut minus probabilem arbitratur. Tandem, quia Divus Auguſtinus ipſemet conſulit, ut non propter ſuam authoritatem eum ſequamur; ſed cum ejus doctrina rationi innititur; nec nobis ipſi perſuadeamus eum recta in omnibus ſcripſiſſe & veritatem attigiſſe: ſic enim in epiſt. 7. ad Marcellinum ait: *Vos qui me multum diligitis, ſi talem me aſſeritis adverſus eos quorum malitia vel imperitia, vel negligentia reprehendor; ut me nunquam ſcriptorum meorum erraſſe dicatis: fruſtra laboratis, non bonam cauſam ſuſcepiſtis, facile in ea me ipſo judice ſuperamini.* Igitur qui jurat ſe in omnibus ſecuturum doctrinam ſancti Auguſtini, contra ejuſdem Auguſtini mentem agit. Et cum Sanctus Thomas idem etiam de ſeipſo dicturus eſſet; eodem argumento contra ipſum uti licet.

Reſpondetur huic objectioni.

QUæ articulo primo & ſecundo a nobis adducta fuerunt, plene ſatisfaciunt ſingulis partibus hujus objectionis. Sed quia nonnulli ſunt tardioris & obtuſi ingenii, ut neceſſe ſit frequenter eandem ſolutionem repetere, & ſingillatim explicare; in primis dicimus non eſſe neceſſe, ut juramentum, quod ſit in favorem tertii ſit de meliori bono, ſed ſatis eſt quod ſit de materia licita & juſta, ut accidit in hoc juramento, prout ſuperius evidenter oſtenſum fuit: & proinde nihil refert, quod per illud alia majora bona impedirentur, quæ revera non impediuntur. Non concipere valemus quomodo huic juramento opponi poſſit, quod majora bona impediat; quod melius bonum conſervatione fidei, ſecuritate doctrinæ; ablegatione novitatum in re tam gravi, ex quibus tot damna promanare poſſunt? quod majus bonum tranquillitate & concordia animorum; fœlici & tuto Reipub. regimine, atque ad normam rationis compoſito? Itaque ſi hæc omnia bona ex hoc juramento procedunt, ut primo articulo evidenter probatum eſt, ſi nulla convenientior, & aptior ratio ea conſequendi, imo ſi abſque illa pleraque ex eis aſſequi nequeunt; quo fundamento opponitur hoc juramento impediri majora bona, ejuſque materiam minus bonam exiſtere? 131

Quamvis vero hæc in genere dicta ſufficere valeant, accedamus ad conſideranda illa majora bona, quæ hoc juramento impediri dicuntur. Primum eſt, legere doctrinas oppoſitas, ut omnium notitia habeatur; hoc vero, vel ſic accipiendum eſt, legere diverſorum authorum ſententias, ut ſtatutum ordinat, eaſque declarare, & explicare, non tamen eas ſequi: vel contrarias opiniones defendere. Primum, juramento non obſtat, quia non impedit declarationem, & explicationem opinionum oppoſitarum, ſed potius eam præſcribit; & hoc non obſtat quin Divi Thomæ doctrina doceatur & defendatur: quinimmo, ut illa bene defendatur opus eſt, ut referantur, & explicentur opiniones illi oppoſitæ, earumque argumenta diſſolvantur; nec aliter fa- 132

ter faciunt Cathædratici Theologi Academiæ : Sancti Thomæ, Scoti, & Durandi, aut alii Cathedrarum candidati : qui lectiones extraordinarias habent. Secundam vero tantum abeſt a veritate majoris boni, ut Divus Paulus ad Philip. 2. omnino damnet diverſitatem ſententiarum; ſuadetque : & hortatur, ut omnes idem ſentiant, & ſapiant. *Implete gaudium meum, ut idem ſapiatis, idipſum ſentientes, nihil per contentionem, nihil per inanem gloriam*. Quod locum habet non ſolum in veritatibus fidei, quæ ſummam unitatem poſtulant; ſed in alia etiam doctrina, in qua diverſitas naſcitur, ut docet Sanctus Paulus, ex contentione, vana gloria, & amore propriæ excellentiæ: ſic enim habet. *Idipſum ſentientes non per contentionem nec per inanem gloriam*. Et ſubjungit. *Sed in humilitate ſuperiores ſibi ipſis arbitrantes*. Quod explicat Sanctus Gregorius lib. 5. moral. cap. 18. dicens de illis, qui novis, & diverſis opinionibus delectantur. *Communem ſententiam habere refugiunt, ut cæteris æquales æſtimentur, & quædam, nova ſemper requirunt, quæ cum alii negant, apud imperitorum mentes ipſi de ſcitatiæ ſingularitate glorientur*. Quod uberius & clarius confirmat Sanctus Baſilius cap. 5. in Eſajam, & Sanctus Auguſtinus lib. 18. de Civitat. Dei cap. 41.

133 Quomodo legere, & ſequi varias ſibi repugnantes opiniones poteſt eſſe majus bonum Eccleſiæ; cum hoc Apoſtolorum præceptis repugnet: ut Sanctus Jacobus dicit. *Nolite plures Magiſtri fieri*. Quibus verbis non prohibet multitudinem Doctorum quæ Eccleſiam plurimum juvat, ſi tales ſint quales eſſe debere ex Sancto Auguſtino docet D. Thomas opuſc. 20. cap. 2. *Numerus Magiſtrorum non interdicitur per authoritatem prædictam; quia ut Auguſtinus dicit, Multi Magiſtri dicuntur qui contraria docent, & multi docentes unus Magiſter ſunt: & ſic contrarietas non pluralitas Doctorum prohibetur*. Quis nunc dicere præſumet utiles fore Eccleſiæ doctrinas varias, & oppoſitas? aut Sanctum Jacobum intellectum juxta expoſitionem Sancti Auguſtini, & Sancti Thomæ, prohibuiſſe id quod in majus Eccleſiæ bonum cedebat; nimirum legere doctrinas contrarias: quin potius hac via ſingularis Theologiæ excellentia imminuitur, quæ Concluſionum certitudine ſcientias naturales ſuperare debet. Quod ſi tanta opinionum inter ſe pugnantium varietas in Theologia concedatur: certe non major in ea firmitas, & certitudo invenietur, quam in aliis ſcientiis, quæ omnes in opinionibus dubiis conſiſtunt; præterquam quod juramentum permittit, ut in Cathedris Durandi, & Scoti uniſque quis voluerit opiniones probabiles ſequatur: nec per hoc bonum illud, quod hoc juramentum impugnantes fingunt, & pollicentur impeditur.

134 Si autem quiſpiam adjecerit valde utile eſſe Eccleſiæ, ut Doctores omnium opinionum probabilium notitiam habeant, ut ſecurius conſilium fidelibus dare poſſint; & ita dirigere conſcientias ne ex ignorantia a juſtitiæ regula aberrent: Reſpondemus, quod quamvis Academia aſtringat Profeſſores, ut in ſuis Cathedris ſeu lectionibus Theologiæ moralis ſequantur & defendant doctrinam Sanctorum Auguſtini & Thomæ: nihilominus non impedit quin conſilium dent aut dirigant pœnitentium conſcientias juxta qualcunque opiniones probabiles: ſervatis regulis communibus, & ab omnibus receptis in materia morali, ut animadvertimus art. 1. §. 1. Præterea dicimus, quod licet juramentum non permittat Magiſtro legere & ſequi opinionem contrariam Sancto Thomæ & Auguſtino, at non prohibet quin omnes alias opiniones probabiles cognoſcat; omnemque earum probabilitatem penetret. Aliud eſt enim ſcire omnes opiniones probabiles, aliud eas ſequi. Manifeſtum eſt autem perfectiſſimum quemque Theologum quamvis in omnibus doctrinæ Sancti Thomæ ſe conformet; probe noſſe qualcunque alias opiniones probabiles, ſive Methaphiſicas ſive morales: non enim unum excludit aliud.

135 Sed ut id quod objicitur de opinionibus probabilibus nulli præbeat erroris occaſionem, & ut innoteſcat multum conferre doctrinam Sancti Thomæ ad ſanum judicium de doctrinis moralibus ferendum; dicimus, licet qui ſequitur opinionem probabilem alicujus authoris non peccet, ipſo Divo Thoma authore cum pleriſque aliis: ac propterea qui opiniones ſequuntur quæ omnem culpam a certis actionibus removent, aut certe levem admodum faciant, non peccent; niſi juxta menſuram traditam a Magiſtro cujus opinioni adhærent: attamen, hoc ita intelligi debere, ſi videlicet revera opiniones ſint probabiles; nam multæ tales exiſtimantur quas Sanctus Baſilius longe a probabilitate eſſe, nec a peccato excuſare arbitratur: quandoquidem de opinionum contrarietate ſuper illa verba

Baſilii Pontii de Matrim.

Iſajæ, *Væ qui dicitis bonum malum*, ſic loquitur. *Non ſolum ad ſcientiam veramque notionem iſthæc turbella pervenit, ſed & uſque ad opera; ſiquidem ſunt viæ viri quæ videntur rectæ eſſe: noviſſima tamen earum reſpiciunt ad profundum inferni*. Ubi ſupponit multos eſſe, qui cum ſequuntur aliquas opiniones, quas ſibi perſuadent eſſe probabiles, certa opera aggrediuntur, quæ illos ad infernum præcipitant. Idemque inſinuat Sanctus Thomas, quod l. 3. art. 10. de multis actibus moralibus, qui ex quadam opinione probabili non examinata, aut approbata originem habent; ut enim excuſentur a peccato actiones quæ ex probabili ſententia fiunt: neceſſe eſt ait Sanctus Auguſtinus lib. 3. de doctrina Chriſt. ut multo exactius illa examinentur, quam vulgo fieri conſuevit; quando a trito & recepto Eccleſiæ ſenſu recedit: ut accidit in multis caſibus, quos hujus ſæculi relaxatio peperit. Legatur Cajet. 2. 2. quæſt. 174. art. 6. in ſolut. ad octavum Divi Thomæ: ubi hanc materiam erudite diluit, & probat.

Sed demus excuſari a peccato aut ab ejus gravitate eos qui in prædictis caſibus opiniones probabiles ſequuntur; ſaltim principes, & Magiſtratus facile intelligent ex hac licentia tenendi videlicet varias opiniones, provenire multas actiones Reipub. adminiſtrationi valde pernicioſas: ut ex innumeris exemplis art. 1. collectis colligi poteſt. Cæterum ad Judices & Magiſtratus Regni pertinet prohibere, quæcunque bono regimini obſunt; & quæcumque peccata gravia, quæ ſine dubio illis imputantur, qui non ea impediunt cum poſſunt, & debeant: poſſunt autem mediante hoc juramento multa peccata ſuaviter impedire; hac enim via eliminantur ex Hiſpania omnes opiniones contra Divum Thomam ex quibus prædicti abuſus exoriuntur. Et ſi Salmanticæ ubi eſt ſons Theologiæ totius Regni legantur doctrinæ, & defendantur ſententiæ Doctoris Angelici relictis aliis ipſi oppoſitis, ſenſim illæ Magiſtro & Authore qui eas doceat deſtituentur: cum autem omnes doctrinam Sancti Thomæ amplexi fuerint, nullus eas actiones excuſabit, quæ ex opinionibus D. Th. oppoſitis juſtitiæ ſpeciem accipiunt. 136

Neque hoc juramentum officit luminibus ingeniorum illorum, qui ad Academiam acceſſuri ſunt: ſaltim ſacræ Religiones Sanctorum Dominici & Auguſtini, Carmelitarum, Societatis Jeſu, & aliæ; non arbitratæ ſunt ſe aditum præcludere excellentioribus, & vivacioribus ingeniis: cum ipſis præſcripſerunt ne a doctrina Sancti Thomæ aut alicujus alterius Authoris recederent; quin potius experientia contrarium docuit, ſiquidem tanta copia virorum illuſtrium prodiit ex iis qui ſe ſectatores Divi Thomæ profeſſi ſunt: ut plurima Regna ſuæ doctrinæ ſplendore illuſtrare valeant. In Academia Salmanticenſi Victoria, Canus, Sotus, Mancius, Medina, Bannes, Joannes de Guevara. In Complutenſi Doctores, Garnica, Franciſcus Martinez, Tena, Monteſinus, Torres Canarienſis, & alii multi e quibus Theologia debet ſtylum, methodum, augmentum & ſplendorem; quoſque ventura ſæcula (niſi ingrata fuerint) miris laudibus efferent. Dicant quæſo adverſarii, qua ratione magna illa ingenia quæ ſibi promittunt manifeſtari debeant; an inventione novarum opinionum, an explicatione & illuſtratione magis receptarum & tutarum? ſi primum, illud eſt, quod Academia ſuo juramento conatur a ſuis Cathedraticis & Graduatis removere; quæ non invidet aliis Communitatibus, quæ liberæ manent, illam quam vocant ingeniorum vigorem & pulchritudinem, ut ſequantur in ſuis lectionibus quamlibet doctrinam: neque enim hanc viam in Theologia ſecuram eſſe Academia credit, quin potius eam reprobat, & a ſuis ſcholis arcere contendit. Valerius Maximus lib. 1. cap. 1. refert, quod cum quingentis ſeptuaginta duobus annis poſt urbem conditam, nonnulli in quodam prædio foderent; inventas fuiſſe duas arcas, in quarum una erat corpus Nummæ Pompilii: in altera ſeptem libri latini, qui tractabant de antiquo Deorum cultu: & alios ſeptem Græcos de eodem argumento; ſed quia laxabant rigorem latinorum, & mores quos Populum Romanum ſervare conveniebat: Senatus viſis his libris latinos conſervavit, Græcos publice comburi juſſit, ne in Repub. maneret vel unus liber, qui Populum Romanum ad laxiorem vivendi normam provocaret. Academia latinos S. Auguſt. & S. Thom. libros poſtulat, opiniones Græcas & novas aversatur; quod ſi ingeniorum acies in illuſtrandis doctrinis tutis, & antiquis reſplendeſcere debet, per noſtrum juramentum licet immo hoc ipſum prætendit: & ut unuſquiſque conetur aſſequi & explicare mentem S. Aug. & Thom. ſicut Urbanus V. Academiæ Tholoſanæ mandavit. 137

Huic objectioni occurrit ante plurima ſæcula Vincentius Lirinenſis, cui poſtquam probavit Sacræ Scriptu-

ræ interpretes ſequi debere doctorum antiquorum ſenſum; idem incommodum objectum eſt, nimirum hac ratione limitati ſenſum Catholicæ doctrinæ; & novis ingeniis aditum præcludi. Atque ita loquitur cap. 23. libri pluries citati: *Nullus ne ergo in Eccleſia Chriſti profectus habebitur Religionis?* Et ſtatim reſpondet. *Habeatur plane & maximus; nam quis eſt ille tam invidus hominibus, tam exoſus Deo, qui illud prohibere conetur: ſed ita tamen, ut vere profectus ſit ille fidei, non permutatio; ſiquidem ad profectum pertinet ut in ſemetipſum unaquæque res amplificetur: ad permutationem vero ut aliquid ex alio in aliud tranſvertatur. Creſcat igitur oportet, & multum vehementerque proficiat tam ſingulorum; quam omnium; tam unius hominis, quam totius Eccleſiæ ætatum, ac ſæculorum gradibus intelligentia, ſcientia, ſapientia: ſed in ſuo dumtaxat genere, in eodem ſcilicet dogmate, eodem ſenſu, eademque ſententia.* Idem eſt ſcopus Academiæ Salmanticenſis, nimirum, ut Theologia Scholaſtica creſcat, ut fœlicioribus ingeniis amplissimus campus concedatur ſeſe exercendi, ſequendo & illuſtrando Sanctorum Auguſtini & Thomæ doctrinam; quæ quantumvis excellant, & conentur, nihil tamen dicere poterunt quod in illorum libris non reperiatur: cum Urbanus quintus mandavit Academiæ Toloſſanæ, ut amplecteretur & amplificaret doctrinam Sancti Thomæ; bene intellexit unumquemque in ea creſcere & proficere poſſe ſine termino, ejus enim ſtatutum eſt perpetuum: nec per illud ingenia captiveri, aut limitari exiſtimavit. Quod de Daniele refertur, ſufficienter declaratum eſt: loquitur enim de ea varietate qua ejus prophetia in Eccleſia intelligenda erat. Nec eſt dubium Sanctos Auguſtinum & Thomam ſi diutius vixiſſent plura fuiſſe ſcituros & docturos; non tamen ſibi ipſis contraria: *ſed in eodem dogmate, in eodem ſenſu, eademque ſententia.* Et certe valde notandum eſt hæc incommoda proponi contra juramentum factum pro doctrina Sanctorum Auguſtini & Thomæ, quæ longe amplior eſt doctrina Ariſtotelis in philoſophia; & tamen nemo injuſtam reputat eam legem quæ jubet non recedere a doctrina Ariſtotelis: nec objicit illa lege coarctari ingenia & terminum poni induſtriæ humanæ; quomodo igitur objicitur ſtatuto, quo addicuntur ingenia doctrinæ Sanctorum Auguſtini & Thomæ, nimis illa coerceri, & impediri ne Theologia magis, ac magis perficiatur?

139 Tertium non eſt majoris momenti, quia non ſolum liberi ſunt, qui a principio hoc juramentum emittunt: ſed eorum etiam ſucceſſores, qui libere gradum Theologicam ſuſcipiunt & diſputant pro Cathedra obtinenda cui juramentum annexum eſt: & quamvis inibi eſſet aliqua neceſſitas, quæ ad tutiorem viam duceret & a periculis liberaret: hæc eſſet beata neceſſitas, de qua Sanctus Auguſtinus dixit: *Felix neceſſitas quæ in meliora compellit.* Et juxta doctrinam Sancti Thomæ erit neceſſitas, quæ libertatem perficit, & in bono immobilem facit: ſimilis neceſſitati ſtatus beatifici. Quod ſi reputetur incommodum, quod non omnes capiant illam doctrinam, reſpondeant huic incommodo omnes illi qui ſe uni authori determinato aſtringunt: & omnes Academiæ apud quas hæc lex inviolabiliter viget, ut teneatur in philoſophicis doctrina Ariſtotelis; nam contra iſtos omnes hoc argumentum militat: cui facile reſpondetur. Doctrinam iſtorum Sanctorum capient omnes qui ei ſedulam dabunt operam; hæc enim firmioribus rationibus innititur, & ad perſuadendum efficacioribus: & quod illa hactenus bene intellecta non fuit, provenit ex defectu applicationis ad eam, ad quam hoc juramentum efficaciter inducit.

140 Quantum ad caſum qui plus urgere videtur: poſſe videlicet accidere, ut aliquis teneat ſententiam contrariam Sancti Thomæ; neminem vero debere docere contra propriam doctrinam: nec ad id obligari poſſe. Reſpondemus primo, etiam ad hunc effectum multum juvare juramentum; nam efficiet, ut unuſquiſque mentem fortius applicet doctrinæ S. Thomæ, ut aliquam viam inveniat intelligendi ejus ſententiam, & eam defendendi; quam forſitan non plene aſſequitur: nulla eſt enim ſententia S. Thomæ quantumcumque difficilis, quæ non habeat rationem, qua defendi poſſit, ſi cum ſolertia diſcutiatur, efficiet hoc juramentum, ut omnes legant & evolvant diligentius S. Thomam, quæ certe non eſt parva utilitas, quæ ad hoc juramentum inſtituendum impulit; ut nimirum Magiſtri diligentius incumberent doctrinæ tam celebri & tutæ, quod multi facere negligunt: ut faciliori & magis plauſibili ſe accommodent. Reſpondemus ſecundo, quod ſi contingat Doctorem, qui imbutus eſt doctrina oppoſita S. Thomæ a ſua propria ſententia non poſſe recedere; nihil vetare quin doctrinam ſuæ ſententiæ contrariam doceat, cum illa ſit revera probabilis, & ratio ſuperior id poſtulet: ne videlicet detur ullus locus diviſioni in Theologia, ex qua tot incommoda proveniunt. Longe majus periculum reperitur in Sacramento pœnitentiæ; & tamen Confeſſarius poteſt immo aliquando debet ſeſe conformare opinioni pœnitentis, quæ in praxi eſt probabilis; relicta ſua quam meliorem exiſtimat. Idem prorſus fieri poteſt in ſpeculatione extra praxim ubi minus eſt periculi, neque hoc haberi poteſt pro inconvenienti; niſi ſimul reprobentur leges plurimarum Religionum, quæ ſtatuunt ſequendam eſſe S. Thomæ doctrinam aut aliquem alium certum authorem: & damnentur Academiæ, quæ Ariſtoteli adhæreſcunt.

Eum vero qui eſt tam ſui judicii tenax, monemus, 141 ut his duobus ſanctis doctoribus mentem ſuam ſubjiciat, quamvis eos forſan ſatis non intelligat; neque enim turpe eſt iis ſe ſubmittere quos ſuperare ignominioſum eſt: ut ait Valerius Paterculus lib. 2. *Non turpe eſt ab eo vinci, quem vincere nefas eſt: nec eo ſubmiſſe aliquem ſubmitti, quem fortuna ſuper omnes extulit.* Si itaque turpe non eſt cedere majori fortunæ; quomodo turpe erit recentioribus, majori virtuti, & ſapientiæ Sanctorum Doctorum Auguſt. & Thomæ ſe ſubmittere? ſi Eccleſia gloriatur ſe eos habere Magiſtros, quomodo Academia aut ejus Profeſſores & Cathedratici non ſimiliter ſibi honorificum eſſe cenſebunt, eis tamquam Magiſtris ſeſe ſubjicere? Recte Seneca lib. 14. epiſt. 90. ait. *Ac ſane natura hoc requirit, ut melioribus, & potentioribus deteriora ſubmittantur. Ita ſcilicet mutis gregibus, aut maxima corpora præſunt, aut velociſſima, non degener taurus armenta præcedit: ſed qui magnitudine ac toris cæteros mares vincit, Elephantorum gregem excelſiſſimus ducit: inter homines pro ſummo eſt optimus ac rectior animo eligendus.*

Ut tandem ultimæ objectionis parti reſpondeamus, 142 mirum certe eſt viros Catholicos contra hoc juramentum, & in favorem libertatis opinionum, adducere authoritatem ipſius S. Auguſtini; Ita enim facere conſueverunt hæretici, ut detrahant Sanctorum authoritati, & libere contra eorum doctrinam latrare valeant: ut videre eſt apud Stepleton. controv. 3. lib. 7. cap. 9. Tota vis hujus argumenti ſumitur ex glorioſa humilitate S. Auguſt. & unde petendum erat exemplum humilitatis, argumentum petitur contradictionis. Nec dubium eſt S. Thomam de ſeipſo dicturum pro ſua ſingulari modeſtia & ſumma humilitate, quod S. Auguſtinus dixit. Ne igitur erremus, faciamus quod illi humiles nos docuerunt; certi nos eorum veſtigiis inſiſtentes non erraturos: imitemur Marcellinum ad quem S. Auguſtinus ſcripſit illam epiſtolam; & Divi Auguſtini doctrinam ſequamur, non tam quia ejus eſt, quam quia Eccleſia illam probavit: ſicut etiam probavit doctrinam S. Thomæ, ut ab omnibus erroribus immunem. Et quamvis ipſemet S. Auguſtinus cum humilitate de ſuis ſcriptis loquatur; tamen Academia ea ſequens ſecura manet. Imitemur S. Hieronymum qui decrevit ſequi & defendere ſententias S. Auguſtini, tamquam ſuas proprias; & S. Proſperum qui tam tenaciter adhæſit S. Auguſtino, cujus doctrina ab omni periculo adeo eſt aliena: ut de ea dixerit S. Cæleſtinus primus quod ante retulimus, *ſiniſtræ ſuſpicionis, nec miatmur unquam rumor aſperſit.*

Illis vero qui authoritate S. Auguſt. contra ipſum- 143 met utuntur, & cum libertate ſentiendi pro libito remanere cupiunt; perſuademus, ut obſervent regulam quam idem S. Auguſtinus pro ſuis ſcriptis poſuit: qui cum eſſet tanta humilitate præditus, & tam demiſſe de ſuis operibus ſentiret; tamen agnoſcens in ſe munera ejus qui eum præpoſuerat ſuæ Eccleſiæ Doctorem, voluit bonum nomen apud fideles retinere: quia ſi bona exiſtimatio deſit Magiſtro, doctrina illius viloſcit. Sic enim ait lib. 3. de Trinit. in princ. *Sane cum in omnibus litteris meis non ſolum pium lectorem, ſed etiam liberum correctorem deſiderem; multo maxime in his ubi ipſa magnitudo quæſtionis, utinam tam multos inventores habere poſſet: quam multos contradictores habet. Verumtamen ſicut lectorem meum nolo mihi eſſe debitum: ita correctorem nolo mihi eſſe. Ille me non amet amplius quam Catholicam fidem; iſte ſe non amet amplius quam Catholicam veritatem: ſicut illi dico: noli meis litteris, quaſi ſcripturis Canonicis inſervire: ſed in illis & quod non credebas, cum inveneris incunctanter crede; in iſtis autem quod certum non habebas, niſi certum intellexeris, noli firmiter retinere; ita illi dico, noli meas litteras ex tua opinione vel contentione, ſed ex divina lectione, vel inconcuſſa ratione corrigere.* Non conſentit S. Auguſtinus, ut propter frivolas rationes ejus ſententiæ deſerantur; ſoli ſcripturæ ſacræ, vel demonſtrationi, ſen-

ten-

Digitized by Google

tentiæ ſuæ judicium committit: recuſat contentionem, quæ ex voluntate maligna procedit, mentem corrumpit & dejicit; recuſat etiam opinionem privatam fundatam in certis ſubtilitatibus; quæ menti eorum qui ſtudere incipiunt, caliginem offundunt; & per ipſas reprobant doctrinam ſolidiſſimam & excellentiſſimam SS. Auguſtini & Thomæ, quæ magni fuit ponderis & authoritatis in Generalibus Conciliis. Si ſemper hanc regulam præ oculis adverſarii haberent, nullum nobis ſupereſſet conquerendi argumentum, quod privatus aliquis Doctor pro libito Doctores tantæ eminentiæ & authoritatis rejiciat.

§. ULT.

In quo concluditur hoc juramentum obligare, neque debere impediri.

144 HOc eſt juramentum & ſtatutum ab Academia Salmanticenſi factum; Hæc firmiſſima maturi ſui decreti fundamenta: Hæc argumenta quibus impugnatur, & quibus nonnulli utuntur, ut detrahant Academiæ quæ illud deffinivit; quibus ab inſtituto & prava intentione removendis: ſufficere deberet matris tam ſapientis eſſe decretum. Inter alias Academias populi Iſraelitici florebat illa in Abela Civitate fundata; quæ cum obſideretur a Joab 2. Reg. 20. & in evidenti periculo verſaretur: non aliis armis ſe munivit; quam reverentia ſibi debita: & nuncium ad Joab exercitus ducem miſit, qui in hæc verba eum alloqueretur. *Sermo dicebatur in veteri proverbio, qui interrogat interroget in Abela: & ſic proficiebat. Nonne ego ſum quæ reſpondeo veritatem in Iſrael, & tu quæris ſubvertere civitatem, & evertere matrem in Iſrael?* Tantum valuit illius Academiæ reverentia, ut his auditis Joab obſidionem ſolveret. Cur Academiæ Salmanticenſi, quæ illa Iſraelitica longe major eſt, ejuſque decretis & diffinitionibus major reverentia non exhibebitur; maxime in negotio tam gravi & mature diſcuſſo? Certe hic contemptus diffinitionum & decretorum tanto judicio & pietate conceptorum, vergit in contemptum communis ſcientiarum matris: omniumque Hiſpaniæ Doctorum.

145 Timeant hujus juramenti impugnatores divinam vindictam, quæ dure punire conſuevit eos, qui juramentorum impletionem impediunt; ut fidem faciunt duo juramenta, quorum in ſacris litteris mentio habetur. Primum eſt illud quod Joſue & populus Dei fecit de Gabaonitis non occidendis. Secundum eſt, quod fecit Saul occiſurum ſe eum, qui comediſſet ante initum certamen cum Philiſtæis. *Primum* habetur in libro Joſue. Quod cum exiſtimaret Saul poſt multos annos, ut legitur 2. Reg. cap. 21. factum fuiſſe in fraudem legis, qua Deus prohibuerat paciſci cum illis: & in damnum populi Iſraelitici quem Joſue privavit civitatibus, quas Gabaonitis reliquit; illos omnes occidere voluit. Hoc peccatum tam gravi pœna Deus inſecutus eſt, ut per tres annos cum dimidio non plueret ſuper terram, donec ipſemet David, ut de violato juramento pœnam ſumeret, adjudicavit ſuſpendio omnes poſteros & nepotes Saul: dempto filio Jonatæ, cui juraverat David. Secundum refertur 1. Reg. 14. ubi Saul voluit interficere proprium filium Jonatan, niſi populus eum liberaſſet propter victoriam illo die de Philiſtæis eo authore reportatam. Quem locum explicans S. Chryſoſtomus hom. 14. ad populum Antioch. iſtius juramenti malitiam & pravas circumſtantias valde exaggerat: & tamen de populo, qui ne impleretur impedivit, ait; *Illi omnes perjurii criminibus obnoxii facti ſunt: ipſius enim Jonatæ patrem pejerare fecerunt, filium patri non dedentes.* Multi arbitrantur primum juramentum fuiſſe illicitum; qui vero licitum eſſe volunt, non parum in ejus juſtitia demonſtranda laborant: tamen tam ſevere ira Dei exarſit in populum qui induxit Saulem ad ejus violationem, ut per tres annos & dimidium non plueret; & quia Saul illud non ſervavit, omnes ejus poſteri ſuſpendio publice vitam finiverunt: Deo præcipiente ut in turca remanerent, donec pluvia in terram deſcenderet: Secundi juramenti temeritatem ſupra quam dici poteſt S. Chryſoſtomus exaggerat; & nihilominus damnat perjurii illos qui Jonatan patri ſubtraxerunt ne ut juraverat, ab eo occideretur.

Quæ cum ita ſint, quis immunes faciet a culpa & a pœna qua Deus perjuros punire ſolet; & ſimiliter eos qui alios a juramenti obſervatione avertunt, ejuſque violationi cauſam præbent? Nec diutius in hac re declaranda, vel in incutiendo timore iis qui hujus juramenti tranſgreſſionem ſollicitant, immorandum eſt. Objectum hujus juramenti eſt licitum, & ad gloriam Dei, pro defenſione doctrinæ Catholicæ emiſſum; quam Pontifices, Academiæ, Religiones ſanctitate & ſapientia illuſtres approbant: conducit ad confutandos hæreticos, ad conſervandam Regnorum pacem, ad reformandos hominum mores diſſolutos; ejus obſervatio honore afficit Sanctos, tuetur arcem & ſubminiſtrat arma quibus ſemper hæretici proſtrati ſunt, & quibus innumeri Eccleſiæ milites inſtruentur uſque ad ſæculi conſummationem: ut eorum vi, ac robore doctrinas minus tutas & quæ erroneæ videntur confutent ſemper & convellant. Hoc juramento gratitudo exhibetur iſtis Sanctiſſimis Doctoribus, quorum opera & induſtria multum profuit Eccleſiæ: honor vero qui ipſis impenditur, ampliorem gloriam cæteris Sanctis in cœlis communicat. Conſiderent hujus juramenti impugnatores, num e re ſua ſit ut illis imputetur, quod hac gloria Sancti priventur, his armis & victoria Eccleſia, hac protectione & tutela doctrina ſana; hoc freno vitia, hac unitate & concordia Doctores, Regna hac tranquillitate deſtituantur; & ipſi, authores omnium errorum & diſſenſionum appellentur: quæ ex defectu hujus juramenti provenient. Certi ſumus neminem tam horrendum pondus humeris ſuis imponere velle: aſſerendo hoc juramentum minime obligare debere. Quod nobis occaſio erit dicendi cum Vincentio Lirinenſi cap. 9. cujus titulus eſt, *Quo quiſque religioſior eſt, eo promptius novellis adinventationibus contradicit.* Adinventa fuerat nova quædam doctrina contra communes Eccleſiæ Doctores: ſed Stephanus Papa cum ſuis Cardinalibus eo ardentius contra illam proclamavit; quo ſe ex officii ſui debito ad id teneri ſentiebat. *Cum ergo undique*, ait Vincentius *ad novitatem rei cuncti reclamarent; atque omnes quaquaverſum Sacerdotes pro ſuo quiſque ſtudio reniterentur: tunc beatæ mem. Papa Stephanus Apoſt. Sedis Antiſtes, cum cæteris quidem collegis ſuis, ſed tamen præ cæteris reſtitit, dignum ut opinor exiſtimans ſi reliquos omnes tantum fidei devotione vinceret: quantum loci authoritate ſuperabat.* Idem prorſus nobis pollicemur de authoritate, & zelo Eccl. & potiſſimum in cauſis juſtis, qualis eſt ea de qua nunc agitur. 146

Pro Academia Salmanticenſi.

D. Emmanuel Sarmiento de Mendoza Mag.
Fr. Baſilius Pontius Legionenſis Cathedraticus Theologiæ primarius.

Pro familia Sancti Patris Dominici.

Fr. Didacus de Fonte Magiſter Prior Provincialis.
Fr. Dominicus Pimentellus Magiſter.
Fr. Bernardinus de Ayala Mag. Prior S. Stephani Salmanticenſis.

Pro familia S. Patris Auguſtini.

Fr. Bernardinus Rodriguez Mag. Prior Provincialis.
Fr. Martinus Cornejus Prior S. Philippi Madriti.
Fr. Franciſcus Gurrel Magiſter.

F I N I S.

INDEX
RERUM, ET VERBORUM NOTABILIUM.

Prior numerus paginam, poſterior numerum margini adſcriptum notat: ubi autem unus ſolus eſt numerus, is intelligitur eſſe marginalis paginæ proxime prænotatæ.

ABBAS, vide *Ordinarius*.

Abſentia.

Abſentiam ſponſi eſſe cauſam diſſolvendi ſponſalia. pag. 514. n. 1
Intellige quando eum abſentia mutatur domicilium. 2
Quid quando nun eſt mutatum domicilium, & eſt juſta cauſa abſentiæ, & quamdiu expectandum jure civili, & canonicu. 3.4
In Abſentia contrahentis quomodo conſenſus exprimatur per Procuratorem, vide *Conſenſus*.

Actus Conjugalis.

Actus conjugalis licitus. 429. c. 1
Uſum matrimonii eſſe actum bonum ex genere ſuo. ibid. n. 1
Objicitur primo ex Siricio. 2
Secundo ex Origine. 3
Tertio ex Hieronymo. 4
Poſſe eſſe meritorium gratiæ ex opere operantis, nunquam tamen ex opere operato. 5
Obligatio quæ naſcitur ex conjugio ad actum conjugalem. 430. c. 2
Ex matrimonio oriri duplicem obligationem, poſitivam, & negativam. n. 1
Debitum hoc reddendum petenti. 2
Tacite etiam peti, & cujus virtutis actus ſit. 3
Ex genere ſuo eſſe peccatum mortale non reddere. 4
Aliquando eſſe veniale ex levitate materiæ. 5
Eſſe obligationem conſervandi vires, ne fiat conjux impotens. 6
Inſeruntur nonnulla. 7.8
Actus conjugii quando illicitus ratione finis. 439. c. 8
Licitum acceſſum ad conjugem propter aliquod ex tribus bonis matrimonii, & quomodo eum finem reſpicere debeat. ibid. n. 1
Quando ſit peccatum excludere in eo acto finem prolis. 3
An ſit peccatum copulari ad ſignificandam unionem verbi cum natura humana. 4
Acceſſum ob vitandam fornicationem aut in alio, aut in ſe nullum eſſe peccatum. 440. 5
Rejiciuntur qui dicunt eſſe copulam venialem, & illis ſatisfit. 6
Rejicitur aliorum diſtinctio. 7
Acceſſum ſolius delectationis gratia ex genere ſuo nullum eſſe peccatum. 8
Neque etiam ſi fiat tuendæ ſalutis cauſa. 9
Ratione mali finis adjuncti erit actus conjugalis malus mortaliter, aut venialiter. 441. 10
Actus conjugalis quando illicitus ratione temporis. ibid. c. 9.
Diſtinguuntur tempora tria, de quibus eſt quæſtio. ibid. n. 1.
Prohibetur acceſſus, cum ſumenda eſt Euchariſtia, at ſi acceſſerint, communi jure poſſunt. 2
Etiam tempore jejuniorum. 3
Etiam die Dominico. 4
Hæc præcepta jam ceſſaſſe. 5
Quale peccatum ſit actus conjugalis in loco publico. 442. 1
Proponitur quæſtio de loco ſacro. 2
Quid intelligatur nomine loci ſacri in hac parte. 3. 4. 5. 6.
Actus qui ex peccata ſunt, habere malitiam ſacrilegii, & eorum fundamenta. 443. 7
Major explicatio prædictæ ſententiæ. 8
Oppoſita ſententia præfertur, & ejus ratio a poſteriori. 9
Ejus ratio a priori. 444. 10
Solvuntur fundamenta primæ. 11
de Actu conjugali in loco ſacro variæ ſententiæ. 12
Neque eſſe illicitum actum conjugalem in loco ſacro, neque eo violari Eccleſiam. 13
de Actu conjugali quid quando eſt alias illicitus. 14
An omnis effuſio ſeminis etiam occulta violet Eccleſiam, variæ ſententiæ. 445
Requiri publicam verius eſt. 15
Quæ dicatur publica. ibid.
Actus conjugalis quando illicitus ex parte modi. ib. c. 11
Clementis Alexandrini, & Hieronymi verbis admonentur conjuges honeſtatis ſervandæ in actu conjugali. ibid. n. 1
Aſſeruntur quæ certa ſunt. 2
Adducuntur alia in eamdem rem. 3
Quoties generatio impeditur, eſſe peccatum in reddendo. 4
Copulam præternaturalem cum conjuge eſſe illicitam, imo & eos tactus. 5
Seminationem extra vas eſſe peccatum. 6
Copulam ſodomiticam inter conjuges etiam eſſe adulterium. 7
Poſſe uxorem reddere debitum marito effundenti ſemen extra vas, ſi non ſit de ejus conſenſu. 446. 8
Licere etiam viro inchoatum coitum non abſolvere, ſi uxor nil aliud exigat. 9
Actus conjugalis quando ſit illicitus ratione damni. 450. c. 14
Coitus damna ex Clemente Alexandrino. ibid. n. 1
Cum periculo, aut notabili damno conjugis non poſſe reddi. 2. 3
Neque ſi ſit leproſus, aut morbo contagioſo infectus, teneri alterum concedere. 4
Quale peccatum ſit accedere ad menſtruam uxorem, variæ ſententiæ, eſſe veniale. 5. 6.
Quid de acceſſu ad uxorem gravidam. 451. 7
Quid de copula ſtatim poſt partum. 8
Quid de copula tempore lactationis infantis. 9
Quid de copula tempore amentiæ. 10

Adoptio.

Adoptio cognationem legalem impedit. 305. 2

Adultera, Adulterium.

Adulteram abjectam quando conjux tenetur recipere. 874. c. 20
Adulterium impedimentum gignit. 308. 1
Tres caſus, in quibus tenetur abjectum conjugem innocens recipere, remiſſive. 424. 1
Item, ſi conſtat de injuſtitia ſententiæ divortii. 2
Item, ſi qui litem movit, factus eſt nocens. 3
An requiratur, ut adulterium poſt ſententiam commiſſum, ſit publicum. 4. 5
Quid ſi committatur adulterium, poſtquam ſententia tranſiit in rem judicatam. 6
Quid ſi innocens committat adulterium, poſtquam ipſe mutavit ſtatum. 7
Adulterii criminis gravitas. 415. 2
Objectio diluitur. 3
Publica pœnitentia puniti adulteri. 4
Punitæ adulteræ, etiam ſi conſentiente marito adulteraverint. 5
Gentiles exiſtimaſſe adulterum licere de licentia conjugis. 416. 6
Tam virum, quam fœminam reum eſſe adulterii coram Deo: uter gravius delinquat. 7
Adulterium eſſe cauſam divortii, & colligitur ex *Matth.* 19. 419. 1
Defenditur iſte locus ab hæreticorum interpretatione. 2
Adulterium cauſam eſſe divortii jure comprobatur. 3
Oriri ex ipſo naturali jure. 4
Quid nomine adulterii intelligatur, & an extendatur ad ſodomiam. 5

Affinitas.

Affinitas quid. 294. 1
Affinitatis impedimentum probatur ex canonibus. ibid.
Quæ requirantur ut conſurgat affinitas. 2
Computatio graduum affinitatis. 3

Affini-

Affinitatem ex fornicatione limitatam ad duos gradus. 4
Maritum cognoſcentem conſanguineam uxoris in tertio, vel quarto gradu, impediri a petitione debiti quidam dicunt. 296. 5
Verius oppoſitum ex declaratione Cardinalium. 6
Affinitas orta ex copula conjugali. ibid. c. 32
Affinitatis tria genera, duo jam ſublata. ibid. n. 1
Reſtricta ad quartum gradum. 2
In primo gradu lineæ tranſverſalis non eſſe irritum matrimonium jure naturali. 3
In primo lineæ rectæ eſſe irritum, nonnulli opinantur. 4
Verius tamen in illo eſſe nullum jure naturali. 5. 6
Solvuntur fundamenta contraria. 297. 7. 8. 9
Ab infideli non contrahi hoc impedimentum. 10

Ancilla.

Ancilla nupta patrono fit ingenua. 308. 2
Id provenire ex jure poſitivo quidam ſentiunt. ibid.
Verius ex jure naturali. 3. 4
Idem fieri ex vi matrimonii, quoties ingenuus nubit ſervo, niſi aliud obſtaret. 5

Annulus.

Annuli donatio, vide *Signa*.

Apoſtoli.

Apoſtolos religioſos fuiſſe DD. auctoritate probatur. 242. 1
& ex Patribus. 2
& ex Pontificibus. 3
& ex Evangelio. 4

Apoſtolorum diſcipuli.

Apoſtolorum aliquos diſcipulos vere religioſos fuiſſe, probatur quoque auctoritate DD. 241. 13
Ex cenſura Academiæ Pariſienſis. 14
Ex ſacris litteris. 15
Objectio hæreticorum. 16
& ex actis Apoſtolorum idem oſtenditur. 17

Archiepiſcopus, vide Ordinarius.

Archipresbyter.

Archipresbyter quis. 171. 2
Ejus munera. 3
Quid circa ſacramenta Archipresbyter urbanus & ruralis. 4
Quod ejus munus in ſacramento Confeſſionis quorundam ſententia. 5
Vera ſententia. 6
Nihil circa matrimonium poſſe. 7
Vide *Juriſdictio*.

Arrha.

Arrha in ſponſalibus. 517. c. 19
Arrhæ ſignificatio, conſtitutio civilis de arrhis. 518. n. 1
Eamdem conſtitutionem licere jure Canonico. 2
Arrhas in ſpecie & corpore dari poſſe. 3
Quantitatem limitatam jure noſtro, & quomodo intelligendum. ibid.
Quid quando parentes datis arrhis ſponſalia contrahunt, & filii reſiliunt. 4

Baptiſmus.

Baptiſmus, & confirmatio, vide *Cognatio ſpiritualis*.

Bruta.

Bruta, h. e. Mantellatarum votum, vide *Votum*.

Beneficium.

Beneficium quando cum falſo libello, tacenti quod de jure exprimendum erat, impetratur, vide *Error*.
In Beneficii ſecundi impetratione fieri debere mentionem primi. 377. 17
Objicitur ex *cap. gratia, de reſcriptis in 6.* 18
Vera interpretatio. 19
Quædam limitatio. 20

Capitulum, vide *Ordinarius*.

Canones, & Capita taxata.

Can. 5. Apoſtolorum. 285. 1
c. aliquando, 32. q. 3. 95. 8
c. aliter diſt. 31. 281. 23
c. Presbyteris 27. diſt. 276. 2
c. conſuetudinis, diſt. 11. 227. 8
c. quemadmodum, de jurejurando. 499. 29
c. qui inſonante, qui cler. vel vov. 91. 10
c. qui poſt votum, de reg. jur. in 6. 512. 5. 6. 7. 8
c. Rodulphus, de reſcriptis. 389. 22
c. ſi eo tempore, de reſcriptis in 6. 374. 10
c. ſufficiat, & c. tua, de ſponſa duorum. 48. 5
c. veniens 2. de eo qui cognovit conſang. ux. 236. 5

Cardinalis, vide Ordinarius.

Caſtitas.

Caſtitas apud Latinos initiatis, quæ conjugatis antea, ſive non ab initio injuncta. 282. 1
De conjugatis probatur. ibid.
De non conjugatis etiam probatur. 2
Ea lex conſtanter ſervata in Levitis, Presbyteris, & Epiſcopis. 283. 3
In Subdiaconis diverſa conſuetudo. 4. 5
Neque illis univerſe prohibitum conjugium. 6
Non teneri Eccleſiaſticos jure divino ad ſervandam caſtitatem. 7
Antiquiſſimam eſſe legem continentiæ in Latina Eccleſia. 8
Servatam continentiam ex emiſſo voto. 9
Quid de his, qui minoribus ordinibus initiabantur. 284. 10

Catechiſmus.

Catechiſmus quid. 233. 1

Clauſula.

Clauſulæ communes in diſpenſatione pro foro conſcientiæ. 393. §. 1
de Clauſula perſonæ, cui committitur diſpenſatio. ibid. n. 13.
Requiritur in eo qualitas confeſſoris approbati. 14
de Clauſula continente cauſam diſpenſationis. 15
de Clauſula continente modum verificandi cauſam. 16
de Clauſula continente modum abſolutionis. 17
De operibus injungendis. 394. 18
De laniatione literarum. 19
Clauſulæ diſpenſationum pro foro externo. ibid. §. 2
de Clauſula officialis in diſpenſatione pro foro externo. ibid. n. 20
de Clauſula continente cauſas, variæ referuntur. 21. 22. 23. 24
Examen faciendum ſuper veritate cauſarum. 25

Coactio, vide Metus.

Coadjutor.

Coadjutores gaudere Parochorum nomine. 179. 7

Cognatio.

Quid jure aliquo ſtatutum fuerit circa matrimonium conſanguineorum. 291. c. 30
Prohibita conjugia inter conſanguineos ab initio Eccleſiæ. ibid. n. 1
Etiam ab initio fuiſſe nulla. 2
Rationes ejus impedimenti inducendi. 3
Pœnis affecti ſic contrahentes. 4
Qualiter probanda conſanguinitas. 5
Non eodem modo computari gradus jure civili, & canonico. 6
Tres regulæ ad gradus numerandos. 7. 8. 9
Quædam difficultates circa tertiam regulam explicantur. 10. 11

Cognatio ſpiritualis.

Cognatio ſpiritualis non poteſt contrahi per procuratorem, revocato mandato. 67. 20
Cognatio ſpiritualis quæ eſt impedimentum, ſolum naſcitur ex Baptiſmo & Confirmatione. 301. 1
Proponitur difficultas ex *can. omnes* 30. *q.* 1. 2
Quid antiqua jura, atque nova diſponant de hoc impedimento. 302. c. 39
Cognatio ſpiritualis eſt impedimentum Eccleſiaſticum. ibid. n. 1.
Quando cœperit hoc impedimentum. 2
Olim triplex ſpiritualis cognatio. 3. explicantur. 4. 5
Inter ſuſcipientes nulla cognatio. 6
Immutata per Tridentinum. 7. 8
Quid neceſſarium ut contrahant ſuſcipientes cognationem. 9
Deſignato ſuſcipiente, alii etſi ſuſcipiant, non contrahunt cognationem. 11
Secus ſi non deſignetur, & ſimul plures tangant. 303. 12
Quid de his, qui tempore promulgati Concilii tenebantur cognatione ſpirituali. 13
Suſcipientem filium infidelis contrahere cognationem quidam dicunt. 304. n. 1
Verius alii, qui negant. 2
Solutio probationis impugnatur. 3
Alia probatio. 4
Naſci hoc impedimentum ex baptiſmo minus ſolemni. 5
& ex baptiſmo in neceſſitate. 6
Superveniente cognatione ſpirituali cum uxore non dirimi matrimonium. 7
Objicitur ex *can. pervenit* 30. *q.* 1. 8
Quorumdam interpretationes. 9
Prima interpretatio melior. 10
Secunda alia etiam accommoda. 11
Tertia alia interpretatio. 12
Quando inter ipſos parentes non contrahatur ſpiritualis cognatio ob ſuſceptum filium. 13

Cognatio legalis.

Adoptio eſt impedimentum. 305. 2

Variæ ſpecies cognationis legalis, 3
Explicantur. ibid.
Inter quas perſonas contrahatur hoc impedimentum. 5
Quando comprehendat infideles. 6
Supervaniens neque dirimit, neque impedit debiti petitionem. 7
Illegitimam etiam habere cognationem legalem cum adoptato. 8
Hujuſmodi cognati non contrahunt excommunicationem latam contra conſanguineos nubentes. 9

Coitus.

Coitus damnum ex Clemente Alexandrino. 450. 1
Cum periculo, aut notabili damno conjugis non poſſe reddi. 2. 3
Vide *Debitum*, *Actus conjugalis*, *Copula*.

Conceſſio.

Conceſſio alia realis, alia perſonalis. 383. 10
Differunt. ibid.
Vide *diſpenſatio*.
Conceſſio quando expiret ob renuntiationem expreſſam ejus, cui conceditur. 384. §. 2.
Vide *Denuntiatio*.

Concubina.

Concubinæ nomen quid poſt Chriſtum inter Chriſtianos ſignificaverit, an honeſtum concubitum cum conjuge, minus tamen ſolemne, an vero ſemper turpe fuerit, & infame nomen. 323. 1
Opinio Ferdinandi Mendozæ, ejus fundamenta ex jure, de Eccleſiaſticis legibus. 2. 3
Obſervatio pro explicatione veræ ſententiæ. 324. 4. 5
Concubinam poſt Chriſtum aliquando fuiſſe uxorem minus ſolemniter ductam. 6
Probatur 1. ex can. Apoſtolorum, ex quo illuſtrantur alii canones. 325. 7. 8. 9. 10
Solutio Ferdinandi rejicitur, & aliorum. 11. 12
Secunda ex Toletano I. 13
Solutio rejicitur. 326, 14. 15. 16. 17. 18
Tertia ex Iſidoro. 19
Quarta ex Concilio Aurelianenſi. 20
Ultima probatio. 327. 21
Objicitur decretum Leonis I. 22
Bellarmini interpretatio. 23
Vera explicatio adducitur, & probatur. 24. 25. 26. 27
Alia etiam vera interpretatio. 28

Conditio.

Tò Conditio onde derivetur. 71. 1
Conditiones quæ intrinſece inſunt contractibus, aut diſpoſitioni. 73. c. 2
Conditio dividitur in intrinſecam, & extrinſecam. ibid. n. 1
& adhuc intrinſeca dividitur. 2
Conditio intrinſeca non efficit diſpoſitionem conditionalem. 3
Id verum, etiam ſi exprimatur a diſponente. 4
Prima limitatio ejus doctrinæ. 74. 5
Quando non eodem modo intelligitur tacitum, & expreſſum. ibid.
Secunda, quando exprimi prohibetur per legem. 6
& quando agitur ad nullitatem actus non eſſe parem rationem taciti, & expreſſi. ibid.
Infertur quid judicandum de illa conditione, ſi Deus voluerit. 7
Quid de illa, *ſi Eccleſiæ placuerit*. 75. 8
Quid de illa, *ſi potero*. 9
Quid de illa, *ſi nullum ſubeſt impedimentum*. 10
Conditiones impoſſibiles. ibid. c. 3
Ex natura rei ſub conditione impoſſibili vitiari contractum. ibid. n. 2
In matrimonio, & ultimis voluntatibus non vitiari, ſed repelli. 3
Quare, eſt diverſa juris diſpoſitio. 76. 4
Quorumdam ratio rejicitur. 5. 6
Vera ratio ex Duareno. 7
Prima ampliatio ejus doctrinæ. 8
Non placet, remiſſive. 9
Secunda. 10
Tertia. 11
Contra hanc ampliationem duæ objectiones proponuntur, & diluuntur. 77. 12. 13
Prima limitatio communis doctrinæ. 14
Explicatur. 15
Objectio ſolvitur. 16
Secunda. 17
Tertia, & ultima. 18
Quo pacto intelligenda ſit prædicta diſpoſitio. ibid. n. 4
Difficilis diſpoſitio Pontificis *in cap. fin. de condit. appoſ.* ibid. n. 1.
Quoad forum animæ attendi intentionem contrahentis. 78. 2
In teſtamentis non habere locum in foro animæ, quorumdam opinio eſt. 3
Rejicitur. ibid. 4
Idem etiam dicendum in foro animæ in teſtamentis, vera ſententia. 5
Quibus modis poſſit adjici conditio impoſſibilis matrimonio. 6
Prima ratio explicandi diſpoſitionem Pontificis *in cap. fin. de cond. appoſ.* proponitur. 7
Rejicitur. 8
Secunda interpretatio probatur. 79. 9
Deciſionem Pontificis *in d. cap.* non eſſe novam. 10
Quo ſenſu Pontifex accipiat nomen conditionis *in d. cap.* cum agit, de conditionibus contra ſubſtantiam. 11
Nomine conditioni impoſſibilis non intelligi impoſſibilem de præſenti, aut præterito. 12
Vis conditionis de præſenti, præterito, aut neceſſario. 73. c. 1.
Conditionis diviſio. ibid. n. 2
Ejus definitio. 74. 3
Quibus particulis exprimi ſoleat. 4
Conditiones de præſenti, aut præterito ſtatim infirmare, vel obligare. 5
Explicatur magis ea doctrina in ſpecialibus caſibus. 6
Quid quando diſponens exiſtimavit eſſe futura, quæ revera præteriit. 7
Quæ per rerum naturam neceſſaria ſunt non morantur diſpoſitionem. 72. 8
Quid quando dies eſt certus, incertum tamen an futurus ſit. 9
Quid quando venturum diem certum eſt, ſed incertum quando eveniet. 10
Diſtinctione explicatur. 11
Infertur quid dicendum de ea conditione, ſi ſol cras oriatur. 12
Quid de illa, ſi Antichriſtus naſcetur. 13
Quomodo matrimonium, cum ſit actus legitimus, recipiat conditionem. 73. 14
Quorumdam explicatio. ibid.
Covarruvias aliter, & rejicitur. 15
Vera explicatio. 16
de Conditione turpi juris diſpoſitio quæ, & quomodo intelligenda. 79. c. 5
Diſpoſitio juris naturalis & poſitivi circa conditiones turpes. ibid. n. 1
Quomodo intelligenda. 2
Prima limitatio communis doctrinæ in teſtamentis. 3
Cum inſtituitur filius non emancipatus ſub conditione, quæ non eſt in ejus poteſtate. 80
An ea limitatio extendatur ad filiam. 4
Secunda, quando in alienam voluntatem a parte confertur. 5
An ea limitatio extendatur ad legata. 6
Objicitur ex *l. 43. de legat. 1.* ibid.
Rejicitur Gothofredi interpretatio. 8
Cujacii interpretatio probatur, & explicatur magis. 9
Cur in ſtipulationibus conditio in arbitrium permittentis rejecta vitiet. 81. 10
Antiquo jure civili turpis conditio, ſi non nupſerit, quia injungebatur viduitas. ibid. 2. 3
Injungebatur viduitas, ſi ſimpliciter juberetur non nubere. 82. 4
Vel ſi juberetur nubere alicui, cui niſi inhoneſte nubere non poterat. 5
Vel ſi juberetur nubere de arbitratu, vel conſenſu alterius. 6
Non injungitur viduitas, ſi jubeatur non nubere alicui certæ perſonæ, vel in aliquo loco. 7
Si ſine incommodo alteri, aut in alio loco poteſt nubere. ibid.
Neque ſi rejiciatur in voluntatem alterius, quam hæredis, vel legatarii.
In omni caſu haberi pro non adjecta eam conditionem. 9
Huic affinem conditionem, ſi ſine liberis deceſſerit, jure civili. ibid.
Exceptio a communi doctrina in favorem libertatis. 10
Ab antiquo jure civili diſceſſit ex parte Juſtinianus. 11
Jure Canonico valere conditionem, *ſi non nupſerit*. 12
Valere etiam illam, *ſi continenter vixerit*, appoſitam matrimonio. 83. 13
Caſus, in quibus jure civili viduitas injuncta rejiciebatur, ſublatos jure canonico. 14
Etiam poſt primas nuptias poteſt apponi conditio, ſi non nupſerit. 15
Non tamen ut arbitrato alterius. ibid.
Adhuc locum habere conditionem non nubendi certæ per-

perſonæ, vel in aliquo oppido, licet alibi commode contrahere non poſſit. 16
Adhuc etiam poſſe valide injungi viduitatem ad breve tempus, & etiam ad longum. 17
Validam conditionem de non nubendo certo generi perſonarum, ſcilicet, ſanguine infecto. 18
Conditio, ſi nupſerit, an turpis ſit, & quomodo locum habeat. ibid. c. 7
Conditionem honeſtam eſſe *ſi nubat Titio*. 83. n. 2
Limitatur, niſi gravamen apponatur in legitima. 3
Vel niſi jubeatur nubere indigno. ibid.
Quid ſi non nuberet Titio indigno, at ex mandato patris nupſit alteri. 4
Explicatur diſtinctione adhibita. 5
Conditionem, ſi nupſerit, valere. 6
Relictum ſub conditione, ſi nubat, nullo alio addito, debetur ingredienti religionem ex diſpoſitione Juſtiniani. 7
Eam diſpoſitionem non niti in voluntatis teſtatoris præſumptione. 8
Sed eſſe præter, vel contra voluntatem teſtatoris. 9
Quid ſi legatum ut nubat non ſit relictum alicui certæ perſonæ, ſed indefinitæ? non poſſe dari ingredienti religionem, quorumdam opinio eſt. 10
De æquitate juris probabilius etiam poſſe dari. 84. 11
Sub conditione expreſſa ut nubat, & non ingrediatur religionem, non deberi ingredienti, quorumdam opinio. 12
Probabilius oppoſitum. 13
Ducenta ſi nubat, centum ſi religionem ingrediatur, non deberi ducenta religionem ingredienti quidam dicunt. 14
Probabile oppoſitum. 15
Quædam fundamenta Rotæ expenduntur. 16. 17
Quid de illa conditione, *ſi religionem non ingrediaris*, opinio quorumdam. 85. 18
Deberi etiam ſi ingrediatur, verior opinio. 19
Adducuntur varia fundamenta, & rejiciuntur. 20. 21. 22
Vera ratio. 23
Quid ſi conditio ſit de non ingrediendo talem religionem, vel monaſterium. 86. 24
Conditiones aliæ, quæ turpibus annumerari ſolent. ibid. c. 8.
de Conditione jurisjurandi quid jure Civili ſtatutum ſit. n. 1. 2.
de Conditione, *ſi mecum concubueris*, quorumdam opinio. 87. 3. 4.
Vera ſententia. 5
de Conditione, *ſi te virginem invenero*, quorumdam opinio. 6
Vera ſententia. 7
de Conditione, ſi decem dederis. 8
Objicitur ex *l. ſi ita ſtipulatus fuero. 97. de V. O.* 9
Diluitur objectio vera interpretatione. 10
Conditio contraria ſubſtantiæ matrimonii. c. 9
Deciſio Pontificis circa conditiones contra ſubſtantiam. ibid. n. 1
Eſſe declarationem juris naturalis. 2
Quorumdam intelligentia deciſionis Pontificiæ. 3
Rejicitur. 4
Quomodo dicatur aliquid eſſe contra ſubſtantiam matrimonii. 89. 5
Diverſimode eas conditiones contra ſubſtantiam apponi poſſe matrimonio. 6
Ex natura rei oriri, quod conditio contra ſubſtantiam vitiet. 7
Cum ponitur in vim pacti, ita ut obligatio naſcatur ex matrimonio, vitiare. 8
Cum ita ponuntur, ut non naſcatur obligatio ex conſenſu, non vitiare ut contrarias ſubſtantiæ. 9
Quid dicendum, cum ponatur in vim conditionis, quorumdam opinio. 10
Vera ſententia. 11. 12. 13
Quid cum ponatur in vim conditionis reſolutivæ, quorumdam opinio. 90. 14
Vera ſententia. 15
Quædam argumenta contra deciſionem Pontificis. c. 10
Proponuntur argumenta contra deciſionem Pontificis. ibid. n. 1. 2. 3. 4. 5.
Sæpe mutatione, vel additione conditionis unum contractum transferri in alium, quo ſolvitur primum argumentum. 6
Conditio prima contra ſubſtantiam, *ſi generationem prolis evites*. 92. c. 11
Quo ſenſu poſſit accipi illa conditio, *ſi generationem evites*. ibid. n. 1
Multis modis illicite evitari poſſe. 4. 2
De Conditione de exponendis infantibus. 3
De evitanda generatione negative quorumdam ſententia. 4
Evitandæ prolis negative conditionem in quodam ſenſu rejici. 5
Conditionem de evitanda ex voto licitam. 6
Varie probatur. 7. 8. 9
Ultima pars veræ ſententiæ. 10
Conditionem de numquam petendo, & reddendo validam. 11
Idem judicium de conditione de non exigendo. 93. 12
Quid de conditione illa, ut ego non tenear reddere, quoties tibi non licet exigere, quorumdam opinio non licere. 13
Verius oppoſitum. 14
Satisfit aliorum fundamentis. 15
Quid de conditione non cohabitandi. 16
Quid de conditione abſtinendi ſextis feriis. 94. 17
Conditiones duæ aliæ, quæ afferuntur a Pontifice contra ſubſtantiam matrimonii. ibid. c. 12
Quomodo nonnulli intelligant illam conditionem: ſi tuum corpus adulterandum tradideris. ibid. n. 1
Prima pars veræ intelligentiæ. 2
Secunda, & tertia. 3. 4
Nullum matrimonium eſſe apud infideles animo habendi tot uxores, quot legibus illorum licet. 5
Quid de illa, donec aliam invenero. 6
Item matrimonium nunc eſſe nullum ex conditione dandi libellum repudii. 7
Quid ſi iſtæ conditiones ab uno tantum adhibeantur, & alter neque neget, neque contradicat. 95. 8
Quid ſi poſt expreſſam conditionem contra ſubſtantiam copulentur. 10
Quorumdam opinio. ibid.
Vera ſententia. 11
In matrimonio an apponi poſſit aliqua conditio, & quem effectum habeat. 96. c. 13
Conditiones honeſtæ, vel indifferentes, quem effectum habeant in matrimonio, cum illi apponuntur. ibid. n. 1
Matrimonio apponi conditionem poſſe, & illa ſuſpendi, quorumdam opinio. 2
Matrimonio non poſſe apponi ullam conditionem quæ ſuſpendat. 3
Quædam diſtinctio pro explicatione veræ ſententiæ. 4
Fundamentum veræ ſententiæ. 5
Oſtenditur primo ex *cap. ſuper, de condit. appoſ.* ibid.
Variæ interpretationes adducuntur, & rejiciuntur. 6. 7. 8. 9. 10. 11
Secunda probatio ex *cap. per tuas, de cond. appoſ.* 97. 12
Tertia, & quarta ex ratione. ibid. 13. 14
Quædam acuta explicatio primæ ſententiæ rejicitur. 15. 16
Quo ſenſu intelligatur conditionem non apponi matrimonio, & conſenſui. 98. 17. 18
Quem effectum habeat conditio appoſita matrimonio. 19
Cui contractui ſtandum, cum quis contraxit cum duabus ſub conditione. 20
Quid ſi conditio ſecundi contractus priori loco impleatur. 21
Ex contractu conditionali tranſire obligationem ad hæredes. 22
Contractu celebrato ſub conditione non poſſe jam gravamen addi, neque revocationem habere locum. 23
Fundamenta primæ opinionis diluuntur. 24
An matrimonium, & alii contractus ſub conditione celebrati indigeant novo conſenſu poſt eventum conditionis. 99. c. 14
Purificari contractum eventu conditionis ſine novo conſenſu. ibid. n. 1
Secunda ſententia diſtinguit inter matrimonium, & alios contractus. 2
Matrimonium non purificari ſolo eventu conditionis ſine novo conſenſu. 3
Probatur. 4
Id verum etiamſi matrimonium poſſit fieri conditionale. 5
Explicantur quæ dicta ſunt. 6
Contractum promiſſionis validum purificari ſolo eventu conditionis. 7
Contractus traditionem in eſſentia exigentes non purificantur ſolo eventu conditionis. 8
Secus qui includunt traditionem. 9
In his impleta conditione ſtatim poſſe peti rem in judicio. 10
Alia colliguntur. 100. 11. 12
An id habeant iſti contractus ex natura rei. Opinio negans. 13

Oppoſitum verius. 14
Componuntur iſtæ ſententiæ. 15
Solvuntur argumenta primæ ſententiæ. 16
Conditio *ſi Papa, vel Princeps diſpenſaverit*, an ſit reputanda inter poſſibilea. 101. c. 15
Conditio quæ rejicitur in voluntatem Principis, an cenſeri debeat turpis, vel impoſſibilis, an licita, vel poſſibilis. ibid. n. 1
Sub diſtinctione reſpondetur cum communi ſententia. 2
Explicantur quæ obſtare videntur primæ parti. 3
Secunda pars veræ ſententiæ. 4
Matrimonium ſub conditione diſpenſationis, quæ obtineri non ſolet, nullum eſſe. 5
Si obtineri ſolet, valere in ratione contractus conditionalis. 102. 6
An etiam ut ſponſalia, remittitur ad *lib.* 12. ibid.
Si non exprimatur ea conditio, nullam eſſe, etiamſi ſtatim de diſpenſatione obtinenda agant. 7
Poſſe eum contractum confirmari juramento. 8
Conſanguineos ſic contrahentes liberari a cenſuris Clementinæ. 9
In majoratu appoſitam conditionem ducendi conſanguineam, valere. 10
Idem ſi teneantur impedimento tantum impedienti. 11
Conditio quomodo, & quando impleri debeat, aut cenſeatur impleta. ibid. c. 16
Quædam notatio & diſtinctio præmittitur. ibid. n. 1
Quomodo veram ſit conditionem debere impleri in ſpecifica forma, & per æquipollens. 2
Præcipue attendendam voluntatem diſponentis. 3
Exemplis illuſtratur. ibid.
Quando ea non conſtat, verbis inhærendum. 103. 4
Quando non poteſt impleri per omnia, implenda quatenus poſſit. 5
Quid ſervandum in tempore implendi conditionem. 6
Quid quando conditio eſt momentanea, aut habet tractum ſucceſſivum. 104. 7
Conditioni an pareatur, quando actus conditione præſcriptus fuit nullus. 8
Conditio quando non impleta habeatur pro impleta. ibid. c. 17
Quando cenſeatur impleta conditio caſualis. ibid. n. 2
Quando non eſt conditio omnino poteſtativa, cenſetur impleta, ſi ſtet per eum, in cujus perſona implenda erat. 3
Quid ſi mortuo, vel vivo teſtatore accidat deficere perſonam, in qua implenda erat conditio. 105. 4
Opponitur ea *l. unde Neratius*, & explicatur. 5
Si relinquatur legatum ſub conditione, ſi ducat aliquam, & illa renuat, quid dicendum. 6
Quædam limitatio. 7
Quid ſi is, cum quo contrahere jubetur, decedat. 8
Quid ſi relictum ſub conditione, ut nubat nobili, & primo nupſit ignobili, & poſtea nobili. 9
Quid ſi primo renuit, & poſtea pœnituit, & paruit conditioni. 106. 10
Quid ſi prius ducat aliam, & poſtea illam, quæ conditione exprimitur. 11
Quid ſi illa, in cujus perſona parendum eſt, primo renuat, & poſtea velit. 12
An qui ſub conditione ingrediendi religionem, ingreditur, & non profitetur, legatum capiat. 13
Quid ſi ſub conditione, ſi nubat de conſilio Titii, & ille moriatur ante conſilium præſtitum. 14
Quid de illa conditione, ſi pater conſentiat, & ille non conſenſit, vel renuit, vel deceſſit antequam conſentirat. 15
Vide *Servitus*.

Confeſſio.

Confeſſionem concubinæ an audire liceat. 301. 3
Quid ſi poſtquam audivit peccata ejus, cum filia confeſſionis rem habeat. 4
An ſit ſpeciale peccatum, diverſi diverſa ſentiunt. 5
De juris rigore eſſe ſpecialem malitiam inceſtus. 6
Jam id conſuetudine abolitum. 7

Confirmatio, *vide* Baptiſmus.

Conjugatus.

Conjugatos aſſumptos ad ſacros Ordines certum eſt; 278. 1
Explicatur locus Pauli. ibid.
Injuncta tamen eſt illis olim caſtitas tam apud Græcos, quam Latinos. 2
Diſceſſiſſe ab ea obſervatione Græcos, varie DD. opinantur. 3
Vera ſententia proponitur & explicatur per tres propoſitiones. 4. 5. 6. 7
Optionem datam apud Græcos in ipſa ordinatione tam antea conjugatis. 279. 8
Quam non conjugatis. 9
Probatur ex Canone Ancyrano. ibid.
Defenditur Canon Ancyranus. 10
Objiciuntur nonnulla ex PP. & diluuntur. 11. 12
Electa continentia in ordinatione non licuiſſe neque uti matrimoniis ante contractis, neque nova inire conjugia. 13
Hinc colligi olim apud Græcos fuiſſe in ipſa ordinatione profeſſionem caſtitatis. 280. 14
Non electa continentia, ſi initiarentur, licuiſſe, & uti ante contractis matrimoniis, & nova tentare. 15
Probatur ex hiſtoria Paphnutii. 16
Defenditur & hiſtoria & factum Paphnutii a calumniis. 17. 18. 19. 20. 21. 22
Poſt ordinationem non permiſſum Epiſcopis contrahere matrimonium inter Græcos. 281. 24
Conſideratur Canon 13. ſextæ Synodi. 25
Cur non obſtante ea conſuetudine reprehendantur Græci a Nicolao I. ratio redditur, & comprobatur. 26. 27

Conjugium.

Nonnullæ dubiæ formulæ in ſpecie, an efficiant conjugium. 55. c. 9
Conjugia Religioſorum olim valida fuiſſe. 265. 1
Illicita tamen, neque amplius probati ab Hæreticis. 2
A quo tempore fuerint invalida. 3
Prima probatio negativa, quod nulla antiquior lex ſit, quæ reddat invalida. 4
Expenditur conſtitutio Joviniani Imperatoris. ibid.
Canon Illiberitani Concilii. 5
& Valentini. 6
& Siricii. 7
& Arelatenſis II. 8
& Toletani I. 266. 9
& Innocentii I. 10
& Leonis I. 11
& Chalcedonenſis. 12
& Venetici ſub Leone I. 13
& Turonici I. 14
& Gelaſii. 267. 15
& Aurelianenſis I. 16
& Toletani II. 17
& Pariſienſis. 18
& Martini Bracharenſis. 19
& Toletani IV. 20
& Gregorii II. 21
& Zachariæ. 22
& Bavarici. 23
& Colonienſis, & Moguntini. 268. 24
Idem oſtenditur teſtimoniis Cypriani, & Innocentii Primi. ibid. c. 15
Probatur teſtimonio Cypriani. 2
Solutio Pamelii. 3
Impugnatur, & ſolvuntur fundamenta Pamelii. 4
Expenditur teſtimonium Innocentii I. 5
Quædam ſolutio rejicitur. 6
Alia ſolutio etiam rejicitur. 269. 7
Oſtenditur teſtimoniis Auguſtini. ibid. c. 16
Teſtimonium Auguſtini proponitur & expenditur. ibid. n. 1
Prima ſolutio Eraſmi rejicitur. 2
Secunda Ferdinandi de Mendoza rejicitur. 3
Ejus argumentis reſpondetur. 270. 4
Tertia aliorum rejicitur. 5
Ultima Bellarmini reprobatur. 6
Oſtenditur teſtimoniis Hieronymi, Epiphanii, Gregorii, Bernardi, & etiam ratione. 271. c. 17
Probatur ex Hieronymo. ibid. n. 1
& ex Epiphanio. 2
Illuſtratur ex Epiſtola Bachiarii. 3
& ex Gregorio Magno in cauſa Venantii. 4. 5. 6. 7
& ex Bernardo. 272. 8
& ratione. 9
Objiciuntur nonnulla ex Patribus & Conciliis, in quibus Monachi jubentur ſeparari. ibid. c. 18
Ex Baſilio. ibid. n. 2
Ex Concilio Aurelianenſi. 273. 3
Turonenſi. 4
Matiſconenſi. 5
Gregorio Magno. 6
Triburienſi. 7
& ex aliis Canonibus. 8
Aſſignantur duæ ſolutiones ad prædicta teſtimonia. ibid. c. 19
Prima ſolutio. ibid. n. 1
Secunda intelligendos eos Patres de ſeparatione quoad torum & habitationem. 2
Eadem ſolutio comprobatur ex matrimoniis earum fœminarum, quæ ſua ſponte ſibi velum imponebant. 274. c. 20
Eodem modo loqui Concilia cum agunt de matrimonio

nio poſt votum continentiæ extra religionem. ibid. num. 1
Olim extitiſſe aliquos, qui extra religionem geſtarent habitum religioſum. 2
Revocatos ad certam religionem. ibid.
Non fuiſſe vere religioſos probatur. 3
Efficacius. 4
Matrimonia iſtorum eodem tenore prohibita. 5
Cur ad religionem revocati, ſi religioſi vere non erant. 275. 6
Eadem ſolutio probatur ex matrimoniis earum, quæ initiatorum uxores fuerint. 276. c. 21. & n. 1
Matrimonia relictarum ab initiatis valida fuiſſe.
Nihilominus prohibita, & ſeparatos. ibid.
Conjugia ſervorum, etiam invitis dominis, fuiſſe valida. 306. c. 42
Conjugium cum infidelibus eſſe irritum, cum hæreticis vero non. 311. c. 47
Conjugium fidelis cum non baptizato eſſe nullum jure Eccleſiaſtico. 312. n. 2
Non ita illicitum, ut aliqua circumſtantia honeſtari non poſſit. 3
Quidam conſuetudine tantum irritum dicunt. 4
Verius lege Eccleſiaſtica. 5. 6
Objectioni occurritur. 7
Non eſſe ſacramentum. 8
Conjugium fidelis cum hæretico eſſe nullum quidam opinantur. 9
Communis docet valere. 313. 10
Olim irritum, nunc validum, verior ſententia. 11
Solvuntur fundamenta contraria. 12
De Conjugiis infidelium, & hæreticorum, & cum alter eorum ad fidem convertitur, quid jura diſponant. ibid. c. 48
Inter infideles unum conjugium eſſe. Legitimum, ſed non ratum appellari a DD. Quare. ibid. n. 1
Cur Theologi dicant in matrimonio infidelium non reperiri tria bona matrimonii. 3
Per Baptiſmum non diſſolvi conjugium infidelium. 4
Licere cohabitationem fidelis cum infideli, ſi abſit periculum. 314. 5
Primis temporibus non tantum licitam, ſed præceptam. 6
Poſtea optionem datam cohabitandi. 7
Poſtea prohibitam cum Judæis. 8
Quare prohibita cum illis. 9
Non extendi ad alios infideles eam prohibitionem, licet etiam conſuetudine inducta. 10
Objectionibus occurritur. 315. 11. 12
Tres caſus, in quibus conjugium fidelis converſi diſſolvitur. 13
Eccleſiaſtico jure conceſſum quidam dicunt. 14
Verius jure divino. 15
Diſſolvi ſtatim atque aliquis convertitur. 16
Verius nonniſi cum jam fidelis contrahit. 17
Solutio gloſſæ rejicitur. 18
Fundamentis contrariis reſpondetur. 19
Requirendum infidelem. 20
Licet alii aliter ſentiant. 21
Quomodo requirendus. 22
Gregorii XIII. literæ de hac re. 23
Conjugem infidelem non morre liberum; licet alii contra ſentiant. 24. 25
Unde hoc proveniat. 316. 26
Altero conjuge labente in hæreſim non dirimi matrimonium. 27
Illicitam cohabitationem. 28
Limitatur. ibid.
Conjugium impotentium, an validum ſit etiam ad caſte vivendum. 328. c. 55
Matrimonium eorum impotentium, de quo eſt ſermo, validum eſſe jure quoque Eccleſiaſtico. 330. c. 58
Conjugium ratum an diſſolvatur per profeſſionem ſolemnem, & quo jure. 402. c. 5
Conjugii effectus, h. e. poteſtas dominativa conjugum in corpus & voluntatem. 429. med.
Vide *Matrimonium*.

Conjunctio maris, & fœminæ.

An Dei potentia fieri poſſit conjunctio maris, & fœminæ ſine conſenſu utriuſque, Deo tamen ſupplente conſenſum. 42. 1

Conjux.

Conjux alio renuente, non poteſt ſe in ſervum vendere. 308. 6
Objiciuntur nonnulla, & diluuntur. 7. 8
Conjux alter ubi tranſit ad Religionem ante conſummationem, quid. 407. c. 11
Conjux innocens quando teneatur abjectum recipere. 420. c. 20.
Vide *Conjugium*,

Connubium.

Connubium ſecundum conſtante primo nullum eſſe. 319. 1
Leges Eccleſiaſticæ, quæ prohibent. ibid.
Objicitur primo ex *cap. uxor a viro*. 1
Quorumdam interpretatio. 320. 2
Vera interpretatio. 3
Juxta illam explicantur Lactantius, Baſilius, & Auguſtinus. 4. 5. 6
Secunda objectio ex diverſis Canonibus. 7
Quorumdam ſolutio. 8
Vera explicatio. 9
Ex ea illuſtratur Canon Pœnitentialis. 321. 10
Pœnitentibus interdicta conjugia. 11
Tertia objectio & collatio. 12
Quarta objectio ex Gregorio II. & quorumdam interpretatio. 13
Explicationes duæ, veritas. 14
Objicitur ex aliis Conciliis. 15
Defenduntur ab hæreticis. 16
Explicant Chryſoſtomus & Hieronymus rigide loquentes de ſecundis nuptiis. 17
Variæ eorum Canonum interpretationes. 18
Vera explicatio. 19
Vide *Conjugium*, *Sponſalia*, *Nuptiæ*.

Conſenſus.

Conſenſum in copulam non eſſe neceſſarium ex parte contrahentis, nec explicitum, neque implicitum. 27. c. 18
Rejicitur VVicleph, qui aſſerit non poſſe conſtare matrimonium ſine conſenſu expreſſo in copulam, & ſpe filiorum. ibid. n. 1
Explicatur teſtimonium Auguſtini. 2
Non eſſe neceſſarium conſenſum explicitum contrahentis, eſt communis ſenſus. 3
Quomodo requiratur implicitus, varie Doctores explicant. 4. 5
& rejiciuntur. 6
Neque requiri implicitum ex parte contrahentium, vera ſententia eſt. 7
Probatur teſtimoniis Auguſtini. 28. 8. 9. 10
Idem probatur ex Hugone Victorino. 11
& ex matrimonio Joſephi cum Beata Virgine. 29. 12
& potentis cum impotenti cognita impotentia. 13
& ex matrimonio contracto ſub conditione caſtitatis. 14
Idem probatur optima ratione deſumpta diſtinctione dominii, & uſus. 15
Quas rationes eſſe in hoc contractu ſeparabiles probatur amplius. 16. 17. 18
& a poſteriori idem oſtenditur. 19
Inducitur pro hac ſententia D. Thom. 30. 24
Solutio argumentorum adverſariorum remiſſive. 21
Conſenſus abſolutus ſecundum ſe. 37. init.
Ad matrimonium non requiri parentum conſenſum, ſed ſolum contrahentium. ibid. c. 1
Cujus debeat eſſe conſenſus, an contrahentis matrimonium, an etiam parentum, vel aliorum, qui contrahendo matrimonio deſervire debeant. 38. init.
Non requiri parentum conſenſum ad matrimonium, ſed ſolum contrahentium. ibid. c. 1
Poſt Tridentinum valere matrimonia filiorum ſine conſenſu parentum, certum eſſe. ibid. n. 2
Ante Tridentinum multo tempore valuiſſe, etiam certum. 3
Probatur ex Nicolao I. Innocentio III. Lucio III. & Concilio Colonienſi. 4
Antiquiori jure Eccleſiaſtico valuiſſe, quorumdam ſententia eſt, ſed oppoſita verior. 5
Probatur primo ex Evariſto. ibid.
Ex Concilio Colonienſi. 6
Rejicitur interpretatio Bellarmini. 7
Eamdem uſu receptam conſuetudinem fuiſſe apud Africanos, ex Tertulliano. 8
Apud Græcos ex Baſilio. 9
& Theodoro Balſamone. 10
Idem tempore Baſilii in Italia receptum varie probatur. 11
Veroſimile fit tunc uſu receptum ex duobus. 39. 12
Qua ratione tale matrimonium diceretur voluntarium. 13
Valde hanc ſententiam diſtare ab hæreticorum noſtri temporis errore. 14
Jure civili filiis emancipatis licuiſſe nuptias ſine parentum conſenſu. 15
Jure civili prohibitas nuptias filiis familias ſine conſenſu patris, aut ejus, in cujus poteſtate eſt. 16
& ſine conſenſu ejus, in cujus poteſtatem erat recaſurus. 17

Diſcri-

Diſcrimen jure civili inter nepotis, & neptis nuptias. 19
Specialis diſpoſitio juris civilis in nuptiis filiarum. 20
Jure civili matrimonia filii familias, ſine parentum conſenſu nulla fuiſſe verior opinio. 21
Ea opinio vera ante copulam; at poſt, non potuiſſe diſſolvi a parentibus, ſed valuiſſe. 22
Vindicatur ea civilis diſpoſitio reprehenſione Cujacii, & Gothofredi. 40. 23
In nonnullis caſibus licuiſſe eodem jure civili filiis non emancipatis nubere ſine conſenſu parentum. 24
A Conſenſu parentis, vel ejus morte jam nuptias cenſeri juſtas, & filios ex eo tempore conceptos legitimos. 25
Sublata hæc omnia legibus Eccleſiaſticis, quibus ſtandum in hac re. 26
Peccare lethaliter filios contrahentes matrimonium ſine parentum conſenſu, niſi juſta cauſa excuſentur. 27
Peccare prælatos faventes matrimonio filiorum contrahendo ſine parentum conſenſu, cum filii peccant. 28
Juſtas eſſe leges imponentes pœnam filiis nubentibus contra rationabilem parentum voluntatem, verior opinio. 29
Probatur. 30
Conſenſum mutuum, & verum in matrimonio requiri, & non ſufficere fictum. 42. 1
Conſenſus hic honor, reverentia, affectio, & affectus maritalis in jure vocatur. 2
Variæ rationes, quibus neceſſitas veri conſenſus probatur, rejiciuntur. 3. 4
Vera ratio deſumpta ex ſpeciali natura hujus contractus. 5
Quo ſenſu dicatur conſenſum eſſe cauſam matrimonii. 6
Nullum contractum valere ſine vero interno conſenſu, quorumdam opinio eſt. 44. 2
Omnem contractum excepto matrimonio valere, ſi adſint ſigna ſufficienter ſignificantia conſenſum, quamvis conſenſus ſit fictus, vera ſententia. 3
Ea ſigna ſufficienter inducere obligationem, probatur primo. 4
Aliter probatur. 5
Quorumdam ſolutio refellitur. 6
Objiciuntur nonnulla ex jure civili, & explicantur. 45. 7
Voluntatem proferendi ea ſigna in eo, qui novit naturam contractus, & eſſe voluntatem ſe obligandi. 8
Idem magis explicatur. 9
Quid dicendum in eo, qui non novit naturam contractus, & habuit animum proferendi ſigna illius non tamen ſe obligandi. 10
Illum in foro externo obligari. 11
Quid in foro conſcientiæ, quidam negant, verius teneri. ibid.
Satisfit rationibus primæ ſententiæ. 12. 13. 14
Quid facere debeat ille, qui finxit conſenſum in contractu matrimonii. 46. c. 5
Qui fingit conſenſum in matrimonio graviter peccare contra veritatem, & contra juſtitiam. ibid. n. 1
Non valere matrimonium cum eo ficto conſenſu. 2
Non teneri ficte contrahentem denuo contrahere, quorumdam ſententia eſt. 3
Non multum ab his diſcedit Thomas Sanchez. 4
Ficte contrahentem teneri vere contrahere matrimonium cum eadem, verior ſententia. 5
Probatur teneri etiam ex juſtitia. 6. 7
Infertur teneri ratione damni, etiamſi illam non cognovit. 8
Idem dicendum etiamſi ſint diſparis conditionis. 9
Non poſſe abſolvi donec vere contrahat. 47. 10
Rejiciuntur fundamenta aliorum. 11
Conſenſu interno tantum poſſe perfici matrimonium quidam dicunt. 48. 2
Oppoſitum omnino verum in matrimonio. 3
Varie probatur. ibid. & 4
Diluuntur argumenta in oppoſitum. 5
Quid dicendum in aliis contractibus. 6
Certum non transferri dominium jure civili ſolo interno conſenſu. ibid.
Eodem jure certum in contractibus reſpectivis, & in non reſpectivis nullam obligationem naſci. ibid.
In contractibus reſpectivis jure naturali obligationem naſci ex conſenſu mere interno quidam aſſerunt. 7
Idem alii affirmant de non reſpectivis. 49. 8
Verior oppoſita ſententia, & probatur. 9
Reſpondetur ad fundamenta primæ. 10
Ad fundamenta ſecundæ. 11. 12
Quomodo intelligatur poſſeſſionem ſolo animo amitti. 13
Explicatur magis ſenſus veræ ſententiæ. 14
Conſenſum matrimonii non ſolum verbis, ſed aliis ſignis exprimi poſſe. 50. c. 7
Conſenſus internus an ſufficiat, vel etiam exterius ſignificari debeat. ibid. n. 1
Externa ſigna an neceſſario debeant eſſe verba. ibid.
Vide *Verba*, & *Signa*.
Conſenſus contrahentis quomodo per patrem & extraneos ſignificetur, illo præſente. 63. c. 14
Deciſio Bonifacii VIII. Certum habere locum in ſponſalibus, ſive pater, ſive mater quæ contrahit pro filio, aut filia, ſive ſint emancipati, ſive non. 64. num. 2
Communis ſententia etiam habere locum in matrimoniis, contrarium ob rationum momenta verius judicaretur, niſi tot opponeretur auctoritas. 3
An ea conſtitutio Bonifacii extendatur ad alios, quam parentes? Quidam affirmant. 4
Sententia negans. 5
Media ſententia. 6
In foro conſcientiæ admittitur valere. 7
Etiam in foro externo cum prima ſententia, ſed rationes probantur. 8
Vera probatio. 9. 10. 11
Proponuntur aliqua contra veram ſententiam, & diluuntur. 12. 13
Contracta ſponſalia a parentibus pro filiis abſentibus ratificari a filiis debere. 65. 14
Conſenſus quomodo per Procuratorem exprimatur in abſentia contrahentis. ibid. c. 15
Deciſio Bonifacii VIII. de contrahendo matrimonio per procuratorem. 66. n. 2
Requiri mandatum ſpeciale ad matrimonium. 3
Mandatum ſpeciale ad aliquos caſus expreſſos non poſſe extendi ad alios, etiam ſi detur cum clauſula generali. 4
Deſignatum procuratorem ad contrahendum matrimonium pro alio non poſſe alteri vices ſuas committere. 5
Si exceduntur fines mandati nihil agi. 6
Secunda pars deciſionis Bonifacii de revocatione mandati ad contrahendum matrimonium. 7
Revocato mandato ad matrimonium nihil agi a procuratore valide. 8
Non requiri, ut ea revocatio innoteſcat procuratori. 9
Non valere ratificationem matrimonii initi a procuratore ſemel revocato. 10
Quamcumque revocationem ſufficere, ut nihil agat poſtea procurator, ſive per nuntium, aut epiſtolam, aut etiam internam. 11
Etiam ſi mandans juraſſet ſe non revocaturum. 12
Debet perſeverare conſenſus tempore, quo procurator contrahit. 13
Si mandans eo tempore, quo procurator contrahit, incidit in amentiam, nihil agi. 14
Proponitur quæſtio de notitia revocationis mandati in contractibus. 67. 15
Mandatum revocatione finiri poſſe, & in re integra ſine cauſa revocari, ſecus re non integra. 16
Etiam in aliis contractibus poſſe accidere ut revocatio teneat, etiam ignota mandatario. 17
In his actibus, in quibus reſpublica ſupplere conſenſum non poteſt, non eſt neceſſarium ut innoteſcat revocatio. 18
Matrimonium ſpirituale non poſſe contrahi per procuratorem revocato mandato. 19
Neque ſpiritualem cognationem contrahi. 20
Idem de mandato ad excommunicandum. ibid.
Quando reſpublica ſupplere conſenſum poteſt, in his caſibus requiri notitiam revocationis tantum, in quibus jure exprimitur. 22
Diſtinctiones, quibus nonnulli hanc rem explicant, rejiciuntur. 68. 23. 24. 25. 26
Valere mandatum ad renunciandum, ſi non eſt nota revocatio. 27
Diſcrimen inter contrahendum matrimonium ſpirituale, & renunciandum. ibid.
Procurator deſignatus ad reſignandum qui jam ſupplicationem porrexit, poteſt, & cogitur præſtare conſenſum formalem, etiam mortuo reſignante. 28
Hinc filius valide manumittit ex conceſſione patris ſi decedat pater, & filius ignarus mortis manumittat. 29
Si libellum repudii mittat, & pœniteat, etiam ignorata pœnitentia ceſſat repudium. 30
Si quis cum dolo facit, ne nota fiat revocatio nihil agitur. 31
Commoda explicatio communis ſententiæ. 32

Quid dicendum quando mandans juravit non revocaturum mandatum. 33. 34
Quid dicendum de revocatione nontij, aut epiſtolæ in matrimonio. 69. 35
In aliis contractibus quorundam diſtinctio rejicitur, 36
Vera ſententia explicatur. 37
Conſenſum inter unius conjugis, & alterius, quæ mora intercedere debeat. ibid. c. 16
Non eſſe neceſſarium, ut conſenſus ſit ſimul, & quaſi continui. n, 2.
Qua regula utendum in ſacramentis ad exigendum ſimultaneum concurſum formæ, & materiæ in ſacramentis. ibid.
Non requiri ratione contractus. 3
Quantus temporis intercedere debeat. 4
Idem locum habere poſt Tridentinum. 5
Cum renovatur conſenſus unius, qui ficte primo conſenſit, renovari debere etiam alterius conſenſum. 6
Conſenſus conditionatus. 71. med.
Conſenſus ex coactione, vel errore. 107. med.
An requiratur ad legitimam renovationem conſenſus, ut conjux ignarus fiat conſcius nullitatis. 150. c. 25
Quorundam opinio ſub diſtinctione. ibid. n. 1
In quovis caſu conjugem debere fieri certum de matrimonii nullitate, ut valeat renovatio conſenſus. 2
Probatur, & rejicitur diſtinctio primæ ſententiæ. 3
Quomodo debeat conjux reddi certus, varia dicta Thomæ Sanchez. 4
Rejicitur ſecundum dictum. 5
Rejicitur tertium. 6
Rejicitur quartum. 7
In materia Sacramentorum non licere ſequi opinionem probabilem, ſed magis tutam. 8
Ex qua radice hoc oriatur. 9
Ex ea doctrina amplius rejicitur, quod dicebat Thomas Sanchez. 10
Rejicitur ultimum dictum. 11
Quid dicendum de ratificatione profeſſionis. 151. 12
Conſenſus clandeſtinus, vide *Matrimonium clandeſtinum*.

Conſilium.

Conſulere quando liceat minus malum. 187. §. 5

Conſuetudo.

Conſuetudine induci poſſe impedimenta, aut auferri. 224 cap. 4
Variæ DD. ſententiæ, & diſtinctiones. ibid. n. 1. 3. 4. 5
Vera ſententia conſuetudine induci, & abrogari impedimenta.
ad Conſuetudinis robur duæ primæ conditiones. c. 5
Conſuetudo debet eſſe rationabilis. ibid. n. 1
Quomodo ea conditio intelligatur, vera explicatio. 2
Diſcrimen inter conſuetudinem, & præſcriptionem. 3
Requiritur etiam curſus temporis. 225. 4
Quomodo determinandum tempus, variæ ſententiæ. 5. 6.
Jure Hiſpano determinandum eſſe tempus licet abrogata ea lex videatur. 7
Jure Pontificio, & civili non eſſe definitum tempus. 8
Arbitrio prudentis judicis relinquendum. 9
Conſuetudinis conditiones duæ aliæ. 226. c. 6
ad Conſuetudinem requiri uſum crebro iteratum. ibid. num. 1.
Arbitrio judicis relinqui numerum actuum. ibid.
Non requiri ut actus ſint judiciales. 2
Objicitur & diluitur. 3. 4
Requiritur etiam conſenſus Principis tacitus, vel expreſſus, alias nullius vigoris erit conſuetudo. 5
Debet eſſe conſenſus Principis non tantum permittentis, ſed approbantis. 6
Non ſatis præſumitur conſenſus Principis ex doctrina *in c. fin. de conſuetudine*. 7
Eandem vim eſſe conſuetudinis, licet reprobetur per legem, explicatur diſtincte. 227. 9
Conſuetudo ut deroget legi, parum ad rem facere quod ſequatur ſcandalum, vel non ſequatur. 10

Conſummatio matrimonii.

Conſummatio matrimonii quando ratione temporis illicita. 432. c. 4
Peccatum eſſe conſummare ante denuntiationes. ibid. num. 2
Non eſſe peccatum conſummare ante benedictiones. num. 3
Objiciuntur nonnulla, & diluuntur. 4. 5. 6. 7. 8
Alia probatio noſtræ ſententiæ. 433. 9
Ratione ſcandali, aut excommunicationis poſſe contingere peccatum. 10
de Conſummatione intra bimeſtre, remiſſive: 11
Baſilii Pontii de Matrim.
Conſummandi, vel petendi, aut exigendi impedimentum ex emiſſo voto. 434. c. 5
Qui emiſit votum religionis, obligari ad ingrediendum ante conſummationem. 2
Peccare eum qui tenetur eo voto in conſummatione, non contra caſtitatem. 3
Tantum peccare in prima conſummatione. 4
Qui tenetur voto caſtitatis emiſſo ante matrimonium, non poteſt conſummationem petere. 5
Illum poſt conſummationem obligari ad reddendum debitum. 6
Defuncto altero conjuge obligari ad abſolutam caſtitatem. 7
An peccet prima vice reddendo, ex alia quæſtione pendere. 8
An contrahens cum voto caſtitatis teneatur ante conſummationem ad religionem tranſire. Prima opinio negans. 9
Secunda opinio affirmans. 10
Eluitur argumentum. 11
Prima ſententia præfertur. 12
Quid de eo qui vovit virginitatem. 13
Quid de voto ſuſcipiendi ſacros Ordines variæ ſententiæ. 14
Prima opinio præfertur. 15
Quid de voto non contrahendi matrimonium. 435. 16
Objectio diluitur. 17
Quid dicendum de his votis emiſſis poſt contractum ante conſummationem. 18
Quid quando emittuntur poſt matrimonium conſummatum ſine licentia conjugis. 19
Quid quando de licentia conjugis. 436 20
Quid quando mutuo conſenſu emittunt ea vota. 21
Conſummandi, petendi, & reddendi impedimentum ex cognatione provenienti. ibid. c. 6
Quid antiquo jure ſtatutum eſſet, quorundam opinio. ibid. n. 1.
Nunquam aliquo jure ſtatutum eſſe ut quovis modo quis teneret, contraheret hoc impedimentum. 2
Poſt contractum matrimonium ſi levet, non diſſolvi. 437. 3
Si in fraudem alterius conjugis tenuerit, non impeditur neque innocens, neque nocens a petitione debiti. 4
Si ex neceſſitate fiat, nullum naſcitur impedimentum. 5
Aliquorum ampliatio. 6
Si extra hos caſus teneat ſcienter, oritur impedimentum. 7
Si cum ignorantia, nullum eſt impedimentum. 8
Etiam ſi ſit ignorantia facti. 9
Etiam ſi ſit culpabilis ignorantia hujus juris, & facti. 10
Diluitur objectio. 11
Quid ſi reatum ſit ignorantia pœnæ hujus juris. 438. 12
Ad hanc pœnam non eſſe neceſſariam judicis ſententiam. 13
Conſummandi, vel petendi debitum ex affinitate ſupervenienti. 439. c. 7
Ex copula fornicaria cum uxoris conſanguinea oriri affinitatem, & impediri debiti petitionem. ibid. n. 1
Non extendi hoc impedimentum ad conjugem, qui rem habet cum ſua conſanguinea, neque cum affinibus alterius conjugis. 2
Si uterque eſt impeditus, neuter poteſt petere, & reddere. 3
Qui ante conſummationem contraxit hoc impedimentum, non poteſt conſummare, nec tamen tenetur ingredi religionem, ſed diſpenſationem petere.
Limita hoc impedimentum intra duos gradus. 5
Per copulam metu extortam non contrahi hoc impedimentum, etiam ſi tantum fuerit vis abſoluta. 6

Continentia.

Continentiæ profeſſionem ab initio apud Latinos extitiſſe, in ſubdiaconatu tamen non ſemper nec univerſe. 228. c. 24.
Vide *Caſtitas*.

Contractus.

in Contractibus reſpectivis, v. g. emptione, permutatione, & aliis ejuſmodi, an requiratur ad eorum valorem verus conſenſus, vel ſufficiat fictus; h. e. ſignificatus tantum per externa ſigna. 44. 1
Contractus ex metu ficte celebratus an valeat. 46. 15
Quidam non valere, alii valere dicunt: hoc verius. ibid.
Vide *Conſenſus*.
An tam in contracto matrimonii, quam in quovis alio, ſufficiat internus conſenſus. 48. c. 6.
ex Contractu conditionali tranſire obligationem ad hæredes. 98. 22

Contractu celebrato ſub conditione non poſſe jam gravamen addi, neque revocationem habere locum, 23
Vide Conditio,
Contractus lucrativi, & promiſſorii, an ſpectato tantum jure naturali ſint validi, 116. c. 6
Duo requiri in contractibus, titulum, & voluntarium, ibid. 2.
Prima ſententia, 3
Contractus liberalis donationis ex metu gravi invalidos jure naturæ vera ſententia eſt, 4
Probatur, ibid.
Ampliatur, & explicatur ratio, 117. 5
Probatur ab inconvenienti. 6. 7
Prima ratio contra Leſſium. 8
Quid quando datur res non æſtimabilis pretio, pro re pretio æſtimabili, 9
Objiciuntur duo, & diluuntur, 118. 10. 11
Quid dicendum de contractibus promiſſoriis, prima ſententia. 12
Vera ſententia, & quædam obſervationes pro vera ſententia. 13. 14. & 15
Ex illis deducitur vera ſententia, & probatur. 16
Contractus lucrativi, & promiſſorii, an ex juris poſitivi diſpoſitione ſint irriti ipſo jure, vel reſcindendi, 119. 8
Prima ſententia de contractibus lucrativis aſſerens illos valere jure poſitivo, reſcindendos tamen. ibid. 2
Verius non valere jure poſitivo. 3
Idem dicendum jure civili, ut oſtendatur, præmittitur quædam obſervatio. 120. 4
Probatur ex jure civili. 5. 6. 7. 8
Nihil afferri ex eo jure, quod obſtet, oſtenditur. 121. & 9. 10. 11
Neque ex ratione. 12. 13
Quid dicendum in prorogatione juriſdictionis metu extorta, 14
Quid in mandato ad aliquid agendum, licentia, & diſpenſatione, & privilegiis. 15
Quid de renunciatione beneficii. 16
Quid de abſolutione, & revocatione cenſuræ. 17
Quid quando datur promiſſio pro promiſſione. 18
Contractus oneroſi ex metu gravi celebrati, an jure tantum naturali conſiderato valeant, vel non, 18. c. 7
Prima ſententia invalidos eſſe contractus, in quibus datur res pro re, ex metu gravi factos, ibid. 1
Oppoſitum verius. 119. 2
Idem dicendum a fortiori, ſi fiant ex levi metu. 3
Diſcrimen inter iſtos contractus, & promiſſorios. 4
Contractus an ſint reſcindendi naturali jure. 5
Quid dicendum de illis ante traditionem rei. ibid.
Quid poſt traditionem, prima opinio. 6
Vera opinio. 7
Solvitur dubitandi ratio. 8
Quid dicendum in contractu mutui. 9
Contractus in quibus datur res pro re, an ſint jure poſitivo irriti, vel reſcindendi. 122. c. 9
Prima ſententia eſſe nullos contractus onoroſos ex metu jure civili. n. 1
Oppoſitum verius, ſed reſciſſionem dari. 2
Opponuntur nonnulla, & diluuntur. 3. 4. 5
Idem dicendum de venditione, recognitione rerum feudalium, compoſitione facta in carcere, ſententia lata, 6
Argomenta Fortunii proponuntur, & diluuntur. 7. 8 & 123. 9. 10. 11.
Quædam obſervatio Donelli. 12
Contractus jure nulli an vim habeant in foro conſcientiæ. 157. c. 5.
Contrahendi formula, in qua ponitur dictio excluſiva. 56. c. 10.
Quid dicendum de illa formula, *Non ducam aliam niſi te*. ibid. n. 1.
Variis diſtinctionibus DD. explicant. 2. 3. 4. 5
Explicatur duplex ſenſus particulæ, *niſi*. 6
Vera ſententia tribus propoſitionibus continetur. 7
Prima pars probatur. 8
Verificatur etiam in contractibus de præſenti cum particula exceptiva. 9
Secunda pars probatur. 10
Quare aliter judicatur de exceptiva in propoſitionibus de futuro, & præſenti, aut præterito. 57. 11
Explicatur quædam limitatio ſecundæ partis. 12
Colligitur quid dicendum in ſponſalibus. 13
Tertia pars probatur. 14
Contractus impuberum, vide *Impubes*.
Contrahentium, quibus notum eſt impedimentum, obligatio quæ. 214. c. 33
Contrahentes conſcios impedimenti teneri manifeſtare, aut deſiſtere a matrimonio. 215. n. 1
Idem dicendum de ordinandis. 2
Idem de eligendis. 3
Idem de electoribus. 4
An teneantur manifeſtare copulam remiſſive. 5
Limitantur prædicta, niſi habeat diſpenſationem in foro interno. 6
Quid Parocho, vel Ordinario agendum, qui in confeſſione novit impedimentum contrahentium. 217. c. 35
Non poſſe uti ſcientia confeſſionis, teneri tamen admonere pœnitentem ne contrahat, ſi ſperet profuturum. ibid. n. 1
Non poſſe negari matrimonium publice petenti, imo neque occulte. 2
Objicitur & diluitur. 3
Nova aperitur via & contrahendi, & effugiendi peccatum. 4
Ordinarius qui ſolus novit extra confeſſionem, tenetur publice petenti matrimonium, non negare, vera hujus ratio. 5
Idem dicendum de parocho. 6
Idem, ſi novit foro interno obtentam diſpenſationem. 7
Quomodo ſe gerere debeant Parochus, & Ordinarius, cum jam apponitur impedimentum. 218. c. 36
Oppoſito impedimento non poteſt ulterius parochus procedere neque in matrimonio, neque in denuntiationibus. ibid. n. 1.
Si tantum unicus teſtis ſine aliis adminiculis adeſt, non poteſt ordinarius interdicere matrimonium. 2
Si contrahentes confeſſi ſunt impedimentum, & poſtea negent, ſtandum eſt primæ confeſſioni. 3
Si opponatur impedimentum ſponſalium, & neget unum conſenſiſſe, judicandum eſt ſubeſſe impedimentum. 4
Si impedimentum voti, & dicant ſe ficte voviſſe, non ſunt audiendi. 5
Vera ratio. 219. 6
Quid agendum, quando opponitur impedimentum, cujus diſpenſationem obtentam novit ordinarius pro foro interno. 7
Oppoſito, & non probato impedimento, quæ ſint deinceps parochi munera. 8
Converſi, vide Votum.

Copula.

Copulam non pertinere ad matrimonium. 29. 31
Copulam, vel nixus ad copulam, an ſit ſignum matrimonii. 59. c. 12
ex Copula non præſumi matrimonium, ſed conſenſum aliquibus adjunctis. ibid. n. 1
Eſt ſignum conſenſus, quando in matrimonio a principio nullo ratione alicujus impedimenti, & in eo diſpenſante Pontifice adhuc copulantur. 2
Item quando præceſſerunt ſponſalia ſecundum antiqui juris diſpoſitionem, quæ ſit ejus diſpoſitionis ratio, explicatur. 60. 3
Si accedens proteſtetur ſe accedere animo fornicario, non conjugali, non tranſeunt ſponſalia in matrimonium. 4
Jam hæc ceſſaſſe ubi receptum Trid. ibid.
Quomodo intelligendum, quod præcedente tractatu de matrimonio copula ſit ſignum matrimonii. 5
Quid ſi contractis duobus ſponſalibus, poſt ſecunda copuletur primæ 6
An conatus copulæ ſit etiam ſignum ac copula? negans opinio præfertur. 61. 7
Eorum qui contra ſentiunt, fundamenta diluuntur. 8. 9. 10. 11. 12. 13.
Multo minus tactus & oſcula ſunt ſigna matrimonii. 62. 14
Explicatur magis quod dictum eſt de conatu ad copulam. 15
Eadem ſigna habere locum in mutis, ſurdis, & cæcis. 16
Copulam præternaturalem cum conjuge eſſe illicitam, imo & ejus tactus, 504. 5
Copulam ſodomiticam inter conjuges etiam eſſe adulterium. 7
Copulæ explicatio, 380. ſ. 6
An neceſſario explicanda copula. ibid. n. 30
Navarri doctrina conſideratur. 33
Objicitur ex Tridentino. 34
Expenditur Tridentini decretum. 35
Examinatur quædam difficultas circa illud. 36. 37. 38. 39.
Diſſimulare poſſe ordinarium ſi contrahentes bona fide, in ea perſeverent, quamvis ſciat diſpenſationem ſubreptitiam fuiſſe. 381. 40
de Copula ſtatim poſt partum quid. 451. 8
de Copula tempore lactationis infantis quid. 9

de Copula tempore amentiæ quid. 30
Vide, *Actus*, *Matrimonium*.

Crimen.

Crimina quæ impediunt. 238. c. 14
Patricidium, ſive matricidium impedit. ibid. n. 1
Uxoricidium etiamſi deprehenſa ſit in adulterio impedit. 2
& etiam viricidium. ibid.
Presbytericidium, publica pœnitentia, patrinus filii, attentatum matrimonium cum moniali, raptus alienæ ſponſæ impediunt. 3
Hæc impedimenta adhuc vigere quidam opinantur, verius ceſſaſſe. 4
Nec ſolum adulterium, neque ſola fides, neque ſola machinatio gignit impedimentum. 308. 1
Fides data una cum vero adulterio eſt impedimentum. 2
Matrimonium conſummatum cum alia conjugata valide, eſt impedimentum. 3
Homicidium cum animo contrahendi ab utroque perpetratum, eſt impedimentum. 4
& homicidium ab uno tantum perpetratum una cum adulterio. 5
An hoc impedimento teneantur etiam infideles, ſi convertantur. 309. 6

Debitum.

Debitum quo pacto reddendum cum dubio juris, aut facti. 451. c. 15
Redditio debiti quando licita. 311. c. 3
Quorumdam explicatio. ibid. n. 1
Aliorum regulæ quatuor. 2
Vera regula duabus partibus conſtans proponitur, & explicatur. 3
Rejicitur quædam evaſio. 4
Secunda pars regulæ. 5
Aliorum fundamentis ſatisfit. 6
Obſervatio pro majori explicatione. 452. 7
Debitum quo pacto reddendum ſit cum dubio juris & facti. 451. c. 15
Quid de doctrina hujus capitis late, & recte. ibid. n. 1
In dubiis tutiorem partem eſſe eligendam, tam in dubio juris, quam facti. 2
Aliqua inde colliguntur. 3
Objicitur ex materia ſacramentorum. 4
Diluitur objectio. 5
Juxta eam regulam procedendum in dubio matrimonii, reddendum, & non petendum debitum. 6
Ejus legitima ratio aſſignatur. 452. 7. 8
Explicatur etiam ea ratio, quando dubium eſt de conſanguinitate, aut vita prioris conjugis. 9
Opponitur ex motu Pii V. 10
Opponitur ex *c. conqueſtus, de reſtit. ſpoliat.* 11
Opponitur ex contractu cum ea quam dubitat eſſe ſervam. 12
Quando uterque conjux eſt dubius, neque poteſt peti, nec reddi. 13
Excipe in impedimento impotentiæ, quod ipſo uſu cognoſcendum eſt. 14
Quid ſi matrimonium non ſit conſummatum, & dubium incidat. 453. 15

Decretum Concilii Trid.

Decreto Concilii Tridentini qui teneantur. 165. c. 7. & 167. c. 9.

Delectatio.

Delectationes moroſæ inter conjuges. 453. c. 16
Omnem delectationem de peccato mortali eſſe mortalem. ibid. n. 2
Inſequuntur nonnulla. 3
Delectationem de ipſa cogitatione non ſemper eſſe mortale, & aliquando neque veniale. 4
Objectioni occurritur. 5
Delectatio de opere materialiter malo quando ſit mortalis. 454. §. 1
Referuntur variæ ſententiæ. ibid. n. 6
Vera ſententia ſtatuitur, & explicatur. 7
Delectatio in materia venerea. ibid. §. 2
De delectationibus in materia venerea judicandum ſicut de voluntate efficaci. ibid. n. 8
Non licere delectari venerea ſub conditione *ſi mulier eſſet ſua*. 455. 3
Non licere viduo delectari de copula præterita. 10
Non licere ſponſis de futuro delectationem de copula futura. 11
Non licere conjugatis alligatis voto delectationem de actu conjugali. 12
Non licere delectationem de pollutione habita inculpabili modo. 13
In aliis materiis a venerea delectationem de opere proprio, quod ipſe ſine peccato poteſt efficere, non eſſe peccatum niſi vitietur ex motivo expreſſe adjuncto. 14
Baſilii Pontii de Matrim.
Idem eſt ſi ſit alicui honeſtum opus, de quo eſt delectatio. 15
Quando ſimplex delectatio de opere malo ſit mala. 16
Non eſſe eamdem rationem ſimplicis delectationis & voluntatis efficacis. 456. 17
In quibus affectibus poſſit præſcindi opus a circumſtantia vitiante. 18. 19
Explicatur in aliis materiis a venerea an liceat delectari de objectis malis, ſub conditione ſi non eſſent mala. 20

Deliberatio.

Ea Deliberatio requiritur ad matrimonium, quæ ſatis eſt ad peccatum mortale. 107. 1
Fervore iracundiæ contractum matrimonium valere, niſi ratio abſorbeatur. 2
Opponuntur aliqua. 3
Diluuntur. 4
Opponuntur alia de voto & juramento. 5
Limitatio quædam. 6
Furioſi matrimonium nullum. 7
Objicitur doctrina gloſſæ. 108. 8
Limitatur præcedens doctrina. 9
Ebrii in ebrietate matrimonium nullum. 10
Objicitur contra eam doctrinam. 11
Thomæ Sanchez ſolutio adducitur, & impugnatur. 12. 13
Aliorum ſolutio rejicitur. 14
Vera ſolutio adducitur, & explicatur. 15. 16

Denuntiatio.

De Denuntiationibus præmittendis. Tridentini decretum. 210. 1
Denuntiationes non ſunt de ſubſtantia matrimonii. 2
Non poſſe neque omnes, neque aliquam omitti ſine peccato mortali. 3
Debere fieri in utriuſque parochia. 4
Sufficere ut fiant in parochia habitationis, niſi ordinarius aliud decernat. 5
Debere fieri in Eccleſia, niſi conſuetudo obſtet. 6
& in diebus feſtivis, non ferialibus. 7
Non tamen continuis. 8
& petentibus contrahentibus, & per parochum, licet id conſuetudine ſublatum. 9
Non multo poſt denuntiationes matrimonium contrahendum, aut iterum repetendas. 10
Denuntiationes quando omitti poſſint, & cujus auctoritate. 211. c. 31
Tridentini decretum. ibid. n. 1
Non poſſe omitti denuntiationes auctoritate parochi. 2
Quis intelligatur hoc loco nomine ordinarii. 3
Objectio diluitur. 4
Non intelligi Vicarium Epiſcopi, niſi committatur. 5
Objectiones proponuntur, & diluuntur. 6. 7
Poteſt eam poteſtatem Epiſcopus concedere Vicario ſuo. 212. 8
Cum contrahentes ſunt ex diverſis diœceſibus, & unus ea eis remittit denuntiationes, non videntur aliæ remiſſæ. 9
Denuntiationes ex qua cauſa omitti poſſint, & debeant. ibid. c. 32.
Denuntiationum omittendarum non unam cauſam eſſe. 1
Illæ referuntur. 2
Non eſſe neceſſariam judicialem cauſæ cognitionem. 213. 3
Objectio diluitur. 4
Poſſe fieri eam diſpenſationem extrajudicialem. 5
In quibus cauſis teneatur ordinarius diſpenſare. 6
Poſſe aliquando contrahi etiam non petita ea diſpenſatione. 7
Vera ejus ratio. 8
Limitatio veræ ſententiæ. 214. 9
Quid agendum quando ordinarius negat licentiam, cum poteſt. 10
Quæ certa ſunt. ibid.
Quorumdam ſententia. 11
Rejicitur. 12
Verior ſententia. 13
Executorem ultimæ voluntatis, cujus conſcientiæ relinquitur diſpoſitio, poſſe compelli ad reddendam rationem. 14
Ad quid teneatur ex vi denuntiationum, qui aliquod impedimentum novit, occultum tamen. 215. c. 34
Qui tantum novit impedimentum ex auditu, non tenetur manifeſtare. ibid. 1
Explicatur. ibid.
Idem ſi timet ex manifeſtatione ſibi grave damnum. 216. 2.

Taratur manifeſtare, quando impedimentum eſt publicum, & probari poteſt. 3
Quando unus ſolus novit teneri, multorum ſententia eſt. 4
Oppoſitum probabilius, probatur & explicatur per partes. 5. 6. 7. 8. 9. 10
Objectio diluitur. 216. 11
Fundamenta contraria diluuntur. 12
Denuntiationes valide fieri tempore interdicti. 231. 1
Diſpenſatio.
Diſpenſationis variæ acceptiones, 346. 1
Definitiones variæ. 2
Vera definitio. 3
Differre ab interpretatione. 4
Differre a permiſſione, ſimplici licentia, & abſolutione, & abrogatione, & privilegio. 5
Comprehendi omnem diſpenſationem ea definitione. 6
Diſpenſatio quomodo poſſit cadere in his, quæ juris naturalis ſunt. 347. c. 2
In præcepta naturalia & divina proprie diſpenſationem cadere, quidam affirmant. ibid. n. 1
Ea quæ pertinent ad jus naturale diſtinguuntur, 2
& quæ ſunt juris divini. 3
Non cadere diſpenſationem in jus naturale, & divinum. 4
Probatur. 5
Non eſſe relictam in Eccleſia poteſtatem ad eam diſpenſationem oſtenditur. 6
Limitatur prædicta doctrina. 7
Eam tamen non eſſe vere diſpenſationem. 8
An remiſſio voti, vel juramenti ſit proprie diſpenſatio. 348 9
Quo ſenſu dicatur per jus gentium & civile detrahi naturali. 10
Quædam ſolvuntur. 11
Qua ratione fiat diſpenſatio in voto, vel juramento. 12
Quomodo fiat diſpenſatio in votis ſolemnibus. 13
Quomodo Pontifex diſpenſet in matrimonio rato. 14
Quomodo fiat diſpenſatio in reſidentia. 349. 15
In impedimentis juris naturalis nullam diſpenſationem dari. 16
Nonnulla explicantur & remittuntur. 17
ad diſpenſandum poteſtas in jure divino poſitivo. 350. cap. 3
ad diſpenſandum in jure divino nulli relictam eſſe poteſtatem. ibid. n. 1. 2
Oppoſita aliorum ſententia. 3
Objectiones proponuntur, & diluuntur. 4. 5. 6. 7
Communia quædam de poteſtate diſpenſandi. ibid. c. 4
In Eccleſia eſſe poteſtatem ad diſpenſandum in votis, juramentis, & legibus Eccleſiaſticis. ibid. n. 2
Eam eſſe poteſtatem Eccleſiaſticam. 3
Non pertinere ad poteſtatem ordinis. 4
Impediri etiam poſſe eam poteſtatem diſpenſandi. 5
Quomodo fiat aliquis ſubditus, ut cum eo diſpenſari poſſit. 6. 7
Poſſe Epiſcopum diſpenſare cum ſuo ſubdito peregrinante. 351. 8
Poſſe ſuperiorem cum ſe ipſo diſpenſare. 9
Vera doctrina tradita non ſolum in Pontifice, ſed etiam in Epiſcopo. 10
Objectio diluitur. 11
Etiam vera de prælatis religionum. 12
Facultatem ordinariam, & delegatam ad diſpenſandum eſſe late interpretandam. 13
Variæ limitationes ejus doctrinæ. 14
Quando datur facultas ad eligendam perſonam quæ diſpenſet, eſt ſtricte interpretanda. 352. 15
Vera ejus ratio. 16
Alii refelluntur. 17
Privilegium Bullæ eſſe ſtricte interpretandum. 18
& alia colliguntur. ibid.
Communia quædam de ſubjecto poteſtatis diſpenſandi. ibid. c. 5
Eum qui legem tulit diſpenſare poſſe, Variæ limitationes rejiciuntur. ibid. n. 1
Pontificem in ſuis legibus, & Concilii generalis, & Apoſtolicis diſpenſare poſſe. 2
Etiam Epiſcopum in legibus Synodi diœceſanæ. 353. 3
Etiam ſine Capituli conſenſu. 4
Quorumdam limitatio rejicitur. 5
Quid ſi lex ſit confirmata a Pontifice. 6
Quid ſi jam lex tranſierit in contractum. 7
Archiepiſcopum ante ſuſceptionem pallii habere poteſtatem diſpenſandi. 8
Quando poſſit cum ſuffraganeis diſpenſare. 9
An cum Epiſcopis ſuffraganeis. 10
An tempore viſitationis. 11
Proponitur quæſtio, an Epiſcopus diſpenſare poſſit cum religioſis exemptis. 354. 12
Sine prælati conſenſu non poſſe. 13
Idem poſſe quando prælatus irrationabiliter negat conſenſum. 14
Etiam quando prælatus religioſi eſt impeditus, quod explicatur. 15
De conſenſu prælati poſſe. 16
Objectio diluitur. 17
Magis explicatur ea doctrina. 18
Idem dicendum de prælato religionis. 19
Idem locum habere ad impetrandam abſolutionem in caſibus a Concilio permiſſis Epiſcopo. 20
Quid dicendum de prioribus militarium ordinum. 21
Inferiorem non poſſe diſpenſare in legibus ſuperiorum. 1
Objectiones proponuntur, & diluuntur. 2. 3. 4
Limita niſi in jure concedatur diſpenſandi poteſtas. 5
Quæ intelligitur conceſſa ſi in jure dicatur, ut diſpenſari poſſit. ibid.
Major explicatio. 6
In nonnullis caſibus poſſe. 355. 7
& ſic conſuetudine habetur. 8
Eam poteſtatem in prædictis caſibus non eſſe delegatam, ſed ordinariam. 9
Epiſcopum non poſſe diſpenſare in legibus latis a Concilio. 10
Neque Archiepiſcopus legibus Concilii provincialis. 11
Objectio diluitur. 12
Quando cenſeatur eſſe conſtitutio Concilii, & quando Archiepiſcopi. 13
ad diſpenſandum poteſtas in pœnis. 356. c. 7
Proponitur deciſio *in c. etſi cler.* & ejus ratio. ibid. n. 1
Rationes dubitandi. 2. 3
Duo agenda. 4
Non loqui textum de degradatione. 5
Neque de diſpenſatione pœnæ poſt ſententiam latam. 6
Poſt latam ſententiam ſolum Principem poſſe pœnam minuere. 7
Quid concedatur Epiſcopo in dict. c. 8
In eo caſu poſſe Epiſcopum diſpenſare, etiam poſt ſententiam. 9
Objectiones proponuntur, & diluuntur. 357. 10. 11. 12
Etiam contradicente accuſatore diſpenſare poſſe. 13
Etiam ſine conſenſu Capituli. 14
Idem poſſe Capitulum ſede vacante. 15
Non id poſſunt Prælati Epiſcopo inferiores. 16
Neque Epiſcopi poſſunt erga ſeipſos. 17
Neque in criminibus adulterii majoribus. 18
Alia remiſſive. 358. 19
Diſpenſandi poteſtas in votis. ibid. c. 8
Eſſe poteſtatem ad diſpenſandum in votis. ibid. n. 1
Eam poteſtatem olim etiam fuiſſe in Epiſcopis ad omnia vota. 2
Competere aliis, quaſi Epiſcopalem juriſdictionem habentibus. 3
Jam reſervata nonnulla. 4
In omni alio voto, excepto reſervato, poteſt Epiſcopus diſpenſare. 5
Et in voto emiſſo in ſubſidium Terræ ſanctæ. 6
Aſſumendæ crucis, peregrinationis in domum Lauretanam, & non petendi abſolutionem niſi a Romano Pontifice. ibid.
Quid de diſpenſatione in votis alicujus populi. 359. 7
Quid de votis emiſſis in favorem tertii. 8. 9. 10
Objectiones diluuntur. 11. 12. 13. 14
Explicatur quando promiſſio dicatur fieri homini, vel Deo. 15
Quid cenſendum, ſi quis promittat homini ſe ingreſſurum in religionem, & confirmet voto, vel juramento. 360. 16
An promiſſio facta Deo, & homini poſſit ab homine remitti. 17
Regula circa diſpenſationem etiam in reſervatis. 18
Poſſe Epiſcopum diſpenſare in voto non contrahendi matrimonium. 19
& in quovis voto caſtitatis, dummodo non ſit caſtitatis ſimpliciter. 20
& in voto de ſuſcipiendis ordinibus. 21
Quid de voto aſſumendi ſtatum earum, quas Beatas vocamus, & militarium ordinum. 22
Diſpenſare poſſe in voto ingrediendi ſtrictiorem religionem, ut in laxiorem ingrediatur. 23
& in materia, in quam commutatum eſt votum reſervatum. 361. 24
Aliorum objectiones proponuntur, & diluuntur. 25. 26

Quo-

Quomodo poſſit diſpenſare in votis peregrinationis, 27
Nonnulli caſus, in quibus poteſt Epiſcopus diſpenſare in votis reſervatis. ibid. c. 9
Etiam in reſervatis diſpenſare poſſe quando non eſt facilis aditus ad ſuperiorem, & eſt periculum in mora. ibid. n. 1.
Quid de voto caſtitatis emiſſo poſt contractum matrimonium, & conſummatum. 2
Quid de emiſſo poſt contractum ante conſummationem. 3
Quid de emiſſo ante matrimonium contractum. 4
Quid de voto religionis. 5
Poſſe etiam diſpenſare in votis conditionalibus, communis ſententia eſt. 6
Oppoſitum verius de jure. 7
Objecta proponuntur & diluuntur. 8. 9.
Eodem modo philoſophandum in voto pœnali. 362. 10
Objectio diluitur. 11
Niſi ſit votum pœnale abſolutum. 12
Deuent etiam aliæ vota vere conditionalia. 13
Item quoties eſt morale dubium de valore voti reſervati. 14
Quid ſi emiſſa ſint ex metu cadente in virum conſtantem. 15
In dubio an ſit votum reſervatum, credendum non eſſe. 16
Diſpenſandi poteſtas delegata in votis. 363. c. 10
Quando cenſeatur conceſſa poteſtas ad diſpenſandum. ibid. n. 1.
Conceſſa poteſtate commutandi non concedi poteſtatem diſpenſandi quidam abſolute negant. 2
Oppoſitum verius explicatur, & probatur. 3. 4
Quando cenſeatur data poteſtas in reſervatis, & an in omnibus, vel aliquibus. 5. 6
Conceſſa poteſtate ad diſpenſandum in votis etiam data cenſetur ad diſpenſandum, licet ſint in commodum tertii. 7
Etiam diſpenſari poſſe in votis emiſſis ante conceſſionem ejus poteſtatis. 364. 8
Conceſſam eſſe religioſis poteſtatem diſpenſandi in votis. 9
Ampliationes ejus privilegii. 10
Non poſſe in reſervatis Pontifici, etiam in caſu neceſſitatis, quando poteſt dari Epiſcopus. 11
Poſſunt diſpenſare in voto caſtitatis emiſſo ante matrimonium in ordine ad petendum debitum. 12
Diſpenſandi poteſtas in juramentis. 365. c. 11
Habens poteſtatem diſpenſandi in votis, poteſt diſpenſare in juramentis. ibid. n. 1
An ſint juramenta reſervata, explicatur. 2. 3
Conceſſa poteſtate ad diſpenſandum in votis, cenſetur data ad juramenta. 4
Etiam verum in juramento promiſſorio, dummodo non ſit acceptata promiſſio. 5
Objectiones proponuntur, & diluuntur. 6. 7
Diſpenſandi poteſtas in matrimonio, & reſidentia. 366. cap. 12
Pontificem diſpenſare poſſe in matrimonio Epiſcopi, cum Eccleſia. ibid. n. 1
Obſervantur nonnulla, ut explicetur diſpenſatio in reſidentia. & quid ſtatuat Concilium. 2
Cum Epiſcopis quis poſſit diſpenſare. 3
Cum parochis Epiſcopus, etiam ad abſentiam per bimeſtre. ibid.
Ampliatio prima cum ejus limitatione. 4
Secunda. 5
Tertia. 6
Quarta. 7
Objectio diluitur. 8
Quid dicendum de diſpenſatione circa beneficia incompatibilia. 367. 9
In quibus ſolus Papa poſſit diſpenſare. 10
Diſpenſandi poteſtas in impedimentis matrimonii tam dirimentibus, quam aliis. ibid. c. 13
Solum Pontificem diſpenſare poſſe in impedimentis dirimentibus. 1
Variæ limitationes rejiciuntur. ibid.
Poſſe Epiſcopum diſpenſare poſt contractum matrimonium. 2
Etiamſi ſint divites. 368. 3
Nec tenetur pauperibus dare pecunias, quibus impetrent. ibid.
Modo etiam impedimentum ſit occultum, & bona fide contractum matrimonium. 4
Aliæ etiam limitationes. 5.
Poſſe etiam Epiſcopum diſpenſare ante contractum matrimonium aliquando. 6
& quando ſuit defectus diſpenſationis. 7
Quid poſſit Commiſſarius Cruciatæ. 369. 8
Quis diſpenſet in impedimento ex affinitate ſuperveniente, ad petendum debitum. 9
Nuntios diſpenſare ſolum in impedimento publicæ honeſtatis. 10
Quid in his poſſint religioſi ex privilegio. 11
Quid de impedimentis impedientibus. 12
Diſpenſationis cauſa in genere, & in ſpecie. c. 14
Deficiente cauſa invalidam eſſe diſpenſationem in his, quorum obligatio naturalis eſt. ibid. n. 1
Peccare etiam eum, qui petit diſpenſationem. 2
Diſpenſare in legibus humanis ſine cauſa etiam eſſe peccatum. 3
Quale peccatum ſit. 4
Idem de Principe, quando ſecum diſpenſat. 5
Explicatur quod de juſta cauſa dictum eſt. 6
Valida eſt diſpenſatio ſine cauſa data. 7
Niſi inferior diſpenſet in lege ſuperioris. 370. 8
Alia limitatio de Principe ſecum diſpenſante rejicitur. 9
De cauſis in ſpeciali remiſſive. 10
Summa capita cauſarum, quæ in diſpenſando debent attendi, explicantur. 11. 12
Quando imponitur mulcta, non dicitur dari ſine cauſa. 13
Diſpenſationem concedendi forma. 371. c. 15
Expreſſæ diſpenſationis non eſſe aliquam determinatam formam, neque ſcripturam requiri. 2
Abſenti, & ignoranti concedi poſſe diſpenſationem, & ideo non requiri mandatum. 3
Circa tacitam diſpenſationem variæ ſententiæ. 4
Taciturnitatem non eſſe ſignum tacitæ diſpenſationis quidam ſentiunt. 6
Verius eſſe ſignum. 372. 7
Quorumdam ſolutio rejicitur. 8
Prima limitatio ejus doctrinæ rejicitur. 9
Secunda limitatio, & illatio. 10. 11
Ea illatio rejicitur. 12
Quædam corollaria. 13. 14
Aliud ſignum tacitæ diſpenſationis. 15
Quomodo conſtare debeat ſcientia in prælato de tali impedimento. 373. 16
Quomodo probanda. 17
An ad diſpenſationis valorem requiratur cauſæ cognitio. 18
Eluitur argumentum ex Tridentino. 19
Diſpenſatio ex quibus cauſis reddatur nulla, & de vitio falſitatis in genere. ibid. c. 16
Diſpenſationem reddi nullam ex ſilentio prioris diſpenſationis. 374. 5
Explicatur hæc communis ſententia tribus regulis. 6. 7. 8
Ex illis infertur, quando non ſit neceſſaria expreſſio prioris diſpenſationis. 9
Diſpenſatio quomodo reddatur nulla quando plura concurrunt impedimenta. 378. §. 4
Quando ſunt plura impedimenta, & exprimitur unum alio ſuppreſſo, vitiari reſcriptum. ibid. n. 21
Quomodo intelligenda ea communis ſententia. 22
Limitatio communis ſententiæ. 23
Colliguntur nonnulla explicationis gratia. 24
Vitiari diſpenſationem per expreſſionem falſi, explicatur. 381. 41
De hodierno ſtylo præcedentem ſententiam ordinarii, etiamſi illa injuſta fuerit, valere. 42
Qui diſpenſare poteſt, quando erratur in diœceſi. 43
Diſpenſatio quibus modis expiret ex parte illius, cui conceditur. 382. c. 18
Quomodo expiret deficiente eo cui conceditur. ibid. §. 1
Quid agendum diſtinguitur & proponitur. ibid. n. 1
Diviſio facultatis in realem & perſonalem. 2
Quomodo cognoſcenda ſit facultas perſonalis & realis, primo, ex qualitate rei conceſſæ. 3
Item ſi concedatur perſonæ, aut rei, explicatur. 4
Limitatur primo. 5
Limitatur ſecundo. 6
Quid ſi verba ſint ambigua, & non ſatis percipiatur, cui faveat magis Princeps, rei, an perſonæ. 7
Limitatio prima. 8
Limitatio ſecunda. 9
Diſcrimina inter conceſſionem realem & perſonalem. 10
Objiciuntur nonnulla, & diluuntur. 11. 12. 13
Diſpenſatio, ſeu conceſſio non expirat morte ejus cui conceditur. 383. 14
Diſpenſatio quibus modis expiret ex parte concedentis. 386. c. 19
Quando ipſius morte. ibid. §. 1
Diſtinguitur quid explicandum ſit. ibid. n. 1
Diſpenſatio quando expiret morte concedentis. ibid.
Indultum datum alicui, ut diſpenſet cum aliquo, non determinata perſona, non expirat morte concedentis. 2
Quid ſi determinetur. 3. 4. 5

Digitized by Google

Inſinnatur modus defendendi communem doctrinam. 6
Facultatem ut eligat determinatum confeſſorem non expirare. 7
Quid de facultate data alicui ad audiendam confeſſionem determinatæ perſonæ. 8.9
Quid verba illa, *uſque ad beneplacitum*. 10
Diſpenſatio quando finiatur per revocationem concedentis. 388. §. 2
Ceſſare diſpenſationem per revocationem concedentis, ibid. n. 11
Nam habet locum communis doctrina in privilegio conceſſo non ſubdito. 12
Neque in privilegiis onerosis, & per modum contractus. 13
Qualis eſſe debeat intimatio revocationis. 14
Tam a ſupremo, quam ab inferiori Principe poſſe fieri eam revocationem. 15
Quibus modis fieri revocatio debeat expreſſa, explicatur. 16
Tacita revocatio explicatur, 389. 17. 18. 19. 20. 21
Objicitur, & diluitur. ibid. n. 23
Objicitur ſecundo. 24
Objicitur tertio, 25
Limitatio doctrinæ, 26
Per ſententiam non revocari privilegium, niſi exprimatur. 27
Diſpenſatio an expiret ex ceſſatione cauſæ, vel ejus uſu, 390. c. 20
Quo tempore requiratur veritas cauſæ. ibid. n. 1
Etiam quando ordinario committitur diſpenſatio. 2. 3
Quid ſi ceſſet cauſa, poſtquam jam ordinarius diſpenſavit. 4
Objicitur, & diluitur. 5
Objicitur ſecundo, 6
Objicitur tertio, 7
Objicitur quarto, 8
Diſpenſatio quando ceſſet per ejus uſum varie explicatur. 9
Diſpenſationum interpretatio. 392. c. 12
Diſpenſationem ſtricte interpretandam eſſe, 2
Objicitur, & diluitur, 3
Limitatio prima communis doctrinæ. 4
Non ultra propriam verborum ſignificationem extendendam, 5
Extendendam ad neceſſario connexa. 6
Quando minus includitur in majori, vel neceſſario conjunctum eſt, cum illo locum habet argumentum a majori in diſpenſatione, 7
Alias non valere verius videtur. 8
Oppoſita ſententia, & ejus fundamenta diluuntur. 9. 10
Limitationes communis ſententiæ. 11
Diſpenſatio Pontificis utrum neceſſaria in eo matrimonio contrahendo, 538. 1
An requiratur cauſa ad eam diſpenſationem, & quæ ſufficiat, & an exiſtente juſta cauſa poſſit ſine diſpenſatione contrahi, etiam ubi receptum non eſt ex conſuetudine, ut non expectetur diſpenſatio, neque exigatur. 2
Qualis requiratur cauſa ad diſpenſationem in hac materia, 3. 4. 5
An juſta ſubſiſtente cauſa poſſit contrahi matrimonium Catholici cum hæretico petita diſpenſatione, ſi negetur, aut etiam non petita. 539. 6
Senſus diſpenſationis Pontificiæ, ut Catholicus contrahere poſſit matrimonium cum hæretico, quis, 7
Vide, *Renuntiatio*, & *Reſcriptum*.

Diſſolutio matrimonii.

Diſſolvi matrimonia jure Civili aut bona gratia, aut repudio, 395. 1
Mutuo conſenſu, 2
Monachiſmo. 3
Impotentia, & debilitate, 4
Item per deportationem. 5
Captivitate. Varia tempora diſtinguenda. 6. 7
& quando in expeditione milites degunt, 8
& ob ſervitutem. 9
Item repudium. 10
Diſſolvi an poſſit matrimonium infidelium auctoritate Pontificis, 397. c. 2
Prima ſententia affirmans, ibid. n. 1
Ejus argumenta. ibid. 2. 3. 4
Occurritur tribus objectionibus. 5. 6. 7
Verior oppoſita ſententia. 8
Diſtinguuntur tres quæſtionis ſtatus, 9. 10. 11
Diverſimode probatur. 12. 13. 14. 15. 16
Satisfit argumentis primæ ſententiæ. 398. 17
Diſſolvi ne poſſit matrimonium fidelium, auctoritate Pontificia. 399. c. 3
In praxi ſecuram eſſe opinionem quæ affirmat. ib. n. 1
Prima ſententia affirmans, cum ſuis fundamentis. 2
Secunda ſententia negans, & ejus auctores, 3
Probatur primo ex Alexandro III. 4
Ex Innocentio III. 5
Ex Nicolao I. 6
Oſtenditur non eſſe a Chriſto relictam eam poteſtatem Eccleſiæ. 400. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14
Occurritur objectionibus. 401. 15. 16. 17. 18
Colligitur ſola auctoritate divina diſſolvi poſſe. 19
Matrimonium per tranſitum ad religionem, 402. 1
Inquiritur quo jure, 2
Quidam dicunt ex jure Pontificio, 3
Verius jure divino diſſolvi, 4
Diverſimode probatum. 5
Quid ſi alter conjux ante conſummationem tranſit ad religionem. 407. c. 9
Spatium duorum menſium aſſignari non ad profeſſionem, ſed ad ingreſſum, 408. n. 2
Teneri alterum conjugem expectare profeſſionem, etiamſi juxta religionis conſtitutiones, vel defectum ætatis differatur ultra annum, 3
Computandum bimeſtre a die conjugii. 4
Computandum juxta menſium occurrentium occaſionem, 5
& a momento in momentum. 6
Bimeſtri uti poteſt conjux, etiamſi non habeat animum ingrediendi religionem. 7
An poſſit per judicem coarctari. 409. 8
An poſſit prorogari. 9
Poteſt judex determinare tempus ne conjux varias religiones ingrediens alium eludat. 10
Vide *Divortium*.

Divortium,

Divertere quando teneatur, & quando non liceat alteri conjugi. 420. c. 17
Conjux innocens, abſolute loquendo, non tenetur dimittere adulterum. ibid. n. 2
Duæ limitationes ejuſdem doctrinæ. ibid. & 3
Primus caſus, in quo dimittere non poteſt. 4
Secundus caſus, 421. 5
Objectio diluitur. 6
Idem dicendum, ſi uxorem proſtituat. 7
Tertius caſus, in quo non poteſt. 8
Quartus etiam caſus, 422. 9
Conjux innocens ſi velit divertere, quid. ibid. c. 18
Separationem fieri debere judicio Eccleſiæ. ibid. n. 1
Quid ſi publicum adulterium ſit, ſententia negans refertur, 2
Præfertur oppoſita, ibid. objectio diluitur. 3
Confeſſio conjugis de adulterio in judicio criminali, valet etiam in civili. 4
Quid ſi adulterium probari non poteſt. 5
Quidam affirmant poſſe divertere ſecreto. ibid.
Oppoſitum verius. 423. 6
Satisfit aliorum argumentis. 7. 8. 9. 10
Quid juris ſit innocenti poſt divortii ſententiam. c. 19
Sententiam de divortio latam eſſe in favorem innocentis, ibid. n. 1
Inde fit poſſe innocentem reconciliare ſibi nocentem, huncque teneri parere. ibid.
Limitatur, ſi res ſit integra. 3
Conjux innocens jus habet circa mutationem ſtatus innocentis, 3. 4
Innocens, facto divortio, poteſt invito nocente ad religionem tranſire. 5
Si innocens eligat in ſæculo manere, non tenetur abjectum recipere, etiam pœnitentem. 6
Satisfit nonnullis objectionibus. 7
De fide eſt alias etiam eſſe cauſas divortii. 425. 1
Explicatur locus *Matth*, 19. in quo tantum eſt expreſſa fornicatio. 2
Cur potiſſimum meminerit Chriſtus fornicationis, 3
Occurritur objectioni. 4
Si conjux pertrahat alium ad peccatum; eſſe cauſam divortii, 427. 1
Inferuntur nonnulla, 2
Alia peccata conjugis non eſſe cauſam: 3
Proponitur quæſtio de ſævitia. 4
Qualis requiratur ſævitia explicatur. 5
Ejus probatio, 6
Requiri in ea cauſa judicis ſententiam. 428. 7
Virum ob uxoris ſævitiam etiam recte divertere. 8
Licere poſtea conjugi ad religionem tranſire. 9
Divortii cauſam coram Eccleſiaſtico judice examinandam. 10
Ubi ſequeſtranda uxor pendente lite. 11
Dotem non amittere uxorem, quamvis fiat divortium ob ejus ſævitiam. 12
Minori ob lapſum temporis ad probationem in caſu matrimoniali reſtitutionem competere. 13

Dolus,

Digitized by Google

Dolus, *vide* Error.

Dominium.

Dominium transferri poſſe in corpus, impeditum tamen ad uſum. 28. 8
Vide *Matrimonium*.

Donatio.

Donationem titulo conſanguinitatis, aut amicitiæ, ſi non eſt amicus, nec conſanguineus, nullam. 140. 9
Vide *Votum*, *Error*.

Ebrius.

Ebrii in ebrietate matrimonium nullum. 108. 10

Eccleſia.

Eccleſiam potuiſſe irritare matrimonia clandeſtina, explicatur. 156. c. 4

Elector, *vide* Contrahens.

Eleemoſyna.

Eleemoſynam ob paupertatem fictam donatam, nullam, niſi de animo donantis conſtet oppoſitum. 140. 8
Vide *Error*.

Eligendus, *vide* Contrahens.

Epiſcopus.

Epiſcopus ſi conferat beneficium cum ignorantia beneficii, vide *Error*.
Vide etiam *Ordinarius*.

Error.

Errore circa ſubſtantiam dirimi matrimonium, & alios contractus, ſive actus. 139. c. 20
Errorem auferre conſenſum. 1
Ejus variæ diviſiones. 2
Error circa ſubſtantialia vitiat jure naturæ. 3
Aliquando error qui eſt circa ſubſtantiam in uno actu, eſſe accidentalem in alio, & exemplis explicatur. 4
Quo modo error circa ſubſtantialia dicatur dare cauſam contractus, vera explicatio. 5
Quædam obſervatio. 6
Matrimonium ex errore erga perſonam nullum eſſe jure naturæ, & poſitivo. 7
Eleemoſynam ob paupertatem fictam donatam, nullam, niſi de animo donantis conſtet oppoſitum. 8
Idem de donatione titulo conſanguinitatis, aut amicitiæ, ſi non eſt amicus, nec conſanguineus. 9
Idem ſi Epiſcopus conferat beneficium cum ignorantia beneficii. 140. 10
Idem quando cum falſo libello, tacenti quod de jure exprimendum erat, beneficium impetratur. 11
Quid dicendum in votis, cum ex errore ſingularium concipiuntur. 12
Quis error in emptione vitiet. 13
Errorem virginitatis in ſervo qui emitur accidentalem eſſe. 14
Objicitur ex textu *in l. quid tamen, de contrab. empt.* quorundam ſolutio rejicitur. 15
Reſpondetur ex propria ſententia, & remittitur major explicatio. 141. 17
Alia objectio ex *l. ſi ſterilis, de action. empti.* 18
Alia ex *l. Labeo, de contrab. empt.* 19
Alia ex eo quod in ſtipulatione, & pignoris datione error materiæ non vitiat. 20
Errorem concomitantem circa ſubſtantiam etiam obſtare matrimonio. 21
De Errore circa qualitatem accidentalem in matrimonio, & aliis contractibus, quid. ibid. c. 21
Communis ſententia. 142. 1
Quædam obſervatio pro ejus explicatione. 2
Prima pars veræ ſententiæ. 3
Nonnulla inferuntur in ſpecialibus materiis. 4. 5
Secunda pars veræ ſententiæ, quando animus expreſſe fertur in accidentalia contractus. 6. 7
Quid ſi vendat alicui exiſtimans eſſe amicum. 143. 8
Quid in votis cum errore accidentali. 9
Quid quando in votis eſt error cauſæ finalis, vel impulſivæ. 10
Objectio ex *cap. ex parte, de converſ. conjug.* diluitur. 11
Idem dicendum, cum dolus adhibetur ab aliquo tertio. 12
Quandoque etiam vitiari matrimonium ex errore in qualitatibus. 13
Eum, qui decipit in qualitate, ſi deceptio ſit gravis, peccare mortaliter. 14
Objiciuntur quædam contra noſtræ ſententiæ ſecundam partem. 15
Diluuntur. 16
Quare philoſophemur diverſimode de dolo, & metu in contractibus. 17
Quando dolus dicatur dare cauſam, vel incidere in foro animæ, & externo. 18
Quid juris ſit penes deceptum jure naturali, quorundam opinio. 19
Aliorum opinio ſub diſtinctione. 20
Verior ſententia. 21
Quid quando dolus incidet tantum. 22
Quid dicendum jure poſitivo, quæ actio competat decepto adverſus decipientem, communis diſtinctio. 23. 24. 25
Nonnulli contraſentiunt. 26
Eorum rationes. 27
Explicatur communis ſententia in contractibus ſtricti juris. 145. 28
Contractus bonæ fidei jure poſitivo non valere ex dolo dante cauſam. 29
Quando dolus dans cauſam etiam contractui bonæ fidei verſatur circa accidentalia, valere jure poſitivo, & in hoc differre a jure naturali. 30
Explicantur quæ jura competant decepto, ratione doli intervenientis tam in contractibus bonæ fidei, quam ſtricti juris, ſive ſit circa accidentalia, ſive ſubſtantialia. 31. 32. 33
Opponitur quomodo ſi venditio ex dolo circa ſubſtantialia non valeat, detur actio ex empto. 146. 34
Opponitur ex *l. tenetur 6. de act. empt.* 35
Rurſus objicitur ex *l. ſi addes 19. D. locati.* 36
Opponitur ex vendente rem alienam ad vendentem non ſanam. 37
Opponitur ex *l. eleganter. de dolo.* 38
Diluuntur argumenta Leſſii contra communem doctrinam. 39
Quid dicendum in hac re jure Canonico. 147. 40
Error qualitatis quando refundatur in errorem perſonæ. ibid. c. 22.
Cum Errore facti, & ſcientia juris, an poſſit eſſe conſenſus ad matrimonium. 148. c. 23.
An conſenſus cum eo errore ſufficiat ad matrimonium inter eos valide ineundum. ibid. n. 1
Variæ ſententiæ. ibid.
Explicatur prima pars veræ ſententiæ, adhibita diſtinctione, & liberatur ab objectionibus. 2. 3. 4
Probatur ratione. 5
Secunda pars veræ ſententiæ. 6
Ratificatio matrimonii prius ex errore invalidi manente eodem errore nulla eſt. 7

Eunuchus.

De Ennuchorum conjugio quid ſentiendum jure naturali. 342. c. 67
Ennuchorum ſpecies diſtinguuntur. ibid. n. 1
Eunuchorum ingenium ex Baſilio deſcribitur. 2
Eunuchorum coire potentium valida eſſe matrimonia multi cenſuerunt. 3
Eorum matrimonium in ordine ad copulam nullum eſſe jure naturali. 4
Probatur etiam ex literis Sixti V. 5
Eorum conjugia ad caſte vivendum valida eſſe jure naturæ. 6
Probatur ex literis Sixti. 343. & 7
Quid diſponant jura de Eunuchorum conjugiis. ibid. cap. 68.
Eunuchiſmum eſſe impedimentum ad quovis modo contrahendum a tempore Sixti V. ibid. n. 1
Quid de eorum matrimoniis dicendum ſit jure Civili. 2
Nova & contingens difficultas proponitur, & explicatur de quodam ſpadonum genere. 3

Excommunicatio.

Excommunicatio impediatne qua ligantur contrahentes. 233. c. 10.
Matrimonium initum ab excommunicato valet. ibid. num. 1
Peccare, qui excommunicatus excommunicatione majori contrahit. 2
Si non excommunicatus contrahat cum excommunicato, an peccet, ſub diſtinctione explicatur. 3
Quid ſi contrahat cum excommunicato excommunicatione majori. 4
Quid ſi uterque ſit excommunicatus, & quot peccata committant. 5
Non poſſe excommunicatis contrahentibus impendi benedictiones. 6

Executor.

Executorem ultimæ voluntatis, cujus conſcientiæ relinquitur diſpoſitio, poſſe compelli ad reddendam rationem. 214. 14

Fama.

Fama quæ requiratur de prioris conjugis obitu, ut ad ſecundum matrimonium tranſeat alter. 322. c. 53
Variæ ſententiæ de fama requiſita de prioris conjugis obitu. ibid. 1
Certum nuntium requiri probatur ex jure. 2
Aliter etiam oſtenditur ex doctrina Bartoli de fama. 3
Objectioni occurritur. 4
Nullum eſſe matrimonium contrahentis ſine certo nuntio de morte prioris conjugis, ac ſi jam obiiſſet. 5
Idem ſi cum dubio contrahat. 6

Quid ſi certo nuntio credens contraxerit, & poſtea maritus apparuerit. 7

Fœminæ.

Fœminæ extraneæ, & ſubintroductæ quæ. 285. 5

Fornicatio.

Fornicationem ſimplicem eſſe prohibitam. 446. 1
Conciliorum decretis pœna impoſita fornicantibus. 2
Diluitur objectio ex epiſtola Clementis. 3
Unde ſumatur turpitudo fornicationis, variæ ſententiæ. 447. 4. 5
Vera ratio ex fruſtrato fine ſeminis, & actus generationis. 6
Quomodo aſſignandæ operi luxuriæ. 7
Unde ſumatur malitia polutionis explicatur, 448. 8
Vide *Divortium*,

Frigiditas.

Ob Frigiditatem ſeparatum non poſſe contrahere in conſcientia, niſi ad caſte vivendum. 338. 1
Quid fieri debeat ſi ſecundo nubat. 2
Quid cum fœmina ſeparatur, quia nimis arcta eſt. 3
Quid quando ſeparatur ob impotentiam in genere. 4
Quid obſervandum, ſi in aliquo eventu reſtituatur ſeparatus priori conjugi. 5

Furioſus,

Furioſi matrimonium nullum. 208. 7

Habilitas.

HAbilitas quo tempore requiratur, aut ſufficiat in parentibus ad contrahendum. 468. c. 3
Proponuntur tres caſus, in quibus examinatur quæſtio. ibid. n. 1
Si nativitatis filii tempore parentes ſunt habiles, legitimus efficitur ſequenti matrimonio. 2
Opponuntur nonnulla. 3. 4. 5. 6. 7
Idem dicendum, ſi habiles ſint tempore conceptionis, non vero nativitatis. 8
Idem etiam, ſi intermedio tempore tantum fuerint habiles. 469. 9

Hæreſis.

Hæreſim eſſe cauſam divortii. 426. 1
Provenire ex jure naturali ob periculum ſubverſionis, 2
Quid ſi poſt ſeparationem Eccleſiæ judicio factam, infidelis reconcilietur, & corrigatur. 3
Qui deliquit, non poteſt ſtatum mutare invito innocente. 4
An cenſeatur remittere fidelis, ſi poſt delictum copuletur infideli. 5
An in hoc adulterio ſpirituali ſit locus compenſationi. 6
Vide *Divortium*;

Hermaphroditus.

In Hermaphroditi matrimonio quid ſervandum. 340. 8

Homicidium.

Homicidium cum animo contrahendi ab utroque perpetratum, eſt impedimentum. 309. 4
Ab uno tantum perpetratum una cum adulterio eſt impedimentum, 5

Honeſtas.

Honeſtas publica ex matrimonio non conſummato. 297 cap. 35.
Ex matrimonio rato non conſummato oriri publicam honeſtatem, non affinitatem. ibid. n. 1
Antiquiſſimum eſſe hoc impedimentum probatur decretis Conciliorum. 2
Hoc impedimentum ad quatuor gradus extendi, non comprehendi a Tridentino in decreto de publica honeſtate. 3
Limitatum eſſe hoc impedimentum ex conſuetudine populi Chriſtiani potius, quam ex aliquo jure. 4
Quid requiritur, ut ex matrimonio rato oriatur publica honeſtas. 5
Honeſtas publica ex ſponſalibus de futuro. 298. c. 36
Ex ſponſalibus oriri publicam honeſtatem, n. 1
Non eſſe antiquum impedimentum. ibid.
Ante Bonifacium Octavum non extitiſſe legem de hoc impedimento oſtenditur conſideratis canonibus. 2. 3
Diſpoſitio Tridentini de hoc impedimento. 299. 4
Ex ſponſalibus inter impeditos non oriri publicam honeſtatem. 5
Neque ex celebratis poſt prima ſponſalia. 6
Etiamſi priora fuerint conditionata. 7
Neque ex ſponſalibus contractis ante ſeptennium. 8
Neque ex his, quæ mutuo conſenſu diſſolvuntur. 9
Secus ſi morte. ibid.
Oriri tamen ex ſponſalibus ficte contractis. 10
Impedimentum hoc tantum eſſe juris Eccleſiaſtici, 11
Vide *Impedimentum publicæ honeſtatis.*

Ignorantia.

Ignorantiam mortis non adimere juriſdictionem delegatam, eſt quorundam opinio. 202. 1
Verior ſententia. 2
Objiciuntur nonnulla, & diluuntur. 3. 4. 5

Interpretantur nonnulla jura. 6. 7. 8. 9. 203. 10. 11. 12 quæ obſtare videntur.

Impedimentum.

Parocho, vel ordinario quid agendum, qui in confeſſione novit impedimentum contrahentium. 217. c. 35
Parochus, & ordinarius quomodo ſe gerere debeant, cum juri opponitur impedimentum, 218. c. 36
Impedimenta tantum impedientia. 221
Impedimenta conſtituendi poteſtas. ibid. c. 1
Eſſe poteſtatem in hominibus conſtituendi impedimenta, ſicut eſt poteſtas leges condendi, ibid. n. 1
Ante Chriſti adventum etiam in civilibus Magiſtratibus eam poteſtatem fuiſſe. 2
Contractum matrimonium ab infidelibus contra leges irritantes ſuorum Principum, nullum. 3
Idem de Hebræis, niſi ſuis legibus vivere permittantur. 4
Idem de infidelibus ſubjectis Principibus fidelibus ſæcularibus. 5
In ejuſmodi cauſis matrimonialibus infidelium legitimos Judices eſſe Principes ſæculares. 6
Idem dic de infidelibus peregrinantibus inter fideles, ſecus de fidelibus. 7
Jam poſt Chriſti inſtitutionem penes Eccleſiam tantum eſſe poteſtatem conſtituendi impedimenta, &c. 8
Ejus probatio. 9
Objectiones ſolvuntur. 10. & 222. 11
Eam poteſtatem reſervatam quidem Pontifici, de jure tamen pertinere etiam ad Epiſcopos. 12
Juſtam cauſam requiri ad impedimentum conſtituendum. 223. 1
Vera ratio. ibid.
An ex interdicto ſolo Pontificis naſcatur impedimentum irritans. 2
Impedimenta induci poſſe conſuetudine, & auferri. ib. c. 4
Vide *Conſuetudo.*
Impedimentum interdicti, vide *Interdictum.*
Impedimentum ratione temporis ferialis. 229. c. 8
Vide *Matrimonium.*
Impediatne excommunicatio, qua ligantur contrahentes: 233. c. 10
Vide *Excommunicatio.*
Impedimentum ex catechiſmo: ibid. c. 11
Unde oriatur hoc impedimentum, ibid. n. 1
Quæ requirantur ut contrahatur. 2
Hoc impedimentum ſi permanet, reſtrictum eſſe. 3
Verius tamen ſublatum eſſe per Tridentinum. ibid.
Quid notare debeat parochus in libro. 234. 4
Impedimentum cognationis, vide *Matrimonium conſanguineorum.*
Impedimenta dirimentia. 239. init.
Impedimentum cognationis ſpiritualis, vide *Cognatio ſpiritualis.*
Explicantur tria dubia circa hoc impedimentum. 304. cap. 42.
Impedimentum cognationis legalis, vide *Cognatio legalis.*
Impedimentum criminis, vide *Crimen.*
Impedimentum diſparis cultus, vide *Matrimonium fidelis cum infideli.*
Impedimentum ligaminis, vide *Uxorum pluralitas*, & *Polygamia.*
Quando fœmina cognoſci a viro non poteſt, niſi incidatur, impedimentum judicandum eſt perpetuum, 335. c. 62,
Vide *Inciſio.*
Impedimentum matrimonii, vide *Matrimonium*;
Impedimentum impotentiæ, vide *Impotentia.*
Impedimentum quod oritur ex inceſtu, vide *Inceſtus.*
Impedimentum voti, vide *Votum.*
Impedimentum ſuperveniens, vide *Sponſalia*;
Impedimentum raptus, vide *Raptus.*

Impotentia.

Impotentium conjugium validum eſſe, etiam ad caſte vivendum, negarunt nonnulli. 328. c. 55
Opinio negans valide contrahi matrimonium inter impotentes ad caſte vivendum. ibid. n. 2
Ejus quinque fundamenta. ibid. 2. 3. 4. 5. 6
Valere hujuſmodi matrimonium probatur auctoritate Scholaſticorum, Magiſtri, & D. Thomæ. 329. 1
Aliud teſtimonium D. Thomæ expenditur. 2
Quorundam explicationes refelluntur. 3. 4.
Affertur ratio a priori noſtræ ſententiæ. Ibid. n. 1
& a poſteriori. 2
Quorundam ſolutio rejicitur. 3
Alia ſolutio impugnatur. 4. 5
Probatur quoque jure Eccleſiaſtico. 330. c. 58
Ex *cap.* conſultationi, *de frigidis.* ibid. n. 1
& ex *cap.* requiſiviſti, *eodem.* 2
Quædam interpretatio refellitur. 3

& ex

Digitized by Google

& ex Gregorio I. *in cap.* requiſiviſti, 33. q. 1. 4
Explicatur phraſis illa, *quas ut uxores habere non poſſunt, habeant ut ſorores*, ex Hieronymo, Auguſtino, Clemente Alexandrino, & Conciliis. 331. 5
Ad primum argumentum Bonaventuræ reſpondetur. 1
Solvitur ſecundum, conjugium inter fratrem & ſororem non eſſe irritum jure naturali. 2
Solvitur tertium, & ratio redditur, cur inter duos homines contrahi non poſſit matrimonium 3
Etiam in eo matrimonio committi adulterium. 332. 4
Poſſe voluntate contrahentium ſeparari ordinem ad copulam a contractu matrimonii. 5
Impotentia quo caſu dirimat. ibid. c. 60
Impotentiam dirimere matrimonium contractum in ordine ad copulam. ibid. n. 1
Duplex genus impotentium diſtinguitur. 2
Impotentia rurſus dividitur. 3
Alia etiam temporalis & perpetua, reſpectiva, & abſoluta. 333. 4
Concluſio initio propoſita explicatur. 5
Impotentiam reſpectivam poſſe eſſe perpetuam, atque ideo ea dirimi matrimonium. ibid. 1
Impotentiam reſpectivam non eſſe perpetuam quidam dicunt, ibid.
Verius oppoſitum. 2
Ejus probatio ex ratione. 3. & 4
Ex jure Partitarum. 5
Ex jure Eccleſiaſtico. 6. 7
& ex his, quæ DD. oppoſitæ ſententiæ fatentur. 8
Objicitur ex *c. laudabilem de frigidis*. 9
Vera interpretatio. 10. 11
Impotentia ex defectu ætatis, maleficii, morbi, aut mixti ſexus. 339. c. 65
Ætas requiſita jure naturali & Canonico ad matrimonium. 1
Completum tempus requiri, cum malitia non ſupplet. ibid.
Secluſo jure poſitivo validum eſſe matrimonium inter impuberes. 2
Peccant qui ante legitimam ætatem contrahunt. 3
Qua ratione potentia ad copulam debeat probari. 4
Quando quis dicatur proximus pubertati. 5
Maleficium, quando cenſetur perpetuum impedimentum. 6
Qui morti proximus contrahit non cenſeri impeditum. 340. 7.
Vide *Triennii experimentum*.

Impubes.

Impuberes inter, ſponſalia, & matrimonium eſſe poſſe jure naturali: Eccleſiaſtico deſignatum ſeptennium ſponſalibus, & antiquo jure etiam licuiſſe matrimonium poſt ſeptennium. 62. 2
Sublatum lege Pontificia, & ſtatutum ut matrimonia ante pubertatem tantum haberant vim ſponſalium. 63. 3
Sponſalia ante ſeptennium nulla, niſi poſtea conſentirent, vel judicarent ſe non recedere a priori voluntate. 4
Sponſalia impuberum ſecuta copula ante pubertatem, tranſibant in matrimonium. 5
Inter ſponſalia quæ cum re, & verbis de futuro, & illa quæ cum verbis de præſenti, diſcrimina aliqua eſſe in jure, illaque explicantur. 6
Impuberum ſponſalia verbis de præſenti etiam conatu copulæ tranſire in matrimonium; & in eo differre ab ſponſalibus puberum de futuro. 7

Inceſtus.

Inceſtus quid, ejus criminis prohibitio. 236. 2
Impedit matrimonium. Canones eam pœnam ſtatuentes. 3
Inceſtu ſupervenienti non diſſolvi matrimonium. 4
Impedimentum inceſtus tam viris, quam fœminis eſſe commune. 237. 6.
Impedit ſive committatur inceſtus conſtante matrimonio, aut non. 7
Hoc impedimentum tantum oriri ex conjunctione cum affini in 1. & 2. gradu. 8
Non incurri, niſi crimen ſit publicum, & quod in judicio probari poſſit. 9
Incurri ex conjunctione cum conſanguineis in eiſdem gradibus. 10
Extenditur ad eum, qui cognoſcit fœminam, cum qua eſt impedimentum publicæ honeſtatis ex matrimonio rato, non ex ſponſalibus. 11
Non incurri ex conjunctione cum ignorantia conſanguinitatis, vel affinitatis. 12

Inciſio.

Inciſionem debere pati fœminam, ut ſit habilis copulæ quidam docent. 335 1
Verior oppoſita ſententia varie probatur. 2
Quid in hac re Thomas Sanchez. 336. 3
Ejus fundamenta. 4
Notatio quædam ad ſolutionem argumentorum. 5
Eorum ſolutio. 6

Indultum.

Indultum datum alicui, ut diſpenſet cum aliquo, non determinata perſona, non expirat morte concedentis. 386. 2
Quid ſi determinetur perſona. 3. 4. & 387. 5

Inhabilis.

Poſſe Pontificem aliquam perſonam in particulari inhabilem reddere. 223. 8

Inſpectio.

Inſpectionis remedium ad experimentum virginitatis minus decens. 336. c. 63
Inſpectio fœminarum non rejecta a foro Eccleſiaſtico. ibid. n. 1
Abſurda, quæ in illa inſpectione ſunt, varie proponuntur.
Falſcem eſſe. 337. 4
Teſtimoniis PP. rejicitur Cypriani, Auguſtini, Ambroſii. 5
Quando adhibenda. 338. 6

Interdictum.

Interdictum impedire, & quid intelligatur nomine interdicti. 227. 1
Interdictum parochi non reddit nullum matrimonium.
Quid de Pontifice, quæritur. 2
Simplex interdictum Pontificis non irritat matrimonium. 3
Id verum, ſive interdicat lege, aut præcepto, ſive ex cauſa perpetua, aut temporali. 4
Si interdicat cum clauſula irritanti, ſive ea ſit ſpecialis vel generalis, matrimonium eſt nullum. 5
Explicantur ex eo nonnulla jura. 6
Pœna impoſita contrahentibus contra ſimplex interdictum. 7
Quale peccatum ſit contrahere contra interdictum Eccleſiæ. 228. 8
Quid dicendum de ſponſalibus contractis contra prohibitionem. 9
Tempus interdicti, vel ceſſationis a divinis. 231. c. 9
Sponſalia, & denunciationes valide fieri tempore interdicti. ibid. n. 1
Matrimonium in loco, & tempore interdicti validum eſſe. 2
An ſit illicitum varie DD. opinantur. 3
Verius illicitum. ibid.
Objicitur, & diluitur. 4. & 232. 5
Antiquo jure non licuiſſe benedictiones nuptiales. 6
Novo licere quidam putant; verius oppoſitum ſecluſo privilegio. 8
Ex privilegio Bullæ, aut ſimili poſſe. 7
Si alter, vel uterque ſit interdictus, non poſſunt benedici. 9
In illis diebus, quibus ceſſat interdictum, poſſe publice nuptias benedici. 10
Tempore ceſſationis a divinis non licere, etiam cum moderamine, *cap. alma mater*. 11

Juramentum.

Juramentum aliquod emitti negatur per procuratorem. 67. 21
An liceat inducere ad jurandum quem ſcio falſo juraturum, vel juraturum vere per falſos Deos. 191. ſ. 8
Non licet inducere ad jurandum ſine cauſa, quem ſcio falſo juraturum. 192. n. 56
Poteſt tamen petere a judice, ut compellat ad jurandum, licet ſciat falſo juraturum. 57
Non poteſt id facere privata perſona extra judicium. 58
An poſſit peti ab aliquo ut juret rem quam exiſtimat eſſe veram, & petens juramentum, ſcit eſſe falſam, remittitur. 59
Qui falſo jurat per falſos Deos, quomodo ſit perjurus, 60.
Poſſe licite peti juramentum ab eo, qui juraturus eſt verum per falſos Deos, explicatur juxta traditas regulas. 61
Objectio ſolvitur. 62
Quid ſervandum in juramento promiſſorio. 193. 63
Alia etiam breviter explicantur. 64
Juramentum ex metu valere jure naturæ. 290. 13
Diviſio juramenti in aſſertorium, & promiſſorium, & ejus explicatio. 495. 2
Utilem eſſe quæſtionem de vi quam addit juramentum contractui. 3
Quæ debeat eſſe materia juramenti, ut obligationem inducat. 496. ſ. 2
Enuntiatio ſecunda de materia juramenti, etiam debere eſſe honeſtam ex ſe, vel ex fine operantis. ibid. n. 8
Juramenti materiam non fore turpem probatur. 9

Opponi-

Digitized by Google

Opponitur ex *Levitici* 5. 10
Ex *Judicum ult.* 11
Ex 1. *Eſdræ* 10. 12
Quarta objectio diluitur. 497. 13
Opponitur ex *c. cum quidam, de jurejurando.* 14
Ex *c. venerabilem, de electione.* 15
Ex *Joſue* 9. 16
Quid dicendum de juramento de re illicita tempore juramenti, quæ poſtea ſit licita. 17
Juramenti materiam non poſſe eſſe indifferentem. 18
Sed honeſtam vel ex ſe, vel ex fine operantis. 498. 19
Non valere juramentum innocentis damnati ad mortem de redeundo ad carcerem. 20
Juramentum poſterius an poſſit obligare contra prius, explicatur. 21
Valere juramentum latroni factum de uſurario. 22
Valere juramentum de opere virtutis impeditivo majoris boni. 23
Quomodo judicandum de juramento non faciendi, vel ommittendi aliquid. 24
Quid de juramento non implendi aliquod conſilium Evangelicum, vel de non ingrediendo religionem. 25
Opponitur ex *cap. conſtſſum, de ſponſ.* 26
Quid de juramento alumni Collegii Anglicani. 499. 27
Non valere juramentum de non agendo aliquid, quod ſi non agar, præbet occaſionem ruinæ. 28
Quidquid ſit contra legem aliquam obligantem in conſcientia, non valere. 30
Ex eo quod materia juramenti non poſſit eſſe turpis, non recte colligi quædam juramenta non valere. 500. 31
Non eſſe nullum ex eo capite juramentum appoſitum ſtipulationi pœnali de non revocando teſtamento. 32
Idem dicendum de juramento addito ſtipulationi pœnali de contrahendo matrimonio. 33
Idem de juramento confirmante donationem omnium bonorum. 34
Idem de juramento confirmante contractus nullos ob bonum publicum. 35
Explicatur ex quadam regula quomodo diſcernendum ſit quando juramentum confirmans id quod contra leges civiles eſt, ſit nullum, quia cadit ſupra materiam illicitam. 36
Nullum eſſe juramentum lege prohibente actum confirmari illo, ſive ſit lex Pontificia, ſive ſæcularis. 501. 37
Primam concluſionis partem certam eſſe. ibid.
Poſſe reſiſtere Pontificem & Principem ſæcularem, ne apponatur juramentum, probatur. 38
Principem ita poſſe prohibere, ne adhibeatur juramentum, ut ſi apponatur, nulla ſit obligatio juramenti, oſtenditur. 39
Tales leges eſſe juſtas, neque adverſari libertati Eccleſiaſticæ. 40
Jure etiam civili juramentum non admitti ad firmandum contractum lege prohibitum. 41
Jure ſæculari nullum eſſe juramentum cadens ſupra contractum jure nullum, quicumque ille ſit. 502. 42
Quæ probanda ſunt proponuntur. 43
Primum probatur. 44. 45
Secundum probatur. 503. 46
Idem dicendum jure Pontificio, & quamvis aliquid addat juri civili, non tamen illi contrarium. 47
Juramentum additum contractibus laicorum jure nullis non firmari juramento jure Pontificio probatur. 48
Quid addiderit jus Pontificium ſupra civile explicatur. 49
Impugnatur Antonius Faber circa intellectum diſpoſitionis Pontificiæ. 50
Tribus objectionibs ſit ſatis. 51. 52. 53
Juramentum additum contractibus nullis ob utilitatem publicam, non ſolum non confirmare contractum, ſed neque ipſum juramentum robur habere. 504. 54
Objicitur & diluitur. 55
Limitatur tradita doctrina. 56
Quando lex prohibet & fertur in perſonas, nullum eſſe juramentum firmans actum contra illam, explicatur exemplis. 57
Inſpiciendum eſſe quod jure prohibeatur, & ſupra quid cadat juramentum. 58
Alienationem rei dotalis, & alios contractus, de quibus ibi, non firmari juramento. 59
Quid dicendum de juramento appoſito ſponſalibus & matrimonio, explicatur ex dictis. 60
Variæ ſententiæ de valore juramenti metu extorti, jure poſitivo. 505. 62
Poſſe jus Pontificium reddere nullum ejuſmodi juramentum. 63
Jure civili juramentum dolo, & metu extortum additum actibus validis nullius eſſe momenti. 64
Impugnatur in hoc quorundam placita. 65. 66
Idem dicendum jure Luſitaniæ atque Caſtellæ. 506. 67
Jure civili, & canonico juramentum vi extortum additum actibus invalidis ob utilitatem publicam, nullum eſſe. 68
Idem dicendum jure civili, & Caſtellæ quando additur contractibus nullis ob utilitatem privatam. 69
Quid dicendum jure Pontificio. 70. 71
Rejicitur aliquorum diſtinctio. 72. 73. & 507. 74
Juramentum confirmans matrimonium ex metu irritum, nullum eſſe. 75
Idem dicendum de juramento addito ſponſalibus ex metu contractis. 76
Vide *Sponſalia quibus advenit juramentum.*

Juriſdictio.

Juriſdictionem datam a Principe ſæculari Judici Eccleſiaſtico in laicos ſæcularem eſſe, & perſeverare ſæcularem. 192. 13
Juriſdictio Scholaſtici Salmantini in ſcholaſticos laicos. 14
Juriſdictio Inquiſitorum in familiares extra cauſas fidei. 73. 15
Juriſdictio Commiſſarii Cruciatæ, atque ſubſidii. 16
Objicitur primo ex Judice ad quem appellationis Scholaſticorum. 17
Secundo objicitur ex eo, quod cenſuris agant in ſubditos. 174. 18
Tertia, & quarta objectio Parami. 19
Ultima objectio aliorum. 20
Juriſdictio ſemel conceſſa a Rege an revocari poſſit. 21
Verius poſſe, etiamſi non dederit ſub conditione. ibid.
Juriſdictio delegata expirat morte delegantis re integra. 200. 2
Communis ratio. 3
Objiciuntur nonnulla. 4
Diluuntur. 5. 6. 7. 8
Rejicitur communis ratio. 201. 9
Vera ratio. 10
Explicatur ex diſcrimine juriſdictionis ordinariæ & delegatæ. 11
Potiſſimum utriuſque diſcrimen. 12
Quid de juriſdictione per vim legis conceſſa, etiam delegata. 13
Idem de juriſdictione delegati a Principe. 14
Objectio ſolvitur. 15
Idem dicendum in delegatis ad univerſitatem cauſarum. 16
Non poſſe delegatum mortuo delegante re integra commiſſum negotium inchoare etiam de conſenſu partium. 17
Quid ſi delegatus ignorat obiiſſe delegantem re integra. 202. c. 24.
Juriſdictio delegata quando expiret elapſo termino. 204. cap. 25
Summa Alexandri III. in *c. de cauſis.* ibid. n. 1. 2
Objectio proponitur. 3
Diluitur primo. 4
Diluitur ſecundo. 5
Tertia concluſio Alexandri III. *in d. c.* 6
Objectio proponitur, & diluitur. 7
Juriſdictionem Prælati in Religioſam non oriri ex poteſtate clavium. 249. 22

Legitimatio.

Legitimandi primus modus proponitur. 461. 2
A quo ſumpſerit initium legitimatio per nuptias. 3
Quid ſtatuerit Juſtinianus. 4. & 462. 5
Qui additum legibus Pontificiis. 6
Legitimationem per matrimonium non eſſe juris naturalis, ſed poſitivi. 7
Objectio diluitur. 8
Etiam mortis articulo filium legitimari poſſe. 9
Nonnulli qui contra ſentiunt, refelluntur. 463. 10
Objiciuntur nonnulla; & diluuntur. 11. 12
Etiam matrimonio præſumpto legitimari filium. 13
Objiciuntur nonnulla & diluuntur. 464. 14
Etiam matrimonio mediato legitimari filium. 15
Etiam matrimonio rato non conſummato. 16
Quamvis exiſtant filii ex alio matrimonio. 17
Legitimum matrimonium etiam ſine tabulis dotalibus. 18
Non habere locum inſpecto jure civili quidam ſentiunt. 19
Verius oppoſitum. 20
Etiamſi matrimonium fiat abſque conſenſu parentum. 21
Nec requiri filiorum conſenſum ad legitimationem per matrimonium. 22
Etiam legitimos reddi nepotes. 23
Objiciuntur nonnulla, & diluuntur. 465. 24. 25
Requiri in filio legitimando per matrimonium quod ſit ex ſoluto & ſoluta. ibid. 1
Explicantur nonnulla ex jure Civili. 2
Opponitur, & diluitur. 466. 3

Nam

Digitized by Google

Nam legitimari filium ſuſceptum ab iis, qui tenentur impedimento dirimenti. 4
Secus ſi ſuſcipiatur filius ab initiato minoribus ordinibus. 5
Aut ſi teneantur parentes voto ſimplici caſtitatis. 6
Aut ſi alter ex parentibus contraxerit tantum ſponſalia. 7
Filios naturales putativos legitimos fieri matrimonio etiam præſumpto. 8
Opponuntur nonnulla. 467. 9
Diluuntur. 10
Alter modus legitimandi per reſcriptum. 1
Quædam limitationes rejiciuntur. 2. & 469. 3
Quæ dicatur legitimatio per reſcriptum. 4
Quæ deinceps explicanda. 5
Legitimare qui poſſint. 470. c. 5
Supremos Principes legitimare poſſe. ibid. n. 1
Eſſe actum mediæ juriſdictionis inter contentioſam, & voluntariam. 2
Romanum Pontificem legitimare poſſe. 3
Legitimare an poſſit in ordine ad temporalia in locis non ſubjectis illi in temporalibus, quorundam ſententia. 4
Aliorum ſententia ſub diſtinctione. 5
Verior ſententia negans. 6
Reſpondetur fundamentis primæ. 471. 7
Quando Pontifex legitimare poſſit diſpenſando in radice matrimonii. 8. 9
An poſſit diſpenſare cum præjudicio tertii. 10
Quibus verbis cenſentur legitimare diſpenſando in radice matrimonii quorundam ſententia. 11
Vera ſententia ex deciſione Rotæ. 12
Explicatio quotidianæ quæſtionis. 13
Imperatores & Principes ſæculares ſupremos legitimare poſſe ſibi ſubditos. 477. 14. 15
Poſſe legitimare per alios & mediate. 16
An infans a Comite Palatino legitimari poſſit. 17
An idem Comes legitimare poſſit aliquem extantibus filiis legitimis. 18
Legitimari qui poſſint. 478. c. 6
Legitimandus debet eſſe ſubditus legitimanti. ib. n. 1
Infertur legitimari non poſſe non ſubditum, etiam ut ſuccedat in bonis, quæ ſunt in territorio legitimantis. 2
Opponitur, & fit ſatis. 3
Principem ſuum filium legitimare poſſe nonnulli docent. 4
Alii verius negant, 5
Principem ſæcularem legitimare poſſe filium clerici. 6
Opponuntur nonnulla. 479. 7. 8
Clericum minoribus initiatum, gaudentem privilegio fori non poſſe legitimari a ſæculari Principe. 9
Opponuntur nonnulla & diluuntur. 10. 11
Invitum legitimari non poſſe. 12
Quis filii conſenſus eſſe debeat. 13
Limitatur ea doctrina. 14
Infans a quibus legitimari poſſit. 15
Quæ qualitas conſideranda in parentibus legitimandi, 16
Legitimationem fieri debere ex cauſa. 480. 1
Explicandum in libello an potuerint parentes facile nuptias contrahere. 2
Et an ſint alii legitimandi, vel extent filii legitimi. 3
Quando neceſſarium ut citentur agnati & cognati. 545. 4
An filius legitimari poſſit hæreditate devoluta ad agnatos. 5
Quomodo ſpecies illegitimitatis explicanda. 6
Opponitur & diluitur. 7
An explicandum, quando eſt duplicatum adulterium. 8. 9
Limitatio prædictorum. 10
Filios ex matrimonio bona fide inito legitimos eſſe. 481. 2
Quæ requirantur, ut bona fide matrimonium contrahi dicatur. 3
Id eſſe diſpoſitum Jure Eccleſiaſtico. 4
Legitimos eſſe filios ſuſceptos ex matrimonio inito poſt nuntium de morte viri, etiamſi poſtea reddatur primo. 5
& ſuſceptos ante ſententiam latam de nullitate conjugii, vel lite pendente, prohibiti ſint cohabitare; 6. 7
Legitimatio ob bonam fidem de filiorum nativitate. c. 9
Filii domi nati conſtante matrimonio legitimi habentur, etſi ſint ex adulterio. 482. n. 2
Major declaratio ejus doctrinæ. 3
Expoſitos habendos pro legitimis. 4
Aliorum ſententia proponitur, & rejicitur. 5
Expoſitos irregulares non eſſe. 483. 6
Oblatione Curiæ legitimari filium. 1
Obſervatio de Curialibus. 2
Quibus modis fieret oblatio Curiæ. 3
Accurſius refellitur. 4
Legitimatio per adoptionem. 5
Legitimationis effectus. 484. 1
Legitimatos per ſubſequens matrimonium vere eſſe legitimos. ibid. 2
Per omnia æquiparantur legitimis. 3
Capaces eſſe eorum, quæ in ſtatutis conceduntur legitimis. 4
Habiles eſſe ad ordines, & beneficia quæcumque. 5
Habiles eſſe ad ſuccedendum patri in hæreditate. 6
Admitti etiam ad feuda, & primogenita. 7
Filius ſuſceptus ex concubina, etiamſi poſtea ex alia ſuſcipiantur liberi conſtante matrimonio ſi legitimus poſtea eſt præferendus, quamvis aliqui negent. 8 & 485. 9
Succedit filius legitimatus per ſubſequens in majoratu ad quem vocantur filii nati ex legitimo matrimonio. 10
Idem dicendum, etiamſi in odium ſubſtituti contrahat matrimonium ad legitimandum aliquem. 11
Eodem modo judicandum de filiis putativis naturalibus. 12
Quid dicendum de legitimato per reſcriptum. ibid.
Quæ diſcrimina inter utramque legitimationem quoad effectum ſuccedendi. 13
Vide *Originis confirmatio*.

Lex.

Lex fundata in præſumptione ut plurimum obligat, etiamſi in aliquo particulari deficiat. 158. 8

Leges explanatæ.

l. cum precatio, ff. de precario. 91. 7
l. hac ſtipulatione, ff. uſufruct. quemadm. cau. 9
l. inde Neratius. ff. ad l. Aquiliam. 105. 5
l. Lucius Titius, ff. de donat. 91. 8
l. ſi nepotem ex alio 3. ff. de ritu nuptiarum. 42. 18
l. 4. de legatis. 53. 3

Libellus repudii.

Libellum repudii diſſoluto vinculo non tantum permiſſum in lege veteri, ſed licitum, per Chriſtum tamen abolitum. 318. c. 50
Libellum repudii non ſolum permiſſum Judæis, ſed licitum. ibid. n. 1
Ad gentes etiam derivatam eam permiſſionem eſſe. 2
Licet apud Romanos ſero inductum repudium. ibid.
Sublata repudia a Chriſto. 3
Objicitur ex Concilio Illiberitano, & explicatur. 4

Locumtenens.

Locumtenentes Prætorum, vide *Ordinarius*.

Maleficium.

Maleficium quando cenſeatur perpetuum impedimentum. 339. 6

Mandatum.

Mandatum ad excommunicandum per procuratorem exequi. 67. 21

Mantellatæ, vide Votum.

Manus.

Manuum porrectio, vide *Signum*.

Maritus, vide Poteſtas.

Matricidium.

Matricidium matrimonium impedit. 238. 1

Matrimonium.

Matrimonii eſſentia, ac inſtitutio. 1. init.
Ejus commendatio ex Juſtiniano, Juſtino, Leone Imper. & Ambroſio. ibid.
Varia vocis matrimonii ſignificatio. 2
Matrimonium & conjugium, & ſponſalia, & nuptias vocari. 3
Additur uniuſcujuſque vocis ratio. ibid.
Illuſtratur locus ex Geneſi. ibid.
Nuptiarum nomen ſæpe a matrimonio ſignificatione diſtingui. ibid.
de Matrimonii Inſtitutione ſententiæ variæ. 3. 1
Alii inſtitutum a Deo, non tamen immediate, Adamum protuliſſe illa verba, *Hoc nunc os*, &c. non Deum, ex Patribus, & Trident. oſtenditur. 2
Alii jure divino poſitivo, & naturali, inſtitutum dicunt. 3
Eſſe juris naturalis inſtitutionem matrimonii. 4
Dividitur jus naturale in juſtitiæ, & utilitatis. 5
Inſtitutionem ſumptam pro celebratione fuiſſe in Paradiſo. 6
In hunc ſenſum explicantur Doctores, & Pontifices, Leo, Honorius, & Concilia Colonienſe, & Moguntinum, & Auguſtinus, & Bonifacius VIII. 7
Neque illis verbis, *Non eſt bonum hominem eſſe ſolum*: neque illis, *Hoc nunc os*: neque illis, *Creſcite, & multiplicamini*: neque in Evæ formatione, inſtitutum matrimonium. 8
Unicam tantum, non duas fuiſſe inſtitutiones matrimonii, contra nonullos. 9
de Matrimonio contrahendo præceptum extitiſſe: eſſe tamen divinum poſitivum nonnulli ſentiunt. 5. 1
Verius eſt eſſe naturale deductum ex principiis naturalibus. 2
Explicatur Chryſoſtomus. 3
Illa verba, *Creſcite, & multiplicamini*, eſſe declarationem præcepti. 4

Obje-

Objectiones Benedicti Pereira proponuntur, & diluuntur. 5
Nunc extare præceptum, & ſingulos obligare, hæretici docent, & refelluntur, 6
Catholici jam revocatum, vel tantum communitatem obligare, non ſingulos, docent, 7
Varius, non revocatum, ejus tamen obligationem ceſſaſſe ceſſante cauſa, conſiderantur duplicis generis præcepta naturalia. 8
Conſilium de virginitate, non pugnare modo cum præcepto matrimonii. 9
Explicantur nonnulla ex D. Thoma, & elegans Auguſtini votum. 10
Deficientibus ſæcularibus, non fore neceſſarium ut religioſi nuberent, contra nonnullos recentiores. 11
Non pugnat cum dictis, quod quis in aliquo peculiari caſu teneatur contrahere matrimonium, 12

Matrimonii inſtitutio ut Sacramentum eſt.

In ſtatu innocentiæ, naturalis, & veteris legis matrimonium non eſſe ſacramentum, contra quoſdam, 6. 1
Matrimonium elevatum a Chriſto ad rationem ſacramenti. 2
Siricii Papæ teſtimonium explicatur. 3
Quædam hæreticorum argumenta diluuntur. 4
Quædam Catholicorum ſententia aſſerens non eſſe proprie ſacramentum rejicitur, & oſtenditur damnatum fuiſſe, etiam ante Tridentinum. 5
Examinatur an ex Paulo *ad Epheſios 5.* recte probetur matrimonium eſſe ſacramentum. 7. 6. 7
Contra id teſtimonium hæreticorum, & Eraſmi argumenta diluuntur. 8. 9
Non colligi ex eo loco, matrimonium eſſe ſacramentum. 10
Neque ex Paulo *1. ad Timotheum 2.* 11
Neque ex Auguſtini teſtimoniis, 12
Neque ex eo quod poſt Chriſtum matrimonium ſit magis indiſſolubile, quam antea. 13
Solum haberi ex traditione, idque confirmatur teſtimonio Trident. quæ traditio ex variis ſignis colligitur. 8. 14
Matrimonium quando ſit inſtitutum ſacramentum. ibid. c. 16
Variæ occaſiones, in quibus nonnulli dicunt inſtitutum a Chriſto ſacramentum matrimonii. ibid. n. 1
Incerta omnia, certum tantum inſtitutum. 2
Tridentini teſtimonium expenditur. 3
Matrimonium infidelium non eſſe ſacramentum. 4
Explicatur Innoc. *in c. veniens de ſponſalib.* 5
Explicatur idem Innocentius *in cap. gaudemus, de divortiis.* 6
Matrimonium fidelis cum infideli, ex nulla parte eſſe ſacramentum. 7
Explicatur locus Pauli *1. Cor. 7.* 9. 8
An conferatur tanta gratia in hoc ſacramento, quanta in aliis. 9
Non conferre hoc ſacramentum primam gratiam ex accidenti, contra nonnullos. 12

Matrimonii forma, & materia.

De materia & forma matrimonii quid hæretici ſentiant. ibid. 1
Rejicitur opinio Catherini. 2
Referuntur aliæ, & rejiciuntur uſque ad num. 11
Vera ſententia. 11. 12
In Matrimonio non diſtingui materiam circa quam, a materia ex qua. 13
Explicatur magis materia, & forma matrimonii. 14
Eadem eſt materia matrimonii etiam ut ſacramentum eſt. ibid. 15
Eadem eſt in fieri contra nonnullos, & non tantum in facto eſſe. 16
Matrimonium licet ſit ſacramentum, non eſſe ſacrilegium violare thorum. 17
Explicantur in matrimonio res tantum, ſacramentum tantum, res & ſacramentum ſimul. 18
Quomodo Eccleſia aliquid immutaverit circa materiam, formam, & miniſtrum hujus ſacramenti. 19
Matrimonii contractum ob elevationem ad ſacramentum reſervatum judicio Eccleſiæ. 20
Matrimonii miniſter, vide *Miniſter*.
Contrahentes matrimonium eſſe cauſas inſtrumentales gratiæ, duplici ratione. 14. 10
Eum, qui contrahit in peccato mortali, duo peccata committere. 11

Matrimonium inter abſentes, & per procuratorem.

Matrimonium inter abſentes valere, per procuratorem, vel epiſtolas, etiam poſt Tridentinum in ratione contractus. 16. 1
Non valere in ratione ſacramenti, quorundam opinio eſt. 2
Oppoſita ſententia verior probatur. 3
Optima ratione refelluntur Cani, & Cajetani fundamenta. 4
Sentiunt nonnulli procuratorem eſſe materiam matrimonii inter abſentes. 5
Explicatur vera ſententia. 6
Matrimonio quæ conveniant ſignificationes, & a quo tempore, 17. c. 11
Matrimonii bona. n. 1
Quo ſenſu dicatur illis excuſari matrimonium, quorundam explicatio. 2
Quo ſenſu vere dicatur. 3
Tres ſignificationes convenire matrimonio. 4
Matrimonii ſacramentum, dum fit, ſignificare conjunctionem Dei cum anima per gratiam. 5
Vinculum remanens ſignificare conjunctionem Chriſti cum tota Eccleſia per ſacramentum fidei. 6
Matrimonium conſummatum habere ſignificationem unionis hypoſtaticæ.
Quo ordine ſignificentur uniones convenire matrimonio. 18. 8
Iſtas ſignificationes non convenire matrimonio a ſui initio: & probatur de ſignificatione conjunctionis cum anima fideli per gratiam. 9
Significationem unionis Chriſti cum Eccleſia convenire matrimonio a ſui initio, quorundam opinio eſt. 10
Convenire tantum ex inſtitutione Chriſti, communis, & vera ſententia. 11
Quo ſenſu intelligendus ſit Leo, & alii. 12
Explicatur etiam Innocentius *in cap. gaudemus.* 13
Magis explicatur quomodo iſtæ ſignificationes conveniant matrimonio. 14
Has ſignificationes convenire matrimonio ſine dependentia inter ſe, ſed ſeparabiliter. 15
Matrimonium eſſe indiſſolubile conſtat ex Conciliis. 19. 1
Idem ex Sacra Scriptura probatur. 2
Inſolubilitatem matrimonii provenire ex inſtitutione Eccleſiæ, prima ſententia docet. 3
Ex divina inſtitutione oriri, ſecunda docet. 4
Tertia ſententia ſub diſtinctione philoſophatur. 5
Quarta ſententia ex jure naturali, divino, & poſitivo promanare dicit. 6
Ultima in jus tantum naturale revocat. 7
Matrimonium eſſe natura ſua inſolubile, & nullam ab extrinſeco inſolubilitatem habere. 20. 1
Obligationi ſe le perpetuæ non obſtare, neque minui, ex eo quod ſit ab extrinſeco ſolubilis. 2
Primo probatur ea inſolubilitas matrimonii ex natura ipſius contractus. 3
Secunda objectio ex *Matth. 16.* 4
Quid reſpondeat Thomas Sanchez. 5
Oſtenditur non eſſe communem Matthæi expoſitionem, quam dicit Thomas Sanchez. 21. 6
Adhuc magis urgetur idem locus Matth. 7
Teſtimonium Matthei non eſſe reſtringendum ad matrimonium conſummatum. 8
Verba Chriſti de omni matrimonio tam fidelium, quam infidelium intelligi. 9
Magis confirmatur propoſita ſententia de inſolubilitate matrimonii. 10
Quo ſenſu poſſit dici eſſe inſolubile matrimonium ex Dei inſtitutione. 22. 11
Explicatur textus *in c. matrimonium* 27. q. 2. quo ſenſu dicatur ſola voluntate fieri, & diſſolvi conjugium. 12
Non obſtare quod jus naturale ſit immutabile. 13
Diſſolvuntur alia argumenta adverſariorum. 14. 15
Matrimonium ex ſacramenti ratione habere extrinſecam inſolubilitatem in hoc ſenſu, quia eſt ſignum ceſſaſſe caſum, in quo diſſolvi poſſet. 23. 1. 2
Explicatur mens Auguſtini multis in locis, cum refert inſolubilitatem matrimonii in ſacramentum. 3
Explicatur in eundem ſenſum Ambroſius, & alii. 4. 5
Matrimonium conſummatum quo ſenſu dicatur inſolubile ex ſignificatione unionis Chriſti cum Eccleſia. 6
Matrimonium an in ſua ratione includat copulam, vel ſaltem ordinem ad copulam, & liberos. 25. 1
Matrimonium ſine concubitu eſſe non poſſe affirmantes hæretici refelluntur. 2
Vicinus error Gratiani exploditur. 3
Michael Medina non longe ab his diſtans rejicitur. 4
Matrimonium concubitu contrahi error eſt, & probatur primo, & ſecundo. 5. 6
Explicatur locus Auguſtini. 7
Proponitur ſententia Bellarmini. 8
Refellitur Bellarminus. 9. 10
Copulam non pertinere ad matrimonium;

Propo-

Proponitur objectio ex nonnullis canonibus, & ſolvitur. 12. 13
Matrimonium ex ſua ratione includere ordinem ad copulam. 26. c. 17
Matrimonium an includat ordinem ad copulam ſpectata natura matrimonii. ibid. n. 1
Refertur Hugonis Victorini ſententia ex recentiorum mente. 2
Verus ſenſus ſententiæ Hugonis. 3
Rejicitur a recentioribus Hugo. 4
Sententia Almaini proponitur. 5
& rejicitur. 6
Matrimonium ex ſua ratione habere ordinem ad copulam vera ſententia eſt. 7
Dominium in corpus transferri poſſe, impeditum tamen ad uſum. 27. 8
Explicatur, quomodo contingat ſine læſione juſtitiæ. 9
Difficultas ex duabus legibus inſinuatur, & remittitur. 10
in Matrimonii contractu an neceſſario ſequatur ex parte intentionis contrahentium adjunctæ conſenſus in copulam. ibid. 1

Matrimonium B. Virginis cum Joſeph.

Virginitatem apud Judæos non fuiſſe in ignominia, nec illicitam, neque inferiorem nuptiis. 31. 2
B. Mariam ſemper virginitatem coluiſſe, & eſſe primam, quæ ſervavit ex voto. ibid. 3
Votum virginitatis emiſſum a Beata Maria ante Annuntiationem. 4
Imo, & antequam deſponſaretur Joſepho, probatur ex Patribus. 5
& ex ratione. 6
Quo tempore voverit. 7
Votum hoc non fuiſſe conditionatum, ſed abſolutum. 8
Negant nonnulli fuiſſe matrimonium inter B. Virginem, & Joſeph. 32. 9
Rejiciuntur ex Patribus. 10
& ex ratione. 11
Proponuntur, & explicantur teſtimonia Patrum quæ obſtare videntur. 12. 13

Matrimonii fines.

Tres fines matrimonii ſoboles, communio, remedium concupiſcentiæ. 33. 1
In executione nullus neceſſarius, in radice omnes. 2
Nullum expreſſe requiri in animo operantis. 3
Quis conſenſus in finem requiratur in operante ad eſſentiam matrimonii. 4. 5
Nihil contrarium fini matrimonii poſſe intendi. 6
Id explicatur. 7
Intentio contraria ſubſtantiæ matrimonii illi obſtat, etiamſi mente retenta. 34. 8
Rejicitur diſtinctio Thomæ Sanchez. 9. 10
Secus eſt, quando concomitatur tantum intentionem contrahendi. 11
Limitatur etiam ad forum interius, & explicatur Pontifex *in cap. fin. de cond. appoſ.* cum loquitur de conditionibus contra ſubſtantiam. 12
Ex fine vitandi fornicationem non eſſe licitum contrahere matrimonium, quorundam opinio eſt. 35. 1
Alii ſub diſtinctione explicant. 2
Rejiciuntur tam iſti, quam illi. 3
Nullum eſſe peccatum contrahere ex eo fine. 4
Licere ex eo fine, & contrahere, & accedere ad uxorem contra diſtinctionem Simonis de Caſſia. 36. 5
Explicatur prædicta ſententia, & frequenter intervenire peccatum ob delectationem quomodo intelligendum. 6. 7
Explicantur teſtimonia Auguſtini, Fulgentii, Baſilii, Chryſoſtomi, Clementis Alexandrini. 8. 9. 10
An ſit peccatum contrahere voluptatis gratia, exponitur non eſſe peccatum ex genere ſuo. 11
Explicatur Chryſoſtomus. 12
Non eſſe veniale peccatum contrahere ob pulchritudinem, & divitias. 13
Egregium teſtimonium Chryſoſtomi de fine ſpectando in matrimonio. 14

Matrimonii cauſa efficiens.

Matrimonii conſenſum non ſolum verbis, ſed & aliis ſignis exprimi poſſe. 50. c. 7
Prima ſententia in matrimonio ut ſacramentum eſt, requiri verba, non vero in illo ut contractus eſt. n. 2
Secunda, requiri verba dicit in his qui loqui valent. 3
Tertia, non requiri, niſi in caſibus jure expreſſis. ibid. 4
Vera ſententia poſſe celebrari ſine verbis per alia ſigna loco verborum. ibid. 5
Baſilii Pontii de Matrim.
Potuiſſe Eccleſiam aſſignare pro forma matrimonii verba tantum. 6
At non ſic diſpoſuiſſe colligitur ex natura contractus. 7
Idem conſtat ex eo quod nulla ſit de eo lex Eccleſiaſtica, & exponuntur varii textus, & *cap. tuæ fraternitati, de ſponſal.* 51. 8. 9. 10. 11
Explicantur alia in jure. 52. 12
Diluitur argumentum deſumptum a matrimonio ſpirituali ad carnale. 13
Neque eſſe neceſſarium adhibere verba ex Eccleſiæ præcepto. 14
Diluuntur quædam fundamenta tertiæ ſententiæ. 15
Matrimonium ſpirituale non poſſe contrahi per procuratorem revocato mandato. 67. 19
Matrimonium ut valide contrahatur per procuratorem quid requiratur. 20
Quæ mora intercedere debeat inter conſenſum unius conjugis, & alterius. 69. 1
Corpus & conſenſus unius an debeant concurrere ſimul cum alterius conſenſu, & exprimi. ibid. n. 1
in Matrimonio eo ipſo quo acceptatur traditio unius; ſufficienter explicari traditionem alterius. 7
Idem dicendum, quando contrahitur per nuntium aut epiſtolam. 8
Oppoſitum ſentit Thomas Sanchez. Ejus argumenta diluuntur. 70. 9
Matrimonium, & alii contractus ſub conditione celebrati, an indigeant novo conſenſu poſt eventum conditionis. 99. c. 14
Matrimonium furioſi nullum. 108 7
Matrimonium ex metu contractum eſſe nullum jure poſitivo. 131. 2
Jure naturali valere, quorundam opinio. 3
Vera ſententia non valere, & quorundam probationes rejiciuntur. 4
Vera probatio. ibid. 5. 6. 7
Diluuntur argumenta. 8
Ultimi argumenti ſolutio. 131. 9. 10. 11
Idem dicendum, quamvis matrimonium ex eo metu conſummetur. 12
Opponitur contra veram ſententiam, & diluitur. 13
Idem etiamſi cogatur ad contrahendum cum quadam fœmina ex certo genere perſonarum. 14
Idem etiamſi inferatur ab alio tertio. 15
Idem in conſtitutione procuratoris ad matrimonium. 16
De probatione metus, & purgatione, remiſſive. 133
in Matrimonio an poſſit reſilire ex metu gravi, qui liber a metu eſt, nec particeps illius fuit. c. 15
Proponuntur quæ certa ſunt. 1
Prima opinio negans. 2
Vera ſententia. 3
Explicatur per partes. 4. 5
Solutio adverſariorum rejicitur. 6
Aliter probatur vera ſententia. 7
Objectiones aliorum proponuntur, & diluuntur. 8. & 134. 9. 10
Qua ratione excuſetur a peccato qui ex metu contrahit matrimonium. ibid. c. 16
Eum qui ex metu contrahit, ſi interius nullum conſenſum habet, mentiri, eſſe tamen veniale peccatum. 1
Si interius conſentiat, non peccare peccato mendacii. 2
Peccare peccato ſacrilegii quorundam opinio. 3
Verius oppoſitum. 4
Si contracto matrimonio ex metu; ſequantur ſufficientia ſigna conſenſus, ratificetur Matrimonium. ibid. c. 17
Copula ratificari matrimonium ex metu, ſi illa jam eſt ſine metu, ubi locum habet. 135. n. 2
Item cohabitatione, & quid requiratur. 3
Item illis actibus quibus ſponſalia jure antiquo tranſeunt in matrimonium. 4
Quid ſi ea ſigna ex metu fiant, prima ſententia. 5
Alia verior. 6
Objicitur, & diluitur. 7. 8
Argumenta primæ ſententiæ diſſolvuntur. 135. 9
Matrimonium ex levi metu contractum an valeat jure naturali, & poſitivo. 135. c. 18
Prima ſententia. ibid. n. 1
Secunda verior non vitiari matrimonium ex levi metu. 2
Probatur ex jure. 3
Ex ratione. 4
Proponuntur quatuor rationes primæ ſententiæ, & diluuntur. 5. 6. 7. 8
Idem dicendum jure poſitivo. 9
Vide *Metus*.
Matrimonium ejus, qui ex metu gehennæ contrahit, vel ſimili, valet. 137. 3
Itèm ejus qui in carcerem conjectus eſt, ſi non ob eum finem eſt conjectus. 4

Item matrimonium obſeſſi cum filia obſidentis. n. 5
Item matrimonium, qui ut evadat mortem, quam Rex juſte minatur, offert matrimonium. 6
Item ejus qui juſte ob eum finem mittitur in carcerem. 8
Item ſi ut mortem evadat ex aliquarum regionum conſuetudine ducat meretricem. 9
Item ſi deprehenſus in ſtupro offerat matrimonium, dummodo id non faciat ex minis mortis. 10
Quid quando judex infert eum metum tantum juſte ſecundum allegata, & probata. 11
Item valet, ſi judex promittat impunitatem mortis, quem juſte damnare poterat, ſi ducat ejus filiam. 13
Idem ſi judex deprehenſum in ſtupro cogat ducere, ſi violenter illam cognovit. 14
Idem de medico, qui minatur ſe deſerturum infirmum, 138. 15
Matrimonium quando fuit nullum a principio ex defecto aliquo, quomodo debeat renovari conſenſus, 148 cap. 24
Quando matrimonium eſt nullum ratione alicujus impedimenti dirimentis, utriuſque conſenſus renovandus. n. 2
Idem dicendum, quando matrimonium fuit nullum ex defectu conſenſus. 3
Probatur ex reſponſo Clementis VIII. in eadem ſpecie. 4
Opponuntur aliorum argumenta. 5
Diluuntur. 6
Idem dicendum ſive conſenſus defuerit ex metu, vel fictione. 7
Non ſufficere, ſi interius renovetur, ſed debere verbis exprimi. 8

Matrimonium clandeſtinum.

Matrimonium quibus modis dicatur clandeſtinum. 152. 1
Legibus Eccleſiaſticis prohibita clandeſtina conjugia, 2
Matrimonium clandeſtinum prohibitum ante Tridentinum. c. 1
Proponitur decretum Tridentini. 153. 2
Decem conditiones requiri a Concilio in eo decreto, 3
Matrimonium clandeſtinum dici dupliciter. 4
Peccatum mortale eſſe omittere ſolemnitatem præſcriptam a Concilio. 5
Conſtitutione Tridentini ſolos fideles teneri, non infideles. 6
Matrimonia clandeſtina valuiſſe aliquando ante Tridentinum. 154 c. 3.
Ante Concilium Tridentinum nunquam fuiſſe irrita conjugia quorundam ſententia eſt. 1
Duæ partes veræ ſententiæ. 2
Prima pars probatur. 3
Opponitur ex *l. non dubium, C. de legibus.* 4
Prior interpretatio refellitur. 5
Aliæ explicationes rejiciuntur. 6. 7. 8. 9
Eam legem confirmatam jure Canonico, 10
Verus ſenſus collectus ex integra, 11
Duæ aliæ interpretationes. 155. 12. 13
Cum lex reſpicit perſonam, ut aſſignet legitimum auctorem illius, nullus eſt actus ſecus factus, licet ſimpliciter prohibeatur. 14
Secus quando ex alia cauſa reſpicit perſonam. 15
Quid dicendum, quando lex prohibet ſubſtantiam actionis. 16
Quid dicendum quando lex prohibet circumſtantias actionis. 17
Matrimonia clandeſtina potuiſſe irritari ab Eccleſia. 156. cap. 4
Hæreticorum error. n. 1
Catholica veritas. 2
Explicatur quomodo Eccleſia potuerit aliquid variare in materia, forma & miniſtro matrimonii. 3. 4. 5. 6
Explicantur hæc exemplo deſumpto ex ſacramento Pœnitentiæ. 7
His non obſtare, quod matrimonium ſit de jure naturali. 8
Matrimonium clandeſtinum, & univerſim contractus jure nulli, an vim habeant in foro conſcientiæ. cap. 5.
Rejicitur media quædam ſententia. 157. 2
Quædam extrema ſententia. 3
Vera ſententia. 4
Legiſlatores poſſe irritare actus alias legitimos. 5
genus. 6
Diſtinguitur præſumptio legum, & explicatur primum
Explicatur ſecundum. 7
Lex fundata in præſumptione ut plurimum obligare, etiamſi in aliquo peculiari deficiat, probatur. numer. 8.
Quid dicendum de ſententia lata, quando non ſubeſt culpa. 158. 9
Quid in filio damnati, ut crimino ſi, ſi revera non fuit pater criminoſus. 10
Quid quando religioſis prohibetur ingreſſus in cellas, 11
Quid dicendum in teſtamentis minus ſolemnibus, quorundam opinio. 12
Vera ſententia, 13
Quid de matrimonio. 159. 15
In nullo caſu poſt Tridentinum eſſe locum matrimonio clandeſtino, neque revocari prius initum poſſe ſine ea forma. ibid. c. 6
Matrimonium clandeſtinum an poſt Tridentinum in aliquo caſu locum habeat, ita ut valeat initum ſine parocho, & teſtibus ex præſumpta voluntate Concilii Tridentini nolentis in eo caſu alligari. ibid. n. 1
Prima opinio, 2
Vera ſententia, 3
Proponitur nova alia difficultas, 4
Non eſſe neceſſarium renovare conſenſum coram parocho & teſtibus, quorundam opinio eſt, maxime ſi occultum eſt impedimentum, 5
Vera ſententia neceſſarium eſſe. 6
Probatur ex reſponſo Clementis Octavi. ibid.
Excluditur quædam evaſio ex deciſione Rotæ. 7
Aliter probatur. 8. 9
Rejicitur quædam ſolutio. 10
Nulla abſurda neque inconvenientia eſſe in noſtra ſententia. 11
Probantur hæc omnia ex alia deciſione Rotæ. 160. 12
Proponitur alius caſus & ejus reſolutio. 159. 14
Solemnitatis omiſſio peccatum mortale eſt. 15
Epiſcopum non poſſe diſpenſare in ea ſolemnitate. 16
Etiamſi contrahatur ſciente vicinia nullum ſubeſſe impedimentum, ſervandam eſſe formam. 17
Ligari etiam eo decreto ignorantes. 18
Apud quos non eſt promulgatum Tridentinum, adhuc valere clandeſtinum. 161. 2
Proponitur quid dicendum de peregrinantibus apud eos, inter quos non eſt receptum Tridentinum. 3
Matrimonium valet, cui aſſiſtit Parochus prohibitus aſſiſtere. 183. 13
Matrimonii clandeſtini pœnæ. 219. 37
Matrimonium contractum ab infidelibus contra leges irritantes ſuorum Principum, nullum. 221. 3
Idem de Hebræis, niſi his legibus vivere permittantur. 4
Idem de infidelibus ſubjectis Principibus fidelibus ſæcularibus. 5
In ejuſmodi cauſis matrimonialibus infidelium legitimos judices eſſe Principes ſæculares. 6
Idem de infidelibus peregrinantibus inter fideles, ſecus de fidelibus. 7
Principes ſæculares fideles quare non poſſint leges conſtituere circa matrimonium. 222. c. 2
Concilium Magiſtratuum, leges circa matrimonium, niſi probentur ab Eccleſia, nullas eſſe. ibid. numer. 1
Non eſſe ob defectum poteſtatis, ſed ob reſervationem Pontificis, quidam ſentiunt. 2
Verius eſſe ob defectum poteſtatis. 3
Neque circa acceſſorium matrimonio poteſt ſæcularis Princeps leges ferre, ſi eo impeditur principale. 223. 4
Valent tamen ejus leges circa alia accidentalia matrimonio. 5
Matrimonii conjunctionem ſolamnem eſſe voluit Eccleſia. 229. 2
Ideo prohibitæ nuptiæ aliquibus diebus, varia decreta. 3
Diem Epiphaniæ eo decreto comprehendi. 230. 4
Non Sabbatum ante Dominicam Adventus. 5
Quæ prohibeantur illis diebus, variæ ſententiæ. numer. 6
Antiquo jure etiam matrimonii contractus prohibitus. 7
Nunc ſolemnitatem tantum nuptialem prohibitam. 8
Jam nullum eſſe peccatum in ducenda uxore illis diebus. 9

Eſſe peccatum eo tempore benedicere, aut traducere ſolemniter. 10
Eſſe mortale. 31
An poſſit Epiſcopus diſpenſare, ut benedicantur, & traducantur ſponſi. 11
An poſſit miniſtrari ſolemnitas ſecundarum nuptiarum illis diebus, proponitur. 12
Quidam affirmant. 13
Verius non poſſe. ibid.
Neque ſolam traductionem ſolemnem, aut convivia illis diebus non licere, licet conſuetudo in hoc ſpectanda ſit. 14
Matrimonium in loco, & tempore interdicti. 232.2
Matrimonium ab excommunicato valet. 233.1
Matrimonium attentatum cum Moniali impedit. 238.6
Matrimonium an ſit nullum jure naturali in aliquo gradu conſanguinitatis rectæ lineæ. 292.c.31
Variæ ſententiæ. ibid.n.1
Nullam eſſe rationem, qua determinari poſſit gradus dirimens in linea recta jure naturali. 3
Solum dirimere in primo gradu. 4
Ex aliqua cauſa honeſtari poſſe. 5
In aliis gradibus rectæ lineæ non eſſe irritum jure naturali. 6
Matrimonium ſit ne prohibitum jure naturali, & irritum in aliquo gradu lineæ tranſverſalis. 293.c.32
In aliis gradibus ultra primum lineæ tranſverſalis non eſſe irritum jure naturæ matrimonium. ibid.n.1
In primo eſſe nullum nonnulli ſentiunt. 2
Vera ſententia valere, Doctores, qui illam tenent, referuntur. 3
Probatur ex Auguſtino, & Hieronymo. 4
Ex moribus gentium. 5
Ex ſacris literis. 6.7
Ex nonnullis Canonibus, qui expenduntur. 8.9
Nullam rationem eſſe, quæ convincat oppoſitum. 10.11,& 295.12.13.
Diſpenſari poſſe a Pontifice ex juſta cauſa, & qualis videatur juſta. 14
Sub Eccleſiæ cenſura. ibid.
Si per procuratorem contrahatur matrimonium, non procurator, ſed is, cujus nomine. 303.10
Matrimonium conſummatum cum alia conjugata eſt impedimentum. 309.3
Matrimonium fidelis cum quovis infideli, ſive Pagano, Judæo, Heretico illicitum eſſe jure naturæ, divino, & Eccleſiaſtico. c.46
Quis infidelis dicatur, & illicitum matrimonium cum illo. 310.n.1
Vetitum jure divino in veteri lege. 2
& etiam in nova. 3
& jure Eccleſiaſtico. 4
Sub pœna capitali prohibitum legibus Romanis nonnulli non recte probant. 311.5
Cum Judæis prohibita conjugia. 6
& cum hæreticis. 7
In his locis, ubi promiſcue agunt Catholici cum hæreticis, ſine peccato contrahi. 8
Etiam conjunctionem fornicariam fidelis cum infideli ſevere punitam. 9
Sponſalia etiam jurata cum hæretico, vel infideli, nulla. 10
Matrimonii impedimenta quæ explicanda ſint. 379.25
Quomodo explicandi gradus. 26
Rejicitur Thomas Sanchez. 27
Quomodo explicandum impedimentum cognationis ſpiritualis. 28
Quid ſi ſit ex publica honeſtate. 29
Quid ſi publica honeſtas concurrat cum affinitate. 30
Quid ſi petens diſpenſationem erret in gradu. 31
Matrimonii diſſolutio quoad vinculum, aut torum. 395
Matrimonium infidelium conſummatum an diſſolvi poſſit auctoritate Pontificis. 397.c.2
Matrimonium fidelium ratum an poſſit diſſolvi auctoritate Pontificis. 399.c.3
Matrimonium ratum tribus votis ſimplicibus ſocietatis dirimi. 403.c.6
Matrimonium quando dicatur conſummatum, ita ut jam non ſit locus tranſeundi ad Religionem. 409.c.10
Effuſo ſemine extra vas non conſummari matrimonium, etiam aperto clauſtro puellæ. ibid.n.1.
Copula vi extorta conſummari matrimonium. 2
Jam non licere tranſire ad religionem conjuge oppreſſo. 3
Non poſſe fœminam, quæ vim patitur, conari ad effuſionem ſeminis jam recepti. 4
Peccare conjugem, qui intra bimeſtre violenter copulatur. 5
An credendum jurantibus ſe non conſummaſſe. 6
Matrimonio conſummato nec licere; nec valere tranſitum ad Religionem ſine licentia conjugis. 410.c.11
Matrimonio valido diſſolvi ſponſalia. 512.1
Certum diſſolvi quoad eam, qui non contraxit matrimonium. 2
Diſſolvi etiam quoad eum qui contraxit quidam docent. 3
Verius oppoſitum. 4
Matrimonium Catholici cum hæretico eſſe validum. 521 cap.1
Enuntiatum Authoris. n.1
Contra non pauci. 2
Canones VI. Synodi nullius eſſe auctoritatis, neque receptos ab Eccleſia. 3
Obſtare videtur text. *in can. ſextam Synodum 17. diſt.* ſed refellitur. 4
Item *can. habeo. 17. diſt.* 5
Auctoris mens de fide canonum VI. Synodi. 6.7
Hæreticus hic proprie quis. 523.8
Matrimonium Catholici cum hæretico eſſe illicitum jure Eccleſiaſtico, & naturali. ibid.c.2
Enuntiatum Authoris quo jus Eccleſiaſticum. num.1
Quo jus naturale. 2
Quantum periculum inſit ejuſmodi matrimoniis, oſtenditur. 3.4.& 524.7.9.10
Pontificum & Conciliorum cum Patribus Eccleſiæ mens una. 5
Communicantem cum Hæreticis cenſeri de hæreſi ſuſpectum, & fautorem hæreticorum. 6
Prohibitionem ejus communicationis non tantum Eccleſiaſticam eſſe, ſed naturalem, ſpectareque vel ad fidem, vel ad charitatem. 8
Corollarium. 11
Matrimonium Catholici cum hæretico an adeo ſit illicitum, ut nunquam liceat. 525.c.3
Tunc ſaltem licite contrahi, ſi hæreticus convertatur ad fidem, vel converſionem promittat. ibid.n.1
Illicitum videri iſtud matrimonium ratione periculi perverſionis conjugis, & prolis. 2
Adducuntur teſtimonia ex Scriptura, Patribus, & ratione. 3.4.& 526.5.6.7.8
Conjugium Catholici cum Hæretico licet ſit illicitum, poſſe tamen aliquando celebrari ſine ullo peccato. 9.& 527.10
Confirmatur exemplis ex Scriptura. 11.12
Ex Patribus. 528.13.14
Corollarium. 15
Solvuntur argumenta ex *Geneſ.* 24.26.27.& 28 adducta. ibid.1.2.& 529.3
& quod adductum ex *Gen.* 34. 4
Occurritur objectionibus ex *Exod.* 34. *&* *Deut.* 5.6.7.& 530 8.9
Corollarium primum. 10
Secundum. 11
Tertium. 12
Senſus eorum quæ ex Paulo & Patribus. 13
Reſpondetur ad objecta conjugiorum Catholici cum hæretico, aut infideli, quæ infelices exitus habuere. 14
Adducuntur alia quæ proſpere ſucceſſere. 531.15
Quid in iſtius matrimonio inſpiciendum. 16.& 532.17.18
Epiſtolæ Stephani Quarti oppoſitæ occurritur, numer. 19
Matrimonium Catholici cum hæretico, quando & quibus ex cauſis licitum. ibid.1
Quid ſi conjux hæreticus neque ad fidem catholicam transfertur, neque converſionem promittit. 2.& 533.3
Quæ ſecuritas requiratur, ut prudenter, & licite illud matrimonium fieri poſſit. 4
Quod medium ad illam ſecuritatem. 5
An etſi non ceſſet periculum perverſionis, poſſit ex magna aliqua cauſa licite matrimonium contrahere Catholicus cum hæretico. 1
Affirmat Author. 534.2
Probat exemplis. 3.4
Probat ratione, & auctoritate Doctorum. 536.5
Probat Patrum, & Pontificum reſponſis. 6
Probat concluſionibus Doctorum. 7
Matrimonium Catholici cum hæretico celebrandum 539.1
Ejus forma. 2
Parochus an peccet aſſiſtens ejuſmodi matrimoniis. 3.& 540.4.5.
De Epiſcopo, qui præbet licentiam Catholico ad contrahendum matrimonium cum hæretico, quid. 6
Parochus an peccet communicando cum excommunicato in ſacramento matrimonii.

In eo matrimonio an interveniant benedictiones, ſacra communio, Miſſa. 8
Conjugis Catholici qualis intentio eſſe debet. 541. 9
Hæretici qualis. ibid. & 10
Quid ſi hæreticus exiſtimet matrimonium eſſe ex cauſa diſſolubile, & licere libellum repudii. num. 11
Qui hæretici iſto errore teneantur. 12. 13
Hæretici defenduntur. 14
Matrimonii conſummatio, vide *Conſummatio*.
Matrimonium infidelium, Hebræorum, vide *Impedimentum*.
Matrimonium quomodo dirimatur, vide *Divortium*.

Metus.

Metus gravis & levis quis cenſeri debeat. 109. c. 2
Metus eſt cauſa coactionis conditionalis. ibid. n. 2
Actus ex metu magis eſt voluntarius, quam involuntarius. 3
Voluntatem ex metu ſufficere ad peccatum mortale, ſi alia adſint. 110. 4
Metus definitio proponitur, & explicatur. 5
Corollarium primum. 6
Metus cadens in virum conſtantem quis. 7
Metum etiam minatum juſtum eſſe, & quarum. 8
Malum quod timetur, debere eſſe in ſe magnum. 9
Attendendam tamen circumſtantiam ſexus, & ætatis, & qualitatis. 111. 10
Metum etiam minorem ſufficere, quando agitur de impedienda juriſdictione. ibid.
Malum grave an ſemper debeat eſſe majus eo quod eligitur, & in quo perſona timeri debeat. ibid. c. 3
Metus juſtus an ſit, ſi qui eligat culpam mortalem, aut venialem ad vitandum malum, quod imminet, Prima ſententia affirmat. 1
Secunda negat. 2
Verior reſolutio. 3
ad Metum juſtum ſufficere, quod timeatur in filiis, marito, uxore, conſanguineis uſque ad quartum gradum. 112. 4
Idem ſi in amiciſſimis, affinibus, domeſticis, aſcendentibus. Secus in colonis, famulantur hæc. 5
Quænam ſint hæc gravia mala, quæ incutiant juſtum metum. ibid. c. 4
ad Metus diſquiſitionem valde requiri judicis arbitrium. ibid. n. 2
Metum mortis, gravis cruciatus, amittendæ libertatis, captivitatis, carceris inſultationis cum armis, juſta etiam cauſa timendi concurrente, eſſe juſtum. 3
Metum item amiſſionis ſtatus, honoris, verecundiæ, ſtupri in virgine, in vidua, & etiam in fœmina inhoneſta. 113. 4
Metum item infamiæ juris, & etiam facti, ſi tamen gravis infamia ſit. 5
de Metu excommunicationis quid. 6
Sub diſtinctione explicatur. 7
de Metu amiſſionis bonorum prima opinio. 8
Vera ſententia. 9
de Metu amittendi lucri quid. 10
de Metu concuſſionis quid. 11

Metus reverentialis.

Metus reverentialis, an cenſeatur cadere in virum conſtantem. 114. c. 5
Metus reverentialis definitio. ibid. n. 1
Comparatione quorum ſit metus reverentialis. 2
Operari ex reverentia non eſſe operari ex metu. n. 3
Explicantur quæ certa ſunt. 4
Prima ſententia negat metum reverentialem eſſe gravem. 5
Oppoſitum verius. 6
Redarguuntur DD. oppoſitæ ſententiæ. 7
In concordiam rediguntur. 115. 8
Objectiones proponuntur, & diluuntur. 9. 10. 11. 12
Quid dicendum de precibus importunis. 13
Explicatur ſtatus quæſtionis. ibid.
Prima ſententia. 14
Secunda ſententia. 15
Vera ſententia. 16
De his, quæ ex metu reverentiali fiunt, jure naturali, & poſitivo quid dicendum. 125. c. 11
Variæ opiniones. ibid. n. 2
Vera ſententia de geſtis ex metu reverentiali jure naturæ. 3
Quid jure civili. 4
Renuntiationem hæreditatis paternæ, & ex metu reverentiæ nullam eſſe. 5
Neque fidejuſſionem uxoris pro marito. 6
Neque promiſſionem de ſolvendis debitis factam ab uxore, vel filio. 126. 7
Contractus oneroſos valere jure poſitivo, etiam ſi fiant ex metu reverentiæ. 8
Quid dicendum de conceſſione vectigalium. 9
Quid quando metui reverentiæ adjungitur enormis læſio. 10
Vera ſententia. 11. 12
Solvuntur contraria. 13
Quid in profeſſione ex metu reverentiæ. 14
Vera ſententia. 15. & 127. 16
Solvuntur contraria. 17
Quid de conſenſu præſumpto, quando ex metu reverentiæ filius tacet præſente patre. 18
Vera ſententia. 19. 20

Metus levis.

Metus levis quem effectum habeat in contractibus tam jure naturali, quam poſitivo. 123. c. 10
Prima ſententia extrema refertur. ibid. n. 1
Notatur non cohærentia aliquorum, cum ſuis principiis. 2
Secunda, & tertia ſententia ſententia ſub diſtinctione, num. 3. 4.
Vera ſententia. 124. 5
An ex levi metu competat jure naturali actio ad petendam reſciſſionem. 6
Non competere. ibid.
Objicitur, & diluitur. 7
An jure civili datur actio paſſis levem metum, opinio affirmans. 8
Aliorum opinio ſub diſtinctione. 9
Vera ſententia. 125. 10
Metus juſte incuſſus quem effectum habeat in aliis, excepto matrimonio, & ſponſalibus. 129. c. 13
Prima regula. ibid. n. 2
Variis illationibus explicatur. 3
Secunda regula. 4
Varia inferuntur. 5
Solvitur objectio. 6
Tertia regula. 7
Explicatur. 8
Nonnulla inferuntur. 9
Diluitur oppoſitio. 10
Quid dicendum ſit jure naturali in caſu tertiæ regulæ. 130. 11. 12
Metus juſte illatus an reddat matrimonium nullum. 137. cap. 19.
Prima regula. ibid. n. 2
Valet matrimonium ejus, qui ex metu gehennæ contrahit, vel ſimili. 3
Item ejus, qui in carcerem conjectus eſt, ſi non ob eum finem conjectus eſt. 4
Item matrimonium obſeſſi cum filia obſidentis. 5
Item matrimonium, qui ut evadat mortem, quam Rex juſte minatur, offert matrimonium. 6
Secunda regula. 7
Valere ejus matrimonium, qui juſta ob eum finem mittitur in carcerem. 8
Item ſi ut mortem evadat, ex aliquarum regionum conſuetudine ducat meretricem. 9
Item ſi deprehenſus in ſtupro offerat matrimonium, dummodo id non faciat ex minis mortis. 10
Quid quando judex infert eum metum tantum juſte ſecundum allegata, & probata. 11
Tertia regula. 12
Si judex promittat impunitatem mortis, quem juſte damnare poterat, ſi ducat ejus filiam, non valet. 13
Idem ſi judex deprehenſum in ſtupro cogat ducere, ſi violenter illam cognovit. 14
Idem de medico, qui minatur ſe deſerturum infirmum. 138. 15
Quando liceat Principi impedire ſubditorum conjugium coactione. 16
Poſſe etiam, ſi juſta ſubeſt cauſa, quando tantum cogit ne contrahat cum aliqua. 17
Idem dicendum de Magiſtris militiarum comparatione ſuorum militum. 18
Vide *Matrimonium*.

Miniſter matrimonii.

Miniſtrum eundem eſſe matrimonii, ut contractus, & ut ſacramentum eſt. 12. c. 8
Refertur ſententia Cani cum ſuis fundamentis, & etiam Toleti. ibid.
Quid ſentiat Ledeſma de ea ſententia. ibid. 2
Eſſe notæ dignam poſt Tridentinum. 3
Rejicitur probatio quorundam. 4
Etiam poſt Florentinum eſſe notæ dignam. 5
Ratio qua id a nonnullis probatur rejicitur. 6
Etiam ante Florentinum eſſe improbabilem. 7
Impugnatur Toleti ſententia. 13. 8
Diluuntur argumenta Cani. 9
Duos eſſe miniſtros hujus ſacramenti ex ſua inſtitutione, & partiales cauſas, non tamen partialia ſacramenta. 12
Requiri in miniſtris intentionem faciendi, quod fa-

cit

eit Eccleſia, ut matrimonium ſit ſacramentum. 14.1
Sentiunt aliqui inter fideles non poſſe ſeparari rationem contractus & ſacramenti. 2
Oppoſita ſententia verior, 3
Ejus fundamenta. 4.5
Fundamenta contraria diluuntur. 6
Sententia aſſerens matrimonium prius validum in ratione contractus poſſe poſtea effici ſacramentum, & duo modi illam explicandi. 7
Verior oppoſita ſententia, & prior modus refellitur. 15.8
Secundus modus rejicitur, 9
Proponitur objectio, & diluitur. 10
Excluditur alius modus, qui excogitari poſſet, ſeparandi contractum a ſacramento. 11

Monachus.

Monachi nubentes ſeparari jubentur. 372. c. 18

Mulier.

Mulieres ſubintroductæ, & extraneæ quæ. 285. 5
Vide *Uxor*, *Fœmina*.

Mutatio.

Mutatio ſuperveniens, vide *Sponſaliorum diſſolutio*.

Mutuum.

Mutuum petere ab uſurario quando ſine ſcandalo liceat; 190. §. 7
Senſus quæſtionis. ibid. n. 45
Licitum eſſe petere mutuum ab eo, quem ſcio exacturum uſuras. 46
Licere petere mutuum ad uſus nonnulli affirmant. 47
Improbatur. 48
Ratio veræ ſententiæ. 291. 49
Ab eo, qui paratus non eſt, non licere petere. 50
Quæ neceſſitas, vel utilitas requiratur in poſtulante. 51
Quid ſi mutuatarius petat ad negotiandum. 52
Non eſſe peccatum in ſolvendis uſuris. 53
Objectio diluitur. 54

Nuptiæ.

Vide *Connubia*, *Conjugia*, *Matrimonium*, & *Sponſalia*.

NUptiæ nepotis & neptis jure civili differunt. 40. 19
In Nuptiis filiarum ſpecialis diſpoſitio juris civilis. num. 20
Vide *Conſenſus*.

Obligatio.

OBligatio quæ naſcitur ex conjugio in ordine ad actum conjugalem. 430. c. 2
Quæ obligatio naſcatur ex juramento. 496. §. 1
Prima propoſitio de vi, quam habet juramentum natura ſua. ibid. n. 4
Ex juramento præciſe ſolum oriri obligationem religionis. 5
Quando adeſt alia obligatio, non eſſe ex vi juramenti. 6
Explicatur quare dicatur juramentum induere naturam actus, cui adjungitur. 7

Ordinandus, *vide* Contrahens.

Ordinarius.

Ordinarii nomine quis intelligatur in decreto Tridentini. 168. c. 10. & n. 2
Ordinarios in decreto Tridentini eſſe, Epiſcopum in ſua diœceſi. 3
Capitulum ſede vacante. 4
Abbatem Eccleſiæ exemptæ. 5
Cardinales in Eccleſia ſui tituli. 6
Delegatum Apoſtolicum in provincia ſuæ legationis. 7
An Archiepiſcopus in ſuffraganeis ſit ordinarius. n. 8
Vera ſententia non eſſe, niſi in quibuſdam caſibus. 9
Quædam animadverſio. 10
Quando Archiepiſcopus poſſit abſolvere ſuffraganeum ab excommunicatione. 11
Quid poſſit Epiſcopus in Abbatia, quæ eſt in ejus diœceſi. 12
Qui habet in commendam Abbatiam, quæ jura Epiſcopalia habet, non eſſe ordinarium. 13
Vicarium Generalem Epiſcopi eſſe ordinarium. n. 1
Quædam quæ obſtare videntur, explicantur. 169. 2. 3
In quovis decreto nomine ordinarii etiam intelligi Vicarium. 4
Limitatur. ibid.
Poſſe decretum interponere in alienationibus minorum. 5
Vicarii, & Epiſcopi unum Tribunal. 6
Legitime geſtum a Vicario non poſſe ab Epiſcopo revocari. 7
Epiſcopo defuncto, excommunicato, interdicto ceſſare etiam Vicarium. 8
Idem de jure dicendum de locum tenentibus Prætorum. 9
Poſſe Vicarium audire confeſſiones, & dare licentiam abſolvendi a reſervatis. 10
Poſſe aſſiſtere matrimonio, & licentiam aſſiſtendi concedere. 11
Poſſe de cauſa matrimoniali cognoſcere ex generali inſtitutione. 170. 12
Aliter judicandum de Vicariis foraneis. 13
In his quæ ſpecialiter committuntur, Vicarium non eſſe ordinarium, ſed delegatum. 14
Aliorum, qui contra ſentiunt, diſtinctiones. 15
Refelluntur. 16
Diluuntur eorum fundamenta. 17
Scholaſticum Salmantinum ordinarium eſſe, nihil tamen circa matrimonium poſſe. 171. 8
Vide *Impedimentum*.

Ordo.

Ordinem ſacrum eſſe impedimentum dirimens, & unde id proveniat Ordini, & a quo tempore. 286. c. 27
Ordinem ab initio fuiſſe impedimentum impediens. 1
Non tamen ab initio fuiſſe impedimentum dirimens. 2
A tempore Innocentii II. eſſe impedimentum dirimens. 3
Ordinem ex jure divino eſſe impedimentum, quidam ſentiunt. 4
Impugnatur ea ſententia. 5
Ordinem ex ſe etiam ſecluſo voto, dirimere, Eccleſiæ tamen conſtitutione. 6
Vera ſententia dirimere ex voto adjuncto, & conſtitutione Eccleſiaſtica. 7
Argumentis aliorum fit ſatis. 8
Ordo per vim & metum ſuſceptus an impediat matrimonium, & dirimat. 289. c. 29
Proponitur quæſtio. ibid. n. 1
Quorumdam opinio non valere. 2
Vera ſententia. 3
Votum ex metu gravi factum validum eſſe jure naturali. 4. 5
Objectionibus occurritur. 6. 7. 8
Neque eſſe invalidum jure poſitivo. 9
Explicantur nonnulla jura. 10
Expenditur pro noſtra ſententia Canon Toletanus. 11
Evaſio præcluditur. 290. 12
Juramentum etiam ex metu valere jure naturæ. 13
Qui cum ordinatur, ficte promittit caſtitatem, ſacrilegus eſt. 14
Quid dicendum de obligatione pueri ordinati ante uſum rationis. 15
Verius teneri. ibid.
Virum contracto matrimonio etiam ante conſummationem invita uxore non poſſe ordinari, neque animo ad religionem tranſeundi. 413. 1
Pœnæ ſtatutæ in jure. 2
Similiter non poſſe poſt conſummatum, ſed teneri ad uxorem redire. 414. 3
Quid requiratur, ut quis conſummato matrimonio poſſit ſecundum jus ordinari, remiſſive. 4
Limitantur ſupra dicta, niſi uxor dederit cauſam divortio ſua culpa. 5
Oppoſita quorumdam ſententia. 6
Fundamentis illius ſatisfit. 7
Ordinis ſacri ſuſceptio. 510. c. 11
Non dirimi ſponſalia ſuſceptione minorum ordinum, ſed majorum. ibid. n. 1
An peccet qui poſt ſponſalia ordinatur ſacris. Variæ ſententiæ. 2
Non peccare, videtur probabilius. 3
Quid de poſtulato, aut præſentato ad Epiſcopatum. n. 4

Origo.

Originis confirmatio. 461. init.
Originis confirmatio per juſtas nuptias. ibid. c. 1
Unde neceſſitas confirmationis originis, & quid agendum. ibid. n. 2
Originem confirmari matrimonio inito articulo mortis. 462. §. 1
Etiam matrimonio præſumpto, mediato, rato, & etiam exiſtentibus aliis filiis legitimis originem confirmari. 463. §. 2
Alios modos confirmandi originem vide. 483. c. 10
Originis confirmatio per reſcriptum Principis, vide *Reſcriptum*.
Vide & *Legitimatio*.

Pactum.

Pactum de commorando in aliquo loco pro determinato tempore valere. 519. 1.
Non valere pactum de perpetuo manendo quidam dicunt. 2
Verius oppoſitum. 3
Quatuor objectionibus fit ſatis. 4. 5. & 520. 6. 7
Valeret pactum, quod vir perpetuo habitet in domicilio uxocis. 8
Valere, quod in remiſſionibus injuriarum apponi ſolet, ne quis ingrediatur in aliquam urbem. 9
Duabus objectionibus fit ſatis. 10. 11
Ex violatione ejus pacti non incurritur pœna criminalis, ſed civilis. Limitatur ea doctrina. 521. 12
Pactum illud apponi etiam poſſe a procuratore, qui habet mandatum ad conſtituendam pacem cum offenſo etiamſi non fuerit expreſſum in mandato. 13

Parentes.

Parentum habilitas ad contrahendum quæ ſufficiat. 468. c. 8

Parochus.

Parochus proprius quis. 175. c. 13
Parochus proprius in ordine ad matrimonium quis. ibid. §. 1
Quædam certa proponuntur. ibid. n. 2
Quorundam ſententia. 3
Verior ſententia. 4
Cardinalium congregationis declarationes. 5. 6
Explicatio deciſionum Rotæ, quæ obſtare videntur. 7
Coram Parocho habitationis domicilii poſſe contrahi, etiamſi parvo tempore alicubi commoretur. nu. 8
Quid de concubina, quæ eſt in domo concubini. n. 9
Parochus proprius in ordine ad funeralia. 176. §. 2.
Prima ſententia. n. 11
Prima pars veræ ſententiæ. 12
Probatur ex jure. 13. 14
Opponuntur 1. ex c. noſtra, *de ſepulturis*. 15
& ex *c. fin. de parochiis*. 16
& ex c. queſti. 16. q. 1. 17
& ex c. cum nullus, *de temp. ord.* 18
Parochus proprius in ordine ad decimas, & primitias. 177. §. 3.
Decima perſonalis debetur domicilio. 19
Prædialis ſolvenda, ubi prædia conſtituta ſunt. 20
Quid ſi prædia non ſint in aliqua parochia. 21
Quid de decimis mixtis, quorundam ſententia. n. 22
Vera ſententia. 23
Quid quando paſcuntur in una, & pernoctant in alia. 24
Quid quando non paſcuntur, neque aluntur in Eccleſia domini ſui. 25
Quid quando Eccleſia parochialis & baptiſmalis fuerint diverſæ. 26
Parochus proprius vagorum ad matrimonium. 178 c. 14
Decretum Tridentini de vagorum parocho. ibidem n. 1
De quibus vagis intelligat. 2
Extendi etiam ad alienigenas. 3
Idem ſervandum, etiamſi unus ſit vagus. 4
Quemvis parochum illius poſſe eligi a vagis. 5
Idem etiamſi in fraudem fiat. 6
Etiam ſiquis in aliquo loco deputatus ſit vagorum confeſſor, non eſſe proprium parochum ad matrimonium. 7
Parochum qui ſine ea diligentia conjungit vagos, peccare graviter, valere tamen conjugium. 8
Quinam alii Parochorum nomine cenſeantur. 179. c. 15
Idem de Religioſis, atque de aliis parochis apud Indos dicendum, inter quos parochi munus exercent. ibidem num. 1.
Ad conjungendos vagos debent Religioſi parochi petere licentiam ab ordinario. 3
Objicitur, & diluitur. 4
Quæ requirantur, ut Religioſi poſſint apud Indos eſſe parochi. 5
Poſſe conjungere matrimonio eum tranſeunt per locum, in quo non eſt parochus. 6
Rectores, & coadjutores gaudere parochorum nomine. 7
Quis contrahentium Parochus adeſſe debeat, & in qua parochia. ibid. c. 16
Parochus proprius adeſſe debet. 180. n. 1
Non eſt neceſſarium ut uterque parochus adſit. 2
Quis eorum adeſſe debeat, prima ſententia. 3
Illum adeſſe debere, in cujus parochia contrahitur, & non alium. 4
Quorumdam ſolutio rejicitur. 5
Non obſtare declarationem aliquam. 6
Ratio declarationum adducitur. 7
Afferunt aliorum fundamenta, & diluuntur. 8. 9. 10
Parochum in aliena parochia conjungentem etiam ſuum parochianum, peccare, & nihil efficere. 11
Neque poſſe de licentia parochi, aut ordinarii. 12
Objicitur, & diluitur. 13
Si unus ex contrahentibus ſit vagus, quivis parochus poteſt. 14
Si in unius parochia non eſt promulgatum Tridentinum, poteſt ſine ea forma contrahi conjugium. 15
Quæ qualitates requirantur in Parocho, qui aſſiſtere matrimonio debet. 181. c. 17
Non requiritur qualitas ſacerdotii in parocho, ut adſit matrimonio. ibid. n. 1
Quorundam objectiones diluuntur. 2. 3
Parochus non Sacerdos aſſiſtens matrimonio non peccat, poteſt etiam licentiam concedere, licet non ſit Sacerdos. 4
An poſſit aſſiſtere excommunicatus, vel irregularis. §. unic.
Regula generalis ſtatuitur. ibid. n. 5
Excommunicatum etiam denunciatum ſuſpenſum irregularem parochum poſſe aſſiſtere matrimonio. 6
Suadetur ex declaratione Cardinalium. 7
Objectiones proponuntur. 8
Diluuntur. 9
Parochum excommunicatum aſſiſtentem matrimonio non effici irregularem. 10
Peccare tamen graviter. 11
Valet matrimonium, cui aſſiſtit Parochus prohibitus aſſiſtere. 13
Poſſe licentiam dare aliis ut aſſiſtant, Parochum excommunicatum. 183. 14
Objectiones proponuntur. 15
Diluuntur. 16
An peccent contrahentes, dum ab excommunicato parocho petunt, ut aſſiſtat, vel licentiam præbeat. ibid. cap. 18.
Diviſio ſcandali. 184. n. 2
Alia diviſio in activum, & paſſivum. 3
Prima regula de ſcandalo activo. 4
Quid requiratur, ut quis cenſeatur dare ſcandalum activum. 5
Eadem obligatio vitandi, ſi ſcandalum fratris futurum ſit in eodem genere, vel diverſo. 6
Quomodo liceat petere ut Parochus excommunicatus aſſiſtat matrimonio. 193. 68
An ſufficiat ad matrimonii valorem Parochus, qui a legitimo ſuperiore titulum habet, invalidum tamen. 4. 10
Improbatus quod vulgo dicitur communem errorem jus facere. 1
Nonnulla ſolvuntur. 2
Regula generalis in hac materia, quando valeant geſta ex communi errore. 3
Requiri ut communi errore officii capax, aut judex exiſtimetur. 4
Non habet locum quando impedimentum ortum fuit ex jure divino. 5
Locum habet, quando eſt impedimentum inductum jure humano. 194. 6
Locum habet in his quæ pertinent ad forum externum. 7
Etiam in his, quæ ſpectant ad forum internum. 8
Objciuntur nonnulla, & diluuntur. 9. 10
Etiam habere locum in judice delegato. 11
Alii diſſentiunt. 12
Idem dicendum etiamſi vitium naſcatur ex commiſſionis defectu. 195. 13
Etiamſi vitium naſcatur ex parte delegantis. 14
Idem in delegato ad cauſas fori interni. 15
Idem dicendum ſive ante delegationem, ſive poſtea fiat incapax tituli. 16
Idem dicendum comparatione ejus, qui defectum ſcit aliis ignorantibus. 17
Idem dic, etiamſi ſit confeſſarius quem ſcio carere juriſdictione. 18
Quid dicendum in matrimonio. 196. 19
Parochus putativus ſine titulo collato a legitimo ſuperiore, an valide aſſiſtat matrimonio. ibid. c. 20
Prima ſententia. ibid. n. 1
Verior ſententia. 2
Variæ probationes. 3. 4. 5
Colliguntur nonnulla. 197. 6
Quorundam illatio examinatur. 7
Quid dicendum in conceſſione indulgentiarum. 8
Matrimonium coram Parocho exiſtimato, licet intruſo validum. 9
Tridentini decretum proponitur. 1
Verba Parochi non eſſe de neceſſitate ſacramenti. 2
Non eſt neceſſarium ut Parochus interroget de conſenſu, ſi ipſi explicant. 3
Requiritur ut Parochus ſit ad eam rem formaliter adhibitus. 4
Nihil refert quod dolo vocatus ſit. 198. 5
Explicatur regula juris, quæ obſtare videtur. 6
Alia objectio ſolvitur. 7

Neceſ-

Neceſſarium eſt ut Parochus intelligat quod agitur, 8
An ſatis ſit ut intelligat per interpretem. 9. 10. & 199. 11
Quid ſi Parochus affectet non intelligere. 12

Parochus, & Teſtis.

Parochus, & teſtes cui actui intereſſe debeant, ibid. c. 22
Regula generalis. ibid. n. 2
Non ſatis eſſe ut Parochus, & teſtes ſint præſentes ſponſalibus, etiam juratis. 3
Etiamſi poſt ſponſalia quibus adfuit Parochus, ſequatur copula. 4
Idem etiam ſi fuiſſet præſens copulæ, & non ſponſalibus. 5
Idem etiamſi adfuiſſet ſponſalibus, & copulæ. 6
Idem etiamſi parochus adfuiſſet ſponſalib. impuberum. 7
Idem etiamſi ſit præſens matrimonio conditionato. 8
Aſſiſtentia alterius loco Parochi. 207. c. 28
Tridentini decretum proponitur. 1
Parochum poſſe concedere licentiam, an cum facultate ſubdelegandi, & quid de eorum Vicariis. 2
Eodem modo judicandum de Religioſis apud Indos, ubi Parochi ſunt. 3
Quid de Archipresbytero, & Archiepiſcopo. 4
Quid de Capitulo Sede vacante, Legato, & Vicario Epiſcopi. 208. 5
In eo cui licentia conceditur requiruntur qualitates, quæ in Parocho, & quod ſit ſacerdos. 6
Quomodo ſit ea licentia concedenda, ibid. c. 29
Licentia debet eſſe expreſſa. ibid. n. 1
Sufficit generalis adminiſtrandi ſacramenta. 2
Valet data a Parocho etiam contra denuntiationem Epiſcopi. 3
Quid quando datur ſub aliqua ſpeciali forma, ſententia quorundam. 4
Impugnatur ab aliis. 5
Conceſſa licentia innoteſcere debet, & oſtendi. 8
Poſſe licentiam concedi a Parocho, ut conjungat ſibi ſubditum in aliena parochia, aut diœceſi. 209. 9
Objectio ſolvitur. Vide *Impedimentum*. 10

Parricidium.

Parricidium matrimonium impedit. 238. 1

Patrius.

Patriuus filii a matrimonio impeditur. 3

Peregrinus.

Peregrini an teneantur legibus populi, quâ tranſeunt. 161. c. 1
Proponuntur quæ certa ſunt. 162. n. 4
Variæ DD. ſententiæ. 5
Vera ſententia. 6
Probatur ex jure. 7. 8. 9
Quorundam ſolutio refellitur. 10
Ratione probatur. 11
De ex his, quæ concedunt adverſarii. 12
Quid dicendum in obſervantia feſtorum, & jejuniorum a tranſeuntibus. 163. 14
Peregrinantem eſſe etiam ſubditum quoad vim coactivam. 15
Quomodo poſſit puniri delinquens in alieno territorio. 16. 17
An teneatur de jure remittere delinquentem in alieno territorio. 18
Quid dicendum de excommunicatione, an liget tranſeuntes. 19
Epiſcopum non poſſe excommunicare ſubditum in alieno territorio. 164. 20
Quomodo philoſophandum in contractibus. 21
Quid in contractu dotis. 22
Major explicatio. 23
Quid in factione teſtamenti. 24
Objicitur primo ex Leone VIII. 25
Objicitur ſecundo ex Auguſtino. 26
Objicitur tertio ex *l. hæres abſens*. 165. 27
Objicitur quarto ex eo, quod qui breviori tempore alicubi moratur, non cenſetur ibi eſſe. 28
Objicitur quinto ex *c. a nobis, de ſentent. excommun.* 29
Vera interpretatio. 30
Objicitur denique ex variis exemplis. 31
Peregrinos non teneri legibus ſuæ patriæ. c. 8. 166. n. 1
Idem dicendum, quamvis ea quæ in patria ſervantur, ſint juris communis. 2
Nec poteſt uti indulgentia ſui territorii, ſi in loco ubi moratur, ſervatur jus commune. 3
Idem in feſtis dicendum. 4
An teneatur, antequam exeat ex loco, ubi feſtus dies eſt ſacrum audire, variæ ſententiæ. 5
Vera ſententia probatur. 6
Quorundam ſolutio rejicitur. 7
Quid de præcepto confeſſionis annuæ, ſi jam impletum eſt in patria. 8
Decreto Tridentini qui teneantur. 167. c. 9
Qui ſunt ex his locis, in quibus non eſt receptum Tridentinum, peregrinantes ubi receptum, tenentur contrahere juxta formam illius. 1
Qui ſunt ex his locis ubi ſervatur, peregrinantes ubi non ſervatur, poſſunt contrahere ſine ea forma, 2
Quorundam, qui contra ſentiunt, argumentum diluitur. 3
Id eſſe verum, etiamſi eo accedant animo non ſervandi Tridentinum. 4
Aliorum qui contra ſentiunt fundamentum diluitur. 5
Quid dicendum in hoc caſu in ſacramento Confeſſionis. 6
Quid de commorantibus inter infideles. 7

Pœna,

Pœnæ matrimonii clandeſtini, 219. c. 37
Decretum Innocentii III. 2
Pœnam ad eo impoſitam incurri ipſo facto. 3
Quæ ratio pœnæ illegitimitatis. ibid.
Duo ſimul requiri, ut ea pœna incurratur. 4
Incurri etiam, ſi ignorent impedimentum. 5
Eſſe clandeſtinum etiamſi contrahatur coram parocho, & teſtibus omiſſis denuntiationibus quoad effectum illius pœnæ. 6
An ea pœna extendatur ad contrahentes cum quovis alio impedimento. 7
Objectio ſolvitur. 8. 9
De pœna quod careat ſpe diſpenſationis. 10
Quid dicendum de pœna ſuſpenſionis per triennium 11. & 220. 12
Inhabilitas clandeſtine contrahentium. 13
De exhæredationis pœna. 14
Pœna impoſita contrahentibus contra ſimplex interdictum. 228. 7
Pœnæ ſtatutæ in jure adverſus Religioſos, aut Clericos ſcienter contrahentes. 288. c. 28
Religioſi aut clerici nubentes a ſacris miniſtrandis recipiendis interdicuntur. ibid. n. 1
Puniuntur etiam excommunicatione. 2
Excuſari tamen ab ea, etiam ex culpabili ignorantia obſervatione præmiſſa explicatur. 3. 4
Non comprehendi ea cenſura contrahentes ſponſalia. 5
Pœna capitalis, ſi conjugium ſit cum ſacris virginibus. 6
Item ſuſpenſionis pœna, ſi in minoribus conſtituti viduam ducant. 7
Vacare beneficia, & penſiones clericales. ibid.
Non vero eorum qui in ſacris conſtituti ſunt. ibid.
Pœnæ in raptores latæ. 345. 7. 8
An pœna dupli, vel quadrupli debeatur ante ſententiam. 318. 5
An pœna appoſita in ſponſalibus debatur, variæ ſententiæ. 6
Quædam certa ponuntur. 7
Licere appoſitionem pœnæ tam jure civili, quam Canonico. 8
Expenditur Leonis Imperatoris conſtitutio. 9

Pœnitentia.

Pœnitentia publica matrimonium impedit. 238. 1

Pollutio, vide Fornicatio.

Polygamia.

Polygamia illicita. 317. 1
Ratione probatur. 2
Repugnare legi divinæ. 3
Diſpenſari ab Eccleſia non poſſe. Diſpenſatum a Deo eſſe tam cum Hebræis, quam cum aliis. 4
Quodnam peccatum fuerit Salomonis de pluralitate uxorum. 5
Jam eam diſpenſationem a Chriſto ſublatam. 318. 6
Non ſolum pro Chriſtianis, ſed & pro omnibus. ibid.

Pontifex.

Pontifex quid poſſit circa relaxationem, vel diſpenſationem votorum. 259. c. 12
Vide *Votum*.

Poteſtas.

Poteſtas mariti ad irritanda vota uxoris. 456. c. 7.
Poteſtas uxoris ad irritanda vota viri. 458. ſ. 2.

Præſcriptio.

Præſcriptio & conſuetudo differunt. 224. 5

Preces.

De his, quæ fiunt ex precibus importunis quid, jure naturali, & poſitivo. 127. c. 18
Quorundam opinio. 2
Obſervatio quædam præmittitur. 3
Explicatur vera ſententia ſpectato jure naturæ, & jure poſitivo. 4
Auctoritate multorum probatur. 5 ibid.
Corollarium primum. 6
Quid de eo, qui precibus importunis virginem corrupit. 7
Quid de licentia extorta a religioſo. 8
Quid de licentia extorta ab uxore. 128 9
Quid de eleemoſyna obtenta precibus importunis. 10
Quid de pertrahente ad ludum per importunas preces. 11

Presbytera.

Presbytera quæ. 284 ſ. 2

Præ-

Digitized by Google

Presbytericidium,

Presbytericidium matrimonium impedit. 238. 3

Privilegium,

Privilegium amitti per non uſum, quomodo intelligendum. 385. 21. 22

Cujus temporis debeat eſſe non uſus. 23

Eam doctrinam habere locum in utroque foro. 24

Quomodo intelligatur amitti per contrarium uſum, explicatur, communis ſententia. 25. 26. 27

An ſatis ſit unus actus contrarius. 28

Objectio, & diluitur. 29

Quando ceſſet per egreſſum ejus ex territorio. 30

Procurator.

Procurator deſignatus ad reſignandum qui jam ſupplicationem porrexit, poteſt, & cogitur præſtare conſenſum formalem, etiam mortuo reſignante. 68. 28

Proles.

Prolis bonum. 94. c. 16

Vide *Matrimonium*.

Prolis cura quæ ſufficiat, ut licite contrahat matrimonium catholicus cum hæretico. 537. c. 7

Filiorum cura in matrimonio habenda, ibid. num. 1. & ibid. 2. 3.

Quæ cautio ſufficiens judicari debeat, ut Catholicus in eo matrimonio contrahendo excuſetur a culpa. 4

Quanta diligentia adhibenda in eo præcavendo periculo. 5

Promiſſio.

Promiſſionem ſine animo promittendi eſſe non poſſe. 487. 1

In quo conſiſtat promiſſio, & quomodo differat a propoſito. 2

Promiſſionem inter homines conſiſtere in verbis. 3

Ex his probatur quod dictum eſt. 4

Status quæſtionis explicatur. 5

Ex promiſſione ſine animo ſe obligandi, & cum animo promittendi nullam obligationem oriri quidam dicunt. 6

Oppoſita ſententia verior probatur. 7

Objectionibus ſatisfit. 8

Idem dicendum de voto. 10

Idem dicendum a fortiori ſi promiſſio ſit jurata. 11

Non eſſe in poteſtate promittentis ſe obligare ad veniale, vel mortale. 488. 12

Valet etiamſi dubium ſit de animo ſe obligandi, ſi promiſit. 13

Qui ſub ſpe conjugii promiſſi virginem defloravit, tenetur implere etiam ſecluſo damno. 14

Idem etiamſi diſpares in nobilitate, & divitiis, ſi nota erat diſparitas. 15

In quo caſu nobilis fictus promiſſor non tenetur. 489. 16

Ficte promittentem in judicio rogatum an promiſerit, non poſſe negare. 17

Promiſſio matrimonii alteri facta an poſſit eſſe non mutua. 490. c. 4

Quidam aſſerunt promiſſionem matrimonii eſſe poſſe non mutuam. ibid. n. 1

Verius oppoſitum probatur. 2

Repellitur quorumdam ſolutio. 3

Promiſſio matrimonii non obligat, neque ex juſtitia, neque ex fidelitate ante acceptationem alterius. 491. 4

Objicitur, & fit ſatis. 5. 6

Promiſſionem matrimonii factam infanti eſſe nullam. 7

Opponitur, & reſpondetur. 8

Promiſſionem matrimonii etiam abſenti fieri poſſe. 9

Si viro promittente fœmina acceptet, non eſſe neceſſariam repromiſſionem. 10

Objectioni aliorum fit ſatis. 11

Qualitas.

Qualitates quando refundantur in errorem. 147. c. 22

Raptus.

RAptus alienæ ſponſæ matrimonium impedit. 238. 3

Raptus quid. 344. 1

Proponitur quid explicandum. 2

Tria diſtinguuntur tempora, & quid ab Apoſtolorum temporibus. 3

Varietatem etiam eo tempore extitiſſe. 4

Quid jure Tridentini. 5

Limitationes duæ ejus decreti. 345. 6

Ratificatio.

Ratificatio matrimonii prius ex errore invalidi manente nulla eſt. 148. 7

Rector.

Rectores gaudere Parochorum nomine. 179. 7

Religio.

Religionis definitio. 245. 1

Status definitio explicatur. 2

Quo ſenſo dicatur immobilis. 3

In ſtatus ratione donationem includi. 4

Peccare contra juſtitiam, qui conſtitutum vere in ſtatu ſeparat. 5

In quo religio conveniat & differat cum aliis ſtatibus. 6

In Religionis ſtatu una cum votis intervenire donationis contractum. 246. c. 5

Ad ſtatum religioſum non requiri donationem aliquam, quidam opinantur. ibid. n. 1

Oppoſitum verius, & explicatur. 2

Proponitur quid probandum ſit. 3

Prima probatio ex communi DD. ſenſu. 4. 5. & 247. 6. 7

Secunda probatio ex quadam Epiſtola D. Bernardi. 8

Solutio refellitur. 9

Tertia probatio ex pueris oblatis a parentibus religioni. 10

Solutio refellitur. 11. & 248. 12. 13

Objectiones ſolvuntur. 14. 15

Quarta probatio ex eo quod religioſus ſit alieni juris. 16

Quinta ex poteſtate irritandi vota religioſi. 17

Solutiones rejiciuntur. 249. 18. 19

Objectiones diluuntur. 20. 21

Juriſdictionem Prælati in religioſum, non oriri ex poteſtate clavium. 22

Religiones olim tantum conſtitiſſe votis ſimplicibus. 277. c. 22

Religiones ſemper conſtitiſſe votis ſolemnibus, communis opinio. ibid. n. 1

Verius oppoſitum. 2

Quid, cum ante conſummationem tranſit alter conjux ad Religionem. 407. c. 9

Conſummato conjugio non licet tranſire ad religionem ſine conſenſu alterius. 410. n. 2

Alias votum, & profeſſio alterius nulla ſunt. 411. 3

Diluitur objectio. 4

Invalide profeſſum licite tranſire ad aliud matrimonium. 5

Nullum etiam eſſe votum religionis ibi incluſum. 6

Si revocetur ab alio conjuge, non teneri eo defuncto ad religionem tranſire. 7

Poſſe exire etiam altero non repetente. 8

Opponuntur nonnulla, & diluuntur. 9. 10

Conjugem, ſic profeſſum poſſe reſilire, etiam ſi poſtea alter conſenſum præbeat. 11

Poſſe exire, etiam ſi toto tempore vitæ alterius manſerit in religione, illo jam defuncto. 12

Qui manſit in ſæculo, non poteſt invito eo, qui invalide profeſſus eſt, tranſire ad religionem. 13

Poteſt reſilire a religione, quamvis alter, quo invito ingreſſus eſt, adulterium commiſerit. 14

Idem omnino aſſerendum ſi conſenſus extorqueatur metu. 15

Quid ſi cum ſola diſſimulatione alterius conjugis hæc omnia facta ſint. 16

Quæ requirantur de jure, ut alter conjux licite tranſeat ad Religionem conſummato matrimonio. 412. c. 12

Cum licentia conjugis requiri, ut alter religionem ingrediatur, niſi provectæ ætatis ſit. ibid. n. 1

Non requiri licentiam Epiſcopi. 2

Alter conjux ſi ingreditur religionem, ut profiteatur, ſufficere ſi ingrediatur religionem ſancti Joannis. 3

Quid ſi alter conjux neque nolit ingredi religionem, neque profiteri. 4

Data licentia an poſſit qui conſenſit, revocare. 413. 5

Ingreſſu in religionem diſſolvi ſponſalia. 508. 1

An per ſolum ingreſſum, an vero profeſſio expectanda ſit, variæ ſententiæ. 2

Verior ſententia. 3. 4

Quatuor objectionibus aliorum fit ſatis. 5. 6. 7. 8

Quod ſi ſponſalia ſint jurata, difficultas ex *cap. commiſſum*, proponitur, variæ interpretationes rejiciuntur. 509. 9. 10. 11

Duæ ejus textus interpretationes magis probantur. 12

Religioſus.

Religioſos gaudere Parochorum nomine. 179. 2

Apoſtolorum aliquos diſcipulos vere religioſos fuiſſe, probatur auctoritate DD. 241. 13

Ex cenſura Academiæ Pariſienſis. 14

Ex ſacris literis. 15

Objectio hæreticorum. 16

& ex actis Apoſtolorum idem oſtenditur. 17

Apoſtolos ipſos religioſos fuiſſe DD. auctoritate probatur. 1

& ex Patribus. 2

& ex Pontificibus. 242. 3

& ex Evangelio. 4

Verba Evangelii expenduntur magis. 5. 6. 7. 8

Qui-

Quidam aſſentiunt. 9. & 243. 10
Eorum fundamenta. 11. 12
Diluuntur. 13. 14. 15. 16
Objicitur ratio, & diluitur. 17
Religioſos prioris ſæculi liberos dimitti ſolitos a Prælatis, & vota relaxata. 262. c. 12
Religioſos nunquam potuiſſe diſcedere ſine licentia Prælati. ibid. n. 1.
Olim dimitti ſolitos relaxatis voto a Prælato, probatur primum. 2
Idem probatur teſtimonio Gregorii. 3
& teſtimonio Auguſtini. 4
& Ex Baſilio. 5
Aliter ex Gregorio. 6
& ex ratione. 7
Religioſos voventes paupertatem primis ſæculis retinuiſſe ſuorum bonorum dominium. 263. c. 13.
Religioſos olim valide teſtamenta condidiſſe. ibid. n. 1.
Ex Auguſtino probatur. ibid.
Evaſio præcluditur. 2
Secunda probatio ex jure civili. 3
Tertia ex canonibus. 244. 4
Quando ablata ea facultas. 5
Ratione idem oſtenditur. 6
Prima objectio diluitur. 7
Secunda ex *cap. cum ad monaſterium*, proponitur, diluitur, & explicatur. 8. 9. 10. & 265. 11. 12
Vide *Status*.

Renuntiatio.

Renuntiatio quid. 384. 15
Unumquemque poſſe renunciare diſpenſationi. ibid.
Requiritur voluntas renuntiantis. 16
& ſigna externa renunciandi. 17
Quid in renuntiationum, diſpenſationum, ex quibus nullum jus alieri confertur. 18
Quæ renunciatio tacita. 19
Non eſſe ſufficiens ſignum ad colligendam renunciationem tacitam diſpenſationis. 20

Repudium.

Repudium ſero apud Romanos inductum. 318. 2
Repudia ſublata a Chriſto. 3
Vide *Libellus*.

Reſcriptum.

Reſcriptum vitiari deficiente veritate. 2
Objectio diluitur. 3
Diſcrimen inter reſcriptum gratiæ, & juſtitiæ. 374. 4
Quædam Abbatis ſententia expenditur. 5
Aliud diſcrimen inter utrumque reſcriptum. 6
Quædam limitatio. 7
Quid de reſcripto partim vero, partim doloſo. 8. 9
Expenditur textus in *cap. ſi eo tempore, de Reſcriptis in 6*. 10
Reſcriptum quando reddatur nullum ex ſilentio prioris diſpenſationis. 375. 5
Reſcriptum ſecundum ad lites ſine mentione primi non valere, eſſe tamen annullandum. 376. 10
Objectio diluitur. 11
Colligitur explicatio Tridentini. 12
Objicitur, & diluitur. 13
Objicitur ſecundo. 14
Quædam limitatio communis doctrinæ. 377. 15
Quid de ſecunda licentia ad alienanda bona majoratus. 16

Sacramentum.

Sacramentum qua ratione petere liceat ab excommunicato. 193. 65
Non excuſatur quis ex eo quod petat a ſuo parocho. 66
Quid, quando ſcit eſſe in ſtatu peccati mortalis. 67

Scandalum.

de Scandalo paſſivo regula. 184. 7
Probatur ex jure. 185. 8
& explicatur ratione. 9
Prima objectio diluitur. 10
Secunda objectio diluitur. 11
Rejicitur quædam limitatio. 12
Ampliatio doctrinæ. 13
Scandali paſſivi diviſio, & explicatio. 14
Tertia regula explicatur. 15
Objectioni fit ſatis. 16
Quarta regula. 186. 17
Explicatur Baſilius. 18
& Chryſoſtomus. 19
Quædam obſervatio præmittitur. 20
Quinta regula. 21
Duæ aliæ partes ejuſdem regulæ. 22. & 187. 23

Scholaſticus Salmantinus.

Scholaſticum Salmanticum Ordinarium eſſe, nihil tamen circa matrimonium poſſe. 171. 8

Seminatio.

Seminationem extra vas eſt peccatum. 446. 6

Servitus, Servus.

Servorū conjugia etiā invitis dominis fuiſſe valida. 306. c. 42
Reſtricta poteſtas dominorum in ſervos legibus Eccleſiaſticis. 1
Ad ſtatum Monachi, clerici, vel conjugii aſſumendum domini conſenſum requiſitum, cum diſcrimine tamen. 2. 3
Peccat dominus qui impedit ſervorum conjugia, vel maritale conſortium. 4
Vel qui vendit ſervum in diſtantem locum, ita ut impediatur uſus matrimonii. 5
Quid ſi ſervi contrahentes pareant diverſis dominis. 6
Sevitutem ignoratam dirimere matrimonium, non vero cognitam. 307. c. 43
Servitus ignorata impedimentum dirimens. ibid. n. 1
Quo jure, explicatur ſub diſtinctione. 2
Non ignorata non dirimit. 3
Secus eſt de conditione libertini. 4
Quid ſi reddat debitum, cum dubio de ſervitute petentis. 5
Detecta ſervitute poſſe eum, qui liber eſt, ſeparari, quod ſi nolit, alium eſſe compellendum contrahere. 6
Servus quibus caſibus aquirat ingenuitatem ex matrimonio, & quo jure. ibid. c. 44
Vide *Ancilla*.

Signum.

Signa quibus explicatur conſenſus matrimonii. 58. 2
Regula generalis de quibus ſignis explicetur conſenſus matrimonii. ibid.
Quid de annuli donatione, & ſubharratione. 3. 4 & 5.
Quid quando ſubharratio eſt ſignum matrimonii, præceſſerat tamen tantum ſermo de ſponſalibus. 6
Quid ſi annulus mittatur ab alio, quam a contrahente. 7
Quid de porrectione manuum. 8
Quid dicendum de ſigno traductionis. 9
Non ſufficere etiam ſolemnem. 10
Quid ſentiendum de traductione inſpecto jure Civili. 11
Signa ſufficientia in contractibus impuberum, vide *Impubes*.

Societas Jeſu.

Societatis Jeſu inſtituti formam non eſſe novam in Eccleſia. 277. 3

Solemnitas votorum.

Solemnitas votorum diſtinguitur, & oſtenditur quo jure inducta ſit. 251. c. 7
Vide *Votorum ſolemnitas*.

Sponſa.

Sponſæ nomine in dubio intelligi ſponſam de futuro. 552. 3

Sponſalia.

Sponſalia valide fieri tempore interdicti. 431. 1
Sponſalia unde dicta. 486. 1
Variæ ſignificationis eſſe. 2
In dubio ſponſæ nomine intelligi ſponſam de futuro. 3
Sponſalium definitio. 4
in Sponſalibus ſufficere conſenſum fictum. c. 2
Sponſalium promiſſionem mutuam eſſe debere. 490. c. 3
Præmittuntur nonnulla de forma ſtipulationis, ibid. 1
Sponſalium contractum eſſe mutuum. 2
Promiſſionem ſponſalitiam antequam alter acceptet, poſſe revocari. 3
Mortale peccatum eſſe non implere ſponſalia. 4
Si fœmina reſpondeat, placet, rogata an velit dictum iri, valent ſponſalia. 5
Deliberationem, rationis uſum, libertatem, ſigna externa requiri ad ſponſalia. 492. 1
Ut ſint habiles ad contrahendum matrimonium. 2
Quæ ætas requiratur ad ſponſalia. 3
Quid de matrimonio de præſenti inter impuberes. 4
Debere ferri in perſonam determinatam. 5
Nullam eſſe formam pro ſponſalibus contrahendis. 6
Sponſalia valida quem habeant effectum. 493. c. 6
Ex ſponſalibus oritur obligatio contrahendi matrimonium, & quomodo obligatio intelligenda. ibid. n. 1
Quomodo qui renuit compellendus ſit a judice. 2
Opponuntur nonnulla, & diluuntur. 494. 3. 4. 5
Copula cum ſponſa an ſit adulterium jure civili. 6. 7
Non eſſe adulterium jure canonico. 8

Sponſalia conditionata.

Sponſalia conditionata explicantur juxta ea, quæ de matrimonio. 1
Conditio contra ſubſtantiam matrimonii rejicitur ab ſponſalibus. 2
An idem de turpi, & impoſſibili. 3
Sponſalia diſſolvi mutuo diſſenſu. 507. c. 9
Etiam ſi ſint juramento firmata. 2
Quid de ſponſalibus impuberum. 3
Idem de ſponſalibus impuberum præſumptis. 508. 4
Quid ſi ante pubertatem diſſenſit, & perſtat in diſſenſu. 5
Diſcrimen inter ſponſalia ante ſeptennium, & ante pubertatem. 6
Quid ſi ſponſalia impuberum juramento confirmentur. 7. 8
Quid quando parentes contrahunt pro filiis. 9

Obje-

Objectioni ſit ſatis. 10

Sponſalia ſecunda.

Per ſecunda ſponſalia non diſſolvi prima. 513. 1
Etiamſi juramento firmentur ſecunda. 2
Quid ſi cum ſecundis ſponſalibus ſequatur copula explicatur. 3. 4
Quid dicendum in eo caſu ante Tridentinum. 514. 5
Elapſu termini præfixi etiam diſſolvi ſponſalia. 515. 1
Quibus modis ſoleat terminus præfigi. ibid.
Quid quando verba, quibus terminus præfigitur, ſunt ambigua. Duæ regulæ quorundam. 2
Rejiciuntur ut parum ſolidæ. 3
Verior explicatio. 4
Diſſolvi ſponſalia ex ſuperveniente impedimento affinitatis, vel cognationis legalis, vel etiam rumore de impedimentis. 1
Mutatione rerum & circumſtantiarum, ſub quibus eſt facta promiſſio, diſſolvi ſponſalia. 2
Fornicatione a quovis eorum admiſſa diſſolvi, idem ſi ſpiritualis ſit. 3
Morbo contagioſo, Gallico, membri mutilatione, debilitate, & ſimilibus, 4
& tetro oris odore. 516.
Idem de deformatione ſupervenienti. 5
Idem de notabili morum aſperitate. 6
& ſi capitales inimicitiæ ſuperveniant. 7
Idem ſi superveniat notabilis paupertas, vel utriuſque, vel unius, & timor exhæredatiotionis. 8
Vel ſi aliquid evenerit, vel emerſerit, quod ſi præceſſiſſet, non contraherentur ſponſalia. 9
Diſſolvuntur etiam, quamvis iſtæ cauſæ præceſſerint, ſi ignorentur. ibid. 1
De fornicatione ſponſæ præcedenti ignorata idem dicendum, ſecus de fornicatione ſponſi. 2
Explicatur an tunc ſint irrita, vel irritanda. 3
Si contraheret, etiamſi ſciret eas cauſas, valere, vel ſi poſt cognitas ſe cognoſcant. 4
Explicatur, an qui patitur, eos defectus teneatur manifeſtare. 5. & 517. 6
An qui patitur defectum, poſſit ignaram compellere ad implenda ſponſalia, exponitur. 7
Cum ex cauſa diſſolvuntur ſponſalia jurata non eſſe opus relaxatione, neque ſententia judicis, quando jure dirimuntur, & cauſa eſt manifeſta. 8
Sponſalia quibus advenit juramentum. vide *Juramentum*.

Status Religioſus.

Status religioſi antiquitas convincitur ex eo, quod Apoſtolorum diſcipuli, & ſequentibus ſæculis alii vere religioſi fuerint. 239. c. 1
Hæreticorum & quorundam Catholicorum ſenſus de initio ſtatus religioſi. ibid. n. 1
Ejus antiquitas. 2
Probatur ex Baſilio, & Chryſoſtomo. 3
Ex teſtimonio Poſſidii. 4
Ex ſerm. 1. & 2. de communi vita Clericorum. 5
Probant alii ex ſermonibus ad Eremitas. 6
Eos ſermones cognitos Urbinati contra Lovanienſes. 7
DD. qui illos Auguſtini eſſe fatentur. 240. 8
Diluitur objectio. ibid.
Probatur etiam vota monaſtica ex Auguſt. 9
& ex Euſebii decreto. 10
Ex Abdia, & Dionyſio. 11
Ex eo quod PP. dicunt manaſſe religiones ab Apoſtolorum exemplo. 12
Quidam a Chriſto inſtitutum dicunt ſtatum religioſum, ſed non erectum. 244. 1
Oppoſitum verius probatur ex Patribus. 2. 3
Probatur ratione eſſe ex divino jure. 4. 5. 6
Alia ratione probatur. 7. 8
Solutio refellitur. 245. 9
In Statu religioſis una cum votis intervenire contractum donationis. 246. c. 5
Immobilitatem ſtatus religioſi provenire ex donatione, non ex votis. 250. 1
Varie probatur. ibid.
Quorundam ſolutio rejicitur. 2
Alia ſolutio excluditur. 3
Tertia ſolutio impugnatur. 4
Ad ſtatum religioſi parum refert immobilitas ex parte præſulis acceptantis. 251. 5
Approbatio ad ſtatum religioſorũ olim neceſſaria. 260. c. 13
Quid probandum in iſto cap. ibid. n. 1
Poteſtatem approbandi religiones fuiſſe olim penes Epiſcopos. 2
Probatur 1. ex *c. unic. de relig. dom.* 261.
Secunda probatio. 3
Tertia probatio. 4
Sufficere approbationem tacitam, & negativam. 5
Probatur a ſimili. 6
& exemplo deſumpto ex canoniſatione Sanctorum. 7
& optima ratione. 8
Vide *Religio.*

Statutum.

Statutum, ut is qui nondum habet jus in re bonorum, quæ poſſeſſurus eſt, dominus ſit, ſi non ingrediatur religionem, ſin vero omittat non eſſe licitum. 86. 25

Stipulatio.

Stipulationis forma, vide *Sponſalium promiſſio.*

Suaſio.

Suadere minus malum non licet abſolute. 187. 25
Licet ad evitandum majus. 26
Explicatio doctrinæ. 27
Quomodo hæc doctrina ſervanda in materia juſtitiæ. 28

Subarrhatio, vide Signum. *Subdelegatio.*

Subdelegandi poteſtas. 204. c. 26
Sententia Pontificis *in c. ſi pro debilitate.* ibid. n. 1
Delegatum non poſſe ſubdelegare. 2
Prima limitatio in delegato Principis. 3
Examinatur, & rejicitur ea limitatio. 4. & 205. 5. 6
Secunda limitatio. 7
Ejus explicatio. 8
Tertia limitatio. 9
Rejicitur. 10. 11
Vere explicatur. 12
Quarta limitatio. 13
Rejicitur. 14
Diluitur objectio. 206. 15
Explicatur. 16
Quinta limitatio. 17
in Subdelegandum an cauſa requiratur in delegante ibid. c. 27
Proponitur difficultatis ratio. ibid. n. 1
Sententia Gloſſæ proponitur. 2
Non requiri cauſam ad ſubdelegandũ verior ſententia eſt. 3
Objicitur & diluitur. 4. & 207. 5
Quomodo ſit verum ſubdelegatum a delegato Principis teneri in cauſa gravi conſulere delegatum. 6

Subreptio.

Subreptionis vitium. 235. c. 17
Quid explicandum. ibid. n. 1
Aliorum ſententia, & vera. 2
Quæ ſint ea, quæ de jure debent exprimi. 3
Ampliatio ejus doctrinæ. 4

Suſceptor in Baptiſmo.

Suſceptores in Baptiſmo quibus nominibus appellati. 300. 1
Quibus ex cauſis adhibiti. 2
Etiam fœminas adhibitas. 3
Etiam adhibiti in ſacramento Confirmationis. 4
Remoti ab eo munere non baptizati, non Confirmati, Monachi, publice pœnitentes. 5
Eundem ex cauſa poſſe eſſe in iſtoque ſacramento ſuſceptorem. ibid.
Quot adhiberi poſſint, variæ leges, noviſſime Tridentinum reſtringit. 6
In duobus tantum ſacramentis adhibiti ſuſceptores. 7
Ex ea ſuſceptione oriri impedimentum, & tantum eſſe Eccleſiaſticum. 301. 8

Tempus interdicti, vel ceſſationis a divinis, vide Interdictum.

Tertiarius Ordo SS. Franciſci, & Dominici, vide Votum.

Tori violatio, vide Violatio.

Traductio, vide Signum.

Triennis experimentum.

TRiennii experimentum, & nonnulla alia, quæ ad judicia pertinent. 340. c. 66
Triennium experientiæ quando non eſt neceſſarium, & quando prorogandum. ibid. n. 1
Si nota impotentia eſt, non eſſe neceſſarium triennium. 2
Quando adhibendum. ibid.
Non requiri triennii experientiam, quando uterque conjux fatetur impotentiam, dicunt nonnulli. 3
Oppoſitum verius. 341. 4
Poſt triennium non requiri inſpectionem, requiri tamen juramentum, & quale. 5
Quid quando alter negat, & alter fatetur, tribus dictis explicatur. 6. 7. 8
Objicitur ex *cap. 1. de frigidis.* 9
Quorundam explicatio. 10
Verior interpretatio. 11
An computandum triennium a die intentatæ copulæ debere eſſe moraliter continuum. 12

Turpitudo.

Turpitudinis ratio unde ſumenda in ſimplici fornicatione, & pollutione. 446. c. 12

Vagus, vide Parochus.

Vectigal.

VEctigalium conceſſio, vide *Metus reverentiæ, Verba quibus contrahitur matrimonium.*
Verborum certæ ad contrahendum formulæ, & nonnulla quæ obſervanda ſunt in dubiis. 52. c. 8

Ea ver-

Ea verba requiri ad matrimonium, quæ ſufficienter exprimant conſenſum de præſenti. ibid. n. 1
Verba quando ſunt dubia, attendendam mentem loquentis. 2
& ſi ea conſtet certo, pro illa judicandum in utroque foro. ibid.
Opponitur ex *l. 4. de legatis*, & explicatur. 3
Exponitur diſſenſio Tuberonis, & Servii circa verborum intelligentiam, quando in illis erratur. 5
& oſtenditur probabilitas ſententiæ Tuberonis. 5. 6. 7
Sed præfertur Servii ſententia, & explicatur. 8
& nonnulla deducuntur. 9. & 63. 10
Quid dicendum quando verborũ ſenſus ambiguus eſt. 11. 12
Attendenda communis ſignificatio inter eos, cum quibus vivitur. 13
Quid ſi plures ſint etiam communes ſignificationes. 14
Quid ſi adhuc obſcura res fuerit? Favendum matrimonio, ſi jam contractum eſt. 15
Quæ dicta ſunt, vera eſſe in utroque foro. 16
Quæ in aliis materiis colligantur ex hac doctrina. 54. 17
Illis verbis, *habebo te in uxorem*, & ſimilibus, non confici matrimonium, prima ſententia eſt. 2
Oppoſitum verius. 3
Explicatur punctus controverſiæ, & probatur. 4. 5
Optima ratio Abbatis, & exemplo certo in jure. 55. 6
Quid de verbis illis, *volo te ducere uxorem*, & ſimilibus. Thum. Sanch. opinio; & Covarruviæ diſtinctio. 7
Illis perfici matrimonium vera ſententia. 8
Idem judicium de illis, *volo te eſſe uxorem meam*. 9

Vexatio.

de Vexationis injuſtæ redemptione. 188. §. 6
Regula generalis. ibid. n. 30
Refertur poſſe offerri pecuniam latroni volenti occidere. 31
Poſſe offerri pecuniam noleoti adminiſtrare ſacramentum in periculo mortis. 32
In alio etiam caſu cedere religionem miſericordiæ. 33
Objectio prima diluitur. 34
& tertia objectio. 189. 36
Quomodo in beneficiis habeat locum redemptio vexationis, variæ ſententiæ. 37
Vera ſententia. 38
Quid ante jus quæſitum. 39
Variæ explicationes. 40. 41
Quid in electione Summi Pontificis. 42. 43
Quid in Cathedris. 90. 44

Vicarius.

Vicarius foraneus; vide *Ordinarius*.
Vicarius generalis Epiſcopi, vide *Ordinarius*.
Viduitas, *vide* Conditio ſi non nupſerit.

Vinculum.

Vinculum, quod ex matrimonio reſultat, fieri non poſſe ſine conſenſu contrahentium. 42. c. 5
Poſſe Deum transferre dominium, & uſum alicujus corporis in aliquem abſque illorum conſenſu, quorundam opinio eſt. ibid. 2
Poſſe Deum id efficere non tantum ſine matrimonio, ſed etiam in matrimonio, aliorum opinio eſt. 3
Utraque ſententia rejicitur, & prima pars veræ ſententiæ probatur. 4
Utraque probatur. 5
Alia probatio. 6
Diſcrimen inter traditionem corporis ad uſum copulæ, & traditionem aliarum rerum. 43. 7
Nulla humana poteſtate fieri poſſe matrimonium ſine conſenſu partium. 8
Eadem opinio vera in matrimonio ſpirituali. 9
Objectiones proponuntur, & diluuntur. 10. 11. 12. 13. & 44. 14
Vide *Conſenſus*.

Violatio tori.

Violatio tori an ſit ſacrilegium. 11. 17

Vir.

Vir ut contracto matrimonio tranſire poſſit ad ſacros Ordines quæ requirantur. 413. c. 13

Virginitas.

Virginitatem apud Judæos non fuiſſe in ignominia, nec illicitam, neque inferiorem nuptiis. 31. 2
Vide *Matrimonium B. Virg. cum Joſepho*, & *verb. Inſpectio*.

Viricidium.

Viricidium matrimonium impedit. 238. 2

Votum.

Votum, aut juramentum aliquod emitti nequit per Procuratorem. 67. 21

Votum ſimplex caſtitatis, aut religionis.

Votum ſimplex caſtitatis eſſe impedimentum impediens. 234. 1
Ejus legitima probatio. ibid.
Sine diſpenſatione non licere contrahere. 2
Peccat etiam qui ſcienter contrahit abſolute cum ligato voto. 3
Quid ſi ligatus voto contrahat ſine animo conſummandi. 4
Quid ſi nullis præcedentibus ſponſalibus contrahat cum animo ingrediendi religionem. 5
Si poſt votum abſque promiſſione ulla quis defloravit virginem, tenetur implere votum. 235. 6
Poſt votum promiſſio matrimonii in qua eſt. 7
Si votum erat non contrahendi matrimonium, teneri diſpenſationem, vel commutationem petere. 8
Probabile poſt votum religionis teneri contrahere, & ad religionem tranſire. 9
Probabilius ceſſare obligationem voti in eo caſu: ejus ratio. 10
Tenetur petere diſpenſationem. 11
Quomodo reſpondendum in hac materia interrogantibus. 236. 12. 13

Votorum ſolemnitas.

Solemnitatis diviſio. 251. 1
Solemnitatem voti religioſi eſſe ex jure Eccleſiaſtico, probatur ex Gregorio XIII. 2
Prima ſolutio rejicitur. 3
Alia ſolutio impugnatur. 252. 4
Tertia etiam ſolutio. 5
Quarta item ſolutio. 6
Quinta ſolutio excluditur. 7
Sexta etiam ſolutio. 8
Septima ſolutio proponitur. 9
Impugnatur. 10
Octava impugnatur. 253. 11
Poſtrema ſolutio. 12
Fundamentum unicum definitionis pariter etiam definiti. 13
Expenditur præceptum Gregor. XIII. 14
Proponitur quæſtio. 15
Poſſe concedi ſolemnitatem eſſentialem in votis, & jure divino. 16
Id non pugnare cum Extravag. Gregor. 17
Tres ſolemnitates diſtinguuntur in votis religioſis. 254. 18
Referuntur variæ ſententiæ de votorum ſolemnitate legitima. ibid. c. 8
Prima opinio de ſolemnitate voti. ibid. n. 1
Rejicitur. 2
Secunda opinio refertur. 3
Impugnatur. 4. 5. & 255. 6
Quædam ſolutio excluditur. 7
Aliter impugnatur ea ſententia. 8
Objectio præcluditur. 256. 9
Alia ſententia refutatur. 10
Voti ſolemnitas legitima in quo conſiſtat. ibid. c. 9
Vera ſententia de ſolemnitate voti, auctoritate Doctorum probatur. ibid. n. 1
Objectionibus fit ſatis. 2. 3
Quomodo vota ſimplicia a ſolemnibus, & votis extra religionem differant. 4
Solemnitas eſſentialis in quo differat a ſolemnitate legitima. 5
Vota ſolemnia ſolemnitate eſſentiali non tolli a Pontifice ſine mutatione ſtatus, ſecus ſolemnia legitime. 257. 1
In utriſque diſpenſare Pontificem poſſe. 2
Explicatur D. Thomas. 3
Poteſt Pontifex non ſolum diſpenſare, ſed etiam obligationem extinguere. 4
Objicitur ex *c. cum ad monaſterium*. 5
Prima ſolutio. 6
Rejicitur. 7
Vera ſolutio. 8
Magis explicatur. 9
Secunda, & tertia objectio diluitur. 10. 11
Votum quo pacto dirimat matrimonium. 277. c. 22
Votum ſolemne jure Eccleſiaſtico dirimere matrimonium. 278. 4
Vide *Solemnitas*.
Votum ex metu gravi factum validum eſſe jure naturali. 289. 4. 5
Objectionibus occurritur. 6. 7. 8
Neque eſſe invalidum jure poſitivo. 9

Vota Mantellatarum.

de Votis Mantellatarum, h. e. *Beatae*, & converſorum ac Donatorum, quid dicendum. 406. c. 8
Prima opinio. ibid. n. 1
Quid de Tertiariis Ordinis SS. Franciſci & Dominici. 2
De Auguſtinianis quorundam ſententia. 3
Quod initium Mantellatarum in Ordine S. Auguſtini. 4

Diſtin-

Diſtinguuntur diverſi gradus ejuſdem Ordinis. 5
Mantellatas ejuſdem Ordinis eſſe ſubſtantialiter Religioſas. 6
Conferuntur ejuſdem Ordinis conſtitutiones cum literis Pontificiis. 407. 7
Quid de Mantellatis viris? diſtinguuntur a Donatis oblatis, ſive commiſſis. 8

Vota uxoris.

An vir habeat plenum dominium in voluntatem uxoris, prima opinio affirmans. 456. 2
Negativa verior. 3
Solvuntur fundamenta. 4
Non poſſe maritum irritare votum uxoris de non petendo debitum. 5
Nec votum de opere faciendo tempore ſoluti matrimonii. 6
Neque emiſſum ante matrimonium, ſi non eſt materia ſubjecta. 7
Idem dicendum de votis emiſſis in priori matrimonio. 8. 9
Vota in totum irritata a marito non reviviſcere, ſecus ſi ex parte, vel ad tempus ſuſpenſa. 459. 10
Vota emiſſa ab uxore de conſenſu mariti. 5. 1
Variæ ſententiæ de irritatione voti caſtitatis uxoris de conſenſu viri. 458. n. 11
Vera ſententia cum diſtinctione. 12
Quid quando uterque ex communi conſenſu emiſit votum caſtitatis, prima ſententia. 13
Vera ſententia. 14
Poſſe ex mutuo conſenſu revocare validè, licet cum peccato revocent, niſi ex cauſa. ibid.
Quid de aliis votis, variæ ſententiæ. 15
Vera ſententia. 16
Explicantur Ambroſius, & Auguſtinus. 17

Vota mariti.

Poſſe uxorem irritare vota mariti in materia ipſi ſubjecta. 18
Quid dicendum de voto mariti de non petendo debitum. 19
Ex his ſolvuntur alia dubiola de votis viri. 20
Quando conſentiunt vir, & uxor votum irritare. 21
Non eſſe neceſſarium ad irritationem, ut ſuperior cognoſcat votum emiſſum in ſpecie. 22
An requiratur cauſa ex parte irritantis, vel petentis. Verius ex nulla parte requiri, licet ſecus in diſpenſatione & commutatione. 459. 23. 24
Aliqua vota poſſunt emitti a conjuge ſine conſenſu alterius, alia non. 1
Non omne votum eſſe manifeſtandum marito. 2
Quid quando votum emiſſum verſatur in materia ſubdita ſuperiori. 3
An votum obliget ad impletionem poſt mortem mariti, explicatur. 4
Prima opinio affirmans. ibid.
Secunda negans. 460. 5
Secundæ fundamenta infirma. 6
Explicatur an vir poſſit emittere votum ſine conſenſu uxoris. 7

Votum ſimplex.

De voto religionis, caſtitatis, ſuſceptionis ſacrorum Ordinum, ſi præcedant, dirimere ſponſalia. 512. 1
Voto religionis ſubſequenti diſſolvi. 2
Idem dicendum de voto ſuſcipiendi ſacros Ordines. 3
Idem de voto caſtitatis. 4
Tribus objectionibus ſatisfit. 5. 6. 7
Vide *Impedimentum*.

Vota Ordinum militarium.

An idem judicium ferendum ſit de ordinibus militaribus, ſcil. ex divino privilegio irritari matrimonium ratum, non conſummatum. 404. 1
Sententia negans. 2. 2
Votis Meliteñſium dirimi. 3
Votis Calatravæ, & Alcantaræ non dirimi. 4
Olim diremptum eorum ordinum votis. 5
Votis S. Jacobi juxta Bullam Alexandri III. emiſſis non dirimi. 6
Ea eſſe vota ſimplicia, non ſolemnia. 7
Idem de voto caſtitatis. 8
Diluitur objectio. 9. 10. 11. 12. 13
Deciditur caſus quidam in ea materia. 405. 14. 15
Quid de votis obedientiæ. 16
Infertur his votis non dirimi conjugium. 17
Aliter dicendum de votis clericorum ejus ordinis. 18
Proponitur quæſtio habita ſuper profeſſione ſororum ejus ordinis. 406. 19
Subjungitur libellus oblatus Regi, informatio, & judicium Doctorum Conimbricenſium, Cæſaraugustanorum, Toletanorum, Complutenſium, Matritenſium, Salmanticenſium, Valentinorum & Regis Catholici decretum, remiſſive. ibid.
Vota cum ex errore ſingularium concipiuntur, vide *Error*.
Votum Virginitatis B. Mariæ, vide *Matrimonium B. Virginis cum Joſeph*.
Uſus matrimonii, *vide* Actus conjugalis.

Uxor.

Uxores relictæ ab iis, qui initiabantur. 284. c. 25
Uxores eorum qui initiebantur, voto caſtitatis adſtrictas etiam olim. n. 3
Religionem profeſſas nonnulli cenſent. 4
Vera ſententia ſub diſtinctione. 5. 6. 7
Uxores eorum qui conjugati ordinabantur, olim domi retentas. 285. 2
Objectio diluitur. 3
Id poſtea ſublatum. 4
Quid ſubintroductæ, & extraneæ, varie ſentiunt. 5
Idem eſſe, & convenire hoc nomen, etiam ſi non eſſent concubinæ. ibid.
Probatur ex conciliorum decretis. 286. 6. 7. 8
Alia melior interpretatio earum vocum. 9
Uxorum pluralitatem ſimul illicitam, niſi ex Dei revelatione. 317. c. 49
Vide *Ligamen*, & *Polygamia*.
Uxor quid præſtare debeat in retinendo ſemine, & proſpiciendo fœtui, dum eſt in utero. 448. 1
Quando fœtus non eſt animatus licere facere aliquid, quo ſequatur abortus, nonnulli dicunt, oppoſitum verum. 2
Quando eſt animatus non poſſe procurari abortum ad ſalutem. 3
Licere uti medicamentis ad ſanitatem matris, ex quibus prævidetur abortus, quidam dicunt. 4
Eorum fundamenta. 5
Vera ſententia. 449. 6
Solvuntur fundamenta primæ. 7
ad Uxorem meſtruam accedere quale ſit peccatum. 450. 5. & 6
ad Uxorem gravidam quid. 7
Uxor an poſſit votum emittere ſine conſenſu mariti. 460. cap. 18
Vide *Votum*, item *Fœmina*, *Mulier*, & *Poteſtas*.

Uxoricidium.

Uxoricidium, etiamſi deprehenſa in adulterio, matrimonium impedit. 238. 2
Uxoricidium ante ſententiam latam. 416. c. 15
Proponitur quæſtio. ibid. n. 2
Quæ certa ſunt, explicantur. 3
Quidam licite, & recte poſſe occidere dicunt, tanquam miniſtrum publicum jam deputatum. 4
Oppoſitum omnino verum. 5
Probatur ex jure Canonico. 6. 7. 8. 9. 10
Oſtenditur injuſtam fore legem, quæ id concederet, variis rationibus. 11. & 417. 13. 14. 15
Ex jure civili non colligi maritum in eo caſu deputatum eſſe miniſtrum publicum juſtitiæ. 16
Neque ex legibus noſtri regni. 418. 17. 18
Permiſſum tantum uxoricidium, & quare. 19
An ea opinio ſit digna aliqua cenſura. 20
Satis ſit fundamentis primæ ſententiæ. 21

F I N I S.

Digitized by Google

Digitized by Google